

PATROLOGIÆ CURSUS COMPLETUS

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, OECONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD TEMPORA CONCILII TRIDENTINI ANNO 1545 PRO LATINIS
ET CONCILII FLORENTINI ANN. 1439 PRO GRÆCIS FLORUERUNT:

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXSTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIMA
ECCLESIAE SÆCULA ET AMPLIUS,

JUXTA EDITIONES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PERQUAM DILIGENTER
CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS, VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS OPERIBUS
POST AMPLISSIMAS EDITIONES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS DETECTIS, AUCTA; INDI-
CIBUS PARTICULARIBUS ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TONOS SIVE AUCTORES ALICUJUS MOMENTI SUBSEQUENTIBUS,
DONATA; CAPITULIS INTRA IPSUM TEXTUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS SINGULARUM PAGINARUM MAR-
GINEM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTAMQUE MATERIAM SIGNIFICANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM
DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM
POLLENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET AMPLIUS LOCUPLETATA INDIGIBUS AUCTORUM SICUT ET OPERUM, ALPHABETICIS, CHRONOLOGICIS, STATISTICIS,
SYNTHETICIS, ANALYTICIS, ANALOGICIS, IN QUODQUE RELIGIONIS PUNCTUM, DOGMATICUM, MORALE, LITURGICUM, CANO-
NICUM, DISCIPLINARE, HISTORICUM, ET CUNCTA ALIA SINE ulla EXCEPTIONE; SED PRÆSERTIM DUOBUS INDIGIBUS
IMMENSIS ET GENERALIBUS, ALTERO SCILICET REHUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE
PATER, VERUM ETIAM UNUSQUISQUE PATRUM, NE UNO QUIDEM OMISSE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO
INTUITU CONSPICIATUR; ALTERO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COMPERIRE SIT OBIVIUM QUINAM
PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM S. SCRIPTURÆ VERSUS, A
PRIMO GENESEOS USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT.

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS, CHARTÆ
QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, PERFECTIO CORRECTIONIS, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS, TUM NUMERUS, FORMA
VOLUMINUM PERQUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER SIMILIS, PRETII EXIGUITAS,
PRÆSERTIMQUE ISTA COLLECTIO, UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA, SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCU-
LORUMQUE HACTENUS HIC ILLIC SPARSORUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MSS. AD
OMNES ÆTATES, LOCOS, LINGUAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR,

IN QUA PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ
AB ÆVO PHOTIANO AD CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA;

ACCURANTE J.-P. MIGNE,

Bibliothecæ Cleri universæ,

SIVE CURSUUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIA NEMPE LATINA, ALIA GRÆCO-LATINA.
LATINA, JAM PENITUS EXARATA, QUOAD PRIMAM SERIEM, VIGINTI-QUINQUE ET DUCENTIS VOLUMINIBUS MOLE SUA STAT,
MOXVE POST PERACTOS INDICES STABIT, AC QUINQUE VIGINTI-CENTUM ET MILLE FRANCIS VENIT. GRÆCA DUPLICI EDITIONE
TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALIS AMPECTITUR, ET AD NOVEM ET
CENTUM VOLUMINA PERVENIT, SED SINE INDICIBUS; POSTERIOR AUTEM HANC VERSIONEM TANTUM EXHIBET, IDEOQUE
INTRA QUINQUE ET QUINQUAGINTA VOLUMINA RETINETUR; UTRAQUE VIGENIMA QUARTA DIE DECEMBRIS 1860 OMNINO
APPARUERAT. UNUNQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM OCTO, UNUNQUODQUE MERE LATINUM QUINQUE FRANCIS SOLUM-
MODO EMITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGAM SIVE GRÆCAM
SIVE LATINAM, 326 VOLUMINIBUS PRO AMPLIORI EDITIONE ET 272 PRO MINORI ABSQUE INDICIBUS CONSTANTEM, COMPARET
NECESSÈ ERIT, SECUS ENIM CUJUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT.
ATTAMEN, SI QUIS EMAT INTEGHE ET SEORSIM COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EAMDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM,
TUM QUODQUE VOLUMEN PRO NOVEM VEL PRO SEX FRANCIS OBTINEBIT. ISTÆ CONDITIONES SERIEI QUÆ NUNC INCIPIT
APPLICANTUR.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CVII.

LEO IMPERATOR, COGNOMINE SAPIENS.

EXCUDERETUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNE EDITOREM,
IN VIA DICTA D'AMBOISE, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO D'ENFER
NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISIENSIA.

1863

36

2160
P4
v.107

SÆCULUM X. ANNUS 911

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ
ΛΕΟΝΤΟΣ

ΤΑ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΑ ΠΑΝΤΑ.

LEONIS,
ROMANORUM IMPERATORIS AUGUSTI,
COGNOMINE *SAPIENTIS*,

OPERA QUÆ REPERIRI POTUERUNT OMNIA,

NUNC PRIMUM IN UNUM CORPUS COLLECTA,

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNÉ,
BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,
SIVE
CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORIS.

TOMUS UNICUS.

VENIT 10 FRANCIS GALLICIS

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNÉ EDITOREM;
IN VIA DICTA *D'ANBOISE*, OLIM PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO *D'ENFER*
NOMINATAM SEU *PETIT-MONTROUGE*, NUNC VERO INTRA MOENIA PARISINA.

1863

IN OPERA
LEONIS SAPIENTIS
EDITORUM PRÆFATIO.

Quia in *Patrologia* nostra *Græca* primum collegimus omnia Leonis Sapientis, imperatoris Constantinopolitani, opera quæ argumenti sacri vel moralis sunt, paucis declarabimus consilium quo in scriptis docti viri et regii auctoris colligendis usi sumus.

Leo Sapiens, Basilii Macedonis imperatoris CP. filius, annos natus novemdecim patri, qui anno 886 obiit, successit, et imperium Orientale gubernavit usque ad annum 911, quo ipse vita functus, regnum filio suo Constantino Porphyrogenetæ septenni transmisit.

Vitam Leonis ex industria scripserunt Constantinus filius ejus, et Georgius monachus, quorum lucubrationes infra inter *Scriptores post Theophanem* (*Patrologiæ Græcæ* tom. CIX) edemus. Præterea de gestis ejus consuli possunt Leo Grammaticus, Joannes Cemeniata, Cedrenus, Constantinus Manasses et Zonaras qui historiam illorum temporum descripserunt. Inter auctores recentiores merito laudandus occurrit C. F. Zepernick, qui in animadversionibus adjectis operi C. A. Beck, *De Novellis Leonis Augusti et Philosophi, earumque usu et auctoritate*, quod Halæ æn. 1779 edidit, multa de vita, moribus, doctrina et agendi ratione Leonis Sapientis observavit quæ docto lectori placere et subsidio esse queunt.

De his pauca, et hæc necessaria, delibabimus.

Leo, etsi a sapientia nomen obtinuit et a pietate, imo et a religionis Christianæ zelo commendandus sit, vitiiis tamen non caruit, nec in omnibus Dei legem servavit. Spe proliis allectus, non tantum quartas nuptias adiit, quod in ipso clerus Constantinopolitanus vehementer reprehendit, adeo ut verum schisma inde in Oriente oriretur, dum alii, consentiente Romano Pontifice, contenderent quartas nuptias divina lege non prohiberi, alii vero id prohiberi assererent; sed insuper vivente adhuc legitima uxore Theophanone, cum qua tertias nuptias contraxerat, publice vixit cum Zoe, quam quartam uxorem habere voluit, a qua Constantinum Porphyrogenetam, successorem suum, obtinuit. Non potest igitur Leo Sapiens a publico adulterio excusari. Theophanone autem mortua, legitimum matrimonium cum Zoe iniit.

Imperium Orientale, nedum ipso regnante floreret, clades plurimas et calamitates subiit, quibus nulla ratione occurrere potuit, quippe qui, ut coætanei jam observarunt, plus valeret ingenio et calamo, quam armis et potentia.

Nomen autem Sapientis adeptus est eo quod, inter ætatis suæ viros doctos, princeps facile haberetur, atque inter ipsa imperii negotia et armorum strepitus, litteras sacras ac profanas coluit, multosque libros, omnigena eruditione refertos composuit. Id profecto in laudem ejus asserti potest, inter imperatores Constantinopolitanos, qui doctrinæ laude floruerunt, nullum exstitisse qui copiosius et doctius sacræ theologiæ quæstiones varias tractaret et exponeret. Hæc studia ab imperatoria sollicitudine minimè alienà putabant qui Orientali imperio præerant, præsertim cum patriarcha Constantinopolitanus et metropolitæ Orientis totum Ecclesiæ regimen potestati laicæ subjecissent, et primæ sedi, Romanæ scilicet, obedientiam detrectassent. Imo ante consummatum schisma cum Ecclesia Romana imperatores Constantinopolitani auctoritatem quamdam supremam in res sacras impune sibi attribuebant et sæpe sæpius exercebant; quam clerus Orientalis nunquam ipsis dene-gavit, sed potius admisit et sancivit, nulla habita ratione veterum canonum, imo nec Evangelii quod prohibet ne ea quæ Dei sunt, Cæsari reddantur. Tanquam Ecclesiæ custodes et sacrorum canonum defensores, imo veluti doctrinæ ac disciplinæ ecclesiasticæ præsi-des imperatores Constantinopolitani Ἐπιστημονάρχης titulum sibi vindicabant, ut videre est in novella Isaaci Angeli, quam Leunclavius edidit in *Juris Græco-Romani* t. II, p. 169, et apud Du Cange, in *Glossario Græco-Barbaro*, t. I, p. 427, ad verbum Ἐπιστημονάρχης. Nihil mirum igitur si principes qui de rebus sacris judicare volebant, res sacras expendere et de iisdem libris scriberent, quin et homilias componerent, quales episcopi componere solebant et coram populo Christiano declamare. Quanquam autem imperatores Orientales in nonnullis festis anni solemnioribus vestimenta sacra induerent, ac veluti ministri sacris officiis assisterent, quod ab imperatoribus Occidentis, illa et postera ætate, factum est; si quidem aliquando mos fuit, ut tunica diaconali induti Evangelium solemniter canerent, non constat tamen imperatores Orientales qui homilias sacras composuerant, eas aliquando coram populo recitasse.

Porro homiliæ quas Leo Sapiens edidit piæ, solidæ et elegantes sunt; et si excipias illam in qua de processione Spiritus sancti ad mentem Photianorum disputat, orthodoxæ fidei nulla ratione adversatur, sed eam potius asserunt et confirmant. Quæ de dotibus ac privilegiis sanctissimæ Deiparæ docet, ea æquiparari possunt laudibus beatissimæ Virginis quæ a piissimis ejus auditoribus celebrari solent.

Ex homiliis Leonis Sapientis plurimæ, novemdecim tantum impressæ sunt, quas omnes ad usum hic edidimus. Cæteræ in codicibus manuscriptis hactenus latent, quarum tamen notitiam aliquam, infra, ex Leone Allatio suppeditabimus. Editis autem adjunximus translationem Latinam olim a Combefisio confectam, quam se ad codices Græcos contulisse et emendasse asserit. Si igitur versionem Maracci, quæ planior, elegantior et verior est, inseruissemus editioni nostræ, potuisset ea hinc inde a textu edito discedere et pium lectorem perturbare. Cæterum ubicunque occurrit translatio Maracci aut alterius cujusvis auctoris, a priori anteferenda videtur versioni Combefisianæ, nunquam non obscurissimæ et intricatissimæ.

Inter scripta theologica Leonis Sapientis præcipua sunt Troparia matutina et Odaria nocturna, quæ in liturgia Græcorum hactenus recitari solent. Quæ in Παράκλητῃ reperiuntur, præcationibus æque piis a Constantino Porphyrogeneta Leonis filio intermixta sunt, et dignissima quæ in ecclesiis decantentur. Nonnulla in codicibus mss. adhuc latent quæ nobis attingere non licuit.

Epistola Leonis Sapientis ad Omarum Saracenum polemica est: in quo scribendi genere successores ejus sæpius calamum exercuerunt, Joannes præsertim Cantacuzenus, et Manuel Palæologus, doctissimi et peritissimi doctrinæ Mahomedicæ hostes.

In prima parte operum Leonis Sapientis scripta ejus theologica et liturgica tantum collegimus. Secunda autem pars continet scripta juridica et canonica.

Primo loco hic occurrit *Notitia Græcorum episcopatum* quos Leo Sapiens, sua auctoritate, novo ordine disposuit. Id nempe imperatoribus Orientis solemne fuit, jure, ut puto, Ἐπιστημονάρχης, limites jurisdictionis ecclesiasticæ extendere vel contrahere pro lubitu, annuente sæpiissime aut etiam instigante patriarcha Constantinopolitano, qui de augendo dominio suo, et restringenda auctoritate patriarchali Romani Pontificis unice sollicitus esse videbatur. Ante tempora nefasti schismatis imperatores Iconoclastæ Romanis Pontificibus summa damna intulerunt, eo quod hæresi eorum strenue resisterent; sed, extincta hæresi, ab usurpanda jurisdictione summi hierarchæ non cessarunt. Hac in re peccavit et ipse Leo Sapiens, a quo, teste Miræo (1), metropolitani et episcopi sequentes a sede Romana avulsi sunt: Thessalonicensis, Syracusanus, Corinthius, Rhegiensis, Nicopolitanus, Atheniensis, Patrensis, sub Syracusano M. Siciliæ Taurominitanus, Messanensis, Agrigentinus, Croniensis, Lilybæi, Drepani, Panormitanus, Thermarum, Cephaludii, Alesæ, Tyndarii, Melitensis, Liparensis (2).

Usurpationes autem illæ imperio Orientali, et ipsi patriarchatui Constantinopolitano, parum profuerunt, permittente divina Providentia, ut longe plures plerumque provinciæ a Saracenis vastarentur aut occuparentur, quam auctoritati summi Pontificis injuste subirentur.

De his quidquid sit, *Notitia episcopatum Græcorum summi momenti est, præsertim ad elucidandam historiam Ecclesiæ Orientalis, ad interitum jam vergentis. Ideo Notitiis episcopatum quales exstabant ætate Leonis Sapientis, Notitias episcopatum subsequenter ætatum addidimus usque ad imperium Andronici Palæologi qui sæculo xiv floruit. His Notitiis deinde comparari poterit Catalogus thronorum ecclesiasticorum qui subditi sunt quinque thronis patriarchalibus Constantinopoleos, Alexandriæ, Antiochiæ, Hierosolymæ et Moscoviæ, et acephalorum episcoporum Acridum, Cypri, Pechii, qui et Ipechus, et Iberiæ, etc. (3), quem Chrysantio descripsit in Collectario officiorum magnæ Ecclesiæ, primum an. 1715 Tergovisti et deinde an. 1778 Venetiis edito (4). Pariter conferri poterit cum *Notitia episcopatum et Ecclesiarum synodaliū, seu independentium, Ecclesiæ Græcæ, quam nuper Athenis ediderunt viri in regno Græciæ doctrina et auctoritate conspicui, G. A. Rhalli, et M. Potli (5). Ex his enim documentis facile conficietur historia satorum Ecclesiæ Orientalis quæ partim hæresibus et schismatibus, partim Agarenorum jugo ferreo ad miserum statum quem cum ipsa deflemus, redacta est. Hinc tamen quandoque difficultas oritur, quod nomina civitatum**

(1) Miræi *Notitia Episcopatum orbis Christiani*. l. i, c. 40, et l. iii, c. 1.

(2) Pyrii, *Sicilia sacra*. t. I, p. 612. ed. Panorm. 1753.

(3) Διάγνωσις περί τῶν θρόνων τῶν ἐκκλησιῶν, τῶν ὑποκειμένων, εἰς τοὺς πέντε πατριαρχικούς θρόνους, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ Μοσχοβίας, καὶ εἰς τοὺς ἀκεφαλικούς ἐπισκόπους Ἀκριδῶν, Κύπρου, Πεκίου, ὅστις καὶ Ἰπεκίου, τῆς κάτω Ἰβηρίας, καὶ τῆς ἄνω, κατὰ τὸν παρόντα δίκαιον ὄντος αἰῶνα ποιοὶ ἐκ τῶν μητροπολιτῶν λέγονται ὑπέρτιμοι ἄρχοι, καὶ ποιοὶ μόνον ὑπέρτιμοι, καὶ ποιοὶ

ἔχουσιν ἐπισκόπους, καὶ πύρους, καὶ τίνας ἐπισκόπους. Ἰν Χρυσάνθου *συναγματοῦ*, p. 71, Venet. 1778.

(4) Χρυσάνθου τοῦ μακαριωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων *συναγμάτων περί τῶν ὀφεικῶν, κληρικῶν καὶ ἀρχοντικῶν τῆς τοῦ Χριστοῦ ἁγίας Ἐκκλησίας*, κ. τ. λ. fol. Ἐνετίησι 1778.

(5) *Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων καὶ τῶν οἰκουμένων καὶ τοπικῶν συνόδων, καὶ τῶν κατὰ μέρος ἁγίων Πατέρων*, ἐκδοθέν... ὑπὸ Γα. Ράλλη, καὶ Μ. Πότλη, κ. τ. λ. Τάξις τῶν θρόνων τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ὅπως σημερον ἔχουσι. Tomo V, pag. 513 et seq. ἐν Ἀθήναις 1854.....

multis in locis mutata sunt. Etsi hujus loci non sit documenta omnia colligere, quibus geographia hierarchica Ecclesiæ elucidari possit, tamen operæ pretium esse duximus hic describere lemma geographicum de nominibus civitatum mutatis, quod doctiss. Boissonade, primo tome Anecdotorum Græcorum suorum, pagina 427, inseruit. Est autem sequentis tenoris :

Αἰπειά (α), ἡ νῦν καλουμένη Κορώνη (β). Πύθρα-
σος (c), ἡ νῦν Μεθώνη, ἥστινος πλησίον ἐστὶ Χερ-
ρόνησος μικρὰ, ἥτις τὸ παλαιὸν μὲν ἐλέγετο Πύλος,
ἡ τοῦ Ὀμηρικοῦ Νέστορος, νῦν δὲ καλεῖται Ἀθα-
ρίνος. Ποτίδαια, ἡ νῦν Βέρβροια. Πύδνα, τὸ νῦν Κί-
τρος. Ἀπολλώνεια, ἡ νῦν Ἐρισσός (d), ἡ πρὸς τῷ
Ἄθρ. Τρίκη, τὰ νῦν Τρίκαλα. Θερμοπύλαι, τὸ νῦν
Σκέλας. Σίπλων ἕρος, ὁ νῦν Κουζινὰς. Σωτηρούπολις,
τὰ νῦν Πύθια. Ἐμεσα, τὸ παρὰ τοῖς Σαρακηνοῖς
Χέμ. Ὑπόπλακοι Θῆβαι, τὸ νῦν Ἀτραμύτιον (e).
Ἄργος Θετταλικὸν, ἡ νῦν Λάρισσα. Σίρμιον, ἡ

νῦν Θύγγρια, καὶ εἰ Οὔγγροι ἐλέγοντο Γήπαδες (f).
Σαρδική, ἡ νῦν Τριαδίτζα. Ἀδάρας, τὸ νῦν Ταυρός (g).
Μαρτυρούπολις, ἡ νῦν Μεφερκί (h). Βέρβροια, ἡ νῦν
Χάλ·π (i). Ὀδυσσοῦπολις, ἡ νῦν... (j). Κρῶμα, ἡ
Ἄμαστρις.

Ὅτι (k) ἡ νῦν καλουμένη Δρῆστρα πόλις τὸ πα-
λαιὸν Ἀωροστόλος ἐκαλεῖτο (l).

Ἡ νῦν Ἀνδρινούπολις τὸ πρὶν Ὀδρυσά ἐλέ-
γετο (m).

Ἡ νῦν λεγομένη πόλις Ἐμετ τὸ παλαιὸν Ἄμιδα
παρὰ Ῥωμαίοις ἐλέγετο (n).

Notitiam episcopatum Græcorum, in editione nostra subsequuntur Leonis *Novellæ Con-
stitutiones*, quæ fere omnes de rebus ecclesiasticis decernunt, ut vel ex eorum titulis
agnoscere est. Secunda agit de iis qui sacerdotio digni sunt; tertia de cælibatu sacro;
quarta de sacro celebrando privatim, quinta de monachis testatoribus, sexta de pueris in
monasteriis admittendis, septima decernit ne clericus denuo profanus fiat; et sic porro.
Paucissimis igitur exceptis, *Novellæ constitutiones* Leonis omnes ad jus illud civile-ecclie-
siasticum pertinent, quod a *Patrologia* nostra alienum esse minime volumus. Cum autem
major pars soleat ad se trahere minorem, paucas illas constitutiones quæ de rebus mere
civilibus tractant, non abjecimus, ne collectio *Novellarum Leonis*, quæ veluti unus liber
servata est, quasi manca prodiret.

Leo Sapiens in suis *Novellis* antiquum jus orientale quoad multa immutavit. Attamen,
si fides recentioribus juris Orientalis peritis adhibenda est, leges a Leone scriptæ et pro-
mulgatæ nec diu in usu fuerunt, nec magna auctoritate in foro gavisæ sunt (1); quanquam
ob doctrinæ copiam et singularem prudentiam quibus scriptæ fuerunt et a jurisperi-
tis lectæ, et ab omnibus in pretio habitæ sint. Et revera theologi, canonistæ et historici
eas utiliter perlegent.

Hæc de secunda parte operum Leonis Sapientis dicta sint.

In tertia parte continentur auctoris carmina et oracula, de quorum elegantia ac veritate
alii judicent. Judicium quod de eloquentia poetica Leonis doctissimus Matranga interposuit,
eidem parum favet.—« Ex his, ait, quæ ad nos pervenerunt (a) Leonem mediocrem fuisse
poetam satis superque comperitur: ipse tamen, invita Minerva, quamplurimas sacri argu-
menti composuit odas. Inter deperditos auctores, quos codex Barberinianus continebat,
et quorum indiculum 1840 edidi cum Anacreonticis S. Sophronii (b), connumeratur Leo
Sapiens, cujus erant XII odaria κατανυκτικά (c). Hujusmodi titulus cum iv tantum strophis
mibi occurrit in cod. Vat. 207, integram vero oden sacra mœstitia et compunctione re-
fertam, a cod. 263 Vindobonensi conservatam, mihi que missam a cl. Cæsareæ Bibliothecæ
præfecto, hic imprimendam curavi. »

Cum primum de edendis Leonis Sapientis *Tacticis* ageretur, ea tantum loca seligere vo-

(1) *Histoire du droit byzantin et du droit romain, dans l'empire d'Orient depuis la mort de Justinien jusqu'à la prise de Constantinople en 1453*, par J. A. B. Mortreuil, avocat à Marseille. Paris 1844,

t. II, p. 317: *Autorité des Nouvelles de Léon.*

(2) Matranga *Anecd. Græc.* t. I, præf. p. 27, Romæ 1850.

(a) E cod. 1650, pag. 99, 2.

(b) Conf. Catalogus urbium in Allatii notis ad G. Aero-
pol. pag. 211.

(c) Est Πῆδραος in Allatiano Catalogo.

(d) Dicitur et Ἐρισσός: conf. Allatii Catal., et Dullialdi
nota ad Ducam pag. 217.

(e) Conf. Lydus *De mens.* pag. 67: quem Lydi locum
indicaverat tunc ineditum Allatius ibid. pag. 212, ut et
allium de Mileto, olim Anactoria, qui exstat pag. 94.

(f) De Cepidis vide not. ad Herodianum Epimer.
pag. 14.

(g) Estne Persicum nomen *Tauris*? Sed urbi Daræ
nullo modo convenire videtur.

(h) Arabicum illius urbis nomen, *Mefarekin*, exhibere
voluit scriptor Græcus litteris Græcis. Vide Sammartini
Mem. de Armenia, t. I, pag. 96.

(i) Scilicet *Halep*.

(j) Drest nomen recentius, forsan Βάρνα, etsi eam
synonymiam præstare nolum.

(k) E cod. 1650, pag. 96, 2.

(l) Vide Cedren. pag. 674, Bulliald. ad Ducam pag. 278.

(m) Confer. Catalogus Allatii pag. 211.

(n) De Amida eruditissime, ut solet, disseruit Sammar-
tinus *Memor. de Armenia*, tom. I, pag. 139 seq.

(a) Cf. Anth. l. ix, 200-5, 13, 561, 578-9, et Hoffma-
n Lex. bibl. t. III, p. 5.

(b) *Spic. Rom.* t. IV, pag. xxxvii. Postquam apogra-
phum Allatianum n. 579 signatum cum archetypo cod.
216 bibliothecæ Barberinianæ an. 1859 diligenter con-
tuli, ut monui in præfatione ad Sophronii Anacreontica
p. xx, ubi illustrissimi principis et humanissimi biblio-
thecæ præfecti comitatum laudavi, *Barberinianum* appellare
placui.

(c) Vocabulum in libris ecclesiasticis Græcorum usita-
tum, melos significat aptum ad compunctionem exci-
tandam.

lebamus, quæ de servanda religione et observandis officiis moralibus agebant; et a primo *Tacticorum* editore, Protestantium sacris addicto, dissimulata et suppressa fuerant. Ea ex codicibus mss. diligenter collegerat P. Possevinus (1). At postea, mutato consilio, ne opus truncum evaderet, *Tactica* integra descripsimus ex editione Lamiana operum Meursii tom. VI, p. 535-920, quæ anno 1745. Florentiæ prodiit, additis etiam fragmentis ineditis quæ nuperrime in Germania typis commissa sunt.

Sicut jam supra innuimus, opera non pauca Leonis Sapientis inedita supersunt in præcipuis Europæ bibliothecis; ea quæ nobis innotuerunt hic breviter recensebimus.

Homiliæ viginti octo, et Epistola parænetica habentur in cod. Paris. 1201. Catal. t. II, p. 250.

Ex ineditis homiliis Allatius sequentes enumerat et earum initium recitat :

1° *Homil. in S. Tryphonem*, Contra Hottinger p. 168, et de scriptis Symeonum p. 91.

2° *In S. Demetrium Homiliæ duæ*, Contra Hottinger. p. 170.

3° *Hom. in S. Clementem Ancyranum*, de Symeonum scriptis, p. 81.

4° *Hom. in S. Præcursoris natalem*, loc. cit. p. 83.

5° *Hom. II in Transfigurationem Domini*, loc. cit. p. 91 et 106.

6° *Hom. in Nativitatem Christi*, loc. cit. p. 96.

7° *Hom. II in principium Jejuniarum*, loc. cit. p. 96 et 114.

8° *Hom. in Eliam Prophetam*, loc. cit. p. 97.

9° *Hom. in S. Stephanum, protomartyrem*, loc. cit. p. 100.

10° *Hom. in templi consecratione*, loc. cit. p. 101.

Homilia in Theophaniam, de qua Allatius *De Symeonum scriptis*, p. 108, non distinguenda est ab *homilia in Annuntiationem*, quam nos tertio loco pag. 21 edidimus, ex *Auctario Combesiano* p. 1632.

Homilia in magnum Sabbatum, de qua Allatius, loc. cit. p. 116 scribit, ea est quam nos ex *Auctario Combesiano* p. 1675, octavo loco, pag. 75 dedimus.

Præcepta moralia, cum interpretatione, habentur in bibliotheca Vaticana, teste Baronio. Servantur etiam in codicibus Bodleianis.

Capita de virtutibus, in cod. Paris. 396, n. 32.

De sortibus, in cod. Laurent. ap. Bandini *Catal. Laurent.* t. II, p. 42, et t. III, p. 339.

Canon in festum Palmarum, in cod. Taurinensi 291, ap. Pasini; *Codices Taurin.*, t. I, p. 388.

Canon in Occursum Domini, ibid.

Odarium catanacticum, ibid., et in *Cat. bibl. Vindobon.* part. 1, pag. 374.

Carmina in S. Clementem Ancyranum, indicantur ap. Lambec. t. V, p. 128, quorum specimen tantum edidimus.

Versus ænigmatici de Christo habentur in cod. Gr. Gale, n. 5884, biblioth. Bodleianæ.

Lambecius, ed. Kollar. t. VI, part. 11, p. 768... 7° indicat Leonis *Vaticinium* quod inter edita desideratur.

Du Cange scribit se in conficiendo *Glossario* suo, usum esse libro Græco qui inscribitur: *Αἰνίγμα λέξεων Λεοντος τοῦ σοφωτάτου συμβολικῆς ἐν Βυζαντίῳ λέξεως*, et quem Leoni Sapienti tribuit.

Baronius in notis ad *Martyrologium Romanum*, 8 Decembris, et Maracci, in *Mariali* Leonis, asserunt exstitisse in codicibus Sfortianis, Leonis Sapientis *Homiliam in Conceptionem sanctæ Annæ*, quam deperditam esse autumant. At, ni fallor, homilia hæc exstat, et ab H. Maracci et a Combesio et a nobis primo loco edita est. In ea enim Leo fere totus est in laudanda conceptione et nativitate beatæ Mariæ Virginis; gratias et dona quibus ab ipso suo ortu cumulata est diligenter enumerat et extollit; subinde etiam summum privilegium Immaculatæ Conceptionis, verbis quasi expressis, enuntiat. Putamus igitur primam hanc homiliam eam ipsam esse quam Baronius et Maracci desiderabant.

Hæc de persona et scriptis Leonis Sapientis adnotanda habebamus.

B..... 12 Martii 1861.

J-B. M.

(1) Possevinus *Bibliotheca selecta*, lib. 1, cap. 24, ed. Romæ, an. 1595.

PROLEGOMENA.

I

VITA LEONIS IMPERATORIS

COGNOMENTO PHILOSOPHI

*Ex probatis auctoribus collecta cura et studio Hippolyti MARACCI *.*

Leo imperator Constantinopolitanus (1), hujus A nominis VI, alii V, Basili Macedonis imperatoris (2) (quem Michael imperator (3), quod prolem ex se naturaliter procreatam nullam haberet, in filium adoptaverat, et post etiam diademate cinxerat) filius secundo genitus, a rerum divinarum humanarumque scientia cognomento Philosophus, seu Sapiens dictus est (4). Fratrem habuit natu majorem, nomine Constantinum, cujus obitu cum Basilius pater inconsolabili dolore afficeretur, factum est, ut Theodori Euchaitarum episcopi, cognomine Santabaren, præstigiis et necromantia, ejusdem filii (ut percipiebat) potiretur aspectu (5). Fecit enim, ut specie imaginaria Constantinus eques patri quadam in silva obviam fieret, quem ubi visus sibi fuisset imperator, et complexus, et osculatus esse, mox evanescentem ex oculis amisit. Quo, et aliis similibus factis Santabarenus Basilio imperatore in admirationem adducto, effecit, ut is totus ex ipso penderet, et fidem ei haberet, neque ulla in re diffideret. Sed Leo filius ejus, jam adultus, disciplinæ omnibus eruditus, atque a patre imperator salutatus, Santabareno non delectabatur; verum eum veneficum appellabat, et præstigiorem, et imperatoris deceptorem. His ille veluti spiculis quibusdam ictus, ad ultionem insurgit, simulataque erga Leonem benevolentia, *Cum sis, inquit, adolescens, imperator, et cum patre veneris et equites, pugio etiam tibi deferendus est, quo et contra feram utaris, et patri porrigas, cum res tulerit: aut etiam insidiatores ejus ulciscaris.* Is dolo non animadverso, pugionem, ut ille suaserat, in calceo fert. Eo pugione Santabarenus ad delationem Leonis usus, *Imperator, inquit, filius tuus tibi insidiatur. Indicio illud est, quod in venatu pugionem occultum gerit.* His auditis, venatum

exit Basilius; Leo patrem comitatur, inventus est pugio in calceo Leonis occultatus, visus est vera dixisse delator; rei defensio non admittitur, ardet iracundia pater contra filium, in quodam imperatorio cubiculo ipsum includit, et (ut quidam tradunt) ei oculos eruere in animo habebat, Santabareno ad id eum instigante, idque omnino futurum fuisse, nisi patriarcha, et princeps senatus, multa precibus imperatorem a sententia deduxissent. Atque hæc sane calamitatum fornax, et malorum conflatorium, Leonem probarunt auro similem esse, cui nihil æris subesset. Hinc orti ploratus et ejulationes matris, sortem filii lamentantis, et apud patrem pro eo deprecantis. Sed erat durus, et instar saxi emolliri non poterat, imo æque parum ac adamas ab amore naturali erga filium flectebatur. Adhibebantur mulierculæ lamentatrices, quæ præficarum in morem næcias quasdam lugubriter accinerent, et calamitatem Leonis acerbè deplorarent. Domus universa nihil erat aliud quam luctus. Septem fere annorum spatio Leo in carcere detentus est; cumque senatus sæpe pro ipso voluisset deprecari, et variis de causis prohibitus fuisset, tandem opportuna oborta est ei occasio qua posset, quod in animo habebat et studiose curabat perficere. Erat quædam avis in regia, in cavea inclusa, ad spectaculum et oblectationem audientium et videntium (psittacus avi est nomen, quæ humanam vocem imitans multum loquitur), quæ quidem sive ab aliquo edocta, sive alioquin casu, sæpe: *Heu, heu! domine Leo,* pronuntiabat. Cumque aliquando lautum fecisset imperator convivium, et accersiti principes senatus cum eo simul essent, avisque sæpe id, quod modo diximus, loqueretur: mæsti convivæ a cibis abstinentes, cogitabundi sedebant. Quod animadvertens

NOTE.

(1) Constantinus Manasses in *Annalibus*.
(2) Georgius Cedrenus in *Compendio Historiarum*.

(3) Michael Glycas in *Ann. part. 4.*
(4) Jo. Zonaras in *An. tom. III.*
(5) Card. Baron. in *Annal. Eccles. t. X.*

* In *Mariæ Leonis*, quod Romæ edidit anno 1631.

imperator, causam ab eis, cur non comederent, percontabatur. At illi perfusi lacrymis : *Quem cibum, inquit, o domine, comedimus, cum ratione præditi simus, et domini nostri studiosi habeamur? Nam hoc animal ratione carens suum dominum requirit; nos autem genio indulgentes, dominum, qui nihil peccavit, oblii sumus. Qui si peccasse convincitur, et in parentem dexteram armasse, omnes nos manu nostra cum interficiemus, neque ejus unquam explebimur sanguine : si vero de quibus accusatus est, calumniam coarguit, quoad lingua calumnians tantum in ipsum poterit? Mollitus igitur talibus verbis imperator, tunc ipsos sedere jussit, seque rem diligentius sponndit exploraturum. Neque sane multo post ad suum ingenium rediens (reveritus ne forte natura magis expers esse commiserationis, quam avicula videretur) e custodia eductum sibi præsto esse jubet filium, ademptaque ei lugubri veste, et supervacua, quæ in luctu excreverat, coma, pristinum ei imperii honorem restituit. Neque sane multo post diarrhææ morbo correptus, instituto hærede et successore filio suo Leone, filiorum superstitem natu maximo, decessit e vita; atque una cum hæreditate eidem filio suo Leoni imperatori egregia monite scriptis reliquit, sexaginta sex capitibus comprehensa, quorum principes litteræ hanc efficiunt sententiam : *Basilus in Christo Romanorum imperator, Leoni, charo filio, et imperii collegæ.* Exstantque e Græco fonte in alveum Latinitatis deductæ apud Margarinum Bigneum tomo V *Bibliothecæ veterum PP.* in fine. Ea autem monita Leo accipiens, et custodire laborans, consecutus est præ cæteris, inquit Baronius (6), illud insigne nomen, ut meruerit cognomento Philosophus appellari, quasi per eum illam felicitatem Orientale sit imperium consecutum, quam ille pollicitus est sapiens, si vel philosophi regnent, vel si reges philosophentur.*

Defuncto itaque Basilio imperatore, eodem die Leo ejus filius imperium moderandum suscepit : qui mox occasione captata, quod Photius patriarcha Constantinopolitanus, cum Santabareno consilium inisset de eligendo in imperatorem cognato ipsius Photii, eum e throno deposuit, relegavitque in monasterium Armenorum, in ejusque locum, germanum suum, nomine Stephanum, subrogandum curavit. Impostorem vero illum Santabarenum flagris cæsum, oculis privavit, et Athenas in exsilium misit; hominem secta Manichæum, professione magum, simulatione vero Christianum, et imposturis, quibus miracula affectabat, a Basilio imperatore creditum sanctum. Verum pluribus annis elapsis hominem ab exsilio revocatum benigne tractandum curavit. Porro substitutio Stephani in locum Photii haud ita perfunctorie facta est, inconsulto Romano pontifice Stephano VI. Nam ab eo, ut dispensaretur, quod ordinatus fuis-

set a Photio diaconus, opus erat; et lex erat ecclesiastica, ut ordinati a Photio cessarent omnino, nec majori gradu elevarentur. Unde in codice Columensi num. 45 signato, post recitatas litteras Stephani papæ ad Basilium imperatorem, Photii defensorem, subjicitur : *« Hæc epistola ad Basilium Imperatorem missa fuit, sed illam accepit Leo ejus filius, cum jam pater vita functus esset. »* Qui cum epistolæ vim intellexisset, et omnia Photii facinora cognovisset, quamprimum revocavit omnes sacerdotes veritatis, qui a Photio, anathemate damnato, graves passi fuerant persecutiones, et ejecto tyranno et invasore Photio, fratrem suum germanum introduxit, advocato etiam Styliano, Neocæsareæ metropolita, cognomento Mapa, et aliis ejus in persecutione commilitonibus, episcopis, præpositis, presbyteris, diaconis, et aliis pietatis sectatoribus, ait illis : *« Nostrum ex Deo imperium, perpensa veritate, iniquum illum hominem Photium a sede patriarchali ejecit, et vestram persecutionem cedavit : nec ullo pacto cogam quemquam vestrum ut intri cum illo communicetis; quia potius oro pietatem vestram ut communicetis cum fratre meo, et saluum orile. Sin autem inconsultis Romanis, qui Photium damnaverunt, nolueritis fratri meo convenire, quoniam videlicet a Photio diaconus fuit ordinatus; venite, scribamus et mittamus una Romam ad pontificem, ut dispenset absolutionem anathematis iis qui a Photio fuerunt ordinati. »* Scripsit igitur propterea imperator ad Pontificem, similiter etiam Mapa metropolita Cæsareæ, et ejus socii. Sed cum horum in præcitato codice existent litteræ, Leonis tamen desiderantur. Cæterum quod petebatur, ut dispensaretur cum Stephano, germano imperatoris, qui subdiaconatum suscepisset a Photio, dispensatum fuisse et, ut oportuit, rei consultum ab ipso Romano pontifice, existimandum. Nam ille sedisse, atque cum ipso idem Stephanus papa communicasse invenitur.

Interea Andrea exercituum præfecto, aliisque senatoris viris multis Chrysopolim ad Philippici monasterium missis, cum cœtu sacerdotum, cæcis facibus, atque aromatibus, cadaver Michaelis imperatoris (qui Basilium patrem suum in altum adeptaverat, et diademate cinxerat) sepulcro educti, in arca cupressina ponti, imperatorioque splendore velatum, Constantinopolim Leo afferri jussit, ibique cum cantu et hymnis exceptum, usque ad eodem Apostolorum deduci ordinavit, in qua in marmorea arca repositum est, comitantibus pompam etiam fratribus imperatoris, Alexandro, et patriarcha Stephano.

Cum Hagio Longobardiæ dux, regis Franciæ gener, cognita Basilii imperatoris morte, a societate Romanorum descivisset sibi que totam ditionem vindicasset, contra cum Leo Constantinum patricium mensæ præfectum cum Occidentalibus misit

NOTÆ.

(6) Baronius ad ann. 886.

copiis, licet commissa pugna Constantinus succubuerit, vixque eadem ipse evaserit, exercitu suo occidione deleto. Duos tamen fortissimos duces in Orientem emisit, Eustathium stirpis Argyrorum, et Andronicum genere Ducicam, qui multas de Agarenis victorias reportarunt. Sed cum bellum acerrimum inter Bulgaros et Leonem nostrum excitatum esset, idemque per plures annos propagatum: Turcas et Hungaros adversus eosdem vocavit Leo, Simeone Bulgarorum rege validissime resistente. Ex quo factum est, ut dissoluto inter Bulgaros et Constantinopolitanum imperatorem pacis vinculo, æque spiritualis præfectura, quam Græci sibi vindicaverant, e medio tolleretur, iidemque Bulgari Romanæ Ecclesiæ, a qua donis et blanditiis Græcorum desciverant, se sponte subicerent.

Fuere Leoni uxores omnino quatuor, quas ordine et successive duxit, non a libidine victus, sed ingenti procreandæ sobolis desiderio, quo liberus ex se natos conspiceret. Prima fuit Theophanon, seu Theophania, Constantini filia: secunda Zoe Zautzæ filia: tertia Eudocia Opsiciana; quarta, Zoe Carbonopsina, ex qua filium Purpurigenam seu Porphyrogenetam genuit, cui nomen Constantini datum. Ultimæ tamen uxoris nuptias Nicolaus patriarcha benedicere recusavit, sed et Thomam presbyterum, qui benedixit, presbyteri honore privavit, quin insuper ab ingressu ecclesiæ imperatorem prohibuit. At quomodo se habuerit quadrigamia ista Leonis in conjugum successione, sic accipe ex præambulis Constantini in Porphyrogenito ad edictum unionis (7). « Imperator ille doctissimus Leo primam quidem uxorem habuit sanctam Theophanem, ex qua filiam procreavit, sed ea cito rebus humanis excessit. Itaque cum hæc sancta mulier migrasset ad Dominum, Zosæ styliani Tzautzæ, qui ex proceribus et amicis imperatoris erat, filia jungitur. Illa quoque brevi temporis spatio sine liberis extincta, tertiam duxit uxorem Eudociam, ex Opsicii provincia oriundam olim dicta Mæonia, forinæ nomine selectam, quæ in puerperii doloribus una cum infante moritur. Imperator autem ineffabili dolore correptus, quod nullos sustulisset liberos, eorum

ignoraret, loco patriarcham Nicolaum movet, Ecclesiæque finibus expetit ut mendacem, et qui multoties quidem iurejurando confirmasset ac promisisset se imperatori gratiam pœnæ facturum, ac totidem verbis animus mutasset, remque data opera extraheret. Ejus loco patriarcham constituit patrem suum spirituales Euthymium, virum multis annis exercitatione solitaria nobilitatum, denique prophetici spiritus participem. Is imperatorem a pœnâ facit immunem, atque a vinculo diuturno liberat, et ad communionem admittit. » Hæc ibi. Leo autem Allatius, de Ecclesiæ Occidentalis et Orientalis perpetua consensione, lib. II, cap. 7, num. 3, rem in hunc modum ex antiquis monumentis narrat: « Leo Basilii filius, quod ex tribus ductis uxoribus nullos sustulisset liberos, sobolis habendæ desiderio, quartam quoque duxit Zoen Carbonopsinam, quæ ei peperit Constantinum. Hanc ob causam a patriarcha et aliis excommunicatur. Cum vero de absolutione non conveniret, aliis eam non diutius protrahendam assentibus, aliis non assentientibus, magna dissidia inter eos orta sunt; ideoque ad pontificis Romani iudicium concurrunt: a quo cum quartæ Leonis nuptiæ approbarentur, patriarcha non assentens in exilium mittitur, et Euthymius in ejus locum subrogatur; qui ita annuente summo pontifice imperatorem a vinculo liberat, et in communionem admittit. » Hactenus de Leone Leo. Cætera tantæ principis acta prosequamur.

Cum aliquando imperator Leo una cum Zoe uxore sua in prædio ageret, quod Damiani vocatur, et domesticus quibusdam aliis conspirantibus ei insidias strueret: Zoe murmura conjuratorum inaudit; statimque Leo concensus navigio a Fontibus in palatium trajeit, ac Joannem quidem Biglæ Drungarium, quod ab eo indiligenter esset custoditus, loco movit.

Porro Basilius imperatoris Epeieta, cum eadem Leoni machinaretur, arcanum suum Samonæ exposuit cubiculario, origine Agareno. Samonas statim imperatori totam insidiarum rationem detexit. Imperator illico Basilium in Macedoniam amandat, veluti Zosæ imperatricis amicitia suæ, e vivis egressæ, ibi iusta curaturum. Paulo post revocatum inquisitioni subdidit, convictumque per mediam urbem in triumpho duxit, Athenasque relegavit. Inde universo senatu convocato, quæ erant a Samona ipsi delata indicia exponit, eumque senatores laudant, et summo dignum honore pronuntiant. Et Samonam Leo statim Protospatharii munere decorat, sibi quoque familiarem asciscit.

Cum Constantinum Andronici filium quamdam ad expeditionem cum copiis ablegaret, per viclinum hominem educens, oculis in Christi ac Deiparæ imagines delixit, quæ supra portam erant collocatæ, his verbis usus est: Caveto, Constan-

NOTÆ.

(7) Apud Baronium ad an. Christi 901.

tine, nomen ne tibi tuum imponat, neve fretus illo, **A** aut irasci, imperator : nam vates David hoc potiturum te Romanorum imperio putes : nam meo filio Constantino divinitus imperium reservatum est ; quod equidem perspectum habeo, significatum mihi divinis ab hominibus futura prospiciendi vi præditis. Quapropter scire debes eventurum, ut si tyrannidem ad te rapere conatus fueris, caput tuum absque corpore per hanc ipsam portam ingrediatur. Huic vaticinio deinceps eventus respondit. Nam post Leonis obitum Constantinus tyrannidem affectans, occisus est, ac deinceps erat videre cruentum caput ejus per illam portam inferri.

Accidit id temporis maximus solis defectus, cujus causa Pantaleontem Synadensem pontificem ad se imperator arcessivit, hominem astronomiæ **B** peritum. Is rogatus, quem illius eclipsis effectum fore statuere, respondit, alteri ab imperatore personæ casum adversum portendi. Quin etiam Samonas Agareus, a Leone officio cubicularii ornatus, quem Basilii Epeictæ insidias eidem Leoni detexisse docuimus, sapientem hunc virum peculiariter abductum, de re tota consuluit, et futurum agnovit, ut ipsi calamitas accideret ; verum omnino Junii tertio die salvum evasurum, nec ab eo tempore quidquam illi rei molestæ eventurum. Nondum præstitum hæc tempus advenerat, cum Samonas e loco suo deturbatur atque raditur ; nam et calumniis Imperatorem circumvenire ferebatur, et insolenter semet gerere.

Cum die Pentecostæ sacro, ex antiqua imperatorum consuetudine, solempni cum pompa ad ecclesiam Sancti Mocii martyris procederet Leo, atque templum, jamjam sacris januis vicinus, ingredi vellet : vir quidam immanis, illi similis qui malis a geniis agitantur, tam gestibus quam vultu inconstans, in Imperatorem prosiliens, gravi ac valida clava caput ejus verberavit, adeoque subito, ut ipsum interfecisset, ni pars extrema clavæ in suspensum candelabrum impacta, vel dimidiam impetu vim amisisset. Tum de Leonis capite profluere sanguis copiosus, et viri principes in fugam sese conjicere. Et quia frater ejus Alexander non aderat, apud plerosque suspicio invaluit, eum insidiarum fuisse conscium. Sed qui id facinus ausus fuerat, comprehensus coactusque tormentis ad **D** indicationem eorum quos facinoris conscios haberet, nihil dicere poterat, morbo graviter hominem vexante. Tandemque manibus ac pedibus amputatis, in circi funda crematur, et solempnis illa processio eo tempore desit. Hæc cum vir quidam sanctus, quique divinito spiritu futura prospiceret, ac variis donis ornatus esset, nomine Marcus, imperatorem gravi dolore correptum cerneret, existimantem aliquid amplius mali consecuturum, verbis medicinam ei faciens, tanquam mitigante dolorem pharmaco, dixit : *Noli hoc iniquius ferre,*

aut irasci, imperator : nam vates David hoc tibi adversi eventurum prædixit hoc verum : « Quanta malignatus est inimicus in sancto tuo : et gloriosi sunt qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ ? » Noli, quæso, appetuisse tibi vitam finem arbitrari, nec animum tuum cogitatio de morte subeat, nam tibi tam vitæ quam imperii decem adhuc anni cælesti a manu concessi sunt.

Hæc ille fatus, obtulit. Neque multo post Imperator, et animi dolore liberatus est, et ex vulnere convaluit. Marci quidem vaticinium minime fuisse vanum eventus comprobavit ; nam post decem annos eo ipso mortuus est die, quo plagam hanc accepit.

Constantinopoli in honorem primæ suæ uxoris Theophaniæ pulcherrimum de ejus nomine templum, vicinum Aëdi apostolorum ædificavit Leo, in eoque corpus illius reposuit ; magus enim sanctitatis femina habita est Theophania, adeo ut edidisse quoque miracula feratur, quorum gratia ubi defuncta est, inter sanctos a Græcis adnumerata est, die 16 Decemb., hoc elogio :

Beata Theophaniæ, Leonis sapientissimi principis sponsa, memoria.

Beata Theophania Constantinopolis fœtus et regina, Constantini filia fuit Ilvæ, trium imperatorum consanguinea. Cujus mater Anna similiter erat sterilis, ut illa prior Anna Samuelis prophetæ genitrix. Sed cum viro frequenter orans sanctam dominam nostram Dei Genitricem, quæ præsertim ad Basil colebatur, sanctam concepit Theophaniam, et natam virtutibus instruxit, litteras quoque docens. Cum vero Basilius illustris imperator filio Leoni sapientissimo vellet uxorem conjungere, nec hæc meliorem inveniret, ipsam illi desponsavit. Coronata, et imperatrix effecta, pauperum tamen non obliviscebatur, sed solitam retinens virtutem, et eleemosynam, Deo, qui sibi cælorum quoque donavit regnum, pie famulabatur. Hæc ibi.

Idem Leo aliud quoque templum condidit divo Lazaro sacrum, inque eo Lazari et Mariæ Magdalenzæ reliquias Epheso allatas condidit. In urbe, quæ ad Charsianum sublimis erat, in parte meridionali, loco, cui Farræ nomen, magno impendio instauravit templum Sancti Thomæ apostoli, quod incendium in cinerem ac favillam redegerat. Sed et in Nossis monasterium ædificavit de nomine Servatoris, idque eum Euthymio patriarcha dedit.

Statuit inter alia, ut pridie ejus diei quo prælium et certamen esset ineundum, curare deberet dux exercitus per sacerdotem universum exercitum expiari aqua iustrali, vel benedicta ; et præterea, ut quotidie, mane et vespere, universus exercitus dicere deberet Trisagium hymnum.

Mariæ, Virginis incomparabilis, ac Dei Geni-

¹ Psal. LXXIII, 25.

triciis sacrosanctæ, quam magnus eximiusque fuerit orator, ex iis quæ scripsi in Cæsaribus Marianis cap. 8, atque ex luculentissimis ejus orationibus, in Mariana Bibliotheca enumeratis, atque in hoc Mariali adductis, quas ipse de ejus festis et laudibus non solum piissime doctissimeque scripsit, sed ex superiore loco, et in circumfusa multitudinis corona magno cum plausu dixit, perspicuum est. Dignus propterea qui inter præcipuos Deiparæ Virginis encomiastas jure merito numeretur, atque a Græcia, eloquentiæ quondam alumna, et artium parente optimarum, multo jactetur honestius, quam ille qui ab eadem olim cum fastu memorabantur. Vice munerum et oblationum, quas Mariæ ex animo offerebat, ab ipsa postulabat, non vitæ longitudo (non enim adeo eam amabat, neque insatiabili desiderio hujus amaræ navigationis, et quam conjunctam habet, agitationis tenebatur), sed si ita decretum, ut ex hac vita subduceretur, largiretur, uti peccatorum pondere levaretur; quod si diutius in carne manendum esset, concederet, ut fractuose regem pasceret, simulque secum ipsa pasceret, duceret et educeret, ne in illo operum omnium accurato examine, propter subditos, damnationis sententia adversus se ferretur. Nihil suum, sed linguam, orationem, et regnum, et si quod aliud, id omne beatæ Virginis curæ et benevolentis manus ducebat. Et ut servaretur insidiis rapacium ferarum superior, nutrirereturque in vivificis pascuis pietatis, et cum opus esset hinc emigrare, in salutaribus atris quietem nancisceretur, ubi timor nullus, nullæ turbæ, aut sollicitudo insidiarum, sed plena requies, et tranquillitas, et exultatio, eandem beatam Virginem intentissime deprecabatur. Ipsam etiam beatam Virginem adjutricem suam appellans, se semper a puero ab ea protectum gloriabatur; quam insuper enixe orabat, ut se semper protegeret, nec sua defensione destitueret: sed alia obtegens, quibus ab initio fovit, vitæ cursum ad optimum dirigeret finem, simul administrans imperium, quod administrandum ipsa sequestra dederat, servans ei eximiam filii sui hæreditatem, et perficiens (quod omnibus ille præserobat) populi sui electi, gentis sanctæ salutem. Sed præter Orationes in sacrosanctæ Deiparæ laudem commendationemque elucubratas, plura etiam alia præstantissimi ingenii monumenta cum gloria transmisit ad posteros sapientissimus imperator. Exstant enim sub ejus nomine in bibliothecæ Vaticanæ codicibus Græce mss. ut refert Baronius, tomo X ad annum Christi 911:

Centum et tredecim *Novellæ Constitutiones diversorum argumentorum*. — *Præcepta moralia, una cum interpretatione*. — *De instruendis aciebus Commentarius*. — *Ænigmata*. — *In admirabilem et gloriosam Ascensionem Domini oratio una*. — *In Spiritum sanctum, quod propria auctoritate adoptionem filiorum Dei hominibus largitus est, oratio una*. — *In omnes sanctos oratio una*. — *In mag-*

num apostolorum orbis Paulum, oratio una. — *In gloriosum prophetam Eliam, oratio una*. — *In gloriosam Domini Transfigurationem, orationes tres*. — *In Decollationem præcursoris, oratio una*. — *In Exaltationem S. Crucis, oratio una*. — *In admirabilem et gloriosum Domini discipulum Thomam, orationes duæ*. — *Quando domus imperatoris fuit consecrata, oratio una*. — *In sanctum Joannem Chrysostomum, oratio una*. — *In fulgentissimum Ecclesiæ lumen Nicolaum, oratio una*. — *In S. Stephanum, oratio una*. — *In SS. Lumina, oratio una*. — *In S. Clementem Ancyranum, oratio una*. — *In gloriosum martyrem Tryphonem, oratio una*. — *In capite sacratissimi Jejunii, orationes tres*. — *In festum Palmarum, oratio una*. — *In Sabbatum sanctum, oratio una*. — *Oratio, vel Epistola parænetica catholica, ad quoscunque videlicet Christi fideles scripta, hortatoria ad bene sancteque vivendum, quam a Federico Metio Latinitate donatam affert Baronius loco supra allegato. Quæ etiam orationes omnes reperiuntur Græce mss. in Sicilia in bibliotheca Archimandritatus S. Salvatoris, ut patet ex catalogo dictæ bibliothecæ Messanæ confecto anno 1563.*

Sed et in bibliotheca Bavarica exstant sub ejusdem Leonis nomine, Græce mss., ut in suo *Apparatu sacro*, tomo II, testatur Possevinus: *Hymni, et Acta quædam Christi, et liber De bellico apparatu*.

Et quidem *Acta Christi* prodire in lucem, Latine facta a Jacobo Gretsero Societ. Jesu theologo, ex officina Adami Sartorii, anno 1600, Ingolstadii. Liber autem *De apparatu bellico*, quoniam a Joanne Checo versus ita fuerat, ut quæ ad religionem spectabant, vel dempta, vel depravata essent: Antonius Possevinus primum quidem in 1 libro selectæ suæ *Bibliothecæ* ex Græco exemplari, astum et dolos interpretis hæretici ostendit atque emendavit: deinde item in *Apparatu suo ad Humanam Historiam*, excusso Venetiis auctore, ne quis tanti imperatoris nomine cum militibus quoque abutatur, quasi nec sacrum missæ sacrificium, nec reliquos orthodoxus cultus eo tempore existissent: quorum ille non tam mentionem facit, quam hortatur ut in expeditionibus rationem potissimum habeant.

Hujus etiam ex meditatione extremi judicii *Canticum compunctionis*, quod ex bibliotheca Bavarica Latine e Græco reddidit Jacobus Pontanus, prodit Ingolstadii apud Adamum Sartorium anno 1605. In *Bibliotheca autem veterum PP.*, tomo III, exstat Epistola ad regem Saracenorum de Christianæ fidei veritate et Saracenorum impietate, hac inscriptione: *Leonis, cognomento philosophi, imperatoris Constantinopolitani, ad Omarum Saracenorum regem, de fidei Christianæ veritate ac mysteriis, et de variis Saracenorum hæresibus et blasphemis, Symphoriano Camperio Lugdunensi, ex Chaldaica in linguam Latinam interprete*. Sed non dubito, quin alia plura in aliis bibliothecis lateant

sapientissimi imperatoris scriptorum monumenta, A quæ aliquando Deo volente proferebantur in lucem.

Cum autem doctissimus hic Imperatorum, morbo correptus periculum minitante, administrato jam per viginti sex annos Romanorum imperio, mortem imminere sibi cerneret : advocato senatu, sic inquit : *Caro mea, amici, morbo consumpta diffudit, viresque defecerunt, ac fortassis vobiscum amplius non vivam, neque ad festum Resurrectionis Christi diem (erat tunc jejuni Quadragesimæ tempus) vitam perducam. Hanc itaque unam, et postremam a vobis gratiam postulo mihi dari. Recordamini, quam me vobis benignum præbuerim : atque ideo uxorem filiumque vobis commendatum habetote.* Senatus cum fletu atque ejulatu ostendit, se jactura hujus domini atque imperatoris incredibilem percipere B dolorem ; Augustæ autem et filio imperatori ita se fideles fore, ut vel millies pro eo sint, ita rebus poscentibus, mortem appetituri. Alexandrum fratrem, et Constantinum filium imperatores creavit, hoc solo in extremis respirationibus pronuntiato : *Alexandrum etiam (proh parcum malignumque tempus !) post tredecim menses video.* Volebat enim significare regnum Alexandri tantillum temporis duraturum ; quæ sane Leonis vox minime vana fuit ; nam Alexander voluptatibus et comotationibus indulgens, nec ulla re tanto imperio digna, vel opere, vel verbis perfecta, vel animo denique concepta, cæu flos solis efficacitate marcescens, extinctus est, et a morbis celeriter absumptus. C Itaque solus imperium Constantinus obtinuit, ætatis adhuc teneræ puer.

Rebus excessit humanis anno salutiferæ Redemptionis 911, imperii 26, diei 11 Junii, seu ut alii volunt Maii, a Constantino filio imperatore in Historia de vita et rebus gestis avi sui Basilii Macedonis per Leonem Allatium Latinitate donata, dictus Leo mitissimus et sapientissimus ; a Constantino Manasse in *Annalibus* appellatus revera doctrinæ studiosissimus, omni scientia copiose instructus, et omnibus disciplinis a puero excultus ; atque a Joanne Zonara tomo III *Annalium* prædicatus doctrinarum omnium generis amator, et in doctrina de motibus siderum eorumque effectibus versatus. De quo præter auctores, quos supra D

memoravimus, cum laude meminere, Bellarminus in lib. *De script. eccles. sæculo IX* ; Petrus Castles, lib. v *De Desipens*, cap. v ; Joannes Bonifacius, in *Historia virginali*, lib. II, cap. 12 ; Ferdinandus Quirinus de Salazar, in *Tract. de Conceptione*, cap. 42, sæculo X ; Ludovicus Jacob a Sancto-Carolo, in *Bibliotheca pontificia* lib. II, et in Bibliotheca Cæsareo-Regia nondum edita ; L. Claudius Clemens, in *Instructione Musæi* lib. I, cap. 25 ; Joannes Serranus episcopus Acernensis, *De Conceptione beatæ Virginis*, lib. II, cap. 23, num. 9 ; Gregorius Gyraldus, *De poetis historicis*, dialog. v ; Laurentius Beyerlingh, in *Theatro vitæ humanæ*, variis in locis, aliisque permulti. Nonnulli tamen cum Leone illo Byzantio, stirpe Morocharzantium, cognomento pariter Philosopho, confundunt, qui, ut referunt Cedrenus et Glycas, sub Theophilo imperatore floruit, et rhetoricam, philosophiam, arithmeticam, reliquasque scientias in Antro insula didicit, ibi versatus cum Michaelo Psello præstante viro ; ab eoque principis tantum, et quibusdam præceptis dicendi instructus : neque tantum quantum desiderabat adeptus, monasteriorum per totam fere Græciam bibliothecas pervagatus, librosque in eis repositos perquirens, atque scrutans, studiosoque medians, ad summum doctrinæ atque eruditionis fastigium pervenit, cum certo certius sit, Leonem illum usquequaque a nostro esse diversum. Nam ut alta inter eos discrimina, enumerata a Leone Allatio in sua de Psellis eorumque scriptis Diatriha, silentio premam, ille licet a tradendæ philosophiæ munere, sive præstantia, qua ipse in philosophicis alios superabat, cognomento philosophus, nunquam tamen fuit imperator Constantinopolitanus, sed archiepiscopus Thessalonicensis : quamvis postea, Simulacripudorum hæresi profligata, et ejus sectatoribus dejectis, ab episcopatu fuerit deturbatus. Noster vero Leo, quanquam ob omnis scientiarum generis perfectissimam cognitionem, et ob plurima, quæ etiam exstant in disciplinis omnibus laudabiliter conscripta, eodem Philosophi cognomento decoratus, nunquam fuit archiepiscopus Thessalonicensis, sed solum imperator Constantinopoli-

II

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΩΝ
ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΑΡΑΙΝΗΤΙΚΑ ΕΣΤΙ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΑΥΤΟΥ ΥΙΟΝ ΛΕΟΝΤΑ,

ἔχοντα ἀκροστιχίδα·

Βασίλειος ἐν Χριστῷ βασιλεὺς Ῥωμαίων, Δορυεὶ τῷ πεποθημένῳ υἱῷ καὶ συμβασιλεῖ.

BASILII IMPERATORIS
ROMANORUM

EXHORTATIONUM CAPITA SEXAGINTA SEX AD LEONEM FILIUM :

Quorum acrostichis sic se habet :

Basilius in Christo Romanorum imperator Leoni charo filio, et imperii collegæ.

(BANDURIUS, *Imp. Orient.* tom. I, pag. 171.)

Περὶ παιδείσεως.

A

Ἐωφελές τι χρῆμα καὶ σπουδαιότατον, οὐ μόνον βασιλεύσιν, ἀλλὰ καὶ ἰδιώταις, ἡ παιδείσις. Καὶ γὰρ τοῖς κεκτημένοις αὐτὴν καὶ κατὰ σῶμα, καὶ κατὰ ψυχὴν τὰ μέγιστα ὠφελεῖ· τὴν μὲν διὰ τῆς μελέτης τῶν θεῶν λόγων· τὸ δὲ διὰ τῆς γυμνασίας τῶν κοσμίων ἔργων. Ταύτην οὖν σε, τέκνον ἡγαπημένον, ὁ πατήρ ἐγὼ καὶ συμβασιλεὺς, ἡγεμονεύουσάν σου τὴν βασιλείαν ἔχειν νοθεῶ. Αὕτη γὰρ καὶ βασιλείαν κοσμεῖ, καὶ τοὺς βασιλεύοντας ἀειμνήστους ἀποτελεῖ. Ὅσαυτὰ γὰρ ἡλίου ἐπὶ γῆς μὴ παρόντος, σκοτεινὰ τὰ πάντα καὶ ἀδιάκριτα, οὕτω καὶ παιδείσεως ἐν ψυχῇ μὴ παρούσης, πεφυρμένα τὰ πάντα καὶ ἀδιόρθωτα. Ἀράξει οὖν παιδείας, τῆς ἐναρέτου· μόνη γὰρ ἀρετῆ τῶν κτημάτων ἀπάντων ἀθάνατος. *jacent universa. Eam igitur capesse disciplinam quæ sit eum virtute conjuncta: virtus enim sola ex iis quæ possideri queunt, deperire non potest.*

Περὶ πίστεως.

B

Ἀρχὴν τοῦ βίου παντὸς καὶ θεμέλιον ὀχυρὸν κτήσῃ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν εὐλαβικῆν. Προσκύνη· Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἄγιον Πνεῦμα, Τριάδα ὁμοούσιον, ἀδιάρτητον καὶ ἀσύγχυστον, τὸν ἓνα καὶ μόνον Θεόν· καὶ τὴν ἐνσαρκωθεὶς οἰκονομίαν τοῦ Θεοῦ Λόγου πίστεως, δι' ἧς ὁ κόσμος ἐκ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς ἠλευθέρωται, καθὼς ὁ τῆς μητρὸς σου τῆς Ἐκκλησίας ὄρος ἀναλιθάσκει. Αὕτη τῶν ἀρετῶν πασῶν ἡ τελειώσις. Αὕτη ἡ πίστις πάντων τῶν ἀγαθῶν τὸ κεφάλαιον. Ταύτην οὖν ἔχε παρακαταθήκην ἄσυλον, ἣ σοι γέγονε τροφὸς ἀπὸ σπαργάνων αὐτῶν. Ἐγὼ σοι ταύτης ὑπερβα διδάσκαλος, μὴ με κατασχόνης πατέρα φιλόστοργον· ὀφείλουσι γὰρ οἱ μὲν ζωγράφοι τοὺς χαρακτῆρας ἀναστηλοῦν, οἱ δὲ τῶν βασιλέων παῖδες, ἐμ-

De litteris.

Bona cum primis atque ad vitam recte instituendam perutilis res est litterarum cognitio, non solum regibus, sed etiam privatis hominibus. illis enim, qui sibi eas acquisiverunt, magnas affert commoditates et ad corpus et ad animum excolendum: hunc quidem studio sacrarum Litterarum, illud vero exercitatione bonorum operum. Quapropter, o mihi dilecte Leo filii, ego qui et pater et regni sum socius, admoneo, ut eam tibi imperii ducem adsciscas, quæ et regnis ornamento est, et reges immortalitate donat. Quemadmodum enim cni sol abest, obscura sunt omnia atque indiscreta, ita in animo nulla eruditione, nullisque litteris imbuto confusa atque inordinata

De fide.

Amplere sinceram in Christum fidem, quæ vitæ totius initium et fundamentum inconcussum est. Adora Patrem et Filium, et Spiritum sanctum: Trinitatem consubstantialem, indivisam, atque inconfusam, unum videlicet ac solutum Deum: ac Verbi Dei humana in carne œconomiam, id est, incarnationem credas, per quam homines a peccati servitute vindicati sunt, quemadmodum Ecclesiæ matris docet institutio. Hæc est fides bonorum omnium summa, hæc virtutum omnium perfectio. Hanc penes te tanquam depositum inviolabile retineas, qua et ab ipsis incunabulis educatus es, cujus ego ipse tibi magister exstiti: ne me, quæso, amantissimum tui patrem

ἡγούμενοι, ἐν ἐπαίῳ δὲ τὸν πόνον ποιοῦμενοι. Μηδὲ παρὰ καιρὸν χρώ τοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ γυμναζεσάμενοι, ἀπολαύειν μὲν τῶν δοκούντων ἐν βίῳ ἀγαθῶν, ὡς θνητῶν, ἐπιμελεῖσθαι δὲ τυχεῖν τῶν μελλόντων, ὡς ἀθάνατος.

Περὶ συναναστροφῆς χρησίμων ἀνδρῶν.

Ἰατροῖς ψυχῶν ὁμῖλαι συνεχῶς, ἵνα εὐεκτηὶν ἔχῃς κατὰ ψυχὴν. Μάθοις γὰρ ἀν παρ' αὐτῶν, τίνων χρῆ πραγμάτων ὀρέγεσθαι καὶ τίνων ἀπέχεσθαι, καὶ τίσι τῶν ἀνθρώπων συναναστρέφεσθαι, τίνας δὲ ἀποστρέφεσθαι, καὶ πῶς τὸν σὸν βίον οἰκονομήσεις, ἵνα μὴ συχνοῖς τοῖς νοσήμασι περιπέσης. Εἰ γὰρ ταύτην ἐρήψεις τὴν ὁδόν, τοῦ τῆς ἀρετῆς ἀκριβοῦς ὄρου γνησίως ἐπιπέσει δυνήθησῃ.

Περὶ ἀρετῆς.

Οὐχ οὕτω τὰ τοῦ κόσμου πάντα τερπνὰ, ὡς ὁ τῆς ἀρετῆς πλοῦτος τὸν βασιλεῖα κοσμεῖ. Τὸ μὲν γὰρ κάλλος καὶ ἡ εὐπρέπεια ἢ νόσῳ ἢ χρόνῳ μαραινεται· πλοῦτος δὲ βραθυμίας καὶ ἡδονῶν ὑπάρχει πατήρ. Ῥώμη μὲν γὰρ τὰ μὲν σώματα ταῖς νίκαις κοσμεῖ, ταῖς δὲ τῆς ψυχῆς ἐπιμελείαις ἐπισκοπεῖ. Ἡ δὲ κτήσις τῆς ἀρετῆς, οἷς ἀν προσγένηται, καὶ πλοῦτου καὶ εὐγενείας χρησιμωτέρα ἐστὶ· καὶ ἄπερ ἄλλοις ἀθάνατα δοκεῖ, αὕτη ταῦτα σὺν θεῷ δυνατὰ καταιστά.

Περὶ ἐπιθυμίας.

Σώματος ἐπιθυμία εὐμόρφου μὴ σοῦ κατασφαιήσει, οἷς χρώματος· ὀλίγου ἀξίον τὸ τειροῦτον. Σῶμα ἄρματ' ὀλίγον χῶμα πάλιν ὀλίγον. Μήτε οὖν ἐπ' εὐγενείᾳ σώματος ἐπαρῶν, μήτε μὴν δυσγένειαν ἐξουθενώσης, μήτε κάλλει ἀγρευθῆς, μήτε δυσμορφίαν ἀποστραφῆς, ἀλλ' ὄρα τὸ κάλλος τὸ τῆς ψυχῆς, καὶ ἔρα τῷ πνεύματι τὴν ψυχὴν. Ἐρωὸς γὰρ ἐκεῖνος μόνος ἀληθῆς καὶ ἀθάνατος, οὐχ ὅς ἑμα τῷ τυχεῖν εὐθὺς ἀπογίνεται, ἀλλ' ὅς μετὰ τὸ τυχεῖν μᾶλλον ἐπιγίνεται.

Περὶ τῆς τῶν τρόπων ἀρετῆς.

Ἐλαβες ἐκ θεοῦ βασιλείαν, φύλαξον αὐτήν ὡς παρακαταθήκην ἄσυλον· μὴ φαῦλος ὀφθῆς τοῦ δεδομένου σοι φύλαξ· μηδὲ ἀγενὲς, μηδὲ ἀνάξιον αὐτῆς διακράξῃ. Ἄλλ' ὡσπερ βασιλεύειν τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων προσκρίθης κατὰ τὴν ἀξίαν, οὕτω προτραπέυειν τῶν ὑπὸ χεῖρα πάντων σπεῦδα καὶ κατ' ἀρετήν. Ἡ γὰρ ἀρετὴ κρείττων ἐστὶ παντὸς ἀξιώματος. Εἰ οὖν κατὰ μὲν τὸ ἀξίωμα κυριεύεις ἀπάντων, κατὰ δὲ τὴν ἀρετὴν ὑπὸ τινῶν κυριεύῃ, κατὰ μὲν τὸ ἔλαττον εἰ βασιλεὺς, κατὰ δὲ τὴν κρείττον ἀληθῶς οὐκ εἰ βασιλεὺς, ἀλλ' ὑπ' ἐτέρων βασιλεύμενος. Μὴ οὖν νόθος γίνου δεσπότης ἐν τῷ ὑπ' ἐτέρων κρατεῖσθαι, ἀλλὰ βασιλευε ἀληθῶς ἐν τῷ πάντων κρατεῖν κατὰ τὸ μέρος τῆς ἀρετῆς.

Περὶ σωφροσύνης.

Νίκας σοι καὶ τρόπαια κατ' ἐχθρῶν τότε παρέξει θεὸς, ὅποταν αὐτὸς τρόπαια καὶ νίκας στήσεις κατὰ τῶν παθῶν. Νικῶντι γὰρ σοι τοὺς ἀοράτους ἐχθρούς, ἐπάναγκές ἐστι νικᾶν καὶ τοὺς ὁρατούς. Ὅν γὰρ ὡς ἀνθρώπων αἱ ἡδοναὶ νικᾶν καὶ παρασύρειν ἰσχύουσιν, οὐκ εὐδοκίσει θεὸς ἐλευθερίας νίκης τιμηθῆναι

tiam in vitio ponentes, et laborem in laude ducentes. Ne igitur intempestive rebus utaris, sed ita te compara, ut et iis quæ hac in vita esse videntur, commodis fruaris, ut mortalis, et futura bona consequare, ut immortalis.

De consuetudine utilium virorum.

Cum medicis animorum assidue versare ut ipso animo valeas : ab iis enim discere poteris quas res appetere, et a quibus abstinere debeas ; quibus cum hominibus consuescere, et a quorum consuetudine abhorreere, et quomodo vitam omnem moderari oporteat, ut ne in frequentes morbos incidas. Si hanc enim institeris viam, ad veræ solidæque virtutis limites revera pervenire poteris.

De virtute.

Haud tantum vitæ jucundæ res, quantum solæ virtutis opes regibus afferunt ornamentis. Forma enim ac decor aut morbo aut ætate marcescunt. Divitiæ voluptatum atque ignaviæ plerumque sunt fomites : at vero robur corpus quidem victoriis honestat, sed animi luminibus officit. Virtutis autem possessio quibus contigerit, et divitiis et nobilitate præstantior est ; et quæ aliis fieri non posse videntur, hæc illa Deo favente ad faciendum reddit expedita.

De cupiditate.

Impotenti formosi corporis cupiditate vide ne unquam capiaris : nam illud exigui pulveris pretio debet æstimari ; corpus enim mox paululum erit pulveris. Ergo neque nobilitate corporis efferaris neque ignobilitatem despicias, neque forma captus tenearis, neque deformitatem averseris : sed animi pulchritudinem intueris, et mente animum amas ; ille demum verus est amor atque immortalis, qui non simul atque potitus fueris evanescit, sed quo plus potiaris eo adolescit magis.

De virtute morum.

Numinis beneficio regnum accepisti ; custodias illud tanquam depositum quod incolume servari debet : cave autem ne malus illius custos videaris, neu degeneris aliquid aut indigni committas ; sed sicuti cæteris prælatus es, ut imperares, ita contende ut virtute quoque cæteris antecellas ; virtus enim omni dignitate præstantior est. Si ergo dignitate quidem reliquis præstas omnibus, virtute autem ab alio superaris, imperator es in eo, quod minoris excellentiæ est : in eo vero quod præclarior est, imperator non es, imo alterius imperio subes. Ne sis ergo veluti suppositivus atque adulterinus dominus, cum alius te præstantior reperiat ; sed verus imperator, cum cæteris omnibus virtute præcellas.

De temperantia.

Concedet tibi Deus victorias ac triumphos adversus hostes, cum de donis animi cupiditatibus victorias ac trophæa retuleris : si enim invisibiles hostes deviceris, visibiles etiam necessario superabis. Sed quem voluptates ut vile mancipium pessumdare ac transversum agere valent, nun-

quam Deo lubebit eum victoriæ honore condecorare: qui vero animi motus voluntario labore frenaverit, is in certum argumentum futuræ postea retributionis æternorum honorum, etiam in hac vita de inimicis concessam sibi a Deo quasi debitor victoriæ reportabit.

De fidelibus amicis.

Majori te gaudio sincerum amicorum studium affelat, quam propinquorum: nam consanguineorum amicitia non a virtute, sed a natura profiscitur, quippe quæ ne voluntaria quidem merito censeri possit, sed amicorum in te benevolentia a virtute et libero arbitrio nascitur; et illa quidem naturam, hæc autem Deum habet auctorem. Verum ubi quid opus est, longe major habenda ratio morum est, quam sanguinis, et voluntatis quam necessitatis: nam propinqui sæpenumero etiam exiguæ pecuniæ causa parentibus insidias moluntur; veri autem amici totius mundi divitias nibilli facientes, etiam vitam ipsam præ amicorum charitate vilem habent.

De fortitudine et prudentia.

Robur corporis magni facito, atque in pretio habeto si cum prudentia conjunctum est: quantum enim prodesse cum prudentia, tantum nocere absque ea solet iis, qui sunt illo præditi. Vis enim consilio temperata hominem figurat; si vero æmentitiæ comes est, bestiam ratione carentem depingit ac format. Proba igitur eos qui prudenti robore, non qui stolido utuntur: siquidem vis cum stoliditate conjuncta temeritas, cum prudentia vero fortitudo appellatur.

De modestia.

In te propitium si Deum habere vis, ipse subjectis tuis esto propitius; nam etsi aliorum dominus es constitutus, ipse tamen etiam servus es; unum enim ac solum universorum Dominum omnes habemus, ac limus terræ generis nostri auctor idem ac propagator est; etsi siliii adversus alios, qui nihil nisi pulvis sumus intumescimus. Tu igitur qui nunc sublime elatus pulvis es, memento quantumcunque modo emineas, futurum aliquando ut ad terram deprimaris: ita nunquam adversus humiliorem pulverem animo effereris. Recordare peccatorum quæ in Deum commisisti: ita fiet ut si quid proximi in te peccarint, obliviscaris.

De prudentia.

Reputa, quæso, quanto sit apud omnes in honore prudentia, et quam vehementer ab omnibus expectatur; omnes enim eam laudant ut bonam, sed non omnes laborant ut eam adipiscantur: quo fit ut raro qui ea præditus sit reperire possis. Tu vero da operam non solum ut eam contubernalem habeas, sed etiam si quis est qui illam teneat, ut eum observes, atque in pretio habeas, et cum illo frequens nocte dieque verseris: ille enim solus animi tuum juvare plurimum poterit, et quæ tibi plerumque in angustiis rebus inexplicabilia vide-

Α ποτε· ὅς ἐξ τὴν κατὰ τῶν παθῶν νίκην τοῖς ἰκκουσίοις ἀναδέχεται· πόνοις, εἰς δεῖγμα σαφὲς τῆς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀντιθέσεως, καὶ τὴν κατ' ἐχθρῶν νίκην χρεωστικῶς αὐτῷ χορηγοῦμένην κομίζεται παρὰ Θεοῦ.

Περὶ φίλων πιστῶν.

Καίρει τοῖς σπουδάζουσι περὶ τῶν φίλων, μᾶλλον, ὡς ἀληθῆσιν, ἢ τοῖς γένει προσήκουσιν. Ἡ μὲν γὰρ τοῦ γένους φιλία, οὐκ ἐξ ἀρετῆς, ἀλλ' ἐκ φύσεως περιγέγονεν, ἣτις οὐδὲ ἰκκουστος σὺν δίκῃ κριθείη. Ἡ δὲ ἀγάπη τῶν φίλων ἐξ ἀρετῆς καὶ γνώμης ἰκκουσίου κατῴρθεται περὶ αἰ. Κάκεινή μὲν τὴν φύσιν ἔχει νόμον, αὕτη δὲ τὸν Θεόν. Πολλῶ γὰρ κρείττων ἐν χρεῖα καὶ ὁ τρόπος τοῦ γένους, καὶ ἡ πραγμασις τῆς ἀνάγκης. Συγγενεῖς μὲν γὰρ συγγενεῖα πολλάκις μικρῶν ἕνεκα χρημάτων ἐπαθούλευσαν· φίλοι δὲ ἀληθεῖς τὸν κόσμον ἅπαντα παριδόντες, οὐδὲ τὴν ζωὴν αὐτῆν τῆς τῶν φίλων ἀγάπης προέκριναν.

Περὶ ἀνδρείας καὶ φρονήσεως.

Ῥώμην σώματος καὶ τίμα καὶ ἀποδέχου, ἐὰν καὶ φρονήσῃ κοσμεῖται. Ὅσον γὰρ μετὰ φρονήσεως ὠφελεῖν δύναται, τοσοῦτον ἀνευ φρονήσεως βλάπτειν τοὺς ἔχοντας εἴωθεν. Ἵσχις γὰρ ἐμφρων ἀνθρώπων χαρακτηρίζει· εἰ δὲ ἀπροσύνη ταύτη παρέκειται, ἠριόν ἄλογον ἐξεικονίζει. Ἀποδέχου τοίνυν μὴ τοῖς ἄφρονοι Ῥώμη, ἀλλὰ τοῖς ἐμφροσι χρωμάτους. Ἡ μὲν γὰρ μετὰ ἀπροσύνης Ῥώμη θράσος λέγεται· ἡ δὲ μετὰ φρονήσεως, ἀνδρεία.

Περὶ ταπεινοφροσύνης.

Ἰλαων ἔχειν βούλει περὶ αἰ τὸν Θεόν; Ὀλεως γενοῦ περὶ τοὺς ὑπηκόους καὶ αὐτός. Κἂν γὰρ δεσπότης ἐκρίθῃς, ἀλλὰ καὶ σύνδουλος ὑπάρχεις. Ἐνα γὰρ δεσπότην τῶν ὄλων καὶ μένον κεκτημένα πάντας ἀνθρώποι· καὶ πηλὸς ἡμῶν τοῦ γένους εἰς ὑπάρχει προπάτωρ, κἂν κατ' ἀλλήλων οἱ χρεῖς φυσώμεθα. Μέμνησο τοίνυν ὁ ὑψηλὸς χροῦς σεαυτοῦ, καὶ εὐ ἴσθε ὡς ὅπου δ' ἀν ὑψωθῆς ἀπὸ γῆς, πάντως πάλιν κατενεχθήσῃ πρὸς γῆν· καὶ οὐδέποτε κατὰ χροῦς ἐκπερθῆσῃ ταπεινοῦ. Μέμνησο τῶν σεαυτοῦ σφαλμάτων πρὸς Θεόν, καὶ ἐπιλήσῃ τῶν τοῦ πλησίον σφαλμάτων πρὸς σέ.

Περὶ φρονήσεως.

Σκόπει κατὰ σεαυτὸν, ὅτι πᾶσιν ἀνθρώποις ἡ φρονήσις τιμιωτάτη καθέστηκεν, πᾶσι δ' ὑπάρχει εἰς σπουδῆς. Πάντες μὲν γὰρ αὐτὴν ὡς ἀγαθὴν ἐκαιοῦσιν, οὐ πάντες δὲ κτήσασθαι πονοῦσι. Διδ καὶ σπανιώτατον εὐροῖς ἀν τὸν ταύτην κτησάμενον. Μὴ μόνον σὺν αὐτὸς σπουδάσῃ τὴν φρόνησιν σύνοικον ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τὸν ταύτην κεκτημένον αἰδοῦ, καὶ τίμα, συναναστρέφου αὐτῷ, καὶ ἐν ἡμέρα καὶ ἐν νυκτί. Ἐκεῖνος γὰρ σε δύναται μόνος ὠφελῆσαι τὰ μέγιστα εἰς ψυχὴν· καὶ ἂ πολλὰκις ἀμήχανά σοι δοκοῦσι παρὰθῆναι ἐν περιστάσει, ταῦτα δὲ αὐτοῦ βδέλιως σὺν

Θεῶ κατορθώσεις· Ἡ γὰρ φρόνιμον εἶναι σε δεῖ, ἢ ἄφρονοις συνάπτεσθαι, ἐν οἷς ἀληθῶς, ὡς ἐπιθρόνου Θεὸς ἀναπαύεται.

Περὶ τρόπων τοῦ βίου καὶ λόγου.

Τρόπος ἔστω σοι τοῦ λόγου πιστότερος, ἵνα μὴ μόνον λέγων, ἀλλὰ καὶ σιωπῶν, τὸ αἰδέσιμον ἔχῃς. Ἄλλὰ μὴδὲ τοὺς λόγους μὲν πιθανοὺς, ἔργῳ δὲ τοὺς λόγους μὴ βεβαιούοντας ἀποδέχου. Εἰσὶ γὰρ οἱ λόγῳ μὲν εἰσὶν ἀγαθοὶ, ἔργῳ δὲ καὶ λίαν αἰσχροί. Μῆτε οὖν αὐτοὺς εἶναι τοιοῦτος θέλε, μῆτε μὴν ἑτέρους περὶ σὲ τοιοῦτους εἶναι καταδέχου· ἀλλ' ἐκείνους στέργε καὶ οικειοῦ, οἷσιν οὐ κοσμοῦσι τοὺς τρόπους λόγῳ, ἀλλὰ τοὺς λόγους τρόπῳ. Καὶ ἂ πάλιν πράττειν αἰσχύνῃ, ταῦτα λέγειν μὴ ἀναισχύντει· μὴδὲ ἂ λέγειν αἰσχύνῃ, ταῦτα πράττειν διαλογίζου.

Περὶ μελέτης τῶν θείων λόγων.

Ὅσπερ τὰ νεοθαλῆ τῶν φυτῶν ἀρδευόμενα ταῖς ὕδασι θάλλει καὶ καρποφορεῖ, οὕτω καὶ ἡ σὴ διάνοια, τέκνον ἐμὸν, ἀρδευομένη ταῖς τῶν θείων λόγων μελέταις, ἔτι μᾶλλον ἀξιοθῆσεται καὶ καρποφορήσει τὰς ἀρετάς. Σῶμα μὲν γὰρ αἱ κατάλληλοι τροφαὶ λιπαίνουσι· ψυχὴν δὲ οἱ πνευματικοὶ λόγοι διατρέφουσιν. Ἄλλ' ἐκείνη μὲν γὰρ ἡ τροφή, μέχρι φάρυγγος ἤδεια, καὶ φθορὰν αὐξεί, καὶ ὑπὸ φθορᾶς αὐξάνεται καὶ δαπανᾶται. Ἡ δὲ τῆς ψυχῆς τροφή θείων ἔχει τὴν εὐφροσύνην, καὶ ἀφθαρσίαν προξενεῖ, καὶ εἰς ἀφθαρσίαν μεταχωρεῖ. Μελέτην οὖν ποιεῦ τῶν τοιοῦτων ὠφελίμων λόγων, ἵνα τοὺς ἐξ αὐτῶν καρποὺς τρυγήσῃς καὶ καλῶς τῆν βασιλείαν διοικήσῃς.

Περὶ βουλῆς.

Βουλῆς ἀρίστης οὐδὲν ἀσφαλέστερον, καὶ πράξιως ἀπροβουλεύτου οὐδὲν σφαλερώτερον. Ἴνα οὖν μετὰ ἀσφαλείας πράττης ἂ βούλει, αἰροῦ προβουλεύεσθαι ἂ πράττεις. Μετὰ μὲν γὰρ τὸ πράξει εὐκὲν ἐν προβουλεύεσθαι, μετὰ δὲ τὸ βουλευέσθαι δυνατόν σοι μεταβουλεύεσθαι. Ὅρα οὖν ἐκάστου πράγματος τὸ τέλος, καὶ οὕτω τῆς πράξεως ἀπάρχου. Συμβούλοις δὲ χρῶ τοῖς καλῶς περὶ τῶν οικείων βουλευσαμένοις καὶ διοικήσασιν, ἀλλὰ μὴ τοῖς κακῶς ἐξ ἀβουλίας τὰ ἐαυτῶν οἰκονομήσασιν. Ὁ γὰρ κακῶς περὶ τὰ οικεῖα διατεθεὶς, οὐδέποτε καλῶς βουλευέσεται περὶ τῶν ἀλλοτρίων. Ἄλλὰ μὴδὲ τοῖς ἀπειροῖς περὶ ὧν ἂν βούλει πραγμάτων ἀνακοινοῦ, μῆτε μὴν ταῖς κολακείαις περὶ σὲ χρωμένοις. Οἱ μὲν γὰρ, ὡς τυφλοὶ, ἀνεπιστημόνως βουλευέσονται, οἱ δὲ κατὰ χάριν σοι προελύθονται. Ἄλλ' ἐκείνοις μάλιστα συμβουλεύου οἱ καὶ περὶ τὸ ἐπίστασθαι περὶ τῶν πραγμάτων ὀρθῶς ἔχουσι, καὶ οἱ μάλιστα ἐπὶ τοῖς ἐσφαλμένοις σοι πολλάκις διελέγχειν εἰώθασι· μόνοι γὰρ οὗτοι καὶ φίλων καὶ συμβούλων [εἰς] τάξιν πιστεύεσθαι ἄξιοι.

Περὶ ἀγνείας καὶ σωφροσύνης.

Ἄγνων σαυτοῦ τῆρει μὴ μόνον τὸ σῶμα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν διάνοιαν. Ὅσπερ γὰρ ὁ διεφθαρμένος βίος χωρίζει Θεοῦ, οὕτω καὶ ἡ ἐν ἀγνείᾳ ζωὴ οικειοῖ πρὸς Θεόν. Ἔστω οὖν τὸ φῶς σου λαμπρὸν ἐνώπιον τῶν

buntur, ea per illum, Deo iuvante, expedite perficies : aut enim te prudentem esse oportet, aut uti consilio prudentum, in quibus quasi in solio suo Deus conquiescit.

De vita et oratione.

Tui mores ejusmodi sint, ut fide digniores habeantur quam sermones, quo te non solum quentem, sed tacentem etiam revereantur homines : neque eos tibi adscisce qui verbis probi factis ea non confirmant. Sunt enim nonnulli qui cum honestissime loquantur, turpissime vivunt. Cave ergo ne aut tu similis eorum sis, aut eis similes tibi adjungas ; sed eos dilige et tibi in contubernium adhibe qui non mores verbis, sed verba moribus cohonestant. Et quæ te facere pudet, ea dicere te quoque pudeat, et quæ dicere pudor vetat, ne cogitare quidem lubeat.

De studio sacrarum Litterarum.

O filii, quemadmodum teneræ plantæ aquis irrigatæ vireant ac fructus ferunt, ita mens tua sacrarum Litterarum studiis irrigua magis augetur, ac virtutum fructus procreabit ; nam corpus quidem saginatur cibis qui alius super alium infarciuntur ; animus vero sanctis sermonibus alitur ac vegetatur ; sed hoc interest quod cibus ille corporis ad fauces usque suavis, et corruptionem auget, et a corruptione augetur, ac tandem absumitur ; animi vero alimentum sempiternam menti affert lætitiā, et incorruptionem parit, et ad immortalitatem deducit. Meditare ergo ita fragiferos sermones, ut et eorum fructibus usufruaris, et regnum tuum sapienter administres.

De consilio.

Res nulla securior est quam sapiens consilium, nihilque periculosius, quam inconsulto rem ullam aggredi : ut ergo tuto facias quæ vis, velis antea consultare quæ facis : post factum enim consultantis locus amplius non est. Sed post initam deliberationem mutare etiam licet consilium. Perpende igitur quorsum res quæque evadere queat, atque ita demum ad illam accingere. In consiliis autem eos adhibe, qui rebus suis bene consuluerunt, atque eas recte administrarunt, non eos qui per inopiam consilii res suas male gubernarunt ; qui enim rebus suis male prospexerit, nunquam bene providebit alienis. Neque vero communica cum imperitis earum rerum, de quibus consilium capis, neque cum iis quos adulari tibi senties : illi enim ut cæci ignoranter tibi consilium dabunt ; hi autem etiam errata tua laudabunt : sed eos potissimum in consilium assume, qui et scienter de iis rebus loqui possint, et de tuis erratis confidenter te reprehendere soleant ; illi enim soli digni sunt, qui in amicis et consiliariis habeantur.

De castitate et temperantia.

Omni labe impudicitæ purum conserva non solum corpus, sed etiam animum tuum. Quemadmodum enim impudica vita a Deo nos separat, ita in castitate transacta nos ei conciliat. Sit

ergo lux tua splendida et clara in oculis tuorum; et esto perfecta imago virtutis eis qui sub tua ditione vivunt; nisi enim pudicitiam ipse servaveris, qua fronte eos, qui tuæ dominationi subjecti sunt ad eam servandam cohortaberis? Nam quæ facientem te viderint, ad eadem quoque facienda incitabuntur: solent enim ad exemplum principis mutari subjecti. Sicut ergo uisi in animum induxeris recte vitam instituere, gravis detrimenti causa subjectis eris: ita si pudicitiam cum cæteris virtutibus colueris, salutis auctor universo populo eris, et inde eam mercedem referes, ut non solum te Deo dignum, sed eos etiam qui tibi obediunt præstitisse iudicaris.

De pietate erga parentes.

Coronam a Deo datam de manu mea suscepisti. Redde ergo donatori munus eo dignum. Honora Deum qui te honoravit per honorem quem patri tuo deferres: me autem honorabis non eodem penitus modo quo subjecti faciunt, nempe aut genuflectens aut latus meum stipans, aut mihi bene precans: ista enim principe viro non satis digna sunt; sed potius virtutem colens, temperantiam sequens, mores tuos exornans, litterarum studia capessens, quibus animi juvenum excoli solent, et ut in summa dicam ita te comparans, ut terreno hoc imperio dignus habere, ac cælorum regis imaginem representes. Is enim solus merito vocabitur imago Dei a quo in regni solio collocatus est, qui omnimodam virtutem amplectatur: isque optimo jure secundo loco post Deum a subjectis amabitur, et tanquam de se suisque optime meritis omni honore dignus habebitur.

De justitia.

Administrationem regni ut omni reprehensione vacuam præstes, quæ in aliis reprehendis hæc ipse facere ne audeas: sunt enim plerumque subditi ad principum actiones examinandas acerrimi. Si enim id diligenter observaveris, duo isthæc maximi momenti commoda consequeris: te enim irreprehensum adversus omnes calumnias præstabis, et subjectos tuos non dicendo solum, sed etiam tacendo virtutem omnem exercere docebis. Si vero dictis tuis facta minime respondent, accusatricem tui conscientiam habebis: at si probos sermones similes actiones consequantur, eos qui te observant, tuæ probitatis et testes simul et imitatores habebis omni exceptione majores.

De beneficentia.

Nullius eorum qui aut a te munera postulant, aut dignitates ambiunt, mores tibi lateant: cumque satis eos perspexeris, benefac duntaxat bonis: ab eis enim perpetuam recipies benevolentiam, quæ nullo unquam tempore vacillatura sit. Beneficium enim apud virtum bonum collocatum thesaurus est nullis raptoribus obnoxius, qui multiplicem collatori refert gratiam: qui autem improbo bene facit serpentem in sinu alit, isque aliquantisper ipsius calore fovetur, sed oblata oc-

Α ὑπὸ χεῖρα, καὶ ἀγαθὴ γενοῦ τοῖς ὑπηκόοις εἰκόν. Ἐὶ γὰρ αὐτὸς τὴν ἀγνείαν οὐ τηρήσεις, ποίῳ προσώπῳ τοὺς ὑπὸ σὲ ταύτην ἔχειν νοουθήσεις; Ἄ γὰρ ἂν σε πράττοντα θεωρῶσι, τὰ αὐτὰ καὶ αὐτοὶ πράττειν συνενεχθῶσι· πέφυκε γὰρ πῶς ταῖς ἀρχαῖς συµµεταβάλλεσθαι τὸ ὑπήκοον. Ὡσπερ οὖν, εἰ μὴ καλῶς βιωῦν προαιρή, τῆς τῶν ὑπηκόων βλάβης αἰτίος ὑπάρξεις, οὕτω τὴν ἀγνείαν μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρετῶν ἐξασκῶν, πρόξενος τοῦ λαοῦ σου παντὸς τῆς σωτηρίας γενήσῃ, καὶ μέγαν σεαυτῷ τὸν μισθὸν ἐντεῦθεν περιποιήσῃ, τῷ μὴ μόνον σεαυτὸν ἀξίον Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα γενέσθαι παρασκευάζειν.

Περὶ τιμῆς γονέων.

Β Στέφανον ἐκ Θεοῦ διὰ τῆς ἐμῆς ἐδέξω χεῖρός. Ἄμειψαι τῷ δεδωκότι τὸ ἀντάξιον δῶρον. Τίμησον Θεὸν τὸν σε τιμήσαντα διὰ τῆς εἰς τὸν γεγεννηκότα τιμῆς. Ἐμὰ δὲ τιμήσεις, οὐ καθάπερ τινὲς τῶν ὑπηκόων, ἢ γονυπετιῶν, ἢ δωροφορῶν, ἢ ἐπισημῶν· ἀνάξια γὰρ ταῦτα βασιλέως ἀνδρός· ἀλλὰ τιμῶν μὲν τὴν ἀρετὴν, ἀσκήν δὲ τὴν σωροσύνην, κοσμῶν δὲ σου τὸ ἦθος, σπουδάζων δὲ περὶ τοὺς λόγους, οἷς ἡ τῶν νέων καλλωπίζεται γνώμη· καὶ ἀπλῶς οὕτω σεαυτὸν παρασκευάζων ἀξίον βασιλεύειν τῶν ἐπὶ γῆς, καὶ εἰκόνα τοῦ βασιλέως τῶν οὐρανῶν. Μόνος γὰρ ὁ τῆς ἀρετῆς ἐφικέσθαι δυνάμενος εἰκὼν τοῦ καταστήσαντος αὐτὸν Θεοῦ δικαίως κληθήσεται, καὶ μετὰ Θεὸν παρὰ τῶν ὑπηκόων εἰκότως ἀγαπηθήσεται, καὶ ὡς εὐεργέτης κοινὸς ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν, ἀξίως τιμηθήσεται.

Περὶ δικαιοσύνης.

Γ Ἰνα σου τὴν βασιλείαν ἀμειπτον διαφυλάξης, ἅπερ ἂν ἑτέροις πράττουσιν ἐπιτιμήσεις, ταῦτα πράττειν αὐτὸς μὴ ἐπιχειρήσης· δεῖνόν γὰρ πῶς τὸ ὑπήκοον τὰς τῶν ἀρχόντων πράξεις λογοθετεῖν. Ἐὶ γὰρ τοῦτο φυλάξης, δύο ταῦτα μέγιστα κατορθώσεις, καὶ σεαυτὸν ἀνέγκλητον παντὸς μώμου διατηρήσεις, καὶ τοὺς ὑπὸ χεῖρα διδάξεις, καὶ σιωπῶν καὶ λέγων, πᾶσαν ἀσκαῖν ἀρετῆν. Ἐὶ δὲ ἰναντία, ὧν λέγεις, πράττεις, ἔξεις σου κατήγορον τὴν συνέλθῃσιν· εἰ δὲ λέγων ἀγαθῶ, τὰ ὅμοια πράττεις, ἔξεις τοὺς λογοθετοῦντάς σου τὸν βίον ἐμοῦ καὶ μάρτυρας, καὶ μιμητάς σου τῆς καλοκαγαθίας ἀπαργαράτους ἔξεις.

Περὶ εὐεργεσίας.

Δ Ἀνθανέτω σε μηδεὶς τῶν παρὰ σοῦ δωρεὰς αἰτούντων, ἢ ἀξιώματα ἐπιζητούντων, καὶ τούτους ἀναλαμβάνων, τοὺς ἀγαθοὺς εὖ ποιεῖ. Ἐξεις γὰρ αἱ τὴν εὐνοίαν διαπαντός, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ἀδιάπτωτον. Ἄσυχλος γὰρ θησαυρὸς παρ' ἀνδρὶ σπουδαίῳ, καὶ πολυκαλασίῳ ἢ χάρις παρ' αὐτοῖς ἐποφείλεται. Ὁ δὲ τοὺς κακοὺς εὐεργετῶν, ἐγκόλιπον ἔχει τὸν ὄφιν, ἐν καιρῷ μὲν θαλάσσιον, ἐν καιρῷ δὲ τὸν εὐεργετήν τοδὸν δὴγματι ἀμυνόμενον. Ὡσπερ γὰρ οἱ ἀλλότριαι κύνες τῶν σιτιζόντων ξίλων καθυλακτοῦσιν, οὕτως;

ὡς ὠφελούντας, ὡσπερ τοὺς βλέπτοντας, ἄγαθούς γὰρ εὐεργετῶν, ἔξεις σταυτὸν, καὶ κτήσῃ μίαν ψυχὴν πολλῶν φίλων καὶ εὐκλεῖ διαφυλαττομένην.

bonos ergo beneficiis tibi devinciens te ipsum quodammodo multiplicem habebis, nempe a multis circum oculis multisque vigilantibus amicis custoditam.

Περὶ φίλων.

κτῆσαι φίλους καὶ θεράποντας οικιοτά-
ις ἀγαθοὶ καὶ πρὸς ἐτέρους φίλους ἢ δε-
γεγονότες τυγχάνουσιν· ἃ γὰρ ἐν ἐκείνοις
, ταῦτα καὶ εἰς σὲ ποιῆσαι οὐκ ἀποκνή-
εν (γὰρ σπουδαῖος περὶ τοῦ πάλαι φίλους
τουδαῖος ἂν καὶ περὶ σὲ γενέσθαι πιστευ-
ῆ τοῖς προτέροις φίλοις ἢ δεσπόταις
καὶ ῥήθιμος γεγονώς, σχολῆ γε περὶ σὲ
καὶ χρήσιμός ποτε ὀφθήσεται.

Περὶ ὑπεροψίας χρημάτων.

μὲν καὶ ἀδούλων τὸ τοῦ βασιλέως δει-
μα, οὐ τοσοῦτον ὄγκος τοῦ ἀξιώματος,
ν χρημάτων ὑπεροψία. Ἐν τούτῳ γὰρ
εὐγενὲς αὐτοῦ τῆς ψυχῆς καταφαίνεται.
Ἐκ χρημάτων οὐ τὸ μάτην τοῖς βαλαν-
τίθεσθαι, ἀλλὰ τὸ δαψιλῶς ἐν ταῖς ἀναγ-
ίαις αὐτὰ χορηγεῖν. Ἀναγκαῖα δὲ βασιλεῖ
τῶν ἄλλων φίλους εὐ ποιεῖν, καὶ ἐχθροῦς
ἢ ἀμφοτέρων τὸ κατορθοῦν ἢ τῶν χρη-
άνη. Εἰ οὖν καὶ αὐτὸς ὑψηλὸς ἐν πάσιν
ει, καὶ μάλιστα ἐν συνέσει, ὑπερόπτης
ἔτων· ἐπεὶ οὐδέ ἐστι τὰ αὐτοῦ ἴδια σὰ,
υποδούλων τῶν σῶν, καὶ μάλιστα τῶν πα-
ξένων. Φάνηθι τοίνυν ἴδιος εὐεργέτης ἐν
; καὶ οὕτως ὑψηλὸς ἔση καὶ περίβλεπτος
.

Περὶ μέθης.

ς τὰς ἐν πότοις εὐλαβοῦ· μέθη γὰρ τῇ
κέντιον τι χρῆμα καὶ πολέμιον. Ὅταν γὰρ
τοῦ οἴνου τυραννηθῆ, ταυτὸν τι πάσχει τοῖς
ἰόχοις, οἳ τὸ ἄρμα κυβερνᾶν ἀδυνατοῦντες,
ς καὶ τοὺς ἵππους ὡδε κάκεισε περιφέρου-
ωτα τοῖς ὀρώσι μέγιστον ἐμποιοῦσιν. Οὕτω
της τῆς διανοίας, ἀνάγκη καὶ τὴν ψυχὴν
λομένην διατελεῖν.

Περὶ κτήσεως.

κτήσῃ φίλον, ὃν ἂν βουλευθῆς, εἰ ἀγαθὰ
περὶ αὐτοῦ ἀπόντος ἐπὶ τῶν ἐπαγγελλόν-
ἀρχῆ γὰρ, ὡς ἔοικε, φιλίας μὲν ἔπαινος,
ψόγος ἐστίν. Ἀλλὰ καὶ οὐς ἤδη κέκτησαι
βούλει πλέον ἐφέλκεσθαι, ἐπαίνει ἀπόντας
απόντων. Καὶ γὰρ οὕτω δόξιας ἂν ἐπαι-
ῖς παρόντας ἐπὶ τῶν ἀπόντων. Δοκίμαζε
ους, ἐν τε ταῖς ἀνάγκαις καὶ ταῖς δυσπρα-
; γὰρ εὐήμερόντων, φίλοι πολλοί. Κάκει-
ῖς φίλους λογίζου, ὅσοι μὴ κέρδους ἐνεκα
λλὰ δι' αὐτὴν τὴν ἀρετὴν τῆς ἀγάπης. Ἡ
φίλια τῷ καιρῷ δουλεύουσα, ἐμπορία τις,
λία, ταύτῃ λογίζεται.

casione venenato morsu benefactorem suum re-
munerat. Sicut enim canes alienis etiam cibum of-
ferentibus oblatrant, ita homines perversi perinde
eos qui bene de ipsis merentur offendunt, atque eos

quos ergo beneficiis tibi devinciens te ipsum quodammodo multiplicem habebis, nempe a multis circum oculis multisque vigilantibus amicis custoditam.

De amicis.

Opta tibi eos amicos, et intimos familiares, qui
sancte cum aliis amicitiam coluerint, et aliis domi-
nis fidelem operam navaverint. Quod enim aliis
præstiterunt, idem etiam præstare tibi non grava-
buntur; et qui bonus erga veteres amicos exstite-
rit, bonus erga te etiam futurus merito credetur.
Qui autem prioribus amicis aut patronis ignavus
atque inutilis ante fuerit, vix unquam postea bo-
nus erga te atque utilis erit.

De contemptu pecuniæ.

Excelsum atque invictum principis animum non
adeo magnitudo dignitatis ostendit ac pecuniæ
contemptus: in hoc enim maxime animæ ipsius
generositas elucescit. Pecuniæ autem contemptus
non in eo cernitur cum in saccos inutiliter conge-
ritur et seponitur, sed cum largiter in usus ne-
cessarios expenditur. Necessarium autem est, ac
regi potissimum, amicos promereri, atque inimicos
vindicare, quorum utrumque recte facere, is de-
num verus est pecuniæ sumptus. Si ergo in om-
nibus excellere vis, ac in prudentia præsertim
atque solertia, contemptor esto divitiarum. Neque
enim ipsa tua pecunia proprie tua solius est, sed
communis servorum tuorum, et inopum atque ho-
spitum. Fac igitur ut te beneficum peculiariter
exhibeas in eo quod commune est; atque ita demum
eris animi magnitudine ac prudentia commendan-
dus.

De ebrietate.

Refuge comessationes in quibus indulgetur po-
culis: ebrietas enim inimica est prudentiæ: ubi
enim mens a vino opprimitur, idem ei contingit,
quod imperitis aurigatoribus, qui cum regere cur-
rum nesciant, et se et suos equos huc illucque
circumagunt, et spectatoribus magnos risus exci-
tant. Quando autem mens ita affecta est, fieri ne-
quit quin animus multa præpostere faciat.

De amico comparando.

Ubi voles facile quemlibet amicum tibi compa-
rabis, si de eo absente bene dixeris coram aliis, qui
ei renuntiaturi sunt: initium enim amicitiae fere
laudatio est, inimicitiae vero, vituperatio. Et quos
jam habes amicos, eos si magis devincire tibi vo-
les, lauda absentes coram aliis eorum amicis; nam
ita videberis præsentibus etiam laudare in absentibus.
Amicos autem in angustiis atque in adversis
rebus explora; felicitium enim multi sunt amici:
sed eos amicos veros judicato, qui te non lucri
causa diligunt, sed propter ipsam amicitiae virtu-
tem: alia enim amicitiae species, quæ tempori
servit, non tam amicitia, quam negotiatio quædam
esse putatur.

τὸν τὸν ἄνδρα χαρακτηρίζει, οὕτω τὸ τοῖς οἰκείοις διαμέχεσθαι καὶ λόγοις καὶ πράγμασι ψεκτόν τι χρηματίζει καὶ ἀγενές, καὶ οὐκ ἀγαθῆς ὑπολήψεώς ἐστιν ἔγγυς. Ἄπερ οὖν ἢ λέγειν ἢ πράττειν βούλει, μηδέποτε ἀπερισκέπτως προβάλη, καὶ οὐδαμοῦ σεαυτῷ διαμαχόμενος φωραθείης· ρίζα μὲν γὰρ τοῦ τοιοῦτου πάθους ἡ ἀβουλία· εἰ δὲ μετὰ βουλῆς ἅπαντα πράττεις, τὴν ρίζαν προεκτεμῶν, οὐδέποτε σεαυτῷ μαχόμενος εὐρεθείης.

Peri eunomiaς.

Νόμον ἄγραφον τὸν σεαυτοῦ τρόπον τοῖς ὑπηκόοις παρέχεις, καὶ τὴν μνήμην ἀληστον τῆς σῆς βασιλείας διατηρήσεις, ἐὰν καὶ αὐτὸς τοῖς καλῶς κειμένοις νόμοις τῶν πρὸ σοῦ βασιλέων συνακολουθήσεις, καὶ τούτους ἀπαρτάτους πολιτεύεσθαι διατηρήσεις. Ἄ γὰρ τοὺς ὑπὸ χεῖρα φυλάττειν ἀναγκάσεις, ταῦτα πολλῷ μᾶλλον τηρεῖν σεαυτῷ τὴν ἀνάγκην ἐπίθεις. Εἰ γὰρ αὐτὸς τῶν πρὸ σοῦ τοῖς νόμοις οὐ πολιτεύῃ, οὐδὲ τοῖς σοῖς ἑτεροῖς θεοπίσμασιν ἐφονται· καὶ οὕτως οἱ νόμοι ὑπ' ἀλλήλων ἀνατρεπόμενοι, ταραχῆς καὶ συγχύσεως τὸν βίον ἔδωκ' ἐμπλήσουσι, δι' ὧν πάλλακτις ὀλόκληρα ἔθνη πρὸς καταστροφὴν κατωλισθησαν.

Peri skaiōn andrōn.

Λοιμοὺς ἄνδρας τῆς πολιτείας ἐξήριξε, καὶ μηδέποτε τοῖς τοιοῦτοις ἀρχὴν καταπιστεύσης, ἵνα μὴ καὶ αὐτὸς ἴμοιος ἐκείνοις εἶναι δοξῆς, καὶ χαίρων ἐπὶ ταῖς ἐκείνων ἀδικίαις· ἃ γὰρ ἂν ἐκείνοι πράξωσι κακὰ, σοὶ τούτων τὰς αἰτίας ἀναθήσουσι, καὶ τῆς ἐκείνων φαύλης γνώμης κοινωνόν σε νομίσουσι, καὶ λόγον ὑπέχεις περὶ αὐτῶν τῷ θεῷ. Ἡ γὰρ τῶν φαύλων ἀνθρώπων προαγωγὴ, τῶν προαγαγόντων ἐστὶν ἔλεγχος ἀκριβής, καὶ τὰ ἐκείνοις παπραγμένα πονηρὰ τοῖς προχειριζομένοις αὐτοὺς ἅπαντες ἐπιγράφονται. Σπουδάσει οὖν μάλιστα τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας προβάλλεσθαι ἄρχοντας, ἵνα αἱ καλαὶ αὐτῶν φῆμαι σὸς γένωνται κόσμος, καὶ ἅπερ ἐκείνοι πράττουσιν ἀγαθὰ, σοὶ ταῦτα τὸ ὑπὲρ σοῦ ἐπιγράφεται· πολλῶν γὰρ χρημάτων κρείττων ὁ παρὰ τοῦ πλήθους ἔπαινος.

Peri élleous.

Ἔρα χρημάτων, μὴ χάριν ἡδονῆς, ἀλλὰ χρείας ἕνεκα τῆς ἀναγκαίας, ἢ ἵνα τοῖς δυστυχοῦσι βοηθῆς, ἢ ἵνα τοῖς ὑπὲρ ἀλλήλων θησκειν αἰρουμένοις χορηγῆς. Ἡ γὰρ ἄλλως φιλοχρηματία οὐ μόνον ὠφέλειαν οὐ ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ βλάβην μᾶλλον προξενεῖ. Πλοῦτος μὲν γὰρ μὴ δι' ἀρετῆν ἐνυπάρχων, κακίας μᾶλλον, ἀλλ' οὐκ ἀρετῆς ὑπερέτης ἐστίν. Ὁ δὲ χάριν ἀρετῆς προσῶν τοῖς κεκτημένοις μεγάλα δύναται ὠφελεῖν, καὶ τὰς ψυχὰς αὐτῶν καὶ τὰ σώματα· τὸ μὲν τοῖς θεωμένοις θαψιλευόμενος, τὸ δὲ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν φίλων ἐπιχορηγούμενος. Εὐποιία γὰρ ἀμφοτέρα, κἂν διαφόροις ἐπιγράφεται τοῖς ὀνόμασι.

Peri agáptης φίλων.

Οὐδὲν ἀγάπης, ὡς σοικε, κραταιότερον. Φίλου γὰρ ἀληθοῦς οὐκ ἐστὶν ἀντάλλαγμα τῶν ὄντων οὐδὲν· φίλετε οὖν τὴν φιλίαν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπω πρὸς τοὺς γνησίους σου φίλους, ἵνα καὶ αὐτοὶ ἀνύπ-

cordati : quemadmodum pugnare secum dictis et factis hominis est levis omnique reprehensione digni ; ac pravi iudicii argumentum est. Quæ ergo aut dicere aut facere meditaberis cave ne inconsulte proferas, ne usquam minus tibi constare deprehendaris : hujus enim mali radix est inconsulta temeritas : si autem consulto omnia feceris, radicem illam cum præcideris, nunquam a te dissidere comperieris.

De bonarum legum observatione.

Legem non scriptam mores tui subditis representent ; ita immortalem regni tui memoriam relinques, si et ipse bonis legibus prædecessorum obsequaris, et in administratione reipublicæ eas nunquam prætergressiaris : et quæ subditos observare coges, ipse multo magis ea servandi tibi necessitatem impones. Si enim positas a majoribus leges in reipublica gerenda repudiaveris, nec cæteri edictis tuis obtemperabunt : atque ita fiet ut leges aliæ ab aliis invicem subversæ, confusione ac perturbatione rempublicam totam impleant ; qua quidem ex juris eversione sæpenumero totæ nationes ad interitum sunt redactæ.

De perditis hominibus.

A reipublicæ muneribus perditos homines summoveto, neque ullum iis magistratum committas, ne et ipse similis eis esse, atque improbis eorum factis gaudere videaris. Nam quæcunque mala illi perpetraverint, ea tibi crimini dabunt, teque perversæ voluntatis eorum participem esse iudicabunt : quin etiam de illorum sceleribus rationem Deo es redditurus : perditorum enim hominum promotio certa condemnatio est eorum, qui ipsos provexerunt, et scelerata eorum facinora illis attribuuntur, et eosdem promoverunt. Vide ergo ut bonus viros ad honores evehas, ut bona de factis eorum fama gloriam tuam augeat, cum subjecti præclara illorum gesta tibi ascripturi sint : est enim a populo consentiente profecta laus magnis opibus longe præstantior.

De misericordia.

Necessitatis, non voluptatis causa divitias amato, nempe ut aut egentium inopiam subleves, aut iis qui pro se invicem mori parati erunt, sumptus suppedites ; alioqui enim pecuniæ cupiditas non solum nihil affert emolumenti, sed detrimentum potius affert. Opes enim, quæ virtutis ergo non coacervantur, vitiorum potius quam virtutis sunt ministræ ; quæ autem ad virtutis officia comparantur, possessorum animis et corporibus juvandis magnas afferunt utilitates, cum aut egenis copiose erogantur, aut fortibus et fidelibus amicis impenduntur : utrumque enim beneficentiæ officium est, etiamsi alio atque alio nomine inscribatur.

De amicorum charitate.

Nihil potentius amicitie vinculo esse videtur : nihil enim est in rebus humanis quod cum amico fidei permutari possit : omni igitur et tempore et loco cum fidelibus amicis necessitudinem æterna,

ut illi sine ulla titubatione aut suspitione mutuum erga te animum gerant : et ne nunquam ingrati animi fueris ; pars enim pietatis est bene merentibus gratiam referre : qui vero ingratus est ipse sibi infensus est : gratia enim cum referatur, quodammodo multiplicatur ; cum vero non referatur, etiam quæ parta fuerat, deperit. Dum ergo te gratum exhibueris, multos habueris tui demerendi cupidos ac studiosos : si autem ingratus fueris, nullum omnino amicum habebis, quicum iucunde vivere possis, etiamsi omnes simulatam in te amicitiam ac benevolentiam præ se ferant.

De sermone et silentio.

In detegendis hominum ingenii solers et consideratus esto : et bona quidem voluntate præditos tibi adijunge, improba vero aversare. Quidquid autem enuntiaturus unquam sis, apud te prius diligenter considera, ne lingua cogitationem anteverteat, quod præpostere loquaris tibi exprobetur. In cætu enim hominum antequam aliquid dicas, in tua potestate est cogitare, si forte post primam sententiam alia tibi melior succurrerit. Iis autem quæ semel dixeris pugnantly subijcere non poteris, si sermones tuos ab omni reprehensione immunes esse volueris. Dicere autem oportebit aut ea quæ perfecte scies, aut quæ temporis ratio postulabit ; de reliquis autem omnibus sætius erit silere quam loqui.

De elemosyna.

Largire copiose egentibus misericordiam stipem, ut ipse ab universorum rege misericordiam consequaris : proprie enim pietas est egenorum sustentatio. Eam ergo diem perluisse existimato, qua nemini benefeceris, pro beneficiis quæ ipse a Deo acceperis. Exerce igitur elemosynam, ut eam vicissim a Deo recipias. Præbe aures tuas supplicum precibus, et hilari vultu eorum pudori consule : miserere lacrymarum viduæ, ac genitus orphanorum ne repellas : quæ enim fecerimus, eadem et patiemur, et sicut audimus, ita et audiemur, et sicut videmus, ita et videbimur. Qualem ergo tibi se Deum præbere optares, talem et subditis tuis te impertias : qua enim mensura mensus fueris, eadem tibi reponetur.

Momentanea et caduca esse omnia quæ hic sunt.

Scito, illi mi, nihil in hac vita firmum, nihil stabile, nihil perpetuum esse : nam subinde res aliter atque aliter variantur, et rotæ in morem quæ circumvolvitur, ea quæ sursum sunt deorsum feruntur, et quæ deorsum jacent sursum evehuntur : quapropter neque secundis rebus extollere, neque adversis dejicere, sed in utraque fortuna constans esto atque immutabilis, tantum honestis rebus studens, cætera vero Deo committe : nam cum secunda utaris fortuna, adversæ motus te ab superbia revocare debet, et cum adversa jactaberis, mellioris spes pariter te ab animi dejectione deducere : hoc enim pusilli est animi ac regia virtute indignum : quia quod futurum est videri ne-

οπτόν σου και βεβαίαν την ἀγάπην διατηρῶσι· και μη γίνου τῇ γνώμῃ ἀχάριστος· μέρος γὰρ εὐσεβείας τὸ ἀνταποδιδόναι τοῖς εὐκοιούσι τὰς χάριτας. Ὁ γὰρ ἀχάριστος ἐαυτῷ ὑπάρχει πολέμιος. Χάρις μὲν γὰρ ἀνταποδομένη πλεονάζεται· μη ἀνταποδομένη δὲ, και τὴν καταβληθεῖσαν προσάπλλουσιν. Εὐχάριστος τοίνυν γενόμενος, πολλοὺς ἕξεις τοὺς περὶ σὲ σπουδαῖοντας, και πολλὰς σοι καταβαλοῦντας τὰς χάριτας· ἀχάριστος δὲ ὑπάρχων, οὐδένα κτήση φίλον οὐδαμῶς, μεθ' οὐ συμβιώσεις ἡδέως, κἀν πάντες ἄνθρωποι τὴν περὶ σὲ φιλίαν ὑποκριθῶσι.

Περὶ λόγου και σιωπῆς.

Νουεχῆς ἔσο, και φρόνιμος ἐν τῷ τὸ ἐκάστου ἦθος ἀναμανθάνειν, και τῶν μὲν σπουδαίων τὰς γνώμας ἀποδέχεσθαι, τῶν δὲ φαύλων ἀποστρέφεισθαι. Ἀλλὰ και ὑπερ ἂν μέλλεις εἶρην, προεισκόπει τῇ γνώμῃ, ἵνα μη και ἡ γλῶσσα προτρέχουσα τοῦ λογισμοῦ, ἀτάκτως λέγειν ἄνειδισθῇ. Σκοπήσας μὲν γὰρ ἐν συλλόγῳ κύριος εἶ περὶ τοῦ τι εἰπεῖν, ὧν μέλλεις εἰπεῖν, εἶ που και μετὰ τὴν προτίεραν γνώμην ἡ δευτέρα κρείττων ἀναφανῇ. Παλήσας δὲ ἀπαξ, οὐ θυήση τοῦ λαληθέντος ἐναντία προσεπειπεῖν, εἴγε μώμου χωρὶς τὰς ὀμιλίας ποιῆσθαι ποθεῖς. Λέγειν δὲ ἀναγκαῖον, ἢ περὶ ὧν ἀκριβῶς γινώσκεις, ἢ περὶ ὧν ὁ καιρὸς ἀπαιτεῖ· ἐν δὲ τοῖς ἄλλοις ἀπασι κρείττων τοῦ λέγειν ἡ σιωπή.

Περὶ ἐλεημοσύνης.

Τὸν ἔλεον ἐπιδαφιλέου τοῖς ἔσομένοις, ἵνα ἔλεον ἐπισπάσῃ παρὰ τοῦ τῶν ὄλων βασιλέως· εὐσέβεια γὰρ κυρίως ἡ τῶν θεομένων ἐστὶ μετάδοσις. Και μηδὲν ἡγοῦ τὴν ἡμέραν ἐκαίνην, ἐν ἣ μηδένα εὐεργετήσεις, ὑπερ ὧν παρὰ Θεοῦ και αὐτὸς εὐεργετήθης. Κτήσαι οὖν τὴν ἐλεημοσύνην, ἵνα τὸ ὁμοιον παρὰ Θεοῦ ἀντιδέξῃ· κλῖνον τὸ οὖς σου τοῖς ἰκεταύουσι· δυσωπήθητι ὁμματι ἰλαρῷ τοὺς δυσωποῦντας· εἰ κτεῖρον δάκρυα χήρας, και στεναγμοὺς ὀρφανῶν μη ἀπώσῃ· ἃ γὰρ ἂν ποιήσωμεν, ταῦτα και κάθωμεν, και ὡς ἀκούομεν ἀκουσθησόμεθα, και ὡς ὀρώμεν ὀραθησόμεθα. Οἶον οὖν εὐχῇ τὸν Θεὸν γενέσθαι σοι, τοιοῦτος περὶ τοὺς οἰκέτας γενοῦ και αὐτὸς· ἐν ᾧ γὰρ μέτρῳ μετρήσεις, ἀντιμετρηθήσεται σοι.

Ὅτι πρόσκαιρα τὰ τῆδε πάντα.

Ἴσθι, τέκνον ἐμὸν, ὡς οὐδὲν ὁ βίος οὗτος ἔχει τὸ στασιμον, οὐδὲν τὸ βίβαιον ἢ ἀμετάβλητον. Ἄλλοτε γὰρ ἄλλως ἀμείβει τὰ πράγματα, και τροχοῦ δίκην κυλιόμενου, τὰ μὲν ἄνω φέρεται κάτω, τὰ δὲ κάτω φέρεται ἄνω. Αἰδὲ μήτε εὐτυχίας ἐπαίρου, μήτε ἐν ταῖς δυστυχίαις καταφύρου· ἀλλ' ἔσο κατ' ἄμφω σταθιρὸς και ἀμετάκτωτος, μόνῳ τῷ καλῷ σπουδάζων, τὰ δ' ἄλλα προσανατιθεῖς τῷ Θεῷ. Ὅταν γὰρ εὐτυχῆς, τῇ ἐλπίδι τῆς δυστυχίας ἐπαίρεσθαι οὐκ ὀφείλεις· μηδ' ὅποτεν δυστυχῆς, τῇ ἐλπίδι τῆς εὐτυχίας καταφύρεσθαι παρενεχθῆς· μικροψυχίας γὰρ τὸ τοιαῦτο και ἀνάξιον βασιλικῆς ἀρετῆς, διότι τὸ μέλλον ἀόρατον. Μήτε οὖν στυγνάζων ποτὲ, μήτε γελιάζων αὐθαδῶς φωραθῆς· οὕτω γὰρ φρόνιμός τε δόξαις εἰ-

ναι, καὶ τὰ ἐξ ἑκατέρου πάθη διαφύγοις· καὶ οἱ τὰ σὰ Λ
λογοπραγούντες οὐδεμίαν ἔξουσι λαθῆν τοῦ μέμφε-
σθαι τὰ προσπίπτοντα.

Περὶ ἐπιμελείας.

Ταύτην σεαυτῷ τὴν ἀνάγκην ἐπίθεας, τὸ πάντα μὲν
ἐθέλειν ἐφορᾶν, μηδὲν δὲ καταδέχεσθαι παρορᾶν.
Αὐτὸ δὲ φημι, ἐπεὶ βασιλεὺς ὑπάρχων, οὐδένα ἔχεις
ἐπὶ γῆς ὑπὲρ σέ, ὃς ἀναγκάσαι σε δύναται. Ἄλλ' εἰ
καὶ πάντων βασιλεύεις τῶν ἐπὶ γῆς, ἀλλ' ἔχεις καὶ
αὐτὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς βασιλέα. Εἶγε οὖν ἐκείνῳ πάν-
των μάλιστα ὡς Θεῷ, οὕτω χρῆ καὶ σὲ μηδὲν παρορᾶν,
ὡς ὑπὸ Θεῷ βασιλεῖ. Ὅσπερ γὰρ τὰ παρὰ σοῦ ἐπιμε-
λῶς ὀρώμενά τε καὶ διοικούμενα μεγάλης ἀπολαύει
τῆς ὠφελείας, οὕτω καὶ τὰ παρορώμενα πρὸς μεγά-
λην καταλισθαίνει ἀπώλειαν. Εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ πάντων
οὐ μικρὸν τὸ παρὰ μικρὸν, ἀλλ' οὖν ἐπὶ βασιλεῖ τὸ
σοφὸν τοῦτο μᾶλλον ἀρμόσειε.

Περὶ φυλακῆς.

Ὡς ἀγαθὴ λίαν σώματι βασιλικῷ φυλακῆ, ἡ παρὰ
τῶν ὑπηκόων εὐνοια σὺν Θεῷ, καὶ τὸ πάντας εὐποιεῖ-
σθαι παρ' αὐτοῦ, καὶ μηδὲν' ὑφορᾶσθαι τυραννικόν
τε παθεῖν. Ἄλλ' ὡσπερ δεῖ τὴν βασιλείαν σου φυλάτ-
τειν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἀνεπίβουλον, οὕτω χρῆ τηρεῖν
καὶ τοὺς πάθεις ἀνεπίβατον· ἀμφοτέρω γὰρ ὁ λόγος
ἐπιβουλήν ὀρίζεται, καὶ ἐν ἑκατέροις μέγας ὁ κίνδυ-
νος. Ἄλλ' ἡ μὲν τοῦ σώματος ἐπιβουλή παρὰ τῶν
ἐχθρῶν, πρόσκαιρον ἔχει τὸν θάνατον· ἡ δὲ κατὰ τῆς
ψυχῆς ἐπιβουλή παρὰ τῶν παθῶν, τιμωρίαν προξεί-
νει, καὶ μετὰ τὸν θάνατον, τὴν ἀθάνατον.

Περὶ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας.

Πολλοὶ βασιλεῖς τὰ βασιλεία ταῦτα παρῴκησαν·
ἀλλ' ὀλίγοι τὴν ἐπουράνιον βασιλείαν κατέκησαν.
Σπούδαζε οὖν, τέκνον ἡγαπημένον, μὴ μόνον ταύτην
τὴν βασιλείαν κατορθῶσαι διὰ τῆς τῶν τριῶν καλο-
κάγαθίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπουράνιον κληρονομήσαι διὰ
τῆς τῶν ἀρετῶν ἀγαθοεργίας. Σήμερον γὰρ εἰσι τὰ
βασιλεία σὰ, καὶ αὐριοι ἔσονται οὐ σὰ, μετὰ δὲ τὴν
αὐριον ἑτέρου· καὶ τὴν μετ' ἐκείνην, τοῦ μετ' ἐκεί-
νον, ὥστε οὐκ εἰσὶν οὐδέποτε οὐδενός. Εἰ γὰρ καὶ
πολλοὺς ἀμείβουσι τοὺς δεσπότας, οὐδένα ἄρα τὸν
γνήσιον ἔχουσι δεσπότην. Ἐπεὶ οὖν μεταθῆναι χρῆ
τῆς ἐντεῦθεν ἐξουσίας, σπεύσωμεν ἀμείψασθαι δι'
ἀρετῆς τὴν ἐκείθεν βασιλείαν, ἥτις μόνη τὸ ἀθάνατον
κίετται καὶ ἀδιόδοχον· τὰ δὲ ἄλλα πάντα βεῖ καὶ
παρέργεται.

Περὶ μνήμης Θεοῦ.

Ἐάν νόμον σεαυτοῦ τὴν συνείδησιν ἔχης, καὶ ἀπερ-
εῖτὸς παθεῖν οὐκ ἐθέλεις, οὐδὲ ἑτέρους παθεῖν ἐπι-
τρέψης, οὐδέποτε μέμψιν ἀμαρτίας ὑποστήσῃ· εἰ δὲ
κατὰ τὸν Θεὸν ἐν πάσῃ σου πράξει ἐπόπτην καὶ ἐξετα-
στήν, ὥσπερ ἔστιν, ἀναλογίσῃ, οὕτε φανερώς ποτε,
ὅτε κρυπτῶς ἀμαρτήσεις. Ἐάν γὰρ ἑτέρου; λαθῶ.

quit. Neque igitur tristis neque etiam procacius
ridens palam deprehendaris; ita enim et prudens
existimaberis, et assinia utrinque vitia devitabis,
neque curiose maledicis ansam ullam præbebis
obloquendi de his, quæ tibi accident.

De diligentia.

Obstringe te huic necessitati, ut omnia tibi
oculis inspicienda esse ducas, et nihil inexplora-
tum prætermittas: quippe imperator cum sis, in
terris quidem neminem superiorem habes, qui te
cogere valeat; ac licet omnium in terra sis domi-
nus, regem tamen habes superiorem in cælo, cui
sicut omnia ut Deo curæ sunt, ita tibi quoque ut
regi curæ esse debent: nihil ergo tibi negligendum
est, utpote qui rex Deo subjectus es. Quemadmo-
dum enim ea quæ a te diligenter inspecta admi-
nistrantur, haud parum proficiunt, itaque neglec-
tium prætereuntur, in magnam perniciem labun-
tur; et si omnibus in rebus non parvum est quod
parum abest, præcipue tamen regibus sapiens hoc
dictum convenit.

De custodia.

Nulla regii corporis melior est custodia, quam
subditorum benevolentia, Deo juvante; cum ita
sunt omnes ab eo beneficiis cumulati, ut nemo ab
eo tyrannici quidquam sibi metuat. Sed quemad-
modum imperium tuum ab inimicorum insidiis
sartum tectum servare oportet, ita et a perturba-
tionum incursionibus inoffensum: utrumque enim
insidiarum nomine continetur, et ab utroque in-
gens imminet periculum. Sed corpori quidem pa-
ratæ ab hostibus insidiæ temporariæ mortis discrimen
afferunt: adversus autem animam a cupidita-
tibus comparatæ, etiam post mortem, immortalem
secum pœnam trahunt.

De cælesti regno.

Regiam istam permulti reges incoluerunt; sed
pauci cæleste regnum adepti sunt. Tu vero charis-
sime filii, enitere non solum terrenum istud re-
gnum per morum probitatem recte administrare:
sed cælestis etiam hæreditatem per virtutis exer-
citationem adipisci. Hodie enim tua sunt ista pa-
latia, crastina die tua fortasse non erunt, ac pe-
rendie alterius fient, ac post perendinum diem
alius adhuc post alium, ita ut nullius unquam sint
propria. Nam etsi multos vicissim permutant domi-
nos, tamen proprie nullum verum ac germanum
habent. Quoniam ergo dominatione ista cedendum
est, studeamus eam per virtutem cum cælesti re-
gno commutare, quod solum nec morti, nec vicissi-
tudini obnoxium est, cum cætera omnia defluant
ac prætereant.

De memoria Dei.

Conscientiam tuam si pro lege habueris, et quæ
patii ipse nolis, nunquam alios pati permiseris,
nullius unquam peccati labe scædaberis; et si Deum
omnium quæ facis inspectorem cognitoremque,
sicut est, esse tibi persuaseris, nunquam neque
palam neque clam peccabis. Nam etsi alios latere

ἀθάνατον βασιλείαν διὰ τῆς τῶν ἀρετῶν κτήσεως, ὡς ἂν ἀθάνατος· διὰ τοῦτο γὰρ τῆς θνητῆς ἡξιώθης ἐξουσίας, ἵνα δι' αὐτῆς ἐμπορεύσῃ τὴν ἀθάνατον βασιλείαν.

Περὶ ἀρχόντων.

Ἦν ἔχεις γνώμην περὶ σεαυτοῦ, ταύτην ἔχειν θέλει καὶ περὶ τῶν ὑπὸ σὲ, καὶ περὶ παντὸς ποιοῦ, ἀγαπητῶς αὐτοὺς ἔχειν περὶ τὴν σὴν ἀρχὴν. Ἐκεῖνοι γὰρ μάλιστα ἡδέως βασιλεύουσιν, οἵτινες τὸ ὑπῆκοον ἀριστα θεραπεύουσι, καὶ τοὺς μὲν ἀξίους τιμῶντες ἀγαθοποιήσουσιν, τοὺς δ' ἀναξίους οὐκ ἀδικήσουσι. Μάλιστα δ' ἂν εὐδοκιμήσεις, εἰ τὴν ἐκάστην χώραν ἀποδώσεις· καὶ τοῖς μὲν ἀξίοις ἀρχεῖν τὰς ἀρχὰς καταστήσεις, τοῖς δὲ ἀρχομένοις πάλιν μὴθ' ὑβρίζειν τοὺς ἀρχοντας, μὴθ' ὑβρίζεσθαι παρασκευάσεις. Γίνωσκε οὖν ἀναμνηθῆναι ἕκαστον, καὶ οὕτω προσηκόντως τά τε περὶ τῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν ἀρχομένων, πραγματεύου, ἵνα μὴ ἀρχῶσιν ἐλαφοὶ λεόντων, ἀλλὰ λέοντες ἐλάφων. esse, et qui obedire debebunt sapienter statuas, cervis.

Περὶ εἰρήνης.

Μακάριον σεαυτὸν καὶ κόπου χωρὶς ἀποδείξεις, εἰ τὰ μαχόμενα σπύδεις εἰρηνοποιεῖν, καὶ πᾶσαν ἐχθρὰν καὶ πᾶσαν ἔριν τῆς πολιτείας ἐξορίζεις, καὶ πᾶσαν γαλήνην, καὶ πᾶσαν ἀγάπην τὸ ὑπῆκοον ἀσπάζεσθαι διδάξεις, καὶ τοὺς μὲν τὰς ἐχθρὰς γεννῶντας, ἀποκλήτους εἶναι, τοὺς δὲ τὴν εἰρήνην φιλοῦντας, οἰκτιροῦσθαι. Υἱὸς γὰρ ἐμοῦ τοῦ γηῖνου βασιλέως ὑπάρχων κατὰ σάρκα, καὶ τοῖς πρ' ἐμοῦ σοὶ λεγομένοις παιθόμενος λόγοις, υἱὸς κληθήσῃ καὶ τοῦ ἐπουρανίου Βασιλέως, τὴν θέλαν σεαυτῷ συγγένειαν ἐπιγραφόμενος κατὰ πνεῦμα, τοῦ πρᾶου καὶ εἰρηνικοῦ Χριστοῦ μαθητῆς ὑπάρχων· Μακάριοι, γὰρ, φησὶν, οἱ εἰρηνοποιοὶ, οἱ αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται.

Περὶ ἐκαινοῦ.

Ἐκαινεῖ τῶν συνόντων, μὴ τοὺς ἅπαντα τὰ πρατόμενά σοι ἐκαινοῦντας, ἀλλὰ τοὺς τοῖς ἐσφαλμένοις μᾶλλον ἐπιτιμῶντας· τούτους γὰρ ἐγὼ εὐνουστέρους καὶ πωφρονεστέρους οἶδα τῶν ἄλλων. Καὶ γὰρ τοῦ ψεύδους ἡ ἀλήθεια προτιμητέα. Ἀλλὰ καὶ τοῖς εὐφρονουσι παρρησίαν χαρίζου, ἵνα περὶ ὧν ἀγνοεῖς, ἔχῃς μεθ' ὧν ἀριστα συμβουλευέσῃ. Καὶ οὕτω διατεθείς, σκοπήσεις, ὡς οὐ γρή τοῖς διὰ τέχνης κολακεύουσιν, ἀλλὰ τοῖς μετ' εὐνοίας θεραπεύουσι προσέχειν ἀεὶ· τῆς γὰρ ἐτέρου ὠφελείας καὶ βλάβης εὐ μάλιστα πειραθείς, τὸ μὲν ἀποφεύξῃ, τοῦ δὲ ἐπιτεύξῃ.

Περὶ προσοχῆς.

Νεότητα κόσμησον, μὴ τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν, ἀλλὰ τοῖς ἐναρέτοις, μηδὲ περιπέδης σου τὴν φύσιν ἐμα πᾶσαν διαλυθῆναι· κἄν γὰρ σώματος ὑπάρχεις θνητοῦ, ἀλλὰ καὶ ψυχῆς ἐλαχὺς ἀθανάτου. Πειρῶ οὖν

¹ Matth. v, 9.

tres humi cubitos occupabis. Proinde terrenum hoc regnum ut mortalis, administra; enitere tamen ut immortale regnum per virtutem adipiscaris, ac teneas, quasi immortalis; propterea enim terrena potentia donatus es, ut per eam caelestem atque æternam dominationem acquiras.

De magistratibus.

Fac eandem habeas de subjectis tuis, quam de te ipso habes sententiam, et da operam quoad ejus fieri poterit, ut tuam illi ament dominationem. Illi enim soli jucunde regnant, qui subjectos suos diligentissime curant, ita ut eos qui digni sunt, honoribus et beneficiis cumulent, indignos vero minime lædant. Ita autem potissimum bene audies, si suum cuique locum et gradum servaveris; et iis quidem qui cæteris præesse digni erunt, præfecturas commiseris: eos autem qui parere debent, ita temperaveris, ut neque præfectos suos offendere, neque ipsi vicissim ab iis violari possint. Da igitur operam, ut unumquemque exploratum et perspectum habeas, atque ita ut par est, de iis qui præesse, ne cervi imperent leonibus, sed potius leones cervis.

De pace.

Beatum te porro ac sine magno labore reddideris, si lites omnes componere, omnesque inimicitias ac simultates e republica eliminare studueris, et subjectos paci studere, ac mutua se charitate complecti docueris: si nimirum eos qui lites serunt exulare jusseris, pacis amantes tibi adjuveris. Filius enim meus, hoc est terreni regis, natura cum sis, monitis meis ac præceptis si parveris, caelestis quoque Regis filius vocaberis, divinam tibi consanguinitatem per gratiam adipiscens, ac te pro pacifici ac mitissimi Christi discipulo gerens: Beati, enim, inquit, pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur¹.

De laude.

Lauda ex familiaribus non eos qui facta tua omnia probabunt, sed potius eos qui peccata interdum tua reprehendent; eos enim ego et amantiores et sapientiores esse judico: semper enim veritas mendacio præferenda est. At bene animatis erga te loquendi libertatem concedes, ut habeas quibuscum de rebus quas ignoras, optimum consilium capere possis: et ad hunc modum si te comparaveris, cognosces, non iis qui artificiose adulantur, sed illis qui sincera benevolentia tibi deserviunt, adhærendum esse: horum enim utilitate, et illorum pernicie explorata, ab istis quidem cavebis, illos vero tibi adjunges.

De sui cura.

Juventutem tuam exorna non corporis exercitatione, sed virtutis; neque naturam tuam sinas simul totam interire, etsi enim mortale corpus sortitus es, at animum mortalitatis expertem habes. Cou-

altore ut per boni nominis memoriam immortalita-
 tem consequaria. Gloriosam autem tui nominis
 memoriam relinques, si eos, qui talem reliquerint,
 imitaberis; ut mediteris quidem et honesta dicere,
 et similia facere consuescas, et quæ te sentire
 dicta indicaveris, eadem opere implere curaveris.

De commiseratione.

Ut corporis omnis umbra semper est comes,
 ita semper hominem peccatum consequitur: natu-
 ra enim humana valde ad labendum est proclivis,
 et ad cadendum prona. Esto igitur errantibus lenis,
 et justitiæ admisce humanitatem. Si enim ipse ab
 errantibus exigis rationem, tuorum ipse peccatorum
 censorem habes Deum: proinde quotiæ tibi
 ipse denuntia; ut aliis peccata remiseris, ita a Deo
 remissum iri tibi spera. Cum ergo præjudicium tibi
 ipse facias, remitte debentibus debita, ut et tibi
 remittantur tua: quæ enim conservis tuis feceris,
 eadem a communi Domino recipies, et quo judicio
 alios judicaveris, eodem et ipse judicaberis.

De æquitate.

Præbe faciles aures precanti, eique placide re-
 sponde. Eisi propter terreni regni celsitudinem
 adita facilis non es, at propter regni cœlestis
 spem accessus ad te pateat omnibus. Consolare
 nocentes si non muneribus, si saltem verbis:
 nam vel unum verbum quam multa munera pluris
 esse novi, et dictum unicum ad consolandum effi-
 caciùs esse quam res alias sexcentas. Non enim
 tantum valet pecuniæ copia ad levandum animi do-
 lorem, quantum blanda et lenis oratio principis:
 hæc igitur ratione subditorum tibi populorum be-
 nevolentiam sine ullo sumptu tibi conciliabis, qui
 ex eo te patrem potius quam dominum prædica-
 bunt.

De referenda gratia.

Quot a Deo accepisti beneficia, tot scito debere
 te gratias ei referre, qui debita non tanquam de-
 bita excipiat, sed quasi pro gratia duplo plures
 gratias reddat. Igitur largitori bonorum bonam
 gratiam redde, et quam ab eo accepisti domina-
 tionem, eam beneficiis in tuos conferendis im-
 pende. Sed eos tamen ad benefaciendum ditiores
 te esse putato, qui te sunt minores quod ad impe-
 rii potentiam attinet. Non enim eam accepisti ut
 relineres, sed suscepisti ut administrares, et ab
 eo, qui eam tibi tradidit, probæ administrationis
 mercedem ac pro terreno regnum cœlestis reci-
 peres.

De pulchritudine corporis.

Corporis forma hominem reddit idoneum, qui
 in aula regi terreno assistat; sed animi pulchritu-
 do illum cœlesti regi clarum gratumque reddit: et
 illa quidem ut momentaneis honoribus perfrua-
 mur facit: hæc vero æternam nobis Dei ac Do-
 mini amicitiam familiaritatemque conciliat. Tu
 vero nullum habes te superiorem cui corporis pul-

χρησθαι τὸ ἀθάνατον· ἀδιὰ τῆς ἀγαθῆς μνήμης κτήσασθαι τὸ ἀθάνατον· μνήμην δὲ καταλίπης ἀγαθὴν, ἐκὼν καὶ αὐτὸς τοὺς ἀγαθὴν καταλίποντας μνήμην ζηλοῖ· ἵνα καλὰ μὲν ἐκμελετήσης λέγειν, τὰ ὅμοια δὲ συνεθισθῆς πράττειν, καὶ ἂ φρονεῖν ἐπιτηδεύσεις διὰ τῶν λόγων, ταῦτα ποιεῖν ἐπιμελήται διὰ τῶν ἔργων.

Περὶ συμπαθείας.

Ὡσπερ οὐκ ἐνὶ σῶμα ὃ οὐ παρέπεται σκιά, οὕτως οὐδὲ ἄνθρωπος ὃ οὐ παρέπεται ἁμαρτία. Ἡ γὰρ φύσις ἡμῶν εὐδολισθὸν τι χρῆμα καὶ πρὸς τὸ πταίειν εὐκατάφορον. Ἔσο οὖν τοῖς ἁμαρτάνουσιν εὐμενῆς, καὶ τῷ δικαίῳ κίρνα τὸ φιλόανθρωπον. Κἂν γὰρ ἐτέρου πταίοντα λογοθετεῖς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς τῶν σεαυτοῦ σφαλμάτων λογοθέτην ἔχεις τὸν Θεόν. Καὶ καθ' ἐκείστην ἑαυτῷ παρεγγύα τὴν ἡμέραν, ὡς ἀφήσεις καὶ αὐτὸς ἀφεθῆναι σοι παρ' ἑαυτοῦ ἔπιζε. Ἐπει οὖν σεαυτῷ τὴν κρίσιν ἐπιψηφίξῃ, ἄφες τοῖς ὀφειλέταις τὰ ὀφειλήματα, καὶ ἀφεθῆσεται σοι τὰ ἁμαρτήματα. Ἄ γὰρ ἂν τοῖς συνδούλοις ποιήσεις, ταῦτα παρὰ τοῦ κοινοῦ Δεσπότη ἀνταποδέξῃ, ὅτι ἐν ὃ κριματι κρίνεις, ἐν τούτῳ καὶ κριθῆσῃ.

Περὶ ἐπιεικειᾶς.

ὑπόκλινον τὸ οὖς σου τῷ θεομένῳ, καὶ ἀποκρίθητι αὐτῷ τὰ εἰρηνικά. Κἂν γὰρ ἀπρόσιτος ὑπάρχῃς διὰ τὴν κάτω δυναστείαν, ἀλλ' εὐπρόσιτος γένου διὰ τὴν ἄνω ἐξουσίαν. Παραμύθησαι τοὺς ὀδυνομένους, εἰ καὶ μὴ δῶροις, ἀλλ' οὖν τοῖς λόγοις· πολλῶν γὰρ δωρεῶν οὐδα καὶ λόγον ἕνα ὑπεράξιον, καὶ μυρίων ἄλλων πραγμάτων ῥῆμα ἐν εἰς παραψυχὴν ἰσχυρότερον. Οὐ τοσοῦτον γὰρ χρημάτων δύναται περιουσία, ὡς βασιλέως ῥῆμα ἐπιεικῆς, παραμυθησέσθαι ψυχὴν ἀλγοῦσαν. Οὕτως ἀγαπητὸς γενήσῃ τοῖς ὀπὸ χεῖρα μάλιστα, καὶ δαπάνης χωρὶς τὴν ἀπάντησιν εὐνοίαν κερδήσεις, καὶ πατέρα σε μᾶλλον ἢ δεσπότη ἀνακηρύξουσι.

Περὶ ἀντιχάριτος.

Ἴσθι ὡς ἐπ' ὅσον ἡξιώθης παρὰ Θεοῦ τῶν ἀγαθῶν, ἐπὶ τοσοῦτον ὀφείλεις αὐτῷ ἀντιδιδόναι τὰς χάριτας, τῷ μὴ ὡς χρέος δεχομένῳ τὰς ὀφειλάς, ἀλλ' ἀντιδιδόντι, ὡσπερ ἀντὶ χαρίτων διπλασίονα χάριτας. Ἄμειψαι οὖν τῷ εὐεργέτῃ τῶν ἀγαθῶν χάριν ἀγαθὴν, καὶ ἦν ἔλαβες παρ' αὐτοῦ ἐξουσίαν χρῆσαι ταύτη ταῖς εἰς τοὺς κλησίον εὐεργεσίαις. Πλουσιωτέρους δὲ σου μᾶλλον νόμιζε κατὰ τὴν εὐποιίαν, ὅσοι μικρότεροί σου τυγχάνουσι διὰ τὴν ἐξουσίαν. Οὐ γὰρ ἔλαβες, ἵνα κατέχῃς, ἀλλ' ἔδεδωκας, ἵνα οἰκονομήσῃς, καὶ τῆς καλῆς διοικήσεως παρὰ τοῦ δεδωκότος τοὺς μισθοὺς ἀπολήψῃ, καὶ ἀντὶ τῆς ἐπικήρου βασιλείας, τὴν ἀθάνατον.

Περὶ κάλλους σώματος.

Ὁραϊότης σώματος ἀξίον τὸν κεκτημένον ἐποίησε παρίστασθαι τῷ ἐπιγεῖν βασιλεῖ· ὀραϊότης δὲ ψυχῆς ἀγαπητὸν ἐργάζεται τὸν ἀνθρώπον τῷ ἐπουρανίῳ Βασιλεῖ. Ἄλλ' ἢ μὲν πρόσκαιρον ἔχει τὴν τῶν ἀξιομάτων ἀπόλαυσιν· ἢ δὲ αἰώνιαν εὐρίσκει τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Δεσπότην οἰκείωσιν. Ἄλλ' αὐτὸς μὲν οὐκ ἔχεις ἕτερον ὑπὲρ σέ, ὃ τῷ τοῦ σώματος κάλλει

ἀρέσεις, ἀλλ' ἔχεις Θεόν, ὃς οὐ κάλλος σώματος ἐκζητεῖ, ἀλλὰ ψυχῆς εὐγένειαν. Τοῦτω οὖν ἀρέσκειν σπεύδε διὰ παντός, τὴν αὐτοῦ εἰκόνα σεαυτῷ καθάραν καὶ ἀμύλωντον φυλάττων, διὰ τῆς σωφροσύνης καὶ ἀγαθότητος.

Περὶ ἰατρείας.

Κενὸς ἐκείνός ἐστιν ὁ τοῦ ἰατροῦ πόνος, ἐὰν τὸ παρ' αὐτοῦ φάρμακον τὸ σῶμα μὴ ἰατρεύῃ· καὶ μάταιος ἐκείνός ὁ τοῦ φιλοσόφου λόγος, ἂν μὴ δύνηται τὰ πάθη τῆς ψυχῆς θεραπεῦσαι. Ὡσπερ γὰρ ἰατροῦς περὶ σωμάτων φιλοσοφεῖν, οὕτω καὶ φιλοσόφος ψυχᾶς ἰατρεύειν ἀναγκαῖόν ἐστιν. Ἐκείνους γοῦν ἡγοῦ ἰατροῦς ἀληθεῖς, ὅσοι ἀπὸ σωμάτων τὰς νόσους τῇ τέχνῃ διώκουσι· κακείνους ὀρίζου φιλοσόφους ἀψευθεῖς, ὅσοι ἀπὸ τῶν ψυχῶν τὰ πάθη τοῖς λόγοις ἐξορίζουσιν· εἰ γὰρ παιθνητίους ἔχουσιν τοὺς ἀσθενοῦντας ἐκ' ὄλου.

Περὶ συκοφαντῶν.

Ἄκοήν ματαίαν μὴ παραδέχου, μηδὲ τοὺς συκοφαντοῦντας ἐναγκαλιζοῦ, μηδὲ φαύλοις ἀνθρώποις εἰκὴ πιστεύς. Οἱ μὲν γὰρ πολλάκις τοὺς ἀγαθοὺς ἀνδρας διὰ κακίας ὑπόληψιν ἀπώλεσαν, οἱ δὲ τοὺς οἰκτιροῦς τῆς κακίας θυμοῦ· ἐμποῦντες, ἀθώου αἵματος ὑπεύθυνόν σε καταστήσουσιν, οἱ δὲ ὑποπτὸν σε ποιήσουσιν, ὡς χαίροντα τοῖς κακοῖς. Μεθ' ὧν γὰρ ἀναστρέφειν ποθεῖς, καὶ οἷς πιστεύεις φιλονεικεῖς, καὶ σὺ τοὺς αὐτῶν τρόπους εὐλόγως κερτῆσθαι δόξεις.

Περὶ μελέτης γραφῶν.

Ἱστορίας ἀρχαίας ἐξέρχεσθαι μὴ κατόκνει· ἐν αὐταῖς γὰρ εὐρήσεις ἀκόπως ἄπερ ἕτεροι συνῆξαν ἔγκριτως. Καὶ μάθοις ἐκείθεν τὰς τε τῶν σπουδαίων ἀρετὰς, καὶ τὰς τῶν φαύλων κακίας, τὰς τε τοῦ βίου κλυτρότους μεταβολὰς, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πραγμάτων τὰς ἐναλλαγὰς, καὶ τοῦ κόσμου τὸ ἄστατον, καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς εὐμετάπτωτον, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, τῶν μὲν φαύλων τὰς ἀμοιβάς, τῶν δὲ σπουδαίων πράξεων τὰς ἀντιδόσεις, ὧν τὰς μὲν φύγῃς, ἵνα τῆς ἐκείθεν δίκης παῖραν μὴ λάβῃς, τὰς δὲ κατορθώσεις, ἵνα τῶν ἐνταῦθεν ἐπάθλων καταξωθῆς.

Περὶ εὐεργεσίας.

Σοφὸν τί σε νοουθετήσω, καὶ ἀθῆες ἴσω· τοῖς συμβουλεύουσι, πλὴν καὶ πατρός καὶ στοργῆς οὐκ ἀνάξιον. Μᾶλλον ἀποδέχου, τέκνον, τοὺς παρὰ σοῦ δωρεὰς ἐξεπιτοῦντας, ἢ τοὺς δωρὰ σοι φιλοτιμότερον προσκομίζοντας. Τοὺς μὲν γὰρ χρεώστας καταστήσεις εὐχομένους σοι τὰ ἀγαθὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ· κἀντεῦθεν καὶ αὐτὸν τὸν Θεὸν ὀφειλέτην ποιήσεις, τὰς ἀμοιβάς σοι χρεωστικῶς ἀπονέμοντα· τῶν δὲ χρεώστης ὑπέρξεις, καὶ ὡς εὐεργέτας αἰδοῦς ἀνελευθέρου καταξιώσεις. Θελοῖς οὖν εὐεργετεῖν μὲν ἅπαντας ἀνθρώπους, εὐεργετῆσθαι δὲ παρ' οὐδενός τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἢ παρὰ μόνου Θεοῦ· τοῦτο γὰρ ὄντως ἀρμόδιον ἐλευθέρῳ καὶ ἀληθεῖ τυγχάνει βασιλεῖ. Καὶ τοῖς μὲν αἰτούσι δίδου, καὶ στέργε τούτους· τοὺς δὲ δίδόντας ἤστων ἀποδέχου. Τοῦτοις μὲν γὰρ ἔλαος ὁ σκοπὸς τῆς χάριν ἐντιλαβεῖν· ἐκείνοις δὲ ἅπανα σπουδὴ τὴν

chritudine placeas, sed Deum habes Dominum, qui corporis formam non requirit, sed animi nobilitatem. Huic igitur in omnibus placere studeas, illius imaginem puram incorruptamque per temperantiam ac morum puritatem in te ipso conservans.

De medicina.

Medici labor inanis est, si quis ab eo exhibetur medicina corpus non curat: ita vana est philosophi oratio, quæ non potest animi perturbationibus mederi. Sicut enim medicis proprium est de corporibus philosophari, ita et philosophos necesse est animi morbis medicinam facere. Eos igitur veros mellicos existima, qui arte sua morbos e corporibus expellunt, et philosophos non fictos quicumque persuasionem suam cupiditates ex hominum animis evellunt, si modo obsequentes sibi omnino habeant infirmos,

De calumniatoribus.

Noli aures futilibus præbere sermonibus, aut calumniatores fovere, aut improbis hominibus temere credere. Illi enim sæpenumero viros bonos propter improbitatis suspicionem afflixerunt, hi vero propriæ improbitatis iras evomentes innocenti sanguinis reum te constituent, aut suspectum reddent quasi improborum consuetudine gaudeas. Quibuscum enim amas consuescere, et quibus fidem habere soles, non immerito eorum moris induisse judicaberis.

De studio legendi historias.

Historias veterum evolere ne te pigeat: ibi enim sine labore reperies quæ alii magno cum labore congresserunt. Atque inde bonorum virtutes, et improborum vitia cognosces, et varias humanæ vitæ mutationes, et rerum quæ in ipsa fiunt vicissitudines, cum rerum humanarum instabilitatem, tum imperii ad cadendum proclivitatem, atque ut uno verbo dicam, maleficiorum quidem pœnas, virtutum vero præmia leges; quorum illa quidem devitabis, ne ultionis, quæ illa persequitur, severitatem patiaris; istas vero amplecteris ut debita illis præmia consequi merearis.

De beneficentia.

Regulam tibi sapientem, licet ab usu consulentium fortassis alienam, filii, auggeram paterno tamen amore non indignam. Eos approba, filii, potius, qui a te munera postulabunt, quam qui ambitiose sua tibi dona obtrudent. Illos enim obertos tibi constitues, qui tibi a Deo bona precabuntur, et ipsum etiam Deum debitorem facies, qui benefactorum remunerationem persolvat, quasi obligatus: istis autem debitor ipse obligaberis, et quasi benefactores reverentia quadam illiberali prosequeris. Velis ergo potius omnes homines obligare tibi beneficiis, ipse autem nemini obligari nisi uni et soli Deo. Hoc enim profecto magis congruum est generoso et magnifico imperatori. Largire igitur petentibus, atque istos complectere: eos autem qui tibi offerent magis reproba. His

enim hoc propositum est, ut a te munera auferant, A χάριν ἀναποδοῦναι, εἰ μὲν ἔχουσιν, ἀνθρωπίνην, illis autem omne studium erit, ut gratiam tibi referant, εἰ δὲ μὴ ἔχουσι, πολλαπλασίαν παρὰ τοῦ Θεοῦ. humanitus quidem si solvendo erunt; sin secus, multiplicem a Deo tibi precibus impetrantes.

De nobilitate.

Summam injuriam corporis nobilitati facit is qui animi nobilitatem negligit. Tu ergo regiae corporis nobilitati quam habes fac ut animi nobilitatem, quæ summa est, adjungas; illa enim a natura et sine præmio habetur. hæc vero a voluntate, et mercedem conjunctam habet. flonora ergo et lauda, non eos, qui corpore sunt nobiles, sed potius eos qui sunt animo variis virtutibus ornato. Neque enim debet homo sola corporis nobilitate, sicut cætera animalia, esse contentus. Nam equi nobilitas est ut sit ferox atque interritus; canis ut la- B trator acer in persequendis feris, et de cæteris animalibus similiter: hominis vero, ut animum habeat omni virtutum genere exornatum. Corporis ornatus est forma, et robur, et bona valetudo: animi autem generositas in verbis moribusque, ac virtutum omnium perfectione consistit.

De patientia.

Nunquam in re ulla, mi fili, adversus Deum irascaris: id enim sæpenumero animi exilitas efflicere solet: sed æquo animo casus omnes perferto, et sine cunctatione ulla obtemperato omnibus quæ tibi Deus obtingere voluerit; si gaudere, gaude; si mœrere, mœre; si secunda uti fortuna, utere: si adversa, patere. Omnibus cede, omnibus acquiesce: a peccato duntaxat abstine: hoc enim unum est quod nunquam admittere oportet: quoniam ex Deo non est, imo ex Inconsiderantia fere nasci solet. Neque ergo secundis rebus extollere, neque adversis deprimere. Si enim in omni rerum acerbitate fortiter ferenda animi æquitatem ostenderis, patientiæ mercedem a Deo feres: si vero mœrore te consciens Dei consilio ac voluntati de te repugnare volueris, iuvitus tamen patieris, quæ Dei providentia de te statuerit, et patientiæ præmium simul amittes.

De eruditione.

Cogitare non solam de suis, sed etiam de subditorum rebus sollicitudo est lege dignissima: neque enim satis est bonum te præstare iis qui tuæ D ditioni subjecti sunt, sed et liberos relinquere oportet, qui quasi vivæ virtutis imagines sint cæteris. Quemadmodum qui liberos probe instituit, de universo regno bene mereatur, ita qui eos male moratos, ac nullis litteris excultos relinquit, totam rempublicam graviter lædit. Obedi ergo, fili, paternis admonitionibus, ut et tibi ipse prosis, et regnum recte modereris, et mihi institutionis tuæ gratiam, bonam videlicet nominis memoriam persolvas.

De linguæ noxa.

Omnia audi, et ab omnibus discite: at quædam ex iis rejicies, quædam vero admittes, nempe ea quæ tibi usui atque honori esse queunt, ac tuis subsidiis

Peri εὐγενείας.

Υβρίζει τὴν τοῦ σώματος εὐγένειαν ἐσχάτως, ὁ τὴν τῆς ψυχῆς εὐγένειαν μὴ κεκτημένος. Καὶ αὐτὸς ὅν σὺν τῇ τοῦ σώματος βασιλικῇ εὐγενείᾳ, κτῆσαι καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀκροτάτην εὐγένειαν· ἐκείνη μὲν γὰρ ἔστι φυσικὴ καὶ ἄμισθος. αὕτη δὲ προαιρετικὴ καὶ ἐμισθος. Καὶ τίμα μὲν καὶ ἀποδέχου μὴ τοὺς εὐγενεῖς τῷ σώματι, ἀλλὰ τοὺς κεχαρισμένους τῷ πνεύματι. Οὐ γὰρ ὁμοίως τοῖς ἀλλοῖς ζώοις καὶ ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει γυμνὴν ἔχειν τὴν τοῦ σώματος εὐγένειαν. Ἰπποῦ μὲν γὰρ εὐγένεια τὸ σοβαρὸν τε καὶ εὐσταθές· κυνὸς δὲ τὸ ὀλακτικόν τε καὶ κυνηγετικόν, καὶ τῶν ἄλλων ζώων ὁμοίως· ἀνθρώπου δὲ, τὸ τὴν ψυχὴν ἔχειν παντοίαις κεκοσμημένην ἀρεταῖς. Τῶν μὲν γὰρ σωμάτων ὁ κόσμος, κάλλος καὶ βῶμη καὶ εὐεξία· τῶν δὲ ψυχῶν, λόγος καὶ τρόπος ἀγαθός, καὶ τῶν ἀρετῶν ἡ τελειώσις.

Peri ὑπομονῆς.

Μηδέποτε πρὸς Θεὸν ἀγανακτήσεις, τέκνον, ἐν οὐδενί· τοῦτο γὰρ πολλάκις ὀδὸν ἢ μικροψυχία γεννᾷ· ἀλλ' εὐχαρίστως ἅπαντα δέχου τὰ περιπίπτοντα, καὶ πᾶσιν ἔπου ἀνευδοιάστως, οἷς ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς γενέσθαι περὶ σέ· ἂν χαίρειν, χαίρε· ἂν λυκαίσθαι λυκοῦ· ἂν εὐήμερῖν, εὐήμερῖ· ἂν πάλιν δυστυχεῖν, δυστύχει. Πᾶσιν εἴκω, πᾶσιν ἀρέσκου· μόνη δὲ τῆς ἁμαρτίας μακρύνου· ταύτην γὰρ σε μόνην καταδέχεσθαι οὐ χρεῖ· οὐδὲ γὰρ ἐκ Θεοῦ, ἀλλ' ἐξ ἀπροσεξίας ἐπιγίνεσθαι εἴωθε. Μητε οὖν εὐτυχῶν ἐπαρθῆς, μήτε γούν δυστυχῶν ὑπεραλγήσης. Εἰ μὲν γὰρ μακροθύμως φέρων ἐπὶ πᾶσιν εὐχαριστήσεις τοῖς ἀνιάρσι, καὶ τὸν τῆς ὑπομονῆς πάντως ἀπολήψῃ μισθόν· εἰ δὲ σεαυτὸν τρύχων, ἐναντιώσῃ τῇ περὶ σέ τοῦ Θεοῦ οἰκονομίᾳ, καὶ ἄκων πάθει, τῇ προνοίᾳ φερόμενος, καὶ οὐδὲν μὲν προσωφελῆσις σεαυτὸν, μᾶλλον δὲ καὶ τὸν τῆς ὑπομονῆς προσαπολέσεις μισθόν.

Peri παιδείας.

Βασιλικώτατόν ἐστιν ἔργον μὴ μόνον τὰ ἑαυτοῦ τὸν βασιλεῖα σκοπεῖν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ὑπηκόων ἐπισκοπεῖν. Οὐ γὰρ ἀρκεῖ τὸ ἑαυτὸν ἀγαθὸν παρέχειν τοῖς ὑπὸ χεῖρα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδίας ἀρετῆς τοὺς παῖδας καταλιμπάνειν εἰκόνας. Ὅσπερ γὰρ ἀγαθοὺς παῖδας ἐκτρέφων, ἅπασαν τὴν βασιλείαν εὐεργετεῖ, οὕτως ὁ πονηροὺς καὶ ἀπαιδεύτους ἔδων, ἅπασαν τὴν πολιτείαν ἀδικεῖ. Πείθου οὖν, τέκνον, τοῖς πατρικοῖς μού λόγοις, ἵνα καὶ σεαυτὸν ὠφελῆσης, καὶ τὴν βασιλείαν εὐδωῶσης, καὶ ἐμοὶ χάριν τῆς παιδείας τὴν ἀγαθὴν μνήμην χερρίσῃ.

Peri γλωσσοαλγίας.

Ἄκουε πάντα, καὶ παρὰ πάντων μάνθανε· ἀλλὰ τὰ μὲν ἀποδέχου, τὰ δὲ ἀποστρέφου, καὶ ἀποδέχου μὲν ὅσα σοι ὄφελος καὶ τιμὴν περιποιεῖται, καὶ τοῖς

ὕπηκόοις οὐδὲν λυμáινεται· ἀποστρέφου δὲ, ὅσα καὶ τοὺς ὑπηκόους βλάψει, καὶ σὲ μηδὲν ὠφελήσει. Γλῶσσα γὰρ δολία, ἐὰν ἐχη τὸν συνεργάτην δυνάμει, πολλῶν κακῶν αἰτία ἐαυτῆι τε καὶ τοῖς ἐπομείνοις, γενήσεται· στόμα δὲ εὐρημον σὺν ἀληθείᾳ διαλεγόμενον, πολλὰ τοὺς τε ἀκρωμένους, καὶ τὸν κερταμένον ὀνίνησι. Θέλει οὖν μὴ τοῖς κακοῖς χαίρειν, ἀλλὰ τοὺς ἀγαθοὺς ἀποδέχεσθαι· καὶ εἰρηνεύειν μὴ τὸ ὑπηκοον, ἀλλὰ μὴ κατ' ἀλλήλων ὀτρύνεσθαι· οὐ γὰρ μάχαι καὶ ἐρίδες, ἐκείθεν μακρύνεται ὁ Θεός· οὐ δὲ εἰρήνη καὶ ἀγάπη, καὶ ὁμόνοια, καὶ τοῖς εἰρηνεύουσιν, εὐλάτων καὶ ἑγγύς τὸ θεῖον παριστά, καὶ τοῖς εἰρηνοποιῶσι τὴν υἰοθεσίαν τοῦ Θεοῦ προξενεῖ.

Περὶ ἀγαθοῦ τρόπου.

Στέφανον βασιλείας τὴν ἀγαθὴν ὀρίζου συνελθόντων, δι' ἧς κοσμήσεις σεαυτὸν μᾶλλον ἢ τοῖς μυρίοις ἄλλοις ἐγκαλλωπίσασιν· Ὁ γὰρ πλοῦτος ἀπιστὸν τι χρῆμα καὶ εὐλόισθον· ἢ δὲ δόξα, παρέρχεται· τὸ δὲ κρῖτος ἀπέρχεται· καὶ αἱ ἡδοναὶ διαβρέουσι· μόνος δὲ ὁ ἀγαθὸς τρόπος εἰς αἰῶνας συμπαρεκτείνεται, καὶ ἀθάνατόν σε ποιήσει τῆι μνήμῃ, ἀλεξιφάρμακον ὡσπερ τὴν σὴν ἀρετὴν τοῖς μετὰ σὲ χαριζόμενος, καὶ πάντας καὶ ἐκαινέτας, καὶ μιμητάς τῆς σῆς πολιτείας ποιούμενος.

Περὶ τοῦ κρατεῖν τῶν ἡδονῶν.

Ἴσθι, τέκνον ἐμὸν, ὡς τότε σε κατὰ τὴν ἀλήθειαν βασιλεία ὀρίζονται, ἐταν μὴ μόνον τῶν ὑπηκόων κρατῆς, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡδονῶν ἀπασῶν ἐπικρατῆς. Ἐστω γὰρ σοι στέφανος, τῆς βασιλείας σύμβολον· ἀλλ' ἔστω καὶ δικαιοσύνη τῷ πράγματι σύνδρομος· πορφύρα δὲ σε κοσμήσει, ἐπὶ ἧς σωφροσύνη ταύτη συνεπαυθῆσει· καὶ τῶν ποδῶν σε τὸ ἔρυθρον τιμήσει ὑπόδημα, ἐὰν αὐτοῖς τὴν φλόγα τοῦ τύφου καταπατήσης. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ πρόσκαιρόν σοι τὴν βασιλείαν χαρακτηρίζει· ταῦτα δὲ καὶ τῆς αἰωνίου κολάσεως ῥύσεται, καὶ τὴν ἀθάνατόν σοι προξενεῖ βασιλείαν.

Περὶ λόγου τελείου.

Λόγου τοῦ τελειοτάτου πάντων ἐν ἀνθρώποις ἴαν ἐπιμελεῖσθαι· δι' αὐτοῦ γὰρ ἡ ἐπίγειος βασιλεία ἐξεικονίζει τὴν ἐπουράνιον τάξιν, καὶ ἁρμονίαν· λόγος γὰρ ἡγεμονεύει τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, οὐ περιαιρέθοντος συμπεριαιρεῖται τὰ ἡμέτερα. Κτῆσαι οὖν τοῦ λόγου τὸ χρῆμα, μὴ ἐνδεές, ἀλλὰ τέλειον. Οὐδὲ γὰρ κυβερνήτη πιστευτόν τοῦ σκάφους τὴν σωτηρίαν, εἰ μὴ καλῶς κυβερνᾶν ἐξέπιστάται· οὕτε δὲ βασιλεῖ βασιλικώτατα κρατεῖν, εἰ μὴ τοῦ λόγου τὴν ἄσκησιν τοῦ πρακτικωτάτου διεξέρχεται. Λέοντι μὲν γὰρ τὸ ἀρχικὸν ἐν θηρίοις, ὡς ὁ λόγος, ἡ δύναμις· ἀετῷ δὲ ἐν πετεινοῖς, τὸ ὑψιπέτερος καὶ δραστήριον· ἀνθρώπῳ δὲ κατὰ γῆν ὁ λόγος τὴν ἐξουσίαν χαρίζεται.

Περὶ τοῦ μὴ ἐπαίρεσθαι.

Ἐπὶ νίκαις ὑπεναντιῶν μηδέποτε ἐπαρθῆς, μηδὲ ἐπὶ πολεμίων συμφοραῖς γαυρίαμα κτήσῃ, μηδὲ ἐπιχαρῆς ἐπὶ πτώσει ἐχθρῶν σου, μηδὲ ἐγγελάσης δυστυχίαν ἐτέρου, μηδὲ ἐπικροτήσης ἐπ' ἀπωλείᾳ ἀνθρώπου· κοινή γὰρ ἡ φύσις, καὶ τὸ μέλλον ἀδρα-

minime obesse possunt : rejice autem ea quæ et subjectos lædunt, et tibi nihil prosunt. Lingua enim fraudulenta, si potentem adiutorem nacta fuerit, et sibi et sectatoribus suis multum afferet detrimenti. Os autem sincerum, quod nil nisi verum proloquitur, et dominum suum, et eos qui illum audiunt juvat plurimum. Malis ergo ne gaudeas, sed bonos assume : pacem inter populos fove, neque eos inter se committas. Ubi enim lites sunt et pugnae, procul abest Deus : ubi vero pax, et charitas, et concordia, pacificis se præsentem et propitium exhibet et adoptionis in filios Dei copiam eis facit.

De bonis moribus.

Lectissimam esse regni tui coronam statuito bonam conscientiam, qua te magis meliusque exornabis quam sexcentis aliis ornamentis. Divitiarum enim infida quædam res est, et quæ facile dilabitur. Gloria evanescit, robur marcescit : voluptates diffluunt : sola innocentia bonique mores in multas ætates protenduntur, ac tuum nomen immortalitati commendabunt, virtutemque tuam quasi adversus mala omnia pharmacum posteris imitandam reliques, eosque et laudatores et imitatores tuæ administrationis habebis.

De voluptatibus superandis.

Scito, mi filii, verum te regem homines judicaturos cum non solum subditos in manu habebis, sed a voluptatibus etiam omnibus temperabis. Sit ergo tibi corona pro signo imperii, sed coronæ semper adjuncta sit comes justitia. Purpura quidem tibi ornamento erit, si temperantia illam comitetur. Calcei rubri decenter pedes tuos ornabunt, si in ipsis superbæ fastum proculcabis. Illa enim perituri imperii tibi nota erunt ac signum : ista vero ab æteruo supplicio te vindicabunt, et immortalis regno donabunt.

De perfecta dicendi facultate.

Eloquentiam rerum omnium humanarum perfectissimam diligenter exerce : per eam enim terreni regni principatus refert quodammodo cœlestium rerum ordinem et convenientiam : oratio rebus omnibus humanis præest, quam si tollas, simul et omnia nostra tollas. Da ergo operam ut tibi dicendi facultatem pares, non eam quidem mancanti aut diminutam, sed perfectam. Neque enim gubernatori navigii salus committitur, nisi bene gubernare didicerit : neque regi imperio regio uti, nisi facultatem dicendi ad res gerendas accommodatissimam diligenter exercuerit. Leoni siquidem regnum in bestias dat robur animi et corporis : aquilæ in aves volatus sublimis et velox : homini autem super terram imperium dat oratio.

Non esse gloriandum.

Propter relatam de hostibus victoriam gaudio ne efferaris, nec adversariorum calamitatibus insultes, neque ob ruinam inimicorum læteris, nec alterius miseriam rideas, nec ob ullius hominis interitum manibus plaudas : natura enim commu-

III

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΕΤΕΡΑ ΠΑΡΑΙΝΗΣΙΣ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΥ ΥΙΟΝ ΛΕΟΝΤΑ ΒΑΣΙΛΕΑ.

BASILII IMPERATORIS

ALTERA EXHORTATIO

AD FILIUM SUUM LEONEM IMPERATOREM.

Ἡ θεία καὶ παναγία Τριάς ἡ παντοδύναμος καὶ ἄζωοποιὸς ἀγαθότης, ἡ ἐν τρισὶν ὑποστάσειν ὁμοουσίως δοξαζομένη, τὸ ὑπερβάλλον ἐπιδειξάτι βουλομένη τῆς οικείας ἀγαθότητος, καὶ ἐν πᾶσι μὲν τοῖς οὖσι, καταβαλετοῦν δὲ τοῦ ἀνθρώπου πρόνοιαν ποιούμενη, κατ' εἰκόνα ἰδίαν τὸ νοερὸν τοῦτου δημιουργήσασα, δόξη τε καὶ τιμῇ στεφανώσασα, σοφίαν αὐτῷ ἐδώρησατο, δι' ἧς κατὰ τὸ δυνατόν θεὸν γνωρίσαι δυνατόμενος, δοξάζοι διὰ παντὸς τὸν τῶν ἀπάντων κτίστην· ἡ σοφία τοίνυν ἐκ τῆς αὐτῆς μεγαλειότητος τοῖς ἀνθρώποις δοθεῖσα, προδήλως καὶ καλῇ καὶ ταρπνῇ ὡς θεοῦ δῶρον καθίστηται. Καὶ σὺ οὖν, τέκνον ἐμὸν θεοφύλακτον, σοφίᾳ ἐκτραφόμενος γενεῷ φιλόσοφος (2) ἐκ τοῦ τὸν θεὸν φοβέσθαι· ἀρχὴ γὰρ σοφίας φόβος Κυρίου· σύνεσις δὲ ἀγαθῆ, πᾶσι τοῖς ποιοῦσιν αὐτήν. Ἀγάπα τοίνυν τὸν Κύριον ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας σου καὶ αὐτῷ λάτρευε, καὶ αὐτὸν μόνον δόξαζε δημιουργὸν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ θαλάσσης, πάντων τε ὁρατῶν καὶ ἀορατῶν, ὅς καὶ γενήσεται σοὶ βοηθὸς ἐν πάσαις ταῖς ἡμέραις τῆς προσκαιροῦ τῆσδε ζωῆς σου, καὶ ἐν αἰῶνι τῷ μέλλοντι· σκόλατον τῇ θεοδιδάκτω σοφίᾳ (3)· ἀρίστη γὰρ ἦδε ὑπάρχουσα, δυοὶ τρόποις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ θεωρεῖται τε καὶ γνωρίζεται, τουτέστιν ἐν λόγῳ καὶ ἐν ἀρεταῖς. Αὐτὰ τὰ βῆθη τῶν πραγμάτων ἐναργῶς ἀποδεικνύουσα, καὶ ἐν σιμνῇ διαγωγῇ καὶ ἔργοις ἀγνοῖ, καὶ θεαρέστοις· δι' ὧν δύναται τις πάντα πράττειν ἀρμολίως, ὥστε καὶ θεὸν θεραπεύειν, καὶ ἀνθρώποις μέγας καὶ ἐνδοξὸς ἀναδεικνυσθαι. Τίμα ἱερῆς καὶ προσδύτας, καθάπερ γονεῖς, ὅπως καὶ αὐτὸς κλειύσῃ θεοῦ τιμηθῆς ἐκ παίδων τῶν οικείων καὶ ἀλλοτρίων. Πτωχοῖς καὶ ἐνδείσι καὶ ἐν ἀνάγκαις ὑπάρχουσι μεταδίδου προθύμως· γινώσκων ὅτι δι' αὐτῶν

Divina et sanctissima Trias, quæ est omnipotens vivificansque bonitas, tribus consubstantiabilibus in personis honoranda, dum summam suam benignitatem gestit demonstrare, atque omnium rerum, sed hominis precipue, curam præ se ferre; hujus quidem animam ad imaginem sui creavit, et gloria atque honore exornavit, sapientiamque indidit; cujus ope Deum, quatenus fieri potest, agnosceret, naturæque universæ conditorem nunquam non honoraret. Itaque sapientia ex eodem supernæ liberalitatis fonte dimanans, sine dubio et decora est et jucunda, videlicet quia donum Dei est. Tu quoque igitur, fili mi (cui Deus utinam semper saveat!), sapientiæ lacte nutritus, philosophum te timendo Deum profiteri: initium quippe sapientiæ timor Domini; recte autem sapiunt quicumque illam exercent. Ergo Dominum toto ex animo et corde ama, illique cultum exhibe: atque ut unicum cœli, terræ marisque visibilium invisibiliumque Conditorem honora, qui vicissim tibi tum in omni hac temporali vita, tum in futuro sæculo favor erit. Sacræ præsertim doctrinæ studium impende; hanc enim et præ cæteris et dupliciter homini esse utilem compertum est, quia scilicet eum litteris simul et virtutibus instruit. Nam rerum illi naturam intimam perspicue revelat, eundemque honesta vita, puris Deoque gratis operibus, florentem efficit: ex quo consequitur, ut cuncta recte ab homine fiant, Deo cultus exhibeatur, ipseque magnus inter cives suos et præclarus evadat. Honora sacerdotes et senes, parentum instar, ut tu vicissim honorem a Deo liberisque tuis et alienis consequaris. Inopibus, calamitosis, et ne-

NOTÆ.

(2) Scilicet Philosophi seu Sapientis agnomen reapse Leo virtute sua doctrinæque consecutus est.

(3) Revera Leonis Sapientis scripta multis in argumentis sacris versantur.

cessitate pressis atacriter largire; reputans scilicet te pecuniam apud Deum in fenore ponere, a quo majorem sortem reportabis. Beneficium ne in crastinum differas: *Nescis*, enim, inquit divinum Scriptum, *quid crastina dies laturo sit*. Esto animo atque opera liberali. Quidquid enim in terra seritur, ibidem succrescit: sola eleemosyna est quæ humi sata, in cælis centuplicem fructum parit. Erga bonos esto mitis, adversus pravos severus; blandus hominibus, voluptatibus austerus. Cum sanctis viris versare; improbos fuge et delectare: *Corrumpunt enim*, ut ait Scriptura, *bonos mores colloquia prava*. Iniquo homini ne blandiaris; imo vero eum commoneto: nam si resipuerit, bene est; sin propositi tenax fuerit, acerbius eum corrige. Sic enim et gratam Deo rem facies, et hominem illum capistro veluti astringes, atque ad Deum cognoscendum compelles. Etsi enim paulisper dolebit, teque oderit, deinde tamen æternus tibi amicus erit. Veritatem ama et sectator. Deus quippe veritas est. Mentendi nescius sis; parens enim mendacii diabolus. In sacris concionibus silentium servato, dum Dei sermones audis: quiin audeo Deum mente tua por otium revolve. Cum a quotidianis curis vacabis, ne sis iners; etenim inertia morbosum animum corpusque facit. Divinis libris operam da; pacem dilige; scandala devita. Uxoris tuæ societate gaudeas; alienæ ne oculum quidem intendas. Fastui denique vanæque gloriæ ne sis obnoxius. Patris tui monita diligenter custodi. Nemo enim sic absque invidia docet, ut pater filium. Et fieri quidem potest ut magister discipulo invideat, a quo forte superetur: parens autem magno gloria augetur, si eum filius suus superet, imo vero maximus inter homines evadat. Admonitionibus patris tui sæcauscultes, neque indecoram vitam instituas. Omnino mos tuus et sermo et cogitatio honestate exornentur.

A δανεῖζων Θεῶν, παρ' αὐτοῦ ἀπολήψῃ τὰ μείζονα· ἀγαθοποιῆσαι βουλόμενος, μὴ ὑπέρβου εἰς αὐρίον· Οὐ γὰρ οἶδας, φησί, τί τέξεται ἡ ἐπιούσα (4). Ἐλεημοσύνην ἀγάπα καὶ ταύτην ἐργάζου· πᾶν γὰρ τὸ ἐπὶ γῆς σπειρόμενον, ἐπὶ γῆς καὶ φύεται· ἐλεημοσύνη δὲ μόνη ἐπὶ γῆς μὲν σπείρεται, ἐν οὐρανοῖς δὲ ἑκατονταπλασίους καρποὺς ἀποδίδωσι. Γενοῦ ἐκάστῳ ἥπιος καλῶς ἀγεμένῳ, τῷ ἀδικούντι δὲ σοδαρός· γλυκὺς τοῖς ἀνθρώποις, τλις ἡθοναῖς δ' αὐστηρός. Μετὰ ὁσίων ἀνδρῶν ἀναστρέφου· στρεβλοῦς δ' ἀπαναίνου καὶ ἀποστρέφου· Φθειροῦσι γὰρ, φησὶν, ἡθῆ χρηστὰ ὀμιλλῶν κακαί (5). Ἀδίκῳ μὴ παραχώρει, ἀλλὰ τοῦτον νοθεύει· κἴν μὲν ἐπιστρέψῃ, εὖ ἂν ἔχοι· ἂν δ' ἐπιμένῃ, αὐστηροτέρως τοῦτον ἐπίστρεφε. Οὕτω γὰρ πρῶτων, καὶ Θεῶν μὲν εὐάρετος ἔσθι, Β κἀκείνῳ ἐν κημῶ ἀγξίει, καὶ γνωρίζειν διδάξει Θεόν. Ἄν γὰρ καὶ πρὸς μικρὸν ὀδυνηθῇ καὶ μισησησῇ, ἀλλ' οὖν ἔσεται μετὰ ταῦτα ἀγαπῶν σε εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλήθειαν ἀγάπα καὶ κτῆσαι ταύτην· ἀλήθεια γὰρ ὁ Θεός· ψεῦδος δὲ μὴ γνωρίσης· ψεύδους γὰρ πατήρ ὁ διάβολος. Ἐν ἐκκλησίαις ἡσυχίαν ἄγε, τῶν τοῦ Θεοῦ λόγων ἀκούων, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐν ἀνέσει τὴν νοῦν σου ποιούμενος· ὅταν ἐκ τῶν συνεχουσῶν ἡρεμήσης φροντίδων, μὴ ἀργὸς μένε· ἀργία γὰρ νόσον ψυχῆς τίχτει καὶ σώματος. Ταῖς θείαις βίβλοις ἐνασχολοῦ· εἰρήνην ἀγάπα· σκάνδαλα ἀποστρέφου. Γυνα:κὶ μέλος ἰδίᾳ γενοῦ, ἀλλοτριᾶ δὲ μὴδ' ὀφθαλμῶν προσεγγίσης. Τύπον καὶ κενοδοξίαν μὴ κτήση· τοῦ πατρὸς σου τοὺς λόγους ἀσφαλῶς φύλαττε· οὐδαὶς γὰρ ἀφθόνως διδάσκει, ὡς ὁ πατήρ, τέκνον· διδάσκαλος γὰρ, ὡς εἰκός, φθονεῖ μαθητῇ γενομένῳ ὑπὲρ αὐτόν· πατήρ δὲ μεγάλην ἔχει δόξαν, ὅποταν ἴδῃ τὸ ἑαυτοῦ τέκνον οὐ μόνον ὑπὲρ αὐτόν, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τῶν ἀνθρώπων πάντων γενομένον. Νοθεύσειαν πατρός σου ἄκουε, καὶ ἀσίμνοις τρόποις μὴ ἐξακολούθει. Παντὶ δὲ τρόπῳ κατακοσμησθῶ σου καὶ ἦθος καὶ λόγος καὶ νόημα.

NOTÆ.

(4) Prov. xxvii, 1.

(5) I Corinth. xv, 33.

IV

ΣΤΙΧΟΙ ΗΡΩΙΚΟΙ ΚΑΙ ΕΛΕΓΕΙΑΚΟΙ

ΕΙΣ ΛΕΟΝΤΑ ΦΙΛΟΣΟΦΟΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

VERSUS HEROICI ET ELEGIACI

IN LEONEM PHILOSOPHUM

CONSTANTINI EJUS DISCIPULI.

(Ex P. Matranga Anecd. Græcis, Romæ, 1850, t. II, p. 555.)

A.

Μυρία μὲν δεδάηκας, ὅσα προγενέστεροι ἄνδρες
 Φάντο ποθ' ὕφαγόραι τῆς θύραθεν σοφίης ·
 Ἄλλ' ὁ σὸς ὤλετο θυμὸς, ἐπεὶ πῖες ἀλμυρὸν ὕδωρ,
 Σχέτλιε, δυσσεβίης κύματα νηξάμενος.
 Ὅς βα παναιγλήεσαν ἀγακλία δόξαν ἐάσας
 Χριστιανῶν μετὰ γε φαίδιμα λουτρά, τάλαν,
 Καὶ μετὰ φρικαλέην γε θυηπολίην, μεγάλην τε,
 Καὶ βίβλων ἱερῶν θαύματ' ἐρισθενέα,
 Ἑλλήνων ὀλέθρου μεγακῆτεα βυθὸν ὀρούσας,
 Θηρσὶν ἔλωρ ἐγένου θυμοδόροισι, Λέον.
 Τίς σε βαρυστενάχων τοῦ πτώματος οὐκ ἐλαίρει,
 Ἥ σε τίς οὐ δακρύει τοιοῦ ἐπιστάμενος;

Οὐκ ἐπὶ πέτραν ἔρρισα; τοὺς πόδας ἀβρανέοντας,
 Ἥ ἐνι πᾶς βεβαῶς ἐμπεδός ἐστι λίαν,
 Ἄλλ' ἐσεδάσθης, μωρὲ, θεῶν ἀπερείσιον ὄχλον,
 Ἐξαρνος γεγαῶς φωτοβόλου Τριάδος ·
 Τοῦνεκά σε Χριστός γ' ἀπὸ μὲν σθένος ἀσχετον ἔρρισε,
 Τιτάνη ἢδ' ἔξει σὸν στόμα πλησάμενος,
 Οἷς ἐθέλεισκα τρέποικ· ἔδει γάρ ἐ ταῦτα ὑποῖσαι,
 Οἷα Θεοῦ μεγάλου πόλλ' ἐπικερτομέων.

B.

Κλύετε, γοναὶ μερόπων, Χριστοῦ περιώνυμον ἔθνος,
 Οἱ πᾶσιτ' ἀγνώτες κείνου ἀποστασίης ·
 Ζεὺς μὲν ἦν θεὸς αὐτῷ, ἔχων ὁμοδέμνιον Ἥρην,
 Ζεὺς ἀμέτρως ἐράων παρθενικῶν λεχέων ·

Ζεὺς ἢδ' ἄλλος ὁμιλος ἀπαίριτος οὐρανιώνων,
 Οἷά τε ἀκείνου φησὶ Μελητιάδης.
 Ἄλλ' ἴτε, θεῦτε, ἅπαντες ἀόλλεις (1) ἐσθλοὶ ἑταῖροι,
 Τοια προσείπωμεν αὐτῶν ὁμοφρονέως ·
 Ἐφῆρε, κακῆ κεφαλῆ, ὄνοφερὸν δόμον Ἄϊδος εἰσω,
 Ἐφῆρ' αὐτῆ σοφῆ κάμμορε κ' ἀσεβίη,
 Ἄμφι Πυρριπλαγέθοντ', ὀλοὸν τ' ἀνὰ Τάρταρον εὐρύον,
 Ἐχι Χρυσίππους Σωκράτεας τε ἴσοις,

A

I.

Multa quidem docuisti, quanta prisci viri dixerunt
 unquam extera sapientia inflati.
 Sed tuus periit animus, cum amaram undam bi-
 bisti, infelix, impietatis fluctibus innatans.
 Qui præclaram et eximiam laudem mittens Christia-
 norum puris e balneis, infortunate,
 Et ex venerando sacrificio magnoque, et sacrorum
 librorum inclytis prodigiis,
 Græcorum vastam mortis abyssum cum noveras,
 feris præda factus es præcordia vorantibus, o Leo.
 Quis de te multum dolens tuum casum non dese-
 ret, aut quis te non deploraret talia contem-
 platus?

B

Non in petra fixisti tuos mortales pedes, in qua
 sola omnis qui graditur firmus est maxime;
 Sed adorasti, insane, Deorum innumeram turham,
 negator factus splendide Triadis.
 Quamobrem te Christus robore immoderato nuda-
 vit, calce acerba os tuum implens,
 Quo voluit modo; oportebat enim te talia sufferre,
 quæ in Deum magnum multa cavillatus eras.

H.

Audite, generationes hominum, Christi eximia
 plebs, qui vivitis ignari ejus apostasiæ;
 Jupiter quidem fuit illi deus, habens conjugem
 Junonem, Jupiter qui immodice adamat virginales
 theros;

Jupiter et alia turba innumera cœlicolum, sicut de
 illa loquitur Homerus.

C

Sed ite, agite, omnes numerosi et probi sodales,
 talibus hunc alloquamur unanimi voce:
 Abi, malum caput, tenebrosam in inferi domum,
 abi istius sapientiæ et impietatis particeps,
 Circa Phlegethontem exosum, ad Tartarum latum,
 ubi Chrysippos Socratesque videas,

NOTÆ.

(1) A. videtur ἀώλεις·

Proclus et Platonis, Aristoteles, Epicuros, Eucli- A Πρόκλος τ' ἤδη Πλάτωνας, Ἀριστοτέλεις, Ἐπι-
desque amicos et Ptolemastronomos, [κούρου·

Inter hos quoque sapientem, vereque aliorum re- Eὐκλείδης τε φίλους καὶ Πτολεμαστρονόμους,
ginam, Homeri musam, Hesiodos et Aratos. Πάρ δέ γε τοῖσι σοφῶν (2), ἐτεῶν βασιλευτάτων ἑλ-
λων,

Μοῦσαν Ὀμηρείην, Ἡσιόδου τ' Ἀράτου τ'.

III.

Γ.

Non mirum si te ignis æternus circumdederit una
cum illustri isto cœtu;

Quibus tantum addictus oracula proferebas, et il-
lorum arcanis fraudibus versabaris.

Hæc vero Constantinus, qui tuo Calliopes lacte bene
nutritus est cecinit perite;

Ego, qui tuæ mentis mysteria scrutatus, tarde vix
pravitatem latentem didici (3).

Οὐ νέμεις σὺ πῦρ αἰώνιον ἀμφιπολεύεις

Ἄμμιγα θαυμασίῃ τῆδε χοροστασίῃ,

Ὅδ' ἀπειθείας μέγ' ὑπερβολάδην ἀγαπήσιν,

Καὶ φρονέων τ' αὐτῶν κρυπταδίαις ἀπάταις·

Ταῦτα δὲ Κωνσταγγίνος, ὁ σῆς γάλα Καλλιόπιδος

Καλὸν ἀμειψάμενος, ἦσεν ἐπισταμένως,

Ὅς βα τῆς κραδίης μυστήρια λεπτολόγησας,

B Ὅψ' ἐ μόνις κακίην κευθομένην ἔδειξεν.

NOTÆ.

(2) C. videtur σοφῶν.

(3) Vide Leonis Apologiam, in qua Constantiui calumnias a se dimovet. (Infra col. 659.) EDIT.

LEONIS PHILOSOPHI
OPERUM PARS PRIMA.
OPERA THEOLOGICA.
HOMILIÆ ET PANEGYRICI.

ΛΟΓΟΣ Α'.

*Εἰς τὴν ἐκ στειρωτικῶν λαγόνων ἀνθήσασαν σω-
 τήριον ἀνθρώποις γοτὴν, τὴν ἀειπάρθενον τοῦ
 Θεοῦ Μητέρα.*

ORATIO I.

*In humano generi salutarem prolem semper virgi-
 nem, ac Dei Genitricem, ex sterilibus lumbis floris
 instar nascentem (1).*

(COMBER., Auctar. col. 1606.)

Αὕτη ἡ ἡμέρα Κυρίου ἁγαλλιασώμεθα καὶ Ἀ
 εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ. Χρὴ γὰρ τοῦ βασιλείου
 ἔσματος τῇ Βασιλίδι τὸν ἔπαινον προσιμιάσασθαι·
 οὐ διὰ τοῦτο μόνον διὰ Βασιλῆς ἢ εὐφημουμένη, ἀλλ'
 διὰ καὶ τῆς ἐκείνου προῆλθεν ὀσφύος· δι' ἕτερον δέ,
 διὰ καὶ τῆς προγονικῆς κατηφέας νῦν ἡμῖν τῆς παν-
 τελοῦς ἀπαλλαγῆς, ἐνέχυρον δίδεται, τῶν εὐδίνων
 κόλπων Ἰωακείμ καὶ Ἄννης, ὡσπερ ἐκ τινῶν προ-
 αχθῆν θησαυρῶν· κόλπων ἐκείνων, οἱ πρὶν μὲν τῆς
 ἀγονίας παρ' ὀμοφύλοις ἔφερον τὰ ὄνειδη· νῦν δ' εἰς
 τὴν οἰκουμένην τῆς εὐγονίας τὴν δόξαν ἐπλήθυναν·
 ἐξ ὧν τῆς ἐλευθερίας τὸν τόμον ὁ βασιλεὺς διατί-
 θησιν· δι' οὗ τῆς πολυχρονίου δουλείας τὴν ἀπολύ-
 τρωσιν ἀκοκηρύξει.

Νῦν προσιμία τῷ κόσμῳ ἐγνωρίσθη χαρᾶς· ἐφάνη
 γὰρ δι' ἧς ἀναιρεθῆσεται ἡ ἀρά. Ἦδη τῶν πόνων
 καὶ τῶν μόχθων οἷς ἐκτροχόμενοι τῇ ἀκάνθῃ διατα-
 λαιπωρούμεν, προσηνύθη ἀνάπαυσις· παρεγένετο
 γὰρ ἐξ ἧς ὁ πάνσοφος γεωργὸς παρέσται ἡμῖν. Νῦν
 τοῦ μεγάλου μυστηρίου ἐγγίζει ἡ φανέρωσις, καὶ
 τῆς Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους συγκαταβάσεως ἀρχὴν ἡ
 οἰκονομία λαμβάνει. Τοῦ γὰρ ἀμήτορος πρὸ αἰώνων,
 ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ἀπίτορος Υἱοῦ ἡ ἀναν-
 δρος ἐτέχθη μήτηρ· καὶ τοῦ τρέφοντος πᾶσαν πνεύ-
 ῃ τροφῆς τιθνησεται· καὶ ὁ νυμφῶν τοῦ ἀγαπητοῦ
 καὶ Μονογενοῦς ἐτοιμάζεται. Ἄρτι διὰ σπλάγγνα
 ἑλέους ὁ φιλόανθρωπος τῆς οἰκείας χειρὸς τὸ πλάσμα
 μηχανεῖ φέρων ὄρεῖν τυραννούμενον, τὴν μητέρα ἦν
 ὑπερφυῶς οἰκῆσαι, ἐκ στείρας προάγει μήτρας. Ἐδει
 γὰρ θαῦμα θαύματος προτελεῖσθαι· τοῦ μελίζονος

*Hæc dies Domini; exsultemus et lætemur in ea*¹.
 Operæ enim pretium est, ut a regali cantico, Re-
 ginæ laudem inchoemus: non eo duntaxat nomine
 quod Regina sit ea, quæ laudatur, verum etiam
 quod ex ejus lumbis prodierit: ad hæc vero, quod
 et probri illius a majoribus invecti, plenæ nunc
 liberationis pignus nobis detur, ex Joachim ac
 Annæ placidis sinibus, velut e thesauris quibus-
 dam, productum: sinibus, inquam, prius quidera
 infecunditatis probre apud gentiles suos referenti-
 bus, quique nunc in orbem universum fecunditatis
 adauxerunt gloriam; ex quibus rex manumissio-
 nis tomum condit, ex quo liberationis a diuturna
 servitute sanctionem divulgaturus est.

Nunc mundo innotuerunt gaudii exordia, quippe
 cum illa apparuerit, per quam maledictio est au-
 ferenda. Laborum jam ac molestiarum, quibus
 spina macerati miseri agebamus, præsignata
 requies; siquidem illa advenit, ex qua sapientis-
 simus ille agricola nobis adfuturus est. Nunc prope
 est ut manifestetur magnum sacramentum, Deique
 in homines inclinationis dispensatio initium habet.
 Filii enim ante sæcula absque matre, diebusque
 novissimis sine patre geniti, viri nescia parens
 nata est; ejusque, qui omnem spiritum alit, nutrix
 lactatur; ac dilecti et Unigeniti paratur thalamus.
 Nunc clemens Deus propter suæ misericordiæ vi-
 scera, non ultra ferens signum videre tyrannica
 vi oppressum, vulvam, quam supra naturam sit
 inhabitaturus, ex sterili vulva producit. Oportebat

¹ Psal. xvii, 24.

NOTÆ.

(1) Nunc primum edo e codice eminentissimi cardinalis Mazarini, ex quo etiam sequens excerpta fuit, dignæ ambæ Leouis illa in Mariam pietate.

animi ut miraculum miraculo primo peragere; A natura ut natura totam vim superantis, quod minus est: quodque licet non natura vim totam, ut spiritus animi rationem superet. Operibus et que autem sub sole partum editura esset, ipsa quaque non communem crederetur partu, ac qui totos et carnis ac sanguinis voluntate foret; sed qui potioris aliquid virtutis haberet, quam consuetudine comparatum est.

Talis itaque proles procedit, sine semine mater ex una genitalibus lumbis, quo parentes sterilitatis multique probria velut imagine clausi, ab his angustiis, a carnali errore animum comprimentes, ad prolificum Patrem subveherent, ac inale fructum donum detulerent. Incircos pangebantur sterilitatis senileis, ut mente tota Deo accederent. Sic enim tristitia comparata sunt, ut necdum Joachim ac Annam iustosque similes ad divinam propinquitatem diligant, verum etiam eos qui resilire querunt, ubi et illos comprehenderint, Deo propius adducant: ut e contra, dulcia ac diffundentia animum, necdum jam dissolutis, sed et ens qui propiores erant ab eodem longius abigant.

Enimvero Joachim et Anna sterilitatis opprobrio a concervis in terra degentibus appetiti, in caelum ad Dominum ac naturam: Fictorem mente ascendunt; sive illum sperantes zgorum medicum lumborum, qui solus, utpote creator, accersit sciret, cur is tandem infecunditatis morbo laborassent. Sive enim vulva exersa esset virtutis prolificæ, ac velut emerita, insiturnum eum sperabant vitalem virtutem, qui anima donasset animal e limo factum: sive aliud quidpiam obaisteret partui, visum iri ipsam adjutorium, qui arendum, ac vicium, simileque animal in eum condidisset finem, ut in adjutorium foret, ac velut ager quidam, generationis humanæ spicam produceret¹. Videbat enim (2) quod erat futurum, cui etiam ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, præsentia sunt.

Cæterum celestis ille Pater, sacratissimæ puellæ sacros parentes in hunc modum quibus illi appetebantur opprobriis, ad se trahebat, longo temporis spatio ante exultos lumbos prolificos, jejuniis ac orationibus animum excolentes. Mibi porro dubium est, decetne vulvam felici adeo honestatam prole sterilitatis nomine accusare, illosque dicere ineptos procreandæ proli, qui omnino adepturi essent ut partus omnes superarent. Quin illud dico, fuisse Annam aptam quæ pareret. Quomodo enim ex qua nihil florere habebat, infecundis accensenda foret? Enimvero, bene quidem ac præclare ad fructus editionem comparata erat, at necdum advenerat hora, quam sapientissimus ille temporum desinitor, ante omnia sæcula opportunam germinandæ proli constituerat. Cæterum habeat quisque ut libuerit; in-

¹ Gen. II, 18.

NOTE.

(2) Videbat enim. Tangit communem Græcorum opinionem inductarum nuptiarum occasione peccati, ut alloqui humanum genus non foret propa-

gandum crasso illo ac velut brutali modo, quo mudo propagatur.

Επιδοχεται τὸν ἢ ἄπορος μῆτρος ἐξ ἀκάρπων λαγύων ἕλκωνος, ἢα πᾶς ἀειδαὶ τῆς ἀπειρίας οἱ γεννητοὶς παρομοιωμένοι, τῆ ἐκείθεν στενωχωρίῃ τῆς σαρκίως περιπατήσεως τὸν νοῦν συσταλιαντες, πρὸς τὴν παραδόξην ἐκτεθείασων· ἐκείθεν τε τοῦ κορπυῦ τὸ ἔργον καταγέσασα. ἀλλ' αὐτοὶ ταῖς ἀκίσι τῆς ἀπειρίας ἐκείσασα, ἢα ἄξ γυμνη θεῶν πλῆ- ούσασων· ἔτι πῶρα τὰ λυπηρὰ οὐ μόνον τοὺς παρὶ Ψακαίρα καὶ Ἄννα πρὸς θέαν φέρειν ἐγγύτητα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀποπρόδον ἰθελοντας, καὶ τούτους ἐκεί- δον περιόδοι, καὶ τούτους πηλοσὶν ἀγειν θεοῦ ὡσπερ τὰ ἡδέα καὶ δεχθόντα ὡς ἐκτελείστον ἐθ μόνον δεσπῶτας, ἀλλὰ καὶ ἡξ, ἐγγίς ἔστας, πῶρῶ ἐκείσων πῶρα.

Ἄλλὰ γὰρ Ψακαίρα καὶ Ἄννα τῆς ἀπειρίας ἐκείδει ἐπὶ τῶν κίττω ἐροθούλων βαλλόμενοι, ἢα πρὸς τὴν ἀεπότην καὶ Πλάστην τῆς φύσεως ἀναθαίνουσιν· ἐκείθον ἱετρεῖν τῶν νοσούντων κίττων γενίσθαι ἰλιόσαστας, ἔς μόνος, ὅσα θεμοσοργῆς, τὸ αἴτιον τῆς ἐπὶ κοσῶστω κειροῦ ἀκαρπίας αὐτῶν σὺν ἀκριθείῃ ἡλίσασα. ἔτι γὰρ ἀπορος ἐπεργίας τεκνώσεως, καὶ σὺν ἀφύχως ἢ μῆτρα, αὐτὸν ἡλιζον ἐνθήσων ζωτικὴν ἔσασων, τὸν ἐκ κίττω φύσασωντα ζῶον· ἔτι τι ἄλλο τὰς ὄλθας ἐκείγει, ἐκείθον ἐρθῆσων βοθῆθ, τὸν ἐπὶ τούτω τὸ δευτερον καὶ παρακλήσων ζῶον ὑποστηζόμενον, ἐπ' ἢ εἶναι μὲν βοθῆθ, φῆσων δ' ὡσπερ τινὰ χῶρα καὶ τῆς ἀνθρωπίνης τὸν σῶ- χον γενίσεως. Ἐῶρα γὰρ τὸ ἐσόμενον, ἢ καὶ τὰ μὴ ἔστω ὡς ἔστω κατέστωκεν.

Ἄλλὰ τοὺς μὲν τῆς ἱερωτάτης παιδὸς ἱερούς γε- νείας, οὕτως ἐπ' οἷς τὴν στείρωσιν ἀνεκείσωντο, πρὸς ἑαυτὸν δ' ὠράνως μεθεῖλα Πατὴρ, ἐπὶ κλειστον χρόνον πρὸ τῆς γεωργίας τῶν τεκνοποιῶν κίττων νηστικαῖς καὶ δεχῶσι τὴν φύχην γεωργούντας. Ἐμοῦ δ' ἄπορον παρίσασται στείρωσεως οὕτως εἰτικων αἰτιόσθαι μῆτραν, καὶ φάσκειν ἐκείνους οὐκ ἔχειν ἐπιτηθείως πρὸς γονὰς, οἱ πάντων ἔμελλον κρατεῖν τὸ γεννῶν. Ἄλλ' ἐκείνὸ σῆμι, ὅτι περ ἐπιτηθείως ἢ Ἄννα πρὸς τόκον. Πῶς γὰρ ἡς ἔμελλεν ἢ σσηρεῖα ἀνθεῖν, ἀκάρποις σνηρηθμεῖτο; Ἄλλ' εἶχε μὲνεῦ καὶ καλῶς εἰς καρπογονίαν, οὕπω δ' ἀρτῆ ὥρα παρίσασα, ἢν ὁ πάνσοφος ὀροθέτης πρὸ πάντων αἰῶνων εἰς τὸ τὴν βλάστην ἐνέγκαι διατάξιν. Πλήν ὡς βοῦλεταί τις ἐχέτω· τῶς δ' ἀμείνοσιν ἐλπίσιν ἀνέχοντες, ἰσῶσων ἐκείσων τὴν οὐρανομήχη κλίμαχα, νηστικαῖς;

καὶ προσευχῆς καὶ συντριμμοῦ καρδίας πεποιημένην, ἅ τε ἰστοῦντες καὶ πρὸς τὸν Πατέρα τῶν οὐρανῶν ἀνάσιν· καὶ τούτω μετὰ πρηνῆς ἰσχυρᾶς, καὶ πρὶν βοῆσαι εἰδότες, τῶν τε ὀνειδισμῶν τὰς βολὰς, καὶ τὸ ἄλλο καὶ τὴν ἐξ ἀνθρώπων χαλεπὴν νέμεσιν, λύειν δὲ καὶ τὴν, εἰ μηδεὶς ἄλλος ἐπέπληττεν, ἐπιφουμένην ἐκκοθεν στενωχωρίαν ἤτοῦντο.

vero ipsam, tametsi nemo alius increparet, ab ipsis nec nascentem angorem ac mœstitiam solvere flagitant.

Ἀκούει δ' ὁ τῶν θαυμασίων Θεὸς τῆς τῶν θεράπωντων δεήσεως, καὶ νεύει, καὶ δίδωσιν, ἀντὶ τῆς προσενέξεως τῶν ὀδύμων καὶ ἐν εὐχῇ προσεδρίας, δῶρον ἐλπιδος κρείττον· δῶρον, ὅσον οὐδεὶς ἐξ αἰῶνος ὥσθη λαβών. Δίδωσι γὰρ καρπὸν, ὃς οὐ μόνον τὴν φέρουσαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρχαίαν τοῦ γένους ἀπαλλάττει προμήτορα τῶν ὀνειδισμῶν. Καὶ φέρει χερσὶν ἡ Ἄννα παιδίον, ὃ τὸν δωρησάμενον τὸν ταύτης τόκον τῆς γεννησαμένης, οἷα δὴ τόκον οἰκίον ἐν χερσὶ βαστάσει. Παιδίον, ὃ τὸν ἐπὶ πάτερων Θεὸν παιδοποιήσει. Φέρει βλαστὸν ἢ ἀκάρπος ὄβησα τῶς μήτρα τῆς Ἄννης, ἧς τοῦ ἀνδρός ἡ εὐωδία μυρίοι τὰ πέπρατα. Προέρχεται πυλῶν κεκλεισμένων ἀτεκνία, ἢ ἐσφραγισμένη πύλη τῆ παρθενία, καὶ μόνῃ τῷ βασιλεὶ πρὸς δίοδον τηρουμένη· ἧς προσιθῶν ἀβήτης καὶ ὑπερφυῶς, πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστρέφει τοὺς κακῶς ἀπονέυσαντας.

Πάλαι μὲν, Ἰωακείμ, ἰσχυθρόπαζες· οὐ μόνον ἐκκοθεν τοῦτο ὑπομένων, οἷς τε τὴν Ἄνναν ἐώρας, καὶ γονῆς ἀπορούσαν, καὶ διὰ τοῦτο στύγην ἄμμη καὶ κατηφῆς φέρουσαν· οἷς τε οὐδ' αὐτὸς εἶχες ἐν χερσὶ φέρειν τῶν πόρων γεωργίον. Τί δ' ἂν οὕτω γλυκὺ θέαμα τοῖς κοινοῦσάσι γάμων, ὡς ἡ ἐκ σπλάγγων φυῆ γένοιτο; Ἀλλὰ καὶ ταῖς ἐξωθεν ἐπιπλήξει πλεον τῆς κατηφείας ἢ ὀμίχλη συνείχεν· δι' ὧν τὸ ἀσπερμον καὶ ἀτεκνον οἱ συμπυλῆται ὠνεῖδίζον· ἀλλ' ὄρξ ἀρτι φαιδρῶς, φαιδρῶν τῶν ὧν σπερμάτων τὴν γεωργίαν, δι' ἧς ἢ κατηφεία πάντων ἠλάσθαι τῶν ὀφθαλμῶν. Ὅρξ ἀρτι τὴν Ἄνναν σεμνήν, σεμνῶς ἐπὶ τῷ καρπῷ τῆς κοιλίας καλλωπιζομένην. Ἡσχύονος πάλαι ἀνάστομα τῶν ὁμογενῶν θρυλλομένης τῆς ἀτεκνίας· ἀλλὰ νῦν ἀπάσις γλώσσαις τερπὸν ὑπάρχεις ἀκουσμα καὶ διήγημα, περιλάουμένης τῆς ἀτεκνίας. Καὶ πάλαι μὲν, ὡς εἰκός, καὶ αὐτὴν ὑπεστέλλου τὴν ἐξ οἰκίας πρόδοον, καὶ μόνον ὀφθῆναι διευλαβούμενος· νῦν δὲ σύμπας ὁ τῶν ἁγίων χορὸς, καὶ τῶν ἀγγέλων οἱ δῆμοι, ὡς πατρὶ Μητρὸς Θεοῦ συνευφρανόμενοι σοι περιχορεύουσιν. Ἐγένου τέκνου πατῆρ, ἢ τὸ χρέος ἀποδώσει τῷ προπάτορι, ὅπερ ἐκ πλεονείας εἰς διάπασιν ἔχρησε τῇ προμήτορι. Πληρώσει τοῦτο ἀνευ σκοπῆς τῶν αὐτῆς αἰμάτων σάρκα δανειζούσα τῷ νέῳ Ἀδὰμ, καὶ τοῦ παλαιῷ κλαστοργῶν. Ἐθράσθυνας κληθῆναι πατῆρ· ἀλλ' ἔχεις ἐν πατράσι τὰ πρεσβεῖα· ἀλλ' ἔτεκες μητέρα τοῦ πάντων Πατρός. Τίκτει καὶ Ἀδραχμ

terim illi meliori spei animum adhibentes, scalam illam in cœlum usque protensam erigunt, jejunio et oratione, ac contrito constantem corde, eaque ad misericordiarum Patrem ascendunt : atque ei clamore valido, qui ante etiam clamorem noscet, opprobria quibus appeterentur, ipsorumque animi angustiam atque dolorem, declarant : ac tum quidem hominum gravem illam indignationem, tum

Exaudit vero mirabilem Deus orationem servorum suorum, annuitque ac tribuit, pro oblatis gemitibus, ac ea, quam in oratione exhibuissent assiduitate, munus spem omnem vincens : munus quale nemo a sæculo visus est accepisse. Dat namque fructum, qui nedum ipsam quæ profert, verum etiam veterem illam generis primam parentem, ab opprobrio liberet : portatque manibus puellam Annæ, quæ ipsi, qui parentibus donavit ut eam parerent, in manibus ipsa, utpote propriam prolem, portatura esset. Puellam, inquam, ipsam, qui est super omnia, Deum genituram. Germen profert hactenus sterilis existimata Annæ vulva, cujus floris suave fragrans odor orbis terræ fines perfaturus est. Procedit clausis sterilitate portis obsignata illa virginitate porta, solique regi servata, ut per eam transeat ; ex qua ineffabili planeque mirabili ratione procedens, eos qui male aberraverant ac declinaverant, ad se convertet.

Olim quidem mœsto, Joachim, vultu eras : non id tantum a te ipso perpetiens, ac tum quia Annam prole destitutam, idemque tetrico ac depresso tristitia vultu videres ; tum quia nec ipse posset laborum fructus in manibus ferre. Quid namque connubiali societate junctis ad spectaculum dulcius, quam ut enatum ex se videant germen ? verum etiam ab extraneis increpantibus gravior mœstitiæ animi caligo occupabat, quod gentiles tui tanquam sterilem ac orbem prole probis appeterent : nunc enimvero lætis gaudiis, lætum tui seminis aspectus fructum, quo tristitia mœrorque ab omnium depulsus est oculis. Vides modo venerabilem Annam, sui fructu uteri præclare honestatam. Pudebat olim sterilitatis gentilium tuorum communi ore jactatæ ; at nunc omnium ore dulcis existis auditio ac narratio, ipsa sterilitate ubique celebrata. Ac olim quidem, ut veri quis specie existimet, etiam domo procedere verbaris, metuens vel etiam videri ; nunc autem universus sanctorum chorus, ac angelorum populi, tanquam Dei Matris parenti congratulantes, lætis circumcingunt choreis. Factus es filie pater, quæ primo parenti debitum redditura est ; quod nimirum primæ commodavit parenti, ut illa ex ejus latere formaretur. Porro rem præstabit nullo semine ex suis sanguinibus novo Adæ fenerans carnem, ac quo antiquus ille conditus est. Tarde pater appellatus es ; at primas honoris partes

¹ Rom. ix, 5. ² Ezech. xliii, 1.

kabes inter patres : at universorum Patris genuisti matrem. Abraham quoque provecta jam ætate ⁶, contra spem hæredem gignit præmissionum, ex quo velut stellas, ac sicut arena maris augetur populus, magnaue parte terræ imperium protrahit; verum, quid hoc ad tuum partum? Eam enim peperisti, ex qua non solum populi immortalitatis partu augetur, aut terram possidendam accipiunt; sed qua cæli adeunt hæreditatem, effecti filii Altissimi.

Agendum vero, tu mihi Annam voca, priorumque, lamenta canticorum, quæ illa Deo solitaria canebat, velut lyram quamdam harmonia concinnam in fausti ominis laudationem convertentes, personanti mihi vestrum ineluctum partem, auxilio adeste. Vestrum namque est, ut et condigni sermonis copiam faciat, e quibus editum est sanctissimum germen. Agendum uteri fructum ostende, quæ abjectis ignominiam veterem, quibus nunc in gloria gestis. Uteri infecunda tellus in fertilem agrum transit. Tristitia tibi in gaudium cessit, quali a sæculo nullus exultavit. Ex his probris indissolubilis gloriæ corona plexa fuit. Tardum fuit genitale germen, at naturæ totius germen gloria obscuravit. Defuit arvo flos, at univcrsum orbem messe implevit. Legebis orbitatis ergo lacessita opprobriis; at quæ unquam sic proba amplaque prole delectata fuit? Puellam nutris, cujus opera universus mundus lætitiæ divitias habebit. Matres universas supergressa es.

Parit quoque alia quædam Anna ⁶, cum et ipsa orationis munus filium accepisset; verum servum, verum ministrum, quanquam is prophetica unctione excelluit; tu vero cœli ac terræ Reginam paris: eam, inquam, quam canticis celebrat omnis natura particeps rationis: sola paris Dei Matrem; sola Dei avia existis. O beatum partum! O lumbos, quorum habitaculum elegit Deus, cum in nobis habitare voluisset! O conceptionem, partumque, ac infantem, quibus exitiosus peccati partus elanguit, salutisque multa proles innotuit. O infantem, per quam natura, quæ malitiæ ac vitiositatis turpitudine consenuerat, novum induta decorem præclare exoritur! O infantem, per quam vitæ pauperis pannos exuentes, primam illam stolam induimus diviniæ dignitatis, per quam Deus nobis reconciliatus, in incomparabilem paterni amoris necessitudinem dissolvit inimicitias, quas ei facti hostes, constitueramus. Te namque Deus ac Pater Unigenito Sponsam elegit, proque futurarum arrhabone nuptiarum, ut cognato humano generi reconcilietur, concedit; neque solum inimicitias perimit, aut debiti tribuit remissionem: vel etiam, quod adversum nos ipsi scripsimus chirographum, dirumpit; verum etiam Unigeniti coheredes facit; eumque ipsum bello nobis suppetias mittit, ut pro nobis pariter labores desudet, ac hostem ulciscatur.

Enimvero, pœnam nunc læ, o malitiæ sapiens artifex, dolo plenarum earum molitionum, quibus su-

⁶ Gen. xviii, 11 seqq. ⁶ 1 Reg. 1, 20.

Α ἕτε τῆς ἡλικίας παρ' ἑλπίδα τὸν κληρονόμον τῶν ἐπαγγελιῶν· ἐξ οὗ ὡς τὰ ἀστρα τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὡς ἡ ἀμμος τῆς θαλάσσης πληθύνεται λαὸς, καὶ γῆς κολλοστοῦ κυριεύει μέρος· ἀλλὰ τί τοῦτο πρὸς τόκον τὸν σὸν; Ἐπειὶς γὰρ, ἐξ ἧς οὐ μόνον λαοὶ ὠδύον ἀφθορίας κληθύνονται, οὐδὲ γῆς ἀπάσης κατάσχεσιν, ἀλλ' οὐρανοῦ κληρονομίαν λαμβάνουσιν, υἱοὶ Ὑψίστου γινόμενοι.

Ἄγε δὴ μοι κάλει τὴν Ἄνναν, καὶ τῶν πάλαι θρήνων τὰ ἱεράματα, ἃ κατὰ μέτρας ἐπέβεν Θεῷ, ὥσπερ τινὰ λύραν εὐάρμοστον ἀνακωνοῦσαν εἰς εὐφημίαν μεταβαλόντες, περιτχοῦντί μοι τὴν δολιδμεν ὁμῶν λογιῶν, συναφέπειθε. Ὑμέτερον γὰρ ἔστιν εὐκορεῖν παρασκευάσαι καὶ λόγον ἄξιον, ὡς ἐμαυτοῦ B τὸ πανάγιον γέννημα. Φέρε τῆς κοιλίας τὸν καρπὸν ἐκδείκνυε, οὗς νῦν ἐκ' εὐδοξίας κομᾶς, τὴν καλαιᾶν εὐδοξίαν ἀποθεμένη. Μετέβαλεν εἰς εὐφορίαν τῆς νηδύος ἡ ἀφορος χώρα. Ἐστράφη σοι εἰς χαρὰ ἡ λύπη, ὡς εὐδελς ἐξ αἰῶνος ἠγαλλιάσατο. Ἐπλάκη τῶν ὀνειδικμῶν ἐκείνων ἀδιάλυτος εὐφημία. Ὑψίγονος ἡ γονή, ἀλλ' ὀπερήρεν πάσας φύσεις τὰς γονάς. Ὑπέτρησαν εἰς ἀθήσιν ἡ ἀρουρα, ἀλλ' ἐπλήρωσε τῆς ἕλω τὴν οὐκουμένην. Ὑδύρους ἀπαιεὶ ὀνειδιζομένη· καὶ τίς οὕτως ἦσθη εὐκαις γεγενημένη; Τρέφεις παιδίον, δι' ἧς ὁ κόσμος κλυοῦται τὴν εὐφροσύνην. Παρηλθεὶς πάσας μητέρας.

Τίττει καὶ ἄλλη τις Ἄννα, δῶρον εὐχῆς λαβοῦσα τὸν τόκον καὶ αὐτὴ, ἀλλὰ δούλον, ἀλλὰ λειτουργόν· εἰ καὶ προφητικῶν διέπρεπεν χρισματι· οὐ δὲ τίττεις τὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς Βασιλίδα· τὴν παρὰ πάσης λογικῆς φύσεως ὕμνουμένην· μόνη τίττεις Θεοῦ Μητέρα· μόνη χρηματίζεις προμήτωρ Θεοῦ. Ὡ μακαρίων ὠδύων! Ὡ λαγόνων, ὡς κατοικητήριον ἐν ἡμῖν σκηνοῦσαι βουλευθεὶς ὁ Θεὸς ἐξελέξατο! Ὡ σὺλληφίς καὶ τόκος καὶ βρέφος, δι' ὧν ὁ τῆς ἀμαρτίας ὀλέθριος ὠδὸς ἀπήμδω, καὶ τῆς σωτηρίας ἡ πολυγονία ἐγνωρίσθη! Ὡ βρέφος, δι' ἧς ἡ καταγρηράσατο τῶν εἰσεῖς τῆς κακίας φύσις, καινὸν ἀλλαξιμένη κάλλο; ἐξωραίσαστο. Ὡ βρέφος δι' ἧς τῆς πανιχρῆς ζωῆς τὰ βράκη ἀποδυσάμενοι, τὴν πρώτην σπαθὴν ἐκείνην τοῦ θελοῦ ἀξιώματος ἐνεδυσάμεθα· δι' ἧς ἡμῖν κατηλλάγη Θεός, εἰς ἀνείκαστον διαλυθείσης στοργῆν, τῆς ἦν ἡμεῖς ἐκπολεμηθέντες αὐτῶν ἐχθρῶν συνεστησάμεθα. Ἐξελέξατο γὰρ σε εἰς Νύμφην τῶν Μονογενεῖ ὁ Θεός καὶ Πατὴρ, καὶ δίδωσιν ἀντὶ μνήστρων, τὴν πρὸς τὸ συγγενὲς καταλλαγῆν· καὶ οὐκ ἀναίρει μόνον τὴν ἐχθραν, οὐδὲ τὴν ἀφαιεὶ δίδωσι τοῦ ὀφλήματος, οὐδ' ἦν καθ' αὐτῶν χειρογραφῆσμεν διασχιζεῖ γραφῆν· ἀλλὰ καὶ συγκληρονόμους τοῦ ἀγαπητοῦ ποιεῖται· καὶ τοῦτον εἰς τὸν καθ' ἡμῶν ἀποστέλλει πόλεμον, συνδιενεγκεῖν ἀνθ' ἡμῶν τοὺς πόρους, καὶ τὸν δυσμενῆ τιμωρήσασθαι.

Ἄλλὰ καθίστασο νῦν, σοφιστὰ τῆς κακίας, εἰς ποιήν τῶν δολερῶν ἐκείνων σκεμμάτων, οὗς τῇ ψιθύρῃ.

γλώσση τοὺς ἑμοὺς ἐξεργάσω προπάτορας· μᾶλλον δὲ, δι' ὧν καθ' ἑλθς τῆς φύσεως ἐτεχνάσω τὸν δλεθρον. Οὐ γὰρ εἶμι ἀλύπως ἔχων ἀπλοῖς, οὐδὲ ἐπὶ τῇ χλαύῃ σαμνυόμενος. Ἦδὴ γάρ, ἤδη σοι ἐπὶ τὴν κακομήχανον κεφαλὴν, τὸ καθ' ἡμῶν ἐνοσκήπει κακοῦργον. Ἐγενήθη τῇ Εὐα παιδίον, δι' οὗ ἐκείνης ἀνακαλεῖται μὲν ἡ ἤττα, καὶ τὸ σκυθρωπὸν εἰς φαίδροτῆτα μεταχωρεῖ· σὲ δ' ἀπαράκλητος ἤττα περιστοιχίει, καὶ βαθεῖα στυγνότης. Ἐγεωργήθη παράδεισος, ἐξ ἧς ἀναβλαστήσει φυτὸν ἀθάνατον, τὰς κηράς τοῦ φυτοῦ διαλύον, οὗ τὴν γεῦσιν προεξένησας· καὶ τὸν ἐξ ἀπάτης παραδοθέντα θανάτῳ, πρὸς ἀθανασίαν ἀνακτώμενον. Κλοπῇ καὶ ψεύδει τὴν μητέρα κακοῦ περιέβαλες· ἐκδέχου μικρὸν ὅσον οὐπω τῆς σῆς κακομηχανίας τὰ ἐπιχειρεῖς, ἃ σοι παραγενησάσαι τοῦ τέκνου πρὸς τὸν πανάμωμον τόκον ἤκοντος. Ἄρτι θεοῦμενον δὲ τῷ τῷ ὄντι, ὃν πάλαι πλάσῃ θεώσεως ὑποσχίσει, θείας συνουσίας κατέστησας ὑπερβρίον· καὶ τὸν ἐξ ἀρχῆς ἐντακέντα σοι φθόνον, τοῦ καθ' οὗ τοῦτον ὠδινας, τῆς σῆς ἐπιδαίνοντος κεφαλῆς, ἔξεις ἐπιπλέον σε διεσθίοντα.

Ἐπίθω θέωσιν τῷ γυναιῳ, καὶ τῆς ἀλύπου ζωῆς ἀνασπίσας, λύπης ἀνάμεστον ζωὴν προξενεῖς· οὐ μόνον οἷς ἄλλαι μυρία κῆρες τὸν βίον περιστοιχίζουσιν· ἀλλὰ καὶ ἐξ ὧν ἐχρῆν ὑπόθεσιν εὐφροσύνης εἶναι ἀνθρώπου πρὸς φῶς ἐξιόντος τῶν σκοτεινῶν τῶν ἐγκάτων χωρίων, καὶ αὐτῶν ἀλύπης αἰτίον τεκνηάμενος. Ἐν γὰρ λύπαις τίττειν τῇ βαρεῖα καθ' ἡμῶν ἀποφάσει προσέκαστο. Ἄλλὰ νῦν τόκος ἐμαυτῆς τῆς λυπηρῆς κρατῶν ἀποφάσεως, καὶ τὴν χαρμονὴν τοῖς πέρασιν κνώμενος. Διέσφηλας τὸν γενάρχην σκαλίσας γυναίῳ, καὶ τὸν φθοροποιὸν τῆς σῆς συμβουλῆς λόγον ἐπὶ κακῷ τῷ σφῶν ἐπαισας δέξασθαι· ἐτέχθη παιδίον ἡμῖν τῆς αὐτῆς μὲν τῇ Εὐα κλάσει, τοῦ σφάλματος δ' αὐτῆς ἡ ἀνθρώπου, καὶ τῆς σῆς ἡ ἀφορμὴ πτερνίσσεως, οἷς τὸν ζωοποιὸν τοῦ Θεοῦ λόγον ἀρρήτως καὶ ὑπὲρ νοῦν ὑποδέξεται.

ac causa ut ipse supplanteris, qua vivificum Dei susceptura est.

Ἄκουε, γηραιὸ προπάτορ, καὶ πρὸς ἀμείνονας ἐλπίδας μετέθω· οὐ γὰρ εἶμι ἀδοκῆτος ἐν ὀλίγῃ καὶ στενοχωρίᾳ διαγενήσῃ· ἐπίστη γὰρ δι' ἧς ὁ κραταῖος ἐν ἰσχύει βοηθὸν ἐξαπλώσει χεῖρα, καὶ τῆς ταλαπωρίας ἐξαγάγοι. Οὐκέτι ἡ διὰ βρώσεως ἐπινευμένη φθορὰ τὸ κατ' εἰκόνα τοῦ πλάστου πλάσμα λωθήσεται· ὁ γὰρ Δημιουργὸς οἰκειοὺς σπλάγγουσι ἑαυτὸν παρακαλέσας, τὸ ἅγιον αὐτοῦ ὑπεστήσατο σκήνωμα· καὶ μετὰ τῶν κατοικούντων ἐν φθορᾷ γνώμην τίθειται συναναστραφῆναι, ἵνα διαμείψῃ πρὸς ἀφθορίαν. Ἀλαδέωμεν τῷ Θεῷ, ὅτι τῆς πολυχρονίου τυραννίδος ἡ βαρύτερος ἀρχὴν λαμβάνει τοῦ ἐλαφρόνεοθαι· μᾶλλον δ' ὁ ἀποστάτης εἰς φυγὴν τὴν ἑωξιν ἐναλλάξας, ἀναχωρεῖ τύραννος, ὀφθέντος τοῦ βασιλικῷ σκήπτρου. Οὐκέτι χῶραν ἐφόδου καθ' ἡμῶν

A surrone lingua meos progenitores male habuisti : imo quibus adversus naturam universam interitum machinatus es. Nec enim adhuc a tristitia liber abibis, neque ut subsannando glorieris. Jam enim, jam tibi in maleficum caput, quod adversum nos excogitasti maleficium vertitur. Nata est Evæ puella, per quam ejus quidem instauratur ruina, moestitiaque in lætitiā transit : te vero inconsolabilis circumstabit casus, ac profundus mœror. Cultus est paradisus, ex quo immortalis germinabit arbor : quaque arboris dispereant mortes, cujus gustandæ auctor fuisti ; qua, inquam, is, qui errore deceptus morti traditus fuerat, ad immortalitatem reparatur. Furtivo mendacique susurro matrem malis implicasti ; modicum aliquantum maligni tui consilii mercedem exspecta, quam consequeris, cum Filius immaculatissimo partu in lucem exibat. Videbis modo revera deitate donatum eum quem olim impostura deitatis promissione deludens, a divina extorrem consuetudine effecisti : eumque livorem, quo a principio contabuisti, ipso, adversus quem parturisti, tuum calcante caput, ampliori te æstu comedentem habebis.

Deitatem mulierculæ suggestisti *, atque a vita a tristitia libera abstrahens, vitam importasti tristitiis plenam ; nedum qua innumera alia mala humanam circumstant vitam, verum etiam quod illud ipsum quod in lætitiæ argumentum cedere oportebat, exeunte homine in lucis auras a tenebrososis viscerum sinibus, tristitiæ effeceris causam. Gravi namque illi adversus nos sententiæ partus in tristitiis adjunctus erat *. Nunc enim vero partu editur ac suscipitur proles, tristitiarum sententiam vincens, gaudiique pignora orbis terrarum finibus præbens. Fefellisti generis parentem, ac per feminam supplantasti, tuique consilii exitiosum sermonem in suam ipsorum perniciem suscipere persuasisti : at nobis nata est puella ex eodem quidem atque Eva figmento ; quæ tamen Evæ emendatio sit

Sermonem ineffabili ac majori cogitatu ratione

Audi, senex progenitor, inque spem meliorem transferaris : nec enim jam auxilio destitutus in afflictione ac angustia ages : quippe venit per quam fortis ille in virtute auxiliatricem explicans manum, a miseria educat ac liberet. Non ultra per escam depascens corruptio, quod ad fictoris imaginem figmentum conditum est, lædet. Conditor enim suis ipse visceribus provocatus, consilium inicit, decernitque cum corruptione versari, quo in incorruptionem commutet. Jubilemus Deo, quod diuturnæ tyrannidis grave onus leve fieri incipiat. Imo apostata tyrannus, pro eo ut persequatur, fugam iniens recedit, ubi regale conspexit scopulorum. Non amplius adversum nos invadendi locum inveniet ; erigitur enim nobis cornu potentie de domo David ; cornu, in-

* Gen. III 5. * *ibid.* 16. * *Luc.* I, 69.

quam, in quo eorum cornu, qui hactenus in malitia dominati sunt, conterendum est.

Enimvero, mihi David opportunus venis : cane vero puellæ ex tuis lumbis genitæ : cane dulcisona tuæ sapientiæ cantica, sanctificationis arcam ¹⁰ suaviter modulans ; gloriosam illam in firmis aureis ¹¹ ; montem in quo beneplacitum est inhabitare in eo ¹², portanti manu universos fines terræ. Age autem, nunc quoque salta coram divina arca, saltus utique ab omni liberis reprehensione. Brevi quidem post, ingredientem in Sancta, pompa deduces, jucundam illam juvenularum congregans choream ; hactenus autem, tuo ipsius saltu, honora visam illam. Nemo enim est, qui hoc nomine reprehendere præsumat : nemo instar filie Saulis sinistra voluntate immittet linguam ¹³ : quin universos res delectabit, tum quod mysticam Dei arcam honorari videant, tum quod tibi, ob ejus tecum necessitudinem, pari exultatione congaudeant. En tibi et finis eorum advenit, quæ jurejurando promissa sunt : qui namque de fructu venitis in sæculum super regni solium sessurus est, e virginali jam solio assurgit ¹⁴.

At tu, Virgo ac Mater, quæ hæc plurimum distantia, unita in te ostendisti ¹⁵ ; tu, inquam, contra quidem spem nata, quæque altiori supra rationem partu prolem edideris, ne Filium ac Deum placare desieris, pro hæreditate quam ei Pater dedit ; cui etiam nos pastores præfecit, ut ab omnibus rapacium bestiarum insidiis illætos custodiat, tum quotquot obscurum, tum quotquot apertum, ac quod oculis ipsis videatur, periculum asserunt : nutriatque ac educet, nunc quidem in pietatis vivificis mansionibus : ubi autem hinc migrare oportuerit, accumbere faciat in salutaris atris atque stabilis, ubi nullus timor, nulla est turbatio, nulla insidiarum sollicitudo : sed omnis remissio, tranquillitasque, atque exultatio ; eo quod ipsius stimus populus, solique ei gloriam ac adorationem tribuamus, nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO II.

In sanctam prolem Dei Matrem semper virginem ex sterilibus lumbis in Sancta adductam atque oblatam.

(COMBESIS. I. c. p. 1619.)

Quænam ista quæ exoritur velut lilium ¹⁶ inter medias humanæ confusionis in vitiositate spinas ? Quæ novæ lætæ ac insolitæ primitiæ ? Non enim consuetæ, sed quæ præclaræ admodum, summæque novæ videantur, atque in novum maxime finem templo consecrentur. Quænam ista in Regis palatium cum gloria intrans ? Quænam vera juvenularum chorea, quarum honeste admodum circumstrepente choro, tanquam decoro anictu sponsa, læta

Α εὐρήσει· ἐγείρεται γὰρ ἡμῖν ἐξ οἴκου Δαβὶδ κίρας δυνάμειος· κίρας ἐν ᾧ συντριβήσεται τῶν μέχρι νῦν ἐπὶ κακίᾳ δυναστευσάντων τὸ κίρας.

Ἄλλὰ μοι Δαβὶδ εἰς καιρὸν ἤκει· καὶ ᾄδε τῇ ἐξ ὀσφύος ἀποκηθείσῃ θυγατρὶ· ᾄδε τῆς σῆς σοφίας τὰ ἡδύφθεγγα ῥήματα, τὴν κισσὸν ἀναμείλαν τοῦ ἀγιάσματος· τὴν δεδοξασμένην τοῖς χροσοῖς κροσσωτοῖς· τὸ ἕρος δ' εὐδόκησε κατοικεῖν ἐν αὐτῷ, ὃ φέρων τῇ χειρὶ τὰ τῆς γῆς πέρφα. Ἄγε δὴ καὶ νῦν σκίρτησον ἔμπροσθεν τῆς θαλάσσης κισσοῦ, σκίρτημα μύμων ἐλεύθερον. Μικρὸν μὲν ὄν ὑστερον εἰς τὰ Ἅγια εἰσιούσης κροκομπεύσαι, τὴν τερπνὴν ἐκαίνην τῶν νεανίδων συνιστῶν χορείαν· τίως δὲ νῦν τῷ καθ' αὐτὸν ἄλματι, τέρμησον ὀφθαίσαν αὐτὴν. Οὐ γὰρ ἐστὶν ὃ ἐπὶ τοῦτο θρασυδείη μαμήσασθαι· οὐδεὶς κατὰ τὸ Σαοὺλ θυγάτριον γλώσσαν ἐπαφῆσαι γνώμῃ οὐκ ὀρθῇ κινουμένην· ἄλλ' ἠσθῆσονται· τοῦτο μὲν τὴν μυστικὴν τοῦ Θεοῦ κισσὸν τριμωμένην ὀρῶντες· τοῦτο δὲ καὶ σοὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν οἰκειότητα συναγαλλόμενοι, Ἴδε σοὶ καὶ τὸ κίρας τῶν ὁμωμοσμένων παρέστηκεν· ἐκ καρποῦ γὰρ τῆς κοιλάδος ὃ μέλλων εἰς τὸν αἰῶνα καθίσειν ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς βασιλείας, ἦδη τοῦ παρθενικοῦ θρόνου ἀνίσταται.

Ἄλλ', ὦ Παρθένε καὶ Μήτηρ, ἡ τὰ καλῶ διεστῶτα ταῦτα, ἠγῶμένα ἐπὶ σοὶ δείξασα· ἡ κίρ' ἄλπειας μὲν τεχθεῖσα, ὑπὲρ λόγον δὲ τακοῦσα, τὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν ἡλουμένη μὴ διαλίπης, ὑπὲρ ἧς ἔδεικνεν ὁ Πατήρ αὐτῷ κληρονομίας· ἧς καὶ ἡμῖν τὴν ποιμαντικὴν ἐπιστάσιαν ἐπέταψεν· φυλάττεσθαι μὲν κρείττους ἐπιβουλῆς τῶν ἀρπάγων θηρίων, ὅσοι τα ἀφανῆ, καὶ ὅσοι ὀρώμενον φέρουσι κίνδυνον· ἄγειν δὲ καὶ ἐκτρέφειν νῦν μὲν ἐπὶ τὰς ζωηφόρους τῆς εὐσεβείας μονάς· ἀπειδὴν δ' ἐκείθεν μεταφοιτῆσαι δέοι, εἰς τὰς σωτηρίου· ἐπαύλεις διαναπαῦσαι· οὐ φόβος οὐδεὶς, οὐδὲ τάραχος, οὐδ' ἐπιβουλῆς μέριμνα· πᾶσα δ' ἔκστασις καὶ ἀταραξία καὶ ἀγαλλίασις· ὅτι αὐτοῦ ἐσμεν λαὸς, καὶ αὐτῷ μόνῳ τὴν δόξαν καὶ τὴν προσκύνησιν φέρομεν· νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμήν.

D

ΛΟΓΟΣ Β΄.

Εἰς τὴν ἐκ στεριωτικῶν λαγόνων προσεγομένην ἡμῶν τὰ Ἅγια ἄγλαυ γοιτήρ, τὴν ἀεικρότητον τοῦ Θεοῦ Μητέρα.

Τίς αὕτη ἡ ἀνατέλλουσα ὡς κρήνον ἐν μέσῳ τῶν ἀκαθάρτων τῆς ἀνθρωπίνης ἐν κακίᾳ συγχύσεως ; Τίς αὕτη ἡ ξενίζουσα ἀπρχῆ ; Οὐ γὰρ συνήθης, ἀλλὰ καλλίστων τοικυῖα καὶ κτισμάτων, ἐπὶ καινετάτης τῷ ἱερῷ ἀφορίζεται. Τίς ἡ μετὰ δόξης πρὸς τὸ τοῦ Βασιλέως ἀνάκτορον εἰσελαύνουσα ; Τίς δ' ἡ τῶν νεανίδων χορεία, αἱ μάλα σεμνῶς περιηχουμένη, οὐ νόμῳ εὐπρεπῶς ἐστολισμένη πρὸς τὸν νυμφῶνα ἐν φαιδρότητι παραγίνεται ; Τίς αὕτη ἡ ἐν ταπεινώσει

¹⁰ Psal. cxxxi, 8. ¹¹ Psal. xlii, 11. ¹² Psal. lxxvii, 17. ¹³ II Reg. vi, 16. ¹⁴ Psal. cxxxi, 11. ¹⁵ Psal. ii, 8. ¹⁶ Cant ii, 2.

τῆς ἡμετέρας ἑσχατιᾶς ὡσφράνθη τὸ ἱμάτιον τῆς εὐωδίας τῶν ἀρετῶν τῆς στολῆς, ὁ ἀκείρω ὕψει ὑπερ-αναθεθεώς; Τίς αὐτῆ ἢ ἀληθῶς τῶν τιμητῶν ἀπαρχῆ; Ἄρτι γὰρ ἢ διὰ κατάραν ἀκανθοφόρος, πρὸς τὸ εὐφορον μεταβαλοῦσα, καὶ καρπὸν ἐνεγκούσα, οὐ κατὰ τὴν συνήθη πικρίαν, ἀλλὰ γλυκασμὸν εὐλογίας ἐμφαίνοντα, ὡς ἐντιμὸν ἀπαρχὴν εὐχαριστοῦσα τῷ καρποδότη φέρει. Αὕτη ἀληθῶς ἢ νυμφικὴν καταπλουτοῦσα εὐπρέπειαν καὶ πρὸς Νύμφην τοῦ Μονογενοῦς ἐξειλεγμένη. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τὸν θεῖον νυμφῶνα μετὰ Θεϊότητος ἐνδημεῖ· ἢ δὲ καλῆ τῶν νεανίδων χορεία· τοῦτο μὲν, προτομπαύει τιμῶσα· τοῦτο δὲ οἱ παρθένου τῆ Παρθένου συν-ῆδονται.

Τί δὲ ἡμεῖς; Ἄρ' οὖν μόναις παρήσομεν ταῖς καλαῖς νεάνισι τῆς οὕτω θείας κατατροφῆς ἡδονῆς; οὐδὲ ἐξὸν ἡμῖν συμμετασχέιν τῆς χορείας, οὐδὲ ἀπολαύειν τῆς εὐφροσύνης; Ἡ συνεπιληψόμεθα καὶ συνδιαπλέξομεν τὴν εὐφημίαν, καὶ τῆς ἱερᾶς πορείας συμμετασχέσομεν, ἐκείνην τε οἷς λειτουργοῦμεν τιμῶντες, καὶ ἡμῖν αὐτοῖς χαριούμενοι; Μάλιστα μὲν γὰρ οἶον τῆ Παρθένου τὰ εἰς τιμὴν συντελεῖν· εἰ δ' ἄρα τι καὶ ἡμῖν μετέσται θύξης οἷς ἐκείνη δοξάζεται, καὶ τοῦτο δὲ σκοποῦντας· συναπαρτίξιν τὴν χορείαν καὶ τὸν ἱεραῖον, εὐλογον. Πάντως δὲ οὐκ ἀκερδῆς ἡμῖν ἔσται ἢ ἐπιχειρήσεις· ἀλλ' οἷς ταύτη θύξης εὐπορήσει, καὶ πρὸς ἡμᾶς τὰ ἐκείθεν πρὸς διακομισθήσεται. Οἷς αὕτη ὡς πολῦτιμον δῶρον ἐκλέγεται, τῆς ἐπ' αὐτῆ κερδανούμεν φιλοτιμίας. Ἄλλὰ ποῦ μοι ἔσται τὸ πολῦτιμον εὐρέθη δῶρον; Ποῦ δὲ, ὡν ἢ μεγάλη αὕτη εὐκληρία; Καλῶς γὰρ ἔχει πρῶτους ἐκείνους περιτυχίνας, οὕτω τῆ θυγατρὶ συνευφρανέσθαι. Ἄμα δὲ καὶ παρ' αὐτῶν εἰκό; ἐκμαθεῖν τῆς χαρμονῆς τὴν ὑπόθεσιν.

Φέρε δὲ, οἱ τὴν καλὴν ὥδιν αὐτῆν λυσάμενοι, οἱ τινὲς ποτὲ ἔσσε, κοινωνοὺς ἡμᾶς τῆς εὐφροσύνης καὶ τῆς ἐπ' αὐτῆ θυγατρὶ χοροστασίας ἄγοιτε. Τί δὲ; Τῶν ὡδίνων εὐχαριστήσοιτες ἄπιτε· ταῦτα δὲ τὰ συνήθη, καὶ τὴν θυγατέρα ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς οἱα δὲ σφραγίσιν ἐπισημαινούμενοι· ἢς τὴν βλάστην εὐχαῖς ἐγεωργήσατε, ταύτης τὴν ἀξίαν καὶ τελείωσιν ἐκείναις καταπιστεύοντες· ἢ δι' ὧν αὐτοὶ τὸ εἶναι κατέρεις ἐκτήσασθε, τὸν δεδικότα ὡς δυνατόν ἀμυνόμενοι, τῷ ἐκείνου οἴκῳ τῶν παρ' ὑμῖν τιμῶν εἰς κτήσιν^a προσάγετε· ἢ μεγαλοψύχως τὸν εὐγενῆ τόκον ἀφιερῶτε, ὅλον ὑμῶν τῷ καρποδότη χαρίζόμενοι τὸ γεώργιον. Τοῦτο δὲ ἄρα δίδωσι κατανοεῖν ἢ τῶν παθόντων προαίρεσις. Ἔοικε δὲ οὖν μεγάλη τινὰ ἢ προσένεξις πραγματεύεσθαι· καὶ τὴν περιεσομένην ἐκ ταύτης φαιδρότητα τὰ νῦν μνησθεῖ γινόμενα. Ἄλλὰ γὰρ Ἰωακείμ καὶ Ἄννα, ποῦ τὴν θαυμαστὴν εὐκληρίαν μέχρι τοῦ νῦν κατεκρύπτετε; Ποῦ τὴν θεῖαν ὥδιν ἐπισχόντες ἐλανθάνετε; Πῶς δ' οὕτως σκυθρωπῶν ἐκ κόλπῳ ἢ ἀμύθητος φαιδρότης ἐξ-

A in thalamum venit? Quænam ista, cujus in humilitate infimæ nostræ abjectionis, suave fragrantis virtutum stolæ indumentum odoratus est, qui immensa celsitate universis eminet? Quænam hæc vere pretiosissimarum rerum primitiæ? Jam enim quæ propter diras spuarum serax erat, in frugum feracem conversa, fructum editum, non qui pro more acerbum aliquid, sed qui benedictionis dulcorem exhibeat, ut pretiosa primitiarum munera, gratiarum actionis monumento, frugum datori præsentat. Hæc vere Sponsa decore uberi prædita, inque Unigeniti Sponsam electa. Idcirco etiam in divino thalamo cum Deitate moratur: præclara autem juvenularum chorea, qua pompa deducens honorat; qua tanquam virgines, Virgini congaudent.

B Quid nos vero? Solasne ergo præclaras juvenculas divina adeo deliciari voluptate sinemus? ac cum liceat choreæ participes esse, ne curabimus quidem lætitiâ perfrui? An conjunctionis studii laudationem pariter contexamus, ac sacri itineris accedemus socii, tum illam quibus obsequimur, honorantes, tum ipsi nobis indulgentes? Sane quidem perquam justum sanctumque, ut quæ sunt ad honorem, Virgini persolvamus: quin si quid etiam nobis, quibus illa laudatur, gloriæ accedat, id quoque spectantes pariter choream explere ac laudem, id vero rationi consentaneum est. Haud plane conatus cedet inutilis: imo, qua comode eam laudabit, ad nos inde præmia referet. Quibus illa ut maximi pretii donum eligitur, ambitiosi in eam cultus nostri lucra consequemur. Enimvero ubinam quorum donum hoc pretiosissimum inventum est? Ubinam vero quorum magna hæc excellentia? Præclare namque habuerit, ut primum eos allocuti, sic filia collætetur. Quin et ab eis operæ pretium gaudii causam ediscamus.

Agite ergo, quicumque tandem hujusce præclaræ prolis parentes estis, ejus nos lætitiæ ac choreæ, quæ in filia agitur, socios adhibere. Quid vero? Pro felici partu gratias habituri pergitis; quæ nimirum mos habet præstituri, sacrisque initiationibus tanquam signaculis filiam obsignaturi; ut cujus germen precibus excoluistis, eam precibus augendam ac consummandam credatis: aut quibus comparastis ut parentes essetis, iis pro virili beneficium datori, pensantes, ejus domui pretiosa vestra, quibus exsolvatur debitum, offertis: vel magnifico pectore ingenuam consecratis prolem, totum quod vestro agro succrevit frugum, frugum datori præbentes. Hoc enimvero intelligendum suggerit, eorum voluntas qui sic affecti fuerunt. Porro visa est magna quædam negotiari ac præstare oblatio; futuramque ex illa lætitiâ, quæ nunc geruntur, significant. Verum vos Joachim et Anna, ubi hactenus mirabilem felicitatem abscondistis? Ubi divinum continentem partum delituistis? Quæ autem

VARIE LECTIONES.

^a Leg. ἐκτεσιν.

ratione ex tristi aseo sinu cogitatu major lætitia eluxit? Quomodo sic et vester sterilis ager, frugumque divitias omnes, dando fructum superavit? Enimvero quid hæc curiosius inquiri, cum pariter gaudere atque lætari oporteat?

Enimvero cujus gratia filiam supplicatione deductis (3), hoc tantum honorantes oblationem? An non liquido, quia, licet a vobis offerri videatur, velut tamen communis pro universis oblata propitiatio, communi etiam supplicatione offertur? Quamquam profertur de vestro penu, ad Numen tamen omnibus placandum tribuitur. O doni vim! O donum, quo Deus donari volens, iramque extinguere, quam in nos ipsi accenderamus, de vestro sinu, velut thalamo quodam auro prædivite, produxit; donum, quod sictor accipiens, sgmenti donabit instaurationem; donum, per quod consolationem, quæ se nos consolatum sua ipse misericordia provocavit, in opus efferet. Sane quidem Deus, quem condidisset hominem, dæmoniaca malignitate male affici videns, quanquam consequens erat ut in malitia contereretur: quid enim aliud lucri reportare debebat, qui spreto præcepto Dominico, dæmonis consilio adhæsisset? haud tamen in malis videre sustinuit, quem creat hominem ut fruatur bonis: quin inuit consilium summe bonus ille, ipsum ulciscendi. Cæterum cum illud Domini tum sapientie, tum bonitatis esset, ut necdum gratis suo nos dignaretur auxilio, verum etiam ut quibus misericordiam præstaret, occasionem præberet, ut ne mera gratia auxillum collatum videretur; sed posset humanum genus ipsum a se etiam aliquid conferre; cumque nihilominus deesset positus in terra, quo celsitate omni majorem acciperent: hoc ipsum tribuit ipse, ut non solum accensa in nos ira solveretur, cujus merito rei tenebamur, qua nullo egentem donare videremur, verum etiam ipse sese impensioris amoris exsuperantia donaret: simile quid præstans, qui eximio quodam amore in humanum genus habet, siquidem sic loqui liceat, ea comparanti, quæ majora sunt comparatione; atque ii, qui et ipsi excellentia amoris, ut amicis deesse contingat quibus laute exsipient, a se ipsi in postcessum opportuna dependunt (4); ut et ipsi

ἄλαψεν; Πῶς οὕτω καὶ ἄκαρπος ἡ ὑμετέρα χώρα, καὶ τῷ δοῦναι καρπὸν, πάντα πλοῦτον καρποῦ ὑπερῆλασεν; Ἄλλὰ τί ταῦτα, δεῖον συγγαίρειν καὶ συμφαιδρύνεσθαι, πολυπραγμονῶ;

Πλὴν τί λιτανεύετε τὸ θυγάτριον, τοῦτο μόνον τιμῶντες τὴν προσίνεξιν; Ἡ δὴλον ἐκεῖνο· ἔτι περ εἰ καὶ παρ' ὑμῶν δοκεῖ προσηδέχθαι, ἀλλ' οὖν κοινὸν ὑπὲρ πάντων ἐξέλασμα προσφερόμενον, κοινῇ καὶ τῇ λιτανείᾳ προσφέρεται. Εἰ καὶ ταμειῶν ὑμετέρων προέρχεται, ἀλλ' οὖν ὑπὲρ τῆς πάντων εὐμενείας χαρίζεται. Ὁ δῶρου ἰσχυρός! Ὁ δῶρου, ᾧ δωροδοκηθῆναι θεὸς βουληθεὶς, σθένος τε τὸν παροργισμὸν ἐν ἐξεκαύσαμεν καθ' ἡμῶν, οἶόν τινων πολυχρῦσων θαλάμων τῶν ὑμετέρων κάλων προήγαγεν· δῶρον δὲ λαβῶν δὲ πλάστης, δωρησεται τὴν ἀνάπλασιν· δῶρον δὲ οὐ τὴν παράκλησιν ἣν ὑπὸ τῆς οἰκείας εὐσπλαγχνίας ἑαυτὸν παρακάλεσεν, εἰς ἔργον ἐξοίσει. Πάλαι μὲν οὖν θεός, ἐν ἐδημιούργησεν ἀνθρώπων ὄρων δαιμονίων σκαϊότητι κακούμενον, εἰ καὶ ἀκόλουθον ἦν ἐν κακίᾳ κατατρίβεσθαι· τί γὰρ ἐχρῆν ἄλλο κερδάναι τὸν ἀλογίσαντα μὲν Δεσποτικῆς ἐντολῆς, δαιμονίων δὲ προσθήμενον συμβουλή; ὁμως ὄρῳ οὐκ ἔφερεν ἐν κακοῖς, ἐν ἐφ' ᾧ ἀγαθῶν ἀπολαύει δημιουργεῖ· ἀλλὰ βουλὴν ἐπαμύνειν ποιεῖται ὁ ὑπεράγαθος. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο τῆς Δεσποτικῆς ἦν καὶ σφίλιας καὶ ἀγαθότητος, μὴ μόνον προῖκα τῆς παρ' αὐτοῦ βοηθείας ἐθέλειν ἀξιοῦν· ἀλλὰ καὶ τοῖς οἰκτειρομένοις ἀφορμὴν παρασχεῖν, τοῦ μὴ δοκεῖν ἐν χαρίτων εἶναι μοῖρα τὴν βοηθείαν, ἀλλ' ἔχειν τι καὶ παρ' αὐτῶν εἰς τοῦτο συντελεῖν· ἠπόρουν δὲ ἄρα οἰκοθεν, ᾧ τὸν ὑπεράνω παντὸς ὑψώματος δεξιῶσονται; δίδωσι καὶ τοῦτο αὐτός· ἵνα μὴ μόνον ἡ πρὸς ἡμᾶς ὄργη ἢ δικαιοῦς ἡμεῖν ὑπεύθυνοι λύοιτο ἐν τῷ ἀπροσδετῇ δωροδοκεῖσθαι δοκεῖν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν δι' ὑπερβολὴν φιλτρῶν δωροδοκῶν· ὁμοίον τι ποιῶν ὁ διαφερόντως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἱραστής, εἰ δεῖ τοῦτο εἰπεῖν εἰκάζοντας τὰ ἀνόμοια, τοῖς δι' ὑπερβολὴν ἔρωτος ὀπτόταν ἀπορεῖν ἢ τοῖς φιλοῦμένοις πρὸς δεξιῶσιν, οἰκοθεν τὰ ἐπιτήδεια προσκαταβάλλουσιν· ἵνα αὐτοὶ τε δεξιῶσθαι δοκῶσαν, καὶ τοῖς ἐρωμένοις ὡς παρ' αὐτῶν τι διδοῦσι σεμνύνεσθαι περιῆ. Τοιοῦτό τι ὁ φιλόανθρωπος παραγματεύεται, καὶ δίδωσι τὸ μὲν φαινόμενον ἰσχυρῶς καὶ ἄνηγ τὴν κατὰ, λαμβάνει δὲ ἡ τῶν ἀν-

VARIE LECTIONES.

ἢ ἰσ. προσκαταβαλ.

NOTÆ.

(3) *Supplicatione deductis*... λιτανεύετε. In sequentibus accipit eam vocem pro deprecatione quæ ipsi Mariæ fieret, aptata proposito illud psal. XLII: *Vultum tuum deprecabuntur omnes divites plebis*. Hic autem nihil aliud innuit quam virginum illam, deducuntium Virginem accensis facibus, sacram pompam, qua una honestarunt Mariæ parentes filie oblationem. Sic enim Jacobi liber, cui Græci omnes lau-latores Mariæ in istis nituntur: Καὶ εἶπεν Ἰωακείμ· Καλέσατε τὰς θυγατέρας τῶν Ἑβραίων τὰς ἀμιάντους, καὶ λαβέτωσαν ἀνά λαμπάδας, καὶ ἕστωσαν καιόμεναι, ἵνα μὴ στραφῇ ἡ παῖς εἰς τὰ ὀπίσω, καὶ ἀιχμαλωτισθῇ ἡ καρδία αὐτῆς ἐκ ναοῦ Κυρίου. Καὶ ἐποίησαν οὕτως, ἕως ἂν ἀνέθῃ ἐν τῷ ναῷ Κυρίου. Dixit autem Joachim: *Convocate*

filias Hebræorum, quæ sint incontaminatæ, sumantque singulas accensas faces, ac maneant accensæ, ut ne puella retro converteretur, ejusque animus a Domini templo captivus abducatur: sicque fecerunt, donec ascendisset in templum Domini. Sic ergo velut commune anathematis oblata est, non ut parentum singulariter munus; quod auctor urget ac colligit.

(4) *In postcessum dependunt*. Προσκαταβάλλουσι. Publicani ac communium vectigalium redemptores duo tempora habebant constituta, quibus solverent: unum statim factis redempturis, quod προσκαταβολὴ dicebatur; alterum, cum pensionis mercedumque reliqua pars jam in debitum pendebatur, quod dicebatur προσκαταβολή. Velit ergo Leo sic

θεῶν φύσις, ἵν' ἔχοιμεν θεῶν βουληθέντι λαβεῖν ἐξ αὐτοῦ, quos amore
 ἡμῶν, μὴ ἀπώρως πρὸς δωρεάν. *prosequuntur, quo glorientur, tanquam aliquid ex
 propriis dederint. Ejusmodi aliquid molitur benignus ille ac clemens, videturque puellam dare
 Joachim ac Annæ; at accipit genus ipsum humanum, ut non desit, quod Deo volenti a nobis acci-
 pere, demus munus.*

Ἄλλ' ὦ τὴν πλουσίαν ταύτην δωρεάν διαπορθευ-
 σπντες πρὸς ἡμᾶς, οἱ τῶν πρώτως καὶ λαβεῖν καὶ
 δοῦναι πάντων εὐπορώτεροι γεγενημένοι! Ὡ ταμιαίων
 ὀλίγων ἐξ ὧν προσελήλυθεν! Ὡ μακαρίων ὠδίνων!
 Ὡ λογιέας ὀφειτόκου, πᾶσαν ἀποκρυφάμενης εὐπαι-
 δίαν! Ὡ παιδός, ἣ τὴν μητέρα τῆς πολυχρονίου
 ὀφειλῆς ἀπολύσει, καὶ τοῦ γονέως τὴν γύμνωσιν
 περισταλεῖ, ἐν τῷ θανείζειν τῆς σαρκὸς τὸν χιτῶνα
 τῶν κλασουργῶν ἥς ἐν τῷ λαμβάνειν πῆξιν τῶν νέων
 Ἀδάμ ὁ παλαιός, τὸ ἐκ τῆς πλευρᾶς ἀπολάθοι χροῖος!
 Ὡ κόρης, ἥς ὁ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ὀφθήσεται
 ἑραστής! Ὡ δὲ ἥς ὀμιλήσει Θεὸς φύσει τῇ χοιρῇ!
 Ὡ δὲ ἥς ἡμῖν περιποιηθήσεται τὸ ἀξίωμα, ὅπερ οὐκ
 ἐν καιρῷ λαμβάνειν βουληθέντες, τῶν προσόντων
 ἐζημιώθημεν! Ἄλλ' ἐπιώμεν τῷ παλαιῷ καὶ ἀψύχῳ
 ναφί, τὸν νέον καὶ ἑμψυχον καθιερώσοντες τῷ ἱερῷ·
 κατοικίζοντες χωρὶς τὸ χωρῖον, ἐν ᾧ κατοικήσει πᾶν
 τὸ πληρωμα τῆς θεότητος· τῷ ἁγίῳ σκηνώματι τὸ
 σκηνώμα τῆς δόξης συνάπτοντες· τὸν θρόνον τοῦ
 βασιλείως τοῖς ἀνακτόροις ἀποτιθέντες. Συναπίσωμεν
 ταῖς παρθένους, τὴν ἀειπάρθενον πρὸς τὴν κασάδα
 πεμπούσας. Τῇ κοινῇ τοῦ γένους τιμῇ, κοινῇ συστή-
 σωμεν τὴν τιμὴν· τῇ κοινῇ τοῦ γένους ἀγαλλιάσει
 κοινῇ τὴν χορείαν κροτῶμεν· κοινῇ τῆς ἡμῶν σωτη-
 ρίας προσκίρωμεν τῆς κιβωτοῦ.

Ἄγε δὲ μοι, Δαβὶδ, τῶν σῶν σκιρτημάτων χρῆσον.
 Σὺ γὰρ ἂν ἄριστος εἴης χοραστάτης· μάλιστα μὲν τῶν
 ἐξ αἵματος εἶναι τὴν τιμωμένην· πάσαι δ' οὖν κἂν
 τῶν τύπων τὰ σκιρτήματα μελετήσας, καὶ προφάτας τὸ
 ἔστυμα, ὃ εἰς τὰ παρόντα συνετίθετο. Νῦν γὰρ ἦν
 ὀξυνοῦσιν διανοίας ὁμοματι θυγατέρα προέβλεπεις, ἣ
 καὶ πατρικὴν ἐδίδους εἰσήγησιν, οἴκου πατρῴου λήθην
 λαβεῖν, ἐκ τῆς σῆς ὀσφύος ἐφανερῶθη ἡμῖν. Νῦν δὲ
 τὸν κροσσῶν χιτῶνα στολισάμενη, εἰς ἐπιθυμίαν
 τοῦ κάλλους τὸν βασιλεῖα καὶ Χριστὸν ἐδύσασιν. Διὰ
 τοῦτο οἷα βασιλίδι νεάνιδες, πρὸ προσώπου αὐτῆς
 θεραπευτικῶς λιτανεύουσιν. Δεῦρο δὲ ὅποι ποτ' ἂν
 ἦς, πρὸς τὰ νῦν παραγενοῦ ταλούμενα. Τῆς σῆς γὰρ
 εὐτάκτου χορείας ἡμῖν δεῖ, καὶ τοῦ σκιρτήματος· καὶ
 ἢ προλαβῶν ἐπιθες, ταῦτα καὶ νῦν ἔδων τὰ εἰκότα
 λειτούργησον. Ὁρᾶς γὰρ τὴν σὴν θυγατέρα λιτανευ-
 ομένην ἐν πράγμασιν, ἣ μόνος ἐν θεωρίᾳ ἐλιτάνευες.
 Ὁρᾶς τὴν ἐξ ὀσφύος σου κιβωτὸν τοῦ ἁγιάσματος,
 εἰς κοινὴν ἀνιστάμενην τῶν πεπονηκότων ἀνάπαισιν.
 Ὁρᾶς τὸ ἱερώτατον καθιερούμενον ἱεραστήριον. Δέγω
 μὲν· μᾶλλον δὲ, λέγε αὐτός· παραχωραῦμεν, οὐχ

¹⁷ Psal. XLIV, 11.

At, o vos, qui munus hoc locupletissimum ad
 nos devexistis, qui et ea gratia, quam primi acco-
 pistis dedistisque, universis locupletiores facti
 estis! O beatum ærarium, ex quo illud prodiit!
 O beatum partum! O tardam fetus editionem,
 universam amplæ probæque sobolis gloriam obscu-
 rantem! O puellam, quæ matrem veteri illo debito
 absolvet, parentisque obteget nuditatem; qua
 victori carnis tunicam commodatura est; ex qua
 dum novus Adam compactum accipiet corpus, an-
 tiquus ille costæ debitum recipiet. O puellam,
 cujus is, qui est supra cælos, se amatorem osten-
 det! O per quam Deus, cum natura pulvere con-
 stante, consuetudinem habiturus est! O per quam
 nobis accessura est dignitas, quam cum importune
 captassemus, eorum quæ suppetebant, jacturam
 fecimus! Eamus vero, veteri ac inanini templo,
 templum novum ac animatum dedicaturi; sacro
 loco, locum inducturi, in quo sit inhabitatura
 plenitudo tota divinitatis; sacro tabernaculo glo-
 riæ tabernaculum adjuncturi: Regis solum in
 palatium illaturi. Una sociabus virginibus, perpe-
 tuam in thalamum deducuntibus Virginem, abeamus.
 Communi generis honori, communi studio
 honorem adhibeamus; communi generis exsulta-
 tioni, communi plausu choream celebremus; com-
 muni lætitiâ nostræ salutis arcæ præsullemus.

Age vero nunc mihi, David, tuis utere saltibus.
 Ipse namque optimus choreæ præses eris, quod
 maxime quam honore prosequimur, ex tuo sata sit
 genere: ac cum olim jam vel in figura meditat-
 us saltationem, ac canticum præcineris, quod
 argumentum præsens respiciebat. Nunc enim quam
 acuto mentis oculo filiam prævidebas¹⁷, ac quam
 paterne docebas, ut paternam oblivisceretur do-
 mum, ex tuis orta lumbis declarata est. Nunc stola
 aurea decore amicta, in sui cupiditatem decoris
 Regem ac Christum pertraxit. Idcirco adolescen-
 tiæ tanquam Reginam, ante ejus vultum devoto
 obsequio deprecabuntur. Veni itaque quocumque
 tandem exsistas loco, atque sacris, quæ peraguntur,
 præsentem te exhibe. Tua namque egemus com-
 posita chorea et saltatione: ac quæ occupato
 ceciniati, ex nunc accinens, congruum ministerium
 imple. Vides enim team filiam, ut reipsa eam de-
 precantur, quam soboles mystico intellectu ac con-
 templatione deprecatus es. Vides, ex tuis ortam
 lumbis arcam sanctificationis, in communem eorum

NOTÆ.

amicos divites, pauperibus amicis refundere, ut
 qua illi insuavis essent, iis tractandis. Verum me-
 lius quadrat, τὸ προκαταβολή. Non enim nos in
 Deum priores aliquid contulimus, sed ipse contulit

quæ ipsi nos postea offeramus; nec amicus dives
 factas amici pauperis expensas expectare debeat,
 sed occupare: eoque inclino ut sit προκαταβάλ-
 λουσι.

qui labore premuntur, exurgentem requiem Vides sacratissimum dicari propitiatorium. Equidem dico; potius autem dicas ipse. Cedimus, non exsortes simus: sed tanquam patri puellæ.

Audi, filia, et inclina aurem tuam. Sola ab æterno electa es in sponsam Altissimi: sola ejus, qui universa implet, locus capax existis. *Audi, filia.* Paternam obliviscere domum et populum: fuisti namque in matrem ab eo assumpta, qui sedet super Cherubim. Vade in templum sanctum, quæ Dei templum existas. *Audi, filia, et obliviscere populum tuum;* innumerabilis enim multitudo eorum, qui in cælo, ac qui sunt in terra, Dominam te obtinebunt. *Multæ filiæ fecerunt virtutem*¹⁰; multæ filiæ gloriam adeptæ sunt, multæ comparaverunt honestatem; *verum emines universis, verum supergressa es gloria ac majestate, verum honestate cunctis præcellis.* Nasce, David, filia tuæ pangens laudes, mecum pariter canticum ede: ac festa luce simul fruere: quin præcipuæ tuæ sunt partes. Nam olim quidem, cum Deo templum erigere desiderasses¹¹, non fuit concessum ut animi votum in sinem perduceres: nunc autem cælis potius tibi templum excitatum est, quod nec victimas, nec nidorem necessaria habeat. Jam enim eorum imminet finis, cælesti Pontifice, quod ex te assumpsit, templum sancificante. Verum hæc suo recurrent loco; nunc vero iis ministremus, quæ peraguntur, ac quæ deprecatio continua habet serie, connectamus.

*Non afferentur virgines*¹², quæ accinant: hoc enim olim contuitus psalmo edito præcinnuisti: sed ecce virgines circum choreas in exultatione agentes, velut reginæ præeunt in Regis abeunti templum. Ecce te ut immaculatam victimam, ad divinum adducunt thalamum. Ecce te divinæ plantationis radicem, ex qua germinaturus sit ramus, sub cuius umbra requiescent fines terræ, in gloriæ prato conserunt. Ecce te generis gaudium choreis undequaque cingentes, in locum inducunt exultationis. Et quidem hactenus tui sunt exordia gaudii: brevi post, absolutius gaudium tuus tibi perferet pronubus, quando tibi gratia plenæ gaudium veniet annuntiaturus; quando læto faustoque nuntio tecum eum esse dicet, qui ubique adest: ille inquam, pronubus, qui abstruso illi ministrans mysterio, germen tibi abeque semine nuntiabit; qui Filii sine patre, universorumque parentis, partum occupato præconio significabit: Filii, inquam, qui nunc velut aromatum suaveolentiam concilians, postea tuis ex lumbis prodiens, unguenti fragrantiam in orbem universum diffundet: qui nunc sacrum florem in sua recipiens domo, posthac ab intacto tuo utero effloret.

At, Virgo, nostræ gloriatio salutis, quæ et sacramentis sortita generationem, sacratiusque enutrita fueris ac instituta; in qua spei nostræ fixas anchoras habemus, tum ego, tum quæ pascendum con-

Α ὡς βασιλεῖ· τούτου γὰρ μέτεστι καὶ ἡμεῖς· ἀλλ' ὡς πατὴρ τῆς παιδός.

tanquam regi; quippe ejus nec ipsi excellentiæ

Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ κλῖνον τὸ οὖς σου· Μόνη ἐξ αἰῶνος εἰς νύμφην ἐξελέχθης Ὑψίστου· μόνη τοῦ πληροῦντος τὰ πάντα χρηματίζεις χωρίον. Ἄκουσον, θύγατερ· οἴκου πατρῶου καὶ λαοῦ ἐπιλάθου· εἰς οἶκον γὰρ τῷ ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ προσελήφθης καθημένῳ. Ἄπιθι εἰς ναὸν ἄγιον, ναὸς Θεοῦ χρηματίζουσα. Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἐκλιθῶν τοῦ λαοῦ σου· πλήθους γὰρ ἀναριθμήτου τῶν ἐν οὐρανῷ καὶ γῆ, τὴν Δεσποτειαν ὀφθήσῃ λαχοῦσα. Πολλὰ θυγατέρες ἐποίησαν ὕμνον· πολλὰ δέξαν ἐκλήρωσαντο· πολλὰ σεμνότητα περιεποιήσαντο, ἀλλ' ὑπέρκεισαι πασῶν, ἀλλ' ὑπεραίρεις δόξῃ καὶ μεγαλειότητι, ἀλλὰ πασῶν ὑπερήκεις σεμνότητι. Ταῦτά μοι, Δαβὶδ, τὴν σὴν ἐπαινῶν παιδα, συνεργάζου τὸν ὕμνον, καὶ τῆς ἰορτῆς συναπλάου· μᾶλλον δέ, σοὶ τοῦ πλείονος μέτεστι. Πάλαι μὲν γὰρ ἐπιθυμήσαντί σοι ναὸν ἐγείρειν Θεῷ, οὐκ ἐγένετο κέρδος πέραις ἐξήκειν· τὸ ἐπιθύμιον· νῦν δέ σοι τῶν οὐρανῶν ἀμείνων ἠγέρθη ναός· ναὸς οὐ θυμάτων, οὐδὲ κνίσης δεόμενος. Ἦδη γὰρ τούτων προκύπτει τὸ τέλος, τοῦ οὐρανόθεν Ἀρχιερέως τὸν ἐκ σοῦ ναὸν ἀγιάζοντος. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς ἴδιον καιρὸν ἀπαντήσεται· νῦν δὲ τοῖς τελουμένοις λειτουργῶμεν, καὶ τὰ συνεχῆ τῆς λειτουργίας προσάπτωμεν.

Οὐκ ἀπεραχθήσονται παρθένοι προσφρόντες· τούτο γὰρ πάλαι προέψαλλες θεωρῶν· ἀλλ' ἰδοὺ σε παρθένοι ἐν ἀγαλλίᾳσι περιχορεύουσαι οἷα βασιλίσκος εἰς ναὸν Βασιλέως ἀποιούσης προάγουσιν. Ἰδοὺ σε ὡς ἄσπιλον ἱερὸν, εἰς τὸν θεῖον προσφέρουσι θάλαμον. Ἰδοὺ σε τὴν θεόφυτον βίβαν ἧς ἀναθλαστήσει κλάδος, οὗ ὑπὸ τὴν σκιάν τὰ πέρατα ἀναπαύσεται, ἐν τῷ τῆς δόξης λειμῶνι καταφυτεύουσιν. Ἰδοὺ σε τὴν χαρὰν τοῦ γένους περιχορεύουσαι, εἰς τὸν τῆς ἀγαλλιάσεως τόπον οἰκίζουσιν. Ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ παρόντος τῆς σῆς προοίμια χαρᾶς· μικρὸν δὲ ὕστερον, τελειωτέρα σοὶ τὰ χαρμόσυνα κομῶν, ὁ σὸς ἐξ οὐρανοῦ νυμφοστόλος· ἐπειδὴν σοὶ τῆς κεχαριτωμένης τῆς χαρὰς ἔξει μηνύων· ἐπειδὴν σοὶ μετὰ σοῦ εἶναι τὸν πανταχοῦ παρόντα εὐαγγελίσεται· νυμφοστόλος ἐκείνος, ὃς τῷ ἀποκρύφῳ διακονῶν μυστηρίῳ, τὴν ἄσπορον σοὶ βλάστην ἀπαγγελεῖ· ὃς τοῦ ἀπάτορος Παιδός, καὶ γονέως τῶν ὄλων, τὸν τόκον προανακηρύξει· ὃς νῦν ὡσπερ ἀρωμάτων εὐοσμῶν οἰκωσάμενος, μετέπειτα τῶν σῶν προῶν λαγόνων, εἰς τὴν οἰκουμένην τὴν μυρωδῶν διαχεῖται· ὃς νῦν τὸ ἱερὸν ἀνθός εἰς τὸν αὐτοῦ ἀποδεχόμενος οἶκον, μετὰ ταῦτα τῆς σῆς ἀνεπάφου ἀνθήσει κοιλίας.

Ἀλλὰ, Παρθένη, τῆς ἡμῶν σωτηρίας τὸ καύχημα· ἡ λαχοῦσα μὲν τὴν γένεσιν ἱερὰν· ἱερωτέρας δὲ ἀναθρέψεως καὶ ἀγωγῆς· ἐφ' ἧ τῶν ἡμετέρων ἐλπιδῶν τὰς ἀγκύρας ἀνέχομεν, ἐγὼ τε καὶ ὁ ποιμαίνων

¹⁰ Prov. xlix, 20, sec, LXX. ¹¹ II Reg. vii, 2. ¹² Psal. xiv, 16.

ἔδωκας ποίμνιον, δίδου μὲν ἡμᾶς τῆς ἁμαρτίας τοῦ κλύδωνος περιεῖναι· δόξης δὲ καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐρικυμίας, ὅση τε ἀλλοφύλων, καὶ ὅση τῶν ὁμογενῶν ἐκάνισται· καὶ τὴν σὴν προστασίαν οἶα πηδάλιον ἡμῖν ἐπαδοῦσα, ἀπαντας καὶ κυθερνωμένους, καὶ τὸν ᾧ τὴν κυβέρνησιν ἐνεχείρισας, εἰς τὸν ἀκύμονα λιμένα τοῦ Υἱοῦ σου καθόρμισον· ἐνθα πᾶσα φαιδρότης, καὶ ἁρμοσύνη, καὶ ἀνεσις· ἐνθα πάντων ἐορταζόντων ὁ ἦχος, καὶ πάντων εὐφραϊνομένων κατοικία· ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ σὺν τῷ Πατρὶ, ἅμα τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα, κράτος, τιμὴ, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΔΟΓΟΣ Γ.

Εἰς τὸν Εὐαγγελισμόν, ὅτε χαρὰν εὐαγγελισθῆ Παρθένος, καὶ ἡ ἀρὰ καταλύθη.

(COMBERIS. I. c. p. 1632.)

Ὁ τῶν παρθενικῶν λαγόνων ἀνατελλας Ἥλιος Χριστός ὁ Θεός, καὶ σήμερον τὸ ἡμέτερον τῆς καρδίας διαλάμπας χωρίον, οἷά τινα ἀνθη τοὺς λόγους δίδωσι φέρειν ὑμῖν*. Καὶ μοι, καθάπερ παλάμας, τὰς καρδίας, ἂν ἄρα τι χρήσιμον ὀφύηται ἀπανθιζόμενοι διαπλώσαστε· Θεῷ τὴν χάριν ἀντιφέροντες, παρ' οὗ τὰ κέλιστα κοινῇ τρυγῶμεν· τοῦτο μὲν ἐλομένοις τιμῶν τὴν πανήγυριν· τοῦτο δ' ἀφοσιούμενοις τὸν πρὸς ὁμᾶς ἐγκάρδιον τῆς πνευματικῆς ἀγάπης ἔρωτα. Ἀλλὰ δεῦρὸ μοι, δημαγωγέ τῶν ἀνω δήμεων, τὰς οὐρανίους ἀψίδας καταλιπὼν, τῇ Παρθένῳ λειτούργησον. Ἐξεστὶ σοι γὰρ καὶ νῦν οὐκ εἰς Ναζαρέτ ἐπιστάνει Ἰουδαϊκῷ χωρίῳ, ἀλλ' ὡς ἀληθῶς ἐν τῇ πόλει τοῦ Βασιλέως Κυρίου, τὸ θεῖον αὐτοῦ τῆς δόξης ἀνάκτορον καταστέφειν ταῖς εὐφημαῖς. Πάρεστί σοι καὶ νῦν τῇ παστάδι τοῦ Μονογενοῦς προσφωνεῖν τὴν χαρὰν, ἣν, πάλαι αὐτῇ εὐαγγελιζόμενος, μᾶλλον δὲ, δι' ἐκεῖνης ἀπάσης τῇ οἰκουμένῃ, ἐδόξασας. Νῦν μάλιστα διαπρῶσιον τῇ κεχαριτωμένῃ τὸ Χαῖρε, εἰπέ, δι' ἧς ὁ Θεός καὶ Πατήρ, ἂ πρὸ τῶν αἰώνων βεβούλευται, τὴν τῶν ἀνθρώπων καταλλαγὴν, ἐπιδημίᾳ τοῦ ἀγαπητοῦ Υἱοῦ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἐξεπλήρωσε. Πάλαι γὰρ μὲν δι' ὑπόψιας ὄντων τῇ Παρθένῳ τῶν εὐαγγελίων (παράδοξα γὰρ παρὰ πάντα λόγον ἐρύκει τῆς φύσεως) εἰκός σε μεθ' ὑποστολῆς τὸ Χαῖρε βοᾶν· νῦν δὲ, τὴν παρρησίαν οὐδὲν ὑποτέμνεται. Οὐκοῦν οὐ προσταράξεις, οὐδὲ θαμβήσεις τῇ λαλιᾷ τῆν Παρθένον, ἐπὶ τῶν πρῶτων τὰ σὰ εὐαγγέλια καθορώσαν. Πρόσελθε καὶ φθέγγαι, οὐχὶ τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα· Συλλήψῃ ἐν γαστρὶ, καὶ τέξῃ υἱόν· ἐξέβη γὰρ· ἀλλὰ τί; Συνέλαβες ἐν γαστρὶ τὸν ἐπιλημμένον ἀπάντων· ἐχώρησας, ὅν κύτος οὐρανῶν οὐ χωρεῖ· ἐδάστασας, οὗ πάντα βαστάζεται τῷ νεύματι. Ἔτεκες ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, ὅν πρὸ αἰώνων ἐγέννησεν ὁ Πατήρ.

*²¹⁻²² Luc. 1, 28. ²² Ibid 31.

VARIAE LECTIONES.

* Ἰσ. ἡμῖν.

NOTÆ.

(5) Ediderat Gretserus septimam: malui ego editarum ab ipso primam novum edere, quem ordinem rerum ipsa series videtur exigere, excepta temporum ratione; significat enim Leo recens adeptum

A credidisti gregem, præsta nobis, ut peccati tumentes supremus fluctus; præsta vero, ut et hostium procellas eludamus, si quæ tum extraneis hostibus, tum domesticis excitantur; tuam protectionem gubernaculi instar præteudens, universos tum qui gubernantur, tum ipsum cui commisisti gubernandi partes, in tranquillum Filii tui portum subducas, ubi lætitia omnis, gaudiumque, ac remissio; uti omnium epulantium sonus, omniumque lætantium habitatio: in Christo Jesu Domino nostro, cui cum Patre, unaque Spiritu sancto, gloriæ, potestatis, honor, nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO III.

In Annuntiationem, quando Virgo faustum gaudii nuntium accepit, ac maledictio dissoluta est (5).

B Qui ex virgineis Sol visceribus oriens, Christus Deus, hodieque nostri cordis regionem illustravit, quasi flores quosdam, orationem proferre tribuit; vellinque ut vos pectora instar manuum ad decerpendum explicetis, si quid conducibile aspectui occurrat; Deo vicissim gratias agentes, a quo pulcherrima quæque communi usura decerpimus: tribuit, inquam, qua ut solemnitatem honore prosequamur, qua ut spiritalis dilectionis, nostri in vos, cordi hærentis amoris, debitum persolvamus. Verum adesto, supernorum populorum ductor ac princeps; relictisque cœlestibus axibus, Virgini ministerium impende. Nam et modo tibi licet, ut non in Nazareth, Judaicam delatus provinciam, sed ut profecto in Regis Domini civitatem, divinum ejus gloriæ templum faustis acclamationibus ac laudibus coronas. Promptum est, ut nunc quoque Unigeniti thalamo acclames quod ei olim nuntiasti, vel potius per eam universo terrarum orbi inclamasti. Nunc maxime clara ac penetrabili voce, ei dicito Ave, quæ existit gratia plena²¹⁻²², per quam Deus ac Pater, quæ sæculis anteriori consilio statuerat, hominum videlicet reconciliationem, adventu charissimi Filii sui, in Spiritu sancto adimplevit. Olim quidem cum faustus ejusmodi nuntius Virgini suspectus esset; novus quippe, ac contra naturæ totam rationem, videbatur; decebat, ut non sine formidine Ave illud inclamares: nunc autem nihil est quod libertatem impediatur. Haud itaque denuo Virginem turbabis, nec in stuporem ex sermone conjicies, quippe cum cernat ea quæ nuntiasti, jam reipsa esse completa. Accede ac loquere, non illa vetera: Concipies in utero, et paries filium²³: hæc enim jam evenerunt: quid ergo?

imperium ista orasse. Paucula sunt in quibus non placuit Gretseri versio, quanquam fuit vir doctus; quæ tu, lector, collata utriusque versione melius censueris.

Concepisti in utero, ac eum complexa es, qui complexitur omnia : capere licuit, quem cœli latitudo non capit : eum portasti, cujus omnia nutu portantur. Peperisti novissimis temporibus eum, quem ante sæcula Pater genuit. Adde, si libet, encomiasticam quoque illam mulieris vocem : *Beatus venter tuus*¹⁵. Vere enim beatus qui eum partu ediderit qui verbo edidit universa : qui cœlestem illum panem miscuit ; cujus opera, decretum exsillii adversus inobedientiæ reus conscriptum, abolitum est ; scitumque factum, quod ad primævam patriam revertendi facultas concederetur. Neque illud proferes, quodnam ejus sis vocatura nomen ; fausta nuntia, toto clare celebrantur orbe. Omnes quo solo invenere salutem.

Ergone thronum David proparentis tacitus præteribis, an vel in primis ejus facies mentionem ? Cernis, Virgo, quæ tibi olim nuntiabam ? Cernis, quanta gloria Filius tuus paternum solium teneat ? Non enim tantum unam nationem dititione regit, neque unam provinciam exiguis terminis circumscriptam ; sed pariter in omnia cœlestia, terrestria, et infera dominationem habet. Quid igitur ? An adhuc, o cœlestis præco, tuam nobiscum laudationem conjunges ? an ut non ignarus eorum, quibus præconia tua longe excellentius exornes, tam grandia, communionem nostræ humilitatis, nequaquam deprimi poteris ? Plane enim alia proferes, quæque haud facile in intelligentiam nostram, terrena nimirum caligine circumfusam, cadant : at tu omnibus tenebris solutus, et a primo collustratus lumine, a cujus participatione nulla te materialis concretio arcet, hæc facile contueris. Verum, principem angelorum, eo quo voluerit modo, laudationem instituere sinamus. Nos vero quid ? Num hic gradum figemus, illique soli, ob præstantiam dignitatis qua nos præcellit, commitemus, ut Reginam nostra ex stirpe ortam laudibus cohonestet ? An et nos, quantum assequi licet, ora in laudes solvemus ? Equidem ita censeo. Quamvis enim ille laudis texendæ doctior artifex est, nihil tamen Regina minus libens ab iis accipiet, quorum cognitione gaudet. Norunt quæ dico, quotquot

Ergo et nos virgineo thalamo hymenæum deantemus. Porro nihil prohibet ut ne hymenæi totius velut caput quoddam vocem angeli statuamus. Neque enim ob id nobis Gabriel litem intendet, siquidem ille a Reginæ eam acceperat Filio, qui ipse junctus nobis est cognitione : ac eo acceperat sine, ut nostris eam auribus succineret. Acclamemus igitur *Ave*, illi gratiose ; per te Dominus nobiscum. Paululum immutata voce clamemus *Ave* ; tu, inquam, quæ tanquam liliū¹⁶ in medio confusissimi ac perturbatissimi humanæ naturæ passionum agri effloruisti ; quamobrem rex a sua celsitudine, nihil ipse detrimenti passus descendens, cum terrigenis habitavit ; cum ex tua sibi

Πρόθεος, εἰ βούλει, τὴν ἐπαινέτην τοῦ γυναικοῦ φωνήν· *Μακαρία ἡ κοιλία σου*. Ὅντως γὰρ μακαρία ἡ τεκοῦσα τὸν ἀποτακόντα τὰ πάντα τῷ λόγῳ· ἡ τὸν οὐράνιον ἄρτον φυράσασα· δι' ἧς ἡ ὑπερόριος ἀφήλειπται γραφή τοῖς ἐκ παρακοῆς καταδίκαις, καὶ πάλιν τῆς ἀρχαίας ἐπιθαίνειν πατρίδος ἐγγράφῃ ψήφος. Οὐδὲ τοῦτο ἔρξεις, τὸ ποιοῦν δεῖ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἀλλ' εἰποις ἄν· Ἴδε σοὶ τὰ εὐαγγέλια οἷς πάσαι ἡμφισθῆταις, ἀνά πᾶσαν τὴν γῆν μεγαλύνεται. Σωτήρα γὰρ τὸν σὸν Υἱὸν πάντα καυχᾶται ἐπικεκλημένα τὰ πέρατα, ἐν αὐτῷ μόνον τὴν σωτηρίαν εὐράμενα.

sed dices : Ecce reipsa, de quibus olim dubitabas, enim fines terræ gloriantur tui Filii invocatione, in

Ἄρ' οὖν ἐφῆς τὸν θρόνον Δαβὶδ τοῦ προπάτορος, ἢ πάντων μάλιστα τοῦτο ἔρξεις ; Ὁρᾷς, Παρθένε, ἃ πάσαι ἐμήνουν ; Ὁρᾷς, μεθ' ὅσης δόξης ὁ σὸς Υἱὸς τῷ πατρικῷ θρόνῳ κάθηται ; Οὐκ ἔθους ἐνός, οὐδὲ γῆς εὐπεριόριστου· ἀλλ' ὁμοῦ συμπάντων οὐρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων τὴν κυρσίαν ἔχων. Τί οὖν ; Ἔτι σὺν ἡμῖν εἰσοίσεις τὴν εὐφημίαν, ὁ οὐράνιος πανηγυριστής, ἢ ἄτε εἰδώς, οἷς πολλῶν ἀμεινον τὴν σὴν πανήγυριν σεμνύνεις, οὐκ ἀνίχη τὰ σὰ τῆ ἡμετέρας ταπεινοῦσθαι κοινωνίᾳ ; Εἰποις γὰρ ἄν καὶ ἄλλ' ἔττα, ἃ μὲν πρὸς τὴν ἡμετέραν διάνοιαν, οἷα δὲ τῆς γεώδους ὁμίχλης ἐπιπροσθούσης, οὐ βῆδιον φαίνεσθαι· σὺ δ' ἀπηλλαγμένος γνόφου παντός· μᾶλλον δ' ἀπὸ τοῦ πρώτου φωτός μηδεμιᾶς τὴν μεθέξιν διατειχίζουσας ὕλιδος συστάσεως ἐκλαμπόμενος, οὐ χαλεπῶς καθορᾷς. Ἀλλὰ τῷ μὲν ἀρχηγῷ τῶν ἀγγέλων, ὅπως ἄν βοῦλοιοτο, καθ' αὐτὸν διαθεῖσθαι τὴν εὐφημίαν παρήσομεν. Ἡμεῖς δὲ τί ; Ἄρ' ἐνταῦθα καταλύσομεν ἐκαίῳ μόνῳ καταλιπόντες, δι' ἣν ἔχει πρὸς ἡμᾶς ὑπερβολὴν, τὴν ἐκ τοῦ γένους βασιλῖδα γεραίρειν, ἢ καὶ ἡμεῖς ὅσον ἐφικτὸν οὐκ εἰς ἀφωσίαν περισησόμεθα ; Ἐγωγε τοῦτο φημι. Εἰ γὰρ καὶ ἀμεινον αὐτὸς διασκευάζει τὴν εὐφημίαν, ἀλλ' ἢ γε Βασιλεὺς τῶν συγγενῶν οὐκ ἀηδέστερον δέξαιτ' ἄν. Ἰσασιν ἃ λέγω, ὅσοι τὰ συγγενῆ φίλιρα καθαρὰ περισώζουσιν.

cognitionis amorem illibatam integrumque custodiunt.

Οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς τῷ νυμφῶνι κατὰ τὸν ὁμναιον ἔδωμεν. Οὐδὲν δὲ κωλύει οἷά τινα κορυφὴν τῶν ὁμναιῶν θέσθαι τὴν τοῦ ἀγγέλου φωνήν. Οὐδὲ γὰρ παρὰ ταύτης ἡμῖν Γαβριὴλ ἀμφισθητήσει, δεῖ καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς τῆς Βασιλίδος αὐτὴν ἕδισατο· συγγενῆς δ' αὐτὸς ἡμῖν· καὶ ὥστε πρὸς ἡμᾶς ὑπηγῆσαι, ἕδέξατο. Καίρις τοιγαροῦν τῆ κεχαριτωμένη βῶμεν· διὰ σοῦ ὁ Κύριος μεθ' ἡμῶν. Βραχὺ τὴν φωνὴν ὑπαλλάξαντες, Καίρις βῶμεν, ἢ ὥσπερ κρίνον ἐν μέσῳ τοῦ πολυσυγχύτου τῶν παθῶν χωρίου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀναβλαστήσασα, καὶ διὰ τοῦτο τοῦ οἴκειου ὕψους ἀκωνώτως ὁ βασιλεὺς καταθῶν, μετὰ τῶν κάτω συνήκησεν· ἐκ τῆς σῆς εὐωδίας τὸν οἶκον πληξάμενος ἑαυτῷ. Καίρις, τὸν οὐράνιον ἡμῖν ἀνα-

¹⁵ Luc. 11, 27. ¹⁶ Cant. 4, 2.

πτύσσα μαργαρίτην, δι' οὗ τῆς προγονικῆς πτωχείας ἀπῆλλάγημεν. Χαῖρε, δι' ἧς εἰς ἀμείνων ἀνανέωσις κόσμου τοῦ γένους κατακλυζομένου σπέρμα σωτηρίας διετηρήθη. Χαῖρε, βάρδος, ἧς ἐπειλημμένος ὁ δευτέρως Μωσῆς, μᾶλλον δὲ τοῦ παλαιοῦ προσφύτερος καὶ δεσπότης, βυθίζει μὲν τοὺς διώκοντας, σώζει δὲ τοὺς τῷ πληρῷ καὶ πλήθει τῆς ἀμαρτίας τετραχωμένους. Χαῖρε, παράδεισε, οὗ τῷ καρπῷ τραπέντες, τὸν προσφύεντα ἡμῖν φθοροποιὸν ἰδὼν ἀνεπτύσαμεν, πρὸς ἀνθρώπων δὲ καὶ ἀγῆρω ἰδέαν μεταποιήθημεν. Βουλῆθεις ἂν ἡμῖν ἐπιτρέπῃ, ἄμωμε Νύμφη, τῶν σῶν μνηστρῶν, ἃ ὁ Πατὴρ διὰ τῶν ὑποφτηῶν τοῦ Πνεύματος ἐχαρίσατο, εἰς ἐργασίαν τῆς εὐφημίας λαβόντας ἀποχρήσασθαι; Καὶ ἔστιν, καὶ ἐπιτρέπει. Χαῖρε, διὰ τοῦτο βοῶμεν, ὦ βάτα, δι' ἧς τὸ ὑπερῶν ῥάνιον ἐδηλοῦτο μυστήριον, ὅτι περὶ τὸ ἄσπεκτον τῆς Θεότητος πῦρ τῆς ἀνθρωπίνης ὕλης ἐπειλημμένον, τοῦ μὲν φωτὸς ἐνήσει τὴν μετοχὴν· οὐ καταπλέξει δὲ, οὐδ' ἀφανιεῖ περιδεδραγμένην τὴν φύσιν τῆς Θεότητος τῇ φλογί. Χαῖρε, λυχνία, ἐξ ἧς τὸ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρὸς λάμψαν, ἀνιερύμενον τὸν κόσμον εἰς ναὸν τῷ Γεννήτορι, φέγγει τῆς ἑαυτοῦ καταλάμπυρον ἐπιγνώσεως. Χαῖρε, ἀκρότομε, ἐξ ἧς ὁ χειμάρρους τῆς ζωῆς ἀναβλύσας, τοὺς ὅσον οὐπω διψῶντες σωτηρίας τεθνήξεσθαι μέλλοντας, οὐ μόνον τῇ ζωφύρῳ πῶσει ἀνεδιώσατο, ἀλλὰ καὶ πάντα ῥύπον ὃν ἐκ πορείας τῶν παθῶν προσετρίψαντο, ἔδωκεν ἀπολούσασθαι. Χαῖρε, νεφέλη, ἧς ἀνατείας ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος, τῆς ἀπιστίας τὸν ζόφον εἰς πάντα κεχυμένον τὰ πέρατα, ἐξηφάνισας, εἰς ἀνασχῶν θεογνωσίας, οἷς εἰς ἀντίληψιν θεοῦ φωτὸς τὸ δῆμα οὐκ ἔπει. Ἔτι μὲν οὖν σοὶ τῇ ὀρθῇ θαλαμνομένη ὁ σοὶ ἔδωκε προπάτωρ· Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλῆρον τὸ οὖς σου, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρὸς σου. Ἦκουσας ὄντως, ἡ σοφὴ θυγάτηρ, τοῦ παρεγγέλματος, καὶ ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου, καὶ κλήρου, καὶ οἴκου πατρῶου· κλήρου ἐκείνου, ὃν ἡ προμήτωρ ἔδωκε, ὅπως τῷ γένει διένειμε, τὸν μυρίον τῶν παθῶν φόρτον κληροδοτήσασα. Οὐδὲν τούτων οὐ μὲν οὖν εἰς οἶκον ἡγάγου τὸν σόν. Διὰ τοῦτο ὁ Βασιλεὺς ἡγάσθη σε τῆς ψυχικῆς εὐπρεπείας, καὶ Νύμφην ἐξελέξατο.

Διὰ τοῦτο σοὶ νῦν οἷα Βασιλίδι λειτουργοῦμεν, καὶ τῷ προσώπῳ σου λιτανεύομεν, τὴν σὴν δόξαν καταπλουτούμενοι. Ἰδοὺ σε πᾶσαι γενεαί, κατὰ τὴν σὴν προαναφώνησιν, μακαρίζουσιν. Ἐποίησε γὰρ σοὶ μεγάλα ὁ δυνατὸς, ἐκ σοῦ ὡς ἐν παραπετάσματι τῇ σαρκὶ προσλθὼν, καὶ καθελὼν δυνάστεας, καὶ ἀνυψώσας τοὺς ταπεινοὺς. Ἐποίησέν σοι μεγάλα, οὐκ ἐν γενεαῖς μόνον ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ ἐν οὐρανοῖς τὴν σὴν δόξαν ἀναστηλώσας. Ἦδη γὰρ ἡδὴ καὶ δήμοις ἀγγέλων ἐπέραστον ἔστι σοὶ προσάγειν τὴν αἴνεσιν· καὶ μακαρίζουσί σε ὡς Βασιλῆως Μητέρα, τὸ σοὶ λειτουργεῖν ἀντὶ παντὸς τιθέμενοι, ὡς τῆς

A suaveolentia domum construxisset. Ave, quæ coelestem margaritam nobis reclusisti, qua sumus ab avita egestate liberati. Ave, per quam, ad melioris mundi reparationem, humanogeni undis obruto, semen salutis conservatum fuit. Ave, virga, qua assumpta, secundus Moses, seu potius veteri illo senior, Dominusque, cum persecutores submergit, tum eos salvat, quos labor luti et laterum peccati attriverat. Ave, paradisi, cujus alti fructu, adnata letalem rubiginem abiecit, et ad floridam senisque experientiam formam traducti sumus. Libetne permittas, o immaculata Sponsa, ut ad pertexenda tua præconia iis abutamur, quæ Pater, velut nuptiarum tuarum arrhabonem, per Spiritus sancti interpretes ac internuntios, donavit? Licet utique, permittitque. Salve, igitur clamemus, o rube²⁶, per quem cælis altius declarabatur mysterium: ut nimirum importabilis ille Deitatis ignis, apprehensa humana materia, luminis quidem communionem esset immisurus, haud tamen combustus, atque assumpturus naturam, quam corripisset Deitatis flamma. Salve, candelabrum, ex quo Patris splendor elucescens, mundum Genitori in templum dedicans, eundem suæ cognitionis lumine collustravit. Salve, durissima petra, ex qua vitæ torrens exortus²⁷, eos, qui jamjam sili rerum ad salutem pertinentium morituri erant, nedum vitali recreavit potu, sed et omnes sordes, quas a vitiorum via contraxissent, ablui concessit. Salve, nubes, ex qua justitiæ Sol existens, infidelitatis caliginem in omnes terræ fines diffusam, disjecit; sublato divinæ cognitionis lumine iis, quibus oculi ad divinum lumen hauriendum non cæcutiunt. Cum enim adhuc in lumbis paternis contineris, tuus tibi clamabat progenitor: *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam; et obliviscere populum tuum, et domum patris tui*²⁸. Plane audivisti, sapiens filia, commonitionem, esque oblita populi tui, ac hereditatis, domusque paternæ: hæreditatis, inquam, illius ac sortis, quam progenitrix Eva generi universo distribuit; innumerabili passio-

Ea de causa nunc tibi tanquam Reginæ ministramus, tuoque vultui supplicamus, tuæ gloriæ divitias abunde consecuti. Ecce omnes generationes, ut prædixisti²⁹, te beatam prædicant. Fecit enim tibi magna qui potens est, ex te carne, quasi velo tectus prodiens, deponensque potentes, atque exaltans humiles. Fecit tibi magna, nedum in generationibus hominum, sed et in cælis gloriæ tuæ titulum erigens. Jam enim, jam angelorum ipsis populis dulce est, ut tibi offerant laudem, atque ut Regis Matrem, beatam prædicant; nihilque potius habent quam ut tibi

²⁶ Exod. III, 2. ²⁷ Exod. XVII, 5. ²⁸ Psal. XLIV, 2. ²⁹ Luc. II, 48 seqq.

inserviant, cui impensum obsequium ad filium transire compertum habeant. Benedicunt te solam benedictam, cujus dulci partu amarus inobedientiae partus abolitus est, nempe maledictio. Benedicunt te, utpote hominum amantiissimi, qui hominem videant, fraude a beatitudinis illa sublimitate dejectum, nedam ad eandem revocatum, sed et divino solio donatum. Ut quid vero quis tuæ conetur gloriae magnitudinem metiri? Facilius arbitror caeli sidera, quam eam oratione complecti. At, o virgo et mater, quæ sola caelestibus his opibus affluis; quæ dicenda suggestisti, eâ et diximus. Nihil enim meum; sed et lingua, et oratio, et regnum, ac si quid aliud est, id omne tuæ curæ ac benevolentiae munus duco. Quare tua tibi vindicâs, nunc quidem largire, ut gregem tuum ad salutis pascua dirigam: ne inscitia muneris regendi (vides enim quantulus ego sim) noxia aliqua fera in gregem insiliat, neque ulli ex meis, vel tuis potius gregalibus ullum animæ periculum accidat; sed nunc quidem, tum novum me pastorem, tum gregem, universis insidiis superiores gubernaveris, exque mundo hoc migrantes ad immortalitatis illas mansiones duxeris, ut et illic tuis fruamur praesidiis, gratia ac humanitate primogeniti Filii tui Domini nostri Jesu, cui gloria in saecula saeculorum. Amen.

ORATIO IV.

Quando intemerata innectus nube, senilibus manibus, gloriae Sol in templum umbratile commigrans ingressus est (6).

(Comperis. loc. cit. p. 1639.)

Christi solemnem honoramus diem, qui universis bene honorari auctor fuit. Sacram Christi celebritatem agimus, per quem profanis celebritatibus extinctis, exortæ sunt sacræ celebritates. Exorto lumine in spelunca, praesentemque hodie lucis radiis illustrante diem, collaetetur. Rursus enim is cujus beneficio, qui in tribulationis tenebris sedebamus, exultationis aspeximus lumen, lætæ festivitatis jucunditatem praetendit: non ita ut e spelunca effulgeat, sed ut tanquam nube, Virgine matre vehatur, ac paternam ingrediatur domum. Qui prius hominis matrem terram verbo edidisset, sibi ipse matrem condens, naturæ innovavit leges; qua nimirum ratione processit e vulva, nulla semente feta, quod abhorret a lege: nunc autem pro communis ratione legis eorum quorum ex semine carnem assumpsit, qui legem in monte Sina scripsisset, tanquam legis reus, legis constitutionem adimplet: ipse, inquam, gloria Israel, ac lumen gentium. Gentes universæ, laudate; ecce enim Deus puer factus est, ac sub lege vivit, ut tum iis qui sub

Α σῆς θεραπείας διαβαινούσης πρὸς τὸν Υἱόν. Εὐλογοῦσε σε τὴν μόνην εὐλογημένην, ἧς τῷ γλυκεῖ τὸκος ὁ πικρὸς τῆς παρακοῆς ἠφανίσθη τόκος, ἡ ἀρὰ. Εὐλογοῦσε σε οἷα δὴ φιλόανθρωποι, τὸν ἐξ ἀπάτης καταπεσόντα ἄνθρωπον τοῦ τῆς μακαριότητος ἕψους, οὐ μόνον πρὸς αὐτὴν ἀναβάντα πάλιν, ἀλλὰ τῷ θεῷ θρόνῳ καθήμενον καθορώντες. Καὶ τί ἂν τις τὴν σὴν εὐξάν ἐπιχειροῖ, ὅση τις ἀναμετρεῖν; βῆλον γὰρ οἶμαι οὐρανοῦ ἄστρα, ἢ ταύτην λόγῳ διαλαβεῖν. Ἄλλ', ὡ παρθένε καὶ μήτηρ, ἡ μόνη τὰ ὑπερφύη ταῦτα πλουτήσασα, ἀ παρέσχες ὑπηχῆσαι, καὶ δὴ εἴρηται ἡμῖν. Οὐδὲν γὰρ ἐμὸν· ἀλλὰ καὶ γλώσσα, καὶ βασιλεία, καὶ πᾶν εἴ τι ἄλλο, τῆς σῆς ἐστὶ δωρὸν κηδεμονία;. Διὸ δὴ προποικειομένη τὰ σὰ, νῦν μὲν δίδου τὸ σὸν ποίμνιον ἐπὶ νομάς εὐθύνειν τῆς σωτηρίας, μηδ' ἀπειρία ποιμαντικῆς ἐπιστήμης· ὄρα γὰρ ὅσος ἐγὼ· ἐπιπηδῆσαι γένοιστό τινα λυμεῖνι θηρί· μηδέ τινα τῶν ἐμῶν, μᾶλλον δὲ τῶν σῶν θρεμμάτων τῆς ψυχῆς ἀπαντῆσαι κίνδυνον· ἀλλὰ νῦν μὲν διεξάγοις ἐμὲ τε τὸν νέον ποιμένα, καὶ τὸ ποίμνιον πάσης ἐπιβουλῆς ἀνωτέρους· ἄγοις δὲ καὶ πρὸς τὰς ἐκείθεν τῆς ἀπαθείας μονάς ἐντεῦθεν ἀποχωρήσαντας, ἵνα σου κάκει τῆς προστασίας ἀπολαύσωμεν, χάριτι καὶ φιλοανθρωπίᾳ τοῦ πρωτοτόκου Υἱοῦ σου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, ᾧ ἡ εὐξία εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ Δ'.

Ὅτε νεφέλης ἀγράφτου ἐποχοόμενος, πρεσβυτικαῖς χερσίν, εἰς σκιώδη ναὸν μετακισσάμενος, ὁ τῆς δόξης εἰσαλήλυθεν ἥλιος.

Χριστοῦ ἑορτὴν τιμῶμεν, τοῦ καλῶς ἄπεισι τιμᾶσθαι διαιτήσαντος. Χριστοῦ ἱερὰν τελοῦμεν πανήγυριν, εἰ' οὐ ἀπεσέσθησαν ἀνίεροι τελεταί, καὶ πανηγύρεις ἀνίσχον αἱ ἱεραί. Τοῦ ἐν σπηλαίῳ φωτὸς ἀνατελειαντος, καὶ νῦν τὴν παρούσαν ἡμέραν καταπυρσεύσαντος, φαίδρυνόμεθα. Πάλιν γὰρ, ὁ εἰ' οὐ εἰ ἐν θλίψεως καθήμενοι σκότει, φῶς ἀγγελλίστως εἴλωμεν, ἑορτῶν ἀνίσχει φαειρότητα· οὐκ ἀπὸ σπηλαίου ἐκλάμπων, ἀλλ' οἷα νεφέλη, Παρθένῳ μητρὶ ἐποχοόμενος· ἀλλὰ πρὸς οἶκον εἰσελαύνων πατρῶον. Πρῶτερον ὁ γῆν τὴν ἀνθρώπου μητέρα τῷ βῆματι ἀποτετοκῶς, μητέρα ἑαυτῷ ποιησάμενος, νόμους ἐκαινοτόμει φύσεως, μήτρας ἀνθ' ὧν ἀσπύρου, τὸ τοῦ νόμου ἀλλότριον, προελήλυθε· νῦν δὲ κατὰ νόμον κοινὸν, ὧν ἐκ τοῦ σπέρματος σάρκα προσέλαβεν, ὁ τοῦτον ἐν Σιναίῳ γράψας, ὡφείλων αὐτῷ, τὴν ἐκείνου διάταξιν ἐκπληροῖ· ἡ εὐξία τοῦ Ἰσραὴλ, τὸ φῶς τῶν ἔθνων. Πάντα τὰ ἔθνη, αἰνέσατε· ἰδοὺ γὰρ θεὸς καιδίον ἐγένετο, καὶ πολιτεύεται ὑπὲρ νόμον, ἵνα καὶ τοῖς ἐν νόμῳ βοηθήσῃ, τὸ ἐλλείπον ἐκείνῳ ἀναπληρῶν, καὶ τοῖς ἀνόμωσ ἐθνεσι πολιτευομένους, τὸν πλοῦτον γνωρίσῃ τῆς οἰκείας χρηστότητος.

NOTÆ.

(6) Habemus ex regia gaza luculentissimam, partim festivam, partim polemicam, ac qua Filii ac Verbi divinitatem in humilitate, qua se legi sub-

cit, præcipue vindicet. Opus certe elegans, ac primum dignumque ut tandem aliquando juris publici fiat.

lege, auxiliatur, adimplens legis defectum, tum gentibus sine lege viventibus, bonitatis suæ divitiis ostendat.

Ἐπειδὴ γὰρ ὁ δεκτὺλῳ Θεοῦ γραφεὶς νόμος, οὐχ ὁδὸς τε ἦν διασοδηθέντα τὸν λογισμὸν, ἐκ τοῦ πρώτως σκαίῃ εἰσηγήσει παρατρέψαντος αὐτὸν, ἐπὶ τὸ σῶφρον ἀνανεγχεῖν, οὐδ' ὡσπερ ὄργανον τῆς οἰκείας ἐξιστηκὸς ἀρμονίας πρὸς τὸν ἑαυτοῦ φθόγγον ἀρμόσαι· οὐδ' εὖ τίθεσθαι τὰ οἰκεία διδάξαι· ἀλλὰ χειρῶν ὑποθήκαις τὰ προλαβόντα ἠύξαντο, οὐκ ἀρκουμένων ἡμῶν τῷ τολμήματι τῆς παρακοῆς, ἀλλ' ὁμοῦ τῇ ἐντολῇ καὶ τὴν Δεσπότην διωσαμένων· καὶ καθάπερ πάλου τὸν χαλκὸν ἐκδακόντος, καὶ κατακρημνῶν ἀπωλείας ὅλου ρυέντος τοῦ νοῦ· ἐπεὶ οὖν ὁ θεὸς χειρὶ γραφεὶς νόμος οὕτως ὠρμηχότα οὐκ εἶχεν ἀναχαιτεῖν, αὐτὸς ὁ ὑπερούσιος Λόγος, ἡ πάντων ὑποστάτις σοφία, ἐν τῷ πάχει τοῦ πλάσματος, τῷ πλάσματι ὁμιλεῖ· καὶ χρηματίζει νόμος αὐτὸς καὶ παραίνεσις, δι' ἑαυτοῦ τοὺς ἀτάκτους ἐπανορθούμενος· καὶ ὁρᾶται ἀλλοιωτῶ ἐν εἶδει ὁ ἀναλλοίωτος τοῦ Πατρὸς χαρακτήρ· καὶ μεσιτεύει τῷ Πατρὶ καὶ ἡμῖν, λυθέντος ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ, τῆς ἐχθρας τοῦ ἀντιφράγματος.

Μὴ φρενοβλαθεῖτω Ἰουδαῖος, μηδὲ παραπλησίως τοὺς νυκτονόμοις, τὴν ἡμέραν ἀποστρεφόμενος· ἀλλ' ὀφθαλμοῖς φθόνῳ μὴ διαλελυμασμένοις, τὸ λαμπρὸν τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, ἐκ τῶν παρ' αὐτῶν χειρῶν ὁρᾶτω. Μηδὲν τὴν ἀλήθειαν Ἑλλην διαγέλωτο, ὅτι τὰ οἰκεία ἀσχη θεοποιῶν, καὶ δῆμους θεῶν ἐκ παθῶν ἑαυτῶ συνιστῶν. Ἡμῖν γὰρ εἰς Θεὸς· Πατὴρ, Υἱὸς, καὶ Πνεῦμα ἅγιον· οὐχ ἐνὶ προσώπων τῶν ὀνομάτων χειρῶν· ἀλλὰ τριτὸν ἐνοούμενοις ταυτέτητι φύσεως. Θίμωζέτω γὰρ ὁ τῆς παρανοίας ταύτης πατήρ, καὶ τὸ ἐν ἀμείδων ταῖς κλήσεσι πρόσωπον· μηδ' αὐτὸ τοῦτο συνείδῃ ὁ ἐμβρόντητος, ὅτι τῇ μιᾷ ὑποστάσει φιλοτιμούμενος τὰ ὀνόματα, οὐκ εἴασε λέγεσθαι ἑτερόθεν· οὐδ' ὁ προσαγορεύει κείσθαι δίδωσιν, εἴπερ ἀληθῶς κείσθαι τὰ μὴ διαδοχὴν προσέμενα. Πῶς οὖν τὸ ἐν αὐτοῦ πρόσωπον ὀνομάσει Πατέρα, τῇ βίῳ προσσηγορίᾳ ἐκείνης ἐξιστάμενον; ἵνα νῦν ἐάτω, πῶς ὅπως ῥηθείη Πατήρ, ἢ πῶς Υἱὸς καλέσεται, εἰς τὴν τοῦ Πνεύματος μεθεστῶς. Εἰς οὖν Θεὸς ἡμῶν ἐν τρισὶ προσώποις· οὕτε διὰ τὸ τρισὸν τμήμασιν ἐτεροφυέσιν μεριζομένης τῆς ἐνιαίας Θεότητος, οὕτε τῶν προσώπων διὰ τὸ ἐνιαῖον συγχεομένων τῆς φύσεως· ἀλλ' ἀπὸ τῶν τριῶν ὄντων, καὶ οὕτε τοῦ Υἱοῦ ἐξ οὐκ ὄντος, οὕτε τοῦ Πνεύματος· ἵνα μὴ ἄλλιπὲς ὦν τὸ Θεῖον, ὕστερον ὀφθῇ τὴν ἐνδειαν ἀποθέμενον· ἀλλ' ὁμοῦ τῷ αἰτῶν Πατρὶ, καὶ τῶν ἐξ ἐκείνου συνόντων Πατρὸς μὲν καὶ Πνεύματος ἐν τῇ ἑαυτῶν διαμεμενηκότων ἀκλόγητι. Υἱοῦ δὲ, τῇ ἐξ ἡμῶν αὐντθεϊμένου προσλήψει.

defectum abjecisse: sed una cum causa, Patre scilicet, simul existant qui sunt ex illo, ut nihilominus tum Pater, tum Spiritus suam retinuerint simplicitatem; Filius vero, carnis nostræ assumptione factus sit compositus.

Ἐδει γὰρ Θεοῦ βουλευθέντος διὰ σπλάγγνα ἐλέους ἐν ἡμετέρᾳ μορφῇ τὴν λογικὴν ἡμῶν εὐγένειαν ἀρβυεῖσαν πρὸς ἑαυτὸν ἀνασῶσαι, Υἱὸν εἶναι τὸν τοῦτο πραγματευόμενον· οὐ μόνον ὅτι ὅπερ ἦν ἀδίως,

Quia enim Dei digito scripta lex haud satis erat, ut perturbatam rationem ejus malo conatu, qui sinistra primum pervertisset suasionem, ad sobrietatem reduceret, utve tanquam organum consonantia amissa ad proprios iterum componeret modos, ac sua probe moderari doceret: quinimo, cum pejorum accessionibus priora in-crescerent, nec sufficeret inobedientiae praesumptio; sed abunde una cum mandato, Dominum ipsum repulsemus: mensque pulli instar adeso freno praecipitem tota in interitum proruisset: quia, inquam, divina manu scripta lex sic praecipitem factum animum minime poterat revocare, ac secus inflectere; Verbum ipsum supersubstantiale, universarum productrix sapientia, in sigmenti crasso corpore, sigmento consuescit; sitque lex ipsa ac admonitio, ipsum per se incompositos emendans; atque in mutabili cernitur specie, qui Patris existat immutabilis figura; ipsumque inter ac hominum genus sequestrum agit, solvens in carne sua adversam inimicitiarum maceriem.

Ne Judæus insaniat, autve haud secus ac ulula, seu ejusmodi aliud noctivagum animal, diem aversetur; quin potius nullo oculis livore oblæsis, divinae incarnationis splendorem ex iis conspiciat, quæ sunt apud ipsum. Nihil gentilis veritatem derideat, qui sua ipse probra deitate donet deorumque populos ex passionibus vitiisque sibi constituat. Nobis enim unus Deus est; Pater, Filius, et Spiritus sanctus; non ita, ut uni personæ attributa sint nomina, sed ut tribus ejusdem conjunctis communiōne naturæ. Lugeat enim ejusce dementiæ pater, qui que unam personam appellationibus commutat; nec hoc ipsum emotæ mentis homo intelligit, quod uni hypostasi ambitiose nomina tribuat, ne hoc quidem dici sinere, quod appellavit: nec vero quod appellat, firmum ac ratum esse concedit: quando illa vere firma rataque sunt quæ successionem haudquaquam admittunt. Qua ergo ratione suam illam unam personam Patrem appellabit, cum illam notionem Filii appellatione amittat? Ut nunc omittam, qua prorsus ratione Pater dicatur, aut qua appelletur Filius, qui in Spiritu commigraverit appellationem? Unus ergo est Deus noster in tribus personis; nec trium ratione, diversi generis sectionibus singulari deitate divisa, sed ita ut tres semper existant, ac nec Filius ex nihilo sit, nec Spiritus sanctus: ut ne Deitas cum prius deficiens esset postmodum videatur, defectum abjecisse: sed una cum causa, Patre scilicet, simul existant qui sunt ex illo, ut nihilominus tum Pater, tum Spiritus suam retinuerint simplicitatem; Filius vero, carnis nostræ assumptione factus sit compositus.

Par enim erat, ut cum Deus per misericordiae viscera rationalem nostram ingenuitatem, quæ in natura nostra diffluxisset, ad se ipse reparare statuisset, id negotii per Filium gereretur: ne dum

ca cūctis, quia quod æternū esset generatiōne, p̄sentem videns, a suis ipse hancquæquam excusatus erat, verum etiam, quia rationis erat ut a nobis sua nobiscum consuetudine, irrationales adferens mortemque auferret. Idcirco Conditor ipse sæculorum principium sæculo recentius sumā: partu nullis infecto cordibus, memm honorat partem; ac, quod presentis diei solemnīs agit, carne in templo offertur, Deo me, a profana immundaque in impietate conversatione, vindicans sacrasque. Id hōie agit provide, qui nostri causa factus est infans. Hoc festivitatis hodiernæ argumentum est: nempe infantis in templo oblatio, cui igneis ab oribus offertur laudatio. Quis non horret? Quis non stupeat? Quis non in gratiarum solvatar actiones? Qui ut Deus universa perficit, mortaliū formatione in imperfecta cernitur ætate. Qui considet Patri, manibus gestatur maternis. Cujus verbo vocatum lumen prodiit, in vitæ nostræ nebula procedit. Cæci gentium oculi in atra mortis nocte sedentium, illuminamini, qui lucidam vitæ diem conspiciatis. Excisæ namque sunt ignorantie tenebræ, quibus a Deo discreti tenebamur, ipso se inflectente summo misericordiarum Patre atque his, qui interibant in tenebris, verum inferens lumen. Soluta mœstitia est, Deitatis splendore nobis affulgente. Videant salutare, qui propter peccati obscuritatem caligant. Ecce enim puella castis manibus invectum gestans, in unibratile intrat templum, quo sacerdotum illud manibus offertur. O inclinationis summæque illius demissionis altitudinem! Qui Aaronem delegerat in ministerium, priorique Moysi fuerat collocutus; quem etiam hodiernæ diei docet mysteria, qua posteriora ostendit (Deus namque suam posteris temporibus cum hominibus futuram consuetudinem ænigmate designans, Moysi, famulo suo posteriora videre concedit⁸⁹⁾: tanquam sacerdotali indigens benedictione, sacerdoti offertur; nimirum, eo modo volens reparare, quod in legem offendens, crimen commissem.

Quænam tanta hæc benignitas, ineffabilisque misericordia? Ex servili ego conditione, dominorum propriis honestatis privilegiis, ac tanquam dominus, meique juris vivens, meæ custodem gloriæ legem repuli: Dominus autem, sempiternæ jure hæreditatis dominium possidens, vitæ cum servis societatem minime renuit; atque adeo legi servis latæ morem gerit. Quorsum id vero? Nimirum, ut mihi præbeat quo excusam ordinis desertionem, meæque inobedienciæ crimen diluat: ac si pater amoris visceribus plenus pœnæ obnoxium nepotem videat, tumque mali causam in filium longe solertiore, ipsius diluendum opere, conferat. Quodnam horrendum hoc opus, universisque excellentius, si qua Deus operatus est!

Sane quidem magnum quid extentum cælum, terraque super nihilum fundata, nec non lumen verbo obaudiens, ut mundo toto late effulgeat;

⁸⁹⁾ Exod. xxxiii, 3.

Α τούτοις και ύστερον χρηματίζων, εἰς ἑλλάδα τῶν Ἰβίων ἐπορεύθη, ἀλλ' ὅτι και Ἀδύω ἦν ἐξ ἡμῶν ἀπεκρίθηται τὴν ἀιογίαν ἐκείη προσομιλήσει. Ἀδύω τούτῳ ἔ τῆς αἰῶνας διακορυφῆσαι, ἀρχὴν μεταγενεστέρων αἰῶνας λαμβάνει ἀβροζάντη ἀποτέξει τὰς ἐμὰς ὠλῆνας τῆς καὶ, τὸ νῦν τελειόμενον, οὐραὶ προφέρεται ἱερῶ, ἐπὶ ἱεροκωῶν, τῆς ἀνίρου και ἀκαθάρτου ἐν ἀβελθῆσῳ γῆς! Τούτῳ σήμερον τῷ δὲ ἡμῶς ἀκουσμεῖται νηπῖω. Τούτῳ ἱερτάζομεν προσένειν εἰς νῶν βρέφους, ἧ κυρῆσιν στερῆτων προσάγεται ἀνείας. Τίς οὐ φέρει; Τίς οὐ ἐκπλήττεται; Τίς οὐκ εὐχαριστεῖ; Ὁ τὰ σῦραπαντα τελειῶν ὡς θεός, ἐν ἀτελοῖς ἑλλάδας ἑρῆται γυγῶν διακλάσει. Ὁ σὺγκάθετος τῷ Πατρὶ, χερτὶ βαστάζεται ματρικαί. Οὐ βήσῃ καιούμενον προτῆθε τὸ φῶς, ἐν τῇ ὀρίχλῃ τοῦ ἡμετέρου βίω προέρχεται. Ὀφθαλμοὶ ἀλαμπῆς τῶν ἐν τῇ μελαίνῃ τοῦ θανάτου νυκτὶ καθημένω ἰθῶν, φωτισθητε, τὴν φωτεινὴν τῆς ζωῆς ἡμέραν θεώμενοι. Ἐτμήθη γὰρ τῆς ἀγνοίας τὸ σῶτος, ἧ θεοῦ διστάμενοι κατειχόμεθα· δουλοκῆσαντος ἐσῶτον τοῦ μεγάλου τῶν οἰκτιρῶν Πατρὸς, και τοῖς ἐν αὐτῷ ἀπολλυμένοις, τὸ ἀλθῆτον φῶς ἐπιφάναντος. Ἐλῆθη τὸ σκῶρωτον, τοῦ ἀπυγῆσματος ἡμῶν τῆς θεότητος ἐπιλάμψαντος. Ἰδέτωσαν τὸ σῶτῆριον, οἱ διὰ τὴν ἀμαυρῶν μύοντες ἀμαρτίαν. Ἰδοὺ γὰρ κόρη καλάμαις ἀγναῖς ἐποχούμενον γέρουσα, εἰς σκιάθῃ νῶν εἰσελάινει, χερσὶν ἱερῶς τούτῳ προσάγουσα. Ὁ βάθος συγκαταβάσεως! Ὁ πρὸς λειτουργίαν τὸν Ἀαρὼν ἐκλεξίμενος, και πρὸ τούτου προσομιλῶν τῷ Μωσῆ· ἧ και τὰ νῦν μυστήρια ἐν τῇ τῶν ὀπισθίων μυαὶ παραδελξί· τὴν γὰρ ἐν ὀπίσῳ καιροῦ ὀμιλίαν αὐτοῦ ἀνθρώποις αἰνιγμοτίζων θεός, τῷ θεράποντι τὰ ἐπίσθια δείκνυσιν· ὡς ἱερατικῆς χηρῆων εὐλογίας προσφέρεται ἱερῆ. Οὕτως ἔμοι εὐδοκῆσας ἐκνηρωθῶκεναι τὸ πταίσμα, ὃ νόμῳ προσκρούσας διεπραξίμην.

Τίς ἡ φιλανθρωπία, και ὁ οἶκτος ὁ ἀπατος; Ἐκ δούλων ἐγὼ δεσποτικοῖς τιμηθεῖς προνομίαις, και οὐα δεσπότης διαιτώμενος, τὸν φύλακα τῆς ἐμῆς δόξης δωσῆμην νόμον. Δεσπότης δὲ ἀίδιον κληρον ἔχων τὴν δεσποτείαν, οὐ παραιτεῖται τὴν μετὰ δούλων συνδιαίτησιν, και τῷ καιμένῳ δούλοις διὰ ταῦτα πειθαρχεῖ νόμῳ. Ἴνα τί γένηται; Ἴν' ἔμοι τῆς ἀταξίας ἀπολογίαν παραστήσῃται, και τοῦ τῆς ἀνηκίας ἀπολύσῃ ἐγκλήματος, ὡσπερ ὑπόκλιως φιλετρόου πατῆρ ἐκγονο ἐπιτιμολοῖς ὀρῶν ὑποκαίμενον· εἶτα τὸ αἴτιον τῆς κακώσεως τῷ παιδί κατά παλὸ δεξιώτέρῳ, αὐτοῦ διαλύσαι τῷ ἔργῳ. Τί τὸ φρικτὸν τούτου ἔργον, και πάντα ὑπεραῖρον ὅσα θεός εἰργάσατο!

Μέγα μὲν εὖν οὐρανός ἐκτεινόμενος· και γῆ ἐπ' οὐδενὸς ὑποστηριζομένη· και φῶς ὑπακούων τῷ βήματι, πρὸς ὅλου κόσμου ἀγλαίαν· και πρὸ τούτου

ἄλλοι δὴμοι περιόντες εἰς λειτουργίαν· ἀλλὰ θεὸς ἐν μήτρᾳ χωρούμενος καὶ πλαττόμενος, μείζον ἔργον καὶ θαυμαστότερον· τοῦτο θειώτερον τε καὶ ὑψηλότερον, θεὸς δι' ἡμᾶς θηλάζων καὶ χερσὶ βασταζόμενος. Εἰ καὶ τοὺς λαλοῦσιν ἀδικίαν εἰς ὕψος, ἀφορμὴ τῆς τοῦ Μονογενοῦς ἀθετήσεως γίνεται· ὥσπερ δέον ἐκ τῶν ἀμεινόντων ἔργων, ἐξευτελίζει τὸν ἐπιστήμονα· ἢ ἀπ' ὧν τινι τὸ μαρτύριον τῆς ὑπεροχῆς τῆς δυνάμεως, ἐκείθεν αὐτῷ περιᾶσθαι τὸ κραταῖον καθαίρειν. Τί λέγεις; ἐπειδὴ σοὶ κατορωρυγμένῳ ἐν σκότει ἐπαφάνη τὸ φῶς, ἀτιμάζεις τὸ φῶς; Καὶ οὐκ ὁ βασιλεὺς οἰκτον λαθῶν τῆς σῆς ταλαιπωρίας πρὸς σὲ παραγίνεται, καὶ οὐκ ἑτέρῳ ἐπιτρέπει, ἀλλ' αὐτὸς σοὶ διακονεῖ τὴν χρηστότητα, ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῆς εὐεργεσίας, πρὸς καταπρόνησιν ἔρχη τῆς δόξης σου εὐεργέτου; καὶ διὰ τὴν πρὸς σὲ ταπεινώσιν οὐκ ἐκείνου ὕψος ταπεινοῦν; Καίτοι διὰ τοῦτο ἐχρῆν τὸ μεγαλεῖον τιμᾶν· σὺ δὲ, ἐπειδὴ βρέφος καὶ σπάρτα καὶ χεῖρας περιεπούσας, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα διὰ τὴν σὴν οἰκονομεῖται σωτηρίαν, ἀκούεις, τὴν προαιώνιον δόξαν ἀποστερεῖς τὸν λόγον· ὥσπερ ἂν εἰ καὶ τὸν βασιλεῖα, διότι αὐτὸς σοὶ παραγεγονώς ἦρε τοὺς τῆς κακώσεως πόνους, ἤξιους ἀποστερεῖν τοῦ διαδήματο; οὐκ διὰ σὲ κτίζεται μητρὸς χρηματίζων υἱός, διὰ τοῦτο τῆς πατρικῆς διαιρέως συναφείας, καὶ μετὰ τῶν κτισμάτων συναριθμεῖς, καὶ μηδὲ τῆς κάτω γενήσεως; τοὺς πολυπραγμονοῦσιν οὐκ ἠπιότης; ἤκλωται γὰρ καὶ ταύτης ἀδιέκβατος γνόφος ἀποκρουθῆς· σὺ δὲ, κόραις, ὃ δὴ λέγεται, ἀτενέσιν ἐξ ἀναίθεως τὰ ἐπίκεινα τῶν αἰώνων καταλαμβάνεις, καὶ διατάττεις ὡς ἡ σου θεωρία βούλεται τῷ Υἱῷ; Ὡς τυφλὸν σου τὸ ὄψωπός, καὶ ἡλίθιον τὸ σοφόν! Ἄλλὰ τῶν φρενοβλαβῶν τῆς παρακλησίας ἀφείμενοι, τῶν παρόντων ἐχόμεθα, καὶ τὰ τῆς ἡμέρας θειάζωμεν, ἱεροῖς ὀφθαλμοῖς πρὸς ναὸν εἰσιτοῦσαν θεώμενοι τὴν τοῦ κόσμου παράκλησιν.

Ἦδη μὲν οὖν πρόσθεν ἐν σπηλαίῳ διαιωμένῳ τῷ βασιλεῖ, ἢ ἐκ τῶν ἄνω βασιλείων ἐφοῖτα δορυφορία· οὐράνιοι δὴμοι προσάγοντες· ἀστὴρ ὁδηγῶν βασιλεὺς, καὶ ἀνακειμένη ἐν φάτῃ τῷ Δεσπότῃ προσκυνούντας προσάγων· καὶ τὴν εὐτέλειαν ἢ δεσποτεῖα ἰδορυφόρει, μνησκόντος τοῦ θεοῦ πλοῦτου τὴν ἐκδοσίον τοῦ ἀστέγου [καὶ] ἀοίκου πτωχέων. Πῶς δὲ τὰ παρόντα; Μήτηρ ἢ λοχευσαμένη οὐ κατὰ μητέρας, γονὴν πρωτότοκον ἐαυτῆς ἀπεισι θεῶν παραστήσουσα· βρέφος ἐν εὐτελείᾳ σπαργάνοις τῶν νομίμων τυχεῖν προσφέρει τῷ ἱεραῖ· ὑποδέχεται ὁ ἱεραὺς. Τί τὸ ἐντεῦθεν; Ἄγχαλίζεται βρέφος, καὶ Δεσπότην ὑμνεῖ. Ὡς ἔρτι πρὸς γένεσιν παριοῦσαν τῆς φύσεως βλάστην λαμβάνει, καὶ ζωῆς ἀποκαλύσθαι ὡς πλάστην αἰτεῖ. Τί φθέγγη; Τί γέγονεν, ἱερεῦ; Οὐ συμβαίνοντα τοῖς ὀρωμένοις λαλεῖς. Πού τῆς δεσποτείας ὁ ἔγκος; Πού τοῦ ἀξιώματος τὰ γνωρίσματα; Οἱ δορυφόροι δὲ πού; οἱ συντρέχοντες; οἱ προπομπεύοντες; οἱ ἐφεπόμενοι; ὁρᾷ τὴν εὐτέ-

²¹ *Psal.* LXXII, 8.

A eoque prius secreti a materia populi, præsto existentes ad ministerium : longe enimvero majus opus, ac majorem habens admirationem, ut Deus in vulva capiatur atque formetur : divinius hoc ac sublimius, ut Deus nostri causa lactens existat, ac manibus portetur, quanquam iis qui loquuntur iniquitatem ²¹ in excelso occasio, ut Unigeniti gloriæ detrahant : tanquam peritus artifex spernendus sit ob præclariora opera ; aut inde conandum sit ut ejusmodi potentiam convellamus unde illi excellentis potentie testimonium accedit. Quid ais? quod tibi in tenebris obruto lumen affulserit, lumen infamas? Ac quia Rex tuæ misertus miseris ac calamitatis ad te ipse venit, nec negotium alii committit, sed tibi ipse bonitatem ministrat, ex beneficii summa præstantia, in ejus contemptum gloriæ humilis, qui te eo impertit? putasque, ob eam humilitatem, qua se tibi inclinavit, illius deprimi celsitudinem? Atque ea ratione majestas honore elterenda erat : tu vero, propterea quia infantem, fasciasque, ac manus ferventes audias, sæculis antiquiorem gloriam Verbo adimis; haud secus ac si regem, quod ipse ad te, laboribus levaturus quibus alligereris advenisset, diademate spoliare velles? Quia tui ergo creatus, matris filius audit, idcirco ejus cum Patre conjunctionem divellis, connumeratque creatis; cum tamen ne ipsa quidem ejus in terris nativitas, curiosis comprehensa sit? Nam huic quoque impermeabilis caligo, quæ sit latibulo, superfusa est : tu vero, intentis pupillis, ut dici solet, præ impudentia, ea quoque quæ sæcula antecedunt, comprehendis atque Filio, quem velit intellectus tuus, ordinem præscribis? Quam cæca tua illa visus acutiles ac sapientia stulta! Enimvero stultorum nos omnia amentia, argumento insistimus, dielque celeberrimus mysteria sacris oculis ingredientem in templum spectantes, mundi consolationem.

Jam vero prius agenti Regi in spelunca, a cæli regibus sedibus satellitium venerat, nimirum accinentes supernorum civium populi; stella regum ductrix, jacentique in præsepio Regi, eosque adoratores admovens : ac dominatus, vilitate obsequio fovebat, indicantibus delictis divitiis, ejus spontaneam paupertatem, qui sine tecto ac domo erat. Qua vero ratione habent præsentia? Mater utique, alia ac matrum ratione, suscepta editaque prole, primogenitam illam Deo oblatum abit : Infantem sacerdoti offert vilibus oblectum pannis, ut legitimorum ac legalis benedictionis compos fiat. Suscipit sacerdos. Quid vero inde? In ulnas susceptum stringit infantem, ac laudat Dominum. Tanquam recens procreatum accipit naturæ germen, utque mundi fectorem, vitæ missionem rogat. Quid loqueris? Quid ita, sacerdos, factum est? Non congruunt iis quæ cernuntur, quæ ipse ais. Ubinam dominationis fastus? Ubinam dignitatis indicia?

Ubinam satellites? Ubinam qui simul gradientur; qui præeant; qui sequantur? Vides quanta sit abjectio, Dominumque dicis? Tenes infantem nudius-tertius in vitam progressum, affarisque tanquam vitæ habentem imperium? Quomodo in propensa adeo paupertate, magna mirandaque conseris, vocæque Israelis gloriam, ac gentium appellas lumen, pauperculæ matris puellum? Cæterum adde quod reliquum laudatio habet, ac perge celebrare lumen nostra occultatum carne, tanquam velo. Quidnam aget? Quid molietur? Plane duas rerum faciet sortes, aliorum resurrectio, aliorum ruina existens; quem senex intueris duplicem, ac quidem dejectos exsuscitabit atque eriget; elatos autem deiciet atque deprimet; suaque ipse afflictione ac cruciatu etiam matris Virginis animam, tristitiæ gladius feriet.

Noverat enim Dei occisorum facinus, utque eadem stillantes manus armandæ in eum forent, qui manibus gestaretur: ut modo quidem in pannis ac cunabulis, furens Herodes sit persecuturus, Ægyptusque susceptura hospitio eum, qui violati juris hospitii pœnam reposcens, olim Ægyptum cecidisset: ut denique gladii infantum tingantur cæde, qua infantis cædem molientur. Par namque erat, ut Deo nato in terra virginalibus ex sanguinibus, coætanei in cœlis fuso sanguine nascerentur: priorque illa ætas adventus Dominici fructum perciperet, quæ prior infantibus accensum vidisset; tumque universis commodum accederet, necato ipso omnium causa regenerationis: quando magnus ille Patris Nuntius, peracto opere cuius missus est consummator, cœli sinum omnibus pariter aperturus est.

Ne iterum propter missionem, Unigeniti gloriam submittas, neque dominationem in servitutem detrahas, alienum eum pronuntians a necessitudine qua generantem contingit; sed cum audis missionem, ejus discere qui misit cum eo qui fuit missus in operibus sociam dispensationem atque illius, in iis quæ Verbum negotiatur parem assistentiam. Nam in quoque cum verbum misisse ais, non dividis illud a mente generante, nec: servili ipsum habitu induis: sed tanquam mente una præsentem, ac ea quæ Verbum disponit, pariter disponente, missum fuisse tuum verbum ais. Hæc adversus eos dicta sunt, qui benefici vicem, ingratos atque improbos mores ostendunt, quique idcirco, quia Verbi humilitate honorati sint ac exaltati, ipsum a quo honore affecti sunt dehonstant, exaltationisque mercedem, vicissim abjectionem inducunt. Enimvero, ad senem illum sapientem redeamus. Ubi itaque in abjectionis profundo majestatis sublimitatem aspexit, atque in assumpto ex nobis testaceo vasculo divinitatis margaritam invenit, ejus pulchritudine animo delertatus, sacra doctam verba, ac propheticam linguam propensius agit: cumque ab eo susceptionis in ulnas vicem, mi-

Α λειαν ὄση, καὶ Δεσπότην καλεῖς; νήπιον ἄρτι παρ-
ελθὸν εἰς βίον κρατεῖς; καὶ ζωῆς ὡς κρατοῦντι
βήματα φθέγγῃ; Πῶς ἐν οὕτω πεινυροῖς μεγάλα
προσαρμόζεις καὶ θαυμαστά; καὶ δόξαν Ἰσραὴλ κα-
λεῖς, καὶ φῶς ἐθνῶν προσαγορεύεις, νήπιον μητρὸς
εὐτελοῦς; ἀλλὰ προστίθει καὶ τὰ λοιπὰ τῆς εὐ-
φημίας τῷ ὡς ἐν παραπετάσματι τῷ ἡμετέρῳ
σαρκίῳ κρυπτομένῳ φωτί. Τί τελείσει; εἰ πραγμα-
τεύεται; Ἡ διπλᾶ τελείσει τὰ πράγματα, τῶν μὲν
ἀνάστασις ὧν τῶν δὲ, πτώσις· ὁ διπλοῦς σοὶ ὀρῶμε-
νος, γηραιέ· καὶ τοὺς μὲν ἐξεγερεῖ καταδεδημένους·
τοὺς δὲ καταβαλεῖ ἐπηρμένους· καὶ διαθήσει εὐ τὰ
βροτῶν ἰδίᾳ κακώσει, ὅτε καὶ Μήτηρ ἡ παρθε-
νύουσα, λύπης ῥομφαίᾳ πεπλήξεται τὴν ψυχὴν.

mortalium res statu meliori componet, quando

Β Ἴδει γὰρ τῶν θεοκτόνων τὸ τάλμημα, καὶ ὡς
χεῖρες ἀποστάζουσαι φόνου, κατὰ τοῦ χερσὶν ὄχου-
μένου ὀπλισθήσονται· νῦν μὲν ἐν σπαργάνοις ἀδὲν
μαμηνῶς Ἡρώδης διώξεται, καὶ ξενίσει Ἀγυπτῶς,
τὴν πάλαι ταύτην διὰ κακοξενίαν μαστίξαντα· καὶ
βαφήσεται ξίφῃ κατὰ σφαγῆς νηπίων, διὰ τὴν σφα-
γὴν τοῦ νηπίου. Ἴδει γὰρ Θεοῦ ἐκ παρθενικῶν εἰ-
μάτων ἐπὶ γῆς τεχθέντος, συνηλικιωτάς αὐτῷ δι'
αἵματος οὐρανοῖς ἀποτεχθῆναι· καὶ προτέραν ἐκεί-
νην τὴν ἡλικίαν ἀπόνασθαι τῆς Δεισσοτικῆς παρου-
σίας, ἣ τοῦτον εἶχε πρώτη ἐν τοῖς νηπίοις ὀρώμενον·
ὕστερον δὲ πᾶσιν ἡ ὠφέλεια ἤξει, ἐκείνου τῆς πάν-
των ἄναγεννήσεως τὴν σφαγὴν ὑφισταμένου· ὅτε ὁ
μέγας τοῦ Πατρὸς Ἀπόστολος, οὐ ἀπίσταται ἔργου
τελειωτῆς παραθέντος, ὁμοῦ πᾶσι τοὺς οὐρανοὺς
κόλπους ἀναπετάσει.

Μὴ πάλιν διὰ τὴν ἀποστολὴν, τὴν δίξαν τοῦ Μονο-
γενοῦς ὑποπτύσῃς· μηδὲ τὴν κυριότητα εἰς δου-
λείαν καταθιβάσῃς, ἀλλοτριῶν τῆς πρὸς τὸν γεγεν-
νηχέντα οικειότητος· ἀλλ' ἀκούων ἀκριστολήν, τὴν ἐν
τοῖς ἔργοις τοῦ ἀποσταλέντος συνδιοικονόμησιν ἐκδι-
δάσκου τοῦ ἀπεσταλκότητος, καὶ τὴν ἐφ' οἷς ὁ Λόγος
πραγματεύεται συμπαρουσίαν ἐκείνου· ἐπεὶ καὶ συ-
δταν φῆς λόγον ἀπεσταλκέναι, οὐ διαίρεις αὐτὸν τοῦ
γεννητοροῦ νοῦ· οὐδὲ δουλικὸν αὐτῷ περιτίθῃς σχῆμα·
ἀλλ' ὡς τοῦ νοῦ συμπρόντος, καὶ ἂ διατίθῃσιν ὁ
Λόγος συνδιατιθεμένου, τὴν ἀποστολὴν γεγενῆσθαι
τῷ σὺ λόγῳ ἔρεις. Ταῦτα πρὸς τοὺς θεὰ τὸ εὐ πε-
πονθέναι κακογενώμονας, καὶ τοὺς διὰ τὸ τετιμῆσθαι
καὶ ὑψῶσθαι τῇ τοῦ Λόγου ταπεινώσει, ἀτιμάζοντας·
τὸν τετιμηκότα, καὶ ἀμοιβὴν τοῦ ὕψους, τὴν ταπει-
νωσιν ἀντεισάγοντας. Ἀλλὰ πρὸς τὸν σοφὸν πρεσβύ-
την ἀπλωμεν· ὅς ἐν τῷ βᾶθει τῆς ταπεινώσεως, τὸ
ὑψος εἶδε τῆς μεγαλωσύνης· καὶ ἐν τῷ ἐξ ἡμῶν
ὄστρακίνῳ πτυχίῳ, τὸν μαργαρίτην εὗρε τῆς θεότη-
τος. Οὐ τῷ κάλλει τὴν ψυχὴν διαγανῶεις, τὴν ἱε-
ρολόγον γλώτταν κινεῖ προθυμότερον· παρ' οὗ καὶ
ἀμοιβὴν τῆς ἐν ἀγκάλαις ὑποδοχῆς τὴν ἐκ τοῦ βίου
πορείαν λαβῶν, ἄπεισι τοῖς ἐν ἔδου πενομένοις, ἐν
εἶδε πλοῦτον ἀναγγελεῖν ᾧ προσεγγίσας, καὶ τὴν

VARIÆ LECTIONES.

^d Ἰεῖπ. χάριν, vel quid simile.

ἐκ τῆς μαρνανθείσης σαρκὸς ἀποθέμενος νάρκη, καὶ τὰς αἰσθήσεις ἀναθήλας τῷ πνεύματι, λειτουργεῖ τὰ τοῦ Πνεύματος.

Πάλαι μὲν οὖν σύμβολα, ἔφει προφητικῆ, ἰδεῖν τε τὰ γινόμενα. Λαθὶς ἦν καὶ ἀνθραξ τὸ εἶνιγμα ἢ μὲν περιέχουσα ὁ δὲ τῶν ὑποφητικῶν ψαύων χειλῶν, καὶ τὴν προφητικὴν ἐκπυρηνίζων ἐπίπνοιαν. Γαῦτα δὲ ἄρα ἦν τὰ νῦν πράγματα, τὰ πόλαι αἰτίσματα ἢ γαλουχοῦσα καὶ παρθενεύουσα ὁ ἀπρόσιτος καὶ γρατούμενος. Κόρη κρατοῦσα καθάπερ λαθὶς τὸν ἀνθρακα τῆς Θεότητος, οὗ καὶ χεῖρες τοῦ ἱερέως ἀγιάζονται ψαύουσαι, καὶ στόμα πληροῦται ὑποφητικῆς τοῦ Πνεύματος ἄγκυλαι περιέπουσαι ὕλκα, ὅν ἰδὲν οὐ τολμῶσιν ἄλλοι ὀφθαλμοί· ὁ δὲ ἡμέτερον ἐνυλὸν, παρὶ [μετὰ?] τῆς αὐτοῦ ἐνώσεως οὐσίας, τὸ οἰκτεῖον ἔσσεκτον, τῷ ἡμετέρῳ ὕλκα βεβαστάχθαι ποιεῖ. Καὶ κρατεῖται μὲν ἐν σπαργάνοις· λύει δὲ τῶν τῆς σαρκὸς σπαργάνων, τὸν βαστάζοντα ἱερέα, ἐπαίπερ εἶδε ῥυσοῦς ὀφθαλμοῖς τὸ νεοφανὲς σωτήριον Ἰσραήλ. Χρὴ γὰρ καὶ τοῖς κάτω μεμνηῦσθαι τὰ ἄνω παράδοξα πράγματα, καὶ ὡς τοῦ κόσμου τὸ σωτήριον ἐπίστη· κακείνους ἐνηχηθῆναι ὡς σάρκα Θεὸς φορεῖ, καὶ παιδίον ὁ προαιώνιος γέγονε· καὶ ὁ τροφεὺς θηλάζει· καὶ ὡς ἐλεύσεται πόνων τοῖς ὀδυνωμένοις ἀπαλλαγῆ, τῇ ἐκείνου τῶν πόνων ὑπομονῇ. Διὰ τοῦτο μὴ πρὶν ἐξελεύσεσθαι τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς Συμεὼν χρηματίζεται, ἢ τὸν λυτρωτὴν παραγεγονότα θεάσεται. Ἄδὰμ ἀκοὴν βεβασμένην τῇ λύπῃ, χαρμῶσιν φθέγματι διανοίξει, καὶ παλάμαις οἰκταῖς μηνύων τὸν κλάστην φερόμενον, ἐξ ἀπογνώσεως εὐέλπιδα ποιήσει τὸν γέροντα. Εὐα μαθούσα γυναικὸς ἀποκηθέντα Θεὸν, ῥῆον ἔσται διὰ τῆν πῶν ὀθίων κατάραν, ἢν ἐκπυρροδοῦται· ἐξ αὐτῆς... Μωσῆς πληροῦντα νόμον οὗ γραφέντα δακτύλοις ἰδέξατο, καὶ τῶν ἐν πυρὶ καὶ βάτω θεοαμύνων τὴν ἐκδασιν εἰσεται. Πάντες οἱ κάτω ἐσκυθρωπακότες φαιδρὸν ὑποδέχονται κήρυκα. Ἦν δ' ἄρα καὶ τοῦτο τῆς ἀπίρου Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους στοργῆς, μὴ μόνον τοῖς ἐν θλίψει καὶ στενοχωρίᾳ αὐτὸν ἀφίχθαι παράκλησιν, ἀλλὰ καὶ προμνησκέναι τὸ εὐεργέτημα· ἴν' ἐν τῇ τῶν χρηστών ἐλπίδι, κουφότερον ἢ τὸ ἐπίπονον· καὶ ὑφεῖτο ταύτη ὡσπερ δρόσῳ ἢ φλόξ τῆς κακώσεως.

ut pedum afflictis positisque in angustia consolator præiret : quo bonorum spe, levior esset labor, etoque velut rore, afflictionis flamma remissa mi-

tesceret. Ἄλλ' ὁ μὲν τῇ παλαιότητι γεγηρακὸς ἱερεὺς, τῷ προσκυτέρῳ παραγεγονότι νηπίῳ, παλάμας λειτουργοῦς εἰς ὑποδοχὴν προσαγαγὼν, καὶ τὴν μέλλουσαν ἔσεσθαι προθυμικῶς σωτηρίαν, τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς τὴν λύπην ὁ ἀντιλαμβάνει. Τί δὲ ἡμεῖς οἱ τὴν παλαιότητα ἀποθέμενοι ; Οἱ ἀναγεννηθέντες διὰ τῆς γεννήσεως· οἱ προσεγενθέντες τῷ Πατρὶ διὰ τῆς καθ' ἡμᾶς λειτουργίας τοῦ ἡγαπημένου παιδὸς αὐτοῦ·

A grandi a sæculo veniam accepisset, abit inferni pauperibus, visi thesauri nuntium perlaturus : ad quem cum accessisset, contractum ex carne emarcescent torporem depellens, ac sensibus per spiritum revirescens, quæ sunt Spiritus, ministra-

Olim sane ostensa sunt prophetæ oculis earum rerum symbola, quæ geruntur²¹. Nimirum, forcepts ac carbo ænigma erant, illa quidem complectens; hic vero, prophetæ contiugens labia, propheticumque afflatum eliciens. Hæc porro erant, nunc gesta res, pridem autem ænigmata, nempe lactans mulier virgoque; inaccessus, quique nibilominus teneatur. Puella, forcipis instar Deitatis carbonem tenens; cujus etiam tactu sacerdotis consecrentur manus, osque prophetico spiritu adimpleatur : ulnæ materiales eum foventes quem absoluti a materia oculi incorporeique non audent aspicere, eum, inquam, qui suæ substantiæ uniens nostram molem atque materiam, quod majestate importabile habet, materiali nostro ac corpore portari facit. Ac quidem astringitur fasciis, solvit vero gestantem sacerdotem a carnis fasciis, postquam ille rugosis oculis recens ostensum Salutarem vidisset. Nam et positus in inferno nuntianda erant, quæ plena miraculo in terra gerebantur, atque ut mundi Salvator advenisset : ut et illorum insonaret auribus, Deum gestare carnem, atque eum, qui sæculis esset antiquior, puerum esse factum : ut, inquam, altor ipse alatur; utque sit venturus a laboribus ac doloribus liberator, qua ipse sustinebit labores. Idcirco Symeon responsum accipit, non se prius migraturum, ac a carnis absolvendum vinculis, quam videat adesse Liberatorem²². Obturatas præ tristitia Adami aures, pleno gaudii sermone aperiet, nuntiansque suis se manibus gestasse Creatorem, spe defectum senem, spe bona augelbit. Discens Eva feminam Deum peperisse, lenius feret partus maledictionem, quam sibi ipsa prævaricatione ascivit. Audiens Moses implentem legem, cujus is digito scriptam illam accepisset, eorum quoque quæ in igni ac rubo viderat²³, eventum pernoscet. Universi in inferno mæsti agentes, lætum suscipient præconem. Erat sane hoc quoque infiniti erga humanum genus divini amoris, et quoque suscipient præconem. Erat sane hoc quoque velut rore, afflictionis flamma remissa mi-

Cæterum senio quidem veteratus sacerdos, seniori advenienti infanti, manus suscipiendo famulantes offerens, ac ubi futuram salutem præmisso cantico laudasset, solutionem a carnis vinculis mercede recipit. Quid vero nos qui deposuimus vetustatem? Qui nativitate regenerati sumus, qui Patri oblati, per unigeniti Filii ejus in corpore nobis simili ministerium, quodnam ministerium, quodnam obsequium

²¹ Isa. vi, 1 seqq. ²² Luc. ii, 26. ²³ Exod. iii, 5.

VARIE LECTIONES.

• Ἰσ. λβσιν.

cultumque offeremus? Plane ut nos ipsi ei offeramus, cujus oblationis ergo tanta illa exinanitio fuit ac inclinatio, ut imaginem integram servemus, nec Dominicæ picturæ obruamus florem: quin potius ut non defunctorie eam depurgemus, pulchrisque rursum coloribus novum ei florem addamus. Efficiamur altissimi Patris filii, propter eum qui ex nostra extrema vilitate matrem agnovit. Efficiamur Dei templum: hoc enim Dei ad homines adventus complementum. Nos ipsos ornemus virtutum ornamentis atque tropæis, latitantiaque animis vitiorum ac perturbationum reptilia tota virtute persequamur. Manus castas reddamus, benefici in conservos, qui a Domino præclare beneficia consecuti simus. Benignitatem ac clementiam exhibeamus, qui ipsi benigne clementerque fuerimus habitii. Ad augmentum promoveamus spiritualis ætatis eum reveriti, qui in carnis nostræ imperfecta ætate versatus est nostræ imperfectionis causa. Einundemus igni labia; nam et nobis expiatorium licet carbonem contingere. Quinimo quibus ejus nobis sit facta facultas, ne inde accedentem emundationem contemnamus. Sic sacri, eum adeuntes qui hodie offertur in templo, una cum vetula ac casta Anna vicissim constebimur: semper virginem Matrem affabimur, non ex iis quæ Synagoga in ejus primogenitum Filium mollura est, neque id vero, *Tuam animam pertransibit gladius* ²⁵, sed de beneficio quod orbis fines consequentur; de gaudio colloquemur, cujus divitias adepti sumus.

Te castissimam magnifice efferimus (non incongruo clamemus vocis sono) per quam magnificus opifex, maximum suorum operum, summeque horrendum perfecit; quæ continentem omnia, sine continueris: ex cujus uberibus altus sit, qui universis e terra, quo alantur producit; quæ sola benedicta sis inter mulieres, universoque generi benedictionem hæreditate comparaveris, ac tristem majorum sortem a nobis abstuleris. Vetera te ænigmata felici partu matrem præsignarunt: nempe thronus, ac forceps, domusque plena gloriæ: ac si qua ejusmodi, videntes oculi, hæc nusque umbram obtuentes, tua mysteria contemplantur: nunc autem præsens ipsa clare ostendis, commutatis quæ umbrarum erant, in eam claritatem quam gratia habet. Nunc te perspicue Cærubicum thronum, quin et illo augustiorem videmus. Nunc te forcipem ignem ferentem docemur, ac sanctitate plenum delubrum. Dominus enim velut in throno in te requevit, eumque forcipis instar complexa es, qui majestate importabilis existit: ac domino fuit contentus, qui nusquam potest capi. nos gloriæ tuæ ac felicitatis participes feceris.

Sed, o Virgo materque, cujus ex intemeratis sanguinibus formatione, velut in libro, Verbo con-

²⁵ Luc. II, 38.

Α τίνα λειτουργίαν, τίνα προσέεισομεν θεραπείαν, τίνα τὴν ἡμῶν αὐτῶν προσαγωγὴν, δι' ἣν ἡ τοσαύτη κίνωσις καὶ συγκατάθεσις: τὴν συντήρησιν τῆς εἰκό-
νος, καὶ τὴ μὴ συγχῶσαι τῆς Δεσποτικῆς ζωγραφίας τὸ ἄνθος· εἰ δ' οὖν, ἀλλὰ τὸ μὴ παρέργως ἀνακαθαί-
ρειν, καὶ τοῖς καλοῖς πάλιν αὐτὴν περιανθίζειν χρώ-
μασι. Γενώμεθα Πατὴρ τοῦ ὕψιστου υἱοῦ, διὰ τὸν ἐκ τῆς
ἡμετέρας ἰσχυατικῆς μητέρα γνωρίσαντα. Γενώμεθα
ναὸς Θεοῦ· τοῦτο γὰρ τῆς πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημίας
Θεοῦ ἡ συμπλήρωσις. Κοσμήσωμεν ἑαυτοὺς ἀρετῶν
ἀναθήμασι, καὶ τὰ ἐμφωλευόμενα τῶν παθῶν ἐρπετῶν,
δὴ δύναμις ἐκδιώκωμεν. Ἄγνισωμεν χεῖρας, εὐ τοῖς
ὁμοδόμοις ποιῶντες, οἱ εὖ καὶ καλῶς παρὰ τοῦ Δε-
σπότητος παθόντες. Φιλανθρωπιώμεθα, οἱ φιλανθρω-
πίας ἡξιωμένοι. Πρὸς αὐξήσιν τῆς πνευματικῆς ἀνά-
στασις ἡλικίας, αἰδοῦμενοι τὸν ἐν ἀτελεί σαρκὸς ἡλικί-
διὰ τὴν ἡμῶν χρηματίσαντα τελειότητα. Καθαρω-
μεν περὶ τὰ χεῖρα· ἔστι γὰρ καὶ ἡμῖν τοῦ καθαρι-
κοῦ φαεῖν ἀνθρακός· μᾶλλον δ' οἷς ἐξώμεθα τῆς
αὐτοῦ ἀπολαύσεως, μὴ τῆς ἐκείθεν καταφρονῶμεν
καθάρσεως. Οὕτω προσιώντες ἱεροῖς τῶ σήμερον προ-
σαγομένῳ ἐν ἱερῶ, τῇ γηραλαίᾳ καὶ σώφρονι Ἄννη
συνανθομολογησόμεθα· προσφθεγγόμεθα τῇ ἀειπαρ-
θένῳ Μητρὶ, οὐκ ἐξ ὧν κατὰ τοῦ πρωτοτόκου Παιδὸς
αὐτῆς παλαμήσεται Συναγωγὴ· οὐδέ, Σοῦ τὴν ψυ-
χὴν διαλεύσεται βομβαίλα· ἀλλ' ἐξ ἧς κληρονομαί
εὐεργεσίας τὰ πέρατα, ἐκ τῶν χαρμοσύνων διαλεγέ-
μεθα, ἧς τὴν χαρὰν ἐκλουθήσασιν.

C

Μεγαλύνομεν σε τὴν πανάμωμον (φθόγγῳ μὴ ἀνε-
ξίῳ βοηθώμεν) δι' ἧς ὁ μεγαλοῦργος τὸ μείζον τῶν
ἔργων αὐτοῦ καὶ φρικτὸν ἐτελείσατο· ἡ συνέσχεσις ἐν
κόλποις τὴν συνοχίαν· ἧς διετρέφῃ μαζῶν, ὁ παῖς
ἐκ γῆς ἀναβλαστάνων τροφῆν· ἡ μόνη ἐν γυναιξὶν
εὐλογημένη, καὶ τὴν εὐλογίαν τῶ γένει κληροδοτή-
σασα, τῆς στυγηρᾶς τῶν προγόνων κληρονομία; διὰ
σοῦ ἀφ' ἡμῶν ἀρθείσης. Αἰνίγματά σε παλαιά, τὴν
εὐώδινα προτοτόρει μητέρα· θρόνος; καὶ λαβίς· καὶ
οἶκος πλήρης δόξης· καὶ ὅσα ἄλλα, ὀφθαλμοὶ ὁρῶντες
μὲν, τῆς δὲ σκιὰν ὁρῶντες, σοῦ ἰθεῶντο μυστήρια·
νῦν δὲ τρανώ; ἐμφανίζῃ αὐτὴ παρῖοσα, τῶν σκιω-
δῶν ἀμειφθέν ἰ πρὸς τὴν ἐν χάριτι τρανότητα. Νῦν
σε τηλαυγῶς τὸν Χερουβικόν, μᾶλλον δὲ, τιμιώτερον
θρόνον ὁρῶμεν. Νῦν σε τὴν πόρφυρον λαβίδα κατα-
μαρθένομεν, καὶ τὸ πλήρες τοῦ ἀγιάσματος τέμενος.
Ὡς γὰρ θρόνος ἐν σοὶ ὁ Δεσπότης ἀνεπαύσατο, καὶ
ὡς λαβίδι περιεσχέθη ὁ ἄσπεκτος· καὶ οἶκῳ κενώρη-
ται ὁ μηδαμοῦ χωρητός. Μακαρία μόνη ἐν γυναιξὶν
ἀληθῶς, καὶ μεταδοῦσα τῆς σῆς εὐκληρίας ἡμῖν καὶ
μακαριότητο.

Sola tu vere benedicta inter mulieres, ac quæ

Ἄλλ', ὦ Παρθένη καὶ μήτηρ· ἧς ἐκ τῶν ἀρχάντων
αιμάτων τῇ διαπλάσει ὡστερ ἐν τόμῳ τῶ Δόγῳ προ-

VARIÆ LECTIONES.

† Ἰσ. ἀμειφθέντων.

εμψυχισαντες, την ἀλογίαν ἀπιστευόμεθα, αὐτὴ τῷ
 τόκῳ σου τῶν ἡμετέρων λόγων τὸ δῶρον προσάγαγε·
 ἀνάξιο) μὲν, ὁμῶς δὲ τὸ σήμερον οἰκονομηθὲν, ἐκεί-
 νῳ τιμῶντι μοι ἀπεργασμένον, δέξαι τοῦτο. Σοὶ γὰρ
 τῇ ἐμοὶ βοήθῃ θαρβήσας, ἀνεδεξάμην τὸν κάματον.
 Ἐμὴν ἑ ἐκ βρέφους καὶ εἰς τοῦτο μέτρον ἤκουσι
 βίου, ἐπίκουρος πάσαι, καὶ πάρεσός γε διὰ παντός·
 μηδὲ μακρύνῃς ἀπ' ἡμῶν τὴν σὴν προστασίαν· ἀλλ'
 αἷς ἐξ ἀρχῆς περιεπέπαισται πτέρυξι σκέπουσα, διατίθει
 πρὸς τὸ συμφέρον τὸν βίον· συνδέκουσα τὴν ἔθου τῇ
 σῇ μεσιτείᾳ βασιλείαν δέειπαι, φυλάττουσά μοι τὴν
 μεγάλην τοῦ Υἱοῦ σου κληρονομίαν· τοῦτό μοι τὸ
 πάντων προτιμώμενον· ἐξανύουσα τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ
 σου, τοῦ ἁγίου ἔθνους τὴν σωτηρίαν. Ὑπὲρ τούτων
 Ἰστασο παραιτουμένη· καὶ μὴ διὰ τὸ ἐμὲ θφλεῖν, οὔτοι
 πρὸς πείραν κακώσεως ἤκωσιν. Ἐχεις οἷς δυσωπή-
 σεις. Ἐχεις οἷς πείσεις, τὰς χεῖρας αἷς ἐδάστασας·
 τοὺς μαστοὺς οἷς ἐθήλασας. Τὰ τῶν σπαργάνων ἀνά-
 μνησον, τῆς ἁλλῆς ἐκ βρέφους ἀναγωγῆς, τὸν ἵνα
 λαὸν εἰς δόξαν ἑαυτῷ περιποιήσῃται νηπιάσαντα.
 Τοὺς σοὶς τὰ ἐκείνου σύμμιζον, τὸν σταυρὸν, τὸ
 αἷμα, τὰ τραύματα, δι' ὧν σεσώσμεθα· καὶ δοξα-
 σθεῖτε γε ὁ πρωτεύσιος λαός, καὶ νῦν τῆς παρ' αὐτοῦ
 ἀπολαύων κηδεμονίας, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος, νῦν
 καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

suescentes, brutalem abjecimus vitam, tu tuæ proli
 nostrum hoc offer verborum donum : ac quan-
 quam haud satis dignum, mihi tamen honore pro-
 sequenti, quod ab illo provide hodie dispensatum
 est, suscipe elaboratum. De te enim mea adjuvante
 concepta fiducia, laborem suscepi. Quæ a puero,
 inque hunc adulto ætatis modum auxiliatrix ades,
 quæso, semper adsis, necve a nobis præsidium
 tuum elongaveris : quinimo quibus a principio alis
 protegens fovisti, vitam compone pro eo ac com-
 modum sit ; simulque fove quod tuis intercessionibus
 fovendum imperium iundasti, magnam illam
 Filii tui mihi servans hæreditatem : mihi hoc uni-
 versis clarius, electæ plebis tuæ, nationis illius
 sanctæ, perficiens salutem. Pro his sta, ac depre-
 care, nec quia reus ego ac debitor sim, calamita-
 tis illi periculum fecerint. Habes quibus exores,
 habes quibus suadeas atque impetres : nempe ma-
 nus quibus portasti, ubera quibus lactasti. In
 memoriam pannos revoca ; infantis aliam educa-
 tionem ei, qui ut populum sibi compararet in
 gloriam, factus est infans. Tuis ipsa commisce quæ
 illius sunt, crucem scilicet, sanguinem, vulnera,
 per quæ salutem adepti sumus : magnificabiturque
 peculiaris populus, nunc quoque ejus cura fruens.
 Ipsi gloria ac potestas, nunc et semper, et in sæ-
 cula sæculorum. Amen.

ORATIO V.

*In Christi natalitatem, seu in ipsius Christi Regis gloriæ e Porta obsignata egressum, servorum oculis
 in forma servi esse offerentia (7).*

(MARACCI *Leonis Mariale*, p. 53.)

Dei natalitatem in carne celebramus, omnis con-
 celebret spiritus. È virgine prodeuntem Matre ho-
 noramus eum, qui ex Patre natus est ante Lucife-
 rum ; cælum et terra ad hoc se consociant. Can-
 temus una voce clamantes : *Gloria in excelsis Deo,*
et in terra pax, quoniam Altissimus imis in tene-
 bris jacentem visitans, a sui orientis altitudine
 usque ad illum descendit, quoniam seipsum incli-
 navit, ut depressos erigens, in suam eveheret al-
 titudinem. O stupendam, et ex omni æternitate rem
 novam ! Qui sæcula condidit, in eo quod conditur
 esse incipit. Antiquus dierum nuperum se osten-
 dit. Creator in materia creaturæ formatur. Incom-
 mutabilis figura Patris ad imaginem in mala prola-
 psam sese demittit, ut illa rursus figuram resumat

C similitudinis. Venite, exsulemus Domino, qui servi
 formam assumpsit. ut jacentibus in mœrore et
 angustiis afferret lætitiā. Adeste, quotquot cælum,
 quotquot terram incolitis, communi gaudio persua-
 mur. Jubilemus adveniēti Salvatore, qui miserissimi
 pereuntes Salvatore indigebamus. Jam enim illius
 misertus est Deus, quem initio pro sua bonitate im-
 maculato digito formavit. Venit diu extorribus e
 patria reditum largiturus, absorpto transgressionis
 crimine in gratiarum amplitudine. Non amplius
 ligni reus sum, qui reus, male illo degustato, prius
 eram. Liberat enim nos reatu Creator, particeps
 creationis meæ factus ; nec infelix esse cogor ob
 damnum per mulierem factum.

Mulier enim, lucri origo (8), vitam mihi trans-

VARIÆ LECTIONES.

ἢ Leg. ἡ ὁμῖν.

NOTÆ.

(*) Græce non exstat impressa.

(7) Regiam hanc de partu B. Virginis, seu de na-
 tivitate Domini ex beata Virgine orationem (quam
 in Bibliotheca Mariana, dum alia de Maria Deipara
 Leonis opera recenserem, ex incuria enumerare
 oblitus sum), habent Græce ms. sub Leonis impera-
 toris nomine codices Vaticani, et Messanenses, nec-
 non perantiquus codex Græce ms. clar. viri Leonis
 Allatij : Atque ex interpretatione Jo. Matthæi
 Caryophylli Iconiensis episcopi nunc primo apparuit.

D (8) *Mulier enim lucri origo.* Et vere B. Virgo lucri
 origo appellatur a Leone, cum longe majora per
 illam nobis fuerint collata, quam per Evam ablata.
 Appellatur etiam B. Virgo a B. Petro Damiani in
 Homil. de Nativ. B. Virg. *Origo principii, quia ille
 ex ea prodiit per materiam carnis, qui caput est, et
 initium omnium rerum per essentiam deitatis ;* ab
 Alb. Magno *Super Missus est angelus*, cap. 184, *Origo,*
omnium, quia Mater Dei, qui est origo omnium :
cum quidquid per se est origo causæ, est etiam per

tulit in felicitatem. Mulier sancta, et pura, virginis e sanguinibus Filium procreans, egenum Adam sublevavit, opulentissimi Adæ ex ea nati, quæ exterius videtur inopia, quod vile est sibi unientis, et auis opibus paupertatem erigentis. Nam quia Deo placuit notam facere misericordiam suam, bonitatem hanc effudit abunde, ut se ostenderet non modo malorum nostrorum sensu moveri, sed etiam in habitu peccatoris demissum, quo suis virtutibus remedium errori afferret, et innocentia sua reatum culpæ deleteret. Propter hoc vulva capit eum, qui pulla re capitur, et pannis involvitur, qui tactu liber est, et labe. Deusque cum errante et exsule familiariter versatur, ut reducat ad sua, causam rite et egregie transferens, quæ me propriis sedibus ejecit. Ne te jactes de fraude, qui per eam genus humanum subiecisti, subjectumque illum tibi reddidisti, qui ad regnandum creatus erat. Nobiscum Deus: cum rerum egenis auxiliator, cum impotentibus fortis, cum reductis in servitute liberator, per quem etiam fiet ut nefarius vexator loco multarum contra nos virium suæ quoque potentiae faciat jacturam, dum illos quos ipse se comprehensurum potente manu quasi nidum, superbissime jactaverat, Creatoris manu liberantur, qui nunc infans visus, et pravæ aspidis foramina perscrutatus est, mortiferumque enecavit fetum, et vitam universo attulit mundo. Scitote, omne genus hominum, Deum hominem factum, ut sibi eos assides faceret, qui ab ejus affinitate deciderant; ut humana mens ad mala proclivis, neque eo tantum malo laborans, sed nec etiam sentiens ad mala se ferri, neque se dominam motionis statuens, sed habenas omnes sursum trahentes, excutiens, veluti onus et pondus otiosum, circumducta per malorum campos a carne, cujus ipsa debet esse auriga; hæc, inquam, mens divinæ menti unita, ut sentiret in illa quæ passa fuerit, et per hujus vocem, quæ propter reverentiam exaudiretur a Parente, et auxilium divinæ bonitatis experiretur. Et sane quidem sine carne etiam facile erat constituto in periculis præstare auxilium. Quid enim Deo volente non fiat? Quia tamen opus erat eum qui peccaverat, et se quod peccasset agnoscere, vocibusque misericordiam implorantibus expiare peccatum, quod mens humana non poterat, ut quæ in pelagus vitæ ratione carentis submersa erat: idcirco tota ipsa divina mens unita extrahit illam de absurdo irrationalis vitæ statu, deprecantemque pro illa vocem emittens, per sui reverentiam facit, ut malorum nobis series in opera misericordiae desinat. Idcirco Divinitatis (reor) ignem intolendum

A fert Virginis uterus, formaturque de sanguinibus ejus Opifex. Quanquam, et aliæ sese offerent casæ, quibus rei hujus consideratio non perfunctorie fiet. Nunc vero cognoscite, imo vero cognoscamus Verbum in præsepi animalium jacens, qui, errore abducente de rationis statu, a Dei cognitione longe aberamus. Abeat error, qui hactenus hominem a suo Conditore sejunxit, et honorem Creatoris ut offerret creaturæ suasit, Qui ab uno vero Deo creaturam abstrahens, turbis deorum subiciebat, cum non modo aliæ creaturæ in divinam dignitatem male ab hominibus eveherentur, sed illi sibi etiam divinitatem tribuerent, et proinde sexcentos confingerent deos, et quos liberet divinitate donarent. Quasi oporteret non modo nos a Deo procul esse, verum etiam tyrannice Deum opprimere. Proh nequitiae institutorem! Ille ab initio hoc excogitavit, ut similis Altissimo fieret. Ille hominem, clarum divinæ dexteræ simulacrum, non solum amanti inimicum reddidit per transgressionem præcepti, sed illi etiam constituens adversarium, imitatorumque sibi fecit, suadendo, ut divinam sibi dignitatem arriperet. Et hic quidem deus erat, quia gravi usus manu, tyrannidis vi, aliis excellentior evasit. Ille vero deus, quod cruentus, hominumque cadibus insignis, manu sibi ad fundendum sanguinem paratiore. Alius quoque deus, quod acri fuerit ingenio, et auctor aliojus inventi admirationem meruerit. Honoretur et muliercula, quod crines apte comptos contorqueat, et alia, quod elegantis speciei lascivos deceperit et attraxerit amatores, et præmercede meretricis lascivique ab illis accepterit numerari inter deos. Alius alia ratione in deorum album ascribitur. Ita Saturnus tyrannica manu in patrem insurgens, non modo nudavit imperio, sed naturalibus quoque orbavit, ea præcidens, per quam in lucem est editus, et proinde e tyranni dignitate in dei majestatem erectus est. Ita prognatus ex eo Jupiter, paterni animi hæres, simili modo dei nomen sortitus est. Et Mars pariter, quod mortuum stragis auctor, in deorum ordinem cooptatus, Et Mercurius, quod cæteris dicendi arte præcelleret, ipse quoque numinibus insertus est. Dionysius quoque quod roris cor emollientis (ut gentillis quidam sapientia clarus dixit) inventor fuerit, diviniq; honoribus dignus est habitus. Sane hæc allegoriis contegere ne contentur gentiles, Saturnum in Tempus excipientes, et fabulosos rerum præsides inducentes, qui heri et nuper cum essent homines, in deos translati sunt: nam sic etiam absurda nimis sunt quæ afferuntur. Attamen ad hæc illi, ut honestiora, nequaquam confugiant, sed sine tegumento

NOTÆ.

se origo, et causa causati; ab Ecclesia Græca in Menæis die 27 Maii, *Origo rerarum mundi hilaritatum*; a S. Anastasio archiepiscopo Antiocheno in Orat. 2 de Annuntiatione, *Origo prima lætitiæ*; a S. Joanne Damasceno in Menæis Græcorum die 15 Jan. *Origo omnium amicitiarum*; ab Iupoentio

papa III, serm. 2 de Assumpt. *Origo salutis, et virtutum*; a Jacobo de Voragine archiepiscopo Januensi in Mariali L. M. Sermon. 2. *Origo omnium gratiarum*; denique a Joanne Pico Carthusiano lib. 1 in Cant. cap. 2. *Origo bonorum omnium mundique melioris*.

allegoriæ nuda esse permittant : a Phœnicibus primis (ii enim Saturno, uxori et reliquæ familiæ auctores fuere, ut dii nominarentur) veritatem discentes, qui ex hominibus primi, aris et sacrificiis honorantes illos vita functos, posteris exemplum reliquerunt cultum iis insipienter deferendi. Eodem plane modo et Minerva crinibus bene contortis habetur pro dea, quanquam parentibus non illustribus prognata; licet eam gentiles e summo vertice ortam asserant. Et Venus loco muneris dea fuit eorum suffragiis qui cum ea libidinem exercebant : et ratum habetur decretum, quia lascivis placuit, Pana quoque, cornigerum qui primus ovillum dux fuit, legesque pastoralis curæ ostendit, necnon et Apim, et Ibes, et cæteras bestias cœtui deorum asciscunt, eorumque religionem quasi deorum magnificiunt. Cui signa etiam data, causa ob quam delata est illi dignitas, fistula, et cornu, et pedum caprinorum mistura. Osiris quoque eodem titulo ab iis renuntiatur, quoniam calliditate usus suos sibi hostes subegit telis, non ut erant, sui speciem offerentibus, sed veritatem aliqua ex parte celantibus. Unde factum ut facile capti sint, quibus insidiæ paratæ erant eo quod dolum non cognoverint, sibi que non consuluerint, sed in periculum sese temere conjecerint. Verum in his quidem hominibus vanitati inserviebat, ea sentiens quæ illi a quibus in servitutem redactus erat. Neque enim fieri poterat quin is, qui verum Deum ignoraverat, ita esset affectus, ut sibi deos crearet, nec finem ullum haberet præ ignorantia, sed ad deteriora, velut unda deflueret, effusus jam a veri Numinis agnitione. Cæterum administrantis omnia præpotentisque Dei munus erat, de salute sui opificii cogitare, sibi que soli convenientem gloriam non permittere, ut aliis tribueretur, sed sibi quidem recuperare honorem, ferre vero etiam opem jacenti in summis miseris, qui ut beate viveret, creatus erat.

Quoniam igitur ita faciendum erat, datur nobis Puer æternitate antiquior, et splendor gloriæ noctem vitæ nostræ illuminat, ut discussis per ejus radios multorum tenebris deorum, unum Deitatis lumen in Patre, et Filio, et Spiritu sancto conspiceremus; nec personarum distinctione nos abducente ad Deorum multitudinem, nec unitate luminis cogente ut confundamus personas. Neque enim necesse est ut, juxta inanes quorundam sermones, alterum sequatur ex duobus, vel unitatem cum ternario multiplicari, vel certe ternarium redigi ad unitatem. Non enim unitas, sed personæ habent, ut distinctionem ferant, per quam nobis adorantibus Trinitatem sit, ut extra unam dominationem nequaquam vagemur; aut certe quibus ob distinctio-

nem personarum, distinctio quoque naturarum sequitur, sibi quoque adinventiant, quid cuique insit naturæ, ut sic Trinitatem fugientes eandem multiplicent. Quod si etiam quæ diversæ sunt naturæ, habent plane quo distinguantur a se invicem, amentia Dei naturam librantis erit, illud quoque dare, quo unam ejus naturam in tres discernunt. Nam ingenitum et genitum non est cur ad naturarum distinctionem proponant : quandoquidem vel in ipsis compositis, et divisionem admittentibus hæc non sunt naturas distinguentia, neque in diversa secant, quod unum est.

Verum illi nugentur; nos autem adeamus Bethleem magni consilii Patris Angelum nostra indutum forma conspecturi, quem ex utero genitum ante Luciferum, nunc misertus nostri, de matre nasci voluit, et cum egenis et vilibus conversari, suæ gloriæ, divitiarumque hæredem. Consideremus, quæ ibi fiunt, Matrem nova partus lege utentem (9), Infantem natura ipsa antiquiorem, Deum in fasciis jacentem, in brutorum præsepi immorans Verbum, ut ego vale dicens instituto vivendi more brutorum, Verbum agnoscam, et cum eo simul quiescam. Nam quia rationis meæ nobilitas in vilitatem redacta erat, motibus ratione carentibus subjugata; subque ponderosa carne jacebat, quæ ei conjuncta erat; ut sublime illam eveheret, carnem sibi unit Verbum Creator, ut et ratio suæ nobilitati restitueretur, ut caro non omnino ad ima feratur, rationi parens, non secum illam detrudens, et cum illa petente superiora, simul ascendens. Huc spectat extrema paupertas ejus qui terram fundavit, nec tamen locum habebat in quo habitaret, postquam in ea diversari voluit, sed speluncæ excipiebatur hospitio solamen indigentia præbentis. O res, quæ nec menti nec verbis permittunt, ut suo fungantur officio! Non est ei locus in terra nascenti, qui illum verbo suo progenit! Præsepe illum suo sinu excipit, qui cælestes sinus expandit. Cæterum terra quidem hospitium tenue dat, at vero cælum annuntiat adesse Dominum, stellam tubæ loco adhibens, cum videret Regem ministrorum officio destitutum, soloque Matris satellitio fulgentem. Vocat ut honorem deferant promptissimos ad obediendum Magos, et ad hoc ipsum venientes. Eos igitur clamante advocat stella; verum et pastores properant Natum quærentes, indeque de eo admittunt. Oportet enim, ut pastoribus Pastor ille appareat, qui venit, ut perditam ovem humeris impositam reduceret, quam ille ut quæreret nunc quidem advenit e porta egressus obsignata (10). Perveniet vero etiam usque ad portas inferorum, cum morte

NOTÆ.

(9) *Matrem nova partus lege utentem.* De novitatibus partus Virginei præclare omnino B. Petrus Damiani sermone 11 et 61; Gregorius Nyssenus Homilia 15. in Cant. ad illud : *Dilectus meus candidus, et rubicundus, electus ex millibus*; D. Augustinus in psal. 101, super illud, *Similis factus sum pellicano solitudinis*; S. Petrus Chrysologus serm.

15; Riccardus a S. Laurentio lib. x de Laud. B. Virgin., et Guericus abbas, serm. 1, de Nativ. Domini, quorum verba adducit P. Theophilus Raynaudus in Diptychis Marianis, parte 1, puncto 7, num. 30 et 31.

(10) *E porta egressus obsignata.* Respicit Leo noster ad portam illam clausam quam soli princeps

fera illa omnia devorante dimicaturus. Sed hæc A
postea. Nunc vero fugiendum illi est in ipsis fasciis
summa ipsa exinanitione, non sine sua exinanitione
manente. Jam quippe Herodes furore corripitur,
et victimas ob infantem natum infantes Bethlicem faciet,
cæsaque ætate adro tenera, ne quidem quid
agatur sentiente, intiget gladium, et regnum erit occisorum
crimen. O mentem, et ferino crudeliorum ingenio! Statim
videlicet infans assumet sibi imperium, et privabit regno?
Propterea timens effuso gaudet sanguine. An vero non id
cogitat, sed ut futura præveat, jugulandum existimat
immaturam ætatem, quam in suam motens perniciem non illum demet
quem querit. Cum si opportunum tempus expectasset
quod illi forte dedisset ut comprehenderet quem querebat,
tunc eum e medio sustulisset. Nunc vero mirum cum
esset, si qui querebatur non latuisset, ob rei obscuritatem
nihilominus turbatur, et planum sit omnibus illum delirare,
quod infantes æquo omnes affatim persecutus sit, quem
admodum rabiosi canes æque omnes obvios adriuntur.
Amentissime hominum, nunc te promittis iturum ad
adorandum, et nunc sanguinem potare optas! Sed
omittamus illum in sua insaniam, ante magnum, proque
universo mundo mactandum Agnum, hostias cædentem
pro illo nectas, ut etiam tenera ætas infantium non
esset inimicis ab offrendo munere, sed ipsa quoque
offerret sanguinem Deo e virginalibus orto sanguinibus,
utque puerili amentia laborantium Deo inimicorum, qui nec
tibiarum sonos, nec lamenta audiunt, ut scriptum
inquit, in suo ipsorum sanguine præsignaret perniciem,
quam sponte obirent, occiso per furorem debacchantium
Rege gloriæ, et suarum passi animarum jaetsram:
quamvis non pro illo, sed ob suam ipsi rabiem, qua
vel in eum sunt, et mortem, et perniciem sustinuerunt.
Et hæc quidem considerare licet de cæde infantium
suum offerentium sanguinem. At vero Medi rite agniti
honorent Regem, congruentia rebus offerentes munera,
tanquam Regi et Deo, mortalique ad offerendam mundo
vitam, auro, thure et myrrha honorem implentes.
Sed ad hæc, et aliam subesse in muneribus notandam
inspicio significationem. Videtur enim mihi præter id,
quod ea que offeruntur quid in infante nato sit denotent,
prænumtia quoque esse futuræ quamprimum ipsi hæreditatis
gentium. Propterea

A saue consanguineus nemo, sub lege constitutus,
Regi universorum infanti munera offert, sed adorationem
præcipientes alieni a cognato sanguine, et gentem ab aliis
segregante lege, Magi ea dant, præsignificantes in
seipsis fore ut gentes prævertant legis cultores,
et per rivos sanguinis propinquos Hebræos, in agnoscendo
adorandoque Rege illo qui nunc, ut ditaret, ad summam
devenit inopiam. A quibus et fidei sinceritatem, et gratum
plorum operum odorem, et motuum carnis restrictionem,
veluti aurum, et thus, et myrrham accipiet, quibus dux
erit ad adorandum affulgens prædicationis splendor
Oriens, per stellam Magorum nunc ducem prænotatus.
Modo enim fugiet ira percitum Herodem, et excipietur
Ægypto, tum ut beneficium illa recipiat, quem habuit olim
punitorem, tum ut aliud mysterium hac præsentia
notetur, visitandos videlicet eos, qui spiritali serviebant
Ægypto, et inde liberandos, qui ductorem eum sequuntur,
qui infans conspicitur. Fortasse etiam fuga infantis in
Ægyptum, symbolum erat migraturæ ad gentes doctrinæ
evangelicæ. Sicut enim Judex rex ob natum Isaac
puerum, ita affines illi ob amentiam Judæi, exorientis
per linguam discipulorum prædicatione evangelicæ,
furore corripientur, et aggrediantur quidem cruciatibus
animis prædicationis cursum comprimere, sed nihil
efficiunt. Verumtamen in præsentia nefarium Herodem
fugiens contendit in Ægyptum. Postmodum vero
mauum scelestarum audacia, inter mortuos numerabitur,
quando Scribarum et Pharisæorum caterva tendent in
eum, qui venit ad ferendam salutem, insidias. Quæ ut
in opus abierint, efficiunt ut oblationis medicorum
munerum significatio suum sortiatur finem, cum ipse
myrrha condietur, ut mortalis, ut vero Deus, gratum
incorruptionis odorem mundo diffundet, gentesque et
gentium oblationes suscipiet. Verum hæc suo tempore
fient. Nunc autem que sunt præsentis agamus, et
proposita nobis tractemus. Honoremus Domini
Nativitatem, festinemus ad videndam in spelunca
hospitantem. Agnoscamus tantam depressionem
ejus qui est omni altitudine excelsior. Noscamus
cujus rei gratia tantum mysterium sit, ut qui omnes
ditat ad inopiam redactus sit, et creetur Creator et
Deus nascatur ut homo, licet non more humano: et
videlicet contractum

NOTÆ.

absque aperitione, et clausura salva, perviam vidit
Ezechiel. capit. XLIV: *Porta hæc clausa erit, et non
aperietur, et vir non transibit per eam, quoniam
Dominus Deus Israel ingressus est per illam, eritque
clausa principi.* Hæc enim prophetica verba ad
Mariam ante partum, in partu, et post partum, vere
Portam perpetua clausam, sedulo accommodantur
a Chrysostomo homil. de S. Jo. Baptista, Hieronymo
in cap. XLIV Ezechielis, et lib. II contra Pelag.,
Ambrosio de Institutione Virg. cap. 7 et 8, Augustino
serm. 2 et 14 in Natali Domini, Eusebio Emisseno
Homil. 1 de Nativitate Domini, Rufino in
expositione symboli, Damasceno lib. IV de Fide

Orthodoxa, Petro Damiani serm. 3 de Nativitate
Virg., Amedeo Lausannensi Homil. 4 de Laud. Virg.,
Germano Constantinopolitano Oral. de Nat. B. Virgin.,
Hesychio Homilia 2 de Deipara, Proclo Constantinopolitano
in Sermon. de Nativitate Domini, Ruperio lib. 1 in
Matthæum aliisque pluribus. Vide Colvenerium in
Kal. Mariano die 25 Decembris, num. 4. 5. 6. 7 et 8.
Ubi adducto etiam prædicto Ezechielis testimonio,
SS. Patrum explicatione roborato, de porta clausa,
que non aperitur, late probat Mariam Virginem
clauso utero, atque inviolatis integritatis
signaculis Christum Dominum peperisse.

instauratur, ut terra obrutum repurgetur, et in-
venta drachma suo reponatur in thalamo, ut ne
amplius in vilitate jaceamus, nec turpiter servia-
mus, sed ad nostram Intuentes nobilitatem, vir-
tute sublimis exinanitionis, vilitatem commute-
mus, loco servitutis eveci in dominatum, pro ege-
state divitias comparantes, quæ sunt ejus acqui-
rentes, qui nostra ipse sua fecit, ut hæc præstaret
advenit. His honoribus ille gaudet, per hæc nativi-
tatem adoremus. Induamus, fratres, sensum ejus,
qui non erubuit noster fieri frater, non aspernatus
est nos in vilissimo jacentes subsellio, ne con-
temnamus et nos in simili fortuna positos. Qui hac
etiam in parte multam Dei benignitatem experi-
mur, cum plura possideamus quam ii quorum par
et similibus ad vitam fuit ingressus. Ne tibi subre-
pat ut cecatices conservi exhorreas, cum ipse
abominandus exstiteris, non cicatricibus invito in-
flictis, sed quas tibi sponte intulisti, et Regem ta-
men ad te accedentem habueris. Ne humilem gravi
opprimas manu, memor vexationis quam tyrannica
oppressus manu sustinueris, et auxilii quod ha-
bueris. Ne habueris odio Creatoris imaginem, ne
invidens, qui propter invidiam mala es passus, in-
fausti dæmonis, quique primus in Dei imaginem
invidos oculos adjecit, animum imitatus. Nec te
facias tanquam vas, in quo sit positum venenum,
quod qui inausus acceperit, damnum contrahit. Ne
carni indulgeamus, nec inferius permittamus ut

A potiori dominetur. Ne colligamus amaritudinem ex-
demulcente voluptate. In summa pelliceas exuamus
vestes, nam quod illis amicti fuimus, ideo pan-
nis involvitur Dominus. Fiamus revera dii, ex Deo
vero id accipientes, non ut ab apostata dæmone
velimus nos in tantam dignitatem intrudere. Fiamus
filii Altissimi propter eum, qui factus est hominis
Filius. Ita honorem conferentes nostrum, honore-
mus eum qui devenit ad homines ut honorem homo
assequatur. Ita affecti cum angelis gloriam tribue-
mus, et simul cum pastoribus curramus, et cum
Magis expectationem gentium adoremus. Neque
enim est quo magis honoretur quam honore et
gloria, quæ nos deferimus quorum suscepto san-
guine frater existit. Sed, o qui e celsitudine gloriæ
tuæ ad nostram descendisti humilitatem, nec tuam
liquisti altitudinem! o Salvator eorum, quos ut
converteres male a te aberrantes exinanitus es!
o recens Homo, et Verbum æternitatem superans,
esto tibi et nobis pro natalitiis muneribus hæc
oratio. Refer tu nobis, ut gubernes et administres,
una cum iis quibus gubernacula tradidisti, mundi
navim, ut sub te gubernatore, superiores omni
procella, navigationem peragamus, cessante unda-
rum vi, et in tutum deveniamus portum: ubi po-
sitos, et tranquillitate fruente, abduxerunt impe-
tuosi et vehementes venti. Quo nos devehens ap-
pulsos, post hujus vitæ trajectionem, laudantes et
glorificantes te in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO VI.

*In Christi nativitate, quando ex immaculata nube transvectus in seniles manus, umbrarum templum
ingressus est Sol gloriæ (11).*

(MARACCI, loc. cit. p. 72.)

Christi solemnitatem honoramus (12), qui rite
omnibus tribuendum statuit honorem. Christi sa-
cræ agimus celebritatem, per quem profanæ sacro-
rum celebrationes extinctæ sunt, et sanctæ dierum
festorum observationes exortæ. Quo in spelunca
orto, ut luce, et nunc præsentem nobis illustrante
diem, ipsi quoque splendemus. Rursus enim is,
per quem exultationis lumen conspeximus, qui
in tenebris ærunnarum sedebamus, profert so-
lemnitatis hilaritatem: non e spelunca radios
diffundens, sed quasi nube matre Virgine vec-
tus; nec in præsepi jacens, sed paternam sub-
iens domus. Qui terram, hominis parentem,
Verbo procreavit, Matrem sibi pridem faciens,
naturæ leges innovabat, e vulva progrediens sine
semine. Nunc vero communi eorum lege quo-
rum e semine carnem assumpsit, qui eam in
Sina condidit, veluti debitor mandata ejus im-
plet, Gloria Israel, gentium Lumen. Omnes gentes,
conferre laudem, ecce enim Deus factus est puer

C degitque sub lege, ut et constitutis sub lege
opem ferat, quod illi decrat supplens, et viven-
tibus sine lege gentibus notas faciat suæ boni-
tatis divitias. Nam quia lex Dei digito scripta
non valebat rationem deturbatam, ejus opera,
qui primo illam pravis abduxit suasionibus, ad
frugem bonam reducere nec velut organum har-
monia destitutum, sua propriis aptare concen-
tibus, nec docere ut res suas bene disponeret:
sed mala deteriorum additamento crescebant, cum
satis non esset nobis ausos fuisse contumaciam,
sed una cum præcepto rejecissemus et Dominum,
mente, instar pulli frenum mordentis, et præci-
pitem se agentis, tota ruente. Quoniam igitur manu
Dei scripta lex ita præcipitem cohibere non pote-
rat, ipsemet legis scriptor, superessentiale Ver-
bum, rerum omnium productrix sapientia, per
creaturæ crassitudinem naturæ unitur: eva-
ditque ipse lex, et præceptio, per seipsum in-
compositos corrigens, et conspicitur immutabi-

NOTÆ.

(11) Hanc etiam orationem sub Leonis imperato-
ris nomine exhibent Græcæ mss. codices Vaticani,
et Messanenses, egoque illam ex Vaticano codice,
per Jo. Matthæum Caryophilum Iconiensem epi-
scopum Latinitate donatam exhibeo

(12) Initium hujus homiliæ convenit cum ea
quæ hic quarta edita est. Sed post initium ex
alio textu Græco translata est, et ideo eam hic
etiam edendam esse censuimus. ERR. PATR.

Ne figura Patris sub mutabilitatis specie, sit que Patri ac nobis sequester, solute pariete interposita. Ne desipiat insana mente Judæus, nec diem aversetur, ut noctivagæ solent animantes, sed oculis livore non depravatis divinam incarnationis fulgorem inspiciat in his quæ sunt penes ipsum. Nec gentilis veritatem derideat, qui turpitudinem suam deitate donat, risuque digna honorat, et fabulas; qui sibi deorum turbas ex pravi animi affectibus conficit et nefanda eorum gesta veneratur; et celebrat quæ alto sepelienda forent silentio; et, ut verbis eorum utar, galea Platonis, et inferorum tenebris contegenda. Qui non solum humana specie, sed hominem quoque, et volucrum, et delphinorum, a'iarumque belluarum inter homines versatum arbitratum Deum, et amatoris aculeis in omnia deos mutatos. Modo quippe Neptunus, ut cum adolescentulo ludat ad maris litus delphinum induit, et cum amasio natat, sinumque pueri sensim obrepens, trahensque in profundum, perdit, et obsceni amoris donum dat mortem; deinde amator pro acerbo munere, lacrymas offert funeri amplas, Nereidum planctu defunctum honorans, et ob ingentem animi mœrorem, maris administrationem abjiciens, nec ob factum uxoris Pelei pudore suffusus, ipse effeminatior cum illa modico fletu filium deploraverit, et dolere desierit. Et hæc quidem Neptunus. Modo vero Mercurius ut muliercula pascente potiretur, jumentum fit, et saltando Dionem oblectat, et fugam simulat, et a corrente puella capitur, et in dorsum insipientem excipit (et reliquam turpitudinem silentio transibimus), nimirum imitatus bovem filium, deorum, principem, cujus tergo Europa insedit. Annon erant scditates istæ in divinitatis opinionem efferendæ, sentiendumque de illis, utpote diis, quibus tantam turpitudinem testificantur? Verum hæc quidem abominanda sunt; cætera quid honesti habent? Quomodo illud non dignitatis plenum? Apollo desens tum quod puella, quam deperibat, elapsa esset e manibus, tum quod juvenem infeliciter a se amatum disco occidisset, idque sibi ex sædo provenisset amore, ut male vitam perderet, ignorassetque Phœbus quod ex ludo eventurum erat, cum tamen sederet aliis futura prædicans. Illud vero plene quomodo non divinum? Cælitæ simul omnes in Ægyptum fugere, inque belluarum formas mutati quod terribilem Typhœum sustinere non possent, qui nuper giganteo sanguine ortus deorum turmas solus in fugam vertebat? Illud porro Veneris cum Marte adulterium, et rursus cum Adonide concubitus, quem etiam apri ictu necatum amatoris lavat lacrymis? Quid Juno e cælo pendens, quam Jupiter conjux, quia propter Herculem zelotypia laborabat, gravi catena suspendit? Sed ubi reponemus eas, quæ cum artis semulo Thamyræ certantes, præmii certaminis proposuere scorta-

tionem cum sese omnibus? Deorum quoque progenitor, a quo filii sunt male habiti, et qui a sua sobole male est habitus, quomodo non patitur? quomodo Deo digna non agit? Hoc autem qua ratione Dei majestatem non indicet, et magnificas non constituat solemnitates, quæ apud ipsos talem habent originem? Jovis post laborem pugne cum gigantibus ad potram Venerum somnium, quam prope obdormierat, et quæ illi igneam progenitum deum.

Sed de rebus turpissimis satis. Valeant enim gentiles monstra hæc contingentes, et ignominiarum honore, tum scditatem eorum quos a se honorari putabant, tum suam insipientiam divulgantes, et per deorum multitudinem in Dei abnegationem prolabentes. Nobis autem unus est Deus, Pater, Filius, et Spiritus sanctus, non adaptatis uni personæ nominibus, sed personis tribus naturæ unitate conjunctis. Abeat in malam crucem hujus delirii auctor, qui tribus appellationibus unam immutat personam; vel illud stupidus non animadvertens, quod dum unam personam honorare vult his nominibus, non sinit eo nomine illam vocari quod ipsi imposuit, nec positum esse permittit quod indidit; si vere posita sunt, quæ successione non admittunt, quomodo igitur illam suam personam vocabit Patrem, si hæc appellatio transit in Filii appellationem? ut non modo dicam omnino patrem dici non posse, nisi sit alicujus pater? Quomodo etiam vocabit Filium, qui abit in Spiritum? Unus ergo est nobis Deus in Trinitate personarum, ita ut neque ob ternarium dividatur diversarum naturarum sectionibus Deitatis unitas, nec ob naturæ unitatem confundantur personæ; sed tria semper sint, Filio nequaquam ex nihilo emergente, nam et Pater ex nihilo emergeret; nec etiam Spiritu, ne videatur imperfectus antea Deus, postea defectus deponere; sed una cum productore Patre sint et ea quæ producuntur, Patre quidem, et Spiritu sua in simplicitate manentibus, Filio autem assumente nostram naturam. Oportebat enim, postquam Deo placuit, per viscera misericordie, cum nostra forma, rationis nostræ, quæ deflexerat, nobilitatem ad se revocare, Filium esse qui hoc præstaret, non modo quia manens in eo, quod æternum habuit, nullam erat suorum facturus jacturam; sed quia etiam Verbi erat remove a nobis per suum commercium nostræ rationis detrimenta. Idcirco qui sæcula condidit, sumit initium æternitate posterius, et immaculato puerperio meam procreationem honorat; et quod celebramus hodie, carne offertur in templo, me sanctificans de profano et impuro impietatis vivendi instituto. Hoc est, quod hodie per dispensationem efficit, qui pro nobis factus est infans. Hoc celebramus, oblationem in templo infantis, cui linguarum ignearum offertur laus. Quis non horreat? Quis non obstupescat? Quis non agat gratias? Qui omnia perficit ut Deus, imperfectæ mortalium æta-

tis formatione parvus conspicitur. Qui consessor A est Patri, maternis gestatur manibus. Ille, cujus verbo vocata prodiit lux, obiectus caligine vitæ nostræ progreditur. Obscuri gentium oculi sedentium in tenebrosa mortis nocte, illuminamini, lucidum vitæ diem conspicientes; sublata etenim sunt ignorantia tenebræ, quibus divisi a Deo delinebamur: seipsum ad hoc permovente magno misericordiarum Patre, qui verum ostendit lumen pereantibus in tenebris. Abiit mœstitia splendore gloriæ nobis affulgente. Videant salutare, qui de peccati offuscatione cæcutiunt. Ecce enim puella puris manibus insidentem portans, in templum succedit umbrarum, sacerdoti manibus offerens illum (13). O profundam Dei ad nos demissionem! Qui ad ministrandum delegerat Aaronem, et antea B Mosem allocutus erat, quem etiam præsentia docebat mysteria, dum illi posteriora ostenderet (futuram quippe cum hominibus suam conversationem obscure Deum præmonstrans, famulo posteriora ostendit), tanquam sacerdotali benedictione indignus, sacerdoti offertur. Ita illi placuit errorem corrigere, quem ego, in legem peccans, admisi. Quæ tanta clementia! Quæ pietas ineffabilis! Servus ergo herilibus privilegiis ornatus, et quasi heri vita degens, custodem gloriæ meæ (a) non refugit a traducenda cum servis communi vita, ob idque posita servis obsequitur legi. Quorsum id vero? Nimirum ut me instruat, qua ratione incompositorum morum defensionem habeam, et liberer C inobedientiæ crimine. Ut si quis liberorum amatissimus pater, natum videns obnoxium luendis pœnis, malorum causam filio tollat opere suo aliquo longe præstantiori. Quodnam hoc opus formidabile, cunctisque excellentius, quæ a Deo sunt facta? Magnum quid profectus est cælum extensum, et nullo fundamento subnixa tellus, verboque lux obtemperans ad universi ornamentum, et ante hanc expers materiæ multitudo, prompta ad ministerium. Verum Deus in vulva susceptus,

^a Psal. LXXII, 8.

NOTÆ.

(13) *Sacerdoti manibus offerens illum.* Sacerdoti manibus Deo obtulit Filium suum B. Virgo in die purificationis, per hanc et ipsa oblationem spiritualis sacerdos constituta. Unde Carthagena Homil. 7 de Purif. B. V. et Præsentatione Christi Domini, Mariam vocat summam sacerdotissam, sacrificium Filii sui Deo offerentem in veste puritatis candida. Integroque discursu ego aliquando demonstravi Deiparam Virginem in die Purificationis tanquam spirituales sacerdotem aeterno Patri Filium suum sacrificasse, adductis inter alia illis B. Thomæ a Villanova verbis, in concione de Purificatione beatæ Virginis exaratis: *Postquam ad altare pentum est, Virgo sacra genibus flexis divino inflammata Spiritu, plus quam Seraphim, filium manibus tenens, ipsam offert Domino, munus, et oblationem acceptabilem Deo, in hunc modum orans: Suscipe, Pater omnipotens, suscipe oblationem hanc, quam tibi offero pro toto orbe, ancilla tua. Suscipe com-*

(a) Deest aliquid. Lege, custodem gloriæ meæ repuli, Dominus autem non refugit, etc. Vide homiliam 4, supra

et formatus, majus quid est et admirabilius. Hoc divinius est et sublimius, Deus pro me ubera sugens, et gestatus manibus; licet hoc loquentibus iniquitatem in excelsis ^a, ansa fiat inhonorandi Unigeniti: quasi vero ob præstantiora opera rerum penitus sit aspernandus; aut inde conari vires cujuscumque negare, unde excellentis provenire debet attestatio roboris. Quid ais? Quoniam obruto tibi tenebris affulsit lux, idcirco contemnis lucem? Et quia Rex tuarum ærumnarum misericordia permotus accedit ad te, nec alteri committit hoc, sed ipse suo ministerio pietatem exhibet, parvipendis beneficii gloriam propter beneficii magnitudinem? Celsitudinem ejus deprimendam putas, quoniam se ille ad te demisit? Certe ob id potius magnificandus erat ille. Tu vero quia infantem audis, et fascias, et manus amplectentes. et quæcunque sunt œconomice tuæ salutis causa, Verbum sempiterna sua gloria privas? Perinde ac si regem quoque corona privandum putares, quoniam ipse accedens ad te, laboribus doloribusque eximeret. Quoniam propter te creatur, dum sit Matris Filius, idcirco eum a paterna unione secernis, et creaturis annumeras, cum ne inferior quidem generatio capi a curiosis possit (14)? Obiecta quippe est et illa impermeabilem tenebrarum involucris. Tu vero fixis, ut aiunt, oculis, præ impudentia, quæ sunt anteriora sæculis comprehendis, et statuis de Filio ut meditationi tuæ placet, ut cæca est, acuta tuæ mentis acies, et stolidi sapientia?

Verum dimissa dementium insania, redeamus ad ea quæ præsentia sunt, Deique mysterium veneremur, sanis oculis intuentes mundi solatium, cum ad templum ingreditur. Jam nuper versanti in spelunca Regi e cœlorum regia satellitum adventabat, supernæ accinentes turmæ. Stella ducentem se præbens regibus, jacenti in præsepi Domino adoratores adducens, et inopia stipabatur a dominato, divinis opibus indicantibus spontaneam tecto domoque carentis egestatem. Quid

D munem Filium, tuum ab æterno, meum in tempore, etc. Vide S. Methodium Orat. in Hypapanthem, Guericum abbatem Serm. 5 de Purif. B. Virg., S. Brunonem Carthusianum, vel potius episcopum Signinum Serm. de eadem, et D. Bernardum abbatem Serm. 2 et 3 de eadem pariter purificatione, ubi de hac B. Virginis spiritualis sacerdotissæ oblatione, omnino præclare.

(14) *Cum ne inferior quidem generatio capi a curiosis possit.* Hinc dixit Isaias propheta cap. LIII: *Generationem ejus quis enarrabit?* Quasi dicat: Nemo; cum sit omnino incomprehensibilis et ineffabilis. Hunc enim locum accipiunt Patres de generatione Christi, non solum divina ex Patre, ut S. Basilius lib. 1 contra Eunomium, et Chrysostomus lib. 1 de incomprehensibili Dei natura; sed etiam humana ex Matre, ut S. Athanasius in lib. de Incarnat. Verbi, Justinus martyr Quæst. 67 ad orthodox., Tertull. contra Judæos cap. 13, et alii plures.

vero presentia? Mater, quæ non peperit communi matrem lege prolem, ut suam primogenitam sicut Deo, procedit; infantem pannis involutum vibibus sacerdoti offert; suscipit sacerdos. Quid deinde fit? Ulnis excipit infantem, utque Domino hymnum concludit, ut nuper genitum naturæ germen accipit, et e vita dimitti ut Creatorem rogat. Quid loqueris? Quid novi est, o sacerdos? Cum his quæ videntur, verba tua non conveniunt. Ubi dominationis fastus? Ubi majestatis tuæ satellites concursantes, præcæntes? Vides quanta rerum inopia, et Dominum vocas? Infantem nuper in vitam lucem editam tenes, et verba facis, quasi ad vitæ imperium obtinentem? Quomodo rebus adeo parvis et tenuibus, magna et admiranda accommodas? Et gloriam Israel, et lumen vocas gentium Infantem inopis Matris (15)? Sed adde, quæ restant, ad laudationem ejus, qui sub nostræ carnis velamento lux latet. Quid tandem aget? Quid molitur? An duas ille res peraget, aliorum resurrectione, aliorum ruina futurus, qui tibi, o senex, conspicitur a duobus constans, dejectos bono in statu collocaturus, tumidos depressurus: quando et Mater virginitatis integræ gladio doloris transfossam sibi sentiet animam (16)? Norat enim deicidarum facinus, et fore ut cruentæ manus ararentur in eum, qui sacris vehebatur manibus. Nunc sane illum in fasciis furens persequitur Herodes. Et Ægyptus excipiet illum a quo olim vapulavit propter hospites male acceptos, et intingentur gladii in infantum cæde, ut Infans necetur. Oportebat enim Deo in terra nato de sanguinibus Virginis, æquales sibi per sanguinem in caelis nasci; et primam illam ætatem, e præsentia Domini fructum percipere, quæ prima illum in suis habuit: eadem illo sustinente pro regnerandis omnibus, quando Patris magnus Apostolus, absoluto opere propter quod est missus, omnibus simul pandet sinus cælestes. Sed cave tu iterum ob apostolatus nomen, Unigeniti imminuas gloriam, nec dominatum in servitutem redigas; alienum illum a paterna natura constituens. Sed apostolatum audiens, æqualitatem considera. Hæc ad eos, qui beneficiis affecti, ingrati sunt, et honore aucti ac sublimati per Verbi humilitatem inhonorant honorantem, proque fastigio cacuminis reddunt depressionem. Sed redea-

¹⁵ Exod. iii, 1 seqq.

A mus ad sapientem senem, qui in profundo humilitatis prospexit altitudinem magnitudinis; et sub festaceo naturæ nostræ operimento Margaritam Deitatis invenit; cujus pulchritudine plurimum delectatus, ad sacrum carmen modulandum alacrius movet linguam. A quo remunerationis nomine, eo quod senex eum in ulnas accepit, discessum e vita impetrans, abiit ad inferos, annuntiaturus detentis inibi egenis, quas vidit ipse divitias. Cui appropinquans, torporemque flaccidæ carnis deponens, reflorensque sensibus, spiritu obit spiritale ministerium. Enimvero propheticis olim oculis per symbola præmonstrata sunt, quæ sunt, et in forcipe, et pruna erat ænigma, continente illo, hæc propheta labia tangente, et prophetiam inflammante mentem. Itaque quæ nunc sunt res, ænigmata tunc erant: lacte nutriens et Virgo manens (17), inaccessibleis et portatus, Puella tanquam forceps prunam divinitatis tenens, quam etiam manus sacerdotis tangentes sanctificantur, et os vaticinio Spiritus impletur; ulnæ corporeæ illum amplectentes, quem intueri non audent immateriales oculi. Qui materialem nostram substantiam essentialitæ suæ uniens, facit ut sua intoleranda majestas in materiali nostro portetur: et fasciis quidem alligatus est, sed portantem sacerdotem corporalibus solvit fasciis, ut rugosis illo oculis vidit, quod super apparuit, Salutare Israel. Oportebat enim subterranea incolentibus loca nuntiari quæ supra terram fiebant admirabilia, docerique illos etiam advenisse mundi salutem, Deumque gestare carnem, et puerum esse, qui est ante sæcula: et nutrimenta subministrantem, lac sugere: adventurumque ut afflictos ab ærumnis liberaret, essetque interim illic morantibus patientiæ largitor. Ideo Symeoni responsum datur e carnalis ergastulo se non exitutum, ni videat Salvatoris adventum¹⁶. Adam aures mœrore oppressas aperiet lætitiæ nuntio, et Creatorem narrans gestari manibus, mœstitia posita, senem spe efficiet alacrem. Eva ubi didicerit e muliere natum, partus dolorum maledictionem non ægre feret, quam hæreditatis nomine posteris transmisit. Moses ab eo legem impleri sciet¹⁷, cujus digitis scriptam accepit, et ea jam effecta reddi, quæ in igne et rubo viderat. Omnes detenti in inferis, et in mœrore jacentes, præconem suscipient lætum. Erat porro immensi

NOTÆ.

(15) *Inopis Matris*. De paupertate beatæ Virginis late inter alios agunt Richardus a S. Laurentio lib. iv de Laudibus Virg. a pag. 279, et deinceps, et Pelbartus in Stellario lib. vii, part. 2, art. 3, cap. 10. Quos tu consule.

(16) *Gladio doloris, transfossam sibi sentiet animam*. De gladio doloris, quo anima B. Virginis transfossa fuit ob passionem et mortem Filii, plura habes ex SS. Patrum monumentis hausta apud Georgium Colvenorium in Kal. Mariano die 18 Martii, Justinum Miechoviensem tomo II in litanias *Laurentianæ, super illud Virg. elogium: Regina*

martyrum, et Theophilum Raynaudum in Diptychis Marianis p. 1, puncto 9, n. 6, 7, 8 et 9.

(17) *Lacte nutriens, et virgo manens*. Virgo, manens virgo, lac habere naturaliter non potest. Licet enim S. Virgo Liduvina, et aliæ quædam in nocte Dominicæ Nativitatis lacte redundarint, ut habent Acta ejusdem S. Liduvinæ lib. ii, cap. 4, tamen hæc virgines lac non habuerunt naturaliter, sed supra naturæ debitum et efficacitatem lac illis suppeditavit Deus. Quomodo autem fuerit lac Virginis absque viro Matri optime edisserit Raynaudus in Diptychis Marianis p. 1, p. 8, num. 2.

hoc etiam erga homines amoris, non modo ipsum A
advenire afflictis, et angustias patientibus solatium,
sed prænuntiare quoque beneficium, ut spe hono-
rum levior esset malorum gravitas, et ea tanquam
rore mitesceret flamma dolorum. Cæterum senex
quidem decrepitus, et sacerdos (18) antiquiori se In-
fanti manus ad excipiendum obtulit ministras, et
futuræ salutis decantato hymno mercedem accipit,
ut e vinculis corporeis avolet. Quid porro nos, qui
vetustatem deposuimus regenerati per generatio-
nem, qui oblati sumus Patri ministerio humano
dilecti Filii ejus, quod ministerium, quod obse-
quii specimen offeremus? An certe nosmetipsos
offeremus, propter quos tanta exinanitio, tantaque
condescensio, ut integram servemus imaginem, nec
vitiis obruamus colores vivos, quibus picturam
suam ornavit Dominus? Sin minus, ut non osci-
tante repurgemus, sed pulchris iterum decoremus
illam coloribus? Fiamus Patris altissimi filii, pro-
pter eum qui ex infimo conditionis nostræ loco
Matrem agnovit. Fiamus Dei templum; hoc enim
est quo spectat adventus Dei ad homines. Ornemus
virtutum donariis nosmetipsos, et latitantes quasi
de latibulis serpentes, pravos affectus omni conatu
ejiciamus. Aperiamus manus conservis beneficas,
qui bona quæque a Domino recepimus. Humani
benignique sumus, qui benignitatem experti sumus.
Ad spiritualis incrementum ascendamus ætatis, ob
ejus reverentiam, qui ætatis imperfectæ fuit, ut nos
ad statum perfectum perveniremus. Purgentur C
ignæ labia nostra, licet quippe et nobis prunam
attingere purgatricem. Imo vero cum eo frui jam
nobis Dei beneficio contigerit, ne purgationem con-
temnamus quæ inde consecuta est. Ita acce-
dentes puri ad eum qui in templo hodie offertur,
cum annosa et casta Anna confiteamur Domino;
cum sacerdote dierum pleno in ulnas excipiamus.
Consalutemus Matrem semper virginem, non ea re-

36.36 Luc. II, 35.

NOTÆ.

(18) *Senex quidem decrepitus et sacerdos.* Symeo-
nem sanctitate et senio venerabilem, qui Christum
Dominum in sua Præsentatione in templo suscepit
in ulnas suas, fuisse sacerdotem, censent cum
Leone nostro Lyranus, Dionysius Carthusianus,
Cajetanus, Franciscus Lucas, et Toletus in cap. II
Lucæ, ac S. Athanasius Lib. de Communi essentia
Patris, et Filii, S. Cyrillus Hierosolymitanus Orat.
de Occursu Domini, S. Epiphanius Tract. de Pa-
tribus Veteris Testamenti, et Canisius lib. IV de
Deipara, cap. 10. Ideoque ut sacerdotem bene-
dixisse Mariæ et Joseph, Luc. II, vers. 34. Licet
eum fuisse laicum, non sacerdotem, opinentur Theo-
phyllactus, Euthymius, Jansenius, et Barradius, ac
benedixisse Mariæ, non ut sacerdotem, sed ut se-
nem. Vide Cornelium a Lapide in cap. II Lucæ,
vers. 25.

(19) *Ad immaculatam penitus Virginem.* Ut recte,
ple, et prudenter beatam Virginem penitus immu-
culatæ, imo immaculatæ solum nomine compella-
tam esse dicamus, facili deductione asserere lice-
bit eam omni prorsus peccati originalis macula car-
uisse. Primo quidem, quia (ut in suo Tract. de
Concept. cap. 13, inquit Lezana) si vim negatio-
nis, quæ per nomen *Immaculata* significatur, recte

ferentes quæ nequam Synagoga molietur in ejus
primogenitum; nec illud: *Tuam ipsius animam
pertransibit gladius* 36.36; sed læta afferamus, benefi-
cia, quibus, ut hæreditate quadam, orbis terræ fines
fruentur, recensentes Virginis, cujus gaudio ditati
sumus. Clamemus ad immaculatam penitus Virgi-
nem (19) voce non indigna: Magnificamus te, per
quæm is, qui res magnas efficit, suorum operum
maximum et maxime stupendum peregit; quæ in
sinu tenuisti continentem cælos, cujus ubero
nutritus est qui omnibus ex humo alimenta produ-
cit, quæ inter mulieres una benedicta es, et bene-
dictionem hæreditatis loco effudisti in universum
genus, per te e nobis rite sublata invisâ parentum
hæreditate. Ænigmata te antiqua præsignabant
B Matrem, partus felicitate præcipuam. Thronus, et
Forceps, et Domus gloria plena, et quæcunque alia.
Videbant quidem oculi, interim tamen umbram
videntes, te referentia cernebant mysteria. Nunc
vero tu hæc prædiens aperta et manifesta reddis,
mutatis umbris in lucem gratiæ. Nunc te liquido
Cherubicum, imo nobiliorem conspicimus thro-
num. Nunc te forcipem agnosceamus igniferum, et
plenum sanctimonix templum. In te enim quasi
throno requievit Dominus, et tanquam forcipe ar-
reptus est, quem nihil ferre potest; et quasi domo
exceptus est, qui capi nusquam potest. Beata vere
es sola inter mulieres, quæ nos etiam tuæ felicis-
simæ beatitudinis fecisti participes. Sed, o Virgo, et
Mater, de cujus immaculatis sanguinibus formatio-
ne facta, tanquam in codice Verbum legitimus, et
rationis orationem deposuimus. Ipsa Filio tuo
sermonis nostri munus offero (20), indignum illud
sane, a me tamen elaboratum honorante quod ille
hodie pro nostra salute gessit. Accipe hoc; te enim
adjutrice mea fretus, suscepi laborem; quæ me a
puero ad hanc ætatem protexisti, et ut semper pro-
tegas oro. Ne tua nos defensione destituas, sed

pensitemus, invenietur certe ad omnem temporis
differentiam extendendam fore. Negatio enim illa,
In, vim universalis habet; ac si doceat nullam
prorsus maculam neque actualement neque originalem
Deiparam habuisse. Secundo, quia, si femina cor-
rupta semel, non potest imposterum incorrupta
nuncupari; quomodo SS. femina Maria, si ali-
quando originalem maculam fuisset perpessa, pos-
set imposterum immaculata vocari? Cum ergo pas-
sim immaculata, imo prorsus immaculata a Patri-
bus et conciliis appelletur, signum est illam ab
omni penitus originali macula fuisse immunem.

(20) *Ipsa Filio tuo sermonis munus offero.* Et
Cæsareo Leonis exemplo, et SS. Patrum suasionem,
ut nostra sint Deo munera gratiora, Mariæ prius
manibus, per has Deo offerenda, consignare debe-
mus. Hinc S. Bernardus in serm. de Nativ. B.
Virg. ait: *Modicum illud, quod offerre desideras,
gratissimis illis, et omni acceptione dignissimis Ma-
riæ manibus offerendum tradere cura, si non vis
sustinere repulsam.* Consonat Albertus Magnus
serm. in Dominica 5 post Pentec. de B. Virgine
sub nomine Naviculæ in hunc modum loquens:
*Bonum est, charissimi, ut nos peccatores munuscula
nostra, id est, orationes, lacrymas, elemosinas, ac*

atq; obsequens, quibus ad iunctu fovisti, vix curam ac optatum dirige feceris; simul administrans imperium, quos administrandos te sequastra dedisti: servens tibi cunctis tui Filii hereditatem; pariterque (quod nonnullis ego praefero) populi tui omni gratia sanctae salutem. Pro his fundere precas nunquam desinno 21); nec quia peccatis ego datus, multa ipse experiantur. Habes quibus se-

ctas, habes quibus societas: munus quibus portasti, ubera quibus in te dedisti. Facies illi ad memoriam revoca, et quidquid salutem nostram optasti, qui ut populum sibi gloriosum acquireres, esse infans voluit. Crucem, sanguinem, vulnera, per que salutem, per que gloriam adepti sumus, et vitam adipiscimus, acquisitionis populi, et tunc eius providentia feceris, et in sacra. Amen.

NOTA.

ipsum matre per hanc fidem Venicalem nostrae Iustitiae transmittimus, ac cum venerimus ipsum propitius servamus. Rerumque in Biblia Mariae, super librum Levitici iunctis: Regina mundi dicitur Quaeque presentationis, ad quod omnis peccator presentari debet. Levit. cap. 1, Nemo qui obtulerit. Gloriam, voluntarie, bestiam Deo ad placendum sibi Dominum, offerat primo ad curiam lateranensem, id est, ad Mariam. Favet Richardus a Sancto Laurentio lib. II De laud. Virg. col. 86, dum scribit: Nos presentat summae Trinitati displicere zoma, quaequeque membris tam dignis gerula, Mariae scilicet, committuntur. Summaque suffragium non denegat S. Sabas in Mensis Graecorum, die 3. Januarii, Ode 9, dum clamat: Venite, atque omnes membris pura, intaminatissime labris gloriose laudamus illam Emmanuelis intemeratam et super omnes virgines purissimam Matrem, sacrificia Deo, ac illa nato per amorem offerentem. Sanctus quoque Joann. Damascenus in Canticis eximianis Graecorum hoc spectans cecinit:

*In foetum, o Virgo,
Supplicantium precas
Ne contemnas, sed admitte,
Et ans offer tuo
Filio, casta Virgo, Deo,
Qui solus benignus est,
Nam nostra es advocata.*

Nec sileo Henricum Saxonium in Commendatione et Honore Illustrissimae Reginae eandem his verbis cum Maria loquentem: Cum virgo meae, ad te primam respicit anima mea, et cum vero dormitum abeo, te postremam contempletur; certa fideliter quidquid purissimis membris tuis oblatum, et commendatum fuerit, gratum, et acceptum reddi apud Deum, etiam in eo ipso vult et exiguum sit, idque ob tuam Deo id exhibentis dignitatem. Neque enim rejici nullo modo potest aut respici quidquid ipsa, ut pote purissima, charissimo Filio tuo presentaveris. Neque abire patitur Philippum abbatem Bonae Spei lib. IV in Cant. cap. 7, ad illa verba *Ferculum jecit sibi rex Salomon*, his verbis utentem: *Ferculum Virgo est, quam sibi ad hoc idem Sponsus solus preparari, ut per eam mererentur, quae per se non poterant, presentari. Qui ergo sibi prae amantissimum fuerunt oblati, suscepti a Ferculo, sunt incipientis merito gratiosi, nec est, qui Salomonis commisso placere merentur, nisi quem offerri sibi a Virgine, velut a matris propitiatoris gratulatur.* Sic ille. Porro sicut olim Ruben, ut legitur Gen. xxviii, inventas mandragoras Liae matri detulit, ita nos hanc nostram, aliisque pietatis opera beatae Virgini deferre debemus, et per ipsam Deo, ut illi gratiora accidant, offerre. Ob hanc enim causam de sero palatur Ave Maria, ut si quae bona fecimus illo die, per Mariam Virgineam manus Filio suo, Domino nostro Jesu Christo, ne repulsam pati possint, offeramus. Obulerunt Magi Domino munera, aurum, thuris et myrrham, sed mediante Virgine, ut probat Novatus de Roma. Deiq. cap. 12, q. 2, ad significandum per manus Mariae esse offerendum quidquid boni operis Deo offerre in animo habemus. Maria enim est libribulum aureum Apoc. cap. viii, per quod non solum orationum, sed quorumcumque bonorum operum incensa, ut placeant Deo, sunt offerenda. Ipsa Arcus celestis petitiones nostras

vota, desideria, gemites, lacrymas, quoqueque angustias suscipit, ut in caelum ejaculetur, et in Dei patris valde indiget. Ipsa spiritalis sacerdos, per cujus purissimos membra nostrorum bonorum operum sacrificia, ne rejiciatur, sunt Deo Optimo Max. presentanda. Licet autem, ut in prologo hae Contemplationis inquit blota, *Mariae precas, et sacrificia servorem amorem, et maxime quae sibi exhibentur, representet in conspectu divinae majestatis*, tamen, ut bene monet Gelidius Parvus in cap. III Cant. apud Beltrium, *Fastes petitiones Mater Filio non offert, nec suscipit offerendas.*

(21) Pro his fundere precas nunquam desinno. Et merito quidem Leo beatae Virginitis precas exposcit; cum nullo modo ea apud Filium irritae sint, aut esse possint: et plus solum apud Deum valent, quam omnes simul hominum angustiaeque contumeliae. Et certe Mariae precas irritas nunquam apud Filium esse docuit idem Leo in oratione sequenti de Assumptione, dum cum Maria loquens ait: *Vidit tibi abnisi, sed omnia per te concedit, qui constitutum hinc te in hanc alitit lacem; amantissimae Georgius Nicomediensis orat. in SS. martyres Cosmam et Damianum; Theophanes in Mensis Graecorum die 28 Januarii, ode 5; Bonaventurae tomo III, sermo 3 De beata Virgine; Bernardus in sermone incipiente *Virginis deprecatis*; Goffridus Vindobonensis serm. in omni festivitate beatae Mariae; Albertus Langensensis homil. 7 De laud. Virg. et alii, quorum verba adduxi in Marii S. Germani patrisvecher Constantinopolitani in notis ad orationem 1 De devotione SS. Beatae Mariae. 7. Mariam vero solum plus suis precibus valere apud Deum, quam omnes homines et angelos simul, testatur Richardus Viennensis ad illud Cant. IV, *Deo ubera tua, ment duo humilis gaeulli, dum ait: His humilis beatae Mariae ubera comparantur, quia cum tam angelis, quam sanctis pro peccatoribus solliciti sint, et eis tam merito, quam intercessionem submittunt, condonant aut beatam Virginem tantum in hoc posse, quantum utraque simul creatura, imo utraque potentur judicari; testatur Georgius Nicomediensis orat. supra citata in SS. martyres Cosmam et Damianum, ubi scribit: *Habetis facientem Largitoris Matrem, ac creatorum reginam, intercessionem illam exaudiri faciliam, feminam, inquam, uti gloria incomparabili, ita et supplicationum efficacitate semetis a matris membris omnibus, Deique famulis prelatam.* Testatur Petrus Bleensis in serm. de S. Maria Angliana tomo XII Bibl. Magnae veterum Patrum, dum hinc in eodem sermone ponit: *Singulare est beatae Virginitis auxilium, quia plus omnibus potest Mater apud Filium.* Testatur denique S. Bonaventura in Speculo, dum Virginem prae omnibus sanctis potentissimam vocans, citat Augustinum hae verba prominentem: *Nec dubium est, quia quae meruit pro liberandis offerre pretium, possit plus omnibus liberatis impendere suffragium.* Id est plus omnibus simul sumptis, ut explicat Salazar in caput xxxi Proverbiorum num. 199. Dignitas enim Matris Dei tantum gratiam et merita ex decencia sua postulat, ut per ipsam Mater Dei dignior sit, ut exaudiat a Deo, quam omnes homines, et angelis simul. Unde Albertus Magnus super *Marianum* est cap. 88, dixit: *Oratio aliorum sanctorum non imitatur aliter juri, ex parte sui, sed tantum misericordiam ex parte Dei.***

ΛΟΓΟΣ Ζ΄.

A

Εἰς τὰ Βαθα, ἐν ᾗ παγκόσμιον ἀγαλλισσιν προοι-
μιασάμενα τὰ πλῆθη, τὸν νικητὴν τοῦ θανά-
του Βαθoὶς ἀνύμησαν.

(COMBESIS. Auctar. p. 1657.)

Ἐπήνεσε καὶ ἄλλοτε ποτε βασιλέως γλώσσα τὴν
παρούσαν πανήγυριν, καὶ λόγων ἄνθει σοφίας ἀμεί-
νονος, ἐζωγράφησε τὸ φαιδρὸν αὐτῆς. Ἐν Πνεύματι
γὰρ ἰδὼν τὴν τερπνὴν τῶν παιδῶν χορείαν, καὶ γλώσ-
σῃ Πνεύματος προανεφώνησε τὰ τῆ χορεία τελούμε-
να. Ἀλλὰ τότε μὲν ὀπτικωτάτῳ νοδὸς ὀφθαλμῶ μόνος
ὄρων τὰ μετέπειτα γενησόμενα, μόνος ἐμελέτα τῆς
ἐορτῆς τὸ μυστήριον· νῦν δὲ πάντων ὀφθαλμῶν τρυ-
φόντων τῆς ἐορτῆς τῷ καλλίστῳ θεάματι, ἅπαν συν-
τελεῖ στόμα τὴν εὐφημίαν, εἰ καὶ μὴ πᾶσιν ὁμοίως B
αἰπηγαὶ βίουσι τῶν λόγων. Βούλομαι δὲ καὶ ἐγὼ,
καθόσον οἶόν τε τῆ ἡμέρᾳ τι συνεισενεγκεῖν. Οἶμαι
γὰρ, εἰ καὶ μὴ παραπλησίως· ἐκείνῳ χειλέων, βασι-
λέως· δ' ὅμως· εἰ εὐφημία προσάγοιτο, δίκαιά τε καὶ
πρέποντα γίνεσθαι· προσήκειν μὲν γὰρ αὐτὴν ἐξ
ἀπάντων τῶν Βασιλεῖ τῶν ὄλων, μάλιστα δ' ἐξ ἐκείνων,
οἱ τῆς αὐτοῦ παρὰ πάντας τυχόντες εὐμενείας, συγ-
γενούς μετέλαχον ἐξουσίας καὶ τιμῆς. Οὐκοῦν, εἰ καὶ
μὴ πρὸς κithάραν ἔδομεν, ὡς ὁ πολὺς ἐκείνος ἐν θείαις
ῥήδαῖς βασιλεὺς, ἀλλ' ἑτερόν γε πρὸς ἡμῶν εὐφημα-
σθεῶν τρόπον Ἰησοῦς· Ὁ ἐμὸς καὶ Βασιλεὺς καὶ Θεός·
θε, εἰ καὶ [ὑπὸ] πυρίνων δοξολογεῖται χειλέων, οὐκ
ἀτιμάζει τὴν τῶν πηλίνων προαίρεσιν. Οἷς γὰρ ἐν
ὀμιλήσει τὴν ἐκείνων λαμβάνει μορφήν, τούτων οὐ
φαυλίζει τὸν λόγον· μάλιστα μὲν, ὅτι ἐκείνου κατ-
αρχὰς τοῦτο δῶρον, καὶ ταύτῃ ἐξαιρέτῳ τιμῇ τῆς
παλάμῃ· τὸ ζῶον τιμᾶ. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὑστερον,
ἔπως ἀλογίᾳ γεγονὸς ἀτιμον πάλιν τημήσει, πλά-
σειν ἢ αὐτὸν καταδέχεται. Καὶ τοῦτο δὴ τὸ σήμερον
ἡμῖν πανηγυριζόμενον, Ὁ ἐπιθεθῶς ἐπὶ τὸν οὐ-
ρανὸν τοῦ οὐρανοῦ, πύλῳ ἐπιθεθῶς ἐπὶ καὶ ὁ ἐπὶ
τῶν Χερουθιμ καθήμενος, ἀλόγου νότοις καθίζει.

Ἦδη γὰρ τοῖς ἐν βίῳ ἀποχρόντως· ἐχούσης τῆς D
παρ' αὐτοῦ βοήθειας, ἔργοις καὶ λόγοις εὐεργετου-
μένου τοῦ πλάσματος, καὶ τῆς τῶν δαιμονίων μο-
χθηρίας ἀπαλαττομένου· χρηζόντων δὲ καὶ τῶν κάτω

⁴¹ Psal. viii, 5 ⁴² Psal. v, 5. ⁴³ Psal. lxxvii, 34. ⁴⁴ Psal. lxxix, 2.

VARIÆ LECTIONES

^b Melim ἀναπλάσειν.

NOTÆ.

Oratio autem beatissimæ Virginis innititur gratiæ
Dei, et juri naturali, et justitiæ Evangelii, vel Deca-
logi, quia Filius tenetur non tantum exaudire, sed
obedire Matri, juxta illud Exod. xx, Honora patrem,
et matrem, et Apost. ad Ephes. vi, Filii, obedite pa-
rentibus vestris. Sic Albertus. Addi etiam potest
Mariam præ omnibus sanctis simul suis apud Deum
precibus valere, quia Ipsa (ut in suo Mariali
serm. 5, super illud Eccl. xxiv. Gyrum cæli circuiti
sola, inquit Jacobus de Voragine, archiepiscopus
Januensis) omnes sanctos cæli circuit, et gyrat, et

In festum Palmarum, quo multitudo universi orbis
exultationem auspiciata, victorem mortis Palma-
rum ramis celebravit (22).

ORATIO VII.

Hodiernam solemnitatem quondam quoque alias
lingua regia celebravit ⁴¹, ac orationis floribus ex
meliori sapientia decerpitis, splendorem ejus ac
majestatem exornavit. Spiritu enim jucundum il-
lum puerorum chorum contemplatus, lingua iidem
Spiritus, prævio ea præconio edixit, quæ choro
eodem peragenda erant. Cæterum perspicacissimo
mentis oculo solus tunc videns quæ postmodum
eventura erant, solus item celebrando festi myste-
rio sese exercebat. At nunc, quando omnium oculi
lætissimo hujus festivitatis spectaculo exhilarantur,
omnes quoque ora in laudes resolvunt, tametsi
non iidem omnibus eloquentiæ fontes affluunt. Sta-
tui autem et ego pro viribus aliquid ad diem hujus
jucunditatem conferre, ac licet regis illius facun-
diam minime assequar, nihilominus conve-
niens æquumque arbitror, ut a rege etiam hæc
tam læta dies dilaudetur ac prædicetur. Decet
enim ut Rex universorum ab omnibus celebretur,
maxime vero ab illis quos præter cæteros bene-
volentia sua dignatus est, quique divinæ aliquo
modo cognatam et consimilem potestatem acce-
perunt. Quamvis autem ad citharam hymnos non
modulemur, ut rex ille in divinis laudibus con-
cinendis exercitatissimus; alia tamen ratione a
nobis Jesus laudibus extollatur ipse pariter Rex,
ac Deus meus ⁴²: cui licet ignea labia laudum can-
tica depromunt, non tamen luteorum aspernatur
propositum. Nam quorum formam assumpsit, ut
eis consuesceret, haudquaquam eorum despiciat
habitus sit orationem; rationis, inquam, illud
opus; maxime cum ejus ab initio hoc sit donum,
honorisque illa prærogativa, quod manu confi-

Cum jam enim his, qui præsentī sæculo vive-
rent, quod satis esset opis ac auxilii attulisset;
nimirum operibus pariter ac sermonibus bene do-
figmento meritis, ac ubi ipsum a dæmonum mæ

eos ad intercedendum pro nobis sollicitè inducit; et
dicit sola, quia ipsa orante, omnes orant, ipsa silentē
omnes silent. Anselmus: Te, Domina, tacente nullus
orabit, te orante omnes jurabunt, omnes orabunt.
(22) Luculentissimo Encomio plus imperator,
æterni Regis triumphum prosequitur, ludens exor-
dio in Davidis antiqui laudatoris regisque, cum
ipso pariter rege ac novo laudatore, in universorum
dilaudando Rege, convenientia, quem maxime
regia laudatio deceat.

leatia ac vexatione liberasset : illi autem, qui in inferno positi essent, ejusdem nihilominus opis indigerent, diuturnoque carcere afflicti, Redemptorem exspectarent, ipsum utique, qui pro mundi totius salute ex aethereis sedibus venisset ; eos exsolvere moliens, qui infernae vincit tenerentur, manumque beneficam ad eos quoque volens pertingere, qui in terrae infimis sinibus agerent, Hierosolimam, quae justorum caedibus gauderet, Deus justorum venit, tum morte sua, mortem perempturus, tum quod sciret, nullos alios ipsi mortis auctores fore, praeter eos quos sanguinis justis ac innocentis sillis perpetua haberet ; qui et oculos, ac mentem praeter invidia clausissent, omniique proba ac grati animi affectione ex stolido corde expulsa, deterioris semper beneficiis redderentur ; divinaeque congruis majestati operibus, in Dei necem acuerentur ; in Dei inde bellum, atque odium promoventes, unde par erat, ut velut manus in Dei cognitionem ducti, summa reverentia ac veneratione sic mirabilium operum effectorem prosequerentur.

Ac olim quidem irae somitem subministrabat homo ille, qui lato oblitus, ac spatio visum recuperaverat ⁴⁴, quo privatus ex utero materno processerat : itemque ille, cujus leprae squamas verbo absterserat ⁴⁵ ; necnon ille, a cujus manu tanquam grave onus ariditas depulsa fuerat ⁴⁶, et id genus alia ; at nunc furoris flamma rursus excuscitatur, postquam homo mortuus, ejus precepto visus est inferni ac mortis sprevisse jura, ac cum ipsis institis ex sepulcro resiliit ⁴⁷ : postquam item infantium lingua ob aetatis quiescentem defectum balbutiens ⁴⁸, Spiritus autem diserta, victorem mortis theologice decantavit vocibus : quae autem impuro ore semper volebant oracula, ea jam videntes ipso completa opere, videre noluerunt ; velut utique ad meliorem mentem redire reveriti : ac velut ad amorem ac observantiam benefactoris regredi, ex his quae serent haud proclive esset ; necve ut ita insipientes, praesentis remedii ac curationis donum perciperent : sed eum a principio in unum illum finem sua omnia consilia convertissent, ut ei necem inferrent, qui ipsorum demereretur gentem ; non prius destiterunt quam ad sanguinem prophetarum, cujus jam rei erant, caedem quoque Domini adjicerent : inde indignationis occasione sumpta, unde etsi non volentes, at certe nolentes, impudentiam suam verocundiae praetextu mutare poterant. Caeterum invidia nullam admittit admonitionem, ac quod proverbio dicitur, aegritudo ejusmodi superat : qua etiamnum Hebraeorum principes irremediabiliter laborantes, interim infantes diserta lingua ac rectiloqua Deum deprædicant, ipsi maledicta lingua conviciantur : ac infantes quidem nullo doctore Regem agnoscent, ac honore prosequuntur ; seniores autem, quibusq; meditandis prophetarum oraculis aetatem totam insumpissent, eundem ignorant, ac salutis auctori interitum struunt : quasi eo consilio divi-

τῆς βοηθείας, καὶ τῆ μακρὰ κατακλιθεὶς φρουρῆ τὴν ἐλευθερωτὴν ἐπιχειροῦσαν, ἐς ἐκείν ἡμέραν τοῦ πόντου τῶν ὀρατῶν ἐλήλυθε θρόνον· τὴν λέσιν τῶν κάτω δεσφίλων πραγματευόμενος, καὶ φθέσκει τὴν ἐνεργετικὴν χεῖρα καὶ τοῖς ἐπ' ἔσχατα γῆς οὐδο προαιρούμενος, ἐπὶ Ἱεροσολίμῃ, ἣ τὰς τῶν δικαίων ἐντροφα σφαγαῖς, ὁ τῶν δικαίων θεὸς παραγίνεται θινάτωρ μὲν οὐκίω τὸν θάνατον ἐφελίσων· ἐργάτας δὲ τοῦ θανάτου εἰδώς, οὐχὶ ἐτέρως ἢ ἐκαίνους, οἱ δὲ ἀλλ' ἐλήλων οὐλοῦ αἵματος· οἱ καὶ ἀφθαλμοῖς, καὶ ἐκνωσαν φθόνῳ μύσαντας, καὶ πᾶσαν εὐγνωμοσύνην τῆς ἀτόπου καρδίας κινώσαντες, χεῖρας δὲ τὰς ἐνεργεσίας ἐγίνοντο, καὶ τοῖς θεοπρακταῖς τῶν ἔργων πρὸς θεοκτονίαν ἠκονῶντο· ἐκείθεν εἰς θεοφροσίνην προκλιπόμενοι, ἴδεν εὐλογον εἰς θεογνωσίαν χειραγωγῆσθαι, ἔκραν αἰδῶ καὶ θεραπεῖαν φιλάντων τῶν παραδόξων ἔργων τῷ ποιητῇ.

Καὶ πάσαι μὲν ἦν αὐτοῖς ὀργῆς πρέσβεις, ἔπειτα καὶ πύσματα λαμβάνων τὸ βλέπειν ἄνθρωπος, ὁ πίνης τῶν μητρικῶν θαλάμων εἰς βίον παρήλαθε· καὶ σώματος λεπρῶντος φιλίας ἀποξιδόμενος ῥήματι· καὶ χεῖρ ὡς βαρὺ φορτίον ἀποτιθεμένη τὴν ἀργίαν, καὶ τὰ λοιπὰ· νυκτὶ δὲ, ἀναξεί τὸ πῦρ τῆς μανίας αὐτοῖς, ἐπαίπερ ἐφάνη προστάξει καταφρονησῆς ἕβου καὶ φθορᾶς ἄνθρωπος νεκρῶς, καὶ κειρῶν αὐταῖς ἀναπηδῆσας τοῦ μνήματος· καὶ ὅτι παίδων γλώσσα, τῷ μὲν ἀτελεῖ τῆς ἡλικίας φιλίζουσα, πνεύματι δὲ τρανομένη, θεολόγοις φωναῖς ἐκτυφῆται τὸν νικητὴν τοῦ θανάτου· καὶ οὐδὲ δηνητικῶς ἐμελέτων χρησμοῖς στόμασι μαρῶς, τοῦτως ἐπὶ τῶν ἔργων ἐκβεθηκότας ὀρώντες, ἔρῃν οὐκ ἐβούλοντο, ὥσπερ φοβούμενοι σωφρονεῖν· οὐδὲ πρὸς εὐλάβειαν καταστῆναι τοῦ ἐνεργετοῦ, ῥιθίου τοῦ πράγματος· ἐκ τῶν γινομένων ὄντος· οὐδ' ἅμα τῆς παρουσίας, παρουσίας τῆς θεραπείας λαβεῖν· ἀλλ' ἀπαρχῆς πρὸς ἐν μόνον ὀρηκῶτες, τὸν φόνον τοῦ γένους ἐνεργετοῦτος, οὐ πρὶν ἀνήκων, μέχρις οὐ ἐφ' οἷς ἦσαν ἔνοχοι προφητικῶς αἵμασι, τοῦ Δεσπότης προσέθηκον τὴν σφαγὴν· ἐκεῖ χαλεπαίνοντες, ἐξ οὐ ἦν, εἰ καὶ μὴ ἐκόντας, ἀλλ' ἀκοντας γοῦν αἰδοῦς χρώματι μεταβαλεῖν τὴν ἀναλβειαν. Ἄλλ' ἀνουθέτητος, καὶ οὐκ ἔχων ὤτα, τοῦτο δὴ τὸ τοῦ λόγου, ὁ φθόνος, καὶ φαρμάκου βοηθοῦντος ἀμείνων ἢ ἐκαίνου ἀβρώστιά· ἢ καὶ νῦν Ἑβραῖοι κάμνοντες ἀθεράπευτα, νηκίων εὐθυβῆμονος γλώσση θεολογούντων, αὐτοὶ λοιδοροῦνται δυσφήμῳ γλώσση· καὶ βρέφη μὲν ἀδίδακτα γνωρίζει τὸν βασιλέα, καὶ τιμᾶ· πρεσβύτεροι δὲ, τῇ μελέτῃ τῶν προφητικῶν χρησμῶν γεγρακότες, ἀγνοοῦσι, καὶ κατὰ τοῦ σώζοντος μελετώσιν ἀπώλειαν· ὥσπερ ἐπὶ τοῦτο μεμαθηκότες τὰ λόγια, οὐχ ἵνα ἐπιγνώσι παραγεγονότα τὸν προφητευόμενον· ἀλλ' ἵνα φονικωτέρων ἔξιν λαθόντες, ἐξύτεροι δραμεῖν ὡς πρὸς τὴν ἐπιβουλήν· Ὅπως ταχέως πᾶδες τοῖς παρατόμοις εἰς τὸ αἷμα ἐκχέσειν, ἀργοὶ δὲ καὶ χαλοὶ βαδίζουσιν κατὰ γνώμην τοῦ κρείττους. Ὡς οὐ καὶ ἐφθαλμοῖς, καὶ λογισμῶν ἀφηρηκῶς ἐαυ-

⁴⁴ Joan. xx, 1. ⁴⁵ Luc. v, 12. ⁴⁶ Luc. vi, 7. ⁴⁷ Joan. ii, 44. ⁴⁸ Matth. ii, 16.

τὸν, εἰ τὰ σημεῖα παρατρέχεις; καὶ τὰ λοιπά. Οὐχὶ θηλαζόντων στομάτων, τοῦτο δὴ τὸ πάλαι προσηρμάνον τῷ Βασιλεῖ καὶ Προφήτῃ, ὄρα; τὸν αἶνον καταρτιζόμενον; οὐχὶ δὲ πάλαι ἔδοντος ἐκείνου ἐν Πνεύματι, ἐδιδάχθης, ὡς εἶναι σοὶ καθάπερ τισὶν ἐνδηλοτάτοις σημαῖσι γνωριεῖν ἐπιστάντα Βασιλέα, ταῦτα ἔχεις καὶ ὡσιν ἀκουστὰ, καὶ τοῖς σοῖς οὐχ ὀρώσιν ὀφθαλμοῖς θεωρούμενα; μὴ καὶ ταῦτα πρὸς χάριν γίνεται, ἢ πλανώμενα τὰ νήπια προσάγει τὴν εὐφημίαν; ἀλλ' οὐθ' ὁ αἶνος οἷος ἐκ πλανωμένης, γενναῖοι φρονός· οὐθ' ἡ ἡλικία πρὸς χάριν πράττειν ἐπιτηδεῖα. Ὅθεν οὖν ἔδει σοφίας ἕσματα χεῖρα θηλάζοντα, εἰ μὴ τοῦ Πνεύματος κινούσης τῆς ἐπιποίας; τὰ τῆς σῆς πονηρίας ἀμέθεκτα νήπια;

que oculis tuis conspicua ac visa habes? Num et hæc ad gratiam sunt; aut errore decepti infantes, hymnum texunt? At neque laus ejusmodi est, ut ex decepta mente proficisci queat; neque ætas talis, quæ auribus servire novit. Qua igitur ratione adhuc pendentes ab ubere infantes, plena sapientiæ promunt cantica, nisi divinius Spiritus afflatus instinctusque, quorum nulla tuæ improbitatis societas sit, movet ac concitat?

Ὁ σὺ γε ἀρχῆθεν ἐμπαροινῶν, δι' ὧν οἷς ἐνέπειν προφήταις, τὰς μαιφόνους ἐπέβαλες χεῖρας· νῦν ἔσπειρε σαμνονόμενος; εἰ αὐθαδέστερον ἐξυθρίεις, αὐτῶν τε διαλοιδορή, τὴν ἐκείνου δύναμιν Βεελζεβοῦλ ἀναφέρων· καὶ τοῦτον, ᾧ προσμαρτυρεῖ διὰ τῶν ἔργων ὡς συγγενεῖ συμπαρῶν, τῆς σῆς πονηρεύη φονικῆς προαιρέσεως ἔργον ποιήσασθαι. Σὺ μὲν οὖν, ἔπαξ τὰ τοῦ φθόνου συλλαβῶν ὀλέθρια σπέρματα, οὐ παύσῃ στενοχωρούμενος, ἕως ἂν τὴν ἀπολοῦσαν βήξῃς ὄδινα. Ἦδη γὰρ ἐκείνῳ τὴν μιανὴν ἐπιβαλεῖς παλάμην, καὶ ἐπιβαλόντος, πᾶν αἷμα δίκαιον, ὃ ἐξέχεας, καταδοῆσται. Καὶ σε κολοφῶνα ταῖς μαιφονίαις ἐπιθεθικότα τὴν Δεσποτικὴν σφαγὴν, ὃ τῶν κακῶν περιλήψεται κολοφῶν. Μεταβαλεῖ μὲν δὴ σοὶ πρὸς ἄδοξίαν ἢ εὐδοξίαν· μεταβαλεῖ δὲ ἡ εὐκληρίξ, ἐφ' ἣ παρὰ πάντων ἐθαυμάζου, εἰς ἀσχήμονα δυσκληρίαν· οὐ βασιλείας μόνον, οὐδ' ἱερωσύνης, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς, ἣν ἔφυρες αἵματι δικαίῳ, γῆς ἀφαιρούμενος· καὶ σκυθρωπάσεις ἀληθῶς εἰς αἰῶνα ταῖς συμφοραῖς φροντίζων, ἀνθ' ὧν ἔχων δυσκόλως, καὶ προτιμῶν εἶναι κακός, δέον φαιδρύνεσθαι τῇ παρουσίᾳ τοῦ Βασιλέως· σὺ δὲ τὸν ἐκείνου πονηρευόμενος θάνατον, ἐσκυθρόωπαζες. Σὺ μὲν οὖν, Ἰουδαῖε, εἰς ὃν ἤκιστα ἐχρῆν παροινήσας, τοιαῦτα κληρονομήσεις, οὐκέτι μὲν εἰς λαὸν, οὐκέτι δὲ εἰς υἱὸν τιμώμενος τῷ Θεῷ· ἀλλ' ἐξελαυνόμενος τοῦ οἴκου μετὰ τῆς δυσγενοῦς καὶ φαύλης προαιρέσεως. Αἰψεται δὲ ὁ Μονογενὴς παρὰ τοῦ Πατρὸς κληρὸν τὰ ἔθνη αἰτῶν, οἱ καὶ λαοὶ χρηματίσουσι, καὶ τῶν υἱῶν κρεπόντων ἀπολαύσουσιν, εὐγενεῖ τόκῳ καὶ ἐλευθέρῳ γεννώμενα τῷ Πατρὶ· ὃ σήμερον ἢ ἐπὶ τῷ πύλῳ καθέδρα μὴ νύει, τῶν τέως ἀκαθάρτων, καὶ ἀνοποτάκτων ἰδῶν Θεῷ τὴν ἐσομένην ὑποταγήν.

liberoque partu Patri natæ ac comparatæ: quod hodie sessio illa super pullum indicat, fore nimirum ut eousque immundæ gentes ac indomitæ Deo subicerentur.

*** Psal. viii, 3. ** Matth. xii, 24. ** Psal. ii, 8.

NOTÆ.

(23) Quod olim regi atque prophetæ. Προσηρμάνον τῷ βασιλεῖ καὶ προφήτῃ, nempe Davidi psal. viii. Nihil clarius. Interpres levius in Christum refert, cui Regi ac Propheætæ prædictum sit perficiendam

PATROL. GR. CVII.

nas Litteras didicissent; non ut enim, quem illæ prædicebant, præsentem jam agnoscerent, sed ut animo in eadem magis incenso, velocius ad insidias tendendas properarent. Vere *veloces pedes iniquis ad effundendum sanguinem* ***; tardi vero ac claudi, ut se eo conferant, quo mens ac ratio melior suadet. O te miserum, qui oculos tibi ac rationem ipse ademisti, cur signa aliaque admiranda leviter adeo præteris? Nonne ex lactentium ore, quod olim Regi atque Propheætæ (23) prædictum esset, laudem perfici vides? Nonne, quæ olim eodem in spiritu modulante edoctus es, ut manifestissimis ac evidentissimis signis præsentem Regem tibi agnoscere liceret, jam et auribus audita, cæcisque oculis tuis conspicua ac visa habes? Num et hæc ad gratiam sunt; aut errore decepti infantes, hymnum texunt? At neque laus ejusmodi est, ut ex decepta mente proficisci queat; neque ætas talis, quæ auribus servire novit. Qua igitur ratione adhuc pendentes ab ubere infantes, plena sapientiæ promunt cantica, nisi divinius Spiritus afflatus instinctusque, quorum nulla tuæ improbitatis societas sit, movet ac concitat?

O te jam olim insanum, quod cum prophetis divino afflatus Spiritu sacrilegas injecisses manus, nunc quasi glorians, ut majoris quidpiam injuriæ, majorisque petulantia feceris: tum illi conviciaris, ejus potestatem Beelzebud ascribens **; ipsumque cui ille ut ejusdem secum naturæ ac substantiæ per opera testimonium defert, pravo tuo voluntatis proposito neci tradere quæris. At tu quidem postquam perniciose invidiæ semina semel concepisti, non desines arctari ac coangustari, quoad perniciem, quam parturis, parias. Jam enim illi scelestam manum injicies, ac ubi injeceris, omnis sanguis justus, quem effudisti, contra te exclamabit: cumque homicidiis ac parricidiis apposita necem Domini, quasi colophona imposueris, simul etiam te malorum omnium colophon apprehendet, gloriaque in inglorium tibi statum cedet: ac sors illa felix, cujus gratia omnibus fuisti admirationi, in ignominia plenam infelicitatem vertetur; ut nedum regno et sacerdotio, sed et ipsa, quam justo sanguine tinxisti, terra spolieris: vereque in sempiternum tempus affligeris, calamitatibus confectus; eo quod te nunc improbe gerens ac pravitatem præoptans, cum Regis præsentia te vel maxime exhilarari oporteret, tu perversa mente ei interitum moliens, morosior esse malueris. Cum igitur, Judæe, in quem minime debueras debacchatus sis, id vero consequeris, ut non amplius in filium reputeris, sed domo propria, cum de genere ac improbo tuo proposito extermineris. At Unigenitus, gentes a Patre postulans in hæreditatem accepturus est **, quæ et populus vocabuntur, ac filii consequentur jura; ingenuo

laudem. Sed id longe a plano sensu ac auctoris mente. Argumentum hoc ad Christi astruendam divinitatem urgent pariter tractatores reliqui.

Enimvero, hæc quidem suo eventura tempore, A
 nuto Dominus operis prænuntiabat præconio; at
 Hebraei, nihil in animum volentes inducere, ac
 intelligere, vel ut præterita dicas, vel ut præsentia,
 sed id tantum molientes ut impudentia agerent,
 quasi Salvator has sibi laudes procurasset, ac
 laudatores congregasset, ipsum adeunt, atque in
 murmur prorumpentes: *Non audis, inquit, quid
 isti dicant* ¹¹? Tu illos interroga, Quis est, qui impu-
 luit? quisnam docuit, quando memoriam omnem
 tum oraculorum divinorum, tum operum exter-
 minasti, omnemque humanam rationem ac cogi-
 tationem ex improbo tuo pectore proscripsisti?
 Nam ille quidem habitu modesto ac moderato procedit:
 hi vero regie congruis majestati salutatio-
 nibus excipiunt: ex illis sciscitare, quidnam edocti, B
 non pro ejus speciei sentiant ratione, quam vident
 oculis subjectam, sed adeo eximios honores defe-
 rant. Hem, cum stupidus valde sis, ac tardus sensu
 ad honesta, admodum tamen velox ac expeditus
 arripiendis male agendi occasionibus existis! Et
 iis quidem qui Regi honorem habent, nihil videris
 molestiæ inferre; nosti enim non ab alio quam a
 superiori vi edoctos impulsosque; quare ab his
 abstines, non parcendi studio, sed quod scias
 non esse tuarum virium, ut vim eos divinitus
 afflantem cobibeas: ac ne si vetare nitaris, nihil-
 que molitione conficias, tu ipse deinceps vel in-
 vitus fatearis, laudem illam Salvatori a Spiritu
 sancto fuisse concinnatam. Nam tenella illa ætas,
 quam agrestis tua feritas minime erat terrefactura,
 ac cujus nulla ratione inceptum erat diremptura,
 hæc quæ dixi, te vel invitum fateri cogebat:
 idque tu callide admodum animadvertens, illos
 quidem præteris, ad illum vero qui vili apparatu
 invehebatur, Rexque nihilominus a laudantium
 rectis oculis intuentium turba agnoscebatur, non
 sine murmure accedis, bynimumque ei in crimen
 vertis. Verum audit pueros, qui hæc ipsa priusquam
 n utero formarentur, ut fierent ordinavit; audit,
 et ut plurima alia, ita et hoc ipso eventu consi-
 gnavit. O te, qui vel surdum aspidem auribus ob-
 turandis superas, et eo solum sine nunc auditu
 cum ea compone Scriptura, quæ ex ore infantium
 et lactentium testatur ¹² laudem perfectum iri: ac
 nisi cum ea rem ipsam congruere compereris,
 tunc succenseas licet. At si omnia consonare vi-

deris, impera mussitantibus tuis labris silentium.
 Neque illud tibi, quod jam ante pedes versatur, D
 liquet; lapis nimirum, qui *factus est in caput au-
 guli* ¹³, in illo insolubili ac nunquam ruituro ad-
 flicio, quem lapidem tu imperite reprobasti, aptum
 illi ac omni parte comparatum ob mentis cæci-
 tatem perspicere non valeus, eamque ob rem a tua
 ipsum domo amovitus es, cujus putridum fundamen-
 tum proxima ruina coarguet: cum alter ille præio-
 ac electus lapis ad sempiternam aliam ac vere

ἄλλα ταῦτα μὲν εἰς ἴδιον ἀπαντήσουτα, πράγματι
 σωπῶντι προύλεγεν ὁ Δεσπότης· Ἑβραῖοι δὲ μη-
 δὲν συνείναι^h βουλόμενοι, οὐ τῶν γεγονότων, οὐ τῶν
 παρόντων· ἀλλὰ τοῦτο μόνον ἀναίτην τεῖν ἑαυτοῦς
 πεποιηκότες, οἷα Σωτῆρος τὴν εὐφημίαν ἑαυτῶν προ-
 διωκῆκότες, καὶ τοὺς ἐπαινέτας συναγαγόντες, ἐκείνῳ
 προσέρχονται· Οὐκ ἀκούεις τί λέγουσιν καταγογῶ-
 γύζοντες; Ἐκείνους ἐρώτα· Τίς ὁ κινήσας; τίς ὁ δι-
 ὀάζσας· ἐπειδὴ μνήμης ἀπάσης καὶ θεῶν λογίων καὶ
 ἔργων ὡσπερ ἀειφυγίαν κατεψήφισα, καὶ πάντα λογι-
 σμὸν ἀνθρώπινον τῆς σῆς ἀτίπου καρδίας ἐδίωξα; Ὁ
 μὲν γὰρ μετὰ μετρίου τοῦ σχήματος πρόβεισιν· οἱ δὲ
 ταῖς βασιλεῖς περπούσαις δεξιούνται φωναῖς· ἐκείνων
 πύθου, τί μαθόντες οὐ πρὸς τὸ φαινόμενον σχῆμα
 φρονοῦσι· μεγαλοπρεπῆ δ' οὕτω φέρουσι τιμὴν· ἢ
 καὶ λίαν ἀνασθητῶς ἐπὶ τοῖς καλοῖς διακείμενοι,
 εὐαισθητῶς ἔχεις ἐν ταῖς τῶν κακῶν ἀφορμαῖς. Καὶ
 τοῖς μὲν τιμῶσιν ἐνοχλεῖν οὐ δοκεῖ· οἶδας γὰρ οὐχ
 ὄψ' ἑτέρου τινὸς ἢ τοῦ κρείττονος καὶ διδαχθέντας
 καὶ κινήθεντας· καὶ τούτων μὲν ἀπέχθη, οὐ φειδόμε-
 νος· ἀλλ' εἰδὼς ἀδύνατον ἂν σοι διακόμενῳ τὴν
 ἀνωθεν αὐτοῖς ἐπιπνεύσασαν δύναμιν· καὶ ἵνα μὴ
 κωλύειν ἐπιχειρῶν, εἴτα μὴδὲν ἐξανύων, ἀκων καὶ
 αὐτὸς μαρτυρήσῃς, ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐξεργάσθαι
 τῷ Σωτῆρι τὸν ἔπαινον. Τὸ γὰρ ἀπαλὸν τῆς ἡλικίας,
 ἢ φοβήσῃν ἢ σὴ οὐκ ἐμελλε ὑγριωθῆναι, οὐδ' ἐκκό-
 ψειν αὐτῶν τὴν προαίρεσιν, ταῦθ' ἄπερ εἶπον ἡνάγκασ-
 τε καὶ ἀκοντα μαρτυρεῖν· ἢ σὺ λίαν ὑπόουλος
 νοῶν, ἐκείνους μὲν παρατρέχεις, τῷ δ' ὄχουμένῳ μὲν
 εὐτελῶς, ἐγνωσμένῳ δὲ βασιλεῖ τοῖς τῶν εὐφημού-
 των ὀρθὰ βλέπόντων ὀφθαλμοῖς, προσέρχῃ γογγύζων,
 καὶ τὸν ὕμνον ἐπικαλεῖς. Ἄλλ' ἀκούει τῶν παιδῶν,
 ταῦτα πρὶν ἐν μέτρῳ πλάσθῃναι εἰς τὰ νῦν γινόμε-
 να τάξας· ἀκούει, καὶ ὡσπερ δὴ πλείστοι ἕτερα,
 οὕτω καὶ τοῦτο σφραγίζει διὰ τῆς ἐκδόσεως. Ὡς οὐ
 τῆν κωφὴν ἀσπίδα νικῶν ἐν τῷ βύειν τὰ ὕα, καὶ
 δι' ἐν τοῦτο ἀκούσας νῦν, ἴν' ἀγανακτήσῃς. Τίθει
 μοι παρ' ἐκείνην τὴν γραφὴν τὰ τελούμενα, ἧς
 θηλαζόντων στομάτων ἔμαθες αἶνον ἄδισθαι· καὶ
 μὴ κατ' ἐκείνην ὀρθῶς ἔχον τὸ σχῆμα τοῦ πράγμα-
 τος, ἀγανάκτει· εἰ δ' ἀπανταχοῦ τὸ ὁμοίον, κατά-
 θες ἡρεμεῖν ἐπιτρέψας τοῖς γογγύζουσι χεῖλαισιν.

es usus, ut succenses! Nihil ea quæ peraguntur
 et lactentium testatur ¹² laudem perfectum iri: ac

Οὐδ' ἐκεῖνο ἄρα σοι κατὰ πόδας ἱστάμενον εὐδη-
 λον, ἤδη πρὸς κεφαλὴν γωνίας τῆς ἀλύτου οἰκοδο-
 μῆς γιγνομένου, οὐ σὺ λίθου φαύλου εἰ ἀποδοκιμα-
 στήσ, τὸ πανταχόθεν αὐτοῦ δεξιὸν δι' ἀδελφίαν
 γνώμης ἰδεῖν οὐ δυνάμενος· καὶ διὰ τοῦτο ἀδοκιμά-
 ζων τοῦ σοῦ οἴκου, οὐ τὸ σαθρὸν ὅσον οὐπω ἢ κατά-
 λυσις παραγινόμενῃ, ἐλέγξει· εἰς αἰώνιον ἄλλην καὶ
 θεῖον δυνάτω οἰκοδομήν τοῦ ἐντίμου καὶ ἐκλεκτοῦ παρα-
 λαμβανόμενου λίθου· ἣν καὶ λαμπρύνας τοῦ αἰ-

¹¹ Matth. xxi, 16. ¹² Psal. viii, 3. ¹³ Psal. cxvii, 22.

VARIÆ LECTIONES.

^h συνείναι.

ματος τῆ βαφῆ, εἰ; οἶκον ἄγιον ἀνύσει τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, τῶν πρὶν εἰς οὐδὲν χρησίμων, καὶ ἀπεθρῖμμένων συναχθέντων, καὶ καλῶς ἐν αὐτῷ ἀρμολογούμενων, καὶ σοῦ μὲν ἀποθρῖνυμένου καὶ καταπίπτουτος, τῶν δὲ ἀνισταμένων καὶ οἷα νόμῃς τῷ καλῷ προσαρμοζομένων νυμφίω. Οἷς καὶ λίαν συμβαλόντα σήμερον ὁρᾶται τοῦ προφήτου τὰ ῥήματα, χαίρειν προτρεπομένου τοῦ πραεῖς παραγινομένου Βασιλέως, καὶ τὴν παρουσίαν τιμᾶν τῆ φαιδρότητι. Καὶ μέντοι γε καὶ συνείδει τοῦ κήρυκος, καὶ ἄσμενοι τὸν ἐφ' ᾧ σῶσαι παραγεγονότα δεχόμενοι, τέρπονται τέρψιν δυνω; ἡδυτάτην τε καὶ οὐ λήγουσαν · λαμπρᾶ καὶ γλώσση καὶ φωνῇ βοῶντες, ἃ τοῖς πάλαι θεοβόημοις εἰς τὰ παρόντα προανεφωνήθη · *Εὐλογημένος εἰ, ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου · ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις*. Εὐλογημένος εἰ, ὁ ῥήματι σχίσας τὴν τοῦ ἁδοῦ γαστέρα, καὶ τετραήμερον τὸν φίλον ὡς ἐξ ὕπνου ἐγείρας. Εὐλογημένος εἰ, ὁ ἔνω μὲν θεοπρεπῶς Χερουδικῷ ἄρματι ἐποχούμενος · κάτω δ' ὡς ἄνθρωπος ἐπὶ πάλου δούου ἐν εὐτελεῖ καθήμενος σχήματι. Εὐλογημένος εἰ, οὐ ἄδης μὲν νῦν ἐτρόμαξε τὴν φωνὴν ἀκούσας · μετὰ βραχὺ δὲ νεκρωθῆται ὑποδεξάμενος ὡς νεκρόν. Εὐλογημένος εἰ, τοῦ θανάτου ἀναίρετης, ὁ τὴν ζωὴν ἐξαστρέπτων · ὁ τῷ πλάσματι ἰδίου σταγόσιν αἵματος βοήθησας · ὁ πάθει τοῖς σοῖς τὸν ἀνιάτως πάσχοντα θεραπεύσας. Εὐλογημένος εἰ, ὁ πάλαι μὲν ἐν Βηθανίᾳ ὑπὸ τῶν παιδῶν ὑμνούμενος, νῦν δ' εἰς πάντα τὰ πέτρας δοξολογούμενος · ὁ τὴν ἡμετέραν ἀσχήμονα μορφήν εὐδοκῆσας ἀναλαβέσθαι, ἵνα διττῆς εὐπρεπείας εἰς τὸ πρῶτον κάλλος τὸ ἡμέτερον ἀγχημον μεταποιηθῆ. Ὁ καὶ ἡμέτερον προσένεξιν πάλω καὶ παισὶ σχηματίζων πάλαι, τῷ μὲν κάθη, τὰ δὲ διοικονομῆ φέρειν σοὶ τὴν εὐφημίαν. Δι' ὧν γὰρ ἡμᾶς ἐμελλες προσάγεσθαι ἀλογία βιούντας, καὶ τῆς εὐσεβείας θρέψιν τῷ γάλακτι, τούτοις τὸ μυστήριον σχηματίζεις. Ἀλλὰ γε παγκάλῃ χορεία τῶν θεολόγων νηπίων παρτεῖδσα τῷ Πνεύματι, συνέσφαξε καὶ συνεργάζου τὴν εὐφημίαν. Πάλαι μὲν γὰρ τῶν φωνῶντων πρεσβυτέρων στηλιτευσμένης τῆς φρενοθλαθείας, οἷς ἐπὶ τὸν πῶλον τὸν πραδὺν ὄχούμενον ἐτιμᾶτε Βασιλεῖα, ἀκουῶν ἐδοκεῖτε πρὸς θεομαχίαν τοὺς σφαγέας ταῖς ὑμετέρας γλυκαίαις ψδαῖς, στενοχωρουμένων τῶν πικρῶν καρδιῶν · νῦν δὲ γογγυστῆς οὐδαίς, οὐδ' ἐπὶ τοῖς ὕμνοις δακνόμενος, οὐδὲ χρώματι σκυθρωπῷ τῆς ἐορτῆς τὸ φαιδρὸν ἐνουθρίζων · ἀλλὰ πρέπουσαν ἀληθῶς Δεσπότη δεικνύοντες τὴν συνέλευσιν, καὶ τῷ νικητῇ τοῦ θανάτου καὶ διώκτῃ τῆς σκυθρωπότητος, φαιδρᾶ καὶ καρδίᾳ καὶ γλώσση προστρέχοντες · συγκαίροντες μὲν, ἄρτι βίβαντι τὴν ἐκ τάφου δυσωδίαν τῷ φιλῷ Δαζάρω, καὶ τὴν κοινὴν τοῦ γένους ἀφθαρσίαν μ-

divinam structuram assumatur; quam et proprii sanguinis liquore præclare tinctam, in domum sanctam Deo et Patri perficiet: iis, quæ antea abjecta ac nullius commodi erant, congregatis, ac pulchre in ipso coagmentatis, te quidem diffracto et ad ima detruso, his vero excitatis, ac instar sponsæ pulcherrimo sponso conjunctis. Quibus etiam hodierna valde congruunt prophetæ verba ⁵⁴, quibus mansueti Regis adventu gaudere monet, ac præsentiam læto splendore honorare. Sane vero etiam præconis vocem intelligunt, libentesque eo adventantem sine suscipientes ut salutem conferat, delectatione vere suavissima ac nunquam cessatura perfunduntur: claraque tum lingua, tum voce, ea clamant quæ a divinis olim interpretibus in tempus præsens fuerant prædicta: *Benedictus es qui venis in nomine Domini; hosanna in excelsis* ⁵⁵. Benedictus es, qui verbo inferni ventrem scidisti, ac amicum quadriduanum quasi ex somno excitasti. Benedictus es, qui Cherubico curru, ut Deum decet, in cælis inveheris; quique pullo asini, vili habitu, insidens in terra conspiceris. Benedictus es, cujus nunc quidem audita voce contremuit infernus; idem ipse brevi postmodum perimendus, cum ut mortuum te suscepit. Benedictus es, mortis occisor, vitæ splendens fulgores, qui sigmento tui guttis sanguinis opem tuleris; qui passionibus tuis eum curaveris, cujus esset morbus passioque immedicabilis. Benedictus es, qui olim quidem a pueris in Bethania fueris celebratus, nunc vero omnibus terrarum dititionibus decanteris, qui deformem nostram formam assumere dignatus sis, ut decore nostram deformitatem (24) ad priorem venustatem reduceres: qui etiam nostram reductionem ac conciliationem, pulli olim ac puerorum symbolis designans, alteri quidem insides, hos vero ut laudes tibi concinant, impellis. Quod enim nos, in bruti morem vitam agentes, conciliaturus esses ac pietatis lacte nutriturus, hisce utrisque mysterium adumbras. Ast, o pulcherrime infantum theologorum cœtus, chorusque, qui Spiritu assistis, una nobiscum laudes celebra atque concinna. Nam olim quidem seniorum eadem spirantium notata publice vesania, quod pullo vectum mansuetum Regem honore coleretis, dulcibus canticis vestris siccarios, ut infensis in Deum animis essent eumque oppugnarent, visi estis excitare, nimirum coangustatis amaro felle eorum pectoribus; nunc vero ahest omnis murmurator, nec est qui laudes iniquo animo ferat: nemo est, qui festi lætam faciem tristi ac tetrica specie injuria afficiat: sed omnes ea, qua decet alacritate, in Domini gratiam conve-

⁵⁴ Zach. ix, 9. ⁵⁵ Luc. xix, 38.

NOTÆ.

(24) *Nostram deformitatem*. Τὸ ἡμέτερον ἀσχημον. Plane animæ, non corporis informitatem, ut male reddit interpres, mirorque viro docto sic excidisse: ac quanquam in Christo corpus ac caro *haud raro pro tota humana natura accipiuntur*,

haud tamen in homine, quod est animæ facile intelligatur nominæ corporis; nec quam in anima deformitatem peccatum facit, corporis informitas appellari possit.

niunt, atque ad victorem mortis omnisque mæro-
 ris expulsorem, læto tum pectore tum lingua ac-
 currunt, congratulantes amico Lazaro, qui modo
 fetorem ex sepulcro contractum deponens, commu-
 nis generis incorruptionis unguenta perspirat : sed
 et illi congratulantes, qui per viscera misericordiæ
 suis ipse laboribus tristitiam exstinxit, mundoque
 gaudium insevit : multoque stupore ac miraculo
 ea honorantes, quæ dispensatione geruntur : ac
 vestri cantici modos dulcissimo haurientes auditu,
 quorum nihil tunc perversa Synagoga intellexit :
 sed cum infernum tremore concussum viderent, ac
 necdum prolatis verbis, ipso remittente, eductum
 mortuum, eo audaciores esse contendebant. Ac ille
 quidem cum sepulcralibus fasciis e sepulcro exsi-
 liebat, ii vero insolubilibus malignæ mentis nexi-
 bus astricti, liberatori nectebant vincula, verbisque
 lacte manantibus labiis fuis, spurca eorum pecto-
 ra dissecabantur improbitatis et superantia. Adesto,
 decore ac splendore Ecclesiæ præclare induere,
 desiderantis, inquam, pariter desideratæque ac
 prædilectæ inculpatæ sponsæ, quam Pater junxit
 charissimo Filio, abijuncta a mitissimo sponso fe-
 roci ac ingrata Synagoga : quod nimirum tantæ
 desponsationis jura violans, sponsum suum despi-
 catui habuerit, eum prosequens odio a quo dilecta
 esset, ac pro nihilo ducens eum qui honore auxis-
 set : cum denique, cujus beneficio rerum copia
 abundabat, ac agebat felix, contrariis plane modis
 remunerans. Quapropter nunc a vobis repulsa de-
 sertaque, ac festivæ omnis lætitiæ exsors, felicitatis
 loco calamitatum dives agit ; deformitate
 vestita, ejus vice venustatis, cujus antea floribus
 coruscabat ; fæcesque ejus vindemiæ bibens, quam
 sibi collegerat. At vero nova ac charissima sponsa,
 ob excellentissimam desponsationem gaudii omni-
 bus plena, sponsoque suo formosissimo, castissimo
 amore agglutinata, fruitur quidem ipsius deliciis,
 sed et præsentis diei voluptatem percipit, qua licet
 hic, servata illa veteris honoris forma et ratione,
 cum ramis Palmarum laudationem instituat, attamen
 oculis in superna defixis eundem una cum
 angelis glorificat, tanquam illum qui et in cœlo et
 in terra regnat. Nam loco obedientiæ usque ad
 passionem ac mortem, dedit ei Pater potestatem
 in omnia, tum quæ in cœlo, tum quæ sunt in terra.
 Dedit potestatem, ejus subjiiciens pedibus etiam in-
 vitos hostes⁶⁶, quotquot regnum ejus respuerant.
 Clarificavit namque Unigenitum, ea gloria, quam
 habuit priusquam mundus fieret ac antequam tem-
 porum conditor temporibus subjectus appareret : gau-
 dens nimirum, ob magnum illud ab ipso designa-
 tum opus ; ob homines scilicet libertati assertos ac
 mellicos : quod, inquam, debellato eo qui invictus
 quisque fines terræ niduli instar com-
 ma se jactabat, e tyranni eos eripuerit
 amibus, Deoque ac Patri obtulerit, ac ei concilia-

ρίζοντι · συγχαίροντες δὲ τῷ διὰ σπλάγγνα ἰλλοῦς
 καμάτοις οἰκείοις τὴν λύπην ἐξαφανίσαντι, καὶ τῷ
 κόσμῳ φυτουργήσαντι τὴν χαρὰν · καὶ τιμῶντες ἐκ-
 πλήξει καὶ θαύματι τὰ οἰκονομούμενα · ἡδὺ δὲ ἀκου-
 σμα τὸ ὑμέτερον ἄσμα ποιούμενοι, ὧν τότε οὐδὲν ἢ
 πονηρὰ συνίει συναγωγὴ · ἀλλ' ὀρῶντες ἄδην τρω-
 μάξαντα, καὶ τῶν καλούντων βῆμάτων ἔτι λαλουμέ-
 νων ἀναπέμψαντα τὸν νεκρὸν, ἐφιλονέικουν εἶναι
 τοῦτου θρασύτεροι · καὶ ὁ μὲν ἀνεπήδα μετὰ τῶν ἐν-
 ταφίων σπαργάνων τοῦ μνήματος · οἱ δὲ τῷ λυτρη-
 τῇ ἐν τῇ ἀλύτῳ ὄντως τῆς πονηρίας γνώμῃ ἐπιε-
 κον τὰ δεσμὰ, καὶ ῥήμασι γάλα σταζόντων χειλέων
 τὰς ἐν κακίᾳ σαπρὰς διεπρίοντο καρδίας. Δεῦρο με-
 τὰ τῆς ὠραιότητος ὠραιζοῦ τῆς ἐκκλησίας, τῆς καὶ
 ποθοῦσης, καὶ στεργομένης ἀμώμου νόμφης · ἦν ὁ
 B Πατὴρ τῷ ἀγαπητῷ ἠρόμισατο Υἱῷ, διαζεύξας τοῦ
 πρᾶου νυμφίου τὴν ἀγραινοῦσαν καὶ ἀχάριστον
 Συναγωγὴν · ἀνθ' ὧν εἰς τὴν τοσαύτην ἐνυδρίσασα
 μνηστέρειαν, τὸν νυμφευσάμενον ἐξουδένωσε, μισή-
 σασα τὸν ἡγαπητότα · φαυλίσασα τὸν τετιμηκότα ·
 τὸν δι' ἐν πᾶσιν εὐθῆναι καλοῖς, πᾶσιν ἐναντιοῖς ἀμι-
 ψαμένη. Διὰ τοῦτο νῦν ὑμῖν ἀπωσμένη, καὶ ἐρη-
 μος, καὶ ἀνέορτος, καὶ πλουτοῦσα τὰς συμφορὰς ἀν-
 τι τῆς μακαριότητος · καὶ ἀνθούσα τὴν ἀσχημοσύνην
 ἀντὶ τῆς · τότε καλλοῦντῆς ἐπανθοῦσης αὐτῇ · καὶ πίνου-
 σα τὴν τρυγίαν, ὧν κακῶς ἐγεώργησεν. Ἡ δὲ νέα
 νόμφη καὶ ἐντιμος, ἐπὶ τῇ ὑπερτίμῳ χαίρουσα μνη-
 στεία, καὶ τῷ καλῷ μνηστῆρι πανάγνω ἔρωτι περι-
 ψομένη, ἀπολαύει μὲν τῆς ἐκείνου τερπνότητος ·
 ἀπολαύει δὲ καὶ τῶν τῆς παρουσίας ἡμέρας τερπνῶν ·
 C ἐν ἧ, εἰ καὶ κάτω τῆς παλαιᾶς ἐκείνης τιμῆς τὰ
 σύμβολα σώζουσα μετὰ βατῶν αὐτῷ προσάγει τὸν
 ἔπαινον, ἀλλ' ἄνω θεωροῖς αὐτὸν ὀφθαλμοῖς ὀρῶσα
 μετ' ἀγγέλων δοξολογεῖ, ὡς τῶν ἄνω κυριεύοντα,
 καὶ τῶν κάτω. Ἔδωκε γὰρ αὐτῷ ἀντὶ τῆς μέχρι πα-
 θῶν καὶ θανάτου ὑπακοῆς ὁ Πατὴρ, τὴν πάντων
 ἐξουσίαν, ὅσα ἐν οὐρανῷ, καὶ ὅσα ἐν γῆ, ἔδωκε τὴν
 ἐξουσίαν ὑπὸ τοὺς πόδας καταθεῖς, καὶ ἀκοντας
 τοὺς ἐχθροὺς, ὅσοι τὴν ἐκείνου παρητοῦντο βασιλείαν.
 Ἐδόξασε γὰρ τὸν Μονογενῆ τῇ δόξῃ, ἣ εἶχε πρὶν
 τὸν κόσμον γενέσθαι, καὶ πρὶν ὑπὸ χρόνου ὀφθῆναι
 τὸν ποιητὴν τῶν χρόνων · χάρων ἐπὶ τῷ μεγάλῳ ἔρ-
 γῳ αὐτοῦ, τῇ ἀνθρώπων ἐλευθερίᾳ καὶ προσεγγείᾳ ·
 D ὅτι καταπαλάσας τὸν ἀήτητον εἶναι νομίσαντα
 καὶ καταλήξειν ὡς νεοσσὶν τὰ πέρατα, τῆς τυράννου
 χειρὸς ἐξαρπάσας, προσήγαγε τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ,
 διὰ τῆς ἐκείνου προπούσης οἰκονομίας. Ἔπρεπε γὰρ
 Θεοῦ δι' ἀφᾶτον ἀγαθότητα λύειν τὸν ἀνθρώπον ἐν-
 δοκῆσαντος ὧν ἔνοχος ἦν, καὶ εἰς κληρονομίαν παρα-
 λαμβάνοντος, Υἱὸν εἶναι τὸν τοῦτο πραγματευόμενον.
 Οὕτε γὰρ Πατρὶ τὸ τῆς πρὸς ἡμᾶς ὀμιλίας ἤρμοζεν
 ἔργον, ἵνα μὴ τοῦ Πατρὸς εἶναι μετέστασιν πάθει, καὶ
 πρὸς τὴν τοῦ Υἱοῦ τάξιν, καὶ χρονικὴν αἰτίαν, καὶ
 αἰτία· ἐπέκεινα καταδέξεται. Ἄλλὰ γὰρ οὐδὲ Πνεῦ-
 ματι. Οὕτε γὰρ ἐκείνῳ πρὸς τὴν Υἱοῦ προσηγορίαν
 διὰ τοῦ τόκου προτῆκον ἦν μετατετάχθαι · καὶ τὸ
 αὐτὸ νῦν μὲν Πνεῦμα, νῦν δὲ Υἱὸν εἶναι · καὶ φύσει

⁶⁶ Joan. xvii. 20.

ἐν τῇ συνεκτικῇ πάσης εὐταξίας Τριάδι γενομένη. Ἦν οὖν εἰκὸς Ἰῶν διωκηθέναι τὸ τῆς εὐεργασίας μυστήριον, ὃς οὐκ εἶχεν ἀνάγκην καινοτομήσειν τὴν προσηγορίαν, ἥς ἐκληρόνεται, εὐδὲ τοῦ ἰδίου μεταστῆναι· ἐμελλε δὲ, ὡς περ ἀπαθῶς ἐκ Πατρὸς γεννηθεὶς ἦν Ἰῶς, οὕτως ἀπαθῶς ἐκ μητρὸς κυοφορηθεὶς ὑπάρξειν υἱὸς καὶ ἀδελφὸς ἡμῶν, τῶν ἐπὶ κλῆρον καλουμένων, γεγονῶς. τὰ ἀδελφοὺς ἐπιτρέποντα τῶν πατρῶων συγκληρονόμους παραλαβεῖν. Οὐ μὴν οὐδ' εἶχε λόγον, τὸν Νοῦν, ἢ τὸ Πνεῦμα τῇ ἡμετέρῃ περιγραφῆναι παχύτητι· ἀλλ' ἦν οἰκτεῖον τὸν Λόγον, ὡς περ διὰ τόμου τῆς σαρκίνης παχύτητος, τοῖς εἰς τὸν κλῆρον εισαγομένοις προσομιλήσει. Ἦκεν οὖν μὴ διεσετηκῶς, ἔθεν ὄρμητο. Οὐδὲ γὰρ διάστασις ὀρίζει τὸν πᾶντα πληροῦντα οὐδὲ, τοῦ γεγεννηκότος Νοῦ ἀποτέμνεται ὁ Λόγος. Οὐκοῦν οὐδ' ἐξημίωσε τοὺς γεννητόρας κόλπους, οὐδ' αὐτὸς ὑπέστη ζῆμίαν τῇ κενώσει, ἥς εἶχε δόξης, διὰ τὸ τοῦ προσληφθέντος ἄδοξον. Ἄλλ' εἰ χρὴ φάναι, τῷ πλήρει προσθήκη τινὰ γεγενῆσθαι, προσθήκη ἐκ τῆς περὶ ἡμῶς οἰκονομίας δόξης λαβῶν· ἀνθ' ὧν οἷς οὐκ ἦν ἄλλως εὐ γεγενῆσθαι, ὡς περ ἐν τόμῳ, τῇ ἐκείνων παχύτητι ὁραθεὶς, ἐξαγγελεῖς τε ἅμα τῆς μεγάλης βουλῆς γέγονε καὶ ποιητής, καὶ τὸ πάσης ἐκπλήξεως ἐπέκεινα ἔργον πληροῖ, τὸν ἀνθρώπων θεοποιῶν, καὶ καθίζων ἐν ἑρόνῳ τῷ πατρικῷ.

ut Mens (25), aut Spiritus, nostri corporis mole circumsciberentur : sed plano erat congruum ut Verbum, velut per tomum ac libri corpus, per nostræ carnis molem, iis consuesceret qui ad hæreditatem introducendi essent. Venit itaque non derelicto loco, ex quo profectus erat. Neque enim eum, qui omnia implet, ulla distantia segregat : neque Verbum ab intellectu generante recessit. Igitur neque Paterno gremio ullum damnum attulit, neque ipsum detrimenti aliquid subiit qua se exinanivit ejus quam habuit gloriæ, propter humanæ naturæ ingloriam assumptam conditionem. Quinimo, si ita fas dicere, accessionem aliquam ei quod est plenum factam esse, accessione facta gloriæ ex humani generis dispensata salute ; quod res aliter congrue habere non posset, in nostra mole, tanquam in tomo, perspicuum se ac oculis subjectum reddens, tum *magni consilii angelus**, tum executor effectus est, opusque illud, quod omnem admirationem superat, implet ; ut nimirum hominam deitate donet, ac in paterno solio collocet.

Ἄλλ' ὁ Λόγος, διὰ τὴν ἄχρονον ἐκ Πατρὸς γέννησιν, καὶ ἀνθρώπος, διὰ τὴν ἐν χρόνῳ ἐκ μητρὸς ἀπόταξιν ! Ὡ σοφία καὶ ἀπαύγασμα καὶ ζωὴ, ὑφ' ἧς κατακίπεται θάνατος ! Ὡ δι' οὗ Πατὴρ ἐφανερώθη, καὶ Πνεύματος ποταμοὶ ἐν ἀνθρώποις ἐρρύθησαν ! Ὡ Τριάς ἅγια ἐνώσει διαιρουμένη, καὶ διαιρέσει συναπτομένη, ἐν τρισὶ προσώποις εἰς Θεὸς ὁμοούσιος ! Εἴργασται σοὶ τῶν ἡμετέρων λόγων τοῦτο ἀνάθημα, προθυμηθέντι μὲν εἰς σὴν τιμὴν τὸ ἔργον διενεγαῖν, οὐ συγχορευμένῳ δὲ εἰς ὅσον καθῆκεν ἀκριβῆ τὴν ἐργασίαν ποιῆν ὑπὸ τῆς προνοίας, ἣ κρῖμασι τοῖς σοῖς ἐνδεδέμεθα. Ἦδη γὰρ καὶ νῦν ὡς περ ἑαυτοῦς ἡρπακότες τῆς τῶν πραγμάτων ἀσχολίας, κατὰ τὴν

* Isa. ix, 6.

A verit, ea dispensatione, quam ut gereret ipse congruum fuit. Decebat enim ut, cum ineffabili Deus bonitate ab iis hominem absolvere statuisset, quorum tenebatur reus, ac in hæreditatem asciscere, id alius præter Filium non perageret. Minimo namque congruum erat ut Pater inter nos versaretur, ac fieret homo, ne Patris ipse rationem amitteret, ac in Filii ordinem temporalisque ortus principium redigeretur, qui omni principio ac causa superior est. Sed neque Spiritum sanctum res decebat. Nam neque eum par erat in Filii proprietatem ac appellationem vi generationis transire ; utque idem modo Spiritus esset, modo Filius ; sicque in sancta Trinitate, quæ omnem complectitur ordinem, confusio ac commistio oriretur. Conveniens igitur erat ut Filius beneficentiæ hujus mysteriorum perageret ; quem nihil necesse esset eam innovare appellationem, quam natura obtinet, autve a sua proprietate excedere. Qua enim ratione ex Patre nulla passione natus Filius erat, sic et sine passione ex matris utero susceptus partuque editus, Filius erat futurus, nosterque effectus frater, qui ad hæreditatem vocamur, paternorum nos honorum cohæredes assumpturus, quod inter fratres solet fieri, ac fratres decet. At neque decebat

ut Mens (25), aut Spiritus, nostri corporis mole circumsciberentur : sed plano erat congruum ut Verbum, velut per tomum ac libri corpus, per nostræ carnis molem, iis consuesceret qui ad hæreditatem introducendi essent. Venit itaque non derelicto loco, ex quo profectus erat. Neque enim eum, qui omnia implet, ulla distantia segregat : neque Verbum ab intellectu generante recessit. Igitur neque Paterno gremio ullum damnum attulit, neque ipsum detrimenti aliquid subiit qua se exinanivit ejus quam habuit gloriæ, propter humanæ naturæ ingloriam assumptam conditionem. Quinimo, si ita fas dicere, accessionem aliquam ei quod est plenum factam esse, accessione facta gloriæ ex humani generis dispensata salute ; quod res aliter congrue habere non posset, in nostra mole, tanquam in tomo, perspicuum se ac oculis subjectum reddens, tum *magni consilii angelus**, tum executor effectus est, opusque illud, quod omnem admirationem superat, implet ; ut nimirum hominam deitate donet, ac in paterno solio collocet.

Sed o Verbum, ob illam ex Patre æternam nativitatem, ac homo ob temporalem ortum ex matre ! O sapientia, splendorque et vita, cujus viribus mors fuit absorpta ! O per quem Pater manifestatus est, ac Spiritus flumina inter homines decurrerunt ! O sancta Trinitas, unitate divisa, ac divisa unita, in tribus personis unus Deus consubstantialis ! Hocce tibi nostræ orationis elaboratum est munus ; cum ipse quidem, ut in tuum opus honorem cederet, percuperem ; verum sim prohibitus, quominus ea, qua par erat diligentia ac studio absolverem : atque id curis, quibus, te ita volente, distinemur. Nam et nunc quoque quasi

NOTÆ.

(25) *Ut Mens, aut Spiritus.* Νοῦς ἢ Πνεῦμα. Pater scilicet qui Mens intelligitur, velut deitatis fons, ex quo Verbum, et Amor ; Filius scilicet, ac Spiritus sanctus. Ex Mentis ergo et Spiritus ratione recte colligit non fuisse conveniens vel Patrem incarnari, vel Spiritum sanctum : bene autem Verbum, cujus sit in Tomo, seu Libro sensile fieri, ac circumscribi. Grets. nulla Mentis, aut Tomi mentione, nihil subtilem auctoris sensum exprimit ;

apud quem etiam perperam δι' ἀτόμου scriptum est, pro, διὰ Τόμου* uti paulo post repetit auctor : Ὡς περ ἐν Τόμῳ, τῇ ἐκείνων παχύτητι ὁραθεὶς, ubi etiam Gretsero displicet Tomi nomen, seu Libri ; quod rex theologus ex propheta evangelista accepit : Ἄλλα σεαυτῷ Τόμον νέου μεγάλου· *Sume tibi Tomum novi magni*, Isa. viii ; eoque charum toties repetit.

ita ex occupationibus liberati, pro fa-
cile concessa. In gratiam et bonitatem
quod in Trinitate adoratur hanc orationem tribu-
it verbis composuimus; quae se deos uobis gloria
a secula, etc.

ORATIO VIII.

In contemplationem uenerabilium et secretariorum
sanctorum eius uobis faciat in corpore Domini
uobis deus Constanti et in firmis carceris uigila-
ntiam. Intra est secretis et magis in Parasci-
uet 25.

CONVELIS. Auctar. pag. 1675.

O uenerabilem mysterium uenerabilium creaturam
sanctam, iam miracula! O mysterium, mirifica
mysterium quod a magno corde, o eventum, sua ad-
miranda uoluntate longe exsuperatis! Pone dignum s u-
peret, mater Dei, caput eius, et cum hominibus
conversat, et in qua uita humane salutis causa
gesta fuerunt et expressata: uoluisse autem mor-
tem appetere, et quatenus ad inclinatorem humili-
tatis, tantum ad stuporem sublimis. Quae retri-
buens qui nos deo dicitur Non satis fuit uenit
tali ejus, et nos, cum non essentis, proprio manu
condere, injuriososque ac eos qui in adversarii
partes concessissemus, uultu molli ad se traduce-
ret, atque ut tanta bonitatis in nos eo alia prae-
sio, sic male in iram provocatus haberet: qui et us-
que ad cruciatum ac mortem dignatur descendere:
utque illos quos par erat non uno mortis genere, sed
innumerabilibus pro reato punire, a morte liberen-
tur. Dominus congregaturum morte: congregatur,
et non vincitur, uel tenetur. Licet enim in arenam
cum morte, quae genus humanum persequabatur,
descendat, id lancea eo consilio fuit, ut insolui-
tibus constrictam uinculis, ab ulteriori eam im-
pressionem ac perouatione, nihil inde laesa diuina
uirtute, cohibeat. Hoc quoque olim Deo afflata pro-
phetarum ora prolucata sunt: Propter peccata po-
puli mei, ad mortem deducis sumi; Creator, pro
creatura; justus, pro iniustus; pro seruis, Domi-
nus; Rex, pro reis. Neque hoc solum, sed quibus
uoluntatem procurat, ab his uulneratur. Ut enim homo
immortalis fuit, Deus mortem gustat; nec homines
a tanto absterrentur facinore. Venit ad captivos
Redemptor, ingrati que solventem ipsum ligant.
Venit medicus ad aegros; sique gratiarum actionis
uobis eidem indigent uulnera. Venit Salvator ad eos
ut lignum pertinet, atque ab iis in ligno
uoluit. Ac neque hactenus iisque cruciamen-
ta morte iram definitam uoluit; quia etiam

ita uobis uenerabilibus uenerabilibus creaturam
sanctam, iam miracula! O mysterium, mirifica
mysterium quod a magno corde, o eventum, sua ad-
miranda uoluntate longe exsuperatis! Pone dignum s u-
peret, mater Dei, caput eius, et cum hominibus
conversat, et in qua uita humane salutis causa
gesta fuerunt et expressata: uoluisse autem mor-
tem appetere, et quatenus ad inclinatorem humili-
tatis, tantum ad stuporem sublimis. Quae retri-
buens qui nos deo dicitur Non satis fuit uenit
tali ejus, et nos, cum non essentis, proprio manu
condere, injuriososque ac eos qui in adversarii
partes concessissemus, uultu molli ad se traduce-
ret, atque ut tanta bonitatis in nos eo alia prae-
sio, sic male in iram provocatus haberet: qui et us-
que ad cruciatum ac mortem dignatur descendere:
utque illos quos par erat non uno mortis genere, sed
innumerabilibus pro reato punire, a morte liberen-
tur. Dominus congregaturum morte: congregatur,
et non vincitur, uel tenetur. Licet enim in arenam
cum morte, quae genus humanum persequabatur,
descendat, id lancea eo consilio fuit, ut insolui-
tibus constrictam uinculis, ab ulteriori eam im-
pressionem ac perouatione, nihil inde laesa diuina
uirtute, cohibeat. Hoc quoque olim Deo afflata pro-
phetarum ora prolucata sunt: Propter peccata po-
puli mei, ad mortem deducis sumi; Creator, pro
creatura; justus, pro iniustus; pro seruis, Domi-
nus; Rex, pro reis. Neque hoc solum, sed quibus
uoluntatem procurat, ab his uulneratur. Ut enim homo
immortalis fuit, Deus mortem gustat; nec homines
a tanto absterrentur facinore. Venit ad captivos
Redemptor, ingrati que solventem ipsum ligant.
Venit medicus ad aegros; sique gratiarum actionis
uobis eidem indigent uulnera. Venit Salvator ad eos
ut lignum pertinet, atque ab iis in ligno
uoluit. Ac neque hactenus iisque cruciamen-
ta morte iram definitam uoluit; quia etiam

ΛΟΓΟΣ Η΄.

Εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν τιμῶν καὶ ἀγίων
ἡλῶν, τῶν ἐμπαρόντων ἐν τῷ δεσποτικῷ σώ-
ματι τοῦ ἁγίου ἱεροῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ· καὶ εἰς
τὴν δεσποτικὴν αὐτοῦ ταμίαν. Τῇ ἀγία καὶ μα-
κάριᾳ Παρσκειῆ.

Ὁ μυστικὸς μυστηρίου πύργος τῆς πίστεως, ὅτι ἔκπε-
ρσάντος, καὶ ὅτι ἐκπέρας! Ὁ μυστηρίου πύργος, εἰ
τι παραδίδωμι εἰς αἰῶνας ἐπρόχρη, ἀπακρύπτουτος τῷ
παραδίδωμι! Ἐκπέρας μὲν γὰρ θεὸν ἐν μήτρᾳ γεννη-
τός γυναικός, καὶ ἀθάνατος συναναστραφῆναι,
καὶ τα ἄλλα, ὅσα εἰς τὴν σωτηρίαν ὑπονομήθη·
ἀλλὰ τὸ ἰδιόμορφον θεοῦ, ὁμοῦ ἐκπέρας, ὅσον εἰς συγκα-
τάστασιν ταπεινῶν, τοσούτον εἰς ἐκπέρας ὑψηλῶν. Τί
ἀποκατάστασιν τῶν ὁσίων τῶν ἀγαπήσαντι; Ὅσα ἔρ-
χονται αὐτοῦ ἀγαπήσαντι καταπορεύονται μὴ ὄντας
παλάσι οὐκ εἰς τὸν ἄριστον, καὶ μετὰ τοῦ ἀν-
τιπαλοῦ, ἀποπέρας μολίσις ἐκπέρας μεθίστην
πρὸς ἐσθλόν, μὲν ἐκ τοῦ ποσότητος ἀπλάσσαντος
γρηγορότητας, ὁσίων καλῶς, ἐκπέρας παροργισθί-
τος· ἀλλὰ καὶ μέγιστος παθῶν κατείναι ἐν τῶν εἰδε-
καί· καὶ ὅτι ὅτι ἐν θανάτῳ, ἀλλὰ μολίσις εἶναι θε-
τῆναι, ἢ ὁσίων θανάτου ὑποπέρας, ὁ δεσποτικὸς
θανάτος ἐμπαρόντων. Ἐμπαρόντων, ἀλλ' οὐ κρατί-
ται. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς συμπλοκῆν τῶν θανάτων ὁμο-
κονοῦσι τῶν καθῆκεν ἐσθλόν, ἀλλ' ἐν ἐκπέρας δεσπο-
τικῶν ὁσίων τῶν ἐκπέρας τὸ πρόσθεν ὁμοῦ, καὶ ἐκπέ-
ρας, μὲν τῶν τῶν ἐκπέρας ἐκπέρας ἐκ τοῦσιν καμώ-
σης. Ἰσοπέρας καὶ διοροδομένα γὰρ καὶ πρὸς προ-
βίον· Ἐκπέρας τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ λαοῦ μου ἔχθη εἰς
θανάτον. Ἰσίοις τοῦ πλάσματος, ὁ Πλάστης· ὁκί-
αῖνον, ὁ εἰκασίς· ὁκίρ τῶν ὁσίων ὁ δεσποτικὸς·
ὁκίρ τῶν κατακρίτων, ὁ Βασιλεὺς. Καὶ οὐ τοῦτο
μόνον, ἀλλ' ὁκίρ ὅτι τὴν σωτηρίαν πραγματοποιεῖται,
ὅτι τοῦσιν πραγματοποιεῖται. Ἰνα γὰρ ἀθρῶκος ἐκ-
αθανασισθῆ, γέσται θανάτου θεός· καὶ τοῦσιν
ἐθρῶκος τὸ ἐγγαίριμα. Ὁ ἰσοπέρας; παραγίνετο τοῖς
αἰχμαλώτοις· καὶ οἱ ἀγάρστοι ἐσραῖστο τὸν λόγον-
τα. Ἐπέρας τοῖς ἀσθενέσιν ὁ ἰσίοις· καὶ ἀντι τοῦ
χάρου εἶδεναι τῶν διορπίας, πραγματοποιεῖται ἐκπέρας-
σιν. Ἢαβι τοῖς ἀποπέρας ἐκπέρας Σωτήρ· καὶ ἐκ-
πέρας ἐκπέρας τῶν ἀσθενέσιν. Καὶ ὁκίρ μέγιστος τῶν
ἰσίων ὁκίρ καταπέρας· ἀλλ' ἰσοργίζονται καὶ
ἐκπέρας· καὶ τα καὶ πρὸς ἰσίοις ἐκπέρας ἐκπέρας

NOTE.

nam haec e novem e Bavaria bibliothe-
cae ueneris: quo argumento existant lu-
dicorum orationes. Ad magni po-
dium spectare uidetur, quam Para-
scetes omnino probem quod tanto prefer-
tis καὶ μακάριᾳ Παρσκειῆ· cum auctor
quae celebret diem septimam, ejusque requiem,

nova operum cessatione, ac operum recreationis,
consecratam: ut primo consecrata fuerat cessa-
tione operum creationis. Forte dicta sit die ipsa
Parascetes: sed vergente ad vesperam, quando
jam uenit inchoante Sabbato, Dominicae sepulture
memoria recoli incipit.

θάνατος. Νῦν δὲ τὸν εὐεργέτην θανατώσαντες οὐκ ἀπραθόνουσι τοὺς θυμούς.

Ἐλάει μὲν οὖν ὁ θεμαγωγὸς Ἰσραὴλ Μωϋσῆς, ὁ τὸν ἡμέτερον, μᾶλλον δὲ, κάκεινου δεσπότην εἰκονίζων, οἷς ῥάβδῳ τὴν θάλασσαν λαψ̄ τάλαιπωρομένων εἰδείκνυ βατῆν, καὶ τοὺς διώκοντας ἐκρυπτεν ἐν αὐτῇ· εἰς τὰ νῦν τελούμενα βλέμσφι θεωρίας ἀποσκοπῶν, ἄλλοις τε πολλοῖς, τῆς ἐπὶ θεομαχίαν ὁρμῆς ἀναστῆλθαι ἐπειράτο· οὐχ ἦτοτο δὲ κάτευθεν λέγων, ὡς ἴδοιεν ἐπὶ ξύλου κρεμαμένην αὐτῶν τὴν ζωὴν, ὅσον εἰκόνη γραφῶν ἐν ὄψει χαλκῷ τοῦ πράγματος τὴν ἀλήθειαν. Ἄλλ' ἦν ἄρα τοῦ Ἰουδαϊκοῦ καλύμματος, μὴ μόνον τὴν εἰκόνα, ἀλλὰ μηδ' αὐτὴν ὄραν τοῦ πράγματος τὴν ἐνέργειαν. Πᾶσα γὰρ κτίσις τῷ δεσποτικῷ θαμβουμένη πάθει, καὶ μόνον οὐχὶ φωνὴν ἀφιεῖσα, καὶ τῶν μαιφῶνων στηλιτεύουσα τὴν τόλμαν· γῆς θεμέλια τρέμοντα· πέτραι βηγνύμεναι· φωστῆρες εἰς ζόφον τὴν λάμπριν ἀμείβοντες· οὐδ' οὕτως εἰς συναίσθησιν εἴλακε τῇ μέθῃ τῆς μανίας κικαρωμένους αὐτούς· ἀλλὰ μανίαν ἄλλην ἐπὶ μανίᾳ μαίνονται. Ἐπεὶ γὰρ ὑπὸ Ἰωσήφ τῷ χωρῖφ τῆς ἀφθαρσίας τὸ θεῖον ἐτέθη σῶμα, τί φασὶ τὰ χεῖλη τὰ μάτια; Ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος [εἶπεν], ἔτι ζῶν· Μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἐγείρομαι. Ὡ πῶρωσις κερδίας τῶν ἀψύχων ἀναισθητοτέρας. Οὐρανὸς καὶ γῆ συνήσθησαν τὴν δεσποτικὴν ὕβριν, καὶ ἐφριξαν· καὶ λαὸς Ἑβραίων ἐπὶ πλεῖον τῇ ἀπονοῖᾳ βακχεύεται. Οὐκ εἶπεν, Ἰουδαῖε, πρὶν γενέσθαι, ὅτι μαστιγώσεις, καὶ ῥαπτεῖς, καὶ ἐπὶ ξύλου κρεμάσεις; πῶς τὴν ἐκδασιν τῶν προσηρημένων ἐκεῖ οὐκ ἐνεθυμήθης, ἀλλ' ἔδρασας ἅπαντα μηδὲν τὴν πρόβρῃσιν ὑπολογισάμενος; Τί οὖν ἐνταῦθά σε ὁ τῆς ἀναστάσεως θορυβεῖ λόγος; Οὐκ εἶθου φροντίδα τῶν ἐκβάτων μέχρι τοῦ σταυροῦ· μηδὲ τοῦτο σοὶ πράγματα παρεχέτω. Ἄλλ' ἐν οἷς μὲν ἐφλέγου διψῶν τοῦ δεσποτικοῦ αἵματος, οὐδὲ ἐπὶ διάνοιαν ἐθάλου, ὧν προεῖπε μὲν ἐκεῖνος, ἐπλήρους δὲ σύ. Οὐδὲ γὰρ συνεχώρει τῆς μαιφῶνας ἢ λύσσα λογίζεσθαι τὸν λογισμὸν. Ἐπεὶ δ' ὡσπερ τὸ δίψος τοῦ δεσποτικοῦ φόνου μικρὸν ὑπανῆκεν, εἰς μνήμην, ὧν τε προεῖπε, καὶ ὧν ἔδρασας ἐλθῶν, ὅσον οὐπω δέδοικας ὅλην αὐτῆς τὴν φανέρωσιν· καὶ τοῖς περὶ τῆς ἀναστάσεως λόγοις τοὺς λογισμοὺς κατασεῖς¹. Ἐμνήσθημεν ὅτι ἐκεῖνος ὁ πλάνος εἶπεν ἔτι ζῶν. Τί λέγεις; Πῶς δι' ὧν ἐμνήσθης, ὅτι προεῖπεν ἀναστήσεσθαι, πλάνον καλῶν, οὐκ ἀναμνήσκη, ἀπερ ἐτέλεσας εἰς αὐτὸν, ὅτι καὶ ταῦτα εἶπεν, καὶ τὸ μαρτὸν ἐμφράττη ἰ στόμα; Ἀλλὰ πλάνος. Καὶ τί τοσοῦτον φροντίζεις αὐτοῦ; Τὸ σπουδαζόμενον ἤγνουςας. Ἐλυσας τῷ θανάτῳ τὴν ἀφορμὴν τῆς πλάνης. Οὐκ ἀκούει χειλέων ἐκείνου λαός, ὃν ὡς εὐλογον εἰς ἀπάτην ὑπὸ κατάραν ἐτίθει. Οὐχ ὁρῶσι τὰ παράδοξα τῶν τεραστίων.

mortuo irascuntur, tametsi mors in ipsos quoque hostes leniores efficiat. At isti ne benefactore quidem interfecto animos leniunt ac iras.

Jam olim populi Israelitici ductor Moyses, nostrum, quin et suum illius Dominum adumbrans, quibus per virgam populo afflicto mare pervium fecit, ac persequentes in eo submersit; in ea quæ nunc peraguntur spiritualis intelligentiæ oculo intentus, aliisque plurimis, ab eo impetu quo Deo resistebant, abducere conabatur: tunc maxime cum ait fore ut viderent vitam suam pendentem in ligno⁶⁶, expressa tanquam in imagine rei veritate in æneo serpente⁶⁷. Cæterum hoc Judæorum cæcitati conveniens erat, ut non modo imaginem non agnoscerent, sed ne ad ipsam rem, cum perageretur, animum adverterent. Quamvis enim creata universa Domini passione horruerint, tantumque non ediderint vocem, ac sacrilegorum parricidarum audaciam coarguerint: nam fundamenta terræ contremuerunt, petrae scissæ sunt, cæli lumina lucem in caliginem verterunt: attamen ne sic quidem Judæi furore et vesania ebrii sepultique, sui sceleris immanitatem persenserunt, sed furorem furori accumulavit. Postquam enim Joseph in immortalitatis loco illo divinum corpus condiderat, quid vanissimi hominum deblaterant? Recordati sumus, quoniam seductor ille dixit adhuc vivens.

Post tres dies resurgam⁶⁸. O cordis stoliditatem ac stuporem, qualem in rebus inanibus non reperias! Cælum et terra injuriam Domino irrogatam senserunt, horrueruntque; ac Hæbræorum populus eo magis desperata vesania furit. An non, o Judæe, prædixit fore ut a te flagellaretur, alapis caderetur, et in ligno suspenderetur? Quomodo eventum prædictionum in memoriam tunc non revocasti, sed perpetrasti omnia, nulla prædictionis habita ratione? Cur igitur jam mentio de resurrectione te perturbat? Cum eventus usque ad crucem floccipenderis, ne istud quoque negotium tibi facere debuerit. Verum sitis, qua Dominicum sanguinem ardentissime sitiabas, non sinebat, ut mente revolveres id quod ipse prædixerat; tu vero opere compleati. Neque enim rabies, qua ad innocentis perpetranda cædem ferebaris, sanam ullam cogitationem admittebat. At postquam sitis illa Domini sanguinis nonnihil remisit, animum subeunt, tam quæ ipse prædixit, quam quæ tu perpetrasti; ac veritatem quasi prospectantem videns, magnopere totam ejus manifestationem metuis, verbisque de resurrectione animo commoveris. Recordati sumus, quia seductor ille, dixit adhuc vivens. Quid ais? Quomodo seductorem vocans, quod prædictam ab eo resurrectionem recorderis, non simul in mentem revocas ea quæ in ipsum admisisti, cum et is illa prædixerit, ac sceleratum os tuum obstruxe-

⁶⁶ Dent. xxviii, 66. ⁶⁷ Num. xxi, 9. ⁶⁸ Matth. xxvii, 65.

VARIÆ LECTIONES.

¹ κατασεῖη. ἰ ἐμφράττει.

rit? At seductor est. Cur vero tanta tibi de illo cura est? Confecisti quod studio mollebaris. Occasionem seductionis morte praecidisti. Non audit populus ejus labiorum verba⁶¹, quem ut facilem decipi maleflecto subiciebas. Non cernunt admiranda illa prodigia.

Undenam vero occasionem acceptura est de- A
ceptio? Ne forte discipuli veniant, et furentur eum, ac dicant populo, Surrexit a mortuis. Discipuli furentur, qui ne minimum quidem cum ille traheretur, secuti sunt? Tantum illi pro mortuo curae suscipiuntur sunt, qui eo vivente, ne impressionem quidem vestram ferro valuerunt: vel eo duntaxat, ut a longe spectarent, quali necesse Magister traderetur? Immo, illo jam sepulto, vestrum impetum hoccifacient, furtumque cadaveris tentabunt? Non beneficii loco deputent, ita animi timiditate reputantes, ut vel nihil novantes, latere possint; sed ad necem inferendam, atque ad ipsos ad supplicium pervestigandos, cupidissimos homines magis provocent? Deinde, quo haec corpus surarentur? Non ut alicubi id reponerent eoque tanquam amoris solatio fruerentur, sed ut resurrectione passim praedicarent? Rem inauditam, ac qualem sol nunquam vidit: neque mortuum propria redivivum virtute: quasi videlicet rem tritam, ac quae quotidie accidat, aggressuri essent. Atqui contrarium prorsus illos facere par erat, quantum humana mens ratione assequi potest; potius enim optare debebant ut sibi terra debisceret, praeter metu ubique latibula quarrere, nihil non moliri ne vestro unquam animo occurrerent: quin et implacabili odio in seductorem amor pristinus commutandus erat. Nam rogo, quamnam etiam ex caesa tantam magistri curam agerent? An quia cum ipso agentes, in deliciis vivebant? At qui quas etiam exiguae facultates habebant, verbis illius obsecuti abjecerant; fameque et siti, et aliis incommodis contabescerant. Quid vero? An quia resurrectionem contingentes, laetam statim ac jucundam vitam victuri erant? Verum magis eos animi moeror cruciaturus erat, cum ista, quae cognovissent, haudquaquam certius nisi possent. Cujusnam ergo gratia in tantum se periculum coniecissent? Nihil plane ejusmodi est quale tu, vere seductor, ais; quin vel invitus resurrectionis splendorem visurus es, terrarum universum orbem collustrantem, tametsi gravius adhuc velamen cordi impositum geras. Interim, quodnam hoc praesidium, quod sepulchro moliris? Signacula imponis, ac circum custodias adhibes. Quid agis, Judae? Non animadvertis viam te tibi excusandae insipientiae magis ac magis praeccludere? Si enim, ut arbitraris, qui de resurrectione jactatur sermo, mendax ac commentitius est, quid vano studio circa sepulchrum occuparis? Sin autem ut verum, sicuti est, mortuis, quid ista armis quibus illum oppugnans te ipsum oppugnans? Forte enim si non tantum studii mendo ac custodiendo sepulchro adhibuisses, impudentia ad edumniandam resurrectionem promovens, *ισχυρή θέσται δέδοται.*

Quid valent Mahri cum suis nugis: Christi vero immaculata Ecclesia cum Moysae sacram re-
quisitionis diem veneretur, de qua dicebat: Et
⁶¹ *Jonn. vii, 49.*

Πόθεν εἶσι τὴν ἀφορμὴν ἢ πλάνη; *Ναὶ μήποτε ἐλθόντες οἱ μαθηταὶ κλέψωσιν αὐτόν, καὶ εἰπωσιν τῷ λαῷ ὅτι ἠγέρθη ἐκ τῶν νεκρῶν.* Οἱ μαθηταὶ κλέψωσιν, οἱ μὴδὲ τὸ βραχύτατον ἀκαλουθήσαντες ἔλκομένῳ; ἐκεῖνοι τοσαύτην σπουδὴν περὶ τὸν νεκρὸν σχήσουσιν, οἱ ζῶντος μὴδ' αὐτὸν ὁμῶν τὴν ὁρμὴν ὑπομείναντες, μὴδ' ὥστε πῶρρωθεν ἰσθῆναι κοίτῃ θανάτῳ ὁ Διδάσκαλος παραδίδοται; Οὕτω τὰψυ κρυβέντος καταφρονούσιν ὁμῶν, καὶ χωρήσουσιν ἐπὶ σώματος νεκροῦ κλοπὴν; οὐκ ἀγαπητὸν, ἀπὸ δειλίας ἠγούμενους, εἰ μὴδὲν νεωτερίζουσιν, αὐτοῖς περιέσται λαθεῖν· ἀλλ' εἰς ἔρευναν καὶ τιμωρίαν φονέωντας ἀνθρώπους ἀνακινήσουσιν; Εἴτε· ἵνα καὶ τί ποιήσωσι κλέψαντες; Οὐχ ἵνα ὅπου θῆ μεταθέντες ἔχωσι παραμύθιον τοῦ φιλτρου, καὶ τιμῶσι τὸ σῶμα, ἀλλ' ἵνα φημίωσιν τὴν ἀνάστασιν; πρῶτον οἶον εἶπω τεθέατο ἥλιος, νεκρὸν εὐαίφ' κρᾶται ἀναβιούοντα· ὥσπερ τι τῶν καθ' ἐκείστην γινόμενων κατασκευάζοντες; Καὶ μὴν τούναντιον ἔπαν εἰπὸς αὐτοῦ; ποιεῖν, ὅσα γε λογισμὸς ἀνθρώπωνος ἐπιτρέπει· εὐχεσθαι βαρῆναι τούτους τὴν γῆν, τῷ δέει πανταχοῦ καταδύεσθαι· πάντα μηχανῶσθαι, μὴδ' ἐπὶ μνήμην ὁμῶν αὐτοῦ; ἦεν. Καὶ μὴν καὶ μίσος ἀναλαθεῖν ἀπὸ τοῦ πρότερον φιλτρου κατὰ τοῦ ἀπατήσαντος. Ἐπὶ τίνα γὰρ καὶ ἐπιλλοῦν οὕτω κρᾶσθαι τοῦ Διδασκάλου; Ὅτι ἐφ' οὗ αὐτῷ συνήσαν ἐν ἀπολαύσει δίδωσκον; ἀλλὰ καὶ ἦν εἶχον πανταχοῦ ὑπαρξῆν, τοῖς ἐκεῖνω κινόμενοι λόγοις βέβαιους, λιμῶν καὶ δίψης, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐτήκοντο. Τί δέ; Ὅτι κλασάμενοι τὴν ἀνάστασιν, εὐθέως ἐπιλλοῦν βουλοῦσθαι; Ἄλλ' οὕτω γε πλάνη ἢ ἀθυρία ἐπέται, εἰς ἐπλάσαντο θαρραῖν οὐκ ἔχοντες. Ἄνε τίνας οὖν εἰς τοσοῦτον κινδύνου καθίσταν αὐτούς; ἀλλ' οὐκ ἔστιν, ὡς σὺ λέγεις, ὅ κλάνε ἀληθῶς· ἀλλ' εἶψαι καὶ ἔπειν τῆς ἀναστάσεως τὸ φέγγος πᾶσαν περιλάμπρον τὴν οἰκουμένην· καὶ ἐπὶ βαρύτερον εἶδος ἐπὶ τῆς καρδίας φέρων τὸ κάλυμμα. Τίνας δὲ νῦν τίς ἢ ἀσφάλεια, ἦν τῷ τόπῳ περινοεῖς; παραγίθας ἐπιπέθης, καὶ πνευματικῆς περικαθίζεις. Τί ποιεῖς, Ἰουδαῖα; Λαοθέτως σεαυτῶ τὸν Διέγγον τῆς ἀνοίας ἀρματότερον κατασκευάζων; Εἰ μὴν γὰρ ὥσπερ οἱ κλάσας ὁ τῆς ἀναστάσεως λόγος, τίς ἢ περὶ τὸν τόπον δίδωσκον σπουδῆ; Εἰ δ' ὡς ἀληθῆ, ὅσα εἶπες, δίδωσκον, εἰ δ' ὡν ἐκεῖνη μέγλη, σεαυτὸν ἀνατρέπεις; μὴ γὰρ οὕτω περιπροσῶντι σοὶ τὴν φυλακὴν, ἵσως ἂν ἢ ἀναίθετα ἐπὶ τὸ συκοφαντεῖν τὴν ἀνάστασιν ὀφρμμένῳ, οὐκ ἔν μετὰ τοσαύτης ἀισχύνης προῦχώρει.

Ἄλλ' ἐρήφθησαν τοῖς αὐτῶν λόγοις Ἰερουσαλήμ· ἢ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἀρματός Ἐκκλησία μετὰ δεινοῦσιν τῆς καταπαύσεως τὴν ἱερὴν ἡμέραν τούτων· περὶ

ἦς εἰπε· *Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν* **A** *ἑβδόμην*, ἐν ἣ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ. *Εἰ γὰρ καὶ τῶν ἔργων ἐξ ὧν ὁ κόσμος ὑπέστη* **B** *δηλοῖ κατέπαυσιν· ἀλλ' οὖν αὕτη τῷ ὄντι τῆς κατα-* **C** *παύσεως ἡμέρα, ἐν ἣ ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐξ* **D** *ἔργων τοῦ ἡμετέρου προσλήματος, ἐκὼν ὁμιλήσας* **E** *θανάτῳ, κατέπαυσεν· ἐν ἣ τοῦ θανάτου ἡ αἰώνιος* **F** *τυραννὶς καταλύθη, καὶ οἱ ὑπ' ἐκείνῳ τλαιπωρού-* **G** *μενοι, ἀνάπαυσιν εὗροντο· ἐν ἣ τῶν σπιλάδων τῆς* **H** *ἀμαρτίας ὑπεξελθοῦσα ἡ φύσις, δι' ὧν πρὸς φθορὰν* **I** *ἐναυάγει, καθωρμίσατο πρὸς ἀφθαρσίαν· καθ' ἣν ὁ* **J** *κραταῖος, ὡς ἐξ ὕπνου τῶν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπνώσας* **K** *τραυμάτων, τὸν ὑπερήφανον ἐχθρὸν τραυματίαν* **L** *εἰργάσατο, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἀπέλυσε τῆς* **M** *πολυχρονίου φρουρᾶς· Τίς ὁ πλοῦτος τῆς περι ἐμὲ* **N** *συμπαθείας; Τί τὸ ἄπειρον τῆς συγκαταθά-* **O** *σεως; Ἐγευσάμην ἐγὼ βρώσεως γλυκείας, ἡ με κατέ-* **P** *στήσεν ὑπόδικον τῷ θανάτῳ· καὶ γεύεται θανάτου* **Q** *Θεός, ἐν ἀρπάσῃ θανάτου. Ἡ κόνις, ἀγαθότητος* **R** *ὑψει, πρὸς θεῖαν ἀνήχθη δόξαν, καὶ οὐκ ἔστρεψα τὴν* **S** *τιμὴν· καταβαίνει Θεὸς πρὸς ἐμὴν ἰσχυρίαν, ἵνα* **T** *μὴ μόνον ἐγείρη πεισόντα, ἀλλ' ἵνα τῆς ἐμῆς* **U** *ἀνασχόμενος φθορᾶς, καταπλουτίσῃ τὸ ἀφθαρτον.* **V** *Καὶ τὴν μετὰ νεκρῶν κατάθεσιν ἡ ζωὴ ὑπομένει,* **W** *ἵνα πρὸς ζωὴν τὸ ἐμὸν θνητὸν μεταταγῇ· καὶ νε-* **X** *κροστοδοί; ὀδύνας ἔλισσεται, ἐν ἐγὼ σωτηρίας ἰμά-* **Y** *τιον περιβάλλωμαι· καὶ χερσὶ πηλίναις ἐνταφιάζεται,* **Z** *ἐν ἐγὼ ἐπ' ὤμων καθίσω Χερουβικῶν. Χερσὶν* **AA** *Ἰωσήφ τοῦ σεμνοῦ. Οὗτος γὰρ ἀπάντων καταλι-* **BB** *πόντων γνωστῶν; τὸν διὰ σπλάγγνα ἐλέους ἐπιγνόντα* **CC** *ἡμᾶς, λαμβάνει πρὸς τὴν ταφὴν. Ποῦ μοι νῦν ἡ* **DD** *Πέτρου παρρησία; Ποῦ δὲ τὸ πρόθυμον τοῦ Θωμᾶ;* **EE** *ποῦ δὲ τῶν ἄλλων μαθητῶν τὸ φίλτρον; Νῦν ἐλέγετε·* **FF** *Ἄγωμεν καὶ ἡμεῖς, ἐν ἀποθάνωμεν μετ' αὐτοῦ·* **GG** *καὶ νῦν οὐκ ἀκολουθεῖ τις ἀπίοντι τῷ διδασκάλῳ* **HH** *πρὸς τὴν σφαγὴν. Καὶ γύναια μὲν τέως, εἰ καὶ μα-* **II** *κρόθεν ἔστηκε, καὶ θρηνεῖ· οἱ δὲ μαθηταὶ οὐδὲ γυ-* **JJ** *ναϊκῶν; λαμβάνουσι τόλμαν. Τί οὕτω πᾶσαν ἐκείνην* **KK** *τῆς στοργῆς ὁμῶν τὴν φλόγα ἐσθεσε τὸ δειλόν;* **LL** *οὐδὲ ἐγείρει τὴν ψυχὴν, ὧν τε εἶπεν ὧν τε ἐτέλεσεν* **MM** *ὁ διδάσκαλος; ἀλλ' οὕτω διέθηκεν ὁ φόβος, ὡς μη-* **NN** *δενδὸς ἔχειν λόγον ὑμᾶς; μὴ τῆς τοσαύτης ἀγά-* **OO** *πης· μὴ τῶν ὑπερφύων θαυμάτων, ἀ ἐξ αὐτοῦ* **PP** *ἐπλουτήσατε· μὴ τῆς τῶν δαιμονίων ὑποταγῆς, ἀ* **QQ** *ὑπὸ πόδας ὑμῶν ἐθηκεν; ἀλλ' οὕτω βίψαντας* **RR** *ἅπαντα μόνης εἶναι τῆς σκυθρωπότητος; οὐδὲ* **SS** *τῆς Μητρὸς ἐστὶ λόγος ὑμῖν· ἢ εἰκὸς ἐπὶ μονα-* **TT** *γενεῖ Παυλὶ οὕτω κρεμαμένῳ ἀπαραμυθῆσθαι ἄλλως* **UU** *διοσπαράχθαι τὰ σπλάγγνα; ἢ καὶ ἄλλος τις τῶν* **VV** *οὐκ εἰδῶτων συνήλθησε τὴν ψυχὴν, καὶ ἀγαπητῶς* **WW** *ἄν τῃ ἐκ λόγων λατρεῖα τὴν ὀδύνην ἐπειράθη διαπραῦ-* **XX** *ναί. Ἠλίκαίς γὰρ τότε ἡ ἀμωμος ἐμερίζετο πά-* **YY** *θεσιν; Οἷοις ἐκυμαίνετο λογισμοῖς, νῦν μὲν τὸν* **ZZ** *ὑπερφύη τόκον ἐνθυμουμένη, νῦν δὲ τῶν ἄλλων*

benedixit Deus diei septimo ⁶², in quo requievit ab omnibus operibus suis. Licet enim significet requiem ab operibus, quibus conditus est mundus: hæc tamen revera dies est requeitionis, qua unigenitus Dei Filius a designatis in humana carne assumpta operibus requievit, sponte in mortem concedens: qua die æterna illa mortis tyrannis dissoluta est, ac qui sub ea atterebantur, requiem invenerunt: qua e peccati scopulis ac petris expedita (27) natura, quibus in corruptionem naufragio impeggerat, ad incorruptionis portum appulsa est: qua potens ille, quasi somno ex vulneribus pro nobis susceptis soporatus, superbum hostem vulneribus consauciavit, captivosque ex diuturno carcere liberavit. Quæ istæ divitiæ divinæ in me commiserationis? Quænam immensa hæc in meum usum modumque inclinatio? Gustaveram ego dulcem escam, qua reus mortis factus sum, gustatque Deus mortem, ut a morte eruat. Pulvis exsuperantia bonitatis ad divinam gloriam subductus est; nec ego honorem amplexus sum, ac libens habui: descenditque Deus ad infimam meam vilitatem, ut non solum prolapsus erigat, verum etiam ut meam sustinens corruptionem, incorruptionis mihi divitiis præbeat: patiturque vita ut cum mortuis deponatur, ut ad vitam mortalitatem meam transferat: funebribus linteis involvitur, ut ego indumento salutis vestiar; luteisque manibus sepulcro conditur, ut ego Cherubinatorum humeris insideam. Manibus, inquam, honestissimi Joseph. Hic enim, cum noti omnes reliquissent, eum sepeliendum suscipit, qui per misericordiæ viscera notos nos habuisset. Ubi nunc mihi Petri libertas? Ubi Thomæ alacritas? Ubi aliorum discipulorum amor? Modo dicebatis: *Esamus et nos, et moriamur cum illo* ⁶³; nec quisquam modo reperitur, qui magistrum euntem ad mortem comitetur. Ac mulieres quidem hactenus, quamquam a longe, stant, ac lamentantur: discipuli vero ne parem quidem mulieribus ostentant audaciam. Cur adeo timor vestram illam amoris flammam penitus extinxit? nec magister, iis quæ dixit patravitque, vestros animos quidquam erigit? sed ita vos consternavit pavor ut nullius rei rationem habeatis; non tanti illius amoris, non divinorum ac naturæ vim totam exsuperantium miraculorum, quorum patratorum potestate ab ipso donati estis; non subjectionis dæmonum, quos pedibus vestris subjecit: sed omnibus in hunc modum abjectis ac posthabitis, tetrica mœstitia absorpti estis? Nec Matris vos cura tangit, quam credibile est, ob unigenitum Filium ita in ligno suspensum, inconsolabili dolore intimis visceribus exercuari? inquam vel ignotus quispiam misericordia motus

⁶² Gen. ii, 2. ⁶³ Joan. xi, 16.

NOTÆ.

(27) *Scopulis, ac petris expedita.* Τῶν σπιλάδων τῆς ἀμαρτίας ὑπεξελθοῦσα. Clara, aptaque metaphorā: non quam exprimit Gretserus, dum pro

petris, quibus sub aquis latentibus solet naufragium effici, *peccati maculas* reddit.

esset, plenoque humanitatis affectu, orationis medicina dolorem lenire tentasset. Quantis enim intacta Virgo tunc cruciatibus consciebatur? Quantis cogitationum procillis agitabatur, cum jam divinum illum partum animo versaret, jam alia onini admiratione referta opera perpenderet: ac modo quidem Davidis thronum, quem Gabriel, quasi artham spondidisset, consideraret, modo crucem ac in ea pendentem Filium vestibus nudatum, idque medium latronum aspiceret? Quocirca neque novissima effatur verba, nec talia, qualia super filio morienti mater consuevit, sed stetit præ stupore velut solo affixa, lacrymis ubertim manantibus. Doloris vehementia velut consilii inopia absorptam omnino vocem ademerat. Ergone tanto in luctu versantem matrem virginem penitus deseretis? Posthacne vero ad eam accedere in animum inducetis? Quibus autem oculis aspecturi estis, qui sic solum, cum ad mortem duceretur, Filium reliqueritis? ipsam, inquam, qui ut amore in humanum genus, nihil paternum sinum deserens, in terram descendit, ita et vos materno amori præposuit, dicens: *Hi sunt Mater mea, et fratres mei* ⁶⁴. Ut quid adeo consilium mutastis? An non, cum vobiscum degeret, hæc ipsa vobis prædicebat? oportere videlicet Filium hominis trahi impiis, et elevari in ligno, atque in terræ corde versari? Quid ergo? An hic finem habuit prædicio? Nonne etiam aliud exultationis cumulo adjunctum fuit? An non dixit: *Et tertia die resurget* ⁶⁵? Quomodo formidinem ex ejus passione conceptam pro resurrectionis non profligatis? Esto, non secuti sitis, cum ad mortem raperetur; cur jam quoque mulieribus ad sepulcrum euntibus palmam conceditis? Nam ipsæ primo diluculo accurrunt: vos autem non modo nihil simile tentatis, sed et acceptum de resurrectione nuntium, pro deliramentis reputatis. Ac Judæi quidem de vobis dicunt, furaturos vos mortuum, et quasi resurrexisset, divulgaturos: vos autem factam jam resurrectionem audientes, non creditis, tristisque vultu desidetis. Audi, Judæe, quomodo discipuli mortuum furati, resurrexisse in vulgus sparserunt, qui etiam facta resurrectione, increduli sedebant.

Atentim Joseph Dominum sepelit; Solem sepulcro condit. O sepulcrum quod cælum referat! Nam qui in cælo, tanquam in throno sedet, is in te, tanquam in thalamo requievit. O sepulcrum, quo sepulcra omnia a sordibus suis expurgantur! per quod, qui in eis computruerant, vegetius, ac magis vigente natura, quam ex materno utero, prodeunt! O sepulcrum, quo pelliceas tunicas exui, veteremque decorum indui! O sepulcrum, vitæ thesaurum opulentissimum in te complectens, licet Joseph tanquam vitalis spiritus expertem, in te ipsum abscondat! Cæterum ille quidem timore pariter et amore, ea qua licuit veneratione Dominicum corpus tumulo componit; Judæique obsignant: haud tamen signacula retinent, quem mortis portæ lo-

⁶⁴ ⁶⁵

A ἔργων τὰ παράδοξα· καὶ νῦν μὲν τὸν θρόνον Δαυὶδ ἐν Γαβριὴλ ἀρραβωνίζεσθαι· νῦν δὲ βλέπουσα τὸν σταυρὸν, καὶ γυμνὸν τὸν Υἱὸν κρεμάμενον· καὶ τότε μετὰ ληστῶν; Διὰ τοῦτο οὐδὲ τελευταία προσφθέγγεται ῥήματα· οὐδ' οἷα μήτηρ ἐπὶ παιδί θανατούμενῳ βοᾷ· ἀλλ' ἔστηκεν ἀπὸ ἐκπλήξεως οἷον παγίσσα τῇ γῆ, μόνον πλουνομένη τοῖς δάκρυσι. Τὸ σφοδρὸν τοῦ πάθους ὄλην ὑπὸ ἀμηχανίας καταποθεῖσαν αὐτὴν ἀφελετο τὴν φωνήν. Ἄρ' οὖν ἐν τούτῳ οὖσαν τὴν παρθένον μητέρα ἐώητε πανταλῶς, ἢ προσελθεῖν αὐτῇ μετὰ ταῦτα βουλήσασθε; Καὶ πῶς ἂν ἐρώητε λιπόντες οὕτω μόνον πρὸς θάνατον ἐλθέμενον τὸν Υἱόν; ὅς ὡσπερ πῶθον τῷ πρὸς ἀνθρώπους τῶν πατέρων, οὐκ ἐκστάς κατέθη κόλπων, οὕτω καὶ μητρικῆς στοργῆς ὑμᾶς προὔτιθει, λέγων·

B *Ὁδοὶ εἰσὶν ἡ Μήτηρ μου καὶ οἱ ἀδελφοὶ μου.* Τί τοσοῦτον ἠλαλιώσθε; Οὐχὶ συνὼν ταῦτα ὤμιλοι, ὡς δεῖ παρδοθῆναι ἀνόμοις, καὶ ἐπὶ ξύλου ὕψωθῆναι, καὶ ἐν καρδίᾳ γενέσθαι τῆς γῆς; Τί οὖν; Μέχρι τούτων ἔστηκεν ἡ προαγρύρευσις· ἢ ἔχει καὶ ἑτέραν ἀγαλλιάσιως προσθήκην; Οὐκ εἶπεν· *Καὶ τριήμερος ἀναστήσεται;* πῶς τὴν ἐκ τοῦ πάθους δειλίαν, τῇ ἐλπίδι τῆς ἀναστάσεως οὐ καταλύετε; Ἔστω, σφαγιαζομένη οὐκ ἠκολουθήσατε· τί καὶ πρὸς τάφον νικῶσι πάλιν ἀπιῦσαι γυναῖκες; Ἔτα καὶ αὗται μὲν ὀρθρίζουσιν· ὑμῖν δ' οὐ μόνον οὐ διαπράττεται τι τοσοῦτον, ἀλλὰ καὶ ἀκούοντες χαρᾶς· εὐαγγέλια, λῆρον ποιήσατε τὰ εὐαγγέλια. Καὶ Ἰουδαῖοι μὲν λέγουσι περὶ ὑμῶν, ὡς κλέψαντες τὸν νεκρὸν φημίετε τὴν ἀνάστασιν· ὑμεῖς δὲ τελεσθεῖσαν ἤδη ἀκούοντες, διαπιστοῦντες κάθησθε σκυθρωποί. Ἀκούεις, Ἰουδαῖε, ὅπως οἱ μαθηταὶ κλέψαντες τὸν νεκρὸν διεφήμησαν τὴν ἀνάστασιν, οἳ γε καὶ γανομένης διαπιστοῦντες ἐκάθητο;

C Ἄλλὰ γὰρ ἐνταφιάζει τὸν Δεσπότην ὁ Ἰωσήφ· κρύπτει τὰφον τὸν ἥλιον. Ὁ τάφος μιμούμενος οὐρανόν! Ὁ γὰρ ἐν αὐτῷ ὡς ἐν θρόνῳ καθήμενος, ἐν σοὶ ὡς ἐν καστὰδι ἀνεπαύσατο. Ὁ τάφος δὲ' οὐ τὴν φθορὰν ἀποκαθαίρονται τάφοι· καὶ πολλῶν νεαρῶτερον ἢ μήτρας οἱ ἐν αὐτοῖς διαλυθέντες προέρχονται! Ὁ τάφος, δὲ' οὐ τοὺς δερματίνους χιτῶνας ἀπεδυσάμην, καὶ τὴν ἀρχαίαν ἐσθλιτάμην εὐπρέπειαν! Ὁ τάφος τὸν τῆς ζωῆς πλουτῶν θησαυρὸν, εἰ καὶ Ἰωσήφ ὡς ἀπνουν ἐν σοὶ κατακρύπτει αὐτόν! Ἄλλ' ὁ μὲν φόβον καὶ πῶθον τῇ ἐνοῦσῃ τιμῇ περιστέλλει τὸ σῶμα τὸ Δεσποτικόν· καὶ Ἰουδαῖοι σφραγίζουσιν· οὐ κρατοῦσι δὲ σφραγίδες, ἐν θανάτῳ πύλαι κρατῆσαι οὐ δύνανται. Γυναῖκα δὲ μετὰ μύρων ὡς ἐπὶ λακρῶ τῷ τῆς ζωῆς ταμίᾳ κρηδεύεται· γυναῖκες σιμναί· ἐπιανετὴ ἢ προαίρεσις· καλὴ ἢ σπουδὴ καλὴν ἐπὶ τὸν τάφον σπείδετε· ἀλλὰ τι μετὰ μύρων; παραληφθεὶς τοῖς μαθηταῖς τῶν τῆς ἀναστάσεως

⁶⁴ *Matth.* xii. 50. ⁶⁵ *Matth.* xviii. 23.

ἐπιλήθησθε λόγων; Τοῖς μὲν εἰκὸς ἐγγίνεσθαι λήθην, ἅ
προσδοκία τῆς τῶν μαιφόνων ἐπιθέσεως συγχυθέν-
των τῶν λογισμῶν· ὅμιν δὲ, πάθεν ἢ λήθη; Οὐ γὰρ
δὴ καὶ ὁμᾶς Ἰουδαῖοι κακῶς ποιεῖν μελετῶσι. Τί οὖν
ἐπιλαθόμεναι, ὡς ἐπὶ νεκρῶ τῶ τοὺς νεκροὺς ἀνα-
βιοῦντι μύρα κομίζετε; Ἄλλ' εἰ καὶ μὴ προσδοκία
τοῦ παθεῖν κακῶς, ἀλλ' εἰκοιεν ἢ λύπη εἰς τὸ λαθεῖν
ὁμᾶς τὴν ἀνάστασιν διαθεῖναι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ δά-
κρυα πλύνει τὰς παρειάς. Ἄλλὰ μὴ κλαίετε. Οὐ
δέχεται δακρύων σταγόνας τῆς χάριτος ἢ πηγῆ· οὐδὲ
καλὸν ἐπιχεῖν ἐντάφια μύρα, τῶ τὴν ἀφθαρσίαν
εὐωδιάζοντι χωρῶ. Ὅρατε τοὺς λευχειμονοῦντας
δορυφόρους. Οὗτοι τοὺς φυλάσσοντας στρατιώτας
ἐνέκρωσαν, καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ ζητουμένου μη-
νύουσιν. Αὐτῶν κεκραγῶτων ἀκούετε· *Οὐκ ἔστιν
ὄδω· ἠγέρθη ἀπὸ νεκρῶν*, καὶ στήτε τὰ δάκρυα. **B**

Δεῦρὸ μοι, πονηρὰ Ἰουδαίων Συναγωγῆ! Δεῦρὸ μοι,
λαὸς κενὰ φρυαζόμενος! Κατάμαθε τὰς σφραγίδας,
ἃς ἔθηκας· ἐπερώτα τὴν κουστωδιαν, ἣν φυλάττεισιν
δέταξας. Ποῦ ἔστιν ὁ θησαυρὸς, ὃν ἠσφαλίσω;
Ἐρεύνησον, ἣν ἐπλάσω κλοπῆν. Ἔχεις παρὰ σοὶ
τοὺς εἰς κλοπὴν διαβαλλομένους· οἱ γὰρ τοσοῦτον
ἦσαν ὄξεις αὐτουργήσαντες κλοπὴν τὴν ἀνάστασιν
διαφημῆναι, ὥσθ' ἐτέρων ἀπαγγελλόντων αὐτὴν ἐτι-
ἐσκυθρόπαζον, οὐκ ἐπαίοντες ὑπὸ πολλῆς θείας τῶν
ρημάτων τῆς ἀγαλλιάσεως. Τοῖς στρατιώταις ὑπὸν
περιβαλεῖς, ἐντεῦθεν ἐλπίζων συκοφαντεῖν τὴν ἀνά-
στασιν; Καθεύδεις αὐτὸς τῶ ὄντι τὸν δλέθριον
ὑπνον, μὴ βουλόμενος τὰς τῆς σωτηρίας ἀκτίνας
ἰδεῖν.

tiarent, ipsi nihilominus mœrore conficerentur, **C**

exultatione refertis. Milites dormivisse causaris, **C**

conspicue: laudabilis voluntas, præclarum stu-
dium ac diligentia. Bene habet, quod ad sepulcrum
properatis. Quid vero cum unguentis? Num ut
discipuli, sermonum resurrectionis oblitæ estis?
Illis quidem nihil mirum ut obrepit oblivio, eorum
perturbatis animis expectatione parricidarum Ju-
dæorum, quos suspicentur impetum facturos: at
unde vobis oblivio? Nec enim Judæi vobis quoque
malum inferre meditantur. Cur igitur oblitæ inu-
neris, velut ad unguendum mortuum, ei unguenta
affertis, qui mortuis vitam suppeditat? Verum, si
minus expectatio futuri mali, mœror certe, ut
videtur, memoriam vobis resurrectionis abstulit.
Quocirca lacrymæ etiam vultum rigant. Enimvero,
nolite flere. Lacrymarum guttas fons gratiæ re-
nuit: nec par est, ut unguenta funebria affundatis
loco, qui immortalitatis suaveolentiam habet. Vi-
dete candida veste fulgidos satellites. Isti, milites
custodes propemodum exanimarunt, ac ejus, quem
queritis, resurrectionem annuntiant. Ipsos cia-
mantes audite: *Non est hic: surrexit a mortuis* 66;
proinde assistant ac cohibeantur lacrymæ. Adest
improba Judæorum Synagoga. Adesto populus, in-
cassum fremens! Recognosce signacula, quæ appo-
suisti. Interroga custodiam, quam custodiendi
causa designasti. Ubi est thesaurus, quem obsi-
gnasti? Indaga furtum, quod confinxisti. Tecum
habitant, quos furti insimulas: qui nimirum prom-
pti adeo ad furtum committendum, ac resurrectio-
nem divulgandam fuerunt, ut cum etiam alli nun-
tiarent, ipsi nihilominus mœrore conficerentur, **C**

admissis præ multa formidine sermonibus omni
sperans, vel hac ratione resurrectionem calumniam
somnia, qui salutis radios nolis intueri.
Verum Judæos suis ipsos tenebris offendere si-
namus 67. Sic enim divulgatum est apud eos usque
ad hodiernum diem. Honoremus vero nos quoque
divinam sepulturam. Honorabimus autem, non si
linteis mortuum involvamus, aut sepulcro conda-
mus; hoc enim somel fieri oportebat ut infernus
spoliaretur, ac factum est; sed si nos ipsos virtu-
tibus exornemus. Nos enim Dominus noster per
corpus, quod sepultum est et resurrexit, suum effi-
ciens corpus, propriis membris ascripsit, ac sibi in
templum extruxit 68. Perornemus itaque templum
Dei, quod sumus nos. Quicumque jejunii tempore
stolam sibi ex varia virtutum textura concinna-
runt, eamque vigilantî studio puram labris custo-
dierunt, illi vere ejus gratia amictus beati; nedum
propter gloriam, quæ in cælo speratur, verum
etiam quod hic velut lumen fulgeant in mundo.
Quicumque vero intactam ac incontaminatam a
mundi hujus inquinamenti non conservavimus, vel
saltem hodie nosmet expurgemus. In nostra
est cupientibus emundatio. In nostra lavacrum
situm est potestate, nec opus aliunde petere.
Operi nudum 69, idcirco quia tui causa nudus ep-
paruerit ille, qui amictus est lumine sic ut vestimen-

66 Matth. xxviii, 5. 67 Matth. xxviii, 15. 68 I Cor. iii, 17. 69 Isa. lxviii, 7.

το 20. De cibo a curioſiſſi, qui fame periclitatur (28), **A** pauſaque illo qui de curſu deſcendit 21, nutritur. Dissolve inimicitias adversus proximum, Dominum cogitans, cujus nos immergeri servi sumus ac reflectarii, modicum parietem inimicitiarum suis ipsam porripisse vulneribus. Enimvero quicumque laetitia peccati pannis assueti, stolam virtutis negligenti habuerunt [utinam vero nemo talis existat! tua, Domine, gratia, qui pro nobis peccatoribus immolatus es], ne ii quidem animum despondeant, qui tempus opportunum rei faciendae adventasse videntur. Licet enim, si velint, vel una hac honoraria die, stolam resurrectione non indignam condidero. Tantummodo exurgamus; tantummodo virtutis cogitationem suscipiamus; tantummodo punctum hanc operi massam admoveamus. Adjutor enim ille ipse, qui pro nobis passus est; exiguaeque opera, ac nulli labore, beatum nobis indumentum condiciet. Proxus autem omnes, licet eadem copia dignum Domini nostri Jesu Christi corpus effecti, gloriam ipsius participes reddamur, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

τοῦ πλησίον ἔχθραν, ἐνθυμηθεὶς, ὅτι ὁ Δεσπότης ἡμῶν τῶν ἀτάκτων δούλων, τὸ μισότοιχον τῆς ἔχθρας οὐκείως διέκοψε τραύμασιν. Ὅσοι δ' ὥσπερ ἐθισθέντες τῷ βόρει τῆς ἁμαρτίας ἠλόγησαν τῶν ἀρετῶν τῆς στολῆς· ἀλλὰ μηδεὶς εἶη τοιοῦτος, ὡς ὑπερῆμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν σφαιγιαθεὶς· μηδ' οὗτοι ἀπογινωσκέτωσαν, τὸν καιρὸν ὁρῶντες τῆς ἐργασίας παρήκοντα. Ἔστι γὰρ βουλευθεὶς καὶ διὰ μὴδ' τῆς νῦν ἡμέρας, μὴ ἀναξίαν τῆς ἀναστάσεως περιποιήσθαι στολήν. Μόνον διαναστώμεν· μόνον ἐπὶ λογισμῶν ἀρετῆς ἱναδῶμεν· μόνον τῆς καλῆς ἐργασίας ἐξέωμιθα, αὐτὸς ἡμῖν συνεπικουρήσει ὁ καθὼν ὑπερῆμῶν, καὶ σύντομον καὶ ἀταλαίπωρον ἐκπάρτισαι τὸ μακάριον περιβάλλον. Πάντως δ' ἔκπνις, εἰ καὶ μὴ ὁμοία πῶςιν εὐνορία, στολισθῶμεν, ἵνα ἔξῃον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δεικνύμενοι σῶμα, τῆς αὐτοῦ δόξης μετέγωμεν· νῦν καὶ δεῖ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἄμην.

B non omnibus suppetat, stolam assumamus, ut gloriae ipsius participes reddamur, nunc et semper et in saecula saeculorum. Amen.

ORATIO IX.

ΛΟΓΟΣ Θ'.

In salutifero crucis exaltationem, per quam a castri primi parentis restituti sumus.

Εἰς τὴν δεῖ σὸ τοῦ προγεγενητοῦ ἀνεφέθημεν πτόματος σαταβίου σταυροῦ ἔφωσεν.

(GASTNER. ed. Ratisbon. t. II, p. 102.)

Prima cum homines in perpetua et sancta quadam exultatione et voluptate vitam agerent, lignum doloris et mororis causam praebuit. Jam vero sacrosancta festivitas ligno consecrata, velut lucifer, mundo exorrens, procul pellit et fugat omnem tristitiam morororum. Et olim quidem divina dignitate spoliatus est homo per lignum; nunc autem per lignum divinam dignitatem recipit, et ad patriam revertitur. Primum ligni fructus causa mortis existit: ex quo enim crux emittit, mors et corruptio concalcatae sunt; incorruptio regnat. Et improbus quidem demon pro esca abutitur ligno, et figmentum, quod usu et experientia rerum nondum valebat, fraude spoliat, et ex paradiso miserabiliter extrahit. At clementissimus Dominus lignum nobis, ut sit salutis armatura, donat, efficitque, ut illius opera facile a nobis capi et domari queat adversarius, datque non solum paradisum, sed et ipsam quibus incolendum.

Πρώτῳρον ἐν ἰατρῇ διαγίνεσθαι ἐκθρόνισον ἀγαλλίσει, λύπης καὶ κατηφείας ὑπόθεσιν ἐχρησάμενος ἔξῃον νῦν δὲ δεῖ ξύλου πηγύρας ἰατρῆς, ὥσπερ τις ἀσπύρος ἀνατέλλουσα πύραυρος, τὸ στογυῶν ἀπεκρίσσει τῆς κατηφείας· καὶ πάλαι μὲν ἐγχεόμενα θεοῦ ἐξέωμιθα ἀνθρώπου, δεῖ ξύλου. [νῦν δὲ] καὶ τὸ θεῖον ἀπαλαβάνει ἐξέωμιθα, καὶ πρὸς τὴν περὶ δεῖ ἀνακορῖζεται. Πρώτῳ δὲ τοῦ ξύλου καρπὸς προῦξιναι τὸν θάνατον. Ἄρ' οὐ γὰρ σταυρὸς, θάνατος καὶ φθορὰ κατεπέδησεν, ἀφθαρσία δὲ καλυπτέται. Καὶ ἀλλήτωρ μὲν δαίμων εἰς ἔξῃον ἀποχρήσσει ξύλου, καὶ τὸ ἀπειρόκαλον ἐπιπέλασμα εἰς ἀπέτης σκιάσει, καὶ τοῦ παραδείσου ἐλευθεῖως ἄφελαι. Φιλάνθρωπος δὲ Δεσπότης ξύλον ἡμῖν εἰς σωτηρίας ἐπιλον ἄραται, καὶ τίθησιν δεῖ ἐκείνου εὐχερέσων τὸν πάλαιμον, καὶ ἀλλήτωρ σὸ μένον παραδείσον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν εὐρανοῦ εὐχερέσων.

Hinc crucis amaritudo, qua paulo ante nos turbabat, in dulcedinem conversa est, dum uni tantum, qui non exirent venerat, vere in amaritum abiit. Hinc dulcedinem, qua gloriabatur quasi nos, et sibi gustandam, immedicabili damno affectos, in salutem necessitatem necessit. Gauderet enim cum me non et panem expulsum, terramque culturam

D Nūn ἢ τοῦ ξύλου καρπία, ἢ ἐπὶ μικρὸν τῷ ἀρεθῇ ἡμῶς συνετέρανται, εἰς γλυκύτητα μεταπέθηθη, τῷ δ' ἐξεπατήσαντι δαίμονι ἀληθεῖς εἰς καρπὸν κατέστη. Νῦν ἢ πάλαι ἐπ' ἢ ἐγχεόμενα ἀδρακαυτῶς ἡμῶς, ὡς φέτω, διαθείς, εἰς γαλήνην αἰετῶν μετέβαλον. Ἐτίμησεν γὰρ παραδείσου μὲν ἔργον ἐλευθερίαν, καρπὸν δὲ μοι γαυρήσων τὴν γῆν ἀκατέσων τῆς ἐκπύρας.

Psalm. 2. 2. Joan. 11. 35.

NOTE.

inimicitias. Pulchra ratio inducitur; ut cui sacra mensa conseruitur, hinc nec communis negatur, quam necessarius usus postulat. Male Gregorius ad ipsam referri, a quo sit prestanda clem-

mosyna, non cui sit prestanda: quasi vero providere debeamus ut elemosynam tribuat pereuntem fame; non divitem, ac quibus expedita sit ejus facultas, ut in egenos ejusmodi elemosynam conferant.

θαν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι μοι τριβόλους καὶ ἀκάνθας ἢ ἄναταλαι, οὐδ' ἐπικατάρατος ἐν τοῖς ἔργοις ἔσται. Ἡ γὰρ τοῦ ξύλου φύσις, δι' οὗ ταῦτα ἐχορηγήσεται, τὴν εὐφορίαν μοι τῶν καλῶν ἐχορήγησεν. Ἀντιστράφη πάντα ἢ λύπη εἰς χαρμὴν, ἢ κατάρτα εἰς εὐλογίαν, ἢ ἀκανθα εἰς καρπὸν ἡδιστον. Τοῦτο μόνον ἀμετάβλητον ἔμεινεν, ἢ τοῦ ἐχθροῦ ἐφ' οἷς ἐμὲ κακῶς διέθηκε τιμωρία· ἔτι ἐπὶ κοιλίαν ὁ σκολιὸς ὄφεις ἔρπει. Τοῦ γὰρ θεοῦ ὕψους ἐκὼν ἐν ἀποπτώσει γενόμενος οὐκ ἂν οὐδέποτε τῆς χαμαὶ συρομένης κακίας ἀνανεύσει. Ἔτι τὸν χοῦν ἐσθίει τὴν βαρεῖαν καὶ συμπίεζουσαν αὐτὸν ὀδύνην, ἀνθ' ὧν ἐπειράθη τὸν διὰ σπλάγχνα ἰλέους ἐκ χοῦς εἰς θείαν ἀνηγμένον μακρῆς, πάλιν εἰς χοῦν καταγαγεῖν. Ταῦτα δὴ ταῦτα, ἢ τοῦ ἐχθροῦ ἢ δριμύτητος ὀδύνης ἀλυτῶς διαμένει, ἢ ἐκείνου ἀπαραμύθητος στενοχωρία, ἢ ἡμῶν στενοχωρίαν ἐπολεῖ, εἰς εὐρείαν μετήλθεν ἄνεσιν. Ἄλλ' ἦν ἄρα καὶ τοῦτο θείας κηδεμονίας, μὴ μόνον οἰκατεῖραι τὸν παθόντα κακῶς, μηδὲ δοῦναι τὴν ἐλευθερίαν τῶν περιστοιχιζόντων ἀνταρῶν, ἀλλὰ κακείνο δι' οὗ τῆς λύπης ἢ ἀφορμῆς, εἰς αἰτίον μεταποιῆσαι φαιδρότητος, καὶ οὐ δι' ὃ ἐχθρὸς ἔσχε τρωῖται, δι' ἐκείνου καιρίαν ἀντιδοῦναι αὐτῷ, ὃς νῦν ἀλύει στένων καὶ ὀδυρόμενος διὰ ξύλου, ὧ πρῶτον ἐμὲ φυγάδα κατέστησεν. Ἐφυγον γὰρ ἐκ προσώπου Θεοῦ, τὴν γύμνωσιν συναισθόμενος, νῦν αὐτὸν φυγαδεύομενον ἀπὸ πάσης κτίσεως καθορῶν, καὶ ἀνθ' ὧν ἐγὼ τότε φύλλων εἰς βοήθειαν ἐδεήθην, γυμνὸς οὗτος καὶ ἔρημος πάσης βοηθείας πορεύεται. Ἄλλὰ νῦν ἐγὼ ὁμοῦ τὰ φύλλα, καὶ τοὺς δερματίνους ἀπεθέμην χιτῶνας· οὐδὲ γὰρ ἔτι τούτων δεῖ τῆς ἀρχαίας στολῆς μοι περιποιημένης, ἣν ξύλω λευμασμένην διὰ ξύλου περιποιήσαντο αἱ τὴν ὑπαρξιν ἐκ γῆς δωρησάμεναι χεῖρας, ἐν τούτῳ δεικταθεῖσαι, χεῖρες ἐκείναι, ὧν τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ἐνέργειαν οἰκείων χειρῶν ἔκτασις Μωϋσῆς προδιετύπου, Μωϋσῆς, ὃς ἴσθη τρώπαιον ἔθνος πολέμιον διώκων τὸν Ἀμαλήκ, προφικνωμένου λαοῦ τῷ Θεῷ.

Moses, qui tropæum statuit, hostilem gentem populo cum Deo.

Ἄλλὰ ταῦτα μὲν Μωϋσῆ τῷ πρεσβυτέρῳ τετέλεστο· ἡμεῖς δὲ τρυφῶμεν τῶν τύπων ταῖς ἐκδόσεις, ὁμοῦ τῷ Ἀμαλήκ καὶ τοῦ σκότους τοῦ ἀρχοντος κίπτοντος σὺν ἀπάσῃ τε ἀοράτῳ αὐτοῦ στρατιᾷ, οὗ καὶ πρὶν εἰς καθαίρειν ὠπλοποιήθη σταυρὸς καὶ νῦν ὑψούμενος ταῖς ἑαυτοῦ μαρμαρυγαῖς, οἷα ζόφον αὐτὸν ἐκ τῶν περάτων ἀποδιώκει. Ὑψοῦται ξύλον μακρῆς, ἐν ᾧ πάλαι Θεὸς χερεῖς μαιφόνους ὕψωθεῖς ἐχλευάζετο, ὃ χλευῆς ἐλθὼν ἀπαλλάξει τοὺς ὀφθάλμους καὶ ἀγνώμονας. Ὑψοῦται ξύλον, ὃ πάλαι μὲν συναγωγῆς πονηρὰ χερεῖς ἐτεκνήνατο παλαμαλαῖς, θανάτῳ διανοηθεῖσα τὴν ζωὴν προδοῦναι, σφᾶς δ' αὐτοὺς ἀποστερήσαντες τῆς ζωῆς οἱ πονηροὶ γεωργοὶ, οἱ τῷ κληρονόμῳ τὸ μανὲν ἀράμενοι πονηρὰς χεῖρας ἐπιβαλεῖν, οἷγε κληρονόμον ὁμολογοῦντες φθόνῳ καὶ μανίᾳ μεθύοντες τὴν αὐτοῦ ὄξαν οὐ συνήσαν, ἢ φησι τὸ λόγιον, *Et γὰρ ἐγνωσαν, οὐκ ἂν*

loco, quasi pro mercede, spinas mihi submittentem : at jam terra non amplius tribulos et spinas proferet, neque maledicta in operibus erit. Nam natura ligni, quo talia subministrabantur, fecunditatem præclarorum fructuum mihi suppeditavit. Conversa sunt omnia : tristitia in gaudium, maledictio in benedictionem, spina in dulcissimum fructum. Sola immutabilis remansit poena, qua multatus est hostis, ob ea, quæ male in me patrarat. Jam supra ventrem lubricus serpens serpit. Cum enim ex divina illa celsitudine sponte exciderit, non amplius abdicabit sese malitia, quæ humi repit. Terram adhuc comedit gravem illam, quæ ei dolores conciliat, eo quod conatus sit, eum, qui per viscera misericordiæ ex limo terræ ad caelestem beatitudinem evectus erat, rursus ad limum terræ detrudere ; et hæc quidem ita se habent. Interim incessabilis ille dolor et inconsolabilis afflictio et ærumna perpetim durat ; quæ vero nobis angorem creabant, illa in requiem et pacatissimam relaxationem desierunt. Verum enim vero hoc divinam Providentiam decebat, ut non solum male affectum miseretur, et a circumstantibus incommodis liberaret, sed ut id quoque, quod occasio doloris fuit, in materiam hilaritatis commutaret, et per id quo inimicus læserat, ipse vicissim lethale vulnus acciperet, qui nunc oberrat gemens et ejulans beneficio ligni, quo me antea profugum fecerat. Fugi enim a facie Dei nuditatem meam reveritus. Nunc ipsum ab omni creatura expulsum conspicio. Et loco ejus, quod tunc foliis subsidii causa indigui, ipse nunc omni ope destitutus circuit. Sed ego jam simul et folia et vestes pelliceas deposui ; non enim amplius his opus habeo, antiqua stola denuo recepta, quam ligno contaminatam per lignum restituerunt manus, quæ me ex terra formarunt, in hoc expansionis manus, inquam, illæ, quarum extensionem et vim Moyses olim suarum manuum extensione præfigurabat, Amalecitarum persequens ⁷², reconciliato prius

Et hæc quidem ab antiquo illo Moysæ peracta sunt. Nos autem exultamus figurarum eventibus, simul Amalecitis et principe tenebrarum corruentibus, cum universo suo invisibili exercitu, in cuius exitium prius quoque crux est fabricata, et nunc exaltata, splendore suo, velut caliginem quamdam, ipsum ex finibus terræ exterminat. Exaltatur beatum lignum, in quod olim a sceleratis manibus actus irridebatur is, qui venerat, ut ab irrisione injuriosos illos et ingratos liberaret. Exaltatur lignum, quod olim maligna synagoga manibus fonestis fabricaverat, mortis vitam tradere conata ; interim seipsos propria vita privarunt improbi illi agricolæ, qui hæredi, sumpta audacia, nefarias manus injecerunt ; qui hæredem esse fassi, invidia et furore ebrii, gloriam ejus non intellexerunt, ut sacræ Litteræ testantur : *Nam si cognovissent, non*

⁷² Exod. xvii, 9.

αἰσας Dominum gloriæ crucifixissent. Non cognoverunt, quia cognoscere noluerunt, tota cogitatione ad invidiam conversa, gloriæque magnitudinem, etsi manifestam, agnoscere detrectantes, non dederunt locum rationi ad intelligendum, ut tantam rabiem cohiberent, tantum ad sanguinem Domini effundendum intenti: sed viderunt et cognoverunt hæredem.

Cognoverunt certe, non ut tanquam Dominum gloriæ honorarent, sed ut ignominiosa morte perirent. Ea enim invidiæ natura est. Non recipit, quæ confitetur; neque id quod videtur, videre vult, neque assentiri iis, quæ negari nequeunt. Ilac occupati, populus ingratus, hæredem, gloriæ Dominum, quem noverant (quomodo enim divinam ejus majestatem ignorare poterant illi, apud quos tot tantisque miraculis fulgebat?) quasi non cognitum in ligno extendunt, cujus virga præsignificans vim et efficaciam, scelestum Pharaonem cum curribus et ascensoribus in profundum delersit, viam libertatis aperiens populo, qui luto et lateritio opere afflictus fuerat. Non conflictabor ergo amplius luto et gravi lateritio opere peccati. Jam enim salutifera virga mundi hostem nobis insensissimum cum tota potentia et tyrannide peccati obruit: mihi vero misero et destituto salutis viam pœndit. Violenter quidem persecutor me insecutus est, sed ab impetu cohibitus est terribili quodam obstaculo objecto. Vidit divinam armaturam, et concidit potentia. Radium hujus effulserunt, tenebrasque instantes et persequentes dispulerunt. Vidit regium sceptrum improbus ille genius, et desertor tyrannus, et horrore perfusus in summas angustias detrusus est. Quid ergo? An, o omnis improbitatis repertor et artifex, adhuc in altum loqueris sublimia, et magnifice gloriaberis, quasi manus tuas sis extensurus, totumque terrarum orbem velut ova detractis putaminibus in altum rapturus? Nequaquam. Quin magnas ob magniloquentiam istam pœnas pendis. Igitur non solum tibi non licet manus extendere, sed neque movere. Dissolutæ enim jam sunt et inefficaces redditæ, cruce usque ad fines terræ extensa.

Jam olim quidem hominem peruersis tuis persuasionibus oltemperantem relinquit Deus, non ut tibi, scelestissime, prædæ esset (non tantopere ob meum errorem benignissimus Pater irascitur), sed eo usque duntaxat deserit, ut casus sui gustum quemdam et sensum habeat, eoque magis intelligat, qua ratione insidiatorem vitare debeat, vel rectius loquendo, ipse non derelinquit, quia cum ego pro in militia ex paterno sinu me præcipitarium, ad officium spatium insultum et impressionem tibi, in roba bestia, permisit, ut ego calamitate pressus, non ad paternas ulnas me recipiam. Tu quidem hinc cum fraude abreptus essem, me omnino in tri providentia aljectum esse, neque resolutionis vel ape de reditu supresse,

Cor. II, 8.

Αὐτὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν. Οὐκ ἔγνωσαν, ἐπεὶ μὴδ' ἠθρολήθησαν γινῶναι, ὅλον τὸν λογισμὸν ἐπὶ τὸν φθόνον ἀποκλίναντες, καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς δόξης, καὶ τοὶ γε φανερόν ἐν, συνιδεῖν οὐκ ἐθέλοντες. Οὐκ ἔδωκαν τόπον τῷ λογισμῷ πνεύματι, ὥστε τὴν τοσαύτην λύτταν ἐπισηεῖν, πρὸς μόνον τὸ κενῶσαι τὸ δεσποτικὸν αἶμα ὁμοίως γεγονότες. Ἀλλ' εἶδον μὲν καὶ συνιδῶσι τὸν κληρονόμον.

Συνιδῶσι μὲν τοὶ ἐφ' ᾧ οὐκ ὡς Κύριον δόξης τιμῆσαι, ἀλλ' ἐφ' ᾧ παραδοῦναι ἐκείνῳ ἀτίμῳ. Τοιοῦτον γὰρ ὁ φθόνος· οὐ καταδέχεται ἃ ὁμολογεῖ, οὐδ' ὁρᾶν βούλεται τὸ φαινόμενον, οὐδὲ κατατίθεσθαι τοῦτοις, ἃ μὴ ἀρνείσθαι δυνατόν. Τοῦτω κρατηθέντες, λῆς ἀγνώμων τὸν κληρονόμον τῆς δόξης τὸν Κύριον, ἐν ἤδεσαν (πῶς γὰρ ἐνῆν, ἀγνοεῖν τὴν θεϊκὴν αὐτοῦ δόξαν, οἷς τῇ ὑπερφύλα τῶν θαυμάτων διαλαμψέ;) ὡς μὴ εἰδότες ἐπὶ ξύλου ταύρωσαι, οὐ βάθους προμηνοῦσα τὴν ἐνέργειαν, τὸν ἀλιτήριον Φαραὼ αὐτοῖς ἄρμασι καὶ ἀναβάταις θαλάσσην ἐθύθησαν, ἐλευθερίας ὁδὸν τέμνουσα πηλῷ καὶ πλινθεῖς ταλαιπωρομένη λαῶ. Οὐκ οὐκέτι πηλῷ καὶ πλινθῷ τῇ βραδείᾳ τῆς ἀμαρτίας ἐργασία ταλαιπωρησῶν ἦδη γὰρ ἡ τοῦ κόσμου σωτηρίας βάθους Φαραὼ μὲν τὸν δυσμενῆ, αὐτῇ δυνάμει καὶ τυραννίδι τῆς ἀμαρτίας, κατακαλύπτει, ἐμοὶ δ' ἐξηπορημένην σωτηρίας ὁδὸν ὑπανόγει. Βιαιὴν ὁ δυνάτης ἐποίησε τὴν δυνάμει κατ' ἐμοῦ, ἀλλὰ τῆς βύμης ἔστη περιτυχῶν καλύμψης φοβερῶ. Ἐἶδεν ὄπλον θεῶν, καὶ συνειρίθη τὴν δύναμιν. Ἐπίστραψαν αἱ τοῦτου ἀκτίνες, καὶ τὸ δυνάτων σκότος ἐδίωξαν. Ἐἶδε τὸ βασιλικὸν σκήπτρον ὁ ἀλάστωρ, ὁ ἀποστάτης τύραννος, καὶ φρίκη συσχεθεῖς, ἐξηπόρησε. Τί ἐτι; Ἄρ' οὖν, ὡ τῆς κακίας εὐρετά, ἐτι λαλήσεις εἰς τὸ ὕψος ὑπέρογκα, καὶ μεγαλοῤῥημονήσεις ἐκτενεῖν τὰς χεῖρας, καὶ πᾶσαν ἐξερῶν ὡς ὡς καταλειμμένα τὴν οἰκουμένην; Οὐδαμῶς, ἀλλὰ καὶ φοβερῶν εἰσπράττη τῆς μεγαλοῤῥημοσύνης τὴν ποινήν. Οὐκ οὖν περιεῖται σοὶ μὴ ὅτι ἐκταίνεις, ἀλλ' οὐδὲ κινεῖν τὴν χεῖρα· παρεῖθη γὰρ καὶ γέγονε ἀνερέγγτος, τοῦ σταυροῦ εἰς τὰ πέρατα διεκταθέντος.

Πάλαι μὲν οὖν τὸν ἄνθρωπον τὰς οἰκίας σχολιαῖς παραγωγαῖς πειθαρχήσαντα, λείπει Θεός, οὐκ ἵνα σοὶ τῷ παλαμνίῳ ἄρπαγμα γένεται· οὐκ οὕτως ὁ φιλόανθρωπος Πατήρ ἐπὶ τῷ ἐμῷ παροργίζεται σφάλματι· ἀλλὰ τοσοῦτον μόνον καταλείπει ὅσον συναίσθησιν λαβεῖν τοῦ σφάλματος, καὶ μαθεῖν δι' ὧν φυλάξομαι τὸν ἐπιβουλον· μάλλον δ' οὐδ' αὐτὸς καταλείπει, ἀλλ' ἐμοῦ κακῶς τῶν πατρικῶν ἀποστρεφθέντος κόλασιν, ἐπὶ βραχὺ τὴν καταδρομὴν σοὶ τῆς ποινῆς διατήρησε θηρίῳ, ἵν' ἐγὼ συσταλαῖς πάλιν τῇ πατρῷᾳ προσδράμω ἀγκάλῃ. Σὺ δ' ἄρα ἡγήθη, ἐπεὶ παρεκλάπην παντάπασι ἀπερρίσθαι πατρικῆς προνοίας, καὶ μηκέτι παρὰ μῦθον μὴδ' ἐπιστροφῆν εἶναι μοι, ἀλλὰ τὸν οὕτω Θεοῦ τιμηθέντα εἶδόν· καθάπαξ ἰποχείριον οἷα ἐκ ἄρπαγμα ἐπειρήθησθε ποιή-

σασθαι. Ἀλλὰ μάνθανε νῦν, ὡς μάτην μὲν ἢ κακίστην Ἀ τέχνην διεσπουδάτη σοι τῆς ἐπιβουλῆς, μάτην δὲ με τῷ φυτῷ ὑποβέβησας τῆς γνώσεως τοῦ τῆς Ἐδέμ ἐξάγεις χωρίου. Μάτην δὲ σοβαρὸς περιήεις, ἐφ' οἷς ἐπεπόνθειν ἐγὼ, κομπάζων ἐπὶ ταῖς σαῖς ἀπάταις καὶ σεμνυνόμενος.

Ἵρα γὰρ οἳ μοι γέγονε, μᾶλλον δ' ὄρξες καὶ περιφέρεις δόξης κέντρον ἀπραμύθητον. Ἰδοὺ γὰρ ἐν Κρανίῳ τῆς ζωῆς μοι ξύλον ἀνέβη, δι' οὗ καὶ παράδεισον καὶ ἀθανασίαν, καὶ τὴν πρὸς τὸν πλάστην οἰκειότητα, τὴν ἀρχαῖον ἀπολαμβάνω πλοῦτον. Νῦν σε μᾶλλον ἢ τότε θερμότερος ἀναφλέγει φθόνος, μάλιστά γε, ὅ τι καὶ ὄρφης ἐξαποροῦντα. Πᾶσα γὰρ κακοτεχνίας μηχανὴ περιήρηται, οὐδ' ἔστι δι' ὧν B ἔτι πόρον πρὸς ἀπάτην λάβοις. Οὐ γὰρ μόνον ὑποψιθυρίζειν οὐ παρῆρσιάζη, ἀλλ' οὐδὲ οἰστόν σοι μένειν τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ τούτου φυτοῦ δύναμιν προειμένην. Ἰδοὺ μοι τὸ βασιλικὸν σκῆπτρον οἷα παιδὶ ἡγαπημένῳ δίδωσιν ὁ Δεσπότης. Δι' οὗ σε τὸν σχολιδὸν θανατώσας ἔβην τὴν ζωὴν ἐχαρίσατο. Νῦν μοι τὸ μέγα τῆς ἀσφαλείας ὄπλον ἐχαλκώθη, δι' οὗ πάσης ἐπιβουλῆς ἀμείνων καθίσταμαι. Ἀλλ' ὦ ξύλον μόνον ἐκ φυτῶν θεοῦ νόματος ἀρδεῖα πιανθέν! Ἡ ξύλον φὺν μὲν ἐν Κρανίῳ, πᾶσαν δὲ γῆν περιλαβὼν τῇ σκιᾷ, ἐν ᾗ τῆς κακούσης ἀμαρτίας διανεπαυσάμηνη! Ἡ φυτὸν ἐν γῆ μὲν βλαστήσαν, ὑπερῆκον δὲ τὸν οὐρανὸν, οὗ τὸν ἀμύθητον ἄγγελος καρπὸν ὀρώντες, τὴν μεγάλην σοφίαν τοῦ φυτοκόμου θαυμάζουσιν ἐκπληττόμενοι, ὀρώσι καρπὸν τῶν ἀνθρώπων C τὴν σωτηρίαν, τοῦ θανάτου κατάλυσιν, τὴν εἰς τὴν πατρίδα τῶν ἀνθρώπων ἐπάνοδον, τῆς φλογίνης ῥομφαίας τὴν ὑποχώρησιν, τοῦ διαβόλου τὴν ἤτταν καὶ τρόμον, καὶ τὴν ἐπὶ μόνῳ τύπῳ τῆξιν αὐτοῦ καὶ ἀφανισμόν!

Ταῦτα δὲ τοῦ σταυροῦ τὴν ἰσχὺν καὶ θεϊότητα πρῶην εἰκονίζον προτυποῦντες, ὁμήγηρις ἱερὰ, ἄρτι μὲν βάβδος προφητικῆς, ἀπάτης σοφίσματος καταπόσεως Αἰγύπτια, καὶ λαὸν ἐξ Αἰγύπτου δουλείας ἐξαγούσης, ἄρτι δ' ἀκροτάτου νόματα πηγαζούσης βάβδος πληγῆ καὶ διψῶς ἀνάγκην παραμυθουμένης, ἐρημικῆ πορείᾳ διαθλοῦντος λαοῦ. Καὶ νῦν μὲν ἀνθεὶ βάβδος καὶ τῆς ἱερωσύνης δωρεῖται τὸ χάρισμα D τῷ βλαστήματι. Νῦν δ' ὑπὸ γέροντος πατριάρχου προσκυνεῖται, εἰ καὶ βασιλέως, ἀλλ' Ἰδοὺ χρηματίζουσα βάβδος. Τοῦτο ἔρα ἦν, ἐπεὶ περ ἐμελλεν ἡ τοῦ σταυροῦ σωτήριος βάβδος οὐ μόνον ὑπὸ ἔθνῶν, οὐδ' ὀτ κληρονομίαν ὁ Πατήρ δίδωσι τῷ Υἱῷ, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτοῦ προσκυνεῖσθαι τοῦ γέροντος Ἰσραὴλ, ὅς δὴ κατὰ σάρκα γεννήτωρ ὤφθη τοῦ γεννηθέντος ἀπάτορος. Πάντως δὲ οὐδὲν ὑπεναντίον τῷ λόγῳ ἢ τούτων μέχρι καὶ νῦν πρὸς ἐπίγνωσιν ἀναβολὴ, εἴπερ κατὰ τὸ λόγιον, ἐάν ἢ ὁ ἀριθμὸς τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ὡς ἡ ἀμμος τῆς θαλάσσης, τὸ κατάλειμμα σωθήσεται. Σωτηρία δ' οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ τινί, ἢ τῷ σταυρωθέντι

¹⁶ Isa. x, 21 ; Rom. ix, 27.

sed eum, qui Dei imagine insignitus erat, tibi prorsus subdere, et velut rapinam, proprium facere tentasti; at disce jam, frustra te hanc pessimam fraudem et sutelam machinatum esse; frustra me ligno scientiæ delinitum, ex regione Edem educis. Frustra circuis elatus ob ea, quæ passus sum detrimenta: triumphans et mirifice te circumspiciens propter illas, quas commentus es fraudes.

Intuere enim quæ mihi evenerint: vel potius jam intueris, stimulumque insolabilem doloris circumfers. Ecce enim in Calvariæ loco lignum vitæ mihi exstitit, quo et paradisum, et immortalitatem, et conjunctionem cum Conditore, veteresque opes recupero. At tu nunc ardentiore quam olim livore contubescis, maxime cum nescias, quo te vertas. Omnis enim versutiarum machina tibi præcisa est: neque est unde amplius occasionem ad fraudem petas. Nam non solum mussitare non audes, sed neque potes ullo modo sufferre virtutem et efficaciam, quæ ab hac divina planta emittitur. Ecce regium sceptrum, tanquam dilecto filio, tradit Dominus, quo te, versute serpens, occiso, vitam mihi donavit. Nunc mihi insignis illa armatura omnis præsidii confecta est, qua cunctis insidiis superior efficiar. At o lignum solum ex omnibus plantis divini fluenti irrigatione pinguefactum! O lignum natum quidem in loco Calvariæ, at umbra tua totum terrarum orbem ambivisti, in quo a peccato, quod me affligebat, liberatus sum! O planta, in terra quidem germinans, at cælum transcendens, cujus ineffabilem fructum angeli dum intuentur, immensam satoris hujus sapientiam obstupescentes admirantur! intuentur fructum, salutem videlicet hominum, mortis dissolutionem, reditum hominum in patriam, flammæ rhomphææ recessum, diaboli cladem et tremorem, ejusque ad hujus speciem duntaxat tabefactionem et fugam.

Et hanc quidem virtutem et divinitatem olim varia præfigurabant et adumbrabant, auditores, modo virga prophetica, quæ Ægyptias præstigias devoravit, populumque ex Ægyptia servitute eduxit: modo virga ictu suo ex petra aquæ copiam eliciens, sitisque urgentem necessitatem depellens, tum, cum populus itinere per solitudinem fatigabatur: modo iidem floret virga, et sacerdotii dignitatem ipso suo germine confert: modo a patriarcha jam seniore adoratur licet regis, attamen filii virga dicta. Quod accidit, quia futurum erat, ut salutaris virga crucis non solum a gentibus, quas Pater Filio suo dat pro hæreditate, adoraretur, sed etiam ab ipso sene Israel, qui secundum carnem pater esse visus est ejus, qui sine patre genitus est. Nec adversatur orationi meæ, quod isti ad veritatis cognitionem huc usque cunctantur, quia secundum divina oracula, si numerus filiorum Israel fuerit ut arena maris, residui salvabuntur ¹⁶. Salus autem in alio non est quam in crucifixo Unigenito. Cæterum

vetere hæc, et id genus alia, quæ figuræ et innagi-
nes crucis nominabantur, non facile est animo
comprehendere, nodum verbis eloqui. At recentia
quæ?

Hæc martyres armati principatus et potestates
principis huius mundi everterunt; hæc mulieres
mortificatæ, eum qui potens est in iniquitate, loco
improbi mancipii habuerunt, cladem a muliebri
natura illatam hoc ipso resarcientes. Hæc insuper
divini pastores foras ab ovili arcentes, gregem ab
huldila tutum præstant. Hæc homines oblitii, quod
carnis pondere prægravantur, ad angelorum con-
sorsium elevantur, vitam in terra carnis expertem
degentes; hæc Ecclesiarum fundamentum est, sa-
cerdotum gloria, regum corona, civitatum firma-
mentum, urbium hostilium everasio, fidelium auxi-
lium, hæc totius mundi custodia est. Hæc distantia
conjunxit, inimicitiis parietem interfectum dissolvit,
pacem terrestribus et caelestibus impertivit. At
Verbum Dei Deus, qui hominem bonitate tua
condidisti, invidia vero perditam et per lignum ad
extrema sublimioris vitæ delapsam, rursus per
ignum in pristinam impatibilitatem restituit, qui
guttis pretiosi sanguinis tui emisti illos, qui sponte
in peccati servitutem concesserant, quique gregem
et populum peculiarem tibi constituisti, cuius cura
et præfecturam nobis, etsi immerentibus,
concessisti, iargire nobis crucem tuam, saluiferam
illam armorum, in inexpugnabile subsidium, ut
inaspectabiles quidem hostes perdat in sinem, quos
vero dextera tua conservos esse fecit, sententiarum
autem varietas distraxit, hos per crucem eo usque
instrua, quoad reconcilientur, et amicitiam ineam
cum his qui te agnoscant, quod pro omnium salute
crucem subieris, ut omnes uno ore et uno corde
tuam sanctum nomen celebrent, quia tuum est
regnum et gloria, nunc et semper et in sæcula
seculorum. Amen (39).

τῶ Μονογενεὶ. Ἀλλὰ τὰ μὲν παλαιὰ ταῦτα, καὶ δου-
ἄλλα, οὐδ' ἐπὶ νοῦν λαβεῖν βῆθιον, μὴ δεῖτε διὰ χει-
λῶν προάγειν, ἃ τύποι καὶ εἰκονίσματα τοῦ σταυ-
ροῦ ἐχρημάτιζον. Τὰ δὲ νέα ὁποῖα;
Τούτῳ μάρτυρες ὀπισθᾶμενοι τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς
ἐξουσίας καθείλον τοῦ κοσμοκράτορος, τούτῳ καὶ
γυναῖκες νεκρούμεναι, καθάπερ τραυματίαν ἡγούμε-
ναι τὸν δυνατὸν ἐν κακίᾳ, νεανικῶ ποδὶ τῆν ἐκείνου
κατεπάτησαν κεφαλὴν, ἐν τούτῳ τὴν ἤταν τῆς γυ-
ναϊκαίας ἀνακαλούμεναι φύσει. Τούτῳ καὶ θεοὶ
ποιμένες τῆς μάνθρας ἀποσοβοῦντες τὰ θηρία, τὸ
ποιμνιον ἀνεπιβούλευτον διασώζουσι. Τούτῳ τῆς
σαρκὸς τὴν ἀνάγκην ἀνθρώποι λαθόντες κτηλῶ συν-
δεδεμένοι, τοὺς ἀγγέλους συμμεταωρίζονται, ἀσαρ-
κον ἐν γῆ πολιτείας ἐπιδεικνύμενοι. Τοῦτο θεμέλιος
σῶν ἐκκλησιῶν, ἱερῶν ὄβρα, βασιλείων διδάχημα, πό-
λεων ὄχρωμα, ἔθνων πολεμίων ἀνατροπῆ, πιστῶν
συμμαχία. Τοῦτο παντὸς τοῦ κόσμου φυλακτήριον,
τοῦτο τὰ διεστῶτα συνέγαγε, τῆς ἔχθρας διέκοψε τὸ
μισότοιχον, εἰρήνην τοῖς ἐν γῆ καὶ οὐρανῶ ἔδρα-
θευσεν. Ἀλλ', ὦ Λόγε Θεοῦ, ὁ κλάσας μὲν ἐπ' εὐεργε-
σίᾳ τὸν ἄνθρωπον, φθονηθέντα δὲ καὶ διὰ ξύλου
πρὸς ἑσχατιᾶν τῆς ὑψηλῆς πολιτείας ἀπολισθήσαντα,
κάλιν διὰ ξύλου ἀναγαθῶν εἰς τὴν πρώτην ἀπέ-
θειαν, ὁ σταγῶν αἵματος τιμίου ἐξαγοράσας τοὺς
αὐτοπροαιρέτως καταδουλωθέντας τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ
ποιμνιον καὶ λαὸν ὑποστησάμενος περιούσιον, οὐ
τὴν ἐκτροπῆν καὶ προστασίαν ἡμῶν εἰ καὶ ἀνεξίως
ἐνεχείρισας, εἶδου τὸν σὸν σταυρὸν τὸ σωτήριον
ὄφελον εἰς βοήθειαν ἀπροσμάχητον, ἔχθρους μὲν δοῦναι
ἀόρατοι ἀπολλύων εἰς τέλος, οὗς δὲ ὀρθοδόξους ἢ σὴ
μὲν δημιουργὸς ἐκλαστούργησε δεξιᾷ, γνώμη δ'
ὑπεραντιὰ διέστρεψε, τούτους δὲ διὰ τοῦ σταυροῦ ἐπὶ
τοσοῦτον παιδείων, ὅσον εἰς ἐν συμβεβησθῆναι τοὺς
σε γινώσκουσι, ὅτι ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας
σταυρὸν ὑπέμενας, ἵνα πάντες ἐνὶ στόματι καὶ
μὴ καρδίᾳ τὸ σὸν ὑμῶν κινῶν παύσαι ἑσθαι, ὅτι
σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία καὶ ἡ δόξα, νῦν καὶ διὰ, καὶ
εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ORATIO X.

In magnum et solvere adversus mortem exciditiam
tempurum (39).

(Comment. Auctar. p. 1691.)

Resurrectio mei Jesu ac Dei, mortisque Adæ D
ad vitam revocatio. In vitam hilaritate festam vitam
caelestium dñum. Resurrexit Christus, inferis in
carceribus redactis, ac libertate associata ca-
pitibus; hostibus excelsis libertatem: Hæc
in vitæ a morte obscuræ est: Regardate cur-
re I Cor. xv. 54.

ΛΟΓΟΣ Γ.

Εἰς τὸ μῆ-α καὶ σωτῆρας κατὰ τοῦ θεοῦ
κράταιον.

NOTE

1889 Hæc in bibliotheca Vaticana novum anno
1890 hæc in imperatoris, quorum titulus et in-
titulus omnium Bibliotheca Casar. Hæc in
1891 in vobis exhibetur, et in Leano
1892 in vobis exhibetur anno 1893.
1894 in vobis exhibetur volumine homilia-
1895 in vobis exhibetur Constantinopolitana: et
1896 in vobis exhibetur, que est in secundo
1897 in vobis exhibetur, illud propter unum est.

Ἀνάστασις τοῦ Ἰησοῦ καὶ Θεοῦ, καὶ τοῦ
νεκροῦντος Ἀδὰμ ἀπέθανε: ἐν φυλακῆτι ζωῆς,
εἰς τὴν τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας. Χριστὸς ἀν-
έστη τὸν μὲν ἐκκαθαρίσας καὶ τοὺς ἐκκαθαρίσας
ἐλευθερίαν κινήσας: δεξιὰν τοῦ ἐλευθερωθέντος.
Εἰς τὴν τῆς τῶν θεῶν δόξαν ἀκατάβητῃ, καὶ

quod huius, quam per omnia habemus orationis,
ut prout in Bibliotheca vel ex Leano subditum opor-
tuit, quippe manuscriptum ex parte: si non vitæ
et quoniam scriptis accepit.
1889 Hæc in vobis exhibetur anno 1890 hæc in vobis
1891 in vobis exhibetur, que est in secundo
1892 in vobis exhibetur, illud propter unum est.

φθορᾷ φυγαδιέεται, καὶ πολιτεύεται ἀφθαρσία· Ἀλλὰ λέξετε τῷ Θεῷ, πᾶσα ἡ γῆ· ἀναθεθετε τὴν δυνατοῦσιν αὐτοῦ· καθήρηται ὁ ἀντίδικος· ὁ ὑπερήφανος ταπεινώνεται· ὁ δεσμὸς κατέχων, δεσμοὶ περιδέδληται· ὁ τὸ γένος ἀφανίζων, ἀπίλωτο· Χριστὸς ἐξ ἔδου τροπαιοφόρος, τὶς οὐ προδπαντῶ τοῦ τοιοῦτου τροπαίου, ποσὶ καὶ φωναῖς ἀξίαις τῷ νικητῇ; Ἀδέτω ἀνωθεν ὁ οὐρανός, καὶ γῆ κάτωθεν τὰ νικητήρια ἔσματα. Νῦν ἄγγελοι θεολογεῖσασιν· νῦν ἄνθρωποι χορευέσασιν, εἰρήνης αὐτοῖς ἀναφαιρέτου δεδορημένης. Ἐκταίει γὰρ τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ συναποκταίνεις αὐτῇ τὸν ταύτης πατέρα; ὁ σήμερον ἰὼς ἐκ παστάδος προελθὼν τοῦ τάφου, δεσμῶν αἰωνίων καὶ πυλῶν τοῦ θανάτου κρείττων γενόμενος. Νῦν ἡμῖν πασῶν ἑορτῶν, ὅση ἐν ὄρατοῖς καὶ ὅση ἐν νοητοῖς, ἑορτὴ θειοτέρα καὶ ὑψηλότερα. Καὶ εἰ τις γὰρ ἄλλη ἐστὶν ὑπερουράνιος ἀγαλλίασις, ἢν διὰ παντός αἱ περὶ Θεοῦ ἑορτάζουσαι δυνάμεις ἀφραίνονται, κάκεινην ὑποληπτέον ταύτῃ παρεχωρεῖν· οὐ μόνον διὰ τὸν ἀναστάντα, ἀλλὰ καὶ δι' οὗς αὐτῷ συνεξήγειρεν. Εἰ γὰρ ἐπὶ ἐνὸς ἐξεγέρσει χαρὰ τοῦτοις γίνεται, τί χρὴ σήμερον ὑπολαμβάνειν αὐτοῖς γίνεσθαι; ἰσομοῖον παντός ἐξεγειρομένου; Σήμερον ἡμῖν ἡ τῆς χαλεπῆς Αἰγύπτου ἔξοδος ἑορτάζεται, καθ' ἣν τῆς ἀπωδύνου τοῦ πληοῦ δουλείας ἠλευθερώθημεν, καὶ τὸν βαρὺν ἐλίπομεν Φαραῶ, καὶ Θεοῦ λαὸς εἶναι τε καὶ καλεῖσθαι ἠξιώθημεν, καὶ τῆς φερούσης ὁδοῦ πρὸς τὴν ἀγαθὴν τῆς κληροδοσίας ἐπέδημεν γῆν, ὑψηγομένω τῷ θαυμαστῷ νομοθέτῃ καθοδηγούμενοι, τῇ τοῦ σταυροῦ ῥάβδῳ τερατουργοῦντι. Ἐώραζε πάλαι Ἰσραὴλ ἐξῆδιον ἑορτῆν, ἀλλ' εἰς στενὸν κομιδῇ τὰ τῆς ἑορτῆς συνεκλείετο· ἑώραζεν ἑορτῆν, ἣς εἰ δεῖ λέγειν ὡς οὐδὲν μετῆν τοῖς ἔνω ἑορτάζουσιν; ὅπου γε οὐδὲ πρὸς τοὺς μικρῶν διακισμένους αὐτῶν, καὶ κάτω διέδαινεν ἡ φαιδρότης· εἰκότως γέ τοι πολλῶ πρὸς τοὺς ἄνω οὐκ ἔφαθνε· σωματικὰ γὰρ ἦν τὰ τελούμενα, καὶ τοῖς ἀόλοος ἐπιστροφῆ οὐκ ἐγένετο.

ut nihil ejus participes essent, qui in caelis dies festos agunt ac epulantur? cum ne ad illos quidem qui in terris ac proximo intervallo distitū degeant, celebritatis hujus lætitia manaret: potiori itaque jure non pertingebat ad superiores. Cum enim ea quæ agebantur corporali ratione constarent nihil erat ut spiritus ac secreti a materia ad eam celebritatem convenirent.

Ἦν ποτε καὶ Ἕλλησιν ἑορτάζειν· ἀλλὰ τί τὸ κάλλιστον τῶν παρ' αὐτοῖς ἑορτῶν; Ἐπίδειξις αἰσχρότητος, καὶ τῷ δοκοῦντι φαιδρῷ, τοῦ τῆς γνώμης ἀνοήτου δημοσίευσις. Τίνος γὰρ αἰσχους, ἢ ποίας ἀνοίας ὑπερβολῆς ἑλαττων ἔχει, ὁ τῶν θεῶν, ὡς αὐτοὶ φασιν, ὑπατος, ταῦρος γινόμενος, καὶ τὰ παιδικὰ φέρων ἐπὶ νώτου, καὶ τέμνων πορείαν ὑγρᾶν ὁ θεόταυρος, मुखῆματι ἀπαλῶ δαλεδζῶν τὴν Κόρην, καὶ περὶ ἀναβαίνειν ὡς ἐν ὄχηματι· ἢ μετράκιον βύσσου; ἔρωσ ὀρνιθευκύνων. Ἴν' οὕτως ἀνεληφθεῖς ὁ Γανυμήδης τὸ νέκταρ οἰνοχοῆσοι αὐτῷ· ἢ γυναῖκα ἑσάλγη; ἔρωσ, νῦν μὲν εἰς χρυσὸν αὐτὸν μεταμείδων, καὶ τὸν πάντας ἀνέλκειν θεοῦ ἀπειλοῦντα σειρᾶ.

⁷⁰ Psal. LV, 1. ⁷¹ Ephes. II, 16.

VARIÆ LECTIONES.

¹ Ed. male ὁσημέραι.

PATR. GR. CVII.

A raptio et interitus, ac incorruptio regnat: *Jubilat Deo omnis terra*⁷⁰; alto vocis proconio ejus essent potentiam: prostratus est adversarius: superbus, depressus; qui vinclos prius tenebat, nunc vinculis constrictus tenetur: qui genus humanum abolebat ac exstinguerebat, is jam occidit. *Attest Christus ex inferis victor; quis non obviam ei, qua pedum agilitate ac vocum alacritate tantum decet victorem, occurrerit? Canat caelum desuper victoriæ cantica, terraque subter. Nunc angeli gloriam resonent: nunc homines chorus ducant, ob pacem, eamque sempiternam, concessam; Interfect enim inimicitias in carne*⁷¹, interfecto simul cum iisdem earumdem parente ac artifice; is nimirum, qui hodie ex sepulcro, tanquam ex thalamo processit, æternis illis vinculis ac portis mortis potentior effectus. Omnium nobis solemnitas, si quas oculis conspicui homines, ac si quas inadspectabiles mentes celebrant, hodierna festività diviniior sublimiorque illuxit. Nam si quæ alia supercaelestis exsultatio est, quam jugi celebritate assistentes Deo Virtutes gaudio peragant, eam quoque nostræ huic lætitiæ putandum est cedere: non modo propter eum qui resurrexit, sed et propter eos quos secum suscitavit. Si quidem enim unius ipsa suscitatione eis gaudium est, quid hodierna die acciderit, cum mundus universus resurgit? Hodie ogressum ex gravissima Ægypti servitute festis gaudiis colimus; quo, a molesto illo luti opere liberati, crudelem Pharaonem reliquimus, Deiique populus esse pariter ac vocari meruimus, viamque illam, quæ ad hereditatis promissæ terram bonam ducit, inivimus, admirandum illum legislatorem, ac qui virga crucis prodigia præstet, secuti duces. Celebrabant quidem olim etiam Israelitæ ogressionis solemnem diem, valde tamen ea solemnitas in angustum coacta erat. Festum, inquam, solennæ agebant; at quid refert dicere.

Habebant antiquis temporibus etiam Græci sua festa; sed quodnam illis festorum omnium pulcherrimum? Illud videlicet quod omnis turpitudinis argumentum erat; et hoc ipso, quod splendidum magnificentumque videbatur, nihil aliud nisi summam animi insipientiam et stoliditatem testabatur. Quæ animi turpitudine, eî qua, quantumvis insigni stultitiâ, minor censeri debet illa, ut dityum rex, ut loquentur ipsi, in taurum moletur; ut amores suos dorso ferat, deusque taurus humidum secet iter, blando mugitu Europam æmulceat, inque dorsum, velut vehiculum conscendete Inducit? aut ut per dilo amore flagrans in avem sese transmutet, ut

ita assumpto ac raptō Ganymede pocillatore utatur: aut ut insano mulierum æstu percitus, sese modo in auri speciem induat, atque is, qui catena de cælo demissa deos omnes sese attracturum minabatur, in Danaes detrahatur gremium: modo cygni formam subeat, ut nimirum modulata voce, quod par est credere, Ledam decipiat? Cæterum annon dies ille festivus valde ac clarus, quo patris Saturni (31) celebratur memoria, a filio gravissima perpessi exsectique; nec non suprema inde rursus proles, turpiter tum nata, tum notos afficiens? Similibus addamus similia; videlicet Panem illum, qui, ut gravissimi Græcorum sapientes volunt, ex universorum seminum commistione natus, eaque de causa Pan appellatus est: armigeram item illam virginem, quæ ex Jovis vertice exstitit: cujus matrem cum vehemens, ardensque ille amator devorasset, ipse inusitato more ac modo partus dolores sustinuit, ut nimirum armatum fœtum, uti dicebatur, ex capite effunderet: nempe, ut et filia symbolum parenti consentaneum gereret; quod ille genitore suo hostiliter usus, cum et imperio dejecisset, ac Tartaro inclusisset. Digna profecto diis geniti parentibus suis ob vitam et lucis acceptam usuram, persolverunt præmia!

Quid nunc referam, quo Neptunus æstro percussus insanierit in Phrygium adolescentem, quem et ipse, fratris sui exemplo ad turpe nefandumque ministerium (32) rapit? Sic enim Græcorum disciplinarum sectatoribus videtur, qui inhonesta magis inhonestis emendare studeant: quibus religio est, ut divum quempiam gulæ ac ventri deditum fateantur; inque eum usum, Pelopem agnoscant a Neptuno raptum, ut, quod proverbio ferunt, dum carbones fugiunt, incidant in flammam. Cæterum quis fando explicet, quonam pacto ille idem in mulierculas item exardescens in aliam aliamque speciem transformatus sit? Illis adjuuge Apollinem, qui Daphnem effictim deperit; qui aliis occulta pandens, sibi ipse nequivit opem ferre: quippe neacivit fore, ut ab eo amasia fugeret; ipse vero nasus ac incassum suspirantibus, juxta arborem ejularet, nullo alio ad solatium relicto, quam ut dolorem magis accenderet: tametsi is Martem adulterantem prodit, ipsumque vinculis circumquaque astringit. Quid vero percensere attinet om-

ἄπρὸς κολπον τῆς Δανάης ἢ κατάγων ἄρτι δὲ κύκνον δεικνύς, ἢ ὡς εἴποιε, ταῖς ὑδαῖς ἢ Λήδα κατακλιθεῖτο; Ἐκείνο δὲ πῶς οὐ λίαν φαιδρὰ ἔορτη, Κρόνου πατήρ ὑπὸ τοῦ παιδὸς ἀτυχῶν, καὶ τὸ εἶναι πατὴρ ἐπιἀποχειρόμενος· καὶ τελευταία πάλιν ἐκείθεν γονή, αἰσχυρῶς καὶ φρεῖσα, καὶ τοὺς γνωρίμους διατιθεῖσα; Προσθετέον ὁμοίους ὁμοία· τὸν ἐκ τῆς πανοπερμίας, ὡς ἢ ἐκείνων σεμνότης βούλεται, καὶ γενόμενον ἢ Πάνα, καὶ ὀνομασθέντα· καὶ τὴν ὀπλοφόρον παρθένον τῆς κεφαλῆς ἀποτικτομένην, ἧς τὴν μητέρα καταπιὼν ὁ θερμὸς ἐραστής, αὐτὸς ταῖς ὠδίαι καίνωτατον ὑπηρετεῖ τρόπον· ἔνοπλον, ἥπερ Ἐρην, τῆς κεφαλῆς ἀποκύων γονήν· ἵνα δὴ καὶ σύμβολον ἢ παῖς φέροι, μῆνυμα τοῦ τεκόντος, οἷς ἐκείνος τῷ φόντι πολέμιος ὤφθη, καθαιρῶν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς, καὶ κατακλείων Ταρτάρῳ. Ἄξιόν γε οἱ θεῶν φύντες ἀντέδοσαν γεννητήρια!

Τί δὲ τὸν Ποσειδῶνος νῦν μὲν ἐπὶ Φρυγί μειρακίῳ ὀστρον, ὃν παραπλησίως καὶ αὐτὸς τάδελεξῃ εἰς ἀτοπον ὁ ἀρπάζει διακονίαν; Οὕτω γὰρ τοῖς Ἑλλημένων θιασώταις δοκεῖ, πειρωμένοις ἐπανορθῶν ἀσχημονεστέροις ἀσχήμονα· οἷς ἀτοπον τὸ γαστρίμαργον μακάρων τινὰ εἰπεῖν, καὶ διὰ τοῦτο βούλεσθαι τὸν Ἀγλαυτριάταν ὀρπάζειν τὸν Πέλοπα· καὶ φεύγοντες ἀνθρακας, τὴ τῆς παροιμίας, φλογὶ περιπίπτουσι. Τί δὲ τὴν ἄλλην καὶ τίς ἂν ἀριθμῆσαι μανίαν, ἢ ἐπὶ γυναίκοις ἐκμέμηθεν, ἄλλοτε πρὸς ἄλλο εἶδος μεταποιούμενος; Λέγε καὶ τὸν Δάφνης ἐραστήν τὸν Πύθιον, ὃς καίτοι ἑτέροις μηνύων τὰ δόγματα, οὐκ ἀπέχρησεν ἑαυτῷ, ἀλλ' ἠγνόησεν ὡς διαφεύξεται τοῦτον ἢ ἐρωμένη, καὶ ἀνόνητα κλαίσει ἐπὶ φρεσὶ, οὐδὲν πλέον ἢ ὅσον ὑπέκκαυμα τῆς ἐδύνης ἔχων· καίτοι τὸν Ἄρη ἀσελγαίνοντα μηνύσει, καὶ ἔσμοις περιβάλλει. Τί τὰς πάντων ὁμοῦ θεῶν ἐφ' ἑτέρα εἶδη μεταποιήσεις, ἵνα τὴν Κόρην διερευνωμένη τῇ Δῆμητρι μὴ εἴη τῆς κλάνης ἀπόκασις, οὐκ ἐχούσῃ παρ' ὄτου μάθοι, πάντων ὁμοῦ τὰς οικείας διαμειψάντων εἰδέας, καὶ πρὸς ἑτέρας οὐ γνωρίμους μετα-

VARIÆ LECTIONES.

ἢ ed. τῆς Δανάης. ἢ ed. νενώμενον. ° Grets. τοῦ ποτοῦ, vel πότου, vel εἰς εὐποτον.

NOTÆ.

(31) Quo patris Saturni. Nota fabula exsecti Cæli a Saturno filio, ex cujus genitalibus in mare projectis nata sit Venus, turpis revera fetus, quique turpiter suos ac nothos scortum turpe afficiat. Gretserus nihil rem exprimit, refertque in Saturnum male affectum, quod auctor in eundem habet male afficientem, patrem. Nec bene vocem διατιθεῖσα, tanquam suspectam nititur emendare, cum ascribit marg. διατίχουσα vel διατεχούσα· quæ plane voces nihil quadrant. Nihil moror fabulas quas auctor perstringit, tantum mentem clare representare conor: petet qui volet a mythologis, apud quos ta pervia sunt.

(32) Ad turpe nefandumque ministerium Εἰς ἀτοπον ἀρπάζει διακονίαν. Sic palam auctor; cujus

non emendatio est, sed depravatio, quod Gretserus margini ascribit, redditque, Εἰς τοῦ ποτοῦ, vel πότου, vel εἰς εὐποτον· Pincernæ ministerio destinavit. Eos namque gentiles perstringit, qui in Neptuno ac divis aliis gulam putarent minus decere, libentesque admitterent in eis luxuriam, cujus liquet notatum Neptunum, non autem gulæ; nec forte deerant qui Ganymedem sic a Jove raptum contederent, ut ei in deliciis esset, quod leniori vocabulo pocillatoris ac pincernæ intelligerent. Non liquet mihi ex quibus mythologis habeat Leo sic raptum a Neptuno Pelopem, ut non ambio doctior videri in gentiliū fabulis, qui nuda ac Christiana veritate magis delectet.

θεμένων; Οὐκ οἶδα τί φῶ, τὴν κλοπὴν τῶν γάμων συγκρουπτόντων τῷ Πλούτωνι, ἢ ἀγνοούντων, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὴν ζήτησιν ἀγωνιούντων, καὶ μεταμορφουμένων. Ἄλλ' οὗτοι μὲν ὡσπερ ἐπισφαλῶς ἐξεύρον οὐδ' ᾔδεισαν θεοὺς, οὕτω καὶ περὶ τῶν τελευμένων, φαύλως ὑπελάμβανον, καὶ οὐκ εἶχον συνείναι, ὅτι πρὸς αἰσχύνην αὐτοῖς καταστρέφουσιν αἱ πανηγύρις, καὶ τὴν ἐαυτῶν ἐορτάζουσιν ἄνοιαν.

ob causam difficiliori inquisitione, formas alias assumpsissent. At isti quidem, ut temere excogitarunt, quos arbitrati sunt deos, ita etiam sine ratione hisdem dies festos consecrarunt; non animadvertentes, quos eis festos constituerent dies, in eorum dedecus ac opprobrium cedere, nec aliud ipsos, quam suam ipsorum stoliditatem solemniter colere.

Ἡμῖν δὲ ὡσπερ εἰς καλὸν τὸ γνῶναι Θεόν, μᾶλλον δὲ, ὑπ' αὐτοῦ γνωσθῆναι ἡμᾶς, οὕτω καὶ τὸ ἐορτάζειν. Διὰ τοῦτο σήμερον ἡμῖν πᾶσα μὲν ὁμοῦ ἀνεορτάζει ἢ κτίσις· πάντα δ' ὁμοῦ συνέρχεται τὰ καλὰ· ἐλευθερία, ἀφθαρσία, δόξα τοῦ δι' ἔλεον ἐπεγνωστός ἡμᾶς, εὐφροσύνη τῶν ἐπὶ τῇ εὐρέσει τῆς βασιλικῆς ἀγαλλιωμένων δραχμῆς· σκυθρωπότης τῶν εἰς τέλος καταβεβλημένων, βίου καὶ θανάτου, καὶ τῶν στυγηρῶν δαιμονίων, οὐδ' Ἑλληνες αἰσχρῶς ἐπιγνόντες, αἰσχίον ἐτίμησάν τε καὶ ἐσεβάσθησαν. Ἄλλὰ γὰρ ἀπίωμεν ἐπὶ τὰ θεῖα ὄντως καὶ ἡμέτερα, οἷον ἐφ' ἱερᾶς σκοπιᾶς ἀναγαγόντες τὸν λόγον, καὶ ὁμματα εὐσεβεῖ τὴν ἐν ἀρχῇ δόξαν τοῦ ταύτης ἡμῖν αἰτίου τῆς ἐορτῆς θεωροῦντες. οὕτω τε πρὸς τὴν ἐπ' ἐσχάτων διαβαίνοντας οἰκονομίαν.

et gloriam, qua a principio claruit is, qui nobis hujus festi auctor est, religioso oculo contemplantur; sicque ad œconomiam ultimis temporibus exhibitam procedamus.

Θεὸς οὐ σήμερον ἡμῖν ἡ πανηγυρίς, ἦν μὲν ἐξ αἰδίου συνῶν τῷ τεκόντι, οὐχ ἀρπαγμὸν ἡγήσάμενος, κατὰ τὸ λόγιον, τὸ εἶναι Ἰσα Θεῷ, ἀλλ' ἔχων μὲν ἐξ αὐτοῦ τὸ εἶναι· κληρονομῶν δ' ὡσπερ τῆς συμφύτας καὶ τῆς αἰδιότητος, οὕτω καὶ δόξης, καὶ πάντων ὅσα τοῦ γεννήτορος. Ἐπρεπε γὰρ δόξης καὶ κυριότητος ἀπ' ἀρχῆς ὁμοτιμία τῷ Υἱῷ, ὅτι τέλειος ἐκ τελείου· καὶ ὅτι οὕτω μᾶλλον σώζοιτ' ἂν ἡ δόξα τῷ ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ, ἐν τῷ μηδὲν ὑποδεθῆκεναι δόξης καὶ τιμῆς τὸν Υἱόν. Ἀνθρώποι μὲν γὰρ ἐπὶ κατ' οὐδὲν τέλειοι, ἐνδέοντες τίττουςιν ἐνδεεῖς· ὁ δὲ, τέλειος ὢν, μᾶλλον δ' ὑπερτελής, ἀπροσδεῖ γεννᾷ· ἐν οἰκείᾳ μεγαλοπρεπείᾳ Θεοῦ ἢ γέννησις ἦ, καὶ μὴ τῆς ἐκείνου φύσεως ἀπρεπῆς. Ἐπεὶ δὲ κληρονομός ὢν ἀπάντων ὅσα τοῦ γεννήτορος, ἀγαθός ἦν ἐξ ἀγαθοῦ· ἔδει δὲ τὸν πλοῦτον ὀφθῆναι τῆς ἀγαθότητος, μὴ μόνον ἐν τῷ δημιουργῆσαι τὸν χοῦν εἰκόνα Θεοῦ· μηδ' ἀφ' ὧν ὑπέρπλουτος ὁ τιμηθεὶς ἐχρημάτιζεν· ἀλλ' ἐπεὶ ῥοπαῖς οἰκειαῖς θανάτῳ δεδούλωτο, καὶ ἀπορον ἢ λύτρωσις ἦν, εἶναι καὶ τοῦτο δῶρον τῆς ἐκείθεν ἀγαθότητος. Ἐβούλετο δ' ἄρα ὑπερβαλέσθαι αὐτὸς ἐαυτὸν φιλανθρωπίας ὑπερβολῇ· διὰ τοῦτο εὐδοκεῖ, πόνων οἰκειῶν οὐ χωρὶς δοῦναι τὴν ἐλευθερίαν. Ἦν δὲ τοῦτο βουλευθέντι ἔτοιμον· πάντα γὰρ εἶκει Θεῷ· ἀλλ' ἐν τῷ κοινωνῆσαι μὲν τοῖς κατὰ δίκους τῆς συναναστροφῆς, οὕτω δὲ πείραν τῆς κα-

anum pariter deorum in alienas formas transmutationes, ne Ceres Proserpinam quaeritans, finem laboris reperiret; nemine scilicet existente a quo interrogaret, cum omnes simul dii, posita figura propria, peregrinas ignotasque formas sibi ascivissent? Quid dicam, non satis dispicio: num quia furtivas illas Plutonis nuptias communi consilio celare statuisset, aut quia ignorarent, eamque

Nobis porro, ut Deum cognovisse, vel potius a Deo cognitos esse, præclarum ac honestum est, ita et festa celebrare. Quapropter tota rerum universitas una nobiscum hodie celebrat, ac festum agit; simulque omnia bona quasi in unum fontem confluunt, libertas, incorruptio; ejus gloria, qui per misericordiæ viscera nos cognovit; lætitia eorum, qui ob regiam drachmam inventam gaudent: tristitia ac mœror eorum, qui penitus prostrati sunt, inferni scilicet ac mortis, nec non invisorum dæmonum, quos cum Græci turpiter agnovissent, longe adhuc turpius coluerunt, ac Deo debitis honoribus prosecuti sunt. Verum ad nostra, quæ vere divina sunt, regrediamur, orationemque velut ad sacram speculam revocemus:

Deus cujus nobis hodie festivitas agitur, ab æterno exstitit ac fuit cum Patre; nec rapinam arbitratus est, ut Scriptura loquitur, esse se æqualem Deo¹⁶: sed ab ipso quidem esse suum accepit, particeps ut ejusdem naturæ et æternitatis, ita et gloriæ et omnium, quæ Pater habet. Filio enim ab initio competebat et gloriæ, et imperii seu potestatis æqualitas, quia perfectus ex perfecto prognatus est; quodque ea ratione magis constat ejus gloria, ex quo omnis paternitas descendit¹⁷, ut Filium genuerit, qui neque gloria, neque honore minor quidquam Pater existat. Homines quidem cum perfectionis expertes sint, imperfecti imperfectos, egentesque egenos progenerant: at qui perfectus, vel, ut rectius loquar, omni perfectione major est, is omnibus modis consummatum gignit; ut generatio illa divinæ majestati sit consubstantia, non a natura illius aliena. Quia vero hæres existens omnium Patris honorum atque donorum, bonus ex bono erat, decebatque ut divitiæ bonitatis non solum in eo apparerent, quod pulverem ad Dei imaginem condidisset; ac neque ut ipse honorem habens, opulentissimus esset: adjecit et hoc bonitatis suæ munus et argumentum, ut, postquam homo propria inclinatione et ruina in servitutem mortis incidere, neque ratio ulla

¹⁶ Philipp. II, 6. ¹⁷ Ephes. III, 15.

VARIAE LECTIONES.

¹ ed. ἐγνωσθαι. ² ed. εἰκόνη. ³ γρ. ὑπερπλοῦσιος.

qua se inde expediret, suppetebat, eum a vinculis A
his exsolueret. Quapropter nimia quadam benevo-
lentiae abundantia ipse se exsuperare voluit. Id-
circo statuit perditum in libertatem asserere, non
sine molestiis (quod volenti facile erat; nam om-
nia cedunt Deo), sed ita ut conversationis cum
reis societatem iniret, sicque ipse Incommoda ac
miserias expertus, miseriam omnem dissolveret.
Caeterum cum id aliter praestari non posset, quam
ut is, qui me anxerat, meum ipse signum indu-
deret; peragitur quod totum mysterium, occul-
tum ac arcanum mysterium est; ac mei simile
primum incipit esse, quod a principio erat Verbum:
magnique consilii Patris Angelus **, in humana
specie venit; amoris magnitudinem, quo nos Pater
dilexisset, per seipsum ostendit, ac sua carni B
justificatione, ut a mortis dominatione justis speciem
habente, exsolvatur, tribuit. Quibus enim adversus
eum, qui nihil piaculi in se receperat, suae vim
adversus peccatum jure sulca erat, amisit. ac cum
per unum peccatum, teste Scriptura **, imperium
suum firmasset, idem per unam justificationem ac meritum pessumdatum est. Cum enim mors, ad
ejus modum Adami, qui peccatum admiserat, eum se Adamum qui peccatum nescivisset, volentiam
speraret, non animadvertit rem sibi cum eo esse, qui diuturnam illam tyrannidem disceptaturus
esset.

Hoc praesentis nostri festi caput et summa.
Deus, non suffragiis hominum creatus, sed divino
ipsa peculiariter gloriosus imperio atque virtute,
misericordia erga homines commotus, humanam
naturam assumpsit, ac carnem suam in atram C
mortem tradidit, ut nos immortalitatis luce col-
lustraremur. Neque enim fieri poterat, ut ab ipso
creatum hominem in calamitatibus versantem de-
spiceret; quem, inquam, ex nihilo ad imaginem
condidisset; utve morbo ex ligni esu contracto,
perpetuo excruciarer sine; aut paradisi civem
fugae custodia macerari permitteret: at cum auxi-
lio destitutum aspiceret, manum suam, cujus homo
opus esset, adjutricem extendit: fit personarum
acceptator, qui justissimus est: decretumque illud
adversus eum, qui mandatum violasset, legitime
conscriptum, insita commiseratione, velut munere
quodam captus, obliterat atque expungit; pro-
priaque morte mortis in nos impressionem co-
hibet. O immensam bonitatem! O viscera! O amoris D
vim, quo sic Deus hominem deperit! Ex terrae
effingis pulvere; tua inspiratione animam tribuis;
domum destinans omnis generis plenam delicias:
ast ego tam immensam bonitatem non perpendi.
magnitudini muneris tanti gratum me non exhibui;
nec dignitatem, qua pollebam, aestimavi. Ligni
esu divinam prodidi denuntiationem, quae mihi
vitam omnis interitus expertam pollicebatur. Quod
denique meorum scelerum gravissimum est, dexte-
ram nescivi, qua conditus essem: creatis honorem
quo Creator prosequeendus erat detuli. Quid vero

κώσεως λαβόντα διαλύσαι τὴν κάμωσιν. Ἐπει δὲ
τοῦτο πραχθῆναι ἄλλως οὐκ ἦν ἢ πλασθῆναι τῷ ἐμῷ
τὸν πλάστην φυράματι, τελείται τὸ πᾶν μυστήριον,
ἀποκρύπτου μυστήριον· καὶ λαμβάνει ἀρχὴν κατ'
ἐμὲ ὁ ὢν ἐν ἀρχῇ λόγος· καὶ ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς
τοῦ Πατρὸς Ἄγγελος ἐν ἡμετέρῳ εἶδει ἐπιφορεῖ, τὸ
τε ὄψος τῆς ἀγάπης ἦν ἡγάπησεν ἡμᾶς ὁ Πατήρ
δι' αὐτοῦ γνωρίζων, καὶ τῇ σαρκὶ διδοὺς οἰκίῳ
δικαιώματι τῆς τῷ θανάτῳ δοκούσης εὐλόγου παν-
οχτῆς ἀπολελύσθαι. Οἷς γὰρ κατὰ τοῦ μηδὲν ἡμαρτη-
κόςτος ἐπῆρθη τὴν τυραννίδα ἐπιβαλεῖν, τοῦτους καὶ ὁ
κατὰ τοῦ ἀμαρτήσαντος ἦν αὐτῷ διωλεῖν εὐλογον·
καὶ δι' ἐνὸς ἀμαρτήματος, κατὰ τὸ λόγιον, τὴν τυραν-
νίδα πηξάμενος, δι' ἐνὸς καταλύεται δικαιώματος.
Οἰηθεὶς γὰρ τῷ τοῦ ἡμαρτηκόςτος Ἄδᾶμ ὁμοιώματι,
τὸν ἀμαρτίαν μὴ γνόντα κατασχῆσιν Ἄδᾶμ, εἶπε
τῷ καθαιρέτῃ τῆς πολυχρονίου τυραννίδος ποσομι-
λήσας.

tyrannidis explicare praesumpsit, is etiam, quo
adversus peccatum jure sulca erat, amisit. ac cum
per unum peccatum, teste Scriptura **, imperium
suum firmasset, idem per unam justificationem ac meritum pessumdatum est. Cum enim mors, ad
ejus modum Adami, qui peccatum admiserat, eum se Adamum qui peccatum nescivisset, volentiam
speraret, non animadvertit rem sibi cum eo esse, qui diuturnam illam tyrannidem disceptaturus
esset.

Τοῦτο τῆς ἡμῶν πανηγύρεως τὸ κεφάλαιον· θεὸς
οὐ ψήφοις χειροτονηθεὶς ἀνθρωπίναις, ἀλλ' ἴδιος;
θεῖκῳ δοξαζόμενος κράτει, δι' ἔλεον τὸν πρὸς ἀνθρώ-
πους γενόμενος ἀνθρώπος, καὶ σαρκὶ τῷ ζοφερῷ
διδοὺς προσεγγίζει τὸν θάνατον, ἵν' ἡμεῖς τῷ φωτὶ τῆς
ἀθανασίας ἐλλαμβώμεν. Οὐδὲ γὰρ ἦν πρὸς ἐκεῖνου
γενόμενον ἐν κακοῖς περιεῖν, ὅν οὐκ ὄντα κατ' εἰ-
κόνα δημιουργεῖ· οὐδ' ἀθεράπευτα κάμνειν τοῦ ἔξ-
λου τῷ ἀβρωστήματι· οὐδὲ τὸν τοῦ παραδείσου κλι-
την ἀφεῖναι κατατροχόμενον ἐν φρουρᾷ· ἀλλ' ἐπέπερ
εἶδεν ἐξαπορήσαντα βοηθείας, ἐκτείνει τὴν χεῖρα,
ἧς ἔργον ἀνθρώπος, εἰς βοήθειαν· καὶ γίνεσθαι προσω-
πολήπτῃς ὁ δίκαιος· καὶ ὅπερ ἐγράφη ἔνονον
ψήφισμα κατὰ τοῦ μὴ τετηρηκόςτος τὴν ἐντολήν,
τοῖς οἰκείοις δωροδοκηθεὶς οἰκτιρμοῖς ἀπαλείφει· καὶ
οἰκίῳ θανάτῳ τὴν καθ' ἡμῶν τοῦ θανάτου ἴσησιν
ἐφοδον. Ὡ ἀπέριου ἀγαθότητος! ὦ σπλάγγων! ὦ
φιλερου, οἷς ὀψω θεὸς ἀνθρώπου ἐρᾷ! Ἐκ χεὶρ
διαπλάττεις· ψυχὴν τῷ σῶθι δίδως ἐμψυσήματι· οἶκον
παντοδαπῆς τέρφως ἀφορίζεις μεστόν. Οὐκ ἐμέτρησε
τὴν ἀγαθότητα· οὐκ ἐγενόμην εὐχάριστος τοσοῦτου
δώρου μεγέθει· οὐκ ἔστρεξα τὴν τιμὴν· προὔδωκα
βρώσεως θεῖον διάγγελμα¹, ὃ μοι ἀνώλεθρον ὑπε-
ισπλήντο ζωὴν. Τὸ βαρύτερον τῶν ἐμῶν ἐγκλημάτων,
ἠγνόησα τὴν δημιουργὴν δεξιάν· ἔδωκα τοῖς ποιή-
μασι τοῦ ποιήσαντος τὴν τιμὴν. Καὶ τί γίνεται
ἀντὶ τούτων; Τὴν πηλίην ὁ πλάστης ἀμορφίαν
λαμβάνεις. Καὶ μέχρι τῆς ἐσχάτης ἀτιμίας οὐκ ἐπαι-
σχύνῃ συγκατελεῖν· καὶ γούνη τοῦ πικροῦ πόματος
τοῦ θανάτου, ἵν' ἐγὼ τῆς γλυκύτητος τοῦ χειμάρρου
τῆς ἀθανασίας πιῶν. τὴν πικρίαν τῆς φθορᾶς ἀπο-

** Isa. ix, 6. ** Rom. v 12.

VARIE LECTIONES.

* ed. διδοὺς ἐμ. ¹ ed. παράγγ.

θῶμαι. Τίς ὁ παράδοξος τῆς φιλανθρωπίας τρόπος; Ἐξέπεσον οὐρανοῦ ὁ Ἐωσφόρος ὁ πρῶτ' ἀνατέλλων, καὶ ζῶφος ἐγένετο· ἐξέπεσον ἐγὼ θείας ζωῆς, καὶ πᾶσαν ὕβρειος ὑπομένεις εἰδέαν, ἵνα τοῦ προτέρου ποιήσης θεοειδέστερον. Τί τὴν φλογίνην ἔθου ῥομφαίαν τῆς ζωῆς τὸ ξύλον φυλάσσειν, ὅπως μὴ φαγῶν ἐξ αὐτοῦ ζήσω εἰς τὸν αἰῶνα· ἦ, ἴν' ἐπὶ σεαυτῷ ἐλκύσας τὸν θάνατον δι' ἐμὲ, οὕτω ζῶν αἰώνιον δωρήσῃ; Τί δέ με εἰς γῆν ἀποστρέφεις δι' ἐπιθυμίαν θεώσεως; ἦ, ἵνα πρὸς ἐμὲ παραγενόμενος, οὕτω θεοποιήσῃς; Ἄλλὰ γὰρ ἐνικηθῆς τοῖς σοῖς οἰκτιρμοῖς, καὶ οὐκ ἔσπρες ὄρξιν θανάτου καταναμόμενον τῆς σῆς παλάμης τὸ φιλοτέχνημα, οὐδὲ τοῦ σοῦ εἶναι περὶ ἐμὲ φίλτρου κρίσιν ποιῆ, καταλιπεῖν ἀδοθήτητον· ἀλλ' εὐδόκησας ἀντιλυτρον δοῦναι σεαυτὸν τῆς ἐμῆς σωτηρίας· καὶ κατέρχῃ πρὸς τὴν ἐμὴν ἐσχατίαν, ἴν' ὁ δι' ἐπιβουλῆς πρὸς ταύτην καταπεσῶν, μὴ μόνον τῆς ἐσχατίας ἀνακομισθῶ, ἀλλὰ πρὸς οὐρανὸν, οὐ μὴ πρὶν ἔκουν, ἐγκατοικισθῶ. Οὕτω τὴν ἐπιβουλήν ἐμοὶ πρὸς κέρδος μεταποιεῖς, καὶ τὴν ἐμὴν μαλακίαν ἀναφέρει, καὶ τὰς ἐμὰς ἀναδέχῃ ὀδύνας, ἴν' ἐγὼ πρὸς ἀνώδυνον βίον μετασκευάσωμαι.

lucisti teipsum pro me pretium redemptionis et salutis comparandæ tradere; descendisque ad has meas infimas sedes, ut qui per insidias huc delapsus sum, non solum ab imo revocer, sed et ad cælos, ubi prius non degebam, transferar. Hoc modo insidias, quibus deceptus essem, mihi in lucrum convertis; meamque infirmitatem portas, ac dolores meos recipis, ut ego ad vitam omni dolore carentem commigrem ²².

Προδίδωσι μαθητῆς, καὶ οὐκ ὀργίζῃ· τύπτουσι μαιφῶνοι χεῖρες, καὶ οὐκ ἀμύνῃ· κρίνει Πιλάτος, καὶ σιγᾷ, ὡς κατάκριτος· ἐμπύουσι, καὶ οὐκ ἀποστρέφεις τὸ πρόσωπον· ἔλκουσιν ἐπὶ σφαγὴν ὡς ἀμὸν, καὶ οὐκ ἀνοίγεις τὸ στόμα· καθηλοῦσι τῷ ξύλῳ, καὶ ὑπερεύχῃ. Νῦν τὸν βασιλέα χλευάζουσιν· *El βασιλεὺς Ἰσραὴλ ἐστὶ, καταβάτω ἀπὸ τοῦ σταυροῦ*· νῦν τὸ, οὐαί ὦ, φωνοῦσι στόμασι μισροῖς· σὺ δὲ πάντα βυθῷ καλύπτεις φιλοστοργίας, ὡσπερ ἐπὶ ταύτῃ δημιουργῶν ἐκ πηλοῦ ζῶον, ἴν' ἐκεῖνο μὲν μηδὲν ὕβρειος παραλίποι· σὺ δὲ μηδένα τρόπον εὐεργεσίας οἷς οὐκ εὖ πάθοι ὁ ὕβριστής. Οὐ γὰρ εἰς τὴν παροινίαν, ἀλλ' εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν ἀχαρίστων ἀποσκοπεῖς. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἡ θεοκτόνος πλάμαται Συναγωγῆ· ὁ δὲ τοῦ θεοῦ τῷ ἔντι λαῷ Πάσχα τὸ θεῖον ἐορτάζει, καὶ σωτήριον τῇ σφαγῇ, καὶ τῷ τιμίῳ χρίσματι· ἀπαθῆς μὲν τοῦ ὀλοθρευόντος συντηρούμενος, βυόμενος, δὲ τῶν κακούντων, καὶ πρὸς τὰς ἐπαγγελίας μετοικιζόμενος. Πάλαι μὲν οὖν τὸ Ἑβραίων γένος Μωϋσῆς ἐλευθερῶν τῆς Αἰγυπτίων κακώσεως, οἷον σκιαγραφεῖα τὰ παρόντα εἰκόνησε· καὶ μαστίζει μὲν Αἰγυπτίον ἐπ' ἄλλαις ²³ πληγαῖς, βαρυτέρᾳ τῶς πληγῇ, τῶν πρωτοτόκων θανάτῳ· δίδωσι δὲ τοῖς κακουμένοις ²⁴ ἐλευθερίαν· καὶ μικρὸν ὕστερον τέμνει πορείαν, ἢ τάφος τοῖς

²² Isa. xiv, 12. ²³ Isa. LIII, 4. ²⁴ Matth. xxvii, 40, 42.

VARIÆ LECTIONES.

^a ed. φέρεις. ^v ed. οὐά. ^z Grets. ἐπαλλήλοις, vel ἄλλαις ἐπ' ἄλλαις. ^y ed. καλουμένοις, non bene.

NOTÆ.

(33) *Post plagas alias.* Ἐπ' ἄλλαις πληγαῖς. Clara sententia: liquet enim primogenitorum cædem ul-

A horum gratia mercedis rependitur? Lucam hanc meam deformitatem conditor ipse meus induis; neque renuis, quominus te ad extremam usque ignominiam demittas, gustesque amarum mortis poculum, ut ego de torrente voluptatis, quo immortalitas affluit, bibens, mortis amaritudinem deponam. Quisnam iste novus adeo ac præter opinionem beneficentiæ ac humanitatis modus? Cecidit e cælo Lucifer, qui mane oriebatur ²², estque effectus caligo; excidi et ego a divina vita, omneque contumeliarum genus suffers, ut priori in me illustriorem divinam formam instaures. Qua de causa flammæum ense posuisti, ut lignum vitæ custodiat, ut ne eo vescens in æternum vivam? Nonne ut mei gratia in te mortem trahens, sic vitam mihi sempiternam dones? Quid vero in terram reverti facis ob affectatam deitatem? Annon ut ad me accedens, deitate dones? Verum ab innata tua misericordia victus es; nec es passus ut a morte manus tuæ opificium absumeretur, neque amoris tuo adversus me consentaneum esse duxisti, si me omni auxilio destitueres: sed cla-

lucisti teipsum pro me pretium redemptionis et salutis comparandæ tradere; descendisque ad has meas infimas sedes, ut qui per insidias huc delapsus sum, non solum ab imo revocer, sed et ad cælos, ubi prius non degebam, transferar. Hoc modo insidias, quibus deceptus essem, mihi in lucrum convertis; meamque infirmitatem portas, ac dolores meos recipis, ut ego ad vitam omni dolore carentem commigrem ²². Prodit discipulus, nec irasceres; percutiunt sacrilegæ manus, nec ulcisceris; judicat Pilatus, et taces, tanquam reus; conspuunt, nec faciem avertis; trahunt ad cædem, tanquam agnum, neque os aperis; clavis ligno affligunt, proque illis preces fundis. Modo regem subsannant: *Si rex Israel est, descendat de cruce* ²³: modo execrando ore illud *vah* intonant. At tu omnia profundo immensi amoris tui legis, quasi hominem eo consilio e luto effluxeris, ut nihil ille in te injuriarum et contumeliarum omitteret; tu vero nullam beneficentiæ rationem, qua contumeliosum demerereris, præterires. Neque enim in vesaniam, sed in salutem ingratisimorum servorum oculos conjicis. Cæterum hæc Dei interfectorix Synagoga molitur: at qui vere Dei populus est, is celebrat Pascha divinum et salutiferum, tum immolatione, tum veneranda unctione, securus plagarum quas exterminator illaturus esset, atque a cunctis quibus vexabatur ærunnis liberatus, ac ad cælestes promissiones translatus. Nam olim quidem Moyses, Hebræorum gentem ex dura illa Ægyptiorum servitute liberans, velut umbra quadam ac obscurioribus lineis rerum præsentem statum designavit: ac ille quidem post plagas alias (33), graviori hactenus plaga, ac superiores

timam fuisse ac gravissimam Ægyptiorum plagam, excerpta duntaxat Pharaonis submersione, ubi jam

omnes vivente, primogenitorum morte *Aegyptum* afflicti, atque iis, qui male vexabantur, libertatem impertit, brevique intervallo iter secuti, quod persequentibus in sepulcrum cedit. Hæc antiquitas beneficii monumento recolere, ac prosequi honore jubebatur. At postquam satis jam umbra duraverat, tempusque advenerat, ut ipsa veritas coleretur, neque jam una natio, sed totum genus humanum libertatis recuperatæ beneficium celebraret; peragitur magnum hoc mundi Pascha, non casis immolatisque pluribus, anniversario ritu, agnis, sed unico ille ac singulari Agno occiso, qui omnium opera suis humeris tulit: ungiturque pretioso sanguine non ædium caducarum superliminare, sed immortalis sapientiæ indissolubile opus: videlicet ea, quæ per Nilum est, structura, ad quam exterminatori propinquare non licet: quam supra se, tanquam supra fundamentum, ratione fixionis (34) in imo superædificatam, velut angularis lapis continet ac sustentat, propter supernam illam ejus virtutem, qua continet omnia atque conservat: quam pretioso suo sanguine sanctificat, velut victimam pro nobis oblata: ac ut Redemptor, salvam facit novam inclians viam, non quidem divisam ac quædam discisso maris profundo, neque enim profundi illius semita suos redemptor ducit, sed quoad superas oras tenditur, ac quo persecutoribus transire nulla ratione conceditur. Ipse, non alius, in promissam terram nos introducit, ubi nullus Chanaanæus, nec eorum quispiam ex illis, qui exosi sunt, sed soli illi qui hæreditatis largitorem agnoscunt, ac quos ille habitandi causa introducit, ut a Patre hæreditatem accipiant, loco vulnerum ac essort, uti etiam commendat animam. Nam licet ea pro nobis redemptionis pretium offerre dicatur (vero etenim pretium sunt redemptionis, quod nostri causa mortem subiens nos la redemerit): attamen Filium Patri suo oblationem facit.

Agedum vero, sicuti ascensum supernum ac hæreditatem mystico oculo contemplati sumus, sic et ea quæ in his inferioribus locis peraguntur, intueamur: duplex enim est eorum quæ peraguntur spiritalis intelligentiæ. Etenim Christus tribuit superna: inde namque ad nos venit, ac ut nos eo transferret: peragrat autem et hæc infirma, ut tamen nihil humile aut sordidum ex illis contrahat, ut et inde salutare Dei elucescat. Cum illud audis: *Deus meus, Deus meus, ut quid me dereliquisti* 33? ³³ Matth. xxvii, 46.

VARIE LECTIONES.

^a ed. οὔτε. ^b ed. λαδών. ^c ed. φ. ^d ed. αὐτό.

NOTÆ.

Israelitæ dimissi fuissent. Non ergo apte interpres auctorem intricat, cum corrigit ἐπ' ἀλλήλους, ἢ ἀλλαις ἐπ' ἀλλαις: quod suum minus coherens, pro auctoris coherentibus reddit. Τὸ καλούμενοις, quod habent edita, ac Greterus reddit, nihil aptum est, bene autem quod ex Regio restitimus, καλούμενοις: qua voce passim tractatores, ipseque prolixo Leo, mala captivitatis Hebræorum in *Aegypto* expriment.

(34) *Ratione fixionis in imo.* Διὰ τὴν κάτω πῆξιν. Distinguit subtiliter quod nostri theologi rationem fundamenti, et virtutem fundandi, habet primam Christum ratione humanitatis, quæ est illa κάτω πῆξις: velut imo, ac in terris fixioque; alto-

τον τῆς εὐεργεσίας τιμῆν ἐκελεύετο. Ἐπει δ' ἄλλοι εἶχον ἢ σκιά, καὶ αὐτὴν ἔδει τιμῆσθαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ γένος οὐχ ἓν, ἀλλ' ὁμοῦ πάντας ἑορτάζειν τὴν ἐλευθερίαν ἀνθρώπων: τελεῖται δὲ μέγα τοῦτο τοῦ κόσμου Πάσχα, οὐ προβάτων ἐνεασιῶν πολλῶν θυομένων, ἀλλὰ τοῦ ἐνὸς Ἄγνου, ὃς τὰ βάρη πάντων ἐπὶ τῶν ὤμων ἐβάστασε. Καὶ χρίεται τῷ τιμίῳ αἵματι, οὐ καταλυομένων οἰκῶν φιλία, ἀλλὰ σοφίας ἐθανάτου ἔργον ἀκατάλυτον, ἢ διὰ πίστεως οἰκοδομή, οὐ προσεγγίζειν οὐκ ἐν τῷ ὀλοθρευόντι: ἦν ἐφ' ἑαυτῷ οἰκοδομηθεῖσαν ὡς θεμελίον, κατὰ τὴν κάτω πῆξιν, συνέχει, ὡς λίθος ἀπρογωνίατος, διὰ τὴν ἀνωθεν τὰ πάντα συνέχουσαν αὐτοῦ δύναμιν: ἦν ἀγιάζει μὲν τῷ τιμίῳ αἵματι ὡς ὑπὲρ ἡμῶν σφάγιον: σφάζει δὲ ὡς λυτρωτῆς, ξένην ἔχων ὀδόν: οὐ κατὰ βυθοῦ τιμνομένου: οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνον ἔχει τὸν βυθὸν ὁ λυτρωτῆς: ἀλλὰ τοῦ ἀνω, οὐ ἴσχυει παρῖναί τοις διακταῖς ἀμύχανον: αὐτὸς εἰς τὴν ἐπηγγελμένην εἰσάγων κληρονομίαν, οὐχ ἑτερος: ἐνθα οὐ Καναθαῖος, οὐδέ τις ἄλλος τῶν μεμισημένων οἰκεῖ: μόνον δ' οἱ τὸν κληροδότην ἐπιγινώσκοντες, καὶ οὐς ἐκεῖνος ἐγκατοικίζει λαβεῖν ἃ κληρον παρὰ τοῦ Πατρὸς, ἀντὶ τῶν τραυμάτων καὶ τοῦ αἵματος, ὃ προσήνεγκεν. Προσέγει γὰρ τῷ Πατρὶ τὸ αἶμα, ὡς ἃ καὶ τὴν ψυχὴν παρατίθεισιν. Εἰ γὰρ καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἀντιλυτρον ταῦτα: δοῦναι λέγεται: ἀντιλυτρον γὰρ ἀληθῶς, ὅτι τὸν ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομένων θάνατον λυτροῦται: ἀλλ' ἢ γε προσένεξις τῷ οἰκίῳ Πατρὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς.

Ἄλλὰ φέρε δὴ, ὡς περ τὴν ἀνω διάβατιν καὶ τὴν κληρονομίαν μυστικῶς διανοίας κατεβωμεν ὀφθαλμῶ, οὕτω θεωρήσωμεν καὶ τὰ κάτω τελούμενα: διττὴ γὰρ ἡ τῶν τελουμένων θεωρία. Δίδωσι μὲν γὰρ τὰ ἀνω: ἐκείθεν γὰρ καὶ πρὸς αὐτὰ μετὰ γων ἡμῶς, παρεγένετο: βαδίζει δὲ καὶ διὰ τῶν κατωτάτω, μηδὲν ταπεινὸν ἐκείθεν προσκτώμενος, ἵνα κακείθεν ὀφθῆ τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ἀκούσης βοῶντα: Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες; ἢ συναρπαστῆς. Ροφ., Θεέ μου, ἵνατί με ἐγκατέλι-

rum habet superna ac deitatis virtute: quod ultimum integro omissum ab interprete, nullo sensu altum auctoris sensum habere facit. Sequentia quoque valde erudita, ut Christi vulnera se sanguis sint oblata Patri, non diabolo, tametsi Christus ab ejus redemit potestate; partim textu minus lategro, partim minus plene reddito, obacura ac perplexa erant: ac in iis illud, Ὁ καὶ τὴν ψυχὴν παρατίθειται: Cui etiam commendat animam, quam optimam auctor probationem assumit; jejunus interpres: Cui et animam adjungit. Vult ille, ut Christus soli Patri commendavit animam, sic et soli obtulisse suos efuciales.

πες ; ἀλλὰ βήγνυται τὸ καταπέτασμα οἴκου τοῦ πατρικοῦ, δεικνύντος τοῦ Πατρὸς, ὅπως ἐπὶ τῷ Μονογενεῖ ὀργίζεται πάσχοντι· καὶ ὡς ἀνθ' ὧν ἐπήρθησαν λύσεις αὐτῷ τοῦ σώματος τὸν ναβν, διαβρήξει μὲν αὐτοὺς οἴκου τοῦ ἑαυτοῦ, διαβρήξει δὲ καὶ τῆς περιφρουρούσης ἐποπτικῆς καὶ θείας προνοίας. Κεντεῖται πλευρὰν, ἀλλ' ὅρα τῆς ἀθανασίας τοὺς κρουνοὺς, τὸ αἷμα καὶ τὸ ὕδωρ, ἐκείθεν ἐκβλύζοντας. Ἐνταφίους ἐλίσσεται, καὶ γῆ κρύπτεται, καὶ μετὰ νεκρῶν ἀλλίζεται· ἀλλ' ἐκὼν περαχωρεῖ πειρωμένῳ τῷ ἔθῃ, ἔν τῇ οἰκίᾳ πρὸς βραχὺ κατοχῇ τοῦς αἰωνίους ἐξαγάγοι κατόχους. Ἀλλὰ γὰρ ἔλαθεν ἔθης, προσθήκην ἐλπίσας, καὶ οὐς προκατεῖχε ζημιωθείς· ἔλαθε, κατασχῆσιν οἰθελὲς παρ' ἑαυτῷ τὴν ζωὴν, τοὺς νεκροὺς τῶν ἐγκάτων ἀποκωνώσας, Ἐπεφάνη γὰρ τοῖς ἐν σκοτεινοῖς^d καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους ἢ ἄδυτος Ἀνατολή, καὶ πρὸς τὸ φῶς ἐξέδραμον τῆς ζωῆς. Οὐκ ἔσπερξαν οἱ πυλωροὶ τὸν εἰς ἐκδίχτησιν τῶν κακουμένων παραγενόμενον. Εἶδον πανακαὶ δεξιᾷ, τὰ ἀθάνατα· σκυλευόμενα ταμεία, καὶ ἐφριξαν ἀνθοῦσαν τὴν ἀφθαρσίαν, καὶ τὴν φθορὰν μαραινόμενῃν, καὶ ταύτη συναπεμαράνθησαν. Εἶδον μνημεῖα ἀνοιγόμενα^f, καὶ νεκροὺς τῶν ἀφύκτων πυλῶν ἀκμαίῳ ποδὶ ἐξιώντας, καὶ τὴν ἐλευθερίαν χορεύοντας, καὶ πρὸς ἑαυτοὺς συνεφύροντο. Εἶδεν ἔθης τὸ πικρὸν κέντρον, ὃ τῷ γένει καθήλωσεν ἢ παράδασις ἐξαιρούμενον, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀνακομιζομένην τὴν φύσιν, τῆς ἐπινεμομένης αὐτῆν ἀναβρωσθεῖσαν νόσου, καὶ ὡς οὐκέτι συναγάγει βίοντα τὸν ταύτης καρπὸν ἐνωῶν, ὀδύνης τὴν ἀπληστον ἐνεφῶρει γαστέρα. Τάφος ξενίζει τὸν ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν· ἀλλὰ τὴν σαπρίαν τῶν τάφων ἀποδύμενοι, νεαρὰν στολὴν τῆς ζωῆς οἱ ἐκεῖ κατασπέντες ἐνδύονται· ἀλλ' ἵνα καὶ γυναῖκες ἐκ τάφου χαρὰς εὐαγγέλια δέξωνται, ὧν ἔργον ἢ λύπη, καὶ ἢ πρὸς^e τάφον κατοίκησις. Ἦν γὰρ δὴ καὶ τοῦτο τοῦ παντὸς ἔργου τῆς σωτηρίας ἀκόλουθον, ἐκείθεν ὀκουῖσαι· *Μὴ κλαιτε*· οὐδὲ διὰ τὴν ἀπόφασιν τὰ δάκρυα ἀνεπήγαξε· καὶ ζωῆς ἐκείθεν λαμβάνειν μηνύματα, οὐ νεκρωσις ἐπεχωρίσεν.

res plenum lætitia nuntium e sepulcro accipiunt; quorum antea munus, mœror, ac commoratio in sepulcro. Nam et hoc communi salutis nostræ negotiationi consentaneum erat, ut inde audirent illud: *Nolite flere*⁶⁶; ubi propter latam sententiam (35), lacrymæ copia diffluebant: et ut eo loco vitæ indicia sortirentur, quem mors prius obsederat.

Ἄλλ' ὦ μακάριαι γυναῖκες, καὶ τῆς ἐπὶ τὸν τῷ τάφον ὀρθρίσεως, καὶ τοῦ καλοῦ ἐκείνου καὶ φθέγγματος καὶ θεάματος! αἱ πρῶται μὲν τὸ χωρίον τῆς ἀφθαρσίας ὠραίῳ ποδὶ κατελάθετε, πρῶται δὲ τὸ μέγα τρό-

⁶⁶ Luc. xxiii, 28

VARIÆ LECTIONES.

^d ed. σκόται. • ed. ἀθάνατα. ^f ed. διανοίγ. ^e ed. περί.

NOTÆ.

(35) *Propter latam sententiam.* Διὰ τὴν ἀπόφασιν. Palam auctor alludit ad locum horti, quo prius lata fuit mortis sententia, auctrice femina prævaricationis, in cuius pœnam illa lata est: cujus ideò munus sit mœror ac habitatio in sepulcro; patientis in mœrore, ἐν ὀύπαις· in tristitiis, quam et auctor retinet vocem, nec nisi mortales ac sepul-

A noli male in dubietatem abripi. Clamat, *Deus meus, utquid me dereliquisti?* at rumpitur velum paternæ domus, quo ostendat Pater, quantam Unigenito patiente iram conceperit, utque futurum sit, ut quia ejus corporis templum solvere præsumpissent, ex sua ille domo eos abrumpat atque exterminet, quin et a divina sua providentia per inspectionem protegente, velut abruptos, procul abjiciat. Latus lancea perforatur, sed vide immortalitatis fontes, sanguinem et aquam, inde manantes. Linteis funebribus involvitur, ac terra conditur, versaturque cum mortuis: sed sponte cedit periculum facienti inferno, ut sua ipse ad breve tempus detentione eos, qui perpetuo ibi detinebantur, educeret. Enimvero nesciens infernus, dum additamentum sperat,

B etiam eos amisit quos prius possederat. Nesciens, dum vitam apud se detinere putat, mortuos visceribus quibus coercebat, effudit. Apparuit enim iis qui in tenebris ac umbra mortis sedebant, Oriens, qui occasum nescit, iique ad vitæ lumen accurrerunt. Janitores impetum ejus ac præsentiam, qui ad afflictos ulciscendos venerat, minime sustinuerunt. Immortalia illa receptacula omnipotenti dextera spoliari videntes, cohorrerunt effluentem incorruptionem ac corruptionem tabescentem, pariterque ipsi abunde contabuerunt. Viderunt aperiri monumenta, mortuosque vegeto pede ac alacri, ineluctabili e custodia progredientes, pariterque libertatis gaudio choreas ducentes, ac apud se confundebantur. Vidit infernus amarum illud ac lethale spiculum, quo genus humanum ob transgressionem transfixum fuerat, jam extractum, naturamque in pristinum restitutam statum, recreatamque ex eo quo conflictabatur morbo; foreque intelligens, ut ne amplius diffluentem ejus fructum collecturus esset, inexplebilem ventrem suum ingenti cruciatu complevit. Sepulcrum eum hospitio excipit, qui cœlis sublimior est; at mortui qui isthic computraverant, deposita sepulcrorum putredine, novam vitæ stolam induunt. Quin et mulieres plenum lætitia nuntium e sepulcro accipiunt; quorum antea munus, mœror, ac commoratio in sepulcro. Nam et hoc communi salutis nostræ negotiationi consentaneum erat, ut inde audirent illud: *Nolite flere*⁶⁶; ubi propter latam sententiam (35), lacrymæ copia diffluebant: et ut eo loco vitæ indicia sortirentur, quem mors prius obsederat.

C Sed, o beatæ mulieres, tum ob adventum primo diluculo ad monumentum, tum ob pulcherrimum illud et alloquium et spectaculum, quæ nimirum primæ immortalitatis illum locum specioso pede

cri habitatores, mortalis ipsa ac sepulcri incolæ. Perperam ergo interpres, aptam vocem, non apta commutans, ἀπόφασιν, ἀντὶ ἀπόφασιν· quod secundum constanter habent codices, sua non bona, ac acumine vacua, bonis ac subtilibus auctoris substituit.

presseritis ; primæque magnum illud tropæum au-
 dieritis , nempe spoliatum infernum , mortem per-
 emptam , corruptionem profundo mersam . Non
 amplius propter lapsum vocandus in crimen sexus
 feminæ , per quem resurrectio fausto annuntietur .
 Non amplius propter primam generis parentem
 mulieres pudora obteguntur ; quippe quæ læta , tum
 facie , tum lingua , primæ gaudii nuntia perferunt .
 O felices aures , quæ ante alias rei tantæ auditum
 acceperunt ! O felices oculos , qui vitam jamjam ex
 sepulcro , voluit ab Oriente solem rutilare vide-
 runt ! O felices manus , quæ pedes , quibus mors
 fuit conculcata contigerunt ! Verum ite , nec solæ
 rei tantæ voluptatem percipite ! Abite , tristitiaque
 confecto præclaro illi choro inchoandæ exulta-
 tionis signum dato ! Non sunt forte verbis vestris
 habituri idem , veterem reveriti deceptionem ; at
 propriis oculis credent . Forte indignas vos cense-
 bunt , quibus narrantibus assensum præbeant ; at
 reverentur , non eo duntaxat titulo quod vobis
 illi in magistri cultu ac honore inferiores existit-
 tati , verum etiam quod fausto adeo vultu primas
 teneant . Ite , utque ad Pastorem recurrant , quo
 percussio dispersæ sunt oves , cum ille jam requi-
 rendis incumbat (36) , commonet . Dispersit eas
 percussio atrox facinus ; congregaverit ejus
 potentia , qui qua ratione fuit percussus , hostes
 disperdidit . Absconderunt se , ut Regem vulnera-
 tum vidissent , brevi tempore ob molestias inde
 evasas somno captum ; nunc procedant . Surrexit
 ruini , vulneribusque confectis adversariis , præ-
 clare triumpho victor præit . Adesto , Virgo parens ,
 cuiusque exiis gladium , qui videntis e cruce pen-
 dentem Filium cor transfudit ; nunc , quæ et
 quævis evenerint , intueri , gloriæque et exultatio-
 nis particeps efficere . Claustra ac porte involuta-
 bilis contractæ sunt : in vincula conjectus est ille ,
 cui vinculis liberatorem alligare tentavit . Compe-
 dii educti sunt e domo carceris . Impassibilis ex
 sepulcro pædit , qui virginitalis pudorem illæsum
 et intactum , cum nasceretur , custodivit : ut quem-
 edmodum auspicatus . ita et consummans , nostræ
 salutis causa susceptum ineffabile opus , naturæ
 transiit leges : quanquam illic quoque formatio-
 nis tempus avertet , ne ipsam tantum specie carnem
 conuere videatur ; hicque triduanæ sepulture
 hospitium , moramque , divini utique consilio
 digressatam , admittit . Puto enim , cum humanæ
 vite triplex sit status ex eo tempore quo ex patria
 ejus omnia , ac alii quidem lege priores , alii sub
 lege , alii post legem ac eam que est in gratia vi-
 tum conuerti sint : ipsum , qui salutis universæ
 causa mortem edire elegeret , triduanam
 mundo habuisse resurrectionem : quo cuique ge-
 nis prædicitur , pari numero dierum , quibus in im-

Α παιον ἀκηκόατε· ἔθην σκυλευθέντα, καὶ κερυθέντα
 τὸν θάνατον, καὶ φθορὰν καταδυσίαν. Οὐκ ἐστὶ ἐν
 αἰτίᾳ διὰ τὸ πῶμα τὴ θῆλυ γένος· δι' αὐτῶν γὰρ
 εἰσαγγελίζεται ἡ ἀνάστασις. Οὐκ ἐστὶ διὰ τὴν προμή-
 τορα ἐγκαλύπτονται· αὐταὶ γὰρ φαίδρῳ καὶ προσ-
 ῶπι καὶ γλώσσει, πρῶται, τὴν χαρὰν ἀπαγγέλλουσιν.
 Ὡ ἀκοῆς, ἡ πρὸ τῶν ἄλλων ἐνηχῆθη τοσαύτη ἀκοῆν!
 Ὡ ὀφθαλμῶν, οἱ τὴν ζωὴν ἀρτι τοῦ τάφου ὡσπερ
 ἀνατολῆς ἀστράψασαν ἐθεάζαντο! Ὡ χειρῶν, ποδῶν
 ἀφαιμένων καταπατησάντων φθορὰν! Ἄλλ' ἄπιτε, καὶ
 μὴ μόναι τρυφερεῖτε! Ἄπιτε, καὶ τῷ καλῷ σκυλευρο-
 πάζοντι χορῷ τῆς ἀγαλλιάσεως ἐθ' ἐθέσιντον εἰ-
 πάτε. Ἀπιστήσουσιν ἴσως τοῖς βήμασι, τὴν παλαιὰν
 ὑποπτέοντες ἀπάτην· ἀλλ' ὀφθαλμοῖς αἰκείοις τα-
 στεύσουσιν. Οὐκ ἀξιοπίστον ἐθ' ὑμέτερον νομῶσι
 κήρυγμα· ἀλλ' αἰδεσθήσανται, οὐχ ὅτι μόνον εἰς τὴν
 τοῦ διδασκάλου τιμὴν ὑμῶν ἀπαλίποντο, ἀλλὰ καὶ
 ὡς πρῶτα φερούσας τῷ ἀξιώματι τοῦ κηρύγματος.
 Ἀπέλθετε· καὶ οὐ καταχθέντος ποιμένος ἐσκορ-
 πίσθη τὰ πρόβατα, νῦν εἰς ἀναζητήριον αὐτῶν δι-
 ἀναστάντος μηνύσατε προσδραμεῖν. Ἐσκόρπισε
 καταξίντων ἡ μαιφονία, συναγάγει ἡ ἐκείνου δυνα-
 στείαι, τοῦ ἐν τῷ πεπατάχθαι τοὺς ἐχθροὺς ἀπολέ-
 σαντος. Ἐκρύβησαν, ὡς εἶδον τραυματισθέντα τὸν
 Βασιλέα, καὶ πρὸς βραχὺ τῶν ἐκείθεν πόσεων ὑπνώ-
 σαντα· προΐτωσαν. Ἀνίστη γὰρ, καὶ τραυματίας
 τοῖς ὑπανατίοις δεῖξας, τροκατοφόρος προάγει
 δευρὸ μοι, Παρθένε μητὲρ, ἐξελοῦσα τὴν βομφαίαν
 ἢ τὴν καρδίαν διέταμνε κρεμύμενον τὸν ὕδον ὀρώσης,
 νῦν οἷα ἐπραγματεύθη καθόρα, καὶ τῆς εὐφροσύνης
 καὶ τῆς δόξης ἀπόλαυε. Τὰ κλειθρα καὶ πύλαι αἱ
 ἀφικταὶ συνετριβήσαν· ὁ πειραθεὶς τὸν ῥύστην τοῖς
 ἐκταῦ συνάττειν δεσμίαις, εἰδὼν· ἐξ οἴκου φυ-
 λακῆς οἱ πεπεδημένοι ἐξήχθησαν· προῆλθεν ἐκ
 ταφῆς ἀπαθῆς, ὁ τὴν μητὲρ ἀπαθῆ ἐν τῷ ἔλθειν
 φυλάκας· ὡσπερ ἀρχόμενος, οὕτω καὶ τελειῶν, ἐθ'
 ὑπὲρ ἡμῶν πανάφραστον ἔργον, τοῖς τῆς φύσεως
 νόμοις ὑπερπηδῶν· εἰ καὶ τηρεῖ κάκει τὸν χρόνον
 τῆς διαπίστεως, ἵνα μὴ φαντάται δόξη τὴν πρό-
 ῆξιν· κἀναῦθα τὴν ἐν τάφῳ τριήμερον κατα-
 δεχεται ξενίαν, θεοτίρῳ μυστηρίῳ διοικονομουμέ-
 νῳ. Δοκεῖ γὰρ μοι, τριπλῆς οὕσης τάξεως τῆς ἀν-
 θρωπίνης· ζωῆς, ἀπ' οὗ τῆς πατρίδος ἠλάθημεν·
 καὶ τῶν μὲν πρὸ νόμου, τῶν δὲ ὑπὸ νόμον, τῶν δὲ
 μετ' ἐκείνων, καὶ τὴν ἐν χάριτι ζωὴν ἀπολαχθέντων,
 τὸν ὡσπερ τῆς πάντων σωτηρίας θανέντων ἐλόμενον,
 τριήμερον ἐγκαινίζει τῷ κόσμῳ τὴν ἀνάστασιν,
 ἐκείτῃ μελῶν τοῦ γένους τὴν ἐλευθερίαν ἐπισφρα-
 γίζοντα, τῆς φθορᾶς ὀμολόγη μέρει τῆς πρὸς τὸν
 ἔθην αὐτοῦ καταδύσεως. Εἰ δὲ τῷ φίλον, καὶ τὴν
 εἶον τοῦ γένους ἀναστωχίωσιν εἰς αἰτίαν ἔσται τῆς
 Δεσποτικῆς ἀναστάσεως, καὶ διὰ τὸ ταύτην ἐνεργ-
 οῦμεν ὑπὸ τῆς ἐλεποργίᾳ τῶν ὁσων Τριῆδος,
 ἐρσι καταλείνεται τὸν θάνατον ὑπὸ τοῦ Δεσποτοῦ
 τῶν ὁσων ἡμίνας, οὐδὲ τὰ παρ' ἡμῶν εἰς τι συμ-

NOTE.

(36) Cum ille jam equivoctis incumbat κατα-
 στανεὶς εἰς ἀναζητήριον. Περσικῶς ac αυτινιδος
 πρόβατα βήματα, hocque sensu illa: malis proinde

interpretes malis in anastantes. In sequentibus, ac
 ad hunc usque descendentur, eaque illustris, quem
 nota rrrrcccccis et cod. Regis.

φρονεῖν ἀντικείμεται. Ἡὼς οὖν ὁ φίλος ἐγείρεται ταρταλαί, εἰς τὴν κοσμητικὴν ἀναστοιχειώσεως καὶ καλλιγενεσίας τύπος ἦν Ἰησοῦς τῆ κατ' αὐτὸν ἀναβίωσις; Διατρανοί, ὅτι πάλιν ἀνιστῶν αὐτὸν ὁ δημιουργὴς καὶ φιλήσας, εἰς τὴν ἐπίκληρον ἐπανάγει τῆξιν, ἣν στοιχειώδεσιν Ἰσραήθμοις ἀρχαῖς αὐτοῦ διετάξατο. Προῆλθε τῶν ἀφεγγῶν χωρίων τὸ πρὸ ἡλίου φῶς ἐξανατελεθῆναι τριήμερον, καὶ λύσιν αἰώνιον καὶ ὄμιρον ἡ κατηφείας παρίσχετα. Τοῖς μὲν γὰρ ἔδωκεν ἄλλιον πτωσῶν καὶ κατήφειαν, ταῖς ἀποστατικαῖς δυνάμεις, καὶ τοῖς ἔσοι πρὸς αὐτοὺς ἀπονεύοντες, τὸν ἐλλόντα εἶσαι Δεσπότην ἐπιγινῶναι οὐκ ἠβουλήθησαν· τοὺς δὲ ἔσοι τὸν εὐεργέτην συνῆκαν, ἐαυτῶ συνήγαίρε τε καὶ καταλάμπρυνε. Τὸν Ἀδάμ ἀνεσώφετο· τῆ Ἐβρ τὴν λύπην ἡμευμέν εἰς χαρὰν· πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐκαίνοποίησεν· οὐδὲν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένειν ἀφείθη, πλὴν ἡ τὴν Ἰουδαίων στηλιτεύει μανίαν σφραγίδων. Διὰ τοῦτο πᾶσα ἡ κτίσις τὸ σπητήριον ἡ καρτάζουσα, Που σου, ἄδη, τὸ κέντρον; ἀναδοξ, καὶ δὲ τὸ νικὸς σου, θάνατος; Κατήργηται; καταλλυταί, μετ' ἡχοῦ ἀπώλετο, τῆ θεϊκῆ ἐξουσίᾳ τοῦ σαρκὶ παθόντος καὶ ταφέντος καὶ ἀναστάντος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ὃ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Quapropter omnis creatura collatam celebrans salutem : *Ubi, inferne, stimulus tuus ? exclamat : ubi, mors, victoria tua ?* Abolita est, dissipata est, cum sonitu periit, divina ejus virtute, qui carne pro nobis passus est, sepultusque, ac a mortuis suscitatus, Christus Deus noster, cui gloriæ in sæcula. Amen.

ΑΘΥΟΣ ΙΑ΄.

C

Τῆ πέμπτῃ τῆς ἑκτῆς ἑβδομάδος, λόγος εἰς τὴν ἀγίαν Ἀνδλίηθιν· ὅσα φέρων τὴν τοῦ πλάσματος καταλλαγήν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, μετὰ τοῦ ἐξ ἡμῶν προσλήμματος τοῖς πατρικαῖς ἐναθροισθῆ ἀλλοίκοις.

(COMBESIS. Auctar. p. 1711).

Τῆ μὲν ἀνασείσαι τὸ θνητὸν κατεπόθη· καὶ τῆς ἀφθαρείας ὄδισιν ἀνεγεννήθημεν· καὶ τὸ κατ' εἰκόνα ἀπαλαθόντες, τοὺς δερματινοὺς χιτῶνας ἀπεδυσάμεθα· νοὺ δ' ἐπὶ θεῖαις, θεύτερα Ἰησοῦς ὁ ἐμὸς χαρίζεται. Μέγα μὲν οὖν, καὶ θεῖων ἀληθῶς οἰκτιρῶν ἀναστήσαι τοὺς πεσόντας, καὶ διαφθαρέντας ἀναπλάσαι, καὶ τὴν πρώτην ἀποδοῦναι μορφὴν, οὐδὲν παρ' ἡμῶν λαθόντα· οὐδὲ γὰρ εἰσηνέγαμεν τι, ἀλλ' ἔδωκε τὰ οὕτω μεγάλα οὐ μόνον προφικα, ἀλλὰ καὶ πόνους αὐτοῦ, ἵνα δῶ, ὅπομείνας. Ἐπρεπε γὰρ τῷ δι' οἶκτον ὀκνοτήσαντι ἡμᾶς, οὐ μόνον δημιουργῆσαι παλάμαις οἰκείαις, ἀλλὰ καὶ παθόντι πακῶς τῷ δημιουργήματι, οἰκείαις ἀμύναι ἀγῶσι. Τίτι γὰρ ἂν τοσαύτη πάρεστι κηδεμονία, ὅση ὑπὲρ τοῦ ἔθλου πλάσματος τῷ Δημιουργῷ; τὸ δ' οὐ μόνον ἐγείρει πεσόντα, ἀλλὰ καὶ σύνθρονον ἐαυτῷ ποιῆσαι, ποίω σπλάγγων, ἡ ποίω κηδεμονίας; Ὅ δὲ σήμερον ἡ μονογενῆς Υἱὸς ἐκπηρῶν, λείπει μὲν τὴν

¹ I Cor. xv, 55.

² Leg. δεσπότην. ἡσ. πάσχα.

VARIÆ LECTIONES.

ORATIO XI

Oratio feria quinta sextæ hebdomadæ in sanctam Assumptionem : quando Filius reconciliato Patri homini, cum carne ex nobis assumpta, in paternæ sinu collocatus est.

Domini resurrectione absorptum est quod mortale erat, ac immortalitatis partu renati sumus : divinaque, ad quam fueramus conditi, imagine receptæ, polliceas tunicas exuimus : at nunc abunde divinis diviniara largitur meus Jesus. Magnum quidem, ac divinam decens misericordiam, lapsos erexisse, corruptosque reformasse, ac priorem reddidisse formam, cum nihil ipse a nobis accepisset, neque enim quidquam contuleramus : sed donavit adeo immensa, non modo gratis, verum etiam cum multos ipse labores, daturus, exantlasset. Par enim erat ut qui misericordia motus condidisset, non modo propriis manibus nos crearet, sed et signentum male affectum suis ipse certaminibus liberaret. Quisnam enim tantam curam egat, quantum signenti agit Conditor? Lapsam autem non modo erigere, sed et in eodem secum throno collocare, quorum quis viscerum ac sollicitudinis di-

ca? Id hodie unigenitus Dei Filius implens, terrestrem quidem, pro humana ratione, conversationem relinquit; ascendit vero ad Patrem, qui misisset, eique primitias, ac quo reconcilietur, quam ex nobis carnem induerat, offert. Hodie namque pulvis noster supra Cherubinorum suscipitur humeros, intraque intima receptus adyta, regali sollo collocatur. Hodie supernæ Virtutes, foris videntes materia concretam, quasi dorso spirituum ac expertium corpore invectam, Domini auctoritate in cœlestes ascendentem axes, ancipites animi, quidnam hoc esset, hæsitauerunt. Hodie Salvator, postquam discipulis in monte Olivarum verba suprema humano more fecisset, divina potestate ab eis in cœlum evolavit. Enimvero, assumens Salvator discipulos, una cum eis ascendit in montem Olivarum: quod nimirum mons ille sacer, locus esse consuevisset, ubi Jesus opera quæque abstrusiora designaret. At videtur mihi hoc præterea suo facto voluisse, sublimioris cujusdam vivendi rationis disciplinam, mortalium animis inscribere. Nulla enim est Christi Salvatoris actio, in qua non spiritalior intelligentia ac sensus lateat. Quid igitur doctrinæ hic nobis præscribitur? Videlicet eos qui regna cœlestia scandere desiderant, debere caduca hæc et humilia transcendere, et in altum virtutis sine intermissione eniti et subvolare emigraturi sunt tabernaculo; siquidem curæ nobis

Vultis ut et numerum dierum expendamus? Puto enim non ingratam spiritalium eorum considerationem iis fore, qui penitus talia introspicere consueverunt. Neque enim ita temere, ac nulla ratione habita, eum numerum arbitror Dominum complevisse, nec nisi arcano ac secretiori consilio, statim transacto illo dierum numero, oculos petivisse. Quid ergo dicimus? Nimirum, videmus legem futurorum habere imaginem, ac quæstatu suo, statum illi succedaneum his representet atque demonstrat, qui mentem plane exæccatam non habent. Cum ergo lex illis, qui ex corruptione nati fuerant, per hunc numerum tanquam per sacrum quemdam introductorem ac ædituum, aditum ad sancta concederet ac patefaceret: hinc etiam hoc numero dierum absoluto, Christus primogenitus ex mortuis factus, ac signamento immortalitatem incilians, in supercœlesti suum templum ingressurus, assumitur. Verum ita ut iritatis ejusmodi intelligentia habeat; quam fortassis contemplationi deditior animus haud gratius accipiat. Nos autem ad sacratissimum a montem abeamus, ubi Salvator manus extensam benedictionem discipulis impertit. Sacro pacare aggregamur, ac ea, quæ in monte per nos, secretius condicamus. Sub illas nos manus, quæ extensas discipulis, ac per mundo, benedictionem velut sorte

Est enim mens Jesus manus, ut nos ut maledictum ipse vo-

μετὰ τῶν κάτω ὡς ἄνθρωπος συναναστrophῆν· πρὸς δὲ τὸν ἀποστελλαντα ἀναβαίνει Πατέρα, ἀπαρχὴν αὐτῷ καὶ διαλλακτῆριον, ἣν ἐξ ἡμῶν ἐξεφόρασε σάρκα, φέρων. Σήμερον γὰρ ὁ ἡμέτερος χεὺς ἐπ' ὤμων ἀναλαμβάνεται Χερουθιμ, καὶ τῶν ἐνδοτέτων παραπετασμάτων γενόμενος πρὸ βασιλικῶ ἐνδρόνεται θρόνῳ. Σήμερον αἱ ἄνω Δυνάμεις ὀρώσασαι μορφήν ἐνυλον ἐπὶ νέτων ἐποχομένην ἀβλων, καὶ δεσποτικῶ; πρὸς τὰς ὑπερκοσμίου; ἀνιούσαν ἀφίλδασ, εἰς ἀπορον περιστάντω. Σήμερον ὁ Σωτήρ τοῖς μαθηταῖς ἐν βρει τῶν Ἐλαιῶν, τὰ ὑστάτα ὡς ἄνθρωπος ὁμιλῶν, ἀνέπη! ἀπ' αὐτῶν, ὡς Θεός, εἰς οὐρανόν. Ἄλλὰ γὰρ παραλαμβάνει τοὺς μαθητάς ὁ Σωτήρ, καὶ ἀνεισιν εἰς τὸ βρος τῶν Ἐλαιῶν· τοῦτο μὲν, ὅτι ἐκαίνο τὸ ἱερὸν βρος τῶν μυστικωτέρων ἔργων Ἰησοῦ χωρὶς εἰθιστο γίνεσθαι· ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ὑψηλῆς πολιτείας καὶ διὰ τοῦτου δόγματα ταῖς τῶν ἀνθρώπων ἐγγράφων ψυχαῖς. Οὐδεμία γὰρ σωτήριος πράξις, ἐν ἣ οὐχὶ θεωρία μυστικωτέρα ἐγκέκρυπται. Τί οὖν ἐντεῦθεν παιδεύει; Χρῆναι τοὺς ὄσοι τῶν οὐρανῶν ἀφίδων ἐπιβαίνειν ἔρωτα ἔχουσι, τῶν περιγελῶν καὶ χαμαιζήλων ὑπεράνω γενέσθαι, καὶ ὕψη βαθεῖναι τῆς ἀρετῆς· μέλιστα μὲν διὰ παντός, εἰ δὲ μή γε, ἀλλ' οὖν γε τοὺς ἀπὸ τοῦ γασῆδους οἰκητηρίου ἀποδημῶν ποιουμένους, εἴπερ μέλλει ἡμῖν ἀποδημῶσιν καλῶς ἔχειν.

sin minus, ac certe eos qui a terrestri isto sit, eum hinc emigrandum erit, bene nobis esse.

Βούλεσθε καὶ περὶ τοῦ τῶν ἡμερῶν ἀριθμοῦ θεωρήσωμεν; Οἱμαὶ γὰρ οὐκ ἔχαρι τοῖς θεωρητικωτέροις εἶδει τὰ θεωρημένα. Ἐγὼ γὰρ οὐκ ἀπλῶς οὕτω μετὰ τὴν ἔγερσιν συμπράνσθαι τοῦτόν φημι τὸν ἀριθμὸν τὸν Δεσπότην, οὐδὲ χωρὶς λόγου τινὸς μυστικωτέρου, αὐτίκα μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ἡμερῶν εἰς οὐρανόν; ἀναπτῆναι τὸν Λόγον. Ἄλλὰ τί φημι; Ὅρωμεν τὸν νόμον, τύπον τῶν μελλόντων ἐπέγοντα, καὶ τὴν ἐκαίθεν κατὰστασιν, τοῖς μὴ παντελῶς τὸν νοῦν ἀναπήροις, τῇ καθ' ἑαυτὸν ὑποφαίνοντα καταστάσει. Ἐπεὶ οὖν οὕτως τοῖς ἐκ φθορῆς ἀποικτωμένοις διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου, ὡς περ τινὸς ἱεροῦ εἰσαγωγῆως, τὴν πρὸς τὸ ἄγων ἐχαρίζετο εἰσοδόν, διὰ τοῦτο καὶ νῦν πρωτότοκος ἐκ νεκρῶν Χριστὸς γεγονὼς, καὶ τὴν ἀφθαρσίαν ἐγκαινίσας τῷ πλάσματι, πρὸς τὸ ὑπερουράνιον αὐτοῦ εἰσελάσων ἀναλαμβάνεται. Τὰ μὲν οὖν τῆς θεωρίας ἰσως οὐκ ἂν τῇ φιλοθεώρῳ διανοίᾳ δυσέντευκτα ἐσόμενα τοσοῦτον ἔχεται. Ἡμεῖς δὲ πρὸς ἐκαίνο τὸ ἱερὸν βρος ἀπώμεν, οὐ ἀπλῶν τὰς χεῖρας τὸν τῆς εὐλογίας κλῆρον διανέμει τοῖς μαθηταῖς ὁ Σωτήρ. Συναριθμηθῶμεν τῷ θείῳ χορῷ, καὶ τὰ ἐν τῷ βρει συμμυσταγηθῶμεν τελοῦμενα. Ὑποθῶμεν χεῖρας ἐκείνας, αἱ διαπλούμεναι τὴν εὐλογίαν τοῖς φίλοις, καὶ ἐ' αὐτῶν παντὶ τῷ κόσμῳ κληροδοτούσιν. Ἄπολοι γὰρ χεῖρας ὁ Ἰησοῦς ὁ ἐμὸς, οὐκ ἐπὶ διακρομήνας· οὐδ' ἵνα τούτω κατὰρα κληθεῖν, τῆς κατὰρας ἐκείων ἐμέ· ἀλλ' ἵνα τὴν εὐλογίαν διὰ τῶν μαθητῶν ἢ εἰπωμένη πλουτίσῃ· ἵνα τὴν ἐπαν-

VARIE LECTIONES.

ut dicitur.

ταχοῦ γῆς ἐξαπλωθεῖσαν χεῖρα τοῖ διαβόλου ἀνερέγγητον δαίτην· ἀπλοὶ χεῖρας, τελευταίας παραινέσεις ταῖς καρδίαις αὐτῶν ἐπισφραγίζων, καὶ παρακροῶν εὐλογία πρὸς τὸ μέγα τοῦ Εὐαγγελίου ἔργον· ὡς εἰ τις πατήρ ἐπὶ παισὶ φλέγοιτο μὲν τὴν ψυχὴν τῷ φλιτρῷ, ὅμως ἐφ' ἕτερα πράγματα ἀμείνω μεταχωρῶν, καταλίποι τοῦτοις, ἃ τῶς διφρακτοῦ: Ἄλλ' οὐδὲν οἶον αὐτῶν ἀκοῦσαι τῶν ἱερῶν λογίων. Τί οὖν ἐκεῖνά φησι;

ipse hactenus administrare solet. Verum nihil Quid igitur illa?

Ἐγένετο ἐν τῷ εὐλογεῖν αὐτὸν αὐτοῦς, διδῶν ἀπ' αὐτῶν, καὶ ἀνεφέρτεο εἰς τὸν οὐρανόν. Ὁ θεάματος ἡδίστου μὲν διὰ τὴν τοῦ Παρακλήτου ἐπαγγελίαν, φέροντος δέ τι καὶ συγγῶν, ὡς ἐγὼ εἶμαι, τοῖς μαθηταῖς, διὰ τὴν οὐκέτι μετ' αὐτῶν ἐσομένην σαρκὶ γλυκεῖαν τοῦ διδασκάλου παρουσίαν καὶ ἀναστροφῆν. Εἰ γὰρ καὶ πάντων ἀνθρωπίνων ἀνωτάτω διεστήκεσαν, ἀλλὰ τοῦτό γε οὐκ ἂν φαίην αὐτοῦς μὴ παθεῖν, τὸ μὴ δριμεῖαν ὁδύνην διὰ τῶν ἐγκάτων ἰλάσαι αὐτῶν, οἷς ἑώραν τὸν ἐφ' ὃν ἀνέθεσαν ὅλους ἑαυτοῦς, τοῦτον ἀπ' αὐτῶν διωστήμενον. Εἰ γὰρ, ἐκεῖ πρὸ τοῦ πάθους ὁ Σωτὴρ ἔλεγεν, ὡς εἴη καρδὸς ἐκείνους μὲν λιπεῖν, ἀκαθεῖν δὲ πρὸς ἀποσταλιαντα τὸν Πατέρα, τοῦτων ἀκούοντες ὑπ' ἀθυμίας κεκάρωντο, καίτοι ἐπ' ὄψεσιν αὐτῶν ὁμιλοῦντα ὄρωντες· τίνας ἂν ἐγεγόνεισαν τότε μόνους αὐτοῦς ὀρώντες καταλιπομένους; Ἐνενόουν μὲν γὰρ, ὡς εἰκός, τῷ θεῷ τῆς ἀνόδου τὴν κυριότητα πάσης κτίσεως τοῦ διδασκάλου· οὐκ ἀπέβαλον δὲ τῆς μνήμης, ὃ ἐπέσταζεν ἡδὺ ταῖς ψυχαῖς αὐτῶν, ἢ ἐκεῖνο μετὰ σαρκὸς παρουσία. Ἄνεσι: τοιγαροῦν ἐπὶ τῶν νεφελῶν ὁ Σωτὴρ, καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς, ὥσπερ σὺν ἐκείνῳ ἀφιέντες, τοῦ μακαρίου ἐκεῖνου θεάματος ἐξεκρέμαντο, οὐ βουλόμενοι ἐκεῖθεν καθελκεῖν τὰς κόρας· ἤκουον δὲ ἀνωθεν βοῶντων· Τί οὕτως ἐστήκατε βλέποντες; καὶ ὡς ἴθωεν πάλιν ἤξοντα, καθὼς ὀρώσιν ἀναλαμβάνομενον Ἰησοῦν. Τί τοῦτο; Μέγα καὶ τοῦτο εἰς παραμύθιον τοῖς μαθηταῖς. Μονονοχὶ γὰρ ἡ φωνὴ ἔλάλει· Ἄνδρες Γαλιλαῖοι, οὐκ εἰς ἅπαξ ὑμῶν ὁ διδάσκαλος χωρίζεται· οὐδ' ὅπερ ἦν συνῶν ὑμῖν ἀποσκευασάμενος, ἕως ἐμποιήσῃ, τὴν πρὸς αὐτὸν ὑμῶν διακοπήναι οικειότητα· ἀλλ' εἰ γε ἀκριθεῖς τῶν ἐντολῶν κατασταθῆτε φύλακες, βῆσθε πάλιν αὐτόν, ὡς ὄρατε, μηδὲν τι τῆς νῦν διαστάσεως ἀλλοίον διαταθείσης αὐτόν. Μή τις οὖν ὅμας κατασειεῖτω λογισμός. Μνημονεύετε ὃν εἶπεν ἐπι συνῶν ὑμῖν, ὡς σὺν ἐκείνῳ ἐπὶ θρόνῳ καθήμενος κρινεῖτε τὸν Ἰσραήλ. Εἰ δ' ἐπὶ ἀθέσθε, ἀλλὰ νῦν οἷς ἀκούετε, ἐκείνων ἀναζωπυρεῖτε τὴν μνήμην Ὁδοὺς ὁ Ἰησοῦς ἀραληγθεῖς ἀπ' ὑμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτόν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν. Ταῦτα οἱ μὲν ἐπισφώνουν.

Quod si hæc oblivioni tradidistis, at jam ex his, quæ auditis, memoriam revocate: *Hic Jesus, qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cælum*. Hæc quidem isti inclamabant.

cetur, qui me a maledicto exsolvat⁹⁰, sed ut per discipulos universus locupletetur orbis: utque diaboli manus, toto terrarum orbe exporrecta, irrita reddatur ac inefficax. Explicat manus, ut suprema monita in cordibus eorum consignet, ac benedictione ad eximium Evangelii prædicandi ministerium incitet, more patris filios suos tenerrime ac ardentissime amantis: qui potioribus aliis evocantibus vix invitus recedens, his illa committat quæ satius quam ut divina ipsa oracula audiamus.

Et factum est, cum benediceret illis, recessit ab eis, et ferebatur in cælum. O spectaculum, jucundissimum quidem propter promissum Paracletum, ut tamen puto etiam tristitiæ aliquid discipulis afferret; eo quod in posterum non essent amplius fruituri dulci illa Magistri præsentia secundum carnem atque convictu. Nam etsi ab omni humano affectu quæ longissime recesserant, haud tamen jure affirmarim nihil eos affectus esse, neque intimis visceribus acri dolore fuisse percussos, cum eum in quo omnes spes suas sitas habebant, ac cui se totos addixerant, ab ipsis jam segregari viderent. Si enim ante passionem suam, cum Dominus dixisset adventare tempus ut ipsos desereret, et ad eum a quo missus fuerat, reverteretur, præ languore mentis in gravem mærorem incidissent, quanquam ipsum coram intuerentur, ac loquentem audirent: quid illis evenisse censendum est, postquam se solos relictos conspicati sunt? Nam animo quidem secumolvebant ac cogitabant ex divino illo ascensu, pollentem Magistrum dominio in omnes creaturas: haud attamen memoria excidebat dulcedo illa quam eis quasi instillabat, illius in carne præsentia ac consuetudo. Ascendit ergo Salvator super nubes: eumque illi oculis comitati, beato illo spectaculo quasi suspensi tenebantur, neque inde palpebras avertere ferebant. Audierunt vero qui de cællis in hæc voces clamarent: *Quid sic statis aspicientes*? qui que fore nuntiarent, ut eundem Jesum iterum visuri essent, qua eum ratione assumi videbant. Quid hoc rei? Egregium quiddam et ad consolandos discipulos perquam accommodatum. Tantum enim non dicebat illa vox: Viri Galilæi, Magister non omnino a vobis separatur, neque est quod vereamini fore ut a vobis digressus, benevolentiam illam erga vos, quam præsens præ se ferebat, interciderat: sed si mandata ejus accurate observaveritis, videbitis rursus eum, ut jam videtis, neque se junctio ulla ratione a vobis alienum reddet. Ne igitur cogitationes vestræ vos conturbent. Revocate in memoriam ea quæ præsens vobis dixit: fore nimirum ut cum eo sedeat super thronum judicaturi Israël.

⁹⁰ Galat. v, 13. ⁹¹ Luc. xxiv, 5. ⁹² Joan. xvi, 6. ⁹³ Act. i, 10. ⁹⁴ Matth. xx, 28. ⁹⁵ Act. i, 10.

Alli vero, ut portæ attollerentur movebant, nuntiantes superioribus Virtutibus Regis gloriæ adventum. At illas, novo nuntio obstupefactæ, rogabant: *Quis est iste Rex gloriæ*? Nimirum, qui descensum non intellexerant, subdubitant de ascensu. Nihilominus tamen portas pandunt, ac Regi obviam procedunt; stipantque et comitantur eum qui nostro nomine obedientiam Patri offerebat: atque in gloria majestatis sedenti asistere. Hoc dispensationis circa nos peractæ complementum. Hoc ejus qui incarnatus fuerat, studium ac labor indefessus: ut nimirum hominem per invidiam dejectum, atque ad terrenam sortem delapsum, nedum ad immortalem statum reduceret, sed et regem creatum, cœlesti solio, ex quo invidus ille exciderat, dignaretur. At, o Dei Verbum, qui ad tantam gloriam nostrum pulverem evexisti, qui divina omnia majestate reple, qui iis qui te sustinent semper te adfuturum promisisti, populum quem merigere voluisti, ipse præsens nobis tua dextera gubernas, ducens in viam salutis, omniaque adversa, maxime vero ea quæ animabus detrimentum afferunt, propulsans. Da ut qui nobis tui occasione nominis adversantur, tua potentia agnita una nobiscum te concinant, quod omnium salutis causa ineffabilem illam feceris dispensationem: decetque ut te omnis lingua celebret, quia tuum est regnum, et potentia, et gloria, in sæcula sæculorum. Amen

ORATIO XII

In Pentecosten, cum Spiritus sancti gratia, ignearum linguarum specie, in sacratissimos discipulos venit.

Quando nunc etiam divina celebritas adest, quantum Deus ipse dederit ad ejusdem honorem conferendus: nec propterea cunctabimur quod ejus celebrandis præconiis non simus satis; quis enim ejus pro dignitate laudes deprædicaverit? sed quod facultas nostra suppeditabit, libenter ad festi hujus solemnitatem decorandam promemus. Quod vero munus, oratione congruentius præstari possit? non ea solum ratione quod nihil sermone ac oratione sit honorabilius, sed quia præsentis quoque tempori nihil magis competit quam orationis munus. Nam quibus hodie donum linguarum missum fuit, his hodie perquam apte ac consentaneæ orationis munus dedicandum est. Hæc propositi ac instituti nostri ratio est. Preceperunt vero, ut artifex illa virtus nobis auxiliatrix adsit, quæ hodie rudia piscatorum ora aperuit, atque adversus eos qui dicendi vi inexpugnabiles videbantur, armavit: simulque et illis, et ea qua loquebantur sapientia, superiores effecit. Ejus namque etiam modo muneris sit ut indoctam linguam excitet, ac sermonis copiam haud prorsus argumento impari concedat. Veni igitur, veræ cognitionis doctrix Sa-

¹¹ Psal. xxiii, 7.

Οἱ δὲ τῶν πυλῶν ἐκέρραγον ἐπαρσιν, ταῖς ἀνωτέραις Δυνάμεσι, τῆς δόξης ἡμεῖν τὸν Βασιλεῖα μνηθόντες. Αἱ δὲ, τῷ ξένῳ τοῦ πράγματος ἐκπληρόμεναι· *Τίς ὁ τῆς δόξης, ἐκυνθάνοντο, βασιλεύς;* ἅτε μὴ τὴν κατάθασιν συνίσασι, ἐπαποροῦσι πρὸς τὴν ἀνάθασιν. Ὅμως δ' ἐπαίρουσι κύλας, καὶ τῷ Βασιλεῖ προσυπαντῶσι, καὶ δορυφοροῦσι τὴν ἡμῶν προσάγοντι ὑποταγὴν τῷ Πατρὶ, καὶ ἐν δόξῃ τῆς μεγαλοσύνης παρεστήκασιν καθήμεναι. Αὕτη τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας συμπλήρωσις. Τοῦτο ἦν ἄρα τοῦ σαρκωθέντος ὁ πολὺς, ἐν ὅτῳ εἶπα, ἄγων, τὸν φθονηθέντα, καὶ πρὸς τὰς γυναικας κήρας καταπεπόντα, μὴ μόνον πρὸς τὴν ἀκήρατον ἐκπαγαγεῖν πολιτείαν, ἀλλὰ καὶ βασιλεία δεῖξαι, καὶ ἐθιρανοῖς ἐνθρονίσαι, ὡς ὁ φθονήσας κατέπεισεν. Ἄλλὰ, ὦ Λόγε Θεοῦ, ὁ πρὸς τοσοῦτον δόξης τὸν ἡμέτερον χεῖν ἀνυψώσας· ὁ πάντα πληρῶν ὡς Θεός· ὁ τοῖς ἀνέχουσιν εἰς σὲ συμπαραίνασι δι' αἰῶνας ἐπαγγελιάμενος, αὐτὸς, ὃν ἔταξας λαὸν σου διακυβερωθῆναι, συμπαρῶν ἡμῖν τῇ σῇ διακυβερωθῆς δεξιᾷ, ἄγων ἐν τριβείοις τῆς δικαιοσύνης, καὶ πάντα κίνδυνον, ὅσος μάλιστα ψυχᾶς φέροι τὴν κάκωσιν, ἐκαμύων. Δὲς τοὺς πολεμοῦντας ἡμᾶς διὰ τὸν ὄνομα, τὸ ὄν ἐπιγνόντας κράτος, ἅμα ὕμνειν σε, ὅτι διὰ τὴν ἀπάντων σωτηρίαν τὴν ἄρατον ἐτέλεσας οἰκονομίαν καὶ σὺ πρέπει πᾶσαν γλῶσσαν φέρειν τὴν ἀνεσθῆν· ὅτι σοῦ ἐστὶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δύναμις, καὶ ἡ δόξα, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

C

ΛΟΓΟΣ ΙΒ΄.

Λόγος εἰς τὴν Πεντηκοστήν, ὅτι ἐν αἰθερίαις γλωσσῶν πυρίνων, ἡ τοῦ θεοῦ Πνεύματος χάρις ἐπὶ τοῖς ἱεροῦς μαθηταῖς καταρρέτησεν.

Ἐπειπερ καὶ νῦν θεῖα ἐπίσθη πανήγυρις, κατὰ τὴν θεῖαν χορηγίαν, τὰ εἰς τιμὴν τῇ πανηγύρει συνείσομεν· οὐχ ὅτι μὴ ἀποχρώντως ἡμῖν ἔχει τὰ πρὸς τὴν συντέλειαν, διὰ τοῦτο πρὸς τὸ ἐγγεῖρημα ἐποκνοῦντες· ταύτη γὰρ ὡδεὶς πρὸς θεῖαν ἀντάρκτην τιμὴν· ἀλλ' ἐφόσον εὐπορον ἐν τῷ εἰσεῖναι τιμῆν, τὸ οἰκεία τῇ ἐορτῇ συνεισφέροντας. Τίς δὲ ἄλλη συνεισφορά λόγου οἰκειότερα; Οὐ μόνον ὅτι πάντων ἐντιμότερον λόγος, ἀλλ' ὅτι καὶ τῷ παρόντι καιρῷ ἀκριβῶς ἡ τοῦ λόγου ἀρμόσει προσέτις. Οἷς γὰρ τῶν γλωσσῶν τὸ δῶρον σήμερον καταπέμφθη, σήμερον ἀκριβῶς εὐλόγως ἡ τοῦ λόγου προσενηθῆσεται δωρεά. Οὗτος μὲν οὖν ὁ τῆς προαιρέσεως λόγος· ἤτηθε δ' ἡμῖν τὴν τεχνίτην συνεργάζεσθαι δύναμιν, ἡ σήμερον τὰ ἀμαθῆ τῶν ἀλλοτρῶν δευνοῖσασα στόματα, καὶ κατὰ τῶν ἀμαθῆτων ἐν τῷ λέγειν ἐπλήσασα, ὁροῦσ' ἐκείνων, καὶ τῆς ἡς ἐλάλου σοφίας, ὑπερήκουσας εἰδείξει. Ταύτης γὰρ καὶ νῦν ἔργον, ἀμαθῆ γλῶσσαν παρακροτῆσαι, καὶ δοῦναι εἰπεῖν, μὴ πολλῶ φανώτερον τῆς ὑποθέσεως. Ἐλθὲ δὴ οὖν, ἡ τῆς ἀληθείας γνώσεως διδάσκαλος Σοφία, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, καὶ σὲ θειάζειν προελομένους φθέγγαι περὶ σεαυτοῦ, ἐν τῷ πληρῶσαι τὸ στόμα ἡμῶν. Ἐξουσία γὰρ πα-

ραγίνῃ Δεσποτικῇ καὶ τὴν σὴν, ὅποι βούλει, δίδως ἐπέκνοιαν· εἰ καὶ παρὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς διὰ φιλα-
θρωπίας γεγονότος Λόγου, πρὸς τὸν σύνεδρον ἀνα-
παύτως Πατέρα, καταπέμψῃ. Οὐ γάρ, ὡς δοῦλον,
ἀλλ' ὡς ὁμότιμον, ἀλλ' ὡς συγγενὲς Πνεῦμα, αὐτοῦ
ἐξ ἡμῶν ἀναπαύτως, σὺ παραγίνῃ, πρὸς οὐδ' σὺν
ἐκείνῳ ἐξημιούργησας. Ἦκε δὴ οὖν ἡμῖν τὴν ἐργα-
σίαν τοῦ λόγου, καὶ χορηγῶν, καὶ διακοσμῶν. Καὶ
πάρει γε πάντως, ὁ πάντα διακοσμῶν. Καὶ γοῦν ὑπὸ
σοὶ κυβερνήτῃ τὸν πλοῦν ἐπιτερεῖσθαι τῷ λόγῳ.
giens pariter, atque exornans : adesto omni modo, qui
tioni ad navigationem vela pandemus.

Ἄρτι μὲν ὁ Μονογενὴς πρὸς οὐδ' οὐκ ἔλιπε τοῦ Β
Πατρὸς ἀνῆει κλίπους· τὸ μέγα ἔργον, τὴν ἡμετέραν
αὐτῷ προσκομίσειν καταλλαγὴν, καὶ τόπον ἡμῖν
ἐτοιμάσειν ἕξει. Ἔδει δὲ ἄρα, ἐκείνου ἐξ ἡμῶν ἀνα-
παύτως, ἄλλον ἴσον ἐκείνῳ καὶ δόξης καὶ τιμῆς
ἔχοντα, εἰς τὴν τῆς εὐεργεσίας ἀντικαταστήναι χώ-
ραν, ὡς μὴ λάθοιμεν, πάλιν τὴν καταλλαγὴν εἰς

pientia, Spiritus veritatis, ac te celebrare vñanti-
bus de te ipse loquere, os nostrum adimplendo.
Domini enim potestate ades, tuumque ubi velis di-
vinum afflatum præstas atque impendis : quan-
quam a Verbo, quod benignitate nobis simile fac-
tum, ad Patrem, cui assidet, reversum est, mitta-
ris. Neque enim ut servus, sed ut divino honore
æqualis utque cognatus Spiritus, ipso in cælum
perfecto, ad illos advenis quos una cum ipso con-
didisti. Veni igitur, orationis nobis apparatus lar-
giens pariter, atque exornans : adesto omni modo, qui
condecoras omnia. Te enim gubernatore, ora-

Non pridem Unigenitus Patris, quos non dese-
ruisset, sinus repetierat ; ingens illud opus, no-
stram illi allaturus ac oblaturus redemptionem, at-
que locum illic nobis paraturus. Oportebat autem,
illo a nobis ablato, alium illi et gloria et honore
parem, ubi fuisset beneficium collatum, in vicem
constitui, ne incauti ac oblivione reconciliantis

NOTÆ.

(57) Docte, et ut theologum deceat, Spiritus dei-
tatem vindicat ac fidem Trinitatis explicat, uno
duntaxat excepto, in quo forte Græcorum schisma-
ticorum errori adhærere videri possit, ut nimirum
omnino excludat a Filio causæ rationem, quam
vocant, sive ut ulla ratione producat cum Patre
Spiritum sanctum. Quamvis enim non ita clare
loquatur, sic tamen sentire velut quodammodo in-
dicat : cum Patrem ait Ἰσοῦ καὶ Πνεύματος τὴν αἰ-
τίαν ἀνηρημένον· *Peculiare habere, esse causam*
Filii ac Spiritus sancti, ubi præmississet distingui
personas uno hoc, τῷ αἰτίῳ, καὶ τῇ γεννήσει, καὶ τῇ
προόδῳ· *causæ ac principii ratione, generatione, ac*
processione, cum illi, Latinos procul dubio no-
tans, ita ad finem ait, μηδ' εἰς αἰτίαν αὐτὸ διπλὴν
ἀναφέροντες· *neque in duas ipsam causas referentes* :
quod ait, πάλωαρχίαν ἐν τῇ μοναρχικῇ Τριάδι· *πρ-
αγαγόντων· eorum qui multa principia in unius*
principii Trinitatem inducunt. Quamvis enim ipsa
res Latinorum ac Ecclesiæ sententia habeat,
uniusque et ipsi principii Trinitatem credamus,
Patre ac Filio, uno ac eodem Spiritus sancti princi-
pio, qua ratione Mens et Verbum una sunt amoris
causa, nec alia quam mens ipsa, quæ et Verbi et
amoris causa existit, sed Verbi sola, amoris, cum
Verbo, ac per Verbum; quem Tarasius alique
Græci orthodoxi modum loquendi subinde proba-
runt. Leo tamen velut insinuat ita sentire, non
posse Spiritum sanctum referri in Filium, qui
duplex ejus causa ponatur : quæ Græcorum semper
offensio fuit, tametsi olim sanctus Maximus probe
explicaverat, ut unam Latini Spiritus causam, sive
principium Patrem agnoscerent, nec ejus duas po-
nerent causas, licet etiam ex Filio dicerent, ut
liquet ex epistola ad Mariinum altero tomo edita, ac
a Metochite explicata. Illa Patris notio, τὸ αἰτίον,
est etiam Gregorii Nazianzeni orat. 24, ubi ait Fi-
lium habere omnia, quæ habet Pater, πλὴν τῆς
αἰτίας· *excepta causæ ac principii ratione* : sitamen
vera lectio est, quam præfatus Metochites falsam
arguit, ex eo quod probatioris cond. habeant πλὴν
τῆς ἀγεννησίας· *excepta innascibilitate* : quam etiam
unam aliis locis Gregorius excipit; nusquam vero
αἰτίαν, præterquam suspecto illo loco. Ut aliter
Leonem explicemus, ac sanam velimus habuisse
mentem, pietas erit, præsertim quæstione ejusmodi
Græcorum inter ac Latinos ejus tempore valde celebri,

quando etiam Galli in Græcos peculiarius noscen-
tur inclamasse, ut liquet ex conc. Rhemi. sub Ebe-
rone. Multo adjumento esset, ut ita pie exponere-
mus, epistola quæ exstat tom III Biblioth. PP. ad
Omarum Saracenorum regem de fidei Christianæ
veritate, cujus Baronius, an. 911, ea verba refert :
Ego sum Dominus Deus tuus, Creator tuus, lumen
de lumine, Verbum de Patre, ex quibus Spiritus san-
ctus procedit : ut illa omnino constaret; ac con-
staret nihil sibi interpretem in ea indulsisse, sive
Latinum, sive etiam Chaldaicum, ex quo tandem
Latina prodit. Vix enim primum putem Chaldaice
scriptam, siquidem vere Leonis epistola est. Facile
vero Græca οὐ et ὧν permutantur; quod in oratione
sancti Edlogii in Ramos Palmarum factum depre-
hendi, ac devoratum a Cyrilli novo interprete no-
tavi. Haud certe facile putem Leonem dogmatica
illa epistola aliam edidisse fidem, quam haberet
usus suæ Ecclesiæ, ac quam exprimat ista oratio-
ne, cujus tota verba etiam orthodoxus sane profe-
rat. Quare non probō omnino Gretseri censuram,
ad relata verba, quibus Leo reprobat ut Spiritus
referatur in duo principia, cum ita margini ascri-
bit : *Error schismaticorum Græcorum de proces-*
sione Spiritus sancti ex solo Patre. Nihil sane ejus-
modi erroris habent illa verba, sed indicare viden-
tur, qua notant Latinos, ut eo ponant duo principia
Spiritus sancti, quod Filium ab ejus productione
non excludant : utque revera Leo in aliquos et
Latinis ita rudius exponentes processionem ex
Patre ac Filio, locutus sit, ut est probabile non
defuisse plures qui sic intelligerent, ac duas causas
sive principia Spiritus, Patrem ac Filium dicerent :
non modo non protulit errorem, sed et id ipsum
quod postea universali concilio utraque Ecclesia
sanxit : nihilque vetat ut ne vir theologus ac insi-
gniter eruditus, ita subtiliter intellexerit, sicque
affectarit loqui ut et nihil errorem habens proferret,
nihilque suos, ac Græcos, contentioni studentes, ex
sermone offenderet : alioqui enim addictum ipsum
Romanæ sedi, a qua etiam reluctantem patriarcha
Constantinopolitano nuptiarum Græcorum jure
prohibitarum remissionem impetraverit, ipso etiam
patriarcha Latinorum ac Occidentalium sententia,
ea occasione exauctorato, liquet. Qua de re Baron.
et alii.

inimicitias solveremus. Facile enim est genus mortalium ut in ejusmodi dolum fraudemque inducatur. Simul vero cum Filius ab æterno genitus hominibus innotuisset, oportebat etiam coæternum Spiritum noscere, ut ita divinum totum principatum colentes, recte Deo in personarum Trinitate honorem haberemus: atque ut ille Unigeniti gloriam proferret, ejus in orbem universum majestatem declarans, vivificæque ejus doctrinæ præclara semina adaugens. Quemadmodum enim Filius humanæ naturæ consuescens Patrem clarificavit, ita par erat ut et Spiritus substantiali ad nos adventu Filium clarificaret. Nemo idcirco angustus rixosusque adeat; nec quis Paraclæti dominium in servitutum demittat deducatur. Clarificavit Deum et Patrem, qui ante Luciferum natus est Deus; clarificat Unigenitum, qui una cum illo ab æterno ex Patre processit Deus. Non servum, non creaturam, non a Dei natura alienum eum reputes, qui creaturam deitate donet: ne male compositos ordines aut gradus excogites, neve huic quidem minorem, illi vero superiorem locum tribuas. Nihil ad immortalæ incorruptamque naturam spectant cerearum ac caducarum (38) rationum inventa. Ne unde honore aucti sumus, inde contra naturam superiorem omni natura, honoreque ac gloria, contumeliam excogitemus. Missus quidem est Filius ad ligmenti ac hominis salutem præstandam; non quasi Patre minor, sed quia eum tanquam hæredem dispensatio deceret, qua nos cohæredes effecturum se statuisset. Sed et Spiritus sanctus mittitur, non quasi minus quoddam Filio habeat, sed velut etiam ipse Paraclætus, nostræque pariter adoptionis auctor existens. Ne sectionem divisionemque illud suspiceris esse, per quod tu divinæ naturæ consortium accipis. Unus Patris Filiique ac sancti Spiritus est honor: quoniam una natura, atque regnum unum. Nullius indigens Deus Pater, æqualem sibi gignit Deum Filium, ac æqualem producit optimum Spiritum, non secta per personarum discretionem Divinitate, sed citra confusionem in enumeratione Trinitatis unita. Nihil in ea posterius, aut creatum ex nihilo, ac idcirco recentius, sed coæternæ personæ, ejusdemque ordinis ac gloriæ: hoc solum discretæ, causæ

ac principii ratione, generatione et processione: ita ut Pater Filii ac Spiritus sancti sit principium, Filius vero generetur, ac Spiritus sanctus procedat.

Venit vero sacer Spiritus, implente Verbo suam promissionem, quam velut arrhabonem suis reliquerat: idque præstitit, die quidem ab ascensione ejus decimo, a resurrectione autem die quinquia-

λεθραν διαλυσάμενοι. Εύκολον γάρ πως τὸ γένος πρὸς τὴν τοιαύτην ὑπαγωγὴν. Ἄμα δὲ καὶ γνωρισθέντος ἀνθρώποις τοῦ ἀχρόνως γεννηθέντος Υἱοῦ, ἔδει καὶ τὸ συνάνσρχον γνωρισθῆναι Πνεῦμα, ἐν οὕτω καλῶς τιμῶτο Θεὸς ἐν τῇ τῶν προσώπων Τριάδι, τῆς ὅλης ἡμῖν θεαρχίας τιμωμένης· καὶ ἵνα δοξάζῃ τὸν Μονογενῆ, φανεροῦν ἀνά πάσαν τὴν γῆν τὴν ἐκείνου μεγαλειότητα, καὶ τὰ κατὰ τῆς ζωοποιῦ διδασκαλίας αὐτοῦ πληθύνον σπέρματα. Ὡσπερ γὰρ ὁ Υἱὸς σαρκὶ ἐμίλησας, ἐδόξασε τὸν Πατέρα, οὕτως ἔπρεπε καὶ τὸ Πνεῦμα τὸν Υἱὸν δοξάσειν, οὐσωδῶς ἡμῖν παραγεγονός. Μηδεὶς διὰ τοῦτο μικρολόγος παρίτω, μηδὲ τὴν τοῦ Παρακλήτου δεσποτείαν, εἰς δουλείαν καταβιβαζέτω. Ἐδόξασε τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα ὁ γεννηθεὶς πρὸ Ἐωσφόρου Θεός· δοξάζει τὸν Μονογενῆ ὁ συναϊδίως ἐκείνω προῖων Θεὸς ἐκ Πατρὸς. Οὐ δοῦλον, οὐδὲ κτίσμα, οὐδὲ τῆς θεϊκῆς δόξης ἀλλότριον τὸ θεοποιῶν τὴν κτίσιν· μὴ τάξεις ἀτάκτους, μηδὲ βαθμοὺς ἐπινοήσῃ· μηδὲ τούτω μὲν τὴν ἐλάττωνα, τούτω δὲ τὴν ὑπερκειμένην ἀπονείμῃς χώραν. Οὐδὲν πρὸς τὴν ἀκήρατον φύσιν αἱ τῶν κηρίων ἐπίνοιαι λογισμών. Μὴ ἀφ' ὧν ἐτιμήθημεν, ἐκίθηεν κατὰ τῆς ἀνωτάτω φύσεως, πάσης καὶ τιμῆς καὶ δόξης, τὴν ὑθριν ἐπινοῶμεν. Ἀπεισάλη μὲν ὁ Υἱὸς πρὸς τὴν τοῦ πλάσματος σωτηρίαν, οὐχ ὡς ὑπερβουδὴ καὶ τοῦ Πατρὸς· ἀλλ' ὅτι ἔπρεπε, ὡς κληρονόμῳ συγχληρονόμους βουλομένῳ ποιήσῃν ἡμᾶς ἡοικονομία. Ἀποστέλλεται δὲ καὶ τὸ Πνεῦμα, οὐχ ὡς ἑλάττω ἔχον τοῦ Υἱοῦ· ἀλλ' ὡς Παράκλητος καὶ αὐτὸς, καὶ τὴν ἡμῶν συνεργαζόμενος, τούτω υἱοθεσίαν. Μὴ τομάς, μηδὲ διαίρεσιν ὑποβάλλῃς τὸ δι' οὐ σὲ θείας κοινωνίαν φύσεως λαμβάνεις. Μία Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ Πνεύματος ἡ τιμὴ, ὅτι μία φύσις καὶ βασιλεία. Θεὸς ἀπροσθεὶς ὁ Πατὴρ ἴσον αὐτῷ γεννᾷ Θεὸν, τὸν Υἱόν· καὶ ἴσον προάγει τὸ πανάγαθον Πνεῦμα· οὐ τεμονόμενης τῆς Θεότητος τῇ διαίρει τῶν προσώπων, ἀλλ' ἐνομένης ἀσυγχύτως ἐν τῇ ἀπαριθμήσει τῆς Τριάδος. Οὐδὲν ὑστερον, οὐδ' ἐξ οὐκ ὄντων γεγονός, καὶ διὰ τοῦτο νεώτερον· ἀλλὰ συνάναρχα, καὶ ὁμοταγῆ, καὶ ὁμότιμα· τούτω μόνον διαφέροντα, τῷ αἰτίῳ, καὶ τῇ γεννήσει, καὶ τῇ προόδῳ· Πατρὸς μὲν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος τὴν αἰτίαν ἀνηρημένου· Υἱοῦ δ' ἀπαθῶς γεννωμένου, καὶ ἐκπορευομένου τοῦ Πνεύματος. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἀπόχρη τῶν λόγων ἐν τῷ παρόντι.

Verum de his in præsentī hactenus oratio.

Ἐρχεται δὲ περαινόντος τοῦ Λόγου τὴν ἐπαγγελίαν, ἣν οἶα δὴ τινα τοῖς οἰκείοις ἀρραβῶνα κατέλιπεν· ἡμέρῃ μὲν τῆς ἀνελεύσεως δεκάτῃ, τῆς δὲ ἀναστάσεως συμπληρουμένη πεντηχοστῇ. Τί τοῦτο;

VARIÆ LECTIONES.

* Leg. ὑποβεβηκώς.

NOTÆ.

(38) *Cerearum ac caducarum.* Κηρίων λογισμῶν. Videtur alludere ad cereas imagines, quæ sunt quid admodum fragile: simulque etiam ad vocem κῆρ respicere, a qua est ἀκήρατος, cui op-

ponit τὸ, κήριον. Vel potius alludit ad ceras, quibus inscripta facile obliterantur: quod plane incorruptilibus minime congruat.

Ἄρ' οὖν ἔχει καὶ τὰ παρόντα τῆς Ἰησοῦ κρυφίτη-
τος ἐπάξιον μυστήριον, ἢ ἀπλῶς οὕτω παραδέχεσθαι
χρηί; Οὐ μὲν οὖν· οὐδὲν εἰκῆ, οὐδ' ἀθεώρητον ὁ Λόγος
ἐπλήρου. Καὶ γοῦν, εἰ βούλεσθε, συγχωρητέον τῷ
Λόγῳ, εἰς τὸ βάθος τῶν τελομένων ἐγκύψαντι ἐκεί-
θεν, εἰπὼς δύναίτο, πειράσασθαι ἀνεκῦσαι, ἴσως οὐ
φαῦλον θεωροῖς ὀφθαλμοῖς θέαμα. Εὐρίσκω δὲ οὖν
τιμωμένην τὴν Πεντηκοστήν· οὐ μόνον ὅτι ὡσπερ ἱερὰ
ἐξ ἱερᾶς ἔχει ῥίζης τὴν γένεσιν, ἐκείνης τῆς ἡμέρας
ἐν τῷ, πρὸς αὐτὴν ἀνακυκλοῦσθαι, ταύτην γεννώσης,
ἥς ἀπὸ πάντων ἀνεπαύσατο ὁ Δημιουργός, ὀποτέρων
βούλει, τῶν τῆς ἐπιδημίας, ἢ τῶν τῆς δημιουργίας
ἔργων· ἀλλ' ὅτι καὶ τύπον ἐπλήρου τῆς ἀφεισίου
καὶ ἀνεσπέρου ἡμέρας· διὰ τοῦτο καὶ παρ' οἷς τὸ
παλαιὸν ἐπολιτεύετο γράμμα, ὡσπερ ἐν σκιᾷ φαινο-
μένη ἐδίδου πάντων ἐλευθερίαν, ἐπὶ τοῦτο ἀριθμοῦ
τοῦ τῶν ἐνιαυτῶν κύκλου καθισταμένου· δηλοῦντων,
οἶμαι, τῶν τελομένων, ὡς μετὰ τὴν ἑβδοματικὴν
ταύτην περίοδον, τῆς ἐπικαίρου καὶ δουλικῆς ἡμῶν
ζωῆς, ἐπιστήσεται ἐκείνη ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν τὴν εἰς
τὸ ἀρχαῖον ἀποκατάστασιν λαβεῖν δεήσει, καὶ τὴν
ἀνωθεν καὶ πρῶτην ἐλευθερίαν

habet, ubi annorum circulus ad eum numerum revolutus esset. Quibus, opinor, significabatur fore ut post septenariam hanc vitæ nostræ periodum, temporaneam illam ac servituti obnoxiam, ille adventus dies quo in integrum restituendi simus, pristinaque ac antiquam libertatem recepturi.

Ἐκεῖ οὖν καὶ νῦν ἡ τοῦ Πνεύματος ἐπιδημία νέαν
ἡμῖν ἤλθε βίον κατὰστασιν διαθήσουσα, καὶ πρὸς
ἐκείνην τὴν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ σκότους τῆς ἐν τῷ παρ-
όντι βίῳ νυκτὸς διεγείρουσα, διὰ τοῦτο ἐν ταύτῃ
C παραγίνεται τῇ ἡμέρᾳ. Τὸ δὲ γε μετὰ τὴν ἀνοδὸν
εἶναι δεκάτην, ὅτι ὡσπερ ἡ ἑβδομή, οὕτω καὶ ἡ τρίτη
ἐφ' ἑαυτὴν ἀνακυκλουμένη, ταύτην ἡμῖν τὴν ἱερὰν
ἡμέραν ἀνέστειλεν¹. Ἦν δ' ἄρα καὶ τοῦτο ἀκόλου-
θον, οὐ μόνον διὰ τὴν τῆς θεαρχίας τρίτην, ἀλλ' ὅτι
καὶ τὸ μέγα ἔργον τῆς τοῦ κόσμου ἐγέρσεως, τρί-
τατος· ὁ Λόγος διεπραγματεύσατο. Ἀλλὰ τοῦ μὲν
κείσθω οὐ πάρεργον ἴσως τοῖς φιλακροάμοισιν ἀκου-
σμα· ἐπαναχωρητέον δ' ὅθεν ἐξεληλύθαμεν. Ἐρχεται
δὲ πληρῶν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Υἱοῦ, ὁ Παράκλητος,
τὸ Πνεῦμα τὸ ἀγαθόν, ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς μαθητὰς, καὶ
δι' ἐκείνων ἀγιάσων τὴν κτίσιν, τὴν ὑπὸ τῶν πονη-
ρῶν διαλελυμασμένην πνευμάτων. Οὐκ ἔτι καθ' ἕνα,
καὶ κατὰ μέρος ἀγιάζει· οὐδ' ἐνὶ γένει τὰς εὐεργε-
D σίας ἐπιδαφιεύεται· ἀλλ' ὁμοῦ πάντα πληροὶ κό-
σμον ἀγιασμοῦ. Οὐδ' ἔτι μόνος ὁ ἀγνώμων Ἰουδαῖος
τοῦ θείου πλοῦτου κατατρυφᾷ, πάντας εἰς τὸν αὐτοῦ
κληρὸν εἰσαγαγόντος, τοῦ κακῶς ὅπ' ἐκείνου παθόντος,
κληρονόμου· οὐδὲ μόνος εἰδείη τὴν θείαν δόξαν,
πάσης μανθανούσης σαρκὸς τὸ σωτήριον τοῦ Θεοῦ.
Οὐδὲ κείσεται παρ' αὐτῷ τῆς προφητείας τὸ χάρισμα,
ἐπὶ πᾶσαν σάρκα χρομένου τοῦ Πνεύματος, καὶ προ-
φητευσόντων υἱῶν, καὶ θυγατέρων ὠδινθηέντων
ἀχράντοις ὄδοις.

¹ Matth. xxi. 39.

¹ Leg. ἀνέτελλεν.

A gesimo. Hoc vero quam ex causa? Anne hæc
Ipsa, occulta Jesu dispensatione, dignum quid my-
sterii habent, aut sic temere nulloque consilio gesta
oportet accipere? Absit! Nihil temere ac frustra;
nihil Verbum implebat quod non spiritualis aliquid
intelligentiæ haberet. Itaque, si libet, habenas ora-
tioni laxabimus, ut in mysteriorum altitudinem
intuens, inde, quoad fieri potest, extrahere quid-
piam conetur, haud forte illud, spiritualium senso-
rum contemplatione eruditus oculis spernendum
ad spectaculum. Reperio itaque honori habitam
Quinquagesimam, nedum eo titulo, quod velut sa-
cra, sacra ex radice originem habeat: ex illa ni-
mirum die, quæ in seipsam recurrens ac aliquanto
repetita hanc generat, qua nempe rerum Opifex

B ab omni requievit opere, quæcunque tandem li-
buerit opera, sive adventus ac incarnationis, sive
creationis: verum etiam quod diei remissionis ac
vesperam non habentis figuram gereret. Idcirco
etiam apud eos quorum res ex scriptæ legis præ-
scripto administrabantur, velut in umbra obscuraque
delineatione apparens ab universis liberis præsta-
bat, ubi annorum circulus ad eum numerum revolutus esset. Quibus, opinor, significabatur fore ut post septenariam hanc vitæ nostræ periodum, temporaneam illam ac servituti obnoxiam, ille adve-
niat dies quo in integrum restituendi simus, pristinaque ac antiquam libertatem recepturi.

Quoniam igitur etiamnum divinus Spiritus eo
venit, ut novam nobis vitæ rationem constituat
nosque ad illam diem ab hujus sæculi noctis tene-
bris excitet, Idcirco hoc ipso die advenit. Quod
autem decima ab ejus in cælum Ascensione fiat, ea
ratio sit, quod sicut septima, sic et tertia repetita
ac revoluta, sacram hanc nobis conficiat diem.
Erat vero hoc rationi consentaneum, non solum
propter divinam Trinitatem, sed quia etiam Ver-
bum magnum illud excitati ac resuscitati mundi
opus tridui spatio absolvisset. Verum hæc fortas-
sis non abs re dicta apud eos fuerint qui ejusmodi
sensus delectantur, sed nobis regredientium eo
unde sumus egressi. Venit ergo Filii promissionem
impleturus Paracletus, bonus, iuquam, ille Spiritus,
in sacrosatos discipulos, utque per illos creatura-
ram sanctificaret, a malis male habitam damnisque
affectam spiritibus. Haud ultra ille sigillatim ac
ex parte sanctificat, nec uni tantum nationi sua
dona copiose effundit, sed simul universam mun-
dum sanctimonia plenum efficit. Nec porro amplius
ingratus improbusque Judæus divinarum solus
divitiarum delicias percipit, cum nimirum quem ille
hæredem male morte affecit, in suam omnes intro-
ducat hæreditatem: haud item solus noverit Dei
gloriam, cum omnis caro Dei salutare doceatur².
Nec denum prophetiæ apud eum donum deposi-
tum erit, cum Spiritus effundatur in omnem car-
nem, prophetentque filii atque filię intemerato
editi partu.

VARIÆ LECTIONES.

Nunc effusa est affluentem sancti Spiritus gratia; A quod quidam prophetarum olim in spiritu videns, vaticinatus est ⁹⁰. Propter hoc e labris rudibus et indoctis sapientiae profluunt fluentia, tribusque et linguae enarrari audiunt Dei magnalia ⁹¹. Nunc prohi coloni virtute ex alto roborati atque firmati, ex agro Dominico nequitiae zizania auferunt, caelestisque arcae fructum ad ubertatem usque adaugebunt. Nunc linguae ignis dispartitae divisionis olim factae (59) unitatem efficiunt. Nam et mihi idcirco videtur forma hac linguas apparuisse; quamquam liberum est, ut quis ejus rei alias rationes velit assignare. Ac vero hujus spectae doctrinae mysterium. Olim quidem dividens, ac ab invicem separans humanam stirpem, quid agit? Venite, inquit, *descendamus, et confundamus linguas eorum* ⁹²: descendens voce in multitudinem dividens eos, qui non rite adunati fuissent. Nunc vero, ignearum linguarum divisione, divisionem in unum colligit. Observa vero unitum ignem, in quot ac quantas partes dispartitur. Et hoc quidem hunc in modum a nobis observatum est. Audiebatur autem inter gentes variarum linguarum cuique proprio loquens eorum lingua, quos nescivissent quidem ubinam gentium habitarent, priusquam illi Jesu sociati essent. Eratque res omni admiratione plena: quippe erat plane inusitata, atque a loquentium natura ac moribus longe aliena. Quocirca ab absurdissimis mortalium in absurdum numerabatur ac tantum miraculum, tanquam incantamentum, ac praestigiarum ludibrium traducebatur, temulentiaeque ascribebatur ab his, qui immedicabili temulentia laborabant. Vetus hic eorum, qui cum Deo pugnant, mos est, ut non solum divinis operibus nullam fidem adhibeant, verum etiam conentur, ut de propria improbitate improbae aliquid suspitionis, inculpatis ac in quibus nihil criminis, aspergant. Patrabat Verbum indutum carnem in Spiritu sancto humana majora virtute miracula; inque Beelzebub daemoniorum principem tantam virtutem referebant ⁹³: agit nunc secundum convenientiam sibi potestatem Spiritus sanctus, remque musti opus esse nugantur: in hunc modum arbitantes se miraculo illaturos calumniam: verum vincit sapientia petulantiam, quodque Spiritu os loquebatur, eorum ora quae ad loquendum livor compellebat. Ille enim qui non pridem virgam piscatoriam ac retia piscator reliquerat, os simplex ac rude aperiens, malignitatis nugae sobria ac sapientia oratione dissolvit. Unde vero mustum novas linguas effingit ac creat, tu qui insaniae litas? Nosce Petrum illum timidum, publica conclione orantem, ac calumniam in plenum stupore convertit

⁹⁰ Isa. xl, 5; Luc. iii 6. ⁹¹ Joel ii 21: ⁹² Gen. xi, 7. ⁹³ Matth. xii, 27.

NOTAE.

(59) *Divisionis olim factae*. Videtur eam ignis proprietatem respicere, qua ejusdem res rationis in unum confat ac invicem unit: uti e contra diagregat ac separat quae sunt diversae rationis. Venit

Nun ἐξεχύθη πλουσίως τοῦ Πνεύματος ἡ χάρις. ὅπερ τις πάλαι βιότων ἐν πνεύματι προείλεγε. Διὰ τοῦτο ἐκ χειλέων ἀδιδάκτων σοφίας προχέεται νέματα, καὶ φυλαὶ καὶ γλώσσαι τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ ἀκούουσι διηγούμενα. Nun τῇ ἐξ ὑψους οἱ καλοὶ ἐργάται δυνάμει βροσθέντες, τοῦ Δεσποτικοῦ γεωργίου, τὸ τῆς πονηρίας ἀποκαθαίρουσι ζιζάνιον, καὶ τῇ οὐρανίῳ ἄλφ τὸν καρπὸν εἰς κλήθος ἀύξησουσι. Nun γλώσσαι πυρὸς διαμεριζόμεναι τοῦ πάλαι μερισμοῦ τὴν ἐνότητα πραγματεύονται. Διὰ τοῦτο ἔμοιγε καὶ τοιοῦτω εἶδει τὰς γλώσσας ὀφθῆναι δοκεῖ· εἰ καὶ κατ' ἄλλας αἰτίας ἀκύλυτον τῷ βουλομένῳ θεωρεῖν. Καὶ σκόπει μοι τοῦ δόγματος τὸ μυστήριον. Πάλαι μὲν διωστών ἐξ ἀλλήλων Θεὸς τῶν ἀνθρώπων τὴν γενεάν, τί ποιεῖ; Δεῦτε, φησὶ, καταβάτες συγγέμωσεν αὐτῶν τὰς γλώσσας· τῇ προφορᾷ τοῦ καταβάτος μερίζων εἰς κλήθος τοὺς οὐ καλῶς ἠνωμένους. Nun δὲ τῶν πυρῶν γλωσσῶν τῇ διανομῇ εἰς ἓν συνάγει τὸν διαμερισμόν. Ἐπιτίθει δὲ μοι τὸ πῦρ ἠνωμένον, εἰς ὅπως ἂν καὶ μερίζεται. Ἄλλ' ἡμῖν μὲν ὦδε καὶ τοῦτο τετήρηται. Ἐκούετο δὲ γλώσσα φεθρομένη ἐν πολυγλώσσοις ἔθνεσιν ἐκείσῃ οικίᾳ ἀνδρῶν, μηδ' ὅτι τῆς ἐνεργαμένης ἔφκουν, πρὶν σὺν τῷ Ἰησοῦ γενέσθαι, γενοσκομένον. Καὶ τὸ πρᾶγμα παράδοξον· οὐδὲ γὰρ ἦν τῶν συνήθων, οὐτ' εἶχεν οικίᾳ πρὸς τὴν τῶν λαλούντων φύσιν. Διὰ τοῦτο τοὺς πάντα ἀτόποις ἑδέκαί ἄστοπον, εἰς τερατεῖαν τὸ θαῦμα διαβαλλόντων, καὶ μέθην ἐγκαλούντων τῶν ἀθεράπευτα μεθύοντων. Ἄρχατος οὗτος τῷ Θεῷ μαχομένον σκοπεῖς, μὴ μόνον ἀπιστεῖν ἔργοις τοῖς θεϊκοῖς, ἀλλὰ καὶ περιβῆθαι ἀπὸ τῆς οικίας φαυλότητος φαύλην ὑποψίαν τῶν ἀνομιῶν κατασκεδάσειν. Ἐποίει τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ὁ Λόγος σάρκα φορῶν· εἰς Βεελζεβούλ ἀνήπτων τὴν δύναμιν. Ἐνεργεῖ νῦν κατὰ τὴν αὐτῷ πρέπουσαν ἐξουσίαν τὸ θαῦμα, καὶ γλεῦκος εἶναι τὸ ἔργον ληροῦσιν, οὕτω τὸ θαῦμα διασύρειν νομίζοντες· ἀλλὰ νικᾷ τὴν παροινίαν ἡ σοφία, καὶ στόματα λαλοῦντα φθόνῳ στόμα λαλοῦμενον Πνεύματι. Ὁ γὰρ τὸν κάλαμον ἔρτι λιπῶν, καὶ τὸ δίκτυα ἀλειῦς, ἀπλοῦν καὶ ἀτεχνον ἀνοίξετε στόμα, τὸν λῆρον τῆς πανουργίας σῶφρονι λόγῳ διέλυσεν. Ἄλλὰ πόθεν γλεῦκος τὰς καινὰς γλώσσας δημιουργεῖ, ὁ τῇ μανίᾳ θύων; Καταμάνθανέ μοι τὸν δῆλον δημιουργοῦντα Πέτρον, καὶ μετὰ τὸς εἰς φρικτὸν θαῦμα τὴν συκοφαντίαν καὶ δόξαν τοῦ ἐν αὐτῷ λαλοῦντος Πνεύματος. Οὐκ ἔστι γλεῦκος ἡ παβήρησις, ἀλλὰ τῆς ἔρτι καταλθοῦσης δυνάμειος ἀνωθεν, ἡ καὶ νοῦν καὶ γλώσσαν αὐτῷ διανέστησε. Πόθεν οὕτω γέγονε τολμηρὸς ἐνθυμοῦ, ὁ μὴ τῆς παιδείας ὑπομείνας τὰ βήματα. Ἄλλὰ γὰρ ἔσοις ἀργούσα καὶ ἀκοή, καὶ διάνοια, οὕτω τοῦ φθόνου ἐξεργασμένου αὐτοῦς, τῶν τοῦ Πνεύματος οὐ συνήσαν βημάτων· οἷς δ' ἀνεμ-

ergo ignis specie Spiritus sanctus, ut in symbolis divinus, ac singulis seorsim insidens, unum omnes, ac unius linguae efficeret.

πέποιθτος ἀεθθησὶς ἦν, οὕτοι καὶ συνῆκαν, καὶ εὖν ἄλιων τῶν χειλέων, καὶ τοῦ Πνεύματος ἦσαν θήραμα. Ὁ μακαρίως σαγηνευθέντες! Ὁ τῆς σαγήνης ἀπολευθέντες! Ὁ πρὸς ζῶν ἀπαχθέντες ἐν τῷ ἄλῳναι! Ὁ πρὸς θάνατον ζωγρηθέντες, ἐν τῷ τὴν θήραν διαφυγεῖν! Ἄλλ' ἐκάθητο πυρίνη γλώσση τὸ Πνεῦμα ἐφ' ἓνα ἕκαστον τῶν μαθητῶν, συνὸν μὲν καὶ πρώην αὐτοῖς, νῦν δὲ μᾶλλον τὴν παρουσίαν ποιούμενον, καὶ πᾶν, εἴ τι τῶν κάτω καὶ χοίρων παρῆν αὐτοῖς, καταλύον, καὶ πρὸς θεϊκὴν αὐτοῖς ἀναλαμβάνόμενον συγγένειαν. Τοὺς γὰρ τοὶ καινοποιήσιν τὸν κόσμον ἀποσταλμένους, εἰκὸς ἦν, τῆς Δημιουργοῦ μεταλαβεῖν θεότητος. Οὐκ οὖν ἐτι ζητήσουσι μαθεῖν τὸν Πατέρα, οὐδὲ ἦν ἐξ αὐτῶν ὁ Διδάσκαλος ὁδὸν ἑπορεύσατο. Ὁδῶσι γὰρ καὶ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν ἀεὶ μὲν ἀχωρίστως ἐκείνῳ συνόντα Υἱὸν, ἄρτι δὲ τὴν ἐκ τῶν κάτω πρὸς αὐτὸν διηνηκότα ὁδὸν, ἔπη διδάξει. Τὸ γὰρ τὰ βῆθη τοῦ Θεοῦ Πνεῦμα ἐρρηγῶν, ἐκείνο πάντα ἐπιδημήσαν ὑπαναμνήσκαι, ὅσα τε παρὼν ὁ Διδάσκαλος ἐμυσταγόγησε, καὶ ὅσα μὴ χωροῦσιν αὐτοῖς, εἰς τὴν νῦν ἐταμειῦθη διδασκαλίαν.

miraculum, atque loquentis in eo Spiritus gloriam. Non est musti ac temulenti hæc loquendi libertas, sed virtutis, quæ recens descendit de cælo, quæ ejus tum mens, tum lingua excitata sunt. Cogita ut factus sit tam animatus ac audens, qui ne ancillæ quidem verba ferre potuisset? Sed enim quibuscunque auditus, mensque pigra erant, ac torpida, ab invidia tales redditi, Spiritus sancti verba non intellexerunt: quibus autem sensus non erat impeditus, hi et intellexerunt, et linguæ piscatorum ac Spiritus præda exstiterunt O quam beate feliciterque sagena intercepti! O e sagena exitiosa extracti! O dum capiuntur ad vitam reducti! O ad mortem capiti venatu, dum id cavent, ne venatu capiantur! Verum Spiritus sanctus linguæ igneæ specie, cuique discipulorum insedit; cum prius quidem olimque eis adesset, nunc vero suæ præsentis majus ac peculiaris specimen ederet, dissolveretque, si quid in eis terrenæ labis ac concretionis adhæreret, atque ad divinam ipsos cognitionem assumeret. Etenim rationi consentaneum ac par erat, ut qui missi essent ad mundum instaurandum, summi rerum Opificis deitatis participes fierent. Haud ergo ultro quæsituri sunt, ut cognoscant Patrem⁹⁹, ut neque viam qua Magister ab eis digressus est. Jam enim et Patrem cognoverunt, et ei individue semper conjunctum Filium: jam item noverunt viam confecisse e terra ad ipsam, quo nunc loco agit. Nam Spiritus, qui profunda Dei scrutatur⁹⁹, suo ille adventu suggerit omnia, tum quæ Magister præsens docuit, tum quæ ad Spiritus præsens magisterium reservata voluit, cum necdum illi eorum capaces essent.

Ἄλλ' οἱ μὲν ἐρώτατοι μαθηταὶ τοιαύτης ἀπέλευσαν ἐν τῷ ἐρῷ χάριτος, ἐν τῇ ἐρῷ τῆς Πεντηκοστῆς ἡμέρᾳ· πάντως δὲ καὶ νῦν, εἰ καὶ μὴ τοιαύτης, ἀλλὰ γε ἀξίας τοῦ Πνεύματος, ὅσοι τιμῶν ἐγνώσκαι. Τιμῶν δ' ἂν οἱ Θεὸν εἰδότες ἁμοτίμῳ ὁδῷ καὶ κυριότητι, Πατρὶ συμπροσκυνούμενον καὶ Υἱῷ, πάντων κοινωνόν, πλὴν οἷς τὰ πρόσωπα διαστέλλεται· πάντα ἔχον, ὅσα θεῶν φύσιν εἰκὸς, Δημιουργόν, ἀκτιστόν, συνέχον τὴν κρίσιν, ἀγιάζον, πάντα πληροῦν ἀπεριλήπτως· καὶ μὴ μόνον περὶ τὴν φύσιν οὐ καινοποιοῦντες, ἀλλὰ μὴδ' εἰς αἰτίαν αὐτὸ διπλὴν ἀναφέροντες. Ἐκότερον γὰρ ἀπίη γνώμησ ὁρθῆς. Τὸ μὲν γὰρ ἔστιν εἰς κτίσμα τὴν δημιουργικὴν καταγόντων οὐσίαν· τὸ δὲ, πολυαρχίαν ἐν τῇ μοναρχικῇ Τριάδι παρεισαγόντων. Τιμητέον οὖν θεϊκῶς τὸ Πνεῦμα. Θεὸς γὰρ, οὐκ οἷος ἢ πρὶν διαπλάσασα πλάνη νομίζον ἠπάτησε, μικρῶ καὶ μεγάλῳ μέρει τὸ θεῖον διαιρούσα· ἀλλ' οἷον ἢ δε' ἦς ἠνώθημεν Θεῷ γνῶσις ἐδίδαξε, τὴν ἀγνωσίαν τῆς πλάνης ἀποκαθάρασα. Μὴ πάλιν ἐπὶ τὰ κτίσματα καταβαίνωμεν, πρὸς τὸν ἓνα Θεὸν ἀνεληλυθότες. Κτίσμασιν ἔστιν λατρεύειν, τὸ κτίσμα νομίζειν τὸ Πνεῦμα, μὴδὲ τὴν ἄφατον τοῦ Θεοποιῦ Πνεύματος εὐεργεσίαν ἐλαττώσης λυμηνόμενος ἑαυτῷ. Οὐ γὰρ ἔστιν ὅπως φύσεως κτιστῆς τὴν ἀνάπλασιν ἀπολάβῃ, οὐδ' ἔνωσιν τὴν πρὸς Θεὸν, ἀλλ' ἢ ἐκείνῳ, παρ' οὗ, καὶ οὐκ ὦν δημιουργῆ· καὶ διαφθαρεῖς, θέλω κράτει καινοποιῆ. Ἄλλ' οἷς μὲν εὐ εἰδέσι ἢ σῆ, Παράκλητε, σῶζεται τιμῆ, καὶ τῆς παρὰ σοῦ τιμῆσ ὑπάρεσι ἀντιλαβεῖν· ὅσοι δ' ἑναντίως ὑπο-

At sacratissimi quidem discipuli, ejusmodi gratiam in sacra æde ac cœnaculo consecuti sunt, sacro Pentecostes die; omnino vero etiam nunc, etsi non tanta, verumtamen digno Spiritus sancti munere donantur, quotquot Spiritum sanctum honorant. Honorare autem censentur illi, qui Deum esse constituentur, æqualis cum Patre et Filio gloriæ, potentiæ, cultus ac adorationis; quidquid amborum est, commune habentem, exceptis iis per quæ personæ distinguuntur; omnia, inquam, habentem, quæ par est Deum habere: ut sit Creator, sit increatus; contineat, ac conservet creata, incomprehensa ratione omnia replentem: qui non tantum circa naturam ejus nihil innovant, sed neque originem ejus ad duas causas, seu principia referunt. Utrumque enim abit a recta sententia. Alterum est eorum qui creatricem naturam in creatorum dejiciunt sortem; alterum eorum qui multa principia in unius principii, ac principatus Trinitatem inducunt. Divino igitur honore prosequendus est Spiritus sanctus: quippe cum Deus sit, non quidem quales priscus error deos finxit, ac fingendo in errorem induxit, majori ac minori parte deitatem dividens, sed qualem scientia, qua Deo uniti sumus, fidesque docuit, omni erroris ignorantia perpurcata atque sublata. Nec rursum ad creata descendamus, qui jam ad Deum unitate constantem ascendimus. Qui enim Spiritum sanctum creaturam esse existimat, ille

⁹⁹ *Joan. iij. 9.* ⁹⁹ *I Cor. ii. 10.*

creaturis divinos honores impendit. Ne ineffabile deifici Spiritus beneficium, munusque extenuet, non sine tuo detrimento; neque enim fieri potest ut a creata natura renovationem accipias, aut ea præstante Deo conjungaris vel nisi is præstet, qui te, cum non esses, condidit; ac cum esses corruptus, potentia digna instauravit. Cætorum, qui tuum, Paraclete, honorem integrum conservant, his etiam a te honos obtinget: qui vero aliter affecti, te debito honore privare contendunt, hi seipso vita privant. Sed tu, o patiens ac longanimis! hos quoque a blasphemia ac errore liberari concede, ut omnes recta fidei concordia, quos ut verbum in cælis connectat ipse quoque, cum ille ascendisset, advenisti, unione simus conserti, omnesque divinatorum tuorum munera participes efficiamur, uni regno ac dominatione, unius in Patre, et Filio, et Spiritu sancto, Dei, supremum unum cultum ac adorationem exhibentes, nunc et in sæcula. Amen.

λαμβάνοντες, ἐν τῷ πειρασθῆναι δόξης ἀποστραφῆναι. ἐαυτοὺς ἀφαιροῦνται τὴν ζωὴν. Ἄλλα σὺ γε καὶ τούτους, μακρόθυμε, δόξης τῆς λώδης ἀνενεγκεῖν. Ἰνα πάντες ὁρθῆ πίστειως συμφωνίᾳ, οὓς ἐφ' ᾧ οὐρανοῖς συνάξει ὁ Λόγος, σὺ τε ἀναπτάντος ἐκείνου, ἐπαθῆ-μῆσας, εἴημεν ἠνωμένοι, καὶ πάντες τῶν σῶν θεῶν μεταληψώμεθα δωρεῶν, τῇ μίᾳ βασιλείᾳ καὶ κυριότητι τοῦ ἐνὸς ἐν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ Πνεύματι, Θεοῦ· μίαν καὶ τὴν λατρείαν, καὶ τὴν προσκύνησιν φέροντες, νῦν καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

SCIPIONIS MAFFEI PRÆFATIO IN SEQUEM HOMILIAM.

Accidit nuper, ut Ruthenus quidam; non infimæ sortis homo, nec indoctus, qui plures Græciæ regiones peragravit, me inviseret. Post pauca de Photiano circa Spiritus sancti processionem errore, cui quidem addictissimus est, sermonem, seu potius disputationem intulit. Quod urgebat, et in quo maxime nitebatur, id erat: Ostensam sibi fuisse Smyrnæ in veteri membrana perscriptam Leonis Sapientis homiliam, cujus hac de re argumenta ægre a nobis refelli possint, idque in causa esse, cur, etiamsi in quibusdam Italiæ bibliothecis habeatur, nunquam edita sit. Primum ergo quanto in errore versentur, qui suppressi a nobis, atque etiam aboleri adversariorum nostrorum vetera scripta opinantur, ostendi facillime: nam latebat exempli gratia, et paucissimis erat nota, Photii ad Aquileiensem episcopum epistola, cum eam ex manuscriptis eruit, atque in publicam lucem protulit cardinalis Baronius; ea procul dubio ratione inductus, quoniam nunquam clarius, quam cum oppugnatur, veritas emicat. At nonne præstantior omnibus Alcorani editio Arabice, et Latine Patavii elaborata prodit? Nonne Venetiis virulenta plurimum Rabbiorum opera nuper vulgata?

Verum quod ad Leonis orationem attinet, unde erudito Ruseo plenissime satisfacerem, in promptu mihi fuit. Codicem ostendi inauratum, ut imperatoris lucubrationes servantem decet, in Græcia scriptum, eleganterque compactum, Leonis VI vulgo Sapientis homilias continentem 33 ea morali epistola, sive parænesi, inter has computata, quam Latine ad annum 911 Baronius edidit. Ordo, quo recensentur, is ipse est, cui Vaticanus liber inhærebat, a quo Baronius earum argumenta deprompsit. Ex his 15 tantummodo in publicam lucem prolatae sunt, 18 latent, et ab eruditis cupiuntur. Vulgarum a Combefisio, quæ beatæ Virginis Annuntiationem, Dominique Resurrectionem celebrant, nec Vaticani a Baronio inspecti fidem comprobarunt codices, nec noster comprobatur, qui eas non habent. Illa, de qua sermo erat, tertium in mss. obtinet locum. In ea quidquid pro Græcorum errore de sancti Spiritus processione excogitatum fuit, colligit Leo, atque apparat. Quapropter nullibi magis elucet, quam miseris captivibus, quam infirmis schismatis propugnatores innitantur sophismatis.

Cum autem ad chartulas meas accessissem, libellum extraxi, in quo ante hos 20 aut plures, ni fallor, annos, exscripta per me e codice oratio fuerat, Latine reddita, et ob causam hanc abunde confutata, et rejecta. Hoc autem præstiteram, cum anecdotorum in mss. Veronensibus latentium collectionem tunc temporis adornarem, quorum quædam, occasione oblata, seorsim postea prodire, alia non pauca latent adhuc, et obdormiscunt. Inter Græca opuscula hanc præcipue homiliam selegeram, quia opportunissimum præstare aditum videbatur mihi ad catholicam in hoc argumento doctrinam a sophisticis omnibus tricus prorsus vindicandam. Hæc item ratio, ut unodo emittam, impellit; eoque magis, quod, cum adnotata advenæ meo perlegerem, quid reponeret, non habebat. Græciam orthodoxam illi dono dedi, atque, ut, de quo agitur, Spiritum sanctum toto corde invocaret, hortatus sum.

Sapientis titulum, quem studium multiplex, varisque, quas impense coluit, doctrinæ Leoni peperere, error adimit, quo a recto fidei tramite deflexisse, præter multorum opinionem, hæc homilia docet. Miror tamen et sine hac viros doctos secus opinatos esse. Nam primum quid aliud a Photii discipulo expectaretur? deinde quam perspicue vulgata in Pentecosten homilia Photianam eo loco prodit doctrinam, quo Spiritum sanctum ab iis recte coli asseritur, qui neque circa ejus naturam quidquam innovant, neque ejus originem ad duas causas referunt? Μὴ μόνον περὶ τὴν φύσιν οὐ καινοτομοῦντες, ἀλλὰ μὴδ' εἰς αἰτίαν αὐτὸ διπλῆν ἀναφέροντες; quibus verbis Catholicos perstringi patet, orthodoxamque sententiam

falso insimulari. Nequidquam ergo hujus auctoris causam tueri, sanumque iis verbis sensum affingere univixus est Cl. Combessius in *Auctario novo*. Scilicet in hac oratione quanquam Judæi, Mæcedoniani, cæterique Trinitatis oppugnatores optime refellantur, acris interseritur disputatio ad sancti Spiritus a Patre et Filio processionem rejiciendam, evertendamque : qua de re non solum Photii argumenta congerit, sed novis excogitatis commentis nequidquam blaterat. Quod ad stylum attinet, Cl. quidem Combessius assentiri nequeo, qui *disertissimas orationes a Leone vere Sapientæ æternæ memoriæ monumento relictas extollit*. Effugerat jampridem disertissimarum orationum ætas ; neque ego obscuram syntaxin, translationes exoticas, implexum stylum, crebrasque repetitiones eloquentiam appellem. Versionem enixus sum textui inhærentem, vel Latinitatis jactura, quod materia exigebat : aliquando tamen, ut sensus aliquis eliceretur, ex Leoninæ dictionis involucris paululum emergendum fuit. Verum in hujusmodi translatione ignosces quædam quilibet

Docte sermones utriusque linguæ.
(Hon. I. III, o. l. 8.)

Singulare propemodum est, quod e lemmate decimæ quintæ orationi præfixo didici, illas nempe ab imperatore ad populum habitas in ecclesia fuisse. 'Οκτωδριῶ ε', λόγος ιε'. Αἰώντος ἐν Χριστῷ βασιλεὶ αἰωνίῳ βασιλέως 'Ομιλία δι' ὑπογραφέως ἐκπεφωνημένη τῷ λαῷ ἐν τῷ αὐτῷ ναῷ, κατὰ τὴν ἱερὰν τῆς τελετώσεως τοῦ θείου μαθητοῦ ἡμέραν, τῆς βασιλικῆς παρουσίας κωλυθείσης διὰ τινος πραγμάτων ἀσχόλου ἀνελευσίαις. *Die Octobris 6, sermo 15, Leonis in Christo æterno rege regis oratio, a notario in templo ad populum recitata, cum divini discipuli (Thomæ) exitus celebraretur, ob sollicita quædam negotia regia præsentia impedita*. Ipso initio excusat se, quod adesse nequiret, sermonem tamen suum minime abfuturum spondens. Sancti Thomæ caput eo templo tunc reconditum memorat ; alterumque eidem dicatum, quod paulo ante deflagrasset, irreligiosis hominibus sacrarum ædium rationem minime habentibus imputat.

Quæ in Eliæ festo pronuntiata fuit, Eliam nequaquam celebrat, ut aliqui scripsere, sed Leonis gratiarum actionem continet, quod ea die ad sibi ignoscendum summi Numinis clementia Patrem impulerit : Τὸν γὰρ, inquit, οὐχ ἐνόη, ἀλλὰ μυρίων θανάτων ὑπόδικον, τὸν οὐ φρουρᾷ, ἀλλὰ χάσματι γῆς δικαίως ἂν καταδικασθέντα, ἔσωσε τοῦ θανάτου, ἐβρύσατο τῶν κινδύνων. Ἰλάρυε καρδίαν πατρός ὁ τῶν οἰκτιρῶν Πατήρ, τῆς ἐμῆς ἀκαθαρσίας τὸ ἀσχος οἰκτιρᾷ μερίμνη περικαθάρας. *Me enim, qui non unum, sed mille supplicia promerui, qui non ad carcerem dammandus, sed in terræ voraginem projiciendus eram, ab interitu liberavit, percutis eripuit. Patris cor exhilaravit misericordiarum Pater, probrum impuritatis meæ opera sua repurgans*. Quibus verbis videmur doceri, non ob defectionis suspicionem, ut historicis placet, sed ob lubricos mores Leonem in custodiam detrusum ; at cum metaphoricis locutiones valde amet, nihil certi erui potest. Vigesima quinta iambicis versibus constat, et præcipue sancti Clementis Ancyranus episcopi sub Maximino martyrium describit.

ΛΟΓΟΣ ΙΓ΄.

Αἰώντος ἐν Χριστῷ βασιλεὶ αἰωνίῳ βασιλέως, λόγος εἰς τὸ σύνθρονον, τὸ παρ' οὗ καὶ δι' οὗ καταφοιτήσαν ἀποδοσπότως παρέσχες τὴν υἱοθεσίαν ἀνθρώποις, θεῖον Πνεῦμα.

Τὴν μὲν οὖν χθὲς ἐποίησε πανήγυριν ἐπιδημῶν ὁ Παράκλητος, καὶ παιδρὰν ἡμῖν τὴν ἡμέραν τελῶν, ἐν τῷ κομιζεῖν τῆς πρὸς Θεὸν καὶ Πατέρα καταλλαγῆς παιδρὰν τὴν ἀπόδειξιν· σήμερον ἡμεῖς τὴν πανήγυριν συνιστῶμεν, καθάπερ λειψάνων τινῶν τῆς χθεσινῆς ἱερᾶς ἡδονῆς ἀπολαύοντες. Χθὲς ἐκεῖνος

A

ORATIO XIII.

Leonis in Christo æterno rege regis oratio (a) in divinum Spiritum consedentem, qui ab ipso et per ipsum propria potestate (1) descendens, hominibus adoptionem præbuit.

Hesternam profecto solemnitate adveniens (2) perfecit, hilaremque nobis reddidit diem, manifestam reconciliati nobiscum Dei Patris significationem afferens. Hodie vero nos ipsi, tanquam reliquiis hesterni convivii collectis, festum instituimus. Die præterita ille nos præsentia decoravit sua,

NOTÆ.

(a) Doctissimus vir Scipio Maffei hanc homiliam edidit, hoc titulo : *Leonis Sapientis Homilia nunc primum vulgata* (Græce-Latine) *ejusdemque quæ Photiana est, confutatio* ; 8°, Patavii, 1751, 40 pag. In codice manuscripto quo doctissimus vir hanc homiliam exscripsit, homilia hæc immediate sequitur eam, quam hic duodecimo loco edidimus. Edit.

(1) *Propria potestate*. Involutum titulum ita reddidi, ut, quid significet, explicetur. In verbo ἀποδοσπότως schismaticæ sententiæ tabem subodorari jam licet. Posset quidem et inculcate accipi ; vel quod serviliter non mittatur, vel quod homines velut Deus adoptet, dum mittitur : sed ista cum iis, quæ deinde in oratione dicuntur, componentibus apparebit, insinuari jam a Leone, Spiritum sanctum et a se ipso mitti. In quam absurdam futilemque sententiam, tanquam in commentitium ac inane perflugium quoddam ab hoc orthodoxorum argumento

Photiani adacti sunt. *Cum Pater mittit, tum Filius*. 'Οὐ ἐγὼ πέμφω ὑμῖν παρὰ τοῦ Πατρός ; exinde Πέμφω αὐτὸν πρὸς ὑμᾶς ; ergo uterque Spiritu sancto potior, ac, ut Græci Patres loquuntur, major est. Atqui in divinis nulla alia ratione personæ intelligi potest major altera, quam origine ; ergo a Patre simul, et a Filio Spiritus originem ducit. Ut argumenti vim effugerent quidam ex Græcis, Spiritum a se ipso quoque, propriaque potestate mitti, excogitarunt : errorem dum declinant, ut per se patet, ingeminantes.

(2) *Hesternam*. Præcedit in mss. panegyrica in Spiritum sanctum oratio, apud Combessium nona, die Pentecostes Dominico recitata. Solemnitatem hanc binis diebus absolvent Græci ; quin dies altera, qua præsens homilia habita est, præcepto injungitur nullo, sed piorum arbitrio relinquatur.

die ista nos adventui ejus debitos honores persolvimus. Meri beneficium a nobis acceptum, hodie sanctus Spiritus gloria argumentum suppeditat laudibus. Quænam vero illum magis deceat laus? Procul dubio Deum confiteri. Propterea scilicet a Filio mittitur, hoc ipsi præstans, cum ad eum glorificandam advenerit¹. Venit ergo propriam quoque gloriam hominibus patefacturus. Oportebat enim, colendam anteq̄ orbem conditum Trinitatem ab orbis incolis communiter aliquando coli; quod ut hodie alacriter ostendat oratio, initium sic statuo.

Unus Deus in Patre, et Filio, et Spiritu sancto, Trinitas personarum unitate naturæ in unum coalescens, ex se perfecta, completa, semper existens, et iis, quæ sunt, esse præbens; nec Patre sempiterna gloria unquam multato, etiamsi Filio, qui Patris est gloria, nondum apparente (3) lateret; nec Filio, etiamsi tardius illuxerit, minus habente, quam Pater; nec Spiritu, etiamsi in theologia tertium obtineat locum, posterius esse accipiente: sed coexistentibus simul, ac æque glorificandis, quamvis Pater velut principium sit, et radix, Filius vero, ac Spiritus velut rami quidam ab æterno pullulaverint. Hoc de Deo dogma antiquitus quidem edocti aliqui sunt, divina bonitate se ipsam benigniter prodente, obscure tamen, ejusque pulchritudine fuscis tantum coloribus depicta, et aptiori ævo reservata. Hinc colebatur olim Deus Pater a populo, ipsum tantum agnoscere profitente, nec Filium, qui omnia possidet, quæ Pater, ejusdem cultus participem faciente, etiamsi pluribus modis se prodidisset². Cum vero nondum apud nos lux emicuisset, quæ simul cum Genitore ante ævum emicuit, collucentem cum eo Spiritum nondum homines debito honore prosequerentur: ast ubi Patris gloria per Unigenitum suum clarior apparuit, statim ipsius divinitas innotuit omnibus, se ipsos in suam perniciem non excecantibus. Tunc ergo simul regnans Spiritus effulsit; prius quidem cum Verbum in terra degeret ipsum comitans, et cum ipso, quæ Deum decerent, peragens, testificationemque præstans, et vicissim recipiens: deinde etiam manifestius, et in flammæ speciem descendens, cum ille ad cælos jam evolasset.

θεοκρετῆ, καὶ προσμαρτυροῦν τὴν υἰότητα, καὶ τὴν ἡμῶν ἀναπτόντος ἐκείνου, αὐτοκαθόδῳ πυρίνῃ ὄραθὲν
Nunc enim perspicue visus est descendens Paraclitus, Paraclito altero in Patris sinu recepto; pro-

¹ Joan. xvi, 14. ² Joan. xvi, 15.

(3) *Nondum apparente*. Quædam hic adhibet auctor vocabula ex Dionysio, ut appellant, Areopagita mutuata: Ἀνοπαρξία, βλαστοί, θεαρχική. Paulo post radicis et ramorum similitudinem non affert sine dolo: verum hæc satis jam explicata et diluta sunt, præcipue a Nicephoro Blemmida, et a Bessarione, cum locis ex supposititio Dionysio objectis responderent. Neque mirum est, e quacunque san-

ἡμᾶς ἐτίμα τῆ παρουσίᾳ, σήμερον ἡμεῖς τὴν αὐτοῦ τιμῶμεν ἐπιδημίαν· χθὲς ἡμεῖς ὑπόθεσις τῆς καθήκοντος ἢ ὑμετέρα εὐεργεσία, σήμερον ἀφορμὴ τοῦ πανηγυρίζειν ἢ τοῦ Πνεύματος δοξολογία. Τίς οὖν ἐκείνου πρόπουσα γένοιτ' ἐν δοξολογίᾳ; Ἡ τῆς θεοπροποῦς ὁξῆς ἐμολογία. Αἰ' ἦν ἀποστέλλεται μὲν παρὰ τοῦ Υἱοῦ, πραγματευσόμενος τοῦτο αὐτῷ. Ἐκεῖνο γὰρ δοξάσων ἐλήλυθεν. Ἦκε δὲ καὶ τὴν οὐκείαν τιμὴν ἐμφανίσων τῷ κλάσματι. Ἐπειπερ' ἔδει τὴν πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι τιμωμένην Τριάδα, καὶ ὑπὸ τῶν ἐν κόσμῳ ἅμα τιμᾶσθαι. Ὁ σήμερον προθυμούμενος ὁ λόγος ποιεῖν, οὕτω τοῦ λόγου ἀπάρχεται.

Εἰς Θεὸς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, ὑποστάσεων Τριάς εἰς ἐν συνιοῦσα, μονάδι φύσεως, αὐτοτελῆς, ὑπερπλήρης, ἀει οὐσα, καὶ τοὺς οὐσίαι τὸ εἶναι παρασχούσα, οὕτε τοῦ Πατρὸς ἀκρωτηριαζομένου τῆς αἰδίου ὁξῆς, τῷ ὑστερον τὴν ἐκείνου ὁξῆσαν τὸν Υἱὸν ἐκπεφάνθαι, πρὶν δὲ ἀνοπαρξία κρυπτομένου· οὕτε τοῦ Υἱοῦ ἐν τῷ ἀπαυγάσαι ὀφιατερον, μείον φέροντος τοῦ Πατρὸς, οὕτε τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου· εἰ καὶ τρίτην ἐν τῇ θεολογίᾳ τάξιν ἔχει, μεταγενεστέραν λαχόντος τὴν ὑπαρξίν. Ἄλλ' ὁμοῦ τῶν τριῶν συνόντων καὶ ὁμοτίμως δοξαζομένων· κἂν ὁ μὲν ὡς ἀρχὴ καὶ ρίζα, Υἱὸς δὲ καὶ Πνεῦμα οἷον βλαστοί τινες αἰδίως συνεκτεθῆλασι. Τοῦτο δὲ τὸ περὶ Θεοῦ δόγμα κάλει μὲν τινες ἐμυθήθησαν, φιλανθρώπως αὐτὴν ἐκκαλυπτοῦσης τῆς θεαρχικῆς ἀγαθότητος, κλήν ἀμυδρῶς, ὥστερ τισὶ χρώμασι στυγνοτέροις γραφομένου τοῦ κάλλους τῆς εὐσεβείας, καὶ ταμειομένης εἰς τὸν καθήκοντα καιρὸν τῆς τρανοτέρας λαμπρότητος. Οὕτω δὲ πρότερον ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ὑπὸ τοῦ μόνον ἐκείνου εἰδέναι λέγοντος ἐτιμᾶτο λαοῦ, μὴ ποιουμένων αὐτῷ συμμερίτην τῆς τιμῆς τὸν πάντα, ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, κακτῆ μόνον Υἱὸν, εἰ καὶ κλείσται; ὅσαις ἐμφάσειν αὐτὸν διεδείκνυεν. Οὕτω δὲ τοῦ ἀχρόνωσ ὅσον τῷ Γεννητόρι ἀνίσχοντο; φωτὸς ἐν χρόνῳ τῷ καθ' ἡμᾶς ὄραθέντος, τὸ συναστράπτων αὐτῷ Πνεῦμα οὕκων τῆς προσήκουσης παρὰ τῶν ἀνθρώπων ἐκκληρονόμεναι τιμῆς. Ἐπεὶ δὲ ἅμα μὲν ἢ τοῦ Πατρὸς ὁξῆς διὰ τοῦ Μονογενοῦς φανερωτέρα γεγένητο, ἅμα δὲ καὶ ἢ αὐτοῦ πεφανέρωτο τοῖς πρὸς τὴν σφῶν οὐ μύσασαι σωτηρίαν Θεότης, ἦδη λοιπὸν καὶ τὸ συμβασιλεῖον ἐμφανίζεται Πνεῦμα. Καὶ πρὶν μὲν ἐν σώματι συναναστραφομένου τοῦ Λόγου συμμετῶν αὐτῷ καὶ συνεργαζόμενον τὰ παρ' αὐτοῦ μαρτυρίαν ἀντιλαμβάνον· ὑστερον δὲ ἐξ ἐμφανέστερον.

Nūn γὰρ ἐφανῶς ὤφθη καταπατὰς ὁ ἀντὶ τοῦ πρὸς τὸν Πατέρα Παρακλήτου ἀναπτόντος ἄλλος

NOTÆ.

classicæ Trinitatis similitudine allata difficultates suboriri, cum apta in hanc rem similitudo afferri possit nulla: ita ut illas perpendenti, quæ pueris, cum instituuntur, bona mente, ut id intelligant, quod intelligi nequit, recitari solent, eos minus rectis quodammodo phantasmatis interdum imbuti, videri possit.

Παράκλητος, πληρῶν μὲν ἐκείνου ἢ τὴν ὑπόσχεσιν, πληρῶν δὲ καὶ ἅ περὶ αὐτοῦ θεοφορουμένων ὑπῆχει χειλέσι, τὴν ἐπὶ πᾶσαν σάρκα διάχυσιν. Nūn ἀμερίστως ἐν τοῖς μαθηταῖς μεριζόμενον, τὸ οἰκεῖον ἐμφανίζει ἀξίωμα, οὐχὶ συνεργοῦν ὡσπερ πρότερον, ἀλλ' αὐτὸ ἐργαζόμενον τὰ θαυμάσια, καὶ τῇ συγγενείᾳ τῶν ἔργων τῆς φύσεως πιστούμενον τὴν συγγένειαν· πρῶν ἐκ χειλέων ἀγραμμάτων τοῦ διδασκάλου σοφίας ἤκούετο ῥήματα, ἄρτι γλώσσης τῶν μαθητῶν ἀμαθοῦς γνωστικῆ διηγέται φθογγή, ἴσον τὸ θεῖον ἀξίωμα, διὰ τοῦτο πάλαι καὶ νῦν ὁμοία τὰ γινόμενα. Πρῶν τῷ συνθεσπύζοντι λόγῳ τὴν θεραπείαν τοῦ πλάσματος συνεργάζετο, νῦν τοῖς ὑπηρέταις ἐνδημοῦν ἐνεργεῖ τὰ μυστήρια. Τιμάσθω τοιγαροῦν ὁμοειμῶς τὸ ἴσον τῇ ἐνεργείᾳ, καὶ διὰ τοῦτο ἴσον καὶ τῇ οὐσίᾳ πανάγιον Πνεῦμα ὑπὸ τῶν εὐγνωμονεῖν εἰδόντων, καὶ θεοποτικῆς μεγαλειότητος φυλαττόντων ἀνύδριστον τὸ ἀξίωμα.

Δοξάζεσθω θεῖκῶς ὑπὸ τῶν συνίεναι ἡξιωμένων τῆς δόξης αὐτοῦ τὴν θεότητα. Ἰουδαῖος μὲν γὰρ τῷ τοῦ/φθόνου ζῆφῳ περιλυγαζόμενος, καὶ ὅστις ἄλλῳ σάβηρ ἀπιστίας τὸ βλέπειν ἀφήρηται, ἀντὶ τοῦ θειάζειν διασύρει τὰ τελούμενα· καὶ κατειρωνεύεται τοῦ μυστηρίου, οὐ συνιεις ἐξ ἀπονοίας ἀθεραπεύτου τὸ παράδοξον τῶν τελουμένων· οὐδὲ τὸ ἀναίδες ἐμφράτων στόμα, δι' ὧν ἄνδρας ὀρθῆ μὴδ' αὐτῇ πρότερον εἰδὼτας τῇ οἰκείᾳ γλώσσει χρῆσθαι, ἀθρόον ἐν ταύτῃ τὸ πρωτεῖον κατέχοντας, καὶ ταῖς ἄλλοτριαις ὡς ἐθάσει διαλεγόμενους. Ἄλλ' ἀντὶ τοῦ πρὸς πίστιν ὀδηγεῖσθαι τῷ θαύματι, πρὸς χλεῦν ἀνασοθεῖται τῶν οἷς ἐμπνέων ἐνεργεῖ τὰ παράδοξα.

Τί λέγεις, ὦ τῇ μανίᾳ μεθύων, ὑφ' ἧς ἀπαξ ὁ λογισμὸς σκοτοδινήσας, οὐ δύναται γεγωνὸς ἐαυτοῦ ἀναψῆσαι, ἀλλ' ἐπὶ προλαβοῦσι πταίσμασιν ἐπισυνάπτει νεώτερα πταίσματα; Γλεῦκος οὕτω τὰ ἀμαθῆ διατρένωσε στόματα, καὶ ποταμὸν σοφίας μέθη πηγάζουσι; Ἡ τῆς δυσσεβοῦς ἀναίσχυντίας, Ἰουδαῖε ἀνόητε· ἐπειδὴ τοῖς πάλαι προσομιλῶν θεολόγοις, μὴ οἶδες τες γέγονας ἐκίθειν χειραγωγηθῆναι πρὸς κατανόησιν τῶν σήμερον γινόμενων, φθόνῳ ἀποστειρόμενος ἐκὼν τῆς χειραγωγίας, πρόσχες τοῖς ἄρτι θεολογοῦσι χειλέσιν ἀγραμμάτοις, καὶ μάνθανε παρ' αὐτῶν, ὅτι μὴ γλεῦκος, ὡς σὺ ληρεῖς, ἀλλ' ἡ ἀνοθεν ἐπίνοια τὸ εὐλαλον ἀπειργάσατο. Παιδεύου νῦν καὶ δεικνὸν ἅ μελετῶν οὐκ αἰσθάνου ῥήματα, τὴν σήμερον τοῦ θεοῦ Πνεύματος ἐκχυσιν πάλαι προμεμηνοῦσα, τοῦ ἀλιέως σοι τὴν ἐρμηνείαν ἐξηγουμένου. Σὺ μὲν οὖν τυχὼν καθὼς τὸ πρότερον ἐκακούργου τυφλώτων γνώμη, οὕτω δὴ καὶ νῦν βύων τὰ ὄρα, οὐ βούλει πῶν λεγομένων ἐπατεῖν, οὐδὲ πρὸς τὴν σὴν σπένδεσθαι σωτηρίαν· ἀλλ' ὄν ἐπὶ τῷ σῶ κακῷ πόλεμον ἦρω, τοῦτον καὶ ἐτι παρακροτήσεις, καὶ πολεμήσεις

^a Act. II, 13. ^b ibid. 17.

NOTÆ.

(4) *Promissionem illius.* Joan. XIV, 16. Καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλον Παράκλητον ἑστίει ὑμῖν.

(5) *Prophetica labia.* Joel II, 28. *Effundam Spiritum meum super omnem carnem, et prophetabunt*

A missionem illius (4), et quæ de se prophetica labia (5) resonuerunt, nempe spiritus effusionem super omnem carnem adimplens. Nunc vero dignitatem prodit suam, indivise inter discipulos divisus, nec jam cooperans ut prius, sed ipse admirabilia peragens, et rerum actarum similitudine similitudinem comprobans naturæ. Nuper ex magistro illiterato (6) verba sapientiæ audiebantur, nunc ex indocta discipulorum lingua docta resonat vox. Cum enim eadem sit semper divina virtus, quocumque tempore similla præstat. Antea una cum condomino Verbo creaturarum salutis operam dabat, modo ad servos veniens ipse mysteria conficit. Æque colatur igitur, qui æqualis est virtute ac substantia, ab his omnibus, quibus recte sentire, divinosque honores recte peragere cordi est.

Divino cum cultu prosequantur, qui ejus divinitatem cognoscere meruerunt. Judæus quidem ab invidia caligine obrutus, et quicunque alius incredulitatis tenebris excæcatur, colendi loco, oblatrat iis quæ sunt, et mysterium irridet, ob amentiam insanabilem mirabilia non intelligens, quæ præstantur, nec os impudens cohibens; etiamsi homines videat, nuper vix proprio sermone valentes loqui, repente non in eo tantum prima ferentes, sed in alienis etiam, tanquam diu assueverin, disputantes: nec ad fidem a miraculo impellitur, sed potius ad eos ridendos, in quibus incredibilia conspiciuntur.

Quid loqueris, miser, eo furore percitus, quo cum semel obtenebrata mens est, restitui vix potest, sed erroribus novos in dies superaddit errores? Ita ne ora indocta vinum edocuit, et sapientiæ flumina profundit ebrietas? quam scelestæ est imprudentia tua, fatue Judæe! posteaquam ab antiquis theologis intelligentiam hodierni facti invidia obcæcante haurire non valuisti, theologis hisquamvis illitteratis te attentum præbe, et ab illis discere, facundiam hanc non a vino, ut deliras, sed ab inspiratione cœlesti excitatam esse. Intellige nunc vel invitus, quæ meditans minime intelligebas verba, hodiernam scilicet divini Spiritus effusionem olim prænuntiatam, piscatore tibi interpretationem exhibente. Tu ergo sicut antea mente obcæcatus aberrabas, ita nunc aures obstruens, quæ dicuntur, renuis audire, tuæque salutis consulere. Quin bellum, quod in perniciem tuam suscepisti, urges etiam atque etiam, et sicut adversus Jesum Deum meum, ita et adversus ejusdem naturæ Spiritum voce personas. Et cum ipsi, ad hominum salutem perficiendam de-

filii vestri, et filia vestra.

(6) *Magistro illiterato.* Joan. VII, 15. *Et mirabantur Judæi dicentes, quomodo hic litteras scit, cum non didicerit?*

scendenti, manus injicere non liceat (semel enim oportuit pro creatura Deum in carne pati, quam injuriam Unigenitus pertulit³) contra discipulos, quibus se inspirat, arma sumes, et acies malitiam tuam : idque tandem præstabis, ut cum eorum, tum deicidii tui, et calamitatum inde exortarum fama per universum orbem discurrat.

δείξεις ἡκονημένην πονηρίαν. Ἀνύσεις δὲ τοσοῦτον, ὅσον σοῦ μὲν τὴν θεομαχίαν, καὶ τὰς ἐκ ταύτης σα περισσομένους συμφοράς, τῶν δὲ εἰς πᾶσαν τὴν

O perfidia insanabilis, ob quam tamen ad sanandas gentes illi opportune sparguntur! gentes scilicet sermonem eorum sapientiam intelligent, et dulces fidei latices inde ebibent, infidelitatis amaritudinem depellentes. Ab illis Deus et Pater honorari gaudebit et coli, quia Filium suum dilectum, et Spiritum suum bonum una recolent, gloriamque retribuet; te quidem, avitosque cultus abiciens, illorum vero suscipiens, qui Spiritui sancto famulentur in igneis linguis hodie descendenti. Oportet enim tum linguæ tuæ pruriginem, tum accensum aliorum scelerum flamma mundum, ab ignea voce cohiberi, quæ ab igneis linguis prodibit. At Judæi profecto delirent, simulque quicumque ad ipsos accedentes manifestam Spiritus sancti gratiam non vident. Nos vero divina ejus luce illustrati, et eorum visu aperte fruentes, secundum quæ benigniter inter nos commoratur, venemur sicuti Deum decet. Ita colimus, ut edocti sumus, ita honoramus, ut jussi sumus. Cum Patre, et Filio coordinatum Spiritum, et coadorandum probe agnoscimus, ab æterno coexistentem, non de novo illi ordini succedentem, non potestate diversum, non alienum natura, nullo ex iis carentem (7), quæ Patri et Filio communia scimus, ejusdem sedis, ejusdem gloriæ, ejusdem operationis, ejusdem imperii componentem.

Nulla audax lingua in supremum, et operatorem Spiritum feratur, ea de illo proferens, quæ nefas est proferre. A divino quidem Verbo omnium Creator⁴ cæli firmati sunt⁵, sed, Spiritum quoque virtutis eorum constructorem fuisse, edocti sumus. *Nemo novit Patrem, nisi Filius*⁶: verum ea scientia Spiritus non destituitur; *scrutatur enim profunda Dei*⁷. Remissionem peccatorum Filius impertitur, at eadem potestate Spiritus pollet: servos nobilitat dignitate adoptionis⁸: confundantur qui in servitu-

³ Luc. xxiv, 46. ⁴ Psal. xxxii, 6. ⁵ Matth. xi, 27. ⁶ I Cor. ii, 10. ⁷ Rom. viii, 15.

NOTÆ.

(7) *Non iis omnibus carens.* Ecce principium misere detortum, et perperam a schismaticis intellectum. Dicunt enim: Quodcumque Patri et Filio commune est, et Spiritui sancto est commune: propterea ubi non Pater tantum, sed etiam Filius activa processione pollet, nec Spiritus sanctus careret; tum vero sicut a Patre, et a Filio, ita a se ipso quoque procederet, sive originem sumeret. At *quis nesciat, principium illud non esse generatim*

ὡς περ τῷ Ἰησοῦ καὶ Θεῷ μου, οὕτω δὲ καὶ τῷ συμφορεῖ αὐτοῦ Πνεύματι. Καὶ ἐπαί μὴ κατ' ἐκείνου χεῖρας ἐπιβαλεῖν οἷός τε εἶ, τὴν τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν καταπτάντος ἐργάσασθαι (ἅπαξ γὰρ εἶδει παθεῖν ἐν σαρκί· Θεὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ πλάσματος σωτηρίας, καὶ τὴν παροινίαν ὑπήνεγκεν ὁ Μονογενῆς) κατὰ τῶν οἷς ἐπιπνεύμαθητῶν ὀπλιζόμενος, τὴν σὴν γῆν ἐξάκουστον γενέσθαι τὸν φθόγγον.

Ἡ τῆς σῆς ἀθεραπεύτου κακίας, καλῶς αὐτοῦς ἐπὶ τὴν τῶν ἐθνῶν συνάθροισιν διασπειρούσης· ἅ τῶν σωφρονούντων ἀληθῶς στομάτων εἰσεται τὴν σοφίαν, καὶ τὸ ἐκεῖθεν ἡδὺ τῆς πίστεως πίεται νῆμα, τὸ πικρὸν τῆς ἀλμυρᾶς ἀπιστίας ἀποκλυσάμενα. Ἐφ' ὧν ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ ἐν τῷ τιμᾶσθαι μὲν τὸν ἀγαπητὸν αὐτοῦ Υἱὸν, τιμᾶσθαι δὲ καὶ τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ Πνεῦμα, ἡσθῆσεται τιμώμενός τε καὶ λατρευόμενος, καὶ πρὸς ἑαυτῶν οἰκειῶν ἀντιδοξάσει, πὲ μὲν καὶ τὰς σὰς ἀπωθούμενος λατρείας, αὐτῶν δὲ τῇ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι θεραπευόμενος λατρεῖα, τῷ σήμερον ἐν πυρίναις γλώσσαις καταφοιτήσαντι. Δεῖ γὰρ ὁμοῦ μὲν τὴν σὴν γλωσσαλίαν, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν φλόγα τῆς ἄλλης ἀσεβείας κατανεμομένην τὸν κόσμον, πυρίνῃ διακοπῆναι φωνῇ, ἣ τῶν γλωσσῶν ἀπηχηθήσεται τοῦ πυρός. Ἄλλ' Ἰουδαῖος μὲν ληραῖτω, καὶ εἰ τις ἐκείνῳ παραπλησίως οὐχ ὁρᾷ τὴν ἐναργῶς ὀρωμένην χάριν τοῦ Πνεύματος. Ἡμεῖς δὲ οἱ τῷ θεῷ αὐτοῦ περιλαμφθέντες φωτὶ, καὶ δι' ὧν φιλοανθρώπως τὴν ἐν ἡμῖν ποιεῖται ἐνοίκησιν, τῆς ἐμφανείας τρανῶς ἀπολαύοντες, θεοπροπῶς καὶ τιμῶμεν· οὕτω δοξάζομεν, ὡς ἐδιδάχθημεν· οὕτω τιμῶμεν, ὡς προστετάχμεθα, Πατρὶ καὶ Υἱῷ συντεταγμένων εἰδότας καὶ συμπροσκυνούμενον· ἐξ ἀβῆλου συνόν, οὐχὶ νεώτερον εἰς τὴν σύνταξιν προελθόν. Οὐ κεχωρισμένον τῆς ἐξουσίας, οὐκ ἡλλοτριωμένον τῆς συμφύλας, οὐκ ἀπόκληρον τῶν ὅσα κοινή Πατὴρ καὶ Υἱὸς, ὁμόθρονον, ὁμόδοξον δὲ, συνδημιουργόν, συμβασιλεύον.

Μή τις γλώσσα τολμηρὰ κατὰ τοῦ βασιλεύοντος καὶ δημιουργοῦ Πνεύματος, πρὸς ἃ μὴ θέμις ἐκείνου λέγειν παρακεκινεῖσθαι· τῷ πάντα κτίσαντι θεῷ Λόγῳ ἐστερσώθησαν οἱ οὐρανοί, ἀλλὰ καὶ τὸ Πνεῦμα συνεργὸν εἶναι τῆς δυνάμεως αὐτοῦ παιδαυόμεθα. Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς, ἀλλ' οὐκ ἀπολείπεται ταύτης καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς γνώσεως· ἐρευνᾷ γὰρ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. Διδῶσιν ἄφεσιν ἁμαρτημάτων ὁ Υἱὸς, τῆς αὐτῆς ἐξουσίας τὸ Πνεῦμα. Ἐξευγενίζει τοὺς δούλους τῷ τῆς υἰοθεσίας

ιατι. Αισχυνίσθησαν οι προς δουλειαν το δι' ου Α tem conantur Spiritum dejicere, ex quo libertas
 ιευθερία καταβιάζοντες · οι ου πεφρίκασι est¹⁶. Non exhorrescunt isti connumerare inter
 των κτισμάτων συναριθμειν το της κτισσεως creaturas creationis auctorem : prob dementiam i
 . "Ω της φρενοδραβειας! Ου συνιασιν οι πνευ- Pneumaticidæ in se ipsos belligerant, nec intelli-
 μάχοι εαυτοίς πολεμούντες. Καθ' εαυτων ακο- gnnt; in se ipsos linguas acuunt, nec agnoscunt.
 τας γλώσσας, και ουκ αισθάνονται. Ει κτίσμα Si enim, o scelestæ, Spiritus creatura est, quomodo
 εϋμα, ω σκαιν κτίσμα, πώς ελευθεριαν χαρι- libertatem largitur? si Deus nou est, quomodo di-
 ; Ει μη Θεός, πώς θεϊκής χάριτος μεταβιδωσιν ; vinam gratiam impertit? si non regnat, quomodo
 βασιλευει, πώς αν κληρονόμους βασιλειας ερ- regni hæredes nos constituit? si ejusdem naturæ
 το; Ει μη ισχυφες, πώς δι' αϋτου σύμφυτοι non- est, quomodo per ipsum Dei congeneres con-
 καθιστάμεθα ; τι βιάζη του ηδη καταλυθέντος stituimur (8)? Quis te adigit, ut tyrannum ipsum
 νου, του αποστάτου, φημι, δαίμονος, βιαότερος jam prostratum, rebellem, dæmonem dico, violentia.
 ιφάνθαι τυραννος, μετ' αφθαρσιαν πάλιν εγ- ac perversitate exsuperes? post incorruptionem
 των φθορᾶ το πλάσμα; Ου γάρ δη τα κτίσματα scilicet æquisitam, creaturam rursus corruptioni
 κτισματος αφθαρτιζεται. Είπερ ουν δουλον το tradis, cum ab ea per creatam virtutem eximi nullo
 ια, ετι το πλάσμα δεδούλωται τη φθορᾶ, και B modo possit. Si ergo Spiritus servus est, factura
 ημων τοσοϋτον εδδθη αντίλυτρον. 'Ο μὲν γάρ iterum corruptioni traditur, etiamsi tanto pretio
 ως ομοδύναμον και συνεργον εις την ανάπλασιν redempta. Filius enim ut potentia ejusdem coope-
 λαμβάνει, ουν αϋτῷ τε και τῷ Γεννήτορι κατα- rans, in refusione assumitur, cum Patre, et cum
 ριμενον ημιν την αναστοιχείωσιν. Ει δε μετα Spiritu renovationem nostram effecturus. Qui vero
 κτισμάτων ηριθμηται, ουκ εστιν οπως εκεινο cum creaturis computatur, id, propter quod assu-
 ηση το δι' ο παραλαμβάνεται. Ου γάρ δη φαίης, mitur, præstare non potest. Non enim dices nihil
 ρ ουδεν κωλύει και κτίσμα οπολαμβάνειν το prohibere, quin Spiritum creaturam putemus,
 ια, και παρ' αϋτου ημας ηλευθερωσθαι. Πρω- quamvis ab ipso liberemur. Primum enim si cor-
 ιεν γάρ ει το διεφθορδς ανεπλάττετο δια κτί- ruptum per creaturam (9) refici poterat, cur Crea-
 ρς, τίνος ενεκεν ο Κτιστης οϋτω φιλοτιμως επι- tor tam avidè opus suscipit, tantoque studio in id
 ιαγμα χωρει, και τοσαϋτην επιδεικνυται την incumbit, quod a creatura peragi poterat? Cur
 ιρσειν εις εργον, ο δυνατον ην και κτισματι uterum subit, et fasciis involvitur, et qui omnia
 κωμένῳ διακόνῳ τελειν; Τι δε μητραν οικει, perficit, perfectionem corporis nostri paulatim as-
 παργάνοις ελλισεται, και κατά βραχί ο πλήρης C sequitur? quare crux compingitur, et carnificum
 ινει το πληρες της εμης αναπλάσεως; τι manus ad infanda prosiliunt, terraque conditur, in-
 ιυρδς πηγνυται, και φονώντων χειρες τολ- corruptionis regione hospitans, qui cælorum alti-
 ι ατέλμητα, και ι οπερ ανω των ουρανών tudini imminet? quare hæc omnia? nisi quia crea-
 ιεται γη, εν χωριῳ φθορᾶς ξενιζόμενος; τι; turis aliter subveniri non poterat, nec in tantam
 ιρ ην ετέρως βοηθησαι τῷ πλάσματι, ουδ' opus servus assumi; nec servi erat a corruptione
 ι τοσαϋτην εϋεργεσιαν δουλον παραστῆσαι, eximere, tantumque munus præstare, sed solius
 ιε' εκεινου της φθορᾶς απαλλάττειν, ουδὲ παρά Dei. Qui postquam misericordia tactus fatigatos.
 ιατος τοσοϋτον δῶρον λαμβάνειν, αλλά μόνου homines malis tandem eripere statuit, cum aliter
 ι "ις επειδὴ σπλάγγχοις οικτιρμῶν παρακέ- præstari id nequiret, se ipsum in opus tradidit.
 ι, και πόνων απαλλάττειν κεκρικει τον ἀπηγο- Quomodo igitur, si Spiritus inter creaturas poni-
 ιτα τη κακώσει, επει μη δυνατον ην ἄλλως εις tur, ad naturæ labefactatæ instaurationem ille sibi
 ι εκβαίνειν τα κεκριμένα, προς εκπλήρωσιν ὧν Spiritum associavit, qui redemptionem, cum nihil
 ι εάλεισεν εαυτον εχορήγησε. Πῶς ουν, θε, οτι μη ad eam natura creata conferre posset, ipse perfec-
 ιδν ην κτιστη φύσει τῷ της αναπλάσεως εργῳ D cit? Deinde quænam hæc ratio esset, ut in unum
 ιν, δια τοϋτο αϋτὸς διακονήσας, ει μετὰ των peccassemus, et ab alio injuriæ non particeps pec-
 ιατων το Πνεϋμα συντέτακται, συνεργον αϋ- ccati remissionem obtinèremus? Non enim in crea-
 ι τήν του φθαρέντος ανάπλασιν παραλαμ- turam peccavit homo, sed in Deum, ejus præceptum
 ι; Επειτα δε τίς ο τρόπος ετέρῳ μὲν ημας ημαρ- infringens. Cur ergo me a debito natura eximat
 ιαι, λαμβάνειν δε παρ' εκεινου την του πται- creata, cui debitor nunquam fui?
 ις αφρειν, ὡγε μηδεν ημεν ὑπεϋθνοι; ου γάρ κτισματι, αλλά Θεῷ ημαρτεν ανθρωπος, την παρ'
 ι δεδρμένην ου τετηρηκῶς εντολήν. Τι ουν εμε του χρέους ἀπολύει φύσις κτιστη, ης ὑπόχρεως ου
 ημαι;

II Cor. III, 17.

NOTÆ.

Dei congeneres constituimur? Σύμφυτοι. Vul- complantati. Rom. VI, 5.

Si corruptum per creaturam. Ut quod indu- , et manifestum est, demonstret, obscuris uiet et minime ralis: poterat siquidem homo,

quamvis imperfecte, satisfacere, nisi altiori compensatione sibi satisfieri Deo placuisset: *Deus enim per suam omnipotentem virtutem poterat humanam naturam multis aliis modis reparare.* D. Thomas III, quæst. 1, art. 2.

Vos igitur, qui de sancta Triade tam inique cogitatis, et vobis ipsis tam male consultitis, nolite Spiritum gloria sua fraudare, vel æqualitate cum Patre, et Filio, eumque ordini creaturarum accensere. Dignitatis suæ magnitudinem vereamini si non propter alias vultis causas ob illud saltem, quod Verbum ipsum consubstantiale de eo testimonium protulit. *Euntes, dixit illis, quibus, cum ad Patrem ascenderet, ministerium tradidit, euntes docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti*¹¹. Qui servus est, dominantem gradum participare non potest; non ergo ut servus, sed ut coudominans in eum ordinem Spiritus assumitur: tanquam collega ad instaurationem creaturæ adhibetur, tanquam divinæ gloriæ suæ, non alterius cuiusdam, communionem largitur, a qua, si impios quosdam audias, abest ipse. Tanquam optimus bonitatem germinat, tanquam sanctissimus sanctitatem effundit, tanquam creator creata sanctificat. Minime ergo per creationem exstitit. Nihil enim, quod creatum sit, similiter creatis sanctificationem potest tribuere; qui enim fieret, ut daret, quod non possidet, et quo creatum omne æqualiter caret?

ἑαυτοῦ κείνηται, καὶ οὐ παρακλησίως ἄπαν κτιστὸν ἑαυτοῦ ἐκπέμπεται;

At dixit, *de meo accipis*: (10) pariter, quem *ego mittam vobis*¹²; et similia, quæ iniquæ resonant voces, id, quod impietatem arguit, in blasphemie subsidium advocantes. Verum non dixit, *De meo accipit*, ut tu prætextum injuriæ sumeres, neque ut putares, ipsum tanquam Dominum ac divitem largiri; Spiritum vero velut servum, atque indigentem accipere: iis enim verbis exhibet quod commune est ac indivisibile; eodem modo de Spiritu loquens, ac de se et Patre locutus est: *Ego veni in nomine Patris mei*: pariter, *Ego te clarificavi super terram*: deinde, *Omnia, quæ dedisti mihi, abs te sunt*: rursus de discipulis speciatim, *Tui erant, et mihi dedisti*¹³. Quid ergo? num quia in Patris nomine venit, et illam glorificat, et omnia accipit ab illo, eum ab eadem natura ac dignitate excludes? Ut insanas aliquando cogitationes rejicias, huic etiam sententiæ aures commoda: *Et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt, et clarificatus sum in eis*¹⁴. Humilibus mentem amove cogitationibus. Ne censeas, Patrem dare ut indigenti, sed ut simul dominantem concedere;

Μηδαμῶς οὖν, ὡς ἀδίκα μὲν περὶ Τριάδος λογίζομενοι, ἐπισηφαλῶς δὲ τὰ οἰκία διατιθέντες, τῆς οἰκίας δόξης ἀποστερεῖτε τὸ Πνεῦμα· μηδὲ τῆς θεϊκῆς Πατρὸς καὶ Υἱοῦ διιστώντες ἰσοτιμίας, τῆ τῶν κτισμάτων τάξει καταμιγνύητε. Δυσωπῆθητε ἐπὶ μεγάλῳ τοῦ ἀξιώματος, εἰ μήγε ἐκ τῶν ἄλλων βούλησθε, ἀλλ' ἐξ ἧς ὁ συγγενὴς Λόγος διὰ μαρτυρίας προφέρεται. *Πορευθέντες*, φησὶν, εἰς, ἀναληφθεὶς πρὸς τὸν Πατέρα, τὴν διακονίαν παρέθετο, *μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος*. Οὐ δύναται θεοποτικῆς συντέλειαι τὸ δούλον μεταλαγχάνειν. Ὡς συνδύσκοτον οὖν, ἀλλ' οὐχ ὡς δούλον εἰς τὴν σύνταξιν παραλαμβάνεται· ὡς συνδημιουργὸν τὴν ἀνάπλασιν τοῦ δημιουργήματος συνεργάζεται· ὡς θεὸς τῆς ἑαυτοῦ θείας δόξης, κοινωνίαν χαρίζεται, ἀλλ' οὐχ ἑτέρου ποδὸν δόξης, ἧς κατὰ τὸν δυσσεβῆ λόγον ὑπάρχει ἀλλότριον. Ὡς ὑπεράγαθον βρῦει τὴν ἀγαθότητα, ὡς ὑπεράγαθον πηγάζει τὴν ἀγιότητα, ὡς κτίσαν ἀγιάζει τὰ κτίσματα. Οὐμένουν ὡς διὰ κτίσεως εἰς ὑπαρξιν παρίον. Οὐδὲν γὰρ τῶν κτισμάτων τοὺς μετέγουσιν ὁμοτίμου κτίσεως ἀγιασμοῦ μεταδίδωσιν· πῶς γὰρ ἐκείνου ποιήσεται τὴν μετάδοσιν, ὃ μὴ παρ' ἐκπέμπεται;

Ἄλλ' ἐκ [τοῦ] ἐμοῦ λαμβάνει, φησὶ, καὶ ἐν ἐπὶ κέμψω ὑμῖν, καὶ τοιαῦθ' ἕτερα τὰ ἄδικα φθέργεται χεῖλη, συνήγορον τῆ βλασφημίας ποιούμενοι τῆς ἑαυτῶν δυσσεβείας τὸν ἔλεγχον. Οὐκ εἶπεν, Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει, ἵνα σὺ ἀφορμὴν ὑβρείως λάβῃς· οὐδ' ἵνα αὐτὸν μὲν οἰηθῆς θεοποτικῶς κλουτοῦντα διδόναι, τὸ Πνεῦμα δὲ χρῆζον δουλικῶς λαμβάνειν, ἀλλὰ τὸ κοινωνῶν τῶν προσόντων καὶ ἀμέριστον παρίστησι διὰ τῶν εἰρημένων· ὁμοια λέγων περὶ τοῦ Πνεύματος τοὺς εἰρημένους αὐτῷ περὶ τῆς πρὸς τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα οἰκειότητος· Ἐγὼ ἐλήλυθα ἐν τῷ ὄνοματι τοῦ Πατρὸς μου· καὶ, Ἐγὼ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς. Καὶ, Πάντα ὅσα δέδωκάς μοι παρὰ σοῦ ἔστι. Καὶ ἰδίως μὲν περὶ τῶν μαθητῶν, *Σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκάς*. Τί οὖν; ἄρ' ἐκείνη ἐν τῷ τοῦ Πατρὸς ἐλήλυθεν ὄνοματι, καὶ δοξάζει αὐτὸν, καὶ πάντα παρ' αὐτοῦ λαμβάνει, ἀλλοτριώσεως αὐτὸν τοῦ συνδύσκοτον καὶ τῆς συμφυλας; ἀλλ' ὑπόθεσις κἀκείνοις τοὺς ῥήμασι τὸ οὗς· *Καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἔστι, καὶ τὰ σὰ ἐμὰ, καὶ δεδοξασμαι ἐν αὐτοῖς*. Καὶ τῶν πενήχρῶν ἀπόστηθι λογισμῶν. Μὴ νόμιζε τὸν Πατέρα

¹¹ Matth. xxviii, 19. ¹² Joan. xvi, 15; xv, 26. ¹³ Joan. v, 45; xvii, 4, 6, 7. ¹⁴ Joan. xvii, 10.

NOTÆ.

(10) *De meo accipit*. In vulgatis textibus legitur λέγεται, accipiet. Joan. xvi, 15. Unde arguentes contigit mihi quosdam ex Græcis audire, cum hæc Christus protulit, nondum Spiritum accepisse. Quapropter quod ab eo accipit, non originem, seu divinitatem esse, sed gratiam, quam deinde, cum Pentecostes die descenderet, ut in homines effunderet, accepit. Hoc argumentum plane concidit, si legamus λαμβάνει, accipit, ut hic auctor legit, quamvis erroris eorum propugnator acerrimus. At, quomodocumque legatur, inepta omnino est ea ratiocinatio, cum in divinis nulla intercedat temporis distinctio; καὶ ἕπερ ἕρα λήψεσθαι νῦν ἐκ τοῦ Υἱοῦ

λέγεται ὁ Παράκλητος, αὐτῶς ἐξ αὐτοῦ λαμβάνει. Quare quod nunc Paraclitus accipitur a Filio asseritur, ab ipsa æternitate ab eo accipit, ut Georgius Trapezuntius ad Cretenses scripsit. Qui cum a Filio gratiam sumere Spiritum affirmant, naturam pariter sumere fatentur; sciri enim nequit, ut in Deo se jungi possint natura, et gratiam conferendi virtus. Cæterum quod eo Scripturæ documento Photianos jugulemus, impios ac blasphemos Leo nos appellat: quanquam enim cum pneumatomachis res adhuc sit, iis tamen et nos ab ipso accenseri, quæ sequuntur, ostendunt.

διδόναι ὡς χρήζοντι, ἀλλ' ὡς κοινή συνδεσπόζοντι ἅ
 συνεπιτρέπουν· εἰ καὶ σοὶ τύπον εὐγνωμοσύνης καὶ
 μετρίτης, ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις, οὕτω δὴ καὶ
 ἑνεῦθα τῷ μετρίῳ καταλιμπάνει τῆς διαλέξεως. Οὐ
 τοῖνυν οὐδὲ περὶ τοῦ Πνεύματος δίδωσι τὰ εἰρημένα
 τοῖς μὴ τὰ ὀρθὰ διαστρέφειν ἐπίδειξιν ποιουμένοις
 ἀφορμὴν τινα πρὸς τὴν ὑπόθεσιν, ἀλλὰ τὸ συμφυεῖς
 καὶ τῆς δόξης τὴν συγκληρονομίαν, ἣν ἔχει πρὸς τὸν

Πατέρα, ταύτην προσεῖναι καὶ τῷ Πνεύματι διατρανοῖ.
 Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει. Πῶς ἐκ τῶν ἐκείνου
 λαμβάνει; Ὅτι ἔπειτα ὁ Υἱὸς, ταῦτα καὶ τὸ Πνεῦμα
 ποιεῖ. Ὅσπερ ἐκείνος λαμβάνει παρὰ τοῦ Πατρὸς,
 οὕτως ἔπειτα τοῦτον ἔργα ποιῶντα, τελεῖ.

Ἐκ τοῦ ἐμοῦ λαμβάνει, οὐχὶ μετάδοσιν τινα δηλοῖ,
 ἣς ἔστιν ἐπιθετικὴ, ἀλλ' αὐτοβουλίαν καὶ σύμφωνίαν,
 ἣς οὐδέπω καχώρισται.

Οὐκ οὐκ οὐδ' ὅσπερ ἡ νῦν νεωτεροποιία τῶν καινῶν
 εἰσαγόντων ὑπαρξίν τοῦ Πνεύματος βούλεται, τὸ ἐκ
 τοῦ Υἱοῦ λαμβάνειν τὸ Πνεῦμα τὴν προβολὴν σημαί-
 ναι τὰ ῥήματα. Οὐ τὴν μίαν ἀρχὴν κακῶς εἰς πο-
 λυαρχίαν μετατάττειν ἐπιχειροῦσιν· οὐκ οἶδα πόθεν
 ἐπὶ ταύτην ἀλλόθεν τὴν ὑπόληψιν· πότερον ἐν τῷ
 καθιστάναι τὸν Υἱὸν εἰς τὴν τοῦ Πνεύματος πρόθεσιν,
 συναίτιον ποιήσωσι τῷ Πατρὶ τῆς τοῦ Πνεύματος

etiamsi æquitatis, et moderationis exemplum, ut
 alibi, ita et hic humiliter loquendo exhibuit. Ita
 igitur verba nullam, ut Spiritus inferior censeatur,
 occasionem præbent, nisi iis forte, qui recta omnia
 perturbare student; sed consubstantialitatem, et
 gloriæ communionem, quam Filius habet cum
 Patre, eandem et Spiritum habere declarant.

De meo accipit (11) : quomodo ex iis, quæ ille
 habet, accipit? quia quæ Filius facit, ea et Spiritus
 facit : sicuti Filius accipit a Patre, quia, quæ vi-
 det facientem Patrem, facit.

De meo accipit (12). Per hæc verba non significa-
 tur communicatio quædam, cujus indigeus sit, sed
 concordia, ac consensus inseparabilis.

Neque vero, quod nunc eorum audet innovatio,
 (13) qui Spiritus novum esse inducunt, ex Filio
 scilicet processionem Spiritum accipere, ea verba
 docent : hoc enim modo unum ejus principium in
 principia plura (14) perperam student convertere.
 Non equidem novi, quidnam eos in hanc sententiam
 perduxerit : an Filium in Spiritum processionem
 intrudant, ut eum simul cum Patre concausam (15)

NOTÆ

(11) *De meo accipit*. Hic ex professo disputare
 aggreditur. Cum his verbis Spiritus processionem
 a Filio Scriptura doceat, ad eorum vim aliena in-
 terpretatione eludendam ingenium acunt adversari-
 ril. Quorum antesignanus Photius ita explicat in
 epistola ad episcopum Aquileiensem, ac si ἐκ τοῦ
 ἐμοῦ significaret *ex meo Patre* : οὐ γὰρ εἶπεν, ἐξ
 ἐμοῦ, ἀλλ', ἐκ τοῦ ἐμοῦ· ἕτερον, ὅτι Πατὴρ· non
 enim dixit *ex me*, sed *ex meo*, scilicet *Patre*. Quam
 explicationem sensus, et Scripturæ contextus non
 admittunt, satisque jam refutata est. Aliam vero
 Leonem molitum esse discimus ex hoc loco, nempe
accipere de meo, idem esse ac *eadem præstare* : qui
 probo quidem ἐκ τοῦ ἐμοῦ non ad Patrem, sed ad
 loquentem Filium referendum fatetur; at quam in-
 eptè, quam procul ab omni loquendi usu, et a qua-
 cunque sanctorum Patrum interpretumque doctrina,
 explicat *accipere pro imitari*, seu *facere*! ita ut, cum
 legimus *accipit*, non, quid accipiat, exquirere de-
 beamus, sed quid faciat. Quod si *accipere est imi-
 tari*, sive *exemplum accipere*, cum, qui exemplum
 ab alio accipit, cognitionem simul accipiat, cum-
 que in divinis idem sint cognitio, ac essentia, jam
 si cognitionem a Filio Spiritus accipit, accipit et
 essentiam. Præterea cum dicimus, ea, quæ Filius
 facit, et Spiritum facere, de externis actionibus
 toti communibus Trinitati intelligimus : nihil ergo
 hoc ad Christi verba *de meo accipit* facit, quibus
 cum personaliter locutus sit, falsum eo sensu est,
 quæ Filius agit, et Spiritum agere. Falsa itidem
 ratio est, quam affert a similitudine depromptam,
 et Joannis quinti capitis versiculum decimum non
 respicientem. Cum enim dicitur Filius facere,
 quæ videt facientem Patrem, de operationibus in-
 telligendum est a Trinitate profectis, minime vero
 a personis singulis. Quid autem hoc cum genera-
 tione Patris? An exinde Filius a Patre non genera-
 tur? Joannis locum illum sufficit inspicere, ut sta-
 tim pateat, quam intempestiva Leonis illatio sit; ante
 ea siquidem verba dictum non fuerat, *Filium acci-
 pere a Patre*, sed *a se ipso Filium nihil facere* : ποιεῖν
 ἐφ' ἑαυτοῦ οὐδέν.

(12) *De meo accipit*. Per hæc, non videtur auctor
 discussa nuper interpretatione sibi magnopere sa-
 tisfecisse : aliam enim subdit; nempe *accipit de*

meo significare *concordes, et consentientes sumus*,
 quæ futilior est, quam refelli mereatur. Cæterum
 indigentiam in sancto Spiritu neque nos profecto
 agnoscimus ullam, sicut Græci in Filio non agno-
 scunt, quamvis a Patre esse sciant : cum hæc in
 divinis ordinem tantum, ac relationem importent,
 nec prohibeant unam et eandem trium personarum
 naturam esse.

(13) *Eorum innovatio*. Neωτεροποιίαν nobis ex-
 probrare solent : ac si Basilius, Cyrillus, Athana-
 sius, Gregg, Nyssenus, et Nazianzenus, Chrysosto-
 mus, Epiphanius, et quotquot in opusculis ab Ar-
 cudio, et Allatio collectis laudantur, et congerun-
 tur, ut Augustinum, Latinosque cæteros missos fa-
 ciamus, inter veteres Patres censendi non sint.

(14) *Principia plura*. Græcorum scopolus hic
 error est, putantium scilicet in πολυαρχίαν nos in-
 cidere. Hinc in Joannis Zonaræ canone hæc inter
 hæreses numeratur. Σχεπάζουσιν, ὡς Παρθένου, ποιμνην
 τὴν σὴν, καὶ δαινῆς ἀποστήσας αἰρέσεως τῶν Ἰτα-
 λῶν, δύο μὲν ἀρχὰς ἐπὶ τῆς μιᾶς δογματιζόντων φύ-
 σεως, Πνεύματος διττᾶς δὲ τοῦ παντοουργοῦ λεγόντων
 ἐκπορεύσεως, ξένως καὶ ἀσυνήθως. *Protegas, Virgo,*
ovile tuum, atque a gravi Italorum hæresi avertas,
qui in natura una duo statuunt principia, duasque
Spiritus cunctorum opificis processionem ponunt, ab-
surde, ac nove. Verum perpendant schismatici, de-
 precor : si eos interpellem, an creatio a Patre tan-
 tum peracta sit, abnuent statim, et a tribus perso-
 nis docebunt præstitam : at si ex hoc inferam, non
 unam ergo, sed plures creationis causas esse, irri-
 debunt; cum personas tres constet in divinis cau-
 sam unam efficere. Cur igitur Pater, et Filius non
 unum, sed duo sancti Spiritus principia constituent?
 et qui fieri potest, ut de extrinsecis operationibus
 ita ratiocinantes, tam diverse de intrinsecis, quibus
 ea doctrina fortius aptatur, ratiocinentur? Cæterum
 ideo in causam unam tres coalescunt personæ, quis
 sunt unus Deus, et quia cum secunda, et tertia a
 prima sint, et ipsissimam cum ea creandi actionem
 et perfectionem habeant, nullo modo possunt aliam
 causam efficere : quæ rationes et in processione
 activa pariter militant Filio communicata.

(15) *Concausam*. Nomen causæ in divinis Latinis
 refugimus, proteges, ne dependentia, ut loquuntur.

faciant, vel hoc Patri eripiant? Si enim Spiritus (16) ex Filio esset, cur non et ex se ipso esset, cum omne, quod Patris et Filii est, Spiritus etiam sit? Sed ulterius id etiam consequitur, non solum non esse ex Filio, verum etiam neque ex Patre. Qui enim ex se ipso habet esse, quamvis alia indiget causa? Rursus si æquipotens (17) Spiritus est, quomodo et Filius ex eo non est, sicut is est ex Filio? aut enim non ejusdem virtutis est, utpote accipiens, et non dans, aut si vere est, necesse est, ut Filius etiam aliquid habeat ex Spiritu, sicuti Spiritui aliquid ipse dat. Cur autem hoc (18) tantum Spiritui aufertis, nempe quod ex se ipso sit, non auferentes alia, quæ Filio insunt, et Patri? Nam vel alia quoque ipsi adimenda sunt, ut blasphemia magis pateat, vel neque id adimendum, quod ex se ipso sit. Quænam enim hæc de uno tantum privatio? Deinde Spiritus (19) ex Patre et Filio procedens, et a persona Patris per proprietatem suam distinctus, quomodo minor non erit Filio, cum hic esse habeat a Patre, ille vero, alia causa superaddita, etiam a Filio? Quod si quæcunque Filius habet, a Patre accipit, ab eo etiam accipiet, quod ex ipso procedat Spiritus. Cur ergo dandum est Filio, quod ex ipso procedat Spiritus, Spiritui vero neque illud dandum, ut ex se ipso procedat, neque illud, ut generationis Filii particeps sit? Rursus si major (20) est Pater, quia Filii causa est, major erit et Filius, cum causa Spiritus sit. Patet ergo, Spiritus personam imminui, Filio quidem in unam causam relato, Spiritu vero in duas. Quod si ex hoc major Spiritu statuitur Filius, major etiam in sanctum Spiritum, quam in Filium, blasphemia censenda est. Hoc enim ipsum Servator noster docuit, nempe blasphemiam in Spiritum sanctum neque in hoc sæculo remitti, neque in futuro ¹⁸.
ὁ Ὡθηρ τὴν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον βλασφημίαν εἶναι δίκης εἰπών.

¹⁸ Matth. xii, 32.

NOTÆ.

arguatur. Græci Patres adhibent passim, personarum ordinem respicientes; nec de Patre tantum, sed et de Filio. Hinc in Florentini Concilii decreto, quem Græci ἀκταῦν, Latini principium dicunt. Filium etiam Spiritu sancto majorem (ratione scilicet causæ, seu principii) Græci vocant. Vide *Græciam orthodoxam* tom. II, pag. 748, qua locutione minime utuntur Latini, apud quos durius sonat. Licet propterea animadvertere, quam injuria insimulemur a Photianis, tanquam sancti Spiritus dignitati non consulentes, cum ex his pateat, de ea multo magis anxios ac sollicitos nos esse, quam Græcos. At qui causam recipiunt, *concausam* etiam, ut hic Leo loquitur, videntur posse recipere. Nunquam tamen Patres συνακτιον dixerunt Filium, tum quod minus congruat, ubi causa est una, tum quod ¹⁹ *pater causa sit προκαταρκτική, primaria, primigenia, originallis*. Quod esse accipiant a Patre Filius, *spiritalis*, Catholici Græci dicunt, sed Filius γεννητός, Spiritus εκπορευτός.

(16) *Si enim Spiritus*. Fallaces istæ illationes in mendaci supposito nituntur, nota septima jam everso et disjecto.

(17) *Rursus si æquipotens*. Arguit: Eadem Spiritus

προβολῆς, ἢ ἵνα καὶ τὸν Πατέρα τοῦτο ἀφαιρήσονται; Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, πῶς οὐκ ἂν εἴη καὶ ἐξ ἑαυτοῦ, ἐπειδὴ πᾶν ὅπερ ἐστὶ Πατρός καὶ Υἱοῦ, τοῦτο καὶ Πνεύματος; Εἴτα τί; Συμβαίνει μὴ μόνον μὴ εἶναι ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ μηδὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ὁ γὰρ ἐξ ἑαυτοῦ τὸ εἶναι, τοῦτω τί δέοι ἐτέρωθεν αἰτίας; Ἐτι εἰ ὁμοδύναμον τὸ Πνεῦμα, πῶς οὐκ καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πνεύματος, ὡσπερ ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα; Ἡ γὰρ οὐχ ὁμοδύναμον αὐτῷ, λαμβάνον, οὐ διδοῦν, ἢ εἴπερ ὁμοδύναμον, ἔξει τι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Πνεύματος, ὡσπερ τῷ Πνεύματι δίδωσιν αὐτός. Πῶς δὲ καὶ τούτου μόνου στερεῖται τὸ Πνεῦμα τοῦ εἶναι ἐξ ἑαυτοῦ, μηδὲν τῶν ἄλλων ἀφαιρούμενοι, ἀ Πατρὶ πρόσσει καὶ Υἱῷ; Ἡ γὰρ καὶ ἐτέρων στεροῖτ' ἂν, ἵνα ἢ περιφανεστέρα ἢ ὕβρις, ἢ εἰ μὴ ἄλλων, μηδὲ τοῦ εἶναι ἐξ ἑαυτοῦ. Τίς γὰρ ἐπὶ μόνου τούτου ἢ ἀποκλήρωσις; Εἴτα Πατρός καὶ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα προῖδν, καὶ προσθήκη ιδιότητος τῆς Πατρικῆς ὑποστάσεως διακρινόμενον, πῶς οὐκ ἐλαττον συμφυῆς καὶ οικειότητος τοῦ Υἱοῦ ἔξει πρὸς τὸν Πατέρα, εἴπερ ὁ μὲν Υἱὸς ἐκ Πατρὸς ἔχει τὸ εἶναι, τῷ δὲ καὶ τοῦ Υἱοῦ αἰτίου προστίθεται; Εἰ δὲ καὶ πάντα ὅσα ἔχει ὁ Υἱὸς, ἐκ τοῦ Πατρὸς λαμβάνει, ἐκείθεν ἂν εἴη καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ τὸ Πνεῦμα εκπορευέσθαι. Τίς οὖν ἡ φιλοτιμία, δοῦναι μὲν Υἱῷ ἐκείνου προῖέναι τὸ Πνεῦμα, τῷ Πνεύματι δὲ μὴ δοῦναι, μήτε τὴν ἑαυτοῦ εκπόρευσιν, μήτε μὴν τῆς τοῦ Υἱοῦ μεταχειρὸν γενήσεως; Καὶ εἰ μείζων ὁ Πατήρ τῷ εἶναι αἰτίος τοῦ Υἱοῦ, μείζων ἂν εἴη καὶ ὁ Υἱὸς τῷ εἶναι αἰτίος τοῦ Πνεύματος. Καὶ πῶς οὐκ ἂν λάθοι ἡ τοῦ Πνεύματος σμικρυνόμενη ὑπόστασις, τοῦ μὲν Υἱοῦ πρὸς ἓν αἰτίον ἀναφερομένου, τοῦ Πνεύματος δὲ πρὸς δύο τὴν ἀναφορὰν ἔχοντος; Καὶ εἰ ἐκ ταύτης τῆς ἀκολουθίας μείζων τοῦ Πνεύματος ὁ Υἱὸς, πῶς ἢ εἰς τὸ ἄγιον Πνεῦμα βλάσφημία μὴ μείζων τῆς εἰς τὸν Υἱὸν βλασφημίας; Τοῦτο γὰρ ἐδίδαξεν καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἀφύκτος

tus virtute potentiaque pollet ac Filius, ergo si Spiritum Filius emittit, et Spiritus Filium emittet. At ego similiter arguam: Æquipotentes sunt Pater et Filius; ergo si Pater Filium generat, et Filius Patrem. Ridiculæ ratiocinationes: nempe generatio, spiratio, productio, non potentiam sunt opera, sed personalium proprietatum.

(18) *Cur autem hoc*. Errores cumulat auctor hoc loco. Nec Spiritus enim, nec Filius sunt a se, sed a Patre.

(19) *Deinde Spiritus*. At Pater Filiusque, si eos ut sancti Spiritus principium consideres, unum sunt; unus siquidem spiritus, et una spiratio. Quæ sequuntur, jam diluta sunt. In generatione Filii nullus Spiritui sancto locus, cum exeat a personali proprietate Patris, quia Spiritus Filium saponit, cum sit Spiritus non Patris tantum, sed et Filii: Ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ αὐτοῦ. Galat. iv, 6. Quid clarius?

(20) *Rursus si major*. Quoad essentialiam et naturam Spiritus Filio est æqualis, ordine et origine minor: at sicut duas habere causas non consequitur, ita nec duos habere majores. Cætera satis refutata sunt.

ἀ' ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, καὶ ποῦ τὸ ἄ
 ἰσαρχίας εὐσεβείας; πῶς δὲ οὐ πολυαρχία χώραν
 ; τί γὰρ κωλύσει κατὰ τοῦτον τὸν λόγον, καὶ
 νεῦμα ἑτέρου αἰτίου εἶναι, καὶ ἑκεῖνο πάλιν
 υ: καὶ οὕτω πάλιν τὸ πολυαρχον ἀνακύψει. Ἐκ
 Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα ἔκπορεύεται,
 ὡς ὁ τὸν Πατέρα γινώσκων, καθὼς ἑκεῖνος τὸν
 γινώσκει, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, φησὶν,
 καὶ τοῦ Πατρὸς ἔκπορεύεται; Ἄλλ' ἐκ τοῦ Υἱοῦ
 νεῦμα τὴν αὐτὴν πρόοδον, ἢ τοῦ Πατρὸς ἐτέ-
 Ἄλλ' εἰ μὲν τὴν αὐτὴν, τί δεῖ τῆς ἀμφοτέρων
 ἰῆς. ὑπαρχούσης ταύτης; εἰ δὲ ἑτέραν μὲν
 ἑς, ἑτέραν δὲ Υἱοῦ, ἀλλὰ τὸ ἐξῆς σιωπάσθω.
 ; τίς μᾶλλον αἰτίας, ὁ Πατήρ, ἢ ὁ Υἱός; Ἄλλ' εἰ
 ὁ Πατήρ, πῶς τὸ μᾶλλον ἔχων, τοῦ ἡττονος
 ἦσεν; εἰ δὲ ὁ Υἱός, οὐ μόνον ὡς εἰκεν τῆς
 τοῦ Πνεύματος κοινωνεῖ τῷ Πατρὶ, ἀλλὰ καὶ
 αὐτὸς ἀντὶ τοῦ Πατρὸς τοῦ Πνεύματος αἰτίας.
 εἰ ἔκπορεύεται τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα, πῶς οὐκ
 τοῦτοῦτο δίδωσιν ὁ Υἱός; καὶ πῶς πάντα λαμ-
 παρὰ τοῦ Πατρὸς; καὶ τίνα τρόπον οὐ δίδωσι

Ioan. x, 15; xv, 26.

NOTÆ.

) *Quid enim prohibet.* Hæc est Leonis argu-
 tio: Si præter Patrem est qui causet, seu
 icat, non modo producet Filius, sed et Spiritus
 producet iterum, qui a Spiritu producit.
 hoc autem est, nisi in principiorum plurali-
 delabi? Ita oppugnantem respondemus: ideo
 n emittit Spiritum, quia virtutem spirati-
 Patre habet, Spiritum autem alium Spiritum
 re non posse, quia virtus spirativa in ipso
 u sancto terminum habuit suum: sicuti Fi-
 lium Filium non potest gignere, quia virtus
 ans in ipso Filio effectum et complementum
 uit.

) *Qui a Patre procedit.* Misere hoc Joannis
 exultant Photiani, ac si quod Christus hic
 exprimit, negaret, et nulla alia, quibus hoc
 a explanaretur, in sacris paginis documenta-
 entur. Pro negatione silentium accipiendum
 esse is Matthæi locus, quem Leo noster attulit
 ante, satis ostendit: Οὐδεὶς γινώσκει τὸν Πα-
 ἑτ μὴ ὁ Υἱός: *Nemo novit Patrem, nisi Filius.*
 enim Spiritus sanctus non modo non memo-
 , sed videri possit minus circumspectis, a
 gnitione excludi: quod tamen ipsi Græci ne-
 iam inferunt; quin ex adverso hac oratione ipsa
 ancti Spiritus notione strenue auctor pugnat.

) *Per eandem.* Per eandem procul dubio;
 id spirationem efficiendam ambo requiruntur.
 issinia est instantia subsequens, uter eorum
 i sit causa, ubi ex ambobus sit causa una.
 n est, in quam frivola delabi cogantur, qui
 hæresim student protegere.

) *Præterea.* Iterat jam dicta, et abunde con-
 i. Filius nihil ex se dat, cum nihil ex se habeat.
 us essentiali recipiens vim etiam causæ re-
 sed quam personæ et Trinitatis ratio pati-
 nempe erga externa.

ue hæc tandem argumenta sunt, quæ in hanc
 lionem sapiens ille, uti volunt, imperator ma-
 ngenii conatu collegit: in qua si nominis sui
 tem minus videbitur implevisse, non ipsi
 m, sed desperatæ destitutæque omni ratione
 : auctoritate causæ imputemus. Subsistant
 si erunt, qui perlegant, Græci Græciam inco-
 , seseque colligentes, agnoscant aliquando,
 i inanibus, quam sophisticis captiunculis, et

Ex Patre igitur et ex Filio Spiritus? ubinam
 unius principii religio? nonne pluralitas principio-
 rum locum inveniet? quid enim hoc modo prohibet,
 (21) Spiritum quoque alterius causam esse, istum-
 que iterum alterius? ex quo pluralitas principio-
 rum rursus excitatur. Ex Patre, et ex Filio Spiritus
 procedit? quomodo ergo qui Patrem agnoscit, sicut
 ille Filium novit, *spiritum veritatis*, inquit, *qui a*
Patre procedit (22) ¹⁰? Ex Filio procedit Spiritus?
 peto, per eandem ne (23) processionem, an per
 aliam? si per eandem, quid indiget processione
 ab ambobus illa posita? si vero alia est Patris
 processio, et alia Filii, sileatur, quæso, quod inde
 consequitur. Quid enim? uter magis causa est,
 Pater, an Filius? si Pater, quomodo qui major est,
 B minoris indiget? si Filius, jam sequitur, non tantum
 causam esse simul cum Patre, sed ipsum solum
 loco Patris Spiritus causam esse. Præterea (24) si
 a Filio Spiritus procedit, quomodo hoc non dat
 Filius ex se ipso? et quomodo omnia accipit a Patre?
 Dices, hoc ex Patre habet, et ab eo accipit tanquam

ratiocinationibus primi illi erroris coryphæi, reli-
 gionis facie ac nomine, cupiditates atque oīa præ-
 lexentes, eo inclytam gentem adegerint, ut cum
 religione famam, imperium, aliisque olim traditas
 jam pene amiserit litteras.

Panagiotes meus Sinopensis, vir ingenio et do-
 ctrina præstans, Schismaticis opinioibus præventis
 appulit. Græcis tunc præerat Tipaldus episcopus,
 doctus profecto, et catholicorum omnium dogma-
 tum defensor eximius. Is Panagiotem inflexit et ad
 rectam sententiam eduxit; quin acerrimum Latino-
 rum dogmatum propugnatorem reddidit; id vero
 nequaquam disputando, aut loquendo assecutus est,

sed unice Græcos antiquos Patres tradendo, utque
 eos attente perlegeret jubens, et, quinam præcipue
 ex eorum libris evolventi essent, indicans atque os-
 tendens. Dialecticis profecto tricus ita involvi et
 hoc, et quædam alia dogmata possunt, ut ingenio
 minus perspicaci præditis vix emergere liceat: ve-
 rum Scripturæ, et veterum Patrum dilucidis ver-
 bis emicat statim rei veritas, atque efulget. Do-
 ctiores etiam magnumque nomen inter recentes
 Græcos consecuti, Bessario, Allatius, Arcudius,
 Papadopulus consulantur. Vox *Filioque* immerito
 additio dicitur, cum mera explicatio sit: si rein-
 novam induceret, tunc vere additio dicenda esset.

At non desunt inter schismaticos, qui Latinos
 quarti et quinti sæculi Patres non ut posteriores de
 S. Spiritus processione locutus esse, contendunt.
 Adeant hi, quæso, adeant saltem S. Augustini,
 Adeant ipsi quoque revereri non abnuunt, libros de
 Trinitate. Reperient in xv. *In illa summa Trini-
 tate, quæ Deus est, intervalla temporum nulla sunt,
 per quæ possit ostendi, aut saltem requiri; utrum
 prius de Patre natus sit Filius, et postea de ambobus
 processerit Spiritus sanctus; quoniam Scripturæ
 sancta Spiritum eum dicit amborum.* Deinde: *De
 utroque autem procedere sic docetur.* Et paulo post:
*Qui potest intelligere sine tempore generationem
 Filii de Patre, intelligat sine tempore processionem
 Spiritus sancti de utroque.* Et rursus: *Intelligat,
 sicut habet Pater in semetipso, ut de illo procedat
 Spiritus sanctus, sic dedisse Filio, ut de illo proce-
 dat idem Spiritus sanctus.* Eadem videbunt in tra-
 ctatu xcix de Evangelio S. Joannis.

a causa : at quomodo ipse quoque causato pariter a se Spiritui hoc non dat, ut causa sit ? ut sicut ipse causandi privilegio gaudet, ita Spiritus hoc honore minime destituatur ? Neque enim dicent, hoc Patrem prohibere, cum ex eorum sententia id quoque communicet Pater, quod sibi soli peculiare est.

At hæc quidem extra viam, ut dici solet, ad novitatem arguendam. Vos autem melioribus cogitationibus præditi, libertatem ne abjiciatis, et corruptionis servitutem nolite iterum subire, illius imperium, qui in libertatem vos asseruit detrectantes. At repugnant illi. Agant quod ipsis lubet : perversitatem quidem sententiæ suæ tunc intelligent, cum infandæ blasphemiæ rationem reddentes ineluctabilis circumstiet furor. At nos adoptione illustres, et adoptantis cultum probe callentes, tanquam filii Dei, consubstantiali ejus Spiritum veneremur ; lumen verum orbem illuminans, rectum et ad rectitudinem salutis in obliquis perditionis viis errantes ducens, bonitatem largiens, beneficia effundens, et fontem sanctitatis incomprehensibilem, quem participantes spirituales intelligentiæ statim sanctificantur : quamvis ob voluntatis malitiam tenebrosus, impurusque evaserit, quia a Hierarchia Cœlesti abscissus est. Cæterum creaturæ reliquæ pulchritudinis ejus, et sanctitatis communicatione decorantur. Hinc enim est, ut omnia valde bona sint, et vocentur, a Patre quidem per Filium creata, communicatione autem sancti Spiritus ad perfectionem erecta ¹⁷. Quæ etiam si superveniens peccatum fœdaverit, denuo a Spiritu sancto ornata, meliori quam antea conditione renovata sunt : prius enim corruptioni fuerant obnoxia, nunc vero superiori conditione gaudent.

Ἐπεισελοῦσαν ἀμαρτίαν ἀπειρή τῆ φθορᾶ γενέσθαι, ἀμείνων καταστάσει τῆς προτέρας ἀνακαινιζόμενα· ἀνώτερα συντριβῆς τὰ ἔργα.

Intelligis, inter servos computandum Spiritum non esse, per quem ad præstantiorem anteriori statum homo eductus est. Non enim amplius a corruptione metuendum, quam incorruptione per Spiritum sanctum inducta profligavit Verbum, et abolevit : idemque ob tantam victoriam paterno throno, a quo nunquam divulsus fuerat, insidens, consocium Paraclitum misit ; per quem cum ejus gloria pateretur, tum ad suam creatura manuduceretur : pariterque ut disjectis jam a splendore Patris impietatis tenebris, a consubstantiali quoque, et illuminante Spiritu obscuri illustrarentur ¹⁸. Venit ergo in linguis igneis corporali simul specie, et divina : hac quidem ut divinitatem ostenderet, *Domus enim noster ignis consumens est* ¹⁹ ; illa vero, ut congenito Verbo rem congeneam ageret, corpore

apparuit ; in linguis venit, apto futuris rebus

¹⁷ Gen. 1, 31. ¹⁸ Hebr. 1, 3. ¹⁹ Hebr. xii, 29.

καὶ αὐτὸς τῷ ἐξ αὐτοῦ αἰτιατῶ τῷ Πνεύματι γίνεσθαι αἰτία, ἵνα ὥσπερ ἐκεῖνος τὸ τοῦ Ἰθίου αἰτίου ἔχει προνόμιον, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα μὴ ἀμειρον ἢ τῆς τοιαύτης τιμῆς ; Οὐ γὰρ δὴ γε τὸν Πατέρα κωλύειν ἂν τις εἴπῃ. Πῶς γὰρ ὄγε τὸ μόνον Ἰθιον αὐτοῦ κατὰ τὸν ὑμέτερον λόγον κοινοποιησάμενος ;

Ταῦτα μὲν ὁδοῦ, φασί, κάρραρον εἰς ἐλεγχον τῆς νεωτεροποιίας. Ὑμεῖς δὲ τῶν ἀμεινόνων γενόμενοι λογισμῶν, μὴ τὴν ἐλευθερίαν ἀποδέεσθε, μηδὲ πρὸς τὴν δουλείαν τῆς φθορᾶς ἐλευσινῶς ὑποστρέφετε, εἰς ἐξαρνη γίνεσθε τῆς δεσποτείας τοῦ δεσποτικῶς ἐλευθεροῦντος. Ἄλλ' οὐ βούλονται· ἐχέτωσαν ὡς προτιμῶσιν· οἱ μὲν εἰσονται τῶν ἐπινοιών τὴν δεινότητα, ἐπειδὴν αὐτοὺς τὰ ἀναπόδραστα δεινὰ περιστή, λόγον ὑπέχοντας τῆς εἰς τὸ Πνεῦμα ἀσυγχαρήτου βλασφημίας· οἱ δὲ τῇ υἰοθεσίᾳ καλῶς διατρέποντες, ἐν τῷ καλῶς τὴν τιμὴν εἰδέναι τοῦ υἰοθετήσαντος, οἷα δὴ τέκνα Θεοῦ, τὸ συμφυεῖς αὐτοῦ Πνεῦμα θειάζωμεν, τὸ ἀληθινὸν φῶς, τὸ φωτίσαν τὰ πάντα, τὸ εὐθὲς καὶ πρὸς εὐθύτητα σωτηρίας καθοδηγήσαν τοὺς πλανωμένους ἐν τριβίαις σκοταῖς ἀπωλείας, τὸ βρῦον τὴν ἀγαθότητα, καὶ τοὺς μετασχούσι τὸ ἀγαθὸν εὖσε χαριζόμενον, τὴν ἀκατέληπτον πηγὴν τῆς ἀγιότητος, οὐ μεταλαβοῦσαι τοῦ ἀγιασμοῦ ἀγιάζονται μὲν ἄρτι παρῶσαι πρὸς γενεσιν αἱ νοεραὶ δυνάμεις· εἰ καὶ διὰ σκαλιότητα προαιρέσεως ὁ τῆς ἀγίας καὶ φωτισθεοῦς ἀπερβατῶς τάξεως, βέβηλός τε ἅμα καὶ σκότος ἐγένετο· καλλοπιζεται δὲ τὰ μεταλήψει τῆς καλλονῆς τοῦ ἀγιασμοῦ τὰ λοιπὰ σύνδουλα κτίσματα· οὕτω γὰρ ἅπαντα λίαν καλὰ ἔστι τε καὶ εἰρηται, δημιουργηθέντα μὲν παρὰ Πατρὸς δι' Ἰθοῦ, τελειουργηθέντα δὲ τῆ ἀγίᾳ τοῦ Πνεύματος μεταδόσει. Ἄ καὶ διὰ τὴν πάλιν ὑπὸ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος κατακοσμεῖται· εἴγε μετ' ἐκείνην μὲν συνετριβῆ, μετὰ δὲ ταύτης

Ὁρᾶς ὅπως οὐ δούλον τὸ Πνεῦμα, τὸ τὴν κτίσιν εὐκραιπέστεραν ποιήσαν, ἧς μετελήχει πρότερον καταστάσεως. Οὐ γὰρ ἐτι φθορὰ κατὰ ταύτης χωρεῖ, τῷ ἀναιρέτῃ Ἀδῶφ προσομιλήσασα καὶ καταποδίσσα, καὶ δι' αὐτοῦ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀφθαρσίας ἐγκαινισθείσης. Ὅς ἐπὶ τροπαίῳ τοσοῦτον πρὸς τὸν οὐ μὴ δέσση θρόνον πατρῶν καθίσας, καὶ σύνθρονον Παράκλητον ἐξαπέστειλεν, ἅμα μὲν τὴν ἐκείνου ἐδέξεν τρανώσαν, ἅμα δὲ καὶ πρὸς τὴν οἰκίαν τὸ κλάσμα χειραγωγῆσαν, καὶ ἵνα ἐν τῷ τοῦ Πατρὸς ἀκατάσταματι τῆς σκοτομήνης τῆς ἀσεβείας ἐκχευορηκυίας, ἤδη καὶ ἐν τῷ ὁμοουσίῳ αὐτοῦ φωτιστικῷ Πνεύματι καταγασθῶσιν οἱ ἀλαμπεῖς. Φοιτῆ δὲ ἐν γλώσσαις πυρίναις σωματικῶς ὁμοῦ καὶ θετικῶς, τῷ μὲν, ἵνα τὴν θεϊότητα γνωρίσῃ· Πῦρ γὰρ ὁ Θεὸς ἁμῶν καταναλλοχορ· τῷ δὲ τῷ συγγενεῖ Ἀδῶφ κρᾶγμα τελῶν συγγενές, καὶ ποιούμενον τὴν παρουσίαν ἐν σώματι, ὥσπερ ἐκεῖνος ὥφθη μετὰ σώματος. Ἐν γλώσσαις δὲ ἐν οἰκίᾳ τῶν ἰσομένων πραγμάτων αἰνίγματι· ὥσπερ πρότερον ἐν τῷ βαπτισματι περι-

στερῆς ὠπταντο εἶδει τὴν λῆξιν τῆς ἀμαρτίας ἅ
κατακλυσμοῦ ἀπαγγέλλονται, εἰ καὶ ταύτη πρὸς τὸν
θεῖον Λόγον τῶν τελουμένων ἀναφέρεται ἡ αἰτία,
δεικνύοντος τοῦ φανέντος εἶδους. Ὅτι τοῦ Λόγου ἔργον
ἡ τοῦ Πνεύματος κάθοδος. Τάχα δὲ καὶ ἵνα τοῖς μα-
θηταῖς τὴν τῶν ἐπηγγελμένων ἐκπλήρωσιν ποιήσῃ,
ὡς συμπάρων ὁ Λόγος ποιῶν ὁρῶτο. Καὶ διδοὺς αὐ-
τοῖς ὡσπερ τὸ πρότερον συμπάρων εἶδου τὸ Πνεῦμα,
ἄλλοτε μὲν βήματι μόνῃ, ἄλλοτε δὲ ἐμφυσῶν τὸ δώ-
ρημα, αἰνιγματιζομένης τῆς οὐχ ὁρωμένης αὐτοῖς
παρουσίας τοῦ Διδασκάλου, δι' ὧν ἐν γλωσσῶν σημειῶ
τῆς θείας ἐκπληροῦντο δυνάμει. Καὶ μηδεὶς ἐπιδρα-
μείτω δυσσεβῆς καὶ ἀνόητος, καὶ ὡς θηράματι τοῖς
εἰρημένους ἀνασθεῖσθω, μηδὲ ὀργανικὴν τινα χρεῖαν
πληροῦν ὀριζέτω τὸ Πνεῦμα, ἐκ τῆς ἐν ἡμῖν τοῦ
λόγου καὶ τῆς γλώσσης σφαλλόμενος διοικήσεως. Ἡ
οὕτως γ' ἂν οὐ μετὰ τῶν κτισμάτων τάξῃ τὸ Πνεῦμα,
ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν σωμάτων· καὶ προσέτι ἄνω καὶ
κάτω φέρον ἐν πᾶσι τῆς εὐσεβείας ἀπονενοήσεται.
Τί δ' ἡ βραία πνοή, ἡ τὴν σωστικὴν ταραχὴν τῶν ἐν
τῇ θαλάσῃ τῆς ἀθείας πλωζομένων κατασηνύει, καλῶς
θεογνωσίας λιμένα καταγομένων ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων
κυβερνητῶν, οἷς ἐπιδρυόμενον δωρεῖται τὴν
ἐπιστήμην;

Τί λέγεις, ὦ τῶν θαυμασίων συκοφάντα, καὶ τῇ
ἀπονοίᾳ ἐκ μέθης δημιουργῶν τὰ παράδοξα; χλεῦν
ποιῆ τὰ ὑπερφυῖ; καὶ τοὺς ἐμφορηθέντας τοῦ Πνεύ-
ματος ἐκ τῆς σῆς εὐθηνούσης ἀναισθησίας τὸ γλεῦ-
κος προφέρων μεθύσκεις; ὡς λίαν σὺ νηφαλῶς
ἔχεις, ὅς ἐφ' οἷς ὄρθς τὴν πρότερον σὺ μόνῃ παρ-
ούσαν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐπὶ πᾶσαν χορηγομένην
σάρκα, μὴ τρόπον περιβολῆς ταύτης περιεχόμενος,
μηδὲ μετανοίᾳ τὴν προλαβοῦσαν θεομαχίαν διδοὺς,
ἵνα μὴ θεῶν δωρεῶν πλουτούντων ἐτέρων, οἱ μέχρι
νῦν πένητες καθιστήκεσαν, σὺ δὲ πάλαι ταύταις πλου-
τῶν, ἔρημος καταληφθείης καὶ ἄπορος. Ἡδὲ γάρ
σοι πρὸς ἀνάβρουν χωρεῖ τὰ πρώην καλά, καὶ σοῦ
πᾶσα μὲν ἐκδημαί δωρεά, πᾶν δ' ἀφαιρεῖται τίμιον,
ἀντὶ δὲ τῆς πρότερον παρουσίας τῶν θεῶν ἐσχάτη
σε περιστοιχίει ἀπορία. Εἰς τοῦτο γάρ σε φέρει ὃν ἐξ
ἀρχῆς οὐ λήγεις φθόνον ἐγκυμονῶν, καὶ κατὰ τῆς
σῆς διεξοιδῶν σωτηρίας· ὅφ' οὐ καὶ νῦν στενοχωρού-
μενος, καὶ ρῆξαι πάλιν τὴν συνήθη τῆς θεομαχίας
ᾧδῖνα βιαζόμενος, προάγγελον τῆς τῶν παλαμναίων
χειρῶν ἐπιχειρήσεως, τὴν τῶν δυσσεβῶν χειλέων λοι-
δορίαν προπέμπεις, ἀλλὰ κατὰ σεαυτοῦ παρατάξῃ.
Οὐ γὰρ εἶς τοὺς τοῦ Εὐαγγελίου φοβήσεις προμάχους,
οὐδὲ τῆς σῆς ἀπονοίας βῆαι λόγον ποιούμενους, ἀλλὰ
τῆς ἀρτίως καταθούσης ἐπ' αὐτοὺς πυρίνης δυνά-
μειος ὑποκλήθεντες, καὶ νηπίων ἀγῶνα τὸν σὸν
ἀγῶνα ποιούμενοι, καταπρήσουσι μὲν ἐπιπλέον σε
κυρπολούμενον τῇ μανίᾳ, τῆς δ' εὐσεβείας τὸ φέγγος
ἀπανταχῇ ἀναλάμψουσι. Γλεῦκος εἰσὶ μεμειω-
μένοι; Πυθάνου τῶν ἐκ στόματος ἐκαίτων τῇ διδα-
σκαλίᾳ σωφρονιζομένων, οἱ καθάπερ ἡδίστην ῥέοντι
νάματι τῷ ἐκαίθεν δροσίζονται πόματι· καὶ νῦν μὲν
εὐδ' ὄρθς δῆμους ἀρύονται, μικρὸν δ' ὑστερον βῆαι

nuntiantis. Ita vero in divinum Verbum harum
rerum causa refertur; ea forma connotante, Verbi
opns esse sancti Spiritus descensum²⁰. Fortasse
etiam, quæ discipulis promiserat, mens fuit perficere;
ac sicut cum ipsis datus Spiritum eis im-
pertierat, modo verbo tantum, modo etiam inspira-
tione, ita nunc præstat, occultata Magistri præsen-
tia, ob quam sub linguarum figura divina virtute
replentur. Nec impius aliquis occurrat, aut de-
mens, qui conturbetur ex dictis, et errore ab usu
linguæ, et loquelæ nostræ desumpto, organicum
officium quoddam Spiritum perficere opinetur: nam
hoc modo non inter creaturas tantum, sed et inter
corpora Spiritum collocaret, atque insuper piete-
tem, ac religionem omnem susdeque verteret.
Quid enim aliud vehemens spiritus indicat, quam
salutarem illorum turbationem, qui in incredulita-
tis pelago navigant, et a sapientibus nautis, quibus
insidens scientiam largitur, in portum cognitionis
Dei perducentur?

Quid loqueris, o calumniator miraculorum Dei,
Incredibilla ebrietati præ amentia tribuens? risum
excitant, quæ naturam superant? et Spiritu sancto
repletis mustum insensate exprobras²¹, et ebrios fa-
cis? An quidem sobrie te habes, qui cum videas
Spiritum gratiam tibi soli olim datam in omnem
gentem diffundi, mysterium non intelligis, nec pœ-
nitentia deicidium redimis; ne, cœlesti munere
ditatis cæteris, qui usque in hoc tempus inopia
premebantur, tu solus, qui olim eo frueharis, ad
egestatem damneris atque ad orbitatem? Tibi jam
præpostere procedunt omnia; aufertur honor, dona
evanescent, et pro anteriori rerum divinarum
affluentia extrema pauperies te circumstetit. Ad hoc
te adegit, qua prægnans semper fuisti, ac etiam-
num es, invidia, vel in tuam ipsam salutem insur-
gens. Ab ea nunc quoque excruciatu, et perpe-
tuam deicidii synderesim novis sceleribus abrum-
pere cupiens, prænuntias homicidarum manuum
D scelestæ vocis contumelias emittis. At in te ipsum
aciem instruis: non enim in posterum Evangelium
propugnantes deterrebis, sed demerentiam tuam
flocificantes, et ignea virtute super ipsos colla-
psa repleti, impetum tuum tanquam puerorum cer-
tamen despicient, fideique lumen ubique diffunden-
tes, te rabie jam percitum et incensum, vehementius
adurent. Ergone vino saturati sunt? eos per-
contare, qui ab eorum doctrina, tanquam a perenni
rivo Irrorati, jam resipuerunt. Et nunc quidem,
quam cernis, turham expiscantur; brevi vero inun-
dabitur universus orbis, verborumque fluctibus
submergetur impietas. Talia præstat ad hominum
emendationem ebrietas hæc. O Deo inimicam amen-

²⁰ Act. II, 2. ²¹ ibid. 31.

tiam respiscere noientem, nec quiescere, ac Sal-
valorem nostrum agnoscere!

τοσούτα ἢ παροῦσα ἐκεί σωφρονισμῶ τοῦ πλάστου μέθῃ. Ἡ τῆς θεωρίας μέθῃς οὐ βολιολομένῃς λήξει,
οὐδ' ἀναγῆται, ὥστε ἐπιγνώσει τὸν ἐπιλυθῆτα οὔσαι δεσπότην!

Verum eos, qui ob invidiam sensus amiserunt,
atque ex eo prodigiorum horum intelligentia desti-
tuuntur, stupiditate sua perire sinamus. Nos vero
a Spiritu sancto vivificati, sancteque immutati,
cum recto sermone, tum piis gestis honorem illum,
quo gaudet maxime, Deo exhibeamus. Mortuus
affectuum operibus vacui simus; virtutem virtu-
tem efficaciam operantem reddamus; foedam pec-
cati faciem rejiciamus, divinam pulchritudinem
assumamus. Abstulit Unigenitus intermedium ini-
micitiarum parietem; Deus Pater pacem inivit, Pa-
tracitus nos adoptans suos fecit; ista nobis et
firma sint haec affinitas. Qui autem fiet? adoptantis
bonitatem emulando. Filios esse testemur mori-
bus; invicem agamus, ut benignus Pater nobiscum
egit; humanitatem exhibeamus, qui tantam huma-
nitatem invenimus; ne crudeliter viscera exasperes,
qui non misericordia tantum, qua indigebas,
dignus es factus, sed Filii fiducia a clementi Do-
mino recepta limites omnes excessisti. Noli super-
bia effertis, qui summo loco sedes, praestasque ce-
teris, nec majori delicto obstrictus, cum plus acce-
peris, pro beneficia, quo devinctus es, injuriam
rependas. Illum sequere, qui ut abjectum te ac de-
pressum extolleret, ab immensa altitudine se de-
misit. Opes illas, quae beneficiis afflicendi ceteros
debitum tibi creant, noli in eorum contumeliam
convertere. Jesu misericordiam imitare, qui non
vaporem arbitratus est, esse se aequalem Deo, sed
semiterrenum exinanivit²², ut te misericordem face-
ret. Evrum, quae nobis debeantur, exactiores ne simus
inexcusabiles. Ideo enim plurima remittantur nobis,
ne ab aliis nimia severitate exigamus. Dominum
bonum emulamur, non servum malum, qui domini
erga se clementiam non imitatus, nec eam erga
conservum adhibens, primum dominum severum locut,
et postquam quae sibi debebantur, asperere exegerat,
omnia quae debebat, et ab ipso exacta sunt. Exem-
plum malum ne sequamur, ab eo periculo nobis
caveamus. *Dimittite*, inquit enim, qui sanguine suo
nobis gratiam locut, *et dimittimini, et estote mis-
ericordes, sicut et Pater vester caelestis misericors
est*²³. Pauperem pasce propter enim, qui, ut te pa-
scolet, esurivit; nudum induc; eorum te misereat,
qui ab eodem mana, sed non eodem condicione,
eventi sunt: quo minus aliorum indiges misera-
tione (si tamen quisquam est, qui in hoc vitae mari
tam feliciter naviget) eo magis in alios miserationem
causae. Imaginem tibi parem ne despicias abje-
ctam, aut negligas. Ille siquidem tui imaginem
similiter proferat, quamvis tu magnifice in thala-
mulo digne, ille vero sub die; quin pulchriorem
sustinuit et suctotype similiorem, ut andes Lazarus,

Α τῆς βλάστης πληρωμένα πάντα τὰ πέρας, κατακλυ-
ζομένης τῆς ἐνοσηθείας τῆς λογικῆς χεῖρασι.
τοσούτα ἢ παροῦσα ἐκεί σωφρονισμῶ τοῦ πλάστου μέθῃ. Ἡ τῆς θεωρίας μέθῃς οὐ βολιολομένῃς λήξει,
οὐδ' ἀναγῆται, ὥστε ἐπιγνώσει τὸν ἐπιλυθῆτα οὔσαι δεσπότην!

Ἄλλὰ γὰρ οἱ τῆς αἰσθητικῆς τοῦ φθόνου τῶ πάθει
νεκρωμένοι, καὶ διὰ τούτων τῶν τλωμένων θεο-
μασιῶν ἀποστρέφονται τὴν σύνεσιν, ἔρπειν μετὰ τῆς
οὐκ αἰσθητικῆς ἀρετῆς. Ἐπειδὴ δὲ τῶ παν-
αγίῳ ζωοποιθῆναι Πνεύματι, ἱερῶς ἀλλοιωθῆναι,
ὡς παρ' ἄλλους θεοκρατίαι, οὕτω καὶ θείαις πράξεσι
τὴν τέρην ἐκπαιθῶμεν αὐτῶ, ἢ ἐκπερὸν τῆς χεῖρας
τυθόμενος ὁ θεός· στυλάσσομεν ἀπὸ τῶν νεκρῶν τῶν
καθῶν ἔργων. Ἐμπρακτοὺν τὴν ζωοποιθὸν ἐνέργειαν
τῆς ἀρετῶν στυλῶν. Ἀρετῶμεν τὴν ἐσχημῶνα τῆς
ἐμαρτίας μορφήν· μορφοθῶμεν τὴν θεοειθῆ, καλλο-
νήν. Ἐλασε τῆς ἔχθρας τὴν μετόπισθεν ὁ Μονογενῆς
μεταίτιας. Κατήλλαχται ὁ θεός καὶ Πατήρ. Προ-
σηκίωσαν υἱοθετῶν ὁ Παράκλητος. Γνωσθε ἡμῖν
ἀσφάλῃς ἢ οὐκ αἰσθητικῆς. Πῶς οὖν γνήσεται; Μιμνή-
σθε τὴν τοῦ πειναρῶτος εὐκείως χρηστότητα. Μὴ
ζευσῶμεθα τὴν υἱοθεσίαν καὶ τῆς τῶν τρέτων μορ-
φοποιθῶν. Ἐκείνη πρὸς ἀλλήλους ποιῶμεν, ἢ πρὸς
ἐμῆς ὁ οὐκ αἰσθητικῶν Πατήρ ἐπέλεξε. Μεταθῶμεν
φιλανθρωπίας οὐ καλλῆς τυθόμενος φιλανθρωπίας·
μη καίσης ἀσυμπαιθῶς τὰ στυλάσσομεν ὁ μὴ μόνον
συμπαιθῶς ἢ ἔχθρας ἔξωμένους, ἀλλὰ καὶ ἐκ-
είνην πετυχητικῆς συμπαιθῶς ἐν τῶ παρερῶν Υἱοῦ
πρὸς φιλανθρωπῶν δεσπότην λαθεῖν· μὴ κατεπαρ-
θῆς ὁ τέρην τῶν ἑλλων ὑπερτίρην λαθεῖν. Μὴ
ὄφελων οἷς παρα Θεοῦ κλέον εἰληφῶς κλέον αἰδι-
οθεῖ, οὐ δὲ ἐκεί μῆλλον εἰρηγείας πετύχεται, διὰ
τούτων ἔξωθῆς. Μιμνήσθε τὸν ἐξ ἀκείρου ἔξωθῶς
καταθεθῶμεν, ἵνα τὴν τῶν ἰδοθῶν τιμῶν· μὴ τὴν
ἐξ' ἢ περῶν ἢ οὐ τοῖς ἀσθενεστῶν; ὑπόθεσιν,
ἀφορμῆν κατῶν τοῦ κατ' ἐκείνων προσηκίωσμοῦ·
μιμνήσθε τὴν τῶν συμπαιθῶν, Ὅς οὐχ ἀρετῶν
ἐπὶ τῶν ἀρετῶν τὸ εἶναι ἱεῶ Θεῶ, ἐκείνων τῶν
ἵνα οὐ μεταθῶ συμπαιθῶς. Μὴ τῶν εἰς ἐμῆς ἔξωθῶν
ἀπαρῶν τῶν γινώμεθα λογικῆς, εἰ ἀπείρην ὄσον
ἀρετῶν, ἵνα μὴ ἀπαρῶν τῶν ἀρετῶν ἀπείρην
εἰσπαιθῶμεν. Τὸν ἀγαθὸν δεσπότην, ἀλλὰ μὴ τὸν
πονηρὸν θεῶν ζηλώσομεν· ἐς τὴν πρὸς αὐτὸν τῶ
δεσπότην γινώμεν οὐ μιμνήσμενος ἐν τῆ πρὸς τὸν
οὐδὲ τῶν συμπαιθῶν, τὸν ἑλλων ἀσπῶν ὄφθῶν
ἐκείνη· καὶ ἐκεί ἀπαρῶν τῶν ἐκείνη τῶν ἀρετῶν
ἐκείνη τῶν ἀρετῶν αὐτῶ, τῶν καὶ αὐτῶ εἰ-
επῶν τῶν ἀρετῶν. Μὴ μιμνήσσομεν τὸν πονηρὸν
ὑπόθετῶν, ἵνα μὴ εἰς ἀνάγκην ὄφθῶς κατασῶμεν
εἰσπαιθῶν. Ἀρετῶ γὰρ, φτεῖν ὁ χαριστῶν ἡμῖν
ἐν τῶ αὐτῶ αἵματι, καὶ ἀρετῶν τῶν ὄφθῶν· καὶ
γνήσθε οὐκ αἰσθητικῶς ὡς παρ' καὶ ὁ Πατήρ ὄφθῶν ὁ
οὐκ αἰσθητικῶν ἀρετῶν. ὄφθῶν τῶν καὶ τὸν
ἵνα οὐ ἀρετῶν κενήσονται. Ἐπερῶ τῶν γινώμεν· οὐκ
αἰσθητικῶν ἐξ' οἷς ὄφθῶν τῶν ὄφθῶν οὐ τῆ αὐτῶ ὄφθῶν
οὐκ αἰσθητικῶν καλλῆς οὐκ ὄφθῶν ἀρετῶν ἀρετῶν
ἀρετῶν. Μῆλλον δὲ ὄσον αὐτῶ οὐ καλλῆς ἔξωθῶν
συμπαιθῶς, εἰ γὰρ τῶ αὐτῶ αὐτῶ τῶν ἀρετῶν

²² Phil. ii 6. ²³ Luc. vi, 37.

τοῦ βίου τῆ ἄλμῃ, τοσοῦτον συμπαιθείας ἐτέροις Α et qui bysso amiciebatur, testantur. Ita nos ipsos μεταδός· μὴ παρίδης, μηδὲ καταφρονήσης τῆς σοι ομοτίμου ἐρβριμένης εἰκόνας. Εἰκὼν ἐστὶ καὶ οὗτός σοι παραπλησίως Θεοῦ, εἰ καὶ ὁ μὲν ἐν ὑπαίθρῳ ἐρβρίπται, σὺ δὲ ἐν θαλάμοις πολυωρεῖ. Καὶ ἰσως γε ὁμοιότερον τὸ τοῦ ἀρχετύπου κάλλος ἔχουσα. Καὶ τοῦ λόγου μαρτύριον ὁ γυμνὸς Λάζαρος, καὶ ὁ τὴν βύσσον ἐνδεδυσκόμενος. Οὕτω διασωσώμεθα τὴν πρὸς τὸν Πατέρα οικειότητα. Τοιοῦτοις χαρακτηῖροι διαμορφώσαντες ἑαυτοὺς, μὴ φευσώμεθα τὴν υἰότητα. Οὕτω τοὺς ἀδελφοὺς ἡμᾶς προσλαβόμενον καὶ ἀποκαταλλάξαντα Υἱὸν θεραπεύσωμεν· οὕτω τὴν κεκομικότητα τῆς καταλλαγῆς τὸ ἐχέγγυον Παράκλητον τιμήσωμεν, τῆ ἑαυτῶν τιμῆ καὶ θεραπείᾳ καὶ σωτηρίᾳ, δι' ἣν ἅπαντα οἰκονομεῖται καὶ πράττεται.

Ἄλλ', ὡ σύνθρονε τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Λόγῳ Παράκλητε, τοσοῦτον μὲν τὴν σὴν ἐπιδημίαν τιμῶν ὁ λόγος· ἐχέτω. Σὺ δ' ἡμῖν τῷ σῷ ἡγεμονικῷ τὸν ἡγεμόνα νοῦν στηρίζεις, μηδὲ τὴν ὑπὸ σοῦ ἀπεληλαμένην σκοτόμαιναν ἐφῆς αὐτοῦ καταχεῖσθαι, μηδὲ τὴν ἐνέργειαν σφάλλειν ἐν παντὶ μὲν κατὰ τὸν βίον ἐπιχειρήματι, μάλιστα δὲ ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς κοσμικῆς οὐκράτου, ἣν ἡμῖν ἐνεχείρισας. Ὡ νοῦ, καὶ σοφία, καὶ Πνεῦμα πανάγιον, ἡ μία φύσις, ἡ ἀτμητος βασιλεία, ἥς τὸ κράτος αἰώνιον, δίδου πρὸς τὸν ὄγκον τῶν ἐγχειρισθέντων καὶ τῶν ἐπινοιῶν τὴν ἀντιληψιν, ἔγων σὺν ἡμῖν καὶ διέπων ὧν τὴν ἐπιστάσαν ἐπέτρεψας, ἵνα δεξιῶς ὄψ' ἡμῶν ὁ σὸς περιούσιος λαὸς ἐπιτροπευόμενος, καὶ τῶν ἐνταῦθα συμπιπτόντων σκαιῶν μὴ πειρῶν τῶν πραγμάτων, καὶ τῆς ἐκείθεν μετάσχοι τῶν δεξιῶν ἀπολαύσεως, ἥς ἀπολαύσαιμεν ἅπαντες τῆ σῆ χάριτι· καὶ χρηστότητι, κάκει τὴν σὴν

ΛΟΓΟΣ ΙΔ'.

Ὁμιλία εἰς τὴν κοίμησιν τῆς παναγίας Θεοτόκου καὶ ἀσιπαρθέτου Μαρίας· ὅτε ἀπὸ τῶν ἐπιγείων καὶ ἐπικήρων, ἐν ταῖς φαινοτάταις καὶ ἀκηρότοις λήξεσι τῶν οὐρανῶν μετέστη. Μηνὸς Αὐγούστου ιε'.

(COMBER. Anctar. col. 1734.)

Μητρὸς Θεοῦ ἑορτὴν τιμῶμεν. Ποία γλῶσσα τὴν τιμὴν ἐξιῶσει, πρὸς τὴν ἀξίαν οὐκ ἐνδέουσα τῆς εὐφημουμένης; Δεσποτική καὶ νῦν ἐκτελεῖται πανηγυρίς· ἡ γὰρ πάντων δεσπόζουσα χορηγεῖ τὴν ὑπόθεσιν. Τίς λόγος τῷ μεγέθει ταύτης συνεκταθήσεται; Εἰ γὰρ καὶ ἐπ' ἄλλων, δι' ἀρετὴν εὐδοκίμων, ὧν ἡ ἀξία, τοσοῦτον ἔχει τὸ ἔλαττον, ὅσον εἰκὸς Δεσπότη ἠλαττώσθαι δοῦλον, ὅμως ἡ τοῦ λόγου εὐφημία κατόπιν ἐρχεται, τί χρὴ τοῦτον παθεῖν, τῆ τῶν ἀρετῶν ἀκρότητι προσιόντα; Πλὴν εἰ καὶ μὴ ἐλπεις, ὅσον ἄξιον, ὑπηχῆσαι, ἀλλ' ἡμεῖς γε παρέχομεν ἑαυτοὺς εἰς τιμὴν, τῆς δι' ἣν ἑορτάζειν ἡξιώμεθα λελυτρωμένοι τῆς ἀνεόρτου κατηφείας καὶ σκυθρωπότητος· παρέξει δὲ τὸν λόγον, ὅποσον καὶ ἡλικίον ἀν βούληται, ὁ χρηματίζουσα ταύτης Υἱὸς εὐδοκῆσας Λόγος. Ἄλλὰ τί τὸ ταλούμενον; Τί δὲ πανηγυρίζομεν; habente, tristitia. Præbebit vero, suggeretque orationem, qualem quantamque voluerit, Verbum, cui placuit, ac visum est ut ejus Filius esset. At, quæ est festi hujus celebritas? Quid conventu hoc publice celebramus?

Ἡ πρόην ἐκδημοῦσα τῶν ὄρων τῆς φύσεως ἐν τῷ κρεῖττον ἢ κατὰ βούλημα κύειν τῆς φύσεως, νῦν καθὼς ὁ ἐκείνης βούλεται νόμος, τῆς ἐνύλου ζωῆς, ἀκδημει πρὸς τὴν ἀύλον. Τῆς μόνης κρηματωμένης,

oonformantes, affinitatem cum Patre servemus, nec a filiorum dignitate desiciamus unquam. Reconciliatori Filio, et nos tanquam fratres excipienti, tunc, ut par est, famulabimur: tunc Pæraclitum reconciliationis pignus deferentem colemus, non sine honore nostro, ac salute, propter quam omnia peracta sunt.

Atque hæc, o consubstantialis Patri et Filio Pæraclite, in adventus tui honorem dicta sint. Tu autem intellectum nostrum ductu tuo rege, et confirma; tenebris a te olim disjectis illum circumfundi nunquam permittas, nec in iis, quæ in dies agit, aberrare; præcipue vero in mundanæ navis, quam nobis commisisti, regimine. O mens, o sapientia, o sancte Spiritus, natura una, regnum indivisibile, cujus potentia indeficiens est, mentis vim largire pro rerum mole, eosque, quorum nobis curam tradidisti, nobiscum rege; ut populus tuus per nos directus cum adversa, quæ hic eveniunt, declinet, tum ad cœlestem felicitatem perveniat, quam utinam consequamur omnes gratia et benignitate tua, ut illic supremam divinitatem tuam laudibus perenniter cumulemus.

δοξάζοντες θεαρχίαν εἰς τοὺς αἰῶνας.

ORATIO XIV.

Homilia in sacrosanctæ Deiparæ, semperque virginis Mariæ obdormitionem: quando e terrenis caducisque, in illustrissimas et immortales cœlorum sedes translata est. Augusti mensis 15.

Dei Matris festum diem honoramus. At quæ qualisve lingua, illius quæ celebratur honorem, pro ipsius dignitate ac meritis exæquabit? Et vero jam quoque Dominica dies, ac solemnitas ægitur. Quæ etenim omnium Domina est, in præsentī argumentum suppeditat. Quænam oratio sua magnitudine ac granditate illius par erit magnitudini ac granditati? Etenim si in aliis ob virtutem illustribus, probatisque personis, quorum dignitas et præstantia tanto est minor, quanto servus Domino est inferior; quid ei necessum est evenire, qui ad omnium virtutum culmen accedit? Cæterum licet dignitatis tantæ dicendo adæquandæ, nulla spes suppetat, nihilominus ejus nos honori decantando impendamus, cujus beneficio hunc festum diem obimus, liberati a non festa, nihilque jucunditatis

Quæ pridem naturæ terminos meliori quam pro naturæ ratione conceptu excessisset, nunc quemadmodum naturæ ejusdem lex exigit, a materiali ac mortali in corpore vita ad immaterialem ac

τῷ πλούτῳ τῆς οικείας θεότητος διακρίνοντα μεγα-
λώνει. Ταῦτα μὲν ὁ ἄνω κόσμος ἔχει πραγματευό-
μενα.

partu, impensiori gaudio fruitur : prolemque infinita majestate clarum, quam prius carne pauperem effectam suspiciens magnificabat ; in suæ deitatis opulentia spectatissimam magnificat ac deprædicat. Atque hæc quidem superior ille mundus agitat.

Φέρε δὴ ἡμεῖς ὁ κάτω κόσμος, ὧν ἀπάρασσα οὐ
συναπῆρε τὴν εὐεργεσίαν, ἀφ' ὧσιν δὲ περιέπει
τῆς προστασίας τῆ πέριρυι, τὰ ἡμῖν ἐπιβάλλοντα
συντελῶμεν, καὶ τὴν μετάθεσιν τῆς Παρθένου τιμῶ-
μεν· καὶ πρὸς τὰ ὑπερκόσμια χωρούσης αὐτῆς προ-
πομπεύομεν, ὡς οὐδὲν ἐστὶν ὑπερκοσμῶς· καὶ τῆς
βαρυνούσης, καὶ κατασπώσης ὕλης, ἐφ' ὅσον αἶρει
τὸ πνεῦμα, μετατιθέμενοι, καὶ τοῖς ἀλλοῖς συνεπαι-
ρόμενοι. Τίσιν οὖν πομπικαῖς εὐφημίαις χρῆσώμεθα ;
Καὶ πῶς κατὰ τρόπον προσνεχθήσεται ἡ τιμὴ ; Ἡ
καλῶμεν ἐκ τῶν ὑψίστων κορυφαίους, καὶ μέγιστα
τὸν τῆς τιμωμένης βασιλέα προπάτορα· καὶ παρ'
αὐτῶν πυθόμενοι, οἳ οὗτοι καταρτίζουσι τὴν ἱερο-
λογίαν, κατὰ τρόπον ἐκείνων ἀποδῶμεν τὸν ἔπαινον ;
Οἶμαι δὴ αὐτοὺς, οἳς πρόσθεν ἀνύμουν, τούτοις καὶ
ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑμνοῦντας προσάγειν τὴν εὐφη-
μίαν· ἐπεὶ μηδ' ἦν ἐκ τῶν ἡμετέρων τὰ τότε ἡχοῦ-
μενα, κἄν ἐν τοῖς ἡμετέροις ἐκρούετο· ἀλλ' οὐρα-
νόθεν ὑπήχουν οἱ ἄδοντες. Εἰκόσ οὖν καὶ σήμερον
αὐτοὺς ἐκείναις ταῖς προλαβοῦσαις φθογαῖς, ὅτε δὴ
οὐρανίαις τὴν θεομήτορα τιμῆν παραγενομένην ἐν
οὐρανοῖς, ἃς καὶ ἡμῖν παραληπτέον. Ἐξῆσσι γάρ,
καὶ οὐδεὶς κίνδυνος εἰς τὴν αὐτὴν χρεῖαν ταύτας
παραλαμβάνειν. Ἀλλὰ μικρὸν ὁ λόγος παρῆρσι-
ζέσθω, καὶ μὴ μόνον τοῦτο, τὴν εὐφημίαν, καθά-
περ οὐδὲν ἄλλο θαρβεῖν, ἐπόμμενος πληρούτω, ἀλλὰ
καὶ αὐτῇ προσῶν τῇ εὐφημουμένην προσομιλεῖω.

acclamationem, ac si nullum aliud præconiorum
adiens, quæ præconio celebratur, cum illa cominus agat.

Τί σοι ὁ τὰ μεγαλεῖα ποιήσας μέγας Υἱός, ὑπερ-
ευλογημένη σήμερον ποιεῖ ; Τί γίνεται ; Τί τὸ ὀρώ-
μενον ; Ἡ τὴν κινωτόν σε τοῦ ἀγιάσματος· τὸν
εὐπρεπῆ νυμφῶνα· τὸν θεϊότατον θρόνον εἰς τὸ
θεῖον ἑαυτοῦ ἀνάκτορον μετατίθει· τὴν ἐξ ἧς λαδῶν
τὴν σαρκίνην στολὴν μετ' ἀνθρώπων ἐπολιτεύσατο,
ἐν ὑψίστοις φέρεῖ συνδιατρίβειν τῶν σαρκίνων ἀνα-
λαμβάνων· καὶ σοι πάρεσι λειτουργοῦντες, πᾶσα ἡ
ἐκείνῳ λειτουργοῦσα τάξις· ἀγγέλων δῆμοι· προ-
φητῶν χοροὶ· οἱ ὠραῖοι τοῦ σοῦ ὠραίου Παιδὸς
μαθηταί· τὰ τῶν καλλινίκων μαρτύρων συστήματα·
ἅπαντα παρθένος ψυχῆ, καὶ πρὸς τὴν νυμφικὴν ἀπό-
λεκτος παστὰδα σοῦ τοῦ τῆς παρθενίας ἀγάλματος
προλασιν ἐν εὐφροσύνῃ. Ἐπειδὴ γάρ ἐχρῆν ἀνασχού-
σαν θνητῆς γεωργίας ἀκολουθῶσα σε τῇ βλάστῃ πρὸς
τὰ θεῖα συγκομισθῆναι ταμεῖα, λειτουργεῖς νόμφ
θητῶν, καὶ ὀμιλεῖς, ὧ τοῦ ἡλίου φαινόστερα, τῷ
σκυθρωπῷ προσῶντι θανάτῳ· πλὴν τῆς ἀρρήτου
φαιδρότητος ἡ παρουσία, οὐδὲν συγχωρεῖ τῇ δκυ-
θροσπότητι ἐνοχλεῖν· χειρῶν μὲν ἐκείνων, αἷς πάντα
συνέχεται, τὴν πανάμωμον δεχομένων ψυχῆν· τοῦ
καθαροῦ, καὶ ἀσπίλου σώματος ἐν καθαρωτάτοις

A gloria magnificatum, suamque amplitudinem ac
majestatem intelligens, quod tanti Filii exstiterit
mater, beatam se ab immaculatissimo gratulans

partu, impensiori gaudio fruitur : prolemque infinita majestate clarum, quam prius carne pauperem effectam suspiciens magnificabat ; in suæ deitatis opulentia spectatissimam magnificat ac deprædicat. Atque hæc quidem superior ille mundus agitat.

Age et nos mundus inferior, a quibus, quamvis discesserit, haud tamen beneficentiam abstulit ; quin ab alto, sui patrocini alis fovet ; quod nostri muneris est, præstemus, ac Virginis translationem honore prosequamur : cælorumque sublimia transcendentem, pro virili nostra, quantoque ornatu possumus, deducamus, atque a gravi ac detrahente materia, quantum atollit spiritus, translati, cum spiritibus cœlitibus in altum subvehamur. Quibus autem acclamationibus triumphum prosequemur, quæve ratione honorem debitum offeremus ? An ex altissima cælorum regione coryphæos advocabimus, ac maxime illius, quæ in laudis argumentum proponitur, avum Regem ? atque ubi ab eis audierimus, quibus ipsi modis elogia concinnent aptentque, illorum nos more laudum præconia reddemus ? Arbitror equidem ipsos, quibus prius celebrabant, iisdem encomiorum generibus, etiamnum uti : nam neque nostratia erant, quæ tunc personabant, tametsi inter nostrates psallerentur : sed ii, cœlitus instincti ac impulsivi canebant. Fas itaque est, ac rationi consentaneum, ut iisdem hodierna luce, pristinis illis laudum concentibus, ceu cœlestibus, Dei Matris in celos adventum honorent : quos et nobis usurpari oportet. Licet enim, nec ullum est periculum ut ejusmodi usurpemus landes. Verum oratio paululum sit liberior ; nec solum faustam illam exemplum sequi ausit, usurpet ; verum etiam ipsam

Quid vero is, qui magna tibi magnus Filius fecit^{24.1}, o ter benedicta, tibi hodie facit ? Quidnam rerum evenit ? Quid istud quod cernimus ? Sane arcam te sanctificationis, honestissimum thalamum, divinisimum thronum in divinum suum transfert templum : eam, ex qua carne sumpta inter homines versatus est, ad sublimia cœli transfert, ex hoc mortali statu eductam ; tibi que omnis ordo illi ministrantium satellitio adest : angelorum turmæ, prophetarum chori, speciosum discipulorum agmen speciosi Filii tui, insignium victorum martyrum exercitus, omnes animæ virgines, Sponsique thalamo destinata cohors, tibi, quæ virginitatis imago, vivumque simulacrum existas, in exultatione obsequio præit. Quoniam enim te mortalitatis messe succisam, consequenter una cum germine in divina horrea ferri oportebat, mortalium legi obsequeris, ac cum tristi ac atra morte, tu sole illustrior, congrederis, quanquam ineffabilis claritatis præsentia, nihil mortis illam severitudinem, molestam esse sinit : cum illæ quidem manus, quibus omnia continentur, intemeratissimam susciperent animam ;

^{24.1} Luc. 1, 49.

mundum autem ac immaculatum corpus, in purissima loca transferretur. Quod Deum carne indutum gestasses, Dei ipsa manibus gestaris, ubi exuisses carnem. Maternum obsequium tuo, sine Patre, Filio detuleras, cum ille mundum ingrederetur: nunc mundum ipsa egrediens, ejus vicissim obsequio foveris, omni cœlitum choro, ac tripudio præeunte, moreque supplicantium honorem habente: quemadmodum et prius, haud ita pridem ex Annæ utero in lucem suscepta, virgineo agmine, supplicantium ritu, in unum coacto honorabaris. Verum tunc, aliud quiddam erat, quod flebat, aliaque ratione corpore præsentem, virgines corporibus amictæ stipabant, ac deducebant; apte nimirum et consentaneos corpori. Nunc vero, cum excesseris corpore, virginum animæ corporeis vinculis exsolutæ, longe honorificentius deducunt.

Verum quid ais, o sacratissimo deductionis hujus coryphæe, qui et tunc velut cognatus, quanquam longo morabaris a sæculi via, in filix tamen honorem pariter occurristi, ac spirituum more, cum iis qui materia constant, diem festum lætus agitabas: nunc autem maxime, illi congruentissime statui, in quo versaris, ea cernens quæ peraguntur, filix honorem celebras, ac gratularis, gloriamque omnium oculis expositam perspicue laudibus extollis. Haud vero jam intra carnis velum contemplans deprædicas, quod tunc in laudes effusus præstabas, propiusque contextam in simbriis aureis³ stolam considerans; summa tamen voluptate ob filix decorem perfunderis, universoque sacratissimo choro signum laudationis inchoandæ edis. An dignaberis ut et nostro choro adveniens, laudis nobis ac prædicationis modum ordinemque præscribas, adjuvesque alacritatem eorum qui filix tuæ, quasi munus festo competens; orationem offerre cogitant? An abnuos neque adduceres, ut qui jam immortales sedes incolis, ad nos descendas, quibus istæ mortalitatis sedes obtigerunt, et quos fata his locis debita exercent? Haud enim vero recusat; adest, ac opus aggreditur, operamque suam nobiscum jungit, nihil moleste ferens, ut ejus nos vocibus ac oraculis abutamur oratione conficienda: quibus tanquam oppositissimis, capitis loco addemus verbum gaudii plenissimum, quod integerrimus ille pronubus usurpavit, sicque communi studio Virgini præconia contexemus. Dicamus igitur ei, vel potius totius chori ductor ac auspex dicat: Ave, arca, per quam Deus, reparando per te a lapsu manuum suarum signento⁴ (ob cujus ruinam intus visceribusangebatur), ac cum ea ratione erexisset, requiescens, in suam surrexit requiem. Ave, mons pinguis⁵, cujus pinguedinem videns naturæ cultor et esator, ex te omnium bonorum abundantiam nobis produxit. Ave, per quam ex mortalibus humilis supra æternum thronum⁶, æternum regnaturus Rex collocatur. Ave, quam compluens vitæ pluvia⁷, universos fines terræ, cum ex lethali siccitate in

Α μεθισταμένου χωρίου. Ὅτι ἐδάτασας Θεὸν σάρκα ἡμψιεσμένον, βασιλέῃ Θεοῦ καλῆμαις ἀπαμφιασμένη τὴν σάρκα. Προζενήνοχας δορυφορίαν μητρικὴν πρὸς κόσμον εἰσιόντι τῷ ἀπάτορι σου Υἱῷ· ἀντιδορυφορῆ κόσμου ἐξιοῦσα, πάτης τῆς περὶ αὐτὸν χροστασίας προπορευομένης, καὶ τῆ λιτανεία τιμώσης, ὡσπερ καὶ πρόσθεν ἐθίμῃ λιτανευομένη ἔρτι τῶν τῆς Ἄννης λαγόνων εἰς βίον προκύπτουσα. Ἄλλὰ τότε μὲν ἄλλο τὸ γινόμενον, καὶ ἄλλως ἐλιτάνευον παρούσαν ἐν σώματι, μετὰ σώματος τιμῶσαι παρθένοι, καὶ τῷ καιρῷ συμβαίνοντα προπομπεύουσαι· νῦν δ' ἐκδημούσης, ἐκδημοὶ τῆς σαρκίνης πάτης, αἱ παρθένων ψυχὰι, ἐντιμωτέραν ποιούσαι τὴν προπομπήν.

Ἄλλὰ τί φῆς, ὦ τῆς ἱερωτάτης προπομπῆς κορυφαίε, ὅς καὶ τότε οἶα δὴ συγγενῆς, εἰ καὶ ὀδοῦ τῆς ἐν βίῳ πόρῳ διέτριβες, ὁμῶς εἰς τιμὴν συνέντευχες τῆς θυγατρὸς, καὶ ἄλλως συνεπανηγύριζες τοῖς ἐνύλοις. Καὶ νῦν μάλιστα οἰκείως τῆς ἐχούσης σε καταστάσεως ὁρῶν τὰ γινόμενα, συγκροτεῖς τῆ θυγατρὶ τὴν τιμὴν, καὶ τὴν δόξαν ὁρωμένην προφανῶς ἐπαινεῖς. Ἄλλ' οὐκ ἔσωθεν αὐτὴν τοῦ παραπετάσματος σαρκὸς οὔσαν θεωρῶν ἀνυμνεῖς, ὡσπερ τότε ἐπολεῖς ὑμῶν, καὶ τὴν ἐν τοῖς χρυσοῖς τῶν ἀρετῶν κροσσωτοῖς ἐξυφασμένην στολὴν ἐγγύθεν κατανοῶν, ὑπερηδύνη μὲν τῆ εὐπρεπείᾳ τῆς θυγατρὸς, προαναφωνεῖς δὲ τῆ ἱερωτάτη χορείᾳ τὸ ἐνδύσιμον. Ἄρ' ἔστιν, ὅπως καὶ ἡμῖν ἀξιώσεις παρελθῶν διατάξαι τὴν εὐφημίαν, καὶ συναπλήψῃ τῆς προθυμίας, βουλομένοις τῆ θυγατρὶ ὡσπερ τι δῶρον ἐόρτιον προσενηγοῦναι τὸν λόγον; Ἡ παραιτήση, καὶ οὐκ ἐθέλεις αὐτὸς ταῖς ἀκηράτοις ἐνδιατρίβων λήξει πρὸς ἡμᾶς κατιέναι, οὐς αἱ κάτω περιφέρουσι κῆρες; Ἄλλ' οὐ μόνον παραιτεῖται· πάρασι δὲ, καὶ συμμέτχει τοῦ πράγματος, καὶ συγκατασκευάζει τὸ ἔργον, οὐδὲν τι νεμεσῶν, τοῖς ἐκείνου φθέγμασιν ἀποχρωμένοις ἡμῖν, εἰς τὴν τοῦ λόγου κατασκευὴν· οἷς οὔσι προσφορωτάτοις κεφαλὴν ἐπιθέντες τὴν τοῦ καλοῦ νυμφευτοῦ φωνὴν τῆς χαρῆς, κοινῇ τῆ παρθένῳ ποιῶμεν τὸν ἔπαινον. Εἴπωμεν τοίνυν αὐτῇ· μᾶλλον δ' ὁ ταῦτα προανυμνήσας λεγέτω· Καίρε, ἡ κιθαρὸς, δι' ἧς ὁ Θεὸς ἐν τῷ διὰ σοῦ ἀνεσθησῆαι τὸ πλάσμα τοῦ πτώματος, ἐφ' ᾧ κειμένῃ τὰ τῆς στοργῆς ἐτρύχετο σπλάγγνα, κἀντεῦθεν ἀνεστηκῶτος ἀναπαυσάμενος, εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἀνέστη ἀνάπαυσιν. Καίρε, τὸ πολὺν ὄρος, οὗ τὴν πίστιντα κατιδὼν ὁ τῆς φύσεως γεωργός, ἐκ σοῦ ἡμῖν ἐπ' ὠργησε τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν. Καίρε, δι' ἧς ὀσφύος ἑστητῆς ἐπὶ τὸν αἰώνιον θρόνον αἰωνίως καθίσων, ἐνίδρυται Βασιλεὺς. Καίρε, ἐν ἧ ὕσας ὁ τῆς ζωῆς ὑπέτος, αὐχμῷ κινδυνεύοντα θανάτου τὰ πέρατα διεσώσατο. Καίρε, ὁ δεξιώτατος τόμος τῆς τοῦ Θεοῦ Λόγου γραφῆς (ἐπισυνήφθω γὰρ τοῖς προπατορικοῖς ἱερολογήμασι, καὶ ἂ, ἐπ' αὐτῷ πνεύματι χιλίων ἑτέρων ἱερολογήθη, τῆ αὐτῆ προσαναρμόζοντα χορείᾳ), δι' οὗ τετρακωμένοις ἡμῖν τῷ

³ Psal. XLIV, 14 ⁴ Psal. CXXXI, 8. ⁵ Psal. LXVII, 16. ⁶ Psal. CXXXI, 11. ⁷ Psal. LXXI, 6

βαρεῖ τῆς δουλείας ζυγῷ, ἀναφαίρετος ἐγράφη ἐλευθερία. Χαῖρε, Πάβδος, ἐξ ἧς τοῦ ζωηροῦ ἄνθους τῆς εὐλογίας ἐξανθηκότος, ἡ φθοροποιὸς ἀπεφθάρη κατάρρα. Χαῖρε, ἡ τὸν ἀστεκτον ἄνθρακα περιχοῦσα λαβίς, δι' οὗ τῆς ῥυπαρῆς ἀμαρτίας, ἐν τῇ χειλέων προσψαύσει ἐκκαθαίρομεθα. Χαῖρε, ἡ τὸν καινῶς καὶ ὑπερφυῶς γεωργηθέντα ἔρπον φέρουσα τράπεζα· οὐ τραφέντες οἱ τῇ γεωργίᾳ τῆς ἀκάνθης λιμῷ ἀπολλύμενοι, τοῦ κινδύνου διασεσώσμεθα. Χαῖρε, πύλη, ἡ μόνῃ τῷ Βασιλεῖ, εἰς τὴν εἰσοδὸν τῆς καθ' ἡμᾶς ἀφωρισμένη ζωοπλαστίας, τῶν κλειθρῶν σοι τῆς σεπτῆς παρθενίας ἀκινήτων μεμενηκότων. Χαῖρε, σκαλάτιον, ἐξ οὗ ἐν ταπεινῷ σχήματι προεληλυθὸς ὁ Βασιλεὺς, καὶ τὸν ἀνηρημένον τὸ καθ' ἡμῶν κρᾶτος θάνατον ἀνελών, τὸ τῆς ἐκείνου τυραννίδος ὄδνηρον, καὶ ἐπίπνον, εἰς ἀνάπαυσιν ἡμῶν· ἢ καὶ αὐτὴ σήμερον προσομιλοῦσα, πρὸς τὴν διὰ σοῦ κεχορηγημένην διαβαίνεις ἀθανασίαν.

gressus Rex, erectam contra nos mortis potentiam tyrannidem, in requiem commutavit : ad quam tu per te mundo concessam, proveheris.

Πολλοὶ θυγατέρες ἐποίησαν δύναμιν (προσεκίσθω καὶ τοῦτο τοῖς ἐγκωμοῖς τὸ μέρος, ἐπαίπερ οὐδαμῇ ἐτέρωθι συμβαίνει τῶν ῥημάτων τὸ ἀληθές), πολλοὶ ἐκτήσαντο πλοῦτον· κρατεῖ δ' ἀπάντων, ἡ παρὰ πάντας ὑπερδεδοξαμένη. Οὐκ οὐκ ἐν τῷ κάλλει αὐτῆς ψευδομένη ἀρέσκεια. Διὰ τοῦτο καταστάς εἰς ἀρέσκειαν αὐτῆς ὁ Θεὸς, ἐκ πασῶν γενεῶν μητέρα ἐκλέγεται· καὶ τῶν ἐκείνης αἱμάτων μορφοποιούμενος, εἰς τὸ ἀρχαῖον τὴν διαβρῦεισαν τοῦ πλάσματος ἀνακαινίζει μορφήν. Τῷ ὄντι μόνῃ ἐν γυναιξίν εὐλογημένη, ἡ μόνῃ τῇ προμήτορι, καὶ τοῖς ἐξ αὐτῆς βοηθήσασα· τῇ μὲν, οἷς διπλῆν οὖσαν τὴν καθύφειαν, ἑαυτῇ, καὶ τοῖς τέκνοις λυμηναιμένη, διελύσατο· τοῖς δὲ δι' ὧν τοὺς τε κατόχους ὄντας τῷ κακῷ, ἀπελυτρώσατο· καὶ τοὺς μετὰ ταῦτα οὐκ εἴασε κατασχεθῆναι τῇ συμφορᾷ· οὐκ ἔτι κεχωρηκυίας ἐπὶ τὸ πρόσθεν τῆς πρώτης τὸ πλάσμα καταναμομένης ἀρεῆς· ἀλλ' εἰς ἀνάρρουν στραφέντος τοῦ κακοῦ ρεύματος, ἐπιστάσης τῆς εὐλογημένης· οὐδ' ἔτι κρατουμένων ἀνθρώπων ἐν τοῖς ἀφύκτοις τοῦ θανάτου λίνοις, ἀλλὰ χρωμένων αὐτῷ διαβατηρίῳ πρὸς τὴν ζωὴν, τοῦτο δὲ τὸ ἐπὶ τῇ εὐλογημένῃ ἀρτίως πανηγυριζόμενον· ἦν διὰ θανάτου πρὸς ἑαυτὸν διαθιδάξων ὁ Βασιλεὺς, καὶ Υἱὸς, τῆς ἰδίας δόξης τῇ μετοχῇ, παρὰ πάντων κτίσιν ἐνδοξοτέραν δεικνύει· ἀντιστηκῶν οὕτω τὴν ἐξ αὐτῆς μετοχὴν, ἢ παραπλησίως ἡμῖν ἐμορφώθη, ὁ τοῦ Πατρὸς ἀναλλοίωτος χαρακτήρ· σαρκὸς καὶ αἵματος ἡμῖν παραπλησίως μετεσχηκῶς· καὶ μητρικῆς θεραπείας, τῇ πρὸς αὐτὸν παρῆρησι, καὶ τῇ ἐγγύτητι ἀντιθεραπεύων· δι' ἣν, ὡς μὴ βγαίεσα κόσμου, μηδ' ἀφ' ἡμῶν μακρυνθεῖσα, οὐκ ἐζημίωσε τὸν κόσμον τῆς ἰδίας ὀμιλίας· ἀλλ' ὧν ἐπ' ὠφέλειαν κοινῇ τῆς εἰς βίον εἰσόδου μετέλαχε, τούτων, καὶ παροδεύσασα, κοινήν ἐργάζεται διηνεκῶς τὴν ὠφέλειαν. Συνδιατρέχει καὶ ἔτι περινοσοῦσα, τοῖς κάτω· μᾶλλον δὲ νῦν πανταχοῦ φθάσει ὁ ἔμφυ-

A periculum venissent, incolumes servavit. Ave, elegantissimus Dei Verbi scriptura: tomus 7 (addamus enim avitis, ac Davidicis elogiis alia, eodem spiritu a prophetis aliis fusa ac decantata, nec a presentis choro aliena) per quem, cum gravi servitutis jugo tereremur, inviolabilis nobis libertas scripta est. Ave, Virga, ex qua, cum tanquam vitalis flos, benedictio effluisset, mox maledictio, interitus effectrix, interiit. Ave, foreeps, carbonem illum importabilem complexa, quo a peccati sordibus, labiorum contactu emundamur. Ave, mensa, quæ panem illum novo ac naturæ inaudit modo confectum gestas; quo sustentati, qui spinarum messe proventuque, fame encabamur, ex tanto discrimine evasimus. Ave, porta, quæ soli Regi ingressuro ad nobis similem induendum naturam destinata est, claustris venerandæ tuæ virginitatis immotis. Ave, palatium, ex quo humili habitu progressus Rex, erectam contra nos mortis potentiam sustulit: durissimamque ipsius ac molestissimam quoque hodierna die recepta, ad immortalitatem

Multa filia fecerunt virtutem (addatur et hoc reliquis encomiis, quandoquidem nusquam alibi ejus veritas constat) nullæ acquisierunt divitias: at major omnibus est, quæ apud omnes celebratur. Haudquaquam fallax ejus pulchritudinis gratia: quamobrem Deus, ejus specie ac pulchritudine captus, ex omnibus unam hanc sibi matrem delegit; exque ejus sanguinibus humanam assumens formam, figmenti formam quæ difluxerat, in pristinum statum instaurat. Vere sola in mulieribus benedicta, quæ sola primæ parenti, ejusque posteris opem tulit: illi quidem, qua duplicem calamitatem, cujus illa sibi ac filii auctrix fuerat, exsolvit: hos vero, qua a malis, quibus obnoxii tenebantur, redemit; nec est passa ut posteri, in eadem mala denuo incurrent, ut nimirum maledictio, secundum eum cursum, quo humanum depascabatur genus, haud ultra procedat: sed retro actus sit, ac conversus mali impetus, ejus presentia, quæ benedicta existit, ut nec amplius homines inevitabilibus mortis casibus teneantur, sed utantur ea tanquam transitu ad vitam; hoc plane, quod in benedictæ hisce solemnibus, festive recolimus: quam Rex Filiusque, mortis interventu ad se traducens, qua propriæ gloriæ facit participem, majori supra creata omnia, gloria auget: ea ratione vicem rependens ejus ex ipsa participationis, qua Patris immutabilis character, similem nobis formam accepit: more nostro, effectus particeps carnis et sanguinis, proque materna ipsa impensa cura, agendi libertate apud ipsum donata, sibi proximam locans, quo munere, tanquam minime a mundo abscissa aut nobis subducta, nihil mundus ejus ergo consuetudinis jacturæ fecit: nam quibus ut prodesset in hunc mundum venit, iisdem jam quoque in cœlum translata, conducibilia pro-

⁷ Isa. viii, 1. ⁸ Num. xvii, 8. ⁹ Isa. vi, 6. ¹⁰ Ezech. xliv, 1. ¹¹ Prov. xxx, 29.

curare nunquam desinit. Hactenus in terris com-
moratur, nostra circumlustrans : quin magis jam
ubique adest animatum cœlum, omnesque similiter
fovens, beneficentiæ stillas pluit; arenamque vi-
tam nostram, a peccati æstuantibus flammis, ir-
riguam facit. Nunc omnes adit; quippe via faci-
liori, maternoque affectu cognatos invisens, præ-
sto est promptissime ut incommoda depellat; pro
universorum stans salute, pro omnibus immacu-
latissimas extendens manus, quibus universorum
salus vecta est.

Idcirco os omne plenum est laudis, qua ejus
celebrentur magna, atque a cunctis ætatibus
beata prædicatur ¹² : quam etiam prædicationem
jam olim proferri eminus intuens, magnificabat in
exultatione rerum adeo mirabilium effectorem.
Sed, o beatissima, reipsa exhibita sunt verissima
tua illa oracula. Ecce enim omnes nationes præ-
conia tua celebrantes, beatam te acclamant, omni
quidem id tempore; potissimum autem in præ-
senti, quo ad Filium translata ac inseparabil illi
consortio adherens, non cessas in terra positis
opem ferre. Beatam te dicunt omnes fines terræ,
quod res ineffabiles tuo ministerio sint peractæ;
qua nimirum Altissimi brachium, per te suam po-
tentiam notam fecit, cum illud altiori supra ratio-
nem modo ex te carnem sumens, sua humilitate,
tum excelsum illum in superbia dejecit, tum hu-
miles exaltavit. Beatam te dicunt, qui donec exor-
ta esset, tua illa sine semine spica esurientes; ea
exorta, omni abunde bonorum copia recreati sunt.
Habebat quidem antiquus Israel, arcam tui imagi-
nem adjutricem, si quando rebus adversis urgere-
tur et ut quandoque inopiam levaret : verum
erant, quæ gerebantur, reipsa imaginis atque
figuræ, iis longe inferiora, quæ per te præstantur.
Quocirca neque semper opem ab ea impetrabant,
sed tum, cum pio erant in Deum animo, neque a
recta divinorum semita aberrabant, salutem conse-
quebantur. At si quid commisissent, seque reos
culpæ alicujus, divinorum præceptorum transgre-
sione constituissent, non solum nihil auxilii depel-
lendo periculo suppeditabatur; sed et ipsa arca
una cum ipsis periclitabatur ¹³. Quare aliquando
accidit, ut ab alienigenis caperetur, cum populi
scelera grandiora essent, quam quod ea præstare-
tur auxilium, tropæumque adversus gentem, in
manus hostium cederet : atque adeo ipsa captiva
abducitur, etsi illic quoque Deus, ejus consulens
majestati, morbi plaga eos qui cepissent ulcisci-
tur : diique, quos inani illi cultu venerabantur, id
lucris ex tantis illis spoliis reportarunt ut cor-
ruerent, non valentes iis consistere basibus qui-
bus locati erant : in terram, alii, ac commi-
nati, simul atque arca ad illos invecta esset. Ve-
num tuæ haud ita habent; nec tali auxilio novum
populum tuicris ac protegis : quin et prius iis qui

Αχος οὐρανός· ὁμοίως ἅπαντας περιέπουσα, καὶ τῆς
εὐεργεσίας ὄουσα τὰς βανίδας, καὶ λύουσα τὴν
ἀρχμηρὰν τῆς ἡμετέρας ζωῆς κατάστασιν, ἣν ἡ
φλογώδης ἀμαρτία συνίστησι. Νῦν ἐπὶ πάντας διήκει,
ἔτοιμοτέρα οὖσης τῆς κορείας, καὶ συμπαθῶς ἐπι-
σκευπτομένη τοὺς συγγενεῖς, πρὸς τὴν ἀπαλλαγὴν
τῶν ὀχληρῶν, ἔτοιμοτάτη βοήθεια γίνεται, πάντων
ὑπὲρ σωτηρίας ἐστῶσα· πάντων ὑπεραπλοῦσα παν-
αχράντους καλάμας, αἷς ἡ τῶν ὄλων ἐπωχῆσατο
σωτηρία.

Διὰ τοῦτο πλήρες ἅπαν στόμα τῆς αἰνέσεως τῶν
αὐτῆς μεγαλειῶν, καὶ ὑποδέχεται παρὰ πασῶν γενεῶν
τὸν μακαρισμὸν· ὃν καὶ πρὶν θεωμένη πόρρωθεν
προφερόμενον, ἐμεγάλυνεν ἐν ἀγαλλιάσει τῶν θαυ-
μαστῶν μεγαλειῶν τὸν ποιητὴν. Ἄλλὰ παρέστησεν,
ὦ μακαρία, ἐπὶ τῶν πραγμάτων, τὰ σὰ παναληθῆ
ρήματα. Ἴδε γὰρ πᾶσα φυλὴ, τὰς σὰς αἰνέσεις
ποιουμένη, τὸν μακαρισμὸν σοὶ προσάγει· μέλιτα
μὲν ἐν παντὶ καιρῷ· διαφερόντως δ' ἐν τῷ παρόντι·
ἐν ᾧ πρὸς τὸν Υἱὸν μετεσκηνωμένη, καὶ ἀδιδάκτατον
λαχοῦσα τὴν πρὸς αὐτὸν ὀμιλίαν, οὐ λήγεις ἐν γῆ
διαπεραίνουσα τὰς ἀντιλήψεις. Μακαρίζουσι δὲ σε
τὰ πέρατα, διὰ σοῦ πραγμάτων ἀποβῆθαι τὸν πα-
πραγμένων ἐν τῷ, διὰ σοῦ τὸν τοῦ Ἰψίστου βραχίονα,
τὸ οἰκεῖον γνωρίσαι κράτος· ἐκ σοῦ ὑπὲρ λόγον
σωματωθέντος, καὶ τῇ ἑαυτοῦ ταπεινώσει, τὸν μὲν
ὕψηλόν ἐν ὑπερηφανείᾳ καταβεβληκότος· τοὺς δὲ
ταπεινοὺς ἀνυψώσαντος. Μεγαλύνουσι σε, οἱ μέχρι
τοῦ σοῦ ἀσπόρου πεινήσαντες στάχυος· ἐκείνου δὲ
τῇ φυῇ, ἀφθόνως τοῖς ἀγαθοῖς ἐνευρησαντες. Ἦν
μὲν οὖν Ἰσραὴλ τῷ γηραιῷ τῆς σῆς δόξης εἰκὼν,
κιβωτὸς ἐπίκουρος ἐλαττωμένοις, καὶ ζῶ ἐκείνων
ἐνίοτε ἐνδεὲς ἀναπληροῦσα· ἀλλ' ἦν εἰκὼν, ὡς
ἀληθῶς τὰ γινόμενα· καὶ πολλὸ τῶν διὰ σοῦ γινόμε-
νων λειπόμενα. Διὰ τοῦτο οὐ βοήθειας ἀεὶ παρ' αὐτῆς
ἤξιοῦντο· ἀλλ' ὀρθῶς μὲν τὰ πρὸς Θεὸν διακειμένοις,
καὶ μὴ τῆς εὐθείας τῶν θεοπισμάτων τριβῶν ἀπο-
κλινωμένοις, ἀπήντα ἡ ἰσωτηρία. Δίκης δ' ἐνόησι
αὐτοῖς γεγεννημένης, οἷς κατωλιγώρου τῶν προ-
ταγμάτων· οὐ μόνον οὐ παρῆν ἡ ἐπικουρία τὸν
κίνδυνον ἐπαμύνουσα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τοῦτοις συν-
εκινδύνευεν. Οὕτω ποτὲ ἀλώσιμος τοῖς ἀλλοφύλοις
ἐδείκνυτο, τῶν τοῦ λαοῦ πταισμάτων ἐπικρατησάντων
τῆς ὑπ' αὐτῆς χορηγομένης ἀντιλήψεως· καὶ πρὸς
τὴν χεῖρα τῶν πολεμίων τὸ κατὰ τοῦ ἔθνους χροεῖ
τρόπαιον· αὐτὴ δορυβάτωτος γίνεται, εἰ καὶ Θεὸς
κάκει τὸ τίμιον αὐτῇ διασώζων, νόσου κληγῆ τοὺς
αἰχμαλωτεύσαντας τιμωρεῖται· καὶ οἱ φαύλως ὑπ'
ἐκείνων τιμώμενοι θεοὶ, κέρδος τῆς τοσαύτης λαφυρ-
αγωγίας τὴν σφῶν λαμβάνουσι πτώσιν, οὐ θνηθέν-
τες ἐπὶ τῆς ἰδίας ἰστασθαι βάσεως· ἀλλ' εἰς γῆν
συντριβόμενοι, ὁμοῦ τῇ τῆς κιβωτοῦ παρ' αὐτοὺς
εἰσελεύσει. Ἄλλ' οὐχὶ τὰ σὰ τοιαῦτα, οὐδὲ τοσαύτης
τῷ νέφ λαῷ παρὰ σοῦ μέτεστιν ἀντιλήψεως· ἀλλὰ
καὶ πρότερον παντελῶς οὐσι καταπεπληρωμένοις
ὑπὸ τῶν κακῶν, ἐπήμυνας· καὶ νῦν οὐχὶ μόνον ἐπ'

¹² Luc. i, 47. ¹³ I Reg. iv, 4 seq.

ἰσῶν ἐνταλμάτων ὁδοῦ βαδίζειν προαιρουμένους· ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀντίαν ἐκτεροπομένοις, καὶ ταύτῃ ἐνδίκως ἐν ποινήν, εὐρίσκη ἀποχρώσα, καὶ τῆς δίκης λόγους ἐξαιρουμένην.

οὐκ εἶται γὰρ σε θεὸς τὴν πανιερωτάτην αὐτοῦ ν, καὶ χρηστεύεται, πρὸς τοὺς οὐκ ὄντας χρηστότητος· καὶ τῆς δίκης ἀφήσει, παρατὰ τῆς δίκης ζυγὰ, προσωπολήπτης διὰ τὴν ἰαν γενόμενος, καὶ τῶν χειρῶν τὴν ἔκτασιν ὕμενος, αἱ τούτῳ γεγονάσιν ὄχημα. Οὐ γὰρ εἰ παρορᾶν αὐτὰς αἰρομένης· πρὸς ἔλσεος ται, καὶ λύει συμπαθῶς τὰ χρέα, τῆς παρ' ἀξιῶν εὐμελείας, ἀνθ' ἧς ἦν ἀξιὸν ὀποσχεῖν ας. Οὐκ οὖν ὄπη σὴ παρουσία, τῶν ἐναντιῶν α λαμβάνει τὴν παρῆρησιαν· οὐδ' εὐρίσκει τὰ σκυθρωπὰ τῆς σῆς ἐπιχωριαζούσης φαιρος. Ἄπ' ἀρχῆς γὰρ εἰς κόσμον παριούσα, ἐπὶ τέρψι τούτου καταστάσει, τὴν αὐτὴν ἀεὶ διαπροαίρεισιν, τῆς τῶν δεξιῶν χορηγίας οὐ α.

αὐτοῖς καὶ λυχνία φώτων ἐβδομάδι περιαιρη, καὶ στάμνος τοῦ μάννα ταμίον· καὶ τῆς σῆς παρθενίας ἀνθοφοροῦσα τὸ κήρυγμα· ἄλλα, οἷς μέγα εἰκότως ἐφρόνει τὸ ἔθνος, πάντα τὰ ἔθνη. Ἄλλ' ὀπεχώρησε μετὰ τοῦ ἰ ὀνόματος αὐτῶν, καὶ τῆς σεμνότητος. Ἐκ κειραφοῦντα, τῆ σῆ ἐκρύβη ἐπιφανεία. Φαίνη ἰ ἡ ἀείφωτος οὐ λυχνία, τοῦ σκοτεινοῦ καὶ ἰνη, καὶ ῥυομένη θανάτου τῆς ἀμαρτίας. ἰζεις τὸν κόσμον τῆ σῆ τῶν καλῶν ἀνθοφορία. ἰνθος ἀνασχούσα τῆς σωτηρίας, τρέφεις τῷ πεφυραμένῳ ζωηρῷ ἔρτω. Πηγάζεις ἀδιακ τὰς δωρεάς, καὶ τῆ ἀνάνω βλύσει τῶν κέρων, τὴν τῶν περιστάσεων φορὰν ἀνακό-

Σκεδάσεται τῆς ἀθυμίας τὰ νέφη, διὰ σοῦ ε τὸν βίον ἀγαλλίζουσης. Ἐλαύνεται πάθη, τὸ ν τῶν κινδύνων εἰς ἀνεσιν μεταβάλλεται· ὁ μὴ παραγίνεται τῶν χρηστῶν, σοῦ βουλο· καὶ οὐδὲν ὁ μὴ φεύγει τῶν ἐναντιῶν, σοῦ ἰσης· κατανεύει· γὰρ ἀεὶ ἐπὶ πᾶσι, καὶ δι-άντα διὰ σοῦ, ὁ ἐπ' εὐεργεσίᾳ τοῦ πλάσματος, ν εἰς τὸν βίον πάροδον δεδωκώς, ἐξ οὗ πρὸς κέραντον διαπεραιουμένη βίον, κοινή προ-σπανηγυρίζει, οὗς τε ἐκεῖνος ἐν βαθείᾳ γαλήνῃ ἰμοῦντας ἔχει, καὶ οὗς οὗτος ἀστάτοις ἔτι ἰρει ταῖς παλιρροίαις. Ὡς γὰρ αὐτῶν τε οὔσα καὶ ἡμῶν, ὅφ' ἐκατέρως λήξεως ἀν-

ἰ', ὦ Παρθένη, καὶ Μήτηρ, ἡ παρθενίαν καὶ τὰ πολὺ ταῦτα διεστῶτα, ἐπὶ σοὶ δείξασα να. Ὡ σάκη, καὶ καταφύγιον, καὶ ἔγκυρα ἰ ὄλον ἐν ἐαυτῇ κρατοῦσά τε, καὶ περισώζου-ση σοὶ παρ' ἡμῶν ἡ τοῦ λόγου προσένεξις, ν, ὅσον ἡμῖν ἐξήκει, τιμῶσα μεταστάσιν· ἰν, παρ' ἐλπίδας τῶν οὐκ εἶ τὰς ἡμετέρας,

A a malis penitus fuerant dehellati, opem tulisti : nuncque etiam, nedum illis faciliis ades, qui viam divinorum mandatorum insistunt, sed et iis qui contraria via incedunt, ac proinde posnis se obnoxios reddunt, potens abunde ad protectionem inveneris, eosque a meritis supplicis eripis.

Reveretur enim Deus sacratissimam Arcam suam, benignumque se exhibet iis, qui benignitate indigni sunt ; posnaque solvit, ac justitiæ lancem declinat, alioque vertit, tui ratione velut personarum acceptator factus, ac manuum extensionem reveritus, quæ ipsi vehiculum fuerunt. Nec enim patitur ut sublatus despiciat ; inflectitur ad misericordiam, ac debita clementer remittit, sua dignans placibilitate, quibus merito poena irroganda erat.

B Ergo ubi tu præsens es, nulla adversariis superat loquendi fiducia ; nullum tristitia locum inveniunt, ubi tui splendoris lætitia affulget. Cum enim a principio in hunc mundum veneris, ut læto magis statu componeres, eandem semper retines voluptatem, nec unquam beneficia nobis præstare cessas.

Erat Israelitis quoque candelabrum, septenario luminum fulgore conspicuum ; et urna, in qua manna servabatur ; et virga, virginitatis tuæ præconium, quasi florem emittens ; et id genus alia, quibus natio illa merito super omnes nationes sese efferebat. Verum recesserunt hæc omnia, cum inclyto eorum nomine ac majestate. Cum enim te adumbrarent, adventa fulgoris tui abdita sunt. Tu vero, tanquam perpetuo lumine collustratum candelabrum lucens a peccati tenebrosa morte erulati, pariter atque eruis. Mundum totum tuarum virtutum floribus bene olentem efficis, Ferens salutis florem, eundem vitali ex te confecto pane alis. A te indesinenter beneficia, quasi ex fonte manant, jugique illa honorum scaturigine, calamitatum, quas patimur, impressionem ac cursum cohibes. Dissipantur tristitiæ nubila, dum nitore tuo serenas vitam. Fugantur morbi : periculorum terror in securitatem commutatur : nihil non adest honorum, ut ipsa velis : nullumque malum quod non propulsetur, modo opem tuleris. Annuit enim in omnibus, ac per te omnia largitur, qui, ut beneficio singulari signentum suum afficeret, in hanc te vitam nasci concessit ; ex quo nimirum ad interminabilem illam transmittens vitam, communis festi gaudia præbuiti, tum iis quos vita illa in portum receptos, alta fruentes tranquillitate habet : tum iis, quos ista instabilibus et reciprocis quasi fluctibus, hactenus circumagitat. Ut enim illorum pariter, ac nostra Domina, ab utrisque laudaris.

At, o Virgo, et mater, quæ virginitatem et partum, res sic diversas, in te conjunctas ostendisti. O protectio, et perflugium, atque anchora, totum iu te mundum tenens conservansque. Hoc ego orationis munus tibi dono, tuæ translationis pro viribus honorandæ gratia : ad ejus solemnitatem, præter spem eorum qui dies vitæ nostræ (quos ipsi

non subministrant) perperam metiuntur, vitæ nostræ curriculum durare voluisti. Tu vero vice hujus muneris et oblationis, da nobis, non vitæ longitudinem (non adeo eam amo, neque insatiabili desiderio hujus amaræ navigationis, et quam conjunctam habet, agitationis, teneor) : sed, si ita decretum, nos ex hac vita subducere, largire, ut peccatorum pondere lever. Quod si diutius in carne manendum erit, etsi hoc scio quibusdam ingratum fore, tu concede, ut et ipsis et nobis fructuose gregem pascam; simulque mecum pasce, duc et educ ne ad aliorum operum rationem supremo illo examine, damnationis reatus propter subditos accedat; sed ut omnes sicut hic, ita et ibi indesinenter festum diem agamus, et collattemur in illa primogenitorum celebritate: in Christo Jesu primogenito tuo Filio ac Domino omnis creaturæ: quem decet gloria, potestas, honor et adoratio in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XV.

Dominica post Pentecosten; ejusdem imp. Oratio, in universæ terræ sanctos universos, quando generis nostri adversarium, suis in certaminibus prostraverunt, et universalis Dei Ecclesia illos honorat.

(GRÆTSEN., t. XV, p. 329.)

Antea Spiritus sancti ad homines adventum celebrabamus, Verbo jam ad superas sedes profecto. Nunc festum diem nobis constituunt ministri sermonis, qui variis tormentis corpore suo excruciatum sunt, ut animæ stolam intactam custodirent. Heri sacrum diem egimus Paraclete, qui ad apostolos descendit, et per ipsos velut perennibus quibusdam fluviis totum terrarum orbem irrigavit. Hodie recolimus immortales illos flosculos, martyres, inquam, quos terra quidem submisit, at cælum jam recepit. Sed quæ lingua his decantandis satis est sonora? quæ mens satis idonea? Quod si qua angelis est lingua, eam oportebat horum laudes texere. His enim qui luctam supra naturæ vires luctati sunt, quomodo pro meritis et dignitate consecatur illa laudatio, quam natura instituit? Verum plano credendum est, eximios hos athletas celebrari ab angelis, ea, quam ipsi agunt, solemnitate; sed an ideo æquum erit, ut nos qui in terra degimus, quia dicendo tantam excellentiam æquare non licet, penitus ab horum cultu et honore desistamus, et non potius, quidquid vires ferunt, conferre tentemus? Igitur ad exordium oratione revocata, rem ipsam aggrediamur.

Itaque cum jam divina cognitio animas irrigaret, aridum prorsus et omnis humoris expers humanum genus vivebat, quin et ab idololatriæ cultusque, inanium deorum flamma absumberetur, et quæ a conditore indita erant semina, non poterant naturæ consentaneos, et quales ex proba semine prodire solent, fructus proferre; sed quidquid succreverat, id peregrinum et alienum erat, et ortus sui manifestiora dabat indicia, quam soleant monstra præbere documenta morbi eorum, a quibus progene-

οσον οὐκ εἰσι χορηγοί, τῆς ἡμῶν βιώσεως ἐπιμετρούντων, τὸν ἡμέτερον βίον διαρκέσαι εὐδέκησας. Σὺ δ' ἡμῖν δολίης ἀντι τῆς προσενέξεως, οὐ μήκως βίου (οὐχ οὕτως ἐρῶ, οὐδ' ἀκορέστως ἔχω τοῦ ἀλμυροῦ τούτου πλοῦ, καὶ τῆς ἐνταῦθα περιφορᾶς), ἀλλ' εἰ κέκριται μεταναστεύειν ἡμᾶς, τοῦ φόρου τῶν ἁμαρτημάτων τὴν ἐλαφρότητα. Εἰ δὲ καὶ ἐτι, κἄν εἰς ἀχθος ἐνίοις τό γε, παραμένειν δεῖ τῆ σαρκί, ἀλλὰ σὺ γε παράσχοις λυσιτελῶς αὐτοῖς τε, καὶ ἡμῖν ποιμένειν τὸ ποιμνιον, αὐτῆ καὶ συμποιμένουσα, καὶ συνδιεξάγουσα· ὡς ἂν μὴ ἐπὶ τῆ τῶν ἔργων εἰσπράξει, καὶ ἡ ὑπὲρ ἐκείνων προσέλθοι κατάκρισις· ἀξιούσα, πάντας ἅμα ἰκαίθειν, ὡσπερ καὶ ἐντεῦθεν ἀλήκτως ἑορτάζειν, καὶ συνευφραίνεσθαι ἐν τῆ πανηγύρει τῶν πρωτοτόκων. Ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ σὺ πρωτοτόκῳ Υἱῷ, καὶ Κυρίῳ πάσης τῆς κτίσεως· ᾧ πρέπει δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΛΟΓΟΣ ΙΕ΄.

Κυριακῇ μετὰ τὴν Πεντηκοστήν. Τοῦ αὐτοῦ λόγος εἰς τοὺς ἀπανταχοῦ γῆς ἀγίους πάντας· δεῖ τὸν ἀλλόστορα τοῦ γένους οἰκτιροῦν κατέβαλον, καὶ ἡ παγκόσμιος Ἐκκλησία τοῦτους τιμᾷ.

Πρότερον ἢ τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐπανηγυρίζετο πρὸς ἀνθρώπους ἐπιδημία, ἥδη τοῦ Λόγου τῆν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν τελεσαμένου. Νῦν ἡμῖν συγκροτοῦσι τῆς ἑορτῆς τὴν ὑπόθεσιν οἱ ὑπηρέται τοῦ λόγου ποικίλαις βασάνων ἰδίαις τὸν θερμάτινον χιτῶνα διαφανθέντες, ἵνα τὸ ἀκέραιον τῆ σταλῆ τῆς ψυχῆς συντηρήσωσι· χθὲς τὸν Παράκλητον ἐθειάζομεν, ἐνδημοῦντα τοῖς ἀποστόλοις, καὶ δεῖ αὐτῶν, ὡσπερ τισὶ ποταμοῖς ἀνάοις τὴν οἰκουμένην ἀρθείας πληροῦντα. Σήμερον, τὰ ἀμάραντα ἄνθη, ἃ γῆ μὴ ἐξανάτειλεν, ὑπέδειξτο δὲ οὐρανός, τοὺς μάρτυρας. Ἀλλὰ τίς εὐχῆς γλώσσα; τίς διαρκῆς νοῦς πρὸς εὐφημίαν; εἰ τις ἄρα ἐστὶ γλώσσα ἀγγέλων, ταύτην ἐχρῆν διαπλέκειν τὴν εὐφημίαν· οἷς γὰρ ὑπὲρ φύσιν, ἢ πάλη, πῶς τούτοις ἀποχρῶν πρὸς τιμὴν ὀφθεῖν ὁ ἐκ τῆς φύσεως ἔπαινος; ἀλλ' ἀγγελοὶ πάντως τῆ καθ' ἑαυτοὺς πανηγύρει, τοὺς ὑπερφυεῖς τιμῶσι γεννάδας. Μὴ ποτε δὲ οὐχ ὄσιον, ἡμᾶς τοὺς ἐν γῆ, δεῖ μὴ τῆς ἀξίας ἐφικνούμεθα, ἥδη παντελῶς καταλιγυρεῖν τῆς τιμῆς, χρῆναι δὲ μᾶλλον συνεισενεγκεῖν, ὅσον ἤκεν εἰς δύναμιν; Οὐκ οὔν, ὡσπερ εἰς ἀρχὴν τινα καταστήσαντας τὸν λόγον, τοῦ ἔργου ἐπιληψόμεθα.

Ἦδη μὲν οὖν τῆς ἐπαρούσης θείας γνώσεως τὰς ψυχὰς, ἀνικητὸν ἦν παντελῶς τὸ ἀνθρώπινον, εἰδωλομανίας δὲ ἐκέκαυτο πυρὶ, τὰ δὲ ἐντεθέντα παρὰ τοῦ δημιουργοῦ σωτηρίας σπέρματα, οὐδ' ἦν ἀνεσχεῖν βλάστην γνησίαν τῆς φύσεως, οὐδ' οἷα προέλθοι ἀν σπέρματος ἀγαθοῦ, ἀλλὰ πᾶσι, ὡσπερ ἐπιφύκει ἀλλότριον, καὶ ξένον ἦν γνωρίσματα οἰκίου πλείον, ἢ νόσφ [νόσου] τῶν γεννόντων τὰ τέρατα. Δαιμονίων γὰρ ἔτιτε θεραπευτὰς, καὶ οὐ τῆς δημιουργοῦ τῶν ὄλων αἰτίας, ἀπάντων καταλαλεῖ-

των μικροῦ δεῖν ἀνθρώπων τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν, καὶ πρὸς ἐκείτους μεταταξαμένων. Ἐπει δ' ὁ εἰς ἀρχῆς πλάσας δι' οἶκτον τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἔφερε βλέπειν τὴν τοσαύτην ἐπὶ τὰ χεῖρω βοτῆν, οὐδὲ τὴν οὕτω πικρὰν τοῦ πλάσματος τυραννίδα, ἀλλ' εὐδόκησεν αὐτὸς γενόμενος ἄνθρωπος, ἐν ὁμοίῳ σχήματι ἐπαμύνειν ἀνθρώποις, ἄρτι μὲν θεοῦ βανίσιν αἵματος ἀπασθέννυτο τῆς εἰδωλομανίας ἢ φλῶξε, ἔδρροσίζετο δὲ ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, καὶ κατὰ βραχὺ πίνουσα τῶν σταγόνων, ἀνέφερε πρὸς ἑαυτὴν, καὶ καρποῦς ἐτηνόχει, οὐκ ἄλλοτρίας, ἀλλ' ἐοικότας, οἷς ἐξ ἀρχῆς ὁ γεωργήσας, ἡμῖν ἐγκατέθετο σπέρμασι. Καὶ ἤδη μὲν κατεπεφρόνητο δαίμονες, ἐπανῆει δὲ πρὸς τὸν Κτίστην ἡ τιμὴ καλῶς ἀπὸ τῶν κτισμάτων ἀναχωροῦσα. Τοῦτο οὖν ἐπιπερ ἐγαγόνει, ἥσχαλλεν ἀνώχωνον τὸ δαιμόνιον γένος, οὐδ' ἠνείχετο βλέπειν ἐφ' οὕτω χρηστὴν μεταβολὴν ἐπανιόντα τὸν πρὸς τὰ χεῖρω μετατραπέντα. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸς ἀκήρυκτον ἀνηρέθιστο πόλεμον. Καὶ ἐπειδὴ προβάτων, καὶ βοῶν αἵματα τοῦς βωμοῦς ἐπελελοίπει, ἀνθρωπίνοις αἵμασι φύρεσθαι τὴν γῆν παρεσκεύασε. Καὶ ὅτι σφαγίων ἐνεδείτο πλήθους, ἐπὶ τὰς τῶν ἀνθρώπων ἐχῶρει σφαγὰς. Ἄλλ' ἦν δαίμοσιν ὀλεθρος, καὶ τῆς αὐτῶν ἰσχύος καθαίρεσις. Ὅσον γὰρ οἱ κρουνοὶ τῶν μαρτυρικῶν αἱμάτων ἔκινουνο, τοσοῦτον τῶν ἐπιθεωμίων αἱμάτων αἰ βροαὶ ἀνεκόπτοντο, ὅσον τοῦς ἀτμοῖς τῶν μαρτυρικῶν θυσιῶν ὁ ἀήρ ἠγιάζετο, ἐπὶ εὐλίῳ τῆς κτίσεως τὸ θυσιῶδες διεσχεδάννυτο.

magis fluente sanguinis in aris immolati imminuebantur, et quanto magis aer sanctificabatur vapore sacrificiorum, quæ martyres offerebant, eo magis aliorum sacrificiorum nidor dissipabatur.

Ἄλλὰ γὰρ ἀπανταχοῦ τῆς εὐσεβείας ἐξαστραπτούσης τὸ φέγγος, καὶ τῆς σκοτομηνίας ἀπελαυνομένης, ἀπανταχοῦ γῆς ὁ ἀρχῶν τοῦ σκότους διέτρεχε, καὶ δόγμα ἐγράφετο, ἡ δαίμοσι φέρειν τὸ σέβας, ἢ καταφρονούντας τοῦ δόγματος, τοῦ ζῆν ἀπελαύνεσθαι. Ἐλλκετο δὲ οὖν ἐπὶ τὰς σφαγὰς τὰ ἀμώμητα θύματα, παρεδίδοτο τοῖς θηρίοις τοῖς πικροῖς τυράννοις τὰ τοῦ Χριστοῦ πρόβατα· πολὺς ἄρα ὁ ἦν αὐτοῖς καὶ ποικίλη, ἢ, ὅπως μετέλθοιεν τοὺς ἁγίους, περίνοια. Τοὺς μὲν γὰρ καὶ πρὶν ὁραθῆναι, ὅτι τὴν ἀληθινὴν ὁμολογοῦν ζῶν, τῷ θανάτῳ παρεδίδου. Ἐχαιρον δὲ, πρὸς αὐτὸν οἱ γενναῖοι ἀγόμενοι, ὥσπερ εἰς ἱερὸν ἀπιόντες, τελειομένην αὐτοῖς ὁρῶντες τὴν ἐφῆσιν. Καὶ αὐτίκα τῷ ποθουμένῳ καθαρώτερον ὁμιλήσειν προσδοκῶντες, μηδὲν ἔτι τοῦ σαρκίνου παραπετάσματος διατειχίζοντες. Τοῖς δὲ [Οἱ δὲ], ὥσπερ φλογὺς καπνὸν, τὸν θυμὸν ὑπέκρυπτον, καὶ συνδιεπλάττοντο πρὸς τὸ ἦπιον, καὶ κηδομένοις ἐψέκσαν, καὶ φιλοῦντων ποιεῖσθαι παραίνεσιν· ἔνθεν μὲν προτιθέντες ἀπλάουσι τῶν τοῦ βίου τερπνῶν, ἐκείθεν δ' οἰκτιρίζεσθαι λέγοντες, μὴ κακῶς ἀπόλοινο· νῦν μὲν φεῖδεσθαι νεότητος ἄνθους οὕτως ἀώρως ἀποχειρομένου, νῦν δὲ μὴ ἀφαιδεῖν τοῦ τῆς ἀνδρείας χρημάτων, ὁ τιμῶν, καὶ στεφάνων, ἀλλ' αὐ τιμωρίας, οὐδ' αἰκισμῶν ἔστιν ἄξιον. Ναὶ μὴν ἀγαπᾶν καὶ τὰ ἐκ βασιλείως ἀγαθὰ, ἃ δωρεῖται τοῖς ἐκείνου κειθαρχοῦσι τῷ δόγματι. Ἀποδέπειν δὲ καὶ εἰς τὸ γλυκὺ τῆς παρουσίας ζωῆς, καὶ μὴ καθάπερ ἀπομύσαντας,

rata sunt. Dæmonum enim pariebatur cultores, non ejus, qui universa procreavit, omnibus ferme hominibus, ad dæmonum cultum, Deo derelicto, transgressis. Postquam vero is, qui ab initio hominem, misericordia motus, formarat, non tulit, ut ad deteriora semper prolaberetur, et tam duro servitutis jugo sumentum suum opprimeretur; statuit ipsemet opis ferendæ causa, humanam naturam induere, et simili sub imagine inter mortales versari. Et jam guttis divini sanguinis exstinguebatur idololatriæ flamma, et rore cælesti perfundebatur humana natura, paulatimque stillas combibens, ad seipsam trahebat, fructusque ferebat non peregrinos, sed sibi competentes, quorum semina a primo statim ortu, cælestis colonus inspersione. Jamque despiciatui erant dæmones, honosque a creaturis ablati Creatori deferebatur. Quod ubi factum, ira exarserunt dæmones, nec tolerandum putarunt, ut quæ ad pessimum statum devoluta fuerant, restituerentur in optimum. Quocirca etiam ad non denuntiatum bellum suscipiendum irritati sunt; et quia ovium et boum sanguis altaria jam reliquerat, curarunt, ut humano sanguine terra misceretur; et quia decrat jam cæsarum hostiarum copia, ad cædes hominum sese converterunt; quæ tamen dæmonibus interitum attulerunt, et potestatem, qua valebant, destruxerunt. Quanto magis enim fontes sanguinis a martyribus profusi aperiebantur, tanto

Porro cum lux pietatis ubique fulgeret, noctisque caligo pelleretur, ubique locorum princeps tenebrarum circumcursabat, edictumque exiit, ut aut dæmonibus pietatis cultus tribueretur, aut qui id renuerent, ex vita exterminarentur. Trahebantur ergo ad cædem innoxie hostiæ, tradebanturque immanibus belluis, truculentissimis tyrannis, oves Christi, variasque rationes adhibebant, quibus sancto et medio tollerent. Nonnullos enim trucidabant, etiam antequam constaret, eos veram religionem sequi. Gaudebant autem generosi illi pugiles, quando ad mortem ducebantur, tanquam ad sacrum tabernaculum abeuntes, cum viderent jam desiderium suum perfici, seque e vestigio clarius et prius cum eo, quem desiderabant, versaturos nullo jam amplius carnis velo interjecto. At erga alios iram, ut flammæ fumum, occultabant, et ad lenitatem sese componebant; et quasi eorum magnam curam gererent, simulabant, et amice hortationes instituebant, hinc quidem vitæ hujus jucunditatibus propositis, inde commiseratione, et formidine se angi dicebant, ne male interirent; jam se ætatis flori parcere, ne tam immature demetatur. Jam rogabant, ne adeo nibili penderent ingenitam fortitudinem et invictam dexteram, rem quæ potius digna sit honoribus et coronis, quam suppliciis et pœnis. Et ut imperatoris quoque rationem ducerent, propter munera, donanda iis, qui mandatis ejus morem gererent; utque etiam vitæ hujus

dulcedinem perderent, neque clausis oculis ad interitum ruerent. Hæc tyrannorum subdola et maligna versutia. His puerilibus commentis tyranni veræ sapientiæ amatores in fraude impellere studebant. At ex illorum numero alius aliud responsum dabat. Hic clamabat : Nihil eorum, quæ sub aspectum cadunt, me delectat, tota cupiditate ad hoc, ut pro Christo patiar, effusa. Ille vero : Jam occasio adest, ut fortitudinem meam in certaminibus pro rege meo subeundis, demonstrem. Alius : Nunc par est ut, dum flos ævi viget, delicto me sistam, priusquam senio exarescat. Alius animo ad plura diducto, et oratione copiosior talia quædam loquebatur : Sunt quidem pulchra, quæ commemorasti. Pulchra esse, neque uos inficiamur, et a Deo concessa ; ac proinde gratias eidem merito persolvimus. At qua ratione gratias ageremus, si nimia horum cupiditate ab illo sejungeremur ? Quomodo mens illa gnara pulchri vocari potest, quæ donum honorat, donantem aspernatur ? Pulchra sunt ista ; sed si quis totam suam cogitationem ad ea convertit, et propter eorum amorem, ejus qui vere pulcher est, amorem exstinguit, iste et pessimus sibi ipse efficitur, et miser ob voluptatem, quam inde capit, et longe adhuc miserior ob pœnas, quas dum rebus modice sensum titillantibus inhiat, sibi asciscit. Nequaquam igitur opportuna est animi vestri in nos benevolentia, neque enim quidquam emolumentum affert. At hæc dulcia sunt, mentemque devinciendi vim habent. Sed pulchritudo animæ est incomparabilis. Non decet, ut quis præstantiore relicto, circa deterius studium et operam ponat. Suavis est præsens vita ; sed neque umbram ejus, quæ nos exspectat, vitæ complectitur. Non finiuntur res nostræ præsentibus. Exspectat nos alia vita, cujus finis nullus. Non abit in nihilum etiam isthæc nostra ex luto ficta effigies, etiamsi perpetuo quasi radatur, multoque minus anima ; sed hunc quidem insolubilis status manet ; huic vero per dissolutionem, quæ cernitur, transitus paratur ad statum indissolubilem. Et animæ quidem, si a vera cognitione non aberret, in beatorum sedibus conmoratio jam decreta est ; at si ad contrarium vergat, pœnis sese obnoxiam reddit : corpus autem necessario aut bonis aut malis, quibus ipsa, perfructetur. Si igitur in præsentibus vita pulchritudinem animæ conservemus (conservabimus autem si pietatem non prodamus), hoc ipso etiam corpori meliorem formam et conditionem conciliabimus. Quod si patiamur animam in impietatem prolabi, et huic et illi insidias tetendisse jure optimo feremur. Quid igitur illa nobis affertis, quæ neque altera parte pulchrum respiciunt ? Quod si et vobis ea non delectant, cordi sunt, quærite viam quæ ad hæc delectabilia ducit. Sin minus, nobis autem tota animæ nostra ad illa tendit, ne præsentia proponere sibi nos inde abstrahere potest, sive voluntatem, sive tristitiam pariat. Quid gloriam nobis, homini, cujus domini non estis ? Quid datis,

χωραίν προς τὸν θάνατον. Ταῦθ' ἡ τυραννικὴ κακὴ κεντρεία. Τούτοις ἡ παιδαριώδης τῶν τυράννων ἐπινοία, τῆς ἀληθινῆς σοφίας τοὺς ἐραστὰς ἐπειράτο παραλογίζεσθαι. Τῶν δὲ ἄλλος ἄλλην ἱερὰν ἤφειε φωνήν. Ὁ μὲν γὰρ ἔλεγεν· Οὐδὲν τῶν ὀρωμένων ἐμοὶ τερπνόν, ὅλης τῆς ἐπιθυμίας, εἰς τὸ παθεῖν ὑπὲρ Χριστοῦ κακωνομένης. Ὁ δὲ, Νῦν ἐπιτήδειον ἔχει μοι τὸν καιρὸν, τὸ ἀνδραῖον ἐν τοῖς ὑπὲρ τοῦ ἡμετέρου βασιλείως ἀγῶσιν ἐνδείξασθαι. Καὶ ἄλλος· Νῦν προσῆκεν ἐν ἀνθεὶ τῆς νεότητος ὀφθῆναι τῷ ποθομένῳ, πρὶν ἢ καταμαρανθῆναι τῷ γῆρει. Ἄλλος δὲ ἐπιπλέον κινούμενος τὴν διάνοιαν, καὶ οἷον βίων τῷ λόγῳ, τοιαῦτά τινα ἐφθέγγετο· Ἐἶναι μὲν ταῦτα καλὰ, ἄπερ ἔφη, καλὰ καὶ ἡμεῖς σὺνισμεν, καὶ παρὰ θεοῦ δεδοθαί μὲντοι, ἐφ' ᾧ χάριν εἶδέναι· πῶς δ' ἂν εἰδείημεν χάριν, εἰ τῷ πάθει τούτων ἐκείνου διαζευγόμεθα ; τοῦ δὲ φρονέος εἰδυίας καλὸν, τὸ μὲν δῶρον ἐθέλειν τιμᾶν, τῆς δὲ τοῦ δευκότος τιμῆς καταλιγερῆν ; καλὰ ταῦτα. Ἄλλ' εἰς τὸν ὅλον τὸν νοῦν πρὸς αὐτὰ στρέφοι, καὶ τούτων ἔρωτι τοῦ ὄντως καλοῦ τὸν ἔρωτα ἀποσβέσαι, οὗτος κάκιος μὲν ἐαυτῷ, ἀθλιός δὲ τῆς ἀπολαύσεως, ἀθλιώτερος δὲ τῆς ζημίας, ἣν ἐπὶ μικρὰ δελεάζουσιν, ἀντελέξατο· οὐκ οὖν ὅμιν ἐν καιρῷ τὸ τῆς γνώμης κηδόμενον (οὐ γὰρ κτήσιν ἀγαθῶν εἰσηγείται) ἔχει τι ταῦτα θελκτικόν, καὶ ὑπαγωγόν, ἀλλὰ τὸ κάλλος ἀσύγκριτον τῆς ψυχῆς. Οὐδεὶς τοῦ κρείττονος ἀφεμένους, περὶ τὸ ἦστον τὴν σπουδὴν ἐπιστρέφειν. Γλυκὺς ὁ παρῶν βίος, ἀλλ' οὐδὲ σκιά τῆς ἡμῶν ἀποκειμένης γλυκύτητος ἀνακλήροί. Οὐ μέχρι τούτων ἔστηκε τὰ ἡμέτερα. Ἐκδέχεται ἡμᾶς ἄλλη ζωὴ, ἣς οὐκ ἔπεται λύσις. Οὐκ οὐχεται πρὸς τὸ μὴ ὄν, οὐθ' οὗτος ἡμῶν ὁ πῆλιος ἀνδραῖος, καὶν ξέεται διαπαντός, οὔτε πολλῷ πρότερον ἢ ψυχῆ, ἀλλὰ τῇ μὲν ἄλυτος ἢ διαμονή, τῷ δὲ, διὰ τῆς ὀρωμένης λύσεως, πρὸς τὸ ἄλυτον ἢ μεταβάσις· καὶ τῇ μὲν μὴ ἀπολισθοῦση τῆς ὄντως γνώσεως, ἐν μακαρίᾳ μεταστάσει ἢ διαγωγῇ, ὑπαχθείη δὲ πρὸς τοῦναντίον, λήξις ἀπαντᾶ τιμωρίας· τῷ δὲ ἀνάγκη συναπολαύειν, ὡς ἂν ἐκείνη δεξιῶν, ἢ φαύλων μετέχοι. Εἰ μὲν οὖν ἐν τῷ παρόντι τὸ κάλλος τηρήσομεν τῆς ψυχῆς (τηροῖτο δ' ἂν, εἰ μὴ προδοῖμεν τὴν εὐσέβειαν), ἔσται ἡμῶν, ἔσται καὶ ταῦτα θεὰ τὰ τοῦ σώματος ἐν ἀμείνωνι διαμειδόμενα σχήματα. Εἰ δὲ τῇ ψυχῇ παραχωρήσομεν τὰς τῆς ἀσεβείας κῆρας, λυμήνασθαι, καὶ ταῦτη, κακῶν ἐπιβουλεύοντες ἂν ὀφθαιήμεν. Τί οὖν ἐκεῖνα ἡμῶν εἰσηγείσθε, ἢ μὴδ' ἐτέρῳ μέρει πρὸς καλὸν ὄρα ; Εἰ μὲν καὶ ὅμιν μέλει τῶν τερπνῶν, ζητήσατε τὴν ὁδόν, ἢ διαβιβάζει πρὸς τὰ ὄντως τερπνά. Εἰ δὲ μὴ, ἀλλ' ἡμῶν γε ὅλον τὸ φρόνημα πρὸς ἐκεῖνα μεταθεμένοις, μὴ τὰ παρόντα προτινέτε. Οὐδὲν ἡμᾶς ἐκεῖθεν μεθελκεῖν δύναται, οὐκ ὅσα φέρει τέρψιν, οὐκ ὅσα λυπη. Τί δόξαν ἡμῶν ὑπισχεῖσθε, ἣς οὐκ ἐστὶ κύριοι ; τί δίδοτε, ἢ καὶ ὅμᾶς θάττον ἀπολείπετε ; τί δ' ὡς φοβερὸν, τὸν θάνατον ἀπαιτεῖτε, ὃς μᾶλλον ὅμιν ἀπαντᾶ φοβερός ; ἐν ἡμῶν τερπνόν, τὸ μετὰ Χριστοῦ εἶναι. ἐν δὲ φοβερὸν, τὸ, ἐκείνου χωρίζεσθαι. Ταῦθ' ὁ μὲν τις τῶν ἀθλητῶν, οἷον νιφάδας ἀφαιεῖ εἰς ἀφωτίαν

στη τὰς συνηγέρους τῆς πλάνης γλώσσας. Ἄ
ος δὲ, τὰ μέλη προβάτεινε πρὸς ἐκτομήν, καὶ
τὴν σφαγὴν τὸν αὐχένα εἰδίδου, καὶ μὴ μέλ-
επρὸς τὴν πείραν τῶν βασάνων παρεκελεύετο.

ius ex athletarum numero prolocutus, silentium imposuit erroris advocatis. Alius vero mem-
retendebat, ut amputarentur, et cervicem, ut præcideretur, cunctantesque ad tormenta inferenda
ibat.

λ' ἡ μὲν τῶν προμάχων τῆς ἀληθείας, οὕτως
ἐπληκτος παρρησία. Ἡ δὲ ποικίλη τῶν δικα-
κακόνοια. Τοῖς μὲν εὐθέως ἐπηφίει τὰ δεινὰ,
ἀ τῶν παλαισμάτων ἐλάμβανε δοκιμὴν τῆς
ηττήτου τῶν ἀθλητῶν ἀνδρείας, καὶ τῆς
ἡττης. Οἱ δὲ καίτοι πρὸς φόνους ταθη-
ν, καὶ ἥδιστα τοῦ μαρτυρικοῦ ἂν αἵματος
ες, ἢ ὕδατος, ἔτι τὴ μελίχιον ὑπεδείκνυον,
ὦν βασάνων ἀνεῖχον τὴν πείραν, καὶ πρὸς λα-
λόγων, πρῶτως δοκοῦντες ἔχειν, ἔτι συνεπλέ-
B
Εἰ καὶ ὑμῖν λέγοντες, οὐ βουλομένοις ὄρῃν
μῆρον, περισοπούδαστός ἐστιν ὁ οὕτω πικρὸς
ος, ἀλλ' ἡμᾶς γε οἶκτος εἰσέρχεται, καὶ οὐ
μεθα κακῶς ὑμᾶς ὀλωλέναι. Ἐγρῆν δὲ μᾶλλον,
ρ διακαθάραι τῷ ἐκ λόγων φωτὶ τὴν περι-
αν ὑμᾶς πλάνην, ὡς ἂν οὕτω τῆς ἐπικινδύνου
ἀποστάντες, θεοὺς τε μεθ' ἡμῶν τιμώητε,
ἰν βασιλείως ἀγαθῶν κοινωνοίητε. Ἰησοῦς μὲν
κεῖνος, ὃν ἑαυτοῖς βασιλέα χειροτονεῖτε, τὸν
ιακούργων θάνατον ὑποστάς, οὐκ ἔσχεν αὐτὸν
ἰν. Πῶς οὖν ὑμῖν ἐπαμύνει, ὃς μεθ' αὐτῷ
ν; ἢ πῶς τῶν εἰς τιμὴν ἠκόντων τι μεταδῶ,
ως ἀτίμως θανῶν; ἐπίγνωτε τοὺς εὐεργέτας
ντῆρας θεοὺς. Οὐχ ὁρᾶτε, ὅθεν τὰ κάλλιστα
C
γίνεται; Ἡλιος οὕτως τὰ πάντα πληροῖ φω-
ιάντα πληροῖ ζωῆς. Ἄγνοεῖτε τούτου τὴν δύ-
; Οὐ νύξ, καὶ ἡμέρα τοῖς ἐκείνου ἀκαμάτοις
ες μρίζεται; Οὐ τῶν θαυμασίων ὤρων, αἱ
ε σεμναὶ τινες κόραι ἀλλήλαις περιχορεύουσιν,
ἐστιν αἰτιώτατος; Ἄρ' ὀλίγου τινὸς ἄξια
, καὶ οὐ θείας τιμῆς; Οὐδὲ σαλήνην ἴστα, ὅσα
ἰποις χαρίζεται; ὅσα συμβάλλεται τῷ παντί;
ρέθειν οὐν δεῖ καὶ ταύτη τὸ σέβας· ναὶ μὴν
ἴς ἄλλοις φωστῆρσιν, ὧν ἡ ἐπιτροπὴ διοικο-
τὰ ἀνθρώπινα· ἐπὶ πᾶσι δὲ, τῷ θεῶν ὑπάτω
ἀπάντων ἐληχε τὴν ἀρχὴν.

ς ταῦτα οἱ μὲν τῶν μαρτύρων, σιωπῇ τὴν
πλάνην κατέστηνον. Οἱ δὲ καὶ δάκρυσι κατ-
D
ντο, τοῦτο μὲν τοῦ Δημιουργοῦ τὴν ὕβριν οὐ
τες ἀδακρυτὶ, τοῦτο δὲ, καὶ τοὺς πλανωμένους
πονοίας οἰκτεῖροντες. Ἄλλοι δὲ τις γλώσσαν
θηγγον ἀνακινήσας τῷ Πνεύματι, τῶν λόγων
αιον, λόγοις ἀληθείας ἐβράβησε. Περὶ μὲν τῆς
ιετέρου βασιλείως δυνάμεως λέγων· Ὁ δικαστὰ,
ης τὸν τῶν κακούργων θάνατον ὑπομαίναι;
υλομέκω σοι ὁ λογισμὸς πρὸς τὸ ὄψος αὐτοῦ
εγαλειότητος ἐνατενίζεῖν, ἔγνωσ ἂν οὐδὲ τίς
ἦν δύναμις, καὶ τὸν θάνατον, ὃν χλευάζεις,
ζωὴν προεξένησεν; Ἄλλ' οὐ φῶλον ὑμῖν
ἔχθαι τῆς φῶλης πλάνης. Οἷς δὲ περὶ τε ἡλίου
ἰν ἄλλων συνείραται, οὐκ ἀγνοοῦμεν τοὺς λό-

quæ vobis ipsis forte desunt? Quid tanquam terri-
ficam mortem minamini, quæ vobis magis formi-
danda venit? Unum nobis jucundum est, esse cum
Christo. Unum formidandum, separari ab ipso.

Sed hæc quidem veritatis propugnatorum adeo
imperterrita loquendi libertas erat. At iudices im-
probi hos sine mora tormentis subdebant, ipsique
certaminibus experimentum sumebant et de invic-
to athletarum robore, et de sua clade et victoria
amissione. Alii vero quamvis cædium cupidi, ma-
gisque sanguinis martyrum, quam aquæ sitientes,
blanditias adhuc adhibebant, et a cruciatibus absti-
nebant, et ad tendiculas verborum, quo clementes
esse viderentur, sese convertebant. Licet vobis,
aiebant, nolentibus cernere id quod conducibile,
amara mors expetenda videatur, et nos misericor-
dia vestri tangit; neque vos male perire volumus.
Satius autem erat, ut velut orationis lumine eam,
quæ vobis circumfusa est, deceptionem expurgaretis,
ut sic deserta periculosa persuasione, deos no-
biscum coleretis, et honorum, quæ imperator largi-
tur, participes essetis. Nam Jesus ille, quem vobis
regem legitis, maleficorum morte subita, sibi ipse
opem ferre nequit. Quomodo igitur vobis succurret,
qui sibi non fuit auxilio? Aut quomodo is, qui tam
ignominiosam mortem oppetit, gloriæ aliquid con-
feret? Agnoscite benefactores et servatores deos.
Nonne videtis, unde pulcherrima quæque fluunt?
Sol iste omnia implet lumine, omnia implet vita.
Num vin ejus ignoratis? An non nox et dies inde-
sinenti ejus cursu distinguitur? An non admirabi-
lium horarum, quæ velut decoræ puellæ choreas
sibi mutuo succedentes agitant, iste vel maxime est
effector? An hæc exiguo honore, et non divino di-
gna sunt? Nec quanta luna hominibus præstat,
notis? quanta commoda rerum universitati progri-
gnat? Oportet ergo, ut et hæc debito cultu colatur,
imo et aliis luminaribus, quorum munere humana
administrantur, cultus est exhibendus. Præ omni-
bus autem, divum supremo Jovi, cui imperium in
omnes commissum.

His auditis, martyrum nonnulli silentio errorem
deplorabant: aliis ubertim lacrymæ manabant,
partim quia tantam in Creatorem injuriam absque
lacrymis ferre non poterant; partim, quia deceptos
istos ob amentiam miserabantur. Alius autem reso-
rata diserta lingua per Spiritum, orationis vanita-
tem, dicendi veritate castigabat his et similibus
verbis: De nostri Regis potentia, o iudex, quem
ais maleficorum necem subiisse, si tibi colliditum
esset paulo attentius cogitare, et in magnitudinem
ejus oculos defigere, intelligeres utique ejus vim
simulque, qualem vitam, mors, quam ridea, pepe-
rerit. At non gratam est vobis, ut ab errore grate
liberemini. Quod vero de sole et aliis affers, non
ignoramus, quos terminos a Creatore præstitos hæ-

φόρους ἐπιτρέπει μεταβάσεις, εἰς ἐργασίαν τῆς τῶν ἄνθρωπων εὐταξίας. Θαυμαστόν τι καὶ αἰλήνη χρῆμα, καὶ χορηγὸς ἀνθρώποις θαυμασίων, λευκαίνουσα τὸ σκυθρωπὸν τῆς νυκτὸς, καὶ ἄλλα ἅττα διοικονομουμένη, ἀλλ' ὁμολογεῖ καὶ αὐτὴ τὴν δουλείαν, καὶ σιωπῶσα τὴν ἔνδειαν κέκραγεν. Οἷς μὲν λαμβάνουσα μεταδίδωσι τοῦ φωτὸς, οἷς δ' οὐ λαμβάνουσα, οὐκ ἔχει, τί μεταδῶ. Συμπληροῦσι γὰρ μὴν τῷ παντὶ χρεῖαν καὶ φωστῆρας ἄλλοι. Συμπληροῦσι δ' οὐχ ἦν ὁ μάταιος δίδωσι λόγος, οὐδ' ἦν ἀποκληροῦ τούτοις ἡ πλάνη δεσποτεῖαν, ἀλλ' ὑπηρετικὴν τινα τοῦδε τοῦ παντὸς διακόσμησιν. Μὴ τὴν εὐγένειαν ἀφαιρέσθε ἑαυτοῦς, ἦν χειρὶ Θεοῦ πλασθεὶς τετιμηται ἄνθρωπος, καὶ οὕτω κακῶς ἀγαθοὶ δούλοι κτισμάτων γίνεσθε, μὴ τῆς προαιρέσεως τὸ ἐλευθέρων καταδουλοῦτε. Τίνα γὰρ ἔχει λόγον, ἀρχεῖν τῆς ἐν ἡμῖν αὐτεξουσίας ὁρμῆς, ἢ προαιρέσεως ἀμοιρεῖ; Ἄλλ' ἦν ἔρα καὶ τοῦτο ἀκλόουθον, ἐκπαπτικῶτα τῆς Θεοῦ οικειότητος, καὶ σφῶν αὐτῶν ἐκπασεῖν. Ἴνα μὴ μόνον Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἑαυτῶν ὄντας ἄλλοτριωτάτους, παντάπασιν ἀβοηθήτους ὄντας ἡ πλάνη ἀνδραποδίζοι, πρὸς μηδεμίαν ἔχοντας ἐπιστροφὴν ἀνενεγκεῖν. Οὐκ ἀπέχρη δ', ὡς εἶπες, τὸ ἐν ἀγνοίᾳ εἶναι μόνον τοῦ ὄντος Θεοῦ, ἀλλ' εἰ καὶ μὴ πλήθῃ θεῶν ἐξεύροιτε, οὐδὲν τι μέγα φεσθε διανοηθῆναι. Ὡς καὶ νῦν ἐπιτάσσετε θεοὺς τιμᾶν. Δεῖ γὰρ, ὡς εἶπες, πλήθῃ θεῶν ἐπιστάμενοι ὁμᾶς, ἵνα μὴ τῶν ἐπιτροπευόντων ἀσθενεῖα κάμοι τὰ πράγματα. Ἄλλὰ κακῶς μὲν τῆς ἀληθοῦς γνώσεως Θεοῦ παρηγέχθητε, πολλὴ δὲ χεῖρον τὸ ἐν τῆς θεότητος, εἰς πλήθος ἀπομερίζετε. Ἀφθονίαν γὰρ θεῶν ἀνευρίσκοντες, εἰς τὸ παντελῶς ἄθεον περιίστασθε. Παντὶ μὲν οἶμαι, τῷ περὶ Θεοῦ ἀδιαστρόφου ἐννοίας σώζοντι χρῆναι ἀνομολογεῖσθαι, ἀπροσδεῖ τε εἶναι τὸν Θεόν, καὶ ἐπὶ πάντα τὴν αὐτοῦ ἐξαρκεῖν δύναμιν, μηδὲν πέρατι ὀριζομένην. Εἰ μὲν οὖν τοιαύτη τις ἐννοία ὁμῖν ἐνέσπαρται, τί κοινωνοὺς αὐτῷ τῆς ἐξουσίας προσνέμετε; Μᾶλλον δὲ πῶς οὐ γέλωσ, κοινωνίαν ἐξουσίας δωρεῖσθαι, οἷς κατ' οὐδὲν ἔσται ταύτης μετέχειν, ἀπάντων ὑπὸ τῷ πρώτῳ περιεδραγμένον; Εἰ δ' ὅτι ποτε πρώτης ἀρχῆν οἴσθητε, εἴθ' ὁ ὑπάτος ὁμῖν Ζεὺς, εἴτε τις ἄλλος, οὐ διαρκῆς ἐστὶ καθ' αὐτὸν, καὶ διὰ τοῦτο, δεῖ κοινωνοὺς λαβεῖν αὐτὸν τῆς ἀρχῆς, πῶς ἂν εἴη Θεός, ὃς παραπλησίως ἀνθρώποις οὐκ ἀποκχωρήκεν ἀσθενείας, ἀλλ' εἰς τὰ δοκούντα, δαίται τοῦ ἐπακουρήσαντος; ἢ πῶς συνάρχειν ἑτέρους ἐγκαθιστώντας αὐτῷ, οὐχ ἅμα τε τοῦτον τῆς ἀρχῆς ἀφαιρέσθε, καὶ οὐς συνάρχειν καθίστασθε; Εἰ μὲν γὰρ πάντες ὁμοίως ἄρξουσι, τί τούτου μᾶλλον, ἢ ἐκείνων ἡ ἀρχή; Εἰ δὲ μὴ πάντες ὁμοίως, πῶς ἐν ᾧ ὑποβεβήκασι, οὐκ ἐν τῇ τῶν ἀρχομένων εἰς μερίδι; Ὅ δὲ μὴ ἄρχει, πῶς ἂν εἴη Θεός; Οὕτως ὁμῖν τὸ ἄθεον τῷ πολυθέῳ συνάρχεται· οὐδὲ μὴ οὐκ εἰς πλῆθος τὸ θεῖον ἀπομερίζειν, οὐδὲ ἐξ ἑῦ τοῖς ἄλλοις ἡ μετοχὴ τοῦ ἐνός, ἐκείθεν γὰρ κἀταίει τὸ ἐν ἐν τοῖς σχεδασταῖς, τοῦτο ἀποστρεφῖν, ὃ δίδωσι τοῖς ἄλλοις. Μὴ τομαῖς τὸ ἐνιαῖον τῆς κυριότητος ὑποβάλλετε. Μὴδὲ, τὸ μὲν τι ταύτης ὑπερκαίεται, τὸ δ' ὑποβεβήκασι νομίζετε; μὴδὲ ἀφελόμενοι τοῦ Κτίστου τὴν προσκύνησιν, τοῖς κτι-

A procreata. Variis transitionibus et mutationibus ea instruit, ut temporis aptissimum ordinem efficiant. Luna itidem res plane est admiranda, rerumque admirabilium suppeditatrix, quæ noctis caliginem illustrat, et id genus alia multa præstat. Sed et ipsa servitutem suam fatetur, et clara voce egestatem suam contestatur, dum lumen, quod accipit, communicat, et, si nihil aliunde sumat, nihil communicat. Alia quoque cæli sidera mundo huic ministerium suum exhibent; quod tamen non consistit in eo modo, quem vana ratio comminiscitur, neque in potestate, quam error eis ascribit, sed in facultate quadam huic rerum universitati subserviendi. Ne vosmetipsos spoliatis insita nobilitate, qua Conditor hominem exornavit. Ne tam improbe in creaturarum servitutem concedatis. Neque libertatem arbitrii in servitutem redigite. Quia enim ratione astrui potest, ea quæ libero arbitrio carent, jus et potestatem in nostrum liberum arbitrium habere? At consequens erat ut, postquam a Dei familiaritate et conjunctione exciderant, exciderent quoque a semetipsis, et non solum a Deo, sed a seipsis alienissimi efficerentur, ut omni ope destitutos error magis in captivitatem abriperet, nullo penitus, quo se reciperent, perfligio relicto. Non sufficiebat autem vobis, ut videtur, ignorantia unius et veri Dei, sed nisi ingentem deorum multitudinem excogitaretis, nihil laude dignum vos reperisse existimabatis. Quos etiam ut honoremus imperatis. Oportet enim vos, ut apparet, magnum deorum numerum rebus præficere, ne curatorum et præsidum imbecillitate res male administrarentur. Porro prave quidem a vera Dei cognitione abducti estis. Longe vero pejus unitatem Dei in plures secusistis. Nam per introductam deorum copiam in atheismum incurristis. Arbitror namque omnem illum, qui existimationem de Deo competentem custodit, constiteri debere, Deum nullius esse indignum, et potentiam ejus nullis terminis circumscriptam, ad omnia sufficere. Si igitur hujusmodi de Deo notitia mentibus vestris est insita, cur socios potestatis ei adjungitis? Vel potius quomodo ridiculum non est, communionem potestatis largiri his, qui hujus nullo modo possunt esse participes, quippe omnibus sub primo illo rerum parente comprehensis? Quod si aliquo tandem modo primum principium, sive illud sit supremus Jupiter, sive aliud quiddam, virtute sufficiente per se non pollet, et ob id imperii socios eget, quomodo Deus erit, qui instar hominum a potestate et virium imbecillitate non est exemptus, sed ad ea, quæ exsequi statuit, adiutoribus opus habet? Et quomodo cum sociis imperii ei constitutis, non simul et hunc imperio privatis, et illos, quos ei opitulatores adjungitis? Si enim omnes æqualiter imperent, cur hujus quam illius magis sit imperium? At si omnes non gaudeant æquali imperio, quomodo ea ratione qua sunt minores, non censebuntur in eorum qui subsunt numero? Quomodo Deus est, qui non præest? Ita tandem aliter-

unam eandemque Deum cum deorum multitudine
 unitatis. Quare nullo modo dividendum est divi-
 num Nomen in plura, neque id, unde aliis commu-
 nis unitatis manat (inde enim ad res, quæ plures
 et dispersæ sunt, unitas venit) par est privare eo,
 quod largitur aliis. Neque partitionibus et sectioni-
 bus unitatem dominationis subjicite, neque partem
 ejus superiorem, partem vero inferiorem esse exi-
 stimate, neque detracto a Creatore debito cultu et
 adoratione, eam creaturis tribuite. Respicite, o
 mortales, in cælum. Discite, quis cælum extenderit.
 Quis quasi siderum floribus illud variarit. Quis
 luminibus illis ordinem præscripserit. Quis univer-
 sitaliam hanc ordinavit. Quis immensitate suæ
 scientiæ res omnes tam concinne disposuerit: ita
 ut per ejus elegantissimam dispositionem, quasi
 per ordinatissimum chorum sapientia Creatoris
 decantetur, et præstantissima quæque dona homo
 percipiat. Discite hæc, et repudiato rerum creatu-
 rum cultu, discite magnum divini dispensationis
 circa homines mysterium. Quomodo propter salutem
 hominum Deus homo factus sit. Et quomodo mors,
 quam vos irrisui et despiciatui habetis, sit vitæ causa.
 Infirmi in loco dixistis, quod cruci affixus
 est. Atqui insuperabilis est crucis virtus. Simul atque enim
 crux fixa est, ab eo momento usque ad
 præsens tempus potestas dæmonum, qui a vobis
 colebantur, desinit. Illa mors amaritudinem mortis
 in dulcedinem vertit, quæ et nunc tanquam poculum
 gustatu valde jucundum, nobis est in optatis,
 utpote cujus interventu ad vitam transimus, et ut de
 nobis bene merentem exspectamus, quia ex
 luteo tabernaculo eductos ad æternas sedes traducit.

Hæc martyr qui quispiam prolocutus invicto animi
 robore, disertaque et docta facundia tyranni iram
 accendit, quibus quod responderet, nihil suppete-
 bat. Et ubi tormenta, vociferabatur? Ubi flagella?
 Afferantur rotæ. Inflammentur fornaces. Et his
 tanquam aurum, aureas vero plotatis imagines, proba-
 bant. Quis eorum in perpetendis cruciatibus
 constantiam et tolerantiam digne repræsentet?
 Præparata erant instrumenta ad cruciatus inferen-
 dos apposita. Et læto vultu, quasi medicamen et
 levamen inde percepturi essent, lictorum manus
 intuebantur, quasi non tormenta, sed voluptatem
 ab ipsis exspectarent. Et hi quidem ad ossa usque
 eos radebant. At illi, sicut plantæ in profundo pin-
 guifectæ, floridiorem fidem ostendebant. Membra
 illis amputabant; at martyres laudes Deo decanta-
 bant, et quia impietatis caligine circumfusi non
 erant, speciosiores et fulgidiores apparebant. Illi
 ungulis lacerabant. Isti vero clamabant: Extenuate
 carnis molam, et quasi tunicam, quam peccatum
 crassam effecit. Abradatur his instrumentis malitia,
 qua divino operi malignus nocuit. Nunc dum ossa
 coram nobis donno præparetur. Nunc beata illa
 constitutio et habitudo, quam per voluptatem
 viciamus, in hac, quæ vobis videtur, tormentorum
 virtute nobis restituitur. Quas regias dignitates
 in opibus nobilitatissime non insumat quis et profundat,
 ut hunc tam felicem statum recuperet? At hac
 exigua corporis veluti expensa, et impensa divina
 illa dignitas redditur. Quin potius neque expensam

σμασι ταύτην δίδοτε. Ἀναβλέψατε, ἄνθρωποι, λογισμῶν
 εἰς τὸν οὐρανόν· καταμάθετε, τίς ὁ τανύσας αὐτόν·
 τίς ὁ ποικίλιας αὐτὸν τῶ ἀστέρων ἄνθει, τίς ὁ δια-
 τάξας δρόμον φωστῆροι, τίς ὁ θέμενος τάξιν τῶ
 παντὶ, τίς ὁ ἀπειρῶ ἐπιστήμη οὕτω τοῖς πᾶσιν ἀρ-
 μονίαν θέμενος, δι' ἧς ὡσπερ τεταγμένου χοροῦ ἡ τε
 σοφία τοῦ Ποιήσαντος ἀναφωνεῖται, καὶ τὰ κάλλιστα
 πλουτεῖ ἄνθρωπος. Καταμάθετε ταῦτα, καὶ τοῦτοις
 ἀνανεύσαντες τῆς τῶν κτισμάτων δουλείας, μάθετε
 τὸ μέγα τῆς περὶ ἀνθρώπου οικονομίας μυστήριον
 τοῦ Θεοῦ, πῶς μὲν διὰ σωτηρίαν ἀνθρώπου, Θεὸς
 ἄνθρωπος γίνεται, πῶς δ' ὁ θάνατος, ὃν χλευσὴν ποι-
 εῖσθε, ζωῆς αἰτιώτατος γέγονεν, ἀσθένεια ὑμῶν ἔθεξε,
 τὸ, προστῶσθαι σταυρῶ, καὶ μὴν ἄμαχος τοῦ σταυ-
 ροῦ ἡ δύναμις. Ἄμα τε γὰρ σταυρὸς ἐκπέπηγει, καὶ
 τῶν παρ' ὑμῶν σεβομένων δαιμονίων, ἐξ ἐκείνου μέ-
 χρι καὶ νῦν, ἡ δύναμις ὑπολήγει· ἐκείνος ὁ θάνατος,
 τὸ πικρὸν τοῦ θανάτου, εἰς γλυκύτητα μετατήνογεν,
 ὡς καὶ νῦν ἡμῶν οἶόν τι γλυκὴ πόμα δι' ἐπιθυμίας
 ἐστὶ, δι' αὐτοῦ πρὸς ζωὴν μεταβαίνουσιν, ὡς εὐερ-
 γέτην προσμένομεν αὐτόν, ὅτι τοῦ πηλίνου μετακί-
 ζων σκήνους, εἰς τὰς οὐρανίους ἐγκατοικίζει σκήνας.

Εἶπεν τις ταῦτα τῶν μακαρίων, γενναίῳ μὲν πα-
 ραστήματι, εὐλόγῳ δὲ καὶ σοφῇ τῇ γλώσσει, καὶ τοῦ
 τυράννου ἐξέκλυσε τὴν θυμὸν, οἷς ἀντιπαῖν ἠπό-
 ρει. Καὶ ποῦ αἱ στρεβλώσεις, ἔβδα; Ποῦ δὲ αἱ μά-
 στιγες; Ἀχθήτωσαν δὲ οἱ τροχοὶ, ἐξακτεθωσάν τε
 καὶ αἱ κάμινοι, καὶ τοῦτοις ὡσπερ αἱ χρυσοὶ, τοῖς
 χρυσοῦς ὄντως ἀνδριάντας τῆς εὐσεβείας ἐδοκίμαζον.
 Τίς τὴν πρὸς τὰ δεινὰ καρτερίαν αὐτῶν παραστή-
 σαι; Εὐτρέπιστο τὰ βασανιστήρια ὄργανα, καὶ χαί-
 ροντι προσώπῳ, καθάπερ πρὸς θεράπειαν τὰς τῶν
 ἐπιπέπων χεῖρας ἀπέβλεπον, ὡσπερ οὐ πόνου, ἀλλ'
 ἡδονῆς ἐξ αὐτῶν οὐσης προσδοκίμου. Καὶ οἱ μὲν
 ἔξεον μέχρις ὀστέων. Οἱ δὲ, ὡσπερ φυτὰ κατὰ βάθος
 παινόμενα, εὐανθεστέρων τὴν πίστιν ἰδεύουσιν.
 Ἀπέκλειον τὰ μέλη. Οἱ δὲ τὴν εἰς Θεὸν δοξολογίαν,
 καθάπερ καρποὺς ἀναφέροντες, οἷς ὁ τῆς ἀσεβείας
 οὐκ ἐπισκόπῃ γνῶφος, ὠραιότεροι ἀνεφαίνοντο. Καὶ
 οἱ μὲν διεσπάρασσον ὄνυξιν· οἱ δ' ἔλεγον, Λεπτύ-
 νατε τὸν τῆς σαρκὸς χιτῶνα, ὃν ἡ ἀμαρτία ἐπέχου-
 νεν. Ἀποξείσθε διὰ τούτων κακία, ἧ ὁ πονηρὸς τῶ
 θεῶ ὑφάσματι ἐλυμήνατο. Νῦν ἡμῶν, δι' ὧν ἀπο-
 γυμνοῦνται τῆς σαρκὸς τὰ ὄσα, χιτῶν ἐκείνος ὁ ἀπ'
 ἀρχῆς ἐτοιμάζεται. Νῦν ἡμῶν τὸ μακάριον τῆς
 εὐξείας, ὃ δι' ἡδονῆς ἀπωλείσμεν, ἐν τῇ δουλίῳι
 τυκρότητι τῶν βασάνων ἀποκαθίσταται. Πόσα ἂν τι
 βασιλείας ἀπολείσας ἀξιώματα, ἡδέως ἀνάλωσεν ἄν,
 ἵνα τοῦτο πάλιν ἀνακτήσῃται; Νῦν ἡμῶν τὸ θεῶν
 ἀξίωμα τῇ ὀλίγῃ ταύτῃ ἀνάλωσι τοῦ σώματος,
 ἀποδίδεται, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἀνάλωσις τοῦτο ἐστίν,
 ἀλλ' οἷον σπορά τις, εὐανθεστέρων ἡμῶν τὸ σῶμα
 προλαχούσα. Τί μέγα τσαύτατος ἐνεργείας κατα-

πλουτισθέντας ἡμᾶς, ὀλίγα ὑπὲρ οὐ τὸ πᾶν ἔχομεν ἀποδέσθαι; Μὴ γὰρ βασάνους ἠγούμεθα τὰς βασάνους ἡμῶν, ἐμπορίαν τὸ πρᾶγμα νομίζομεν. Κεῖρετε οὖν ἀφειδῶς, ἵνα ἡμῖν ἀναβλαστήσῃ ἀκμαιότερον. Λάμβανε μὴ καθ' ἐν διακόπτων τὰ μέλη, ἀλλ' ὁμοῦ πάντα τέμνε, ὡς ἡμᾶς γε πλέον ἀποτέμνων, πλέον εὐφραίνης. Καὶ οἱ μὲν ἔλεγον ταῦτα. Ἔτεροι δὲ τοῦ πνεύματος τὰ ἕσματα ἔμελπον, ὥστερ οὐκ ἐν βασάνοις ὄντες, ἀλλ' εὐωχοῦμενοι. Ἄλλοι διδασκαλίας ἥδιστα νόματα ὠμθρίζον, πολλοὺς τῆς δυσσεβείας τὸν ἀσχυρὸν διαλύοντες. Ἐίπες ἂν ἰδὼν, οὐκ αὐτοῦς, ἀλλ' ἐτέρους τοὺς δεινοὺς ὑποκείσθαι.

mentis, sed in conviviis versarentur. Alii doctrinæ pulcherrimæ et saluberrimæ velut imbrem emittebant, impietatis siccitatem per divini eloqui rorem humectantes. Dixisses, si coram conspicatus esses, non eos, sed alios cruciatibus excarnificari.

Ἐμειοῦντο δ' ἄρα κωφὴν ἀσπίδα οἱ τύραννοι, ὑπ' οὐδενὸς ἐπαρόμενοι· ἀλλὰ πρὸς τοὺς σπαραγμοὺς τῶν ἀθλητῶν θηριοῦμενοι· ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν τις ὡς ἄμπελος εὐκλήματος, ἀποτεμνόμενος, οἷα δὴ βότρυς, τὴν εἰς θεὸν ἔφερεν εὐχαριστίαν. Ἄλλος δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ὀρυσοῦμενος, τοιαύτην ἀφίει φωνήν· Προσφερέσθω θυσία ὀφθαλμῶς τῷ φωτί. Καλὸν, τῷ ἀληθινῷ φωτί, ὅπερ ἐν ἡμῖν ἔκτισε φῶς, προσφορὰν γενέσθαι. Ἄλλ' εὐπρόδεκτος εἶη ἐνώπιόν σου, Κύριε, ἡ θυσία ἡμῶν· οὐδὲν ἀπεικός, παρ' οὐ τοσοῦτω κάλλει διεστολίσθη ὀφθαλμῶς· ὑπὲρ ἐκείνου τῶν ἰδίων ἐξελθεῖν θαλάμων, νῦν ὠραιότερον θαλαμεύεται. Νῦν μᾶλλον πλουτήσῃ τὸ φῶς. Νῦν ἀποστειψουσιν αἱ κῶραι λαμπρότερον, πάντων ἐπιπροσθούτων ἀπηλλαγμέναι. Καὶ ἄλλοι διεθλὼν τὰς κεφαλὰς. Οἱ δὲ, Ἄντι τῶν καλλίστων τῆς φύσεως, ἔλεγον, ἃ ὁ Διὸς μουργὸς τῇ κεφαλῇ ἐθησαύρισε, τὸν θησαυρὸν τῆς πίστεως τηρήσωμεν ἄσυλον. Μὴ γὰρ, κὰν δοκῇ τοῖς τυράννοις, σκορπιεῖται τῆς κεφαλῆς ἡ ὑπόστασις. Συνάγεται μὲν οὖν πλαστοργῶ δεξιᾷ, καὶ τῶν μυελῶν ἡ τῆξις, ὡς ὁσμή εὐωδίας σπουδασθήσεται. Καὶ ὀβελίσκοις ἄλλος ἐπερονᾶτο τὴν ἀκοήν, ἀλλὰ νῦν τρανότερον ἀκούσειν, ἔλεγεν, τῆς τοῦ δρακοντείου πωρώσεως ἰοῦ, τοῖς ὀβελίσκοις τούτοις διακαθαίρομένης, νῦν εἰς ὑποδοχὴν ἐπιτηθειοτάτη τοῦ ἕσματος τῶν ἀγγέλων ἡ ἀκοή, διὰ τοῦ πυρὸς τούτου τῇ προτοῦσῃ τῶν φλογερῶν στομάτων ὑμολογία προσοικειουμένη. Ἄλλω ἀνασπώμενοι βίβων ὀδόντες, εὐφροσύνην ἀνέβλυζον, Νῦν δὲ τραφήσομαι λέγοντι τροφήν ἀγγέλων, καὶ μέχρι τοῦ τὴν οὐ μένουσαν σιτοῦμαι, ἄρτι δώσει τροφήν ὁ Δεσπότης οὐ κενουμένην, οὐδ' ὀδόντων προσδεομένην. Μὴ μοι τὸ πρᾶγμα βάσανος λεγέσθω, εὐεργεσίαν ἐγὼ τοῦτο φημι. Καὶ ἄλλων τὰ νῶτα, ἀμύθητον πλῆθος ἔφερε πληγῶν ἐκ βουνεύρων, ἀλλ' ἔχαιρον, Ἄντι τῆς πᾶλλης, λέγοντες, βώμης, ἦν ἔθετο τῷ νώτῳ ὁ πλάσας, τοσοῦτοις συνδέσμοις συστήξας αὐτὸν, ὅπερ τῆς ἐκείνου δόξης τὸ μικρὸν τῶν μαστίγων φορτίον φερέτω. Ἄλλοις τὰ σπλάγχνα μέχρις αὐτῶν μυστηρίων τῶν ἐγκάτων ὠρῶσοντο, ἀλλ' ἐπὶ μᾶλλον τῆς εὐσεβείας τὸν θεμέλιον ἐνεβάθουν. Ἐτερος τὴν γλῶτταν ἀπετέμνετο, καὶ τῆς δεξιολογίας οὐκ ἔφηγεν, ἀλλ' οἷα δὴ δῶρον τὸ κάλλιστον προσφέρων θεῷ, ἐπαυφήμει σεμνυνόμενος. Καί τινες ἐπὶ ξύλου ἐτανύοντο. Ἄλλ' ἦν αὐτοῖς καὶ πρὸ τῶν

A nominare decet, cum sit instar sementis, quæ corpus nostrum vegetius et floridius submittet. Quid mirum, si tantis donis locupletati, paucula quædam, quibus omnia adipiscimur, deponamus vicissim et elargiamur? Non enim tormenta vestra tormenta ducimus, sed magis bonorum omnium abundantiam. Attendete igitur nos et demetite absque modo, ut eo uberius nobis corpora repullulent. Ne sigillatim membra abscindas, sed simul omnia amputa, ut pluribus amputatis, magis nos exhilaras. Et hæc quidem nonnulli ex illo numero ferebant. At alii spiritualia cantica concinebant, quasi non in tormentis, sed in conviviis versarentur. Alii doctrinæ pulcherrimæ et saluberrimæ velut imbrem emittebant, impietatis siccitatem per divini eloqui rorem humectantes. Dixisses, si coram conspicatus esses,

B Cæterum tyranni imitabantur surdam aspidem, incantamenta illa salutaria repudiantes, quippe ad solos cruciatus invictis athletis inferendos offerati. Sed enim alius, tanquam vitis onusta palmitibus, mutilatus, et botri instar, pressus, Deo debitas agebat gratias. Alius effossis oculis, tales voces mittebat: Offeratur in sacrificium oculus luci. Decet, ut veræ luci lux quam in nobis creavit, hostia fiat. Sed gratum sit in conspectu tuo, Domine, sacrificium nostrum. Inconveniens non est, ut oculis pro eo, a quo tanta pulchritudine exornatus est, propria statione excedat. Nunc ornatiorem sortietur locum. Nunc lumine magis abundabit. Nunc pupillæ splendidius fulgebunt, ab omnibus, quæ luci offusciant, expeditæ. Aliis comminnebantur capita. Illi vero dicebant: Pro pulcherrimis naturæ donis, quæ rerum omnium Parens in capite reposuit, thesaurum fidei intactum custodiemus. Non enim dispergetur capitis substantia, licet tyrannis secus videatur. Colligetur denuo conditoris dextera, ac medullarum corruptio, ut odor suavitatis reputabitur. Alius verubus per aures transfigebatur. At nunc clarius, aiebat, audiam, expurgato per hæc veruta veneno, quod draco instillaverat. Nunc aptissimus est auditus ad excipiendos cautus angelicos, per ignem hunc laudationi ex igneo ore prodeunt assimilatus. Alii radicitus evulsis dentibus, lætitia exsultabant. Nunc, aiebant, nutriar angelorum esca. Hactenus manducabam cibum non manentem; jam dabit Dominus cibum, qui non perit, quique dentibus non eget. Ne cruciatus hæc res vocetur. Beneficium arbitror. Aliorum dorsa innumeris plagis concidebantur; sed Deum laudabant; sed gaudebant. Loco multi roboris, aiebant, quo Creator dorsum instruxit, tot nexibus et vinculis id compungens, pro gloria ejus exiguum hanc flagellorum molestiam ferat. Aliis viscera usque ab intestinorum penetralibus evellebantur; sed eo altiora pietatis fundamenta jaciebant. Alii lingua abscindebatur, nec a divinis laudibus decantandis cessabat; sed quasi pulcherrimum munus Deo offerens, eum celebrare pergebat. Nonnulli in ligno extendebantur. Sed ex hoc ipso etiam ante perceptam coronam, majorem voluptatem percipiebant, quod vincti

Domino suo cruciatus paterentur. Alii metæ instar, impuris manibus, per castissima corpora telis transfigebantur; et vulneribus inde acceptis, tanquam pretiosis lapidibus conspicui decorabantur. Quorumdam supplicii tyranni fatigati spe omni abjecta, creaturas, quas colebant, ad eos puniendos armabant, et alios quidem undis, alios flammis, alios gelido frigori tradiderunt et exposuerunt. Verum hæc magis eos agnoverunt, quam illi. Agnoscebant enim eos, qui Creatorem honorabant, et plus cultus, quam molestiæ attulerunt. Nam ignis crebro eos qui circumstant absumens, veneranda eorum corpora intacta conservavit. Quod vero anima evolare, id non ignis supplicio ascribendum erat, sed majoris cujusdam voluntatis et virtutis, quæ eam excipiebat. Hocque manifestum est, et videre nonnunquam erat, vestem illam martyrum illæsam, quasi in arca conditam, et quasi non fuisset in flamma, ab omni ignis vestigio plane immunem. At vero humida aquæ natura lisdem martyribus ministerium suum non denegabat. Nonnullis enim cum beatam animam Deo tradidissent, erat strati instar, in quo requiescerent, et ab infinitis laboribus respirarent. Aliis autem, qui vitam adhuc agitabant, planam et omnis molestiæ expertem viam præbebat. In hunc modum omnia, miranda mutatione, sanctis famulabantur. At quomodo martyres ad hæc adibant? Videlicet, ut in incorruptionis lavacrum, læti in undas ingrediebantur, et in fornaces, quasi in thalamos se inferebant, et rigido gelu, velut jucundissima aura recreabantur.

Talis invictorum pugilum erat species. Hac ratione omnia, quæ terrificæ videbantur, irridebant. Hoc modo generose fugato errore, pietatis tropæum exorierunt, abjectis omnibus hujus vitæ oblectamentis, et exuta omni naturæ necessitate, in solam mortem pro Christo obeundam intenti. Mactabantur, et qui mactabant, cadebant. Ligabantur, eosque qui ligabant omni agendi efficacitate destituebant. Flagellabantur, et dolor eos qui cædebant, cruciabat. Tormentis excogitandis deficiebant tyranni. Emarcescebant licitorum manus, et ipso sudore suo speciosiores reddiderunt pietatis speciem. Mœstitiam impietati conciliarunt. Dæmones ejulantes aufugerunt, conculcato eorum in corpore supercilio. In silentium deceptionem mutavit malignus serpens, cum videret, omnes insidiarum machinas in suum caput recidisse.

Jam enim et mulieres alacriter in arenam descendentes, ob primam parentem deceptam, pennis ab eo reposcebant, capite ejus strenue conculcato, illo, inquam, capite, quod illud malorum agmen progeniit. Nunc excogitatum ab illo mendacium: *Et ille sicut dicitur*¹⁴, præter omnem spem, veritati manus, acerbissimis eum cruciatibus torquet. Martyres Christo in passionibus suis configurati, etiam divini gloriæ configurati sunt. Nunc ab

στεφάνων μείζων ἢ ἀπλάουσιν. Ὅτι τῷ ὁμοίῳ πάθει ὑπεβέβληντο τοῦ Δεσπότητος. Ἄλλοι, καθάπερ σκοπὸς χερσὶν ἀνάγκῃς, τὰ ἀγνότατα σώματα βέλει διεπείροντο, καὶ τοὺς ἐκείθεν τραύμασιν, ὡς λίθοις πολυτίμοις περιανθιζόμενοι, ὠραίζοντο. Τοὺς δὲ οἱ τύραννοι πρὸς τὰς βασάνους ἀπαγορεύοντες, ἦν ἐλάτρευον κτίσιν πρὸς τιμωρίαν ἐξώπιζον. Καὶ οὐδὲ μὴν ὕδατι, οὐδὲ πύρρι, καὶ ἐτέρους αἰθρίῳ κρύει παρεδίδοσαν. Ἄλλ' ἦν ἐκείνων ταῦτα μᾶλλον συναίσθησιν ἔχοντα. Ἐπεγίνωσκε γὰρ τοὺς τιμῶντας τὸν Κτίστην, καὶ πλεον ἐτίμα, ἢ κατετόλμα λυπεῖν. Τὸ μὲν γὰρ πῦρ πολλακίς τοὺς ἐξω καταδοσκόμενον, αὐτῶν τὰ σεβάσματα σώματα ἀκέραια διαφύλαττε. Τὸ δὲ ἐκπιτῆναι τὴν ψυχὴν, οὐκ ἦν τῆς τοῦ πυρὸς τιμωρίας, ἀλλὰ τῆς ὑποδεξαμένης αὐτὴν τοῦ κρείττονος εὐδοκίας. Καὶ τοῦτο δῆλον ἀφ' ὧν ἐνίσταται τὴν μαρτυρικὴν ἐσθῆτα, ὡσπερ ἐν κίβωτι, ὡς ἦν καθορᾶν, ἀλλ' οὐκ ἐν φλογὶ καμίνου, παντὸς ἔχου πυρὸς ἀπαθῆ, ἢ δὲ ὕγρα τοῦ ὕδατος φύσις, θεραπευτικῶς ἐδίδου τὰ νῶτα. Τοὺς μὲν γὰρ τὴν μακαρίαν ψυχὴν παραθεμένοις θεῶν, στρωμνὴ ἀπολαύσεως ἐγένετο, τῶν μυρίων αὐτοὺς καμάτων ὡσπερ εἰ διαναπαύουσα. Τοὺς δὲ εἰς διαπεραιούμενοις τὴν ζωὴν, ὁδὸς τις λαίᾳ, καὶ μηδὲν ἐπίπονον φέρουσα. Ἄλλ' οὕτως μὲν ταῦτα μετεποιεῖτο εἰς θεραπείαν τῶν ἁγίων. Πῶς δὲ οἱ μάρτυρες πρὸς ταῦτα ἐχώρουν; ὡσπερ εἰς ἀφθαρσίας λουτρῶν, φαιδροὶ πρὸς τὸ ὕδωρ εἰσηγέσαν, ὡς εἰς παστάδας, τὰς καμίνους ἐνέβαινον, καὶ τῷ αἰθρίῳ κρύει, ὡς ἰλαρῶ ἐπαυριζόμενοι ἐγεγάωνοντο πνεύματι.

Τοιαύτη ἡ τῶν ἀητήτων παράστασις ἀγωνιστῶν, οὕτως ἀπάντων φοβερῶν κατεγέλων· οὕτω νεανικῶς τροπούμενοι τὴν πλάνην, τὸ τῆς εὐσεβείας ἀλλοτῶν τρόποιον, ἅπαντα ῥίψαντες βίου τερπνὰ, ἅπασαν ἀνάγκην φύσεως ἀποθέμενοι, καὶ μόνον τοῦ ὑπὲρ Χριστοῦ θανεῖν ἀντεχόμενοι. Ἐσφάτοντο, καὶ σφάττοντες ἐπιπτον. Ἐδεσμοῦντο, καὶ ἀνεργήτους ἐδείκνυον τοὺς δεσμεύοντας. Ἐμαστιγοῦντο, καὶ αἱ ὀδύνας τοὺς μαστιγοῦντας ἐλάμβανον. Ἐξηπόρησαν πρὸς τὴν εὐρεσιν τῶν βασάνων οἱ τύραννοι. Ἐξενευρίζοντο τὰς χεῖρας οἱ δῆμοι. Φαιδροτέρην εἰργάσαντο τοῖς ἰδρώσιν αὐτῶν τῆς εὐσεβείας τὴν ὠραιότητα· τὸ σκυθρωπὸν τῆ δυσσεβείᾳ κατεπράξαντο, δαίμονες ἀπήσαν ὀδυρόμενοι τῆς ὀφρῦος αὐτῶν ἐν σώματι πατούμενης, μετέβαλεν εἰς σιγὴν τὴν ἀπάτην ὁ πονηρὸς ὄφις, τὸ πᾶν τῆς ἐπιβουλῆς καθορῶν ἐπιστρεφόμενον πρὸς αὐτόν.

Ἦδη γὰρ καὶ γυναῖκες ἀποδυσάμεναι, πρὸς παλαίσματα τῆς προμήτορος, αὐτὸν εἰσέπραττον τὴν ἀπάτην, νεανικῶς τὴν κεφαλὴν πατοῦσαι, κεφαλὴν ἐκείνην, ἢ τὸν ἐσμὸν τῆς πονηρίας ἀπέτεκε. Νῦν τὸ μεμηχανημένον αὐτῷ ψεύδος, τὸ, Ἔσσεθε ὡς θεοὶ, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα πρὸς ἀλήθειαν ἐξεληθὸν, δριμυτάταις ἀληθόσιν αὐτὸν περιβάλλει. Οἱ γὰρ μάρτυρες συμμορφούμενοι ἐν τοῖς πάθεσι τῷ Χριστῷ, καὶ τῆ θεῆ δόξῃ συνεμορφώθησαν, νῦν οἷς διεδάσκηνη τῆς

¹⁴ Gen. III, 5.

ἀπαθοῦς μακαριότητος, ὑπὸ τούτων περιβάλλεται πάθει. Οὐ γὰρ μόνον δι' ὧν, μετὰ πάσης αὐτοῦ τῆς στρατιᾶς συμπλεκόμενος αὐτὸς κατησχύνετο, ἐπασχεν, ἀλλ' ὅλα πάσχει καὶ νῦν, ταῖς ἐκ τάφων προλούσαις δυνάμει. Νῦν τῶν πολυάθλων ὄστων ἐκείνων πυρὸς βολίδες πεμπομέναι, τὰ τούτων καταφλογίζουσι πρόσωπα· καὶ τῆς σαρκὸς τὴν κόνιν, ἣν πολυτρόπως διεξήναν συσφιγγούσαν ψυχὰς ὀρώντες, καὶ σώματα, αὐτοὶ ἀλύοντες, καὶ παρειμένοι πορεύονται. Ἄλλὰ γὰρ αὐτῆ τῶν ἀοιδίμων ἡ νίκη. Τοιοῦτον τῆς ἀληθείας τὸ τρόπαιον. Οὕτως οἱ τῆς ἀσεβείας ὀπηρέται σὺν τῷ σφῶν ἔρχονται, καὶ πρωταγωνιστῆ διαβολῷ, ὑπὸ τῶν προμάχων τῆς ἀληθείας ἠττήθησαν. Ἐκρότησαν ἐπὶ τούτοις ἀνωθεν ἄγγελοι, εὐφήμησαν καταπεσόντων τῶν ἀλαστέρων, ἐκπλήξει, καὶ χαρᾶ ἐμυρίζοντο. Ἐχαιρον ἐφ' οἷς τοῦ βασιλέως ἡ παραταξίς, τοὺς ἐχθροὺς ἔργοις, καὶ λόγοις ἐτροπώσατο. Ἐξεπλήττοντο σαρκίνοὺς ὀρώντες τῶν ἀσωμάτων περιγενομένους· ὁ βασιλεὺς, ὑπὲρ οὗ ἱ ἄθλοι, καὶ τὰ παλαισμάτα, τὰ βραβεῖα εὐτρέπιζεν. Ἦνοίγοντο πύλαι τῶν οὐρανῶν, ἀοιδίμους θερμαῖς ἔτι σταγόσι βέοντας ὑπεδέχοντο, Παντοκράτορι δεξιουμένους δεξιᾷ.

Ἄλλ', ὦ γενναῖοι τοῦ Χριστοῦ στρατιῶται, τί προσεοῦμεν ὑμᾶς; Ἀνθρώπους; Ἄλλ' ἡ φύσις ἰλιγγιῶς οἰκειοῦσθαι πρὸς τοὺς ἀγῶνας ὑμῶν καὶ τὴν αὐτῆς δυνάμιν ἀποσκοποῦσα. Φωστῆρας; Ἄλλὰ ταῖς ὑμετέραις αὐγαῖς τὸ φέγγος αὐτῶν ἀποκρύπτεται. Ἄγγελους; Ἄλλὰ τὴν καρτερίαν, καὶ τὴν νίκην ἐξέστησαν ἄγγελοι. Εἰς ποίαν οὖν ἄλλην μεταποιηθέντες φύσιν, οὕτω πάντα ὑπερεβάλεσθε; Οὐκ ἐμάλαξαν τὰ θελκτήρια, οὐκ ἐκλάσθητε τοῖς φοβεροῖς. Ποῖω τοσοῦτε πυρὶ δυνάμει τὸ πῦρ τῶν πικρῶν βασάνων ἐσδέσατε; Δρόσος ὑμῖν μᾶλλον, ἢ πῦρ ἐλογίζετο, ἢ δῆλον, ὡς τῷ πυρὶ τῆς θείας ἀγάπης πυρπολούμενοι, ἐκείνο τὸ πῦρ ἐνεργεῖν τὰ οἰκία οὐ συνεχωρεῖτε; ἀλλὰ ἀντὶ μὲν τοῦ φλέγειν, δρόσος ἐγνωρίζετο· τοῦ δ' ἐν ὑμῖν θείου πυρὸς ὑπέκκαυμα γενόμενον, λαμπροτέρην ἀνῆπτε φλόγα τῆς Χριστοῦ ἀγαπήσεως, οὗ νῦν ὠραίοις ποσὶ τὸν φαειρὸν νομφῶνα χοροστατοῦντες, εὐφραίνεσθε ἀντὶ τῶν δριμυτάτων ἀληθειῶν, ἡδυτάταις ἐνερωφῶντες ἀπολαύσεσιν. Ἀντὶ τοῦ πυρὸς, μετὰ τῶν φλογερῶν συμπαιστασθε τάξεων. Ἦπου, καὶ τούτων ἐγγυτέρω (τολήμῃσι γὰρ καὶ τούτο εἰπεῖν ὁ λόγος), ὅσον καὶ τῆ ἐκμιμήσει τῶν παθημάτων ἐγγύτεροι, ἀντὶ τῆς ἐν λιμῷ, καὶ δίψῃ τάλαιπωρίας, ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ ὀίδεν, καὶ οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, προτίθεται τράπεζα φέρουσα ἀγαθά. Ἀντὶ τῆς ἐν γυμνότητι πῆξεως, στολισμῶν φωτὸς περιβάλλεσθε. Ἀντὶ τοῦ σκορπισμοῦ τῶν μελῶν, τὴν ὀλοκληρίαν τῆς ἀρχαίας ἀπελάβετε πλάσεως. Ἀντὶ τῶν κενωθέντων αἱμάτων, τὰς πηγὰς προχαῖτε τῶν λαμάτων. Καίρει ἡ γῆ τοῖς ἡμῶν ἀγωνισμασιν. Εὐφραίνεται οὐρανὸς, τοιοῦτοις στεφανίταις χοροστατούμενος. Μετὰ ἀγγέλων εὐφραίνεσθε, καὶ ἡμῶν οὐ χωρίζεσθε. Οἱ ἐν πειρασμοῖς πρὸς ὑμᾶς

A illis, quibus 'beatitudinem invadebat, tormentis subicitur. Non enim solus devictus et confusione repletus est, cum omnes suas copias in aciem produxit, sed et nunc vi illa, velut igneis jaculis, ex ossibus illis, quæ tot certamina tolerarunt, prodeunte, vultus eorum inflammantur, cumque corporis pulverem, quem ipsi varie carpserunt, et animas et corpora constringentem intuentur, tristes ipsi et desperabundi aufugiunt. Hæc præstantissimorum athletarum victoria. Hujusmodi veritatis est tropæum. Hunc in modum impietatis ministri cum suo duce et principe diabolo a veritatis propugnatoribus devicti sunt. Plausum his dederunt e caelo angeli, faustis acclamationibus exsultarunt, cum malos genios prostratos cernerent; simulque stupore et gaudio percellebantur. Gaudebant enim, quod regis acies, et factis et verbis hostem debellasset. Obstupescebant, cum conspicarentur, carne vestitos superiores factos iis qui carne carebant. Rex pro quo pugnabatur, præmia parabat. Aperiebantur cælorum portæ, et illustres illos calido adhuc perfusos sudore, recipiebant, Omnipotenti exceptos dextera.

Sed, o invicti milites Christi, quo nomine vos appellabimus? At homines? At natura nostra horret ad vestra certamina, cum oculis ad vim suam reflectit. An sidera? Sed vestro splendore lumen illorum occultatur. An angelos? At tolerantiam et victoriam vestram angeli obstupuerunt. In quam igitur aliam naturam transmutati, adeo omnia exceditis? Non emollierunt vos blandimenta; non fracti estis terroribus. Quonam tanto igne ignem acerbissimorum tormentorum exstinxistis? Rorem potius, quam ignem reputabatis. An liquet, vos igne charitatis divinæ inflammatos non concessisse, ut alter ignis ea quæ sunt naturæ suæ consentanea ageret? nec urebat, sed roris instar recreabat. Quin et divinum ignem exsuscitans, longe splendidiorem flammam dilectione Christi accendit. Cujus nunc speciosis pedibus thalamum circumstantes, exsultatis, loco immanissimorum cruciatuum suavissimis voluptatibus perfusi. Loco ignis assistitis nunc cum flammis illis ordinibus: imo et his propius (audeo dicere) quanto propius etiam imitatione ad passionem Christi accessistis. Loco conflictationis cum fame et siti, proponitur vobis mensa ejusmodi ferens bona, quæ neque oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt¹⁵. Loco nuditatis, stola lucis amicti estis. Loco membrorum disjectorum integram illam primævam hæreditatem adepti estis. Loco effusi sanguinis, fontes curatilonum funditis. Gaudet terra vestris certaminibus. Lætatur cælum, cum hujusmodi victoribus corona redimitis ambitur. Cum angelis exsultatis, et a nobis non separamini. Qui tentationibus pressi ad vos confugiunt, paratum remedium inveniunt. Qui tranquillitatis tempore in vobis anchoras figunt,

¹⁵ Isa. Lxiv, 4; 1 Cor. II, 8.

πρὸς τὰς αὐτοῦ γονὰς ἀνιῶν ὁ λόγος, ὅλον ἡμῖν τὸν
ἐκείνου βίον ἀπαγγελιάτω, καὶ ὅλη τῆς ἐκείνου βιώ-
σεως εὐωδία, τὴν λογικὴν ἀσθησιν κατατερπέτω.
Μάλιστα μὲν γὰρ μέγα κέρδος τὸ καὶ μέρους τινὸς
τοῦ ἐκείνου βίου λαλεῖν τὸ ὠφέλιμον· ἀπειρον δὲ τι
τὸ σύμπασαν τὴν ἐκείνου ἐπιόντα ζῶην, συλλέγειν
τὰ ἀγαθὰ.

Ἦδη μὲν οὖν τοῖς δούλοις ὁ βασιλεὺς ἐν ὁμοίᾳ
μορφῇ προσομιλεῖν ἐκεκρίκει, καὶ τοῦ ὕψους τῆς
θεϊκῆς συγκαταβάνα δόξης ἐνδημῆσαι τῇ ἀνθρώπων
ἐσχατιᾷ. Ἔδει δὲ ἄρα τῆς ὑπὲρ λόγον ταύτης ἐπιδη-
μίας μέγαν τινα γενέσθαι προάγγελον. Γίνεται
Ἰωάννης, οὐ μείζων οὐδὲς ἐν γεννητοῖς γυναικῶν·
καὶ προφθάνει τόκον ὑπερφυῆ παρθένου, τέκος στεί-
ρουσῆς παράδοξος· καὶ προανθεῖ στάχυος ἀσπό-
ρου, μαραινόμενης ῥίζης βλαστὸς, καὶ λύει ὡσπερ
νηδύος τὴν στείρωσιν, οὕτω καὶ γλώσσης δεσμά.
Οὐδὲ γὰρ ἔδει φωνῆς ἀποτεχθείσης, τὸν τεκόντα φω-
νῆς ἀμειρεῖν, οὐδ' ἀφθογγον εἶναι τὸν τῆς σάλπιγγ-
τος ἀτίων. Δύεται τοίνυν τῆς δίκης τῆς σωπῆς Ζα-
χαρίας, λύσαντος τὰς ὠδίνας τοῦ βρέφους· καὶ φθέγ-
γεται νέαν φωνὴν, τῆς πρώτης ἀμείνω καὶ θειοτέ-
ραν, τὴν τε Δεσποτικὴν ἐπισκεψιν ἀναφωνῶν ἐν τῷ
Πνεύματι, καὶ τὴν τοῦ παιδὸς πορείαν, ἣν πρὸ τοῦ
Ἰψίστου πορεύεται, ὑψηλοῦμενος· οὐ μόνον δὲ δὴ
μέχρι Ζαχαρίου ἴσταται τὰ τελοῦμενα, ἀλλὰ καὶ δογ-
μάτων ὁρωμένων βαθύτερον ἐν τούτοις καταθεωρεῖ-
ται. Ὁ γὰρ τοι παλαιὸς νόμος τὴν γηραιὴν τῶν ἐν-
ταλάτων φωνὴν εἰς καινὴν μετεποιεῖτο τῷ κατὰ
Χριστὸν δόγματι καινιζόμενος. Ἀλλὰ γὰρ οὕτω μὲν
παροδῶξως γαστρός ἀτέκνου πρόβεισιν Ἰωάννης, ἥδη
τοῦ καιροῦ καλοῦντος πρὸς εὐτεχνίαν τὴν ἱερωτάτην
τοῦ Μονογενοῦς νύμφην. Παραδοξοτέρων δ' ἀπάρχε-
ται, θαυμαστά θαυμαστοῖς συνάπτων, καὶ ὑψηλοῖς
ὑψηλά. Οὐ γὰρ κατὰ τὴν νενομισμένην τῇ φύσει αἰῶνα
[ἡώνιζε] ζῶην, οὐδὲ τοῖς κάτω δουλεύειν ὑπέμεινε νό-
μοις, ἀλλ' ὡσπερ ἔξω πάσης σαρκίνης ἀνάγκης μετ'
ἀγγέλων ἐβίω, καὶ τῇ ἐκείνων συνανήγετο πολιτεία.
Καὶ γοῦν καταλείπει τὰς ἐν ἄστει διατριβὰς, οὐδα-
μῶς ἀνθρώπους μισῶν (πῶς γὰρ ὁ φιλανθρώπου
Δεσπότης κήρυξ, καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας
εὐαγγελιστής;)· ἀλλ' ἐγρήν, ὡς ἔοικε, τὸν δορυφό-
ρον τοῦ πάσης ἐπέκεινα δόξης καὶ εὐταξίας βασιλέως,
κρεῖττονα εἶναι ἀστικῶν ταραχῶν, καὶ ταπεινότη-
τος. Ἄμα δὲ καὶ μελλούσης ἄρτι τοῖς δουλεύουσιν
ἀμαρτία διὰ τῆς ἐν χάριτι πολιτείας ἐλευθερίας μη-
νύεσθαι, ἀκόλουθον ἦν ἐξ ἐρημίας τὸ μήνυμα ἔχειν,
ὡσπερ δὴ καὶ τῷ πρεσβυτέρῳ Ἰσραὴλ τῆς ἐν Αἰγύ-
πτῳ δουλείας ἐξ ἧρους ἔχε Μωϋσῆς, ἀπαγγέλλων τὴν
ἀπολύτρωσιν. Ἔως μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς, ταπεινώσεως
πλούτου, τῆς ἑαυτοῦ δόξης τὸν πλοῦτον ἐπέστελλεν,
ἀφανέσι χωρίοις καὶ ὁ στρατιώτης ἐνδιητᾶτο. Ἐπεὶ
δὲ ὁ καιρὸς ἐφραστήκει, καθ' ὃν ἔδει, ὅσα παρὰ τοῦ
Πατρὸς ὁ Μονογενὴς ἔχουσε, χρηματίζειν, τότε δὴ
καὶ τότε, καὶ ὁ τῆς ἐρήμου τρύφιμος, ἀνωθεν λαθὼν
τὸ ἐνδύσιμον τοῦ κηρύγματος, ἀρχεται ὀμνάζειν
τριβῶν τραχείας, ἥτοι καρδίας ἀτεράμονας τῇ Δεσπο-

PATROL. GR. CVII.

A hodie etiam Herodis adulterium arguit. At revoce-
mus orationem ad ejus ortum et incunabula, to-
tiusque vitæ decursum nobis denarret, et tota vitæ
ab illo transactæ fragrantia sensum rationis parti-
cipem oblectet. In maximo enim lucro ponendum
est, commemorare, quas vel una vitæ illius pars
utilitates complectatur, infinitos autem fructus pa-
rit, si quis totius vitæ illius bona in unum colli-
gere aggrediatur.

Ergo jam Rex cœlestis cum servis suis, simili
vestitus forma, versari et habitare, et ex altitu-
dine divinæ gloriæ ad has imas hominum sedes
descendere decreverat; oportebat igitur ut hujus
descensus et adventus omnem rationem exsuper-
antis insignis deligeretur prænuntius. Nascitur
B Joannes, quo major inter natos mulierum nemo
existit: partumque divinum Virginis antevertit,
partus inopinatus infecundæ matris, et prius efflo-
rescit quam spica non sata, arentis radices ger-
men. Et ut ventris sterilitatem, ita et linguæ vin-
cula solvit. Non enim decebat, ut genita voce, ge-
nitor expers vocis maneret; mutusve esset ille,
qui tubæ causa exstitit. Absolvitur igitur Zacha-
rias a silentio quo damnatus fuerat, infante dolo-
res dissolvente: vocemque fundit novam, priore
illa longe mellorem et diviniorum, dum Domini vi-
sitationem in Spiritu decantat, puerique viam, qua
ante faciem Altissimi iturus erat, exponit. Neque
miraculis circa Zachariam gestis res finitur. Quin
C profundiorum quamdam doctrinam, quam sit vul-
garis, et quæ in omnium conspectu posita, in his
considerare licet. Nam lex vetus veterem illam
mandatorum vocem in novam commutavit, per sa-
lutarem Christi institutionem renovata. In hunc
modum ex infecundo utero præter opinionem et
expectationem Joannes pronascitur, cum jam tem-
pus sacratissimam Virginem, et Unigeniti paren-
tem ad fecunditatem vocaret, multoquæ adhuc ad-
mirabilis vitæ cursum inchoat, miranda mirandis,
et sublimia sublimibus accumulans. Non enim vi-
tam aliis usitatam debebat, neque terrenis decretis
servire dignatus est; sed quasi carnis mole jam
exutus cum angelis versabatur, eorumque vivendi
rationem sectabatur. In urbe commorari renuit,
non odio hominum (quomodo enim præco Domini,
qui homines tantopere amabat, et salutis humanæ
evangelista, homines odisset?), sed quia oportebat,
ut credible est, satellitem Regis, qui omni gloria
et ordine superior est, excelsiorem esse omni civili
turba et abiectione. Accedit, quod cum iis qui pec-
cato serviebant, libertas per statum gratiæ futura,
annuntianda esset, consequens erat, ut ex solitu-
dine nuntius iste prodiret, quemadmodum antiquo
populo redemptionem ex servitute Ægyptia. Quan-
diu ergo rex divitiis humilitatis, divitiis gloriæ
tegebat, tandiu etiam miles illius et propugnator
abditus in locis solis morabatur. At cum tempus
advenit, quo Filius omnia, quæ a Patre audierat

ma. n. do patefacere debebat, tunc et eremi alumnus A accepto e caelis prædicationis inchoandæ signo, incipit vias asperas^{21.19}, animas videlicet inflexibiles et duras, divina doctrina planare, et æquabiles reddere. Et pœnitentiam quidem annuntiat, quippe salutaris Verbi vox, eosque qui emundatione egebant, mundat verbo et aqua, et eum qui, si tempus spectes, posterius venerat, major autem erat infinitate potentiæ, magis quam unquam antea apparuisse clamat, quem et perfecte in spiritu baptizatorum testatur, Agnum²⁰, qui apparuerat, ostendit, cujus sanguinis guttæ, a peccati sordibus orbem terrarum expurgarunt, quem et in utero adhuc abditus, agnoscit, et Jordanis aqua Dominum similiter ac servos abluit, testimoniumque Filio a B Patre datum exaudit.

Oportebat vero, ut non tantum mortuos inter, sed et inter eos, quos inferi tenebant, præcursor esset, ferretque hisdem lætissimum de libertate nuntium, de Domini videlicet adventu et præsentia. Quocirca cultura sermonis pectora dura excolens ad eum quoque, qui eo tempore apud Judæos rerum potiebatur, pervenit, sterilis et infructuosi animi medicinam explicans, vel potius exitiales peccati fructus libertatis in reprehendendo quasi falce aniputans. Nam qui omnium maxime leges custodire debebat, legumque observatione subditos ad sui observantiam adducere (solent enim subdit cum eorum, qui præsunt, virtutibus vel vitis se plerumque conformare), iste præter jus et fas adulterii flagitio se contaminans, legem violare non erubescibat; neque solum adulterio sese inquinat, sed et fratris toro injuriam infert, quem, si quis allus in eum injuriosus exstitisset, ab omni contumelia cognationis jure vindicare oportebat, quemque tanquam proprium curare debebat: hunc ipsemet incestabat, neque sanguinis, neque legis ulla ratione habita, ut a piaculo desisteret; sed quantum, quantum erat, libidinis mancipium erat, et ad improbitatis barathrum, quasi clausis oculis ferebatur. Quo tempore magna illa Verbi vox silere non potuit: sed objurgavit, rei que enormitatem publice traduxit et redarguit. Cæterum et hoc Herodis ingenio conveniebat, ut non modo emendationis spem nullam præbere, sed et improbitatem majoris criminis accessione auget. Probe enim parentem suum homicidam imitabatur, et se genuinum illius filium esse reipsa comprobabat. Ille enim æquales Antiqui dierum, qui propter nos infantiam subiit, tanquam spicas immaturas, ex hac vita demetit: ille vero præconem, qui medicinam afferebat, putredinemque animæ excindebat, interficit, et miser eum qui ut vincula solveret, advenerat, in vincula conjicit; quique ab oculis caliginem voluptatis abstergebat, carceris tenebris concludit. Deinde natalem diem celebrat, quem salius fuerat lucem hujus solis nunquam aspexisse,

τικῆ καὶ θεῖα διδασκαλίᾳ, καὶ ἀπηχεῖ μὲν τῆς μεταβολῆς τὸν φθόγγον, οἷα δὲ τῶ σωτηρίου λόγου φωνῆ, καὶ τοὺς δεομένους καθάρσεως καθαίρει λόγῳ καὶ ὕδατι. Ἀναφανέσθαι δ' ὅσον οὐρανῷ προκαταγγέλλει τὸν δραπετὸν μὲν τῆ δι' ἡμᾶς ἐν χρόνῳ γενήσεται, μείζονα δὲ τῷ ἀπαιροδυνάμῳ κράτει, ὃν καὶ βαπτίζειν μαρτύρεται τελείως ἐν Πνεύματι. Καὶ γοῦν φανέντα τὸν Ἄμνὸν ὑποδεικνύει· οὐ βανίδες αἵματος, τοῦ λύθρου τῆς ἁμαρτίας τὴν οἰκουμένην ἐκάθηραν· ὃν καὶ περὶ τὰ σκοτεινὰ τῆς γαστρὸς ἐτι χωρὶα γνωρίζει εἰλούμενος, καὶ τοῖς Ἰουδαίου βίθροις παρρησιασῶς τὸν Δεσπότην λούει τοῖς δούλοις, καὶ τὴν μαρτυρίαν ἐπὶ τῷ Παιδί φωνουμένην τοῦ Γεννήτορος ἐνηχεῖται.

Ἔδει δὲ ἄρα οὐ μόνον ἐν ζῶσι Πρόδρομος ἀφθῆναι, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐν ἔθου φθάνειν, καὶ φέρειν κάκεινους τῆς ἐλευθερίας τὰ εὐαγγέλια, τὴν Δεσποτικὴν εὐαγγελιζόμενον παρουσίαν. Τοιγαροῦν τῆ γεωργίᾳ τοῦ λόγου τὰς κεχερωμένας γεωργῶν καρδίας, ἔρχεται καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ κατ' ἐκεῖνο λαχόντος καιροῦ τοῦ Ἰουδαίων ἔθνος κρατεῖν, τὴν θεραπεσίαν τῆς ἀκάρπου καρδίας εἰσηγούμενος, μᾶλλον δὲ τὸν φοροποῖον ἐκτέμνων τῆς ἁμαρτίας καρπὸν, τῆς παρρησίας τῶν ἐλέγχων τομῆ. Ὁ γὰρ τοι πάντων μάλιστα νομοφυλακεῖν ὀφείλων, καὶ τῆ καθ' ἑαυτὸν συντηρήσει τοῦ νόμου εἰς τιμὴν αὐτοῦ τὸ ἀρχόμενον προσκαλεῖσθαι (πέφυκε γὰρ πως τὸ ἀρχόμενον ταῖς ἀρεταῖς ἢ κακίαις ὡς ἐπιπολὶ τῶν κρατούντων συνδιωτῆσθαι), οὗτος δὲ παρανομῶν, καὶ μοιχείας ἄγει καταμολυνόμενος, εἰς αὐτὸν παροινῶν οὐκ ἠσχύνετο καὶ οὐ τοῦτο μόνον μοιχείας, ἀλλὰ καὶ ἀδελφοῦ ἐνυβρίζει κοίτην, ἣν ἔδει καὶ τινος ἀλλοτρίου ὑβρίζοντος, ἐπαμύνοντα τῷ δικαίῳ τῆς συγγενείας ἀνεπιβούλευτον πειρᾶσθαι διατηρεῖν· ἣν ἔδει περιέπειν, ὡς οἰκίαν, ταύτην αὐτὸς ἀνώρυσσε δι' αὐτοῦ· μὴ τοῖς ἐξ αἵματος, μὴ τοῖς ἐκ νόμου ἔχων ἐπὶ λογισμὸν ἀναφέρειν, καὶ τοῦ μιάσματος ἀποστῆναι, ἀλλ' ὅπως τῆς ἡδονῆς ὡν ἀνδράποδον, καὶ πρὸς τὸ βέβαθρον τῆς παρανομίας ὡσπερ θῆ μύων καταφερόμενος· ὅτε δὲ, ὅτε ἡ μεγάλη τοῦ Λόγου φωνῆ σιγᾶν οὐκ ἠνείχετο, ἀλλ' ἐξήλεγε, καὶ τῆς πράξεως τὸ ἐκθεσμον ἐστηλίτευεν. Ἦν δὲ καὶ τοῦτο Ἡρώδου, μὴ μόνον καὶ καθίστασθαι πρὸς διόρθωσιν, ἀλλὰ καὶ τὸ κακὸν αὐξάνειν, μείζονος προσθήκη κακοῦ. Ἀκριβῶς γὰρ τὸν φονευτὴν ἐμίμειτο πατέρα, καὶ ὡς ἐκεῖνου γνησία σπορὰ ἐδεβαίου. Ὁ μὲν γὰρ τοὺς ἠλικιώτας τοῦ Παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς νηπιόσαντος, οἷα δὲ στάχυν ἀώρους τῆς ζωῆς ἀποκείρει· ὁ δὲ τὸν κήρυκα τὴν θεραπείαν εἰσηγούμενον, καὶ τὴν σηπεδὸνα τέμνοντα τῆς ψυχῆς, ἀποσφάττει. Καὶ ὁ δεισιπλὴς τὸν λύσειν αὐτὸν δεσμῶν βεβουλημένον, δεσμῶν ὑποδύλλει· καὶ τὸν ἀποκαθαίροντα τῶν ὀφθαλμῶν τὴν ἐξ ἡδονῆς ἀχλὺν, σκότῳ φρουρᾶς ἀποκλείει· εἴτα γενεσιῶν ἐορτὴν συγκροτεῖ, ᾧ ἄμεινον ἦν, μηδ' ὅπως πρὸς αὐτὰς ἡλίου ἐλθεῖν, καὶ παῖδα τῆς συμφορῆ-

^{21.19} Luc. III, 5. ²⁰ Joan. I, 29.

χρῆσιν προὔκαλεῖτο, καὶ ἐπὶ θεαταῖς ἐτέρ-
 ει κατ' ἄνδρα ὁρῶμένης ἀποστρέφειν τὰς
 εἰρησὶν τινὰ ἐρυθρίασιν, ἐφ' οἷς τῇ ταύ-
 συνησέγγαιεν· ὁ δὲ καὶ εἰς ἐπίδειξιν
 εατὰς ἔχων τῆς παρανοίας σεμνύνεται.
 τιμῆς ὠνεῖται τὴν ὄρχησιν, καὶ τὴν βα-
 λίζεται, ἐρώτων καὶ μέθης τὸν ἀθλιὸν λο-
 ντευόντων, καὶ δίδωσι κεφαλὴν, κειμή-
 εὔματος, ἀθλον ὄρχησεως ἐναγοῦς, ἀντι-
 λείας ἡμίσεως· ἥς οὐκ ἦν ὄλος ὁ κόσμος
 αὐτὸν δαίμωνι φοβερὸν ἄμα καὶ σκυθρωπὸν
 μένοις θέαμα. Τί ποιεῖς, ἄνθρωπε; εἶγε
 ἄνθρωπον, τὸν πάντα λογισμὸν ἀφῆρημέ-
 νον. Καλεῖς, ἐφ' ᾧ εὐφρανεῖς; ἐορτάζεις,
 ἡται ἐμποίησιν, καὶ οὕτω κατηφέας καὶ
 ἵτος τὸ συμπόσιον ποιεῖς μεστόν; Τίς γάρ
 παρόντων τότε κατηφέας ἐνεπλήσθη;
 ἡλγησε τὴν ψυχὴν, ἐφ' οὕτω ξένω, καὶ
 εἴ ποτε τρέπεζα, θεάματι; Ὅποτε δὴ καὶ
 οὐ χωρὶς λύπης διαταθεῖσθαι προσποῖη,
 θεωρῶν τὴν κεφαλὴν, οὐκ ἂν οἷς ἐκόμα-
 κῶν, θάμβει τε κατεσχέθη, καὶ τὴν σὴν
 ἡμέραν ἐπηρόσατο; Καλῶς γε σὺ τῆς
 γονῆς τὴν ἡμέραν τιμᾶς· ἐν ᾗ ἐχρῆν καὶ
 τὸν ἀπολύειν θανάτου, ἐν ταύτῃ τὸν μεί-
 νον προφητῶν ὑπάγων θανάτῳ· καθ' ἣν εἶ-
 ν, καὶ πρὸς χαρμονὴν ἐπιτηδειότατον
 εἰθέσαι, ἐν ταύτῃ κεφαλὴν τοῦ τῆς σφα-
 ρίζουσαν αἵματος προτιθεῖς. Ὡς δειλαίος
 ὡν, ἃς ἐπὶ τῷ σαυτοῦ ἔλυσας κακῶ! ὡς
 εὖν ἀκαθάρτων ἐρώτων, οἷς κάτοχος ὄλος
 πρὸς οὕτω προήχθης ἔκτοπον τόλμημα!

αὐτὸ σχῆμα τοῦ μὴ θέλειν ἀνανεύσειν
 κατὰ τὴν ἀληθειᾶν ἀσελοῦς γυναίου
 λαί; Διὰ γὰρ τοὺς ἀνακειμένους, καὶ ἵνα
 εἰς ἐμπειδύσθηται, τὴν σφαγὴν ἐπιτρέπει,
 καὶ διὰ μὴδὲν ἄλλο, διὰ γε ταῦτα ἐχρῆν τὸ
 πείμπασθαι, ἵνα τε μὴ ἀναθεῖεν, οὕτως
 εἰς οἱ ἀνακειμένοι εὐωχοῦμενοι, καὶ ἵνα
 ὄφλη, ἀντὶ τοῦ δοκεῖν εὐορκεῖν· τίς γὰρ
 τὸν ποτε δῶρον ὑπισχυμένος; Ἄλλ' οὐ
 ὄν ἡ μανία, καὶ μάλιστα ὄση ἐξ ἐρώτων
 ἀλλὰ καὶ δόκησιν ἐμποιεῖ τοιούτους ἐπέ-
 αι, ὁλοπερ αὐτοὶ τῇ ἀληθείᾳ εἰσίν. Ὡς
 ὄδης τοῦ προφητικῶν διψῶν αἵματος, πα-
 ρ; ἐκπλήρωσιν τῆς ἐπιθυμίας αὐτοῦ, τοὺς
 ἔνοους προβάλλεται, ὡς οὐκ ἂν ἐκείνων
 ὡν τὴν ἀνόητον ταύτην διαγῶναι προσ-
 ἡν ὁ Βαπτιστῆς ἀποτέμνεται τὴν κεφα-
 ροῦσθαι τοῦ ἀφροντος Ἄμνοῦ τὰς ἡμῶν
 ὡσπερ τῷ τόκῳ μετέχων τοῦ θεοῦ τόκου
 ος, δι' ὧν ἐκ στειρευούσης προῆλθε γα-
 ο καὶ τῇ ἐκ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω μετα-
 ἰωνῶν τῇ κορείᾳ, δι' ὧν τοῦ ἀθύτου σφα-
 αγιάζεται, καὶ γίνεται ὡσπερ τῇ λύσει
 ν, οὕτω καὶ τῇ εἰς ἔξου φοιτήσει τοῦ Δε-

illamque adulteræ ad saltationem provocabat, et
 una cum spectatoribus delectabatur, a qua vel
 primo aspectu, oculos avertere debebat, ut quæ
 ruborem luceretur, eo quod cum matre illius turpi-
 ter consuesceret. At vero iste eam in publicum
 producit, et cum vesaniæ spectatores haberet, glo-
 riabatur. Adhæc honore etiam saltationem merca-
 tur, et regnum partitur, amore et ebrietate mise-
 ram mentem huc illucque distrahente, datque caput,
 Spiritus sancti thesaurum, remunerandæ sacrilegæ
 saltationi, loco dimidiæ regni, quo capite neque to-
 tus mundus pretiosior erat, infertque in convivium
 terrificum simul et triste spectaculum. Quid agis,
 o homo? si homo vocandus est, qui omni humano
 sensu est orbatus. Vocas, ut læteris; natalem ce-
 lebras, ut cunctos exhillares, et tanta mœstitiâ,
 animorumque consternatione convivium repleas?
 Quis enim præsentium gravi tristitia tunc non est
 sauciatus? Quis non animo indoluit ob tam pere-
 grinum, et quale vix ulla mensa vidit, spectaculum.
 quando et tu ipse te mœrore affectum esse præ te
 fers. Quis caput illud intuens et quibus bonis flo-
 reret, mente reputans, stupore non est defixus,
 non sine natalis tui execratione? Pulchre profecto
 detestandi ortus tui diem honoras! in qua nocen-
 tissimus quisque a morte liberandus erat, hac ma-
 jorem omnibus prophetis morti tradis. Qua id quod
 omnibus pulchritudine præstabat, et ad lætitiâ
 excitandâ maxime valebat, proponendum erat,
 hac tu caput sanguinem ex recenti cæde adhuc
 stillans, proponis. O infelices ortus tui cruciatus,
 qui tanto tuo malo sunt soluti. Quam miser es, ob
 impuros amores, quorum furore captus et abre-
 prius in tam nefandum facinus prorupisti.

Qualis vero ille prætextus, nolle in cædem con-
 sentire; et tamen lascivæ mulieris petitionem non
 repudiare? Nam propter simul discumbentes, et
 ut jusjurandum firmaret, cædem permittit.
 Atqui si non alias ob causas, certe ob has mulier-
 cula amandanda erat, ne qui simul epulabantur
 tam inhumano spectaculo contristarentur, et ne
 ludibrium fieres, dum sancte jurasse videri cupis.
 Quis enim unquam tale donum pollicitus est? At
 non solum vesania immedicabilis est, potissimum
 illa, quæ ex amore et ebrietate nascitur, sed et opi-
 nionem ingenerat, quasi et alii sint tales, quales
 ipsi. Ita in præsentem Herodes sanguinem prophete
 sitiens, cupiditati suæ explendæ simul discumben-
 tes stolidè prætextit, ac si tantum rationis non ha-
 berent, ut tam fatuam simulationem agnoscerent.
 Cæterum caput Baptistæ amputatur, et sacrificatur
 prius illo Agno, qui tollit peccata mundi, et
 quemadmodum in partu miraculi divini partus
 particeps fuit, ex sterili ventre prognatus; sic et
 transitu ab his imis ad superna communionem
 cum eodem habuit in eo, quod ante illam non im-
 molatam hostiam immolatur, sitque, ut ortu ex
 utero materno, ita et ad inferos habitu Domini

prænuntius, et his, qui in vinculis et ærumnis
versabantur, redemptionem significat, et exulta-
tionis quasi radiis et splendore prius perfundit eos
qui in umbra mortis et caligine calamitatis sede-
bant, et tanquam lucifer præsentiam solis indicat.
At quæ inferis in oris gesta sunt mysteria, præ-
cedentibus magis sunt arcana et recondita. Sed
qualia illa, quæ Herodes patrat? Disco imponitur
caput, cui recipiendo nihil par, illius caput, qui
intactum caput tenuerat, fertque abjecta et furiis
agitata puella illam comam, quam angeli reve-
bantur, eamque muneris loco accipit malæ filie
pejor mater, rata se hujus amputatione amputatu-
ram quoque reprehensiones, quæ pectus ejus vell-
cabant. At inscia in majores et magis inevitabiles
incidit. Pessima bestia! quomodo hoc tibi in men-
tem venit? Voluisti impuritatis tuæ testem, et
quasi columnam sternere, immota quassare agressa;
nam supra gradus illustriores collocasti, adjecto
ad adulterium tuum homicidio; et insano tuo
amore quasi in columna ad sempiternam ignomi-
niam inscripto. Extinguere niteris lucernam quæ
tua opera tenebrarum arguebat. At magis accendis
lampadem, quæ nefanda tua flagitia prodat. Verti-
gine velut corripieris, ob vim et vehementiam pro-
pheticæ linguæ, qua putredo incontinentiæ tuæ
disrumpitur. At nunc acerbiores cruciatus susti-
nes.

Caput amputasti, Herodes, objurgationes vero
non amputasti. Auditur etiam vox illa clare
insonans: *Non licet tibi habere uxorem fratris tui*²¹,
quæ increpationes, quas celare tentasti, et fu-
nesta tua flagitia toto terrarum orbe decantat. Ve-
rum mittamus istos cum infandis suis sceleribus.
Ad Baptistam revertatur oratio, et hodie ex ter-
restri tabernaculo egredientem comitetur, et ad sedes
materiæ expertes, quas etiam in corpore adhuc
agens incolebat, abeuntem, quantum fieri potest,
officii causa deducat. Etsi enim dignitas ejus ma-
jorem prædicationem desiderat, quam in hominem
cadat; attamen periculum non est fore ut hanc
dicendi voluntatem repudiet, cum propter alia,
tum quia omnium vilissimis et contemptissimis
contentus esse consuevit. Sed qualia oratio enco-
mia adducet? Quam laudationem instituet ei, cu-
jus laudes ipsa Dei sapientia contexuit? Quis vero
te compellans reperiat appellationem, quæ exiguum
honorem tibi creet? An nihil proprium, nihilque
novum excogitandum; sed ea solum promenda
sunt, quæ omnes tibi tribuunt, vetera nimirum
illa, quæ divina oracula de te præcinerunt? Te
enim nominarunt vocem clamantem in deserto²²;
clamantem quidem in deserto, sed cunctis terra-
rum sinibus resonantem, rectas facientem semitas
Domini, aspera in directa flectentem, præconem
salutis Israel, exaltantem vocem suam in virtute
Sion. Afferantur etiam parentis tui laudes, quas

σκότου προάγγελος, καὶ τοῖς ἐν δεσμοῖς καὶ στενο-
χωρίᾳ, μηνύει τὴν ἀπολύτρωσιν, καὶ προανατίθει
τῆς ἀγαλλιάσεως τὰς αὐγὰς τοῖς ἐν σκιᾷ θανάτου,
καὶ σκότῳ θλίψεως καθημένοις, ὁ ἑσπέρου; μηνύων
τοῦ ἡλίου τὴν παρουσίαν. Τὰ μὲν δὲ κἀτω τελούμενα
τοιαῦτα ἐπὶ προλαβοῦσι μυστηρίοις, μυστήρια ἀποβ-
ρητότερα. Ἄ δὲ Ἡρώδης ἄνω διατίθῃσιν, ὅποια;
Πινάκιον δέχεται, ἧς οὐδὲν δοχεῖον ἐπάξιον, κεφα-
λὴν, κεφαλὴν ἐκείνου τοῦ κρατήσαντος τὴν ἀψαυστον
κεφαλὴν, καὶ φέρει κόμη κόρης σεσοδημένης κόμην,
ἣν ἀγγελοὶ κατηδέσθησαν· καὶ λαμβάνει ταύτην δῶ-
ρον πονηροῦ τέκνου μήτηρ πονηρότερα, οἰθήσεια
μὲν τῇ ταύτης τομῇ διακόψει τοὺς ἐλέγχους, οἱ τὴν
αὐτῆς καρδίαν συνέτρεπον [συνέστρεπον]· ἐλαλήθει
δὲ μᾶλλον αὐτοῖς ἀφυκτοτέροις περιπίπτουσα. Πονη-
ρὸν θηρίον, πῶς τοῦτο διανέομαι; Καθαίρησαι
ἐβουλήθης τῆς σῆς ἀσελγείας τὴν στήλην, ἀλλ' ἀκί-
νητα σαλεύειν ἐπεχείρησας. Ἔστηκε γὰρ μᾶλλον οἶον
ἐπὶ βάθρας περιφανέστερας, οἷς τῇ μοιχείᾳ τὸν φόνον
προστέθεικας τὸν σὸν οἶστρον στηλιτεύουσα. Σθεν-
νύειν ἐπιχειρεῖς τὸν λύχον, τὰ σὰ τοῦ σκότους ἔργα
ἐλέγχοντα· ἀλλ' ἀναφλέγεις πλέον τὴν λαμπάδα, τὴν
σὴν ἀρρήτοποίησαν δεικνύουσαν. Διιγγίξες πρὸς τὴν
ἀκμὴν τῆς προφητικῆς γλώσσης, οἷς ἡ σηπεδὼν τῆς
σῆς ἀκολασίας διασπαράττεται· ἀλλὰ νῦν δριμυτέ-
ρων αἰσθάνη τῶν ὀδυνῶν.

Ἔτεμες, Ἡρώδη, τὴν κεφαλὴν, ἀλλ' οὐ συνα-
έτεμες τῶν ἐλέγχων τὴν φωνὴν· ἀκούεται καὶ νῦν
C διαπρύσιον ἐμβόωσα· *Ὁὐκ ἔξεστι σοὶ ἔχειν τὴν
γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου*. Νῦν οὖς ἐπειράθης
ἐλέγχους ἀποκρύπτειν, ἀπανταχοῦ γῆς τὴν σὴν ἀβι-
μουργίαν περιηχοῦσα. Ἄλλ' οὗτοι μὲν μετὰ τῆς
αὐτῶν ἀρρήτοποίησιν ἀφίσθωσαν· ἐπὶ δὲ τὸν Βαπτι-
στήν ὁ λόγος ἀναχωρεῖτω, ἐξιόντι σήμερον τοῦ γῆινου
σκηνώματος συνακολουθῶν, καὶ πρὸς τὰς ἀδελφούς μο-
νάς ἀπόντα, αἷς συνώκει, καὶ μετὰ σώματος, ἔσον
οἶόν τε τιμῶν καὶ προπομπέων. Εἰ γὰρ καὶ μίλιος
ἢ κατὰ γλῶσσαν ἀνθρωπίνην δεῖ τῆς εὐφημίας
αὐτῷ, ἀλλ' οὐκ ἔστι δέος ἀπαξιῶσιν τὴν τοῦ λό-
γου προαίρεσιν διὰ τὰ ἄλλα, καὶ ὅτι τοῖς πάντων
εὐτελεστάτοις ἐξαρχούμενος ἔχειται. Ἄλλὰ τίμων ὁ
D λόγος ἐγκωμίων ἀφαιτο; τίνα εὐφημίαν προσοίσει,
ὧ τοὺς ἐπαίνους ἢ τοῦ θεοῦ σοφία διέπλεξε; τίς δὲ
σε προσειπὼν μετρίαν εἰς τιμὴν ἤκουσαν ἐξείροι
προσηγορίαν; Ἡ οὐδὲν μὲν ἴδιον, οὐδὲ νέον εὐρημα,
ἀλλ' αὐτὰ ταῦτα, ἕσα πᾶσα γλῶσσα φθέγγεται, πρὸ
σοῦ τὰ παλαιὰ ἐκεῖνα, ἃ σε θεοὶ χρησμοὶ προαν-
ύμησαν; τίνα φωνὴν βοῶσαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, βοῶσαν
μὲν ἐν ἐρήμῳ, πᾶσι δὲ πέρασιν ἀκηχουμένην, εὐ-
τρεπίζοντα τρίβους τὰς εὐθείας Κυρίου, τὰ σπλάγια
κατεσθύνοντα, εὐαγγελιστὴν σωτηρίας τῷ Ἰσραὴλ,
ὕψοντα τὴν φωνὴν ἐν ἰσχυρῇ τῇ Σιών; Ἀεγέτω δὲ
καὶ τοῦ γεννήτορος τοὺς ἐπιτοκίους ἐπαίνους, βραχὺ
καὶ μεταποίησας αὐτοὺς πρὸς τὸ τῷ καιρῷ προσφορέ-
τερον. Πρὸ τοῦ Ὑψίστου προπεπόρευσαι, προφήτης

²¹ Marc. vi, 18. ²² Isa. xl, 3.

χρηματιζων ἐν νηπιῳ τῷ γάλακτι, καὶ γινώσιν σω-
τηρίας τῷ λαῷ κηρύξας, οὐ μόνον ἐν σώματι, ἀλλὰ
καὶ δεσπὰ τῆς σαρκὸς ἀποθέμενος. Προσθῶμεν ὡς-
περ τινὰ κορυφὴν, καὶ ἂ τῆς πηγῆς τῆς σοφίας ἔχεις
προσρήματα. Μείζων ἐν γεννητοῖς γυναικῶν οὐδεὶς
ἠφθῆ σου ἐξεγγηγεμένος· προφητῶν ἀπάντων ἀπο-
φέρῃ τὸ περισσότερον, ἐκείνα θεωρήσας, ἐκείνα μη-
νύσας, τούτοις λειτουργήσας, ἃ διὰ συμβόλων αὐτοῖς
ὠπτόντο· τούτων ἀπολαύσας, ὧν ἐπεθύμησαν μὲν
ἅπαντες, ἔτυχε δὲ οὐδεὶς. Ἄρτι σοι, Βαπτιστὰ, τὸ βά-
πτισμα παραγίνεται, ὃ πάλαι τῆς Δεσποτικῆς ἐζήτηεις
παλάμης, οὐ νάμασι ποταμίοις, ἀλλὰ βείθοις τοῦ
σοῦ λουόμενος αἵματος. Ἰπλὴν καὶ οὕτω πρὸς σὲ ἔρ-
χεται, ᾧ πάλαι τὸ πολὺ τῆς συγκαταβάσεως ἐνεκά-
λεις. Φθέγγει κἀκεῖ, ὅπου νῦν ἄπει, τοῦ θεοῦ Ἄμνοῦ
τὴν ἐνέργειαν, τὴν δὲ ἐκείνων τῶν ἁμαρτιῶν ἄρτιν,
καὶ ἀπολύτρωσιν. Μᾶλλον δ' ἐπὶ τούτῳ προφθάνεις,
ἵνα καὶ τούτοις τὸ σὸν ἠχήσῃ κήρυγμα, ἐλευθερον
ἀπειλῆς. Οὐ γὰρ δεήσει τῇ ἀξίῳ καὶ τῇ τομῇ τοὺς
ἐκεῖ ταλαιπωρουμένους φοβεῖν, οὐδὲ τὸ πῦρ καὶ τὸ
ἄχυρον προσεπιλέγειν, ἀλλὰ φθέγγῃ φωνὴν ψυχαγω-
γίας μυστήν, χαρὰν ἀποστάζουσαν· ὁφθήσῃ τοῖς ἀπ'
αἰῶνος ἐν ἔδου δεσμίοις, θάμα ποθεινὸν, προφήταις,
πατριάρχαις, δικαίοις. Ἀναβιώσεις αὐτοὺς τοῖς
εὐαγγελίοις, καὶ πρὸ τῆς ἐκεῖ καταβάσεως τῆς
Ζωῆς.

feros, aspectu jucundissimus, prophetis, patriarchis, justis. Resuscitabis eos ad vitam his tam lætis nun-
tiis, etiam antequam Vita eo descendat.

Ἡσθήσονται Μωϋσῆς καὶ Ἄαρὼν ἰδόντες τὸν συγ-
γενῆ τὸν ἐκ τῆς Ἀαρωνίτιδος. Ἀκούσεται δὲ καὶ
Ἡσαῖα φωνοῦσης τὰ θεῖα μυστήρια, ἧς πάλαι Πνεύ-
ματος ὡτι θεῖω φωνῆς ἐπήκουσεν. Ἄσεται δὲ καὶ
Δαβὶδ ὁ προφήτης καὶ βασιλεὺς, καὶ κρούσει τὴν
λύραν. Σκιρτήσουσι πάντες οἱ δίκαιοι, καὶ φίλοι
θεοῦ, τὸν Βαπτιστὴν, καὶ φίλον, καὶ δίκαιον προσ-
εληλυθότα θεώμενοι. Ἄλλ' ὧ παραδόξως μὲν τεχθεὶς,
παραδοξότεραν δὲ διανύσας ζωὴν, καὶ διὰ μαρτυρίου
πρὸς τὴν ἀθάνατον ζωὴν μεταχωρήσας, δέχου μὲν
ἡμῶν ἰατρικὴν τὴν μετρίαν ταύτην τοῦ λόγου προσέν-
εξιν, πόθῳ τεθαβήκωτων ἔψασθαι τῶν σῶν ἐπαίνων,
ἰατρικὴν δὲ ἀπέργασαι τὸν Δεσπότην, καὶ ἡμῶν μὲν οἷς
τὸ αὐτοῦ ποίμνιον δὲ ἄφατον ἐνεχείρισας ἀγαθότητα,
καὶ τῷ ποιμνίῳ δὲ, δι' οὗς τὸ καθάριστον αἶμα ἐκέ-
νωσε· καὶ νῦν μὲν δίδου ἡμᾶς ἄγειν τε καὶ ἰθύνεσθαι
τῶν θηρίων, ὅσοι τε ὀρώμενοι ἐπιπηδῶσι, καὶ ὅσοι
ἀφανῶς ἐνεδρεύουσιν, ἀπημάντους, καὶ ἀνεπιβουλεύ-
τους. Ἔστι σοι τὸ θαρβεῖν ὡς φίλῳ καὶ Βαπτιστῇ.
Εἰ δὲ καὶ τῆς ἐντεῦθεν ζωῆς μεταχωροίημεν, ἀνεύ-
θυνον αὐτῷ παραδοῦναι τὸν λόγον τῆς βασιλείας, ἧς
ἐκτροπεύειν κατέστησεν, καὶ τῆς ἀδιαδόχου δόξης τῆς
αὐτοῦ βασιλείας ἀξιοθῆναι, οἷς πάντες ἀπολαύσαιμεν
καὶ ἰλέει, καὶ φιλανθρωπίᾳ αὐτοῦ τοῦ πτωχεύσαντος,
καὶ υἱοῦ ἀνθρώπου χρηματίσαντος δι' ἡμᾶς, ἐν ἡμᾶς
πλευσίση καὶ υἱοῦς θεοῦ ἀπεργάσῃται, ᾧ ἡ δόξα καὶ
τὸ κράτος νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰ-
ῶνων. Ἀμήν.

²⁴ Luc. i, 76. ²⁵ Matth. xi, 11 ; Luc. vii, 28.

A sub ipsum tuum ortum cecinit ; mutata paululum,
ut sint convenientiores temporis. Ante Altissimum
prævisisti, propheta nominatus ²⁴, cum ad luc ab
ubere matris penderes, et populo scientiam salutis
annuntiasti, non solum in corpore, sed etiam cor-
poris nexibus exsolutus. Addamus fastigii loco
illa, quæ ab ipso sapientiæ fonte manarunt. Major
te inter natos mulierum non apparuit ²⁵, omnes
prophetas tu antecedis, illa contemplans, illa nun-
tians, et illis subserviens, quæ prisca per obscura
duntaxat symbola aspexerunt ; iis fruitus es, quæ
omnes quidem desiderarunt, at nemo adeptus est.
Nunc, o Baptista, adest baptisma, quod a Domini
manu olim postulabas, non fluvii undis, sed fluen-
tis tui sanguinis ablutus. Cæterum et hoc modo ad
te venit ille, de cuius nimia demissione olium que-
rebaris. Prædica et isthic, quo nunc abis, divini
Agni vim et actionem, operaque illius, peccata sub-
latum, et redemptionem donatum iri. Quin hoc
consilio eo prior te recipis, ut et istis prædicatio
tua innotescat, ab omnibus jam libera minis ; non
enim jam securi et excisione opus erit perterre-
facere illos, qui tibi cum ærumnis conflictantur,
neque ignem et paleas commemorare ; sed vocem
consolationis plenissimam præferes, vocem gau-
dium stillantem. Venies vincis a sæculo apud in-

Lætabuntur Moyses et Aaron viso cognato ex
Aaronis filia. Audiet et Isaias vocem mysteria pan-
dentem, quam olim jam divina Spiritus vocis au-
dierat. Canet quoque David propheta et rex, et
lyram pulsabit. Exsiliunt omnes justi et amici Dei
cum viderint Baptistam et amicum, et justum ad-
ventasse. At, o qui præter opinionem natus es, et ad-
huc magis præter opinionem cursum vitæ confecisti,
qui per martyrium ad immortalē vitam transiisti,
accipe propitium hoc levissime orationis nostræ
munusculum, quod desiderio laudes tuas celebrandi
offero, propitiumque redde Dominum, et nobis,
quibus gregis illius per immensam tuam bonitatem,
curam commisisti, et ipsi gregi, cujus emundandi
gratia sanguinem fudit. Et nunc concede, ut rega-
mus et regamur, a bestiis, tam quæ videntur,
quam quæ occulte insidias tendunt, immunes et
illasi. Fiducia tibi suppedit tanquam amico et Ba-
ptistæ. Quod si hinc excedamus, effice, ut inno-
xiam et criminis expertem rationem reddamus nos-
træ imperii administrati, cui nos præfecit ; et ut perpetua
regni cælestis gloria digni habeamur, qua utinam
omnes fruamur misericordia et humanitate ejus,
qui pro nobis egenus factus, et filius hominis ap-
pellari dignatus est, ut nos divites et filios Dei
efficeret, cui gloria et potentia nunc et semper, et
in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO XVII.

Leonis, Christi Regis aeterni gratia, imperatoris, in celeberrimum archiepiscopum, Ecclesiae splendidissimum luminare mirificum magnum Nicolaum.

(Edidit Petrus Possinus, Societatis Jesu presbyter, Tolosae MDCXLIV, in-4, 47 pag.)

Quandoquidem delectatur Deus servorum suorum honoribus; non quod magnum putet honorari illos quos ipse apud se occupavit honore cumulare; sed quod in ejus laudis auctores praecipua ex ea commoda redundent, utpote tanto illustriori vicissim gratiae reditu remunerandos quanto et abundantius habent unde magnifice largiantur illi qui honorantur, et ad grati animi tuendum officium civiliores sunt, age nostrarum rerum omnium maxima magnum in pontificibus Dei pontificem honoremus. Quid autem tanti est quanti oratio, qua una caeteris excellentissimus cujusque beneficio Deiformem partem a terrestri concreione repurgantes quicumque non hebentes ad conscientiam originariae pulchritudinis sensus mentis habent, archetypi similitudine revocanda, nobilitati pristinae restituunt imaginem: hac, inquam, vere hominis propria re magnus honoratur Nicolaus. Quid tum enim etsi ad sublimitatem ejus magnificentiae minus accedat donum, at animum certe non aspernabitur. Est profecto sanctis qui apud Deum ævum degunt, est affatim illa gloria qua in caelis fulgent: minimeque iis opus est perturris laudibus linguae mortalis. Amant tamen genus unde orti sunt; ac lætis oculis aspiciunt quæ offeruntur a nobis: non ad meritum dignitatis propriae munus exigentes: verum ostenso licet tantum proposito liberalis animi perfecti officii laudem imputantes. Atque hinc nemo privatim deterreatur tanquam ab incepto temerario ac facultatem superante. Commune hoc quippe omnium: utique cum subsidere infra verticem meritis laudationis etiam summæ eloquentiæ necesse sit Nicolaum celebranti. Verum ut parentibus in copiosa re familiari nullo admodum egentibus si quid gratificandi causa collatum sit a filiis nequaquam id opportunitate usque sui voluptatem accipientibus admovet, sed una pietatis imagine ac filialis amoris monumento: sic communa omnium Patres, quibus non ex voluntate carnis sed ex Deo geniti sumus, erga honores qui ipsis ab hominibus adhibentur, tali quodam modo affectos existinare oportet. Aut potius (neque enim satis ad verum ea similitudo rem exprimit) quem-

A

ΛΟΓΟΣ ΙΖ΄.

Λόγος (1), ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλεύῳ, εἰς τὸν ἐν ἀρχιερεῦσι Θεοῦ περιβόητον, καὶ τῆς Ἐκκλησίας φαινοτάτου λαμπρῆς θαυματουργῶν μέγαν Νικόλαον.

Ἐπειδὴ περ χαίρει Θεὸς ταῖς τῶν οικείων θεραπεύτων τιμαῖς· οὐ δι' ὧν τιμῶνται οὐδ' ἔχει παρ' αὐτῷ τιμήσας, ἀλλ' οὐ καὶ τοῖς ἐργάταις τοῦ πράγματος τὰ ἐκ τούτου κέρδη ἀσύγκριτα, τοσούτου ἐντιμότερας ἀμοιβῆς αὐτοῖς ἀντιπαραγινόμενης, ὅσον εἰς τε τὸ παρασεῖν μεγαλοκρεπῶς ἔχουσιν οἱ τιμῶμενοι, καὶ μέτρα τηρεῖν εὐγνωμοσύνης εἰς δεξιότεροι. Φέρε δὴ ἐφ' μεγίστῳ τῶν παρ' ἡμῖν, τὸν μέγαν ἐν ἀρχιερεῦσι Θεοῦ τιμῶμεν ἀρχιερέα. Τί δὲ τοιοῦτον, οἷον λόγος, ᾧ μόνῳ τῶν ἄλλων κρατούμεν, καὶ ᾧ τὸ θεοειδὲς τῆς γέωδους ἰλίδος ἀνακαθαίροντες, ὅσοι γε οὐ βραθύμως τοῦ οικείου κάλλους ἐπαισθάνονται, τῷ ἀρχετύπῳ τὴν εἰκόνα ἐξευγενίζουσι; τούτῳ δὲ τῷ ὡς ἀληθῶς ἀνθρώπου οικείῳ χρήματι ὁ μέγας τιμάσθω Νικόλαος. Τί γάρ, εἰ καὶ μὴ πρὸς ὕψος τῆς ἐκείνου μεγαλοκρεπείας τὸ δῶρον; ἀλλὰ τὴν γε προαίρεσιν οὐκ ἀτιμάσει. Ἐχει μὲν γὰρ ἤδη, ἔχει τοῖς παρὰ Θεῷ ζῶσιν ἢ ἐν οὐρανοῖς ἀποχρώντως τιμῆ, καὶ ἤκιστα προσδεῖ τούτοις γλώσσης ἐπακέρου λυομένων ἐπαίνων. Ἀγαπῶσι δ' ὅμως καὶ τὸ γένος ὄθεν ἀνέσχον, καὶ ἡδέως ὀρώσι καὶ τοῖς πρὸς ἡμῶν φερομένοις· οὐ πρὸς τὴν οικείαν ἀρετὴν τὸ δῶρον σταθμῶμενοι, τῇ δὲ προαίρεσει τὸ πᾶν ἀπέχειν (2) ἡγούμενοι. Καὶ ὁὗτος ἐνταῦθα παρίστω οὐδαμῶς ἰδία τι, ὡς ἀδυνάτοις ἐπιβαλόντι. Κοινῶς γὰρ ἅπαντες ἐπιτελοῦντες τούτου, ὁστερίζουν τῶν προσηκόντων ἐπαίνων, ἂν μάλιστα τις ἐπὶ λόγων δυνάμει προήκη. Ἄλλ' ὡστερ ἐπεικῶς ἔχοντας πλοῦτου πατέρας ἢ ἐκ παιδῶν χαρίζεσθαι διεγνωκότων γιγνομένη συνεισφορὰ, οὐ τῇ χρεῖα πρὸς ἡδονὴν καὶ ἀποδοχὴν ἀνακινεῖ, τῷ δὲ περὶ αὐτοῦ μόνῳ φιλίῳ· οὕτως καὶ τοὺς κοινούς ἀπάντων πατέρας, οἷς οὐκ ἐκ θελήματος σαρκός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθημεν, διακεῖσθαι πρὸς τὰς ἐξ ἀνθρώπων τιμὰς οἰεσθαι χρή. Μᾶλλον δὲ (οὐ γὰρ εἰς ἀκρίθειαν ἢ εἰκὼν αὐτὴ σώζει τὴν μίμησιν), ὡστερ τὸ κρεῖττον οὐδενὸς μὲν τῶν ἡμετέρων εἰς χρεῖαν καθίσταται, μόνου δ' ἔνεκεν τοῦ τῆς παρ' αὐτοῦ μεταδοῦναι χάριτος, τὰ ἐξ ἀνθρώπων λαμβάνει. Οὐχ ὡς οὐ προῖκα δωρούμενος (πάντα γὰρ οὕτω ὅσει τῆς ἀκενώτου πηγῆς), ἀλλ' ὡς ἐκείνῳ ταύτην προσεγγιζόντων ἡμῶν, οὕτω τε μᾶλλον τῶν παρ' αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς διαβαίνόντων. ὡστερ δὲ καὶ τῷ

NOTÆ.

(1) Ex bibliotheca illustrissimi Caroli de Montchal, archiepiscopi Tolosani. — Leonis Augusti, cognomento Philosophi, res exsequuntur Curopales, Cedrenus, Zonaras, Glycas. Ex quibus Baronius collegit, et digessit. Scriptorum indices exhibent Gesnerus, Simlerus et Possevinus. Qui, quod hujus orationis non meminerunt si quis in argumentum trahere vellet dubitandi de auctore, sciat existare in Vaticana bibliotheca num. 803, ut Baronius testatur, codicem quo continentur orationes tres et triginta hujus Leonis, quarum quæ ordine prima et vicesima est, inscriptionem habet hujusmodi: *In fulgentissimum Ecclesiae lumen Nicolaum. Quam eandem huic quoque præfixam legis, ut*

dubitare non debeas quin hæc ipsa sit quam eidem Augusto Philosopho vindicabant in codice veteri unde exscripsi aliquot iambici versus: nescio cujus Græci graminatici, nequaquam satis elegantes ut editione digni sint visi.

(2) Ἀπέχειν non valet hic distatam, sed ἀπολαμβάνω. Quo sensu dicuntur illi quibus ex debito satis datur, ἀπέχειν τὸ γιγνόμενον. Et operarii quibus est persoluta merces, ἀπέχειν τὸν μισθόν. In quo quod magis huc facit, ἀπέχειν χάριν Synecius dixit, sensu consimili, quod Latinis *accipere, tenere, imputare gratiæ*, etc. Confido me loci sententiam in interpretatione tenuisse.

πλησιάζειν ἡλίῳ πλουσιωτέρου (3) φωτὸς μεταλαμ-
 βάνοσαι τοῖς ἐγγίζουσι. Κοινῆς δ' ἅπασιν ὅσοι τοῖς
 ἄνω βασιλείοις αὐλίζονται ταύτης οὐσης τῆς προαι-
 ρέσεως, φημί δὴ τοῦ βούλεσθαι τοῖς κάτω χαρίζε-
 σθαι, οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ὄντινα μᾶλλον ταύτης ἴσμεν
 τῆς προαιρέσεως οὐδ' νῦν τὴν εὐφημίαν εἰς ἔργον θεῖ-
 ναι προτεθυμήμεθα. Ὡστε καὶ τοῦτο ἀφορμὴ πρὸς
 τὸν ἔπαινον τῆ περιουσία τῆς τοῦ ἀνδρὸς πρὸς τὸ
 εὖ ποιεῖν προθυμίας, ἡμῖν, ἐλαττουμένου τοῦ φόβου.
 Ποῖον γὰρ θαλάσσης πέλαγος ἀμέτοχον τῶν ἐκείνου
 καλῶν (4); Ποῖαι δὲ γῆς ἐσχατιαὶ οὐ τὰς ἐκείνου
 γκωρίζουσι χάριτας; Τοσοῦτον αὐτῷ τὸ ἐπίσημον
 τῷ περιόντι τῶν δωρεῶν ὡσθ' ὅπερ πρὸς ἥλιον ἀν-
 θρωποι (5) μετὰ χειμερινῆν ὥραν πεπόνθασαι, πάν-
 τας ἐπὶ τρυφῆν τῶν ἀκτίων καλοῦντες, τοῦτο κἀν
 τῇ μνήμῃ (6) τοῦ θεοῦ ἀνδρὸς γινόμενον ἔστι καθ-
 ὄρθῳ, μᾶλλον δὲ πολὺ πλέον ἐνταῦθα γίνεται. Ἐκεῖ
 μὲν γὰρ εἰσὶν οἱ ὑπὲρ τῆς καταλαβούσης ἀσχολίας
 ὅσον πεπεδημένοι μένουσι, χαίρειν εἰπόντες τῇ τῶν
 ἀκτίων τρυφῇ, ἐνταῦθα δὲ, οὐδεμίᾳ οὕτω βία
 πραγμάτων ἀσχολία ἢ δύναιτ' ἀν ἀπαίρειν τῆς ἐκ
 τῶν ἰερῶν μνημοσύνων τοῦ μεγάλου κήρυκος ἀπο-
 λαύσεως. Τίς οὕτω σάλπιγξ τὸ ἐνυάλιον ἀπηχῆσασα
 παρατάξεις ἀνέρωσεν ὡς οὗτος διὰ τῆς μνήμης σαλ-
 πίσας ἤγειρε τὰς ψυχὰς; τῶν προθύμων αὐξων τὸ
 πρόθυμον, τῶν ἀναπεπτωκότων διαλύων τὸ βῆθμον;
 Ἄει μὲν ὁ τοῦ γένους ἀντίπαλος ἐπὶ ταῖς τῶν ἀγίων
 τιμαῖς καιρίας δέχεται τὰς πληγὰς, σκυθρωπάδων,
 καὶ συμφορὰν ἰδίαν τὴν τῶν πιστῶν εὐφροσύνην
 ποιούμενος. Νῦν δὲ τοσοῦτο πλέον κερδαίνει τῆς
 συμφορᾶς, ὅσον εἰς ἅπαντα πέρατα τὸ τῆς πανηγύ-
 ρως ἀγαλλίαμα διαβαίνει. Ἄλλ' ὡσπερ εἰς ἀρχὴν
 καταστάς ὁ λόγος πρότερον διαμνημονεύσάτω τῶν
 ἐντίμων ὠδίων, αἱ τὰν ἀνδρῶν τῷ βίῳ παρέσχον·
 οὕτω τε καθ' ὅδον ἐπὶ τὰ πρόσθεν χωρεῖτω. Τοῦτο
 δὲ προθυμείσθω οὐ νόμον ἐγκωμίων περὶ πολλοῦ
 ποιούμενος, ὅς βουλόμενος ἀφορμὴν τοῖς ἐπαίνοις εἰς
 αὐξήσιν παρασχέιν, ἐκεῖθεν ἐπιτάττει τούτους παρα-
 κροτεῖν. Οὐδὲ γὰρ εἰ καὶ τὰ μάλιστα θαυμαστοὶ οἱ
 γεννήτορες, τῆς ἐκείνων δόξης ἢ τοῦ παιδὸς εὐφημία
 προσδαίται· ὡσπερ οὐδ' ἔμφυτον κάλλος τῆς ἐξ ἀλ-
 λοτριῶν ἀνθέων χάριτος καὶ κομμωτικῆς περιβολίας.
 Οὐδ' ἡμέρα ἡλίῳ καταπυρσευομένη προσθήκην ἐπι-
 ζητεῖ φαιδρότητος, ἵνα μᾶλλον ῥοδοειδὲς φέροι τὸ
 πρόσωπον. Ἄλλ' ὅσον ἐπιδειξάι ὅτι περ ὅλα κληρὸν ἐκ
 πατέρων τὴν ἀρετὴν παραλαβὼν, οὐκ ἐνέμεινε
 τῷ παρασχεθέντι. Οὐδὲ τοῖς ἐκείνων ἠρκέσθη ὡσπε-
 ρεῖ παραδείγμασιν ἀκολουθεῖσαι (καίτοι γε ἡλίκα οἶα
 ἦν!) ἀλλὰ τοσοῦτον ἀμεινύων ἐπέθη κατορθωμάτων,
 ὅσον εἰκὸς τὴν εἰς οὐρανὸν ὄλην τὴν ζωὴν μεταθέμε-
 νον. Ἐπιτιμῆ δ' οὐκ ἂν τις τῷ λόγῳ κατόπισιν τῆς

A admodum Numen præstantissimæ mentis nulla qui-
 dem rerum nostrarum opus habet; nostra vero
 sola causa, quo nimirum occasione habeat suis
 nos opibus impertiendi, munera hominum suscipit.
 Non tanquam vel id ipsum quod eo nomine retribuit
 non gratis donet (gratis enim certe ex inexhausto
 illo fonte bona effluunt omnia), sed quod ea religio-
 ne Deo nos admoveamus; indeque facilius bona
 quæ ab eo manant propagentur ad nos. Quemadmo-
 dum qui ad solem accedunt propius, eo abundan-
 tius participant lumen. Atque hoc animi proposi-
 tum, studium dico bene merendi de mortalibus, cum
 commune sit omnium quî in celesti regia diversan-
 tur, nullum tamen reperire est quem illustrioribus
 constet documentis in tali erga homines esse vo-
 luntate, quam eum cujus in adornanda laudatione
 nunc maxime sumus. Quin hæc adeo fiducia impe-
 tum nobis expedit ad audaciam incepti tanti, præ-
 lioxissima liberalitate viri ad condonanda crimina,
 veniam quoque male perfunctæ laudationis sperare
 nobis suadente; successusque parum boni mi-
 nuente metum. Quod enim maris fretum, quæ
 pelagi vastitas, non ejus miraculis insignita
 est? Qui vero saltus ac solitudines terræ non
 ejus gratias experimento cognitatas habuerunt.
 Quæ tam constans magnificentia donorum tam in-
 signem eum vulgo reddidit; ut, quod solent homi-
 nes si forte post brumam serenior elucescat sol,
 tum gestire in aprico ipsi, tum alios ad jucundum
 teporem radiorum solarium convocare perfruen-
 dum: idem ad memoriam quoque divini hujus viri
 fieri videre liceat, imo longe plus hujus quidem
 hac in parte sit. Ibi enim sunt qui occupati negotio
 velut præpediti inanent; amœnitate radiorum va-
 lere jussa, hic autem nulla tam intenta fuerit occu-
 patio quæ prohibere queat homines ne eam quæ
 ex sacro magni hujus confessoris monumento per-
 cipitur gratiæ copiam participatum eant. Quæ tuba
 classicum intonans procinctos ad pugnam ordines
 sic animavit ut hic per sui mentionem veluti clan-
 gens concivit animas, devotorum fervorem augens,
 desidium torporem excutiens? Semper quidem
 humani generis adversarius honoribus sanctorum
 lethales accipit plagas, ringens et suam calamita-
 tem fidelium lætitiâ reputans. Nunc autem eo
 abundantiori dolore cumulatur quo jam in fines
 late omne pauegyris hujus celebritas propagatur.
 Sed velut in principiis adhuc insistens oratio
 prius repetat memoriam illustrium parentum qui
 hunc viram mundo genuerunt; ita demum se-
 cunda deinceps via in anterioria pergat. Quod

NOTÆ.

(3) Quamlibet copiam πλούσιος Græcis sonat: adeo ut nescio quis apud Euripidem queratur δαίμονα sibi esse πλούσιον κακῶν, ut minus mireris thesaurum iræ ad Rom. II, 5; Jacobi v, 3.

(4) De miraculis a sancto Nicolao in salutem navigantium maximo numero factis consulenda ejus Acta et historia veteres juxta rectesque.

(5) Videndum an non fuerit consuetudo aliqua convocandi ad solem post brumam. Qualia multa

Plutarchus in Quæstionibus Romanis et alii nar-
 rant. Tales illi εὐφημισμοί, φῶς ἀγαθόν, cum lux
 accendebatur prima face.

(6) Ecclesiastica consuetudine memoria martyris
 templum martyris est aut monumentum. Nec du-
 bium quin ad confessores extendi possit. An hic
 ista notio vocis hujus sit, judicium integrum re-
 linquo lectori.

ὄντος τοῦ τέρποντος. Διό μοι φαίνεται καὶ
το τὸ μέρος, φημί δὴ τῆς παιδοποιίας, τοῖς
τοῦ νῦν τιμωμένου τὴν κατὰ τῶν ἄλλων πα-
ροσεῖναι ὑπεροχὴν. Ὅντος γὰρ οὐ βραδίου ἐν
εἰς ἰδέσθαι ὁμοίως εὐδοκιμεῖν, ἀλλ' ἐν ταύτῃ
δοκεῖν ἱκανῶς ἔχειν, ἐν ταύτῃ δὲ ἀποδη-
τοῖς μὲν ἄλλοις ὅσοις ὑπῆρξε χρηματίζαι
τοῦ μὲν τῶν παίδων ταύτην κεκτημένου τὴν
τῷ δὲ προσούσης ἐτέρας (τὰ γὰρ χεῖρω σι-
συμβάιναι ὡσπερ ἐξ ἐράνου τὸν κόσμον συλ-
, εἴπερ ἀρετῇ παίδων κόσμον φέρει τοῖς γε-
σιν. Ἐνταῦθα δὲ ἐνός ὄντος τοῦ πάντα συλ-
τὰ κάλλιστα, ἐξεστὶν εἰκάζειν τῷ βουλομένῳ
βάλλον τοῦ πράγματος. Ἄλλ' εἴρηται μὲν
γεννητῶρων ὅσον ἐπ' ὀλίγον τῆς αὐτῶν ἀρε-
ρᾶνθαι βραχέα τῷ λόγῳ. Εἴη δ' ἂν καὶ τὸ
μένον μαρτύριον, ὡς τὸ ἀπαξ τὴν καλλίστην
ἰδίᾳ λῦσαι, ἀμείνους αὐτοὺς ἄγει τῶν ἐπὶ
ἐγνωσμένων. Τὸ δ' ἐντεῦθεν πειράσθω τὸν
διηγεῖσθαι καὶ δεῖξαι, ἂν ἄρα καὶ δύνηται
ἔργον ὑποστῆναι, ὅσος καὶ ἡλικίος ἐχημά-

Aut ex una stirpe procreato; fratres, ita virtutis
atque indolis parentum velut hæreditatem parti-
cipantes ex æquo viderem. Nunc multo major inter
eos quam inter digitos inæqualitas cernitur; con-
tingitque fere ab ortu ipso uni laudabile inesse
quidpiam, alteri vero vitiosum; ut genitor non ma-
jorem a bonis lætandi causam quam dolendi habeat
a malis: consimile quid patiens atque si quis altera
quidem ipsum manu coronaret, altera colaphum
impingeret; in quo casu honoris fructus plagæ
contumelia obrueretur. Quare mihi videntur etiam
in hac parte, secunditate, inquam, ac felicitate ge-
nerandi, parentes ejus quem nunc celebramus, su-
pra cæteros aliorum genitores dignitatis obtinere
principatum. Cum enim facile non sit in omni ge-
nere virtutis ex æquo florere, sed fere videamus
qui in quadam laude aliquousque progressus sit,
eumdem ab alia longius abesse, cæteris quibus
contigit fieri patribus plurium liberorum collatio
quodam gaudii genere lætandum est. Dum uno qui-
dem filiorum unam duntaxat virtutem possidente,
alio vero, rursus aliam (nam deteriora sileantur),

ne ipsis atque acervo emendicata multis ex locis gratulatio completur ad aliquem demum orna-
lum, si quis a virtute filiorum conferri verus ornatus in parentes potest. Hic vero cum
capite collecta omnia decora teneantur, conjectura licet assequi quanto excessu vulgarem
n fortunam horum conditio peculiaris antecellat. Atque hæc quidem de Nicolai magni geni-
nic dicta sunt; ea duntaxat tenus ut velut odorata obiter virtutem eorum quasi præteriens
ideatur. Sane quæ diximus abunde sunt ad probandum illos unico hoc quidem at eodem
lissimo partu defunctos longe apparuisse clariores iis ipsis qui numero sobolis fuere nobiles.
in filio qualis ac quantus fuit demonstrando exornandoque conatus orationis desudet
Si tamen ingenio atque industria sustinere valebimus opus tantum.

μὲν οὖν πρωτότοκος ἄμα καὶ τελευταῖος
τῆ μητρὶ. Αὐτίκα γὰρ αἱ τοὺς λογικοὺς
ἀνθοῦσαι λαγόνες, ἐπιλιπούσης αὐτὰς τῆς
ς, ἀγωνίαν ἠλάσσοντο ἔμοι δοκεῖ δεικνύντος
τρονος, ὡς ἄλλης τινὸς θειοτέρας ἢ κατὰ τὴν
τῆς γενέσεως αἰτίαν εἴη ὁ πεφυκῶς, οἷα ἐπὶ
ων τῶν κατὰ τὸν βίον γίνεται παραδόξων,
ακραῖς καιρῶν περιόδοις ἐπιδημεῖ (9). Ἡ
πρώτη φύη οὕτω θαυμαστή καὶ τῶν ἄλλων
ρον ἔχουσα. Τί δέ; κοινὰ τὰ ἐξῆς, οἷα ἐν τῇ
ρῶν εἴθισται ἀγωγῇ; Ὁβμενον, ἀλλὰ θαῦμα,
ύματι ἔπεται. Σαμουὴλ ἔκεινον (10) ὅς δὴ
ς ὑπῆρξε, καὶ ἄλλους δὴ τινὰς ἀρετὴ θηλῆς
ίνους, ὑπὸ τῶν γεννητῶρων ἀκούομεν καθι-

Prima fuit is postremaque C
qui ista rationali spica effluerat uterus, exhausta
mox secunditate mutatur in sterilem. Deo, ut
mihi videtur, demonstrante diviniorum aliquam ad
originem, non autem ad consuetas nascendi cau-
sas ortum hujus pueri pertinuisse; qualia certis
orbibus redeuntia temporum, inopinata in rebus
humanis miracula exstant. Primus hic igitur in-
gressus in vitam ita mirabilis atque adeo præcel-
lens supra cæteros fuit. Quid autem? An vulgaria
quæ deinde secuta, et a cætera consuetudine in-
fantilis ætatis nihil abhorrentia? Minime; sed, quod
aiunt, miraculum miraculo comes. Samuelem illum
qui præmium orationis fuit aliosque quosdam si-

NOTÆ.

iggerebat animus rescribere ἀποδοκιμεῖν ut
ur τῷ εὐδοκιμεῖν paulo superius posito.
regrium ab hoc loco videtur τὸ ἀποδη-
i se jure metaphoræ tueatur. Quod equi-
eritus manuum abstinui.
nsorinus lib. De die natali, cap. 17, refert
scorum libris: « Initia sæculorum alioqui
us incomperta futura, divinitus indicari
ppartitione prodigiorum. » Eo respicere vi-
c locus.

Gregorius Theologus de vita sua :

... τῷ γὰρ Θεῷ
τάμ' ὡς ἀμνός τις ἢ μόσχος φίλος
εὐγενές τε καὶ λόγῳ τιμώμενον.
ὦ γὰρ εἰπεῖρ ὡς Σαμουὴλ τις νέος,

Πλὴν ἢ βλέπομεν πρὸς πόθον δεδωκότων.

Quæ sic vertit interpretis :

... Nam Deo sistor velut
Vitulus vel agnus, victima et pernobilis
Ratione pollens. Non enim sari audeo
Samuelis instar, vota ni spectem et pium
Studium superno dantium me numini.

Atqui τῷ λόγῳ τιμώμενον non est, ratione pollens,
sed Deo Verbo consecratum. Id enim et Gregorius
istic de se et de Nicolao noster hoc loco indicare
voluerunt: fuisse utrumque mature, illum a pa-
rentibus, hunc a seipso ad modum Samuelis ob-
lato Christo. Nam alioqui quomodo se Gregorius
ratione pollentem diceret jam tum cura primum est
natus, nam eo tempore se oblatum dicit.

mul atque depulsi a lacte fuerant, accepimus a parentibus Deo dicatos. Hic autem religionem parentum nequaquam exspectans lactens etiamnum sese Deo consecrat. Cum enim vitam ad sacrum canonem jam tum exigeret, hoc ipso consecrationis illius fidem faciebat. Nam aliis quidem diebus materna illum mamilla pascebat nutrimenti ratione ætati congrua; illis vero diebus quarum una quidem in Redemptorem nefaria coitione sceleratorum concilium congregatum, alia vero Deo in carne cum morte congresso extincta mors est, semel sumpto lacte perseverabat deinde jejunos. Sic tanto ante ætatem adultam jam sacer et sacri ritus erat ac præcepti peritus quo talis observatio præscripta. Talis hic primus surculus assurgentis vitæ, talemque ad modum velut a topiario aut arboratore temperantia excolta, puroque hinc affluente liquore rigata. Postquam autem erat consequens plantam ad hunc modum bouo primum satu editam, felicissimis deinde incrementis auctam, proventu denique fructuum abundare. Jamque præterierat pueritiæ rude tempus, auctoque corpusculo adolescentulus esse cœperat, cum varia ecce quædam protinus arripit decorum species. Adeo siquidem puerilem non ostendit in moribus levitatem, ut constantia potius mentis atque sententiæ senilem prudentiam exhiberet. Quare quæ consueta oratio est laudationes perorantium in eos qui vitam eleganter ab ipsa prima visis sunt pueritia traduxisse: contigisse nempe ipsis ut cubitalibus augmentis crescerent, talis, inquam, oratio quæ in aliorum encomiis magna in laudis parte numeratur, uno in isto quem nunc admiramur quasi exile quiddam nimium et prorsus impar locum habere non videtur posse. Non enim licet affirmare cubitali proportionem auctam illius esse virtutem: sed si veram afferre laudationem ejus voluerit quispiam, dicturus utique sit totam ipsam in eo quanta est humano fornicatam habitu inter homines visam ac versatam esse virtutem. Adeo perfectionem officiorum omnium semper in

ῥῶσθαι θεῶ. Οὗτος δὲ οὐκ ἀναμείνας τὴν τῶν τεκόντων προαίρεσιν, ἐτι τοῦ γάλακτος ὑποκλύζων, δουραίται ἑαυτὸν τῷ θεῷ. Δι' ὧν γὰρ κατὰ θέλοισμα πρὸ ἱερῶν (11) ἐθέλου, καὶ ἐπιστοῦτο τὴν καθιέρωσιν, οἶον δὲ τὸ τῆς καθιέρωσεως γνῶρισμα; Ἐν μὲν οὖν ταῖς ἄλλαις τῶν ἡμερῶν ἢ μητρὶα αὐτὸν εἰστία θηλή, κατὰ τὴν προσήκουσαν τῇ ηλικίᾳ τροφήν· ἐν ταύταις δὲ ὧν τῇ μὲν κατὰ τοῦ λυτρωτοῦ τὸ παράνομον συνήχθη συνέδριον· τῇ δὲ ὁ θάνατος ἀπώλετο (12) σαρκὶ θανάτῳ θεοῦ ὁμιλήσαντος, ἀπαξ μεταλαμβάνων τοῦ γάλακτος, τὸ ἐξῆς τῆς ἡμέρας ἀπηγόρευε τὴν τροφήν. Οὕτω πόρρω (13) τῆς ηλικίας ἱερὸς τε ἦν καὶ τοῦ ἱεροῦ συνήθως διατάγματος, ὃ ταύτῃ ζῆν ἐπιτρέπει. Ἡ μὲν οὖν πρώτη βλάστη τοιαύτη, καὶ οὕτως οἶον ὑπὸ φυτηκόμῳ τεχνίτῃ τῇ ἐγκρατεῖα τηρουμένη καὶ τῷ ἐκείθεν ἀρδομένη καθαρῶ νόματι· ἐπεὶ δ' ἦν ἐπόμενον τὴν οὕτω μὲν εὐ ἀνασχούσαν φυτὴν, οὕτω δὲ κάλλιστα αὐξομένην εὐφορῆσαι καὶ τοῖς καρποῖς, καὶ ἤδη παρῆεν ὁ νηπιάζων καιρὸς, καὶ μειράκιον ἦν, εὐθέως παντοδαπὴ τις προῦκυπτεν ἰδέα καλῶν. Οὐ γὰρ μόνον οὐκ ἐγνώριζε κατὰ παιδα τὸ ἦθος, ἀλλὰ καὶ πρῶτον τὴν τῷ εὐσταθεῖ τῆς γνώμης ἀπέκρυπτε σύνεσιν. Ἄει μὲν οὖν ἐπὶ τῶν ἄλλων ὅσοι ἐκ παιδῶν εἰς κάλλος ἐφθῆσαν βιοῦντες, εἶθος ἐστὶ λέγειν τοῖς ἐπαινεταῖς, ὡς κατὰ πῆχυν αὐτοῖς συνέβαιεν αὐξεσθαι· τοῦτο δὲ μέγα μέρος ὅν ἐγκωμίων, ἐπὶ μόνῳ τῷ νῦν θαυματομένῳ οὐδὲ τὸ βραχύτατον ἀναπληρῶσαι δόξειεν ἔν. Ὁδὲ γὰρ ἐξεσθὶ κατὰ πῆχυν αὐτῷ προσμαρτυρεῖν ἠδύξῃσθαι τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' εἴγε μάλλοι τις ἀληθῶς αὐτὸν ἐπαινέσεισθαι, αὐτὴν ὅλην φαίη ἐν ἀνθρωπείῳ σχήματι δι' ἐκείνου ἐφθῆναι τῷ βίῳ. Οὕτως αὐτῷ παρῆν ἐξ ἀρχῆς τῶν κατορθωμάτων τὸ τέλειον· ἀπαγορεύσας δὴ πᾶσιν ὑφ' ὧν ὁ νοῦς ὡσπερ βιαίῳ πνευμάτων ὀχλούμενος, πολλάκις μὲν ὅλην ἀπέβλεψε τὴν λαμπράδα, μέγα δ' εἰ καὶ στυγρὸν φαίνουσαν περιώσσει, μόνους ἐκείνους προσήει οἷς ἀρετὴ φηλῆ, καὶ ὧν ἐμελλε, φωτὸς οὐδὲ χρηματίζων προσθήκην φωτὸς λαμβάνειν, ἱεροῖς μάλιστα μαθήμασι προσῶν καὶ θεῶ δι' ἀπαύστων προσευχῶν ὁμιλῶν τε καὶ οικουόμενος. Ἐδει δὲ ἀρα τῆς σωματικῆς ἀκρητη-

NOTÆ.

(11) Innuit canonem 68 apostolorum quem et pagina sequenti ἱερῶν διάταγμα nominat. Is sic habet: Ἐἰ τις ἐπίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ἀναγνώστης, ἢ ψάλτης, τὴν ἁγίαν Τεσσαρακοστὴν τοῦ Πάσχα, ἢ τετράδα, ἢ Παρασκευὴν οὐ νηστεύοι, καθαιρέσθω ἐκτός, εἰ μὴ δι' ἀσθένειαν σωματικὴν ἐμποδίζοιτο. Εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφορίζεσθω· hoc est: Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor, Paschæ Quadragesimam non jejunit, vel quartum diem, vel Parasceven, præterquam si propter infirmitatem corporalem impediatur, deponatur. Si sit autem laicus, segregetur. Commune quidem erat omnium, ut mox videbimus, Christianorum jejuniū quartæ et sextæ feriæ. Tamen quia id clericis peculiari modo Injunctum erat, visus est Nicolaus jam tum in cunis quasi sponte sese in clericorum ordinem obulisse: qui se ista peculiari clericorum observatione constrictum quasi prolietetur. Notandum hoc fuit ut intelligeretur quod mox sequitur, πόρρω πρὸ τῆς ηλικίας ἱερὸς τε ἦν. Nisi forte, quod nou

pernegarim, ἱερὸς hic Christianum sonet, habita ratione consuetudinis illorum temporum quibus baptismus non fere nisi adultis conferēbatur.

(12) Hunc locum enarret Augustinus epist. 86: Cur autem, inquit, quarta et sexta feria maxime jejinet Ecclesia, illa ratio reddi videtur, quod, considerato Evangelio, ipsa quarta Sabbati, quam vulgo quartam feriam vocant, concilium reperitur ad occidendum Dominum fecisse Judæi. Et paulo inferius: Passus est Dominus (quod nullus ambigit) sexta Sabbati, quapropter et ipsa sexta recte jejuniū deputatur. Hinc sanctus doctor. Ex quibus patet antiquissimam fuisse istam observationem jejunii quartæ sextæque feriarum. Cujus præter Clementem Romanum, Ignatium, Tertullianum, Clemens Alexandrinum, Origenes alique meminerunt, quorum testimonia recitat Baronius ad annum Christi 34 et 57.

(13) Inter voces, πόρρω et τῆς, infundendam parte particulam πρὸ. Paulo post, ὁ νηπιάζων καιρὸς, pueritiæ tempus, quod stultus dies Tibullus dixit.

εμένης αὐξήσεως, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς τέλειον ἐπέδηλον γεγενῆσθαι, καὶ εἰς κοινὸν ὄφελος, οὗτοῦ πράγματος μετῆν ἱκανῶς, καταστῆναι. Ἐπιτὶ καὶ Χριστὸς οὗτοῦ κόσμου Σωτὴρ τότε ἀνθρώποις γνωρίζεται ὡς εἰς ἐργάτης, ὅτε τὸ μέτρον αὐτῷ οὐκ ἔσ' ἔδει τῆς ἡλικίας. Ὅνοος οὖν ἐπομένου τὸν ὑπερφυῶς καὶ γεγνότα καὶ βεβιωκότα, οἰκονόμον ὀφθῆναι τῶν ὑπερφυῶν, οὕτω καὶ γίνεται. Ἴνα δὲ ἡ ἀμιγῆς θνητῆς ἐπιχρίσεως καὶ καθαρῶς θεῖον τὸ γινόμενον, οὐκ ἀνθρώπων ἐκ γῆς τὴν ψῆφον πιστεύεται, ἀλλ' οὐράνιος χρησμός ἐπὶ τὸν ἀρχιερατικὸν αὐτὸν ἰδρύει θρόνον. Μικρὸν δὲ ἀνωθεν ἀναλαβὼν ὁ λόγος ἀπαγγελεῖ τὸ διήγημα.

etatum apparere manifesto, atque in communem mundi Saluator Christus tum demum suam illam et vixisset in supernaturalium dispensatorem rerum atque administrum tandem evadere, sic plane contigit. At ut nullo mortalis ullius præjudicio mista, sed mere divina ea res esset, non is hominum terrestrium calculo, sed cœlesti oraculo in pontificali collocatus est throno. Cujus rei narrationem paulo alius ductam subjiciam.

Ὁ πρὶν λαχὼν διέπειν ἀρχιερεὺς τὴν μετὰ ἀνθρώπων ζωὴν ᾤχετο λελοιπῶς. Ἐπιζητούσης δὲ τῆς πανάγου παστάδος τὸν ἀντ' ἐκείνου νυμφίον, σύλλογος ἱερῶς, ὅσος καὶ ἐν ἀρχιερεῦσι καὶ ἱερεῦσι Θεοῦ συνεληλυθῶς, βουλὴν ἤτις ἀρίστη διαθεῖναι περὶ τῆς ἱερᾶς μνηστείας; σπουδὴν ἐποιεῖτο. Ὀβσης δὲ πολλῆς, ὡς εἰκός, ἀγωνίας αὐτοῖς (μεγίστων γὰρ ἀγώνων τὰ μεγάλα τῶν πραγμάτων ἤσθηται), καὶ τοσοῦτο μείζονος (14) ὅσον καὶ τῶν κινδύνων τὸ μέγεθος, μὴ ἀρμοσθείσης τῆς οἰκονομίας τῷ πράγματι, βουλὴν βουλευόνται ἀληθῶς ἱερώσωνον. Τίς αὐτῆ; Ἄνευγεῖν τὸ πᾶν εἰς Θεόν. Ἐκείθεν τε παραμένειν ἤξειν τὴν τῆς διοικήσεως; (15) ἀσφαλῆς. Εὐχαίς τοίνυν καὶ νηστείαις καθάπερ ὠκυτάτοις περὶ εἰς οὐρανὸν ἢ σπουδῇ αὐτοῖς ἀνιοῦσα, τοῦ ζητουμένου τυγχάνει. Εἰς γὰρ τις τῆς ἱερᾶς ἐκείνης λογάδος θεῖω χρησμῷ τῶν λογισμῶν ὑπεκλύοντι τὴν ἀπορίαν, μυσταγωγεῖται τὴν τε προσηγορίαν, καὶ ὅποι τὸν ἄνδρα εὐρησθαι δεήσει. Παραφιλᾶσα δὲ τὸν τόπον ὁ μεμυσταγωγημένος (ἦν δ' ἄρα τοῦ ναοῦ τι μέρος οὐ προσομιλεῖν ὁ μέγας εἰσοριστο Νικόλαος τῷ Θεῷ), ἐπιστάντα κατέχει (16), καὶ τοῖς ἐκείνου ῥήμασι τὰ ἐκ τῆς ἔψεως συμβαλὼν, τὸν ἄνδρα διαγινώσκει. Οὕτω τε σὺν τῇ παρουσίᾳ ἱερᾶ πληθῆσι τῇ Ἐκκλησίᾳ νυμφαγωγᾷ.

tum virum. Hunc enim eum esse ejus ex verbis ipsius facile agnovit, sicque illum cum præsentī sacra multitudo sponsum Ecclesiæ conjungit.

Μέχρι μὲν τοῦδε ὡσπερ ἀπλῆν τινα τρίβον παριῶν ὁ λόγος οὐ χαλεπῶς διήνεγκε. Τὸ δ' ἐντεῦθεν μυρίας ἀπαντώσης διεκδρομῆς καὶ οὐ καθάπερ ἐπὶ τοῖς ἀπόροις λέγεται τρίβον ἀπνητηκέναι, τί χρῆ δρᾶσαι; μᾶλλον δὲ τί παθεῖν; Ἀπαίρων γὰρ ὄντων ἐκείνω

A suis moribus ab ipso principio representarit. Omnibus illis renuntians a quibus mens tanquam vehementia ventorum exagitata sæpe quidem integram extinctionem totius lampadis patitur, magnumque si vel luridam et mœstam semimortuæ facis servaverit flammulam, cum iis solis versabatur quibus chara virtus; ex quorumque consuetudine filius ipse lucis adventitii luminis augmento proprium suum cumlaret, sacris maxime disciplinis vacans et cum Deo nunquam intermissis precationibus agens, seque illi admovens. Oportebat porro jam ad plenitudinem ætatis adulto corpore; animæ quoque perfectum produci utilitatem id quo ille valebat. Quoniam et hominibus mirificam vim ostendit quando jam ætatis ipsi mensura non deerat. Consequens igitur cum esset eum qui supra naturam et natus esset et vixisset in supernaturalium dispensatorem rerum atque administrum tandem evadere, sic plane contigit. At ut nullo mortalis ullius præjudicio mista, sed mere divina ea res esset, non is hominum terrestrium calculo, sed cœlesti oraculo in pontificali collocatus est throno. Cujus rei narra-

B Qui ante hunc archiepiscopalem erat administrationem sortitus mortali defunctus vita ex humanis abierat. Cum virgineus porro thalamus alium ejus loco sponsum desideraret, conventus sacer ex pontificibus et sacerdotibus Dei collectus consilio expedire quam posset optimo sacras illas nuptias satagebat. Cum vero multa, ut in deliberatione tanta, perplexitas esset (maximis enim ex discriminibus magnorum hægotiorum exitus pendent), ac tanto difficillior expeditu esset electio quanto majora pericula ex errore si quis in ea committeretur consecutura providebantur, consilium caplunt vere sacerdotale. Quodnam vero illud? Rem omnem referendam ad Deum. Expectandum inde venturam salutarem resolutionem intricatissimi negotii. Ergo cum orationibus et jejuniis tanquam alis velocissimis evolasset in cœlum ipsorum devotio, nacta ibi quod quærebat est. Unus enim quidam ex sacro illo cœtu, oraculo divino rationis humanæ dubitationem expediente, et viri nomen edocetur et locum ubi reperiendus is erat. Quo observato, ille cui revelatio facta fuerat (erat autem is locus pars quædam ædis ubi frui Dei colloquiis magnus consueverat Nicolaus) statim ibi deprehendit divina sibi visione demonstrata-

D Hactenus recto quodam itinere quasi inoffense processit oratio. At deinceps cum non solum, quod in perplexis dicitur, occurrat trivium, verum in innumera quædam divortia scindat se via, quid facere opus est? vel potius, quid pati necesse? Cum

NOTÆ.

(14) Non dissimulo in exemplari me legisse μείζονων, quod cum satis cohæerere non videretur, in μείζονος mutavi, ut ad ἀγωνίας referatur.

(15) Non puto διοίκησιν hic esse diœcesim. Olim enim aliter id nomen usurpabatur. Quauquam si phrasis Græca pateretur, non esset incommodus sensus. Convenerant episcopi unius provinciæ, quæ

diœcesis vocabatur veteribus, et in commune consultabant. Tota tamen ἀκολουθία loci me in eam sententiam traxit quam interpretatione expressi, cujus si minus videbitur felix, equidem non ero pertinax.

(16) Quid si legamus ἐκεῖ πάντα κατέχει?

ανθρωπία Θεὸν ἐμιμήσατο, καὶ χεῖρα στάζουσαν ἀ
δεομένοις ἔλεον (22) προὔτεινε; μᾶλλον δὲ οὐδὲ συν-
ιεῖται ὅθεν πηγάζει τὸ δῶρον, ἢ εὐεργεσία ἐπέβρει.
Ἄλλ' ὅσον μικροῦ ζημιούμενος ὁ λόγος ἂν ἐπεπόνθει
νῦν οὖν εἰς καιρὸν ἦγον, οὐκ ἂν παρέλθοι.

Deum et stillantem manum misericordiam implorantibus protendit? imo ne sentientibus quidem
interdum unde scaturiret donum, beneficium affluebat. At quantæ rei pene jacturam fecerat ora-
tio! nunc quando redit occasio non committam ut elabatur.

Ἄρτι τῶν ἀοιδίμων μετακεχωρηκότων, καὶ ὅσα
τοῦ πλοῦτου τῆς ἐκείνων οὐκ ἐφθασε σποράς ἐρ-
γον (23) γεγενῆσθαι, τῷ τεχνίτῃ σπορεῖ τῶν τοιού-
των καταλειπομένων. Οὐπω δ' ἤρμωστο τῇ ἀσπίδι
νύμφῃ, οὐδ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν ὁ λύχνος ἐτέθειτο. Οἶα
δὲ πολλὰ τῶν σπιδάδων τοῦ βίου, ἀπορίας ναυαγιῶν,
μείζον ἢ παρακληθῆναι, τῶν ἐν ἀφθόνῳ περιουσία
τινὰ τὸν τῆς ζωῆς πλοῦν διανούντων, καταλαμβάνει,
καὶ ἦν τὸ πρᾶγμα ἀνύποιστον· περὶ αὐτῆς γὰρ τῆς
ζωῆς ἠπειλεῖ τὸν κίνδυνον. Διὰ τοῦτο ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ
ἐκχυμανθείσης αὐτῷ τῆς γνώμης, οὐδὲ δυνάμενος
πρὸς τὸν πάσης ἀνάγκης ἀμαίω βίον ἀνευχεῖται
τοὺς λογισμοὺς, τὰ πάντων ἑαυτῷ τιμιώτατα, ἔν'
ἔξη βιώσασθαι, εἰς ἕξου πέταυρον ὠθεῖ· ὧν ἐχρῆν ἀντι-
λαμβάνομενον, καὶ κατὰ κέντρων αὐτῶν ὑπεράλ-
λεσθαι τοῦ θανάτου. Παίδων γὰρ ὄντων αὐτῷ ἐκεί-
νης τῆς μερίδος ἢ πλευράς τὴν ὑπαρξίν ἔλαβε (24),
προδοσίξ τῆς τούτων σωφροσύνης, γνώμης ἦν (25)
συγκροτεῖν ἑλευθέρως τὴν ζωὴν, μᾶλλον δὲ τῷ ἐκεί-
νων θανάτῳ καὶ αὐτὸς τὸν οἰκτεῖον ἐνεπορεύετο. Ἄλλ'
ὁ μὲν οὕτως ἀπογνοῦς κατὰ κρημονοῦ ἠπέλεγτο, ζό-
φου βαθέος τῶν λογισμῶν κατασχεδασθέντος ὑπὸ τοῦ
δεινοῦ τὸν βρόχρον ἀνορύττειν τῆς ἀμαρτίας. Τὰ δὲ
τοῦ μεγάλου θεράποντος, ὅποια; Ἐπεὶ γὰρ τὸ ἀπό-
φημον ἑκαίνο μέχρι καὶ τῶν ὁσίων ἀκοῶν περιτη-
γέλη, ἀωρὶ τῶν νυκτῶν, χρυσοῦ τι χρῆμα λαθῶν καὶ
διαθέμενος εὖ καὶ καλῶς τῇ πράξει τὸ ἀφανές,
ρίπτει τῷ ὄματι ἐπιστάς. Καὶ ἡμέρα παρῆν ἤδη,
καὶ ὦγε τὸ λαμπρὸν αὐτῆς ἀμαυρὸν ἐποίησε σκότος ἢ
συμφορὰ, περιτυχῶν τῷ δεσμῷ ἀληθῶς ἡμέραν
ἑώρα· καὶ ἅμα τὸν ὕπνον καὶ τὸν ἐξ ἀπογνώσεως
ἀπατίθετο κάρων, καὶ τῇ μίξ τῶν παίδων (26) ἴσθησι

NOTÆ.

(22) Alludit ad Cantici canticorum locum cap. v.
5, et simul occulte ludit in παρονομασία quæ est
inter ἔλεον, misericordiam, et ἔλαιον, oleum, cui,
utpote liquori, convenire potest τὸ στάζειν.

(23) Quod occasione aliqua aut usu impenditur
vel assumitur, ἔργον illius fieri eleganter Græcis
dicitur. Hinc in commerciis ac commutationibus
quod pro re aliqua pretium datur, quia impendi-
tur et domino perit, ἔργον dicitur. Nonnus ad v. 3,
cap. xviii Joannis, de Juda, Ὁς μιν (Christum)
ἀφαυροτάτω μινυθαδίου χάριν ἔργου. Ὅτι Θεοῦ
παρέδωκεν. Ubi ἔργον est pretium Christi ven-
diti. Cui loco facere non possum quin similem ad-
jungam Isidori Pelus. ep. 425, Ἰουδας τὸν Κύριον
πεπρακῶς τῶν πραγμάτων, ubi πρᾶγμα videtur
usurpatum quatenus voci ἔργον æquivaleret. Inde
etiam est κατεργάζεσθαι, conficere, destruere. Apud
Heliiodorum lib. 1, Theagenes Charicleam alloquens,
Ἥ γέγονας, inquit, καὶ αὐτὴ τοῦ πολέμου πάρ-
εργον. Quod enim mulier quasi digna materia non
esset quam belli ardor consumeret, non ἔργον, sed
κάρεργον dicit.

(24) Circumlocutio feminini sexus. Gemini multi

A curam gessit? Quis ut ille simplicitatem expertem
fuci flexibilitate se accommodandi temperavit; ut
neque simplicioribus metum objiceret gravitas;
neque audacioribus occasio contemptus simplicitas
esset. Quis sic amandis hominibus imitatus est
Deum et stillantem manum misericordiam implorantibus protendit? imo ne sentientibus quidem
interdum unde scaturiret donum, beneficium affluebat. At quantæ rei pene jacturam fecerat ora-
tio! nunc quando redit occasio non committam ut elabatur.

Paulo postea quam nobilissimi parentes hujusce
nostri mortali erant vita defuncti, ac pecuniam
quæcunque ipsis per misericordiam largissime
spargentibus superfuerat, huic artificii talium ope-
rum et ejusmodi seminum satori summo relique-
rant. Necdum is immaculatæ conjunctus sponsæ;
nondum imposita candelabro lucerna fuerat. Cum
ecce, ut multi sunt vitæ scopuli, quemdam in co-
piosa re secundo aliquousque cursu vitæ pelagus
emensus paupertatis naufragium opprimit. Neque
vero tolerabile incommodum erat, cum ipsi quo-
que vitæ periculum impenderet. Quare cum tem-
pestate quadam turbulentissimæ formidinis obruta
ipsi ac demersa mens esset; neque ad vitam omni
necessitate superiorem conferre rationes suas et
considerationis oculos posset attollere. Quæ longe
omnium pretiosissima habebat pro necessariis ali-
mentis pacisci atque in orci laqueum trudere non
recusavit; quæ ut salva obtinerentur atque integra
ne per infesta quidem spicula recusandum erat
quamlibet periculosi saltus aleam jacere. Liberos
enim cum haberet ejus sexus qui a costa sumpsit
originem, nundinatione pudicitia illarum miseri
sibi victus infelicitate comparandi consilium ceperat,
aut, ut verius dicam, negotiatione inconsultissima
pretio mortis illarum propriam emendi. In hunc
modum ille desperans in præcipitium ruebat pro-
funda caligine mentis sensibus offusa ab eo qui ad
fodiendam peccati foveam acerrimus est et soler-
tissimus. Quid hic autem magnus Dei famulus?
Simul abominandum illud usque ad sanctas ejus
perlatum est aures, intempesta nocte sumpta se-

sunt loci apud Gregorium Nazienzenum, Κατὰ
γυναικῶν καλλωπιζομένων, sub fine, et in
Ἐπαύω παρθενίας, versu 107 et 215

(25) Gallice, il était d'avis.

(26) Mía hic est πρώτη. Notavi alias ad Nicetam.
Sequitur, ἴσθησι παστάδα γαμήλιον. Sic apud Cic.
pro Cluentio mater gentilem torum filia dicitur
sternere. Addit, τῇ μὲν βίον εὐσχήμονα. Nuptias
βίον dicit ex veteri notionem nominis βίος cujus te-
stimonium ἀνατιβήτων libro nuper scripto de
distinctione presbyterorum et episcoporum ex
scholiis nondum editis Aphorismorum Hippocratia
protulit R. P. Petavius. Isto enim libro ἀνεκδότῳ
veteris grammatici ad illud aphorismi primi, Ὁ βίος
βραχὺς, inter alias multas significationes nominis
βίος et ista recensetur, ἢ γάμου συνοσία. Quanquam
et hic habita ratione eorum quæ mox subjungun-
tur, ταυτῷ δὲ φάρμακον, quæ sita videri possit au-
lithesis non inelegans, quod enim pudicitia famæ
atque honestati muliebri vitæ instar est. Unde est
illud Apostoli de vidua levi, Quæ in deliciis est vi-
vens mortua est, I ad Timotheum v, 6. Qui prosti-
tuere filiam decrevisset, illam quasi jam occiderat,

γάρ ὀλίγης τινὸς ἀπωλείας ὄδῳ δὴ ἔφην
 ἄν τὸν τυχόντα ἐπηρωρημένον αὐτοῖς
 καταλαβὼν ἀνέσχει; καὶ τίς ἂν ἄλλος μείζων
 Ἐκ δὴ τοῦ νῦν εἰρημένου, εἰ καὶ παρήκα-
 λοιπά, πάρεστιν ὡσπερ αἰ τύπου, λογίζεσθαι
 κρεῖται.

in perditionis barathrum pene jam lapsus in sta-
 tum salutis erectus fuerat. Noster autem erubescer-
 bat tanquam in pudendo facinore deprehensus: ac
 rem obstestabatur ut silentio tegeret; neque quod
 gestum erat ad aliquam conscientiam sineret serpe-
 re. Nunquidnam hæc mediocre specimen virtutis est
 curam de cætera viri laude faciendam? An vero est cui libeat in dignitate contentionem cum ipso
 imo ne prope quidem accedere. Et hæc quidem una de multis quæ ante purificationem conti-
 onis hic esto descripta, ut sciamus illum etiam ante pastorem præfecturam curam pastorum
 a concepis. Siquidem pastorum opus est servare: neque otioso despectu de exitis pari-
 intueri. An enim a mediocri pernicie eos quos modo dixi liberavit? aut vulgare ipsis in-
 occupavit avertere periculum? Ecquodnam vero tandem videri majus queat? Atque ex
 o narrato facinore, ut prætereamus cætera, licet tanquam exemplo capto ad æstimationis in-
 nem de aliis quæ omittimus ratiocinando suspicari.

τὸν τοσοῦτον πρὸ τῆς διπλοῦδος καὶ τοῦ B
 ος, τίνα εἰκὸς μετὰ τὸ χρίσμα ὑπολαμβάνει
 τοῦτο πᾶς τις συνήσει, καὶ εἴη ἂν ἐνταῦθα
 κοῦ τὸ ἐκ λόγων μαρτύριον. Ἐπιποθεῖτε
 τροσεδρία τοιαῦτά τίνα φιλανθρωπίας ἀκούσαι
 τα. Ἄλλὰ δέδοικα μὴ θάλασσαν ἀντλεῖν
 ὕμεθα. Τίς γάρ ἢ ποῖα γλώσσα εἰς ἐκεῖνο
 ρος ἐπιβαλοῦσα οὐκ ὄκνη, παλαιὸν ἔπος δια-
 ὕσασα ὃ πλήθει τινὶ δέκα στομάτων ἔλεγε
); Ἄλλ' οὐδ' εἰ πολλάκις τοσαῦτα συνέλθοι
 λουστοῦ μέρους δύναται ἂν μνημονεύσαι τῆς
 πληθῆος. Τοῦτο μὲν δὴ τὸ μέρος τοιοῦτον, εἰ
 λα, ὅσα σὺν ἀσκήσει βαθεῖα ὄψις τῆς ἡλικίας
 ἐτήσαντό τινες, οἷς Παῦλος ὡσπερ χρώμασι
 εἰ τὸν ἀρχιερέα; Ἄλλὰ ταῦτα πάντα καθάπερ
 ς μητρικαῖς αὐτῷ συνεγκυμονηθέντα λαγύ- C
 ω συνείπετο, καὶ πλέον συμπάρῃν ἢ τῷ εὐ-
 ῖς οὕτω πεφυκόσιν ἄνθεσιν. Ὡστε εἴη ἂν
 , καὶ ἢ περὶ ταῦτα διατριβή. Τοσοῦτο δὲ
 , ὅτι μόνος ἐκεῖνος τῶν πάντων, καὶ πρὸ
 ἰδὸς, εὐπρέπειαν ἱερωσύνης ἐστόλιστο, καὶ
 εἰπεῖν, πρὸ τοῦ χρίσματος ἐβοήθει τῷ χρί-
 καὶ τούτῳ μᾶλλον καὶ πρὸ τῶν τελεστικῶν
 τῆς ἀρχιερωσύνης εἰκῶν, ἢ τοῖς ταύτῃ με-
 ἔνοις ὑπῆρχεν ὁμοιότερα. Ἐκεῖνο δὲ εἰ καὶ
 ῖος περιχορεύει στόματος, καὶ μέχρις ἂν γῆ
 κανὸς ἢ οὐ λήξει χορευόν, προσκείσθω τοῖς
 ς. Τὸ πῶλον; Ὁ τοῖς εἰς ἔδου λαχοῦσιν ἀπιέ-
 ρω ἀδίκῃ τὴν ἐκεῖ ἀνέστειλε κάθοδον. Δι' ὧν
 ἰ προφθάσας ὃ ποιμὴν ὃ καλὸς, ὃ ἀληθινὸς,
 ταν ἢ μὲλυνε τελευτήν. Τίς τῶν νῦν ἢ τῶν D
 , τοιοῦτον ἐξεργασμένος ὤφθη; τίς δ' ἐπικου-
 σοῦτο, καὶ διακόψαι μὲν ἄρκυς θανάτου, ζῶν
 ρέψαι δημῶν ξίφει μικροῦ ἀπιούσαν; Ἄρ' ἔχει
 ἰν ἂν ἢ τῶν κάτω τοῦ χρόνου παραγαγεῖν τοῦ
 τοῖς ὁμοιότητα; ἀλλ' οὐκ ἐγὼ οἶμαι. Πλὴν εἰ
 τίς τὸν πρῶτον ἀρχιερέα, τὸν ἐμὸν Ἰησοῦν, ὅ
 ς οὗτος ἐπόμενος εἰς ἀκρίθειαν, ὁξέως τοῖς
 ἰσιν ἂν, εἰ μὴ ἐπέστη, σωτηρίαν ἐκόμισεν,
 τος προσχωρήσας τῷ κινδύνῳ ἢ ταῖς ἀνέσεσιν

Cæterum eum qui tantus fuit ante sacerdotalem
 et vestem et unctionem, qualem ac quantum post-
 quam sacro et oleo consignatus cogitare consenta-
 neum est fuisse? Quivis hoc per se scilicet satis
 intelliget, ut supervacaneum hoc loco et importu-
 num orationis distinctioris testimonium sit futurum.
 Quid enim vultis ne etiam ex vita ejus quam in
 ecclesiastico magistratu duxit ejusmodi quædam
 benignitatis audire exempla. At vereor ne si hoc
 susceperimus quasi exhaurire oceanum aggredia-
 mur. Quæ enim aut qualis demum lingua istud in
 pelagus itura, non præ metu in ipso impetu cuncte-
 tur, vetus verbum reputans quo nescio quis ad
 quamdam multitudinem percensendam decem sibi
 ora necessaria esse dicebat. Verum neque si sæpius
 totidem convenirent vel iste ipse quamvis magna
 multiplicatione auctus sufficere tamen posset ad
 hanc explicandam copiam numerus. Quod si hæc
 virtutis ejus pars et laudum species tam vasta est,
 quid illa tot reliqua quanta profunda meditatione et
 contentione improba extrema demum ætate vix
 quidam poterunt assequi, quibus Paulus tan-
 quam coloribus pingit sacrorum principem? Sed
 ea omnia tanquam eadem cum eo matris alvo
 concepta eductaque sic eum sequebantur mag-
 gisque inseparabili cum eo nexu cohærebant,
 quam fragrare suavem odorem floribus conve-
 niat qui odorifera natura sunt. Quamobrem im-
 portuna sit utique in illis mora. Summa porro
 dictorum hæc esto. Solum hunc ex omnibus etiam
 ante diploidem sacerdotii propriam vestem orna-
 tum ejus dignitatis omnem induisse, et, si licet
 dicere, ante chrisma chrismati succurrisse. Atque
 inde maxime etiam ante mystica signa summi sa-
 cerdotii quasi imago in eo refulsit expressior et
 exemplo similior quam in illis plerumque soleat qui
 consuetis Ecclesiæ cæremoniis ca sunt insigniti.
 Illud vero quanquam per omnium vagatur ora, et
 donec erit cælum et terra vagari non desinet, ta-
 men hic quoque jam dictis accedat. Quale autem

NOTE.

Ἰλῆθος istud est numerus navium et ducum ac cohortium Græcarum Ilium petentium. Παλαιὸν
 ος hic Homeri versus *Iliad.* B :

Οὐδ' εἰ μοι δέξαι μὲν γλώσσαί, δέκα δὲ στόματ' εἴεν.

dissimulo videri pro πλήθει reponendum ποιητῆ.

διὰ δύο ταῦτα· οὐτε γὰρ ἀξίως εἰπεῖν τι βῆδιον περὶ αὐτῶν, οὐδ' ὡς οἶόν τι ἐστὶν ἐξεργασμένων αὐτῶν, τελευταίαν εἶρεν κορυφὴν ἢ ἐπιθήσω. Ἐκεῖ γὰρ εἰς τὰ τιμιώτερα τῶν ἐκάστῃ πεπολιτευμένων γενόμενοι, εἶτα ἐκ τούτων εἰς ὕψος ἀραντες τὴν τῶν ἐπαίνων οἰκοδομίην, τελευταία δὴ ταῦτα ὡσπερ ὄροφον ἐπιτιθέασι βήματα. Ποῖα; Ἦν ἀμείνων εἰ ζωῆς ἐπικλήρου. Ἦν δ' τοῖς ἀδύλοις διαφέρει κληρονομίαις. Ἦν τῆς ἐκείνων εἰ μερὶς πολιτείας. Καὶ λεγόμενα ταῦθ' οὕτως οὐ μόνον ἀποκληροῦ τῶν ἐγγυμίων τὴν προῦμιαν, ἀλλὰ καὶ οἷον ἄνθη τιὰ ἀπειρον αὐτῷ δίδωσι τὴν λαμπρότητα. Ἐν τῷ παρόντι δὲ, τὰ μὲν εἰρημένα χρῆ οἶόν τινα θαλάμῳ εὐτειχεῖ κίονας ὑποστῆσαι, ὅ φησιν ἡ Θηβαία λύρα (30). Ζητεῖν δ' ἀξιὸν ὑψηλοτέραν τε καὶ θειοτέραν, ἥτις ἐπικαίεται ὄροφῃ. Ἦ γὰρ ἐτι σαρκὶ παρόντι ταῦθ' ἤρμοσε λέγεσθαι (πῶς γὰρ οὐκ εὐλογον ἀκρίετω ὕλης προσεῖρησθαι τὸν ἀδύλοις παραπλήσιον ἐπιφανόμενον;), εἰς ἃν ἐκείνῳ προσηγορία ἀποτεθειμένη τὸν χροῦν ἀρμόσοι; Οἶδα γοῦν ὡς ἐνίοις ἀγγέλους προσωνομάκασιν ἐπιγείους. Ἐγὼ δὲ εἶτ' ἐπαίνων ἐστὶ τρυφή, εἶτα τῷ πράγματι συμβαῖνον, παραχωρῶν, ἐκεῖνο δὲ φημι, ὡς εἰ τοὺς ἄλλους οὕτω προσερούμεν, τί φώμεν τὸν μέγαν καὶ θεῖον ὄντως Νικόλαον; Πλὴν εἰ μὴ λέγοι τις, ὡς μόνῳ προσήκει ἐπιγείῳ καὶ οὐρανίῳ προσωνομάσθαι, συμβαινούσης μὲν τῆς προσηγορίας καὶ τοῖς κάτω παρόντι, συμβαινούσης δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἄνω γενομένην. Ἄλλ' ὡ μετὰ θνητῶν ἀθανάτως βιώσας! ὡ δόξης ἀκηράτου εἰ τις ἄλλος, καὶ τοῖς ἐπικήροις κληρονομήσας! ὡ νῦν ἐκείνου ἀπολαύων οὐ καὶ ἀγγέλοις ποθεινὸν παρακύπτειν, καὶ ὧν εἰς τὸν λόγον διὰ τοῦ προσλήμματος καὶ τῆς καθαρᾶς πολιτείας συνάπτῃ, τούτων καὶ τῆς δόξης μετέχων! ὡ ἐτοιμοτάτῃ πᾶσιν ἀποχρῶσα βοήθεια! Οὐτός σοι παρ' ἡμῶν ὁ λόγος, Νικόλαε, εἰργασται, νόσου πικρᾶς κατεργαζομένης ἡμᾶς, καὶ ταλαντευομένης τῆς γνώμης πόθῳ τε σῶ καὶ τοῖς ἐξ ἀβρώστιας χαλεποῖς, καὶ τῆς μὲν καταβαπτίζειν φιλονεικίης καθάπερ κλύδωνος τὸν λογισμὸν, τοῦ δὲ ὡσπερ ἐπὶ συνθαλαττεύοντος καὶ παραθαμβύοντος, καὶ τῶν ἐκείθεν ὄχληρῶν διεγείροντος. Ἄλλ' ὑπέροχε μὲν εὐγε τῆ τοῦ σοῦ φίλτρου οἰκονομίας ὁ λόγος, καὶ ἤδη τῆς ἐπιβαλλούσης τυχῶν τελευταίης, δῶρον εἰ καὶ ἀνάξιόν σοι προσάγεται. Ὑπερέσορμεν δὲ τῶν ἀλγεινῶν καὶ ἡμεῖς, σοῦ τε καὶ θεοῦ μάρτυρος (31) θεραπεῖε. Τί γὰρ εἰ κοινήν τὴν χάριν ἁμολογήσομεν, ὧν κοινή ἡ πρὸς τὸ χρεῖστον

NOTÆ.

(30) Jacet hic Pindari locus ode sextæ *Olympicæ* quæ sic incipit :

*Χρυσᾶς ὑποστάσαντες εὐ-
Τειχεῖ προθύρῳ θαλάμου κίονας.*

Ubi poeta suum illum, cui victoriam Olympicam gratulatur, Agesiam Syracusanum, ait, sibi carminis istius architecto tantam copiam pretiosissimæ materiæ suppeditasse, ut quamvis aurum ipsum in propylæi columnas profliget, supersit tamen abunde unde palatium reliquum usque ad coronidem extruat instruatque; nihil aberrans a præcepto artis, quæ proportionem certam observari jubet nec sinit ea quæ delicatiori cœnæcolorum ornati aut fastigii magnificentiæ servanda sunt,

PATROL. GR. CVII.

A verbis defungar non habeo, propter hæc duo : neque enim aut facile est aliquid de his rebus argumento dignum dicere, aut in exornandis ipsis pro modulo facultatis nostræ finem invenire quem orationi denique imponam. Sane in laudationibus illis ubi ad splendidissima ventum est eorum quæ is qui celebratur in vita gessit, hinc jam quasi in altum attolentes laudum substructionem, extrema scilicet illa velut coronidem imponunt verba. Quænam? *Nunc superior es vita mortali. Nunc eorum quæ mentibus incorporeis conveniunt dotium hereditatem cernis. Nunc eorum reipublicæ pars ac civis es.* Quæ cum sic dicuntur, non modo laudationum expectationem implent, sed etiam velut flores quidam inmensum ipsis splendorem conferunt. In præsentem vero oportet ea quæ dicta sunt tanquam bene structæ domus propylæo columnas supponere, quod ait Thebana lyra. Quærendum vero restat excelsius aliud diviniusque fastigium quod hactenus eductam molem superincumbens coronet. Cui enim adhuc in carne præsentem talia apte vereque dici poterant, (an non enim mortali natura superior tum dici vere potuit qui mentibus a materiâ sejunctis similia perficere visus est?) quæ jam illi compellatio postquam mortalem carnis sarcinam deposuit, conveniet? Novi sane quosdam ita laudatos ut angeli terrestres appellarentur. Ego vero nihil de eo præjudicans, et an laudationis modum hoc verbum excedat, an contra rei conveniat, definire omittens, illud aio : Si ceteros ita compellamus, quid magno et divino dicemus Nicolao? Nisi forte dicat aliquis uni convenire illi ut terrestris et cœlestis angelus nominetur, conveniente appellatione qui et nobis inferiore hunc orbem incolentibus etiam nunc cum ad superiores evasio patrocini suo præsens est, quemadmodum cum apud nos viveret cum cœlestibus tamen conversabatur. At, o qui mistus mortalibus immortalium similitudinem vixisti vitam! o gloriæ æternæ stabilis si quis alius, etiam inter has fluxas vices rerum caducarum hereditatem sorte! o digno magno sacrificio simul et pontifice Christo sacerdotali ministerio functe! o nunc illo fruens in quem desiderant angeli suspicere, ac quibus in societatem unius cohortis et quasi contubernium ejusdem militiæ conjunctus dum viveres fueras, eorum alioqui et assumptione in hierarchicum magistrat-

in vestibulum impendi. Quo suspicandum dat enim aurum in πρόθυρον redundet, quam exquisitæ laminæ ac gemmæ aulis et conclavibus intimis reserventur. Hæc vis, ni fallor, subeat voci εὐτειχεῖ, ταχνικῶς καὶ ἀρχιτεχτονικῶς ædificatum velit istud palatium, proportionis scilicet habita ratione. Porro recitando hoc testimonio Pindari prætermisit Leo noster vel potius librarius vocem προθύριον, necessariam tamen ad sententiam, quam ideo in interpretatione supplere oportuit, ubi quod θαλάμου domum verti, secutus sum admonitionem scholiastæ veteris qui ad locum similem præcedentiæ odæ paulo ante notaverat ὅτι καταχρηστικῶς ὁ Ἐπίδαρος ὄλας τὰς οἰκίας θαλάμους λέγει.

tuu et caelesti puritate conversationis, similis; A nunc concessus eorumdem et gloriæ particeps facte! O paratissimum et ad omnium necessitates unum sufficiens auxilium! Hæc tibi a nobis, Nicolæe, perfecta est oratio, gravi nos morbo conficiente mentemque in diversa trabentibus, hinc amore tui, illinc valetudinis ærumnis, et languore quidem tanquam procella quadam quasi submergere contendente rationem, amore autem veluti remigante mecum et animos faciente atque ex perturbationibus inde ortis excitante. Verum eoque emersit tandem atque exstitit superior auxilio tui amoris oratio, jamque nacta suam finem, donam quanquam indignum tibi offertur. Superiores nos quoque doloribus evasimus et tua et divina auctoris curatio. Quidam enim gratiarum actionem rependamus communem gratiæ unius auctoribus duobus quibus cum divino numine familiaritas jam inest conjunctioque communis? Cum quo votis et suffragiis junctus placæ, obsecro, nobis atque concilia cum qui ad gubernacula orbis terrarum nos constituit, sapientem gubernatorem. Per ejus ut nobis pacem veniamque contingat cursum in tranquillitate felicem peragere ac tandem plenis velis in fluctuum expertem ac quietam illum portum perveni simul omnes, navem inquam et navarchum!

ORATIO XVIII.

B

ΛΟΓΟΣ ΙΓ΄.

Leonis in Deo aeterno rege imperatoris, oratio encomiastica de magno Dei pontifice, et communi orbis terra portu, Joanne Chrysostomo.

1. Viri virtutem laudare jussus, viri, inquam, cui cognomen est os aureum, puto a me exigi, ut flammeos currus ascendam, aut miracula ostentem Mosæica. Perinde est enim, ut ego sentio, illa quempiam audere aggredi, et lingua laudare linguam illam vere auream, et quæ universo mundo seipsam præbuit pretium redemptionis. Sic autem mihi cœpti audaciam cogitanti, cum res videatur ejusmodi, prohibita est omnino obedientia, arbitraut tutius esse præponere inobedientiam, cum formidabilis sit obedientia, periculosaque et supra vires. Quid vero? Quoniam est periculosum, ane eousque quidem tacendum est, ut non dicamus quam multorum causa cernatur obedientia? An juveniliter ab initio aggredientem dicere, propter fidei ardorem, aut illius viscerum benignitatem, immittere se oportet in mare encomiorum? Et quisnam cernitur virum illum adeo ignorare, qui non solum ut mutus et surdus sit loquacissimus, sed etiam ut lapides clamorem emittant, creditur posse efficere? Horum enim fidem faciunt flammæ desiderii, quas spes in altum sublata conciliat; quomodo etiam magnus apostolus præcipit, scribens: *Multum valsi oratio justis operans*¹: hoc est, quæ operationem consequitur ex eo, quod non dubitant qui accedunt. Quamobrem mittenda quidam est periculosa existimatio, paternum autem jussum curare oportet, ei qui ante omnia omnium est bonorum causa, Patri luminum, *ex quo omnis datio boni hominibus*², ut sacris scribitur Litteris, et omne donum perfectum, mentem dedicando, et sic incipiendo.

2. Atque si magno quidem Chrysostomo videtur decæe vitæ splendor, dogmatum cœlestium ~~etiam~~ miraculorum terribilium fulgur, et alia
¹ Jac. v, 16. ² Jac. i, 17.

Λόντος ἐν τῷ Θεῷ βασιλεὶ αἰωνίῳ βασιλέως λόγος ἐγκωμιστικὸς εἰς τὸν μέγαν τοῦ Θεοῦ ἀρχιερέα, καὶ κοινὸν τῆς οἰκουμένης λιμένα, Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον.

α'. Ἀρετὴν ἀδελφὸς ἐπαινεῖν κελεύμενος, ἀνδρὸς, ὃς τὸ χρυσοῦν ἐπίωνυμον στόμα, δοκῶ μοι φλογερῶν ἀρμάτων ἐπιβάσειν, ἢ Μωυσαϊκῶν θαυμάτων ἐπιδειξῖν ἀπαιτοῦν παρίστηχε τὸ ἐπίταγμα. Ταῦτον γάρ, ὡς ὁ ἡμεῖς λόγος, τοιοῦτοις τινὰ τολμᾶν ἐπιβαίνειν, κἀκεῖνον διὰ γλώττης ἐγκωμιάζειν, τὴν χρυστὴν ὄντως γλῶσσαν, καὶ κόσμῳ παντὶ λύτρον ἑαυτὴν ὑπατεύσασαν. Οὕτω δὲ μοι τὴν τόλμαν ἐνοοῦντι τοῦ ἐγχειρήματος, δοκῶντος τοῦ πράγματος, πάντα τὰ τῆς ὑπακοῆς ἀπηγόρευται: ἐνταῦθα, παρεκκοῦν ἡγουμένῳ προτιμᾶν ἀσφαλέστερον ὑπακοῆς φρικτῆς καὶ κινδυνώδους καὶ ὑπὲρ δύναμιν. Τί δέ; ὅτι κινδύνων, οὐ μὲν εὖν οὐδ' εἰπεῖν ὄσων παρὰ ταῦτα τὰ τῆς ὑπακοῆς ὁρᾶται, σωπητέον; ἢ τολμησάντες τι νεανικῶν, τὸν λόγον ἐκ προοιμιῶν τῶ διακύβητος τῆς πίστεως, ἢ τῷ γε χρηστῷ τῶν ἀκείνου σπλάγχμων ἑαυτὸν ἐπαφείναι τῷ πελάγει τῶν ἐγκωμιῶν; καὶ τίς ἀγνοῶν ἐπὶ τοσοῦτον ὁρᾶται τὸν ἄνδρα, μὴ ὅτι κωρὸν, ἢ δύσκαυρον λαλίστατον ἀπεργάζεσθαι, ἀλλὰ καὶ λίθοις ἐπαφείναι κραυγὴν πιστεύεται θονατῆς ὄν; τοῦτων γὰρ πίστις καὶ πόθου φλόγες ἐλπῖσιν αἰρήμεναι πρόξενοι· καθὰ δὴ καὶ ὁ μέγας ἀπόστολος γράφων, *Πολὺ ἰσχυροὶ θέησις δικαιοῦ ἀπερονομένη, παρεγγυᾶ, τουτέστι, τῷ ἀδικάστῳ τῶν προσόντων τὴν ἐνέργειαν ἀποκληρουμένη*. Διὸ δὴ τὰ τῆς κινδυνώδους μὲν ὑπολήψεως ἐατέον, τῆς δὲ πικρίας κελεύσεως φροντιστέον, αὐτῷ πρὸ πάντων τῶ πάντων αἰτίῳ τῶν καλῶν τῷ Πατρὶ τῶν φώτων, *ἐξ οὗ πάντα ὄσιν ἀνθρώποις ἀγαθῆ, τὸ ἱερολογούμενον, καὶ πᾶν δώρημα τέλειον, τὸν νοῦν ἀναθεῖς, καὶ οὕτως ἀρχόμενος*.

β'. Εἰ μὲν οὖν ὁ μέγας ἐνδεῶς ἔχων ἰωρᾶτο Χρυσόστομος βίῳ λαμπρότητος, ὁσμῶν οὐρανίων βροντῆς, θαυμάτων ἀστραπῆς φοδερῶν, τῶν ἄλλων

NOTE.

(51) Fortasse sanctum Stephanum intelligit, cuius in laudem orationem quoque scripsit hic idem Augustinus Leo, quæ in codice Vaticano supra lau-

dato triginta trium orationum hanc ipsam nostram una tantum alia interposita sequitur.

ὁ θεὸς ἐν γῆ, καὶ πρὶν ἐντεῦθεν μετα-
 χαρακτηρίζεται ἄνθρωπος· εἶδετο τῷ νόμῳ
 ἡμῶν τῆς κηρίνης περιφανείας, πλούτου
 ἢ δόξης, καὶ πατρῷος, καὶ τῶν ἄλλων εὐδο-
 ρῆς οἱ φύντες κατὰ τὴν Ἀντιόχου τῆς κοίτης
 μῶντες, πλουσίων τοὺς κατ' ἐκεῖνο καιροῦ
 εὐτέρους ἀπέδειξαν. Ἐπεὶ δὲ τὰ μεγαλεῖα
 φ προσόντων καλῶν καλύπτειν οἶδε τῶν
 πτέρων τὸν ὄγκον, οὐχ ἤττον ἢ τῶν ἡλιακῶν
 προβολῆ τῶν ἀστραίχτων(α) ὠραιοτήτων τὰς
 ἰς, εὐλαθεῖον τῷ ἀδοξοτέρῳ τοῦ πράγμα-
 τοιαύταις τῶν λόγων ἀπασχολεῖν ὑποθέσει,
 ἐφ' ᾧ, καθόσον οἶόν τέ μοι, καὶ προτεθῆ-
 αἶ μοι τὴν ἀπ' ἀρχῆς ἐν ἀπαλῷ τῆς ἡλι-
 ῆθους εὐστάθειαν τοῦ μεγάλου φωστῆρος
 ἄξιον λέγοντι, μείζον ἀπάσης ἐφετῆς
 τὴν περὶ τῆλικούτων ἡγουμένους ἀκρόασιν·
 ἢ τοῦτό ἐστιν ὄρεκτόν, τοῦ γινῶναι τοῦ κοι-
 τῆρος τὴν κίνησιν. Οὗτος Ἀντιοχέων ἐτι-
 κισ φοιτῶν, διδάσκαλος ἀρετῆς, οὐ μόνον
 ἀ καὶ αὐτοῖς διδασκάλους, καὶ ἀνδράσι, καὶ
 καὶ οἰκέταις καθίστατο, τὸ ἦθος ἀμιμητος,
 σίαν κατεσταλμένος, ὑποποιῶ ταπεινώσει
 ἴμενος, παιδιὰν ὄντως τὰς τῶν ἡλικίων παι-
 ῶν ἄλλων ῥυπασμάτων, καὶ πρὸ τῆς τοῦ
 ροῦ καθάρσεως ἀποφαινόμενος. Μετὰ δὲ τὸ
 πρὸν, ὁ Μελέτιος, ὁ μέγας Ἀντιοχέων ἀρ-
 κρώτων μὲν τῷ μεγάλῳ διέωσιν Ἰωάννη,
 ἢ καὶ τοῖς τούτου γεννήτορσιν (οὐπω γὰρ
 φαν αὐτοῖς τὸ θεῖον ἐκεῖνο φῶς, πατρικῶν
 ὄσεων, καθὰ τὸν μέγαν Παῦλον ἀκούομεν,
 ζηλωταῖς) πρὸς τὴν στερεωτέραν μετὰ
 ἐκ τοῦ λόγου τροφῶν ὁ Ἰωάννης προάγε-
 οῖς αὐτὸν στοιχειῶν, τῷ δεξιωτάτῳ τῆς
 ἰς ὁ θεὸς φόβος ἐπιγινόμενος, ἐντολῶν
 τερκὸς κάθαρσιν, θεῖαν ἔλλαμψιν, τὸ θεο-
 ν πάθου τέλος εἶδε χαρίζεσθαι. Πρὸ δὲ
 ἢν Ἰησοῦ ταπεινώσιν ἐκμιμούμενος, ἦς
 διήγημα τῷ λόγῳ διδόσθω γινώρισμα.
 ῶν παίδων ὑμεῖς, ὅσους κομπάζειν ἔνεστι
 λόξῃ, καὶ πλούτῳ, καὶ γαυριάματι, καὶ μι-
 Ἰππος αὐτῷ, καὶ παιδῆς, καὶ πολλῇ δορυ-
 ρὰ τῶν τεκόντων ἐπεμελεῖτο, πρὸς τὴν
 πόντι. Ὁ δὲ κατεφρόνει πάντων. Ἐπειθε
 ἢν Ἰησοῦ μιμεῖσθαι ταπεινώσιν, τοὺς
 ἄδας προκαταρτίζων, καὶ κοῦφος δραμού-
 τὸ Εὐαγγέλιον, τὸν Δανιὴλ, τοὺς παῖδας,
 τῷ λόγῳ τιθεῖς εἰς παράδειγμα· τοὺς μὲν,
 ἦς κατωρθώθη τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων· τὸν δὲ,
 ἔ τῶν ἄλλων, καὶ τῶν τοῦ Θεοῦ δικαιωμά-
 θησις, ἐν τῷ λέγειν, Ἀγαθὸν μοι, ὅτι
 τὰς με, ὅπως ἂν μάθω τὰ δικαιώματά

τούτοις αὐτοῦ διαλάμποντος, χρόνος ἔρρει
 εἰ φθάνει Σεκοῦνδον (τούτο γὰρ ὄνομα τοῦ
 ἡ βίου τὸ τέλος. Τί δὲ ἡ μήτηρ; ἀνθοῦσα
 εν, Ἀνθοῦσα τὴν κλῆσιν (οὕτω γὰρ ἐκα-
 λεπανθοῦν καὶ συνανατέλλον εἶχε τῶν ἀπάν-
 τ, 14. * Psal. cxviii, 71.

ἀστέκτων.

A omnia, quibus vir divinus in terra, etiam prius-
 quam hinc migret, describitur et exprimitur, opus
 haberet, convenienter legi encomiorum, cerea cla-
 ritate, divitiis, inquam, et patria et gloria, et aliis
 omnibus, quæ in bonam adducunt existimationem,
 quibus ejus parentes in Antiochia Cœlesyriæ insi-
 gnes, omnes illo tempore superarunt. Quoniam au-
 tem magnitudo eorum, quæ illi insunt, bonorum,
 non minus legit ea quæ sunt corporis, quam emis-
 sio radiorum solarium fulgorem astrorum pulchri-
 tudinis, cavendum est ne propter rei humilitatem
 et abjectionem, in ejusmodi argumentis versetur
 oratio: et ad ea eundum est ad quæ cupio pro vi-
 ribus. Par est autem mihi animum adhibere, di-
 centi ejus honestos et compositos mores in tenera
 B ætate, de his audire majus esse putantes, quam
 cuivis alii, quæ expelitur, se dedere operationi.
 Nam hoc quoque est expetendum, nosse motum
 communis luminaris. Is cum adhuc ventitaret ad
 eos qui Antiochiæ pueros erudiebant, erat magister
 virtutis, non solum æqualibus, sed etiam ipsis ma-
 gistris, et viris et patribus et servis, moribus ini-
 mitabilis, in consuetudine moderatus, quæ excel-
 sum reddit humilitate ornatus, ludos suorum æqua-
 lium ludum plane existimans, et ab aliis sordibus
 expurgatus etiam ante divini lavacri expiationem.
 Post divinum autem lavacrum, quod Meletius ma-
 gnus pontifex Antiochenus, primum quidem dat
 magno Joanni, postea vero ejus quoque parentibus
 C (nondum enim eis illuxerat lux divina, ut qui pa-
 ternarum traditionum, quomodo magnum quoque
 Paulum audimus, essent æmulatores *), ad solidio-
 rum eorum, quæ sunt ex verbo, alimentorum par-
 ticipationem Joannes adducitur, ingenii dexteritate
 se illis conformem reddens, quibus divinus qui
 inest timor scit largiri præceptorum observationem,
 carnis purgationem, divinam illuminationem, et
 quem divinæ dicunt Litteræ finem desiderii. Ante
 omnia autem imitans Jesu humilitatem, cujus brevis
 quædam detur narratio ad id, quod dicitur, cognos-
 cendum. Audite vos, pueri, qui vos jactatis pa-
 rentum gloria, fastu et divitiis, et initemini. Curæ
 erat parentibus, ut ei esset equus, famuli, et magnus
 comitatus eusti ad disciplinam. Ille autem omnia
 contemnebat. Persuadebat omnibus ut imitarentur
 Jesu humilitatem; speciosos pedes præparans, ut
 leviter currerent ad Evangelium, Danielelem, pueros,
 Davidem verbis exemplum proponens. Illos quidem,
 quod per ipsam ab eis ea præclare gesta sunt, quæ
 sunt supra hominem; hunc vero, quod cum aliis
 est etiam ei discipline Dei justificationum, dnu
 dicit: *Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam
 justificationes tuas* *.

3. Cum ipse in his resplenderet, breve effluxit
 tempus, et Secundo (hoc enim erat nomen patris)
 contigit vitæ exitus. Quid vero mater? ætate flo-
 rens et nomine (Anthusa enim dicebatur, quod est
 florens); simul florens, et simul oriens, habebat

ipsa id quod erat omnium honorum speciosissimum. Ipsa cum aliis sollicitudinibus, quæ sunt multa, viduitatis, magno amore curam gerebat, ut filius incrementum acciperet, ut quæ vere esset illius mater, ipsa quoque illi rursus se formam præbens et resplendens. Qua ratione speciose quoque fructus præbent conjiciendam causarum nobilitatem. Cum autem teneretur amore philosophiæ, et dicendi facultatis, venturæ ad primos doctores ex iis qui erant Antiochiæ (Libanius autem tunc erat et Andragathius). Qui brevissimo tempore ea percepit, quæ longia annorum et noctium curriculum alii vix tandem percipiunt, sedens optimus iudex eorum quæ percipiuntur intelligentia; et ea quidem, quæ erant utilia, sua confirmans sententia; quæ autem a nugantibus aut oscitantibus fabulose conficta

4. Post eos, quoniam satietatem non poterat capere ingenium, quod tenebatur amore contemplationis meliorum, migrat ad magistros, qui erant Athenis matre doctrinæ. Quo etiam in loco, cum quæ sunt optima capacissima ingenio, citius quam spongia humorem, hausisset, erat magnæ omnibus admirationi. Hinc adversus eum locum occupat invidia, excitata ejus bonis excellentibus. Modum autem significet oratio, etiamsi maxime vitare satietatem curet. Anthemius sacerdos quidam Minervæ, tunc Athenis in tanta habebatur admiratione, ut etiam ei fecerint statuam, quæ omnes trahebat ad admirationem. Sed is quidem celebratus evadit arrogantia; Joannes autem mansuetudine et humilitate et moderatione spiritus. Veniunt hæc ad aures Demosthenis, qui erat præfectus urbis; et, ut sit in rebus ejusmodi, capitur præfectus amore faciendi experimentum, ut cognosceret cum qui excellit virtute. Congregat omnes, arcessit Joannem; curru eum honorans jubet venire. Ille vero hoc quidem recusat, venit autem suis pedibus. Hoc efficit, ut Joanni quidem cresceret honor cum admiratione, et in gradu et in honore cathedræ, Antieni autem speriretur, quæ latebat, invidia. Nam cum ipse vidisset honorem, quem adeptus erat Joannes, et quod in cathedra esset ei superior, cum se non posset amplius continere, hæc quidem dixit: Civitatis mores sunt, ut video, innovati; novæ leges sunt propositæ; quæ sunt antiquorum, quæ sapientum, quæ familiarium privilegia, ea tradita sunt hospitibus et advenis. Non animadvertit autem se per hæc seipsum veteri honore privare, cum venisset omnibus in suspicionem, quod hæc dixerit propter invidiam. Ilas jure pœnas de eo sumit injustissima invidia, quod eam genuerit, ei reddens alimentum. Vide autem quæ consequuntur. Non oportebat te, inquit præfectus, qui te jactas de philosophia, tanquam unum ex vulgo aut ex agro feras venantem, aut aliquem ex iis qui latrocinantur, ita clamare et tumultuari. Nam multa sunt, propter quæ Joannes dignus est qui honoretur; *neque quod sit filius Secundi*, magni ducis exercitus, *et quod canos homines superaverit disciplinis; quæ etiam quod a nobis coactus acceperit hunc*

A των καιων τῶν ὠραίων. Αὐτῆ τοῦ υἱοῦ, τῆς πρὸς τὰ κρεῖττω μετὰ τῶν ἄλλων φροντισῶν ἐπιπόσεως, εἰ πολλὰ τῆς χηρείας ὄσα εἰμῆραι, διὰ πολλῆς ἀγάπης ἐπεμελεῖτο, μήτερον ἐκείνου τῶ ὄντι τυγχάνουσα, κακεῖνον πάλιν αὐτῆ χαρακτηριζόμενῃ, καὶ διακρίπουσα ἢ καὶ τῶν καρπῶν εἰ ὠραῖοι τῶ εὐγενεῖς τῶν αἰτίων διατεκμαίρονται. Ἐρωτῆ δὲ φιλοσοφίας καὶ κάλλους βήτορείας ἐχόμενος, τοῖς πρώτοις τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ προσφορῆ παιδευταῖς (Λιβάνιος; ὃ ἦν τότε καὶ Ἀνδραγάθιος), ἐκείνῃ βραχυτάτῃ χρόνῳ συνειλοχῶς, ἃ μακρὰς ἐτῶν καὶ νυκτῶν περιόδου μόγις ἐτέρως συλλέγονται, κριτῆς ἕριστος τῶν νοσημένων καθήμενος· καὶ τοῖς μὲν, ὄσα χρειώδη, τῆ ψῆφον ἐπικυρῶν, τοῖς δὲ, ὄσα ληροῦντων ἢ χασμυμένων μεμυθολόγητο, μακρὰ ἀποδιαπεμπόμενος.

fulerant, jubens multum valere.

B 4. Μετὰ τοῦτους, ἐπειδὴ κόρον οὐκ οἶδεν ἔχειν φύσις, θεωρίας ὄρωσα τῶν ἀμεινόνων, ἐπὶ τοῖς ἐν τῇ μητρὶ τῶν λόγων ταῖς Ἀθήναις διδασκαλοῦς μεταναστεύει· κίνταῦθα τὰ κάλλιστα, τῶ δεκτικωτάτῃ τῆς φύσεως, θάττον ἢ σπύγγος βανίδας, ἀνιμετέμενος, διὰ πολλοῦ τοῦ θαύματος ἅπασι ἐγένετο. Ἐτεῦθεν χώραν ὁ εὐθύνος κατ' αὐτοῦ λαμβάνει, τῆ ὑπερβάλλοντι τῶν καλῶν τοῦ ἀνδρὸς ἀναβριτιζόμενος. Δηλούτω δὲ τὸν τρόπον ὁ λόγος, εἰ καὶ τὸν κόρον φιγεῖν διαπιφροντικῶν ὅτι μάλιστα. Ἀνθίμιος τις ἡρεῦς ἦν Ἀθηναῖς, ὃς Ἀθήνησι τότε τοσοῦτον ἐπὶ σφίξ θαυμάζεται, ὅστε καὶ στέλῃν αὐτῷ πᾶσι πάντας εἰ; θαύμα συνέλκουσαν. Ἄλλ' ὄστος μὲν ἀλαζονεῖα λαμβάνει τὸ περιδόχον Ἰωάννης; δὲ, τῆ πρῶτῃ καὶ ταπεινῶ καὶ ματρὶ τοῦ πνεύματος. Φθάνει τῆ ταῖς ἀκοαῖς Δημοσθένους τοῦ ὑπάρχου τῆς πόλεως; καὶ, οἷα φιλεῖ ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ἔρωσ ἀνάπει τὸν ὑπαρχον πείρα γινῶναι τὸν ὑπερβάλλοντα. Ἀθροῖει πάντας, προκαλεῖται τὸν Ἰωάννην, ἐχρήματι κτελεῖ τινὲ ἀρκεῖται. Ὁ δὲ τοῦτο παραιτεῖται μὲν, παραγίνεται δὲ ποσὶν ἰδίῳ. Τοῦτο τῷ μὲν Ἰωάννη τῆν τιμὴν μετὰ θαύματος κατὰ τε βῆθμην καὶ τάξιν καθέδρας αὐξάνεσθαι, Ἀνθεμῖῳ δὲ τὸν ἐμφωλεῖοντα φθόνον γυμνοῦσθαι παρασκευάζει. Ἰδῶν γὰρ αὐτῆς τὸν Ἰωάννην λαχόντα τιμὴν καὶ τὸ ὑπερβάθμῳ τῆς καθέδρας, καὶ μηκέτι στέγειν οἷός τε ὢν, τοιάδε μὲν ἔφη· Κεκαινοτόμηται τὰ ἔθνη ὄρω· νόμο νόμοι προτέθεινται· τὰ τῶν ἀρχαίων, τῶν σοφῶν, τῶν ἰδῶντων πρόνομα, ξένοις, ἐπήλυσιν ἀποδέδονται. Ἀνθάνει δὲ διὰ τούτων προσζημιώσας ἐκυρῶν καὶ τῆς πάλαι αμῆς, ὑποπτευθεῖς παρὰ πάντων δὲ εὐθύνον ταῦτα εἰπεῖν. Ταῦτα παρὰ τοῦ ἀδικιωτάτου δικαίως ἐπράττεται φθόνου, τῆς οἰκείας γονῆς ἀπολαμβάνων τὸ γηροτρόφιον. Ἀθροῖ; ἔη καὶ τὰ ἐπὶ τοῦτοις· ὄσα ἔδει σε, φησὶν ὁ ὑπαρχος, ὃ Ἀνθίμῃ, φιλοσοφίᾳ μαγαλαυχόμενον, ὡσπερ ἕνα τῶν ἐκ τοῦ δήμου, ἢ τῶν ἐν ἀγρῶ τοῦς θῆρας ἐλόντα, ἢ τῶν ληστευομένων, εἰ τὸσι βοῆ καὶ θορύβῳ διακυκλῶσαι. Πολλὰ γὰρ, οἷς ὁ Ἰωάννης τιμᾶσθαι καθέστηκεν ἄξιος, ὅτι Σικουνοῦ τοῦ μεγάλου στρατηλάτου υἱός, ὅτι τοῦς πολλοῦς ὑπερηχόντισ τοῖς μαθήμασιν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἡμετέρας ἀνάγκαις τὰ τῆς τιμῆς καταδέξατο· καὶ ἀφ' ἡ πάντων ἢ ταπεινοφροσύνη τούτων αὐτῷ αἰτία καὶ πρῆξιμος. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ὁ ὑπαρχος. Τῆ δὲ Ἰωάννη

ἡ πρῶτη τὸ δίκαιον κερασάμενος, πρῶτον μὲν ἅπασαν πόλιν ἀποκαταστάσει, οἷς ἂν ἀνθέμιος ἐπέτιμησεν· ἔπειτα τοῦ μαθητείας, καὶ οἷς ἐκεῖνη παρῆρασιάζεται, ἀχέων αὐτὸν ὅλον εἶναι παραδηλῶν, ἐπιπροσέτι· ἅπαντων. Καὶ ἦν ἰδεῖν τῷ ὕψει τῶν λόγων σου, τῇ ἐπιλάμψει τοῦ ἀγίου συναστράπτουσα αὐτοῦ· ὥστε εἰπεῖν ὁρῶντα τὸν ὑπαρχον, Ἄληθης Ἑλλήνων παιδείας ἢ Χριστιανῶν διδασκαλία ἀσύμφωνος, τῶν μὲν δοξομανούντων, τῶν δὲ ἐντίαν ἐκείνων πορευομένων. Συνεπιλαμβάνουσι οὖν οἱ Ἰωάννης, καὶ τῷ ζέοντι τοῦ κινουμένου αὐτοῦ, δημοσίᾳ παρῆρασιάζεται τὴν εὐσέθειαν; οἷσι τὰ Ἑλλήνων, καὶ τοὺς αὐτῶν θεοὺς τε ἰμοντας, Κρόνον, καὶ Δία, καὶ Ἄθηναν καὶ Ἀπόλλωνα καὶ τῷ λοιπῷ τῶν Ἑλλήνων θεῶν ὄμασθαι, ὡς τε καὶ θηρῶν, καὶ τῶν ἄλλων κνωδάλων, ἡλὴν ἀξίαν τῶν σεβομένων παραστησάμενος; ἢ οἱ λόγοι (λέγων) τὸν αἰθέρα μολύνουσι. Τί τὸ ἀληθινὸν φῶς προστίθῃσι κηρύττων τῆς Τριάδος, τῆς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι μὴ θεοῦ ἐπιπροσέτιως καὶ ἀνάγκης ἰσῶς θεωρουμένης τοῖς Χριστιανοῖς, καὶ προσεβήθη. Ταῦτα μὲν ὁ Ἰωάννης. Ἐχάρησαν οἱ τῆς τῶν Χριστιανῶν μοίρας ὄμιλος· ὅσος ὡν Ἑλλήνων, ἀηδῶς ἔσχον, ὠργίσθησαν. Βραβύλος, καὶ ὁ ὑπαρχος συναπάγεται, παύσθαι ἰὼν κωμωδίας τῷ Ἰωάννη ἰγκαλεούμενος. Χώρα ἔργου Ἄνθεμιον πάλιν. Καὶ πρῶτα μὲν τοὺς τῶν λόγων καταχεῖ τῷ ὑπαρχῷ· ἀδολεσχεῖ ἑκάστην κατὰ τὴν ἰωάννου καὶ τῆς ὑπὲρ ἀπορησεῖας ἐκεῖνα λεσχηνούμενος, ὅσα τῷ θρησκείᾳ τῶν τοιούτων εἰδῆς, οὕτως εἶπεν. Ἄλλ' οἱ βαρύτες, ἀντίφη ὁ ὑπαρχος, ἀπ' οὗ Χριστῷ συννοῦν, ὁψώθη τὰ τῆς βασιλείας αὐτῶν, ἀπανταχοῦ Χριστιανῶν ἐπιδόντων εἰς πλάτος· οἷς κἀγὼ νύνηκα καὶ εἰς τὸ δεῖγμα. Πάλιν οὖν Ἄνθεμιον ἀκούσαντι κημὸς καὶ κατήφεια. Καὶ δέχεται ἔργον ὁ Ἰωάννης, καὶ ταῦτα προστίθῃσιν Ἄψευδῶν, ὡς ἄνδρες, ὁ ὑπαρχος. Οὐ γὰρ τίς ἐστι· ἀπ' ἄκρων ἕως ἄκρου τῆς οἰκουμένης, οὗ Χριστοῦ τιμᾶται καὶ σέβεται. Καὶ εἰ τις φιλοπονήσῃ μαθεῖν, ἴστω τὰ περὶ τῶν ἐν Ἱερουσαλήμ ἀποκησάντων Ἰουδαίων, ὅπως μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν τοῦ ἀναβίωσιν, τῷ Ῥωμαίων πολιορχούμενοι, εἰς τοσοῦτον στενώσεως ἦλθον, ὥστε τὰς τῶν νηπίων ἀρχὰς ἀντὶ τῶν ἄρτων φαγεῖν. Οἱ τοίνυν πειθόμενοι, ἰδοὺ ὁ ἐπίσκοπος, προσέλθετε πρὸς ἐμεῖ, καὶ βαπτισθήτε. Ἐπειδὴ δὲ τις τῷ θεῷ ζήλω ἰσῶς ἐπεσθαι πέφυκε, φοβεῖ καὶ τούτους αὐτὸς ἀννης. Οἷς γὰρ τὸ βραδυνεῦον τῆς γνώμης τῷ πολιορχεῖται φρονήματι, καλὸν καὶ ὠφέλιμον ἢ φόβου παρίστηκεν ἀνθυποφορά. Φοβεῖ τοίνυν ἰσῶς ὁ ζηλωτὴς ἐκεῖνος Ἠλίας, τί λέγων; Εἰ μὴ ἰσῶς μοι τὰ ζῶντα συμβουλεύουσι, ἰδοὺ ἀνατίθῃ τοῖς βασιλεῦσι, καὶ παραυτίκα ἀπαθανεῖσθε. Ἐσῶν γὰρ θάνατος ζωῆς βλασφημίας τὸν θεῖον, ἀναίσθητότερόν τε διακείσθαι κυνῶν καὶ τῶν καὶ θηρίων, ἀ τῆς ἡμεροῦσι καὶ τιθασῶσιν ὑπέκοντα ἐθέικεν. Ἐν τούτοις Ἰωάννου ἰσῶς ἀποκαταστάσει, Ἄνθεμιος ἀντανίσταται μὲν κατὰ

honorem; et ante omnia, humilitas est ei horum causa et conciliatrix. Sed hæc quidem præfectus. Quid vero Joannes? Mansuetudine temperans justitiam, primum quidem respondet iis, quæ ei objecit Anthemius; deinde se Jesu disciplinæ et iis quæ illa libere proficitur, se totum esse deditum paucis ostendens, omnium plausu suscipitur. Licet videri videri oculis, orationem Joannis refulsisse illuminatione sancti Spiritus, adeo ut diceret hoc videns urbis præfectus: Revera Græcorum disciplinæ cum doctrina Christianorum nihil omnino convenit; cum illi quidem laborent insana gloriæ cupiditate, hi autem ingrediantur via illis contraria. Post hæc sequitur Joannes, et ardore inoventis cum Spiritus, publice libere proficitur pietatem; in gentes invehitur, eorumque deus et dæmones, Saturnum, et Jovem, et Minervam, et Apollinem, et reliquam deorum gentilium seriem, serpentesque et bestias, quæ ab eis coluntur, qui eis debetur, honore afficiens: de quibus ii etiam qui habentur sermones, aiebat, æliera inficiunt. Quid præterea? Veram etiam lucem pergit prædicare sanctæ Trinitatis, quæ in Patre et Filio et sancto Spiritu in una divinitate et tribus personis, sine principio et sempiternæ, a Christianis contemplatione cernitur et adoratur. Hæc quidem Joannes. Letata est autem universa turba, quæ sequebatur partes Christi; dolore autem affecti gentiles, ira fuerunt perciti. Ut paucis absolvam, una cum eis movetur quoque præfectus, jubens Joannem cessare deos ludificari. Anthemio rursus datus est dicendi locus. Et primum quidem se blandis verbis insinuat præfecto; valde autem et prolixè nugatur in Joannem et ejus religionem, illa blaterans quæ talium cultorem decem, ita dixit. Sed, ex quo imperatores, contestatus est præfectus, Christo nomen dederunt, in altum sublatus est eorum imperium, cum ubique Christiani longe lateque crevissent, cum quibus sui ego societate conjunctus, et in hunc locum sum deductus. Rursus ergo Anthemio injectus est mœror et tristitia. Ejus autem orationem excipit Joannes et hæc adjicit, dicens: Vera dicit præfectus, o viri. Nullus est enim locus ab extremis usque ad extrema orbis terrarum, ubi Christus non honoratur et colitur; et si quis studiosius hæc velit discere. sciat de Judæis qui exierunt ab Jerusalem, quod postquam Christus resurrexisset a mortuis, a Romanis bello obsessi, ad tantas redacti sunt angustias, ut suorum infantium carnes pro pane comederint. Qui ergo mihi crellitis, ecce episcopus; accedite ad eum et baptizemini. Quoniam autem divinum zelum solet etiam metus quidam consequi, illos terret ipse Joannes. Quibus enim animi socordia obsidetur a molli et enervato spiritu, utiliter eis metus objicitur. Eos ergo terret zelo percitus ille Elias; quid dicens? Nisi mihi parværitis consulenti quæ dant salutem; ecce vos deferam ad imperatores, et statim moriemini. Est enim mors melior quam vita, quæ blasphemis et maledictis incessit vitæ datorem, et minus habet sensus quam

canes et volucres et seræ quæ iis cedunt qui eas miites faciunt et cicures. Cum hæc libere diceret Joannes, Anthemius graviter insurgit adversus Christum, cadit autem gravius. Jam enim os sceleratam nondum cesserat Christum maledictis incessere; et protinus a spiritu immundo correptus Anthemius, afficiatur sicut dæmoniaci, horrorem et fugam immittens iis qui aspiciebant. Deinde quid? Misericordia movetur Joannes, et Anthemium, etsi malo adhuc vexaretur, magnis clamoribus confessum, non esse alium Deum nisi Christianorum, a malo liberat. Cumque esset redactus in extasim, omnes quidem afficit admiratione, propter repentinam mutationem; repente autem baptizatur cum tota domo; et sic confirmata baptizatur multitudo. Nec hoc solum; sed etiam ex iis qui audierunt, omnes filii lucis regenerantur divino baptismo. Communis hinc omnibus gaudii et lætitiæ exultatio; adeo ut re ipsa liceret intueri quod canitur: *Latantium omnium habitatio est in te*⁵. Hujus lætitiæ causam ignorabat antistes Athenarum. Deinde cum intellexisset, eum statuit adducere ad ordinationem. Quod cum rescivisset Joannes, clam au-

5. Hinc ubique terrarum fama et sermone erat celebratus Joannes, cum ad illud tempus venisset, quo lanugo solet genas vestire, ut qui annos ageret decem et octo. Quo tempore cum insignem esse Joannem magnus animadverisset Meletius, persuadet ut ad se veniat frequentius. Quo tempore dicitur suis condiscipulis, Theodoro, qui fuit postea episcopus Mopsuestiæ, et Maximo Seleuciæ, persuasisse ut relicta vita augendæ pecuniæ dedita, vitam eligerent tenuem et solitariam. Hinc cum magno Basilio, qui ab ipso Meletio diaconus fuerat ordinatus, magna jungitur amicitia, et tanta, ut mutuo amore nullus ei esset æqualis ex iis, qui a principio fuerant ei familiares. Quomodo enim ab artificibus conjunguntur harmoniæ; aut cum iis, quæ in cælo æquali celeritate moventur luminari- bus, inconfusus ordo conjungitur colitionum; aut, ut melius dicam, quomodo lux visui, et visus luci conjunctim præbet ut videatur; aut quomodo mentis cum anima, et animæ cum mente nota est cognatio; aut, ut dicam convenientius, quomodo spiritus ignis in specie linguarum, ita etiam in his. Homines enim spiritus, sancto Spiritu conjuncti, unam in Christo charitatis perfectam efficiunt conspirationem. Quodnam autem esset amoris inter eos vinculum, ut ita dici potest, sic ostendit oratio. Basilius, qui jam vitam suscep- rat monasticam, secum attrahebat Joannem; eum autem contra attrahebat materni rursus amoris plena lacrymis oratio. Cum vero clementis et misericordis Joannis non esset animæ et sapientiæ, tam multas matris lacrymas prolixamque orationem et viduitatem despiciere, tunc retrahitur, et matri se invitum tradidit, persuasus non tonderi anto ejus exitum. Cum materna ergo pietate insignis esset Joannes, Zeno episcopus ascendit ex

⁵ Psal. LXXVI, 7.

Α Χριστοῦ χαλεπῶς, πικτεῖ δὲ χαλεπότερον. Ἦδη γὰρ τὸ μαρτὸν οὐκ ἔστι στόμα τῆς κατὰ Χριστοῦ βλασφημίας ἐπαύσατο, καὶ περὶ τοῦ πνεύματος ἀκαθάρτου βληθεὶς ὁ Ἀνθέμιος, τὰ τῶν δαιμονίωντων πλοῦσι, φρικτὴν καὶ φυγὴν ἐμποικῶν τοῖς ὄρωσιν. Ἔτα τί; Δυσωκεῖται ὁ Ἰωάννης, καὶ τὸν Ἀνθέμιον κἀν τῷ κάθει ἐτι δντα, καὶ κραυγαῖς ὑψηλαῖς, μὴ θεὸν ἄλλον εἶναι πλὴν τοῦ θεοῦ τῶν Χριστιανῶν, διομιλήσαντα, ἐλεύθερον τοῦ πῆδου; ἐργάζεται. Καὶ γενόμενος ἐν ἐκστάσει, θαμβεῖ μὲν ἅπαντας τῷ ἀθρόω τῆς μεταβολῆς· βαπτίζεται καὶ παραχρημα πανοικεσίᾳ· καὶ οὕτω στερωθέντα καὶ τὰ κλήθη βαπτίζεται· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀκουσάντων ἅπαντας, υἱοὶ φωτὸς ἀναγεννῶνται τῷ θεῷ βαπτίσματι. Κοιὴ πᾶσιν ἐντεῦθεν εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς ἀγαλλιασις· ὡς ἐργου αὐτοῖς ἐνην καθορᾶν τὸ φέδμενον· Ὡς εὐφροαιτομένωρ πάντων ἡ κατοικία ἐν σοί. Ταύτης τῆς εὐφροσύνης ὁ πρόεδρος Ἀθηνῶν ἠγγόει τὸν αἰτιον· εἶτα μαθὼν, ἐπὶ τὴν χειροτονίαν τοῦτον γνώμην ποιεῖται προσαγαγεῖν. Καὶ γνοὺς ὁ Ἰωάννης, λάθρα διαφεύγει, καὶ τῇ πατρίδι ἐαυτὸν ἀποδίδωσιν.

ε'. Ὡς ἐξέκουστο; ἐνθεν Ἰωάννης ἀπανταχοῦ γῆς, ἐκεῖνο τοῦ χρόνου φθάσας, ὁ τὴν ὑπήνην ἀνθεῖν ἀριπροβάλλεται, ὅκτω πρὸς τοῖς δέκα τὴν ἡλικίαν ἀγόμενος ἔτασιν, ἐν οἷς διαπρέποντα τὸν Ἰωάννην Μελέτιος ὁ μέγας προσχῶν, πειθεὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ποιῆσθαι συχνότερον ἀφιξίν. Ἐνθα δὲ λέγεται τοῖς συμφοιτητάς, Θεόδωρον, τὸν ὑστερον Μοψουεστίας, καὶ Μάξιμον Σελευκίας, πείσαι τὸ χρηματιστικὴν καταλειπόμενος, τὸν λιτὸν καὶ μονότροπον βίον εἰδέσθαι. Ἐντεῦθεν τῷ μεγάλῳ Βασιλεῖ, ὅς ὄπ' αὐτοῦ Μελετίου διάκονος χειροτονήτο, φίλιως ἄγαν σπονδῆται, καὶ τοσοῦτον, ὥστε τῷ πρὸς ἀλλήλους γνησίῳ τοῦ φιλτρου μὴ ἀν ἄλλο τι τῶν ἀρχήθεν ἐθάδων παρεξισούσθαι. Ὡσπερ γὰρ τοῖς τεχνίταις αἱ ἀρμονίαι συνάπτονται· ἢ τοῖς ἐν οὐρανῷ φωστῆρσιν ἰσταχῶς κινουμένοις ἢ συνάπτουσα τάξις τῶν συνῶδων ἀσύγχυτος· ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, ὥσπερ εἶπαι τὸ φῶς, καὶ φωτὶ τὸ ὄρασθαι (ἕψις) συνημμένως ἀντιπαρέχεται· ἢ νοῦ πρὸς ψυχὴν, καὶ ψυχῆς πρὸς νοῦν ἢ συγγένεια γνώριμος· ἢ, ἵνα οικειότερον εἶπω, καθάπερ τὸ πνεῦμα πυρὸς ἐν εἶδει γλωσσῶν τοῖς μαθηταῖς τοῦ λόγου γνωρίζον συνάπτεται· οὕτω κἀν τούτοις. Οἱ γὰρ τοῦ πνεύματος πνεύματι συναρμολογοῦμενοι, μίαν ἐν Χριστῷ ἀγάπης ἀκηκριώσαντο σύμπνοιαν. Ἀλλὰ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης τὸν σύνδεσμον, οἷός τις εἰπεῖν, ὁ λόγος ἴδε παρίστηαι. Βασιλεῖος δὲ τὸν μονάδα ἤδη προειληφῶς βίον, συνεἶλεκε τὸν Ἰωάννην· ἀνθεἶλεκε δὲ τούτον μητρῶου πόθου πάλιν λόγος πολὺδακρυς. Ἐπαι δὲ τῆς συμπαθοῦς καὶ ἀλήπτου ψυχῆς καὶ σοφίας οὐκ ἦν, τοσοῦτον ἔργον δακρῶν πολλῶν καὶ λόγων μακρῶν τῆς μητρὸς, καὶ χηρείας ἀνάγκην ὑπεριδεῖν, ἵέως ἀνθεἶλεκεται, καὶ τῇ μητρὶ καὶ ἀκῶν ἐαυτὸν ἐμπεριέχει; πεισθεὶς πρὸ τῆς ταύτης ἐξόδου μὴ ἀποκείρασθαι. Μητρῶαίς τοῖνον οἰκονομίαις διαπρέπογτος Ἰωάννου, Ζήνων ἐπίσκοπος ἐξ Ἱεροσολύμων ἐπάνειστο,

ἀναγνώστην τε τῷ λαῷ τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀντιο-
 χιῶν τὸν Ἰωάννην καθίστησι. Τότε δὴ φασὶ τοὺς
 κατὰ Ἰουδαίων αὐτὸν ἐξ συντάξασθαι λόγους, τὸν
 τόνον τῆς οικείας εὐδρομίας ἀνένδοτον πρὸς τὰ
 κρείττω βίῳ καὶ λόγῳ διαφυλάττοντα. Μετὰ ταῦτα,
 χερσὶν ἢ μήτηρ Θεοῦ παραθεῖσα τὸ πνεῦμα, τῷ ἱερῷ
 παιδί τὴν ἐλευθερίαν χαρίζεται. Ὁ μὲν δὴ μέγας
 Δαβὶδ τὸ δίκαιον κὰν τοῦτοις χαρακτηρίζων, Ἔσχορ-
 πισεν, ἔδωκε τοῖς πένθησι, φησὶν ἢ δικαιοσύνη
 αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος. Ὁ δὲ
 Ἰωάννης τῇ μητρὶ δέοντως ἀποδοὺς τὴν οὐσίαν, οὐ
 μόνον τὸν ἅπαντα πλοῦτον, ὃν μὲν σκορπίζει καλῶς,
 ὃν δὲ ἀφοσιούται κάλλιστα τῷ Θεῷ ἢ ἀλλὰ καὶ τὸν
 πρὸς τοὺς γνωστούς καὶ φίλους καὶ τοὺς ἄλλως συν-
 ἤθεις πόθον ἐν δευτέρᾳ μοίρᾳ θέμενος, τοῦ ἀληθοῦς
 ἐξήρηται καὶ μόνου μὴ διαβρόντος ἔρωτος ἢ
 τὸν μονάδα βίον, ὃ καὶ πρὸ τούτου μονότροπος, ἐπερ-
 τις ἄλλος, ἐπενδυσάμενος, ὡς ἄρτι τότε ἀρχάμενος,
 φροντιστηρίοις ἑαυτὸν ἐπιδίδωσιν, ὅσαι ἡμέραι, τοῖς
 ἐμπροσθεν, κατὰ Παῦλον, ἐπεκτεινόμενος. Ὁρώμε-
 νος δὲ τοιοῦτος, τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν παρα-
 κλείεται μὲν ἀναδέξασθαι, οὐ μέντοι ἀνέχεται. Ὅρους
 δὲ καὶ τάξεις πάσης ἀγαθοεργίας ὁ θεὸς ζηλωτῆς
 οὗτος ἀκρητικὸς συγγραψάμενος, παραδίδωσιν.
 Ἀλλὰ τί ταῦτα, καίπερ μέγαρα τυγχάνοντα, πρὸς
 τὰ μέλλοντα; ἢ μὲν περὶ αὐτοῦ φήμη συνεισεῖν
 ἅπαντας πρὸς αὐτὸν ἀσμένως ἠνάγκαζεν ἢ αὐτὸς δὲ,
 οἷά τις ἀένναος κρήνη, τῆς διακρίσεως τῶν Γραφῶν
 τὸ ὕδωρ βλύζων ἀνεπιτόλωτον, τοῖς πᾶσιν ἑδαψί-
 λευσε. Καὶ ἦν ὅρῳ ἅπαντας τοῦς, ὅσοι τῷ φλογμῷ,
 τῇ ἐνδοξῇ καὶ διφύει τῶν θείων λογίων διεξηραίνοντο,
 ὥσπερ ἄγχοι ταῖς βίβλοις τὰς τούτου σαφεῖς καὶ
 διεσπείρας ἐρμηναίας ἀρουμένους, καὶ πρὸς τὰς ἐνερχα-
 μένας χαίροντας ὑποστρέφοντας.

ζ'. Ἐνταῦθ' αἰ μοι γενομένην σιγῆν προτεθῆμηναι.
 Κριτῆς γὰρ τῶν ἐμῶν, ἢ συνείδησις. Τίς δὲ ὁ λόγος
 τῆς σιωπῆς; Ὅτι μεγάλων ἐντεύθεν ἀνακόπτει πρ-
 γμάτων διήγησις, ὣν τὰ παράδοξα διηγέσθαι ἢ ἐξ-
 υμνεῖν, ὅσον ἄξιον, οὐχ οἷός τε ἐγώ ἢ πλὴν, ὃ μοι
 κατ' ἀρχὰς ἐν προομιόις, καὶ αὐθις ἐπινενόηται. Καὶ
 μοι συγγινωσκέτω πρῶτον μὲν ὁ θεὸς οὗτος ἀνὴρ,
 καὶ τῆς θείας εὐσπλαγχνίας μιμητῆς, καὶ ἐγγυητῆς
 συγγινώσκειτε δὲ καὶ ὑμῶν ὅσοι τῆς αὐτοῦ φιλοσο-
 φίας ἐπαινέται καὶ τρυφεῖται. Μακάριος εἰ, Σίμων, D
 ἐν Εὐαγγελίοις εἰσάγεται, φωνὴ δὲ αὐτῆ Χριστοῦ
 πρὸς τὸν μέγαν ἐν ἀποστόλοις Πέτρον ἢ καὶ στήθει
 ἀνακλιπτῶν Χριστοῦ ἄλλος μαθητῆς μεμαρτύρηται,
 καὶ ὅσα τοῦ μακαρισμοῦ μετὰ ταῦτα, καὶ τῶν ἐν
 ἀμφοτέροις ἀποκαλύψεων, καὶ τέλος, αἱ κλειεῖς τῆς
 οὐρανῶν βασιλείας. Ἄρ' οὐν εἰ γε τῆς ὁμοίας τιμῆς
 καὶ δόξης ὄρωτο καὶ οὗτος ὁ Ἰωάννης ἡξιωμένος,
 ἐν δὲ τὸν εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι τῆς μακαρίας ἐκείνης
 τῶν ἀποστόλων ἀξίας καὶ τάξεως ἰσοστάσιος; Οὐδα-
 μῶς. Πῶς δὲ καὶ τίνα τρόπον, ἢ ἡδὲ ἐρῶ. Συνῆν Ἰωάννη
 Σύρος εἰς πρέσβυς, Ἡσύχιος τοῦνομα, τασούτος εἰς
 ἀρετὴν, ὥστε κατηξιώσθαι αὐτὸν καὶ τοῦ μεγάλου
 ὄρου τῆς θείας προγνώσεως ἢ τῆς ἀναστροφῆς
 καὶ τῆς ἄλλης διαίτης ἐμιμεῖτο τὴν σεμονοπρέπειαν.
 Τούτῳ ποτὲ τῷ γέροντι προσευχομένην δύο τινὲς ἀν-

ἢ Psal. cxi, 3. ἢ Philip. iii, 13. ἢ Matth. xvi, 17. ἢ Joan. xiii, 25.

A Hierosolymis, et populo Antiochenæ Ecclesiæ Joan-
 nem constituit lectorem. Tunc autem dicunt eum
 composuisse sex libros adversus Judæos, perpe-
 tuum sui ad meliora recti adversus tenorem vita et
 oratione conservantem. Post hæc cum mater in Dei
 manus suum tradidisset spiritum, sacrosancto filio
 concedit libertatem. Atque magnus quidem David
 in his virum justum exprimens, dicit : *Dispersit,*
dedit pauperibus, justitia ejus manet in sæculum sæ-
culi *. Joannes autem cum matri, ut decebat, justa
 fecisset, non solum omnes divitias, partim quidem
 pulchre dispergit, partim autem Deo pulcherrime
 consecrat; sed etiam suum in notos et amicos, et
 alioqui familiares amorem postponens, a vero et
 qui nunquam effluit amore pendet; et cum vitam
 auscepisset monasticam, qui etiam ante, si ullus
 alius, erat solitarius, tanquam tunc incipiens dat se
 monasteriis, quotidie ad anteriora, sicut Paulus lo-
 quitur †, se extendens. Cum talis autem cerneretur,
 rogatur quidem ut fratrum suscipiat præfecturam :
 sed id minime sustinet. Decreta autem et ordinem om-
 nis bonæ monasticæ exercitationis divinus hic ze-
 lotes conscripta eis tradit. Sed quid hæc, etsi magna
 sint, si conferantur cum futuris? Quæ de eo qui
 dem spargebatur fama, cogebat omnes lubenter ad
 eum confluere. Ipse autem tanquam fons quidam
 perennis, discernendarum Scripturarum aquam
 effundens ninime perturbatam, eam affatim suppe-
 ditabat omnibus. Licebatque videre omnes, qui
 æstu et egestate et siti divinorum eloquiorum ex-
 siccabantur, ex ejus libris, tanquam ex vasīs, ejus
 claras et perspicuas haurientes interpretationes, et
 lætos revertentes in patriam.

6. Cum ad hunc locum pervenerim, statui si-
 lere; meorum est enim judex conscientia. Quæ-
 nam est autem ratio silentii? Quod hinc rerum
 magnarum exoritur narratio, quarum admirabili-
 tatem narrare et laudibus, quantum par est, cele-
 brare non possum : at tamen quod mihi in princi-
 pio proæmii, id rursus quoque venit in mentem. Et
 mihi primum ignoscat hic vir divinus, divinæque
 clementiæ imitator et fidejussor : ignoscite autem
 ex vobis quoque quicumque ejus philosophiæ lau-
 datores estis, et in ea vos oblectatis. *Beatus es, Si-*
mon †, dicitur in Evangeliiis; hæc autem vox est
 Christi ad magnum inter apostolos Petrum. Alium
 quoque apostolum testatum est *super Christi pec-*
tus recubuisse ‡; et quæcunque fuerunt utriusque
 post hæc beatitudines et revelationes, et postremo
 claves regni cœlorum. Num ergo si eodem honore
 et gloria cerneretur hic quoque Joannes dignatus,
 ei deesset aliquid, quominus et esset et nominare-
 tur par beatæ illi dignitati et ordini apostolorum?
 Nequaquam. Quomodo autem et qua ratione, jam
 dicam. Cum Joanne versabatur Syrus quidam se-
 nex, nomine Hesychius, virtute tantus, ut is quo-
 que dignus sit habitus, qui assequeretur magnum
 donum divinæ præscientiæ; cujus conversationis

et vitæ agendæ honestatem imitabatur Joannes. A ïñic seni aliquando oranti apparent duo senes, induiti candidis vestibus, astantes ubi precabatur Joannes; quorum unus quidem librum scriptum, alter vero gestabat claves. Licebat autem videre Joannem, cum eos vidisset, adorare, illos autem dicere: Confide, et noli timere. Illum vero verbo rogasse quo appellamus domino, quinam essent, quod dignati essent venire ad suam humilitatem, et eos rursus dicere: Ne timeas, vir desideriorum, nove Daniel, in quo habitat Spiritus sanctus. Rex magnus Christus, noster magister, nos misit ad te nuntios gaudii; gaudii, inquam, quo per te fruuntur omnes Dei Ecclesiæ. Hæc dixisse et ei tradidisse, alterum ex his quidem librum, alterum vero claves, subjungendo: Ego quidem Joannes, qui in mystica cœna super Christi pectus recubui, et illinc hausi fluente theologia; ego autem sum Petrus, qui Christum Dei vivi Filium sum confessus. Deus vero tibi quoque dat meam potestatem. Fac omnia quæcumque tibi jubemus. Et cum in divinorum præceptorum mysteriis eum instituisset, et futurorum et bellorum et afflictionum, quæ justis hic multæ esse solent, prædixissent eventum, tandem cum universa ejus membra obsignassent, cumque amplexi essent, bonoque et forti animo esse jusissent, recedunt. Hæc cum ille vcre admirabilis vidisset et audisset senex, apud se mirabatur. Iis autem qui eum sic videbant, causam rogantibus, dixit: Regis, o fratres, arcana propalare, et Dei aperire miracula, par atque adeo majus affert periculum; et incipiens totam narravit visionem. Cui cum data esset fides, non recitatum id Joannem, is mentes omnium implevit admiratione. Joannes autem tunc scripsit libros de monastica exercitatione. Hinc ei ascendenti ad fastigium imprimis regia virtutum contemplationis, et subiecti audaciam passionum, divinitus in eas datur potestas, mente quæ principatum obtinet superno auxilio adjuvata, et subjugante illarum feritate. Operæ pretium est autem de Omnipotentis quoque in eum et in his munificentia, contrahendo orationem, quoad fieri potest, breviter discurre.

7. Dominicam sũbram, sicut audivimus, necesse morbi adnota illie quidem mulier fide tanquam oculis tacta salutem. Ergo hic quoque est magistrum. Hic enim vir quidam laqueo dolore hemicranii, ut mali veheueris oculos ejus cereretur pendere a tum incassum in medicos suas omnes facultates, accedit aliquando ad eum, rogans ut sanaretur. Ille autem mŕum tibi conciliarunt tua animi hies in Christum Salvatorem. atque hoc dixisset Joannes, ð firmam Christi fidem, tan- et cum eum locis affectis im- i hie curatus. Post hanc ðh. ix, 22.

δρες δρώνται λευχίμονες, παραστάντες ἔθα ὁ Ἰωάννης προσήυχετο ὧν ὁ μὲν τόμον γεγραμμένον, ὁ δὲ κλεῖς ἐπέφερετο. Ὁρᾶν δὲ ἦν τούτους ἰδόντα προσκυνῆσαι τὸν Ἰωάννην, τοὺς δὲ εἶπεν· Θάρσει καὶ μὴ φοβοῦ. Τὴν δὲ διερωτῆσαι ῥήματι, ᾧ τοὺς κυρίου καλοῦμεν, τίνας ἄν εἶεν, ὅτι κατηξιώσασι πρὸς τὴν ἐμὴν ταπεινώσασιν ἰκίσθαι· καὶ τοὺς αὐθις εἶπεν· Μὴ φοβοῦ, ἀνερ ἐπιθυμιῶν, νέε Δανιήλ, ἐν ᾧ σκηνοὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Βασιλεὺς ὁ μέγας Χριστός, ὁ ἡμέτερος διδάσκαλος, ἀπίστευτέ σοι χαρᾶς ἀγγέλου ἡμᾶς· χαρᾶς, ἧς ἀπολαύσους πάσαι διὰ σοῦ αἱ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαι. Ταῦτα εἶπεν, καὶ ἐπεθύνη αὐτῷ, τὸν μὲν τὸν τόμον, τὸν δὲ τὰς κλεῖς, ἐπιπέποντας, ὡς Ἐγὼ μὲν Ἰωάννης, ὁ ἐπιπεσὼν ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ στήθει Χριστοῦ, κάκειθεν τὰ τῆς θεολογίας ἐρυτάμενος νάματα· ἐγὼ δὲ Πέτρος, ὁ τὸν Χριστὸν Ἰδὼν Θεοῦ ὁμολογήσας. Θεὸς δὲ καὶ σοὶ τὴν ἐμὴν δίδωσιν ἐξουσίαν· ποιῆσον οὖν πάντα, ὅσα ἐνελλόμεθά σοι. Μυσταγωγῆσαντές τε αὐτὸν τὰ θεῖα ἐντάγματα, καὶ τῶν ἐπιλευσομένων πολέμων αὐτῷ καὶ θλίψεων, αἱ πολλάι τοῖς δικαίοις προσγινοῦνται, τὴν ἰσχυσὶν προεπιπόντας, τέλος πᾶν μέλος αὐτοῦ κατασφραγισμένοι, ἀσπασάμενοι τε καὶ θαροῖν καὶ ἰσχύειν ἐπιπέποντες, ἀπίσαι. Ταῦτα ὁ θαυμάσιος ἐκείνος οὕτως ἰδὼν, καὶ ἀκούσας πρεσβύτης, καθ' ἑκαστὸν ἐξεπλήττετο. Τῶν δὲ βλεπόντων οὕτως αὐτὸν, τὴν αἰτίαν κυνθανομένων, ἔφη· Μυστήρια βασιλέως, ἀδελφοί, θριαμβεύειν, καὶ Θεοῦ καλύπτειν τεράστια, τὸν Ἰσὼν, μᾶλλον δὲ καὶ πλείω κίνδυνον ἐπιφέρει. Καὶ ἔρξάμενος, τὸ πᾶν διέπλεε τῆς ὀπτασίας. Ἀσφαλισάμενός τε αὐτοὺς μὴ γνωσθῆναι ταῦτα τῷ Ἰωάννη, θάμβους τῶν ἀκουσάντων τὰς διανοίας ἐπλήρωσεν. Ὁ δὲ Ἰωάννης τριηκαῦτα τοὺς ἀσκητικὰς συνεγράψατο λόγους. Ἐνεῦθεν αὐτῷ πρὸς ἀκρῶρειαν τῆς βασιλικωτάτης τῶν ἀρετῶν ἀνήπι περιωπῆς, καὶ τὰ θράση τῶν παθῶν ὑποτάσσουσα, θεῶθεν ἢ κατ' αὐτῶν ἐξουσία παραδίδοται, τοῦ ἀνοκράτορος νοῦ τῆ ἁνωθεν συνεπικουρίζ φορολογῶντος, καὶ τὸ ἐκείνων ἀγριαῖον καθυποτάσσοντας. Ἄξιον δὲ τῆς περὶ τὸν ἄνδρα παρὰ τοῦ κρείττονος κᾶν τούτοις φιλοτιμίας συναλόγιστα τὸν λόγον, ὅσον ἐνδέχεται, βραχέα διαλαθεῖν.

7. Τοῦ Διςπαιτικοῦ κρακίδου, καθάπερ ἠκούσαμεν, ἀνάγκη πάθος ἐκεῖ μὲν γυνὴ ἐκ πίστεως ἀξάμενον, τῆ ἑστῆ τὴν σωτηρίαν ἀπλάμβάνει· τὸν διδάσκαλον οὖν καὶ εὖτος ἀπομεμύρηται. Ἐνταῦθα γὰρ τῆς ἀνὴρ τασαύτη περὶ τὸ ἡμικρανὸν ἀληγῆσιν συνέχεται, ὥστε τῷ σφοδρῷ τῆς ἐδύνης τὸν τούτου ἐρθεῖ μὲν ἐκπρόδρασαντα, τῆ σιγῆνι ἐρθεῖσθαι ἀπκαρῶμενον. Οὕτος ἰατροὶς προσηναλιώσας ἔλεον τὸν βίον ἀνόνητα, πρόσσις ποτε τῷ θεῷ Ἰωάννη, ἀντιβολὸν ἰατῆναι. Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Τοῦτό σοι τὸ πάθος, τὸ σκαλὸν τῆς ψυχῆς, καὶ πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἀνιγόμενον προεξέστησεν. Ὁ δὲ κάσρων, ἕμα τῷ λόγῳ, ἔλεον ἑαυτὸν ἐπὶ τὴν ἀδύνατῃ πίστιν Χριστοῦ μεταθείς, ἀπταται τοῦ χιτωνίσκου τοῦ Ἰωάννου, καὶ τοῖς πεπονδῶσι χωρὶος ἰκιδεῖς, θάπτου ἢ λόγῳ,

λαμβάνει τὴν ἰασιν. Μετὰ τοῦτον λεπρὸς τις τὴν Ἀ
 βναν, τῶν μεγιστάνων τυγχάνων, Ἀρχέλαος ὄνομα,
 προσῆλθε τῷ Ἰωάννῃ, καὶ καθὼς Ζαχαρίας ἐκεῖνος,
 πρὸς τὸν Δεσπότην μεγαλοψύχῳ κινήματι πίστεως
 καὶ οὗτος εἰπὼν καὶ συνθεόμενος, πρῶτον τὴν ἀμω-
 φίαν τῆς λεπρώσεως ψυχῆς τῷ ρυπτικωτάτῳ τῶν
 Ἰωάννου λογίων ἀποπλυνάμενος ὕδατι, μετὰ γὰρ
 τοῦτο τοῦ φρεατίου ὕδατος, ᾧ ἐχρῶντο οἱ ἀδελφοί,
 κελεύεται νίφασθαι· καὶ νιφάμενος, εὐθὺς καὶ τὸ
 σῶμα καθαίρεται. Ἔτῃ τῷ περιόντι τῆς εἰς Χριστὸν
 πίστεως, ἧς ἦν αὐτῷ τὸ χρυσοῦν ὄντως· ἐκεῖνο στόμα
 πρόξενον ἀποκείρεται· καὶ μονάσας ὁσίως, διαπρέ-
 πει καὶ τελειοῦται. Τοῦτου ζηλωταὶ πολλοὶ τῶν τότε
 καθίστανται, τὰ μὲν ποικίλα τῶν λογισμῶν τῷ ἱατρῷ
 θεωροῦντες τραύματα, ἀπλήν δὲ καὶ βράστην καὶ
 ἀφρονον τὴν θεραπείαν ἀποκληρούμενοι. Πανταχοῦ
 τότε λοιπὸν μοναστήρια, ἀγάπης πλεονασμὸς, διπλῆς
 ἀφανισμὸς, ταπεινοπροσύνης περιουσιασμὸς, ἀγερω-
 χίας κατακλυσμὸς, βίος ἀσκητικὸς, λόγος εἰρηνικὸς,
 βρωμάτων ὑπεροψία, δογμάτων διδασκαλία. Οὐκ ἦν
 ἰδεῖν τότε πόσων οἰνοφυλίαν, οὐ γέλωτος ἀταξίαν,
 οὐκ ἔριδας, οὐ ζῆλον, οὐκ ἄλλο τι τῶν ἀντιτεταχθέν-
 των νεφῶν ὄρᾶσθαι τὰς τοῦ νοητοῦ Ἰλλίου μαρμαρυ-
 γὰς. Τῶν ἀπάντων κεφάλαιον ἐν τῆς Ἰωάννου κηδε-
 μονίας ἢ φιλόανθρωπος ἐπιμέλεια. Τί τὰ ἄλλα τῶν
 θαυμάτων; Νῦν μὲν Εὐχέλκος ἐκεῖνος, ὃς φθόρῳ διαβό-
 λου, θατέρου τῶν ὀφθαλμῶν τὸ φῶς λέγεται ἀπολέσαι,
 πιστεύει τῷ Χριστῷ, πρόσεισιν, ἀποκείρεται· τέλος,
 εὐχαίς τοῦ Ἰωάννου πάλιν ἀπολαμβάνει τὸ φῶς· νῦν
 δὲ ἡ αἰμῶδρος ἐκείνη χρόνος· ἐπὶ διατελοῦσα, τὸν
 σύζυγον κίθει, καὶ δι' αὐτοῦ δυσωπεῖ μὲν τὸν
 Ἰωάννην, διδάσκειται δὲ παρ' αὐτοῦ τὴν αἰτίαν, ὅτι
 δι' ἁμαρτίας παρεχωρήθη κολάζεσθαι. Ποίας δὲ ταύ-
 τας; Τὴν πρὸς τὰς ἄβρας ἀπανθρωπίαν, τὴν τῶν
 κινήτων ἀφρονιστίαν, ἀδδρηφαγίαν τε καὶ πᾶσαν
 ἐρρασιαίαν. Πρὸς ταῦτα τί δεῖ τὰ πολυειδῆ τοῦ τῶν
 ψυχῶν ἱατροῦ φάρμακα λέγειν, ὁπόσοις τὴν ἄνθρω-
 πον προσεπενοήσατο; Πάντα διὰ τοῦ συζύγου μα-
 θεῖσα, καὶ αὐτῶν τὴν διόρθωσιν πιστῶς ἐπαγγελλο-
 μένη, ταχύτατα λαμβάνει τὴν αἰσθησιν τῆς ἰάσεως.
 Τί δὲ καὶ περὶ τοῦ ἀνημέρου θηρὸς ἐκεῖνου, ὃς πολ-
 λούς μὲν τῶν διοδευόντων ποιεῖται κατὰ βρωμα,
 πολλούς δὲ τῶν ὁμορούτων τῷ δέει φυγάδας ἐργά-
 ζεται; Τὸ Δεσποτικὸν ὄπλον ὁ θεὸς κατὰ τοῦ θηρὸς
 ἐκείνου προβάλλεται στρατηγός, καὶ τοῦτο παγῆναι
 πρὸ τοῦ σπηλαίου διορισάμενος, τὸν φοβερὸν ἐκείνον
 καὶ ἀνθρωποκτόνον λέοντα ποιεῖ πρὸ τοῦ τιμίου
 σταυροῦ περὶ τὸ περιόρθρον χαμαὶ εὐρεθῆναι νενε-
 κρωμένον. Τοῦτω τῷ ὄπλῳ καὶ τῷ τρόπῳ ἀναρρῦε-
 ται μὲν τοὺς ἀλόντας αἰχμαλωσίᾳ τῆς εἰδωλοα-
 τρείας· μερίζεται δὲ τὴν ψυχὴν ἐτέραις θεαρέστοις
 βουλαῖς καὶ ἀποσκοπήσειν.

ἦ. Ἐπειδὴ, τὸ τοῦ Δαβὶδ, καταμόνας εἶναι ἴαν
 ἠσπάζετο, τὸ δὲ φιλόανθρωπον ἀντεφίλονεῖται περι-
 κόπτου τὸ βούλημα, τὴν καλὴν οικονομίαν ἀμφοτέ-
 ροις κάλλιστα διατίθει. Εἰδὼς γὰρ τὸ ἰδίᾳ
 ἀσφαλέστερον μὲν καὶ ἀτάραχον, τοῖς δὲ πολλοῖς οὐκ
 ἀτυφον νομιζόμενον· τὸ δὲ κοινωνικὸν, παραχῶδες
 μὲν καὶ τραφερώτερον, οὐκ ἔμισθεν δὲ, οὐδὲ ἀκαρ-
 ῆς, πανσφύως ἄγαν ἀμφότερα κέρυσιν· ὅτι μὲν

A quidam facie leprosus, qui erat e proceribus, no-
 mine Archelaus, accessit ad Joannem, et quomodo
 Zachæus ille, ad Dominum magnanimo motu fidei
 hic quoque loquens et accedens; cum leprose
 animæ deformitatem Joannes eloquorum, quæ ma-
 xime expurgabat, aqua ablisset, jubet eum quoque
 aqua putei, qua fratres utebantur, lavari; et cum
 lavatus esset, ejus quoque corpus mundatur pro-
 tinus. Deinde propter summam in Christum fidem,
 quam ei conciliaverat illud os vere aureum, ton-
 detur; et cum sancto fuisset monachus, insignis
 evadit et perfectus sit. Multi ex his qui tunc erant,
 fuerunt ejus imitatores, varia quidem cogitationum
 vulnera medico aperientes, simplicem autem et facilem
 et copiosam assequentes curationem. Ubique
 tunc de cætero monasteria, charitatis abundantia,
 dupliciter expulsio, humilitatis redundantia, se-
 perbiæ diluvium, vita ascetica, oratio pacifica, cibo-
 rum contemptio, dogmatum doctrina. Non licebat
 tunc videre comotationum temulentiam, non ri-
 sus insolentiam, non lites, non æmulationem, non
 aliquam aliam nubem quæ obstaret quominus vi-
 deretur spiritualis solis splendor. Quorum omnium
 est caput unum benigna cura Joannis provide-
 tiæ. Quid alia miracula? Nunc quidem, Eucleus
 ille, qui invidia diaboli, alterius oculorum lucem
 dicitur perdidisse, credit Christo; accedit, tonder-
 tur, tandem Joannis precibus lucem rursus ac-
 cipit. Nunc autem illa quæ laborabat sanguinis
 profusio, septem annos sic affecta, persuadet con-
 jugi et per eum rogat Joannem; ab eo autem do-
 cetur causam, quod propter peccata permissum
 fuerit ut puniretur. Quænam autem sunt ea?
 Summa in famulas inhumanitas, pauperum con-
 temptus, ingluvies et omnis nugacitas. Ad hæc
 quid opus est dicere multiplicia medici remedia
 quæ in mulierem excogitavit? Quæ cum omnia per
 conjugem didicisset, et se omnia esse correcturam
 fideliter promisisset, celerrime recipit sensum
 curationis. Quid vero de immani quoque illa fera,
 quæ multos quidem devoravit ex his qui transibant,
 ex finitimis autem multos egit in fugam? Dominica
 arma divinus ille imperator objicit bellum; et
 cum decrevisset ut ea figerentur ante speluncam,
 D facit ut ille terribilis et sævus hominum occisor
 leo ante pretiosam crucem mane humi inveniretur
 morte affectus. His armis et moribus liberat qui-
 dem eos, qui capti erant a captivitate cultus simu-
 lacrorum; animum autem confert ad alia Deo
 grata consilia et contemplationem.

8. Nam quoniam illud divini Davidis singulariter
 et solum esse valde amplectebatur, adversus id au-
 tem contendeat bonignitas voluntatem reprimeus,
 optimo et prudenti consilio utrumque recte admi-
 nistrat. Nam cum sciret, seorsum quidem esse,
 tutius et magis perturbatione vacuum, a multis au-
 tem id existimari non carere fastio et arrogantiâ,
 sed uti multorum consuetudine et se eis commu-

nicare, turbulentum quidem et periculosius, sed non carere mercede et utilitate, sapientissime utraque commiseret, aliquando quidem versatus cum omnibus, ut omnes lucrifaceret. Paulus hic novus, aut complures; aliquando autem seorsum latens in culgine, et purus cum puro versatus, novus Moyses, animarum et mentium, que Deum vident, legislator et dux. Illic cum amor divinus supervenit, is magnam hunc divertentem deducit ad eandem spem hanc habundantiam, in qua beatissimi incommensabilem ferre peragres, diu an scrutabatur. Scrupulum tam veteris quam nove, que sunt profundissima. Cum scilicet redit corpus voluntati omnia que desiderant, tunc videtur morte solvitur; et cum habere tunc fructu sapientie, sapientiam in partem tunc ad civitatem ad vitam. Deinde ostenditur virtutibus. Quod in omni se et quaque anima prout se gerens, ut per se dicitur De sacerdotibus, tres ad Sapientiam, qui sunt inscripti de incomprehensibili et ad Animum, et set periticia de interfectis.

Α τοίς πάλιν ἀναστροφόμενος, ἵνα κερδήσῃ πάντας Παύλος οὗτος ὁ νέος, ἢ κλιόντας· ὅτι ἐκ ἰδελόντων τῶ γνόφῳ κρυπτόμενος, καὶ καθαρῶς τῶ καθαρῶ συγγινόμενος ὁ νέος Μωϋσῆς, ὁ ψυχῶν καὶ νόων ὁράντων θεῖον νομοθέτης καὶ ὁδηγὸς καὶ θεματούργος. Ἐνεσθῆναι ὁ θεὸς ἱσχυρῶς ὑπερκεκλήσας, ἔχει εἶναι μέγαν τοῦτον ἀγνωστὸν εἰς τινος σκελετοῦ κατοικεῖσθαι· ἐν ᾧ ἐκαστὸν χροῖον ἔπεισας μακροῦ βίου, ἔπεισας τῆς θείας Γραφῆς, Κανόνος τε καὶ Παλαιῆς, τὰ βεβημένα. Τοῦ ἐκ σωτηριῶν τίνος τῶ ψυχῶν προθύμῳ ἢ ὑπερκεκλήσας, νεκροῦται τὰ ὑπερβύτια, καὶ τοὺς νεκροὺς τῶ κρείττω τραυματιστοῦ, κατέκτανε ἰσχυρῶς κατακλῆσθαι τῶ Ἀναγνώστῳ ἐπιπέσει. Ἐκτα γυμνασθεὶς ἰσχυρῶς. Ἐν τῷ ἰσχυρῶς ἐκτα εἶναι τίνος, τοὺς παρ' ἡμεῶν, τοὺς πρὸς Ἰσραήλ, τοὺς πρὸς ἵδελους, τοὺς παρ' ἑσπερίαν, καὶ πρὸς Ἀνατολῆς, ἵνα καὶ τοὺς παρ' ἀνατολῆν εἰς σωτηρίαν ἵδελος.

Α τοίς πάλιν ἀναστροφόμενος, ἵνα κερδήσῃ πάντας Παύλος οὗτος ὁ νέος, ἢ κλιόντας· ὅτι ἐκ ἰδελόντων τῶ γνόφῳ κρυπτόμενος, καὶ καθαρῶς τῶ καθαρῶ συγγινόμενος ὁ νέος Μωϋσῆς, ὁ ψυχῶν καὶ νόων ὁράντων θεῖον νομοθέτης καὶ ὁδηγὸς καὶ θεματούργος. Ἐνεσθῆναι ὁ θεὸς ἱσχυρῶς ὑπερκεκλήσας, ἔχει εἶναι μέγαν τοῦτον ἀγνωστὸν εἰς τινος σκελετοῦ κατοικεῖσθαι· ἐν ᾧ ἐκαστὸν χροῖον ἔπεισας μακροῦ βίου, ἔπεισας τῆς θείας Γραφῆς, Κανόνος τε καὶ Παλαιῆς, τὰ βεβημένα. Τοῦ ἐκ σωτηριῶν τίνος τῶ ψυχῶν προθύμῳ ἢ ὑπερκεκλήσας, νεκροῦται τὰ ὑπερβύτια, καὶ τοὺς νεκροὺς τῶ κρείττω τραυματιστοῦ, κατέκτανε ἰσχυρῶς κατακλῆσθαι τῶ Ἀναγνώστῳ ἐπιπέσει. Ἐκτα γυμνασθεὶς ἰσχυρῶς. Ἐν τῷ ἰσχυρῶς ἐκτα εἶναι τίνος, τοὺς παρ' ἡμεῶν, τοὺς πρὸς Ἰσραήλ, τοὺς πρὸς ἵδελους, τοὺς παρ' ἑσπερίαν, καὶ πρὸς Ἀνατολῆς, ἵνα καὶ τοὺς παρ' ἀνατολῆν εἰς σωτηρίαν ἵδελος.

Α τοίς πάλιν ἀναστροφόμενος, ἵνα κερδήσῃ πάντας Παύλος οὗτος ὁ νέος, ἢ κλιόντας· ὅτι ἐκ ἰδελόντων τῶ γνόφῳ κρυπτόμενος, καὶ καθαρῶς τῶ καθαρῶ συγγινόμενος ὁ νέος Μωϋσῆς, ὁ ψυχῶν καὶ νόων ὁράντων θεῖον νομοθέτης καὶ ὁδηγὸς καὶ θεματούργος. Ἐνεσθῆναι ὁ θεὸς ἱσχυρῶς ὑπερκεκλήσας, ἔχει εἶναι μέγαν τοῦτον ἀγνωστὸν εἰς τινος σκελετοῦ κατοικεῖσθαι· ἐν ᾧ ἐκαστὸν χροῖον ἔπεισας μακροῦ βίου, ἔπεισας τῆς θείας Γραφῆς, Κανόνος τε καὶ Παλαιῆς, τὰ βεβημένα. Τοῦ ἐκ σωτηριῶν τίνος τῶ ψυχῶν προθύμῳ ἢ ὑπερκεκλήσας, νεκροῦται τὰ ὑπερβύτια, καὶ τοὺς νεκροὺς τῶ κρείττω τραυματιστοῦ, κατέκτανε ἰσχυρῶς κατακλῆσθαι τῶ Ἀναγνώστῳ ἐπιπέσει. Ἐκτα γυμνασθεὶς ἰσχυρῶς. Ἐν τῷ ἰσχυρῶς ἐκτα εἶναι τίνος, τοὺς παρ' ἡμεῶν, τοὺς πρὸς Ἰσραήλ, τοὺς πρὸς ἵδελους, τοὺς παρ' ἑσπερίαν, καὶ πρὸς Ἀνατολῆς, ἵνα καὶ τοὺς παρ' ἀνατολῆν εἰς σωτηρίαν ἵδελος.

Τί ἄρα ἔσται τῷ Ἰωάννῃ, ὅτι ἐκ προοιμίων ἐφανερῶθῃ ἐν αὐτῷ ἡ δόξα Κυρίου; Ἐκ μὲν οὖν τῶν εἰρημένων ἡ, ἐφ' οἷς τὸν οἰκίειον λειτουργῶν ὁ παρὰ δόξαν ἀνδρῶν εἰς τιμὴν τῶν αὐτοῦ θαραπρόντων καὶ δόξαν οὐράνιος τιμῆ βασιλεὺς, εὐφυῆς τῶν πραγμάτων ἀπόδειξις. Ἐνταῦθα δὲ τὴν λόγον βραχὺ τι διὰ τὸν κόρον προσαναπαύσαντες, τὸν ἐξῆς προθυμοτέραν ποιῶμεν τὴν διεξάνουσιν. Ἐπειδὴ τῆς οἰκουμένης ὁ μέγας ἐμελλεν ἤδη τὴν προστασίαν προτῆτης καὶ κριτῆς ἀναδέχασθαι, ἔτι τοῖς καλοῖς προγουμάζεται. Δωδέκατον γὰρ ἔτος ἀνύσας ἐν τῇ Ἀντιοχείῳ, ἀποσεμνύει τὸ ἱερατεῖον τῷ καθαρῷ τοῦ βίου, καθαιρῶν τὰς τῶν βλεπόντων ψυχὰς, λαμπρότητι τοῦ λόγου λαμπρῶν, ἀγιάζων τὰς διανοίας ἀπάντων, πάλυς εἰς τὸ διδάξει, μέγας εἰς τὴν τῶν ἀκουόντων ὠφέλειαν, τῷ στυφοντι μᾶλλον τοῦ ἡθους, ἢ αἰδοῖ χαριζόμενος, τὸ τοῦ λέοντος πεπονηθῶς, ἐν τῷ δικαίῳ διαφερόμενος, ᾧ τοῖς νωθεστέροις ἀλαζονικῶς ἐνομιζέτο. Τίς νοῦς, τίς λόγος τὰς ἐκείνῳ πρὸς σωτηρίαν ἀπάντων ἐξευρημένας ὁδοὺς παραστήσειεν; ὧν τὰ πλεῖστά φασι καὶ μέχρι τῆς νῦν περισώζεσθαι τῇ Ἀντιοχείῳ. Ἀναγκάζεται ποτε παρὰ τοῦ προέδρου ἀνελεῖν ἐπὶ τοῦ ὀκρίθαντος, καὶ σχεδὼς τῷ λαῷ ὕψιγησασθαι· καὶ μόλις μὲν, βίβλ' ὁμοῦ κεισθεῖς, καὶ ἀρξάμενος τοῦ λόγου, ὑπόθεσιν ἔχων, εἰς τὸ πρῶτον τότε εἰπεῖν, καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον, οὗ ἡ ἀρχή· Ἄρα ἀληθῆ τὰ συμβάντα περὶ ἡμᾶς; πάντας ἐξέστησεν. Ἐκτοτε πάντας εἶλεν, ἐπὶ τοῦτο πάντες εἰσεβῆρον· κατελίμπανον γεωργίας, τέχνας, ἐξουσίας, διοικήσεις ἀπάσας, ἃς οἶδε πολλὰς ἐμποιεῖν τοῖς ἀνθρώποις ἢ περὶ πολύμοχθον τοῦτον βίον πολυειδῆς περιπέτεια. Φθάνει καὶ τὰς ἀκοὰς Ἀρκადίου τοῦ βασιλέως ἢ περὶ αὐτοῦ φήμη· καὶ ὁ βασιλεὺς διανίσταται τὴν ψυχὴν, ἔρωτι θεῷ καὶ φιλτρῷ τῆς τοῦτου θεᾶς περισπαζόμενος.

ἰ. Ἄλλ' ἀλλὰ μεταξὺ τούτων βραχεῖ λόγῳ παρελείφθη τοῦ λόγου, μακρᾶς ἀσφαλείας ἀνακύψασα παιδείαις, κοινὴ μὲν ἅπασιν, μάλιστα δὲ ταῖς ψυχαῖς τῶν ὑπὸ ζυγὸν ὄντων· προσέχειν δὲ δεῖον· Γυνή τις πρώτη τῶν ἐν Ἀντιοχείῳ τὸν υἱὸν λάθρως πυρέττοντα καὶ ἀπογινωσκόμενον ἄγει πρὸς τοῦτον τὸν ἰατρὸν, τὴν ἴασιν ἐπισπεύδουσα. Ὁ δὲ, τοῦτο, ἔφη, Θεοῦ μὲν ἔστι τοῦ ζωοποιούντος· σὺ δὲ, ὦ γύναι, ἀπέχου τῶν κροτέρων παραπτωμάτων· ἴσθι γὰρ ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ σου τέσσαρες υἱοί, διὰ τὰς ἁμαρτίας σου καὶ τοῦ ἀνδρός σου τεθνήκασιν πρὸς παιδείαν ὑμῶν. Ἐμελλε δὲ καὶ αὐτός· ἀλλὰ διανέστητε, ἀλλὰ διανήψατε· καὶ οὐ μόνον τὸν παῖδα ζῶντα, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν οὐρανῶν ἀπολύψασθε βασιλείαν. Ταῦτα ὡς ἐκ στόματος Θεοῦ δεδεγμένοι, καὶ λίαν εὐλαθῶς ὑποσχόμενοι τὴν διόρθωσιν, παραυτὰ καὶ τὸν παῖδα ὕγιᾳ προσλαμβάνουσιν. Ἄλλ' ὥδε μὲν ὁ τοῦ λόγου δρόμος ἦκεν ἐπὶ τοσοῦτον· ἐντεῦθεν δὲ περὶ τῶν τὰ Μαρκεῖωνος νοσοῦντων ὁ τρόπος λεγέσθω τῆς θείας κρίσεως. Ταύτην οἱ νοσοῦντες τότε τὴν νόσον, τὸ μὲν ὄν παρῥησιασάμενοι πολλοὺς ἀποσύρουσιν, ἤδη λελέξεται· τὸ δὲ ὅπως τῆς ἐπὶ θάνατον ἀναβρῦσονται πᾶσαι ἢ πόλις, δεδύσθη τῷ λόγῳ πρὸς δόξαν τοῦ λόγου. Συνενόσει τούτοις· δὲ ὁ ἀρχὼν τὴν νόσον τῆς

nes apud se cogitabant, dicentes: Quidnam ergo erit Joanni, quod ab initio ei apparuit gloria Domini? Atque ex his quæ dicta sunt, rerum est demonstratio admirabilis, in his quibus suum ministerium honorat præ hominum opinione rex cœlestis, ad gloriam et honorem eorum qui illi ministrant. Cum hic autem orationis cursum propter satietatem parumper stiterimus, ad ea quæ deinceps consequentur, pergimus alacrius. Quoniam orbis terræ creandus erat magnus antistes et iudex, his quoque bonis et honestis prius exercetur. Nam cum duodecim annos transegisset presbyter in Ecclesia Antiochena, puritate vitæ decorat sacerdotium, eorum qui videbant animas expurgans, et verbi splendore mentes omnium illustrans et sanctificans; multus in docendo, magus ad utilitatem eorum qui audiebant morum potius severitati quam pudori serviens, Leonis fiduciam ostendens in justitia; qua de causa hebetioribus existimabatur arrogans et insolens. Quæ mens, quæ oratio ostenderit vias, quæ ab illo inventæ sunt ad salutem omnium? quarum plurimam partem dicunt usque in hodiernum diem servari Antiochiæ. Cogitur aliquando ab antistite Flaviano ascendere suggestum, et ex tempore populo exponere; vix tandem, vi persuasus, cum dicendi cepisset argumentum, quod nunc primum sibi sit dicendum, et episcopi loco cuius est munus, incipit: Num vera sunt quæ nobis acciderunt? affecti omnes admiratione. Ab eo tempore omnes præterea attrahebant, omnes affluebant, relinquebant agriculturam, artes, potestates, omnes administrationes, quas multas affert hominibus laboriosæ vitæ variæ et multiplex conditio. Ad Arcadii imperatoris aures pervenit etiam ejus fama, et tenetur ejus animus magno illius videndi desiderio.

10. Sed inter hæc brevi oratione assumatur, quæ ex magna cautione emersit castigatio, communis quidem omnibus, maxime autem animis eorum, qui sunt sub jugo. Operæ pretium est attendere. Mulier quædam prima ex iis, quæ erant Antiochiæ, filium vehementer febricitantem, et plane deploratum adducit ad hunc sapientem medicum, instans ut eum curaret. Ille autem dixit: Hoc quidem est Dei vivificantis. Tu vero, o mulier, abstine a tuis prioribus delictis, scias enim ceteros quoque tuos quatuor filios, propter peccata tua et mariti tui, esse mortuos ad vestram disciplinam. Erat autem hic quoque moriturus: sed surcite et resipiscite, et non solum filium vivum, sed etiam cœlorum regnum accipietis. Hæc cum tanquam ex ore Dei accepissent, et se esse correcturos sancte essent polliciti, protinus filium quoque annum accipiunt. Sed hucusque quidem procedat cursus orationis. Hinc autem de eis, qui Marcionis morbo laborabant, dicatur quodnam fuerit divinum iudicium. Atque qui hoc quidem morbo tunc laborabant, quamnam quidem fiducia freti multis attraherent jamjam dicitur. Quomodo autem a morbo qui tendebat ad mortem liberata sit tota

civitas, dicendum est ad Verbi gloriam. Eodem A πόλει, καὶ αὐτὴ ἀφορμὴ τοῦ κακοῦ τῆς προσθήκης. morbo, quo civitas, laborabat etiam praeses civitatis; Τί οὖν ποιεῖ ὁ τῶν ψυχῶν ἀεὶ Θεὸς τὴν σωτηρίαν et hæc erat causa quod malum cresceret, quid ergo οικονομῶν; Δι/πει. facit Deus, qui animarum semper salutis providet?

Uxorem præsidis ferit morbo dyssenteriae. Et ea quidem omnes accersit, nihil autem ei prodest, sed omni ex parte auxilio deficitur. Deinde quid? Confugit ad hæreticos. Hi quoque aggrediuntur ad trium dierum usque precationem, nec quidquam proficiunt. Nescit rursus quid agat mulier: tandem statuit ad virum divinum confugere. Deinde id dicit marito suo, persuadet. Postremo venit ad Dei servum. Joannes de his disceptat cum episcopo, eis procedit obviam, ex ecclesia arcens tanquam indignos, arguit hæreseos: peiunt ipsi veniam, assentiuntur civitati, maxime autem mulier. Cum sanctus aquam attulisset, rogat episcopum, ut facto signaculo mulieri aquam aspergat. Hoc cum factum esset, statim mulier accipit sanitatem, reversa suis pedibus, et pulchre effecta, reddens quæcunque erat pollicita. Hoc fuit hæreticis dedecori, probro et afflictioni; et causa cur virum divinum maledictis incesserent. Ille autem omnia quidem despiciebat, uni solum rei intentus, nempe illorum salutis. Sed non persuadebat. Dolore autem affectus propter universam civitatem, lamentabatur dicens: Si Salvator maledictis incessabatur, idque cum Deus esset, ab ingratis; qui hoc magnum in nos nervos? Spero tamen fore ut illorum casu Deus universam castiget civitatem. Nondum autem nox præterierat, et terræ motu tota concutitur civitas. Tenebris involvitur concilium hæreticorum, ad solum usque dejicitur, et quævis domus hæretici; et domus eorum sunt eorum sepulcra, nulla læsa domo orthodoxorum. Propter hoc confirmabatur civitas, et augebatur fides, et Deus laudabatur. Quid præterea? Post hanc admirabilem Omnipotentis providentiam et iudicium, non longum effluxit tempus, et decessit Nectarius antistes Constantinopolitanus. Quærebat autem quilibet eum qui esset dignus. Cum alius vero ab aliis præferretur, aut etiam intruderetur, imperatori visum est post longam de re consultationem, Joannem deduci Antiochia, omnibus communiter suffragantibus et rei et litteris. Hæc cognoscit Antiochia; et quæ deinceps quidem sequuntur, aggredi veretur oratio: aggredietur tamen, quoad fieri poterit. Cum cogitaret unusquisque se sui boni facere jacturam, ad tantam excitantur seditionem, ut timore affectus antistes, dato iurejurando persuaserit omnibus se rem

[11] esse prohibendum, sicque vix tandem se- B dat seditionem; ad imperatorem autem scribit de seditione. Divini itaque stimuli et miraculi desiderio forsitur cor imperatoris et senatus cum hæc audivissent, et erecto tropæo, sacrum illud bellum declinantes, cum rem quæ desiderabatur plani auream ex Antiochena civitate surripissent, donant Constantinopoli. Quomodo? Comiti Antiocheno jubet imperator, ut ignorantibus omnibus Joannem ad se accerseret. Quod cum fecisset comes, et usque ad martyria quæ sunt extra civitatem sapienter admodum traxisset Joannem, et equo impositum celeri cursu abduxisset, dedit iis qui desiderabant. Cum autem multi convenissent episcopi, imperatoris parati sollicitudine, cum episcopis erat etiam Alexandrinus ille Theophilus, qui invidia motus, conabatur Joannis gloriæ detrudere; quod nulla in eum caderet reprehensio, tabescens et eum recusans manu imposita consecrare. Vincitur tamen vel invitus; semper enim vincit Spiritus sanctus. Sic autem vincitur: multi ex iis qui divino erant zelo incensi, Theophili malorum Iliadem scriptis satis pulchre mandarunt, quam quidem tunc manus tenens, qui in imperatorio primas partes obtinebat gynæceo, is autem erat Eutropius, Theophilo ostendit dicens: Alterum duorum elige, ut vel horum convincaris, vel impositis manibus Joannem consecres. Adversus eum ergo qui talia ausus fuerat, Eutropii verborum producta acies, vi expugnavit maleficum periculosi et ancipitis studii. Quo quidem cum in Theophilum acres jam fierent quæstiones, in trivio cogitationum, ut est in proverbio,

[11]... τοῦ πράγματος κάλυψιν· καὶ οὕτω κα- C συνάξει μὲν τὸ στασιάζον, καὶ γράφει τῷ βασιλεὶ τὰ τῆς στάσεως. Βάλλεται τοίνυν τῷ θεοῦ κέν- τρου καὶ θαύματος πόθῳ τὴν καρδίαν ὁ βασιλεὺς, καὶ ἡ σύγκλητος τοῦτων ἀκούσαντες, καὶ τροπαίῳ τὸν ἱερὸν ἐκείνον ἐκκλίναντες πόλεμον, καὶ τὸ ἐπι- θυμούμενον χρυσοῦν ὅπως χρῆμα τῆς Ἀντιόχειου λαφυραγωγησάμενοι, τῇ Κωνσταντίνου χαρίζονται. Πῶς; Τῷ κόμητι Ἀντιόχειας ὁ βασιλεὺς ἐγκαλεῖται, ἀγνοίᾳ πάντων, τὸν Ἰωάννην παρακαλεῖται καὶ ὑπο- δέξασθαι. Καὶ τοῦτο δράσας ὁ κόμης, καὶ μέχρι τῶν μαρτυρίων ἔξω τῆς πόλεως παρεκύσας ἄγαν συν- ετώσ καὶ φρονίμως τὸν Ἰωάννην, καὶ τῷ ὀξυδρόμῳ ἐπιπαράμενος, τοῖς ποθοῦσιν ἀποκαθέστηκεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ συνέλευσις ἦν πολλῶν ἐπισκόπων ἐκ βασιλικῆς φροντίδος παρασκευασθεῖσα, σὺν τοῖς ἐπισκόποις καὶ ὁ Ἀλεξανδρείας ἐκείνος Θεόφιλος, ὃς διασύρει τὴν Ἰωάννου δόξαν, φθόνῳ κλαπέις, ἠγωνί- ζετο, τῷ ἀνεπιλήπτῳ τοῦ ἀνδρός ἐπιχόμενος, καὶ πρὸς τὴν χειροτονίαν ἀναδύμενος· ὅμως καὶ ἄκων ἤτιστα· νικᾷ γὰρ ἀεὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἤτιστα δὲ οὕτω· Πολλοὶ τῶν κυρπολουμένων τῷ θεῷ ζήλῳ τὴν Ἰλιάδα τῶν Θεοφίλου κακῶν γραφαῖς τε καὶ συγγρα- φαῖς οὐκ ἀγεννῶς ἐβράψθησαν· ἦντινα τότε χειρω- σάμενος ὁ τῆς βασιλικῆς πρωτεύων γυναικωντίδος, Εὐτρόπιος δὲ οὗτος ἦν, τῷ Θεοφίλῳ ὑπέδειξεν, εἰπὼν· Δυσὶν θάττρον ἐκλεξαι· ἢ ταῦτα ἐλεγθῆναι, ἢ Ἰωάν- νην χειροτονῆσαι. Τῷ τοίνυν τολμητῇ τῶν τοιούτων ἢ Εὐτρόπιου τῶν λόγων ἀντιστρατευσαμένη παρά- ταξις, αἰρεῖ κατὰ κράτος τὸν κακούργοντα τῷ ἀμ- φικρήμῳ τοῦ ἐπιτηδεύματος. Ὁ Θεόφιλος σφοδρῶς ἤδη ληλατούμενος ἐν τριόδῳ λογισμῶν τῆς τῆς...

μιῦδες, ἀκροβυλλίζεσθαι· καὶ πρὸς μὲν τὴν χειροτο-
νίαν τοῦ καιροῦ παραστάντο· ἐκτείνει τὰς χεῖρας,
προσεκτείνεσθαι δὲ ταύτας κατὰ τοῦ χειροθετηθέντος
ὑστερον οὐκ ἐνάρκησεν. Ἔτα μετὰ τὴν χειροτονίαν,
εὐλογεῖται παρὰ τοῦ ἀρχιερέως ὁ πιστὸς βασιλεὺς,
ἅμα πᾶσι τοῖς σὺν αὐτῷ, διὰ τιμῆς μεγίστης λόγους
καὶ πᾶσι τρόποις τὸν ἀρχιερέα ποιούμενος. Ὁ δὲ τὰ
συνήθη τῆς οἰκείας εὐλαβείας καὶ ἐφρόνει καὶ δι-
ελέγετο, ταύτην τελευταίαν τότε τὴν παραίνεσιν ἐπι-
θεῖς· Αἱ μὲν ἄλλαι τῶν διοικήσεων, λέγω, ὦ βασιλεῦ,
καὶ πάντες οἱ παρεστηκότες, ἀναλόγους ἔχουσι καὶ
τοὺς κινδύνους καὶ τὰ γέρα· ἱερέων δὲ καὶ ποιμένων
δσος κίνδυνος, ὅσα τὰ γέρα, ὧν εὐ ἢ κακῶς διοική-
σαντο, πλήρης πᾶσα, Συγγραφή, Καινὴ τε καὶ Παλαιά.
Δεομένου τοίνυν τινὸς ὅσαι ἡμέραι τῆς θεραπείας,
οὐ φείσομαι. Καὶ προσετίθη τούτοις τὰ κατὰ Δαβὶδ
καὶ Ναθάν, τὸ τῆς Ἰραφῆς, εἰς παράδειγμα. Ἀσμε-
νίζει τούτοις ὁ πιστότατος βασιλεὺς, συμπροθυμείται
δὲ πᾶς ὁ βασιλεὺς ὁμιλος, ὅς τότε δὴ, τότε τὸν δι-
δασκαλικὸν ἐξέτεινε λόγον, ὅπως δέοι πάντας τοῖς
πᾶσιν ἐπιχειρεῖν· ἱστορίαν τε μεγάλου θαύματος,
καὶ μνήμης ἀξίαν προβάλλεται, φήσας· ὡς Τίτος,
ὁ Ῥώμης ἀναξ, [πολλὰ] πολλάκις τοιοῦτόν τι ἐπ-
έλεγεν ἑαυτῷ, λέγων, Σήμερον οὐκ ἐβασιλεύσαμεν,
εἴτ' οὐδ' οὐκ ἐζήσαμεν, μηδὲν θεῖον βασιλείως ποιή-
σαντες. Ἐτι δὲ τοῦ ἀρχιερέως τὸν λόγον συνείροντος,
ἰδοὺ τις ἀνὴρ δαιμονῶν ἐκείνα μέσον ἀπάντων ἐποίη-
σε καὶ ἔκραζεν, ὅσα τὸ ἐνοχλοῦν δαιμόνιον φύλον ἐξ-
εδιάζετο. Παρακαλεῖται ὁ ἱατρὸς θεραπεῦσαι τὸ
πάσχον. Καὶ μέντοι καὶ θεραπεύει σφραγίδι τοῦ
τιμίου σταυροῦ, καὶ τῇ ἐπικλήσει τῆς ἁγίας καὶ
ζωοποιῆσαι Τριάδος, εἰπὼν πρὸς αὐτόν· Ἴδε ὕγιης γέ-
γονας· μηκέτι βλασφημεῖ τὸ θεῖον, ἵνα μὴ χειρόν
τί σοι γένηται. Τούτο ἡ τελειοτέρη στερέωσις ἅπασι
τῆς εἰς Χριστὸν ὁμολογίας καὶ πίστεως.

ιβ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον θαύματος ἄγοντα
τὸν ἀκροατὴν· δείξει δὲ προῶν ὁ λόγος καὶ τὰ τού-
του θαυμασιώτερα. Ἄρτι τῶν οἰάκων τῆς οἰκουμεν-
κῆς ὀλκάδος ὁ πνευματοκίνητος κυβερνήτης ἐπι-
λημμένος, καὶ πρὸς τὰ ἀντιπνεοῦσας, αἱ πολλὰ
κατὰ τοῦ θαυμαστοῦ πελάγους τῆς Ἐκκλησίας, δια-
σκεψάμενος λαίλαπας, τί μὲν οὐ ποιεῖ, ποῖον δὲ οὐ
κινεῖ μηχανὴν σωτηρίας, ἕως οὐ καταντήση πρὸς
τὸν ἄνω λιμένα, τὸν ὄντως εὐδιόν τε καὶ πολυόρακτον
ὁ τῶν καμνόντων παντοίας νόσοις ἀνθρώπων θαυ-
μάσιος ἱατρὸς! Φέρε δὴ, τῶν ἐκείνω σοφῶς ἐπιπνε-
νομένων ψυχικῶν ἀντιδότων, βραχεῖά τις μοῖρα
λεγέσθω. Γένοιτο γὰρ ἂν αὐτῇ τοῖς χρεῖαν ἔχουσιν
ἱατρῶν οὐ φαῦλη τις σωτηρίας ὑπόθεσις. Ἐκείνος τῇ
διὰ τῶν ἐλέγχων ἀντιδότη (οὕτω γὰρ ἐκεῖνο εἰπεῖν)
ἐν πρώτοις χρῆται κατὰ τῶν παρειακάτων· οἱ τῶν
πορνοδοσῶν, ἐν αἰρέσει κακῶν ἢ συγκρίσει, παν-
τάσασιν χεῖρους εἰσίν. Ἐκείνοισι μὲν ἡ νόσος πόρδω
τοῦ ἱατροῦ· τούτοις δὲ ἔνδον τοῦ ἐργαστηρίου
τῆς σωτηρίας, καὶ ἑαυτοῖς καὶ τοῖς ὑγιαίνουσι
πλείον ἀβξεται πολλῶ τὰ τῆς ἀβρωστίας· οὗς
ὁ σοφώτατος ἱατρὸς, τῷ κατὰ τὸν μέγαν καὶ
ὁμώνυμον πρόδρομον ἐλεγκτικῶ κεχηρημένος, ῥω-
στικωτάτου λόγου δύναιμι, τῆς τοιαύτης λύμης

A telis appetitur; et ad manuum quidem impositionem,
cum esset tempus, extendit manus, ad quas postea
extendendas in eum, cui eas imposuerat, minime
obtorpuit. Deinde post consecrationem, benedici-
tur a pontifice fidelis imperator cum suis simul
omnibus, qui in maximo honore et verbis et modis
omnibus habebat pontificem. Ille autem pie, ut
solebat, sentiebat et disserebat; qui etiam hanc
ultimam tunc dedit admonitionem: Aliæ quidem
administrationes, dixit, o imperator et omnes qui
aestis, proportionem convenientiam habent et præmia
et pericula; sacerdotum et pastorum quantum sit
periculum, et quanta præmia eorum, quæ bene vel
male gesserint in administratione, plena est uni-
versa Scriptura et Nova et Vetus; si quis ergo
B quotidie opus habeat curatione, non parcam; et
his adjiciebat quæ Scriptura dicit de Davide et
Nathan in exemplum. Fa labenter audit imperator
fidelissimus, grataque fuerunt toti catervæ impe-
ratoris. Tunc autem, tunc in docendo proluxa
utebatur oratione, quoniam modo oporteret omnes
omnia aggredi; et proferebat historiam dignam,
quæ et in admiratione haberetur et mandaretur
memoriæ, dicens: Titus imperator Romano-
rum sepe tale quid apud se dictitabat: Hodie non
imperavimus, seu non viximus, ut qui nihil fece-
rimus dignum imperatore. Cum autem adhuc verba
continuaret pontifex, ecce vir quidam dæmoniacus
illa faciebat et clamabat in medio omnium, quæ
vexans cogit genus dæmonum: rogatur medicus,
ut curet laborantem. Quem quidem curat signo pre-
tiosæ crucis, et invocatione sanctæ et vivificæ Tri-
nitatis, ei dicens: Ecce sanus factus es; ne Deum
amplius blasphemias, ne deterius quid tibi contingat.
Hoc ille, qui erat omnibus perfectum orna-
mentum confessionis et fidei in Christum.

12. Sed hæc quidem sunt, quæ auditorem delu-
cunt ad tantam admirationem. Ostendet autem
procedens oratio his quoque magis admirabilia.
Cum jam navis orbis terræ clavum accepisset, a
Spiritu sancto motus gubernator et adversas con-
siderat tempestates, quæ multæ exoriebantur in
mari mirabili Ecclesiæ, quid non facit, quam non
salutis excogitat machinam, donec perveniretur ad
D portum superiorem, qui est tranquillius et valde
expetendus, ut qui hominum omni genere morbo-
rum laborantium esset medicus admirabilis! Age
vero animæ antidotorum, quæ sunt ab illo sapien-
ter excogitata, dicatur brevis quædam particula.
Fuerit enim ea iis qui opus habent medicis, non
contemnenda causa salutis. Ille reprehensionum
antidoto (sic enim convenit dicere) imprimis utitur
adversus eos qui mulieribus utuntur iunctis, qui in
electione aut comparatione malorum sunt
omnino deteriores lenonibus. Nam his quidem
morbus procul est ab officina medici; illis autem
intra officinam salutis, et sibi et iis qui sunt sani,
multo magis augetur morbus. Quos sapientissimus
medicus, utens reprehensione sicut magnum, qui
erat ejusdem nominis, præcursor, validissimæ ora-

tiosis viribus a tali liberavit pernicie. Deinde adversus artem vitiorum, avaritiam, inquam, dirigit aciem. Deinde procedit adversus eos qui secant crumenas, quibus comprehensa est etiam belluenum et assentatorum lues. Et iis quidem se applicat oratio, ut par est ejus qui medetur. Quorum quidem Deus est venter et gloria, quomodo sanari poterint cura verborum humanorum? Non solum certe non sanantur, sed etiam ab eis adversus medicum excogitantur accusationes. Visitat libidinosos et intemperantes oratio medici, adeo tangens primum affectam mentem eorum, qui sua spoude laborant libera sui arbitrii voluntate, ut idem nequam illo modo permiserit (quis enim Paulum imitatus, magis honoravit honestum et venerandum matrimonium?) ab eo abstinere multos propter insignem animadversionem et obedientiam. Ante omnia autem docendo alendos esse pauperes, alebat eorum, qui ipsos nutriebant, animas, novus ille frumenti dator: utpote quod omnium bonorum operationem contineat et comprehendat elemosyna, quæ etiam docuit: *Quod uni horum fecistis*⁴⁷; sic omnia comprehendens. Dirini itaque viri audientes orationem a seo trahebantur omnes ad ea observanda, ut in dispergendis opibus ii, qui eis abundabant fierent pauperiores iis qui crant olli pauperes; perfecte autem fierent in Christo divites et thesaurum caelestem acquirerent. Propter quæ is qui hæc bona introduxerat, nominabatur Joannes elemosynæ. Quid vero sycophantis et calumniatoribus? Quid autem iis qui insolescunt fastus elatione et inani superbia? Quid vero iis, qui prodigia et luxuriosa vita graviter peccant in corpus propriam, aut etiam mentis inopia animæ suæ assurant exitium? Quid ergo his ille magnus excogitavit medicus? Multiplicia opem ferentia medicamenta, a perturbationibus animi liberationem, per poenitentiam salutarem operationem. Mitto dicere fructum charitatis et hospitalitatis; quo effecti, ut omnes onerati pinguescerent, suavi rore suorum verborum, pro musicis canticis; In omnibus operibus, ad quæ hæc vita cogit homines, divinum canticum jubens canere.

15. Sed forte hæc solum faciebat in sua ecclesia et civitate et finitima regione: earum autem, quæ procul erant remotæ, nullam gerebat curam, satis habens dare salutem propinquorum multitudini? Monte mihi persequere totius Thraciæ, Asiæ, Ponti, Phœnicæ, Celtarum latitudinem, et Scythas nomadas, qui sunt ultra Danubium, Quis locus fuit absconsus a radio ejus verborum? Revera nullus. Sol quidem a magno Davide laudatur, et in admiratione habetur, propter magnitudinem, illuminationem, egressium, occursum; quod non sit absconsus locus aliquis ad ejus calore et splendore. Bonus autem ejus eximia sunt solari radio operatione longe præstantiora, nempe quantum præstant iis, quæ aliter illustrantur, ea quæ ratione illuminantur. Præterea hoc dicam: densa caligo

⁴⁷ Matth. xxv, 40.

ἀπῆλλαξεν. Ἔπειτα κατὰ τῆς ἀκροπόλεως τῶν παθῶν, τῆς πλεονεξίας, ἀντιπαράτασεται. Ἐπειτα γὰρ κατὰ τῶν βαλαντιοκόπων, οἷς συμπεριεδιηγάθη τῶν γαστριμάργων καὶ καλάκων ἡ σηκείων. Καὶ δευτέρῳ μὲν καὶ τούτους ὁ λόγος ἐπαξίως τοῦ ἱατρούσσουτος. Ὅν δὲ θεὸς ἡ κοιλία καὶ ἡ δόξη, πῶς ἂν καὶ ἰαθεῖεν αὐτοὶ ρημάτων θεραπεία τῶν ἀνθρώπων; Οὐ μόνον δὲ, ἀλλ' ἀντιδιατάται μᾶλλον αὐτοῖς κατηγορίας κατὰ τοῦ ἱατροῦ συνδιάσεως. Ἐπισκέπτεται τοὺς φιληρόδους καὶ ἀκρατεῖς τοῦ ἱατροῦ ὁ λόγος, ἐπὶ τοσοῦτον ἀπτόμενος τοῦ πρωτοπαθοῦντος τοῦ τῶν ἐκουσίως καμνόντων τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς κρείρρείας, ὥστε καὶ ὁ αὐτὸς οὐ μὲν οὖν οὐδαμῶς ἐπέτρεπε (τίς γὰρ ὡς οὗτος, κατὰ Παῦλον, ἐτίμησε τὸ τοῦ γέμουσε μὲν καὶ τίμων;) ἀπέχεσθαι καὶ τούτου τῷ παρῶντι τῆς προσοχῆς τοὺς πολλοὺς καὶ ὀκνητοῦς. Περὶ πάντων δὲ τῷ τῆς φοροτροφίας θεολογικῶ τῆς φοχῆς τῶν τρεφόντων ὁ νέος ἔτρεπε σιτολόγος· ὡς πάντων τῶν ἀγαθῶν τὴν ἐργασίαν τῆς ἐλεημοσύνης, ἢ καὶ τὸ, Ἐφ' ἔσον ἐποιήσατε ἐν τούτων, ὡσπερ ἐδιδασκε ταύτη τὰ πάντα περιοριζόμενος. Μενούνηγε τοσοῦτον ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ θεοῦ ἀνδρὸς πρὸς φύλαξιν εἰλοντο πάντες, ὥστε τῷ σκερπισμῷ τοῦ πλοῦτου, τοὺς τοῦτον κομῶντας, τῶν πάλαι πενήτων ἀπορώτεροι γεγονέναι· τὸ δὲ, τέλειον εἶναι κατὰ Χριστὸν, προσευπορηκέναι, καὶ τὸν οὐράνιον ἀποκληρώσασθαι θησαυρόν· ὅφ' ὧν ὁ τούτων εἰσηγητῆς τῶν καλῶν Ἰωάννης, ὅς τῆς ἐλεημοσύνης ἐπωνομάζετο. Τί δὲ τοῖς συγκοφάνταις, τί δὲ τοῖς ἀλαζονευόμενοις ἐπάροσι τύφου, καὶ τῷ διακένῳ τῆς ὑπερηφανίας, τί δὲ τοῖς ἀσώτῳ βίῳ εἰς τὸ ἴδιον εἶμα χαλεπῶς ἀμαρτάνουσιν, ἢ φρενῶν ἐνδεία, τῇ αὐτῶν ψυχῇ προτιθεῖσι ἀπίλειαν, τί τούτοις ὁ μέγας προσεπινῆσεν ἱατρός; Τὸ πολυειδὲς τῶν ἀλεξητηρίων φαρμάκων, τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν παθῶν, τὴν δὲ μετανοίας ἐργασίαν τὴν σωτήριον. Ἐὼ λέγειν τὸν περὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς φιλοφελίας καρπὸν· ὃ πάντας βρῖθειν παινομένους ἀπέδειξε, δρόσῳ γλυκεῖα τῶν ἑαυτοῦ ρημάτων τὴν ἀντὶ τῶν μουσικῶν ἄσματων ἐν πᾶσιν ἐργοῖς, ὅσαις ὁ βίος τὸ ἀνθρώπινον ἐκδιάζεται, θεῖαν ὥδην διηλεκτικῶς ἄσματίζειν ἐγκλειυόμενος.

16. Ἄρ' οὖν ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ταῦτα μόνον ἐκκλησίᾳ, καὶ πόλει καὶ περιχώρῳ, τῶν δὲ μακρὰν οὐ προνοεῖται, τῷ πληθει τῶν κλησίων τὴν σωτηρίαν δοῦναι ἀρκούμενος; Διέλιθέ μοι τῷ νῷ Θράκης ἀπάσης, Ἀσίας, Πόντου, Φοινίκης, Κελτῶν τὰ εὐρύχωρα, καὶ τοὺς πέραν τοῦ Ἰστροῦ νομάδας Σκύθας. Ποῖος ἀποκέκρυπται τόπος τῆς ἐκείνου τῶν λόγων ἀκτίνο; Οὐδεὶς. Ἥλιος μὲν γὰρ τῷ μέγασθαι Δαδὶδ ἐπαινέται, θαυμάζεται, τῷ μεγέθει, τῇ ἐλλάμψει, τῇ ἐξέδῳ, τῷ καταντήματι, τῷ μὴ ἀποκεκρύφθαι τόπον τινὰ τῆς ἐκείνου θερμῆς καὶ λαμπρόδος. Τῶν δὲ τούτου καλῶν τὰ ἐξαιρετα, τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνο; πολλῶν τῷ περιόντι τῆς ἐνεργείας, τὸ διάφορον ἀνηγάτο· καὶ τοσοῦτω πλέον, ὅσα διαφέρει τῶν ἄλλως αὐγαζόμενων τὰ λογικῶς φωτισόμενα. Ἐστὶ τοῦτο ἐρῶ, ὁμῆληθαι δασεῖα τὴν ζωὴν τῶν Μαρκιανῶν

πτεν ἀναθυμιάσεων, καὶ ταύτην (σὺν θεῷ φά-
 ῆ μαρμαρυγῇ τῶν οικείων λόγων διασχεδάσας
 ερος ἥλιος, λευκὴν καὶ ἐκέισε τὴν τῆς ὀρθο-
 ῆμέραν ἐφήπλωσε. Τί μοι τὰ πόρρω λέγειν;
 νῆ τῆς ἐαυτοῦ ἀρχιεπισκοπῆς τῆς διαίτης τὸ
 ἴσιον, καὶ τὰ μὲν περιττὰ τῶν ἀναλωμάτων,
 ν νοσοκομείων ἀναπληροῦν διορισάμενος ὕπε-
 α. Ἐθέλων δὲ τύπον ἑαυτὸν παρασχεῖν καὶ
 εἰ αὐτὸν, ἰδίῳ μισθῷ, κατὰ Παῦλον, ζῆν ἡγώ-
 . Ἄλλ' ὅμως ἀνάγκη τῆς ἐκκλησίας αὐτὸν
 ἐφεσθαι, καὶ οὐδὲν ἀπεικός. Ἄξιός γάρ ὁ
 ης τοῦ οικείου μισθοῦ. Τίς δὲ ποιμαίνει
 ην, τῷ γάλακτι ταύτης μὴ σιτιζόμενος; ἢ τίς
 ὡνα φυτεύσας, οὐ μεταλαμβάνει τοῦ ἐκεῖθεν
 ὕ; Εἰ δὲ μὴ συνήθειέ τι, ἢ παρητεῖτο παρα-
 μενος, τί τοῦτο; Ὅτι πρῶτον μὲν οἴνου μετα-
 ἐνεβάλλετο, τῆς κεφαλῆς τὸ θερμὸν προβαλλό-
 Ἔνιοτε γὰρ τῷ διὰ ῥόδων ἐν θέρει, καὶ
 ἐχρήτο. Δεύτερον δὲ ὅτι κατατρύχων ἦν ἐκ
 ἐσθeneίας ὁ στόμαχος, καὶ τάξιν οικείαν οὐκ
 ὡς πολλάκις βρωτοῦ μεταλήψει, τῷ ἀγέει
 ομάχου μηδὲως σιτίζεσθαι. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ
 ἰῦτα τὴν καθόλου λήθην ἐνεποιεῖ τῆς βρώσεως.
 δὲ ταῦτα; Ἡ τῆς διδασκαλίας φροντίς, ἢ ἐν
 ατι θεωρία, τῆς τοῦ λόγου θεραπείας, τῆς
 ραπῶν ἱστορίας, τῆς τῶν χηρῶν κηδεμονίας
 μέλεια, τῶν ἄλλων, οἷς ὁ τῶν ἱερῶν πλέκεται
 νος, ἢ διηγετικῆς μελέτης καὶ μέριμνα. Χῆραί
 ἴσαν τεχνικαῦτα φιλόσοφοι, αἷς αἰεὶ παραινῶν,
 δυοῖν ἐλέσθαι τὸ ἔτερον, ἢ τῷ πρέποντι βίῳ
 ; βιοῦν, ἢ χωρεῖν ἐπὶ δευτέρους γάμους. Ἐν' ὁ
 ἴμος ἀνύθριστος μένη καὶ ἀδιάπτωτος· τοῖς ἐκ
 ἡμοῦ, λιτανεῖαις ἐπαγρυπνεῖν καὶ δεήσεις
 ; καὶ ἡμέρας· γυναίξιν, αἷς ἢ πρόδος εἰργη-
 ατ' οἴκους προσεύχεσθαι· πλουσίοις ἀποστο-
 ῆσφαλίζετο μὴ ὑψηλοφροναῖν, μῆτε τῷ ἀδύλω
 στάτῳ τοῦ πλοῦτος καὶ διαβρέοντι ἡλικίε-

Ἄλλ' καὶ ταῦτα ἐκ πολλῶν ἐπιτροχάδην ὁ
 ἐν βραχεῖ διηγόρευσε. Ἀρχὴ δὲ τις ἐντεῦθεν
 παρίστηκε, πρὸς ἣν καθιστάμεθα. Τὸν μὲν
 πρῶτος χειρὶ καὶ εἰκόνι Θεοῦ τιμηθέντα μὴ
 ὄρῃν ἐπὶ τοσοῦτον ὁ ἀντικείμενος τῆς ἀπόνου
 ς καὶ διαίτης ἐκείνης, παρεσκευάσατο γενέ-
 αὶ τοῦ Θεοῦ, ἢ καὶ τοῦ παραδείσου, καὶ τῆς
 ὀπερῶριον, ἔφει, καὶ βρώσει, καὶ γυναικί, καὶ
 τὴν ἄτιμον ζωὴν καὶ τὸν θάνατον τούτου
 ησάμενος. Ἐκεῖνος καὶ πρὸς τὸν Θεὸν ἀναι-
 ι, τὸν Ἰῶδ ἐξαιτούμενος· ὁ αὐτὸς μὴκέτι
 ὄρῃν τὴν Ἐκκλησίαν ὡσεὶ παράδεισον ὠραῖ-
 ν, καὶ τῷ κάλλει τῶν οικείων καρπῶν, τῶν
 ἰ ἀστράπτουσαν, καὶ τὸν γεωργὸν τὴν τῆς
 ς ἀξίαν συντηροῦντα καὶ τῆς εἰκόνος, τὰς
 κτικὰς ὑπ' αὐτὸν δυνάμεις συμπαραλαμβάνει,
 αἷς ὄσαις καὶ μεθοδεῖαις τὸν κατὰ τοῦ καλοῦ
 οὔ καὶ ποιμένος πόλεμον ἀναβρίπισάμενος. Καὶ
 ἀναλαδῶν διηγῆσομαι· Σαραπίων τις οὕτω κα-
 ιος, διακόνος τελῶν, καὶ ὑπὸ τῷ καλῷ ποιμένι
 ιε. xx, 20. ¹⁰ Luc. x, 7.

A Marcionis exhalationum. tegebat Orientem; cum
 eam autem, Dei gratia, suorum verborum splen-
 dore sol noster dissipasset, extendit album diem
 orthodoxæ fidei. Quid opus est ut ea dicam, quæ
 sunt procul remota? Scrutatur quantum framenti
 redderet suus episcopatus ad victum sustentandum,
 et iis, quæ redundabant ad sumptus, supplet defe-
 ctum nosocomiorum, se autem volens posteris
 præbere exemplar, sua mercede, sicut Paulus ¹⁰,
 contendebat vivere, sed tamen necessarium est
 eum ali iis quæ sunt ecclesiæ; idque est consenta-
 neum. *Dignus est enim operarius mercede sua* ¹⁰.
 Quis vero pascit ovem, et non lacte ejus nutritur?
 aut quis, cum plantavit vineam, fructus ejus non
 est particeps? Ille autem cum nemine comedebat,
 et invitatus recusabat; quoniam de causa? quod
 primum quidem vinum bibere renuebat, prætexens
 calorem capitis. Nonnunquam enim utebatur solum
 in ætate eo quod dicitur *ex rosia*. Secundo autem,
 quod ex quadam imbecillitate male habebat sto-
 machus, et nequaquam suo sumgebatur munere;
 adeo ut sæpe cum cibum sumeret, propter stoma-
 chi fastidium, minime omnino aleretur. Non solum
 autem ea, sed hæc quoque efficiebant, ut cibi om-
 nino oblivisceretur. Quænam ea sunt? Studium do-
 ctrinæ, in spiritu contemplatio, verbi curatio,
 Scripturarum cognitio, cura viduarum, aliorum,
 quibus sacerdotum corona contextitur, meditatio
 assidua et sollicitudo. Erant tunc quædam viduæ
 carnis amatrices, quibus assidue suadens studet
 ut alterum eligant e duobus: ut vel vitam agant
 quam decet viduas; vel se ad secundas nuptias
 conferant, ut lex divina maneat illæsa et inviolata.
 Iis qui erant ex populo, suadebat nocte et die vi-
 gilare in precibus et supplicationibus; feminis
 quibus non licet foras progredi, domi precari. Di-
 vites apostolice admonēbat, ne nimis altos spiritus
 conciperent, neque in incertis instabilibusque
 et diffluentibus divitiis omnino spem haberent.

14. Sed hæc quidem pauca ex multis volubiliter
 recensuit oratio. Hinc autem aliud quoddam existi-
 tit, in quo sumus, principium. Eum quidem qui
 manu et imagine Dei primum fuerat honoratus, non
 ferens adversarius videre ita frui nullo labore par-
 tis deliciis et victu, effecit ut a Deo, paradiso et ho-
 nore expelleretur, serpente, et cibo, et muliere, et
 dolo, ignominiosam vitam et mortem ei machina-
 tus. Ille etiam adversus Deum se impudenter gerit,
 Job incusans. Idem non amplius sustinens videre
 Ecclesiam, quæ erat speciosa instar paradisi, et
 suorum fructuum, nempe filiorum, resplendebat
 pulchritudine; et agricolam, qui ei præcepti et
 imaginis conservabat dignitatem, rebellibus quæ
 sub ipse sunt potestatibus eum curat comprehen-
 dendum machinis et insidiis, suscitans bellum ad-
 versus bonum agricolam et pastorem. Quomodo
 autem? narrabo ab alto repetens. Quidam nomine
 Serapion, qui erat diaconus sub hoc egregio pastore,
 invidia diaboli et mulieris impulsu (indicabit autem

eam quoque oratio), cum esset callidus et malitiosus, pastori vero familiaris, movet omnem, ut dicitur, lapidem, ut olium et offensionem excitet adversus divinum pontificem. Et primum quidem hoc facit: cum Severiano episcopo colloquens, aut aliquid eorum dicens, quæ dicuntur quotidie, fretus ea quæ apud pontificem ei erat fiducia et loquendi libertate, sedens cum eo disserebat. Ut autem solet in his accidere, quodam die non ferens delectus Severianus, suam attendens dignitatem et gradum diaconi, dicitur aliquando tale quid dixisse: Si Serapion mortuus fuerit Christianus, Christus non fuit homo. Hoc cum audivisset vaser ille et plane factus ad malitiam, cum dictum divisisset, apud sanctum accusat Severianum, ut ejus et Christi inimicum, ut qui dixisset, Christus non fuit homo, e sua caterva hujus dicti testes producens. Quid ergo oportebat facere zelotem illum Efram, o per ipsam justitiam? (detur enim sic inter laudes dicere) dimittere id quod sibi fuerat renuntiatum? non credero ea quæ dicta fuerant a testibus? procul amandare eos qui loquuntur pro Christo? Et quis non ægre tulisset, et reprehendisset pontificem, cum callidus horum artifex, etiamsi tunc ignoraretur malitia, propterea quod actus esset perversus, clamaturus esset adversus judicem et pastorem? sed sicut audio, judico¹⁵, inquit Christus, cum adhuc esset in hac vita et carne. Cujus discipulus, justam sic ferens sententiam, e civitate expellit Severianum, ut qui blasphemavisset. Quem cum, quæ tunc imperabat (erat autem Eudoxia), hæc audivisset esse passum, tollens filium Theodosium plane adhuc infantem, eum ponit ante sancti pedes, et plurimis adacto sacramentis persuadet pontifici, ut cum Severiano ineat amicitiam. Severianus vero amicitiam quidem simulat, belluam autem inimicitarum agni pelle contegit, et adversus pastorem facta conspiratione, non levis apud populum dispergit calumnias, de omnium amore in pontificem moliens plurimum detrudere. Ille autem calumnias quidem, quæ in eum struebantur, parum aut nihil omnino curabat; fama vero suæ in dicendo gloriæ et alterius utilitatis, efficiebat, ut totæ civitates et insulæ confluerent et convenirent. Nam nec Romæ quidem magnus episcopus Innocentius, erat bonorum ejus ignarus; sed cum in magna habebat existimatione ad eum scribens literas et vicissim accipiens.

15. Volo paululum immorari in jucunda narratione, quomodo Paulus, qui est et mysta et eruditor arcanorum mysteriorum, pontificem initiaverit in mysteriis. Cum divinas ejus epistolas earum interpretes et expositor percurreret, erat, ut est verisimile, dubia et suspensa cogitatione, dicens: Quis scit, un Deo grata mea sit interpretatio? Hæc cogitans, rogabat ut de ea re a Deo fieret certior, quod etiam cito hoc modo factum est. Quidam ex iis qui imperatori erant familiarissimi, offendit Imperatorem, qui

¹⁵ Joan. v, 30

Α ταττόμενος, φθόνῳ διαβόλου καὶ γυναικῶς ἐπιτρέψας (δείξει δὲ καὶ ταύτην ὁ λόγος) δεινὸς ὢν καὶ σοφὸς εἰς κακίαν, οἰκτεῖρ δὲ τῷ ποιμένι, πάντα λίθον, ὃ δὴ λέγεται, κινεῖ, μίσου; λαβὰς καὶ σκανδάλων τῷ θεῷ ἀνεγείραι ἀρχιερεῖ. Καὶ πρῶτον μὲν τοιοῦτόν τι ὄρθ'· Σευηριανῷ τῷ ἐπισκόπῳ προσομιλῶν, ἢ τινι τῶν ἄλλων ἔσα: ἡμέραι διαλεγόμενος, δῆθεν τῇ πρὸς τὸν ἀρχιερέα θαρβύων παρρησίᾳ, καθεζόμενος αὐτῷ διελέγετο. Οὐα δὲ φιλεῖ ἐν τοῖς τοιοῦτοις, ἐν μὲ ποτε μὴ ἐνεγκῶν τὰ τῆς ἀτιμίας ὃ Σευηριανὸς τῇ ἑαυτοῦ ἀξίᾳ προσχῶν, καὶ τῷ τοῦ διακόνου βαθμῷ, λέγεται ποτὲ τι τοιοῦτον εἰπεῖν· Εἰ Σαραπίων Χριστιανὸς ἀποθάνῃ, Χριστὸς οὐκ ἐνηθρώπησεν. Τοῦτο ἀκούσας ὁ δεινὸς ἐκεῖνος, καὶ πολὺς εἰς κακίαν, διατεμῶν τὸ τοῦ ἔπους, διαβάλλει Σευηριανὸν τῷ ἀγίῳ, ἐχθρόν τε ὄντα αὐτοῦ καὶ Χριστοῦ, ὡς εἰποντα, Ἄρα Χριστὸς οὐκ ἐνηθρώπησεν, μάρτυρας τοῦ ἔπους τοῦ στίφους ἑαυτοῦ προβαλλόμενος. Τί οὖν ἔδει πεῖσαι τὸν ζηλωτὴν ἀκείνον Ἥλιαν, ὃ πρὸς τῆς δικαιοσύνης αὐτῆς (θεόδοσω γὰρ οὕτως εἰπεῖν μετὰ τῶν ἐπιπῶν); μεθῆναι (sic) τῷ ἀπαγγέλλματι; διαπιστῆσαι τὰ μαρτυρούμενα; πέρβρω τοὺς δῆθεν ὑπὲρ Χριστοῦ λαλοῦντας ἀποδιαπομπήσασθαι; καὶ τίς ἂν οὐκ ἐπετύγχανε, καὶ καταμέμφατο τοῦ ἀρχιερέως, πᾶ δεινοῦ σοφιστοῦ τῶν τοιοῦτων, κἀν τέως ἡγνωστέον τῆς κακίας τῷ ἀντιστρόφῳ τοῦ δράματος, καταθεσάντος τοῦ κριτοῦ καὶ ποιμένο; Πλὴν οὖν, καθὼς ἀκούω, κρίνω, φησὶ τῷ βίῳ τούτῳ καὶ τῷ σαρκίῳ ἐτι παρῶν ὁ Χριστὸς· οὐδ' ὁ μαθητῆς τὴν κρίσιν ἐπέκον οὕτως ποιησάμενος, ἐξελεῖ τῆς πόλεως Σευηριανὸν, ὡς δῆθεν βλασφημήσαντα. Ὅν ἡ τηναυτῆ κρατοῦσα (Εὐδοξία δὲ ἦν), διαγνοῦσα τοιαῦτα παθόντα, ἀραμένη τὸν υἱὸν Θεοδόσιον κομιδῇ νηπιέζοντα, τοῦ ἀγίου τοῖς γόνασι εἴθησι, καὶ ὄρκους ἐπιπλεῖστοις πείθει τὸν ἀρχιερέα φιλιάζει πρὸς Σευηριανόν. Ὁ δὲ Σευηριανὸς τὴν μὲν φιλίαν ὑπεκρίζεται, τὸ δὲ θηρίον τῆς ἐχθρας τοῦ ἀμνοῦ τῷ κωδῆ περικαλύπτει· καὶ φατριαν συστησάμενος κατὰ τὸ ποιμένο; οὐ τὰς τυχοῦσας διαβολὰς τῷ δήμῳ ἔγκτασπεῖρει, τῆς πρὸς τὸν ἀρχιερέα παρὰ πάντων ἀγάπης τὸ πλεόν ὑποτέμνειν ἐκμηχανώμενος. Ὁ δὲ τῶν μὲν κατ' αὐτοῦ διαβολῶν μικρὰ οὐδ' ὄλω; ἐφρόντιζε· τῇ δὲ περὶ αὐτὸν φήμῃ τῆς τοῦ λόγου ἐξῆς καὶ τῆς ἑλλης ὠφέλειας, πόλεις ὄλω; καὶ νήσους συνεισερεῖν ἐποίησεν καὶ συνεισερχεσθαι. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ὁ Ῥώμης μέγας Ἰννοκέντιος ἄμοιρος τῶν ταύτου καλῶν, ἀλλ' ἐν μεγάλῃ μοίρᾳ τὴν αὐτοῦ ἀποδοχὴν ἐποίητο, γράφων αὐτῷ καὶ ἀντιγραφόμενος.

ιε'. Βούλομαι δὲ μικρὸν ἐπιχεῖν, τοῦ μύστου καὶ μυστηρίων τῶν ἀρρήτων Παύλου τῇ πρὸς τὸν ἀρχιερέα μῆσει τῷ λόγῳ κατατροφησῶν. Τοῦτου τῆς θείας ἐπιστολῆς ὁ τούτων ἐρμηνεύς καὶ ἐξηγητῆς διερχόμενος, ὡς εἶκός, ἐταλάντευε, λέγων· Τίς ἔβρι οἶδεν, εἰ ἀρεστὰ τῷ θεῷ τῆς ἐμῆς ἐρμηνείας; Καὶ ταῦτα διανοούμενος εἶδειτο θείας τινὸς περὶ τούτου πληροφορίας· ἦν δὴ καὶ λαμβάνει ταχέως τὴν τῶν τρόπων· τῶν οἰκειοτάτων τῶν βασιλέως προκρούει τῷ βασιλεῖ, καὶ θάνατον ἀπειλεῖται· καὶ ἡ δα-

εται τῷ θεῷ ἀρχιερεὶ μεσίτην, τοῦ παραγενέ-
 νουτος πρὸς αὐτόν, διὰ τὸν φόβον τοῦ βασιλέως,
 παγγεῖλαι τὰ κατ' αὐτόν οἷς εὐδοκήσας ὁ ἅγιος,
 πρόκλου τοῦτον ἐλθεῖν ἐγγελεύεται. Ἦ νύξ παρ-
 ομπαρῆν δὲ ὁ ἱκέτης, περὶ τὴν ὑπόμνησιν ὁ
 λος ἀπολογεῖται. Εἶτα περισκοπεῖ πρῶτον ὀπίσ-
 νος, καὶ ὁρᾷ τὸν ἀρχιερέα κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐν-
 ζόμενον γράφοντα, τὰ δὲ ἦν ἡ τῶν θεῶν Ἐπι-
 ν ἔρμηνα. Τότε οὖν δῆ, τίς τοῦ φοβεροῦ
 ο ἀξιοῦται θεάματος. Ὅρα γὰρ ὁ Πρόκλος τὸν
 ἀπόστολον Παῦλον ἐπι κεκλιμένον ἐπισθεν τοῦ
 ο, πρὸς τῇ κεφαλῇ τοῦ ἀρχιερέως, καὶ τὸ
 ἰθένα δεξιῷ τούτου ὠτίῳ, καὶ ἄμιλουντα αὐτῷ.
 ασις λαμβάνει Πρόκλον καὶ ἀπορία, πῶθεν ἄρα
 ἦλθεν ὁ δρώμενος (ἡγῶμαι γὰρ ὅστις ἦν) καὶ
 οει τούτῳ καρτερῆσαι μικρὸν. Πάλιν μετὰ μι-
 ο περισκοπεῖ καὶ ἄπαξ καὶ δις, καὶ ἡ αὐτὴ θεω-
 Ἐγκαλεῖται ὁ Πρόκλος παρὰ τοῦ μεγιστάνος,
 ος, ὡς οὐκ ἔχρησεν σε εἰδὸς τὸν ἐμὸν προσδο-
 ον θάνατον, ἕτερον προσπαγαγεῖν τῷ ἁγίῳ.
 κληροφορεῖ τούτον, τοῦτο μὴδ' ἐννοήσασθαι. Ἐτι-
 ο διαπορούτων, ὁ κήρυξ πρὸς τὰς ὀρθοίους
 ἡας ἀνίσταται τοῖς χροῦμασιν. Ἐντεῦθεν ὑπο-
 οει ὁ ἀνθρώπος, πρὸς τὴν δευτέραν νύκτα τὰ
 κπίδος ἀποσαλεύων. Καὶ ἡ δευτέρα παρίστατο
 οει ἡ τρίτη· καὶ πάλιν τὰ ὅμοια τοῦ θεάματος.
 ος πικταπλητεῖς, ὅψε καὶ μόλις ἡσθῆθη ὁ
 ος ἀορασία θεῶν ἀπεσιτάλθαι τὸν ὀμιλοῦντα,
 οσει πρὸς τὸν μεγιστᾶνα ἐκαίον· Ὡ βέλτεστε,
 οντικράτεσσος, σπουδαῖς ἀπάσις ὁ πόνοσ ἀν-
 ος. Ἴθι τοίνυν παρακαλέσων τὸν θεὸν βοηθῆσαι
 Ἡμέρα παρῆν, καὶ εἰς μνήμην ἐλθὼν τοῦ ἱε-
 ἄρχιερέως, διηρέετα, εἰ παρεγένετο. Μανθάνει
 ο τὰ κατ' αὐτόν παρὰ τοῦ Πρόκλου, εἰπόντος ἔτι
 οῦτα, ὡς ἰδιόζοντί σοι μεθ' ἐτέρου τὰς παρ-
 οτας νύκτας, συνειδὼν μὴ προπατεύσασθαι. Καὶ
 οτος, τοῦ ἁγίου ἀπερρωτίσαντος, ἀρξάμενος ὁ
 ος, τῷ μὲν λόγῳ τὸ πᾶν διέξεισι τοῦ θαύματος,
 οτύλῳ δὲ διὰ τῆς εἰκόνης ἀριθμολόγησεν τὴν
 ολοκτὴν παρουσίαν τοῦ αὐτοῦ [τὸ πᾶν διέξεισι
 οἰάματο]. Οἷς ἐπιτίθεται τὸν νοῦν ὁ θεὸς οὗτος
 οεῖγνω σαφῶς τὰ τοῦ θεάματος, καὶ τὴν πῆ-
 οίαν τοῦ ἐξαιτήματος εἰληφῶς, πρὸς τὸ θεῖον
 οστίας ἀνετίθει. Καὶ πάλιν τὸν ἱκέτην προσ-
 οται, καὶ ὀμιλεῖ· μεσιτεύει δὲ πρὸς τὸν βασι-
 οει πρὸς τὴν κρητέραν ἀρχὴν ἀποκαθιστᾷ, καὶ
 οποντα τῶν θεῶν Ἐπιστολῶν ἀναπληροῖ προ-
 οερόν τε καὶ χαριέστερον. Τσαύτη τῆς ἐμῆς
 οσως ἡ μερίς. Σὺ δὲ μοι λέγε τὸν σὸν λοζῆαν,
 οὗ χρυσηλάτου τρίποδος τὸν θεσπευδὸν, ὁ ἐμὲ
 ος, ὁ τοῖς μύθοις μεγαλαυχοῦμενος, καὶ τὴν ἐκ
 οφνηφάγων ἑκα λαιμῶν τῆς σῆς φοῖβαστρέας,
 οὗς χρυσμοῦς, τοὺς ἐκ δρυῶν ληρεῖς, τὰ Ὀρ-
 ομυστήρια, τοὺς Φειρεσίας ἐκείνους, τοὺς ἀν-
 οιδας, τοὺς σοὺς νημερτεῖς ὑποφήτας. Ἐγὼ γὰρ
 ο τοῦ φοῖβου σου τὸ φιλότιμον φιλοτιμοῦνός
 ο εὐήθεις, καὶ τὴν πρόγνωσιν διὰ τῆς μαντοσύ-
 οῆς ἀμύμονος, τῆς ἐξ ἀστραγάλων, καὶ κρηθῶν,
 οθάνων, ἔτι δὲ διὰ πλίνθων, καὶ λύχνων, καὶ
 οσων, καὶ κύβων. Ὅκαυτ' ἐξ ἐντόμων καὶ δερ-

A mortem minatur; et mittitur qui apud divinum
 pontificem intercederet, ut noctu ad eum veniret
 propter metum imperatoris, et sua ei exponeret.
 Quibus assentiens sanctus, per Proclum jubet ut
 veniat. Nox aderat, et simul etiam aderat is qui
 erat supplex. Ut cum admoneat, dat operam Proclus.
 Deinde primum aspicit per quoddam foramen. Videt
 pontificem, ut consueverat, in sede sedentem
 et scribentem. Ea autem erat interpretatio divina-
 rum Epistolarum. Tunc autem, tunc illo terribili
 dignus habetur spectaculo. Videt enim Proclus di-
 vinum apostolum Paulum inclinatum post sedem ad
 caput pontificis, et os admoventem auri ejus dex-
 teræ, et cum eo colloquentem. Proclum incussit
 stupor et admiratio, quamquam ingressus esset qui
 cernebatur. Ignorabat enim quis esset; et rogat
 hominem ut parum expectet. Rursus paulo post
 aspicit, et semel, et bis; et erat idem spectaculum.
 Reprehenditur Proclus ab illo optimato qui dixit:
 Non oportebat te, cum videres mortem quæ mihi
 expectatur, alium ad sanctum adducere. Ille autem
 ei affirmat, se de eo nihil cogitasse. His adhuc du-
 bitantibus, præco ad matutina cantica excitat ligni
 pulsibus. Homo itaque revertitur, in secundam
 noctem spem rejiciens. Accessit secunda nox et
 tertia; et erat rursus simile spectaculum. His ob-
 stupfactus, vix tandem sensit Proclus nemine vi-
 dente a Deo missum esse eum qui loquebatur; dicit-
 que illi optimati: O optime, Deo resistente, stultis
 omnibus labor est inutilis. Roga ergo Deum ut
 tibi opem ferat. Dies aderat, et cum supplicis re-
 cordatus esset pontifex, rogavit an accessisset. Hæc
 ergo et significat Proclus, qui hæc etiam dixit.
 Cum tu præteritis noctibus seorsum esses cum alio,
 statui non temere accedere. Cum sanctus autem
 rogasset quisnam esset is? incipiens Proclus verbis
 quidem totum persequitur miraculum, digito autem
 per imaginem evidentissime probans eum fuisse
 apostolum, totam narrat seriem miraculorum. Qui-
 bus cum adhibuisset mentem hic vir divinus, aperte
 intellexit spectaculum, et factus certior suam ac-
 cepisse petitionem, Deo egit gratias. Deinde sic
 rursus accessit supplicem, et eum convenit, et pro
 eo intercedit apud imperatorem, et priori restituit
 magistratui, impletque promptius et alacrius quæ
 restabant ex divinis epistolis. Hæc sunt partes meæ
 narrationis. Tu autem, dic mihi tum Ioxium vatem
 aurei tui tripodis, qui me persequeris et vocem ex
 laurivoro guttore tuæ Phœbadis, responsa, nugæ
 ex quercubus, Orphei mysteria, illos Tiresias, illos
 qui sunt illotis pedibus, tuos veros prophetas. Mitto
 enim dicere Phœbi tui magnificentiam, qui honore
 tuam afficit stultitiam, et tibi præbet præscientiam
 per vaseinationem: vaseinationem quam nemo
 potest reprehendere; quæ sit ex talis, et hordeu,
 et thure; et præterea per lateres, et lucernas, et
 folia, et cubus. Vereor dicere quæ per insecta
 fiunt, et pelles, et reliqua membra, ex diversis ani-
 malibus, per viasque, et mortuos, mysticas præ-
 scientias. Quorum omnium quod est revera præ-

clarissimum est incredulitas, et contumelia id quod creditur. Sed illi quidem nugentur; nobis autem ad rectum deducatur oratio, deducatur nostra quoque vita universa melius illius intercessionibus. Post hæc cognoscitur ab accusatoribus, quæ per pontificem data est salus ei, qui confugerat, et regressus ad priorem dignitatem; eosque incendentes flammæ invidiae faciunt rabie agitari et furore adversus eum qui dedit salutem: hujus furoris præcipuum accipientes ministrum diaconum, quem prius diximus, Serapionem. Quæ cognoscit quidem bonus pastor, ea vero nihil curat.

16. Cum autem videret multos servire avaritiæ, ipsam autem præ cæteris imperatricem, in eos producit in aciem gratiam suorum sermonum: nullius quidem personam publice nominans, communiter autem procurans salutem omnibus. Quod quidem eos, qui illo vitio laborabant, faciebat medico succensere et efferrari. Jam autem venit ad caput oratio. Theodoricus ille, qui tunc erat patricius, cum esset ditissimus, ab imperatrice appetitur insidiis. Quid ergo facit vir ille? Confugit ad communem portum; et servatur quidem ab iis quæ ei parabantur, insidiis. Servatur autem meliori quoque et permanente salute, modo alio. Dispersit, dedit omnia pauperibus. Quomodo? Magistri consiliis et suasionibus. Qua ex re quid lucratur? Thesaurum cælestem, cum esset ei persuasum, Cornelii eleemosynæ ejus quoque esse exæquandam eleemosynam. Hæc cum rescivisset imperatrix, non potuit amplius contineri. Impudentiam autem et aliam temeritatem suam absque ullo rubore sancto indicat: eum bona Patricii lucratum esso nugabatur et objiciebat. Ejus enim, qui erat mundus, propter benignitatem admonitio erat inquinatæ sordida existimatio. Augetur ergo (quid enim opus est in singulis immorari?) in sanctum invidia: ex ea autem odium; ex eo maledicta; ex maledictis vero calumniæ; ex calumniis concilia. Transmutant, quod viderentur, non quod essent, sermones in nugas prolatas adversus imperatores. Fiunt hæc rursus alioqui validiora sermone habito in Eutropium. Dicatur autem modus, ut sit multorum doctrina et utilitas. Hic Eutropius cum perversis esset moribus et inclemens, ad malefaciendum autem malitiosus, talem laqueum (o novum inventum!) fabricatur inhumanitatis. Persuadet imperatori (apud imperatorem enim multum poterat) ut legem ferret, ne cui liceret confugere ad sacram et divinam mensam. Non multum autem intercessit temporis et suis laqueis (o justam pœnam et celeritatem!) capitur qui fabricatur. Cadit enim, et ad eam quam aliis studuit prohibere, confugit ecclesiam. Propter hæc justa reprehensione ea quæ fecerat Eutropius, suo sermone sapiens persequitur medicus, et hoc fuit accusatoribus alia injustitiæ occasio et resurrectio, ut qui eum non solum illius non mi-

ματος εἶπεῖν, καὶ τῶν λοιπῶν παρὰ διαφέρων ζῶων μαλῶν σοι, καὶ ὀδῶν καὶ νεκῶν μνήσεις τε καὶ προγνώσεις ὧν ἀπάντων ὡς ἀληθῶς τὸ σεμνότετον, ἀπιστία, καὶ ὑβρις τὸ πιστευόμενον. Ἄλλοι μὲν ληρέϊψασαν, ἡμῖν δ' ὁ λόγος πρὸς τὸ εὐθὲς ἔγοιτο. Ἄγοιτο δὲ καὶ ὁ βίος ἅπας ἡμῶν, ταῖς ἐκείνου πρεσβείαις ἀμεινον. Μετὰ ταῦτα διαγινώσκειται τοῖς κατηγοροῖς ἡ διὰ τοῦ ἀρχιερέως σωτηρία τῷ προσφυγόντι καὶ πρὸς τὴν προτέραν ἀξίαν ἐπάνοδο; καὶ φθόνου φλόγες αὐτοῖς ἐξανάψασαι, λυτῶν κατὰ τοῦ σώσαντος ποιῶσι καὶ μεμηνένοι τῆς τοιαύτης λύπης ἀρχιδιάκονον τὸν εἰρημένον λαθόντας διάκονον τὸν Σαραπίωνα· ἃ διαγινώσκει μὲν ὁ ποιμὴν ὁ καλῶς φροντίζων δὲ τούτων οὐδεμίαν ποιεῖται.

17. Ὁρῶν δὲ τῷ φιλαργύρῳ πάθει πολλοὺς, αὐτὴν δὲ πρὸ τῶν πολλῶν βασιλευμένων τὴν βασιλίδα, τῶν ὀμιλιῶν τὴν χάριν ἀντιστρατεύει, προσωπικῶς μὲν οὐδένα δημοσιεύων, κοινῇ δὲ πᾶσι τὴν σωτηρίαν οἰκονομῶν· ὁ τοὺς κρατουμένους τῷ πάθει κατὰ τοῦ ἱατροῦ χαλεπαίνειν ἐποίει καὶ ἀποθηριῶσθαι. Ἦκει δὲ ὁ λόγος ἤδη πρὸς τὸ κεφάλαιον. Θεοδώρικος ἐκεῖνος, ὁ τριγυαῦτα πατρικίος, ὁ πλουσιώτατος ὢν, παρὰ τῆς βασιλείας ἐπιβουλεύεται. Τί οὖν ποιεῖ ὁ ἀνὴρ; Ἐπὶ τὸν κοινὸν καταφεύγει λιμένα, καὶ σώζεται μὲν τῆς ἐκεῖθεν ἐπιβουλῆς, σώζεται δὲ τὴν κρείττω σωτηρίαν καὶ μένουσαν, τρόπον ἕτερον. Ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένγσι. Πῶς; Τοῦ διδασκάλου συμβουλαῖς καὶ παραινέσεσιν. Ἐξ οὗ τί κερδαίνει; Τὸν οὐράνιον θησαυρὸν, πληροφορηθεὶς τῇ κατὰ τὸν Κορνήλιον ἐλεημοσύνῃ ἐξισωθῆναι καὶ τὴν αὐτοῦ. Ταῦτα μαθοῦσα ἡ βασιλίς, οὐκ ἔτι γίνεται καθεκτὴ· τὰ δὲ τῆς ἀναιδείας, καὶ τῆς ἄλλης προπετείας ἀπτηρυθριασμένως ἐηλοῖ τῷ ἀγίῳ· ἀποκινδύνησιν αὐτὸν τὰ τοῦ πατρικίου διεφληνάφει καὶ προεβάλλετο. Ἡ γὰρ τοῦ καθαρεύοντος διὰ φιλανθρωπίαν παράκλησις, ῥυπῶσα τῆς μολυνομένης ὑπάλψης ἦν. Αὐξεται τοίνυν (τί γὰρ εἶ τὸς καθ' ἕνα τὸν λόγον ἀπασχολεῖν;) ὁ κατὰ τοῦ ἀρχίου φθόνος· ἐκ δὲ τούτου τὸ μίσος, ἐκ τούτου αἱ λοιδορίαι, ταῖς δὲ αἱ διαβολαί, ταῖς διαβολαῖς τὰ συνέδρια. Μεταποιεῖσι, τῷ θεοκτείνοντι τῷ εἶναι: τὰς ὀμιλίαις εἰς ὄθλους κατὰ τῶν βασιλευόντων ἐήθεν ἐξ[ε]νηγεμένους. Ἐπισχύεται ταῦτα πάλιν ἄλλως καὶ τῇ κατ' Εὐτρόπιον ὀμιλίᾳ. Ὁ δὲ τρόπος λεγέσθω, παιδεύμα τῶν πολλῶν καὶ ὠφέλεια. Εὐτρόπιος οὗτος, δυστροπία γνῶμης ἄνοος ὑπάρχων, κακῶσαι κακός, τοιοῦτόν τινα βρόχον (ὡς τῆς κακῆς ἐπινοίας!) μισανθρωπίας τεκταίνεσθαι. Παραπίθει τὸν βασιλέα (καὶ γὰρ ἦν διὰ πολλῆς παρόρησίας τῷ βασιλεῖ) νομοθετῆσαι, τοῦ μηδένα ἐξίνααι προσφεύγειν τῇ θεῖᾳ καὶ ἱερᾷ τραπέζῃ. Καὶ οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ, καὶ τοῖς ἰδίοις βρόχοις (ὡς τῆς δικαίας ποιότητος τε καὶ ταχυτήτος!) ὁ τεκταίνων ἀλισκεται. Περιπίπτει γὰρ, καὶ πρὸς ἦν αὐτὸς τοῖς ἄλλοις κωλύειν ἐσπούδακεν, ἐκκλησίαν προσφεύγει. Ἐπὶ τούτοις τὸν δι' ὀμιλίαις ἐλεγχον οἷς Εὐτρόπιος ἔδραττεν, ὁ σοφὸς διέξεισιν ἱατρός. Καὶ τοῦτο τοῖς κατηγοροῖς πρόφασις ἀδικίας ἄλλη καὶ ἐπαναστασις, μὴ ὅτι τὸν δυστυχῶντα οὐκ ἐλατῶντος, ἀλλὰ καὶ δι' ἐλέγχων, λεγόντων, μαστίζοντος. Καὶ τῆς ἐν τοιαύτῃς ἐπαναστάσεως ἀρχηγός τε καὶ κενυφάνης

ξανθρεία; Θεοφίλος ἦν. Οὐδεμία τῶ κατηγο-
 ρω περὶ τοῦτων φροντίς, πλὴν ἡ τοῦ Κρείττο-
 ραπέια. Ταύτης δὲ διὰ πάντων καὶ μόνης τὴν
 ἰδα ποιούμενος, διαγνοῦς τότε τοὺς τὰ Ἀρείου
 τας, χωρῶντας εἰς συνακτῆρια, πρῶτον μὲν
 ; εἶτα σπουδαῖς ἀπάσαις ἐξελαύνει τῆς πό-
 'Ἄλλ' οὐ πολὺς ἤδη προέβη χρόνος, καὶ πάλιν
 ρωγῆθῃ τὸ Ἀρειανίζον ἐκ τινῶν τῆς συγχλή-
 τα βήρσιάζεσθαι· καὶ τὰ ἐντεῦθεν ἀναιδῆ σιγη-
 'Ἄλλ' οὐα διὰ τῶν οὕτω λεγομένων ἀντιφώνων
 νοῖς συμβαίνει καὶ ὀρθοδόξοις, τῶν μὲν λαμ-
 ροῖς ὕμνοις τὸ ὁμοούσιον ἱερολογούντων, τῶν
 κριανῶν ταπεινουμένων καὶ ἡττωμένων, καὶ δὴ
 νόδους ἀμφοτέρων ἐκ τῆς ἀμίλλης καταντη-
 ν, ὁ λόγος παραδραμῶν τὸν τρόπον λεγέτω
 ὄν ἀντιφώνων ἀπ' ἀρχῆς παραδόσεως. Ἔστι δὲ
 Ἰγνάτιος Ἀντιοχείας, ὁ θεοφόρος, τρίτος
 τίσις μετὰ γε τὸ μέγα καὶ κορυφαῖον τῶν
 ὄλων καλλώπισμα Πέτρον, ὃς καὶ αὐτοῖς συν-
 δε τοῖς μαθηταῖς τοῦ Χριστοῦ, λέγεται θείας
 ἰας ἀγγέλων κατηξιῶσθαι δι' ἀντιφώνων
 ντων τὴν ἀγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα. Ἐξ οὗ
 τιοχείας, καὶ ἐκεῖθεν ἀπάσαις ἐκκλησίαις ἡ τῶν
 ὄνων, ἧ καὶ σταυροῦς ἀργυρέους τοῖς ἀντιφώ-
 παραπήγνυσθαι, διεδόθη παράδοσις. Ἄλλὰ τοῦτο
 δι' πῶς ὁ λόγος ἀπήγγειλεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἄλλη
 πορίας ὑπόθεσις ἀπαντᾷ, ἡ κατὰ τὸν Κελτὸν
 Γαῖνᾶν τὸν Ἀρειανὸν, ἐκὼν καὶ ταύτην ὁ λόγος
 ἰραμεῖται, τοὺς φιλοπονωτέρους παραπέμπων,
 λον τοὺς ἀγνοοῦντας, εἰς τὴν κατὰ Θεοδώρητον
 σιαστικὴν ἱστορίαν, ἧτις καὶ τοῦτο ποιεῖ τοῖς
 ῖς, ὅπως τῷ κόπῳ καὶ τῇ παρῆρησίᾳ τοῦ ἀγίου
 ομίζεται, καὶ τέως εἰρηνεύει ὁ βαρβαρῶδης
 ῖς ἀνὴρ.

Ἐντεῦθεν αἱ κατὰ τοῦ Ἐφεσίων ἐπισκόπου
 οῖς Ἀντωνίου, καὶ ἡ πρὸς Ἐφῆσον τοῦ ἀρχιε-
 ἀποδημία, καὶ ἡ πολλῶν καθάρσεις ἐνδοκίς,
 ὡ φωραθέντων ἐπισκοπήσαι. Ἐντεῦθεν ἡ κατὰ
 κίου περὶ τινος χήρας πρὸς τὴν βασιλίδα
 σις. Μικρὸν δὲ τι τῷ διηγῆματι χαρισώμεθα.
 τῆς ἐγκλήσεως ἦν, χρέους κατάσχεσις ὡσεὶ
 ὡν πεντακοσίων. Ἄγει δὲ τοῦτον ἡ βασιλις,
 ὡ πρότερον ἀνήκεν, ἕως οὗ ἀπήτησε μὲν ἐξ
 ἰ ποσότητα χρυσίων λιτρῶν ἑκατὸν, ἀποδέ-
 δὲ τῇ ἐγκαλοῦση χρυσίους μόνους ἐξ καὶ τριά-
 . Τί οὖν ποιεῖ τὸ ἐγκαλοῦν γυναῖκα; Ἐπὶ τὸν
 ν καταφεύγει προστάτην· ὁ δὲ τὸν ἐγκαλοῦμε-
 γε, καὶ τὰ λείποντα τοῦ χρέους ἀπῆται. Διέγνω
 οὔτο ἡ βασιλις, καὶ δηλοῖ τῷ ἀρχιερεῖ ἀπολύσαι
 νδρα, ὡς ἀπατηθέντα παρ' ἑαυτῆς. Ἐνστασις
 τούτου σφοδρὰ παρ' ἀμφοτέρων, καὶ τέλος εἰς
 σιαν κατὰ τοῦ ἀγίου χωρεῖ. Δὴ γὰρ ἑκατον-
 οὺς σὺν τοῖς ἀρχομένοις ἐξαποστέλλει τοῦ ἀπο-
 αι τῶν χειρῶν τοῦ ἀγίου τὸν ἐγκαλοῦμενον.
 α ἡ πλεονέκτις γνώμη τῆς βασιλείσεως. Τί δὲ ὁ
 ῶν τοὺς δοξάζοντας αὐτὴν, ἐξουθενῶν δὲ τοὺς
 φρονούντας Θεός; Ἄγγελον αὐτοῖς φοβερὸν ἐπα-
 ν ἐν βομφαίᾳ· ὄν ἡ πληθὺς ἐκείνη θεασαμένη
 ῖς εἰς τὰ πρόσωπα σάντα, καὶ τούτοις κατα-

A sereti, sed illum etiam reprehensionibus flagellare
 dicerent. Et hujus quidem insurrectionis dux erat
 et princeps Theophilus Alexandrinus. Ei autem
 qui accusabatur, nulla horum erat cura, sed so-
 lum cultus Omnipotentis. Cum ejus autem solius
 curam gereret perpetuam, cognovisset vero eos,
 qui morbo laborabant Arii, in cœtus congregari,
 primum quidem precibus, deinde studiis omnibus
 expellit e civitate. Sed non multum processerat
 temporis, et rursus deducti Ariani a quibusdam
 ex senatu, libere versantur in civitate. Et tacenda
 quidem sunt gravia mala, quæ hinc sunt consecuta.
 Quin etiam quæ per ea, quæ dicuntur Antiphona,
 Ariani acciderunt et Orthodoxis, his quidem
 claris hymnis celebrantibus homousium, dejectis
 autem et superatis Arianis, cum utriusque ex con-
 tentione venissent in periculum, prætermittens
 oratio dicat mōdum primæ ab initio traditionis
 Antiphonarum. Hic est autem : Ignatius, qui fuit
 tertius Antiochenus episcopus, post magnum
 et summum apostolorum ornamentum Petrum,
 qui etiam versatus est cum Ipsi Christi discipulis,
 dicitur esse dignatus divina angelorum visione, per
 Antiphona laudantium sanctam et ejusdem essentiam
 Trinitatem. Ex quo Antiochiæ, et illinc omnibus
 ecclesiis, Antiphonarum, qua etiam cruces argenteas
 in antiphonis figuntur, data est traditio. Sed hoc
 quidem sic enuntiavit oratio. Quoniam autem oc-
 currit illud argumentum historie, de Gallo, in-
 quam, Gaius Ariano, eam quoque lubens prætermit-
 tet oratio, studiosos, vel potius eos, qui ignorant,
 remittens ad Theodoreti historiam ecclesiasticam,
 quæ hoc multis suppeditabit, quomodo sancti
 labore et dicendi libertate os ei obstruitur : et tunc
 pacem agit vir ille barbarus.

17. Hinc sequuntur adversus Ephesiorum epi-
 scopum libelli Antonii, et pontificis Ephesum mi-
 gratio, et justa multorum depositio, qui deprehensi
 sunt auro esse adepti episcopatus. Deinde Paulicii
 a quadam vidua apud imperatricem accusatio.
 Largiamur vero nonnihil narrationi. Continebat
 autem accusatio, quod debitor esset circiter quin-
 gentorum aureorum. Eum ducit imperatrix, nec
 prius eum remisit, quam ab eo exegisset quanti-
 tatem centum librarum auri: reddidit autem accu-
 satrici tantum sex et triginta aureos nummos. Quid
 ergo facit quæ accusabat mulier? Confugit ad
 communem defensorem. Ille autem producendum
 curavit eum qui accusabatur, ei ab eo exigebat id
 quod reliquum erat debiti. Hoc quoque rescivit
 imperatrix, quæ significavit pontifici, ut eum di-
 mitteret, cum ipsa ab illo exegisset pecuniam. De
 hac re inter utrumque vehemens exoritur conten-
 tio; et postremo res eo deducitur, ut per impuden-
 tiam procedatur adversus sanctum. Mittit enim
 duos centuriones cum suis cohortibus, ut eum qui
 accusabatur, a sancti manibus abstraherent. Nec
 avara mens imperatricis. Quid autem qui glorifi-
 cat eos, qui ipsum glorificant, nihili autem pendit
 eos, qui ipsum contemnant, Deus? Angelum eis

mittit terribilem in rhomphaea. Quem cum illa vidisset multitudo horribiliter stantem in vestibulis et eis occurrentem, minaciter, timet quidam et metu afficitur: revertitur autem cum tremore et magna admiratione, et similibus. Cum hæc autem reactivisset imperatrix, metu quidem afficitur; aerrat autem inimicitias, et armatur ad vindictam. Anima enim semel victa pecuniis, et vehementia oppressa avaritiæ, non potest coerceri freno mentis temporantis. Diligenter ergo quærit imperatrix, quasnam insidias invenit adversus pontificem: aliquando quidem minantis, aliquando vero blandientia personam suscipiens. Ille autem manet invictus, firmusque et immobilis, ab uno solo pendens, nempe a communi omnium salute. Non possum autem satis admirari, cogitans hunc magnum et divinum Dei servum, os vere aureum, præconem divinæ benignitatis, quod propter omnium salutem adeo erat sollicitus et adeo incedebatur, et omnia providens, quæ mens Deum dignata videre, potest invenire ad salutem, non destituebat ille eos, qui erant ejusdem generis, adeo ut, quod est maxime admirabile vel invitæ multi per ipsum salutem sint assecuti.

18. Sed cum hæc ita se haberent, et Ecclesia divitæ fidei illustraretur splendoribus, et illuminatione pietatis vita fidelium refulgeret, non tulit hominum inimicus, sed, sicut a me dictum est superius, convocat rebelles quæ sunt sub eo potestates, et omnia confundit et pervertit, susque deque permiscens, et multos cogens et compellens, ut suam terrenam redicerent malitiam. Et primum quidem instrumentis, quomodo olim serpente, malitiæ usus Theophilo, et Severiano, Acacio et Antiocho, et presbyteris quibusdam et diaconis, et præterea e senatu feminis, quæ sunt antiqua ejus arma, locupletissimis viduis et sceleratissimis, paravit mortem sancto. Dicat aliquis Acacii Berrhœæ episcopi temerarium et inconsultum sermonem, qui ad tantam pervenit amentiam, ut diceret: Sine, ego ei parabo ollam, de sancto id dicens scelestissimus. Deinde mittit etiam aliquos Antiochiam et postea Alexandriam, quid facturos? Ut scrutarentur sancti delicta a juventute. Quid dicis? In civitatem cœlestis illius civis, quæ verborum et morum illius fragrantia bonum emisit odorem usque ad cœlestem et supernam civitatem Jerusalem, quam intuentes etiam meretrices sanctificantur? Sed defecerunt scrutantes scrutationes²¹, et evanuerunt in cogitationibus suis, ut dicamus cum Psalmista: *Conversus est enim labor eorum in caput eorum*²², ut procedens dicet oratio, et injustitia eorum descendit in verticem eorum, hæc callide machinante et procurante Theophilo. Quales autem et quam sophisticæ hujus Dei hostis malitiæ, vanæ et inanes nunquam fuerint adversus Dominum et adversus Christum ejus, supervacaneum est dicere. Quomodo autem se gesserit in fideles et sanctos monachos et in ipsum pontificem, studiosis significabit lectio.

²¹ Psal. LXXI, 7. ²² Psal. VII, 17.

Α πληκτικῶς ἀπαντῶντα, δειλίᾳ μὲν καὶ φόβῳ συνεχί-
τάι, ὑποστρέφει δὲ σὺν τρόμῳ καὶ θάμβει πολλῷ
καὶ τοῖς ὁμοίοις. Ἡ βασιλις δὲ ταῦτα μαθούσα, συν-
έχεται μὲν τῷ δέει, φυλάσσει δὲ τὴν ἀπέχθειαν, καὶ
πρὸς τὴν ἀμυναν ἀνθοπλίζεται. Ψυχὴ γὰρ ἀπαξ
ἤτηθεῖσα χρημάτων, καὶ τῷ σφοδρῷ τῆς πλεον-
εξίας καταγομένη, διανοίας οὐκ οἶδε νηφούσης ἀνα-
χαιτίζεσθαι χαλινῷ. Φιλοπονεῖ τοίνυν τίνα ἐν εἵροι
μαθοδεῖν ἢ βασιλις κατὰ τοῦ ἀρχιερέως, πῆ μὲν
τῶν ἀπειλῶν, πῆ δὲ τῶν θωπειῶν ἐπιμορφαζομένη
τῷ προσωπεῖο. Ὁ δὲ ἀήττητος μένει καὶ πάγιος,
ἐν μηδενὶ σαλευόμενος, ἐνὸς μόνου τῆς κοινῆς
ἀπάντων σωτηρίας ἐξηρημένος. Καὶ μοι θαυμά-
ζειν οὐνεστιν ἀεὶ, καὶ θάμβους ἐμπέπλασθαι, τὸν
θεῖον τοῦτον ἐννοοῦντι, καὶ μέγαν θεράποντα, τὸ
χρυσοῦν ὄντως στόμα, τῆς θείας φιλανθρωπίας ἐν
κῆρυκα, ὅτι κατὰ τοσοῦτον τῆς ἀπάντων ἑσπε-
ρωτηρίας ἡγωνία καὶ ἀνεκαίετο· καὶ πᾶν ὅποιον
προμηθεύμενος τῶν ὅσα τοῦς, τὸν Θεὸν ἡξιομένως
ὄρῳ, εὐρίσκειν εἰς σωτηρίαν δύναται, τοῦ ὁμογενοῦς
ἐκεῖνος ὃ διελίμπανεν ὥστε καὶ ἀκοντας, τὸ πα-
ραζοξίτατον, δι' αὐτοῦ σωθῆναι πολλούς.

ἦ. Ἀλλὰ τούτων οὕτω διακειμένων, καὶ τῆς
Ἐκκλησίας ταῖς τῆς θείας πίστεως ἀκτινοβολούσας
μαρμαρυγαῖς, καὶ τῆ λάμπει τῆς εὐσεβείας τοῦ
βίου τῶν πιστῶν ἐξαστράπτοντος, οὐκ ἤνεγκαν ὁ
μισάνθρωπος· ἀλλὰ, καθά μοι καὶ ἀνωθεν ἤδη λέ-
λεχται, συγκαλεῖται τὰς ὑπ' αὐτὸν ἀποστατικὰς
δυνάμεις, καὶ τὰ πάντα συγχέει καὶ συστρέφει, καὶ
ἔνω καὶ κάτω ποιεῖ, συνωθῶν καὶ συνελαύνων πα-
λοῦς πρὸς τὸν καταχθόνιον τῆς ἑαυτοῦ κακίας ὀκα-
τροπισμῶν. Καὶ πρῶτον μὲν ὀργάνους, καθάπερ πᾶ-
λαι τῷ ὄρει τῆς κακίας χρησάμενος, Θεοφίλῳ καὶ
Σευηριανῷ, Ἀκακίῳ καὶ Ἀντιόχῳ πρεσβυτέρους τί-
τισι καὶ διακόνους, καὶ εἰς τῶν ἐκ τῆς συγχλήτου,
ἔτι δὲ καὶ γυναῖξί, τῷ ἀρχαίῳ ὄπλῳ, χήραις πλο-
σιωτάταις τε καὶ μιαιωτάταις, τὸν κατὰ τοῦ ἁγίου
διήρτες θάνατον. Λεγέτω τις τοῦ Βεβρόιθις Ἀκα-
κίου τὴν εἰς τοσοῦτον μανίαν χασμολογίαν, εἰπόντες,
Ἔασον, ἐγὼ ἄρτύω χύτρην τῷ ἁγίῳ, φάσκων ὁ ἐν-
αγέστατος. Ἐπειτα καὶ τινὰς πέμπει πρὸς Ἀντι-
χειαν, καὶ μετὰ ταύτην εἰς Ἀλεξάνδρειαν· τί δια-
πραξομένους; Τὰς ἐκ νεότητος τοῦ ἁγίου πλημμε-
λείας ἐξερευνήσοντας. Τί λέγεις; πόλιν ἐκεῖνον τοῦ
οὐρανοπολίτου, ἢ τῷ εὐώδει τῶν ἐκεῖνου λόγων καὶ
τρόπων ἀχρι τῶν οὐρανίων καὶ τῆς ἐνω μητροπόλεως;
Ἱερουσαλήμ τὴν εὐωδίαν ἀνέδωκεν, ἣν καθορῶσαι
καὶ πόρνοι καθαγιαζονται; Ἀλλ' ἐξέλιπον ἐξ-
ερευνηῶντες ἐξερευνήσεις, καὶ ἐματαιώθησαν ἐν
τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, τὸ τοῦ ψάλλοντος· Ἐκ-
εστράφη γὰρ ὁ πόρος αὐτῶν εἰς πεγαλὰς αὐτῶν,
ὡς ἤδη προέβλε ὁ λόγος ἐκεῖθεν ἐρεῖ, καὶ ἡ ὁδὸς
αὐτῶν ἐπὶ κεφαλὰς αὐτῶν, κατεβέβηκεν, Θεοφίλου
ταῦτα δεινῶς ἀρχιτεκτονούντος καὶ διατέκτοντος.
Ὅποια δὲ καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ θεομισσοῦς σοφιστικαὶ
τῆς κακίας τερθρεία: κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ κατὰ
τοῦ Χριστοῦ αὐτῶν, παρὶ τὴν λέγειν κατὰ δὲ παστῶν

μοναχῶν καὶ ὁσίων, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἀρχιερέως, τοῖς φιλοπόνοις ἢ ἀνάγκωσις γνωριεῖ. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ οἷά τινα δρᾶ πρὸς τὴν Ἀλεξάνδρου γενόμενος, ἄρτι παραιτητέον, ἃ τῷ ἐκείθεν δημοσιευθήσεται κριτηρίῳ· ἡμεῖς δὲ πρὸς τὰ οἰκεῖα χωρῶμεν.

18. Διαγινώσκει οὖν ὁ βασιλεὺς παρὰ τινων ἀσκητῶν τοῖς κατηγοροῖς καὶ Θεοφίλῳ τὰ δρώμενα. Καὶ διὰ πολλῆς μὲν τῆς ταχύτητος καὶ δυνάμεως ἔγει τον Θεόφιλον. Γράφει δὲ καὶ πρὸς τὸν Ῥώμης Ἰννοκέντιον πρεπόντως καὶ συνετῶς, τὰ τε ἄλλα, καὶ τὴν ἀποστολὴν ἀπὸ Ῥώμης ταχεῖαν τῶν ὀφειλόντων ἀκροάσασθαι τὰ κατὰ Θεόφιλον· ἔτι δὲ καὶ πρὸς τὸν ἴδιον ἀδελφὸν καὶ βασιλέα Ὀνώριον, παρασκευάσαι τὸν πάπαν κατὰ τὰ γραφέντα αὐτῷ διαπράξασθαι. Οἱ καὶ δεξάμενοι, παρασκευάζονται μὲν πρὸς τὴν τούτων ἐκπλήρωσιν· διασκευάζονται δὲ, ὡς ἂν μὴ τῷ τάχει τῆς ἀποστολῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει χρονοτριβήσωσιν, ἄλλως τε καὶ τὴν ἐπισυναγωγὴν τῶν λοιπῶν προσεπινοήσαντες, δευτέραν γραφὴν προσέχονται. Τί οὖν ὁ δεινὸς ἐκεῖνος καὶ ποικίλος θεομισθῆς; Ταῦτα διαμαθῶν, ἐξανίσταται μοχθηρότερον κατὰ τοῦ ἀρχιερέως καὶ τῆς ποιμνῆς ἐκείνης, ὃς τῷ βασιλεῖ τὰς αὐτοῦ διεσάφησεν ἀβήτοποιίας. Καὶ πλάσμενος τὰ κατὰ τοῦ Ὀριγένους, συναρπάζει καὶ σπένδεται τὴν πρὸς τὸν μέγαν Ἐπιφάνιον Κύπρου φίλιαν, ὡς εἶπεν τὰ Ὀριγένους διακαταβαλεῖν. Συναπάγεται τούτοις ὁ Ἐπιφάνιος, καὶ συναγωνίζεται Θεοφίλῳ· ὃς ἦν ὁ σύμπαρ σκοπὸς τῆς σπουδῆς κατὰ τοῦ ἁγίου καὶ τῶν ἐρημῶν ἀσκητῶν ἀποδιδέστων. Μετὰ ταῦτα τί; Πείθει τὸν Ἐπιφάνιον γράψαι τῷ Ἰωάννῃ, τῶν Ὀριγένους βιβλίων ἀπεχεσθαι καὶ μηδαμῶς συμφρονεῖν αὐτοῖς. Ὅδὲ μέγας ὄντως ἕως Χρυσόστομος ταῦτα δεξάμενος, τῷ καθάρῳ τοῦ φρονήματος οὐκ ἐφρόντιζε τῶν ἐπεμβαίνοντων, μόνον δὲ τὰ τῆς σωτηρίας διεμερίμνα διαπαντός.

19. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἀκολουθῶς τοῖς πράγμασι διατρέχων ὁ λόγος ἐδήλωσε· μεταξὺ δὲ τῶν τοιούτων ἢ τῆς πολυθρῶλλήτου χήρας παρέστηκε τοῦ ἀμπελῶνος διήγησις, πρὸς ἣν καθισ[τ]άμεθα. Θεόγνωστος ἐκεῖνος, ὁ εὐσεβὴς καὶ πιστὸς, εἰς καὶ αὐτὸς τῶν οἰκεῖων τῷ βασιλεῖ Ἀρκαδίῳ φθόνῳ δὲ διαδόλου, καὶ Γαίου τοῦ τὰ Ἀρείου φρονοῦντος διαβολῆς συκοφαντεῖται πρὸς βασιλέα Θεόγνωστος, καὶ τὴν ἑδικον ἐήμευσιν καὶ ὑπερορίαν σὺν γυναικὶ καὶ παισὶ κατακρίνεται· καὶ ἵνα συντέμω, πρὶν ἢ φθάσαι τὸν τῆς ἐξορίας τόπον, καθ' ὁδοῦ τὴν ὁδὸν τοῦ βίου τελείας, πρὸς τὸν Θεὸν ἐξεδήμησε. Τούτου ἢ σύζυγος ὑποστρέψασα προστρέχει τῷ θεῷ ἀνδρὶ, ποιαῦτα τὰ καθ' ἑαυτὴν ἐκδιδάξασα. Ὁ δὲ συμπάθη· οὗτος, καὶ Χριστοῦ μιμητής, ἐπικλάται τὴν καρδίαν τῷ πάθει καὶ τῇ χηρείᾳ τῆς γυναικὸς· καὶ παρηγορεῖ μὲν ἱκανῶς, καὶ παραινεῖ τὰ εἰκότα· διασκέπτεται δὲ πάλιν, ὅπως ἀποδοθῆ τῇ χήρᾳ τὰ ἴδια. Καὶ δὴ περὶ τούτου διαμεριμνῶντι αὐτῷ ἔτερον ὁ πονηρὸς κατὰ τῆς χήρας γυναικὸς ἀνεβρέτισε τὸ δεινόν. Καιρὸς γὰρ ἦν ὁ τῆς τρύγης, δι' ὃν ἡ βασιλεὺς ἐξῆλθε τῆς πόλεως. Καὶ, οὐκ οἶδ' ὅπως εἶπαι, πρότερος εἰς τὸν ἀμπελῶνα τῆς χήρας εἰσέβη· καὶ ἰδίᾳ χειρὶ τῆς ἀμπελοῦ βότρυν ἀποτεμοῦσα, ἐσθίει. Ἐἶτα διδάσκειται ὡς ἄλλοτριᾶ ἢ ἀμπελος.

A Nec id solum, sed ea etiam, quæ fecit cum esset Alexandriæ, jam sunt prætereunda; quæ quidem publicabuntur ab eo, quod illic futurum est iudicio. Nos autem procedamus ad nostra.

19. Cognoscit ergo imperator a quibusdam monachis, quæ ab accusatoribus facta sunt et Theophilo. Is autem magna celeritate et vi jubet adduci Theophilum. Scribit vero ad pontificem Romanum Innocentium pulchre et sapienter, cum alia, tum ut cito Roma proficiscerentur qui de Theophilo cognoscerent. Præterea autem ad suum quoque fratrem et imperatorem Honorium, ut efficeret ut papa exsequeretur ea quæ ad ipsum scripta fuerant. Qui cum ea accepissent, se parant quidem ad ea implenda. Cum autem dubitassent, ne si cito mitterentur, tempus tererent Constantinopoli, et alioqui opperientes dum reliqui quoque congregarentur, expectant secundas litteras. Quid ergo vaser ille et astutus Dei hostis? Hæc cum resclivisset, insurgit accleratus adversus pastorum principem, et illum gregem, qui imperatori nefaria ejus facta exposuerant: et cum in eos confinxisset errores Origenis, magnum Epiphanium Cypri episcopum ad se attrahit, et cum eo inicit amicitiam, ut congregata synodo, scripta reprehenderet Origenis. His inducitur Epiphanius, et fert opem Theophilo. Cujus universus studii scopus non alio spectabat quam adversus sanctum, et eos, qui dicti sunt, monachos. Post hæc quid? Persuadet Epiphanio, ut scribat ad Joannem ut abstinere a scriptis Origenis et cum eis minime sentiat. Ille autem vero magnus Chrysostomus cum hæc accepisset, sententiæ suæ fretus puritate, non curabat eos, qui insultabant, sed de communi salute solum erat perpetuo sollicitus.

20. Sed hæc quidem rebus consequenter persequens, declarabit oratio. Inter hæc autem celebrata illius viduæ vineæ accessit narratio, ad quam pervenimus. Theognostus pius ille et fidelis, erat ipso quoque unus ex iis, qui erant familiares imperatori Arcadio. Invidia autem diaboli et Gaii, qui morbo laborabat Arii, apud imperatorem accusatur Theognostus, et injusta honorum publicatione cum relegatione damnatur simul eum uxore et liberis; et, ut paucis absolvam, priusquam pervenisset ad locum in quem erat relegatus, in itinere, via vitæ peracta, migravit ad Deum. Hujus uxor reversa accedit ad virum divinum, et de se omnia docuit. Ille autem misericors et Christi imitator, corde dolorem accipit ob ea quæ acciderant, et ob feminæ viduitatem: et pulchre quidem consolatur, et quæ par erat ei suadet: rursus vero considerat, quemadmodum viduæ sua restituantur. Cum is autem de eo sollicitus esset, aliud malum excitavit malignus adversus mulierem viduam. Erat enim tempus vindemiæ, propter quam imperatrix egressa ex urbe: et nescio quomodo prius ingressa (uit in vineam viduæ, et sua manu exsectum botrum comedit. Deinde docetur, vineam esse alterius. Inducunt legum, quæ est in rebus hujusmodi, auxilium, quæ

vineam imperatrici adjudicat, si quid tale contigerit, A et domino pretium vel aliud quid jubet reddi; et jussu imperatricis refertur vinea in numerum suorum suburbanorum. Hoc autem non temere et simpliciter jubebat, sed hæc duo meditata: unum quidem, propterea quod irasceretur viduæ, ut eam magis affligeret; alterum autem, et cujus majore studio tenebatur, ut acciperet occasionem vexandi pontificis, cogitante illa fore ut resisteret et in legem incideret et offenderet imperium. Sed illa quidem ita se habebat; pontifex autem quomodo? Suadebat, supplicabat, ut decebat ejus philosophiam. Quid illa contra? Ea dabat responsa quæ erant plena impudentia, Romana legis auxilium, et quævis alia, quam ex adverso objiciebat, vana phantasia suæ arrogantia. Rursus ergo temperat medicus medicamenta salutis. Quod autem laborabat curari non poterat. Aia est præterea species curationis, solvens causas per quas videbatur id quod male affectum erat laborare gravius: solvens injustos prætextus; nempe quod hæc lex quidem lata esset ad imperatores, sed qui forte erant a fide alieni. Tu a tem es, siebat, lex, et tibi obligit ut imperares, et est tibi conscientia quæ cogit, et quæ rem optime novit et intelligit. Ne permittas, ut multi castitate vorax vivunt Jerabel, et quæ de Nabothe scripta sunt in Veteri testamento. Hæc sapientis medici, quæ perpetuo adhibebat, medicamenta, male affecta a feminam magis inflammabant; adeo ut nec medicum quidem admitteret, imo vero repelleret, et quam nefarie conceptam celabat bilem, aperte in lucem proderet. Sic quidem repellitur medicus: quod verò, quæ doliceps consequatur? Aderat Jæs Iesus et celebris crucis in a tum elevationis, et jasserat pontifex, ut porte ecclesiæ clauderentur soli imperatrici. Ecce ergo primus aggreitur imperator, et fidelissimi populi universa in utiando eam ipso et circa ipsum. Cum autem incepisset sanctus de voce concionari, vis sanctissimi, quæ eum illuminabat, Spiritus reddidit elegantiore verborum pulchritudinem eum eo qui loquebatur. Et quid opus est dicere, ad quantum admirationem veniens multando, appropinquat exultationibus sacre dilectionis? Cum hæc autem fierent intra templum, ecce etiam imperatrix eum reliquit, qui eam stupabat, convulsus: et alii quidem omnibus ingressum secabant liberum, ipsum vero prohibebant. Ita adhuc inconsideratam possidebat imperatricem. Nullo dicere quantum in omnium gentilibus, idem est autem dicere, in Deum contumeliam inuenta est et infrenata. Deinde cognat quidem ex his qui cum ipso erant, et hunc partem glorio percurrere: ejus autem manus statim accendit, non ergo imperatrix et statim reverentia. Sic enim expositus exultabat, accendit ad sanctorum, quodammodo doctus, et supplicans statim curatur, et hunc per omnem orbem magnificatur et glorificatur. Hinc aliqui iustus aut benignus, et propter ad convertendum animam, cum iustis obsequiis supplicat? Sed ubi sunt san. quæ unquam

Ενευθεν εισάγουσι τὴν περὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ νόμου βοήθειαν, προσκυροῦντος τῇ βασιλεῖ τὸν ἀμπέλωνα, ἤνικα συμβῆ τὸ τοιοῦτο, καὶ ἀντιστηκοῦντος τιμῆματι, ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ, τὸν κύριον καὶ συντάττεται καλεῖσαι τῆς βασιλίδος ὁ ἀμπέλων τοῖς αὐτοῖς προσστείσις. Τοῦτο δὲ οὐχ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε ταύτῃ ἐκαλεῖσθαι, διὰ δὲ δύο ταῦτα μελετηθέντα· ἓν μὲν, διὰ μὲν τῆς χήρας, καὶ τὸ ταύτην θλίψαι περισσοτέρως· τὸ δὲ δεύτερον καὶ μέλλιον ἐπισπουδασιότερον, τὸ ἀφορμῆς οὕτως ἔχοντα παρακινήσαι τὸν μέγαν.... Τὰ δὲ τοῦ ἀρχιερέως ὅμοια; παραινέσεις, ἐπιτηρία: περὶ τοῦ πράγματος ἱκαναί, τῆς ἐκείνου φιλοσοφίας ἐπάξιαι. Ταύτη δὲ τίνα πρὸς ταῦτα; Ἀποκρίσεις ἀκρίβειαι μετὰ, αἱ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ νόμου βοήθειαι, καὶ πρὸς τις ἄλλη τῆς ἐαυτοῦ διαζωνίας ἀντίθετος φαντασιοσκοπία. Πάλιν οὖν τὰ τῆς σωτηρίας ὁ ἱατρὸς κεράννυσι φάρμακα, καὶ τὸ νοσητὸν ἀθεράπευτον ἔσθρον ἐπιθεραπείας εἶδος, λίσσον τὰς αἰτίας, δι' ὧν τὸ πάθον ἰδίαι: κρατύνασθαι, λίσσον τὰς ἀδίκους προφάσεις· ὅτι τοῦτο νοσηθῆναι μὲν παρὰ βασιλέων, τάχα δὲ τῶν ξένων τῆς πίστεως. Σὺ δὲ καὶ εὐνομος εἶ, καὶ βασιλεύειν κελεύεσθαι, καὶ ἡ συνείδησις ἀναγκάζουσα, συνειδὼσα τὸ πρῶτον, συγγνώσκουσα· καὶ, μὴ ὄφει τούτοις πολλοῦ ἀναγκασθέντας νῆαν ἱερὰ εἶναι εἰπεῖν σε, καὶ ἔσα διὰ τῆς πάσης ἀρεῆς τῆ Νασουθαι διαστύργεται. Ταῦτα γὰρ καὶ διὰ κίνησιν τοῦ σαρκοῦ θεράπευσι τὰ ἀντιφάρμακα· καὶ μέλλιον ἐπιφανεῖσαι· τὸ ἐρρωστικὸν ἐπὶ τοσούτων, ὥστε καὶ τὸ θεράπευσι τὴν οὐκ εὐεχέστατον, μέλλιον εἰ ἀπιστήσαι, καὶ τὴν ἀδίκως θάλα μολόμεν, ὅλλια τοῦ χύου φανερὸν ἀπαρῆξαι καὶ ἐκπέμπουσι. Οὕτω μὲν ἀπελείπει ὁ ἱατρὸς. Τί δὲ τὰ ἑξῆς; Παρὸν ἢ ἀφραϊσμος ἤμπερα τοῦ σαρκοῦ τῆς ὕψους, καὶ παραγγελία τοῦ ἀρχιερέως τὰς πύλας τῆς ἐκκλησίας ἀπείλονται· μόνη τῇ βασιλεῖ. Ἰδὲ τὸ αὐτὸ πρῶτος ὁ βασιλεὺς εἶπεν, καὶ τὸν τὸ πῶτος τοῦ πικροῦτος ἰατρὸν εἶναι αὐτῷ καὶ πρὸς αὐτόν. Καὶ ἐξ ἀρχαῖων κατὰ τὸ εὐνομὸν θεράπευσι τοῦ ἰατροῦ, ἢ τοῦ πικροῦτος Πνεύματος ἐπιπέφασιν ἕκαστος θεράπευσι τὸ καλλίως τὸν λόγον εἶναι εἰς τὸν λαόν· ἀπείλονται. Καὶ τὸ διὰ λόγον, ἔστιν εἰς τὸν λαόν τὸ πῶτος ἐθίνους ἰατροῦ ἀγίας ἀπείλονται ἰατροῦτος. Ἐστὶς δὲ τὸ αὐτὸν τοῦ νόμου πῶτος, ἰδὲ καὶ ἡ βασιλεῖς εἶναι τὸν ἰατροῦ τῆς σωτηρίας καλλίωματι, καὶ τῆς μὲν εἰσεῖς τὴν εἰσεῖς εἰς σωτηρίας παρὸν ἰατροῦτος, αὐτὸν δὲ ἀπείλονται· καὶ ὁ ἰατροῦ εἶναι τὸ τῆς βασιλίδος εἰσεῖς ἰατροῦτος. Ἐπὶ ἰατροῦ, ἔστιν εἰς τὸν ἰατροῦ τὸν θεόν, καὶ τὸν εἰς αὐτόν, καὶ εἰς τὸ θεόν εἰσεῖς καὶ ἰατροῦτος. Βουλόμενοι τῆς τῶν τῶν αὐτῆ, καὶ τῶν ἰατροῦτος παρὸν τῶν πύλων, καὶ παρὸν τῆς ἰατροῦτος ἢ παρὸν τῆς. Φοβεῖται παρὸν ἢ ἰατροῦτος καὶ παρὸν ἰατροῦτος. Ὁ δὲ τῶν γύλων ἰατροῦτος, παρὸν τῶν ἰατροῦτος παρὸν τῶν αὐτῶν, καὶ παρὸν τῶν ἰατροῦτος καὶ θεός ἰατροῦτος τῶν ἰατροῦτος, ἰατροῦτος καὶ θεός ἰατροῦτος. Ἐπὶ εἰς τὸν ἰατροῦτος ἰατροῦτος ἢ ἰατροῦτος τῶν αὐτῶν, καὶ τῶν παρὸν τῶν ἰατροῦτος, ἰατροῦτος τῶν ἰατροῦτος τῶν αὐτῶν, καὶ τῶν αὐτῶν τῶν αὐτῶν. Ἀλλ' οὕτω ἰατροῦτος τῶν αὐτῶν, καὶ τῶν αὐτῶν τῶν αὐτῶν τῶν αὐτῶν.

σεως ἐκδοῦσαν, τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω βαδίζειν ἐλευσινῶς ἂν
 ἑλομένην. Ὅρα δέ μοι τοῦ βασιλέως ἐνταῦθα τὸ
 ἀρετῆς περιούσιον. Μαθῶν γὰρ τὰ κατ' αὐτὴν, οἷς τε
 ἐκείνη διστάζει τῷ βασιλεῖ, καὶ οἷς τοὺς ἄλλους παρ-
 εοκεύαζεν ἀναγγέλλειν, πάντα παραδέλπει, καὶ οὐ-
 δὲνα λόγον ποιεῖται αὐτῆς, πόθου τοῦ πρὸς ἀρχιερέα
 καὶ δικαίας αἰδοῦς μηδὲν προτιμώμενος ἄλλω; τε,
 καὶ τὸ σκληρὸν καὶ θρασὺ τοῦ εἶδους ἐκείνης σαφῶς
 ἐπιστάμενος. Ὁ μὲν ἀγὼν οὗτος ἐξῴσαι τὸν καλὸν
 ἐκείνον ποιμένα πολὺς· ἡ δὲ προθυμία τῶν κωλυόν-
 των οὐκ ἀγεννής· ἡ δὲ τῶν θείων κανόνων ἀκρίβεια, ἡ
 δὲ ὑπ' αὐτοῦ φωτιζομένη πόλις, ἡ δὲ τῶν μοναζόντων
 ἀγέλη, πάντα τῇ τῆς βασιλίδος ἀντιστρατευόμενα
 τυραννίδι. Καὶ τοσοῦτων ὄντων, τὰ τῆς ἐπιθυμίας,
 ἢ, τότε ἀληθέστερον εἰπεῖν, τῆς μακροφρονίας ἢ βασι-
 λῆς ἐξεπλήρωσεν. Ὁ μὲν δὲ μέγας ἀπόστολος, τὸ
 σκεῦος τῆς ἐκλογῆς· *Οἱ θέλοντες ζῆν εὐσεβῶς ἐν*
Χριστῷ, ψῆξι, διωχθήσονται. Καὶ πρὸ γε τούτου
δαδὶδὸς ὁ μέγας πολλὰς εἰσάγει τῶν δικαίων τὰς
θλίψεις, καὶ πᾶσα Γραφὴ πολλαχοῦ συνάδει τούτοις
θεόπνευστος. Τίς δὲ ὁ λόγος τῆς ἐπαχθείας τῶν δυσ-
χερῶν τοῖς δικαίοις ἐνταῦθα (καλὸν γὰρ μικρὸν τι
φιλοπονεῖσαι πολλῶν ὠφελείας ἔνεκεν) τοῦ θεολόγου
Γρηγορίου βροντῆς· ἐπακούσωμεν λέγοντος· Εἰ γὰρ
καὶ χρηστός ὁ ζυγός, καὶ τὸ φορτίον τοῦ Χριστοῦ
ἐλαφρόν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐλπίδα τοῦτο καὶ τὴν
ἀντιδοσιν· δεικνύντος τοῦ λόγου, ὡς αἱ κατὰ
τὸν παρόντι βίον ἀκρότητες τῶν ἀνδρῶν, πρὸς
τὰς ἐκείθεν ἐλπίδας καὶ ἀντιδόσεις εὐφροσύναις
καὶ χρηστότησιν ἀπεικάζονται. Ἄλλ' ὅτι καὶ
αἱ σωματικαὶ αὐτῶν βάσανοι εὐφροσύναι δ' εἰσὶ
τοῖς δούλοις, τοῦ σοφωτάτου πρὸς τὸν θεὸν
ἤκουσα λέγοντος. Οἷς καὶ τὸν νῦν θαυμαζόμενον
δικαίον, ὅταν ἀκούσης χερσὶν ἀνόμων παραδιδόμε-
νον, μηδὲν πάθης· αὐτοῦ γὰρ οὐδὲν ἄπειτα· τῶν
δὲ παραδιδόντων ὑπεράλγει τῆς προαιρέσεως. Ὁ δὲ
λόγος ἐπαναγαγέσθω πάλιν ὅθεν κατῆρε.

κα'. Μεταξὺ τούτων βραχὺς ἔρρει χρόνος, καὶ ὁ
 τῆς Κύπρου κατέλαβεν Ἐπιφάνιος. Ὅν συναρπάσας
 πάλιν Θεόφιλος, τῷ τε ποικίλῳ τῆς γνώμης, καὶ τῇ
 ἄλλῃ τοῦ ἔθους ἐπαγωγίᾳ, ταῦτα παρέπεισε δια-
 πράξασθαι, ἃ καὶ τὸν ἅγιον ἐλύπει, καὶ αὐτὸν ὑπερ-
 όπτην τῶν κανόνων ἐδείκνυ τὸν Ἐπιφάνιον. Ποῖα
 δὲ ταῦτα; Τὰς πρὸς τῆς πόλεως πλησίον συναγω-
 γὰς, τὰς χειροτονίας, τὰς μονομερεῖς στηλιτεύσεις
 εἶθ' ἐν τοῦ Ὀριγένους, τὴν ἄλλην ἅπασαν αὐθεντίαν
 τε καὶ προπέτειαν. Τίνα δὲ τοῦ ἀρχιερέως πρὸς
 ταῦτα; γνωρίζεσθαι γὰρ καὶ αὐτά. Τὸ ἀνεξίκακον,
 τὸ φιλάδελφον, αἱ εἰσηγήσεις τῆς τῶν κανόνων
 ἀκολουθίας, τὰ τε ἄλλα, καὶ ὅσα τῆς ἐκείνου κρείτ-
 τονος ἢ κατὰ ἄνθρωπον γνωρίσματα φρονήσεως καὶ
 βουλήσεως. Οἷς εὐλαβηθέντα τὸν Ἐπιφάνιον, ὑπο-
 χυρῆσαι μὲν τι μικρὸν καὶ μεταναστεῦσαι, μέγα δὲ
 λυπῆσαι τοὺς συνυθούντας αὐτόν. Αὐτοὶ δὲ, ὡς εἶχον
 τῆς βασιλίδι ταῦτα προσενεγκεῖν. Ἡ δὲ κατὰ
 τῆς τῶν Ἐπιφάνιον σφετερίζεται, ταῦτα διδάσκου-
 σα, καὶ ὑποτιθεμένη, ἃ καὶ τὴν ἀδικὸν ἐπιθυμίζω

²⁰ II Tim. III, 12. ²¹ Psal. XXXIII, 20.

voluntate sequi deteriora misere statuerat. Vide
 autem hic mihi imperatoris insignem virtutis
 abundantiam. Nam cum res ejus rescivisset, tam
 illis, quæ exposuerat imperatori, quam iis, quæ
 alios fecerat renuntiare, omnia despicit, et nullam
 ejus ducit rationem, amoris in pontificem et reve-
 rentiæ justæ nihil præponens, maxime cum illius
 morum acerbiter sciret et importunitatem. At-
 que illa quidem magnopere contendebat bonum
 illorum pastorem expellere; promptum autem et
 alacre animi studium eorum, qui prohibebant,
 divinorum vero canonum accurata regula, et civi-
 tas quæ ab eo illuminabatur, et greges monacho-
 rum, omnia resistebant tyrannidi imperatricis.
 Quæ cum tam multa essent, suam tamen explevit
 cupiditatem, aut, ut verius dicam, eadem fecit im-
 peratrix. Atque magnus quidem Paulus vas elec-
 tionis dicit: *Qui volunt pie vivere in Christo Jesu,*
persecutionem patientur ²⁰: quin etiam ante eum
 magnus ille David affirmat, *esse multas justorum*
afflictiones ²¹: omnis quoque divinitus inspirata
 Scriptura multis in locis his concin't; quænam
 autem sit ratio, cur justis multe inferantur hic
 molestiæ et difficultates (honestum est enim hic
 parum philosophari propter multorum utilitatem)
 audiamus tonitru Gregorii Theologi. Quid vero is
 dicit? *Si enim jugum suave et onus Christi leve est,*
at hoc est propter spem et remunerationem, signifi-
caute verbo, quod quæ sunt summa in vita presentii
molestiæ, si spectetur spes quæ illic est et remun-
ratio, sunt similes rebus lætis et secundis. Quinetiam
quod hæc tormenta corporis sunt tuis servis lætitiæ,
audiui sapientissimum ad Deum dicentem. Quamob-
rem cum justum qui nunc habetur in admiratione,
audieris tradi manibus iniquorum, ne perturberis:
eum enim nihil tangit: sed ægre feras voluntatem
eorum qui ipsum trahunt. Sed eo redeat, unde di-
gressa est, oratio.

21. Non multum interim effluxit temporis, et
 venit Cypri episcopus Epiphanius. Quem cum
 rursum attraxisset Theophilus, tum quod esset
 callido et vasto ingenio, tum quod esset moribus
 præditus aptis ad alliciendum, persuasit, ut ea
 faceret, quæ et sanctum molestia afficiebant, et
 ipsum reddebant Epiphanium canonum contempto-
 rem. Quænam autem ea sunt? Quæ prope civita-
 tem factæ sunt congregationes, ordinationes, Ori-
 genis dogmatum condemnationes, cum pars una
 solum adesset; et universa denique ab eo usurpata
 auctoritas et temeritas. Qualem autem contra hæc
 se gessit pontifex? Nam ea quoque scire est operæ
 pretium: patientem, fratrum amantem, canones
 accurate sequentem, et in cæteris ita se gerentem,
 ut et prudentia et voluntate se homine esse supe-
 riorem aperte indicaret. Quibus motus Epiphanius
 aliquantulum quidem cessit et deflexit: magna
 autem affecit molestia eos qui ipsum impellebant.
 Ipsi vero quam potuerunt citissime ad imperatri-

eam hæc retulerunt. Ipsa autem Epiphanium celerime trahit ad suas partes, ea docens et suggerens, quæ ejus iniquam explebant libidinem, et quæ sanctum deponerant; adjiciens etiam arranum (o hominum audaciam! o divinam lenitatem!) hæreticum esse Dei servum et famulum. Quid autem contra sapientem dixit Epiphanius, audiamus: Si est tibi quidem, inquit, o imperatrix, ratio cur hæresim susceperis, adisti, et causam suam agat Joannes in poenitentia. Sin autem hæc verba profers causa contumelliarum, tibi minime assentitur Epiphanius. Tunc commota illa hostis, erupit in hæc execranda vocem: Si, o Epiphani, sis impedimento, quominus Joannes mittatur in exilium, ecce aperiam templa idolorum, et contendam ut ea adorentur. Non amplius ergo ferens Epiphanius rures suas pollui cœno inimicæ feminæ, totus perfusus fuit lacrymis, et se eorum esse innocentem pronuntians, fugam omnino arripuit. Hæc autem nescio quomodo aliter jactabantur externorum sermonibus. Quomodo? Quod vocatus Epiphanius sua decretis sententia Joannem esse deponendum. Hæc cum audivisset Joannes, ad eum scribit: Sapienter Epiphani, et tu meo consensisti exilio? De cætero non videberis amplius sedens in sede tua. Ille autem ad hæc rescribit: Athleta Joannes, ferri et vince; ad locum autem, ad quem mitteris in exilium, minime pervenies. Sic scripserunt, et sic factum est. Nam inter navigandum mortuus est Epiphanius, et Joannes cum nondum pervenisset ad locum in secundo exilio, ut jam declarabimus, migravit ex hac vita.

22. Cum autem, postquam ille enavigasset, recevisset Joannes, quemadmodum propulsasset imperatricem, profert communiter vituperationem adversus omnem malam feminam. Quam tanquam ænigmastice probatam adversus imperatricem, arripuit examen accusatorum. Hæc itaque per eam deferunt ad imperatorem. Cui cum nescio quas, necquam multas addidisset ad eum inclinandum rationes, incitat, ut bellum suscipiat adversus Joannem, et ut coacta synodo damnaretur exilio. Neque tamen sine Theophilo constitutum fuit hoc certamen; sed quamprimum ad eum missis litteris curat, ut veniat cum episcopis ludicis et Ægyptiis, et iis qui tunc propter justas causas merito depositi fuerant a pontifice; et, ut scemel dicam, confertur omnes Constantinonem, in qua prius parati, veniant omnes in urbem regiam. Cum autem tardarent, qui erant Roma venturi, imperator Arcadius nullo modo volens aspiciere Theophilum, dabat et velle distrahatur cogitationibus, ignorans quod Romanus episcopus secretas, et a se prius dictum est, expectabat litteras. Quid ergo Eusebius? Quam aversum Theophilum et eos qui cum ipso erant, et eos amplius ac magis prosequitur mortibus, polliceturque se perituram imperatori, ut eis parcat. Hæc cum cognovisset necer Eusebius et magno dolo Ecclesiam Chrysostronus, usque talem adulationem, et non tunc aciem, quam in eum dire-

A ἐπλήρου, καὶ ἃ καθήρει τὸν ἅγιον, προτίθει καὶ τὸ ἀπὸ βήτων (ὡ βροτῶν τομμηρίας ἢ θείας μακροθυμίας!) αἰρεσιώτην εἶναι τὸν ἀρχιερέα θεοῦ καὶ θεράποντα. Τί οὖν ὁ σοφὸς φησὶ λέξεν Ἐπιφάνιος, καταράθουμεν. Εἰ μὲν ἔστι σοι, ὦ βασιλεῦ, ἐφη, λόγος ὑπονοίας αἰρεσιώτιδος, παρέστω καὶ διδόντω λόγον ὁ Ἰωάννης ἐν μετανοίᾳ· εἰ δὲ χάριν ὑβρίας ταῦτα προβάλλῃ τὰ ῥήματα, Ἐπιφάνιος τούτων εὐσυναινετής. Τότε δὴ κινήθεισαν τὴν πολεμίαν, τὸ θεοστυγὲς τῆς τοιαύτης ἀποφάσεως ἀπορρήξαι μακρολόγημα, ὡς ἔπειρ ἐμπροσθέν, Ἐπιφάνιε, γένη τῆς Ἰωάννου ἐξορίας, ἰδοὺ ἀνοίγω τοὺς ναοὺς τῶν εἰδώλων, καὶ προσκυνεῖσθε αὐτὰ διαγωνισαίμαι. Κραίνεσθε τοίνυν μηκέτι στέγων τὰς ἀκαθίας τῆ περιφραντηρίῳ τοῦ βορβορώδους τῶν λόγων τῆς πολεμίας ὁ Ἐπιφάνιος, ὅλος δι' ὄλου διακρίων ἐγένετο, καὶ ἀθῶον ἐαυτὸν τῶν τοιούτων ἀποφηνάμενος, τίλει τὴν φυγάθειαν ἡσπάζετο. Ταῦτα δὲ, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἀπαναντίας τοῖς ἔξω διεφθιμίζετο πως, ὅτι κληθεὶς ὁ Ἐπιφάνιος τὴν καθαίρεσιν Ἰωάννου ἀψηφισατα. Καὶ τούτων διακρούσας ὁ Ἰωάννης, γράφει αὐτῷ, Ἐπιφάνιε, λέγων, σφέ, εἰ συνήνεσας ἐν τῇ ἐπιφάνειᾳ οὐχ ἀραθήσῃ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐπὶ τοῦ θρόνου σου καθιστάμενος. Ὁ δὲ ἀντεγράφει πρὸς αὐτὸν: Ἀθλητὰ Ἰωάννη, παύου καὶ νίκης τὸν δὲ χῶρον, ἐν ᾧ ἐξορίζῃ, οὐκέτι εὐ μὴ φθόσῃς αὐτόν. Ὅπως ἐγραψάν, καὶ οὕτως ἐγένετο. Ἐπιφάνιος γὰρ κατὰ τὸν πλοῦν τελευτῆ, καὶ Ἰωάννης μήπως φθόσῃς τὸν χῶρον κατὰ τὸ δεύτερον τῆς ὑπερορίας, ὡς ἦδη γνωρίζομεν, τὰ τῆδε καταλιμπάνει.

23. Μετὶ οὖν ὁ μέγας Ἰωάννης μετὰ τὸν ἀπὸ πλοῦν Ἐπιφάνιου, ὅπως διακρούσασθε τὴν βασιλίαν, ἐπέθετο λόγον κοινῇ κατὰ πλείους γυναικῶς κοινῆς. Ὅν ἀρτίστον, ὡς εἰρηγματοσθέντα κατὰ τῆς βασιλείας, τὸ κατήγερον σφέρας, αὐτῆ, καὶ διὰ τούτων πρὸς τὸν βασιλέα προσαναίρουσιν. Ὁ καὶ ἡ σέβη τὰς κλέσας, οἶδ' ὅπως εἰπέ, καὶ ὅπως, προσαναίρουσιν παρορῶναι αὐτῶν, συγκατοῦσιν τὸν κατὰ Ἰωάννου πλοῦμον, καὶ συνοδικῶς ἐξορίαν κατακρίθῃναι. Οὐ μὴν δὲ χῶρος θεοφίλου τὸν ἀγῶνα συνίστατον ἀλλ' ὅτι τάχιστα γράφει αὐτῶν εἰσάγει εἰς Ἰωάννην ἐπισκόπου καὶ Ἀλεξανδρίας, καὶ τοῖς καθ' ἑαυτοὺς εὐλόγως ὅτι διὰ τινος αἰτίας παρὰ τὸν ἀρχιερέα. Καὶ, ἵνα συνελθόν εἴπω, πάντας συνεστρέφουσιν ἐν Χαλκηδόνι, ἐν ᾧ πρότερον παρασκευασμένοι πρὸς τὴν βασιλίαν εἰσελεύνοσιν. Ἰσχυρίζονται δὲ τὸν ἀπὸ Ῥώμης, ὁ βασιλεὺς Ἀρκάδιος ἐκίριον πρὸς τὸν θεῶν θεσπασθαι, διακρούει, τοῖς λογισμαῖς συνεκρίθη, ἀγῶν δὲ ἐκείνου ὁ Ῥώμης, καὶ δὲ μετὰ τὸν Ῥώμης, γράφει ἐξορίζετο. Τί οὖν ἡ εἰδομένη; Δέδορα τραπεζοκλήτων θεοφίλου καὶ τοῖς εἰς αὐτῶν καὶ ὅπως φησὶν αὐτῶν, καὶ λόγους κληρονομῆ, τὸν βασιλέα πείσων τὸ ἐπισθῆναι αὐτοῖς. Τίς δὲ αὐτῶν, ὁ κατὰ τῆς Ἡλίας, καὶ μεγάλῃ εὐλασίᾳ τῆς Ἐκκλησίας Ἰεροσολύμοις, τῆ τοῦ λόγου γροφάμενος εὐλαστῆ, καὶ τῶν τῶν συνεκτιθεμένων εἰς ἐπιστολὰς ἀποστρέφουσιν, Μωυσῆς οὐκ εἶδ' ὅπως ἡ φησὶ ἡ Ἰωάννης, ἡ εὐλαστῆς ἐκείνου

καὶ τῆς θείας δυνάμεως ἐνόπιος ἀρχιστράτηγος, καὶ τὴν βομφαλίαν σπασάμενος, καταπλήττει τὸ θράσος τῶν ἀντιπάλων, συναγάγετε πρὸς με, δημηγορῶν καὶ λέγων. τοὺς ἱερεῖς τῆς αἰσχύνης, ἐσθίοντας τράπεζαν Ἰεζάβελ, ἵν' εἰπω αὐτοῖς· Ἔως πότε χωλαίνετε ἐπ' ἀμφοτέραις ἰγνύαις ὑμῶν; εἴ ἐστι θεὸς ὁ Βάαλ, πορεύεσθε ὀπίσω αὐτοῦ· εἰ δὲ τράπεζα Ἰεζάβελ αὕτη θεὸς, φαγόντες ἐμέσατε. Ἐτι δημοσιεύσας τρανώς τὴν ἀμαχον Θεοφίλου κακίαν, καὶ τῶν αὐτοῦ σκοτεινῶν μηχανημάτων τὴν ἰταμότητα, παντάπασιν προτίθειν εἰς διάγνωσιν. Τούτοις τοῦ τῆς εὐσεβείας λόντος βασιλικῶς καὶ γενναίως παρρησιασασμένου, αἱ τῆς κωνηρίας ἀλώπεκες δολερῶς τὰς βήσεις διεμερίζοντο, καὶ αὐταῖς λέξεσιν ἐπιδόντες τὰ Ἰσα τῷ βίσιλεϊ τῆς δημηγορίας ἀγανακτῆσαι τούτον ἐξεδιάσαντο, καὶ τὴν κατὰ Θεοφίλου βασιλικῶς ἀγανάκτησιν πρὸς τὸν ἀρχιερεῖα μετατραπήναι παρεσκευάσαντο, κελουσθέντες τὴν κατ' αὐτοῦ σύνοδον ἐξεργάσασθαι. Οἱ καὶ λαβόντες τὸν καιρὸν τῆς ἀδείας, καὶ πρὸς τὴν πάλιν ἀνδρικῶς κονισάμενοι, ἰν διαβουλοῖς τῆς βασιλίδος, δώροις, λόγοις, ὑποσχέσεσιν, ἀπειλαῖς, καὶ πᾶσι τρόποις, συναγείρουσι πάντας. Καὶ τοὺς μὲν ἀντιπαλαίοντας τῷ πλάνῳ καὶ γόητι τῶν διαβουλιῶν, ἐξορίζα παρέπεμπον· τοὺς δὲ τῷ διακένῳ τῶν ὑποσχέσεων ἀνδραποδιζομένους, ἐλευθέρως τοσοῦτον ἐφώπλιζον κατὰ τοῦ ἀρχιποιμένου, ὥστε καὶ οὐσαι καὶ ἀπολέσαι αὐτῶν. Μέγας ὁ ἀγὼν ἐνετύθη τοῖς περὶ Εὐδοξίαν καὶ Θεόφιλον, τραπεζαῖς, χρυσῷ, κολακείαις, καὶ τρόποις ἅπασιν τοὺς οἰκειοὺς συμμάχους πρὸς τὸν πόλεμον ἀπαλείφοντας. Εἶτα τί; Λιθέλλων συρράφαί, καὶ τούτων ἀποστολὴ πρὸς τὸν βασιλέα, περισχόντων πάσας ματαιότητας, καὶ μανίας ψευδεῖς, καὶ τέλος ὅτι μετὰ τὴν κοινωνίαν οὕτως ἐκεῖνος ὁ Ἰωάννης ἐποίησε πάντας ἀπογεύσασθαι ὕδατος, ἢ παστίλλου, διὰ τὴν πτύελον, καὶ πρὸ πάντων αὐτός. Λοιπὸν οὐκ ἔτι χωροῦσι δι' ὧν ἦν αὐτοῖς τὰ περὶ τῶν Ὀριγένους βιβλίων κατηγορούμενα, ἀλλὰ δι' ἐτέρων ὕδρων καὶ λοιθοριῶν. Τούτων ὡδέ πως σκευωρουμένων (οὐ γὰρ οἶόν τε τὰ τῆς σκευωρίας ἀνὰ μέρος ἐπιξιέναι πρὸς τὸν τέλος ἀφορώσης, τὸν φόνον τοῦ ἀρχιποιμένου καὶ τὸν θάνατον), παραγίνεται πρὸς τὸν ποιμένα τὸ μὴ συναρπασθῆναι τοῦ ποιμνίου τοῖς [σ]παράχταις ἐκεῖνοις θηρίοις, εἰς δύο καὶ τεσσαράκοντα ἀριθμούμενον ἐπισκόπους, οἱ τὸν ποιμένα περικυκλώσαντες, διὰ θάμβους ὑπῆρχον τῷ τῆς μεταβολῆς ἀθρόῳ τε καὶ παρηλλαγμένῳ ὅπως Θεόφιλος ἀγώγιμος ὢν, καὶ ὑπόδικος ἐνεχόμενος, ἐξαπίνης τοῦ δικαίου κριτῆς καθ[σ]το καὶ δικαστῆς. Τί οὖν ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ μεμητῆς τοῦ μεγάλου ἀρχιποιμένου Ἰησοῦ; Ἀλλ' ὡδε τοῦ λόγου νόμενος, ἐμνήσθη τῆς ἡμερῶν ἱερῶν, τὸν Δεσπότην, τοὺς τε μαθητὰς πρὸς τὸ πάθος ἤκοντας, τὴν Καινὴν Δισθήκην, τὴν πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην, τὰ ἐκεῖ τελούμενα ἅπαντὰ καθ' ἕκαστον ἐνενόησα, καὶ τὸν ἀρτι μαθητὴν παραπληρώσας τῷ διδασκάλῳ καὶ Δεσπότη μυσταγωγῶντα τοὺς ὑπ' αὐτόν. Πάντων γὰρ συνεχομένων καὶ λυπουμένων ἐπὶ τῷ κατὰ τὸν διδάσκαλον ἀνιάματι, φησὶ πρὸς αὐτοὺς ὁ σοφὸς ἐκεῖνος τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα

III Reg. xviii, 21.

xerant adversarii, tanquam alius Moyses, aut Phinees, aut Jesus, aut ille terribilis et divinæ armatus princeps militiæ, stricta rhomphaea terret adversariorum audaciam, in concione dicens: Congregate ad me sacerdotes dedecoris, comedentes mensam Jezabel, ut dicam eis: Quousque claudicatis ambabus vestris tibilis? Si Baal est Dens, ambulate post ipsum. Si autem ipsa mensa Jezabel est Dens, comedentes evomite. Præterea aperte publicans invictam Theophili malitiam, et tenebrosarum ejus machinationum impudentiam, proponit omnia cognoscenda ab omnibus. Cum hæc regie et generose dixisset leo pietatis, vulpes improbitatis verba fraudulentè dividunt: et cum iisdem verbis imperatori dedissent exemplum, coegerunt eum irasci, et effecerunt ut imperatoris indignatio in Theophilum, converteretur ad pontificem. Qui etiam jussi sunt in eum facere concilium. Et cum tempus accepissent libertatis, et ad luctam se fortiter instruxissent, ac muniissent consiliis, imperatricis donis, verbis, promissis, minis, et omnibus modis omnes congregant: et alios quidem qui resistebant plano et improborum architecto consiliorum, mittebant in exilium; alios autem vanis promissis misere redactos in servitutum, adeo armabant adversus pontificem, ut eum vel sacrificaturi essent et perdituri. Hinc magnum existit certamen Eudoxiæ et Theophili, dum mensis, auro, blanditiis et et modis omnibus suos socios ad bellum instruunt. Deinde quid? Adornantur et contextuntur libelli, et mittuntur ad imperatorem, qui continent omnes vanitates et insanias falsas. Postremum vero erat quod post communionem hic Joannes faceret omnes gustare aquam aut pastillum propter sputum, et ante omnes ipse. De cætero autem non amplius procedunt per ea, quæ ipsi in eum intendebant crimina, nempe quod sectaretur errores Origenis, sed per contumelias et maledicta. Cum hæc nescio quomodo struerentur (neque enim fieri potest, ut structas insidias singulatim persequamur, quæ ad unum sinem spectabant, nempe ad eadem principis pastorum et mortem), accedit ad pastorem id, quod e grege non fuerat correptum a feris illis immanibus, nempe quadraginta duo episcopi numero: qui pastorem circumdantes admirabantur repentinam et diversam mutationem, nempe quod Theophilus, qui erat inter reos relatus, repente sit constitutus iudex adversus sanctum et justum Chrysostomum. Quid ergo pastor ille bonus, magni principis pastorum, nempe Jesu, imitator? Sed cum ad hunc locum pervenit oratio, memini sacrorum dierum: Dominum venientem ad passionem, discipulos qui tunc erant, Novum Testamentum, inter se invicem charitatem, et omnia quæ illic mystice facta sunt edoctos singulatim apud me cogitavi: et eum, qui modo erat discipulus, similiter atque magistrum et dominum, eos qui sub se erant, initiantem mysteriis. Nam cum omnes dolore cruciarentur propter magistrum, dicit eis ille vir sapiens in divinis et hu-

manis : (o quomodo fieri potest, ut sine lacrymis eorum memoriam tibi tradat oratio?) Orate, o filii et amici et viscera, quæ mihi ex omnibus præcipue estis vicissim dilecta, et Deo agite gratias. Nullus autem cernatur ex vobis se separasse ab Ecclesia. Ego enim jam delibor, et instat tempus meæ resolutionis. Satanas non fert meas adversus ipsum orationes, sed ne obliviscamini sacræ meæ in vos dilectionis. Cum hæc et his longe plura dixisset, (quid opus dicere et lacrymas et dolorem, quibus sunt repleti?) tandem omnes complexus, rogavit omnes, ut irent in concilium : valebat enim mortem subire gladio, hoc lucrum esse existimans, pro communi omnium securitate et salute; et rursus dicit : Vos omnes recordamini vitam præsentem esse viam, et transire quæ in ea sunt bona et molesta; nec hoc solum, sed est etiam munditiæ : enimvero itaque, vendimus, diversamur. Num sumus nos meliores patriarchis, prophetis, aut apostolis? Dicit ei quidam cum ejulatu : Sed dessemus nostram orbitatem, rerum confusionem, statum Ecclesiæ, et alios honores, quibus affecti sumus, et ignominias quibus afficiemur. Sed ne vestras, inquit, relinquite ecclesias. Non enim est a me principium; neque ad me usque est finis. Non enim post Mosem surrexit Jesus? Non fuit David successor Samuelis? Jeremiæ Baruch? Eliæ Elisæus? Post Paulum autem quis? Non Timotheus, Titus, Apollo? Non alii innumerabiles? Sed si tenemus, dicit quispiam, nostras ecclesias, omnino communicare necesse est et subscribere. Communicate, inquit, ut non perturbetur neque scindatur Ecclesia : sed ne subscribatis. Quomodo hoc jubet? Quoniam, inquit, nullius mihi culpæ sum conscius, propter quam deponar. His sacra illam turbam magnus inter patriarchas confirmavit Chrysostomus.

23. Jam concilium, quod extra urbem in Rutini prædiis inania in eum statuerat, accessit eum, responsurum iis quorum accusabatur. Quæ autem ei significata sunt, erant hujusmodi : Sancta synodus congregata, Joanni : Libellos contra te accepimus, plenos malis innumerabilibus. Veni ergo eis responsurus. His lectis, hæc scribit sanctus : Ecclesiam propter quam Deus Verbum factum est, ne scindas, nec dissolvas, neque extra terminos iudices, repugnans trecentis et octodecim Patribus, et ne Abel, ut Cain, dolose in agrum advoces; sed tu veni potius. Septuaginta enim capita aperte continent, qui adversus te scripti sunt libelli. Sumus autem nos ex diversis et plures, Dei gratia. Et ut quæ postea sequebantur in pauca contraham, cum sapiens pontifex præterea scripsisset et ostendisset nullam esse eorum quæ ab ipsis fiebant, consequentiam, optime et justissime eos repellebat præscriptione, optans ut in se fieret potius œcumenica synodus. Hæc cum accepisset et didicisset concilium illud per lectionem, irruunt tanquam leones; et ex iis qui missi fuerant, alium quidem ceciderunt, alium vero comprehendunt, alium autem coniecerunt

(ὡ πῶς ὁ λόγος ἀδακρυτὴ τὴν τούτων μνήμην διαβάσοι;), Ἐξέσθε, λέγων, ὡ τέκνα καὶ φίλοι, καὶ σπλάγγνα τὰ ἔμοι πάντων ἀντιποθεύμενα, καὶ τῷ Θεῷ τὴν εὐχαριστίαν ἀπόδοτε· μηδεὶς δὲ ἐξ ὑμῶν τῆς Ἐκκλησίας ὀφθεῖη ἀνακεχωρηκῶς. Ἐγὼ γὰρ ἤδη σπένδομαι, καὶ ὁ καιρὸς ἐφέστηκε μου τῆς ἀναλύσεως. Ὁ Σατανᾶς οὐ φέρει τοὺς ἔμούς· κατ' αὐτοῦ λόγους, ἀλλὰ μὴ ἐπιλάθησθέ μου τῆς ἱερᾶς πρὸς ὑμᾶς ἀγαπήσεως. Ταῦτα καὶ πολλῶν πλείων τούτων εἰπόντος (τί διαλέγειν τῶν δακρῶν, τῆς λύπης ἧς ἐπληρώθησαν;), τελευταίων ἀσπασάμενος ἅπαντας, παρεκάλει πάντας παραγενέσθαι εἰς τὸ συνέδριον· ἤρπειτο γὰρ καὶ τὸν διὰ ξίφους θάνατον, κέρδος τοῦτο ἠγούμενος, ὑπὲρ γε τῆς ἀπάντων ἀσφαλείας καὶ σωτηρίας, καὶ αὐθίς φησι· Μνημενεύετε πάντων ὑμεῖς, ὁ παρὼν βίος ὁδὸς ἐστίν, ἔλαγε, καὶ τὰ τούτῳ χρηστὰ καὶ λυπηρὰ παροδεύεται· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ πανήγυρις· τοίνυν ἠγοράσαμεν, ἐπωλήσαμεν, καταλύομεν. Μὴ ἀμείνους ἡμεῖς τῶν πατριαρχῶν, τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων; Δέγει τις ἐξ αὐτῶν πρὸς αὐτὸν, ὀλοφυρμῶ συνέχόμενος· Ἄλλὰ θρηνώμεν τὴν ἡμῶν ὄψαν, τὴν σύγχυσιν τῶν πραγμάτων, τὴν στάσιν τῆς Ἐκκλησίας, τὰς οἷς ἐτιμώμεθα, καὶ οἷς ἀτιμασθησόμεθα. Ἀλλὰ τὰς καθ' ὑμᾶς μὴ καταλείπητε, φησὶν, ἐκκλησίας· ἐγὼ γὰρ ἀπ' ἐμοῦ ἡ ἀρχὴ, οὐδ' ἕως ἐμοῦ τέλος. Μὴ γὰρ μετὰ Μωϋσῆν οὐκ ἀνέστη Ἰησοῦς; οὐ διάδοχος Σαμουὴλ ὁ Δαβὶδ, ἢ Ἰερμίου Βαροῦχ, Ἡλίου Ἐλισαῖος; μετὰ Παῦλον δὲ τίς; οὐ Τιμόθεος, Τίτος, Ἀπολλῶς; οὐ μυριοί; Ἄλλ' εἰ κατέχομεν, ἔφη τις, τὰς ἡμῶν ἐκκλησίας, καὶ κοινωνῆσαι καὶ ὑπογράψαι πᾶσα ἀνάγκη. Κοινωνήσατε διὰ τὸ ἀτάραχον, ἔφη, τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀδιάσχιτον· μὴ ὑπογράψητε δέ. Πῶς, τίνα κελύεις τρόπον; Ὅτι, ἔφη, τῶν εἰς καθίρησιν αἰτιαμάτων οὐδὲν ἐμαυτῷ σύνοιδα. Τοιοῦτος τὸν ἱερὸν ἐκείνον ὄμιλον ὁ μέγας ἐν πατριαρχίᾳ κατοχυρώσας Χρυσόστομος.

χγ'. Ἦδη τὸ συνέδριον ἔξω τῆς πόλεως ἐν τοῖς Ῥυφίνου τὰ κατ' αὐτοῦ κενὰ διαβουλευσάμενον, μετακαλεῖται τοῦτον τὸν ἄγιον, ἀπολογηθησόμενον οἷς ἐνδιαβάλλεται. Ἦν δὲ τὰ δηλωθέντα τοιαῦτα· Ἡ σύνοδος ἡ ἀγία συναχθεῖσα, τῷ Ἰωάννῃ τάδε· Λιβέλλους ἔδεξάμεθα κατὰ σοῦ, πλήρεις μυρίων κακῶν. Ἐλθὲ τοίνυν ἀπαντήσων πρὸς τὰ τοιαῦτα. Τούτῳ ἀναγνωσθέντων, ἀντιγράφουσι μὲν οἱ περὶ τὸν ἄγιον ταῦτα· Τὴν Ἐκκλησίαν, δι' ἣν ὁ Θεὸς Λόγος ἐγένετο σὰρξ, μὴ σχίζε, μὴδὲ κατάλυε, μήτε μὴν περιόριον κρίνε καὶ δικάζε, δέκα καὶ ὀκτώ καὶ τριακοσίοις Πατράσιν ἐναντιούμενος, καὶ μὴ τὸν Ἄβελ προσκαλοῦ ὁλοῖως εἰς τὸ πεδῖον· ἀλλ' ἔλθὲ μᾶλλον αὐτός. Καὶ γὰρ κεφαλαίως ἑβδομήκοντα οἱ κατὰ σοῦ προδήλως περιστοχίζονται λιβελλοὶ, καὶ ἔτι ἐκ διαφορῶν ἡμεῖς, καὶ πλείονες σὺν Θεῷ. Καὶ ἴνα τὰ ἐπὶ τούτοις συντέμω, καὶ ὁ σοφὸς ἀρχιερεὺς ἔτι λογαγραφῆσας τὸ ἀνακλόουθον τῶν ἐκείνοις πεπραγμένων, ἀριστὰ τε καὶ δίκαιά τε παραγράφετο τούτοις, τῆς κατ' αὐτοῦ σύνοδον οἰκουμένην γενέσθαι μᾶλλον εὐχόμενος. Ταῦτα δεξάμενον καὶ ἀναμαθὸν τὸ συνέδριον ἐκείνο διὰ τῆς ἀναγνώσεως, ὁρμῶσι καθάπερ λέοντες, καὶ τῶν ἀποσταλέντων ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν

δὲ περιέσχισαν, ὃν δὲ ἐσιδήρωσαν σιδήροις, οὓς A
 κερυθανετιάσαντες τῷ ποιμένι παρσκευάσαντο. Τί
 οὖν ἔτι πρὸς τοῦτοις ὀρώσει; Ἀραχναίων νημάτων
 ἀδρανεστέροις συγγράμμασι καταψηφισάμενοι, ὃν
 οὔτε εἶδον, καὶ οὐ φωνῆς οὐκ ἤκουσαν, καθαιροῦσιν
 ἀρχιερέα, καὶ ταῦτα τῷ βασιλεῖ ἀναφέρουσι. Τί
 λίγοντες; Ὅτι μὴ τολμήσαντος αὐτοῦ παραγενέσθαι,
 διὰ τὸ συγγινώσκειν τὰ ἑαυτοῦ, τὸ δὲ τοιοῦτον οἱ
 νόμοι καθαιροῦσι, τοῦτο δὴ καὶ ὑπέστη· καὶ δὴ
 κελύσει τοῦ ὑμετέρου κράτους καὶ ἄκων ἐξοριζέ-
 σθω, καὶ δίκας διδόντω ἐφ' οἷς λειοδόρηκε τὴν
 βασιλίδά, εἰπὼν αὐτὴν Ἰεζάβελ, καὶ τούτῳ τοῦ
 θανάτου τοῖς φονευταῖς ἐπισπευδομένου διὰ τὸ δύσφη-
 μόν. Πιστεύει τοίνυν ὁ βασιλεὺς, οἷα περ ἱερεῦσιν
 αὐτοῖς· καὶ ἀνεξετάστως στρατιωτικῆς ἀποστολῆς
 βρβαρικῶς παραταγίσας, ἐξορισθῆναι τὸν ἅγιον
 κελεύει. Ἐγὼ οὖν τὸ πιστὸν πλῆθος ταῦτα· καὶ τῷ
 ζῶντι· καὶ περιόντι τῆς πίστεως, τὸν βασιλεῖον
 φρόδον νικήσαντες, καὶ κάτω θέντες, κατὰ κράτος
 ἀντέστησαν. Τοῦτο οὖν συνιδὼν ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρω-
 πος, καὶ τὰς ἐκ τοῦ πράγματος βλάβδας καὶ τοὺς
 κινδύνους ἀποσκοπήσας, λανθάνει πάντας· καὶ πρὸς
 τὴν σφαγὴν (οὕτω γὰρ ἐγὼ καλῶ τὴν ἐκείνων βου-
 λὴν καὶ ὄρμην, οἶμαι δὲ καὶ ὑμεῖς) ὡσεὶ πρόβατον
 ἐθελοντῆς παραγίνεται. Τοῦτο δὲ συλλαβόντες,
 μίχοι τῆς Προποντιδος Εὐξείνου τέως ἐξέλκουσι.
 Μετὰ ταῦτα τί; Μεταμεληθέντες τινὲς ἐξ αὐτῶν,
 σεσυκοφαντήσθαι τὸν Ἰωάννην καὶ ἠδικῆσθαι προσ-
 ἔλεγον· καὶ τοῦτο οὐκ ἦν τοῖς πολλοῖς διὰ πίστεως·
 ἐκύρου δὲ πλέον τὴν πίστιν τὰ πράγματα. Πῶς; Ἐκ
 τῆς τῶν ἀπηνεγγεμένων τοῖς κατηγοροῦσι τιμῆς τῆς
 καὶ προκοπῆς. Ἀλλὰ τὸ τῆς αἰσχύνης ἀνίσκρον στόμα
 τοιοῦτοις ἀπήντα τοῖς φλυαρήμασιν. Εἰ καὶ μηδὲν ἄλλο,
 φάσκον τέως, τὸ ἀλαζονικὸν Ἰωάννου καθῆρει αὐτὸν,
 καὶ τὰ καὶ τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται Κύριος.

κδ. Ἐπειτα γράφει ὁ δὴκτικὸς πρὸς τὸν μέγαν
 Ἰννοκέντιον, Ἰωάννης ἀρχιερέα, τὴν, ἣν αὐτὸς ἔδρα-
 σεν, εἰς τὸν ποιμένα μεταμορφῶν καὶ ποικίλλων
 παρανομίαν. Ἀλλὰ Θεόφιλος γράφει μὲν, καταγι-
 νώσκειται δὲ, διαγνόντος τοῦ πάπα σαφῶς τὰ κατὰ
 τὸν ἅγιον. Ὡν τὸ πολυειδὲς τῶν ἐπιτηδευμάτων
 καταπλαγείς ὁ Ἰωάννης, ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγει,
 κἀκείθεν ἐξαιτεῖ λυθῆναι τῶν σκανδάλων τὰ μηχανή-
 ματα. Καὶ μέντοι καὶ λαμβάνει τὴν λύσιν, καὶ τὸ
 τάχος ἡλίκοι ἐκείθεν. Ἡ κυνική Θεοφίλου ζήτησις
 καὶ ἀναίθεια κατὰ τοῦ ἀθώου ἔτι προσανηρέυνα.
 Ἐντεῦθεν πρὸς ὄργην τῶν πιστῶν ἐξανάπτει τὰ
 πλῆθη· καὶ στάσεις ἐκ τούτου μυρία, καὶ πλῆγαι,
 καὶ διάφοροι κίνδυνοι, καὶ γίνεται τοῖς πονηροῖς
 τρόμος. Ἄνθρωπος δυσσεβῆς, κατὰ τάχος φεύγων εἰς
 Ἀλεξάνδρειαν, μόλις διαδράς τοῦ θάλασσωσαι τοῦ-
 τον ζητήσαντας, κακῶς τῆς βασιλευσύσης ἀποδια-
 πομπεῖται σὺν αὐτοῖς κατηγοροῖς καὶ ὁμογνώμοσι.
 Μανθάνει ταῦτα παρὰ τοῦ Ἰωάννης ὁ βασιλεὺς Ὀνώ-
 ρος, καὶ ὅτι χαριζόμενοι τῆ Εὐδοξίᾳ σεσυκοφαντή-
 κται τὸν Ἰωάννην. Καὶ περιλυτός γενόμενος (ἔρωσ
 γὰρ ἔγχευται τὸν βασιλέα θερμῶς, καὶ ἐπεθύμει
 θάσασθαι τὸν ἀρχιερέα) γράφει τῷ ἀδελφῷ καὶ
 βασιλεῖ Ἀρκαδίῳ, νεμεσῶν καὶ προσονειδίζων, ὅτι
 Θεοφίλου χόρῳ πρὸς τὸν, ὃν ὑπὸ αἰτίαν καὶ δίκην

in vincula et ferreos compedes, quos illi bacchan-
 tes pastori paraverant. Quid ergo post hæc fecerunt?
 Cum aranearum telis imbecillioribus scriptis eum
 damnassent, quem neque viderant neque hujus vocem
 audiverant, deponunt pontificem, et hæc referunt ad
 imperatorem. Quid dicentes? Quod cum non ausus
 esset accedere, quod esset sibi conscius; eum autem
 leges deponant; hoc etiam sustinuit. Jussu ergo ve-
 stræ potentæ, aiebant, vel invitus relegetur, et det
 pœnas quod maledictis insectatus sit imperatricem
 eam dicens Jezabel, vel in eo morte ab occisoribus
 accelerata propter verbi asperitatem. Eis itaque
 credit imperator tanquam sacerdotibus, et absque
 ulla examinatione, missa manu militari, jubet san-
 ctum relegari. Hæc cognovit fidelis populi multi-
 tudo, fidique fervore et abundantia victo et dejecto
 metu imperatoris, vi restiterunt. Hoc autem cum
 animadvertisset vir divinus et quæ ex eo oriebantur
 damna et pericula considerasset, omnes latet,
 et ad cædem (sic enim ego voco illorum concilium
 et impetum, existimo autem vos quoque), tanquam
 ovis sponte sua accedit. Eum vero cum comprehensissent,
 usque ad Euxini Prepontidem tunc trahunt. Post hæc
 quid? Quidam ex iis ducti pœnitentia, dicebant fuisse
 Joannem appetitum calumniis et injuria affectum. Nec
 hoc credebatur a multis: fidem autem res ipsæ magis fecerunt.
 Quomodo? Ex honore et enolumentis, quibus sunt
 affecti accusatores. Sed profanum os dedecoris
 respondebat his nugis dicens: Etiamsi nihil aliud,
 at arrogantia et superbia Joannis eum deposuit, super
 malitiæ improbus veterator Scripturam applicans,
 nempe quod superbis resistit Dominus.

παρενέριων τῆς κακίας ὁ σοφιστῆς τὸ τῆς Γραφῆς,

24. Deinde scribit persecutor ad Romanum pon-
 tificem Innocentium, quam in pastorem fecerat
 iniquitatem transformans et varians. Sed Theophi-
 lus scribit quidem, condemnatur autem, cum pater
 aperte res sancti cognosceret. Quorum varios ac
 multiplices conatus mirans Romanus episcopus, ad
 Deum confugit, et petit ut illic solvantur ma-
 chinationes offensionum. Maxima itaque celeritate
 illinc accepit solutionem. Canina Theophili impu-
 dentia adhuc inquirebat adversus innocentem. Hinc
 ad iram irritat fidelium multitudinem. Innumera-
 biles ex eo existunt seditiones et plagæ et diversa
 pericula, et contremiscunt improbi. Vir impius
 celerrime fugit Alexandriam, cum vix evasisset
 eos qui quæsierant eum mari obruere. Sic pater
 scandalorum, malus male ex regia amandatur
 cum ipsis accusatoribus, et iis qui erant ejusdem
 sententiæ. Hæc Romæ audiit etiam imperator Ho-
 norius, et quod ut gratum facerent Eudoxiæ, Joannem
 sunt calumniati. Dolore ergo affectus (valde
 enim amabat imperator, et cupiebat videre ponti-
 ficem), scribit ad fratrem imperatorem Arcadium,
 cum eo expostulans et exprobrans quod Theophilo,
 quem reum tenebat, locum dederit deponendi Joannem,
 idque sine Romanis. Hæc cum cognovissent

imperator Arcadius, magna ductus pœnitentia, de A pontifice revocando cogitabat : et ecce noctu venit terræmotus, et cadit pars cubilis imperatricis : fuitque hoc (nam quæ intercesserunt lubenter prætermitto) causa revocationis. Rursus ergo pastor bonus (oportet enim paucis dicere) recipit gregem, cum imperator longe splendidius quam prius ei processisset obviam : et ille quidem prius contenderet ut res suæ examinarentur : omnes vero plane violenta fidei motione eum adduxissent, in sede collocassent, et ut pacem ageret effecissent. Hæc suorum servorum Deus, qui resistit superbis, et humilibus reddidit gratiam²³. Hinc adest, quæ hospitalitate et temperantia (scientibus loquor) Saram et Susannam exprimit Olympias. Paucis autem eam quoque declaret oratio, quæ voluptatem simul et adhortationem ad virtutem præbet iis, qui laudant ea quæ sunt honesta. Olympias erat, quæ temperantia, hospitalitate, doctrina disciplinarum, non minus erat clara, quam splendore generis, opum et pulchritudinis, propter quæ antecedebat omnibus quæ tunc erant. Hæc marito quidem fuit conjuncta legitime, non est autem experta, ut quæ cum eo parum vixerit. Eam imperator Theodosius vi postea trahebat, ut auferet cuidam cognato suo, non quidem dedignantem, sed contra ea quæ par erat, significantem. Dicebat enim : Si rex meus Christus voluisset me vivere cum inarito, primum omnino non abstulisset. Et quid opus est orationem extendere, quæ contendit ad ea, quæ deinceps sequuntur, exponenda illi us verba sapientia? Ei enim qui sapit, licet ex umbria, ut est in proverbio, id quod est contextum intelligere. Jussu ergo imperatoris auferantur ei facultates, gratia custodiæ. Illa autem ea re valde est lætata, et dictum protulit imperatori quod dignum est quod habeatur in admiratione et mandetur memoriæ. Dixit enim : Nece custodiantur, o imperator, sed dentur potius pauperibus. Jam olim enim deprecor, quæ ex hac distributione accedit, vanam gloriam. Statim ergo lætatus fuit imperator, cum hæc audisset, et ei sua rursus reddidit. Illa autem cum ea accepisset, pulcherrime quidem administravit, seque exiit ac paravit ad exercitationem, et paulo post refertur in numerum diaconissarum Ecclesiæ. Sed ne sic quidem potuit evadere gravia retia Theophili, cum il-
 lius hospitalitatem ignominie materiam acceperit iste Deo invisus. Ipsa post multos curam quoque gessit Nectarii, ut quæ suis manibus, quando ad Deum excessit, ejus texit oculos. Ipsa quoque hospitio magnum accipiebat Chrysostomum, ei libum exhibens, propterea quod non posset avelli a studiis; ipsaque eam in secundo suo exilio duobus epistolis est prosecutus. Sed hæc quidem postea :
 Hinc autem oratio ad id, quod est propositum.

²³ Post pontificis secundam in sedem suam restitutionem, cum non multum præterfluxisset temporis,

²³ 1 Petr. v, 5.

εἶχε, κατηρηκέναι τὸν Ἰωάννην, καὶ τὰτα ἔγραψεν τὸν ἀπὸ Ῥώμης. Ταῦτα διαγνοὺς ὁ βασιλεὺς Ἀρκάδιος, κολλᾷ τε μετεγνωκῶς, διαστρέπεται πρὸς τῆς ἀνακλήσεως τοῦ ἀρχιερέως. Καὶ ἡμεῖς αὐτῶν καταλαμβάνει νυκτὸς, καὶ πίνει μέρας τοῦ κατῶνος τῆς βασιλοσύνης. Καὶ τοῦτο γίνεται (τὰ γὰρ ἐν μέσῳ παρέδραμον ἑκῶν) ἡ αἰτία τῆς ἀνακλήσεως. Πάλιν οὖν ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς (δεῖ γὰρ συντόμως εἰπεῖν) ἀπολαμβάνει τὸ ποιμνιον, τοῦ βασιλέως αὐτῷ λαμπροτέρην τὴν ἀπάντησιν πολὺ τῆς πρώτης πεποιθότος· ἐκείνου μὲν πρότερον τὰ κατ' ἐαυτὸν ἔστασθαι δυσχεροῦς, πάντων δὲ βασιλῆος κίτους ὄντως κινήματι προσαγαγόντων, ἐλθροπέδων, καὶ εἰρηνεύσαι ποιησάντων αὐτόν. Ταῦτα ὁ τῶν αὐτοῦ θεραπευτῶν θεός, ὁ τοῖς ὑπερηφάνοις ἀναιτατόμενος, ὁ τοῖς ταπεινοῖς ἀντιματρῶν τὴν χάριν. Ἐντεῦθεν ἡ τῷ φιλοξένῳ καὶ σώφρονι τῆν Σάρβαν καὶ Σωσάνναν Ὀλυμπιάς (εἰδὼσι λέγω) χαρακτηρισσοῦσα, παρίστησι. Διγούτω δὲ δεῖ βραχίον καὶ ταύτην ὁ λόγος, ἡδονὴν ἅμα καὶ παράκλησιν εἰς ἀρετὴν τοῖς ἐπεινοῦσι τὰ καλὰ παρεχόμενος. Ὀλυμπιάς, ἣν ὑπερωραίουσαν τῆς σωφροσύνης, τῆς φιλοξενίας, καὶ τῆς παιδείας τῶν μαθημάτων οὐχ ἦσαν αἱ πολυτέλειαι, ἡ τοῦ γένους καὶ τοῦ πλοῦτος καὶ τῆς ὥρας, δεῖ ὡν ἀπάντων τῶν τηκεῖντα ἐκράται τὰ διαφέροντα· αὕτη συνεζεύχθη μὲν νομίμως ἀνδρὶ, οὐ κειράται δὲ μικρὸν αὐτῷ συμβύωσαι. Ταύτην ὁ βασιλεὺς Θεοδοσίος ἐπὶ τῆν συγγενεῖν μετὰ ταῦτα βεβιασμένως πρὸς γάμον εἴλεκεν, οὐκ ἀεζώσαν, ἀλλ' ἀντιδηλοῦσαν τὰ θέοντα, ὡς· Ἐπειρὸς ἐμὸς βασιλεὺς ἐβούλετό με ἀνδρὶ συμβιωῦν, πάντως οὐκ ἂν τῶν πρώτων ἐλάμβανε. Καὶ τί δεῖ πρὸς τὰ ἐξῆς τῶν ἐκείνης σφῶν βημάτων, τοῦ λόγου σπείδοντος, ἐμπλατύνεσθαι; τῷ γὰρ νήφρονι κατακῆν ἔστιν ἐκ τοῦ κρασπέδου, κατὰ τὴν παροιμίαν, ἢ ὑπασμα. Πρωτάγματι τοῦ βασιλέως ἀφαιρείται τῶν ὑπαρχόντων, φυλακῆς χάριν. Ἡ δὲ μᾶλλον ἦσθη τῷ πράγματι, καὶ δηλοῖ τῷ βασιλεῖ βῆσιν θαύματος καὶ μνήμης ἀξίαν.....

Λέγει.

.... Εὐθὺς οὖν ἦσθη ὁ βασιλεὺς, καὶ ἀποβύθη πάλιν τὰ αὐτοῦ. Ἡ δὲ λαβοῦσα, ταῦτα μὲν ἐκόνει μνησεν ὅτι μάλιστα, καὶ πρὸς τὴν ἀσκησιν ἀποβύεται, καὶ μετ' ὀλίγον, ταῖς διακόνους τῆς Ἐκκλησίας ἐγυαταλέγεται. Ἄλλ' οὐδὲ αὕτη τῶν Θεοφίλου δεινῶν ἀρχῶν ἀμέτοχος, τὴν ἐκείνης φιλοξενίαν, ὕλην ἀτιμίας τοῦ θεομισῶς εἰληφότος. Αὕτη μετὰ γε πολλοὺς θεραπείαις Νεκτάριον γερσίν οικειάς, ἦντα πρὸς θεὸν ἐξεδήμει, τὰ τούτου καλύψασα ὄμματα. Αὕτη καὶ τὸν μέγαν ξενίζει Χρυσόστομον, μέγῃ δεξιουμένη διὰ τὸ αὐτοῦ ἀπερίσπιστον· καὶ ταύτην ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ ἐξορίᾳ ἐπιστολαῖς θυρὸν ἀνεδεξιώσατο. Ἄλλὰ ταῦτά μοι ὑστέρων· ὁ δὲ λόγος εἰσέτω πρὸς τὸ προκείμενον.

κα'. Μετὰ τὴν εἰς τὸν θρόνον δευτέρην ἀποκατάστασιν τοῦ ἀρχιερέως, μικροῦ διαβρῦντος ἐν μέσῳ

υ, συνεισῆλθέ τι τῶν ἀναγκαίως δεομένων τῆς ἁ
 ὕσεως· καὶ τῶν οἰκείων εἶχετο κατὰ κράτος ὁ
 οἰούτων διορθωτής, καὶ αὐθις ἡ βασιλεὺς δι' ὀρ-
 ποδράς τῷ ποιμένι καθίστατο. Εἰ τις ὑμῶν
 ἢ ἀργυροῦν ἀνδριάντα, καὶ τὰς θεμώδεις ἐκεῖ
 ρς, καὶ τοῦ θείου δόμου τὸν θόρυβον, καὶ τὴν
 ἰαν, οἶδεν ὁ λέγων. Πάλιν οὖν ἀγῶνας ἐξ ἀγά-
 και οὐνοδοὶ κατὰ τοῦ ἀρχιερέως. Γινώσκει
 ὁ διωκόμενος, καὶ τὴν περιθόητον ἐκτίθησιν
 ν, *Μάλιν Ἑρωδιᾶς μαίνεται*. Ἀνάπτει τὴν
 τοῦτο τῆς βασιλείας· καὶ πάλιν παρρησία
 ἀπηγόρευσι. Καὶ Θεόφιλος ἀπὸ τῆς Ἀλεξαν-
 ; παραγενέσθαι δεησάμενος μὲν, ἐτι δὲ δειλιῶν
 αἰος ἀναβάλλεται. Ὅμως Ἀρειανῶν κανόνι,
 κερ τόξῳ, χρησάμενος, βάλλειν κατατολμᾷ
 κασι τοῖς ἐκ μέλανος. Τῆς δὲ βολῆς τὸ ἐκεῖ
 ν, ὅτι δόξα συνόδου ὁ καθαίρεθεις τῆ ἐκκλη-
 σιᾶ βέβησεν. Οἱς ἐντυχῶν ὁ θεὸς οὗτος ἀνὴρ,
 κροτώμενος, Ἰπὸ βασιλέως ἐξηλάθη, ἀπεκρί-
 νῆ αὐτοῦ βασιλέως καὶ ἀνεκλήθη. Ὁ συν-
 μὲν τοῖς, ὅσοι τοῦ ὀρθοῦ καὶ κρίματος καὶ
 ματος· καὶ ὁ βασιλεὺς συνεπίθετο. Ἀνταγω-
 νον δὲ, προσενώπιον τοῦ βασιλέως, τὸ τῶν
 ργων κηφῆνων ἐκείνων σμῆνος, διεμφοδεῖ τὴν
 ἰματαισθέντα. Εἰσηγείται τις ἐνταῦθα (Ἐπι-
 ἰσθιν, ὁ τῆς ἐν Συρίᾳ Λαοδικείας) θαυμασίαν
 εἰσήγησιν, Μὴ θορυβώμεθα, λέγων, ἐπὶ τοῦ
 ως· ἀπίσιον γάρ· ἀλλ' ὑπογραφέτωσαν οἱ
 ὀροι ὅτι ὁμόπιστοι τῶν ἐκθεμένων τῶν κανόνα
 νομαί· καὶ λυεταί τὸ ἀμφίβολον. Συνεῖς οὖν ὁ
 ὅς· τῷ βῆσπι τοῦ προβλήματος· τὴν λύσιν
 ρχειρήματος, μετὰ τινος περιχαρείας καὶ
 ματος, Οὐδὲν, ἔφη, τοῦτου λυσitelέστερον.
 ἀμφεξηρημον τοῦ προσεθέντος, ἰλιγγου τοῖς
 ὀροις ἐγένετο πρόξενον. Οἱ δὲ χεῖλεσιν ἄκροις
 νοῦνται μὲν, ἐξίσαι δὲ κενοὶ καὶ ἀπρακτοί.

. Τοῦτων ἄλλοτε ἄλλως μηχανομένων καὶ κατὰ
 ; πεττευομένων τοῖς κατηγοροῖς, μήνες παρ-
 σαν δέκα. Ὁ δὲ ποιμὴν τῶν εἰωθῶτων οὐδὲ
 τι παρελιμπάνετο, μάλλον μὲν οὖν ἐπαδίδου
 ποτέρως ὅσαι ἡμέραι. Φιλεῖ γάρ πως ὁ ἀκρό-
 νοῦς ἐν ταῖς περιστάσεσι χαριστερον δια-
 κει καὶ λογικώτερον. Οἱ δὲ οὐκ ἐδίδοσαν ἕπνον
 ρθαλμοῖς, οὐ κατέσχον τῶν μηχανῶν, πολιορ-
 ρς πάντοως, τοῦ τροπώσασθαι καὶ λαφυραγωγῆ-
 ῖ βασιλέως τὸν νοῦν. Ὁ δὲ βασιλεὺς γενναίως μὲν
 ε, καὶ ἀντετίθετο μέχρι τινός. Ὅτε δὲ πάντο-
 κατήγοροι τὸ ἴδιον ἀσφαλές περιεποιήσαντο,
 κ εἶθ' οἷός τις ἦν [ὁ] πρὸς τὴν τοσαύτην ἐπ-
 κειν καὶ ἀντιπερίστασιν κηρύξων ἢ βοηθήσων
 σιλεῖν νοῖ, καταμεμαλάκισται καὶ αὐτός, καὶ
 ἰδὸ πολέμιον, ἀνθρώπινόν τι παθῶν, ὑποκλέ-
 ι· καὶ ὅπως, τρανῶς διηγῆσομαι· Ἡ μεγάλη
 ἰρτῶν, ἡ ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ γενεθλίων παρῆν,
 βασιλεὺς, ὡς ἔθος, οὐ συμπαρῆν. Ἐδήλου δὲ
 χιερεῖ μὴ πρότερον κοινωρῆσαι, πρὶν ἢ αὐτὸν
 κλήματα ἀποδώσασθαι. Οὕτω διήλθε καὶ ἡ Τεσ-
 οστή· καὶ πρὸ μίαις τοῦ Πάσχα κάλιν ὁ βασι-
 βιαίῳ τῶν κατηγορῶν ἐγκλήματι, δελοῖ τὰ

incidit aliquid, quod necessario opus habebat cor-
 rectione: et suo pro viribus officio functus est, is,
 qui erat rerum hujusmodi corrector; et rursus
 imperatrix fuit valde irata pastori. Si quis vestrum
 scit argenteam statuam, et qui illic stebant ludos
 publicos, et divinam ædem contumelia affectam,
 scit quod dico. Rursus ergo certamina ex certami-
 nibus, et synodi adversus pontificem. Hæc cognoscit
 is quem persequebantur, et celebratum illum et
 insignem habet sermonem: *Rursus furit Herodias*.
 Hoc accendit iram imperatricis, et rursus libere ac
 confidenter agunt accusatores. Et Theophilo qui-
 dem significatur, ut veniat Alexandria; sed adhuc
 timens differt infolix. Ariano tamen canone tan-
 quam arcu usus, audet eum ferire jaculis ex atra-
 mento. Certus autem, quem aserebant, erat hic
 ictus, quod absque synodo, qui erat depositus,
 irrumpisset in ecclesiam; quos cum convenisset hic
 vir divinus et ab eis interrogaretur, respondit:
 Expulsus fui ab imperatore, fui etiam revocatus ab
 ipso imperatore. Quod placebat quidem iis qui
 erant recti iudicii et sententiæ, et imperator iis as-
 sentiebatur; coram imperatore autem adversus
 eum decertans malignorum fucorum examen, stre-
 pitu obtundebat illius simplicitatem. Tunc autem
 profert quidam (is vero erat Elpidus, Laodicem
 quæ est in Syria episcopus) sententiam plane ad-
 mirabilem: Ne tumultuemur, inquit, in conspectu
 imperatoris; nefas est enim: sed subscribant ac-
 cusatores se esse ejusdem fidei, cujus sunt qui
 illum ediderunt canonem, et soluta est dubitatio.
 Cum ergo intellexisset imperator facilitate propo-
 sitionis solvi id de quo agebatur, lætus et subri-
 dens dixit: Nihil est hoc melius. Id autem quod
 erat propositum, cum esset anceps, effecit ut cali-
 garent accusatores. Et tunc summis quidem labiis
 pollicentur, re autem infecta tunc exeunt.

26. Cum hæc alias aliter machinarentur accusa-
 tores, et tesseris quodammodo luderent, menses
 decem præterierunt. Pastor autem ne tantillum
 quidem prætermittet ex consuetis; imo vero
 quotidie magis ac magis augebatur ejus studium.
 Solet enim nescio quo modo mens, quæ caret vana
 gloria, jucundius affici, et se magis rationis compo-
 tem ostendere in casibus qui accidunt. Illi autem
 non dederunt somnum oculis, nullis abstinerunt
 machinationibus, imperatoris mentem obsidentes,
 ut eam sunderent et captivam abducerent. Impera-
 tor vero aliquandiu fortiter restitit et repugnavit.
 Quando autem omni ex parte tuta fuerunt omnia
 accusatoribus, nec ullus fuit, qui adversus talem
 insurrectionem posset amplius imperatoris mentem
 sulcire et ei opem ferre, ipse quoque est mollitus,
 et humanum quid passus, ab insidiis hostis est
 circumventus. Dicam autem aperte, quomodo. Erat
 dies maximus, Christi ortus. Imperator autem, ut
 mos est, non simul aderat, significavit autem pon-
 tifici, se non prius communicaturum quam ipse
 crimina diluisset. Sic præterit etiam Quadragesima;
 et die uno ante Pascha, rursus imperator violen-

κς'. Ἐξείσιν ὁ βασιλεὺς μετὰ ταῦτα γυμνασίῳ χάριν τῶν βασιλείων καὶ βλέπει τὸ πεδῖον μακρόθεν λευχειμονοῦν τοῖς νεοφωτιστοῖς. Θαυμάζει τῷ θεάματι, γῆς ἄνθος δοκῶν τὸ δρώμενον. Ὑπῆρχον γὰρ περὶ τρισχιλίους οἱ νεοφώτιστοι. Διερωτᾷ τί ἂν εἴη τοῦτο (καὶ ὄρα δὴ μοι τῆς πονηρᾶς γλώσσης τὴν ἔξαπάτην). Τῶν ἑτεροδόξων, ἔφησαν, Οὐαλεντινιανῶν ἐστὶν ἡ πληθὺς. Καὶ ἅμα τῷ λόγῳ, λάθρα κατ' αὐτῶν ὁρῶσιν ἄνδρες ξιφῆρις. Καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις τίς ἂν λόγος παραδηλώσει; πάλιν πληγαί, πάλιν βάσανοι, πάλιν δεσμά, πάλιν φυλακαί. Τὰ δεσμοτήρια, ἐκκλησίαι, πλήρη ὕμνων καὶ δοξολογιῶν· αἱ ἐκκλησίαι χεῖρους δεσμοτηρίων, ποινῶν, μαστίγων πληρέσταται, καὶ στρεβλώσεων. Ἐτι μῆνες ἐν μέσῳ δύο, καὶ ὁ βασιλεὺς βία πεισθεῖς, δηλοῖ τῷ ἀρχιερεῖ· Τὸ κατὰ σοῦ τῶν σῶν κατηγορῶν ἡ πληθὺς ἐφ' ἑαυτοῖς ἐπεσπάσαντο κρίμα. Τοίνυν αὐτὸς τὰ κατὰ σαυτὸν ἀναθεῖς ἐπὶ τὸν θεόν, ἔξελθε τῆς ἐκκλησίας. Τοῦτο τρανῶς ὁ ἱερεὺς ἀθλητῆς δηλωθὲν διαγνοῦς, παραινήσεις, στηρίξεις, οἰκοδομήσας, τὰ κάλλιστα πᾶσι συμβουλευσάμενος, πάντας κατασπασάμενος τῷ ἀγίῳ καὶ τελευταίῳ φιλήματι, τὸν συντακτήριον ἀποδίδωκεν. Ἐτι δὲ παραθεῖς τὰς περὶ τὴν θαυμασίαν Ὀλυμπία διακόνους τῶν εὐλαδιστάτων πρεσβυτέρων τιμῆς τῆς ἐκκλησίας ἐξίρχεται, συνελθόντος αὐτῷ καὶ τοῦ φυλάσσοντος ἀγγέλου τὴν ἐκκλησίαν, μὴ φέροντος ταύτης ὄρῃν τὴν ἐρημίαν. Ἦν γὰρ οὐδὲν ἄμεινον τότε θεάτρου διακειμένη, κλωθωμένων, τρεχόντων, βροίζοντων, καταμωκωμένων, διασυρόντων τὸν ἅγιον. Φρικτὰ ταῦτα, καὶ θρήνων ἐπάξια· ὅφ' ὧν καὶ ὁ λόγος συμπάσχει, κομματικῶς τὴν μνήμην προβαλλόμενος. Τὰ ἐντεῦθεν φρικτότερα. Ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῆς τοῦ φωστῆρος διώξεως ἡ καταδύσεως τοιοῦτόν τι φρικτωδέστατον γίνεται· Φοβερωτάτη φανείσα φλόξ ἐκ μέσου τοῦ θρόνου, ἐν ᾧ τῶν λόγων ὁ ὑποφήτης τοῦ λόγου τὰς ἐξηγήσεις εἰώθει ποιεῖν, διαχεῖται τῆς ἐκκλησίας ἀπάσης, ἀποδενδρῶται πρὸς ὕψος διὰ τῶν αἰύσεων ἄχρι τῆς ὀροφῆς τοῦ κίονου καὶ, καθάπερ ἔχεις γαστέρα φαγοῦσα, τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ νῶτον ἐφέριτο, σφρονίζουσα, καταπλήττουσα πάντας, τῶν τολμητῶν θεατρίζουσα τὰ τολμήματα. Καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν; Ἀπληρώτου ἐπεισβάλλει πνοή, καὶ θάπτον ἡ λόγος, τὸν τῆς συγκλήτου βουλῆς καταδόσκειται οἶκον. Εἶτα διαπερᾷ λογικῶς, οἷα τὸ πῦρ, ἐπὶ τὰς βασιλεῖους αὐλάς· θάμβους ἦν κατιδεῖν, ὡς περὶ μεταξὺ δύο πυρίνων ὀρέων, τὸν μὲν ἔνδον λατὸν μὴ λωδῶμενον· τὰ δὲ ἐκεῖσε δώματα καταδαπανώμενα· τῶν θ' ἱερῶν κειμηλίων τὸ πῦρ μὴ ψαῦσαι κατατολμῶν, καὶ στηλιταῦον τὴν ἄλλην τῶν συκοφαντῶν τολμηρίαν, εἰ τολμησάντων εἰπεῖν; Ὅτι δι' ἀφαίρεσιν τῶν τιμῶν ὧν, τῶν ἱερῶν κειμηλίων ὁ ἱερεὺς ἀπελήλαται. Καὶ οὐ τοῦτο μόνον (ὡ τολμηρῶν ἀνθρώπων ἢ τῶ τοῦ κρείττονος ἀνοχῆς!), ἀλλ' ἔτι πονηρῶς καὶ ἀθέως τὰς κατηγορίας διαπεφῆμισται, ὅτι Ἰωάννην οἱ ἀγαπῶντες, τὴν ἐκκλησίαν ἐνέπρησαν. Τάφος ἀνεψυγμένων ὄντως; ὁ λάρυγξ αὐτῶν.

κγ'. Ἀκούεται ταῦτα καὶ τῷ ὑπάρχῳ. Ὁ δὲ, φρονῶν τὰ Ἑλλήνων, αὐτῇ πολλοὺς μὲν τῶν προση-

A 27. Egreditur post hæc imperator e regis causa exercitationis, et videt procul campum albescentem candidis vestibibus eorum, qui recens erant illuminati. Eo autem spectaculo afficitur admiratione, ut qui terræ florem putaret esse id quod cernebatur. Erant enim recens illuminatorum tria millia circiter : rogat, quidnam hoc sit. Vido autem malæ linguæ deceptionem. Est, inquit, heterodoxorum multitudo Valentinianorum. Quod simul atque dixissent, ex insidiis in eos impetum faciunt viri armati. Quæ vero posthæc sunt consecuta, quænam ostenderit oratio? Rursus plagæ, rursus tormenta, rursus vincula, rursus custodiæ. Carceres erant ecclesiæ plenæ hymnis et glorificationibus : ecclesiæ vero deteriores carceribus, pœnis, flagellis, et tormentis plenissimæ. Duo adhuc menses intercesserunt, et imperator vi persuasus, significat pontifici, dicens : Multitudo tuorum adversariorum in se attraxit id quod in te fuit constitutum iudicium. Tu ergo res tuas Deo committens, egredere ex ecclesia. Hoc cum aperte sibi significatum sacrosanctus intellexisset athleta, postquam admonuit, confirmavit, edificavit, omnibus quæ sunt optima consuluit, omnesque est osculatus sancto et ultimo osculo, eos valere iussit. Præterea autem, cum quæ cum admirabili Olympiade erant, diaconissas cuidam valde pio ac religioso presbytero commendasset, egreditur ex ecclesia, simul cum ipso quoque egresso angelo, qui custodiebat ecclesiam, ut qui non ferret hanc videre solitudinem. Nihil enim melius erat tunc affecta, quam theatrum, cum discurrerent, tumultuarentur, exsibilarent, irriderent, maledictisque sanctum incesserent. Sunt hæc horrenda et digna lamentationibus, a quibus simul etiam afficitur oratio, quæ eorum meminit per incisa. Quæ deinceps consequuntur, sunt magis horribilia. Eo ipso die persecutionis sive occasus luminaris, fit tale quid maxime horribile. Terribilissima apparens flamma ex medio throno, in quo verbi interpres solebat interpretari Scripturas, per universam diffunditur ecclesiam, et catenatim assurgit in altitudinem usque ad tectum et perinde ac vipera, quæ exedit uterum, fertur super tergum ecclesiæ, castigans, admonens, et omnes terrens, palam ostentans audaces homines ea ausos, quæ non debebant. Quid deinceps est consecutum? Exoritur ventus subsolanus, et dicto citius depascit curiam. Deinde ignis, perinde ac si esset ratione præditus, transit ad aulam regiam; licetbatque videre maximum miraculum, veluti inter duos igneos montes, populum quidem qui erat iustus non lædi; domos autem quæ illic erant consumi; et ignem non audere vasa sacra tangere, et invehi in aliam sycophantarum audaciam; quid ausi erant dicere? Quod propter ablatas pretiosas materias et vasa sacra eiectionis fuerat pontifex. Nec hæc so-

28. Audiuntur hæc quoque a præfecto. Ille autem, ut qui secta esset et sententia gentilis, et

de causa multos quidem ex pastoribus, sacerdotibus, et aliis ex populo, qui erant dedicati principi pastorum, tormentis subiecit. Proceffit autem etiam adversus pontificem et eum vincitum tradens in libitibus, solum relegat in Bithyniam: et cum esset solus, (o miraculum!) profitebatur libere pietatem. Ut finiam orationem, in quodam oppidulum, cui nomen est Cucusus, athleta transmittitur. Et dolose quidem hoc factum est et de industria, ut illic interimeretur ab Isauris, qui eam obsidebant. Sed enim non dimisit eum deus, qui custodit eos, qui sperant in ipsum. Illic enim quidam nomine Philadelphus, divina visione dignatus, excipit athletam. Erat autem totus ille locus plenus cultu simulatorum et impietate: mutantur autem; quomodo? Habebant, qui illic erant, hominem quemdam paralyticum: quem cum adduxissent, neque enim fieri poterat ut absconderetur, quae supra montem sita erat, virtutum magna civitas, eum rogant ut ipsum curet. Ille autem, accepta conversione et fide ejus, qui potestatur, cum eum cito curasset, per eum universam regionem (erat vero multa et innumerabilis) attrahit, baptizat, docet pietatem, et postremo illic collocat omnem ordinem sacerdotalem. Propterea ineffabili gaudio afficitur vir divinus, et multos qui venerant aut allati fuerant, curat ab omnibus morbis.

29. Sed cum iter quidem confecerit, maneat oratio. Post exsilium autem principis pastorum, (haec enim ego solam narro, qualia in gregem sunt machinati immanes illi laniatores, et quae ab eis facta sunt) quomodo dixerit et exposuerit aliis quibus multiplicis cruciatus? quinam autem hi sunt? Exsilia, asperae tractationes, publicationes, translationes, fugae, acerbae mortis machinationes, non in hac aut illa civitate, sed fere per universam orbem terrarum. Pervenit hoc ad aures Romani pontificis. Ex eo fit, ut novas excogitent rationes, et accusatrices litteras mittant accusatores. Sed ille quidem tunc parum patienter tolerat: eligitur autem Constantinoepoli quidam, nomine Arsacius, qui erat vel ipsis precibus magis iratus, amentibus amentior, senio confectus, condemnatus, inutilis. Ex quo quid accidit? Omnes omnino recedunt ab ecclesia. Quid ergo mali horum iudices? Persuadent imperatori, et omnes cogunt invitos assentiri Arsacio. Et alios quidem decebat timor; alii autem contra decurrantes, martyrio suscepto coronabantur; alii vero fuga salutem sibi quaerebant. Intercessit totus annus et parum amplius, et moritur Arsacius. Ei autem succedit Aulicus. Quenam autem ab eo ferebant? Accusationes, ordinationes, metropolitani indigni qui mendantur memoriae. Quidam viri boni non summas tunc videra, eunt Romam. Ex quibus cum sanctissimae antistes, singula refert imperatori memoria. Imperator autem cum imperatorem et fratrem scriptis ad eum literis acriter arguisset et reprehendisset, comparatasque insidias et machinationes ei pulchre exposuisset, increpat, admovet auctoritatem, et postremo consilium ut revertetur

Α κριμένων τῶ ἀρχιεπισκοπῆ, παρῆναι, ἱερῶν, καὶ τῶν ἄλλων μεγάλων, δὲ βασίλειον ἔγει. Καρπὸν δὲ τῶ κατὰ ἱεράρχην, καὶ τούτων ἕκαστον παραλοῖς στρατιώταις, ἐπὶ τῆς Βιθυνίας ἐκπεριζῆται πρῶτα. Ἄλλὰ καὶ μόνος ὢν (ὡ τοῦ θεοῦ χάρις!) ἐκπεριζῆσθε τὴν ἐπίθεσιν. Τίνας οὖν λόγων, πρὸς τι καλλιχίον (Κουκουθὸς τὸν οὖν λέγεται) δὲ ἀθλητῆς μεταπέμπεται, θύλακος καὶ τούτου ἐκπεριζῆσθαι τοῦ δράματος, τοῦ ἀκαιοβήτου αὐτῶν ἐπιπέσει κατὰ τῶν ταύτην κλειροποιῶν Ἰσαύρων. Ἄλλ' οὐ γὰρ ἄγῃεν αὐτῶν ὁ φύλακας τοὺς ἐπιπέσοντας ἐπ' αὐτῶν θεῶν. Ἐκεῖ γὰρ Φιλαδέφῳς τις ὄντως καλοῦμενος, θεῶν ἐκτατίας ἀξιοθεῖς, ἐκδέχεται τὴν ἀγωνιστήν. Ὁ δὲ γῶρος ἐκεῖνος ἔπας εὐλοιομένης; μὴ ἦν πατήρ; καὶ ἱερέας; μεταβάλλονται δὲ, πῶς; Εἶχον τινε παραλυτικὸν εἰ ἐκεῖσε, καὶ τούτων ἀγαθῶντας (οὐκ ἦν γὰρ ἀποκρυβῆναι! πῶς τῆς ὑπερεκπεμένην τῶ δράματι τῶν ἀρετῶν μεγαλιότατος) ἀξίως τοῦ θεραπείας αὐτῶν. Ὁ δὲ τῆς ἐπισκοπῆς δεδιγμένος, καὶ τὴν πίστιν τοῦ πάτρουτος, καὶ τούτων ταχέως ἐξοστῆμας, δὲ τῶ ἐκείνῳ ἔπεισε τὴν γῶρον (καλλιχίον τὸν καὶ ἀναβλήματος ἦν) ἕλκεν, βαπτίζει, τὴν εὐσεβείαν ἐκδέχεται, καὶ τίνας κίβηται τῶν ἐκεῖ συντάξων ἱερῶντων. Διὰ τούτων καὶ χάριον χάρει ὁ θεὸς ἀπὸ ἀνεπιπέστων, καὶ καλλῶν ἐκθέστας, καὶ ἐνεχθέντα; ἀπὸ πατῶν θεραπείας τῶν νόσων αὐτῶν.

26. Ἄλλ' ὅσα μὲν τῆς πορείας διανύσας, ὁ λόγος ἀνακελεύεται. Μετὰ δὲ τῆς ἐξορίας τοῦ ἀρχιεπισκοπῆς (τούτου γὰρ μόνον ἐγὼ ἀγγέλλωμαι, ὅσα τῶν ποικίλων παρ' ἐκείνων τῶν παραλοῶν καὶ θηροῶν ἐκπεριζῆσθαι, ὅσα καὶ διαπέπρακται), πῶς ἔν τις εἶσαν τὰς κλιμακίας τῶν καλλῶτων; τίνας δὲ ταύτας; Ἐξορίας, σκληροφυγίας, θρησκείας, μεταναστεύσεως, φυγῆς, θανάτων ποικίλων μηχανῶν, οὐ κατὰ τάσιν ἢ ταύτην, ἀλλ' ἐπὶ κίβηται μικροῦ τῆς οὐκυμνήτης. Φθάνει ταῖς ἀποαῖς τῶ Τύμῳ; ἐπισκοπῆς - ἐκείθεν τὰ δράματα ἐνεχθέν τῶν κατηγόρων κατηγορηγράμματα. Ἐκεῖνος μὲν, ἀλλὰ τίνας, θρασύ τι μακροθυμῆ χειροτονῆται δὲ τις κατὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, τῆς κλήσιν Ἀρσάκιος, καὶ οὗτος ἔχθων ἀρῶντιος; ἀνοήτων ἀνοητότερος, γραιτίος, καταγενομένος, ἀτυχεῖς. Ἐξ οὗ τί γίνονται; Πῶς τῆσιν τῆς ἐκκλησίας ἀπίστανται. Τι οὖν εἰ κακοῦ τῶν ταύτων κριταί; Παραπέθουσι τὸν βασιλεῖα, καὶ πάντας ἀκονίας ἀγῶσι συνθέσθαι τῶ Ἀρσάκιῳ. Καὶ τοῖς μὲν ἦγεν ὁ φθῶς, οἱ δὲ ἀνεπαυνηζόμενοι ἐμαρτύρουσιν, ἰσπερὶ τῶν οἱ δὲ φυγῆ τὴν σωτηρίαν ἐπραγματεύονται. Ἐπισκοπῆς ἕως ἐν μέσῳ, καὶ μικρῶν τι πρὸς, καὶ θνήσκει Ἀρσάκιος. Καὶ τούτων Ἀρσάκιος διαδέχεται. Τίνα δὲ ταύτην τὰ δρώμενα; Προβόλαι, χειροτονία, μακροπολίται, μνήμας ἀνάξια. Ταῦτα μὴ φέροντες τινε τῶν τῆς ἀρετῆς ἀνθρώπων ὄρεθ, ἐπὶ τὴν Τύμῳ ἀπίστων ἐξ ὧν ὁ πρόεδρος ἀναμαθῶν, τῶ βασιλεῖ Ὀνοῶν προαναφέρει τὰ κατ' ἑκαστον. Ὁ δὲ βασιλεῖς τῶ βασιλεῖ αὐταδέλφῳ γραφεῖς φρονίμας, τῶν ἐλέγχων τε καὶ τῶν ἄλλων δικαίων ἀπιπέτων προσημαίνοντας τὴν ἐνέργειαν, καὶ δὴ κατ' ἕκαστον ἀνακωροφῆσας τῶν περὶ τῶν μακροφυγῶν, ἐκπεριζῆ, παραλοῖ, καὶ τῶν τῶν συμβουλαῖς ἀπο-

κληθῆναι τὴν ἁγίον. Οὐκ ἔλαθε δὲ ταῦτα τὴν Εὐδοξίαν· ἢ τῷ πιθανωτέρῳ χρησαμένη τῶν ἐπιτηδευμάτων (Ζεϊνὴ γὰρ ἦν τὰ τοιαῦτα) πείθει τὸν βασιλέα τοὺς ἀπὸ Ῥώμης ἀναμείναντα, διὰ τὸ τῶν πραγμάτων ἀτάραχον (ὡ προφάσειως ἀνοσίας!) τέως τὸν πρόεδρον μὴ ἀνακαλέσασθαι· μεταστειλαμένη δὲ λάθρα κατέχει τοὺς τότε λιμένας, καὶ Ἄβυδον, καὶ πᾶσαν διάβασιν, τοὺς μὲν ἀνιόντας Ῥωμαίους ἐγκλεισασμένη κακουχίαις καὶ ὑβρεσιν ἀποπέμψαντας, τὰς δὲ τούτων ἐπιστολάς ἀρπάζει καὶ ἀγαγεῖν. Ἴδου γάρ, ἤδει ἡ σοφὴ τοῦ κακοῦντος, ὡς ἐξεταζομένων τῶν πραγμάτων ἀνακληθῆσεται ὁ ἀρχιερεὺς. Ταῦτα καὶ μεμηχάνηται τῇ βασιλίδι, καὶ πέρας ἐλάμβανε. Κατέχονται γὰρ οἱ ἀπὸ Ῥώμης ἐκεῖ παραγεγονότες, φρουροῦνται, καὶ κακουχοῦνται, ἀπαιτοῦνται τὰ γράμματα, ἀνθίστανται γενναῖον· ἢ ἀντίστασις εἰς κίνδυνον κατανατᾷ. Καὶ γὰρ τις κλάσας τὸν ἀντίχειρα τοῦ ἐπισκόπου, ἀρπάζει σὺν τοῖς γράμμασι καὶ ἃ ἐπεφέροντο. Ἐῖτα κολακεύει αὐτοὺς οἱ τολμηταὶ ἀναιδεύονται, χρυσοῦ διακλέψαι τὸ συμπάθος μηχανοῦντο· καὶ πάντα ὄλον πλέκουσι μὲν, οὐ πείθουσι δέ. Πῶς, καὶ τίνα τρόπον; καλὸν καὶ τοῦτο εἰπεῖν. Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος, τούτοις προσεπιστάς· ἔτι κατὰ τὴν ὁδὸν· *Βλέπετε, προύβλεγε, πῶς περιπατεῖτε, ὡς σοφοί, μὴ ὡς ἴσοφοι, εἰδότες ὅτι αἱ ἡμέραι πορνῆαί εἰσι. Διὰ τῶν τότε τὰ νῦν αἰνιξάμενοι· ὧ στηριζόμενοι, τὸ ἐπιχειροῦμεν τῷ χαλκῷ τῶν ἀγρευτῶν τῆς Εὐδοξίας· οὐ προσήκοντο ὄλλεαρ.* Ὑπέστρεψαν οὖν μετὰ ἕκτον πονηρῶν πρὸς τὰ οἰκεία, δηλώσαντες ἅπαντα. Καὶ ταῦτα μὲν ἴω; ὦδε, καὶ οὕτως ἔχοντα.

suos reversi, significarunt omnia. Et hæc quidem

λ'. Πρὸς τὰ ἐξῆς δὲ χωρῶν ὁ λόγος, τῶν προκειμένων ἐγένεθω. Ἄρτι τοῦ φερωνύμου τῆς θείας χάριτος ἐνιαυτῷ παντὶ πρὸς τῇ πολίχνῃ Κουκουσῷ διαπρέψαντος, κἀναυθα τοὺς λιμῶν καὶ δίψῃ Κυρίου λόγων λιμώξαντας διαθρέψαντος, λιμῶν ἄρτου καὶ τῶν ἀναγκαίων κατέσχε τὴν γῆν καὶ τὴν βασιλείουσαν. Ταύτην ἐκλείπουσαν διαγνοὺς ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ἐπιστολῶν παρηγορεῖ καὶ λόγων τοῖς βοηθήμασι. Καὶ πρῶτον μὲν τὸν δι' ἐπιστολῆς λόγον θαυμασιῶς τρέφοντα τὰς ψυχὰς τῶν ἀκρωμένων, ὁ τοῦ λόγου σιτοδότης σιτοδοτεῖ, ἐν κεφαλαίοις εἰκοσι καὶ τέσσαρσιν ἀριθμούμενον· πρὸς τοὺς σκανδαλιζομένους ἐν ταῖς τοῦ βίου παρανομίαις ὁ λόγος ἔχων ὑπέδειξε. Ἄρχῃ δὲ τῷ λόγῳ τίς; Ἰατρῶν μὲν, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐτε δὲ πρὸς Κυριακὸν δύο, καὶ πρὸς Κωνσταντῖνον πρεσβύτερον γραφὰς διαφόρους, καὶ πρὸς αὐτὴν τὴν θαυμασίαν Ὀλυμπιάδα. Ἄλλ' οὐκ ἀφῆκεν οὕτως ὁ φθόνος αὐτόν. Ἦδη γὰρ κακουχίαις, αἰκίαις, οὐκ ἔστιν ὅσας εἰπεῖν, πρὸς Ἀραβυσοῦν μεταπέμπεται. Καὶ πάλιν ἐν ταύτῃ τῆς ἄλλης πολίχνῃς τὰ ὅμοια ὁ θεραπευτὴς διαπραγματεύεται. Καὶ πάλιν ὁ φθόνος τῶν κατηγόρων τῷ φθῶν μαιούμενος, πρὸς ὠδύνας φθόνου καὶ τόκους αὐτοὺς συνωθεῖ καὶ διανιστᾷ, καὶ τοσοῦτον, ὥστε εἰπεῖν τίνα τοῖς κατηγόροις τοιοῦτον· Ἴδετε νεκρὸν φοβεροῦντα τοὺς ζῶντας, καὶ κρατοῦντας διαπτοοῦντα, καθάπερ τοὺς παῖδας τὰ

¹⁷ Ephes. v, 15, 16.

A sanctus. Non latuerunt hæc Eudoxiam, quæ orationis utens probabilitate (erat enim in rebus hujusmodi ingeniosa artifex) persuadet imperatori, ut iis, qui Romæ erant, exspectatis, ut res essent vacuæ omni perturbatione (o iniquum prætextum!) tunc non revocaret antistitem. Clam autem militans, occupat qui tunc erant portus, Abydumque et omnem transitum, jubens ascendentes quidem Romanos male multatos et contumeliis affectos amandare; eorum autem epistolas eis ereptas auferre. Sciebat enim aperte, sciebat callida in malis mulier, quod si res examinarentur, esset revocandus pontifex. Hæc et machinata est imperatrix, eaque finem acceperunt. Detinentur enim, qui Roma illuc venerant; conjiciuntur in custodiam, male multantur, litteræ ab eis petuntur. Illi fortiter resistunt; resistentia autem desinit in periculum. Nam cum fregisset quidam pollicem episcopi, cum litteris rapit etiam ea quæ afferbant. Deinde audent impudentes et audaces homines eos blandiri, auro misericordiam moliantur sibi comparare: et omnem quidem dolum contextunt, non autem persuadent. Quomodo et quam ratione? Pulchrum est hoc quoque dicere. Paulus, divinus Apostolus, ad eos accedens, prædixit: *Videte quomodo castis ambuletis, tanquam sapientes, non tanquam insipientes, scientes quod dies mali sunt*¹⁷; per ea quæ fiebant tunc, ea quæ nunc sunt tacite innuens. Quo quidem confirmati, non admiserunt escam, quæ ori venatorum Eudoxiæ erat imposita. Post sextum ergo mensem ad lucusque, et ita se habent.

30. Ad ea autem, quæ deinceps consequuntur, procedens oratio persequatur ea quæ sunt proposita. Cum jam qui a divina gratia est denominatus, toto anno in oppidulo Cucuso se præclare gessisset, et aluisset eos, qui fame et siti laborabant verborum Domini, fames panis et rerum necessariorum terram invasit: et cum banc urbem regionem deficere cognovisset pastor ille bonus, eam epistolarum et orationum consolatur auxiliis. Et primum quidem eam, quæ est per epistolam, orationem, auditorum animas nutrientem admirabiliter, suppeditat frumenti verborum suppeditator; quæ continet viginti quatuor capita. Ad eos autem, qui vitæ offenduntur iniquitatibus, habet argumentum oratio. Quodnam est autem principium orationis? Medici quidem, et quæ deinde sequuntur. Præterea autem duas ad Cyriacum, et ad Constantinum presbyterum varia scripta, et ad ipsam admirabilem Olympiadem. Sed non sic eum dimisit invidia. Jam enim vexationes, injurias, afflictiones nescio quam multas perpessus, transmittitur Arabyssum. Et rursus in eo eadem facit, quæ in alio oppidulo. Rursus autem invidia se obstetricem præbens accensatorum metui, eos impellit et incitat ad parientiam eadem, adeo ut ex accusatoribus quidam dixerit suis sociis: *Videte mortuum terribilem qui vivos*

terret et rerum potientes stupore percillit, quomodo larvæ pueros. Quis hæc facit? Ille imbecillus, ille relegatus, qui non habet qui eum defendat. Illi autem serpentis insidias in se adhuc ostentantes, jusserunt eum jaci in quemdam locum omnium desertissimum : scientibus dico, Pityuntem, finitimum arcolis Tzaunorum. Adhuc autem antequam perveniret sanctus in loci solitudinem (hoc enim ego narro paululum intersistens), ab eo rursus videntur, sicut Antiochiæ, divini Apostoli : quid dicentes? Divinam gratiam afferentes, confirmantes et corroborantes, ungentes, laudantes eum propter puritatem conscientiæ, postremo annuntiantes ejus ad Deum excessum, foreque ut ad eorum perveniret honorem et gloriam; Eudoxiæ foetidam et infamem mortem, eamque ante mortem ipsum sæpe a se requisivisse. Nihil prætermittunt quod faceret ad eum docendum. Postremo eum pascunt ambrosia, dicentes : Hac tibi opem ferente, nullo alio opus habebis nutrimento. Quam cum accepisset, comedit coram duobus, qui eum fideliter sequebantur. Qui etiam digni habiti sunt sermone et contemplatione Dei præconum, implerique gaudio et exultatione, quæ illinc proficiscitur. Tres ergo post hæc menses intercesserunt, et augebantur mala quibus eum affliciebant milites; quod ipsum quoque meditatam et de industria procuratum fuerat a persecutoribus. Quæ autem ab eis meditata fuerant, Deo non permittente, cito interrupta fuerunt et rescissa. Quisnam autem modus? Data enim sic hæc quoque postrema narratio summo miraculo. Nondum Comanam appropinquarat sanctus, ecce autem noctu ei apparent Basiliscus et Lucianus martyres, dicentes : Bono esto animo, et gaudio exulta ineffabili, frater Joannes. Cras enim simul erimus. Hoc ipsum quoque dixerunt sui templi presbytero, ut se pararet ad justa faciendam et divitas exsequias divino pontifici. Venit ergo ad locum divus pontifex; quaerit vestem splendidam, quæ tempori et dignitati conveniat; mutat autem ea quæ gestabat, et illa distribuit iis qui aderant. Deinde sacram celebrat mysterium communicat sacramento gratiæ, fundit ultimas preces. Deinde cum de more dixisset hic inter patriarchas divinus et revera magnus Chrysostomus : Gloria Deo propter omnia, et facto signo crucis subjunxisset, Amen; et recubisset, requievit decimo quarto mensis Septembris. Licebat autem videre post hæc, tanquam signo dato, concurrentes ex Syria, Cilicia, Ponto et Armenia omne genus hominum et omnem ætatem, propter utilitatem communem et salutem : et sic deponitur patientissimum et sanctissimum illud corpus cum martyrum qui illic sunt, corporibus : beatissima autem et divinissima anima excipitur intemeratis manibus immortalis omnium Regis, Domini et Dei nostri et Salvatoris Jesu Christi, quem cum Patre et sancto Spiritu decet omnis gloria, honor, potentia, majestas et magnificentia, nunc et in sæcula sæculorum. Amen.

A μορμολύχεια. Τίς ταῦτα; ὁ ἀσθενής, ὁ ἐξῆρι ὃ μὴ ἐστὶ συνήγορος. Οἱ δὲ τὸ ἐπιβουλεύον ἐτ θρωγῶς ἐν ἑαυτοῖς θεατρίζοντες, εἰς χῶρον τινα ταρβήφηναι τοῦτον διακελεύονται πάντοθεν μότατον, εἰδῶσι λέγω, τὸν Πιτυοῦντα λεγνον, τῶν περιχώρων Τζάνων τὸν ὄμορον. δὲ πρὸ τοῦ γε φθάσαι τὴν ἐρημίαν τὸν ἐ (τοῦτο γὰρ ἐγὼ διηγῆσομαι μικρὸν ἐπισχῶν) ὁ νονται αὐτῷ πάλιν, καθάπερ ἐν Ἀντιοχείᾳ, οἱ ἀπόστολοι. Τί λέγοντες; Τὴν θείαν χαρὰν ἐτροντες, ἐνισχύοντες, ἐπαλαίφροντες τῇ τοῦ συνεί αὐτὸν καθαρότητι· ἐπὶ πᾶσιν ἀναγγελλίζόμενοι πρὸς θεὸν ἐκδημίαν, τὸ συντετάχθαι τῇ ἐα τιμῇ τε καὶ δόξῃ, τὸν δὲ τῆς Εὐδοξίας ὀδωδῶτα ἀτιμον θάνατον, τὴν δὲ πρὸ τοῦ θανάτου πολλὴν **B** αὐτῆς ἐπιζήτησιν, οὐδὲν ὅτι μὴ παραλιμπᾶν τῶν ὑστέρων εἰς ἀναδίβαξιν. Τέλος ἀμβροσίᾳ τε σιτίζουσι, φήσαντες, Ὡς ἐπαρκούσης σοι ταῖ ἐτέρας οὐ δεηθήσῃ τροφῆς. Καὶ λαβῶν, ἔφαγε, σὶν αὐτῷ δύο πιστῶς ἐπακολουθούντων ἐκῶν οἱ δὲ κατηξίωντο τῆς ὀμίλιας τῶν θεοκηρύκων, τῆς ἐκεῖθεν χαρᾶς ἐμπορεῖσθαι καὶ τῆς ἀγαλ σιωῆς. Τρεῖς οὖν μετὰ ταῦτα μῆνας ἐν μέσῳ, κα δεινὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐπετείετο, πάλαι καὶ τοῦτο μελετηθὲν καὶ διασκευασθὲν τοῖς δῶκι θεῷ δὲ καὶ τὰ τῆς μελέτης μὴ συγχωρούμενα εσπᾶτο θάττον καὶ ἀνεκόπτετο. Τίς δὲ ὁ τρῶ: διδῶσθαι καὶ τοῦτο κορυφουμένῳ θαύματι τελει διήγημα. Οὕτω τῇ Κομάνῃ προσήγγιζον οἱ **C** τὸν ἄγιον, καὶ ἰδοὺ αὐτῷ νυκτὸς Βασιλίσκος Λουκιανὸς οἱ μάρτυρες φαίνονται, θίρσει, λέγον χαρᾶς ἀνεκλαήτῳ ἀγαλλιᾶματι, ἀδελφε Ἰωὴ Ἀδριον γὰρ ἔμα ἐσόμεθα. Τὸ δὲ αὐτὸ καὶ τῷ ὀ σδυτέρῳ προεῖπον τοῦ ἑαυτῶν τεμενίσματος, ἰ μασθησομένῳ πρὸς πᾶσαν τὴν λειτουργίαν προσηκούσης ὁσίας τῷ θεῷ ἀρχιερεῖ. Φθάσει το τὸν τόπον ὁ θεὸς ἀρχιερεὺς· ἐπιζητεῖ τῷ καιρῷ τῇ ἀξίᾳ τὴν ἐπαξίαν στολὴν καὶ λαμπράν· ἐξ λάσσει τε τὰ φορούμενα, τὰ δὲ τοῖς παροῦσι δια ρίζει. Ἐἴτα μυσταγωγεῖται, κοινωνεῖ τοῦ μυστη τῆς χάριτος, ποιεῖται τὴν τελευταίαν εὐχὴν. Ἐπι τὸ ἐξ ἔθους εἰπὼν ὁ θαυμάσιος οὗτος· ἐν πατρι χαις, καὶ μέγας ὄντως Χρυσόστομος· Ἀξίᾳ τῷ ἰ πάντων ἔνεκεν, ἐπισφραγισάμενος· ἑαυτῷ τὸ Ἄμ **D** καὶ ἀνακλιθεῖς, ἀναπέπνυται τῇ τεσσαρακαθεκ τοῦ Σεπτεμβρίου μηνός. Ἦν οὖν ἰδεῖν μετὰ τα συρρέοντας, ὥσπερ ἀπὸ συνθήματος, ἐκ τε Συρί Κιλικίας, Πόντου καὶ Ἀρμενίας, πᾶν γένος ἀνθῶ πων, πᾶσαν ἡλικίαν, τῆς κοινῆς ἔνεκεν ὄφελε καὶ σωτηρίας. Καὶ οὕτω συναποτίθεται μὲν τὸ κ τερικώτατον ἐκεῖνο καὶ ἅγιον σῶμα τοῖς τῶν μι τύρων ἐνταῦθα σώμασιν· ἡ δὲ μακαρία καὶ θεοει στάτη ψυχὴ ταῖς ἀχράντοις χεραὶ τοῦ ἀθανά πάντων Βασιλέως, τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ, ἔμα ἁγίῳ Πνεύματι, δόξα κρείται, τιμὴ καὶ κράτος, β γαλωσύνη τε καὶ μεγαλοπρέπεια, εἰς τοὺς αἰῶν τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ORATIO XIX (1).

Leonis, in Christo sempiterno Rege imperatoris, oratio vel epistola parænetica catholica, ad quoscunque videlicet Christi fideles scripta, hortatoria ad bene sancteque vivendum.

(BARONI *Annal.* ad annum 912, n. V.)

Benedictus Deus Pater, qui per dilectum Filium suum Dominum nostrum Jesum Christum liberavit nos a diaboli servitute, et in portione sanctorum suorum nos collocavit, cum filios et hæredes invisibilis gloriæ suæ nos constituerit, et a turpitudine passionum nos segregaverit, et integram nobis eam pulchritudinem instauraverit, in qua initio creati fuimus, vel potius ea longe meliorem nobis largitus nunc fuerit. Non enim, quemadmodum tunc temporis, malus ille dæmon, qui terram comedit, ita nunc libere potest ad nos accedere, præsertim cum non valeat fixis oculis intueri eorum faciem qui cælum ipsum pro sua patria sunt assecuti. Benedictus, inquam, etiam Deus Filius, qui novissimis diebus in similitudinem hominum factus ex muliere, et in tempore cum apparuerit ille qui una cum Patre creavit sæcula, ut cacodæmonem ipsum destructorem vasis fictilis, naturæ scilicet humanæ, in simili figura apparens, contereret, et hominem jam perditum in novum hominem et incorruptibilem reformaret, et per mortem suam perpetuam illam mortis incursionem et imperium sisteret, ac in sanguine testamenti sui firmatam pacem scriberet, et concordiam in cælo et in terra firmaret, assumpta videlicet nostra humana natura in sortem regni sui, qui, dum sibi carnis tabernaculum formavit, nos ex corruptibili tabernaculo ad incorruptibilem mansionem in cælis transformavit, et in divino lumine fiduciam illam nobis restituit, quam perdidimus illius livore, qui in lumine permanere noluit, principis tenebrarum; in quo etiam nos dum essemus mortificati in erroris corruptela, nunc ad vitam sumus iterum revocati, absorpta illa mortalitate per ipsius luminis efficaciam et virtutem, majorem scilicet participationem et communionem prioris illius largiti nobis luminis adepti, in gloria magnitudinis ejus. Benedictus etiam Deus, Spiritus videlicet Dei, qui replet omnia, et in quo cælesti gratia digni facti sumus, et delictorum nostrorum remissionem sumus consecuti, soluta in die condemnationis et destructa peccati ipsius damnatione.

Liberi itaque a servitutis jugo, quo tenebamur, in libertate ambulemus, nec iterum priori servituti nos subjiciamus. Si enim, qui temporalem adepti sunt libertatem, ferre nullo pacto possunt ut, libertate neglecta, iterum ad servitutis jugum revertantur, quanto magis nos, qui sempiternam sumus assecuti libertatem, ipsius libertatis gloriam conservare debemus, nec iterum servitutis ignominia affici; quique non vanum libertatis quoddam nomen adepti sumus, quæ in hac vita tantum nos liberos

A faceret, sed quæ sempiterno tempore mortem una cum servitute conculcaret. Hoc enim erat nostræ servitutis obsonium, et hac de causa eo magis nostram libertatem tueri debemus, ea in memoriam revocantes, quæ, dum servi essemus, passi sumus; illud præcipue meditantes, quidnam sit quod pro nobis datum est pretium; non aurum videlicet, non argentum, sed dilecti Filii Dei pretiosus sanguis, quem Pater ipse Deus pro nobis tradidit morti, nec illi peperit propter magnam charitatem qua nos dilexit. Ne itaque tanti doni immensitatem, quod nobis largitus est Deus, contemnamus, nos iterum servos statuentes: non enim amplius libertatem hujusmodi iterum assequemur, cum senel dilectus Dei Filius proprium sanguinem fuderit, ut nos a peccatis liberi justitia repleamur.

B Repleti igitur sanetitate illius, qui omnia replet, thesaurum nostrum nobis largitum integrum custodiamus, nec illum nobis a quoquam subripi permittamus, non enim amplius erit excusationis locus. Tunc etenim, licet absque ulla utilitate, fuit tamen relicta aliqua excusatio: nunc vero quænam esse poterit, cum nulla sit dæmoni facultas ad nos accedendi, sed potius ille nos fugiat, ut a conspectu ignis, et si illi obviam steterimus, fugiet nos procul dubio; sin autem accesserit, eveniet ut conculcetur sub pedibus nostris tanquam is qui rapinam est operatus? Confidentes hac de causa, non nobis ipsis, imo illi potius qui ipsum nobis conculcandum reddidit potentia magnitudinis suæ, securi vivamus, non iterum stulte appetentes cibum cognitionis boni et mali, sed angelorum cibo contenti simus, quem qui degustant, nunquam illos pœnitere contingit. Quisnam vero cibum nactus ad fructum vite et suavitatis idoneum, amaritudinis et mortis cibum gustare unquam voluerit? Præterea si in cibis corruptibilibus nullus coquinari cupit, quonam pacto fieri poterit ut nos qui sempiterna fruimur suavitate, cibis amaritudinis cupiditatum carnis coquinari permittamus? Nullus seipsum, quæso vos, seducat. Omnis quidem concupiscentia carnis esca est, et incentivum quoddam, modicam offerens suavitatem, deinde vero ad mortem nos præcipites ducit.

D Cum igitur cibum habeamus æternæ vitæ, caveamus ne, diaboli escarum delectatione allecti, ad mortem prolabamur; sed sanctitatis illius qui nos ab omnibus inquinamentis nostris purgavit, participes facti, sancti efficiamur. Ille enim de causa factus est pro nobis ipse peccatum, ne amplius in nobis regnet peccatum¹; mortuus etiam est ipse,

¹ II Cor. v, 21.

NOTÆ.

(1) Hæc oratio Græcè impressa non existat.

ne peccati opera amplius vivant, dum in nobis justitiæ vixerint opera. Misericordiam, fratres, et humanitatem diligamus, hæc enim est vitæ cœlestis aggregatio, et eos qui ipsam diligunt, licet sint in carne, cœlestes efficit: quandoquidem etiam ipsum cœlestem Deum in carne fieri ipsa effecit, et ea quæ inter se immenso distant spatio, in unum conjunxit. Volutemus animo quantum intersit inter luti massam et figulum. Quid igitur figulus, ut faciat vas utile ad aliquod ministerium, suscipit luti massam, et lutum ipsum non suscipiet seipsum, et se ipsum abnegabit? At quomodo fieri secus poterit vas congruum ad aliquod ministerium, nisi per manus figuli accipiat benedictionem? Tunc enim, ut ex eo aliquid formetur utile est lutum, quando est bene dispositum ad figuli voluntatem. Efficiamur itaque etiam nos bene dispositi, exacta videlicet et perfecta cum figulo unione, et ex bono semine bonum fructum afferamus, misericordiam videlicet et clementiam; nec a bono semine malus fructus oriatur, et vitis ad lætitiâ plantata in amaritudinem convertatur, cum recte noverimus quod fructus ille qui non est proprii seminis germanus, benedictionem non obtinet, sed maledictionem, et laborem agricolæ inutilem reddit, et spem lætitiæ in mœstitiam illi convertit. Ex bono igitur semine fructum diversum et alienum non afferamus, ne mœstitiam agricolæ præbeamus, et maledictionis sententiam incurramus. Sed bonum operemur, bonum agricolam præ oculis habentes, neque malum in bono admisceamus; non enim est credendum, dum rex quiescit, latronem arma depositurum. Hac igitur de causa ad nobilem Regis domum, quæ nos ipsi sumus, arma homicidæ cacodæmonis irrumpere ne permittamus. Dicit enim Deus: Inhabitabo inter ipsos et deambulabo. Malus vero demon et homicida ab initio hominem odio habuit, cum superbus sit et supplantator; et per eum invidia ortum habuit, et per invidiam mors regnavit in nobis. Christus autem cum venisset tyrannum ejecit, quo ejecto nihil eorum amplius operatur quæ antea in ipso operabantur.

Quomodo igitur operabuntur aliquid quæcunque potestatem habebant antequam tyrannus ejiceretur? Si videlicet Domini victoriam irritam reddamus, et tyrannum ejectum quasi adhuc regnantem colamus et veneremur. Cuique autem satis patet quam sit hoc damnabile. Convertamus igitur adversus eum arma quæ ipse male in malitia sua sibi paravit, eum videlicet odio prosequentes, et invidiam contra ipsum assumentes, quancumque ipse jam morti destinatus suarum virtutum periculum facere contra nos voluerit ac si adhuc viveret. Bonum vero charitatis vinculum inter nos adinvicem sine querela conservemus, illum imitantes, qui nos dilexit, Dominum, et non eum, qui nos est odio prosecutus, dæmonem; et sicut Christus Dominus iniquitates nostras ipse portavit, et, dum dilexit nos indignos licet aliquo honore, summam sibi gloriam

comparavit, ita etiam nos æquo ferentes animo adinvicem opprobria et contumelias, gloriam nobis comparemus, salutem consecuti. Typum enim et exemplar seipsum nobis ille tradidit, quomodo oporteat opem ferre et suscipere imbecillos, qui ad infima nostræ imbecillitatis cum descendisset, qui est supra omnes cœlorum virtutes, nihili pendit omnia incommoda, cum nullo pacto aliter nos infirmos sanari licuisset. Illa sectemur Domini vestigia, per longanimitatem nos ipsos humiles reddentes, et aliorum defectus in charitatis victoria æquo ferentes animo; non irascentes, sed potius pro illis orantes: quandoquidem etiam Christus pro illis orabat qui eum in cruce pro sua fragilitate afflicebant injuria: non enim cognoscebant neque qui facerent intelligebant, et hæc de causa eum concusserunt qui terræ fundamenta concutere solet. Id etiam nobis declaravit, non solum ea longanimitate qua perferbat injurias, verum etiam ex nostra in carne, quam assumpsit, humilitate.

Quid enim vilis corruptione, quam caro ipsa hæreditatis loco obtinet? Nihilominus nullus irascitur imbecilli parti corporis, sed compatitur potius illi, fovet illam et ei fert opem. Si igitur in rebus quæ sunt obnoxie corruptioni ita fieri solet, quanto magis in his rebus quæ corruptione carent! Ne propter iniquitatem iniqui simus, sed vincamus in misericordia, ut Deo facti boni, etiam nos ab eo diligamur. Neque propter aliorum infirmitatem etiam nos infirmi reddamur, sed potius, si fieri potest, ex nostra firma valetudine aliquid infirmis largiamur, ut illi sanentur, nec amplius claudicat qui claudus est, et festuca ab ejus oculis removeatur, et videat frater noster quæ bona sunt et recta. Quemadmodum enim pes sanus non claudicat, ita oculus non allucinatus videbit recta. Iræ etiam omnis exacerbatio oritur ex infirmitate. Si vero corporis membra non percutiemus, sed potius fovebimus, cur eum qui secundum spiritum infirmus est, non miserabimur, sed vulnera potius instigemus, nostram conscientiam pariter vulnerantes? Sed tanta facere non est illum imitari, qui per vulnera devicit fortem humani generis hostem, et qui debilia confirmavit. Sumus invicem membra: custodiamus propterea mystici corporis integritatem, ne perdamus nosmetipsos: nullus enim suamet perdit membra. Si vero aliquid amittit, hoc quidem defectu potius evenire solet, non autem excessu.

Quomodo igitur nos virtutem adepti, qua excedere possimus, propter illius excessum virtutis, qui nos divites reddidit, iterum in defectu ambulamus, non agnoscentes divitias virtutis nostræ? Perficiamus ad invicem quæ nobis desunt in miserationibus: custodiamus harmoniam illam, in qua nos Spiritus sanctus Dei constituit: singuli ad invicem communicantes quam ab ipso consecuti sumus virtutem, et quam apud nos licet habeamus, illa tamen ipsi egemus; et per omnia glorificetur caput omulium Christus. Ne singuli nobisvet ipsis satis esse putemus;

nullus enim sibi ipsi sufficiens est : sed sufficientia nostra ex Deo ad omnia præbetur abunde per largitionem beneplaciti sui, qua replet omnia. Nos etiam aperiamus viscera nostra, et compatentia nostra fratrum nostrorum flammam extinguamus, ut ita nostrum etiam extinguatur incendium. Eleemosynis enim remittitur peccatum, et in miserationibus pauperum dissipantur divitiæ male partæ, per eum qui in paupertate ad cœlestes divitias suas nos vocavit. Ambulemus in simplicitate, et non in dolo et iniquitate aliis invidentes, quod fuit omnium malorum radix et origo, neque iter teneamus illud per quod malum omne in orbem introivit. Si enim peccatum non deliquisset, nullo pacto mala cognoscerentur. Hac de causa dolum et iniquitatem omittamus, quoniam simplices et recti jungentur Deo. Et quis unquam poterit illum pervertere, qui omnium superat rectitudinem? Transceamus etiam in spiritus simplicitate dæmonis laqueos, nec in illos impingamus, ne quo pacto ad propriam necem servemur. Si quis enim proximo suo machinatur mala, seipsum alit ad diem interitum, et carbonem coacervat ad seipsum comburendum, et sibi met spinas seminat ut in illis suffocetur. Ne itaque spinas nobis ipsis seramus, ea videlicet facientes aliis quæ nobis fieri nolumus.

Quid autem si tu alium conspicias in terra sua bona semina serentem mala, propter eum terram etiam tuam ipse perdes? Nullus in fructibus istis qui corrumpuntur, malum agricolam imitatur in iis quæ deteriora sunt; sed potius diligenter incumbit ut Deo fructuum largitori in lætitia pro acceptis fructibus gratiam referat. Omnis fructus pro quo non referuntur gratiæ, non est ab ipso agricola Deo, nec ortum habet a seminatione in divino lumine facta, sed potius ab occulta nobis zizaniorum superseminatione: et hac de causa tempore messis fructus ille comburendus traditur. Quis, inquam, sibi met ignem accendit? quis opus suum ad dolorem sibi parat, et non ad tranquillitatem? vel quis, dum rex aliquis ipsum ad quietem et imperium invitat, miseræ opera quæret? Fugiamus miseriam, quæ est in hoc nostro mortali corpore, dum Spiritus, qui regnat, nos invitat ad regnum.

Si vero etiam molestias patimur, hoc erit propterea, ut regnemus, non ut universam vitam agamus in dolore, sed ut per transitoriam angustiam,

A ad eam quæ nunquam deficit, tranquillitatem transceamus, et per penuriam divites efficiamur, et in labore quiescamus: quemadmodum Lazarus ille evangelicus² per labores quietem adeptus est, et per ulcera in sinu Abrahæ foveri meruit. Si quis vero nunc quidem infeliciter agit, futuram suam lætiam iniquitate aliqua non maculet; inveniet enim ita pro brevi labore et calamitate sempiternum gaudium et lætiam; igne namque purgatur aurum, et anima miseriarum flamma suum splendorem adipiscitur. Cum gratiarum actione speremus in eum qui sibi complacuit, ut per combustionem in carne largiretur nobis probationem. Non tardabit diu spes ista, et adveniet expectationis tempus, et tunc manifestabitur eorum beatitudo qui in patientia tanquam igne sunt probati: nec erit amplius labor, neque dolor, vel fames vel frigus, sed lætitia, et cibus cœlestis, et suavitas sempiterna.

Quicumque vero cum temporali aliqua delectatione meliorem vitam nacti sumus quam ut igne probemur, non propterea ab ipsa delectatione nos vinci sinamus, et quæ nobis data sunt ad salutem, faciamus ut miseriam sint nobis occasio sempiternæ; sed quasi fideles præpositi domus, villicationis nostræ rationem inculpabilem reddere nos paremus illi qui eam nobis commendavit, nec comensationibus, ebrietatibus, et immunditiis voluptatum nos ipsos reddamus obnoxios; sed potius præsentem felicitatem utamur ad gratiarum actionem illius qui nos discrevit in altitudine divitiarum suarum, et, cum essemus ex eadem luti massa, nos præ aliis honoravit, fratres nostros nobis subjiciendo, ita tamen ut et nos subjiciamur in sancta humilitate et subjectione, non imperiose regnantes in animi elatione et arrogantia, sed cum misericordia in visceribus spiritualibus aliis tanquam filiis imbecillioribus tanquam potentes, et omnes cum omnibus misericordiam exercentes, ut hoc pacto nos ipsos lucremur, nec illum propter mundum amittamus, qui vicit mundum, et beneficii loco digni odio habeamur, sed diligamur potius, et cum ille venerit qui nos dilexit, lucremur præterea pro his nostris rebus, quæ nihil sunt, mercedem in gloria Dei, cui laus et honor in sæcula sæculorum. Amen.

P Valet in Spiritu sancto, corruptionis imbecillitatem patientia superantes, virtute incorruptibilitatis confirmati et roborati.

² Luc. xvi.

LEONIS IMPERATORIS AUGUSTI

COGNOMENTO SAPIENTIS

PRECES LITURGICÆ

(Παράκληται ἡ μεγάλη ἐκτέλεχος, ed. Venet.)

Incipiunt undecim Paschalia exapostelaria, Matutinaque feriae propria cantica; hæc quidem Leonis sapientissimi imperatoris, illa autem Constantini imperatoris Leonis filii.

Exapostelarium 1.

Eamus cum discipulis, Christum in monte Galilææ fide spectaturi, quando potestatem confert omnia in cælo et in terra suscipiendi. Discamus quomodo illas doceat omnes gentes baptizare in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, promittatque se cum eis futurum usque ad finem.

Cum discipulis gavisus es, o Deipara Virgo, quod Christum e sepulchro post tres dies, ut dixerat, videris egressum. Quibus visus est docens, manifestans superiora baptizareque jubens in Patre, in Filio, et in Spiritu, nobisque omnibus præcipiens resurrectioni fide adhærere, teque honorare, o Virgo.

Matutinum 1, tonus 1.

In montem discipulis properantibus Christus e terra surgens apparuit; qui potestatem accipientes super omnes quæ sub sole sunt regiones, perfecti sunt ut resurrectionem ex mortuis reversionemque in cælos prædicarent; quibus quoque æternam secum (dandam) beatitudinem nuntiavit veridicus Christus Deus, animarumque nostrarum Salvator.

Exapostelarium 2.

Lapidem contemplatæ revolutum quem unguenta gerebant lætabantur. Videbant enim juvenem in sepulchro sedentem, dicentemque: Ecce surrexit Christus; discipulis qui cum Petro sunt nuntiate; in Galilææ montem properate; ibi a vobis videbitur, sicuti amicis suis promisit.

Angelus quidem hoc verbum, Gaude, Virgini attulit ante tui, o Christe, conceptionem; angelus autem tui sepulchri lapidem revolvit; ille non luctus, sed ineffabilis gratiæ symbolum, hic te non mortis, sed vitæ choragum prædicans et magnificans, mulieribusque et discipulis nuntians resurrectionem.

Matutinum 2, tonus 2.

Cum procederent unguenta gerentes mulieres que cum Maria erant, atque dubiæ agitent, quo-

Ἀρχὴ τῶν ἀναστασιμῶν ἑξακοστειλαρίων, καὶ τῶν ἑωθινῶν ἰδιომέλων, τῶν ια'. Εἰσι δὲ τὰ μὲν ἑωθινὰ, λέοντος τοῦ σοφωτάτου βασιλέως, τὰ δὲ ἑξακοστειλάρια, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κωνσταντίνου βασιλέως.

Ἐξακοστειλάριον α'.

Τοὺς μαθηταὶς συνέλθωμεν, ἐν δρεὶ Γαλιλαίας, πῶς πιστεῖ Χριστὸν θεάσασθαι, λέγοντα ἑξουσίαν λαβεῖν τῶν ἄνω καὶ κάτω· μάθωμεν πῶς διδάσκει βαπτίζειν εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς ἰθνη πάντα, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ συναίνει τοὺς μύσταις, ὡς ὑπέσχετο, ἕως τῆς συντελείας.

Τοὺς μαθηταὶς συνέχαιρες, Θεοτόκε Παρθένε, ὅτι Χριστὸν ἑώρακας ἀναστάντα ἐκ τάφου τριήμερον, καθὼς εἶπεν. Οἷς καὶ ἑωθη διδάσκων, καὶ φανερῶν τὰ κρυπτόνα, καὶ βαπτίζειν κελεύων ἐν τῷ Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ Πνεύματι· τὸ πιστεύειν αὐτοῦ ἡμῶς τὴν ἔγερσιν, καὶ δοξάζειν σε, Κόρη.

Ἐωθινὸν α', ἦχος α'.

Εἰς τὸ δρος τοὺς μαθηταὶς ἐπιγομῆνοις, διὰ τῆς χαρμῶθεν ἔπαρσιν ἐπίστη ὁ Κύριος, καὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν, καὶ τὴν δοθεῖσαν ἑξουσίαν πανταχοῦ ἐδεχθέντες, εἰς τὴν ὑπ' οὐρανὸν ἔξαπεστέλλοντο κηρύξαι τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀποκατάστασιν. Οἷς καὶ συνδιαγωνίζειν ὁ ἀψευδὴς ἐπηγγελῆτο Χριστὸς ὁ Θεὸς καὶ Σωτὴρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ἐξακοστειλάριον β'.

Τὸν λίθον θεωρήσασαι ἀποκεκυλισμένον αὐ μυροφόροι· ἔχαιρον· εἶδον γὰρ νεανίσκον καθήμενον ἐν τῷ τάφῳ, καὶ αὐτὸς ταύτας εἶπε· Ἰδοὺ Χριστὸς ἐγήγερται, εἶπατε σὺν τῷ Πέτρῳ τοῖς μαθηταῖς· ἐν τῷ δρεὶ φθάσατε Γαλιλαίας, ἐκεῖ ὁμῖν ὀφθήσεται, ὡς προεῖπε τοῖς φίλοις.

Ἄγγελος μὲν ἐκόμισε τῇ Παρθένῳ τὸ, Χαῖρε, πρὸς σῆς, Χριστέ, συλλήψεως. Ἄγγελος δὲ τὸν λίθον ἐκύλισε σοῦ τοῦ τάφου, ἀντὶ λύπης ὁ μὲν γὰρ χαρῆς ἀφράστου σύμβολον· ὁ δὲ, ἀντὶ θανάτου ἐπὶ χορηγὸν τῆς ζωῆς κηρύττων καὶ μεγαλύνων, καὶ λέγων τὴν ἀνάστασιν γυναίξιν καὶ τοῖς μύσταις.

Ἐωθινὸν β', ἦχος β'.

Μετὰ μύρων προσελθούσαις ταῖς περὶ τὴν Μαρτὶν γυναίξιν, καὶ διαπορουμέναις, πῶς ἔσται αὐταῖς

τυχεῖν τοῦ ἐπετοῦ, ὡράθη ὁ λίθος μετρημένος, καὶ ὁ θεὸς νεανίας κατατείλων τὸν θόρυβον αὐτῶν τῆς ψυχῆς· Ἠγέρθη γὰρ, φησὶν, Ἰησοῦς ὁ Κύριος. Διὸ κηρύξατε τοῖς κήρυξιν αὐτοῦ μαθηταῖς, εἰς τὴν Γαλιλαίαν δραμεῖν, καὶ ἴψασθε αὐτὸν, ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν, ὡς ζωοδότην καὶ Κύριον.

Ἐξαποστειλῆριον γ'.

Ὅτι Χριστὸς ἐγήγερται, μή τις διςπιστεῖτω· ἐφάνη τῇ Μαρίᾳ γὰρ, ἔπειτα καθωράθη τοῖς εἰς ἀγρὸν ἀποῦσι, μύσταις δὲ πάλιν ὤφθη ἀνακτιμένοις ἑνδεκά, εὗς βαπτίζειν ἐκπέμφας, εἰς οὐρανοῦς, ὅθεν καταβέβηκεν, ἀναλήφθη, ἐπικυρῶν τὸ κήρυγμα πλήθει τῶν σημείων.

Ὁ ἀνατελλῶν ἥλιος, ἐκ παστοῦ ὡς νυμφίος, ἀπὸ τοῦ τάφου σημερον, καὶ τὸν ἔξην σκυλεύσας, καὶ θάνατον καταργήσας, σὲ τεκούσης πρῆσθαι, φῶς ἡμῖν ἐξαπόστειλον, φῶς φωτίζον καρδίας, καὶ τῆς ψυχῆς, φῶς βαδίζειν ἅπαντας ἐμβιβάζον ἐν τριβόις προσταγμάτων σου, καὶ ὁδοῖς τῆς εἰρήνης.

Ἐωθινὸν γ', ἤχος γ'.

Τῆς Μαγδαληνῆς Μαρίας, τὴν τοῦ Σωτῆρος εὐαγγελισσομένης ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν καὶ ἐμφάνειαν, διαπιστοῦντες οἱ μαθηταί, ὠνείδιζον τὸ τῆς καρδίας σκληρόν. Ἀλλὰ τοῖς σημείοις καθοπισθέντες καὶ θαύμασι πρὸς τὸ κήρυγμα ἀπειστέλλοντο, καὶ σὺ μὲν, Κύριε, πρὸς τὸν ἀρχίφωτον ἀναλήφθη; Πατέρες οἱ δὲ ἐκήρυττον πανταχοῦ τὸν λόγον, τοῖς θαύμασι πιστοῦμενοι· διὰ οἱ φωτισθέντες δι' αὐτῶν, δοξάζομεν σου τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, φιλάνθρωπε Κύριε.

Ἐξαποστειλῆριον δ'.

Ταῖς ἀρεταῖς ἀστράψαντες, ἴδωμεν ἐπιστάντας ἐν ζωηφόρῳ μνήματι ἄνδρας ἐν ἀστραποῦσαι; ἐσθήσαι μροφόροις, κλινοῦσαι εἰς γῆν ἕβιν· τοῦ οὐρανοῦ δεσποζύντο; ἔγερσιν διδαχθῶμεν, καὶ πρὸς ζωὴν τῶ μνημείῳ δράμωμεν σὺν τῷ Πέτρῳ, καὶ τὸ πραχθὲν θαυμάσαντες, μείνωμεν Χριστὸν βλέψαι.

Τὸ, Χείριτε, φθεγξάμενος, διημεῖψω τὴν λύπην τῶν προπατόρων, Κύριε, τὴν χαρὰν ἀντεισάγων ἐγέρσεώς σου ἐν κόσμῳ. Ταύτης οὖν, ζωοδότα, διὰ τῆς κησέσης σε, φῶς φωτίζον καρδίας, φῶς οἰκτιρμῶν τῶν σῶν ἐξαπόστειλον, τοῦ βροῦν σοι· φιλάνθρωπε θεάνθρωπε, δόξα τῇ σῇ ἐγέρσει.

Ἐωθινὸν δ', ἤχος δ'.

Ὅρθρο; ἦν βαθὺς καὶ αἱ γυναῖκες ἦλθον ἐπὶ τὸ μνήμα σου, Χριστέ. Ἀλλὰ τὸ σῶμα οὐχ εὗρέθη, τὸ ποθούμενον αὐταῖς· διὰ ἀπορουμέναις, οἱ ταῖς ἀστραποῦσαι; ἐσθήσει ἐπιστάντες, Τί τὸν ζῶντα μετὰ τῶν νεκρῶν ζητεῖτε; ἔλεγον· ἠγέρθη, ὡς προεῖπε· τί ἀμνημονεῖτε τῶν βημάτων αὐτοῦ; Οἷς κειοθῆσαι, τὰ δραθέντα ἐκήρυττον· ἀλλ' ἐδίχει λῆρος τὰ εὐαγγέλια, οὕτως ἦσαν ἐτινωθεῖς οἱ μαθηταί· ἀλλ' ὁ Πέτρος ἔδραμ., καὶ ἰδὼν, ἐδόξασέ σου πρὸς αὐτὸν τὰ θαυμάσια.

A modo desiderii compotes fierent (1), lapidem viderunt amotum, caelestemque juvenem, qui mentes illarum turbatas compescuit, dicens: Surrexit Jesus Dominus; ideoque ipsius nuntis nuntiate ut in Galilæam currant, illum visuri qui ex mortuis surrexit vitæ donator et Dominus.

Exaposteilarium 3.

Christum surrexisse nemo diffidat: apparuit enim Mariæ, deinde (discipulis) exeuntibus rus, denuoque undecim suis apostolis, quibus ad baptizandum missis, ipse in cœlum unde descenderat assumptus est, quam multis signis constringens prædicationem.

O Oriens sol hodie e sepulcro, qualis e thalamo sponsus, infernum spolians, mortemque frangens, Genitricis tuæ precibus (annuens) nobis lucem mitte quæ corda et mentes illuminat, omnesque impellit ad ambulandum in mandatorum tuorum semitis et in viis pacis.

Matutinum 3, tonus 3.

Mariam Magdalenam Salvatoris resurrectionem apparitionemque nuntiantem diffidentes discipuli de cordis duritia vituperati sunt. Sed signis miraculisque armati in prædicationem sunt profecti. Et tu, Domine, in lucem lucis principium assumptus es. Patrem vero illi prædicabant ubique, verba miraculis confirmantes. Itaque nos per eos illuminati tuam ex mortuis resurrectionem glorificamus, o hominum amator, Domine.

Exaposteilarium 4.

Virtutibus nos illuminati videamus stantes in salutari monumento homines vestimentis fulgentibus, odorantibus, oculosque ad terram cogentibus indutos, caelestis Domini resurrectionem ediscamus, et vitæ amore ad monumentum curramus cum Petro, mirantesque quod factum est maneamus Christum contemplantes.

Qui clamasti, Gaudete, commuta primorum parentum luctum, Domine, gratiam substituens resurrectionis juæ in mundo, tu qui eam cum vita donas, per illam quæ te portavit, lux corda illuminans, lux misericors, incita ex tuis qui ad te clament: O hominum amator Deus homo, gloria resurrectioni tuæ.

Matutinum 4, tonus 4.

Ante diluculum mulieres ad tuum monumentum ibant; sed quod exoptabant corpus non viderunt, cumque in dubio hærent, fulgentibus vestimentis stantes dixerunt: Cur viventem inter mortuos queritis? surrexit, sicut dixit. Cur verborum ejus oblitæ estis? Ex hoc fidem concipientes quod viderant nuntiabant. Sed earum fausta verba discipuli somnia existimabant, adeo etiam tunc tardi erant corde. Petrus tamen cucurrit, et cum vidisset, tua propter ipsum operata glorificavit miracula.

NOTÆ

(1) Scilicet, ut sepulcrum apertum invenirent.

Exapostilarium 5.

Vita et via Christus, cum surrexisset, Cleophae Lucæque iter faciendo comes fuit, et ab illis agnitus est in Emmao panem frangens. Illorum corda et mentes ardebant, dum eis loqueretur, Scripturis quod factum fuerat explicans. Cum eis clamabimus : Surrexit, et a Petro visus est.

Immensa tua laudo munera, o misericors Creator meus, quod te ipsum exinanivisti, ut portares salvasque perditam hominum naturam, et, licet Deus, ex sancta Dei Genitrice nasci propter me voluisti, et descendere usque ad infernum ad salvandum me, Virginis quæ te genuit precibus, o summe misericors Domine.

Matutinum 5, tonus obliquus 1.

O quam sapientia tua judicia, Domine ! Quomodo quidem Petro solis linteolis dedisti tuam noscere resurrectionem ? Lucæ autem et Cleophae iter faciens loqueris, et loquens non statim te manifestas, unde et vituperationem incurris ut solus extraneus in Jerusalem, ignoransque magistratum illius sententiam. Sed tu omnia ad utilitatem operis accommodans, prophetias ad te spectantes explicasti, et in benedictione panis agnitus es ab illis quorum jam antea corda ad tui recognitionem erant inflammata. Illi autem discipulis congregatis jam effuse nuntiarunt tuam resurrectionem, cujus causa miserere nostri.

Exapostilarium 6.

O Salvator, qui te hominem natura esse monstravisti, et stans inter discipulos post resurrectionem docuisti, cum eis vescens, o baptisma poenitentiae, qui ad caelestem Patrem assumptus ab illo mittendum Parachetum nuntiasti. Excellens Deus homo, gloria tuae resurrectioni !

Mundi creator et omnium rerum Dominus, carnem viventem induens ex puro tuo sanguine, o sanctissima Virgo, corruptam naturam meam funditus renovavit, rursus, ut ante nativitatem, post nativitatem deponens. Unde fidenter omnes te benedicimus clamantes : Gaude, Dominatrix mundi !

Matutinum 6, tonus obliquus 2.

Tu vere es, Christe, pax Dei erga homines, pacem tuam post resurrectionem discipulis dedisti, illosque ostendisti territis, putantes se spiritum videre. Sed ex illorum montibus terrorem depulis : pedes et manus ostendens ; praetereaque nondum fidentibus, ex parte participatione doctrinaeque recordatione mentes ad intelligendum Scripturas aperuisti. Postquam autem Spiritum a Patre mittendum promississes, illis benedixisti et ad caelum abreptus es. Ideo cum illis adoramus te ; gloria tibi, Christe !

Exapostilarium 7.

Quia Dominum diligebant, ex dictis Mariae ad sepulcrum cucurrerunt Simon Petrus et alius quem amabat Christus discipulus. Venerunt iuenerunt que solvamento linteola intus sparsa : capit:

A

Ἐξαποστειλῆριον ε'.

Ἡ ζωὴ καὶ ὁδὸς Χριστὸς ἐκ νεκρῶν τῷ Κλεόπῃ καὶ τῷ Λουκᾷ συνώδευσεν, οἷσπερ καὶ ἐπεγνώσθη, εἰς Ἐμμαοῦς κλῶν τὸν ἄρτον, ὡν ψυχὰ καὶ καρδίαι καίόμεναι ἐτύγγανον, ὅτε τοῦτοις ἐλάλει ἐν τῇ ὁδῷ, καὶ Γραφαῖς ἠρμήνευσεν ἁ ὑπέστη, μεθ' ὧν, ἠγέθη, κρᾶζωμεν, ὥφθη τε καὶ τῷ Πέτρῳ.

Ἰμῶ σου τὸ ἀμέτρητον ἔλεος, ποιητὰ μου, διὰ σαυτὸν ἐκένωσας, τοῦ φορέσαι καὶ σώσαι φύσιν βροτῶν κακωθεῖσαν, καὶ Θεὸς ὡν ἠγάγῃ, ἐκ τῆς ἀγῆς Θεόπαιδος, κατ' ἐμὲ τοῦ γενέσθαι, καὶ κατελθεῖν μέχρῃς ἁδοῦ, θέλων με τοῦ σωθῆναι πρεσβείαις τῆς τεκούσης σε, Δέσποτα πανοικτίρμον.

Ἐωθινὸν ε', ἤχος πλῆριος α'.

Ὁ τῶν σοφῶν σου κριμάτων, Χριστέ. Πῶς Πέτρῳ μὲν τοῖς ὁθινοῖς μόνοις ἔδωκας ἐνοησαί σου τὴν ἀνάστασιν, Λουκᾷ δὲ καὶ Κλεόπῃ συμπορευόμενος ὠμίλει, καὶ ὁμιλῶν οὐκ εὐθέως ἑαυτὸν φανεροῖς ; διὸ καὶ ὀνειδίξῃ, ὡς μόνος παροικῶν ἐν Ἱερουσαλήμ, καὶ μὴ μετέχων τῶν ἐν τέλει βουλευμάτων αὐτῆς. Ἄλλ' ὁ πάντα πρὸς τὸ τοῦ πλάσματος συμφέρον οἰκονομῶν, καὶ τὰς περὶ σοῦ προφητείας ἀνέπτυσας, καὶ ἐν τῷ εὐλογεῖν τὸν ἄρτον ἐγνώσθης αὐτοῖς, ὡν καὶ πρὸ τούτου αἱ καρδίαι πρὸς γνώσιν σου ἀνεφλέγοντο, οἱ καὶ τοῖς μαθηταῖς συνηθροισμένοι ἤδη τρανῶς ἐκήρυττόν σου τὴν ἀνάστασιν ὁ δι' ἧς ἐλήθησον ἡμᾶς.

Ἐξαποστειλῆριον ς'.

Δεικνύων ὅτι ἄνθρωπος, Σῶτερ, εἰ κατ' οὐσίαν, ἐν μέσῳ σὰς ἐδιδασκας, ἀνιστᾷς ἐκ τοῦ τάφου, καὶ βρώσεως συμμετέσχες, βάπτισμα μετανοίας ἑοῦθι ; διὸ πρὸς οὐράνιον ἀνελήφθης Πατέρα, καὶ μαθηταῖς πέμπεις τὸν Παράκλητον ὃν ἐπηγγείλω ὑπέρθε θεάνθρωπι, δόξα τῇ σῇ ἐγέρσει.

Ὁ ποιητὴς τῆς κτίσεως, καὶ Θεὸς τῶν ἀπάντων, σάρκα βροτεῖαν ἔλαβεν ἐξ ἀχράντων αἱμάτων σου, παναγία Παρθένε, καὶ φθορεῖσάν μου ὄλην τὴν φύσιν ἔκαιούργησε πάλιν ὡς πρὸ τοῦ τόκου, καταλιπὼν μετὰ τόκον, ὅθεν πιστῶς σε πάντες ἀναυφημοῦμεν κρᾶζόντες· Χαῖρε, Δέσποινα κόσμου.

Ἐωθινὸν ς', ἤχος πλῆριος β'.

Ἡ ὄντως εἰρήνη σὺ, Χριστέ, πρὸς ἀνθρώπουσ Θεοῦ, εἰρήνην τὴν σὴν διδοῦς, μετὰ τὴν ἔγερσιν μαθηταῖς ἐμφόβους ἔδειξας αὐτοῦς, δόξαντας πνεῦμα ὁρᾶν ἀλλὰ κατέστειλας τὸν τάραχον αὐτῶν τῆς ψυχῆς, δείξας τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας σου πλὴν ἀπιστούντων ἔτι, τῇ τῆς τροφῆς μεταλήψει καὶ διδασχῶν ἀναμνήσει διήνοιξας αὐτῶν τὸν νοῦν τοῦ συνιέναι τὰς Γραφὰς, οἷς καὶ τὴν Πατρικὴν ἐπαγγελίαν καθυποσχόμενος, καὶ εὐλόγησας αὐτοῦς, δίδστης πρὸς οὐράνιον· διὸ σὺν αὐτοῖς προσκυνοῦμέν σε, Κύριε, δόξα σοι.

Ἐξαποστειλῆριον ζ'.

Ὅτι ἦσαν τὸν Κύριον, τῆς Μαρίας εἰπούσης, ἐπὶ τὸν τάφον Ἰδραμον Σίμων Πέτρος καὶ ἄλλος μύστης Χριστοῦ ὃν ἠγάπα ἑτεροχον δὲ οἱ δύο, καὶ εὔρον τὰ ὀδύγια, ἔνδον κείμενα μόνα, καὶ κεφαλῆς ἦν δὲ τὰ

σουδαριον χωρὶς τούτων, διὸ πάλιν ἤσυχασαν, τὸν Χριστὸν ἕως εἶδον.

Μεγάλα καὶ παράδοξα δ' ἐμὲ κατειργάσω, Χριστέ μου πολυέλεε· ἐκ Παρθένου γὰρ κόρης ἐτέχθης ἀνερμηνεύτως, καὶ σταυρὸν κατεδέξω, καὶ θάνατον ὑπομείνας, ἐξανέστης ἐν δόξῃ, καὶ τὴν ἡμῶν φύσιν ἠλευθέρωσας τοῦ θανάτου· δόξα, Χριστέ, τῇ δόξῃ σου, δόξα τῇ σῆ δυνάμει.

Ἐωθινὸν ζ', ἤχος βαρῦς.

Ἰδοὺ σκοτία καὶ πρῶτ', καὶ τί πρὸς τὸ μνημεῖον, Μαρία, Ἰστηκας, πολὺ σκότους ἔχουσα ταῖς φρεσίν, β' οὐ ποῦ τίθεται ζητεῖς ὁ Ἰησοῦς; Ἄλλ' ὄρα τοὺς συντρέχοντας μαθητάς, πῶς τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ τῷ σουδαρίῳ τὴν ἀνάστασιν ἐτεκμήρατο, καὶ ἀνεμνήσθησαν τῆς περὶ τούτου Γραφῆς· μεθ' ὧν καὶ δι' ὧν καὶ ἡμεῖς πιστεύσαντες ἀνυμνοῦμέν σε τὸν ζωοδότην Χριστόν.

Ἐξαποστειλάριον η'.

Δύο ἀγγέλους βλέψασα ἐνδοθεν τοῦ μνημείου Μαρία ἐξεπλήττετο, καὶ Χριστὸν ἀγνοοῦσα, ὡς κηπουρὸν ἐπηρώτα· Κύριε, ποῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μου τέθεικα; Κλήσει δὲ τοῦτον γνοῦσα εἶναι αὐτὸν τὸν Σωτῆρα, ἤκουσε· Μὴ μου ἀπιου, πρὸς τὸν Πατέρα ἀπιεμι, εἰπέ τοῖς ἀδελφοῖς μου.

Τριάδος, Κόρη, τέτοκας ἀπορρήτως τὸν ἕνα, διπλοῦν τῇ φύσει πέλοντα, καὶ διπλοῦν ἐνεργείᾳ, καὶ ἕνα τῇ ὑποστάσει· τοῦτον οὖν ἐκδυσώπει ἀεὶ ὑπὲρ τῶν πλάσσει προσκυνοῦντων, ἐκ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἐχθροῦ λυτρώσασθαι· ὅτι πάντες πρὸς σὲ νῦν καταφεύγομεν, Δέσποινα Θεοτόκε.

Ἐωθινὸν η', ἤχος κλάγιος γ'.

Τὰ τῆς Μαρίας δάκρυα οὐ μάτην χεῖται θερμῶς· ἰδοὺ γὰρ κατηξίωται, καὶ διδασκόντων ἀγγέλων, τῆς ἕψεως αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ· ἀλλ' ἔτι πρόσγεια φρονεῖ, οἷα γυνὴ ἀσθενῆς, διὸ καὶ ἀποπέμπεται μὴ προσφασῶσαι Χριστῷ, ἀλλ' ὁμῶς κήρυξ πέμπεται τοῖς σοῖς μαθηταῖς. Οἷς εὐαγγέλια ἐφησε, τὴν πρὸς τὸν πατρῷον κληρὸν ἄνοδον ἀπαγγέλλουσα, μεθ' ἧς ἀξίωσον καὶ ἡμᾶς τῆς ἐμφανείας σου, Δέσποτα Κύριε.

Ἐξαποστειλάριον θ'.

Συγκεκλεισμένων, Δέσποτα, τῶν θυρῶν ὡς εἰσῆλθες, τοὺς ἀποστόλους· ἐπλησας Πνεύματος παναγίου, εἰρηνικῶς ἐμφυσήσας. Οἷς δεσμεῖν τε καὶ λύειν τὰς ἀμαρτίας εἰρηκας, καὶ ὀκτῶ μεθ' ἡμέρας τὴν σὴν πλευρὰν τῷ Θωμᾷ ὑπέδειξας; καὶ τὰς χεῖρας· μεθ' οὗ βῶμεν· Κύριε καὶ Θεὸς σὺ ὑπάρχεις.

Τὸν οὖν υἱὸν ὡς ἔβλεψας ἀναστάντα ἐκ τάφου τριήμερον, Θεόνυμφε, παναγία Παρθένε, ἄπασαν θλίψιν ἀπέθου, ἣν ὑπέστης ὡς μήτηρ, ὅτε κατεῖδες πάσχοντα, καὶ χαρὰς ἐμπλησθεῖς, σὺν τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς γεραίρουσα τοῦτον ὕμνεις· διδ τοὺς Θεοτόκον σε νῦν κηρύττοντας σῶζε.

Ἐωθινὸν θ', ἤχος κλάγιος δ'.

Ὡς ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων, οὐσης ὀφείας; Σαββάτων, ἐφίστασαι τοῖς φίλοις, Χριστέ, καὶ θαύματα θαύματα βεβαίως, τῇ κεκλεισμένη εἰσόδῳ τῶν θυρῶν τὴν ἐκ νεκρῶν σου ἀνάστασιν· ἀλλ' ἐπλησας χαρὰς

A enim sudarium longe erat semotum. Quapropter in prece manserunt donec Christum viderent.

Magna et incredibilia propter me operatus es, o Christe! qui me magnopere miseratus es. Ex pura enim Virgine ineffabili prodigio genitus, crucem accepisti, mortem subiisti et in gloria surrexisti, naturam redimens. Gloria, Christe, gloriae tuae! potestati tuae gloria!

Matutinum 7, tonus gravis.

Ecce nondum diluculum: cur, Maria, tenebras in corde gerens, stas ad monumentum, et quaeris in qua parte Jesus fuerit depositus? Sed vide concurrentes discipulos, quomodo ex linteolis et sudario resurrectionem conjecerint, Scripturarum ad illum spectantium recordantes. Cum illis et per illos nos quoque cum fide te celebramus canticis vitae Christum donatorem.

Exapostelarium 8.

Duobus angelis intra monumentum conspectis, Maria territa est, Christumque non agnoscens illum hortulanum putans interrogavit: Ubi mei Jesu corpus deposuisti? Appellatione vero agnoscens Salvatorem audiit (dicentem): Noli me tangere; abeo ad Patrem: fratribus meis annuntia.

Unam Trinitatis, o Virgo, prodigio ineffabili personam genuisti, natura quidem et virtute duplicem, hypostasi autem unam. Illum ergo semper pro omnibus adorantibus in fide precare, ut eos ab omnibus inimici insidiis liberet. Itaque ad te nunc confugimus, Domina Dei Genitrix.

Matutinum 8, tonus obliquus 3.

Non frustra Maria ardentes lacrymas effundit: ecce enim digna efficitur, docentibus angelis, quae Jesum ipsum videat. Verum humilia, qualia infirma mulier, sentit ex eo quod ne Christum tangat amovetur. Sed simul nuntia discipulis tuis mittitur. Quibus fausta voce viam ad paternam hereditatem praedicat. Cum qua et nos manifestatione tua dignos habeas, Domine!

Exapostelarium 9.

Clausis, o Domine, portis ingressus apostolos spiritu omnis sanctitatis replevisti, pacifice sufflans (1). Eos ligare et solvere peccata jussisti; et post octo dies latus manusque Thomae ostendisti. Quocum clamamus: Tu Dominus et Deus es.

Filium tuum videns e sepulcro post tres dies redivivum, o Dei Sponsa, sanctissima Virgo, omnem deponere afflictionem quae te invasit, cum passionis testis fuisti, et gratia repleta mercedem cum discipulis accipiens lauda eum. Quapropter salva qui te Deiparam praedicant.

Matutinum 9, tonus obliquus 4.

In ultimis diebus, vespere Sabbati ante amicos stas, o Christe, miraculoque miraculum confirmas, scilicet portarum clausurarum invasione resurrectionem. Quinimo gratia discipulos replevisti,

NOTÆ.

(1) Sufflando dicens: Pax vobis.

sanctique spiritus participes effectisti, potestatem A dimittendi peccata eis tribuisti, et Thomam ne fluctu incredulitatis submergeretur servasti. Ideo veram scientiam nobis concedas peccatorumque remissionem, o benigne misericors Domine.

Exapostellarium 10.

Tiberiadis mare cum filiis Zebedæi, Nathanael Petroque et duobus aliis Thomam habuit piscantem, qui, jubente Christo, dextrorsum (retia) demittentes, multos pisces eliciebant. Cum Petrus agnoscens adnatabat, illis tertium apparens panem piscemque carbonibus assatum manducavit.

Qui e sepulcro post tres dies excessit, Dominum, o Virgo, exora pro illis qui te celebrant votisque beatam salutant. Te enim omnes refugium, salutem, B mediatricemque apud illum habemus; nos hæreditas tua et servi tui, o Deipara, ad tuum suspiciens auxilium.

Matutinum 10, tonus obliquus 2.

Postquam in infernum descendisses, et ex mortuis surrexisses, discipuli tua abcessione, ut par erat, prostrati ad operationem conversi sunt, et rursus ad navigia et retia, sed nusquam pisces capiebant. Tu vero, Salvator, omnium rerum Domine, dextrorsum retia injicere jubes; et vere operatio tuum verbum fuit. Multitudinem enim piscium ceperunt. Nos autem hospitali convivio, in terra parato, cujus tecum discipuli fuere participes, spiritualiter dignare delectari, o hominum amator Domine!

Exapostellarium 11.

Post divinam resurrectionem, ter Petrum Dominus sciscitatus: Utrum me amas? suarum ei ovium pascendarum præcipuum committit munus; qui discipulum Jesu charum videns sequentem, Dominum interrogavit: Et ille quid? Si velim, respondit Dominus, illum donec iterum veniam manere, quid ad te, mi Petre?

O tremendum mysterium! O incredibile miraculum! morte mors omnino fugata est. Quis non celebret adoretque tuam, o Verbum, resurrectionem, et quæ te immaculate in carne genuit Deiparam? Cujus intercessione omnes ab inferno salva!

Matutinum 11, tonus obliquus 4.

Manifestans te ipsum discipulis, o Salvator, post resurrectionem, Simoni tuarum dedisti ovium curam, in amoris successionem, pascendique officium; ideoque illum interrogasti: Utrum me amas, Petro? Pasce agnos meas, pasce oves meas. Qui esto charitatem ostentans de altero discipulo sciscitatus est. Illorum precibus, o Christe, gregem tuum ipsum ab infestis lupis custodi!

τοῦ; μαθητῆς, καὶ Πνεύματος ἁγίου μετέδωκας αὐτοῖς, καὶ ἐξουσίαν ἑνείμας ἀφέσεως ἁμαρτιῶν, καὶ τὸν Θωμᾶν οὐ κατέλιπες, τῷ τῆς ἀπιστίας καταπατίξεσθαι κλύδωνι· διὰ παράσχου καὶ ἡμῖν γνῶσιν ἀληθῆ, καὶ ἄφεςιν πταισμάτων, εὐσπλαγγνε Κύριε.

Ἐξαποστειλᾶριον ε΄

Τιβεριάδος θάλασσα, σὺν παῖσι Ζεβεδαίου, Ναθαναὴλ τῷ Πέτρῳ τε, σὺν δυσὶν ἄλλοις πάλαι, καὶ Θωμᾶν εἶχε πρὸς ἄγραν· οἱ Χριστοῦ τῇ προστάξει ἐν δεξιῶς χαλάσαντες, πλήθος εἰλικον ἰχθύων, ὃν Πέτρος γνοὺς, πρὸς αὐτὸν ἐνήξατο, εἰς τὸ τρίτον φανείς, καὶ ἄρτον ἔδειξε καὶ ἰχθὺν ἐπ' ἀνθρώπων.

Τὸν ἀναστάντα Κύριον τριήμερον ἐκ τοῦ τάφου, Παρθένε, καθικέτευε ὑπὲρ τῶν σε ὑμνούντων καὶ πόθῳ μακαριζόντων· σὲ γὰρ ἔχομεν πάντες καταφυγὴν σωτήριον, καὶ μεσίτην πρὸς τοῦτον· κλήρος γὰρ σὸς καὶ οἰκέται πέλομεν, Θεοτόκε, καὶ πρὸς τὴν σὴν ἀνεπιληψίην ἅπαντες ἀφορῶμεν.

Ἐωθινὸν ε΄, ἤχος πλᾶγιος β΄.

Μετὰ τὴν εἰς ἔθου κάθοδον, καὶ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν, ἀθυμοῦντες, ὡς εἶπες, ἐπὶ τῷ χωρισμῷ σου, Χριστέ, οἱ μαθηταὶ πρὸς ἐργασίαν ἐτρέπησαν, καὶ πάλιν πλοῖα καὶ δίκτυα, καὶ ἄγρα οὐδαμοῦ· ἀλλὰ σὺ, Σῶτερ, ἐμφανισθεὶς ὡς Δεσπότης πάντων, δεξιῶς τὰ δίκτυα κελεύεις βαλεῖν, καὶ ἦν ὁ λόγος ἔργον εὐθύς, καὶ πλήθος τῶν ἰχθύων πολὺ, καὶ δειπνον ξινον, ἔτοιμον ἐν γῆ, οὐ μετασχόντων τότε σου τῶν μαθητῶν· καὶ ἡμεῖς νῦν νοητῶς καταξίωτον ἐντροφήσαι, φιλόνηρωπε Κύριε.

C

Ἐξαποστειλᾶριον ια.

Μετὰ τὴν θείαν ἔγερσιν, τρις τῷ Πέτρῳ, Φιλεῖς με; πυθόμενος ὁ Κύριος, τῶν ἰδίων προβάτων προβάλλεται ποιμενάρχην· ὃς ἰδὼν ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς ἐπόμενον, ἤρατο τὸν Δεσπότην· Οὗτος δὲ τίς; Ἐὰν θέλω, ἔφησε, μένειν τοῦτον, ἕως καὶ πάλιν ἔρχομαι, τί πρὸς σὲ, φιλε Πέτρε;

Ἦ φοβερὸν μυστήριον! ὦ παράδοξον θαῦμα! διὰ θανάτου θάνατος παντελῶς ἐφανίσθη· τίς οὖν μὴ ἀνυμνήσει, καὶ τίς μὴ προσκυνήσει σου τὴν ἀνάστασιν, Λόγε, καὶ τὴν ἀγνώστῃ ἐν σαρκὶ τεκνοῦσάν σε Θεοτόκον; ἤ; τὰς πρεσβεΐαις ἅπαντας λύτρωσα; τῆς γενένης.

D

Ἐωθινὸν ια΄, ἤχος πλᾶγιος δ΄.

Φανερῶν ἑαυτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, Σῶτερ, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, Σίμωνι δέδωκας τὴν τῶν προβάτων νομήν, εἰς ἀγάπης ἀντέκτισιν, τὴν τοῦ ποιμαίνειν φροντίδα αἰτῶν· διὰ καὶ ἔλεγες· Εἰ φιλεῖς, Πέτρε, ποιμαίνε τὰ ἀρνία μου, ποιμαίνε τὰ πρόβατά μου. Ὁ δὲ εὐθέως ἐνδεικνύμενος τὴ φιλόστοργον, περὶ τοῦ ἄλλου μαθητοῦ ἐπυθάνετο· ὦν τὰς πρεσβεΐαις, Χριστέ, τὴν ποιμήνην σου διαφύλαττε ἐκ λύκων λυμινόμενων αὐτῆν.

ΩΔΑΡΙΟΝ ΚΑΤΑΝΥΚΤΙΚΟΝ

ΠΟΙΗΜΑ

ΚΥΡΙΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

CANTICUM COMPUNCTIONIS

Ex meditatione extremi iudicii

OPUS

DOMINI LEONIS PHILOSOPHI ET IMPERATORIS

(Latine edidit P. Pontanus, Ingolstadt 1603 post Simeonis Junioris Opera; recusum in *Biblioth. Patr.* Lugdun., tom. XXII, p. 747; — Græce P. Matranga in *Anecdotis Græcis.* Romæ 1830. Tom. II, p. 683.)

Ἄρα τίς γῆθεν ἀέρας
 Ἐν συστροφῇ με ζεφύρου,
 Ἀχαριαίως ἀποίσει
 Πρὸς τὴν κλαυθμῶνος κοιλίδα,
 5 Ἴν' ὅπως με τὰς μενούσας
 Ἰδὼν κολάσεις θρηνήσω;
 Βαβαί! βαβαί! πῶς βρυχάσει
 Γαλα διχῆ ρηγνομένη,
 Νεύσει τῆς ὑπερθεν βίας,
 10 Φρικώδεις ἀπογυμνοῦσα
 Χώρους τοὺς νῦν κεκλυμένους;
 Φεῦ μοι τῆς θάλας ἐκαίνης!
 Γλαφυροτόρνυτοι τάφοι,
 Σκότους μαστοὶ τε καὶ γνόφου,
 15 Μυχὸς ἀπύθμαντος ἄλλος
 Καὶ ἀντρονύχιος χάσμη,
 Ἐν ἀποκρύφοις τηροῦνται
 Πᾶσι λυγρῶ; τοῖς βιοῦσιν.
 Δείνω; ἐκαίτε κοιτάζων
 20 Ὁ ἄγριος αἰμοπότης
 Βρύχει, μαιμᾶ, σάινει κέρκον,
 Καὶ κεχηνώ; ἀναμένει
 Καταπιεῖν πικρὸς σκόλη;.
 Τοῦ; κατ' ἐμὲ πλημμυλοῦντας.

A 25 Δακρύων δυβροῦ; μοι δίβου,
 Εὐλάτε Θεοῦ Λόγε,
 Πρὶν κατακρύψει με τάφο;.
 Ἐόνον, γυμνὸν εὐπραγία;,
 Πρὶν οἱ πικροὶ φορολόγοι
 30 Ζητήσουσι μοι τὰς πράξει;.
 Ἐκεῖ βρυγμᾶ; τῶν ὀδόντων.
 Ὀλολυγμᾶ; τε καὶ θρήνος;
 Τάρταρος ἄμοιρος θέρμη;.
 Ἀνήλιος καὶ σκυώδης ·
 35 Ἐκεῖ πολύστενον πένθος,
 Καὶ ὄχετοἰ τῶν δακρύων.
 Ζυγᾶ; καὶ πλάστιγῆ; τὰ ἔργα
 Σταθμίζεται δοκιμάζων,
 Ἀνακουφίζων, βαρύων,
 B 40 Οὐ τὰ ἐσθλά, τὰ δὲ φαῦλα,
 Ἄπερ βίων ἐπεπράχειν
 Ἐκ πονηρᾶ; συνηθεία;.
 Ἡ καταγιγῆ; ἐκθροεῖ με,
 Καὶ ταραχὴ τῶν πνευμάτων,
 45 Τὸ ἀρχμηρὸν τῆ; θυάλλη;.
 Καὶ συνοχὴ τῶν κτισμάτων.
 Κτύποι βροντῶν ἐπαλλήλων,
 Ἄστεροπῶν τε τὸ δέος.

Quis tandem me humo turbine venti aliquo sublatum, ad brevissimum tempus abducat ad vallem lacrymarum, ut visis ibidem supplicis memet lugeam?

Heu! heu! quomodo rugiet tellus, cum nutu supernæ potentie dirupta, locos horribiles nunc latentes aperiet. Ah! triste spectaculum!

Profunde cavata sepulcra, tenebris et caligine plena, recessus immensus, et ætra caliginosa abdita servantur omnibus, qui vitam ob flagitia exitiosam duxerint.

Illic cubans immitis potor sanguinis, dirum frendet, appetit, cauda remulcet, apertisque faucibus expectat devorare peccatores mei similes.

Misericos Fili Dei, da mihi imbres lacrymarum,

priusquam me tegat sepulcrum, hospitem, et nudum a recte factis: priusquam severissimi ex-actores inquirant in actiones meas.

Illic stridor dentium, ejulatus, et lamentatio: tartarus, calor expers, solis nescius et umbrosus; illic luctus gemitibus refertus, et rivi lacrymarum

Trutina et lanx opera ad amussim examinans probat, alia elevans, alia deprimens: ubi erunt peccata mea, quæ in hac vita ex prava consuetudine perpetravi.

Terret me procella, et tumultus ventorum, horror tempestatis, et pressura creaturarum, sonitus tonitruorum alternantium, ac fulgurum favor.

Θάμβος ἰδεῖν ὑπὲρ πάντα,
 50 Καὶ τρόμος ἀναπολῆσαι
 Τὸν ποταμὸν τοῦ παμφάγου
 Πυρὸς, ὁμοῦ τε καὶ λίμνην
 Παφλάζουσαν καὶ βριμῶσαν
 Ἐνδίκως με πυρπολῆσαι.
 55 Θεοκυῆτορ Μαρία,
 Τῶν γηγενῶν εὐκληρία,
 Χριστιανῶν προστασία,
 Ἄμαρτων ἔλπις μόνη
 Καὶ κοσμικὴ θυμηδία,
 60 Ἕρῃσαι πυρὸς ἀπειλῆς με.
 Ἰδοῦ, ψυχὴ παναθλία,
 Βλεφάροις τῆς διανοίας.
 Ἰσθόρησά σοι τὰς θλίψεις,
 Καὶ τὰς ποινὰς πρὸ τῆ-δίκης·
 65 Νῆφε θερμῶς ποτινῶσα
 Τῆς πείρας τούτων βυσθίνα.
 Κριτὴς σοι πόρρωθεν ἤξει
 Θρονούμενος ἐν νεφέλαις,
 70 Τὴν κτίσιν ἀνάτινάστων
 Νερτέρων ἐκ τῶν θεμέθλων,
 Κυμαίνων καὶ τὸν ἀέρα
 Παναλκιστάτη δυνάμει.
 Λαλαψὶ λιπμήσει τὰ ὄρη.
 75 Καὶ ἀφαντώσει τὰς νάπας,
 Καὶ ἐν πυρὶ ἀκαμάτω
 Ἐκτεφρωθήσεται χέρσος
 Ἐκ προσώπου τοῦ Κυρίου
 Κρίνει τὴν γῆν ἐρχομένου.
 80 Μαρμαρυγαὶ νῦν φαστέρων
 Σβασθήσονται παραυτίκα,
 Καὶ τῶν ἀστέρων τὰ κλήθη
 Οὐράπερ φύλλα πεσοῦνται·
 Σὺ δὲ, ψυχὴ, πῶς ὑποίσεις
 85 Τὴν Δευσιν τοῦ Δεσπότη·

A Μέδον ὑψίθρονε, φείσαι
 Ως εὐδιάλλακτος φύσει,
 Ταῖς τῆς Μητρὸς σου πρειαίαις,
 Τῶν νοερῶν στρατευμάτων,
 90 Πάντων ὁμοῦ τῶν ἁγίων,
 Τοῦ πλάσματος τῶν χειρῶν σου.
 Ναμάτων θάλασσα σπάνιν
 Ἐφείξει δειματομένη
 Καὶ ποταμοὶ κονισθῶσι
 95 Πηγάζοντες ἀενάως·
 Σὺ δὲ, ψυχὴ, τί ποιήσεις,
 Τούτων φρικτῶς τελουμένων;
 Ξένον ἰδέσθαι τὰ πάντα,
 Τὸ περιέχον στοιχείον
 100 Πυρκαϊῆς ἀφανεία
 Διδόμενον ὕλης δίκην,
 Καὶ εἰλισσόμενον ἀΐθρι
 Ὡς κώδικα μεμβρανώδη.
 Οἶμοι! πῶς ταῦτα, μέλα,
 105 Ἐν νῆφ, ψυχὴ, οὐ λαμβάνεις;
 Ἄλλ' ὑπὲρ ψάμμον θαλάσσης
 Ἄμνημονεὶς ἀμαρτῶσα·
 Ἄδειωσθε δὲν τὸ τέρμα
 Ἦδη λοιπὸν σοὶ προσφάσει.
 110 Πῶς λυγηρῶς ὑπαδούσης
 Τῆς σάλπιγγος ὑπενέγκης;
 Τῶν κενιώνων γὰρ γαίη
 Νέκυας ἀνασφαιρίσει,
 Καὶ θάλασσα τοὺς σφετέρους;
 115 Τῇ φοβερᾷ ἐπιστάσει.
 Πεποίθησί μοι, Παρθένε,
 Γενοῦ τῆς δίκης ἐν ὄρῃ,
 Σκέπη, φρουρὸς, εὐεργέτης,
 Καὶ ἰλασμὸς καὶ συλλήπτωρ,
 120 Ἐξ ἔργων μὴ κεκτημένη;
 Ἐλπίδα θείας συγγνώμης.

B

C

D

Stupor et tremor erit videre omnia flumine ignis
 omnivori involvi, simulque lacum æstuantem et
 crepitantem, flammisque suis juste me devastan-
 tem.

Maria, Mater Dei, inter creaturas electa, Chri-
 stianorum auxilium, peccatorum spes unica, mundi
 exhilaratio, ab imminente igne salva me.

Aspice, anima miserrima, mentis oculis. Narravi
 tibi afflictiones et penas ante iudicium: vigila, et
 harum experientia liberari ferventer desidera.

Iudex tibi sublimis veniet, sedens in nubibus ut
 in throno, creaturam ex imis fundamentis concu-
 tiens, et aërem etiam omnipotentissima vi concitans.

Turbo ventilabit montes et eruet silvas, igneque
 cineres in cineres rediget terra a facie Domini,
 et tu quomodo adventum
 eius sustinebis?

Iam fulgores subito exstinguentur, stel-
 multitudines tanquam folia de arboribus
 et tu vere, anima mea, quomodo adventum
 eius sustinebis?

et admodum, pro clementia tua, meritis Matris

tuæ et intelligibilium exercituum, sanctorum simul
 omnium, parce operi manuum tuarum.

Mare conterritum aquis rarescet, et flumina re-
 plena pulveribus, non nisi instar fontium mana-
 bunt. Tu, anima, quid ages, cum ista horribiliter
 evenient?

Insolitum spectaculum, videre omnia complexam
 igniferam elementi voracitatem, silvæ instar dissa-
 sam, rursumque ut librum involutam.

Heu! miserabilis anima, cur hæc non perpen-
 dis, sed eorum immemor, peccatorum numero
 vincis arenas maris? Incertum est unde finis jam
 tibi impendat.

Quomodo funestum canentem tubam sustinebis?
 Ejus enim sono tam intenso et formidabili sepul-
 cris aperti prodibunt mortui, et mare quoque
 reddet mortuos suos.

Virgo, fiducia mea, sis in hora justitiæ tutela
 mihi, custos et auxiliatrix propitia, qui propter
 opera spem cælestis veniæ jam non habeo.

Ῥαγήσεται τὰ μνημεῖα
 Νεκρῶν καταστιγμένων
 Τῆ τοῦ κριτοῦ ὑπαντήσει,
 125 Μιχτήλ σπέρχοντος ἄμα
 Πάντας ριπή παραστήσει
 Τεττάρων ἐκ τῶν ἀνέμων.
 Σύνες, ψυχῆ, μετὰ ταῦτα
 Φρικτοὶ πῶς τίθενται θρόνοι,
 130 Καὶ ἀναπτύσσονται βίβλοι
 Παρισταμένων ἐν φόβῳ
 Ἀπείρων καὶ ἀναρίθμων
 Ἀγγέλων τε καὶ ἀνθρώπων.
 Τότε λοιπὸν αἱ κολάσεις!
 135 Δειχθήσονται, ἃς προέφη,
 Ἀπολαμβάνειν ἑτοίμως
 Τοῦς ὑπευθύνους διψῶσαι,
 Ὅν τελευτησίῳ καὶ πρῶτος
 Μόνος ἐγὼ ὁ παντλήμων.
 140 Ὑπαγορεύσει πραΰως
 Ὁ δικαστὴς τοῖς ἀξίοις·
 Καὶ αὐστηρῶς ἀμαρτωλοῦς
 Τοῦ βήματος ἀπελάσει,
 Οὐς μὲν εἰς δόξαν ἐφέλκων,
 145 Οὐς δὲ πρὸς ἄληκτον πένητος.
 Ὑπὸ πολλῆς εὐσπλαγχνίας
 Καμπτόμενος, ἐλεήμων,
 Μὴ φοβεροῖς ὑπηρέταις
 Καὶ ἀμειλίκοις ἀγγέλοις
 150 Ἀθέμιτα τὴν ἐκ βρέφους
 Σὺ πταίοντα παραδῆξαι
 Φιλανθρωπίας σῆς ὄντως
 Ἐκπίσους ἀλαζόνες
 Κριταί, σοφοί, καὶ δυνάσταί,
 155 Καὶ βασιλεῖς ὑπερόπται,

Rumpentur monumenta mortuorum ad Iudicis
 adventum, Michaelē simul festinante omnes pun-
 cto temporis ei sistere, a quatuor ventis.

Intellige, anima, quomodo post hæc throni me-
 tuendi ponentur, et cum timore infinitis atque
 innumerabilibus angelis, hominibusque circum-
 stantibus, libri aperientur.

Reliquum erit, ut pœnæ, quas prædixi, susci-
 piant reos, quorum primus et ultimus solus ego
 miserimus.

Affabitur Iudex dignos mansuete, et peccatores
 a tribunali aspera voce repellat: illos in gloriam
 secum adducens, hos ad luctum mittens sempit-
 ternum:

Magna permotus misericordia, propitius, ne tra-
 das servis diris nec nuntiis duris eum qui inde a
 pueritia contra te delinquit.

Clementia tua excident arrogantes iudices, sa-
 pientes, dynastæ et reges contemptores; conjugii
 expertum quoque sacerdotum et conjugatorum,
 proh dolor! multitudo.

A Ἀζύγων καὶ ἱερῶν,
 Οἱμοὶ! πληθὺς καὶ μιγάδων.
 Χωριζομένων συγγόνων.
 Γονέων, φίλων καὶ τέκνων,
 160 Τίς ἰννοῶν οὐκ οἰμώξει;
 Τίς δὲ βαστάσει τὸν πόνον;
 Οὐκ εἴπονται γὰρ ἀλλήλους
 Εἰς τοὺς ἀπειρους αἰῶνας.
 Ψυχῆ, λογίζου πῶς ἄρδην
 165 Βληθήσονται εἰς κολάσεις,
 Ἐλκόμενοι ἀποτόμως
 Ὑπὸ πυρφόρων ἀγγέλων,
 Καὶ στέναξον πρὸ τῆς πείρας
 Ἐκ βάθους τῆς διανοίας.
 170 Ὡς θησαυροῦς τῆς ἀθύστου
 Καὶ οὐρανοῦ καταβράκτας
 Ἀνέψας κατακλύζων,
 Σῶτερ, τὴν γῆν ἐπὶ Νῶε,
 Οὕτως καὶ νῦν κατέχλυσον
 175 Τὸν βόρβορον τῶν κατῶν μου.
 Ὡς Δέσποτα τῶν αἰῶνων,
 Πάτερ, Υἱὲ, καὶ τὸ Πνεῦμα,
 Ἡ τρισυπόστατος μία
 Καὶ ἀδιαίρετος φύσις,
 180 Δός μοι καιρὸν μετανοίας
 Πρὸς λύσιν ἀμπλακημάτων.
 Ὡς Δέσποινα Θεοτόκε,
 Σπεύσον, βοήθει μοι τάχος·
 Ἢ γὰρ ἀκμή τῆς ἀξίνης
 185 Ὡς ἄκαρπον ἐκφοβεῖ με,
 Καὶ ἡ φορὰ τῆς θρεπάνης
 Ὡς ἄωρον ἐκδεδίττει·
 Ὅ δὲ λιχμητῶρ τὴν καῦσιν
 Ὡς ἄχυρον ἀπειλεῖ μοι.

B

C

Separationem fratrum, parentum, amicorum,
 atque liberorum, quis cogitans non ingemiscet?
 Quis feret dolorem? Non enim inter se amplius vi-
 debant in omnia sæcula.

Anima, reputa, quo pacto ab ignitis dæmonibus
 violenter distracti, in supplicia contrudentur, et
 D antequam experiaris, mitte gemitus ex imo
 corde.

Ut thesauros abyssi et cataractas cœli aperiens,
 Salvator, terram aqua in facie Noe diluisti, ita
 nunc passionum mearum cœnum dilue.

O Domine sæculorum, Pater, Fili, et Spiritus
 sancte, una in tribus subsistentis indivisa na-
 tura, da mihi tempus pœnitentiæ, ad expianda de-
 licta mea.

O Domina, Dei Mater, festina, cito succurre
 mihi: securis enim acies terret me, utpote infru-
 ctuosum, et falx transeundo ut immaturum exti-
 mescit; ventilator autem mihi, ut pafæ, ignem
 minatur.

LEONIS IMPERATORIS AUGUSTI

COGNOMENTO PHILOSOPHI

AD OMARUM SARACENORUM REGEM

*De fidei Christianæ veritate et mysteriis et de variis
Saracenorum hæresibus et blasphemis*

EPISTOLA.

(Symphoriano Champerio, Lugdunensi, interprete Lugduni prodit anno 1501; recusa deinde in *Biblioth. Patrum* maxima, tom. XVII, p. 45.)

Gloria Deo, et multiplex gratiarum actio exsuperans cælos et perveniens ad ea quæ placita sunt illi, et penetrans abdita ipsius, cujus est bonitas et miseratio super servos suos, qui est unus, et non est alius præter eum. Ipsius est altitudo, et magnitudo, et regnum, et potestas, ipse omnia circumquaque complectens. Credimus in unum Deum, cui similis non est, nec alius est præter eum. De cætero notasti mihi commemorans de Christo Filio Mariæ, quare adoremus eum: cum ipse de semetipso testimonium perhibeat dicens quod missus sit a Deo, et qui confessus fuerit eum, constabitur coram eo qui misit illum: et iterum, cum ascenderet ad cælos, dixit discipulis suis: *Ascendo ad Creatorem meum, et ad Creatorem (1) vestrum, ad Deum meum et ad Deum vestrum*. Et iterum dicis, quia, cum lex Moysi in igne fuisset cremata et renovasset eam Esdras propheta ut potuit ei memoria cordis sui recordari, et non sine mendacio, et non fuit ibidem recordatus de resurrectione, neque de paradiso, neque de inferno. Et iterum dicis, quod talis sit Christus ante Deum, qualis et Adam, et quia comedit Christus et dormivit, sicut et Adam: et tamen non te commovit ad hoc nisi paucitas intelligentiæ tuæ de Christo. Et iterum cognovi, quia dicis quod Maria soror Aaron et Moysi genuerit Christum: et quomodo potuit esse, cum mortua fuerit postquam egressi sunt de Ægypto in deserto, et nemo ex eis ingressus sit terram repromissionis, longe antequam nasceretur Maria Mater Christi et pater ejus Joachim. Nam Maria, filia Aaron, fuit de tribu Levi filii Jacob, Maria vero Mater Christi, filia fuit Joseph de genere David, de tribu Juda filii Jacob. Verumtamen si velis scire de Christo, ut pertineat ad te notitia ipsius donec non sit in te ulla tituba-

tio, perscrutare vetus testamentum quod dedit Deus filiis Israel, Moysi et David, prophetis suis. Et iterum scrutare novam legem, quod est Evangelium, quod datum est nobis ab apostolis Christi; et tunc reperies, de Christo veritatem et viam rectam eo usque ut non sit in te ulla titubatio, dum videris Scriptorum testimonium perhibentem, sibi invicem concordantem in Christo, quod est in novo et veteri testamento, et tunc vere intelliges de Christo. Scientem te reddimus de fide nostra quomodo adoremus eum, et quæ sit eruditio in qua sumus, donec intelligas, si tamen placitum est Deo, dantes tibi testimonium de novo et veteri testamento, quia quod dicimus de Christo, verum dicimus: secundum quod notavi tibi, trutinare et scrutare donec scias.

Cognosce quod postquam in principio fecit Deus cælum et terram (cujus nomen est benedictum) et magnum lumen cæli et terræ, quod non capiunt cuncta, neque mortalium attingit intelligentia, visus est Moysi in igne in monte Sina², in verbo laminis: et dixit, Ne timeas, Moyses, ego sum Dominus Deus tuus, creator tuus, lumen de lumine, Verbum de Patre ex quibus Spiritus sanctus procedit. Et ideo dicimus, Pater et Filius et Spiritus sanctus, lumen de lumine, verbum de Deo: quia unum sunt, non separantes ea, quia procedit Verbum de lumine, et Spiritus sanctus de lumine, et quia non est in loco minimo minimus, et in maximo multiplex, sed ubique totus est. Intuere solem in quo sunt radii et splendor: nunquid non vides, quia usque æqualis est? Quanto magis Deus qui fecit solem et omnia quæ sunt infra cælum et terram! Per lumen et Verbum quod est ex seipso, facta sunt omnia, et voluit ipsum Verbum dicere Filium suum. Sed ne paveas, Verbum Dei dicere Filium Dei: quia

¹ Jan. xi, 17. ² Exod. xix.

NOTÆ.

(1) Ille observa Mahumetanos male legere Creatorem, pro, Patrem.

Pater est Verbi sui, et ubi est Verbum Dei, A
 est Deus, quia Verbum Dei ex Deo est, et Spi-
 sanctus ex Deo est : et quæ vult Verbum,
 atur, et quæ vult Spiritus sanctus, operatur,
 æ vult Pater, operatur, et hæc omnia unus
 operatur. Non dividimus inter eos, neque
 es deos dicimus cui non est similis in regno
 ens in perpetuum, regnum sanctum. Pater non
 genitus, Filius est genitus, Spiritus sanctus
 est genitus, neque ingenitus. Necessè est au-
 nobis ex prophetis proferre testimonium, quod
 benedictus vocavit Christum Verbum, suum
 m, et per Verbum quod procedit ex lumine,
 idit cælum et terram et omnia quæ in eis
 . Moyses dicit ¹, Deus per Verbum fecit om-
 David in Psalmis, *Verbo Domini cæli firmati*
²; et alibi : *In æternum, Domine, permanet*
um tuum ³; et iterum : *Misit Verbum* ⁴, et con-
 Job dicit de Spiritu sancto : *Spiritus Domini*
me ⁵; Moyses : *Spiritus Domini super aquas fe-*
ur ⁶; Isaias : *Spiritus Domini super me, per quem*
me ⁷; David : *Emitte Spiritum tuum* ⁸, et
⁹; et iterum, *Spiritus tuus bonus deducet*
¹⁰, et contra; et iterum, *Spiritum rectum innova-*
sceribus meis ¹¹; et iterum, *Spiritu principali*
rama me ¹². Hæc sunt de veteri lege testimo-
 quod Verbum et Spiritus qui sunt ex Deo,
 m creaturam creaverint. Oportet nos iterum
 re testimonium, quod Deus Verbum suum
 m suum vocavit. Isaias dicit, *Ecce Virgo con-*
et pariet Filium ¹³, et contra; et iterum :
¹⁴.
 m Deus Pater, ad David : *Postquam dormie-*
um patribus tuis, suscitabo de femore tuo qui
is super thronum Israel. Ego ero ei in Patrem,
se erit mihi in filium ¹⁵. David in Psalmis :
 ius dixit ad me, et contra Zacharias dicit :
 e et lætare, filia Sion, clama, filia Jerusalem,
 ecce Rex tuus venit tibi mitis et sedens super
 m asinæ, loquetur pacem gentibus ¹⁶. Horum
 let nos proferre testimonium de lege Dei, quia
 Christus Filius Mariæ, Deus de Deo sit.
 o filius Isaac, filii Abraham, cum esset in obitu
 suæ, benedicens filios suos prophetavit de
 , dicens Judæ, filio suo : Tu es *catulus leonis,*
minuetur de femore tuo dux neque princeps do-
veniat qui sit expectatio gentium ¹⁷, qui est ipse
 tus. Jeremias propheta : *Ecce Deus noster cui*
is non est, qui invenit omnem viam prudentiæ,
et hæc videbitur super terram, et cum omnibus
undersatus ¹⁸. Iterum : *Deus manifeste veniet,*

veniet, et non tardabit ¹⁹. Isaias : *Post te ambula-*
bunt, vincti manibus pergent, et te adorabunt, teque
deprecabuntur, quia tu es Deus et non est alius præter
te Deus Israel. Salvator confundens inimicos tuos,
abierunt in confusionem ²⁰. Iterum David : *Deus de*
cælo prospexit super filios hominum ut videat si est
intelligens aut requirens Deum; omnes declinave-
runt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat
bonum, non est usque ad unum ²¹. Et iterum : *Di-*
xit Dominus Domino meo : Sede a dextris meis, do-
nec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum ²².
 Moyses dixit de passione Christi : *Videbitis vi-*
tam vestram pendentem coram oculis vestris, et non
credetis ²³. David : *Foderunt manus meas et pedes*
meos, dinumeraverunt omnia ossa mea, dividerunt
sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt
sortem ²⁴. Isaias : *Homo potest ferre plagam quia abs-*
conditus est vultus ejus, unde nec reputabimus eum.
Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros
ipse portavit ²⁵ (2). Hæc sunt testimonia quod Deus
 ex Deo est : Joannes : *In principio erat Verbum, et*
Verbum erat apud Deum : et Deus erat Verbum ²⁶.
 Gabriel : *Spiritus sanctus superveniet in te, et vir-*
tus Altissimi obumbrabit tibi ²⁷. Paulus : *Spiritus*
sanctus scrutatur omnia, et novit occulta Dei ²⁸.
 Joannes ²⁹ : *Non accepimus spiritum servitutis, sed*
spiritum qui est ex Deo; iterum : Si quis spiritum
Christi non habet, hic non est ejus ³⁰. Hæc sunt tes-
 timonia de Novo Testamento, quod Christus Filius
 Dei sit : Gabriel ad Mariam : *Ecce concipias et pa-*
ries filium, et vocabis nomen ejus Jesum : et ipse
redimet populum suum a peccatis eorum ³¹. Paulus :
Misit Deus Filium suum natum de muliere, factum
sub lege ut eos qui sub lege erant redimeret ³².
 Joannes : *Qui credit in Filium Dei, habet vitam æter-*
nam; qui vero non credit in illum, non videbit vitam
æternam, sed ira Dei manet super eum ³³. Paulus :
Deus unus Filius Dei per quem facta sunt omnia ³⁴.
 Petrus : *Tu es Christus Filius Dei vivi* ³⁵. Gabriel :
Ave, Maria, gratia plena, Dominus tecum : Spiritus
sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obum-
brabit tibi, et quod nascetur ex te Sanctum vocabitur
Filius Dei ³⁶. Iterum Christus in Evangelio : *Ego*
sum lux mundi, ego a Patre exivi, et ad eum rever-
surus sum, ego sum resurrectio et vita. Et qui me
videt, videt et Patrem. Ego et Pater unum sumus.
 Paulus : *Illuminabitur mundus de Judæa*. Et iterum :
Ascendit Deus super cælos, super selem sanctam
suam, intuens terram ut videat obligatos quos obli-
gavit Satan in delicto suo.

Vos autem habetis in lege vestra, quod angelus

Gen. 1. ¹ Psal. xxxii, 6. ² Psal. cxviii, 89. ³ Psal. x, 6, 20. ⁴ Job xxxiii, 4. ⁵ Gen. 1, 2.
 . Lxi, 1. ⁶ Psal. ciii, 30. ⁷ Psal. cxlii, 10. ⁸ Psal. l, 12. ⁹ Ibi, 14. ¹⁰ Isa. vii, 14.
 . ix, 6. ¹¹ I Reg. vii, 12, 14. ¹² Zach. ix, 9. ¹³ Gen. xix, 9, 10. ¹⁴ Baruch. iii, 38. ¹⁵ Habac. ii, 5.
 . xlv, 14. ¹⁶ Psal. xlii, 2, 3. ¹⁷ Psal. cix, 1. ¹⁸ Deut. xxviii, 68. ¹⁹ Psal. xxi, 17. ²⁰ Isa. lvi,
 . ²¹ Joan. 1, 1. ²² Luc. 1, 35. ²³ II Cor. ii, 10. ²⁴ Imo Paulus Rom. viii, 15. ²⁵ Ibi, 9. ²⁶ Luc.
 . ²⁷ Galat. iv, 13. ²⁸ Joan. iii, 36. ²⁹ II Cor. I, 49. ³⁰ Joan. xi, 27. ³¹ Luc. 1, 35.

NOTÆ.

Vulgata lectio, *Vidimus eum despectum et novissimum virorum et scientem infirmitatem, et quasi*
inditus vultus ejus.

dicit Zachariæ : Ecce annuntio tibi quod nascetur tibi Filius præcedens Verbum Dei, et Verbum ipsius, vocabitur nomen ejus Messias. Quæritur a te quare Deus voluit mittere Filium in utero Virginis : quia benedictus Deus et sanctum nomen ejus, creavit cælum et terram et omnia quæ in eis sunt, et creavit angelos suos, in prima conditione sua erant in circuitu Throni : et subito ingressus est in una legione angelorum, tumor et superbia, facientes se Deo similes, dicentes : Ponamus sedem nobis sicut est sedes Dei, et circumeamus cælum et terram, sicut et Deus. Cumque Deus cogitationes eorum cognovisset, projecit Satanam et omnem legionem ipsius, de cælo ad terram, et facti sunt dæmones et inimici filiorum Adæ. Cumque fecisset Deus Adam constituit eum in paradiso, dicens ei : *Comede omnia quæcumque volueris ; de ligno vero hoc quod prohibeo tibi, ne comedas, quo die comederis ex eo, morte morieris ;* tentatus vero a diabolo, comedit ex eo, et projectus est de paradiso, et hæreditavit mortem et contradictionem et delictum in progenie sua, post eum. Deus vero volens eripere creaturam suam de manu diaboli, direxit Noe ad populum suum ut pœniterent et recederent ab opere diaboli ; cumque venisset ad eos, contempserunt, et mendacem eum reputaverunt. Præcepit igitur Deus Noe ut faceret arcam, et mitteret in ea de omni creatura, et immisit Deus diluvium. Aperti sunt fontes abyssi et cataractæ cœli, et effusæ sunt aquæ et conumpti sunt habitantes terram, et omne quod movetur super eam, excepto Noe qui fuit in arca, et uxore ejus, et tribus filiis ejus et uxoribus filiorum ejus. Post hæc, misertus Deus super ea quæ fecerat, præcepit aquis ut reverterentur : et egressi sunt de arca, homines et jumenta : benedixitque illis Deus, et dixit : *Creascite, et multiplicamini, et replete terram.* Postea, homines a diabolo tentati, fecerunt sculptiles deos, adorantes eos, sicut Deum qui eos fecerat. Et volens Deus eripere illos de manu diaboli qui eos perverterat, mox descendit in potentia super montem Sinai ; et locutus servo suo Moysi, dedit ei legem, eligens filios Israel de omni plebe. Tuuc filii Israel derelinquentes quæ dederat Deus Moysi, fecerunt sibi sculptile, adorantes illud quasi Deum vivum : et statim immisit eis serpentes, et consumpsit partem ex eis et misertus est eis. Item tentatio a diabolo immisit ignem, et consumpsit ex eis multitudinem, et misertus, iram ab eis removit. Item fecerunt sibi idola, adorantes illa ut Deum, immolantes filios suos et filias suas demoniis. Suscitavit Deus prophetas contestantes eos ut pœniterent, et reverterentur ad Deum, et recederent a diabolo : negaverunt et mendaces eos dixerunt, et quosdam ex ipsis occiderunt. Cumque vidisset Deus quod prevaluisset diabolus in eis, ex quo factus est Adam et ejectus est a paradiso, et quod prophetas qui venerant ad eos, occiderant, volens eos eripere a potestate antiqui hostis, misit Verbum suum ad Mariam

quam elegerat. Accepit formam hominis Verbum Dei, inducens carnem de Maria, cum anima et intellectu. Habitavit Verbum ipsius, quod erat ex Deo, in ipso corpore, sine separatione ab ipso in perpetuum. Si non esset ipsum corpus quod induerat, nemo posset videre Verbum Dei : sicut nec Moyses Verbum Dei videre potuit. Sed veniens Verbum Dei, induit corpus de Maria, et eripuit populum suum de potestate diaboli : Verbum utique illud quod Maria susceperat. Ipse est cujus nomen est Messias et Deus, quod erat, antequam annuntiatio veniret ad Mariam, et corpus sumeret de Maria : et ipse est Deus, et hæc est caligo in vobis ut non intelligatis.

Iterum mihi scripsisti dicens : Quia dixerit, Misus sum ad vos, et comederit, et biberit, et dormierit. Sed nunc tibi ostendam quod in Christo fuerint duæ operationes, et duæ locutiones : una, Verbi, et alia, corporis quod susceperat de Maria. Hoc est corpus perfectum, animam habens et intellectum. Operatio Verbi est quando cum Patre cuncta creavit : et manens in corpore, peccata dimittebat, et mortuos suscitabat, et cætera talia faciebat. Vos autem, relinquentes opera Verbi, sequimini opera carnis quam assumpsit de Maria, quæ fuit de Adam : et ideo dicitis quod similis sit Christus Adæ, quod comedebat et dormiebat : et iste est sermo eorum qui non intelligunt de Christo, neque perscrutantur legem Dei. Et secundum vestrum sensum, Judæi intelligentes de Christo, persequentes et comprehendentes, eum crucifixerunt, dicentes blasphemiarum verba ad Mariam Matrem ejus, cui pudor castitatis inerat. Iterum dicis, quare adoremus Christum Verbum Dei. Numquid non invenitur in lege Dei quod filii Israel adoraverunt arcam quam præceperat Deus Moysi facere, et tamen non adorabant nec serviebant arcæ nec ligno : sed adorabant et serviebant legi et verbo Dei quod erat in arca, et tamen non ob hoc erant alieni a Deo, nec duobus diis servisse judicabantur ? Rursum dicis quod in lege vestra inveniatur, quod Deus præcepit angelis suis adorare Adam. Quod si ita est credendum, quid existimas de Verbo, quod nominatum est Messias ? Nunquid est melius eum adorare, quam petram surdam quam adoratis, ubi scimus aliquid remansisse de idololatria illa qua adorabant Jaoh, Jaoc, Nazara, et Allac et Allogei, et Mena ? Quidam ex eis erant dii in similitudine virorum, quædam in similitudine seminarum ! Majores horum dicebantur Aleubre, unde et sereno iste derivatur, Alacuiber, inter vos immolantes eis pecora et camelos in uno die, pro unoquoque anno : et secuti estis consuetudinem paganorum super lapide illo, in Mecha, in angulo domus ipsius idololatriæ, cui serviebat antiquitas paganorum, et immolabat. Iterum dicis, quod simul ante Deum Christus sit et Adam : et ponitis facturam de luto, quæ contradixit Deo suo, et non custodivit præceptum ejus, similis Verbo Dei et lumen ipsius,

non est factus, sed per ipsum facta sunt omnia. Ipse est Messias, cuius regnum sempiternum existit. Quæris quomodo Deus potuit ingredi uterum mulieris, tenebrosum et angustum et tenebrum : sed si forte intelligas, tibi similitudinem is. Nonne vides solem quia graditur super imilitiam et stercora, et letorem, et tamen nullo inquinatur, sed mundat omnia, quanto magis Deus qui fecit solem non inquinetur a creatura? noli esse incredulus ut non ingrederetur in uterum Virginis, qui ingressus est in qui erat in monte Sinai, et locutus est servo Moysi, et legem ei dedit. Nonne melius erat is Virginis quam illa spina rubi? Quod autem legem Moysi esse crematam, et quod eam as memoriter et mendaciter memoravit, et sicut in ea memoratus de resurrectione, aut æterna, aut paradiso, nunc tibi, si Deo placostendam. Benedictus Dominus revelationem prophetas suos misit, et omnis propheta locutus per revelationem Dei: et dedit Moysi legem, et scripta sunt præcepta filiorum Israel, exitus in de Ægypto, dinumeratio, et contradictio, indignatio Dei super eos, et quomodo omnia vitæ: rememoratio regum, et quomodo exaltavit et humiliavit eos, et revelavit David servo psalmodiam, et Salomoni sapientiam, et Job dilecto et Danieli prudentiam: et nos crediderunt resurrectionem, et paradysum, et infernum, venimus ea scripta in Veteri Testamento per am cui Deus revelavit, et scripsit ea ad plenitudinem. Et sicut Deus Moysi prophetæ suo dedit, et adras declaravit et nil prætermisit, quia in betis Dei non est mendacium neque oblivio, Deus sit revelatio illorum.

Quæristi mihi de sacrificio quid esset, et quod reperires quemquam de servientibus Dei qui lerit sacrificium. Primitus, duo filii Adæ obtulit, et acceptum est ab uno. Sacrificium verum est super homines, et acceptum Deo, et ædificatio ei quicumque obtulerit: excepto sacrificio idolis offertur; qui enim illud offerunt, alieni et perdit. Christus vero, nocte illa qua erat oratio passionis, discipulis dixit quid de eo si facturi essent, et resurrectionem, et fugam, et versionem ad eum annuntiavit; et tamen in illa e cum discipulis comedens, accipiens panem dixit et dixit: *Accipite et comedite: hoc est cornu quod pro vobis tradetur.* Iterum accipiens em, dixit: *Bibite ex hoc omnes; hic est sanguis: qui offertur in remissionem peccatorum.* Et cepit nobis similiter fieri, ut sit nobis remissio atorum, quicumque in fide et dilectione obtulerit. Illud sacrificium licet credere, non illud l in lege vestra vos habere dicitis. Cum discipulo Filio Dei dixissent, Invoca Deum ut dirigat s manna de caelo; et dixisset Christus, Timete m si estis fideles, discipuli dixerunt, Volumus odere illud, et credemus tibi et sciemus quia

PATR. GR. CVII.

verum locutus es nobis, et testabimur quia Christus Deus es: dirige manna de caelo, ut sit nobis festum solemne, et posteris nostris signum ex te: hæc nobis tribue, quia tu es dator donorum. Et Deus dixit, Dirigam illud vobis; quod postquam negavit, cruciaverunt eum cruciacione qua nemo cruciatus fuit. Et tamen hi sermones fuerunt Nestoriani cujusdam hæretici, non sane de Christo sentientis: qui vos introduxit quasi ut aliquid de fide Christi intelligeretis, sed ut est ratio et veritas vobis non demonstravit.

Quod de Christo [s. de cruce] a me quæristi, scientem te reddo modo: quia die qua crucifixus est Christus, cum eo duo latrones (unus ad lævam, alter ad dexteram) fuerunt, et mox emisit spiritum. Statim terra contremuit, et sol obscuratus est, et quosdam principes de Judæis, qui aderant, validus timor invasit propter ipsas cruces. Et ut hominibus veritatem celarent, eas sub terra absconderunt, ita ut alii nescirent nisi unus; et nemini in vita sua dicebat: cum autem mors accederet, alicui propinquo aperiebat dicens: Quandoque quæstio crucis erit, locum vido et scito. Quando tamen voluit Christus hominibus confusionem Judæorum ostendere, inventionem crucis Constantino regi Romanorum, qui necdum erat Christianus, aperuit. Cum enim pergeret ad bellum, elevans oculos ad caelum media nocte, vidit in caelo quasi duas columnas, unam super aliam intentam in similitudinem crucis, et in ea scripturam igneo fulgore rutilantem, et Græce scriptam: *Quia petisti a Deo tuo ut ostenderet tibi fidem rectam, facito tibi signum regale in similitudinem crucis istius, quæ præcedat te contra inimicos tuos, secundum quod vidisti in caelo.* Quo facto, hostes invasit, et per virtutem sanctæ crucis illos devicit. Cumque reverteretur, matrem suam Helenam cum exercitu usquequo Jerusalem veniret direxit, ut quid de cruce Christi factum esset, a Judæis perquireret. Multis autem cruciatis, virum illum qui de tribu ejus fuerat cui res primum notificabatur, inquiri præcepit. Illum autem, rei veritatem aperire nolentem, in puteo sine potu et victu recluserunt. Cumque se moriturum cognovisset, ei locum ostendit; et dum foderent, fumus incensi de fovea exivit, tres cruces, post CCC annos ex quo Christus venerat, ostendens. Et cum ante reginam nescientem quæ crux Christi esset, portarentur, super mortuum subito unam crucem posuit; et non surrexit; secunda adhibita, nil profuit; cum vero tertiam adhibuissent, statim qui erat mortuus surrexit. Regina, facta ecclesia super Christi sepulcrum, partem de cruce ibi reliquit, et reliquam filio suo detulit. Hæc est causa quare crucem Christi adoremus.

Dictum est mihi quod non salutatis eos qui sunt alterius legis, et vos habere in lege vestra quod mulieres alicujus fidei vobis liceat in connubium ducere: et quomodo fieri potest ut Deus homini uxorem ducere præcepisset, qui nec salutare ve-

que sepelire illam dignaretur? Similiter, si de alia fide fuerit, non oportet super sepulcrum ejus stare aut pro illa deprecari. Cum autem vos in lege vestra scriptum inveniatis quia multi ex his qui in lege qualibet sunt fideles, apud Deum sunt, quare pro ea non deprecemini? Iterum dictum est mihi, si quis vestrum uxorem suam qualibet ex causa reliquerit, non oportet eam ad eum regredi, donec alter cum ea conveniat. Sic praevaricatores legis et Evangelii facti estis ²⁸. In lege enim scriptum est, ut si quis uxorem suam qualibet causa dimiserit, et voluerit ad eum quandoque regredi, ipsius est sine dubio, si tamen alter eam non sordidaverit: si autem alter eam tetigerit, ab illo in perpetuum prohibita est. In Evangelio tamen non est licitum homini uxorem suam sine causa fornicationis dimittere, et qui dimissam alterius in uxorem acce-

A perit, adulter et mœchus vindicetur. Iterum dictum est mihi, quod in lege vestra sit scriptum, quidquid fecerit homo sive bonum sive malum, prae-scriptum et praeordinatum sit illi a Deo antequam nascatur. Si ita est, non est illi gratia si bonum operetur, neque peccatum si male operetur: quia non ille operatur, sed quod prae-scriptum et praeordinatum est illi antequam nasceretur. Nam si ita est, ut cuilibet homini sit prae-scriptum antequam nascatur, ergo Deus impie videtur egisse. Sed hoc absit a Deo, ut ista in hominibus operetur. Nam si ita esset sicut vos dicitis, quidquid faciat homo, vel bonum, et contra: Deus non prophetas dirigeret ut hominibus infernum demonstrarent, et pertimescerent: sufficeret enim illis prae-scriptio, et praeordinatio eorum. Sed absit talis intellectus: quod homo perit, non perit nisi arbitrio suo.

²⁸ Deut. xx, 4.

LEONIS SAPIENTIS

OPERUM PARS SECUNDA.

OPERA JURIDICA ET CANONICA.

—
RECENTIORES

ORIENTALIUM EPISCOPATUUM NOTITIÆ,

*A Francisco Junio primum editæ, tum a PP. Jacobo Gretsero et Carolo a
S. Paulo auctæ, demum a P. Jacobo Goar iterato locupletatæ,
recognitæ et in unum collectæ.*

—
[E. P. 353*] P. JACOBI GRETSERI PROŒMIUM.

—
Utrum quæ sequuntur, adjecta sint ab ipso Codino, an ab alio, dicere non habeo. Addere placuit, tum quia Junius suæ editioni adjunxit; tum ut lector una mecum tot nobilissimarum Ecclesiarum interitum deploret; pleræque enim vel funditus interierunt, vel, si quæ supersunt, sub Turcico jugo hodie gemunt. Quibus quæ tanti mali causa, nisi schisma et hæresis, et a sede apostolica Romana defectio. Certe enim, quam primum Græci a Cathedra Petri sese abjunxerunt, quotidie res eorum in deterius labi cœpere; donec tandem justissimo Dei judicio, in eas calamitates incidere, cum quibus hac etiam ætate conflictantur. Id ita esse libens fatebitur, quisquis a Photio, præcipuo schismatis architecto, historiarum Græcorum usque ad eversum eorum imperium revolvere volet.

Subjiciuntur nonnulla de titulis: nimirum Græcia ventosa titulis nunquam satiari potuit, licet plerumque essent tituli rerum inanissimi.

Vides hic itidem non patriarcham, sed imperatorem fuisse Græcorum papam; qui arbitrato suo metropolitanos, archiepiscopos, episcopos ponebat et deponebat, et quasi pilas modo in hunc, modo in illum locum jactabat. Cujus rei culpam nemo alius sustinebat, nisi ipsi Græci, qui imperatori suo serviliter adstantes, omnia et præter sacrificandi potestatem concesserant. Id ut clare intelligas, en tibi Demetrii Chomatiani in responsis ad Cabasilam plusquam parasiticam assentationem: *Imperator ut communis in Ecclesiis sapientum princeps et re et nomine, synodorum placitis præsidet, et auctoritatem ipsis largitur. Ecclesiasticas ordinationes disponit, et legem ponit vitæ atque officio eorum, qui altari inserviunt: quin et judiciis episcoporum, et clericorum, et electioni Ecclesiarum vacantium. Promovet insuper a minori dignitate ad majorem, puta ab episcopali ad metropolitanam, honorem eum exhibens aut urbi aut homini. In summa præter sacrificandi potestatem, cætera omnia jura pontificalia manifeste exprimit imperator, quibus in rebus convenienter agit, et legibus et canonibus. Poterat ergo Græcæ imperator suorum quoque audire confessiones, quandoquidem omnia poterat, præter Missam seu Liturgiam celebrare. Hunc Chomatiani locum profert Hugo Grotius Calvinista in *Pietate* [E. P. 354] ordinum Hollandiæ et Westfrisiæ, ut eandem potestatem in prædicantes Calvinianos supremo magistratui Hollandiæ et Westfrisiæ asserat: quanquam non erat cur Grotius exciperet, sicuti nec excepit, cœnæ parandæ potestatem: hæc enim sine ulla dubitatione melius et laetius apparare potest totius Hollandiæ et Westfrisiæ magistratus quam ullus ex Calviniana culina minister.*

In *Jure Græco Romano* exstat Constitutio Leonis Philosophi imperatoris de thronis Constantinopolitana:

* Editionis Parisiensis 1648 fol. paginæ repræsentantur.

sedi subjectis, et qui épiscopi quibus metropolitibus subdantur : quæ longe plures metropoles, archiepiscopatus, et episcopatus numerat, quam Andronicus in sua Ecthesi. Sed ubinam hodie tot illas, et tam numerosas Ecclesias invenire est? Aut nusquam, aut in faucibus Orci, hoc est, hæreseos, et schismatis, sub Sarracenicæ, plusquam Pharaonica servitute, pauculis demptis, quibus mitior servitus obtigit. Eas insuper sedes excipio, quas in Calabria et Sicilia Græci erexerant, vel jam olim erectas repererant : istæ enim pulsæ dititione Græcis Cathedræ Petri adhærent, sub imperio Catholicorum regum ac principum.

Inserta est eidem volumini *Juris Græco-Romani* cujusdam patriarchæ Constantinopolitani sanctio, quæ ordine sessio in conciliis, aliisque publicis conventibus cuivis metropolitæ et archiepiscopo competat. Sed hic jam longe minor numerus est, quam in Constitutione Leonis, ita ut sedis Constantinopolitanæ amplitudo quotidie minueretur, et mala Turcarum manu circumcideretur. Libet hic adjungere hunc posteriorem Catalogum, quia brevis est, et Andronico lucem accendet.

P. JACOBUS GOAR LECTORI.

Qua in re Palatini mores, et qui in Palatiis ritus observari consueverant (de quibus satis multa paulo superius), cum sequentibus metropoleon, et episcopatum notitiis conveniant, ignorare me fateor, lector benevole, nisi suggereris quem possim interrogare : quotquot enim notitias hactenus exscribere, ne verbum quidem ea de re fecerunt. Nullius momenti res est, mihi lateat et tibi; dummodo notitiarum scriptores, vel qui eas in lucem eduxerunt, innotescant. Ediderat Andronicus Augustus senior notitiam, quam Junius pro arbitrio interpretatus Codiniano subjunxit operi; ea tantum, me quidem judice, de causa, quod hanc isti subnexam idem ms. codex suggessisset. Placuit Gretsero repertam aliam in *Jure Græco-Romano*, sed titulo et inscriptione expertem, veluti facem, Andronicianæ, qua lux affulgeret præmittere : verum facis obscuræ lumen obscurius ferre non potuerunt oculi. Tertiam ex Vaticanis P. Carolus a S. Paulo Abrincensis postea præsul edidit sacræ suæ geographiæ tacitis etiam de nomine superioribus ceu Parergon insertam, quartæque alteri quam Regia suppeditavit sociam fecit. Quintam memorarem inter hæc mediam in ejusdem præsulis collectione locatam, ni (cum vetusta sit et imperfecta, necnon Hierocli, cujus pervetustam notitiam recognitam et integram doctissimus Holstenius pollicetur, non leviter tribuatur) ab ea nunc recensenda tum operis antiquitas, tum erga talem virum vetustum opus velut e rudibus eruere, ac suæ puritati restituere molientem retraheret reverentia. Præfatis hæc manum admoveere compulit amor integritatis, quæ rerum forma decus est et perfectio, et nostram, quantumcunque sit, operam publica postulavit utilitas. Quo in negotio *Regiæ Bibliothecæ* mss. usus, quod mutilum erat reposui, quod corruptum reparavi, quod obscurum illustravi, quod vagum erat et incertum in meliorem ordinem redegi. Inter hæc vero datas vel recognitas a me notitias ista series est et rerum servatus ordo, ut in prima fronte diatyposis Leonis Augusti ante octingentos circiter annos digesta, quamvis recentiori caractere conscriptam repererim, exhibeatur, quam si velis, supra laudato debebis Abrincensi præsuli (exstat enim in ejus sacra geographia) sin minus, ex parte mihi vindicabo, ceu ex diverso codice, quem varîæ lectiones arguunt conscriptam, et integrius quam antehæc, vel Græce traditam, vel Latine expositam. In ejus aspectu primo patriarchatum splendet dignitas, subiinde metropoles quæ Constantinopolitanæ sedi subjiciuntur elucet, demum episcopatus, quos ille suffraganeos agnoscunt, recensentur : similes dignitates, quas thronos vocant, patriarchalibus aliis Ecclesiis facit auctor notitiæ, verum ubi de Romana mentionem habet, tanta et talis est in subditorum episcopatum enumeratione varietas, tanta vocum corruptio, tanta denique appellationum confusio reperitur, ut pace viri literati dixerim, putem, vel ab Occidentalium locorum ignaro, vel ab imperito conscriptam : quæ res ab ea ex integro restituenda me prohibuit (ut ab ejusdem interpretatione ex integro suscipienda, nunquam satis laudandi Abrincensis Antistitis prius deterruerat ac penitus avocarat mentem) : non enim eam mihi demandavi provinciam ut generalem prorsus patriarchalium omnium Ecclesiarum, sed illam potissimum quæ Leonis Augusti nomen defert, cui aliquid splendoris ex nostro accessit labore, referrem notitiam : ut ut se res habet præfato imperatori ascriptam recudo; illique secundum ex Vaticano solo enumerati jam æcipius auctoris cura depromptam, nonnihil tutioribus conjecturis emendatam, adnecto. Tertiam a Gretsero prius datam titulum ex fidelissima textus cum *Regiæ Bibliothecæ* mss. collatione præfixi; præter quas suppeditavit et aliam Regia eadem gaza, cujus egregie digestus ordo nomen scriptoris desiderat, quam et accuratissime cum memoratis [E. P. 536] *Regiæ Bibliothecæ* monumentis collatam, et *Juris Græco-Romani* conformem exemplari in quarto dispositionis nostræ ordine collocavi. Sequitur tum demum quæ ab Andronico Seniore non plene dissita a nostris annis sæculo edita censetur, ut scilicet alia, quæ vel titulo vel auctoris sui nomine carebant, inter Augustales positæ plus roboris et splendoris obtineant. Codinum Junius in sua interpretatione reprehendit, Junium similiter in sua elucidatione notat

Cretserus, imo et satis acriter in totam Græciam invehitur, quam propter translatas vel mutatas nedum amplificatas dignitates vanitatis aut levitatis videtur insimulare : qua in re nil novi, nec soli Græciæ debet imputari, cum suo jure, sicut et Latina Ecclesia, si quando necessitas postulaverit, utatur. Cæterum quod spectat ad titulos et appellationes, de illis, quia honorariæ sunt, liberaliter satis Junius et Gretserus egerunt. Illi porro quibus imp. despotas, Cæsares, principes, proceres, ac eorundem uxores; patriarcham, metropolitam, episcopos, etc., vocant et exornant (præter Junii et Gretseri dicam offensionem) nonnihil lucis et incrementi plurimum ex meo percipient labore, vel saltem aliquod mellor ordo dabit ornamentum. Par est ut qui in diversis dignitatum generibus sunt constituti variis gaudeant titulis, nec fas est pontificem eodem salutandi more quo imp. convenire : quantum distat a rege princeps, tantum discrepare debet utriusque salutatio : aliis peregrinos, aliis verbis domesticos compellare solemus. Salutationes hujusmodi, etsi per modum appendicis, luculenter tamen illustr. et rever. episcopus Vabrensis dominus Isaacius Habert in suo deprompsit archieratico, cujus opera et versione, quippe quæ sit ad amussim examinata, eo facilius et felicius nonnunquam sum usus, quo devotius et humiliter tanti præsulis laborem, non adeo commendare, quam venerari peroptavi. Quod amplius est sors obtulit; quod immutatum et diversum, alia dedere vel fecere Regia mss. Ex præmissis habes hujus operis propositum et ordinem; ex lectione tua, si votis cura respondet, lector charissime, consequeris utilitatem; aut meam saltem sinceritatem assequeris. Vale.

NOTITIÆ

GRÆCORUM EPISCOPATUUM

A LEONE SAPIENTE AD ANDRONICUM PALÆOLOGUM.

ΤΑΞΙΣ ΠΡΟΚΑΘΕΔΡΙΑΣ ΤΩΝ ΑΓΙΩΤΑΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ.

- α. Ο Ῥώμης.
β. Ο Κωνσταντινουπόλεως.
γ. Ο Ἀλεξανδρείας.
δ. Ο Ἀντιοχείας.
ε. Αἰτίας, ἤτοι Ἱεροσολύμων.

Τέξις προκαθηδρίας μητροπολιτῶν, καὶ αὐτοκεφάλων, καὶ ἐπισκόπων τελούντων ὑπὸ τῶν ἀποστολικῶν θρόνων ταύτης τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως.

Ἐπαρχίας Καππαδοκίας, πρῶτος ὁ Καισαρείας.

- Ἐπαρχίας Ἀσίας, ὁ Ἐφέσου β'.
Ἐπαρχίας Εὐρώπης, ὁ Ἡρακλείας Θράκης γ'.
Ἐπαρχίας Γαλατίας, ὁ Ἀγκύρας δ'.
Ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου, ὁ Κυζίκου ε'.
Ἐπαρχίας Λυβίας, ὁ Σάρδεων ς'.
Ἐπαρχίας Βιθυνίας, ὁ Νικομηδείας ζ'.
Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς, ὁ Νικαίας η'.
Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς, ὁ Χαλκηδόνος θ'.
Ἐπαρχίας Παμφυλίας, ὁ Σίδης ι'.
[333] Ἐπαρχίας Ἀρμενίας, ὁ Σεβαστίας ια'.
Ἐπαρχίας Ἐλενοπόντου, ὁ Ἀμασείας ιβ'.
Ἐπαρχίας Ἀρμενίας, ὁ Μελιτινῆς ιγ'.
Ἐπαρχίας Καππαδοκίας, ὁ Τυάνων, ἤτοι Χριστοπόλεως ιδ'.
Ἐπαρχίας Παφλαγονίας, ὁ Γαγγρῶν ιε'.

A ORDO PRÆSIDENTIÆ SANCTISSIMORUM PATRIARCHARUM.

1. Romanus.
2. Constantinopolitanus.
3. Alexandrinus.
4. Antiochenus.
5. Eliæ urbis. sive Hierosolymorum.

Ordo præsidentiae metropolitanarum, et sui juris præsulum et episcoporum, huic a Deo servata et verbum reginæ civitatis apostolico throno subjectorum.

In provincia Cappadociæ, primus est Cæsareæ metropolita.

In provincia Asiæ, Ephesi ii.

In provincia Europæ, Heracleæ Thraciæ iii.

In provincia Galatiæ, Ancyræ iv.

In provincia Hellesponti, Cysici v.

B In provincia Lydiæ, Sardium vi.

In provincia Bithyniæ, Nicomedie vii.

In eadem provincia, Nicææ viii.

In eadem provincia, Chalcedonis ix.

In provincia Pamphylie, Sides x.

In provincia Armeniæ, Sebastææ xi.

In provincia Helenoponti, Amasææ xii.

In provincia Armeniæ, Melitines xiii (1).

In provincia (2) Cappadociæ, Tyanzæ, sive Christopoleos xv.

In provincia Paphlagoniæ, Gangrorum xvi.

VARIÆ LECTIONES.

• Alia Regia, ἡ Θεσσαλονίκη.

NOTÆ.

(1) Quartus decimus omissus.

(2) Secundæ.

In provincia Honoriadis, Claudiopoleos xvii.
 In provincia Ponti Polemoniaci, Neocæsareæ xviii.
 In provincia Galatiæ, Pisinuntia, sive Justinianopoleos xix.
 In provincia Lyciæ Myræ xx.
 In provincia Cariæ, Stauropoleos xxi.
 In provincia Phrygiæ Cappatiænæ (3), Laodiceæ xxii.
 In provincia Phrygiæ Salutaris, Synadorum xxiii.
 In provincia Lycaoniæ, Iconii xxiv.
 In provincia Pisidiæ, Antiochiæ xxv.
 In provincia Pamphylæ, Perges, sive Sylæi xxvi.

In provincia secundæ Cappadociæ, Mocisi xxvii.
 In provincia Laziciæ, Phasidis xxviii.
 In provincia Thraciæ, Philippopoleos xxix.
 In provincia Rhodopes, Trajanopoleos xxx.
 In provincia insularum Cycladum, Rhodi xxxi.
 In provincia Æmi montis, Adrianopoleos xxxii.
 In provincia eadem, Marcianopoleos xxxiii.
 In provincia Phrygiæ Cappatiænæ (4) Hierapolis xxxiv.

Hucusque metropolitana: sequuntur itaque deinceps qui proprii sunt juris, et nullum in subditos exercent.

In provincia Mysiæ, Odyssi archiepiscopus xxxv.

In provincia Scythiæ, Tomorum xxxvi.
 In provincia Europæ, Bizyæ xxxvii.
 In provincia Paphlagoniæ, Pompejopoleos xxxviii.
 In provincia Asiæ, Smyrnæ xxxix.
 In provincia Isauriæ, Leontopoleos xl.
 In provincia Rhodopes, Maroneæ xli.
 In provincia Bithyniæ, Apamiæ xlii.
 In provincia Rhodopes, Maximianopoleos xliiii.
 In provincia Galatiæ, Germiorum xliiv.
 In provincia Europæ, Arcadiopoleos xlv.
 In provincia Thraciæ, Berrhoseæ xlvi.
 In provincia insulæ Lesbi, Mitylenes xlvii.
 In provincia Hellesponti, Parii xlviii.
 In provincia Cariæ, Miletii xlix.
 In provincia Thraciæ, Nicopolis l.
 In provincia insulæ Lesbi, Præconnesi li.
 In provincia Rhodopes, Anchiali lii.
 In provincia Europæ, Selybriæ liiii.
 In provincia insulæ Lesbi, Methymnæ liv.
 In provincia Bithyniæ, Cii lv.
 In provincia Europæ, Apri lvi.
 In provincia Rhodopes, Cypsellæ lvii.
 In provincia Zicchiæ, Chersonis lviii.
 In eadem provincia, Bosphori lix.
 In eadem provincia, Nicopseos lx.
 In provinciæ Isauriæ, Cotiadorum (5) lxi.
 In provincia Helenoponti, Euchaitarum lxii.
 In provincia Armeniæ, Rhoiorum lxiii.
 In provincia insularum Cycladum, Carpathi lxiv.
 In provincia Rhodopes, Æni lxv.
 In provincia Europæ, Driziparorum, sive Mesenes lxvi.
 In provincia Emimontis, Mesembræ lxvii.
 In provincia Armeniæ, Heracleopoleos, sive Phylacthæos lxviii.
 In provincia Abasgiæ, Sebastopoleos lxix.
 In provincia Ponti Polemoniaci, Trapezuntis lxx.
 In provincia Paphlagoniæ, Amastridis lxxi.
 In provincia Lycaoniæ, Mithiæ lxxii.
 In provincia Pisidiæ, Neapoleos lxxiii.

A · 'Επαρχίας 'Ονοριάδος, ὁ Κλαυδιουπόλεως ιζ'.
 'Επαρχίας Πόντου Πολεμονιακοῦ, ὁ Νεοκισιαρσίας ιη'.
 'Επαρχίας Γαλατίας, ὁ Πισινούτων β, ἤτοι 'Ιουστινιανουπόλεως ιθ'.
 'Επαρχίας Λυκίας, ὁ Μύρων κ'.
 'Επαρχίας Καρίας, ὁ Σταυρουπόλεως κα'.
 'Επαρχίας Φρυγίας Καππατιανῆς, ὁ Λαοδικεία; κβ'.
 'Επαρχίας Φρυγίας Σαλουταρίας, ὁ Συνάδων κγ'.
 'Επαρχίας Λυκαονίας, ὁ 'Ικονίου κδ'.
 'Επαρχίας Πισιδίας, ὁ 'Αντιοχείας κε'.
 'Επαρχίας Παμφυλίας, ὁ Πέργης, ἤτοι Συλαίου κς'. ε.
 'Επαρχίας Καππαδοκίας δευτέρας, ὁ Μωκισοῦ κζ'.
 'Επαρχίας Ααζικῆς, ὁ τοῦ Φάσιδος κη'.
 'Επαρχίας Θράκης, ὁ Φιλιππουπόλεως κθ'.
 'Επαρχίας Ροδόπης, ὁ Τραϊανουπόλεως λ'.
 'Επαρχίας νήσων Κυκλάδων, ὁ 'Ρόδου λα'.
 'Επαρχίας Αἰμιμόντου, ὁ 'Αδριανουπόλεως λβ'.
 'Επαρχίας τῆς αὐτῆς, ὁ Μαρκιανουπόλεως λγ'.
 'Επαρχίας Φρυγίας Καππατιανῆς, ὁ 'Ιεραπόλεως λδ'.

Μέχρι τούτων οἱ Μητροπολίται· καὶ λοιπὸν ἐκτεῦθεν ἀρχοῦνται οἱ αὐτοκέφαλοι.

'Επαρχίας Μυσίας, ὁ 'Οδύσσου ἀρχιεπίσκοπος λε'.
 'Επαρχίας Σχυθίας, ὁ Τόμης λς'.
 'Επαρχίας Εὐρώπης, ὁ Βιζύης λζ'.
 'Επαρχίας Παφλαγονίας ὁ Πομπηίουπόλεως λη'.
 'Επαρχίας Ἀσίας, ὁ Σμύρνης λθ'.
 'Επαρχίας 'Ισαυρίας, ὁ Λεοντουπόλεως μ'.
 [359] 'Επαρχίας 'Ροδόπης, ὁ Μαρωνείας μα'.
 'Επαρχίας Βιθυνίας, ὁ 'Απαμείας μβ'.
 'Επαρχίας 'Ροδόπης, ὁ Μαξιμιανουπόλεως μγ'.
 'Επαρχίας Γαλατίας, ὁ τῶν Γερμίων μδ'.
 C 'Επαρχίας Εὐρώπης, ὁ 'Αρχαδιουπόλεως με'.
 'Επαρχίας Θράκης, ὁ Βερόνης μς'.
 'Επαρχίας Νεσσουλέσσου ε, ὁ Μιτυλήνης μζ'.
 'Επαρχίας 'Ελλησπόντου, ὁ τοῦ Παρίου μη'.
 'Επαρχίας Καρίας, ὁ Μιλήτου μθ'.
 'Επαρχίας Θράκης, ὁ Νικοπόλεως ν'.
 'Επαρχίας Νήσου, ὁ Προικονήσου να'.
 'Επαρχίας 'Ροδόπης, ὁ 'Αγχιάλου νβ'.
 'Επαρχίας Εὐρώπης ὁ Σηλυβρίας νγ'.
 'Επαρχίας νήσου Λέσβου, ὁ Μεθύμνων νδ'.
 'Επαρχίας Βιθυνίας, ὁ τῆς Κίου νε'.
 'Επαρχίας Εὐρώπης, ὁ 'Απρου νς'.
 'Επαρχίας 'Ροδόπης, ὁ Κυψάλων νζ'.
 'Επαρχίας Ζιχχίας, ὁ Χερσώνος νη'.
 'Επαρχίας τῆς αὐτῆς, ὁ Βοσπόρων νθ'.
 'Επαρχίας τῆς αὐτῆς, ὁ Νικόβλεως ξ'.
 'Επαρχίας 'Ισαυρίας, ὁ Κοτιάδων ξα'.
 'Επαρχίας 'Ελενοπόντου, ὁ Εὐχαιτῶν ξβ'.
 'Επαρχίας Ἀρμενίας, ὁ 'Ροῦνων ξγ'.
 'Επαρχίας νήσων Κυκλάδων, ὁ Καρπάθου ξδ'.
 'Επαρχίας 'Ροδόπης, ὁ Αἰνίου ξε'.
 'Επαρχίας Εὐρώπης; ὁ Δριζιπάρων, ἤτοι Μισηνῆς ξς'.
 'Επαρχίας Αἰμιμόντου, ὁ Μεσημβρίας ξζ'.
 'Επαρχίας Ἀρμενίας, ὁ 'Ηρακλεουπόλεως, ἤτοι Φυλαχθῆς ξη'.
 'Επαρχίας Ἀθασγίας, ὁ Σεβαστουπόλεως ξθ'.
 'Επαρχίας Πόντου Πολεμονιακοῦ, ὁ Τραπεζούντων ο'.
 'Επαρχίας Παφλαγονίας, ὁ Ἀμιάστριδος σα'.
 'Επαρχίας Λυκαονίας, ὁ Μισθίων σβ'.
 'Επαρχίας Πισιδίας, ὁ Νεαπόλεως σγ'.

VARIAE LECTIONES.

β Πισινούντων. • Κόρινθος αἱ 'Αθῆναι. δ Βερόλιας. • Νήσου Λέσβου.

NOTÆ.

(3) *Pactiænæ.*
 (4) *Pactiænæ.*

(5) *Cotadrorum.*

Ἐπαρχίας Αἰγαιοπελάγους, ὁ Αἰγίνης οδ'.
 Ἐπαρχίας Φρυγίας Σαλουταρίας, ὁ Κοτυαίου οσ'.
 Ἐπαρχίας Παμφυλίας, ὁ Σέλιων οσ'.
 Ὁ Δέλικων ἀπὸ τῆς πρὸς παρακειμένων ἰ λίμνης
 τῆς Δέλικου οὕτω γὰρ αὐτὴν ὁ Διογενιανὸς κα-
 νομαζέει Δέλικην. Ἀραθῶς οὖν τὴν ἀρχιεπισκοπὴν
 φασὶ Δέλικους, τὸ ρ ἀντὶ τοῦ λ παραλαμβάνοντες.

[340] Ἐπαρχίας Καππαδοκίας.

Provincia Cappadocia episcopi.

Ὁ Καισαρείας.	Cæsareæ.
Ὁ τῶν βασιλικῶν Θερ- μῶν.	Regiarum Thermarum.
Ὁ Νύσσης.	Nyssæ.
Ὁ Μεθοδιουπόλεως Ἀρ- μενίας.	Methodiopoieos Arme- niæ.
Ὁ Καμουλιανῶν.	Camulianorum.
Ὁ Κισικιοῦ.	Cysici.

Ἐπαρχία Ἀσίας.

Hos habet provincia Asia.

Ὁ Ἐφέσου.	Ephesi.
Ὁ Ὑπαίτων.	Hypætorum.
Ὁ Τρώλλων.	Trallensium.
Ὁ Μαγνησίας πρὸς Μαί- ανδρον.	Magnesia ad Mæandrum.
Ὁ Ἐλαίας.	Elææ.
Ὁ Ἀδραμυτίου.	Adramyti.
Ὁ Ἄσσου.	Assi.
Ὁ Γαργάρων.	Gargarorum.
Ὁ Μασταύρων.	Mastaurorum.
Ὁ Καλόης.	Caloes.
Ὁ Βρυούλων.	Bryulorum (6).
Ὁ Πιττάμνης.	Pittamnes.
Ὁ Μυρρίνης.	Myrrhines.
Ὁ Φωκίας.	Phocisæ.
Ὁ Αὐρηλιουπόλεως.	Aureliopoieos.
Ὁ Νύσσης.	Nyssæ.
Ὁ Μασχακώμης.	Maschacomes.
Ὁ Μητροπόλεως.	Metropoleos.
Ὁ Βαρέτων.	Barettorum.
Ὁ Μαγνησίας.	Magnesia.
Ὁ Ἀνιτάτων.	Aninatorum.
Ὁ Περγάμου.	Pergami.
Ὁ Ἀνέων.	Aneorum.
Ὁ Πριήνης.	Prienes.
Ὁ Ἀρχαδιοπόλεως.	Arcaidiopoieos.
Ὁ Νέας Ἀδλῆς.	Novæ aulæ.
Ὁ Αἰὸς Ἰεροῦ.	Jovis fani.
Ὁ Αὐγάζων.	Augazorum.
Ὁ Σιών.	Siorum.
Ὁ Καλοφώνης.	Colophonis.
Ὁ Λενέου.	Lenedi (7).
Ὁ Τέου.	Tei.
Ὁ Ἐρυθρῶν.	Erythrorum.
Ὁ Κλαζομενῶν.	Clazomeniorum.
Ὁ Ἀτάδρων.	Atadrorum.
Ὁ Θεοδοσιουπόλεως, ἦτοι Πεπερίνης.	Theodosiopoieos, sive D Peperines.
Ὁ Κύμης.	Cumæ.
Ὁ Παλαίουπόλεως.	Palæopoieos.

[341] Ἐπαρχία Εὐρώπης.

Provincia Europa.

Ἡράκλεια Θράκης	Heracleæ Thraciæ.
Ὁ τοῦ Πανίου.	Panii.
Ὁ Καλλιουπόλεως.	Calliopoieos.
Ὁ Χερρόνησου.	Cherronesi.
Ὁ Κύλας.	Cylæ.
Ὁ Ραιδεστοῦ.	Rædesti.

A In provincia Ægæopelagi, Ægineæ LXXIV.
 In provincia Phrygiæ Salutaris, Cotyæi LXXV.
 In provincia Pamphylis, Selgæ LXXVI.
 Delcorum nunc nomen habet a Delco lacu adja-
 cente: hoc siquidem pacto Diogenianus Delcem
 appellat. Imperite igitur Dercorum archiepiscopa-
 tum, ρ vice λ substituto, quidam appellant.

Ἐπαρχία Γαλατίας.

Provincia Galatiæ.

Ὁ Ἀγκύρας.	Ancyræ.
Ὁ Ταβίας.	Tabiæ.
Ὁ Ἡλιουπόλεως.	Heliopoieos.
Ὁ Ἀσπώνης.	Aspones.
Ὁ Βηρινουπόλεως.	Berinopoieos.
Ὁ Μιζζου.	Mizzi (8).
Ὁ Κηνῆς.	Cenes (9).
Ὁ Ἀναστασιουπόλεως.	Anastasiopoieos.

Ἐπαρχία Ἑλλησπόντου.

Provincia Hellespontii.

Ὁ Κυζίκου.	Cyzici.
Ὁ Γέρμης.	Germes.
Ὁ Ποιμανίου.	Pœmanii.
Ὁ Ὠκῆς.	Oces.
Ὁ Βάρεως.	Bareos.
Ὁ Ἀδριανοῦ Θηρῶν.	Adriani Venatus.
Ὁ Λαμφέκου.	Lampsaci.
Ὁ Ἀβύδου.	Abydi.
Ὁ Δαρδάνου.	Dardani.
Ὁ Ἰλίου.	Ilii.
Ὁ Τρωάδος.	Troadis.
Ὁ Πιονίας.	Pionisæ.
Ὁ Μελιτουπόλεως.	Melitopoieos.

Ἐπαρχία Λυδίας.

Provincia Lydiæ.

Ὁ Σάρδεων.	Sardensium.
Ὁ Φιλαδελφίας.	Philadelphis.
Ὁ Τριπόλεως.	Tripoleos.
Ὁ Θυατείρων.	Thyatirorum.
Ὁ Σέττων.	Settorum.
Ὁ Αὐρηλιουπόλεως.	Aureliopoieos.
Ὁ Γόρδων.	Gordorum.
Ὁ Τρωάλλων.	Troallorum.
Ὁ Σάλων.	Salorum.
Ὁ Σιλανδοῦ.	Silandi.
Ὁ Μαιονίας.	Mæoniæ.
Ὁ Ἀπόλλωνος Ἰεροῦ.	Apollinis fani.
Ὁ Ἀρχανίδος §.	Arcanidis.
Ὁ Μουστίνης.	Mustines.
Ὁ Ἀκρασσοῦ.	Acrasi.
Ὁ Ἀπὸλλωνιάδος.	Apolloniadis.
Ὁ Ἀτταλείας.	Aitalis.
Ὁ Βάγης.	Bages.
Ὁ Βαλάνδου.	Balandi.
Ὁ Μεσοτυμίου.	Mesotymeli.
Ὁ Ἱεροκαίσαρειας.	Hierocæsareæ.
Ὁ Δάλλης.	Dalles (10).
Ὁ Στρατονικίας.	Stratoniceæ.
Ὁ Κερασέων.	Cerasæorum.
Ὁ Σατάλων.	Satalorum.
Ὁ Γαβάλων.	Gabalorum.
Ὁ Ἐρμωκαπλίας.	Hermocapelia.

Ἐπαρχία Βιθυνίας.

Provincia Bithyniæ.

Ὁ Νικομηδείας.	Nicomediæ.
Ὁ Προύσης.	Prusæ.
Ὁ Πραίνετου.	Præneti.

VARIÆ LECTIONES.

NOTÆ.

† προσπαρακειμένης. § Ὁρχαίδος.

(6) Brylliorum.
 (7) Lebadi.
 (8) Mizzi.

(9) Cinnæ.
 (10) Dales, forsau Daldes, vide Ortelium.

Helenopoleos.
 Basinopoleos (11).
 Dascylii.
 Apolloniadis.
 Adrianae.
 Caesarea.
 Gall, sive Lophorum.
 Daphnusiæ.
 Eristæ.

Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς.
 Eadem provincia.

Nicaeæ.
 Modrinæ, sive Melincen-
 sium.
 Linoes.
 Godoserborum.
 Namericorum.
 Gaii.
 Maximianarum.

Ἐπαρχία Παμφυλίας.
 Provincia Pamphylia.

Sides.
 Aspendi.
 Ettenes.
 Erymnes.
 Cassorum.
 Semneorum.
 Caraliorum.
 Coracisii.
 Syethrorum.
 Myrabes.
 Vamandensium.
 Galinsadi.
 Isynorum.
 Lyrbes.
 Colybrassi.
 Mausorum.

Ἐπαρχία Ἀρμενίας.
 Provincia Armenia.

Sebastæ.
 Sebastopoleos.
 Nicopoleos.
 Satalorum.
 Colonizæ.
 Cerissæ (12).

Ἐπαρχία Ἐλενοπόλεως.
 Provincia Helenoponti.

Amasæ.
 Amissi.
 Sinopes.
 Ibyrorum (15).
 Andrapodum (14).
 Zalichi, sive Leontopo-
 leos.
 Zelorum.

Ἐπαρχία Ἀρμενίας.
 Provincia Armenia.

Melitines.
 Arem.
 Cacas.
 Araboi.
 Arisarathæ.
 Cosmannorum.

A

Ἐπαρχία Καππαδοκίας.
 Provincia Cappadocia.

Tyanæ, sive Christo-
 polos.
 Cybistorum.
 Faustinopoleos.
 Sasimorum.

Ἐπαρχία Παφλαγονίας.
 Provincia Paphlagonia.

Gangrorum.
 Innopoleos.
 Dadybrorum.
 Sorarum.

[344] Ἐπαρχία Ἀγοριάδος.
 Provincia Agoriadis.

Claudiopoleos.
 Heracleæ Ponti.
 Prusiadis.
 Tii.
 Crataeæ.
 Adrianopoleos.

Ἐπαρχία Πολιμονιακῆ.
 Provincia Ponti Polemoniaci.

Nencæsaræ.
 Trapezuntis.
 Cernuntis.
 Polemonii.
 Comanorum.

Ἐπαρχία Γαλατίας.
 Provincia (15) Galatia.

Pisipuntis.
 Myricii.
 Eadoxiadis.
 Pitamisi (16).
 Trocæadum.
 Germocoloniae.
 Spaniæ, sive Justinia-
 nopoleos.
 Orcisti.

Ἐπαρχία Λυκίας.
 Provincia Lycia.

Myræ.
 Mastauorum.
 Telmesi.
 Limyræ.
 Araxes.
 Aprilorum.
 Podaliae.
 Orycandorum.
 Tarorum.
 Arneorum.
 D Sitymorum (17).
 Zenopoleos.
 Olympi.
 Otlorum (18).
 Corydallorum.
 Canni, seu Alex.
 Acrassi.
 Xanthi.
 Sophianopoleos.
 Marcianæ.

VARIE LECTIONES.

αὐτῆς ἢ Νουμαρκίων. ἢ Ὀρόμνης. ἢ Ὀνταμάνων. ἢ Δαλισάνδου. ἢ Ἰβόρων. ἢ Μελιτινῆς.

NOTE.

- (11) Vide Ortellum v. Basilienopolis.
- (12) Berræca.
- (13) Ibororum, legendum Ibororum.
- (14) Andraponorum. Vide Ortellum.
- (15) Secunda.
- (16) Petenisi.
- (17) Sidymorum.
- (18) Tiorum. Vide Ortellum.

Ὁ [348] Οὐνιῶδων P.	Uniodum.
Ὁ Χώματος.	Chomatia.
Ὁ Κανδάνων.	Candanorum.
Ὁ Φίλλου.	Phelli.
Ὁ Αντιφέλλου.	Antiphelli.
Ὁ Φασήλιδος.	Phaselidis.
Ὁ Ροδοπόλεως.	Rhodopolis.
Ὁ Ἀκαλισοῦ.	Acalisi.
Ὁ Λεβισοῦ.	Lebisi.
Ὁ Ἀκάνδων.	Acandorum.
Ὁ Παλιωτῶν.	Paliotarum.
Ὁ Εὐδοκιάδου.	Eudociadis.
Ὁ Κατάρων P.	Catarorum.
Ὁ Κόμβων.	Comborum.
Ὁ Νύσων.	Nysorum.
Ὁ Βαρβούρων.	Barburorum.
Ὁ Μηλωιτῶν.	Meloitarum.
Ὁ Κωανέων.	Coaneorum.

Ἐπαρχία Καρίας.

Provincia Caria.

Ὁ Σταυρουπόλεως.	Stauropolis.
Ὁ Κιβύρας.	Cibyrae.
Ὁ Σίζων.	Sizorum.
Ὁ Ἡρακλείας Συλβά- πης.	Heracleae Syalbacæ.
Ὁ Ἀπολλωνιάδος.	Apolloniadis.
Ὁ Ἡρακλείας.	Heracleæ.
Ὁ Λακύμων.	Lacymorum (19).
Ὁ Τάβων.	Taborum.
Ὁ Λάρβων.	Larborum.
Ὁ Ἀντιοχείας τῆς Μαιάν- δρου.	Antiochiæ ad Mæan- druum.
Ὁ Ταπασῶν.	Tapassorum.
Ὁ Ἄρτασῶν.	Harpassorum.
Ὁ Νεαπόλεως.	Neapolis.
Ὁ Ὀρθωσιάδος.	Orthosiadis.
Ὁ Ἀνωτετάρτης.	Anotetartæ.
Ὁ Ἀλαβανδῶν.	Alabandum.
Ὁ Στρατονικείας.	Siratonicæ.
Ὁ Ἀλινδῶν.	Alindum.
Ὁ Μυλασσῶν.	Mylassorum.
Ὁ Μειζῶν.	Mizo (20).
Ὁ Ἰασσοῦ.	Iassi.
Ὁ Βαρβύλου.	Barbyli.
Ὁ Ἀλικαρνασσοῦ.	Halicarnassi.
Ὁ Ἰαλίμωρον.	Hylarimorum.
Ὁ Κνιδῶν.	Cnidorum.
Ὁ Μετάδων.	Metaborum.
Ὁ Μονδοῦ.	Mondi.
Ὁ τοῦ Ἰεροῦ.	Fani.
Ὁ Κινδράμωρον.	Cindramorum.
Ὁ Κεράμου.	Cerami.
Ὁ Προμισοῦ.	Promisi.

Ἐπαρχία Φρυγίας Καππατωῆς.

Provincia Phrygiæ Capatiuæ (21).

Ὁ Λαοδικείας.	Laodiceæ.
Ὁ Τιβερειουπόλεως.	Tiberiopolis.
Ὁ Ἀζάνων.	Azanorum.
Ὁ Ἀγκυροσυνσοῦ.	Ancyrosynsi.
Ὁ Πέλτων.	Peltorum.
Ὁ Ἀππίας.	Appiæ.
Ὁ Ἀκάνδων.	Acadorum.
Ὁ Ἰκρίων.	Icriorum.
Ὁ Καρίας.	Caria.
Ὁ Τρανουπόλεως.	Tranopolis.
Ὁ Σεβαστής.	Sebastæ.

A Ὁ Εὐμενείας.	Eumeniæ.
Ὁ Τιμένου Θηρῶν.	Timeni Venatus.
Ὁ Ἀγαθῆς Κώμης.	Boni Pagi.
Ὁ Ἀλίνων.	Alinorum.
Ὁ Τριπόλεως.	Tripolis.
Ὁ Ἀττανάσσου.	Attanassi.
Ὁ Τραπεζουπόλεως.	Trapezopolis.
Ὁ Σιβλίως.	Siblios.

Ἐπαρχία Φρυγίας Σαλουταρίας.

Provincia Phrygiæ Salutaris.

Ὁ Συνάδων.	Synadum.
Ὁ Δορυλαίου.	Dorylæi.
Ὁ Νακολείας.	Nacoliæ.
Ὁ τοῦ Μηδαίου.	Medæi.
Ὁ Ἰψοῦ.	Ipsi.
Ὁ Προμισοῦ.	Promisi.
Ὁ Μηροῦ.	Meri.
Ὁ Σιβίλδοῦ.	Sibildi (22).
B Ὁ Φυτείας.	Phytia.
Ὁ Τεραπόλεως.	Hierapolis.
Ὁ Εὐκαρπίας.	Eucarpia.
Ὁ Λυσιάδος.	Lysiadis.
Ὁ Αὐγουστοπόλεως.	Augustopolis.
Ὁ Βρυζοῦ.	Bryzi.
Ὁ Ὀτροῦ.	Otri.
Ὁ Λυκαόνος.	Lycæonis.
Ὁ Στεκτορίου.	Stectorii.
Ὁ Κιναβωρίου.	Cinaborii.
Ὁ Κόνης.	Conæ.
Ὁ Σκορδαπίας.	Scordapia.
Ὁ Νικουπόλεως.	Nicopolis.
Ὁ Ἀβροκλῶν.	Abroclorum.
Ὁ ἐπίσκοπος Καδημῶν ὁ Ἀλώπηξ.	Episcopus Cademum Alupez (23).

[347] Ἐπαρχία Λυκαονίας.

Provincia Lycæonia.

C Ὁ τοῦ Ἰκονίου.	Iconii.
Ὁ Λύστρων.	Lystorum.
Ὁ Ἀνασάδης.	Anasada.
Ὁ Ἀμδάδων.	Amdadorum (24).
Ὁ Ὀναμανάδων.	Onamanadorum.
Ὁ Λαρανδῶν.	Larandorum.
Ὁ Βερέτης.	Beretes.
Ὁ Δέρβης.	Derbes.
Ὁ Ἰδης.	Hydes.
Ὁ Σαδάτρων.	Sabatrorum.
Ὁ Κανοῦ.	Canl.
Ὁ Βηρινουπόλεως.	Berinopolis.
Ὁ Γαλβάνων, ἤτοι Εὐδο- κιάδος.	Galbanorum, sive Eudo- ciadis.
Ὁ Ἠλίστρων.	Helistorum (25).
Ὁ Πέρτων.	Pertorum.

Ἐπαρχία Πισιδίας.

Provincia Pisidiæ.

D Ὁ Ἀντιοχείας.	Antiochiæ.
Ὁ Σαγαλάσσοῦ.	Sagalassi.
Ὁ Σοζουπόλεως.	Sozopolis.
Ὁ Ἀραμείας.	Arameæ.
Ὁ τῆς Κιβύρας.	Cibyrae.
Ὁ Τυραίνου.	Tyræni (26).
Ὁ Βάρεως.	Baris.
Ὁ Ἀδριανουπόλεως.	Adrianopolis.
Ὁ Ἀιμένων.	Portuum.
Ὁ Λαοδικείας τῆς καυ- μένης.	Laodiceæ combustæ.

VARIE LECTIONES.

P Ὀνούδων. P Πατάρων. P Ὀνασάδης.

NOTÆ.

(19) Latmorum.
(20) Amizorum.
(21) Pacatianæ.
(22) Sibindi.

(23) Vulpes.
(24) Vide Ortelium v. Adbada et Amliada.
(25) Illistorum.
(26) Τυραῖν.

Seleuciæ Ferreæ.

Adodorum.
Zarzelorum.
Tiberiadis.
Tomandi.
Conanæ.
Mali.
Siniandi.
Titiassi.
Metropolis.
Papporum.
Paralles (27)
Bindei.

Ὁ Σελευκίας τῆς Σιδη- A Theræ.
ραξ. Pari.
Ὁ Ἀδάδων. Lethri.
Ὁ Ζαρζήλων. Andri.
Ὁ Τιβεριάδων *. Teni.
Ὁ Τομάνδου. Meli.
Ὁ Κονάνης. Pisyni.

Ὁ Θήρας.
Ὁ Πάρου.
Ὁ Λέθρου.
Ὁ Ἀνδρου.
Ὁ Τήνου.
Ὁ Μήλου.
Ὁ Πισύνης.

Ἐπαρχία Παμφυλίας.
Provincia Pamphylia.

Perges, sive Sylæi.

Attaliæ.
Magidi.
Eudociadis.
Termisi.
Isindi.
Maximianopolis.
Laginorum.
Palæopolis.
Cremni.
Corydalorum.
Peltinissi.
Diciotanabrorum.
Ariassi.
Pæglorum.
Adrianes (28).
Sandidorum.
Barbes.
Perbænorum.
Coi.

Ὁ Πέργης, ἤτοι Συ-
λαίου.
Ὁ Ἀτταλείας.
Ὁ Μαγίδου.
Ὁ Εὐδοκιάδου.
Ὁ Τερμισοῦ.
Ὁ Ἰσινδοῦ.
Ὁ Μαξιμιανουπόλεως.
Ὁ Λαγίνων.
Ὁ Παλαιουπόλεως.
Ὁ Κρημνοῦ.
Ὁ Κορυθαίων.
Ὁ Πελετίνισσου.
Ὁ Δικιοτανάβρων †
Ὁ Ἀριασοῦ.
Ὁ Πούγλων.
Ὁ Ἀδριανῆς.
Ὁ Σανδίδων.
Ὁ Βάρδης.
Ὁ Περιβαίων.
Ὁ Κωων †.

Ἐπαρχία Καππαδοκίας.
Provincia Cappadocia.

Mocissi.
Nazianzi.
Coloniæ.
Parnassi.
Doarorum

Ὁ Μωκισσοῦ.
Ὁ Ναζιανζοῦ.
Ὁ Κολωνίας.
Ὁ Παρνασοῦ.
Ὁ Δοάρων.

Ἐπαρχία Λαζικῆς.
Provincia Lazica.

Phasidis.
Rhodopolis.
Abisenorum.
Petraurum.
Tzinganeorum.

Ὁ Φάσιδος.
Ὁ Ροδοπόλεως.
Ὁ τῆς Ἀβισηνῶν.
Ὁ Πετρῶν.
Ὁ Τζιγγανέων.

Ἐπαρχία Θράκης.
Provincia Thracia.

Philippopolis.
Dioclisianopolis.
Bisopolis.

Ὁ Φιλιππουπόλεως.
Ὁ Διοκλητιανουπόλεως.
Ὁ Διοσπόλεως.

Ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων.
Provincia insularum Cycladum.

Rhodi.

Ὁ Ρόδου.
Ὁ Σάμου.
Ὁ Χίου.
Ὁ Κόρων.
Ὁ Ναξίας.

Adrianopolis.
Mesembriae.
Sozopolis.
Plutiniopolis.
Zoidum.

Ἐπαρχία Αἰμμόντου.
Provincia Æmi montis.
Ὁ Ἀδριανουπόλεως.
Ὁ Μεσημβρίας.
Ὁ Σωζουπόλεως.
Ὁ Πλουτινουπόλεως.
Ὁ Ζωίδων.

Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς.
Provincia (29) eadem.

Marcianopolis.
Rhodostoli.
Tramarisci.
Noborum.
Zecedeporum.
Zarcaræ.

Ὁ Μαρκιανουπόλεως.
Ὁ Ροδοστόλου.
Ὁ Τραμαρίσκου.
Ὁ Νόδων.
Ὁ Ζεκεδέπων.
Ὁ Σαρκάρης.

Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς.
Provincia (30) eadem.

Trajanopolis
Peri.
Anastasiopolis.

Ὁ Τραϊανουπόλεως.
Ὁ τοῦ Πήρου.
Ὁ Ἀναστασιουπόλεως.

Ἐπαρχία Φρυγίας Καππατατιανῆς.
Provincia Phrygia (31) Capatiana.

Hierapolis.
Metellopolis.
Dionysiopolis.
Anastasiopolis.
Attudorum.
Mosynorum.

Ὁ Ἱεραπόλεως.
Ὁ Μετελλουπόλεως.
Ὁ Διονυσιουπόλεως.
Ὁ Ἀναστασιουπόλεως.
Ὁ Ἀττούδων †.
Ὁ Μοσύνων.

Marcianopolis.
Rhodostoli.
Tramariscorum.

Ὁ Μαρκιανουπόλεως.
Ὁ Ροδοστόλου.
Ὁ Τραμαρίσκων (31) †.

Ἐπαρχία Γαλιτίας δευτέρας
Provincia secundæ Galatiæ.

Amorii.
Philomeli.
Docimii.
Clangis.
Polyboti.
Pissia.

Ὁ τοῦ Ἀμορίου.
Ὁ Φιλομηλίου.
Ὁ τοῦ Δοκιμίου.
Ὁ Κλάγης.
Ὁ Πολυβότου.
Ὁ Πισσίας.

Εἰσὶ δὲ καὶ οἱ ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς Ῥωματικῆς διοικήσεως, νῦν δὲ τελούντες ὑπὸ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως μητροπολιταί, καὶ οἱ ἐξ' αὐτῶν ὄντες ἐπίσκοποι.

D Sunt vero a Romana diocesi avulsi, qui nunc throno Constantinopolitano subjacent metropolitæ, et eis subjecti episcopi.

Thessalonica.
Syracuse.
Corinthi.
Rhegi.
Nicomolis.
Athenarum.
Patrarum.
Novarum Patrarum.

[350] Ὁ Θεσσαλονίκης.
Ὁ Συρακούσης.
Ὁ Κορίνθου.
Ὁ τοῦ Ῥηγίου.
Ὁ Νικοπόλεως.
Ὁ Ἀθηνῶν.
Ὁ Πατρῶν.
Ὁ Νέων Πατρῶν.

VARIE LECTIONES.

† Ἀττούδων. † Κώων. † Ἀττούδων.

NOTÆ.

(31) Pacatiana.
(31) Ita punctis inclusa cernebantur hæc vocabula paulo supra scripta.

Ὀδοὶ προστεθήσονται τῇ συνόδῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως διὰ τὸ ὑπὸ τῶν ἔθνων κατέχεσθαι τὸν Πάπαν τῆς κρυσθυτέρας Ῥώμης. Ὡσαύτως καὶ ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως ἀποσπασθεὶς ὁ Σαλευκίας Ἰσαυρίας, καὶ αὐτὸς τελεῖ ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῷ ὄντων τεσσάρων ἐπισκόπων.

Isti synodo (32) et Ecclesie CP. veteris Romæ parva gentilibus detento, sunt adjuncti. Ab Orientali diœcesi sejunctus pariter sicut Seleuciæ Isauriensis præsul, idemque cum viginti quatuor sibi subjectis episcopis CP. patriarchæ subditur.

Ἐπαρχία ὑπὸ τὸν ἐνδοξότατον ἑπαρχὸν Ῥώμης ἦτοι Ἰταλίας.

Provincia gloriosissimæ Romæ sive Italiæ Primatei subjecta.

Ἐπαρχία Ὀυρβικαρίας.

Provincia Urbicaria.

Ῥώμη Βριττιῶν ^z .	Roma Bruttiorum.
Νικαυρία ^γ .	Nuceria.
Λούνη.	Luna (33).
Νεάπολις.	Neapolis.
Τάραντα ^z .	Ferentium.
Βιγιντιμίλια ^a .	Albinimum (34).
Γενούη.	Genua.
Σιπόντος.	Sipontus.
Πόντου Ῥώμη ^b .	Portus Romanus.
Νῆσος Κεντούκελε ^c .	Insula Centumcellæ.
Κάστρον Εὐωρίας ^d .	Ebolium (35).
Κάστρον Ἀμάλφης.	Urbs Amalfitana.
Κάστρον Γετταίων ^e .	Urbs Cajeta.
Κάστρον Τιθερίας ^f .	Urbs Tibur.
Κάστρον Νέπης ^g .	Urbs Nepe.
Νῆσος Κομανικεῖα.	Insula Comacula (36).
Κάστρον Μούλιον,	Puteoli (37) vel Formiæ,
	nunc Mola.
Κάστρον Κάμφας ^h .	Urbs Compsa : forsan
	Tempsa (38).
Κάστρον Σωρέων.	Urbs Soranorum.
Κάστρον Σούδας ⁱ .	Urbs Fundi.
Κάστρον Ἰλδας ^j .	Urbs Iiva (39)
Κάστρον Ἀνάγνια.	Urbs Anagnia.

Ἐπαρχία Καμπανίας.

Provincia Campaniæ.

Νεάπολις.	Neapolis.
Βρετανία.	Bretannia (40).
Πανωνία.	Pannonia (41).
Καλαβρία.	Calabria.
Βενετία ^k .	Veneticiæ (42).

Μεσσήνα.	Messana.
Βικιοβαρίνα.	Vicus Valerius (43).
[551] Ταυράτα ^l .	Taurata (44).
Ἀπουλία.	Apulia.
Κάστρον Ὀπιτέρβατος.	Urbs Viterbium.
Κάστρον Σάμνιος.	Urbs Samnium.
Κάστρον Σουσίας.	Urbs Suessa.
Κάστρον Ῥήγιον.	Urbs Rhegium.
Κάστρον Ταυράτα.	Urbs Taurata (45).
Κάστρον Σιγνίας.	Urbs Signia.
Κάστρον Γράδων.	Urbs Gradus.
Κάστρον Πατρικίας.	Urbs Patricium (46).
Κάστρον Σκυλλάκιον.	Urbs Scyllatium.
Κάστρον Μαρτύριον.	Murgantia (47).
Κάστρον Ὀρσοβέρα.	Forsan Urbs vetus.
Κάστρον Ὀρτώνας.	Urbs Crotona (48).
Κάστρον Ὀσπητερχητόν.	Urbs Opitergium.

Νῆσος Σικελίας.

Insula Siciliæ.

Συράκουσα.	Syracusæ.
Κατάνη.	Catana.
Ταυρομένη.	Tauromenium.
Μεσσήνη.	Messana.
Κεφαλοῦδιον ^m .	Cephalædis.
Θερμῶν.	Thermæ.
Πάνορμος.	Panormus.
Λιλύθαιον.	Lilybæum.
Τρόκαλις.	Trocalis sive Triacola (49).
Ἀκράγας.	Agragas.
Τυνδάριον.	Tyndarium.
Καρίνης ⁿ .	Camarina.
Λεοντίνης ^o .	Leontium.
Ἀλέσις.	Alete, sive Alæsa.
Γαύδος.	Gaudos (50).
Μελέτη.	Melita.
Λίπαρις.	Lipara.
Βουρκάνος.	Vulcani insula (51).
Δίδυμοι.	Didyme.
Ὀυστικα.	Ustica (52).
Τὰ Ὀναρέα.	Onarea.
Βασιλοῦδιν.	Basiludium.

Ἐπαρχία Καλαβρίας.

Provincia Calabriæ.

Ῥήγιον.	Rhegium.
Λούκρης.	Locri.
Σκυλλάκίας.	Scyllacis.
Κουτρόνων.	Croton.
Κωνσταντεία ^p .	Consentia.
Τροπαίων.	Tropia (53).

VARIÆ LECTIONES.

^z Βρυττιῶν. ^γ Νουκερία. ^z Φέρεντον. ^a Ἀλβινιμίλιον. ^b Πόντου Ῥώμης. ^c Κεντούκελλαι. ^d Ἐβωλλίας. ^e Κατάτιων. ^f Τιθερίας vel Τιθύριος. ^g Νεπέτης. ^h Κάμφας. ⁱ Φούνδας. ^j Ἰλούας. ^k Οὐνεουσία. ^l Ταυρανία. ^m Κεφαλοῦδις. ⁿ Καμαρίνη. ^o Λεόντιον. ^p Κονσεντία.

NOTÆ.

- (32) Longobardos Roman. Ecclesiam opprimentes vel Francos ejus liberatores, quibus spreto Græcorum et Iconomachorum dominio Romani pontifices adhæserunt, gentilium impropria nuncupatione præsens notitia intelligit.
- (33) Etruriæ urbs et portus : vulgo *Sarazana*, vel ad eam nunc sita.
- (34) Thuscisæ urbs. Liguriæ urbs. vulg. *Vintimiglia*.
- (35) Picentinorum urbs quam *Eboli* vulgus pronuntiat.
- (36) Hodie *Comachio*, Ferrariensium ditionis.
- (37) Moles Puteolana, hodie *il Molo*. ORTELIIUS.
- (38) Apud Hirpinos.
- (39) Sora Latii colonia et urbs.
- (40) Bruttiorum regio. Ortelius v. *Bruttii*.
- (41) Forsan Pinna.
- (42) Venusia vulgo *Venosa*.
- (43) In *Æquicolis*, Latii oppidum vulgo *Vicovare*.
- ORTELIIUS.
- (44) Taurania Campaniæ urbs : vel Tauraniana Bruttiorum oppidum : forsan Tarentum.
- (45) Redundat.
- (46) Romani ducatus in Latio oppidum. ORTELIIUS.
- (47) Ortelius v. *Scyllacium*.
- (48) Samnitum urbs quæ et *Martyrano*.
- (49) Trocalitani episcopi, Italiz ut videtur, meminit Conciliorum opus.
- (50) Dicitur et *Gautos*, insula ad Melitam *Gozo*.
- (51) Una ex *Æoliis* insulis inter Italiam et Siciliam.
- (52) Quæ Evonymus una ex *Æoliis* insulis.
- (53) Bruttii urbs, de qua Cudrenus et Ortelius.

Θμουζ.
Ῥηνοκούρουρα.
Ἰστρακίη.
Πεντάσχοινον.
Κάσιον.
Ἄφθαϊον.
Ἡφαιστός.
Παμύφουσσος.
Γέρος.
Ἰτάγερος.
Θένησος.

Thmuis.
Rhenocoura.
Ostracene.
Pentascœnon.
Casium.
Aphthæum (64).
Hephæstus.
Panephusus.
Gerus.
Itagerus.
Thenesus.

Ἐπαρχία Αὐγουσταμνήκης δευτέρα.

Provincia Augustamnica secunda.

Λεοντίου μητρόπολις.
Ἄθρηκης.
Ἡλίου.
Βούδαστος.
Κάρθεθος.
Ἀναβίου.

Leonto metropolis (65).
Athrecas (66).
Helius (67).
Bubastus.
Carbethus (68).
Anabius.

Ἐπαρχία Αἰγύπτου δευτέρα.

Provincia Ægypti secunda.

Κάβασα.
Φραγόνις.
Παχνέμονις.
Διόσπολις.
Σεβέννυτος.
Κυνῶ.
Βούσιρις.
Ἐλεαρχία.
Ῥέγειον.
Πάραλος.
[355] Παριάνη κώμη.
Κύμη.
Ῥηχομήριον.
Χοίως.

Cabasa.
Phragonis.
Pachnemonis.
Diospolis.
Sebennytus.
Cyno.
Busiris.
Elearchia.
Regeon.
Paralus.
Pariane vicus.
Cuma.
Richomerium.
Xoëos (69).

Ἐπαρχία Ἀρκαδίας.

Provincia Arcadiæ.

Ἰσθμίου μητρόπολις.
Ἡρακλέους κναί.
Νεῖλου πόλις.
Ἀρσηνοήτης.
Θεοδοσιούπολις.
Ἀφροδιτών.
Μεμφιλίτου.
Σεπτὰ τοῦ Νεῖλου ἑπτὰ.
Ἀλεξάνδρεια.
Κολύνθη.
Ἄγνου.
Πανάλλου.
Θάσματος.
Ταμιάθη.
Τενέση.

Xyrinchus metropolis.
Heracleus, Clisima (70).
Nilopolis.
Arsenoetes.
Theodosiopolis.
Aphroditon.
Memphilitus (71).
Septem ostia Nili.
Alexandria.
Colynthen.
Agni.
Panalli.
Thasmatas.
Tamiatha.
Tenese.

Ἐπαρχία Θεβαΐδος πρώτη.

Provincia Thebaidis prima.

Ἀντινῶ μητρόπολις.
Ἐρμούπολις.
Θεοδοσιούπολις.
Κάσος.
Λυκῶ.
Ἰψηλή.

Antino metropolis (72).
Hermopolis.
Theodosiopolis.
Casus.
Lycœ.
Hypsele.

Ἀπολλώνιος.
Ἀντέον.
Πάνος.

Apollonius (73).
Anteon.
Panus.

Ἐπαρχία Θεβαΐδος δευτέρα.

Provincia Thebaidis secunda.

Πτολεμαῖς μητρόπολις.
Κοντῶ, ἦτο: Ἰουστινιανούπολις.
Διοκλητιανούπολις.
Διόσπολις.
Τέντυρα.
Μαξιμιανούπολις.
Θηβαῖς.
Λητώ.
Ἰάμβων.
Ἐρμούθης.
Ἀπόλλωνος.
Κώμη Ἀνάσσης.
Μεγάλης Θεβαΐδος.
Ἄνω Ἰβέως.
Μαθῶν.
[456] Τριμουθῶν.
Ἐρμών.

Ptolemais metropolis.
Conto seu Justinianopolis (74).
Diocletianopolis.
Diospolis.
Tentyra.
Maximianopolis.
Thebais.
Leto.
Jambon (75).
Hermuthes.
Apollonos (76).
Villa Anasses.
Magnæ Thebaidis.
Superioris Ibeos.
Mathon.
Trimunthon.
Hermon.

Ἐπαρχία Λιβύης Πεντάπολις.

Provincia Libyæ Pentapolis.

Σώζουσα.
Κυρήνη.
Πτολεμαῖς.
Τεύχειρα.
Ἀδριανή.
Βερονίκη.

Sozusa.
Cyrene.
Ptolemais.
Teuchira.
Adriane.
Beronice.

Ἐπαρχία Τριπόλεως.

Provincia Tripolis.

Τὸ Σέβων.
Λεπτιδος.
Ἰών, διὰ τῆς ἀνατολικῆς
διοικήσεως.

Sebon.
Leptis.
Ilyon per Orientalem
diœcesim.

Ἐπαρχία Λιβύης.

Provincia Libyæ.

Δρανεῖον μητρόπολις.
Παρατώιον.
Τρανζάλης.
Ἀμμωνιακή.
Ἀντιπυργός.
Ἀντιφρόν.
Ἐδονίας.
Μαρμαρικῆς.

Dranieon metropolis (77).
Paratojum (78).
Tranzales (79).
Ammoniace.
Antipyrgus.
Antiphron.
Edonia.
Marmarica.

Ἐπαρχία Κιλικίας.

Provincia Ciliciæ.

Ταρτὸς μητρόπολις.
Πομπηίουπολις.
Σεβαστή.
Κώρυκος.
Ἄδανα.
Αὐγουστόπολις.
Μάλος.
Ζεφύριον.

Tarsus metropolis.
Pompeiopolis.
Sebaste.
Corycus.
Adana.
Augustopolis.
Malus.
Zephyrium.

VARIÆ LECTIONES.

† ὄριε, Κλίσμα. ▪ Ἀπόλλωνος.

NOTÆ.

(64) Aphnæum.
(65) Leontopolis.
(66) Athribis.
(67) Heliopolis.
(68) Pharberus.
(69) Xoës.
(70) Heraclea.
(71) Memphis et Letus sive Latopolis.

(72) Antinous.
(73) Apollinis civitas magna. ORTELIIUS.
(74) Coptus.
(75) Ombœ.
(76) Apollinis civitas parva. ORTELIIUS.
(77) Darniorum.
(78) Parætonium.
(79) Zagyliis.

Ἑπαρχία Κιλικίας δευτέρα.
Provincia Ciliciæ secundæ.
Anabazus metropolis Ἀνάβαρζος μητρόπολις.
(80).
Mopsuestia. Μόψου ἐστία.
Ægia. Αἴγια.
Epiphania. Ἐπιφάνεια.
Irenopolis. Εἰρηνούπολις.
Flavius. Φλαβίος.
Alexandria. Ἀλεξάνδρεια.
Cabissus. Κάβισσος.
Castabala. [357] Καστάβαλα.
Rhossus. Ῥόσσοι.

Ἑπαρχία Ἰσαυρίας.
Provincia Isauriæ.
Solencia metropolis. Σελεύκεια μητρόπολις.
Cilendres. Κιλένδρης.
Anemorium. Ἀνεμώριον.
Titiopolis. Τιτιούπολις.
Lamus. Λάμος.
Antiochia. Ἀντιόχεια.
Eliosebaste (81). Ἐλιουσεβαστή.
Sestra. Κέστρα.
Selenuntes. Σελινούντης.
Jostape (82). Ἰωστάπη.
Diocæsarea. Διοκαισάρεια.
Olva (83). Ὀλύα.
Hierapolis. Ἱεράπολις.
Neapolis. Νεάπολις.
Dalisanus. Δαλίσανδος.
Claudiopolis. Κλαυδιούπολις.
Irenopolis. Εἰρηνούπολις.
Germanicopolis. Γερμανικούπολις.
Zenopolis. Ζηωνόπολις.
Sbidæ. Σβίδη.
Philadelphía. Φιλαδέλφεια.
Adrasus. Ἀδρασός.
Meloe. Μελόη.
Dometiopolis (84). Δομετιούπολις.
Nausadem (85). Ναυζάδαϊ.
Et Clivata Cassorum. Τὰ δὲ κλίματα Κάσσω.
Banaborum. Βανάβων.
Bolbeis. Βολβόσι.
Costradis. Κοστράδος.

Ἑπαρχία Συρίας πρώτη.
Provincia Syria prima.
this apud Daphnom Ἀντιόχεια, ἡ πρὸς Δά-
neus Patriarchalis. φνην, θρόνος Πατριαρ-
χικός.
Σελεύκεια.
Βίροις.
Καλικίς ἰ.

Ἑπαρχία Συρίας δευτέρα.
Provincia Syria secundæ.
is. Ἀπάμεια μητρόπολις.
Ἀπάμεια.
Ἐπιφάνεια.
Λάρισα.
Μαριάμμη.
Σελευκόδηλος.
Ῥαμφανίαι.
Ἐπιφάνεια καὶ Ἀγίουκλέως.
Antiochia et Agiopolis.
Ἱεράπολις.

Ἱεράπολις.

A Cyrus sive Agiopolis.
Samosata.
Doliche.
Germanicia.
Zeuma.
Perre.
Europus.
Nicolis.
Scenarchia.
Cæsarea.
Sergiopolis.
Orimorum.
Santorum.

Κύρος, ἡτοι Ἀγίουπόλις
Σαμόσατα.
Δολιχὴ.
Γερμανικαία.
Ζεῦμα.
Πέρρη.
Εὐρώπος.
Νικόπολις.
Σκηναρχία.
Καيسάρεια.
Σεργίουπόλις.
Ὀρίμων.
Σάντων.

Ἑπαρχία Θεοδοριάδος.
Provincia Theodoriadis.

Laodicea metropolis. Λαοδικαία μητρόπολις.
Paltus. Πάλτος.
Balanea. Βαλανεά.
B Gabala. Γάβαλα.

Ἑπαρχία Ὀσροηνή.
Provincia Osroenes.

Edessa metropolis. Ἐδεσσα μητρόπολις.
Caræ. Κάραι.
Constantia. Κωνσταντία.
Theodosiopolis. Θεοδοσιούπολις.
Batnæ. Βάτναι.
Callionicus, sive Leonto- Καλλιόνικος, ἡτοι Λεον-
polis. τούπολις.
Nova Valentia. Νέα Βαλεντία.
Birborum. Βίρβων.
Monithilla. Μονιθίλλα.
Therimachon. Θηριμάχων.
Moniauga. Μονιαῦγα.
Macarta. Μάκαρτα.
Marpopolis. Μαρπούπολις.
Anastasia. Ἀναστασία.
C Hemerius. Ἡμέριος.
Circisia. Κιρκισία.

Μέχρι τῶν ὧδῶ ἐστι τὸ πλήρωμα Μεσοποταμίας καὶ ἀρχὴ τῆς γῆς Περσίδος.

Huc usque est complementum Mesopotamiæ, initium- que terræ Persidis.

[359] *Ἑπαρχία Μεσοποταμίας τῆς ἀνω, ἡτοι τετάρτης Ἀρμενίας.*

Provincia Mesopotamiæ superioris, sive quartæ Armenia.

Amida metropolis. Ἀμιδα μητρόπολις.
Martyropolis, ad 15 mil- Μαρτυρόπολις, ἀπὸ δεκα-
lia ab hac civitate ori- πέντα μιλίων τῆς αὐ-
tur Tigris fluvius. τῆς πόλεως γεννᾶται ἡ
Τίγρις ποταμός.
Daras, sex millibus ab Ἀράρας, ἀπὸ ἑξ μιλίων τῆς
urbe ista sunt confinia αὐτῆς πόλεως εἰς: τὰ
et termini Persidis at- μεθόρια καὶ οἱ ὄροι
que Assyriæ. Περσίδος καὶ Ἀσσυ-
ρίας.
Castrum Risciphæ. Κάστρον Ῥισκιφᾶς.
Castrum Thuritidis. Κάστρον Τουριτίδης.
Castrum Mardes. Κάστρον Μάρδης.
Castrum Lornes. Κάστρον Λόρνης.
Castrum Riphthon. Κάστρον Ῥίφθον.
Castrum Isphrios. Κάστρον Ἰσφρίος.
Castrum Tzauræ. Κάστρον Τζαύρας.
Castrum Audasorum. Κάστρον Αὐδάσσων.

VARIÆ LECTIONES.

NOTÆ.

- (85) Olpus.
(84) Dometiopolis.
(85) Lausadæ.

Κάστρον Ἀμάρμης.
Κάστρον Τζινοβίας.
Κάστρον Ἰντζιέτιων.
Κάστρον Βαναβήλων.
Κάστρον Χουδδών.
Κάστρον Αἰσαδαβός.
Κάστρον Μασφρόνας.
Κάστρον βασιλικόν.
Κάστρον Σπῆλον.
Κάστρον Βιουβαϊθάς.
Κάστρον Μασσάρων.
Κάστρον Βιρθεχάβραη.
Κάστρον Σίτεων Σχίφας.
Κάστρον Κάλωνος.
Κάστρον Βιβασιρών.
Κάστρον Τζαύρας.
Κάστρον Βίθρας.
Κάστρον Ἀτταχᾶς κλι-
ματος Ἀρζανικῆς.
Κάστρον Ἀφούδων.
Κάστρον Ἀριμάχων.
Κάστρον Φλωριανῶν.
Κάστρον Δαφνούδιν.
Κάστρον Βαλούης.
Κάστρον Σαμοχάρτων.

Castrum Amarmes.
Castrum Tzinobite.
Castrum Intzietorum.
Castrum Banabelorum.
Castrum Chuddorum.
Castrum Aesdadæus.
Castrum Masphronæ.
Castrum Regium.
Castrum Spelon.
Castrum Bjubait hæ.
Castrum Massarorum.
Castrum Birthechabraes.
Castrum Siteonschiphas.
Castrum Calonis.
Castrum Bibasirorum.
Castrum Tzauræ.
Castrum Bithræ.
Castrum Attachæ clima-
tis Arsanices.
Castrum Aphuborum.
Castrum Arimachorum.
Castrum Florianarum.
Castrum Daphnudin.
Castrum Balues.
Castrum Samochartor-
um.

A

Ἐπαρχία Φοινικῆ παραλλας.

Prov. Phœnic. Paraliæ, sive littoralis.

Τύρος; μητρόπολις.
Σιδών.
Πτολεμαῖς.
Βήρυτος.
Βίβλος.
Τρίπολις.
Ἄρχαι.
Ὀρθωσιᾶς.
Βότρυς.
Γήγαρτα κώμη.
Ἄραδος.
Ἀντάραδος.
Πανέας.
Γόνασι, ἦτοι Σάλτων.
Κώμη Πολιτιανῆ.
Κώμη Τριερίς.

Tyrus metropolis.
Sidon.
Ptolemais.
Berytus.
Biblus.
Tripolis.
Arcæ.
Orthosias.
Botrys.
Vicinus Gegarta.
Aradus.
Antaradus.
Paneas.
Gonastiti Saltus.
Villa Politiana.
Villa Trieris.

B

Ἐπαρχία Φοινικῆς Λιβανισίας.

Provincia Phœnicis Libanisiæ.

Ἐδεσσα μητρόπολις.
Λαοδίχεια.
Ἡλιούπολις.
Ἄμβιλλα.
Δαμασκός.
Κλίμα Ἰαμβρούδων.
[361] Εὐάριος, ἦτοι Ἰου-
στινιανούπολις.
Παλμύρα.
Κλίμα Μαγλούδων.
Σάλτων Γονατικῶν.
Σαλαμίας.
Κλίμα Ἀνατολικῶν.

Edessa metropolis.
Laodicea.
Heliopolis.
Ambilla.
Damascus.
Clima Jambrudorum.
Evarius, sive Justinia-
nopolis.
Palmyra.
Clima Magludorum.
Saltus Gonaiticus.
Salamias.
Clima Anatolicum, sive
Orientale.

Ὅσα πληροῦται ἡ Μεσοποταμία, καὶ ἔστιν ὁ Ταῦ-
ρος καὶ ἡ κλεισοῦρα Βαλαλέσων, καὶ ἀρχὴ τὸ
ἀρκτικῶν μέρος ἡ μεγάλη Ἀρμενία. Εἰσὶ δὲ
οικοῦντες τὸ βρος τοῦ Ταύρου πλησίον τοῦ ἀν-
τοῦ κλιματος, λαοὶ δύο ὀνομαζόμενοι, ὁ μὲν
Ἰχθομαίται, ὁ δὲ ἕτερος Νασουνίται· καὶ ἔστιν
βρος ὑψηλὸν ἐπονομαζόμενον Βαραθικὸν, ἐν ᾧ
καὶ ἡ κλιματικὸς τοῦ Νῶε ἐπιφερομένη τοῖς ὕδασι
προσέκρουσεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βρους· καὶ
ἔστι τοῦτο γνωστόν πᾶσι τοῖς τῶν ἐκείσε μερῶν
μέχρι τῆς σήμερον.

*Nic finitur Mesopotamia, estque Taurus et clausura
Balalesorum, atque initium partis septentrionalis
major Armenia. Incolunt autem Taurum montem
maxime regionis illius duo populi, dicti, alter
Ichthomaitæ, alter Nasunitæ. Estque præcelsus
mons Barathicen nomine, in quam circa Noe aquis
delata appulsi in vertice ipsius, estque id notum
cunctis ejus incolis ad hunc usque diem.*

[360] Ἐπαρχία τετάρτη Ἀρμενίας ἄλλη.

Provincia quartæ Armeniæ alia.

Δαδήμων, νῦν μητρόπο-
λις.
Ἀρμουσάτων.
Πολίχνη Χοζάνων.
Χοσομάχων.
Κιθαρισίων.
Μερτικέρτων.
Κάστρον Βαυλοίοις.
Κάστρον Πολιός.
Κάστρον Ἀρδῶν.
Κλίμα Σοφηνῆς.
Κλίμα Ἀνζιτινῆς.
Κλίμα Διγισηνῆς.
Κλίμα Γαρηνῆς.
Κλίμα Ὀρζιανικῆς.
Κλίμα Βιλαβιτηνῆς.
Κλίμα Ἀστιανικῆς.
Κλίμα Μαμουζουρῶν.

Dademon nunc Metro-
polis.
Armusatarum.
Polichne Chozanorum.
Chosomachorum.
Citharisarum.
Castrum Merticertorum.
Castrum Bajulæus.
Castrum Polius.
Castrum Ardon.
Clima Sophenes.
Clima Anzitines.
Clima Digesenes.
Clima Garenes.
Clima Orzianices.
Clima Bilabitenes.
Clima Astianicæ.
Clima Mamuzurorum.

D

Ἐπαρχία Ἀραβίας.

Provincia Arabiæ.

Βόστρα μητρόπολις.
Ἄδρασός.
Δία.
Μίδαυα.
Γέρασσα.
Νεὺ.
Φιλαδέλφεια.
Ἐσθους.
Νεάπολις.
Φιλιππούπολις.
Φενουτός.
Κωνσταντινή.
Διονυσιάς.
Πεντακωμία.
Τριχωμία.
Κανθάς.
Σάλτων.
Βατάνεως.

Bostra metropolis.
Adrasus.
Dia.
Medava.
Gerassa.
Neve.
Philadelphia.
Eshus.
Neapolis.
Philippopolis.
Phenutus.
Constantine.
Dionysias.
Pentacomia.
Tricomia.
Canothas.
Saltorum.
Batanis.

Χρὴ εἰδέναι δεῖ αὐτὴ αὐτοκέφαλός ἐστι, μὴ τε-
λοῦσα ὑπὸ Ἀποστολικῶν ἑθῶν· ἀλλὰ τιμη-
θεῖσα διὰ τὸν ἄγιον Γρηγόριον Ἀρμενίας ἔχουσα
πόλεις καὶ κάστρα διακόσια.

*Sciendum est hanc sui juris esse non facientem sacra
sub Apostolico Throno, sed honoratam propter
sanctum Gregorium Armeniæ, habentem civitates
et castra 200.*

Exacomia.	Ἐξακωμία.
Enacomia.	Ἐνακωμία.
Come, seu vicus Gonies.	Κώμη Γωνίας.
Come Cherus.	Κώμη Χερου.
Come Stanes.	[362] Κώμη Στάνες.
Come Machaberos.	Κώμη Μαχαβέρως.
Come Coreathes.	Κώμη Κωρεάθης.
Come Bilbanus.	Κώμη Βιλβανούς.
Come Caprorum.	Κώμη Κάπρων.
Come Pyrgoareiarum.	Κώμη Πυργοαρετιῶν.
Come Setnes.	Κώμη Σέτνης.
Come Ariachorum.	Κώμη Ἀριαχῶν.
Neotes.	Νεότης.
Clima Orientalium et Occidentalium.	Κλίμα ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν.
Come Ariathæ Saxosæ.	Κώμη Ἀριάθας Τράχωνος.
Come Bebdamus.	Κώμη Βεβδάμους.

Ἐπαρχία Κύπρου νήσου.

Δει εἶδέναι, ὅτι αὐτὴ αὐτοκέφαλος ἐστὶ, μὴ τελοῦσα ὑπὸ ἀποστολικῶν θρόνων· ἀλλὰ τιμηθεῖσα διὰ τὸ εὐρεθῆναι ἐν αὐτῇ τὸν ἄγιον ἀποστολον Βαρνάβαν ἔχοντα ἐπὶ στηθοῦς τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον· εἰς δὲ ἐν αὐτῇ αἱ πόλεις αὗται.

A

Provincia insulæ Cypri.

Oportet scire insulam Cypri sui juris esse, nec subjici aut litare sub apostolico throno, sed honoratam fuisse eo quod in ea inventus fuerit sanctus Barnabas apostolus habens ad pectus Evangelium secundum Matthæum: sunt autem in ea hæ urbes.

Constantia metropolis.	Κωνσταντία μητρόπολις.
Citium.	Κίτιον.
Amathus.	Ἀμαθούς.
Curium.	Κούριον.
Paphus.	Πάφος.
Arsenæ.	Ἀρσενάϊ.
Soli.	Σόλοι.
Lapithus.	Λάπιθος.
Cyrenia.	Κυρηνία.
Tamasus.	Τάμασος.
Cythri.	Κύθροι.
Trimithus.	Τριμιθούς.
Carpasin.	Κάρπασιν.

B

Ἡ παρούσα ἐκθεσις ἐγγράφει ἐν ἑτει ςτ'α', ἐπὶ τῆς βασιλείας κυροῦ Λέοντος τοῦ Σοφοῦ, καὶ Φωτίου πατριάρχου.

Hæc expositio facta est anno 6591 sub imperio D. Leonis Sapientis, et sub patriarcha Photio.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

ΤΩΝ ΟΡΟΘΕΣΙΩΝ ΤΩΝ ΑΓΙΩΤΑΤΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ

ΚΑΙ ΣΥΝΔΡΙΘΜΗΣΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΘΡΟΝΩ

BREVIS DESCRIPTIO

FINIUM SANCTISSIMORUM PATRIARCHARUM

ET APOSTOLICARUM SEDIUM IENUMERATIO.

Primus thronus coryphæi apostolorum Petri, Cypriensis Romæ præsulis, apostolicam et patriarchicam sedem moderantis, ad terminos usque Sarum, Gallorum, Camporum, Francoium, et dea, usque ad Herculis columnas, atque Oceanum (populorum), laticum habentium ab occasu, ubi sunt mortuæ aquæ et quietæ ac densæ, ubi in quodam ad extrema maris Oceani (86-87), modum ferax, Christianorum innumerosam multitudinem continens, qui sunt homines sancti et fortissimi, atque inde Raven-

363] Ὁ πρῶτος θρόνος τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου, τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης προέδρου, διέποντος τὸν ἀποστολικὸν καὶ πατριαρχικὸν θρόνον, ἀχρι τῶν ὄριων Σάρων^α, καὶ Γάλων^β, καὶ Κάμπων^γ, καὶ Φράγκων, καὶ μέχρι Γαδείρων καὶ Ἰρακλειῶν στηλῶν, καὶ Ὀκεανοῦ, ἀρχὴν ἔχόντων ἐκ δυτικῶν τοῦ ἡλίου, ἐν ᾧ εἰσι νεκρὰ ὕδατα, καὶ ἀκίνητα καὶ ὑλώδη, ἐν ᾧ καὶ νησὶς τις εἰς τὰ ἄκρα τῶν Ὀκεανῶν πελαγῶν πολυάνδρος, Χριστιανῶν ἀπειρον πλῆθος ἔχουσα, ἄνδρες εὐμήκεις, καὶ βρωμαλέοι, καὶ πανακλέστατοι, ἀχρι Γαβέννης, καὶ Λογγυδά-

VARIE LECTIONES.

^β Γάλων. • for. Κάδρων.

NOTE.

est Hibernia virorum secunda et insula Sanctorum dicta.

καὶ Θεσσαλονίκης, Ἀθλάδων^δ καὶ Ἀρράδων, Αἰθιοπίας, καὶ Σκυθῶν, καὶ Δανυβίου τοῦ ποτα-
 τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως ὁροθεσίας τῶν
 ἰσχυρῶν περιέχουσα· ὡσαύτως καὶ Σαρδινίαν, καὶ
 Μαγιόρικας^ε, Καρθάγενάν τε καὶ τὰ ἐσπέρια μέρη,
 ἃ^ζ ἐν τῷ πᾶν περιέχουσα κλίμα καὶ περι-
 ούσα, ἐν οἷς περιπλέοντες διαπνέουσιν ἀνεμοί,
 εἰς, ἀρκτικός, καὶ ἀπαρκτικός, χόρεος ὁ ἐν
 Πράξει τῶν ἀποστόλων κείμενος, ὁ μέσος ὁ
 ρος, [364] ὁ Ἑσπερίος, ὁ Δυτικὸς, ὁ Αἰψ, ὁ
 ὅτος· ταῦτα πάντα περικυκλοῖ ὁ κορυφαίτατος
 ἰσοπέδων, καὶ ἐξοχώτατος τῶν πατριαρχῶν, ὁ
 μεγάλῃς Ῥώμης.

ἴσπερος ὁ ἀγιώτατος ἀποστολικὸς θρόνος καὶ πα-
 τριάρχικος Κωνσταντινου πόλεως τοῦ πρωτοκλήτου
 ἰσοπέδων Ἀνδρέου, καὶ τοῦ μεγάλου Θεολόγου,
 ἰαγγελιστοῦ καὶ ἀποστόλου Ἰωάννου, Εὐρώπην,
 ἰσταν μέχρι τῆς δυτικῆς Σικελίας, καὶ τὰς Κυ-
 ρίας ἄχρι Πόντου καὶ Χερσονῶος, Ἀβεργίας τε καὶ
 ας^ι, καὶ Χαζαρίας^β ἕως Καππαδοκίας, τὰ
 ὀρθὰ πάντα κλίματα περιλαμβάνων.

ἴσπερος ὁ ἀγιώτατος καὶ ἀποστολικὸς θρόνος Ἀλε-
 ξανδρείας εὐαγγελιστοῦ καὶ ἀποστόλου Μάρκου, υἱοῦ
 ορυφαίου Πέτρου γεγονότος, περιέχων ἕως τῆς
 ἰσας Ἰνδίας, καὶ Αἰθιοπίας, θρόνου τοῦ ἀγίου
 ἰσίου Θωμᾶ, ἄχρι Μαρμαρικῆς, καὶ Ἀφρικῆς,
 ἰσπύλων καὶ πᾶσαν τῶν Αἰγυπτίων χώραν
 τῶν ὀρίων Παλαιστίνης, τὰ τοῦ νότου καὶ λιθο-
 κλίματα περιέχων.

ἴσπερος ὁ ἀγιώτατος καὶ ἀποστολικὸς θρόνος Ἀν-
 τιοχείας καὶ πατριαρχικῆς καὶ κορυφαίου τῶν ἀπο-
 ἰσίου Πέτρου πρῶτιστος θρόνος, περιέχων ἕως τῶν
 ἰσίου ἀνατολῶν πορείαν ἐχόντων ἡμερῶν πς^ζ ἕως
 εἰς^η, καὶ Ἀβασγίας, καὶ Ἀρμενίας, καὶ μέχρι
 ἰσπύλων ἐρήμου τοῦ Χοροσᾶν, Περσῶν, Μήδων,
 εἰων ἕως ἄκρων τῆς Ἀβραβίας ἡγεμονίας, Πάρ-
 καὶ Ἐλαμιτῶν, καὶ Μεσοποταμιτῶν, τὰ τοῦ
 καὶ ἀφελιώτου, καὶ ἀνατολικοῦ ἀνέμου, ἐνθα
 κς ἀνατέλλει κλίματα περιέχει. Ἐχει δὲ μητρο-
 ς δώδεκα. Τύρον ἔχουσαν ἐπισκοπᾶς. Τάρσον
 αν ἐπισκοπᾶς. Ἐδessa ἔχουσαν ἐπισκοπᾶς ια^α.
 μίαν ἔχουσαν ἐπισκοπᾶς ζ^β. Ἱεράπολιν ἔχου-
 πισκοπᾶς θ^γ. Ἀνάβανζαν^δ ἔχουσαν ἐπισκοπᾶς
 ελευθείαν Ἰσαυρίας ἐπισκοπᾶς ἔχουσαν κδ^δ.
 σὸν ἐπισκοπᾶς ἔχουσαν ια^ε. Ἀμίδα ἐπισκοπᾶς
 αν η^ε. Σεργιούπολιν ἐπισκοπᾶς ἔχουσαν ε^ς.
 ἰσραχ ἔχουσαν ἐπισκοπᾶς γ^ς. Ἡριτοῦ, Ἐμέσης,
 κείας, Σαμοσάτων, Κύρου, ἐπαρχιώτας ζ^ς,
 νίας, Χαλκηδόνος, Γαβάλων, Σελυκείας Πι-
 Ἀνατάρθων, Πλούτου, Γαβάλων· Λιττοὶ δύο,
 κς, Μαρκουσῶν ὁμοῦ,

A nam usque, et Longobardos, ac Thesaaloniam,
 Schlavos, Arrabos (88), Avaros (89), et Scythas, ac
 Danubium flumen, ecclesiasticas constitutiones
 terminorum episcopatum complectens. Tum etiam
 Sardiniam, et Majoricas, Carthaginemque et Hespé-
 rias oras, et simul omnes complectens regiones,
 atque concludens, in quibus circumfluentes spirant
 venti Circius Septentrionalis, Aquilo, quin et Cho-
 reus cujus in Actibus apostolorum mentio fit, me-
 dius deinde Favonius, Hesperius Occidentalis,
 Africus, atque Austraficus. Hæc amplectitur
 omnia supremus apostolorum, et præstantissimus
 patriarcharum, magnæ scilicet Romæ antistes.

Secundus sanctissimus apostolicus thronus et
 patriarchicus Constantinopoleos, primi inter apo-
 stolos a Christo vocati Andreæ, et magni theologi
 evangelistæ, atque apostoli Joannis, Europam et
 Asiam ad Siciliam usque, quæ ad Occidentem est,
 ac Cycladas, indeque ad Chersonem, Avergiamque et
 Choldiam et Chazariam ad Cappadociam usque bo-
 realia cuncta climata complectens.

Tertius sanctissimus et apostolicus thronus
 Alexandriae, evangelistæ et apostoli Marci, qui fa-
 ctus est filius summi apostolorum Petri, obtinens
 usque ad interiorem Indiam, et Æthiopiam, quæ
 sedes fuit sancti apostoli Thomæ, atque inde ad
 Marmaricam, Africam, Tripolim, et universam
 Ægyptiorum provinciam ad Palæstinæ usque fines,
 Austri, atque Austroafrici climata continens.

Quartus sanctissimus et apostolicus thronus An-
 tiochiæ et patriarchicus, ac coryphæi apostolo-
 rum Petri prima sedes, complectens versus or-
 tum solis iter lxxxvii dierum versus Iberiam et
 Abasgiam, atque Armeniam et usque ad interius
 desertum Chorosani, Persas, Medos, Chaldæos,
 indeque ad extrema Arabiæ præfecturæ, Parthos,
 Elamitas, et Mesopotamios: Vulturni, Subsolanii,
 et si quis est alius Orientalis ventus, climata com-
 prehendit. Habet autem metropoles duodecim: Ty-
 rum, quæ habet episcopatus (xiii), Tarsum, quæ
 habet episcopatus (v), Edessam, quæ habet episco-
 patus (xi), Apameam, quæ habet episcopatus (vii),
 Hierapolim, quæ habet episcopatus (ix), Anabæn-
 zam, quæ habet episcopatus (viii), Seleuciam
 Isauriæ, quæ habet episcopatus (xxiv), Damascum,
 quæ habet episcopatus (xi), Amidam, quæ habet
 episcopatus (viii), Sergiopolim, quæ habet episco-
 patus (v), Cæderach, quæ habet episcopatus (iii),
 Eriti (90), Emesæ, Laodiceæ, Samosatorum, Cyri,
 archiepiscopus (vii), Berroæ, Chalcedonis (91), Ga-
 balorum, Seleuciæ Pieriæ, Anatzarthon, Pluti,
 Gabalorum, Litti duo, Salamidis, et Marcusarum.

VARIÆ LECTIONES.

Ἐκλάδων. ε Μαγιόρικας. ζ Χαλκίδος, vel Χολκιδίας. η Γαζαρίας. θ ἕως τ' Ἰβερίας. ι Ἀν-
 τιοχίας.

NOTÆ.

1) Arrabi videri possunt qui Aravi in vetusta
 ipsis apud Goltziū : Aravisci Plinio forte,
 ipsis Ptolomæo, Pannoniæ populi.
 2) Avaros sive Abares populi ad Danubium de

quibus sicut de Avergia, Chaldia, Chazaria, et Abas-
 gia consulendus Cedrenus.
 (90) Beryti.
 (91) Chalcia.

- 35. Provincia Amasiæ (99). Sebastopolis.
- 36. Provincia Galatiæ. Amorii.
- 37. Provincia Ponti Polemoniaci. Trapezuntis.
- 38. Provincia Helladis, sive Achaiæ. Athenarum.
- 39. Provincia Paphlagoniæ. Amastræ.
- 40. Provincia Lycaoniæ. Misthiæ.
- 41. Provincia Helladis. Æginæ.
- 42. Provincia Thraciæ. Dercorum.
- 43. Provincia ejusdem. Mosinæ.
- 44. Provincia..... Gariatorum.
- 45. Provincia Siciliæ. Catanæ.
- 46. Provincia Calabriæ. Rhegii.

- Α λς. Ἐπαρχία Ἀμασίας. Ὁ Σεβαστουπόλεως.
- λς. Ἐπαρχία Γαλατίας. Ὁ τοῦ Ἀμορίου.
- λς. Ἐπαρχία Πόντου Πολεμονηκοῦ δ. Ὁ Τραπεζούντων.
- λη. Ἐπαρχία Ἑλλάδος, ἧτοι Ἀχαΐας. Ὁ Ἀθηνῶν.
- λθ. Ἐπαρχία Παφλαγονίας. Ὁ Ἀμάστρης.
- μ. Ἐπαρχία Λυκαονίας. Ὁ Μισθίας.
- μα. Ἐπαρχία Ἑλλάδος. Ὁ Αἰγινῆς.
- μβ. Ἐπαρχία Θράκης. Ὁ Δέρκων.
- μγ. Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς. Ὁ Μοσίνης.
- μδ. Ἐπαρχία... Ὁ Γαριάτων.
- με. Ἐπαρχία Σικελίας. Ὁ Κατάνης.
- μς. Ἐπαρχία Καλαυρίας ε. Ὁ τοῦ Ῥηγίου.

VARIÆ LECTIONES.

δ Πολεμονακοῦ. • Σικελίας. ε Καλαθρίας

NOTÆ.

(99) Forsan Abasgiæ.

Ἡ ΤΑΞΙΣ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ, ΚΑΘΩΣ ΑΝΑΓΕΓΡΑΦΤΑΙ ΕΝ Τῷ ΧΑΡΤΟΦΥΛΑΚΙῳ, ΚΑΙ ΟΣΟΙ ΕΠΙΣΚΟΠΟΙ ΤΩΝ ΥΠΟ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΑΣ.

ORDO METROPOLITARUM, PROUT DESCRIPTUS EST IN CHARTOPHYLACIO ET QUOT EPISCOPI SUBSINT METROPOLITIS.

<p>α'. Ἐπαρχία Καισαρείας Καππαδοκίας.</p> <p>1. Provincia Cæsareæ Cappadocia.</p>		<p>B Perperinæ.</p> <p>Ypetorum.</p> <p>Rhociæ.</p> <p>Novæ Aulæ.</p> <p>Cuinæ.</p> <p>Trallium.</p> <p>Aureliopolis.</p> <p>Templi Jovis.</p> <p>Palæopolis.</p> <p>Magnesia ad Meandrum.</p> <p>Nesæ.</p> <p>Augazorum.</p>	<p>Ὁ τῆς Περπερίνης.</p> <p>Ὁ Ὑπέτων.</p> <p>Ὁ Φοκίας.</p> <p>Ὁ Νέας αὐλῆς.</p> <p>Ὁ Κύμης.</p> <p>Ὁ Τράλλων.</p> <p>Ὁ Αὐρελιουπόλεως.</p> <p>Ὁ Διὸς Ἰεσοῦ.</p> <p>Ὁ Παλαιουπόλεως.</p> <p>[389] Ὁ Μαγνησίας Μαιάνδρου.</p> <p>Ὁ Νήσης.</p> <p>Ὁ Αὐγάζων.</p>
<p>Adramyttii.</p> <p>Metropoles.</p> <p>Colophonæ.</p> <p>Nysæ.</p> <p>Assi.</p> <p>Baretorum.</p> <p>Lebedi.</p> <p>Basilicarum Thermarum.</p> <p>Gargari.</p> <p>Magnesia, Elææ.</p> <p>Tei.</p> <p>Theodosiopolis Arme- nia.</p> <p>Mastaurorum.</p> <p>Aninatium.</p> <p>Erythrarum.</p> <p>Camulianorum.</p> <p>Calloes.</p> <p>Pergami.</p> <p>Ciazomenarum.</p> <p>Cicosi (1).</p> <p>Bryullorum.</p> <p>Ancorum.</p> <p>Tandri (2).</p> <p>Piuanæ.</p> <p>Priens.</p> <p>Theodosiopolis.</p>	<p>Ὁ Ἀδραμυττίου.</p> <p>Ὁ Μητροπόλης ε.</p> <p>Ὁ Κολοφώνης.</p> <p>Ὁ Νύσσης.</p> <p>Ὁ Ἀσσοῦ.</p> <p>Ὁ Βαρέτων.</p> <p>Ὁ Λεβέδου.</p> <p>Ὁ τῶν βασιλικῶν θερμῶν.</p> <p>Ὁ Γαργάρου.</p> <p>Ὁ Μαγνησίας. (Ἀνηλείου δ.</p> <p>Ὁ Τέου.</p> <p>Ὁ Θεοδοσιουπόλεως Ἀρμενίας.</p> <p>Ὁ Μασταύρων.</p> <p>Ὁ Ἀνινάτων.</p> <p>Ὁ Ἐρυθρῶν.</p> <p>Ὁ Καμουλιανῶν.</p> <p>Ὁ Καλλῆς.</p> <p>Ὁ Περγάμου.</p> <p>Ὁ Κλαζομενῶν.</p> <p>Ὁ Κικόσου.</p> <p>Ὁ Βρυούλλων.</p> <p>Ὁ Ἀνίων.</p> <p>Ὁ Τάνδρου.</p> <p>Ὁ Πιττάνης.</p> <p>Ὁ Πριήνης.</p> <p>Ὁ Θεοδοσιουπόλεως.</p>	<p>Heracleæ.</p> <p>Panii.</p> <p>Calipolis.</p> <p>Adranis.</p> <p>Chersonesi.</p> <p>Cyia.</p> <p>Rhodosti.</p> <p>Lizici.</p> <p>Tzorylli.</p> <p>Theodoropolis.</p> <p>Ancyrosum.</p> <p>Tabiæ.</p> <p>Heliopolis.</p> <p>Aspronæ.</p> <p>Berinopolis.</p> <p>Mnezii.</p> <p>Cinuzæ.</p> <p>Anastasiopolis.</p>	<p>Ὁ τῆς Ἡρακλείας.</p> <p>Ὁ τοῦ Πανίου.</p> <p>Ὁ Καλιπόλεως.</p> <p>Ὁ Ἀδρανεΐας.</p> <p>Ὁ Χερσονήσου.</p> <p>Ὁ Κύλας.</p> <p>Ὁ Ῥοδοστοῦ.</p> <p>Ὁ Λιζικοῦ.</p> <p>Ὁ Τζορύλλου.</p> <p>Ὁ Θεωδωρουπόλεως.</p> <p>γ'. Ἐπαρχία Εὐρώπης.</p> <p>3. Provincia Europa.</p> <p>δ. Ἐπαρχία Γαλατίας.</p> <p>4. Provincia Galatiæ.</p> <p>Ὁ Ἀγκύρων.</p> <p>Ὁ Ταβίας.</p> <p>Ὁ Ἡλιουπόλεως.</p> <p>Ὁ Ἀσπόνης.</p> <p>Ὁ Βηρινουπόλεως.</p> <p>Ὁ Μνήζου.</p> <p>Ὁ Κίννης.</p> <p>Ὁ Ἀναστασιουπόλεως.</p>
<p>β'. Ἐπαρχία Ἀσίας.</p> <p>2. Provincia Asia.</p>		<p>Metropolis Ephesus.</p> <p>Myriæ.</p> <p>Ancadiopolis.</p>	<p>Ὁ Μητροπόλης Ἐφεσσοῦ.</p> <p>Ὁ Μυρίνης.</p> <p>Ὁ Ἀρχαδισουπόλεως.</p>

VARIÆ LECTIONES.

ε Μητροπόλεως. δ Ὁ Ἡλείου.

NOTÆ.

(1) Forsan Cicissi.

(2) Autandri.

δ'. Ἐπαρχία Ἐλισπόντου ἰ.
 5. Provincia Hellespontii.
 Ὁ Κυζίκου. Cyzici.
 Ὁ Γέρμης. Germes.
 Ὁ Ποιμανίου. Pœmanii.
 Ὁ Ὀκχης. Ocæ.
 Ὁ Βάρεως. Bareos.
 Ὁ Ἀδριανουθερῶν. Adrianotherarum (3).
 Ὁ Λαμφάκου. Lampsaci.
 Ὁ Ἀβύδου. Abydi.
 Ὁ Δαρδάνου. Dardani.
 Ὁ Ἡλίου ἰ. Helii.
 Ὁ Τρωάδος. Troadis.
 Ὁ Πιονίας. Pionizæ.
 Ὁ Μελιτουπόλεως. Melitopolis.
 Ὁ Ἀδραναίας. Adranæzæ.

ς'. Ἐπαρχία Λυδίας.
 6. Provincia Lydiæ.
 Ὁ Σάρδης. Sardis.
 Ὁ Φιλαδέλφειας. Philadelphizæ.
 Ὁ Τριπόλεως. Tripolis.
 [570] Ὁ Θυατήρων. Thyaterorum.
 Ὁ Σέττων. Seltorum.
 Ὁ Αὐρηλιουπόλεως. Aureliopolis.
 Ὁ Γερδῶν. Gerdarum (4).
 Ὁ Τράλλων. Trallorum.
 Ὁ Σατάλιων. Satalorum.
 Ὁ Σιλάνδρου. Silandri (5).
 Ὁ Μαιονίας κ. Mæoniazæ.
 Ὁ Ἀπολλωνίου ἰ ἱεροῦ. Fani Apollinis.
 Ὁ Ὀρκανιδος. Orcanidis.
 Ὁ Μουστίνης. Mustinzæ (6).
 Ὁ Ἀκράσου. Acrasi.
 Ὁ Ἀπολλωνιάδης μ. Apolloniadis.
 Ὁ Ἀττάλιας. Attalizæ.
 Ὁ Βάγης. Bagæ (7).
 Ὁ Βαλάνδου. Balandi.
 Ὁ Μεσοτυμίου. Mesotymoli.
 Ὁ Ἱεροκαίσαρειας. Hierocæsarezæ.
 Ὁ Δάλδης. Daldezæ.
 Ὁ Στρατονικείας. Stratonicezæ.
 Ὁ Κερασεῶν. Ceraseorum.
 Ὁ Ἀτάλλων. Atallorum.
 Ὁ Γαβάλων. Gabalorum.
 Ὁ Ἑρμοκαπηλείας. Hermocapelizæ.

ζ'. Ἐπαρχία Βιθυνίας.
 7. Provincia Bithyniæ.
 Ὁ Νικομηδείας. Nicomediæ.
 Ὁ Προύσης. Prusæ.
 Ὁ Πρενέτι. Preneti.
 Ὁ Ἐλενουπόλεως. Elenopolis.
 Ὁ Βασιλεινουπόλεως. Basilinopoleos.
 Ὁ τοῦ Δασκυλίου. Dascylli.
 Ὁ Ἀπολλωνιάδης. Apolloniadis.
 Ὁ Νεοκαίσαρειας. Neocæsarezæ.
 Ὁ Ἀδριανου. Adriani.
 Ὁ Καίσαρειας. Cæsarezæ.
 Ὁ Γάλλου, ἤτοι Δοσίας. Galli, seu Dosizæ.

η'. Ἐπαρχία Βιθυνίας.
 8. Provincia Bithyniæ.
 Ὁ Νικαίας. Nicæzæ.
 Ὁ Μοδρηνής, ὁ τῆς κ. Mudrenzæ, sive Melinzæ.
 Μελινης.

Α Ληνών.
 Ὁ Γορδου-σέρβων. Linoes. Gordo-seruorum.
 θ'. Ἐπαρχία Βιθυνίας.
 9. Provincia Bithyniæ.
 Ὁ Χαλκηδόνης κ. Chalcedonia
 [371] Ἀπό τούτων οἱ ἀρχιεπίσκοποι,
 Ab his archiepiscopi.
 Ἐπαρχία Κρήτης.
 Provincia Crete.
 Ὁ Γορτύνης. Gortynæ.
 Ὁ Βιέννης. Biennæ.
 Ὁ Καμάρας. Camarzæ.
 Ὁ Χερσονήσου. Chersonesi.
 Ὁ Ἀρχαδίας. Arcadiæ.
 Ὁ Σουβρίτου. Subrii.
 Ὁ Ἐλευθέρης. Eleutherræ.
 Ὁ Ἀπτέρνης. Apternæ.
 Ὁ Κισάμου. Cisami.
 Ὁ Ἐλύρου. Elyri.
 Ὁ Φοινίκης, ἤτοι Ἀρι-
 ἀδνης. Phœnicæ, sive Arisidnæ.
 Ὁ Ἱεραπίδνης. Hierapidnæ.
 Ὁ Ἀλύγγου. Alyngi.
 Ὁ Λέκτος. Lectis.
 Ὁ Κονόσσου. Conossi (8).
 Ὁ Ἀξιῶ. Axii.
 Ὁ Λαμπάρου. Lamparum.
 Ὁ Κυδωνίας. Cydonæzæ.
 Ὁ Καντανίας. Cantaniæ (9).
 Ὁ Λίσσου. Lissi.
 Ὁ Νήσου Κλαύδου. Insulæ Claudi.

Ἐπαρχία Πελοποννήσου.
 Provincia Peloponnesi.
 Ὁ Κορίνθου. Corinthi.
 C. Ἐπαρχία Σικελίας.
 Provincia Sicilia.
 Ὁ Συρακούσης. Syracusæ.
 Ὁ Κατάνης. Catanæ.
 Ὁ Ταυρομανίου. Tauromenii.
 Ὁ Μεσσήνης. Mesones (10).
 Ὁ τοῦ Κεφαλουδίου. Cephaludii.
 Ὁ Θερμῶν. Thermarum.
 Ὁ Πανόρμου. Panormi.
 Ὁ τοῦ Λιλοβίου. Lilobii.
 Ὁ Τροκαλέων. Trocaleorum.
 Ὁ Ἀγραγάντου. Agraganti.
 Ὁ τοῦ Τυνδαρίου. Tyndarii.
 Ὁ Λεοντίνης. Leontines.
 Ὁ Ἀλέσης. Aleses.
 Ὁ Μελίτης. Melitæzæ.

[372] ι'. Ἐπαρχία Μακεδονίας ὁ τοῦ Ἰλλυρικοῦ.
 10. Provincia Macedonia Illyrici.
 D Ὁ Θεσσαλονίκης. Thessalonica.
 Ἐπαρχία Παμφυλίας.
 Provincia Pamphylia:
 Ὁ Ζηλῶν. Zelarum.
 Ὁ Σίδης. Sidæ.
 Ὁ Σέλιγης. Selgæ.
 Ὁ Ἀσπένδου. Aspendi.
 Ὁ Ἐτένης. Etenæ.
 Ὁ Ὀρῦμου. Orymbii (12).

VARIÆ LECTIONES.

ἰ Ἑλλῆς. ἰ Ἰλίου. κ Μαιονίας. λ Ἀπολλωνος. μ Ἀπολλωνιάδος. ν ἤτοι. ο Χαλκηδόνος.

NOTÆ.

- (3) Adriani v. s. v.
- (4) Gordorimn.
- (5) Silaudi
- (6) Mastenzæ.
- (7) Bauzæ.
- (8) Gnessi.
- (9) Cantaniazæ.
- (10) Messanzæ.
- (11) Lilybæi.
- (12) Erymni.

Casorum.	Ὁ Κασῶν.	A Cratiæ.	Ὁ Κρατίας.
Semneorum.	Ὁ Σεμνέων.	Adrianopolis.	Ὁ Ἀδριανουπόλεως.
Varalliorum (13).	Ὁ Βαράλλιον.	15. Ἐπαρχία Ποντολεμονιακῆς γ.	
Corasii.	Ὁ τοῦ Κορασίου ρ.	17. Provincia Ponto-Polemoniacæ.	
Syedrorum.	Ὁ Συέδρων.	Neocæsareæ.	Ὁ Νεοκαισαρείας.
Milonæ (14), seu Justino- nopolis.	Ὁ Μυλόμης, ἦτοι Ἰου- στινοπόλεως.	Trapezuntis.	Ὁ Τραπεζούντων.
Symandrorum.	Ὁ Συμάνδρων.	Cerasuntis.	Ὁ Κερασούντων.
Dalisandri.	Ὁ Δαλισάνδρου.	Polemonii.	Ὁ τοῦ Πολεμονίου.
Hesmorum.	Ὁ Ἡσμῶν ρ.	Comanorum.	Ὁ Κομανῶν.
Lyrdæ.	Ὁ Λύρδης ρ.	17. Ἐπαρχία Γαλατίας β.	
Colybrasi.	Ὁ Κολυβράσου.	18. Provincia Galatiæ secundæ.	
Mananorum (15).	Ὁ Μανάνων.	Pisinuntis.	Ὁ Πισινούντων.
1α. Ἐπαρχία Ἀρμενίας.		Amorii.	Ὁ τοῦ Ἀμορίου.
11. Provincia Armeniæ.		Clanei.	Ὁ Κλανίου.
Sebastæ.	Ὁ Σεβαστίας.	Eudoxiadis.	Ὁ Εὐδοξιάδος.
Sebastopolis.	Ὁ Σεβαστουπόλεως.	Pitanissi.	Ὁ Πιτανίσσου.
Nicopolis.	Ὁ Νικοπόλεως.	Trocnadorum.	Ὁ Τροκνάδων.
Sattalorum.	Ὁ Σαττάλων.	Germocloniæ.	Ὁ Γερμοκλωνίας ρ.
Coloizæ.	Ὁ Κολωίας ρ.	B Palizæ.	Ὁ Παλίας.
Biresæ (16).	Ὁ Βιρήσσης.	18. Ἐπαρχία Λυκίας.	
1β. Ἐπαρχία Ἐλενοπόντου δ.		19. Provincia Lyciæ.	
12. Provincia Helenoponti.		Myrorum.	Ὁ Μύρων.
Amasæz.	Ὁ Ἀμασειας.	Mastaurorum.	Ὁ Μασταύρων.
Amissi.	Ὁ Ἀμισσου.	Telemissi, sive Anasta- siopolis.	Ὁ Τελεμισσου, ἦτοι Ἀναστασιουπόλεως.
Iberorum.	Ὁ Ἰβήρων ρ.	Limyrorum.	Ὁ Λιμύρων.
Sinopes.	Ὁ Σινώπης.	Araxæ.	[374] Ὁ Ἀράξης.
Andraporum.	Ὁ Ἀνδράπων ρ.	Aprillorum.	Ὁ Ἀπριλλῶν.
Zalichi, sive Leontopolis.	Ὁ Ζαλίχου, ἦτοι Λεοντο- πόλεως.	Podalizæ.	Ὁ Ποδαλλίας.
1γ. Ἐπαρχία Ἀρμενίας.		Arneandri.	Ὁ Ἀρνηάνδρου ρ.
13. Provincia (17) Armeniæ.		Tatorum (21).	Ὁ Τάτων.
Melitenes.	Ὁ Μελιτηνῆς.	Arneorum.	Ὁ Ἀρνέων.
Arcæ.	Ὁ Ἄρκης.	Sidyorum.	Ὁ Σιδύμων.
Cucusi.	Ὁ Κουκούσου.	Zenonopolis.	Ὁ Ζήνωνος Πο β.
Arabissi.	Ὁ Ἀραβίσσου.	Olympi.	Ὁ Ὀλύμπου.
Ariarathinæ.	[375] Ὁ Ἀριαράθνης ρ.	Tlorum.	Ὁ Τλών.
Comanorum.	Ὁ Κομάνων.	Cyridallorum.	Ὁ Κυροδάλλων ρ.
1δ. Ἐπαρχία Καππαδοκίας.		Cani.	Ὁ Κανού.
14. Provincia (18) Cappadociæ.		Acrasi.	Ὁ Ἀκρασού.
Tyanorum.	Ὁ Τυανῶν.	Xanthi.	Ὁ Ξάνθου.
Cybistorum.	Ὁ Κυβίστρων.	Bubi, seu Sophianopolis.	Ὁ Βύβου, ἦτοι Σοφιανο- πόλεως.
Faustinopolis.	Ὁ Φαυστινουπόλεως.	Marcianæ.	Ὁ Μαρκιανῆς.
Sasimorum.	Ὁ Σασίμων.	Onundorum.	Ὁ Ὀνούδων ρ.
1ε. Ἐπαρχία Παφλαγονίας.		Chomatis.	Ὁ Χώματος.
15. Provincia Paphlagoniæ.		Cardamorum.	Ὁ Καρδάμων ρ.
Gangrorum.	Ὁ Γαγγρών.	Phelli.	Ὁ Φέλλου.
Amastriidis.	Ὁ Ἀμαστρίδης.	Antiphelli.	Ὁ Ἀντιφέλλου.
Inopolis (19).	Ὁ Ἰνουπόλεως.	Pbatilidis.	Ὁ Φατιλίδης ι.
Uadembrorum (20).	Ὁ Βαδέμβρων.	Rhodiapolis.	Ὁ Ῥοδιαπλ ρ.
Serarum.	Ὁ Σερῶν.	Acalissi.	Ὁ Ἀκαλλίτσου.
1ς. Ἐπαρχία Ὀνωριάδος.		Aucadorum.	Ὁ Αὐκάδων β.
16. Provincia Onoriadis.		Poliotarum, sive Justi- nopolis.	Ὁ Πολιωτῶν, ἦτοι Ἰου- στινοπόλεως.
Claudiopolis.	Ὁ Κλαυδιουπόλεως.	D Eudociados.	Ὁ Εὐδοκιάδος.
Heracleæ Ponti.	Ὁ Ἡρακλείας Πόντου.	Pattarorum.	Ὁ Παττάρων.
Prusiadis.	Ὁ Προυσιάδος.	Comhorum.	Ὁ Κόμβων.
Tii.	Ὁ Τίου.	Nesi.	Ὁ Νήσου ι.
		Barburorum.	Ὁ Βαρβούρων.
		Milotarum.	Ὁ Μιλοίτων.
		Cianeorum.	Ὁ Κιανέων ι

VARIE LECTIONES.

ρ Κορακισίου. ρ alibi Ἰσηνῶν, ἦτοι Ἰσύνδων. ρ Λύρδης. ρ Κολωνέας. ρ Hinc desunt verba illa.
 ρ Ἰβήρων. ρ Ἀνδράπων. ρ Ἀριαράθνης alibi. γ Ποντοπολεμονιακῆς. ρ Γερμοκλωνίας. ρ Ὀρυνάδων.
 ρ Ζήνωνος Πόλεως. ρ Κορυδάλλων. δ Ὁ Ὀνούδων. ρ alibi Κανθῶν. ι Φασιλίδος. ε Ὁ Ῥοδιαπόλεως.
 ρ alibi Ἀκάνδων vel Αὐκάνδων. ι Νύσου al. ι Κιανέων.

NOTÆ.

(13) Catalliorum.
 (14) Mihi forte.
 (15) Manzorum.
 (16) Biresæ alibi.
 (17) Secunda.

(18) Secunda.
 (19) Junopolis.
 (20) Dabybrorum.
 (21) Alias Terpotium.

κ'. Ἐπαρχία Καρίας.

20. Provincia Caria.

Ὁ Σταυρουπόλεως.	Stauropolis.
Ὁ Κιθύρας.	Cibyrae.
Ὁ Σίζων.	Sizorum.
Ὁ Ἡρακλείας Σάλα κ'.	Heracleæ Sala.
Ὁ Βάνης.	Banes.
Ὁ Ἀπολλωνιάδος.	Apolloniadis.
Ὁ Ἡρακλείας λα' ι'.	Heracleæ La (22).
Ὁ Κύμωνος.	Cymonis.
Ὁ Τάβων.	Taborum.
Ὁ Λαρύμων.	Larymorum.
Ὁ Ἀντιοχείας τῆς Μαϊ- άνδρου.	Antiochia Mæandri.
Ὁ Ταπασσῶν.	Tapassarum.
Ὁ Ἀρπασσῶν.	Arpassarum.
Ὁ Νεαπόλεως.	Neapolis.
Ὁ Ὀρθοσιάδος.	Orthosiadis.
Ὁ Ἀνωτετάρτης.	Anotertartæ.
Ὁ Ἀλαβάνδων.	Alabandorum.
Ὁ Στρατονικείας.	Stratoniceæ.
Ὁ Ἀλινδῶν.	Alindorum.
Ὁ Μυλάσσων.	Mylassarum.
Ὁ Μίζου μ'.	Mizi.
Ὁ Ίάσσου.	Iassi.
Ὁ Βαρβυλίου.	Barbylii.
Ὁ Ἀλικαρνασσοῦ.	Alicarnasi.
Ὁ Ψαράμων.	Psarum.
Ὁ Κνίδου.	Cnidi.
Ὁ Δετάρτων α'.	Detaborum.
Ὁ Μήνδου.	Mendi.
Ὁ τοῦ Ἱεροῦ.	Hieri, sive Fani.
Ὁ Κινδραμῶν.	Cindramorum.
Ὁ Κεράμου.	Cerami.

κα'. Ἐπαρχία Φρυγίας Καπατίνης *.

21. Provincia Phrygiæ Capatina (22).

Ὁ Λαοδικείας.	Laodiceæ.
Ὁ Τιβεριουπόλεως.	Tiberiopolis.
Ὁ Ἀζάνων.	Azanorum.
Ὁ Ἀγκύρας Συναίου ρ'.	Ancyris Synaiei.
Ὁ Πελατῶν.	Peltarum.
Ὁ Σεπίας θ'.	Sepiæ.
Ὁ Κάδων.	Cadorum.
Ὁ Ἰπρίων.	Ierionis.
Ὁ Ψούρων.	Pluzarum.
Ὁ Τρανουπόλεως.	Tranopolis.
Ὁ Σεβάστης.	Sebastæ.
Ὁ Εὐμενίας.	Eumeniæ.
Ὁ Τιμανοθήρη ς'.	Timenotherarum.
Ὁ Ἀγαθῆς κώμης.	Agathæ comæ, seu boni Vici.
Ὁ Ἀλινῶν.	Alinarum.
Ὁ Τριπόλεως.	Tripolis.
Ὁ Ἀτανάσου.	Atanassi.
Ὁ Τραπεζουπόλεως.	Trapezopolis.
Ὁ Σικλίου ζ'.	Siclii.

κβ'. Ἐπαρχία Φρυγίας Σαλουταρίας.

22. Provincia Phrygiæ Salutaris.

Ὁ Συνάδων.	Synadensium.
Ὁ Κομιτίου.	Comitii.
Ὁ Δορυλλαίου.	Doryllæi.
Ὁ Νακολίας ι'.	Nacoliæ.
Ὁ τοῦ Δοκιμίου.	Docimii.
Ὁ τοῦ Μηδαίου.	Medæi.
Ὁ τοῦ Ἰψοῦ.	Ipsi.

A Ὁ Προμισσοῦ.	Promissi.
Ὁ Μήρου.	Meri.
Ὁ Σεβίνδου.	Sehindi.
[376] Ὁ Πολυβότου.	Polyboti.
Ὁ Φυτίας.	Phytizæ.
Ὁ Ἱεραπόλεως.	Hierapolis.
Ὁ Εὐκαρπίας.	Eucarpizæ.
Ὁ Λυσιάδος.	Lysiadis.
Ὁ Αὐγουστούλεως η'.	Augustopolis.
Ὁ Βίζου ν'.	Bizi.
Ὁ Ὄτρου.	Otri.
Ὁ Λυκαονίας.	Lycæonia.
Ὁ Στεκνονίου.	Stecnonii (23).
Ὁ Κηναβορίου.	Cenaborii.
Ὁ Κόνις, ἤτοι Δημητρίου- πόλεως.	Conis, seu Demetriopo- lis.
Ὁ Σκυρδαπίας.	Scyrdapizæ.
Ὁ Νικοπόλης.	Nicopolis.
Ὁ Αὐρόκλων.	Auroclorum.

B κγ'. Ἐπαρχία Λυκαονίας.

23. Provincia Lycæonia.

Ὁ τοῦ Ἰκονίου.	Iconii.
Ὁ Λυστρών.	Lystrorum.
Ὁ Οὐσανδῶν ζ'.	Usandarum.
Ὁ τοῦ Ἀμβλάδων.	Ambladorum.
Ὁ Οὐμανάδων ς'.	Umanadorum.
Ὁ Μησθίων.	Meathiorum.
Ὁ Λαράνδων.	Larandorum.
Ὁ Βερέττης.	Beretæ.
Ὁ Δέρβης.	Derbæ.
Ὁ Ὑδης.	Hydæ.
Ὁ Σαθάρτων.	Sathrorum.
Ὁ Κάννου.	Canni.
Ὁ Βερινουπόλεως, ἤτοι Ψιδίων.	Berinopolis, sive Psibilo- rum.
Ὁ Γαλμανῶν θ'.	Galmanarum.
Ὁ Ἰλιστρῶν α'.	Ilestrorum.
C Ὁ Πέρτων.	Pertorum.

κδ'. Ἐπαρχία Πισιδίας.

24. Provincia Pisidiæ.

Ὁ τοῦ Φιλομηλίου.	Philomelii.
Ὁ Ἀγαλάσσοῦ β'.	Agalassi.
Ὁ Σωζουπόλεως.	Sozopolis.
Ὁ Ἀτενόας.	Atenoæ.
Ὁ Ἀπαμίας τῆς Κιβότου.	Apamiæ Ciboti.
Ὁ Τυραίων.	Tyraiorum.
Ὁ Βάρως.	Baris.
Ὁ Ἀδριανουπόλεως.	Adrianopolis.
Ὁ Ἀναπόλης.	Anapolis.
Ὁ Λαοδικείας τῆς κα- καυμένης.	Laodiceæ combustæ.
Ὁ Σελευκείας τῆς σιδη- ρᾶς.	Seleuciæ ferreæ.
Ὁ Ἀδάδων.	Adadorum.
Ὁ Ζαρζήλων.	Zarzelorum.
D [377] Ὁ Τιμβριάδων.	Timbriadorum.
Ὁ Τομάνδου.	Tomandi.
Ὁ Ἰουστινιανουπόλεως.	Justinianopolis.
Ὁ Μητροπόλεως.	Metropolis.
Ὁ Πάππων.	Papporum.
Ὁ Παρλαοῦ.	Parlai.
Ὁ τοῦ Βινδαίου.	Bindæi.

κε'. Ἐπαρχία Παμφυλίας.

25. Provincia Pamphylizæ.

Ὁ Πέργης, ἤτοι Συλαίου.	Perges, seu Sylæi.
-------------------------	--------------------

VARIÆ LECTIONES.

κ' Ἡρακλείας σαλδάκης *unicò vocabulo*. ι' Ἡρακλείας Λακύνων *aut potius* Λάτμων *unicò vocabulo*. η' Ἀ-
μύρων *alias*. θ' Μετάδων. ο' Καππατιανῆς. ρ' Ὁ Ἀγκύρας ὁ Συναίου. σ' Ἀπίας *vel* Ἀπέρας. τ' Τι-
μένου θηρών. θ' Συθλαίου *alibi* Ptol. Σεβίου. ι' Νακολίας. η' Αὐγουστούπολεως. ν' Βρύζου. ζ' Πνο-
σαδῶν. ς' Ὀνομάδων. ε' *alibi* Γαλδάνων. δ' *alibi* Ἐλιστρῶν *et* Ἰλιστρῶν. β' Σαγαλάσσοῦ.

NOTÆ.

(22) Lami.

(23) Spectorii

Attaliae. Ὁ Ἀτταλίας.
 Magydi. Ὁ Μαγύδου.
 Endociadis. Ὁ Ἐδοκιάδος.
 Telmissi. Ὁ Τελμισσοῦ.
 Isindi. Ὁ Ἰσίνδου.
 Maximianopolis. Ὁ Μαξιμιανουπόλεως.
 Laginorum. Ὁ Λαγίνων.
 Palæopolis. Ὁ Παλαιουπόλεως.
 Creminarum. Ὁ Κρημνῶν.
 Corydalli. Ὁ Κορυδάλλου.
 Peltinissi. Ὁ Πελτινίσσου.
 Cætanaurorum (24). Ὁ Κιτανναύρων.
 Ariassi. Ὁ Ἀριασσοῦ.
 Pugiæ. Ὁ Πουγλιῶν.
 Adrianæ. Ὁ Ἀδριανῆς.
 Sandidorum. Ὁ Σανδιδῶν.
 Barbes. Ὁ Βάρβης.
 Syllæi. Ὁ Συλλαίου.
 Perbenorum. Ὁ Περβαίνων.

κς'. Ἐπαρχία Καππαδοκίας.

26. *Provincia Cappadocia.*

Musissi (25). Ὁ Μουσίσσου.
 Nazianzi. Ὁ Ναζιανζοῦ.
 Colonizæ. Ὁ Κολωνίας.
 Parnassi. Ὁ Παρνάσσου.
 Doarorum. Ὁ Δωάρων.

κζ'. Ἐπαρχία Λαζικῆς.

27. *Provincia Lazica.*

Phasidis. Ὁ Φάσιδος.
 Rhodopolis. Ὁ Ῥοδοπόλεως.
 Sajaenorum. Ὁ τῆς Σαιαθῶν ε.
 Petrarum. Ὁ Πέτρων.
 Ziganeus. Ὁ τῆς Ζιγανίω.

κη'. Ἐπαρχία Θράκης.

28. *Provincia Thracia.*

Philippopolis. Ὁ Φιλίππουπόλεως.
 Diocletianopolis. [378] Ὁ Διοκλητιανουπόλεως.
 Sebastopolis. Ὁ Σεβαστουπόλεως.
 Diospolis. Ὁ Διοσπόλεως.

κθ'. Ἐπαρχία Ῥοδόκης.

29. *Provincia Rhodope.*

Trajanopolis. Ὁ Τραϊανουπόλεως.

A Peri (26).

Anastasiopolis.

λ'. Ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων.

30. *Provincia Insularum Cycladum.*

Rhodi. Ὁ Ῥόδου.
 Sami. Ὁ Σάμου.
 Chii. Ὁ Χίου.
 Col. Ὁ Κόου.
 Naxiæ. Ὁ Ναξίας.
 Theræ. Ὁ Θήρας.
 Pari. Ὁ Πάρου.
 Leri. Ὁ Λέρου δ.
 Andri. Ὁ Ἀνδρου.
 Tini. Ὁ Τίνου ε.
 Meliti. Ὁ Μήλιτος ς.
 Pisenæ. Ὁ Πισήνης.

λα'. Ἐπαρχία Διμυόντου.

31. *Provincia Æmimontii.*

Adrianopolis. Ὁ Ἀδριανουπόλεως.
 Mesembriæ. Ὁ Μεσημβρίας.
 Sozopolis. Ὁ Σωζουπόλεως.
 Plutiniopolis. Ὁ Πλουτινουπόλεως.
 Troidarum. Ὁ Τροιδῶν ε.
 Anastasiopolis. Ὁ Ἀναστασιουπόλεως.

λβ'.

32 (27).

Marcianopolis. Μαρκιανουπόλεως.
 Rhodostoli. Ὁ Ῥοδοστόλου.
 Trajanischorum. Ὁ Τραυμαρίσκων.
 Noborum. Ὁ Νόδων.
 Zecedeporum. Ὁ Ζεκεδέπων.
 Scariæ. Ὁ Σκαρίας.

λγ'. Ἐπαρχία Φρυγίας Κακατιάνης.

33. *Provincia Phrygiæ Capatianaæ (28).*

Hierapoles. Ὁ Ἱεραπόλης.
 Metellopolis. Ὁ Μετελλουπόλεως.
 Dionysopolis. Ὁ Διονυσουπόλεως.
 Ottadorum. Ὁ Οὐτάδων β.
 Mosynorum. Ὁ Μοσύνων.

VARIÆ LECTIONES.

ε in altera Notitia Ἀθησηνῶν. δ Λιέθρου. ε Τήνου. ς Μήλου. ζ Τζοιῶν alibi. η Ὁ Ἀττούδων.

NOTÆ.

(24) Adicetanauri.
 (25) Moclisi.
 (26) Forte Topiria.

(27) Deest hic nomen provincie.
 (28) Pacatianaæ.

[379.] Η ΓΕΓΟΝΓΙΑ ΔΙΑΤΥΠΩΣΙΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΥΦΟΥ, ΟΠΩΣ ΕΧΟΥΣΙ ΤΑΞΕΩΣ ΟΙ ΘΡΟΝΟΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΤΩΝ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΩΝ Τῷ ΠΑΤΡΙΑΡΙΧῷ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

ORDO DISPOSITUS PER IMPERATOREM LEONEM SAPIENTEM, QUEM LOCUM ET SERIEM HABEANT THRONI ECCLESiarUM PATRIARCHÆ CONSTANTINOPOLITANO SUBJECTARUM.

Αἱ Μητροπόλεις.
 Metropoles.

1. Cæsarea.
 2. Ephesus.
 3. Hieracica.

α'. Ἡ Καισάρεια.
 β'. Ἡ Ἐφεσος.
 γ'. Ἡ Ἱεράκλεια.

4. Ancyra.
 5. Cyzicus.
 6. Sardes.
 7. Nicomedia.
 8. Nicæa.
 9. Chalcedon.

δ'. Ἡ Ἄγκυρα.
 ε'. Ἡ Κύζικος.
 ς'. Αἱ Σάρδεις.
 ζ'. Ἡ Νικομήδεια.
 η'. Ἡ Νίκαια.
 θ'. Ἡ Χαλκηδών.

ι'. Ἡ Σίδη.
 ιγ'. Ἡ Σεβάστεια.
 ιδ'. Ἡ Ἀμάσεια.
 ιε'. Ἡ Μελιτήνη.
 ις'. Τὰ Τύανα.
 ιζ'. Ἡ Γάγγρα.
 ιη'. Ἡ Θεσσαλονίκη.
 ιθ'. Ἡ Κλαυδιούπολις.
 ια'. Ἡ Νεοκαισάρεια.
 ιβ'. Ἡ Πισυνοῦς.
 ιγ'. Τὰ Μύρα.
 ιδ'. Ἡ Καρία.
 ιε'. Ἡ Λαοδικαία.
 ις'. Τὰ Σύναδα.
 ιζ'. Τὸ Ἰκόνιον.
 ιη'. Ἡ Ἀντιόχεια.
 ιθ'. Τὸ Σύλαιον.
 ια'. Ἡ Κορινθός.
 ιβ'. Αἱ Ἀθῆναι.
 ιγ'. Ἡ Μοκισός¹.
 ιδ'. Ἡ Σελεύχεια.
 ιε'. Ἡ Καλαβρία.
 ις'. Αἱ Πάτραι.
 ιζ'. Ἡ Τραπεζοῦς.
 ιη'. Ἡ Λάρισα.
 ιθ'. Ἡ Ναυπακτός.
 ια'. Ἡ Φιλίππουπολις.
 ιβ'. Ἡ Τραϊανούπολις.
 ιγ'. Ἡ Ρόδος.
 [380] ιδ'. Ἡ Φιλίππου¹.
 ιε'. Ἡ Ἀδριανούπολις.
 ις'. Ἡ Ἱεράπολις.
 ιζ'. Τὸ Δυρράχιον.
 ιη'. Ἡ Σμύρνη^κ.
 ιθ'. Ἡ Κατάνη.
 ια'. Τὸ Ἀμόριον.
 ιβ'. Ἡ Κάμαχος.
 ιγ'. Τὸ Κοτύαιον.
 ιδ'. Ἡ ἁγία Σεβηριανή¹.
 ιε'. Ἡ Μιτυληνή.
 ις'. Αἱ Νέαι Πάτραι.
 ιζ'. Τὰ Εὐχάϊτα.
 ιη'. Ἡ Ἀμαστρίς.
 ιθ'. Αἱ Χώναι.
 ια'. Ἡ Ἰθρὺς.
 ιβ'. Ἡ Κελεσηνή^κ.
 ιγ'. Ἡ Κολώνεια.
 ιδ'. Αἱ Θῆβαι.
 ιε'. Αἱ Σίβραι.
 ις'. Ἡ Πομπηίουπολις.
 ιζ'. Ἡ Ρωσία.
 ιη'. Ἡ Ἀλασία^κ.
 ιθ'. Ἡ Αἶνος.
 ια'. Ἡ Τιβερίουπολις.
 ιβ'. Ἡ Εὐχανία^ο.
 ιγ'. Ἡ Κερασός.
 ιδ'. Ἡ Ναχόλεια.

10. Side.
 11. Sebastea.
 12. Amasea.
 13. Melitene.
 14. Tyana.
 15. Gangra.
 16. Thessalonica.
 17. Claudiopolis.
 18. Neocæsarea.
 19. Pisynus.
 20. Myra.
 21. Caria.
 22. Laodicea.
 23. Synada.
 24. Iconium.
 25. Antiochia.
 26. Sylæum.
 27. Corinthus.
 28. Athenæ.
 29. Mocisus.
 30. Seleucia.
 31. Calabria.
 32. Patræ.
 33. Trapezus.
 34. Larissa.
 35. Naupactus.
 36. Philippopolis.
 37. Trajanopolis.
 38. Rhodus.
 39. Philippi.
 40. Adrianopolis.
 41. Hierapolis.
 42. Dyrrhachium.
 43. Smyrna.
 44. Catana.
 45. Amorium.
 46. Camachus.
 47. Cotyæum.
 48. Sancta Severiana.
 49. Mitylene.
 50. Novæ Patræ.
 51. Euchaita.
 52. Amastria.
 53. Chonæ.
 54. Hydrus.
 55. Colesena.
 56. Colonia.
 57. Thebæ.
 58. Serræ.
 59. Pompeiopolis.
 60. Rosia (29).
 61. Alasia.
 62. Ænus.
 63. Fibiropolis.
 64. Euchania.
 65. Corasus.
 66. Nacolia.

Α 67. Ἡ Γερμανία.
 68. Μαδύτα.
 69. Ἀπάμεια.
 70. Τὸ Βασίλειον.
 71. Δρίστρα^ρ.
 72. Ναζιανζός.
 73. Τὰ Κέρκυρα.
 74. Ἡ Ἀθυδός.
 75. Ἡ Μήθυμνα.
 76. Ἡ Χριστιανούπολις.
 77. Τὸ Ρούσιον.
 78. Ἡ Λακεδαίμονια.
 79. Ἡ Νάξια.
 80. Ἡ Ἀτάλεια^κ.

Αἱ ἀρχιεπισκοπαί.
 Archiepiscopatus.

α'. Ἡ Βιζύη.
 β'. Ἡ Λεοντόπολις.
 γ'. Ἡ Μαρόνεια.
 δ'. Τὰ Γήρμια^τ.
 ε'. Ἡ Ἀρκαδιούπολις.
 ς'. Τὸ Πάρειον.
 ζ'. Ἡ Μίλητος.
 η'. Ἡ Προκόνησος.
 θ'. Ἡ Σηλυμβρία.
 ι'. Ἡ Κίος.
 ια'. Ἡ Ἄπρος.
 ιβ'. Τὰ Κύψελλα.
 ιγ'. Ἡ Νίκη.
 ιδ'. Ἡ Νεάπολις.
 ιε'. Ἡ Σέλη.
 ις'. Ἡ Χερσών.
 ιζ'. Ἡ Μεσήνη.
 ιη'. Ἡ Γαρέλια^κ.
 ιθ'. Βρύσις.
 ια'. Ἡ Δέρκος.
 ιβ'. Ἡ Καραβυζύη.
 γ' κβ'. Ἡ Λήμνος.
 κγ'. Ἡ Λευκάς.
 κδ'. Ἡ Μίσθια.
 κε'. Αἱ Κούδραι.
 κς'. Ἡ Σωτηριούπολις^ι.
 κζ'. Ἡ Πηδαχθών.
 κη'. Ἡ Γέρμη.
 κθ'. Ἡ Βόσπορος.
 λ'. Ἡ Κότραδις.
 λα'. Ἡ Ἐρωίνη.
 λβ'. Ἡ Κάρπαθος.
 λγ'. Ἡ Μεσημβρία.
 λδ'. Ἡ Γοθθία.
 λε'. Ἡ Σουγδία^κ.
 λς'. Αἱ Φούλλοι^ν.
 λζ'. Ἡ Ἄγινα.
 λη'. Τὰ Φάρσαλα.
 λθ'. Τὰ Μέτραχα.

1. Bizya.
 2. Leontopolis.
 3. Maronea.
 4. Germa.
 5. Arcadiopolis.
 6. Pareum.
 7. Miletus.
 8. Proconesus.
 9. Selymbria.
 10. Cius.
 11. Apros.
 12. Cypsella.
 13. Nica.
 14. Neapolis.
 15. Selga.
 16. Cherson.
 17. Mesene.
 18. Garella.
 19. Brysis.
 20. Dercus.
 21. Carabyze.
 22. Lemnus.
 23. Leucas.
 24. Misthea.
 25. Cudrae.
 26. Soteriopolis.
 27. Pedachthon.
 28. Germe.
 29. Bosporus.
 30. Cotradis.
 31. Eroine.
 32. Carpathus.
 33. Mesembria.
 34. Gotthia.
 35. Sugdia.
 36. Phulli.
 37. Ægina.
 38. Pharsala.
 39. Metracha.

VARIÆ LECTIONES.

¹ Μωκισός. ^ι Φιλίππων. ^κ Σμύρνα. ^ι *Legunt alia* Σεβηρίνη. ^κ Κελεζήνη. ^κ Ἀλασία. ^ο Ἀγαία.
^ρ Δρύστρα. ^τ *Addunt* πα'. ἢ Μίλητας. πβ'. ἢ Σηλυμβρία. κγ'. ἢ Ἄπρος. ^τ Γέρμη. ^κ Γαρέλλια. ^ι Στευ-
 πόπολις. ^κ Σουγδία. ^ν Φούλλαι.

NOTÆ.

(29) Russia.

ΤΑΞΙΣ ΠΡΟΚΑΘΕΔΡΙΑΣ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΟΝ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΟΝ ΘΡΟΝΟΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟ-
ΛΕΩΣ ΤΕΛΟΥΝΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΥΠ' ΑΥΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ.

ORDO PRÆSIDENTIÆ METROPOLITARUM APOSTOLICO CONSTANTINOPLEOS
THRONO SUBJECTORUM, ET EPISCOPORUM HIS INFERIORUM (30).

<p>Θρόνος πρῶτος. <i>Τῷ Καισαρείας Καππαδοκίας.</i> <i>Thronus primus (31).</i> <i>Cæsareæ Cappadociae subijcitur.</i></p>		<p>A 32. Theodosiopolis. 1β'. 'Ο Θεοδοσιουπόλεως¹. 33. Thyraeorum. 1γ'. 'Ο Θυραίων¹. 34. Chlyarorum. 1δ'. 'Ο Χλιαρῶν.</p>	
<p>1. Nyssæ episcopus. α'. 'Ο Νύσσης. 2. Camulianorum. β'. 'Ο Καμουλιανῶν. 3. Regiarum Thermanum. γ'. 'Ο Βασιλικῶν θρόνων². 4. Cissi. δ'. 'Ο Κισσοῦ γ. 5. Enoissorum. ε'. 'Ο Ενωϊσῶν². 6. Seriadis. ζ'. 'Ο Σεριάδος. 7. Arathia. ζ'. 'Ο Ἀραθίας. 8. Aetliorum. η'. 'Ο τῶν Αἰτωλίων.</p>		<p>Θρόνος τρίτος. <i>Τῷ Ἡρακλείας Θράκης, καὶ Μακεδονίας.</i> <i>Thronus tertius,</i> <i>Heracleæ Thraciæ, et Macedoniæ.</i></p>	
<p>Θρόνος δεύτερος. <i>Τῷ Ἐφέσου Ἀσίας.</i> <i>Thronus secundus,</i> <i>Ephesi Asiæ.</i></p>		<p>B 12. Mediæ. 1β'. 'Ο Μηδείας². 13. Lizici. 1γ'. 'Ο Λιζικοῦ. 14. Sergentia. 1δ'. 'Ο Σεργέντης. 15. Meirorum. 1ε'. 'Ο Μίτρων. 16. Tzuruloes. 1ς'. 'Ο Τζουρουλλῆς². 17. Athyrorum. 1ζ'. 'Ο Ἀθύρων.</p>	
<p>1. Hypætorum. α'. 'Ο Ὑπαίτων². 2. Trallianorum. β'. 'Ο Τραλλείων². 3. Magnesiz ad Mæandrum. γ'. 'Ο Μαγνησίας πρὸς Μαίανδρον. 4. Elææ. δ'. 'Ο Ἐλαίας. 5. Atramythi. ε'. 'Ο Ἀτραμυθίου. 6. Assi. ζ'. 'Ο Ἀσσοῦ. 7. Gargarorum. ζ'. 'Ο Γαργάρων. 8. Mastaurorum. η'. 'Ο Μασταύρων. 9. Caloes. θ'. 'Ο Καλόης. 10. Ibyriullorum. ι'. 'Ο Ἰβυριοῦλλων². 11. Pitamnes. 1α'. 'Ο Πιτάμνης². 12. Myrines. 1β'. 'Ο Μυρίνης. 13. Aureliopolis. 1γ'. 'Ο Ἀύρηλιουπόλεως. 14. Nyssa. 1δ'. 'Ο Νύσσης². 15. Maschacomes. 1ε'. 'Ο Μασχακώμης. 16. Metropolis. 1ς'. 'Ο Μιτροπόλεως. 17. Beretorum. 1ζ'. 'Ο Βερέτων. 18. Aninatorum. 1η'. 'Ο Ἀνινάτων. 19. Pergami. 1θ'. 'Ο Περγάμων. 20. Aneorum. 1κ'. 'Ο Ἀνίων. 21. Pryines. 1κα'. 'Ο Πρυίνης². 22. Arcadiopolis. 1κβ'. 'Ο Ἀρκαδιουπόλεως. 23. Novæ aulæ. 1κγ'. 'Ο Νέας αὐλῆς. 24. Jovis fanl. 1κδ'. 'Ο Διὸς ἱεροῦ. 25. Augazoruta. 1κε'. 'Ο Αὐγάζων. 26. Siorum. 1κς'. 'Ο Σιών. 27. Colophonis. 1κζ'. 'Ο Κολοφῶνος. 28. Etesbedi. 1κη'. 'Ο Ἐλεσβέδου². 29. Tei. 1κθ'. 'Ο Τέιου. 30. Erythræ. 1λ'. 'Ο Ἐρυθρῆς. 31. Atandri. 1λα'. 'Ο Ἀτάνδρου².</p>		<p>Θρόνος τέταρτος. <i>Τῷ Ἀγκύρας Γαλατίας.</i> <i>Thronus quartus,</i> <i>Ancyra Galatiæ.</i></p>	
<p>1. Attabiæ. α'. 'Ο Ἀτταβίας. 2. Heliopolis. β'. 'Ο Ἡλιουπόλεως. 3. Aspones. γ'. 'Ο Ἀσπόνης². 4. Berini, sive Stauro- δ'. 'Ο Βηρίνου, ἢ Σταυροπόλεως². 5. Mizi. ε'. 'Ο Μίζου². 6. Cinæ. ζ'. 'Ο Κίνης. 7. Anastasiopolis. ζ'. 'Ο Ἀναστασιουπόλεως². 8. Calumenes. η'. 'Ο Καλουμένης.</p>		<p>Θρόνος πέμπτος. <i>Τῷ Κυζίκου Ἑλλησπόντου.</i> <i>Thronus quintus,</i> <i>Cyzici Hellespontii.</i></p>	
<p>1. Germæ. α'. 'Ο Γέρμης. 2. Oca. β'. 'Ο Ὄκης. 3. Pæmanini. γ'. 'Ο Ποιμανινοῦ². 4. Baris. δ'. 'Ο Βάρεως. 5. Daphusiæ. ε'. 'Ο Δαφνουσίας.</p>			

VARIÆ LECTIONES.

¹ R. Θερμών. γ R. Κικισσοῦ. * R. Εὐάσσω. * IG. Ὑπαίτων ἐπιμήθη εἰς μητρόπολιν παρὰ τοῦ βασιλέως Κυρίου Ἰσακίου τοῦ Ἀγγέλου. ² I. Τραλλέων. * R. Βυριοῦλλων. ³ Πιτάμνης. * I. τῆς βίβλος. ⁴ Πριήνης. * Λεβέδου. ⁵ R. Ἀτάνδρου. ⁶ R. ἡτοι Παπερίνης. ⁷ 1 γ'. 'Ο Κύμης. ⁸ δ'. 'Ο Παυπολέως. ⁹ λ'. 'Ο Θυραίων. ¹⁰ λς'. 'Ο Χλιαρῶν. ¹¹ R. Ἐξαμυθίου. ¹² R. Χαλκίδος. ¹³ Δαονίου. ¹⁴ I. Δαονίου. ¹⁵ R. Μιζοῦ. ¹⁶ I. Ἐπιμήθη εἰς μητροπόλιν. ¹⁷ R. Τζουρουλλῆς. ¹⁸ Ἀσπώνος. ¹⁹ R. Μηρινουσίας. ²⁰ R. Μιζοῦ. ²¹ I. Ἐπέθησαν εἰς μητροπόλεις ὁ Ἀσπώνης, καὶ ὁ Μηρινουπόλεως. ²² Βουρανηροῦ.

NOTÆ.

(30) Variæ lectiones ex Regiis mss. ac edito Juris Græco-Romani pag. 90, petitæ.

(31) Docet in Regiis hic titulus, solus numerus α'

visitur in edito. Idem in scqq. ubi annotantur throni, observatur.

- α'. 'Ο Ἀδριανού ὁ θηρών. 6. Adriani venatus.
- β'. 'Ο Λαμψάκου. 7. Lampsaci.
- γ'. 'Ο Ἀβύδου. 8. Abydi.
- δ'. 'Ο Δαρδάνου. 9. Dardani.
- ε'. 'Ο Ἰλίου. 10. Ilii.
- ια'. 'Ο Τρωάδος. 11. Troadis.
- ιβ'. 'Ο Πιονίας. 12. Pionisæ.
- ιγ'. 'Ο Μελιτουπόλεως κ. 13. Melitopolis.

[384] Θρόνος ἕκτος.
Thronus sextus.
Sardium Lydiae.

- α'. 'Ο Φιλαδελφίας γ. 1. Philadelphisæ.
- β'. 'Ο Τριπόλεως. 2. Tripolis.
- γ'. 'Ο Θυατείρων. 3. Thyatiræ.
- δ'. 'Ο Σετών κ.ι 4. Setorum.
- ε'. 'Ο Αὐρηλιουπόλεως κ. 5. Aureliopolis.
- ς. 'Ο Γόρδου. 6. Gordi.
- ζ. 'Ο Τράλλων β. 7. Trallorum.
- η. 'Ο Σάλλων κ. 8. Sallorum.
- θ. 'Ο Σιλάνθου δ. 9. Silanthi.
- ι. 'Ο Μαιονίας κ. 10. Mæonizæ.
- ια'. 'Ο Ἀπόλλωνος ἱε- 11. Apollinis fani.
- ροῦ ε.
- ιβ'. 'Ο Ἰγκανίδος κ. 12. Hyrcanidis.
- ιγ'. 'Ο Μουστίνης κ. 13. Mustinæ.
- ιδ'. 'Ο Ἀκαράσσου ι. 14. Acarassi.
- ιε'. 'Ο Ἀπολλωνιάδος ι. 15. Apolloniadis.
- ισ'. 'Ο Ταλίας κ. 16. Taliæ.
- ις'. 'Ο Βαῆς ι. 17. Baes.
- ιη. 'Ο Βλάδεων. 18. Bladeorum.
- ιθ'. 'Ο Μεσοτυμόλου. 19. Mesotymoli.
- κ. 'Ο Ἱεροκαίσαρειας. 20. Hierocæsareæ.
- κα'. 'Ο Δαλδαίων κ. 21. Daldæorum.
- κβ'. 'Ο Στρατονικείας κ. 22. Stratoniceisæ.
- κγ'. 'Ο Κεράσεων κ. 23. Cerasæorum.
- κδ'. 'Ο Σατάλων. 24. Satalorum.
- κε'. 'Ο Γαβάλων. 25. Gabalorum.
- κς'. 'Ο Ἐρμωκαπηλείας κ. 26. Hermocapeliæ.

Θρόνος ἕβδομος.
Thronus septimus.
Nicomediæ Bithyniæ.

- α'. 'Ο Προύσης, ἦτοι 1. Prusæ, sive Theo-
- θεουπόλεως. polis.
- β'. 'Ο Πραινέτου. 2. Prænети.
- γ'. 'Ο Ἐλενοπόλεως. 3. Helenopolis.
- δ'. 'Ο Βασιλινουπόλεως. 4. Basilinopolis.
- ε'. 'Ο Δασκυλίου. 5. Dascylli.
- ς. 'Ο Ἀπολλωνιάδος. 6. Apolloniadis.
- ζ. 'Ο Νεοκαίσαρειας. 7. Neocæsareæ.
- η. 'Ο Ἀδρανός. 8. Adranus.
- θ. 'Ο Καίσαρειας. 9. Cæsareæ.
- ι. 'Ο Γάλλου, ἦτοι Λό- 10. Galli, sive Lophorum.
- φων.
- ια'. 'Ο Δαφνουσίας. 11. Daphnusiæ.
- ιβ'. 'Ο Ἀρίστης. 12. Aristæ.

[385] Θρόνος ὄγδοος.
Thronus octavus.
Nicææ Bithyniæ.

- α'. 'Ο Μοδρηνῆς, ἦτοι 1. Modrenæ, sive Melo-
- Μελών κ. rumi.

- A β'. 'Ο Ληνοῆς. 2. Lenoes.
- γ'. 'Ο Γορδοσίρβων. 3. Gordoserborum.
- δ'. 'Ο Νουμερικού κ. 4. Numerici.
- ε'. 'Ο Ταίου. 5. Taii.
- ς. 'Ο Μαξιμιανῶν. 6. Maximianarum.

Θρόνος ἔννατος.

Thronus nonus.
Chalcedonis Bithyniæ metropolitæ nullus thronus est

subjectus.
 Θρόνος δέκατος.

Thronus decimus.
Sidæ Pamphylisæ.

- α'. 'Ο Ἀσπίδου κ. 1. Aspidis.
- B β'. 'Ο Τένης. 2. Tenes.
- γ'. 'Ο Ἐταίου. 3. Etseni.
- δ'. 'Ο Ῥύμνης. 4. Rhyrnæ.
- ε'. 'Ο Κάσσων. 5. Cassorum.
- ς. 'Ο Σεμναίτου ι. 6. Semnæli.
- ζ. 'Ο Κοραλλίων κ. 7. Coralliorum.
- η. 'Ο Κορακισίου. 8. Coracisii.
- θ. 'Ο Συνέδρων. 9. Synedrorum.
- ι. 'Ο Μύλων, ἦτοι Ἰου- 10. Myli, sive Justinia-
- στιναιουπόλεως. nopolis.
- ια'. 'Ο Οὐμάνδων. 11. Umendorum.
- ιβ'. 'Ο Δαλδασοῦ κ. 12. Daldasi.
- ιγ'. 'Ο Ἴσρων. 13. Isborum.
- ιδ'. 'Ο Λύρβης. 14. Lyrbæ.
- ιε'. 'Ο Κολυθρασοῦ. 15. Colybrassi.
- ις. 'Ο Βαναύσων κ. 16. Banausorum.

Θρόνος ἑνδέκατος.

Thronus undecimus.
Sebastæ Armeniæ.

- α'. 'Ο Σεβαστουπόλεως. 1. Sebastopolis.
- β'. 'Ο Νικοπόλεως. 2. Nicopolis.
- γ'. 'Ο Σατάλων κ. 3. Satalorum.
- δ. 'Ο Κολωνίας. 4. Colonizæ.
- ε'. 'Ο Βηρίσσης κ. 5. Berisses.

Θρόνος δωδέκατος.

[386] *Thronus duodecimus.*
Amasææ Helenoponti.

- α'. 'Ο Ἀμινσοῦ κ. 1. Aminsi.
- β'. 'Ο Σινώπης. 2. Sinopes.
- γ'. 'Ο Ἰβόρων, ἦτοι Πι- 3. Ibori, sive Pimolizæ.
- μολίας κ.
- δ. 'Ο Ἀνδράπων. 4. Andraporum.
- ε'. 'Ο Λαζίχου, ἦτοι 5. Lazichi, sive Leonto-
- Λεοντοπόλεως. polis.
- D ς. 'Ο Ζήλων. 6. Zelorum.

Θρόνος τρισκαίδέκατος.

Thronus tertius decimus.
Melitina secundæ Armeniæ.

- α'. 'Ο Ἄρχης. 1. Arcæ.
- β'. 'Ο Κουκουσοῦ. 2. Cucusi.
- γ'. 'Ο Ἀραβισοῦ. 3. Arabisi.

VARIE LECTIONES.

• I. ἦτοι Ἀκυράους. • R. ὁ Μελιτουπόλεως ἐπιμήθη εἰς ἀργεπιασπολήν ἢ Ἄβυδος εἰς μητρόπολιν. • I. ὁ Φλαδελφίας ἐπιμήθη εἰς μητρόπολιν. • R. ἦτοι Μαγίδου. • R. ἦτοι Περιχώμης. • I. Τροαλλίων. • R. Σάλλων. • I. Σιλάνθου. • R. ἦτοι Ὀφμίου. • I. Ὀφικίου. • R. ἦτοι Ἀετοῦ. • I. ἦτοι Μύρωνος. • I. ἦτοι Ἰτρακωμίτας. • I. ἦτοι Ὀλιγάρων. • I. ὁ Διγάρων. R. Ἀτταλείας. • I. R. Βάγης. I. ὁ Γαυδίας, ἦτοι Τρακυλλίων. • R. Δαλδίων. • I. ἦτοι Ἰαλέων. • R. ἦτοι Καλάμου. • R. Ἀάλης. Ἀντὶ τοῦ, ὁ Κεράσεων γράφεται Δάλης, καὶ ἀντὶ τοῦ, ὁ Σατάλων, γράφεται ὁ Κεράσεων. • R. Μέλης. • I. Νουμερικών. • R. Ἀσπίδου. • R. Σεμνίων. • I. Κοραλλίων. • R. Δαλισάνδου. • R. Μανασίων. • R. Σατάλλων. • M. Μαρίσσης. • R. Ἀμινσοῦ. • R. Πιμολίσσης.

- 4. Ariarathes. δ'. Ὁ Ἀριαράθης.
- 5. Comanorum. ε'. Ὁ Κομανῶν.

Θρόνος τεσσαρεσκαιδέκατος.
 Τῷ Τυάνων δευτέρως Καπαδοκίας.
 Thronus quartus decimus.
 Tyanae secunda Cappadociae.

- 1. Cylistorum. α'. Ὁ Κυβίστρων ε'.
- 2. Faustianopolis. β'. Ὁ Φαυστινουπόλεως.
- 3. Sasiworum. γ'. Ὁ Σασίμων.

Θρόνος πεντεκαδέκατος.
 Τῷ Ἁγαγῶν πάσης Παρλαγονίας.
 Thronus quintus decimus.
 Gangrae totius Parhlagoniae.

- 1. Oenopolis. α'. Ὁ Οἰνουπόλεως ι'.
- 2. Dadihriorum. β'. Ὁ Δαδιθρίων ε'.
- 3. Satorum. γ'. Ὁ Σατών η'.

Θρόνος ἑκαταδέκατος.
 Τῷ Θεσσαλονίκης ἰ πάσης Θεσσαλίας.
 Thronus sextus decimus.
 Thessalonicae totius Thesalicae.

- 1. Citri. α'. Ὁ Κίτρους ι
- 2. Dragubitorum. β'. Ὁ Δρουγουδιτών η'.
- 3. Serbicae. γ'. Ὁ Σερβίας ι'.
- 4. Cassandriae. δ'. Ὁ Κασσανδρίας μ'.
- 5. Campaniae, sive Castrii. ε'. Ὁ Καμπανίας, ἦτοι Καστρίου.
- 6. Petrae. ζ'. Ὁ Πέτρας μ'.
- 7. Hercullii, sive Ardamaris. η'. Ὁ Ἑρκουλλίων, ἦτοι Ἀδαμάρως ρ'.
- 8. Hieriasi, sive Sancti montis. θ'. Ὁ Ἱερισσοῦ α' τοῦ ἁγίου βρους.
- 9. Letes et Rentinae. θ'. Ὁ Λητῆς καὶ Ρεντινῆς.
- 10. Bardariotarum, sive Turcarum. [387] ε'. Ὁ Βαρδαριωτῶν, ἦτοι Τουρκῶν.

Θρόνος ἑπτακαδέκατος.
 Τῷ Κλαυδιόπολεως ἐν Ὀριάδι ι'.

- 1. Heraclea Pontica. α'. Ὁ Ἡρακλείας Πόντου.
- 2. Prusiadis. β'. Ὁ Προυσιάδος.
- 3. Tii. γ'. Ὁ Τίου.
- 4. Cratae. δ'. Ὁ Κρατίας ε'.
- 5. Adrianopolis. ε'. Ὁ Ἀδριανουπόλεως.

Θρόνος ὀκτωκαδέκατος.
 Τῷ Καισαρείας Πόντου Πολεμονιακοῦ.
 Thronus decimus octavus.
 Caesareae Ponticae Polemoniaci.

- 1. Corasuntis. α'. Ὁ Κερασούντος.
- 2. Poleioli. β'. Ὁ Πολελίλλου μ'.
- 3. Comanorum. γ'. Ὁ Κομανῶν.
- 4. Alyae. δ'. Ὁ Ἀλύας.
- 5. Rizae. ε'. Ὁ Ριζαίου.
- 6. Coeci. ζ'. Ὁ Κόικου.
- 7. Eunici. ζ'. Ὁ Εὐνίκου ν'.

A

Θρόνος ἑννεακαδέκατος.
 Τῷ Πισσινούντος δευτέρως Γαλατίας.
 Thronus decimus nonus.
 Pisinnantis secunda Galatiae.

- 1. Germecoloniae. α'. Ὁ Γερμηκολωνίας η'.
- 2. Pitaniisi. β'. Ὁ Πιτανίσσου.
- 3. Synodeorum. γ'. Ὁ Συνοδίων.
- 4. Sancti. δ'. Ὁ τοῦ Ἁγίου υ'.
- 5. Agapeti. ε'. Ὁ Ἀγαπητοῦ.
- 6. Lotiui. ζ'. Ὁ Λωτίου.
- 7. Ornisthi. ζ'. Ὁ Ὀρνισθοῦ ς'.
- 8. Spalae. η'. Ὁ Σπαλαίας.

Θρόνος εικοστός.
 Τῷ Μύρων πάσης Λυκίας.
 Thronus vigesimus.
 Myrae totius Lyciae.

B

- 1. Masiuorum. α'. Ὁ Μασταύρων η'.
- 2. Telminel. β'. Ὁ Τελμινσοῦ.
- 3. Limyrae. γ'. Ὁ Λιμύρων.
- 4. Araxes. δ'. Ὁ Ἀράξης.
- 5. Aprillorum. ε'. Ὁ Ἀπρίλλων.
- 6. Podalliae. ζ'. Ὁ Ποδαλλίας ε'.
- 7. Oricandorum. ζ'. Ὁ Ὀρυκάνδων δ'.
- 8. Tattorum. η'. Ὁ Τάτλων.
- 9. Arneorum. θ'. Ὁ Ἀρνείων.
- 10. Sydemorum. ι'. Ὁ Συδήμων.
- 11. Zenopolis. ια'. Ὁ Ζηηνουπόλεως ε'.
- 12. Olympi. ιβ'. Ὁ Ὀλύμπου.
- 13. Olorum. ιγ'. Ὁ Ὀτλων.
- 14. Corydalorum. ιδ'. Ὁ Κορυδαλίων.
- 15. Canni. ιε'. Ὁ Καννοῦ.
- 16. Acrasi. ις'. Ὁ Ἀκρασοῦ.
- 17. Xanthi. ιζ'. Ὁ Ξάνθου.
- 18. Bobi, sive Siphianopolis. ιη'. Ὁ Βόβου, ἦτοι Σιφιανουπόλεως.
- 19. Marcianae. ιθ'. Ὁ Μαρκιανῆς.
- 20. Noerdorum. ια'. Ὁ Νοέρδων ι'.
- 21. Chomatis. ιβ'. Ὁ Χώματος.
- 22. Candanorum. ιγ'. Ὁ Κανδάνων.
- 23. Pheli. ιδ'. Ὁ Φελοῦ ε'.
- 24. Antipheli. ιε'. Ὁ Ἀντιφελου η'.
- 25. Phaselidis. ις'. Ὁ Φάσακλιδος ι'.
- 26. Rhodianopolis. ιζ'. Ὁ Ροδιανουπόλεως ι'.
- 27. Acamisi. ιη'. Ὁ Ἀκαμισοῦ.
- 28. Acandorum. ιη'. Ὁ Ἀκάνδων.
- 29. Palliotarum. ιθ'. Ὁ Παλλιωτῶν η'.
- 30. Fudociodae. ια'. Ὁ Εὐδοκιώδης ι'.
- 31. Patarae. ιβ'. Ὁ Πατάρων.
- 32. Comborum. ιγ'. Ὁ Κόμβων.
- 33. Nesorum. ιδ'. Ὁ Νήσων.
- 34. Barburorum. ιδ'. Ὁ Βαρβούρων.
- 35. Melastorum. ιε'. Ὁ Μηλοϊτῶν.
- 36. Cyaneorum. ις'. Ὁ Κυανέων.

Θρόνος εικοστός πρῶτος.
 Τῷ Σταυρουπόλεως Καρίας.
 Thronus vigesimus primus.
 Stauropolis Cariae.

C

- 1. Cyberae. α'. Ὁ Κυβέρας μ'.
- 2. Heraclae Salbaeae. β'. Ὁ Ἡρακλείας Σαλβάκης α'.
- 3. Apolloniadis. γ'. Ὁ Ἀπολλωνιάδος.

VARIAE LECTIONES.

* Ἀντὶ τοῦ Κυβίστρων γράφεται καὶ Κυβίστων, ἐπιμήθη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ ἀγίου καὶ οἰκουμένου πατριάρχου. α' R. Γέγγρας. β' I. ἐν πάσης deest. γ' I. Ἰννουπόλεως. δ' I. Δαμῶν. ε' τὸ πάσης deest in Reg. ζ' R. β'. ὁ Βερβόλας. η' R. Δουρογαβιτίας. θ' I. Γρουγαβιτίας. ι' R. Κασσανδρίας. ια' R. Πέτρον. ιβ' I. Ἑρκυλλίων. ιγ' R. Ἀρδαμάρως. ιδ' R. ἦτοι Καστρίου. ιε' I. Νεοκαισαρείας. ις' I. Τῷ Νεοκαισαρείας εἰσι καὶ αὐταὶ δ' Ἀραδάτης δ' Μαρτυροπόλεως. ε' Ἰψήλως. ς' R. Πολεμουνίου. ζ' R. η'. ὁ Ἀραδάτης. θ' ὁ Μαρτυροπόλεως. ι'. ὁ Ἰψήλως. ια' R. Γερμοκολωνίας. ιβ' R. τοῦ ἁγίου Ἀγαπητοῦ. ιγ' R. Ὀρμισθοῦ. ιδ' τὸ πάσης deest in Reg. ιε' R. Μασταύρου. ις' I. Ποδαλλίας. ιζ' R. Ὀρυκάνδου. ιη' R. Ζηηνουπόλεως. ιθ' Ὀνούρων. ια' R. Φελλοῦ. ιβ' R. Ἀντιφελου. ιγ' R. Φασηλίδος. ιδ' I. Ροδιανούλεως. ιε' R. Παλλιωτῶν. ις' R. Εὐδοκιάδος. ιζ' R. Κυβέρας. ιη' R. Σαλδάνου.

δ. 'Ο Ἡρακλείας Λακύνων.	4. Heracleæ Lacymorum.
ε. 'Ο Ταβών.	5. Taborum.
ς. 'Ο Λάρβων.	6. Larborum.
ζ. 'Ο Ἀντιοχίας	7. Antiochiæ.
η. 'Ο Μαιάνδρου.	8. Mæandri.
θ. 'Ο Ταπάσσων.	9. Tapassorum.
ι. 'Ο Ἀρπάσων.	10. Harpassorum.
ια. 'Ο Νεαπόλεως ρ.	11. Neapolis.
ιβ. 'Ο Ἀρθωσιάδος.	12. Arthosiadis.
ιγ. 'Ο Ἀνατετάρτης.	13. Anatetartæ.
ιδ. 'Ο Ἀλαβάνδων.	14. Alabandorum.
ιε. 'Ο Στρατονικίας.	15. Stratoniciæ.
ισ. 'Ο Ἀλίνδων.	16. Alindorum.
ιζ. 'Ο Μυλάνσων ρ.	17. Mylansorum.
ιη. 'Ο Μήζου, ἤτοι Ἀμηζών.	18. Mezi, sive Amezonis.
ιθ. 'Ο Σίζων.	19. Sizorum.
κ. 'Ο Ἰασού ρ.	20. Iasi.
κα. 'Ο Βαρυλλίου.	21. Babylii.
κβ. 'Ο Ἀλικαρνασσοῦ ρ.	22. Halicarnassi.
κγ. 'Ο Λαρόμων.	23. Larymorum.
κδ. 'Ο Κνύδου ρ.	24. Cnydi.
κε. 'Ο Μένδου.	25. Mendi.
κς. 'Ο τοῦ Ἰεροῦ.	26. Fani.
κζ. 'Ο Κινδράμων ρ.	27. Cindracerum.
κη. 'Ο Κεράμων.	28. Ceramorum.

Θρόνος εικοστὸς δεῦτερος.
 Τῷ Λαοδικείας Φρυγίας Καππατωιανῆς.
Thronus vigesimus secundus.
Laudiceæ Phrygiæ Pacatiana.

α. 'Ο Τραπεζουπόλεως.	1. Trapezopolis.
β. 'Ο Ἀκμωνείας.	2. Acmonizæ.
γ. 'Ο Σεβαστείας.	3. Sebastæ.
δ. 'Ο Χαιροπότων.	4. Chæropotorum.
ε. 'Ο Ἀπειας.	5. Apizæ.
ς. 'Ο Πελτών.	6. Peltorum.
ζ. 'Ο Ἀμενείας ρ.	7. Amenizæ.
η. 'Ο Σουβλαίου.	8. Sublæi.
θ. 'Ο Ποιμανουθύρων.	9. Pæmanouthyrorum.
ι. 'Ο Τρανουπόλεως.	10. Tranopolis.
ια. 'Ο Ἀτανωσοῦ ρ.	11. Attonosi.
ιβ. 'Ο Λούνδων.	12. Lundorum.
ιγ. 'Ο Κιδισσοῦ.	13. Cidissi.
ιδ. 'Ο Ὀράκων.	14. Oracorum.
ιε. 'Ο Ὀρίνων.	15. Orinorum.
ισ. 'Ο Ἐλάζης.	16. Elazæ.
ιζ. 'Ο Συνασοῦ ρ.	17. Synavi.
ιη. 'Ο Θαμψιπόλεως ρ.	18. Thampsipolis.
ιβ. 'Ο Διοκλείας.	19. Dioclezæ.
κ. 'Ο Ἀριστείας.	20. Aristezæ.
κα. 'Ο Οικονόμου, ἤτοι Ἰουστινιανουπόλεως.	21. Œconomi, sive Justinianopolis.

Θρόνος εικοστὸς τρίτος.
 Τῷ Συνάδων Φρυγίας Σαλουταρίας.
Thronus vigesimus tertius.
Synadorum Phrygiæ Salutaris.

α. 'Ο Δορυλαίου.	1. Dorylæi.
β. 'Ο Μιδείου ρ.	2. Midei.
γ. 'Ο Ὑψοῦ.	3. Hypsi.
δ. 'Ο Ἀκροκονοῦ ρ.	4. Acroconi.
ε. 'Ο Προμησοῦ.	5. Promesi.
ς. 'Ο Μήροῦ.	6. Meri.
ζ. 'Ο Σινβινδοῦ ρ.	7. Sinblindi.

Α η. 'Ο Φυτείας.	8. Phytizæ.
θ. 'Ο Ἱεραπόλεως.	9. Hierapolis.
ι. 'Ο Ἀμαρπίας ρ.	10. Hamarpiæ.
ια. 'Ο Αυσιάδος.	11. Lysiadiis.
ιβ. 'Ο Αύγουστοπόλεως.	12. Augustopolis.
ιγ. 'Ο Βρυζοῦ.	13. Bryzi.
ιδ. 'Ο Ἴτροῦ.	14. Itri.
ιε. 'Ο Λυκάονος.	15. Lycaonis.
ισ. 'Ο Στυκτωρίου ρ.	16. Sicyetorii.
ιζ. 'Ο Γορδορινίας.	17. Gordoriniæ.
ιη. 'Ο Καβαρκίου.	18. Cabarcii.
ιβ. 'Ο Δαφνουσίων ρ.	19. Daphnusiolorum.
κ. 'Ο Κλήρων.	20. Clerorum.

Θρόνος εικοστὸς τέταρτος.
 Τῷ Ἰκονίου Λυκαονίας.
Thronus vigesimus quartus.
Iconii Lycaoniæ.

Β α. 'Ο Λύστρων.	1. Lystroforum.
β. 'Ο Βασάδων.	2. Basadorum.
γ. 'Ο Ἀμβλάδων.	3. Ambladorum.
δ. 'Ο Μανάδων.	4. Manadorum.
ε. 'Ο Ψυθίλων ρ.	5. Psybelorum.
ς. 'Ο Συνάτρων.	6. Synatroforum.
ζ. 'Ο Κάνης.	7. Canæ.
η. 'Ο Εὐδοκιάδος.	8. Eudociadis.
θ. 'Ο Πύργων.	9. Pyrgorum.
ι. 'Ο Λαράνδων.	10. Larandorum.
ια. 'Ο Ἰλίστρων.	11. Ilistrorum.
ιβ. 'Ο Πασσάλων.	12. Passalorum.
ιγ. 'Ο Τιβασσάδων.	13. Tibassalorum.
ιδ. 'Ο Βαρτάτων.	14. Bartatorum.
ιε. 'Ο Πέρτων.	15. Pertorum.

Θρόνος εικοστὸς πέμπτος.
 Τῷ Ἀντιοχίας Πισιδίας ρ.
Thronus vigesimus quintus.
Antiochiæ Pisidiæ.

α. 'Ο Γαλασοῦ ρ.	1. Galasi.
β. 'Ο Σωζοπόλεως.	2. Sozopolis.
γ. 'Ο Ἀπαμείας.	3. Apameæ.
δ. 'Ο Τυραίου.	4. Tyræi.
ε. 'Ο Βάρως.	5. Baris.
ς. 'Ο Ἀδρανουπόλεως ρ.	6. Adranopolis.
ζ. 'Ο Λιμένων.	7. Portuina.
η. 'Ο Λαοδικείας.	8. Laodiceæ.
θ. 'Ο Σελευκείας.	9. Seleuciæ.
ι. 'Ο Δάγων ρ.	10. Dagorum.
ια. 'Ο Ζαρζήλων.	11. Zarzelorum.
ιβ. 'Ο Τιμωμαριάδος.	12. Timomariadis.
ιγ. 'Ο Τυμάνδου.	13. Tymandi.
ιδ. 'Ο Κονώνης.	14. Coconæ.
ιε. 'Ο Μάλου.	15. Mali.
ις. 'Ο Σιντριάδου ρ.	16. Sintriadi.
[391] ιζ. 'Ο Τιτυασοῦ ρ.	17. Tityasi.
ιη. 'Ο Μητροπόλεως.	18. Metropolis.
ιβ. 'Ο Πάππων.	19. Papporum.
κ. 'Ο Παραλαοῦ.	20. Paralæi.
κα. 'Ο τοῦ Βινδαίου.	21. Bindæi.

Θρόνος εικοστὸς ἕκτος.
 Τῷ Συλαίου, ἤτοι τῷ Πέρσης ρ. τῆς δευτέρας Παμφυλίας.
Thronus vigesimus sextus.
Sylæi, sive Perges secundæ Pamphylizæ.

VARIE LECTIONES.

* R. Μαιάνδρου. ρ R. Ὀρθωσιάδος. ρ R. Μιλάνσων. ρ I. Ἰασσοῦ. ρ I. Ἀλικαρνασοῦ. ρ I. Κνύδου, ἤτοι Σταδίας. ρ R. Κινδράμων. ρ I. Εὐμενείας. ρ I. Ἀτανωσοῦ. ρ R. Συνασοῦ. I. Συνασοῦ. ρ I. Θαμψιουπόλεως. ρ R. Μηδαίου. ρ R. Κροκουσοῦ. ρ R. Σινβιδίου. ρ I. Εὐκαρπίας. ρ R. Στεκτωρίου. ρ R. Δαφνουδίου. ρ R. Ψυθίλων. ρ R. Πισιδείας. ρ R. Γαλασοῦ. I. Σαγαλλασσοῦ. ρ I. Ἀδριανουπόλεως. ρ R. Δάδων. ρ I. Σιντριάδου. ρ R. Τιτυασοῦ. ρ R. Πέργης. ρ R. Ἀτταλείας ἢ Ἀττάλεια γέγονε μητρόπολις ἐν ἔτει ς'. ρ. I'. β'. ἐπὶ Εὐστραθίου τοῦ ἀγιοτάτου πατριάρχου παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου.

- 2. Mandi. β'. 'Ο Μανδοῦ.
- 5. Eudociadis. γ'. 'Ο Εὐδοκιάδος.
- 4. Telminsi. δ'. 'Ο Τελμινσοῦ.
- 5. Isindi. ε'. 'Ο Ἴσινδοῦ.
- 6. Maximianopolis. ς'. 'Ο Μάξιμιανουπό-
λωος ρ.
- 7. Crymnorm, ζ'. 'Ο Κρυμνῶν ρ.
- 8. Corydalorum. η'. 'Ο Κορυδάλων ρ.
- 9. Ariasi. θ'. 'Ο Ἀρειαστοῦ ρ.
- 10. Peltenesi. ι'. 'Ο Πελτηνήσου.
- 11. Adiretanauri. ια'. 'Ο Ἀδικηταναύρων.
- 12. Puglorum. ιβ'. 'Ο Πουγλῶν.
- 13. Adriane. ιγ'. 'Ο Ἀδριανῆς.
- 14. Sandidi. ιδ'. 'Ο Σανδίδου ρ.
- 15. Barke. ιε'. 'Ο Βάρβης.
- 16. Perbanorum. ις'. 'Ο Περβαίνων ρ.

Θρόνος εικοστός ἑβδομος.
 Τῷ Κορίνθου Πελοποννήσου.
 Thronus vigesimus septimus.
 Corinthi Peloponnesi.

- 1. Damalæ. α'. 'Ο τοῦ Δαμαλᾶ.
- 2. Argos. β'. 'Ο Ἄργους ρ.
- 3. Monembasiæ. γ'. 'Ο Μονεμβασίας.
- 4. Cephaleniæ. δ'. 'Ο Κεφαληνίας.
- 5. Zacynthi. ε'. 'Ο Ζακύνθου.
- 6. Zemenæ. ς'. 'Ο Ζημενᾶς ρ.
- 7. Mainæ. ζ'. 'Ο Μαινης.

Θρόνος εικοστός ὄγδοος.
 Τῶν Ἀθηῶν Ἑλλάδος.
 Thronus vigesimus octavus.

Athenarum Græciæ.

- 1. Euripl. α'. 'Ο Εὐρίπου.
- 2. Diauliæ. β'. 'Ο Διαυλείας.
- 3. Coronis. γ'. 'Ο Κορωνείας.
- 4. Andri. δ'. 'Ο Ἀνδρου.
- 5. Orei. ε'. 'Ο Ὄρειου.
- 6. Scyri. ς'. 'Ο Σκύρου.
- 7. Caristi. ζ'. 'Ο Καρίστου.
- 8. Porthmi. η'. 'Ο Πορθμοῦ.
- 9. Aulonis. θ'. 'Ο Αὐλώνος.
- 10. Syrae. ι'. 'Ο Σύρας.

Θρόνος εικοστός ἔνατος.
 Τῷ Μωκισοῦ Καππαδοκίας.

Thronus vigesimus nonus.
 Mosis Cappadocia.

- 1. Nazianzi. α'. 'Ο Ναζιανζοῦ.
- 2. Coloniæ. β'. 'Ο Κολωνίας ρ.
- 3. Parnassi. γ'. 'Ο Παρνασσῶν ρ.
- 4. Doarorum (52). δ'. 'Ο Δοάρων ρ.

Θρόνος τριακοστός ς'.

Τῷ Σελευκίας Θρόνος ἀποκείμενος οὐκ ἔστι.

Τῷ Βεγγίνας ἄ Θρόνος ἀποκείμενος οὐκ ἔστι. D

Θρόνος τριακοστός πρῶτος.

Τῷ Καλαβρίας, ἦτοι τοῦ Ὁ Ρηγίου.

A Thronus trigesimus.
 Selenciae Metropolitæ nullus thronus subijcitur.
 Berrhææ Metropolitæ nullus thronus subijcitur.

Thronus trigesimus primus.
 Calabria, sive Rhegii.

- 1. Bibonæ. α'. 'Ο Βιβώνης.
- 2. Taurianorum. β'. 'Ο Ταυριανῶν ρ.
- 3. Locridis. γ'. 'Ο Λοκρίδος.
- 4. Russiani. δ'. 'Ο Ρουσιανῶν ρ.
- 5. Scyllacii. ε'. 'Ο Σκυλακίου.
- 6. Tropæi. ς'. 'Ο Τροπαίου.
- 7. Amanteæ. ζ'. 'Ο Ἀμαντίας.
- 8. Crotanæ. η'. 'Ο Κρωτάνης ρ.
- 9. Constantiæ. θ'. 'Ο Κωνσταντίας ρ.
- 10. Nicoterorum. ι'. 'Ο Νικοτέρων.
- 11. Cassani. ια'. 'Ο Κασάνου.

Θρόνος Τριακοστός δεύτερος.
 Τῷ Πατρῶν Πελοποννήσου.
 Thronus trigesimus secundus.

Patrarum Peloponnesi.

- 1. Lacedæmonia. α'. 'Ο Λακεδαιμονίας ρ.
- 2. Methonæ. β'. 'Ο Μεθώνης.
- 3. Coronæ. γ'. 'Ο Κορώνης.
- 4. Elis. δ'. 'Ο Ἐλοῦς.
- 5. Bolæna. ε'. 'Ο Βολαινης.

Θρόνος τριακοστός τρίτος.
 Τῷ Τραπεζούντος Λαζικῆς.

Thronus trigesimus tertius.

Trapezuntis Lazicæ.

- 1. Cherianorum. [393] α'. 'Ο Χεριάνων.
- 2. Chamuzuri. β'. 'Ο Χαμουζοῦρ.
- 3. Chalæi. γ'. 'Ο Χαλαίου ρ.
- 4. Paiperi. δ'. 'Ο Παίπερ.
- 5. Ceramæorum. ε'. 'Ο Κεραμαίων ρ.
- 6. Lerii. ς'. 'Ο Λερίου.
- 7. Bizanorum. ζ'. 'Ο Βιζάνων.
- 8. Sacabi. η'. 'Ο Σακάβου.
- 9. Tochartzitz. θ'. 'Ο Τοχαρτζιτζου ρ.
- 10. Tochantiertzi. ι'. 'Ο Τοχαντιέρτζι ρ.
- 11. Ulnuti. ια'. 'Ο τοῦ Ὑλνουτοῦ ρ.
- 12. Phasianæ. ιβ'. 'Ο Φασιανῆς.
- 13. Sermazi. ιγ'. 'Ο τοῦ Σερμάτζου ρ.
- 14. Andactorum. ιδ'. 'Ο Ἀνδάκτων.
- 15. Zarimacorum. ιε'. 'Ο Ζαριμάκων.

Θρόνος τριακοστός τέτατος

Τῷ Λυρίσσης ἐστέρας Θετταλίας καὶ πάσης Ἑλλάδος ρ.

Thronus trigesimus quartus.

Larissæ secunda Thessalia, et totius Græciæ.

- 1. Pharsali. α'. 'Ο Φαρσάλου ρ.
- 2. Demetriadis. β'. 'Ο Δημητριάδος.
- 3. Zetonii. γ'. 'Ο Ζητονίου.
- 4. Ezeri. δ'. 'Ο Ἐζερῶν.
- 5. Lædoricii. ε'. 'Ο Λαιδορικίου.

VARIE LECTIONES.

ρ R. Μαξιμιανουπόλωος. ρ I. Κρημνῶν. R. Κορυδάλων. ρ R. Ἀρειαστοῦ. ρ I. Σκοδίου. ρ R. ιγ'. 'Ο Ἄργιων. ρ ιγ'. καὶ ὁ Παλιουπόλωος, ἦτοι Ἄλιεσσ. ρ R. ὁ Ἄργους γέγονε μητροπολίτης ἐπὶ τῆς βασιλείας Τεσσαίου τοῦ Ἀγγέλου, ἐν ἔτει ς'. φ'. κ'. ς'. ρ Ζημενᾶς. ρ R. Μοκισοῦ. ρ R. Κολωνίας. ρ R. Παρνασσῶν. I. Παρνασσῶν. ρ I. ὁ Μαινης. R. ε'. ὁ Μαινης. ρ Sabdant eadem Tῷ νῦν Κρήτη τρεπασθεὶ ἐπιχρῶσθι Θρόνον. ρ A'. ὁ Κρωτάνης. B'. ὁ Κωσσοῦ. Γ'. ὁ Ἀρκαδίας. Δ'. ὁ Χερσονήσου. E'. ὁ Αὐλοπολείου. G'. ὁ τοῦ Ἄγριου. Z'. ὁ Λίμνης. H'. ὁ Κυθωνίας. Θ'. ὁ Ἰερού. Γ. ὁ Πέτρης. IA'. ὁ Σατίας. B'. ὁ Κεζιζίου. ρ dicit in Jure. ρ R. Ταυρ ἄνης. ρ I. Κρωτάνης. ρ R. Κωνσταντίας. ρ I. Ἡ Λακεδαιμονία ἀπερρίθη εἰς μητροπολίτην παρὰ τοῦ βασιλέως κυρίως Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, ἐπὶ τοῦ πρώτου Εὐσεβίου παρεβόλου ἐν ἔτει ς'. φ'. κ'. ρ I. Χαλαίου. ρ I. Κεραμίων. ρ R. Τοχαρτζιτζοῦ. ρ I. Τοχαντιέρτζι ρ R. Τραλινοῦ. ρ R. Τετριμάτζου. ρ R. ἐστέρας Ἑλλάδος. ρ R. A'. ὁ Δημητριάδος. B'. ὁ Φαρσάλου. Γ'. ὁ Ἐζερῶν.

NOTÆ.

(52) Mosis sive Nazianz Metropolitæ trigesimam sedem adepto subiacent

ζ'. 'Ο Τρίκας *	6. Tricca.
η'. 'Ο Ξίνου.	7. Echini.
θ'. 'Ο Κολυδρού.	8. Colydri.
ι'. 'Ο Στάγων *	9. Stegorum.
ια'. 'Ο Δομενίκου.	10. Domenici.
ιβ'. 'Ο Κατρίας.	11. Catrizæ.
ιγ'. 'Ο Γαρδικίου.	12. Gardicii.
ιδ'. 'Ο Ξίνας Γαρδικίας.	13. Alterius Gardiciæ.
ιε'. 'Ο Ξίνου.	14. Echini.
ισ'. 'Ο Περιστεράς.	15. Peristeræ.
ιζ'. 'Ο Ραδοβισδίου.	16. Radobisidii.
ιζ'. 'Ο Πατζουνάς.	17. Patzunæ.
ιη'. 'Ο Βεσίνης.	18. Besenæ.
ιθ'. 'Ο Σκοπέλου.	19. Scopuli.
κ'. 'Ο Καλλινδού.	20. Callindi.
κα'. 'Ο Μαρμαριτζίου.	21. Marmaritsii.
κβ'. 'Ο Κολυδρού.	22. Colydri.
κγ'. 'Ο Αυτζάς.	23. Lytzæ.
κδ'. 'Ο Χαρμένων.	24. Charmenorum.
κε'. 'Ο Βουνένης.	25. Bunenæ.
κς'. 'Ο Άλμουρού.	26. Halmiuri.
κζ'. 'Ο Όξυμοκόδου.	27. Oxymocobi.
κη'. 'Ο Βιάνης.	28. Bizanæ.

[394] Θρόνος τριακοστός πέμπτος.
Thronus trigesimus quintus.
Naupacti Ætoliæ.

α'. 'Ο Βουνδίτζης.	1. Bunditzæ.
β'. 'Ο Άετού.	2. Aeli.
γ'. 'Ο Άγελώου.	3. Acheloi.
δ'. 'Ο Ρηγών.	4. Rhegorum.
ε'. 'Ο Ίωαννίνων.	5. Joanninorum.
ς'. 'Ο Φωτιχής.	6. Photicæ.
ζ'. 'Ο Άδριανουπόλεως.	7. Adrianopolis.
η'. 'Ο Βουθρωτού *	8. Buthroti.

Θρόνος τριακοστός έκτος.
Thronus trigesimus sextus.
Philippopolis Thraciæ.

α'. 'Ο Άγαθονικίας.	1. Agathonicizæ.
β'. 'Ο Λιοτίτζης.	2. Liotitzæ.
γ'. 'Ο Σκουταρίου.	3. Scutarii.
δ'. 'Ο Λεύκης.	4. Loucæ.
ε'. 'Ο Βλέπτου.	5. Blepti.
ς'. 'Ο Δραμίτζης.	6. Dramitzæ.
ζ'. 'Ο Ίωαννίτζων.	7. Joannitzorum.
η'. 'Ο Κωνσταντίας.	8. Constantiæ.
θ'. 'Ο Βελικίας.	9. Belicizæ.
ι'. 'Ο Βουκόδων *	10. Bucoborum.

Θρόνος τριακοστός έβδομος.
Thronus trigesimus septimus.
Trajanopolis Rhodopes.

α'. 'Ο Διδυμοτίχου.	1. Didymotichi.
β'. 'Ο Μάκρης.	2. Macræ.
γ'. 'Ο Μισινουπόλεως.	3. Misinopolis.
δ'. 'Ο Άναστασιουπόλεως.	4. Anastasiopolis.
ε'. 'Ο Πόρων.	5. Pororum.
ς'. 'Ο Ξανθείας.	6. Xantheæ.
ζ'. 'Ο Περιθεωρίου.	7. Peritheorii.
η'. 'Ο Θεοδωρίτου *	8. Theodoriti.

A
 Θρόνος τριακοστός ογδοός.
Thronus trigesimus octavus.
Rhodi Cycladum insularum.

α'. 'Ο Σάμου.	1. Sami.
β'. 'Ο Χίου.	2. Chii.
γ'. 'Ο Κώ.	3. Cos.
δ'. 'Ο Ναξίας.	4. Naxiæ.
ε'. 'Ο Θηράς *	5. Theræ.
[395] ς'. 'Ο Πάρου *	6. Pari.
ζ'. 'Ο Τήνου.	7. Teni.
η'. 'Ο Μήλου.	8. Meli.
θ'. 'Ο Πισσίνης.	9. Piasines.
ι'. 'Ο Ίκαρίας.	10. Icarizæ.
ια'. 'Ο Λέρνης.	11. Lerna.
ιβ'. 'Ο Στυπαλίας *.	12. Stypaliæ.
ιγ'. 'Ο Τραχίας.	13. Tracheæ.
ιδ'. 'Ο Νησούρων.	14. Nesurorum.

Θρόνος τριακοστός έννατος.
Thronus trigesimus nonus.
Philipporum Macedonia.

α'. 'Ο Θεωρίου.	1. Theorii.
β'. 'Ο Πολυστύλου.	2. Polystylli.
γ'. 'Ο Βελικίας.	3. Belicizæ.
δ'. 'Ο Χριστουπόλεως.	4. Christopolis.
ε'. 'Ο Σμολένων *	5. Smolenorum.
ς'. 'Ο Καισαροπόλεως.	6. Caesaropolis.
ζ'. 'Ο Αλεκτρουπόλεως.	7. Alectryopolis.

Θρόνος τεσσαρακοστός.
Thronus quadragésimus.
Adrianopolis Æmimontis.

α'. 'Ο Σωζοπόλεως.	1. Sozopolis.
β'. 'Ο Άγαθοπόλεως.	2. Agathopolis.
γ'. 'Ο Δελβελτού *	3. Delbelti.
δ'. 'Ο Τραβιζύης.	4. Trabizyæ.
ε'. 'Ο Καράβου.	5. Carabi.
ς'. 'Ο Βουκέλλου.	6. Bucelli.
ζ'. 'Ο Προδάτου.	7. Probatl.
η'. 'Ο Σκοπέλου.	8. Scopuli.
θ'. 'Ο Βρύσειως.	9. Brysis.
ι'. 'Ο Βουλγαροφύγου.	10. Bulgarophygi.
ια'. 'Ο Τζωίδων.	11. Tzoidorum.

Θρόνος τεσσαρακοστός πρώτος.
Thronus quadragésimus primus.
Hierapolis Phrygiæ Pacatiana.

α'. 'Ο Μεταλλουπόλεως *	1. Metellopolis.
β'. 'Ο Αυτούδων *	2. Autudorum.
γ'. 'Ο Μοσύνων.	3. Mosynorum.
δ'. 'Ο Φόβων.	4. Phoborum.
ε'. 'Ο Άγκύρας.	5. Ancyra.
ς'. 'Ο Συναού.	6. Synai.
ζ'. 'Ο Τιβερίουπόλεως.	7. Tibertopolis.
η'. 'Ο Κανών.	8. Canorum.
θ'. Ζανών.	9. Zanorum.

VARIE LECTIONES.

* R. Τρίκας. * R. Στάγων. In eisdem, et Jure Græco, quæ sequuntur desunt. † R. θ'. δ Χιμόρος
 † R. Βουκόδων. † R. Θεοδωρίου. † I. Θηρασιών. † I. Η Πάρο; και η Ναξία ήνωθησαν και γαγόνασι μη-
 τρόπολις μηνι Μαίω επινεμήσεως ς'. εν έτει ς'. φ'. η'. α'. * R. δ' Οστυπαλίας. * R. δ' Οσμολένων.
 † R. Αιμημόντου. † I. Δελβελτού. † I. Καππατιανής. * Deest in Regg. † Deest in Regg.

[396] Θρόνος τεσσαρακοστὸς δεῦτερος.

Τῷ Δυρράχου.

Thronus quadragessimus secundus.

Dyrrachii.

- 1. Stephaniacorum. α'. Ὁ τῶν Στεφανιακῶν.
- 2. Chonubiæ. β'. Ὁ Χονουβίας.
- 3. Croorum. γ'. Ὁ Κροῶν.
- 4. Elisi. δ'. Ὁ Ἐλισοῦ.

Θρόνος τεσσαρακοστὸς τρίτος.

Τῷ Σμύρνης Ἀσίας.

Thronus quadragessimus tertius.

Smyrnæ Asiæ.

- 1. Phocææ. α'. Ὁ Φωκαίας.
- 2. Magnesiae Anelli. β'. Ὁ Μαγνησίας τοῦ Ἀνηλίου.
- 3. Clazomeniorum. γ'. Ὁ Κλαζομενῶν.
- 4. Archangeli. δ'. Ὁ Ἀρχαγγέλου.
- 5. Petræ. ε'. Ὁ τῆς Πέτρας.

Θρόνος τεσσαρακοστὸς τέταρτος.

Τῷ Κατάνης θρόνῳ ὑποκειμένος οὐκ ἔστι.

Θρόνος τεσσαρακοστὸς πέμπτος.

Τῷ Ἀμορίου ἢ Φρυγίας.

Thronus quadragessimus quartus.

Catanæ throno nullus reperitur subiectus.

Thronus quadragessimus quintus.

Amorii Phrygiæ.

- 1. Philomilii. α'. Ὁ Φιλομιλίου.
- 2. Docimii. β'. Ὁ τοῦ Δοκιμίου.
- 3. Clanei. γ'. Ὁ Κλανεοῦ.
- 4. Polybati. δ'. Ὁ Πολυβάτου.
- 5. Pissis. ε'. Ὁ Πισσίας.

Θρόνος τεσσαρακοστὸς ἕκτος.

Τῷ Καμάχου Ἀρμενίας.

Thronus quadragessimus sextus.

Camachi Armeniæ.

- 1. Celtzenes. α'. Ὁ Κελτζηνῆς.
- 2. Arabracorum. β'. Ὁ Ἀραβράκων.
- 3. Barzanesæ. γ'. Ὁ Βαρζανήσσης.
- 4. Meli. δ'. Ὁ Μελοῦ.
- 5. Alter Meli episcopus. ε'. Ὁ Μελοῦ ἑτέρου.
- 6. Romanopolis. ς'. Ὁ Ῥωμανοῦ πόλεως.
- 7. Tutilei. ζ'. Ὁ Τουτιλείου.

Θρόνος τεσσαρακοστὸς ἑβδομος.

Τῷ Κοτυαίου Φρυγίας.

Thronus quadragessimus septimus.

Cotayii Phrygiæ.

- 1. Spora. α'. Ὁ Σπορῆς.
- 2. Conæ. β'. Ὁ Κωνῆς.
- 3. Gaiocomæ. γ'. Ὁ Γαιουκώμεως.

[397] Θρόνος τεσσαρακοστὸς ὄγδοος.

Τῷ ἁγίας Σεθριανῆς Καλαβρίας.

Thronus quadragessimus octavus.

Sanctæ Severinæ Calabriae.

- 1. α'. Ὁ Ἀράρων ἢ.
- 2. β'. Ὁ Ἀπερανοσίας.

- A 3. Callipolis.
- 4.
- 5. Palæocastri.

- γ'. Ὁ Καλλιπόλεως.
- δ'. Ὁ τῶν Λεισούλων ἢ.
- ε'. Ὁ τοῦ παλαιοῦ Κάστρου.

Θρόνος τεσσαρακοστὸς ἔννατος.

Τῷ Μιτυλήνης Λέσθου.

Thronus quadragessimus nonus.

Mitylenes Lesbi.

- 1. Erissi. α'. Ὁ Ἐρισσοῦ ἢ.
- 2. Strongylæ. β'. Ὁ Στρογγύλης.
- 3. Tenedi. γ'. Ὁ Τυνέδου ἢ.
- 4. Berbini. δ'. Ὁ Βερβίνου.
- 5. Perperidis. ε'. Ὁ Περπερίδος ὀ.
- 6. Margaritzanæ. ς'. Ὁ Μαρμαριτζάνης ῤ.

Θρόνος πεντηκοστὸς.

Τῷ νέων Πατρῶν Ἑλλάδος.

Thronus quinquagesimus.

Novarum Patrum Græciæ.

- 1. Galazorum. α'. Ὁ Γαλάζων.
- 2. Cutziagrorum. β'. Ὁ Κουτζιάγγρων ἧ.
- 3. Sibicti. γ'. Ὁ Σιβίκτου.
- 4. Barianæ. δ'. Ὁ Βαριάνης.

Τῷ Εὐχαίων θρόνος ὑποκειμένος οὐκ ἔστι.

Euchaitarum metropolitæ nullus subiectus thronus.

Amastridis pariter. Τῷ Ἀμάστριδος ὁμοίως.

Chonorum pariter. Τῷ Χωνῶν ὁμοίως.

Idruntis pariter. Τῷ Ἰδρουντος ἢ ὁμοίως.

Τῷ Κελτζηνῆς σὺν ἢ τῷ Κορτζενῆ καὶ Ταρῶν.

Celtzenes, Cortzenes, et Tarorum metropolitæ subiacent.

- 1. Tomorum. α'. Ὁ Τομοῦς.
- 2. Cbatzuni. β'. Ὁ Χατζοῦν ἰ.
- 3. Lycopotamiæ. γ'. Ὁ Λυκοποταμείας ἢ.
- 4. Cortzenes. δ'. Ὁ Κορτζενῆς.
- 5. Matrabatzi. ε'. Ὁ Ματραβάτζι.
- 6. Choniti. ς'. Ὁ Χονίτι ἡ.
- 7. Toparchi. ζ'. Ὁ Τοπάργου.
- 8. Ambræ. η'. Ὁ Ἀμβέρης.

Τῷ Κολωνίας θρόνος ὑποκειμένος οὐκ ἔστι.

Coloniæ metropolitæ nullus subest thronus.

[398] Εἰσι δὲ οἱ ἀποσπασθέντες ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς διοικήσεως, νῦν δὲ τελευτῆτες ὑπὸ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως μητροπολίται, καὶ οἱ ὑπὸ αὐτοὺς ἐπίσκοποι.

A Romana vero diocesi avulsi sunt, nunc sub Constantino politano throno subiacent metropolitæ, et eis subiecti episcopi.

- 1. Thessalonicæ. α'. Ὁ Θεσσαλονίκης.
- 2. Syracusarum. β'. Ὁ Συρακουσῶν.
- 3. Corinthi. γ'. Ὁ Κορίνθου.
- 4. Rhegii. δ'. Ὁ τοῦ Ῥηγίου.
- 5. Nicopolis. ε'. Ὁ Νικοπόλεως.
- 6. Athenarum. ς'. Ὁ Ἀθηνῶν.
- 7. Patrarum. ζ'. Ὁ Πατρῶν.

Τῷ Συρακούσης Σικελίας.

Syracusarum Siciliae.

- 1. Tauromenii. α'. Ὁ Ταυρομενίου.

VARIÆ LECTIONES.

ε R. Ἐλισοῦ. Sequitur: Ε'. ὁ Διοκλείας. Γ'. ὁ Σκυδρών. Ζ'. ὁ Δριδάστου. Η'. ὁ Ἀπολάθων. Ι. Πολ. Θ'. ὁ Σλαβινίτζας ἦτοι Ἀκροκαρυνείας. Ι'. ὁ Αἰώνειας. ΙΑ'. ὁ Δόκινθων. ΙΒ'. ὁ Ἀντιθάψως. ΙΓ'. ὁ Τζερίκου. ΙΔ'. ὁ Πολυγεροπόλεως. ΙΕ'. ὁ Γραβιτζίου. Ρ. γ'. ὁ τοῦ Ἀνηλίου. Ρ. ε'. ὁ Σωσάνδρου. ἢ Ι. Ἀμμοῦ. ἢ Ρ. Πολυβάτου. ἢ Ρ. ἠ'. ὁ Βαρζανίτζης. Ι. Βαρζανίτσης. ἢ Ι. Εὐριάτων. ἢ Ι. Λεισούλων. ἢ Ι. Ἐρισσοῦ. ἢ Ρ. Τυνέδου. ἢ Ρ. Περπερίνης. ἢ Ρ. Μαρμαριτζάνων. ἢ Κουτζιάγγρων. ἢ Ρ. Ἰδρουντος. ἢ Ρ. ἐπί. ἢ Ρ. Χατζοῦν. ἢ Ρ. Κυκοποταμείας. ἢ Ρ. Χονίτι. Addunt Regia: Θ'. ὁ Τυτάρων. ἢ ὁ Λυκοποταμείας. ΙΑ'. ὁ Ματζιέρτε. ΙΒ'. ὁ ἅγιος Νικόλαος. ΙΓ'. ὁ ἅγιος Θεοτόκος. ΙΔ'. ὁ ἅγιος Γαύργιος. Κ'. ὁ Ὀστάν. ΚΑ'. ὁ ἅγιος Ἐλισσαῖος. ΚΒ'. ὁ Σιδράχ. ἢ Θεοτόκος. Ι. Μαρμαριτζάνων. Ι. ὁ ἅγιος Θεοτόκος. Ι. ὁ ἅγιος Νικόλαος ὁ Ἀουζιῶν.

β'. Ὁ Μεσσηνίας.	2. Messanæ.
γ'. Ὁ Ἀκράγαντος.	3. Agragantis.
δ'. Ὁ Κρονίου.	4. Cronii.
ε'. Ὁ Λιλυβαίου.	5. Lilybæi.
ς'. Ὁ τοῦ Δρεπάνου.	6. Drepani.
ζ'. Ὁ τῆς Πανόρμου.	7. Panormi.
η'. Ὁ τῶν Θερμῶν.	8. Thermarum.
θ'. Ὁ Κεφαλουδίου.	9. Cephaludii.
ι'. Ὁ Ἀλέσις ^α .	10. Aletii.
ια'. Ὁ Τυνδαρίου.	11. Tyndarii.
ιβ'. Ὁ Μελλίτης.	12. Melittes.
ιγ'. Ὁ Λιπάρας.	13. Liparæ.

Καὶ ἀπὸ τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως ὁ Σελευκείας Παμφυλίας μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐπισκόπων, οἵτινες εἰσιν οὗτοι:

Ab Orientis quoque diœcesi avulsus est Seleucia Pamphylia metropolitana, cum 23 sibi subjectis episcopis: sunt vero isti:

α'. Ὁ Κελευτέρως γ.	1. Celeuteris.
β'. Ὁ Ἀνεμόνης ^α .	2. Anemonæ.
γ'. Ὁ Τίτυουπόλεως.	3. Tityopolis.
δ'. Ὁ Λάμων.	4. Lamorum.
ε'. Ὁ Ἀντιοχείας ^α .	5. Antiochiæ.
ς'. Ὁ Σελινοῦντος.	6. Selinuntis.
ζ'. Ὁ Ἡλίου ^β .	7. Helii.
η'. Ὁ Σεβαστῆς.	8. Sebastæ.
θ'. Ὁ Ζηνουπόλεως ^α .	9. Zenopolis.
ι'. Ὁ Λαυσαδῶν.	10. Lausadum.
ια'. Ὁ Διοκασαρείας.	11. Diocæsareas.
ιβ'. Ὁ Ὀλβας.	12. Olbæ.
ιγ'. Ὁ Κλαυδιουπόλεως.	13. Claudiopolis.
ιδ'. Ὁ Νεαπόλεως.	14. Neapolis.
ιε'. Ὁ Δαλινσαδοῦ ^δ .	15. Dalinsadi.
ις'. Ὁ Φιλαδελφίας.	16. Philadelphicæ.
ιζ'. Ὁ Ἀδράσου.	17. Adrasi.
ιη'. Ὁ Μελοῦς.	18. Meloes.
ιβ'. Ὁ Εἰρηνοπόλεως.	19. Irenopolis.
κ'. Ὁ Γερμανιουπόλεως.	20. Germaniopolis.

A [399] κα'. Ὁ Δομιτιουπόλεως.	21. Domitiopolis.
κβ'. Ὁ Σιβήλων.	22. Sibelorum.
κγ'. Ὁ Κοδάκων.	25. Codacorum.
κδ'. Ὁ Συνέδων.	24. Synedorum.

Τῷ Κυβέβῳ τῆς Ῥωσίας ὑπόκειται ἐπισκοπαὶ αὗται.

Kiovia Russia subsunt episcopatus isti:

α. Τὸ μέγαν ^α • Νοβογρόδων.	1. Magna Novigrodum.
β. Ἡ Τζερνιχόδη.	2. Tzernicobe.
γ. Ἡ Σούδαλι.	3. Susdalis.
δ. Ἡ Ῥοστόδη.	4. Rostobe.
ε. Μεγάλῃ Βλαντιμορις ^ε .	5. Magna Blandimoris.
ς. Ἡ Περιεσθλάβη Ῥούσις ^ε .	6. Preslavia Russica.
ζ. Τὸ Ἀσπόκαστρον τὸ μέγαν ^α ἢ πλησίον τοῦ Κυβέβου.	7. Magnum Asprocastrum ad Kiovia.
η. Ὁ Ἅγιος Γεώργιος εἰς τὸν Ῥώσον ποταμόν.	8. Sanctus Georgius ad Russum fluvium.
θ. Πολόσκα ^ι .	9. Polosca.
ι. Ῥωζάνη ^ι .	10. Rozana.
ια. Τυφέρνη.	11. Typherne.
ιβ. Τὸ Σαράγιον.	12. Saragium.

Καὶ εἰς τὴν μικρὰν Ῥωσίαν.

In Russia minore.

α'. Ἡ Γάλιτζα.	1. Galitza.
β'. Ἡ Βλανδιμοίρη.	2. Blandimœre.
γ'. Ἡ Περιεμισση ^κ .	3. Premissa.
δ. Ἡ Δούτζισκα ^λ .	4. Ducisca.
ε. Τουρούδη.	5. Turube.
ς. Ἡ Χόλμη.	6. Cholme.
ζ. Τὸ Μολέσμον ^μ .	7. Molesmum.

VARIE LECTIONES.

^α I. Ἀλέσις. γ R. Κελευτέως. ^α I. Ἀνεμόνης. ^α I. Ἀντιούχας. ^β R. Ἡλιουσεβαστῆς. ^ε I. Ζηνοπόλεως. ^δ I. Δαλινσαδοῦ. ^ε Alia Regg. τὸ μέγα. ^ε Βλανδιμοίρης. ^ε Ῥούσιςκο. ^κ Μέγα. ^λ Πολότζκα. ^ι Ραζάνη. ^μ Παραμισση. ^λ Λούτζισκα. ^μ Σμολενκόν.

[400] ΕΚΘΕΣΙΣ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΚΥΡΟΥ ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ ΤΟΥ ΓΕΡΟΝΤΟΣ, ΟΠΩΣ ΝΥΝ ΕΧΟΥΣΙ ΤΑΣΘΕΣ ΑΙ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑΙ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙΣ Τῷ ΠΑΤΡΙΑΡΧΙΚῷ ΘΡΟΝῷ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

EXPOSITIO IMPERATORIS DOMINI ANDRONICI PALÆOLOGI SENIORIS QUEM LOCUM NUNC TENEANT METROPOLES, QUÆ CONSTANTINOPOLITANO THRONO SUBJECTÆ SUNT.

α'. Ὁ Καισαρείας.	1. Metropolis Casarea.
β'. Ὁ Ἐφέσου.	2. Ephesi.
γ'. Ὁ Νικομηδείας.	3. Nicomediæ.
δ'. Ὁ Νικαίας.	4. Nicææ.
ε'. Ὁ Ἡρακλείας.	5. Heracleæ.
ς'. Ὁ Ἀγκύρας.	6. Ancyra.

VARIE LECTIONES.

Regg. ἡ γενομένη ἐκθεσις τῶν ὑποκειμένων τῇ βασιλίδι ΚΠ. μητροπόλεων ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἀσπίδμου βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ δευτέρου τῶν Παλαιολόγων. Α'. ἡ Καισαρεία. Β'. ἡ Ἐφεσος. Γ'. ἡ Ἡρακλεία. Δ'. ἡ Ἀγκυρα. Ε'. ἡ Κόνστας. Ζ'. αἱ Σάρδεις. Ζ'. ἡ Νικομήδεια. Η'. ἡ Νίκαια. Θ'. ἡ Χαλκηδών. Ι'. ἡ Φιλαδέλφεια.

PATROL. GR. CVII.

7. Cycizi.
 8. Sardinum.
 9. Chalcedonis.
 10. Philadelphicæ, quæ ad episcopatum Sardinum spectans, ab imperatore Domino Andronico Palæologo decimus thronus effecta est.
 11. Thessalonicæ, quæ cum inter thronos xvi locum obtineret, a prædicto imperatore in undecimum locum reducta est. Nunc vero vices gerit An-cyrensis Metropolitani.
 12. Adrianopolis, quæ cum inter thronos quadragesimum locum obtineret, honoris causa duodecimum adeptæ est.
 13. Sidæ, quæ cum thronus decimus esset, in decimum tertium locum rejecta est.
 14. Sebastæ, hæc thronus fuit undecimus, et ad xiv locum redacta est.
 15. Amasæ, quæ cum duodecimus thronus esset, ad xv devenit.
 16. Melitenæ, similiter ex xiii loco in xvi evasit.
 17. Tyanensis metropolis ex decimo quarto loco ad decimum septimum descendit.
 18. Gangrensis, decimum quintum locum tenens ad xviii devenit.
 19. Metropolis Heracleæ Pontive pertinebat ad episcopatum Claudiopoleos; quam cum infideles occupassent, ipsa loco ejus stationem decimam septimam, nunc vero decimam nonam inter thronos consecuta est.
 20. Prusæ, quæ cum centesimus thronus esset, ad vigesimum locum evecta est.
 21. Pagarum. Hæc ex throno nonagesimo ad xxi locum pervenit.
 22. Metropolis Pergami: quæ ex loco lxi ad xxii ascendit.
 23. Neocæsareæ. Hæc ex xvii throno vigesimus tertius evasit.
 24. Pessinuntis metropolis, ex throno decimo nono ad vigesimum quartum descendit.
 25. Myrensis: quæ vigesimum locum tenens ad vigesimum quintum deducta est.
 26. Stauropolis: quæ vigesimum primum locum obtinens, postea vigesimum sextum adeptæ est.
 27. Laodicæ: quæ ex vigesimo secundo throno D vigesimus septimus evasit.
 28. Synadensis, post vigesimum tertium locum, sortita est vigesimum octavum.
 29. Iconii metropolis inter thronos vigesimum quartum locum tenens ad vigesimum nonum descendit.
- A ζ. Ὁ Κυζίκου.
 η. Ὁ Σάρδεων.
 θ. Ὁ Χαλκηδόνος.
 ι. Ὁ Φιλαδελφίας, αὕτη ἐπισκοπὴ οὕσα τῶν Σάρδεων, προεβιβάσθη παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου τοῦ Παλαιολόγου εἰς θρόνον δέκατον °.
 ια. Ὁ Θεσσαλονίκης ρ, καὶ αὕτη θρόνος οὕσα ις, εἰς ια' παρὰ τοῦ εἰρημένου βασιλέως ἀνήχθη· νῦν δὲ τὸν τόπον ἐπέχει τοῦ Ἀγκύρας.
 ιβ. Ὁ Ἀδριανουπόλεως, καὶ αὕτη θρόνος οὕσα μ' εἰς ιβ' ἐτιμήθη.
 ιγ. Ὁ Σιδῆς, ἡ δέκατος οὕσα θρόνος, εἰς ιγ' ὑπεβιβάσθη ρ.
 B ιδ. Ὁ Σεβαστείας, καὶ αὕτη ια' οὕσα θρόνος, εἰς ιδ' ὑπεβιβάσθη ρ.
 ιε. Ὁ Ἀμασείας °, ὁμοίως καὶ αὕτη ιβ' οὕσα, εἰς ιε' κατήχθη.
 ις. Ὁ Μελιτηνῆς, ὡσαύτως καὶ αὕτη ι γ' οὕσα, ις' ὑπεβιβάσθη.
 ιζ. Ὁ Τυάνων °, καὶ αὕτη ιδ' οὕσα θρόνος, εἰς ιζ' κατήχθη.
 ιη. Ὁ Γαγγρῶν ° καὶ αὕτη ιε' οὕσα θρόνος, εἰς ιη' κατήχθη.
 ιθ. Ὁ Ποντοπρακλείας, αὕτη ἐπισκοπὴ ἦν τοῦ ρ Κλαυδίουπόλεως, καὶ διὰ τὸ ὑπὸ ἐθνῶν ἐκαίνην κατασχισθῆναι. Ἐτιμήθη αὕτη, ἀντ' ° ἐκαίνης; εἰς μητρόπολιν ° εἰς θρόνον ιζ', νῦν δὲ ιθ' γέγονεν °.
 C κ. Ὁ Προύσης, καὶ αὕτη ἑκατοστὸς θρόνος οὕσα, εἰς εἰκοστὸν προεβιβάσθη °.
 κα. Ὁ Πηγῶν °, καὶ αὗται ι' θρόνος οὕσαι, εἰς κα' προήχθησαν.
 κβ. Ὁ Περγάμου, καὶ αὕτη ° θρόνος ξθ' οὕσα, εἰς κβ' προεβιβάσθη.
 [401] κγ. Ὁ Νεοκαισαρείας °, ὁμοίως καὶ αὕτη θρόνος ιγ' οὕσα, εἰς κγ' ὑπεβιβάσθη.
 κδ. Ὁ Πισινούντος ° καὶ αὕτη, θρόνος οὕσα ιθ', εἰς κδ' ὑπεβιβάσθη.
 κε. Ὁ Μύρων, καὶ αὕτη ° κ' οὕσα, εἰς κε κατήχθη.
 κς. Ὁ Σταυρουπόλεως, καὶ αὕτη κα' οὕσα, κς' γέγονεν.
 κζ. Ὁ Λαοδικείας, καὶ αὕτη κβ' οὕσα, κζ' γέγονεν.
 κη. Ὁ Συνάδων· καὶ αὕτη κγ' οὕσα, κη' γέγονεν °.
 κθ. Ὁ Ἰκονίου καὶ αὐτὸς θρόνος κδ' ὢν, εἰς κθ' κατεβιβάσθη.

VARIE LECTIONES.

i μέγας βασιλέως εἰς θρόνον δέκατον. ρ ἡ Θεσσαλονίκη. Ita deinceps ipsæ sedes, non metropolitæ in reponuntur. ° προεβιβάσθη. Reliqua desunt. ° θρόνον προεβιβάσθη. ° Deest. ° Desunt hæc tria verba. ° καὶ Τυάνων ἀπὸ ιδ', εἰς ιζ'. ° ἡ Γάγγρα ἀπὸ ιε', εἰς ιη'. ° Deest. ° χάριν. ° καὶ. ° ὑπεβιβάσθη. ° ἡ Προῦσα, ἀπὸ ρ' εἰς κ' προεβιβάσθη. ° αὐτὸν Πηγῶν, ι' θρόνος οὕσα, εἰς κα' προήχθη. ° ἡ καὶ ἡσθε duo verba. ° Desunt hæc tria. ° Desunt hæc duo, ac pariter ubique in seqq. ° εἰς κη' κατήχθη.

λ'. Ὁ Βεργόλιας¹· καὶ αὐτὴ ἐπισκοπὴ τοῦ Θεσσαλονικίης, ἢ, ὡς τινες, τοῦ Ἀχρίδος, ἐτιμήθη.

λα'. Ὁ Πισιδίας· αὕτη θρόνος κα' οὔσα, λα' γέγονεν.

λβ'. Ὁ Συλαίου· καὶ αὐτὸς θρόνος ὦν κς', εἰς λβ' κατήχθη.

λγ'. Ὁ Κορίνθου· καὶ αὐτὴ κζ' οὔσα, εἰς λγ' κατήχθη.

λδ'. Ὁ Μονεμβασίας, ἐπισκοπὴ οὔσα Κορίνθου, ἢ, ὡς τινες, τῶν παλαιῶν Πατρῶν, ἐτιμήθη.

λε'. Ὁ Ἀθηνῶν· ὡσαύτως καὶ αὐτὴ θρόνος οὔσα κη', εἰς λε' ὑπεβιβάσθη.

λς'. Ὁ Μωκησοῦ· καὶ αὕτη θρόνος οὔσα κθ', εἰς λς' B κατήχθη.

λζ'. Ὁ Κρήτης· καὶ αὕτη λ' οὔσα, εἰς λζ' προσβιβάσθη^κ.

λη'. Ὁ Καλαβρίας· καὶ αὕτη θρόνος οὔσα λα', εἰς λη' ὑπεβιβάσθη.

λθ'. Ὁ παλαιῶν Πατρῶν· καὶ αὐτὴ λβ' οὔσα, εἰς λθ' ὑπεβιβάσθη.

μ'. Ὁ Τραπεζοῦντος· καὶ αὕτη λγ' οὔσα, εἰς μ' κατήχθη.

μα'. Ὁ Δαρίσσης· καὶ αὕτη λδ' οὔσα, εἰς μα' κατήχθη¹.

μβ'. Ὁ Ναυπάκτου· καὶ αὐτὸς λε' ὦν θρόνος, εἰς μβ' κατήχθη².

μγ'. Ὁ Φιλιππουπόλεως· καὶ αὕτη λς' οὔσα, μγ' γέγονεν.

μδ'. Ὁ Τραϊανουπόλεως· καὶ αὕτη λζ' οὔσα, μδ' γέγονεν.

με'. Ὁ Ρόδου· καὶ αὕτη λη' οὔσα, με' κατέστη³.

μς'. Ὁ Σαρδῶν· καὶ αὕτη νη' οὔσα, εἰς μς' ἀνήχθη⁴.

[40²] μζ'. Ὁ Φιλίππων· καὶ αὕτη λθ' οὔσα, εἰς μζ' κατήχθη.

μη'. Ὁ Χριστουπόλεως· καὶ αὕτη θρόνος ος' οὔσα, εἰς μη' προσβιβάσθη.

μθ'. Ὁ Ἱεραπόλεως· αὕτη μα' οὔσα, εἰς μθ' ὑπεβιβάσθη.

ν'. Ὁ Δυρραχίου· καὶ αὐτὸς μβ' ὦν, ν' ὑπεβιβάσθη.

να'. Ὁ Σμύρνης· καὶ αὕτη μγ' οὔσα, εἰς να' κατήχθη.

νβ'. Ὁ Μιτυλήνης· καὶ αὕτη μδ' οὔσα, εἰς νβ' κατήχθη.

νγ'. Ὁ Ἰωαννίνων⁵, ἐπισκοπὴ οὔσα τοῦ Ναυπάκτου, ἐτιμήθη⁶.

νδ'. Ὁ Αἰδυμναίου· καὶ αὐτὸς ἀρχιεπισκοπὴ ὦν⁷ οὔσα, ἐτιμήθη.

30. Berrhœ : hæc ad episcopatum Thessalonicae, vel, ut alii volunt, Achridis spectans, honore trigesimi throni affecta est.

31. Pisidiæ, quæ ex vigesimo quinto throno trigesimus primus facta est.

32. Sylæi thronus ex vigesimo sexto loco in trigesimum secundum devectus est.

33. Corinthi, quæ ex vigesimo septimo loco ad trigesimum tertium devenit.

34. Monembasiæ, cum ad episcopatum Corinthi, vel, ut aliis placet, veterum Patrarum, pertineret, honorem throni trigesimi quartii obtinuit.

35. Athenarum metropolis post locum vigesimum octavum, inter thrones vigesimum quintum consecuta est.

36. Mocesii metropolis vigesimum nonum locum tenens, postea ad vigesimum sextum pervenit.

37. Crêtæ : hæc ex trigesimo loco ad trigesimum septimum locum devecta est.

38. Calabriae metropolis ex sede xixi sedem trigesimam octavam consecuta est.

39. Veterum Patrarum metropolis cum thronus trigesimus secundus esset, trigesimus nonus evasit.

40. Trapezuntis metropolis post locum xxiiii ad xl descendit.

41. Larissæ : quæ cum xxiiii locum obtineret, ad xli deducta est.

42. Naupacti metropolis, quæ cum trigesimum quintum thronum possideret, ad quadragesimum secundum redacta est.

43. Philippopoleos metropolis ex throno trigesimo sexto thronus quadragesimus tertius evasit.

44. Trajanopoleos : hæc fuit sedes trigesima sexta, et xliii effecta est.

45. Rhodi metropolis trigesima octava, et quadragesima quinta evasit.

46. Serrarum : hæc ex quinquagesimo octavo loco ad xlii ascendit.

47. Philippensium metropolis ex trigesimo nono ad quadragesimum septimum deducta est.

48. Christianopoleos metropolis ex loco septuagesimo sexto ad quadragesimum octavum pervenit.

49. Hierapoleos : hæc ex quadragesimo primo loco ad quadragesimum nonum descendit.

50. Dyrrhachii : hæc post locum quadragesimum secundum, ad quinquagesimum deducta est.

51. Smyrnæ, ex loco quadragesimo tertio, ad quinquagesimum primum pervenit.

52. Mitylenæ ex loco quadragesimo nono, quinquagesimum secundum obtinuit.

53. Joanninorum, cum Naupacti episcopatus subderetur, honore metropolitanæ honestata est.

54. Didymotichi metropolis, cum jam olim archiepiscopatus esset, honorem metropolitanum obtinuit.

VARIÆ LECTIONES.

¹ ἢ Βεργόλια ἐπισκοπὴ οὔσα τῆς ἀγιοτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Ἀχρίδος, εἰς λ' θρόνον κατήχθη. ² ἢ Μονεμβασία αὕτη ἐπισκοπὴ οὔσα τῆς Κορίνθου εἰς μητρόπολιν καὶ λ' θρόνον προσβιβάσθη. ³ ὑπεβιβάσθη. ⁴ κατήχθη. ⁵ γέγονεν. ⁶ εἰς μα' κατήχθη. ⁷ προσβιβάσθη. ⁸ εἰς. ⁹ τὰ Ἰωάννινα. ¹⁰ προσβιβάσθη δὲ εἰς νγ' θρόνον. ¹¹ πάλαι ποτὲ, ἢ μάλλον ἐπισκοπὴ τοῦ Τραϊανουπόλεως Ῥόδου εἰς νδ' θρόνον προσβιβάσθη.

55. Melenici.
 56. Catanæ, post quadragesimum quartum locum ad quinquagesimum septimum deducta est.
 57. Amorii metropolis ex quadragesimo quinto loco, ad quinquagesimum octavum pervenit.
 58. Camachi e sede quadragesima sexta, quinquagesima nona facta est.
 59. Cotyæi, ex throno quadragesimo septimo, ad sexagesimum primum pervenit.
 60. Sancta Severiana post locum quadragesimum octavum ad sexagesimum primum deducta est.
 61. Novarum Patrarum metropolis ex quinquagesimo loco ad sexagesimum secundum devenit.
 62. Aprensis ex loco sexagesimo nono, ad sexagesimum tertium ascendit.
 63. Amastridis : post locum quinquagesimum secundum, ad sexagesimum quartum deducta est.
 64. Chonarum metropolis post stationem quinquagesimam tertiam, in sexagesima quinta constitit.
 65. Hidruntis ex quinquagesima quarta sede, sexagesima sexta effecta est.
 66. Celtzenæ sexagesimum septimum locum obtinuit post quinquagesimum quintum.
 67. Colonizæ metropolis ex quinquagesimo sexto throno, evasit sexagesimus octavus.
 68. Thebarum ex quinquagesimo septimo loco ad sexagesimum nonum devenit.
 69. Pompeiopolens ex quinquagesimo nono loco ad septuagesimum deducta est.
 70. Russiæ, post sexagesimum locum, septuagesimum secundum obtinuit.
 71. Æni, post septuagesimum primum locum in septuagesimo tertio constitit.
 72. Alanizæ metropolis, post septuagesimum secundum locum ad septuagesimum quartum evenit.
 73. Pharsaliæ, cum archiepiscopatus esset, metropolis honore affecta est.
 74. Tiberiopolis sive Varnæ, metropolis LXIII fuit, et facta est LXXV.
 75. Euchaitarum, ex sexagesimo quarto throno, ad septuagesimum sextum pervenit.
 76. Cerasuntis, post sexagesimum quintum locum, obtinuit septuagesimum septimum.
 77. Nacoliæ, ex sexagesimo sexto, ad septuagesimum octavum evasit.
 78. Germii, cum esset ordine sexagesimus septimus, ad septuagesimum nonum devenit.
 79. Madytorum metropolis post sexagesimum octavum locum, tenuit octogesimum.
 80. Apanæ ex archiepiscopatu honor metropolitani obtigit.
 81. Litbada, vicina magnæ Russiæ, metropolitana honorem obtinuerunt imperante domino Andronico, et Joanne Glyca patriarcha.

- A νε'. Ὁ Μελενίκου.
 νς'. Ὁ Κατάνης· καὶ αὐτὴ μδ' οὔσα, εἰς νς' κατήχθη.
 νζ'. Ὁ Ἀμορίου· καὶ αὐτὸ με' δν, νη' γέγονεν.
 νη'. Ὁ Καμάχου· καὶ αὐτὴ μς' οὔσα, νθ' γέγονεν.
 νθ'. Ὁ Κοτυαίου· καὶ αὐτὸ μζ' δν, νέγνε ξα'¹.
 ξ'. Ἡ ἅγια Σεθριανή· καὶ αὐτὴ μη' οὔσα, γέγονε ξα'².
 ξα'. Ὁ νέων Πατρῶν· καὶ αὐταὶ ν' οὔσαι, εἰς ξβ' ὑπεβιδάσθησαν.
 ξβ'. Ὁ Ἄπρω· καὶ αὐτὸ ξβ' δν, προήχθη εἰς ξγ'.
 B ξγ'. Ὁ Ἀμάστριδος· καὶ αὐτὴ νβ' οὔσα, εἰς ξδ' κατήχθη.
 ξδ'. Ὁ Χωνῶν· καὶ αὐταὶ νγ' οὔσαι ν, εἰς ξε' κατήχθησαν³.
 ξε'. Ὁ Ἰδρούς· καὶ αὐτὴ νδ' οὔσα, εἰς ξς' κατήχθη.
 ξς'. Ὁ Κελτζήνης· καὶ αὐτὴ νε' οὔσα, ξζ' γέγονεν γ.
 ξζ'. Ὁ Κολωνίας· καὶ αὐτὴ νς' οὔσα, ξη' γέγονεν ε.
 ξη'. Ὁ Θηβῶν· καὶ αὐταὶ νς' οὔσαι, ξθ' γέγονεν ε.
 ξθ'. Ὁ Πομπηίουπόλεως· καὶ αὐτὴ νθ' οὔσα, εἰς ο κατήχθη.
 ο'. Ὁ Ῥωσίας· καὶ αὐτὴ ξ' οὔσα, εἰς οβ' κατήχθη δ θρόνον.
 C οα'. Ὁ Αἴνου ε· καὶ αὐτὴ ξα' οὔσα, ογ' γέγονεν.
 οβ'. Ὁ Ἀλανίας· καὶ αὐτὴ ξβ' οὔσα, οδ' δ γέγονεν.
 ογ'. Ὁ Φαρσάλων· καὶ αὐτὰ ἀρχιεπισκοπὴ ὄντα ἐτιμήθησαν ε·¹
 οδ'. Ὁ Τιθεριουπόλεως, εἴητοι Βάρνης· ἡ ξγ'² οὔσα, οε'¹ γέγονε.
 οε'. Ὁ Εὐχαιτῶν· καὶ αὐτὰ ξδ' ὄντα, ος' γέγονεν.
 ος'. Ὁ Κερασούντος· καὶ αὐτὴ ξε' οὔσα, οζ' γέγονεν.
 οζ'. Ὁ Νακωλείας· καὶ αὐτὴ ξς' οὔσα, οη' γέγονεν.
 D οη'. Ὁ Γερμίου¹· καὶ αὐτὰ ξζ' ὄντα, οθ' γέγονεν.
 οθ'. Ὁ Μαδύτων· καὶ αὐτὰ ξη' ὄντα, π' γέγονεν.
 π'. Ὁ Ἀπαμείας· καὶ αὐτὴ ἀρχιεπισκοπὴ¹ οὔσα, ἐτιμήθη εἰς μητρόπολιν².
 πα'. Ὁ Λιτβῶν³· τὰ Λίτβαδα, ἐνόρια ὄντα τῆς μεγάλης Ῥωσίας, μητροπόλεις γέγονασιν ἐπὶ τῆς βασιλείας κυροῦ Ἀνδρονίκου, ἐπὶ τοῦ πατριάρχου Ἰωάννου Γλυκίας⁴.

VARIÆ LECTIONES.

¹ ξ'. = ξβ'. ν' οὔσα. x κατήχθη. γ εἰς ξζ' κατήχθη. ε εἰς ξη' κατήχθη. ε γέγονεν ο' θρόνος.
 ὡ γέγονεν οα'. ε Ἡ Αἴνος ξβ' οὔσα, οβ' γέγονεν. δ ογ'. ε·¹ τὴ Φάρσαλα ἀρχιεπισκοπὴ ὄντα, εἰς
 οδ' προεβιδάσθησαν θρόνον. ε δεσσι. ὡ ξδ'. i να'. i τὰ Γέρμια. ὡ πα'¹ ἀρχιθρον. = καὶ θρόνον.
 = τὸ αὐτὸ καὶ. =² καὶ εἰς πβ'. τιτίμηται θρόνους παρὰ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονίκου, ἐπὶ τοῦ
 ἀγιωτάτου πατριάρχου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Γλυκίως ἐν ἔτει ζ'. ω'.

πβ'. 'Ο Καυκάκου*, ἐν ἔθνει 'Οβυδίνης· καὶ αὐτὴ Ἀ
ἐπισκοπὴ οὖσα τῆς Βουλγαρίας, ἐτιμήθη.

πγ'. 'Ο Γοθθίας· καὶ αὐτὴ ἀρχιεπισκοπὴ οὖσα, ἡ
μητρόπολις γέγονεν.

πδ'. 'Ο Βασιλαίου· καὶ αὐτὸς θρόνος ἐν ὧ, ὑπεβιβά-
σθη εἰς πζ'.

πε'. 'Ο Ναζιάνζου· καὶ αὐτὴ οβ' οὖσα, εἰς πη'
κατέβη ρ.

πς'. 'Ο Κερκύρων, & σγ' ὄντα, πθ' γέγονασιν.

πζ'. 'Ο Ἀδύδου, ἡ οδ' οὖσα, ι' γέγονε.

πη'. 'Ο Μεθύμνης.

πθ'. 'Ο Χριστιανουπόλεως, ἡ ος' οὖσα, ιβ' γέ-
γονεν.

ι'. 'Ο Ροδίου, καὶ αὐτὸς οζ' ὄν ἡ, ιγ' γέγο-
νεν.

ια'. 'Η Παροναξία· αὐταὶ προῆσαν θρόνος οθ', γε-
νόνασι δὲ ιδ'.

ιβ'. 'Ο Ἀτταλίας, ἡ π' οὖσα, ιε' γέγονεν.

ιγ'. 'Ο Ζηκχίας· αὐτὴ ἀρχιεπισκοπὴ οὖσα, μη-
τρόπολις γέγονεν.

ιδ'. 'Ο Βοσπόρου· καὶ αὐτὴ προεβιβάσθη, ἀρχι-
ἐπισκοπὴ οὖσα.

ιε'. 'Ο Βιτζίνης.

ις'. 'Ο Σουγδαίας· ἡ ἀπὸ ἀρχιεπισκοπῆς ἐτι-
μήθη ς.

ιζ'. 'Ο Μεσημβρίας· ἡ πγ' θρόνος οὖσα, ρ' γέ-
γονεν.

ιη'. 'Ο Ἀρχαδιουπόλεως· ἡ πβ' οὖσα, γέγονε
ρα'.

ιθ'. 'Ο Σηλυβρίας· καὶ αὐτὴ πα' οὖσα, ρβ' γέ-
γονεν.

ρ'. 'Ο Μιλήτου· καὶ αὐτὴ πδ' οὖσα, ργ' γέ-
γονεν.

[404] ρα'. 'Ο Γερδικά· καὶ αὐτὴ πε' οὖσα, ρδ'
γέγονεν¹.

ρβ'. 'Ο Ἀργους²· καὶ αὐτὸς πη' ὄν, ρε' γέγονεν.

ργ'. 'Ο Δρίστρας· καὶ αὐτὴ οα' οὖσα, κατήχθη εἰς ρς'.

ρδ'. 'Ο Πυργίου· δς ἡ ὄν, ρς' γέγονεν.

ρε'. 'Ο Σεβαστουπόλεως· ἡ θρόνος να' ὄντα,
κατεβιβάσθη εἰς ρη'.

ρς'. 'Ο Εὐρίππου³ ὡσαύτως, καὶ αὐτὸς ιβ' ὄν,
ρθ' γέγονεν.

ρζ'. 'Ο Κυβίστου⁴ ὁμοίως, καὶ αὐτὰ ιγ' ὄντα, ρι'
γέγονεν.

ρη'. 'Ο Ἀντιοχείας.

ρθ'. 'Ο Ἀχυραίου.

82. Caucaci in gente Obydenæ, cum esset sub
episcopatu Bulgariæ, ad metropolitæ dignitatem as-
cendit.

83. Gotthiæ, cum esset archiepiscopatus, metro-
polis evasit.

84. Basilæi, cum thronus esset septuagesimus, ad
octogesimum septimum descendit.

85. Nazianzi, cum esset thronus septuagesimus
secundus, ad octogesimum octavum descendit.

86. Corcyræ metropolis ex loco septuagesimo
tertio, ad octogesimum octavum devenit.

87. Abydi, cum septuagesimus quartus esset,
facta est nonagesimus.

88. Methynnæ.

89. Christianopoleos metropolis ex septuagesimo
sexto facta est nonagesimus secundus.

90. Rhodii metropolis ex septuagesimo septimo
ad nonagesimum tertium devenit.

91. Paronæxia prius erat thronus septuagesimus
nonus, postea nonagesimus quartus.

92. Attaliæ metropolis, post locum octogesimum,
tenuit nonagesimum quintum.

93. Zechiæ civitas cum archiepiscopatus esset,
ad metropoleos honorem evecta est.

94. Bospori, hæc etiam ex archiepiscopatu altius
evecta est.

95. Bitzinæ.

96. Sugdææ civitas ex archiepiscopatu metropo-
lis evasit.

97. Mesembriæ metropolis ex loco octogesimo
tertio, venit ad locum centesimum.

98. Arcadiopoleos, post locum octogesimum se-
cundum, evasit ad centesimum primum.

99. Selybriæ metropolis cum esset octogesimus
primus, facta est centesimus secundus.

100. Mileti, quæ post octogesimum quartum lo-
cum, ad centesimum tertium descendit.

101. Gerdicæ, ex loco octogesimo quinto, ad cen-
tesimum quartum venit.

102. Argi metropolis ex octogesima octava, facta
est centesima quinta.

103. Dristræ, cum esset LXXI, facta est CVI.

104. Pyrgii metropolis post XC, locum tenuit CVIII.

105. Sebastopolis thronus erat. LI, et ad CVIII
devenit.

106. Euripi similiter, cum XCII locum obtineret,
ad CIX descendit.

107. Cybisti metropolis ex XCIII facta est CX.

108. Antiochiæ.

109. Achyrai (51).

VARIÆ LECTIONES.

* desunt hæc duo verba : sequitur : ἡ Βιδύνη ἐπισκοπὴ οὖσα τῆς ἀγιοτάτης ἀρχιεπισκοπῆς Βουλγαρίας εἰς
μητρόπολιν προήχθη. Ὡς ὑπεβιβάσθη εἰς πη'. ἢ τὸ 'Ρώσιον οζ' ὄν. ἢ γέγονεν. ἢ τὸ Γερδικὸν πε' ὄν θρό-
νος. ἢ Dersi. ἢ τὸ Ἀργος, πρὶ σμρπα. ἢ πρῶτον θρόνος να', κατεβιβάσθη εἰς ρη' θρόνον. ἢ ἡ τοῦ Εὐρίπου
ἐκκλησία νβ' οὖσα, ρθ' γέγονεν. ἢ ἡ Κυβίστου ιγ' οὖσα, ρι' γέγονεν.

NOTÆ.

(51) Metropolitæ Achiravi sive mentio in concil. Lugdun. in Epist. Greg. X pontif. ad metropolitæ

Quæ nrbes nomen ultimo mutaverunt

A Ὅσαι τῶν πόλεων μετωνομάσθησαν ἐς ἄστυρον.

Epidamnus quæ nunc Dyrrhachium.
 Prebellis nunc Achrida.
 Heraclea nunc Pelagonia.
 Sclaspborus nunc Diabolis.
 Illyricum nunc Joannina.
 Edessa nunc Moglæna.
 Axius fluvius nunc Bardarius.
 Argos Thessalicum nunc Larissa.
 Epea nunc Corone.
 Pedasus nunc Methone. Huic vicina Chersonesus,
 Pylus nomine quondam, Nestoris patria, nunc vocatur Abarinus.
 Tricca nunc Tricala.
 Theopolis nunc Prussa.
 Apollonia nunc Hierissus ad montem Athosita est.
 Amphipolis nunc Chrysopolis.
 Theodosiopolis nunc Aprus, a Cari socero Aprondita.
 Orthagoria et Stagira nunc Macre.
 Topirus nunc Russium.
 Perinthus nunc Heraclea.
 Tiberiopolis nunc Strumitza.
 Valentiopolis nunc Belosbudium.
 Dares nunc Taures.
 Martyropolis nunc Marphece.
 Berrhæa nunc Alep.
 Propontides duæ, una versus Abydum, altera versus Hierum, et Psammathium.
 Germanicia Syriæ nunc Telesaura.
 Mopsi vero fontes. *Deest.*
 Parehlius fluvius nunc Agriomelas.
 Castaballa Ciliciæ, nunc Mamista.
 Superæ Galliæ, et posteriores Alpium regiones adjacent Oceano, Gallia videlicet, Hispania, etc.
 Germani, Franci Græce vocantur.
 Syrmium nunc Hungaria et Stridon: quondam vero Hungari Gepides vocabantur.
 Dorystolum nunc Distræ.
 Odrusus et Orestias nunc Adrianopolis.
 Mæotis palus nunc Galatia.
 Potidæa nunc Cassandria.
 Colossus nunc Tyrus.
 Achaia nunc Patræ.
 Danaï nunc Græci.
 Asia nunc Ephesus.
 Jonia nunc Pariasia.
 Eubœa nunc Eurippus.
 Bœotia nunc Thebæ.
 Phthia nunc Pharsalia.
 Nicopolis nunc Prebeza.
 Ætolia nunc Lechonia.
 Coreyra nunc Phæzacia.
 Dodone nunc Bonditza.
 Epirus nunc Buthrotium.
 Delphi nunc Chrysus et Solon.
 Diospolis nunc Rampetrum.

Ἐπίδαμνος, τὸ νῦν Δυρράχιον.
 Πρέβελις, ἢ Ἀχρίδα.
 Ἡράκλεια, ἢ νῦν Πελαγονία.
 Σκλάσφορος, ἢ νῦν Διάβολις.
 Ἰλλυρικὴ, τὰ νῦν Κάνινα, alias Ἰάννινα.
 Ἐδέσσα, τὰ νῦν Μόγλαινα.
 Ἀξιεύς ποταμὸς, ὁ νῦν Βαρδάριος.
 Ἄργος Θεσσαλικὸν ἢ Λάρισσα.
 Ἐπεία, ἢ νῦν Κορώνη.
 Πήδαςος ἢ νῦν Μεθώνη· ταύτης παῖς ὄν ἐστὶ Χερρόνησος, ἥτις καλεῖται Πύλος, ἢ πατρὶς Νέστορος, νῦν δὲ καλεῖται Ἀβάρινος.
 Τρίκκη, τὰ νῦν Τρίκαλα.
 Β Θεοῦπολις, ἢ νῦν Προῦσα.
 Ἀπολλωνία ἢ νῦν Τερισσὸς, ἢ πρὸς τῷ Ἄθω βρεσιμένη.
 Ἀμφίπολις, ἢ νῦν Χρυσόπολις.
 Θεοδοσιούπολις, ὁ νῦν Ἄπρως, παρὰ τοῦ Ἄπρου πενθεροῦ Κάρου κτισθεῖσα.
 Ὀρθαγορία καὶ Στάγειρα, ἢ νῦν Μάκρη.
 Τόπειρος τὸ νῦν Ῥούσιον.
 Πείρινθος, νῦν Ἡράκλεια.
 Τιβερίουπολις, ἢ νῦν Στρούμιτζα.
 Βελεντιούπολις τὸ Βέλος βούδιον.
 Δάρες, τὸ νῦν Ταῦρες.
 Μαρτυρούπολις, τὸ νῦν Μαρφεκῆ.
 Βέρβροια, τὸ νῦν Χαλέπε.
 Προποντίδες δύο, ἢ μὲν κατὰ Ἄβυδον, ἢ δὲ κατὰ Ἱερὸν, καὶ Ψαμμάθιον.
 C Γερμανικία Συρίας, ἢ νῦν Τελεσαῦρα.
 Μόψου δὲ κρήναι. *Deest.*
 Πάρχειος ποταμὸς, ὁ νῦν Ἀγριομέλας.
 Καστάβαλλα Κιλικίας, ἢ νῦν Μάμιστα.
 [405] Αἰθῶν Γαλλίαι, καὶ τὰ ἐπέκεινα τῶν Ἄλπειν, εἰς πρὸς τὸν Ὀκεανὸν, οἷον Γαλατία, Ἰσπανία.
 Γερμανοὶ δὲ οἱ Φράγγοι.
 Σύρμιον, ἢ νῦν Οὐγγρία, καὶ Σερβίμος· οἱ δὲ Οὐγγροὶ τὸ παλαιὸν ἐλέγοντο Γήπιδες.
 Δορύστολον, ἢ νῦν Δίστρα.
 Ὀδρουσὸς καὶ Ὀρεστιάς, ἢ νῦν Ἀδριανούπολις.
 Μαϊωτικὴ λίμνη, ἢ νῦν Γαλατία.
 Ποτίδαια, ἢ νῦν Κασσάνδρεια.
 Κολοσσὸς, ἢ Τύρος.
 D Ἀχαΐα, ἢ νῦν Πάτρα.
 Δαναοὶ οἱ Ἕλληνες.
 Ἀσία ἢ Ἐφεσος.
 Ἰωνία ἢ Παριασία.
 Εὐβοία ἢ Εὐριππος.
 Βοιωτία αἱ Θῆβαι.
 Φθία ἢ Φαρσαλία.
 Νικόπολις, ἢ νῦν Πρέβεζα.
 Αἰτωλία τὰ Λεχώνια.
 Κέρκυρα ἢ Φαιακία.
 Δωδώνη ἢ Βόνδιτζα.
 Ἡπειρος τὸ Βοθριντόν.
 Δεῖφοι τὸ Χρυσὸς, καὶ Σόλων.
 Διόσπολις τὸ Ράμπετρον

Καισαρεία Φιλίππου, ἢ Τονόπυργος· ἢ αὐτὴ καὶ Ἀ
Παναίς ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ ἔδρου Παναίου.
Σαρδικὴ ἢ νῦν Τριάδιτζα.
Λάρυμνα ἢ Λάρυσα.
Θέρμη καὶ ἢ Ἡμαθία ἢ Θεσσαλονίκη.
Κολατσαὶ αἱ Χῶναι.
Ῥοδόπη ἢ Φιλικπούπολις,
Ἰταλία ἢ Λογγιβαρδία.
Μέμψη, τὸ νῦν Ταμιάθιν.
Πέργη, τὸ νῦν Πυργίον.
Ἄδεια, τὸ νῦν Πολύστελλον.

Cæsarea Philippi nunc Tonopyrgos : eadem a
Panæo monte Panzas.
Sardice nunc Triaditza.
Larymna nunc Larysa.
Thermæ et Hemathia nunc Thessalonica.
Colassæ nunc Chonæ.
Rhodope nunc Philippopolis.
Italia dicitur etiam Longobardia.
Memphis nunc Damia.
Perge nunc Pyrgium.
Ædira vocatur etiamnum Polystilum.

[406] ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΘΡΟΝΩΝ ΤΩΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΩΝ, ΤΙΝΕΣ ΑΥΤΩΝ ΛΕΓΟΝΤΑΙ
ΕΞΑΡΧΟΙ ΚΑΙ ΥΠΕΡΤΙΜΟΙ, ΤΙΝΕΣ ΥΠΕΡΤΙΜΟΙ ΜΟΝΟΝ¹.

DE ORDINE THRONORUM METROPOLITANORUM. QUINAM EX ILLIS DICANTUR
EXARCHÆ ET HYPERTIMI ET QUI HYPERTIMI TANTUM.

α'. Ὁ Καισαρείας Καππαδοκίας, ὑπέρτιμος τῶν Β
ὑπερτίμων, καὶ ἐξαρχὸς πάσης Ἀνατολῆς.

β'. Ὁ Ἐφέσου, ὑπέρτιμος, καὶ ἐξαρχὸς πάσης
Ἀσίας.

γ'. Ὁ Ἡρακλείας, πρόεδρος τῶν ὑπερτίμων, καὶ
ἐξαρχὸς πάσης Θράκης καὶ Μακεδονίας.

Οἱ ἐξῆς πάντες ὑπέρτιμοι· ἦθρον ἐξαρχοί, καὶ
ὑπέρτιμοι².

α'. Ὁ Ἀγκύρας, ἐξαρχὸς πάσης Γαλατίας.

β'. Ὁ Κυζίκου, ἐξαρχὸς παντὸς Ἑλλησπόντου.

γ'. Ὁ Σάρδεων, πάσης Λυδίας· ἀνθ' οὗ ἐνὶ νῦν ὁ
Φιλαδέλφειας, ὦν μὲν πρότερος ἐπίσκοπος τοῦ Σάρ-
δεων· γενόμενος δὲ μητροπολίτης, ἔχει νῦν καὶ τὸν
τόπον, καὶ τὴν ἐξαρχίαν τοῦ Σάρδεων, καὶ τὰς λοι-
πὰς ἐπισκοπὰς ὅφ' ἐαυτόν.

δ'. Ὁ Νικομηδείας, πάσης Βιθυνίας.

ε'. Ὁ Νικαίας³, πάσης Βιθυνίας.

ς'. Ὁ Καλκηδόνος, ὁμοίως.

ζ'. Ὁ Σίδης, πάσης Παμφυλίας.

η'. Ὁ Σεβαστείας, πάσης Ἀρμενίας.

θ'. Ὁ Ἀμασειας, Εὐξείνου Πόντου.

ι'. Ὁ Μελιτηνῆς, δευτέρως Ἀρμενίας.

ια'. Ὁ Τυάνων, δευτέρως Καππαδοκίας.

ιβ'. Ὁ Γαγγρῶν, πάσης Παφλαγονίας.

ιγ'. Ὁ Θεσσαλονίκης, πάσης Θεσσαλίας·⁴ ἔχει δὲ
νῦν τὸν τόπον τοῦ Ἀγκύρας.

ιδ'. Ὁ Κλαυδιουπόλεως⁵· ἀνθ' οὗ ἐνὶ ὁ Ποντο-
ηρακλείας, ἐπίσκοπος μὲν ὦν τοῦ Κλαυδιουπόλεως
πρότερον, γενόμενος δὲ μητροπολίτης ἔχει καὶ τὸν
τόπον, καὶ τὴν ἐξαρχίαν ἐκείνου.

ιε'. Ὁ Νεοκαισαρείας, Πόντου Πολεμωνιακοῦ.

1. Metropolitanus Cæsareæ Cappadociæ dici-
tur hypertimorum hypertimus (1), et totius Oricæ
exarchus.

2. Ephesinus, hypertimus, et universæ Asiæ
exarchus.

3. Heracleensis, antecessor hypertimorum (2),
totiusque Thraciæ atque Macedoniæ exarchus.
Omnes qui sequuntur hypertimi sunt : sive exarchi,
et hypertimi.

1. Ancyranus, exarchus totius Galatiæ.

2. Cyzicenus, totius Hellesponti.

3. Sardicensis, totius Lydiæ : cujus loco nunc
est Philadelphiensis ; cum antea episcopus Sardi-
censi subiceretur. Nunc metropolita effectus sub
se habet locum, exarchiam, et episcopos prius Sar-
dicensi subjectos.

4. Nicomediensis totius Bithyniæ exarchus ap-
pellatur.

5. Nicænus, totius Bithyniæ.

6. Chalcedonensis similiter.

7. Sidensis, universæ Pamphyliæ.

8. Sebastenus, totius Armeniæ.

9. Amasenus, Ponti Euxini.

10. Melitenensis, secundæ Armeniæ.

11. Tyannensis, secundæ Cappadociæ.

12. Gangrensis, totius Paphlagoniæ.

13. Thessalonicensis, totius Thessaliæ : nunc
etiam Aneyrani locum tenet.

14. Claudopolitanus, cujus vice nunc est Hera-
cleensis Ponti, qui cum antea episcopus Claudiopo-
litano subderetur, nunc metropolita factus et locum
et exarchiam illius obtinet.

15. Neocæsariensis, Ponti Polemoniaci.

VARIÆ LECTIONES.

² Regia. αὶ ἐξαρχία τῶν μητροπολιτῶν. αὶ. οἱ ἐξαρχοὶ τῶν μητροπολιτῶν ³ Deest in Regiis. ⁴ ὁμοίως.
⁵ Deest in Reg. ⁶ Addunt alia, πάσης Ὀνωριάδος.

NOTÆ.

(1) Honoratissimorum honoratissimus.

(2) In Concil. Lugd. presul honoratorum. Ibid. Hypertimi, superhonorati.

16. Pissinuntis, secundæ Galatiæ.
 17. Myrensis, totius Lyciæ.
 18. Stauroplitanus, totius Cariæ.
 19. Laodicens, Phrygiæ Cappadiciæ.
 20. Synadensis, Phrygiæ Salutaris.
 21. Iconiensis, totius Iycaoniæ.
 22. Antiochenus, totius Pisidiæ.
 23. Sylænsis, qui et Pergensis dicitur, secundæ Pamphylæ. Cujus loco nunc est Attaliensis, qui cum episcopus esset, subdebatur Pergensi: eam ob causam nunc metropolita factus tenet locum ejus.
 24. Corinthius, totius Peloponnesi.
 25. Atheniensis, totius Græciæ.
 26. Nocesanus, secundæ Cappadociæ.
 27. Sclenciensis, secundæ Pamphylæ.
 28. Rhegiensis, qui et Calabricus appellatur, non habet exarchiam.
 29. Veterum Patrarum, totius Achaïæ.
 30. Trapezuntinus, totius Laziciæ.
 31. Larissæus, secundæ Thessaliæ et totius Græciæ.
 32. Naupactæus, totius Ætoliæ.

Nota, notarios Constantinopolitanos metropolitæ Philippopoleos hunc solum titulum tribuisse: hypertimo et exarcho totius Thraciæ. At Damianus Philippopoleos metropolita scribens ad nos seipsum inscripsit hypertimum atque exarchum totius Europæ et Dragobintæ.

33. Adrianopolitanus hypertimus et exarchus C Hæmimonti.

Nota, metropolitam sic scribere ad Adrianopolitanum: Sanctissime metropolita Adrianopoleos, hypertimo, et exarche Hæmimontis.

Hactenus de illis, qui exarchias habent. Reliqui omnes metropolitæ hypertimi solum titulo afficiuntur, et non exarchi; quos etiam antea invenies.

De Varna.

Varna, ut quidam sentiunt, est Tiberiopolis; propterea in expositione non comparet, neque inter metropoles, neque inter archiepiscopatus, neque inter episcopatus. Sed antistes Varnensis idem est Tiberiopolitanus.

De Anchialo.

Anchialus primum quidem conjuncta erat archiepiscopatu Mesembriæ. Qua in metropolim evecta, Anchialus archiepiscopatus honore affecta est.

De Melenico.

Melenicum nuspiam invenimus scriptum. Dicitur et ipsa, quamvis sine scripto, Serrarum episcopatus esse.

A ις'. 'Ο Πισσινοῦντος, δευτέρως Γαλατίας.
 [407] ιζ'. 'Ο Μύρων^d, πάσης Λυκίας.
 ιη'. 'Ο Σταυροπόλεως, πάσης Καριίας.
 ιθ'. 'Ο Λαοδικείας, Φρυγίας Καππαδοκίας.
 κ'. 'Ο Συνάδων^e, Φρυγίας Σαλουταρίας.
 κα'. 'Ο Ίκονίου, πάσης Λυκαονίας.
 κβ'. 'Ο Άντιοχείας, πάσης Πισσιδίας.
 κγ'. 'Ο Συλαίου, δε και Πέρρης λέγεται, δευτέρως Παμφυλίας· ἀνθ' οὗ νῦν ὁ Ἄτταλις, ἐπίσκοπος μὲν ὦν τοῦ Πέρρης, ἔχει δὲ νῦν, μητροπολίτης γενόμενος, τὸν τόπον αὐτοῦ.

κδ'. 'Ο Κορίνθου, πάσης Πελοποννήσου.
 κε'. 'Ο Ἀθηῶν, πάσης Ἑλλάδος.
 κς'. 'Ο Μωκισσοῦ^f, δευτέρως Καππαδοκίας.
 B κζ'. 'Ο Σελευκείας, δευτέρως Παμφυλίας.
 κη'. 'Ο Ῥηγίου, δε και Καλαβρίας λέγεται, ἐξ-
 αρχίαν οὐκ ἔχει.
 κθ'. 'Ο παλαιῶν Πατρῶν, πάσης Ἀχαΐας.
 λ'. 'Ο Τραπεζοῦντος, πάσης Λαζικῆς.
 λα'. 'Ο Λαρίσης, δευτέρως Θεσσαλίας και πάσης Ἑλλάδος.

λβ'. 'Ο Ναυπάκτου, πάσης Αἰτωλίας^g.
 Σημειῶσαι ὅτι πρὸς τὸν Φιλιππουπόλεως οἱ μὲν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως νοτάριοι ὑπέρτιμον ἔγραψαν και ἐξάρχον πάσης Θράκης μόνον· ὁ δὲ Φιλιππουπόλεως Δαμιανὸς γράψας ἡμῖν ἔγραψεν αὐτὸν ὑπέρτιμον και ἐξάρχον πάσης Εὐρώπης και Δραγοβιντίας.

λγ'. 'Ο Ἀδριανουπόλεως, ὑπέρτιμος και ἐξάρχος C Μημόντου^h.

Σημειῶσαι, ὅτι οὕτω γράφει μητροπολίτης πρὸς τὸν Ἀδριανουπόλεως· Πανιερώτατε μητροπολίτα Ἀδριανουπόλεως, ὑπέρτιμε, και ἐξαρχε Αἰμημόντου.

Μέχρι τούτων οἱ ἔχοντες τὰς ἐξαρχίας· οἱ δὲ λοιποὶ πάντες μητροπολίται ὑπέρτιμοι μόνον γράφονται, και οὐκ ἐξαρχοι, οὐδ' και εὐρήσεις ἔμπροσθεν.

Περὶ τοῦ Βάρνης

'Η Βάρνα, λέγουσι τινες, αὐτὴ ἐστὶν ἡ Τιβεριούπολις· διὰ τοῦτο και ἐν τῇ ἐκθέσει οὐκ εὐρίσκειται κειμένη, οὔτε ἐν ταῖς μητροπόλεσι, οὔτε ἐν ταῖς ἀρχιεπισκοπῆς, ἢ ἐπισκοπῆς· ἀλλ' ὁ Βάρνης αὐτὸς ἐστὶν ὁ Τιβεριουπόλεως.

D [408] Περὶ τοῦ Ἀρχιάλουⁱ.

'Η δὲ Ἀρχιάλος πρότερον μὲν ἠνωμένη ἦν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Μεσημβρίας· αὐτῆς δὲ τιμηθείσης εἰς μητρόπολιν, ἐγένετο και ἡ Ἀρχιάλος ἀρχιεπισκοπή.

Περὶ τοῦ Μελένικουⁱ.

Τὸν δὲ Μελένικον οὐκ εὐρίσκωμεν οὐδαμῶς γεγραμμένον· λέγεται δὲ ἀγράφως και αὐτὴ τοῦ Σεβρών εἶναι ἐπισκοπή^k.

VARIE LECTIONES.

τὰ Μύρα. * τὰ Σύναδα. ^f Μωκισσοῦ. ^g Addunt alia, ὁ Φιλιππουπόλεως ἐξαρχίαν οὐκ ἔχει 'Ο Τραπεζουπόλεως πάσης Ῥόδου. 'Ο Ῥόδου τῶν Κυκλάδων νήσων. 'Ο Φιλίππων πάσης Μακεδονίας. 'Ο Ἀδριανουπόλεως Αἰμημόντου. ^h Αἰμημόντου. ⁱ deest. ^j deest. ^k Addunt Regg. μέχρι τούτων οἱ ἔχοντες τὰς ἐξαρχίας. Οἱ δὲ λοιποὶ πάντες μητροπολίται ὑπέρτιμοι μόνον γράφονται.

Ἐἰσὶ καὶ ἕτεροι μητροπολίται, ἔξω τῶν ὧν γράφει Ἄ ἡ διατύπωσις ἢ ἀρχαία ὅτινες ἀπὸ ἀρχιεπισκόπων καὶ ἐπισκόπων ἐτιμήθησαν κατὰ διαφόρους καιρούς. Καὶ ἀπὸ μὲν ἀρχιεπισκόπων ἐγένοντο οὗτοι·

- α'. Ὁ Βιζύτης.
- β'. Ὁ Μιλήτου.
- γ'. Ὁ Σηλυβρίας.
- δ'. Ὁ Ἄπρω.
- ε'. Ὁ Γαρέλλης.
- ς'. Ὁ Βρύστως.
- ζ'. Ὁ Δέρκω.
- η'. Ὁ Χερσῶνος.
- θ. Ὁ Μεσημβρίας¹.
- ι'. Ἡ Μετράχων², ὅς καὶ Ζηκχίας λέγεται.

ια'. Ἡ δὲ Σουγδαία, καὶ αἱ Φούλλαι, δύο ἦσαν ἀρχιεπισκοπαί· ἐνωθεῖσαι δὲ ἐγένοντο μία μητρόπολις. Διδὸ καὶ ὁ Σουγδαίας καὶ Φούλλων λέγεται³.

ιβ'. Ἀπὸ δὲ τῶν ἐπισκοπῶν, τοῦ Ἐφέσου ἐγένετο μητροπολίτης ὁ Περγάμου.

ιγ'. Ἀπὸ τῶν τοῦ Ἡρακλείας, ὁ Μαδύτων, καὶ ὁ Μηδείας, ὁ Προύσης⁴.

ιδ'. Ἀπὸ τοῦ Θεσσαλονίκης, ὁ Βεβρόιας⁵.

ιε'. Ἀπὸ τοῦ Νεοκαισαρείας⁶, ὁ Κερασούντος, καὶ ὁ Τριζαίου.

ις'. Ἀπὸ τοῦ Κορίνθου, ὁ Μονεμβασίας⁷; ὅς καὶ ἔξαρχος λέγεται πάσης Πελοποννήσου, καὶ ἔχει καὶ τὸν τόπον τοῦ Σίδης.

ιζ'. Ἀπὸ τοῦ Μωκῆσου⁸, ὁ Ναζιανζοῦ.

ιη'. Ἀπὸ τοῦ παλαιῶν Πατρῶν, ὁ Λακεδαιμονίας.

ιθ'. Ἀπὸ τοῦ Ναυπάκτου, ὁ Ἰωννίνων.

κ'. Ἀπὸ τοῦ Φιλίππουπόλεως, ὁ Λιτίτις.

κα'. Ἀπὸ τοῦ Τραϊανουπόλεως, ὁ Διδυμοτείχου, ὁ Μάκρης, ὁ Ξανθείας, καὶ ὁ Περιθεωρίου.

κβ'. Ἀπὸ τοῦ Ῥόδου, ὁ Χίου, καὶ ὁ Κῶ ἀρχιεπίσκοπος.

κγ'. Ἀπὸ τοῦ Φιλίππων δὲ, ὁ Χριστουπόλεως, καὶ ὁ Δράμας, ὅς οὐκ ἦν ἐπίσκοπος, ἀλλ', ὡς λέγουσι, πρωτοπαπᾶς ἦν τοῦ Φιλίππων ἐν τῇ Δράμῃ.

κδ'. Ἀπὸ τοῦ Ἀδριανουπόλεως, ὁ Σωζοπόλεως.

κε'. Ἀπὸ τοῦ Καμάχου, ὁ Κελτζήνης.

κς'. Ἀπὸ τοῦ Σεβρών, ὁ Ζιχνῶν.

[409] κζ'. Ἐγένοντο ὑστερον καὶ ἐν τῇ Οὐγγροβλαχίᾳ δύο μητροπολίται, καὶ ὁ μὲν εἰς ἔχει τὸν τόπον τοῦ Νικομηδείας¹, καὶ ἔξαρχος λέγεται, καὶ πάσης Οὐγγρίας, καὶ Πλαγηνῶν· ὁ δὲ ἕτερος λέγεται μητροπολίτης μέρους Οὐγγροβλαχίας, καὶ τὸν τόπον ἐπέχων τοῦ Ἀμασσίας².

κη'. Ἐγένετο ἐφ' ἡμῶν καὶ μητροπολίτης Βιδύνης.

κθ'. Καὶ ἐν τῇ Μαυροβλαχίᾳ, ἕτερος.

λ'. Καὶ ἐν τῇ Γαλιτσίᾳ, ἣτις ἦν μέρος τῆς μικρᾶς Ρωσίας³.

Sunt et alii metropolitæ, extra illos qui veteri descriptione comprehenduntur, quibus ex archiepiscopis et episcopis honor metropolitæ diversis temporibus obtigit. Et quidem ex archiepiscopis metropolitæ effecti sunt sequentes :

- 1. Bizyæ.
- 2. Mileti.
- 3. Selybriæ.
- 4. Apri.
- 5. Garellæ.
- 6. Bryseos.
- 7. Derci.
- 8. Chersonis.
- 9. Mesembriæ.

B 351 10. Metrachorum, qui etiam Zecchiæ appellatur.

11. Sugdæa et Phullæ, duo erant archiepiscopatus; sed conjunctæ unam nunc metropolim efficiunt, quæ Sugdææ et Phullarum nominatur.

12. Ex episcopatibus Ephesi, metropolitæ honorem acquisivit Pergami antistes.

13. Ex episcopatibus Heracleæ, Madytorum, Mediæ et Prusæ.

14. Ex Thessaloniciæ, Borrhæensis.

15. Ex Neocæsareæ, Cerasuntis et Rizæi.

16. Ex Corinthi, Monembasiensis, qui etiam totius Peloponnesi exarchus nominatur, tenetque insuper locum Sidensis.

17. Ex Mocesî, Nazianzenus.

18. Ex veteribus Patris, Lacedæmonius.

19. Ex Naupacti, Joanninorum præsul.

20. Ex Philippopoleos, antistes Lititæ.

21. Ex Trajanopoli, antistes Didymotichi, Mæræ, Xantheæ et Peritheorii.

22. Ex Rhodi, Chiensis et Cous archiepiscopus.

23. Ex Philippensium, Christopoleos et Dramæ, qui non erat episcopus, sed, ut fama fert, Dramæ Philippensium protopapam agebat.

24. Ex Adrianopoleos, Sozopolitanus.

25. Ex Camachi, Celtzenius.

26. Ex Serrarum, præsul Ziehaarum.

D 27. Posteris temporibus constituti sunt in Ungrovalachia duo metropolitæ, quorum alter tenet locum Nicomediensis, et dicitur exarchus totius Ungariæ et Plagenarum. Alter dicitur metropolita partis Ungrovalachiæ, geritque vices Amaseni.

28. Factus est etiam nostra ætate metropolitana antistes Bidynæ.

29. Et alius in Moldavia seu nigra Valachia.

30. Et Galitzæ, quæ erat pars minoris Russiæ.

VARIE LECTIONES.

¹ Regg. ὁ Γαρθίας. ² ὁ Ματράχων. ³ γράφεται. ⁴ Redundat. ⁵ deest in Regiis. ⁶ Reg. Νικομηδείας. ⁷ deest. ⁸ Μωκῆσου. ⁹ Prava lectio ex Reg. corrigenda καὶ ὁ μὲν εἰς λέγεται ἔξαρχος πάσης Οὐγγρίας. ¹⁰ τῆς κατὰ τὸν Σεβρόν, reliqua desunt. ¹¹ Addunt Reg. ὁ δὲ Ῥωσία μητροπολίτης γράφεται Κυβδῶν καὶ Ῥωσίας.

31. Patriarcha metropolitae et archiepiscopus in inscriptionibus nominat sanctissimos.

32. Episcopi se mutuo per omnia sanctissimos indigitant.

33. Archiepiscopis non datur titulus hypertimi, sed fratris et consacerdotis : idem de metropolitae iudicium esto.

λα'. Ὁ μὲν οὖν πατριάρχης γράφει τοὺς μητροπολίτας καὶ ἀρχιεπισκόπους ἱερωτάτους.

λβ'. Οἱ δὲ ἀρχιερεῖς πρὸς ἀλλήλους πανιερωτάτους.

λγ'. Οἱ δὲ ἀρχιεπίσκοποι οὐ γράφονται ὑπέρτιμοι, ἀλλ' ἀδελφοὶ καὶ συλλειτουργοὶ, ὡς καὶ οἱ μητροπολίται.

ΕΚΘΕΣΙΣ ΝΕΑ, ΟΠΩΣ ΝΥΝ ΓΡΑΦΕΙ Ο ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ Τῷ ΠΑΠΑ, ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΛΟΙΠΟΙΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙΣ ΚΑΙ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ, ΚΑΙ ΜΗΝ ΤΟΙΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΟΠΟΛΙΤΑΙΣ, ΚΑΙ ΤΟΙΣ ΚΟΣΜΙΚΑΣ ΑΡΧΑΣ ΔΙΗΓΟΥΝΟΥΣΙΝ.

EXPOSITIO NOVA QUOMODO CONSTANTINOPOLITANUS PATRIARCHA AD PAPAM, RELIQUOS PATRIARCHAS ET ARCHIEPISCOPOS, SED ET METROPOLITAS, CUNCTOSQUE SÆCULARES DIGNITATES MODERANTES NUNC SCRIBAT.

Quomodo metropolitæ ad patriarchas et metropolitæ scribunt.

Quomodo scribunt ad Constantinopolitanum patriarcham.

Sanctissime mi domine, et here, et œcumenice patriarcha sacerrime, divina gratia præstans, et quodcunque mihi divinum, cum rei, tum nominis. Precor Deum bene valere tuam sanctitatem, etiam secundum sanctissimum et sacratissimum ejus tabernaculum, ad præsidium et utilitatem catholicæ et universalis Christi Ecclesie.

Quod in tabulis patriarchæ et metropolitæ, pro more non scribunt ad majores : Nos quoque bene valeamus : scribunt autem hoc ad inferiores, vel etiam æquales, si tamen lubuerit.

Quomodo ad Alexandriæ reliquosque patriarchas scribunt.

Sanctissime mi domine, papa et patriarcha Alexandriæ, et totius Ægypti, Pentapolis, Libyæ et Æthiopiæ, in sancto Spiritu sanctissime et colendissime Pater.

Sic quoque scribunt ad reliquos, Antiochenum et Hierosolymitanum :

Sanctissime mi domine.

Consequenter ad unumquemque eorum scribunt, prout expositionis initio scriptum : ut autem ad eos scribit patriarcha, deinceps recensetur.

Quomodo metropolitæ scribunt metropolitæ.

Sacratissime metropolita civitatis N. percolende primas secundæ vel totius provincie : sanctissime et sacerrime domino, dilecte frater et humilitatis nostræ comminister.

Quomodo episcopis scribunt metropolitæ.

Amantissime episcopo civitatis N. in sancto dilecte frater humilitatis nostræ, et comminister.

Sic ad proprios episcopos, et pari quoque pacto ad eos qui aliis metropolitæ subsunt.

VARIÆ LECTIONES.

^a αὐτὸν ὁκλήσας. ^b Alia Regg. οὕτω καὶ τοῖς ἀρχιεπισκόποις διὰ τοῦ ὑπερείμου καὶ ἐξάρου.

[410] Ὅπως γράφουσιν οἱ μητροπολίται τοῖς πατριάρχεις καὶ μητροπολίταις.

Ὅπως γράφουσι τῷ Κωνσταντινουπόλεως.

Παναγιώτατέ μου αὐθέντα καὶ δέσποτα, καὶ οἰκουμένην πατριάρχα θεϊότητα, θεοχαρίτωτε, καὶ πᾶν εἴ τι μοι θεῖον καὶ ὑψηλόν, καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα. Εὐχομαί τῷ Θεῷ ὑγιαίνειν τὴν μεγίστην ἀγιωσύνην σου, καὶ κατὰ τὸ πανάγιον καὶ θεϊώτατον αὐτῆς σκηνώμα^a, εἰς σύστασιν καὶ ὠφέλειαν τῆς καθόλου καὶ οἰκουμένης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ὅτι ἐπὶ τῶν πιττακίων πατριάρχεις καὶ μητροπολίται πρὸς μείζονα πρόσωπα οὐ γράφουσι περὶ ἑαυτῶν κατὰ τὸ ἔθος διὰ καὶ ἡμεῖς ὑγιῶς ἔχομεν, γράφουσι δὲ τοῦτο πρὸς ὑποδεέστερα, εἰ καὶ ἰσοπρόσωπα, εἰπερ βούλωνται.

[411] Ὅπως γράφουσιν τῷ Ἀλεξανδρείας καὶ τοῖς λοιποῖς πατριάρχεις.

Παναγιώτατε δέσποτά μου πάπα, καὶ πατριάρχα Ἀλεξανδρείας, καὶ πάσης Αἰγύπτου, Πενταπόλεως, Λιβύης, καὶ Αἰθιοπίας, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι θεϊότητα καὶ σεβασμιώτατέ μοι Πάτερ.

Ὁὕτω καὶ τοῖς λοιποῖς, Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων.

Παναγιώτατε δέσποτά μου.

Ἐφεξῆς δὲ γράφουσιν ἐκαστῶν τῶν αὐτῶν ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ ἐκθέσεως ἐγράφη· ἐπεὶ οὖν ἐκκαίται ὁπως γράφει πρὸς αὐτοὺς ὁ πατριάρχης.

Ὅπως γράφουσιν οἱ μητροπολίται τοῖς μητροπολίταις.

Πανιερώτατε μητροπολίτα τῆσδε, ὑπέρτιμε καὶ ἐξάρχη δευτέρας ἢ πάσης· ἀγιώτατε καὶ θεϊώτατε δέσποτα, ἀγαπητὲ ἀδελφε, καὶ συλλειτουργε τῆς ἡμῶν ταπεινότητος^b.

Ὅπως γράφουσιν οἱ μητροπολίται τοῖς ἐπισκόποις.

Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε τῆσδε, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφε τῆς ἡμῶν ταπεινότητος, καὶ συλλειτουργε.

Ὁὕτω τοῖς ἰδιοῖς ἐπισκόποις· οὕτω καὶ τοῖς ὑπὸ ἐτέρον μητροπολίτας.

*Ὅπως γράφουσιν οἱ μητροπολίται τοῖς ἀρχουσι Ἀ
τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας.

Τιμώτατε μέγα Χαρτοφύλαξ τῆς ἀγιωτάτης τοῦ
Θεοῦ Μεγάλης ἐκκλησίας, ἤδιστε καὶ ποθεινότητά
μοι ἀδελφεῖ, καὶ διάκονε, κύριε.

Ὅθω μὲν γράφουσιν τοῖς Ἐξωκατακύλοις ε.
ἀπὸ δὲ τοῦ πρωτοστοιχίου μέχρι τοῦ αὐτοῦ ὑπο-
μνηματογράφου, Θεοφιλέστατοι, λέγονται, καὶ οὐκ
ἀδελφοί, ἀλλ' υἱοί· ἀπὸ δὲ τοῦ Ἰερομῆτορος
καὶ καθεδρῆς, Ἐντιμώτατοι· οἱ δὲ μὴ ἔχοντες
ὄφφικια διάκονοι, Εὐλαβέστατοι. Οἱ ἔχοντες ὄφ-
φικια πρεσβύτεροι ὄλον πρωτοκαπῆς, καὶ δευτε-
ρευῶν, καὶ οἱ ὀρφανοτρόφοι, Ἐντιμώτατοι· οἱ δὲ
μὴ ἔχοντες, Θεοσεβέστατοι.

*Ὅπως γράφει ὁ πατριάρχης πρὸς βασιλέα
ἀστεφῆ.

Κράτιστε, θεοδόξαστε, θεοκυβέρνητε, θεομεγά-
λυτε καὶ ἄγιέ μου βασιλεῦ.

[412] Τέλος· Κύριος ὁ Θεὸς εἴη διατηρῶν τὴν
ἀγίαν βασιλείαν σου δ, δέσποτά μου ἄγιε, εὐχόμενος
εἰς τὸν Θεὸν ἵνα παρέχῃ τὴν ἀγίαν βασιλείαν σου
χρόνους μακροῦς, ὑγίαν καθαρὰν καὶ ἄλυπον, τῶν
ἀνὰ χεῖρας προκειμένων ἀγαθῶν ἔργων εὐδώσιν· καὶ
μετὰ πολυετῆ ζωὴν καὶ τὴν ἐν οὐρανοῖς καὶ εἰς ἀεὶ
διαμένουσαν βασιλείαν.

*Ὅπως γράφει ὁ πατριάρχης πρὸς βασιλέα
ἑστεμμένον.

Κράτιστε, θεόστεπτε, θεοτίμητε, θεοδόξαστε,
θεοπρόβλητε, θεομεγάλυτε, ἄγιέ μου αὐτοκράτορ
καὶ βασιλεῦ.

Ἐν τῷ τέλει· Κύριος ὁ Θεὸς εἴη διατηρῶν τὴν
ἀγίαν βασιλείαν σου ἀνοσον, εὐθυμον, ὑγιᾶ, πολυ-
χρόνιον, καὶ ἀνωτέραν παντὸς ἀνιαροῦ συναντήματος,
καὶ χαρίσαιο αὐτῇ μετὰ τῆς παρουσίας καὶ τῆν ἐν
οὐρανοῖς καὶ εἰς ἀεὶ διαμένουσαν βασιλείαν.

Ὅθως ἔχει νῦν ἡ συνήθεια τῶν πρὸς βασιλέα
πιττακίων τῶν μητροπολιτῶν·

Τολμῶν ὁ δοῦλος καὶ εὐχέτης τῆς κραταιᾶς
καὶ ἀγίας βασιλείας σου, Δέσποτά μου ἄγιε, ἀνα-
φέρω.

Ἐν τῷ τέλει· Τολμήσας ἀνέφερον.

*Ὅμοιος γράφουσιν οἱ μητροπολίται καὶ πρὸς
δέσποιναν.

*Ὅπως γράφει ὁ πατριάρχης εἰς δεσπότην βασι-
λέως υἱόν.

Περιπόθητε υἱὲ τοῦ κρατίστου καὶ ἀγίου μου αὐτο-
κράτορος ἐν ἀγίῳ Πνεύματι, ποθεινότητε υἱὲ τῆς
ἡμῶν μετριότητος, πανευτυχέστατε δέσποτα.

*Ὅπως οἱ μητροπολίται.

Τολμηρῶς ἀναφέρω τῇ βασιλείᾳ σου, πανευτυχέ-
στατε δέσποτα.

*Ὅπως οἱ μητροπολίται.

Τολμηρῶς ἀναφέρω τῇ κραταιᾷ καὶ ἀγίᾳ βασιλείᾳ
σου, δέσποτα ἄγιε· εὐχόμενος εἰς Θεὸν ἵνα παρέχῃ τῇ
ἀγίᾳ βασιλείᾳ σου χρόνους μακροῦς, ὑγίαν καθαρὰν
καὶ ἄλυπον, τῶν ἀνὰ χεῖρας προκειμένων ἀγαθῶν ἔρ-
γων εὐδώσιν, καὶ μετὰ πολυετῆ ζωὴν καὶ τὴν ἐν
οὐρανοῖς εἰσαεὶ διαμένουσαν βασιλείαν.

VARIÆ LECTIONES.

* Alia Ἐξωκατακλήσις. δ ἀνοσον, εὐθυμον, ὑγιᾶ καὶ πολυχρόνιον. Reliqua desunt.

Quomodo Magnæ ecclesiæ proceribus scribunt
metropolitæ.

Honorandissime magne Cartophylax sanctissi-
mæ Dei Magnæ ecclesiæ, jucundissime et deside-
ratissime mi frater et diacone domine.

Sic igitur scribunt ad Exocatacælos. A protono-
tario vero usque ad ipsum memorialium scribam,
Deo dilectissimi, scribuntur: non tamen Fratres,
sed Filii. Ab Hieromnemone autem et deinceps, Ho-
norandissimi. Diaconi vero qui non habent officia.
Religiosissimi, scribuntur. At presbyteri qui habent
officia ut archipresbyter, et presbyterorum secundus,
et orphanotrophi, Honorandissimi: qui non habent
officia, Deo devotissimi.

Quomodo patriarcha ad imperatorem nondum
coronatum scribit.

Potentissime, a Deo honorate, a Deo gubernate,
a Deo magnificate, et sancte mi imperator.

In fine. Dominus Deus ipse sit sancti Imperii tui
conservator, Domine mi sancte, precans Deum ut
præbeat sanctæ majestati tuæ per longos annos san-
nitatem puram et a doloribus immunem, bonorum
operum, quæ in manibus sunt, prosperitatem, et
post longævam vitam etiam cœlestis regnum semper
duraturum.

Quomodo patriarcha ad imperatorem jam coronatum
scribit.

Potentissime, a Deo coronate, a Deo honorate, a
Deo gloriam adeptæ, a Deo promote, a Deo magni-
ficate, sancte mi imperator et rex.

In fine. Dominus Deus sanctam majestatem tuam
præservet salubrem, lætam, sanam, longævam, et
superiorem omni tristi eventu, et largiatur ipsi
cum præsentis cœlestis etiam et sempiternum re-
gnum.

Sic se habet nunc consuetudo, cum metropolitæ ad
imperatorem pugillaria mittunt:

Audens servus et orator potentissimæ tuæ maje-
statis, Domine mi sancte, refero.

In fine: Audens retuli.

Taliter scribunt metropolitæ etiam ad imperatri-
cem.

Quomodo scribit metropolitæ ad despotam imperato-
ris filium.

Desideratissime filii præstantissimi et sancti mei
imperatoris in sancto Spiritu: desideratissime filii
nostræ mediocritatis, omnino felicissime domine.

Quomodo ad eundem scribunt metropolitæ.

Audacter refero majestati tuæ, omnino felicissime
mi domine.

Quomodo ad eundem metropolitæ.

Audacter refero potenti et sanctæ tuæ majestati,
domine sancte, rogans Deum uti majestati tuæ
longævus annos, puram salutem et a doloribus
immunem largiatur, coram, quæ in manibus sunt
bonorum operum exitum, et exacto felicis vitæ
cursu, perpetuum in cœlis imperium.

Quomodo scribit patriarcha ad despotam qui non fuerit imperatoris filius.

Felicissime Domine, desideratissime filii nostræ mediocritatis.

Et si quidem Græca stirpe sit ortus, nomen ejus non apponitur: sin barbarus, qualis Tomprolitzes exstitit, vel sicut Valachia, vel Albanorum despotæ, apponit nomen. Metropolita quoque eodem pacto scribunt ad hujusmodi principes, addunt tamen alia nomina excellentiam manifestantia, qualia sunt, omnino felicissime, nobilissime, gloriosissime, magnificentissime: non tamen, velut patriarcha, filios eos vocant, eodemque modo erga Sebastocratores, Cæsares, Reges, et alios hujusmodi se gerunt.

Quomodo scribunt metropolitæ ad Sebastocratorem et Cæsarem, si Græci fuerint.

Omnino felicissime, nobilissime, gloriosissime, magnificentissime mi domine, Sebastocrator, aut Cæsar.

Sciendum, quod despotam coram imperatore ita simpliciter compellant: Despota mi, et majestas tua: Sebastocratora vero: Domine mi Sebastocrator: Cæsarem autem eo pacto quo Sebastocratora: cæteros vero Græcos senatoriis officiis insignes, si sint imperatoris agnati vel consoceri, vel patrui, vel generi (ex filia vel sorore), vel patruelis, vel nepotes, ita scribit patriarcha: Desideratissime potentissimi et imperatoris in sancto Spiritu, dilecte filii nostræ mediocritatis, magne Domestice, domine. Sin minus scripserit: Familiaris, vel proprie: Potentissimo meo et sancto imperatori. Scribunt vero metropolitæ: Desideratissime sancti et præpotentis nostri domini et imperatoris: vel certe familiaris domini mei, filii mi, illustrissime, magne Domestice.

Quomodo scribit patriarcha ad imperatricem coronatam.

Potentissima, a Deo coronata, a Deo gloriam adeptæ, a Deo promotæ, a Deo magnificatæ, et sancta mea domina.

In fine, eodem quo ad imperatorem, pacto scribitur.

Quomodo scribit metropolita in itinere constitutus ad gubernatorem in urbe sibi subdita reperiendum.

Desiderate domine, vel, familiaris præpotentis et sancti domini nostri imperatoris et domini, in sancto Spiritu desideratissime, et humilitatis nostræ germane filii. Gratiam, pacem, misericordiam, salutem animæ, corporis robur, agendorum a te ad utilitatem successum, et si quid aliud boni simul ac utilitatis, ab omnipotente Deo probitati tuæ humiliter precatur.

In fine. Gratia Dei probitatem tuam conservet sanam, letam, incolumem et longævam. Metropolita

Ἄ Ὅπως γράφει ὁ πατριάρχης πρὸς δεσπότην μὴ ὄντα βασιλέως υἱόν.

Εὐτυχέστατε Δέσποτα, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ποθεινότετε υἱὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

[413] Καὶ εἰ μὲν ἐνὶ Ῥωμαῖος ἀνθρώπος, καὶ τῶν εὐγενεστάτων, οὐ προστίθῃσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ· εἰ δὲ βάρβαρος, οἷος ἦν ὁ Τομπρολίτζης, καὶ οἱ τῆς Βλαχίας δεσπότηται, καὶ οἱ τοῦ Ἀλβάνου, προστίθῃσι καὶ τὸ ὄνομα· οἱ δὲ μητροπολίται καὶ αὐτοὶ ὁμοίως γράφουσι πρὸς τοὺς τοιοῦτους, πλὴν προστίθασιν καὶ ἄλλα ὀνόματα ὑπεροχῆν δηλοῦντα, οἷον, πανευτυχέστατε, εὐγενέστατε, ἐνδοξότατε, μεγαλοπρεπέστατε· καὶ οὐδὲ υἱὸς γράφουσιν αὐτοὺς καθὼς ὁ πατριάρχης, οὕτω καὶ πρὸς τοὺς Σεβαστοκράτορας, καὶ Καίσαρας, καὶ πρὸς Ῥῆγας, καὶ πρὸς ἄλλους τοιοῦτους

Ἄ Ὅπως γράφουσιν οἱ μητροπολίται πρὸς Σεβαστοκράτορα, καὶ Καίσαρα, εἰπερ εἰσὶ Ῥωμαῖοι.

Πανευτυχέστατε, εὐγενέστατε, ἐνδοξότατε, μεγαλοπρεπέστατε Δέσποτά μου Σεβαστοκράτορ, ἢ Καίσαρ.

Ἰστέον δὲ τὸν δεσπότην ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως οὕτως ἀπλῶς καλοῦσι· Δέσποτά μου καὶ ἡ βασιλεία σου· τὸν δὲ Σεβαστοκράτορα· Δέσποτά μου Σεβαστοκράτορ, καὶ ἡ βασιλεία σου· τὸν δὲ Καίσαρα· ὁμοίως ὡσπερ καὶ τὸν Σεβαστοκράτορα· πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους Ῥωμαίους τοὺς ὀφφίλια ἔχοντας συγκλητικὰ, εἰ μὲν εἰσὶ τοῦ βασιλέως συγγενεῖς, ἢ συμπερθεροὶ, ἢ θεῖοι, ἢ γαμβροὶ, ἢ ἐξάδελφοι, ἢ ἀνεψιοὶ, γράφει ὁ πατριάρχης· Περιπόθητε τοῦ κρατίστου καὶ αὐτοκράτορος ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ υἱὲ τῆς ἡμῶν μετριότητος, μέγα Δομέστικε κύριε. Εἰ δὲ μὴ γράψῃ· Οἰκτεῖτε, τῷ κρατίστῳ μοι καὶ ἀγίῳ αὐτοκράτορι· Οἱ δὲ μητροπολίται· Περιπόθητε τοῦ ἀγίου καὶ κραταίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως· ἢ οἰκτεῖτε αὐθέντα μου, υἱὲ μου περιφανέστατε, μέγα Δομέστικε.

Ἄ Ὅπως γράφει ὁ πατριάρχης πρὸς Δέσποιναν ἔστεμμένην.

Κρατίστη, θεόστεπτε, θεοδόξαστε, θεοπρόδητε, θεομεγάλυντε, καὶ ὄγια μου Δέσποινα.

Ἐν τῷ τέλει, ὡς καὶ εἰς τὸν βασιλέα.

Ἄ Ὅπως γράφει ὁ μητροπολίτης ἀποδημῶν πρὸς τὸν εἰς κεφαλὴν εὐρισκόμενον ἐν τῇ πόλει αὐτοῦ.

Περιπόθητε Δέσποτα, ἢ, οἰκτεῖτε τοῦ κραταίου καὶ ἀγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ποθεινότετε, καὶ γνησιώτατε υἱὲ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος· χάριν, εἰρήνην, εἰς, ὑγίαν ψυχῆς, σώματος, τῶν πρακτέων σοι πρὸς τὸ λυσιστελεῖς ἐκπλήρωσιν, καὶ ἄλλο εἴ τι ἀγαθὸν ὀμοῦ καὶ σωτήριον, ἐπεύχεται τῇ ἀντιλήψει σου ἡ ταπεινότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος.

[41] Ἐν τῷ τέλει· Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἰη διατηρούσα τὴν ἀντιλήψιν ἁποσον, εὐθυμον, ὄγια, καὶ

VARIÆ LECTIONES.

καὶ τοῦτον Δέσποτά μου, καὶ ἡ βασιλεία σου. Ἐν γὰρ Σεβαστοκράτορα καὶ τοῦτον Δέσποτά μου Σεβαστοκράτορ, καὶ ἡ βασιλεία σου.

πολυχρόνιον ε. Μητροπολίτην ἕτερον οὐκ οἶδαμεν ἄ γράφορτα, ἢ μετριότης ἡμῶν, εἰ μὴ μόνον τῶν Θεσσαλονικέων ἐν τοῖς ὕπ' αὐτῶν ἑγένετο δὲ καὶ τοῦτο γεωστί ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ βασιλέως τοῦ Καντακουζηνοῦ, δεσ καὶ οἱ πρῶτοι τῶν Θεσσαλονικέων ἐκκλησιαστικῶν ἔβαλον τοὺς σταυροὺς ἐν τοῖς σκιαδιοῖς αὐτῶν.

Ὅπως πρὸς τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας.

Οἱ ἐν τῇ θεοσώτῃ καὶ περιφανεῖ πόλει τῆδε εὐρισκόμενοι εὐγενέστατοι ἄρχοντες, ὅσοι τοῦ πρώτου γένους τῆς ἐνδόξου καὶ λαμπροτάτου τιμῆς καὶ φυλῆς, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ποθεινότετοι καὶ γνησιώτατοι υἱοὶ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος· χάριν, εἰρήνην, ἔλεος, ὑγίαν ψυχῆς καὶ σώματος, καὶ ἄλλο εἰ τι ἀγαθὸν ἰμοῦ καὶ σωτήριον, εὐχεταὶ τῇ ὑμῶν ἀντιλήψει ἢ ταπεινότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος.

Ἐν τῷ τέλει. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη διατηρούσα ὑμᾶς ἀνωτέρους παντὸς συναντήματος.

Ὅπως γράφει πρὸς ἐκκλησιαστικοὺς ἄρχοντας.

Τιμιώτατοι ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτης μητροπόλεως, τῆσδε, καὶ οἱ μετ' αὐτοῦς ἐντιμότετοι καὶ εὐλαβέστατοι κληρικοὶ, καὶ ὅσοι τοῦ ἱερατικοῦ καὶ μοναχικοῦ καταλόγου· τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά τῆς ἡμῶν ταπεινότητος· χάρις ὑμῖν εἴη, καὶ εἰρήνη, καὶ ἀγάπη πληθυνθεῖ ἀπὸ Θεοῦ Πατρὸς, διὰ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι.

Ἐν τῷ τέλει. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν ἡ.

Ὅπως γράφει πρὸς τὸν κοινὸν λαόν.

Ἐπιοικοὶ ἄρχοντες τῆσδε σωστοῦ καὶ περιφανεστάτης πόλεως, τῆσδε, ὅσοι τε τῆς πολιτείας, καὶ ὅσοι τοῦ ἰδιωτικοῦ καταλόγου, καὶ ὁ λοιπὸς ἅπας τοῦ Κυρίου ἰ λαὸς ὁ χριστιάνουμος· τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά τῆς ἡμῶν ταπεινότητος· χάριν, εἰρήνην, ἔλεος, καὶ ἄλλο εἰ τι ἀγαθὸν ἰμοῦ καὶ σωτήριον, ἐπεύχεται ὑμῖν ἅπασιν ἢ μετριότης ἡμῶν ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος.

Ἐν τῷ τέλει. Ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Εἰς Κνέζην Σερβίας.

[415] Ὑψηλότατε μέγα Κνέζη ἰ πάσης Σερβίας, συνετώτατε, ἐν Κυρίῳ ὑπερήδιστε, καὶ τριπόθητε κύριε καὶ υἱὲ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος· χάρις, εἰρήνη, καὶ ἔλεος πληθυνθεῖ τῇ ἀθθεντείᾳ σου ἀπὸ Θεοῦ παντοκράτορος.

Πρὸς τὴν τοῦ Κνέζη ἡ σύζυγον.

Ὑψηλοτάτη ἀθέντρια πάσης Σερβίας, συνετώτατη καὶ κοσμητώτατη γυναικῶν, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι θυγάτερ. Χάρις, εἰρήνη, καὶ ἔλεος πληθυνθεῖ τῇ ἀθθεντείᾳ σου.

Εἰς δέσποιναν Σερβίας.

Εὐλαβεστάτη, καὶ φιλόχριστε, ὑψηλοτάτη, καὶ λαμπροτάτη, καὶ ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ποθεινότετη ἰ δέσποινα Σερβίας· Χάρις, εἰρήνη, καὶ ἔλεος πληθυνθεῖ τῇ βασιλείᾳ σου.

Εἰς τὸν υἱὸν αὐτῆς.

Εὐλαβέστατε, καὶ φιλόχριστε, λαμπρότατε, καὶ

A tam vero nullum agnovimus scribentem, Mediocritas nostra, nisi tantum Thessalonicensem scribentem subditis suis. Hoc autem nuper factum est in diebus imperatoris Cantacuzeni, cum primi etiam ecclesiasticorum Thessalonicensium appositis crucibus pileos suos ornaverunt.

Quomodo scribit ad reliquos proceres.

Qui in hac a Deo servata et illustri civitate N. reperimini nobilissimi domini, quotquot primi generis et gloriosi et illustrissimi gradus et stirpis, in sancto Spiritu desideratissimi, et nostræ humilitatis germani filii: gratiam, pacem, misericordiam, salutem animæ et corporis, et si quid aliud bonum simul ac salutare existit, illud ab omnipotente Deo probitati vestræ humilitas nostra precatur.

In fine: Gratia Dei omni adverso eventu superiores vos præservet.

Quomodo scribit ad ecclesiasticos proceres.

Honorandissimi ecclesiastici proceres nostræ sanctissimæ metropolis N. et post ipsos honorificentissimi et religiosissimi clerici, et quotquot sacri et monastici ordinis: dilecti in Domino filii nostræ humilitatis: gratia vobis et pax et charitas multiplicetur a Deo Patre, per Dominum nostrum Jesum Christum, in sancto Spiritu.

In fine. Gratia Dei sit vobiscum omnibus.

Quomodo scribit ad communem populum.

Incolæ proceres a Deo servatæ et illustrissimæ urbis N. quotquot magistratus, et quotquot privati, et reliquus universus populus Domini Christianus, in Domino dilecti nostræ humilitatis filii: Gratiam pacem, misericordiam, et si quid aliud bonum simul ac salutare, illud omnibus vobis a Deo omnipotente mediocritas nostra precatur.

In fine: Gratia Dei sit vobiscum omnibus.

Ad Cnezem Servix.

Celsissime, magne Cneze totius Servix, prudentissime, in Domino jucundissime, et ter desiderate domine et illi nostræ humilitatis: gratia, pax et misericordia a Deo omnipotente tuæ dominationi multiplicetur.

Ad Cnezis uxorem.

Celsissima domina totius Servix, prudentissima et ornatissima mulierum, in sancto Spiritu filia: gratia, pax et misericordia dominationi tuæ multiplicetur.

Ad dominam Servix.

Piissima, et Christo amata, celsissima et illustrissima, et in sancto Spiritu desideratissima domina Servix. Gratia, pax et misericordia regno tuo multiplicetur.

Ad filium ejus.

Piissime et amans Christum, illustrissime, et in

VARIE LECTONES.

^a καὶ ἀνωτέρον παντὸς ἀνιάρου συναντήματος. ^b Κνέντζη. ^c desunt hæc quinque verba in Reg.

^d Ἄμφη. ^e ἰ ἅπας Χριστιάνουμος τοῦ, etc. ^f Κνένζη. ^g desunt hæc quatuor verba.

sancto Spiritu desideratissime domine, et tili nostræ humilitatis : omne bonum dominationi tuæ a Domino humilitas nostra precatur.

Ad Zupanum.

Nobilissime, illustrissime, et dux peritissime, magne Zupane, in sancto Spiritu jucundissime tili nostræ humilitatis domine N. : gratiam, pacem et aliud omne bonum a Domino probitati tuæ precamur.

Quomodo scribit metropolita ad eum qui jam in Mitylene reperitur novus Gateliuzus.

Desideratissime nepos potentissimi et sancti domini et imperatoris nostri, gloriosissime et illustrissime domine Mitylenes.

Compellat etiam eundem dominationis voce. In B inscriptione vero sic ponit:

Desideratissimo nepoti potentissimi et sancti nostri domini et imperatoris, gloriosissimo et illustrissimo domino Mitylenes Francisco Gateliuzo.

In finem ponet preces quascunque probabit ille qui scribet.

Quomodo scribit ad ejus patrum Nicolozum qui est in Eno.

Desideratissime consocer potentissimi et sancti domini nostri imperatoris, illustrissime, mirabilissime.

Scribit quoque ad eum, domine : et in fine ponit quas probaverit preces. In inscriptione vero :

Desideratissimo consocero potentissimi sancti domini et imperatoris, illustrissimo, spectatissimo Nicolozo Gatelluzo.

Quibusnam litteris patriarcha neque subscribit, neque sigillum apponit : quibusnam autem subscribit, haud tamen sigillum addit ; quænam tandem solum sigillat. Patriarcha non subscribit pugillaribus quæ mittuntur ad imp., ad despotam, ad imperatricem, ad Sebastocratora, ad Cæsarem, si tantum sint Græcæ nationis, ad reliquos autem omnes subscribit. Igitur in quibus non subscribit, ponitur prius in superscriptione nomen illius ad quem scribit : in alia vero parte nomen patriarchæ, ubi sigillum non est. Ad cæteros porro senatorios optimates, nobilissimos quidem, et officia ad aptos præcipua, et imp. affines, patriarcha scribit prius suum nomen ubi sigillum exstat, sic : Nilus Dei miseratione : in alia vero parte nomen illius ad quem scribit. Ad cæteros autem optimates, ubi exstat sigillum, scribunt, juxta sigillum : archale. Post autem sigillum Ad N. Sic et ad alias neque ad decimam sedem ponitur nomen illius : ad reliquos vero cunctos scribitur : Patriarchale ad N., nisi forte sit archiepiscopus. Simpliciter monachos vel laicos reip. processiones, non sigillant, sed tantum epistulam quadrangularem et scribunt in-

Patriciale ad N., nisi forte sit archiepiscopus.

ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἰσοδοξοῦντα ἀθέητα καὶ υἱοῦ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος · πᾶν ἀγαθὸν ἐπαυχόμεθα παρὰ Κυρίου τῆ ἀθθενταίης σου ἡ ταπεινότης ἡμῶν.

Eis Zupānor.

Εὐγενέστατε, λαμπρότατε, καὶ στρατηγικώτατε μέγα Ζουπάνε, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ὑπερήδιστε υἱοῦ τῆς ἡμῶν ταπεινότητος κυρὲ, ὁ δαίνα, χάριν, εἰρήνην καὶ ἄλλο πᾶν ἀγαθὸν ἐπαυχόμεθα παρὰ Κυρίου τῆ ἀντιλήψει.

Ὅπως γράφει μητροπολίτης πρὸς τὸν εἰς τὴν Μιτυλήνην εὐρισκόμενον τὸν νέον Γαταλιούζον.

Περιπόθητε ἀνεψιῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως · ἐνδοξότατε, περιφανέστατε αὐθέντα τῆς Μιτυλήνης

Γράφει δὲ πρὸς αὐτὸν καὶ αὐθενταίαν. Ἐν δὲ τῇ ἐπιγραφῇ οὕτω

Τῷ περιποθήτῳ ἀνεψιῦ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου καὶ βασιλέως, ἐνδοξότατῳ, περιφανιστάτῳ αὐθέντῃ τῆς Μιτυλήνης Φρατζέσσῳ τῷ Γατελιούζῳ.

Ἐν τῷ τέλει εὐχὴν ἣν ἂν διακρίνει, ὁ γράφων.

Ὅπως γράφει πρὸς τὸν εἰς τὴν Αἴνον θεῖον αὐτοῦ Νικολέζον.

Περιπόθητε συμπενηθέρῳ τοῦ κραταιοῦ καὶ ἁγίου ἡμῶν αὐθέντου ἡμῶν βασιλέως, λαμπρότατε, θαυμασιώτατε.

[416] *Γράφει καὶ πρὸς αὐτὸν, αὐθέντα, καὶ ἐν τῷ τέλει, ἣν ἂν διακρίνει ὁ γράφων. Ἐν δὲ τῇ ἐπιγραφῇ*

Τῷ περιποθήτῳ συμπενηθέρῳ τοῦ κραταιοῦ ἁγίου αὐθέντου καὶ βασιλέως, λαμπροτάτῳ, θαυμασιωτάτῳ Νικολέζῳ τῷ Γατελιούζῳ.

Τίνα πιττάκια ὑπογράφει ὁ πατριάρχης, οὕτως βουλλῶναι · τίνα δὲ ὑπογράφει μὲν, οὐ βουλλῶναι δὲ · τίνα δὲ βουλλῶναι μόνον. Ὁ πατριάρχης οὐχ ὑπογράφει οὕτως τὸν βασιλέα, οὕτως τὸν δεσπότην, οὕτως τὴν δεσποινίαν, ἢ Σεβαστοκράτορα, ἢ Καίσαρα, Ῥωμαίους μόνον ὄντας · τοὺς δὲ ἄλλους πάντας ὑπογράφει. Ἐνθα τοίνυν οὐχ ὑπογράφει, τίθεται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς ὃν γράφει πρῶτον. Εἰς δὲ τὸ ἄλλο μέρος τὸ τοῦ πατριάρχου, ἐνθα ὁ οὐ καίται ἢ βούλλα · εἰς δὲ τοὺς λοιποὺς ἀρχοντας τοὺς συγκλητικοὺς, τοὺς μὲν ἐθνεστώτους, καὶ ὀφφικία ἔχοντας ἔντιμα, καὶ προσγενεῖς βασιλέων γράφει ὁ πατριάρχης τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα, πρῶτον ἐν ᾧ καίται ἢ βούλλα · Νεῖλος ἢ ἰλήψ Θεοῦ · εἰς δὲ τὸ ἄλλο μέρος τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς ὃν γράφει. Εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ἀρχοντας ὅπου καίται ἢ βούλλα, γράφουσι πρὸς μὲν τῆς βούλλης, τὸ Πατριαρχικόν, μετὰ δὲ τὴν βούλλαν, Εἰς τὸν δαίνα. Οὕτω καὶ εἰς τοὺς μητροπολίτας · μέχρι μὲν τοῦ δεκάτου θρόνου τίθεται τὸ τοῦ πατριάρχου ὄνομα · εἰς δὲ τοὺς δεξίης πάντας, Πατριαρχικόν. Ἐγουμεντοὺς δὲ καὶ ἀπλῶς μοναχοὺς, ἢ κοσμητοὺς τῆς κομιτίας ἀρχοντας, καὶ ἄλλους

VARIAE LECTIONES.

τοιούτους οὐδὲ βουλλώνουσι, ἀλλὰ διπλώνου-
σιν τὸ γράμμα τετραγώνου, καὶ γράφουσιν ἐπι-
γραφήν· Πατριάρχικὸν εἰς τὸν δαίνα, εἰ μὴ που
ἔστιν ἀρχιμανδρίτης πατριάρχικος, ἢ ἐντιμος
προμόναχος, ἢ μοναχός, ἢ κοσμικός· καὶ οὐ
βούλεται ὁ πατριάρχης χυρίσασθαι τοῦτο τι, ὡς
τοῖς ἐπισκόποις βουλλώνουσι.

Ποῖα πιττάκια ἔχουσι μολιθόβουλλα ρ.

Μολιθόβουλλα δὲ κεῖται εἰς τὰ βασιλικὰ πιττά-
κια καὶ δεσποινικὰ, καὶ τὰ πρὸς δεσπότας, καὶ
Σεβαστοκράτορας καὶ Καισαρας ὅποιοι εἰσιν, καὶ
πρὸς ῥήγας πάντας, καὶ πρὸς πατριάρχας, καὶ
τοὺς καθολικοὺς ἀρχιεπισκόπους· εἰς δὲ τοὺς
ἄλλους πάντας μητροπολίτας καὶ ἀρχοντας κη-
ρόβουλλα· εἰς μόνον δὲ τὸν Ῥωσίας πέμπουσι
μολιθόβουλλαν.

Ποῖα πιττάκια ἐπιγράφουσι μητροπολίται, καὶ
πῶς ταῦτα ἐπιγράφουσιν.

[417] Οἱ μητροπολίται πρὸς μὲν τὸν πατριάρ-
χην Κωνσταντινουπόλεως γράφοντες οὐ τιθέασιν
ἐν τῇ ἐπιγραφῇ τὸ τοῦ πατριάρχου ὄνομα· ἀλλ'
ἐνθα μὲν ἔστιν ἡ βούλλα, ποιούσι σταυροὺς, ἐν
δὲ τῷ ἑτέρῳ μέρει κάτωθεν τοῦ δεσμοῦ γράφουσι
τὸ οἰκτιῖον ὄνομα, τοῦ ταπεινοῦ μητροπολίτου, τοῦ-
δε· οὕτω καὶ εἰς τὰς πρὸς βασιλέα καὶ δεσποιναν
ἀναφοράς προστιθέντες· τοῦ δούλου καὶ εὐχέτου
τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας σου τοῦ ταπεινοῦ
μητροπολίτου, τοῦδε· εἰς δὲ τὰς πρὸς δεσπότην·
τοῦ εὐχέτου τῆς βασιλείας σου· πρὸς δὲ τοὺς λοι-
ποὺς πατριάρχας καὶ μητροπολίτας, ἢ καὶ ξένους
ἐπισκόπους, ἐνθα μὲν ἔστιν βούλλα, τὸ ὄνομα
τίθεισι τοῦ πρὸς ὃν γράφει· ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ μέρει
τὸ οἰκτιῖον ὄνομα συνήθως· οὕτω δὲ πρὸς τοὺς
ἕκ' αὐτῶν ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς. πρῶτον τὸ
οἰκτιῖον ὄνομα, ὅλον ἐν τῷ μέρει τῆς βούλλης·
καὶ ἐν τῷ ἑτέρῳ τὸ ὄνομα τοῦ πρὸς ὃν γράφει·
καὶ οὕτω πρὸς εὐγενεστάτους ἀρχοντας γράφει, τὸ
ἐκείνου ὄνομα τίθεισι πρῶτον, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ
μέρει τὸ ἑαυτοῦ, ἐν δὲ τῷ τέλει τῶν πρὸς βασι-
λέας γραμμῶν, ἢ δεσποίνας· Ὡς δούλος καὶ
εὐχέτης τῆς κραταιᾶς καὶ ἁγίας βασιλείας σου
τολμήσας ἀνέφερον. Πρὸς δὲ τοὺς
Ῥωσίας γράφει ὁ πατριάρχης τοῖς ἀρχουσι τῆς
Μεγάλης ἐκκλησίας.

Τιμώτατε μέγα οἰκνόμε τῆς καθ' ἡμᾶς μεγάλης
Ἐκκλησίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὸν υἱὲ τῆς
ἡμῶν μετριότητος, ἄξιον κῦρε, ὁ δαίνα.

Οὕτω καὶ τοῖς ἄλλοις κατὰ τάξιν, ὡς προ-
εγράφη.

Ὅπως γράφουσιν οἱ μητροπολίται τοῖς ἕκ' αὐ-
τῶν ἀρχουσι τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ μητροπολίτης τοῖς ἕκ' αὐτῶν κληρικοῖς
οὕτω γράφει, ὡς καὶ ὁ πατριάρχης πρὸς τοὺς
τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, πρὸς τε πρῶτους, καὶ
δευτέρους, καὶ καθ' ἑξῆς.

Περὶ ῥηγῶν ρ.

Τοὺς μεγάλους ῥήγας γράφουσιν οἱ μητρο-

A mandrita patriarchicus, aut honoratus sacerdos mo-
nachus, aut (simplex) monachus, aut laicus : et
quandocumque voluerit patriarcha gratificari tan-
quam amico, et noto, et familiari suo : ad episcopos
similiter non sigillat.

ὡς φιλῶ, καὶ γνωρίμῳ, καὶ οἰκτιῖν αὐτοῦ. Οὕτω

Quænam diplomata serunt sigillum plumbeum.

Sigillum plumbeum habent illa diplomata, quæ
mittuntur ad imperatorem, et despotam, et impera-
tricem, Sebastocratores, Cæsares, qualescunque sint :
et ad reges omnes, et ad patriarchas et archiepis-
cos catholicos : ad cæteros vero cunctos metropolitas,
et proceres, ponitur sigillum cereum : ad solum vero
metropolitam Russiæ, plumbeum.

Quibus pugillaribus inscriptionem addunt metropo-
litæ : et quomodo componunt illam.

Ad patriarcham Constantinopolitanam scribentes
non ponunt in superscriptione nomen patriarchæ ;
sed ubi est sigillum faciunt cruces : in alia vero
parte infra vinculum scribunt proprium nomen, sic :
Humilis metropolitæ N. Sic etiam ad imperatorem
et imperatricem relationibus addunt : Servi et ora-
toris potentissimi et sancti tui imperii humilis
metropolitæ N. In relationibus vero ad despotam,
sic : Oratoris majestatis tuæ. Ad reliquos porro pa-
triarchas et metropolitas, vel etiam advenas episco-
pos, ubi est sigillum, ponit nomen illius ad quem
scribit : in altera vero parte proprium nomen, ut
moris est. Cum vero ad sibi subditos episcopos vel
clericos scribit, prius ponit nomen suum in parte
sigilli : in alia vero parte nomen illius ad quem scri-
bit. At cum scribit ad spectatissimos optimates,
illius nomen prius ponit, in alia vero parte suum.
In sine litterarum quas mittit ad imperatores, vel
imperatrices, sic : Ut servus et orator potentissimæ
et sanctæ majestatis tuæ ausus retuli. Ad despotam
vero : Ut orator majestatis tuæ ausus retuli. Ad
reliquos autem aliquam precessionem subjungit.

Πρὸς δεσπότην δὲ· Ὡς εὐχέτης
λοιποῦς, εὐχὴν τινα.

Quomodo scribit patriarcha ad ecclesiæ Magnæ
proceres.

Venerabilissime, magne œconome nostræ san-
ctissimæ Ecclesiæ : in sancto Spiritu dilecte filii
nostræ mediocritatis, diacone domine N.

Sic etiam ad reliquos ordine, ut scriptum est.

Quomodo scribunt metropolitæ Ecclesiæ sibi sub-
jectæ proceribus.

Metropolita subditis sibi clericis, eo modo quo
patriarcha ecclesiæ Magnæ optimatibus scribit, ad
primi nimirum et ad secundi ordinis, et deinceps
ad reliquos proceres.

De regibus.

Ad magnos reges etiam metropolitæ Magnos scri-

VARIÆ LECTIONES.

ρ μολιθόβουλλα. ρ Deest.

bunt, sicut et patriarcha : qui vero non dicuntur magni, etiam metropolitæ reges simpliciter nominant. Et patriarcha quidem dicit ad illos Nobilitatem : Metropolitæ autem Dominationem. Supra-scriptio vero tabularum primo nomen illius ponit, et in alia parte nomen metropolitæ.

De Cæsare et Sebastocratore.

Ad Cæsarem et Sebastocratorem scribens metropolitæ, officium quidem ponit quale Sebastocratoris vel Cæsaris : nomen vero illius nequaquam. Ad hos vero omnes majestatem etiam dicit, sive sint Græci, sive barbari.

De pugillaribus patriarcharum et metropolitæ.

Patriarcha quæcunque pugillarum sigillat, omnia longa sunt : quæcunque vero non sunt sigillata, sunt quadrangula : Metropolitæ autem absque discrimine componit ; agit enim prout libuerit.

De imperatricibus.

Notam pugillaris ad imperatricem missi ignoro. Viæctur tamen mihi ut sint simul ambæ litteræ B et Δ. Alii vero dicunt quod in pugillaribus ad imperatorem a metropolitæ scriptis et reliquis optimatibus suum nomen tantum inscribunt in una parte, in alia vero nullam litteram signant. Cum vero scribunt ad imperatricem, similiter in una parte ponunt nomen suum, in alia autem faciunt tres cruces more solito, et supraponunt litteram Δ. Restat igitur nota pugillaris ad imperatricem ut littera B inscribatur, et hoc existimo tutius.

Εὐδος, τιθέασιν ἄνω στοιχείον τὸ Δ. Ἀσπίεται οὖν τὸ Β στοιχείον ἐπιγράφειν· οἶμαι δὲ τοῦτο ἀσφαλδέστερον. Quomodo scribunt cæteri patriarchæ ad Constantinopolitanum.

Sanctissime domine archiepiscopo Constantinopoleos, novæ Romæ, et œcumenice patriarchæ, in sancto Spiritu sacratissime et desideratissime frater et comminister.

Ad reliquos vero metropolitæ et ecclesiæ Magnæ proceres ita scribunt ipsi, ut etiam Constantinopolitanus.

Hic vero in pugillaribus ad cæteros patriarchas primo scribit nomen illius ad quem scribit, et in alia parte suum.

Papa vero prius quidem scribebat sicut modo Constantinopolitanus ad reliquos : sic etiam ille ad hunc et cæteros ; nunc vero male scribit, non enim ullo modo in litteris patriarcham nominat : mittit autem sigillum plumbeum, quod cæteri patriarchæ nullo modo faciunt, cuius rationem ignoro, sigilla tamen ægna cerea faciunt.

Quomodo scribit patriarcha ad papam.

Beatissimo domino papæ, domino Urbano summo

πολίται, Μεγάλους, ὡς περ καὶ ὁ πατριάρχης· τοὺς δὲ μὴ λεγομένους μεγάλους καὶ οἱ μητροπολίται ῥήγας ἀπλῶς γράφουσι. Καὶ ὁ μὲν πατριάρχης λέγει πρὸς ἐκείνους, Εὐγένειαν· οἱ δὲ μητροπολίται, Λύθεντειαν· ἢ δὲ ἐπιγραφή τῶν πιττακίων, πρῶτον τὸ ἐκείνου ὄνομα, καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ μέρει, τὸ τοῦ μητροπολίτου.

Περὶ Καίσαρος καὶ Σεβαστοκράτορος.

Πρὸς Καίσαρα καὶ Σεβαστοκράτορα γράφων ὁ μητροπολίτης τὸ μὲν ὀφείκειον γράφει, ὅλον τὸ τοῦ Σεβαστοκράτορος, ἢ Καίσαρος· τὸ δὲ ὄνομα οὐδαμῶς· ἐπὶ πάντων δὲ τούτων καὶ βασιλείαν λέγει· κἄν Ῥωμαῖοι, κἄν βάρβαροι ὦσιν.

[418] Περὶ πατριαρχῶν καὶ μητροπολιτῶν πιττακίων.

Ὁ πατριάρχης ὄσα βουλλῶνει πιττάκια πάντα μακρὰ εἰσιν, ὄσα δὲ εἰσιν ἀβούλλωτα, τετράγωνα· τὸ δὲ μητροπολίτου ἀδιάφορόν ἐστι, ποιεῖ γὰρ καθὼς βούλεται.

Περὶ Βασιλισσῶν.

Γνώρισμα τοῦ πρὸς Βασιλισσῶν πιττακίου ἀκριβῶς οὐκ οἶδα· δοκεῖ δὲ μοι μᾶλλον ἵνα ὦσιν ὁμοῦ καὶ τὰ δύο στοιχεῖα, καὶ τὸ Β καὶ τὸ Δ· ἄλλοι δὲ λέγουσιν, ὡς ἐπὶ μὲν τοῦ πρὸς Βασιλεία πιττακίου, ὡς περ οἱ μητροπολίται γράφουσι, καὶ λοιποὶ ἄρχοντες τὸ ἐαυτῶν ὄνομα μόνον ἐπιγράφουσι· ἐν τῷ ἐνὶ μέρει, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ μέρει οὐδὲν τι σημειοῦνται στοιχείον. Γράφοντες δὲ πρὸς δέσποιναν ὁμοίως μὲν τὸ ἴδιον τιθέασιν ὄνομα κατὰ τὸ ἐν μέρος τοῦ πιττακίου, κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν μέρος ποιοῦντες σταυροὺς τρεῖς, ὡς γνῶρισμα τῷ πρὸς τὴν βασιλισσῶν πιττακίῳ.

Ὅπως δὲ γράφουσι οἱ ἄλλοι πατριάρχαι τῷ Κωνσταντινουπόλεως.

Παναγιώτατε δέσποτα, ἀρχιεπίσκοπε Κωνσταντινουπόλεως νέης Ῥώμης, καὶ οἰκουμηνικῆ πατριάρχα, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι θεῖοτατε καὶ τοθεινότητε ἀδελφε καὶ συλλειτουργε.

Πρὸς δὲ τοὺς ἄλλους πάντας μητροπολίτας καὶ τοὺς ἄρχοντας τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας οὕτω γράφουσι καὶ αὐτοὶ ὡς καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως.

Ὁ Κωνσταντινουπόλεως δὲ ἐπιγράφει τὰ πρὸς ἄλλους πατριάρχας πιττάκια· πρῶτον τοῦ πρὸς ὃν γράφει, καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ μέρει τὸ οἰκίον ὄνομα.

Ὁ δὲ πάπας πρῶτον μὲν ἔγραφεν, ὡς νῦν ὁ Κωνσταντινουπόλεως τοῖς ἄλλοις· οὕτω καὶ ἐκεῖνος πρὸς τοῦτον καὶ πρὸς ἄλλους· νῦν δὲ κακῶς γράφει· οὐδὲ γὰρ ὄλωσ γράφει αὐτὸν πατριάρχην· πέμπει δὲ μολιθόβουλλον· οἱ δὲ ἄλλοι πατριάρχαι μολιθόβουλλα οὐδ' ὄλωσ ποιοῦσιν, οὐκ οἶδα πῶς, βεύλλας δὲ μεγάλας μετὰ κηροῦ.

Ὅπως γράφει ὁ πατριάρχης τῷ πάπῳ.

Τῷ μακαριωτάτῳ δεσπότη τῷ πάπῳ κυρίῳ Οὐρ-

VARIÆ LECTIONES.

Ῥ Περὶ πιττακίων Βασιλέως. Ῥ correctius leges ἑτέρως.

ὁσὸν ἄρρη ἀρχιερεὶ ἀξιώτατον, Νεῖλος ἰλίψ Θεοῦ Ἄρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἐν τῷ τέλει· Ἐρῶσο ἐν Κυρίῳ, μακαριώτατε δέσποτα.

Ὅπως γράφει τῷ Ἀλεξανδρείας.

Ἀγιώτατε δέσποτα πάπα, καὶ πατριάρχα Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης Αἰγύπτου, Πενταπόλεως, Λιβύης καὶ Αἰθιοπίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ποθεινότετε ἀδελφεὶ καὶ συλλειτουργεῖ, εὐχομαι τῷ Θεῷ ὑγιαίνειν τὴν ἀγιωσύνην σου καὶ σωματικῶς, εἰς σύστασιν καὶ ὠφελειαν τοῦ ὑπ' αὐτὴν χριστωνύμου πληρώματος.

Καὶ ἐν τῷ τέλει· Ἐρῶσο ἐν Κυρίῳ, μακαριώτατε δέσποτα.

Ὅπως γράφει τῷ Ἀντιοχείας.

Ἀγιώτατε δέσποτα πατριάρχα, Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας καὶ πάσης Ἀνατολῆς, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ποθεινότετε ἀδελφεὶ καὶ συλλειτουργεῖ.

Ὅπως γράφει τῷ Ἱεροσολύμων.

Ἀγιώτατε δέσποτα Ἱεροσολύμων, ἁγίας Σιών, Συρίας, Ἀραβίας πέραν Ἰορδάνου, Κανά τῆς Γαλιλαίας, καὶ πάσης τῆς Παλαιστίνης, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ποθεινότετε ἀδελφεὶ καὶ συλλειτουργεῖ.

Ὅπως γράφει τῷ πατριάρχη Τορνόβου.

Ἀγιώτατε πατριάρχα Τορνόβου καὶ πάσης Βουλγαρίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφεὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος καὶ συλλειτουργεῖ.

Πρὸς τὸν Πεσκίου.

Ἀγιώτατε ἀρχιεπίσκοπε Πεσκίου καὶ πάσης Σερβίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἰ.

Πρὸς τὸν Ἰουστινιανῆς.

Μακαριώτατε ἀρχιεπίσκοπε τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς Ἀχριδῶν καὶ πάσης Βουλγαρίας, ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφεὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

Πρὸς τὸν Ἰβηρίας.

Μακαριώτατε ἀρχιεπίσκοπε καθολικῆ πάσης Ἰβηρίας, ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφεὶ τῆς ἡμῶν μετριότητος.

Ἐν τῷ τέλει· Ἐρῶσο ἐν Κυρίῳ, ἀγιώτατε δέσποτα, ἀγαπητὲ ἀδελφεὶ καὶ συλλειτουργεῖ.

† Addunt alia Reg. ἀδελφεῖ.

pontifici dignissimo, Nilus miserations divinis archiepiscopus Constantinopolis, novæ Romæ, et œcumenicus patriarcha.

In fine : Vale in Domino, beatissime domine.

Quomodo scribit ad Alexandrinum.

Sanctissime domine papa, et patriarcha Alexandria et totius Ægypti, Pentapolis, Libyæ et Æthiopiæ, in sancto Spiritu desideratissime frater et comminister, precor Deum sanctitatem tuam bene valere, etiam corporaliter, ad præsidium et utilitatem Christiani cœtus qui sub ipsa est.

Et in fine : Vale in Domino, beatissime domine.

Quomodo scribit ad Antiochenum.

Sanctissime domine, patriarcha civitatis Dei magnæ Antiochiæ et totius Orientis, in sancto Spiritu desideratissime frater et comminister.

Quomodo scribit ad Hierosolymitanum.

Sanctissime domine Hierosolymorum, sanctæ Sion, Syriæ, Arabiæ trans Jordanem, Cana Galilææ, et totius Palæstinæ, in sancto Spiritu desideratissime frater et comminister.

Quomodo scribit ad patriarcham Tornobi.

Sanctissime patriarcha Tornobi et totius Bulgaricæ, in sancto Spiritu dilecte frater nostræ mediocritatis et comminister.

Ad præsulem Pescii.

Sanctissime archiepiscopo Pescii et totius Servicæ, in sancto Spiritu dilecte.

Ad archiepiscopum Justinianæ.

Beatissime archiepiscopo primæ Justinianæ Achridum et totius Bulgaricæ, in sancto Spiritu dilecte frater nostræ mediocritatis.

Ad archiepiscopum Iberiæ.

Beatissime archiepiscopo, universalis totius Iberiæ in sancto Spiritu dilecte frater nostræ mediocritatis.

In fine : Vale in Domino, sanctissime domine, dilecte frater et comminister.

VARLE LECTIONES.

LEONIS SAPIENTIS NOVELLÆ CONSTITUTIONES*

(Ab anno 886 ad an. 910.)

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΝΕΑΡΑΙ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

H

ΑΙ ΤΩΝ ΝΟΜΩΝ ΕΠΑΝΟΡΘΩΤΙΚΑΙ ΚΑΘΑΡΣΕΙΣ⁽¹⁾

IMPERATORIS LEONIS AUGUSTI NOVELLÆ CONSTITUTIONES⁽²⁾

SIVE

CORRECTORIÆ LEGUM REPURGATIONES⁽³⁾

Henrico Agylæo interprete.

(Corpus Juris Civilis ed. Elzevtr. 1663, fol., tom. II, pag. 256.)

PROŒMIUM.

Rerum humanarum vicissitudō, vitæque incon-
stans atque multiformis status, permultis ac omne

A

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

Τὸ ποικίλον τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων καὶ τὸ
πολύτροπον τῆς τοῦ βίου καταστάσεως πολλὰ καὶ

VARIÆ LECTIONES.

* Zuich. et Meermanianus cod. Λέοντος ἐν Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ βασιλεὶ εὐσεβοῦς βασιλέως Ῥωμαίων
αἱ τῶν νόμων ἐπανορθωτικαὶ ἀνακαθάρσεις.

NOTÆ.

(*) Hic consuli utiliter possunt D. C. A. Beck de
*Novellis Leonis Augusti et philosophi, eorumque usu
et auctoritate liber singularis, adjectis animaversioni-
bus et mantissa disputationum* edidit D. C. F. Ze-
pernick, 8° Huls, 1789. Labor D. Zepernick longe
præstat Operi D. Beck. Utriusque scripta complet,
emendat et elucidat D. J. R. B. Mortreuil, *Histoire
du droit Byzantin*, t. II, pag. 290. Paris 1844, ubi
egregie disputat de numero, editionibus, auctoritate
et utilitate Novellarum Leonis Sapientis. De Novel-
larum Constitutionibus Leonis sapientis hæc ex Cedreuo
Macedonio Jur. Orient. I, p. 12. a'. Εἰδ' οὕτως
καὶ ἐπιμελεῖται καὶ ἰσονομίαν ἐμπολιτεύ-
σθαι

(1) Originem Græcarum constitutionum, quæ
hæc manibus hodie teruntur, hic referre,
non inutile fortassis fuerit. Basilus Macedo cum
Allo Constantino et Leone philosopho (cujus No-
vellæ hic interpretor) πρόχειρον juris edidit, di-

stinctum titulis 68, adde Novell. 1 in fine. No-
vell. 71, de nup. Hunc consecutus Leo filius, col-
latis omnibus quæ de jure civili exstabant vo-
luminibus, Digestis, codicibus, Institutis, Novellis,
novam

(2) Hæc novellæ editæ a Leone post libros Βασι-
λικῶν, multa corrigunt ex Justiniano jure, nullius
tamen apud nos auctoritatis sunt (Cujac. 17, ob-
servatione 31,) quin ne Leonis quidem ætate us-
quam obtinuisse videntur, nisi, ut Græci apud
eundem Cujacium notant in iis, de quibus ante
nihil constitutum fuerat, ut Novell. 37, 74, 80,
102, 103, 104, vel quæ jus vetus explicant in No-
vell. 77, ut suppleni, ut Novell. 5.

(3) Ἐπανορθωτικαὶ καθάρσεις. His verbis verisi-
mile est repetitam legum prælectionem factam a
Leone philosopho prætendi, non has Novellas, ut
hoc videlicet proœmio de auctoritate legum a Leone
philosopho emendatarum agatur.

παντοδαποῖς νόμοις παρέσχε λαθεῖν γένεσιν, οἱ τῶν ἄλλων πλῆθει τοῖς πράγμασι συνεπακτεινόμενοι, τῇ πρὸς ἑαυτοὺς παραθέσει πᾶν ὃ εἶ τε καλῶς ἔχει καὶ ὁ μὴ ἴ, διακρίνουσιν. Εἰσὶ τοιγαροῦν ὡσπερ τινὰς φύλακες τῆς ζωῆς ἡμῶν καὶ ἰατροὶ, ἃ μὲν κωλύοντες παντελῶς εἰς τὴν βίον ἐλθεῖν τῶν κακῶν, ὧν δὲ λαθόντων καὶ παρεισοδουκῶν τὴν βλάβην ἐπανορθούμενοι, καὶ οἷον ριζοτομοῦντες τὴν κακίαν καὶ οὐκ ἐώντες ταύτην κρατύνεσθαι. Ἄλλὰ γὰρ ἡ ἀνθρωπίνη φορὰ καὶ παλιρροία ἄνω τε καὶ κάτω πάντα στρέφουσα τε καὶ μεταφέρουσα, καὶ πολλὰ μὲν εὖ κείμενα κακῶς μετατιθεῖσα, πολλῶν δὲ λήθην κατασκευάζουσα, ὥστε εἰ μὴδὲ τὴν ἀρχὴν ὠφθησαν λαχόντα γένεσιν καὶ ἀνεπίγνωστα ἴ εἶναι, οὐ μικρὰ τούτους ἐλυμήνατο, οὓς μὲν σιγῇ κρύψασα βαθεῖα, οὓς δὲ ἀλήλοις ἀντιφθέγγεσθαι παρασκευάσασα, τοῦτο μὲν Β αὐτῶν ἐκείνων τῶν ἐκταθεικῶτων αὐτοὺς οὐ μεινάντων ἐπιταλὴς πρότερον διανοοίαις, ἀλλὰ σφίσι αὐτοῖς ἀντεπόντων, τοῦτο δὲ καὶ τῶν μεταγενεστέρων ὅπου μὲν ἔθει, ὅπου δὲ δόγματι τούτοις ἐναντιωθέντων, ὥστε ἄ καὶ ἐντεῦθεν συμβῆναι μὲν πολλὴν τοῖς νόμοις τὴν σύγχυσιν, οὐκ ὀλίγον δὲ βλάβος τοῖς πράγμασιν, ἄλλων πρὸς ἄλλας ἴ μετατιθέντων καὶ κατὰ κύβους

A genus legibus ortum præbuere : et sua multitudine ad quasunque se fedunt, cum illas sibi admovent, quid secus sese habest, dijudicant. Siquam (4) custodes quidam vitæ non (5), dum mala, partim ne oriantur nem vitam promanent, impediunt (6) quæ mala occulta sunt, insinuant runt, eorum noxam corrigunt (7), tus vitiositatem evellunt, eamque neborari. Atqui eorumdem humanari sus velu:ique reciprocos quidam sursum deorsum omnia vertit ac quæ recte constituta essent in permulta item oblivione obruit, ut rerum natura visa nunquam essent non mediocre illis labem intulit silentio legendo, in illis vero ut intiant efficiendo : idque alias dum intulerunt, in priore sententia ac vol sistunt, verum sibi ipsi contradicendum posteriores modo consuetud illis contraria sustinent, ut hinc

VARIÆ LECTIONES.

* Zuich. et Meerm. cod. ἄ μὴ ὄν. ἴ cod. Scrimg. ἐπίγνωστα. ἄ codd. Scrimg. omittu laus legendum putat ἄλλους, Osenbrüggen ἄλλα.

NOTÆ.

εἶναι τοῖς ἀρχομένοις καὶ τὸ μὴ καταδυναστεύεσθαι ὑπὸ τῶν πλουσιῶν τοὺς πενεστέρους ἐπραγματεύσατο. Πανταχοῦ δὲ διατάγματα ἐξετίθει τέλος ἐξαρθῆναι τὴν ἀδικίαν ὀρίζοντα · δικαστὰς τε ἔταξε, σιτηρῆσι καὶ φιλοτιμίαις παντοδαπαῖς αὐτοὺς μεγαλύνας, καὶ τάξας διημερεύειν καὶ τὰς διενέξει· διαλύειν τῶν φιλονεικούντων · τόπους ἀφορῆσας αὐτοῖς ἐπιτηδείου, τὴν τε Μαγναύραν καὶ τὸν καλούμενον Ἰππόδρομον, καὶ τὴν λεγομένην Χαλκῆν χρόνῳ μογήσασαν καὶ ὅσον οὐδέπω πεσεῖν κινδυνεύουσαν ἐπισκευάσας καὶ καινουργήσας. Ἐταξε δὲ καὶ τροφὴν τοῖς πενεστέροις τῶν τὰς δίκας ἔχόντων, ἵνα μὴ ὑπὸ ἐνδείας πεισόμενοι ταῖς δίκαις ἀπαγορευοίεν. — β'. Ὅρων δὲ ὅτι ἔστι τοῖς πονηροῖς εἰς τὸ ἀδικεῖν ἀφορμὴ διὰ τὸ σύντομον ἀπὸ τῶν ἐν τοῖς ἀριθμοῖς μορίων, τοῦ ἡμίσειος φημι καὶ ἑκτου καὶ δωδεκάτου καὶ τῶν τοιούτων, χρωμένων τοῖς παλαιῖς σημείοις τῶν γραφῶν, ἠθέλησε καὶ τὴν τοιαύτην τῶν ἀδικεῖν ἐλομένων περιελεῖν ἀφορμὴν, καὶ διωρίσατο γράμμασι λιτοῖς, ἃ καὶ τῆς ἀγροίκου ἀναγινώσκεσθαι ῥάδιον, τὰ τοιαῦτα γράφεσθαι σημεία · οἷοθεν καταβλῶν καὶ τὴν τῶν χρατίων δαπάνην καὶ τὴν γραμμάτων καὶ τὴν τῶν γραφῶν.

novum opus libris 60, complexus est : quod ideo ἐξυκοντάδιον et quia principum leges continet τὰ βασιλικά nuncupavit, et ἐκλογῆν. Novell. 1, J. cod. hoc itaque constat Leonem Βασιλικῶν auctorem esse 1. Harmenopol. 1, in princ. Balsamon in versibus heroicis. Eodem tempore Photius patriarcha Constantinopolitanus Νομοκανὼνα edidit, quasi breviarium et indicem canonum usu receptorum distinctum titulis 14, quem et Προκανὼνα appellarunt, forte quod is Photii liber velut Index præponeretur canonibus. Idem enim pene præsterunt Photius et Balsamon, Græcis, quod Latinis postea Burchardus Wormatiensis anno 1220 ; Ivo Carnotensis anno 1090, et Gratianus anno 1120. Postea Constantinus Leonis filius, cognomento Porphyro-

C genneta, libros Basilicōn repurgav ἀνακαθάρασεως, id est Basilicon ctionis, et ita Balsamon intelligens fatione, ne alioquin sibi contrarium Porphyrogennetam auctorem faciat Neque tantum a Constantino Porphri Basilicōn repurgati : sed et Photii Nomocanon a Constantino. Romjunior Constantini Porphyrogennete (ut quidam putant) librum qui ins κατατοχεῖον, quod sit parvum n alphabetico titulos dispositos hal multis locis utitur Constantinus H aliis nuncupatis Ῥωματικά magistr titulis et capitibus distinctis ; de nomenclatore Græcarum juris dic menopolium. Hos omnes insecutu interpres Photii ex diacono Magn stantinopolitanæ nomophylace, e et præfecto Blachernensi Antio Orientis patriarcha. De eparchicis bus addi cupio Cujacium 6, obser synopsis Βασιλικῶν seu ecloga hoc dere : Βασιλικῶν majorum quasi

Vide *Leunclavium in præfationi* multis erroribus occasione dedijacius 17, *observat.* 36. Quod ad P quæ nunc interpretor, attinet, ve las fuisse post libros Βασιλικῶν. vellæ Justiniani, post editionem co (4) Ad salutem civium, civitatatent, vitamque hominum et quiet leges. Cicero 2, *De legibus.*

(5) Quod medicamentis morbis, ra negotiis. Novell. Justiniani 11 (6) Prohibendo scilicet, lege t gibus.

(7) Hinc præne consuetud.

ne ex exigua rebus mortalium inferri detrimentum contingat, aliis cum aliis commutatis, talorumque (8-10) instar hac illuc temerè volventibus. Illas itaque res, ex quarum tranquillo et imperturbato statu salus reipublicæ dependet, in tanta confusione perturbationeque versari, indignum neglectu ratū, quam accuratissima legis inspectione ac consideratione dignati sumus: et quas obtinere conducibile fore animadvertimus, illis selectis, scripto (11) imperatoris nostræ majestatis decreto in republica auctoritatem confirmavimus: utque controversias dijudicarent, insuper etiam scivimus: quas vero inutiles judicavimus, harum nonnullas in perpetuum silentium conjectas, decreto et ipsas a legum honore atque ordine exsulare jussimus: quarum autem nullum prorsus mentionem fecimus, has etiam, hoc ipso quod earum non meminimus, juxta atque illas in exsilium ejecimus. Denique quoniam et inter receptas consuetudines nonnullas ratione non destitui, talesque quales quoque legis prærogativa honestantes, ex inscriptæ consuetudinis statu ad legis imperium atque honorem eveximus.

Cum ergo hæc ita a nobis comparata sint, sciat quisque quod, quæ leges per scriptum imperatoris nostræ majestatis decretum auctoritatem nactæ, aut quæ consuetudines legis dignitate honoratæ fuerint, hæc et in republica oblinebunt, et controversias in se suspensas habebunt; quæ autem ab illis in contrarium vergunt, aut mentione semperiternam illis taciturnitatem injungente, citra hanc etiam ut quæ cum despectis ejusdem conditionis sint, eodem decore dignæ habitæ sunt, hæc vero dehinc et rejectæ et a republica exsules atque extorres erunt.

CONSTITUTIO I.

Quod unumquemque, qui judicandi prærogativam acceperit, quemadmodum legalium capitulorum a nobis habitus delectus (12) statuerit dirimere controversias oporteat: quæ vero inter reprobata (13) habitæ sunt, uti ex illis nulla litis ambiguitas dijudicetur.

In nomine ejus qui universo humano generi salutare leges tulit, Christi veri Dei nostri, Imperator Cæsar Flavius Leo, pius, felix, inclytus, victor, triumphator, omni ævo venerabilis, Augustus, fidelis rex, Styliano illustrissimo sacrorum nostrorum officiorum magistro.

Celeberrimi ille inter imperatores nominis Justinianus cum animo esset erga rempublicam et optimo, et ejus utilitatem studiosissimo velut silvam eusdam, constitutiones in Romano

Α πεπτευόντων. Τοιγαροῦν οὐκ ἄξιον περιδεῖν κρίνασθαι ἐν τοσαύτῃ συγχύσει καὶ ταραχῇ φέρεσθαι ὧν ἡ γαλήνη καὶ ἀταραξία τῆς πολιτείας ἐξήρηται, ἐπισκέψασθαι τε ὡς ἐν μάλιστα ἐπιμελεστάτης τοῦ νόμου ἡξιώσαμεν, καὶ ὧν λυσιστελεῖς ὑπάρχειν τὸ κράτος κατανοήσαμεν, τούτων ἐκλογὴν ποιησάμενοι δόγματι ἐγγράφῳ τῆς βασιλείας ἡμῶν τὴν εἰς τὴν πολιτείαν αὐτοῖς παρρησίαν ἐθεθαίωσαμεν καὶ τοῖς πράγμασι διαίτην ἐπεψηφισάμεθα· οὐδὲ ἐγνωμένον ἀσυμφόρους, τούτων δὲ ἄρα ἐπίλους μὲν καὶ αὐτοῖς δόγματι τῆς τῶν νόμων τιμῆς καὶ τάξεως ἐξωστράκισαμεν, εἰς σιγὴν διηνεκῆ συναλάσαντες, ὧν δὲ οὐδ' εἰς μνήμην ὄλωσ' ἀπέστημεν, διὰ τῆς ἀμνηστίας καὶ αὐτοῖς παραπλησίως ἐκείνοις συνεξωστράκισαμεν. Ἐπει δὲ καὶ ἐν ταῖς κρατούσαις συνθηλαῖς ἐφάνησαν τινες οὐ παράλογοι, οὐδὲ τοιαῦτα ὅλα ἐν τοῦσ' συνετὸς ἀτιμάσιαι, καὶ ταύτας νόμου προνομίῳ τετιμηκότας, ἀντὶ δὲ συνθηλαῖς ἀλόγου εἰς νόμου πρόσταξιν καὶ τιμὴν ἀνηγάγομεν.

prudens aliquis non contemnat, vidimus, hæc

Τούτων ἡμῖν οὕτω διωκημένων, ἴστω πᾶς τις, ὅς ὅσοι μὲν διὰ τοῦ ἐγγράφου τῆς βασιλείας ἡμῶν δόγματος ἔλαβον κύρος νόμοι ἢ τετιμηγῆται ἀξιωματίου νόμου συνθηλαῖαι, οὗτοι καὶ πολιτεύονται καὶ εἰς ἐαυτοῦς ἀνηρητῆμένα τὰ πράγματα ἔξουσιν· ὅσοι δὲ πρὸς ἐναντίωσιν αὐτοῖς ἀποφερόμενοι ἢ μνήμῃ τὴν ἀφωνίαν αὐτοῖς ἀδιδόν ἐπιβαλοῦσιν ἡξίωσται, ἢ καὶ χωρὶς ταύτης ὡς ὁμότιμοι τῶν ἡτιμωμένων συνθημῶνται, οὗτοι δὲ καὶ ἀπόβλητοι ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ τοῦ πολιτεύματός εἰσιν ὑπερῆροι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Α' °.

Ὅτι χρὴ πάντα τὸν κρίνειν λαβόντα προνόμιον καθὼς ἢ ἐγκριμένῃ τῶν νομίμων κεφαλῶν ἢ ὅσ' ἡμῶν ἐκλογὴ διατίτανται διαλύειν τὰ ἀμφίβολα, ἃ δὲ τῆς ἀποκριτοῦ τάξεως ἡξίωσται, κατὰ ταῦτα μηδεμίαν διοικίσθαι δικῆς ἀμφιβολίας.

Ἐν ὀνόματι τοῦ πᾶσιν ἀνθρώποις νομοθετήσαντος τὰ σωτήρια Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀποκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Λέων εὐσεβῆς, εὐτυχῆς, ἐνδοξος, νικητῆς, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὐγουστος, πιστὸς βασιλεὺς, Στυλιανῶ τῷ περιφανιστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θεῶν ὀφικίων ἡμῶν.

Ὁ μὲν δὲ περιώνυμος ἐν βασιλεύσειν Ἰουστινιανὸς, ἀρίστης καὶ λυσιστελεστάτης τῆς πολιτείας γνώμης γενόμενος, ὡς περὶ τινὰ ὕλην λαβὼν τὰς ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρις ἐκείνου κατὰ διαφόρους χρόνους τῆ

VARIE LECTIONES.

* Prima est in *Eclog.* nov. Leonis et incipit Ἀπὸ τοῦ, etc.

NOTÆ.

(10) Κατὰ κώδους species est proverbii.
(11) Hæc Novellæ non intelligit, sed Βασιλικῶν libros, de quibus supra diximus: alioquin, quid est in his Novellis, quod omnibus litibus finiendis satis esse possit?
(12) *Ἐκλογὴ.* Intelligit haud dubie libros Βασι-

λικῶν, in quibus, quod a sæculo Justiniani ad sua tempora desuetum erat, abrogatur: his tantum selectis, quæ in usu quotidiano erant posita.

(13) Lites non ex legibus abrogatis dirimendæ. Idem a Juliano constitutum § 3, *constit. de Justiniano cod.* et § 5, *de emendat. cod.*

Ῥωματικῆ ἐπικρατικῆ διατάξει τῆσθεσιμέναις, οὐκ αἰεὶ φροντίσιν καὶ πόνοις ἔργων ἀξιοθαύμαστον τὴν τῶν νόμων ἄλλην σωματοποιίαν εἰς εὐεργεσίαν τῶν ὀνηκῶν ἐφιλοτιμήσατο κατασκευάσασθαι, καὶ εἰ τι μὲν ὑπεναντίον καὶ ἀνάρμοστον διεφαίνετο ἀνακαθάρας, δι' ὧν δὲ τὴν εὐαρμοσίαν ἐμπολιτευομένην ἔργα ταῦτα εἰς ἕν συνυψηνάμενος καὶ στοιχειώσας καὶ ὡσπερ εἰς ἀνάθημν δίκης μίαν καταστησάμενος, ὅφ' ἦς τὸ τε δίκαιον καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον ὄν διεκρίνετο. Ἀλλὰ γὰρ, ὡς εἶποι, πανταχοῦ κάλλιστον τὸ μηδὲν ἄγαν. Καὶ γὰρ οὕτω καλῶς εἰς ἕν σῶμά τε ποιησάμενος ἵ τὴν καταμεμερισμένην τῶν νόμων ὑπόστασιν, καὶ τὰ ἐξ ὧν τὸ ἐναρμόνιον τῆς νομικῆς οἰκονομίας πολλακίς παρακινεῖτο ἐξισωσάμενος, καὶ πρὸς μίαν συμφωνίαν ἐκ τοῦ πρὸς ἕκαστα μόνον τὴν πάντων ἀπευθύνεσθαι ψῆφον τοὺς δικάζοντας καταστήσας, καὶ ἀμάχως κρίνειν συμβιβάσας τῇ εἰρηναίᾳ καὶ ἀμάχῳ τῶν νομίμων κεφαλαίων καταστάσει, οὐ στέργεις ἐπὶ τούτοις, ἀλλὰ θμεινόν τι διανοηθεὶς τῇ πολιτικῇ μετὰ ταῦτα χαρίζεσθαι, Ἰαθεὶν ὅς ὑστερον ἐνομοθέτησε καὶ τῷ πρώτῳ λυμηνάμενος ἔργῳ καὶ τὸ δευτέρον οὐκ ἐργασάμενος ἄμμεκτον, ἀντιλογίας καὶ ἐρίδος ἐκ τῆς ὑστερον αὐτῷ πεπραγμένης ὑποθέσεως οὐκ ὀλίγης πρὸς τὴν προτέραν ἀνακεκινημένης. Τῷ μὲν οὖν οὐκ αἰεὶ καμάτῳ ὅπως δι' αὐτοῦ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐλωθήσατο. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐξ ἐκείνου τοῦ καιροῦ ἄρτι μὲν ὀπὸ νεωτέρων θεσπισμάτων ἄρτι δὲ ὀπὸ συνηθειῶν ἀθεσπίστων καὶ μόνον προβαλλομένων ἰσχὺν τὴν τῶν ὄχλων ἀρέσκειαν πολλῆς ἐπιγενομένης καινοτομίας, μικροῦ τὰ τῶν νόμων συγκέχυται, καὶ ἄνω καὶ κάτω πεττευόμενα τὰ πράγματα φέρεται. Διὰ τοῦτο, εἴπερ τι ἄλλο, καὶ τούτου ἡμῖν τῶν ἀναγκαιοτάτων εἰς τὸ προνοίας ἀντιλαμβανούσης τυχεῖν ἀξίου πραγματείας, ἔτι δὲ καὶ τὰς εἰς τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν παρελθούσας συνηθείας ἐπισκεψάμενοι, τῶν μὲν νόμων τὴν ἀντιλογίαν ἀπεσκευασάμεθα, πᾶν ἀντίπαλον καὶ πρὸς τὴν φέρουσαν ἀγωγὴν τῶν πραγμάτων ἀθέμιτον τῆς νομικῆς ἀξίας ἀποχειροτονήσαντες, τὰς δ' ὅσαι συνήθειαι οὐ φαύλως ἐδόκουν οὐδ' ἐπιπλαθῶς ρυθμίζεσθαι τὰ πράγματα, ταύτας μηκέτι συνηθείας ἀλόγους εἶναι καταλιπόντες, ἀλλ' εἰς ἐξουσίαν θεσπισματος καταστήσαντες, ἔστι δ' ὅπου καὶ πρὸς τὸ ἀπηνὲς καὶ ἀποτομώτερον ὄρωντα τὸν νόμον καὶ ὡσπερ ἐξιστάμενος τῆς δίκης εἰς τὸ οἰκτεῖον καὶ πρέπον συστειλάντες σχῆμα, καὶ τῇ ὀφειλομένη τοῖς νόμοις δικαιοσύνην.

consuetudines non male neque noxie de rebus constituere viderentur, has non amplius inscriptas et neglectas consuetudines manere sivismus, sed ad legis vim ac potestatem extulimus: alicubi autem

A imperio inde ab initio usque ad suam ætatem diversis temporibus editas accipiens, quo bene de subditis mereretur; industria et laboribus suis opus admiratione dignum, universarum nempe legum illam incorporationem (14), summa cum contentione efficere est conatus. Si quid contrarium aut inconveniens appareret, repurgavit: ex quibus vero compositam reipublicæ ac decorum statum existitutum crederet, hæc in unum contexit, atque velut in artem aliquam informavit, quasque in una justitiæ libra, a qua justam a diverso et injusto discerneretur, constituit et collocavit. Atqui (ut constat) ubique est pulcherrimum, ut ne quid (15) nimis. Cum namque in multas partes divisam legum substantiam ac materiam in unum corpus (16) tanta cum laude coagmentasset, præterea etiam quæ legalis regiminis ordinem et convenientiam sæpenumero labefactarent, in concordiam redegit, itaque quod ad hæc sola omnes sententiæ ferendæ essent, in unum consensum iudices compulisset, eosque ad pacifice iudicandum, legalibus capitulis in tranquillo et ab omni contentione libero statu constitutis, inter se conciliasset: his ille non contentus, sed præstantius (17) quidpiam in reipublicæ gratiam postmodum conficere cogitans, imprudens his quæ postea stultit primum opus evertit: neque alterum vituperationi non obnoxium fecit, cum ex posteriore ipsius instituto non pauca adversus prius suscitatae contradictiones et controversiæ sint. Atque ad hunc sane modum ipse Justinianus a seipso vitium passus est (18). Certe quidem cum usque ad hodiernum diem nunc ex recentioribus sanctionibus, nunc ex inscriptis, et non aliunde quam quod multitudini placeant auctoritatem præ se ferentibus consuetudinibus, permulta ab illo tempore innovata sint: parum abest, quin res legalis prorsus turbata confusaque sit, et communis vitæ negotia sursum deorsum subsultim ferantur. Quapropter cum si quid aliud, hoc certe quod opitulatrice nostra industria et cura necessario potiat, dignum sit tractatum insuper et consuetudinibus quæ ad rerum gubernationem devenissent, diligenter excussis legum inter se contradictionem sustulimus: quidquid adversarium et ad præsentem rerum constitutionem rationemque illicitum esset, huic legalis auctoritatem abrogantes: quæcunque vero

VARIÆ LECTIONES.

† H. Stephanus et Agylæus habent σωματοποιησάμενος. * Hic aliquid deesse videtur.

NOTÆ.

(14) Σωματοποιίαν.

(15) Τὸ μηδὲν ἄγαν. Terentius in *Andria* act. 4, scen. 1. « Id arbitrator apprimè in vita esse utile, ut ne quid nimis. »

(16) Σῶμα. Sic corpus Homeri dicitur, l. 92, §

2. ff. delegat. 5.

(17) Codicem Justinianum repetitæ prælectionis intelligit.

(18) L. 32, § 1, ff. de legibus.

et ad sævitiam quiddamque præfractius spectantem, ac ceu justitiæ penitus oblitam legem, ad suum decentemque modum legibus debita cum æquabilitate contraximus (19).

His itaque hoc pacto dispositis et constitutis, omnibus quibus justitiæ trutinæ commissæ sunt, et magistratibus et iudicibus mandamus, ut quæ leges ab imperatoria nostra majestate a legali solo exulare jussæ sunt, has inutiles judicantes, dehinc in omne ævum rejici sinant: secundum reliquas vero scriptas atque veteres, et quæ haud ita pridem a sempiternæ memoriæ patre (20) nostro, atque nunc a nobis selectæ aut latæ sunt, controversiis dijudicationes suppeditent, neminique posthac ad aliquam a legali auctoritate exterminatam juris speciem declinare, neque ad consuetudinem quampiam, quæ accepta prærogativa pro eo quod consuetudo esset ac diceretur, ad legis majestatem et honorem a potentia nostra subiecta non sit, recurrere permittatur.

CONSTITUTIO II.

Ut qui cætera secundum sacros divinosque canones episcopali dignitate dignus esse probatur, si liberi ex legitimo matrimonio illi sint, ob illos in consequendo honore nullum impedimentum sentiat.

Aliter.

Ut qui alioqui princeps (21) sacerdotio dignus est, si legitimi illi liberi sint, non impediatur illum consequi.

Idem imperator Stephano sanctissimo Constantinopolitano archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Cum sacrosancti divini que canones, et quicumque alii de sacerdotio ac episcoporum creatione statuere, in optimum numerisque omnibus plenum editi sint modum, (et quidem quomodo illi non exacte perfecteque editi sint, cum divina inspiratio in auctoribus efficaciter operata sit?) mirari subit, quomodo non veriti nonnulli sint, sacras divinasque leges, tanquam illæ absolutæ non essent, promulgatis aliis legibus abrogare. Etenim cum sacri canones (22), quibus locis de episcoporum creatione præscribunt, statuunt eum (23) qui ex legitimo matrimonio liberos habeat, si modo in reliqua vitæ ratione nihil impediendi sit, ad primum sacerdotium promoveri posse: hi in contrarium statuentes (24) aiunt, ut ii qui liberos habent, tametsi legitimi conjugii munus sint, ad episcopalem dignitatem evadant, suo impedimento non vacare. Quod ideo fortasse in animum induxerant, quod (25) istiusmodi affectione quadam

Α Τούτων οὖν ἡμῖν οὕτω διαφυγμένων, ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν ἐπειτα ἅπαντα χρόνον ἅπασιν εἰς οὐδ' ἀνήρηται τὰ τῆς δίκης ζυγὰ, ἀρχοῦσι καὶ δικασταῖς, ἐντελλόμεθα, τοὺς μὲν ὅσοι νόμοι παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν τοῦ νομίμου ἐδάφους τὴν ἀπαλλοτριώσιν κατεψηφίσθησαν, τούτους ἀχρήστους ἡγουμένους εἶναι ἐρρίθθαι, κατὰ δὲ τοὺς λοιποὺς ἐγγράφους τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς μικρῶ μὲν πρόσθεν παρὰ τοῦ αἰμνήστου πατρὸς ἡμῶν, νῦν δὲ παρ' ἡμῶν ἐγχεκριμένους ἢ τεθεσπισμένους ταῖς δίκαις βραβεύειν τὰς διαλύσεις, οὐδενὸς συγχωρομένου ἐτι πρὸς τινα τὸν ὑπεροχῶν τῆς νομικῆς ἀξίας κεφαλαίων ἀπονεύειν, ἀλλ' οὐδ' εἰς συνήθειαν ἀποτρέχειν⁹, ἥτις οὐχὶ παρὰ τοῦ ἡμετέρου κράτους λαθοῦσα τὸ ἐκκριτόν¹⁰ ἀντὶ τοῦ συνήθεια εἶναι καὶ λέγεσθαι πρὸς νόμου δίκην καὶ τιμὴν ἀνηνέχθη.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Β'.

Περὶ τοῦ κατὰ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνες τὸν ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος μαρτυροῦμενον ἀξίον τῆ ἄλλῃ τοῦ βίου ἀρετῆ μηδὲν εἰς τὴν τιμὴν ἐμποδίσσθαι ἕνεκα τῶν ἐκ νομίμου γάμου παίδων συναφσίας, εἰ παῖδες πάρευσιν αὐτῶ.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ μὴ ἐμποδίσσθαι τὸν ἀξίον ἀρχιερωσύνης, εἰ παῖδες νόμμοι αὐτῶ πάρευσιν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῶ πατριάρχῃ.

Τῶν ἱερῶν καὶ θεῶν κανόνων, τῶν τε ἄλλων καὶ ὅσοι περὶ τε ἱερωσύνης καὶ χειροτονίας ἐπισκόπων ἐθέσπισαν, εἰς τὸ ἀριστόν τε καὶ ἀκριβέστατον ἐκπεφωνημένων, (πῶς δ' οὐκ ἐμείλλον ἀκριβῶς ἐκπεφωνῆσθαι, θείας ἐπιπνοίας ἐν τοῖς φθεγγομένοις ἐνεργούσης;) θαυμάζειν ἐπεισὶ μοι, πῶς οὐκ εὐλαβήθησάν τινες ὥσπερ ἐνδεῶς ἐκείνων ἐχόντων τολμῆν ἐτέρων ἐκθέσει νόμων τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους ἀθετεῖν νόμους. Καὶ γὰρ ἐν οἷς τὰ περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων διατάττουσι τῶν ἱερῶν θεσιζόντων κανόνων τὸν δε ἐκ νομίμου γάμου παῖδας ἔχει, εἰ γε ἡ ἄλλη τοῦ βίου ἀρετῆ ἐμποδῶν οὐχ ἴσταται, εἰς ἀρχιερωσύνην προάγεσθαι, οὗτοι ἀντιθεσιζόντες φασί, μὴ εἶναι πρὸς ἐπισκόπου ἀξίωμα τοῖς ἔχουσι παῖδας, κἂν δώρον ὡσεὶ γάμου νομίμου, ἀναβαίνειν ἀκώλυτον, ἴσως μὲν (τί γὰρ ἂν τις ἄλλο εἴποι;) ἐκεῖνο ἐπὶ νοῦν λαβόντες, ὡς τῆ πρὸς τέχνα διαθέσει ταῖς ἱεραῖς ὑπάρξεις λυμανεῖται ὁ χειροτονούμενος. Πλὴν οὐκ ἔχει καλῶς τ' αἰτία. Οὕτω γὰρ ἂν καὶ ἀδελφῶν ἢ συγγ-

VARIE LECTIONES.

⁹ Ecloga προστρέχειν. ¹⁰ cod. ἔγκριτον.

NOTÆ.

(19) Observa sententiam hujus Novellæ; facit § 3, de Justiniano cod. § 5. C. emend. C.

(20) Basilio sc. Macedone. Nam, antea dixi Basilium Macedonem cum aliis Constantino et Leone edictis præcipuum distinctum titulis sexaginta.

(21) Ἀρχιερωσύνης, intelligit sacerdotium episcopale.

(22) I ad Tim. iv, ad Tit. i, vers. 6.

(23) Nemo remouetur ab episcopatu adipiscendo propter liberos quos habet.

(24) Vid. l. 42, § 4, Cod. de episc. Novell. 123, cap. 1. Nov. 137, cap. 2.

(25) Adde et alias ex d. § 1, diff. 28, et priusquam c. de Syracusana. Hinc dubitandi ratio nascitur.

νὸν ἐτέρων προσόντων οὐχ ἔξει τις χώραν πρὸς ἐπισκόπου χειροτονίαν ἢ γὰρ συγγενῆς¹¹ διάθεσις καὶ πρὸς τούτους ὀρθῶς. Ἀλλὰ προσιδότες τοῦτο οἱ θεῖοι κανόνες ἔδοσαν τοῖς ἐπισκόποις ἐξουσίαν, εἰ συγγενεῖς εἰεν ἄποροι, ἐκ τῆς ἱερᾶς ὑπάρξεως τούτων παραμυθεῖσθαι τὴν ἀπορίαν.

et hoc prævidentes divini canones fecerunt episcopis illorum inopiam ex sacris facultatibus sublevarent.

Ἡ οὖν ἐκ θεοῦ βασιλεία ἡμῶν τοῦτο ἀρμυδιώτερον κατανοοῦσα τοῖς θεοῖς ἑπισθαι ἐντάλασι, σύμφωνον ἔκείνοις ἐκφέρει νόμον, ὡσπερ¹² αὐτοῖς δοκεῖ τὸ πρὸς ἀρχιερωσύνην ἀνάγεσθαι τὸν ἄξιον τῆς τιμῆς καὶ ὡς γοναὶ νόμῳ τετιμημένοι, οὕτως ὀρίζουσα τὸν ἀτιφθέγγεσθαι θρασυθένετα νόμον¹³ δίκην τῆς θρασυτήτος τὴν εἰς τὸν ἑπειτα χρόνον διηνεκῆ ἀφωνίαν εἰσπράττεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Γ'.

Περὶ τοῦ κατὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας θεσμοῦ τοὺς μέλλοντας παραγγέλλειν εἰς ἱερέας ἢ διὰ βίου τὴν ἀγαμίαν ἐπαγγεῖλαισθαι, ἢ εἰ βούλουτο γάμῳ προσομιλεῖν, πρότερον ἀρμυθεῖσθαι καὶ οὕτω τῇ χειροθεσίᾳ προσέρχεσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ ὀφείλειν γαμεῖν πρὶν τῆς ἱερωσύνης.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Καλῶς ἐξ ἀρχῆς τὰ περὶ τῶν ἱεραῶν ἀξιωθέντων¹⁴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ὀρισμένης, οὐκ ὀρθῶς κατὰ γὰρ ἐμὲ τῆ νῦν κρατούσης ἐπόμεινοι συνηθείᾳ ἐνίοτε κατολιγωροῦσι τοῦ ἱερατικοῦ παραγγέλλεσθαι. Καὶ γὰρ ἐκείνοι προστάσσοντες τοῖς μέλλουσι παραγγέλλειν εἰς¹⁵ ἱερέας, εἴτε διὰ βίου παντὸς, εἰ παθαρῆχαι τὴν ἐπαγγελίαν μὴ ψεύσασθαι, ἀγαμίαν ἐπαγγεῖλαισθαι, ἢ εἰ μὴ τοῦτο δυνατὸν αὐτοῖς φαίνεται, νομίμοις γάμοις ἀρμυθεῖσθαι καὶ οὕτω τῆς θαλας λειτουργίας ἀντιλαμβάνεσθαι ἢ ἐπὶ τοῦ παρόντος κρατούσα συνήθεια τοῖς πρὸς γάμον συνάπτεσθαι λογισμὸν ἔχουσι δίδωσιν εἰς ἱερέας πρὸ τῆς μνηστείας τελεῖν, εἴτα μέχρις ἐτῶν δύο τῷ βουλομένῳ γήμασθαι παραίνειν ὀρίζει τὸ βούλημα.

Τοῦτο τοίνυν ἐπεὶ μὴ πρέπον ὀρωμεν, καλεούμεν κατὰ τὸ ἀνωθεν καὶ ἀρχαῖον τῆς Ἐκκλησίας διάταγμα τὰς χειροτονίας παραίνειν. Οὐδὲ γὰρ ἄξιον, τοὺς¹⁶

VARIAE LECTIONES,

¹¹ Rectius συγγενική. ¹² Bals. præmittit καὶ. ¹³ Justiniani novell. 123. ¹⁴ Scriung. ἀξίων θεῶ. Zulch. ἀξίων θεοῦ. ¹⁵ codd. om. εἰς. ¹⁶ τοὺς deest in Bals.

NOTÆ.

(26) Et ita abrogatur d. § 1, de Nov. c. 1, § 4, Nov. 123, c. 1, Nov. 137, c. 2. adde c. priusquam c. de Syracusana.

(27) Traditio fuit ecclesiastica, ut qui creandi sacerdotes essent, vel cœlibatum voverent, vel si eum vovere non possent, uxorem prius ducerent, et ita ministerium susciperent.

(28) Hoc innuit, tollendam esse sui temporis, ut in-

A erga liberos (quid enim quis aliud dicat?) sacras facultates oblatus videatur. Verum non recte sese illa ratio habet. Sic namque nec fratribus allivæ cognatis superstitionibus accessum quisquam ad episcopatum haberet: siquidem et ad hoc sanguinis propinquitatisque affectio respicit. Quin potestatem, ut si ipsis pauperes cognati essent,

Nostra igitur imperatoria quæ ex Deo est majesticas, si mandatis divinis instatur, id longe convenientius fore animadvertens, consonam illis profert legem: ut quemadmodum ipsis videtur ad primarium sacerdotium promoveri posse (26) qui illo honore alioqui dignus sit, tametsi liberi ipsi lege tamen honorati sint, id ita liceat: et ita quidem censens, ut a lege, quæ contradicere ausa fuit, in audaciæ pœnam perpetuum in futurum exigatur silentium.

CONSTITUTIO III.

Ut qui sacerdotes creandi sunt secundum Ecclesiæ ritus, ea lege creentur, ut omnem deinceps vitam cœlibem agant, aut si matrimonium contrahere velint, prius id faciant, ac deinde ad creationem procedant.

Aliter.

Quod ante ineundum sacerdotium matrimonium contrahi debeat.

Idem imperator Stephano sanctissimo Constantinopolitano archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Cum decenter inde ab initio de iis qui faciendis Deo sacris digni essent, ecclesiasticus ordo constituerit, non recte (meo quidem iudicio) qui præsentis temporis consuetudinem sequuntur, interdum ecclesiasticam traditionem contemnunt. Nam ubi illa (36) mandat, ut qui creandi sacerdotes sunt, aut per omnem vitam, si promissum non falsum fore fidant, cœlibatum voveant: aut si (27) illum servare impossibile ipsis videatur, legitimum matrimonium ineant, ac deinde divinum ministerium suscipiant; consuetudo quæ in præsentia obtinet, iis quibus matrimonio conjunct in animo est, concedit ut (28) antequam uxorem duxerint, sacerdotes fieri possint, et deinde biennium ad perficiendam voluntatem jungi matrimonio volenti præstitit.

Id igitur quia indecorum esse videmus, jubemus ut ad votus Ecclesiæ et antiquitas traditam præscriptum (29) dehinc creationes procedant. Neque

quæ consuetudinem, quæ sacerdoti, intra biennium sacerdotii adepti uxoris ducendæ potestatem faciebat, reducta, ut inquit, veteri consuetudine, qua futuris episcopis matrimonium permissum, non tamen electis, l. 45. Cod. de epi-coq-vid. Nov. 79, §. eod.

(29) De qua supra dixi.

enim dignum est, ut qui spiritali ascensu supra A corporis abjectionem et sordes erecti sunt, hi rursus ad carnis (30) sordes delabantur: sed e diverso, ut divinum ministerium ex corporis sordibus tanquam in altum aliquem gradum conscendant, convenientius fuerit.

CONSTITUTIO IV.

Ut non modo universalis Ecclesie sacerdotes, verum etiam qui ad quamcunque sacram eodem pertinent, si in hoc vocentur, licite sacra mysteria (31) exponere divinumque cultum celebrare domi private possint.

Idem imperator Stephano sanctiss. Constantinop. archiepiscopo et patriarchæ universali.

Placuit veteribus, ut quæ sacrificia et communio- B nes in privatis ædibus sunt, ab illis sacerdotibus, qui ad generales ecclesias pertinent, solis celebrentur; ab aliis vero qui alicui alii sacræ ædi addicti deserviunt, privatoque vitæ in statu sunt, ut nullum neque officium neque sacrificium perficiatur. Atque hoc quidem ut statuerent, religionis conservandæ causa in mentem illis venisse videtur, quo videlicet (ut conjicere est) dum nonnulli sacerdotii prætextu lethale defectionis malum tegunt, usa non veniat, uti qui profanati sacrificii participes fuerint, longe magis contaminentur quam expientur. Qui profecto eorum qui istiusmodi religioni cautionem excogitarunt, propositus fœnis hoc ipso nomine quod sacrosanctæ fidei stabilitimentum adinvenierint, simul laudabilis, simul commendatione dignus est. Verumtamen quatenus se firmitatem allaturos existimaverunt, eatenus illam ex lege promanasse atque se extendisse non videas. E diverso vero subinde illam ipsam legem religiosæ et divinis ministeriis operam navantibus etiam adversari conspicitur. Ut autem pollutus sacerdos, qui notus non est, pollutæ suæ iniquationis aliquem participem faciat, verisimile fortasse est aliquando id evenire: verum non ita ut semper et omnino tale quiddam contingat. Quis enim animo tam facill est, tamque omnia promiscua habet, ut quem non norit sacerdotem, neque eorum religionis, neque quibus moribus sit, hunc ad sacrificandum advocet? Rursus vero qui defectionem molluntur, remque sacram profananter D faciunt, ne illi cum alienis ab impietate conventus agere non velint, ut unde stabiliri lex videtur, non inde quemadmodum existimatum sit, stabiliantur. Tum et religionis in multis utilitatibus con-

μετά τὸ ἀνυψωθῆναι τῆς σωματικῆς ταπεινώσεως ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀναβάσεως τούτους πάλιν ἐπὶ τὴν σαρκικὴν ταπεινότητα κατακίπτειν, τούναντιον δὲ μᾶλλον χρῆ ὡς εἰς ἀνάβασιν ὑψηλὴν τὴν θείαν λειτουργίαν ἐκ τῆς σωματικῆς ταπεινότητος ἀναβαίνειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Δ' 14.

Περὶ τοῦ δεῖν μὴ μόνον τοὺς τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἐκάστῃ οἰκίᾳ διαφέροντας προσκαλουμένους ἀδελφούς τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρίας οἰκοὶ ἐπιτελεῖν¹⁴.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγνωστῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Τοῖς μὲν ἀρχαιοτέροις ἔδοξε τὰς κατ' οἴκους ἱερατείας καὶ συνάξεις ὑπὸ μόνων ἐπιτελεῖσθαι τῶν τὰς καθολικαῖς Ἐκκλησίαις διαφερόντων ἱερέων, ὅφ' ἐτέρων δὲ, οἱ τῷ οἴκῳ προσανάκεινται καὶ ἰδιαζούσης τυγχάνουσι βίου καταστάσεως, μήτε λειτουργίαν μήτε τινὰ ἱερατεῖαν ἐπιτελεῖσθαι. Τοῦτο δ' οἶκον ἕνεκά γε τῆς περὶ τὴν πίστιν ἀσφαλείας εἰς ἐνθύμιον ἀδελφὸς ἐπιθεῖν ἀποθεσπίσαι, ὡς ἂν μὴ, ὡς εἰκὸς, τινῶν ἐπικρυπτόντων ἀποστασίας ἐλεθρον ἐν τῷ τῆς ἱερωσύνης σχήματι, συμβάλῃσι ἀντὶ τοῦ ἀγιάζεσθαι μᾶλλον πλεῖον βεηλοῦσθαι τοὺς τῆς ἐκείνου μετέχοντας ἀνέρου τελετῆς. Ὁ μὲν οὖν σκοπὸς τῶν ἐπὶ νοῦν βαλομένων τὴν τοιαύτην ἀσφάλειαν ἐπαινούμενός τε καὶ ἀποδοχῆς ἀξίος κατὰ τοῦτο ἐστὶ τὸ ἀσφαλὲς τῆς εὐσεβοῦς προϋνόησαν πίστεως, πλὴν οὐ¹⁵ καθ' ὅσον ἐνόμισαν παρασχεῖν τὴν ἀσφάλειαν ἐπὶ τοσοῦτον ἔστιν ἰδεῖν ἐκ τοῦ νόμου περιγινόμενην αὐτὴν καὶ ἐκτείνωμένην. Τούναντιον δὲ ἔστιν ὅτι καὶ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ περὶ τὰς θείας λειτουργίας σπουδὴν κεκτημένους ἐναντιούμενος ὁ νόμος ὁρᾶται. Τὸ μὲν γὰρ τὸν ἀνέρον ἱερεῖα μὴ γινώριμον καθιστάμενον μεταδοῦναι τινὶ ποτε τῆς ἐαυτοῦ ἀνέρου βεηλώσεως, εἰκὸς συμβάλῃσι ἂν ἴσως, πλὴν οὐχ οὕτως ὥστε τρόπον παντὶ τὴν τοιαύτην γίνεσθαι σύμβασιν. Τίς γὰρ οὕτως εὐκολὸς τὴν γνώμην καὶ ἀδιάφορος, ὡς ἱεραθεῖαι προσκαλεῖν ἂν οὐκ οἶδεν ἱερεῖα, καὶ οὐ τοῦ σεβάσματος καὶ τῆς πολιτείας καθέστηκεν ἀμαθής; Πάλιν δὲ καὶ οἱ τὴν ἀποστασίαν θάλλοντες καὶ ἀνέρωσ ἱερατεύοντες οὐκ ἂν μὴ πρὸς τοὺς οἰκελοὺς τῆς δυσσεβείας βουλήσονται συνελθεῖν· ὥστε δὲ μὲν ἀσφαλίζεσθαι ὁ νόμος δοκεῖ, οὐ καθὼς ἔδοξεν ἀσφαλίζεσθαι. Ἄλλως δὲ τοὺς εὐσεβεῖς πολλῆς ὠφελείας εὐρίσκαται γινόμενης¹⁶ ἐμποδῶν. Θεῖα γὰρ χάριτι μικροῦ κατὰ πάντα οἶκον, οὐ μόνον τῶν περιφανεστέρων, ἀλλὰ καὶ τῶν εὐταλεστέρων, εὐκτηρίων οἴκων ἀνεγχερμένον Θεῷ, τῆς

VARIAE LECTIONES.

¹⁴ Laudatur *Harmoniopoli Man. legum* col. 1587, lib. 1, tit. 2, p. 25. ¹⁵ cf. *infra*, nov. xv. ¹⁶ Sic correxit Stephanus, codd. πλὴν τοῦ. ¹⁷ Melius forte γινόμενος.

NOTÆ.

Ἐπιτελεῖν ἠνεπίστῳ. Idem pene dicitur in l. vira. Oportet Cod. de episcop. quod parum dictum videtur; τιμίος γὰρ ὁ γάμος ἐν τῷ Heb. xiii, vers. 4. Simile est quiddam Syriaci dist. 83, c. 4, et Innocentii dist. 28, c. 2, et Gregorii dist. 28, c. Priusquam.

(31) Ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρίας, si ita est,

Novella Justiniani 58 abrogatur. Interim hoc videtur innuere sacerdoti privatis in domibus permitti ἱεραθεῖαι καὶ μυσταγωγεῖν, ut hæc Novella pertineat ad sacrificia et administrationem verbi cap. Clericos dist. 1, de consecrat., ut et Nov. 15, *infra* ad baptismum.

ὅτι περὶ τοὺς ἱερεῖς χορηγίας καὶ θεραπείας οὐχ ὁμοίως παρὰ πάντων οἰκίας τε οὕσης γίνεσθαι, συμβαίνει διὰ τὸν νόμον τοὺς ὡςπερ εἶπον ἀπορωτέρους πρὸς ἰδιάζουσαν ἱερέων ἀνάληψιν ἀμετόχους μὲν αὐτοὺς πλειστάκις διαμένειν τῶν θεῶν μυστηρίων, ἀποστερεῖσθαι δὲ καὶ τὰ ἱερὰ τεμενίσματα τῶν ἐπ' αὐτοῖς ὀφειλόντων ἁγιασμῶν ἐπιτελεῖσθαι. Οὐ μὴν ἄλλ' εἰκὸς καὶ μνείας ἐπισταμένης ἄνιστε κακοιμημένων ἀπορίας ἱερέως τὴν παρουσίαν τῆς μνήμης παραδραμεῖν ἀνείρατον, ὡς ἐκ τούτου οὐ μικρὰν τοῖς τε βιοῦσιν ἀναταῦθα καὶ τοῖς οὐδ' ὁ ἐκείθεν ἔχει βίος συμβαίνειν ζημίαν.

functionum memoria instante ob defectum sacerdotis præsentem memoriæ diem nullo facto sacrificio elabi, ut inde et qui hic vivunt, et quos altera vita tenet, utrisque non exiguum damnum obveniat.

Ὅριζομέν οὖν, οὐ μόνον τοὺς ἐκάστης καθολικῆς Ἐκκλησίας ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ τοὺς οἰκείους τῶν ἱερέων²⁰ ἐκάστης οἰκίας ἄδειαν ἔχειν ἐν πάσαις ταῖς οἰκίαις ἱεραῖσαι τε καὶ μυσταγωγεῖν, οὐδ' ἂν προκαλεῖν αἰροῦτο ὁ ἐκάστης δεσπόζων οἰκίας, καὶ διδόναι τὴν ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐκτηρίοις πάροδον καὶ ἱερατεῖαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ε' ²¹.

Περὶ τοῦ τοὺς μετὰ τὸ ὑπαλθεῖν τὴν μοναδικὴν πολιτείαν πραγμάτων εὐπορήσαντας μὴ καθ' ἄλλο ἀπειργασθαι περὶ αὐτῶν διατίθεσθαι, ἀλλ' εἰ μὲν ὠφθῆσαν τι προκαταβεβλημένοι τῷ μοναστηρίῳ κατὰ τὸν καιρὸν ὅτε τούτῳ προσήρχοτο, εἶναι αὐτοὺς περὶ τῶν ὑστερον προσκεκτημένων²² κυρίους καθὼς προαιροῦντο πάντα διακρίνειν, εἰ δ' οὐδὲν προκατεβάλλοτο, αὐτοὺς μὲν περὶ τοῦ διμολοῦν ἔχειν ὀρίσειν ἄδειαν, τὸ μοναστηρίου δὲ τὸ ἄλλο μέρος ἦτοι τὸ τρίτον ἀναλαμβάνεσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ διατίθεσθαι τὸν μονάσαντα εἰς τὰ ἀπικτηθέντα.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Ἐπειδὴ περὶ μοναζόντων ὑπάρξειας, οἱ μετὰ τὸν μονάδα βίον περιουσίαν ἠθροίσαντο, πολλάκις ἡμῖν ἐν τοῖς ὑπὸ σὲ θεοφιλεστάτοις ἀρχιερεῦσιν, ὧ θεῖον φῶς καὶ καταπυρρεύειν τὸν κόσμον ὑπὸ τοῦ πρώτου φωτὸς ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς Ἐκκλησίας στερεώματι τε-

A sequendis eandem impedimento esse comperitur. Siquidem cum divina gratia in omnibus, omnium non modo potentiorum, verum etiam tenuiorum domibus sacraria (32) Deo erecta sint, et vero sumptus reliquaque ad rem familiarem necessaria sacerdotibus ab omnibus similiter suppeditari non possunt: evenit propter legem, ut (quemadmodum dixi) qui tenuiores sunt quam ut privatim sacerdotes suscipere possint, persæpe divinatorum mysteriorum expertes maneat, et sacra delubra, quæ in illis sacrificia fieri debeant, his defraudentur. Quin verisimile etiam est, nonnunquam de-

Statuimus igitur ut non solum generalis Ecclesiæ sacerdotes, sed etiam ad quamcunque aliam sacerdotum domum pertinent, quibuscunque eujusque domus dominis accersitis accessum ad sacra oratoria, et sacrarum rerum functionem dare voluerint, in quibuslibet ædibus sacrificandi (33), Deique arcana enarraudi facultatem habeant (34).

CONSTITUTIO V.

Ne, quibus, postquam monasticæ vitæ institutum subierint, facultates suppetunt, in universum hi de illis testari prohibeantur: sed ut et, quo tempore monasterium adierunt, in id quidpiam contulerint, in illorum potestate sit, ut quemadmodum velint, de iis quæ sibi postmodum paraverunt, in plenum assem etiam testamentum condant. Si vero nihil ab initio intulerint, tum ut de bene statuendi facultatem habeant, monasterium autem alteram partem sive trientem accipiat.

Aliter.

Ut monachus (35) de acquisitis testari possit.

Idem imperator Stephano (36) sanctiss. Constantinop. archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Quoniam de monachorum bonis quæ post susceptam vitam monasticam coacervassent, persæpe nobis una cum Dei amantissimis sub te primariis sacerdotibus dubitare te (o divinum, et, ut mundo præluceas, in magno Ecclesiæ firmamento

VARIÆ LECTIONES.

²⁰ Bals. τοὺς ἱερεῖς. ²¹ Est 2 in Ecloga nov. Leuncl. Jur. Græc. Rom. II, p. 79. Citatur Harmenop. lib. V, tit. IV, p. 567. ²² codd. Scriung. προσκεκτημένων.

NOTÆ.

(32) Quæ Græcis εὐκτήρια. Theophil. § 18. Inst. de reg. divis.

(33) Ἱεραῖσαι, intelligit ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν, ut Nov. 134, cap. 8, actum sacrificandi.

(34) Et ita abrogatur Novell. 58. Nov. 131, c. 8. Olim sine consensu episcopi, qui in privata domo vel possessione sacrificasset, canones notabant, ut παρυσυνάγωγον. Balsamon ad cap. 31 synodi 6, in Trullo: adde cap. clericos, dist. 4, de consecrat.

(35) Περὶ τοῦ διατίθεσθαι τὸν μονάσαντα, etc., Existat alias hujus Novellæ epitome apud Harmen-

opulum 5, tit. 1, § 3, Goth. Ne quidem papa potest concedere monacho ut aliqua bona retineat; vid. cap. 6, ext. de stat. homin. quo posito non poterit testari, vid. Covaruv. rubr. de Testam. num. 47, Ans.

(36) Quem Cedrenus in Leone vocat Στέφανον σύγγελον, Leonis ἀδελφόν, cui mortuo successit Antonius cognomento Cauleas. Porro σύγγελος; idem quibusdam, quod contubernalis. Zonaras vero in Monomacho id in Ecclesia σύγγελος, quod Agarenis Scriph, hoc est Caliphæ successor.

a principe lumine collocatum lumen) dixisti, an constitutione facta monachos istiusmodi bonorum dominos designari oporteret, an vero ipsos ab illorum dominio arceri conveniret: nimirum quod tanquam nubes, quæ istinc ambiguitas existit, rationis radios, quo minus perspicue ea res iudicari possit, subeat et offusec: quoniam (inquam) de hoc dubitantes variis nos postulationibus ad hujus rei considerationem una vobiscum suscipiendam hortati estis: nos, ut in alio, ita et hic sacerdotalem tuam dignitatem venerantes, ad satisfactionem petitionis tuæ accingimur. Ac illa quidem primum a nobis dicantur, quæ a veteribus (37) de illis qui se jam in monasticam rempublicam (38) ascribi volunt, constituta sunt: illis nempe de rebus suis prius testandum esse, ac deinde ad concupitum vitæ institutum procedendum, nec dispositionem rerum suarum vitæ mutatione anticipandam. Nam si hoc ita evenisse constet, non amplius ipsis jam tonsis, ut de rebus suis quidquam statuatur permittendum esse: omnemque substantiam, in qua ecclesia tonsi sunt, illi cessuram. Quod sane de iis qui vitam monasticam jam subierunt, decretum (extra quam si liberi qui hæreditatem petant, supersint) et optimum, et ita ut nemo possit melius, constitutum est: tum nec addi nec admi illi quidquam queat. Etenim qui ante mutatam vitæ rationem, cum bonorum dispositionem in arbitrio suo positam haberet, de iis statuere noluerit, merito postmodum id facere prohibetur, ut qui se ipse in has angustias conjecerit. Propterea enim quod cum licitum ipsi esset prædisponere res suas testamento noluerit, ejus postea faciendi facultatem, tanquam ab ipso damnatam, sibi alimi, id vero jure longe optimum sustinet. Cæteroque etiam, quomodo non absurdum fuerit, si qui se ab hujus vitæ curis sejunxerit, illarum adhuc onus sufferat, indeque promanante molestia prematur? Liberos igitur, qui in monachorum numerum ascriptus est (quemadmodum dixi) quando non habet, non profecto hoc decretum decreto alteri cedat. At si liberi supersint (non enim tunc illos propter parentis silentium damno afflicta esset), non omnino testamenti ordinationem monachicus habitus impedit: sed manifestum est quod (39) de liberorum portionibus testari poterit, quæ illis æquabili legitimaque divisione attribuentur. Quæ vero pars ad ipsum respicit, in eo testamenti factio deficiat: quippe quæ integra ad monasterium pertineat. Cæterum si mors etiam (ut multi sunt rerum humanarum casus) subito superveniens rerum distributionem intercipiat, neque tunc quidem quæ liberis succurrat dis-

θειμένον, ἀπορεῖν ἐφησ, οἷα δὴ νέφους τῆς ἐκείθεν ἀμφιβολίας ὑποτρεχούσης τὴν ἀκτίνα τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὸ τραπῆν ἐκφῆναι διάκρισιν, εἴτε δεήσει τῆς τοιαύτης περιουσίας κυρίους εἶναι τοὺς μοναστάς ποιεῖσθαι διάταξιν, εἴτε κωλύειν δεξιὸν αὐτοῦς τῆς ἐπ' αὐτῇ κυριότητος· ἐπεὶ οὖν περὶ τοῦτο³⁷ ἀμφιβάλλοντες διαφόροις ἡμᾶς ἐξαιτήσεαι πρὸς τὴν ἐπισκεψιν συναντιλαμβάνειν προὔτρεψασθε, τιμῶντες ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις οὕτω κἀνταῦθα τὴν ὑμῶν ἰερότητα, πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν καθιστάμεθα τοῦ αἰτήματος. Ἐκεῖνα δὲ πρῶτον εἰρήσθε ἡμῖν, ὅσα γε τοῖς παλαιῶν διώρισται³⁸ περὶ τῶν ἀρτι βουλευθέντων πρὸς τὴν μονήρη μετατάξασθαι πολιτείαν (φημί δὲ περὶ τοῦ πρότερον αὐτοῦς τὰ οἰκεία πράγματα διατίθεσθαι, οὕτω τε πρὸς τὴν ἐπιθυμουμένην προσεῖναι πολιτείαν, ἀλλὰ μὴ προλαμβάνειν τὴν μεταβολὴν τοῦ βίου τὴν περὶ τῶν πραγμάτων διάταξιν, ὡς εἰ γε τοῦτο οὕτω συμβαῖνον ὀφθείη, οὐκέτι ἀποκειραμένους αὐτοῖς ἐπιτραπήσεται ἡ διάταξις, ἀλλὰ χωρήσει πᾶσα ἡ ὑπαρξίς εἰς τὴν ἐν ἧ ἀπεκείραντο ἐκκλησίαν), ταῦτα δὲ τὰ περὶ τῶν ἀρτι προσείντων τῶν μοναστικῶν βίω διωρισμένα (εἰ μὴ παῖδες πάρεσαι τὴν κληρονομίαν καλοῦντες) ἀριστά τε καὶ ὡς οὐκ ἂν τις φαίη ἄμεινον διατάσσεται, καὶ οὕτω τι προσθεῖναι τούτοις οὐτ' ἀφελεῖν ἀπ' αὐτῶν ἔστιν. Καὶ γὰρ ὁ πρὸ τοῦ διαμεῖναι τὴν πολιτείαν ἐν τῇ ἐκείνου γυνάμῃ κειμένην ἔχων τὴν τῶν ὑπαρχόντων διοίκησιν, τοῦτο μὴ βουλευθεὶς διαπράξασθαι, εἰκότως μετὰ ταῦτα ἀπειργάζεται τῆς ἐπιτροπῆς, αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τοῦτο καταστήσας· δι' ὧν γὰρ οὐκ ἐβουλήθη ἐξῆν αὐτῷ προδικηκῆναι τὰ πράγματα, τὴν μετὰ ταῦτα τῆς ἐξουσίας ἀχάριεσιν δι' ἑαυτοῦ καταψηφίζομένην ἐδώγας φέροι. Ἄλλως τε δὲ καὶ πῶς οὐκ ἄτοπον, τὸν ἀποταξάμενον ταῖς τοῦ βίου φροντίσιν ἔτι τὸ τῶν φροντιδῶν φέρειν φορτίον καὶ τῷ ἐκείθεν βάρει πίεζεσθαι; Ἄπειδος μὲν οὖν, ὡσπερ ἐφην, ὄντος τοῦ πρὸς μοναχοὺς μεταταξαμένου, αὐτῇ ἡ ψῆφος οὐκ ἂν ὑπεκσταίη ψήφῳ ἑτέρῳ· εἰ δὲ πάρεσαι παῖδες (τότε γὰρ οὐκ ὀσιον ζημιοῦν ἐκείνους διὰ τὴν τοῦ γονέως σιτήν), οὐ κωλύσει παντελῶς τὴν διάταξιν τὸ μοναδικὸν σχῆμα, ἀλλὰ δῆλον, ὡς διατάσσεται μὲν περὶ τῶν μερῶν, ἀ τοῖς παισὶν ἴση καὶ νομίμῳ διανομῇ ὑποκληρωθήσεται, τοῦ δὲ μέρους τοῦ πρὸς ἐκεῖνον ὀρῶντος ἀποστήσεται ἡ διάταξις, ὡς ὀλοκλήρως αὐτοῦ τῶν μοναστηρίῳ ἀνήκοντος. Ἄλλὰ καὶ εἰ θάνατος (οἷα πολλὰ τὰ ἀνθρώπινα) σύντομος ἐπιστάς τὴν τῶν πραγμάτων μεσολαθήσει διανομήν, οὐδ' οὕτως παντελῶς ἀπερρήσιαστος ἡ τῶν πραγμάτων τοῖς καισὶ βοηθοῦσα διοίκησις, ἀλλὰ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον τὰ τούτοις προσήκοντα νομίμῳ δικαίῳ ἀφορισθήσεται, τὸ δ' ἐπιλοπόν τῆς ὑπάρξεως οἰκειώσεται ἡ μονή. Ἄλλὰ γὰρ ταῦτα περὶ τῆς πρὸ τοῦ μονάκου βίου τῷ ἀνθρώπῳ προσούσης περιουσίας. Ἐφ' ᾧ δὲ ἡ ὁμῶν

VARIÆ LECTIONES.

³⁷ Scrimg. τοῦτου. ³⁸ Justiniani Nov. 123, c. 38.

NOTÆ.

(37) *Jure veteri monachi testari non poterant. Nov. 5, cap. 5. Nov. 76. Nov. 123, cap. 38.*

(38) *Τῶν μοναστικῶν βίω.*
(39) *Vid. Nov. 76, in An. Nov. 123, cap. 38.*

πατρική μακαριότης ἤξιωσε τὸ θεσπισμα προελθῆν A
(φημί δὲ ἐπὶ τοῖς ὑστερον τοῦ μονάδος βλον προσγι-
νομένοις πράγμασι), τοῦτο θεσπιζόμεν, τὸ ἐκ τοῦ
καιροῦ τοῦ καθ' ὃν εἴλετο τὴν μονήρη πολιτείαν
προϊούσης τῆς διασκέψεως γίνεσθαι περὶ τῶν μετὰ
ταῦτα προσκτηθέντων αὐτῷ τὴν διάκρισιν. Οὐ γὰρ
διότι ἐκ τῆς λαϊκῆς ἀγωγῆς πρὸς τὴν μοναδικὴν μεθ-
ιστάμενος, εἰ μὴ πρότερον διατίθειτο, τὴν τοῦ μετὰ
ταῦτα διατίθεσθαι ἀφαιρέται ἄδειαν, διὰ τοῦτο καὶ
περὶ τῶν ὑστερον γεγονότων ὀρίζειν καθόλου κωλυ-
θεῖη. Ἐκεῖ μὲν γὰρ εὐλόγως ἀφηρείτο τὴν ἐξουσίαν,
ἐπεὶ ἐν αὐτῷ ἔδν βουλευσασθα: ἐτι χρηματίζοντι λαϊκῶ,
τῷ μὴ τοῦτο πράξει αὐτὸς ἑαυτὸν εἰς τοῦτο περι-
ίστησιν· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔστιν ὁμοιον, ὥστε αὐτόν
τινα ὕφ' ἑαυτοῦ ἢ ὕφ' ἑτέρου ἀπειργεσθαι. Εἰ δὲ τις
λέγοι, ὅτι διὰ τοῦτο μόνον, ὅτι μονάζων ἔστιν, ἅπαντα
λήψεται ἡ μονή, οὐκ οἶδα εἰ πρέποντα μονασταῖς ὁ
ποιοῦτος νομοθετεῖ· πρῶτον μὲν, εἰ οὕτω δεῖ κτημά- B
των ἀντέχεσθαι ἀνθρώπους οἱ τὴν ὑπεροψίαν αὐτῶν
ἐπηγγελλαντο· ἔπειτα δὲ καὶ συγγενεῖς τινες πένητες
ἢ ἄλλως γνώριμοι τυγχάνουσι τῷ ἀνθρώπῳ χρήζον-
τες παραμυθουμένης χειρὸς, πῶς οὐκ ἀπάνθρωπον,
μηδεμιᾶς ἐκείνους ἐκ τῶν τοῦ συγγενοῦς πραγμάτων
ἐξιοῦσθαι παραμυθίας, ὥσπερ οὐχὶ ξενιτλασίαν ἀλλὰ
συγγενικῶν καὶ φίλων ἑλασίαν δέον ποιεῖν τοὺς μον-
άζοντας καὶ πάντα πρὸς ἑαυτοὺς ἔλκειν, καθάπερ
τοῖς πολυφάγους ἔστιν ὄρεῖν οὐ βουλομένους ἀπόμοι-
ρῆν τινα τῶν παρακειμένων τοῖς ἄλλοις καταλιμνά-
ναι; Ὅτε γὰρ δοῦλος ἐλευθεροῦται δουλείας δεσμῶν,
οὐ πένης οἴκτου μεταλαγχάνει, οὐκ ἄλλος τις ἀνάγκαις
πιεζόμενος παραμυθίας εὐρίσκει ἀπόλαυσιν,
πάσης τῆς τοῦ μονάζοντος παρουσίας τῷ μοναστη-
ρίῳ δεδομένης.

omnia ad se trahere monachis decorum sit? quemadmodum belluones voracesque homines nul-
lam omnino partem aliis qui una accumbunt relinquere velle videmus. Neque enim servus
servitutis vinculis liberatur, neque egenus commiseratione potitur, non alius quisquam necessitatibus
pressus consolationis fructum invenit, cum omnes monachi facultates monasterio dantur.

Διὰ τοῦτο δὲ θεσπιζόμεν, εἰ ²⁶ μὲν ὤφθη κατὰ τὸν
καιρὸν ὅτε τὸν μοναστὴν εἴλετο βλον ὁ ἀνθρώπος
ἀφιερωσάμενός τι τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἶναι αὐτῷ περὶ τῶν
ὑστερον προσεκτημένων ²⁷ ἀβίαστον καὶ κυρίαν τὴν
γνώμην καθὼς ἂν προαιροῖτο πάντα διοικεῖν· εἰ δὲ
μηδὲν ὅλως κατ' ἀρχὰς τῷ μοναστηρίῳ προσιστήνε-
ται ²⁷, τότε διχῆ τὴν ὑπαρξιν τέμνεσθαι, τῶν μερί-
δων τῆς μὲν διμοιρίᾳ συγκεφαλαιουμένης, τῆς δὲ
τρίτης μέρει ²⁸, καὶ διατίθεσθαι μὲν ὡς ἂν ποτε δό-
ξαιεν αὐτῷ περὶ τοῦ διμοιρίου τμήματος τὸν μονά-
ζοντα, τὸ τρίτον δὲ ἀποκληροῦσθαι τῷ μοναστηρίῳ.
Ἄλλὰ ταῦτα μὲν περὶ ὧν ἐζητήσατε τὸ ἡμέτερον
ἀπεθέσατε κράτος. Δεήσει δὲ τὴν ὑμετέραν μακα-
ριότητα τοῖς ὅπ' αὐτὴν ἅπασι θεοφιλεστάτοις μητρο-
πολίταις ἐκδηλα καταστήσαι τὰ τεθεσπισμένα, αὐ-

A positio omnino conticebit : sed secundam dic-
tum modum, quæ ad illos pertinent legi-
timo ipsis jure, separabuntur : residuum au-
tem involabit monasterium. Atque hæc quidem
de hisce facultatibus, quas ante susceptam vi-
tam monasticam habuerit quisquam. Verum de
quo paterna vestra beatitudo proflire decretum
petiit (de iis nimirum rebus quæ postmonasticæ vitæ
susceptionem accesserunt), de eo hoc statuimus,
ut inde ab eo tempore ex quo monasticæ vitæ ra-
tionem susceperit, consideratione procedente, quæ
postmodum ab ipso comparata sunt, discernantur.
Non enim quod qui a profana vita ad monasticam
transit, nisi prius testetur, testandi postmodum
facultate privatur, ideo et de iis quæ postmodum
conquisierit, quidquam statuere in universum pro-
hibeatur. Illic namque jure testamenti factione
B privatur, quia cum ipsi in profano statu res adhuc
tractant, aliquid constituere integrum esset, eo
ipso quod id non fecerit, se ipse in (40) has ar-
gustias circumcluserit : hic vero nihil simile est
ut quisquam aut a seipso, aut ab alio prohibeatur.
Quod si quis dicat, hoc solo nomine quod mona-
chus sit, monasterium omnia esse perecepturum :
haud scio, si istiusmodi, quæ monachos doceant,
statuat, Primum enim an qui homines opum con-
temptum professi sunt, eos ita illas amplecti ac
quacumque ratione retinere convenit? Deinde sint
alicui cognati pauperes, alioquive noti, qui con-
solatrice manu indigeant : quomodo non ab omni
humanitate alienum, nullo illos ex cognati rebus
sublevamine dignari, tanquam non modo peregri-
C nos, sed et cognatos amicosque propellere, atque
quemadmodum belluones voracesque homines nul-
lam omnino partem aliis qui una accumbunt
relinquere velle videmus. Neque enim servus
servitutis vinculis liberatur, neque egenus commiseratione potitur, non alius quisquam necessitatibus
pressus consolationis fructum invenit, cum omnes monachi facultates monasterio dantur.

Ac propter hoc sane statuimus, ut si quis, quo tem-
pore monasticam vitam suscepit, Ecclesiæ quidpiam
consecrarit, illi circa res postmodum comparatas
liberum ratumque iudicium sit (41), quomodocum-
que de illis statuere velit : sin nihil omnino ab initio
in monasterium allatum sit, tum ut bifariam sub-
stantia dividatur, ita ut una pars in bessem, altera
vero in trientem circumscribatur, ac monachus
D quomodocumque ipsi visum fuerit de besse testa-
mento statuat : triens autem applicetur monasterio.
Atque hæc quidem, de quibus requisitis nostra de-
crevit potentia. Oportebit autem tuam beatitudinem,
quæ decreta sunt, omnibus sub ipsa Dei amantias
metropolitanis facere manifesta, et hos similiter
sub se constitutis episcopis, illosque quarum

VARIE LECTIONES.

²⁶ Hinc initium facit in Eclog. nov. 2. ²⁷ codil. Scrimg. προσεκτημένων. ²⁷ Ecloga προσενήνεκται.
²⁸ Sic Ecloga; sed Scrimg. Zuich. et Meerm. codd. habent τῆς μὲν διμοιρίας συγκεφαλαιουμένης, τῆς
δὲ τρίτης μέτρῳ.

NOTÆ.

(40) Adde l. 7 § 1. ff. Qui satisfacere l. 2 § 8 ff.
Si quis cautionibus.

(41) Et ita abrogatur Novella 5. c. 5, Nov. 125.
c. 38.

curam curtili omni occupare non videtur : quo vide-
bitur et in presentibus et in futurum : hinc ab unitibus
suis cognoscatur. non enim ad novissimam hanc.

CONSTITUTIO VI.

Et utrumque tempus iam quod sanctis ecclesie constitui-
tione operibus, iam quod doctrinae divinis Basilianis.
in his qui monachis fieri solentibus, observantur : et ut
nunc opus qui a synodi praedictae tempore
monachus sit, dispensatione sacerdotum obsequium a suis
formam praestat.

Aliter.

Et doctrinae (62-64) quae in monachorum numerum
assumuntur.

Item imperator Theophilus sanctis. Constanti-
norum, antiochenorum, et praedictae unitibus...

Quo tempore eos qui monasticam vitam subire
desiderant, ut unicuique patiri oporteat, id quia
non solum atque idem, sed aliter atque aliud a di-
vinae legis praedictae praesentium sit, ut ad hunc
obsequium tractationem dirigendam, et quae obsequio
videtur contrarietatem conciliandam me circumve-
rem, effectum est.

Itaque quae magis ille ac admirandus decernit (61)
Basilianis (ut videlicet qui monasticum habitum
ambulant, decimo sexto primum aut decimo septimo
aetatis anno digni illo habeantur), quaeque sancta
ecclesia (62) mandata (63) synodus, anno decimo, qui
istiusmodi vitam caperent, suscipiendos esse mo-
mens : hinc cum sanctis. patriarcha Deiique aman-
tissimis metropolitanis diligenter expendentes, neu-
tram sacrarum legum diximus esse contemnendam,
sed contra ad utrumque tempus religioso habitu qui
illum sumere cupiunt dignos habere iubemus.

De honorem autem dispositione peculiarem senten-
tiam pronuntiamus, ut nempe qui sexto decimo aut
decimo septimo tondere voluerit, de rebus suis quomo-
do vult, statuere (64) possit. Exatimo enim propter
eam etiam magnum illum Basilium hoc tempus huius-
modi actioni tribuere, quod ad id legitimum aetatis
requiritur ad statuendum de rebus suis impedi-
mento non sit. Qui vero decimo anno in monasticam
vitam sanctimoniam mutatu statu transire in animo
habet, ut neque huius salutaris conatus impedimen-
tum aliquid obviet (hoc enim, ut videtur, et sacra
synodus intelligens, ac volens, tempus quo vitam
monasticam adire esset, amplavit), ne tamen is quo-
modo istiusmodi vitam inveniendi, sic etiam de rebus

Α τούτῳ τῷ παραλήρητος τῶν ἐκ βασιλικῆς ἐπισκοπίας
ἐμπροσθεν. ἀποβάντος τῶν ἐν ἑαυτοῖς τῶν ἐπιτροπῶν
ἐκκλησιαστικῶν. ὡς καὶ εἰς τὸν καὶ εἰς τὸν ἑκαστὸν χρόνον
ταῦτα καὶ διατηρήσασθαι. τῶν καὶ αὐτῶν τρέφον-
τά.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Γ΄.

Περὶ τοῦ πρὸ ἀναστάσεως ἡμετέρας τῶν κληρῶν ἐκ
τῶν μονῶν ἐπινοήτων. ὅτι καὶ ἡ ἁγία ἐκκλησία
ἐν τῷ αἰσθητῶν. καὶ ὅτι ἡ βασιλεὺς ἀποθεοποι-
ῆσαι βασιλεὺς, τῶν δὲ τῶν ἐπιτροπῶν διαταξ-
αὶ τῶν κατὰ τὸν χρόνον μεταστροφῶν, ὅτι ἡ
ἐκκλησία ἐπέμπετο. καὶ τὸν ἵψ' ἵψ' ἡμετέρας
μέτρον τῶν χρόνων τρέφοντά.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ μονῶν ἐπινοήτων ταῦτα.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Θεοφίλος τῶν ἐπιτροπῶν ἐπι-
τροπῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀντιοχείας καὶ
τραπεζῶν.

Ὁ κληρὸς, καὶ ὅτι ἐκ τῶν τῶν μονῶν τῶν πρὸ
αὐτῶν ἐπινοήτων τυχόντων τῆς ἐπινοήσεως οὐκ εἰς
καὶ ὁ αὐτὸς, ἀλλ' ἕκαστος καὶ ἕκαστος τῶν θεῶν ἡμετέρας
Πατρῶν ἐπινοήτων, εἰς τὸ καὶ τῶν ἐπινοήτων τῶν
μέτρον καὶ συμβεβῆκεν τῆς διαταξῆς ἐπινοήτων κα-
ταστήσει κατεσκευάσασθαι.

Τοιγαροῦν⁶⁰ εἰναι τῶν ἀγιοτάτων κατεσκευάσασθαι καὶ
τῶν θεοφιλεστάτων μητροπολίταις ἢ τῶν πρώτων καὶ ὁ
θαυμαστὸς ἀποθεοποιῆσαι βασιλεὺς⁶¹ (ἦτορ δὲ κατὰ τὸ
ἐκκαίδεκάτον τῆς ἡλικίας ἔτος ἢ τὸ ἐκκαίδεκάτου
ἀξιούσθαι τοῦ μονῆρου σχήματος τοῖς ἀσταζομένοις
αὐτῶ), καὶ ἕκαστος ἡ ἁγία ἐκκλησία ἐν τῷ αἰσθητῶν
δεκάτῳ ἔτει προτερομένη τὴν εἰς τὸν τοιοῦτον βίον
τῶν προσηνῶν παραδοχὴν, ταῦτα διασκοπήσασθαι,
οὐδετέρῳ τῶν ἱερῶν νόμων συναίθερον κατεσκευάσασθαι,
ἀλλ' ἀξιούσθαι μὲν τοῦ οὐδετέρου προτερομένη
σχήματος κατ' ἑκάτερον τὸν χρόνον τοῖς βουλομένοις
αὐτὸ ἐπανηρῆσθαι.

Ἐνεκα δὲ τῆς τῶν ὑπαρχόντων διακρίσεως γνό-
μην ἰδίαν ἀποφαινόμεθα, τῶ μὲν ἐκκαίδεκάτῳ ἢ
ἐπτακαίδεκάτῳ ἀποχεῖρασθαι τινὰ βουληθέντα⁶²
περὶ τῶν οὐκ εἰς τὸν βούληται διατεθεσθαι (οἱ μὲν
γὰρ διὰ τοῦτο καὶ τὸν μέγαν βασιλεῖον τοῦτον ἀπο-
δοῦναι τὸν χρόνον τῆ τοιαύτῃ πράξει, ὡς κατ' ἐπι-
νοήτων τῆς νομίμου ἡλικίας μηδὲν ἐμποδῶν οὐσης εἰς τὸ
περὶ τῶν οὐκ εἰς τὸν βουληθείσασθαι), τῶ δὲ γὰρ τῶν δεκάτῳ
ἔτει πρὸς τὸ σεμνὸν τῆς μοναδικῆς πολιτείας μετα-
τάξασθαι διανοηθέντι μηδὲ τούτῳ κωλύμην ἀπαντῆν
τοῦ σωτηρίου ἐπιχειρήματος (τοῦτο γὰρ εἶκοι⁶³ συν-
ιδούσα καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος συσταλαὶ τὸν χρόνον τῆς
εἰς τὸν μονῶν βίον προσαγωγῆς), μὴ μέντοι καὶ⁶⁴
λαμβάνειν αὐτὸν ὡς περὶ τὴν εἰς τὸν τοιοῦτον βίον.

VARIE LECTIONES.

⁶⁰ Est in Ecl. Nov. iii. ⁶¹ Ecl. hinc initium capit. ⁶² Basilii c. 18. ⁶³ e. 40. ⁶⁴ Ecl. τινι βου-
ληθέντι. ⁶⁵ Sic Ecl. et H. Stephaus; eod. et Serling. ὡς εἶκοι. ⁶⁶ Ecl. μέντοιγε.

NOTE.

3-40) Vid. in Corpore canonico c. 14. extrade
portibus ordinationum et qualitate ordinandorum,
tit. 1, §. 11. De regularibus, cap. ult. De temporibus
ordinandi, in d. et distinct. 77. cap. Subditio, et
distinct. 78. c. Quid est : et 1, q. 1, c. Ex parte. Adde
Vigilant. 3. methodi juris pontificii 4, num. 37. Ab

infantia potuisse monachos fieri constat ex legē
83. c. De episcop. (61) In epistola ad Amphilochem, canone 18.
(62) In Trullo.
(63) Canone 40, ubi vid. Balsamonem.
(64) Id est, testari. Adde Nov. 6 eod.

εισοδον, οὕτω καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ περι⁶⁵ τῶν οικειῶν διατίθεσθαι, ἀλλ' ἐπέχεσθαι τοῦ τὰ ὑπάρχοντα διοικεῖν, μέχρις ἂν ἐκεῖνος ὁ καιρὸς ἐτιστῆ καθ' ὃν τὴν νομίμην συμπλήρωσιν ἢ ἡλικίαν λαμβάνει τοῦ διατίθεσθαι. Εἰ δὲ (οἷα τὰ ἀνθρώπινα) πρὸ τῆς συμπληρώσεως ἐκεῖνου τοῦ χρόνου ἐξ ἀνθρώπων ἀπίοι, οὐκ ἔσται μὲν αὐτοῦ πάντες ἀφείσθωσαν τῆς δουλείας, ἢ δὲ λοιπὴ διχῆ διαιρείσθω περιουσία, διμοιρία τε καὶ τρίτη μέρει, καὶ τὴν μὲν ἢ μονὴ κομιζέσθω, τὸ δὲ τρίτον τοῖς συγγενέσι διδόνθω τοῦ τελευτήσαντος. Εἰ δ' οὗτοι μὴ πάραισι, ἀπερχέσθω καὶ τοῦτο ἔνθα τὸ διμοιρον προσχώρησεν⁶⁷.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ζ' ⁶⁶.

Περὶ τοῦ ὁσάκις ἂν τις ἐκ τοῦ κληρικῶν σχήματος πρὸς τὸ λαϊκὸν ἀπονοηθεῖ μεταβυλεῖν, τούτων καὶ ἄνορτα πρὸς αὐτὸ πάλιν ἀποκαθίστασθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ κληρικῶν μὴ γίνεσθαι αὐθις λαϊκῶν. Ὁ αὐτοῦ βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιοτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Ὅσπερ ἡμῖν ἐμπροσθεν σκοπούμενοις τὴν ἀσφαλῆ στήραν τῶν πραγμάτων κατάστασιν ἐπειπερ ἐφαίνετο τῆς πολιτείας ὁ νόμος μᾶλλον τοῦ ἱεροῦ νόμου τὸ ἀσφαλὲς τοῖς πράγμασι παρεχόμενος, ἐκεῖνῳ παρέσχομεν τὴν προτίμησιν, οὕτω καὶ ἐνταῦθα τὸ ἱερὸν δρώντες διάταγμα λυσitelέστερον τῇ εὐταξίᾳ τῶν πραγμάτων ὑπάρχον τοῦ πολιτικοῦ διατάγματος, προστιθέμενοι αὐτῷ σύμφωνον γνώμην δίδομεν. Καὶ θεσπίζομεν⁶⁸, κατὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας θεσμὸν τὸν, ὅστις τοῦ κληρικῶν σχήματος ἀπονεόηται τὸ λαϊκὸν διωμείψασθαι, τοῦτον ὁσάκις ἂν πρὸς τοιαύτην⁶⁹ ἐξενεχθεῖ ἀπόνοιαν, καὶ ἄνορτα πάλιν εἰς τὸ κληρικῶν ἀποκαθίστασθαι, κἂν μὴ καὶ τοῦ βαθμοῦ τὴν τάξιν ἐκπεῖσιν ἔστιν ἀπολαμβάνειν, διὰ τὸ αὐτὸν⁷⁰ αὐτὸν ἐξ ὧν ἔδρασαν ἀνάξιον τῆς τοιαύτης τάξεως καταστήσει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Η'.

Περὶ τοῦ τὸν ἀθετεῖν ἀπονοηθέντα τὸ σεβάσμιον τῆς μονήρου πολιτείας σχῆμα καὶ ἀντ' ἐκείνου τὸ λαϊκὸν ἀποδυόμενον, ὁσάκις ἂν τοῦτο θρασυνθεῖ πράττειν, καὶ ἄνορτα αὐτὸν εἰς ἐκεῖνο ἀποκαθίστασθαι καὶ ἡς κακῶς ἀπέδρα μονῆς ἐν αὐτῇ παραδίδοσθαι.

Ἄλλως.

Περὶ τοῦ συνταξαμένου καὶ ἀθετήσαντος τὸν μονήρη βίον.

A suis testandi (65) facultatem accipiat : sed donec illud tempus, quo legitimam plenamque ad testandum ætas potestatem capit, advenerit, a disponendis rebus inhibeat. Quod si (ut sunt res humanæ) ante illius temporis completionem e vita excesserit, servi ejus omnes a servitute liberentur : reliqua vero bona bifariam dividantur in bessem et trientem : ac bessem quidem monasterium auferat, triens autem defuncti cognatis detur. Quorum si nulli supererunt, quo bes processit, eo triens quoque abeat.

CONSTITUTIO VII.

Ut quotiescunque a clericorum habitu ad profanorum transire per vecordiam aliquis tentarit, in illum is invitus etiam restituitur.

Aliter.

Ne clericus denuo profanus (66) fiat.

Idem imperator Stephano sanctissimo Constantinop. archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Quemadmodum antehac, quando certiore firmioremque rerum constitutionem investigaremus, si civilis lex plus roboris ac firmitatis, quam ecclesiastica præbere videretur, illi prærogativam dedimus : eo modo et hic decretum sacrum rectæ rerum moderationi, quam civile sit, conducibilius fore intelligentes, illi per assensionem consona præscriptione edita, statuimus, ut quicumque clericorum habitum mutare profanorum habitu improbe instituerit, is quotiescunque actus fuerit in istiusmodi vecordiam, secundum ecclesiasticum decretum, quantumvis invitus in clericorum habitum (67) restituitur : tametsi qui ecclesiastici ordinis statum recipiat, dignus non sit, uti qui se ipso illo indignum transfugio constituerit.

CONSTITUTIO VIII.

Ut qui rejicere venerandum monasticæ vitæ habitum in animum induxerit, ac pro illo profanorum habitum susceperit, quotiescunque hoc facere ausus fuerit, etiam invitus in illum restituitur : et ex quo monasterio improbe aufugerit eidem reddatur.

Aliter.

De eo qui vitam monasticam deserit, qui præsidium cohortibus (68) ascribi solet.

VARIE LECTIONES.

⁶⁵ Sic Scrimg. ; Zuich. et Meerman. cod. ἐξουσίαν περι τῶν. ⁶⁷ Bals. προσχωρῶν; Ecl. προσχώρησεν. ⁶⁸ Quarta est in Ecl. Nov. ⁶⁹ Hinc Ecl. initium facit. ⁷⁰ Ecl. præmittit τὴν. ⁷¹ Ecl. αὐτὸς.

NOTE.

(65) Videtur abrogari lex Constantini, qua permittebatur impuberi cœlibatum profecti ac votati, in ipso monasterii ingressu testamenti factio, de quo vid. Sozomen. 1, cap. 9.

(66) Περὶ τοῦ κληρικῶν μὴ γίνεσθαι αὐθις λαϊκῶν. Scrimg. id est, ne clericus denuo fiat laicus.

(67) Vid. Nov. 8. cod.

(68) Arcadius et Honorius in l. 53, § 1. C. De episcopis, sed et postea Justinianus monachum desertorem addici voluerat cohorti in prædiis provincie Nov. 5, cap. 6. Postea idem Justinianus monasterio reddi jussorat, non cohorti addici : nisi plus semel monasterium deseruisset. Nov. 123, c. 4 Ecl. 1, c. 15. Ilac autem Novella cohorti addici prohibetur.

Idem imp. Stephano sanctissimo Constantinop. A 'Ο αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμένης πατριάρχῃ.

Cum alioqui, qui incomposite vivere instituunt, ac prae laudatis moribus sectantur vitiosos, quotiescunque flagitii quidquam designasse deprehensi sint, malum ipsorum institutum multifariam coercetur, nec improbam scelestamque voluntatem et inolutionem correctione vacare toleretur: subit mirari, quomodo lex vetus iis qui monasticæ vitæ exercitationi se mancipassent, [deinde vero stationem suam et ordinem deseruissent, quomodoque sacræ litteræ (69) habent, tanquam canes ad suum ipsorum vomitum, aut sues ad pristinae vitæ cænosam cloacam reversi essent, ac profanorum in habitu statuque se ipsi collocassent, improbum hoc scelus tentari omnino perfici permisit. Jubet enim, ut qui semel monasticæ vitæ institutum reliquerint, unde flagitiose exissent, reverterentur: qui vero iterum (70-74) id ausi essent, ex eotempore pulsati monachatu, inter cohortales provincialis cohortis recenserentur (75). Atqui si ut desertor ordinis profanorum habitu indueretur, id illi statutu pulchrum visum fuit, quid causæ est cur ipsum ab initio ita non vestierit: sed ut qui monachus professionem suam semel deseruerit, is ad illam quamlibet invitatus denuo cogatur, constituerit? Si hoc ita præcipi decorum putavit, quare in eodem decreto non consistit, sed tanquam ipsum militarem vitam protrahit?

Nequaquam vero id nobis esse fas videtur, neque (76) qui in divina militia (77) legiones receptus sit, hunc in mundanis militiis placet collocari. At contra, quod ecclesiastico ordini observari debere visum est, ut si quis sæpius vitam monasticam aspernatus vegetetur, huic profanum habitum recipere non concedatur, id per legem etiam nos jubemus. Si enim qui vitam monasticam exiit, mundanæ voluptatis velut asylo concitus id facit: quæ ratio est, tametsi semel cupiditatis suæ motu prohibitus sit, cum si rursus ad hoc faciendum animum appellat, se ad finem insolens suum consilium perducitur, ac in profanorum statutum recipiendum esse sciat, ut is non omnibus modis monasticæ vitæ institutum iterum communi vendi modo mutet?

VARIAE LECTIONES.

⁶⁹ Melius forte ἀνακοπτομένης. ⁷⁵ Zuich. et Meerm. cod. ἄξει.

NOTÆ.

(69) Proverb. xxvi, vers. 12 et II Petr. ii. 70-74) Nov. 125, c. 42.
(75) Sic solebant clerici desertores cohortibus addici. Nov. 6, ut apparitores præfecti urbi, corpori pistorum, l. 2. C. de apparitoribus præfecti urbi: dissimiliter cohortales addicebantur Curie. l. 58. C. de decurionibus, vel suarii pristino, l. 19. C. de

τῶν ἀτάκτως ζῆν προσλομένων καὶ ἀντὶ τοῦ ἐπιανετοῦ βίου τὸν φαῦλον μετερχομένων, ὁσάκις ἀν πονηρᾶς πράξεως ἐργάται φωραθῶσι, τῆς κακίστης γνώμης πολυτρόπως ἀνακοπτομένων⁶⁹ καὶ τῆς μοχθηρᾶς καὶ ἐξαγίστου βουλήσεως καὶ ὀρμῆς οὐ συγχωρουμένης ἀνεπιτιμῆτου, θαυμάζω, πῶς νόμος ἀρχαῖος τοὺς εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς μοναχικῆς πολιτείας ἐμπεδηκότας, εἶτα λειποτακτήσαντας καὶ κατὰ τὸ λόγιον ὡσπερ κύνας πρὸς τὸν βῆλον ἔμετον ἢ σῦας πρὸς τὸν τοῦ προτέρου βίου βόρβορον ἐπιστραφέντας καὶ πρὸς τὸ λαϊκὸν καὶ σχῆμα καὶ τάγμα ἐντάξαντας ἑαυτοὺς, ἀφῆκεν εἰς τέλος τὸ ἀνόσιον ἐπιχειρήμα ἄγειν. Προσάττει γὰρ αὐτοὺς ἅπαξ μὲν τὴν μονήρη πολιτείαν λιπόντας ὅθεν κακῶς ἐξῆλθον ἀνθυποστρέφεισθαι, πάλιν δὲ τοῦτο τολμήσαντας ἀντὶ μοναχῶν εἰς στρατιώτας ἐξ ἐκείνου καιροῦ ἐπαρχικῆς τάξεως παραγγέλλειν. Καίτοι εἰ τοῦτο καλὸν αὐτῷ διορίζειν ἐφάνη τὸ πρὸς λαϊκὸν μεταμφιένυσθαι σχῆμα τὸν λειποτάκτην, τί μὴ ἀπ' ἀρχῆς αὐτὸν οὕτως ἀμφιενύει, ἀλλ' ὀρίζει τὸν ἅπαξ ἠθετήσαντα τὸ οικεῖον ἐπαγγέλμα μοναστήν καὶ ἄκοντα πρὸς ἐκεῖνο συνωθεῖσθαι· εἰ δ' ὡς οὕτως πρέπον ἐκέλευσε, τί μὴ φυλάττει τὴν ψῆφον, ἀλλ' ὡσπερ ἐκ μεταμελείας εἰς τὸν στρατιωτικὸν ἄγει βίον τὸν ἀθλιὸν ἐκεῖνον μοναστήν;

placiti sui pœniteat, miserum illum monachum ad

οὐδαμῶς ὄν ἡμῖν τοῦτο θεμιτὸν καταφαίνεται οὐδὲ τὸν ἐπανηρημένον τῆς θείας στρατολογίας τὴν τάξιν εἰς κοσμικᾶς στρατολογίας ἀρέσκει τετάχθαι ἀλλ' ὅπερ ἡ ἐκκλησιαστικὴ φυλάττειν οἶδε κατάστασις οὐ συγχωροῦσα λαϊκὸν ἀναλαμβάνειν σχῆμα, καὶ πολλάκις ἀλύη τις τὸν μονήρη βίον ἀθετῶν, τοῦτο καὶ ἡμεῖς νόμῳ κελεύομεν. Εἰ γὰρ ὁ τὸν μονάδα βίον ἀποδυόμενος οἴστρω κοσμικῆς ἡδονῆς ἀνακινούμενος τοῦτο πράττει, πῶς, καὶ ἅπαξ ἐπισηθῆ τῆς ὀρμῆς, εἰδῶς ὅτι πάλιν ἐπὶ τοῦτο ὀρμήσας τὸ ἄτοπον βούλημα εἰς πέρας ἔξει⁷⁵ προαγόμενον, τῆς λαϊκῆς αὐτὸν ὑποσχομένης καταστάσεως, οὐχὶ παντὶ τρόπῳ καὶ πάλιν τὰ τῶν λαϊκῶν ἀντὶ τῆς μοναχικῆς πολιτείας ἀλλάξεται;

D

pœn. Nam hujusmodi mutatione cohortalium aut suariorum conditio deterior non fiebat.

(76) Et ita abrogatur d. Nov. 5, c. 6. Nov. 125, cap. 42, l. 53, § 1. C. de episcopis, l. ult. § 4, § 5, in fin. C. de episcop. aud.

(77) Vid. Nov. 4. Justin. Cedrenum in vita Claudii imperatoris, Suidam in μοναχός.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Θ' ⁴⁴.

Περὶ δούλου γεγονότος κληρικοῦ ἀγνοία τοῦ δεσπότου.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιοπάτῳ καὶ οἰκουμενικῷ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως.

Τῇ αὐτῇ περὶ τῶν ⁴⁵ ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων εὐταξίας προνοία ἐπόμενοι, ἃ τοῖς ἱεροῖς ἐδόξε κανόνι καὶ ἡμεῖς συνεπιψηφίζόμενοι τοὺς ἀντιλέγοντας πολιτικούς νόμους δίκην τῆς ἀντιλογίας τὴν ἐκ τῶν νομίμων διατάξεων ὑπεξαγωγὴν αὐτῶν εἰσπραττόμεθα.

Τὸν ⁴⁶ γὰρ δουλικῆς μὲν ὄντα τύχης, οὐ συνειδότες δὲ τοῦ δεσπότου τὸ τῆς ἱερωσύνης σεμνὸν ἀξίωμα περιβαλλόμενον κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ ἡμεῖς διοριζόμεθα πάλιν εἰς τὴν προτέραν τῆς δουλείας ἀποκαθίστασθαι τάξιν, ἀπογυμνωθέντα τῆς ἐκείθεν σεμνότητος, καὶ τὸν ἀπολύοντα νόμον ⁴⁷ δουλείας τὸν εἰς ἱερείας παραγγεῖλαντα δούλον οὐ συνεγνωκότως ⁴⁸ τοῦ δεσπύζοντος ἀνεύρηγτόν τε καθιστώμεν καὶ ἀπαρρήσιαστον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ι' ⁴⁹.

Περὶ δούλου μονάσματος ἀγνοία τοῦ δεσπότου ⁵⁰.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιοπάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχει.

Ὅσον ⁵¹ τίμιον τὸ τοῦ μονάδος βίου ἐπάγγελμα καὶ οἱ τὸν χρηστὸν ἐκείνου καὶ μακάριον ζυγὸν ἀναλαμβάνοντες ὅποιας εἰσὶν αἰδοῦς ἀξιοὶ καὶ τιμῆς, ἴσμεν καὶ αὐτοὶ οὐκ οὐκ ἐπ' ἀθετήσει αὐτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀθετήσεως ἐξαιρούμενοι ταῦτα διαθεσπίσειν διέγνωμεν καὶ ἀποφαινόμεθα. Ὅσον γὰρ θαυμαστὸν καὶ θεῖον, τοσοῦτον δεῖ τοῦτου μετὰ θαυμαστῆς δόξης εὐλαθείας ἐφάπτεσθαι, ἀλλὰ μὴ κακογνωμοσύνης πρόφασιν τὸ τῆς μοναδικῆς πολιτείας ποιῆσθαι σεβάσιμον. Πῶς γὰρ οὐκ ἔστι κακογνωμοσύνης, δρασμῶ τοῦ οἰκείου δεσπότου πρὸς ἐκείνην τὴν πολιτείαν ἐρχεσθαι τὸν οἰκέτην; Ἐπεὶ οὖν τοῖς πρότερον νενομοθέτηται ⁵² περὶ δούλων ἀποδιδρασκόντων καὶ οὕτω πρὸς τὸν μονήρη βίον ἐρχομένων, μέχρι μὲν τρίτου χρόνου δήλου γεγονότος τοῦ φυγάδος ἐξουσίαν ἔχειν τὸν δεσπότην τοῦ σχήματος ἀπογυμνώσαντα ἀναλαμβάνειν αὐτὸν, τρίτου δὲ παρελάσαντος χρόνου ἐν τῷ ἀφανεί διαγόντο; εἰ μετὰ ταῦτα πρὸς ἐμφάνειαν κατασταλῆ, κρείττω αὐτὸν ⁵³ ὑπέρχειν τῆς δεσποτικῆς ἐξουσίας καὶ παρὰ τὴν ἐκείνου γνώμην χρηματίζειν ἐλεύθερον ἐπεί οὖν ἐκ τούτου πολλοὶ ὀρώμεν ἀφορμὴν ἐγγινομένην εἰς τὸ

A

CONSTITUTIO IX.

De servo qui ignorans (78) domino clericus factus est,

Idem imperator Stephano sanctiss. universali- que Constantinopolitano archiepiscopo.

Eidem rectæ rerum ecclesiasticarum constitutionis curæ insistentes, quæque sacrosanctis canonibus placuerunt, hisce nos etiam album calculum adjicientes, ab adversariis civilibus legibus hanc contradictionis pœnam, ut ex legitimis constitutionibus subtrahantur, exigimus.

Ut enim qui, cum servilis conditionis esset, ignorante domino venerandam sacerdotii dignitatem assumpserit, nudatus istinc promanante honore, in pristinum servitutis restitueretur statum, secundum (79) Ecclesiæ Dei voluntatem et nos constituimus (80). Legem autem, quæ servum ignorante domino sacerdotem factum servitute liberat, huc ut neque effectum, neque fandi facultatem habeat, redigimus.

CONSTITUTIO X.

De servo qui inscio domino monachium suscepit (81-82).

Idem imperat. Stephano sanctiss. Constantinop. archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Quam præstans monasticæ vitæ professio sit, quique suave illud et beatum jugum suscipiunt, quanta illi reverentia et honore digni sint, scimus quidem et ipsi. Itaque non quo illum vituperemus, sed potius quo vituperatione eximamus, hæc statuere visum est, et censemus. Quanto enim illa admirabilior diviniorque est, tanto majore et quidem quanta maxima attingi cum veneratione, nequaquam vero ingratitude et improbitatis velamen ac prætextum monasticæ vitæ dignitatem fieri oportet. Et certe quomodo improbitas dicenda non est, si homo servus, dominum suum fugiens, ad illud vitæ institutum deveniat? Quoniam igitur de servis fugitivis ad vitam monasticam devenientibus, statutum a superioribus (83) est, ut si intra tres annos fugitivus manifestus fiat, illum habitu nudatum recipiendi facultatem dominus habeat: si vero usque in tertium annum incognitus manserit, tamen si postmodum agnoscat, ut domini potestati non obnoxius sit, præterque illius voluntatem liber nuncupetur: et vero inde multos fugiendi dominos suos occasionem cepisse, ac re honesta mo-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁴ Est in Ecl. Nov. quinta. Citatur a Balsamone in Commentario ad Photii Nomocanonem Tit. I, cap. 36 et tit. XI, cap. 3, hujus *Patrologiæ* t. CIV. ⁴⁵ Melius περὶ τῆς τῶν. ⁴⁶ Hinc incipit *Elogia*. ⁴⁷ Vide Justiniani Nov. 123, c. 17. ⁴⁸ Ecl. συνεγνωκότως. ⁴⁹ Est in Ecl. Nov. 6 et laudatur a Balsamone locis Nov. 9, citatis. ⁵⁰ cod. Paris. 1385: περὶ τοῦ οἰκέτην ἀποδράντα τοῦ οἰκείου δεσπότου καὶ τὸν μονήρη βίον ὑποδεύκοτα. ⁵¹ cod. Paris ὄσω; rectius forte ὄσου. ⁵² Justiniani Nov. 123, c. 35. Vide Balsam. ad Photii Nomocan. tit. I, c. 36, *Patrologiæ* t. CIV.

NOTÆ.

(78) Adde Nov. 123, c. 17.

(79) Adde epist. ad Philemon.

(80) Vid. d. c. 17.

(81-82) Ut a domino possit ex monasterio in servi-

tutem retrahi, quocumque tempore in monasterio delituerit.

(83) Nov. 5, c. 2, § 1, versic. Triennii vel senel expleto tempore.

nasticæ vitæ professione, ad tegendam malitiam abuti videmus (cuilibet enimvero perfacile est, ut ad triennium se occultet, deindeque libertatem consequatur).

Jubemus, ut quancumque tempore servus tali consilio monachus factus delituerit, si ipsum aliquando dominus inveniat, nihilominus is quem malo proposito habitum sumpsit, hoc exuatur (84), rursumque in domini potestatem subigatur. Nam quod pio affectu habitum illum sumpserit, quantumvis id verbis ipse fugat, ne dici quidem potest. Sive enim cum benevolo placidoque domino uteretur, pro amore, odio concepto, fugere decreverit, extremæ ingratitude et improbitatis argumentum habes: sive (ut sunt humanæ) molestiis et injuria affectus non tolerarit, ac idcirco dominum deseruerit, quomodo eam rempublicam magnificet, quæ cives suos in Christi crucem et mortem continenter respicere vult?

CONSTITUTIO XI.

De servo qui ignorante domino episcopus factus est.

Idem imperator Stephano sanctiss. Constantinop. archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Quod de servo (85-86) qui venerandam sacerdotii dignitatem furatus sit, idem et de illis servis quibus nesciente domino ad primarii sacerdotii honores conscendere visum est, statuimus: ut videlicet secundum ecclesiasticæ constitutionis voluntatem exauctorati, honore in quem eiam irrepserint, priventur, et ad suum servilemque statum reducantur. Non enim profecto qui aliis in rebus furto vel fraude aliquid subtrahunt, his non modo ea quæ subtraxerint retinere non concedimus, sed interdum etiam ut maleficos puniamus, et qui tantarum rerum furta audent, hos inde honeste vivere, et ex uno fraudis pessimo exercitio duo omnium longe pretiosissima, libertatem et sacerdotii prærogativam, lucrari sinemus? Ergo si quis servus ignorante domino episcopus creatus sit, inde ad servitutis effugium nil juvatur.

CONSTITUTIO XII.

De officinarum (87) Magnæ ecclesiæ usu.

Idem imperator Stephano, sanctiss. Constantinop. archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Constantinus (88), hic qui primus Christi, no-

τῶν οικείων δεσποτῶν ἀποδιδράσκειν, καὶ πράγματι σεμνῶ (τῶ μοναδικῶ ἐπαγγέλματι) εἰς πρόφασιν ἀποχωρῶνται κακουργίας (ῥῥῆδιον γὰρ παντὶ βουλομένῳ οικέτη μέχρι τριετίας κρύπτειν ἑαυτὸν, εἴτα τῆς ἐλευθερίας ἀντιποιεῖσθαι).

Κελεύομεν ⁸⁵, ὅσον ἂν καὶ διαλάβῃ ὁ γνώμη ταύτη μονάσας οικέτης, ἐὰν ὁ δεσπότης ἐν οὐκ ἐπιτήδειο καιρῶ τοῦτον ἀνεύροι, ὅπερ κακούργῳ προαιρέσει περιδίδληται ἀποδύεσθαι σχῆμα καὶ ὑπὸ τὴν δεσποτικὴν ἐξουσίαν πάλιν αὐτὸν κατατάττεσθαι. Οὐδὲ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν, ὡς εὐλαβεῖ διαθέσει τοῦτο περιεβάλλετο, κἂν τοῦτο λέγειν αὐτὸς πλάττειτο. "Ἄν τε γὰρ εὐνοίας δεσποτικῆς ἀπολαύων ἀντὶ τοῦ στέργειν μίσος ἀναλαβῶν φεύγειν ἔγνω, ἐσχάτης κακίας ἀπέδειξεν· ἂν τε (οἶα τὰ ἀνθρώπινα) λυπηρῶν τιμῶν εἰς πείραν καταστάς οὐκ ἤνεγκεν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο τὸν δεσπότην ἀπέλιπε, πῶς ἐκείνην τιμῆσαι τὴν πολιτείαν, ἢ ⁸⁶ τοὺς πολίτας διὰ παντὸς ἀφορᾶν πρὸς τὸν τοῦ Χριστοῦ σταυρὸν καὶ τὸν θάνατον βούλεται;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΑ' ⁸⁸.

Περὶ δούλου γεγονότος ἐπισκόπου ἀγνοία τοῦ δεσπότητος.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Ὅπερ ἐπὶ τοῦ κλέψαντος οικέτου τὸ τῆς ἱερωσύνης σεμνὸν ἀξίωμα, τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν εἰς ἀρχιερατικὴν δοξάντων ἀναβεβηκέναι τιμὴν οικετῶν παρὰ τὴν γνώμην τοῦ οικείου δεσπότητος ὀρίζομεν, τὸ κατὰ τὸ βούλημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς διατάξεως ἀποχειροτονεῖσθαι μὲν τούτους τῆς ἐν ἡ κατέστησαν λάθρα τιμῆς, πρὸς δὲ τὸ οικεῖον καὶ δούλον σχῆμα ὑπάγεσθαι. Οὐ γὰρ δὴ τοὺς μὲν ἄλλως ὑφαλομένους τε κλοπῇ καὶ ἀπάτῃ οὐ μόνον οὐ συγχωρήσομεν ἀ ὑφελίοντο ἔχειν ἀναφαίρετα, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ὡς κακούργους τιμωρησόμεθα, τοὺς δὲ τολμῶντας οὕτω μεγάλων πραγμάτων κλοπὰς, τούτους ἐάσομεν σεμνῶς ἐκ τοῦ κλέψαι διάγειν καὶ ἐνὸς ἄθλου κακίστου τῆς ἀπάτης δύο κερδαίνειν τὰ τιμιώτατα, ἐλευθερίαν καὶ ἱερωσύνης προνόμιον;

Τοιγαροῦν καὶ εἰ ⁸⁹ τις δούλος ὢν ἀγνοία τοῦ οικείου δεσπότητος ἐπίσκοπος χειροτονήται, καὶ οὕτως ⁹⁰ μηδὲν ἐκ τῆς τοιαύτης βηθείσθω χειροτονίας εἰς ἀποφυγὴν τῆς δουλείας

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΒ'.

Περὶ τῆς τῶν ἐργαστηρίων χειρῶν τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας ⁹¹.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Κωνσταντῖνος ὁ πρῶτος τῆ τοῦ Χριστοῦ κλήσει τὸ

VARIE LECTIONES.

⁸⁵ Ecl. hinc incipit. ⁸⁶ Scrimg. ἤς. ⁸⁷ Est in Ecl. Nov. septima et laudatur a Balsamone locis Nov. allegatis. ⁸⁸ Hinc incipit Ecl. ⁸⁹ Sic Ecl. Zurich. οὕτως; Meerm. cod. εἰς τό. ⁹⁰ Zurich. et Meerm. codd. rubricam non habent.

NOTÆ.

(84) Ne ex sua fuga et improbitate commodum consequatur.
(85-86) Nov. 91, supra eod.

(87) Novell. 41. Novell. 59.
(88) Vid. d. Nov. 43 in princ., et Nov. 59 in princ.

στέφος τῆς βασιλείας βασιλικώτερον ἀποφῆνας τῶν ἄλλων αὐτοῦ κατορθωμάτων καὶ τῆς βασιλικῆς προνοίας ἐπέξιον καὶ τοῦτο προνενομημένος τὸ περὶ τῆς τῶν ἀποχοιμένων ταφῆς, οὗς ἡ ἀπορία μέχρι καὶ τοῦτου συνέχει, ἐργαστήρια τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐπέταξεν ἐκκλησίᾳ, ὧν ἐκ τοῦ τέλους διέφυκτε τὴν χρεῖαν τῆς ταφῆς χορηγεῖσθαι. Ταύτην δὲ ἄρα τὴν πρόνοιαν ὑπερὸν εὐσεβοῦντων ἀνδρῶν φιλοτιμία διαδεξαμένη, αὐτῇ τε τοῖς ἀπόροις εἰς ταφὴν ἐπαρκούσα, τὴν εἰς ταύτην τὴν χρεῖαν χορηγίαν ἀνέτειλεν, καὶ νῦν τὸ παράπαν οὐδὲν ἐκείθεν ὁράται καθ' ἣν ἐξ ἀρχῆς ἔβητο φροντίδα ὁ τρισμακάριστος βασιλεὺς οἰκονομούμενος.

Ἄλλὰ γὰρ εἰδότες ἡμεῖς, ὡς ἀπαξ ἡ ἐκκλησία τὰ τῶν ἐργαστηρίων οἰκειομένη τέλη, εἰ καὶ μὴ πρὸς ἣν ἐξ ἀρχῆς ὠρίσθη θεραπείαν τοῦ θεοῦ αὐτὰ καταβάλλεται διὰ τὸ μὴ τὴν χρεῖαν ἐπιζητεῖν, ἀλλὰ γε πρὸς ἑτέραν τινὰ πάντως λειτουργίαν καὶ αὐτὴν θεραπεύουσαν τὸ κρείττον ταῦτα οἰκονομεῖ, ὀρίζομεν, τὴν ἀνέκαθεν περὶ τούτων διτάξιιν ἀκίνητον διαμείνειν. Ἔστι δ' ἅμα πάντων τῶν εἰς ταύτην ἀποταγμένων τὴν λειτουργίαν ἐργαστηρίων ἑκατὸν ἐπὶ χιλίους ἢ ἀπαριθμησῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΓ'.

Περὶ τῶν διηγεκῶν ἐμφοστεύσεων 90.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχει.

Ἐπράγμα πλεονεκτικὸν τε καὶ ἄθεσμον καὶ ὅπῃ τῶν προστασθαι λαχόντων τῶν ἀναθεθειμένων οἰκῶν Θεῷ (φημι δὲ ἐκκλησιῶν καὶ ξενοκομείων καὶ χειροτροφείων 91 καὶ ὀρφανοτροφείων) ταῖς ἡμετέροις ἀποαῖς ἀνηνέχθη τολμᾶσθαι. Τῶν γὰρ ἐκδομένων ἔβασαν οἰκημάτων, ἤδη τοῦ συμπεφωνημένου χρόνου ἐκμετρηθέντος καὶ περιόδου ἐνστάσης ἀρχῆς καὶ ἀνανεώσεως τῆς τούτων διακατοχῆς, οὐ γίνεσθαι τὴν καταβολὴν ὠριστημένην τινὰ, ἣν καὶ ἰδίως εἰσδεκτικὸν καλοῦσιν, ἀλλ' ὡς ἂν παραστῆ τῇ πλεονεξίᾳ τῶν λαχόντων τὴν προστασίαν, οὕτω βαρύνεσθαι ταῖς τοιαύταις εἰσπράξεσι τοὺς τῶν οἰκημάτων διακατόχους.

Ταῦτο γοῦν καὶ ἄλλως μὲν χαλεπὸν ἅπασιν ὑπάρχον συνορῶντας, μάλιστα δὲ γινόμενον χαλεπώτε-

A mine imperii coronam splendidiorem ac augustiorem reddidit, ubi etiam dignum aliis suis præclaris facinoribus imperatoriaque cura fore prospexisset, de sepultura nempe eorum mortuorum quos in ea etiam re egestas premeret, officinas, ex quarum vectigali necessariis ad humandos mortuos sumptus suppeditandos ordinasset, sanctæ Dei ecclesiæ applicavit. Hanc igitur provisionem cura piorum hominum æmulatio postmodum excepisset, quæ et ipsa pauperibus ad sepeliendum sufficeret, permultum illa in hunc usum sumptus auxit. Verum nunc omnino nihil ea sollicitudine, qua initio ter ille quaterque beatus princeps voluit, dispensari inde videas.

At nos, et scientes quidem quod postquam ecclesia officinarum vectigalia occupavit (tametsi quod usus non postulet) in quem ab initio constitutum est, Numinis cultum illa non expendat, in aliud tamen quodpiam ministerium, et ipsum ad numinis cultum pertinens, prorsus illa dispenset: statuimus, ut quæ de his jam olim edita constitutio (89-90) est, immota et inviolata permaneat. Officinæ autem omnes quæ in hoc ministerium attributæ sunt, supra mille numero sunt ad centum.

CONSTITUTIO XIII.

De perpetuis emphyteusibus (91).

Idem imperator Stephano, sanctissimo Constantinop. archiepiscopo, et patriarchæ universalis.

C Rem fraudulentam simul et illicitam consecratarum Deo ædium (ecclesiarum videlicet, hospitiorum, et viduis pupillisque alendis destinatarum domuum) præfectos etiam andere ad nostras delatum est aures. Narratum est enim cum domus elocatae sint, jamque tempus pacto constitutum decurrat, quando locationis terminus ac possessionis renovatio (92) instat, non fieri certam aliquam et statutam solutionem, quam peculiari nomine εἰσδεκτικὸν (93) vocant, sed quomodo præfectis pro ipsorum avaritia visum sit, ita exactionibus domuum possessores prægravari.

Id igitur cum omnibus grave, tum pauperioribus (quod ita ipsis durior egestatis necessitas impona-

VARIÆ LECTIONES.

90 In Ecl. Nov. 8. 91 Ecl. περὶ ἀνακάμψεως. 92 Zurich. et Meerman. cod. χειροτροφείων; Beck γηροτροφείων.

NOTÆ.

(89-90) Nov. 43.

(91) Quidam legunt περὶ ἀνακάμψεως, vid. Cuj. 2 Feud. 5.

(92) Ἀνανεώσεως Scr. Cujacius d. loco videtur legisse, περὶ ἀνακάμψεως, qui et hunc locum de precaria accipiendum esse existimat. Hinc illud Caroli Magni 4 leg. Franciæ. Si quis in censibus reddendis et precariis novandis negligens fuerit. Precaria porro non est eadem cum libellaria, dixi ad l. 24, §. 1. C. de sacrosanct. cum feudo, cum usufructu, quia cum ipsa emphyteusi. Quamvis illa omnia sint usufructus. Ideo perspicitur, quod

PATROL. GR. CVII.

D is qui dat, proprietatem retineat ad instar pignoris, hypothecæ, fiducia, ἀντιχρήσεως, quæ omnia non eadem sunt, etiam si in hoc unum convenient, quod sint pignora. Itaque Cujacius putat precariam esse cessionem usufructus rei immobilis, quæ sit clerico ad tempus vel dum vixerit, ea lege ut ecclesiæ ministerium exhibeat, quod vix est ut huic loco conveniat; videtur enim pertinere ad omnes omnino homines, quibus jus est ab ecclesiæ emphyteusim accipere, non ad solos sacerdotes.

(93) Εἰσδεκτικόν, renovationis pretium. De mercibus dixi ad edicta 13. Justin. c. 7.

tur) longe esse acerbissimum videntes, ne id amplius fiat lege cavemus : sed ut certa quantitate ad duplum emphyteutici, vectigalis constituenda solutio definiatur : et insuper omnis illatio locationis instrumentis inscribatur, domuique nulla novatio afferatur : non vero in præfectorum quæstum intervertatur, dum illi non ut domuum utilitati consulant, sed scelestæ sibi lucrum parent, hoc agunt.

περιζωμένης, ὑπόθεσιν ἀνοσίου κέρδους καὶ οὐχὶ ἀδύτων.

CONSTITUTIO XIV (93-95).

De (96) iis qui monasterium imperfectum relinquunt.

Eidem idem imperator.

Qui præcipitanter ambitioseque ad faciendum aliquid fertur, ac ipso in initio viribus ac facultate destituitur, sive manifestum vitium, sive benignitatis speciem conatus præ se ferat, simul ille reprehensione dignus, simul aspernandus est. Hoc sane et qui similitudines ab initio proverbialique loquitur, Dominus noster et Servator in Evangelis vult, ubi de ædificatione urbis et absolute, ac de similibus æermocinatur. Merito igitur et sacræ leges (97) et civilia decreta similes edunt, ejusdemque sensus admonitiones, ut quicumque monasterium construere instituerent, si ad perficiendum opus pares non essent, id aggredi prohiberentur. Oportet enim quascunque res, ubi ad perfectionem pervenerint, tum demum convenientem appellationem indipisci : nequaquam vero nomen rebus imperfectis, ut consummatæ constitutionis sint, præstare potest. Itaque (quod dictum est) recte sacra civilisque lex eos qui ad rem absolvendam pares non sint, fabricandi monasterii conatu prohibet. Verum quoniam incognitum illud est, quando monasterium sufficienter absolutum iudicari debeat (non enim expresse ab illis hujusmodi absolutio definita est), hac de re certum atque evidens editum promulgare placuit.

Dicimus igitur (quoniam divinum os locutum (98) est : *Ubi duo aut tres in nomine meo congregati sunt, ibi in medio illorum sum*), quod opus aliquod monasterii appellationem subiturum, minimum (99) tribus sufficere oporteat : quod nimirum idem opus, si facultatibus quoque abunde instruat, ad celebritatem nominis etiam valeat. Ut ergo quis liberam impedimentoque carentem ad dedicandum monasterium aggressionem habeat, in tot minimum monachos dedicationem concipiat necesse fuerit. *Porro quia permulti, qui se istiusmodi incepto*

Α τερὸν ἐν τοῖς ἀπορωτέροις δι' ὧν αὐτοῖς βαρυτέρα ἢ τῆς ἀπορίας ἀνάγκη καθίσταται, οὐκ ἔτι οὕτω γίνεσθαι νόμον⁹⁸ τιθέμεθα, ἀλλ' ὠρισμένη ποσότητι περιορίζεσθαι τὴν καταβολὴν πρὸς τὸ διπλάσιον ἀριθμουμένην τοῦ τέλους τῆς ἐμφυτεύσεως, προσγεγραφομένην δηλονότι τῆς εἰσφορᾶς ἀπάσης ἐν τοῖς τῆς ἐκδόσεως χάρται; καὶ τῷ οἴκῳ ἀκαινοτομήτου προσαγομένης, ἀλλὰ μὴ πρὸς ἴδιον πορισμὸν τῶν εἰς τὴν προστασίαν καθισταμένων σφετῆς τῶν οἴκων ὠφελείας τὸ πρᾶγμα ποιουμένων

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΔ' ⁹³.

Περὶ τῶν καταλιπόντων ἀτελεῖς μοναστήριον.

[Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ⁹⁴] τῷ αὐτῷ.

Τὸ τῆς γνώμης προπετὲς καὶ φιλόνηκον πρὸς ἐνστάσιν τὴν ἰσχύον καταπαλαίουσαν ὁμοίως νεμεσητόν τε καὶ ἀναπόδεκτον, ἀν τε δὴλην ἐχῆ τὴν κακίαν ἢ ἐπιχείρησιν, ἀν τε σχῆμα ἐπιεικὲς προβαλλομένη προσέρχεται. Τοῦτο καὶ ὁ τὰς παραβολὰς καὶ τὰ ἀπ' ἀρχῆς προβλήματα φθειγμένος ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ ἐν Εὐαγγελίοις βούλεται, ἐν οἷς πόλιος οἰκοδομὴν καὶ ἀπάρτισιν καὶ τὰ ὅμοια διαλέγεται. Εἰκότως ἄρα οἱ τε ἱεροὶ θεσμοὶ καὶ ἡ πολιτικὴ ψῆφος σύμφωνα ἀφιδίσι παρακελεύσματα, τοὺς ὅσοι μὴ πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ ἔργου ἱκανοὶ ὄντες μοναστηρίου κατασκευῆς ἐφάπτονται, ἀπαίρειν⁹⁵ τῆς ἐπιχειρήσεως. Δεῖ γὰρ τὰ πρᾶγματα, ὅποιά ποτ' ἀν ἦ, πρὸς τελείωσιν ἤκοντα οὕτω τὴν προσήκουσαν ἐφαρμογῆσθαι κλήσιν, ἀλλ' οὐχὶ μόνον ἐξαρκεῖ τὸ ἔνομα τῆ τῶν πραγμάτων ἀτελεῖα παρέχειν τὴν σύστασιν. Ὅπερ οὖν εἴρηται, καλῶς ἀπαγορεύει τὸ τε ἱερὸν, τὸ τε⁹⁶ πολιτικὸν θέσμιον, ἐπιχειρεῖν οἰκοδομεῖν μοναστήριον τοὺς οὐκ ὄντες αὐτάρκειας πρὸς τὴν τοῦ πρᾶγματος τελείωσιν. Ἐπεὶ μέντοι γε ἄδηλον ἐκεῖνο, τὸ μέχρι τίνος ὁ ἱκανὸς ἀπαρτισμὸς εἰς μοναστηρίου κατασκευὴν (οὐ γὰρ διώρισταί βητικῶς παρ' αὐτοῖς ὁ τοιοῦτος ἀπαρτισμὸς), ἔδοξε δὴλον περὶ τούτου ἐκφῆναι δόγμα.

Φαμὲν οὖν, ὡς ἐπεὶ τὸ θεῖον ἐπέειπε⁹⁷ στόμα, Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐν τῷ ἑμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν, χρῆναι τὸ ἐλάχιστον τρισὶν ἐπαρκεῖν τὸ μοναστηρίου κλήσιν ὑποδύμενον ἔργον, ὃ δηλονότι καὶ δοξολογίαν ὀρθῆ συνυπαρχούσης τῆς εὐπορίας. Τῷ μὲν οὖν πρὸς ἀνιέρωσιν μοναστηρίου ἀκώλυτον ἔχοντι τὴν ἐπιχείρησιν εἰς τοσοῦτον δεήσει τὸ ἐλάχιστον τὸ ἀφιέρωμα συντελεῖν. Ὅτι δὲ πλείους πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιχείρησιν ἑαυτοὺς ἐπιδιδόντες ἐνίοτε ὀπίσω βουλήσ ἀπολείπονται, προλαμβάνοντος τοῦ θανάτου καὶ τῆς ἐν ἀνθρώποις αὐτοῦς συναναστρε-

VARIE LECTIONES.

⁹⁸ Ecl. incipit διὰ τοῦτο νόμον τιθέμεθα. ⁹⁹ Est in Ecloga Nov. nona ; citatur ab Harmenopulo lib. v. p. 598. ⁹⁵ Lucis inclusa non habet Scriung., addit Beck. ⁹⁶ Zuich. et Meerm. cod. ⁹⁷ tunc addidit Stephanus. ⁹⁷ Zuich. et Meerm. rectius ὑπέειπε.

NOTÆ.

(93-95) Adde Nov. 76. c. 4. Nov. 131. c. 7.

(96) Meminit ejus Novellæ Harmenopni. 5. tit. 8.

(97)

(97) D. c. 1. d. c. 7.

(98) Matth. xviii, 20.

(99) Imo duo videntur sufficere. l. 11. ff. De testibus. Sed id forte receptum fuit, quod duo familiam non faciunt. l. 40. in ser. ff. de ver. sig.

φῆς ἔξαφανίζοντος, ἐκαίνο⁸⁸ ἡμῖν θεοσπίζεται, ὡς δια-
τυπώσεως προελθούσης τὰ ἐν ταύτῃ διορισθέντα ἔσται
τῆς ἐκκλησίας, εἰ δ' (ὅποια πολλά φέρει τὸ ἀθλον)
πρὸ τῆς τῶν οἰκείων ἀναρπασθείη διατυπώσεως,
παίδων μὲν ὑπόντων ἄχρι τριῶν, τέταρτον μέρος τῆς
ὑπάρξεως οἰκειώσεται ἢ μονῆ, ἐπέκεινα δὲ τοῦ τρί-
του ἀριθμοῦ προϊόντος τοῦ τῆς γονῆς πλήθους, συγ-
καταλέξεται τὸ μοναστήριον τοῖς παισὶ, καὶ τὰ ἴσα
ἐν τούτων ἐκάστῳ λήψεται ἐκ πάσης περιουσίας ἧς
οὐκ ἔπιτεταί χρέα τοῦ τεθνηκότος. Ἄπαιδος δὲ ὑπάρ-
χοντος τοῦ τὸν βίον λιπόντος, ἐπὶ γονεῦσι δὲ λιπόν-
τος, διχῆ τῶν προσόντων διαιρουμένων ἢ μὲν τοῖς
γονεῦσιν, ἢ δ' ἑτέρα μοῖρα τῷ μοναστηρίῳ παρασχε-
θήσεται. Εἰ δ' ἔρημος εἴη κληρονόμων ἀνιόντων καὶ
κατιόντων, τοὺς ἐκ πλαγίου δὲ εἰσιόντας ὁ κληρὸς
προσίσταται, αὐτοὶ μὲν ὅσοι ἂν καὶ ὧσι τὸ τρίτον μέρ-
ος διανεμήσονται⁸⁹, τὸ ἕμιονον δὲ προχωρήσει⁹⁰
τῇ ἐκκλησίᾳ. Εἰ μὲντοιγε ἢ δι' ἄγνοιαν ἢ δι' ἑτέραν
τινὰ αἰτίαν εἰς ἐναντίαν γνώμην τὰ διατετυπωμένα
ἀποκρίνηται τῆς νομίμου προαιρέσεως, θεοσπίζομεν,
τὸν κατὰ τὸν τόπον θεοφιλέστατον ἀρχιερέα ὅσα μὲν
ἀποχωρῶντα⁹¹ εἰς δίκην ἐκκλησίας καὶ τῶν ἐν
αὐτῇ μελλόντων παρεδρεύειν ἀντιλαμβάνεσθαι, τοῖς
δὲ λοιποῖς τὴν τῶν νόμων βουλὴν καὶ διάταξιν⁹²
διατείν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΕ' 73.

Περὶ τοῦ ἐξεῖναι τὸ σωτήριον βάπτισμα ἐν παντὶ
εὐσεβεῖ εὐκτηρίῳ τελεῖν⁹³.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιωτάτῳ ἀρχι-
επισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμηνικῷ πα-
τριάρχῳ.

Καὶ οὗτος ὁ τῆς σεβασμίας ἑκτης συνόδου κανὼν
ἱερὸς, ὃς τὸ θεῖον τῆς ἀναγεννήσεως λουτρὸν ἐν τοῖς
κατ' οἶκον εὐκτηρίοις τελεῖσθαι ἰδίᾳ οὐ βούλεται,
ἀλλὰ ἐν μόνοις τοῖς πρὸς τὸ κοινὸν ἀνιερωμένοις
νοσῶσι, ἀδελφὰ παρακληυόμενος τοῖς οἰ τὰς ἱερὰς θυ-
σίας καὶ τελετὰς κατ' οἴκους ἀποτρέποντες γίνεσθαι
ἔτυχον παρ' ἡμῶν ἐπισκέψεως ἔμπροσθεν⁹⁴, ὁμοίως
καὶ ἀδελφῆς⁹⁵ ἐκείνων ἐπανορθώσεως τεύξεται.

Ἐπιζομεν οὖν καθὼς περὶ θυσιῶν, οὕτω καὶ περὶ
τοῦ⁹⁶ σωτηρίου βαπτίσματος, τὸ ἐξεῖναι αὐτὸ ἐν
παντὶ εὐσεβῶν⁹⁷ εὐκτηρίῳ τοῖς βουλομένοις τελεῖν.
Τὴν γὰρ τοιαύτην ἀκρίθειαν δοκεῖ μοι πεποιῆσθαι τὸ
ἱερὸν τῆς συνόδου διάταγμα διὰ τοὺς ἐν ἱεράων ὀνό-
ματι ἀνιέρους καὶ βεβήλους τοὺς ὑπ' αὐτῶν προσ-
αγομένους τῷ λουτρῷ ποιοῦντας, οἷ, ὡς εἶπες, ἐν τοῖς
τῶν ὁμοδόξων οἴκοις ὑποδύμενοι οὐ τελοῦσιν, ἀλλὰ
συντελοῦσι τοῖς αὐτοῖς προερχομένοις⁹⁸. Αὕτη δὲ εἰ

A dedunt præveniente morte, ipsosque hominum
consortio eripiente, interdum proposito destituuntur :
illud a nobis statuitur, ut si testamentum con-
ditum sit, quæ in illo ecclesiæ assignata sunt, ead-
dem illi cedant. Si vero (ut identidem ex mortis
incertitudine contingit) antequam de rebus suis sta-
tueret, evectus fuerit, tum si ad tres numero liberi
supersint, quadrantem bonorum involabit mona-
sterium : sin ultra ternarium numerum sobolis
multitudo procedet, liberis connumerabitur mona-
sterium, et deducto ære alieno, ex universa sub-
stantia, quantum ipsorum quisque capiet. Quod si
defunctus sine liberis decesserit, parentes autem
superstites (habeat, rebus bifariam divisio, una
pars parentibus, altera monasterio applicabitur. At
si neque parentes, neque liberos hæredes habeat,
et cognati ad hæreditatem prodeant, ipsi quidem
quocumque fuerint, trientem inter se distribuent,
res vero ecclesiæ accedet. Verum enim vero si aut
per oblivionem aut aliam quampiam causam, in
contrariam laudabili legitimoque proposito testa-
mentum sententiam conceptum sit, ut ejus loci
antistes Dei amantissimus, quantum ad ecclesiæ
eorumque qui in illa assessuri sunt, sustentatio-
nem suffecerit, vindicet : de reliquis vero legumæ
præscriptio et testamentum dijudicent.

CONSTITUTIO XV.

Ut salutarem baptismum (1) in quocumque sacro
oratorio peragi liceat (2).

Idem imperator Stephano sanctissimo Constanti-
nop. archiepiscopo et patriarchæ universali.

Etiam hic venerandæ sextæ synodi (3) sacer ca-
non (4), qui non in privatarum ædium oratoriis
solum, sed solum in communem usum consecra-
tis templis, divinam regenerationis lotionem per-
fici vult, cum similia cum illis jubeat, qui sacro-
sancta sacrificia et mysteria in privatis domibus
celebrari vetant (5), ideoque a nobis jam pridem
consideratius expensi sunt : tanquam illorum ger-
manus similiter correctionem consequetur.

Statuimus igitur, quemadmodum de sacrificiis
sic quoque de salutifero baptisate, ut et ipsum in
quocumque sacro oratorio quibuslibet peragere
licitum sit. Nam hæc tam stricte sacrum synodi
decretum constituisse mihi quidem videtur, pro-
pter eos qui quanquam sacerdotum nomen gerant,
profani tamen sunt, et quos ad lavacrum addu-
cunt, pollutos reddunt : qui (ut apparet) domos
ejusdem opinionis hominum subeuntes, non rem

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁸ Hinc incipit Ecloga. ⁸⁹ cod. διανεμηθήσονται. ⁹⁰ Ecloga προχωρήσει. ⁹¹ Eclogæ nonnulla
exemplaria retinent ἀποχωρῶνται. ⁹² Scrimg. διάθεσιν. ⁹³ Citatur a Leuncl. Jur. Gr. Rom. 1, 29 ; II, 78.
⁹⁴ Meerm. cod. ad marginem : αὕτη κραταί. ⁹⁵ cf. supra Constit. 4. ⁹⁶ Zuich. ἀδελφοῖς Scrimg. ἀδελφῶς.
⁹⁷ Balsamon addit τοῦ. ⁹⁸ Scrimg. εὐσεβεῖ. ⁹⁹ Spaugenberg scribendum censet προσερχομένοις.

NOTÆ.

(1) Superius dixit περὶ τοῦ μὴ τὰς ἱερὰς μυσ-
τηγωγίας καὶ λατρίας οἴκοι ἐπιτελεῖν. Nov. 4, nunc
de baptismo.
(2) Ea ita abrogatur canon 59 Synodi 6, in

Trullo. Adde Nov. 58.

(3) In Trullo § 17.

(4) Canon 59.

(5) Nov. 4, § cod. Nov. 59.

divinam faciunt, sed cum his qui conveniunt inaspicant aliquid molluntur. Hanc vero provisionem tametsi et divinam esse, et multa salutaria continere constet, non tamen illa ad impietatis plenos a suis vitis coercendos sufficiat. Nam et res audax est malitia, omnique modo, clausis etiam oratoris, ad explendum propositum sum, suam inveniat viam. Veruntamen cum nunc divina gratia omnes perversæ opinionones sint profligatæ, etiam quantum ad hoc attinet, quamobrem reipublicæ hoc decretum ad prohibendam in privatarum ædium oratoris regenerationis lotionem obtrudatur, nullam equidem esse necessariam causam video.

CONSTITUTIO XVI.

Ut qui viginti (6) annos habet hypodiatonus creari possit.

Idem imperator eidem.

Vetus verbum, quod (7) de rebus suis dicenti aures esse operiendas monet, cum in aliis omnibus perbelle sese habeat, tum hic longe esse pulchrius apparet. At quorsum hoc? Civilis (8) lex statuit, ne minor viginti quinque annis in divinis officiis creetur hypodiatonus; decretum sacrum contra statuit, ut qui ad istiusmodi ministerium accedit, hunc vigesimus annus ad ordinationem perducatur.

Dignum itaque sacram legem de rebus suis precipientem audire imperatoria nostra majestas rata, et in eandem cum illa sententiam descendit, et statuit, ut qui ad vigesimum annum pervenit, modo antea vitæ ratio obstaculo non sit, quantum ad ætatem, hypodiatoni officium suscipere non impediatur.

CONSTITUTIO XVII.

De puerperis quando divinorum mysteriorum participes fiant: et quando infantes baptisuntur, post quadragesima videlicet dies, extra quam si necessitas urgeat.

Idem imperator eidem.

Id quod beatitudo tua postulat, a vobis procedere, quam a nobis originem sumere ac proficisci æquius fuerat. De re (9) enim sacra sanctitatem tuam sancire oportebat. Verum quoniam super uno duntaxat capite concilium consultare (cum de multis decernere concilii sit) inconveniens esse, nos vero et citra concilium decretum facere posse dicitis: admonitionem suscipientes, quibus de rebus postulationem instituitis, de iis constitutionem emittimus. Cum itaque Dominus et Servator noster, quo splendore gloriæ ipsius illuminarentur qui in tenebris ambulat, juxta atque nos carnis atque sanguinis nostri particeps factus fuerit:

Α καὶ θεία καὶ πολλὴ τὸ σωτήριον ἔχουσα διαβαίνου πρόνοια, ὅμως οὐκ ἐξαρκεῖ τοῦς τῆς ἀσεβείας ὁ πεπλησμένους τῆς αὐτῶν κακίας ἀναχαιτίζειν. Ἰ γὰρ τολμηρὸν ἢ κακία, καὶ παντὶ γε τρόπῳ χῶ οικείαν εὐρήσει, καὶ τῶν εὐκτηρίων ἀποκεκλεισμένῃ εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς οικείας προαιρέσεως. Πλὴν ἄ γε νῦν θεία χάρις πάσης κακοδοξίας ἀπεσκορα σμένης, οὐδὲν καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ὁρῶ μοι δόγμα προβαλλόμενον ἀναγκαῖον εἰς τὸ κωλύειν τοῖς κατ' εἶκον εὐκτηρίοις τὸ λουτρὸν τῆς ἀναγασσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΓ'.

Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι ὑποδιάκονος ἂν εἴη ἀλλὰ κτ' ὅ.

ε [Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς] τῷ αὐτῷ.

Ὁ παλαιὸς λόγος, ὅς παρεγγυᾶται τῷ περὶ τῶν οικείων λέγοντι ἀναπεταννύειν τὴν ἀκοήν, καὶ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἄσασιν ἔχων, ἐνταῦθα πολὺ δ δείκνυται καλλίων. Τί οὖν ἐστίν, ὃ φημι; Πολιτικὸ θεσπίζει νόμος⁶¹, τὸν ἐλάττω πέντε καὶ εἴκοσι ἐτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι εἰς λειτουργίαν ὑποδιάκονον· ἐπεὶ ἀντιθεσπίζει δόγμα, τὸν πρὸς τὴν τοιαύτην διακίαν προσιόντα τὸν εἰκοστὸν χρόνον εἰσάγειν εἰς τὴν χειροθεσίαν.

Ἄξιον οὖν ἡμῶν ἢ βασιλεῖα ἡγησαμένη τοῦ ἐξ ἀκούειν νόμου ἐν τῇ περὶ τῶν οικείων διατάξει τοῦτω καὶ συμφηφίζεται καὶ ὀρίζει, τὸν πρὸς τὸν εἰκοστὸν ἔτος ἐλάσαντα, μὴ τῆς ἄλλης διαγωγῆς ἢ βίου ἐμποδῶν ἰσταμένης, ὅσα γε ἐκ τῆς ἡλικίας μὴ εἰς τὴν τοῦ ὑποδιάκονου προχειρίσιν ἐμποδίζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΔ'.

Περὶ τῶν τεκνουσῶν γυναικῶν πότε λαμβάνει τὴν θείων μυστηρίων, καὶ πότε τὰ βρέφη βαπτίζονται ἀχρι τῶν μ' ἡμερῶν χωρὶς ἀνάγκης ὅ.

[Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς] τῷ αὐτῷ.

Ἡ μὲν ἀξίωσις τῆς ὑμετέρας μακαριοτήτος ἢ ὁμῶν μᾶλλον δικαία προέρχεσθαι ἦν, ἢ παρ' ἡμῶν τὴν γένεσιν λαβεῖν· εἶδει γὰρ τῆς ὁμῶν ἐσότητι θέσπισμα εἶναι ὑπόθεσιν ἱερᾶν. Ἐπεὶ δὲ φατε ὡς δέον ἐφ' ἐνὶ κεφαλῇ συνδοκίαν γενέσθαι διάσκεψιν συνόδου δ' ἂν εἴη ἔργον προάγειν ψήφους, ἡμέτερον δὲ καὶ δίχα συνόδου ἐκτίθεσθαι δόγμα, δεχόμενοι τὴν προτροπὴν ὧν ἀξιοῦτε διάταξιν ἐκφέρομεν. Τοῦ Κρίου τοίνυν καὶ Σωτῆρος ἡμῶν, ὥστε τῷ φωτισμῷ τῷ αὐτοῦ δόξης ἐπιλαμφθῆναι τοὺς ἐν σκότει διαπορευμένους, σαρκὸς ἡμῶν καὶ αἵματος παραπλησίως καὶ κοινωνηκότος, λίαν ἐμοίγε δοκοῦσι φρονεῖν ὑπερᾶν τῆς ἐκείνου σωτηριώδους προνοίας, ὅσοι μὴ τοῦ φωτισμοῦ

VARIE LECTIONES.

⁶⁰ Osenbruggen corrigendum putat x: ἐτῶν ἀλλὰ κ'. ⁶¹ Justiniani Nov. 123, c. 13. ⁶² Sic Scriba in Zurich. et Meerman. cod. non item.

NOTÆ.

(6) Nov. 75. J. eod. cap. 15, syn. 6, in Trullo.

(7) Ne dicatur alioquin cum poeta: Dedecus illi ut siet ultimus.

Et ita abrogatur Novella Justiniani 123,

c. 13.

(9) Cuique turpe est, ius in quo versatur ignorare. l. 2, § 43, ff. de origine iuris 12. Quintil. 3.

ἄξιαν ὑπολαμβάνουσι τὴν ἄρτι μὲν τεκοῦσαν καὶ ἐπι-
λογον, καταλαμβάνομένην δὲ ὑπὸ τοῦ θανάτου παρὰ
κόδας ἰστώτος καὶ τὴν προθεσίαν ἣν αὐτοὶ ἀναμέ-
νουν οἰοῦνται (φημι δὲ τὴν μετὰ τὴν λύσιν τῶν ὠδίνων
τεσσαρακοστὴν ἡμέραν) οὐκ ἀναμένοντος ἀλλὰ θά-
τον προαρπάζοντος, καὶ διὰ τὴν σωματικὴν ἀκα-
θαρσίαν ἀκάθαρτον ὡς ἀληθῶς ἐξ ἀνθρώπων ἀπίεσαι
καταπραττόμενοι ταύτην, ἀμυσταγωγῆτον οὔσαν καὶ
τῆς διὰ τοῦ θεοῦ λουτροῦ καθάρσεως καὶ ἀναγεννή-
σεως ἀμέτοχοι· οὐδ' ἐννοοῦσι τὸ μέγεθος τοῦ κινδύνου
καὶ τῆς ζημίας, ἣν τῆς αὐτῶν εὐλαθείας τὸ ἀνευλα-
θεῖς καὶ σφαλερὸν προξενεῖ. Καίτοιγε διὰ τὴν ὑπερ-
βολὴν οὐδὲ λόγου δεῖται ἡ τοιαύτη ἀτοπία. Πῶς γὰρ
θεμιτὸν ἢ πῶς οὐ λυπηρὸν θεῶ, ὅς διὰ τῆς εἰς αὐτὸν
πίστεως καὶ τῆς ἐν τῷ ὕδατι καὶ πνεύματι ἀναγεν-
νήσεως δωρεῖται τὴν σωτηρίαν, ἀπιστον καὶ τῆς
ἀναπλάσεως ἐρήμην τὴν ἄνθρωπον ἀπελθεῖν, καὶ
ἀντὶ τοῦ μετὰ τῶν σεσωσμένων τετάχθαι εἰς τὴν τῶν
ἀπολωλότων ἐρήφθαι χώραν ἕνεκά γε τῆς τοιαύτης
προφάσεως;

Τὴν οὖν τοιαύτην ματαιοφροσύνην ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ
εἰς τὸν ἔπειτα χρόνον ἐκποδῶν ποιούμενοι, ὀρίζομεν
περὶ τεκοῦσων γυναικῶν καὶ περὶ τῶν ὄσων τῆ
φυσικῆ καθάρσει καταλαμβάνονται, ἀνενοχλήτου μὲν
ἐξ ἑτέρας τινὸς διαθέσεως νοσηρῆς τῆς ζωῆς αὐτῶν
διατελούσης ὄσων, ἀμετόχου; εἶναι τὰς μὲν ἀτελείτους ὄσων
τοῦ φωτισμοῦ, τὰς δὲ μεμυσταγωγημένας τῶν ἀγράν-
των μυστηρίων τῆς μεταλήψεως μέχρι τῆς τῶν τεσ-
σαράκοντα ἡμερῶν προθεσμίας· νοσήματος δὲ τινος
καταλαβόντος καὶ κατασχόντος καὶ τὴν διακοπὴν
τῆς ζωῆς ἀπειλοῦντος, παντὶ τρόπῳ μεταλαγχάνειν ὄσων
αὐτὰς τοῦ ἁγιάσματος. Εἰ γὰρ ἐκείνοις, ὅσοι δι' ὑπερ-
βολῆς ἀνοσιουργημάτων ἀπείργονται μακροῖς ἔτεσι
τῆς ζωοποιῶν κοινωνίας, ὁ θάνατος ἐπιστὰς τὸ ἐμ-
πριθεσμον διακόπτει, καὶ οὐδαὶς ἀνέχεται τούτους
κωλύειν τῆς τῶν ἁγίων μετοχῆς, ἥπου γε αὐταὶ
κωλυθήσονται διὰ ῥυπάσματα σαρκὸς φυσικά; Καὶ
ἔπειτα καὶ τῷ παλαιῷ κωλυθῆναι νόμῳ καὶ τὴν
χάριν διαδέξασθαι τὴν παράδοσιν οὐχὶ τοσοῦτον διὰ
τὴν γυναικείαν ταύτην ἀκαθαρσίαν, ὅσον δι' ἑτέρας
αἰτίας ἐν τῷ βίβῃ κρυπτομένας τοῦ νομοθετήματος.
Λογίζομαι γὰρ τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀκόλαστον τῶν
ἀκρατῶς ἐχόντων κολάζον τὸ θέσπισμα τοῦτο διατά-
ξαι, ὡσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ δι' ἑτέρων οἰκονομεῖται

A valde, mea quidem sententia, a salutaris ipsius
providentia diverse sentiunt, quotquot eam quæ ex
recenti puerperio decumbit, et morte (10) præ (11)
foribus consistente, nec diem quem ipsi expec-
tandum autumant (quædragesimum nempe post
partum) exspectante, citiusque oborto velut collo-
protrahente, corripitur, illuminatione (12) indi-
guam esse opinantur, et ut ob corporis immunditi-
am revera zilla e vita immunda excedat (quip-
pe quæ in sacris non instituitur (13-14), nec sacri
lavræ lustrationis regenerationisque participes
fiat) efficiunt. Neque vero illi periculi damnaque
magnitudinem, quam inconsiderata ipsorum et
perniciosa religio affert, præ oculis habent. Verum
ea illa est absurditas, ut oratione non indigeat.
B Talem enim mulierem incredulam reformatione-
que destitutam discedere et istiusmodi ob causam
pro eo quod inter servandos collocanda esset, in
perditorum damnatorumque locum rejici: quom-
modo fas, Deo, qui per fidem in ipsum et in
aqua Spirituque regenerationem, salutem donat,
non grave atque acerbum est?

Vanam igitur istiusmodi prudentiam dehinc in
futurum e medio tollentes de mulieribus, quæ re-
cens pepererunt, quæque naturali expurgatione
occupatæ sunt, statuimus, ut si quidem alia qua-
cunque affectione morbida ipsarum vita non te-
netur, usque ad præfinitum quadraginta dierum
tempus expertes maneat, nondum initiatæ illu-
minatione (15), ad sacra receptæ et initiatæ, sa-
cro-sanctorum mysteriorum perceptione; at si quis
ipsis morbus, qui vitæ internecionem minuitur,
superveniat et incumbat, sacrarum rerum omni-
bus modis participes fiant. Etenim si illis (16) qui
propter enormia flagitia multis annis vivifica com-
munionem arcentur, mors ad obruens præscriptum
tempus incidit, neque quisquam hos sacrarum
participatione prohibere sustinet, qua ratione hæc
propter naturales carnis sordes prohibebuntur? Quod
perfecto non tam propter muliebrem hanc immun-
ditiem, quam ob alias causas in intima legis ra-
tione reconditas, et veteri (17) prohibitum esse
lege, et gratiæ tempus traditionis loco suscepisse
puto. Existimo siquidem sacram legem id præscrip-
sisse. quo protervam eorum qui intemperanter
viverent, concupiscentiam castigaret: quomodo-

VARIÆ LECTIONES.

ἄσων. τὸν. ὄσων. Hæc om. Scring., scil habent Zuich., Meerm. et Bals. ὄσων ἀνενοχλήτου μὲν ἐξ ἄλλης
συντελούσης. ὄσων Meernian. cod. et Bals. ἀτελείτους. ὄσων καταλαβόντος καὶ omisit Bals. ὄσων Bals.
μεταλαγχάνειν.

NOTÆ.

(10) Puerpera præ foribus mortis posita, l. ult.

§ 1. C. qui potiores.

(11) Παρὰ κόδας. Scring.

(12) Φωτισμῶ, id est, baptismo.

(13-14) Ἀμυσταγωγῆτον.

(15) Id est, baptismo: hoc innuit: mulieres bap-
tismo non initiatas intra diem 40 puerperii bap-
tizari non posse, nisi casus aliquis aliud exigat:
baptismo initiatas non admitti intra eosdem dies

ad sacram communionem. Adde Photium num. 3,
c. 18.

(16) Nota excommunicatis, mortis tantum impen-
dentis causa, communionem dari.

(17) Mosis lege, mulier si masculinum peperisset,
septem diebus immunda: 30 diebus præterea ma-
nebat in sanguine purificationis suæ; si feminam,
duabus septimanis immunda: 66 diebus in purifica-
tione nullam rem sacram attingere poterat. Levit. 12.

duin et alia multa per alia præcepta ordinantur et præscribuntur, quo indomitus quorundam in mulieres stimulus retundatur. Quin et hæc providentiæ quæ legem constituit voluntas est, ut parvus a depravatione liberi sint. Quia enim quidquid natura supervacaneum est, idem corruptivum et inutile est, quod hic sanguis superfluus sit, quæ illi obnoxie essent, in immunditie ad id temporis vivere illas lex jubet; quo ipso etiam nominis sono lasciva concupiscentia ad temperantiam redigatur, ne ex inutili et corrupta materia ipsum animans coagmentetur.

Et sane de infantibus eundem ad modum constituimus, ut si non inquietentur, inimicosque naturæ casus superent, antequam gratiæ splendore illustrentur, quadragesimus (18) dies expectetur. Consentaneum namque est, ut quemadmodum fetus quadraginta (19) diebus in naturæ maternoque receptaculo plene informantur, sic etiam in æquali dierum numero in divinæ gloriæ æternique omnium Patris domum procedant. Si tamen et octavo a partu die, baptizare aliquis volet, neque id absurdum fuerit. Dominus enim noster Christus octavo die circumciscus, imposito circumcissioni suæ, pro hac vivifico baptismate initiari concessit. Verum hæc obtineant, si nulla necessitas, quæ mortem minetur, existat. At si periculum aliquod emergens vim vitæ inferat, omni diligentia omnibusque viribus etiam intra octavum diem sacram lotionem peragi oportebit, nenon illuminatus, neque sacri lavacri, atque adeo summi boni expertus partus decedat.

CONSTITUTIO XVIII.

Ut (20-21) in sponsalibus constituta pœna exigatur (22).

Idem imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

In omnibus rebus et dictis quod præstantius sit eligi, reprehendendum non est. Atque tunc quidem, ut aliquid sequere aut declinandum censeas, non eorum qui aliquid aut faciunt aut dicunt, habenda ratio: sed eorum quæ sunt aut dicuntur, cognoscendus status est. Idcirco quod consuetudini placuit ut in sponsaliorum reprobationibus pœnæ imminerent his, qui reprobare instituerent, et id in legis auctoritatem collocamus. Arbitror enim id quod consuetudini visum est, ea lege quæ de huiusmodi rebus lata erat, nihil improbabilius esse, ac res ipsas referre in melius. Nam cum lex arrhæ perditione, aut in duplum (23) restitutione solum le-

²⁰ Locus certe mutilus et corruptus. Codd. scribunt *ἕπερ*; Stephanus et Agylæus *ἕπερ*. ²¹ Stephanus et Agylæus *ἕπερ*. ²² Zurich. συσταλλομένου. ²³ Excidit verbum aliquid, forte ἀπειργαί. ²⁴ Zurich. et Harmanop. cod. τεθέν. ²⁵ Est in Ecl. Nov. 10 et citatur ab Harmanop. iv, 1.

προσταγμάτων, ὡς ἂν διὰ τούτων τὸ πρὸς τὸ θῆλυ ἐνέων τῆς ὀρμῆς ἀκατάσχετον χαλινούμενον ἀνακόπτοιτο. Οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ προνοίας ἐστὶ τὰ τακτομένα λώδης καθαρεῦειν οἰκονομουσῆς τὸ θέλημα. Ἐπεὶ γὰρ ἅπαν τὸ τῆ φύσει περιττὸν φθοροποιὸν τε καὶ ἀχρηστον, περιττὰ δὲ καὶ ταῦτα ὑπάργχει τὰ αἵματα, τὰς φερούσας αὐτὰ ἐν ἀκαθαρσίᾳ κατ' ἐκείνων τὸν καιρὸν διάγειν ὁ νόμος ἐντέλλεται, ὅπως ²⁰ καὶ ἀπ' αὐτοῦ μόνου τοῦ ῥήματος εἰς τὸ ἀκρατὲς ²¹ συσταλλομένης ²² τῆς ἀκολάστου ἐπιθυμίας ²³ μὴ ἐξ ἀχρηστοῦ καὶ διεφθαρμένης ὕλης λαμβάνη τὸ ζῶον τὴν σύστασιν.

Καὶ περὶ τῶν βρεφῶν δὲ ὁμότροπα διορίζομεν, εἰ μὲν ἀνενόητα εἴη καὶ τῶν τῆ φύσει πολεμίων συμπτωμάτων περιεστίν, πρὸς φωτισμὸν τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἐκδέχεσθαι· ἀκόλουθον γὰρ, ὡς περ ἐν ὁμαίς ἡμέραις τεσσαράκοντα τὸ πλήρες ἀπολαμβάνει τῆς μορφώσεως ἐν τῷ τῆς φύσεως καὶ μητρικῷ ὄκῳ, οὕτως ἐν ἰσῷ ἀριθμῷ ἡμερῶν εἰς τὸν οἰκοντῆς θείας δόξης καὶ ἀτόλου πάντων Πατρὸς τὰ τακτομένα προσεῖναι. Εἰ δὲ καὶ τῆ ἀπὸ τῶν ὠδίων ὀγδόη βούλοισθ' οἱ βαπτίζεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἄτοπον. Ὁ γὰρ Δεσπότης ἡμῶν Χριστὸς ἐν ταύτῃ περιτμηθεὶς καὶ τὴν λῆξιν τῆ περιτομῆς ἐπιθεὶς, παρέσχεον ἀντὶ ταύτης τῷ ζῶοντι τελεῖσθαι βαπτίσματι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν, εἰ μηδεμίαν παρέστηκεν ἀνάγκη τὸν θάνατον ἀπειλοῦσα· εἰ δὲ τι δεῖν ἐπιστάν βιάζεται τὴν ζωὴν, πάση σπουδῇ καὶ δυνάμει καὶ τῆς ὀγδόης ἐνδοῦ δεῖσθαι καταπρόξασθαι, μὴ ἀφώτιστον ἀπελεῖν μὴδὲ τοῦ θεοῦ λουτροῦ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἀμέτογον τὸ τεχθέν ²⁴.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΕ΄.

Περὶ τοῦ ἀπαιτεῖσθαι τὸ γαμικὸν πρόσμιμον ²⁵.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυσιστάτῃ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφικίων.

Τὴν τοῦ κρείττονος ἐκλογὴν ἐν πᾶσι καὶ πράγμασι καὶ λόγοις ποιῆσθαι οὐ νεμεσητὸν, καὶ τότε μὴ πρὸς τοὺς πραγματευομένους ἢ λέγοντας, πρὸς δὲ τὴν τῶν πραττομένων καὶ λεγομένων κατάστασιν ἢ ἐπισθαι ἢ τὴν ἐγκλίσειν προστιμῆν. Διὰ τοῦτο καὶ δὲ τῆ συνηθείᾳ ἤρεσεν ἐν ταῖς τῶν μνηστειῶν ἀθετήσεσιν ἐπιχειρεῖσθαι προστιμήματα τοῖς ὀρμῶσι πρὸς τὴν ἀθέτησιν, καὶ ταῦτα εἰς νόμου καθιστώμεν τιμὴν. Οἶμαι γὰρ τοῦ ἐπὶ ταῖς ταιαύταις πράξεσι κειμένου νόμου μὴ χεῖρον ἔχειν τὸ δεδογμένον τῆ συνηθείᾳ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἀμεινον ἀναφέρειν τὰ πράγματα. Τοῦ γὰρ νόμου ἐν μόνῃ τῆ τοῦ ἀρραβῶνος ἀπωλείᾳ ἢ διπλῇ ἀποδόσει κολάζοντος τὴν πρ-

VARIÆ LECTIONES.

²⁰ Locus certe mutilus et corruptus. Codd. scribunt *ἕπερ*; Stephanus et Agylæus *ἕπερ*. ²¹ Stephanus et Agylæus *ἕπερ*. ²² Zurich. συσταλλομένου. ²³ Excidit verbum aliquid, forte ἀπειργαί. ²⁴ Zurich. et Harmanop. cod. τεθέν. ²⁵ Est in Ecl. Nov. 10 et citatur ab Harmanop. iv, 1.

NOTÆ.

Leo monet, non tamen jubet, ad quadragesimum usque diem baptismum differri in infante, nisi mors infanti imminet.

(19) Quadragesimo die partus formatur, ut dixi ed. l. 5, in An. ff. de suis. Adde l. 59, ff. de pignis, et quadragesimo nono, 5, Gell. 10

(20-21) Estat Epitome apud Harmanopolium l. tit. 11, §. 26.

(22) Si ita est, abrogatur, l. 134, ff. de verb. oblig.

(23) Vid. l. 5, C. de sponsalib.

cum invenit, ut susciperetur : nedum vim aliquam A et efficaciam. Contraria enim statuit naturali, quæ a parentibus liberis debetur, æquabilitati, adversusque filium patri ad iniquitatem fenestram aperit : quia et parentem ut illi morem gerat obstrictum, mendacio doloque obnoxium facit), posteaquam, inquam, istiusmodi quamdam esse legem animadverimus, tametsi etiam ante nostram sanctionem ipsam ne susciperetur, excluderet communis hominum voluntas : tamen nos nihilominus omnem illi prorsus functionem et usum decreto alimimus. At quid dicit? Etiam, inquit, pater, cum in matrimonium collocaret filium, illum post decessum suum ex æqua parte cum aliis fratribus paternorum bonorum hæredem fore pacto promiserit, in potestate tamen illius, si velit, erit, ut pactum ejusmodi negligat, aliisque liberis amplius attribuat, et illi cui æquam portionem in hæreditate pactum concedebat, minorem assignet. Hoc itaque quantum alloqui (quomodo diximus) in republica nullum locum habeat, nostro etiam decreto velut in exilium dejectum, omnibus modis in rempublicam ingressu prohibemus.

Statuimus vero, ut parentum (29) nemo jura filiorum, quibus cum reliquis liberis æqualem hæreditatis portionem servatum sit in nuptialibus contractibus sponderint, innovare tentet. At si quis pactiones suas aspernari, et illius, cui tantundem, quantum alii fratres habituri sunt, promiserit, portioni detrudere compertus fuerit, sciat is, poenitentia mutatam voluntatem invalidam atque vanam habendam. Ex æquo enim cum aliis fratribus secundum pactum filius in bona succedet. Neque vero mendacium veritati præferri ulla ratio patitur, nec æquum est, neque rationabili animali convenit pacta (30-31) conventa per improbationem adulterari. At qui si quid aliud, hoc certe hominem decet (32), ut verbis suis fidem præstet, nisi mendacis veritatem corrumpendo destitutus ratione, eorum albo, quam ratione præmita sunt excidere velit. Quinimo nec illud consentaneum est, ut parentes his qui pariter ex ipsis nati sunt, non parem curam exhibeant, neque æquabiliter ipsorum vitæ prospiciant : sed alios quidem uberiora facultates habere, aliis vero nihil parcere, D neque illorum misereri, tametsi inopes in miseria victuri sint, velint. Ceterum æquum est ut quemadmodum omnibus liberis ex æquo vitam imperitiam sunt, ita etiam ad hanc facultates impartian-

ρείσει, οὐκ οὐκ οὐδὲ τὸ ἐνεργὸν καὶ ἐμπρακτον ἔχει (βούλεται μὲν ἐναντία τῆς φυσικῆς κατὰ γονίαν τέκνοις ὀφειλομένης ἰσονομίας, ἀδικίας δὲ θύραν ἀνοίγει * κατὰ τοῦ παιδὸς τῷ πατρὶ, οὐ μόνον δὲ ἀλλὰ καὶ τὸν ἐκείνῳ ὑπαχθέντα πεισθῆναι γονεῖα ψεύδους καὶ ἀπάτης ἐνοχλῆ περιβάλλει) - ἀλλὰ γὰρ ἔπει' τοιοῦτόν τινα κατενοήσαμεν, εἰ καὶ πρὸ τοῦ ἡμετέρου θεσπίσματος ἀπέκλεισεν * αὐτῷ τὴν ταραδοχὴν καὶ αὐτῆ τῶν ἀνθρώπων ἢ προαίρεσις, ἕμω; καὶ ἡμεῖς δόγματι εἰς πανταλῆ αὐτὸν ἀπραξίαν περιιστώμεν. Τί γὰρ φησι; Κἂν συμφωνήσῃ πατὴρ ἐκδοῦς πρὸς γάμον παῖδα, ὥστε μετὰ τὴν αὐτοῦ ἐξ ἀνθρώπων ἀναχώρησιν ἰσομοίρῃ μετὰ τῶν ἄλων ἀδελφῶν τὴν πατρικὴν διακληροῦσθαι περιουσίαν, κύριός ἐστι βουλευθεὶς [τὸ τοιοῦτον σύμφωνον ἀτιμάζειν, καὶ τοῖς μὲν ἄλλοις τῶν παιδῶν νεῖμαι τὸ πλεόν, ἐκείνῳ δὲ ὡς τὸ ἴσον κληροῦσθαι εἶδίδου * τὸ σύμφωνον ἐλάττω ποιῆσαι τὴν μοῖραν. Τοῦτων μὲν οὖν ὡς περ ἔφημεν καὶ ἄλλως οὐ πολιτευομένων, καὶ ἡμετέρῳ ἐξοστρακίζοντας * δόγματι παντάπασιν αὐτῷ τὴν εἰς τὴν πολιτείαν καλύομεν πᾶροδον.

θεσπίζομεν ¹⁰ δὲ μηδένα τῶν γονέων ἐπιχειρεῖν τὰ δίκαια τῶν παιδῶν καινοτομεῖν, ὅσοις ἂν ἐν τοῖς γαμηλοῖς καθωμολόγησαν ¹¹ συμβολαίαις τὸ ἴσον διατηρηθῆναι τοῦ κλήρου πρὸς τοὺς λοιποὺς τῶν παιδῶν · ὡς εἰ τις ὀφθεῖη τῶν ἰδίων συνθηκῶν ἀλογήσας, καὶ παρασπῶν πρὸς τὸ ἐλαττον ἐκείνου τὴν μερίδα, ὧ καθωμολόγησεν εἰς τὸ ἴσον τοῖς ἄλλοις τὸν ἀδελφῶν ¹² ἔξειν, ἴστω, ὡς ἀκυρὸς αὐτῷ ¹³ καὶ ματαία ἢ ἐκμεταμελείας βούλησις · ἐν ἴσῳ γὰρ ὁ παῖς τοῖς ἄλλοις ἀδελφοῖς κατὰ τὸ προλαβὸν σύμφωνον τὴν περιουσίαν διακληροῦσθαι. Οὐ γὰρ δὴ ¹⁴ προτιμώτερον τῆς ἀληθείας ποιῆσθαι. εὐλογον τὸ ψεῦδος, οὐδ' ἔννομον οὐδ' ἀρμόζον λογικῷ ζῳῳ τὰς ἰδίας τῶν λόγων ὁμολογίας δι' ἀθετήσεως κινδυνεύειν · ἀλλ' εἴπερ τι ἄλλο τοῦτο πρέπον ἀνθρώπῳ φυλάττειν λόγον ἀλήθειαν, εἴ γε μὴ μέλλοι ἐν τῷ διαφθεῖρειν ¹⁵ ψεῦδει τὸ ἀληθὲς ἔρημος λόγου γινόμενος ἀπὸ ¹⁶ λογικῆς ἐκπεσεῖν τάξεως. Οὐ μὴν οὐδ' ἐκεῖνο εἰκὸς τὸ περὶ τοὺς ἴσως ἐκφύνας μὴ ἴσῳ τὸς γονεῖας δεῖκνυσθαι ¹⁷ πρόνοιαν μὴδὲ περὶ τῆς ἐκείνων ζωῆς ὁμολως φροντίζειν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐθέλειν εὐπορώτερον ἔχειν βίον, τῶν δὲ μὴ φεῖδεσθαι ¹⁸ μὴδ' οἰκτεῖρειν, εἰ ἀπορώτερον διακαίμενοι μέλλοιεν ἐν ταλαιπωρίᾳ ¹⁹ βιώσειν. Ἀλλὰ δίκαιον, ὡς περ πᾶσι τοῖς παισὶν ἐπίσης ²⁰ μετέδοσαν βίου, οὕτω καὶ τῆς πρὸς τὸν βίον ²¹ εὐπορίας μεταδιδόναι, καὶ μὴ

VARIE LECTIONES.

* codd. ἐνάγει. * codd. ἀπέκλεισεν, melius forte ἀπένευσεν. * Zuich. et Moerm. ἐκδοῦς. * Zuich. et Moerm. ἐξοστρακίζον τῷ δόγματι. ¹⁰ Hinc incipit Ecloga. ¹¹ Zuich. et Moerm. καθωμολόγησαν. ¹² Stephanus corr. τῶν ἀδελφῶν. ¹³ Basil. αὐτοῦ. ¹⁴ Ecl. δεῖ. ¹⁵ Ecloga μὲλλει τις διαφθεῖρειν, alii legent. ¹⁶ εὐπορώτερον διακαίμενοι. ¹⁷ Ecloga om. ἀπὸ et addit τῆς. ¹⁸ Ecl. ἐπιδείκνυσθαι. ¹⁹ Zuich. et Moerm. ²⁰ rectius forte scribendum φειδομένους. ²¹ Ecloga ταλαιπωρίας. * Ecloga om. ἐπίσης. ²² *in codd. sed in Ecloga reperitur.*

NOTE.

(29) Dial ad l. 15, C. de pactis. (30-31) D. 7, §. 7, E. de pactis.

(32) Est enim grave sdem fallere. l. 1, de constituta.

ρ ἀνίσω τῆς γνώμης τὴν τῶν προσόντων ποιη-
 τισανομήν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Κ' ²⁰.

τοῦ μὴ λαμβάνειν τὸν ἄνδρα ὡσπερ τὴν
 γυναῖκα εἰς τὰ παρὰ ²⁰ τοῦ ὑπόβολου ἐκ προ-
 λαυτῆς θατέρου μέρους ²¹.

αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ ὑπερφυστάτῳ
 πρῶτῳ τῶν θεῶν ὀφφικίων.

ἡ κάλαι περὶ συμφώνων γαμηλίων διορίζουσι
 ἡ τὸ ἴσον ἀνδρὶ τε καὶ γυναικὶ ἐν τε τῇ ἐξ

τοῦ γάμου συστάσει δεδογμένου ²² ἀπονέμειν
 τῇ διαλύσει ἢν θάνατος ἐπαγόμενος ²³ ἐν τῶν

ἰσῶν ποιῆι, οὐκ οἶδα τί παθόντες οἱ μετὰ
 νομοθετεῖν προσηρημένοι ἀνίσωις διατάξαι

ὡς ὑπέβαλον. Οἱ μὲν γὰρ ἀρχαιότεροι νόμοι ²⁴
 α καὶ ἐν τῇ τοῦ γάμου συστάσει ἴσας ²⁵ εἶναι

ὑνεισφορὰς τὴν τε γυναικείαν καὶ τὴν ἀνδρῶν
 ἴσαν, καὶ θανάτῳ τὸν βίον λιπόντος ἐνδὲς ἐξ

ἡ ²⁶ ἀτεκνίας μεσιτευσούσης καὶ συμφώνου μὴ
 τος ἐν ᾧ τι περὶ κέρδους ὑποσημαίνεται ²⁷,

ἡ ἐκάστῳ ἀναστρέφεται τὰ οἰκεία, συμφώνου
 ἀλλόθοντος, ὡστε ὀποτέρου μέρους ἐξ ἀνθρώπων

τος τὸ ὑπολειφθὲν ἐπὶ τῇ τῶν ἰδίων ἀνακομίσει
 τερόν τι κερδαίνειν, ὁμοίως ἐπ' ἀμφοῖν τηρεῖ-

τοῦ κέρδους τὸ ἴσον· καὶ ἀνδρὸς μὲν προαπο-
 ἰντος ἀνεκομίζετο ἡ γυνὴ τὴν προῖκα καὶ τοῦ

μῆνου ὑπόβολου εἶτε τι μέρος εἶτε ὅλον ²⁸ εἰ
 συμπεφώνητο, γυναικὸς δὲ τῷ θανάτῳ προ-

κώσης τῷ ἀνδρὶ τὸ ὑπόβολον συνετηρεῖτο, καὶ
 ἡ ἐπ' ²⁹ αὐτῷ ἠκολούθει εἰθ' ὅλη ἡ προῖξ εἶτε

αὐτῆς, ὡς τὰ συμφωνηθέντα αὐτοῖς ³⁰ ἐβού-
 ῳ. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν τοῖς ἀρχαιότεροις δόξαντα

ἡ καταγεγενηστέροις ἀπήρσεν. Τοιγαροῦν καὶ ἀν-
 θετοῦσιν ³¹ οὐκ ἄρθῳ ποιούντες, καὶ αὐτίκα

ἡ τῇ τοῦ γάμου συνδῶ ἀνίσωις ὀρίζουσι προέρ-
 τας ὑνεισφορὰς καὶ εἶναι μὲν ἐπὶ πλέον τὴν

α, ὅπ' ἔλαττον ³² δὲ τὸ ὑπόβολον, καὶ οὗτου
 ν καθίστασθαι τὴν γαμητὴν ἀπ' ἐκείνης τῆς

κ, ἡ συνήρμοσε τὸν γάμον, κἀν, ὡς εἰκὸς, γυνῶ
 καν ὁμιλίαν ἀνδρός. Καὶ τοῦ γάμου δὲ θανάτῳ

ασθέντος ἀνίσωις ³³ διαιτῶντες τῇ μὲν τῷ κέρ-

tur : nequaquam vero, velut ancipiti libra his
 levius quiddam, illis vero gravius, pro inæquabili-
 tate animi sui attribuant.

CONSTITUTIO XX.

Ut (33-34) ne maritus quemadmodum uxor, illa præ-
 mortuaria, præter (35) donationem propter nuptias
 quicquam capiat.

Idem imperator Styliano excellentissimo sacro-
 rum officiorum magistro.

Cum vetustis legibus (36), quæ de pactionibus
 nuptialibus tractant, tum in prima matrimoni
 coitione, tum in ejus dissolutione, quam mors

in alterum conjugum irruens efficit, æquabilitate-
 tem (37) et viro et mulieri assignare visum sit :

haud scio qua re moti, quibus postmodum leges
 econdere studio fuit, diversis constitutionibus

has subjecerint. Etenim vetustiores (38) leges
 mox a conjugii coitione æquales esse colla-
 tiones, tum muliebrem, tum virilem, et ut altero

vita defuncto, cum liberi nulli superessent, nec
 pactum in quo quiddam de lucro significaretur,

subesset, ex æquo ad utrumque sua reverterentur,
 constituerunt. Si vero de lucro pactum initum es-

set, tunc ut uterunque vita excessisset, qui su-
 perstes esset, receptis rebus suis, insuper quan-

tum pacto comprehensum esset lucraretur, et in
 ambobus lucri æqualitas servaretur : ita ut viro

præmortuo mulier dotem, propter quo nuptias do-
 nationis partem aliquam, eamve totam, si ita con-

venisset, asportaret : et si mulier ante virum in
 mortem incidisset, vir donationem propter nu-

ptias conservaret, illumque lucrum, sive dos tota,
 sive ejus pars, prout pacta vellet, sequeretur.

Atque hæc quidem cum vetustioribus placuissent,
 posterioribus (39) displicuerunt. Quapropter et

contra statuunt, quanquam non recte. Statuunt
 autem, uti statim ab initio conjugii inæquales pro-

cedant collationes, et major dos sit, donatio vero
 propter nuptias contractior, ejusque uxor ab eo

die quo matrimonium contractum est, sit domina,
 quanquam (ut fieri assolet) alterius viri consortia

postmodum se mancipet. Et inique judicantes, uli

VARIE LECTIONES.

Est Ecl. Nov. 12; exstat apud Harm, lib. iv, tit. 10 pag. 341, ed. 1587. ²⁰ Melius forte ἦτοι περὶ
 Ecl. hæc est rubrica : περὶ τοῦ μὴ λαμβάνειν τὸν ἄνδρα ὡσπερ τὴν γυναῖκα ὑπόβολον ; in alio inseri-
 : περὶ τοῦ μὴ δίδνααι τὸν ἄνδρα ὑπόβολον τῆς γυναικὸς θανάτου ἀπαιδος. Hanc constitutionem
 am reperies epitomæ ad Prochiron, tit. VI, cap. 40 : Ὁ αὐτὸς εὐσεβῆς βασιλεὺς Λέων Στυλιανῶ τῷ
 υσεστάτῳ· μαγίστρω τῶν θεῶν ὀφφικίων. — Περὶ ἐπιγαμικῶν συμφώνων. — Τὸ μὲν ὑπόβολον
 ν ἔχει τῆς προικὸς, ἐπειπερ τοῦτου ἀπόστατος ἡ συνθήκη. Θανάτῳ δὲ τοῦ γάμου διαρραγέντος εἰ
 ἀνὴρ ἀτεκνὸς προαπίοι καὶ συμφώνων τι μὴ παρῆ ἑτερόν τι βουλόμενον, τὴν γυναῖκα τὴν τε ἰδίαν
 κ κομίζεσθαι, καὶ τὸ ὑπόβολον καὶ πλέον οὐδέν. Εἰ δὲ ἡ γυνὴ προαποθάνοι, τὸν ἄνδρα μὴτε κερδαίνειν
 ζημιουοῦσθαι, ἀλλ' ἔχειν τὰ ἴδια ἦτοι τὸ ὑπόβολον. Eximie sequitur ipsa constitutio integra. Exstat
 cum rubrica περὶ ὑπόβολου in eod. Paris 1584 f. 168. ²¹ Scring. δεδογμένου. ²² Sic epit. alii
 ν. ²³ Constitutio 97, c. 1. ²⁴ Sic epit. reliqui ἴσους. ²⁵ Reliqui præter epit. omittunt ἐνδὲς ἐξ
 . ²⁶ Epit. ἐν ᾧ τι κέρδους σημαίνεται. ²⁷ Reliqui præter Epit. εἶτε τι ὅλον ; H. Stephanus corr.
 ν. ²⁸ codd. ὅπ'. ²⁹ Epit. τούτοις. ³⁰ Edit. νομοθετεῖν. ³¹ Epit. ἐπ' ἔλαττον. ³² Meerm. et
 ἀδίκως.

NOTÆ.

-34) Adde Novell. Justiniani.

Υπόβολον Græci hic appellant : ut et Har-
 p. 4, tit. 10, §. 10, apud quem exstat hujus
 l. epitome.

l. D. Nov. 97.

(37) D. Novell. 97, de æquabilitate dotis et do-
 nationis propter nuptias.

(38) Nov. 97, c. 1.

(39) Id est, his, quæ Justiniani tempore locuta
 sunt.

matrimonium morte distractum fuerit, mulieris maritum lucro consolantur: viri vero supra amissionem uxoris, dispendio rerum ipsius maritorem adaugent. Jubent enim, uti mulier superstes cum sua dote universam propter nuptias donationem auferat, et ad hæc ex reliqua mariti substantia tantum quantum dotis donationisque propter nuptias in unam summam contractarum quadrans conficit, seu hæres capiat. Quod si mulier ante maritum mortem obeat, tum ut illius hæres una cum dote donationem propter nuptias lucentur: maritus autem nihil aliud quam quantum dotis donationisque propter nuptias quadrans facit, habeat: utique res eum ad modum procedat, sive subsit pactum, sive nihil hujusmodi inter ipsos convenit. Sed hæc quomodo non iniuria? quomodo pro jure hæc non extrema injuria est? Quæ quidem præmortuo marito mulier accipit, in his fortasse aliqua ratio: quæ vero illa præmortua ad ejus hæres devolvuntur, in his quomodo non omnia iniustitia et enormitas inest? Eapropter decenter valde sapienterque perpetuo ille memorandus imperator, et qui ex ipsius lumbis natus post ipsum rebus præest, fecit, qui veteribus legibus auctoritatem conservandam, quæque perverse contra statuerent, eas e republica in exsilium ejiciendas putavit. At enim refractaria contentiosaque consuetudo est, ac frequenter absurda aliqua opinio, ubi in hominum animis (eorum præsertim, quibus recto iudicio illam expendere curæ non est) alias velut radices egit, haud facile extirpari quit, quia homines anticipatam opinionem, quamvis frivola sit amplectantur, noluntque sequi meliora. Adeo ut nunc quidem in æternam commemorandi patris nostri constitutio, quæ ad veteres leges nuptialium pactio rationem reducit, absurdam constitutionem missam esse faciendam (persuaserit, atque etiamnum usu sint.

Quid nos igitur? Postquam semel prætere visum est, ne (40) in matrimonii coitione ex æquo collatione fiant, sed major donatione propter nuptias des sit, hoc in republica obtinet, et si mors matrimonium dirimat, tum si (41) maritus sine liberis decedat, pactumque non subsit, uxor dotem donationemque propter nuptias, nihil autem amplius auferte: si vero mulierem mors abripiat, dotem hæres ejus capiant: maritus autem suis rebus ne privatus, neque quam ipsius sunt alii, sed ipse ha-

A δεῖ παραμυθοῦνται τὸ ἀλγος, τῷ δὲ ἐπὶ τῇ ἀποβολῇ τῆς γυναικὸς τῇ ζημίᾳ τῶν ἰδίων ἢ πραγμάτων τὸ ἀλγος ἐπαύξουσι. Καλεῖουσι γὰρ τὴν γυναῖκα ἐπιθιοῦσαν μετὰ τῆς ἰδίας προικὸς καὶ τὸ σύμπαν ὑπόβολον κομίζεσθαι, καὶ πρὸς τοῦτους ἐκ τῆς λοιπῆς τοῦ ἀνδρὸς ὑποστάσεως κληρονομεῖν τοσούτων, ὅσων τῆς τε προικὸς καὶ τοῦ ὑπόβολου εἰς ἓν ἢ συγκαταλιουμένων ἀριθμεῖται τὸ τέταρτον· προφθασούσης δὲ τελευτῇ ἢ τὸν γαμέτην τῆς γυναικὸς, τοὺς ἐκείνης κληρονόμους κερδαίνειν σὺν τῇ προικὶ τὸ ὑπόβολον, τὸν δὲ ἀνδρᾶ μηδὲν ἔχειν ἕτερον ἄλλ' ἢ ὅσων τῆς τε προικὸς καὶ τοῦ ὑπόβολου τὸ τεταρτημόριον, καὶ προβαίνειν οὕτω τὸ πρᾶγμα, ἂν τε παρῆ σύμφωνον ἢ τε μηδὲν ὡς τοιοῦτον συνθεσικότης ἢ. Ταῦτα μὲν πῶς οὐκ ἄδικα; πῶς δ' ἀντὶ τοῦ νόμου εἶναι οὐκ ἐσχάτη παρανομία ἐστίν; Ἄ μὲν γὰρ προαποφθάρεντος τοῦ ἀνδρὸς ἢ γυνὴ λαμβάνει, ἴσως ἔχει τινὰ λόγον· ἃ δὲ ταύτης προκαταλούσης τὸν βίον εἰς τοὺς κληρονόμους ἔρχεται, πῶς οὐ παντελῶς ἄδικά ἢ τε καὶ ἀθεσμία; [Διὰ τοῦτο ἢ λίαν προεπόντως καὶ σφῶς συνιδῶν ὁ ἐν βασιλευσὶν ἀείμνηστος καὶ ὁ μετ' ἐκείνου ἢ τῆς οἰκείας ἀναδραστικῆς ὁσφύος ἐδικαίωσε τοὺς μὲν ἀρχαίους ἢ νόμοις τὴν τιμὴν ἀνασῶσθαι, τοὺς δὲ φάβως ἀντιθεσπίζοντας ἐξοστρακισθῆναι τοῦ πολιτεύματος. Ἄλλὰ γὰρ φιλόδικον ἢ ἢ συνθήκῃ καὶ πολλῶν τῇ μακρῇ ὀμίλῃ ὡς πῆξιν λαβὼν ἐν ταῖς ἀνθρώπων γνώμαις ἀποπον δόγμα, καὶ μάλιστα ὅσοις μὴ ὀρθῶ κριτηρίῳ ἐπιμέλεια τότε ἢ συνορῶν, οὐκ ἰδέλει βραδίως ἐκμοχλεύεσθαι, τὴν φθᾶσαν προληψίαν, κἂν ἀτοπὸς ἢ, ἀγαπῶντων καὶ μὴ βουλομένων ἀκολουθεῖν τοὺς ἀμείνων ἢ καὶ νῦν ἢ τοῦ ἀειμνήστου κατὰ τῶν ἡμῶν διατάξεις εἰς ἢ τοὺς πάλαι νόμους τῶν γαμικῶν συμφῶνων τὴν κατέστασιν ἀναφέρουσα οὐκ ἐπεισε τῆς ἀτόπου μεθεῖναι διατάξεως, ἄλλ' ὡς καταψηφίσαστο ἐξοστρακισμὸν, τοῦτοις ἔτι καὶ νῦν πολιτεύονται.

in quæ ille exsilium decreverat, in publico hæc

Τί ἢ οὖν ἡμεῖς φάμεν; Ἐπειδήπερ ἀπαξ κρατὶν ἔδοξε, μὴ ἐξ ἴσου τὰς ἐν τῇ συστάσει τῶν γάμων γίνεσθαι συντελείας, ἄλλ' εἶναι τοῦ ὑπόβολου τὴν προίκῃ, τοῦτο ἔστω πολιτευόμενον. Θανάτου ἢ δὲ φέροντος λύσειν τῷ γάμῳ, εἰ μὲν ὁ ἀνὴρ ἀπεικὸς ἀπὸ καὶ σύμφωνον μὴ παρῆ ἢ, ἀνακομιζέτω ἢ γυνὴ τὴν τε προίκῃ καὶ τὸ ὑπόβολον, καὶ μηδὲν ἔτι πλέον εἰ δὲ τὴν γυναῖκα ὁ θάνατος διασπάσει ἢ, τῆς μὲν εἰ κληρονόμοι τὴν προίκῃ λαμβανέτωσαν, τῷ ἀνδρὶ ἢ μὴ γινέσθω τῶν ἰδίων ἢ στέργεις, μηδὲ τὰ ἐκείνης

VARIE LECTIONES.

ἢ Epit. οὐκ ἔστιν. ἢ Reliqui præter epit. om. ἔν. ἢ Reliqui præter Epit. non habent τελευτῆ. ἢ Epit. συναριθμοῦνται. ἢ Omnes præter Epit. habent ἐκείνη. ἢ Epit. hic addit δὴ, mox autem omittit καὶ σφῶς. ἢ Epit. καὶ ἡμεῖς τῆς οἰκείας. ἢ Epit. ἀρχαιοτέρως. ἢ Sic Epit.; reliqui φιλόδικον. ἢ τὸ δὲ et βραδίως omittit Epit. ἢ Reliqui præter Epit. ὡς. ἢ Ecl. hinc incipit. ἢ Reliqui præter Epit. et Ecl. τὸ θανάτου. ἢ Reliqui præter epit. et Ecl. παρῆ. ἢ Scrimg. διασπάση.

NOTÆ.

(40) Inæqualis potest esse quantitas dotis et donationis propter nuptias, Nov. 22, c. 20. Inæqualis inquam: nam donatio propter nuptias dotis donatione major esse potest.

(41) Mulier morte mariti sine liberis mortui,

donationem propter nuptias pleno jure (scilicet, nisi pactum sit contrarium. Quid si mulier præmortua? ejus hæres dotem tantum auferunt rebus propter nuptias donatis penes maritum manentibus.

ἑτεροί, ἀλλ' αὐτοὺς ἐχέτω. Πῶς γὰρ οὐκ ἀδικον, τοὺς μὲν ἀλλοτριούς ἐκ τῶν ἐκείνου πραγμάτων κερδαίνειν, αὐτὸν δὲ πρὸς τῇ ἀποστερήσει τῆς συζύγου καὶ τῶν οἰκείων ἦτοι τοῦ ὑποβόλου ἀποστερεῖσθαι⁸⁵;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΑ' 85.

Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι τὴν ἐπαγγελίαν τῆς προικῆς ἢ ἐκ πατρῶας ἢ μητρῶας περιουσίας⁸⁶.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ ὑπερφυστάτῳ μαγιστρῷ τῶν θείων ὄφρικίων.

Ὅσπερ ἐπὶ τῶν πλαστιγῶν ὁρῶμεν, ὅταν οὐδὲ κατὰ βραχὺ τυγχάνωσιν ἐτεροβρεπεῖς, τότε πρὸς τὴν τῶν σταθμωμένων διάκρισιν ἐπιτηδείους οὐσας παραλαμβάνεσθαι, οὕτω καὶ νόμον ὅτε μὴδὲ βραχὺ παρατρέπαι τὸ δίκαιον, τότε πρὸς διαίτησιν τῶν πραγμάτων ὄντα προέρχεσθαι ἀξιον· αἱ μὲν γὰρ τὸ ἴσον, ὃ δὲ τὸ δίκαιον ἀβρεπεῖς ὀφείλουσι διασώζειν. Τί τοῦτο ἔφη; Ἐν τοῖς κώδιξι διάταξις ἀναγέγραπται, ἣ τοὺς πρὸς γάμον συνάπτοντας τέκνα γονέας τὰς ὑποσχέσεις, ὅσαι προικῆς ἢ πρὸ γάμου δωρεὰς ἐκτελοῦσιν, ἀπαιτοῦσα⁸⁷ οὐκ οἷδ' ἐν τινι τρόπῳ φέρεται τὸ δίκαιον. Βούλεται γὰρ καθυπεσχημένον παιδίῳ⁸⁸ προικῆ ἢ πρὸ γάμου δωρεάν τὸν πατέρα, ἀδιορίστως μὲν ταύτην πεποιημένον, πᾶσαν ἐκ τῶν οἰκείων πληροῦν τὴν ὑπόσχεσιν καὶ ἐκ τῆς αὐτοῦ μόνης περιουσίας ὅλην αὐτὴν καταβάλλεσθαι· διορισάμενον δὲ καὶ οὕτως εἰπόντα ὡς· Ἐκ τε τῶν ἐμῶν καὶ τῶν τοῦ παιδὸς τὰ ὑποσχεθέντα παρέξω, ἀπορίας μὲν αὐτὸν κατεχούσης μὴδὲν ἐκείνου εἰς τὴν ὑπόσχεσιν συντελεῖν, τοῦ δὲ παιδὸς μόνην τὴν ὑπαρξίν ἐκπληροῦν ἢ ὑπέσχετο κοινῇ συμπληρώσειν ὁ γονεὺς, εὐπόρου τοῦ πατρὸς ὄντος τὸ ἀνάπαλιν γίνεσθαι, μόνου αὐτοῦ ἐκ τῶν οἰκείων ἢ ὑπέσχετο πληροῦντος καὶ τοῦ παιδὸς οὐ κοινονοῦντος· κἂν μὴ μόνος ἀλλὰ σὺν τῷ παιδί τὴν ὑπόσχεσιν ἐκπληρώσειν ἐπηγγεῖλατο, οὐκ ἀξιον οἶεται τὸν πατέρα παρέχειν διὰ τὸ μὴ καὶ αὐτὸν ὑποσχεῖσθαι. Τοῦτο οὖν ἡμῖν παρατροπή⁸⁹ τις εἶναι τοῦ δικαίου νομόμισται. Οὕτε γὰρ, ὅποιον ἂν καὶ περισχεθῇ ὁ γονεὺς ἀπορίξ, μόνον τὸν πατέρα καταβάλλειν τὰ ὑπεσχημένα ἐκ τῶν οἰκείων δικαιοσύνη νόμου, οὕτε πάλιν οὐσης εὐπορίας ἔξω δεῖ τὸν πατέρα παντελῶς εἶναι τῆς συνεισφορᾶς, χορηγουμένης ἐκ τῶν τοῦ γονέως τῆς ὅλης ὑποσχέσεως.

Διὸ καὶ θεσπιζόμεν⁹⁰, κατὰ τοὺς τοῦ γονέως λό-

Abeto. Quomodo enim iniquum non est, alios ex illius rebus lacrum sentire, ipsum vero, supra amissionem conjugis, bonis etiam suis sive donatione propter nuptias privari?

CONSTITUTIO XXI.

Ut (42) dotis promissio ex paternis aut maternis bonis facta præstetur.

Idem imperator Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

Quemadmodum in libra videmus, eam tum recte ad rerum earum quæ ponderantur dijudicationem desumi, quando lances æquales sunt, neque vel tantillum in alteram partem proclinant, ita quoque lex, cum ne tantillum quidem jus intorquet ac depravat, digna est quæ ad rerum dijudicationem procedat. Illius enim partes sunt, ut æquabilitatem, hujus autem, ut jus stabile conservet. At quorsum hæc? In codicibus descripta (43-44) constitutio est, quæ dum a parentibus qui in matrimonium liberos collocarunt, promissa dotis donationisve propter nuptias nomine facta exigit, haud scio quomodo jus commisceat. Vult (45) namque, uti pater, qui pro liberis dotem donationemve propter nuptias promiserit, si promissionem indistincte fecerit, illam totam de suo expleat, suisque solis ex bonis persolvat: sin distinxerit, huncque ad modum locutus sit, *Ex meis filiique bonis promissa exhibebo*: tum si inops sit, nihil ille in promissum contribuat, sed filii facultates, quæ se una cum filiodaturum pollicitus est parens, solæ expleant: sed si dives sit, contrarium statuatur, ut ipse solus de suo quæ pollicitus sit, expleat, filiusque nihil cum illo communicet: tametsi non se solum, sed cum filio promissum expleturum pollicitus sit: quod filium, qui ipse non promiserit, dare quidpiam indignum putetur. Hoc itaque æquitatis subversionem esse rati sumus. Nam quantacunque inopia teneatur parens, si filius solus de suo promissa solvat, nulla justitia legis apparet: neque rursus cum satis affluens rerum patri copia est, filium contributionis omnino esse expertem, universumque promissum a parente exhiberi convenit.

Quamobrem etiam statuimus (46) ut (47) secun-

VARLÆ LECTIONES.

⁸⁵ Harm. στερεῖσθαι. ⁸⁶ Ecl. Nov. 13. Exstat apud Harm. lib. iv. tit. 8, pag. 329. ⁸⁷ In Merm. et Zurich. adscriptum est: αὐτὴ ἀνήρηται διατ. ζ' τοῦ ια' τί. τοῦ ε' βί. τοῦ κώδ., τῶν Βισσιλ. βί. κθ' τί. α' κερ. πα'. ⁸⁸ Scrimg. ὅσαι προικῆς ἢ πρὸ γάμου δωρεὰς ἐκτελεῖν οὖσιν ἀπαιτοῦσαι. Zurich. et Meerman. eod. habent ἀπαιτοῦσα. Stephanus corr. ἐκτελεῖς εἰσιν ἀπαιτοῦσα. ⁸⁹ codd. κατεσχημένον παιδίον, Stephan. ὑπεσχημένον. Agyl. ὑπεσχημένον ὑπὲρ παιδίων. ⁹⁰ Zurich. et Meerman. περιτροπή. ⁹¹ Hinc incipit Ecl.

NOTÆ.

(42) Exstat ejus Novellæ epitome apud Harmen., tit. 8, § 34.

(43-44) 6, l. ult. Cod. de dot. promiss.

(45) Sententia d. legis ultimæ.

(46) Emendatio d. l. ultimæ.

(47) Sensus est patrem (si solus dotem promissit, vel donationem propter nuptias) solum exigi: si cum filio filiave promiserit, pro sua tantum parte conveniri, nisi ex parte inæquali specialiter

promiserit, atque ita patrem, indefinite dotem promittentem, ac donantem propter nuptias, solum non exigi: quod d. lex ultima constituit. Alii non male sentiunt spectandum esse, quoniam jure pater dotem dederit: ut si tantum tutor filia aut gestor non de suis bonis videtur filiam dotasse. Vid Wurms. 1, observat. 37, § 2. Interea videtur Leo secutus legem 22, § 5, in fin. ff. soluto.

dum parentis verba promissorum solutio procedat, a quo ipsoque solo quando se solum daturam pollicitus est, promissum exigatur: quando vero cum filio se daturam promisit, filius etiam solutioni obnoxius sit, eaque ex inæqualibus partibus, quando illæ definitæ non sunt, fiat: ac tum ex inæqualibus etiam, cum utriusque certæ partes diverse assignatæ sunt. In hoc nulla æquitatis eversio est, insuperque id ad liberorum utilitatem spectat, quam in Codicibus edita constitutio non magnopere curat. Quid ita? Quoniam sæpenumero parens cum ad dispendium respicit, ideoque illud tempus quod filio efficaciter promittendi potestatem facit, ineundo nuptiali contractui exspectat, quod condueibile filio sit, perdit. Ut igitur ea res ambobus commoda felixque sit, neque æquitas iniquo iudicio involvatur, nec vero denique liberorum utilitati noceatur, Codicis decretum vacato: hoc vero jam etiam consuetudini cognitum in republica obstat. Cum etenim pro decreto legis in republica habeatur, jam prælatum est, quæ in codicibus est, constitutioni.

CONSTITUTIO XXII.

Ut mulier quæ matrimonium non iterat, unius liberorum portionem proprietatis jure capiat: similiter et pater.

Idem imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

Sicut in plerisque aliis, quando absurdi nihil incideret, neque rebus noxium quidquam inferretur, consuetudini cessimus, quin et legis prærogativam illi dedimus, cum jam plebs assuefacta illi esset, nec ab illa se avelli sineret: ita etiam in parte donationis propter nuptias, quam mulier liberos habens, nec animo alienis nuptiis applicito sponsalem torum commissens accipit, faciendum putavimus. Cum enim antiquior (49-50) lex id donum ita circumscribat, ut donatione propter nuptias mulieri in usufructum data, illa præter usufructum ex eadem propter nuptias donatione, unius liberorum portionem proprietatis jure capiat: se deinde posterior (51) lex rursus hanc unius liberorum portionem non ex donatione propter nuptias duntaxat lucram mulieri afferre: sed in alia etiam mariti bona procedere illam velit. His ita per leges constitutis, consuetudo neutram legem directe, sed partim hanc, partim illam sequens, neque ex sola donatione

γους οὕτω προβαίνειν καὶ τὴν τῶν λόγων ἐκλήρωσιν, καὶ μόνον μὲν ἀπαιτεῖσθαι τὴν ὑπόσχεσιν, ἐπειδὴν μόνος ὑπόσχηται παρασχεῖν, σὺν τῷ παιδί δὲ, ἐπειδὴν σὺν ἐκείνῳ, εἴτε δι' ἰσοῦ τῶν μερῶν λαμβανομένων ὅτε μὴ καὶ ταῦτα προσδιορισθῆ, εἴτε ἀνίσως ὅτε μὴ ἀπροσδιόριστα ἢ ἂ τὴν ὑπόσχεσιν μέρη ἀποκληροῖ. Τοῦτο γὰρ οὐτε δικαίου παρατροπῆ, καὶ πρό; γε τοῖς παισὶ τὸ ἴσος συμφέρον ὄρξ, ὅπερ ἢ ἐν τοῖς κώδικεσιν ἐκτεθειμένη διάταξις οὐ ποιεῖται ἢ περὶ πολλοῦ. Πῶς; κολλάκις ἢ τὴν ζημίαν ὑφορέμενος ὁ γονεὺς καὶ μένων ἐκείνων τὸν χρόνον εἰς τὸ ἴσος τὰ γαμήλια συναλλάγματα προελθεῖν, ὅς τὸν παῖδα κύριον τοῦ ὑποσχεῖσθαι ποιεῖ, ἀπόλλυσι τῷ παιδί τὸ λυσιτελεῖν. Ἴν' οὖν πρὸς ἀμφοτέρω ἴσος δειξῶς τὸ γινόμενον ἔχη, καὶ μήτε τὸ δίκαιον παρακρίνοισι μήτε τὸ συμφέρον τοῖς παισὶ ἢ παραβλάπτοισι, τὸ μὲν τοῦ κώδικος ἀργεῖτω δόγμα, τοῦτο δὲ πολιτευέσθω, ὡς καὶ ὑπὸ τῆς συνηθείας γνωρίζομενον (ἤδη γὰρ προτετίμηται τῆς ἐν τοῖς κώδικεσιν ὑπ' αὐτῆς ἢ διατάξεως) καὶ πρὸ δόγματος νόμου πολιτευόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΒ΄.

Περὶ τοῦ μὴ δευτερογαμήσασαν γυναῖκα λαμβάνειν παιδὸς μοῖραν κατὰ δεσποτεῖαν, ὁμοίως καὶ πατέρα ἢ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ ὑπερφυστάτῳ μεγίστῳ τῶν θείων ὑφ' ἡμῶν.

Ὅσπερ καὶ ἐπ' ἄλλων κλειστῶν οὐθενὸς ἀτόπει συμβαίνοντος οὐδὲ τοῖς πράγμασι βλάβης γινομένης ἢ εἴχαμεν τῇ συνηθείᾳ, μᾶλλον δὲ προνόμιον αὐτῇ νόμου παρέσομεν ἤδη τοῦ πλήθους οἰκείως πρὸς αὐτὴν ἔχοντος καὶ ταύτης ἀποσπᾶσθαι οὐκ ἀνεγομένου, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς δωρεᾶς, ἢν παίδων οὕσα μήτηρ γυνὴ λαμβάνει, καὶ μὴ δευτέρως γάμοις ἀναγομένη τὴν νυμφικὴν συμφύρει κοίτην, ποιεῖν ἐγνωκάμεν. Ἀρχαιότερου γὰρ νόμου τὴν τοιαύτην δωρεάν ὀρίζομενον, ὡς δοθέντος τοῦ ὑποβόλου εἰς χρῆσιν τῇ γυναίκα, μοῖραν παιδὸς ἐνδὲ αὐτοῦ τοῦ ὑποβόλου κατὰ δεσποτεῖαν ἰδίαν μετὰ τῆς ἄλλης χρήσεως τὴν γυναῖκα λαμβάνειν· εἴτα δὲ μεταγενεστέρου νόμου πάλιν ταύτην εἶ τὴν ἐνδὲ παιδὸς μοῖραν οὐκ ἐκ τοῦ ὑποβόλου τῆς γυναίκος τὸ κέρδος, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἄλλην ἀνδρῶν περιουσίαν ταύτην χωρεῖν· τούτων γὰρ ὑπὸ τῶν νόμων διαταγμένων, ἢ συνηθεία μηδενὶ τῶν νόμων ὀρθῶς ἐπομένη, ἀλλ' ἐν μέρει μὲν τούτῳ, ἐν μέρει δὲ ἐκείνῳ, οὕτε ἐκ μόνου τοῦ ὑποβόλου τὴν παιδικὴν μοῖ-

VARIÆ LECTIONES.

ἢ Ecl. rectius forte εἰς τὸ. ἢ Sic Ecl. reliqui ποιεῖ τι. ἢ Ecl. præmittit εἶ. ἢ Ecl. om. τὸ. ἢ Scriung. ἀμφοτέρως, minus recte. ἢ Ecl. τῷ παιδί. ἢ Ex Erioga adjectum est. ἢ Est in Nov. 14. et exstat apud Harin. lib. iv, tit. 10, p. 342, ed. 1587. ἢ In Zuich. et Meerim. adjectum est: ἀνήθηται ἢ. ἢ τῆς ἢ. τῶν δὲ Βασιλ. β. κη', τίτ. 18' κεφ. β'. Exstat eadem constitutio in cod. Paris. 2505, A, cum hac rubrica: περὶ τοῦ μὴ δευτέρως γάμοις ὁμιλήσασαν γυναῖκα εἰ μὴτηρ γέγονε παῖδων ἢ καὶ τῆς τῆς τοῦ ἀνδρὸς περιουσίας παιδὸς ἐνδὲ μοῖραν κατὰ δεσποτεῖαν ἰδίαν κομίζεσθαι, ὁμοίως καὶ ὁ πατέρα ἢ. ἢ Zuich. et Meerim.

NOTÆ.

(48) Adde Nov. 85, J. cod. Nov. Justin. 127, c. 5. (49-50) Mulier primis nuptiis contenta, donationis propter nuptias usufructum habet: et præterea virilem proprietatis, in eadem Novell. 127, cap. 5.

(51) Mulier non transiens ad secundas nuptias tantum usufructum et proprietatis virilem in rebus donatis propter nuptias consequitur: sed in aliis rebus mariti virilem etiam habet.

ραν αξιοί διδόναι τῇ γυναικί, οὕτε τῆς ἔξω κειμένης ἂν ὑποβόλου ἄλλης ὁ ὑπάρξενος τοῦ ἀνδρός, ἀλλ' ὁμοῦ πάσης αὐτοῦ τῆς περιουσίας ἐκείνην ἀναλαξαμένη ἢ τὴν μοῖραν χαρίζεται.

Ταύτην οὖν τὴν συνθήθειαν, ἐπιπέρω οὐ λυπηρὰν ὁρῶμεν τοῖς πράγμασιν, ὡς περ ἐπ' ἄλλων ἐδικαιώσαμεν, νόμου τιμῶμεν ἀξιώματι, καὶ ἔστω γε ἀπὸ τοῦ νῦν νόμου ἰσχύον ἀλλ' οὐ συνθηθείας κεκτημένη. Εἰ μέντοι γε μόνω ἢ τῷ ὑποβόλω ἢ τοῦ ἀνδρός ἀριθμεῖται ὑπόστασις πᾶσα ἢ, μετὰ τῶν παίδων τούτου συνδιακειμένη ἢ μήτηρ τὴν μὲν διαφέρουσαν αὐτῇ μοῖραν εἰς ὀλόκληρον ἀπολήφεται δεσποταίαν, τοῦ δ' ἄλλου τὴν χρῆσιν ἔξει. Εἰ δὲ μὴ ἔφαρκε πρὸς ὑστάσιν τοῦ ὑποβόλου ἢ περιουσία, τὴν μοῖραν ἢ γυνὴ λήφεται οὐ κατὰ τὴν εὐρισκομένην τοῦ μειωθέντος ὑποβόλου ποσότητα, ἀλλὰ τοσοῦτον ἔχουσα ἢ, ὅσον ἂν ἔσται, εἰ μὴδὲν ἡλαττωμένον ἀλλὰ πλήρες ὅν τὸ ὑπόβουλον ἐγνωρίζετο. Τοιαύτης οὖν διδομένης τῇ γυναικί μερίδος, τὰ περιλειπούμενα ἔστω τῶν παίδων, εἰ δὲ μὴδὲν ὑπολείπεται, ὡς κληρὸν τὴν ἀκληρίαν ἀποίσονται. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν περὶ γυναικός. Ὁ ἀνὴρ δὲ ἅπαις μὲν ὧν (καθάπερ ἐν ἄλλοις ἢ διώρθωται καὶ διατέτακται) οὐδὲν οὔτε λήφεται οὔτε ζημωθήσεται, παίδων δὲ πατὴρ γαγονῶς καὶ μὴ δευτέρως γάμοις τὸν πρὸς τὴν γυναῖκα πόθον μαρῶνας καὶ αὐτὸς λήφεται μοῖραν παιδῶν, τεκνοτροφίας τε ἕνεκα καὶ τῆς διασεσωσμένης αὐτῷ πρὸς τὸν πρῶτον γάμον καὶ αἰδοῦς καὶ τιμῆς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΓ' ἢ.

Περὶ τοῦ μὴ μηροστίας ποιεῖν ἰδίαν τοὺς κατὰ τὸν τόπον ἄρχοντας.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιανῷ.

Ἦν μὲν οὖν δέξιον καὶ ἀνθρωπίνης διανοίας καὶ ἀρχικῆς ἀρετῆς, τοὺς εἰς ἀρχὴν προβαλλομένους, ἀνθ' ὧν ὑπὲρ πολλοὺς τοὺς ἄλλους δόξης ἀπέλαυσαν καὶ τιμῆς, εὐλαβεῖς εἶναι περὶ τὴν συντήρησιν καὶ φυλακὴν τῶν τοῦ Θεοῦ προσταγμάτων, καὶ προνοητικῶς περιεπεῖν τὸ ὑποχέριον, ἀλλὰ μὴ συνθλίβειν

propter nuptias, ex aliis extra donationem consistentibus mariti facultatibus unius liberorum portionem mulieri dari dignum putat: verum immutata illa portione, omnium (52) simul ipsius bonorum illi partem largitur.

Hæc (53) igitur consuetudinem (54) quoniam acerbam esse rebus mortalium non videmus, ut in aliis etiam faciendum putavimus, legis dignitate honestamus: illaque quidem debinc vim legis, non autem consuetudinis obtinet. Ac si quidem omnes mariti facultates in sola (55-56) donatione propter nuptias numerentur, cum huius liberis superstes mater portionem quæ ad ipsam pertinet, pleno dominio accipiet, residuique usumfructum habebit. At si ad donationem propter nuptias facultates non sufficiant, non pro quantitate immunitæ donationis portionem mulier accipiet, sed quæ tantundem habeat, quantum haberet, si nihil imminuta et plena donatio propter nuptias esset. Huiusmodi igitur portione mulieri data, reliqua liberorum sunt: et, si nihil superfuerit, tanquam hereditatem successionis privationem et egestatem illi auferunt. Atque hæc quidem de muliere. Vir autem si liberos non habeat (quo modo alibi correctum et constitutum est) nihil neque accipiet, neque perdet: si habeat, neque alteris nuptiis uxoris desiderium inaniat, liberorum educationis exhibitæque priori matrimonio reverentiæ et honoris gratia, et ipse unius liberorum portionem capiet (57).

CONSTITUTIO XXIII.

Ne præsides in provinciis suis domestica (58) sponsalia contrahant.

Idem imperator eidem Styliano.

Dignum hercle humano ingenio magistratuumque virtute esset, si qui in magistratam assumuntur eo quod supra multos alios gloria et honore fruuntur, religiose Dei præcepta observarent et custodirent, provideque subditorum res curarent, nequaquam vero illos gravi manu opprimerent.

VARIE LECTIONES.

ἢ eodd. ἄλλως. ἢ Scrimg. ἀναλαξαμένη. ἢ Ecl. præm. ἐν. ἢ Ecl. πάντως μετὰ τῶν παίδων τοῦ συναπολήφεται δεσποταίαν habet, intermedia vero omittit. ἢ Reliqui præter Ecl. ἔχουσαν. ἢ Supra const. 20. ἢ Est Ecl. Nov. 15 et incipit infra verbo θεοπίζομεν.

NOTÆ.

(52) Res ita constituenda est: Conjux superstes non contrahens secundas nuptias, lucra sponsalia poterat alienare. L. 5, in fin. l. 6, in fin. l. 8, §. 1, C. de secund. nuptiis, ut hinc colligas plenam proprietatem bonorum nuptialium veteri jure habuisse. Postea constitutum fuit ut earum rerum proprietas liberorum esset, id est, ne in præjudicium liberorum alienaretur, Nov. 2, c. 2. Cui constitutioni postea derogatum, alienandi facultate parentibus permissa Nov. 22, c. 20, §. 1, ibi omnem licentiam habebunt alienationis. Paulo post, facultas alienandi eisdem fuit denegata Nov. 98, c. 1, in princ. aliter cautum, ut rebus in illis mater usumfructum et eo amplius virilem proprietatis consequeretur Novell. 127, c. 2. Post hanc legem alia successit, quæ non modo usumfructum, virilemque donationis propter nuptias inducit, sed et virilem in aliis mariti bonis § eod. ibi ac posterior lex. His successit consuetudo, qua matri abstinenti secundis nuptiis concessa est virilis in omnibus

mariti bonis, quamque Leo hic confirmat. Ut hæc consuetudo differat a lege de qua dictum est s. eod. ibi, ac deinde posterior lex, non video. Mihi non videntur dissimilia, dari matri virilem in rebus donatis propter nuptias et aliis bonis mariti, ut ibidem, et eidem dari virilem in omnibus mariti bonis. Ut hinc notare liceat non esse de nibilo quod Harmenopolus operis sui initio retulit, Tribonianum prælo leges fixas et restixisse.

(53) Exstat 4. Harmenop. 10, § 11.

(54) Hanc consuetudinem probat Leo vers. Hoc igitur j. eod.

(55-56) Ἐποβόλω.

(57) Plura vide ad hunc locum apud Harmenopolum §. 12.

(58) Id est, quod antea constitutum ne præsides eorumve filii ac domestici nuptias contraherent in provincia, id hæc Novella extenditur ad filias præsidis, idque adjecit legi veteri.

At quia sunt quos ferox iniquusque animus e recta A præceptorum semita exorbitans, in perversam tyrannicamque cupiditatem ducit, et pro reipublicæ cura efferati animi propositum exhibere facit, tanquam illos refrenatura lex (59) vetus statuit, ne præsides in suis provinciis contractus et sponsalia ineundi facultatem haberent. Atque hanc quidem juris rationem cum in filiis, nepotibus, et aliis constituisset, filiarum elocationem non prohibuit.

Hoc igitur nos tanquam quod desit (60) optimæ legi adjicientes, statuimus, ut quibus præsidatus obvenit, quemadmodum filios aliosque virilis sexus cognatos et domesticos, ita quoque filias aliasque feminini sexus personas, in suis quique provinciis in matrimonium collocare prohibeantur. Quid enim causæ est quare filius, et si quis alius virilis sexus est, decreto obnoxius sit, filia vero a legis observatione libera permaneat? cum præsertim virilis sexus sæpenumero multis et modis et exercitiis sibi, conjugii aliisque, quos affinitas conjunxit, utilis esse possit. Nam dignitates fortasse consecutus, aut mercatura aliqua instituta, aliave sustentandæ vitæ cura suscepta, neque sibi (quomodo dixi) neque aliis propinquis inutilis fuerit. Quæ ut mullebris sexus subeat, non fere idoneus est.

CONSTITUTIO XXIV.

Ne filii naturales cum adoptivis matrimonium contrahant.

Idem imperator eidem Styliano.

Multi, dum prisca (61-62) tempora laudibus celebrant, prima illis in ordinandis constituendisque rebus tribuere volunt. Atque illa in plerisque recentiora vincere, scio quidem et ego : verumtamen in nonnullis vinci etiam video. Et cum non pauca sint, in quibus a recentioribus temporibus illa superentur, tum vero maxime in adoptionibus id fieri conspicitur : quas illas adoptiones neutiquam decenti cum ritu et ornatu faciebant, dum citra (63-64) divinum sacrificium divinosque cantus faciebant : et qui adoptari vellent, id illis simpliciter fieri lex permittebat. Unde usuveniebat persæpe, ut (65) sororis appellatio in uxoris transiret, et quæ puella paulo ante filia dicta esset, nu-

αὐτοὺς χειρὶ βαρεῖα. Ἐπεὶ δ' ἔστιν, οὗς ἡ βίαιος καὶ ἀδίκος γνώμη τῆς εὐθείας ἐκφέρουσα τριβῶν ἐντολῶν ἄγει εἰς τὴν διεστραμμένην καὶ τυραννικὴν πλεονεξίαν, καὶ ἀντὶ προνοίας ἀρχικῆς ἐπιδείκνυσθαι παρασκευάζει τὴν βίαιαν προαίρεσιν, ὡς περ ἀναχαιτίζων παλαιὸς ἐθέσπις νόμος τοὺς ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ ἡγεμονεύοντας μὴ ἔχειν ἀδειαν συναλλάγματα καὶ μνηστείας ποιεῖν, καὶ τὴν ἀκριβείαν ταύτην ἐπὶ υἱῶν καὶ ἐγγόνων καὶ τῶν ἄλλων ὀρισάμενος ἀρρένων συγγενῶν, θυγατέρων ἔκδοσιν οὐκ ἐκώλυσε.

Τοῦτο οὖν ὡς ἠλλείπον τῇ ἀρίστῃ νομοθεσίᾳ προστιθέντες ἡμεῖς θεσπίζομεν, ὡς περ τοὺς υἱοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἀρρένας συγγενεῖς καὶ οἰκειοὺς, οὕτω καὶ θυγατέρας καὶ τὰ ἄλλα τοῦ θήλεος μέρους πρόσωπα τῶν ἐν ἐκάστη ἐπαρχίᾳ διαλαχόντων ἄρχειν εἰς μνηστείαν δίδόναι κωλύεσθαι. Διὰ τί γὰρ υἱὸς μὲν καὶ εἰ τις ἕτερος τῶν ἀρρένων προσώπων ὑποκρίσεται τῷ ψηφίσματι, θυγάτηρ δὲ τοῦ νόμου κρείττων διαμνεῖ; καίτοι πολλάκις τοῦ ἀρρένος μέρους πολλοὺς καὶ τρόποις καὶ ἐπιτηδεύμασιν ἑαυτῷ τε καὶ τῇ μεμνηστευμένῃ καὶ τοῖς ἄλλοις ¹⁶ οὗς ἡ κηδεῖα συνῆψε δυναμένου χρησίμου γενέσθαι. Τάχα γὰρ ἡ ἀξιώματος ἐπιβατεύσας ἡ ἐμπορίαν τινὰ μετῶν ἢ ἄλλως τοῦ οἴκειου βίου ἐπιμέλειαν ἀναλαθῶν, ὡς περ ἔφη, οὐθ' ἑαυτῷ οὕτε τοῖς ἄλλοις οἰκειοῖς ἀρχήσιμος ἔστιν, ὧν οὐδὲν τὸ θῆλυ μετατρέχεσθαι γένος ὡς τὰ πολλὰ ἐπιτηδείως ἔχει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΔ'.

Περὶ τοῦ μὴ γαμεῖν τὰ τέκνα τὰ φυσικὰ τὰ θεὰ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιανῷ.

Πολλοὶ τὸν πρεσβύτερον χρόνον ἀποστεινύνοντες βούλονται πρεσβεῖα νέμειν αὐτῷ τῆς τῶν πραγμάτων τάξειώς τε καὶ καταστάσεως : ἐγὼ δὲ οἶδα μὲν αὐτὸν τοῦ νεωτέρου χρόνου κρατεῖν ἐν πλείστοις, οὐ μὴν ἄλλὰ ἐλαττούμενον ἐν τισὶ καθορῶ. Ὅντων ἔτι οὐκ ὀλίγων ἐν οἷς ὑπὲρ τοῦ νεωτέρου παρευδοκίμαται χρόνου, μάλιστα ἐν τῷ μέρει τῶν υἰοθεσιῶν τοῦτο πάσῃων ὁράται, ὅς παντάπασιν μὴ κατὰ πρόποντος κόσμον ποιεῖ, ἀνευ τελετῆς θείας καὶ ἱερῶν φθῶν ¹⁷ ταύτας ποιούμενος, ἀλλ' ἀπλῶς τοῖς βουλομένοις υἰοθετεῖσθαι μόνον δίδόντος τοῦ νόμου. Ἐξ οὗ συμβαίνει πολλάκις τὴν ἀδελφὴν κλησὶν εἰς γαμικὴ μεταπίπτειν σχῆμα, καὶ ἡ τῶς ἐν ¹⁸ θυγατρὸς οὕτω κόρη εἰς τὴν νυμφικὴν μετατίθετο, ἢ υἱὸς ἀντὶ τοῖ

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶ ἄλλοις in Ecl. abest. ¹⁷ Sic bene correxit Stephanus ; codd. ὠδίων. ¹⁸ Scrimg. ix. Subintel- ligitur κλησὶν.

NOTE.

(59) L. un. C. si rector provincie vel ad eum pertinent.

(60) Quod de filio constitutum fuerit in dicta lege ¹⁶ *uata*, ad filias extenditur.

(61-62) Etiam post dissolutam adoptionem : et ita lex 17, §. De ritu nuptiarum abrogatur.

(63-64) Ἄνευ τελετῆς θείας, καὶ ἱερῶν φθῶν, est enim ita legendum pro ὠδίων, adde Nov. 89. Veteres citra divinum sacrificium et divinos cantus adoptionem faciebant. Quod emendat Leo hac Novella.

(65) Si inter adoptivos permittuntur nuptiæ, necesse erit ut quæ antea mihi soror fuerit, uxor esse possit : ut quæ mihi filia adoptiva fuerit, postmodum mihi nurus sit : si filio meo adoptivo meam filiam uxorem ducere liceat, eveniet quoque, ut qui filius antea mihi fuerit, idem mihi sit gener, si filiam meam adoptivam ducere permittatur. Est autem absurda nominum confusio ; ergo et inter fratres adoptivos nuptiæ.

εἶναι τοῦτο ⁹⁹ γαμβρὸς ἐγνωρίζετο, γαμικαῖς ὀμιλίαις ἀρμολογούμενων τοῦ τε φύσει παιδὸς καὶ ὃν ἡ υἱοθεσία εἰς τὴν τῶν παίδων ἴσην τάξιν, οὐδὲν ὑπολογιζομένης τῆς πράξεως διὰ τὸ μὴ τελετῆς ἱερᾶς μεσολαβούσης ἐκείθεν τινα κώλυσιν ἀπαντᾶν πρὸς τὸ γαμικὸν συνοικέσιον.

inde ad matrimonialē consuetudinē existeret

Ἄλλὰ πάλαι μὲν κατὰ λόγον μὴ ⁹⁸ υἱοθετουμένων προσήκοντα εἰ καὶ ὁ γάμος ἔχει πως ⁹¹ τὸ ἄδοξον, ὅμως οὐχὶ καὶ παρανομίας ἀνέχεται, νῦν δὲ κατὰ θεσμὰ γινομένης καὶ πρόποντα καὶ δίκαια τῆς υἱοθετήσεως, καὶ διὰ τελετῆς ἱερᾶς τῶν μὲν εἰς γονέων τάξιν καθισταμένων τῶν δὲ εἰς τὴν ⁹² τῶν παίδων, οὐκέτι περιλείπεται λόγος εἰς γάμον συνάπτεσθαι τοῖς κατὰ φύσιν τοῦ υἱοποιησαμένου ⁹³ πασι τοῖς εἰσποιητοῦς παῖδας. Τοιγαροῦν καὶ θασπίζομεν, μηδαμῶς ἐξείναι τοὺς οὕτως ὑποβεβηκότας τὸ τῶν ἀδελφῶν ὄνομα πρὸς τὸ τῆς συζυγίας ἀντὶ τῆς ⁹⁴ ἀδελφότητος μεταρμύζεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΕ' ⁹⁵.

Περὶ λύσεως ὑπεξουσιότητος καὶ ἀναδόσεως προικῶς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τῷ αὐτῷ Στυλιανῷ.

Ἄ τοῖς ἀρχαιοτέροις τῶν αὐτοκρατόρων περὶ λύσεως ὑπεξουσιότητος ⁹⁶ νενομοθέτηται, καλὰ γε ἔντα καὶ δέξια καινοτομίας ἀνώτερα συντηρεῖσθαι, οὐκ οἶδ' ὅπως οὐκ ἔτυχε τῆς προσηκούσης αἰδοῦς, ἀλλ' ὁρᾶται εἰ καὶ μὴ παντὶ μέρει ἀλλ' οὖν ἀτιμαζόμενα οὐκ ὀρθῶς. Δούλοισι μὲν γὰρ ἐλευθερίας ἤξωμένοις μὴ καθάπαξ ὀριζόντων ⁹⁷ ἀναφαίρετον εἶναι τὸ δῶρημα, ἀλλ' εἰ ⁹⁸ γνώμη πονηρίας ἀλοῖη τις μὴ τῶν ἀπηγορευμένων αἰτιῶν ἢ τὸ τῆς ἐλευθερίας ἀξίωμα ἰσχῶν ἔχει πρὸς σχῆμα δουλείας μεταποιεῖν, πάλιν εἰς τῶν δούλων τὴν χώραν ἀγεσθαι, ἀκούουσιν εὐλαβῶς καὶ τιμῶσι τὸ νομοθέτημα, παῖδας δὲ ἀπαξ τῆς γονέως ⁹⁹ ἀπολελυμένους ἐξουσίας ἐπιτρέπόντων τῷ αὐτεξουσίῳ τῆς γνώμης διὰ παντὸς ἀποχρησθαι, οὐχ ὁμοίως ἔδοξεν ἀκούειν οὐδ' ὡς ἀθιτήσεως κρείττω θεσπιζόντων στέργειν τὸ δόγμα, ἀλλ' ὁρᾶται σήμερον

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹ Scrimg. τοῦ. ⁹⁸ Bals. μὴ κατὰ λόγον. ⁹¹ codd. ἔχει ἢ τὸ ἄδοξον; Agylæus ἔχει τι ἄδοξον. ⁹² Scrimg. εἰ. ⁹³ Reliqui præter Bals. τοῖς υἱοποιησαμένοις. ⁹⁴ Bals. ἀντὶ τοῦ τῆς. ⁹⁵ Est Ecl. Nov. 16. ⁹⁶ ὑπεξουσιῶν. ⁹⁷ Supplendum τῶν αὐτοκρατόρων. ⁹⁸ Sic correxit Stephanus; codd. ἡ γνώμη. ⁹⁹ Sic emendaverunt Stephanus et Osenbrüggen; Scrimg. τοῖς γονεῖς. Zuich. et Meerm. τῆς γονῆς.

NOTÆ.

(66) Matrimonium inter fratrem adoptivum et sororem adoptivam infame veteribus fuit, non tamen nefarium.

(67) Adoptio fieri debet ritu decoro, et sacrosancto sacrificio interposito.

(68) Διὰ τελετῆς ἱερᾶς. Hujus constitutionis meminit alicubi Theodorus Balsamon, quibus adde et illud genus adoptionis quod fiebat per baptismum. Huc etiam referri potest adoptio per arma, qua Theodoricus Herulorum regem filium sibi fecit Cassiodor. 4, Variar. et Justinianus Atalaricum Cassiodorus 8, Variar. Desiderio concordie factus est per arma filius. Idem auctor lib. 8. Gensimundus armis filius factus est. Procopius 4, Belli Persici refert, cum Cabades Persarum rex Justino imperatori pacem obtulisset, si Cosroem ex sorore filium adoptaret; consilio Procli Justinum respondiase, paratum se id facere, sed ita ut barbarum deceret, id est, per arma, non per litterarum instrumenta: alio-

rus nomine compellaretur, aut filius qui esset, pro eo gener agnosceretur: quando videlicet naturalis, quemque adoptio in filiorum ordinem collocarat, matrimoniali commercio inter se jungerentur, ac susque deque istæ actio haberetur: quod cum sacrum ministerium non intervenisset, nullum obstaculum.

Cæterum olim cum decenti ratione non adoptaretur, quanquam matrimonium (66) infame quiddam complecteretur, non tamen nefarium aliquid continebat. Verum nunc cum adoptio secundum (67) ritus tum decoros tum justos fiat, et per sacrosanctum (68) sacrificium hi in parentum locum, illi vero in filiorum Jus subeant, nulla amplius reliqua ratio est, ut filii adoptivi cum naturaliter genitis in matrimonium connectantur. Quocirca etiam statuimus, ut qui eo modo fratrum nomen subierint, iis nequaquam mutato fraternitatis jure in matrimonium jungi liceat.

CONSTITUTIO XXV.

De emancipatione, et dotis restitutione.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quæ a veteribus imperatoribus de emancipatione constituta sunt, eximia illa quidem, dignaque quæ ab innovatione libera conserventur, haud scio quomodo non decentem reverentiam obtinuerint: sed, tametsi non omnino, at certe despici tamen cernantur. Non recte sane. Quod enim statuerunt, servis libertate donatis non prorsus offerri munificentiam posse, sed si quis in unam aliquam veterum causarum, quæ libertatis dignitatem in servitutis habitum transformare possunt, malo animo commisisse deprehenderetur, uti tum rursus (69) in servorum locum deduceretur: illos religiose omnes audiunt, legisque lationem venerantur. Quod vero liberis, parentum potestate semel liberatis, libera animi voluntate per omnia plene uti permittunt (70) non visum est audiendum, neque,

quoniam usitata apud Romanos adoptione, jus sui hæredis Cosroem tribuisset. Erat et aliud genus adoptionis per comam, sive per capillos. Paul. Monachus 6, de gestis Longobardorum. Circa hæc tempora Carolus Francorum princeps filium suum ad Luitprandum misit, ut ejus juxta morem capillum susciperet, qui ejus cæsariem incidens, ei pater effectus est, P. Pithæum 1, adv. 4.

(69) L. 2, C. De libertis.

(70) Legibus solvuntur liberi patria potestate per emancipationem: revocantur tamen in patris potestatem ingratitude causa l. unic. C. De ingratis liberis. Quod cum ita sit, qui sit ut Leo dicat hoc non audiendum? hinc quo jure simpliciter dicitur legibus permitti plenam omnino potestatem emancipatis, nullamque mentionem facit ingratitude legibus damnatæ? Non modo hic locus est corruptus, sed integra Novella.

πρὸς διαγωγὴν ἰδιογνωμονοῦσαν ⁶⁶ ὁφθαίη μόνον ὁ παῖς καταστάς (ἂν τε γλώσση τοῦτο ὠμολόγηται οὐ ὅπ' ἐξουσίαν ἐτέλει, ἂν τε ⁶⁷ γλώσσα μὲν οὐ παρέσχε τοῦτο, ἄλλως δὲ ⁶⁸ γνώμη σιωπῶσα καὶ ἰδίως βυβμίζομένη τῷ παιδί οὐκ ἐναντιομένη, ἀλλὰ παραχωρήσασα καθ' ἑαυτὸν διάγειν), καὶ ἢ γαμικῆς ὁμιλίας ἔξω, εἶναι αὐτῷ κακυρωμένον τὸ αὐτεξούσιον. Εἰ γὰρ δοῦλοι ἅπαξ ἀφειμένοι ζυγοῦ μὴ πονηροὶ ὀφθέντες οὐχὶ πάλιν ἔλκειν αὐτὸν ἀναγκάζονται, πῶς οὐκ ἄτοπον, ἀπολελυμένους τοὺς παῖδας πάλιν ἄγειν ὑπὸ ζυγόν, καὶ μὴ μετεῖναι αὐτοῖς ἀβίτου ἐλευθερίας, ἧς, ὡσπερ ἔφη, καὶ δοῦλοι ἀπολαύουσιν;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΓ΄.⁶⁹

Peri τοῦ νιοποιεῖσθαι εὐνοῦχος καὶ γυναῖκας.
Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ ὑπερφυστάτῳ μαγίστρῳ τῶν θεῶν ὀφφικίων.

Μέγα καὶ τίμιον ἀνθρώποις παρὰ τοῦ πλάσαντος θεοῦ δῶρον ὁ γάμος· οὐ γὰρ μόνον θαπανωμένη θανάτῳ βοηθεῖ τῇ φύσει, καὶ τὴν διαμονὴν τῷ γένει χαρίζεται, οὐκ ἔων ὅπ' ἐκείνου κατανεμόμενον παντελῶς διαρρητῆναι, ἀλλὰ καὶ ἄλλως διὰ τῆς παιδοποιίας μεγάλα τῷ ἀνθρωπίνῳ χαριζόμενος βίῳ. Τί γὰρ ἡδύτερον εἰς θυμηδίαν ἀνθρώπων τῆς ἐκ παιδῶν εὐφροσύνης; τί δ' ὠφελιμώτερον ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασι τοῖς τε ἄλλοις καὶ ἂ πρὸς γῆρας ἡμῖν συναντᾷ; τῆ γὰρ τῶν παιδῶν ἐπικουρίζου φητερον τὸ βαρῦνον τοῦ γήραος ὁρᾶται. Ἀλλὰ γὰρ ταύτης τῆς ὠφελείας ἐπεὶ μὴ πᾶσιν ἐστι μεταλαχεῖν διὰ τῆς τοῦ γάμου ὁμιλίας, ἐβουλήθη νόμος, καὶ καλῶς ἐβουλήθη, οἰκεία φιλανθρωπία τοὺς μὴ παρὰ τῆς φύσεως λαθόντας τὸ δῶρον εὐεργετῆσαι. Πλὴν οὐκ εἰς πάντας ἐφύλαξε τὴν προαίρεσιν ἀνελλιπῆ τὴν εὐεργεσίαν πεποιημένος. Τοῖς μὲν γὰρ παρέσχεν ἐξουσίαν καὶ δίχα γάμου ποιεῖσθαι παῖδας, τοὺς δὲ ἀμυτόχους ⁷⁰ τῆς χάριτος εἴασε, καίτοιγε τὸν ἅπαξ εἰς τοῦτο καταστάντα νόμον ἐφ' ᾧ λύσαι τὴν ἀπαίδειν τοῖς στερουμένοις, δι' ἑαυτοῦ δεικνύντα πατέρας οἷς ἐκ τοῦ γάμου τοῦτο εἶναι οὐ γέγονεν, εἰς πάντας ἐχρῆν διαβιδάσαι τὴν φιλοτιμίαν. Ἀλλ' οὐχ οὕτω βούλεται, ἀποπέμματα δὲ τούτους, οἱ τὰ κερνώτατα ἐζυμῶνται καὶ οὐδὲ ἦν εἰκόσ ἡδικομένων καὶ τῆς παιδοποιου ἀφηρημένους δυνάμεισ οἰκτερεῖν. Καὶ ἡ αἰτία τῆς ἀποπέμψεως, ὅτι, φησὶν, οὐδὲ ἡ φύσις οὐκ οἶδε γονῆς κληρονόμους, τούτοις οὐδ' ὁ νόμος τοιαύτης μεταδώσει κληρονομίας. Τοὺς δὲ

vere filius videatur (sive id ejus verbis cujus sub potestate degit, concessum fuerit, sive verbis quidem concessum non sit, sed consensus tacitus (78) filio vitæ rationes separatim instituenti non adversatus sit, verum ipsum suo modo seorsum vivere permiserit) tametsi (79) a conjugii commercio liber sit, jus tamen liberi arbitrii ratum illi et confirmatum sit. Etenim si servi semel jago emissi, dum mali non apparent, iterum illud trahere non coguntur, quomodo indignum non est, filios patria potestate liberatos de novo sub jugum mittere, ipsosque perpetua libertate, qua, quomodo dixi, servi etiam fruuntur, expertes esse?

CONSTITUTIO XXVI.

Ut (80) eunuchi et mulieres adoptare possint (81).
Idem imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

Magnum sane excellensque donum (82) a Deo creatore ad mortales promanavit matrimonium. Non modo enim naturæ mortis ingluviæ obnoxix opem fert, humanoque generi perpetuitatem elargitur, id dum ab illa depascitur, non omnino deperire sinens: verum etiam per liberorum procreationem permagna alioqui hominum vitæ præstat. Nam quid ea quæ ex liberis percipitur voluptate ad oblectandos hominum animos suavius? Aut vero quid in humanæ vitæ negotiis, cum aliis, tum quæ in senectute nobis se offerunt, utilius? Levare certe senectutis molestias liberorum ministerio videmus. Verum quoniam eam utilitatem per matrimonii commercium consequi non omnes valeant, voluit lex, et recte quidem, in eos qui id donum a natura non accepissent, sua benignitate beneficium conferre. At id propositum non ita erga omnes servavit, ut omni defectu vacuum beneficium daret. Aliis enim extra matrimonium (83) acquirendi liberos potestatem fecit, alios hujus beneficentiæ exsortes reliquit. Quanquam ejus legis, quæ in hoc semel edita esset ut liberorum orbitate qui nullos haberent, liberaret ac sua ope patres, quibus ex matrimonio id esse non contigisset, efficeret, pertinere ad omnes beneficentiam conveniebat. Verum illa id ita non vult, sed rejicit illos qui lethalia passi sunt: quorum tamen quod injuria affecti, generandique facultate privati sint, misereri par erat. Repulsæ autem causam hæc

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ Ecl. ὁμογνωμονοῦσαν. ⁶⁷ Ita Zurich. et Ecl. Serimg. εἴτα. ⁶⁸ Ita Ecl., reliqui γάρ. ⁶⁹ Est in Ecl. Nov. 17. ⁷⁰ Sic correxit Agylæus; codd. διανομήν. ⁷¹ Sic correxit Stephanus; Codd. μετόχους.

NOTÆ.

(78) Tacito consensu filius emancipatus dicitur, si patre non ignorante separatim rationes instituit, aut seorsim vivit, tametsi conjugem non habet, et ita abrogatur l. 5, C. De emancipat. quæ negat modo consensu (citra solemnitatem verborum) filios emancipari.

(79) An id videtur velle, filios nuptiis contractis voluntate patrum tacite emancipatos videri? Non

arbitror, quantumvis id multis locis hodie sit receptum.

(80) Abrogatur § 9 Instit. De adopt. l. 2, § 1, ff. De adop.

(81) xvii, dicitur 21, Harm. 8, 4.

(82) Nov. 22, Nov. 39.

(83) Per adoptionem scilicet.

ponit, quod dicat: Quos (84-85) natura ad generandum non idoneos noverit, hos neque legem hoc beneficio affecturam. At vero non (86) natura, sed hominum injuria his generandi vim ademit.

Qui homines, si præter injuriam quam ab hominibus sustinuerunt, alteram per leges non subirent, dignum fore imperatoria nostra majestas rata statuit, ut si adoptare vellent, liberam id faciendi potestatem haberent (87). Existimo enim illic beneficium magis esse necessarium, ubi ejus impensius requiritur utilitas. Eunuchis autem præcipue liberorum acquisitio, quæ per legem fit, est necessaria, eoque magis, quod una hac ratione, ut patres sint, consequantur itaque liberorum ministerio ipsis frui contingat: quo inhumanum esset, si, quod genitalibus privati sint, insuper etiam privarentur. Sed quemadmodum (88) cui (89) vocis usus ademptus est, quæ linguæ munia sunt per manum adimplere, et qui sermonem fabris fundere nequit, per scripturam ad ordinandas res suas procedere non prohibetur (90), ita neque qui, quod genitalibus privati sunt, liberos non habent, horum indigentiam alio modo compensare vetandum est.

CONSTITUTIO XXVII.

Ut pariter (91) omnibus (92) adoptare liceat.

Idem imperator eidem Styliano.

Cum eos qui sua industria rem aliquam humanæ vitæ utilem adinvenire student, in communcillam proponere, quam (93) certis hominibus devovere aliosque ejus expertes relinquere decentius sit: tum vero longe magis legum beneficium commune esse convenit. Nam sicut sub principe, virtute, sic sub legibus, quotquot illis paremus atque subditi sumus, illarum beneficio in commune frui debemus. At quid sibi vult hoc procæmium? Quod cum liberorum orbitate infelices liberare infortunio lex vellet, adoptare, et quod a natura accipi non posset, opinione comparare, jubendo non erga omnes similiter servavit propositum: atque viros quidem et mulieres, quas natura postquam matres

Α ἄρα οὐχὶ ἡ φύσις, ἀλλὰ ἀνθρώπων ἀδικία τὴν κληρονομίαν ἀφείλετο.

Ὅτις ἡ βασιλεία ἡμῶν εὖ ἔχειν ὑπολαμβάνουσα μὴ πρὸς τῆς ζημίᾳ ἦν ἐξ ἀνθρώπων ὑπέστησαν δευτέραν ὑπέχειν ὁ δὲ τοῦ νόμου ζημίαν, θεσπίζει ὁ βουλευόμενος υἰοποιεῖσθαι ἀκώλυτον ἔχειν τὴν βουλήσιν. Οἶμαι γὰρ ἐκεῖ μᾶλλον ἀναγκαίαν ὁρᾶσθαι τὴν εὐεργεσίαν, οὗ τὸ ἐξ αὐτῆς ὠφέλιμον χρειωδέστερον παύσκειν. Εὐνούχοις δὲ μάλιστα ἢ ἐκ τοῦ νόμου παιδοποιία τοσοῦτον χρειωδιστάτη, ὅσον καὶ μόνον τοῦτω λαμβάνουσι τῷ τρόπῳ τὸ εἶναι πατέρες· καὶ τῆς παρὰ υἰῶν θεραπείας οὕτως αὐτοῖς ἀπολαύσειν ὑπάρξει ὅτι, ἤς οὐκ ἔστι φιλόανθρωπον ὅτι τῶν γονίμων ἀπεστέρηται μορίων συναπλοστερεῖσθαι. Ἄλλ' ὡς περὶ ὁ φωνῆς ἀποστερημένος οὐ κενώλῃται τὰ τῆς γλώττης ἀναπληροῦν διὰ τῆς χειρὸς, οὐδ' ὅτι ἀπορεῖ λόγον διὰ χειλέων ἐρεύξασθαι, τοῦτον διὰ τῆς γραφῆς εἰς τὴν περὶ τῶν οἰκείων διάταξιν προάγειν ἀποτρέπεται, οὕτω προσήκει καὶ τοὺς ἀφαιρέσει τῶν παιδοποιῶν μελῶν τε καὶ μορίων ὁ γονῆς ἀποροῦντας μὴ κωλύειν ἐτέρῳ τρόπῳ παραμυθεῖσθαι τὴν ἀπορίαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΖ' 10-11

Περὶ τοῦ ἐπισησὶ πάντας υἰοθετεῖσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Καὶ καλῶς ἔπρεπον ὑπάρχει τὴν ὠφέλειαν ἐν κοινῷ κατατίθεσθαι τοὺς θελοῦντες τὴν βίαν σπουδαῖς οἰκείαις προθυμηθέντας, ἢ τὸ βούλεσθαι μέχρις ἐνίων προσώπων περιορίζειν, τοὺς δ' ἄλλους ἀμετόχους ταύτης εἶναι, πολὺ δὲ πλεον προσήκει τὴν ἐκ τῶν νόμων εὐεργεσίαν εἶναι κοινήν. Ὅσπερ γὰρ ἐπὶ ἀρχοντος ἀρετῆς, οὕτω καὶ ἐπὶ νόμων ὀφειλομένη κοινή τοῦ ἐκείθεν ἀπολαύειν καλοῦ ἔπαν τὸ ἀρχόμενον τε καὶ ὑποκείμενον. Τί τοῦτο λέγει τὸ προσέμιον; Ὅτι τοῖς ἀτυχοῦσιν ἀπαιδίαν λύειν βουλόμενος τὸ δυστύχημα νόμος ἐν τῷ υἰοθετεῖσθαι προστάσσειν καὶ γνώμη ἐκείνη κτᾶσθαι ὃ μὴ εὐπορον ἔλαβε παρὰ τῆς φύσεως, οὐ πρὸς πάντας ὁμοίως δίδωσσε τὴν προαίρεσιν, ἀλλ' ἀνδράσι μὲν καὶ γυναῖξιν, ὡς ἐγνώ-

VARIÆ LECTIONES.

¹ In Zuich. et Meerm. cod. ἐπέχειν. ² Hinc incipit Ecl. ³ Ecl. addit πᾶσαν. ⁴ Ecl. ὑπάρξειν. ⁵ Codd. δ, Ecl. οὐδ' ἀναπόρῃ. ⁶ Ita Ecl. Codd. τὸ προσήκειν vel προσήκει. ⁷ Ecl. non habet τε καὶ μορίων. ¹⁰⁻¹¹ Est in Ecl. Nov. 48. ¹² Stephanus legendum putat ἄλλως; Agylæus legi vult μᾶλλον. ¹³ Rectius forte εὐποροῦσι.

NOTÆ.

(84-85) Ratio dubitandi sumitur ex § 9. Instit. De adopt. l. 2, § 1, ff. De adopt. Potest sic ea augeri: hæredem instituere eunuchis non licuit, l. 6, § 1, ff. De liber., vel matrimonium contrahere, l. 59, in fin. ff. De jure dot.; nam quod dicitur, pro moribus haberi, id levius est, l. 7, ff. De ædilit. Hæc testamentum facere possunt, l. 5, C. Qui testam. (86) Eunuchi non sunt natura, ut hic: licet in quibusdam spadonibus contra l. 128, ff. De verb. sig. quibus adoptio permittitur l. 40, in fin. ff. De adop. Differunt enim a castratis de quibus hic agitur; dixi ad D. l. 128.

(87) Olim castrati adoptare non poterant, et ita abrogatur § 9, d. 1.

(88) Ratio decidendi satis elegans. Possis et a simili id etiam confirmare: Licet eunuchis testamentum facere, l. 40, C. Qui testamenta, ergo adoptare.

(89) L. 10, ff. Qui testamenta.

(90) Et e contra qui manus amisit, verbis testari potest, l. 50, ff. Qui testamenta.

(91) 2. Harm. 8, § 4.

(92) Etiam feminis quæ nunquam liberos habuerunt, et ita abrogatur § 10. Inst. De adop. et l. 5, C. De adopt.

(93) Superflue uni aut paucis scribitur, ubi est causa cunctorum. Salvian. ad eccles. Adde Nov. Just. 60, cap. 1, in fin.

ρῖσαι μὲν ἢ φύσις μητέρας, εἰς ἀπαιδίαν δὲ ἀφαιρέσει τῆς γονῆς περίεστησι ¹⁴, τὸ υἱοθέτημα ἔδωκεν ἴσαστο, εὐνοῦχος δὲ καὶ γυναῖκα, ὧν οὐπω τῶν κόλπων ὁ τοῦ γένους ἤνθησε στάχυς, οὐκ ἀξίους ἔκρινε τοῦ εὐεργετήματος, οὐχ ὁρῶ τίνα τρόπον οὗτοι μικρολογούμενος. Οὐ γὰρ ὅτι ἐζημιώνται τὸ εἶναι φύσει πατέρας εὐνοῦχοι, διὰ τοῦτο νόμῳ τὴν ζημίαν ἐπιτείνειν χρῆ, ἀλλὰ τοῦναντίον μᾶλλον τὸ ἐκείθεν ἐνδεὲς ἐτέρῳ τρόπῳ μὴ κωλύειν πορίζεσθαι, καθὼς ἐν ταῖς ἄλλαις κολοῦσιν τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, οἷον ἐπὶ χειρῶν καὶ ποδῶν καὶ εἴ τι ἄλλο ἀπεστέρηται ἀνθρώποι, οὐ κωλύονται τὴν δυνατὴν τρόπον παραμυθεῖσθαι τὴν κολοῦσιν. Καὶ μὴν οὐδὲ γυναῖκας, διότι μὴ ὠφθησαν μητέρες, εὐλογόν ἐστιν ἀποτρέπειν υἱοθετεῖσθαι. Τίς γὰρ ὁ λόγος τοῦ τὰς μὲν, ὅτι ἀφηρέθησαν τῶν παίδων, φιλοτιμείσθαι πάλιν κτήσεται τῶν παίδων, τὰς δὲ, ὅτι παντελῶς ἀποροὶ τοιοῦτου γεγονάσι κτήματος, διὰ βίου ταύτῃ τῇ ἀπορίᾳ βούλεσθαι ταύτας συζῆν; Εἰ γὰρ τοῦτο μάλιστα τὸ ἀπὸ τῶν παίδων χρήσιμον, λέγω δὴ γηροτροφία, πῶς οὐχὶ καὶ ταύταις κάκειναις ἐξ ἰσοῦ μετέχειν τῆς εὐεργεσίας ἔπρεπε παρασχεῖν; Οὕτω γὰρ ἂν καὶ ὄσαι ὁ βίος πένης καὶ ἀπορος, κουφοτέρα ὑπῆρξεν ἢ πενία τοῖς πατρὶ βοθηομέναις, καὶ ὄσαι τὸν βίον ἐν ἀφθονίᾳ καὶ πλούτῳ φερόμενον ἔχουσι, καὶ ταύταις υἱοθεσία συμφέρουσα· ὁ γὰρ εἰς τάξιν υἱοῦ προφερόμενος εἰς ἐκεῖνα καὶ ὑπηρετούμενος τῇ μητρὶ καὶ ὑπὲρ αὐτῆς σπουδάζων ἄπερ ἐστὶν εἰκὸς παῖδα φρονεῖν, τὴν τε περιουσίαν εἰς τὸ ἀκαινοτόμητον οἰκονομήσει καὶ τὸ βῆρος τῶν φροντιδῶν συμμεριζόμενος τῇ μητρὶ εὐθυμότερον αὐτὴν βιώναι παρασκευάσει.

administret : tum cum matre curarum efficiet.

Τοιγαροῦν ¹⁵ ἡ ἡμετέρα βασιλεία τοὺς μὴ ἐπιτρέποντας νόμους υἱοθετεῖσθαι ἄπερ ἔφημεν πρόσωπα τῆς ἐπιτροπῆς ἀποχειρονοῦσα, πᾶσιν ἐκτίθεται νόμον τοῖς βουλομένοις υἱοποιεῖσθαι, ἂν τέ τις τὰ ἀρρένων ἀφῆρηται, ἂν τέ τινα οὐπω ἥλιος εἶδε μητέρα, ἄδειαν παραχόμενον, οὐ μόνον δὲ ἄπερ εἶπον καλὰ ἐκ τῆς υἱοθεσίας γινόμενα, ἀλλ' ὅτι καὶ τὸ τῆς παρθενίας σεμνὸν καὶ ἐκ τούτου τιμώμενον καθορῶ. Αἱ γὰρ ὄσαι μᾶλλον γαμικῆς ὀμιλίας τιμῶσι ¹⁶ μὲν τὴν παρ' ἐνίαν, προτιμῶσα δὲ ὁμῶς παίδων ἔρωτι ὑψύττονται, τοῦτο καὶ γαμικῆς ὀμιλίας ἐκτὸς προσγινομένου αὐταῖς ὁρῶσαι τὸ σεμνὸν τῆς παρθενίας οὐ περιόψονται.

Οὐ γὰρ δὴ ἄξιον, διότι θῆλυ πρόσωπον ὑπεξουσίους ἔχειν παῖδας οὐκ ἐφέται, διὰ τοῦτο μὴ ἐξεῖναι υἱοθετεῖσθαι. Πρῶτον μὲν ὅτι εἴ τις τοῦτο συγχωρήσει, οὐ μόνον τὰς ἀτόκους τῶν γυναικῶν τῆς

A novisset (94) ademptione sobolis ad liberorum orbitatem redegisset, adoptandi jure donarit : eunuchos (95) vero et mulieres, e quarum sinu nondum ullus fetus effluisset, beneficio indignos censuerit, tam utiliter nescio quomodo ratiocinata. Non enim quia hoc incommodo, ut natura patres esse nequeant, eunuchi affecti sint, continuo idem incommodum lege augeri (96) oportet : sed e diverso ejus rei defectum alio modo compensari non prohibere, longe magis par est : quemadmodum aliis membris, quæ ad actiones naturales requiruntur (ut inanibus (97), pedibus) mutilatis, aut si qua alia parte privati sint homines, illi quocunque possunt modo mutilatione sarcire non prohibentur. Jam vero neque mulieres B quia matres non fuerint, ne adoptent coerceri, rationi consentaneum est. Quæ enim ratio est, u illis, quod liberis orbatæ sint, denuo acquirendorum liberorum jus largiari : has vero, quod istiusmodi possessionis prorsus inopes fuerint, per omnem vitam in illa inopia vivere velis? Et certe si hæc præcipua liberorum utilitas est, ut parentes in senio sustentent : quo pacto non tam his quam illis ex æquo ut beneficii participes essent concedere æquum fuit? Sic enim quibus tenues arctæque facultates sunt, filiorum ope et auxilio levior paupertas esset : quæ vero illas omni rerum copia affluentes habent, et his adoptio conducere. Nam qui in filii locum assumptus esset, is et inserviens C exsequens, cum bona illius, ita ut in suo statu maneret, cum matre curarum onus partitus ut illa tranquillius lætiusque viveret,

Nostra itaque imperatoria majestas, iis legibus quæ adoptare his quos diximus non permittunt, administrationem abrogans, evulgat legem, quæ omnibus qui adoptare velint, sive quisquam viri facultate orbatus sit, sive aliquam (98) necdum matrem sol viderit, ejus faciendi potestatem facit : non solum autem ob commoditates quas ex adoptione manare dixi, sed etiam quod inde virginitatis decus cohonestari animadvertam. Si quidem quæ conjugali consuetudini virginitatem anteponunt, interimque liberorum desiderio punguntur, cum id extra matrimonii consuetudinem consequi se posse videbunt, virginitatis honestatem negligere non sustinebunt.

D Neque porro verum est ut, quia mulieri liberos in potestate habere permissum non est, idcirco adoptare illi non liceat. Primum enim quia, si quis hoc admittat, non solum mulieres, quæ nun-

VARLÆ LECTIONES.

¹⁴ Serimg. περίεστησι. ¹⁵ Incipit Ecl. ¹⁶ Ecl. προτιμῶσι.

NOTÆ.

(94) Sensus est : Veteri jure feminis (quæ matres fuissent) tantum licuisse adoptare in solatium liberorum amissorum, l. 5, C. de adop.

(95) Eunuchi et mulieres improles adoptare jure veteri non potuerunt. De eunuchis dixi ad Nov. 26, s. eod.

(96) Affictio nullius augenda, Novell. 40, j. eod.

(97) Qui manus amisit verbis testari potest. d. Nov. 26, et l. 40, ff. qui testam.

(98) Sensus est : Feminas (licet nunquam habuerint liberos) adoptare posse.

quom perpetuum, verum etiam que matres existere-
runt, ubi adoptione accet. *Femina enim (ut lex (39) in-
quit) habere in potestate liberos non potest.* Deinde (1-5)
que hoc sanxit lex, loquitur de illis qui a matribus
recedentes seorsum suo arbitratu vivere malunt :
non item vero de iis qui materna imperia libenter
tolerant ipsorumque prescriptis per omnem vitam
parere proposuerunt. Non igitur obedientiam et
fidelitatem voluntariam, quamquam is rarus sit,
lex prohibet : sed illic femina potestate privatur,
ubi voluntatis assensus ad obedientiam non coit.
Nam si hoc ita sit, quomodo multae matres jam videm
liberos secum una viventes et subditos ad extremum
usque diem habent et animam in illorum manibus
expirantes maternae benedictionis et suarum facul-
tatum illos relinquunt haeredes ?

Porro et illud etiam imperatoria nostra majestas
benigne subditis largitur, ut non modo ab impera-
toris (quemadmodum vetustiores (5) leges praeco-
pere), sed etiam a quocunque, cui cujuscunque loci
rectio injuncta erit, qui adoptare volet, id faciendo
facultatem accipere possit.

CONSTITUTIO XXVIII.

Quo tempore (6) et a quibus rerum suarum admini-
stratio adultis concedi debeat.

Idem imp. Styliano excellentiss. sacrorum offi-
ciorum magistro.

Quandoquidem hoc etiam legislatoribus recto
placuit, ut (7) minoribus curatores praedicerentur, C
qui parentum de illis curam supplentes, et aetatis
imbecillitatem curam haberent, et bona convenienti
solicitudine illas conservarent, quod legislationi
recte se habentis deest, ex nobis addendum putavi-
mus. At quis ille defectus est? Quod a solo impera-
tore, jussis recedere curatoribus, rerum admini-
strationem tradi minoribus : idque cum iam
praedictis aetatis modum attigerint (quem maribus
vicesimus, feminis vero decimus octavus annus
tribuit), et tanquam ad hanc aetatem, qua sapere
recteque atque utiliter res suas administrare pos-
sunt, iam pervenerint, in plenam rerum suarum
potestatem collocari velit. Verum quoniam ut sa-
pient, omnibus non eadem aetate contingit, non
ita simpliciter statui, neque ex sola aetate ad re-
rum suarum gubernationem pariter omnes producti
oportebat ; sed erat quam aetatem cujusque eorum
qui rerum suarum administrationem suscepturi
essent, status requireret, inspiciendum. Quid
enim? an cum hic, postquam eam aetatem egressus

Δ υιοθεσίας επιτρέγει", αλλά καὶ τῆς ἐμφύτου μη-
τέρας· ὅτι ἐν γὰρ, ὡς φησὶ, πρόσσωπον ἐκτετακτοῦς
οὐ δύναται ἔχειν παῖδας. Ταῦτα δὲ ἐ τοῦτο θεοπίστου
νόμος περὶ ἐκείνων λέγει, ὅτι προκρίνουσι τῶν μη-
τέρων θεοστέρας ἰδίως φοβηζόμενων ἔχειν βίον,
ἀλλ' οὐ περὶ τούτων, ὅσοι τὴν μητρικὴν ἐξουσίαν
ἡδέως φέρουσι καὶ διὰ βίου τὴν ὑποταγὴν αὐταῖς
ἐδύζιν ἐγνώσκουσιν. Ὅσον δὲ νόμος τὴν ἀπὸ γυναικὸς
ὑποταγὴν καὶ ἐκείωσιν, ἐπερ καὶ ἐνταῦθα συμβαί-
νει, οὐκ ἀπαγορεύει, ἀλλ' ἐκαὶ ἐπὶ ὅτλη πρόσσωπον
ἔραιρεται τὴν ἐξουσίαν, οὐ γυναικὸς ἐκουσίτης"
εἰς ὑποταγὴν οὐ συνέρχεται. Ἐκαὶ εἰ τοῦτο, πῶς
καὶ τῶν μητέρων καχηρωμέναι καὶ ἄλλοι τε συμ-
βιούντας καὶ ὑποτακτομένους μέχρι τῆς ἐσχάτης
ἐχουσιν ἡμέρας, καὶ ἐν χερσὶν αὐτῶν τὴν ζωὴν κα-
B τάλουσαι τῆς τε μητρικῆς εὐλογίας καὶ τῶν προσ-
ῶτων καταλιμπάνουσι κληρονόμους ;

Καὶ τοῦτο δὲ ἡ βασιλεία ἡμῶν ἐπὶ ὑποχείριον φι-
λοτιμεῖται, ὥστε μὴ μόνον παρὰ βασιλέως (καθὼς εἰ
πρόσθεν ἐπίτρεπον νόμοι) τὸν υιοθετεῖσθαι βουλόμε-
νον, ἀλλὰ καὶ παρὰ παντὸς τοῦ καθ' ἐλάχιστην χώραν
ἐπὶ ἀρχεῖν καὶ διέπειν λαχόντος τὴν ἐξουσίαν λαμ-
βάνειν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΒ΄.

Περὶ τοῦ καιροῦ, καθ' ὃν δεῖ τοὺς παῖδας τῆν
τῶν οἰκείων διοικήσιν ἐγχειρίζεσθαι, καὶ παρὰ
τίνος.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ ὑπερφυσστάτῳ
μαγίστρῳ τῶν θεῶν ὀφφικίων.

Ἐπειδὴ καὶ τοῦτο καλῶς τοῖς νομοθέταις ἔδοξε ἐπὶ
C παισὶν ὄρφανισμένοις ἐγκαθίστην ἐπιτρόπους, δι'
ῶν ἡ τῶν πατέρων ἀναπληρουμένη αὐτοῖς πρόνοια
δι' ἐπιμελείας μὲν τὸ τῆς ἡλικίας ποιεῖται ἀπαλὸν,
τὰ ὑπάρχοντα δὲ ταῖς δεούσαις φροντίσιν ἀβλαβῆ
συντηρεῖ, τῷ καλῶς διακειμένῳ τῆς νομοθεσίας συν-
εἰδόμεν ὁ λαίπει παρ' ἑαυτῶν προσθεῖναι. Τί οὖν ἐπὶ
ἐλλείπον ἦν ; Τὸ βούλεσθαι παρὰ μόνου βασιλέως κε-
λεύοντος ἐξίστασθαι τοὺς κουράτωρας τῆς τῶν προ-
γμάτων διοικήσεως, ἐγχειρίζεσθαι δὲ τοὺς παῖδας
αὐτὴν ἀπολαθόντας τῆς ἡλικίας τὸ μέτρον, ὃ τοῖς
μὲν ἄρρεσιν ὁ εἰκοστὸς ἀπονέμει χρόνος, ταῖς δὲ θη-
λειαῖς ὁ ὄγδοος καὶ δέκατος¹⁹, ὡς εἰς ὄραν ἐλθόντας
φρονήσεως καὶ τοῦ τὰ οἰκεία δύνασθαι καλῶς καὶ
συμπερόντως οἰκονομεῖν ἐπὶ τῆς δεσποτείας καθ-
ίστασθαι. Ἄλλ' ἐπεὶ οὐχ ὁμοίως πᾶσι τὸ φρονεῖν πε-
D ραγίνεται, ἔδει²⁰ μὴ ἀπλῶς οὕτω θεοπίστειν, μηδὲ
πάντας ὁμοῦ ὑπὸ μόνου τοῦ καιροῦ εἰς τὴν τῶν οἰ-
κείων ἐξουσίαν προάγεσθαι, ἀλλὰ καθ' ὃν ἀπαιτεῖται
καιρὸν τῶν τῆν²¹ δεσποτεῖαν προχειριζομένων κα-
τάστασις. Τί γάρ ; ὃ μὲν εἰ²² ὑπερλάσας τὸν χρόνον
οὕτω εἰς τὸ φρονεῖν ἀφίκετο, τοῦ δεσπόζειν κριθεῖν

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹ Sic Ecl. Codd. et editi habent : ἐπερ καὶ καθὰ συμβαίνει ἀπαγορεύει, ἀλλ' ἐκαὶ ἐπὶ ὅτλη
νῶν ἀπαρτεῖναι τὴν ἐξουσίαν, οὐ γυναικὸς πλησέτης. ²⁰ Supplendum καὶ. ²¹ Sic correxit Stephanus.
εἰσῆ. ²² Primitivum censeo ἐπὶ. Codd. εἰ ὃ μὲν, Stephanus εἰ ὃς μὲν καὶ ὑπερλ. — ὃς δὲ.

NOTÆ.

¹⁹ Vid. l. 5, c. De adopt. § 10.
²⁰ In l. De adopt. Ulp. 2, § 9.
²¹ d. § 10.
²² Etiam ante xx et xviii. Qui non semper anno

xx aut xviii. quod addi oportet lxxi 2, C. De his
qui vcniam petunt.
(7) Inst. De curat.

ἄξιος, ὃ δὲ εἰ τοῦ καιροῦ ἔλαττον ἔχων οὐκ ἔλαττοῦται φρονήσεως καὶ τοῦ ὀρθῶς τὰ πράγματα μεταχειρίζεσθαι, ἀπειρηθήσεται τῆς διοικήσεως; Ἐπεί οὖν οὐχ ἤττον κατὰ νοῦν ἢ τὸ σῶμα διαφέρουσιν ἄνθρωποι, καὶ οἱ μὲν εὐσταθέστεροι τὸν λογισμὸν καὶ πρὸ τοῦ νενομισμένου καιροῦ, οἱ δὲ καὶ ὑπερβάλλοντες αὐτὸν ἐν εὐσταθείᾳ τὴν διάνοιαν οὐ πεπήγασι, τῷ δὲ ταῦτα βούλεσθαι ἑλλιπῶς ἔχειν τὴν νομοθεσίαν ἐποίει, καὶ ἄλλως δὲ πως πρῶτον μὲν, ὅτι μὴ ῥᾶδιον μᾶλλον δὲ παντελῶς ἀδύνατον πρὸς πάντας διαβαίνει τοῦ νομοθέτου τὸ βούλημα. Πῶς γὰρ οἱ γῆς καὶ θαλάσσης μακροῖς διεργόμενοι διαστήμασιν, ἵνα τὰ ἄλλα δυσχερῆ τοῦ βίου ἐάσω, νόσους καὶ φόβους ἐξ ἐπιβουλῆς ἐχθρῶν καὶ μελῶν πηρώσεις (ὃ κολλάκις οὐδ' ἐπὶ χώρας δίδωσι προίεσαι, μὴ ὅτι γε ὑπερ-ορίους στέλλεσθαι πορείας), πῶς οὐ κωλυόμενοι τούτοις καὶ μυρίοις ἑτέροις, ἃ τὴν ἀνθρωπίνην συνέχει ζωὴν, παρὰ μόνης τῆς βασιλικῆς κατανεύσεως τῶν οἰκείων πραγμάτων ἀξιοθήσονται τῆς ἐπιτροπῆς; nendum longinquam protectionem suscipere permittunt), quomodo, inquam, hisce sexcentisque, quæ mortalium vitam allidunt rebus aliis adolescentes impediti, rerum suarum administrationem ab unius imperatoris nutu petent?

Ὅπερ οὖν, καθὼς ἐμπροσθεν εἴρημεν, ἐνίδει τῇ νομοθεσίᾳ, προσαναπληροῦντες τοῦτο κλειόμεν, τοῖς ἤδη διαβεδηκόσι τῶν παιδῶν τὸν ἀτελή τῆς ἡλικίας καιρὸν (τούτεστι τοῖς μὲν ἀνδράσι τὸν εικοστὸν, ταῖς θηλείαις δὲ τὸν ὀκτωκαιδέκατον), καὶ γνάμης καταστάσει ρυθμιζομένοις, καὶ φρόνησιν συλλεξαμένοις, ὅφ' ἦς τὸ δεσπόζον ἡνιοχούμενον οὐ λυμάνεται τοῖς πράγμασιν οὐδ' ἐπιβλαβῶς αὐτοῖς τὸ δεσπόζειν ὀφθεῖν παρασχεθὲν, τὴν τῶν οἰκείων ἐπιτροπὴν διδοσθαι· τοίνυν οὗτοι καὶ λαβέτωσαν, καὶ δεσποζέτωσαν. Οἱ δ' ἐτι λογισμῷ τοῦ κυβερνή-σοντας ἐνδεεῖς καὶ διὰ τοῦτο μέλλοντες ἀντὶ τοῦ δεσπόζειν (αὐτοὶ ὑπὸ ἀνοίας δεσποζόμενοι) ἐπιζήμιοι ἑαυτοῖς ὑπάρξουσιν, κἂν πέρα τοῦ καιροῦ ἔχοντες ὀρῶνται, οὐ λήθονται· εἰ γὰρ ὅπερ ἦν σκοπὸς, τὸ τὰ προσήκοντα καλῶς οἰκονομεῖσθαι, τοῦτο ἐτι οὐκ ἔστιν ἐπιδημον, πῶς κἂν ἐπιδημος ἢ ἡλικία, ἐπι-σφαλῶς αὐτοῖς ἐμπιστευθεῖν ἢ τῇ ἐκείνης ἐπιστάσει οὐ καλῶς διοικηθήσεται; Ὅβτω δὲ ἄρα καὶ δυνατοὶ ὄντες πράγμασιν ἐπιστατεῖν, κἂν μὴ πρὸς τὸν κἂρ-ρὸν ἐφθασαν τῆς ἐπιστάσεως, οὐ κωλυθήσονται. Ἐν γὰρ τὸ ζητούμενον, τὸ μὴ λυμάνεσθαι τοῖς ὑπ-άρχουσιν, οὐ παραστάντος περιττόν ἐστι τὸν και-ρὸν ἀναμένειν.

Καὶ μὴ μόνον δὲ βασιλείαν²² τὴν τῶν οἰκείων πραγμάτων ἐπιτροπὴν καὶ διοίκησιν ἐγχειρίζειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ἐκάστῳ ἄρχειν λαχόντας τόπων καὶ κρήναις τὸ ἀκώλυτον ἔχοντας. Ὅβτω γὰρ καὶ ἡ τοῦ νομοθέτου πρόνοια πάντας ὀνήσει τοὺς χρῆζοντας, καὶ ὁ νόμος μᾶλλον τὸ οἰκείον ἐνεργήσει.

VARIÆ LECTIONES.

²² Codd. et editi τό. ²³ Zuich. et Meerm. βασιλέα. Scrimg. βασιλεύειν.

NOTÆ.

(8-10) Vid. C. De his qui veniam ætat. impet. (11) Idque additur legi 2. C. De his qui veniam ætatis.

A sit, nondum autem satis saperè cœperit, administratione dignus judicatus fuerit : ille, quanquam etiamnum infra eam ætatem sit, prudentia tamen non destituatur, ut recte res suas administrandas suscipere non possit, ab administratione arcendus erit? Quando igitur non minus animo quam corpore inter sese homines differunt, et alii etiam ante legitimum tempus rationem bene constitutam habent, aliis vero etiam id supergressis mens nondum stabilita est, quod lex hæc ita vellet, ut defectuosa eadem esset, factum est. Quin et alia hujus legislationis incommoda sunt. Ac primum quidem quod difficile, imo vero prorsus impossibile sit, ut ad omnes legislatoris voluntas pertingat. Quomodo namque qui longis terræ marisque distantur intervallis (ut interim alias vitæ difficultates, ut morbos, insidiarum hostilium vietas, membrorumque mutilationes omittam : quæ peræpe difficultates, ne in ipso quidem domicilli loco prodire, quomodo, inquam, hisce sexcentisque, quæ

Quod ergo (sicut superius diximus) legislationi deerat, id adimplentes, jubemus, ut (8-10) qui puberes imperfectæ ætatis tempus jam superarunt (inæc-nempe annum 20, feminae vero 18) animumque ad res gerendas idoneum habent, ac prudentiam, quæ administratio refrenata res non labefaciet, ut illa noncenter concessa non videatur, collegerunt his plena rerum suarum auctoritas detur. Accipiunt itaque hi, iustaque potestate res suas agunto. At quibus rerum recte gerendarum iudicium adhuc deest, eo quod sibi ipsis (utpote qui cum gubernare debeant, imprudentiæ imperio regantur) damno futuri sint, etiamsi id tempus prætergressi fuerint, non percipient. Si quidem, qui propositus finis erat, ut bona recte administrarentur, is necdum præsens sit, qua ratione, quanquam ætas advenerit, cum periculo ipsis committentur, quæ ipsius procuratore non recte administrabuntur? Ad hunc ergo modum qui rebus prudenter præesse poterunt, tametsi (11) ad administrationis tempus haud dum pervenerint, non prohibebuntur. Unum est enim quod requiritur, ne bona labefactentur. Quod cum adsit, supervacaneum est ætatem expectare.

Et non tantum imperator rerum suarum procuratorem administrationemque concedet, verum etiam (12) quibus cujusque loci magistratus obtigerit, plenamque jurisdictionem habent. Ita enim legislatoris providentia omnibus qui indigebunt, utilis erit, atque lex vim suam magis exseret.

CONSTITUTIO XXIX.

Ut ancillarum partus apud alium editus, ad ipsius dominum sequatur.

Idem imperator eidem Styliano.

Quemadmodum hunc sermonem, qui nullam piæ se fert mendacii perversitatem, verum esse atque rectum scimus, ita etiam veram legem, quæ iniquitate perverti non deprehenditur. Atque adeo si qua id non observat, ea lex non est, quamvis ea appellatione digna habita sit. Si enim hoc legis est (13), ut cuique jus suum tribuat, quomodo quæ hoc non præstat, lex erit? At cum aliæ etiam nomine tenus leges id committere deprehensæ sunt, tum vero illa (14) maxime, quæ partum ancillæ, quæ non apud dominum, sed furto aliove modo subducta, apud alium quempiam peperit, postquam facinus innotuit, non cum matre ad suum dominum abire, sed ab hoc quem alieni mancipii dominum fuisse constat, detineri jubet.

Hoc itaque quia non recte se habere visum est, convenienti medela nos dignati, ut si suus matrem partus sequatur, jubemus. Non enim quia fur, quæ lex domino persolvi debere decernit, obtinet, idcirco etiam ille ancillæ suæ partu privari, cumque alius lucrari debet. Ad lucrum autem huic satis sit, quod (15) illa ad ministerium pro arbitrio usus est. At dixerit aliquis: Sed si quid in illam, dum possedit, impenderit, oportet et ipsum ex pretio lucrari: ideoque alienum non est partum apud ipsum permanere. Atqui si quispiam ad detinendum fetum hoc rationem præbere putat, quomodo ut ille matrem sequi debeat, a domino persolutum pretium non majorem præbet? Quin quomodo convenientius non est, si qui perdidit, indeque dolores in corde pertulit, ex accessione delinimentum sentiat, quam si ille eam habeat, qui præterquam quod nihil amisit (ab illo enim qui furto subductam ancillam ipsi vendidit, pretium recuperare licet), ancillæ etiam ministerium lucratus est? *Neutiquam ergo* (quomodo diximus) *detinetur partus, sed quemadmodum matrem, sic etiam illum prior dominus habeat. Sive enim qui furtum commisit, dives sit, tumque ipsi quod male accepit, ejus pretium reddat, nihil amplius negotii restet: sive mortuus aut vivus adhuc inopia laboret, ut quæ lex a furibus exigit, exsolvere nequeat, tum vero quoque qui ancillam amisit, ejus calamitatem illi cum matre receptione deliniri æquius est.*

A

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΚΘ'.

Περὶ τοῦ δεῖν, τεκούσης θεραπαίνης μὴ παρὰ τῷ οἰκίῳ δεσπότῃ, ἀλλὰ παρ' ἑτέρῳ, τὸν τόκον ἅμα τῇ τεκούσῃ πρὸς τὸν οἰκίον δεσπότην ἀπέρχεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ὡσπερ ἀληθῆ καὶ ὀρθὸν λόγον Ἰσμεν τὸν ψεύδους διαστροφὴν οὐκ ἐμφαίνοντα, οὕτω καὶ ἀληθῆ νόμον, ὃς μὴ ἐλέγχεται τῷ ἀδίκῳ παρατροπόμενος· ὡς εἰ γὰρ τις τοῦτο οὐ διασῶζει, οὐκ ἂν εἴη νόμος, κἂν τῆς τοιαύτης προσηγορίας ἤξῃται. Εἰ γὰρ τοῦτο νόμου τὸ τέμνειν ὅπερ ἐκάστῳ ἀρμόδιον, πῶς ὁ μὴ τοῦτο ποιῶν νόμος ἔσται; Περὶ ὧρανται μὲν δὴ καὶ ἕτεροι καλούμενοι νόμοι τοῦτο παθόντες, οὐχ ἦττον ἐκ κακείνου¹⁰ ὁ τὴν γονὴν τῆς μὴ παρὰ τῷ οἰκίῳ δεσπότη, ἀλλὰ παρ' ἑτέρῳ, ἢ συλήσεως τρόπῳ ἢ ἑτέρῳ τινὶ τὰς ὠδῖνας ἀπολυσσάμενης θεραπαίνης, ἐπιεὶδὼν τὸ κακούργημα εἰς γυνῶσιν ἔλθῃ, παρακαλούμενος μὴ σὺν τῇ μητρὶ πρὸς τὸν οἰκίον δεσπότην ἀπέρχεσθαι, ἀλλὰ παρακατέχεσθαι ὑπὸ τούτου, ὃς ἀλλοτρῖου κτήματος ὤφθη δεσπότης.

B

Τοῦτο οὖν ἐπεὶ μὴ καλῶς ἔχειν δεῖ, τῆς προσήκουσης θεραπαίνας ἀξιούντες ἡμεῖς παρακαλούμεθα τῇ τεκούσῃ τὸν ἴδιον τόκον ἀκολουθεῖν. Οὐ γὰρ ὅτι ὁ κλέπτῃς ὑπέχει ἃ διορίζει ὁ νόμος· αὐτὸν καταβάλλειν τῷ δεσπότῃ, διὰ τοῦτο ἀποστερησεται μὲν αὐτὸς τὸν τόκον τῆς οἰκίας θεραπαίνης, κερδῆσαι δὲ τοῦτον ἄλλος· ἀρκεῖ γὰρ τούτῳ πρὸς κέρδος, ὅσα εἰς ὑπηρεσίαν αὐτῇ ἀπεχρήσατο. Ναὶ²⁰, φησὶν, ἀλλ' εἰ τιμὴν ὑπὲρ αὐτῆς κατατιθέμενος οὕτως ἐκτήσατο, δεῖ τι καὶ τοῦτον κερδαίνειν ἐκ τοῦ τιμήματος, καὶ διὰ τοῦτο τὸ τεχθὲν οὐκ ἀτοπον παρ' αὐτῷ διαμένειν. Ἄλλ' εἰ τοῦτό τις εὐλογον εἶναι νομίζει εἰς κατάσχασιν τοῦ κτήματος, πῶς οὐκ εὐλογώτερον εἰς τὸ ἐπεσθαι ἢ τοῦ πρώην δεσπότη τοῦ τιμήματος προλαβοῦσα καταβολή; πῶς δ' οὐκ ἔστιν ἀρμοδιώτερον τὸν ὑποστάντα τὴν ἀπώλειαν καὶ ταῖς ἐκείθεν ἀληθῆσι βεβλημένον τὴν καρδίαν τῷ κέρδει θεραπεύεσθαι, ἀλλὰ μὴ ἐκείνον τοῦτο ἔχειν, ὃς πρὸς τῷ μηδὲν ἀπολωλέκεναι (ἔξεισι γὰρ αὐτῷ ἀναλαμβάνειν τὸ τίμημα παρ' οὗ κλαπίσα ἢ θεράπεινα ἀνημπούληται) καὶ τὰ ὅσα ὑπηρετήσατο κερδῆσας ὀρθῶς; Οὐδαμῶς οὖν ἐν κατοχῇ ἔσται, καθὼς ἐφημεν, τὸ τεχθὲν, ἀλλ' ὡσπερ τὴν μητέρα, οὕτω καὶ τὸ τέκνον ὁ πρότερος ἔξει δεσπότης. Ἄν τε γὰρ ὁ τὴν κλοπὴν ἐργασάμενος τῶν εὐπόρων ἦ, ἀποδιδόντας αὐτοῦ³⁰ ἦν περ κακῶς ἔλαβε τιμὴν, οὐδὲν πλέον πολυπραγμονεῖν ὀφείλει, ἂν τε θανάων, ἢ ζῶν μὴ ἀπορών δὲ εἰς ἐκτίσιν ἃ τοὺς κλέπτοντας ὁ νόμος εἰσπράττεται, καὶ οὕτως δικαιοτέρον τὸν ἀπολωλέκοντα τὴν θεράπειναν τῇ τοῦ παιδὸς σὺν τῇ μητρὶ ἀναλήψει παραμυθῆσθαι τὴν ἀπώλειαν.

C

D

VARIE LECTIONES.

¹⁰ Scring. ὁ κακείνος. ²⁰ Codd. καί. ³⁰ Scring. αὐτῷ.

NOTÆ.

(13) L. 10, ff. De justitia et jure.

(14) L. 10, in fin. l. 33, ff. De usucap. l. 48, § 5, ff. De fur.

(15) Ex hoc loco potest defendi, tutorem pu-

pillæ plenam alimentorum pensionem imputare non posse, si pupillæ ministerio suum ad compendium usus fuerit.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Α΄.

Α

CONSTITUTIO XXX.

Περὶ γάμου ζώντος τοῦ προτέρου ἀνδρός.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ὅσπερ τῶν πεφωραμένων νόμων μὴ λυσιτελῶς ἔχειν τῇ πολιτείᾳ ἀναγκαίαν ἐποίησεν τὴν ἐπι τὸ ἀμείνον μετασκευῆν ἢ δικαίαν τῆς πολιτείας πρόνοιαν, οὕτω καὶ τοὺς ὀρθῶς ἔχοντας τῶν νόμων καὶ μηδὲν τοὺς πειθόμενους παραλυποῦντας τῶν μὴ οὕτως ἔχόντων μηδ' εἰς τὸ ἄλυπον τοὺς ὑπηκόους περιεστάντων τῆς αὐτῆς ἀν εἴη προνομίας ἔργον ἐκλέγεσθαι καὶ προκρίνειν, ἐπειδὴν περὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος δύο ἀλλήλοις μαχόμενοι ὀρίζουσι νόμοι. Πῶς γὰρ ἀν εἴη λόγον ἔχον, στρατηγούς μὲν καὶ ἀρχοντας τῶν χειρόνων ἐκλέγεσθαι τοὺς ἀμείνους, καὶ προκρίνειν τούτους, ὧν ἡ ἀρχὴ πρὸς τὸ συμφέρον διαθήσει τὸν βίον τῶν ἀρχομένων (καίτοιγε οὐκ αἰετὸ μίλλουσιν ἀρχεῖν), νόμων δὲ, οἷς μέχρις ἀν ἡ πολιτεία συνίσταται τὸ ἀρχεῖν δίδεται, μὴ τοὺς βελτίστους ἀξιοῦν εἰσάγειν εἰς τὴν ἀρχὴν, ἀλλὰ τοὺς τῆς χειρόνος μοίρας καὶ οὐς καλὸν ἦν μηδὲ τὸ πρῶτον εἰς γνώσιν ἐλθεῖν;

Τί δήποτε ταῦθ' ἡμῖν εἴρηται; Ἰουστινιανὸς ἐκεῖνος, οὐ μετὰ τῆς εὐσεβείας καὶ ἡ περὶ τὸ ὑπήκοον φροντίς ἐσάμνυνε τὸ διάδημα, πρότερον περὶ διαλύσεως γάμων θέσπισμα θέμενος, ὡς εἴπερ γυνὴ ἔτι τοῦ ἀνδρός ἐν ζῶσιν ὄντος περὶ γάμων αὐτῆς ἑτέρῳ διαλεγομένη ὀφθαίη, μηκέτι ἐξείναι αὐτὴν τῷ ἀνδρὶ συνηρμόσθαι ὡς οἰκεῖον μέλος, ἀλλ' ὡς ἐπιβουλον διαρρήγνυσθαι, ὕστερον αὐτὸς ἑαυτῷ ἀντιλέγων οὐκ ἐπιτρέπει διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν διασπῆν τὸν γάμον. Ἡμεῖ; οὐν μᾶλλον τὴν προτέραν τοῦ ἀνδρός γνώμην λυσιτελοῦσαν ὀρώντες τῷ βίῳ, ὡς δι' ὧν παρακελεύεται ἀσφαλιζομένην καὶ προανακόπτουσαν τὰς κατὰ τῶν γάμων ἐπιβουλάς, ταύτην δὲ ἄρα πολιτεύεσθαι νόμον ἐκφέροντες, ἦν²⁸ ἐπιτηρεῖσθαι²⁹ φέρουσαν παλινωδίαν ὁ ἀνήρ ἦσεν εἰς τὸ τῆς πολιτείας ἡμῶν θέατρον χώραν εὐρίσκειν οὐκ ἐπιτρέπομεν. Εἰ τις οὐν ἔτι τοῦ ἀνδρός περιόντος³⁰ πρὸς γάμους ἑτέρῳ κοινολογουμένη ὀφθαίη, οἷα δὲ αὐτὴ ἑαυτὴν μιαιφῶ φρονήματι ἀπορρήγνυσα καὶ τῇ τοῦ γάμου διαλύσει τοῦτου ἀπορβᾶγῆσεται, ναὶ δὴ καὶ χρηματικαῖς ὑποβληθήσεται ποιναῖς, αἷς ἐνέχονται αἱ διὰ τοὺς ἄλλους τρόπους τῶν ἀνδρῶν διασπώμεναι. Ἡ γὰρ διὰ τῆς γαμικῆς ἀρμονίας εἰς μίαν μὲν σάρκα τῷ ἀνδρὶ χρηματίσασα, οὐ στέργουσα δὲ, ἀλλ' ὁμοῦ μὲν ἐν τῷ πρὸς ἕτερον βλέπειν τὸν συναρμόσαντα Πλάστην ὀρίζουσα, ὁμοῦ δὲ καὶ τῷ συζύγῳ ἔχθρον φρόνημα φέρουσα, πῶς οὐ δικαίως αὐτὴ ἑαυτὴν προαποτεμοῦσα παντελῶς τῆς ἐνώσεως ἀποκοπήσεται; τί γὰρ ἀν ἔτι ὀφθαίη ἐχέγγυον τοῦ

De muliere quæ vivo marito alios de matrimonio compellat (16).

Idem imperator eidem Styliano.

Ut cum leges reipublicæ inutiles deprehenduntur, necessario illas justa reipublicæ providentia in melius transformat: ita quoque ejusdem providentiæ munus sit, at leges recte constitutas nihilque subditos contristantes a male constitutis subditosque contristantibus seligat, hisque illas anteponat: præsertim vero quando eadem de re duæ inter (17) se pugnant leges statuunt. Quomodo enim ratione fultum sit, si cum duces atque præfecti ex peioribus præstantiores eligantur, et qui in gubernatione ad subditorum utilitatem omnia B facturi putantur, præponantur: non item ex legibus, quibus donec respublica consistet, præesse datur, cum contra temporanea ducum præfectura sit, non præstantissimæ, sed peioris notæ, quasque neque a principio innotuisse decuisset, ad gubernacula deducantur?

At quorsum hæc a nobis dicta sunt? Justinianus ille cujus diadema præter religionem, subditorum cura etiam decoravit, cum prius (18) de solutione matrimoniorum sanctionem edidisset, ut si mulier marito etiamnum superstite de matrimonio cum altero agat, non amplius illam, ut ipsius membrum ipsi jungi liceat, sed ceu insidiatrix ab ipso C avellatur: postmodum (19) sibi ipse contradicens, ob hanc causam dirimi non permittit (20) matrimonium. Nos itaque priorem hominis voluntatem, ut quæ his ipsis quæ statuit roboretur, et adversus matrimonia insidias præcidat, humanæ vitæ conducibiliorem esse intelligentes, eam lege lata in republica observari jubemus: quam vero cantata palinodia evulgavit, eam in reipublicæ nostræ theatro locum invenire non permittimus. Si qua igitur marito adhuc vivo, de contrahendo matrimonio cum altero sermonem habuisse deprehendatur, ut quæ se ipsa nefario proposito abruperit, et matrimonii solutione ab illo abstrahetur, et profecto etiam pecuniariis pœnis, quibus quæ aliis modis a maritis avelluntur, obnoxix sunt, subji- D cietur. Quæ enim matrimonii compage in unam (21) carnem cum marito coit, non acquiescit autem, sed simul ad alium respiciendo Creatorem qui illam conjunxit, contumelia afficit, simul in maritum hostili animo est, quomodo non juste hæc cum prius se ipsa a conjunctione prorsus abruperit, abscindetur? Et sane quando mulier

VARIÆ LECTIONES.

²⁸ Codd. ὄν. ²⁹ Codd. ἐπιτηρεῖται. ³⁰ Scrimg. παρόντος.

NOTÆ.

(16) Dimittenda ex Nov. 22, c. 6, § 1, neglecta Nov. 417, c. 8, et ita reducitur ad Nov. 22.

(17) Ἀντινομία interdum in jure occurrit.

(18) Nov. 22, c. 16, § 1.

(19) Nov. 417, c. 8, J.

(20) Saltem non numeratur inter causas repudiorum.

(21) Gen. II, vers. 24; Matth. XIX, vers. 5; Luc. XVI.

protervo proposito oculum (22-23) a membro suo avertens, in alienum respicere gestit: quæ alia signa et testimonia ipsam in maritum hostilia cogitare desideres?

CONSTITUTIO XXXI.

Uⁱ (24) quæ mulier mariti odio abortat, repudiari ab illo possit (25).

Idem imperator eidem Styliano.

Qui hominem e (26) terra creavit, costa ipsius in mulierem transformata, adjutricem (27) illi ex ipsius membris conjunxit, quo videlicet suæ creationis causam illa cognoscens, vel hinc discat, qua lege erga conjugem, benevolentiam atque amorem incontaminatum conservet. Quæ igitur ita animata est, benevolentiamque suam marito custodit, re- vera illa auxiliatrix est, neque Conditoris promissum fallit: quæ vero diverso animo est, non amplius neque hoc esse cognoscitur, neque, quanquam conjugium in unum illam cum marito cogere animum fuerit, caro ex carne, membrumve ipsius est.

Idcirco cum de muliere, quæ propter inimicitias quas cum marito habet, de industria abortando (28), neque in vitæ lucem setum producendo, æminis ipsius fructum opprimit, duæ leges latæ sint, quarum una (29) repudiare injuria affectum maritum jubeat, altera (30) vero non permittat: nos, legi divortium suadenti assentientes, illi ut multo utiliori auctoritatem attribuimus. Alienum enim mihi a ratione, prorsusque iniquum videtur, ut quæ tam apertum in maritum odium suscepit, ut ipsius semen disperdat (ut interim omittam, quod communi naturæ insidiata sit), ipsi cohabitent. Nam si qui alicui alii operi damnum inferunt, eos tanquam inimicos aversamur, quomodo eam quæ procreantorum liberorum operi, tum maxime necessario, tum præstantissimo noxam fecit, ipse qui damno affectus est, ut suam apud se habere poterit, nec ut insidiatricem et hostem dimittet? Quod insuper evidentiis signum requiras ut mulierem marito inimicam esse cognoscas? Quomodo id inde manifestum non est, quod dum adversus illum hostilia cogitat, in vitam progressu setum privat? Quomodo igitur dictum est: Lex quæ ipsos separat, obtineto, maritusque secedendi a muliere in hoc facinore deprehensa facultatem habeto. Nam si quæ solum extra (31) ædes mansit, aut cum homi-

Α ἔχθρὰ φρονεῖν τῷ ἀνδρὶ τὴν γυναῖκα, ὅποτε ἀσελεγεῖ φρονήματι τοῦ οικείου μέλους τῶν ὀφθαλμῶν ἀποστρέφουσα ἀλλοτρίῳ ἐνατενίζειν ἔρωτα φέρει;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΑΑ' 21.

Περὶ τοῦ τὸν ἀνδρα χωρίζεσθαι τῆς ἑαυτοῦ γυναικὸς, ὅταν δι' ἀπέχθειαν τὴν πρὸς αὐτὸν ἀμβλώσκουσα φωραθῇ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ὁ πλάσα; ἀνθρωπον ἀπὸ γῆς ἐξ οικείων μελῶ, βοηθὸν αὐτῷ συνάπτει τὴν πλευρὰν εἰς γυναῖκα διαπλάσας, ἵνα τὴν ἑαυτῆς ἐπισταμένη τῆς πλάσεως αἰτίαν καὶ ἐντεῦθεν παιδαύηται ὅσον τινι νόμῳ τὸ πρὸς τὸν ὀμδύζον εὐνοῦν, καὶ σώζῃ αὐτῷ τὸ φιλτρον ἀνόθευτον. Ἡ μὲν οὖν οὕτω φρονοῦσα καὶ γυνὴ μὴν οικεῖαν τῷ ἀνδρὶ τηροῦσα, βοηθὸς τὴν ἐστὶν ἀληθῶς καὶ τὴν τοῦ Πλάσαντος οὐ ψευδομένη ὑπόσχεσιν, ἡ δ' ἐναντίον φρόνημα κτησαμένη οὐκέτι οὔτε τοῦτο γκαρίζεται, οὔτε σὰρξ ἐκ τῆς σαρκὸς ἢ μέλος ἐκείνου καθίσταται, κὰν ἡ συνάφεια πρὸς ἐν ἀγαγεῖν ἔσπυσε.

Διὰ τοῦτο περὶ γυναικὸς δύο κειμένων νόμων, ἡ δι' ἀπέχθειαν τὴν πρὸς τὸν ἀνδρα τῷ ἐκείνου τῆς σπορᾶς καρπῷ λυμᾶνεται ἀμβλώσκουσα καὶ πρὸς βίου φῶς οὐκ ἀγούσα τὴν γονὴν ἐκοῦσα, καὶ τοῦ μὲν χωρίζεσθαι τὸν ἀδικούμενον κελεύοντος, τοῦ δὲ οὐκ ἐπιτρέποντος, ἡμεῖς ὡς λυσitteλεστέρω κατὰ πολὺ προστιθέμενοι τῷ χωρίζοντι ἐκείνῳ τὸ κύρος προσέμομεν. Ἄτοπον γὰρ μοι φαίνεται καὶ παντελῶς ἀδικον, τὴν οὕτω προφανῶς τὴν πρὸς τὸν ἀνδρα δυσμένειαν ἐπανηρημένην δι' ὧν τῷ ἐκείνου λωδᾶται σπέρματι (ἀφίημι γὰρ, ὅτι καὶ τῆς κοινῆς ἐπιβουλοῦ φύσει) συγκατοικίζειν αὐτῷ. Εἰ γὰρ τοῖς εἰς τι ἕτερον ἔργον βλάβην ποιουμένους ὡς ἔχθροῖς ἀποτρεπόμεθα, πῶς ἂν τὴν εἰς τὸ πάντων ἀναγκαῖατατον καὶ τιμιώτατον τῆς παιδοποιίας ἔργον ἀνυστήν²² ζημίαν φέρουσαν ὡς οικεῖαν ἔξει ὁ ζημιούμενος παρ' ἑαυτῷ, ἀλλ' οὐκ ἀποπέμψεται ὡς ἐπίβουλον καὶ πολεμίαν; Τί γὰρ ἂν ἐναργέστερον σημεῖον ἐπιζητήσει ἐτι, ὥστε ἰδεῖν ὅτι δύσνοος ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ; πῶς δ' οὐχὶ φανερόν, ὅτι ἐν τῷ κατ' ἐκείνου φρονεῖν τῆς πρὸς τὸ ζῆν παρόδου ἀποστρεφὲ τὴν γονὴν; Ὡσπερ οὖν εἴρηται, Ὁ διστῶν αὐτοῦς κρατεῖτω νόμος, καὶ ἀδειαν ὁ γαμέτης ἐχέτω χωρίζεσθαι τῆς ἐπὶ το:σῦτω τολμήματι πεφωραμένης γυναικὸς. Εἰ γὰρ καὶ μόνον ἔξω μένισαν τῆς οικίας, ἡ συμποσίου μετασχούσαν προσώποις οἷς οὐ νενόμισται,

VARIE LECTIONES.

²² Lau: latur ab Harmenop. lib. iv, tit. 12, p. 347. ἀλλ' ἐτὴν legendum censuerunt.

²³ Codd. ἂν οὐ τὴν. Steph. ἀποτάτην, Spangenberg

NOTÆ.

(22-23) Tertul. lib. De velandis virginibus ait nuptias de animo et affectu fieri, quemadmodum et stuprum. Adde Matth. v, vers. 28.

(24) Exstat apud 4. Har. ii. 42, § 6.

(25) Ut Nov. Justin. 22, c. 16, § 1, fuerat constitutum: omissum vero in Nov. 117, c. 8, in 2a.

(26) Genes. 11.

(27) Mulier ex viro et propter virum. Tertul. 5, adversus Marcionem et lib. De veland. virginib.

(28) De abortu vide l. 8, De sicar. l. 39 ff. De poenis.

(29) Nov. 92, c. 16, § 1.

(30) Nov. 117, c. 8, in 2a.

(31) D. Nov. 117, c. 8, vers. Si nolente viro feris donum manscrit.

τῆς γαμικῆς συναφείας ὁ νόμος αὐτὴν διείσδ' (καίτοιγε ἰνταῦθα οὐχ οὕτω περιφανὲς ὀράται μαρτύριον τῆς πρὸς τὸν ἄνδρα δυσμενείας, συνενεχθῆναι³² τοῦτο αὐτῇ τοιοῦτον εἰκὸς καὶ μηδενὸς ἀδικήματος τῷ γάμῳ συμβαίνοντος), τίνα λόγον ἔξει, τὴν εἰς τοσοῦτον μὲν ἐλάσσαν μίσους, οὕτω δὲ ἄδικον καὶ περὶ τὸν ἄνδρα καὶ περὶ τὴν φύσιν μὴ διαζευγνύειν, εἰ τοῦτο δοκεῖ τῷ ἀνδρὶ, ἀλλ' ἐπιτρέπειν σύνοικον ἔχειν, ἢ ἐφ' εὐδραύει τῇ ἐκείνου ζωῇ;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΑΒ'.

Περὶ τοῦ ἐπ' αὐτοφώρῳ ἀλόγτος μοιχοῦ ἢ μοιχαλίδος.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Τὸ τῆς μοιχείας ἄγος εἴπερ τι ἄλλο τῶν ἀνοσιουργημάτων βαρῆσαν καὶ φοβεράν ἀπαταῖ τὴν ποιήν καὶ, οἶμαι, μὴ ἀνδροφονίας ἐλαττουμένην· ὁ μὲν γὰρ τῆς μαιφονίας ἐργάτης ἐνὸς τινος πολλάκις τῇ μαιφόνῳ χειρὶ ἀνατρέπει τὸν βίον, ὁ δὲ μιὰρὸς τῆς μοιχείας ἐργάτης πλείστον ὅσων ἀντρέπει βίους, ἀνδρῶν, παίδων, συγγενῶν ἄλλων, μὲν πληγῇ πάντας τῇ τῶν γάμων ἀνατρέπων διασπαράζει³⁴. Πλὴν ἀλλ' ἐπεὶ πάσαι φόνῳ τιμωμένης³⁵ τῆς ἀνοσιουργίας ἔδοξε τοῖς μετὰ ταῦτα φιλανθρωποτέραν ἐκφέρειν ψῆφον, αἰεὶ δὲ πως ἡμᾶς ἢ φιλανθρωποτέρα ἐφέλκεται γνώμη, ἣν ἐκείνοι ὤρισαν³⁶ τιμωρίαν (φημὶ δὲ τῆς³⁷ βίον ἐκτομῇ ἀμφοτέρους τοὺς ἐναγαίς ὑποβάλλεσθαι), τοῦτο καὶ ἡμεῖς ὀρίζομεν. Ἀλλὰ τοῦ μὲν ἀνοσιουργήματος ἔστω τοῦτο ποινή.

Ἐπεὶ³⁸ δὲ καὶ τὸν ἄνδρα χρὴ ἀντὶ τῆς τοσαύτης ἀδικίας μὴ ἀπαραμύθητον³⁹ ἔχειν, ἐχέτω παραμύθιον ἐκ τοῦ τὴν προικὰ λαμβάνειν τῆς ὀφθείσης ἀδικου περὶ τὰ γαμικὰ δίκαια γυναικός. Αὐτὴν δὲ μηδαμῶς ἀφίεσθαι τῶν γάμων κατορχεισθαι, μηδ' ὡσπερ ἄθλον λαμβάνειν⁴⁰ ἐν τῇ τῶν βίων ἐκτομῇ ἄδειώς τὸ λοιπὸν τοῖς ἀκολάστοις συμπλέκεσθαι, ἀλλ' ἐν μοναστηρίῳ περιορίζεσθαι ὑπὲρ ἧς παρανομίας τετέλιμην, ἐν συντριβῇ τῆς ψυχῆς εὐμενεστέραν ἐαυτῇ τὴν ἐκεῖθεν καθιστώσα δίκην, καὶ πρὸς ἔρωτα μὲν τοῦ μονήρους βίου καταστάσης αὐτῆς καὶ τοῦτον ἐπανελομένης, τὴν περιουσίαν ὅση κεχώριστα τῆς προικὸς τοῖς τε παῖδας καὶ τὸ μοναστήριον συνδιανεμάσθαι, εἰ δὲ μὴ παῖδας παρτεῖν, ἀντ' ἐκείνων εἰς τὴν διανομὴν ἐσάγεσθαι⁴¹ τοὺς γονέας, εἰ δὲ καὶ

Annibus cum quibus non deceret convivata (32-33) est, hanc lex a nexu matrimoniali separa: (cum tamen hic in maritum odii nullum tam evidens testimonium sit, et accidisse id illi citra matrimonii injuriam videri etiam possit), cujus rationis erit, eam quæ tantum tamque in maritum et naturam injuriam odium conceperit, non disjungere, si ita marito videatur, et jubere ipsum uxorem habere, quæ ipsius vitæ insidiatur ?

CONSTITUTIO XXXII (34).

De adulteris manifesto (35) deprehensis (36).

Idem Imperator eidem Styliano.

Adulterii scelus si quod aliud gravem horrendamque pœnam exigit, et (ut puto) homicidii pœna non minorem. Homicida enim persæpe unius tantum sanguinaria manu vitam evellit : scelestus vero adulterii perpetrato quam plurimos fere de medio tollit, maritum, liberos, cognatos, aliosque, dum uno vulnere dilacerato matrimonio omnes prosternit. Verumtamen quia, cum olim id facinus morte (37-39) puniretur, visum est posterioribus mitiorem proferre sententiam, ac vero semper nos fere ad benigniora trahimur, quam illi constituerunt pœnam, ut nempe nasus (40) detestandis illis ambobus abscindatur, hanc et nos statuimus. Atque hæc quidem nefarii istius sceleris esto pœna.

Ac quoniam maritum pro tanta injuria citra consolationem relinquere non oportet, in matrimonii jus injuriæ mulieris (41) dotem percipiendo se consolator. Insuper mulieri ad alteras nuptias prosultare, neque, quasi in nasi abscissione præmium acceperit, libere in posterum se cum libidinosis commiscere, nequaquam permittitur : sed ob scelus commissum, in monasterium (ubi in contritione animæ leviorē sibi pœnam faciat) velut in exsiliū detruditor. Et, si monasticæ vitæ desiderio correpta, illam susceperit, quæcunque ipsius bona a dote separata sunt, ea liberi et monasterium inter se distribuunt : si liberi nulli supersint, pro illis parentes, et si neque hi sunt, alii cognati ad divisionem adducuntur .

Quod si in profano habitu e vita excedat, cum

VARIE LECTIONES.

³² Steph. ἐπεὶ συνεν. vel συνεν. γάρ, Agyl. καὶ συνεν. ³³ Ecl. διαπράξει. ³⁴ Cod. unus τιμωρουμένης. ³⁵ Ecl. ὤρισαντο. ³⁶ Ecl. φημὶ δὲ τῆς. ³⁷ Scring. ἐπιπέδη. ³⁸ Ecl. ἀπαραμυθῆτος. ³⁹ Agyl. vult λαμβάνουσαν. Sed ἄθλον λαμβάνειν τὸ συμπλέκεσθαι recte habet : τὸ enim non ad λοιπὸν sed ad verbum συμπλ. pertinet. ⁴⁰ Ecl. εἰς τὴν νομὴν ἐσάγεσθαι.

NOTÆ.

(32-33) Nov. 22, c. 15, § 2, Nov. 117, c. 8, § 4, c. Ibi si cum viris extraneis nolente marito convivatur.

(34) Decima nona dicitur ab Harm. 6. tit. 2.

(35) Ἐπ' αὐτοφώρῳ dixi ad l. 25, ff. de adult. in flagranti delicto deprehensis. Gal. *trouvez sur le fait*.

(36) Et eorum nova pœna : quippe nasus præcidi adulteris jubetur hæc constitutione, quod veteribus legibus non erat.

(37-39) Adulterium olim morte puniebatur, vid. l. 50, in fin. ff. ad l. Jul. de adult.

(40) Harmenopolus d. loco. Sic manus furibus præciduntur in Longobard. l. De latronib. l. Si quis latro de furtis in Longobard. et in patriam conspirantibus l. De conspiratoribus, De aggressionib. in via factis in leg. Longob. Nov. 134, cap. 15, vers. Si vero criminis qualitas, ubi de pedis, manus, aurium et narium amputatione dixi, et excecatione.

(41) Vid. Nov. 134, c. 10; et Nov. 117, c. 8.

testamenti factionem habeat, prout illa constituetur, quæ bona extra dotem habuit, dispensabuntur.

CONSTITUTIO XXXIII.

Ne (42) captivorum uxoris aliis nubere liceat (43).

Idem imperator eidem Styliano.

Si qui olim leges tractarunt, eo fuisse animo, ut prorsus sua, quanquam in illis correctione nonnulla indigerent, corrigi tamen nollent, suspicatus essem, fortasse nunquam hoc consilium suscepissem, uti leges, quæ sese recte non haberent, corrigere tentarem, et tametsi arcta reipublicæ cura, quo videlicet recte illa administraretur, necessario correctionem Injunxisset, ut ne tamen primos legislatores contristare videremur, qui nos in hoc impetus ferret, inhibuissemus. At quoniam illis quoque ipsis, si etiannum in vivis essent, non modo illorum institutum, qui corrigere conantur, non displiciturum, sed eosdem etiam qui ita faciendum censerent, his gratias acturos arbitror, (non enim gloriæ causa, sed quod reipublicæ comoda curæ haberent leges edidere), age quæ reipublicæ conducant, neque illis ipsis veteribus legislatoribus displiceant, facientes, exactiore consideratione, ceu medicamento quodam Pæonio (44), legum morbos propitio Deo curemus. Supra cætera etiam ubi de captivis sanxerunt, hoc caput, in quo de matrimonii dissolutione statuerunt, valde rationi esse dissentaneum videtur. Sic autem et in hæc verba aiunt (46), sive marito captivitatibus infortunium accidat, manente uxore in civitate, sive cum uxor in jus captivitatis pervenit, maritus in civitate permaneat, exquisita quidem et subtilis ratio distrahit matrimonium. Semel enim servitute alteri superveniente, conditionis inæqualitas æqualitatem, quæ in nuptiis spectatur, permutare non patitur. Nos tamen humanius talia contemplantes, donec certum est superesse maritum vel uxorem, pro non solutis matrimonia haberi sinimus: neque ad alias migrabunt nuptias vel mariti vel uxores nisi petulanter id egisse videri velint, et in poenas incidere, ille quidem exactionis donationis ante nuptias, hæc vero dotis. Ii ergo istiusmodi de captivorum matrimonio pronuntiarunt sententiam. Nobis autem neque causa, quam exquisita (ut ipsi loquuntur) subtilisque ratio suppeditat, rationi esse consentanea, neque humanitas, quæ dirimendi matrimonii facultatem præbet, dum ipsos damno subicit, sincera videtur. Si enim (quemadmodum

Α τούτων ἔρημος εἴη, τοὺς ἄλλους τῶν συγγενῶν· ἐν λαϊκῷ δὲ τῷ σχήματι ἀφανισθείσης τοῦ βίου, πάντως κυρίας οὐσης διατίθεσθαι⁴², κατὰ τὴν ἐκείνης διάταξιν τὰ προσόντα οἰκονομηθήσεται.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΔΓ' ⁴³.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι τὰς τῶν αἰχμαλώτων γαμτὰς ἐτέροις συνάπτεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Εἰ μὲν τοὺς πάλαι περὶ νόμων διαλαβόντας τοῦτο φρονεῖν ὑπελάμβανον, μηδαμῶς βούλεσθαι τὰ οἰκτεῖα ἐπανορθοῦσθαι, κἄν τι ἐν αὐτοῖς τοιοῦτον οἶον προεδεῖσθαι διορθώσεως, ἴσως οὐκ ἂν ἐπὶ ταύτῃ ἤλθον τὴν γνώμην, φημί δὴ τοῦ πειρᾶσθαι τοὺς μὴ τῶν νόμων ὑγιῶς ἔχοντας ἐπανορθοῦν· εἰ γὰρ καὶ οὕτως ἡ περὶ τὸ ὑπήκουον ἀναγκαῖα φρονεῖς, τοῦτο πῶς⁴⁴ ἂν εὖ πολιτεύοιτο, ἀναγκαίως ἐπέτρεπε τὴν διορθώσιν, ἀλλ' ὅν ἴνα μὴ ἐξέσωμεν τοὺς ἐξ ἀρχῆς νομοθέτας λυπεῖν, καὶ⁴⁵ ἐπέχωμεν τὴν ἐπὶ τούτῳ ὁρμὴν. Ἐπεὶ δὲ καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις, εἴπερ ἔτι ἐν ἀνθρώποις ἐστρέφοντο, οὐκ ἂν εἶμαι τὴν προαίρεσιν ἀπαρέσκειν τῶν διορθοῦν ἐπιχειρούντων, ἀλλὰ καὶ χάριν ἐμολογῆσαι τοῖς οὕτω διεγνωκόσιν (οὐ γὰρ φιλοτιμίας ἕνεκεν, τὸ δὲ συμφέρον τῇ πολιτείᾳ προνοοῦμενοι τὴν τῶν νόμων ἐκθεσιν ἐποίησαντο), φέρε δὴ καὶ τῇ πολιτείᾳ συμφέροντα καὶ αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς πάλαι νομοθέταις οὐκ ἀπὸ γνώμης ποιοῦντες, καθάπερ τισὶ Παιωνίῳ φαρμάκῳ τῇ ἀκριβοστέρεζ διασκέψαι τὴν τῶν νόμων ἀρρώστιαν ἐν⁴⁶ Θεῷ ἐξιώμεθα. Ἐπι τοῖς ἄλλοις, οἷς περὶ τῶν αἰχμαλώτων νενομοθετήκασι, κάκεινο τὸ μέρος, ἐν ᾧ περὶ τῆς γάμων διαλύσεως ὤρισαντο, πάνυ δοκεῖ ἀτόπως ἔχειν. Φασὶ δὲ οὕτως ἐπ' αὐτοῖς βήμασι⁴⁷· εἴτε ἀνδρὶ συμβαίη τὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἀτύχημα, τῆς γυναικὸς ἐν τῇ πολιτείᾳ μενούσης, εἴτε αὐθις γυνὴ μὲν εἰς αἰχμαλωσίαν ἀπίοι, μένοι δὲ ὁ ἀνὴρ ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὁ μὲν ἀκριθὲς καὶ λεπτὸς λόγος διαλύει τὸν γάμον· δουλείας γὰρ ἅπαξ ἐπιγεννημένης θατέρῳ, ἡ τῆς τύχης ἀνισότης τὴν ἐκ τῶν γάμων ἰσότητα⁴⁸ μένειν οὐ συγχωρεῖ. Πλὴν ἀλλὰ φιλανθρωπότερον τὰ τοιαῦτα θεωροῦντες, ἕως μὲν ἔστι φανερόν ἢ τὸν ἀνδρα περιεῖναι ἢ τὴν γαμτὴν, μένειν ἅλυστα τὰ συνοικέσια συγχωροῦμεν, καὶ οὐκ ἐλεύσονται πρὸς δευτέρους γάμους οὔτε γυναῖκες οὔτε ἄνδρες, εἰ μὴ βούλοιντο δοκεῖν κατὰ προπέταιαν τοῦτο πράξαι, καὶ ὑποπασεῖν ταῖς ποιναῖς, ὁ μὲν τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς τῇ ἐκτίσει, ἡ δὲ τῆς προικὸς. Οἱ μὲν οὖν προφθάσαντες τοιαύτην περὶ τοῦ γάμου τῶν αἰχμαλώτων ἐξέφηναν γνώμην. Ἡμῖν δὲ οὐθ' ἡ αἰτία εὐλογος, ἢ ὁ ἀκριθὲς, ὡς αὐτοὶ φασί, καὶ λεπτὸς λόγος δίδωσιν, οὔτε ἡ φιλανθρωπία ἐστὶ καθαρὰ, ἡ ἄδειαν λελύσθαι παρεχομένη τὸν γάμον ἐν τῷ ὑποβαλεῖν αὐτοὺς τῇ ζημίᾳ. Εἰ γὰρ, ὡς περ

VARIAE LECTIONES.

⁴² Ecl. addit τὸ γόν. Non male. ⁴³ Ecl. παντὸς κυρ. οὐσ. διατίθεσθαι. ⁴⁴ Sic Ecl. Codd. καὶ κατὰ Ecl. Nov. 20 et laudatur apud Harmenop. lib. iv, tit. 12, p. 346. ⁴⁵ Stephanus τοῦ ὅπως, Ὁσέγγον τοῦτο ὅπως. ⁴⁶ Zurich. et Meerm. κἄν. ⁴⁷ Steph. περὶ τῶν legi vult. ⁴⁸ Rectius forte ὅν Θεῷ. ⁴⁹ Justiniani Nov. 22 c. 7. ⁵⁰ Ita Steph. Codd. τὴν ἐκ τοῦ γάμου ἀνισότητα.

NOTÆ.

(42) Exstat. 4. Harmenop. 12, §. 4.

(43) Etiam post quinquennium, et ita abrogatur Novell. 22, c. 7, vers. Si vero incertum. Nov. 117, c. 12.

(44) Fuit Pæon medicus deorum. Suidas in Παιωνός.

(45) Nov. 22, c. 7, in prin.

λέγουσι, τῆς τύχης ἢ ἀνοσίτης οὐ συγχωρεῖ μένειν ἄνδρα γάμον, πῶς εἰ πρὸς ἐλευθερίαν ἐπανακληθεῖται ὁ αἰχμάλωτος, μετὰ τὴν τοῦ γάμου διάλυσιν πρὸς τὸ ἴσον ἐπανελθούσης τῆς τύχης καὶ ἀμφοτέρων ἐλευθερίως βιούντων, οὐκ εἰς τὸ ἴσον ὁ γάμος πάλιν ἐπαναλείπεται; Ποῦ δὲ τὸ φιλόανθρωπον καθαρὸν, ζημιῶν μὲν τῆ τῶν οικειοτάτων μελῶν ἀφαίρεσι, πειρασθαι δὲ τὴν ζημίαν παραμυθεῖσθαι ἀντισπαγωγῆ τῶν ἄλλων κτημάτων; Πῶς δὲ μέχρι καὶ τῶν φαυλοτάτων αὐτῆς περιουσίας τῶν αἰχμαλώτων λογίζεται⁵⁵ φυλαττομένων αὐτοῖς τῶν δικαίων, οὐχὶ πᾶνδαινον⁵⁶ τῷ μείζονι μέρει (φημι δὴ τῆ τοῦ οικείου μέλους συντηρήσει) κινδυνεύειν αὐτοὺς μὴ⁵⁷ ὁμοίως ἀξιοῦσθαι τῶν δικαίων, ἀλλ' εἶναι ἀνεπίσχετον τὴν ζημίαν, εἰ τοῦτο ἐπὶ γνώμῃ ἦκοι θατέρῳ μέρει ἀλογησθαι τοῦ οικείου μέλους; Τί οὖν φημι ἐγώ; Ἐάν περ τοῦ ἐνὸς μέρους ἐν αἰχμαλωσίᾳ ὄντος, τὸ ἀπειρατον διαμεμνηκὸς τῆς αἰχμαλωσίας ἐτέρου πρὸς συνάφειαν ἴσοι, ἐπανελθὸν δὲ τῆς αἰχμαλωσίας τὸ ἐν ταύτῃ κατεσχήμενον, ἀδειαν εἶναι αὐτῷ⁵⁸ τὸ οικεῖον, εἰ βούλοιοτο, ἐπαναλαμβάνειν μέρος, καὶ μηδαμῶς διότι ἐτέρῳ συνήφθη τοὺς ἐξ ἀρχῆς καινοτομείσθαι γάμους. Εἰ γὰρ ἢ γεννημένη πρὸς ἕτερον ὑστερον συνάφεια ὀφείει τισὶν ἀδιάλυτος ἂν διαμείναι, πῶς οὐ δικαιότερον ἢ ἀρχῆθεν τῶν γάμων συνάφεια πρὸς τὴν οικείαν κατάστασιν ἐπαναλείπεται; καὶ εἰ, διότι ἀλλοτρίῳ μέρει συνήπται, οὐκ ἐπιτρέπει τις διασπᾶν, πῶς οὐκ εὐλογον, διότι τοῦ οικείου ἀπερρύθμη μέρους⁵⁹, τοῦτο πρὸς τὴν ἴδιαν οικειότητα συναρμολογῆσει; Καὶ⁶⁰ φησιν, Ἄλλὰ κέρδος γίνεται τῶν αἰχμαλώτων ἐκ τῆς κατὰ πρόπεσειαν τῶν δευτέρων γάμων ὀμιλίας ἢ ἀντισπαγωγῆ τῆς ἐκτίσεως. Ἄλλ' οὗτος ὁ λόγος ἀμεινον⁶¹ ἦν μὴ ὅτι γε χειλέων προελθεῖν, ἀλλὰ μὴ⁶² ἐπὶ δianoian τῶν ταῦτα πεφρονηκῶτων ἀναθεθεῖναι. Πῶς γὰρ οὐκ ἐσχάτως εἰς φρένα δυστυχῆς καὶ ἀπορος, ὃς τοῦ οικείου μέλους ἀλλάσσεται γρήματα;

Θεσπιζόμεν⁶³ οὖν, μηδαμῶς ἔτι πρὸς συνάφειαν ἕτερου τῶν ἀπειρατον μεμνηκῶτα τῆς αἰχμαλωσίας ἔρχεσθαι, ἀλλ' ὅσοις ἂν δῆποτε χρόνοις ἐν αἰχμαλωσίᾳ ἦ⁶⁴ τὸ ἐκεῖ ταλαιπωρούμενον, περιμένειν τὸ ἕτερον, κἂν μήτε ἐγγραφὸς δῆλωσις μήτε ἀγραφὸς ἐκεῖθεν καταλαμβάνῃ. Εἰ δὲ παρὰ τόνδε τὸν νόμον βουλευθεῖεν τινες τῆ πρὸς δευτέρους γάμους ὀμιλία τῶν προτέρων διαβῆναι καὶ οὐχὶ κατὰ τὴν παρατήρησιν τὴν ἐν τῇ ριζῷ νεαρᾷ⁶⁵ περὶ τῶν γυναικῶν τῶν ἐξ πεδίτοις ὄντων κειμένην, ἴστωσαν ὡς ταῖς ποιναῖς ὑποκείσονται ταῖς ἐν τῇ εἰρημένῃ διατάξει τεταγμέναις, δηλονότι ἀδείας οὐσης, ὡς ἔφαμεν, εἰ ἀναρρυσθεῖται τῆς αἰχμαλωσίας τὸ ἐκεῖ

A aiunt) durare matrimonium fortunæ non (46) permittit inæqualitas, quomodo si ad libertatem revertetur captivus, cum post matrimonii dissolutionem ad æquabilitatem fortuna redeat, amboque in libertate vivant, ad æqualitatem matrimonium non redibit? Quæ vero illa sincera humanitas, quæ amicissimorum membrorum subtractione damnum inferre, aliorumque substitutione id quasi sarcire conatur? Quomodo item, et si usque ad vilissima quæque captivorum substantia jure statuque ipsorum integro taxetur, illos non ita præstantiore parte (sui nempe membri conservatione) atque rerum suarum jure periclitari velle, immensumque damnum fore, si altera pars membrum suum negligere in animum inducat, non perquam est manifestum? B Quid igitur ego? Si cum altera pars in captivitate sit, altera quæ a captivitate libera mansit, ad alterius conjugium respexerit, postliminio vero revertatur quæ in captivitate detenta fuit: ut illi (47) si velit, suum membrum recipiendi facultas sit, ac nequaquam quod alteri conjunctum fuerit, prius matrimonium innovetur. Si enim conjugium cum altero postmodum in initum videbitur aliquibus dissolvi non oportere, quomodo non æquius fuerit, si primus matrimonii nexus in suum statum revertatur? Et si eo quod alienæ parti conjunctum sit, id quispiam avelli non permittat: quomodo quod a sua parte abruptum sit, id in suum locum restitui, rationi non fuerit consentaneum? At dixerit aliquis: Sed in lucrum captivis cedit quod propter alterum temeritate contractum matrimonium, per compensationem pœnæ nomine introductum est. Verum hunc sermonem non dico non labris exprimi, sed ne in mentem quidem auctoribus ejus venire melius fuerit. Nam quomodo ille, qui membrum suum pecuniis commutat, non extrema mentis infelicitate et penuria laborat?

Sancimus itaque, ut nequaquam amplius quæ pars a servitute intacta mansit, ad alterius conjugium procedat: sed quotcunque annis altera in servitutis miseria detinebitur, tametsi (48) inde nullam neque de scripto, neque citra scriptum significationem accipiat, illam exspectet. Et quod si præter hanc legem alterius matrimonii commercio a priori abruptum aliqui velint, idque non secundum observationem in Novella centesima decima septima de uxoribus eorum, qui in expeditione sunt relata, fiat: sciunto illi, quod positus in dicta constitutione pœnis subjacebunt. Insuper etiam (quemadmodum diximus) ut si qui servitutis ærum-

VARLÆ LECTIONES.

⁵⁵ Locus corruptus. Stephanus, quocum Agyliæus facit: πῶς δὲ εἰ μέχρι καὶ τῶν φαυλ. αὐτῆς ἢ περιουσία. Rectius forte: πῶς δ' εἰ μέχρι καὶ τῶν φαυλοτάτων αὐτῶν περιουσία, κτλ. ⁵⁶ Agyli. πάνδηλον. Minus recte. ⁵⁷ Forte præmittendum καὶ. ⁵⁸ Scrimg. αὐτῆ. ⁵⁹ Legerim, μέλους. ⁶⁰ Steph. val. ⁶¹ Steph. corr. ἀμεινων. ⁶² Ecl. incip. ⁶³ Ita Ecl. Codd. ἦν. ⁶⁴ Justiniani Nov. 117, c. 11.

NOTÆ.

(46) L. 45, ff. De ritu; l. 1, ff. De divor.; l. 19, l. 36, ff. Solutio, l. 12, § 4, ff. De captivis.

(47) Novell. c. 17, cap. 11.

(48) Quod exigebatur d. c. 11.

nas statinet, liberetur, suum si velit membrum A ταλαιπωρούμενον, το οικειον, εἰ βούλοιο, ἐπαναλαμ-
recipiat, licebit.

CONSTITUTIO XXXIV.

De tutore qui pupillam suam (19) vitiat.

Idem imperator eidem Styliano.

Nefaria res est, si illi, de quibus ea expectatio fuerat quasi prohi futuri essent, cum ab illis qui talem de ipsis opinionem conceperant, jam aliqua fide digni habiti sint, pro bonis atque fidei inimicos et infidos se exhibeant. In illis autem quibus pupillorum obvenit cura, si cum pupillis salutariter prospicere debeant, ipsorum eversores existant, tanto id scelus gravius (51) est, quanto illorum fides ab iis, qui id ipsis injunxerunt, major judicata est. Constat enim, quod parens persuasum habens, quos pupillaris ætatis relinquit liberos, ab eo cui cura committenda est, paternum patrociniū sensuros, eam cum ita fudit, mandat. Recte igitur superiores facere, qui pro patre conservatoreque pupillæ deprehensum vitiatorem punierunt. Deportationi (52) enim hunc subjiciunt, ac bonorum privatione mul- tant. Verum in decora specie decorum non ser- varunt, neque ullam injuria affectæ graviaque passæ puellæ, ut illius infortunio succurrerent, suscepisse curam videntur, dum vitiatoris bona in fiscum statuunt esse inferenda, non animadvertentes hinc fieri, ut ulcisci quidem injuriam velle, sed in proposito non persistere existimentur. Ubi enim injuriæ ultio, quando injuria affecto damnum injuria datum non resarcitur, neque qua tenetur calamitatem legis auxilio effugit? Quale autem calamitatis puellæ est effugium, quando non modo infortunii compensationem non invenit, sed lucrum (53) etiam progressu ætatis ex suo dedecore atque infamia paratum esse videt?

Ut igitur hoc lege, tanquam (54) probrum ali- quod reprehensione affricatum purgemus, ut vitiatoris bona in fiscum deferantur, abrogamus: jubemus autem, ut eo concedant, quo ipsorum do- minus injuriam et infortunium projecit.

CONSTITUTIO XXXV.

De raptoris virginis, eorumque qui in rapto adfuerunt, pœna (55).

Idem imperator eidem Styliano.

Neque quod ecclesiasticæ legi rebellemus, neque

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΔΔ' 68.

Περὶ ἐπιτρόπου φθειρότος τὴν ἐπιτροπευομένην παῖδα 68.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Δεινὸν μὲν τοὺς ὅσοι χρηστοὶ προσδοκηθέντες; ἔσεσθαι ὑπὸ τῶν προσδοκησάντων πίσταως ἤξω- μένοι τινός, ἀντὶ τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦς ὀφθῆναι, ἐχθροὺς ἀποφανθῆναι καὶ ἀπίστους. Τοσοῦτον δὲ ὑπέρδεινον τὸ κακὸν ἐπὶ τῶν λαχόντων ὀρφανικῶν παιδῶν ἐπιτροπὴν, εἴτα 68 ἀντὶ τοῦ σωτήριον πρό- νοιαν τῶν ἐπιτροπευομένων σχεῖν αὐτοὺς ὀφθῆναι τούτων λυμαντικούς, ὅσῳ 69 καὶ μείζονος ἡξιώθησαν πίσταως παρὰ τῶν εἰς τοῦτο καταστησάντων αὐτοὺς. Δῆλον γάρ, ὡς πεπεισμένος ὁ γονεὺς οὐς καταλείπει παῖδας ὀρφανικούς πατρικῆς ἀπολαύσειν προστασίας παρὰ τοῦ τὴν ἐπιτροπὴν ἐγχειριζομένου, δίδωσι ταύτην αὐτῷ. Καλῶς οὖν οἱ πρὸς ἡμῶν τιμη- ροῦμενοι τὴν ἀντὶ πατρὸς, ἀντὶ σωτήρος παιδὸς ὀρφανικῆς δεδωγμένον φθορὰ (ἐξορῆα γάρ τοῦτον ὑποβάλλουσι, καὶ τῶν προσόντων ζημιούσι τῇ ἀφαι- ρέσει), οὐκ ἐφύλαξαν 66 ἐπὶ καλοῦ σχήματος τὸ κα- λὸν, οὐδ' ἦντινα περὶ τοῦ ὑβρισμένου καὶ δεινὰ παθόντος γυναικοῦ ὑπὲρ τοῦ βοηθεῖν 67 τῇ ταύτης δυσ- τυχίᾳ λαμβάνοντες ὀρῶνται πρόνοιαν, ἐν τῷ διορι- ζεσθαι τὴν τοῦ φθορῆως ὑπαρξιν πρὸς τὸ δημόσιον ἀγεσθαι, οὐ συνιδόντες 68, ὡς ἐκ τούτου γίνεται αὐτοὺς νομίζειν ἀδικίαν ἀμύνασθαι, μὴ μέντοι σώζειν τὸ βούλημα. Ποῦ γάρ ἀδικίας ἔμυνα, μὴ τοῦ ἀδικη- θέντος ἀπολαμβάνοντος τὸ ἀδίκημα μηδὲ τὴν κατασχού- σαν αὐτὸν συμφορὰν διὰ τῆς τοῦ νόμου ἐπικουρίας ἀπο- φυγόντος; Ποῦ δ' ἀποφυγῇ τῷ γυναικῶτι συμφορᾷ, ὅτε οὐ μόνον οὐ 69 παραμύθιον εὐρίσκει τῆς δυστυχίας, ἀλλὰ καὶ ποριζόμενον ἐτέρῳ 70 κέρδος ὀρᾷ ἐκ τῆς ἰδίας ὑβρεως καὶ 71 αἰσχύνης;

Ἴνα οὖν ὡσπερ κηλὶδα μῶμόν 72 τινὰ τῷ νόμῳ προστριβομένην καθάρωμεν, τὸ προσφέρεσθαι τῷ δημοσίῳ τὴν ὑπαρξιν τοῦ φθορῆως ἀποθεσπίζομεν, καλεούμεν δὲ ἐκατὶ ταύτην ἀκρίβειαν, εὐ τὴν ἀδικίαν καὶ τὸ δυστύχημα ὁ τῆς ὑπάρξεως κύριος κατεθά- λητο.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΔΕ' 70.

Περὶ ἀρπαγῆς καὶ βίας γυναικός.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Οὔτε πρὸς τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἀπαυθαδιαζόμενοι

VARIÆ LECTIONES.

68 Ecl. Nov. 21. 69 Ecl. φθείραντος. 66 Scrimg. omittit εἴτα. 67 Ecl. ὅσον. 68 Scrimg. ἐφύλ. δέ. 69 Codd. καὶ βοηθεῖν. 70 Ecl. συνιδόντες. 71 Negatio supplenda erat. 72 Codd. ὑστερον ἔτσιν. Ecl. ἔτερον. 73 καὶ ὅσον in Codd., habetur in Ecloga. 74 Ita Ecl. Codd. μῶμῳ τινά. Forte μωμητήν. 75 Ecl. Nov. 22 et citatur apud Bals. ad Photii Nomocanonem, tit. ix, c. 29.

NOTÆ.

Tutor, cujus tutelam vel curam gerit, vel
ita communiter intelligi tradit.
Cicero 5, sent. § Fornicatio, vers. Cum pu-

68) Eiusque bonis pupillæ vim passæ addicendis.
69) Eius, ut olim leg. an. C. Si quis eam cujus
70) facerit, corruerit. Duci proditori comparatur

viiator pupillæ tutor. Quintilianus declamat. 284.
(52) D. l. un.

(53) Ποριζόμενον ἔτερον ἔτσιν κέρδος ὀρᾷ Scrimg
ποριζόμενον ἔτερον κέρδος. Cujac. 17, observ. 32.

(54) Ὡσπερ κηλὶδα μῶμῳ. Scrimger. ὡσπερ κη-
λὶδα μῶμον, Cujac. d. l.

(55) Mutatur lex unica C. De raptu virgin. addo

νόμον, οὔτε τὸν τῆς πολιτείας ἀπλῶς συγκροτοῦντας ἄνθρωπον, οὔτε τὸν ἐπὶ τοῦ κοριτικοῦ ἄρπαγος γνώμην ἐκφέροντα, ἀλλ' οἷον ἔδῶν τινα τοῦ βίου τοῖς πράγμασι τὴν συμφύρουσαν κατανοήσαντες, ἐπειπερ εἶδομεν τῆ τοῦ ἱεροῦ συμπαθείᾳ νόμου ὡσπερ ἀναιδεύομενον τὸ κακὸν, τῆ δὲ τοῦ πολιτικοῦ νόμου αὐστηρίᾳ κατασταλλόμενον, διὰ τοῦτο τῆς μάλλον ἐπαμυνούσης τῆ καταστάσεως τῶν πραγμάτων ἐγενόμεθα προνοίας. Βούλεται μὲν γὰρ ὁ πολιτικὸς νόμος οὐ μόνον τὸν δι' ἄρπαγῆς καὶ βίας φθορὰ γενομένης κόρης θανάτῳ ὑπαγορευθῆναι⁷⁴, ἐτι δὲ καὶ πρὸς τῆ τοῦ θανάτου δίκην καὶ τὴν ὑπαρξίν ἀφαιρεῖσθαι, ὅταν εὐγενεῖς ὦσιν αἱ φθειρόμεναι, ἀλλὰ κάκεινους, οἱ συναντιλήπτορες ὤφθησαν τοῦ ἀνοσιουργήματος, τὴν αὐτὴν ὑφίστασθαι ποινὴν καὶ ζημίαν, καὶ τοῦτο γίνεσθαι⁷⁵ οὕτως, κὰν ἑαυτὴν ἔκοῦσα ἢ γυνὴ τῷ ἄρπαγι ἐνχειρίσεν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸν ταύτης πατέρα ἐν συνειδήσει καταστάντα τῆς πράξεως ὑπερορίᾳ κολάζει· καὶ οὐ τοσοῦτον μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰ μὴ παρὰ τὸν καιρὸν, καθ' ὃν ἡ ἄρπαγὴ τετελεμηται, συνειδῶς⁷⁶ ἐλέγχεται, ἔμωσ δὲ ὀλιγωρίᾳ διδοῦς τὴν τοῦ θυγατρικοῦ διαφθορὰν καὶ ἀφίεις τῆς δίκης τὸν ἔνοχον, ἢ τὸν τοιοῦτον γάμον ἀποδεχόμενος, ποινὴν ὑπέχει τῆς πάλαι.

Ὁ δ' ἀείμνηστος ἡμῶν πατὴρ οὐκ εἰς μόνην τὴν ἄρπαγὴν τοῦ γυναικοῦ ἀποσκοπήσας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰ ἄλλα παρακολούθηματα, πρὸς ἑκείνα τὴν ψῆφον ἐναρμόζεται, καὶ θεοπίζει, μετὰ μὲν ὀπλων ἦτοι ξιφῶν ἢ ἄλλων τινῶν ἀνευ ξίφους ἀναιρετικῶν τῆς ἄρπαγῆς γεγεννημένης, ξίφει τιμωρεῖσθαι τὸν βιάσάμενον, ὡς δι' ὧν μεθ' ὀπλων ἐπὶ τὴν πρᾶξιν ἐχώρησεν, οὐκ ὄντος αὐτοῦ καὶ μισθολογίας ἀθῶου· τοὺς δὲ συνεπειλημμένους ἢ συνειδῶτας⁷⁷ ἢ συνεισάγοντας⁷⁸ σπουδῆν βίον ἐκτομῆ καὶ μάστιγι καὶ κούρεϊ τῆ ἐν χροῦ τιμωρεῖσθαι· ὀπλων δὲ μὴ συμπαρόντων τῆ βίᾳ, μὴ⁷⁹ μέχρι φόνου τὴν δίκην ὄρᾳ, ὡς οὐδὲ τῆς μισθολογίας χῶραν ἐχούσης, ἀλλὰ τὸν μὲν αὐθέντην τῆς ἄρπαγῆς εἰς χειρὸς κινδυνεύειν ἀποκοπήν, τοὺς δὲ συνυπουργησαμένους ἢ κοινωρήσαντας ἄλλως μάστιγι καὶ κούρεϊ καὶ ὑπερορίᾳ τὴν δίκην εἰσπράττεσθαι. Περὶ μὲν οὖν τῆς εἰς τὸ σῶμα ζημίας οὗτος ὅρος· ἂ δ' εἰς χρήματα ἀφορᾷ, ταῦτα τὸ ἀμεταποίητον καὶ ἐνεργὸν συγκεχώρηται φέρειν τῆς ἀρχῆθεν νομοθεσίας. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὁ ἡμέτερος ἀποθεοπίζει πατὴρ· οἷς σύμφηρον γνῶμην καὶ ἡμεῖς ἀναδεχόμενοι τὴν τε ἐν τῷ παρόντι καιρῷ καὶ τῷ ἔπειτα⁸⁰ τιμὴν τε καὶ ἐνέργειαν τῆ νομοθεσίας ἐπισφραγίζομεθα

A quod civilem simpliciter collidamus, hanc adversus virginis raptorem sententiam proferimus : sed posteaquam velut via quadam rebus humanis conducibili investigata, commiseratione sacrae legis id malum quasi insolescere, civilis vero legis austeritate suppressi, cognovimus, in eam sententiam, unde rerum statui plus subsidii esset, inclinavimus. Vult autem civilis lex (56), ut non solum qui per raptum et vim virginem ingenuam stupravit, morti addicatur, insuperque supra mortis adjudicationem bonis privetur, verum etiam qui in scelere adjumento fuerunt eandem et poenam et multam sustineant : idque tum etiam, cum voluntarie se mulier raptori dedit. Quin et ejus patrem, si facti conscius fuerit, deportatione puniit. Neque vero tunc solum, sed etiam, si cum quo tempore raptus committeretur, ejus rei ignarus fuerit, filiolæ vitiationem postmodum parvi pendat, reoque judicium remittat, aut istiusmodi matrimonium approbet, in incuriæ poenam deportationem sustineat. Atque hæc quidem veteribus placuere.

Ὀλιγωρίας φυγῆν ὑπερόριον. Ταῦτα μὲν ἔδῶκε τοῖς

Verum sempiternæ memoriæ pater noster non tantum in mulieris raptum, verum etiam in circumstantias oculos dirigens, ad illam sententiam accommodat ac sancit, ut si cum armis, sive gladiis aliisque nonnullis præter gladium lethalibus raptus commissus sit, qui raptum fecit, gladio puniatur, utpote qui eo quod cum armis ad id factum processerit, neque ab homicidio immunis sit : qui vero suppellias tulerint, factive perpetratores susceperint, naso mutilentur, verberentur, et cute tenuis tomleantur. Quando autem arma violentiæ adhibita non essent, ut mortem sententia non spectet, quod nempe tunc homicidium locum non habuerit : sed raptus auctor manus (57-60) mutilatione periclitetur ; qui vero ministerium præbuerint, alioquive se isti rei immiscuerint, verberibus, tonsura et deportatione poenas pendant. Ac sane corporalis poenæ hæc est descriptio : quod vero ad pecuniariam attinet, non a primitiva legislatione mutetur, ejusque effectuum retineat, permittitur (61). Atque hæc quidem pater noster sancit, quorum et nos approbaticem sententiam suscipientes, legislationem illam et in præsens et in futurum auctoritate et effectu obstringavimus.

VARLE LECTIONES.

⁷⁴ Zuich. et Moorm. ὑπάγεσθαι. ⁷⁵ Scrimg. γενέσθαι. ⁷⁶ Codd. συνειδῶτος. ⁷⁷ Ita Ecl. Codd. συνειδῶτας ἀγαγόντας. ⁷⁸ Ecl. μηδέ. ⁷⁹ Ita Ecl. Codd. τῷ εἰς ἔπειτα.

NOTÆ.

Novell. 143 et 150, De ea quæ raptori suo nubit, §, Harm. 7, Clar. 5, sent. § Raptus. (56) D. l. un.

(57-60) De manus mutilatione ad Nov. 131, c. 13.

(61) Eaque in re nihil mutatur d. l. unica.

CONSTITUTIO XXXVI.

Ut captivi filius (63) hæres sit (64).

Idem imperator eidem Styliano.

Si reipubl. sustentaculum (65) atque fundamentum sunt leges, certe ut illa in tuto sit, sanitatem leges conservent oportet. Legis autem sanitatem quid aliud quam æquitatem quis dicat? Circa hanc itaque, quo leges, quæ rempublicam nostram gubernant, æquabiliter sese habeant, cogitationes nostras obvertentes legem (66) illam, quæ eum qui ex duobus captivis natus est hæredem bonorum ejus parentis qui apud hostes mansit, fieri non vult: hanc, inquam, legem, ne legum sanitate (quæ æquitas est) privetur, periclitari animadvertentes, illam ad sanitatem transformare volumus. Nam quod injuste istud statuat, non difficile cognitum est. Quam enim vim locorum natura ad adscribendam filio hæreditatem habet? Neque vero hoc quisquam objiciat, quod cum parens servus sit, propter servilem conditionem filius ex hæres erit. Quomodo enim civilis lex, quæ, si captivum liberari contigisset, illum liberum agnosceret, ex eo natum liberum hæredem esse non permittet, sed qui apud hostes est, servo bonorum administrationem dabit. Tum etiam ad quem captivi bona aliquis pertinere putabit? Ad cognatosne? At quomodo servitus obstitens his ad hæreditatem introitum non præcludit? Aut quomodo, quibus permissum est, non longe prius hæredes esse licebit? An vero fisco danda erunt? Verum quomodo manifesta illa injuria non est? Si etenim rationi consonum est, ut captivorum liberi e publico subsidium sentiant: quomodo captivi filium bonis privari, illaque fisco attribui, non perquam evidens injuria est? Quodsi sæpenumero, cum nonnulli parentes graviter conscientia abusi, atque ideo penis subjecti, acerbeque e vivis sublatis sunt, liberi eorum substantiæ domini esse lege non (67-68) prohibentur: quæ ratio est, quamobrem quando pium propositum parentes decorat (et quidem in fidei testimonium effusus sanguis, ut eximius ipsorum animus magnusque spiritus ipsis etiam impiis miraculo esset, persæpe effecit) liberi facultatum ipsorum domini esse non permittantur? Nequaquam itaque constitutio (69) illa sana esse nostræ majestati videtur.

Eaque propter sancimus, uti deinceps, sive cum captivitatis caligine circumfusi parentes essent, in lucem prodit filius, sive etiam in libertatis splen-

A

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΑΓ΄ **.

Περὶ τοῦ κληρονομεῖν τὸν τοῦ αἰχμαλώτου παῖδα.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Εἰ τῆς πολιτείας ἐρείσματα καὶ κρητῖδες οἱ νόμοι, εἴ γε μέλλοι αὐτῆ ⁶³ ἐν τῷ ἀσφαλεῖ εἶναι, τοὺς νόμους χρὴ τὸ ὑγιὲς διασώζειν. Νόμου δὲ ὑγιαν εἶ ἂν τις ἄλλο ἢ τὸ δίκαιον φαίη; Περὶ τούτου ⁶⁴ οὖν, ὥστε δικαίως διακείσθαι τοὺς οἱ τὴν ἡμετέραν ἀγοῦσι πολιτείας νόμους, ἀεὶ στρέφοντες τὴν δίκαιοιαν, καὶ τὸν νόμον ἐκείνον, ὃς βούλεται τὸν ἐκ δ' οἱ αἰχμαλώτων ⁶⁵ μὴδὲ κληρονομεῖν τῶν διαφερόντων τοῦ ἐν τοῖς πολεμίοις μεμενηκότος, τοῦτον οὖν κατανοήσαντες κινδυνεύοντα τῆς τῶν νόμων ὑγείας (ἤπερ ⁶⁶ ἐστὶ τὸ δίκαιον) ἀποστερεῖσθαι μετασσεύειν αὐτὸν πρὸς τὸ ὑγιὲς προσβυμήθημεν. Ὅτι γὰρ οὐκ ἐνδίκως ταῦτα ὀρίζει, οὐ χαλεπὸν συνιδεῖν. Τίνα γὰρ ἰσχύον ἢ τῶν τόπων ἰδιότης ἔχει ὀρίζειν τῷ παιδί τὴν κληρονομίαν; οὐ γὰρ δὴ ἐκείνῳ τις ἀνυποφέρει, ὡς δούλου χρηματίζοντος τοῦ γονέως διὰ τὸ δουλικὸν σχῆμα ὁ παῖς ἀπόκληρος ἔσται. Πῶς γὰρ ὁ νόμος τῆς πολιτείας, ὃς εἰ τῷ αἰχμαλώτῳ λύσει ἐγγόνει τῆς αἰχμαλωσίας, ἐλευθέρων τοῦτον ἐγγυρίζον, οὐ συγχωρήσει τῷ ἐξ ἐκείνου φύντι ἐλευθέρῳ κληρονομεῖν, ἀλλὰ τῇ ἐν τοῖς πολέμοις ⁶⁷ δουλείᾳ τὴν περὶ τούτου ἐπιτροπὴν δώσει; Τίνοι δὲ καὶ διαφέρειν οἴσεται τις τὰ τοῦ αἰχμαλώτου; Τοῖς συγγενέσι; Καὶ πῶς οὐκ ἀπαντῶσα ἡ δουλεία τούτου εἰς τὴν κληρονομίαν τὴν εἰσοδὸν ἀποκλείει; ἢ πῶς οὐ πολὺ πρότερον ἐξέεται κληρονομεῖν συγκαχώρηται ⁶⁸. Ἀλλὰ τῷ δημοσίῳ δοθήσεται; Καὶ πῶς οὐ περιφανὲς τὸ ἀδίκημα; Εἰ γὰρ ἐκ τοῦ δημοσίου εὐλογὸν ἔστι τοὺς αἰχμαλώτων ἐκφύοντας βοηθείας τυγχάνειν, πῶς οὐχὶ περιφανὲς ἀδικία, τὸν τοῦ αἰχμαλώτου μὲν παῖδα τῆς περιουσίας ἀποστερεῖν, προσέμεναι δὲ ταύτην τῷ δημοσίῳ; Εἰ δὲ καὶ πολλάκις ἐνίων γονέων πονηρῶν ⁶⁹ ἀποχρησαμένων συναιδέει, καὶ διὰ τοῦτο τιμωρίας ὑποβεβλημένων καὶ πικρῶς ἐξ ἀνθρώπων ἠφανισμένων, οἱ παῖδες οὐ κωλύονται νόμῳ κύριοι τῆς περιουσίας καθίστασθαι, τίνα λόγον ἔχει, διότι προαίρεσις εὐσεβῆς σεμνύνει τοὺς γονέας (πολλάκις δὲ καὶ μαρτυροῦν αἶμα τὸ λαμπρὸν τοῦ φρονήματος αὐτῶν καὶ ἐν αὐτοῖς θαυμαστωθῆναι τοῖς ἀσεδέσι πεποίηκε), μὴ συγχωρεῖν τοῖς ἐξ ἐκείνων φεῖσι κυρίους ⁶⁹ εἶναι τῶν ὑπαρχόντων;

Ὁ ὁδωμῶς οὖν τῷ ἡμετέρῳ κράτει ὑγιῶς ἔχουσα ἢ διὰ ταξίς φαίνεται.

Διὰ ⁶⁹ τοῦτο θεσπίζομεν ἀπὸ τοῦ νῦν, ἂν τε τῷ τῆς αἰχμαλωσίας ζῆφου περιεχυμένου τοῖς γονέσι πρὸς αὐτὰς ἡλίου ἦλθεν ὁ παῖς, ἂν τε ὑπὸ φρεῖ

VARIÆ LECTIONES

⁶³ Ecl. Nov. 23. ⁶⁴ Zurich. et Meerm. αὐτῆ. ⁶⁵ Steph. et Agyl. corr. τοῦτο. ⁶⁶ Codd. αἰχμαλωσίαν. ⁶⁷ Zurich. et Meerm. εἴπερ. ⁶⁸ Scring. τούτων. Sed de tutela liberorum nequaquam agitur. ⁶⁹ Locus corruptus. Steph. et Agyl. οἷς συγκαχώρηται legendum conjiciunt: Beck οἷς πολὺ πρότ. Rectius fortasse προ-εξέεται legendum. ⁶⁹ Scring. πονηρῶς. ⁶⁹ Forte κυρίους. ⁶⁹ Inc. Ecl.

NOTÆ.

(62-63) Id est, captivo natus.
(64) Olim hæres non erat nisi ambo parentes post-
hinc redissent, et ita abrogatur l. 1, C. De postl.
rever.

(65) Adde .. 2, ff. De legib. Novell. Just. 163.
(66) D. l. 2.
(67-68) Vid. l. 6, ff. De bon. damnat.
(69) L. 1.

ἐλευθερίας τὰς ὄθνας ἀπέλυσε ⁸⁰, τὰ τῶν γονέων κληρονομίᾳ, κἄν τε ἀμφοτέροις τοῖς γονεῦσι τῶν τῆς αἰχμαλωσίας δεσμῶν ἢ λύσει περιέσται ἢ μὴ, κἄν τε ἐνὸς τετυχηκός ⁸¹ τῆς λύσει θάτερος ἐν τοῖς δεσμοῖς τῆς συμφορᾶς καταστρέψει τὸν βίον, κἄν τε ἀμφοτέροις οἱ γονεῖς ἐν τῇ αἰχμαλωσίᾳ τελευτήσωσιν· εἰ μὴ ἄρα γε τὴν τελευτὴν προφθάσῃ διαθήμενος· τότε γὰρ ἐκεῖνα κληρονομήσει, ἃ ἐν τῇ βουλή τῷ διαθεμένου γονέως κεῖται, φυλαττομένης τῷ παιδί τῆς ἐκ τοῦ νόμου τετραουγκίου βοήθειας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΑΖ'.

Περὶ τοῦ τὸν ἐλευθερωθέντα δοῦλον οὐ μόνον κατὰ τὰ ἄλλα διαγεῖν ἐλευθέρως, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν οἰκείων ἐπ' ἀδείας ἔχειν διατίθεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Καὶ τῷ παρόντι νόμῳ ἐλλείποντι πρὸς τελείαν κατάστασιν ὄπερ ἐνδεῖ τούτου τῇ προσθήκῃ τὸ πρέπον αὐτῷ ἀποιδέσθαι σχῆμα. Φησὶ τοίνυν περὶ οἰκέτου ἐν δεσποτικῇ αὐτοῦ διατυπώσει ὁρισθέντος ἐλευθερίας ἀξιώθη- ναι, ἀγνοοῦντος δὲ τὸ διάταγμα καὶ διὰ τοῦτο λογισμοῖς ἀμφιβόλοις ἐλευθερίας ἀντεχομένου, τῶς μὲν μηδαμῶς αὐτὸν διὰ τὴν ἀγνοίαν τῆς ἐλευθερίας ἀποστερεῖσθαι, ἀλλὰ διαγεῖν αὐτὸν ἐλευθέρως, διατίθεσθαι δὲ αὐτὸν ὡς ἐλεύθερον ἐπ' ἀδείας μὴ ἔχειν· οἷον μεταγνοῦς μέχρι τέλους ἢν δίδωσιν ἐλευθερίαν αὐτῷ παρεῖναι. Μὴ γὰρ οὐσης ἐξουσίας ὡς ἐλευθέρῳ διατίθεσθαι τὰ οἰκεία, πῶς οὐχὶ πάλιν πρὸς τὴν προτέραν ἐπανήξει δουλείαν;

Ἡμεῖς οὖν φαμεν, ἐπειδὴ περὶ τάξιν καὶ διαγωγὴν ἐλευθέρων παρέσχαν ὁ νόμος, καὶ τὰ ἄλλα παρέξειν ἃ τῇ ἐλευθερίᾳ συνέπετα. Εἰ γὰρ κωλύειν αὐτὸν ἔδει τὰ τῶν ἐλευθέρων πράττειν, τί τὴν ἐλευθερίαν οὐκ ἐκώλυσεν; Ἄλλὰ τούτων ἀξιῶν κρίνων ⁸², πῶς οὐχὶ κἀκεῖνων ἀξιώσει τῶν πραγμάτων, ἃ ποιεῖν κυρίως ⁸³ ἔχει τὸ τῆς ἐλευθερίας ἀξίωμα; Ἔστω τοιγαροῦν ὁ ἡλευθερωμένος ἀληθῶς ἐλεύθερος, καὶ διατιθέσθω περὶ τῶν οἰκείων, ὅσα δεσποτικῇ γνώμῃ ἔδωκεν αὐτῷ ἀναφαίρετα, ὡς ἂν βούλοιο διατίθεσθαι. Οὐ γὰρ πρέπον ἐν τῷ φανερῷ τιμὴν τῆς ἐλευθερίας λαβόντα δι' ὑπόληψιν ἀδελφὸν ἀτιμάζεσθαι καὶ τοῦ διατιθέσθαι ἀπείργεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΑΗ'.

Περὶ τοῦ τοὺς βασιλέως οἰκέτας περὶ τῶν οἰκείων ὡς ἂν βούλωται ὀρίξειν, ζῶντάς τε καὶ τὸν βίον καταλύοντάς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἔμοι δοκεῖ καὶ τοῦτο πλεονεξία τις εἶναι, εἰ καὶ τὸ πρᾶγμα σχῆμα εὐπρόσωπον ὑποδέεται τὴν ἐκ τοῦ νόμου διάταξιν, λέγω δὴ τὸ μὴ τοῖς οἰκέταις παραχωρεῖν περὶ τῶν οἰκείων πραγμάτων διατίθεσθαι,

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁰ Steph. et Agyl., supplent, ἢ μήτηρ. ⁸¹ Ecl. ἐντυχηκός. ⁸² Verba τῆς τῆν ἐλευθ. apud Scrimg. excident. ⁸³ Codd. κρίνειν. Beck: κρίνων. Alii κρίνει vel ἔκρινε. ⁸⁴ Zurich. et Meerw. κύρος. Haud inepte.

NOTÆ.

(70) Et hoc adjicitur d. l. 1, Cod. De postlim. rever.

(71) Et ita abrogatur l. 14, ff. Qui test.

(72) D. l. 1.

(73) Data libertate, quæ necessario consequuntur libertatem, data etiam videntur, arg. l. 2, ff. De juridict.

lore ipsum mater peperit, parentum substantiæ hæres sit: Idque sive ambobus parentibus e captivitate vinculis liberari continget, aut non: sive (70) cum unus eorum libertatem nactus sit, alter in calamitatis vinculis vitam finiet: sive denique uterque parens in captivitate morietur, extra quam si mortem testamento condendo præveniant. Tunc enim illi quos testator voluerit, hæredes erunt: tamen ut trientis legitimum subsidium filio servetur.

CONSTITUTIO XXXVII.

Ut domini testamento manumissus, si illum decessisse aditamque jus hæreditatem esse ignoret, testari possit (71).

Idem imperator eidem Styliano.

Præsenti etiam legi plena absolute deficienti, ejus quod deest additione decoram formam imponimus. Ait autem (72), servum qui cum domino sui testamento liber esse jussus sit, id ignorat, ideoque incertis rationibus libertatem obtinet, interea nequaquam propter ignorantiam libertate privari, sed in libertate vivere: ut autem tanquam liber testetur, ipsum potestatem non habere: quasi videlicet illam pœniteat, quam libertatem dedit, hanc ipsi perpetuo competere. Cum enim illi ut libero de rebus suis testandi facultas non sit, quomodo non ad pristinam servitutem redit?

Nos itaque dicimus, posteaquam gradum statumque vitæ liberum præbuit lex, illam etiam (73) alia quæ libertatem comitantur, præbituram. Nam si ipsum facere quæ hominibus liberis duntaxat licent, prohibere oportebat, ipsa vero id non prohibuit, sed dignum illum qui isthæc faciat judicavit: quare item istis actionibus quæ proprie libertatis dignitati competunt, illum non dignabitur? Esto igitur libertate donatus, revera liber, statutoque de rebus quas illi dominus eximias dedit, quomodocumque visum sit. Non decet enim, ut qui libertatis dignitatem manifeste accepit, ob (74) incertam suspicionem ignominia afficiatur, atque a testando arceatur.

CONSTITUTIO XXXVIII.

Ut imperatoris (75) servi de rebus suis quomodo velint, statuere possint.

Idem imperator eidem Styliano.

Hoc quoque, quanquam plausibilem præ se speciem (legalem nempe ordinationem) ferat, æquitatem mihi tamen excedere videtur; dico autem, quod servis de rebus suis statuere non permittitur;

sed jura laboribus suis arduisque (ut conjicere licet) molestiis quæsierint, ea cujusque domini manus colligunt. Ac sane mirari subit, quomodo ab initio lata lex nihil moderationis neque æquitatis huic rei attribuerit. Veruntamen ii e quibus nata ista lex est, atque adeo lex ipsa ab aliis, ut cujusque voluntas fert, approbantur. Ego autem nequaquam illos probo, neque illud placitum in servis (76) meis obtinere sinam: sed contra, plenam ipsis administrandarum rerum suarum potestatem facio.

Ex hoc itaque tempore in omnem posteritatem imperatoris servi rerum suarum revera domini sunt: ita sane, ut sive sani sint, sive ægroti mortem imminere putent, de rebus suis pro arbitrio statuendi potestate non priventur, neque servitutis nomine ex rerum quas possederint dominio expellantur. De imperatoris igitur servis hæc noviter lata lex esto, vigoremque habeto. Magistratibus autem reliquæque promiscuæ plebi, si huic nostro placito acquiescere nolint, ad veterem de servilibus bonis legem respicere fas esto.

CONSTITUTIO XXXIX.

Ut prodigus quæ ex re ipsius sint (77) facere (78) possit.

Idem Imperator eidem Styliano.

Mortalium nemq ad eam absolutionem pervenit, ut non obnoxie aliquando res suas gerat; neque quisquam (ni fallor) ita desipit, quin crebro sibi utilis esse possit. Neque enim qui in omnibus prudentiæ suæ fudit, hunc omnia irreprehensibiliter facere sinit Deus: neque idem, cum creator creaturæque suæ curator sit, mentis inopem per omnia ex imprudentia frustrari permittit. Præfatus hoc sum propter illam legem (79), quæ prodigum de rebus suis quidquam aut velle aut statuere omnibus modis prohibet. Quam quidem legem, conjectis in res gestas oculis, pro illarum ratione, non autem ita simpliciter sancire, et si quid inutiliter gestum esset, non admittere, in quo vero aliqua utilitas verteteretur, id suscipere oportebat. Nunc vero nihil istiusmodi præscribit, sed in universum prodigo de rebus suis consultandi potestatem adimit.

Id nos recto judicio non convenire suspicati, legem illam relaxantes, statuimus, ut quæ judicium erroneum quodque prodigum designet, dictet, neque approbatione, neque confirmatione digna habeantur,

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁶ Codd. ἄδεια παρεχόμενον περὶ τῆς — τοῦτοις παρέχομαι. ⁷⁷ Ecl. Nov. 24. ⁷⁸ Ita corr. Stephanus; Codd. κἄν μή. ⁷⁹ Incipit Ecl.

NOTÆ.

(76) Lex est specialis, quæ ad omnes servos non porrigitur: interium tamen humaniores domini servis testari permittebant; sed inter domesticos tantum. Vid. Plin. 8, c. 16.

(77) Τὰ συμφέροντα, et ita abrogatur § 2 Inst.

ἀλλὰ τῶν καμάτων αὐτῶν καὶ τῶν, ὡς εἰκός, κοινῶν μόθων τὴν κτῆσιν τὴν ἐκάστου δεσποτικὴν χεῖρα συλλέγειν· καὶ θαυμάζω τὸν ἐξ ἀρχῆς θέμενον τὸν νόμον, πῶς οὐδὲν τι μέτριον καὶ ἐπιεικὲς τοῦτω προζίνειμα. Πλὴν ἀλλ' εἰ τε πατέρες τοῦ τοιοῦτου νόμου καὶ ὁ νόμος ἐχέτωσαν παρὰ τοῖς ἄλλοις τὸ ἀποδεκτὸν, ὡς ἡ ἐκάστου φέρει ἰγνώμη. Ἐγὼ δὲ τοῦτοις οὐδαμῶς ἀπονέμω χώραν ἀποδοχῆς, οὐδ' ἐπὶ τοῖς ἐμοῖς οἰκέταις συγχωρήσω κείσθαι τὸ δόγμα, πᾶσαν ἄδειαν περὶ τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως τοῦτοις παρεχόμενος ⁷⁶.

Τοιγαροῦν ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ πρὸς τὸν μετέπειτα βίον ἔστωσαν οἱ βασιλεῖς οἰκέται τὰ οἰκεία πράγματα ἀληθῶς οἰκεία κεκτημένοι, ἐν τῷ μὴ τὴν ἐξουσίαν ἀφαιρεῖσθαι ὡς ἂν βούλωνται περὶ αὐτῶν ὀρίζειν, ἂν τε πρὸς ἡλίω αὐγὰς περιτρεφῶνται, ἂν τε τὸν βίον ὡς καταλύοντες, μηδ' ἐνεκα τῆς δουλείας ὧν ὑπῆρχον κύριοι πραγμάτων ἐξωθούμενοι τῆς κυριότητος. Περὶ μὲν οὖν βασιλεῶς οἰκετῶν οὗτος κεκαίνισθω καὶ κρατεῖται νόμος, τοῖς δ' ἀρχοῦσι καὶ τῷ ἄλλῳ τῆς πολιτείας πληρώματι, εἴ γε μὴ βούλοιντο πρὸς τὴν ἡμετέραν γνώμην ἀφορῆν, ἐξίσταται πρὸς τὸν ἀρχαῖον περὶ τῶν δουλικῶν πραγμάτων νόμον ὄρθῳ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΔΘ' ⁷⁷.

Περὶ τοῦ τὸν ἄσωτον τὰ συμφέροντα διοικεῖν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ πύτῳ.

Οὐδεὶς ἐν ἀνθρώποις οὕτως εἰς ἄκρον κατήγησε τελειότητος, ὡς μηδέποτε ἀσύμφορόν τι ἑαυτῷ πραγματεύεσθαι, καὶ οὐδεὶς οὕτως οἶμαι δυστυχῆς ἄκρως εἰς φρένας, ὡς μὴ πολλὰκι; ἑαυτῷ χρήσιμα γενέσθαι. Οὕτε γὰρ τὸν πάντῃ τῇ ἑαυτοῦ συνέσει θαρρῶντα πάντα πράττειν ἀνεμεσήτως ἐξ τῶ θεῶν οὕτε τὸν ἐνδεᾶ συνέσεως πλάστης ὧν καὶ τοῦ ἴδιου πλάσματος κτηδεμῶν διὰ παντὸς ἀφήσει τῇ ἀσυνεσίᾳ σφάλεσθαι. Τοῦτο ἐπροσημασάμεν δι' ἐκεῖνον τὸν νόμον, ἵνα παντάπασιν ἀποκωλύει τὸν ἄσωτον περὶ τῶν οἰκειῶν ἢ βούλεσθαι τι ἢ διατίθεσθαι. Καίτοιγε ἐχρῆν ἐνορῶντα εἰς τὰ οἰκονομούμενα πρὸς τὴν ἐκείνων θεσπίζειν κατάστασιν, ἀλλὰ μὴ οὕτως ἀπλῶς, καὶ εἰ μὲν ⁷⁸ ἀσύμφορόν τι διωκνόμενον, μὴ δεχέσθαι, εἰ δὲ λυσιτελεῖ, καταδέχεσθαι· νῦν δὲ οὐδὲν τοιοῦτον διορίζει, ἀλλὰ καθάπαξ ἀποκλείει τῷ ἄσωτῳ τὴν περὶ τῶν οἰκειῶν βουλήν.

Τοῦτο ἡμεῖς ὀρθῇ ψήφῳ μὴ προσήκειν ὑπολαμβάνοντες διαστείλαμενοι θεσπίζομεν ⁷⁹, ἃ μὲν κρείσσις ἐσφαλμένη καὶ τὸν ἄσωτον χαρακτηρίζουσα λέγεται, μήτε ἀποδοχῆ; μήτε κυρώσεως; ἀξιούσθωσαν, ἃ

δὲ πρὸς τὸ λυσιτελεῖν ὄρᾳ, μηδαμῶς ἀναπόδεκτα A τυγχάνειν μηδ' ἀθετεῖσθαι⁹⁹. Τί γάρ, εἰ ὁ ἄσωτος κληρὸν τοῖς οἰκείοις ἐδοιχθήσεται καταλιπεῖν, ἢ πένησι τὰ ἑαυτοῦ διανεῖμαι, ἢ οἰκετῶν τὸν βάρυν τῆς δουλείας ἀπαυχενίσαι κλοῖον, ἄρ' ὅτι ἄσωτος, διὰ τοῦτο μὴ ἐξεῖναι¹ αὐτῷ τοιαῦτα βούλεσθαι²; Τί δὲ, εἰ χωρίον ἔχων ἑαυτῷ ἐπιζήμιον, ἄλλος δὲ τις τῶν δυναμένων θεραπεῦσαι τὴν ζημίαν, βουληθεὶς αὐτοῦ ἐν κτήσῃ γενέσθαι, πλέον ἢ ὅσου ἄξιον τὸ χωρίον ἀντιδιδούς ἐκείνῳ τὴν ζημίαν κουφίζει, ἄρ' ἡ ἀσωτεία τὴν ἐκείνῳ συμφέρουσαν καὶ βουλήν καὶ πραγματείαν κυλύει; ἀλλ' οὐχ ὄρω τὸν τρόπον. Ὅπερ οὖν ἔφη, τῶν πραγμάτων τηρεῖσθαι καταστάσεις· κἂν μὲν ἐκείναι οὐδὲν τι τοῦ ἀσώτου τρόπου ὀφείλῃσαν ἔχουσαι, εἶναι βεβαίους τὰς διατάξεις, εἰ δ' ἀμαρτάνουσαι B τοῦ σώφρονος λογισμοῦ φαίναντο, μήτ' ἀποδοχῆς μήτε βεβαιώσεως ἀξιούσθωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Μ'.

Περὶ τοῦ τοὺς ἐν αἰχμαλωσίᾳ διατίθεσθαι καὶ περὶ τοῦ μὴ εἰσκομίζεσθαι τοὺς οἰκέτας τῶν ἀδιαθέτων καὶ ἀκληρονομήτων τελευτῶντων³.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Οἱ πάλαι τῆς τῶν νόμων ἐκθέσεως πεποιημένοι τὴν πρόνοιαν πολλὰ τῶν τοῦ βίου πρὸς κατάστασιν ἀγαθόντες, καὶ μαρτύριον ἰκανὸν τῆς αὐτῶν φιλανθρωπῶ γνώμης τοὺς νόμους καθ' οὓς ἡ πολιτεία διευθετεῖται καταλελοιπότες, οὐκ οἶδα ὅπως τὸ περὶ τῶν αἰχμαλώτων μέρος, οἷς οὐ διδῶσι κυριότητα περὶ τῶν ἰδίων πραγμάτων διατίθεσθαι, οὐχ ὁμοίως τῇ ἄλλῃ τοῦτων ὁμολογεῖν πεποιήκασιν φιλανθρωπῶ. C Ἄ μὲν γὰρ περὶ διαθηκῶν αὐτοῖς ἡ νομοθεσία περιέχει, λίαν φιλανθρωπῶς νενομοθέτηται. Τὸ γὰρ ἐνίοτε μαρτύρων καταλαμβάνουσης ἀπορίας ὄρισαι καὶ ἀριθμῶ ἐλάττωι μαρτύρων ἐπισφραγίζεσθαι τὰ διατετυπωμένα, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀμυρτῶρους πολυάκις οὖσας κυροῦσθαι τὰς διατάξεις (ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἐν παρατάξει πιπτόντων ὄρισато), μεγάλη τῆς φιλανθρωπίας ἀπόδειξις· ἡ δὲ περὶ τῶν αἰχμαλώτων νομοθεσία οὐκέτι ἀδελφῆ οὖσα τῶν εἰρημένων ὄρεται, οὐδὲ τῆς αὐτῆς ἀποκηθεῖσα φιλανθρωπίας. Οἷς⁴ γὰρ οὐ παραχωροῦσιν αὐτοῖς περὶ τῶν οἰκείων διατάττεσθαι, οὐ μόνον οὐχὶ φιλάνθρωπὸν τι περὶ αὐτῶν ἐγνώκασιν ἀλλὰ καὶ τρόπον

quæ vero ad utilitatem spectant, suscipiantur, atque nequaquam reproberentur. Quid enim, si (80) prodigus aut hæreditatem necessariis suis relinquere, aut pauperibus sua distribuere, aut denique gravem servitutis torquem servorum cervicibus adimere velit? An ideo quod prodigus est, id illi non licere velle dicendum? Quid si, cum prædium damnosum habeat, alter quispiam, qui vitio mederi possit, majore pretio quam quanti prædium sit, id emere, ipsumque damno levare velit? An prodigalitas, quo minus ille sibi consulat, utiliter negotietur, impediet? At rationem non video. Quod itaque dixi, rerum gestarum conditio observator: et si in ea prodigi (81) mores non conspiciantur, quod actum est ratum esto: si vero a prudenti rerum gestione aberratum esse appareat, id neque approbatione neque confirmatione dignum habetor.

CONSTITUTIO XL.

Ut (81-82) captivi testamenti factionem habeant (85).

Idem imperator eidem Styliano.

Qui olim edendis legibus operam navavere, cum multa ad res humanas recte moderandas in medium protulerint, locuplesque benignitatis suæ testimonium (leges nempe, secundum quas republica concinno in statu conservatur) reliquerint: tum haud scio qua ratione fecerint, ut de captivis tractatus, quibus de rebus suis statuendi potestatem non faciunt, reliquæ ipsorum benignitati non responderet. Quæ enim de testamentis ipsorum legislatio complectitur, valde comiter ac benigne constituta sunt. Nam quod statuerunt, ut interdum quando (84) inopia testium laboraretur, a minore etiam testium numero testamentum obsigneretur: quin et nullis (85) adhibitis testibus, persæpe tamen testamentum ratum haberetur, quemadmodum de (86) iis qui in acie occumbunt constitutum est: permagnum sane benignitatis est argumentum. At de captivis placitum jam dictorum non esse simile, neque ex eadem benignitate prognatum videtur. Quod namque de rebus suis constituere illis non permittunt, non solum non benignum aliquid de

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁹ Ecl. ἀπατεῖσθαι. ¹ Steph. ἐξῆν, Spang. ἐξέστα: vult legi, Agyl. λεπτέον supplet. ² Ecl. βουλεύεσθαι. Non male. ³ Ecl. Nov. 25, 26, citatur apud Harmen. lib. v. tit. 1, p. 555. ⁴ Codex Eclogæ Paris., 1255 in margine notat: ἄδεκτος. ⁵ Fortasse et vel ἐν οἷς legendum.

NOTÆ.

(80) Prodigus non censeatur bonis male uti, quoties hæreditatem necessariis personis relinquit, et pauperibus bona distribuit, aut servos libertate donat. Sic Tudiarum notæ insanie hominis et populo nummos spargentis, et togam velut tragicam vestem in foro trahentis testamentum (quo filiam instituit hæredem) centumviri probarunt. Magis enim quid scriptum in tabulis esset, quam quis eas scripsisset, considerandum existimaverunt. Tullius Philippic. 3, et Academicarum et 7; Valer. 8, et 2, Lact. 23.

(81-82) Exstat epitome 5, Harmen. 1, § 50.

(85) Et ita abrogatur § ult. inst. Quibus non est

D permiss. l. 8, ff. Qui testam.; l. 10, ff. De test. milit. Paul. 3; sentent. 4, § 8.

(84) L. ult. vers. in illis vero locis C. De test.

(85) Imo milites convocatis ad hoc hominibus testari debent, § 1, vers. Si ergo miles inst. De militari testamento; l. 24, ff. De testam. milit. vid. Nov. 41.

(86) Puto intelligi l. 15, in fin. C. De testam. milit.; vult enim valere militibus voluntatem, si quid in vagina aut clypeo litteris sanguine suo rutilantibus adnotaverit, aut in pulvere inscripserit gladio, sub ipso tempore quo in prælio vite sortem derelinquit.

ipsis decreverunt, verum etiam (87) ipsam captivitatē alio modo intendunt. Quomodo enim rursus illos in captivitatem non ducunt? aut quomodo malum irrecrabilisque tristitia non adaugetur, et morte acerbiorē in corde captivus circumferens aculeum, rebus excedit humanis, quando non solum in captivitate vitam finit, verum etiam si qua apud contribules bona habet, de his illi constituendi potestas non est, sed suis rebus tanquam alienis expellitur: et quæ suis laboribus quæsierit, proque quibus suscepto periculo in captivorum infortunium incidit, ab horum dispensatione ejicitur? Quomodo item, si quos necessarios captivus habet ut liberos, uxorem, fratres, aut alios, quos ad ipsius hæreditatem lex vocat, si non similiter omnes obversis in hæreditatem ab intestato ad se devolvendam oculis, curam liberandi captivi, illius consequendæ spe sua omittit? Novimus siquidem res humanas, ut pauci admodum verum amorem conservent, ejusque unius gratia ad opitulandum calamitate implicitis paucorum animus excitetur. At qui spe nanciscendæ cujusdam remunerationis ad ferendum indigentibus auxilium procedant, horum sane longe maximus est numerus. Qua re itaque moti cognatus aliusque quispiam captivorum suscipiant curam? Si quidem statuendi facultas de rebus suis ipsis esset, nonnulli laborem damnosum sibi non futurum reputantes, non segniter illum suscepturi essent. Cogitarent etenim (ut verisimile est) si aut conatus ipsorum ad finem deduceretur, captivique libertatem consequerentur, se munus aliquod esse pro opera sua et labore accepturos, aut etiam si conatus finem mors præveniens, captivum de medio tolleret, illum in testamento suo eum qui ipsius curam habuisset, majore portione quam illos qui ipsum neglexissent dignaturum. Non enim immemorem fore ipsum, neque labores nihil facturum arbitrarentur. Hac igitur ratione (quemadmodum dixi) futurum esset, ut aliqui non indiligenter ad liberandorum captivorum curam sese erigerent. Nunc vero cum hi testari prohibeantur, illi autem ab intestato hæredes in bona concedant, haud scio, si, qui pro liberatione labores suscipiat, quisquam inveniri possit. Successionis enim ab intestato spes metusque ne in vanum laboretur, si forte liberationem mors prævertat, captivumque rebus humanis eximat, homines tardiores (ut ne prorsus animo alienos dicam) ad aggrediendum faciit. Quod sane non itidem contingeret, si lex illorum testamenta irrita non faceret. Jam vero si liberandæ animæ pretium propriæ cujusque facultates sunt, quomodo non in hoc etiam captivi injuriam longe maximam sustinent, quod dum non statuitur a lege de rebus suis statuere, etiamsi

A ἕτερον τὴν αἰχμαλωσίαν ἐπιτείνουσι. Πῶς γὰρ οὐχὶ τοὺτους πάλιν αἰχμαλωτίζουσι; ἢ πῶς οὐκ ἀξέεται τὸ δεῖνόν καὶ ἀλογὸν ἀπαραιμύθητον, καὶ τοῦ θανάτου κέντρον ἐπωδυνότερον κατὰ τῆς καρδίας αἰχμάλωτος φέρων ἄπεισι τῶν ἀνθρωπίνων, ὅταν οὐ μόνον ἐν αἰχμαλωσίᾳ καταστρέφῃ τὸν βίον, ἀλλὰ καὶ εἰ τινα ἐν τοῖς ὁμοφύλοις οἶδεν ἑαυτῶ προσοῦσαν ὑπαρξιν, περὶ ταύτης οὐκ ἔστι βουλευέσθαι κύριος, ἀλλ' ἐξωθεῖται τῶν οικείων ὡς ἄλλοτρίων, καὶ τῶν πόνοις οικείοις κτηθέντων τῆς οἰκονομίας ἐκβάλλεται, ὧν ἐκεῖνος προκινδυνεύων εἰς τὰ τῶν δορυληπτῶν κατέστη δεῖν; Πῶς δὲ, εἰ τινὲς εἰσι τῶν αἰχμαλώτων κατὰ γένος διαφέροντες, ἢ τέκνα ἢ γυνὴ ἢ ἀδελφὴ ἢ ἕτεροι οἷς ἐπικλήρους οἶδεν ὁ νόμος, οὐχὶ πάντες ὁμοίως πρὸς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου ἐρχομένην αὐτοῖς κληρονομίαν ἀποβλέψαντες τῇ ταύτης ἐλπίδι τὴν περὶ τοῦ συγγενοῦς αἰχμαλώτου τῆς ἐλευθερίας παρήσους ἐπιμέλειαν; Ἔσμεν γὰρ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς εὐαρίθμητοι λίαν φίλτρον ἀληθινὸν διασώζουσι, καὶ τούτου μόνον ἕνεκα πρὸς βοήθειαν τῶν ἀλγεινοῖς περιστοιχιζομένων ἢ γνώμη αὐτοῖς ἐπιγίγνεται, οἱ πλείστοι δὲ προσδοκίᾳ τοῦ τυχεῖν τινος χάριτος ἐπὶ βοήθειαν χωροῦσι τῶν χρηζόντων τῆς βοήθειας. Πόθεν οὖν ὑπὲρ τῶν αἰχμαλώτων ἢ τῶν συγγενῶν τις ἢ ἕτερος ὁ ἀναλάβοι φροντίδα; Εἰ μὲν γὰρ ἦν ἐπ' ἀδελφίας αὐτοῖς περὶ τῶν οικείων βουλευέσασθαι, ἡμελλόν τινες ἀναλογιζόμενοι ὡς οὐκ ἀκερδῆς αὐτοῖς ἔσται ὁ πόνος, μὴ βραθύμως αὐτὸν ἀναδέχασθαι· ἐνεύουσι γὰρ, ὡς εἰκόσ, ὡς ἢ τῆς σπουδῆς αὐτῶν εἰς πέρας διεξελθούσης καὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐλευθερίας τυχόντων ἢ ἐξουσί τινα χάριν ὑπὲρ ὧν διεσπούδασαν, ἢ καὶ τὴν ἐκείνων σπουδὴν ὁ θάνατος προφθάσας ἐν δεσμοῖς ὄντα λάβοι τὸν ἀνθρώπον, ἐν τῇ περὶ τῶν οικείων διατάξει ἔσται τινὸς πλείονος ἀξιών μερίδος τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ πεφροντικῶτα τῶν ἄλλων ἢ ἡμεληκῶτων· οὐ γὰρ ἀμνημονήσουσι αὐτὸν καὶ παρὰ φαῦλον τοὺς πόρους ποιήσεσθαι ὑπελάμβανον. Τούτοις οὖν, ὡσπερ ἔφην, τοῖς λογισμοῖς ἡμελλόν τινες οὐ βραθύμως εἰς τὴν ὑπὲρ ἐλευθερίας τῶν αἰχμαλώτων σπουδῆν διανίστασθαι· οὖν δὲ, τῶν μὲν κωλυμένων διατάττεσθαι, τῶν δὲ ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων εἰς τὴν ὑπαρξιν ἐμβαινόντων, οὐκ οἶδα εἰ τις εὐρεθεῖ τούτους ὑπὲρ τῆς ἀναρρύσεως πόρους ἀναδεξόμενος. Ἢ τε γὰρ ἐπὶ τῆς ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομίας, καὶ ἢ ἐνθύμησις τοῦ μὴ ποτε διὰ κενῆς κάμοι, τὰς ἑαυτοῦ ὁ σπουδῆς τοῦ θανάτου προλαβόντος καὶ τὸν αἰχμαλώτον ἐξ ἀνθρώπων ἀφανίσαντος, ὀκνηρότερον (ἵνα μὴ λέγω παντελῶς ἀπρίθυμον) ποιῆ πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν, ὅπερ οὐκέτι ὁμοίως συνέβαιεν, εἰ μὴ ἀκυρον αὐτοῖς ἢ νομοθεσία ἐργάζετο τὴν διάταξιν. Εἰ δὲ γὰρ λύτερον ψυχῆς ἢ ἰδίᾳ κτήσις, πῶς οὐχὶ καὶ κατὰ τοῦτο ἀδικίαν ἀκροτάτην ὀπο-

VARIAE LECTIONES.

^a Steph. vult ἑταῖρος. ^b Zuich. et Meerw. τοῦ αἰχμαλώτου ἐλ. τυχόντος. ^c Melius ἄλλων. ^d Sic corr. Stephanus et Agylæus. Codd. εἰς ἑαυτοῦ.

NOTÆ.

(87) *Afficti sublevandi sunt, non onerandi* Nov. 26, infra eod.

μίνουσιν οἱ αἰχμαλῶται, οὐκ ἐώμενοι παρὰ τοῦ νόμου περὶ τῶν προσόντων ὀρίζειν, ἂν τοῦτο βούλωνται, ὑπὲρ ψυχῆς αὐτῶν τινα διανεμηθῆσαι τῶν πραγμάτων; Ἔτι γε μὴν καὶ τὰ περὶ ἐλευθερίας ἀτόπως ἐκ τούτου διακείμενα, καὶ τὸ μᾶλλον ἀτοπώτατον, ὅτι μὴ διδομένης ὁδείας τοῖς αἰχμαλώτοις διαθέσθαι ἀνακύπτουσι πολλάκις τῆς ὑπάρξεως κτήτορες, οὓς ἢ τῶν ἐχθίστων εἶχε μοῖρα καὶ οὐδ' ἐνορᾶν αὐτοὺς ἐν ζῶσιν ὄντες ἠνεύχοντο, οὐ τί ἂν εἴη φαυλότερον; Τοῦτο οὖν οὕτως ἔχον οὐκ ἔδοξε τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν δίκαιον παριδεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις κατὰ δύναμιν τὴν παρὰ τοῦ κρείττονος διδομένην ὥστε τὴν ἡμετέραν πολιτείαν εὖ διοικονομεῖσθαι πεφρονήκαμεν, οὕτω πρὸς τὸ ἀμεινον καὶ τὰ περὶ τῶν αἰχμαλώτων ἐπανορθοῦν διεγνώκαμεν.

Θεσπίζομεν * τοίνυν, ἀπὸ τοῦ παρόντος μηδαμῶς τοὺς ἐν αἰχμαλωσίᾳ τῷ ἀπειργονεῖ αὐτοὺς διατίθεσθαι νόμῳ ὥσπερ καὶ τὸ πρότερον ὑποκεισθαι, ἀλλ' ἐξεῖναι τούτοις, εἰ μὲν οὖν τε παρουσίᾳ πέντε μαρτύρων, εἰ δὲ μὴ τριῶν, εἴτε γραφῇ παραδοῦναι τὴν βούλησιν εἴτε ἀγράφῳ διατάξει ἐκτίθεσθαι, δηλονότι ὄρκῳ βεβαιούντων τῶν εἰς τὴν μαρτυρίαν παραληφθέντων τὸ ἀπαραποίητον τῇ τοῦ τελευτήσαντος διατυπώσει, ἂν τε παῖδων ὄντων ἐκείνους καταλείπειτο¹⁰ τῆς περιουσίας κυρίους, ἂν τε μὴ παῖδας ἔχων ἐτέρους εἰς τὸν κληρὸν εἰσάγη. Οὐ γὰρ δίκαιον ἡγοῦμεθα, τοὺς ἐπίσης¹¹ μετέχοντας τοῦ κοινῆς τῆς πολιτείας ὀνόματος μὴ ἴση μοῖρα τῶν τοῦ νόμου δικαίων τιμᾶσθαι, καθ' οὓς τὸ ὁμόφυλον πολιτεύεται, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀπειράτους αἰχμαλωσίας ἔχειν ἐξουσίαν ὡς αὐτοῖς δοκεῖ περὶ τῶν ἰδίων βουλευέσθαι, τοὺς δὲ μὴ, ὥσπερ ἐγκλημα ἔχοντας ὅτι προπαλεμούντες τῶν ὁμοφύλων εἰς πείραν ἀλώσεως ἦλθον. Εἰ μὲντοιγέ τις τῶν δορυαλώτων ἢ ἐθελοντῆς ἢ ὑφ' ὧν κατέχεται¹² βίαν ὑπομένων ἐπὶ ταύτῃ ἔλθοι τὴν γνώμην, ὥστε τὰ αὐτοῦ πράγματα εἰς τοὺς πολεμίους χωρεῖν διατυπῶσαι, τότε οὐδαμῶς τὰ δεδογμένα βέβαια ἔσται¹³, ἀλλ' ὡς μὴ κατὰ τὸ πρέπον τῷ Χριστιανῶν¹⁴ πολιτεύματι γεγεννημένη ἐκπεσεῖται ἢ διὰ τὰς¹⁵.

Ταῦτα μὲν διορίσθω περὶ τῶν διαθήκῃ τὸ τῆς ζωῆς τέλος προφθάσει¹⁶ διανοηθέντων. Εἰ δ' ἢ τέλειος ἐπιστάσα τοῦ βίου ἡμέρα ἐξ ἀνθρώπων ἀδιάθετον ἀφανίσαι τὸν ἄνθρωπον, παρόντων μὲν τινῶν οὓς ὁ κληρὸς διαφέρει ἀνιόντων ἢ κατιόντων, πρὸς αὐτοὺς ἢ περιουσία πορεύσεται, μὴ ὄντων, δὲ τινῶν

A velint pro animabus suis nihil rerum suarum erogare possent? Ad hæc porro cum liberationis ratio hinc absurditatem contrahat, tum vero multo absurdissimum est, quod dum testandi facultas captivis non datur, frequenter illi qui inimicissimi (88) fuissent, quosque ipsi, si viverent, ne aspicere quidem sustinerent, illorum facultatem domini existant. Qua, quaeso, te quid possit esse turpius? Hoc igitur cum hunc ad nostræ visum est: non negligi debere majestati nostræ visum est: sed quemadmodum in aliis pro viribus divinitus nobis datis, ut recte respublica nostra gubernetur sollicitè egimus; sic et de captivis tractatum in melius corrigere debrevimus.

A Sancimus autem ut dehinc captivi, quæ ipsos à testando arcet, legi neutiquam obnoxii sint: sed ut ipsi (si possibile sit) quinque, sin minus, tribus testibus presentibus (89), extremam voluntatem, sive litteris commendare, sive (90) sine scripto pronuntiare liceat: tamen ut qui ad testimonium assumpti sunt, revera illam defuncti voluntatem esse jurejurando affirmant: idque sive cum liberi subsint, illos honorum suorum hæredes relinquant, sive cum liberos non habeant, alios in hæreditatem introducant. Æquum enim non putamus ut qui communis reipublicæ nominis æqualiter participes sunt, ejusdemque esse gentis censentur: non æquabili ex lege jure honorentur: ut videlicet qui liberi a servitute sunt, statuendi de rebus suis, ut visum est, potestatem habeant: quibus vero illa manus intulit quasi culpam commiserint, quod pro tribulibus propugnando in captivitate necessitatem devenerint, non item (91). Cæterum si captivorum quispiam aut sua sponte aut eorum quorum in potestate est, vi adactus, hoc in animum inducat, uti res suas ad hostes concedere testamento jubeat, ut nequaquam tunc placitum ipsius ratum sit: quasi non pro (92) decoro reipublicæ Christianæ testamentum factum sit, in irritum concidat.

C Atque hæc quidem de iis qui vitæ finem testamento anteverterunt sancita sunt. Si vero ultimi vitæ dies subito illi supervenerint, atque intestatus (93) de medio sublatus sit: tum si qui, ad quos hæreditas pertinet, sive ascendentes, sive descendentes supersint, ad hos illa se conferet;

VARIÆ LECTIONES.

* Incipit Ecl. Nov. 25. ¹⁰ Ecl. καταλίποι. ¹¹ Zurich. et Meerm. ἐπίσως ¹² Ecl. addit πολεμίον. ¹³ Scrimg. ἔσσειν. ¹⁴ Sic Ecl. Codd.: κατὰ τὸν πρέποντα χριστιανῶν. ¹⁵ Scrimg. διάθεσις. ¹⁶ Ita Ecl. Scrimg.: περὶ τὴν διαθήκην — προφθάσει, quæ corrigenda esse etiam Steph. et Agyl. notarunt.

NOTÆ.

(88) Durum videtur captivis adimi testandi potestatem, ne alioquin ad eorum inimicos eorum bona deferantur.

(89) Captivi testamentum facere debent testibus presentibus.

(90) Captivi testamentum facere possunt scripto vel verbis coram quinque vel tribus testibus, nisi

inviti sua bona ad hostes ipsos transmitti voluerint, 5, Harmenop. 1.

(91) Captivi testari possunt, sive liberos habuerint, sive non habuerint.

(92) Κατὰ τὸν πρέποντα, Scrimger. κατὰ τὸ πρέπον. Cujacius 7, obs. 52.

si vero nulli sint ad quos honorum defuncti captivi successio spectet (dico quos neque ascendentes neque descendentes defuncti familia agnoscat), primum considerari an aliquibus debeat, deinde deducto aere alieno reliqua bifariam in trientem et bessem dividi, ac trientem demum in erogationem pro anima faciendam separari, alteram autem partem in fiscum recipi jubemus tamen ut servi his non immisceantur. Hos enim, nisi aere alienum exsolvi non possit, omnes libertate honorari volumus.

πάντα ἐλευθερίᾳ τετιμῆσθαι βουλόμεθα. Τὸν¹⁹ αὐτὸν δὲ τύπον τηρεῖσθαι τῆς τῶν πραγμάτων διοικήσεως καὶ ἐφ' ὧν οὐ πάρεσι χρέα, ὅταν, ὡς εἴρηται, κληρονόμων ἀπορος ἀπλοῖ τοῦ βίου ὁ τῆ ἀιχμαλωσίᾳ κάτοχος.

Quæ eadem rerum disponendarum forma custodienda erit, quando nihil aeris alieni fuerit, servituti que obnoxius (quemadmodum dictum est) sine hæredibus decesserit. Quæ itaque nobis ejus legislationis, quæ captivos contristabat, in mentem correctio venit, per sacram hanc exposita est legem. Tua autem magnificentia sanctionem subditis notam facito: quo cum innotuerit, omnes de rebus suis, etiam quos captivitas detinet, quocumque modo velint, statuunt.

CONSTITUTIO XLI.

Ut in civitatibus quinque (93-94), in itineribus vero et agris tres (95) testes ad testamentorum fidem sufficiant.

Idem imperator eidem Styliano.

Cum omnibus humanæ vitæ negotiis, quæ testium fidem requirunt, inde robur adesse oporteat: tunc vero maxime quæ ultimi vitæ nostræ diei contemplatione dispositiones fiunt, istiusmodi corroboratione indigent. Nullus enim reliquus mo-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹ Ecl. πρῶτον μὲν σκοπεῖν. ¹⁸ Ecl. ἀφορίζεσθαι. ²⁰ Inc. Ecl. Nov. 26. ²¹ Sic Ec. Codd.: ἐλύσει. ²² Ecloga non habet θέσπισμα. ²³ Scrimg. τοῦτο. ²⁴ Codd. διατάξεων, quod Agyl. corr. in ἐκείναι τῶν διατάξεων.

NOTÆ.

(93-94) Quinque in urbano; tres, in rustico testamento testes sufficiunt ex hac Novella. Quinarius numerus lege XII tabularum videtur introductus § 1. Instit. De testam. ordinand. 20. Ulp. 2, et reductus a Basilio Macedone Leonis hujus parente vers. Cum enim J. eod. Septem postea adhibiti ex constitutionibus, § 3. Instit. De test. ordin. specialius dicendum est. In militari testamento expeditionis tempore, l. 17, C. De test. milit. (Miles enim citra tempus expeditionis domi, testatus septem testes adhibet arg. De l. 17.) Testes requiruntur ad minimum duo l. 24, l. 40, ff. De testam. milit. § 1. Instit. De milit. test. vel ut ibid. in princ. 1, tit. scribit Theophilus, unus sufficit; et si Leoni credimus Novell. quadragesima in princ. s. eod., nullis testibus adhibitis miles testari potuit, quamvis Plutarchus in Coriolano scribat in testamento procincto tres aut quatuor adhibitos; et hæc de militari testamento. In pagani vero testamento variatur numerus. In testamento inter liberos duo vel tres l. 11, § 1. Cod. De testam. cæci testamento vel octo requiruntur; vel septem testes et unus tabularius l. 8. Cod. Qui testam. In reliquis, septem; si testamentum in scriptis fiat § 3. Inst. De testam. ordinand. Quid si nuncupativum fiat testamentum? Ruri sufficiunt quinque testes J. ult. Cod. De testam. ut et in codicillis leg.

A προσώπων πρὸς οὐδὲν ἢ κληρονόμια ὁρᾶται τῶν τοῦ ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντος ἀιχμαλώτου πραγμάτων (φημί δὴ μήτε οὐδὲν ἀνιόντας μήτε οὐδὲν κατιόντας οἰκιοῦσθαι τὸ τοῦ τεθνηκότος γένος), πρότερον σκοπεῖν¹⁹ μὲν κελεύομεν, εἴ τισιν ὑπόχρεως ἦν, καὶ τῶν χρεῶν ὅπερ αἰρουμένων τὰ περιλειπούμενα πράγματα διχῆ διαιρεῖσθαι, εἰς τε τρίτον καὶ δίμοιρον, καὶ τὸ μὲν τρίτον εἰς τὴν ὑπὲρ ψυχῆς διανομὴν ἀφορίζειν¹⁸, τοῦ δὲ ἑτέρου μέρους ἐν τοῖς βασιλείοις ταμίαις γίνεσθαι τὴν ἀνάληψιν, ἀνευ μέντοιγε τῶν οἰκετῶν. Ταῦτα γὰρ, εἴ μὴ τῶν χρεῶν ἢ ἐκπλήρωσις ἐκποδῶν σταίη,

B Ἡ μὲν οὖν εἰς ἐπίνοιαν ἡμῶν ἤκουσα περὶ τῆς νομοθεσίας ἢ τοῦ ἀιχμαλώτου ἐλύσει²⁰ διόρθωσις, διὰ τοῦδε τοῦ θελοῦ ἡμῶν νόμου ἐκτέθειται, ἢ δὲ σὴ μεγαλοπρέπεια τὸ θέσπισμα²¹ τοῖς ὑπὸ χεῖρα ἐγνωσμένον καταστήσάτω, ὡς ἂν δῆλου πᾶσι γεγονότος, ἅπαντες περὶ τῶν οἰκετῶν, καὶ οὐδὲν ἢ ἀιχμαλωσία ἔχει, ὡς ἂν ἐθέλωσι διορίζονται.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΑ'.

Περὶ τοῦ ἐν μὲν ταῖς πόλεσι διὰ πέρες μαρτύρων κηροῦσθαι τὰς διαθήκας, ἐν ὁδοπορταῖς δὲ καὶ ἀγροῖς εὐαπόδεκτον εἶναι καὶ τὴν διὰ τριῶν κύρωσιν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

C Ἐν πᾶσι μὲν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασιν, ὅσα τὴν διὰ μαρτύρων ἀπαιτεῖ πίστιν, ὀφειλόμενόν ἐστι προσεῖναι τὴν διὰ τούτων²² βεβαίωσιν, μάλιστα δὲ χρῆζουσι διατάξεις²³, αἱ γίνονται πρὸς τὴν τελείαν ἡμῶν τῆς ζωῆς ἡμέραν ἀποβλεπόντων, τῆς τοιαύτης

D ult. C. De codicillis l. 28, in fin. C. De testam. In urbe septem requiruntur, si extranei instituantur hæredes l. 21, § 2. C. De testam.; sin alii, duo sufficiunt, d. l. 21, § 1. Si liberis mixti extranei, quod ad extraneos septem requiruntur; quod ad liberos duo sufficiunt d. § 1. Hoc addendum est, unicum testem sufficere, si testamentum fiat coram principe, hoc est, ipsum principem pro omni alio teste sufficere l. 19, in fin. Cod. De testam.; quod non admitto, et alia videtur ejus legis 19, sententia ut ibidem scripsi. Sed et illud tenendum: jure canonico valere testamentum factum coram presbytero et duobus testibus, c. Cum essēs, 10, De testam. Quin eodem jure ultimam voluntatem ad pias causas valere coram duobus testibus c. Relatum 11, De test. ad hæc jure civili plures quam septem adhibitos non nocere. Superflua namque prosunt, nunquam nocent. Paul. 5, sent. 4, § 10. Quin sufficere ad honorum possessiones omnibus locis petendas, ut solemnium testium numerus adhibitus fuerit, quo loco testamentum factum esse dicetur l. ult. Cod. De testam. Idque communiter observari referi Ferrariensis. In formula libelli quo petitur hæreditas ex testamento 48, in verbo Vallarum 6, n. 4 et 5, Harm. 1, § 11 et 12.

(95) Nov. 43.

βεβαιώσεως. Οὐ γὰρ ἔστι περιλειπόμενος τρόπος, ὅς ὀρθῶς αὐταῖς διαιτῆσαι, εἰ μὴ τὸ ἐκ πῶν μαρτύρων πρόσθετον ἀσφαλές. Ἔδει οὖν, ὅσον ἀναγκαῖον τυγχάνει, βεβαίως εἶναι τὰς ὑπὸ τῶν ἐκ τοῦ ζῆν ἀσιφόντων ἀνθρώπων πραγματευομένας διατυπώσεις, τασούτων αὐτὰς ἀσφαλισσῆαι διὰ τῆς μαρτυρίας. Ἄλλ' ἐπεὶ ὀρωμεν πολλάκις ὑπὸ τῆς ἀπορίας τῆς ἦν ἐπιζητεῖ ἀκριβείας τὰ πράγματα πρὸς τὴν ἐνδεχομένην κατάστασιν μὴ καθιστάμενα (μὴ γὰρ παρόντως χρῆσθαι τῇ ἀκριβείᾳ, ἀνάγκη χρῆσθαι καθὼς ἂν τις εὐπορος ἦ), οὐκ ἐξω προνοίας ἡμῶν ἐφάνη καὶ περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ταῖς διαθήκαις ὀφειλόντων μαρτύρων παρῆναι διορίσασθαι. Τοῦτο μὲν οὖν εἰς νοῦν ἦλθε καὶ τῷ ἀειμνήστῳ ἡμῶν πατρὶ διαιτῆσαι, πλὴν ἔοικεν οὐ πᾶν τι ἀκριβῶς ἔχειν τὸ διορισθῆναι. Τῶν γὰρ πρὸ αὐτοῦ νομοθετῶν οὐ μὲν ἐπὶ τὰ παραλαμβάνεσθαι μάρτυρας, οὐδὲ πέντε γνῶμην ἐξετηνοχότων (ἐπὶ μὲν ἐν πόλεσιν ἄς εἰκὸς πολυανδρομένας μὴ ἀπορίαν ἔχειν, πέντε δὲ ἐν τοῖς ἀγροῖς καὶ ὁδοπορίαις διὰ τὴν πολλάκις φθάνουσαν τῶν εἰς πῆσαι ἀξίων περιτυγχανόντων ὀλιγότητος), τούτων οὕτως ἐπ' ἐκείνων διακριθέντων, καὶ ὁ ἡμέτερος πατὴρ τὸν ὑπερέχοντα ἀριθμὸν παριδῶν ἐν τε πόλεσιν ὁμοίως καὶ ἀγροῖς καὶ ὁδοπορίαις ἀπένημι τὴν διὰ πέντε μαρτύρων ταῖς διαθήκαις βεβαίωσιν, πρὸς τὴν νῦν κατασχούσαν τὸν βίον ἐνδεῖαν τῆς ἀρετῆς, ὡς ἔμοι γε δοκεῖ, ἀπιδῶν. Ὅμως, ὅπερ εἴρηται, οὐ πᾶν τις ἀκριβεία τῷ λόγῳ πρόσθετι. Τάχα γὰρ τις ἔρει, ὡς οὐκ ἴσον ἐχρῆν ἀπονείμει τὸν ἀριθμὸν, ἀλλ' εἰς τὸ βραχύτερον συσταῖται τὴν ἐν ἀγροῖς καὶ ὁδοπορίαις γινομένην μαρτυρίαν.

Ὁ οὖν ἐκεῖνος παρῆδεν, τοῦτο ἡμεῖς οὐ παριδόντες, θεασάμενοι, ἐν μὲν ταῖς πόλεσιν τὴν διὰ πέντε μαρτύρων χορηγομένην ταῖς διατάξεσι κύρωσιν τυγχάνειν ἀποδοχῆς, ἐν ὁδοπορίαις δὲ καὶ ἀγροῖς καὶ ταῖς ἄλλαις ὀλιγανδρούσαις χώραις εὐαηδέακτον εἶναι καὶ τὴν διὰ τριῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΒ΄.

Περὶ ἀγράφου διατυπώσεως ἢ τῆς ἤδη γραφείσης.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἔοικεν ἢ πολλάκις ἐν τοῖς λόγοις ἐπιμαθημένη ἀσάφεια δεινὴ τις εἶναι σφέλλειν τὰ πράγματα, ὡσπερ τις ἀγλὺς ἐφηπλωμένη καὶ τὸ νερόν συμ-

Α dus est, qui recte ipsis jus dicit, nisi ipsis a testibus praesidium adsit. Oportebat itaque quo magis necesse est, statuta hominum a vita decedentium firma esse, eo quoque magis eadem per testimonia stabiliri. Verum quoniam frequenter res propter eorum quae strictius requiruntur penuriam, ad possibilem modum deduci videmus (cum namque stricto jure uti non datur, quemque quo modo potest uti necessitas est), de testium numero, quo testamentis adesse debeant, statuere non alienum a providentia nobis visum est (96). Atque hoc quidem etiam sempiternae memoriae patri nostro in mentem venit; verum quod statuit non valde id exacte statutum esse judicatum est. Cum enim superiorum legislatorum alius (97) septem, alius (98) vero quinque assumendos esse testes censuisset (septem quidem in civitatibus, quippe ubi propter hominum multitudinem, ut consentaneum est, testes defuturi non sunt: in agris vero et itineribus, quinque, quod magna illis plerumque hominum fide dignorum raritas (99) sit), cum hoc, inquam, ita de illis constitutum esset, pater noster (99) exsuperantem numerum despiciens, simul in civitatibus, simul in agris et itineribus per quinque testes testamentis vigorem attribuit; idque ideo (mea quidem sententia) quod quanta nunc virtutis inopia humanam vitam occupet, consideravit. Attamen (id dictum est non admodum exacta ratione placitum illud nititur. Dicat enim fortasse aliquis, aequalem numerum attribui non oportuisse, atque testimonium quod in agris et itineribus adhibetur, arctius contrahendum fuisse.

Nos igitur quod ille neglexit, non negligendum putantes, sancimus, ut in civitatibus quinque testibus stabilitum testamentum approbetur: in itineribus vero et agris, aliisque inhabitatis locis trium testium confirmatio suscipiatur.

CONSTITUTIO XLII.

Ut (1) sufficiens numerus testium testamentum ratum faciat tametsi (2) id neque illorum subscriptiones neque signacula habeat.

Idem imperator eidem Styliano.

Quae in verbis residet obscuritas, tum tum quod tractatur involvere videtur: quippe quae tanquam expansa quaedam nubes, tum intelligendi vim animo-

VARIAE LECTIONES.

⁹⁶ Scrimg. ἀπό. ⁹⁷ Codd. πραγματευομένων, quod defendit Spang., Agyl. delendum censuit. ⁹⁸ Negatio supplenda erat. ⁹⁹ Codd. ἀποχωρεῖν; Spang. conjecit ἀπορεῖν vel ἀπορήσειν. ¹⁰⁰ Melfus ὄπ'. ¹⁰¹ Forte ἀσφαλείας (sc. διὰ μαρτύρων) scribendum. ¹⁰² Ecl. Nov. 27; laudatur Harmen. lib. v, tit. 1.

NOTÆ.

(96) Atque ita mutatur numerus testium Justiniano jure requisitus Instit. De test. ordinand. et C. De test. ordin.

(97) Justinianus s. l. ult. cod. De testam.

(98) Jus vetus intelligit, de quo vid. § 1, § 2, § 3. Inst. De testam.

(99) L. ult. C. De testam.

(100) Basilijus Macedo.

1) Epitome existat apud 5, Harm. 1, § 11.

(2) Hoc vult: firmum ratumque testamentum esse, si testes una voce duntaxat pronuntiaverint, id testamentum esse: nec amplius quidquam exigi: valere denique licet signacula non ei apposita, licet etiam testium subscriptiones cum signaculis desiderentur: et breviter in testamentis subscriptiones et signacula testium non requiri: quod olim requirebatur, et ita hæc constitutio abrogat § 3. Inst. De testam. ordinand. et similes.

asserat, tum a recta rerum administratione aver-
tat. Hanc igitur obscuritatis caliginem ubi illis
constitutionibus quæ de testamentis agunt, neque
mediocrem noxam rebus asserunt, circumfusam
esse cognovimus : pulchrum fore rati sumus, si
illas repurgaremus, quomodoque testamenta con-
firmari, aut non oporteat, lege non ambigua, neque
quæ varie apprehendi possit, definiremus. Qui
ante nos de testamentis tractarunt, bifariam illa
diviserunt, et alia quidem scriptis, alia vero sine
scriptis confici tradiderunt. Quia et modum quo
utrumque testamentum (et scriptum nempe, et non
scriptum) ratum fiat, subjecerunt : ut scripta con-
firmatio in eo consistat, quod vivente etiamnum
testatore testium subscriptione obsignationeque
omnibus numeris absolutum sit, nuncupativi vero,
sive non scripti, quod septem non indigni fide tes-
tes se audivisse, cum ita testator lingua sua de
rebus suis pronuntiaret, consueantur. Atque his
hunc ad modum constitutis, annectunt scriptum
testamentum, nisi (3) ad scripturæ, qua testatoris
voluntas significatur, perfectionem simul omnia
conveniant, et testium subscriptiones, nempe quæ
illis de sinceritate testimonio sint, et signacula,
quæ subscriptionibus fidem præbeant : nisi hæc
simul omnia (inquam) priusquam is cujus id testa-
mentum est, e vita excedat, concurrant, omnino
id irritum esse, ut neque tanquam scriptum, neque
tanquam nuncupativum valeat. Ex quo sane præoc-
cupativo placito, cum non admodum caute (ne inte-
rim dicam male) conceptum sit, confusio atque
ambiguitas rem testamentariam invadit. Aliis enim
videtur testamentum velut adulterina semina, prorsus
abjiciendum : ut aliis quidem ex bonis utilita-
tem capere permittatur, defunctis vero ne minimum
quidem utilitatis ex rebus suis accedat : si tamen
defuncti utilitatem aliquam sentiunt. Sentiunt au-
tem cum ex ipsorum morte per beneficii erogatio-
nem nonnulli reviviscunt. Atque hi quidem (quo-
modo dixi) hunc in modum a rerum suarum
utilitate hominem prorsus arcere volunt. Quibus
vero benignior sententia animo residet, hi testa-
mento, quod sigillorum impressione perfectionem
non accepit, si non ut scriptum censeatur, certe tamen
qualem non scriptum et nuncupativum accipi-
t, talem vigorem tribuunt.

Nos itaque perplexitatem hanc adeo rebus huma-
nis esse nocumento videntes, in benigniorum ju-
dicum sententiam pedibus imus, veterisque legis
caliginem et ambiguitatem in simplicem atque
apertam cognitionem convertimus, ac sancimus,
ut (4) quod testamentum, respectu eorum quæ scri-

Α φέρουσα τῆς ψυχῆς καὶ τῆς ὀρθῆς τῶν πραγμά-
των παραστρέφουσα διοικήσεως. Ταύτην οὖν τὴν
τῆς ἀσαφείας ἀχλὺν ἐπεὶ κατακεχυμένην ἐγνώκα-
μεν τῶν διατάξεων ἐκείνων, αἱ τὰ περὶ διαθηκῶν
ὀρίζουσι, καὶ βλάβην οὐ τὴν τυχοῦσαν τοῖς πράγμασι
φέρουσι²¹, καλῶς ἔχειν ὑπελάβομεν τοῦτο ἀνακαθάρ-
σαι, καὶ ὅπως δεῖ κυροῦσθαι διαθήκας ἢ μὴ, ἀναμ-
φισθητῆτι διοίσει νόμῳ καὶ μὴ ἀντιλαβῆς ἐκατέ-
ρωθεν ἔχοντι. Ἡδὴ γὰρ οἱ πρὸ ἡμῶν περὶ διαθη-
κῶν²² διαλαθόντες διχῆ τὰ περὶ τούτων διεΐλον, καὶ
ἄς μὲν ἐγγράφως γίνεσθαι ἄς δὲ ἀγράφως ὥρισαντο,
καὶ τρόπον ὑποθέμενοι, δι' οὗ ἂν ἐκάστη κυρωθεῖ
τῶν διαθηκῶν, ἢ τε ἔγγραφος, φημί, καὶ ἢ ἀγραφος·
καὶ ἢ μὲν τῆς ἐγγράφου κύρωσις ἐν τῷ τὴν διατύ-
πωσιν ἀπαρτισθῆναι καὶ ταῖς μαρτύρων ὑπογραφαῖς
καὶ τοῖς σφραγίσμασιν ἐτε παρόντος ἐν ἀνθρώποις
τοῦ διαθεμένου, ἢ δὲ τῆς ἀγράφου ἐν τῷ πέντε²³
μάρτυρας εἰς ἀξιοπιστίαν οὐκ ἀμφιδόλους συνομο-
λογῆσαι λαβεῖν ἀκοαῖς τὰ διατεταγμένα αὐτὰ ἐκείνου
τῆ τοῦ διαθεμένου γλώσση. Τούτων δὲ οὕτως ἐχόν-
των προστάττουσι τὴν ἔγγραφον διαθήκην, εἰ μὴ
πάντα ὁμοῦ συνέλθοι εἰς τελείωσιν²⁴ τῆς γραφῆς ἢ
μηνύει τὴν βούλησιν τοῦ διαθεμένου, καὶ μαρτύρων
ὑπογραφαὶ ταύτη μαρτυροῦσαι τὸ γνήσιον καὶ σφρα-
γίδες ἀξιοπιστίαν παρεχόμεναι ταῖς ὑπογραφαῖς, εἰ
μὴ ταῦτα πάντα ὁμοῦ συνδράμη πρὶν ἢ ἐξ ἀνθρώ-
πων ἀφανισθῆναι τὸν οὗ ἢ διαθήκη, ἀκυροῦσθαι αὐ-
τὴν καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως. Ἐκ τούτου δὴ τοῦ
προσδιορισμοῦ²⁵ πάνυ ἀπλῶς (ἵνα μὴ λέγω κακῶς)
C ἔχοντος σύγχυσις ἔχει καὶ ἀπορία τὰ περὶ διαθηκῶν
πράγματα. Οἷς μὲν γὰρ δοκεῖ παντελῶς ὡσπερ τὰ
νόθα τῶν σπερμάτων ἐκρίπτειν τὴν διαθήκην, καὶ
ἄλλοις μὲν ἐκ τῆς περιουσίας ἐπιτρέπειν ὠφελείσθαι,
τῷ θανόντι δὲ οὐδὲ τὸ βραχύτατον ὠφελείας ἐκ τῶν
οἰκείων μετεῖναι (εἴπερ τις θανοῦσιν ὠφέλεια γίνεται·
γίνεται δὲ ἀναζώντων ἐνίων εὐεργεσίας ἐλέφ ἐκ τῆς
ἐκείνου ἀποδιώσεως). Ἀλλὰ γὰρ, ὡσπερ εἶπον, οἱ
μὲν οὕτως ἀξιοῦσι παντελῶς εἰργεῖν τὸν ἀνθρώπον
τῆς τῶν οἰκείων ὠφελείας, οἱ δὲ φιλανθρωπότεροι
διακείμενοι νέμουσι τῆ μὴ λαβούση διαθήκη τὸ τέ-
λειον διὰ τῶν σφραγίδων, εἰ καὶ μὴ ἔγγραφον, ἀλλ'
ὅποσον ἂν ἢ ἀγράφως κυρουμένη διαθήκη λαμβάνοι
βεβαίωσιν.

D Οὕτως οὖν τὴν ἀμφισβήτησιν ταύτην πρὸς βλάβην
οὔσαν ὀρώντες τοῖς πράγμασι, τῆς φιλανθρωποτέρας
τῶν δικαστῶν μερίδος γινόμεθα, καὶ τοῦ παλαιοῦ νό-
μου τὸ ἀχλυῶδες καὶ ἀμφίβοτον εἰς ἀπλὴν καὶ τρα-
νὴν μεταβάλλομεν εἰδησιν. Τοιγαροῦν²⁶ θεσπίζομεν,
τὴν κατὰ τὰ ὀφειλοντα ταῖς ἐγγράφοις διαθήκαις

VARIE LECTIONES.

²¹ Spang. mallet φέρουσαν. ²² Scrimg. διαθετικῶν. ²³ Agyl. legendum censet ἐπτά, Locus corruptus ; fortasse ζ ἢ ε'. Cf. constitut. præcedentem. ²⁴ Zuich. et Meerm. : εἰ μὴ πάντα ὁμοῦ συνέλθοι, τελείωσις γῆς γραφῆς κτλ., quod Spang. præstare putat. ²⁵ Scrimg. προδιωρισμένου. Deinde Spang. vult legi μὴ πάνυ ἀπλῶς. ²⁶ Ecl. incipit.

NOTÆ.

(3) D. §. 3.

(4) Sensus est a Leone nihil hic eorum immu-

tari, quæ vel de scripto, vel nuncupativo testa-
mento cauta sunt.

παρακολουθεῖν ἀτελεῖ διαθήκην, εἰ διὰ μαρτυρίας ἄγράφου πίστεως οὐκ ἄπορεῖ, βεβαίαν εἶναι κατὰ τὴν τῶν ἀγράφων διαθηκῶν κύρωσιν· εἰ δ' ἄπορεῖ τῆς διὰ μαρτύρων πίστεως, τότε ὡς μηδὲν ἔχουσιν ἀληθείας ἐγγύων ἀκυροῦσθαι. Τίς γὰρ ἀκολουθία, μᾶλλον δὲ πῶς οὐ παντάπασιν ἄλογον καὶ ἀνόητον, νῦν μὲν τοὺς μάρτυρας τοιαύτης ἀξιούσθαι ἀποδοχῆς, ὡς καὶ τὰ μηδ' ὅλως γραφῆ δοθέντα κυροῦν, νῦν δ' αὐτοὺς παρὰ φαῦλον τίθεσθαι, ὡς μὴ ὄντας ἀξίους τὰ διὰ γραφῆς δηλούμενα βεβαιούν; καίτοι ²⁸ τρόπον τινὰ ἐναυῦθα ἰσχυροτέρα γίνεται ἡ πίστις. Πῶς δὲ οὐχὶ μετὰ τοῦ παραλόγου ²⁹ καὶ ἀναϊδῆ τοῦ δικαίου προδοσίαν ἔχει; τί γὰρ, εἰ τῆς διατάξεως ἀρχὴν μὲν λαβούσης γραφῆ δίδοσθαι καὶ τὰ διατεταγμένα ἀκοαί; ἐνηχῆθησαν οἱ τούτοις τὴν ἀξιοπιστίαν χαριζόμενοι μάρτυρες, εἴτα ἢ τὸν γραφεὰ νόσος κατέσχευε ἢ καὶ θάνατος αὐτὸν προσηήρπασε, μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ τὸν διαθέμενον (οἷα πολλὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀπροόρατα συμπτώματα ἔρχεται), διὰ τοῦτο ἄδικα πείσσονται στερούμενοι τῆς ἐν τῇ βουλῇ τοῦ θανόντος κειμένης εὐεργεσίας οἱ ταύτης ἀπολαύειν παρ' αὐτοῦ ἠξιούμενοι ³⁰; καὶ τὸ σχετιώτατον, οὐ μέχρι τῶν ζώντων ἔστηκε τὸ κακὸν, ἀλλὰ καὶ τὸν θανόντα διώκει, καὶ ἀποστερεῖ τοῦτον (ὅσον ἦκεν εἰς γνῶμην τῶν ἀκυροῦντων τὴν διαθήκην) τῆς παρὰ τοῦ οἰκτιρμονος Θεοῦ συμπαθείας, ἧς μεθέξουσιν αὐτὸν ἐλπὶς ἐκ τοῦ εὖ ἑτέροις γενέσθαι ἐκείνου τῶν ἀνθρωπίνων ἀπογενομένου. Διὰ τοῦτο ταῦτα συνεχωνκὸς τὸ ἡμέτερον κράτος σαφῆ καὶ ἀναμφίβολον ἐθέσπισε τύπον, ὡς, εἴπερ μόνον οἱ μαρτυροῦντες φαῖεν οἰκείαν τοῦ ἀνθρώπου τὴν διαθήκην, μὴ ἀθετεῖσθαι αὐτήν, ἀλλὰ βεβαίαν εἶναι, κἂν μὴ μόνον ³¹ αἱ σφραγίδες ἐνεδέχθησαν ἐπικεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν μαρτύρων ὑπογραφαὶ μετὰ σφραγισμάτων ³² ἀλλείπουσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΓ' ³³.

Περὶ τοῦ κυροῦσθαι διὰ ἰσογράφων τὰς διαθήκας, καὶ περὶ τοῦ εἰ καὶ τρεῖς τυγχάνουσιν μάρτυρες.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Οὐχ ὑπὲρ ὧν οἱ προλαβόντες ἡμᾶς τὴν ἀσφάλειαν τοῖς πράγμασιν εἰσηνέγκαντο μέμφεσθαι τούτους ἔχοντες νόμον εἰσάγομεν, ἀλλὰ κάκεις ἐν ἀποδοχῇ ποιούμεθα τῆς ἀκριθείας, καὶ τὰ πράγματα, ὅτι μὴ οἶδόν τε πρὸς τὸ τῆς γνώμης αὐτῶν ἀκριδὲς ἔπεσθαι ³⁴, ἐφ' ὅσον ἔγχωρεῖ μὴ ἐκπίπτειν τῆς ὀφειλομένης ὀρίζομεν καταστάσεως. Τί οὖν ἐστίν, ὃ φημι; Ἐκρίθη τοῖς πάλαι περὶ διαθηκῶν ἐπισκεψάμενοις ὑφ' ἐπιτά μάρτυσι, πέντε δὲ τὸ ἔλαττον, ταῖς ἀποδοσίμοις διατάξεσι προσεῖναι τὸ κύρος, καὶ οὐδὲ τοῦτο ἀπλῶς, ἀλλ' ὑπάρχειν καὶ γραμμάτων μὴ ἀμαθεῖς τοὺς τὴν

VARIAE LECTIONES.

²⁸ Præpositionem omittunt Zurich. et Meerm. Scrimg. παρὰ, Ecl. διὰ. ²⁹ Ecl. καίτοις. ³⁰ Sic Ecl. Zurich. et Meerm. μετὰ ταῦτα παραλόγου. Scrimg. μ. ταῦτα παράλογον. ³¹ Zurich. et Meerm. ἀξιόμενοι. ³² Ecl. καὶ μὴ μόνον εἰ. ³³ Nonnulli Eclogæ Codic. μετὰ τῶν ἐσφραγισμένων. ³⁴ Est Ecl. Nov. 26 et laudatur apud Harm. lib. v, tit. 1, pag. 355. ³⁵ Scrimg. ἔσεσθαι.

NOTÆ.

(5) Et ita jus vetus abrogatur, quo subscriptiones testium eorumque signacula requirebantur.

(6) Olim constitutum, ut litterati testes pro illiteratis subscriptionem interponerent, l. ult. vers.

pto testamento adesse debent, imperfectum est : si tamen nuncupativi testamenti testimonio non indigeat, vigore nuncupativi testamenti firmum sit : sin testium fide indigeat, ut quod nihil ad faciendam fidem idoneum habeat, in irritum concidat. Quæ enim ratio est, imo quomodo non omnino absurdum nimisque crassum est, alias testes istiusmodi approbatione dignari, ut quæ nulla sui parte scripto mandata sunt, confirmet? alias vero quasi qui per scripturam declarata confirmet, indigni sint, ita illos vilipendere, præsertim vero, cum hic aliquo etiam modo fides corroboretur. Quomodo insuper in detestandam inverecundamque æquitalis prodicionem non continet? Quid si testamentum scripto tradi cœperit, quodque constitutum est, dignorum fide testium auribus insonuerit, deinde vero aut scribam morbus corripuerit, aut mors etiam ipsi sustulerit, et mox testator quoque enectus sit (ut multa hominibus ex improvise contingunt) : num propterea quos is moriens beneficio dignos censuit, illi eo privati injuriam sustinebunt? Et vero, quod indignissimum est, non modo non cum vita id mali testatorem deserit, verum etiam mortuum insectatur, privatque (quantum quidem ad eorum qui testamentum irritum faciunt sententiam attinet) misericordis Dei commiseratione, cujus participem illum fore, ex eo quod ipso defuncto alii beneficiis sublevantur, spes est. Idcirco simulatque nostra potestas hæc animadvertit, evidentem atque indubitatam formam sancit, ut (5) si testes tantum dicant illius hominis proprium id esse testamentum, id non improbetur, sed firmum atque ratum sit : tametsi non solum signacula, sed etiam cum illis testium subscriptiones desint.

CONSTITUTIO XLIII.

Ut per scribendi ignaros (6) testamenta etiam confirmentur.

Idem imperator eidem Styliano.

Non quod superiores, qui communis vitæ negotiis diligentem cautionem attulerunt, reprehendere velimus, legem proferimus : sed potius ut exacta ipsorum ratio in usum recipiatur, operam damus, resque ipsæ (quod illas exacto ipsorum præscripto respondere impossibile sit) ne, quoad ejus fieri potest, debito suo statu excidant, sanctione caveamus. At quid est quod dico? Decretum est a veteribus de testamentis tractantibus, ut per (7-8) septem testes, minimum autem per quinque defunctorum statutis auctoritas accedat. Neque vero id simpli-

Si vero unus, aut duo vel plures litterati, Cod. De testam. quod hac Nov. remittitur.

(7-8) § 2. Inst. De testam. ordin.

citer, sed ne (9) ignari litterarum testes essent, si quidem in civitatibus, ubi non fere peritorum penuria est, testamenta facta sint : sed si aliis in locis in quibus litterarum studio disciplinaeque non admodum usitatae sunt, illic testium non exacte haberetur ratio : neque illi soli qui ad litterarum stadium educati sunt, quaerentur, sed ad testandum et litterarum rudibus aditus esset. Quod itaque illis in locis, in quibus hominum scribendi peritorum abundantia non est, lex fieri statuit, id consuetudo omnibus ubique locis et civitatibus, quanquam magna doctorum hominum copia esset, ita facere volentibus concessit. Quod sane et imperatoriae nostrae majestati legum auctoritate dignandum esse placuit.

Sancimus igitur ut quocumque in loco et civitate, etiam (10) ab imperitis testamenta confirmantur, dummodo mores testium fidem mereantur. Quin et numerum non solum ad quinque contrahimus, sed his in locis in quibus raras fide dignos prodire constat, tres (11) quoque admitti, ac testimonium illorum non reprobari volumus.

CONSTITUTIO (12) XLIV.

A quibus (13) obsignari testamenta oporteat. Idem imperator eidem Sylliano.

Cum omnes alii hominum actus ac negotia quae in litteras referuntur, necessario exclusitum testimonii subsidium requirant : tum maxime id faciunt, quae homines natura sua ad interitum vergente, discessuque e carne imminente litteris exponunt, his in ipso e vita excessu rationes suas et voluptatem committentes. Quae animi inter vivos conscripta sunt, quanquam obsignata sint, nihilominus tamen illorum vitia ex verborum ejus qui scripsit, eorumque de quibus scriptum confectum est, examinatione deprehenduntur. Quae vero a morientibus scripto constituuntur, ea se minus recte habere, si nullum certum testium suffragium adsit, impossibile dicere est. Verum enimvero et hic tractatus longe optime a legislatore conscriptus est, dum saepe testamentorum testes ad iurandum adligi nolens, illis census (14) magistri nunc generalis (15) appellatur, sigillo parari firmitatem jubet. Etenim quod tanquam levem promptumque ad iurandum aditum non praebet, insignique sigillo ambiguis testamentis vigorem tribuendo, ut iuramentum reprimerentur, fecit : ea sane res et pr-

VARIAE LECTIONES.

nich. et Meerm. Scrimg. κατ. ⁴⁶ Steph. vult ἐν μόναις. ⁴⁷ Inc. Ecloga. ⁴⁸ Ecl. et Blast. συμπ. ⁴⁹ Laudatur apud Harm. lib. v, tit. 1, pag. 355. ⁵⁰ Malim καὶ μὴ ἢ. ⁵¹ Spang. ex Zurich. et ⁵² Steph. et Agyl. ἀριστά. ⁵³ Zurich. et Meerm. ὄρκου. ⁵⁴ Codd. τὴν ⁵⁵ διατάξιν.

NOTAE.

s. Si vero.

atur d. vers. Si vero.

41, s. 5, Harmen. 1, § 11.

stitutionis meminit Harm. 5, tit. 1,

in Novella Leonis constitutum ut

magistratu non signata valeant, et si

scriptionem non habeant. Puto tamen

Harmenopoli pertinere ad Novellam 42,

μαρτυρίαν κατατιθεμένους, εἰ ⁴⁶ ἐν πόλεσιν εἴησαν αἱ διατάξεις πεποιημέναι, ἐν αἷς οὐκ ἔστιν ἀπορία γραμμάτων· ἐν ταῖς ἄλλαις δὲ χώραις, οὐ μὴ πάντοτε τῆς παιδείας καὶ μαθήσεως ἐπιχωριάζει, ἐκεῖ τὰ πῶν μαρτύρων μὴ ἀκριβολογεῖσθαι, μηδὲ μένους ἐκείνους ἐπιζητεῖν, οἱ διὰ παιδείας ἤχθησαν, ἀλλ' εἶναι πρὸς τὸ μαρτυρεῖν εἰσοδὸν καὶ γραμμάτων ἀμνημονεύτοις. Τοῦτο μὲν οὖν, ὅπερ ὁ νόμος διώριζε μόναις ⁴⁷ γίνεσθαι χώραις, ἐν αἷς οὐκ ἔστιν εὐθηρία γραμμάτων, ἢ συνήθεια πανταχοῦ λαβοῦσιν ἔδωκεν πράττεσθαι καὶ τόποις καὶ πόλεσιν, καὶ διὰ μαθήσεως πεπαιδευμένων ἀνδρῶν ὄσιν εὐποροί. Ὁ καὶ τῆ βασιλείᾳ ἡμῶν ἀρέσκον ὤφθη καὶ νόμων ἀξιουῖσθαι τῆς βεβαιώσεως.

B

Θεσπίζομεν ⁴⁸ τοίνυν, ἐν πάσῃ χώρᾳ καὶ πόλει καὶ ὅπ' ἀμαθῶν κυροῦσθαι τὰς διαθήκας, εἰ μόνον ἐκ τοῦ τρόπου τὸ ἀξιόπιστον οἱ μάρτυρες ἀποφέρονται. Καὶ τὸν ἀριθμὸν δὲ οὐ μόνον ἄχρι πῶν πέντε περιορίζομεν, ἀλλ' ἐν τόποις, ἐν αἷς, ὡς εἶδος, συμβαίνει ⁴⁹ σπάνιν ἀνδρῶν εἰς μαρτυρίαν ἀξίων εἰσίναι, καὶ μέχρι τριῶν φθάνοντα τὸ εὐαπόδεκτον ἔχειν, καὶ εἶναι ἀθετήσεως κρείττω τὴν μαρτυρίαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΑ' ⁵⁰.

Παρὰ τίνων ἐπισφραγίζεσθαι δεῖ τὰς διαθήκας. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Καὶ πάντα μὲν ἄλλα ὅσα γραφῆ πραγματεύονται ἀνθρωποί, ἀναγκαίως ἐπιζητεῖ τὴν ἀκριβῆ τῆς μαρτυρίας παράστασιν, μάλιστα δὲ ἐκεῖνα, ὅσα τῆς ἀνθρωπίνης πλάσεως εἰς διάλυσιν ὁρώσης καὶ τῆς ἐκ τοῦ σαρκίου παρισταμένης ἐκδημίας γράμμασιν ἐκτιθέντες, τούτοις τοὺς ἐαυτῶν λογισμοὺς ἀναχωροῦντες τῶν ἀνθρωπίνων καταπιστεύουσιν. Ἄ μὲν γὰρ εἰ περιόντων ἐν βίῳ ἐγράφη, καὶ ἢ ⁵¹ ἐσφραγισμένα, τούτων φερεῖται τὰ σφάλματα ἐκ τῆς τῶν λόγων συνεξέτασεως αὐτοῦ τε τοῦ γράψαντος καὶ τῶν, περὶ ὧν τὴν γραφὴν ἐποιήσατο ⁵²· ἃ δὲ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ἀπίοντων διατυποῦται, ταῦτα οὐκ ἐν ἢ φαύλως ἔχοντα καταμαθεῖν, εἰ μὴ παρῆ ἢ ἐκ τῶν μαρτύρων ἀσφαλῆς ψῆφος. Ἄλλὰ γὰρ ἀριστον ⁵³ καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῶν νομοθέτη διατέτακται, ἐν αἷς βουλόμενος μὴ εἰς ἀνάγκην ὄρκων ⁵⁴ πολλάκις καθίστασθαι τοὺς μαρτυροῦντας ταῖς διαθήκαις, τὸ βέβαιον αὐτὰς κελύει σφραγίδι πορίζεσθαι τοῦ λαχόντος τὴν τῶν κήσων ἐπιστάσιαν, ὃς νῦν τὴν τοῦ γενικοῦ προσηγορίαν ἀποφέρεται. Καὶ γὰρ τὸ ⁵⁵ μὴ ὡς περὶ ὁμαλὴν καὶ ἔτοιμον ἐν τοῖς ὄρκοις παρέχειν τὴν εἰσοδὸν, ἀλλ' ἐπισήμῳ σφραγίδι ταῖς ⁵⁶ διαθήκαις

s. eod.

(13) Olim a magistro census, l. 23. Cod. De test. hodie a quaestore : et ita pars. d. l. 23, abrogatur.

(14) Nov. 44, c. 1, § 4, 1; 17, § 2, Cod. De sacr. eccl. l. 23, C. De test.

(15) Ὁς νῦν τοῦ γενικοῦ προσηγορίαν ἀποφέρεται.

δόντα τὰ βέβαιον τὴν τῶν δροκῶν ἐπίσχεσιν προση-
θῆναι προήσασθαι, εὐδουλότατόν τε καὶ ἀριστον.
Ταῦτα μὲν ἐπὶ τῶν πρόσθεν ἢ δὲ συνήθεια μετὰ
ταῦτα ἐπὶ τοῖς μάρτυσι τὴν σφραγίδα τῆ διαθήκη
προσμαρτυρεῖν μετήγαγεν ἐκείνου, ὃς δὴ πρὸς τὸ τοῦ
κοιαιστωρὸς ἀναβεδηκῶς ὄραται ἀξίωμα. Οὕτω μὲν
καὶ τοιαύτη τοῖς πρὸ ἡμῶν ἀρίστη ἀσφάλεια ἔδοξεν.

Οἱς ἐπόμενοι καὶ ἡμεῖς, ἵνα μᾶλλον ἀμείνων ἢ,
καλεόμεν τῆ μὲν σφραγίδι τοῦ ἐπὶ τῶν κήσεων καθ-
εστηκότος ἀνδρὸς, ὅτι μὴδὲ μέτεστιν αὐτῷ νῦν τῆς
τῶν νόμων ἐπιμελείας καὶ διοικήσεως, μὴδὲν τι πρὸς
τὴν ἐπιστήμανσιν τῶν διαθηκῶν μεταίνει (ὡσπερ
οὐδὲ ἐπισημαίνονται γε ταύτη) ¹⁶, τὴν δὲ νῦν ἀντ'
ἐκείνης ἐπισημαινομένην αὐτῇ ¹⁷ τοῦ κοιαιστωρὸς
σφραγίδα μὴδὲ ταύτην μόνον ἐπισφραγίζειν τὰ δια-
τετυπωμένα, ἀλλὰ καὶ τοὺς μεγαλοπρεπεστάτους
ἡμῶν μαγίστρους καὶ πατρικίους καὶ τὸν τῆς πόλεως
ἐπαρχὸν καὶ τοὺς ἄλλους, οἱ ἐπὶ τῶν κρίσεων καθ-
εστήκασιν, τοῖς αὐτῶν σφραγίσμασι τὰς διατυπώσεις
τῆ ἀξιοπιστίας σεμνύνειν. Ἄλλ' ἐν μὲν τῆ προκαθη-
μένη τῶν πόλεων οὗτοι, ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις χώραις καὶ πόλεσιν οἱ τε στρατηγοὶ καὶ οἱ καθ' ἑκάστην
ἐπαρχίαν κριταὶ τοῦτο ἴστωσαν καὶ ποιήσωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΕ' ¹⁸.

Περὶ τοῦ πάντα δικαστὴν ἐγγραφοῦ ἀπολύειν
τὴν ψῆφον καὶ τῆ οικεῖα χειρὶ διασσημα-
σμένην.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Τῆς ἀσφαλείας τῶν ἤδη φθασάντων κεκρίσθαι
πραγμάτων καὶ ὥστε μὴ τινα ὑποψίαν καὶ ἀμφισβή-
τησιν ταῖς κρίσεσι παρακολουθεῖν προμηθευμένοις
ἡμῖν, καὶ τοῦτο παρέστηκε διορισθῆναι, τὸ ἕκαστον,
οἱ κρίνειν καὶ διαλύειν δίκας ἕλαχον, περὶ ὧν ἂν
ἐξεγένοι κρίσιν, ἐγγραφοῦ ἀπολύειν τὴν ψῆφον
οικεῖα αὐτοῦ διασημανθεῖσαν χειρὶ, ὥστε μήτε ἐκεῖ-
νον ἐξαρνῶν ποτε τοιαύτης καταλαβανούσης περι-
πετίας δύνασθαι γεγονέναι, μὴδ' ἐτέρῳ τινὶ ἐξεῖναι
ὑποβολιμαίαν καὶ νόθον διαπλάσάμενον κρίσεως
ῥαφήν εἰς τινα τῶν κρινόντων ἀναφέρειν αὐτήν.

Πᾶς τοίνυν δικαστικῷ τετιμημένος ἀξιώματι οὕτως
ἐκ τοῦ παρόντος ποιήτω καιροῦ, ἐγγραφα ¹⁹ ἀπο-
λύων ἃ ἐδίκασε καὶ διασημασμένα ὑπὸ τῆς οικείας
χειρὸς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΓ'.

Περὶ τοῦ ἐκβάλλεσθαι νόμους τινὰς, τοῖς μὲν βα-
ρβάραις ἐπιτρέποντας λειτουργίας, βουλευτη-
ρίοις δὲ προγόμοις ἀρχῶν τινῶν προβολῆς
καὶ διοικήσεως αὐτεξουσίῳ τῶν πόλεων παρ-
έχοντας. ^D

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

¹⁶ Serimg. ταύτην. ¹⁷ Serimg. ἐπισημαινομένης αὐτὸς. Εἰ αὐτὸς quidem etiam Zuich. et Meerm. habent. Osenbruggen vel αὐτοῦ vel αὐτὰς legendum censuit. ¹⁸ Hæc Novella integra habetur in Paris. gr. 1385 A. Cuius rubrica: περὶ τοῦ ἕκαστον δικάζειν λαχόντα τῶν παρ' αὐτοῦ κεκριμένων ἐγγραφοῦ ἀπολύειν τὴν ψῆφον οικεῖα χειρὶ ὑπομαινομένην. ¹⁹ Codd. ἄγραφα: Zuich. et Meerm. notant: καὶ αὕτη κρατεῖ καὶ πράττεται.

NOTÆ.

(16) Harm. d. l.
(17) Apud magistrum census insinuari testa-
menta moris erat d. l. 23, hodie a quæstore et aliis
magistratibus hic enumeratis.

(18) Poterant olim manu aliena, l. ult. C. De
sententia ex periculo recitandis: cui hoc additur

A dentissimi consilii, et præstantissima est. Atque
hoc quidem obtinuli olim. Postmodum autem
consuetudo id mutavit, ut supra testes ejus qui
ad quæstoris dignitatem pervenisset, sigillum te-
stamento testimonium ferret. Et quidem illa etiam
confirmatio majoribus nostris optima visa est.

Quos et nos sequentes, quo illa vâldior sit, juba-
mus, ut (16) sigillo magistri census (quod nunc ad
illum neque legum cura, neque administratio per-
tineat) nihil prorsus in obsignatione testamento-
rum juris nec commercii sit (quemadmodum neque
nunc id illa obsignat), sed pro (18) illo quæstoris
sigillum obsignet. Neque vero hoc solum testa-
menta obsignet: verumetiam magnificentissimi
nostri magistri et patricii, præfecti urbis etiam,
aliique qui judiciis præsumt, sigillis suis illa fidei
commendent. Verum hi in urbe: in aliis autem
locis et civitatibus præfecti, et in quaque provin-
cia præsidēs hoc sciunt et faciunt.

CONSTITUTIO XLV.

Ut sententiam judices in litteras referant, suaque
(18) manu obsignent.

Idem imperator eidem Styliano.

Dum ut res judicialæ firmæ maneant, et ne qua
suspicio atque controversia sententias insequatur,
curam gerimus, hoc se nobis constituendum ob-
tulit, ut quibuscunque dijudicare ac dirimere lites
C obtigisset, de quibus rebus iudicium pronuntia-
turi essent, de iis sententiam de scripto ferrent,
eamque manibus suis (19) obsignarent: ut ne si
temere iudicatum esse postmodum deprehendatur,
negare illi suam sententiam possint: neque alii
quidpiam supposititia adulterinaque sententiæ
scriptura efficta, illam in iudicium aliquem referre
liceat.

Quicumque igitur iudicium dignitate honoratus,
dehinc ita facito: ac quibus de rebus iudicavit,
decretum scriptum, suaque manu obsignatum
edito.

CONSTITUTIO XLVI.

Abrogatio (20) quarundam de curiis et decurioni-
bus (21) latarum legum.

Idem imperator eidem Styliano.

VARIÆ LECTIONES.

a Leone.

(19) Et ita supplet d. l. ult.

(20) Hæc Nov. tolluntur ordines decurionum,
ideoque hic titulus non est in Basilicis. Vid. Cujac.
ad tit. C. De decur.

(21) L. D. 2, 10, Cod. 31, Nov. 38.

Quemadmodum ut quæcunque aliæ res in communis vitæ usum assumantur, ipsarum commoditas facit, et quæ utilitatem aliquam afferunt magnificimus: quæ vero ad nihil conducunt, contemnimus: sic omnino et ad legalium capitum compositionem nos accommodari oportebit, ut quarum usus aliquis sit, qui bono quopiam rempublicam beet, hæc necessario et ferantur et honorentur: quarum vero usurpatio aut nullius momenti, aut mala sit, harum non modo non ratio habeatur, sed etiam e legum corpore exemptæ rejiciantur.

Hæc idcirco dicimus, quod inter veteres de decurionibus et curiis latas leges quadam gravia intolerabiliaque decurionibus quæpiam munera adjunxerint: curiis autem privilegium, ut quosdam magistratus constituerint, suaque auctoritate civitates gubernarent, præbuerint. Quæ nunc, eo quod res civiles in alienum statum transformatae sint, omniaque ab una imperatoris majestatis sollicitudine atque administratione pendeant, tanquam incassum circa legale solum oberrent, nostro decreto illinc submoventur.

CONSTITUTIO XLVII.

Abrogatio (22) legis quæ senatui prætores decurionibus vero præfectos constituere concedebat.

Idem imperator eidem Styliano.

Quod alius olim reipublicæ status esset, rerum ordo similiter alius erat. Cum enim cuncta in principis deliberationem non caderent, sed nonnulla essent, de quibus dispicere, et jubere senatus officium esset, ea ab illo etiam proferebantur. Prætores itaque tres (23) numero in urbe rebus administrandis ab eo præficiantur, isque actus sanctione legis procedebat. Neque vero id in urbe solum, sed in aliis etiam civitatibus a decurionibus (24) ut vocabantur, præfecti quidam (non tamen quales hodie militaris præfectura novit, sed excellentiores quidam, quique aliam curam demandatam haberent) præficiantur.

Cum igitur aliter sese tunc res haberent, communis usus illam legem requirebat. Nunc autem cum omnia a principali cura pendeant, Deoque opitulante ipsius providentia discutiantur et dijudicantur: ac vero illa lex nullum de se usum præbeat, cum aliis quæ de republica ejectæ sunt, hanc etiam ejiciendam esse statuimus. Quemadmodum enim legibus nondum enatis nascendi causam re-

Ἄσπερ τῶν ἄλλων ἀπάντων τῶν κατὰ τὴν βίον πραγμάτων ἐκάστου τὴν μεταχείρισιν ἢ χρεία παρέχεται, καὶ ἃ μὲν φέρει τινὰ εὐχρηστίαν, ταῦτα ἐν λόγῳ ποιούμεθα, ἃ δὲ μηδὲν συντελεῖ, ἐν τῷ μηδενί τιθέμεθα, οὕτω πάντως καὶ πρὸς τὴν σύνταξιν τῶν νομίμων κεφαλαίων δεήσει ἀρμόζεσθαι· ὧν μὲν οὖν ἔστι τις χρῆσις δεξιόν τι φέρουσα τῇ πολιτείᾳ, τούτων ἀναγκαίως καὶ χειμένων καὶ τιμωμένων, ὧν δὲ ἢ οὐδαμῶς ἢ φαύλη ἢ μεταχείρισις, τούτων οὐ μόνον ἀξιουμένων λόγου τινός, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν νόμων θέσεως διακρινομένων τε καὶ ἀποβλήτων γινομένων.

Ταῦτά φαμεν, ἐπεὶ τοῖς πάλαι νόμοις τινὲς ἐκτεθειμένοι περὶ τοῦ βουλευτῶν καὶ βουλευτηρίων τοῖς μὲν βαρείας τινὰς καὶ δυσποίστους ἐπέτρεπον λειτουργίας, προνόμιον δὲ τοῖς βουλευτηρίοις παρέχον ἀρχῶν τινῶν προβολῆς καὶ διοικήσεως αὐτεξουσίας τῶν πόλεων. Οἱ νῦν, ὅτι πρὸς ἑτέραν κατάστασιν τὰ πολιτικά μεταπεποιήται πράγματα καὶ πρὸς μόνην τὴν βασιλείον πρόνοιάν τε καὶ διοίκησιν ἀνήρτηται πάντα, ὡς μάτην περιπλανώμενοι τῷ νομίμῳ ἐδάφει ἐκεῖθεν τῷ ἡμετέρῳ ὑπεξάγονται δόγματι.²²

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΖ΄.

Περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ διδόντος νόμου τοῖς βουλευταῖς στρατηγῶν καὶ ἄλλων τινῶν ἀρχῶν προβολῆν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Πάλαι μὲν ἄλλην ἐχούσης τῆς πολιτείας κατάστασιν ἄλλως καὶ τῶν πραγμάτων ἢ τάξις ἐτάττετο.

Μὴ γὰρ πάντων ὑπὸ τῆς βασιλικῆς διασκοπούμενων προνοίας, ἀλλ' ὄντων τινῶν, ἃ τῆς συγκλήτου ἔργον ἦν διασκέψασθαι καὶ χειροτονεῖσθαι, ὅπ' ἐκείνης καὶ τὴν προβολὴν ἐλάμβανον.²³ Πρακτωρὲς γοῦν ἐν τῇ προκαθημένῃ τῶν πόλεων τρεῖς ὑπὸ ταύτης εἰς τὴν τῶν πραγμάτων διοίκησιν καθίσταντο, καὶ ἡ τάξις αὕτη νόμου προῆει θεσπίσματος. Ἄλλὰ γὰρ οὐ μόνον ἐν τῇ φεροῦσῃ πόλει τὸ κράτος, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ὑπὸ τῶν οὕτω καλουμένων βουλευτῶν στρατηγοὶ τινες (οὐχ οἴους ἢ νῦν εἶδε στρατηγικῆ ἀρχῆς), καὶ τιμιώτεροι δὲ τινες καὶ ἄλλην ἐγκειρισμένοι φροντίδα²⁴ προέβληντο.

Τότε μὲν οὖν ἄλλως τῶν πραγμάτων διακειμένων ἢ χρεία τὸν νόμον ἐζήτει· νῦν δὲ τῆς βασιλικῆς φροντίδος πάντων ἐξηρητημένων καὶ σὺν Θεῷ τῇ ταύτης προνοίᾳ καὶ σκοπούμενων καὶ διαιτωμένων, καὶ χρεῖαν οὐδεμίαν ἐκείνου τοῦ νόμου παρεχομένου, μετὰ τῶν ἄλλων, οἱ τῆς πολιτείας ἐκβέβληνται, καὶ τοῦτον συνεκβεβλησθαι ὀρίζομεν. Ἄσπερ γὰρ οὐκ οὔσι τοῖς νόμοις ἢ τῶν πραγμάτων χρεία παρέχει προελ-

VARIE LECTIONES.

²² In Zuich. et Meerm. notatum est: αὕτη ἀνήρηται τὸ γ' διγ. τοῦ β' τὸ κς τί. θε. τοῦ νβ' τῶν διγ. καὶ διὰ τ. γ', β', ε', εθ', κγ' (κη'), κθ', λς', τοῦ λβ' τί. καὶ διὰ τ. α', τοῦ νε' λε' πθ' ρα'. οὐκ ἐδέχθη[σαν] διὰ τούτων [τούτων] οὐδ' ἐν τοῖς βασιλικοῖς, Scrimg. omitit τῶν. ²³ Codd. ἐκτεθειμένοις. ²⁴ Codd. ὑπεξάγοντι δόγματα. ²⁵ Steph. excedisse aliquid suspicatur, veluti ἀρχαί τινες ἐλάμβανον. Melius forte ὄντων τινῶν, οὐς τῆς συγκλ. κτλ. ²⁶ Zuich. et Meerm. φορτίδα.

NOTÆ.

(22) Abrogatur l. 2, C. De off. prætor.
(23) D. l. 2.

(24) Nam quod Constantinopoli atque Romæ senatores, hoc decuriones in municipiis fuerent.

θεῖν τὴν ἀρχὴν, οὕτως οὐ πρὸς τὸ χρῆσιμον τοῖς A πράγμασι δόγματος κειμένου, ἀκόλουθον ἐξαλείφειν αὐτό.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΗ΄.

Περὶ τοῦ μὴ ἐρχεσθαι γυναῖκας ἐπὶ τὰ τῶν συμ-
φώνων μαρτύρια.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Οὐκ οἶδ' ὅπως μὴ σκεψάμενοι γνώμην ἀκριθεῖ⁶⁶ ταῖς
γυναίξιν ἔδοσαν ἄδειαν εἰς τὸ μαρτυρεῖν προῖναι
οἱ παλαιοὶ, οὐδὲ τὸ πρόχειρον εἰς ἐνθύμησιν ἐνθυμη-
θέντες, ὅτι γυναῖκί ἀκοσμίαν φέρει ἢ ἀπειθῆς πρὸς τὰς
ἀρρένων ἕψεις ἀπάντησις, σὺφφρονας δὲ καὶ κοσμίους
ἢ ἐκείθεν καθίστησιν ἀποφυγή. Πῶς οὖν ἐπέτρεψαν
εἰς μαρτυρίαν παραλαμβάνεσθαι, ἐξ ἧς συμβαίνει
πολλάκις ἐν δήμοις πολυανθρώποις αὐτὰς ἀναστρέ-
φεσθαι καὶ χρῆσθαι τῇ γλώσσει ἀνευλαβέστερον ἢ B
κατὰ γυναῖκας λαλιάν, τοῦτο ὡσπερ εἶπον ἐπὶ ἡλιθί-
μοι ἀπορεῖν. Τί γὰρ ἡ γυναικῶν μαρτυρία τούτοις
ἐνομίσθη προῖναι εἰς πράγματα, αἷς⁶⁷ ὁμολογῶ τοῖς
ἀνδράσι μαρτυρεῖν συγκαχωρήσασαι, καθάπερ τὰς
Σκυθικὰς γυναῖκας ἀκούομεν ὁμοῦ τοῖς γαμέταις
συνεξοπλιζέσθαι, καὶ τοῦτο δὴ πῶς οὐχὶ μετὰ τοῦ
ἀδδξου καὶ πολλὴν σύγχυσιν καὶ ἀνατροπὴν ἔχει
τῶν ὀρίων⁶⁸ τῆς φύσεως, οἷς τὸ τῶν θηλειῶν καὶ
ἀρρένων γένος δισσετατο; πῶς δ' οὐ προδίδωσι τὴν
γυναίξιν ὀφειλομένην αἰδῶ τε καὶ κοσμιότητα; ὣν καὶ
τὴν οἶκον ἐντυχίαν δεῖ τετηρημένην εἶναι, καὶ μὴ
παντελῶς ἀφαιμένην καὶ ἀνετον. Ἡ γὰρ εἰς τὴν
μαρτυρίαν εἰσοδος ἀνοίγουσα χώραν τῇ μὴ⁶⁹ προση-
κούσῃ γυναιξὶ παρρησίᾳ, δι' ὧν ἐν πολυανθρώποις
δήμοις ἐγκαταμίγνυνται καὶ τοῖς τῶν ἀνδρῶν C
ἐνστρέφονται πράγμασι, τὴν κειμένην ἐν τῇ γυ-
ναίξει φύσει ὑποστολήν τε καὶ αἰδῶ ὑφαιρείται,
καὶ προκόπτειν αὐτὰς ἐπασκαί πρὸς ἀναίδειαν. Οὐ
μὴν ἀλλὰ καὶ ὑβριν τρόπον τινὰ τοῖς ἀνδράσι φέρει
τὸ γινόμενον· τί γὰρ ἂν ἕτερον τοῦτο ἢ ὑβρις (καὶ
ὑβρις ἢ βαρυστάτη) ἔσται, εἰς ἐκεῖνα τὰ πράγματα
ὣν κυρωτάτη ἀνδράσιν ἢ μεταχειρίσας τὸ παρίεναι
τὸ θῆλυ γένος;

Διὸ μᾶλλον τῇ συνήθειᾳ, ἢ⁷⁰ τὸ πταίσμα τοῦ νό-
μου διορθουμένη ἀπέκλεισεν αὐταῖς τὴν ἐπὶ τὸ μαρ-

A rum usus præstat : sic quando lex rerum utilitati
non subservit, eam abolendam esse sequitur.

CONSTITUTIO XLVIII.

Ne mulieres in contractibus (26) testimonium
præbeant.

Idem imperator eidem Styliano.

Haud scio quomodo, re non exactiore iudicio di-
squisita mulieribus ad dicendum testimonium pro-
cedendi facultatem dederint veteres (27). Illud sal-
tem vulgo notum, volutandum animo fuerat, cre-
brum nempe in virorum oculos occursum mulieri
dehonestamento esse : pudicam vero et honestam
eiusdem rei fugam efficere. Qua ratione igitur illas
ad testimonium assumi permiserint (unde fit per-
B sæpe, ut in magnis hominum iurbis conversen-
tur, irreverentiusque quam mulierum sermo ferat,
lingua utantur), hoc, quemadmodum dixi, mihi
dubitare subit. Quorsum enim hisce visum est, ut
in negotia publica mulierum prodiret testimo-
nium, quibus juxta atque viris testari permiserunt,
quemadmodum Scythicas mulieres cum maritis
ad bella coarmari audimus? Et sane quomodo præ-
ter absurditatem ingentem, hoc naturæ etiam fi-
nium, quibus virilis muliebrisque sexus disterminali
sunt, tum confusionem, tum eversionem non con-
tinet? Quomodo item mulieribus quas etiam domi
observantes, nequaquam autem dissolute ac indul-
genter, conveniri oportet, debitam non produat et
verecundiam et honestatem? Si quidem ad feren-
C dum testimonium progressio, cum eo (quod multo-
rum illæ hominum commiscerentur conventibus,
negotiisque implicantur virilibus) ad liberius lo-
quendum quam mulieribus decorum sit, fenestram
aperiat : muliebris sexus submissos morem pudor-
emque adimit atque ipsas ad inverecundiam et
procacitatem exercet. Jam vero res illam contumeliam
aliquo modo etiam viris affert. Quid enim hoc
aliud nisi contumelia, et ea quidem gravissima erit,
si quarum rerum tractatio virorum maxime propria
est, ad illas sexus etiam femineus procederet?

Quapropter non minus consuetudinem, quam legis
erratum majestas nostra corrigens, illis ad testan-

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ Zuich. et Meerm. γνώμη ἀκριβεῖ. ⁶⁷ Forte οἷς, ut ad πράγματα referatur. ⁶⁸ Zuich. et Meerm.
ὀρίων. ⁶⁹ Codd. Negationem omittunt, Steph. supplevit. ⁷⁰ Codd. τὴν συνήθειαν ἢ.

NOTÆ.

(25-26) Testis in contractu mulier esse prohibetur
hæc Nov. Gell. 6, cap. 7, scribit, nulli feminæ di-
cendi testimonii jus fuisse, et Constantinus I. 1, C.
Theod. De rapt. virg. mulieres removet a postu-
lationibus et testimoniis, omnibusque rebus judi-
cariis : ut et antiquitus penitus removebantur.
Harmenop. 1, tit. 6, refert mulieres admitti in te-
stimonium, ἐνθα ἢ τῶν ἀνδρῶν βία ἀπαίργεται, et
post capite περὶ κεικωλυμένων, mulieres ait in testa-
mentis non admitti, ut et in aliis negotiis : iis excep-
tis, ἐν οἷς ἀνδρες οὐ προσκαλοῦνται, in quibus non

D advocantur vel adhibentur masculi. Idem paulo
post negat mulierem admitti ἐν ταῖς συστατικαῖς
μαρτυρίαις, admitti vero ait ἐν ταῖς ἀποδεικτικαῖς,
appellat autem συστατικὰς, διαθήκην, κωδικέλλον,
δωρεὰν αἰτίᾳ θανάτου ἀποδεικτικὰς δὲ τὰς λοιπὰς,
id est, judicialia, vid. l. 18, ff. De testam. lego 20,
§ 6, ff. Qui testam. His addo quæ scripsi 2. Feud. 31,
in fin., ubi feminæ remouentur a testimonio inve-
stituræ, quamvis feudum habeant ab eodem do-
mino.

(27) D. l. 18, d. § 6.

dum præcludit aditum, ac proposita sententia sua decernit, legesque prohibet, ne quo modo mulieres ad contractuum testimonia accedant. In rebus autem peculiariter ad ipsas pertinentibus, quibus interesse viris fas non est (de partu (28-32) loquor, et si cui rei (33) alii sola mulier adhibetur, sua peculiariter virisque occulta testantur.

CONSTITUTIO XLIX.

Ne serui ad dicendum testimonium admittantur (34).

Idem imperator eidem Styllano.

Testimonium cum magni momenti, necessariaque ad tuenda communis vitæ negotia res sit, non a quibuslibet (35), sed ab iis qui extra ignominiam vivunt, ferri æquum est. Recte ergo exquisita ratione de hoc disceptant leges, et non simpliciter ad dicendum testimonium cuique aditum præbent. Verumtamen, quia nonnullæ leges servilis conditionis hominibus in quibusdam (35), rebus testari concesserunt: visum nobis est, hoc nota inducendum esse, ut quæ liberæ vitæ participes non sunt, in universum ad testandum non admittantur, lexque Novellarum (36) constitutionum obtineat, et de quocunque simpliciter testimonio statuat, idque in quacunque re, sive testamenta, sive aliam humanæ vitæ actionem testimonium complectatur. Si enim illis qui cum liberæ vitæ sint, vitam ingenuæ, eaque libertate quam nacti sunt digni non degunt, neque quantum fieri potest animi magnitudinem a servitute liberam conservant, sed in illicitarum actionum servitutem subiguntur, testimonium dicere non licet: neque his quorum vitam non esse liberam constat, ferre testimonium concedatur. Nam tametsi alius hic servitutis modus sit, attamen ea servitus est, quam libertatis dignitate participem esse indignum sit.

CONSTITUTIO L.

Ut (37) donationes quæ in vitæ rebus non sunt ad quingentos usque aureos valeant.

Idem imperator eidem Styllano.

Quandoquidem multi alias gratias relaturn, alias benigno duntaxat proposito moti, dona in nonnullos conferunt: et de hoc capite distincte tradendum esse visum est, quales donationes non overti,

τυραίν εἶσοδον, καὶ ἡ βασιλεία ἡμῶν προστιθεμένη. ψῆφον οικειάν ποιεῖται ἐδ αὐτῆς ἄγγμα, καὶ ἀπαγορεύει νόμῳ ὅπως γυναῖκας ἐπὶ τὰ τῶν συμφέρονων μαρτύρια ἔρχεσθαι. Ἐν πράγμασι δὲ γυναῖξιν ἰδιόζουσιν, οὐ μὴ θεμιτὸν ἐντυγχάνειν ἀνδράσιν (φημὶ δὲ ἐπὶ τοῖς ὠδίνων, καὶ εἰ τι ἕτερον ὁ μόνῃ θήλυς εἴς τις ὀρᾷ), τὰ οικεῖα καὶ ἀρρένων ὀφθαλμοῖς ἀθέσται μαρτυραίνωσαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΜΘ'.

Περὶ τοῦ ἀπροσδέχτους εἰς τὸ μαρτυρεῖν καθίστασθαι ὁμοίως ὁ βίος ἐλευθέρους οὐ γνωρίζεται.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἡ μαρτυρία μέγα τι καὶ ἀναγκαῖον ὄν εἰς τῶν πραγμάτων τοῦ βίου ἀσφάλειαν, οὐκ ἐκ τῶν ἀπιτυχόντων προσώπων ἀλλ' ὧν οὐκ ἄτιμος ἡ πολιτεία δικαία ἐστὶ συνίστασθαι. Καλῶς οὖν ἀκριβολογεῖται περὶ τούτου τοῖς νόμοις, καὶ οὐκ ἀπλῶς παντὶ διδόναι παράδοτον πρὸς τὴν εἰσοδὸν τῆς μαρτυρίας. Πλὴν ἀλλ' ἐπιπέτερ τοῖς ὑπὸ δουλικὴν τελευτοῦσι τύχην εἶναι τῶν νόμων ἔδοσαν εἰς μαρτυρίαν ἐν τισὶ τῶν πραγμάτων εἰσέναι, ὀρθῶς ἡμῖν ἔχον ἐφάνη καὶ τὰ περὶ τούτου παρασημήνασθαι. Ὅσα καθόλου τοῖς μὴ μετασχόντας πολιτείας ἐλευθέρου εἰς τὸ μαρτυρεῖν ἀπροσδέχτους καθίστασθαι, καὶ τὸν ὅτι ἐν τῇ νεαρᾷ νομοθεσίᾳ κρατεῖν καὶ περὶ πάσης ἀπλῶς μαρτυρίας ὀρίζειν καὶ ἐν παντὶ πράγματι, ἔν τε διεθῆκαι ἔσιν, ἄν τε τις ἑτέρα τοῦ βίου πραγματεία παραλαμβάνομένη. Εἰ γὰρ οὐκ ἔξεστι μαρτυρεῖν ἐκείνοις, ὅσοι καὶ τριτοπολιτείας ἐλευθέρου οὐκ εἶναι τὸν βίον ἐλευθερίως καὶ ἀξίως ἢς ἐλαχον ἐλευθερίας διαζῶσιν, οὐδ' ἐφ' ὅσον θυνατὸν ἀδούλων τοῦ νοῦ συντηροῦσι τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ πρὸς δουλείαν ὧν οὐ δεῖ πρᾶξαι ὑπάγονται, οὐδὲ τούτοις παρασχεθήσεται μαρτυρεῖν, ὅσοις ὁ βίος ἐλευθέρους οὐ γνωρίζεται. Εἰ γὰρ καὶ ἕτερος ἐνταῦθα τρόπος δουλείας, ἀλλ' ὁμοίως δουλεία, ἢν μετέχειν οὐκ ἀξίον τοῦ τῆς ἐλευθερίας ἀξιώματος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ν'.

Περὶ τοῦ τὰς δωρεὰς τὰς μέχρι φ' νομισμάτων ὅσας ἐγγράφως γίνεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἔστιν ὅτε μὲν χάριτας ἀμειβόμενοι, δὲ δὲ μόνῃ χρηστῇ προαιρέσει κινούμενοι, δωρεαὶς ἐνίοις δεξιούνται, καὶ περὶ τούτου τοῦ μέρους διασταλλασθαι ἔδοξεν, ὅσας τε χρῆ ἀνατρέπτους, καὶ

VARIE LECTIONES.

¹ Nov. Justiniani 90, c. 6. ² Scrimg. ἄν τε τὴν ἑτέραν τοῦ βίου πραγματεῖαν παραλαμβάνομένη. ³ Ecl. No. 99. Laudatur apud Harmenop. lib. II, tit. 1, p. 206. ⁴ Malim ἀποπέτους.

NOTÆ.

(28-32) Vid. tit. De ventre inspiciendo.

(35) Puta balneo muliehrī, I. Harmenop. 45, admittitur etiam in quæstionibus majestatis, I. 8, §. ad I. Juliam majestatis, et in domesticis factis I. 8, §. 6. C. De repudi.

(34) Testis esse nullo modo non potest, qui servus est; Nov. Just. 98, c. 6, et ita abrogatur, I. 7, §. De test.

(35) In iis scilicet in quibus alia probatio ad eruendam veritatem non est, I. 7, §. De testib.

(36) Nov. 90, c. 6.

(37) Titulus aliter a Græcis accipitur his verbis, περὶ τοῦ τὰς δωρεὰς τὰς μέχρι φ' νομισμάτων ὅσας ἐγγράφως γίνεσθαι. Scrimg. Mihi sic videtur hac Nov. non requiri insinuationem in donatione 500 aureos excedente (ut ita abrogetur l. 24, l. 36, in fin. C. De don. §. 2. Inst. De don.) etiam si in ea requiratur scriptura: si tamen testibus probari possit, 3. Harmo. 1, in fin. ubi hujus constitutionis mentionem, quam et pro 29, laudat.

οὐκ ἀκρίβους εἶναι. Οἱ μὲν οὖν παλαιοὶ περὶ τούτου διασκοποῦντες γνώμην ἐξέφηναν, ἐκείνην τὴν δωρεὰν ἐκπίπτειν τοῦ βεβαίου⁷⁸, ἢ χρυσίων πεντακοσίων ὑπερβαίνει τιμῆς, εἰ μὴ πρᾶξις δημόσιος ἐμφανὲς τὸ δῶρον ποιήσει, κἂν ἰδιαζούση καὶ μυστικωτέρᾳ γραφῇ τοῦ δωρησαμένου ὁ λαβὼν ἀποφέρεται τῆς προαιρέσεως τὴν ἀσφάλειαν· οὐκ οἶδα τί βουλόμενοι ταύτην εἴη περιττῆ ἀκριβολογήσει. Ἐγγράφως γὰρ πεπραγματευμένης τῆς δωρεᾶς καὶ μαρτυρίας οὐ δεχομένης παραίτησιν⁷⁹ ταύτην συναπτομένης, τί πλέον ἀκριβολογεῖσθαι ἔδει;

Ἡμῖν⁷⁷ τοίνυν τὴν περιέργον⁷⁸ ταύτην ἀκριβολογίαν (ἣν οὐδὲ τηρηθεῖσαν⁷⁹ ἐπὶ δωρεαῖς ὅλως ἴσμεν) δοκεῖ καὶ θεσπίσματος καταπαύσασιν ἐκείνο ἐκθελεῖν, ἵνα δωρεὰ ἢ χρυσίων ὑπερέχουσα πεντακοσίων Ἐγγράφως μὲν οὕσα ἀναθέτητος διαμένη, Ἐγγράφου δὲ συστάσεως ἐρήμη γνωριζομένη ἀθέβαιος ἢ κατὰ τὸ ὑπερβαῖνον μέτρον τῶν πεντακοσίων νομισμάτων, κἂν ὑπὸ μάρτυσιν ὁ τῆς δωρεᾶς ἀντιποιούμενος ταυτὴς ἀντιποιῆται. Καὶ γὰρ ἢ μὲχρι τῶν πεντακοσίων τιμωμένη, εἰ καὶ ἄγραφος εἴη, τριαὶ μάρτυσι κυρουμένη φέρει τὸ βέβαιον· καὶ δέον τούτῳ τῷ τύπῳ ἐξεταζομένης ἰσχύειν ἢ ἀκυροῦσθαι τὰς δωρεάς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΑ'.

Περὶ τοῦ εὐρεθέντος θησαυροῦ, μετὰ τίνος δεῖ τὸν εὐρόντα μερίζεσθαι αὐτῶν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἦν μὲν ἀγαθὸν καὶ σωτήριον τοῖς θεοῖς ἡμᾶς καὶ σωτηρίοις πεῖθεσθαι νόμοις· οὕτω γὰρ πολιτευόμενοι ἥκιστα νόμων ἀνθρωπίνων προσεδεθήμεν, καὶ τῷ ἐκείθεν φωτὶ ἀσφαλῶς ὀδηγούμενοι οὐκ ἂν τῆς ἐκ νόμων βοηθείας ἀνθρωπίνης εἰς χρεῖαν⁸⁰

VARIE LECTIONES.

⁷⁸ Scrimg. βεβαίαν, cui Agyl. cum Steph. addi vult εἶναι. Βεβαίου habent Zuich, et Meerm. ⁷⁹ Scrimg. οὐ δεχομένης παρ' αὐτῆς, pro quo cum Steph. ἐνδεχομένης παρ' αὐτῆς editores fere dederunt. ⁷⁷ Inc. Ecl. ⁷⁸ Ecl. ἀπερίεργον. Fortasse rectius. ⁷⁹ Codd. τὴν ῥηθ. Ecl. vero τηρηθεῖσαν. ⁸⁰ Zuich. et Meerm. ἐν χρεῖα.

NOTÆ,

(38) Ἐρηθεῖσαν Serim., τηρηθεῖσαν. Cujac. 17, observ. 32.

(39) Græci aliter legunt, ut locum esse corruptum hinc colligamus.

(40) Thesaurus cujus esse debeat, breviter hic notemus: Thesaurum non esse, quod quisvis vel lucri, vel metus, vel custodiæ causa sub terra condidit, l. 31, §. 1, ff. De acquirendo rerum: quod quis perdidit, aut per errorem e suo fundo non abstulit, l. 67, in fin. ff. De rei vind. Thesaurus est vetus quedam depositio rei mobilis l. un. C. De thesaur. seu pecunia cujus non exstat memoria, ut ea jam dominum non habeat, d. l. 31, ejusque dominus sit ignotus d. l. unica. De invento hoc tenendum est, eum qui thesaurum in suo casu invenit, omnimodo suum facere. vers. Quæ quidem lex infra idque ex naturali æquitate et D. Hadriani constitutione § 39, Instit. De rerum divis. Non est idem in eo qui sceleratis ac puniendis sacrificiis repererit, d. l. unic.; nam et thesaurum inventum amittit, et eo amplius puniri potest, arg. l. 15, ff. De sicariis. Eisdem pene sunt in eo qui in privati fundo et alieno, data opera, non volente invitove domino thesaurum perscrutatur, aut certe principis permisso: quippe inventor fundi domino thesaurum reddere cogitur, d. l. unic. Quid si non studio, sed casu, puta ab aratore vel colono, d. l.

A qualesque contra irritas esse oporteat. Atque veteres quidem hac de re tractantes pronuntiarunt, illam donationem concidere, ne firma sit quæ quingentorum aureorum summam exsuperat, nisi in acta publica relata sit: quoniam etiam donatorius donationis certam probationem propria donatoris manu privatim scriptam abstulerit. Ac nescio quid sibi illi superflua hac subtilitate velint. Quando enim donatio scripto comprehensa, eique justum testimonium adhibitum esset, quorsum amplius accurate finire oportebat.

Nobis itaque exacta hac definitione, quam neque de donationibus dictam (38) esse omnino scimus, per sanctionem consopita, illud proponere visum est, ut (39) si donatio quæ quingentos aureos excedit, in litteras relata sit, rata permaneat: quæ vero scripto comprehensa non est, pro eo modo qui quingentos aureos excedit, irrita sit: tametsi donatarius præsentibus testibus rem donatam adeptus sit. Etenim donatio, cujus æstimatio quingentos aureos non superat, etsi conscripta non sit, dummodo tribus testibus confirmetur, rata judicatur. Ad hanc ergo formam examinatæ donationes, aut valeant, aut irritæ sint.

CONSTITUTIO LI.

De invento thesauro cujus esse debeat (40).

Item Imperator eidem Styliano.

Bonum sane atque salutare esset, si divinis salutiferisque morem gereremus legibus. Minime enim tum humanis indigeremus, illarumque luce tutam viam commonstrante, humano ex legibus auxilio nobis non esset opus. Verum quoniam

un. in fin. vel fabris ad domus refectionem adhibitis, l. 67, ff. De rei vindic. thesaurus sit repertus? dividetur inter fundi dominum et inventorem vers. jubemus infra eod. d. l. unic. dict. § 39, Quid si in loco sacro vel religioso sit repertus? Hadrianus totum concessit inventori d. § 39. Divi vero fratres dimidium fisco dederunt l. 3, § 3, De jure fisci. Jam hic opinionum turba nascitur. Accursius dictum § tricesimum nonum refert ad æquitatem: dictam legem tertiam, ad jus strictum; Angelo dicta lex tertia displicet, fisci loco ecclesiam substituenti. Zoaneus in dicta lege tertia legit non etiam religiosis, quo nomine reprehenditur a Roberto 1, recept. 5. Cujac. 5, observ. 5, refert dictam legem tertiam ad locum religiosum qui sit publicus d. § 39, ad religiosum, qui sit nullus. Fornerius 2, selectio-num 26, dictum § 39 emendat, legitque ac si quis pro at si quis, eo sensu; ei qui thesaurum in loco religioso invenit dimidium cedere, ac si in alieno reperisset, sic sentio, Justinianum repudiata divorum fratrum sententia, D. Hadriani constitutionem amplecti. Quid si in Caesaris fisci, vel publico, vel civitatis loco thesaurus sit repertus? inventor thesaurum cum fisco ac civitate dividet ea constitutione Hadriani d. § 39. Plura de inventione thesauri, et cui cedat vide apud Ferrandum 2, Explicationum 28.

cæno atque luto omnes emergere, divinisque præceptis in cælum tollentibus elevari difficile est : humano generi salutem etiam humana prudentia per leges suas adinvenit. Quapropter etiam nunc cum, quanquam Dominus et Servator noster misericordes esse eorumque qui inopia premuntur illos qui ipsius donis fruentes in affluentia rerum copia vivunt, angustiis succurrere jusserit, nonnulli tamen ita in Dominum ingrati, ergaque communem hominum cognationem commiserationis expertes sunt, ut non modo non benignam manum egentibus præbeant, verum etiam, tanquam solis quonque radiis tetricos thesauros suos aspicere invidiant, in terram illos defodiant : deinhumano hoc invento in medium legem prodire oportuit. Quæ quidem *lex* cum olim lata fuerit, victa autem postmodum a cupiditate, quæ multas egregias res labefactat, ab eademque suo vigore privata sit : nunc ab imperatoria nostra majestate in integrum restituitur. Jubebat autem illa (41), ut qui in defossam thesaurum incidisset, si prædium in quo inventus esset, ad principem (42) pertineret, alioquive publicum esset, illum ex æquo cum fisco partiretur, si vero locus unde thesaurus in lucem prodiiisset, neque ad principem pertineret, neque publicus, sed alterius cuiuspiam esset, is æqualibus partibus inter inventorem prædiique dominum divideretur : denique si inventoris prædium esset, ipsi res inventa universa cederet. Atque hæc quidem *lex* illa sanxit. Verum (43) perversa cupiditas haud scio quomodo illa circumscripta, iniquoque lucro fisco donato, illi in hunc usque diem inventum thesaurum attribuit, legemque otiosam reddidit. At quid hinc contingit? Qui alicubi reconditos latere thesauros sciunt, dum alios laboribus suis gavisuros, se autem frustra illos subdituros, quin et interdum acerbis examinationibus subjiciendos considerant, illos investigare negligunt : itaque in perpetuum recondita manent et pereunt, quæ in lucem producenda magnam hominibus erant utilitatem allatura.

Jubemus ergo, uti (44) deinceps secundum veteris legis æquitatem judicetur ; et quando thesaurus aliquis inventus fuerit, si locus ubi inventus est, in publicis imperatoriisve fundis sit, inventor illum cum fisco partiatur : si vero alterius cuiuspiam sit, simili modo ipsum et inventor, et loci in quo thesaurus inventus est dominus inter se dividant. Cæterum si improbus esse, neque quidquid repererit confiteri inventor omne velit, sed dolo mendaciisque ex re reperta nonnulla detineat ; in

κατέστημεν. Ἄλλ' ἐπεὶ τοῦ πλοῦ καὶ τῆς βλάβος χαλεπὴν ὑπεράνω πάντας γενέσθαι καὶ τοὺς πρὸς οὐρανὸν ἐπαίρουσι θεοὶς ἐντάλμασιν ἐπαρθῆναι, ἐφεῦρε καὶ ἡ ἀνθρωπίνη πρόνοια διὰ δογμάτων οικειῶν σωτηρίαν τῷ ἀνθρωπίνῳ βίῳ. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν, τοῦ δεσπότου καὶ σωτῆρος ἡμῶν οικτιρμονας εἶναι παρεγγυωμένου, καὶ τῶν ἀπορίᾳ πιεζομένων τούτους, ὅσοι τῶν ἐκείνου δωρεῶν ἀπολαύοντες ἐν εὐπορίᾳ διαβιοῦσι, παραμυθεῖσθαι τὴν στενοχωρίαν, ἐπιπερ τινὲς ἀχάριστοι μὲν περὶ τὸν δεσπότην ὄντες, ἀσυμπαθεῖς δὲ περὶ τὸ συγγενὲς, οὐ μόνον οὐκ ὀφείλουσι χεῖρα ἐλέου τοῖς χηρῶσιν, ἀλλ' ὡσπερ φθονοῦντες καὶ αὐγαῖς ἡλλοῦ τοὺς ἑαυτῶν σκυθρωποὺς ὄρξιν θησαυροὺς, γῆ τούτους κατορύττουσιν, ἐδέησε καὶ περὶ ταύτης τῆς ἀπανθρώπου ἐπινοίας νόμον εἰς βίον ἐλθεῖν. Ὅς πάλαι μὲν ἐκτεθειμένος, πλεονεκτικῶς δὲ παρ' ἧς πολλὰ τῶν καλῶν διαλυμαίνεταί, πλεονεξίας καὶ ὑπ' αὐτῆς τὸ οικεῖον κρᾶτος ἀφηρημένος, νῦν παρὰ τῆς ἡμετέρας βασιλείας τοῦτο πάλιν ἀνακομίζεται. Ἐκέλευε γὰρ ὁ νόμος τὸν τῷ κατορωρυγμένῳ περιτυχόντα θησαυρῶν⁴¹, εἰ μὲν βασιλικὸν εἴη τὸ χωρίον ἢ δημόσιον ἄλλως, διακληροῦσθαι τὸν εὐρόντα καὶ τὸ δημόσιον ἐπίσης τὸ εὐρημα· εἰ δ' ὁ τόπος, ὃς τὸν θησαυρὸν εἰς φῶς ἤνεγκεν, οὔτε βασιλεὺς οὔτε δημόσιος ἀλλ' ἑτέρου τινὸς προσώπου, ἀμφοτέροις ὁμοίως τῷ τε περιτυχόντι καὶ τῷ τοῦ χωρίου δεσπότῃ τοῦτο⁴² ἐπίσης διανεμῆσθαι· εἰ δὲ τοῦ εὐρόντος τὸ χωρίον, αὐτοῦ καὶ τὸ πᾶν εὐρημα εἶναι. Ταῦθ' ὁ νόμος ἐθέσπισεν. Ἄλλ' ἡ φαῦλη πλεονεξία οὐκ οἶδ' ὅπως τοῦτον παραλογισαμένη, κέρδος ἀδικῶν τῷ δημοσίῳ χαρισμένη ἐκείνῳ μέχρι τοῦ νῦν τὸν εὐρισκόμενον δίδωσι θησαυρὸν εἰς ἀπραξίαν τὸν νόμον περιστήσασα. Τί οὖν ἐκ τούτου συμβαίνει ; γνώσιν ἔχοντες θησαυρῶν κατορωρυγμένων, ἐννοοῦντες, ὅτι τοῖς αὐτῶν πόνοις ἠσθῆσονται ἕτεροι, αὐτοὶ δὲ μάτην ὑποστήσονται τὸν κάματον, οὐ μόνον δὲ ἀλλ' ἐνίοτε καὶ πικραῖς ἐξετάσεσιν ὑποβεβλήσονται, παρὰ φαῦλον ποιῶνται τὴν ἔρευναν καὶ λαμβάνει οὕτως αἰώνιος ἀπώλειαν καὶ ἀπώλεια, ὣν ἡ φανέρωσις ὠφέλειαν ἀνθρώποις ἐμῆλε πραγματεῦσθαι.

Κελεύομεν τοίνυν, κατὰ τὴν δικαιοσύνην τοῦ ἀρχαίου νόμου καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος γίνεσθαι, καὶ θησαυροῦ εὐρεθέντος, εἰ μὲν ὁ τοῦτον ἐξαγωγῶν τόπος τῶν δημοσίων ἢ τῶν βασιλείων εἴη χωρίον, μετὰ τοῦ δημοσίου τὸν εὐρίσκοντα μερίζεσθαι, εἰ δ' ἑτέρου τινὸς προσώπου, παραπλησίᾳ τρόπῳ αὐτόν τε τὸν εὐρίσκοντα⁴³ καὶ τὸν κύριον τοῦ τὸν θησαυρὸν ἀναδόντος χωρίου τὴν διανομὴν ποιῆσθαι. Εἰ μὲντοιγε πρὸς ἀγνωμοσύνην ἴδοι ὁ τοῦτον εὐρών καὶ μὴ πᾶν τὸ εὐρηθὲν ἀνομολογήσει :

VARIE LECTIONES.

⁴¹ Scrimg. τὸν κατορωρυγμένον — θησαυρὸν. Zuich. et Meerm. τῷ κτλ. ⁴² Melius τοῦτον. ⁴³ Zuich. et Meerm. εὐρισκόμενα.

NO. 41.

(41) Lex 3, § 10, ff. De jur. fisci § 39, Inst. De res. divis.

(42) D. § 10, dict. § 9.

(43) Hoc innuit dictum § decimum, et dict. § no-

num, certis temporibus non fuisse in usu.

(44) Sententia d. § 10, d. § 9, in usum revocatur a Leone.

ius habeat) sive vetustioris consuetudinis principis, sive recentioris sit, æqualiter et æstimetur, et in republica tractetur. Poena vero eorum qui rebellis animo decretum hoc contempnent, fuerit, ut flogris cædantur, et cute (52) tenus tondeantur, insuperque libras auri tres dependant.

CONSTITUTIO LIII.

Ut cuique tam intra civitates quam extra, mortuos sepelire liceat (53).

Idem Imperator eidem Styliano.

Mea quidem sententia, leges civiles non ea modo quæ communi subditorum vitæ prosint præscribere: verum de iis etiam qui jam vitam finierunt, humanæ commiserationi convenientia decernere decet. Quæ autem defunctorum corpora ignominie contumeliæque exponant, ac per quæ communi hominum naturæ dedecus atque turpitudine concilietur, nequaquam in leges sunt includenda. At quod lex (54) mortuos non nisi extra civitates humani vult, quomodo id humanam naturam dedecore afficere non est? Et quidem si hoc præcipiens, de iis humanis ageret, quibus facilem elationem facultates, quas vivi habuerant, suppeditarent, fortasse lex aliquam ad id iubendum rationem habuisset. Quanquam tunc etiam ad amicorum, cognatorum, necessariorumque defuncti commiserationem respicere oportebat. Quorum dolori atque orbitati magnum sane solatium est, si amici sui sepulcrum amplectari, ac in id lacrymas profundere possint. Quæ officia extra civitatem sepulto non facile est exsequi. Attamen si illos solum extra civitatem sepeliri vellet, quibus id ipso mortis die per facultates facile esset, ad eam inclementiam aliquam lex occasionem haberet. Verum nunc, cum inclementia illa simul ad omnes se extendat, quomodo non manifesta est absurditas? quomodo legem in naturam opprobrium ferri non est evidens? Qui enim, dum adhuc viverent, inopes et deserti erant, quomodo mortui ipso mortis die humabuntur? Quomodo item, cum propter paupertatem sepultura non accelerabitur, multis diebus insepulti non miserabile simul et horrendum spectaculum jacebunt, tabescentemque hominum naturam dedecorabunt? Extra hæc autem, cum mortui interdum famuli Dei appetantur, propterque celestem gloriam colantur, ipsorum corpora inhumata abjici, quomodo id vero expiationi etiam obnoxium non est?

Neque igitur ullo modo inter civiles leges hæc lex recenseatur, sancimus: quin potius, ut a con-

στέρων, ἂν τε τῶν ὀφειγόντων, δι' Ἰσοῦ καὶ τιμᾶσθαι καὶ πολιτεύεσθαι. Δίκη δὲ τοῖς καταφρονεῖν ἀπονεθεῖσι τοῦ ὀρίσματος αἰ εἰς τὸ σῶμα διὰ μαστιγῶν πληγαὶ καὶ τριχῶν κουρεῖα ἐν χροῦ, καὶ προσέτι χροσίου τριῶν λιτρῶν ἢ ἀπότισις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΓ'.

Περὶ τοῦ ἀθετεῖσθαι τὸν καλεῖοντα νόμον ἐξωθεν τῆς πόλεως ποιῆσθαι τὴν ταφήν, καὶ ἐξεῖναι τῷ βουλευμένῳ εἴτε ἐξω τῶν τειχῶν, εἴτε ἐντὸς ἡάπτεσιν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐμοὶ φαίνεται μὴ μόνον ὅσα τῷ βίῳ συμφέρει τῶν πολιτευομένων ταῦτα πρέπον ὀρίζειν τοὺς νόμους τῆς πολιτείας, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν ἥδη καταλυσάντων τὸν βίον τὰ πρέποντα ἀνθρωπίνῃ σκέπασθαι συμπαθείᾳ, καὶ μὴ δι' ὧν ἀτιμίᾳ μὲν καὶ ὕβρει τῶν μεθισταμένων τὰ σώματα παραδίδονται, αἰσχύνῃ δὲ τῇ κοινῇ τῶν ἀνθρώπων φύσει περιγίνεται⁵³, ταῦτα νομοθετεῖν. Πῶς γὰρ οὐκ ἔστι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν αἰσχύνειν, ὅταν μὴ βούληται ὁ νόμος γῆ κρύπτεσθαι, εἰ μὴ ἐξω πόλεως φέροιτο τὸ βληθὲν ὑπὸ τοῦ θανάτου σῶμα; Εἰ μὲν γὰρ τοῦτο διορίζων περὶ ἐκείνων ἐλεγε τῆς ταφῆς, οἷς εὐπορον τὴν ἐκφορὰν ἐποίει ἢ ἐτι ἐν βίῳ περιόντων αὐτῶν εὐπορία, ἴσως ἂν εἶχε τινα πρόφασιν παρακαλεῦόμενος, καίτοιγε καὶ τότε ἐχρῆν πρὸς συμπάθειαν ὄρξιν φίλων, συγγενῶν, οἰκείων τοῦ τεθνηκότος, οἷς μέγα εἰς παραμύθιον τοῦ ἀλγους καὶ τῆς ἀποστερήσεως τοῦ ποθομένου τάφου περιπτύξεις καὶ ἐκ' αὐτῷ χεῖμνα δάκρυα ἐξω κειμένου⁵⁴ τῆς πόλεως οὐκ εὐχερῶς ἐπιτελεῖσθαι πέφυκεν. Ἄλλ' ὅμως; εἰ ἐκείνους⁵⁵ τὴν ταφήν ἐκδημον ἐποίει τῆς πόλεως, οἷς οὐκ ἄπορον αὐθημερὸν γίνεσθαι, ἦν τις ἀφορμὴ τοῦ δόγματος τῷ ἀσυμπαθεῖ. Νῦν δὲ κατὰ πάντων ὁμοίως φερόμενης τῆς ἀσυμπαθείας, πῶς οὐ πρόδηλον τὸ ἀπεπον καὶ ἡ κατὰ τῆς φύσεως νομοθεσία καὶ αἰσχύνῃ; ὧν γὰρ ἐτι ζώντων ἄπορος ἦν ὁ βίος καὶ ἐρηρος, πῶς θανόντες αὐθημερινῆς ταφῆς εὐπορήσουσι; πῶς δὲ τῆς ταφῆς ἀπύρου τυγχανούσης, οὐχὶ ἐπὶ συγκαλῆς ἡμέραις οὕτω διαμένοντες ἐλαϊνὸν ὄμοῦ καὶ φρικτὸν κείσονται θέαμα καὶ τὴν ταπεινὴν ἀνθρώπων φύσιν αἰσχύνοντες; χωρὶς δὲ τούτων πῶς οὐκ ἐστὶ δίκης ὑπεύθυνον, ἐνίοτε τῶν ὀμιλησάντων τῷ θεάτῳ θεραπόντων Θεοῦ χρηματιζόντων καὶ ὑπὸ τῆς ἀνω δόξης περιεπομένων ἐρρίφθαι αὐτῶν ἄταφον τὸ σῶμα;

Ὁδοιμῶς σὺν νόμοις τῆς ἡμῶν πολιτείας συγκαταλέγεσθαι τοῦτον τὸν νόμον θεσπιζόμεν, ἀλλ' ὅσ-

VARIÆ LECTIONES.

⁵³ Scrimg. παραγίνεται. ⁵⁴ Scrimg. τοῦ ἐξω κειμ. Emendarunt Steph. et Agyl. & ἐπὶ τοῦ ἐξω κειμένου, Spangenh. οἷς μέγα εἰσὶ πασαμ. εἰ & ἐξω κειμένου. ⁵⁵ Scrimg. ἐκείνους.

NOTÆ.

(53) Poena genus observa, cui simile est in Nov. 88, in fin.

(54) Sepelire etiam in civitatibus mortuos licet, et ita abrogatur lex 3, § 7, ff. De sepulcro violato. l. 12, c. De religiosis l. 6, c. Th. De sepulcro vio-

lato: Paul. 1, sent. 21, § 2, et is: locus Ciceronis, hominem mortuum in urbe ne sepelire, de quo dixi ad leges XII tabularum.

(55) Vide dictas leges.

καρ ὑπὸ τῆς συναθείας καλῶς ᾤρθη καταφρονούμενος, οὕτω καὶ ὑπὸ δόγματος ἡμετέρου ἔστω παντελῶς ἀθετούμενος, καὶ πᾶς, ὃς ἂν βούληται εἶτε τειχῶν ἐξωθεν εἶτε τῆς πόλεως ἐντὸς τοὺς τελευταῖας τιμᾶν τῇ ταφῇ, ἄδειαν ἔχτω περαινῆν τὸ βούλημα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΔ'.

Περὶ τοῦ ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ παντελῆ ἀπραξίαν εἶναι, καὶ τοὺς γεωργοὺς ἀργεῖν ἐν αὐτῇ, παρακλησίως ἅπασιν τοῖς ἄλλοις ἐργάταις.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἀρίστη μὲν ἡ σπουδὴ τῶν πρὸς ἐκθεσιν ἐπιθεωκῶτων ἑαυτοὺς τῶν ὅσα τῷ βίῳ συμφέρει ἐντάγματα, καὶ ἄξιον αὐτοὺς, ἐν οἷς ὁρῶνται πρὸς τὴν ὠφέλειαν τῶν ὑποχειρίων ὅλην τὴν φροντίδα συντείνοντες, ἀποδέχεσθαι τῆς φιλοστοργίας καὶ τὰ τεθέντα τηρεῖν εὐλαβῶς. Ἄξιον δὲ πολὺ πλέον ἐκαίνοις μᾶλλον τὴν τοιαύτην ἀπονέμειν εὐλάβειαν, οἱ πλέον ὠφθησαν καὶ ὑπὲρ τῆς τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας οἷα ὁ πάσης τῆς γῆς νομοθέται ἀναδεξάμενοι μέρμυραν, καὶ οὐς ἔθεντο νόμους τούτους ἐπίπροσθεν ἄγειν τῶν ἄλλων νόμων· οὐ μόνον δὲ δι' ὅπερ εἶπον, ὅτι πλέον εἰς τὴν τῶν ἀνθρώπων ὠφέλειαν, μᾶλλον δὲ ἀτύγκριτον ἀνεδίξαντο καὶ εἰσενέγκαντο πρόνοιαν, ἀλλ' ὅτι καὶ θεῖω ἐχάραξαν τὰ δόγματα Πνεύματι.⁹⁹ Ἐπεὶ οὖν τῷ νόμῳ τῶν κορυφαίων μαθητῶν⁹¹, ὃς πάντα ἐπιτρέπει ἀργεῖν τιμᾶν τὴν ἡμέραν τῆς Δεσποτικῆς ἀναστάσεως, ὁρᾶται νόμος ἀντιφθεγγόμενος, ἐντὴν⁹² μὴ πάντα ὁμοίως κωλύειν ἐργάζεσθαι, ἀλλ' ἐνίοις ἄνετον τὴν ἐργασίαν εἶδοσθαι. Φησὶ γάρ· *Δικασταὶ μὲν καὶ δῆμοι τῶν πόλεων, καὶ οἱ ἐκ τεχνῶν βιοῦντες ἀργεῖτωσαν ἐν Κυριακῇ, μόνοι δὲ γεωργοὶ ἐργάζεσθωσαν*, καὶ ἡ αἰτία τῆς λύσεως τῆς τιμῆς τῆς ἡμέρας ἄλογος· δοκεῖ γάρ σωτηρίας⁹⁴ εἶναι τῶν καρπῶν, ἔστι δὲ ἀληθῶς⁹⁵ οὐδέν· οὐ γὰρ τὸ σπουδαῖον τῆς γεωργίας, ἀλλὰ τοῦ καρποδοτοῦ ὄλεος, ἐπειδὴν δοκῇ, τὴν εὐθηνίαν παρέχεται τῶν καρπῶν.

mentī, reque vera futilis est: cum non agriculturæ visum sit, fructuum abundantiam suppeditet.

Ἄλλὰ γὰρ ἐπεὶ τοιοῦτός τις εἰς γένεσιν ἤλθε νόμος, ὀλιγωρῶν μὲν τῆς τοῦ Δεσποτεῦ τιμῆς, ἀντιδογματιζῶν δὲ τοῖς κατὰ πάντων ἐναντίων παρὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λαθεῖναι τὰ νικητήρια, ὀρίζομεν καὶ ἡμεῖς ἂ τῷ ἁγίῳ ἔδοξε Πνεύματι καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοῦ μεμυημένοις ἀποστόλοις, ὥστε πάντα ἐν τῇ θείᾳ καὶ τὴν ἀφθαρσίαν ἡμῶν ἐγκαινισαμένη⁹⁷ ἡμέρᾳ σχολάζειν ἀργεῖν⁹⁸, καὶ μήτε γεωργὸν μήτε τινα ἕτερον⁹⁹ ἔκτεσθαι ἐργῶν ἐν ταύτῃ τῶν μὴ¹ νενομισμένων.

VARIE LECTIONES.

⁹⁹ Ita emendavit Steph. codd. ol. ⁹¹ Scrimg. πατέρες. ⁹² Cf. Photii Nomoc. VII, 4. Apostolorum canon, qui hoc diserte præcipiat, nullus est: c. 66 vix huc quadrat. ⁹³ Zuich. ἐν φ. habet. Steph. ἔξ ἕρως emendat, Osenbruggen ἐν τῷ. ⁹⁴ Ita Zuich. Scrimg. ἔχαστα. ⁹⁵ Scrimg. σωτηρία. Sed rectius Zuich. σωτηρίας. ⁹⁶ Scrimg. ἐστὶ δὲ ἡ ἀληθῶς ⁹⁷ Ita Zuich. Scrimg. ἤλιος. ⁹⁸ Ita Bals. Scrimg. ἐγκαινισμένη. ⁹⁹ Ita Zuich. et Bals. Scrimg. ἀργήσεως. ¹ Scrimg. non habet ἕτερον. ¹ Negationem omnittit Zuich. et deleri vult Spang.

NOTÆ.

(55-56) Dominicis diebus omnes ab operibus vacare debent, ut hic. Omnes, inquam, licet rustici, quod olim non fuit: et ita abrogatur lex 3, C. De feriis, facit hujus constitutionis mentionem Hermen. 4, lib. 4, § 7.

PATROL. GR. CVII.

A suetudine recte contemnitur, sic etiam decreto nostro prorsus reprobator. *Quicumque autem sive extra muros sive intra civitatem sepelire mortuos volet, perficiendæ voluntatis facultatem habeto.*

CONSTITUTIO LIV.

Ut Dominicis diebus omnes (55-56) ab operibus vacent (57).

Idem imperator eidem Styliano

Præstantissimum illorum est studium qui se edendis quæ communi vitæ utilia sint, præceptis dedunt, dignique sunt eo quod ad subditorum utilitatem omnes suas curas intendunt, quorum prius in rempublicam amor laudibus celebratur, ac præcepta sancte observentur. Interim vero multo æquius fuerit, illis potius istiusmodi reverentiam attribuere, quos majores pro humani generis salute, tanquam universi terrarum orbis legislatores, suscepisse sollicitudines constat, quasque leges tulerint, has aliis omnibus anteferre, idque non solum propter id quod dixi, quod videlicet ad hominum utilitatem, incomparabiliorem susceperint atque contulerint curam: sed quod etiam divini nominis virtute subscripserint sua decreta. Quoniam itaque illorum inter discipulos procerum legi, quæ Dominicæ resurrectionis diem cessatione ab operibus omnes venerari mandat, legem aliam contradicere conspicitur, quæ non omnes simul operari prohibendos, nonnullisque uti operentur indulgendum esse censet; ait (58) enim *omnes iudices urbanæque plebes et cunctarum artium officia, venerabili die solis quiescant: ruri tamen positi agrorum culturæ libere licenterque inserviant, cujus istius diei dehonestationis nulla ratione nititur causa. Nam quanquam fructuum conservatio prætendi posse videatur: nullius tamen illa momenti, sed solis virtus, quando frugum largitori*

Quoniam, inquam, istiusmodi lex in lucem prodit, quæ Domini cultum vilipendat, diversumque ab illis, qui contra omnes adversarios a Spiritu sancto victoriam obtinuerunt, decretum præscribat: statuimus nos etiam quod Spiritui sancto, ab ipsoque institutis apostolis placuit, ut omnes in die sacro, quoque nostra integritas instaurata est, a labore vacent: neque agricolæ, neque quicumque alii in illo illicitum opus aggrediantur. Si enim, qui

(57) Vid. l. ult. § 4, [C. De feriis. Adde c. 4, 2, extra De feriis, ubi traditur quemadmodum etiam festis diebus hales capere liceat. Adde quæ dixi ad leges XII tab. ibi: feriis.

(58) L. 3, C. De feriis.

umbra quamdam atque figuram observabant, tantopere Sabbati diem venerabantur, ut ab omni (59-60) prorsus opere abstinerent : quomodo qui gratiæ lucem ipsamque veritatem colunt, hos eum diem qui a Domino honore ditatus est, nosque ab exiti dedecore liberavit, non venerari par est ? aut quomodo, cum ex septem (61) diebus unus in Domini honorem consecratus sit, non aliorum ad opera usu contentos non esse, neque illum Domino eximium et inviolatum conservare : sed ipsum etiam vulgarem facere, nostrisque operibus applicandum putare, religionis non est prorsus dissolutæ ?

CONSTITUTIO LV.

Ut Judæi secundum christianismi ritus vivant (62).

Idem imperator eidem Stylliano.

Qui olim sceptris potiti sunt, de Hebræorum gente (quæ quondam quoad divino patrocinio foveretur, incluta fuit, nunc autem ob contumaciam in Christum et Deum nostrum in calamitatibus celebris est, diversas (63) promulgarunt leges, quæ de ipsorum vitæ statu tractantes, jubent, ut (64) sacras ipsi Scripturas legant, et ne a suis ritibus arceantur : quin etiam ut liberis supra sanguinis cognationem circumcisionis etiam cognatione suo instituto accommodent. Atque hæc quidem, qui olim (ut dixi) imperium obtinuerunt. Verum sacratissimus princeps, ille ex cujus semine nos nati sumus, ut qui majore quam cæteri salutis ipsorum desiderio teneretur, hos in sola superiorum legum observatione relinquere (quod ante illum alii fecerant) non contentus : sed partim sacrorum oraculorum explicatione, partim eorumdem admonitionibus ad salutarem Christianorum cultum traducens, vivifica baptismi aqua initiavit. Atque quod ipsos in novum secundum Christum hominem transformari debere persuasit ut veterem deponerent, plene effecit, et quæcunque vetustatem saperent, circumcisionem (65), Sabbatum (66), et si quid aliud est, cum illo simul exiit. Atqui cum tanto cum effectu a Judaica pertinacia ipsos deduxisset, non etiam prioribus legibus, quæ Judaico ritu vivere permittebant, silentium, et vacationem alterius legis decreto imposuit.

A Εἰ γὰρ οἱ πάλαι τὰς σκιὰς καὶ τοὺς τύπους τιμῶντες διὰ τοσαύτης ἤγον τιμῆς τὴν τοῦ Σαββάτου ἡμέραν, ὡς παντελεῖ αὐτοὺς ἀπραξίᾳ^a διδόναι, πῶς εἰκόσ οὐδὲ ἡ χάρις θεραπευτὰς ἔχει καὶ ἡ ἀλήθεια, τοῦτους μὴ τιμᾶν τὴν ἡμέραν, ἢ^b τὸ τίμιον παρὰ τοῦ Δεσπότη ἐπλούτησε καὶ ἡμᾶς ἡλευθέρωσε τῆς ἐκ φθορᾶς ἀτιμίας; ἢ πῶς οὐ παντελῶς ἀσυναίδητον, ἐπὶ τὰς ἡμερῶν οὐσῶν ὧν εἰς Δεσποτικὴν τιμὴν ἀνέιται μία, μὴ^c ἀρκεῖσθαι ἡμᾶς ταῖς ἐξ^d ἀποκεχρημένους εἰς ἔργα, καὶ^e ἀναφαίρετον τῷ Δεσπότη ἐκείνην τηρεῖν, ἀλλὰ καὶ ταύτην κοινοποιεῖσθαι^f καὶ τῶν ἡμετέρων ἔργων νομίζειν καιρὸν;

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΕ'.

Περὶ τοῦ κατὰ τὴν τῶν Χριστιανῶν πίστιν Ἑβραίου πολιτεύεσθαι,

B Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.
Οἱ ἔμπροσθεν εἰς τὰ σκήπτρα καταστάντες περὶ τοῦ πάλαι μὲν διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς θεόθεν ἐπισκοπήν περιωνύμου τῶν Ἑβραίων γένους, γεγονότος δὲ ἐκ τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν ἀπονοίας περιωνύμου ἐν συμφοραῖς, διαφόρους ἐξέθεον νόμους, οἱ περὶ καταστάσεως τῆς ἐκείνων ζωῆς διαλαμβάνοντες κελεύουσι ταῖς θεαῖς Γραφαῖς ἐντυχᾶν αὐτοὺς, καὶ τῶν οικείων ἐθίμων μὴ ἐργεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τοὺς παῖδας πρὸς τῇ συγγενείᾳ τοῦ αἵματος καὶ τῷ ἐκ τῆς περιτομῆς συγγενεῖ προσοικειοῦσθαι αὐτοὺς. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν οἱ ἔμπροσθεν, ὡς εἶπον, εἰς τὴν βασιλείαν παρελθόντες. Ὁ δὲ τῆς θείας λήξεως βασιλεὺς, οὐ τῆς σπορᾶς ἡμῶν ἢ βλάστη, ὅτε δὴ πλέον τῶν ἄλλων σχῶν ἔρωτα τῆς αὐτῶν σωτηρίας, οὐκ ἀρκεθεῖς^g καταλιπεῖν τοῦτους καθὼς οἱ πρὸ ἐκείνου ἐν μόνῃ τῇ τῶν προλαβόντων νόμων διατάξει, ἀλλὰ τοῦτο μὲν τῶν ἱερῶν λογίων ἀναπτύξεισι, τοῦτο δὲ ἐν ταῖς αὐτῶν^h νοουθετήσεσι πρὸς τὴν σωτήριον τῶν Χριστιανῶν μεταστάσεως λατρείαν τῷ ζωοποιῷ τοῦ βαπτίσματος ἐτελείωσεν ὕδατι. Καὶ ἔργῳ μὲν, δι' ὧν αὐτοὺς εἰς τὸν νέον κατὰ Χριστὸν μορφωθῆναι ἀνθρώπων ἔπεισε, τὸν παλαιὸν ἀποδέσθαι παρεσκεύασεν, καὶ ὅσα τῆς παλαιότητος ἐγκωριζέτο, περιτομὴν, Σάββατον καὶ εἰ τι ἕτερον, ἐκείνῳ συναπημφιάσεν. Ἄλλ' οὕτω μὲν ἔργῳ τοῦ Ἰουδαϊκοῦ φρονήματος μετατάξας αὐτοὺς οὐκέτι καὶ νόμου ψηφίσματι τοῖς προτέροις νόμοις, οἱ παρῆγον ἄδειαν Ἰουδαϊκῶς ζῆν, καὶ τὴν ἀφωρίαν καὶ ἀργίαν ἐθέσπισεν.

VARIE LECTIONES.

^a Scrimg. παντελῆ αὐτῇ ἀπραξίῳν. Zuich. παντ. ἐαυτῇ ἀπραξία Verlor Bals. præstat. ^b Bals. ἦτις. ^c Id. negationem non habent. ^d Ita recte Bals. Codd. ἐξω. ^e Particulam καὶ, quæ a Codd. abest, At Bals. ^f Ita Zuich. et Bals. Scrimg. κοινήν ποιεῖσθαι. ^g Nov. Justiniani 146. ^h Zuich. et m. ἡρώσθη, quod fortasse præstat. ⁱ Idem ἐαυτῶν.

NOTÆ.

(60) Juvenalis 14, loquens de Judæis : *Sed pater est, qui septima quævis fuit lux Ignava, C. Observant ubi festa mero pede Sabbata nam dicit mero pede, iter Sabbati intelligi, de quo Actor. 1, vers. 12, quod circumcissum erat.*
Ille ex septem diebus non est dies Sabbati, sed prima sabbati.

(62) Judæi jubentur fieri Christiani, et ita abrogatur Nov. Just. 146, et tit. Cod. De Judæis quo permissum erat Hebræis suo more vivere.

(63) Cod. De Judæis d. Nov. 146.

(64) D. Nov. 146.

(65) Vid. Nov. Justin. 57.

(66) L. 2, l. 13, Cod. De Judæis.

Ἡμεῖς οὖν ὑπερὸς ἡμέτερος παρῆκε πατὴρ εὐλο-
γον χρίναντες ἀναπληρῶσαι, παντὶ νόμῳ ἀρχαιοτέρῳ
τῶν περὶ Ἑβραίων νομοθετοῦντι σιγᾶν ἐπιτρέπουμεν,
καὶ μὴ ἄλλως αὐτοὺς τολμᾶν πολιτεύεσθαι, ἢ ὡς ἡ
καθαρὰ καὶ σωτήριος τῶν Χριστιανῶν πίστις βούλε-
ται. Εἰ δέ τις ἀλοίῃ¹¹ τῶν μὲν Χριστιανικῶν θεσμῶν
ἀφιστάμενος, πρὸς δὲ τὰ Ἰουδαίων ἐπαναστρέφόμε-
νος εἶθι καὶ δόγματα, τοῦτον κατὰ τοὺς περὶ ἀποστα-
τῶν ἐγκειμένους νόμους εἰσπράττεσθαι τὴν τιμω-
ρίαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΟΜΟΥ¹².

Περὶ προθύρων θαλαττίων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς, Στυλιανῶν τῶν αὐτῶν.

Καὶ οὗτος ἡμῖν ὁ νόμος, δὲ ἀφαιρεῖται τῶν θαλατ-
τίων χωρίων τὴν ἐξουσίαν τῶν οὐ¹³ παρὰ τοῖς προ-
θύροις θάλασσα ὁρᾶται (ἀλλὰ γὰρ οὐ μόνον τοῦτο, B
ὑπάγει δὲ καὶ τῆ περὶ τῆς ὕβρεως ἀγωγῆ καλύοντα¹⁴
τοὺς ἐκεῖ ἀποκεχρησθαι τῆ ἀλιευτικῆ τέχνῃ προθυ-
μουμένου), οὐ δίκαια ἐπιτρέπων ἐφάνη. Πᾶν γὰρ,
δὲ μὴ ἀδίκῳ λόγῳ πρὸς ἐξουσίαν τινὶ περιῆλθεν, εἴτε
γονέων κληρὸς, εἴτε πόρων ἰδίων κτήμα, εἴθ' ἑτέρῳ
τινὶ μὴ ἀπηγορευμένῳ τρόπῳ, πῶς οὐχὶ καὶ πρὸς
τὴν ἐπιτροπὴν τοῦ τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος ἀνακαίσε-
ται, κακείνῳ τὰς ὠφελείας πολὺ πρότερον, ἀλλ'
οὐχ ἑτέρῳ παρέξει; Οὐκ ἔστιν οὖν πρὸς τὸ εὐθὺ
ἀφορῶντος νόμου ἑτέρουσ εἰσάγειν πρὸς τὴν ὠφέ-
λειαν οὐ μὴδὲν ὑπεβίβλοντο, καὶ ἀποστρεφῆν ἐκεί-
νους ταύτης, οἱ πάντως γε ἡ τιμῆμα ἢ συγγενείας
δίκαιον ἢ ἄλλον τινὰ τρόπον οὐκ ἀπηγορευμένον
εἰς τὴν τοῦ χωρίου κατεβάλλοντο κτήσιν. Τὸ δὲ καὶ
τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ ἐτησίους φόρου; ἀκαιτεῖσθαι μὲν C
ὡς αὐτῶν διαφέροντος τοῦ τόπου, ἀπειλαύνειν δ' ἐκεί-
θεν τὸν ἔξω τῆς ἐκείνου γνώμης βουλόμενον τῆ
ὠφελείᾳ χρῆσθαι μὴ δύνασθαι, ἀλλ' εἰ τοῦτο ποιεῖν
ἐθέλησοι, ταῖς περὶ ὕβρεως αἰτίαις ἐτάξασθαι, πῶς
οὐχὶ μετὰ τοῦ ἀδίκου παντελῶς καὶ παράλογον; τί
δὲ, εἰ ὁ τοῦ χωρίου δεσπότης οὐκ ἀμαθὴς ἀλιευτικῆς,
ἄρα καθευδεῖται μὲν αὐτὸς ἀργῶν, ἄλλοις δ' ἐπι-
τρέψει τὰ τῶν προθύρων κέρδη θηρᾶν; ἢ τὴν μὲν
ἀργίαν οὐκ ἀσπάσεται, ἑτέρων δὲ πρόθυρα ἀλιεύων
περινοστήσει, ἐν δὲ τοῖς οἰκείοις ἐργάζεσθαι αὐτῶ
οὐκ ἐξέσται; Ἄλλ' οὐχ ὁρῶ τίνα τρόπον οὕτω;
ἔσται.

Τοιγαροῦν¹⁵ θεσπίζομεν, τῶν ἰδίων προθύρων
ἕκαστον ἀκωλύτως δεσπόζειν, καὶ κύριον εἶναι τοὺς¹⁶, D
εἰ τινες βουληθεῖεν χωρὶς τῆς αὐτοῦ ἐπιτροπῆς
τῆς τῶν προθύρων ἀπολαύειν ὠφελείας, ἐκδιώκειν.
Ἵσπερ γὰρ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς ἔχει, καὶ πᾶς τῆς¹⁷

VARIÆ LECTIONES.

¹¹ Zuich. et Meerm. ἀλοίῃ. ¹² Ecl. Nov. 30. ¹³ Melius ὄν. ¹⁴ For. e τὸν καλ. ¹⁵ Ecl. incipit.
¹⁶ Codd. τοὺς δ'. Ecl. τοῦ. ¹⁷ Ecl. τις.

NOTÆ.

(67) Vid. tit. Cod. De apostatis.

(68) Περὶ προθύρων θαλαττίων. Scrimg. πρόθυ-
ρον vestibulum ædium l. 19, § 1, ff. com. divid.
oilin, qui alterum prohibebat ante Prætorium, seu
prothyrum ædium suarum piscari, injuriarum te-
nebatur : l. 13, in fin. ff. De injuriis, adde 53,
Ectog. 6, c. 3, hac Novella non tenetur, et ita
abrogatur d. l. 13, in fin. adde l. 14, d. titul. Nam

Quod igitur pater noster prætermisit, id non
adimplendum putantes, omni antiquiori, quæ de
Hebræis statuit, legi silentium injungimus et ne illi
atitior quam pura salutarisque Christianorum fides
vult, vivere audeant, jubemus. Quod si quis a
Christianorum ritibus defectione facta ad Judæorum
mores et placita reverti deprehendatur, hic secun-
dum leges de apostatis (67) fatas pœnas luat.

CONSTITUTIO LVI.

De oris (68) maritimis.

Idem imperator eidem Styliano.

Hæc etiam lex quæ maritimarum prædiorum jus
tollit, eorum unde apud (69) oras mare conspicit-
tur : quæque insuper illorum dominum si illic
piscari volentes prohibeat, injuriarum actioni sub-
jicit : nobis non æqua statuere visa est. Quidquid
enim non iniquo titulo in cuiuspiam dominium
devenit, sive parentum hæreditas laborumque
emolumentum, sive alio quocunque non illegitimo
modo paratum sit : quæ causa est, quamobrem id
non ab eo qui in dominio habet, administretur, et
illi non longe potius quam alteri cuiquam utilitatem
præbeat? Non est igitur legis, quæ quidem æqui-
tatem spectet, ut alios ad utilitatem rei, in quam
nihil juris habent, introducat : illos vero qui aut
solutum pretium, ut cognationis jus, aut denique
alium aliquem possidendæ rei non illegitimum
titulum laudant, ille privet. Jam vero quod, cum ab
illo tanquam loci illius domino, annuum tributum
exigatur, expellere inde illum, qui præter ipsius
voluntatem loci commodis uti velit, non possit :
sed hoc faciat, injuriarum actionibus tentetur ;
quomodo id, præterquam quod iniquum est, non
omnibus modis absurdum est etiam? Quid si præ-
dii dominus piscatoriæ artis non ignarus sit, num
ipsi otioso dormiendum erit, aliisque orarum (70)
emolumenta venari permittere debet? aut, si
otium non amplectetur, in aliorum oris errabun-
dus piscabitur, in suis autem id ipsi non licebit?
At quare ita fieri debeat, nullam equidem rationem
video.

Sancimus itaque, ut quisque oras suas inconcusso
jure possideat, illorumque dominus sit; etsi qui
sine ipsius permissu illorum emolumento frui ve-
lint, hos propellere possit. Nam quemadmodum
terrenis locis juris est, ut quicumque domus domi-

ut ædium, ita et prothyri sui pleno dominio quem-
que frui oportet. Est enim prothyrum sequela
ædium d. l. 13, in fin.

(69) Παρὰ τοῖς προθύροις.

(70) Παρὰ τῶν προθύρων κέρδη θηρᾶν. Scrimg. τὴ
τοῦ προθυρίου κέρδους. Cujacius 14, obs. 1. Quid
esset προθυρίων κέρδος, dixi ad l. 13 in fin. ff. Qui
potior.

nus sit, is præter illius usum, vestibulum (71) quod atque atrium possideat; ut ita etiam in maritimis obtineat, rationi esse consentaneum putamus. Et sicut terrenis locis præter voluntatem domini ex alieno fructus percipere nemini conceditur; sed si quis fructus ex alieno colligit, eos vel benignitate domini percipiat, vel pro loci (72) usu vectigal solvat necesse est: sic etiam in maritimis observari præcipimus.

CONSTITUTIO LVII.

Quantum in piscatoribus remoræ (73) piscatoriæ inter se distare debeant.

Idem imperator eidem Styliano.

Quandoquidem cum plurimæ leges de piscatione statuant, illud quod epocham (74) nominandum putarunt, adhuc lege definitam non est (quippe, quod, ut videtur, quo tempore leges illæ promulgabantur, nondum id institutum innotuisset), hoc quoque legis constitutionem auferre volumus.

Quam itaque juris rationem in hoc piscationis instituto legitimo decreto obtinere consuetudini visum est (ut nempe interstitiorum modus ad trecentos sexaginta quinque passus protendatur), hoc nos quod extra convenientem modum non feratur, legis dignitate honorantes, dehinc legem esse sancimus. Nam tametsi citra hoc privilegium, ut remoræ piscatoriæ ad hanc rationem disponantur, præsentis ævi hominibus bonum videatur: quo tamen id firmiter sit, cautiusque in æternum observetur, lex esto, remoræque illæ trecentorum sexaginta quinque passuum intervallo a consuetudine approbato inter se distante: idque ita, ut ab utraque parte hic intervalli modus desumatur; ut videlicet centum octoginta duo, et semis (75) ab unius partis finibus exporrigantur, residuum vero ad vicinum usque pertingat. Atque hæc quidem de constituendis introducendisque post hanc legem remoratoris dicimus. Quis vero hoc decretum transierit, tametsi præstito hoc intervallo distent ex ejus præscripto tamen nihil novæ; permanebuntque illa, ut initio constituta

CONSTITUTIO LVIII.

Ne (76) ex sanguine cibus conficiatur.

Imperator eidem Styliano.

Quis legislatori Moai (77) sanguine vescen-

VARIE LECTIONES.

χρήσιν habet pro τὴν κτ. τε καὶ αὐλήν. ¹⁰ Codd. et Ecl. λαμβάνοι. ¹¹ Ita Ecl. Zuich. et i. Scrimg. νομίμου. ¹² Scrimg. δὲ, Zuich. ἐπί. ¹³ Ecl. νόμῳ. ¹⁴ Ecl. προαγ.

NOTÆ.

fn.
¹⁰ Codd., Scrimger hinc τοπιὰν-
 et locarium, vid. d. l. 15, in fn.
¹¹ 103, 104, inf. eod. et his qui-
 bus Leonem nihil constitutum.
 vestibulis adium, de quibus
 hoc, maxime in angusto mari,
 ut plurimum erant epochæ
 quæ posteriores dixerunt
 cunctis palis. Phavo-

α οἰκίας δεσπότης μετὰ τῆς χρήσεως ταύτης καὶ τῶν προθύρων ἔχει τὴν κτήσιν τε καὶ αὐλήν ¹⁰, οὕτως εὐλογον καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὑπολαμβάνομεν ἔχειν, καὶ ὡσπερ ἐν τῇ ξηρᾷ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων οὐδενὶ συγχευρεῖται παρὰ γνώμην τοῦ κεκτημένου καρπίζεσθαι, ἀλλ' εἰ καρποὺς ἐκείθεν τις συναγάγοι, ἢ λαμβάνων ¹¹ τὴν χάριν τῆ τοῦ δεσπόζοντος φιλοφρονήσῃ ἢ τὴν ὑπὲρ τοῦ τόπου κατατιθέμενος πρόσδοσιν, οὕτω καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ εἶναι ὀρίζομεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΖ'.

Περὶ τοῦ μέτρου τῆς ἀποστάσεως τῶν ἐποχῶν ἐν τῇ τῶν ἰχθύων θήρᾳ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ πλείστων νόμων περὶ ἰχθύων διοριζόντων θήρας ἐκεῖνο τὸ μέρος ἀδιόριστον ὄραται νόμῳ, δὲ epocham ὀνομάζειν ἐγνώκασιν (ὡς εἰκεν οὕτω τοῦτο τοῦ ἐπιτηδεύματος γνωρίμου τυγχάνοντος καθ' ὃν καιρὸν εἰς γένεσιν οἱ νόμοι προήρχοντο), βουλόμεθα καὶ τοῦτο νόμου διάταξιν ἀποφέρεισθαι.

Ἦνπερ οὖν ἀντὶ νομικοῦ ¹⁰ ψήφισματος γνώμην οὐκ ἔξω τοῦ πρόποντος φερομένην ἔδοξεν ἐν τούτῳ τῆς θήρας τῷ ἐπιτηδεύματι διαιτεῖν τῇ συνηθείᾳ, φασὶν δὲ ¹¹, τὸ μέχρι τριακοσίων ἐξήκοντα καὶ πέντε ὄργυιῶν παρατεινόμενον μέτρον τῶν ἀποστάσεων, τοῦτο ἡμεῖς νόμου τιμῶντες ἀξιώματι ἀπὸ τοῦ παρόντος νόμου εἶναι θεσπίζομεν. Εἰ γὰρ καὶ χωρὶς τοῦ εἰρημισθῆναι τούτῳ δὴ τῷ προνομίῳ ¹² καλῶς ἔχειν δοκεῖ τοῖς νῦν τὰ περὶ ἐποχῶν ταύτῃ τῇ γνώμῃ βυθιμύεσθαι, ἀλλ' ὁμως ἵνα μᾶλλον ἐν τῷ βεβαίῳ ἢ καὶ ἢ περὶ αὐτῆν εὐλάβεια διηνεκῶς σώζοιτο, νόμος ἴστω, καὶ ἀλλήλων ἀφιστάσθωσαν αἱ ἐποχῆαι τὸ νομομισθόμενον τῇ συνηθείᾳ τῶν τριακοσίων ἐξήκοντα καὶ πέντε ὄργυιῶν διάστημα· δηλονότι ἐξ ἑκατέρου μέρους τοῦ τοιοῦτου μέτρου τοῦ διαστήματος λαμβανομένου, ὡς εἶναι τὰς μὲν ἑκατὸν ὀγδοήκοντα δύο καὶ ἡμισυ ἀπὸ τῶν ὀρίων τοῦ ἐνὸς διηκούσας μέρους, τὸ δὲ λοιπὸν μέτρον διήκειν μέχρι τοῦ γαιτονεύοντος. Ταῦτα δὲ φασιν περὶ τῶν μεταγενεστέρων τοῦ παρόντος νόμου δεχομένων τὴν σύστασιν καὶ παραγωγήν ¹³, αἱ γὰρ προφθάσαι τὸ νῦν δεδογμένον ἐποχῆαι, καὶ μὴ τῷ διορισθέντι ἀφιστήκασιν διάστηματι, οὐδὲν ἐκ τοῦ νόμου καινοτομηθήσονται, ἀλλὰ διαμενοῦσιν ἐφ' ἧς ἐξ ἀρχῆς ἔλαχον στάσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΗ'.

Περὶ τοῦ μηδένα τὸ αἷμα βρώμα ποιέισθαι, οὐδ' αὐτὸ πιπράσκειν ἢ ὠνεῖσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Καὶ πάσαι τῷ νομοθέτῃ Μωσῇ θεὸς ἐντέλλεται,

rinus dixit ea ἀγρεύοντα τοὺς ἰχθύας: quam ob rem epochas τὴν πῆξιν dixit Leo Novell. 83 et 104, j. eod. et ἐφάπλωμα interpres Novell. 102, vid. Cujac. 14, obs. 1.

(75) Jubeo Leo intermitteri spatium 182, ulnarum a superiore vicina epocha et totidem ab inferiore.

(76) Sanguis animalium cibus homini esse prohibetur. Ita reducitur jus Mosaicum Lev. xvii, receptum etiam temporibus primitivæ Ecclesiæ.

(77) Act. xv, vers. 19. l. xvii, n. 17.

αἷμα οὐ φάγεσθαι, καὶ παρὰ τῶν κηρύκων τῆς χάριτος ἀπέχεσθαι τῆς τοιαύτης νενομοθέτηται βρώσεως. Καὶ οὕτω κἂν τῇ παλαιᾷ κἂν τῇ νέῃ χάριτι συμφώνως ἀθεμίτου δοκοῦντος καὶ ἀποβλήτου τοῦ πράγματος, εἰς τοσοῦτον αὐθαδείας, μᾶλλον δὲ παραπληξίας ἤκουσιν ἄνθρωποι, ὡς μὴδ' ἐτέρᾳ τῶν νομοθεσιῶν ὑπέχειν εὐήκοον οὖς. Ἄλλ' ἀναβηνοὶ μὲν κέρβους ἕνεκα, οἱ δὲ τὸ γαστρίμαργον θεραπεύοντες καταφρονοῦσι μὲν τοῦ παραγγέλματος, βρῶμα δὲ ποιοῦνται τὸ ἀπηγορευμένον⁷⁷ εἰς βρῶσιν αἷμα. Ἄνηκται⁷⁸ γὰρ ταῖς ἡμετέραις ἀκοαῖς, ὅτι περ ὡς χιτῶσι τοῖς ἐντέροις⁷⁹ τοῦτο διαλαμβάνοντες, καθάπερ τι τῶν συνήθων βρωμάτων διδάσκει τῇ γαστρῇ.

Τοῦτο οὐκ ἀνασχετὸν ἢ βασιλείᾳ ἡμῶν ὑπολαμβάνουσα, οὐδ' οὕτω παράνομον ἐπίνοιαν πρὸς μόνην γαστέρα κεχηγνῶτων ἀνδρῶν⁸⁰ ὑδρίζει μὲν θεῖα ἐντάλματα, ὑδρίζει δὲ τῆς ἡμετέρας πολιτείας τὸ ἐντιμον ἀνεχομένη, καλεῖται τὸ τοιοῦτον ἄγος μὴδ' ἄλλος τινὰ εἰς τόλμαν ἐκφέρασθαι ἐπιτηδεύειν, μήτε πρὸς οἰκίαν χρῆσιν μὴδ' ὥστε ἄλλους ὠνούμενους ἔναγεῖ καταμαίνεσθαι βρώματι. Καὶ ἴστω πᾶς τις ὁ φωραθεὶς κατωλιγωρήσας ἀπὸ τοῦ παρόντος καιροῦ τοῦ θείου ἐντάλματος, καὶ τὸ αἷμα βρῶμα ποιούμενος (κἂν τε πιπράσκων κἂν τε ὠνούμενος εἴη), ὡς τῶν προσόντων δημῶσι ὑποβληθήσεται, καὶ μετὰ τὸ εἰς τὸ σῶμα πικρῶς αἰκισθῆναι καὶ ἐν χρῶ κουργεῖα ἀτιμασθῆναι φυγῇ τῆς πατρίδος ἀίδιω ζημωθήσεται. Ἐπὶ ταύτῃ δὲ τῇ δίκῃ καὶ τοὺς ἐν ἐκάστῃ πόλει ἐπάρχοντας μὴ ἀφείσθαι ἀνεγκλήτους προστάσσομεν, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς (οὐκ ἂν γὰρ τοῦτο παρενομεῖτο, εἰ τῷ πρόποντι δραστηρίῳ ἀρχικοῖς ἀνδράσι⁸¹ τὴν ἀρχὴν διεκόσμου) δέκα λιτρῶν χρυσοῦ ζημίαν ὑπέχειν τῆς ἀμειλοῦς καὶ βεβήτου τῶν ὑποχειρίων ἐπιστάσις.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΝΘ΄.

Παρὶ τοῦ ἐὰν τις ἐλεύθερος πεφυκῶς ἐαυτὸν εἰς δουλείαν ἀπεμπολοῖη, μὴ συνεστηκέναι τῆς πράξεως.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Εἰς καὶ οὗτος νόμος ἐστὶ τῶν μὴ πρεπόντων τῇ εὐταξίᾳ τῆς ἡμῶν πολιτείας μήτε ἀποδοχῆς ἀξίων μήτε χώραν ὀφειλόντων λαβεῖν ἐνεργείας, ὅς τὸν ἐλεύθερον μὲν πεφυκῶτα, φαυλότῃ δὲ γνώμῃς τὸ

A dum non esse mandavit Deus, simul ab istiusmodi cibo abstineri debere a præconibus gratiæ (78) est constitutum. Et quanquam tum veteris tum novæ gratiæ tempore illa res vilis habita sit et nefaria : eo tamen contumaciæ, imo vecordiæ homines processere, ut neutri legi aurem præsent morigeram. At contra alii lucri, alii gulæ causa summa cum impudentia mandatum contemnunt. In escamque qua vesci vetitum est, sanguinem convertunt. Perlatum enim ad aures nostras est, quod intestinis tanquam tunicis illum infarctum, velut consuetum aliquem cibum ventri præbeant.

Quod tolerari non debere imperatoria nostra majestas rata, neque tam impio soli gulæ inhiantium hominum invento, nunc præcepta divina, nunc reipublicæ nostræ honestatem dedecore affici sustinens, jubet, ne quis id scelus, neque ad suum usum, neque ut emptores detestando cibo contaminentur, ullo modo exercere audeat. At sciat, quicunque dehinc divinum mandatum contemnere, sanguinemque in cibum convertere (sive vendat, sive omat) deprehensus fuerit, se honorum publicorum subijciendum, et ubi acerbum in modum flagris cæsus, ac cule tenus sæde tonsus erit (79), perpetuo patriæ exsilio multandum esse. Quo quidem in iudicio, neque civitatum magistratus citra criminationem dimittendos censemus : sed ut et ipsi (neque enim, si illi convenienti alacritate magistratum gessissent, id scelus commissum esset) quod negligenter socorditerque subditis præsuorint, decem librarum auri multam sustineant..

ὑπέχειν τῆς ἀμειλοῦς καὶ βεβήτου τῶν ὑποχειρίων

CONSTITUTIO LIX.

Abrogatio legis (80) quæ hominem liberum se vendere permittit.

Idem imperator eidem Styliano.

Quæ lex hominem liberum, qui tam ignavi atque subjecti animi est, ut libertatis dignitatem dedecore afficiens, quo execrabile pro servitute persolvendi pretii lucrum participet (81), suam servitutem

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁷ Meerm. ἀπηγορευθέν. Agyl. conj. ἀνθρώπων.

⁷⁸ Zurich. et Meerm. ἀνηγέθη.

⁷⁹ Codd. ἐτέροις.

⁸⁰ Scrimg. τῶν ἀνδρ.

NOTÆ.

(78) Act. xiv, vers. 29, Canon Apost. 62.

(79) Pœnæ simile genus exstat in Novell. 62, in fin.

(80) Liber homo se nullo modo vendere ad pretium sui participandum potest : et ita abrogatur l. 5, § 1, ff. De statu ; l. 6, § 5, ff. De injusto ; l. 14, ff. De pœnis, § 4. Insti. De jure personar.

(81) Συμμοιράσασθαι. Scrimg. ad pretium participandum ; l. 5, § 1, ff. De statu ; l. 6, § 5, ff. De injusto. § 4. Inst. De jur. pers. ἐπὶ τὸ μοιρασθαι τὸ τίμημα. Theoph. ibi. Quæri hic potest quemadmodum ea venditio (nam in pignoratione minus est dubii l. 25, § 1, De liberali causa et ministerio

l. 16, C. De liberali), aut ejus tandem pretium venditionis istius acceptum fieret? an venditoris? non video, cum statim ab ipsa venditione venditor servus efficiatur, nihilque ab eo momento suum vel proprium habeat. An emptoris? ne id quidem; nam qua manu pretium numeraret, eadem statim reciperet, nulloque momento in venditoris persona constaret l. 79, s. de acq. hæred. An extranei? Non video quoque quemquam tam facilem in alium fuisse, ut se alterius locupletandi vel juvandi causa vendere velit. Itaque puto liberos et ingenuos homines eo redactos nonnunquam fuisse, quod herum a quo alerentur interdum nancisci eis expediret magis quam in verocetua mendicitate

mercetur, non castigat, neque scelus illud corrigi; profecto et illa earum una est quæ rectum reipublicæ nostræ statum dedecent, ac approbatione indignæ sunt, neque auctoritatem et efficaciam accipere debent. *Illam* itaque de eo qui res suas ita gubernat, *latam* legem, quæ dementiam firmam esse permittit, neque eversa indigna illa mercatura, hos qui per insipientiam talis faciunt, competentibus pœnis subjicit, neque legis propositum scimus servare, neque quæ convenienti legibus reverentia potatur, dignam putamus. Si enim quod (82) pater filiis est, id idem leges civibus esse oportet, ut in hoc unum quod illis conducat ac salutare sit, colliment: quomodo hanc legem qui tantum incommodum atque damnum incumbere iis qui per dementiam in id se confecerunt, sinit, legibus annumerari æquum est?

Hanc itaque nos legibus excerptam in exilium mittentes, sancimus, ut si quis ita demens sit, ut libertatem servitute commutans se ipsum vendat, ne is contractus validus sit, sed evertatur, et simul ipse libertatis suæ proditor, simul is qui cum ipso ad facinus designavit, verberibus castigentur, nihilque minus vesaniæ mancipio libertas in pristino suo statu servetur.

CONSTITUTIO LX (83).

Qua pœna (84) castratores (85) affici debeant.

Idem Imperator eidem Styliano.

Virtutis (86) ad procreandum a Deo naturæ ineditæ exsectio non minore cum audacia identidem committitur, quam si apud Deum nulli pœnæ obnoxia esset, cum tamen vel maxime sit; et quanquam veteribus legislatoribus curæ fuerit, ut id malum ultrice lege excideretur, quo reipublica ab istiusmodi invento munda esset: haud scio tamen, cum si cui alii, huic certe præscripto obtemperari, atque a naturæ mutilatione abstineri æquum sit, quamobrem non ita faciant homines: sed tanquam utilitatem quamdam, istiusmodi ad-

τιμιον τῆς ἐλευθερίας ὑδρίζοντα καὶ τὴν οἰκείαν ἐμπορεύμενον δούλευσιν⁸² ἐπὶ τῷ⁸³ κίρῳ μιὰρὸν ἀντὶ τῆς δουλείας τοῦ καταβεβλημένου τιμήματος, συμμοιράσασθαι, ἀσωφρόνιστον ἔων, οὐκ ἐπανορθοῦ τὴν παρανομίαν. Τοιγαροῦν τοῦ τὰ οἰκεία οὕτω τιθεμένου⁸⁴ τὸν νόμον ὃς παραχωρεῖ τὴν παραφροσύνην βεβαίαν ὑπάρχειν, ἀλλὰ μὴ μετὰ τοῦ ἀνατρέπειν τὴν ἀτιμιον ἐμπορίαν καὶ ποινὰς ἀρμοζούσας καθυποβάλλει τοὺς τοιαῦτα ποιεῖν ἀφρονεομένους, ὅτε νόμου προαίρεσιν διασώζειν ἴσμεν οὐτε τῆς προπόσης νόμοις αἰδοῦς τε καὶ τιμῆς ἐπιτυγχάνειν νομιζόμεν ἄξιον. Εἰ γὰρ ὅπερ κατῆρτέκνοις, τοῦτο δεῖ τοὺς πολλοὺς εἶναι τοὺς νόμους, πρὸς ἕν⁸⁵ μόνον τὸ συμφέρον καὶ σωτήριον τῶν πολιτευομένων ὁρῶντας, τοῦ δίκαιος οὗτος νόμοις συνεξετάζεσθαι, τοιαύτην βλάβην καὶ ζημίαν συγχωρῶν ἐπικαίεσθαι τοὺς ἀνοήτως ἑαυτοὺς εἰς ταύτην ὑποβεβληκῶσι;

Τοῦτο οὖν ἐξοστρακίζοντες καὶ τῶν νόμων ἐκφυλοφοροῦντες ἡμεῖς θεσπίζομεν, εἰ τις οὕτως ὀφειλὴ δυστυχῶν εἰς φρένας, καὶ δουλείαν ἐλευθερίας ἀντικαταλλαττόμενος ἑαυτὸν ἀπεμπολοῖ, μὴ συνεστηκέναι, ἀλλὰ ἀνατρέπεσθαι τὴν πράξιν, αὐτοῦ τε τοῦ προδότου τῆς ἰδίας ἐλευθερίας καὶ τοῦ συγκακουροῦντος αὐτῷ πληγαῖς τε εἰς τὸ σῶμα σωφρονιστικῶν, καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐν τῷ οἰκείῳ τηρουμένης σχήματι τῷ τῆς ἀνοίας ἀνδραπέδῳ.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ε΄.

Περὶ τῶν εὐνοουχιῶντων τιμωρίας ἄλλως ἢ κατὰ τὸν πρόσθεν νόμον.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.
Πράγμα τολμώμενον μὲν ἀπειδῶς ὡς μηδεμίαν παρὰ Θεῶν δοκοῦν ἐνοχονδίκης, μάλιστα δὲ ἂν ἄξιον δίκης, ἢ ἔκτομή τῆς ἐνταθειμένης ὑπὸ Θεοῦ τῆ φύσει δυνάμει πρὸς διαδοχὴν τοῦ γένους, κάλει μὲν τιμωροῦντι νόμῳ διὰ προνοίας ἐγεγόναι τοὺς νομοθέταις λαβεῖν ἔκκοπήν, ὥστε τῆς τοιαύτης ἐπινοίας καθαίρειν τὴν ἡμετέραν πολιτείαν· οὐκ οἶδα δὲ ὅπως δέον εἴπερ τινὶ ἄλλῳ τούτῳ πεῖθεσθαι τῷ παραγγέλματι καὶ φείδεσθαι λυδῶν τῆ φύσει, οὐχ οὕτω ποιούσιν, ἀλλ' ὥσπερ τῶν ὀφελίμων τὴν κατὰ τοῦ γένους τοιαύτην ἐπιβουλήν λογιζόμενοι, τὰ δι' ὧν

VARIÆ LECTIONES.

⁸² Zuich. δούλευσιν. ⁸³ Scring. ἐπὶ τὰ. ⁸⁴ Hæc verba τοῦ — τιθεμένου aut corrupta aut post παραφροσύνην collocanda esse videntur. ⁸⁵ Zuich. om. ἕν.

NOTÆ.

vivere. Ac ne interea temere se in servitutum dedisse viderentur; utque aliquam speciem hominis ingenui semper præ se ferrent, ab emptore (Theophilus paulo aliter rem explicat. Inst. De jure personar. §. 1. si est δουλος, eo sensu. Ego cum aliquo egi, ut me venderet viginti nummis et sibi pro lucro quinque haberet, quindecim mihi redderet) partem sui ipsius pretii, ejusque liberam carnaliamque administrationem stipulabantur.

l. 2. ff. Si ingenuus; quod postea vel iulianum, vel a Leone hac Novella; non immerito: a sui ipsius venditionem natura quoque respicit; et parum admodum intersit, mortem quis sibi naturalem vel civilem conciscat, cum nemo sit membrorum suorum dominus l. 13. ff. Ad legem Aquil. quod hominis liberi nulla sit animatio l. ult. ff. De his qui deiecer. Quod ini-

quum sit minori viginti quinque annis in integrum restitutionem ad res suas alienatas revocandas concedi, nec tamen ad libertatem amissam seu venditam revocandam dari.

(82) Lex id est civibus quod pater liberis; ideo dicitur lex πόλεως συνθήκη κοινή, l. 2. ff. De legibus.

(83) Hujus Novellæ meminit Balsamon ad c. 21, 22, 23. Apost.

(84) Castratores enim ad eandem pœnam adigebantur. J. eod. et Novell. 142, c. 1. Quod hæc constitutione abrogatur.

(85) De castratoribus, adde l. 27, §. 28, ff. ad l. Aquil. 5, §. 4; l. 4, §. 1, l. 6. ff. De sicariis; Paul. 5, sent. 23, §. 1.

(86) Δυνάμειως πρὸς διαδοχὴν τοῦ γένους δύναμις, natura l. 9, ff. De liber. et posthum.

γένεσις ἀνθρώπου πρὸς φῶς ἔρχεται ἀποκαίροντες Ἀ
 ἀνθρώπους²⁵, ἕτερον αὐτοὶ πλάσμα καὶ οὐχ οἶον
 οἶδεν ἢ τοῦ Πλάστου σοφία τῷ κόσμῳ παραιοῦσαι
 φιλονεικοῦσι. Τοῦτο οὖν ἡμεῖς οὐκ ἀνεκτὸν²⁶
 ἡγούμεθα παρθεῖν, ἀλλὰ νόμῳ τὴν περὶ αὐτοῦ ποι-
 νὴν ὀρίζοντες πειρώμεθα σὺν Θεῷ τῆς τόλμης ἐπι-
 σχεῖν τοὺς οὕτω μὴ διευλαβουμένους τῷ θεῷ λυμαι-
 νεσθαι πλάσματι. Ἡ μὲν οὖν τῶν προλαβόντων
 νομοθετῶν ψῆφος²⁷ τοὺς τοῦτο τολμῶντας εἰς
 τὴν αὐτὴν ἀντιπερίστασι λώθην τοὺς παθοῦσι τοὺς
 λώθησάμενους, καὶ ἕπερ αὐτοῖς ἐπιθυμητὸν ἔδοξεν
 ἐν ἄλλοις ἰδεῖν, τοῦτο καὶ ἐν ἑαυτοῖς²⁸ ὄρξιν κατε-
 πράττετο, οὐ λίαν ἐμοιγε²⁹ ἀδίκως εἰ καὶ μὴ λίαν
 κρητόντως ὀρίζουσα. Οὐδὲ γὰρ ὅτι ἐκεῖνος ἐτόλμα
 οἶον ἀντιπλαστοῦργεῖν τῷ Θεῷ, διὰ τοῦτο καὶ τὸν
 ἐκδικοῦντα μισεῖσθαι καὶ ἀντιπλαστοῦργεῖν ἔχει^B
 καλῶς, πλὴν ἀλλὰ πρὸς γε τὴν ἀπόνοιαν οὐ λίαν,
 ὥσπερ ἔφη, ἄστοπον. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ ἄλλως ἐτι-
 μωρεῖτο τοὺς ἀνόσιον ἔργον τολμῶντας· τὰ τε γὰρ
 προσόντα ἐδημοσίου, καὶ ἀίδιῳ φυγῇ καταδικάζει,
 καὶ τὸν ὑποστάντα τὴν ἀδικίαν δοῦλον ὄντα ἐλευ-
 θερεῖ ἐτίμα. Ἡ μὲν οὖν τῶν προλαβόντων νομο-
 θεσία τοιαύτη, ἡμεῖς δὲ περὶ τοῦ πράγματος ψῆφον
 ἐξάγοντες, τὸ μὲν ἀντιλωθῆσθαι τοὺς ἐπιθούλους
 τῆς φύσεως παρατλησίῳ λώθη ἀπαγορεύομεν, τοὺς
 δ' ἄλλοις ἐπ' αὐτῷ ὀρισμένοις, εἰ καὶ κἀνταῦθα
 πρὸς τὸ φιλανθρωπότερον ἢ δίκῃ ὄρξῃ, ἀλλ' οὖν ὑποκαί-
 νεσθαι αὐτοὺς οὐκ ἀπαρέσκει²⁷.

Θεοσπίζομεν οὖν, πρῶτον μὲν τὴν προσκαλεσάμε-
 νον τὸν ἐνεργοῦντα τὴν κατοτεχνίαν, ἐφ' ᾧ ἐνεργῆ-
 σαι³⁰, εἰ μὲν³¹ τῷ καταλόγῳ τῶν βασιλείων ἀν-
 θρώπων τελεῖ, ἐκκόπτεσθαι τοῦ καταλόγου, ἔπειτα
 δὲ καὶ δέκα λιτρῶν χρυσοῦ εἰς τὸ δημόσιον ἀναφε-
 ρομένων ζημίῳ ὑπέχειν καὶ μέχρι δέκα ἐτῶν ὑπερ-
 ὄριον τῆς πατρίδος γίνεσθαι, τὴν δὲ τῆς κατοτεχνίας
 ἐργάτην κα: αὐτὸν πρῶτον μὲν μάστιγι ταῖς εἰς τὸ
 σῶμα καὶ ἐν χρόνῳ κούρειά ἀτιμάζεσθαι, ἔπειτα δὲ
 καὶ τῶν ὄντων ἀποστερεῖσθαι: καὶ ἴσῳ καιροῦ μέτρῳ
 τῆς ἐνεγκούσης φεύγειν. Ὅ δὲ τὴν ἀδικίαν ὑπο-
 στὰς, εἰ μὲν τῶν ὑπὸ δουλείαν τελούτων εἴη, τὸν
 ὑπόλοπον χρόνον τῆς αὐτοῦ ζωῆς δουλικῆς τύχης

versus generandi vim insidias reputantes, membra
 quæ homini nascendi causam suppeditant, lancin-
 ent, et creaturam aliam quam qualis Conditoris
 sapientiæ placuerit, in mundum introducere con-
 tendant. Hoc igitur cum inultum relinquendum
 noui putemus, lege in id pœnam constituentem,
 quibus adeo divinam creaturam deformare religio
 non est, eorum audaciam, auxiliante Deo, reprime-
 re conemur, ac superiorum quidem legislato-
 rum decretum eos qui id ausderent ad (87) eandem
 mutilationem quam aliis intulerint adigit, quodque
 ipsi in aliis videre desiderarint, id ut itidem in se
 videant, conficit; idque me iudice, non ita præter
 æquitatem; quanquam non valde decore. Non
 enim quia ille creaturam Dei quasi reſingere ausus
 est continuo vindicem id imitari, et pariter (88) re-
 ſingere, æquum est. Verumtamen, quantum ad
 inventum attinet, non valde (quemadmodum dixi)
 id alienum est. Ad hoc autem alio etiam modo,
 qui impium hoc factum ausderent, puniebat. Bona
 namque publicabat, perpetuoque ipsos exsilio adju-
 dicabat; et qui injuriam sustinuisset, si servus
 esset, libertate honorabat (89). Atque superiorum
 quidem decretum istiusmodi erat. Nos vero de re
 illa sententiam pronuntiantes, naturæ insidiatores
 simili mutilatione vicissim mutilari prohibemus:
 aliis autem isti crimini constitutis pœnis, (tametsi
 hic etiam ad clementiorem sententiam respiciamus)
 subjacere ipsos non displicet.

Sancimus itaque, ut qui detestandæ hujus artis
 artificem ad castrandum advocarit, si in albo
 imperatorii famulatus sit, primum albo exi-
 matur; ac deinde deinde decem surl libris in
 fsecum deferendis multatus in decennium relegetur.
 Malæ vero istius artis artifex, et ipse primum
 flagris cuteque tenas tonsione deformetur, et
 deinde bonis privatus, eodem temporis spatio pa-
 tria exsulet (90-93); qui autem injuriam sustinuit,
 si servilis conditionis sit reliquo vite sue curriculo
 ab illa liber erit; sin liberæ, tanquam ipse, quod
 injuriam admisit, ejus sibi auctor sit, quod passus
 est, suo consensui acceptum feret (94). Cæterum

VARIÆ LECTIONES.

²⁵ Malim ἀνθρώποις. ²⁶ Codd. ἡνεκτόν. Steph. et Agyl. ἀνεκδέκτητον. ²⁷ Justiniani Nov. 142, c. 1.
²⁸ Scribm. αὐτοῖς. ²⁹ Agyl. suppl. εδοξέν. ³⁰ Basil. οὐ πάνυ τι ἀπαρεσκόμεθα. ³¹ Ita Basil. vulgo: ἐνεργ-
 γῆσει. ³² Lacuna hic est sive legis sive Codicum.

NOTÆ.

(87) Id est, ad eandem castrationem.
 (88) Talionis est pœna, ut tale qui patitur quod
 fecit, de Talionis pœna dixi multis locis, quibus
 adjuge Nov. 93, J. l. ult. Cod. ne sanc. baptism.
 l. ult. C. De accusat. l. ult. C. De calumniatorib.
 l. 7, C. ad l. Jul. De vi publica, l. ult. C. De his qui
 latrones. Nov. 123, c. 11. Exod. xxi, Lev. xxiv, Deut.
 xix, Matth. v, Apocal. xiiii, c. quod debetur 14, q. 1,
 c. Sex differentie 23, q. 3, 4. l. 3, De contumeliis
 et vniuersibus l. 6, C. Wisigott. lib. vi, Quintil.
 decl. 358, 273, Isidor. 5, Etymol. 27, Diodor. 13,
 Aristoteles tamen 5, Ethic. ut et apud Gellium 20,
 c. 1, τὸ ἀντιπέπρωθεν reprobat. Nec est etiam ho-
 dic in usu, vid. Pet. Greg. 31, syntagm. 20.

D (89) D. Nov. 142. Qui publicabantur, id est,
 publici fiebant l. 1, C. De Eunuchis.
 (90-93) Lege Ripuariorum si ingenuus ingenuum
 castrasset, 300, solidis multabatur tit. 6, § 1, Legis
 Ripuariorum.

(94) Pœnis tamen ecclesiasticis subjicitur, nam
 si seipsum mutilavit ne fieret clericus ut sui homi-
 cida Deoque opifici hostis judicatur c. 22, apost.
 si jam clericus, deponitur, c. 23. Quid si laicus?
 tribus annis segregatur, c. 24, ibid. non idem est
 in eo qui vi hostium vel a tyranno persecutionis
 tempore castratus est, aut qui natus est eunuchus
 c. 21, apost.

si qui exactionem sustinuit, ea illi (ut saepe fit) A remedium attulerit (95), nihil neque nobis neque legi adversari videtur. Id enim maturam non mutilare, sed illi succurrere est.

ὁποσάντος τοῦ ζώου ἢ ἡ ἐκτομή τὴν θεραπεύειν φέρει, τοῦτο οὐθ' ἡμῖν, οὐτε τῷ νόμῳ ὑπανταντίον δοκεῖ· οὐ γὰρ λύθη, ἀλλὰ βοήθεια τοῦ κλάσματος τὸ πρᾶγμα ἐστὶ.

CONSTITUTIO LXI.

Tributorum exactores, si plus quam debeant exegerint, qua poena (96) afficiendi sint.

Idem imperator eidem Styliano.

Si rectam aequitatis semitam mortales ingredi vellent, sane quam magna hinc communi vitae tum beatitudo, tum salus accederet. Non enim austeritatem praese ferro legislatoribus opus esset, neque ultrices leges in periculorum difficultates aliquos B conjicerent. Nunc vero quanquam et commoda et salutaris aequitatis via sit, plerique tamen illam aspera sit, miseriasque viatoribus afferat, declinant. Sunt enim, sunt, *inquam*, quibus pessima (98) quaeque placent: quique ab aequitatis itinere deflectentes, ad iniquitatis viam densis spinis stratum (qua viatores in perditionis praecipitia aguntur) alacri avidoque animose conferunt. Quorum etiam temerarium impetum veteres castigandum esse putantes, illum lege, tanquam freno, inhibere instituerunt. Sed quomodo illi iniquitatem profligare, atque e diverso aequitatem constituere studuerint. . . . Et quis (quæso) quæ nostra majestas suscipit, non approbet? Quod vero in nonnullis C non pro delicti merito poenam statuere, istiusmodi decretum amplecti recusamus. Quando etenim pro commissi ratione reis iudicium obvenit, æquum revera decretum est: quæque illis irrogatur poena justa. At quando delictum gravius (99) quam oporteat punitur, non id iustitiæ sed potius iniustitiæ esse censendum est.

Quocirca sane, cum superiores legem (1-2) promulgarint, quæ illis qui colligendis publicis tributis praefecti sunt (διοικητὰς promiscuum vulgus appellare consuevit) si supra legitimum modum tributa extendere audeant, gravissimam poenam infligit (morte enim id delictum persequitur) et vero non omnino merito tantæ poenæ illos subjici nos existimemus, admissionem illi denegamus: contraque statuimus, ut si quis in id crimen incidisse D deprehendatur, semelque tantum id ausus sit, quod

ἀμείνων ἐστὶ· εἰ δὲ τῶν ἐλευθέρων προσώπων, ὡς αὐτὸς ἐαυτῷ δι' ὧν καταδέξατο οὐκ ὦν τῆς ἀδικίας ἀναίτιος, τῆς ἰσχυρῆς γνῶμης ὑπερ ἔπαθε τοῦτο καρθῆσαι. Εἰ μέντοιγε (οἷα πολλὰ συμβαίνει) βλάβην

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΞΑ'.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ ζημιοῦσθαι τοὺς διοικητὰς ὑπερκαταίνοντας τὰ τέλη.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ὡς ἦν μακάριον καὶ τῷ βίῳ σωτήριον τὴν εὐθείαν τοῦ δικαίου τρίβον βρῦλεσθαι τοὺς ἀνθρώπους βαδίζειν· οὐ γὰρ οὐτε νομοθεταὶ ἐδέχθησαν αὐστηρίαν ἐνδείξασθαι, οὐτε τιμωροὶ νόμοι εἰς χαλεπότητα κινδύνων τινὰς περιέστων· νῦν δ' ὑπαρχούσης λυσταλοῦς καὶ σωτηρίου τῆς δικαίας πορείας, οὐκ ἰδούλοισι τῶν ἀνθρώπων οἱ πλείστοι ταύτην πορεύεσθαι, ἀλλ' ὡς ἐπίπνον καὶ τραχείαν καὶ ταλαιπωρίαν φέρουσιν τοῖς ὀβελίοις ἐκκλίνουσιν. Εἰσι γὰρ, εἰσὶν, οἱ ἀρέσκει τὰ χειρίστα, καὶ ταύτης μὲν ἀπονεύοντες, πρὸς δὲ τὴν ἥς ἐπέστρωται ἀκανθα συγχῆ ἠδικίαν καὶ ἥς πρὸς ἀπολείας κρημνοὺς ἐλαύνουσιν ὅτι οἱ ὀδύται προθύμως βαδίζοντες. Ὡς καὶ τὸ ἔτακτον ὄρημα κολάζειν ὅτι οἱ πάλοι δικαίως ἀναχαιτίζουσιν. Ἀλλ' ὑπερ μὲν τοῦ σπουδῆν αὐτοὺς ἀναλαβεῖν ἐξελαύνουσιν ἀδικίαν, συνισταμένην δὲ τῷ δικαίῳ, (καὶ τίς γὰρ ἂν οὐκ ἀποδέξαιτο;) καὶ τὸ ἡμέτερον ἀποδέχεται κράτος· οὐ γὰρ μὴ κατ' ἀξίαν τοῦ πταίσματος ἐν τισὶ γνωρίζουσιν ἢ ἐργασάν τὴν ποινήν, οὐκ ἐν ἀποδοχῇ τὴν τοιαύτην ψήφον ἐθέμεθα. Τῆς κρίσεως γὰρ ἀπαντώσης κατὰ λόγον τοῦ ἁμαρτήματος τοῖς ἐξημαρτηκόσι, δίκης ὡς ἀληθῶς ἐστὶ ψῆφος καὶ δίκαιον τὸ τοῦτοις ἐπιτιθέμενον τίμημα, βαρυτέρας δὲ κολάσεως ἢ ἐφ' ὅσον εἶδει κολασθῆναι τὸ πταίσμα προλούσης, οὐκέτι δίκης ἔργον, ἀδικίας δὲ μᾶλλον εἶη τὸ γινόμενον.

Διὰ ταῦτο ἄρα τῶν πρὸ ἡμῶν ἐκτεθεικότων νόμων ὅτι, ὅς τοὺς ἐπὶ συλλογῆν τῶν δημοσίων φόρων καθισταμένους (διοικητὰς δ' αὐτοὺς ἢ συνήθως ἡμιλία καλεῖν οἶδε) τολμῶντας ὑπερκατείνεῖν πλείον τοῦ νομομισμένου τὰ τέλη, βαρυτάτην εἰσπράττεται δίκην (θανάτου γὰρ τὸ πταίσμα τιμᾶται), ἐπεὶ μὴ κατὰ λόγον συγγινώσκον ὑποβάλλοντα ὅτι τοὺς ἁμαρτάνοντας τῇ τοσαύτῃ ζημίᾳ, τοῦτω μὲν χῶραν ἀποδοχῆς οὐ προσνέμομεν, θεσπίζομεν δὲ τὸν εἰ τις τοιούτω ἄλλῳ περιπίπτων ἐγκλήματι, ἀπαξ μὲν τοῦ πρᾶ-

VARIAE LECTIONES.

⁹⁵ Steph. et Agyl. ἀπὸ τῆς scribendum esse coniecerunt. ⁹⁶ Forte σοῦ. ⁹⁷ Zuich. et Meerm. ἐπέστρωται—συγχῆν. Agyl. vult συγνᾶ. ⁹⁸ Spangenb. conj. καὶ ὑφ' ἥς—ἐλαύνονται. ⁹⁹ Spang. et Beck κολάζει, τυποτυποῦν vicio, ut videtur. ¹⁰⁰ Steph. conj. ἐν τισὶν ὀρίζουσιν. Haud inepte. ¹⁰¹ Codd. νόμων, quod emendavit Steph. ¹⁰² Sc. τὸν νόμον. Vulgo ὑποβάλλοντες.

NOTÆ.

⁹⁵ C. I Nicænzæ synod.

⁹⁶ Tributorum exactores injusti olim capitali poena afflicti sunt, l. un. C. De superexactorib.

⁹⁷ Mac autem Novella pecuniaria duplivel quadrupli multa puniantur, et ita abrogatur d. lex un.

⁹⁸ Virg. : Nam via virtutis dextrum petit ardua callum, Difficilemque aditum primum spectantibus offert. Hesiodus vers. 288, 289, loquens de vir-

tutis via : Μακρὸς καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον.

⁹⁸ Hinc illud Medæe : Video meliora proboque, Deteriora sequor.

⁹⁹ L. 12, ff. De poen. Novell. Justin. 82, cap. 10.

¹⁰⁰ (1-2) L. un. C. De superexactoribus l. 10, tit. 20.

γματος τομηθέντος, διπλῆ ἀπαιτήσεται ζημιούσθαι οὐ ὑπερεκτείνων⁶⁰ ὥσθη τέλους τὴν εἰσπραξίν, εἰ δ' ἐπιμένει τοῦτο πράττων, τετραπλάσιον ἀναστρέφειν τῷ ἡδικομένῳ τὸ ληφθὲν, καὶ ἀτίμως τῆς ἐμπει-
στευμένης φροντίδος ἐξίστασθαι καὶ εἶναι ἀπὸ γε τοῦ νῦν τοῦ τοιούτου ἐγκλήματος ταύτην τὴν ζημίαν, ἀλλὰ μὴ περὶ ψυχὴν κινδυνεύειν τοὺς ἀδίκους εἰς χρήματα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΞΒ΄.

Περὶ τῆς κολάσεως τῶν τι ἀπεμπολησάντων τοῦ δημοσίου ὑπάρχον.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἄξιον μὲν τοὺς δημοσίων ἀδικημάτων ἐνόχους κολάζειν καὶ τοιαύταις ὑπέχειν τιμωρίας, αἱ μέλλουσιν οὐ μάλιστα πρὸς τὸ σῶφρον ἐπανάγουσαι τοὺς εὐκόλως ἐπὶ τοῦτο ὀρμώντας ἀνακόπτειν τὰ βδίκηματα· οὐ μὴν διὰ τοῦτο πλέον ἢ ὅσον ἄξιον τιμωρεῖν προσήκει, οὐδ' ὑπερόριον αὐτοῦ βιάζεσθαι εἶναι τὸ δίκαιον οὐδὲ σχήματι τῆς αὐτοῦ ἐκδικήσεως τῆ ἀδικίας συνίστασθαι. Τὸ μὲν γὰρ κατὰ τρόπον τοῦ ἀμαρτήματος τὸν ἐξημαρτηχότα κολάζεσθαι τοῦτο δίκαιον ἐκδικησὶς, τὸ δὲ μέγζω τοῦ πταίσματος ἀπαιτεῖσθαι τὴν εἰσπραξίν οὐκ οἶμαι σώζειν τὴν ὑπὲρ τοῦ δικαίου προαίρεσιν.

Διὸ⁶⁰ τὸ ἡμέτερον κράτος ἐν τοῖς ὑπὸ τῶν προγεγονότων νενομοθετημένοις, ἐν οἷς ποιναῖς ὑποβάλλουσι τοὺς τι ἀπεμπολεῖν τοῦ δημοσίου ὑπάρχον τομησαντας, ψῆφον οὐκ ἐκ τοῦ δικαίου προσφερομένην ἐπέκειντο κατέμαθαν, οὐκίτι διορίζεται ταύτην ἰσχὴν ἔχειν [εἰς] τὰ τοιαῦτα τῶν ἐγκλημάτων. Πού γάρ δίκαιόν τῳ⁶⁰, διότι ἀπημπολήσεται τι δ ζημίαν τῷ δημοσίῳ φέρει, ζημίαν ἀπαραμύθητον τὴν ἀφαιρέσιν τῆς ζωῆς ὑπάρχειν; Οὐδαμῶς οὖν ἄξιον τὸ πταίσμα κολάζειν θανάτῳ, οὐδέ γε κρίνεσθαι ταύτην συγχωροῦμεν ἡμεῖς τοὺς ἀλισκομένους, ἀλλ' ὅς ἂν δημοσίον⁶¹ ἀπεμπολῶν φωραθῆ, τὸ τετραπλάσιον ἀποδιδούς ἀποχρῶσαν ἔχέτω τὴν τιμωρίαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΞΓ΄.

Περὶ τῆς κολάσεως τοῖς ἐναντίοις τῶν ἀπηγορευμένων τι διακομισσάντων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Καὶ τοῦτο τῆς αὐτῆς ἐν αἰτίας τὸ ἐγκλημα καὶ ἴση δίκη παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν ὑποβδλημένων, ἡμεῖς ἐξαιρουῦντες αὐτὸ τῆς παραμύθιοι οὐ δεχομένης κολάσεως (φημί δὴ τῆς θανάτου⁶² ἐχούσης τὸ ἐπιτίμιον), φιλανθρωποτέρας ὥσπερ καὶ τὰ προειρημένα ἀξιοῦμεν δίκης. Νενομοθετῆται μὲν γὰρ τοῖς πάλαι περὶ τοῦ μὴ δεῖν πρὸς τοὺς πολεμίους διαπορθεύεσθαι ἢ συγκροτεῖν αὐτοὺς μέλλει καὶ βιαιοτέρους ἀποτελεῖν, καὶ τοὺς καταφρονητὰς τοῦ θεσπίσματος ψῆφος τοῦ ζῆν ἐξέκομιζεν.

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁰ Codd. ὑπὲρ ἐκτείνων. Emendavit Steph. ⁶¹ Codd. διὰ. Steph. conj. διὰ τοῦτο. ⁶² Zuich. et Meerm. τόν. Vulgo τῷ. ⁶³ Steph. conj. δημοσίον τι. ⁶⁴ Scrimg. θανάτου.

NOTÆ.

(3) Pœna ejus qui rem publicam vendidit quadrupli : ut hic, olim morte affectus, et ita abrogatur l. 3, l. 4, C. quæ res vendi non poss.

(4) Arcadio, Honorio et Theod.

(5) D. l. 3. d. l. 4.

A amplius exegerit, ejus duplum dependat : sin ibi facere pergat, in quadruplum, quod amplius captum est, ad injuria affectum redeat, illeque cum ignominia a concredito sibi officio decedat. Ac sit sane posthac delicti hujus hæc pœna, neque pecuniaria reus de vita periclitetur.

CONSTITUTIO LXII.

De pœna (5) ejus qui rem aliquam publicam vendiderit.

Idem imperator eidem Styliano.

Publicarum injuriarum reos castigari, et hujusmodi pœnis quæ in illas pronos ad temperantiam adigentes, quam maxime injurias succidant, sub jici justum est. At non idcirco amplius quam par est puniri, neque jus ut fines suos excedat, specieque justæ vindictæ cum injustitia velut conspiret, cogi convenit. Si enim pro delicti modo qui deliquit, puniatur, justa ea juris ultio sit : at si quam pro eo pœna major infligatur, juris propositum servari non existimo.

Ea propter nostra majestas, posteaquam in his quæ a superioribus (4) constituta (5) sunt, ubi ens qui publicæ rei aliquid divendere ausi sunt pœnis subjiciant, non justam sententiam proferri dicit : ut ejus criminis persecutio non amplius hanc vim habeat, decernit. Quomodo enim justum est, ut cuiquam, quia quiddam quod detrimentum fisco afferat, vendidit, incurabile damnum vitæ nempe privatio obveniat? Nequaquam itaque delictum illud morte puniri dignum est, neque nos hoc iudicio deprehensos feriri sinimus. Quicumque autem publicam rem divendere deprehensus fuerit, ubi quadruplum reddiderit, satis pœnarum sustinuisse putator.

CONSTITUTIO LXIII.

De pœna illorum qui res velitas ad hostes transvehunt (6).

Idem imperator eidem Styliano.

Quin et hoc crimen, cum ex eodem fronte manet, eidemque pœnæ a superioribus subjectum sit, insanabili nos castigationi (quippe quæ mortis pœnam contineat) eximentes, mitiore, quemadmodum et prædicta, dignamur pœna. A veteribus (7) enim statutum est ne ad hostes transportentur, quibus illi instrui firmioresque reddi possint, ac sanctionis decretum contemptores de medio tollebat.

(6) Pœna res velitas ad hostes transvehentis olim capitalis fuit, l. 4, ff. ad l. Jul. majest. l. 1, 2, C. quæ res export. alia pœna hic constituitur.

(7) Valente, Gratiano, et Martiano.

Nos vero isti quoque crimini mitiorem pœnam (licet acerbam requirat) assignantes, talia constituimus : ut si navis dominus sit, qui res vetitas ad hostes transvexit, constitutumque suum cum navitis non communicarit, is solus pœnam subeat, et supra universum navis onus, ni ipsum inopia valde premat, reliquorum bonorum trientem etiam fisco deprendat. Si vero soli nautæ (ut multa illis malitiosum suum animum celantibus contingunt) id facinus ausi sint, ille quidem prorsus liber esto, hi vero pœnam non effugiunt : ac primum quidem flagris cœduntur, cuteque tenuis tondentur : deinde vero, si divites sint, eorum quæ exportarunt, quadruplo multantur : si inopes et pauperes, supra verbera ignominiosam tonsionem, quod alios in servitutem tradiderint, libertatem amittunt. Nam qui, quantum in se est, non modo quamplurimos in servitutem ducunt, sed etiam communi vitæ acerbiteriam afferunt, tametsi ad servilis vitæ conditionem adigantur, mediocris tamen hæc atque mitis pœna est. Atque hæc quidem, quando communi consilio, et malitia res gesta fuerit, ut simul eam perpetrarunt, ita etiam utrisque ad præstitutum a nobis modum castigandis, simul pœnas sustinebunt.

CONSTITUTIO LXIV.

De pœna eorum qui naufragium suppresserint (8-9).

Idem imperator eidem Styliano.

Illud etiam atque etiam admiror, quomodo qui naufragio ejectas res occultat, tantum delinquere videatur, ut id mortem ipsi inferre debeat (10). Quod autem qui illos rebus suis defraudat, quibus aliquis misericordia motus, vel de suo sumptus suppeditet, quemque in corde dolorem circumferant, leniat (cum præsertim graves cruciatus in bonorum amissione sustineri consentaneum sit), ille non mediocre flagitium audeat, id vero luce clarius est. Atqui quod hos, quos vecors cupiditas huc impulit, vita privari oporteat, hoc profecto intellectu assequi nequeo. Nam quid tantum ablatum est, ut cum anima conferri possit, qua privari debere ille condemnatur? Pessimus quidem certe est et sacrilegus, qui se istiusmodi lucro mancipat : ac sane ille (id quod ab aliquibus fit) mortuos spoliat. Verumtamen id facinus istiusmodi non meretur pœnam. Pro (11) re enim materiali et

Ἡμεῖς δὲ καὶ τοῦτο, εἰ καὶ δριμύτην ἀπειτεῖ τὴν ποινήν, ὁμῶς φιλελευθερώτερον διδόντες τοιαῦτα διορίζομεθα· εἰ μὲν εἴη κύριος τῆς ναῦς ὁ τῶν ἀπηγορευμένων διακομίζεσθαι τοῖς ἐναντίοις τὴν εἰσαγωγὴν ποιησάμενος, γνώμης μὴ⁸⁸ κοινωνήσας τοῖς ναύταις, μόνος ὑφιστάσθω τὴν ποινήν καὶ ἔτι⁸⁹ παντὸς τοῦ φόρτου, καὶ εἰ γὰρ μὴ πάνυ ἀπορία πείζοι, καὶ τρίτην τῆς ἄλλης περιουσίας τῷ δημοσίῳ καταβάλλετω μοῖραν. Εἰ δὲ πρὸς τοὺς ναύτας τὸ τολμηθὲν ἀφορᾷ (οἷα πολλὰ συμβαίνει τὴν πονηρίαν ἀποκρυφάμενων), ὁ μὲν ἀμείνων ἔστω ποινῆς, οἱ δὲ τὴν δίκην οὐ διαλύσουσιν⁹⁰, ἀλλὰ πρῶτον μὲν ταῖς εἰς τὸ σῶμα πληγαῖς καὶ τῇ ἐν χροῖ τιμωρείσθωσαν κούρεια. Ἐπειτα δὲ προσούσης εὐπορίας τετραπλάσια ζημιούσθωσαν ὧν εἰσαγωγίμων ἐποιήσαντο· εἰ δ' εἴεν ἄποροι τε καὶ πένητες, ἔτιωσαν ἐπὶ ταῖς μάστιξι καὶ τῇ ἀτίμῳ τῶν τριχῶν ἀποβολῇ καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἀποβάλλοντες, διὰ τοῦ⁹¹ πρὸς δουλείαν ἐκδότους γενέσθαι. Τοὺς γὰρ, ὅσον ἐπ' αὐτοὺς ἔκειν, οὐ μόνον εἰς δουλείαν πλείστους ἄγοντας, ἀλλὰ καὶ βίον πικρῶς ἐξάγοντας, καὶ τοῦτο φιλελευθεροῦσιν⁹² καὶ μετρίως ἔχουσα εἰσπραξίς, τὸ ζωῆς οἰκετῶν ἡξιώσθαι. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν γνώμης οὐκ ὄντος τοῦ ἀδικήματος. Εἰ δὲ κοινὴ σκέψις καὶ πονηρία τοῦτο κατέπραξεν, ὥσπερ ὁμοῦ τοῦ κακοῦ ἐργάται, οὕτω καὶ τὴν δίκην ἔσονται ὑποσχόντες, οἷς διωρισάμεθα τρόποις ἑκατέρου μέρους κολαζομένου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΛ'.

Περὶ τῆς κολάσεως τῶν ἀποκρυφάμενων τὰ τῶν ναυαγούτων.

Ἄ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἐκεῖνο δὲ λίαν θαυμάζω, πῶς ὁ τὰ ἐκ θαλαττίου⁹³ κινδύνου ἀποκρυπτόμενος⁹⁴ τοσοῦτον ἔδοξεν ἀμαρτεῖν, ὥστε θάνατον ἐπάγειν αὐτῷ τὴν τοιαύτην ἀμαρτίαν. Ὅτι μὲν γὰρ ἀμαρτίαν οὐ μετρίαν τολμᾷ, ἐκείνους ἀποστερῶν τῶν βίων, οἷς ἰσως καὶ παρ' ἑαυτοῦ ἐπαρκῶν⁹⁵ τις εἰς ἔλεον καταστάς οὐκ ἂν⁹⁶ ἦν περιφρούσει διὰ τῶν ἐγκάτων ὀδύνην καταπραῖνων ὀφθεῖη (εἰκόξ γὰρ πολλὴν ζημίαν καὶ τῶν ὄντων ἀποβολὴν ὑπομένει), τοῦτο τῶν φαινομένων ἔστιν. Ὅτι δὲ χρὴ ζωῆς ἀποστερεῖσθαι τοὺς καθ' ὧν ἡ ἐκπλήξις ἔχει τὴν χώραν, τοῦτο συνιδεῖν οὐκ ἔχω. Τί γὰρ τοσοῦτον ἀφελετο, ὃ γένοιτ' ἂν ἰσοστάσιον ψυχῆς, ἥς τὴν εἰσπραξίν κατακρίνεται ; κάκιστος μὲν οὖν καὶ ἀλιτῆριος ὁ τοιοῦτου κέρδους ἐλάττων⁹⁷, τοῦτο δὲ τὸ παρ' ἐνίων γινόμενον, περισυλῶν τεθνηκότας, οὐ μὴν ἡ πονηρία τοιαύτης ἀξία δίκης. Οὐ γὰρ δίκαιον ἀντὶ πράγματος ὀλικοῦ καὶ βέοντος ἄυλον καὶ ἀθάνατον πρᾶγμα τὴν ψυχὴν λαμβάνειν. Εἰ γὰρ πολλὰ-

VARIE LECTIONES.

⁸⁸ Scrimg. γνώμην μὲν. Hoc μὲν in μὴ mutandum esse vidit Steph. ⁸⁹ Agyl. conj. καὶ ἐπὶ παντὶ τῷ φόρτῳ, εἴγε Spang. mavult : καὶ ἐπὶ παντὸς τοῦ φόρτου, εἴγε. ⁹⁰ Steph. conj. διαλύσουσι, Spang. διαλύσει. ⁹¹ Scrimg. τοῦτο. Emendavit Steph. ⁹² τὸ... ἡξιώσθαι τοὺς... ἐξάγοντας, καὶ τοῦτο φιλελευθεροῦσιν. ⁹³ Scrimg. θαλάττης. ⁹⁴ Codd. ἐπαρκῶν. ⁹⁵ Mellius καὶ pro οὐκ ἂν. ⁹⁶ Fortassis : ἕνεκα. Certe corruptum est.

NOTÆ.

(8-9) Pœna naufragium suppressentis quadruplum hic constituitur, et ita abrogatur pœna mortis, qua olim affectus fuit, vid. l. 3, in fin. ff. De incendio; l. 3, § 4, ff. De sicariis.

(10) Ex d. l. 3, De incendio, l. 3, § 4, ff. De sicariis.

(11) Observa hanc sententiam.

κας οὐδὲ ἐν πράγμασιν ὕλης τιμωμένη ἢ ζημία πολ-
λὴν τὴν ὑπερβολὴν ἔχει, ἵνα μὴ τῷ ὑπερβάλλοντι
ὡς περ τιὰ περίοδον ἢ ἀδικία λαμβάνη, πῶς οὕτως
ἀσάθμητος ζημία καταλάβοι τοὺς ἀποκρυφάμενους
τὰ τῶν ναυαγούντων, οὐκ οὕσης τῆς ὑπερβολῆς λόγῳ
ῤητῆς, ἣν πρὸς τὸ ἀδίκημα ἢ εἰσπραξίς ἀποφέρεται;

Κελεύομεν οὖν καὶ τοῦτο μηκέτι οὕτως εὐθύνε-
σθαι, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ παρακατασχθέντος εἵδους ἀπο-
τινύειν τετραπλοῦν τὸν ἀποκρυφάμενον, καὶ τοιαύτη
δίκη ὀρίζεσθαι τὸ ἀμάρτημα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΞΕ΄.

Περὶ τῆς κολάσεως τῶν μαγανεία χρησαμένων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ὁ μὲν εἰπὼν μέμφοσθαι τῷ οἴῳ καὶ τὸ τοῦτο
εὐθύμον ἀποσπρέφασθαι διὰ τὸ τῶν μεθύσων κακῶθυ-
μον, ἔοικε διὰ φαύλην χρῆσιν τὸ μὴ καθ' ἑαυτὸ φαύ-
λον εἶναι διασύρειν. Ἐγὼ δὲ νόμον ἐκταθειμένον ὑπὸ
τῶν πάλαι νομοθετῶν διασκαπτόμενος, ὃς γοητεῖαν
μὲν φαύλην ἠγούμενος τιμωρεῖται, πάλιν δ' αὐτὴν
ἀποδέχεται (οὐκ ἐκ τῆς τῶν χρωμένων αὐτῇ προαι-
ρέσεως φαύλην δεικνυμένην, ἀλλ' οἰκοθεν πηγάζου-
σαν τὴν κακίαν, ὡς περ οἱ κοπρῶνας τὴν δυσωδίαν),
μέμφοσθαι τοῖς νομοθετηκόσιν οὐκ ἂν φαίην, ἵνα
δὲ μὴ μέμφοιντο τὸ τὴν μέμψιν ἔχον νομοθέτημα
ἐκκαθαίρειν⁶⁵ δικαίῳ τοῦ τῶν νόμων ἐδάφους. Βού-
λεται μὲν γὰρ εὐθύνειν γοητεῖαν, ὅτι τὸ σῶφρον τοῦ
νοῦ ἀφαιρουμένη ἀναβαρκεύει τοὺς λογισμοὺς πρὸς
ὀστρους καὶ μανίας ἐρωτικὰς, ἀποδέχεται δὲ πάλιν
αὐτὴν, ὡς σπερμάτων καὶ καρπῶν θεραπείαν καὶ
ἄλλων δὲ τινῶν καλῶν, ὡς οἴεται, χορηγῶν, καὶ ὅπερ
ὡς ἐπιβουλον κολάζει, τοῦτο πάλιν ὡς εὐεργέτην⁶⁶
τιμᾷ. Ἡμεῖς δὲ τὴν τοιαύτην μαγανείαν ὀλεθρίαν
μὲν ὑπάρχειν πετιόμεθα, καλοῦ δὲ τινος αἰτίας οὐκ
ἂν πεισθαιήμεν. Εἰ δὲ καὶ φαίνοιτό τις ἔ⁶⁷ φέρειν
τοιοῦτον (ὡς δοκεῖ τῷ ταύτην ἀποδεχομένῳ νόμῳ), οὐ
χρηστὸν ἀλλὰ δέλεαρ καὶ πάγην πρὸς τὸ τῶν κακῶν
ἔσχατον τὴν τοῦ ὄντος ἀγαθοῦ ἐκπτώσιν ἀλλίσκουσαν
ἴσμεν⁶⁸ τοὺς πειθομένους θαιμονίους σκαιούς ἀντὶ τοῦ
Πλάστου καὶ Δεσπότηου προσανέχειν παρασκευάζοντα,
καὶ τὰς βλάβδας διὰ τῆς τῶν ἐκτὸς ἀλυπίας εἰς τὴν
φυγὴν δέχεσθαι. τοὺς ταύτην ἀποδεχομένους. Ὅπερ
πολλάκις οἱ πρὸς τὰς πληγὰς δειλοὶ πάσχουσιν, οὐ
βουλόμενοι ταύτας ἐπὶ τῶν χειρῶν δέξασθαι, κατὰ
τῆς κεφαλῆς ἢ τῆς γαστρὸς ὑποδέχονται.

per externarum rerum lætam quamdam speciem vulnera in animam excipere. quæ quiddam inter

VARIE LECTIONES.

⁶⁵ Scrimg. εἰ καθαίρειν. ⁶⁶ Steph. εὐεργέτην scribi vult. ⁶⁷ Scrimg. τῆ. Zuich. et Meerm. rectius τις.
⁶⁸ Scrimg. ἴσμεν τὸ ἔγνωμεν. Plerique ἴσμεν τε καὶ ἔγνωμεν scribendum censent.

NOTÆ.

(12-13) Incantatores, quorum opera olim grandi-
nes averterentur, minime puniebantur. Vid. l. 4, C.
De malefic. Hac Novella jubentur supremum sup-
plicium pati. Adde Photium 9. Nomoc. 24.

(14) Usus rei propter abusum hominum non tol-
lendus.

(15) D. l. 4, C. De malefic. 15, et mathema-
ticis.

(16) Vid. l. 15, ff. De injuriis.

A fluxa, materiæ expertem atque immortalē. animam
nempe, capere haud est æquum. Nam si persæpe
neque in rebus materialibus multa illatum dam-
num longe superat, quo videlicet velut circuitum
aliquem iniquitas excessu non conficiat: quamob-
rem tam inæqualis pœna illos, qui naufragorum
res occultant, percellat, ut excessus, quem ultio
ad facinus refert, exprimi verbis nequeat.

Jubemus igitur, ut de hoc non amplius ita vindic-
tetur, sed pro re detenta, qui occultavit, quadruplum
dependat eaque pœna id dilectum defungatur.

CONSTITUTIO LXV.

De incantatorum pœna (12-13).

Idem imperator eidem Styliano.

B Qui propter (14) temulentorum incompositum
malignumque animum reprobandum esse vinum,
ejusque obiectamentum aversandum, dicit: næ ille
propter perversum usum, rem per se non perversam
suggillat. Ego vero promulgatam a veteribus
legislatoribus legem (15) considerans, eam quæ
modo incantamentum malum esse rata, id punit,
modo vero admittit et approbat, *quanquam* id ex
utilitum proposito malum non fiat, sed sua na-
tura vitiositate, tanquam sterquilinia graveolentia
scaturiat; *non tamen* illos legislatores reprehenden-
dos dixerim, sed ne quis legem (quod merito fiat)
vituperet, eam ex legum quasi fundo tollendum
puto. Vult autem puniri incantationes, eo quod
modestia animi sublata, stimulis furoreque ama-
torio rationem ad insaniam adigant; ac approbat
(17) rursus illas tanquam segetes, et fructus cu-
rent, aliaque bona (ut quidem videtur) suppedient.
Atque ita quod tanquam insidiosum punisset, idem
rursus tanquam beneficium honorat. Atqui nos
istiusmodi incantationes perniciosas esse persua-
sum habemus; et ut boni quidquam inde manare
credamus, induci non possumus. Ac sane etiam si
boni quidquam producere illas appareat (quomodo
quidem approbanti ipsas legi videtur) non id bo-
num esse, sed illecebram atque nassam, quæ ille-
ctos in malorum omnium extremum, ubi a summo
bono excidant, absorbeat, compertum habemus. No-
tum enim nobis est illas, ut qui se ipsis dedunt, præ
Creatore et Domino infaustis dirisque dæmoniiis
adhæreant, officere; et qui illas affectantur, hos

pugnandum meticulosus frequenter accidit; qui dum ictus in manus excipere nolunt, illis v. vel ventrem exponunt.

Sane vero si quis aliquo modo incantamenti A usus esse deprehensus fuerit, sive id restituendæ conservandæ valetudinis, sive avertendæ a rebus frugiferis calamitatis causa fecerit, is apostatarum pœnam subiens, supremum supplicium sustinet (17).

CONSTITUTIO LXVI.

De plagio (18).

Idem imperator eidem Styliano.

Ut justitiæ libram non plus æquo ad misericordiam inclinare, ita neque nimia austeritate delinquentibus graviolem quam peccatum requirat, pœnam imponi honestum est. Illud enim (intempestiva commiseratio nempe) in illis quibus decorum excedere religio non est, contemptum, et ad audenda mala ferventiolem promptitudinem gignat; et graviore quam pro merito delictum pœna ferire, id vero non justitiæ ultio, sed sub specie justitiæ rem injustam aggredi est. Nam non pro delicti modo delinquentem punire, injuria afficere, nequaquam vero justitiæ exercere est. At quem in finem hoc dictum est? Quod lex quo nescio modo (est enim hoc constitutum) eum qui alienum servum abduxit, morte puniat. In quo illa pœnam ad delictum dubie non expendit. Cum enim quod recuperari nequeat, amissum nihil sit, mortis pœnam illi qui cepit inferri, irrecuperabilique ita damno subijci, non est æquum.

Idcirco itaque ab iis qui digna morte non comiserunt, tam acerbas pœnas exigi, ubi iniquum esse animadvertimus, quam legem consuetudo contempsit (ut quæ vita plagiarium non privet, sed alio modo puniat) eandem nos etiam legalibus constitutionibus eficientes, quod consuetudini placuit, lege confirmamus; ac jubemus, ut si quis alienum servum abduxisse deprehensus sit, is eundem, ejusdemque pretium, tum etiam quidquid ex industria ejus ipsi accessit, reddere, et quantum dominus non amisso servo, ejus nomine percipere potuerit, tantumdem (19) dependere cogatur; atque ultra hæc delinquentibus pœna non aggravetur. Si quidem ita illi, qui servum amisit, sufficienter damnatum resarcitur, furique satis magna pœna irrogatur: quippe cum ille servum cum accessione recipiat; et quam utilitatem ex servo non subrepto

Εἰ τις δὴ ὄλων τοιαῦτα φωραδαίη μαγγανε εἴτε προφάσει τῆς τοῦ σώματος θεραπείας, ἢ τροπῆς τῆς τῶν καρπίμων βλάβης, τὴν ἐσχρατατίσθω ποινήν, τὴν τῶν ἀποστατῶν καὶ ιστάμενος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΣΤ' ὅς.

Περὶ ἀνδραποδισμοῦ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ὅσπερ οὐκ ἔστι καλὸν τὰ τῆς δίκης ζυγί προσηκὸν ἐπικλίνεσθαι τῇ συμπαθείᾳ, οὐ ὑπερβολὴν ἢ ἀσθηρότητος τοῖς ἀμαρτάνου τέραν ἢ ὅσον ἀπαιτεῖ τὸ ἀμάρτημα τὴν δίκασθαι. Τὸ μὲν γὰρ, λέγω δὴ τὸ ἀκαιρον σι τοῖς ἔξω φέρεσθαι τοῦ πρίποντος οὐκ εὐνοῖς ποιήσασιν ἀν καταφρόνησιν καὶ πρὸς τῶν φαύλων δευτέραν τὴν προθυμίαν, τὸ δὲ κολάζειν ποινῇ τὸ ἀμάρτημα, ἀλλ' οὐ καθ' ὅσον οὐκ ἔστι δικαίου ἐκδίκησις, ἀλλ' ἐν σχήμα ἀδικίας ἄρχειν· τὸ γὰρ μὴ πρὸς μέτρον ἰσματος τιμωρεῖσθαι τὸν παίσαντα ἀδικεῖ οὐχὶ τὰ δίκαια ποιεῖν. Τί δὴ ποτε τοῦτο ἐρῶ νόμος (οὐκ οἶδ' ὅπως τοῦτο γνοῦς ὅς διορί θανάτῳ ζημιούσθαι τὸν ἠνδραποδικότα δοῦ τριον) οὐ σταθμούμενος τὴν τιμωρίαν τῷ ματι, οὐδ' ὅτι ἡ τοῦ βίου ζημία ἢ ἐπιφέρεισ καὶ οὐχ ὅτι κτήματος ἐγένετό τις ἀπώλεια ἢ ἔστι παραμυθῆσασθαι, διὰ τοῦτο ἀπαραμυθαί ἀφαιρέσει τὸν ἐλαλωκότα.

Τοιγαροῦν διὰ τοῦτο τοὺς μὴ ἄξια θανάτῳ τηκότας οὐ δίκαιον ἀνασκευάμενοι πικρὰν οὐρίαν εἰσπράττεσθαι, ὅσπερ ἢ συνθήσια παρ ἐποίησατο νόμον (οὐκ ἀφαιρέσει τῆς ζωῆς ἢ μένη, ἐτέρως δὲ καλῶσασα τὸν ἀνδραποδιστὴν ἡμεῖς τῶν νομίμων ἐκβάλλοντες διατάξεων, ἢ δόξαν νόμῳ κυροῦμεν, καὶ ἢ κελύομεν τὸ ἀλῶ οἰκέτην ἀλλότριον ἀνδραποδισάμενος, τῆ δόσει τοῦ οἰκέτου καὶ τῇ ἀποτιμήσει τούτου σθαι, καὶ ἔτι τῆς ἐκ τοῦ ἐπιτηδεύματος ὁση ἀν τῷ δεσπότη προσεγεγόνει ἢ μὴ ἀπ τοῦ οἰκέτου ἰσαρίθμῳ ἐκτίσει, τούτου δ' ἀπέ βαρύνειν τοῖς ἐξαμαρτοῦσι ἢ τὴν ποινήν. ἢ οὕτως ἀποχρώντως τῷ μὲν ἀπολωλεκότῃ ἢ τῷ δὲ κλέψαντι ἢ τιμωρία, ὅσα δὴ κακείνου ἢ τὴν ἐν προσθήκῃ ἀπέχοντος καὶ τῆς ἐξ αὐτῶ λείας ἢν ἔσχεν ἀν μὴ ἀνδραποδισθέντος οὐ :

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷ Ecl. Nov. 32. ¹⁸ Malim ὑπερβολῆ. ¹⁹ Codd. : τοὺς — εὐλαβούμενους. ²⁰ Scripms. γάρ. ²¹ Agyl. con σται εἰ μὲν ζημιούται. Berk : διορίσατο. ²² Codd. : ἡ τοῦ βίας ζημία. ²³ Ecl. incipit. ²⁴ Ecl. ὅτι τοῦ ἐπιτ. προσόδῳ καὶ δεσπ. (sic) ἀν τῷ δεσπ. προλαμβάνη. Zurich et Mosem. καὶ ἔτι τῇ ἐκ τοῦ ἐπιτ. ²⁵ Ecl. ἢ καὶ ἔτι τῇ ἐκ τοῦ ἐπιτ. προσόδῳ δεσπ. Emendavitimus τῆς — προσόδου, ut ab ἰσαρ. ἢ ἢ. ²⁶ In Ecl. Reliqui ἐξαμαρτάνουσι.

NOTÆ.

(18) Περὶ ἀνδραποδισμοῦ. Plagii pœna sit hic pecuniaria, olim fuit capitalis. Vid. l. 7, C. ad l. Fab. De plag.

(19) De pœna plagiarii adde Petr. Gr. 36, syntag. ult.

ένου¹⁸, και τούτου ἀξίως τιτιμωρημένου¹⁹ τῆ A
 λῆ ἀποδοσε τῆς κλοπῆς και τιμωρουμένου τῶ
 κερδῶναι τῆς τοῦ²⁰ κλαπέντος δουλείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΖ²¹.

τῶν αὐτοπολησάντων πρὸς ἐχθρούς και
 ἐκουσίως ἐπανελθόντων.

ἐκτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῶ αὐτῶ.

τὸ ἄγαν αὐστηρὸν και ἀπότομον, και τὸ λαν
 ν και πλέον ἢ προσῆκε φιλάνθρωπον, ὁμοίως
 ερα τοῦ ὠφελίμου τὸ βλάβος ἔχει. Ὁ τε γὰρ
 στόμῳ ἀμέτρως χρώμενος και ὁ τὸ ἐπικεικὸς
 ν φέρων, ἐκάτερος, κἄν τε ἐνός τινος ἂν τε
 ἂν τε πόλει; ἐπιστατῆ, εἰς τὸ ἀσύμφορον εἴη
 ; ὅπ' αὐτοῦ διοικουμένοις ἐγχεχειρημένος τὴν
 ἰσταν. Χρῆ γὰρ τὸν καλῶς ἐπιστατήσονται,
 τῶν χωρίων τὰ εὐκρατα και πρὸς ὕγαιαν ἐπι-

B
 μικτὰς ἔχει συμμέτρως τὰς τοῦ ἀέρος διαθέ-
 ῶτω και αὐτὸν εὐκρατον ἑαυτὸν παρέχειν τῆ
 ρῳ²² πρὸς τὴν αὐμφέρουσαν ἐπιστασίαν μίξει
 ἰαθέσεων, και μήτε τῶ ἀποτόμῳ βαρὺν και
 τον εἶναι, μήτε τῶ πέρα τοῦ προσήκοντος
 εἰ καταπεφρονημένον και ἀνηγεμονικόν. Ὅπερ
 ἂ ἀέρος φαμέν, τοῦτο πάντως και ἐπὶ νόμων
 εἰ σώζεσθαι. Χρῆ γὰρ τοὺς νόμους, ἡγεμόνας
 ἡθῶς τῆς πολιτείας ὄντας, ἦν εἶπον κρᾶσιν
 ἄττειν, και πρὸς τε ἀποτομίαν και φιλάνθρω-
 κῆ παρὰ μέτρον ὄρῶν, εἰ γε μέλλοιεν οἱ ἐπ'²³
 ; ὕγαινεῖν πολιτευόμενοι. Ταῦτα ἡμῖν λέγεται
 ἦν ἀποτομίαν ὄρῶσιν, ἦν ὁ κατά τῶν εἰς πο-

C
 ρος αὐτομολησάντων κείμενος νόμος ἰνδείκνυται.
 ; γὰρ τὸν ἡυτομοληκότα, εἰ ποτε πρὸς γνώμην
 ελίας ἴδοι και τὸ προλαθὼν ἀμάρτημα διὰ τῆς
 τὰ οἰκεία ἐπανατροφῆς ἰάσασθαι βουληθῆ,
 ν εἰς βρῶσιν θηρίοις γίνεσθαι ἢ ἀνασκολοπί-
 . Τοῦτο ἔμοι πολλῆς μὲν αἰτίον βλάβος τῆ
 ἰς δοκεῖ, πολλὴν δὲ και τῶν πρὸς σωτηρίαν
 ἰντων λογισμῶν ἀποφέρειν τὴν ἐναντιότητα.
 κην γὰρ ἐπάγει τοῖς πρὸς τοὺς πολεμίους αὐ-
 ἰσασί μηδέποτε τῶν οἰκείων μεμνησθαι, μηδὲ
 ὁδὸς τὴν πατρίδα ἐπαναδρομῆς ἀναλαμβάνειν
 ὠτα. Οὐδεὶς γὰρ, ὅστις τοιαύτην ἐκδεχομένην
 τιμωρίαν εἰδῶς ἀντὶ τῆς ἐν τοῖς πολεμίοις βιύ-
 ὄτω πικρῶς ἐν τῆ πατρίδι θανεῖν προαιρήσεται.
 περ ταύτην μὲν τὴν ἀποτομίαν, ἵνα μὴ λέγω
 ν, (πῶς γὰρ οὐκ ἄδικον, τὸν ἀμαρτάνοντα, εἴτα D
 τοῦ πρὸς τὴν τοῦ ἀμαρτήματος ἀναφρονήσαντα
 κολάζειν οὕτω πικρῶς;) ἐκ τῶν δικαιοτάτων
 ἡμεν νόμων, κελεύομεν²⁴ δὲ, εἰ τις αὐτόμολος
 ν πατρίδα ἐπαναδράμοι, ἀπαξ μὲν τοῦτο ποιή-
 υγγνώμης τυγχανέτω· δεύτερον δὲ, εἰς τριετῆ

sensisset, illa non imminuatur," hic vero in du-
 plium servum subreptum reddere debeat, nihilque
 ex ipsius servitute lucretur.

CONSTITUTIO LXVII.

De his qui ad hostes transeunt, suaque sponte
 revertuntur (20).

Idem imperator eidem Styliano.

Simul nimia austeritas et severitas, simul im-
 moderata lenitas et clementia, ex æquo utraque
 quod utile est intervertunt. Etenim et qui supra
 modum præfractus est, et qui lenitatem gravitate mi-
 scere nequit, uterque sive alicui uni, sive familiæ,
 sive civitati præsit, quibus præfectus est, cum il-
 lorum detrimento res administret. Oportet enim,
 ut qui recte præfuturus est, quemadmodum tem-
 perata salubriaque loca æquabiliter mistas habent
 aeris qualitates: ita et ipse affectionum commi-
 stione ad rerum administrandarum utilitatem at-
 temperata, se moderatum præbeat, et neque mo-
 rositate gravis atque intolerabilis sit, neque indecora
 lenitate despiciabilis, et ad gubernandum ineptus fiat.
 Quod autem de aere dicimus, hoc certe et in le-
 gibus servari omnino convenit. Nam oportet leges,
 cum revera reipublicæ principes sint, quam dixi
 contemperaturam conservare, neque ad severitatem
 lenitatemve supra modum respicere: siquidem, qui
 ipsarum rectionem agnoscunt, incolumes futuri
 erunt. Atque hæc quidem respectu præfractæ illius
 legis, quæ adversus eos qui ad hostes transfuge-
 rent, lata est, a nobis dicuntur. Vult autem illa,
 uti transfuga, si quando poenitudine ductus, re-
 deundo ad suos commissum delictum oblitescere
 velit, bestiis devorandus objiciatur, aut in furcam
 tollatur. Quod sane mihi reipublicæ magnopere
 nocuimento esse, magnamque rationum ad salutem
 iter monstrantium contrarietatem gignere videtur.
 Necessitatem enim transfugis inducit, ne unquam
 recordentur suorum, neque revertendi in pa-
 triam concipiant desiderium. Nullus est enim om-
 nium, qui cum se istiusmodi poena excipiendum
 sciat, inter hostes vivere, quam tam acerbam in
 patria mortem subire non malit.

Quapropter rigidam hanc severitatem, ut ne
 iniquitatem dicam (nam eum qui deliquit, deinde-
 que sua sponte ad mendendum delicto resipiscit,
 tam acerbè puniri quomodo non est iniquum?) ex
 justissimis legibus profligamus, ac jubemus, ut
 (21) si quis transfuga in patriam recurrat, cum se-
 mel duntaxat transfugerit, veniam consequatur:

VARIE LECTIONES.

cl. καινοτομουμένου, præter unum Cod. qui καινοτομουμένης habet. ¹⁸ Zuich. et Meerm. τιμωρουμένου.
 iculus του δεest apud Scrimg. ¹⁹ Ecl. Nov.33. ²⁰ Scrimg. εἰς τρω, ex quo Steph. ἰσομέτρῳ, Agyl.
 τρω, Beck ἑμμέτρῳ effecerunt. ²¹ Malium ὅπ'. ²² Inc. Ecloga.

NOTÆ.

) Transfugæ bestiis non objiciendi, ut olim
 e 3, § 10, ff. De re milit. quæ lex abrogatur
 constitutione. Adde 6, Harm. 3, in fin.
) De poena transfugæ, adde l. 8, § 2, 3, l. 38.

§ 1, ff. De poenis, l. 7, ff. De re milit. l. 2, C. De
 desertorib. l. 1, C. De servis fugit. Vid. l. 3 in fin.
 ff. De sicariis.

si iterum (22) id fecerit, in triennalem servitutem dividatur; si vero tertio transfugerit, reversus in perpetuam ac æternam servitutem addicatur. Tam incerti enim consilii homo, tamque inconstans, qui libertate fruatur indignus est. Cæterum si transfuga non ultro redierit, sed ab aliis comprehensus in patriam retractus sit, morte tum illum, tanquam hostem puniri, neque injustum, neque crudele fuerit: præsertim vero, si ante civili sanguine manus contaminaverit.

CONSTITUTIO LXVIII.

Ut monachi et clerici tutores (23) esse possint, sed ab administratione ac pupillarum rectione arceantur.

Idem imperator eidem Styliano.

Veteribus quidem legislatoribus (24) (cum ut simile veri est, uniformis et simplex tunc temporis tutela esset, iique soli qui pupillarum tuitionem susciperent, tutorum nomine censerentur) elicere visum est, ne monachi aut quocumque sacerdo ordinis devinctos habet, tutorum officio fungantur. Et certe quidem id recte edixere. Intellexerunt enim, qui divino ministerio consecrati sunt, hos ad externarum rerum occupationibus et molestiis liberos esse oportere. Quantum autem alendorum alioquique regendorum puerorum cura hominum animos distrahatur, utque Deum debite colere non possint, impediatur nemo ignorat. Cum itaque non exigua difficultas isti rei in- it, ac præcipue propter temporis diuturnitatem (tota enim plerumque vita tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur) recte (quomodo dixi) istud illi decretum promulgantur.

Verum quoniam posteriores illis duntaxat qui tutelam administrarent, tutorum appellationem non servarunt: sed hos etiam quibus (25) testatores, bona illorum existimatione moti, testamentarias de rebus suis præscriptiones (26) committunt, ac post mortem earum executionem concedunt, tutores vocare cœperunt: ac vero inde dubitatio exstitit, an monachi, quique sacrum ordinem subierunt, quod dictum decretum id non admittere videatur, hanc demandatam curam suscipere possint: nos discrimine adhibito sancimus, ut ab illa tutela ad quam vetera tempora respicientia, promulgandi, quod dicitis personis ad illam aditum præcluderet, occasionem præbuere, penitus arceantur,

δουλείαν διακαλέσθε· ἐκ τρίτου δὲ ποιησάμενος τὴν αὐτομοίαν, εἴτα ἐπαναξέψης, εἰς διηνακὴ καὶ εἰδὼν οἰκετικὴν κίρασις. Τὸν γὰρ οὕτως ἀδέδαιτον καὶ παλίμβουλον ἂν ἀνάξιον ἀπολαύειν ἐλευθερίας. Εἰ μὲντοιγε ὁ πρὸς ἐχθροὺς αὐτόματος οὐκ ἐξ οἰκείας γνώμης, ἀλλὰ ληφθεὶς ὑφ' ἐτέρων εἰς τὴν πατρίδα ἐπαναχθῆ, καὶ μάλιστα εἰ αἵματος ἐμφυλλίου τὴν δεξιάν ἔχει μεμάλωσμένην, τοῦτον θανάτῳ κολάζειν, οἷα δὲ καλέμιον, οὕτε δίκιον οὕτε ἀπότομον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΣΗ' ὁ.

Περὶ τοῦ ἐπιτροπεύειν μοναχοὺς καὶ κληρικοὺς, ἀκείρησθαι δὲ οἰκονομίας καὶ προστασίας ἐρφανῶν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Τολῶ μὲν κάλι νομοθέτας (μονοειδοῦς, ὡς εἶπε, ὑπαρχούσης κατ' ἐκείνο καιροῦ τῆς ἐπιτροπῆς, καὶ μόνων ἀποφερομένων τὴν κλησίαν, οἱ προστασίαν ὑπεδύοντο γονέων ἐρήμων) ἔδοξεν ἀποφηνᾶσθαι, μὴ μετέχειν τοῦ πράγματος μήτε μόνάζοντας μήτ' ὄσους ὁ ἱερὸς οἰκαιοῦται κληρὸς. Καὶ καλῶς ἔδοξε ὁ. Συνεἶπον γὰρ, ὡς τοὺς ἀνακειμένους πρὸς θεῖαν λειτουργίαν δαί τῶν ἐξωθεν ἐγλων καὶ περισπασμῶν ἀπηλάχθαι, ὅσην δὲ παιδοτροφία καὶ ἄλλως οἰκονομία εἰς τὸ περισπᾶν καὶ ἀφίλειν τῆς ὀφειλομένης θεῆς θεραπείας ἰσχὺν ἔχουσιν, ἠγγήσεν οὐδαίς. Ἐπαρχούσης οὖν οὐκ ἀνεκτῆς δυσχεραίας τῷ πράγματι, μάλιστα γὰρ καὶ διὰ τὴν ἐκ τοῦ χρόνου παράτασιν (ἴλον γὰρ ὡς τὰ πολλὰ βίον τῆ πολυπόνη ὀφροντῆ τὴν ἐπιτροπήν ταύτην οἱ λαχόντες συνδέδονται), καλῶς, ὅπερ εἶπον, τὸ δόγμα προσήνεγκαν.

Ἄλλ' ἐπεὶ τοῖς μεταγενεστέροις οὐκ ἐτηρήθη μόνως ἐφ' ἧς ἐλέγετο ὁ ἐπιστάσας ἢ κληστὸς, ἠξίωσαν δὲ ἀκακίους ἐπιτρόπους καλεῖν τοὺς, ὄσους οἱ τὸν βίον ἀπλειμπάνοντες χρῆσται; περὶ αὐτῶν ὑπολήψεις ἐπὶ τοῦτο προτρεπόμενοι διατάξεις, αἱ περὶ τῶν ὑπόντων ὅσους ἤρεσαν πραγμάτων, ἐγχειρίζουσι καὶ τῶν μετὰ τὴν ἐκδημίαν πιστεύουσι τὴν διοίκησιν ἐπὶ οὖν καὶ τούτων ἐπιτρόπων ὀνομαζομένων ἀμφισβήσεις πρόβειν, εἰ καὶ μονασταὶ τὸν ἱερὸν ὑπαλθόντες κληρὸν ταύτης μετέξουσιν τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὸ δοκεῖν τὸ ρηθὲν τοῦτο μὴ καταδέχεσθαι ψήφισμα, θεσπιζόμεν ὅσους ἡμεῖς διαστείλαμεν, ἐκείνης μὲν τῆς ἐπιτροπῆς κωλύεσθαι ἦν μόνην ὁ πρεσβύτερος εἰδὼς χρόνος πρέσχε ψῆφον ἐξενεχθῆναι τὴν μὴ διδοῦ-

VARIAE LECTIONES.

²² Ecl. παλίμβουλον. ²³ Nonnulli codices Eclogæ ἀτοπον δίκιον. ²⁴ Ecl. Nov. 34. ²⁵ Ita Steph. Scrimg. ²⁶ Conj. Steph. Codd. οὐ πόνω vel εὐ πόνω. ²⁷ Scrimg. ἐγένετο. ²⁸ Codd. εἰπόντων. Euseb. Steph. ²⁹ Inc. Eclogæ. ³⁰ Codd. καὶ ἦν. Nostram lectionem suppeditavit Ecl. ³¹ Ecl. ἀπανεχθ.

NOTÆ.

elicta gravius puniuntur. L. 5, § 9.

²² ἠρονόμειν, etc. Scrimg. monachi hæc testamentorum esse possunt: aratores non possunt, et ita re- ²³ 125, c. 6, quæ de tutela simpli- ²⁴ videbatur.

²⁵ Nov. 125, c. 6.

tutores testamentarios non-

nunquam ἐπιτρόπους appellavit, dixi ad l. 107, ff. De legat. 1, l. 21, § 4, ff. De annuis legatis, adde Nov. 131, c. 12.

(26) Præstationem d. l. 107; ministerium l. 7, ff. De legat. 2, dationem l. 9, ff. De alimentis; distributionem l. 96, § 3, ff. De leg. 1, l. 7, ff. si cui plus quam per leg. eis præstatum cautio legatorum, d. § 3, et petitio competit d. § 3, d. l. 107, d. l. 9, l. 26, § 1, C. De episc.

σαν εις ταύτην πάροδον τοῖς εἰρημένους προσώποις, ἅ
τοῦ δὲ μεταγενεστέρου τῆς ἐπιτροπῆς εἵδους ἐξείναι
καὶ μονάζουσι καὶ κληρικοῖς κοινωνεῖν. Οὕτε γὰρ αἱ
φροντίδες οὕτω βαρεῖαι ἔσονται, ὥστε πρὸς ἑαυτὰς κατα-
δῆσαι καὶ τῆς ἱερᾶς ἀφελκῦσαι ὑπηρεσίας, καὶ ἄλ-
λως δὲ ὅσον μᾶλλον οὗτοι τῶν λαϊκῶν προσηλωμένων
ἀνάγκαις καὶ τῇ ἰδίᾳ κάτῳ συμφυρομένων ἰδίᾳ
διαζῶσιν εὐλαδέστερόν τε καὶ ὑψηλότερον, ἔλπις
ἀμείνω ἢ καὶ εὐλαδεστέραν ἢ καὶ ἄλλῃ τὰς τῶν
ῥωσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΕΣΤΉ.

Περὶ τοῦ διατίθεσθαι τυφλοῖς καὶ ἀγραμμάτοις
καὶ γυναίξιν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ ἀμφισβητεῖται περὶ τοῦ πῶς δεῖ τυφλοῦς
διατίθεσθαι, καὶ ἡ ἀμφιβολία ἐκ τῶν νομίμων
πρόεισι τόπων ἢ καὶ ὧν ἀλλήλοις περὶ τούτου ἀντι-
θεσπίζουσι νόμοι, καὶ τῆς νῦν πολιτευομένης συν-
θησίας, οὐδὲ τοῦτο ἀκαιρὸν ἡμῖν ἐνομίσατο μέρος εἰς
ἐπίσκεψίν τε καὶ ἀνακάλυψιν. Καὶ γὰρ ὁ μὲν τις
ἀπαγορεύει τῶν νόμων τυφλῶν διάταξιν κατὰ τὸν
μυστηριώδη προέχουσαν τρόπον, καὶ μὴ ἄλλως προ-
εἶναι ταύτην κῦρος ὀρίζεται, εἰ μὴ παρουσία μαρ-
τύρων ἐγγυᾶται ἢ προελθόντα στόματος τυφλοῦ τὰ
διατεταγμένα ἢ τοῖς ἐκείνου ὡς ἰσχυρῶν ἐνηχη-
μένα (οὐ γὰρ ὅτι ἐν μόνῳ γράφει τὴν τούτων πίστιν
ἐξωχυρῶσθαι), ὁ δὲ τις τῶν νόμων ἐρύχουρον
ἀνοίγει τὴν πάροδον καὶ γυναίξιν καὶ ἀγραμμάτοις
ἀνθρώποις εἰς τὸ πρὸς μυστικώτερας διατάξεις καθ-
ίστασθαι, μηδὲν ἕτερον ἀκριβολογούμενος, ἢ τὸ
ἰδίᾳ διατιθέμενον, οὐκ ὄντα μὲν ἀμαθῆ γραμμάτων, ἢ
οἰκείᾳ ὑπογραφῇ τὴν διάταξιν ἀσφαλίσασθαι, εἰ δ'
ἑλάττων ἐκείνος παρέχει τὴν τοιαύτην ἀσφάλειαν,
ἄλλον ἀνθ' ἑαυτοῦ πρὸς τὴν ὑπογραφὴν παραλαμβά-
νειν. Οὕτω μὲν οὖν ἐκ τῶν νόμων στασιάζει ἂν τὰ

natam autem postmodum tutelæ speciem subire
ipsis licitum sit. Hujus namque muneris non ita
graves curæ sunt, ut a divino ministerio aliquem
abstrahant, sibique totum astringant. Tum alioqui
quanto hi illis qui profanis rebus impure inhærent,
ac in terrenis sordibus volutantur, cautius divinius-
que vivunt : tanto melius cautiusque defunctorum
præscripta expedienda esse spes est.

ἀποδημούντων διατάξεις ἀποφύγεσθαι τὴν ἐκπλή-

CONSTITUTIO LXIX.

Cæcos (27) secreto (28) testamentum facere pos-
se (29).

Idem imperator eidem Styliano.

Quando quidem de eo, quomodo cæcus testari
oporteat, dubitatur, eaque dubitatio ex locis legali-
bus (quod ea de re leges inter se diversa statuunt)
et ex ea quæ nunc obtinet consuetudine existit :
neque hoc alius expendere atque repurgare incon-
veniens aut alienum putavi. Etenim alia lex (30)
prohibet, ne cæcus arcano (31) modo testamentum
condat : et ne aliter id vim habeat, statuit, quam
si testes quæ constituta sunt, a cæci ore proces-
sisse, suisque auribus insonuisse asserant : atque
per solum tabularium illorum fidem communiri
non vult. Alia (32) autem latam quamdam ad ar-
canum testandi modum mulieribus, et illiterra-
tis hominibus viam sperit, dum nullam aliam
observationem præscribit, quam, ut si testator lit-
terarum non omnino ignarus sit, sua subscriptione
testamentum corroborare debeat : si vero id præ-
stare non possit, pro se alium ad subscribendum
assumat. Atque sic quidem ex legibus illæ inter se
res dissideant. Quomodo enim si mulieres rudesque
litterarum quam paucissimis voluntatis suæ con-

VARIE LECTIONES.

ἢ Ita Ecl. Codd. hic addunt ὑπηρεσίας, quod in ταύτης τῆς ὑπηρεσίας mutare voluit Agyl.

ἢ Ita Ecl. Scrimg. ἀνάγκης καὶ τῷ. ἢ Zuich. Meerm. et nonnulli codd. Eclogæ ἰσομεροῦ.
ἢ Agyl. conj. τοσοῦτον ἀμείνω. ἢ Zuich. et Meerm. εὐλαδεστέρους. Eclogæ Codices modo
ἐλευθερωτέραν, modo ἐντελεστέραν habent. ἢ Ita Ecloga. Codd. et editi πρὸς habent pro καὶ. ἢ Ecl.
Nov. 35, laudatur ab Harmenop. lib.-v, tit. 1, pag. 337. ἢ Zuich. τυφλοῦς καὶ ἀγραμμάτους καὶ γυναί-
ξας scribit. ἢ Forte τύπων. ἢ Agyl. totum hunc locum maleinterpretatus. ἢ Justiniani Nov. 417 c. 9.
ἢ Zuich. et Meerm. τὸ αὐτό. Scrimg. τὸ αὐτόν, quod Steph. in τὸ τὸν αὐτόν, Osenbruggen in τὸ αὐτὸν
τὸν mutandum censet, licet αὐτὸν ob sequens οἰκείᾳ abundet.

NOTÆ.

(27) Cæci scripto testari possunt, ut hic adde
Paul. 3, sent. 1, § 4 ; ut et adoptare et adoptari l.
9, ff. De adoptionibus ; tutelam gerere l. 16, ff. De
suctoritat. tut. multo magis bonâ suâ administrare :
ideo curator cæco dare non solet : quia et ipse
sibi procuratorem potest instituere, Paul. 4, sen-
tent. 2, § ult. Potest etiam cæcus officio fungi, l. 6,
ff. De judiciis ; et quidem senatorio l. 1, § 5, in
fin. ff. De postulando, id est, retinere officium
(Persæ ne luscum quidem ad regnum admittēbant,
Procop.) et testis esse in iis quæ ante cæcitatem
vidit ; post cæcitatem autem de his quæ a sibi no-
tis hominibus audivit. Accurs. Novell. 1, c. 2, § 1,
vers. si vero in verbo vidisse : Speculator tit. De
testibus ; feudum etiam retinet 2. Feud. 14, non
potest tamen postulare, l. 1, § 5, ff. De postu-
lando.

(28) Id est, scripto, non tantum per nuncupatio-
nem, quod exigebat lex 8, C. qui testamenta. Olim

dubitatum fuit, num cæcus testamentum posset
facere ; sed in eam sententiam tandem itum fuit,
posse ; quia accire potest adhibitos testes, et au-
dire sibi testimonium perhibentes, Paul. 3, sentent.
4. Porro quod secretum testamentum hic dicitur,
Græci μυστικὴν διαθήκην appellant, Harmen. 1, c.
περὶ μυστικῆς διαθήκης, de quo plenius alias apud
eundem Harmenopulum in Græcarum jurisdic-
tionum nomenclatore, ut et locis aliis diximus.

(29) Exstat epitome hujus constitutionis 3, Har-
menop. 1, § 31, et 34, l. 8, C. qui testamenta.

(30) L. 8, C. qui testamenta.

(31) Κατὰ τὸν μυστηριώδη τρόπον. Scr. id est,
scripto, per solam nuncupationem. Nam μυστικὴν
διαθήκην Harmenop. 5, tit. 1, vocat testamentum
scriptum ; et merito, testamentum enim non scri-
ptum, testibus evulgatur necessario ; quod et jure
constituitur, ne fides alioquin testamenti pereat.

(32) Nov. 119, c. 9.

scilis testamenta condent, cum fides in solo tabulario fluctuet, non ex eadem causa cæcus liberam testamenti factionem habeat? Jam vero et consuetudo, non solum autem alterius legis ratio, cum lege pugnat. Et ceterum placet huic, ne mulierum, et imperitorum litterarum, cæcorumve testamenta arcane facta vigore priventur.

οἶδεν αὐτὴ καὶ γυναιῶν καὶ ἀνδρῶν οὐ διὰ γραμμάτων ἡγμένων καὶ τυφλῶν⁵ διατάξεις ἐν μυστηρίῳ κειμένας μὴ τὴν ἰσχύν ἀφαιρῆσθαι.

Quod cum ita sit, nos quoque, ut secreto (33-34) confecta testamenta, sive cæcorum, sive aliorum (35) quorumvis sint, auctoritatem obtineant, sancimus: illudque insuper statuendo addimus, ut antequam testes jurent, subscriptiones eorum qui testamenta conscripserunt, in medium proponantur, *quæ somni*, quod revera illa scripserint quæ ipsa testatoris lingua dictante audiverunt. Et si quidem falsum commissum esse postmodum probetur, ipsos, si divites sint, honorum ademptio: si pauperes, vehementia verbera et exilium in delicti poenam maneat. Quibus hoc insuper annectimus, ut si quando ad sui confirmationem (quod frequenter incidit) juramenti testimonio opus sit: ipsi etiam qui testamentum conscripserunt, una cum juraturis testibus rei fidem et veritatem corroborent.

CONSTITUTIO LXX.

De grassationibus (36).

Idem Imperator eidem Styliano.

Quos communio in unam aliquam eandemque conditionem conjungit, inter hos communes etiam animos esse ubique videas. Ita in negotiationibus socii (37-38) lucrum damnumque æqualiter inter se partiantur; ita itinerum comites, cum fortuito in rem aliquam incidunt (39), tametsi sæpe uno illam momento pariter non conspiciant, ejus tamen inter se jus communicant (40). Ita vero et commilitones, licet omnes non pari studio et impetu in hostem ferantur, attamen victoriæ palmam ex æquo auferunt. Quapropter etiam, ut qui malitioso consensu coitione facta, rem aliquam in quam a lege poena constituta est, incerpant (utpote si (41-42) raptus committatur, vel parricidium (43),

ἅ πράγματα· πῶς γὰρ εἰ γυναῖκα καὶ γραμμάτων ἀδίδακτοι ἄνθρωποι κατὰ τὸν ἀναχωροῦντα τρόπον τῆς τῶν πολλῶν γνώσεως διατάσσονται ἐν μόνῳ τῆ γραφῆς σαλευούσης τῆς πίστεως, οὐχὶ καὶ ὁ τυφλὸς ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας ἀκώλυτον σχολὴν τὸ διατίθεσθαι; Ἄλλὰ γὰρ καὶ τὰ τῆς συνηθείας, οὐ μόνον τὰ ἐκ τοῦ νόμου, πρὸς τὸν νόμον ὁρᾶται μαχόμενα. Καὶ γὰρ

Ἐπεὶ⁶ οὖν οὕτω ταῦτα⁷, καὶ ἡμεῖς ταῖς μυστικαῖς διατυπώσεσιν, ἂν τε τυφλῶν ἂν τε τινῶν ἐτέρων ὄσι προσώπων, προσεῖναι θεσπιζόμεν οὐστάσιν, τοῦτο προσεπιθεσπιζόντες, ὥστε πρὸ τῶν μαρτύρων ἐνόρκιον ἐκκεῖσθαι ὑπογραφῆν⁸ τῶν τὰς διατάξεις γραφόντων, ὡς εἴησαν ἀληθῶς ἐκεῖνα γράψαντες ἔπερ ἀκηχόεσαν, αὐτῆς ἐκαίνης⁹ ὁποθεγεξαμένης τῆς τοῦ διαθεμένου¹⁰ γλώσσης· καὶ εἰ τις ἐλεγχοῦ μετὰ ταῦτα ψευδογραφίας ἀναφαίνοιτο, τιμῆμα προσκεῖσθαι τοῦ ἁμαρτήματος, εὐπόροις μὲν οὖσιν αὐτοῖς τὴν τῶν ἰδίων ὑπάρξεων ἀλλοτριώσιν, ἐρημοῖς δὲ περιουσίας σφοδρὰ μάλιστα· γὰρ καὶ φυγὴ ὑπερῶριος ἐπιπέσειται ἢ ζημία. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο τοῖς¹¹ θεσπισθεῖσιν ἐπισυνάπτομεν· ποῖον¹²; εἰ ποτε ἢ διάταξις; δεηθεῖν ὄρκων¹³ οἷα πολλὰ εἰς βεβαίωσιν, καὶ αὐτοῦς τοὺς γεγραφότας τὴν διάταξιν σὺν τοῖς μάρτυσιν ἐπομνησμένους¹⁴ συνεπισχύειν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀλήθειαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ο΄¹⁵.

Περὶ ἐφοδῶν καὶ τεθνηκότος ἀνθρώπου πάντα ἀμύνασθαι¹⁶.

Εἰ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἀπανταχοῦ τὸ κοινὸν τῆς γνώμης κατόφοι¹⁷ ἂν τις οὐδὲ ἡ κοινωνία συνάπτει ἐν μιᾷ καὶ τοιαύτῃ¹⁸ μορῇ τιθέμενον. Οὕτω γὰρ καὶ σὺνέμποροι τὸ ἐκ τοῦ κέρδους ἢ τῆς ζημίας ἴσον διαλαγχάνουσιν· καὶ συνόδιται πολλάκις εὐρήματα περιτυχόντες, εἰ καὶ μὴ κατ' ἴσον ἔβαλον ἐπ' αὐτὸ τὰς τῶν ὀμμάτων βολὰς, ὁμοῦ δὲ τὴν ἐκ τῆς ὁδοπορίας κοινωνίαν κοινήν τὴν τοῦ εὐρήματος κτήσιν πεποιήγεται· καὶ συστρατιώται δὲ, εἰ καὶ μὴ πάντες σὺν ὁμοίῳ τόμῳ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς τὰς χεῖρας ἐξέτειναν, ἀλλὰ τῶν ἀριστέων τὴν ἰσότητά φέρουσι. Καλῶς ἄρα καὶ τῷ παλαιῷ ἔδοξε νομοθέτῃ τὴν αὐτὴν ὑπέχειν ποινήν τοὺς κληροῦ γνῶμῃ συναπτομένους καὶ κοινῇ πρὸς τὴν πρᾶξιν τιμωρομένην νόμῳ καθισταμένους, ἂν τε γυναῖου

VARIÆ LECTONES.

⁵ Codd. οὐ διὰ γραμμάτων κειμένων (Meerm. ἡγμένων) τυφλῶ. Emendavit Steph. ⁶ Inc. Ecloga. ⁷ Codd. ταῦτα non habent: supplevi ex Ecl. ⁸ Scrimg. ἐνορκίων = ὑπογραφάς. ⁹ Malim ἐκαίνους, sc. τοῖς γράψουσιν. ¹⁰ Ecl. διαθεμένου, et rectius. ¹¹ Ita Ecl. Codd. τοῖς. ¹² Ita Codd. et Ecl. Agyi. vult velle et ὡς. Fortasse ποῖον scribendum, ut cum præcedente τοῦτο jungatur. ¹³ Ecl. ὄρκίων. ¹⁴ Ecl. ἐπομνησμένους. ¹⁵ Ecl. Nov. 36. ¹⁶ In editis περὶ ἐφοδῶν. ¹⁷ Rectius forte τῇ αὐτῇ.

NOTÆ.

(33-34) Διατάξεις ἐν μυστηρίῳ κειμένας. Scrimg.

(35) Puta, mulierum, et imperitorum scribendi nomenop. 1, § 34.

Ἡ λέξις ἐφοδῶν. Scrimg. Hac Novella confirmata vetus poenæ constitutæ adversus grassato-

(37-38) L. 29, ff. pro socio, § 1, Inst. De sociis

(39) Adde l. 5, ff. pro derelicto: l. 42, § 7, 8, 9,

ff. De furtis; § 47, Inst. De rerum divis.

(40) Forte ex pacto. Potest et hoc ferri vel ad rem pro derelicto habitam d. l. 5, vel ad res eas quas dominus ignoravit, arg. d. § 7, 8, 9, Nov. 64, s. cod.

(41-42) De complicitibus raptus l. un. § 2, C. De raptu.

(43) De complicitibus parricidii, l. 1, l. 6, 7, ff. ad l. Pompeiam de parricidiis

γῆ τὸ πεπραγμένον εἴη, ἂν τε πατὴρ ἂν τίς ἄλλος ἀναίρετος, εἰ καὶ μὴ πάντες ἐπίσης παρῶντες παρόσχον τὴν ἐνέργειαν.

ἰγαροῦν ¹⁰ καὶ ἡμεῖς τοῖς προτεθεσπισμένοις θεγγόμενοι περὶ τῶν ἀμα καὶ κοινῶς ¹¹ ἑφοδον ζωῆς ἀνθρώπου ¹² πεποιτημένων ὀρίζομεν, ὥστε τις, ὅποσοι δ' ἂν καὶ εἶεν, τῆ ¹³ αὐτῆ καθυποισθαί δικη, εἰ καὶ μὴ ὡσαύτως ἐνήργηται παύτων ἢ πρᾶξις. Οὐ γὰρ ὅτι μὴ αὐτὸς τις τὴν ὑποურῆσαι τῷ θανάτῳ παρέσχετο, διὰ τοῦτο ἀπιέναι δυνήσεται. Τί γὰρ, εἰ καὶ μὴ τὴν δεξιάν, ἀλλὰ τὴν ἑτέρου ἐτόνωσε πρὸς τὴν ἰσον; ὅτι γὰρ ἡ τὸν θάνατον καταπραξαμένη ὑπὸ τῆς κοινῆς πονηρίας κινουμένη τὴν πρᾶτόλμησε, ὅλην. Οὐκ ἂν γὰρ, εἰ μὴ συνεκρόται ¹⁴ τῶν ἄλλων ἢ συνδρομή ¹⁵, ἐτοίμη ὄφθη τῷ ὑπηρετήσασθαι. Διὰ τοῦτο, καθὼς εἴρηται, ἐς τὴν αὐτὴν ὀφίστασθαι εἰσπραξίν τῆς δικῆς ὄμεθα, κἂν, ὡς εἶκός ἐπὶ μίᾳ τινος πληγῆς ἰεῖν ἀπαντήσῃ, τῶν δ' ἄλλων αἱ χεῖρες οὐ κήσαντο.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΑ' ¹⁶.

μελλόντων ¹⁷ κτίζαν ἐν ἀροσίμοις τόποις καὶ ὀκαμπέλοις.

αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ. ὕμνη ἀρίστην τε καὶ ἐνομοτάτην, παρὰ τοῦ ἡσίου γονέως ἡμῶν καὶ βασιλέως ἐξεννεγμέτερι τῶν καινὰς τινὰς ὀκων κατασκευὰς ἐν ¹⁸ οὐς τέως ἄροτρον ἔτεμνε καὶ ἀμπαλῶνας ¹⁹, εἰς ²⁰ ἀποκλήρωσιν βουλομένων κατασκευά- ἐν ὀπόσῳ τῶν γειτονεύοντων ὀρίων διαστήματι ἰσεται ἢ καινὴ αὐτῆ κατασκευὴ, δεῖν ἐκρίναμεν ²¹ τιμῆς ²² ἀξιῶσαι, ἐπεὶ μὴ παρὰ τοῦ πατρὸς γν τῶν νόμων ἐγράφῃ συμπολιτεῖαν ²³. ὀίζομεν οὖν κατὰ τὴν ἐκείνου γνώμην, τοὺς ἐπὶ βαλλομένους ἐν ἀροσίμοις τόποις καινῶν ὀκῆ- κατασκευῆν, εἰ μὲν ἢ ἀφθονία παρέχει τῆς ²⁴ ς, ὀυσι τόξου βολαῖς ἐκ τῶν γειτόνων ὀρίων

alteriusve cuiuspiam cædes perpetratur), quamquam non omnes tantumdem momenti et operis re peragenda conferant, eandem tamen pœnam sustineant: sane quam recte veteri legislatori placuit.

Ei nos quomodo idcirco, quæ de his qui simul et communiter latrocinaandi (44) animo homines invadunt, jam olim sancita sunt, approbantes (45), statuimus, uti omnes, quotcumque fuerint (46) eodem (47) supplicio afficiantur: tametsi parem operam rei perpetrandæ non omnes adhibuerint. Non enim si quis ipse manus inferendæ neci non admo- verit, continuo insons et a pœna immunis esse poterit. Quid enim si pressis ipsæ manibus, alterius tamen dextram ad cædem intenderit atque confir- mavit? Sane quod manus homicida, a communi perversitate instigata, rem aggressa sit, constat. Nam nisi aliorum manus huic in subsidium præsto fuissent, non certe ita prompte homicidium perpetrasset. Ac propterea (quemadmodum dictum est) quamquam uno cuiuspiam ictu (quod fieri potest) mors illata fuerit, aliorumque manus suppetias non tulerint: ut eandem tamen omnes pœnam sustineant, decernimus.

CONSTITUTIO LXXI (48).

De iis qui in locis arabilibus aut vineis ædificaverint su.: (49-50).

Idem imperator eidem Styliano.

Præstantissimum illud æquissimumque patris nostri sempiternæ gloriæ principis placitum, quanto (54) videlicet a vicini finibus spatio abstinere debeant, qui in locis, quos hactenus aratum secarunt. in vo- nibus vineæ constiterint, noviter domus assi- gnandas (52) muneribus publicis ædificare velint: quoniam ab ipso in legum corpus (53) transcrip- tum (54) non est, legis (55) auctoritate decorari oportere decrevimus.

Statuimus itaque, ut qui in locis ad sementem excultis novas ædes constituere volunt, si loci amplitudo ferat secundum illius (56) placitum a vicini finibus tanto spatio ædificent (57), in quan-

VARIE LECTIONES.

[nc. Ecloga. ¹⁰ Ecl. κοινῆ. ¹¹ Ecl. ἀνθρώπων. ¹² Ecl. ἐν τῆ. ¹³ Basil μὴ εἰ συνεκροτεῖτο παρὰ τῆς ἄλλων συνδρομῆς. ¹⁴ Ecl. Nov. 37; laudatur lib. II, tit 4, pag. 186. ¹⁵ Ecl. τῶν μελλ. ¹⁶ Ecl. ὡς ἀπ. rimg. τιμῆ. ¹⁷ Scrimg. ἐγράφῃσαν πολιτεῖαν.

NOTÆ.

) Ἐφοδον Græci Galli *gusteur de chemins*, l. 28, § 10, ff. De pœnis: Novell. 134, cap. ers. Eos vero, ibi, aut itineribus.

) Nihil igitur hac lege innovatur.

) Consilii, complices, ministri, l. 2, § 12, ff. nor.

) Pœna ministerium præbentis grassationi fa- æ d. § 12.

) Apud Harmenopolium nominatur 36, vid. 2, ien. 4, § 151, l. ult. ff. finium regund.

) 50) Et de spatio quo domum ædificatam in agris oportet ab arvo vicini, Spatium autem desit- , quantum unus vel duo teli jactus faciant: duorum pedum spatium videtur fuisse. L. ult. ff. m regundor. quæ hoc modo videtur abrogari.

) L. ult. ff. finium regundor.

) *Eis ἀποκλήρωσιν* Scrimg. vetus liber habet, ἰ

D ὡς ἀποκλήρωσιν, quod est, ὡς ἀπόμοιραν, partem aliquam ab arvo aut vinea separabant. Nam et ἀποκλήρωσθαι dixit duobus locis Novell. 5, per partem alicui addere et supponere, vide Cujac. 17, obs. 31.

(53) Eis τὴν τῶν νόμων πολιτεῖαν. Scr. intelligit πρόχειρον Basilii, de quo dixi initio harum Novellarum.

(54) Ἐγράφῃσαν πολιτεῖαν. Scrimgr. ἀγράφῃ συμπολιτεῖαν. Cujac. 17, observ. 31, ut Nov. 78, τῆς ἐν τοῖς νόμοις συμπολιτεῖας.

(55) Νόμου τιμῆ. Scr. νόμου τιμῆς. Cujac. 17, obs. 31.

(56) Κατὰ τὴν ἐκείνων. Scr. κατὰ τὴν ἐκείνου Cujac. d. loco.

(57) Ποιεῖσθαι τὸ διάστημα. Scrimg. μετρεῖσθαι τὸ διάστημα, ut apud Harm. Cujac. de loco.

tum arcus terata (58) vice telum ejaculetur : sin tantum spatium interstitio loci angustia non præbeat, uno etiam arcus jactu hoc constituitur. Intra dictum autem spatium novam domum exstruendi, nemini facultas sit. Cujus ratio evidentiior est, quam ut exprimi opus sit. Quo enim ædificium propius vicini fruges ponitur, eo illi etiam noxa propinquior est.

CONSTITUTIO LXXII (59-60).

Ut pacta etiam non constituta pœna valeant (61-62).

Idem imperator eidem Styliano.

Legali (63) decreto, quod nudum pactum non actionem, sed solum exceptionem parere tradit, nonnullos illudere videmus. Dum enim omne pactum quod pœna stabilitum non est, nudum esse volunt; etiamsi scripto comprehensum sit pactum, etiamsi (64) qui pactum inierunt, sua manu sacrosanctæ crucis (65) nota (66) scriptum signarint, etiamsi divini ternionis appellationes adjectæ sint: si tamen pœna constituta non sit, id ut invalidum, contemnunt ac rejiciunt. Qui sane male sentiunt, minimeque iudicium suum comprobant, ut qui rebus divinis communes res mortalium longe præferendas censeant. Quam enim tantam, recto quidem hominum iudicio, adjectio pœnæ, pactis auctoritatem, quam tam sacrosanctum signum, divinitatisque nomenclatura in illis conspecta præbeat?

Sancinius igitur, ut omne pactum, in quo ex divinis hæc adjunctis (67) idoneum aliquid ad faciendam fidem insit, quamvis de pœna nihil scriptum sit, firmum solidumque robur habeat.

CONSTITUTIO LXXIII.

Ut nemo cum (68) mulieribus in ecclesiarum œnaculis habitet.

Idem imperator eidem Styliano.

ποιεῖσθαι ὅτι τὸ διάστημα τῆς νέας κατασκευῆς· εἰ δ' οὐ χαρίζεται δι' ἔνδειαν ἀφθονίας τοσοῦτον μέτρον ἢ χώρα τῷ διαστήματι, μετρείσθω καὶ μὴ τῶς βολῆ. Ἐντὸς δὲ τοῦ εἰρημένου ὁρίσματος ὁδεὶ παρέχεται ἄδεια τῆς τοιαύτης τῶν οἰκίσεων νεουργίας. Καὶ ἡ αἰτία λόγου ἡτῶν· συνεγγίζει γὰρ καὶ ἡ βλάβη τοῖς γειτονεύουσι καρπύς μετὰ τῆς πλησιαζούσης οἰκίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΒ' ὅτι.

Περὶ τοῦ κυροῦσθαι τὰ σύμφωνα τὰ ἄνευ προστίμου γερνημένα.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Τῷ προτάσσοντι νομίμῳ ψηφίσματι ἀπὸ ψήσῳ συμφώνου μὴ τίκεσθαι ἀγωγὴν, ἀλλὰ μόνην παραγραφὴν, ἐνίοις ὁρῶμεν προσπαίοντας ὅτι. Ἀξιούντες γὰρ ἅπαν σύμφωνον ἀπροστίμητον ψιλὸν ὑπάρχειν, κἂν τε γραφῆ συντεθειμένον ἦ, κἂν τε τῶν συμφωνούντων ἰδιόχειρος ἐνέργεια τὸν θεῖον σταυρὸν ἐντάξῃ τοῖς γράμμασι, κἂν τε τῆς θεαρχικῆς Τριάδος αἱ κλήσεις προσκείντο, εἰ μὴ καὶ προστίμηματος ὅτι ζημία ἐμφέροιο ὅτι εἰς τὸ ἀσύστατον ὃ συμφωνηθὲν ἀπορρίπτουσι, κακῶς εἰδότες καὶ κάκιστα ὅτι τὴν ἰδίαν κρίσιν κυροῦντες, οἱ γὰρ πολλοὶ τῶν θεῶν ἐπίπροσθεν τὰ κοινὰ καὶ ἀνθρώπινα τιμῆς ἀξιόσιν. Τί γὰρ, τοσοῦτον κατὰ γὰρ τὴν ὄντως ἀνθρώπων ἀρμύζουσαν κρίσιν ἢ τοῦ προστίμου ζημία παρέχει τοῖς συμπαφωνημένοις ἀξίωμα, ὁπόσον θεῶς ἐν αὐτοῖς ὁρῶμενος τύπος καὶ κλήσις τῆς μακαρίας θεότητος ὅτι;

Θεσπίζομεν οὖν, ἐν παντὶ συμφώνῳ, ἐν ᾧ ἂν τὸ ἐκ τῶν θεῶν τούτων ὅτι συναντιλήψεων ἐχέγγυον πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν προσῆ, τὴν ἰσχὺν παρεῖναι κραταίαν τε καὶ ἄλυτον, κἂν μηδεὶς λόγος προστίμησεως συγγέγραπται ὅτι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΓ'.

Περὶ τοῦ μηδένα ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑπερφύοις συνοικεῖν γυναῖκα.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

VARIÆ LECTIONES.

ὅτι Ecl. μεμετρηθῆσαι. ὅτι Ecl. μετρεῖσθαι. ὅτι Ecl. Nov. 38, laudatur lib. 1, tit. 9, pag. 79. ὅτι Ita Ecl. rectius ut opinor. Vulgo προσπαίοντας. ὅτι Ecl. τιμῆματος. ὅτι Vulgo ἐκφέρο. ὅτι Ecl. κάκιστον. ὅτι Sic in Ecl. Vulgo θεῖος. ὅτι Ecl. τούτων non habet. ὅτι Ecl. συνεγγίξατο.

NOTÆ.

(58) Δυσὶ τῶς βολαῖς, à deux traits ou jets d'arc. (59-60) Hæc Novella tricesima octava nominatur. apud Harm. 1, tit. 9, § 12.

(61-62) Nudum pactum non parit actionem l. 7, § 7. De pactis. Nudum non censetur interposita in nominis denominatione aut crucis signo, ut

(63) Hic locus valde suspectus. Nudum enim pactum non est quod litteris est munitum. Inst. terat. oblig.

abrogandæ legis hic sumitur.

Christi signum, adeo sanctum vete-
balt, ut in instrumentis pro fide et
cederet, l. ult. § 2, C. De jure deli-
l. c. 3, Nov. 90, et fixatione ejus pro-
cipiari, Deoque consecrari crederentur
l. c. 1 et 69, c. 1, Nov. 151, c. l. ult. C.
l. De pig. sac. Crux quoque præferbatur li-
publicis, Nov. 123, c. 53. Ex contrario vei-

lum ne in locum publicum, vel privatum volupta-
libus destinatum crux inferretur, l. 26, C. De epis.
aut ad contumeliam passionis Christi deferretur,
l. 4, C. De Judæis, aut humi in silice vel marmore
pingeretur, vel sculperetur C. Nemini licere si-
gnum Salvatoris Christi.

(66) Ἐντάξῃ Scrimger. Signum etiam veteres
appellarunt, Cod. nemini licere signum salvatoris
Christi. Ratio a Chrysostomo affertur, ὅτι πάσας,
inquil, τοῦ θεοῦ τὰς παρακαταθήκας ὅσας ἐν λάθω-
μεν τούτῳ καθάπερ τινὶ σημάντρῳ βασιλικῷ καὶ
δακτυλίῳ σφραγίζομεν, hæc ille. Constat quoque
veteres frontem eo signo præmunisse, vide Pro-
tevangelium Jacobi, Tertullianum et Hieronymum
in vita Pauli.

(67) Crucem intelligit et Trinitatis denominationem.

(68) Facit Novell. 123, cap. 20, Novell. 155,
cap. 3, l. 19, l. 44, C. De epist. canon. 47. Symon.

Πρῶγμα κἀκὼς μὲν καὶ πρὸ τῶν κωλυόντων αὐτὸ ἄδικαιον γινόμενον, χειρὸν δὲ μετὰ τὸ κωλυθῆναι τολμώμενον (φημί δὴ τὸ ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑπερφύοις, ἅπερ ὁ πολλὸς ἄνθρωπος κατηχούμενα κλεινὴν ἔγνω, συνοικεῖν τινας γυναῖξιν) οὐκ ἄξιον περιδεῖν, οὐκοῦν οὐδὲ παροφθῆσεται ἡμῖν. Ἐν μὲν οὖν αὕτῃ ἢ τόλμα οὐκ οἶδ' ὅπως ἄχρι τῆς ἔκτης συνόδου ἀτιμώρητος, κατὰ ταύτην δὲ τὴν ἱερὰν σύνοδον τὸ πρῶγμα ἐπιστασίας ἀξιωθὲν, ἱερεῖς μὲν ὄντας τοὺς τοιοῦτους οἰκίτορας ἐνόησεν εἰδεῖν καθαιρέσεως, ἀφορισμὸν δ' ἐπήνεγκε λαϊκοῖς. Ἀλλὰ γὰρ οὐκ ἀπέχρησεν εἰς παντελεῖ ἔκδικησιν τῶν Ἐκκλησιῶν τὸ ἱεροσύνης ψήφισμα. Ἐὶθὲ γὰρ τῆς αὐτῆς παραμενοῦσης πάλμης καὶ καθ' ὃν χρόνον⁶⁶ διεῖπε τὰ σκήπτρα ὁ παριώνυμος ἐν βασιλεῦσι πατὴρ ἡμῶν, ἐδέξασε βασιλικὴν χεῖρα καὶ πρόσταγμα τὴν τοιαύτην προπέσειαν τῶν ἱερῶν ἐξελαύνειν οἰκων.

Ὅπερ οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ παρόντος κρατεῖν βουλόμενοι, ὀρίζομεν, μηδένα μηδαμῶς μήτε ἱερέα μήτε τῶν ἐκ τοῦ λαοῦ γυναῖξιν συνοικεῖν ἐν τοῖς λεγομένοις κατηχουμένοις οἰκείν. Εἰ δέ τις ἐδρίσκειτο τὸν ἔγιον οἰκονοῦτα κοινωποῦν, τοῦτον μὲν βασιλεὺς χειρὶ ἀτίμωσιν ἐκείθεν ἐξωθεῖσθαι, τὸν δὲ παρασχόμενον τὴν κατοικήσιν (εἴτε ἱερεὺς εἴτε τις ἕτερος εἴη ὁ τὴν ἐπιτροπήν τοῦ ναοῦ ἔχων) καὶ αὐτὸν κινδυνεύειν ἕνεκά γε τῆς τοιαύτης καταφρονήσεως καὶ τῶν ἱερῶν κοινωπίας τῇ τῆς ἐπιτροπῆς ἀφαιρέσει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΑ'.

Περὶ τοῦ μὴ τελεῖσθαι τὰς εὐλογίας πρὶν ἢ ὁ νόμος τοῦ γάμου συμφθάσῃ καιρῶς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ ἐν τοῖς περὶ γάμων τῇ τε ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ ἔκτῃ συνόδῳ ἐντελλομένοις ἐν τῷ 4^ῳ κανόνι καὶ 6^ῳ τοῖς τῷ πολιτικῷ νόμῳ δοκοῦσιν ὑπεναντιότης δοκεῖ ἀναφαίνεσθαι (ἡ μὲν γὰρ ἀπαγορεύει παντελῶς τὴν μεμνηστυμένην ἐτι τοῦ μνηστῆρος ἐν ἀνθρώποις ὄντος πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν ἐτέρῳ συναπτεσθαι μοιχείας τὸ πρῶγμα ὀρίζουσα, ὁ δὲ πολιτικὸς νόμος οὐκ ἄξιοι τὴν τοιαύτην διάλυσιν οὔτε τοῦ μεγάλου ἐγκλήματος, ἀλλ' ἐπὶ μόνῃ τῇ τῶν ἀρραβῶνων καὶ τῶν προστιμήσεων ποινῇ τὴν ἐνοχὴν περιγράφει, εἰ πρωϊότερον τοῦ γαμηλοῦ καιροῦ ἢ ἐπ' αὐτῆς νομομισμένη τελεσθῆσεται εὐλογία), ἐπεὶ

Quæ res etiam antequam jure prohibita esset, detestabiliter committebatur, ac vero post prohibitionem multo detestabilius audetur (quod nempe in (69) Ecclesiarum cœnaculis, quæ promiscuum vulgus catholice (70) vocare solet, quidam cum mulieribus habitant) eam neglectim habere æquum non est; neque vero ita a nobis habebitur. Ac fuit hæc quidem res ad sextam (71) usque synodum, haud scio qua ratione, impune admissa, in ipsa autem sancta synodo, ubi penitius excussa esset, sacerdotibus ita habitantibus, remotionem (72) a sacro ordine, profanis vero a rerum sacrarum communione separationem (73) induxit. Verum, ut plene ab eo ausu Ecclesias vindicaret, ad id sacerdotale decretum non par fuit. Nam cum ad id usque tempus, quo pater noster inclitus princeps sceptrum moderatus est, in republica constitisset, ut principis decretum atque manus eam insolentiam sacrarum œdibus expelleret oportuit.

Quod nos cum delinere obtinere velimus, statuimus, ut omnino nullus neque sacerdos, neque profanus, in (74) dictis cœnaculis cum mulieribus habitet; ac si quis sacram œdem hoc modo scœdare deprehendatur, hic illine ignominiose principal manu exturbetur; qui vero illi eum locum habitandum præbuit (sive sacerdos sive aliquis alius qui templum procurat, sit), ipse quoque propter legis contemptum sacrarumque profanationem procuratore periclitetur.

CONSTITUTIO LXXIV.

Ne ante legitimum matrimonii tempus futuris conjugibus benedicatur (75).

Idem imperator eidem Styliano.

Quoniam in iis quæ a sacra magnaque sexta synodo de nuptiis in duodecentesimo (76) canone præcipiuntur, quiddam juris placitis contrarium existere videtur (synodus enim (77) ne sponsa, vivente adhuc sponso, in matrimonium alteri jungatur, in universum prohibet, eamque rem pro adulterio (78) habet: civilis autem lex (79) nequaquam talem dissolutionem magnum aliquot esse crimen judicat: sed si maturius (80) quam pro connubiali tempore solemnibus nuptialis benedictio celebretur, in solis arrhis, et quidquid pœnæ nomine promissum fuerit, dependendis,

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ Codd. τρόπον. Emendavit Steph. ⁶⁷ Cf. infra Constit. CIX. Imo c. 98. ⁶⁸ Codd. καὶ ἐν τῷ 5^ῳ κανόνι ἐν τοῖς. Emendaverunt Agyl. et Beck.

NOTÆ.

in Trul. Synod. 7, cap. 19 et 20, ubi de duplicibus monasteriis. Novell. 123, cap. 36.

(69) Ἰντῆρων. Domus editiore loco posita 2, Harmenop. 4, 5, 27 et 44, 46, 96.

(70) Κατηχούμενα, ut infra eod. catechumenorum mansiones, ὁ synod. cap. 98.

(71) In Trullo.

(72) S-ring. hic.

(73) Clericorum est, καθαιρέσεις, de qua supra: monachorum et laicorum ἀφορισμός.

(74) Ἐν τοῖς λεγομένοις κατηχουμένοις οἰκείν Scring. ut supra eod. κατηχούμενοι.

(75) Benedicendi conjugibus morem observa. Adde Novell. 89, inf. eod.

(76) Στῆν Scring. legendum 4^ῳ id est, 98.

(77) Sexta scil. d. c. 99.

(78) Adulterium sententiæ sextæ synodii committit, qui alterius sponsam ducit.

(79) L. 1, 2, 3. c. De sponsa.

(80) Vid. D. 1. 5.

pœnam circumcludit); quoniam itaque ipsum contrarietatis velut vulnus hinc acrior ratio conspicit (quod enim post benedictionem dirimantur, in eo vera sponsaliorum dissolutio statuenda est), sancimus, ne prius benedictiones celebrentur, quam legitimum matrimonii advenerit tempus, quod (81-82) in maribus decimum quintum (83), in feminis decimum tertium expectat annum. Sic enim et benedictio tempestive fiet: et deponsatis a se invicem divertentibus, quod perfectum matrimonium dirimant, a civili lege iudicium quod Ecclesiæ placitis non adversetur, obveniet.

CONSTITUTIO LXXV.

Ut qui viginti (84) annorum est hypodiaconus creari possit.

Idem imperator Stephano sanctiss. Constantinop. B archiepiscopo, et patriarchæ universali.

Si sacrorum decretorum sanctio ad res civiles transiens, in illis sæpe plus auctoritatis quam ipsæ civiles de iisdem rebus tractantes leges habeant, quanto magis sacra decreta in suis rebus civilibus legibus prævalebunt? At quid est quod dico? Sexta synodus (85) vicennarium hypodiaconum ordinari posse sancit; huic vero civili lex contradicens, viginti annis quinque admetiri jubet.

Nos itaque, uti sacram legem sacer ordo sequatur, convenire rati, ut ad hypodiaconatum, qui quidem eo digni sunt, anno ætatis suæ vicesimo admittantur, sancimus.

CONSTITUTIO LXXVI.

De pœna (86) falsum testimonium dicentium sacerdotum.

Idem imperator eidem Styliano.

Quæ præconibus Dei (sacrosanctis apostolis nempe) sacræ sanctiones (87) ascribuntur, sacerdotes falso jurasse deprehensos, sacra dignitate privant. Civills vero reipublicæ moderatrices leges (88) ubi hujus rei constituendo tractatui incumbunt, falsum testimonium hisariam dividunt: et quod falsum dictum in causa criminali deprehenderit, remotione a sacro ordine puniunt: qui vero in re pecuniaria falsum testimonium dixerint, hos ad tempus relegando, non autem penitus removendo puniunt.

Α οὖν τὸ κάρριον τῆς ἐναντιότητος ἀκριθῆς λόγος ἐν-
τεῦθεν ὀρθῶ· τὸ γὰρ μετὰ τὴν εὐλογίαν θίσασθαι,
τοῦτο ἂν εἴη μνηστίας ἀληθῆς λύσις· θεσπιζομεν
μὴ τελείσθαι τὰς εὐλογίας, πρὶν ἂν ὁ νόμιμος τοῦ
γάμου συμφθάσῃ καιρῶ, ὅς ἐπὶ μὲν ἀνδρῶν παντα-
καίδεκατον περιμένει ἔτος, ἐπὶ δὲ γυναικῶν τῶ τρι-
καιδεκάτῳ συμπεριγράφεται. Ὁβτω γὰρ καὶ τὰ τῆς
εὐλογίας κατὰ λόγον ἔξει, καὶ ἡ τῶν συναλθόντων
διάλυσις τελείου γάμου τυγχάνουσα οὐκ ἐναντιομή-
νης τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ παρὰ τοῦ πολιτικοῦ νόμου
τεύξεται κρίσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΓ΄.

Περὶ τοῦ προάγεσθαι ὑπεοδικακον εἰκοστῷ ἔτει.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στεφάνῳ τῷ ἀγιαστῷ ἀρχι-
επισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πα-
τριάρχῃ.

Εἰ ἐν πολιτικῆς πράγμασι δογμάτων ἱερῶν πα-
ρισῶσα διέταξις πολλῶν πολιτικῶν δογμάτων
περὶ τῶν αὐτῶν διατασσόντων κυρωτέρα καθίσταται,
πόσῳ μᾶλλον αἱ ἱεραὶ ψῆφοι ἐν πράγμασιν οικιαῖς
τῶν πολιτικῶν ψηφισμάτων κρατήσουσι; Τί οὖν ἔστιν
ὁ φημι; Τὸν ὑποδιάκονον ἢ ἕκτη συνόδος εἰκοστῷ ἔτει
ἀποθεσιζαὶ προάγεσθαι· ταύτῃ πολιτικῶς ἀντιλήτων
νόμος πέμπτον ἐπὶ τοῖς εἰσασι χρόνον συνεπιμετρι-
σθαι παρακελεύεται.

Ἄξιον οὖν ὑπεληφότες εἶναι τῷ ἱερῷ νόμῳ τὴν
ἱερὰν ἀκολουθεῖν ἀγιασίαν, θεσπιζομεν καὶ ἡμεῖς,
τῷ εἰκοστῷ ἔτει τῆς κοιμίας τῆς τυγχάνειν τοὺς ἀξίους
χειροθεσίας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΓ΄.

*Περὶ τῆς τῶν ψευδομαρτυρησάντων ἱερῶν κολά-
σεως.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Τὰ πρὸς τοὺς θεοκλήρικας ὀλίγω δὲ πρὸς τοὺς
θεοῦ ἀπαστόλους ἀναφερόμενα θεῖα θεσπίσματα
ἱερεῖς μὴ εὐορακίῃ ἐλεγχόμενους ἀπογυμνοῦσι τοῦ
ἱεροῦ ἀξιώματος. Τῆς πολιτείας αἱ διατάκταρες νό-
μοι πρὸς τοῦτο τὸ μέρος τῶν πραγμάτων ἐγκύ-
πτοντας τὴν ψευδομαρτυρίαν διχῆ διαραῦσι, καὶ ἦν
μὲν ἂν φωράσῃ προελθοῦσαν ἐπὶ ἐγκλήμασι καθ-
αιρέσει τῶν ψευδομαρτυρησάντων ἱερῶν τιμῶνται,
τὴν δ' ἐπὶ τοῖς χρηματικῶς ἀφορίζοντες ἐπὶ τινε
χρόνον, ἀλλ' οὐ καθαιροῦντες τοὺς ἀμαρτόντας κολά-
ζουσιν.

VARIE LECTIONES.

⁸¹ Serimp. pap. corr. Steph. ⁸² Cf. supra Constit. XVI. ⁸³ Malim προκῶσα. ⁸⁴ Forte δὴ. ⁸⁵ Nov. niani, 123, c. 20.

NOTÆ.

-82) ritas in nuptiis definitur anno 15 et
sed plane expleto: adde Novellam
cap. 1, l. unicum C. Theod. De Car-
Sæpe testamentum nemo facere
mo expleto, hoc est, 15 incepto.
vmenopol. 1, § 3.
iconus creari potest, qui annorum
roll. 16, supra eod. Adde Photium 1,
107, syn. in Trullo.
Ile can. 45.

(84) Falsum testimonium dicentis sacerdotis pœ-
nani observa. Distinctio can. 24 apost., et Nov.
123, c. 20, adhibetur; non quodvis ob falsum te-
stimonium clericos privari dignitate, ut canon 24
voluit, non ob falsum testimonium in criminalibus,
ut d. Novell. Perjurio itaque solo privantur dig-
nitate; non modo falso testimonio.

(87) Θεσπίσματα, intelligit canones, et quædam
24 qui Balsamonis est 25.

(88) Nov. 123, c. 20.

Ἡμεῖς οὖν καλεούμεν, τοῦ ψευδομαρτυρήσαντος Ἀ
 ενορκίου γινόμενου, εἴτε χρηματικὴν τὸ αἴτιον εἴτε
 ἐγκληματικὴν, καθαιρεῖσθαι τοὺς ἀνείρους ψευδομά-
 ρυρας, εἰ δ' ὄρκος οὐκ ὤφθη τὸ ψευδομαρτύρημα
 συγκροτῶν, ἀφορίζεσθαι μὲν ἐπὶ τρισὶν ἑνιαυτοῖς
 τοῖς ἀληθείας σεμνότητι τὸ ψεῦδος ἐνδύσαι κειρασα-
 μένους (τὸν δ' ἀφορισμὸν δῆλον ἐστὶ μοναστήριον, ἐν
 ᾧ δεήσει αὐτοὺς σὺν ἀκριβεῖ πολιτείᾳ διάγειν, ἐμ-
 πιστευθήσεται)· καὶ τῆς ἐπὶ τῷ ἁμαρτήματι προσ-
 ἠκούσθης μετανοίας γεγενημένης εἰς τὴν οἰκίαν αὐ-
 τοῦς τάξιν ἀποκαθίστασθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΖ' ⁴⁶.

Περὶ πλαστογραφίας ⁴⁷.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐν πολλοῖς μὲν καὶ ἄλλοις, μάλιστα δὲ ἐν τῷ
 νομίμῳ ἰδέσθαι οὐκ ἀνέγκλητον ἢ ἀσάφεια. Δεῖ γάρ, ^B
 οἶμαι, εἰ που καὶ ἄλλοθι που, σκολιᾶς διαπλάσεως
 ἀμοιρεῖν τὸν λόγον καὶ πρὸς τὸ εὐθὺ ἐναρμόζεσθαι.
 Οὐ γὰρ μυστήρια τοῦ νόμου τὰ θέσμια, ὥστε ἀνα-
 χωρεῖν αὐτὰ τῆς τῶν πολλῶν καταλήψεως, ἀλλ' εἰ γε
 οἶδόν τε ἦν, ἐχρῆν μηδένα λαθάνειν ταῦτα, μὴ ἄνδρα,
 μὴ παῖδα, μὴ γύναιον, ὡς μάλιστα τούτου τῆ πρὸς
 τὸ ἀμείνων τῶν ἀνθρώπων ἀγωγῇ καὶ τῆ τοῦ βίου
 λυσιστελείᾳ συνεπιλαμβάνοντος. Διὰ τοῦτο ἤμην καὶ
 ἔκεινο τὸ μέρος ⁴⁸ τῶν νομίμων ἐπιστήσασαι κεφα-
 λαίων, ἐν ᾧ λέξεσιν αὐταῖς, ὡςπερ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ
 τοῦ νομοθέτου λαθεῖν ζητοῦντος ὅ τι καὶ λέγοι, οὕτω
 διεληπταί· ὁ πλαστογράφος ἐπὶ μεγίστῳ ἁμαρτή-
 ματι ἀποτέμνεται· τούτου δὲ τοῦ μεγίστου ἁμαρτή-
 ματος, ὁποῖόν ποτε καὶ ὑπελήφην ὁ νομοθέτης ^C
 αὐτὸ ⁴⁹, ἀδήλου ὄντος καὶ πρὸς τὸ ἀόριστον ἀπαεί-
 μοντος τὸν νοῦν· συνείδομεν αὐτοὶ σαφῆ τινα καὶ
 ὠρισμένην τῷ λόγῳ δοῦναι χώραν.

Θεσπίζομεν ⁵⁰ τοίνυν τὸν τοιαῦτά τινα πλαστο-
 γραφήσαντα, εἰ ὣν τὸ πλαστογράφημα ἰσχὺν λαμ-
 βάνει· θανάτῳ ὑπάγειν τὸν ⁵¹ καθ' οὗ συνεπλάσθη,
 αὐτὸν παραδίδόμενον ⁵² τῇ τιμωρίᾳ, ἣν καθ' ἑτέρου
 ἐσκέφατο καλεμήσασθαι, ἀποτέμνεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΟΗ'.

*Περὶ τοῦ ἀθετεῖσθαι τὸν εἰσάγοντα νόμον πρὸς
 νομοθεσίαν τὴν σύγκλητον.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ὡςπερ καὶ ἐφ' ἑτέρων ὧν μὴ πρὸς χρεῖαν τὰ ^D
 πράγματα καθίστατο νόμων ⁵³ ὤφθημεν πεποιηκότας,
 τούτεστι τοῦ νομίμου ἰδέσθους τὸ περιττὸν ὑπεξαι-

VARIÆ LECTIONES.

⁴⁶ Ecl. Nov. 39. ⁴⁷ Rubricam Codd. non habent supplenda ex Ecloga. ⁴⁸ Omnes βάρος, quod male.
⁴⁹ Ita Zurich. et Meerm. Scring. αὐτός. ⁵⁰ Inc. Ecloga. ⁵¹ In Basil. τὸν δεest. ⁵² Ecl. παραδίδοσθαι—
 καὶ ἀπατέμνεσθαι. ⁵³ Codd. καθίστα τὸν νόμον.

NOTÆ.

(89) Similis est pœna in Nov. 85, in fin.

(90) Falsi crimen non semper est capitale; et ita
 abrogatur l. 22, in fin. C. De falsis; l. in fin. ff. De
 falsis. adde quæ dixi ad l. 1, l. 5, l. 22, C. De fal-
 sis.

(91-92) l. 9, C. De legib.

(93) Deponens falsum in causa capitali, capitali-
 ter punitur. Clarus 3, sens. § falsum 4, v. ex com-
 muni opinione refert falsum testimonium dicentem

Nos igitur jubemus, ut qui jurati falsum testimo-
 nium, sive in causa criminali, sive pecuniaria ta-
 lerint, profani illi a sacerdotio abspellantur: at si
 ad falsum testimonium iurandum non accesserit,
 qui falsum veritatis specie obtegere conati sunt,
 in triennium (89) relegantur (relegandi autem in
 monasterium aliquod erunt, ubi illos ad aetio-
 rem vite quamdam normam vivere oportebit), delictique
 convenienti pœnitentia facta, in pristinum suum
 restituantur statum.

CONSTITUTIO LXXVII.

De falsariorum pœna (90).

Idem imperator eidem Styliano.

Cum in plerisque aliis, tum præcipue in legum
 tractatibus reprehendenda obscuritas est. Nam
 sicubi alibi, illic certe distorto intricatoque dicendi
 genere vacare, recteque informari oratione (ni fal-
 lor) oportet: non enim arcanæ quædam sanctiones
 legis sunt, ut a multitudinis intellectu remotæ esse
 debeant: sed potius, si fieri posset, neminem illa
 (91-92) latere, neque virum, neque puerum, neque
 mulierem oportebat. Quippe quod id ad hominum
 mores in melius convertendos, communisque vitæ
 utilitates vel maxime conduceret. Ob id cum ad dif-
 ficilem illum legalium capitum locum substituisse-
 mus, tibi ipsis verbis, quasi legislator in eo quid
 diceret occultare voluisset ita comprehensum
 est: *Falsarius in maximo delicto supplicio capitali
 afficitur*: cum quale tandem maximum illud deli-
 ctum esse legislator ipse existimavit, non constet,
 illeque ejus rei intellectum non definitum præci-
 dat: evidenter et definite illam orationem explanare
 nobis visum fuit.

Sancimus igitur, ut si istiusmodi quædam falsa-
 rius conscripserit, ex (93) quibus is adversus quem
 falsum scriptum concinnatum est, mortis pœnæ
 subjiendus sit: ipse falsarius pœnæ quam in
 alium machinari cogitavit, traditus decollatur.

CONSTITUTIO LXXVIII.

Ne amplius senatusconsulta fiant (94).

Idem imperator eidem Styliano.

Quemadmodum et in aliis legibus, quæ ad com-
 munem rerum usum nihil conferrent, fecimus, ut
 eas tanquam supervacaneas e legum corpore sub-

dole, capite puniri; ad sui defensionem arbitrarie
 pœnæ vel publicatione bonorum et deportatione,
 seu ad trirèmes damnatione; in pecuniariis causis,
 plerumque reo linguam amputari, aut reum susti-
 gari; vid. eundem ibi. vers. Sed quæro quæ sit
 pœna falsi.

(94) Senatusconsulta fieri prohibentur: et ita
 abrogatur tit. C. De senatusc. l. 9, ff. De legib. et
 senatusc.

quiddam quod supra privatam dignitatem et honorem non sit, conficere poterit, liberam ejus voluntatem habeto.

CONSTITUTIO LXXXII.

De testamento resignato (9).

Idem imperator eidem Styliano.

Quæ fortuito quodam casu contingunt, eorum permulta nondum expensa criminis nomine notantur; quæ eadem accuratius postmodum perspecta, a nota infamiae absolvuntur. At quale est quod dico? Persæpe non de industria, sed fortuito aut ferri aut lapidis jactu aliquis læditur. Eo necdum discusso, qui jaculatus est, sors judicatur: diligentem autem de eodem examine habito, quare culpetur, nulla justa ratio invenitur. Quamobrem quæ casu eveniunt, ex circumstantiis magis quam e rei natura judicari convenit. Verum quorsum hæc dicuntur? Quoniam testamentum postulante necessitate apertum (10), cum interdum deinceps resignatum relinqui contingat, aut ipsum tempus (quod fieri assolet) sigillum consumat, fide quam signatum haberet destituatur, indeque incertitudo quædam istiusmodi testamento insidietur: testamentis alio modo ad fidem confirmatis subvenire visum est.

Ac jubemus, etiamsi sigilla testamenti non supersint, si idoneam fidem subscriptiones testamento adhibeant, ne quid ob eam rem fides testamenti infirmetur. Quemadmodum enim testamenta nondum aperta, quanquam (ut fit facile) sigillum illæsum servatum non sit, subscriptiones confirmant (11-12): sic illa etiam quæ postmodum aperta sunt, aut negligentia non obsignata manserunt, aut quibus diuturnitate temporis sigilla perierunt ne fide priventur, dummodo ex subscriptionibus fides illis supersit, justum putamus. Illud porro insuper sancimus, ut si iudicis socordia, ne testamentum denuo obsignaretur factum sit, ipsi in socordiae poenam duodecim librarum multa imponatur.

CONSTITUTIO LXXXIII.

Ut ad trientes usuras pecunia licite mutuetur (13).

Idem imperator eidem Styliano.

Si a Spiritus legibus ita se mortale ænus regi

ἄργάζεσθαι, ἀνέγκλητον τὴν ἐπὶ τῷ ἔργῳ ἔχεται προαίρεσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΒ' 67.

Περὶ τῆς ἀσφραγίστου διαθήκης ἀπὸ τοῦ ἀρχόντου.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Πολλὰ τῶν πραγμάτων κατὰ τινὰ τύχης περιπέτειαν εἰς γένεσιν ἤκοντα ἀδασανίστη μὲν κρίσει αἰτίαν ἐγκλήματος ἀποφέρεται, τυχόντα δὲ συνεπισκέψεως ἀφείθη τοῦ αἰτιάματος. Οἶδόν τι λέγω; Πολύλακίς οὐκ ἐκ προνοίας, ἀλλὰ τυχηρά τις ἦλθεν βολή σιδήρου ἢ λίθου εἰς τὸν χόλον ἐπὶ τινὰ· αὕτη σὺν μὲν ἀπερισκέπτῳ κρίσει ὑπαίτιον τὸν βαλόντα ποιεῖ, ὅπ' ἐξέτασιν δὲ τεθεῖσα καὶ βάσανον οὐχ εὐρίσκει πρόσφασιν εὐλογον εἰς αἰτίαν περιβολῆς 68· ὥστε ἐφ' ὧν ἢ σύμβασις τυχηρά, ἐκ τῶν ἐξωθεν εἰκότων λογισμῶν μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ πράγματος ἄξιον τὸ ζητούμενον διαίτην. Διὰ τί σὺν εἴρηται ταῦτα; Ἐπειδὴ ἐνίοτε χρεῖας καλοῦσης ἀναπτυσσομένη διαθήκη καταλιμπάνεται οὕτω συμβαίνοντος ἀσημαντος εἰς τὸ ἔπειτα, ἢ καὶ τοῦ χρόνου (οἷα φιλεῖ) τὴν σφραγίδα εἰς ἀφανισμόν περιστήσαντος ἐρήμη τῆς ἐκ τοῦ ἀσφραγίστου γίνεται πίστεως, ἐκ τούτου δὲ ἀμφιβολία τις ἐνεδρεῖται ταῖς τοιαύταις διατάξεσιν, ἡμῖν ἔδοξεν ἐτέρῳ τρόπῳ βοηθημέναις εἰς πίστιν αὐταῖς συνεπιλαβέσθαι.

Διὰ 69 τοῦτο κελεύομεν, κἂν μὴ τῆς σφραγίδος ἢ σωτηρίας περίεστι τῇ διαθήκῃ, εἰ 70 τὴν ἀξιοπιστίαν αἱ ὑπογραφαὶ δύναντο προσμαρτυρεῖν, μὴ διαμαρτάνειν τοῦ εἶναι βεβαίαν αὐτήν. Ὡς περὶ γὰρ τὰς οὐτω 71 ἀναπτυχθείσας διατάξεις αἱ ὑπογραφαὶ κυροῦσι, κἂν ὡς εἰκὸς τῇ σφραγίδι τὸ ἀδιάφθορον μὴ σώζοιτο, οὕτω καὶ τὰς μετὰ τὸ ἀνεπτύχθαι 72 ἢ ἀσφραγίστους διαμείναι λαθοῦσας ἢ τὴν ἐκ τῶν σφραγίδων ἀσφάλειαν τῷ χρόνῳ συληθείσας ἠγούμεθα δίκαιον εἶναι καὶ ἐκ μόνης τῆς ἐκμαρτύρου ὑπογραφῆς μὴ στερίσκεισθαι πίστεως. Ἐκεῖνο μέτοιγε προσεπιθεσπίζομεν, ὡς, εἰ τοῦ κριτοῦ ὀλιγορία εἰς τὸ ἀσφραγίστον ἢ διαθήκῃ περιστάτῃ, ποιήν αὐτῷ τῆς ὀλιγορίας δυοκαίδεκα λιτρῶν ἔκτισι 73 ἐπιτίθεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΓ'.

Περὶ τοῦ ἐπὶ τῷ δόκῳ τὴν χρῆσιν τῶν δανείων προέχουσθαι τῷ λεγομένῳ ἀπὸ τρίτης ἑκατοστής.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Καλὸν μὲν ἦν καὶ σωτήριον τοῖς τοῦ Πνεύματος

VARIÆ LECTIONES.

67 Ecl. Nov. 40. 68 Agyl. εἰς αἰτίας περιβολῆν. 69 Ecl. incipit. 70 Codd. et. Ecl. el. Emendavit Cujacius. 71 Codd. ed. editi: οὕτω. 72 Ecl. ἀναπτύχεσθαι vel ἀναπτύσσασθαι. 73 Ecl. ἔκθεσιν

NOTÆ.

(9) Hoc innuit testamentum non ideo non valere, quod signa casu corrupta sint: si modo de testamenti fide testium subscriptionibus constare possit.

(10) Vid. lit. ff. De test. quemadmodum ape-

riantur.

(11-12) L. 30, ff. Qui testamenta facere.

(13) Usuræ trientes hic permittuntur, et ita abrogatur Basilii constitutio qua vetitæ fuerunt in universum usuræ, infra eod.

νόμοις ρυθμιζόμενον τὸ ἀνθρώπινον μηδὲν ἀνθρω-
πίνης προσδεῖσθαι παραγγελίας. Ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸ
ἕψος τοῦ Πνεύματος οὐκ ἔστι παντὶς ἐπαρθῆναι
οὐδὲ τοῦ θείου νόμου τὸ ἀπήχημα δέξασθαι, ἀλλ' εὐ-
αρίθμητοι πάνυ οὐδ' ἐκεῖ ἄγει τῆς ἀρετῆς ἡ ἀνάδα-
σις, ἀγαπητὸν, εἰ καὶ κατὰ νόμους ἀνθρωπίνους
βιώσει. Τοὺς λεγομένους τῶν δανείων τόκους παν-
ταχοῦ τοῦ Πνεύματος ἡ ψῆφος ὑπὸ κατάκριμα τί-
θεται, καὶ τοῦτο συνιδῶν ὁ ἀείμνηστος ἡμῶν βασι-
λεὺς καὶ γονεὺς τὴν καταβολὴν τῶν τόκων οικειῶν
διέγνω κωλύειν θεσπισματι. Γίνεται οὖν τοῦτο δι'
ἄρα πενίαν ¹⁵ ὑπόθεσις οὐ πρὸς τὸ ἀμεινον, ὅπερ ἦν
σκοποῦ τῷ νομοθέτῃ, πρὸς δὲ τὸ χεῖρον φέρουσα. Οὐ
γὰρ πρὶν ἐλπιδι τῶν τόκων πρὸς τὰ δάνειον πρόθυ-
μοι, τεθέντος τοῦ νόμου τὸ μηδὲν δύνασθαι ¹⁶ κέρ-
δος ἐξάγειν ἐκ τοῦ δανείσματος ἀφιλόανθρωποι τινες **B**
καὶ ἀμελικτοὶ πρὸς τοὺς δεομένους τῆς τοιαύτης
φιλανθρωπίας καθίστανται. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὄρκων
προδλήσεις καὶ κατὰ τὸ εἶδος ἀθετήσεις ἐνταῦθεν
ἐρώνται αἰτίαν λαμβάνοντα, καὶ ἀπλῶς διὰ τὴν ἐπι-
πολᾶζουσαν ἐν βίῳ κακίαν ἡ ἀρετῇ τοῦ νόμου οὐ
μόνον οὐκ ὤνησεν, ἀλλὰ καὶ προσεζημίωσεν.

Οὐκ ἔχοντες αἰτιᾶσθαι τὸν νόμον ἐκ τῶν οικειῶν
(μὴ γένοιτο), διὰ τὸ, ὡς περ εἶπον, μὴ ἐφικνεῖσθαι
τοῦ ἕψους αὐτοῦ τὸ ἀνθρώπινον τὸ καλὸν παύσασθαι
ὄρσημα, ἀνθορίζοντες ἐπὶ τόκῳ τὴν χρῆσιν τῶν δα-
νείων προέρχεσθαι, καθὼς τοῖς παλαιότεροις ἔδοξε
νομοθέταις, φημι δὲ τῷ λεγομένῳ ἀπὸ τρίτης ἑκα-
τοστῆς, ὅπερ ἐστὶ κερᾶτιον ἐν ἐφ' ἐνὶ ἑκάστῳ νο-
μίσματι ἀνὰ πᾶν ἔτος τοῖς δανεισταῖς εἰς κέρδος γι-
νόμενον. **C**

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΗΑ' 16.

Περὶ τοῦ ἀγοράζειν τοὺς ἀρχοντας τοὺς ἐν τῇ πό-
λει καὶ νεουργεῖν, ὁμοίως καὶ τοὺς ¹⁷ δεῦ
πληρ στρατηγῶν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Τὰ περὶ ἀρχόντων τοῖς πρὸ ἡμῶν δεδομένα,
λέγω δὲ ὥστε τοὺς τῆς βασιλίδος πόλεως ἀρχοντας
μήτε τι τῶν ἐν κινήσει μήτε τῶν οὐ κινήτων ἀγο-
ράζειν, μήτε μὴν οἰκοδομεῖν προάγεσθαι βασιλικῶν
μὴ ἐπιτρέψαντος νεύματος· ἐτι δὲ μηδ' εἰ τις προ-
βαλεῖ δωρεὰ ἐν τῷ τῆς ἀρχῆς χρόνῳ, μηδὲ ταύ-
την τὸ βέβαιον ἀποφέρεισθαι, πληρ εἰ μὴ μετὰ τὴν
τῆς ἀρχῆς ἀποκλήσιν ἐγγράφῳ κυρώματι ὃ τὴν
δωρεὰν πιποιμένους αὐτὴν ἐπιβρώσῃ ἡ πέμπτου

A sineret, ut humanis præceptis nihil indigeret, id
vero et decorum et salutare esset; at quoniam se
ad Spiritus sublimitatem elevare, divinæque legis
vocem amplecti non cuiusque est: ac vero quos
huc virtus ducat, numero valde pauci sunt: bene
sese adhuc res haberet si saltem secundum leges
humanas viveretur. Quæ vocantur pecuniæ creditæ
usuræ, ubique a Spiritus decreto (14) condemnan-
tur. Id sciens (15) pater noster æternæ memoriæ
princeps, usurarum solutionem sanctione sua pro-
hibendam putavit. Atqui propter paupertatem res
illa non in melius (quem tamen finem legislator pro-
posuerat) sed contra in pejus vergit. Qui enim (16)
antea usurarum spe ad mutuandam pecuniam
prompti fuerant, post latam legem, quod nihil lu-
cri ex mutuo percipere possint, in eos qui pecu-
niis indigent difficiles atque inamites sunt, qui-
etiam ad facile jurandum, quodque id fere conse-
quitur ad jusjurandum abnegandum, id occasionem
præbuit. Breviter, propter redundantem in hu-
mana vita perversitatem, non modo non profuit
legis virtus, verum etiam obfuit.

Quoniam igitur ex se legem culpæ (quod qui-
dem etiam absit) nequeamus: propterea tamen
quod humana natura (quomodo diximus) ad illius
sublimitatem non perveniat, egregium illud præ-
scriptum abrogamus: ac in contrarium statuimus,
ut æris alieni usus ad usuras procedat, idque quo-
modo veteribus legislatoribus placuit, ad trientes
centesimæ nempe, quæ (17) quotannis in singulos
solidos singulas fœneratoribus siliquas pariunt.

CONSTITUTIO LXXXIV (18).

Ut negotiari, ædificare, muneraque accipere urbis
magistratibus liceat (19).

Idem Imperator eidem Styliano.

Quæ a superioribus (20) de magistratibus regis
urbis decreta sunt (ne videlicet illi neque mobile
aliquid, neque immobile emant, neque ad ædifi-
candum accedant, nisi principis permissu: Insuper
vero, ne, si qua magistratus tempore munificentia
accedat, hæc rata fiat; extra quam si donator finito
magistratu scripturæ auctoritate illam confirmet, aut
post magistratum quinque anni elapsi sint) hæc,
quanquam hujus contemplatione, ne (21) vis locum

VARIÆ LECTIONES.

¹⁵ Hæc corruptissima sunt: Steph. πενίας, Agyl. διὰ πενίαν legendum esse conjecit. Interim τούτῳ pro
τούτῳ lege. ¹⁶ Scriung. ουσεσθαι, quod Steph. in δύνασθαι mutavit. Zuich. et Meerm. οἰεσθαι. Forte τῷ
μηδὲν — οἰεσθαι. ¹⁷ Ecl. Nov. 41. ¹⁸ Codd. τοῖς.

NOTÆ.

(14) Exod. xxii, Luc. vi. Adde Clar. 5, sent. § D
Usuras 20.

(15) Usuræ quomodo interdictæ a Basilio, cujus
nomen videtur legendum apud Harmenopulum 3,
tit. 7, § 17, ubi tamen legitur Leo.

(16) Hic satis ostenditur, in hac hominum vita
usuras vix prohiberi posse.

(17) Observa ex hoc loco et ex Ammiano l. 2,
C. Thcol. De usur. et Novella Justiniani 52, c. 1,
ubi in singulos solidos annuas siliquas, delinitio-
nem usuræ tricentis.

(18) Harmenopulus 3, tit. c. 3, περὶ ἀρχόντων
in fin. hanc constituit. facit 40.

(19) Magistratibus urbanis hic permittitur ne-
gotiari, ædificare, et munera accipere, et ita
abrogatur Justiniani lex unica 60, Cod. De contra-
ctib. judic., distinctione adhibita inter urbanos et
provinciales magistratus. Videtur tamen hæc Nov.
abrogari a Romano seniore cap. 1, infra 3. Harme-
nop. 3, c. περὶ ἀρχόντων.

(20) A Justiniano in d. l. un.

(21) Vid. l. 41 Cod. De his quæ vl.

inveniat, optima ratione constituta sint; quia tamen alio etiam modo violentiæ viam præcludere facile est, nobis non videntur esse necessaria. Quocirca etiam abrogata illa esse volumus: *idque ideo præsertim, quod ex quo transgressione illorum in dies magis atque magis impunita relicta, pœna exerceri desiit, etiam ante nostrum decretum nullam vim habuerint. At qua de causa illa necessaria non sunt? Quod cuique tam pauperi quam diviti (cum iis qui apud hanc urbem habitant, compellere principem, eique supplicare expeditissimum sit) liceat, si quam vim sustineat, ne omnino a violento magistratu conficiatur, precibus a principe impetrare: adeo ut nulla necessitas sit, ut quemadmodum in provinciis omni auxilio vacuis, ita etiam in urbe, ubi abunde auxilii est, hæc adeo exacta requirantur.*

Sancimus itaque, ut secundum præsentem rerum statutum tum emere, tum ædificare magistratus (22) possint, et in suscipiendis quæ sponte offeruntur muneribus (23), criminatione vacent, quippe (24) cum, qui vim sustineant, quandocunque tale aliquid incidat, his supplicando principi illam effugere integrum sit. De provincialiarum autem magistratibus illud insuper statuere visum est, ut præfectus magistratus sui tempore neque quidquam emat, neque in suum usum exstruat, neque denique dona libere admittat. Alii vero minores magistratus, relata ad præfectum re, ipsius iudicio aut removeantur, aut administrationem expleant.

CONSTITUTIO LXXXV.

Ut patres (25) qui nuptias non iterant, unius liberorum portionem capiant.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quoniam maritis cum liberis ab uxoribus relictis, quid de donatione propter nuptias statui debeat, non præscripsimus: illam autem donante consuetudine præmorientes uxores capiunt, nihil in hoc nos consuetudinem innovandam putantes, statuimus, ut quemadmodum hactenus comparatum legibus fuit, mulieribus donatio propter nuptias datur: viris autem, si iterum matrimonium contrahant, nihil accipere liceat; si prius matrimonium venentur, in remunerationem huius honorificæ voluntatis, ipsis unius liberorum portio datur; idque hac ratione, ut si illa donatio-

A Έτος μετά την της αρχής απόθεσιν παρελάση ταῦτα εἰ καὶ ὄσον πρὸς ἀκρίθειαν τοῦ μὴ χώρων εὐρίσκειν τὴν βίαν εὐλόγως διώρισταί, ἀλλ' ἐπεὶ καὶ δι' ἑτέρου τρόπου τῆ βίᾳ τὴν πάροδον εὐπορον ἀποκλείειν, οὐκ ἀναγκαῖα ἡμῖν καταφαίνεται. Τοιγαροῦν καὶ πεπαῦσθαι ταῦτα βουλόμεθα, μάλιστα γὰρ ὅτι ἐξ ὧν μὴδὲ τιμὴ ἔτυχεν, ὅσαι ἡμέραι ἀνεκδικήτου τῆς παραβασίας αὐτῶν ἀφιεμένης, καὶ πρὸ τοῦ δόγματος ἡμῶν οὐκ ἔφερε τὴν ἐνέργειαν. Πῶς οὖν οὐκ ἀναγκαῖα; Ὅτι παντὶ, καὶ πλουσίῳ καὶ πένητι, τοῖς κατὰ τὴνδε τὴν πόλιν ἀναπεπατασμένης τῆς βασιλικῆς ἐντεύξεως καὶ ἐπιθεσίως, ἐξεσι τῷ εἰ τι βίαιον ὅποιοι, διὰ τοῦ βασιλέως ἐπιθεθῆναι μὴ πάντως ὑπὸ τούτου βιάζεσθαι βουλομένου καταπιονῆσθαι. Ὅσοι τὶς ἀνάγκη, ὥσπερ ἐν χώρᾳ πάσης ἐρήμῃ βοηθείας, ἐν πόλει, οὐ ἀφθονος ἡ βοήθεια, τοσαύτην ἀκριβολογίαν ποιῆσθαι;

B Θεσπίζομεν ὅν, κατὰ τὴν νῦν κρατοῦσαν τῶν πραγμάτων κατάστασιν καὶ ἀγοράζειν ὅσους καὶ κτίζειν τοὺς ἀρχοντας, καὶ ἐπὶ ταῖς ἐκ προαιρέσεως δεξιώσεσιν ἀνεγκλήτου εἶναι, ὡς οὐκ ἀπορούντων τῶν ὑφισταμένων τὸ βίαιον, ὅποτε τι συμβαίη τοιοῦτον, εἰς ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλεία ἐπιθεσίως ὅσους. Περὶ δὲ τῶν κατ' ἐπαρχίας ἀρχόντων ἐκεῖνο προσδιορίζειν ἐγνώκαμεν, τὸ τὸν στρατηγὸν μῆτε ἀγοράζειν, μῆτε τι τῶν εἰς ἰδίαν ἀπόλαυσιν ἐν τῷ καιρῷ τῆς στρατηγίας οἰκοδομεῖν τιμῆς, μῆτε πρὸς δωρεᾶς οἰκείωσιν ἀκωλύτως ἔχειν τοὺς δ' ἄλλους ὑποδεηχότας ἀρχοντας, ἀναφερομένου τῷ C στρατηγούντι τοῦ πράγματος σὺν τῇ ἐκεῖνου διαγνώσει ἢ ἀπείργεσθαι ἢ περαινῆναι τὴν διοίκησιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΕ' ὅσους.

Περὶ τοῦ τοὺς μὴ διαγαμήσαντας κατέρας λαμβάνειν μοῖραν.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐπεὶ περὶ τῶν ἐπὶ παισὶν ὀπίσω καταλειπομένων τῶν ὁμοζύγων οὐδὲν ἐπισημηνάμεθα πατέρων περὶ τοῦ ὑποδίου, τοῦτο δὲ καὶ προλιποῦσαι ὅσους τὸν βίον αἱ γυναῖκες λαμβάνουσι δωρουμένης τῆς συνηθείας, οὐδὲν τι κατὰ τοῦτο καινοτομεῖν ἡμεῖς τὴν συνηθειαν διαγόντες, ὀρίζομεν, καθάπερ καὶ μέχρι τοῦδε νομόμαται, εἰδοσθαι ταῖς γυναῖξι τὸ ὑπόδιον, τοῖς δὲ ἀνδράσι πρὸς μὲν δευτέραν ἔλθοῦσι γαμικὴν συζυγίαν μὴδὲν ἐξεῖναι λαμβάνειν, τιμῶσι δὲ τὴν D πρώτην συνάφειαν δῶρον τῆς τοιαύτης τιμῆς ἀφορίζεσθαι τοῦτοις μοῖραν παιδός. Ταύτην δὲ τὴν μοῖραν ἐκλογισμῷ ὑποβάλλεσθαι, καὶ μὲν φαίνεται

VARIÆ LECTIONES.

¹ Steph. ἢ addendum censet. ² Ecl. incipit. ³ Scring. ἐργάζειν. ⁴ Scring. ἐπιθεσίως. ⁵ coniecerat ἐπιθεσίως. ⁶ Ita recto Beck. Codd. et Ecl. οἰκονομεῖν. ⁷ Ecl. Nov. 42. ⁸ Steph. ὅσους.

NOTÆ.

Urbanæ scil., ut indicat præter sequentia, tho. Idem tamen de provincialibus constituta Leone Armenopulus 3, tit. 5, cap. 1. si solum excipit στρατηγὸν qui brevis: Reisdano Armenopoli innotuit nullam dicitur. ¹ Ecl. 6, § 3, ff. De offic. procunsul. l. 18, ff. de pœnid. ² Scring. Ita habet, ὡς οὐκ ἀπορούντων τῶν τῶνδε τῶν βίαιον, ὅποτε τι συμβαίη τοιοῦτον,

εἰς ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλεία ἐπιθεσίως, Cujac. vero 17, obs. 52, τοὺς ὑφισταμένους τὸ βίαιον οὐκ ἀπορεῖν ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλεία ἐπιθεσίως, ἐν sensu, non deesse auxilium his quibus vis infertur, cum possint principem invocare.

(25) Secundas nuptias non contrahens pater portionem unius liberorum capit, ut hic; idem de iustre constitutum fuit, Nov. 22, s. cod.

ἐπ' ἴσων φθάνουσα τῷ ὑποβόλῃ ἢ ὑπερκατανο-
μένη, ἐξαρκέσθαι ἐπὶ ταύτῃ τὸν λαμβάνοντα, διὰ
τὸ πάντως ἢ καρδαίνειν ἢ μηδεμίαν ζημίαν ὑφ-
λιστᾶσθαι· εἰ δ' οὐκ ἐξικνύεται ἡ μοίρα, ἀλλ' ἐνθαὶ
τοῦ ὑποβόλου, μήτε τι τῶν οἰκείων ὁ ἀνὴρ διδόντω,
μήτε τῶν τῆς γυναικείας ὑπάρξεως ὡς ἀντιλαμ-
βανέτω.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΓ΄.

*Peri τῆς τιμωρίας τῶν συνηγορίας ἢ ἑγγύαις
ἢ μισθώσεων ἢ τοῖς ἄλλοις παρακλησίαις
προσγεμόντων ἑαυτούς ἐπισκόπων, ἢ ἱερέων ἢ
κληρικῶν.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Τοὺς πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν βῆμα ὑπὸ τῆς θείας
ἀγαθότητος ἐξειλεγμένους οὐ μόνον τῆς ἄλλης αἰ-
σχρότητος τῆς ἁμαρτίας ἀξίον καθαρεύειν, ἀλλὰ καὶ
τῆς ὀπίσθι τοῖς κοινοῖς καὶ βιωτικοῖς ἐπισυνέστηκε
πράγμασι ἀηθίας. Ὡστερ γὰρ οὐκ ἐξεστὶ τὰ ἄλλα
τῆς ἀχράντου καὶ ἱερᾶς ἀγιστείας κειμήλια διὰ τῆς
κοινῆς καθυβριζέσθαι χρήσεως, τὸν αὐτὸν τρόπον
οὐδὲ τοῦ ἀχράντου θυσιαστηρίου τὰ ἐμφυγα κειμήλια
κοινοποιεῖσθαι προσήκει· τῇ κοινῇ συγχρήσει, ἀλλὰ
μένειν ἐν ἧ ἀφιέρωνται τάξει τὴν ἀφιέρωσιν ἀχραν-
τον σώζοντα. Διὰ ἃρα ἱεροκρεπῶς ἢ τῶν θεοκηρύ-
κων ἀποστόλων ψῆφος τοὺς συνηγορίας ἢ ἐγγύαις
ἢ μισθώσεσιν ἢ τοῖς ἄλλοις παρακλησίαις προσέ-
μοντας ἑαυτοὺς ἐπισκόπους ἢ ἱερεῖς ἢ κληρικούς
τῆς ἱερᾶς ἀπογυμνοῖ τάξεως. Οἱ γὰρ τὴν παρὰ τοῦ
παναγίου Πνεύματος δεδομένην αὐτοῖς τιμὴν οὕτω
περιυβρίζοντες καὶ τὸ ἑαυτῶν μέρος τὸ ὕψος ταπει-
νοῦντες τῆς χάριτος, δικαίως οἷα τῆς εὐεργεσίας
ἀνάξιοι, ἧς τὸ μέγεθος οὐκ αἰσθάνονται, τὴν ἀφαίρε-
σιν κατακρίνονται. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ πρὸς τὴν ἀκρό-
τητα τοῦ πολιτεύματος τῶν θεῶν ἐκείνων νομοθετῶν
ὁ παρῶν βίος ἐνταίνεσθαι ἀτονώτερος, ἐν οἷς οὐκ
ἀσύγνωστον ὡς τὸ ἀμάρτημα, οἶμαι, οὐκ ἔσται αὐτοῖς
ἀπαρέσκον μετρίαν τινα δοῦναι συγγνώμην τοῖς
σφαλλομένοις.

Διὰ τοῦτο ἡμεῖς οὐκ ἀντινομοθετοῦντες (ἀπαγε),
ἀλλὰ μᾶλλον τῷ ἱερῷ θεσπισματι συνεκόμενοι, καὶ
ὥστε μὴδὲ πρόφασιν ἀπολογίας περιλείπεσθαι τοῖς
ὅπ' αὐτοῦ καταδικαζομένοις, ὀρίζομεν, τοὺς τὴν οἰ-
κειαν τάξιν ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς ἢ ἑλωσ τινα κληρικῶν
διὰ συνηγορίας ἢ ἐγγύης ἢ τῶν τοιούτων τρόπων
ἀθετοῦντας ἀφορίζεσθαι καὶ σχολάζειν ἐπὶ τινα χρό-
νον τοῦ τὰ θεῖα ἐνεργεῖν· καὶ οὕτως ἀξίαν τοῦ ἁμαρ-
τήματος ἐπιδειχθέντες μετάνοιαν εἰς τὴν τῶν θεῶν
μεταχειρίσιν εἰσαγέσθωσαν, ἀκρίτους ὡς ἑαυτοὺς ἐκ
τῆς βιωτικῆς συγχρήσεως πρὸς τὰ ἕκαστα πάση δυ-
νάμει συντηρεῖν καθομολογήσαντες. Εἰ δὲ πάλιν τοῖς

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁵ Eccl. τῆς γυναικὸς ὑπάρξεων. ⁶⁶ Sic corr. Stephanus, codd. ἄγνωστον. ⁶⁷ Forte ἀπολίτους.

NOTÆ.

(26) Vid Nov. 20, supra eod.

(27) Nov. Just. 123, c. 6, l. 17, Cod. De episc.
Can. 6, 19, 80, apost., Phot. 8 Nomocan. 13.

(28) Συνηγορίας Scr. Nov. Justin. 123, c. 6,
prohibet episcopum ἢ διοικητὴν ἢ ἐπιτολῆα δικῆς εἶ-
ναι.

(29) Can. 19 apost., d. c. 6.

(30) Eodem modo Justinianus Nov. 123, c. 6;

A nem propter nuptias vel sequet (26) vel exsuperet,
eo quod aut lucrum, aut saltem nullum damnum
sentiat, hæc accepta illi contenti sint: si vero
non exæquet atque minor sit, neque de suo quid-
quam dent, neque e diverse ex mulieris bonis quid-
quam accipiant.

CONSTITUTIO LXXXVI.

*De pena episcoporum, sacerdotum et clericorum qui
se advocacionibus, sponsonibus redempturis aliis-
ve similibus dederunt (27).*

Idem imperator eidem Styliano.

Qui a divina bonitate ad divinum sacrosanctum-
que altare delecti sunt, hos non modo a peccati
turpitudine mundos esse, verum etiam a communis
vitæ negotiis et molestiis vacare docet. Sicut enim
alia incontaminati sacrique cultus monumenta
vulgari contractatione profanari non licet: ad eum-
dem modum neque animata immaculati sacrarii
ornamenta communi usu dedecorari, sed in quem
ordinem consecrata sunt, in eodem consecrationem
puram conservare convenit. Admodum igitur decen-
ter apostolorum, præconum Dei, decretum, epi-
scopus, sacerdotes, et clericos, qui se advocacioni-
bus (28), sponsonibus (29) redempturis (30) idve
genus aliis (31) rebus dedunt, sacri ordine denudat.
Qui enim attributam sibi a sacrosancto Spiritu
dignitatem adeo dehonestant, et quantum in ipsis
est, sublimitatem gratiæ deprimunt, merito cujus
beneficii magnitudinem non sentiunt, eo ut indi-
gni, privandi judicantur. Verumtamen quia nunc
temporis hominum genus, quam ut ad constitutæ
a divinis istis legislatoribus vivendi rationis apicem
pertingat, imbecillius est: non ipsis (si fallor)
displiceat, si quatenus id delictum omnino venia
indignum non est, modicam quamdam ipsi veniam
impertiam.

Certe idcirco, non quod contrarium (quod absit)
statuere, sed potius quod sacram sanctionem se-
qui, nullasque illis qui ab illa condemnantur, ex-
cusationum tergiversationes relinquere velimus: de-
cernimus, ut si aut primarii inferioresve sacerdotes,
aut omnino clericus quispiam, vel præstando (32)
in litibus patrocinio, vel spondendo, vel alio simili
modo de sui ordinis dignitate detrahant, excom-
municentur, et ad aliquod tempus a celebrandis
sacris supersedeant. Atque ubi ita pro delicto di-
gnam pœnitentiam egerint, promisso facto, se ad
humanorum negotiorum commercio pro viribus

vetat episcopum et clericum μισθωτὴν τῶν ἢ
ἀλλοτρίων κτήσεων εἶναι. Can. 5, can. 4, synodi
Chalcedonensis: c. 16 synod. sept. Carthagi-
nensis.

(31) Sæcularibus canon. 6 apost., publicis ad-
ministrationibus, canon. 80 apost.

(32) Διὰ συνηγορίας, adde Photium, 8 Nomo-
can. 13.

deinceps mundos conservaturos, ad sacra tractanda denuo introducantur : et si iterum iisdem rebus se polluere deprehendantur, omnimodo ut profani et indigni a sacris functionibus abstineant.

CONSTITUTIO LXXXVII.

De ecclesiasticorum alea (53) ludentium pœna (54).

Idem imperator eidem Styliano.

Jam vero qui sacri ordinis homines aleæ (53) vacant, neque hi rem modica aliqua pœna dignam audent. Quid ita? Nam cum tranquilla mente animoque a contemplandis rebus divinis immoto, quantum humanæ naturæ possibile est, summo isti bono inhærescere deberent : e contrario ad juveniles lusus deproperant. Quos etiam a sacerdotio succidi, secundum divinum sacrosanctorum apostolorum (56) decretum, par est.

Verum quoniam id, ipsum etiam præscriptum mitigat, ut qui non desistunt, pœnam subituros addat : statuimus nos quoque, ut qui aleæ lusu sacram sortem contaminant, in monasteria relegantur (quam tamen relegationem triennale (57) tempus finiat) et quando delictum satis expiatum videbitur, in pristinum statum restituantur. At si rursus in fritillo vane tempus terere instituant, tanquam placulares ex sacrosancto ecclesiastico statu omnino exturbentur, ab eoque profligantur.

CONSTITUTIO LXXXVIII.

Celebribus quibusdam in ecclesia viris festi dies constituuntur (58).

Idem imperator eidem Styliano.

Venerabili sacrosanctorum apostolorum decreto (59) (quod promulgatum est ad gloriam et honorem sacratissimorum dierum, quibus omnium Domino feriamur, et illorum qui horum ipsorum celebrium legislatorum aliorumque victoriosorum pugilum, qui morte sua impietatem in fugam verterunt, consecrationem significant), cum hoc quod conjungatur dignum sit, ut nempe horum divinitoquorum virorum etiam, qui post illos in Ecclesia claruerunt, luminariumque instar Ecclesie firmamentum rebus gestis atque documentis illustrant, memoria solemniter celebretur : nos quod deest, adimplentes, sancimus : Ut horum etiam sacri consecrationis dies convenientibus honoribus co-

A αὐτοῖς φωραθεῖν καταχραινόμενοι, τέλειον ὡς ἀνέροι καὶ ἀνάξιοι τῆς ἱερᾶς ἐνεργείας ἀποπαύσθωσαν

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΖ'.

Περὶ τῆς τῶν κύβοις σχολάζοντων ἱερῶν κολάσεως.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Οὐδ' οὔτοι πρᾶγμα τολμῶσι μετρίας τινὸς ἀξίον δικῆς. Πῶς γάρ; Οἱ γὰρ ὑφείλοντες συντεταγμένη διανοίᾳ καὶ ἀμετακινήτῳ νοί τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἐκτενίστως ὅσον ἀνθρωπίνη δυνατὸν φύσει ἀχώριστοι τοῦ ἀγαθοῦ διαμένειν· οἱ δὲ ἀντὶ τούτου καὶ μετράκιωδες ἐπιέγονται⁸⁸ παιδείας. Καὶ τούτους οὖν κατὰ τὸ θεόκριτον τῶν θεῶν ἀποστόλων ψήφισμα ἐνδίκων τῆς ἱερατείας ἀποτέμενεσθαι.

Πλὴν ἐπεὶ περὶ κάκεινο φιλανθρώπως κελεύει προσδιορισμένον μὴ παυομένους ὑφίστασθαι τὴν ποιήν, ὀρίζομεν καὶ ἡμεῖς, τοὺς ἐν τῷ κυβεύειν τὴν ἱερὰν λῆξιν κισθελεύοντας ἐν μοναστηρίοις περιορίζεσθαι (τὴν δὲ τοιαύτην περίορσιν ὁ τριετὴς ἐκμετρίτω χρόνος), καὶ ἀποχρώσης τῷ πταίσματι ὑφείσης τῆς θεραπείας ἀποδίδεσθαι καὶ τούτοις τὴν προτέραν χώραν· εἰ δ' αὖθις ἐν τοῖς παικτοῖς⁸⁹ ἀγαπῶν ἐμματαίάζειν, οἷα δὴ ἀθύρματα⁹⁰ τῆς παναγοῦς τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως παντελῶς ἐξωθεῖσθαι καὶ ἀποβάλλεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΗ'.

Περὶ τοῦ τιμᾶσθαι τὰς ἱερὰς τῆς τελειώσεως ἡμέρας τινῶν τῶν ὕστερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαλαμψάντων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Τῷ σεβασμῷ τῶν σεπτῶν ἀποστόλων θεσπίσματος⁹¹ πρὸς δόξαν καὶ τιμὴν ἐκπεφωνημένοι τῶν τε ἱερωτάτων ἡμερῶν, αἱ τὸ εὐορτάζειν ἡμῶν τῷ τῶν ὀλων Δεσπότη κομιζοῦσι, κάκεινων δὲ, ὅσαι τὰς τε αὐτῶν τούτων τῶν ἀοιδίμων νομογράφων καὶ τῶν ἄλλων καλλινίκων ἀγωνιστῶν οἱ σφαγαῖς οἰκείαις τὴν δυσσέθειαν ἐτροπώσαντο τὰς τελειώσεως μηνύουσιν, ἀξίου τυγχάνοντος καὶ τούτου συνεπισυνῆσθαι, ὥστε καὶ τῶν μετ' ἐκείνους ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διαλαμψάντων θεηγόρων ἀνδρῶν καὶ φωστήρων δίκην τὸ τῆς Ἐκκλησίας στερέωμα πράξεις καὶ διδάγμασι καταπυρσευσάντων μὴ ἀγεράτους μὴδ' ἀνέδρους εἶναι τὰς μνήμας, τὸ λείπον προσανακληροῦντες θεσπίζομεν, καὶ τούτων τὰς ἱερὰς τῆς τελειώσεως ἡμέρας

VARIE LECTIONES.

⁸⁸ Steph. aut ἐπιέγονται aut εἰς μετρ. legendum esse censet. Fortasse pro καὶ reponendum est κατὰ
⁸⁹ Vulgo παικτοῖς. Emendavit Cotelerius. ⁹⁰ Steph. et Agyl. καθάρματα scribi voluit. ⁹¹ Apost. c. 66.

NOTÆ.

(53) Dixi ad l. 25, l. ult. § 1, 5, ibi, aut cubicare c. De episc. aud. l. 5, C. De alcatoribus, Novell. Justin. 123, c. 10; adde 5, Ecl. 1, c. περὶ ταβλιζόντων ἐκκλησιαστικῶν προσώπων, adde Photium 9, Nomoc. 27.

(54) Emendat canonem 41 apostol., quo aleatores episcopi, aut presbyteri penitus deponuntur. *Depositionis enim loco triennis infligitur in monasterium relegatio.*

(55) Adde dict. § 3, ibi aut cubicare.

(56) Canon. 41, 42, apost.

(57) Ut Nov. 76, supra eod.

(58) Adde Nov. Emmanuelis Comneni c. 2, infra Balsamonem ad 7 Photii 1.

(59) De die Dominico vid. can. apostol. 65; Paschatis c. 7; Pentecostes c. 36; Festis c. 1, num. 52, 67, 70.

τιμαῖς ἱεροπρατεῖσι κατασεμνύεσθαι. Ἐν ἐστὶ γε τὰ ἄνόματα Ἀθανάσιος, ὁ ἐν ἀρχιερεῦσι Θεοῦ περιώνυμος· Βασίλειος, ἡ βασίλειος τῆς Ἐκκλησίας σεμνότης· Γρηγόριος, ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος· Γρηγόριος, ὁ γλυκὺς τῆς Ἐκκλησίας ποταμὸς καὶ ὑπέριλαμπρος· Ἰωάννης, τὸ πάγχρυσον στόμα τοῦ Πνεύματος· καὶ σὺν τούτοις Κύριλλος καὶ Ἐπιφάνιος, ὧν καὶ τὰ κατορθώματα καὶ τὸ κλέος τοῖς εἰρημένοις ἐφάμιλλον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΘ'.

Περὶ τοῦ τὰ συνοικέσια ἀνευ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας μὴ ἐρρῶσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ὅσπερ τὰ τῆς υἱοθετήσεως πράγματα πρὸς τὸ ἀδιάφορον διακείμενα παρεῖδον ἡ ἀρχαιότης, ἣν χωρὶς εὐχῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς τελεῖσθαι νομίζουσα οὐδὲν ἐδόκει ὀλιγορεῖν, οὕτως εἰσεκε καὶ τὴν ἀκριβῆ τῶν συνοικεσίων παρεωρακέναι κατάστασιν καὶ διχα τῆς νενομισμένης εὐλογίας αὐτὰ συγχωρεῖν. Ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀρχαίοις ἴσως ἂν πρόφασίς τις εὐρεθείη προαιρέσεως, ἡμῖν δὲ θεῖα χάριτι πρὸς ἰσομιωτέραν πολλῶ καὶ ἱερωτέραν ἐπίδοσιν τοῦ βίου καθεστηκότων τῶν πραγμάτων οὐδ' ἔσπερον ἄξιον τῶν εἰρημέκων παροφθῆναι.

Τοιγαροῦν καθάπερ ἐπὶ τέκνων εἰσποιήσεως ἱερᾶς ἐπικλήσεως τὴν εἰσποίησιν προβαίνειν διορισάμεθα⁹², οὕτω δὲ καὶ τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐρρῶσθαι κελεύομεν, ὡς ἔνθα γε μὴ ἄρῶτο τοῖς συνοικεῖν βουλομένοις τοιαύτη διαιτώσα ἀρμογή, οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ῥηθήσεται συνοικέσιον, οὐδ' ἐπιτε-

VARIE LECTIONES.

⁹² Scil. Constit. XXIV,

NOTÆ.

(40) Alexandrinus, cuius exstat symbolum.

(41) Archiepiscopus Cæsareæ Cappadociæ.

(42) Nyssenus forte; fuit et alius cognomento Thaumaturgus, item et alius Damascenus.

(43) Τὸ πάγχρυσον στόμα. Intelligit Chrysostomum.

(44) Alexandrinus, l. 3 § 3, C. De summa Trinitate.

(45) Episcopus Constantiæ, provinciæ Cypri.

(46) Adde 4, Harmen. 4 Nov. Alexii Comneni c. 9.

(47) Adde Nov. 24, supra eod. Nov. 98, in pr. infra eod.

(48) Imo, non citra benedictionem, vid. quæ dixi Nov. Just. 74, c. 4, § 1, ibi: *Ille autem adhibens tres aut quatuor exinde reverendissimorum clericorum, attestationem conficiat.*

(49) Usu scilicet.

(50-51) Nov. 74, supra.

(52) Jubeo Leo benedictionem nuptiis adhiberi: quem ritum probat ex adoptionis solemnibus d. Nov. 24. Illud constat, apud ethnicos sacramenta ignis et aquæ nuptiis adhibita, l. pen. in fin. ff. De don. inter virum. Apud Christianos Deus nuptiarum conciliator creditur Marc. x; conjugia preebuis et benedictione confirmata fuisse apud veteres innuit historia Tobie v, vii, viii, et Evaristus refert 56, q. 5, c. 1. Non aliter legitimum conjugium esse, quam si suo tempore sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus et oblationibus a sacerdote factis benedicatur; et Tertull. 2, ad uxorem, c. Unde suf-

lantur, quorum hæc sunt nomina: Athanasius (40), inelyti ille in principibus Dei sacerdotibus nominis· Basilius (41), regium illud Ecclesiæ decus: Gregorius, cognomine Theologus: Gregorius (42) dulcis ille et illustris Ecclesiæ fons: Joannes prorsus illud spiritus aureum (43) os: unaque cum iis Cyrillus (44) et Epiphanius (45), qui præclaris facinoribus gloriaque illis pares sunt.

CONSTITUTIO LXXXIX.

Ne matrimonia citra (46) sacram benedictionem confirmantur.

Idem imperator eidem Styliano.

Quemadmodum adoptionem promiscue habitam neglexit vetustas, quam tametsi sine (47) precibus sacrisque ceremoniis peragi lege permitteret, non tamen illam se parvi pendere putabat: ita et absolutam matrimonii constitutionem, dum id citra (48) jam receptam (49) benedictionem iniri sineret, neglexisse videtur. Sed veteribus istius voluntatis fortasse ratio inveniri possit: a nobis vero, cum divina gratia ad honestius multo sanctiusque vitæ Institutum jam res comparatæ sint, neutrum dictorum negligi convenit.

Itaque quemadmodum adhibitis sacris deprecationibus adoptionem perfici præcipimus (50-51): sic sane etiam sacræ benedictionis (52) testimonio matrimonia confirmari jubemus Adco ut, si qui citra hanc matrimonium incant, id ne ab initio quidem ita dici, neque illos in vitæ illa con-

ficiam, inquit, ad enarrandam tantam felicitatem matrimonii, quod Ecclesia conciliat, et confirmat oblatio, et obsignatum angeli renuntiant? Concilio Carthaginiensi 4, c. 13, constitutum, ut sponsus et sponsa in templum deducantur ad benedictionem sacerdotis recipiendam. Ambrosius 9, epist. 70, c. Ipsum, inquit, conjugium velamine sacerdotali et benedictione sanctificari oportet. Scholiast. Harmenop. 4, tit. 4, negat nudo consensu matrimonium contrahi: ita ut nisi sacrum Dei verbum fuerit recitatum, neque nuptiæ consistant, neque prohibeantur contrahentes a se mutuo separari. Idem probatur ab Innocentio III, c. 4, extra de sponsalibus. Illud notandum est, proclamationes (quas Danna Longobardico vocabulo appellat c. 27, extra de sponsalib. c. ult. De clandestin. De sponsa c. ult. Qui matrimonium accusare) in ecclesiis fieri solitas. Pompam quidem non requirit in nuptiis l. 22, C. De nupt., sed tamen eodem tit. l. 24, dicitur, non aliter conditio nuptiarum evenisse, quam si nuptiarum accesserit festivitas. Tridentina synodus sessione pen. requirit præsentiam parochi et duorum vel trium testium. Rogerius rex in Neapolit. const. 22, matrimonia sine sacerdotali benedictione publica (maxime inter nobiles) vult esse clandestina et illicita: nec ullo casu testamento vel intestato, nuptias hujusmodi contrahentibus, succedi: mulieres ipsas dotes amittere, nisi viduæ sint et nubant. Adde De clandestinis matrimoniis Extr. De clandestinis nuptiis dicam ad l. 7 C. De nupt.

suetudine matrimonii jure potiri velimus. Nihil inter enim coelibatum et matrimonium, quod reprehendi non debeat, medium invenias. Conjugalis vitæ desiderio teneris? Conjugii leges serves necesse est. Displicent matrimonii molestiæ? Cœlebs vivas, neque matrimonium adulteres, neque falso coelibatus nomine culpam prætexas.

CONSTITUTIO XC.

Ut qui tertium (53-55) matrimonium contrahunt, sacri canonis (56) pœnæ (57) obnoxii sint.

Idem imperator eidem Styliano.

Oportebat nos, cum divina manu formati mentequæ ac ratione præditi simus, quorundam brutorum præstantiæ non cedere. Non enim illa imbecillitas reprehensione vacat, neque a justis vituperationibus libera est: sed tanto obnoxior, quantum brutali naturæ rationalis prudentia antecellit. Oportebat, inquam, homines cum in aliis, tum præcipue in castitate matrimoniali a brutis (58) non vinci. Multa autem brutorum animantium genera (59), conjuge mortuo, perpetuam viduitatem amplectuntur, alterisque nuptiis priores velut congesta terra obtegere nolunt. Verum quoniam hanc imbecillitatem turpem non esse (quanquam turpissima sit) existimans natura, primo matrimonio contenta non est, sed nullo pudore tacta ad secundum etiam procedit: quin cum illam hic saltem sistere deberet, non tamen id facit: et, quanquam per sacram legem non liceat, a secundo matrimonio ad tertium prorumpit: haud dubie constitutam in tertium matrimonium pœnam, quod non exerceatur, contemptui habens: idque eo etiam magis quod civilis lex, qua nescio de causa, Spiritus pœnam constituentis decreto non consentiat, sed hos a reprehensione porro liberat, qui post alterum matrimoniale consortium a matrimonii abstinere nollunt: idcirco nos quæ Spiritui placeant sequentes, statimus, *ut qui ad tertium matrimonium pervenerint, pœnæ quam in ipsos sacer canon (60) promulgavit, obnoxii sint.*

CONSTITUTIO XCI.

Ut concubinam habere non liceat (61).

Idem imperator eidem Styliano.

ἄξεται τῶν τοιούτου⁵³ δικαίων ἢ τοιαύτη συμβίωσις. Μεταξὺ γὰρ ἀγαμίας καὶ γάμου οὐκ ἔστιν εὐρεῖν ἀκατηγόρητον τὸ γινόμενον. Ἔστι σοι γαμικῆς πολιτείας ἔφεσις; Ἀνάγκη τὰ τοῦ γάμου τηρεῖν· ἀλλ' ἀπαρίσκει τοῦ γάμου τὰ πράγματα· διοικεῖται σε ἀγαμία· καὶ μήτε γάμον κισθηλεύσης, μήτε ψεύδος⁵⁴ τὴν ἀγαμίαν ὑποκορίζῃ⁵⁵.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 4'.

Περὶ τοῦ τοῦς εἰς τριγαμίαν καταστάντας τῇ ἐπ' τοῦ ἱεροῦ κανόνος ὑποκεισθαι ποιητῇ.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἔδει δὴ⁵⁶ πλάσμα τῆς θείας ἡμᾶς παλάμης καὶ νῷ καὶ λόγῳ τετιμημένους μὴ τῆς προσούσης ἐν τισιν ἀλόγοις ἀρετῆς ἠττᾶσθαι· οὐ γὰρ ἔξω κατηγορίας τὸ ἦττημα, οὐδὲ μύμων δικαίων ἐλεύθερον, ἀλλὰ τοσοῦτον ὑπόδικον, ὅσον τῆς ἀλόγου φύσεως ἢ λογικῆ περὶ τὸ ἄμεινον⁵⁷. Ἔδει οὖν τὰ τε ἄλλα καὶ ἐν τοῖς γαμικοῖς μὴ τὸ ἐλαττον τῆς ἐν αὐτοῖς σωφροσύνης προσεῖναι ἀνθρώποις. Πολλὰ γὰρ τῶν ἀλόγων τοῦ ἁμοσύγου προαποφθαρέντος διὰ βίου τὴν χηρείαν ἀσπάζεται⁵⁸, καὶ δευτέροις οὐκ ἰθὺλει γάμους τὸν πρῶτον ὡσπερ καταχωννύειν. Ἐπεὶ δὲ τὴν τοιαύτην ἤτταν ἢ φύσις οὐ βαραῖαν νομίζουσα, καίτοι βαρυτάτην, τῇ πρώτῃ οὐκ ἀρκεῖται γαμικῇ ὁμιλίᾳ, ἀλλὰ καὶ πρὸς δευτέραν οὐδὲν αἰδομένη χωρεῖ, καὶ μέχρι τοῦτου τὸ ἐαυτῆς ὄφειλεν ὀρίζειν ἐλάττωμα· ἀλλ' οὐχ οὕτω ποιεῖ, ἀλλ' οὕτε συγγνώμην ἐξ ἱεροῦ νόμου ἐπὶ τῷ ἐλαττώματι λαμβάνει, καὶ πρὸς τρίτον γάμον ἐκ τοῦ δευτέρου προάγεται, τῷ μὴ δίκην ἐν τούτῳ ἀπαιτηθῆναι, καὶ τῆς κειμένης ἐπὶ τῷ τρίτῳ ἐπιτιμήσεως⁵⁹ καταφρονήσασα, μάλιστα γὰρ καὶ πολιτικοῦ νόμου (οὐκ οἶδ' ὅπως) μὴ συμφωνεῖν ἰθελήσαντος τοῦ δόγματι τοῦ Πνεύματος, ἀλλὰ μέμψως ἀφιέντος τοῦ μέχρι τῆς δευτέρας γαμικῆς μὴ στέρξαντας κοινωνίας· τοιγαροῦν ἡμεῖς τοῖς τῷ Πνεύματι δοκοῦσιν ἐπόμενοι ὀρίζομεν, τοῦς εἰς τριγαμίαν καταστάντας ὑποκεισθαι τῇ δίκῃ, ἣν περ αὐτῶν ὁ ἱερὸς κανὼν ἐξενήνοχεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 4'.

Περὶ τοῦ μὴ συμφθεῖρσθαι καλλιχαῖς.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

VARIE LECTIONES.

⁵³ Steph. conj. τοῦτου. ⁵⁴ Steph. ψευδῶς. ⁵⁵ Sic Stephan. Codd. ὑποκορίζει σοι. ⁵⁶ Conj. Steph. — Codd. Ἐπειδὴ. ⁵⁷ Steph. περὶ τὸ φρονεῖν ἄμεινον. ⁵⁸ Steph. conj. ἀντασπάζεται. ⁵⁹ Syn. Neocæs. c. 5. S. Basilii c. 4, 50, 80. ¹ Malim αὐτοῖς.

NOTÆ.

(53-55) De tertiis nuptiis, vide constitutionem D Porphyrogenetæ Nov. 1, c. 2, vers. Ut autem.

(56) Sc. Neocæsariensis.

(57) Tempus aliquod pœnitendi bigamie et trigramis imponitur. Illud adjiendum d. c. 2 et c. 7, eadem synodi, vetari presbyteros interesse nuptiis eius, quæ secundo nubit. Privabant enim ⁶⁰ benedictione secundas nuptias, vide Aug. ser. 243, Ambros. in cap. vii 1 Ad Corinth. et in m cap. primo ad Corinth., concilium Lateranense sub Alexandro III, tit. De secund. nupt. c. 4.

(58) Hinc illud Nazianzeni, τὸ πρῶτον συνοικέσιον νόμον τὸ δεύτερον συγχωρήσις, τὸ τρίτον παρανομία, τὸ τέταρτον χειρώδης βίος.

(59) Ut turtures.

(60) Canon. 3, 7. Neocæsariensis. synod. l. 31, q. 2, c. De his qui; Basilii c. 4 ad Amphilochoium, ubi vide Balsamonem.

(61) Concubinam habere non licet, ut hic, et ita abrogatur tit. ff. De adult. et similes. Olim quidem constante matrimonio, concubinam habere non licuit. Nov. 18, c. 5, Nov. 80, c. 12, § 5. Ceterum concubina a meretrice discrepat: concubina unius tantum consuetudine utitur; meretrix vero plurium. Concubina cum uno tantum peccat, meretrix cum pluribus. Balsamon ad causas. 26 epist. Basilii ad Amphilochoium. Gopp.

Ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀδιαφορίας καὶ τὴν περὶ παλλα-
λῆς κρίσιν ὀφθαίτοι ποιούμενος ὁ τοῖς οὕτως ἐπιφύγως
συμφθεῖσθαι παλλακαῖς οὐκ αἰδουμένοις συγχωρῶν
νόμος.

Οὐκοῦν οὐδὲ ταύτην τοῦ νομοθέτου τὴν διαμαρ-
τιαν ὑβρίζειν τὴν ἡμετέραν πολιτείαν ἐώμεν, ἀλλ' ὁ
μὲν ἀίδιον ἐχέτω σιγὴν, ἡμῖν δ' ἀπαγορεύεται κατὰ
τὰ θεῖα καὶ πρόποντα Χριστιανοῖς ἐντάλματα ἢ
τοιαύτη ἕβρις οὐ μόνον τῆς πίστεως ἀλλὰ καὶ τῆς
φύσεως. Εἰ μὲν γὰρ κατὰ τὸ λόγιον οἰκεία ὑπάρχει
πηγὴ, ἐκ τῶν οἰκείων ἀπαυρῶν σωφρονῶς (ὅθεν ἐξὸν
καθαρῶν ἀπογεύεσθαι⁹ ναμάτων, οὐ προκρίνεις τὸν
βέρβορον)· εἰ δ' οὐκ ὑπάρχει, ἀλλ' οὐκ ἔστι τῶν
ἀποβρήτων ἢ κτῆσις, οὐ χαλεπὸν δὲ τὴν κοινωνὸν
τοῦ βίου εὐρεῖν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ԼΒ' ³.

Περὶ τοῦ ἐκτυφλώσαντος ἐκοντί.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Εἰ καὶ ἄλλως ἡμῖν περὶ τοῦ τοῖς ὀφθαλμοῦς χειρῶν
βιασιόταται ἐξορύξαντος τῷ πρὸς ἀμφισβήτησιν αὐτῷ
καθισταμένῳ ἢ κρίσις ἐξηλέθη, ἢ ὡς οἱ παλαιοὶ νό-
μοι θεσπίζουσιν, ἀλλ' οὐκ ἤλθεν κατὰ διάνοιαν εἰς
νόμον τὴν τοιαύτην διατυπῶσαι κρίσιν. Ἐκρίθη μὲν
γὰρ ἡμῖν, ὡσπερ καὶ ἐκρίθη, συμπαθέστερόν πως
ἐπὶ τῷ πάθει διατεθειμένοις, καὶ ἐπειδήπερ οὐκ ἐνῆν
ἀνακαλεῖσθαι τὴν ζημίαν τῶν ὀφθαλμῶν τῷ τούτους
ἀπολωλεκότεν, ἔγνω μὴ τὸν ζημιώσαντα, κἀν δι-
καιος ὑποσχέσθαι τὴν αὐτὴν ζημίαν, τῷ ὁμοίῳ σκότει
περιβαλεῖν, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον ὀρίσαι τὴν εἰσπραξίν,
ὥστε καὶ τὸν πράξαντα φέρειν σημεῖα⁴ τῆς τιμω-
ρίας, καὶ τὸν παθόντα παραμύθιον τι, ὡς ἐν τοιαύτῃ
συμφορᾷ καὶ βαθεῖ οὕτω σκότει ἐκ τῶν πόνων κακτῆ-
σθαι τοῦ τὸ σκότος αὐτῷ δημιουργήσαντος. Ἀλλὰ
γὰρ εἰ καὶ οὕτω κέρριται, οὐκ ἦν, ὡσπερ εἶπον,
γνώμη τὴν κριθὴν ποιεῖν νομοθέτημα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ
τῶν ἐν τοῖς θεοῖς ἡμῶν ἀποφερόμενος⁵ (οὐ ἐγὼ πῶς
ἂν ἀποπέμψαιμι τὴν ἀξίωσιν;) εἰς νόμους ἀξιοῖ⁶
τὴν τοιαύτην κρίσιν διασκευασθῆναι διὰ τῆς δια-
θέσεως φιλόανθρωπον, ὡς ἂν ἀπὸ γε τοῦ νῦν εἰ ποτέ
τι συμπέσοι τοιοῦτον τοιαύτης ἐπιτεύξῃται διακρί-
σεως, οἷα κἀν τῷ παρόντι τῷ ἀδικήσαντι ὄρισται ἢ
ζημία, παιθόμεθ' αὐτῷ τῇ προτροπῇ, καὶ τὸ δόγμα
ὀρίζομεν.

Τοιγαροῦν⁷ εἰ⁸ τίς ποτε εἰς ὀφθαλμῶν⁹ ἐπανάγκοι
τινὲν ζημίαν, τοῦτον κελύομεν, εἰ μὲν ἓνα, τῷ ἐνὶ
καὶ αὐτῶν¹⁰ ζημιουῖσθαι τὴν ἴσῃν ὑπέχοντα δίκην. Εἰ
δὲ κατὰ τῶν δύο τὰς κακούργους ἐπιβάλλῃ¹¹ χεῖρας,

VARIAE LECTIONES.

⁹ Sic Zuich. et Meerm. Scrimg. ἀπαγορεύεσθαι. Steph. coniecerat ἀπαυρῶσθαι. ³ Est in Ecl.,
Nov. 43 et citatur lib. VI, tit. 1, pag. 4. ⁴ Zuich. et Meerm. τὰ σημεῖα. ⁵ Hæc corrupta esse patet.
⁶ Zuich. et Meerm. ἀξιοῦν. ⁷ Cod. d. et γὰρ οὖν. Emendavit Steph. ⁸ Inc. Ecloga. ⁹ Ecl. ὀφθαλμούς.
¹⁰ Scrimg. αὐτῶν. ¹¹ Ecl. modo ἐπιβάλλοι, modo ἐπιβάλλῃ.

NOTÆ.

(62) Vid. Goedd. ad l. 144. ff. De V. significat. Ans.
(63) Concubinitus jure divino reprobatur, adde
Clar. 3, sent. § fornicatio. Vid. et in pr.
(64) Exstat epitome apud Harmenopolium 6, tit.
f. § 6. Explicare videtur pœnam talionis, de qua

Neque minus ea lex (62) quæ probrose cum con-
cubinis immisceri non erubescitibus hî permit-
tendum judicavit, honestatem susque de quo habuit.

Ne ergo hoc legislatoris reatum dedecore no-
stram rempublicam afficere sinamus. Itaque lex
illa in æternum silet. Ab illa enim non modo
religionis (63), verum etiam naturæ injuria secun-
dum divinam Christianisque convenientia præcepta
prohibemur. Et quidem si cum fontem habeas,
sobrie inde haurire divino præcepto moneare:
qua ratione, cum puras aquas haurire liceat, lu-
tum tu mavis? Tum tametsi fontem non habeas,
rebus tamen velitis uti non potes. Cæterum vitam
consortem invenire difficile non est.

CONSTITUTIO XCII.

De pœna ejus qui aliquem dedita opera
excæcavit (64).

Idem imperator eidem Styliano.

Tametsi aliter quam veteres leges (65) sanciant,
de eo qui alteri violentis manibus oculos effodiat,
cum ipse judicio interesset, a nobis sententia
lata sit: nunquam tamen in legem illam trans-
formare animus fuit. Nonnihil enim misericordia
moli (id quod ipsa res etiam indicat) tunc ita judi-
cavimus: quoniam oculi, ei qui illos amisisset,
restitui non possent, cum qui id damni dedisset,
quanquam qui idem pateretur, dignus esset, in
eamdem esse cæcitatem conjiciendum non putavi.
Interim tamen tantam pœnam constitui, ut qui
oculos eruit, ejus signa ferat: et cui eruti sunt,
in tanta calamitate adeoque profunda cæcitate, ex
laboribus ejus, qui illa ipsum affecit, aliquam con-
solationem habeat. Verumtamen licet ita judica-
tum esset ex rejudicata legem facere (quemadmo-
dum dixi) non tamen animus erat. Sed quoniam
qui (66) inter sacra nostra officia relatus est (cujus
ego qua ratione postulationem rejiciam?) illam
sententiam, quod mitis sit, inter leges colloqari
peit, quo deinceps, si quando tale quidpiam inci-
dat, qualiter in præsentem in injuriam pœna con-
stitutata est, taliter ea res dijudicetur: postulato
paremus, judicialique decretum legis auctoritate
donamus.

Si quis ergo cujusquam visum læserit, hunc, si
unum oculum ademerit, uno similiter eodemque
privari, actalionis pœnam subire jubemus. Si vero
ambobus oculis maleficas manus injecerit, quo-

Exod. xxi.

(65) Mosis forte, Exod. xxi, aut XII tabular, de
qua ad eandem dixi.

(66) Forte intelligit sacrorum officiorum magi-
strum.

niam hic poenae aequalitas, neque cui nocitum est, A
prosit (quæ (67) enim in hoc cæco utilitas est, si
alius etiam cæcus sit), neque poenae obnoxio, tametsi
non immerito, tamen acerbius quam par sit (cum
cæcis nihil miserius sit) inferatur: jubemus, ne æqua-
bilitate, sed diverso modo poena procedat: ita ut
et maleficus puniatur, et qui læsus est, utilitatis
quiddam sentiat. Hunc autem in modum legem concipimus. Quicumque amborum oculorum jacturam
alieni intulerit, quo sceleris sui notam ferat, ipso
uno (68-69) orbator. Et quoniam scelerata manu
mutilari ipsum æquum esset, pro manus amissione
hæc honorum suorum mulctator: eumque in
acerbæ vitæ consolationem, cui eruti sunt oculi,
accipito. Atque sic cæcus quidem inde quod ad sus-
tentandam vitam sumptus accipiat, modicum quod-
piam calamitatis lenimentum sentito: illi vero in
facinoris sui poenam, ut dictum est, tum altero
oculo, tum bonis privator, pro manuum mutilatione.
Et hunc quidem ad modum, si reus dives sit, poena
procedit. At si omnino pauper sit, atque in angu-
stias vitam agitet, neque quidquam illi qui ipsius
violentia in miseria conjectus est, in compensa-
tionem dare possit: similis tum calamitatis et socius
et particeps esto, orbatusque utroque (70-71)
lumine cæcus vivito. Si qui vero in scelere male-
fico opem tulerint, si quidem manus rei admove-
rint, simulque oculos effoderint, eundem ad mo-
dum et ipsi puniuntur: at si ne una manus in
oculos conjicerent, caverint, aliud autem quodpiam
auxilium in facinus contulerint: his ad corporis
verberationem, cute tenus tonsionem, trientisque
honorum mulctam poena sistitur. Qui vero cæcitalis C
auctores sunt, prædictis poenis subduntur.

ὄφθαλμούς, παραπλησίως καὶ αὐτοὶ κολαζέσθωσαν· εἰ δ' ἀπέσχοντο μὲν τοῦ τὰς χεῖρας τοῖς ὀφθαλμοῖς
συνεπιβαλεῖν, ἄλλην δὲ τινα συνέργειαν παρέσχον τῷ πανουργεύματι²², τοῖς μὲν ὀρίζεσθαι τὴν ποινὴν
μέχρι τῶν εἰς τὸ σῶμα πληγῶν καὶ τῆς ἐν χροῖ κούρειας, καὶ τῷ τρίτῳ μέρει τῆς τῶν ὑπαρχόντων ζη-
μίας, τοὺς δ' αὐτουργοῦς τῆς²³ τυφλώσεως τοῖς προειρημένοις ὑπάγεσθαι.

CONSTITUTIO XCIII.

Ut si sponsa ex alio gravida (72-73) deprehendatur,
sponsalia rescindi possint (74).

Item imperator eidem Styliano.

Quandoquidem veteres qui de sponsalibus trac-

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΓ.

Περὶ τοῦ λύεσθαι τῆς μηνστείας εἴθ' τὴν μεμνη-
στευμένην προσενδιαφθερεῖσαν ἑτέρῳ ἐλέγχε-
σθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ τοῖς ἀρχαίοις τὰ περὶ μηνστείας διορι-

VARIAE LECTIONES.

¹² Vulgo πρὸς ὄνησιν, quibus χωρεῖ addendum censet Agyl. ¹³ Ecl. ἐπί. ¹⁴ Ecl. λελώθηται. ¹⁵ Ecl.
πῶς οὖν; νομίζομεν οὕτως. Steph. ὀρίζομεν. ¹⁶ Ecl. ἐπειδὴ. ¹⁷ Ecl. ὀφθαλμῶν. ¹⁸ Ecl. ὑπέσχετο ὀφθαλμ.
¹⁹ Scrimg. οὕτως. ²⁰ Codd. μεριστής. Steph. μεριστής legentis conjectura confirmatur Ectoga.
²¹ Codd. τῷ κακούργησαντι. Agyl. τῷ τὸ κακούργημα κακούργ. Sed Ecl. cum Stephan. facit. qui κακούρ-
γήματι delendum censet. ²² Ecl. καὶ non habet. ²³ Ecl. πονηρεύματι, fortasse rectius. ²⁴ Codd.
καὶ τῆς, quod ex Ecl. correxi.

NOTÆ.

(67) Ut desit utilitas excæcato, interest tamen
excæcantem alium, poenam gravissimam talionis
pati, ut cæteri ab hujusmodi petulantia, metu gra-
vissimæ poenæ deterreantur.

(68-69) Sic unus oculus pro primo furto eruebatur
apud Langobardos, l. Si quis latro, de latronibus in
legibus Langobardorum.

(70-71) Eadem olim poena placebantur sacriligi,
l. 11, in fin. ff. ad l. Jul. pec. Visigothorum lex

statuerat, oculos crui patri vel matri, qui ab orta
necem gestati uteri procurasset, l. ult. De exc.
hom. pa., l. 6 C. Visigoth. tit. 3. Loctensium
quoque lege lata a Zaleuco adulterum utroque
oculo privari oportebat 5, Val. 6. Exempla regum
et principum excæcatorum pete ex historicis.

(72-73) Adde 5, Harmenop. 1, § 27.

(74) Videtur reduci quodammodo versiculus 13,
14 et seq. Deut. xii. Severior tamen fuit lex Moysi,

σαμένοις οὐκ οἶδ' ἐν τινι τρόπῳ οὐκ εἰς τὸ ἀκριβές.²² ἔχει τὰ διακρισιμῆνα (εἴτε μὴ βουλευθέντων συμπεριλαβεῖν καὶ τοῦτο περὶ οὗ νῦν μέλλομεν θεσπίζειν ἐν τοῖς περὶ μνηστείας διαλύσεως, ἢ μὴ γεγεννημένης περιπετείας τοιαύτης ὅποια νῦν ἐν τῷ παρόντι φαίνεται τοῦ νόμου τὴν ἐκθεσιν ἀπαιτεῖ), ἡμεῖς καὶ τοῦτω τῷ μέρει τὸ λείπον ἀναπληροῦντες ἐν τῷ ἀκριβεῖ τὰ περὶ μνηστείας καθίσταμεν. Ἡ μὲν οὖν ἀρχαία διάταξις λύει τὴν μνηστείαν διαφόροις αἰτίαις (φημί δὲ τῷ ἐτεροδόξῳ τοῦ σεβάσματος, καὶ εἰ φρένες εἴεν μανιώδεις πάθει περιπετεῖς, ἐτι δὲ καὶ ἄλλαι τισὶ· τούτων γὰρ ἑποτέρου²³ αἰτίαν ἔχοντος τοῦ ἐνὸς τῶν συναλθόντων εἰς τὴν μνηστείαν μέρους, κελεύει τὴν ἐνότητά βήγνυσθαι), ὃ δὲ νῦν παρ' ἡμῶν ἐπισκέψασθε ἡξίωται, ἢ μὴ γεγεννημένον, ὥσπερ ἐφημεν, κατ' ἐκείνο καιροῦ, ἢ μὴ ἀν οἰηθέν τῶν²⁴ ἔσεσθαι, ἢ διὰ ποῖαν ἄλλην αἰτίαν οὐ τέθειται²⁵ μετὰ τῶν μνήμης ἡξιωμένων. Ἔστι δὲ τοιοῦτον· μεμνηστευμένη ἐλαγχον δίδωσι προσλήουσι; ἤδη τῆς μνηστείας ἄλλοτρῶν σπερμάτων ὑποκλόπιος οὔσα, τὴν νυμφικὴν ὑπακρινόμενὴ καθαρότητα.

Τὸ μὲν οὖν τοῖς ἀρχαίοις νόμοις ἀπερὶληπτον τοῦτό ἐστι, ἡμεῖς δὲ τὸ ἐνδεὲς προστιθέντες ψηφισόμεθα, μὴ μόνον τῷ κατὰ πίστιν ἑτέρῳ²⁶, μηδὲ τῇ τῶν φρενῶν ἐκστάσει ἢ ταῖς ἄλλαις αἰτίαις, ἀλλὰ καὶ τοῦτω μηδὲν²⁷ ἔλαττον, εἰ μὴ μᾶλλον, ἐναντιουμένων τῇ συνοικισίᾳ διαζεύγυσθαι οὐδὲ ἡ δοκούσα, μὴ οὔσα δὲ, συνῆψε μνηστεία. Ποῦ γὰρ μνηστεία ἀληθής, ἐνθα τὸ ταύτης ἀληθὲς οὐκ ὁρᾶται; ποῦ δὲ γαμικὴ ὁμόνοια, ποῦ δὲ στοργὴ καθαρὰ καὶ νυμφικὴ, ἐνθα πορνικὸν ἄγος καὶ διαστάσεως ἀφορμὴ καὶ μίσσους ὑπόθεσις²⁸ καὶ ἄλλοτριότης; πάντα γὰρ ταῦτά ἐστιν ἐν τῇ τῶν νόθων καὶ ἄλλοτρῶν σπερμάτων ὑποδοχῇ²⁹. Οὐ μὴν οὐδὲ λόγον ἔχει τὴν ἑτέρου σποράν ἐαυτῷ ὑποβάλλεσθαι ἑτερον, οὐδέ γε ἄξιον, τὸν μὲν³⁰ γαμέτην ἐπιβίῳ καθαρᾷ ἀπολαύσεως τῆς ἐκ τῶν³¹ καθαρῶν παραγινόμενης γάμων ἢν ὑπέλαβεν νύμφην εἰσοικίσασθαι, τὴν δὲ κατορησαμένην τῶν γαμηλιῶν θεσμῶν, καὶ τὴν ἐπιβία τῆς εὐφροσύνης δελεασαν τέρραν αὐτῷ ἐκ τοῦ ἑτέρῳ συνδιαφθαρῆναι, μετὰ τοῦ πορνικοῦ ἀγωγίμου γυμνάζεσθαι σύνοικον.

A larant, quo nescio modo ea de re non absolute præceperunt (sive quod hoc de quo nunc sancituri sumus, inter causas dissolvendorum sponsaliorum comprehendere noluerint, sive quod tale quiddam quale impræsentiarum exortum legis promulgationem requirit, tum nondum incidere) nos, quod hæc in parte doest, adimplentes, sponsaliorum tractatum ad justam absolutionem deducimus. Vetus autem constitutio (75) sponsalia digniuit, aliis atque aliis de causis: ob diversam videlicet de religione opinionem, etsi alter insanix morbo capiat, ac insuper ob nonnullas alias, atque harum utramlibet utercunq̄ue desponsatorum haberet, sponsalia divelli jubet. Quod vero nunc in considerationem nostram venit, sive tunc temporis, uti diximus, nondum (76) evenerit, sive legislatores non eventurum arbitrati sint, sive qua alia causa ejus silentio prætereundi fuerit, inter dictas causas non commemoratur. Est autem istiusmodi: sponsam quamdam furtivis complexibus ab alio esse gravidatam, cum illa interim sponsalem præ se castimoniam ferret, sponsaliorum tempore compertum est. Atque hoc quidem illud est quod veteribus legibus comprehensum non est.

Nos igitur quod desit adjicientes, decernimus, ut non modo propter diversitatem religionis, neque propter mentis emotionem, aut alias ob causas (77): verum etiam propter hoc, quo nihil magis matrimonio adversatur, quos sponsaliorum opinio, non veritas copulavit, disjungantur. Quomodo enim vera sponsalia sunt, in quibus nihil verum neque genuinum conspicitur? ubi meretricium (78) se offert scelus, ubi cause sunt dissidiorum et odii, ubi animorum alienatio (quæ mala acervatim omnia pariter cum peregrino, alienoque semine suscipiuntur): quomodo ibi matrimonialis concordia, quomodo purus sponsalisque est amor? Quia ut quispiam alterius fetum sibi subjiciat, id vero ratio non patitur. Neque item justum est, ut qui spe honestæ casti matrimonii oblectationis sponsam in domicilium suum recipere constituerit, si illa matrimonii legibus insultet, et cum (79) aliis lascivendo, oblectationis spem evanidam ipsi reddat, in meretricia illa facilitate ipsam uxorem agnoscere debeat.

VARLÆ LECTIONES.

²² Sic corr. Stephanus; Codd. ἀκριβόν. ²³ Steph. et Agyl. conj. ἑποτρᾶνοῦν. ²⁴ Vulgo οἰηθέντων. ²⁵ Scriung. τίθεται. ²⁶ Steph. conj. ἐτεροδόξῳ. ²⁷ Codd. εἰ ante μηδὲν habent: expunxit. Steph. ²⁸ Scriung. ὑπόθεσις. ²⁹ Idem ἀποδ. ³⁰ Codd. addunt γὰρ, quod delendum esse vidit Agyl. ³¹ Codd. ἐκ τῆς τῶν. Sed τῆς abundat.

NOTÆ.

ut quæ sponsam stupri compertam lapidibus vellet obrui: sed tamen hæc constitutio pertinet ad sponsam non tantum stupri, sed gravidam compertam. Vid. Harmonop. 5, tit. 2. περὶ λύσεως μνηστείας, adde quæ scripsi ad l. 11, § 1, ff. De cont. emp. l. 11, § 1. Si quis virginem 5, ff. De act. emp. (75) L. 5, § 1, C. De sponsalib. (76) Hujus Novellæ casum admodum specialem

esse collige.

(77) Quod erat constitutum d. § 1.

(78) Hinc colligere possis, cum meretrice, nisi recipiat, connubium non esse, c. 1, c. Non est culpandus 32, q. 1, cap. inter opera De sponsalibus c. ult. De condit. apposit.

(79) Facit Nov. 31, supra eod.: Nov. Justin. 22, cap. 15, § 2, Nov. 117, cap. 8.

CONSTITUTIO XCIV.

Legis (80) quæ de consulari (81) agit, abrogatio (82).

Idem imperator eidem Styliano.

Quoniam nostræ legum repurgatio (83) hunc sibi propositum finem habet, ut non modo illa quæ subinde rerum statum labefactant, verum etiam quæ longo tempore silentio obruta, inutilia proorsus, et tanquam propter cariem publico usu non contractata esse videntur, e legali solo delect; consequens est, ut et quæ de consulari tractat legem (84), tanquam nihil in præsentem ad rempublicam pertinentem, cum aliis inutilibus legali corpori eximat, Olim quidem consularis dignitas veneranda erat, venerandosque qui ipsam subirent, et magnificentiam præstantes efflicebat, ac idcirco quibus consularium gerere obtingeret, pro honore quem ex dignitate perciperent, remunerari rempublicam volentes, liberalia (85) promiscuè plebi munera elargiebantur. Ac in initio quidem, quantum munificentiam faceret, cujusque arbitrio permittebatur: postmodum autem ac certum modum decreto legali circumscribi illam placuit. Atque hoc quidem donec consularis dignitatis in republica majestas floruit, observatum esse apparet. Nunc vero, cum qui omnia mutat, temporis cursus, hanc etiam consulariam magnificentiam e pristina gloria et amplitudine in abjectam speciem transformavit: ac vero qui ad illam procedunt, interdum sibi non sufficere, nedum aliis erogare quidemquam possint: illam de consulari legem, quam propterea alium silentium occupavit, cum aliis inutilibus, ut dixi, frustra legalibus constitutionibus immixtam, decreto majestatis nostræ illine eximimus.

CONSTITUTIO XCV (86-87).

De avulsa terræ crusta (88).

Idem imperator eidem Styliano.

Antiquioribus, quæque ante natæ sunt legibus ortus causam rerum usus præbuit. Legislatores enim quæ in communem vitam incidunt, singularem accurate excutientes, pro illorum natura leges condunt. Quoniam ergo ex communis vitæ ne-

A

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 4Δ'.

Περὶ τοῦ ἀθετεῖσθαι τὸν περὶ τῆς ὑπατείας νόμον.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ περὶ σκοπὸν τῆς τῶν νόμων ἀνακαθάρα-
αις ἔχει οὐ μόνον ἐκεῖνα τοῦ νομίμου ἐξαλείφειν
ἐξάρους, ὧν ἡ γραφή ⁸⁰ πολλάκις τῆ τῶν πραγμά-
των καταστάσει διελυμάνητο, ἀλλὰ καὶ ὅσα τῷ μα-
κρῷ καταστροφέντα χρόνῳ ἀργὰ παντελῶς καὶ
ὡς περὶ διὰ σαφῆσαν ἀψήματα ἀπὸ χρείας πολιτικῆς
ὄραται κείμενα, ἀκόλουθόν ἐστι καὶ τὸν περὶ τῆς
ὑπατείας νόμον ⁸⁴, ὡς κατὰ μὲν ἐν τῷ παρόντι τῆ
πολιτείας προσήκοντα, σὺν τοῖς ἄλλοις ἀχρήστοις τῆς
νομικῆς ἐξελεῖν καταστάσεως. Πάλαι γὰρ τὸ
ὑπατικὸν ἐξέλιμα σεμνὸν τε ἦν, καὶ τοὺς ὑποδομῆ-
B νους αὐτὸ σεμνοῦς τε εἰδείκνυ καὶ τῷ μεγάλῳ κρηπὶ
διαφέροντας. Διὰ τοῦτο ἄρα καὶ ὅσοι εἰς τὸ ὑπατικεῖν
καθίσταντο, ἦν ἐκ τοῦ ἀξιώματος αὐτοὶ προσελάθον
φιλοτιμίαν ἀντιδωρεῖσθαι τῆ πολιτεία ἀξιούντες, φι-
λατίμους δωρεὰς τοῖς πληθεσι καθυπάτευον. Ἀλλὲ
πρὶν μὲν τῆ ἐκάστου προαιρέσει ἀνεῖτο τῆς φιλοτι-
μίας τὸ μέγεθος καὶ ἡ ἀλάττωσις, ὕστερον δὲ δόξαν
οὕτω ρητῷ μέτρῳ ψήφισμα νόμου τὸ φιλότιμον πι-
ρρορίζειν. Ἀλλὰ γὰρ τοῦτο μὲν ἕως τὸ σεμνὸν τοῦ
ὑπατικοῦ ἀξιώματος ἐν τῆ πολιτεία διέπερπεν ὠρῶτο
γινόμενον. Νῦν δὲ τῆς πάντα ⁸⁵ κινουμένης τοῦ ⁸⁰
χρόνου φορᾶς καὶ ταύτην τὴν ὑπατικὴν μεγαλοπρέ-
πειαν ἐκ τῆς πρὶν δόξης καὶ μεγαλοτήτος πρὸς τα-
πεινὸν μεταστρασημένης σχῆμα, καὶ τῶν εἰς τοῦτο
προβόντων οὐχ ὅπως ⁸⁰ ἑτέροις ἰκανῶν ὄντων, ἀλλὰ
C μὲν ⁸⁰ αὐτοὶς ἐνίστα ἀρχαῖν δυναμένων, ἐπὶ διὰ ταῦτο
σχηθῆ βαθεῖα τὸν περὶ τῆς ὑπατείας νόμον καταέχε,
καὶ τοῦτον ⁸⁰ ἤδη μετὰ τῶν ἄλλων ἀχρηστων, ὡς
ἔφη, εἰκῆ ταῖς νομικαῖς διατάξεσιν ἐγκαταμιγνύ-
μενον ὄχηματι τοῦ ἡμετέρου κράτους ἐκείθεν ἐκπέ-
ρομεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 4Ε' ⁸¹.Περὶ τοῦ ἀπεκκασιθῆτος ⁸² ὑπερχειροῦ ⁸³ ἐφ-
πον ⁸³.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Καὶ τοῖς ἀρχαιότεροις καὶ προλαβοῦσι τὴν γένειαν
νόμοις αἱ τῶν πραγμάτων χρεῖαι παρίσχον ὑπόστα-
σιν. Πρὸς γὰρ τὰ κατὰ τὸν βίον συμπίπτοντα ἢ τῶν
ἐκάστοτε νομοθετῶν διαβλέψασα γνώμη πρὸς τὴν
τούτων ⁸³ φύσιν καὶ τὰ νομοθετήματα τίθεται. Ἐπει

VARIE LECTIONES.

⁸⁰ Zuich. et Meerm. ἐγγραφή. ⁸¹ Nov. Justiniani 105. ⁸² Scrimg. πάντων. Einend. Agyl. ⁸³ Scrimg.
non habet τοῦ. ⁸⁴ Forte ὅπως. ⁸⁵ Scrimg. τῷ τῶν, Zuich. et Meerm. τοῦτο. ⁸⁶ Ecloga Nov. 44. exstat
apud Harm. lib. II. tit. IV. pag. 486. ⁸⁷ Meerm. et plerique Codd. Ecl. ὑποσκ. ⁸⁸ Legendum videtur
ὑπερχειμένου. ⁸⁹ In nonnullis Eclogæ Codd. additur: ἦτοι περὶ κατασπασμοῦ καὶ συγκώσεως γῆς καὶ
ὕλης καὶ τὰ τούτων τίτι ὀφείλεται. ⁹⁰ Ita Ecl. Codd. τοῦτο, quod emendaverat Steph.

NOTÆ.

⁸⁰ Nov. Just. 105.

missilibus.

in Nov. 47, et 78.

ἀνακαθάρσις hoc satis innuit, Leonem au-
ctorem esse τῶν βασιλικῶν repetitæ prælectionis
τῆς ἀνακαθάρσεως. Vid. Cujac. 6, obs. 4.

⁸⁴ D. Novell. 105, et similes.⁸⁵ Φιλοτίμους δωρεὰς missilia intelligit.

D (86-87) Hæc Novella laudatur ab Harmerop. 46, Leonia. Vid. Harm. 4. § 152.

(88) Ἐπέρχειος τόπος, qui et ὑπερχειμένη χώρα,
et ὑπερχειμένος ἀγρός. Ἐπαρθεμένος ἀγρός, locus
est sive ager superior, cui ὑποκαίμενος opponitur,
de quo lex 1, § 22, § 23; ff. De aqua et aqua plu-
via. Reducitur ergo dicta lex 7, § 9, in pr. § 1
et § 2, ff. De damno.

ὄν ἐκ τῶν ἐν βίῳ πραγμάτων, ὡσαύτῃ ἐφημεν, τοὺς νόμους ἢ ἀφορμὴ τῆς γενέσεως, χρεῖαν καινῆν ὁρῶντες ἡμεῖς διὰ τινος καινότητᾶ πράγματός καὶ τὴν οὐκ ἐνὶ πρὸς ἀρχαίαν ψῆφον ἀναφέρειν ὅμοιον γενέσεως, ὡς ἂν, εἴποτε καὶ ἀλλοτε τοιοῦτό τι συμβαίη, ἐξη ὅτι τὸ συμβῆν νομίμως γὰρ διακρίνεσθαι, ἐπιτιθέμεθα νόμον πρὸς τὴν τοῦ πραγμάτων σύμβασιν.

Τίς οὖν ὁ νόμος; Ἀγρῶν ἀλλήλοισι διαφόρου δεσποτείας παρακειμένων, καὶ τοῦ μὲν ὑπερκειμένην ἔχοντος χώρον, τοῦ δὲ ὑποκειμένου ἔντος καὶ ἐν ἐπιπέδῳ ὁριζομένου, ἐὰν ὁ ὑπερκειμένος ἀγρὸς μέριον τινὶ συγκατασπασθεῖς ἢ ὅν φυτὸς ἢ τούτων χερσὶ τὸν ὑποκειμένον τὸ βῆγμα δεξάμενον ἐπιτελεύτησεν, μὴ ἀπλῶς ἔχειν ἕθειαν μῆτε τὸν δεσπότην τοῦ ὑποδεσπότητος ἀγροῦ ὡς ἰσῆς ἀντιποιεῖσθαι τῆς κατασπασθείσης ὕλης, οἷον ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ ὁρίσθαι, μῆτε μὴ τὸν ὑπερκειμένου κύριον καὶ τὴν βῆξιν πεπονηθέντα κάκειον ἢ προσφιλοποιεῖν τῶν ὁρίων κυριεύειν, ἀ τὸ βῆγμα ἐπιτελευτησὼς ὑποδεσπότης, ἀλλὰ τὸν μὲν τοῦ ὑπερκειμένου ἀγροῦ κύριον παραχωρεῖν τῷ τοῦ ὑπερκειμένου ἢ ἀγροῦ κυρίῳ, εἰ βούλοιο, τὴν συγκατασπασθεῖσαν ὕλην, εἴτε σύμφυτος εἴτε εἴτε φυτῶν ἐρημος ἢ, ἀναλαθεῖν καὶ ἀνακομίζεσθαι, τὸν δὲ τῶν δύο αἰρεῖσθαι τὸ ἕτερον, ἢ τὴν ὕλην λαθόντα καθὼς ἐξ ἀρχῆς δεσπόζειν αὐτῆς καιμένης ἐν τοῖς ἰσῆσι ὁρίοις, ἢ, εἰ τούτο μὴ βούλοιο, ἀπέχεσθαι παντελῶς αὐτὸν μετὰ τῆς ὕλης καὶ τῶν δεξάμενων ταύτην ὁρίων, καὶ μὴ παρέχειν πράγματα τῷ τοῦ ὑποδεσπότητος ἀγροῦ τὰ συγκατασπασθέντα δεσπόζοντι. Ὅτι γὰρ οἰκιῶν παρακειμένων ἀλλήλοισι, καὶ τῆς μὲν ἐχούσης ὑπερανέχουσαν τὴν κατασκευὴν τῆς δὲ ὑποκειμένην, εἰ συμβαίη τῆς ἀνωθεν καταπεσοῦσης οἰκίας ἢ τὴν κατενεχθεῖσαν ὕλην λαθεῖν ἢ, ἢ, εἰ μὴ προαιροῖτο λαθεῖν, ἐξίστασθαι καθ' ἅπασι, καὶ μηδὲν ὅλως παρενοχλεῖν ἐκατέρῳ τῷ μέρει, ὃ τὸ συμπωμα ὑπέδειξατο, οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα φυλάττεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 147.

Περὶ τῆς τῶν διερευνημένων τὰς τῶν ἀποβιούτων ὁρίων κολάσεως.

Ὅτι αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἔστιν ἀσύγνωστα τῶν ἀμαρτημάτων καὶ εἰς ποινῆς ἐπαφορὰν ἀπαράτητα, ὅσα μόνην κακίαν ἔχει τῆς γνώμης, καὶ φυσικῆς ἀνάγκης ἀπολογίας ἢ πράξις ἐστέρηται. Ἄ δὲ μὴ ὀλοτελῶς ἐστί τῆς πονηρίας, ἀλλ' ἔχει καὶ τινα μίξιν φυσικῆς τυραννίδος, ταῦτα οὗτως κατὰ μέτρον τῆς ἐν τῇ φύσει δυνάμεως κρίνειν προαιρουμένοις συγγνώμης οὐκ ἀποτεύξεται. Ἐκ

A gotiis (quemadmodum diximus) legibus nascenti occasio existit, et verò propter novam quampiam rem, quæ ad veterem aliquam legem referri non potest, lege (89-90) opus esse videmus, quò videlicet si alius quovis istiusmodi aliquid contingat, id legitime dijudicari possit: legem pro conditione rei in rerum naturam producimus.

At quæ illa lex? Quando diversi domini agrum sibi invicem adjacent, et alter superiore loco, alter autem depresso et campestri situs est, si superioris et impendentis agrum pars aliqua cum arboribus aut sine his prærupta, subjacentem agrum, qui ruinam excipit, oblegat, ne simpliciter, neque inferioris agrum dominus avulsam materiam tanquam suam vindicet: neque superioris dominus, qui avulsionem passus est, de finium qui ruinam incidentem exceperunt, dominio, illi litem moveat: sed inferioris agrum dominus superioris agrum domino, si avulsam materiam (sive arboribus consita sit, sive illis vacet) recipere et apportare velit, id permittat: illi autem optionem habeat utrum receptam, suisque finibus restitutam materiam, quemadmodum solet obtinere: an vero (si illam asportare nolit) prorsus tum a materia, tum a finibus qui illam exceperunt, abstinere, neque agrum qui divulsa suscepit, domino negotium facessere velit. Quemadmodum enim cum domus sibi invicem adjacent, et alterius structura supereminet, alterius humilis et pressa est, si eminentiorem domum in humilem collabi contingat, dominus ejus aut (91) delapsam materiam recipere, aut, si id nolit, illa prorsus cadere: neque domus quæ casum excipit, dominum inquietare debet, ita hic quoque eo ad consequentiam et exemplum tracto, idem custodiri et observari convenit.

προσῆκε τὴν αὐτῆς ἀκολουθίαν καὶ τηρεῖσθαι καὶ

CONSTITUTIO XCVI.

De sepulchro violato (92).

Idem Imperator eidem Styliano.

Quæ delicta sola animi nequitia committuntur, nullaque naturali necessitate excusari possunt, his neque venia tribuenda neque inferendæ pœna: eifugium concedendum est. Quæ vero non omnino a malitia procedunt, sed mixtam naturæ violentiam habent, his utique ab illis, qui proposita sibi naturæ vi judicare volent, venia non denegabitur. Ex

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁷ Codic. καὶ νῦν. ¹⁴⁸ Codic. ἀναγράφειν. ¹⁴⁹ Ecl. ἔχοι. ¹⁵⁰ Ecl. καὶ. ¹⁵¹ Zeich. et Meerm. Ecl. συμφορῶν. ¹⁵² Videtur legendum κάκειων, ut habet unus ex Ecl. Codd. ¹⁵³ Spring. et Zeich. ὑπερτελεῖται. ¹⁵⁴ Ecl. καταπτ. ¹⁵⁵ Vaisgō ἐρημία. Ecl. ἐρημος. ¹⁵⁶ Agyl. ὁφθαί: suppleri vult. ¹⁵⁷ Vaisgō προσῆκει. Sed cum Ecl. προσῆκε scribendum fuit propter συμβαίη.

NOTÆ.

(89-90) Videtur Leo ignorasse legem 9, § 2, ibi: Si ex fundo tuo crusta lapsa sit in meum fundum ff. De damno.

(91) L. 7, § ult. l. 9, ff. De damno infecti.

(92) Et ejus delicti pœna in tonsuram et fustigium mutata, cum olim criminaliter et pecunialiter de eo ageretur, l. 8, t. 9, ff. De sepul. viol.

hæc ego ratione civile sacrumque decretum, dum de sepulcrorum persecutoribus statuunt, sibi mutuo non contradicere conjicio. Civilis namque lex (93-94), malam voluntatem tantummodo intuens, negata prorsus venia, id delictum punit (95) : sacra (96) vero (ad pauperitatem, quæ humanam vitam misere vexat, sæpeque pressos non audenda audere cogit, ni fallor, respiciens) pœnam in deprehensos non constituit.

Nos itaque ad utrumque decretum nos accomodantes, ac, quoad fieri potest, pœnam atque veniam inter sese conjungentes, sancimus, ut qui semel duntaxat id ausi fuerint, leni misericordique sententia feriantur : qui vero ex clementia illa iterum peccandi occasionem rapiunt, nec inde prudentiores facti a malitia desistant, nullis precibus admissis pœnam sustineant. Illa autem in dorsi verberatione (97-98) criniumque (99) tonsione consistet.

CONSTITUTIO XCVII.

Ut in (1) contestatione litis, et magistratum (2) initio juret (3).

Idem imperator eidem Styliano.

Tametsi lex, quæ in magistratum initio, litiumque contestatione jurandum præcipit, divino jussui qui jusjurandum prorsus evitandum præscribit, aliquo modo contradicere videatur : tamen si quis verborum mentem perspicit, non in contrarium illam rogatam esse, sed e diverso jurisjurandi susceptione idem quod ejus prohibitione sacra lex (4-5), efficere conati deprehendat. Etenim hæc quidem, quo mendacio prorsus viam præcludat, in universum (6) jurare vetat : illa (7) vero, dum hoc ipsum vult, ad fugandum mendacium jusjurandum in auxilium assumit. Quapropter nobis non in verborum formam, sed propositum illorum finem cogitationes adgentibus, non aspernari civile decretum, tanquam cum divino et Domini nostri mandato pugnet : sed tanquam eodem vergat, illi honorem conservare visum est. Cæteroque in etiam hoc sentimus, Domini jussum non simpliciter ad moderanda communis vitæ negotia, sed ad constituendam illis, qui ad beatam illam sublimitatem ascendere desiderant, in perfectiorem

A ταύτης ἐγὼ τῆς γνώμης στοχάζομαι τὸ τε πολιτικὸν καὶ ἱερὸν φήμισμα πρὸς ἀντιλογίαν ἀλλήλων ἰδεῖν, ἐν ὅσῳ περὶ τῶν διερευνημένων τὰς τῶν ἀποβιούτων θήκας ψηφίζονται. Ὁ μὲν γὰρ πολιτικὸς νόμος πρὸς μόνην τὴν δύστροπον ἀποσκοπήσας προαίρεισιν τὴν τοιαύτην ἀμαρτίαν κολάζει συγγνώμης ἀποστερῶν, ὁ δ' ἱερὸς (οἶμαι πρὸς τὴν διοχλοῦσαν τῷ βίῳ πενίαν ἰδῶν, ἣ τοὺς στενοχωρουμένους πολλὰκις τολμῶν προάγει ἀτόλμητα) τιμωρίαν τοῖς ἀλοῦσιν οὐκ ἔταξεν.

Ἡμεῖς οὖν πρὸς τὴν ἑκατέρου ψηφίσματος συγγνώμην ἀρμοζόμενοι καὶ καθ' ὅσον οἶόν τε τὴν δίκην καὶ συγγνώμην εἰς ἐν συνάπτοντες, τοὺς μὲν ἀπαξ τοῦτο τολμήσαντας θασιζόμεν εὐμενοῦς καὶ μακροθυμοῦσης πρὸς τὸ τιμωρεῖσθαι τυγχάνειν τῆς δίκης, τοὺς δὲ τὸ συμπαθὲς ἀφορμὴν ποιησαμένους δευτέρου τολμήματος, ἀλλὰ μὴ νοῦν ὡς λαβόντας ἐκ τούτου εἰς ἀναχώρησιν τῆς πονηρίας, ἀπαραιτήτως τὴν τιμωρίαν ὀφίστασθαι. Αὕτη μάλιστα ταῖς κατὰ νότου καὶ τριχῶν ὀρισθῆσεται κούρεϊα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΖ' ὅ.

Περὶ τοῦ ὀμνύειν τὸν κριτὴν ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης καὶ εἰς τὸ ὡς προβληθῆναι ἀρχόντα.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Εἰ καὶ δοκεῖ πως ἐναντιολογεῖσθαι τὸ παντελῶς ἐκκλίνειν τῷ ὡς προστάσσοντι θεῖῳ καλεῖσθαι τὸ ὀμνύειν ὁ ἐπ' ἀρχῶν προβολαῖς καὶ δίκης συστάσει ἐρίζων ὀμνύειν νόμος ὡς, ἀλλ' εἰ τὴν γνώμην τῶν λόγων τις διασκέψαιτο, οὐκ εἰς ἐναντιότητα γνώη τοῦτον ἀποκεκριμένον, τούναντιον δὲ ἐκείνο σπουδῆν ποιούμενον καταπράττειν διὰ τῆς τοῦ ὄρκου παραλήψεως, ὅπερ ὁ θεὸς βούλεται νόμος ἐν τῇ τοῦ μὴ ὀμνύειν ἐπιτροπῇ ἐξανύειν. Καὶ γὰρ ὁ μὲν τῷ ψεύδει καθάπαξ ἀποκλείων τὴν πάροδον ἀπαγορεύει τέλει ὀμνύεσθαι, ὁ δὲ τὸ αὐτὸ τοῦτο βουλόμενος εἰς διωξίν ψεύδους τὸν ὄρκον σύμμαχον παραλαμβάνει. Ὅστε καὶ ἡμῖν οὐ πρὸς τὸ σχῆμα τῶν ρημάτων, ἀλλὰ πρὸς τὸν ἐγκείμενον σκοπὸν ἀπερείδουσι τὴν διάνοιαν, ἔδοξεν οὐκ ὡς μαχομένην τῷ θεῖῳ καὶ δεσποτικῷ παραγγέλματι τὴν πολιτικὴν ἀτιμάζειν ψῆφον, ἀλλ' ὡς πρὸς τὸ αὐτὸ φεροῦσης συντηρεῖν αὐτῆς τὴν τιμὴν. Ἄλλως τε δὲ καὶ τοῦτο συνεῶμεν, ὡς τὸ δεσποτικὸν παρακείμενον οὐκ ἀπλῶς οὐδὲ πρὸς βιωτικῶν πραγμάτων ἐξηνέχθη κατάστασιν, ἀλλὰ πρὸς τελειοτέρας πολιτείας τοῖς ἀνιέναι

VARIE LECTIONES.

ὅ Cod. l. μὴ οὖν. Emendavit Steph. ὅ Ecl. Nov. 45. ὅ Forte ἐν τῷ. ὅ Melius τῷ παντ. ἐκκλ. πρὸς. ὅ Novv. Justiniani 8, c. 7 et 49 c. 5. ὅ Codd. αὐτῆν. Agyl. αὐτῆ.

NOTÆ.

(93-94) L. 8, l. 9, ff. De sep. viol.

(95) Criminaliter et pecuniaria pœna, d. l. 9, ff. De sepulcris violatis, c. 23, ubi Balsamon huiusmodi constitutionis mentionem facit.

(96) Vid. Petrum Greg. 33, synt. 14, 15, 16.

(97) Sepulcrum violator per iustuarium et tonsurarius, ut hic, Balsamon 13, Nomocan. 23, c. 66, epist. ad Amphiloc. 66, undecim annis privatim communione : addi Nysseum epist. ad Lytoium

(98) Misericordiam, c. 6, 7, 8.

(99) Καὶ τριχῶν ὀρισθῆσεται κούρεϊα, adde Nov.

96, supra eod. et 105, infra eod.

(1) Ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης, eadem vocat, δίκης συστάσει, infra eod. vid. Nov. 49, c. 5.

(2) Καὶ εἰς τὸ προβληθῆναι, sic infra ἐπ' ἀρχῶν προβολῆς.

(3) Et ita conservatur titulus Codicis de iurejurando propter calumniam, Nov. 49, c. 3.

(4-5) Matth. v, v. 34.

(6) Ibid.

(7) Civilis se.

πρὸς τὸ μακάριον ἐκείνο ἕως ποθοῦσιν ἀνάδρασιν, ἅ ὡσπερ καὶ τὰ ἄλλα, οἷον τὸ, *Μὴ μεριμνήσητε τῆ ψυχῆ ἢ τῆ φάρητος*· καὶ, *Μὴ θησαυρίζετε θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ ὅσα ὁμοδύναμα*. Ταῦτα γὰρ καὶ τὰ τοιαῦτα ἀφωρισμένοις τοῖς τελειοτέροις φέροι τὴν γνώμην.

Διὰ ⁶⁶ τοῦτο δὴ τὴν ἰσχὺν οἰκείαν ⁶⁶ ἀμείωτον, ὡσπερ ἔφη, τῷ πολιτῇ ⁶⁶ συντηροῦντες νόμῳ θεοπί-
ζομεν καὶ ἡμεῖς, τοὺς τε καθισταμένους εἰς ἀρχῆς προδολὴν καὶ εἰς κρίσιν ἀμφισθητουμένου πράγ-
ματος εἰσιόντας δι' ὄρκων πιστοῦσθαι, ὡς τὸ ἀλη-
θὲς πρὸ τοῦ ψεύδους τιμήσουσι, καὶ οὐδαμῶς τῆς εὐθείας ἐκτραπέντες ἐπὶ τὴν σκολιὰν τῆς ἀπάτης τράβον χωρήσουσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΗ' ⁶⁶.

Περὶ τοῦ μὴ εὐνοῦχος ἐγγαμίζεσθαι.

Ἦ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἦ τῶν νόμων γένεσις καὶ κατάστασις τῆς πολι-
τείας σκοπὸν ὑποβάλλεται ⁶⁷ καὶ ⁶⁶ τῇ φύσει ἐνίοτε ἀδικουμένην βοηθεῖν ἐπαγγέλλεται. Οὐκοῦν δίκαιον καὶ νῦν περὶ τῆς ζητουμένης ὑποθέσεως (ἣ δὲ ἔστιν, εἰ ἔξεστιν εὐνοῦχοις πρὸς γάμον συνάπτεσθαι) νό-
μον τυχεῖν γενέσεως. Ἀλλὰ πρὸ τῆς τοῦ νόμου ἐκ-
θέσεως ἄξιον πρὸς ἐξέτασιν καταστῆναι τοῦ πράγ-
ματος, καὶ συνιδεῖν, εἰ δυνατὸν τὴν τοιαύτην συν-
άφειαν ἀποφέρεισθαι γάμου κλησιν, μᾶλλον δὲ εἰ ὅπως ἐπ' αὐτῇ θέμις; τελείσθαι, ἃ τῷ γάμῳ τελείσθαι, οἷον εὐχὴν ἱερὰν ἢ τελετὴν ἢ ἀνθρωπίνην τινὰ τέρψιν καὶ θυμηδίαν, καὶ ὅσα ἐπὶ μνηστείᾳ γίνονται. Ὅ μὲν γὰρ ἱερεὺς κατὰ μέμνησιν τῆς ἀνωθεν παρὰ τοῦ
κλάσαντος εὐλογίας τοῦ πρὸς αὔξησιν τὰ γένη συν-
αριθμῶσαντος ἔστηκεν ἱερολογῶν, ἣ δὲ ἐξ ἀνθρώπων προοῦσα θυμηδία καὶ ἀγαλλίασις πρὸς τὸ τῆς γεν-
αρχίας ⁶⁸ τέλος ἀφορῶσα καὶ τοῦ γένους ἐκάστου τὴν βλάστην ⁶⁹ λαμβάνει τὴν πρόοδον· οἱ τε γὰρ τῶν νομφίλων γεννήτορες, ἐν ἐλπίσιν ὄντες τοῦ γοντὴν ἐπέφασθαι τῶν οἰκείων σπλάγγων, οἱ τε νομφαγω-
γούμενοι τοῦ δοῦναι τῷ βίῳ γένους διαδοχὴν, τῆς περισταζούσης αὐτοὺς ἀπολαύουσιν ἡδονῆς. ⁷⁰ Ὡ δὲ

A *republicam gradum esse promulgatum. Cujus sano generis nonnulla etiam alia sunt, ut hoc (8-9) : Ne solliciti sitis animæ vestræ, quid in inducitis, et, Ne reponatis thesauros in terra, etc., quæ eodem dicta sunt. Hæc enim et similia seorsum perfectio-
ribus demandantur.*

Ea propter nos civili legi suam vim (quomodo diximus) imminutam conservantes, sancimus ut qui magistratum ineunt, litemve contestantur (10), severitatem mendacio prælaturos, nec ullo modo recta via declinata, in obliquam fraudis semitam concessuros, jurejurando affirmant.

CONSTITUTIO XCVIII.

De pæne eunuchorum, si uxores ducant.

Idem imperator eidem Styliano.

Legum ortus, tum ut republica recte constitui-
tur, hunc sibi finem proponit, tum interdum natu-
ræ injuria affectæ auxilium offert. Justum est ergo, ut nunc etiam de hac specie, an eunuchos in matrimonium conjungi liceat, in quæstionem ducta, lex enascatur. Sed priusquam illa propo-
natur, rem examinare, et an istiusmodi conjunctio in matrimonium appellari possit, imo an omnino quæ in matrimonio peraguntur (quæ sunt sacræ (11) preces, sacrificium, carnalis oblectatio ac voluptas, et quæcunque in matrimonio sunt), fas sit in illa perfici. Sacerdos igitur ad imitationem cœlestis a conditore (qui sexus ad (12-13) multiplicatio-
nem copulavit) pronuntiare benedictionis (14) verba sacra effatur. Humani autem ingenii voluptas et lætitia ad geniales complexus, et (15) utriusque sexus setum respiciens, progressum facit. Sponsorum enim parentes, dum se viscerum suorum visuros setum, et sponsi ipsi, dum se in lucem edituros generis successores sperant, multiplici voluptate perfunduntur. At hic nihil tale subest. Quale enim cum oblatione illi (16-17) conve-

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ Inc. Ecloga. ⁶⁶ Ecl. τὴν οἰκείαν ἰσχύν. ⁶⁶ Steph. conj. πολιτικῶ. Sed et Ecl. πολιτῇ habet. ⁶⁶ Ecl. Nov. 45. ⁶⁷ Scrimg. ἀποδ., quod in προδ. mutaverat Agyl. Veriora præstiterunt Zurich. et Meerm. ⁶⁸ Idem κἀν. ⁶⁸ Vulgo γεωργίας. Reposui γεναρχίας. ⁶⁹ Vulgo ἐκάστην τὴν βλάστην, quod Steph. et Agyl. emendaverunt.

NOTÆ.

(8-9) Matth. vi, v. 25.

(10) Cujac. ad Nov. Justin. 47, colligit ex hoc loco juramentum de calumnia non esse de quacunque re, sed de litium contestatione tantum, et dari in causis civilibus tantum, non in criminalibus, ut hac Novella constat, et 107, infra; nam in criminalibus sufficit inscriptio. Fridericus tamen constit. De pace tenenda, et De incendiariis, id etiam exigit in causis criminalibus, non (ut plerique opinantur) etiam Henric. l. 2 legum Longobardorum, cujus constitutionem retulit Honorius c. 1, De juramento calumniæ. Neque enim hoc dicit Henricus, clericos, neque in civili, neque in criminali causa jurare de calumnia, sed nullo eos

D modo, ulla in causa jurare. Hic adde l. 1, l. 2, C. De jurament. calumn. In spiritualibus de calumnia jurari non vult Eugenius c. 2. extr. De juram. calumn. in 6.

(11) Οἷον εὐχὴν ἱερὰν ἢ τελετὴν, etc., vid. Nov. 89, supra eod.

(12-13) Gen. 1, vers. 28, et c. ix, vers. 1.

(14) Formulam divinam intelligit: *Crescite et multiplicamini*.

(15) Καὶ τοῦ γένους ἐκάστην τὴν βλάστην. Scr. ἐκάστου τὴν βλάστην. Agyl.

(16-17) Eunuchi scil. spes procreandi deest eunuchis. Ejus itaque conjunctio præcipua conjunctio-
nis voluptate destituitur.

niant? quale (18) sacrificium (19) eorum aggregationem stabiliat? Cum autem illorum conjunctione adeo omni oblectamento vacet, et conuersione, sacrificiorum, benedictionisque adeo non carax sit, quomodo in ipsos matrimonii appellatio quadrabit? Imo quomodo non aliqua quæ nefariis debetur, idque ex lege ipsos pœna sequitur? Atque quod ne ab initio quidem matrimonium vocari possit, breuiter ita dictum sit. Sed magis exactiusque rei indignitatem oratio exploret. Licet enim Conditor cum initio marem et feminam consociaret ad largum quod inde exiturum esset, incrementum respiciens, consociationem illam faciebat (20-21). Quin et naturæ (quæ tanquam famula, quantum potest, a Conditore tradita præcepta observat) ut in hoc matrimonio Consuetudo inuatur, quo (22) sobolis procreatio procedat, quoadquidem ab ipsa tale ministerium conditor præstari velit, propositum est. Si igitur vel hic quod naturæ Conditor, ipsaque natura voluit apparet, quod prohibendum ducimus, ne prohibeatur: sin minus (ut certe nihil istiusmodi est, sed contraria omnia, et nulla ad implendam Domini voluntatem vis et ejus generis, quiddam quæd natura non agnoscat), quare non omnibus modis prohibetur? (quod si quis contentationibus gaudens, dicat si propter sterilitatem eunuchi a conjugio secluduntur, multis etiam alia conjugium interdici debere, cum non omnes quicumque in conjugium coeunt felices se præstent: ad contentationem in promptu est responsio, quod tametsi nullus ex iis fetus gignatur, non tamen in hoc congregati sint, ne quam communis vitæ utilitatem conjugalis copulæ afferant: cum potius contra procreandum liberorum desiderio congregatos constet, quos effectum desiderio responsurum opinantes in eventu spes sefellit: hic vero ut tale aliquid dici possit, permultum absit, cum qui ad peregrinam illam commisionem contenerunt, liquida scientes se steriles ac ad gignendum inutiles conuenire, naturæ quasi insidiati sint. Ac sane ob hoc duntaxat odio etiam ambo digni sunt: mulier quod cum conjugalis consuetudinis cupida secundo se jungere potuisset, infecundum et sterilem prætulit: eunuchus vero, quod ut in vanum Dominus benediceret, impotentia sua effecerit. Si quis porro fundum ex quo alius aliquis fructus meat, vastet, et incultum relinquat, an hunc tanquam malum, atque perniciosum odio habebimus, ejusque, si fieri potest, in-

Α μηδὲν ὑπεσσι τριεῦτον, ποίᾳ μὲν ἀνθρωπίνῃ εὐφροσύνῃ συνέλθοι¹³; ποίᾳ δ' ἑρῶ συνεπιλήψεται τελετή; οὕτω δὲ τῆς συναφείας ὀρωμένης ἀνευφράντου καὶ ἀγίερου καὶ ἀτελείστου καὶ ἀμεθέκτου εὐλογίας, πῶς ἡ γαμήλιος καῖσι; ἀρμόσει; μᾶλλον δὲ πῶς οὐχ οἷα καὶ ἐκθέσμιω¹⁴ κόλασις ἔψεται ἡ ἐπὶ τοῖς ἐκθέσμοις ἀπειλαμένη; ἀλλ' ὅτι μὲν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν γάμος δύναται εἶν λέγεσθαι, ὡς ἐν τύπῳ οὕτως· θεωρεῖται δὲ μᾶλλον ἢ λόγος καὶ ἀκριβέστερον τὴν ἀδικίαν τοῦ πράγματος· τὸ ἄρσεν καὶ θῆλυ συναρμόζων ἐξ ἀρχῆς ὁ Πλάστης πρὸς ἐνὶ ἐκείθεν πληθυσμὸν ἀφορῶν διετίθει τὴν συναρμωσίαν, καὶ μὴ καὶ τῆ φύσει (καθόσον δυνατὸν οἷα δοῦλη σώζειν τοὺς δεδομένους παρὰ τοῦ κτίσαντος λόγους) σκοπὸς ἐπ' τούτῳ γαμικὴν ὁμιλίαν συνίστασθαι, ἐφ' ᾧ τῶν γενῶν ἡ διαδοχὴ προοίσι μέχρις ἂν δι' αὐτῆς ὁ κτίσας βούλοιο τὴν τοιαύτην ὑπ' αὐτῆς λειτουργίαν διακοπεῖσθαι. Εἰ οὖν ἔστι κἀναῦθα ὁ καὶ τῷ Πλάστῃ τῆς φύσεως καὶ τῆ φύσει νεόγνοι, μὴ κωλύεσθαι τὸ κωλύμενον· εἰ δ' οὐκ ἔστιν (ὡσπερ οὐδ' ἔστιν, ἀλλὰ πᾶν τούναντιον, ἀπορον μὲν εἰς πληρωσιν τῆς ἀεσποτικῆς βουλής, ἐκφυλον δὲ καὶ οἶον μὴ ἐγνωκεν ἡ φύσις), πῶς οὐ παντὶ κωλυθήσεται τρόπιον; Εἰ δὲ τις λέγοι τὸ φιλονεικεῖν ἡδὺ ποιούμενος, ὡς εἰ γε διὰ τὸ ἄγονον ἀποκλείεται γαμεῖν εὐνοῦχος, πολλῶν καὶ ἄλλων ἀποκωλύσεις γάμους (οὐ γὰρ πάντες, ὅσοι πρὸς κοινωνίαν ἔρχονται, τοιαύτην φύσιν ἐκ τῆς κοινωνίας ἔδειξαν), πρὸς τὴν φιλονεικίαν ἔτοιμος ἡ ἀπόκρισις, ὅτι ἐπ' ἐκείνων μὲν, εἰ καὶ μὴ καρπὸς φύεται, ἀλλ' οὖν οὐκ ἐπὶ τούτῳ συνῆλθον οὐδ' ὥστε μὴ δοῦναι τῷ βίῳ τῆς γαμικῆς γεωργίας ὠφέλειαν, ἀλλὰ δῆλον ὡς πόθῳ μὲν παιδοποιίας, ὑπειληφότες δὲ ὅτι πρὸς ἔργον ὁ πόθος χωρήσει, εἰ καὶ πρὸς ἐκθεσιν ἠτύχησεν ἡ ἐλπὶς· ἐνταῦθα δὲ οὐκ ἔστι τριεῦτον εἰπεῖν (πολλοῦ γε καὶ δεῖ), ἀλλ' ἀκριβῶς εἰδότες οἱ κατὰ¹⁵ τὴν ἐκφυλον συνιόντες μίξιν, ὡς ἔγονοι καὶ ἀκαρποὶ, ἐπ' αὐτὸ τοῦτο καὶ συνῆλθον, καὶ καθίπερ τῆ φύσει ἐπιβουλεύοντες¹⁶. Ἀμφότεροι τοίνυν καὶ κατὰ τοῦτο μόνον μισήτοι, ἡ μὲν, ὅτι ἐξὴν αὐτῆ, εἰ τὴν διὰ γάμου ἐπόθησεν ὁμιλίαν, κοινωνήσας γονίμῳ φύσει τὴν ἄγονον ἠλλάξατο καὶ τὸ¹⁷ ἀκαρπαν, ἢ δὲ, ὡς τῆ ἐαυτοῦ ἀχρηστία περιουσιῶν εἰς τὸ ἀχρηστον εὐλογίας ἐνεγκεῖν τῷ ποιήσαντι. Εἶτα καὶ χῶραν μὲν, ἐξ ἧς ἂν τις ἕτερος καρπὸν θρέψαιτο, εἰ τις ὀφθείη διαλυμαιόμενος καὶ πρὸς τὸ ἀργῶν¹⁸ αὐτῆ χρώμενος, ὡς πονηρὸν καὶ λυμεῖνα μεψόμεν καὶ εἰ δυνατὸν ἐφίξομεν αὐτοῦ τὴν προαίρεσιν, τὸν δ' εἰ τις ἐξ ἧς ὁ λογικὸς ἀναβλαστάνει στάχυς, χῶραν ἐξερημοὶ καὶ ἀχρηστον δείκνυσι, οὕτως ὡς

VARIAE LECTIONES.

¹³ Osenbruggen conj. : ποίᾳ μὲν ἀνθρωπίνῃ εὐφροσύνῃ συνέλθοι ; ποίᾳ δ' ἑρῶ—τελετή. ¹⁴ Agyl. vnk ἐκ θεσμοῦ. ¹⁵ Codd. kal. Steph. et Agyl. εἰς ἐπισηδάντι. ¹⁶ Nisi verbum 'desit, ἐπιβουλεύουσιν legitur. ¹⁷ Steph. et Agyl. τὴν legendum esse existimant. ¹⁸ Conj. Stephani. Codd. ἄκρον.

NOTÆ.

(18) Quasi dicat, vana et irrita erit precatio et formula: *Crescite et multiplicamini, si eunuchi nullis benedixeris.*
(19) Moris enim erat sacrificium fieri, vid. Nov.

89, s. eod.

(20-21) Gen. i, vers. 28.

(22) Isaque matrimonii finis præcipuus.

μηδὲν ἄδικον ὁρῶναι παραχωρήσομέν; Καὶ τίς ἂν ἄ
 φαίη⁷⁷; Ἄλλὰ, φασι, Παῦλος εἶπεν· *Κρείττον γαμῶν
 ἢ αὐροῦσθαι*, ὥστε διὰ τὴν πύρωσιν ἀκάλυτον ἢ
 συνάφεια. Ὁ τὸν Παῦλον εἰς μέσον προάγων, πρὸς
 τοῦ Παύλου τοῖς ῥήμασι. Γάμειν εἶπε, τουτέστι
 διὰ τῆς γαμικῆς ὁμιλίας συναρμώζεσθαι γυναῖκα. Εἰ
 μὲν οὖν καὶ ἡ σὴ πρὸς γυναῖκα μίξις συνάρμοσις
 γαμικῆ, καὶ ἀξία τυχεῖν εὐλογίας, ἥτις ὀφείλεται
 τοῖς νυμφευγυμένοις, γάμον αὐτὴν ἐξονόμαζε
 καὶ περιεπέπαι νύμφην· εἰ δ' εὐλογίας οὐκ ἂν οὐδ'
 ἕναρ ποτὲ μετασχοίς, (τίς γὰρ ἂν ἡ ποία ἱερολογία ἐπὶ
 τοῖς ἀπ' ἐναντίας μὲν συναπτομένοις ἢ τοῦ πλά-
 οαντος ὄγκω, ἀπ' ἐναντίας δὲ τῷ νόμῳ τῆς φύ-
 σεως; προέλθοι;) εἰ τὸν Παῦλον εἰς συμφρονίαν ἔλα-
 κειν τολμᾶς τοῦ σου ἀγάμου καὶ ἐκφύλου γάμου;
 Ἄλλως τε δὲ καὶ τοῖς ἀποτέμνουσι τοῦτων τὴν ἀρβε-
 νοποιίαν, εἰ τοῦτο ἡ ἐπίνοια βούλεται (εἰ καὶ σφαλε-
 ρῶς καὶ θεῶ ἀντιπράττοντες ἤκουσιν ἐπὶ τὴν προ-
 ξεν), ὥστε μηκέτι θρῆν αὐτοὺς ἄπερ ἄνδρες, ἀλλ'
 ὅσα γε τὴν πρὸς τὸ θῆλυ γένος ἐπιθυμίαν ἀπομα-
 ρῶσαι καὶ τῆς εὐνῆς ἀνυπόπτους φύλακας εἶναι
 (τοῦτο γὰρ ἡ κλήσις ἐγγυῶσται), πῶς κατὰ τοῦτο
 δικαίαν οὐ χαλκεύσουσι καθ' ἑαυτῶν ἀγανάκτησιν,
 εἰ ὡν οὐ μόνον τῇ φύσει ἐχθρὰν προέρεσιν κέ-
 κτηνται, ἀλλὰ καὶ αὐτοῖς⁷⁸ ἐκείνοις, οἱ καὶ⁷⁹ κωπο-
 τέχνως ὁμῶς σπουδῆν ἔθεντο πρὸς τὸ δόξαν αὐτοῖς
 χρησίμους ὀφθῆναι, ἐναντιούμενοι ἀπαδείχθησαν, καὶ
 ἕνον τι γένος ὑπάρχουσιν, μήτε τῇ ἐξ ἀρχῆς προ-
 βολούσῃ⁸⁰ φύσει, μήτε τῇ μετὰ ταῦτα μεταπλάσα-
 μένῃ κακοτεχνίᾳ συνοικειούμενοι;

qui licet malitiose, quomodo tamen ipsae videretur,
 deprehendantur? et cum novum atque peregrinum
 initio attributæ naturæ, neque qua transformati sunt,
 malitiosæ arti accommodent?

Διὰ⁸¹ τοῦτο θεσπίζομεν, τὸν εἰ τις⁸² εὐνοῦχων
 πρὸς γάμον ἤκων φωραθείη⁸³, καὶ αὐτὸν μὲν τῇ
 τῆς πορνείας ὑποκείσθαι κολάσει, καὶ τὸν ἀντίβρω⁸⁴ δὲ
 εὐνοῦχοντα ἱερεῖα τὴν τοιαύτην συναρμωσίαν κελί-
 σαι τῆς ἱερατικῆς ἀξίας ἀπογομνοῦσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ 16.
 Περὶ τοῦ τὸν ἀνάγοντα πρῶτον ὁμνῶναι τὸν περὶ
 καλουμένης ὁρκον.
 Ὅσοις βασιλεὺς Στυλιανῶν τῷ ἀποτῷ.
 Ὅσα πρὸς εὐλάβειαν ἔρῃ, ὅσα πρὸς δεξιότητα

stitutum reprimemus: illi vero qui sūndum ex quo
 ratione præditum gerimen pollulet, desolat, et inu-
 tilitem reddit, tanquam nihil indignitatis commit-
 tat, id facere permittimus? Et tunc quid qui-
 quam dicat? Sed Paulus, inquit, ait (23-26),
 matrimonium contrahere quam (29) uri (30) sa-
 lius est: quapropter naturalis fervoris contempla-
 tione conjunctio prohiberi non debet. Sed (si
 qui Paulum laudat, ad Pauli verba stans: Matrimo-
 nium contrahere, inquit, id est, per matrimo-
 niale commercium cum muliere committit,
 consociatio matrimonialis, et benedictione quæ in
 matrimonium coenitibus debetur, digna est, ma-
 trimonium illam nomina, et observa uxorem: sin tē
 tantillæ quidem benedictionis unquam capax in-
 ris (quæ enim aut qualis consecratio in iis, qui
 simul contra Conditoris decretum, simul contra
 naturæ legem conjunguntur, locum habeat?); quid
 Pålum in approbationem cœlibis tui et peregrini ma-
 trimonii pertrahere audeat? Ad hoc veru si qui
 ipsis naturalem et propriam matium potentiam
 exsecant, hoc consilio id faciunt (tametsi vitiosæ
 se quædam in Deum rebellionis id faciendi) ne am-
 plius viros se exhibere queant, sed quantum ad
 libidinis stimulos attinet, prorsus elanguescant, eu-
 billisque (31-34) fidi, et in quos suspicio non cadat,
 custodes sint (quod sane ipse voluit (35) sonus pro-
 mittit) quomodo in hoc non justam adversam se in-
 dignationem eudent, quod nos solum inimicam (36)
 naturæ voluntatem capessant: verum etiam illi
 utiles illos reddere studio haberunt, adversari
 utiles illos reddere studio haberunt, non tamen se neque

Propterea sancimus, ut si quis eunuchorum ad
 matrimonium procedere conperiat, et ipse stu-
 pri pœnæ obnoxius sit: et qui sacerdos istius-
 modi conjunctionem profanato sacrificio perficere
 ausus fuerit, sacerdotali dignitate deindetur.

CONSTITUTIO XCIX.
 Ut quis iurjurandum deferat prier (37-39) de calumnia
 iure.
 Item imperator eidem Styliano.
 Quæcunque ad recte cavendum spectant, quæ-

VARIAE LECTIÖNES.

⁷⁷ Steph. vult: καὶ τί ἂν τις φαίη; ⁷⁸ Scring. ἐν τοῖς. Mellora præstiterunt Zurich. et Meerm. ⁷⁹ Codd.
 καὶ. Bæpt. conj. εἰ καὶ. ⁸⁰ Rectius προλαβούση. ⁸¹ Ecl. incipit. ⁸² Ecl. εἰ τις τῶν. ⁸³ Ecl. ὀφθαίη.

NOTÆ.

(23-28) I Corinth. vii, vers. 9.
 (29) Sententia notanda: mirum ut sit Tertul-
 lianum lib. De monogamia Didonem commendare,
 quod ne secundas nuptias experiretur, maluerit
 uri, quam habere. Uri cum dicit, affudit ad fabu-
 lam Didonis.
 (30) Uruntur enim spadones et qui amatores
 sunt mulierum, etsi constet eos nihil potesse, ut
 Terentius loquitur in Eunuchis act. 4, scen. 3.
 (31-34) Καὶ τῆς εὐνῆς φύλακας, Alludere videtur
 ad veterem morem, quo castratis regii cubiculi cura
 demandabatur, l. 4. De præp. sacri cubic. Ambros.
 5 ep., «Gafficus præpositus cubiculi, eunucho re-
 gius.» Socrates 6. Εὐτρόπιος εὐνοῦχος; προϊστάς τοῦ

D βασιλικῷ κοιτῶνος. Evagrius 4, οἱ τοῖς βασιλικῶς
 ἐξυπηρετούμενοι κοιτῶσι οὐς εὐνοῦχους; ἢ συνθήσια
 καλεῖ. Adde Claudianum in Eustropio.
 (35) Εὐνοῦχοι τῆς εὐνῆς φύλακες; ut hic, vel
 κατὰ τὸ εὐνοῦχον, quod sint benevolenti, et idem ser-
 vatis martiris didicerint, Epiph. 2, contra hæreses.
 Phavorin. παρὰ τὸ εὐ νοῦν ἔχειν quod mentis
 compotes esse existimentur, id est, quod venereis
 abstineant, quæ veteres ἀνόητα dixerunt.
 (36) Vide Canones apostolorum 21, 22, 23; ubi
 plenius diximus.
 (37-39) Reducitur lex vetus 34, § 4, l. 37, in fin. ff.
 De iurejur. l. 9, C. De reb. cred. His addo quæ de
 iuramento calumniæ dixi Nov. 97, supra cod.

cunq̄ue ad bonos mores pertinent, hæc et singulis et universæ reipublicæ, quæ a me ad inveniendam modo possim, aut ab aliis inventa in publicum usum deducenda petant et contendant, in medium pono. Ac idcirco supra alias hæc etiam lex, quæ eum qui aliquem ad jurandum adigit, se (40) nullo dolo malo, neque facessendi negotii animo, sed ut rei, cujus ambiguitate ratio ipsius æstuat, veritatem cognoscat, jusjurandum exigere, prius jurare jubet : cum velut desperierit, quæ reviviscat digna visa est. Cum enim id decretum recte veterioribus placuisset, recentiores ejus cautionem negligentes, delato jurejurando, a quo exigitur, hunc id subire volunt : qui vero exigit, de eo nihil solliciti sunt.

Statuit igitur nostra majestas, ut secundum veterum (41) legislatorum decretum juramentorum forma servetur : et qui ab adversario auferre jusjurandum conatur, quam fidem ex aliis quaerit, de moribus suis prius ipse præstet : quod nempe non dolo, sed necessario et inevitabili de causa ad deferendum jusjurandum procedat. Existimo enim, cum ambo ita ad jurandum adigentur aut dilucidiorum in juramentis exituram veritatem, aut hos aliquo modo reprimendos, neque tam prompte alacrique gressu, atque nunc progredi videntur, ad deferendum jusjurandum prodituros.

CONSTITUTIO C.

De servis qui liberis in matrimonium conjunguntur (42-43).

Idem imperator eidem Styliano.

Leges, quia ex benigno (44) judicio prognatæ sunt, bona sua ordinatione et moderamine iis etiam controversiis, quæ non admodum crebro (45) in res humanas incidunt, auxilium ferre instituant. At vero cum tantæ benignitatis sint, quomodo non longa magis eorum, quæ in hominum vita assidue versantur, curam suscipiant? Si enim medicus quispiam iis quæ minus angunt curam adhibeat, quæ vero magis angunt, negligat : id quod minus est, non per peritiam et prudentiam curare videtur?

propter legum dignitati plus majestatis attritus, quod hæcenus ex consuetudine di-

A τρόπων, ταυτα καὶ ἐν ἑκάστῳ καὶ τῷ κοινῷ τῆς πολιτείας εὐχὴν καὶ ἀγώνισμα τίθεμαι καὶ παρ' ἑμαυτοῦ προσεξευρίσκω, εἰ τι δυναίμην⁴⁰, καὶ παρ' ἄλλων ἐξευραμένων⁴¹ τὴν οἰκίαν παρέχειν ὠφέλειαν. Διὰ τοῦτο ἐπὶ τοῖς ἄλλοις καὶ οὗτος ἡμῖν ὁ νόμος ὅσον ἀποφθαρὲς τυχεῖν ἀναδιδώσεως ἔδοξεν, ὃς κελεύει τὸν εἰς ἀνάγκην τοῦ ἠμύναι κινῶν καθιστῶντα αὐτὸν ἐπομδασθαι πρότερον ἢ μὴν οὐ κακουργίᾳ τὸν ὅρκον αἰτεῖν, ὅδ' ἀπὸ γνώμης δολοτικῆς⁴² κινουμένης, ἀλλὰ ζητούσης πίστιν λαθεῖν περὶ ὧν ἡ ἀμφιβολία κυμαίνει τοὺς λογισμοὺς. Καλῶς γὰρ τοῦ τοιοῦτου⁴³ θεσπίσματος δόξαντος τοῖς ἀρχαιοτέροις, οἱ νεώτεροι παρὰ φαῦλον θέμενοι τὸ ἐκεῖθεν ἀσφαλές, ὀρκίων⁴⁴ χρεῖας προθεβλημένης τὸν μὲν ἀπαιτούμενον ἀξιοῦσιν ὑπέχειν τὸν ὅρκον, περὶ δὲ τοῦ ἀπαιτεῖν ἐγνωκότος οὐδὲν πολυπραγμονοῦσιν.

B Ὅριζει οὖν τὸ ἡμέτερον κράτος κατὰ τὸ δόγμα τῶν πάλαι νομοθετησάντων τὸν τύπον τηρεῖσθαι τῶν ὀρκων, καὶ τὸν λαθεῖν ὠρμημένον παρὰ τοῦ διαμφισθητοῦντος ὀρκον⁴⁵ μέρους αὐτὸν πρότερον ὃ ζητεῖ παρασχεῖν⁴⁶ τῶν οἰκείων τρόπων ἐχέγγυον, ὡς οὐ κακομηχάνως, ἀλλ' ἀναγκαίως καὶ σὺν ἀπροφασίστῳ χρεῖα πρὸς τὴν τοιαύτην ἦλθεν ἀπαιτήσιν. Οἴμαι γὰρ, οὕτως ἀμφοτέρων πρὸς τὸ ἐπομνῶναι καθισταμένων, ἢ πάντως λαμπροτέρων ἐπὶ τῶν ὀρκων προΐεναι τὴν ἀλήθειαν, ἢ τοῖσι ὑποστολῆναι τινα δέξασθαι, καὶ οὐχ οὕτως προχείρως καὶ μετὰ προσδοκίας ἐτοιμοτέρως, ὡσπερ νῦν προύοντες ὀρῶνται, C προάγεσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ρ' 41.

Περὶ συναπτομένων οἰκετικῶν προσώπων ἐλευθέρους⁴⁷.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Φιλανθρώπου γνώμης ὄντες οἱ νόμοι γεννήματα, τῇ ἑαυτῶν εὐταξίᾳ καὶ διευθετήσει καὶ περὶ τῶν μὴ πάνυ συχνῶς ἐπιχωριαζόντων ἀνθρώποις ἀμφισθημάτων προαίρεσιν ποιοῦνται συνεισάγειν βοήθειαν. Τοιαύτης δ' ὄντες φιλανθρωπίας, πῶς οὐ πολὺ πλέον εὐχόμενοι περὶ τῶν ἐν βίῳ διὰ παντὸς στρεφόμενων τὴν μέριμναν ἀναλήφονται; Ὁ⁴⁸ γὰρ τὸ ἐπιμελές περὶ τῶν ἐλαττον λυπούμενων εἰς φροντίδα φέρων, τὰ μᾶλλον ἀνιῶντα παρορῶν οὐδὲ τὴν περὶ τοῦ λυπούμενου ἐλαττον ἐπιμέλειαν δόξειεν εἶναι ἐκ τούτου D προμηθῶς ποιεῖσθαι.

Διὰ τοῦτο δὴ τῷ τῶν νόμων ἀξιώματι πλέον εἰς ἐσμνότητα νέμοντες, τὸ μέχρι νῦν ὑπὸ συνθησίας

VARIAE LECTIONES.

40. Ecl. ἐξευρημένα. Rectius fortasse. 41. Ita Ecl. Vulgo δηλονότι. 42. Ecl. τοῦ τοιοῦτου. 43. Ecl. ὁ τοιοῦτος. 44. Steph. emend. ὀρκων. 45. Ecl. ὀρκιον. 46. Ecl. παρέχειν. 47. Est Ecl. περὶ τῶν συναπτ. οἰκετικῶν προσώπων ἐλευθέρων. 48. Vulgo οὐ. Sed legena-

NOTÆ.

ὠμης δηλονότι κινουμένης Scrimgeour & Cujac. 17, obs. 32, sic et in ὁλοτικῆς γνώμης, quod est dolo malo,

§ 4, d. l. 37, d. l. 9.

(42-43) Et eorum status ac poena.

(44) Sumitur enim in dubiis, causarum benignior interpretatio, vid. l. 168, ff. De reg. jur.

(45) Id est, quod raro.

δοικόμενον, φημι δὲ τὸ περὶ τῶν ἐξ ἀνίσου τύχης ἄλλοθεν τε καὶ δουλευούσης νυμφαγωγούντος ἔρωτος πρὸς συζυγίαν ἀρμύζεσθαι φιλονεικούντων, τῇ νομίμῳ περιλήψει ἀποδιδάμεν, καὶ δεσπίζομεν⁹¹, ἂν ἐλευθερίᾳ τιμώμενον πρόσωπον δουλικῆς ἔλοιτο γάμον τύχης, ὑπὸ δυσὶ τούτοις τὸν γάμον ἔχουσι⁹² πράγμασι συνίστασθαι τὴν συνάφειαν· ἢ γὰρ καὶ τὴν ἰσὴν ἀναλαμβάνετω τύχη τῶν δουλικῶν προσώπων διὰ τοῦ ἔρωτος συναπτόμενος, ἢ καταβολὴν προσομολογείτω τιμήματος, δι' οὗ ἀποκαλυμμένον τῆς δουλείας τὸ ὑπ' αὐτῆς καταχόμενον μέρος τῆς ἐλευθερίας γενήσεται⁹³. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν ἀδεῆσαι καταβαλεῖν οἷον ἀρραβῶνά τινα τοῦ ἀνίσου γάμου τὸν εἰς κοινωνίαν ὑπεισόντα δουλικῆς ὁμιλίας⁹⁴, τοὺς δὲ γε δεσπότης ὀρίζομεν μὴδ' αὐτοὺς ἀφιλανθρωπότερον διατίθεσθαι, ἀλλὰ δουλεύειν μὲν προσελόμενον τὸ πρόσωπον, ὃ τοῦ οἰκετικῆς μέρους ἡρέτισιν⁹⁵ εἰς συνάφειαν, ὅρον εἶναι τῆς δουλείας τὴν τοῦ δεσπότητος ἀποτελεύτησιν, τῆς ἀπαντήσεως ἐλευθέρους ἀφίεσθαι μετὰ τῶν οἰκείων παιδῶν, εἰ γε καὶ παῖδας ὁ γάμος αὐτοῖς ἐχαρίσατο· εἰ δὲ μὴ συνθεῖτο δουλεύειν, μήτε τὴν ἀποπλήρωσιν τῆς τιμῆς ἐκ τοῦ ἑτοίμου ῥάδιος εἴη παρασχεῖν, τῆς μὲν ἐλευθερίας κατὰ βίαν οὐ ζημωθήσεται⁹⁶, θητεύων δὲ παρὰ τῶν αὐτῶν δεσπότη, ἐφ' ἑκάστῳ ἔτει τοῦ μισθοῦ δυσὶ λογιζομένου νομίμασι, διαρκέσει τεσοῦτοις ὑπηρετῶν χρόνοις, ὅσοι τὴν ὁμολογηθεῖσαν⁹⁷ τὴν μὲν συγκατακλιθεῖσάντων μελλοῦσιν ἀποφῆναι τὸν δεσπότην τελείως ἀπέχοντα τὴν ὑπερ τοῦ δούλου λῆψιν, καὶ μὴδὲν εὐλογον ἔτι πρὸς τὴν κατοχὴν ἀποφερόμενον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΑ'.

Περὶ δούλων ἐν συντροφίᾳ ὄντων καὶ τοῦ ἐνὸς μέρους ἐλευθερωθέντος.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Οὐ μόνον ὁ τὴν ἀρχὴν ἐξ ἐλευθερίας καὶ δουλείας γινόμενος γάμος, ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ κοινῶς ὑπὸ δουλείαν τελοῦντες καὶ διὰ τύχης ὁμοίας ὑπῆλθον, καὶ οὕτως πολλάκι· ἐνὸς αὐτῶν, εἰ οὕτως τύχη, παρὰ τοῦ δεσπότητος λυθέντος δουλείας, τοῦ ἑτέρου μέρους τοῦ δεσμοῦ μὴ συναπολυθέντος, εἰς ἀνισότητά καθιστάμενος, ἐκ τοιαύτης αἰτίας οὐκ ὀλίγης ἀμφιβολίας καὶ ζητήσεως ἐκ τοῦ μὴ τυχεῖν νομικῆς διακρίσεως ἔριν ἀνακινῶν καθορᾶται. Ὑφειλόμενον οὖν καὶ τοῦτο νομισθὲν τῷ ἡμετέρῳ κράτει τῆς προσήκουσας τυχεῖν διαλύσεως τὸν δι' οὗ ῥυθμισθήσεται νόμον ἀπελιθεῖ. Τί δὲ τὸ νομοθέτημα;

Κελεύομεν τὸ τῆς δουλείας ἀπὸ ἀλλαγμένον μέρος, ἂν τὴν πρὸς τὸ καταλειφθὲν δουλεύειν συνάφειαν ἀγαπᾷ, κατὰ τὸν νενομοθετημένον τύπον⁹⁸ ἐπὶ τῶν ἐξ ἐλευθερίας καὶ δουλείας συναρμολογούμενων τῶν

A judicatum est, de iis nempe qui ex inæquali fortuna (libera videlicet et servili) amore instigante in matrimonium conjungi contendunt, in legem includimus, ac sancimus, ut si homo liber servili personæ nuptias sectetur, sub duplici hac conditione matrimonium inæatur, ut is aut æqualem cum servili persona, cui per amorem associatur, fortunam suscipiat, aut pretium, quo illa servitute liberata in libertatem perveniat, solvere promittat. Atque hoc quidem, tanquam inæqualis matrimonii arrhabam quamdam, eum qui consuetudinis societatem cum servili persona inicit, persolvere oportebit. Statuimus vero etiam, ne domini hac in re se inhumanus gerant: et, si persona quæ servum in matrimonium delegit, servire malit, utriusque servitus domini (46-48) morte terminetur: eaque ubi incidit, cum (49) liberis, si quod ipsis matrimonium largitum est, dimittantur liberi: sin in servitutem non consentiat, neque in promptu habeat, unde pretium plene persolvat, libertate per vim mulctetur: sed serviens apud eundem dominum, mercede quotannis binis solidis æstimanda, servitutem tot annis duret, quod pacto pretio in plenam summam deducto dominum satis pro servo accepisse, neque justam causam ad detinendam amplius habere sunt ostensuri.

C

CONSTITUTIO CI.

De servis conjugibus si alter illorum libertate donetur.

Idem imperator eidem Styliano.

Non solum quod inter personam liberam et servilem ab initio contrahitur matrimonium contrahitur, sed quod communiter in servitute degentes in pari fortuna contraxerunt, hoc etiam, altero illorum forte a domino libertate donato, altero vero in servitute retento, ad inæqualitatem redactum est, ex istiusmodi causa valde contentiosas ambiguitates et quæstiones, eo quod lege dijudicatum non sit, persæpe exsuscitare conspicitur. Cum itaque hoc quoque a nostra majestate lege conceptum, convenienter distingui deberet, hanc per quam recte dijudicetur legem accepit. At vero quæ illa lex?

Jubemus, ut si servitute liberata persona conjunctioni ejus, quæ in servitute relicta est, acquiescat, secundum formam (50) de personis liberis et servilibus matrimonio conjungendis lege

VARIÆ LECTIONES.

⁹¹ Inc. Ecloga. ⁹² Eccl. συνέχουσι. ⁹³ Sic Eccl. quamvis hæc Stephano suspecta sint. ⁹⁴ Fortasse addendum: χωρήσει πρὸς τοὺς δεσπότης. ⁹⁵ Spang. ἡρέτισον scribi vult. ⁹⁶ Eccl. κατὰ βίαν ζημ. negatione omissa. Quid si κατὰ βίαν legamus? ⁹⁷ Ita Eccl. Vulgo ὁμολογηθ. ⁹⁸ Eccl. Nov. 47, ad quam in Cod. Paris. 4385 notatur ἄδικτος.

NOTÆ.

(46-48) Nov. 101, j. eod.
(49) Facit lex 3, §. De liberali.

(50) De qua dictum est Nov. 100, supra eod.

comprehensam matrimonium indiaruptum maneat. A Oportet enim, ut aut datam sibi libertatem non usurpet, et æqualiter cum altera libertate non donata servitutis jugum subeat, donec (51) extremus vitæ dies domino obveniat: aut, siquidem libertatis dignitatem exuere nolit, pro adjuncta sibi persona pretium se soluturam promittat. Cæterum si hoc negliget, et ex libertate sua occasione arrepta, in servitute relicta personam in vitæ suæ statum abripere conetur, non solum non hac arrogantia quidquam efficiat, neque alteri libertatem donandi potestatem habeat: verum etiam ipsa quam libertatem nacta est, hac excidat, rursusque servitutis jugo collum subdat: utpote quæ ingrato animo benigne domini sui ac beneficæ voluntati injuriam intulerit, ejusque iudicium, quod revereri et venerari debebat, tanquam per rebellionem contemnere cogitarit.

CONSTITUTIO (52) CII.

De prædiis maritimis ad remoras (53) piscatorias constituendas seorsum non sufficientibus: et ut invitus etiam ad societatem adigatur.

Idem imperator eidem Styliano.

Multa (54) cumulativè bona mortalium vitæ conferunt prudenter et cum ratione instituta rerum communio. Etenim qui viribus valet, si cum altero, qui similiter viribus valeat, communicet, longe præstantiores atque utiliores ejus vires fuerint: et divites, si divitias communes fecerint, majorem ex divitiis voluptatem capiunt: denique si paupertas premat, operarum communio consolatione, qua paupertatis acerbitas mitigetur, non indigebit. Verum cum adeo commoda atque utilis in communis vita communicatio et societas sit, mirabilis quædam hominum animos subiens pravitas, nedum aliis ad utilitatem impedimento est, verum etiam qui ipsam solvent, ut rebus suis noceri, quam ut inita cum vicinis societate ipsis aliquid lucri accedat, permittere malint, persuadet.

Ac tale quiddam certe de nonnullis audivimus, qui cum maritima prædia habeant, quæ per se non ita multum lucri afferant, cum vicino autem et adiacente prædio communicatione conjuncta,

Α συνοικέσιον ἀδιάρρηκτον ἔχειν. Δεῖ γὰρ ἢ τῆς διδομένης ἐλευθερίας αὐτῷ μὴ ἀντιποιεῖσθαι, ἀλλ' ἐξ ἴσου τὸν δούλειον ὑποβδεθῆναι ζυγὸν τῷ ἑτέρῳ μέρει, ἄχρις ἂν ἡ τέλειος ἡμέρα τοῦ βίου συναντήσῃ τῷ τῆν κυριότητα λαχόντι τοῦ μὴ ἀφαιμένου τῆς δουλείας προσώπου, ἢ ἐάνπερ τὸ ἀξίωμα τῆς ἐλευθερίας οὐκ ἀποδύηται, ἢ ὕπερ τοῦ συζύγου μέρους ὁμολογήσῃ τιμὴν συντελέσασθαι. Εἰ δὲ τοῦτο μὲν ὀπίσω βίβῃ φροντίδος, ἀφορμῆν δὲ τὸ οἰκεῖον ποιούμενος ἀνετον πρὸς τὸ οἰκεῖον σχῆμα τοῦ βίου ἀναρπάζειν πειραθῆι τὸ καταλειφθὲν εἰς δουλείαν μέρος, μὴ μόνον ἐκ τῆς ἀσθαλείας ταύτης μηδὲν ἐξανύειν μηδ' ἰσχύον ἔχειν ἐλευθερίαν ἑτέρῳ χαρίζεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον ἢς ἐλαθεν ἐκπίπτειν τιμῆς καὶ πάλιν ὑποκύπτειν τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας, ἅτε δὴ γνώμῃ περιυθρίσαντα μοχθηρῆ χρηστῆν καὶ εὐεργέτιδα τοῦ ἰδίου δεσπότητος προαίρεσιν, καὶ τῆν ἐκείνου κρίσιν ἀπονηθὲντα παρὰ φάυλον ποιήσασθαι, ἢν ἔχρησεν δι' αἰδοῦς ἀγειν καὶ εὐλαθείας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΒ'.

Περὶ παραθαλασσίων χωρίων πρὸς ἐποχῆς κατὰστασιν ἀπὸ μέρος μὴ ἀρκούντων ἢ καὶ ἀπονεύοντων τὸν μὴ θέλοντα ἀγεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Μέγα ἔστω βίῳ χαρίζεται ἢ σὺν φρονήματι καὶ λογισμῷ τῶν πραγμάτων κοινωνήσῃς. Καὶ γὰρ καὶ δυνάμει τινὶ παρουσίας ἐκ τοῦ κοινωνεῖν ἑτέρῳ παρακλήσιως εὐποροῦντι δυνάμει μᾶλλον ὕψι μωτέρα καθέστηκεν ἡ δύναμις, καὶ πλουτοῦντες δὲ τρέπον ἄλλον τὸν πλοῦτον κοινοποιήσαντες γλυκύτερον τῆς ἀπὸ τοῦ πλουτεῖν ἀπολαύουσιν εὐπαθείας, καὶ στενοχωρούσης πένιαις οὐκ ἀπορήσει παραμύθων εὐρεῖν ἢ ἐν τοῖς ἔργοις κοινότης, δι' οὗ τὸ σφοδρὸν ἀλυπώτερον εἶναι τῆς στενοχωρίας. Ἄλλ' ὅντις οὕτω καλοῦ καὶ χρησίμου τοῦ κατὰ βίον κοινωνήματος, ξένη τις ἐνδομήνη κακία ταῖς τῶν ἀνθρώπων ψυχαῖς οὐ μόνον ἑτέροις ἐμποδῶν καθίσταται πρὸς ὠφέλειαν, ἀλλ' αἰρεῖσθαι πείθει τοὺς θέλοντας αὐτὴν ἀγαπᾶν καὶ τὰ οἰκεῖα καταδιώπεσθαι, ἢ συγχωρεῖν ἐν τῷ κοινωνῆσαι τοῖς πλησίον προστιθέναι τι κέρδος αὐτοῖς.

Τοιοῦτόν τι προσήλθε ταῖς ἡμῶν ἀκοαῖς γινόμενον ὑπ' ἐνίων, οἱ θαλαττίου νομῆς ἢ εὐποροῦντες, καὶ ἑαυτὴν μὲν οὐ μέγα τι φέρειν κέρδος δεδονημένης, σὺν δὲ τῇ γείτονι καὶ προσπαρακειμένη κοινωνίᾳ.

VARIE LECTIONES.

^a Sall. Constit. 100. ^b Cod. et Ecl. τῆν. Sed omnino ἢν reponendum, ut oratio sic procedat: ἐστὶν . . συντελέσασθαι τιμὴν ἢν ὁμολογήσει. ^c Ecl. Nov. 50. ^d Plerique Codd. Eclogæ ἀρκούντας legunt. Steph. emendavit ἀρκούντων. — Fortasse mox τὸν γείτονα pro τὸν μὴ θέλοντα legendum. ^e Zurich. et Moerw. γηγῆλα. Fortasse rectius. ^f Spang. νομοῦς. Beck et Osenbrugg. νομάς.

NOTÆ.

^a Nov. 100. Hæc constitutio ex eorum genere est, de qua ante Leonem nihil constitutum fuerat. Hoc autem defuit: vicinos invitos cogi ad societatem remorarum piscatorias: ut hæc constitutio vicia sit exceptio ad leg. 26, § 4, ff. De cond. inst. et alias, de quibus dixi ad l. ult. C. comm.

divid.

(53) Περὶ ἐποχῆς κατὰστασιν, adde Nov. 57. supra eodem; Nov. 103, 104, infra eod. ἐποχῆν reponit.

(54) De incommotis, vid. l. 26, ff. De servit. urban. l. 77, § 17; ff. De legat. 2.

υφᾶς μάλλον τὴν ὠφέλειαν ἀποκιδούσης, οὐ βού-
 λονται διὰ τὸ μακάργωμον ἀναδέχεσθαι κοινωνίαν,
 οἷα τὰ ἐαυτῶν καταμινύσειν τοῖς γειτοναύουσι
 χωρίαις. ὡς ἂν ἀμφοτέροις ὑπάρξῃ εἰ κερδοῦναι,
 ἀλλὰ προκρίνουσι καὶ τὰ ἴδια ζημιῶν, εἰ καὶ τῷ
 γείτονι πλεονέκτης εἴησαν ἐπιζήμιοι. Ἀλλὰ γὰρ, εἰ
 καὶ πρὸς τὴν ἐαυτῶν βλάβην ἀναισθητῶς οἱ τοι-
 οῦτοι διακρίνονται καὶ κακῶς ἐαυτοὺς διατιθέμενοι ὑπὸ
 κακῶς ἰδέσθαι ὀλιγωροῦσι τοῦ πράγματος, ὥστε τὰ
 χαλεπὰ τῶν θηρίων πρὸς τὸ κακῶς παθεῖν ὄρ-
 μῶντες ὅτι κακοποιήσωσι τοὺς πελάζοντας, ὅμως
 οὐκ ἀνέχεται τριαύτην κακίαν ἢ βασιλεία ἡμῶν τῷ
 βίῳ παρρησιάζεσθαι, οὐδ' ὅτι ἐκείνοι προνοίας ὠφε-
 λούσης αὐτοὺς ἀνάξιοι τυχεῖν, διὰ τοῦτο καταλεί-
 ψομεν ἀδοθητούς. Μέρους δὲ τι καὶ ὑπὲρ αὐτῶν μὲν
 προνοούμενοι, μάλιστα δὲ καὶ ὑπὲρ τοῦ γειτο-
 ναύοντος μέρους, ὃ λυμαίνεται κακῶς ἢ τοιαύτη
 μισανθρωπία, θεσπίζομεν ¹⁰, ἐπὶ τῶν τοιαύτων
 παραθαλάσσιων χωρίων, ἐπ' ὧν ἴδια καὶ ἐκείνη
 μοῖρα πρὸς ἐποχῆς οὐκ ἐξαρκεῖ κατάστασις, ἀνα-
 κοινοῦσθαι τὰ μέρη, ὥστε διὰ τῆς τοιαύτης ἀνακοι-
 νώσεως τοὺς κτήτορας ἐκ τῶν οἰκείων καὶ ὠφελίσθαι
 κτημάτων, καὶ μὴ βουλομένου θατέρου κοινωνεῖν
 κτημάτων, πρὸς τὴν κοινωνίαν ἀκοντος συνωθου-
 μένου. Φιλάνθρωπον γὰρ καὶ ἀκοντὰ τινὰ μεταλαχέψαι
 ἔσμεν εὐεργεσίας, ἐνταῦθα δὲ πολὺ μείζων ἢ φι-
 λάνθρωπία, μὴ μόνον ἀκοντος εὐεργετουμένου τοῦ
 μὴ συνεικότος τῆς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ τοῦ παραλόγως
 αὐτῆς ἀποστερουμένου μὴ τὴν ἀποστέρησιν ὑπομένοντος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΓ' ¹¹.

*Περὶ τῶν ἐν θαλασσοῖς νομαῖς ποιουμένων κοι-
 νωμάτων πρὸς ἐποχῆς ὑπόστασιν ¹².*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῷ τῷ αὐτῷ.

Ἐῖθε μὲν ἐπὶ τῶν γινόμενων κοινωνημάτων πολ-
 λάκις ὃ τὸ πλέον μέρος ἐν τῇ κοινωνίᾳ συνεισφέρων
 πρὸς πλέον τοῦ κέρδους πορίζεσθαι, καὶ καλῶς οἷς ἂν
 οὕτως ἀρέσκον ὀφθῇ τὸ πρᾶγμα γίνεται. Πλὴν οὐδὲ
 διὰ τοῦτο καλῶς ἐπὶ τῶν θαλασσιῶν χωρίων κοινο-
 νίας γενημένης ὃ τὸ πλεῖστον ἔχων ἐν τῷ τοιοῦτῳ
 χωρίῳ τοῦ τὸ ἐλαττον ἔχοντος δίκαιος ἀποφέρεσθαι
 μείζονα κέρδους ἀπολαύειν. Ὅλον εἰ τῷ μὲν ἐκείνῳ
 εἴησαν ὄργανα κατ' ἴδιαν ἐξουσίαν καὶ κτήσιον δια-
 φέρουσαι, τῷ δὲ μὴ τοσαῦται, πολὺ δὲ ἐλάττους, καὶ
 ταύτας ἢ κοινωνία πρὸς ἔνωσιν καταστήσασα τὴν

A uberiorem utilitatem reddant: societatem inire, ne-
 que illa cum vicinis prædiis commiscere (qua ra-
 tione ambo aliquid lucrari possent) per malignita-
 tem nolunt: sed contra, seipsos etiam damno af-
 flicere malunt, dummodo (55) vicino nocumento
 sint. Verum enimvero tametsi damnum suum tales
 agnoscere nolint, suaque mala administrantes,
 utilitatem per improbitatem negligant, tanquam
 immanes belluæ, ut propinquos lædant, in sua
 vulnera proruentes: non tamen istiusmodi mali-
 gnitatem in communi vita Imperatoria nostra ma-
 jestas insolescere patitur: neque quia illi utili
 cura digni non sunt, auxilio vacuos relicturi su-
 mus. Quare aliqua ex parte ipsi, præcipue vero
 vicino, quem ista inhumanitas male torquet pro-
 spicientes, sancimus, ut si istiusmodi prædia mare
 versus, non adeo singula lata sint, ut septi remo-
 ratorii constituendi jus habeant (56), ejus juris
 consequendi causa communicatione conjungantur: quo
 per istiusmodi communionem domini ex suis pos-
 sessionibus utilitatem sentire possint: etsi domi-
 norum alter communionem facere nolit, ad illam in-
 vitus (57) etiam compellatur. Cum enim quamvis invi-
 tus aliquis beneficii (58) particeps sit, id benignitatem
 etiam esse persuasum habemus. Illic autem longe ma-
 jor se exierit benignitas ubi non solum qui beneficium
 non agnoscit, illo tamen afficitur: verum etiam qui
 illo inique privabatur, id sentit et percipit.

CONSTITUTIO CIII.

*De iis qui de maritimis prædiis ad (59-60) cons-
 tituendas remoras piscatorias societatem in-
 eunt (61).*

In societatibus usitatum est, ut fere (62) qui (65)
 plus contulit, idem plus lucri sentiat. Et recte sa-
 ne negotium instituit, inter quos ita convenit.
 Verum tamen de maritimis prædiis societate inita,
 non ideo recte, cujus prædium latius est, eo cuius
 arctius est, majus lucrum auferat. Exempli gratia,
 hujus prædium centum passus latum sit, illius vero
 longe angustius, si hæc conjungens communio
 inde utilitatem suppeditat, ut equaliter, non autem
 secundum ejusque portionem, preventus inter
 socios dividatur, rationi consentaneum est. Quid
 D ita? quis in alia negotiis (in collatione pecuniarum

VARIE LECTIONES.

¹⁰ Fortasse ὀρμῶνται. ¹¹ Inc. Ecloga. ¹² Ecl. Nov. 51. ¹³ Ecl. non habet πρὸς ἐπ. ὑπόστασιν.

NOTÆ.

(55) Malignitatis evidens est argumentum, sibi
 nocere velle, ut alteri noceat. De vicino dixi ad
 Nov. Justin. 53, c. 1.

(56) Quid si non habent; vicinus de suo tenetur
 conferre, et invitus cum eo inire bonorum socie-
 tatem, si modo præstet illi competens iuscrum ex
 capto et lucro, Græci apud Cujac. 14, obs. 1.

(57) Si ita est, inviti interdum compelluntur ad
 communionem, et ita restringitur lex 26, § ff. De
 com. in deb. et alia de quibus dixi ad l. ult. C.
 com. divid.

(58) Videque dixi ad l. 59, ff. De reg. jur.

(59-60) De epochis, adde Nov. 57, Nov. 102,

eodem. Nov. 104, infra.

(61) Non ut cæteris casibus, qui plus contulit in
 societatis communionem, plus lucri percipit, ita
 fit in operum maritimarum communionem: ideoque
 hæc constitutio exceptio est ad leges, quæ potiores
 partes conferunt plus conferenti, l. 80, l. 85, ff.
 pro socio.

(62) Recte hæc particula addita est. Interdum enim
 qui plus pecuniæ contribuit, pacti jure non plus
 percipit ex societate, quam qui vel minus, vel nihil
 (operam tamen) contulit, l. 5, § 1, ff. pro soc. § 2,
 instit. De societate.

(63) D. 6, ff. pro soc.

nempe, aut pecorum, aut etiam, si quis ita velit (A terrestrium locorum) unaquæque res quæ in communitionem colit, per se domino, quantum ejus natura fert, utilis esse possit: in maritimis vero præillis id similiter se non habeat. Nam non quemadmodum illa, sic quoque maritimi juris portio, in se considerata, peculiare lucrum habet. Non enim præda (64) ibidem semper loci consistit, tanquam venatores exspectans. Alioqui vero, etiam quod major portio, propter minoris defectum inutilis sit. Quis enim ex re imperfecta usus aut utilitas? Aditio autem minoris cum imperfectionem expleat, quodque per se ad nihil conducatur, utile reddat, rationi consentaneum sit (65) ut utilitatis ex majore portione, quæ citra accessionem minoris nihil emolumenti afferat, provenientis æqualem partem domino suppeditet.

Ἐκαστὸν τὸ μὴ καθ' αὐτὸ χρησιμεῦον, εὐλογον ἢ ἀνζηουσίας χορηγίας ἐκ τοῦ μείζονος μὲν νομιζομένου μέρους τοῦ ἐλάττονος.

Propterea igitur legem etiam quæ deinceps juste hoc gubernet, imperatoria nostra majestas profert. Statuimus vero, ut si duarum maritimarum portionum, quarum altera major, altera vero minor sit, ad constituendas remoras piscatorias in communionem conjunctio fiat utriusque portionis. domini ex æquo inter se lucrum dividant.

CONSTITUTIO CIV.

De piscatoriis (66) remoris inter quas legitimam intersitium non est.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quandoquidem sæpe usu venit, ut cum legitimo intervallo vicinæ inter se remoræ piscatoriæ non distent, contentiones atque lites exsuscitentur: de his etiam controversiis statuimus, ut reus ubi legitime convictus fuerit, si loci spatium patiat, eo remoras transferat, ubi tanquam legis præscriptum despiciat, litem subiturus non est: si vero quo transferat locus non sit, annorum curriculum observetur, quot in litigioso loco remorarum septimum fixum (67) fuerit; et si actore præsentem, nullamque protestationem interponente decem annos consistit, immotum eodem in loco permaneat: at si actor peregre sit, ut septimum non moveatur, decennium non sufficiat, sed alterum annumerari oporteat, ut anni omnes viginti sint. Atque hoc quidem præscriptum in profanis obtineat. Ecclesiæ vero et monasteria et si qua alia venerabilia sunt, tum denique quæcumque ad fiscum referantur, cum ipsa ad annum quadragesimum jura veniant, dictum tempus despicient. Ac sic

ἔκαθεν ὠφέλειαν χορηγοί, δι' Ἰσοῦ τοῖς κοινωτοῖς εὐλογον νενομισθῆναι τὴν πρόσδοτον, ἀλλ' οὐχὶ κλείσασθαι μέρει τὴν διανομήν καὶ ἐλαχίστῃ προσῆχθαι. Διὰ τί; Ὅτι ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις πράγμασι (φημι δὲ ἐν συνεισφορᾷ χρημάτων ἢ βοσκημάτων, εἰ βούλοιο δὲ τις καὶ τόπων κατὰ τὴν γῆν ὑπόντων) ἕκαστον τῶν ἐκ ἑνωσιν μερῶν συνιέντων ἴκανὸν καθ' αὐτὸ προσωπῆσαι τὸν κεκτημένον ὄψοσον καὶ δυνατὸν ὠφελίσθαι, ἐν δὲ ταῖς θαλατταῖς νομαῖς οὐχ ὁμοίως ἔχει, ἐπεὶ μὴδ' ὡσπερ ἐπ' ἐκείνων, οὕτως ἡ θαλαττία μέρος ἐφ' αὐτῇ ἐπιμεριζόμενον τὸ ἴδιον ἔχει κέρδος. Οὐ γὰρ διὰ παντὸς ἔστηκεν ἐν τοῖς αὐτοῖς ἡ ἀγρὰ προσμένουσα τοὺς θεραπεύτας, ἄλλως τε δὲ καὶ τοῦ δοκοῦντος πλείονος μέρους διὰ τὴν ἐλάττονος ἔνδειαν ἀχρήστου τυγχάνοντος, (τίς γὰρ ἐξ ἀτελοῦς βχρήσις ἢ δνησις;) ἢ δὲ προσθήκη τοῦ ἐλάττονος, ἀναπλήρωσις γινομένη τῆς ἀτελείας, καὶ χρήσιμον διελθῆναι τὴν ἰσομοίριαν τῷ κτήτορι χορηγίᾳ τῆς ἐπιπλεῖ μέρους, οὐδὲν δὲ συντελοῦντος χωρὶς τῆς συνεισφο-

Διὰ τὸ τοῦτο οὖν καὶ νόμον ἢ βασιλεῖα ἡμῶν ἐκφέρει τὸν ἀπὸ γε τοῦ νῦν νομίμου δικαιοσύνην περὶ τοῦτου διευθετοῦντα, καὶ ὀρίζομεν, ἐὰν δύο τινῶν θαλαττίων μερίδων ἑνωσις γένηται πρὸς ὑπόστασιν ἢ ἐποχῆς, μία δ' αὐτῶν ἢ μείζων, ἑτέρα δὲ ἐλάττω, ἴση διανομῇ τὸ κέρδος ἐπέγειν τοὺς μερίδος ἑκατέρωθεν δεσπόζοντας.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΑ' 10.

Περὶ ἐποχῶν μὴ ἐχουσῶν τὸ ἐκ τοῦ νόμου διάμετρον.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

Ἐπειδὴ ἐν ταῖς γείτοσιν ἐποχαῖς συμβαίνει πολυλάκις ὡς τῆς ἢ ἐκ τῶν γειτόνων ἀποστάσεως μὴ τὸ νενομισμένον σωζούσης μέτρον κινεῖσθαι φιλονεικίας καὶ ἐριδας, ὀρίζομεν καὶ περὶ τῶν τοιούτων ὑποθέσεων, ὥστε τὸ διωκόμενον μέρος ἐπειδὴν νομίμου ἀλλοκληται, παρουσίας μὲν εὐπορίας τόπου, ποιῆσθαι τῆς ἐποχῆς ἀναμφιβόλως τὴν μετάστασιν, ἐνθα μὴ μέλλοι γραφῆν ὑπομένειν ὡς παρορῶν τὸ τοῦ νόμου διάστημα· μὴ παρουσίας δὲ χώρας ἐφ' ἣν μεταστήσεται, τῶν χρόνων ἐπιτηρεῖσθαι τὴν πάροδον, ὅσοις ἐπὶ τοῦ τόπου τοῦ ὑπ' ἐγκλημα πίπτοντος ἔσχηκεν ἢ ἐποχῇ τὴν πῆξιν· καὶ μὲν ἐπιδημοῦντος τοῦ δέοντος καὶ μὴδὲν ἐπιμαρτυρουμένου ἔστιν ἐπὶ δέκα τὴν στάσιν ἐκείνην, διαμένειν αὐτὴν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀμετακίνητον χώρας, εἰ δ' ἀπόδημον ἢ τὸ τὴν ἐγκλησιν ὑποβαλλόμενον πρόσωπον, οὐκ ἐξαρκέσει πρὸς τὸ ἀμετακίνητον ὁ δεκαετής χρόνος, ἀλλὰ δεήσεται καὶ τοσοῦτον ἕτερον προσεξαριθμεῖσθαι, ὡς εἶναι τοὺς σύμπαντας εἰκοσι χρόνους. Ἄλλ' οὗτος μὲν ὁ διορισμὸς ἐπὶ προσώπων ἰδιωτευόντων. Ἐκκλησίαι

VARIE LECTIONES.

Emendavit Steph. Scring. ἐκείνου — συνιέντος. 10 Steph. et Agyi. ἐκείνου μάλιστα, ut ad προσθήκη pertineat. 10 Ine. Ecloga. 10 Ecl. σύστασιν. 10 Ecl. Nov. 52. ἢ ἑκατὸν ὡς ἐκ τῆς. Nonnulli Eclogæ codices: alii ὡς τῆς, alii ἀπὸ τῆς omitta particula ὡς.

NOTÆ.

Ἄγρᾳ, id est captura.
10 Ine. pro ratione prædiorum d. l. 7.
10 De epochis, addo Nov. 57, 101, 183, supra

(67) Ἐσχηκεν ἢ ἐποχῇ τὴν πῆξιν, recte πῆξιν solebant enim in mari palos conficere ad retia extendenda.

ὁ καὶ μοναστήρια, καὶ εἰ τις ἄλλος εὐαγῆς οἶκος, ἅ
καὶ ὅσα πρὸς τὸ δημόσιον ἀναφέρεται, τὸν ῥηθέντα
παρόψεται χρόνον. μέχρι τεσσαρακονταετίας τῶν
δικαίων αὐτοῖς διασωζομένων. Οὕτω δὲ περὶ τῆς ἐπο-
χῆς⁶⁸ ἀποθεσιζόντες στάσεως, ὅσαι διὰ χρόνων.⁶⁹
παρὰδρομὴν τὸ ἀκίνητον ἔξουσι, καλεῖσθαι τοῦ προθυρίου κέρδους μὴ στερεῖσθαι τὸν τὴν Ἐγκλησιν
ποιούμενον, κἂν μὴ τὸ κράτος ἔσχε καθάπαξ⁷⁰ τῆς ἐκδιώξεως διὰ τὴν ἀναφανίσαν τοῦ χρόνου ἀντι-
κτωσιν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΕ'.

Περὶ τοῦ ἂν ἀρχῶν τις ἀλφ̄ δημοσίων πραγμά-
των κλέπτῃς.

Καλὸν ἢ ἐκ τῶν νόμων ἐπαγομένη τιμωρία καὶ
κόλασις, ὅτι σωφρονίζει τὸ ἄτακτον καὶ ἀκονταῖς
ἀναστῆλκει τῆς ἐπι τὰ πονηρὰ ῥύμης τοῖς προπαταῖς
ἐπὶ κακίαν. Καλὸν δὲ ὅτε τὴν προσήκουσαν τοῖς Β
νόμοις ὥζει φιλανθρωπίαν ἢ κόλασις, καὶ μὴ ταύ-
της ἐλαυνόμενη διελέγχεται μηδὲ προφάσει τοῦ σω-
φρονίζειν ὠμοτάτην ἐπιδεικνύει προαίρεσιν, ἐπεὶ καὶ
πατήρ, ἔως μὲν φιλανθρώπως κολάζει πταίσαντα τὸν
παῖδα, καὶ τῆς προμηθείας ἐκαινετὸς καὶ τῆς κολά-
σιως, ἐπειδὴν δὲ τῆς κρεπούσης πατρὶ γνώμης
ἐκπίπτων οὐ κατὰ λόγον πατρικῆς φιλανθρωπίας,
ἀλλ' ἐκ τοῦ χαλεπωτάτου τρόπου τὴν ποινήν ἐπιτί-
θησι τῷ παιδίῳ, ὅτε πατρικῶς παιδεύει καὶ πρὸς
ἀποδοχὴν οὐδαίς ἔσται τῆς χαλεπότητος. Εἰ δὲ πατέ-
ρες οἱ νόμοι σὺν ἀληθείᾳ τυγχάνουσιν, ὡσπερ δὴ καὶ
τυγχάνουσι, πάντως ἀκόλουθον κατὰ λόγον τῶν
ἡμαρτημάτων καὶ τὰς ποινὰς τούτους ὀρίζειν, ἀλλὰ
μὴ βιαίον τινα καὶ πολὺ βαρυτέραν τοῦ πταίσματος
ἐπιφορτίζειν τὴν τιμωρίαν. Ποῦ γὰρ νομίμου παιδ-
αγωγίας, ποῦ δὲ τῆς ἐκείθεν ἰατρίας, τὸ τιμωρεῖ-
σθαι θανάτῳ τὸν μὴ θανάτου τιμὴν δεδειγμένον παρ-
αίτιον; Καὶ ἰατρῶν μὲν παῖδες οὐκ ἀποτόμως τὴν
τῶν μελῶν ἐπιψηφίζονται τομὴν, νόμος δὲ, ὁ συμ-
πάθειαν ἀσυγκρίτως ἐπαγγελλόμενος κρείττονα τῆς
ἰατρικῆς συμπαθείας (εἰ γὰρ τῇ μὲν περὶ τὰ σώματα
τῆς εὐεργεσίας ὁ σκοπὸς, νόμοι δὲ σὺν τῇ ψυχῇ καὶ
τοῖς σώμασι διδῶσι τὰς εὐεργεσίας), τοσαύτην ἀπο-
τομίαν κατὰ τῶν οὐδὲ προαιροῦνται θεραπεύειν ἐπι-
δειξονται;

Τούτων σὺν οὕτως ἔχόντων, ὁ θάνατος ἐπιψηφιζό-
μενος νόμος κατὰ τοῦ κλοπῆ δημοσίων πραγμάτων
ἔρχοντος ἀλόγως, καὶ οὐ κατ' αὐτοῦ μόνον, ἀλλὰ

A quidem de (69) remorarum statione, quæ (70) pro-
pter temporis longitudinem moveri non possint
sancientes, jubemus ne actor maritimæ oræ (71)
emolumento privetur: tametsi (72) quod tempus
elapsum sit, obtinere litem non potuerit.

Si magistratus aliquis res fiscales furatus esse
deprehensus sit (73).

CONSTITUTIO CV.

Si magistratus aliquis res fiscales furatus esse
deprehensus sit (73).

Laudabilis res est legitima castigatio et pœna,
quod incomposita emendet: et ad mala propensos,
ne in illa proruant, vel invito restringat. Lauda-
bilis est, inquam, quando legibus convenientem
servat clementiam, neque hanc excedere argui po-
test, neque vero castigandi prætextu crudeliorem
se exhibet. Quando et pater (74) donec benigne
delinquentem filium castigat, simul prudentiæ, si-
mul castigationis nomine laudandus est: ubi vero
paterno affectu abjecto, non ut (75) patrem decet,
sed atrocem in modum pœnam filio infligit, non pa-
terno more castigat, neque quaquam atrocitatem
approbat. Ac sane (si leges revera reipublicæ .pa-
rentes sunt (quemadmodum profecto), requiritur
omnino, ut pro (76-77) ratione delictorum pœ-
nas etiam constituent: nequaquam vero immanem
aliquam multoque quam pro delicti modo gravi-
orem pœnam imponant. Nam quomodo id legitime
est correptionis, quomodo inde manantis medica-
tionis, si qui cuiquam mortem intulisse convictus
non sit, morte puniatur? Medici sane quidem non
præcise integra membra secari jubent, et lex
cum medicorum commiseratione infinito majorem
præ se ferat commiserationem, siquidem cor-
pora tantummodo spectat medicinæ beneficium,
leges vero tam animo, quam corpori beneficia
præstant), tantam crudelitatem in eos, quibus mederi
vult exercet?

Hæc itaque cum hunc ad modum sese habeant,
nostræ majestati, uti quæ lex mortem decernit in
magistratum, qui res fiscales furatus esse depre-

VARLÆ LECTIONES.

⁶⁸ Scrimg. ἐπαρχικῆς, Agyl. τῶν ἐποχικῶν et mox στάσεων emendat. Ecl. ἐποχῆς, quod post Cujacium
Berk probavit, Osenbruggen autem rejecit. Ἐποχῶν legere malim. ⁶⁹ Ecl. χρόνου, rectius. ⁷⁰ Ita Ecl.
Scrimg. καθάπαρ.

NOTÆ.

(68) Si quis in prothyrum vicini suam ἐποχὴν D
porreixerit decennio, vicino præsentē et tacente,
aut vicennio vicino absente, non poterit tot anno-
rum possessione moveri.

(69) Περὶ τῆς ἐπαρχικῆς στάσεως. Scrimg. περὶ
τῆς ἐποχῆς. Cujac. 14, obs. 1.

(70) Στάσεως ὅσαι, etc. Scrimg. qua et Græci et
Latini sæpe utuntur.

(71) Τοῦ προθυρίου κέρδους μὴ στερεῖσθαι, etc.
Scrimg. quod lucrum Græci interpretantur τοπι-
ακόν, et solarium, vid. l. 15, ff. qui potiores.

(72) Κἂν μὴ τὸ κράτος ἔχη, καθάπαρ. Cujac. 14,

obs. 1, legit καθάπαξ τῆς ἐκδίσεως διὰ τὴν ἀνα-
φανίσαν (Cujac. dict. loco legit ἀναφωνοῦσαν) ἀν-
τίπτωσιν idem legit ἀντίπτωσιν.

(73) Duplici pœna puniatur, ut hic, non capitaliter,
et ita abrogatur lex unica Cod. De crimine pecu-
latus.

(74) Vid. tit. De emend. propinquorum.

(75) Exemplum vid. l. 5, ff. ad l. Pomp. De par-
ricid.

(76-77) Nov. 61, s. eod. Nov. Justin. 82, c.
40, l. 11, ff. De pœnis.

hensus sit, neque vero in hunc solum, sed in illos etiam, qui hac in re illi socii fuerint : hæc tanquam ab humano legalique ingenio aliena, non amplius in legalibus constitutionibus locum habent, neque nominetur quidem, et velut super vacanea extra rempublicam projiciatur. Dehinc vero istiusmodi magistratos pro fiscalis rei furto dignitate expelluntur : quæque surripuerint, hæc in duplum dependant. Qui autem in hoc communicarunt, si divites sint, eidem pœnæ subdantur : sin pauperes, flagris cæsi ignominioseque tonsi (78-81) exsulare jubentur.

CONSTITUTIO CVI (82).

De infortiatis (83) mulieribus quantum maritis mortuis ex ipsorum bonis lucrentur (84).

Si rem quæ modo aliquo absurda, æquitatque esse dissentanea apparet, lata de illa lege ad decentem constitutionem deducamus, operæ pretium nos facturos videmur. At quæ illa tandem est? Quod quæ mulieres inopes (id quod non rarum illis est) locupletibus viris matrimonio junguntur, hæc defunctis provenientes ex ipsorum bonis portionem (provenit autem, si pauciores quatuor liberi sint, cognominis isti numero portio, quadrans (85-86) nempe : sin tot aut ipsures, quantum quisque illorum habet) non in perpetuum dominium, neque ut de illa testari possint : sed ad vitam in usumfructum tantummodo, et, ut inde vitam sustentent, accipiant : et ipsis in mortuis in liberos hujus portionis dominium transferatur, neque illis rebus suis utendi quomodo velint potestas concedatur, extra quam si nulli liberi supersint, quod infortunium illas rerum dominio bect : ut haud sciam utrum mulier ex se fructum videre præcipiet, an vero ne nascatur aliquis, quo devolvendæ ad ipsam portionis domina fiat, execrabunda præcetur.

Hanc vero absurditatem imperatoria nostra inæstas corrigens, sancit, ne (87) istius portionis dominium mulieri auferatur, utique ipsa quomodo visa sit, de illa statuatur, et nihil aliud liberis quam quod ex Falcidia ipsis competit, debeatur : tamen (88), ut priorum nuptiarum illa non obliviscatur, neque inducto altero marito prioris toro contumeliam inferat : quod si contingat, a nobis attributa dominio prorsus excidet : illaque satis

παῖδες τῆς ζωῆς ἤδη τῇ μητρὶ διαλυθείσης τῶν πραγμάτων ἐξουσιάζουσι.

VARIÆ LÉCTIONES.

⁸² Meerm. φιλοφρόνου. ⁸³ Serling. τούτων. Emend. Steph. ⁸⁴ Ecl. Nov. 53. ⁸⁵ Pendant hæc a præcedentibus κύρος ἔχειν, nec opus est : ut cum Steph. et Agyi. Evexa: supplens. ⁸⁶ Ecl. inscript. sic : καὶ ἐπὶ τὴν νομοθεσίαν ἢ καὶ. ⁸⁷ Ita Ecl. Vulgo ὅς.

NOTÆ.

(78-81) Nov. 96, infra eod.

⁸² Hæc Nov. 53, Leonis dicitur ab Hermenopulo §. 1. 2.

⁸³ Novell. 53, c. 6, 117, c. 5.

(84) Quantum scilicet et ut pleno dominio sit prioris, ut hic, non usu solo, ut olim, et ita abrogatur Nov. 117, c. 5, vers. Si autem ibi, ut usum solum in tantum robore mulier habeat.

καὶ εἰ τινες αὐτῷ κοινωνοὶ γέγονασιν, ὡς τὸ φιλόφρωνος ⁸² καὶ νομικῆς γνώμης ὑπάρχων, ἤρεσε τῷ ἡμετέρῳ κράτει ὥστε μηκέτι νομίμοις αὐτὸν συμπολιτεύεσθαι διατάξαι, μηδὲ χρηματίζειν ὅλως, ἀλλ' ἀπολίτευτον ἀπεβρίθῃ καὶ ἔχρηστον, δίκην ἀπὸ τοῦ νῦν τῶν τοιούτων ἀρχόντων ἀντὶ τῆς δημοσίου κλοπῆς ἀπαιτουμένων τὴν ἐκπτώσιν τῆς ἀρχῆς καὶ τὴν εἰς τὸ διπλάσιον ἀντέκτισιν ὧν ὑφείλοντο, καὶ τῶν ἐπὶ τούτῳ ⁸³ κοινωνησάντων, εὐπόρων μὲν ὄντων, πρὸς τὴν αὐτῆν ὑπαγομένων ζημίαν, ἀπόρων δὲ μάστιξιν αἰκίζομένων καὶ ἀτίμῳ κούρεϊ καὶ φυγαῖς ὑπεροροίς.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡC' ⁸⁴.

Περὶ τοῦ τὰς ἀπόρους γυναῖκας καὶ προῖκα μὴ εἰσνεγκούσας, καὶ περὶ τοῦ λαμβάνειν παιδὸς μοῖραν αὐτὰς.

B Πράγμα παράλογόν πως δοκοῦν καὶ τῷ δικαίῳ μὴ συνεκόμενον καλῶς ἔχειν ἡμῖν καταφαίνεται εἰς τὴν πρέπουσαν καταστήναι τάξιν, νόμον περὶ τούτου διαθεμένους. Τί δὲ ὄν τὸ πρᾶγμα ἔστιν; Οἷα εἰδὲς πολλὰκις γυναῖκας ἔρημοι πλοῦτου καὶ κτήσεως ἀνδράσιν εὐπλοῦτοις ἀρμόζονται. Αὗται τοῦ γαμέτου λιπόντος τὸν βίον τὸ ἐκ τῆς ἐκείνου περιουσίας ἐρχόμενον μέρος (ἔρχεται δὲ ἐπὶ μὲν τέτρασι παισὶν ὁ μὲνυμος τοῦ ἀριθμοῦ τούτου μέρος, ἐπὶ δὲ πλείοσι μόνον τέκνου ἐνός) οὐκ εἰς ἄλλιον ἐξουσίαν, οὐδ' ὥστε περὶ αὐτοῦ κύρος ἔχειν διάταξιν εἶθεσθαι τοῦτο λαμβάνουσι, μόνος ⁸⁵ δὲ τῆς ἐν τῷ βίῳ χρήσεως καὶ τοῦ ἐκείθεν τῆς ζωῆς τὴν χορηγίαν πορίζεσθαι· καταλιπούσης δὲ τὴν ζωὴν εἰς τοὺς παῖδας ἢ ἐξουσία τοῦ τοιούτου μέρους μεθίσταται· μὴ συγχωρουμένης ἀδείας τῇ γυναίκι ὡς οἰκείοις ἀποχρήσασθαι πράγμασι, πλὴν εἰ μὴ ἀτεχνία προσῆ, καὶ διὰ τῆς τυχεύσεως δυστυχίας εὐτυχῆσθαι τὴν τῶν πραγμάτων δεσποτείαν· ὥστε οὐκ οἶδα πότερον εὐχεται ἢ γυνὴ καρπὸν κωλίας ἰδεῖν, ἢ καταράσθαι μὴ φῦναι τοῦτόν, ἐν οὕτως ὀφθῆ κυρία τῆς διαφέρουσας μερίδος.

Ταύτην ⁸⁶ δὲ τὴν ἀτοκίαν ἢ βασιλείαν ἡμῶν ἐπανορθουμένη θεσπίζει ἀναφαίρετον ἔχειν τὴν κυριότητα τὴν γυναῖκα τοῦ τοιούτου μέρους, καὶ ὅρον ἐπὶ τούτῳ ἐκφέρειν ὅν ⁸⁷ ἂν αὐτῇ δόξῃ, μηδενὸς ἄλλου τοῦ παισὶν ὑφειλομένου πλὴν τοῦ κατὰ τὸν φαλκίδιον αὐτοῖς ἐπιλαγχάνοντος· δηλονότι μὴ τῶν προτέρων γάμων ἐπιλελησμένης τῆς μητρὸς μηδὲ ἐπεισαγωγῆς δευτέρου ἀνδρὸς τὴν τοῦ πρώτου κολίτην οὐκ ἐν τιμῇ τιθεμένης. Ὡς εἰ γὰρ τοῦτο συμβαίη, πάντως ἐκπεσέσθαι τῆς παρ' ἡμῶν δεδομένης ἐξουσίας, καὶ οἱ

παῖδες τῆς ζωῆς ἤδη τῇ μητρὶ διαλυθείσης τῶν πραγμάτων ἐξουσιάζουσι.

(85-86) De quarta uxore inopi compressante in uxoris mariti locupletis defuncti, vid. quæ scripsi ad Novell. Justin. 117, c. 56, et Authentiarum præterea Cod. Unde vir et uxor.

(87) Abrogatur d. c. 5, d. loco.

(88) Id est, ita tamen ne ad secundas transcat nuptias.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΖ' ⁹⁰.

Παρά πῶν ἐγγράφασθαι τοὺς εἰσάγοντας δίκην ἐγκλήματος, ἤτοι τὸν βουλόμενον αἰσῆσαι δίκην πρότερον ἐγγράφῳ πλίσται.

Ἄριστόν ἐστι πᾶν, εἰ τι καλὸν καὶ τῷ βίῳ συμφέρον, ἀγήρατον καὶ ἀειθαλὲς διαμένειν, καὶ μηδέποτε τῶν τοιούτων ἀπομαρῖναισθαι τὴν ὠφέλειαν. Εἰ δ' ἄρα καὶ συμβῆ, καθάπερ πολλάκις συμβαίνειν φασί, παραμεληθέντος ⁹⁰ ἀποβῆναι τὸ χρήσιμον, ἀλλὰ τοὺς γε φροντίδα τῶν ἀνθρωπίνων καλῶν ποιουμένους προσήκει μὴ κατολιγωρεῖν τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ τῆν ἑαυτοῦ λυσιτέλειαν τῷ βίῳ παρεχομένου.

Διὰ ⁹¹ τοῦτο καὶ τὸ ἡμέτερον κράτος νόμον τινα λυσιτέλειστατον μὲν τῷ βίῳ, νῦν δ' ὡσπερ γεγηρακότα καὶ πρὸς τὸ ἀχρηστον κινδυνεύσαντα περιστῆναι εἰς τὴν ἀρχαίαν ἐπανάγον ⁹² ἰσχύον, τὸ γῆρας οἷον ἀπαξίει τῆς ἀχρηστίας καὶ ἀνακαινίζει πρὸς τὴν ἀρχῆθεν χρῆσιν καὶ τῆς πολιτείας ὠφέλειαν. Ὁ μὲν δὲ νόμος ⁹³ περὶ τῶν ὅσοι κινήσεις ἐγκλημάτων πράττουσιν ⁹⁴, ὥστε τοὺτους πρὶν εἰς τοὺς λόγους ἐλθεῖν τοῦ ζητήματος περὶ τῆς οικείας προαιρέσεως ἐγγράφῳ διαθεβαίωσει πλίσται παρασχέιν τῷ κριτῇ, οὔτε δολίῳτι κατενοχλοῦσι γυμνῆς οὐτ' ἐπὶ προλαθοῦση καταδικασμένοι ἐξετάσει, οὐ μὴν οὐδὲ νῦν εἰδότες αὐτὸ τοῦτο μηδεμίαν μὲν εἰς τὴν τοῦ δικαίου χώραν εἰσοδὸν ἔχειν, κακούργως δὲ βεδουλεύμενοι πράγματα παρέχειν τῷ ἀντικρινόμενῳ, οὐδὲ γε ⁹⁵ τὸ ἀληθὲς διαστρέφειν ψεύδει πειράσονται. Ταῦτα μὲν τοῦ νόμου τὰ διορισματα καὶ καλῶς θεωρεῖται, καὶ ταῦτα τῷ παραβάτῃ πωρὴ ἵπαιθετο, οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τοὺς σωτηρέους ὁ ῥηθεὶς ἐπὶ τοῖς ἑμοίοις ἐδοκίμαζε νόμος. Ἄλλὰ τοῦτον, καθάπερ εἶπον, ὡσπερ ἀπεφθιμένον ⁹⁶ περιστῆκότα εἰς τὸ κατωτέρως ἀχρηστον ἢ βασιλεία ἡμῶν καὶ πρὸς τὴν πρώτην ἀποκαμίσει βίωσιν, καὶ τῆρι εἰς τὴν πολιτείαν αὐτῇ παρήλασαν χαρίζεται. Καὶ θεοσιζόμεν ἀπὰ γε τοῦ παρόντος ταῖς βουλομένοις δίκην εἰσάγεσθαι πρὸ τῆς εἰσῆκῆς τῶ ὅσα καὶ νόμου προτιθένα διορίζεσθαι ⁹⁷.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΗ' ⁹⁸.

Παρά τοῦ μετὰ τῆν πρώτην ἀφῆλσιν μὴ πρὸς τὸ κριτήριον ἀπαρτήσαντος.

Οὐδὲ τοῦτο τὰ καταπεφρονημένων καὶ διὰ παραφάσεως γεγονὸς καταλειφθῆναι θέμις ἀνεπανόρθωτον, ἀλλ' ἄξιον αὐτὰ ⁹⁹ τῆς προσηκούσης βοηθείας τυχεῖν, ὡς ἐν τοῖς τοῦ βίου πράγμασι πολλὴν παρεχόμενον τὴν ὠφέλειαν.

Οὐκοῦν ὁμοίως καὶ τοῦτο πρὸς καινισμὸν καθιστώντες, ὡσπερ ἐκείνο τὸ μέρος δ' περὶ τοῦ ¹⁰⁰ εἰσῆκῆς

A CONSTITUTIO CVII.

Uti actor ante litem contestationem (89) porrecto libello judici fidem suam probeat (90).

Si quidquid honestum vitæque humanæ utile est, a senio liberum ac semper verans permaneret, neque unquam ejus utilitas deficeret: id vero longe præstantissimum foret. Quamobrem etiamsi contingat (ut sane persæpe contingere solet) ut eo neglecto utilitas depereat, quorum curæ communis vitæ bonæ incumbunt: hi certe, ut ne id quod de semivito utilitatis in communæ diffundat, restituere negligant, sane quam conveniens est.

Ea propter et nostra majestas legem quamdam rebus humanis multo quondam utilissimam, nunc vero vult senio confectam, et ne prorsus inutilis fiat periclitantem, ad pristinum robur reducens, senii incommotum quasi abradit, et ad primitivum ipsius usum, rei que publicæ utilitatem renovat. Lex autem de illis, qui actionem movent, agit, ut hi priusquam ad rei disquisitionem deveniant, de suo instituto judici fidem faciant, scripto complexi, se nullo dolo malo adversarium inquietare, neque alio judicio condemnatos esse, neque in præsens scire se nullum ad tribunal aditum habere, et maligno consilio negotium facessere, neque demique mendaciis veritatem intervertere conaturos esse. Atque hæc quidem legis præscripta sunt: quæ sane recte sese habent, eaque qui transgredetur, huic poena infligebatur. Neque vero huic soli, sed causarum etiam patronos iisdem dicta lex adjudicabat. Itaque hanc (quemadmodum dixi) ceu desperitam (91) prorsusque inutilem redditam, imperatoria nostra majestas, tum ad pristinas vires reducit, tum in rem publicam relictam donat. Ac vero sancimus, ut qui dehinc in iudicium procedere volent, ante introitum quæ a lege præscribuntur, exhibeant.

CONSTITUTIO CVIII.

De eo, qui ad primam denuntiationem iudicio se non sistit (92).

Neque vero hoc, tametsi neglectum hactenus contemptuique habitum sit, incorrectum relinquere fas est, potiusque ut convenienti auxilio potiatur, convenit: utpote quod humanis rebus multam de se utilitatem præbeat.

Nos itaque quemadmodum is tractatus, qui litem instituere volentibus formam præscribit, innovatus

VARIE LECTIONES.

⁹⁰ Ecl. Nov. 54. ⁹¹ Malim παραμεληθέν πως. ⁹² Inc. Ecloga. ⁹³ Vulgo ἐπανάγων, sed rectius nonnulli Eclogæ Codices ἐπανάγον scil. τὸ ἡμέτερον κράτος. ⁹⁴ Osenbruggen διορίζει addendum censet, est Justiniani Nov. 49 c. 3, et l. 2. C. ⁹⁵ Ecl. προσάγ. ⁹⁶ Codd. habent γάρ. ⁹⁷ Ecl. ἀποφθινόμενον. ⁹⁸ Codd. προτιθένα διορίζόμενα. Ecl. προτιθένα διορίζομεθα. ⁹⁹ Ecl. Nov. 55. ¹⁰⁰ Steph. conj. καὶ αὐτὸ. ¹⁰¹ Codd. τῶν. Pluralem tamen servare vult Steph. addito participio βουλομένων vel μαλλόντων.

NOTÆ.

(89) Novell. 97. s. eod.
(90) Id est, juret, reducitur Nov. 49, Justin. c. 5.

(91) Nov. Just. 47, cap. 3.
(92) In usum renovatur Nov. Justin. 69, c. 3, Novell. 112, cap. 3, § Harm § 6, in fin.

est, ad consimilem etiam modum hoc innovantes, sanciunt, ut qui semel judiciali citatione in jus (95) vocatus, neque ipse parcat, neque alium qui pro ipso in iudicio se offerat, mittit, iterum iudicii denuntiatione impetatur: cui si similiter non obtemperet, neque tertia denuntiatione indignus censetur: et si quidem, cum tam patienter judicialis clementia ipsum exspectet, ipse nihilominus tertiam citationem contempnens (cum nulla justa causa comparationem ejus impediat) neque per se, neque per alium iudicio sistat: tunc omnino etiam absens condemnatur, et nequaquam deinceps, vel questionem movere, vel condemnationem subterfugere ipsi permittitur.

Atque hoc in utrumque ligatorem decernimus, sive quis in jus vocatus comparere negligat: sive quis actione instituta, adversarioque in iudicium producto, deinde ipsi molestias proelationesque litiis machinans ab intenta actione dolo malo desistat. Etiam hic quoque, ubi ter a iudice citatus non apparuerit, absens condemnatur, iis tamen (quem admodum dixi) si nulla causa, que illum, qui se in iudicio non obtulit, verisimiliter purget, ad justam excusationem subit.

CONSTITUTIO CIX.

Ne intra (94) septimum (95) aetatis annum sponsalia inaeantur, neque ante decimum quintum maribus, aut decimum tertium seminis matrimonium consocietur.

Cum suum cuique rei tempus esse sapiens (96) tradat, idque communis omnium, qui modo mentis compotes sunt, sententia tum amplectatur, tum probet: in omni actione tempus observare, longe pulcherrimum fuerit. Quod si fortasse alibi, in contrahendis certe matrimonii negligi non debet. Oportet enim, ut quo ea res in communi vita magis necessaria est, eo prudentius cautiusque ad illam procedatur.

Quam sane nos ob causam secundum veteres (97-98) qui recte hac de re lego ista statuerunt, sancimus ne quo modo ante septimum aetatis aetatis sponsalia constituentur, neque matrimonium (99-1), sponsa duodecim, sponso vero quatuordecim annis minore, sacris ceremoniis confirmetur. Atque hoc quidem, quantum ad communem publi-

A τὴν δὲ τὴν τὴν ἐκρίει, θεοπίστου α', τὴν ἐκρίει ἡδὲ δεκάτοισι προσκλήσεως ἐπὶ τὴν κρισην ἀποθνήσκει, καὶ μὴ εἶναι ὑποκείμενα μὴ ἕκαστον κρισην ἐντὶ αὐτοῦ α' τὴν κρισην ἀπαντήσας ἀποσταθίσαντα, πάλιν δευτέρως ἀφ' αὐτοῦ ἐπιμαρτυρίας ἀπειθήσαντα δὲ καὶ α' ταύτην, μὴδὲ τὴν τρίτην ἀπάντησον κριθεσθαι, καὶ μάλιστα τοσούτου τῆς ἀκαταστάσεως ἐπιμαρτυρίας αὐτὸν ὑποκρινούσης εἴτερ κατακρίσασθαι ὁφθαί α' καὶ τοῦ τρίτου μνημόσμου α'. καὶ μετὰ τὴν εἰληγὸν προφάσει τὴν ἀπάντησον κρισην ἀπαντήσας δὲ αὐτοῦ ὅτι δὲ ἑτέρου προσώπου τῆς ἀκαταστάσεως βήματι παραστή, ὅτι δὲ ὅτι καὶ μὴ παρὶς τὴν καταδικάζουσαν φήρον αὐτοῦ α' λαγμέναι, καὶ μετὰ τὴν εἶναι καθ' ὅσον δὲ τινε τρόπον μὴ ἀφιστῆσθαι μὴ τὴν κατάκρισιν ἀποδέσθαι.

B Ταύτην δὲ τὴν φήρον ὀρίζομεν ἐπ' ἑκάστῳ προσώπου, εἴτε τις προσκλήσει α' κατακρίσασθαι τῆς ἀπάντησεως, εἴτε τις ἐγκλησὼν παρὶς καὶ τῆς βήματι παραστήσει τὸ διαφιλοτινῶν κρισην, εἴτε μετὰ τὴν προβολὴν τοῦ ἐγκλησάτου κρισην ἀποστή, τάλαιπωρίαν ἐκ τούτου τῆς ἀκαταστάσεως περινοῶν καὶ ἀναβολὴν τοῦ κρισην τοῦ ἑτέρου. Καὶ ὁστος γὰρ παρὰ τοῦ δικαστοῦ προσκλήσεως ἀχρι τρίτου καὶ μὴ κρισην ἀπαντήσας καὶ μὴ παρὼν, μηδεμιᾶς ἄλλης, ὡσπερ εἶπον, ἀφορμῆς εἰς δικαίαν ὑπόσθη παραίτησιν, ἢ δύνησται ὑπὲρ τοῦ μὴ ἀπαντήσαντος τὰ εἰκότα διαποιοῦσθαι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΘ' α.β.

Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι μνηστῆραν ἐνδοθερ τῶν ἐκτὰ ἐτῶν, εἴτε ἱερολογίαν ἐνδοθερ τοῦ τσαρσαρκαϊδεκάτου α' χρόνου, καὶ τοῦ τρισηνδεκάτου ἐπὶ γυναίκων.

Τοῦ σοφοῦ παραινούντος, καιρὸς τῶ παρὶς κρισην μίτι, καὶ τῆς κοινῆς παρὰ πᾶσιν δοσε φρονος εἰτυχοῦσιν ὑπολήψεως τοῦτο καὶ τιμώσης καὶ συναρλογοῦσης, καλῶς ἔχει μάλιστα μὲν ἐν πάσῃ κρισην τηρεῖν τὸν καιρὸν, εἰ δ' οὐν ἄλλ' ἐν γε τῇ κατὰ γάρμον συναρμοστίᾳ τούτων μὴ παρὸν δὲ γάρ, δοσε ἐν τοῖς κατὰ τὸν βίον πράγμασιν ἀναγκαιοτέρα ἢ ἐπιχειρήσεις, τοσούτον μετὰ γνώμης ἀσφαλειστῆρας ἐπὶ ταῖς τὴν χωρεῖν.

Τούτου δὲ ἐνεκεν κατὰ τοὺς πάλαι καλῶς συναδέστας παρὶ τούτου καὶ νόμον θεμένους ἡμεῖς α' θεοπίστου, μηδαμῶς συνίστασθαι μνηστῆραν ἐπὶ χρόνοις ἐκτὰ τοῖς ἐκτὰ, μὴτε μὴν ἱερολογίαις βεβαιούσθαι τὴν μνηστῆραν τοῦ τρισηνδεκάτου ἔτους ἐνδοθερ τῆς νόμης, τοῦ δὲ νυμφίου τὸν τσαρσαρκαϊδεκάτον μὴ διαμετροῦντος: ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀπηγγέρευται

VARIÆ LECTIONES.

Cal. incipit. α' Ecl. ταυτοῦ. β' Ita Ecl. Codd. ἀπειθ. δὲ ταύτην. γ' Ecl. ὁφθαί. δ' Ita nonnulli codices. Codices. Recte. Vulgo μένοντος. ε' Nonnulli Eclug. coud. παρόντα—αὐτόν. ζ' Ita Ecl. incipit. α'β' Est in Ecl. Nov. 56; existat apud Harm. lib. IV, tit. 1, pag. 282. γ' Ita ex Ecl. de. Spring. δ' Ecl. incipit.

NOTÆ.

l. 11. H. De in jus vocat.
 , on in roductur l. 14. H. De sponsal. August.
 sponsaliorat, ne minor x annis sponsa habo-
 unt. Vid. Dion. Zonar. Existat vero hæc Novella
 apud Harroenop. 3, tit. 1, § 11.
 (94) Infantia his annis desinit, d. l. 14, l. 1, §.

De administ. tut. l. 3, C. qui admin. l. 18, C. De jure lib.
 (96) Eccles. iii.
 (96-98) D. l. 14, intelligit.
 (99-1) Matrimonium femine ante 12 annorum non contrahunt, masculi ante 14, l. 9. H. De spons.

πρὸς τὴν κοινὴν καὶ δημοσίαν τοῦ πολιτεύματος χρη-
σιν. Εἰ δὲ βασιλεὺς (οἷα πολλὰ συμβαίνει) πράττων
οἰκονομίαν τινὰ καὶ μνηστειαν καὶ τὴν ἐξ ἱερολογίας
συνάρμοσιν τοῖς μνηστευομένοις ἔνδον τῶν διορισθέν-
των ἐτῶν ἐπιψηφίζεται, τοῦτο πρὸς τὸν νόμον οὐδὲν
ἀντικείμεται· ἔξεστι γὰρ τοῖς ἐκ Θεοῦ τὴν οἰκονομίαν
τῶν κοσμικῶν ἐγχειρισμένοις πραγμάτων ὑπέρ-
τερον ἢ κατὰ νόμον οἰκονομεῖν, ὅς ἔγει τοὺς ὑπ-
ηκόους.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΙ⁴³.

Περὶ τοῦ τὴν γυναῖκα ἀπογραφὴν ποιῆσθαι τῆς
τε οἰκείας προικῆς καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς
καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἀνδρῶς ὑποστάντως,
ἐπειδὴ τὸν γάμον λυθῆναι συμβαίνει, καὶ τῇ
προστέξει τῆς ἀπογραφῆς ἐπιζητεῖν εἰ τίνα λέ-
γοι παρὰ τοῦ ἰδίου⁴⁴ ἀνδρὸς ὑποστῆναι καιρο-
τομίαν εἰς τὰ ἀνήκοντα αὐτῇ, χωρὶς δὲ ἀπο-
γραφῆς εἰς οὗν⁴⁵ ἐναργτοῦς ἀποδείξεως μηδὲν
ζητεῖν, μήτε ζητοῦσαν ἀπολαμβάνειν⁴⁶.

Μετὰ τῶν ἄλλων, ὅσα περὶ τοὺς γάμους εὐαγῶς
τοῖς ἀρχαίοις προενόηται, καὶ τοῦτου δεούσης προ-
νοίας τυχόντος τοῦ μέρους (φημι δὴ τοῦ μετὰ τὴν
γαμικὴν διάλυσιν μὴ τὴν γυναῖκα ὅπως ἔτυχεν ἀντι-
ποιεῖσθαι τῆς τῶν ἀνδρῶν πραγμάτων λήψεώς τε
καὶ κατασχέσεως· ἀλλ' εἰ περὶ τούτων ἀμφισβητοῖ,
πρότερον δημοσίᾳ τῆς τε οἰκείας προικῆς καὶ τῆς
πρὸ γάμου δωρεᾶς καὶ τῆς ἄλλης ἀπάσης ἀνδρῶς
περιουσίας τὴν μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς γεγεννημέ-
νην ἀπογραφὴν ἐξενεγκεῖν, καὶ εἰ τι ἐν ταύτῃ δια-
γινώσκωτο παρὰ τοῦ γαμέτου ἀνηλωμένον, τοῦτου
τὴν ἀναπλήρωσιν ἐκ τῶν ἐκείνου ζητεῖν πραγμάτων),
καὶ τοῦτου δὴ καθάπερ ἦν θεμιτὸν τοῖς ἀρχαίοις
διορισμένου, νυνὶ δ' ὀλιγωρῶ παραδοθέντος, ἐπειδὴ
τῆς τῶν ἀρχαίων προνοίας τὸ χρήσιμον συνειδόμε-
μα ἔστιν σώζεσθαι, τὸ ἐκείνων ἀνανεούμενοι θέσπισμα
ὀφείζομεν, ἀπὸ γε τοῦ παρόντος ἀπογραφῆς τῆς τε
προικῆς καὶ τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς καὶ τῆς ἄλλης
ἀπάσης τοῦ ἀνδρὸς περιουσίας ἐκ παντὸς τρόπου
παρὰ ταῖς γυναῖξιν σπουδάζεσθαι· ὡς, ἐάν ποτε γυνή
πρὸς τοιαύτην φιλονεικίαν ὑπόθεσιν καταστῆ καὶ
πρὸς τὴν ἀνδρῶν χωρεῖν ὑπαρξῖν ἀντὶ τῶν κατα-
στάντων εἰς μείωσιν οἰκείων ἀξιοῖ, ἐξ ἐκείνης τῆς
ἀπογραφῆς ἦτοι ἀποδείξεως τὸ δίκαιον τῶν λόγων
γνωρίζεσθαι κατὰ τρόπον ἀντιποιουμένης τῶν τοῦ
συσύγου πραγμάτων, εἰ γε παρ' ἐκείνου φαίνεται
τῶν ἐν τῇ ἀπογραφῇ κειμένων ἀνάλωσις γεγεννημένη.
Ἄνευ δὲ τῆς ἐκείθεν μαρτυρίας, μήτε τὴν ζήτησιν
χώραν εὐρίσκω, μήτε ζητούσης φιλονεικίως ἢ ἀκροά-
σει· τυγχάνειν ἢ τι τῶν ἐπιζητούμενων λαμβάνειν.

VARIÆ LECTIONES.

⁴³ Exstat in cold. Synopseos Bieneriano, Paris. gr. 1351 et 1357 A, et Vat. 852. ⁴⁴ Verbum ἰδίου
in cod. syn. Paris. 1351 deest. ⁴⁵ Sic cod. Paris. 1351. Scrimg. εἴτε οὗν. ⁴⁶ Ita Paris. 1351. Vulgo
λαμβάνειν.

NOTÆ.

(2) Vid. Nov. Isaaci Angeli c. 2, inf.

(3-4) Exstat apud Harmenopolulum lib. 1, tit. 13,
§ 37.

(5) Ἀπογραφὴν, nota de inventario rerum do-
talium.

(6) Intra tres menses, ut infra eod.

(7) Jurisconsultis et imperatoribus adde Pho-

PATROL. GR. CVII,

A cumque reipublicæ usum attinet, ita vetitum sit.
Verum si imperator (2) (ut sæpe accidit) uovam
familiam conficiens, et sponsalia, et consecra-
tione peragendam conjunctionem intra præstitu-
ros annos desponsandis decreto permittat, id ni-
hil legi adversabitur. Licitum enim est, ut quibus
Deus universi terrarum orbis, tanquam fami-
liæ cujuspiam administrationem demandavit, hi
secus quam lex quæ subditos devincit, præscribat,
familias cogant.

CONSTITUTIO CX.

Ut (3-4) mulier soluto matrimonio dotem suam pro-
pterque nuptias donationem, et reliquam omnem
mariti substantiam in commentarium (5) conscri-
bat (6) ac eo prolato resarci sibi postulet, si quid
damni in rebus suis a marito se passam dicat,
citra commentarium autem evidentemve proba-
tionem nihil petat, aut petendo accipiat.

Cum præter alia, quæ sancte a veteribus (7)
de matrimonii rebus tractata sunt, huic quoque
tractatui satis prospectum sit: ut nempe mulier
soluto matrimonio non quoquo modo res maritales
percipiendas et detinendas vindicet; sed si de
illis controversia moveatur, confectum post mor-
tem mariti de dote sua et donatione propter
nuptias, reliquisque maritalibus facultatibus com-
mentarium publice prius exhibeat: et si quid ex
dote a marito consumptum esse appareat, id ex
ipsius bonis repetat, cum hoc, inquam, quomodo
jus atque æquitas postulat, a veteribus constitu-
tum sit, ac vero nunc ejus nulla ratio habeatur:
quoniam veterum prudentiæ utilitatem conserva-
dam ducimus, illorum sanctionem renovantes
statuimus ut dehinc omnibus modis de dote, pro-
pterque nuptias donatione, et aliis quibuscunque
maritalibus rebus a mulieribus commentarius
conficiatur: quo si quando, ad istiusmodi con-
troversia speciem adigantur, et ad res maritales,
pro eo quantum ipsarum res deteriores redditæ
sunt, procedere velint: ex eo commentario aut
probatione petitionis æquitas cognoscatur, utrum
recte res maritorum vindicent, quando commen-
tario comprehensa ab illis insumpta esse constab-
bit. Citra commentarii autem testimonium, neque
petitio locum inveniat, neque illa contentiose pe-
tentis aut audiantur, aut quidquam eorum quæ
petunt consequantur. Porro commentarii confici-
endi tempus statuimus: ut intra tres (8) men-

res fiat: et cujusmodi multa veteribus in tutores A
constituta est, talis etiam hic procedat.

CONSTITUTIO CXI.

Ut si uxor (9) mente capiatur idque neque dolo ma-
riti, neque ipso conscio, aliorum maleficio fiat,
et ultra tres (10) annos id malum duret: matri-
monium dirimatur, alteramque uxorem ducere
marito liceat (11).

Idem Imperator eidem Styliano.

Nihil adeo ad conservandum genus humanum
esse necessarium, atque quod (12) e costa viro
attributum est subsidium, cum artifex ille qui
istud condidit, docet, tum ipsa natura divino B
documento attestatur. Quod cum ita sit, par atque
conveniens erat, legis providentiam, et si qua
aliunde cura mortalium rebus succurrit, istius-
modi de re illa commentari et statuere, quæ per
omnem vitam illis qui conjugii nexu uniti sunt,
auxilio gaudioque sint: quæ initio propositum
conjugii finem constituent, non vero contra affli-
gant, et miseriam perpetuumque mœrorem afferant.
Si ergo conjugium tale esse oporteat (quemadmo-
dum certe oportet) non sane suscipienda mihi illa
lex (13) videtur, quæ si post initum matrimonium
furor uxoris corripiatur, maritum illam perpetuo
retinere, et furoris incommodum semper ferre
cogit. Ubi enim approbetur, ubi rationi consenta-
neum, aut matrimonialis convictus sollicitudine
dignum videatur, ut per totam vitam maritus in-
saniens uxori alligetur, ejusque fœditatibus con-
ficiatur? Si enim nullus adeo truculentus est, ut
vel momento quemquam cum feris in eundem lo-
cum includere sustineat: quomodo legis benignitate
prædicta illa lex est (14) quæ perpetuo efferate fu-
rore conjugii cohabitare maritum jubet? Sed per
conjugium, inquit, in unum (15-16) corpus
coerunt, oportetque membrum alterum alterius
morbo perpoti: et divinum præceptum (17) est,
quos Deus junxerit, ne separentur. Præclara

τὸν δὲ χρόνον τῆς ἀπογραφῆς ὀρίζομεν εἰσω τριῶν
μηνῶν γίνεσθαι, καὶ τὰ ἐπιτίμια προβαίνειν, ὅσα δὲ
καὶ περὶ τῶν ἐπιτρόπων τοῖς παλαιοῖς νενομοθέ-
τηται⁴⁰,

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΙΑ' 41.

Περὶ τοῦ γυναικὸς εἰς μανίαν περιπεσοῦσης μὴ
κατ' ἐπιβουλήν τοῦ δικαίου ἀνδρός, μήτε μὴ
συνειδὸτος αὐτοῦ τὴν κακουργίαν, εἰ παρ' ἄλ-
λων τινῶν ἢ μανία κακακούργηται, μέχρι τρι-
του εἰτους διαμένειν τὸν γάμον ἄλυτον, καὶ εἰ
εἴ τι τῆς μανίας λυπεῖ, τέμνεσθαι τὴν συν-
άφειαν καὶ μνηστεύεσθαι τὸν ἀνδρα σὺν ἀδείᾳ⁴²
ἢ ἂν ἔληται.

⁴¹ Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Στυλιανῶ τῷ αὐτῷ.

⁴² Ὡς μὲν οὐδὲν οὕτω πρὸς βίον ἀνθρώπων⁴³ καθ-
έστηκεν ἀναγκαῖον, ὡς ἡ παρὰ τῆς πλευρᾶς κεχα-
ρισμένη ἀνδρὶ βοήθεια, καὶ ὁ ἐξ ἀρχῆς ὑποσησά-
μενος τὴν πλάσιν τεχνίτης ἐδίδαξε, καὶ ἡ φύσις αὐτῆ
τῷ θεῷ διδάγματι προσμαρτυρεῖ. Τοῦτου δ' οὕτως
ἀναγκαῖου τυγχάνοντος, ἔπρεπε καὶ τὴν τοῦ νόμου
πρόνοιαν, καὶ εἰ τις ἐτέρωθεν φρονεῖς συνεπιλαμβά-
νεται, τὰ τοιαῦτα περὶ τοῦ πράγματος καὶ πειφρο-
νικῆναι καὶ διορίζεσθαι, ὅσα τῇ πάσῃ ζωῇ τῶν διὰ
τῆς συζυγίας ἠνωμένων⁴⁴ εἰς βοήθειαν ὑπάρξει καὶ
ἀγαλλίασιν καὶ τὸν ἀπ' ἀρχῆς σκοπὸν βεβαιώσῃ τῆς
νυμφεύσεως, ἀλλὰ μὴ τὸναντίον εἰς κατατριβὴν
καὶ ταλαιπωρίαν καὶ διὰ βίου μὴ ἀνείσῃαν κατήφειαν.
Εἰ οὖν τοιαύτην δεῖ γενέσθαι τὴν συζυγίαν, ὡσπερ
καὶ δεῖ, οὐ δοκεῖ μοι χώραν ἔχειν ἀποδοχῆς ἐκαίνας
ὁ νόμος, ὃς μετὰ τὴν μνηστείαν εἰς μανίαν τῆς μ-
νηστευμένης περιπεσοῦσης, βιάζεται τὸν γαμέτην
διὰ παντὸς τοιοῦτω συνεζυῦσθαι κακῶ, καὶ τῇ συμ-
φορᾷ τῆς μανίας ἀεὶ περιστοιχίζεσθαι. Ποῦ γὰρ ἀπο-
δοχῆ⁴⁵, ποῦ δ' εὐλογον ἢ τῶν περὶ συμβιώσεως ἄξιον
φροντίζων, τὸ προδεδέσθαι διὰ βίου τὸν ἀνδρα μανεί-
σῃ τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς ἐκεῖθεν ἀνισροῖς κατατρί-
χεσθαι; Εἰ γὰρ οὐδεὶς οὕτως ἀφιλόνητος, ὃς κιν
ἐπὶ βραχὺ θηρίῳ συγκαθειργνύειν ἄνθρωπον ἀξέει,
πῶς ἔχει νόμου φιλοἰανθρωπίαν ὁ προστάσων νόμος
δ' αἰῶνος ὑπὸ τῆς μανίας τεθηρωμένη τῇ ἀνθρώπῳ
συνοικεῖν τὸν μνηστευσάμενον; Ἀλλὰ φασίν, ὡς δὲ
τῆς συναφείας ἐν γέγονασι μέλος, καὶ ἀνάγκη τὴν
τοῦ μέλους ὑφίστασθαι νόσον, καὶ ὡς θεῖον βούλεται
κλέυσμα, μὴ χωρίζεσθαι τοὺς ὑπὸ θεοῦ συζευχθέν-

VARIAE LECTIONES.

⁴⁰ Codices Synopses subjiciunt hæc: Ἡ ἀγωγή τῆς ἐχούσης προῖκα μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρός, εἰ χρεστοί
ἐπιπέται, ἔχει προνόμιον ποιεῖν ἀπογραφὴν, εἰ μὲν ἔστιν ἰσῶθεν τῆς πόλεως, μέχρι τριῶν μηνῶν, καὶ
ἢ γράφεται τοὺς δανειστὰς λαμβάνουσα τὴν ἰδίαν προῖκα καὶ τὰ βοηθούντα αὐτῇ· εἰ δὲ ἔξωθεν τῆς
ἢ ἐπὶ θάνατος, ἔχει ἐξουσίαν ποιεῖν ἱμθέντων μέχρι μηνῶν δώδεκα. Εἰ δὲ ἱμθέντων οὐ ποιήσει ἐμπροθέ-
βηθούνται εἰ δανεισταί. ⁴¹ Laudatur a Bals. ad Phot. XIII. 30, XIV. ⁴² Zuich. et Meerm. συναδεί-
⁴³ Scrips. ἀνθρώπων. ⁴⁴ Zuich. et Meerm. ἐνομήμων. ⁴⁵ Steph. conj. ἀποδοχῆς ἄξιον.

NOTÆ.

rius, Nov. infra eod.
velia Nicephori Botoniatae c. 1, idem
et Photius 13 Nomocanon. 50, quo
jussu Nov. mentionem facit, ut
e. περὶ μανίας.
gatur lex 16, in fin. ff. De ritu,
vetabat matrimonium ob furorem
distinctione legis 22, § 7, ff. so-
Photius dicto hoc loco negat hanc
de ualiam, stari potius juri civili

et Novellæ Justiniani 23, c. 15, Nov. 17, c. 8, 9,
quæ inter causas divortii hanc non enumerat.
(12) Gen. ii, 22.
(13) D. l. 16, in fin. l. 8, De his qui sunt, v. l. 4,
ff. De divort.
(14) Hinc satis perspicuum est, non intelligi hoc
loco d. § 7.
(15-16) Ἐν μέλος, sic alibi σάρκα μέλαν. Matth.
xix, vers. 5.
(17) Matth. xix, v. 6.

τας. Καλὰ μὲν ταῦτα, ἃ θεῖα πρᾶ⁸² Θεοῦ εἰρηται, ἄ
οὐ καλῶς δ' αὐτὰ οὐδὲ κατὰ τὸν θεῖον σκοπὸν οἱ προ-
τεινόμενοι ἐνταῦθα τὴν τούτων ποιοῦνται πρῶτασιν.
Εἰ μὲν γὰρ ἡ μνηστειὰ τοιαύτην σώζει τὴν κατά-
σχεσιν ὅποιαν ἐξ ἀρχῆς ἢ νυμφοστόλος παρέσχεν,
ἄδικος ὁ χωρίζων, καὶ τὴν μέμψιν οὐ φεύξεται· εἰ
δ' ὑπὸ τῆς μανίας οὐδὲ φθογγῆς ἐστὶν ἀνθρωπίνης
ἀκούειν τῆς ἀνθρώπου, μὴ ὅτι γε ἄλλου τινὸς τυχεῖν
τῶν ὅσα μνηστειὰ πρὸς ἱλαρίαν χαρίζεται, τίς οὐκ
ἐθέλησει διαλύειν τὴν οὕτω πεκρᾶν καὶ φευκτὴν συ-
ζυγίαν;

Διὰ τοῦτο θεσπίζομεν, ὡς, εἰ ποτε μετὰ τὴν
κοινωνίαν τοῦ γάμου πρὸς μανίαν ἢ γυνὴ περιπέ-
σοι, μέχρι τρίτου ἔτους φέρειν τὴν δυστυχίαν
τὸν ἄνδρα καὶ τῆς κατηφείας ἀπολαύειν, καὶ εἰ γε
μὴ ἐν χρόνῳ τοσούτῳ λύσις εἴη τοῦ κακοῦ, μηδὲ πρὸς
τάς οικίας ἐπανελθοὶ φρένας ἢ τὴν μανίαν νοσοῦσα,
τηνικαῦτα διασπᾶσθαι τὴν κοινωνίαν καὶ τῆς ἀγ-
υποίστου συμφορᾶς ἐλευθεροῦσθαι τὸν ἄνδρα. Τοσοῦ-
τον προσδιοριζόμενου τοῦ θεσπίσματος, ὥστε δι'
ἐρεύνης τὴν μανίαν καὶ ἐξετάσεως γίνεσθαι, μή-
ποτε κατ' ἐπιβουλήν ὤφθη συστάσα ἢ αὐτοῦ γε τοῦ
ἄνδρος ἢ τῶν ἐκείνῳ κατ' οἰκειότητα συναπτομένων
ἢ τινῶν ἐτέρων· ὡς εἰ γε ⁸³ τοιοῦτόν τι φωραθείη,
εἰ ἐκ κακουργίας τοῦ ἄνδρος, τοῦτον ὀρίζομεν τιμω-
ρίαν τῆς ἰδίας ὑποσχέσθαι κακίας τὸν εἰς τὸν μονήρη
βίον μετασχηματισμὸν, καὶ ἄκοντος αὐτοῦ μονα-
στηρίῳ περιοριζόμενου καὶ τῇ ἐκ τῶν ἱερῶν κανόνων
ὑποβαλλομένου τῆς ψυχῆς θεραπείᾳ· εἰ δ' ἐκ τῶν
συγγενῶν ἤλθεν ἢ βλάβη ἢ ἐτέρωθεν ποθεν καὶ αὐ-
τοῦ συνειδότης τοῦ ἄνδρος ⁸⁴, τοὺς μὲν αὐτουργοὺς
τῆς πονηρίας ταῖς ἐκ τῶν νόμων ὑπάγεσθαι καλεῖο-
μεν τιμωρίας, τιμωρεῖσθαι δὲ καὶ τὸν ἄνδρα τῇ
τῶν οικειῶν ἀφαιρέσει πραγμάτων, ἃ δεήσει πρὸς
παραμύθιον ζωῆς τῆς ἐπιβεβουλευμένης ἀφωρεῖσθαι,
θαμένειν δὲ αὐτόν ⁸⁵ καὶ διὰ βίου ἐτέρου γάμου
ἀκοινωνήτον· εἰ δὲ καὶ τολμήσει πρὸς κοινωνίαν
καταστῆναι, καὶ ἄκοντα πρὸς τὸν μονάδα μετασχη-
ματίζεσθαι βίον. Τῶν μέντοιγε τὴν κακουργίαν πε-
ποιημένων ἀμέτοχος καθάπαξ ὑπέρχων, καὶ μηδὲν
πρὸς τὴν τῆς γυναικὸς ἐπιβουλήν ἢ αὐτουργήσας ἢ
ἄλλοις πονηρευομένοις συνδιεγνωκῶς, κρείττων ἐστὶ
καὶ τιμωρίας καὶ ζημίας ⁸⁶, καὶ μετὰ παραδρομὴν
τοῦ τρίτου ἔτους λυθείσης τῆς συζυγίας, ἀκωλύτως
πρὸς γάμον ἄλλον συναπέσθαι. Ἀφήσεται δὲ τὸ
τῶν τριῶν ἐτῶν τοιαύτην τινὰ τῶν παραμένοντι ἄνδρῳ
τὴν κατάστασιν. Τὸ μὲν οὖν ἐν ἔτος ⁸⁷ συνδιατῶν
καὶ συνοικῶν καὶ συνδιαταλαιπωρούμενος καὶ τὴν
ὀφειλομένην ἴασιν πρὸς ἴασιν τοῦ οἰκείου πάση

A quidem hæc et divina, utpote quæ a Deo pronuntiata
sint: verum non recte, neque secundum divinum pro-
positum hic in medium afferuntur. Si enim matrimo-
nium talem statum conservaret, quale me jus in princi-
pio pronuba exhibuisset, quisquis separaret, impro-
bus profecto esset, neque reprehensionem effugeret;
jam vero cum præ furore ne vocem quidem humanam a muliere audias, nedum aliud quidquam
eorum, quæ ad oblectamentum et hilaritatem ma-
trimonium largitur, ab illa obtineas, quis adeo
acerbum horrendumque matrimonium dirimere no-
lit?

Ea propter sancimus, ut, si quando post initum
matrimonium mulier in furorem incidat, ad tres
annos infortunium maritus ferat, mœstitiainque
toleret: et nisi interea temporis ab isto malo illa
liberetur, neque ad mentem redeat, tunc matrimo-
nium divellatur, maritusque ab intolerabili illa ca-
lamitate exoneretur. Cui sanctioni hoc adjicimus
ut furoris causa investigetur, in eamque inquiratur,
num forte mariti, aut ipso conscio fami-
liarium ejus aliorumve quorumlibet technis atque
dolo sit constatus. Quod si sic esse deprehendatur,
et quidem maritus (18-21) malefici arguatur: ut hic
in monachum transformatus, nolensque volens
monasterio inclusus, nequitiae suæ pœnas luat,
manantique ex sacris canonibus animæ curationi
subjectus sit, decernimus. At si a cognatis ipsius,
aut aliunde ipso conscio noxa orta sit, maleficos
pœnis legalibus subjici jubemus, maritumque
ipsum rei familiaris administratione privari, ut
insidiarum quas alienæ vitæ struxit, det pœnas, ita
ut per reliquam vitam connubio se abstineat, et ubi
contraire ausus fuerit, ad cœlibem vitam vel invitus
redigatur. Sin autem sceleris commissi particeps
non est, si uxoris vitæ nihil insidiatus est, neque
iis qui ei insidias pararunt, conscius est, pœnam
patietur nullam, imo post tertium inde a soluto
matrimonio annum novo se matrimonio jungere
impune poterit. Trium proinde illorum annorum
hæc erit ratio. Primo quidem anno vivet et habi-
tabit cum conjuge misera, ita quidem ut nihil inten-
tatum relinquat quod ad ipsius sanationem conferre
possit. Biennio sequenti, si morbus medicorum
arti resistit, conjugem poterit deserere, cœlibem
vitam acturus. Ubi autem tertio quoque anno mor-
bus non cessarit, ad secundas pergere nuptias
poterit. Et hæc quidem de divortio alterisque
nuptiis. Quod si mulier furiosa parentes habeat con-
sobrinosve, ad hosce perducetur utpote ejus tutores

VARIÆ LECTIONES.

⁸² Zuich. Meerm. καὶ παρά. Haud inepte ⁸³ Agyl. εἰ μὲν vult legi. ⁸⁴ Apud Scrimg. sequentia desunt. Supplementur ex Zuich. et Meerm., qui ea perperam Spangenbergio teste intercalant Novellæ sequenti.
⁸⁵ Codd. δυνατόν. ⁸⁶ Codd. τιμωρίαν καὶ ζημίαν. ⁸⁷ Forte ἐστὶν.

NOTÆ.

(18-21) Adde Nov. 22, c. 15, § 1, 3, l. ff. ad l. Corn. De Sicariis.

a natura ipsa constitutos quibus istius cura re-
rumque tali modo neglectarum administratio in-
cumbit. Ubi autem parentum aut cognatorum
nullum ei erit refugium, episcopus regionis
humanissimus miseram in monasterio aliquo col-
locabit, cujus abbatissa, re cognita, curamaget
omnium quæ illius salutem remque familiarem
spectant, donec aut furoris aut vitæ finis appropin-
quet. Liberi, si qui superstites sunt, cum patre
convivent, in matris emortuæ bona secundum le-
ges successuri.

Ἄλλου περὶ τῆς ζωῆς αὐτῆς ἀναδέξασθαι μέριμναν
ἑρώτων πραγμάτων ἐκεῖ συναπερχομένων· εἰ δὲ τῆς
μὲν κατὰ χώραν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον εἰς τι
ἀρίστη τὰ πάντα γνωρίζεται, καὶ ταύτην⁸⁹ τὴν διοίκησιν αὐτῆς ἀναθεῖναι· καὶ τὴν τῆς ὑπάρξεως οἰκο-
νομίαν τε καὶ ἐγχείρησιν καὶ τὴν ὀφειλομένην πρόνοιαν ὑπὸ τῆς τοιαύτης προηγουμένης γίνεσθαι τοῦ
τε βίου καὶ τῶν πραγμάτων τῆς ἀνατεθειμένης, μέχρις ἂν ἡ τῆς μανίας ἢ τοῦ βίου πρὸς ἀπαλλαγὴν
κἀταστῆ. Παρόντων δὲ καὶ παιδῶν σὺν τῷ πατρὶ τούτοις ἔσται μὲν ἡ βίωσις καὶ ἡ διαγωγὴ ἀποφθαρείσσης
δὲ τῆς μητρὸς τὸν ἐκ τοῦ νόμου κληρὸν τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ὑπελεύθοντα.

CONSTITUTIO CXII.

Ut si maritus (22) per matrimonii tempus in furo-
rem incidat, intra quinquennium (23) matrimo-
nium solvi nequeat: eo autem elapso, si furor eum
adhuc occupet, solvi possit.

Veterum (24) jurisconsultorum sententiam, qua
furorem matrimonium impedire, jam initum autem
non infirmare constituitur, neque convellere, neque
reprehendere est animus: illosque ipsos ad judi-
cium suum, quo ad id discernendum commoti sunt,
expendendum remitto: ut tamen illam aut approbeu
aut confirmem quod id mihi approbatione indignum
videatur induci nequeo. Nam cum matrimonium, si
furor præveniat, impediatur: at si vero inito jam
matrimonio furor superveniat, illud nihil lædi di-
catur, quomodo hinc ad comprobandum illectemur?
Si enim hoc in matrimonio spectatur, ut cum
utriusque conjugis commodo contrahatur: quomodo,
qui ne id ab initio tanquam inutile consistat, sua-
det, si postquam initum erit, eadem calamitas
existat, non idem ejus compagem tanquam inutilem
disuadebit? An operam dari oportet, ne quis om-
nino in mali cujusquam periculum incidat: qui
vera jam inciderit, hic sine omni ope relinquendus,
ipsiusque calamitatum non miserendum est?

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁹ Codd. ἀμνημόνευτος. ⁹⁰ Codd. ταύτην. ⁹¹ Ita Zurich. et Meerm. Scrimg. ἀρμολυγίαν. ⁹² Melius
ἐπιτολ., et Agyl. vertit quasi ita scriptum sit. ⁹³ Hæc omnino corrupta sunt. Forte ἐναντιοῦσθαι καὶ
μόνον, διατῦρειν. ⁹⁴ Vulgo: ὅτι συγκαταθ. ἔμοι ἄξιός ἀνεπέφηνεν. Quæ et sensu carebant. ⁹⁵ Apud
Scrimg. διὰ δεest. ⁹⁶ Agyl. πῶς αὐτὸ ἡμᾶς legendum censet.

NOTÆ.

(22) De mulieris furore dictum est Nov. 111, supra
cod. Ex his apparet ob triennem furorem uxoris,
matrimonium dissolvi posse: ut ob quinquennem
mariti.

(23) iv, Harm. 2, Nov. Nicephori Phocæ; sed
Pbotius 3 Nov. 30, negat hanc Novellam Leo-

σπουδῆ καὶ δυνάμει συνάγων μέλους· τὰ δύο δὲ, εἰ
γε θεραπείας κρείττων εἴη ἡ νόσος, χωρισθήσεται
μὲν τῆς συνταλαιπωρίας, διακαρτερήσει δὲ, καθάτερ
εἴρηται, ἄζυγος καὶ ἀμνηστευτος⁸⁹. καὶ μετὰ τὴν
συμπλήρωσιν τοῦ τρίτου τῆς μανίας οὐ ληγοῦσης
πρὸς κοινωνίαν ἑτέρου καταστήσεται γάμου. Ἄλλὰ
ταῦτα μὲν περὶ τῆς διαζεύξεως καὶ τῆς τοῦ ἀνδρὸς
πρὸς ἄλλην γαμετὴν συναρμόσεως. Τῇ δὲ πρὸς τὸ
διαζύγιον ὑπὸ τῆς μανίας καταστάσῃ εἰ μὲν τινες
εἴεν συγγενεῖς ἢ γονεῖς, πρὸς αὐτοὺς ἐπιτρέπεται
ἡ ἀφιξίς, ὡς ἐκεῖνων δικαίων ὑπαρχόντων παντὸς
δηλονότι καὶ τῶν κατὰ νόμον εἰς τὴν αὐτῆς ἐξουσίαν
κατὰ συγγένειαν προνοίας ἐρημία παρῆν, θεοπίστο-
σεμνεῖον παραδοῦναι ταύτην, οὐ προηγουμένη
σεμνεῖον παραδοῦναι ταύτην, οὐ προηγουμένη
οἰκο-
νομίαν τε καὶ ἐγχείρησιν καὶ τὴν ὀφειλομένην πρόνοιαν ὑπὸ τῆς τοιαύτης προηγουμένης γίνεσθαι τοῦ
τε βίου καὶ τῶν πραγμάτων τῆς ἀνατεθειμένης, μέχρις ἂν ἡ τῆς μανίας ἢ τοῦ βίου πρὸς ἀπαλλαγὴν
κἀταστῆ. Παρόντων δὲ καὶ παιδῶν σὺν τῷ πατρὶ τούτοις ἔσται μὲν ἡ βίωσις καὶ ἡ διαγωγὴ ἀποφθαρείσσης
δὲ τῆς μητρὸς τὸν ἐκ τοῦ νόμου κληρὸν τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς ὑπελεύθοντα.

B

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΙΒ'.

Περὶ τοῦ εἰ μετὰ τὴν γαμήλιον κοινωνίαν εἰς
μανίαν ὁ μνηστὴρ περιπέσοι, ἐφ' ὅλοις ἔτεσι
πέντε διατελεῖν τὸν γάμον ἄλυτον, τούτων δὲ
καρλασάντων καὶ τῆς μανίας τῆς ἐπισχέσεως
ἔτι προσμενούσης τὴν ὁμοζύγιαν⁹⁰ ἀφαρμό-
ζεσθαι.

Τῶν μὲν πάλαι νομοθετησάντων τὴν γνώμην, ὅτ'
ἢ ὁ τῆς μανίας καιρὸς διορίζεται δεσ αὐταῖς⁹¹ δικαί-
ταις μνηστῆραις ἐναντιοῦσθαι⁹², καὶ μὴ διασύρειν
καὶ μέμψει καθυποβάλλειν οὐκ ἔχω (ἀφήμι γὰρ
αὐτοὺς ἐκεῖνους τοὺς ταῦτα νομοθετηκότας τῆν
οικεῖαν εἰδέναι κρίσιν, μεθ' ἧς ἐπὶ τὸ δόγμα κατέστη-
σαν), πρὸς δὲ τὸ συναρῆν καὶ κατατεθεσθαι ὅ τι μὴ
συγκαταθέσῃ; ἔμοι ἄξιόν ἂν ἀπέφηνεν⁹³ ὁ νόμος,
ὅ πρόαγομαι. Τὸ γὰρ κωλύειν μὲν διὰ⁹⁴ προλα-
βούσαν ἤδη μανίαν τὸν γάμον, φάσκειν δὲ μηδὲν
αὐτὸν ἀδικεῖσθαι μεταγενεστέρως τοῦ γάμου τῆς
μανίας ἀποφανθείσης, πῶς οὐκ αὐτόθεν⁹⁵ ἡμᾶς
πρὸς τὴν συγκαταθεσὶν ἀναπαίθει; Εἰ γὰρ ὁ γάμος
ἐπὶ κοινή τῶν συναπτομένων ὤφελει συνίστασθαι
βούλεται, πῶς ὁ τὴν ἀρχὴν ὡς ἀσύμφορον ἀποτρέ-
πων συστήναι, τοῦ αὐτοῦ ἐναντιώματος μετὰ τὴν
συνάφειαν ἀνακύψαντος οὐκ ἀποτρέψει τὴν σύστασιν
ὡς μὴ συμφέρουσαν; ἢ βοηθεῖν μὲν χρῆ, ὅπως μὴ
τὴν ἀρχὴν ὀφθεῖν εἰς εἰς κακοῦ πείραν καταστάς,
περιπεσόντα δὲ τῷ κακῷ καταλιμπάνειν ἀδοθήτοσ

C

καὶ μὴ τῆς ταιλαπωρίας οἰκταίρειν αὐτόν; ὡσπερ εἰ A
 τις καὶ πρὸς μὲν τοῦ νόσου ληφθῆναι τινα δεῖν οἴεται
 προσάγειν τὴν ἐπιμέλειαν, κατασχεθέντα δὲ θνή-
 σκειν ἔφν, ἀπαγορεύσας τὴν θεραπείαν. Ἄλλὰ γάρ,
 ἄπερ εἶπον, ἐπιμέμεσθαι μὲν τοῖς νομοθέταις οὐκ
 ἔχω, σύμφηρος δὲ τοῦτοις εἶναι πολλοῦ γε καὶ δέω,
 καὶ μάλιστα πολλῶν ἐτέρων τρόπων πρὸς μνηστίας
 λύσιν διατεταγμένων, ὧν οὐδεὶς πρὸς τὸ χαλεπὸν
 τῆς μανίας εἰς σύγκρισιν ἰκανὸς ἔσται παρελθεῖν. Τὸ
 γὰρ διὰ τὴν τοῦ μνηστῆρος ἀσωτείαν, ἢ διὰ τὸ κατὰ
 τὴν πίστιν διάφορον, ἢ διὰ τὸ πρὸς ὁμιλίαν τὴν φυ-
 σικὴν ἄπορον καὶ ἀνεπιτήδειον, καὶ εἰ τι ἕτερον
 πούτοις συναριθμεῖται κεκτημένον ἰσχὺν πρὸς γάμου
 διάζευξιν, οἷον εἰ ἔστι δουλικῆς ἀναφαίνοντο τύχης ὁ
 μνηστευόμενος, εἰ τῶν ὑπεσχημένων ἐν τοῖς γαμι-
 κοῖς συμφώνοις ἐξ ἀπορίας μὴ πρόεισιν ἢ τελεωσιν, B
 ταῦτα οὖν καὶ τὰ παρακλήσια, ἃ ἔστι διανεμόμιστα
 τὴν γαμικὴν κοινωνίαν διαλύειν, καὶ πρὸς τὴν συμ-
 φορὰν τῆς μανίας ἕως τὴν σύγκρισιν ἀναδέ-
 χεται;

Τοιγαροῦν θεοσπίζομεν ἡμεῖς περὶ τῆς μετὰ τὸν
 γάμον ἐπαλλοθούσης μανίας, ὥστε ἐφ' ἑλοῖς ἔτασι
 πάντε τοῖς συναπτομένοις μὴ διαζεύγνυσθαι· καὶ
 γὰρ ὡσπερ τὸ μὴ διὰ βίου θεραπευομένης τῆς μα-
 νίας ἄλυτον εἶναι τὸν γάμον βίαιον ὤφθη, οὕτω καὶ
 ἢ ἐν τοσοῦτω χρόνῳ ἀναμονὴ καὶ προσκαρτέρησις
 ἀναγκαῖα ἐστίν· εἰ δὲ μετὰ τὴν τοῦ τοσοῦτου χρόνου
 περίοδον μὴ γένηται τις ἀπαλλαγὴ τῆς δυστυχίας,
 μηδὲ πρὸς ἀνασωφρόνησιν ὁ μεμηνῶς κατασταλῆ,
 τῆνικαῦτα διατέμεσθαι τὴν γαμήλιον κοινωνίαν, C
 μηδεμίαν μηδ' ἐτέρω μέρει προσηγομένης καινο-
 τομίας. Καὶ ταῦτα μὲν διορίζομεν οὐ πρὸς διαβολῆν
 τῶν πρὸ ἡμῶν νομοθετησάντων, ἀλλ' εἰς ἀποπλή-
 ρωσιν τῆς περὶ τὸ ὑπήκοον ὀφειλομένης ἡμῖν προ-
 νοίας. Ἡ δὲ γε κατ' αὐτὴν ἐπιγνωσθεῖσα τὴν τοῦ
 γάμου ἡμέραν μανία οὐδὲν ὑπαντιοῦμενον ἔχει
 πρὸς τὴν αὐτίκα διάλυσιν, εἰ καὶ προῆλθεν ἢ ἡ νε-
 νομισμένη αὐτοῖς ἱερολογία, ἀλλ' ὁμοίως τῇ πρὸ
 τῆς μνηστίας ἐγνωσμένη πρὸς τὸ ἀκοινωνήτον κατα-
 στήσεται καὶ ἀνάρμοστον. Ἴσως μὲν οὖν τισὶ δοξῆσι τὸ
 μετὰ τὴν ἱερολογίαν διαζεύγνυσθαι κρίσεως ὀρθῆς
 ἀπολείπεσθαι, ὡς δέον, ἐπεὶ διὰ τῆς συναρμοστικῆς
 τελετῆς ἐν σῶμα γεγόνασι, μὴ διατέμνειν αὐτοῦς,
 ἀλλ' ἠνωμένους ἔφν, καὶ μάλιστα γε κυριωτέρου D
 μέλους καὶ κεφαλῆς ὑπάρχοντος τοῦ ἀνδρός. Οὐδὲ γὰρ
 ἐν σώματι τὰ τῶν μελῶν κυριώτερα ὑπὸ τινος κατε-
 σχημένα πάθους ἐκκόπτεται. Ἄλλ' οὗτος ὁ λόγος
 δοκῶν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως ἱστασθαι, ἀγνοεῖν εἴκοι
 τῆς ἱερολογίας τὸ βούλημα. Ἡ μὲν γὰρ, τὰ κάλλιστα

A Quod perinde (25) sit, atque si quis, priusquam
 morbo quispiam corripiatur, adhibendum remedium
 existimet, at jam correptum negato remedio mori
 sinat. Verumtamen id, quod dixi, reprehendere
 jurisconsultos non est animus: ut tamen ipsis ad-
 stipuler, permultum abest. Præsertim vero cum
 multi alii modi ad solvendum matrimonium consti-
 tuti sint, quorum nullus (26) cum furoris male
 conferri recte possit. Quomodo (27) namque mariti
 prodigalitas, aut religio (28) diversitas, aut in
 naturali consuetudine impotentia et imbecillitas,
 aut siquid aliud his connumeratur, quod ad dis-
 solvendum matrimonium valeat (cujusmodi est, si
 servillis conditionis conjugem esse appareat, et si
 quæ (29) in pactionibus nuptialibus promissa sunt,
 propter paupertatem plene præstari nequeant), hæc,
 inquam, et similia, quibus matrimonia dissolvere
 lege tributum est, quomodo tandem cum furoris
 calamitate comparari possunt?

Nos itaque sancimus, ut si furor post initium
 matrimonium superveniat, ne intra quinque annos
 conjuges disjungantur. Etiam quemadmodum quan-
 do per omnem vitam furor duraret, nec tamen ma-
 trimonium dirimi posset, id durum et acerbum
 esse visum est: ita tantopere exspectare et per-
 severare necesse est. At si postquam tantum tem-
 poris decurrerit, malum se non remisit, neque
 furiosus resipuerit: cum neutrius commodo aut
 incommodo conjugium dirimatur. Atque hæc qui-
 dem statuimus, non quo superioribus legislatoribus
 obtrectemus: sed ut quam subditis curam debe-
 mus, adimpleamus. Jam vero si furor ipse nuptia-
 rum die animadvertatur, quominus confestim
 matrimonium, tametsi sacro ritu confirmatum sit,
 dissolvatur, nihil obstiterit: perindeque ac si ante
 nuptias furor animadversus esset, matrimonium
 in irritum recidet, atque distrahetur. Sed quod
 post consecrationem disjungendos esse conjuges
 dicitur, fortasse id nonnullis recto iudicio destitui
 videbitur: quasi, posteaquam sacrificio juncti in
 unum corpus coierant, non dirimi illos, sed unitos
 sine oporteat. Et præsertim quidem cum præstan-
 tius membrum, adeoque caput (30-31) maritus sit;
 neque præcipua corporis membra, si morbo aliquo
 occupentur, amputari soleant. Atqui hæc ratio,
 dum a conjunctione stare, atque illam defendere
 se putat, quid sibi benedictio velit ignorare vide-
 tur. Hæc enim præstantissima quæque connubio

VARIAE LECTIONES.

“Zuich. et Meerm. ἰκανῶς. “Iidem illi et omittunt. “Iidem & non habent. “Codd. προῆλθεν.

NOTÆ.

(25) Argumentum satis firmum ad hujus Novellæ confirmationem observa.

(26) Argumentum aliud firmum satis observa.

(27) Vid. Nov. 22, cap. 15, Nov. 117, c. 8, 9.

(28) Vid. l. 2, in fin. C. De sponsalibus, adde Phot. 1, 2, Nomocanon. 13.

(29) Vid. Nov. 22, c. 18.

(30-31) Caput uxoris maritus l. Cor. n, vers. 13.

largiri cogitans, pudicitiam indissolubilique quodam amoris vinculo conjuges devinciens, propagationem generis, et si quid aliud matrimonium jucundum reddit, consecrat. At furori, quæso, quomodo cum hoc sacrificii proposito conveniat? Ubi enim pudicitiae integritas, quando mens seipsam non novit, miserabilisque ignorantiae infortunio præmitur? Unde vero propagatio generis speretur, cum furor spectaculum solo aspectu horrendum miseræ uxori miseriores maritum exhibet, nedum ipsi cum illo consuetudinem habere permittit? Quali porro amoris vinculo colligentur, cum morbus universum hominem efferat, et ut quidvis potius quam homo videatur, efficit. Ac profecto si forte ex tam infortunato connubio fetus (32-33) in lucem prodeat, cum natura fructus rebus ut plurimum assimilare soleat, quomodo non hic ipse fetus humano generi commune detrimentum afferet? Mihi igitur propter hæc etiam, matrimonium post furoris correptionem solvendum esse constituere, justum rationique esse consentaneum, neque ad reprobationem matrimonialis benedictionis, neque ad aliud quodpiam crimen vergere visum est. Quod si quis sanctionem a crimine non liberet, hic apud se furiosi matrimonii utilitate expensa, quantum momenti iudicium suum habeat, cognoscet.

CONSTITUTIO CXIII.

Ut quemadmodum in aliis structuris lege cautum est: ita etiam subdialium ambulacrorum structurae, quæ solaris (34) appellantur, decem pedibus a vicinorum ædificiis distent.

Quæ veteres de domuum et alioqui parietum structuris tractavere, perbelle illa se habent, et vicina ædificia decem (35) inter se pedibus distare debere, ab iisdem recte constitutum est. Verum quoniam de subdialibus deambulationibus, et quomodo aliquis fortasse vocet proscenalis spectatoriis, quæ ad apricaudi usum, et eum quidem solum excogitata sunt, atque a sole nomen acceperunt (solaria enim appellantur) in lege nulla mentio facta, nihilque constitutum est: decreto quod de illis statuat, quæque subinde, ut verisimile est, de iisdem contentiones emergunt, dirimat, opus est.

Decernimus igitur, ut et in his structuris, solariorum nempè, inter vicinos tantum interstitium servetur, quantum in aliis constitutum est. Etenim quemadmodum in illis conspectus prohibendi causa de (36) pedum interstitium statutum est: ita hic

ἂ τῆ μνηστειᾷ χαρίζεσθαι διανοουμένη, σωφροσύνη ἀρήρηκτῶ τιτὶ θεσμῶ φιλτροῦ συνδέουσα ἀμφοῖν γένους διαδοχὴν καὶ εἴ τι ἕτερον ἡδύνας τὸν τελεῖται· μανία δὲ πῶς ἂν τῷ σκοπῷ συνδράμη τοιαύτης τελετῆς; Ποῦ γὰρ σωφροσύνης τὸ καὶ μὴ τοῦ νοῦ γινώσκοντος ἑαυτὸν, ἀλλ' ἀγνοίαν νῆν δυστυχοῦντος; Γένους δὲ πόθεν ἢ διαφρικτὸν θέαμα καὶ μόνον ἰδεῖν τῆ ἀθλίᾳ μνηστῆ ἀθλιώτερον μνηστῆρα τῆς μανίας παρασκευαζομῆ ὅτι γε συνελθεῖν αὐτῷ πρὸς ὀμιλίαν προμῆνης; Ποίῳ δ' ἂν φιλτροῦ θεσμῶ συνδεθεῖται πάθους ὄλον ἀποθηρευῶντος τὸν ἄνθρωπον, καὶ μᾶλλον ἢ ἄνθρωπον ἐπιγινώσκεσθαι διατιθέντω δ' ἄρα ποτὶ καὶ γονὴν ἐξ οὗτω γάμου δυσσεύεται ἥλιος, πῶς οὐ κοινῆ βλάβῃ τῷ ἄνθρωπῳ βίῃ ἢ τοιαύτῃ γονῇ; διότι συνεφομοιοῦν οἰδεν· σὶς τοῖς πράγμασιν ὡς ἐπὶ πολὺ τοὺς κατ' ἔμοι μὲν οὖν καὶ διὰ ταῦτα δίκαιον ἐλογίσετο εὐλογον, καὶ οὔτε πρὸς ἀθέτητον τῆς συναπτῆς εὐλογίας οὔτε πρὸς ἄλλο τι ἐγκλήμα, τὸ θεοτῆν τοῦ γάμου μετὰ τὴν τῆς μανίας λῆψιν διὰ. Εἰ δὲ τις αἰτίας οὐκ ἀπολύει τὸ θέσπισμα, καθ' ἑαυτὸν ἐπιστήσας, καὶ τὴν ἐκ τοῦ μεμνη γάμου κατανοήσας ὠφέλειαν, εἰσεται τὴν οἰκρίσιν ὅποιας τιμῆς ἀξία καθέστηκεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΙΓ'.

Περὶ τοῦ καὶ ἐν τοῖς προσηκείοις κατασκευασίαι, ἃ τῆν τῶν ἡλιακῶν ἐκωνυμίας ἢ τῆν τῶν δέκα ποδῶν ἐκ τοῦ γειτονοῦ μ παρατηρεῖσθαι δίδασκῶν, καθάπερ κα τῶν οἰκοδομημάτων γενόμεναι.

Ἄ μὲν περὶ οἰκοδομίας οἷον οἰκημάτων καὶ χλιῶν ἄλλως τοῖς παλαιοῖς ἐπισκέψθη, καὶ ἐπισκεψίς ἔχει καὶ καλῶς ἐπ' αὐτῶν ἢ διάστασι γειτονεύουσι διατέτακται μέρεσιν, ἐν ὅλοις δέκα λαχούσα τὴν διαμέτρῳσιν. Τὰ δὲ περὶ τῶ ἀθρων καὶ ὡς ἂν τις εἴποι, προσηκίων θεατῆ καὶ πρὸς μόνην καὶ ὑπαίριον ἀπώλαυσιν ἔπιπτε καὶ τὴν ἐκωνυμίας ἐκ τοῦ ἡλίου εἰληφεν ἡλιακὰ πγορευόμενα, ταῦτα δὲ ἄρα τῆς ἐκ τοῦ νόμου μ οὐ τυχόντα καὶ διορίστας, νῦν εἰς χρεῖαν καθέσφῆφου περὶ αὐτῶν διορίσεως καὶ τὴν φιλονεικία ὡς εἰκόσ, ἐπ' αὐτοῖς ἐνλίστε προβαίνουσαν διαλυε Ὀρίζομεν οὖν, καὶ ἐπὶ τούτων τῶν κατασκευῶν, τουτέστι τῶν ἡλιακῶν, ἐκείνη τὸ μ οἰκίαν τὸ μεταξὺ διάστημα τῶν ἐχόντων τῆ τῶν προσηκίων, ὃ καὶ ἐπὶ τῶν οἰκοδομητῆ ἀπονενέμεται. Καὶ γὰρ ὡσπερ ἐπ' ἐκείνων

VARIE LECTIONES.

¹ Scrips. σωφροσύνη. Emend. Agyl. ² Verba ἐκ τοῦ apposui ex Zurich. ex Mœerm. Apud Sc. B.

NOTÆ.

νοῦ, sanum ex furioso concubitu
32.
ὡς ἡλιακῶν ἐκωνυμίας φέρεται. Scrips.
— hinc. ἂ. c. περὶ ἡλιακῶν φέρεται, etc.
ἐκείνων. Eadem Meniana et τυχόντας ap-
L. 11, C. De ædificiis priv. adde l. pen. § 5,

C. De ædificiis.
(35) Harm. 4, cap. περὶ οἰκοδομῆς. Imo ἂ
cum, idem 2, lit. 4, περὶ ἀνεκείσεως οἴκου
λαίου, l. 12, § 2, C. De ædific. privat.
(36) L. 11, C. De ædificiis privatis.

κατοπτέσεως αἰτία τῶν δέκα ποδῶν ὄριζε τὸ διάστημα, οὕτω κἀναυθα διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τὸ ἴσον εὐλόγως διορισθῆσεται μέτρον, καίτοιγε ἡ αἰτία τῆς κατοπτέσεως πλείονα ἀπαιτεῖν δοκεῖ τὴν ἀπόστασιν. Εἰ γὰρ διὰ τὸ μὴ κατοπτεῦσιν ἀλλήλους τὰ γειτονφύοντα μέρη τῶν δέκα ποδῶν ποιεῖται ἀπόκλισιν ⁷², ἐναυθα τοσοῦτον ὀφείλει μᾶλλον ἀφίστασθαι, ὅση καὶ μᾶλλον ἐπιτηδείως ἔχουσιν αὐτοαῦται κατασκευαί πρὸς κατοπτέυσιν. Ἀλλοῦ γὰρ, ὡς ἐν οἰκίᾳ τις καθεζόμενος ἢ τι πράττων οὐκ ἂν εὐθὺς κατοπτεῦθῃ, πολλῶν ὑπαρχόντων ἀντιφραγμάτων· ἐν δὲ τοῖς περὶ ὧν ὁ λόγος προσκηνοῖς ἔργοις, ἢ ὡς ἂν αἱ πολλοὶ φάσιν ἐξωσταρίοις, οὐδὲν εἰς περιοπὴν ἔσπηκεν ἀντιφράττων.

Διὰ τοῦτο θεασίζομεν, μὴ ἐτέρως ἐξεῖναι τινι τοιοῦτον κατασκευάσμα τεκταίνεσιν, εἰ μὴ πόδες δέκα τὴν ἐκ τοῦ γειτονος μέρους ἀποχώρησιν διαμετρήσουσιν. Ὁμοίως δὲ καὶ εἰ τις ὄροφον τῆς οἰκίας ἀμείψαι βουδόμενος μαρμάρων πλάκας περιθείη, καὶ οὕτως μὴ πρὶν τοῦτο πράττει, πρὶν τὸ εἰρημένον διάστημα τῶν δέκα ποδῶν ἀπομακρύνων τοῦ γειτονος ἢ ⁷³. Ἐτέρου δὲ τινος εἰς βοηθειαν ἀνακύπτοντος τρόπου, λέγω δὴ χρόνου μακροτέρου παραδρομῆς ὑπερβαινούσης τὴν νομικὴν περὶ χρόνων διάταξιν, ἀπ' οὗ τὸ ἔργον τὴν ὑπαρξίαν λαθεῖν, ἢ ἐὰν φιλικῶς ⁷⁴ τινι συμφωνίᾳ δωρησαμένη τὴν ἀδειαν ὁ ταύτην λαθῶν εἰς τὸ ἐργάζεσθαι προελήλυθε, καλεούμεν ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος τὸ ἔργον μένειν. τῆς τῶν δέκα ποδῶν μὴ παραιτουμένης ἀποστάσεως ⁷⁵.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΙΔ' ⁷⁶.

Θέσπισμα τοῦ ἀουδίμου ⁷⁷ βασιλέως κυροῦ
Λέοντος.

Ἐξῆσιν τῶν κατέχοντι ἀκίνητον διαπιπράσκειν πρὸς ὃ ἄρα βούλεται πρόσωπον ἀνεπικωλύτως τε καὶ ἀνεπιφωνήτως. Πᾶν γὰρ ἀκίνητον ὑποδημόσιον ἢ ἐκχωρεῖ ἢ βασιλείᾳ μου τῶν τὴν καταβολὴν ⁷⁸ ποιουμένων τῶν δημοσιακῶν βαρῶν ἐξωνεῖσθαι, τῶν γειτνιαζόντων μὴ κωλυόντων τὴν ἐκποίησιν. Εἰ γὰρ ἔπνης καὶ πτωχὸς καὶ πράγματος μὴ εὐπορῶν, βουδόμενος τὸ οἰκεῖον ἐκποιήσασθαι ἀκίνητον, οἱ πλησιάζοντες δὲ ὑπόυλος τὰ σήμερον καὶ αὐριον ἐδεχόμενοι τῶν πτωχῶν καὶ πένητι τὰ οἰκεῖον καταλίποιν ἀκίνητον, εἰ οὐδὲν ἔπλησιάζων ἀναλάβηται, πᾶν τῇ βασιλείᾳ μου λογίζεται ἀδικον. Διὸ καὶ διορίζεται πᾶσι τοῖς ἀπόροις καὶ πτωχοῖς, τὰ μὴ ⁷⁹ συνάμενα κατέχειν ἀκίνητα ἐκποιεῖσθαι ἀποτιμώμενα, καὶ τὸν ἐξωνούμενον ⁸⁰ καλῶς κατέχειν τὸ ἐξωνηθῆναι· μέχρις γὰρ τοῦ ἑξαμήνου τοῦ πρώτου χρόνου ἐκκλητον ποιεῖν τοὺς γειτνιῶντας καὶ οὕτως ἀντιστραφομένης τῆς τιμῆς τῶν ἐξωνησαμένων λαθεῖν

A quoque merito idem (37) spatium eadem de causa præscribetur: præsertim vero, cum conspectus majorem eam distantiam hic requirere videatur. Nam si ne se invicem vicini conspiciant, inter alia ædificia decem pedum intercapedo relinquitur: hinc tanto id magis fieri debet, quanto hujusmodi structuræ conspectui magis sunt expositæ. Constat enim sedentem quidpiamve facientem in ædibus aliquem quod multa septorum obstacula intersint, non ita facile posse conspici. In prosceniorum vero de quibus agitur operibus, aut (quomodo multi dicere malint) menianis, quominus in quacumque partem circumspectus nihil obstet.

B Ea propter sancimus, ne aliter cuiquam talem structuram fabricari liceat, quam si decem pedibus a vicinorum structuris absteineat. Similiter si quis ædium suarum fastigium mutans, marmoreas crustas obducat: hic etiam non aliter id faciat, quam si dictum decem pedum interstitium inter se et vicinum relinquat. Alio autem quopiam modo intercedente: longi temporis præscriptione, nempe si ex quo opus constitit, a legibus præfinitum tempus decurrerit, aut pactum asservetur, ex quo quibus facultate accepta ad ædificandum accesserit: jubemus, ut in suo statu structura maneat, tametsi a vicini structura decem pedibus non distet.

C

CONSTITUTIO CXIV.

De alienatione rerum immobilium et retractu decretum præclari imperatoris domini Leonis.

Licet possidenti rem immobilem vendere cui liberit personæ absque impedimento et prohibitione. Omnem enim rem immobilem quæ publicâ sit, permittit mea regia potestas ei qui publicorum onerum solutionem fecerit, emere, modo vicini alienationem non impediverint. Si enim cum pauper et mendicus et rem nullam possidens voluerit rem propriam immobilem alienare, propinqui autem fraudulenter uno et altero die substituti pauperi et mendico rem propriam donaverint immobilem, quum nihil propinquus acceperit, omnino, mea regia potestate reputatur injustum. Ideo et statuitur egentibus et mendicis res quæ non possunt immobiles existere post æstimationem alienare, et emptorem bene possidere quod emit; usque ad sex menses a primo tempore appellationem facere vicinos posse, et sic æstimatione mutata ab emptore tollere rem istam immobilem; hoc autem

VARIÆ LECTIONES.

⁷² Scribm. ὑπόκλ. ⁷³ Codd. ἢ. ⁷⁴ Codd. φυλακῆ. ⁷⁵ Hactenus interpretationem Agylæi secuti sumus, quæ sequuntur Constitutiones Latinitate donavinus. Edit. ⁷⁶ Hæc Constit. servata est in codd. Paris. Gr. 1346 fol. 253, Vind. Jurid. Gr. 5 fol. 377, Laurent. LXXX, 6 fol. 230. ⁷⁷ Vindob. Νεαρά τοῦ εὐσεβεστάτου κτλ. ⁷⁸ Paris κατοχῆν, quod emendandum erat. ⁷⁹ Paris. ὁ ἐξωνούμενος.

NOTÆ.

³⁷) Decem pedum scil. ut supra eod. et ad l. 11, C. De ædific. privatis, nisi publicum solum sit vicinum;

spatium enim quindecim pedum relinquendum Harmen. d. c. περὶ οἰκοδομῆς.

tempore elapso ita et vicini excluduntur, dum at-
tribuitur emptori possessio rei immobilis.

CONSTITUTIO CXV.

De Tabulariis.

*Edictorum circa politica objecta imperatoris domini
Leonis primum de tabulariis;*

Cujus caput primum dicit: Qui admittendus est tabularius debet suffragio et examini primicerii et eorum qui cum illo sunt tabulariorum submitti, ita ut cognitionem et scientiam legum habeat, et manus scriptura cæteris præset, nec garrulus aut perversus aut vitæ dissolutæ existat, sed potius moribus conspicuus et prudentia irreprehensibilis, sapiens et intelligens, et ad loquendum solers et ad ratiocinandum aptus, ut non facile hinc et inde circumferatur per falsariorum scripturas et astutorum argumenta; ita ut si quis fortasse talia extra legem et conventiones et quæ scribi mandata fuerint inveniatur machinans, cum probitate acturum hunc isti testificentur.

In 2º Capite dicit: Qui admittendus est debet ad manum habere 40 titulos enchiridii legum, et 60 librorum cognitionem, universas doctrinas didicisse, ne mendam admittat in scripturis, aut in vocibus æquivocationem patitur habere etiam tempus plenissimum ut clare examinetur, mente et corpore. Manus vero scripturæ incumbat in concilio, neque ex improvviso exerceat; si vero deprehendatur, a gradu decidat.

In 3º capite dicit: Oportet admitti illum sic: Post testificationem et inquisitionem, præsentem fieri cum concilio tabulariorum et primicerio eorum illustrissimo urbis præfecto, toga indutum, istis jurantibus per Deum et imperatorum salutem se non ob ullam gratiam aut favorem aut propinquitatem aut amicitiam hunc ad gradum promoveri, sed ob virtutem, scientiam et prudentiam, et hunc aptum esse in omnibus; et post juramentorum affirmationem sigillo hunc admitti in præfecturali officina ab eo qui directionem habet; deinde ita collocari in concilio et adnumerari tabulariis; deinde in templum, prope quod habitationem habet, ingredi, omnibus tabulariis toga indutis, et consecrari per orationem sacerdotis toga exutum et albo vestimento opertum, et circumdatum tabulariis omnibus toga indutis, primicerio thuribulum tenente et ad hunc bonum odorem emittente, dum manibus legem præfert, ad dirigendum ejus vias per thuribulum significati, ut intonsus coram Domino; ita igitur gloriose infra collocari quam sortitus est; deinde descendere cum suæ dignitatis apparatu, convi-

τὸ τοιοῦτον ἀκίνητον· τοῦτου δὲ παραδραμόντος οὕτως⁸⁰ οἱ γειτνιώντες ἀποκλείονται, προσκυροῦν τῷ ἐξωνησαμένῳ τῆς νομῆς τοῦ ἀκινήτου.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΙΕ'.

Τῶν περὶ πολιτικῶν σωματείων διατάξεων βασιλέως κυροῦ Δέοντος πρώτη περὶ ταβυλλάρων⁸¹.

Ἦς ἐν τῷ α' κεφ. φησὶν· Ὁ μέλλων προχειρισθῆναι ταβουλλάριος ὀφείλει ψήφῳ καὶ διαγνώσει τοῦ πριμμικηρίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ὄντων ταβουλλαγγίνεσθαι, ὡσάν καὶ γνῶσιν καὶ νόμων εἶδῆσθαι, καὶ χειρὸς γραφῆ τῶν λοιπῶν πρωτερεύοι, μὴ στωμύλος ἢ ἀβόητος ἢ βίου διεφθαρμένου τυγνοί, ἀλλὰ μάλλον σεμνὸς τῷ ἦθος καὶ τῇ φρονήσει ἀκέραιος, λόγιός τε καὶ συνετὸς καὶ περὶ τὴν ἐπιστροφὴν καὶ περὶ τὸν λόγον εὐάριστος τοῦ βῆστα ὡδε κάκεισε περιφέρεισθαι εἰς τὰς φασμαμάτων γραφὰς καὶ τὰς τῶν δελεασμάτων παραγραφὰς, ὡς⁸² εἰ γέ ποτε τοιαῦτά τις παρὰ νόμον καὶ τὰ συμβεβηκότα καὶ γραφῆναι ὀρίσθαι εὐραθείη διαπραττόμενος, ὑπ' εὐθύνην εἶσθαι τοὺς αὐτὸν μαρτυρήσαντας.

Ἐν δὲ τῷ β' κεφ. φησὶν· Ὁ προχειρισθῆσθαι ὀφείλει ἐπὶ στόματος ἔχειν τοὺς μ' τίτλους τοῦ χειριδίου νομίμου καὶ τῶν β' βιβλίων τὴν γνῶσιν παιδευθῆναι δὲ καὶ τὴν ἐγκύκλιον παιδευσιν, ὡς διαμαρτάνειν ἐν ταῖς ἐκδόσεσιν ἢ διολισθαίνειν τὴν λέξιν, ἔχειν δὲ καὶ τὸν χρόνον πληρότατον διατρηνῶσθαι καὶ τῷ νῷ καὶ τῷ σώματι χειρὸς γραφῆ ἐκτυπούτω ἐν τῷ συλλόγῳ, μήτι τῶν ἀπὸ τῶν διαπραττέσθαι· εἰ δὲ φωραθείη, ἐκπίπτειν βαθμοῦ.

Ἐν δὲ τῷ γ' κεφ. φησὶν· Δεῖ προχειρίζεσθαι τὸν οὕτως· μετὰ τὴν διαμαρτυρίαν καὶ τὴν ἐρεμφάνιζεσθαι μετὰ τοῦ συλλόγου τῶν ταβουλλα καὶ τοῦ πριμμικηρίου τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπαρχῷ πόλεως, ἐπεστρίβει ἡμφιεσμένον, ἐπομνυμικαίων εἰς θεὸν καὶ τὰς σωτηρίας τῶν βασιλικῶν μὴ διὰ τινὰ χάριν ἢ παράκλησιν ἢ συγγένειαν ἢ ἄλλαν τοιοῦτον τῷ βαθμῷ ἐντάττεσθαι, ἀλλὰ δι' ἀρετὴν καὶ γνῶσιν καὶ σύνεσιν καὶ τὸ ἰκανὸν εἶναι ἐν τῷ και μετὰ τὴν τῶν ὄρκων βεβαίωσιν σφραγίδι σφραγισθῆναι ἐν τῷ ἐπαρχικῷ σεκρέτῳ παρὰ τὴν ἡγεμονίαν ἔχοντος, εἶθ' οὕτως ἐντάττεσθαι ἐν τῷ συλλόγῳ καὶ συναριθμεῖσθαι τοῖς ταβουλλαρίοις ἐπειτα ἐν ναυῷ, οὗ πλησίον τὴν κατοικίαν ἔχειν ἀφικνεῖσθαι, πάντων τῶν ταβουλλαρίων ἐπεστρίβει ἡμφιεσμένων, καὶ τελεῖσθαι δι' εὐχῆς τοῦ ἐπιτῆρος τὴν ἐπεστρίβει ἀποβαλλόμενον καὶ λευκὸν φερόμενον ἐνδιδοσκόμενον, καὶ προπεμπόμενον παρὰ τῶν ταβουλλαρίων πάντων τὰς ἐπεστρίβει ἡμφιεσμένον τοῦ πριμμικηρίου θυμιατήριον ἔχοντος καὶ πρὸς τὸν τὴν εὐωδίαν ἐκπέμποντος, ἐν ταῖς χειρὸς νόμον ἐπιφερόμενον, τοῦ κατευθῆναι τὰς ὁδοὺς τοῦ διὰ τοῦ θυμιατηρίου σηματομένου, ὡς θυμια-

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁰ Mal. in d. 202. ⁸¹ Exstat in codice τῆς μονῆς τῶν Ἱερῶν in monte Athone sitæ, necnon in cod. P. 1351 fol. 292. et 1357 A. ⁸² Cod. 22. ⁸³ ὡς delenda esse videtur.

ἐνώπιον Κυρίου. Οὕτως οὖν ἐνδόξως παραγίνεσθαι A vari confestim cum adstantibus et gratulationes ἐν τῇ καθέδρῃ, ἐν ἣ ἐκκληρώθη· εἶτα οἰκοί ἐπιανα- excipere
στρέφειν μετὰ τῆς ἑαυτοῦ δόξης, συμποσιδῆσαι τε τὸ τῆνικαῦτα μετὰ τῶν συμπάρωντων καὶ συνευφραίνεσθαι.

CONSTITUTIO CXVI.

De archiepiscopatu Patrensi bulla aurea⁶⁶.

[Non exstat.]

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΙΖ'.

*Νεωρὰ νομοθεσία Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου περὶ⁶⁶
τοῦ ἀπὸ πρώτου γίνεσθαι πάσας τὰς ἐκδόσεις.
Γέγονε δὲ αὕτη ἐν ἔτει ςυκζ'⁶⁷. Ἐναστρέθη
ἐν τῷ ὄρφανοτροφίῳ⁶⁸.*

Πᾶσα κήνσευσις ἀπὸ Αὐγούστου Καίσαρος ἐκτε-
θεῖσα ὑποτελεῖς πάντας τοὺς ὁμογενεῖς παρασκευ-
ασεν, ὅθεν καὶ τὰ δημόσια τέλη ἀνεφύησαν. Ἀπὸ
οὖν τῶν τελομένων δημοσίων ἐμφυτευτικῶν τελε-
σμάτων ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει ὁ πρὸς ἡμῶν
βασιλεὺς Ἰουστίνος⁶⁹ ἐν τῷ τῶν κορυφαίων ἀποστό-
λων εὐαγγελίῳ σεκρέτω τοῖς ὄρφανοτροφείοις⁷⁰ σὺν ταῖς
ἄλλαις αὐτοῦ δωρεαῖς καὶ ὑμῶν νομισμάτων ἐτήσιον
δημόσιον τέλος προσαφείρωσεν⁷¹, ἐντάξας ταῖς βό-
γαις, κατὰ τὴν ἐναποκειμένην αὐτοῦ ἱερὰν νομοθε-
σίαν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, τὰ τοῦ ὄρφα-
νοτροφείου δημόσια⁷² ἀνεκποίητα εἶναι, καὶ ἐπὶ
προσώποις τρισὶν ἐκδίδεσθαι. Ὑστερον δὲ πρὸς τὰ
τῆς ζωῆς αὐτοῦ τέλη⁷³ καὶ τὸν τῆς δωρεᾶς τῶν ὑμῶν
νομισμάτων χρυσόβουλλον λόγον ἐξέθετο, καὶ δι' αὐ-
τοῦ καλῶς καὶ δικαίως τοῖς παροίκιοις χρήσεως⁷⁴ καὶ
νομῆς χρόνον. Ὅν καὶ εἰς χεῖρας λαβοῦσα ἡ [γαλη-
νότης]⁷⁵ ἡμῶν, τὰ παρ' ἐκείνου καλῶς διορισθέντα
εἰς νόμον ἐξέθετο, καὶ κρατεῖν αὐτὸν εἰς τοὺς ἐξῆς
ἅπαντας καὶ διηνεκεῖς χρόνους παρεκελεύσατο. Ἐν-
θεν τοι καὶ διορίζεται, ἀπὸ πρώτου προσώπου εἰς
πρώτον κατέχεσθαι τὰ ἐκδιδόμενα, καὶ διασπάζειν
ἀκωλύτως, καὶ μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ἀπὸ πρῶ-
του προσώπου εἰς πρῶτον, ἀνακάμπτειν τὸν κατ-
έχοντα, καὶ παρέχειν διπλοῦν τὸ τελούμενον ἐμφυ-
τευτικὸν τέλος, καὶ τὴν συνήθειαν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΡΙΗ'.

*Κατάκρισις ἐπιθεσίου εἰς τοὺς κριτὰς, παρὰ
Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, τῶν εὐσεβῶν βασι-
λέων.*

Οἶμαι δὲ τῶν κρίνειν λαχόντων, οὐδένα ποτὲ πρὸς
τοσαύτην ἀποκλίνας σκαιότητα, ὥστε παρὰ τοὺς
ἐγκειμένους νόμους δοκιμάσαι καὶ τὰς ψήφους ἐκ-
φέρειν. Εἰ δὲ εἰς τοσοῦτον τῆς ματαιότητος ὀλισθή-
σει, ἀλοῦς μὲν, τὴν ἐν νόμοις κειμένην ἀποίσταται
δίκην, ἡμᾶς δὲ λαθῶν, ἤμισα λήσεται τὸν ἀκαιομητον
ὀφθαλμὸν, ὅμως καὶ ἀραῖς ἐμπεδῶσαι τοῦτο, λίαν
ἀσφαλές εἶναι ψήθημεν. Εὐροὶ Θεὸν μαχόμενον οὐ-
τος, καὶ τὰς οὐρανίους καὶ ἀσωμάτους δυνάμεις, πο-
λεμοῦσας αὐτῷ, ἐκπέσοι ἀόρω, καὶ τῆς παρουσίας
ζωῆς, καὶ προσζημιωθήσεται καὶ τὴν μέλλουσαν

VARIE LECTIONES.

⁶⁶ Laudatur in Leucl. MR. I p. 279. ⁶⁷ Cod. παρὰ. ⁶⁸ Ita codex. Sed legendum ςυκζ', quia
annus a m. c. 6427 non in Leonis et Alexandri, sed in Constantini et Romani imperium incidit.
⁶⁹ Leucl. καὶ ἐναπ. τῷ ὄρφ. ⁷⁰ Theophanes ad an. VII, Justinii minoris: τούτῳ τῷ ἔτει ἤρξατο κτερίζειν
ὁ Ἰουστίνος τὴν ἐκκλησίαν τῶν ἀγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἐν ὄρφανοτροφίῳ. ⁷¹ Cod. τῆς ὄρφα-
νοτροφείου. Leucl.: τοῖς ὄρφανοτροφείοις. ⁷² Leucl. προαφ. ⁷³ Cod. ἐπὶ. Secundum scribendi
rationem librario usitatam ἔ significat τὴν vel ταῖς, ὅθεν autem numerum CLXX significat aut per abbrevi-
ationem verbum βόγα indicat. Leucl. . . . ρο. ⁷⁴ Leucl. μόνα, quippe scripturæ compendio male
intellecto. ⁷⁵ Cod. τὰ — τέλει. Leucl. τῷ — τέλει. ⁷⁶ Leucl. inde efficit τὸν περὶ τῆς κατοχῆς. ⁷⁷ La-
cuna in codice est, quam recte Leuclavius verbo γαληνότης explēvit.

CONSTITUTIO CXVII.

*Nova legislatio Leonis et Alexandri de eo quod
omnes editiones a priore sunt profectæ. Facta
autem hæcce est anno 6427, depositaque in or-
phanotropheo.*

Omnis præstatio census, ab Augusto Cæsare
profecta, universis ejusdem generis homines
tributarios reddidit. Hinc et tributa publica nata
sunt. Igitur ex pensionibus publicis emphyteuticis,
quæ in hac urbe divinius custodia præstantur,
decessor noster imperator Justinus in apostolorum
principum venerabili secreto rebus orphanotrophei
præter alias suas largitiones, etiam 443 solidorum
publicam pensionem annuam consecravit, atque
inseruit sub tit. 170, secundum sacram ipsius le-
gislationem, quæ sita est in magna illa Del Ecclesia
ut res orphanotrophei duutaxat alienari nequeant
et ad tres personas locentur. Posterius vero sub
ipsius vitæ finem, etiam de donatione illorum 443
solidorum bullam auream confecit ac per eam recte
riteque possidendi ac fruendi tempus expositit.
Quæ cum ad nostras serenitatis manus pervenisset,
ab ipso recte sancita vim legis obtinere voluit,
eamque deinceps in omnia perpetuo secutura
tempora valere jussit. Ideoque definit, a prima per-
sona ad primam, debere locata possideri; nemi-
neque prohibente in domino manere ac post im-
pletionem a prima persona ad primam reflectere
possessorem, duplicemque pensionem emphyteuti-
cam quæ præstari solet, et consuetudinem, præbere.

CONSTITUTIO CXVIII.

*Condemnatoria sententia, in iudices a piis orthodoxis-
que imperatoribus Leone et Alexandro pronun-
tiata.*

Existimo equidem eorum neminem, qui iudiciario
funguntur munere, eo unquam stuporis aut inscitiae
prorupturum, ut aliter quam ex præscripto legum
iudicium sententiamve ferre audeat. Quod si quis
in tantam evaserit demenciam, reus peractus eas
dependet poenas quæ legibus sunt irrogatæ. Sin
forte nos effugerit, pervigilem tamen illum atque
insomnem oculum, cui nihil non, quamlibet occul-
tum sit, patere potest, effugere non poterit. Tamesti
idipsum imprecationibus quoque, dirisque execra-
tionibus stabilire ac firmare non abs re alienum

censuimus. Inveniat itaque iste et Deum et cœlestes omnes, atque incorporeas potestates sibi nunquam non adversantes, immature ex hac vita excidat potius quam excedat. Incommodis insuper officiat perpetuis; ipsius ædium fundamenta ignis tandem devoret, et posteritas eo redigatur inopis, ut panem ostiatim quæreret. Atque hæc jure sane optimo, propterea quod leges quas liberrimas esse oportuit, servas quodammodo atque captivas effecit fictorum pravorumque judiciorum.

LEONIS IMPERATORIS

COGNOMENTO SAPIENTIS

OPERUM PARS TERTIA,

CONTINENS

CARMINA, SCRIPTA AD REM MILITAREM SPECTANTIA, ORACULA

ΑΠΟΛΟΓΙΑ ΛΕΟΝΤΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ

ΚΑΘ' ΗΝ

ΧΡΙΣΤΟΝ ΜΕΝ ΣΕΒΕΙ, ΤΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΔΕ ΦΑΥΑΙΖΕΙ.

APOLOGIA LEONIS PHILOSOPHI

IN QUA

CHRISTUM VENERATIONE PROSEQUITUR, GENTILIUM VERO DOCTRINAS SUGGILLAT.

(Ex Anecdottis Græcis P. Matranga, Romæ, 1850, tom. II.)

Multi me arguunt lingua maligna talia exprobrantes: Mirum sermonem! quomodo nobilem solvis lectionum mercedem! pulchra alimenta patri tuo secundo præbes, dilecte, præceptorum monumentum clamans ad æternum tempus! quod insanus, quod blasphemus, quod apostata a Christianorum fide fuerit Leo.

Alii me incusant, ignari fortasse veram quam sequor rationem. Audent dicere mendacium esse sermonem artificiosa inimicorum arte consutum, quo me perditum dicunt temere magistrum vita functum alloqui.

Ego vero audiens tales scurrilitates, quandiu potui circumspecte sustinui; et in illos irasci volens, Hippoclidis voce contestatus sum: loquens præsertim veritatem diligit, ut ait David, ex corde suo, cujus robur, vocis organa tollit, longum tempus non consumit. Cum vero

Πολλοί με τωθάξουσι γλώσση (1) κερδόμεναι
Τοιαῦτα χλευάζοντες· Ἐδγε τοῦ λόγου,
Ὡς ἐσθλά τίνεις τῶν μαθημάτων γέρα,
Καλὰ τροφία πατρὶ σου (2), τῷ δευτέρῳ
Παρέσχες, ὧ βέλτιστα, τῶν διδασμάτων
Στίλνῃ βοῶσαν εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον·
Ὡς μωρὸς, ὡς βλάσφημος, ὡς ἀποστάτης
Τῆς Χριστιανῶν ἐστὶ πίστεως Λέων.

Ἄλλοι δέ με σκώπτουσιν, ἀγνώτες τάχα
Τῶν ἀρετῶν μου καὶ βεβηκότων τρόπων·
Τολμῶσι τ' εἰπεῖν ψεῦδος εἶναι τὸν λόγον
Ἐκ δυσμενῶν ραφέντα βασκάνῳ τρόπῳ,
Ἵψ' ὧν μ' ὑποφθαρέντα τοῦ διδασκάλου
Μάτην κατεπειν ἐκλιπόντος τὸν βίον.

Ἐγὼ δ' ἀκούων τῶνδε τῶν ληρημάτων,
Ἔως ἤνῃ μὲν εὐλαβῶς ἐκαρτέρουν·
Καὶ πρὸς γε τούτους ἐπαγγῆναι μὴ θέλων,
Τὴν Ἰπποκλείδου (3) ῥῆσιν ἀντεφθεγγόμενῃ·
Λαλῶν μάλιστα τὴν ἀλήθειαν φιλεῖ,
Ὡς φησι Δαβὶδ (4), ἔνδον ἐν τῇ καρδίᾳ,

NOTÆ.

(1) Constantini, discipuli sui, calumnias a se dimoveat. Vide inter Prolegomena hujus voluminis, n. IV. Edit.

(2) Photio fortasse præceptori olim favobat Leo, vide infra v. 13 seq., et seq. epigramma p. 158.

(3) Dolet quod Hippoclidis effatum non protulerit; quod si fecisset, e fragmentis Herculanensibus Polystrato tributis, aliqua fortasse ad Hippoclidem pertinere novissemus.

(4) Psal. xiv, 2.

Ἦσπερ τὰ νεῦρα τῶν λαλοῦντων ὀργάνων
 ῥίον ὁ μακρὸς οὐ διαφθείρει χρόνος.

Ἐκεῖ δὲ μαρτυροῦσιν ἐκ πονηρίας,
 Πέτρους ὀλοτρῶχους τε μεστοὺς πικρίας,
 Λόγους καθ' ἡμῶν αφανδοῦσαι μακρόθεν,
 Τεττιγος ἰδράξαντο τοῦ πτεροῦ (4) τάχα,
 Νύξαντες ἡμᾶς, εἰ τι δεῖ καὶ κομπάσαι,
 Κακὸν κακῷ μὲν ἐξιέμενος πάλαι,
 Ὁ μητροραίστης (5) φησὶν Ἀτρείδου γόνου,
 Ἀχρηστον εὖρεν ἐν βίῳ παροιμίαν ·
 Ἐγὼ δὲ καλῶ καλὸν ἐγγράφων λόγον,
 Τὸν εὐσεβῆ λείπω γε μῦθον ἐν βίῳ
 Ὁ πατροραίστης δυσσεβοῦς διδασκάλου,
 Κἂν εἰ διαβραγίσεν Ἕλληνας μέσον,
 Μανέντας ἐν λόγοισι Τελχίνων μέτα.

Καὶ πρῶτα μὲν ζήλω γε ῥωσθεὶς ἐνθέλω
 Χριστὸν κριτὴν τίθημι τὸν θεὸν Λόγον,
 Ὡς ὄντα πηγὴν τῆς ἀληθείας μόνον ·
 Καὶ τῷ Λόγῳ θρόνον τε καὶ βῆμα γράφω
 Τάξεις παρεστῶτων γε σεπτῶν ἀγγέλων,
 Καὶ συγκαλῶ θέατρον ἀνθρώπων μέγα,
 Καὶ προσκαλοῦμαι τοὺς ἐμοὺς κατηγοροῦς,
 Μέσον παρελθὼν ὡς τις ὀπίτης νέος,
 Οὐκ εἰς ἀγῶνᾶ φημι τῶν Ὀλυμπίων,
 Ἐκκλησιῶν δὲ τῶν ἄνω καὶ τῶν κάτω,
 Δίεταμι λοιπὸν ἐν κονίστρῳ τῶν λόγων.

Ἐρροῖεν οἱ τὸ θεῖον ἐξηρημημένοι,
 Μανείεν οἱ Μάγοντι συμμαμηνότες,
 Φθαρείεν οἱ σέθοντες Ἕλλήνων θεοῦ,
 Θεοὺς ἔρωτι καὶ πάθει συνημμένους,
 Θεοὺς ὑπ' ἀνδρῶν εὐτελεῶν τετραμένους,
 Θεοὺς τε μοιχοῦς καὶ θεᾶς κασσωρίδας,
 Θεᾶς ὑπ' ἀνδρῶν βουκάλων γαμουμένες,
 Θεοὺς τε χωλοῦς, καὶ παραβλῶπας θεᾶς.

Πέσοιεν οἱ μὴ προσκυνοῦντες ἐμφρόνως
 Θεῷ προσώποις ἐν τρισὶ νοουμένῳ,
 Ὑμνοῦμένῳ δὲ τῇ μὲν μόνῃ φύσει ·
 Θάνοιεν οἱ τὴν σάρκα τοῦ θεοῦ Λόγου
 Νῆ σὺν φόβῳ σέθοντες ἐκ ψυχῆς διης ·
 Χριστὸς καταργήσαι τὰς βλασφημίας,
 Σωτὴρ ὀλοθρεῦσαι πάσας αἰρέσεις,
 Χριστὸς δ' ἀμερδύνειε καὶ τῶν σχισμάτων
 Βλάβην ἄπασαν καὶ πονηρίαν φθένου ·
 Σωτὴρ ἀιστώσειε τοὺς δόξης χάριν
 Ἐκκλησίαν τέμνοντας εἰς διαιρέσεις.

Ταῦτα φρονῶ ζῶν, καὶ θανὼν ἐκεῖ πάλιν
 Καυχώμενος λέξαιμι πρόσθεν ἀγγέλων ·
 Τί σοι χρεωστῶ τοῦ νοῦς κατὰ πλιόν,
 Ὡ παντεπόπτα, καὶ νεφροῦς (6) καὶ καρδίας,
 Ὡ τοὺς λογισμοὺς ἐξερευνῶν ἐννόμως;

Ὅλον δὴ καὶ τοῦτο τὸ ἠρωϊκος.λεγειῶν αὐτοῦ.

Ἐρῶ μοι, ὦ τριτάλαινα Πολύμνια, ἔρῶ μοι, μουσαι,
 Αὐτὰρ ἐγὼν ἀπὸ νῦν ῥητορικῆς ἔραμαι ·
 Φῶτιον ἀρχιερεῖα γεροντοδιδάσκαλον εὐρῶν,

(5) Ἐ. videtur πέτρος.

(6) Sic cod. cum simplici ρ. ut infra v. 53, ubi sane de Photio in exsilium misso loquitur, græco-

A Cum vero delirant ex malignitate, et ceu lapidibus nocivis et acerbitate plenis, sermonibus nos impetuunt longum per tempus, cicadarum sumpeerunt alas fortasse, ut nos lacesserent. Si quid oportet magnum loqui, malum pro malo inferens, dicit matricida, Atridae filius: inutile invenit in vita proverbium. Ego autem bono bonum rescribens sermonem, linquo in vita memoriam, parricida impii magistri, quamvis Græci in medio dirumpantur, furiosi facti in sermonibus cum Telchinis.

B Et primum quidem zelo ætes divino Christum judicem statuo Deum Verbum, ut est veritatis solus fons; et Verbo thronum et scabellum scribo ordinis esse circumstantium sanctorum angelorum, et convoco magnum hominum cœtum, et advoco meos accusatores, in medium ingrodiens, ut novus quidam miles, non in certamen dico Olympicum, sed in Ecclesias quæ supra et infra existunt, ingredior tandem sermonum aream.

C Dispereant qui Deum negant, furis agitentur qui cum Mane insaniunt, pereant qui colunt Græcorum deos, deus amoris et passionibus obnoxios, deus a villibus viris vulneratos, deos adulteros et deas meretrices, deas quæ boum custodibus nuperunt, deos claudos et deas luscas.

D Cadant qui non adoraverint prudenter Deum tribus in personis cognitum, celebratumque in una sola natura. Moriantur qui carnem Dei Verbi cum timore non coluerint ex tota mente. Christus confundat blasphemias; Salvator exterminet omnes hæreses; Christus dissipet schismatum perversitatem omnem et malignitatem invidiæ; Salvator destruat illos qui gloriæ causa Ecclesiam in factiones dividunt.

D Hæc vivens cogito, et mortuus illic iterum gaudens dicam coram angelis. Cujus rei tibi magis debitor sum, o tu qui cuncta vides, mente, renibus et corde, o tu qui cogitationes recte scrutaris?

Tale et hocce est heroico-elegiacum ejusdem.

Ito mihi, o ter misera Polymnia, ite musæ; nam ego nunc maxime rhetoricam adamo:
 Photium enim archipresulem senum magistrum

NOTE,

rum schismaticorum insaniam despecta.

(7) C. vid. νεφρών.

inveni, qui me lacte nutritivū dixerunt suen- A "Ος με (8) γάλακτι ἔθραψε θεῶν ναμάτων.
torum.

Alii iambici ejusdem versus.

Destruuntur illustria tempore qui omnia consumit, perierunt utilia et præclara, interiit scientia, extincta est ratio, evanuit mens, abiit contemplatio, fugit pietas et religio, justitia abest et jus et omne bonum. Libere loquitur nunc dolus, mendacium regnat et tyrannis et vis. Accedit ad omne divinum opus invidia, os impietatis dilatatum est. Deglutit avide errores Charybdis, et quisquis blasphemiarum dogmata vomitat.

(8) Sic omnino habet codex et quidem mendose.

Ἄλλοι λαμβάνουσι τοῦτου στίχου.

Ἐρρεῖ τὰ σεμνὰ τῶ χρόνῳ τῶ παμφάτῳ,
Διέφθορε τὰ χρηστὰ καὶ τὰ τίμια,
Ὀλοῦν ἢ παιδεύεις, ἔσθῃ καὶ λόγος,
Φροῦδος δὲ καὶ ναῦς, οὐχεται θεωρία,
Ἀλλοῖπεν εὐσέβεια, καὶ τελεστική·
Θέμις δ' ἀπίστη καὶ δίκη καὶ πᾶν καλόν,
Παρήσιάζεται δὲ νῦν πανουργία,
Καὶ ψεῦδος ἄρχει, καὶ τυραννίς, καὶ βία·
Ἐρπει δὲ πρὸς πᾶν θεῖον ἔργον ὁ φθόνος,
Τῆς δυσσεβείας ἠνέφκεται τὸ στόμα·
Ῥοῦβει δὲ χανδὸν ἢ Χάρυβδις τῆς πλάνης,
Ἐμεῖ δὲ πᾶς τις δόγματα βλασφημίας·

LEONIS PHILOSOPHI EPIGRAMMATA.

(Βαυκεκ, *Analecta*, t. III, p. 128, ed. 4° 1776.)

I.

In librum Mechanices.

Liber Mechanices est; hunc Cyrinus elaboravit, Marcello fratre ministrante operam.

II.

In librum Pauli astrologi.

Prophetica divinatoriæ Phœbidis artis mysteria astrologus Paulus me docuit eximius vir.

III.

In libros Procli et Theonis.

Liber Theonis et Procli sapientia illustrium, liber cœli et terræ continet mensuras. Theon cœlum, Proclus metitur terram; Proclus ergo tellurem, et Theon metitur cœlum. Ambo pariter laude digni, ambo invicem suas elucubrations mutuat, Theon Procli quidem sumens doctas theses, his demonstrat astrorum cursus; Proclus autem demonstrationes Theonis sumens, his exponit et explicat suas theses. Verum, o sapiens par, salve mihi admodum! salve illustris Theon, sapientia præditum caput, qui nunc exornas Alexandri urbem! Salve quoque, tu, Procle, quem Sarpedonis eximium sanguinem omnes proclamant.

IV.

In librum Leucippæ.

Amorem amarum, sed castorum vitam Clitophonis quidem ostendit sermo; Leucippæ autem castissima vita omnibus admirationem injicit, quomodo cæsa, sauciata, inanimis relicta, et quod majus est, ter mortua sustinuerit. Si vero tu quoque castus esse volis, amico, ne adjectitia sermone mireris, sed orationis prius contextum disce, nam amantes castis furiis agit.

V.

Sermonum tuorum purpura, Porphyrie, tingit labia, et mentem ornas.

VI.

In menses Romanorum.

Mensis consulum primus, secundus sulcum secit, tertius Ausoniorum genus in bellum excitat,

B

I.

Eis βιβλιον Μηχανικήν.

Βιβλιος Μηχανική· Κυρίνος δὲ μιν ἐξεπένησε, Μαρκελλοῦ γνωτοῦ συνεργομένου κατὰ μόχθον.

II.

Eis βιβλιον Παύλου ἀστρολόγου.

Θέσφατα μαντιῆς Φοιθηίδος ὄργια τέχνης Ἀστρολόγων Παύλος μ' ἐδιδάξατο κιδίμος ἀνήρ.

III.

Eis βιβλιους Πρόκλου καὶ Θεώνος.

Βιβλιος Θεώνος καὶ Πρόκλου τῶν πανσόφων, Βιβλιος πόλου τε καὶ γῆθὸς φέρει μέτρα, Θεών πόλον μὲν, καὶ Πρόκλος μετρεῖ γῆθον· Πρόκλος μὲν οὖν γῆν, καὶ Θεών μετρεῖ πόλον· Ἄμφω δ' ἐπίσης τῶν ἐπαίνων ἄξιαι, Ἄμφω δ' ἀμοιβὴν τῶν λόγων τετευχάτην. Θεών Πρόκλου μὲν λαμβάνων σοφὰς θέσεις, Δείκνυσι ταύταις τοὺς δρόμους τῶν ἀστέρων· Πρόκλος δὲ διείξει τοῦ Θεώνος λαμβάνων Ταύταις ἀναλύει καὶ προβάλλει τὰς θέσεις· Ἄλλ' ὦ σοφὴ ξυνορή, χαίρει μοι λίαν. Χαίροις Θεών ἄριστε, πάνσοπον κέρα, Ὁ νῦν πυκάζων τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν· Χαίροις δὲ καὶ σὺ, Πρόκλε, τοῦ Σαρπηδόου· Ἄριστον αἶμα τοῖς ὅλοις βοῶμενον.

IV.

Eis τὴν βιβλιον Λευκίππης.

Ἐρωτα πικρὸν, ἀλλὰ σωφρόνων βίον Ὁ Κλεττοφώντος μὲν παρεμφαίνει λόγος· Ὁ Λευκίππης δὲ σωφρονέστατος βίος Ἀπαντὰς ἐξίστησι, πῶς τετυμμένη, Κεκαρμένη τε, καὶ κατηχρειωμένη, Τὸ δὴ μέγιστον, τρίς θανούσ' ἔκαρτέρει. Ἐλπερ δὲ καὶ σὺ σωφρονεῖν θέλεις, φίλε, Μὴ τὴν κάρτεργον τῆς γραφῆς σκόπει θέου D Τὴν τοῦ λόγου δὲ πρώτα συνδρομὴν μάθε. Νυμφοστολαί γὰρ τοὺς ποθεύοντας ἐμφρόνας.

V.

Τῆ τῶν λόγων σου κογχύλη, Πορφυρία, Βάπτεις τὰ χεῖλη, καὶ στολλίζεις τὰς φρένας.

VI.

Eis τοὺς Ῥωμαίων μῆνας.

Μὴν ὑπάτων ὁ πρῶτος. Ὁ δεύτερος, ἀβλακα ἐμίμει. Ὁ τρίτος, Ἀουσόνιον γενεὴν ἐπὶ μύλων ἐγείρει.

Τέτατος ἀγγέλλει βοδοδάκτυλος εἶπαρος ὤρην
 Εἶμι βόδων γενέτης. Καὶ ἐγὼ κρίνα λευκά κομιζῶ.
 Οὗτος ἀμαλλοδέτης. Τὰ δ' ἐμὰ περὰ Νεῖλον ἐγείρει.
 Οὗτος ἐρισταφύλω πεφίλημένος ἐκλετο Βάκχῳ.
 Τεύχω δ' οἶνον ἐγὼ μελιηδέα, χάρμα βροτοῖσι.
 Δάττα φέρω χαρίεσσαν ἐς ὄνομα φωτὸς ἐκάστου.
 Φορμίζειν δεδάηκα καὶ ὑπνύοντας ἐγείρειν.

VII.

Ὦν ἦδε βίβλος ἔνδον ὠδίνω, φίλε,
 Βαθὺς χαρακτήρ καὶ περισκέλης ἄγαν.
 Δείται κολουθητοῦ δὲ πάντως Ἀγλίου.
 Εἰ δ' ἄν κυβιστήσῃ τις εἰς ἐμούςς μυχούς,
 Καὶ πᾶν μεταλλεύσειεν ἀκριδῶς βᾶθος,
 Γεωμετρῶν τὰ πρῶτα λήψεται γέρα,
 Σοφὸς δ' ἀναμφίλεκτος εἰς βηθήσεται.
 Τούτων δὲ μάρτυς ἐγγυητής τε Πλάτων.

VIII.

Σχῆμα παλαιωτάτων ἀνδρῶν κηρύχιον ἄδρει,
 Θρινακίης οικιστῆ, Κορίνθιε, ὅς ποτ' ἐπινε,
 Ἄμφιδόθητα βέεθρα Συρηκοσίας Ἀρεθούσης.

IX.

Εἰς τὸ μονημέριον, ἦγονε θεατροκνητήριον, ἐν ᾗ
 προσμάχονται ἄνδρες θηρίοις.

Τοξότα, Πιερίδων μεδέων, ἐκατηβόλε Φοῖβε,
 Ἐπὶ κασιγνήτη κρατεροῦς ἵνα θήρας ἐγείρῃ,
 Ὅσον ἐπιφάσαι μερόπων δέμας, ὅσον ἄδσαι
 Λαῶν τερπομένων ἱερὸν στόμα· μηδὲ νόησω,
 Ζηνὸς μειλχιόιο λχῶν θρόνον, ἀνέρος οἶτον.

A quartus nuntiat veris roseis digitis tempus. Sum
 rosarum pater; et ego lilia candida educo. Ille
 messor est. Meæ vero alæ Nilum excitant. Ille
 rixarum auctori dilectus Baccho exsistit. Vinum
 fugo suave, mortalium delicias. Convivium fero
 jucundum in nomen cuiusque lucis. Lyraui pulsare
 doceo, et dormientes excitare.

VII.

Liber iste cum sim, intus parturio, amice, am-
 plius character est et nimium productus; Delio bal-
 neo admodum opus habet. Si quis autem injecerit
 se in mea profunda, et omnem foderit accurate
 abyssum, geometrarum prima munera excipiet, et
 sapiens sine contestatione unus reputabitur; ho-
 rum autem testis et sponsor Plato.

VIII.

Speciem antiquissimorum virorum considera,
 Siciliæ incola, Corinthie, qui forte bibisti famosas
 undas Syracusanæ Arethusæ.

IX.

In unius diei theatrum, id est venationis theatrum,
 in quo pugnant viri cum feris.

Arcifer, qui Pieridibus præes sagittarie Phœbe,
 dic sorori valentes feras excitet, ut pugnent homi-
 num instar, ut sonent populorum lætantium ora
 sacra. Nihil curabo viri in malam sortem, Jovis pro-
 pitii thronum obtinens.

ΛΕΟΝΤΟΣ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΡΚΙΝΟΙ (9)

(Edidit Leo Allatius in *Excerptis variis Græcorum sophistarum*, pag. 398, ed. Rom. 1644.)

Σοφὸς ἐγὼ γε ἦδη ὦν ἄνω, χαρὰ τῶν ἄνω, γελῶ
 Τὰ κάτω λέγων· ἄνω ταραχῶν ἄν ὦ, ἦδη ἐγὼ γε
 [σοφός.]

Ὁ σὸν, ἀναρχε, νόμον ἔγρανα νόσω.
 Σοὶ τῷ φωτὶ σοφὸς ἴσω Φώτιος.
 Νῶ ἑλατὰ μὴ ὀνητὰ σοφὸς ἄτη νοήματα Λέων.
 Νόσω σὺ, ὅς εἰ ἱαμα Ἰησοῦ, σώσον.
 Νίψον ἀνομήματα, μὴ μόνον ἔβην.
 Ἰερὰ σὰ παρὰ χεῖλη, Ἦλιε, χαρὰ πᾶσα βελ.
 Νόμον ὁ κοινὸς ἔγε σὸν οἰκονόμον.
 Ἴτε τάφῳ, σὺ δ' ἔδυσ ὦ πατὴρ τί
 Ἄμωρ, ἱασαί νόσον, ἱασαί σῶμα. [ἄκρας
 Σάρκαρ ἄς εἰλες, ἀναξ, ἴσω ὡς ἔξαναρ ἐλίεσας
 Σὸς εἰμι, τίμιε, σός.]

C Ἀδὰ, φάγε μέγα φάδα,
 Ὁ γένος ἐμὸν, ἐν ᾧ μέσον ἐγὼ.
 Ἀναβάσατε τὰ σάβανα,
 Νόσω, Σῶτερ, ὑπὸ πυρετῆ, σώσον.
 Ἐρεῖς, ὁ ἐν Σάμῳ θυμῶς νέος ἱερέ.
 Ἀναξ ἐτάκη ἅττα ἢ κατέξανα.
 Νομικῶς ἀββᾶς ἐξίλεξο Σάββας ὠκιμον.
 Εἶπε, σὸν αἶμα λαμινῶς ἔπει.
 Σοφά τε καὶ μὴ, γῆ μὴ καὶ τάφος.
 Εἶπεν ἄφρων· Ὅρρανέ, πτε.
 Εἰς ὅλα καλῶς εἰ, καλῶς εἰ. . . (sic)
 Ὁ πῶρτην πρέδατε δέριπν τρόπω.
 Νότις ἔθαλε σοφός, ἔλαβε σίτον.
 Ἐλε ἐμὲ, σοφὲ, νέφος, ἐμὲ ἔλε.

LEONIS IMP. POEMA IAMBICUM DE MARTYRIO S. CLEMENTIS

(*Episcopi Ancyran. 23 Januar.*)

(*Apud Lambecium Biblioth. Vindobon., edit. Kollarit, tom. V, p. 127.*)

Λέοντος, ὅς τὰ σκῆπτρα δεξιᾶς ἔχει,
 Αἰε κρατούσης, ὦν παρέσχε καὶ λόγον,

Δῶρον λόγον τῷ δόντι τὴν σφαγῆς χύσιν,

Λαδόντι κληρὸν ἀντιδῶρον Δεσπότου,
 Κλήμεντι τῷ τρέφαντι τὴν πλάνην πάλῃ,

Δίσποτα θύτα, εὐλόγει μοι τὸν λόγον.

(9) Quia auctor neque Augustus neque rex nominatur, suspicor illa carmina non a Leone Sapiente scripta fuisse, sed a philosopho ei coætaneo. Καρκῖνοι αὐτὸν ἰνσκριβῦνται quia retro legi pos-

D Leonis, qui sceptrum tenet dexteræ.

Semper regnantis, de quibus sermonem quoque præbuit.

Isti sermoni qui munus offertur ei qui dedit sanguinis effusionem.

Et accepit hereditatem Domini in retributionem,

Clementi, qui confundit errorem certamine, Domine sacerdos, benedic huic meo sermoni.

sunt; quod etiam in causa fuit cur Allatius Græcæ tantum ea ederet; Latina enim lepiditatem omnem tollerent. Edit.

Volent athleticos luctus celebrare.

Multa mihi video sermonum luctam adesse, etc.

A Ἀθλητικούς ἀγῶνας εὐφημεῖν θέλων,

Πολλὴν ὄρω μοι τῶν λόγων ἀγωνίαν, κ. τ. λ.

Alterum ejusdem poematis fragmentum.

Et jam ad ipsum Verbum sacrificatum
Libantes caput Clementis præcidunt,
Caput illud quod in perpetuum coronat,
Corona vitam dante, manu Domini inpleta,
Et honoratum videns angelorum multitudo,
Vertentis se ad sonum canticorum
Ob robur certaminum jubilarunt.

Καὶ δὴ πρὸς αὐτῷ τῷ Λόγῳ τεθυμένων
Σταίσαντες ἐκτέμνουσι Κλήμεντος κόμην,
Κόμην ἐκείνην, ἣν ἀκηράτῳ στέφει,
Ζωαρχικῇ πλακέντι χειρὶ Δεσπότης,
Τιμωμένην ὁ δῆμος ἀγγέλων βλέπων
Ἐπιστρέφοντας τῇ βοῇ τῶν ᾠσμάτων
Ἀνγλάξαν τῶν ἀγῶνων τὸ κράτος.

LEONIS HOMILIE IN S. TRYPHONEM FRAGMENTA.

(Apud Leonem ALLATIUM contra Hottingerum, pag. 170.)

Hæc lucta fuit athletæ coronati; hoc veritatis tropæum. Jubilavit martyr multitudo; cœlorum portæ exceperunt cum gravi victoriæ ornamento veritatis militem. Coronarum dator præpulchrum diademate caput coronavit; fassus est ante Patrem eum regni participem, pro ea quam ille dederat coram hominibus confessionem. Induit eum veste immortalitatis propter ea quibus corruptionis texturam certaminibus in sui gratiam initis vidit discriptam.

... Sic adhuc invisibilibus pulchritudinibus, cujus oculorum aciem nihil fugit, oculum delinens; uti amatoriam munera miracula accipis. Nunc autem carnis vinculis solutis, et cum præfulgida certaminum oblatione amatori obviam factus, magnificentioribus donis remuneraris, cum primis honoribus laborum remuneratio addatur. Nunc cum choris illis, qui lumen existentes magno illi lumini administrant, immaterialis cum immaterialis dies festos agis; venerandus illis, quod in passionibus Domini immutatus esse videris, et quam prius lutea crassitie obductam pulchritudinem considerantes, animum admirabantur, nunc pure virtutem conspicientes magis ac magis desiderii illecebris attrahuntur. Nunc dulcedine ejus arrhabone tormentorum amaritudinem excipias, perfrueris, et non sperata sed præsentem perfruitione deliciarum. Et his quidem in superioribus gaudet divini opus inflatus beata anima.

B Αὕτη τοῦ στεφανίου ἡ πάλη· τοιοῦτον τῆς ἀληθείας τὸ τρώπειον· ἠγάλαξαν τῶν μαρτύρων τὰ πλήθη· πύλαι οὐρανοῦ ὑπεδέξαντο μετὰ σεμνοῦ τοῦ τῆς νίκης χρώματος τῆς ἀληθείας τὸν στρατιώτην. Ὁ στεφανοδότης τὴν καλὴν ἐστεφάνωσε διαδήματα κεφαλῆν· ὠμολόγησε κοινωνὸν τῆς βασιλείας ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς, ἀπ' ἧς ἔδωκεν ὁμολογίαν ἐνώπιον ἀνθρώπων αὐτοῦ. Ἐνέδυσεν ἐνδυμα ἀφθαρσίας, ἀπ' ὧν τὸ τῆς φθορᾶς ὑφασμα τοῖς ὑπὲρ αὐτοῦ ἀγῶσιν εἶδε διαβρώγος.

C . . . Οὕτως ἐτι καλῶναίς ἀοράτοις, τὸν οὐ μὴδὲν διαφεύγει τὴν ὄρασιν καταθέλας· ὀφθαλμῶν, ὡς περ ἐρωτικά δῶρα λαμβάνεις τὰ θαύματα. Νῦν δὲ λύσας τοὺς δεσμούς τῆς σαρκὸς, καὶ μετὰ λαμπρᾶς τῆς τῶν ἀθλῶν προσαγωγῆς τῷ ἐραστῇ προσίω, μεγαλοπρεπεστέραις τιμᾷ δωρεαῖς, προστιθεμένης τῇ προτέρᾳ φιλοτιμίᾳ τῆς ἀμοιβῆς τῶν καμάτων· νῦν μετὰ χορῶν ἐκείνων, οἱ φῶς ὄντες πληροῦσι τὴν λειτουργίαν, τῷ μεγάλῳ φωτὶ ἀύλοις συνευρτάζεις, σεβάσμιος αὐτοῖς ἐκ τοῦ μεμορφῶσθαι τὰ δεσποτικά παθήματα καθορθώμενος, καὶ τὴν πρότερον τοῦ πηλίνου πάχους ἐπικειμένου τοῦ κάλλους κατανοῶντες ψυχὴν ἀπαυμάζον, ἀρτι καθαρῶς τὴν ἀρετὴν ὀρώντες ἐπιπλέον αὐτῆς τοῦ πόθου τῇ εὐγυίε ἔκονται. Νῦν ἡς ἀρραβῶνα γλυκύτητος τὸ πικρὸν τῶν βασάνων ἐδέχου κατατροφῆς, οὐκ ἐλπίζομένης, ἀλλὰ παρούσης τῆς ἀπολαύσεως. Ἀλλὰ τούτοις μὲν ἄνω χαίρει τοῦ θεοῦ ἐμφοσῆματος ἔργον ἢ μακαρία ψυχῆ.

LEONIS HOMILIARUM IN S. DEMETRIUM FRAGMENTA.

(Leo ALLATIUS contra Hottingerum, p. 170.)

Nihil ita ad gaudendum invitat. Diem itaque festum, et lætetur hoc sacro die, in quo genero Christi miles, magnus martyr Demetrius, cum et a laboribus, in beatam requiem transiit in qua coram athleta adversarius gaudens astitit, et præcelebre caput gloriæ ornatus est.

... nihil deorum gloriæ suæ coherere solent. O beatum aspectum in quo gloria et exultationem, in passionibus hujus sæculi. Hac armorum velaminum impedimentales stationes avolvit. Ibi factus est. Vidit pure, quem in immorari non sustinebat; factus est gloriæ, ob hunc fecerat, annumeratum institutum æmulatus patriarcharum choreis, quod.

D Οὐδὲν οὕτω παρασκευάζει χαίρειν. Ἐορτάσωμεν οὖν καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ὁ γενναῖος τοῦ Χριστοῦ στρατιώτης, ὁ μέγας μάρτυρ Δημήτριος τῶν πόνων καταπαύσας· εἰς τὴν μακαρίαν ἀνάπαυσιν μετσεκήνωσεν, ἐν ἣ ἡ πρὸς τὸν ἀθλοθέτην τοῦς ἀντιπάλους καταισχύνας παρίστη, καὶ τὴν ἀοιδίμον κεφαλὴν τῷ στεφάνῳ τῆς δόξης κατεκοσμήθη.

. . . Θεὸς ἐν μέσῳ θεῶν τοῖς συγκληρονόμοις τῆς δόξης αὐτοῦ δεξιούμενος τὸν ἀγωνιστὴν ὑπεδέχετο. Ὁ μακαρίου θεάματος ὁ γλυκίαις ἀπολαύσεως ὁ δόξης καὶ ἀγαλλιάσεως, ἧς οὐκ ἔστι τὰ παθήματα τοῦ παρόντος αἰῶνος. Οὕτω μὲν οὖν ὁ μάρτυς τῶν ὀστρακίνων ἐλύτρων περιβόητος τὰ κωλύματα πρὸς τὰς ἀύλους ἀπέπη μόνος. Εὗρεν ἐκεῖ τοῦ πόθου τὸ τέλος· εἶδεν καθαρῶς, ἐν τοῖς ἐσώπτεροις ἔργῳ οὐκ ἠνείχετο μένειν, ἀλλὰ καὶ τελῶν ἐτι κατω, ὅσον εἶχε τὸν νοῦν τοῖς ἄνω οὐρανοῦ πατρίοις. Ἐκκηρονόμησε δόξαν, δι' ἣν τὴν ἐξ ἀνθρώπων ἀπέθετο δόξαν, συνηριθμήθη μετὰ ἀγγέλων, ὧν τὴν πολιτείαν ἐμίμησας, εὐφράνθη ἡσυχῶν χορείαις, ὧν ἠκολούθησεν ἔχουσιν.

LEONIS IMPERATORIS TACTICA

SIVE

DE RE MILITARI LIBER.

JOANNES MEURSIUS

GRÆCÆ PRIMUS VULGAVIT, ET NOTAS ADDIDIT.

J. LAMIUS

EX ABSOLUTISSIMO CODICE LAURENTIANO MUTILUM SUPPLEVIT ATQUE RESTITUIT .

ILLUSTRISSIMIS AC POTENTISSIMIS

OB. ORDINIBUS GENERALIBUS FŒDERATORUM BELGII PROVINC., PATRIÆ PATRIBUS

JOANNES MEURSIUS DEDICO CONSECROQUE.

Illustrissimi potentissimique Domini, in lucem profero Leonem imperatorem, sua nunc lingua De re militari disserentem, cum hactenus per interpretem tantum id egerit, et vobis offero. Reprehendent fortasse nonnulli, quasi præter tempus, cum per inducias arma sileant; quibus equidem rationes suas non constare respondebo. Nam quando vel in altissima pace cogitandum esse de bello, scitum sit veterum prudentum, quis sanus sepositis duntaxat ad XII annos armis, a tam brevi induciarum tempore alienam belli cogitationem dixerit? Certe in pace arma discenda sunt, ut eorum scientia in bello prompta atque utilis esse possit. Præterea sua sponte ad vos hic Leo contendebat, vobis se debere existimans, qui rei militaris longo usu maxime periti, honorem armis eorumque præceptoribus habere sciretis. Quis enim hodie mortalium ignorat bellum, quod gravissimum per tot annos gestum est, vestris auspiciis, ductu illustrissimi principis Mauritiæ a Nassau, cujus et virtutem laude quavis majorem, et incomparabilia in rempublicam vestram merita, nulla unquam ætas oblitterabit. Evolvamus Historiarum omnium monumenta, repetamus omnium sæculorum bella, nemo quidquam inveniet, quod cum hoc vestro componere possit. Atque adeo vix habere fidem posteritas poterit, cum leget, vel optima fide in scripta relatum. Admirabitur populum imbellem, et per longissimam pacem militiæ ignarum, adversus potentissimum totius orbis Christiani regem arma unquam sumere ausum fuisse: admirabitur a tam parvis initiis, animi pleniorum, quam spei ad istam magnitudinem pervenisse,

Per varios casus, per tot discrimina rerum.

Inter quæ emittit semper, ut singularis vestra prudentia, ita quoque illa invicta constantia, qua armati rectum nunquam non clavum tenuistis, animumque vel rebus maxime afflictis inconcussum habuistis. Nimirum hoc semper cogitabatis; pro libertate publica ejusque tutela et agere et pati fortia, fœderatorum Belgarum esse. Ingens profecto beneficium est, quod a vobis accepere subditi vestri, neque facile æstimandum; et debet illud æterno aliquo monumento consecrari, ne posteritas ignoret. Id ut fiat, quantum in me, operum dabo; proponamque brevi omnium oculis in Historia mea: quam quod vestro jussu adorno, ut maximo mihi honori duco, ita pares quoque eo nomine vobis agendas esse gratias. Cum autem satis me id facere non posse judicarem, allegandum hunc imperatorem statui, ut quod vestro merito mea tenuitas detraxerit, id ipse universum sua majestate suppleret. Atque hic desino, æternum illud Numen supplex venerans, Illustrissimi, Potentissimique Domini, ut vobis consiliisque vestris benedicat, et tam præclaro Operæ benigna manu colophonem imponat, inducias hæc pace confirmans, ipsi gloriosa, reip. vestræ salutari. Lugduni Batavorum 14 Id. Februarii 1672.

LECTOR BENIGNE.

Habes *Leonis Tactica*. Integra ea prodeunt, exceptis paucis paragraphis, e tribus codicibus imperfectis, quorum uno usus sum e bibliotheca regis Galliarum, altero electoris Palatini, tertio Joannis Pistorii, viri ad litteras juvenis promptissimi. Regius in principio et sine mutilus erat; Palatinus in medio ea sine; Pistorianus tantum in medio. In Palatino erant duntaxat Constitutiones XI priores cum XIV, XV, XVI

* Opp. Meursii, tom. VI.

et XIX. Itaque e Pistoriano suppeditatae sunt XVII, XVIII, XX et XXI. Jam restabant XII et XIII, quae in neutro comparebant; eas, simul Lutetiam advenissem, e Regio descripsi; unde et lacunas plurimas supplevi, quae passim erant in X, XI, et posterioribus illis, quas e Pistoriano acceperam. Vellem vidissem etiam Anglicanum, e quo versionem suam adornavit *Joannes Chæcus*, quam hic exhibeo, ne quid desiderares. Alibi ille nostris melior fuit; alibi rursus illo nostri meliores. Ut singulatim id indicarem, non visum operæ pretium, quod facile ipse atque obiter animadverturus esses inter legendum, si contuleris. Loca item invenies nonnulla satis depravata, quae e Chæci codice certo emendari potuissent, quem quia non habebam, a divinatione incerta abstinere satius putavi. Quaedam tamen, quorum correctio obvia, dum typographo operam navo, emendavi, et ad calcem subjeci. Illis tu utere, ac frui, eo candore, quo tecum a me communicantur, si alia, quae habeo, publicare me postulas. Vale, et quisquis es, *Æternitatem cogita*.

TACTICORUM INDEX.	A	ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΠΙΝΑΞ.
De re militari et imperatore.	Constitutio I.	Περὶ τακτικῆς καὶ στρατηγού. Διάταξι; Δ'.
Qualem esse oporteat imperatorem.	II.	Περὶ τοῦ οἶον δεῖ εἶναι τὸν στρατηγόν. Β'.
Quomodo consilium capiendum sit.	III.	Περὶ τοῦ πῶς χρῆ βουλευέσθαι. Δ'.
De divisione exercitus, et præfectis constituen- dis.	IV.	Περὶ διαιρέσεως στρατοῦ, καὶ καταστάσεως ἀρχο- τος. Γ'.
De apparatu armorum.	V.	Περὶ ὅπλων. Ε'.
De armatura equestri et pedestri.	VI.	Περὶ ὅπλισεως καθ' ἑαυτῶν καὶ πεζικῶν. Γ'.
De exercitatione equestri et pedestri.	VII.	Περὶ γυμνασίας καθ' ἑαυτῶν καὶ πεζικῆς. Ζ'.
De multis militaribus.	VIII.	Περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμιῶν. Η'.
De itinere exercitus.	IX.	Περὶ ὁδοπορίας. Θ'.
De tuldo, id est, impedimentis.	X.	Περὶ τοῦ λεγομένου τούλδου. Υ'.
De apficto, id est, castris.	XI.	Περὶ ἀπλήκτων. ΙΑ'.
De apparatu belli.	XII.	* (1) Περὶ προκατασκευῆς καὶ παραγγελίας. ΙΒ'.
De die autè bellum.	XIII.	* Τί δεῖ γενέσθαι πρὸ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας. ΙΓ'.
De die belli.	XIV.	B * Ὅσα ἐν τῇ τοῦ πολέμου ἡμέρᾳ ἐποφείδεται. ΙΔ'.
De obsidione.	XV.	Περὶ πολιορκίας. ΙΕ'.
De incursionibus post bellum.	XVI.	Περὶ τῶν μετὰ τὸν πόλεμον. ΙΣ'.
De incursionibus nec opinatis.	XVII.	* Περὶ ἐφόδων ἀδοκῆτων. ΙΖ'.
De diversarum gentium et Romanorum studio in aciebus instruendis.	XVIII.	* Περὶ μελέτης διαφόρων ἔθνικῶν τε καὶ Ῥωμαίων κατατάξεων. ΙΗ'.
De navali prælio.	XIX.	* Περὶ ναυμαχίας. ΙΘ'.
Diversarum sententiarum militarium summa.	XX.	* Περὶ διαφόρων γνωμικῶν κεφαλαίων. Κ'.
Argumentum in Epilogo.	XXI.	* Ὑπόθεσις περὶ ἐπαγγελμάτων. ΚΑ'.

NOTÆ.

(1) Constitutiones asterico notatæ desiderantur in codice Palatino, quarum XII, XIII suffectæ

sunt ex manuscripto Regio, XVII, XVIII, XX, XXI, e Pistoriano.

LEONIS IMPERATORIS TACTICA.

*Leo in Christo Deo imperatoris Tacticorum brevis
disciplina. In nomine Patris et Filii et Spiritus
scilicet et sanctæ et consubstantialis et adorandæ
unitatis, unius ac veracissimi Dei nostri, Leo
Iscus in Christo imperator, fidelis, pius, semper
victus Cæsar.*

PROCEMIUM.

*Imperium satellitium nostrum et potentia,
virtus nostræ dignitas et amplitudo, neque*

(2) In codice Laurentiano decet τῷ Θεῷ.

*Λέωντος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ (2) αὐτοκράτορος
τῶν ἐν πολέμοις τακτικῶν σύντομος παρ-
δοσις. Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ
καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς ἁγίας καὶ
ἁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς Τριάδος, τοῦ ἐνός
καὶ παραληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, Λέων ὁ εὐφρι-
κὸς ἐν Χριστῷ αὐτοκράτωρ πιστὸς, εὐσεβὴς,
ἀνιστάστος Ἀβγούστος.*

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ.

*Ὁὐ βασιλικὴ δορυφορία καὶ ἐξουσία, οὐ τῆς ἐξου-
σίας δυναστεία καὶ περιουσία, οὐ τῆς περιουσίας*

NOTÆ.

ἐπιδειξίς καὶ ἀπολαύσις, οὐδὲν ὅσα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀφροσύνην καὶ τιμῶν, τὴν ἡμετέραν οὕτως εὐφραίνει βασιλείαν, ὡς ἡ τῶν ὀπλιτῶν εἰρήνη καὶ εὐημερία, καὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἢ δι' αὐτῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον κατάστασις καὶ ἐπανόρθωσις. ὥσπερ τὸ ἐναντίον οὐδὲν οὕτως τὴν ἡμῶν καρδίαν ἀντὶ καὶ λυπεῖ, ὡς ἡ τῶν ὀπλ. χειρῶν δυσπραγία, καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς ἀγαθῶν ἢ δι' ἀμελείας ἐλάττωσις καὶ κατὰπτωσις. Εἰ γὰρ ἐνὸς ἀνδρὸς τῆς ἡμῶν ἡξιωμένου προνοίας, ἢ μὲν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀνάευσσις ἀφαιρῶν ἡμῖν εὐφροσύνην ἐργάζεται, ἢ δὲ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀπόνευσσις ἀλγηδὼνα ψυχῆς ἀνεπερδιήτων, τί οὐκ ἂν πάθωμεν τοσοῦτων μυριάδων τῆς ἡμῶν μετὰ θεὸν ἡρημένων προνοίας, ὧν τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἐπιμέλειαν χρεωστοῦντες νύκτωρ μὲν ἐπαγρυπνοῦμεν, ἡμέρας δὲ διαπραξιῶμεν, πάσης μὲν ἀηδίας καὶ βλάβης ἐλευθέρως διατηρεῖσθαι, πάσης δὲ χαρᾶς καὶ εὐημερίας προσηκόντως ἐπαπολαύειν;

Quandiu enim Deum statim subjecta, quorum curam provisionemque nocturnis vigiliis, et diurna sollicitudine, non deponimus, ut ab omni molestia et offensione liberi conserventur, et omni rerum affluentia lætitiaque expleantur?

Ἄλλὰ τῶν μὲν ἄλλων περὶ τὴν πολιτικῶν πραγμάτων μικρὰν τινὰ θεημένην ἰσως ἐλάττωσιν οὐ τοσαύτην κατανοῦμεν τὴν βλάβην. Τῆς δὲ στρατηγικῆς μεθόδου διαπιστώσεως, τοσοῦτον τὰ Ῥωμαίων συνέλαβη πράγματα, ὅσον ἢ πείρα τοῦ νῦν χρόνου πᾶσιν ἀπαντα κατὰ ὀφθαλμοὺς ὀρώμενα παρίστανται πρόδηλα. Ἔδει μὲν γὰρ ἀνθρώπους ἀπαντας εἰκόσι θεοῦ καὶ λόγῳ τετιμημένους τὴν εἰρήνην ἀσπάζεσθαι, καὶ τὴν εἰς ἀλλήλους περιθάλλειν ἀγάπην, καὶ μὴ χεῖρας φονίους κατὰ τῶν ὁμογενῶν καθοπιάζειν. pacem amplecti, mutuaque se dilectione prosecui contra genus suum, et viseros mortales armare.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀνθρωποκτόνος διὰβολός, καὶ τοῦ γένους ἡμῶν ἐχθρός, διὰ τῆς ἀμαρτίας ἰσχυρός (3) κατὰ τῆς ἰδίας φύσεως ἀντιστρατεύεσθαι τοὺς ἀνθρώπους πάρεσκεύασεν, πᾶσα ἀνάγκη ταῖς αὐτοῦ γινομέναις διὰ τῶν ἀνθρώπων μηχαναῖς ἀνθρώπους ἀντιστρατεύεσθαι, καὶ τοῖς ἐθέλουσι πολέμους εἶθεσι μὴ εὐχειρώτους καθίστασθαι, ἀλλὰ ταῖς στρατηγικαῖς μεθόδοις τὴν σωτηρίαν πορίζεσθαι, καὶ δι' αὐτῶν φυλάττεσθαι μὲν ἀπὸ τῶν ἐπερχομένων πολέμων, πρόφταιν δὲ κατὰ αὐτῶν ὅσα παθεῖν ἐκείνοι ἂν εἴεν ἀξιοί. Ὡς ἂν ἐκκοπέντος τοῦ διὰ τῶν πονηρῶν ἐγχειρουμένου κακοῦ, καὶ πάντων τὴν οικίαν σωτηρίαν ἀσπάζομένων ἢ εἰρήνην παρὰ πᾶσι στερηθείη καὶ πολιτεύοιστο.

Ἔως μὲν γὰρ, ὡς εἶκα, τὰ κατὰ πολέμους Ῥωμαίοις ἐν εὐταξίᾳ ὄντα ἐτύγχανε τῆς τε ἐπ' οὐκ ὀλίγους χρόνους; θείας ἀπέλαβε (4) βοήθειας τὸ κράτος, καὶ τῆ εὐταξίᾳ ἡρμοσμένος τῶν ἀριστείων ὁ πόνοσ τὸ λαμπρὸν τῆς νίκης ἐπιπέλον ἐθεσβαίουτο. Νῦν δὲ τῆς τακτικῆς καὶ στρατηγικῆς καταστάσεως ἐπ' οὐκ ὀλίγους χρόνους ἀμελουμένης, ἵνα μὴ λέγω καὶ εἰς παντελῆ περιελθούσης λήθην, ὡς μὴδὲ αὐτὰ τὰ πράγματα τοὺς στρατηγεῖν ἐγχειροῦντας ἐπίστασθαι,

amplitudinis nostræ splendor atque fructus, neque quidquam ex illis, quæ in hominibus expetenda et honorata sunt, Majestatem nostram perinde oblectat, ut eorum, qui sub dominatum nostrum subiecti sunt, pax atque tranquillitas, et reipublicæ nostræ firma constitutio, atque ad optimum rerum statum tractatio; nihilque contra est, quod nostram mentem de salute regni cogitantem ita vexet et sollicitet, ac eorum, qui nostræ imperio obediens sunt, perturbatio, et rerum meliorum, vel propter negligentiam amissio, vel propter imperitiam labefactio. Si enim unius alienigenæ viri, cujus nos procuradonem, provisionemque suscepimus, progressio ad melius; incredibilem vobis voluptatem offert, et ad deteriore partem applicatio, permagnam nobis dolorem apportat; quid nunc edicere debemus, tanta hominum, et tam frequenti ac pene infinita multitudinis sub nostram providentiam securum Deum statim subjecta, quorum curam provisionemque nocturnis vigiliis, et diurna sollicitudine, non deponimus, ut ab omni molestia et offensione liberi conserventur, et omni rerum affluentia lætitiaque expleantur?

At si cætera, quæ ad rempublicam pace et consilio gubernandam spectant, non recte administrantur; haud magnam inde detrimentum oriri, non graves rerum perturbationes ac mutationes effici videmus; disciplina autem militari jacente, tam miseræ rerum offensiones, ac lamentabiles conversiones Romani acceperunt; quantas quotidianâ rerum experientia ante oculos nostros conspiciamque proponit. Ab homines quidem, qui ratione, et Dei ipsius imagine; insigniti sunt oportuit, neque manus cunctitas et consceleratas

Quoniam autem ab initio parricida discolus, generis nostri hostis, peccato potens, sua ipsorum natura homines expugnare cogitat, pernecessarium est, ut homines illius machinationibus per homines adhibitis occurrant, neque se ipsos aliis nationibus bellum inferentibus tradant, sed militaris disciplinæ scientiæ salutem sibi querant, et se ab hostium incursionibus tutos conservent, et illis inferant, quæ pati illos dignum est, ut omnino nefariorum hominum improbitate deleta, et sub ipsorum salute comparata, pax ab omnibus diligatur atque suscipiatur.

Quandiu enim Romanis in bello ordinis conservatio fuit, tandiu et divino presidio imperium non destituebatur, et cum ordinis conservatione iunctus optimorum labor, splendorem victoriæ majorum adhibebat; nunc vero cum et acierum instructum ratio, et imperatoris ars longò jam tempore neglectæ jaceant, ut ne addam, quod in altam oblivionem penitus venerint, ne ipso quidem imperatore ea quæ in promptu sunt, adducente, rati-

NOTÆ

(3) Ἰσχυρός. Scribe ἰσχυρός.

PATROL. GR. CVII.

(4) Ἀπέλαβε. Scribe, ἀπέλαυε.

gnas et varias perturbationes videmus invectas esse. Nam cum hæc ars, quæ multorum honorum et magnorum parens atque effectrix fuit, quibus antiqua Romanorum respublica floruit, semel lapsa de gradu cecidit, divinam quoque benevolentiam abiisse, et consuetam apud eos militum victoriam e manibus excidisse, videmus. Paulatim enim relanguescente militari disciplina atque industria, omnis ille vigor animi atque alacritas optimatum consenuit. Itaque interdum quidem segnitiam atque ignaviam accusamus militum, interdum inscitiam atque timiditatem ducum culpamus, interdum antiquarum acierum rationem ad cognoscendum perobscuram negligimus. Cum igitur hanc utilissimam scientiam recuperare, et e republica nostra quasi ejectam revocare studeamus, in tantis occupationibus nostris haud prætermisimus, quin omnem laborem nobis ipsis afferretur.

Nam cum in antiquis et recentioribus rei militaris atque imperatoris scriptoribus diligenter versati simus, atque aliis historiis soluta oratione res gestas memoris mandantibus diligenter navigaverimus operam, et si quid præterea in manibus hominum est ad bellicos usus idoneum, et quæcunque mediocri rerum usu hac nostra ætate, ad statum rerum nostrarum aliquid momenti afferre videbantur, ea in omnibus actionibus suscipiendis, rebusque nostris gerendis examinavimus, et quod in iis optimum fuit quasi delibavimus; et quæ manifestam quamdam atque evidentem utilitatem afferbant, quam paucissimis potui complexus sum, et promulgatæ legis vice trado, rerum magis ornamenta, quam verborum persequens, ut compendiarium quamdam rei militaris disciplinam nostris præfectis, atque iis quibus cura rerum bellicarum commissa est, præscribens, facile perspiciant factu esse iis, qui volunt et cupiunt, ad majora atque altiora ordine quodam et gradu procedere. In qua omni rerum tractatione, dicendi elegantiam et verborum ornatum nullum adhibuimus; rerum pondus, dicendi perspicuitatem, orationis simplicitatem, quantum fieri potuerat, secuti sumus. Unde et verba rei militaris interdum Græca adjunximus, interdum Latinis vocabulis uti sumus, et alias quoque dictiones usu jam militari receptas non repudlavimus, ut omnes manifeste ac perspicue ista cognoscerent. Tractationes rerum minime necessarias, quæcunque aut supervacaneæ, aut inutiles fuerant, omnes detraximus, ut compendiarium quamdam et expeditam rerum bellicarum expeditionumque rationem, non verbo solum tantum, sed re ipsa factisque majorum approbatam, et ad nostra usque tempora, quanquam regestis minime transmissum, quibus Romanum præterea imperium, oratione tamen ac litte-

A πολλά δυσχερῆ διαφόρως ὀρῶμεν συμβαίνον γὰρ πολλῶν ἀγαθῶν πρὸ ξένου (5) ἐπιστήμης σούσης, ὅσον δι' αὐτῆς ἡ Ῥωμαίων πάλαι εὐμοίρησε, τούναντίον ὀρῶμεν τὴν θείαν εὐμένειαν, καὶ τὴν συνήθη τῆς Ῥωμαίων πνίχην τῶν ἀγωνιζομένων ἀφιπταμένην. Κατὰ γὰρ ἀμελουμένης τῆς κατὰ πολέμους εὐταί γυμνασίας συνημελήθη, ὡς ἔοικε, καὶ τῶν αὐτῆς εὐψυχία. Εἶτα ποτὲ μὲν ἀγυμνασίαν ἢ ἀναίτιώμεθα στρατιωτῶν, ποτὲ δὲ ἀπειρίαν λαν καταμεμφομένα στρατηγῶν. Ἐνίοτε τῆς τῶν ἀρχαίων διαγνώσεως ἀμελοῦμεν. οὐν τὴν ὠφελιμωτάτην ἐπιστήμην ἀνασῶσαι θεῖα, καὶ οἶον ἀπωσθεῖσαν ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆ πολιτείας ἀνακαλέσασθαι βουλόμενοι, οὐκ ὀκν σπουδῆ τοσαύτῃ ἀναδέξασθαι μὲν ἰδίως πόνον, δὲ τοῖς ὑπηκόοις χάρισασθαι τὴν ὠφέλειαν.

B
C
D
E
F
G
H
I
J
K
L
M
N
O
P
Q
R
S
T
U
V
W
X
Y
Z
AA
AB
AC
AD
AE
AF
AG
AH
AI
AJ
AK
AL
AM
AN
AO
AP
AQ
AR
AS
AT
AU
AV
AW
AX
AY
AZ
BA
BB
BC
BD
BE
BF
BG
BH
BI
BJ
BK
BL
BM
BN
BO
BP
BQ
BR
BS
BT
BU
BV
BW
BX
BY
BZ
CA
CB
CC
CD
CE
CF
CG
CH
CI
CJ
CK
CL
CM
CN
CO
CP
CQ
CR
CS
CT
CU
CV
CW
CX
CY
CZ
DA
DB
DC
DD
DE
DF
DG
DH
DI
DJ
DK
DL
DM
DN
DO
DP
DQ
DR
DS
DT
DU
DV
DW
DX
DY
DZ
EA
EB
EC
ED
EE
EF
EG
EH
EI
EJ
EK
EL
EM
EN
EO
EP
EQ
ER
ES
ET
EU
EV
EW
EX
EY
EZ
FA
FB
FC
FD
FE
FF
FG
FH
FI
FJ
FK
FL
FM
FN
FO
FP
FQ
FR
FS
FT
FU
FV
FW
FX
FY
FZ
GA
GB
GC
GD
GE
GF
GG
GH
GI
GJ
GK
GL
GM
GN
GO
GP
GQ
GR
GS
GT
GU
GV
GW
GX
GY
GZ
HA
HB
HC
HD
HE
HF
HG
HH
HI
HJ
HK
HL
HM
HN
HO
HP
HQ
HR
HS
HT
HU
HV
HW
HX
HY
HZ
IA
IB
IC
ID
IE
IF
IG
IH
II
IJ
IK
IL
IM
IN
IO
IP
IQ
IR
IS
IT
IU
IV
IW
IX
IY
IZ
JA
JB
JC
JD
JE
JF
JG
JH
JI
JJ
JK
JL
JM
JN
JO
JP
JQ
JR
JS
JT
JU
JV
JW
JX
JY
JZ
KA
KB
KC
KD
KE
KF
KG
KH
KI
KJ
KL
KM
KN
KO
KP
KQ
KR
KS
KT
KU
KV
KW
KX
KY
KZ
LA
LB
LC
LD
LE
LF
LG
LH
LI
LJ
LK
LL
LM
LN
LO
LP
LQ
LR
LS
LT
LU
LV
LW
LX
LY
LZ
MA
MB
MC
MD
ME
MF
MG
MH
MI
MJ
MK
ML
MN
MO
MP
MQ
MR
MS
MT
MU
MV
MW
MX
MY
MZ
NA
NB
NC
ND
NE
NF
NG
NH
NI
NJ
NK
NL
NM
NN
NO
NP
NQ
NR
NS
NT
NU
NV
NW
NX
NY
NZ
OA
OB
OC
OD
OE
OF
OG
OH
OI
OJ
OK
OL
OM
ON
OO
OP
OQ
OR
OS
OT
OU
OV
OW
OX
OY
OZ
PA
PB
PC
PD
PE
PF
PG
PH
PI
PJ
PK
PL
PM
PN
PO
PP
PQ
PR
PS
PT
PU
PV
PW
PX
PY
PZ
QA
QB
QC
QD
QE
QF
QG
QH
QI
QJ
QK
QL
QM
QN
QO
QP
QQ
QR
QS
QT
QU
QV
QW
QX
QY
QZ
RA
RB
RC
RD
RE
RF
RG
RH
RI
RJ
RK
RL
RM
RN
RO
RP
RQ
RR
RS
RT
RU
RV
RW
RX
RY
RZ
SA
SB
SC
SD
SE
SF
SG
SH
SI
SJ
SK
SL
SM
SN
SO
SP
SQ
SR
SS
ST
SU
SV
SW
SX
SY
SZ
TA
TB
TC
TD
TE
TF
TG
TH
TI
TJ
TK
TL
TM
TN
TO
TP
TQ
TR
TS
TT
TU
TV
TW
TX
TY
TZ
UA
UB
UC
UD
UE
UF
UG
UH
UI
UJ
UK
UL
UM
UN
UO
UP
UQ
UR
US
UT
UU
UV
UW
UX
UY
UZ
VA
VB
VC
VD
VE
VF
VG
VH
VI
VJ
VK
VL
VM
VN
VO
VP
VQ
VR
VS
VT
VU
VV
VW
VX
VY
VZ
WA
WB
WC
WD
WE
WF
WG
WH
WI
WJ
WK
WL
WM
WN
WO
WP
WQ
WR
WS
WT
WU
WV
WW
WX
WY
WZ
XA
XB
XC
XD
XE
XF
XG
XH
XI
XJ
XK
XL
XM
XN
XO
XP
XQ
XR
XS
XT
XU
XV
XW
XX
XY
XZ
YA
YB
YC
YD
YE
YF
YG
YH
YI
YJ
YK
YL
YM
YN
YO
YP
YQ
YR
YS
YT
YU
YV
YW
YX
YY
YZ
ZA
ZB
ZC
ZD
ZE
ZF
ZG
ZH
ZI
ZJ
ZK
ZL
ZM
ZN
ZO
ZP
ZQ
ZR
ZS
ZT
ZU
ZV
ZW
ZX
ZY
ZZ

NOTÆ.

(5) Ἐπὶ ξένου. Scribo, κροξένου.

(6) Ita habet codex Laurentianus, sed nescio quo sensu; forte, τὴν περιττοῦ legendum.

εὐχρηστον ἀνεδείχθη, χάρις ἢ τῷ πάντων ἀγαθῶν
δοτῆρι Χριστῷ τῷ βασιλεῖ τοῦ παντός καὶ Θεῷ
ἡμῶν, τῷ καὶ τοῖς ἡμετέροις λόγοις δωρησαμένῳ
τὴν χάριν. Εἰ δὲ τις καὶ ἕτερος δι' αὐτῆς τῆς ἐπι-
μελείας καὶ πείρας κρείττονα τούτων ἐφεύρη, χάρις
καὶ οὕτω τῷ παναγάθῳ Θεῷ, συγγνώμη δὲ ἡμῖν
τῆς προθυμίας ἔνεκεν.

que nostro, qui et orationi nostræ affundit gratiam. Sin diversa ab istis, et cura cogitationeque sua meliora quis invenerit, gratias etiam ille omnis bonitatis auctori Deo agat; nobis venia propter studium conatumque nostrum tribuenda est.

Πάντως χρῆ, εἴτε ἐπὶ πλεόν, εἴτε ἐπ' ἑλαττον
τοὺς βουλομένους στρατηγεῖν ταῖς τακτικαῖς τε καὶ
στρατηγικαῖς ἐνδιατρίβειν μελέταις. Οὐδὲ γὰρ, ὡς
τινες τῶν ἀπείρων ἔχουσι, διὰ πλῆθους ἀνδρῶν καὶ
θράτους οἱ πόλεμοι κρίνονται, ἀλλὰ διὰ εὐμελείας
Θεοῦ καὶ στρατηγίας καὶ τάξεως, ἧς μᾶλλον ἐπιμε-
λητέον, ἢ συλλογῆς πλῆθους ἀκαίρου· ἢ μὲν γὰρ
καὶ ἀσφάλειαν καὶ ὠφέλειαν ἀγει τοῖς καλῶς αὐτῇ
κεχρημένοις· ἢ δὲ συντριβὴν καὶ ἐπιζήμιον δα-
πάνην.

Ὡσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ὀλκάδι πελάγη διαπορ-
θμεῦσθαι κυβερνητικῆς ἐπιστήμης χωρὶς, οὕτως
οὐδὲ πολεμίους καταγωνίζεσθαι τάξεως καὶ στρα-
τηγίας ἕκτος, δι' ἧς οὐ μόνον τοῦ ἰσοῦσθαι τῶν
πολεμίων περιγίνεσθαι σὺν Θεῷ δυνατόν ἐστιν, ἀλλὰ
καὶ τοῦ πολλῷ πλεόν τῷ ἀριθμῷ ὑπερβάλλοντος.
Ὡσπερ οὖν ἄλλον τινὰ πρόχειρον νόμον ἡμῖν, ὡς
εἴρηται, στρατηγικὴν τὴν παρούσαν πραγματείαν
ὑπαγορεύοντες προσεχῶς τε καὶ ἐπιπόνως ἀκούειν
ἡμῶν παρακελεύεσθαι.

Κρεῶν τοίνυν πρότερον μὲν ὑπογράψαι τὴν ἐν πο-
λέμοις τακτικὴν. Καὶ τί ἐστὶ στρατηγός, εἴτα τίνα
καὶ ὅποιον στρατηγὸν εἶναι δεῖ, καὶ ὅπως δεόν βου-
λεῦσθαι. Ἐξῆς δὲ τὴν εἰς ἀρχοντας καὶ ἀρχομένους
τοῦ στρατοῦ διαθεῖναι διαίρεσιν, τὴν τε ἄλλην ἀπο-
σκευὴν, καὶ τῶν ὄπλων κατασκευὴν, καὶ τὴν ἐκάστου
μαχομένων ὄπλισιν. Πρὸς τούτοις τὴν πρὸς τῶν (7)
ἀληθινῶν ἀγώνων τοῦ στρατηγοῦ γυμνασίαν. Ἐπειτα
δὲ καὶ τὰ κείμενα ὑπαναγνωσθῆναι ἐπιτίμια, εἴτα
περὶ ὁδοπορίας εἰπεῖν τῆς τε ἐν τῇ ἰδίᾳ καὶ τῆς ἐν
τῇ πολεμίᾳ, περὶ τε τοῦ λεγομένου τούλου, καὶ δὴ
καὶ περὶ ἀπλήκτων. Τῆς τε προκατασκευῆς καὶ
παραγγελίας, καὶ τί δεῖ γίνεσθαι πρὸ τῆς τοῦ πο-
λέμου ἡμέρας, καὶ ὅσα ἐν τῇ τοῦ πολέμου ἡμέρᾳ
ἐποφείλεται. Καὶ ἐτι περὶ πολιορκίας· εἴτα καὶ τὰ
μετὰ τὸν πόλεμον ὀφειλόμενα, καὶ τὰς δι' ἐνεδρῶν
ἀδοκῆτους ἐφόδους τῶν τε ἡμετέρων καὶ τῶν πολε-
μίων. Καὶ ἐπὶ τούτοις διαφόρων παρατάξεων μελέ-
τας ἑθνικῶν τε καὶ Ῥωμαϊκῶν. Εἴτα ἐπὶ τοῖς εἰρη-
μένοις καὶ περὶ ναυμαχίας διατάξαι μετρίως. Καὶ
ἐπὶ τούτοις ἄπασι γνῶμας τινὰς τακτικὰς τε καὶ
στρατηγικὰς ἰδίως ἐντεῦξοσι συναγαγεῖν ὅσας
ἴδῃ ὅτι κατὰ χώραν ἐντάξαι τὸ εὐσύνοπτον καὶ
πρόχειρον τῶν διατάξεων οὐ συγχωρεῖ ἐκθελῆναι. Ἄφ'

(7) Πρὸς τῶν. Scribe πρὸ τῶν.

ris, quibus res oblivione pene deletæ revocantur, et recuperantur, et ad pristinam iterum dignitatem restituuntur, mandatam habeant, qui ad disciplinam militarem atque imperatoriam cognoscendam se totos tradunt. Quod si aliquid boni oratione nostra effectum est, gratiæ habendæ sunt omnium bonorum largitori Christo, universitatis Regi, Deo-

que nostro, qui et orationi nostræ affundit gratiam. Sin diversa ab istis, et cura cogitationeque sua meliora quis invenerit, gratias etiam ille omnis bonitatis auctori Deo agat; nobis venia propter studium conatumque nostrum tribuenda est.

Omnino autem, qui se ad imperium administrandum vel magna, vel aliqua ex parte dediderunt, in scientia militari atque imperatoria se diligenter exercent. Neque enim, quemadmodum imperiti quidam existimant, multitudine ac numero hominum, sed benignitate ac favore Dei bella conficiuntur, et rei militaris imperatoriæque scientia, in quæ potius, quam in importunæ multitudinis coitionem intuendum est; altera enim res tum utilitatem, tum incolumitatem, iis qui ea bene utuntur, apportat; altera vero perturbationem et sumptus multos infructuosos affert.

Quemadmodum enim navem onerariam per maria trajicere non possumus sine arte gubernatoria, sic neque bella nostra honeste suscipere, neque suscepta conficere possumus sine arte militari atque imperatoria, qua non solum æqualem et parem numero multitudinem hostium propitio Deo superamus, sed etiam longe multo majorerum hostium numerum, instructioresque copias fundimus et dissipamus. Quasi igitur legi alicui militari promulgatæ, ut dictum est, sic huic tractationi vos parere atque obedire volumus atque imperamus.

Primum igitur nobis describendum est, quidnam res militaris, quidque imperator sit; deinde, qualem esse oportet exercitum, et quemadmodum consilium capiendum sit; tum in præfectos omnis generis, et milites dividere exercitum, reliquumque apparatus omnem militum adhibere, et uniuscujusque militis armaturam. Ad hæc, quemadmodum ante vera certamina imperator singulos exercere debeat. Deinceps, quemadmodum singulis rebus propositæ multæ in exercitu legantur. Tum de itinere verba facienda sunt, tum in sua, tum in hostili terra. Postea de impedimentis et castris; de apparatu, et præceptis, quidque faciendum ante diem belli sit, quidque ipso die agendum. De obsidione etiam, atque de iis, quæ post bellum gerenda sunt. Tum nec opinatas ex insidiis, tum nostras, tum hostium incursiones, et diversimode apud varias gentes acies instructas. De navali pugna pauca adjungemus. Post hæc omnia, sententiarum quarumdam militarium atque imperatoriarum descriptionem separatim colligemus, quas in suis locis propter brevitatem et expeditam rationem capitum non posuimus. His rebus instructus, qui sapientia et celeritate ingenii imperator abund-

NOTÆ.

det, longe perfectior, uti spero, absolutiorque erit. **A** ὢν ὁρμώμενον σοφὸν ὄντα καὶ ὀξὺν τῇ διανοίᾳ τὸν στρατηγὸν σοφώτερον γενέσθαι ἐλπίζομεν. Καὶ πρῶτον μὲν ἀρκτεῖον ἐντεῦθεν.

CONSTITUTIO PRIMA.

De re militari et imperatore.

1. Res militaris est scientia bellicorum motuum. Motus autem belli duplices sunt : alii enim terra, alii mari sunt.

2. Res militaris est ars quaedam imperatoria acierum instruendarum, et armorum et motuum militarium.

3. Ars imperatoria est in quibus exercitatio, vel studium aut industria ponitur, cum στρατηγημάτων, id est consiliorum imperatoriarum et tropaeorum collectione. **B**

4. Propositum rei militari est, ut opportunis commoditatibus et rebus gestis vincat hostes.

5. Utilitas rei militaris est, ordinata quadam ac disposita acie cum hostibus confligere.

6. Finis rei militaris est, quoad ejus fieri potest, sine ulla offensione exercitum instruere.

7. Bellicus apparatus perfectus duplex est, alter quidem terra terrestris, alter vero mari navalis. De re navali postea dicemus. Hominum autem qui ad bellum confluunt multitudo, altera quidem praetians est, hoc est bellatrix, altera vero ad usum belli veniens imbellis. Et bellatores, milites sunt qui adversus hostes instruuntur. Imbelles reliqui sunt, medici, administrati, mercatores, et alii qui ad necessarios usus consequuntur. Pugnantis partis seu bellatrix alia est pedestris, alia equestris. Pedestris est quae humi consistit. Equestris est, quae equis vehitur, et quae olim curribus falcatis et elephantis turres hominibus refertas gestantibus vehebatur, de quibus nunc propter hujusmodi apparatus inutilitatem et tarditatem nulla mentio fiet. **C**

8. Re militari leviter ad hunc modum descripta, oportet etiam constitimere, quoniam imperator sit, et quisnam hujus rei susceptione dignus sit.

9. Imperator est qui universo exercitu praest, et maximam secundum regem habet potestatem. **D**

10. Imperator est universae militiae praecipuus dux a rege designatus, qui alios sub se duces partim a rege missos suffragio suo approbat, partim sua ipsius auctoritate designat.

11. Proprium imperatoris munus est, subjectos omni prudentia, fortitudine, justitia, temperantia

Universas provincias quam accepit, tam militum quam publicam administrationem

ἡγεμονίαν

1. Ἀναδειχθῆναι. Scribe, ἀναδειχθῆναι.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΠΡΩΤΗ.

Περὶ τακτικῆς καὶ στρατηγού.

α'. Τακτικὴ ἐστὶν ἐπιστήμη πολεμικῶν κινήσεων. Κινήσεις δὲ πολεμικαὶ διτταί· αἱ μὲν κατὰ γῆν, αἱ δὲ κατὰ θάλατταν.

β'. Τακτικὴ ἐστὶ τέχνη στρατηγικὴ παρατάξεων καὶ ὁπλισμῶν καὶ κινήσεων στρατιωτικῶν.

γ'. Στρατηγικὴ δὲ ἐστὶν στρατηγῶν ἀγαθῶν συνάσεις ἡγουν μελέτη καὶ γυμνασία μετὰ στρατηγημάτων ἤτοι τροπαίων συναθροισμῶν.

δ'. Σκοπὸς τῆ τακτικῆ διὰ τῶν ἐνδεχομένων ἐπιβουλῶν καὶ πράξεων κινήσαι τοὺς πολεμικοὺς.

ε'. Χρήσιμον δὲ ἐστὶν ἡ τακτικὴ, τὸ δὲ εὐτάκτου θέσεως συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμοῖς.

ς'. Τέλος τῆ τακτικῆ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀμέμπτως διατάξει τὸ στράτευμα.

ζ'. Αἱ δὲ εἰς τοὺς πολεμικοὺς τέλειαι παρετοιμασίαι δύο εἰσὶν· ἡ μὲν κατὰ γῆν πεζικὴ, ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν ναυτικὴ. Περὶ μὲν οὖν τῆς ναυτικῆς ὕστερον ἐροῦμεν. Τῶν δὲ κατὰ γῆν ἐπὶ πολέμοις ἀθροισμένων ἀνθρώπων τὸ πλῆθος τὸ μὲν ἐστὶ μέγιστον, ἡγουν πολεμικόν· τὸ δὲ διὰ τῆς τοῦτου χρείας συναρχόμενον ἀμαχόν. Καὶ πολεμικόν μὲν, τὸ παρατασσόμενον πρὸς τοὺς πολεμικοὺς στρατιωτικόν. Ἄμαχον δὲ τὸ λοιπὸν, οἷσι λατροί, δοῦλοι, ἔμποροι, καὶ ἄλλοι οἱ διὰ τὰς ὑπηρεσίας ἐπακολουθοῦσι. Τοῦ δὲ μεγίστου μέρους, ἡγουν πολεμικοῦ στρατοῦ, τὸ μὲν ἐστὶ πεζικόν, τὸ δὲ καθάλλαρικόν. Καὶ τὸ μὲν ἰδίως πεζικόν τὸ ἐπὶ γῆς ἰστάμενον, τὸ δὲ καθάλλαρικόν τὸ ἐπὶ τῶν ἔκπλων ὀρούμενον. Ἦν δὲ ποτε καὶ ἐπὶ ἀρμάτων δρεκνηφόρων, καὶ ἐπὶ ἐλεφάντων πύργους φερόντων πλήρεις ἀνθρώπων. Ἀλλὰ τούτων οὐδεὶς ἡμῖν λόγος νῦν διὰ τὴν ἀχρησίαν, καὶ τὴν παντελῆ ἀργίαν τῶν τοιοῦτων παρασκευῶν.

η'. Τῆς οὖν τακτικῆς μετρίως πως οὕτως ὑπογραφείσης, δεῖ καὶ τὸν στρατηγὸν ἀναδειχθῆναι (θ). τί τὸ ἐστὶν, καὶ τίς ὁ τῆς τοιαύτης ἐγχειρήσεως ἄξιος.

θ'. Στρατηγὸς τοῖνον ἐστὶν ὁ τῆς ὑπ' αὐτὸν ἀπάτης ὑπαρχίας μείζονα πάντων ἐξουσίαν ἔχων μετὰ τὸν βασιλέα.

ι'. Στρατηγός ἐστὶν ὁ τοῦ ὑπὸ χεῖρα στρατιωτικοῦ θέματος κορυφαῖος ἀρχων, ἐκ βασιλέως μὲν προχειρισόμενος, τοὺς δὲ ὑπ' αὐτὸν ἀρχοντας τοὺς μὲν ψήφῳ τῆ αὐτοῦ ἐκ βασιλέως δὲ καταπεμπόμενος, τοὺς δὲ ἐξουσίᾳ ἰδίᾳ προβαλλόμενος.

ια'. Ἴδιον δὲ στρατηγού τὸ κρεῖττω πάντων εἶναι τῶν ὑπὸ χεῖρα φρονήσει, καὶ ἀνδρεία, καὶ δικαιοσύνη, καὶ σωφροσύνη.

ιβ'. Τὸ εἰς αὐτὸν ἀναπέρασθαι τῆς κατὰ αὐτὸν ἐπαρχίας τὰς διοικήσεις, δοῖαι τε στρατιωτικά, καὶ δοῖαι ἰδιωτικά, καὶ δημόσια.

NOTE.

ιγ'. Το παραλαβόντα στρατὸν δεακτὸν ἐκτάξει Δ δεόντως κατὰ τὴν ἀρμόζουσαν τῷ καιρῷ τακτικῆν διάταξιν.

ιδ'. Σκοπὸς τῷ στρατηγῷ τὸ μὲν ὑπ' αὐτὸν θέμα αὐξῆσαι, καὶ ἀβλαβὲς ἀπὸ τε πολεμίων καὶ τῶν ἄλλων ἀδικημάτων καὶ ἀταξιῶν καὶ στάσεων διαφυλάξαι. Τοὺς δὲ πολεμίους παντὶ τρόπῳ ἢ πολέμῳ ἢ ἐφόδοις ἀδοκήτους ταπεινώσαι, καὶ ἅπερ ποιῆσαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ταῦτα φυλάξασθαι μὴ παθεῖν ἀπ' αὐτῶν.

ιε'. Τέλος τῷ στρατηγῷ τῷ εὐδοκίμησαντα (9) διὰ πάντων τῆς τε θείας καὶ βασιλικῆς ἀπολαύειν εὐνοίας, ἢ κατολιγώρησαντα τῶν κρεπόντων καὶ ἀρμόζόντων πραγμάτων τάξασθαι τῶν ἐναντιῶν. Οὕτως τοίνυν καὶ τῆς τοῦ στρατηγοῦ προτυπωθείσης εὐκρίνοιας, δεῖ καθάπερ διὰ χρημάτων (10) ἡμᾶς ἀναλωγραφῆσαι B τὴν τούτου ποιότητα, καὶ εἰδεῖν φανερώς τίς καὶ ποταπὸς εἶναι ὀφείλει εἰς τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν προχειριζόμενος ἄρχων.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Β'.

Περὶ τοῦ οἶον εἶναι δεῖ τὸν στρατηγόν.

α'. Κελεύομεν τοίνυν εἶναι τὸν στρατηγὸν σώφρονα περὶ τὸ σῶμα, περὶ τὴν διαίτην ἐγκρατῆ, νηφάλιον καὶ ἐγρήγορον, λιτὸν καὶ ἀπέριττον περὶ τὰς χρείας, ὑπομένοντα τοὺς πόνους, νοήμονα καὶ φρόνιμον, μισοῦντα φιλαργυρίαν, ἐνδοξον, μήτε νέον, μήτε γέροντα, ἱκανὸν δὲ καὶ πρὸς τὸ λέγειν ἀπὸ στόματος ἐν μέσῳ λαοῦ, ἂν τύχῃ δὲ καὶ πρᾶπαῖδον (11), μὴ ἐμπορίαν φιλοῦντα, ἢ τοιοῦτον, μηδὲ μικρόφυχον, ὡς καὶ τῶν μικρῶν πραγμάτων ἐπιθυμεῖν, καὶ ἀπλῶς εὐγενῆ τὴν ψυχὴν, εἰ δυνατόν, καὶ τὸ σῶμα, καὶ ἐν πᾶσι μεγαλόφυχον.

β'. Σώφρονα, ἵνα μὴ ταῖς τῆς φύσεως καταστροφόμενος ἤθουαίς ἀπολείπῃ τὴν περὶ τῶν φηγακαίων φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν.

γ'. Ἐγκρατῆ δὲ, ἐπιθεὶς τηλικαύτης ἀρχῆς μέλλει τυγχάνειν. Αἱ γὰρ ἀκρατεῖς καὶ ἀκόλαστοι ὄρμαι, ὅταν προσλάβωσι δύναντιν κατὰ ἐξουσίαν τοῦ ποιεῖν ἢ βούλονται, ἀκράτῃσι γίνονται πρὸς τὰς ἐπιθυμίας.

δ'. Νηφάλιον δὲ καὶ ἐγρήγορον, ὅπως ἐπαγρυπνῆ ἐν ταῖς μεγίσταις πράξεσιν. Ἐν νυκτὶ γὰρ, ὅταν ἡ ψυχὴ ἡρεμῇ μάλιστα, πολλάκις ἢ τοῦ στρατηγοῦ γνώμη καὶ ἀπευθύνεται καὶ τελειοῦται.

ε'. Λιτὸν δὲ, ἀπέριττον περὶ τὰς χρείας· καὶ γὰρ καταδαπανῶσιν αἱ πολυτελεῖς καὶ πολλαὶ θεραπείαι, καὶ χρόνον ἀπρακτὸν καὶ ἀναγκαίως ἐξόδους εἰς τὴν τῶν ἀρχόντων τρυφήν.

ς'. Ὑπομένοντα-τοὺς πόνους, ἵνα μὴ πρῶτος τῶν στρατευομένων τὰς ἀναπαύσεις ἐπιζητῆ, ἀλλὰ γίνῃται αὐτοῖς μᾶλλον εἰκὼν πρὸς τὸ γενναίως ὑποφέρειν τοὺς πόνους.

(9) Τῷ εὐδοκίμησαντα. Scribe τὸ εὐδ.

(10) Χρημάτων. Scribe χρωμάτων.

13. Exercitum inordinatum idonea etque opportuna in acie collocare.

14. Propositum hoc est imperatori, ut multitudinem suam amplificet, et sine onni offensioe, ab hostibus reliquisque injuriis, a perturbationibus et seditionibus solutos conservet, hostes omnibus modis vel bello vel incursionibus inopinatis laefactet, et quæ inferre hostibus molitur, circumspiciat ne eadem a' illis patiat.

15. Finis imperatoris est maximam gloriam habere, in omnibus Dei et regis benevolentiam consequi: sin quod idoneum officioque suo conjunctum est neglexerit, ut e contrario illi accidit. Ita igitur imperatoris imagine informata, quasi coloribus quibusdam exprimentæ dotes ejus sunt, demonstrandumque est quis et qualis esse debeat quæ in hoc dignitatis gradu collocandus sit.

CONSTITUTIO II.

Qualem esse oporteat imperatorem.

1. Mandamus igitur ut imperator sit corpore continens, victu temperans, sobrius, vigilans, frugi et in rebus necessariis minime profusus, in laboriosis negotiis assiduus, circumspectus et prudens, pecuniæ despiciens, famæ commendatione honestus, neque juvenis, neque ætate ingravescens, habilis ad dicendum ex tempore in multis frequentia hominum, liberorum, si ita usus ferat, parvens, non ad mercaturam faciendam, aut ad hujusmodi lucrum intentus, non parvi animi, et minutæ res expelens, denique generoso tum animo tum corpore, quoad ejus fieri potest, et in omnibus magnanimus.

2. Continentem esse imperatorem oportet, ne voluptatibus nimis diffusus, rerum necessariam curam ac provisionem abjiciat.

3. Temperantem vero, quoniam tale imperium suscepturus est. Intemperantes enim et libidinosæ animi appetitiones, siquando vires ceperint, propter quidvis agendi licentiam in omnes cupiditates infrenate ruunt.

4. Sobrium autem et vigilantem ut in maximo acierum apparatu animo quasi excubet. Nocturno enim quando animus maxime requiescit, imperatoris sæpe sententia versando mutatur, sæpe cogitando confirmatur.

5. Frugi et in usibus necessariis non nimis profusus. Sumptuosi enim et ingentes famulatus, tempus ut inaniter transigatur faciunt, et quod ad necessarias expeditionum expensas conferendum fuit, ad delicias luxumque præfectorum assumunt.

6. Industriam autem, ut ne primus militum otium sectetur, sed exemplum potius fiat ad labores sacriter suscipiendos.

NOTÆ.

(11) Πραπαῖδον. Scribe πατέρα παίδων.

7. Circumspectum et prudentem. Solertem enim oportet esse imperatorem, in omnes partes cogitationem animi quadam celeritate versantem : perturbationes enim inopinatae cum incidunt, constestim praesentis auxilii excogitationem requirunt.

8. Pecuniae despicientem. Etenim pecuniae despicientia in imperatore cernitur, quando abstinenter et magnifice rebus gerendis praestet, et honores bellicos virtutis mercedem suis proponit. Multi enim et animo forti sunt, et corpore aduersus hostes robusto : sed quando in aurum intuentur, mentem occaecatam cupiditate atque obscuratam habent : gravia enim arma sunt hae pecuniarum cupiditates, et ad oppugnandos atque evertendos homines efficacia.

9. Neque juvenem neque aetate ingravescentem ; quoniam juvenis propter aetatem, inconstantem et flexibilem habet mentem : senex autem imbecillo est corpore, et nullus ex illis pene firmus existit : et ille quidem ut ne propter inconsideratam temeritatem quasi audax labatur, hic vero ne propter naturalem imbecillitatem corporis, quae factio opus sunt praetermittere cogatur. Optime igitur electio est constantis et mediae aetatis, non juvenis aut aetatis ingravescens.

10. Etenim vis et robur est in eo, qui nondum consenuit, prudentia autem et stabilitas in eo, qui ex adolescentia excessit. Namque qui robur corporis sine prudentia animi admirantur, vel contra animam prudentem absque corporis viribus extollunt, ad nullum bonum exitum perveniunt. Prudentia enim si viribus deficiatur, nihil pulchrum ; vires vero prudentia destitutae nihil prorsus efficiunt.

11. Charum subjectis suis imperatorem, longo nobilliorum scimus esse, hocque magnopere subjectis adjumento est. Quem homines diligunt, illi imperanti facile obtemperant, dicenti et paciscenti non resistunt, periclitanti succurrunt. Tanta res est amor, ut pro eo, quem charum quis habet, vitam profundat.

12. Pater liberorum anteponendus est effeto atque orbo. Neque vero orbem liberis repudiamus, si bonus sit. Nam qui liberos habet imperator, si infantes fuerint, longe ardentior propter liberorum amorem ad studium rerum agendarum suscipiendum erit. Si vero constanti jam et matura aetate fuerint, consiliarii, et laboris imperatorii participes et fideles administrati, res pro communi salute susceptas promovendunt. Itaque hac de causa pater orbo videtur anteponendus.

13. Ad dicendum et perorandum habilem : nim hoc maxime exercitum adjuvare. Nam ad pugnam exercitum imperator cohortatione sua ad periculorum mortisque contempationem, et ad rerum honestarum suaviumque

7. Νοήμονα δὲ καὶ φρόνιμον. Ὅψιν γὰρ εἶναι δεῖ τὸν στρατηγὸν πανταχοῦ περιφέροντα τὸν σκοπὸν διὰ ταχύτητα ψυχῆς· πολλάκις γὰρ ἀνυπολόγητοι παραχαί προσπεισοῦσαι παρ' εὐθὺς τὸ συμφέρον ἐπινοεῖν ἀναγκάζουσιν.

η'. Ἀφιλάργυρον δέ. Καὶ γὰρ ἡ ἀφιλαργυρία τοῦ στρατηγοῦ δοκιμάζεται, ὅταν ἀδωροδοκῆταις καὶ μεγαλοφρόνως πρόσταται τῶν πραγμάτων, καὶ δι' ἀρετὴν μόνην δωρεὰν προβάλλεται τὰς ἀρχὰς τοῦ δεῖ αὐτὸν θέματος. Πολλοὶ γὰρ καὶ ἀνδρείοι εἰσι τῆ ψυχῆ, καὶ βωμάλιοι τῷ σώματι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ὅταν ἀντιβλέψωσι πρὸς χρυσὸν, ἀμαυροῦνται καὶ σκοτιζόνται. Δεινὸν γὰρ ὄπλον στρατηγοῦ φιλαργυρία, καὶ ἐνεργέστατον εἰς τὸ νικῆσαι τοῦτον καὶ καταβαλεῖν.

θ'. Ὅτε δὲ νέον εἶναι, οὔτε γέροντα· ἐπειδὴ ὁ μὲν νέος ἀπιστον ἔχει καὶ ἀστατον φρόνημα διὰ τὴν νεότητα, ὁ δὲ γέρον ἀσθενὴς ἐστὶ τῷ σώματι καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἀσφαλὴς· ὁ μὲν, ἵνα μὴ πταίσῃ διὰ τὴν ἀλόγιστον τόλμαν ὡσπερ θρασύς, ὁ δὲ γέρον, ἵνα μὴ διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν ἐλλείπῃ εἰς τὰ δέοντα τῶν πραγμάτων. Καλλίστη δὲ ἐκλογὴ τοῦ μέσου, μήτε νέου ὄντος, μήτε γέροντος.

ι'. Καὶ γὰρ τὸ δυνατόν καὶ βωμάλιον ἐν τῷ μήκῳ γεγραχότι, τὸ δὲ φρόνιμον καὶ σταθερὸν ἐν τῷ μὴ πάνυ νεάζοντι. Καὶ μέντοι οἵτινες ἰσχύον σώματος ἀνευ φρονήσεως θαυμάζουσι ψυχικῆς, ἢ πάλιν ψυχὴν φρόνιμον ἀνευ σωματικῆς δυνάμεως, οὐδὲν ἐνόησαν τέλος ἀγαθόν. Καὶ γὰρ ἡ φρόνησις ὑπερῆσασα δυνάμεως οὐδὲν ὠφέλησεν, δύναμις στερηθεῖσα φρονήσεως οὐδὲν ἐτελείωσε.

ια'. Ἀγαπώμενον δὲ παρὰ τῶν ὑπηκόων τὸν στρατηγὸν εὐδοκίμωτερον ἴσμεν γίνεσθαι· καὶ γὰρ μέγала τοὺς ἀρχομένους ὠφέλησει. Ὅντινα γὰρ ἀνθρώποι φιλοῦσι, τούτῳ ἐπιτάττογι μὲν ταχὺ πείθονται, λέγοντι δὲ καὶ ὑπισχνουμένων οὐκ ἀπιστοῦσι, κινδυνεύοντι δὲ συναγωνίζονται. Τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀγάπη, τὸ τιθεῖναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ φιλομένου.

ιβ'. Πατέρα δὲ παίδων προκρίνομεν μᾶλλον, ἢ ἀπαιδα, οὐδὲ τὸν μὴ ἔχοντα παῖδας παραιτούμενοι, εἰ μὲν νηπίους, θερμότερος γίνεται περὶ τὴν σπουδὴν τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων, ὑπὲρ τῆς τῶν παίδων φιλίας καὶ εὐπραγίας ἀγωνιζόμενος. Εἰ δὲ τέλειοι τὴν ηλικίαν, σύμβουλοι καὶ συστρατηγοὶ καὶ πιστοὶ ὑπηρέται γενόμενοι συγκατορθοῦσι τῷ πατρὶ τὰ μεταχειριζόμενα ὑπὲρ κοινῆς σωτηρίας πράγματα. Αἱ δὲ μᾶλλον δοκεῖ τοῦ ἀπαιδοῦ ὁ παῖδας ἔχων προτιμότερος εἶναι.

ιγ'. Λέγειν δὲ καὶ δημηγορεῖν ἱκανόν· ἡγούμαι γὰρ τὰ μέγιστα ὠφελεῖν διὰ τούτου τὸ στρατεύμα. Ἐάν τε γὰρ παρατάσῃται πρὸς μάχην στρατηγὸς διὰ τῆς τοῦ πύργου παρακλειύσεως, τῶν μὲν γὰρ δεινὸν (12), πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου ποιεῖ καταφρονεῖν,

NOTE.

(12) Ἀσπύριον. Scribe ἄσπυριον.

τῶν δὲ καλῶν καὶ γλυκῶν ἐπιθυμεῖν. Οὐχ οὕτως ἄνθρωποι ἐνηχοῦσα σάλπιγγι ταῖς ἀκασίς ἐξεγείρει τὰς ψυχὰς εἰς μάχην, ὡς λόγος μετὰ φρονήσεως λεγόμενος προτρέπεται εἰς ἀρετὴν, καὶ ἐναγωνίου ποιῶν τοὺς ἀκούοντας, καὶ ἐξανιστᾷ πρὸς τὰ δεινὰ τὴν ἐννοιαν.

ιδ'. Ἐάν δὲ συμβῇ πταίσμα περὶ τὸ στρατόπεδον, ἢ τοῦ λόγου παρηγορία τὰς ψυχὰς ἀναβρῶννυει. Καὶ πολὺ χρησιμώτερός ἐστι στρατηγῶ ἰσχυρὸς λόγος δυνατὸς ὥστε παραμυθῆσθαι στρατοπέδου συμφορὰς, μᾶλλον τῶν ἐπιμυθουμένων τὰ πράγματα (13) λατρῶν. Οἱ μὲν γὰρ ἐκείνους μόνους τοὺς τραυματισθέντας θεραπεύουσι ταῖς λατραιαῖς, καὶ διὰ χρόνον τάχα πλείονος, ὁ δὲ παρ' εὐθύ καὶ τοὺς πονοῦντας καὶ τοὺς καμόντας εὐθυμοτέρους ποιεῖ, καὶ τοὺς ἰσχυροὺς ἀνιστᾷ πρὸς ἀνδρείαν καὶ εὐψυχίαν.

ιε'. Ἐνδοξον δὲ λέγομεν, ἐπειδὴ ἀγανακτεῖ τὸ πλῆθος τοῖς ἀδόξοις ὑποτασσόμενον. Οὐδεὶς γὰρ θέλων ὑπομένει τὸν χείρονα κύριον αὐτοῦ ἀναδέχασθαι καὶ ἡγεμόνα.

ισ'. Δοκεῖ δὲ μοι εἶναι πᾶσα ἀνάγκη τὸν τοῦτον εὐρισκόμενον στρατηγόν, ὥστε ἔχειν ἀρετὰς ὅσας εἰρηκαμεν, καὶ ἐνδοξον εἶναι. Ἡ γὰρ τοσαύτη ἀρετὴ ἀγνωστον τὸν ἀνθρώπον διαμένειν ἐπιπολὺ οὐ καταλαμβάνει.

ιζ'. Λέγομεν δὲ μήτε πλούσιον προχειρίζεσθαι στρατηγόν διὰ τὰ χρήματα, ἐάν μὴ ἔχη ταύτας τὰς ἀρετὰς, μήτε πένητα παρατηρεῖσθαι (14) διὰ τὴν πενίαν, ἐάν ἢ ἀγαθός. Οὐχ ἀποβαλλόμεθα δὲ οὕτε τὸν πλούσιον ἕνεκεν τοῦ πλοῦτος αὐτοῦ, ἀλλ' ἐάν τὰς τῷ στρατηγῷ προτιμίας μὴ κέκτηται ἀρετὰς. Οὐδὲ τὸν πένητα προκρίνομεν εἶναι πένητος, ἀλλ' εἶναι στρατιωτικὴν τε καὶ γενναίαν ἔχει ψυχὴν. Οὐδένα γὰρ διὰ τὴν τύχην ἀποδοκιμάζομεν, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῶν τρόπων ἀμφοτέρους προβαλλόμεθα.

ιη'. Ὁ δὲ πλούσιος ἀγαθὸς ὢν τοσοῦτον διαφέρει γενναίου πένητος, ὅσον αἱ ἐπάργυροι καὶ κατάχρυσοι πανοπλῖαι τῶν καταχάλκων καὶ σιδηρῶν· αἱ μὲν γὰρ τῷ λαμπρῷ κόσμῳ πλεονεκτοῦσιν, αἱ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ δραστηρίῳ διαγωνίζονται.

ιθ'. Πένητα δὲ λέγω γενναίον, ἐάν μὴ χρηματιστὴς ἐστὶ καὶ δωρολήπτης· τὸν γὰρ χρηματιστὴν, οὐδ' ἂν πλουσιώτατος ὢν τύχῃ συμφέρει ποτὲ προχειρίζεσθαι στρατηγόν.

κ'. Ἀλλὰ μηδὲ μικρολόγον τινὰ καὶ θμολόγον περὶ τὰ κέρδη, ἢ ἔμπορον, ἢ παραπλήσιόν τι τοιοῦτον πρᾶττοντα· ἀνάγκη γὰρ τοὺς τοιοῦτους μικρόφρονας εἶναι, καὶ περὶ τὸ κέρδος ἐπτοημένους, καὶ μεμεριμνημένους περὶ τὴν συλλογὴν τῶν χρημάτων, καὶ μηδὲν ἔχοντας τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων.

κα'. Ἐάν δὲ προγόνων ἐστὶ λαμπρῶν καὶ περιδύξων ἀπόγονος, ἀγαπᾷ μὲν δεῖ τοῦτο, οὐ μὲν δὲ πάντως ἐπιζητεῖν τὴν τοιαύτην εὐγένειαν, ἀποῦσαν, οὐδὲ διὰ ταύτην κρίνειν ἄξιον τὸν στρατηγόν, ἐάν τὸ στρατηγεῖν καλῶς κέκτηται.

(13) *Τὰ πράγματα.* Scribe. τὰ τραύματα.

A studium adducet. Tuha enim in auribus hominum personans non tantum animos nostros ad motus bellicos exaltat, quantum oratio sapientia quadam adjuncta ad virtutem vocat, et paratos ad dimicandum auditores facit, et ad pericula suscipienda animos impellit.

14. Si vero ulla in exercitu contingat offensio, aliqua tum illos cohortatio permulcet, et longe utilior est imperatoris oratio, ad res afflictas exercitus levandas, quam medici vulnera curantes: illi enim saucios solos die ac tempore tandem lassasse sanant, hic autem confestim fessos ac lassatos alacriores facit, et ad omnem animi magnitudinem præstantiamque satis robustos.

B 15. Nobilem et celebrem virum diximus esse oportere, quia semper hæsitat animo et excruciat vulgus, cum obscuris viris atque ignobilibus subjectum est. Nemo enim libens patitur eum imperatorem eligi, quem deteriore seipso putat.

16. Mihi pernecessarium sane videtur, ut imperator designatus si has, quas nuper commemoravi virtutes imperatorias habeat, nobilis statim sit: talis enim virtus obscurum diu hominem manere non sinit.

17. Dicimus autem ne divitem quidem, nisi virtutes imperatorias habeat, pecuniarum causa imperatorem designari debere: nec pauperem contra si bonus fuerit, paupertatis ac tenuitatis causa repellendum. Nec vero divitem divitiarum gratia repellimus, sed si virtutes imperatore dignas non habeat: nec pauperem, quia pauper est, designamus, sed quia fortem atque imperatorium habeat animum. Neutrum propter fortunam repudiamus, sed utrosque propter mores asciscimus.

18. Dives bonus tantum præstat generoso pauperi, quantum aurea atque argentea arma æreis ferreisque antecedunt: hæc enim in bello æque efficacia sunt, illa vero præter efficacitatem etiam ornamentum afferunt.

19. Pauperem generosum voco, qui munerum abstinens est, et minime quæstuosus: quæstuosum enim virum, ne si ditissimus quidem fuerit, D utile est imperatorem eligi.

20. Imo vero neque parcum aliquem aut sordidum, ad rem faciendam venalitem, aut aliquid ejus generis molientem: necesse est enim tales perparcos esse, et ad aviditatem pecuniarum inexplebiles, et ad cumulandas opes nimium intentos, et ab honestis actionibus longe abhorrentes.

21. Si claris et nobilibus majoribus fuerit, aliquam hoc commendationem habeat: hanc tamen generis nobilitatem, si absit, non admodum requiremus, neque tantummodo propter hanc unam, si alias laudabiliter artem imperatoriam teneat, dignus hoc munere habeatur

NOTÆ.

(14) *Παρατηρεῖσθαι.* Scribe παρατίεσθαι.

22. Quædam enim animalia omnia ex moribus illorum et actionibus exquirimus utrum generosa an inertia sint, sic et hominum nobilitatem non ex majorum laude, sed ex suis ipsorum actionibus et rebus gratis æstimare oportet. Inquam enim atque indignum est humiles atque obscuros quosque militem sua ipsorum virtute ac militari laude, et non majorum splendore, emergere, imperatores autem propter majorum suorum præclara facta elegeri, cum ipsi imperitii atque inertes sint.

23. Neque vera illos, qui cum obscuro loco nati sunt, lancea sua ipsorum facta nimis venditari. Nam si virtuti suæ majorum quoque splendore accedat, fortunatus imperator est: sin virtus absuerit, ne hæc quidem illum clarum efficiant.

24. Fortassis autem existimari quis possit, meliores futuros imperatores qui nulla majorum suorum laude commendantur. Nam qui majorum factis clari sunt, et illorum gloria illustrata sunt, sæpe negligentiores et remissiores sunt: qui autem nihil a majoribus acceperunt, isti majorum obscuritate sua virtute illustant, et ad res alacres suscipiendas omni animi contentione impellantur. Et quemadmodum qui hæc magna cum re sunt, ad vitæ cultum et affluentiam rerum comparandam diligentius contendunt, sic quibus nulla a majoribus gloria relicta est, iidem sua ipsorum virtute strenui esse laborant.

25. His de causis eligatur Imperator bonus, nobilis, dives: non repellatur autem pauper si cum virtute sit, quanquam clavis ad illustribus majoribus ortus non sit.

26. Ad summam autem dicere oportet imperatorem, si fieri potest, corpore gracioso, robusto et laborioso, mente autem celeri ac strenua, honoris expectantem, promptum, periculorum despicentem, et rerum divinarum veræque religionis sanctissimum cultorem esse debere.

27. In voluptatibus corporis temperantem, consilio et laude vera in rebus honestis suscipiendis lætiphibilem atque insatiabilem.

28. Ad perspiciendum in dubiis rebus quid maxime opus facto sit, acrem et solertem.

29. Ex his quæ in prompta sunt, ad res abstrusas conjiciendas felicem.

30. In instruendo et armando et ornando exercitum peritum.

31. Ad jacentes militum animos oratione excitandas, et in artem bonam adducendos habiliter, et ad periculum suscipiendum paratissimum efficiendum.

32. Eorum quæ constituta et decreta sunt, sanctissimum custodem.

Ἡ ῥητορικὴ ἔκδοσις τοῦ βιβλίου τούτου ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀριστοτέλειας ἐπιγραφῆς. Ἡ δὲ ἀποστολικὴ ἐπιγραφή ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

κβ'. Ὁ στρατηγὸς γὰρ τὰ ῥητορικά ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς. Ἡ δὲ ἀποστολικὴ ἐπιγραφή ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

κγ'. Ἀλλὰ μὴν ἕλθ' ἐπὶ τὴν ἰδίαν αἰτίαν ἀρετῆς, κτλ. ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

κδ'. Ἰσχυρὸν δὲ τὸ ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

κε'. Αὐτὸ τὸ ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

κς'. Κατάλλιον δὲ εἶπαι, κτλ. ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

κζ'. Ἴδιον δὲ τοῦ σώματος ἐγκρατῆ, κτλ. ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

κη'. Συνεθετο δὲ τὸ ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

κθ'. Ἐκ τῶν φαινομένων τὰ κερκρυμμένα ἀποδείξασθαι ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

λ'. Τάξαι δὲ στρατὸν, κτλ. ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

λα'. Δόξαι δὲ ἀνιστάειν τὰ πεπρωκότα φρονήματα στρατοῦ, κτλ. ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

λβ'. Καὶ τὰ ἀντιθέμενα ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

λγ'. Μὴ παρασύρεσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἐν λόγῳ δυνάτων, οἷς ἐκείνοι παρέχουν τοῦ καθήκοντος ἐπέλασιν, εἶναι δὲ ἀσφαλῆ.

NOTÆ.

(15) Ἐπιτελεῖται ἐκ τῆς ἀποστολικῆς ἐπιγραφῆς.

18'. Χρημάτων δὲ, εἰς μὲν ἡδονὰς τὰς ἑαυτοῦ, φειδόμενοι, καὶ ἄλλοις ἀρκεούμενοι, εἰς δὲ τὸ εὐεργετεῖν τοὺς ὑπ' αὐτὸν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ δαπάνην, ἐφθονὸν τε καὶ ἠπλωμένον.

19'. Τριούταν τοίνυν ὄντα τὸν προχειριζόμενον στρατηγὸν, οἷον ἄ λόγος ἐπέγραψε τῇ φύσει, καὶ τοῖς ἡθεσι, καὶ ἐπιτηδεύμασι, δεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν προχειρισθέντα καὶ ἐτι ἀγαθὸν εἶναι, εὐπροσήγορον, εἰομένον, ἀτάραχον.

20'. Μὴ οὕτως ἐπεικῆ καὶ πρᾶον, ὥστε καταφρονεῖσθαι, μηδὲ οὕτως φοβερὸν, ὥστε μισεῖσθαι. Ἴνα μῆτε διὰ τὴν ἀμέλειαν ἐκλύσῃ τὸ στράτευμα, [καὶ] εἰς καταφρόνησιν ἀγάγῃ, μῆτε διὰ τὴν φόβου τῆς αὐτοῦ ἀγάπης ἀλλοτριώσῃ.

21'. Τὰ δ' ἄλλα ὅσα χρὴ τοῦτον ἐπιτηδεύειν ἐν ταῖς παρεμπιπτούσαις ἐπιχειρήσεσι, καὶ ὅσα παραφυλάττεσθαι χρὴ, νῦν μὲν διὰ τὸ πλῆθος συνειλαμεν, ἐν δὲ τῷ πλάτει τῆς παρ' ἡμῶν ἐκτιθεμένης τακτικῆς καθέκαστα μνηρνεύσομεν, ὅσα δόναμις.

22'. Τριούτον δὲ ὄντα καὶ οὕτως διατηρούμενον τὸν παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν (16) προχειριζόμενον στρατηγὸν ἐλπίζομεν αὐτὸν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀπολαΐαν εὐμενείας, καὶ τῆς ἡμετέρας εὐνοίας, καὶ τῆς τοῦ κοινοῦ σωτηρίας, καὶ τῆς παρὰ πάντων εὐφημίας, καὶ τῆς κατὰ τὴν βίαν κήμερίας ἐν Χριστῷ τῷ μόνῳ αἰωνίῳ καὶ ἀφιδόχῳ βασιλεῖ. Ἄλλ' οὕτως μὲν καὶ τὴν τοῦ στρατηγῶν κατάστασιν ἀπαρτίσαντες φέροι, τοῦτον οἰοεὶ κατ' ὄφθαλμοὺς τῆς ἡμετέρας παραστησάμενοι βασιλεῖας, τὰ πρόποντα καὶ πρόσφορα τῇ στρατηγικῇ τε καὶ τακτικῇ ἐπιστήμῃ διὰ τῆς ἐφεξῆς ἡμῶν παρακλειύσεως παραινέσομεν.

23'. Πρὸ μὲν τῶν ἄλλων ἀπάντων, ὡ στρατηγὲ, πρώτην σοι ταύτην παρακλειύειν τε καὶ παραίνεσιν ποιούμεθα, ὥστε θεοφιλίας καὶ δικαιοσύνης ἐκμελεῖσθαι, καὶ οἷον ὀρθῶν διηγετικῶς πρὸ ὀφθαλμῶν τῶν Θεῶν καὶ φοβεῖσθαι αὐτὰν, καὶ ἀγαπᾶν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ μετ' ἐκείνων ἡμᾶς, καὶ τὰς αὐτοῦ ἐκτελεῖν ἐντολάς, καὶ τὴν ἐκείνου εὐμένειαν ἐκ τούτου προσλαμβάνεσθαι, ἵνα εἰ καὶ τολμηρότερον εἰκῶν καιρῷ περιστάσεως ὡς φίλος φίλῳ, τῷ καινῷ δεσπότην θαρρῶν πεποιθότως προσεύχῃ, καὶ τῆς σωτηρίας τῆς ἐλπίδας ἔχων ταύτην αὐτοῦ φίλῳ ἐξαιτῆς. Ἀψευδὴς γὰρ ἐστὶν ὁ εἰπὼν· Θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούσεται, καὶ ἀώσει αὐτούς.

24'. Ἴσθι γὰρ εἰ θεὸς εὐμενείας ἐκτὸς οὐκ ἔστι καλῶς κατορθωθῆναι βουλῆν, καὶ φρόνιμος εἶναι δόξῃ, οὐτε ἔστι πολεμίων περιγίνασθαι, καὶ ἀσθενεῖς ἐκείνοι νομίζωνται, διὰ τὸ πάντα ἐν τῇ προνοίᾳ τοῦ Θεοῦ κεῖσθαι, καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα δοκοῦντα τῇ αὐτοῦ πρόνοιαν δικαιᾶν.

25'. Ὅσπερ γὰρ κυβερνήτης πλοίου, καὶ πᾶν ἀριστός ἐστι, τῶν ἐνάμυν καλῶς μὴ πνεύσῃ ἀπρ-

34. In pecunia consumenda ad conquirendas sibi voluptates, parcissimum ac frugalissimum : ad consensionem vicinorum, et præcipue in sumptibus pro republica faciendis, largum et liberalem.

35. Is igitur imperator designatus, qualem oratio nostra descripsit, natura, moribus ei institutis ubi jam præest benignus, affabilis, promptus facilisque sit.

36. Nec vero tam clemens et mitis sit ut contemnatur, nec tam severus, ut odio habeatur, ne propter negligentiam exercitum et omnem sub imperio suo subjectam corrumpat plebem, nec contra propter timorem ab amore sui alienet.

37. Reliqua quæcunque oportet eum in quotidianis et singulis rerum administrationibus suscipere, nunc propter longitudinem in angustum contraximus, sed ea in ipso quasi solo orationis nostræ de re militari habito, seorsim quantum possumus repetemus.

38. Talis si sit et permaneat qui a regno nostro imperator eligitur, speramus eum Dei bonitatem, nostram benevolentiam, et reipublicæ salutem, et magnam apud omnes existimationem, et vitæ tranquillitatem in Christo Deo solo universitatis perenni et sempiterno Rege comparaturum. Itaque ad hunc modum imperatoris forma descripta, agere quasi ante oculos regni nostri conspectumque ponamus, et hac sequenti nostræ exhortatione, quæ in militari atque imperatoria arte maxime necessaria idoneaque sunt, explicemus.

39. Principio igitur ante omnia, o Imperator, tibi hanc exhortationem et præceptum trado, ut pietatem et iustitiam colas, et assidue ante oculos Deum habeas, illum reverearis, omnique corde et mente tua illum diligas, et secundum illum nos, et illius imperata facias, et illius benevolentiam inde acquiras, ut (audacter sane videbor loqui) ingravescentibus temporibus, quasi amico Deo omnium dominatore fretus, cum fiducia illum depreceris, et spem salutis in illo ponens amice ab illo quidvis contendas. Fidelissimus est enim qui dixit : Voluntatem timentium eum faciet, preces eorum audiet, et servabit eos.

40. Certo enim scies, absque divina benevolentia, quanquam magna prudentia esse videaris, te quod cupis minime præstiturum, neque hostes quamvis imbelles superaturum : quia omnia divina providentia continentur, et quæ minutissima sunt, illius tamen providentia administrantur.

41. Quemadmodum enim gubernator navis, quamquam valde peritus sit, si venti minus secundi

NOTÆ.

(16) Παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν. Vertendum erit : A majestate nostra. Ut etiam paulo post : Ὅσπερ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἡμετέρας παραστησάμενοι

βασιλεῖας. Videndum Glossarium nostrum in βασιλεία.

fuert, artem habet pene inanem, sin ventum nactus fuerit et artem suam quoque adjunxerit, celeritate cursum feliciter duplicat : sic imperator bonus, si benevolentiam Dei collegerit, copias suas munusque imperatoriam cum vigilantia industriaque bene administrabit, et commendatum sibi exercitum sine offensione reget, et magnitudine sapientiae suae hostes oppugnabit. Dei enim providentia omnia partim ad utilitatem docebit, partim ad bonum exitum traducet. Hic igitur fide religiosus, in rebus agendis justus, quasi fundamento bono et stabili jacto, reliqua bona exstruet.

42. Mitis ac sedatus fias adversus eos qui te conveniunt : efferati enim mores odiosi atque intolerabiles fiunt.

43. In vitae vestitusque cultu simplex fias et frugalis : luxus enim necessarios sumptus ad nihilum exhaurit.

44. Vigilanter et industrie, non negligentem aut solute negotia suscipe : diligentia enim et assiduitas res asperas et molestas facile conficit : qui autem in re agenda negligens est, ab ipsa re neglectus erit.

45. In rebus magnis et necessariis nihil facias sine consilio : sin serius consilium ceperis, quod consultam est sine ulla dilatione aut haesitatione perficias, quemadmodum in aegritudinibus medici faciunt.

46. Subjectis tuis te in omnibus aequum exhibeas : nihil ulla cum iniquitate aut studio partium, quam personarum acceptionem vocant, sed secundum justitiae naturam ex aequo et bono omnia pertractes.

47. Nec dissolutus aut negligens sis in vindicandis flagitiis a negligentia aut improbitate ortis, ut modestus videaris esse : neque enim modestiae est, in rebus potissimum necessariis, improbitati aut nequitiae aliquid concedere, neque contra ad severitatis ostentationem temerario et indicta causa supplicium de aliquo sumere : illud enim contemptum atque contumaciam parit, hoc autem justum odium et fructus eo dignos. Per bona autem res est timor cum justitia : et post crimen propositum justa animadversio, quae non supplicium, sed castigatio quaedam a sapientibus nominatur.

48. In primis ad bellum armatus, hoc cogita, bellum esse justum quod susceperis, nec violentas aut injustas manus hostibus afferas, nisi priores illi propter consuetam illorum impietatem expeditionem facientes, nostram ditionem invadant.

49. Nam cum nos semper pacem, tum erga subjectos, tum erga externos, propter Christum universitatis Regem et Deum complectamur, si gentes suis inobediens finibus contentae sint, nullamque injuriam inferre studeant, tum tu manus ab illis abstinens, neque sanguine intestino aut externo terram polluas : quae enim tu illis exprobraveris, quod ho-

κτον έχει την τέχνην· ἐὰν δὲ τοῦτου προσλάβῃται, ἔχη δὲ καὶ τὴν τέχνην συμπράττουσαν, διπλοῦν τὸν δρόμον τοῦ πλοίου σὺν ἀσφαλείᾳ ποιεῖται· οὕτω καὶ ἀριστος στρατηγός, ἐὰν τὴν εὐμένειαν τοῦ Θεοῦ ἐνδύσῃται, καὶ τῇ τάξει, τῇ στρατηγίᾳ, συναγροπύῃ, καὶ ἐπιμελείᾳ χρῆσται καλῶς, καὶ τὸν πιστευόμενον αὐτῷ στρατὸν ἀσφαλῶς διοικήσῃ, καὶ τῇ ποικίλῃ γνώμῃ τῶν ἐχθρῶν ἀντιστρατεύσασθαι δύναται. Ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ πρόνοια τὰ μὲν διδάξει πρὸς συμφέρον, τὰ δὲ πρὸς ἀγαθὸν τέλος ἀποτελεῖωσι. Τοιοῦτος τοίνυν, εὐσεβὴς μὲν περὶ τὴν πίστιν, δίκαιος δὲ περὶ τὰς πράξεις ὑπάρχων, ὡς περ θεμελίῳ ἀγαθῷ καὶ ἀσφαλῆτι καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ ἐποικοδομεῖ.

μθ'. Πρῶτος γενοῦ, καὶ ἀτάραχος τοῖς ἐντυγχάνουσιν. Τὸ γὰρ ἀγριὸν τοῦ ἤθους μισητὸν καὶ φευκτόν.

μγ'. Λιτός τε καὶ ἀπλοῦς περὶ τὴν διαίταν καὶ τὸ ἐνδυμα, τὰς ἀναγκαίας δαπάνας εἰς μάταιον ἐξαντλᾷ.

μδ'. Ἀγρύπνως δὲ καὶ ἐπιμελῶς τοῖς ἀναγκαίοις πράγμασιν ἐγχειρῶν, καὶ μὴ βραθύμως καὶ ἀμελῶς. Ἡ γὰρ ἐπιμέλεια καὶ ἐπιμονὴ καὶ τὰ πάνυ δυσχερῆ τῶν πραγμάτων εὐκόλως κατορθοῖ, καὶ ὁ καταφρονῶν πρᾶγματος καταφρονηθήσεται ὅπ' αὐτοῦ.

με'. Ἐπὶ δὲ τοῖς μεγάλοις καὶ ἀναγκαίοις τῶν πραγμάτων μηδὲν χωρὶς βουλῆς διαπράττου· εἰ τάχα δὲ καὶ βραδυτέρως βουλευσῇ, ἀλλὰ τὸ βουλευθὲν συντόμως καὶ ἀσφαλῶς, ὡς δυνατὸν ἐπιτέλει, ὡς περ ἐπὶ τῶν νοσημάτων οἱ ἰατροί.

μς'. Ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀρχομένοις ἴσως προσφέρου, μηδὲν κατὰ προσωποληψίαν ἐργαζόμενος, ἀλλὰ πᾶσιν ἴσως κατὰ τὴν τοῦ δικαίου φύσιν ὑπεξερχόμενος.

μζ'. Μηδὲ χαύνως καὶ βραθύμως διοικήσον ἐπὶ τοῖς ἀπὸ κακίας ἢ ἀμελείας ἀμαρτανόμενοις, διὰ τὸ δοκεῖν εἶναι καλόν· οὐδὲ γὰρ καλὸν ἐπὶ τῷ συνεργεῖν κακίᾳ, καὶ βραθυμίᾳ, μάλιστα ἐπὶ τῶν καιρῶν, καὶ ἀναγκαίων πραγμάτων· μηδὲ πάλιν δι' ἐνδειξιν ἀδοστηρίας προπετῶς καὶ ἀδιακρίτως τὰς ἐπιτελεῖσεις ποιοῦ· ἐκεῖνο μὲν γὰρ περιφρόνησιν καὶ ἀπειθειαν φέρει, τοῦτο δὲ μῖσος εὐλογον, καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ καρπούς. Κρεῖττον γὰρ ὁ μετὰ δικαιοσύνης φόβος, καὶ ἡ μετὰ φανέρωσιν τῆς αἰτίας εὐλογος ἐπιτέλεισις, ἢ τις οὐ κλάσις, ἀλλὰ σωφρονισμὸς εὐφρονουσί λογίζεται.

μη'. Πρὸ πάντων δὲ ἐπὶ πολέμους ὀπλιζόμενος, ἀποσκόπου δικαίαν εἶναι τὴν ἀρχὴν τοῦ τοιοῦτου πολέμου, καὶ μὴ χεῖρας ἀδίκους ἐπιβάλλε ποτε κατὰ πολέμων, εἰ μὴ πρότερον ἐκεῖνοι διὰ τῆς συνήθους αὐτῶν ἀσεβείας ἐκστρατεύειν ἀπαρξάμενοι τὴν ἡμετέραν χώραν καταδράμωσιν.

μθ'. Ἡμῶν γὰρ δεῖ τὴν εἰρήνην καὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους καὶ πρὸς τοὺς βαρβάρους διὰ Χριστὸν τὸν καθ' ἑαυτοῦ Βασιλέα καὶ Θεὸν ἀσπασζόμενον, ἐὰν καὶ τὰ ἔθνη τοῦτο φιλοῦσι τοῖς ἰδίοις ἐγκλειόμενοι δροῖς, καὶ μηδὲν ἀδικεῖν ἐπαγγελλόμενα, καὶ αὐτοὺς οὐ κατὰ αὐτῶν τὰς χεῖρας σύσειλον, καὶ αἵμασι τὴν γῆν μῆτε ἐμφυλίοις μῆτε βαρβαρικοῖς καταχραίνῃ. Ἄ

γάρ ἐγκαλέσεις τοὺς ἐχθροὺς ἤγουν ἀπάρχεσθαι χειρῶν ἀδικῶν οὐδὲν ὑπὸ σοῦ ἀδικουμένους, ταῦτα ἄρα καὶ αὐτοὶ μὴδὲν ἐναντίον δρῶντες κατὰ τῶν ὑπηκόων τῆς ἡμῶν βασιλείας εἰρηνεύοντας ἐγκαλέσουσι. Δεῖ γάρ ἡμᾶς δεῖ τοὺς εἰ δυνατόν τὸ ἐξ ἡμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντας, τοῖς εἰρηνεύειν βουλομένοις ἔθνεσι, καὶ μὴδὲν ἀδικεῖν τοῖς ὑποχειρίους ἡμῶν, ὡς τὴν εἰρήνην τῶν ἄλλων προτιμώντας ἀπάντων, συνειρηνεύειν ἐκαίνοις, καὶ πολέμων ἀφεσθαι.

ν. Εἰ δέ γε μὴ σωφρονεῖ τὸ ἀντίπαλον, ἀλλ' αὐτοὶ τῆς ἀδικίας ἀπάρχονται, τὴν ἡμετέραν κατατρέχοντες γῆν, τότε ἄρα δικαίως αἰτίας προκαιμένης, ὡς καὶ ἀδίκου πολέμου παρὰ τῶν ἐναντίων, ἀπαρχόμενον θαρσαλέως καὶ σὺν προθυμίᾳ τοῦ κατὰ αὐτῶν ἔγχειραι πολέμου, ὡς ἐκαίνων τὰς αἰτίας παρασχόμενων, καὶ ἀδίκου; χειρας κατὰ τῶν ὑποχειρίων ἡμῶν ἀραμένων, καὶ θάρρει τότε ὡς καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης Θεὸν ἔξεις βοηθόν, καὶ τοὺς ὑπὲρ ἀδελφῶν ἀναδεχόμενος ἀγῶνας πανστρατιᾶ τὴν νίκην ἔξεις. Διὰ τοῦτο οὖν προτραπέμεθα τὴν σὴν ἐνδοξότητα διὰ πάντων ἀποσκοπεῖν δικαίας ποιῆσθαι τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου, καὶ τότε τὰς χειρας ἐπιλίξιν κατὰ τῶν ἀδικούντων.

να'. Διὰ πάντων δὲ καὶ ἐν ἅπασιν κρείττονα σεαυτὸν τῶν ὑποχειρίων ἀναδείξαι διαγωνίζου, καὶ κατὰ ἐξείρετον, εἰς τε τὴν εἰς Θεὸν πίστιν, καὶ τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετάς. Τοῖς γάρ τῶν ἀρχόντων φρονήμασι φιλεῖ πως συνδιατίθεσθαι τὸ ἀρχόμενον, ὡς ἂν κατὰ τὴν παροιμίαν μὴ ἔλαφοι λέοντων ἔρχωσιν, ἀλλὰ λέοντες ἐλάφων.

νβ'. Καὶ ταῦτα μὲν τοι, ὦ στρατηγέ, ὡς ἐν συνόψει τῆς βασιλικῆς ἡμῶν διατάξεως παραγγέλματα, ἅπαν τὸ τῆς συντομίας χρεῖσθαι ἐπὶ πλείονος οὐκ ἐξ παρεκτείνεσθαι. Ἐξέσσι δὲ σοι ταῖς τε παρ' ἡμῶν ἰδίᾳ ἐκτεθείσασιν γνώμας ἐν τούτῳ τῷ συντάγματι, καὶ προσέτι ταῖς κατὰ πλάτος συνηθροισμέναις ἡμῖν ἐν τῇ παραλλήλῳ τῶν τακτικῶν μονοβίβλῳ (17) τὴν ἐκείθεν τῶν ζητουμένων πλείονα καὶ ἀρκούσαν πορίσασθαι ὠφέλειαν.

νγ'. Τοῦτων οὖν ἐχόμενος ἀξίειν, καὶ προστιθέναι τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις προθυμηθῆτι, ὡς ἂν κολλησιδάζων τῇ σπουδαίᾳ σου γνώμῃ τὰ κελεύόμενα, πρῶτα μὲν Θεὸν ἔξης ἐπαινέτην τῶν πράξεων, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ ἡμέτερον κράτος, γέρα τῶν πόνων ἐπάξια δ' ἀμφοῖν κομιζόμενος.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Γ' (18).

Περὶ τοῦ πῶς χρῆ βουλευέσθαι (19).

Ἐπειδὴ δὲ πρὸ πάσης πράξεως βουλὴν ἡγεῖσθαι χρῶν· διοίκησις γάρ ἀπροβούλευτος οὐκ ἀσφαλής, καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμά τις αὐχὴ πολλὰς καταρ-

(17) Ἐν τῇ παραλλήλῳ τῶν τακτικῶν μονοβίβλῳ. Ergo alium adhuc singularem Tacticorum librum Leo hic conscripsit, qui nondum inventus.

(18) Hoc caput quartum est in codice Laurentiano; sed hoc ordine esse sivimus, ob rationes, quas Meursius avertit, licet non plurimi faciendas.

(19) Περὶ τοῦ πῶς χρῆ βουλευέσθαι. Hic titu-

A minibus innocentibus et nullam injuriam inferentibus manus attulerint, eadem illa ipsi, si nihil adversum regni nostri subjectos patraverint, sed pacati fuerint, tibi inferenti bellum exprobrabunt. Par est enim nos, qui cum omnibus hominibus, quantum in nobis est, pacem facimus, cum iis qui tranquillius esse volunt, et nullam injuriam nobis nec subjectis nostris inferre conantur (quia pacem cæteris rebus omnibus anteposimus), pacem constituere, et a bello abstinere.

50. Sin immodesti hostes et injuriarum auctores fuerint, nostram populantes terram, tum cum justa defendendi causa nobis proponitur, et injustum bellum ab adversariis inferitur, confidenter et animose suscipe bellum contra eos hujus injustitiæ auctores, et violentas manus subjectis nostris afferentes: bonum tum habe animum, et adiutorem justum habebis Deum, et pro fratribus tuis pericula subiens omnino splendidam victoriam habebis. Itaque hoc dignitatem tuam imperatoriam precamur, ut diligenter consideres causam belli, et ex justis initiis bellum moveto, et contra nefarios homines aciem tuam teque armato.

51. Omnino igitur in omnibus teipsum subjectis tuis meliorem demonstrare contendas, et fide in Deum, pietate ac reliquis virtutibus eximium. Nam ad principum virorum cogitationes solet se subjectorum multitudo accommodare, ut, juxta vetus proverbium, non cervi leonibus imperent, sed leones cervis.

52. Hæc tibi, imperator, paucis uno sub aspectu regii nostri instituti præcepta conclusimus, quæ hæc nostra brevitatis institutio fusius dilatari non patitur. Licebit autem inquirenti tibi ex iis quæ hoc nostro libro clausulis tractantur, et præterea ex iis quæ diffuse a nobis in libro qui de comparatione factorum militarium inter se conscriptus est, majorem et uberiores utilitatem percipere.

53. In omnes res diligenter incumbere, et conare ista amplificare, et ad res gestas tuas adjungere, ut cum animi promptitudine præceptorum magnitudinem superaveris, primum Deum optimum maximum, deinde meipsum quoque laudatorem rerum gestarum habeas, et mercedem laboribus tuis dignam ab utroque reportes.

CONSTITUTIO III.

Quomodo consilium capiendum sit.

1. Omnem actionem consilium antecedit: incon-sulta enim rerum tractatio haud satis tuta est. Nam quanquam interdum quis gloriatur se, quasi simul

NOTÆ

lus hactenus quartus fuit, et quartus item tertius. Manifesta confusio. Nos in ordinem restituumus utrumque, præeunte ipso Leone in proœmio, ubi titulorum hujus sui operis catalogum ponit. Et facile nos recte atque ordine fecisse judicabit lector, cui aliquid cerebri.

et deliberaverit et res suas gesserit, res multas prospere atque ex tempore gessisse, tamen perraro aliquid tale usu venire fortunate solet.

2. Propterea in primis præcipimus tibi, ut ante omnes res suscipiendas, maxime autem bellicas, consilium cum iis præfectis capias, qui tibi ad hoc idonei videbuntur: cujus generis turmarchæ reliquæ sunt. Ubi vero firmitatem aliquam habere consilium videbitur, rem ipsam de qua deliberasti omnino studio ac diligentia contendas ad exitum perducere, nisi si (quod sæpe solet accidere) aliquid interrim adversum et contrarium consilio contingat. Consilium autem quidnam tandem sit, et quemadmodum consilium tuto expedire possis, explanabo.

3. Consilium est deliberatio quædam de re agenda vel non agenda. Si res agenda non sit, statim attendendum tibi est: si agenda sit, modum agendi vel quomodo, tempus, vel quando, ubi, vel locum, quid, vel rem agendam, virum deinde qui hoc suscepturus et ad exitum perducturus est, propter quid vel causam cujus gratia res suscipitur, considerare oportet.

4. Qui deliberaturus secum est, ante omnia suam ipsius mentem ab omnibus perturbationibus liberam habeat, maxime autem ab amore vel odio atque omni alia perturbatione, quæ rei, de qua liberatur, damnosa esse potest.

5. Deinde non solum quid facile sit eligito, et in hoc incumbito, sed etiam omnia, quæ usu venire possunt, animo prospice: fortassis enim post rem incertam aliquid se tibi, quod in prius conductibile est, offerret, quod antea prætermisisti.

6. Quod si tecum ipse non solum capere consilium, verum etiam alios assumere volueris, te ipsum tamen perinde ab omni perturbatione vacuum præbe, ac si solus deliberares. Consultores autem adhibe experientes rerum, providos, perspicaces, ærummarum ac prosperitatis tuæ socios, ad excogitandum solertes, fideles, qui neque tibi ad gratiam obtemperabunt, neque illi, qui rei susceptor existit, neque sibi mutuo, sed qui quod cogitant dicunt, qui simplici animo et incorrupto sunt, nullumque ex iis rebus lucrum quaerunt, sed eo ipso tempore quid maxime utile sit explorant.

7. Sunt enim, qui cum lucrum aliquod, aut eos, quos charos habent atque diligunt, pertinere posse vident, totam iudicationem rei eo transferunt; et quia pertinaces sunt, universum consilium ab utilitate communi ad id, quod ipsi volunt, deducunt.

8. In rebus occultis et absconditis fideles adhibe tibi et temperantes viros, et taciturnos, et qui in sua, et non aliorum potestate sunt, cum secretæ res istæ, ut secretiores fiant, minima ad cognoscendum multitudine indigent.

9. Delibere tarde, nisi aliqua necessitas celeritatem requirit; ubi consulueris, si nullum impedimentum sit, mature facito.

10. Tempus et locum, quemadmodum predictum

Α θῶσαι τι ὡς ἕμα καὶ βουλευόμενος καὶ πράξας, ἀλλ' οὐ νόμος τὸ σπάνιον.

β'. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τῶν ἄλλων παρακελευόμεθά σοι πάσης πράξεως ἀναγκαίας καὶ μάλιστα πολεμικῆς βουλευέσθαι σε πρότερον μετὰ τῶν δοκούτων σοι ἰκανῶν περὶ ταύτην ἀρχόντων, οἷον τουρμάρχων, καὶ τῶν ἐφεξῆς. Ἐπὶ δὲ δοκοῦν ἐπιθεσθαι ἰσχυρῶς, τῇ τότε τὸ βέρον δι' ὅπερ ἐβουλευώσῃ σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ μεταχειρισάμενος εἰς πέρας ἀγαγεῖν, εἴγε μὴδὲν ἀπαντῇ σοι ἐναντίον, ὡς τὰ πολλὰ εἰσθε, προθυμηθέντι. Τῆς δὲ βουλῆς τὸ εἶδος τί τέ ἐστιν, καὶ ὡς κατορθώσῃς ταύτην ἀσφαλῶς, ἤδη σοι διατάξομαι.

γ'. Βουλὴ ἐστὶ διάσχιψις περὶ τοῦ πράξαι τι ἢ μὴ πράξαι· καὶ εἰ μὲν μὴ πράξαι, σιγῇ τὸ ἐντεύθεν· εἰ δὲ πράξαι, πῶς πράξαι, ἤγουν τὸν τρόπον τῆς πράξεως, ποῦ πράξαι, ἤγουν τὸν τόπον τῆς πράξεως, πότε πράξαι, ἤγουν τὸν καιρὸν τῆς πράξεως, τί πράξαι, ἤγουν τὸ πρᾶγμα τὸ πραττόμενον, εἰ πράξαι, ἤγουν τὸ πρόσωπον τὸ μέλλον τὴν βουλὴν εἰς πέρας πράξεως ἀγαγεῖν, διὰ τί πράξαι, ἤγουν τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἡ πράξις ὀφείλει γενέσθαι.

δ'. Ὁ δὲ βουλευόμενος καθ' ἑαυτὸν, ἐξ ἀνάγκης πρῶτον τὴν διάνοιαν ἐλευθέραν ἐχέτω τῶν ἄλλων ἀπάντων, μάλιστα δὲ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ πρᾶγμα περὶ οὗ βουλεύεται, εἴτε ἐχθρας, ἢ φιλας, ἢ τινος ἄλλου πάθους.

ε'. Εἴτα μὴδὲ μόνον τὸ εὐκαλον δοκοῦν ἐκλέγῃ, καὶ τοῦτω πρόσεχε, ἀλλὰ πάντα τὰ δυνατὰ γενέσθαι πρόβλεπε, ἴσως τῶν πραγμάτων αὐτῶν μετὰ τῆς ἐναρξεν ὑποβαλλόντων καὶ ἄλλο τι συμφορώτερον ὅπερ παρέλιπες.

ς'. Εἰ δὲ μὴ ἰδίως βουλευέσθαι, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις παραλαβεῖν πρὸς τὴν διάσχιψιν βουλευθείης, σεαυτὸν ὁμοίως ἐτοίμασον ἀπαθῆ, ὡς περ εἴρηται, ὡς εἰ καθ' ἑαυτὸν ἐβουλευώσῃ. Τοῖς δὲ συμβούλοις περιλάμβανε ἐμπείρους τοῦ πράγματος, προσηταικούς καὶ στοχαστικούς, συμπαθεῖς καὶ ὀφείεις εἰς τὸ νοῆσαι καὶ ἀσφαλεῖς, οὔτε σοι τῶν βουλευομένων ὑπήκοντας κατὰ χάριν, οὔτε τῶν κυρίων τοῦ πράγματος, οὔτε ἀλλήλοις, λέγοντας δὲ τὸ φαινόμενον, ἀκεραλοῦς τε τῆς γνώμας, καὶ ἀπροσκλινεῖς, καὶ μηδεμίαν ἐξ ἑαυτῶν παρέχοντας ἐπιβολὴν, ἀλλὰ τῇ αὐτῇ ὥρᾳ τὸ συμφορώτερον δοκιμάσαντας.

ζ'. Εἰσὶ γὰρ τινές τι ἐν ἑαυτοῖς ὄροντες ἴδιον συμφέρον ἑτέροις οὐς ἀγαπῶσιν, ἢ κήδονται καὶ ἐπισκέπονται τὴν κρίσιν πᾶν πράγματος, καὶ πολλὰ οὐκ ἐνδοκίμως παρατρέπασιν τὴν γνώμην ὁ βούλωνται.

η'. Ἐπὶ δὲ τῶν ἀπεφῆτων καὶ κρυπτῶν πραγμάτων καὶ πιστοῦς παραλάβασαι, καὶ ἐγκρατεῖς, καὶ μυστηρίων φύλακας, καὶ μὴ ὑπὸ τὴν ἑτέρον ἐξουσίαν ὄντας, ἄλλοτε μὴδὲ τῆς χρείας ταύτης κλειστός δεαμένης ἀπὸ τὸ μυστικώτερον.

θ'. Καὶ βουλευώσῃ μεν βραδέως, εἰ μὴ τις χρεία τὸ τάχος ἀπαίτη· τὰ δὲ βουλευθέντα σοι, εἰ μὴδὲν ἐμποδίζῃ, ταχέως ἐπιτελεῖ.

ι'. Καιρὸν δὲ, ὡς εἴρηται, καὶ τόπον ἐπειρώς ἐκλέ-

ἦσο καὶ κατασκευάζει τῷ πράγματι οἰκεῖον, πλὴν μὴ ἂ ἐπὶ σοὶ μόνῳ ἀνάφερε τὴν περὶ τούτων κρίσιν, ἀλλ' ἐπὶ πάντας τοὺς κοινωνοῦντας τῷ πράγματι ἕμα σοι. Καὶ τί μὲν δέον σε πράξει σκέπτου, καὶ μετὰ πλείων βουλευού, ἃ δὲ πράξει βουλεύσῃ, σὺν ὀλιγοῖς. Τὴν δὲ καλλίονα γνώμην ἐπιλεξάμενος κάτεχε παρά σεαυτῷ, ἵνα μὴ τοῖς ἐναντίοις καταφανῆς καὶ εὖ ἐπιβούλευτος γενέσθαι.

ια'. Τὰ δὲ πράγματα πλείονας χορηγοῦσι τοὺς σκοποὺς ἰσως. Τίς περίστασις ἐκ πάντων τῶν μερῶν φανερά γένηται τοῖς συνεκκλημένοις ἐν τῇ βουλῇ συμβαλλομένη τῇ γνώμῃ τῆς συμβουλῆς.

ιβ'. Πάντας δὲ χρὴ βλέπειν καὶ συντρέχειν εἰς φιλαλήθη καὶ ἀπαθῆ συζήτησιν, καὶ κηδεμονίαν, καὶ πρόνοιαν τοῦ συγκαλέσαντος.

ιγ'. Τίλος δὲ τῆς βουλῆς ἔστω σοὶ τὸ εὐρεθῆναι εἰς πράξεις καὶ πῶς πράξεις, καὶ πῶς, καὶ πότε, εἰ μὴ πράξης, καὶ θὰ τί ἄρα οὐ πράξεις.

ιδ'. Ἐν οἷς δὲ βουλεύῃ καὶ ἐν τοῖς ἐμπέπτουσι τῇ βουλῇ σκοποῖς συντρέχειν δεῖ ἕμα καὶ τὸ δυνατόν καὶ τὸ συμφέρον· τούτων γὰρ εἶναι μὴ δυναμένων ἀσθενῆς ἢ βουλή καὶ ματαία αὐτόθεν εἶσα κατανοεῖται, καὶ ὡς περ ἐν ὄψει ἢ αὐτῆς ἀλογία βλέπεται.

ιε'. Εἰ γὰρ μὴ συμφέροι σοὶ ἔπερ ἂν βουλεύσῃ, οὐ μόνον οὐκ ὠφελήσεις, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ βλάψεις. Εἰ δ' αὖ πάλιν οὐ δύνασαι τὰ βουλευθέντα πράξει, ματαία ἢ διάσκαψις εἰς ἀνόητον τέλος διὰ τὴν ἀδυναμίαν κατανοῶσα. Μάλιστα δὲ χρὴ φυλάττεσθαι τὰς προχείρως ἐμφορομένας ἐν τοῖς πράγμασι βλάβας, καὶ γὰρ οἱ πολλοὶ ἔτοιμοι εἰσι ταῖς μὲν φροντίσιν εὐφραίνειν ἑαυτοὺς, τὸ δὲ ἐμπέπτον τῆς βλάβης μὴ προβλέπειν.

ις'. Χρησιμωτάτη οὖν ἔστιν ἐνταῦθα ἢ πανταχόθεν περισκεψίς, καὶ πάντων τῶν δυνατῶν γενέσθαι ὁ περὶ τὴν σκέψιν ἀναλογισμὸς· οὐ γὰρ προδύσεις ἑαυτὸν προπετῆρα τυφλῇ, οὐδὲ ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν πράξεων γλυκόμενος εἰς προδήλους κινδύνους ἐμπίπτῃς.

ιζ'. Πάλιν δὲ τὸ δεῖδαι καὶ θάρρους χωρὶς οὐκ ἔστιν ἀβλαβές· φοβούμενος γὰρ τὰ ἄλογα παραπτώματα, καὶ τὰ ἐναντία σοὶ δοκοῦντα παραλόγως πραγματευόμενος, κολάκικις τῶν συμφερόντων σοὶ πραγμάτων κατημέλησας, καὶ τῆς αὐτῶν ἀπίστης πράξεως.

ιη'. Οὕτω μὲν οὖν σοὶ διὰ βραχέων ὡ στρατηγε, περὶ βουλῆς διεξιθόντες, ἐξῆς καὶ τῆς τῶν πολεμικῶν ἔργων τε καὶ πράξεων τακτικῆς ἀπαρξόμεθα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Α'.

Περὶ διαίρεσως στρατοῦ, καὶ καταστάσεως ἀρχόντων.

α'. Κελευόμενοι τοῖων τῇ σῆ ἐνδεξότῃ κατὰ τὴν ἔνοσθον καὶ ἐξ ἀρχῆς συνήθειαν τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἀρχοντας αὐτῶν ἐπιλέξεσθαι, οὓς ἂν δοκιμίας ἱκανοὺς εἶναι πρὸς τὴν τοῦ πολέμου χρεῖαν. Ἐκλέξῃ δὲ στρατιώτας ἀπὸ παντὸς τοῦ ὑπὸ αὐτῷ

est, rei idoneum elige. Sed de ea referas non ad teipsum solum, sed etiam ad omnes, qui tecum consilii participes fuerant, et quid facto opus sit cum multis delibera: quæ vero agere volueris, cum paucis communica, et ubi optimum ex omnibus consilium ceperis, apud te solum tene, ne adversariis hoc indicetur, et insidiis illorum appetare.

11. Res ipsæ diversas et plurimas sæpe afferunt sententias; fortassis autem quævis res circumstantis omni ex parte manifesta fiet, si singulæ consultorum sententiæ inter deliberandum in unum conferantur.

12. Omnes autem debent huc spectare et convenire ad salvam atque illæsam multitudinem conservandam, et ad curam provisionemque ejus, qui eos convocavit suscipiendam.

13. Finis consilii sit tibi, ut cognoscas in rebus gerendis, ubi et quando agendum, vel non agendum sit, et qua de causa quidque agendum.

14. In deliberatione tua, et in omnibus sententiis, quæ in deliberationem veniunt, adesse hæc duo oportet: posse illud fieri, atque utile esse; hæc enim duo, si non adsint, infirmum consilium esse et temerarium statim deprehenditur, quasi ante oculos illius vitium cernitur.

15. Si enim inutile sit de quo deliberas, non modo commodaberis, verum etiam læderis. Si vero non possunt de quibus deliberatum est perfici, inanis hæc consideratio ad temerarium exitum, quod id fieri nullo modo aut via potest, necessario pertinet. In primis autem vitare oportet eas offensiones quæ in promptu sunt: vulgus enim hominum solet rerum futurarum cogitationibus seipsos oblectare, offensiones autem circumstantes providere non solet.

16. Utilissima autem est in omnes partes animi quasi excubatio, et eorum quæ ulla ratione fieri possunt in considerandis rebus pertractatio: ita enim fiet ut neque teipsum nimis cæcæ temeritati exponas, nec rursus nimia rerum cupiditate illectus, in manifestum aliquod discrimen incidas.

17. Rursus timor absque ulla audacia a vitio non abest: et qui quosvis temerarios casus formidat, temere sæpe adversus seipsum multa facit, et quæ ex usu suo sunt negligit, et ab utilibus rebus suscipiendis abhorret.

18. Brevi igitur, o imperator, cum de consilio capiendi disputavimus, restat ut de rebus bellicis et militaribus actionibus verba faciamus.

CONSTITUTIO IV.

De divisione exercitus, et constituendis ducibus.

1. Præcipimus igitur dignitati tuæ ut, pro veteri more consuetudineque tua, milites et duces ex iis eligas, quos ad belli usum maxime idoneos judicaveris. Ex omni ditione sub tuum imperium subiecta milites eliges neque adolescentes, neque senes,

sed fortes, robustos, alacres, divites, ut in expedito et procinctu cum sint, id est, in castris, et in ipso caetu ac multitudine exercitus, quod hodie Fossatum appellamus, ad rem privatam suam et domesticam quasi militiam occupatos domi habeant alios agricolas, et ut armaturam, cætera quæ militi necessaria sunt, subministrare possint; et ut liberam interea ædes ab omni alia publica servitute habeant. Nostrum enim commilitonem (nam sic eum vocamus, qui pro nostro regno et Romano hoc imperio strenuum se in bello gesserit) nolumus, ut ullæ cujusque modi servituti nisi tributo publico subijciatur.

2. Dividatur igitur universus sub imperio tuo exercitus in tagnata, sive banda, id est, cohortes diversas; ex quoque tribuantur in contubernia; hæc ex quinque viris conficiuntur, atque etiam interdum ex decem viris, quæ decuria appellatur, sicque decuria interdum unum contubernium est, interdum duo.

3. Itaque exercitus in cohortes et decurias universus perscribatur. Præficiantur illis duces per banda, et drungos, et turmas, et per alias præfecturas, qui accommodatissimi sunt, et qui fideles sunt, et benevoli nostro huic Romano imperio, et qui fortes esse existimantur. Nihil prohibet autem, quin et locupletes copiosique homines, et qui genere atque animi virtute nobiles sunt, duces fiant. Ingenuitatem enim habeant, ut in ipso quasi articulo temporis imperata faciant; abundantiam autem divitiarum, ut possint militibus e copiis suis interdum aliquid subministrare. Etenim parvus hic sumptus, si a ducibus, et præfectis erga milites sibi subjectis fiat, benevolos reddit et amicos illis, et in periculosis discriminibus ad vitam profundendam paratos facit.

4. Alii igitur ex iis qui honoratissimi sunt, assessores imperatoris sint; alii autem adsint, et participes universi consilii, sociique sæpe, si usus ita ferat, etiam secretissimi et occultissimi consilii sint. Interdum enim fortasse etiam, qui optimus est, cogitat secum quid utile sit, et hoc, quod ipse invenerit, sine ulla dubitatione optimum esse putat. Sententia enim, et consilium uniuscujusque, si singulare, et unius solum hominis fuerit, in suum ipsius inventum solum intuetur; aliorum autem hominum consilium, si adjungatur, examinatur hoc consilium, et quale sit elucescit, et semel a pluribus approbatum, nihil lubricum aut anceps continere creditur.

5. Par est igitur quemvis imperatorem (ut rursus tibi eisdem de rebus præcipiamus) neque ita animo incerto esse, ut ipse sibi ipsi omnino diffidat, neque contra ita præfracto et singulari animo, ut nolit ad honesta aliorum consilia attendere. Necessæ est enim vel ut omnium consiliis, si se det, et nihil sibi ipse tribuat, sæpenumero in crebras offensiones incidat: vel si aliis nullo modo nitatur, sed sibi soli fidat, turpiter sæpe prolaba-

Α ματος, μήτε παιδας, μήτε γέροντας, ἀλλὰ ἀνδρείους, ἰσχυροὺς, εὐρώστους, εὐφύχους, εὐπόρους, ὥστε αὐτοὺς, ἐν τῷ ἐξεδίτω, ἦγουν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῦ φοσσάτου εἰς τὴν ἰδίαν στρατείαν ἀσχολομένους, ἔχειν ἐν τοῖς ἰδίοις οἰκοῖς ἐτέρους τοὺς γειωργοῦντας, καὶ τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν ἐξόπλισιν τοῦ στρατιώτου χορηγεῖν δυναμένους, δηλονότι ἐλευθέρους τοὺς οἰκούς ἔχοντας τῶν ἄλλων πασῶν τοῦ δημοσίου δουλειῶν. Οὐ γὰρ βουλόμεθα τὸν ἡμέτερον συστρατιώτην (οὕτως γὰρ ἐγὼ καλῶ τὸν ἀριστεύειν μέλλοντα ὑπὲρ τε τῆς ἡμῶν βασιλείας, καὶ τῆς φιλοχρίστου τῶν Ῥωμαίων πολιτείας, ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον ἔργοις) πλὴν μόνον τοῦ δημοσίου τέλους ἐτέρα ὑποκεισάται οἰαδῆποτε δουλείᾳ.

Β'. Διαιρείσθω τοῖνον ὁ πᾶς ὑπὸ σὲ στρατὸς εἰς τάγματα, ἦγουν τὰ λεγόμενα βάνδα διάφορα, καὶ ἔτι ὑποδιαιρείσθω εἰς δεκαρχίας. Καὶ καταστήτωσαν εἰς τὰ λεγόμενα κοντουβέρνια. Ταῦτα δὲ γινέσθωσαν καὶ ἀπὸ πέντε πολλακίς καὶ ἀπὸ δέκα ἀνδρῶν, ἦγουν κατὰ δεκαρχίαν, ἢ ἐν κοντουβέρνιον, ἢ δύο.

Γ'. Καὶ ὁ μὲν στρατὸς διὸς διαιρείσθω οὕτως εἰς τάγματα, καὶ εἰς δεκαρχίας. Ἐπιστήτωσαν δὲ αὐτοῖς ἀρχόντες κατὰ βάνδα, καὶ δρούγγους, καὶ τούρμας, καὶ τὰς ἄλλας δεούσας ἀρχάς, οἱ ἱκανώτατοι, ἦγουν ὄσοι καὶ πιστοὶ καὶ εὐγνώμονες φαίνονται τῇ Ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ ἡμῶν, μαρτυροῦνται δὲ καὶ ἀνδρειότεροι. Οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ εὐπορωτάτους αὐτοὺς εἶναι καὶ εὐγενεῖς κατὰ τὸ γένος, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετήν. Τὴν μὲν εὐγένειαν ἔχειν, ἵνα ὥσι πρόχειροι ἐν ἐξυτητι τοῦ καιροῦ περὶ τὰς κελευομένας αὐτοῖς πράξεις. Τὴν δὲ εὐπορίαν, ἵνα δύνωνται τοῖς στρατιώταις ἐκ περιουσίας πολλακίς, εἰ δεήσει, χορηγεῖν. Καὶ γὰρ ὀλίγη τάχα χορηγία ἀπὸ τῶν ἡγουμένων ἀρχόντων πρὸς τοὺς ὑποτακτομένους γινομένη εὐνούστατα καὶ φίλα πρὸς αὐτοὺς παρασκευάζει τὰ πλήθη, καὶ συναγωνίζεσθαι μέχρι καὶ τέλους ἐν τοῖς ὡς εἰπὸς ἐμπίπτουσι κινδύνοις.

Δ'. Οἱ δὲ μεζζονες αὐτῶν καὶ ἐντιμώτατοι καὶ συνεδρεύουσι τῷ στρατηγῷ. Οἱ δὲ καὶ παρέσσονται καὶ μεθέξουσι σὺν αὐτῷ πάσης βουλῆς καὶ κοινωνήσουσι πού καὶ γνώμης εἰ τύχοι καὶ ἀπορόρητου, καὶ κρυπτήσ· καὶ γὰρ τις τάχα καὶ ἀριστος ὢν ἐννοεῖ μὲν τι χρῆσιμον· βεβαίως δὲ τὰ ἑαυτοῦ μόνος οἰκαιοῦται· γνώμη γὰρ ἢ βουλή ἐκάστη· ἢ μὲν ἀδοθήθητος οὐσα περὶ τὴν ἰδίαν εὐρασίαν μόνην ἀποβλέπει, ἢ ὑπὸ καὶ ἄλλων πολλῶν μαρτυρηθεῖσα πιστοῦται καὶ ἀναφαίνεται μηδὲν ἔχουσα σφαλέρν.

Ε'. Πρέπον οὖν ἐστὶν εἶναι τὸν στρατηγὸν, ἵνα καὶ πάλιν σοὶ περὶ τῶν αὐτῶν παραινέσωμεν· μήτε οὕτως ἀστατον τὴν διάνοιαν ἵνα αὐτὸς ἑαυτῷ παντελῶς ἐπιστῇ, μήτε οὕτως ἀθόδῃ καὶ μονότατον, ὡς μὴ βούλεσθαι παρ' ἐτέρων κάλλιόν τι γρηθὲν ἀναμαθεῖν. Ἀνάγκη γὰρ αὐτὸν ἢ πᾶσι τοῖς ἄλλοις κατὰ πάντα προσέχοντα, καὶ κατὰ μηδένα ἑαυτῷ πιστεύοντα, πολλακίς πολλὰ καὶ ἀσύμφορα πράττεσθαι· ἢ μηδὲ ὀλίγων ἀκούοντα, πάντα δ' ἑαυτῷ κατα-

πιστεύοντα, πολλά πολλάκις και μεγάλα διαμαρτάνειν. Τούτων δὲ οὕτως ἔχόντων, πρότερον μὲν ἐξονομάσομεν σοι ἀπλῶς τοὺς καθισταμένους ἄρχοντας, εἰθ' οὕτως και τὰ γνωρίσματα αὐτῶν, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπαῖν, διορισόμεθα.

ζ'. Πρώτη κεφαλὴ ὁ στρατηγός, και μετὰ αὐτὸν οἱ μεράρχαι, και τουρμάρχαι, εἶτα δρουγγάριοι, εἶτα κόμητες, ἦγουν οἱ τῶν λεγομένων βάνδων ἄρχοντες. Εἶτα οἱ κένταρχοι, ἐφεξῆς οἱ δέκαρχοι, ἦγουν οἱ πρώτοι τῶν λεγομένων ἀκίῶν. Εἶτα οἱ πένταρχοι, και ἐξῆς οἱ τετράρχαι, οἵτινες και, διὰ τὸ ἐσχάτους τοῦ στίχου τοῦ κατὰ τὸ βᾶθος ἦτοι τὸ πάχος τῆς παρατάξεως τάσσεσθαι αὐτοὺς, και οὐραγοὶ ἐκαλοῦντο. Ὁ γὰρ ἐσχάτος τοῦ ὄλου στίχου, ἦγουν τῆς ἀκίας, ὡς ἐπὶ τῆς οὐρᾶς αὐτῆς οὕτως ἴσταιται. Καὶ αὗται μὲν αἱ ὀνομασίαι τῶν ἀρχόντων. Εἰςὶ δὲ και ἕτεροι καθ' ἕκαστον τάγμα, ἦτοι βάνδων διορισμένοι, οἷον βανδοφόροι, σαλπιγχεταί, ἦγουν βουκινάτορες, θεραπευταί, ἰατροὶ, και διποτάτοι (20), και μανδάτωρες, και παρακλήτορες, οἱ διὰ λόγων διεγείροντες τὸν στρατὸν πρὸς τοὺς ἀγῶνάς· οὗς οἱ πρὸς ἡμῶν, νεώτεροι δὲ τῶν ἄλλων, τακτικοί, Ῥωμαῖστί καντάτωρας ἐκάλουν· και ἕτεροὶ τινες πρὸς τὰς ἀνακλυτούσας χρείας ἀφωρισμένοι, οἷον σκρίθωνες, και οἱ λοιποί. Ταῦτα γὰρ τῆ νῦν πολιτεία γνωρίζεται τὰ ὀνόματα τῶν παλαιῶν σιγηθέντων, ἅπερ κατὰ χώρα ὑπομνήσομεν.

ζ'. Στρατηγός τοίνυν προσαγορεύεται ὁ τοῦ παντὸς στρατοῦ κορυφαῖός τε και ἡγεμών. Ὑποστράτηγος δὲ, ὁ τὴν δευτέραν τοῦτι τάξιν ἐκπληρῶν. Ὑπολαμβάνω δὲ ὡς οἱ παλαιότεροι ἡμῶν ὑποστράτηγους μὲν ἐκάλουν τοὺς στρατηγούς, διὰ τὸ στρατηγὸν ἀπάντων κύριος εἶναι τὸν βασιλέα, ἐκ προσώπου δὲ αὐτοῦ εἶναι καθ' ἕκαστον θέμα τὸν στρατηγόν. Καὶ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν ὁ στρατηγός ὑποστράτηγος ἐκαλεῖτο, στρατηγός δὲ κυρίως ἐλέγετο ὁ ἐκ προσώπου βασιλέως ἐπὶ πάντων κεφαλὴ ἀποστελλόμενος, ἔχων ὑποστράτηγους τοὺς τῶν θεμάτων στρατηγούς. Ὅπερ ἐστὶν ἄριστον.

η'. Νῦν δὲ ὑποστράτηγος οὐ γνωρίζεται εἰ μὴ τι ὁ καλούμενος μεράρχης, και τουρμάρχης ἐστὶν ὅποτε καλούμενος μεράρχης, ἦτοι ὁ τοῦ μέρους τῆς ἀρχῆς ἐμπειστευμένος.

θ'. Δρουγγάριος δὲ λέγεται ὁ μιᾶς μοῖρας ἄρχων, ἦτις ὑπὸ τοῦ μέρους τοῦ τουρμάρχου τάσσεται. Μέρος γὰρ ἐστὶν ἡ τούρμα τὸ ἐκ τριῶν μοιρῶν ἦγουν δρουγγῶν συγκαίμενον ἄθροισμα. Μοῖρα δὲ ἐστὶν, ἦτοι δρουγγός, τὸ ἐκ ταγμάτων ἦτοι ἀνδρῶν τῶν λεγομένων κομήτων συγκαίμενον πλῆθος.

ι'. Κόμηξ δὲ ἐστὶν, ὁ τοῦ ἐνὸς τάγματος, ἦτοι βάνδου, ἀφηγοῦμενος.

ια'. Κένταρχος δὲ ἐστὶν, ὁ ἐκατὸν ἀνδρῶν ἄρχων, ἦτοι ἐκατόνταρχος, ὅστις και ὑπὸ τὸν κόμητα τέταται.

tur. Restat jam ut primo tibi omnium præfectorum simpliciter nomina recenseamus, deinde notas quasdam illorum quam paucissimis exponamus.

6. Caput igitur omnium imperator erit : post illum hierarchæ, id est, turmarum præfecti : tum drungarii, id est, tribuni : deinde comites, id est, bandorum sive cohortium præfecti : post hos centuriones, deinde decani, id est, qui præfecti contuberniorum sunt : deinde quintani, quartani, qui quoniam ultimi in contubernio seu ordine juxta altitudinem vel latitudinem instructæ aciei collocantur, οὐραγοί, id est, caudani sive ultimani nominantur. Extrema enim totius contubernii pars quasi cauda corpori, sic ea reliquo contubernio adhæret. Atque ista præfectorum sunt nomina. Sunt autem et alii in unaquaque cohorte sive bando præfecti separati, ut bandophori, tubicines sive buccinatores, administri, despotati, mandatores, et cohortatores, qui oratione sua milites ad prælium excitent, quos ante nos recentiores artis militaris periti, Latine cantatores vocabant : et alii præterea ad usus rerum emergentes quotidie separati, ut scribones : hæc enim vocabula hoc tempore in hac reipublicæ forma usitata et recepta sunt, antiquis vocabulis, quemadmodum suo loco dicemus, pene abrogatis.

7. Imperator igitur appellatur, qui universo exercitui præest, et administrator illius quasi que præsul est. Princeps autem, qui proximum huic locum tenet. Existimo certe majores eos quos nunc principes appellamus, imperatores olim nominasse : quia princeps uniuscujusque dittonis suæ quasi imperator est, et hac de causa princeps imperator appellatur. Imperator autem proba dicitur, qui a rege, ut omnium caput sit, mittitur, sub se principes habens.

8. Nunc autem nullus princeps in bello cognoscitur, nisi qui merarchæ, id est, præfecti turmæ, sive turmarchæ vocantur. Turmarcha turmæ præfectus, qui olim merarcha vocabatur : is μέρους, id est, turmæ sive partis imperio præponitur.

9. Drungarius sive tribunus dicitur, qui unī μοῖρα, id est, particulæ sive cohorti milliaris præest. Μέρος, id est, pars quæ etiam turma dicitur, ex tribus μοῖραις, id est, particulis sive drungis conficitur. Μοῖρα autem, id est, particula, sive drungus, est ex iis hominibus, qui comites esse dicantur, conflata multitudo.

10. Comes est unius cohortis, sive bandi, præfectus.

11. Centurio est qui centum viris præest, qui sub comitem subjectus est.

NOTÆ.

(20) Διποτάτοι. In Cæci codice erat, δεσποτάτοι, in Palatino δεσποτάμοιτοι. Utrumque mendosum est.

12. Decanus est qui præest decem militibus : A quemadmodum quintanus, qui quinque, qui in medio contubernio constituitur.

13. Quartanus est, qui et custos dicitur, οὐραγός, id est, caudanus sive ultimanus, et extremus in contubernio stat. Copiosior enim præfectorum divisio plures in exercitu strenuos viros indicat, plures milites alacres tum ad facile obtemperandum, tum ad imperata facienda præstat.

14. Et bandophorus, id est signifer, qui signum cohortis sive bandi gestat.

15. Despotati appellabantur olim qui nunc scribones vel chirurgi dicuntur : hi aciem sequentes sauciatos in prælio curant, quemadmodum medici, et ad sanitatem revocant.

16. Mandatores sunt, qui mandata a principibus ad milites facile perferunt.

17. Lochagus, id est, manipuli præfectus, dicitur primus in contubernio juxta altitudinem, qui et primanus et præstes dicitur.

18. Secundanus est, qui secundus est in contubernio, qui et substes dicitur.

19. Caudanus est qui in extrema parte contubernii, id est, in cauda ordinis stat.

20. Cursores dicuntur vel propugnatores, qui aciem antecedunt in belli conflictationibus, et qui in fugientes hostes omni dimicatione invadunt, quos vocant proclastas.

21. Defensores sive subsidiarii sunt qui istos sequuntur, non tamen excurrunt et ordinem et stationem suam deserunt, sed simul et confestim ambulantes ad vindicandam sortem cursorum, si forte illos, quod usu venire plerumque solet, in fugam verti contingat, quos jure quis vindices vocaret.

22. Censores, qui fossata sive castra metantur et constituunt, quos mensuratores sive metatores vocant.

23. Anticensores sive metatores alios quosdam antiqui Romani appellabant, quos nunc, ut arbitror, cum mensuratoribus confundentes, nullo certo nomine appellant. Isti in castris movendis anteeunt, et idoneas vias locaque exquirunt ad castra ponenda, eaque qualia esse debent advertunt.

24. Scultatores, id est, speculatores, qui res hostium exquirunt et narrant.

25. Πλαγιοφύλακες, id est, laterones sive laterani, qui ad laterum custodiam primæ aciei constituebantur.

26. Cornistites sunt, qui ad cornua hostium circumdanda constituuntur.

ιβ'. Δέκαρχος δὲ ἐστίν, ὁ τῶν δέκα πρώτος ἑσπερ καὶ πεντάρχης ὁ τῶν πέντε, ὅστις καὶ μέσος ἴσταται τῆς ἀκίας (21).

ιγ'. Τετράρχης δὲ ἐστίν, ὁ καὶ φύλαξ, ὁ λεγόμενος οὐραγός, καὶ τελευταῖος ἱστάμενος τῆς ἀκίας. Ὁ γὰρ πυκνότερος τῶν ἀρχόντων διαμερισμὸς καὶ πλείονας θεικνύει τοὺς γενναίους καὶ ἀνδρείους στρατιώτας, καὶ εὐχερῶς ὑπακούειν καὶ ἐκτελεῖν ποιεῖ τὰ κελεύμενα.

ιδ'. Καὶ βανδοφόρος μὲν ἐστίν, ὁ τὸ σημεῖον τοῦ βάνδου βαστάζων.

ιε'. Δεσποτάτοι δὲ προσηγορεύοντα πάλοι οἱ νῦν λεγόμενοι σκρίθωνες (22), οἵτινες παρακολουθοῦντες τῇ παρατάξει τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τραυματίας γινομένους ἀναλαμβάνονται ὡς ἰατροὶ, καὶ περιποιοῦνται.

ις'. Μανδάτωρες δὲ εἰσιν, οἱ τὰ μανδάτα ἀπὸ τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς στρατιώτας ὀξέως διακομίζοντες.

ιζ'. Λοχαγός δὲ λέγεται ὁ πρῶτος τοῦ στίχου, ἡγουν τοῦ ὀρδίνου κατὰ τὸ βῆθος, ὁ αὐτὸς δὲ λέγεται καὶ πρόμος, καὶ ἐπιστάτης.

ιη'. Σεκοῦνδος δὲ λέγεται, ὁ δεύτερος τῆς ἀκίας, ὁ λεγόμενος ἐπιστάτης.

ιβ'. Οὐραγός δὲ ὀπίσω τοῦ ὄλου στίχου ἡγουν τῆς οὐρᾶς τοῦ ὀρδίνου ἱστάμενος.

κ'. Κούρωρες δὲ λέγονται, ἡγουν πρόμαχοι, οἱ προτρέχοντες τῆς παρατάξεως ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ πολέμου, καὶ τοῖς φεύγουσιν ἐχθροῖς ὀξέως ἐπιτιθέμενοι, οὓς καλοῦσι προκλάστας.

κα'. Διφένσορες δὲ, οἱ τούτοις μὲν ἐπακολουθοῦντες, μὴ ἐκτρέχοντες δὲ καὶ λύοντες τὴν τάξιν, ἀλλὰ σύνταγματικῶς περιπατοῦντες πρὸς ἐκδίκεσιν πόν κούρωρων, εἴπερ (23) αὐτοὺς, ὡς εἰκός, τραπήνην συμβῆ· οὐσπερ δικαίως ἐν τῆς καλέσαιεν ἐνδίκους (24).

κβ'. Μίνωρες (25) δὲ λέγονται οἱ τὰ ἀπληκτα ἦτοι οἱ τὰ φασάτα μετροῦντες καὶ καθιστῶντες, οὓς μινωράτωρας νῦν καλοῦσιν.

κγ'. Ἀντικένσορας δὲ ἄλλους τινὰς ἔλεγον εἰ πάλοι Ῥωμαῖοι, οὓς, ὡς ὑπολαμβάνω, νῦν τοὺς μινωράτωρας συντάσσοντες, ἰδίως οὐκ ὀνομάζουσιν. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ προλαβόντες ἐν ταῖς ὁδοποισίαις, καὶ τὰς ἐπιτηθείας ὁδοῦ καὶ τοὺς τόπους ἀνερευνῶντες, ἐν οἷς τὰ ἀπληκτα γίνεσθαι ὑφελουσι, καὶ ταύτας ὁποῖαι εἰσι κατανοοῦντες.

κδ'. Σκουλάτωρες δὲ οἱ κατάσκοποι λέγονται, οἵτινες μανθάνοντες τὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀπαγγέλλουσιν.

κε'. Πλαγιοφύλακες δὲ εἰσιν, οἱ πρὸς φυλακὴν τῶν πλαγιῶν τῆς πρώτης τάξεως τασσόμενοι.

κς'. Ὑπερκερασταὶ δὲ, οἱ πρὸς τὸ περιλαβεῖν τὸ τῶν πολεμίων κέρας τασσόμενοι.

NOTÆ.

(21) Τῆς ἀκίας. Codex Palatinus hic valde corruptus est, ut et Pistorianus, qui habet κακίας. Alii ἀκακίας. Occurrit quoque iterum § 35. Sed corrigendum hoc modo, quo dixi : nam ἀκακία longe aliud est.

(22) Σκρίθωνες. Scribe σκρίθωνες.

(23) Εἴπερ αὐτοῦ. Scribebatur, ὅπερ.

(24) Ἐνδίκους. Scribe ἐκδίκους.

(25) Μίνωρες. In Checi codice videtur fuisse κίνωρες : quod non improbo. Hesychius κινώτωρ, ὁ τὴν γῆν μετρῶν. Et Isidorus in Glossis : Censitores, Agrimensores.

κζ'. Ἐνεδροὶ δὲ, οἱ πρὸς τὰ ἐγκρύματα κατὰ Ἀ τῆς παρατάξεως τῶν ἐχθρῶν ἐτοιμαζόμενοι.

κη'. Νωτοφύλακες δὲ οἱ ὀπίσω τῆς παρατάξεως πάσης τασσόμενοι περιπατεῖν.

κθ'. Καὶ τοῦλδὸν ἐστὶν ἡ ἀποσκευὴ καὶ χρεῖα πάντα τῶν στρατιωτῶν, τούτεστι κατὰ τὴν τε, καὶ ὑποζύγια, καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα, καὶ ἐπι ἕτερον πρᾶγμα πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ φροσάτου ἐπισύρεται.

λ'. Ἔστι δὲ ἡ τοῦ στρατηγοῦ προέλευσις εἰς τινὰς ἔρχοντας διαιρουμένη, ὅσον τὸν τε κόμητα τῆς κέρτης αὐτοῦ, καὶ τὸν τοῦ θέματος δομῆτικον, καὶ ἀπλῶς ἐπιτείν, εἰς τοὺς λοιποὺς ἐξ ἑθους τῆς προελεύσεως αὐτοῦ ὑπηρετας, οὓς περισσὸν ἡγούμεθα καταριθμεῖν.

λα'. Ὁ γὰρ πρωτονοτάριος τοῦ θέματος, καὶ ὁ χαρτουλάριος, προσέτι δὲ καὶ ὁ πραιτωρ, ἔχουσι ὁ Β τοῦ θέματος δικαστῆς. Ὁ μὲν τῆς πολιτικῆς ἐστὶ διοικήσεως, ὁ ἔρχων, ὁ δὲ πρὸς τὴν τοῦ στρατηγοῦ καταγραφὴν (26) τε καὶ ἀναζήτησιν. Ὁ δὲ τὰς δίκας τῶν δικαζομένων διαλύει, οὓς εἰ καὶ τῷ στρατηγῷ ἐν τισὶν ὑποτάσσονται χρῆ, ἀλλ' οὖν τοὺς λόγους τῶν ἰδικῶν αὐτῶν διοικήσεων πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἀφορᾶν, ὥστε δι' αὐτῶν μανθάνειν τὰς τε τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων καταστάσεις καὶ διοικήσεις ἀσφαλέστερον ἡγούμεθα.

λβ'. Τὸν μὲν γοῦν στρατὸν ὅλον, ὡς στρατηγὸς, διαιρήσεις εἰς διάφορα τάγματα, καὶ ἐπιστῆσεις αὐτοῖς, ὡς εἰρηται, ἔρχοντας φρονίμους, καὶ ἀνδρείους, καὶ προσφόρους αὐτοῖς.

λγ'. Ἀπὸ δὲ τοῦ τάγματος ἦτοι βάνδου τοὺς ἑκατοντάρχας (27) ἐπιλέγων φρονίμους καὶ γενναίους εἰς ἀνδρείαν· εἶτα τοὺς, καὶ μετὰ τοὺς δεκάρχους καὶ αὐτοὺς γενναίους καὶ αὐτόχειρας, εἰ δυνατόν δὲ, καὶ θεξέυσιν εἰδίτας. Καὶ μετὰ τοὺς δεκάρχους τοὺς πεντάρχας καὶ τετράρχας ὁμοίως. Καὶ τότε τοὺς φύλακας τῶν ἀκίων, ἔχουσι τῶν κατὰ τὸ πάχος τῆς παρατάξεως ὀρδίνων, οἱ καὶ δεκαρχαὶ καλοῦνται, δύο ἀπὸ ἐκάστης ἀκίας (28), ὡς γίνεσθαι τοὺς ἐπιλέκτους ἐκάστης ἀκίας ἀνδρᾶς ε'. Καὶ τοὺς ἀπομένοντας ὀρδινεύσαι εἰς τὰς ἀκίας παλαιούς τε καὶ νέους ἀναμίκτους, ὅσοι ἂν εἴη κατὰ τὸ μέτρον τοῦ πλήθους τοῦ στρατοῦ.

λδ'. Στήσας δὲ καὶ τούτους ἀπομένοντας, τότε τοὺς ἐπιλέκτους ἐπίβαλλε κατὰ διαφορὰν πρὸς τὴν ἐκάστου ποιότητα, ἔχουσι φύσιν καὶ δύναμιν, τοὺς μὲν κρείττους ἐμπροσθεν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀλόγως ἐπισθὲν τε καὶ διὰ μέσου.

λε'. Δύο δὲ μακρότερας ἀγρόπινους καὶ φρονίμους ἐπιλεγεῖναι δέον, καὶ δύο βανδοφόρους ἀπὸ ἐκάστου τάγματος. Τὴν δὲ τοιαύτην ἐπιλογὴν καὶ ὀρδινεῖαν ποιεῖσθαι ἐν τοῖς κοντουβερνίοις, τούτεστι ἐν ταῖς ἀκίαις.

λς'. Καὶ ἐνθα, ὡς εἶδος, παῖδας οὐκ εἰσὶ, τοὺς ὑποδεεστέρους τῶν στρατιωτῶν εἰς τὰ σαγμάρια ἀφορίζειν, τούτεστι εἰς τρία ἢ εἰς τέσσαρα σαγ-

27. Insidias nominantur, qui in occultis locis adversus hostium aciem parantur.

28. Tergistites sunt, qui ut post aciem universam eant, constituuntur.

29. Tuldum, sive impedimenta, est apparatus universus et utensilia militum, ut pueri, et jumenta, reliquaque animalia, vel si quod aliud instrumentum ad usum castrensem adjungitur.

30. Expeditio quoque exercitus in quasdam praefecturas dividitur: ut in cohortis comitem, et in domesticæ ditionis comitem, et omnino in reliquos consuetæ expeditionis administratos, quos recensere supervacaneum est.

31. Protonotarius ditionis et chartularius, atque etiam praetor sive ditionis suæ judex, alter urbanarum rerum administrationi qui praest, alter qui exercitus descriptioni et inquisitioni praeficitur. Hic controversias eorum, qui in jus veniunt, dissolvit. Istos, quanquam imperatori in multis obedire oportet, tamen quod ad privatarum suarum administrationum rationes spectat, ad regnum nostrum pertinere volumus, ut ex eo civilium et bellicarum rerum administrationem et constitutionem tutius cognoscamus.

32. Universum igitur exercitum in diversa agmina, id est, cohortes, imperator, dividet, et illis principes praeficiet, prudentes, fortes, atque accommodatos illis.

33. Ex unaquaque cohorte sive bando centuriones elige, prudentes, fortes atque strenuos: deinde decanos, eosque strenuos atque invictos, et si id fieri potest, sagittarum jactandarum peritos. Post decanos, quintanos quartanosque: tum contubernii custodes, id est, eos qui ad altitudinem contubernii custodiendam constituti sunt, qui ex singulis contuberniis duo sunt, ut ex unoquoque contubernio viri delecti quinque sint. Eos qui in contuberniis restant sic instrue, ut senes adulescentesque simul pro ratione et numero exercitus tui inter se conjungas.

34. Ubi istos ad hunc modum constitueris, lectos ac nobiles qui restant varie distribuito, pro uniuscujusque dignitate seu vi et natura, optimos primo loco, reliquos permiste tum extremo tum medio in loco.

35. Itaque mandatores vigilantes et prudentes eligere oportet, et bandophoros, sive signiferos, praeterea duos ex unaquaque cohorte. Talis autem delectus in contuberniis adhibendus est.

36. Ubi pueri nulli sunt, ibi, quemadmodum par est, ex debilioribus militibus ad impedimenta custodienda delectum virum unum, et alium quemdam

NOTÆ.

(26) Τοῦ στρατηγοῦ καταγραφὴν. Scribe, τοῦ στρατοῦ κ.

(27) Ἐκατοντάρχας. Scribebatur, ἐκτάρχει.

PATROL. GR. CVII.

(28) Ἐκάστης ἀκίας. Scribebatur, ἰ. ἀκακίας, ut supra monui.

prudenter militem ac idoneum signum aliquod gestantem designabis, quem tuldum, id est, sagmalaria sive impedimenta sequentur.

37. Contubernia omnia describes, et quæ in dextra cohortis, quæque et quot in læva stant assignabis.

38. Contubernia in quinque vel decem, aut in quatuor vel octo vel sedecim distingues, quemadmodum intellexeris pro tempore hoc utile esse, ut consuetudino quadam conjuncti contubernales pro se mutuo in proelio dimicent, et ad pericula suscipienda magis excitentur. Habeat quoque aliquem communem inter se usum unumquodque contubernium, quemadmodum antea explanavimus.

39. Prudenter autem feceris si amicos cum amicis, fratres cum fratribus, idque in ipsa proelii acie potissimum conjunxeris: quando enim periclitanti proximus admodum amicus est, necesse est pro eo, quem charum habeat, animosius atque alacrius dimicet. Alter autem quia non reddere gratiam viro pro se tam fortiter propugnanti erubescit, hunc benemeritum deserere et tergiversari sine rubore non potest.

40. Contubernia autem, ut jam prædiximus, propterea a provectoribus simul et junioribus militibus fieri oportet, ut ne provectores per seipsos collocati debiles atque imbecilles sint, juniores autem, nempe rerum imperiti, perturbatiores reperiantur. Illi enim quanquam senes sunt, tamen experientes sunt: juvenes autem, quanquam fortes sunt, tamen inscientes atque imperiti sunt.

41. Cohortibus igitur sive bandis ad hunc modum distributis, præfecti illis qui comites vocantur eligendi sunt: et unamquamque cohortem ex viris trecentis media quadam ratione conficies. Neque quamvis ingentem habeas exercitum, plus quadringentis viris in cohorte collocabis: neque minus ducentis, quantuluscunque fuerit exercitus.

42. Ista cohortes congregabis in cohortes milliarias quas drungos, chiliarchas, sive μοίρας, id est, particulas, vocabant antiqui, quorum præfectos tribunos sive chillarchos et drungarios vocabant.

43. Has igitur cohortes milliarias sive drungos conferes in partes sive turmas, et præerunt illis ex electione nostra regia merarchæ, quos nunc turmarchas, id est, turmarum præfectos appellamus. Illos prudentes, modestos, strenuos esse oportet, experientes, et litterarum scientes, atque eum in primis qui mediæ turmæ præest, quem principem amamus, qui ubi opus est, imperatoris locum sibi supplet.

44. Has igitur tres turmas constituere oportet, quarum singulis præerunt turmarchæ, unusquisque turmæ suæ præfectus, ut sit universa imperatoris

Α μάτια άνδρα ένα, και ίτερόν τινα τών έλλογιμών έξ αυτών στρατιωτών χρησιμον μετά σημείου, φτινι τδ έλον τούδον ηγουν τά σαγμάρια άκολουθειν όφελουσιν.

λζ'. Όρίσεις δε και τās άκίας πόσαι και ποίαι όφελουσι δεξιά του βάνδου τάσσεσθαι, και πόσαι και ποίαι άριστερά αυτου.

λη'. Τάξεις δε και τά κοντουβέρνια η κατι πέντε, ως ειρηται, η δέκα άνδρας, η κατá τέσσαρας, η όκτώ, η δέκα έξ, ως άν γινώσκεις τδ κατá καιρών χρησιμων, ίνα τη συνθηεία δεσμούμενοι, ύπερ άλλήλων εν ταις μάχαις άγωνιζόμενοι, χρησιμώτεροι προς άνθρείαν γένωνται. Έχειν δε αυτους κοινήν και την χρείαν καθ' έκαστον κοντουβέρνιον, ως ηδη προδιωρισάμεθα.

λθ'. Φρονιμώτερον δε ποιήσεις, εάν τάξης, ει τύχοι, άδελφούς μετά άδελφών, και φίλους μετά φίλων, μέλισσα εν ταις τής μάχης παρατάξειςιν. Όταν γάρ έστι τῷ κινδυνεύοντι ό πλησίον προσφιλέστατος, ανάγκη τόν αγαπώντα φιλοκινδυνότερον ύπερ του πλησίον και φιλουμένου άγωνίζεσθαι. Καί δη τις αιδούμενος μη άποδουσαι χάριν τῷ φίλω άν πέποιθε, φίλον αίσχύνεται καταλιπειν τόν ευεργετήσαντα, και πρώτος αυτου άρξασθαι φυγής.

μ'. Τά δε κοντουβέρνια, ως ηδη ειπομεν, δια τουτο από παλαιών και νέων στρατιωτών δεί γίνεσθαι, ίνα μηδε οι παλαιοι καθ' έαυτους τασσόμενοι άσθενεις εισι και αδύνατοι, μηδε οι νεώτεροι άτακτοι ευρεθώσιν ως άπειρατοι. Οι μὲν γάρ ει και γεραιοι, αλλά πεπειραμένοι, οι δε ει και νεάζοντες και άνδρειοι, αλλά άπειροι εισιν.

μα'. Ουτως ούν τών ταγμάτων, ηγουν βάνδων διαιρουμένων, επ' έαυτá χρη έπιστηναι αυτοις άρχειας τούς λεγομένους κόμητας, συνίστασθαι δε έκαστον τάγμα από άνδρών τριακοσίων κατá τήν μέσον τρόπον. Μητε δε πλέον τετρακοσίων άνδρών τδ τάγμα έχειν όρίσης, καν πάνυ πολύν στρατόν έχης, μητε ύποκάτω τών διακοσίων, καν έστιν όλιγος ό στρατός.

μβ'. Ταυτα δε τά τάγματα συνάξεις εις χιλιαρχίας, ητοι μοίρας τās λεγομένας δρουγγους. Καί επιστήσεις αυτοις μοιράρχας χρησίμους, άνδρειους, και φρονήσι και εύταξι, ει δυνατόν, και ευγενεία και εύπορία διαφέροντας, τούς λεγομένους δρουγγαρίους, ος ποτε χιλιάρχους εκάλουν οι παλαιοι.

μγ'. Τās δε μοίρας ταύτας, ητοι τούς δρουγγους, συντάξεις εις μέρη, ηγουν τούρμας, και επιστήσονται αυτοις γνώμη τής βασιλείας ήμών μεράρχαι, οι λεγόμενοι ποτε και στρατηλάται, νυν δε τῇ συνθηεία καλούμενοι τουρμάρχει. Καί τούτους φρονιμους και εύτάκτους εισαι, και άναρέτους, και έμπειρους, ει δυνατόν, ειδότας και γράμματα, και μάλιστα τόν του μέσου μέρους τόν λεγόμενον ύποστράτηγον, όφειλοντα, ει χρεία γένηται, εν πάσι τόν του στρατηγου τόπον αναπληρούν.

μδ'. Ταυτα δε τά μέρη τρία συστήναι, επ' ό και τρεις επιστήσονται τουρμάρχει, εις έκαστος ιδίου μέρους άρχων, ώστε εισαι του παντός στρατου την

ἀνωτάτην τομήν, τρία μέρη ἰσάριθμα, ἤγουν τούρμας, τουτέστι μέσον, ἀριστόν (29) τε καὶ δεξιόν. Ταῦτα ποιεῖ τὴν πᾶσαν τὴν ὑπὸ τῷ στρατηγῷ τεταγμένην.

με'. Κρῆ δὲ, ὡς εἴρηται, μὴ τάγμα πλεόν τῶν τρακοσίων ἀνδρῶν γίνεσθαι, ἤγουν τὸ τοῦ κόμητος (30) βάνδον· μήτε δροῦγγον πλεόν τῶν τρισχιλίων· μήτε τούρμαν πλεόν τῶν ἑξάκις χιλίων.

μς'. Εἰ δὲ συμβῆ πλεόν τοῦ λεχθέντος μέτρου εἶναι τὸν στρατόν, κάλλιόν ἔστιν ἐξωθεν τῶν μερῶν, ἤτοι τῶν τουρμαχιῶν (31), ἐν δευτέρᾳ τάξει καθίστασθαι, ἤγουν ἐν τῇ ὀπισθεν τῆς προμάχου τάξεως παραταγῆ, ἐν ὑποβοηθείᾳ καὶ εἰς φυλακὴν τῶν πλαγίων μερῶν, καὶ εἰς νωτοφύλακας, καὶ εἰς ἐνέδρας, ἤτοι ἐγκρύμματα, καὶ εἰς κυκλώσεις τῶν πολεμίων.

μζ. Καὶ μήτε τὰς τούρμας, μήτε τοὺς δροῦγγους μείζονας ποιεῖν, ἵνα μὴ ὡς μεγάλα καὶ ἐπὶ πολὺ ἐκτεινόμενα ἀπειθῆ πρὸς τὰ παραγγέλματα, καὶ συγκεχυμένα εὐρεθῶσιν.

μη'. Ἀλλὰ καὶ ἕτερόν σοι χρήσιμον παραινέσω, ὥστε μὴ πάντα τὰ τάγματα ἤτοι βάνδα ἐπιτηδεύῃς πάντως ἴσα ποιεῖν· ἵνα μὴ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βάνδων εὐαρίθμητος τοῖς ἐχθροῖς ὁ στρατός (32) γένηται, ὅπερ πολλάκις μεγάλας προξενεῖ τὰς βλάβδας. Ἀλλὰ τοῦτο φυλάττειν, μηδὲ τῶν ὑ' ἀνδρῶν, ὡς εἴπομεν, πλεόν, μηδὲ τῶν διακοσίων ἀνδρῶν ὀλιγώτερα γενέσθαι αὐτά.

μθ'. Διὸ πολλάκις καὶ καθέκαστον τάγμα, ἔαν δύο βάνδα εὐτρεπίζης, ἀναφαίνεσθαι (33) ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ πολέμου συμβολῆς οὐκ ἀχρηστον εἰς τὸ καταπλῆξαι τοὺς πολεμίους. Κρῆ δὲ ἀφορισθῆναι ἀπὸ ἑκάστου βάνδου εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ὡς εἴρηται, τοὺς μανδάτωρας ἀγρύπνους, καὶ συνετοὺς, καὶ γοργοὺς, καὶ εὐφώνους, εἰδότες, εἰ δυνατόν, καὶ διαφοροῖς γλώσσαις καλεῖν (34).

ν'. Καὶ βουκινάτωρας, ὁσίνες ἐν καιρῷ τὰ συνήθη σαλπίζουσι. Σαμιάτωρας, τοξοποιοὺς, σαγγιτοποιοὺς, καὶ τοὺς λοιποὺς πρὸς τὴν ἐξ ἔθους διατύπωσιν.

να'. Προσαφορίζεις δὲ καὶ τινὰς τοὺς ὀφειλοντας τὰ εὐρισκόμενα τῶν ἀπολλυμένων συνάγειν, καὶ ἀποδιδόναι τοῖς κυρτοῖς αὐτῶν.

νβ'. Ὅσπερ δὲ ἐπὶ τοῦ τούλδου τῶν καθαλαρίων ἀναγκαῖον ὄρσαι τοὺς ὀφειλοντας ἐπιστῆναι ἀρχοντας, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ τούλδου ἤτοι τῶν ἀμαξίων τῆς περὶ τῆς τάξεως ἀφορίσεις τινὰς, ὅς ὀφείλουσι πεῖθεσθαι οἱ τοῦ λεγομένου παραγοῦ.

νγ'. Καραγὸς γὰρ λέγεται ὁ διὰ τῶν ἀμαξῶν καὶ τριβόλων καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν γινόμενος περιφορισμὸς εἰς ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ.

A exercitus sui divisio in tres æquales partes sive turmas, in dextram, mediam et sinistram. Hæc tria universam aciem continent, quæ sub imperatoris dominatum subjicitur.

45. Oportet igitur, quemadmodum prædictum est, neque cohortem sive bandum comitis plus quadringentis tenere, neque cohortem milliariam sive drungum plus tribus millibus, neque turmam plus sex millibus.

46. Si vero contingat majorem numerum esse exercitus quam prædictum est, optimum esse extra turmas eum in secunda acie, id est, post primam aciem in subsidiis collocare, vel ad laterum custodias, ad tergistites, ad insidias, ad obsidiones hostium transferre.

47. Neque igitur turmæ, neque drungi, id est, cohortes milliariæ, majores sint vel fiant quam prædictum est, ut ne, si in aliquem majorem numerum producantur, minus obedientes imperatis et perturbatiores inveniantur.

48. Atque hoc tibi pernecessarium esse existimo, ut omnia banda sive cohortes nequaquam parie numero inter se facias, ne tum numerabilis exercitus tuus confestim fiat, quæ res maximorum sæpe malorum causa est. Hoc tamen perdiligenter observandum est, ut ne plures quadringentis, neque pauciores ducentis in bando sive cohorte collocentur.

49. Quare unamquamque cohortem si duas apparere facias, persæpe ubi confligendum cum hoste fuerit, non inutile ad perterrefaciendos adversarios erit. Oportet autem ab unoquoque bando ad necessarios usus separari, ut dictum est, mandatores vigilantes, prudentes, acres, vocales, et si fieri possit, multarum linguarum intelligentes.

50. Et buccinatores quoque qui, quando occasio fert, buccinabunt. Samiatores, id est, qui omnes acies ferreas exacuunt. Fabros arcuarios, et sagittarios, reliquosque qui ad rerum consuetarum effectiorem pertinent.

51. Constitues etiam qui res amissas collecturi et dominis suis restituri sint.

52. Quemadmodum enim ad impedimenta equitum gubernanda præfecti constituendi sunt, sic ad impedimenta pedestrium eliges quosdam, quibus, qui ad caragum pertinent, obedientes sint.

53. Caragus dicitur ex carris et bellicis rebus munitio ad exercitum defendendum.

NOTÆ.

(29) Μέσον, ἀριστόν. Scribe, μέσον, ἀριστερόν.

(30) Τοῦ κόμητος. Sic codex Pistorianus. Recte. Scribatur, τοῦ κόμου.

(31) Τουρμαχιῶν. Scribe τουρμαρχῶν.

(32) Codex Laurentianus habet στρατηγός.

(33) Cod. Laur. ἀναδείκνυσθαι.

(34) Καλεῖν. In Pistoriano codice erat λαεῖν. Scribe λαλεῖν.

54. In unaquaque turma unum summum caragi A præfectum esse oportet, et signum aliquod, quemadmodum in equis, sic in bobus unicuique ordini privatum adhiberi, ut facile cognosci et adverti a suis possint.

55. Bene autem pedestris aciei mentionem fecimus. Oportet autem hujus divisionem facere, et in ea præfectos et duces majores et minores constituere, et illorum quoque nomina percensere, quemadmodum ab antiquis rei militaris peritis accepimus, et quemadmodum recentiores suam ipsorum instruendæ aciei formam et constitutionem nobis reliquerunt.

56. Antiqui enim multitudine hominum ea abundabant qui olim armati, nunc scutati vocantur: quanquam hoc nomen propter magnam rei militaris atque industriæ bellicæ negligentiam pene ab omnibus ignoretur. Horum igitur scutatorum cohortes ex sedecim contuberniis faciebant, id est, ex viris ducentis et quinquaginta sex, unum quodque contubernium virorum sedecim, quadrata forma et numero. Invenitur autem in illis phalanx peditum quater mille nonaginta sex, quam vocant aciem pedestrem, et præfectum illorum imperatorem.

57. Perfectam autem aciem faciebant ex cohortibus sexaginta quatuor, contuberniis mille viginti quatuor, hominum sedecim millibus ter centum octoginta quatuor. Levis armaturæ autem, ut sagittariorum, jaculatorum, funditorum, octo millia C centum nonaginta duo, ut acies levis armaturæ dimidia sit aciei scutatorum vel gravis armaturæ. Equitum autem qui cum his instruuntur, et pedestri aciei admiscentur, quater mille nonaginta sex: et istorum præfectus dicebatur imperator.

58. Et ista quidem ad hunc modum partiebantur. Cohortes scutatorum in fronte pro prima acie contra hostes collocabant, et hanc in quatuor partes sive turmas dividebant, dextram, sinistram, dextram mediam, sinistram mediam.

59. Levis armaturæ cohortes, quia truces et agiles erant, vel ante omnes collocabant ad persequendos hostes, vel ad latera obliquabant, vel ad tergum primæ aciei constituebant, vel, quemadmodum usus D posebat, describebant, de quibus separatim dicemus.

60. Equites in duas turmas sive partes dividentes, ad latera pedestris aciei collocabant, nempe adjutores et expeditos incursores hostium.

61. Ut igitur, ne omnia percensendo nimis curiosus sim, lochon, id est, manipulorum, et τάξεων,

νθ'. Καὶ καθ' ἕκαστον μέρος, ἵνα πρῶτο, (35) τὸν ἀρχεῖν ὀφείλοντα, καὶ σημεῖον ὡς ἐπὶ τῶν ἱππέων ἐντιθέσθαι εἰς τὰς βούς ἴδιον ἑκάστου ἀριθμοῦ, ἵνα ἐκ τῆς χροῆς τοῦ σημείου φανεραὶ τοῖς ἰδίοις ἑκάστου γίνωνται (36).

νε'. Καλῶς δὲ καὶ τῆς πεζικῆς τάξεως ἐπιμνήσθημεν. Δεῖ γὰρ καὶ ταύτης τὴν διαίρεσιν ὑπογράψαι, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ τασσομένους ἀρχοντάς τε καὶ ἄλλους ἡγεμόνας μικροῦς τε καὶ μεγάλους καταστήσαι, καὶ τὰς αὐτῶν δηλῶσαι ὀνομασίας, ὡς περὶ αὐτῆς ἐκ τῶν παλαιῶν τακτικῶν παραλάβομεν, καὶ ὡς οἱ νεώτεροι μέχρις ἡμῶν τὴν αὐτῶν ἑκταξιν καὶ καταστάσιν παρεπέμφαντο.

νς'. Οἱ μὲν γὰρ ἀρχαῖοι πολὺ πλῆθος ἔχοντες στρατευμάτων ποτὲ λεγομένων ὀπλιτῶν, νῦν δὲ σκουτάτων καλουμένων, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος διὰ τὴν ἄγαν τῆς τακτικῆς μελέτης καὶ πράξεως ἀμέλειαν παρὰ μικρὸν παρὰ πάντων ἀγνοουμένου. Ταῦτ' οὖν τὰ τάγματα τῶν σκουτάτων ἀπὸ ἑξ ἄκτιῶν ἔποιοσαν ἀνδρῶν σς', τουτέστιν ἑκάστην ἀκτίαν ἀνδρῶν ις' (37-38) ὑπὸ τετραγώνῳ ἀριθμῷ· εὐρίσκειται δὲ ἐκείνοις ἡ φάλαγξ πεζῶν ἀνδρῶν τετρακισχιλίων ἐνεθήκοντα ἑξ, ἣν ἐκάλοσαν στρατηγίαν· καὶ τὸν ταύτης ἡγούμενον (39) στρατηγόν.

νζ'. Τὴν δὲ τελείαν παράταξιν ἔποιοσαν ταγμάτων ἑξ', ἀκτιῶν χιλίων κδ', ἀνδρῶν μυρίων ἑξακισχιλίων τετρακοσίων (40) πδ'· ψιλῶν δὲ, τῶν λεγομένων σαγιττατόρων, καὶ ἀκοντιστῶν, καὶ σφενδομιστῶν ἀνδρῶν ὀκτακισχιλίων ἑκατὸν ἐνεθήκοντα δύο, ἔργον ἡμισίαν τῶν ψιλῶν εἶναι τὴν τάξιν τῶν λεγομένων ὀπλιτῶν, ἦτοι σκουτάτων, τῶν δὲ σὺν αὐτοῖς παρατασσομένων ἱππέων, ἦτοι συμμικτῶν τῇ πεζικῇ τάξει ἀνδρῶν καθάλλαιων τετρακισχιλίων ἐνεθήκοντα ἑξ. Καὶ τούτων ἡγούμενος ἐλέγετο στρατηγός.

νη'. Καὶ ταῦτα μὲν ἐμέριζον οὕτως. Τὰ δὲ τάγματα τῶν σκουτάτων ἐμπροσθεν εἰς πρόμαχον τάξιν παρατάσσον κατὰ τῶν ἐναντιῶν, καὶ ταύτην εἰς τέσσαρα μέρη, ἵνα ἔποιοσαν δεξιὸν, ἀριστερὸν, ἀριστερὸν μέσον, δεξιόν.

νθ'. Τὰ δὲ τῶν ψιλῶν τάγματα ἴδια διὰ τὸ γοργοῦς εἶναι καὶ ἐλαφροῦς ἢ ἐμπροσθεν εἰς ἐπίβλησιν τῶν ἐχθρῶν ἑτάσσον, ἢ εἰς πλάγια, ἢ ἐπὶ τοῦ νώτου τῆς πρώτης παρατάξεως, ἢ ὡς χρεῖα ἀπέηται, περὶ ὧν ἐν τῷ ἀρμόζοντι τόπῳ (41) ἐροῦμεν.

ξ'. Τοὺς δὲ καθάλλαιους εἰς δύο μέρη διαχωρίζοντες (42) κατὰ τὰ πλάγια τῆς τῶν πεζῶν παρατάξεως ἑταπτον βοηθοὺς καὶ ὀξείως ἐπιτιθεμένους τοῖς ἐναντίοις.

ξα'. Ἴνα οὖν μὴ καθ' ἕκαστον λέγων ἐπὶ λεπτοῦ τῶν τε λόγων καὶ τῶν τάξεων καὶ τῶν ἐπισταμένων

NOTÆ

(35) Ἴνα πρῶτον. Scribe, ἵνα π.
(36) Cod. Laur. ἵνα ὡς εὐθηλοὶ καὶ φανεραὶ τοῖς ἰδίοις.
(37-38) Ἀνδρῶν ις'. Scribe, ἀ. ις'.
(39) Cod. Laur. καὶ τὸν ἐπιστάμενον αὐτῆς.

40) Τετρακοσίω. In Checi codice videtur fuisse, τριακοσίω.

(41) Cod. Laur. κατὰ χώραν.

(42) Cod. Laur. διαλέντας.

αὐτοῖς τότε ἀρχόντων ὀνομασίαις διὰ τὴν νῦν αὐτῶν ἀχρησίαν; καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς στρατευομένοις σχεδὸν ποὺ αὐτῶν ἀσάφειαν καὶ ἀκαταληψίαν, καὶ ἵνα μὴ ἀκαίρως βαπανῶμεν τὸν καιρὸν, τῶν ἀναγκαιοτέρων ὡς σαφεστέρων καὶ συντομωτέρων ἐπιλήψομεν. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ, ὡς εἶοικε, τά τε τῶν καθάλλαιων διατάγματα καὶ τὰ τῶν πεζῶν, πλήθους ἦν στρατιᾶς, ὥστε καὶ τοσοῦτους καὶ γενναίους κατὰ ἀνδρείαν εὐρίσκασθαι στρατιώτας.

ἔβ'. Νῦν δὲ, ὡ στρατηγὲ, ὀλίγων (43) ὄντων, καὶ μὴδὲ ἴσον ἔχόντων τὸ μέτρον, μᾶλλον δὲ καὶ πολὺ ἔλαττον, οὐκ ἔστιν εὐκόλον (44), ὄρῃσαι τὸ μέτρον τοῦ τάγματος, οὔτε ἐν τοῖς καθάλλαιοις, οὔτε ἐν πεζοῖς, ἵνα μὴ, ὡς εἰκόσ, ἢ περισσεύοντες τοῦ ποσοῦ τῶν σὺς ἀνδρῶν ἀρχήσωσιν (45), ἢ πάλιν, ἐὰν ἀκαίρως ἄλλοις τάγμασιν προστεθῶσιν, ὡς ἀτακτοὶ ἀνωφελεῖς εὐρεθῶσιν.

ἔγ'. Ἀλλὰ τὰ μὲν τάγματα ποιεῖν εἰς ἕκαστον ἀριθμὸν ὡς ἀπαντήσαι ἢ τοῦ πλήθους χρεῖα καὶ τὸ ποσὸν τῶν προσόντων ἀνδρῶν, κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ κατὰ τὸν καιρὸν εὐρίσκομένου λαοῦ. Καὶ βάνδον ἔχειν ἴδιον ἕκαστον αὐτῶν καὶ ἄρχοντα ἦτοι κόμητα γενναῖον καὶ φρόνιμον καὶ ἀνδρεῖον καὶ κατὰ χεῖρα μάχεσθαι δυνάμενον.

ἔδ'. Τὰς μέντοι ἀκίας ἕκάστου τάγματος τῶν πεζῶν παραφυλάττειν ἀπὸ ἑς ἀνδρῶν ὀρδινεύσθαι εἰς τὸν τῆς μάχης κάματος, τὴν δὲ παράταξιν πρὸς τὸ μέρος τοῦ εὐρίσκομένου στρατοῦ ποιεῖν.

ἔε'. Ταύτην δὲ εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη διαχωρίζειν ἐξ ὧν ἀπαντήσῃ ταγμάτων καὶ ἀκίων, ὡς εἴρηται μοι καὶ ἀνωθεν, τουτέστιν εἰς δεξιὸν, οὐ ἄρχει ὀδεξιὸς μεράρχης, ἦτοι στρατηλάτης, ὃν τουρμαρχὴν καλοῦμεν, εἰς ἀριστερὸν οὐ ἄρχει ὀ εὐώνυμος τουρμαρχὴς, καὶ εἰς τὰ ἕτερα δύο μέσα μέρη ὁμοίως, ἐν οἷς ἴσταται καὶ τὸ τοῦ στρατηγοῦ βάνδον.

ἔς'. Δίον δὲ ἔστιν ἐκ περισσοῦ τῆς παρατάξεως φυλάττειν ὀλίγους καὶ σκουτάτους καὶ ψιλοὺς ἐν ὑποδοθηθείᾳ, καὶ ἄρχοντα ἔχειν ἴδιον ἢ παρὰ σοῦ τότε καθιστάμενον, ἵνα ἐὰν χρεῖα γένηται εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως ἔξωθεν τῶν καθάλλαιων, ἢ εἰς τὰς ἀμάξας, ἢ εἰς ἑτέρους τόπους, μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀρχόντων συντρέχοντες βοηθῶσιν.

ἔς'. Χρὴ δὲ ἐν ὀλιγώτερος ὀπάρχῃ ὀ στρατὸς κὸ χιλιάδων πεζῶν, μὴ ποιεῖν τέσσαρα μέρη τὴν παρατάξιν, ἀλλὰ τρία, ἐν τῷ μέσῳ δὲ μέρει τέσσεσθαι τὸ τοῦ στρατηγοῦ βάνδον, ὥστιν καὶ κείθεσθαι τὰ λοιπὰ βάνδα ὀφειλοῦσιν.

ἔη'. Πρῶτερον δὲ χωρίσεις εἰς ψιλοὺς, τοὺς εἰδότας τοξεῦσαι, ἢ καὶ μαθεῖν δυναμένους, γοργοὺς καὶ νεωτέρους, ἱκανοὺς πηδᾶν ὀπου βούλονται, ἐὰν μὲν ὀπάρ τὰς κὸ χιλιάδας εἰσὶ, τὸ ἡμισυ μέρος, εἰ δὲ ὀλιγώτεροι τῶν κὸ χιλιάδων εἰσὶ, τὸ τρίτον μέρος ἐν ἕκαστῳ ἀριθμῷ. Καὶ τότε ὀρδινευθῆναι αὐτοὺς, ὡς

A *id est, acierum, et eorum qui his præsunt nomina, propterea quod ex usu militari jam excesserunt, et quia incerta atque incomprehensibilia omnibus viris militaribus sunt, et ut ne tempus inaniter consumamus, prætermittamus, et hæc quæ magis necessaria ad usum sunt, et ad cognoscendum certiora, et magis compendiariora, persequar. Illæ enim ut videtur equitum acies atque peditum, pro ratione multitudinis militum fuerant, cum tot strenui ac fortes invenirentur milites.*

62. Nunc vero, imperator, cum multo pauciores sint milites in exercitu quam olim fuerant, et non modo non æqualem, sed etiam longe minorem habeant numerum, difficile est definire numerum cohortis tum equestris, tum pedestris, ne si excedant numerum ducentorum quinquaginta sex virorum, otiosi sint, vel rursus si ad alias cohortes adiungantur, quasi inordinati milites inutiles existant.

63. Cohortis tuæ numerum facias pro multitudinis tuæ ratione, et multitudinem virorum præsentium pro virtute et fortitudine militum tuorum collocato. Unumquodque autem bandum, sive cohors, præfectum suum comitem habeat strenuum, prudentem, fortem et manibus consertis ad præliandum habilem.

64. Contubernia vero singula peditum diligenter observare oportet, ut ex selectis hominibus fiat ad labores prælii suscipiendos idoneis. Numerum autem aciei pro ratione exercitus et multitudinis tui facias.

C 65. Hanc vero aciem ex quotcunque fuerit cohortibus et contuberniis, in quatuor (ut supra dictum est) turmas divide: in dextram, cui præest dexter turmarcha; in lævam, cui lævus turmarcha: et in duas medias turmas, in quibus erit imperatoris cohors sive bandum.

66. Præter integram hanc aciem oportet etiam paucos quosdam habere scutatos et velites in subsidiis, qui ducem suum peculiarem habeant, abs te etiam designatum, ut si quando opus fuerit, in extremis oris instructæ aciei extra equites sint, vel inter carros, aut aliis in locis cum ducibus excurrentes opem ferant.

67. Oportet autem, si minor numerus viginti quatuor milibus peditum sit, universam aciem in tres solum turmas dividere, et in media imperatoris bandum sive cohortem collocari oportet, cui cætera banda obediunt.

68. Prius autem divides velites in homines, vel sagittandi peritos, vel certe habiles ad discendum, si qui truces aspectu et juniores fuerint, et qui per omnia loca, ubi velint, saltare possint. Si enim supra viginti quatuor millia fuerint, dimidiam illorum partem eliges: sin pauciores fuerint, tertiam

NOTÆ.

(43) Cod. Laur. εὐαριθμήτων.

(44) Cod. Laur. εὐχέρεις.

(45) Ἀρχήσωσιν. Scribe, ἀρχήσωσιν.

uniuscujusque numeri partem assumes, et illos in decurias sive contubernia, ut ante dictum est, divides, illisque decanos bonos atque idoneos præficies, unumque etiam omnium ducem præfectum sagittariorum nominabis.

69. Reliquarum duarum partium dimidium, octodecim virorum seniorum simul, et juniorum contubernia divides, et duos ex his octodecim, qui debilissimi sunt, seu potius omnes, qui supra sedecim sunt, ad carros reliquasque sarcinas servandas operam navare oportet: sedecim autem reliquos in acie consistere, et præesse illis manipulares duces, sive decanos oportet strenuos atque idoneos.

70. Octo vero ex istis sedecim, qui meliores sunt, primos et postremos contubernii sive manipuli constituere oportet. Nam sedecim virorum contubernium, manipulum antiqui vocaverunt. Constituere autem eos oportet in primo, in secundo, in tertio, in quarto loco, in xvi, in xv, in xiv, in xiii, ut altitudine ad quatuor hominum numerum descripta, firmetur tum frons tum cauda, id est, extremum agmen. Reliqui vero octo imbecilliores in medio collocandi sunt.

71. Istos sedecim nominabis seorsim per primos, et secundos, vel per præstitos et astites. Duo autem ex his binomines erunt, et primus quidem vocabitur lochagus, sive manipularis dux primus, sive protostates; alter autem vocabitur decarchus et secundus sive astes, et deinceps similiter, ut universa acies ex præstitibus et astitibus instruat

72. Ut autem obedire facilius possint, et idoneo inter se vivere, melius est illos in duo solum contubernia dividere, ut primi sive præstitos sint cum præfecto manipulari, secundi autem vel astites sint cum decano; ita fiet ut, quanquam in vitæ cultu separantur, in acie tamen adunati, isti sedecim concilio mandatoque manipularis præfecti obtemperent. Hoc modo acies optime conservatur, et illi facillime obedientes erunt.

73. Utile autem est, si id fieri potest, non solum secundam virtutem, vel strenuitatem unumquodque contubernium scutorum ordinare, verum etiam juxta ætatem, ut proveciores ætate, si anteposantur, magis parentem atque obedientem manipulum faciant. Ut vero ne omnia vel ad strenuitatem, vel ad ætatem referamus, oportet eos qui alacriores et generosiores sunt, in fronte et cauda, id est, extremo contubernio, imbecilliores autem in medio, quemadmodum prædiximus, collocari.

74. Propterea autem antiqui ex sedecim viris

Α που και ανωτέρω ειπομεν, εις δεκαρχιας, και επιστηναι αυτοις δεκαρχαs χρησιμους, και αρχοντα ενα τον λεγόμενον αρχισαγιττάτωρα (46), ηγουν αρχιτοξότην.

ξθ'. Το δε μόνον διμοιρον μέρος η ημισυ διαμερίσαι εις ακιαs από ανδρών τη παλαιών τε και νέων. Ακίαi δε λέγονται, ως μοι ειρηται, τα λεγόμενα κοντουβέρνια (47). Και τους μὲν δύο αυτών τους υποδεεστέρους, ητοι τους πλειοναs των ις', εις τὰs ἀμάξιαs και έτεραs, ως εικδς, ηχρηιαs ασχολεισθαι, τους δε ις' Ιστασθαι εν τη παρατάξει, και επιστηναι αυτοιs τους λοχαγωύs (48) λεγομένους γενναιούs και χρησιμους.

Β σ'. Έκs τούτων δε των ις' χρησιμωτέρους η εμπροσθεν και οπισθεν της ακιαs ητοι του λθχου καταστήσαι. Την γάρ των ις' ανδρών ακιαν λόχον εκάλουν οι παλαιοι. Στήσαι δε αυτούs εις τον πρώτον τόπον, και εις τον δεύτερον, και εις τον τρίτον, και εις τον τέταρτον, και εις τον εξδέκατον, και τον παντεκαιδέκατον, και εις τον τέσσαρασεκαιδέκατον και εις τον τρισκαιδέκατον, ενα και μέχρι τεσσαρων ανδρών μεριζομένου του βάθουs, ητοι του πάχουs της ακιαs, εν δυνάμει υπάρχει η ούρα αυτήs και το μέτωπον. Τους δε λοιπούs τούs υποδεεστέρους εν τῷ μέσωσφ αυτήs τάξαι.

σα'. Τούτους δε τους ις' ονομάσαι ενα παρ' ενα από πρώτων, και σεκουόνων, ητοι πρωτοστατών (49) και επιστατών. Τους δε δύο εν αυτοιs από δύο ηγεωs ονομάτων, και τον μὲν πρώτον καλεισθαι λοχαγον και πρωτοστατήν, τον δε δεύτερον δεκαρχην και σεκουόνον ηγουν επιστάτην, ώστε ειναι τον ελον σέχον εκ πρωτοστατών και επιστατών συγκαίμενον.

σβ'. Ένα δε και αρχεσθαι εύκόλως δύνωνται, και αρμοζόντως συνδιαγειν άλλήλοιs, κάλλιον εστιν μάλλον τούτους εις δύο μόνα κοντουβέρνια γίνεσθαι, ενα οι μὲν πρώτου ηγουν οι πρωτοσταται ωsι μετὰ του λοχαγου, οι δε σεκουόνοι ηγουν οι επιστάται μετὰ του δεκαρχου, οτω μέντοι ώστε, κἂν εν τη διαγωγη διαιρώνται, άλλ' ούν εν τη τάξει ηνωμένοιs οι ις' τη βουλη και γνώμη του λοχαγου κείθωνται. Ένταύθεν γάρ και η τάξιs φυλάσσεται, και εύκόλως αρχεσθαι δύνωνται.

σγ'. Χρήσιμον δε εστιν, εάν δέχηται, μη μόνον κατά ποιότητα ηγουν εύφυχιαν ορδινεύειν τους ις' καθ' εκάστην ακιαν των σεκουτάτων, αλλά και κατά ηλικιαν. ενα οι μακρότεροι εμπροσθεν τασόμενοι εύτακτοτέραν την παρατάξιν αποδειξουσιν. Ει δε μη παντα προς ηλικιαν και ανδρεϊαν πάντως, ως ειπομεν, τους εύφυχοτέρους και γενναιοτέρους εκάστηs ακιαs δεον εστιν εις τους εμπροσθεν και οπισθεν τούτους τάσσεισθαι τους δε υποδεεστέρους εις το μέσον αυτών, καθ' ον ειρηκαμεν τρόπον.

σδ'. Όστε ούν δια τούτο και οι αρχαιοι από ις'

NOTÆ.

(46) Αρχισαγιττάτωρα. Scribatur, αρχισαγιττάτωρα.

(47) Ακίαi δε λέγονται τα λεγόμενα κοντουβέρνια. Hæc a glossa esse censeo, neque Chæci

item codex agnoscit.

(48) Τους λοχαγωύs. Scribe, τους λοχαγούs.

(49) Πρωτοστατών Scribe, πορωστατών.

ἀνδρῶν πλῆθὸς τῶν βάρους τῶν ἀκροῦν ἦτοι τῶν ὀρθῶν ἄριστον ἐν ταῖς μάχαις, ἐπειδὴ καὶ τὸ μέτρον ἀρκούν. ἔστιν, ὅπερ ὑπερβαίνειν οὐ χρεῖ, καὶ ἐν ταῖς χρεῖαις εὐτάκτως καὶ συντόμως μερίζεται, καὶ λεπτύνεται μέχρις ἐνὸς ἀνδρός. Τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ περὶ τῆς τοῦ στρατοῦ διαίρεσός τε καὶ καταστάσεως, καὶ τῶν ἐπὶ τούτων τεταγμένων ἀρχόντων μικρῶν τε καὶ μεγάλων διωρισάμεθα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ε΄.

Περὶ ὅπλων.

α'. Κελεύομεν μέντοι νῦν τῇ ὁμῶν ἐνδοξότῃ, τῶν εἰς τοὺς πολέμους συντεινόντων ὅπλων τε καὶ ἀποσκευῶν περικτῆ τε καὶ καθάλαρικῃ στρατιᾷ φροντίσαι, ὥστε ταῦτα διαμένειν ἀδιάλειπτα, καὶ πρὸς τὴν κατεπίγουσαν τῷ καιρῷ χρεῖαν ἑτοιμα.

β'. Τοῦτο δὲ ποιεῖν, τὸ μὲν διὰ σοῦ αὐτοῦ, τὸ δὲ διὰ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχόντων μικρῶν καὶ μεγάλων, εἰς ὅπλισιν καὶ ὅπλησιαν τοῦ ὑπὸ τὸ σὸν θέμα μαχίμου στρατοῦ.

γ'. Οἷον τοξάρια μετὰ θηκαρίων αὐτῶν, σαγίτας μετὰ κουκούρων, σπαθία ἠκονημένα, καὶ σισαμωμένα, σκουτάρια, καὶ ἕτερα σκουτάρια μέγала, ἄπερ λέγονται θυροὶ, ἕτερα σκουταρίσκια τῶν πεζῶν τὰ ποτε λεγόμενα πέλται, ἕτερα σκουτάρια σιδηρᾷ στρογγύλῃ σισαμωμένα, κοντάρια μικρὰ ὀκτάπηχα. Ἦσαν δὲ ποτε Ῥωμαίοις καὶ Μακεδόσι κοντάρια ἄχρι πηχῶν ἑξ', ἄπερ ἡ νῦν χρεῖα οὐκ ἀπαιτεῖ. Τὸ γὰρ κατὰ τὴν ἐκάστην τῶν μεταχειριζομένων δυνάμιν ὅπλον σύμμετρον τε καὶ χρήσιμον, ῥιπτάρια (50), τζικούρια καὶ ἕτερα τζικούρια ἀμφίστομα, ἑρ' ἐνὸς μέρους οἰοεὶ σπαθίον, μετὰ τῶν θηρακίων αὐτῶν δερματίνων καὶ βασταγίων, παραμήρια, μαχαίρας μεγάλας μονοστόμους.

δ'. Λωρίκια μέχρις ἀ]στραγάλων, ἀνασυρόμενα διὰ λωρίων καὶ κρικελίων, μετὰ τῶν θηκαρίων αὐτῶν δερματίνων, καὶ εἰ δυνατόν πάντα ἀλυσίβητα. Εἰ δὲ μή γε, τινὰ αὐτῶν καὶ διὰ κερατίνης ὕλης ἢ βουδαλικῶν δερμάτων καταξήρων, ἐπιλωρικά ἱμάτια, κλιθάνια σιδηρᾷ, ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας ὕλης, ὡς εἴρηται, κασσίδας τελαίας· ποδόφυλλα, χειρῶφυλλα σιδηρᾷ, ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας ὕλης, διὰ τοὺς μὴ ἔχοντας περιτραχήλια ἀλυσίβητα, σιδηρᾷ, ἐνδεδυμένα, ἰσωθεν ἀπὸ ἐρίου καὶ ἔξωθεν λίνου. Νευρικά τὰ ἀπὸ κενδοῦκλων γινόμενα, καὶ αὐτὰ ἀντὶ λωρικίων τοῖς μὴ ἔχουσι σιδηρᾷ. Κένδουκλα φαρδέα ἐνδύοντα τὸν στρατιώτην μετὰ τῶν ὅπλων. Σωληνάρια μετὰ μικρῶν σαγιτῶν καὶ κουκούρων αὐτῶν σφενδοβόλα· σέλλοπούγγια μέγала· πυρέκβολα καὶ ὕσκας (51)· λωρόσοκα· πέδιλα σεληναῖα σιδηρᾷ μετὰ καρφίων αὐτῶν· ῥινία, σουβλία (52)· προμετώπια ἱππων, στηθάρια ἱππων ἢ σιδηρᾷ, ἀπὸ κενδοῦκλων· περιτραχήλια ἱππων ὁμοίως.

NOTÆ.

(50) Ῥιπτάρια. In codice Checi videtur fuisse ρικτάρια. Sed ῥιπτάρια melius est. Vide Glossarium Rigaltii, et nostrum.

(51) Πυρέκβολα, καὶ ὕσκας. Scribebatur, παρῆκβολα, καὶ ἰσκακας. Constantinus in *Tacticis*: Σφενδοβόλα μέγала, πυρέκβολα, καὶ ὕσκαι. Jam ὕσκα,

A peditibus contubernium in militia designaverunt; quoniam hic numerus tum idoneus est quem transire non oportet, tum in omni militari usu facile et nullo negotio dividitur, et secatur usque ad unum virum. Atque hæc quidem de exercitus divisione et constitutione, et de ducibus huic præfictis tum majoribus, tum minoribus, a nobis dicta sint.

CONSTITUTIO V.

De apparatus armorum.

1. Mandamus dignitati tuæ ut omnem apparatus bellicum ad pedestres et equestres copias spectantem accures, ut integra minimeque defecta sint, sed ad omnem opportunitatem usumque bellicum parata.

2. Hoc autem partim per teipsum, partim per præfectos tuos tum majores, tum minores efficies, ad universi exercitus qui sub ditione tua est, armaturam et præparationem.

3. Arcus cum corytis suis, sagittas cum cucuris, spathas acutas, et samiatas. Scuta, nempe scuta majora, quæ thurei appellantur, et scuta minorum peditum, quæ peltæ, id est, cetræ nominantur; et scuta quædam ferro rotundo signata; hastas parvas præterea octo cubitorum. Erant autem Romanis et Macedonibus hastæ sedecim cubitorum longitæline, quas nunc usus noster non requirit, sed singula jam pro utentis viribus ac robore arma apta atque idonea sunt, rhictaria, tziuria bidentia, altera ex parte habentia aciem quasi spathæ, altera ex parte quasi hastæ cuspidem, cum thecis ex pellibus, et bastagia, femoralia, id est, gladios magnos unam solum aciem habentes.

4. Lorica, id est, galeæ usque ad jugulum demissæ loris e] annulis cum thecis coriaceis; et si fieri potest, omnia sint catenata; sin minus, quædam ex illis cornea aliqua materia, vel siccatis bubalorum pellibus junctis; superloricas vestes, clibania ferrea, vel ex alia quapiam, ut dictum est, materia. Cassides integras, manicas, ocreas ferreas, vel ex alia quapiam, ut dictum est, materia, propter eos, qui non habent collaria catenata ferrea, tecta intus lana, foris lino; nervos et lora a cenduculis, quæ et ipsa sint galearum vice, iis qui ferrea cenducula non habent. Fardea induat miles cum armis, solenaria cum parvis sagittis, et cucuris ipsis; fundas, sellopungia magna, pyrechola, id est, ignem jacentia, iscas, lorosacca, pedila, id est, calceos lunatos ferreos cum ipsis carphiis; rhinia, suglia, frontalia, equorum pectoralia ferrea, vel a cenduculis facta, et equorum collaria similiter.

est fomes, ignitabulum. Suidas: ὕσκα, ὄφάριον, καὶ ξύλον ἐν ᾧ ἄπτεται πῦρ.

(52) Σουβλία. In codice Checi videtur fuisse σουγλία, et sic semper scribitur in Glossis Græcobarbaris.

5. Flamula magna, et flamula parva hastarum, banda varie tincta, cucina parva, falces magnas, securas, phalca, bipennes, ascias, tribulas fescilis quibusdam astrictas, quæ clavis quibusdam appendantur.

6. Carros leves, atque ad omnem necessarium usum et commeatum expeditos, ad omnia nempe opera, ad molas manuarum, prionia orygas, mulleos, pyaria, cophinos, cilicia, et si quid aliud ad fossati seu castrorum externam custodiam, et ad ambitum conservandum leviori aliqua materia confectum a duce excogitari potest.

7. Alios currus habentes sagittarios, manganica alacatia utrinque conversa, balistarios peritos quos manganarios appellant, cælatores, fabros ærarios cum officinijs suis; alios currus armamenti plenos, alios currus commeatum ferentes, et alios præterea superfluos currus quot opus est; jumenta præterea sagmaria, id est, sarcinaria, et equos sagmarios, et alia instrumenta iis similia, quæ fossatum, id est castra, ad usum suum requirit.

8. Ad obsidiones manganica diversa habere oportet, et scalas ligneas contractas, et alias permutas machinationes quasunque excogitare possis.

9. Ad fluvios et lacus naviculas, id est, navigia parva, vel ex coriis confecta, vel naturæ vi quadam fabricata. Excogitabis etiam ac præparabis tentas et ategias, id est, integumenta cum suo ipsorum apparatu, quibus pluviarum et æstium vim possis depellere.

10. Rei navalis præfectum oportet naves parare, partim bellicatas, partim equorum veerices, partim sarcinarias, ad omnia arma bellica et omnem apparatus nauticum vehendum.

11. Cum hic apparatus omnis, qui superius a me memoratus est, partim abs te ipso, partim ab alijs sub tuo dominatu præfectis suppeditatus et suffectus sit, arma partim ad propulsandos hostes, partim ad præliantium militum defensionem, partim aliarum rerum usum atque occupationem paranda sunt.

12. Maxime autem armorum bellicorum curam geres, ut splendida et acuta ad hostes perterrefaciendos conserventur. Hæc omnia diligenter præparabis, ut in promptu esse possint ad usum belli iis, qui se pro virtute armant contra hostes; et nequaquam illud tempus, in quo acies instrui debet, tempus præparandorum armorum facias. Hæc et si qua alia a nobis propter oblivionem prætermissa sunt, necessario debes præparare; si vero aliquid excogitare possis, Deo gratiæ agendæ et solertiæ tuæ sunt.

13. Ante omnia autem Dei timorem, ingenium

α'. Φλάμουλα μεγάλη, φλαμουλίεκια τῶν κονταρίων, βάνδα διαφόρως βεβαμμένα, γούκινα (53) μικρά καὶ μεγάλα, θρέπανα, ἀξίνας, φαλιέδια, πλέκια, σκέπαρνα, τριβόλους ἀναδεδεμένους σφηκώμασι δεδεμένοις εἰς ἤλους τελείους.

β'. Ἀμάξας εὐσταλείς φερούσας ἐτοιμοὺς τὴν ἀναγκαίαν εἰς χρεῖαν ἀποσκευὴν, οἷον τὰ τε εἰρημικά ἔργα· καὶ χειρόμυλα, καὶ περιόνια, καὶ ὀρύγια, καὶ σφύρας, πτυάρια, κοφίνους, κίλικια, καὶ εἴ τι ἄλλο πρὸς φοσσάτου ἔξωθεν φυλακὴν καὶ περιβολὴν ἐπινοηθῆ τῷ στρατηγῷ δι' ἐλαφροτέρας ὕλης μεμηχανημένον.

γ'. Ἑτέρας ἀμάξας ἐχούσας τοξοβαλλίστρας, μαγανικά ἀλακάτια ἐκατέρωθεν στρεφόμενα, βαλλισταρίους ἐμπείρους ἤτοι μαγγαναρίους, λεπτουργοὺς, χαλκίεις μετὰ τῶν ἐργαλείων αὐτῶν, ἑτέρας ἀμάξας λόγου ἀρμαμέντου, ἑτέρας ἀμάξας τὰς φερούσας διαστροφάς (54). Καὶ τὰ ἐκ περισσοῦ ἄρματα ὅσα ἢ χρεῖα καλεῖ, καὶ ἔστι ὑποζύγια, καὶ ἵππους σαγμάρια, σκευοφόρια, καὶ αὐτὰ δὲ τὰ ἄλλα πάντα ἔργα, ὅσα ἢ συνήθεια τοῦ φοσσάτου παρακελεύεται.

δ'. Πρὸς δὲ πολιορκίας καὶ μαγανικά διάφορα, καὶ σκάλας ξυλίνας συστελλόμενας, καὶ ἕτερα μηχανικά ἔργα ἐπινοήσεις.

ε'. Εἰ δὲ πρὸς ποταμοὺς ἢ λίμνας, καὶ ναυκλίαι, ἔχουν πλοῖα μικρά, ἢ ἀπὸ βυρσῶν κατασκευασμένα, ἢ κατὰ φύσιν. Φροντίσεις δὲ καὶ ἐτοιμάσεις καὶ τὰς λεγομένας τένδας καὶ ἀτεγίας (55), μετὰ τῆς αὐτῶν ἐξοπλίσεως, ἐν αἷς καὶ ὕδρων καὶ καυμάτων, ὅσα χρεῖα, ἔξεις ἐλευθερίαν.

ς'. Τοῖς δὲ ναυμάχοις στρατηγοῖς καὶ ναῦς παρασκευάζειν ἐξοπλισμένους, τὰς μὲν μαχίμους, τὰς δὲ ἵππαγωγούς, τὰς δὲ σκευοφόρους, ἅμα τῇ περὶ αὐτῶν ἀπάσῃ χρειώδει πανοπλίᾳ καὶ ἀποσκευῇ παρακελεύομεθα.

ζα'. Τῶν δὲ ἀπαριθμημένων σοὶ παρασκευῶν ἀνωτέρω τῶν καὶ ὀφειλουσῶν τινῶν μὲν παρὰ σοῦ, τινῶν δὲ παρὰ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχόντων καὶ στρατιωτῶν ποιῆσθαι, τὰ μὲν ὅπλα ἔξεις εἰς ἄμυναν τῶν πολεμίων, τὰ δὲ εἰς φυλακὴν τῶν μαχομένων στρατιωτῶν, τὰ δὲ εἰς τὴν ἄλλην χρεῖαν αὐτῶν καὶ ὀπηρεσίαν.

ιβ'. Καὶ μάλιστα τῶν πολεμικῶν ὀπλῶν ἐπιμελήσῃ, ὡς ἂν διαφυλάττωνται πάντοτε λαμπρά καὶ τεταγμένα πρὸς κατάπληξιν τῶν πολεμίων. Ταῦτα πάντα προευνεπίσεις, ἵνα ἐν ἐτοιμῷ ὦσιν τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς χεῖρας ὀπλιζοῦσι κατὰ τῶν πολεμίων καὶ μὴ τὸν παρατάξεως καιρὸν παρασκευῆς καιρὸν ἀναγκάζῃ ποιῆσθαι. Ταῦτα δὲ καὶ ἄλλα, ὅσα ἡμῖν παραλείπεται διὰ λήθη, ἐξ ἀνάγκης ὀφείλεις παρασκευάζειν. Εἰ δὲ τί πλέον εἰς ὀπλῶν παρασκευὴν ἐπινοήσεις, τῷ θεῷ χάρις καὶ τῇ σῇ ἀγγινοῖα.

ιγ'. Πρὸ δὲ πάντων καὶ μετὰ πάντων φόβον θεοῦ,

NOTE.

(53) Γούκινα. Male in Checi codice γούκινα, qui etiam non agnoscit ista, καὶ μεγάλα.

(54) Διαστροφάς. Scribe διατροφάς.

(55) Καὶ ἀτεγίας. Perperam erat in codice Palatino, καὶ ἀτεγίας. Vide Glossarium doctissimi Rigaltii.

καὶ διάνοιαν ὀφείλαν, καὶ σπουδαίαν γνώμην ἐν παντί ἔχειν καιρῷ, καὶ τόπῳ, καὶ πράγματι, καὶ πρὸς ἅπαντα ἔτοιμον εἶναι παρακαλυόμεθα.

ιδ'. Περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν ὀπλων παρασκευῆς, ὡς στρατηγῆ, καθόσον ἡμῖν τέως ἐχρηγήθησεν ἡ μνήμη ὑπεθέμεθα τῇ σφ' ἐνδοξότητι. Ἐξῆς δὲ περὶ μὲν πεζικῆς καὶ συμμίκτου τάξεως ὕστερον ἐροῦμεν. Νῦν δὲ ὅπως ὀπλίσεις τὸν ἕκαστον ἄνδρα καθάλλαιον (56) στρατιώτην ἐν τε ταῖς γυμνασίαις, καὶ τὸ τελειὸν ἐν καιρῷ πολέμου, καὶ ὅποια κατὰ τὸ ἀναγκαῖον δεῖ φέρειν παρασκευάσεις, ἤδη ἐροῦμεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Γ'.

Περὶ ὀπλίσεων καθάλλαιων καὶ πεζῶν.

α'. Δεῖ τοίνυν ὀπλισθῆναι τοὺς στρατιώτας διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀρχόντων, καὶ τὰ ἐπιτήδεια τῷ καιρῷ εἶτε παρὰ χειμαθίου, εἶτε φροσάτου, παρασκευάζεσθαι τὰ πρὸς ἀναγκαίης χρείας τῆς ἐκστρατείας, καὶ ἔχειν ἅπαντας ἀναλόγως ἀρχοντας τε καὶ ἀρχομένους πρὸς τὴν ἑκάστου ποιότητά τε καὶ δύναμιν, καὶ μάλιστα τοὺς ἀρχοντας αὐτῶν ἀπὸ τε τουρμάρχου, καὶ μέχρι κεντάρχου καὶ τετράρχου, καὶ κατὰ ἔξαρτον σαυτῶν, καὶ τὴν ὑπὸ αὐτῶν προέλυσιν.

β'. Ἐχειν δὲ αὐτοὺς δεῖ τὸν ἕκαστον ἄνδρα ὀπλισιν τοιαύτην Ζάβας (57) τελείας μέχρι τοῦ ἀστραγάλου, ἀνασυρομένης δὲ διὰ λωρίων καὶ κρικαλλίων, μετὰ τῶν θηκαρίων αὐτῶν. Ἐχειν δὲ καὶ κασσίδας αἰδηρᾶς στιλπνὰς διὰ παντός ἐγεύσας ἀνωθεν εἰς τὰς κορυφὰς τουφία μικρά. Τοξάρια δὲ ἕκαστον κατὰ τὴν ἰδίαν ἰσχύϊν καὶ οὐχ ὑπὲρ αὐτὴν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀπαλώτερα, ἔχοντα θηκάρια πλατέα, ἵνα ἐν καιρῷ τεταγμένα (58) χωρεῖν τὰ τοξάρια εἰ δυνατόν ἐστὶν αὐτοῖς, ἔχειν δὲ καὶ χορδὰς ἐκ περισσοῦ ἐν τοῖς πουγγίλοις αὐτῶν. Κοῦκουρα μετὰ σαγιτῶν καὶ σκεπασμάτων αὐτῶν ἐπιτήδεια χωροῦντα ἀπὸ τριᾶκοντα ἢ τεσσαράκοντα σαγιτῶν. Ἐν δὲ ταῖς τοξοζωνίοις (59) βίνια καὶ σουβλία. Ἐχειν δὲ καὶ κοντάρια καθάλλαικα, μακρὰ, ἔχοντα λωρία κατὰ τὸ μέσον μετὰ φλαμούλων. Ἐχειν δὲ καὶ σπαθία ὀποκρεμάμενα τῶν ὤμων αὐτῶν κατὰ τὴν Ῥωμαϊκὴν τάξιν, καὶ ἕτερα παραμήρια, ἧτοι μαχαίρας διωεζωσμένας.

γ'. Ὅσοι δὲ μὴ οἴδασιν τοξεύειν νεώτεροι, ἐχέτωσαν κοντάρια μετὰ σκουταρίων τελείων. Εἰ δὲ καὶ χειρομάνικα αἰδηρᾶ, ἃ λέγεται χειρόψελλα, τινὲς κτήσεων, λίαν χρησίμων. Ἐχειν δὲ καὶ μικρὰ τουφία κατὰ τῶν (60) ὀπισθελλίων τῶν ἵππων, καὶ φλάμουλα μικρὰ ἐπάνω τῶν ζαβῶν κατὰ τῶν νόμων (61). Ὅσον γάρ ἐστιν εὐσχημος ἐν τῇ ὀπλίσει αὐτοῦ ὁ στρατιώτης, τοσοῦτον καὶ αὐτῷ προθυμία προσγίνεται, καὶ τοῖς ἐχθροῖς δειλία.

A celere, mentem honestam in omni tempore, et loco et in omni re habeas, et ad omnia teipsum paratum esse præcipimus.

14. De armorum igitur apparatu, quantum hinc usque nostra suppetit memoria, tuæ dignitati explicuimus. De pedestri autem et mista acie postea dicemus. Nunc vero quemadmodum unusquemque separatim virum equestrem in exercitationibus, et omnino in ipso belli tempore, et qualia necessario tecum ad bellum asportare oportet, dicemus.

CONSTITUTIO VI.

De armatura equestrium et pedestrium.

1. Oportet igitur armari milites a suis ipsorum præfectis, et quæ idonea sunt, et ad usum castrensem accommodata, sive hibernis, sive æstivis parari, ut unusquisque tum præfectus tum miles, pro virtute ac dotibus suis æqua proportione habeant, potissimum autem præfecti a turmarcha incipientes usque ad centurionem et quartanum. Tu vero in primis, atque etiam copię præterea tuæ, aliquid habeatis præ cæteris eximium.

2. Habere autem eos oportet sigillatim armaturam talem : Zabas integras, et talares revolutas iterum per lora et annulos cum thecis suis ; habeant et cassides ferreas splendidas, quæ omnino in vertice habeant tuphia quædam parva. Arcus etiam singulorum viribus idoneos, non supra vires, sed potius infra vires utentium, corythos, id est, thecas arcuarias habentes latas, ut opportune cum usus fert educere e corythis arcus possint. Habeant etiam chordas, sive nervos multos in pungiis suis. Cucura sagittarum in tegumentum idonea, quæ capiant triginta, vel quadraginta sagittas. In toxozonlis, id est, in zonis arcuariis, rhinia et zuglia. Habeant autem contaria, id est, hastas equestres longas, in medio habentes lora quædam cum flamulis ; habeant præterea spathas Romano more ab humeris illorum pendentis, et parameria, id est, gladios sibi accinctos.

3. Quicumque autem adolescentes sagittarum jaciendarum imperiti sunt, habeant contaria, id est, hastas cum scutis integris. Non inutile autem erit, si chiromanica, et chiropsella, id est, manicas ferreas habeant. Habeant etiam et parva tuphia in opisthelinis equorum, et flamula parva supra zabas in humeris. Quanto enim decentior in armatura sua miles est, tanto major illi alacritas, et hostibus formido vehementior aderit.

NOTÆ.

(56) *Καθάλλαιον*. Hæc vox νοθεύει. Nam agit sequenti titulo non minus de pedestri armatura, quam de equestri. Et in Proœmio, ubi huc respicit, promittit, τὴν ἑκάστου μαχομένων ὀπλισιν. Ergo legendum simpliciter, ἕκαστον ἄνδρα στρατιώτην.

(57) *Ζάβας*. Scribebatur, ζώβας, Vide *Glossarium nostrum*.

(58) *Τεταγμένα*. Scribe, τεταμένα.

(59) *Τοξοζωνίοις*. Sic in Cheri codice videtur fuisse, ἐν δὲ τοῖς τοξοζωνίοις. Recte. Legebatur τοξοζωνίοις. Constantinus : Βασταζέτωρος δὲ εἰς τὰ ζωνάρια τῶν τοξαρίων βίνια καὶ σουβλία.

(60) *Κατὰ τῶν*. Scribebatur, καὶ τὰ τῶν.

(61) *Τῶν νόμων*. Scribe, τῶν ὤμων.

4. Si fieri potest, habeant clibanis, quos thoraces A vocant, eosque illustres ac splendidos; et ποδό-
φελλα, et περνηστῆρας, quæ ocreas nominantur, et
superloricas, si quando opus illis, induant.

5. Omnes autem adolescentiores Romanos usque
ad quadraginta annorum ætatem, quanquam
parum vel nihil sciant sagittarum jaciendarum,
coges, arcum et pharetram gestare: postquam
enim ars sagittaria contempta spreteque esse coepit,
permultis Romanis offensiones accedebant.

6. Habeas etiam hastas duas, ut altera deficiente,
altera statim uti possis. Imperitoribus arcus
inbecilliores dato; quanquam enim sagittas jacere
nesciunt, tempore tamen discere conabuntur, quod
in primis conducibile est.

7. Si id commode fieri potest, rhiictaria, id est, B
jacula in hostes conciant. Equitem igitur ad hunc
modum armabis.

8. Equi autem, sed præfectorum potissimum,
reliquoꝝque lectorum virorum, pectoralia, et
frontalis vel ferrea, vel ex cenduculis facta habeant, vel
quæ ex nervis efficiuntur, et tegantur pectora illo-
rum, et colla, si fieri possit, et ventres per parva quæ-
dam apocremasmata eorum, quæ feletra sellarum
dicuntur; a magnis enim sæpe periculis equos
liberant, atque adeo ipsos equites. Hæc in primis
habeant illi, qui cæteros in bello antecunt.

9. Et sellæ habeant episelia hirsuta et magna. C
Frena autem illorum idonea sint et fortia.

10. Ad sellas duas ferreas sculas et lorosocum,
et pedilum, et sellopungium, ut quo tempore advo-
ceatur aliquis sufficere sumptum duorum aut trium
dierum possit; et tuphia ad opisthellinas quatuor,
et verticalia, equi tuphium, et similiter ὑπογῆνειον,
id est, summentum.

11. Omnino autem equitem habere oportet tzi-
eurem ancipitem, unam aciem instar cuspidis
hastæ longam, et acutam in sella cum theca coria-
cea pendentem.

12. Vestes militum, sive sint lineæ, sive lanæ, sive
ex alia materia, latas esse oportet, ut ad equitan-
dum non impediuntur, et tegant præterea genua
illorum, et magis decori fiant.

13. Oportet vero cenducula habere lata admodum,
quæ habeant etiam manicia lata, ut cum armantur
illi, et gestant zabas atque arcus, si, quemadmo-
dum sæpe fit, contingat pluviam esse, aut aerem
humidiorum, currum suum conservent, et non
impediuntur, sive arcubus, sive scutis uti volue-
rint. Sunt vero etiam cenducula in explorationibus
et vigiliis pernecessaria; non apparent enim zabæ

δ. Εἰ δυνατόν δὲ καὶ θώρακας ἔχειν, ὅστινες κα-
λοῦνται νῦν κλιβάνια, καὶ αὐτὰ στιλπνὰ καὶ λαμπρά.
Καὶ περικνημίδας, ἅτινα λέγεται νῦν ποδόφελλα, καὶ
περνηστῆρας ἐπίστε· ἔχειν δὲ καὶ ἐπιλώρικα ὅτε
χρεία ἐπιπυδύμενα.

ε'. Πάντας δὲ τοὺς νεωτέρους Ῥωμαίους ἀκριτεσο-
ράκοντα ἐτῶν ἀναγκάζεσθαι, εἴτε [κατὰ] λόγον οἰδᾶσι
τοξεύσαι εἴτε καὶ μετρίως, τοῦ πάντως τοξοφόρετρα
φορεῖν. Τῆς γὰρ τοξείας παντελῶς ἀμεληθείσης καὶ
διαπισούσης ἐν τοῖς Ῥωμαίοις τὰ πολλὰ νῦν εὐθε-
σφάλματα γίνεσθαι.

ς'. Ἐχειν δὲ καὶ κοντάρια δύο, ἵνα τοῦ ἐνός, ὡς
εἰκός, ἀστοχοῦντος ἔχη τὸ ἄλλο εἰς χρῆσιν, τοὺς δὲ
ἀπειροτέρους ἀπαλώτερα ἔχειν τοξάρια. Κἂν γὰρ οὐκ
οἰδᾶσι τοξεύειν, τῷ χρόνῳ ἐπιτηδεύουσι μαθαῖν, ὅπερ
τῶν ἀναγκαίων.

ζ'. Εἰ δὲ δυνατόν καὶ ἀκόντια ἦτοι ῥιχτάρια ἔχειν
ἕως δύο, ἵνα ἐν καιρῷ καὶ ἀκοντίσῃ κατὰ τοῦ πολε-
μίου. Καὶ τὸν μὲν ἰκπέα στρατιωτῆν οὕτως ἐκλί-
σεις.

η'. Τοὺς δὲ ἰκπους καὶ μάλιστα τῶν ἀρχόντων, καὶ
τῶν λοιπῶν ἐπιλέκτων, προμετώπια ἔχειν, καὶ στη-
θάρια, ἢ σιδηρὰ, ἢ ἀπὸ κενθούκλων, οἷον νευρικά.
Καὶ σκίπασθαι τὰ στήθη καὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν,
εἰ δυνατόν, καὶ τὰς κοιλίας διὰ μικρῶν ἀποκρεμα-
σμάτων ἀπὸ τῶν λεγομένων ἀφελέτρων τῆς σέλλας.
Μεγάλων γὰρ ταῦτα κινδύνων πολλάκις τοὺς ἰκπους
διασώζουσι, καὶ δι' αὐτῶν τοὺς ἐπ' αὐτῶν ὄχουμένους.
Ταῦτα δὲ ἔχειν καὶ μάλιστα τοὺς προτασσομένους ἐν
τῇ μάχῃ.

θ'. Καὶ αἱ σέλλαι δὲ ἔχτωσαν ἐπισέλλια βασεῖα καὶ
μεγάλα, καὶ τὰ χαλινάρια αὐτῶν ἐπιτήθεια ἔστωσαν,
καὶ ἰσχυρὰ.

ι'. Εἰς δὲ τὰς σέλλας τὰς δύο σιδηρὰς σκάλας, καὶ
λωρόσκαρον (62), καὶ πέδικλον, καὶ σελλοπούγγην, ἐν
ᾧ καιρῷ καλοῦντος δυνατόν ἐστὶ καὶ τριῶν ἢ τεσσά-
ρων ἡμερῶν διαπάνην χωρῆσαι. Καὶ τουφία δὲ εἰς τὰς
ὀπισθελλίνας τέσσαρα. Καὶ κορυφάδην τοῦ ἰκποῦ
τουφίον (63), καὶ ὑπογῆνειον ὁμοίως.

ια'. Πάντως δὲ ἔχειν δεῖ τὸν καθάλλαρion στρα-
τιωτῆν καὶ τζικουῖριν ὀστομον, τὸ ἐν στόμα τάξιον ἔι-
φος κονταρίου μακρὸν καὶ ὄξυ, ἀποκρεμάμενον
μετὰ θηκαρίου δερματίνου ἐν τῇ σέλλῃ.

ιβ'. Τὰ δὲ ἰμάτια τῶν στρατιωτῶν, εἴτε λιναῖα εἴ-
σιν, εἴτε ἐξ ἐρίου, ἢ ἐτέρας ὕλης, πλατέα δεῖ εἶναι.
ἵνα ἐν τῷ καθαλλικεύειν μὴ ἐμποδίζωνται, ἀλλὰ καὶ
σκίπτωνται δι' αὐτῶν τὰ γόνατα αὐτῶν, καὶ εὐσχημοὶ
φαίνωνται.

ιγ'. Χρὴ δὲ καὶ κένδουκλα ἔχειν πλατέα πάντα ἔχον-
τα μανίκια πλατέα, ἵνα ἐν τῷ ὀκλισθῆναι αὐτοὺς καὶ
φορεῖν τὰς ζώνας καὶ τὰ τοξάρια, ἐὰν, ὡς εἰκός, συμ-
βῇ βροχὴν γενέσθαι, ἢ ὑγρότερον τὸν ἀέρα ἐκ τῆς
θρόσου, φοροῦντες αὐτὰ ἐπάνω τῶν ζαβῶν καὶ τῶν
τοξαρίων φυλάττωσι τὸ ἄρμα αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐμπο-
δίζωνται, εἴτε τοῖς τοξαρίοις, εἴτε τοῖς σκουταρίοις
αὐτῶν βουληθῶσι χρῆσασθαι. Ἔστιν δὲ καὶ ἄλλως

NOTÆ.

(62) Λωρόσκαρον. Scribe, Λωρόσκαρον, vel λωρόσκακρον.

(63) Τουφίον. Scribatur, τουφόν.

πως ἀναγκαῖα τὰ κένδουκλα ἐν ταῖς σκούλαις (64) *Α hostibus, ipsis cenduelis tectæ. Resistunt etiam
ἔχουν ταῖς βίγλαις. Οὐ διαφαίνονται γὰρ μήκο- impetui sagittarum.*
θεν τοῖς πολεμίοις αἱ ζάβαι ὑπ' αὐτῶν σκεπτόμεναι, ἀντίχουσι δὲ καὶ πρὸς τὰς βολὰς τῶν σα-
γιτῶν.

ιδ'. Προστάσσομεν δὲ καθ' ἕκαστον κοντουβέρνιν καὶ δρέπανα καὶ ἀξίνας ἔχειν αὐτοὺς διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας.

ιε'. Τοὺς δὲ τῶν ταγμάτων ἄρχοντας, ἢ στρατιώ-
τας, καὶ τῶν θεματικῶν βάνδων τοὺς δυνατωτέρους ἀναγκάζεσθαι χρῆ, παιδας ἑαυτοῖς ἐπινοεῖν δούλους,
ἢ ἐλευθέρους, καὶ ἐπιμελῶς ἐν τῷ καιρῷ τῆς τε βό-
γας, καὶ τοῦ ἀδουμίου, καὶ τοὺς παιδας αὐτῶν καὶ
τὸ ἄρμα ἀπογράφεσθαι καὶ καταζητῆσθαι, ἵνα μὴ
περιφρονοῦντες παλλήκων (65) τῶν δουλευόντων ἐν
καιρῷ πολέμου ἀναγκάζονται ἐξ αὐτῶν τῶν στρατιω-
τῶν ἀφορίζεσθαι εἰς τὸ τοῦλδον, καὶ ὀλίγοι γίνωνται
οἱ κοπιῶντες ἐν τῇ μάχῃ.

ισ'. Εἰ δὲ τινες, ὡς εἰκὸς, μὴ εὐποροῦσι κτήσασθαι
παιδας, ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰς τοὺς κατωτέρους στρα-
τιώτας τρεῖς ἢ τέσσαρας ἕνα παιδα τὸν ὑπηρατεῖν
αὐτοῖς μέλλοντα ἐπινοεῖν.

ιζ'. Τὸν ἕμοιον δὲ τρόπον ποιεῖν καὶ εἰς τὰ σαγμά-
ρια, ὧν χρεία κατὰ τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὰς ζάβας καὶ
τὰς πέλτας αὐτῶν.

ιη'. Προστάσσομεν δὲ καὶ τὰς κεφαλὰς τῶν βάν-
δων ἑκάστου τάγματος ὁμοχρόους γίνεσθαι, καὶ
τὰ φλάμουλα ἑκάστης τούρμας ἢ δρόγγου ἰδιόχροα
εἶναι.

ιθ'. Ἴνα δὲ καὶ τὸ καθέκαστον τάγμα εὐκόλως ἐπι-
γινώσκῃ τὸ ἴδιον βάνδον, δεῖ ἕτερα εἶδη καὶ σημεῖα
προστιθέναι ταῖς κεφαλαῖς τῶν βάνδων ἐγνωσμένα
τοῖς στρατιώταις, ὥστε ἐκ τούτου ἐπιγινώσκεισθαι
αὐτὰ καὶ κατὰ τὰς τούρμας, καὶ κατὰ τοὺς δρούγ-
γους, καὶ κατὰ τὰ βάνδα (66).

κ'. Πάντα δὲ τὰ τῶν τουρμαρχῶν ἐνηλλαγμένα δεῖ
εἶναι καὶ πρόδηλα, ἵνα ἐκ πολλοῦ διαστήματος ἐπι-
γινώσκωνται τοῖς ὑπ' αὐτοῖς τεταγμένοις.

κα'. Κελεύομεν δὲ σοι, ὦ στρατηγέ, καὶ ἄρμα ἐπι-
φέρεσθαι ἐκ περισοῦ διὰ βασταγῆς καὶ μάλιστα
τοξάρια καὶ σαγίττας. Ἴνα τοῖς, ὡς εἰκὸς, ἀστοχοῦ-
σιν ὄπλοις ἐξ αὐτῶν ἀντιστάγηται.

κβ'. Ἐξωθεν δὲ τῶν βελῶν θηκαρίων τῶν ζαβῶν
ἔχειν τοὺς στρατιώτας ἀπὸ δερμάτων θηκάρια ἕτερα
ἐλαφρά, ὅπως ἢ ἐν καιρῷ πολέμου, ἢ ἐν καιρῷ
κούρσου, ὅπισθεν τῶν ἐπισθοκουρβίων κατὰ τὰς ψύας
τῶν ἵππων βαστάζονται (67), καὶ ἂν συμβῇ, ὡς
πολλάκις, ὃ μὴ γένοιτο, τροπῆς γινομένης πρὸς
μίαν ἡμέραν ἀφανεῖς γερῆσθαι τοὺς τὴν παρα-
σκευὴν ἔχοντες, μὴ εἰσι γυμναὶ αἱ ζάβαι καὶ
φθειροῦνται. Ἐἴτα καὶ σκέπως τοῦς στρατιώτας
διηγεκῶς ἐπιμελῆσθαι αὐτοῖς.

κγ'. Οὐδὲ τοῦτο παραλείψομεν ἐν τῇδε τῇ δια-
τάξει, ἵνα οἱ ἄρχοντες ἑκάστου τάγματος διαγνώ-
σεις ποιῶσιν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ παραχειμαδίου,

14. Mandamus etiam ut in unoquoque contuber-
nio et falces et secures habeant ad necessarios
usus.

15. Cohortium autem præfectos, sive milites, qui
potentiores sunt, cogere oportet pueros sibi con-
quirere sive servos, sive liberos, et diligenter in
tempore rogæ et adnomii, id est, descriptionis
nominum, pueri illorum et currus describantur, et
conquirantur, ut ne contemptis iis adolescentibus
administris ipso belli tempore ex ipsis militibus ad-
tuldum, id est, impedimenta conservanda cogantur
separare, et pauciores fiant, qui in ipso prælio di-
micent.

16. Si vero quidam, quemadmodum verisimile est,
non adeo locupletes sunt, ut sibi sufficere pueros
administros possint, necesse est tribus aut qua-
tuor militibus tenuioribus unum aliquem admini-
strum, qui illis operam det, tribuere.

17. Pari modo pro sagmaria, id est, sarciniis
facere oportet, quorum magnus est usus propter
zabas et tentas illorum.

18. Mandamus ut capita uniuscujusque bandi, id
est, cohortis, unius coloris sint; et flamula
uniuscujusque turmæ, et uniuscujusque drungi, id
est, cohortis milliariz, unius quoque coloris sint.

19. Ut vero unaquæque cohors suam ipsius co-
hortem, id est, bandum facile agnoscat, oportet
alia quædam privata signa capitibus adjungere, ut
ex illis tum per turmas, tum per drungos, tum per
banda cognosci possint.

20. Omnia autem turmarum signa tum di-
versa esse oportet, tum manifesta, ut longo inter-
vallo cognoscere suos possint.

21. Mandamus etiam, ut currus quidam super-
sui adhibeantur propter bastagen, id est, vecturam,
et maxime arcuum sagittarumque, ut iis, qui ar-
mis destituuntur, inde suffici arma possint.

22. Præter bubulas zabarum thecas, habere oportet
milites ex pellibus thecas quasdam expeditas,
ut vel belli tempore, vel excursionum, post opistho-
curbia in lumbis equorum, et si (quod absit) con-
tingat sæpenuero in fugam converti, et ad unam
diem disparere eos, qui comæatum habent, non sint
nudæ zabæ, et corrumpantur. Deinde et legant mi-
lites assidue ipsis impositæ.

23. Neque hoc præteribimus in hac ordinatione, ut
præfecti cujusvis cohortis recognoscant tempore hi-
berno, vel alio otii tempore, an abundant milites in

NOTÆ.

(64) Ἐν ταῖς σκούλαις. Scribebatur, ἐν ταῖς
σκούραις.

(65) Περιφρονοῦντες παλλήκων. Scribebatur, πε-

ριφρονοῦνται πάλλικων.

(66) Τὰ βάνδα. Scribebatur, τὰς βάνδας.

(67) Βαστάζονται. Scribebatur, βαστάζοντα.

regione, ut necessaria emant, et liqueat quot equis, A qua specie, et quo curru indigeat militum quilibet. Ut præpares, imperator, quo hæc opportuno tempore præsententur ipsis comparanda ab aliquibus mercatoribus. Neque inde indigenæ habitatores lædantur, neque milites necessariis speciebus, et armis, si forte ita res se habeat, privati indigeant. Posiquam igitur equestrem militem armavimus, deinde et quomodo te oporteat necessariam pedestrium militum armaturam facere jam dicemus.

ἀπορῶσιν. Ἐπεὶ οὖν τὸν καθ' ἑαυτὸν στρατιώτην ἀπορῶσιν. Ἐπεὶ οὖν τὸν καθ' ἑαυτὸν στρατιώτην περὶ μαχομένων στρατιωτῶν τὴν δέουσαν ποιήσασθαι δπλασιν ἤδη λέξομεν.

24. Cum igitur pedestris exercitus acies antiquitus in tria divideretur apud vetustos tacticos, hoc est, in armatos quos recentiores scutatos appellaverunt, in levis armaturæ milites quos et in præsens eodem nomine vocant, et in peltas, quorum modo ne appellationem quidem novimus; videtur mihi levis armaturæ militibus hos accensenti duos solos ordines pedestris exercitus commemorare, armatorum et levis armaturæ militum. De his igitur ordinibus nos desuine suscepimus.

25. Armabis igitur scutatos pedestres, qui antiquitus armati vocabantur, ita ut habeant spatham, hastile et scutum, cum quidem utilitas exposeet, longum magnum, quod vocatur thyreas, omnino vero rotundum perfectum. Scuta vero omnium eodem colore vel secundum numerum, vel secundum ordinem; habeant vero etiam cassidem crista exigua superne instructam, fundibula, secures ancipites, quarum quidem acies una veluti spatha, altera vero, ut mucro hastæ, quæ portentur cum thecis pelliceis, vel alias secures habentes quidem aciem unam præcisam, alteram vero rotundam, vel alias secures ancipites ritu pelecum. Electi autem aciei habeant etiam zabas, hoc est loricas, si possibile est, universi; sin minus, duo primi acierum. Contra vero membra, hoc est humeros zabæ flamulas exiguas habeant, et manicas, quæ manicellæ et chiropsella dicuntur, ferreas, vel ligneas, et ocreas similiter, quæ dicuntur podopsella vel chalcotuba, maxime vero ii, qui in capitibus et caudis acierum collocati sunt.

26. Et scutatos ita armabis, ut dictum est: eos vero, qui levis armaturæ appellantur hoc modo: Toxopharetra, quæ in humeris gestantur habentia cucura magna, quæ singula triginta, vel quadraginta sagittas capiant. Solenaria lignea cum parvis sagittis, et cucuris exiguis, quæ ad magnam distantiam jaciuntur ab arcubus (75), et inimicis inutilia sunt. Ba-

(68) Δύο μόνας. Scribebatur, δύο μῆνας.

(69) Τὸ μὲν ἐν. Scribebatur τὸ μὲν.

(70) Τῆς ἀκίας. Scribebatur, ἀξίας.

(71) Cod. Laurent. habet, οὐλῶς ἐστι.

(72) Καὶ χειρομάνικα. Scribebatur, καὶ χειρομανία.

(73) Huc usque, quæ diverso caractere notantur, in Chæci codice deerant, nec a Mæursio suppleta fuerant.

ἢ ἐν ἑτέρῳ ἀργίας καιρῷ ὥστε ἐὰν μὴ εὐπορῶσιν οἱ στρατιῶται κατὰ τὴν χώραν ἀγοράσαι καὶ ἐπιτήδεια, φανερόν γίνεσθαι πόσων ἵππων, καὶ ποίου εἶδους, καὶ ποίου ἄρματος δέονται τῶν στρατιωτῶν ἕκαστος. Ἴνα παρασκευάζῃς, ὡ στρατηγέ, ταῦτα ἐν τῷ δέοντι καιρῷ εὐτρέπίζεσθαι πρὸς ἀγοράσαν αὐτοῖς ἀπὸ ἐμπόρων τιτῶν, καὶ μήτε ἐντεῦθεν οἱ ἐντόπιοι οὐκίτορες βλάπτωνται, μήτε οἱ στρατιῶται τῶν ἀναγκαίων εἰδῶν καὶ ὀπλων, εἰ οὕτω τύχοι, ὑστερούμενοι ἐξοπλίσασμεν, ἐξῆς καὶ ὁπως χρῆ σε καὶ τῶν

κβ'. Τῆς περικῆς τοίνυν τοῦ στρατοῦ τάξεως πάλαι μὲν εἰς τρία διηρημένης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τακτικοῖς, οἷον εἰς ὀπλίτας, οὓς οἱ νεώτεροι σκουτάτους ἐκάλεσαν, εἰς ψιλούς, οὓς καὶ τῶν ψιλούς τῷ αὐτῷ καλοῦσιν ὀνόματι, καὶ εἰς πέλιτας, ὧν οἱ καθ' ἡμᾶς οὐ γινώσκουσι μὲν τὴν κλήσιν, δοκεῖ μοι δὲ τοῖς ψιλοῖς αὐτοῦς συγκαταλέξαντες δύο μόνας (68) τάξεις περικῆς μηχανοεῦσαι στρατοῦ, ὀπλιτῶν τε καὶ ψιλῶν. Περὶ τούτων ᾧν ἡμεῖς διαλαβόντες τῶν τάξεων διορισώμεθα.

κε'. Ὀπλίσεις μὲν οὖν τὸν περὶ σκουτάτων, τὸν πάλαι καλούμενον ὀπλίτην, ὥστε ἔχειν σπάθη, κουτάρην, σκουτάρην, ὅτε μὲν χρεῖα καλεῖ, ἐπίμηκες, μέγα, ὃ καλεῖται θυρεός, πάντως δὲ στρογγύλον τέλειον. Τὰ δὲ σκουτάρια ὀμύχρῳ πάντων, ἢ κατὰ ἀριθμὸν, ἢ κατὰ τάγμα, ἔχειν δὲ καὶ κασσίδα τουφὴν μικρὸν ἔχουσαν ἀνωθεν, σφενδοβόλα, τζικούρια δίστομα, τὸ μὲν ἐν στόμα ὡς σπάθη, τὸ δὲ ἕτερον ὡς κουτάρην ἐξίφρος, ἀναβασταζόμενα μετὰ θηκαρίων δερματίνων, ἢ τζικούρια ἕτερα, ἔχοντα τὸ μὲν ἐν στόμα (69) κόπτον, τὸ δὲ ἕτερον στρογγύλον. Ἡ ἕτερα τζικούρια δίστομα τάξιν πελικίων. Τοὺς δὲ ἐπιλέκτους τῆς ἀκίας (70) ἔχειν καὶ ζάβας, ἦτοι λωρίκια, εἰ μὲν δυνατόν, βλους, ἐπὶ (71) κἂν δύο τοὺς πρώτους τῶν ἀκίων. Κατὰ δὲ τῶν μῆλων ἦτοι τῶν ὤμων τῆς ζάβας φλαμουλλοσκια μικρὰ, ἔχειν δὲ καὶ χειρομάνικα (72), τὰ λεγόμενα μαρικέλλια, ἢ καὶ χειροψέλλα σιδηρὰ, ἢ ξύλινα, καὶ περικημίδας ὀμοῦς, ἃ λέγεται ποδόψέλλα ἢ χαλκῶτουθα, μάλιστα τοὺς ἐν ταῖς κεφαλαῖς καὶ οὐραῖς τῶν ἀκίων τεταγμένους.

κγ'. Καὶ τοὺς μὲν σκουτάτους οὕτως ὀπλίσεις, ὡς εἴρηται, τοὺς δὲ λεγομένους ψιλούς τὸν τρόπον τούτον. Τοξοφάρετρα ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναβασταζόμενα ἔχοντα κούκουρα μεγάλα χωροῦντα, ἀνὰ ἄ' ἢ μ' σαγιτῶν. Σωληνάρια (74) ξύλινα μετὰ μικρῶν σαγιτῶν, καὶ κουκούρων μικρῶν, ἅπαν ἐπὶ πολὺ διάστημα βίπτονται διὰ τῶν τοξαρίων,

NOTÆ.

(74) Τοὺς δὲ λεγομένους ψιλούς ἀναβασταζόμενα ἔχοντα κουκούρα μεγάλα χωροῦντα ἀνὰ ἄ' ἢ μ' τόξον φάρετρα ἐπὶ τὸν νόμον ἀναβασταζόμενα ἔχοντα κούκουρα μεγάλα χωροῦντα ἀνὰ ἄ' ἢ μ' σαγιτῶν σωληνάρια, etc. Locus hic valde corruptus erat, et voces transpositæ, ac male repetitæ. Restitutio: Τοὺς δὲ λεγομένους ψιλούς ἔχοντας τόξον, φάρετρα, καὶ κούκουρα μεγάλα χωροῦντα ἀνὰ

καὶ τοῖς ἰχθυοῦσι ἄχρηστά εἰσι· βερίττας (75), ἃ λέγεται βικτάρια, τοὺς ἀπείρωσ πρὸς τὴν τοξείαν ἔχοντας, ἢ καὶ λειπομένους, ὡς εἰκὸς, τόξων. Ἐχειν δὲ καὶ σκουτάρια μικρὰ, στρογγύλα, σφενδοβόλα, καὶ τζικούρια ὁμοία τῶν εἰρημένων ἀναστασάζομενα καὶ αὐτὰ εἰς θηκάρια δερμάτινα. Τὰ δὲ ἱμάτια τῶν πεζῶν ἀπάντων ἔστωσαν κονδὰ μέχρι τῶν γονάτων αὐτῶν, ἐὰν δυνατόν αὐτοὺς ἔχειν καὶ ἐπιλώρικα. Τὰ δὲ ὑποδήματα αὐτῶν (76) μὴ ἔχειν ὀξείας ἔμπροσθεν. Ἄναγκαλον δὲ (77) καὶ ὀλίγοις μικροῖς ἤλοις καθηλούσθαι αὐτὰ, ἦγουν καρφοῖς (78), πρὸς πλείονα ὑπουργίαν· χρήσιμα γὰρ ταῦτα, καὶ ἐν ταῖς ἔδοιποιρίαις μάλιστα. Καὶ τὰς κούρας δὲ αὐτῶν κοντὰς γίνεσθαι, καὶ μὴ ἀφείναι αὐτοῖς τελείας τρίχας χρήσιμόν ἐστιν.

κζ'. Ἄλλ' οὕτω μὲν τοὺς πεζοὺς στρατιώτας ἐνδύσεις καὶ περιφράξεις δι' ὀπλων· πρὸς δὲ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν καὶ φυλακὴν ἀμάξας παρασκευάσεις εὐσταλεῖς ἦγουν ἐλαφρὰς καὶ γοργὰς κατὰ δεκαρχίαν, ἦτοι κοντουβέρνιν, μίαν καὶ μὴ πλείον, ἵνα μὴ πολλοὶ εἰς αὐτὰ ἀσχολούμενοι ἀργῶσιν. Ἐχέτω δὲ ἑκάστη τῶν ἀμαξῶν χειρόμυλον, ἀξίνην, πέλεκιν, σκέπαρνον, πριόνιν, δρυγὰς δύο, σφύραν, κτυάρια δύο, κοφίνιν, κιλίκια, φαλκίαν, τζικούρια, βαρδούκια, ματζούκια (ἴσως καὶ τούτων χρεια γένηται τοῖς στρατιώταις), τριβόλους ἀναδεδεμένους (79) διὰ λεπτῶν σφηκωμάτων, καὶ ἐν ἡλωσι σιδηρῶ (80) ἀποκρατουμένας, διὰ τὸ ἐτοιμῶς συναγαγέσθαι αὐτάς. Ἐτέρας ἀμάξας ἔχουσας τοξοβολίστρας καὶ σαγίττας αὐτῶν, καὶ βάλιστρας, ἦτοι μαγγανικά τὰ λεγόμενα ἀλακτία στρογγύλα κύκλωθεν, καὶ μαγγανάρους, λεπτοουργοῦς, χαλκαῖς, καὶ τούτοις ἴδιον ἀρχοντα ἐπιστήσαι.

κη'. Ἐτέρας ἀμάξας φερούσας τὸ ἀρμαμέντον ἑκάστου ἀριθμοῦ τῶν στρατιωτῶν. Ἐτέρας ἀμάξας ὡς δέκα ἢ καὶ εἴκοσι (81) βασταζούσας πιστόν, καὶ παξιμάδιον, καὶ σαγίττας, καὶ τοξάρια ἐκ περισοῦ.

κθ'. Ἴππους σαγματάρους, ἢ ὑποζύγια, εἰ μὲν ἐνδέχεται, καθ' ἕκαστον κοντουβέρνιν, εἰ δὲ μήγε, εἰς τὰ ἴσα κοντουβέρνια ἕνα, ἵνα εἰ γένηται καιρὸς χωρισθῆναι τοὺς πεζοὺς ἐκ τῶν ἀμαξῶν, καὶ προκαταλαβεῖν τόπον, βαστάζειν ὅκτω ἢ δέκα ἡμερῶν δαπάνην, καὶ ἀκολουθεῖν μέχρις οὗ ἐπιφθάσωσιν αἱ ἀμαξὶ ἀργότερον περιπατοῦσαι.

λ'. Οὐκ ἀχρηστον δὲ μοι δοκεῖ μνημονεύσαι, κἄν ἐν μικρῷ, καὶ τῆς ἀρχαίας ὀπλίσεως τῶν πεζῶν καὶ τῶν καθάλλαρτων, καθὼς Αἰλιανὸς τε καὶ οἱ λοιποὶ τῶν τακτικῶν συγγραφεῖς ὑπηγόρευσαν. Παρὰ γὰρ τοῖς ἀρχαίοις τὴν μὲν ἱππικὴν τάξιν εἰς δύο διαφορὰς ὀπλίσεων ἔποιουν οἱ στρατηγοὶ, μίαν μὲν

A rittas autem, quæ rhiictaria, id est, tela dicuntur eos habere oportet, qui rei sagittariæ imperiti sunt, atque etiam eos, qui arcubus deficiunt. Habeant etiam scutula parva rotunda, fundibula, et tzi curia prædictis formis similla, qua etiam thecis coriaceis gestentur. Vestes peditum omnia sint condæ, id est, attonse usque ad genua illorum, et si id fieri potest, superlorica habeant. Calcei illorum fastigia ante acuminata ne habeant. Necessarium vero est paucis quibusdam clavulis firmari calceos, quos carphia appellant; ad varios enim usus illud utile est, et in primis ad itinera facienda. Et cæsaries illorum condæ, id est, attonse fiant, aut etiam permittere, ut nullo modo crinem habeant, fortasse non inutile est.

B 27. Et pedites quidem ad hunc modum apparatus, et armis teges. Ad usum illorum et conservationem carros habebis expeditos, agiles et firmos, unicuique decuriæ sive contubernio unum, et non plures, ut ne multi in illis occupati otientur. Habeat autem unusquisque carrus molam manuariam, securim, asciam, prionim, id est, serram, orugas duas, malleum, pyaria, sive vannos duos, cophinam ciliciam, phalciam, tzi curia, barducia, matzuchia, fortassis etiam (nam horum usus militibus interdum est), tribulas parvis quibusdam fasciis ligatas, et clavo ferreo appendentes, ut facile adduci possint; alios currus sagittarios, qui sagittas ferant, et manganica, sive balistas, quæ alacatia nominantur, orbiculam, et manganarios, cælatores, fabros ærarios, et istis peculiarem aliquem præfectum eligere.

28. Alios carros, qui uniuscujusque armamentum ferant pro numero militum, alios carros decem, vel viginii, qui ferant pictum, paximadium, id est, panem biscoctum, sagittas, et arcus complures.

29. Ex equis, vel jumentis sagmatariis, id est sarcinariis, si fieri potest, in unoquoque contubernio unum, sin minus, duobus contuberniis unum, ut si occasio quævis fiat separandorum peditum a currihus, et anticipandi loci, vehant secum octo vel decem dierum idoneum com meatum, donec eo currus, qui tardius præcedere solent, postea ad eos perveniant.

30. Non inutile vero mihi videtur paucis antiquæ armorum formam, quod ad equites et pedites pertinet, memorare, quemadmodum Ælianus, et reliqui rei militaris scriptores memoriæ prodiderunt. Apud antiquos enim equestrem aciem duabus diversis armaturis muniebant; alteram autem cata-

NOTÆ.

λ' ἢ μ' σαγιτῶν, ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναστασάζομενα, σωληνάρια, etc.

(75) Βερίττας. Scribe, βηρύττας.

(76) Ὑποδήματα. Scribatur, ὑποδείγματα.

(77) Ἄναγκαλόν. Scribatur, ἀναγκαλίον.

(78) Καρφία. Scribatur, καρφία.

(79) Ἀναδεδεμένους. Scribatur, ἀναδειγμένους.

(80) Ἐν ἡλωσι σιδηρῶ. Scribe, ἐν ἡλω σιδηρῶ.

(81) Ὅς δέκα ἢ καὶ εἴκοσι. Scribatur, ὡς δέ καὶ εἴκοσι.

phractum, id est, loriatum appellabant, alteram A autem non cataphractum, id est, non loriatum dicebant.

31. Armabant autem cataphractum equitem undique tum ipsum, tum equum etiam loriciis, id est, galeis; clibanis, id est, thoracibus: parameriis, id est machæris, vel ferreis, vel ex cornibus in-textis. Equos muniebant lateralibus et frontalibus, id est, latera, et capita, et cervices equorum, thoracibus et loriciis et alia certa materia tegebant.

32. Ex his omnibus, qui vel cataphracti, vel non cataphracti sunt, alii quidem habebant contaria, id est, hastas, quas nunc menaula vocant, quæ olim antiqui lonchas nominabant, qui cataphracti manus cum hoste conserebant, alii autem eminus jaculantes, quos vocant acrobolistas, id est, jaculatores velitares. Qui vero hastas habebant, illi certe, quemadmodum dictum est, cum hostibus configebant, cominus hastis pugnantes. Ex his autem qui prælio configebant, alii thureos, id est, scuta oblonga magna habebant, alii sine scutis solis hastis præliabantur, et illi quidem thureophori, id est, scutati nominabantur, hi vero hastati: nam contarium hastam appellabant

33. Equites acrobolistas, id est, jaculatores velitares, qui eminus feriunt et præliantur, alii rhi-tariis, id est, jaculis utebantur, alii arcubus: et alii ex illis eminus conjiciebant hastas, alii directe C procedentes, alii circumcursando, quos hippacon-tistas, id est, equestres jaculatores dixerunt, alii arcubus feriebant, quos ιπποτοξότας, id est, equestres sagittarios. Quidam ex illis expeditis et velitaribus jaculis utebantur, et cum semel atque iterum jaculati fuerint, de cætero configunt cum hostibus, vel hastis, quas habebant relictiis, vel expeditis jaculis, vel spathis suis utentes: et istos vocabant velites. Quidam ex illis secures parvas ferebant, aciem undique acutam, quasi dentes cum exacuuntur habentes. Et equestrem aciem (quemadmodum paucis complecti potui) ad hunc modum armabant antiqui.

34. Pedestrem aciem ab antiquis sic invenimus descriptam esse. In tres enim partes copias suas D dividebant, quemadmodum a nobis superius memoratum est: et primam, gravem armaturam, alteram pellastas sive cetratos, tertiam levem armaturam vocabant. Et gravis armaturæ Macedonico more ponderosissima arma fecere, quemadmodum Alexander Macedo facere solebat.

35. Etenim scuta illis faciebant rotunda, magna, oblonga, quæ thureos appellabant, et machæras quas parameria appellabant, et loricia, id est galeas, et clibania, id est thoraces, et cassides, et

κατάφρακτον λεγομένην, καὶ τὴν ἑτέραν οὐ κατάφρακτον.

λα'. Ὀπλιζον δὲ τὸν μὲν κατάφρακτον καθάλλαριον πανταχόθεν, αὐτόν τε καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ. Καὶ τὸν μὲν ἄνδρα λωρικίοις, καὶ κλιθάνιοις ἢ σιδηροῖς, ἢ ἐκ κεράτων ἐπιπλεγμένοις, καὶ παραμικροῖς (82). Τοὺς δὲ ἵππους κατάφρακτον παραπλευριδίοις καὶ προμετωπιδίοις, ἤγουν τὰ πλευρὰ, καὶ τὰς κεφαλὰς, καὶ τοὺς τραχήλους τῶν ἵππων διὰ κλιθάνιων ἢ λωρικίων, ἢ ἄλλης ὕλης κατέσκεπον.

λβ'. Τούτων δὲ πάντων τῶν τε καταφράκτων καθάλλαρίων καὶ τῶν μὴ καταφράκτων οἱ μὲν εἶχον κοντάρια, οἱ δὲ τὰ λεγόμενα νῦν μέναυλα, ἅπερ οἱ ἀρχαῖοι λόγχας ἐκάλουν. Οἵτινες καὶ κατάφρακτοι ὄντες χεῖρας συνέβαλλον τοῖς πολεμίοις, οἱ δὲ μακρόθεν ἦσαν ἀκοντίζοντες, οὓς καὶ ἔλεγον ἀκροβολιστάς. Τῶν δὲ τὰ κοντάρια, ἢ τὰς λόγχας ἐχόντων, οἱ μὲν, ὡς εἴρηται, ἦσαν οἱ τοῖς πολεμίοις συμπλεκόμενοι, καὶ πλησίον διὰ τῶν δοράτων ἦτοι τῶν κονταρίων μαχόμενοι. Τούτων δὲ τῶν συμπλεκόμενων τῇ μάχῃ οἱ μὲν θυρεοὺς εἶχον, ἦτοι σκουτάρια ἐπιμήκη μεγάλα, οἱ δὲ χωρὶς τῶν θυρεῶν μόνοις τοῖς κονταρίοις (83) ἐμάχοντο. Καὶ οἱ μὲν ἐκαλοῦντο θυρεοφόροι, οἱ δὲ ἰδίως δορατοφόροι· δόρυ γὰρ τὸ κοντάρην ἔλεγον.

λγ'. Ἀκροβολιστὰς δὲ τῶν καθάλλαρίων ἐκάλουν, ἤγουν τοὺς μακρόθεν βέλλοντάς τε καὶ μαχομένους. Τούτων δὲ οἱ μὲν δορατοῖς ἤγουν βικταρίοις ἐπέχρητο, οἱ δὲ τόξοις. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν μακρόθεν ἐβίβητον τὰ βικτάρια, ἢ ἐπ' εὐθείας (84) ἐρχόμενοι, ἢ κύκλῳ περιτρέχοντες. Οὓς ἐκάλουν ἵπποκοντιστάς. Οἱ δὲ τοῖς τόξοις ἐβαλλον, οὓς ἐκάλουν ἵπποτοξότας. Τινὲς δὲ αὐτῶν ἐλαφροῖς κονταρίοις ἐχρῶντο, καὶ μίαν ἢ δευτέραν προεξακοντίσαντες τὸ λοιπὸν συνέπλεκοντο τοῖς πολεμίοις, ἢ τοῖς δορατοῖς οἷς εἶχον ἀπολειπομένοις, ἤγουν τοῖς ἐλαφροῖς κονταρίοις, ἢ τοῖς σπαθίοις αὐτῶν διαχρῶμενοι, καὶ τούτους ἐκάλουν ἐλαφροῦς. Τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ πελέκεις μικροὺς ἔφερον πανταχόθεν ἐχούσας ἀκωκὰς ὀξείας ὡς ὀδόντας ἠκονημένους. Καὶ τὴν καθάλλαρικὴν τάξιν οὕτως ὠπλιζον οἱ παλαιοὶ, ὅσον ἐν συντόμῳ εἰπεῖν.

λδ'. Τὴν δὲ πεζικὴν παρὰ τὴν τῶν ἀρχαίων τάξιν οὕτως εὐρομεν. Τριχῶς μὲν γὰρ αὐτῆς διεμέριζον τὴν δπλισιν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται ἡμῖν. Καὶ τὴν μὲν ἐκάλουν ὀπλίτας, τὴν δὲ πελταστὰς, τὴν δὲ ψιλοῦς. Καὶ τὴν μὲν τῶν λεγομένων ὀπλιτῶν βαρυτάτην παρὰ πάντας τοὺς πεζοὺς ἐποίουν, κατὰ τὸν Μακεδονικὸν τρόπον, ἤγουν καθ' ὃν Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μακεδόνων ἐχρήσατο.

λε'. Καὶ γὰρ σκουτάρια ἐποίουν αὐτοῖς στρογγύλα μεγάλα παραμήκη, ἃ ἔλεγον θυρεοὺς, καὶ μαχαίρας, ἤγουν παραμήρια, καὶ θώρακας, καὶ κράνη, ἤγουν λωρίκια, καὶ κλιθάνια (85), καὶ

NOTÆ.

Scribe, παραμηροῖς.
ισταρίοις. Scribebatur, μ.

τ, ἢ εὐπαθείας.

(85) Καὶ θώρακας, καὶ κράνη, ἤγουν λωρίκια, καὶ κλιθάνια. Locus corruptus est. Restituo, ac lego: θώρακας, ἤγουν λωρίκια, καὶ κράνη, καὶ κλιθάνια.

κάσιδας, καὶ μανικέλια, καὶ χαλκότεουβα, ἅπερ οἱ Ἀ παλαιοὶ περικνημίδας ἐκάλουν· καὶ κοντάρια μακρότερα. Τοὺς μὲν οὖν ὀπίστας λεγομένους οὕτως ὠπλιζόν.

λς'. Τοὺς δὲ ψιλοὺς πάντων ἐλαφροτάτη ὠπλιζόν τῇ παρασκευῇ· οὕτε γὰρ θώρακας, ἤγουν κλιθάνια, ἢ λωρίκια, οὕτε περικνημίδας, ἤγουν ποδόφελλα, ἢ χαλκότεουβα, οὕτε θυρεοὺς, ἢ ἀσπίδας βαρείας, ἤγουν τὰ μεγάλα σκουτάρια, ἀλλὰ διὰ τῶν μακρόθεν βαλλομένων ὀπλων ἐμάχοντο, οἷον οἱ τοξεύοντες, ἢ ρικτάρια ῥίπτοντες, ἢ λίθους βάλλοντες τοὺς μὲν διὰ χειρὸς, τοὺς δὲ διὰ σφαιρόνης. Στολάς δὲ εἶχον στερεάς, καὶ πηκτάς ἀντὶ λωρικίων, καὶ κλισανίων, καὶ τῶν ἄλλων.

λζ'. Τὸ δὲ τῶν πελαστῶν λεγόμενον εἶδος, ἅπερ οἱ νεώτεροι τῶν τακτικῶν οὐκ ἐδήλωσαν (οἶμαι δὲ, ὡς ἄνω μοι εἴρηται, τοῖς ψιλοῖς αὐτὸ συμμειξαντες), καὶ αὐτὸ μὲν εἶχεν ὀπλισμὸν, ἐλαφρότερον δὲ τῶν ἄλλων. Εἶχε γὰρ πέλτην, ὅ ἐστι σκουτάριον μικρὸν, καὶ τὰ δόρατα αὐτῶν, ἤγουν τὰ κοντάρια πολὺ τῶν λεγομένων σαρισσῶν παρὰ τοῖς παλαιοῖς κοντότερα. Αἱ δὲ σάρισσαι ἦσαν κοντάρια μακρὰ ἕως πηχῶν ἰδ', καὶ ἄχρι πηχῶν ις'. Ταῦτα δὲ ἦσαν μάλιστα τῆς Μακεδονικῆς ὀπλίσεως. Ἐδόκει δὲ ἡ τῶν πελαστῶν ὀπλισμὸς μέσθην εἶχεν τάξιν τῶν τε ψιλῶν καὶ τῶν ἰδίως λεγομένων ὀπλιτῶν, βαρυτέρα μὲν οὖσα τῶν ψιλῶν, ἐλαφρότερα δὲ τῶν ὀπλιτῶν.

λη'. Ἦν δὲ παρὰ τοῖς ὀπλίταις καὶ ἀσπίς Μακεδονικῆ χαλκῆ οὐ λίαν κοίλη (86), ἤγουν σκουτάριον στρογγύλον μέγα, ἀπλωτέραν ἔχον τὴν κοιλότητα, τὸ δὲ μέτρον αὐτῆς σπιθαμῶν γ'. Ἦν δὲ καὶ κοντάριον οὐ μικρότερον πηχῶν η'. Τὸ δὲ μακρότερον, μέχρι τοῦ δύνασθαι ἄνδρα κρατοῦντα κινεῖν αὐτὸ εὐκόλως.

λθ'. Ἦ δὲ Μακεδονικῆ φάλαγξ ἐκείνη, ἤγουν ἡ παραταγὴ, ἐδόκει τοῖς πολεμίοις ἀνυπόστατος εἶναι, διὰ τὴν ἐν ταῖς τάξεσι κατασκευῆν. Ἰστατο γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐξωπλισμένος ἐν τῷ τοῦ ἀγῶνος τῆς συμβολῆς καιρῷ καταπυκνουμένης τῆς παραταγῆς ἐν τῇ ἐκάστου στάσει εἰς πῆχεις δύο κατέχων τὴν σάρισσαν, ἤγουν τὸ μακρὸν κοντάριον, ἅπερ, ὡς μὲν τινες ἔφασαν, πηχῶν ἐξαίθεκα, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν, πηχῶν ἰδ'. Τούτων δὲ τέσσαρες μὲν πῆχεις ἀφαιρεῖ τὸ μεταξὺ τῶν χειρῶν εἰς τὸ ὀπίσω. Οἱ δὲ λοιποὶ δέκα πῆχεις εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἐκτείνονται πρὸ τῶν σωμάτων. Τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ περὶ τῆς καθ' ἑνα ἄνδρα στρατιούτην ὀπλίσεως ἐκ τῆς τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νεωτέρων τακτικῶν ἀναλεξάμενοι διαταξάμεθα τε καὶ διωρισάμεθα, ἵνα ἔχων αὐτῶν τὴν γνῶσιν ἐκλέγῃ τὸ χρήσιμον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ζ'.

Περὶ γυμνασίας καθ' ἑλληνικῆς καὶ περὶ κληῆς.

α' Ἐξῆς δὲ καὶ περὶ τῆς αὐτῶν γυμνασίας πρὸ τῶν πολεμικῶν ἀγῶνων ὀφειλοῦσης γίνεσθαι μετρίως σοὶ καὶ συντόμως ὑπαγορευόμενον, ὡς στρατηγῆ, ἵνα προπαρασκευάζῃς αὐτοὺς ἐθίζεσθαι πρὸς

NOTÆ.

(86) *λίαν κοίλη*. In Checi codice videtur fuisse, οὐ λίαν κοίλη. Recte. Sic Constantinus. Εἶχον καὶ

A manicellia, et chalcotuba, quæ antiqui pericnemidas, id est, ocreas æneas nominabant, et hastas longas. Et gravem armaturam sic armabant.

36. Levem armaturam levissimo omnium apparatu tegebant: neque enim clibanias, id est, thoraces, neque loricias, id est, galeas, neque chalcotuba, id est, ocreas æneas, neque thureos, id est, acuta magna habebant, sed eminus coniectis telis pugnant, ut sagittas, vel rhictaria, id est, jacula vel saxa projicientes alia manu, alia fundis. Vestes habebant firmas vice loriciarum et thoracum et hujusmodi.

37. Peltastarum seu cetratorum agmen, quod recentiores rei militaris scriptores prætermiserunt: arbitrator enim cum levi armatura ab iis scriptoribus confusus esse. Habebant autem hi armaturam, sed leviolem aliis: habebant autem peltam, id est, acutum parvum, et hastas, quæ ab antiquioribus sarissæ dictæ sunt: sarissæ autem hastæ erant longæ interdum quatuordecim cubitorum, interdum sedecim cubitorum. Hæc erat forma armandi Macedonica. Peltastarum armatura medium quoddam inter gravem et levem armaturam tenebat, gravior levi, et levior gravi armatura.

38. Gravi armaturæ adfuit quoque et aspis Macedonica zerata non admodum concava, id est, scutum rotundum magnum, simpliciolem habens cavitatem, mensuram trium spithamarum, id est, dodrantium. Erat autem hasta non minor octo cubitis. Hasta longior eo usque ducebatur, quo homo viribus suis expedite eam tractare potuerat.

39. Macedonica phalanx, id est, acies, videbatur hostibus propter aciei instruendæ modum inexpugnabilis esse. Stabat enim unusquisque vir armatus ipso configendi tempore, densata acie ad uniuscujusque stationem, cubitorum duorum locum occupans, sarissam, id est, longam hastam manu tenens, sedecim ut quidam putant cubitorum, revera autem quatuordecim cubitorum. Ex iis, quatuor cubitorum spatium, manus in posteriorem partem occupant, reliqui decem cubiti in anteriorem partem ante corpora protenduntur. Atque hæc de separata uniuscujusque singularis viri armatura, ex antiquis et recentioribus rei militaris scriptoribus collegimus et descripsimus, ut istorum notitiam cum habeas, quod conducibile tibi fuerit eligas.

CONSTITUTIO VII.

De exercitatione equestri et pedestri.

1. Deinceps jam de exercitatione quæ bellica certamina debet anteire, numero et paucis, o imperator, verba faciam, ut per istas exercitationum periclitationes ad vera pericula eorū assuefacias.

σκουτάρια Μακεδονικά χαλκᾶ, στρογγύλα, μέγαλα, καλοῦ πολὺ βαθεῖα.

Imperitia enim ad subitas et irruentes rerum aggressiones caeca et inscia esse solet.

2. Hieme aut alio quovis tempore, quando intermissio belli est, aut excursionum in hostili terra relaxatio, assuefaciendi ad patientiam laborum sunt milites, et bellicosi operosique assiduitate reddendi sunt, neque in otio et desidia esse sinendi. Etenim otium languida et soluta facit corpora, desidia timidas et effeminatas reddit mentes. Voluptates enim quotidie inescantes fortissimum quemque corrumpunt. Quando autem longo tempore interposito ad labores veniunt, neque libenter sustinent, neque diu durant, sed statim refugiant priusquam periculum laborum bellicorum fecerint: sin in periculum venerint, facile iterum discedunt, neque ad perferendos labores, neque ad suscipienda pericula idonei sunt. Quare bonum ego iudico imperatorem, qui tum praeparat, tum disponit omnes res, omniaque negotia ad usus bellicos spectantia, quando rei bellicae nulla necessitas urget. Exerceto autem eos his moribus et institutis:

3. Primum, unusquisque miles in aliquo negotio sit. Graves autem, id est scutatos pedites, vel qui universam armaturam gestant ad singulare certamen cum scutis et virgis inter se exerceas.

4. Ad conjicienda eminus jacula, et matzumabulum, quod nunc dicitur saliba, vel tziurim.

5. Levem armaturam exercebis, ad sagittas celeriter jaciendas, in hastam aliquam altam eminus dextram.

6. Ad jacula eminus conjicienda, et fundas.

7. Equites exercebis ad sagittas celeriter jaciendas: celeritas enim praeparat sagittam, ut facile et cum impetu ex arcu excutiat: quod necessarium est, et iis qui equis vehuntur in primis conducibile.

8. Atque etiam ut pedites similiter eminus jacciant sagittas, sive in hastam, sive in quodvis aliud signum.

9. Ut sagittas in omnes partes equo currente jacciant, ante, retro, dextrorsum, sinistrorsum. In equum ut exsilire possint.

10. Ut sagittas contente jacciant ex equo currente, unam, atque item alteram, et intentum arcum confestim in corytum ponant, si latus satis corytus fuerit: sin minus in semicorytum ad hoc ipsum opportune factum ponant, et hastam humeris suis gestatam statim in manus sumant. Postquam autem arcum in coryto intentum habuerit, et sumpserit hastam, in humero iterum hastam statim ponat, et arcum sine mora assumat.

Α τούς ἀληθεῖς κινδύνους διὰ τῶν ἐν γυμνασίᾳ κινδύνων. Τὸ γὰρ ἀγύμναστον παντελῶς ἀμαθὲς καὶ τυφλὸν πρὸς τὰς ἀθρόας καὶ ἀμελετήτους ἐγχειρήσεις εὐρίσκαται.

Β'. Ἡ γὰρ ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἢ ἐν ἐτέρῳ καιρῷ ἐν ᾧ ἔστιν ἀνοχὴ πολέμου, ἢ τινων ἐπιελεύσεων κατὰ πολεμίας γῆς ἐνεσις, γυμνάζειν σε χρὴ τὰ στρατόπεδα, καὶ ποιεῖν τοὺς στρατιώτας πολεμικούς, καὶ ὡσπερ συντρόφους τῶν πόνων διὰ τοῦ ἐθισμού, καὶ μὴ ἀφίης αὐτοὺς ἀργεῖν, μήτε ῥαθυμεῖν. Καὶ γὰρ ἡ ἀργία μαλακὰ καὶ ἀσθενῆ ποιεῖ τὰ σώματα, ἢ δὲ ῥαθυμία δειλὰς καὶ ἀνάνδρους τὰς ψυχὰς (87) παρασκευάζει. Αἱ γὰρ ἡδοαὶ τὸ καθ' ἡμέραν δαλεάζουσιν καὶ ἐντολμότατον διαφθείρουσι. Καὶ ὅταν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀνεθέντας πάλιν ἐπὶ τοὺς πόνους ἔλθωσιν, οὔτε ἡδέως ἔξουσιν, οὔτε ἐπὶ πολὺ καρτηρήσουσιν, ἀλλ' εὐθέως φεύγουσιν πρὶν ἢ καὶ πείραν λαθεῖν τῶν πολεμικῶν πόνων. Εἰ δὲ καὶ εἰς πείραν ἐπὶ μικρὸν ἔλθωσιν, ταχέως ἀποχωρίζονται, φέρον τούτους καὶ κινδύνους οὐ δυνάμενοι. Διόπερ καὶ ἀγαθὸν ἐγὼ κρίνω στρατηγὸν, ὅταν τὰ χρησιμὰ τότε σκευάζει καὶ διατάττει καὶ ἔργα καὶ πράγματα, ὅταν οὐ κατεπαίγουσιν αἱ τῶν πολεμικῶν πόνων ἀνάγκαι. Γύμναζε δὲ τὸν στρατὸν τοιοῦτοις πόνοις καὶ ἐπιτηδεύμασιν·

Γ'. Πρῶτον μὲν τὸν καθ' ἓνα στρατιώτην ὡς ἐν μελέτῃ, τοὺς μὲν ὁπλίτας σκουτάτους πεζῆ, ἦγουν τοὺς φοροῦντας τὴν πανοπλίαν, εἰς μονομαχίας μετὰ σκουταρίων καὶ βεργίων ἀντισαλλήλων,

Δ'. Εἰς τὸ ρίψαι μήκοθεν ριπτάρια, καὶ ματζομάρβουλον, ὃ λέγεται νῦν σαλίβα, καὶ τζικούριν.

Ε'. Τοὺς δὲ λεγομένους ψιλοὺς οὕτως γυμνάσεις, εἰς τοξείαν σύντομον κατὰ κονταρίου ὑψηλοῦ ἀπὸ διαστήματος.

ΣΤ'. Εἰς τὸ ρίπτειν μήκοθεν ριπτάριον καὶ σφενδόβουλον.

Ζ'. Εἰς πηδήσεις καὶ δρόμους κατὰ τε ὁμαλῶν ἔπλων καὶ ἀνωμάτων. Τοὺς δὲ καβαλλάρους γυμνάσεις εἰς τὸ τοξεύειν συντόμως. Ἡ γὰρ ταχύτης καὶ ἐκτινάσσεσθαι παρασκευάζει τὴν σαγίτταν καὶ ἰσχυρῶς βάλλεσθαι. Ὅπασιν τῶν ἀναγκαίων ἔστι, καὶ τοὺς ἐπὶ ἵππων ὄχουμένους χρήσιμον.

Η'. Καὶ ἔτι εἰς τὸ τοξεύειν πεζῆ ἀπὸ διαστήματος συντόμως, εἴτε κατὰ κονταρίου, εἴτε κατὰ ἐτέρου σημείου.

Θ'. Εἰς τὸ τοξεύειν ἐπάνω ἵππου τρέχοντος συντόμως ἐμπροσθεν, ὀπισθεν, δεξιὰ, ἀριστερὰ. Εἰς τὸ πηδᾶν ἐφ' ἵππους.

Ι'. Εἰς τὸ τοξεύειν συντόμως ἐπὶ πᾶσι ἵπποις τρέχοντος μίαν ἢ καὶ δευτέραν σαγίτταν, καὶ ἀποτίθεσθαι τὸ τόξον τεταγμένον ἐν τῷ θηκαρίῳ, ἐὰν πλατὺ [ἦ.] ἢ ἐν ἄλλῳ ἡμιθηκαίῳ ἐπὶ τοῦτ' ἔγινωμένῳ εὐκαίρως. Καὶ ἐπιλαμβάνεσθαι τοῦ κονταρίου ἐπὶ τοῦ ὤμου βεσταζόμενον, καὶ εἶτα τὸ τόξον, τεταγμένον ἐν τῷ θηκαρίῳ, κρατεῖν δὲ τὸ κοντάριον, καὶ συντόμως ἀποτίθεσθαι αὐτὸ ἐν τῷ ὤμῳ, ἐπιλαμβάνεσθαι δὲ τοῦ τόξου.

NOTÆ.

(87) Καὶ ἀνάνδρους τὰς ψυχὰς. Scribebatur, καὶ ἀνδρας τας ψυχικας.

α'. Εἰς τὸ ἐπέρχεσθαι ἀλλήλους ἄνδρας δύο, καὶ Ἀ ὑποχωρεῖν καὶ πάλιν ἐπικαλύπτειν, καὶ ἐξελίσσειν, κατὰ τὸν τύπον τοῦ λεγομένου παρακονταρίου.

β'. Τινὰς δὲ αὐτῶν καλὸν ἐστὶ καὶ ἐν τῇ ὁδοιπορεῖν τοὺς στρατιώτας γυμνάζεσθαι ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρῃ, καὶ ἐπιτηδεύειν αὐτὰ ἐπάνω τῶν ἵππων ποιεῖν. Ἐκ τούτου γὰρ καὶ ἡ ὁδὸς ἀνεμπόδιτος ἐκτελεῖται, καὶ οἱ ἵπποι οὐ συντριβόνται.

γ'. Ἐὰν δὲ συμβῇ καὶ χρονίσι τὸ στράτευμα ἐν ἐξπεδίῳ, ἤγουν ἐνθα συνάγεται κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν ὅλος ὁ στρατὸς, μὴ ἀργοὺς εἶναι τὸν καθένα, ἀλλ' ἐθίζεσθαι αὐτοὺς, ὡς εἴρηται, ποιεῖν. Καὶ ποτὲ μὲν γυμνάζεσθαι ποιεῖν κατὰ τὸν εἰρημῆμον τρόπον, ποτὲ δὲ ὡς ἐν παρατάξει καὶ ἐν ἀλλήλοις ποτὲ δὲ εἰς ὅπλων ἐργασίας ἀπασχολεῖσθαι. Ἡ γὰρ ἀργία οὐ μόνον νωθροὺς καὶ ἀνάνδρους ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ κενὰ τινα καὶ στασιώδη μελετᾷν αὐτοὺς παρασκευάζει καὶ παρεξάγει. Γυμναζόμενοι δὲ πρὸς τοὺς ἐκουσίους πόρους, εὐκόλως ἔρα καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπανείκωσι, καὶ πρὸς τὰ παραγγελλόμενα αὐτοῖς ὑπακούειν ἐθισθῶσιν.

δ'. Καὶ οὐ μόνον καθένα γυμνάσεις αὐτοὺς, ἀλλὰ ἐθίσεις καὶ καθόλου γινώσκειν τὰς ἰδίας τάξεις, καὶ μένειν ἐν αὐταῖς, καὶ ταῖς βίβησι, καὶ τοῖς ὀνόμασι συνήθεις ἀλλήλους γίνεσθαι, καὶ τίς στρατιώτης ὑπὸ τίνα ἐστὶν ἔρχοντα, καὶ ἐν ποίῳ βάνδῳ, καὶ μετὰ πόσων ἀνδρῶν τάττεται.

ε'. Γινώσκειν δὲ τὰ ὄξια παραγγέλματα μετὰ C τὰς τάξεως παρὰ τῶν ἀρχόντων γινόμενα. Οἷον τὰς ἐκτάσεις, εἴτε κατὰ πλάτος, εἴτε κατὰ μῆκος τῆς παρατάξεως. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰς συστολάς, ἤγουν σφιγχεῖς εἰς πύκνωσιν. Καὶ τὰς κλίσεις, ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ, ἐπὶ τὰ δεξιὰ, καὶ τὰς τῶν ὀρβίνων μεταποιήσεις, τὰ διαστήματα τῶν στάσεων ἀπὸ ἀνδρῶς εἰς ἄνδρα, καὶ τὰς μερικὰς αὐτῶν πυκνώσεις ἢ ἀραιώσεις, καὶ τὰς ἀδιαλλήλων ἀπαντήσεις καὶ ἀντιδαμάσεις, ἧτοι ἐρχομένων ἢ ἀπερχομένων, καὶ τὰς κατὰ τὰς ἀκίας ἤγουν τοὺς ὀρβίνους διαιρέσεις αὐτῶν καὶ μετρισμούς.

ς'. Καὶ κατατάξεις αὐτὴν φάλαγγα, ἤγουν τὴν ὕλην παραταγὴν, ὅταν, ὡς εἴρηται, ἐπὶ βάρους συστέλλεται, καὶ ὅταν ἐπὶ μῆκος ἐκτείνεται, καὶ τὴν λεγομένην ἀντιστομον ἤγουν διστομον μάχην, ὅταν εἰ λεγόμενοι οὐραγοί, ἧτοι οἱ ὀπισθεν τῶν ὅλων ἀκίων, ἐπιστρέψαντες πρὸς τοὺς κυκλοῦντας κατὰ πρόσωπον μάχονται ὡς πρωτοστάται, καὶ ὀπισθεν αὐτῶν ὁμοίως αὐτοῖς ἀντιστρέψει τὸ ἡμισυ τῆς ἀκίας, καὶ πάλιν τὰς ἐκ τῶν τοιούτων μεταβολῶν ἀνακλήσεις καὶ ἀποκαταστάσεις.

ζ'. Οἱ γὰρ πρὸς ταῦτα πάντα ἐθιζόμενοι στρατιῶται διὰ τάχους, ὡς εἶπεν, καὶ αὐτόματοι φέρονται πρὸς τὴν τάξιν. Οἱ δὲ τούτων ἀνέθιστοι καὶ ἀπαίδευτοι, διὰ τὸ ἀρχοῦ πολλοῦ, καὶ μόλις ἀποκαθιστάνται εἰς τὰς κατεπιγούσας τῆς τάξεως χρείας.

η'. Διαμερίσας δὲ τὸ στράτευμα πρὸς ἀλλήλους ἀσίδηρον μάχην συμβαλλέτωσαν, ἧτοι διὰ κονταρίων ἀνευ ξιφῶν, ἢ σαγιτεῶν ὁμοίως, ἢ, ὡς εἶπομεν,

PATROL. GR. CVII.

11. Ut invadant se mutuo duo viri, et recedant, et rursus ingruant, et evolvant se ad modum paracontarii.

12. Utile vero est in ipso itinere faciendo, ut quidam ex illis suis locis se exercent, et conentur hæc ex equis facere. Hoc modo ipsam iter expeditum erit, et equi minus atterentur

13. Si contingat in expedito commorari exercitum, id est, in eo loco ubi coactus est, omni eo tempore ne unus quidem ex militibus, quantum fieri potest, otiosus sit, sed ad laborem, ut dictum est, assuefaciendi omnes sunt, et interdum prædicto more exercendi, interdum in acie, et inter se, interdum in armis suis detergendis et nitidandis occupentur. Otium enim non solum ignavos et effeminatos facit, sed etiam ad inania quedam et turbulenta cogitanda animum trahit. Ad voluntarios labores si se exercent, facile etiam coacti labores perferent, et ad imperata facienda aptiores erunt.

14. Nec sigillatim modo exercebis eos, sed generalim etiam assuefacies, ut suas stationes perfecte cognoscant, et in illis commorentur, et aspectu, et nomine familiariter se mutuo agnoscant, et sub quo præfecto miles unusquisque sit, in qua cohorte, et quibus cum viris in contubernio collocatur.

15. Cognoscat etiam celeriter mandata, quæ a præfectis dantur. Cum præcipitur, ut extendatur acies sive in longitudinem, sive in latitudinem, vel ut cogatur, et contrahatur in densitatem, vel ut inclinatio fiat in dextram, aut sinistram partem, vel ut ordinum commutatio, et intervalla stationum a viro ad virum fiant, vel ut separatæ singulorum agminum densitates, vel raritates, vel ut mutui occursus, et discessiones, sive adventantium, sive recedentium sint, et contuberniorum, sive ordinum inter se partitiones, separationes, et instructiones fiant.

16. Ve. ut phalanx, id est, universa acies aut in arctum contrahatur, aut in longitudinem producat, vel ut distomos, id est, anceps acies fiat, hoc est, quando οὐραγοί, id est caudani, post universam aciem conversi adversus hostes, qui circumvallare exercitum conantur, quasi præstitæ pugnare, et a tergo similiter dimidium contubernium ad illos convertunt, vel ut istarum commutationum inclinationes et traductiones fiant.

17. Qui ad ista assuefacti sunt milites, celeriter, ut ita dicam, et sua sponte ad aciem hanc feruntur. Qui istarum rerum insueti rudesque sunt, magno cum negotio et molestia ad imminetia pericula in acie constitui possunt.

18. Ubi exercitum diviseris, sine ferreis armis inter se committantur, vel cum hastis sine cuspidē, vel sagittis similiter, vel, ut prædiximus, pro gla-

diis utantur virgis, vel calamos pro hastis tradas. A Sin glebas habeat tellus in qua exercentur, conjicere eas jubebis in se mutuo inter confingendum: interdum charzaniis, vel iis similibus in prœlio utantur.

19. Accilves illis colles monstrans, jube ut cum cursu conscendant: et in eos, qui jam colles occupant, jube alios quosvis milites invadere, qui illos si possint depellant.

20. Ubi milites jam exercueris, illos dimittes, et aliis trades illorum arma, et manentes, atque in hac exercitatione strenue se gerentes, collaudabis; eos qui socorditer et effeminata se gerunt, exacies, et excitabis ad offensas illorum corrigendas.

21. Tali enim industria ac exercitatione non solum ad labores paratiore est exercitus, verum etiam sanitatem melius tuetur, et cibo potioneque suavis fruitur, quanquam vilior ac tenuior fuerit. Et corpus valentius firmiter habet, si sudoribus, caloribus, apricationibus, frigoribus, tempestatibusque assuefactum fuerit.

22. Similiter exercebis equites, ad decertationes quasdam et dimicationes, insectationes, conflictationes, velitationes, et sagittarum jaculorumque emissiones, et quæcunque deinceps tibi fusius exprimum.

23. Hæc faciant in locis planis et campestribus, et ad montium pedes, et ad aspera quoque loca quantum possunt accedant.

24. Non modo mihi, verum etiam majoribus nostris visum est pernecessarium esse, ut cum in campestribus et planis locis ad cursum exercentur equi, tum etiam in editis et condensis et asperis locis, ut hæc loca agmine facto transeant, atque etiam ad declivia similiter se præparent. Si enim ad hunc modum assuefacti fuerint, neque homines neque equos ullus vel offendet vel lædet.

25. Æstate ne equum ad crebro bibendum assuefacias. Qua de causa minus utile est propter fluvium castra ponere.

26. Aciem horum instruas in asperis et aviis locis, et cohortem ipsam permittas ita uti est instructa, agmine facio ea loca conscendere atque iterum descendere.

27. Quicumque suis equis parcentes iis exercitationibus abstinent, hi quantum in se est suam ipsorum salutem produunt.

28. Deinceps par est, quanquam verecunde, paucis tamen veterum motus bellicos et præcepta explanare, ut in illis quoque exerceas tuos, et illos tum dicto tum facto ad rem bene gerendam, et rem militarem cognoscendam excites. Nam posteaquam

Α άντι σπαθίων βεργίοις, ή νάρθημας, ή καλόμας άντι κονταρίων αναδιδοίς. Έάν δε και βάλους έχη ή γη εν ή γυμνάζονται, τούτους βάλλειν κέλευα κατ' άλλήλων εν τή γυμνασία τής συμβολής. Ποτέ δε και τά λεγόμενα χαρζάνια ή τούτοις όμοιά τινα χρήσασαν εν τή μάχη.

ιβ'. Δείξας δε αύτοις και βουνούς όρθούς, κέλευα συν όρόμω αναβαίνειν και καταλαμβάνειν αυτούς, έχοντας δηλονότι τούς βουνούς εκείνους έτέρους στρατιώτας έφιστώτας επ' αυτών.

κ'. Και όταν τινάς των στρατιωτών γυμνάσης, πάλιν εκείνους εκβαλών έτεροις επιδώσεις τά ειρημένα όπλα. Και τούς μείναντας (88-89) άνδραγαθήσαντας εν τή γυμνασία επαινέσεις, τούς δε άφωώς ελθόντας και άνάνδρωσ παραθήσεις, και παροτρυνείς εις τό τά ελαττώματα αυτών άνορθωθηναι

κα'. Έκ γάρ τής τοιαύτης μελέτης και γυμνασίας ού μόνον εθίζεται προς τούς κόπους τό στρατεύμα, αλλά και υγιαίνει, και πάσαν τροφήν ήδέως εσθίει, και πίνει, καν λιτή εστιν, ύπερ τάς πολυτελείς τρυφάς · γίνεται δε αυτών τό σωμα και στερβόν, και συναθίζεται τοίς μέλλουσι κόποις, ιδρωτι, και θάλπει και καύματι άσκιόστω, και κρυμοίς και χειμώσι συγγυμναζόμενον (90).

κβ'. Όμοίως δε γυμνάσεις και τούς καθαλαρίους έρίξιν αυτούς ποιών, και άμιλλασθαι, και διώξεις ποιείν, και συμπλοκάς, και άκροβολισμούς, ήγουν τοξείας, ή άκοντίσεις, και όσα εξής σοι πλατύτερον δηλώσω.

κγ'. Ταύτα δε ποιείν και εν επιπέδοις τόποις, και περι αυτών τάς ρίζας των βουνών επ' όσον δυνατόν εστιν αυτούς, και τραχέων έγγίξιν τόπων.

κδ'. Και τούτο μόν τοίς παλαιοίς εδοξεν, έμοι δε δοκεί μη μόνον εις όρόμω; εν τοίς όμαλοίς τόποις εθίζεσθαι τούς Ιππους αναγκαίον είναι, αλλά και εις ύψηλούς και δασείς και τραχείς, ώστε συν έλασι τούτους διαβαίνειν. Όμοίως δε και εις τούς κατωφερείς. Έάν γάρ εις τούς τοιούτους εθίζονται, ούκ ετι ούδε τούς άνδρας ούδε τούς Ιππους ξενίζει τόπος ή άδικαι.

κε'. Αλλά και εν τῷ καιρῷ του θερου μη επιτηδεύειν πυκνῶς τούς Ιππους ποτιζειν. Διδ ούδε χρῆσιμόν εστι πλησίον ποταμών άπληχεύειν (91)

κς'. Και παρατάσσεσθαι δε εις τούς δυσχερείς και δυσδάτους τόπους, και επιτρέπειν ως εστι τό βάνδον, καθῶς φθάσει ό τόπος εκάστῳ συν έλασι άνέρχεσθαι όμοίως δε και κατέρχεσθαι.

κζ'. Όσοι τάλινυν φειδόμενοι των Ιππων αυτών περιφρουοῦσι τής τοιαύτης αυτών γυμνασίας, έαυτοίς επιβουλεύουσι.

κη'. Επὶ τούτοις δεόν εστιν, ει και μετρίως, όμως και εν άλλίοις ύποδείξει, καθῶς προϋπεθέμεθα, πλατύτερον τάς των αρχαίων κινήσεις και τά λεγόμενα παραγγέλματα, ίνα προγυμνάξης και εν τούτοις τό στρατεύμα, και διεγείρησ αυτούς και δι

NOTÆ

(88-89) Καὶ τούς μετάρτας. Scribatur, και τούς μὲν αυτούς.

(90) Συγγυμναζόμενον. Scribatur, γυμναζόμενοι.

(91) Άπληχεύειν. Scribatur, άποκαλείειν.

λόγων καὶ δι' ἔργων πρὸς τὰς πολεμικὰς μεθόδους. Μετὰ γὰρ τὴν γυμνασίαν τοῦ καθ' ἓνα στρατιώτου πεζοῦ καὶ καβαλλάρου δεῖ σε καὶ ἕκαστον τάγμα ἔχει βάνδον γυμνάζειν (92) καθ' ἑαυτὸ οὕτως·

κθ'. Τοῦ βάνδου τῶν καβαλλάρων ἀπὸ τῶν λεγομένων ἀκίων ἔχει ὀρθίων συνεστῶτος καὶ συντεταγμένως ἰσταμένου παραγγέλλει ὁ μανδάτωρ τὰ προστεταγμένα, οἷον·

λ'. Ὅταν ἡ συμβολὴ γένηται, μηδεὶς ἀφήσῃ, μηδεὶς προλάβῃ, ἕως ἂν διώξῃς τὸν ἐχθρόν. Ἐὰν ἐκδῆς ἀπὸ τῆς τοῦ μετώπου ὄψεως, βλέπε τὸ βάνδον, δίωκε μὴ ὡς στρατιώτης θειλῆς, ἀλλ' ὡς στρατιώτης ἀνδρείος, καὶ μὴ κατὰ παράκλησιν (93) ἐλάτῃς, μήτε ἄλλω τρόπῳ φύλαττε, στρατιώτα, τὴν τάξιν σου· φύλαττε καὶ σὺ, βανδοφόρος, ὅταν καταπολεμήσῃς, ἵνα ἀκολουθῆς τῷ ἐχθρῷ. Εἰ δὲ ἐκδῆς τὴν ὄψιν τῆς παραταγῆς, μὴ ἐλάτῃς ἰσχυρῶς ἐν τῷ κάμπῳ, ἵνα μὴ σκοπίσῃς (94) τὴν σὴν τάξιν.

λα'. Ἡ δὲ καθ' ἑαυτὴν τοῦ τάγματος (95) γυμνασία τῶν καβαλλάρων αὕτη, ὥστε κινεῖν συντεταγμένως ὡς ἐν παραταγῇ, ἢ μετὰ δρόμου ἐπὶ τι σημείον, καὶ οὕτως ἰστασθαι. Καὶ ὅταν θέλῃ κινήσῃ, σημαίνειν δέον μόνῃ τῇ φωνῇ, ἢ τῷ βουκίνῳ, ἢ νεύματι φλαμούλου, καὶ οὕτως κινεῖν. Ὅταν δὲ θέλῃ στήναι, σημαίνειν τῇ φωνῇ, ἢ τῷ ἤχῳ τοῦ σκουταρίου, ἢ τῇ τούβρᾳ, ἢν νῦν λέγουσι βούκινον, ἢ τῇ ταυραίᾳ· καὶ αὕτη μὲν κινήσεις.

λβ'. Ἐτέρα δὲ, ὥστε ἴσα περιπατεῖν ἐν ἀραιότηροις πρώτων διαστήμασι, καὶ παραγγέλλει· Ἐξ ἰσου περιπατεῖτε.

λγ'. Ἐτέρα δὲ, ὥστε σφίγγεσθαι κατὰ πλευρᾶν, μάλιστα πρεπόντως. Ὅμοίως δὲ σφίγγεσθαι κατ' οὐράν. Τὸ δὲ σφίγγεσθαι ἐστὶν τὸ πυκνοῦσθαι, ἵνα καὶ κατὰ πλευρὰς καὶ κατὰ ὦμον ἀλλήλοισι ἐγγίξωσι. Παραγγέλλει δὲ, Κατὰ πλευρᾶν σφίγγε, τουτέστι δεκάρχαι πρὸς δεκάρχας, πεντάρχαι πρὸς πεντάρχας, τετράρχαι πρὸς τετράρχας. Καὶ σφίγγονται πάντες, ὡς εἴρηται, πλευρὰ πρὸς πλευρᾶν ἐγγίζοντες. Οὐκ ἐπιθενὸς δὲ μέρους σφίγγονται, ἀλλ' ἐπὶ τὸν μέσον τόπον, τουτέστι τὸν βανδοφόρον, ὥστε ἐνθεν κάκειθεν αὐτοῦ γίνεσθαι. Συντόμως γὰρ καὶ εὐτάκτως ἡ τοιαύτη γίνεται σφίγις. Ὅσπερ δὲ οἱ δεκάρχαι οἰσοῦνται (96) ἐν ἀλλήλοισι κατὰ μέτωπον, οὕτως πρέπει καὶ τοὺς τετράρχας, ἡγουν τοὺς οὐραγούς, ἰσοῦσθαι τε [τοὺς] ἐπίσω τοῦ ὀρθίου. Αὐτῶν γὰρ σφιγγομένων κατὰ λόγον, κἂν λιποτακτῆσασιν ἐν ταῖς συμβολαῖς οἱ ἔμπροσθεν, κωλύονται ὑπ' αὐτῶν εἰς τὰ ὀπίσω τρέπεσθαι.

λδ'. Ἐτέρα δὲ, ὅταν σφίγγονται καὶ κατ' οὐράν. Οὐ γὰρ μόνον τὸ πλάτος τῆς παραταγῆς δέον σφίγγεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ πάχος αὐτῆς, πολλάκις ἀλλήλοισι κατὰ τοὺς ὦμους ἐγγίζοντες.

A unumquemque militem tum equitem, tum peditem seorsim exercueris, unamquamque etiam cohortem sive bandum separatim etiam ad hunc modum exercabis :

29. Cohorte equitum ex ordinibus sive contuberniis dispositis et ordinate constituta, narrabit mandator imperata illis ad hunc modum :

30. Ubi confictatio est, nullus anticipet, nullus tradat, donec hostes tuos persequaris. Si extra conspectum frontis exercitus iveris, intueri in cohortem, persequere, non quasi ignavus, sed quasi fortis miles, neque ullius exhortationis gratia, aut ulla alia de causa cesses. Custodi, miles, stationem tuam. Observa tu, signifer, ubi hostem expugnaveris, ut eum persequaris. Si extra conspectum aciei discesseris, ne vehementer in campo curras, ut ne aciem tuam dissipes.

31. Cohortis equitum exercitatio per se talis est, ut ordinate se quasi in acie moveat, vel cursu ad aliquod signum contendat, et ibi consistat : et quando ciere cohortem vis, voce, vel buccina, vel nutu flamuli significare oportet, et sic cielo. Quando autem eos consistere vis, vel voce illis significato, Sta : vel scuti stridore, vel tauræa. Et hoc unum movendi genus est.

32. Aliud movendi genus est, ut æquabiliter procedant, laxo quodam disjuncti intervallo, et tum præcipe his verbis : Æquabiliter procedite.

33. Aliud genus est, ut ad latus idonee densentur, et ad caudam similiter densentur. Hoc verbum σφίγγεσθαι, id est, densari, significat cogi in unum, vel lateribus atque humeris prope ad se mutuo accedant. Præcipe ut ad latus se densent decani ad decanos, quintani ad quintanos, quartani ad quartanos, et densentur omnes, ut dictum est, latera lateribus adjungentes : neque in alteram partem densent se ad medium statorem, id est, signiferum, ut hinc atque illinc ei adjungantur : breviter enim et ordinate talis densatio fit. Quemadmodum autem decani æqualiter se in fronte contubernii collocant, sic et quartanos sive caudanos æqualiter se a cauda contubernii constituere oportet : illis enim ordiue et disposite collocatis, si inter configendum priores stationem suam deseruerint, prohibentur tamen ab illis tergiversari aut retroferri.

34. Aliud genus est, quando in caudam, id est, extremam partem densantur : non modo enim quod ad latitudinem pertinet densari acies debet, verum etiam quod ad altitudinem spectat, sæpe humeris ipsis inter se adjunctis.

NOTÆ.

(92) Γυμνάζειν. Scribebatur, γύμναζον.

(93) Καὶ μὴ κατὰ παράκλησιν. Scribebatur, καὶ μετὰ π.

(94) Σκοπίσῃς. Scribebatur, σκοπήσῃς.

(95) Τοῦ τάγματος. Scribebatur, τοῦ πράγματος.

(96) Οἰσοῦνται. Scribe, ἰσοῦνται.

35. Aliud genus est, ut post perfectam ad latus A
densationem, sic densati ambulent : et quando sagittæ confici incipiunt, tum præcipe Πάταξον, id est, Feri : decanis et quintanis in anteriores partes inclinantibus, et sua ipsorum capita cum scutis suis, atque equorum colla aliqua ex parte tegentibus, et hastas humeris gestantibus, scutis etiam tectas suis procedant ordinate, cum tripudio, id est, medioeri quodam motu, qui calpa dicitur : nec impetuose currant, ne contentionis celeritate ante manus conseratas, quod valde periculosum est, perturbetur acies, sagittariis interim, qui a tergo illorum sunt, sagittas jacentibus.

36. Aliud genus est, ut incursione interdum persequantur quasi cursores, quos nunc proclastas nominant : interdum ordinate ut defensores, quos nunc vindices appellamus : et si quasi cursoribus præcipere oportet, dicendum est, Δρόμω ἔλα, id est, Cursu contende, et unius milliaris spatium incursionem hanc faciant. Sin quasi defensores, præcipiendum est hoc modo, Μετὰ τῆς τάξεως ἀκολουθεῖ, id est, Cum acie procedito, et ordinate ac distribute procedant.

37. Aliud genus est, ut retrocedant paululum, et rursus convertantur : et quando illos retrocedere vult, cursor clamet, Τύπτε καὶ ὑποχώρει, Feri et retrocede. Ubi autem retrocesserint ad unum, aut alterum sagittæ jactum, defensores rursus appellet his verbis : Στράφου, ἔλα, id est, Verte, contende : et confestim rursus vertent se contra hostes. Hoc faciunt non modo antrorsum, sed etiam dextrorsum, lævorsum, rursusque ad secundam aciem : neque in ipsa versione, sed etiam intervallo interjecto vertant se sæpe, et θρουγγιστέ, id est, universo agmine facto contendant contra hostes. Inter exercitandum hastas ipsas in altum sublatis, non in latus obliquatas habere oportet, ne equi in exercitatione hac et contentione impediuntur.

38. Aliud genus est, ut ordinate se in lævam, aut dextram transferant, quod lateranis et cornistitibus opportunum, commodum est, id est, iis, qui ad circumveniendos et circumcludendos hostes constituti sunt. Et si in dextram partem traducere eos cupias, iis verbis fiat : Κατάφερε πρὸς τὰ δεξιὰ, id est, Transfer te ad dextram : sin lævorsum velis, tum dicas : Κατάφερε πρὸς τὰ ἀριστερά, Transfer te ad lævam : itaque transeant, si una cohors debeat, una, sin plures, una parte traducta, reliquæ similiter per cohortes transeant.

39. Aliud genus, ut in quibus consistunt locis, in eisdem interdum se vertant, interdum vero frontem aciei commutent. Si repentinus aliquis motus

(97) Ὡς διαφένσωρας. Posteriores Græci dicebant, διαφένσωρας, pro δηφένσωρας, sive διφένσωρας.

(98) Καὶ ὅτε μὲν θέλη. Interpungendum scribendumque : καὶ ὅτε μὲν θέλη ὑποχωρῆσαι, ὁ κούρωρ κρᾶζῃ.

λδ'. Ἐτέρα δὲ κίνησις, ὥστε μετὰ τὴν ἀκριβῆ πύκνωσιν τῆς κατὰ πλευρὰν μάλιστα σφιγξεται πεπυκνωμένους περιπατεῖν, ὅταν ἡ ταξία ἀρχεται γίνεσθαι, καὶ παραγγέλλει, Πάταξον, καὶ ἐπικλημένων τῶν δεκαρχῶν καὶ πενταρχῶν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν, καὶ σχεπόντων τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς καὶ μέρος τῶν τραχήλων τῶν ἱππῶν μετὰ τῶν σκουαρίων αὐτῶν, καὶ τὰ κοντάρια ἀναθασταζόντων ἐπὶ τοὺς ὤμους καὶ ὑποκρυπτομένων μετὰ τῶν σκουαρίων ἐπελαύνειν εὐτάκτως τριπλόω μόνω ἤγουν κινήματι συμμετρῶ τῷ λεγομένῳ κάλπα, καὶ μὴ βιαίως τρέχειν, ἵνα μὴ τῇ ὀξύτητι τῆς ἐλαστίας διαλυθῇ ἡ τάξις πρὸ μίξεως χειρῶν, ὅπερ ἐστὶν ἐπικίνδυνον, τοὺς δὲ ὀπισθεν ὅσοι τοξόται εἰσὶ τοξεύειν.

λε'. Ἐτέρα δὲ κίνησις, ὥστε ἐπιδιώκειν ὅτε μὲν σὺν ἐλασίῳ ὡς κούρωρας, ὅς οἱ νῦν προκλάστας λέγουσιν, ὅτε δὲ συντεταγμένως ὡς διαφένσωρας (97), ὅς ἡμεῖς καλούμεν ἐκδικούς. Καὶ εἰ μὲν ὡς κούρωρας χρῆ κινεῖν, παραγγέλλει ὁ Δρόμω ἔλα. Καὶ ἕως ἐνὸς μιλίου ἀποκινουῖσι σὺν ἐλασίῳ. Ἐάν δὲ ὡς διαφένσωρας, παραγγέλλει ὁ Μετὰ τῆς τάξεως ἀκολουθεῖ καὶ ἀκολουθοῦσι συντεταγμένως.

λζ'. Ἐτέρα δὲ κίνησις, ὥστε ὑποχωρεῖν ὀλίγον, καὶ πάλιν ἀντιστρέφεσθαι. Καὶ ὅτε μὲν θέλη (98) ὑποχωρῆσαι, ὁ κούρωρ κρᾶζει, Τύπτε καὶ ὑποχώρει σὺν ἐλασίῳ, ἕως ἐν ἡ δεύτερον σαγιττοβόλον ἐπὶ τοὺς διφένσωρας πάλιν κρᾶζε (99) Ὁ Στράφου, ἔλα (1) καὶ ἀνθροστρέφουσιν ὡσανεὶ κατὰ τῶν ἐναντιῶν. Καὶ τοῦτο ποιεῖν πολλάκις, καὶ μὴ μόνον ἐπὶ τὰ πρόσω, ἀλλὰ καὶ δεξιὰ, καὶ ἀριστερά, καὶ πάλιν ὡσανεὶ ἐπὶ τὴν δευτέραν τάξιν, καὶ ποτὲ μὲν ἐν αὐτῷ τῷ διαλείμματι ταύτης, ποτὲ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῆς ἐξελίσσεσθαι, καὶ ἅμα θρουγγιστέ, ἤγουν ὁμοῦ ὁρμῆν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐν δὲ ταῖς γυμνασίαις τὰ κοντάρια ἀναθασταζόμενε ἔχειν δεῖ, καὶ μὴ εἰς πλάγιον, ἵνα μὴ οἱ ἱπποὶ (2) ἐν τῇ ἐλασίῳ ἐμποδίζωνται.

λη'. Ἐτέρα δὲ κίνησις, ὥστε μετατιθεσθαι συντεταγμένως ἀριστερά καὶ δεξιὰ, ὅπερ ἀρμόζει πλαγιοφύλαξιν καὶ ὑπερκερασταῖς, ἤγουν τοῖς ἐπὶ τὸ κυκλῶσαι τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν τεταγμένοις ἐπὶ τοῦ δεξιῦ μέρους ὡσπερ κέρασ, καὶ παραγγέλλει, εἰ μὲν ἀριστερά μετατιθεσθαι βούλεται, Κατάφερε πρὸς τὰ ἀριστερά ἢ εἰ δὲ δεξιὰ μετατιθεσθαι, Κατάφερε πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ οὕτως μετατιθεσθαι ἰάν μὲν ἐν βάνδον ἐστὶ, τὸ ἐν ἢ εἰ δὲ πλεῖονα, ὁμοίως τοῦ ἐνὸς μέρους μετατιθεμένου, καὶ τὰ λοιπὰ ὡσαύτως κατὰ ἐν βάνδον ποιουῖσιν.

λθ'. Ἐτέρα δὲ κίνησις, ὥστε μεταβάλλεσθαι ποτὲ μὲν ἐν ὅς ἴστανται τόποις, ποτὲ δὲ καὶ τὸ μέτωπον τῆς παρατάξεως ἀλλάσσοντες. Ἐάν μὲν γὰρ αἰφν-

NOT.E.

(99) Πάλιν κρᾶζε. Item scribe, πάλιν κρᾶζῃ.

(1) Στράφου, ἔλα. Sic in Checi codice videtur Iussu. In aliis deest ἔλα.

(2) Ἴνα μὴ οἱ ἱπποὶ. Sic erat et in codice Pistoriano pro ἵνα μὴ κτύπον.

διασπᾶς τις γίνηται ὑπὸ ἐχθρῶν, κατὰ νότου, ἤγουν A retro fiat hostibus a tergo imminentibus, præcipe ὀπισθεν (3), ἐπιπερομένων, παραγγῆλλει, Μετασχημάτισον. Καὶ ὡς ἴστανται ἐν τοῖς τόποις αὐτῶν ἐπὶ οὐρὰν ὀπισθεν βλέπουν τῶν βανθοφόρων μόνων μετὰ τῶν ἀρχόντων εἰς τὸ κατὰ οὐρὰν μέτωπον ἐρχομένων. Εἰ δὲ πλῆθος ἐχθρῶν ἐπιφανῆ ὀπισθεν, παραγγῆλλει, Μετάλλαζον. Καὶ τότε μετατίθενται κατὰ βάνδον.

μ'. Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ μῆκος ὀρδινεύειν καὶ γυμνάζειν ἀναγκαῖον ἐστίν, ἀλλὰ καὶ δρουγγιστὶ τάσσοντας γυμνάζειν καὶ ἐξελαύνειν ἐπ' εὐθείας καὶ κύκλους διαφόρους, πρῶτον μὲν διὰ τὰς ὑποχωρήσεις καὶ ἀντιστροφάς, εἶτα διὰ τὰς αἰφνιδίους κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐφόδους, λοιπὸν δὲ καὶ διὰ τὸ συντόμως τοῖς δεομένοις ἐπιβοηθεῖν. Εἰ γὰρ οὕτως ἐθισθῶσι (4) τὰ τάγματα, ἐτοιμῶς ἔχουσι καὶ εἰς κούρσωρας, ἤγουν B προκλάστας, ἢ προμάχους, καὶ εἰς διφένσωρας, ἤγουν ἐκδικίους, ἢ βοηθοὺς, καὶ εἰς ἐκάστην χρεῖαν τάσσασθαι.

μα'. Καὶ τῆς τοιαύτης οὖν γυμνασίας κατορθομένης εἰς τὰ πλείονα, εἰ καὶ μὴ πάντα δεῖ γινώσκειν τοὺς στρατώτας (οὐ γὰρ δεῖ πάντα πωδολικίζεσθαι, διὰ τὸ μὴ τοῖς ἐχθροῖς γινώσκεισθαι) · διὰ τῶν εἰρημίων τούτων ἐννεῖα κινήσεων πρὸς πᾶσαν χρεῖαν ἔτοιμα γίνονται τὰ αὐτῶν τάγματα, καὶ εἰς κούρσωρας, καὶ εἰς διφένσωρας, καὶ εἰς κλαγιοφύλακας, καὶ εἰς ὑπερκεραστὰς, ὅτε χρεῖα γίνηται ἀφορισθῆναι τινὰς αὐτῶν, ἐν συνθείᾳ πάσης τάξεως γινόμενα.

μβ'. Ἀναγκαῖον δὲ ἐστὶ λοιπὸν καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλα τὰ βάνδα συμφωνίαν καὶ τάξιν εἰθίζεσθαι ὡς ἐπὶ παρατάξεως. Ἄλλ' ἵνα, ὡς εἴρηται, μὴ φανερὰ γίνηται ἢ πᾶσα ἕκταξις τοῖς ἐχθροῖς. Οὐδέποτε γὰρ πρὸ τῆς μάχης τὴν πᾶσαν τάξιν ἐν τῷ ἅμα, τουτέστιν εἰς πρώτην καὶ δευτέραν παράταξιν, διὰ γυμνασίαν μόνην τάσσειν, ἢ κλαγιοφύλακας, ἢ τοὺς ὑπερκεραστὰς λεγομένους, ἢ τοὺς δρουγγιστὰς καὶ λανθανόντως προσπίπτοντας, ἢ ἐνέδρας, ἤγουν ἐγκρίματα (5) · τὰ γὰρ τοιαῦτα στρατηγίας μᾶλλον ἐπιτηδεύματα εἶναι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἢ τάξεως, ἢ περ προπωδολικίζεσθαι ἐν ταῖς γυμνασίαις · οὐ συμφέρει. Ἄλλὰ τότε πρὸς τὸ παρὸν κατὰ τὴν ἀπατοῦσαν χρεῖαν ποιῶν.

μγ'. Πρέπον οὖν, εἴτε καθ' ἑαυτὸ τοῦ κόμητος τὸ βάνδον, εἴτε δρουγγούς, εἴτε τούρμα, εἴτε καὶ παρατάξεις πολλοῦ στρατοῦ ἐστίν, ἐν τρισὶ μέρεσι τάσσειν τοὺς γυμναζομένους. Καὶ εἰ μὲν βάνδον ἐστὶ τὸ καθ' ἑαυτὸ γυμναζόμενον, τοὺς πλείους αὐτῶν ἐν τάξει κούρσωρων ποιῶν. Ἀπὸ δέκα δὲ καθάλλαρους (6) ἐπὶ ἀπλῆς ἀκτίας ἐνθεν κάκειθεν αὐτοὺς ἰσομετώπους τάσσειν ἐν τάξει διφενσῶρων, ἄλλους δὲ ὀλίγους καθάλλαρους ἄχρι δέκα τάσσειν δι' ὕψους ἐναντίους, ὥστε τὴν συμβολὴν πρὸς αὐτοὺς ἐκάζεσθαι.

hoc modo : Μετασχημάτισον, id est, Convertite : et in statione sua consistentes, ad caudam se solum convertant, signiferis et præfectis solis ad caudæ frontem pervenientibus. Sin magna vis hostium ingruat, tum præcipe, Μετάλλαζον, Transmuta, et integra tum cohors se transmutet.

40. Nec vero in longitudinem solum instruere utile est, sed etiam δρουγγιστὶ, id est, confertim instruantur, ut exercent se, et contendant vario in directum per retrogressiones et conversiones, per repentinas hostium incursiones, ut quadam cum celeritate possint afflictis opem ferre. Si ad hunc modum assuefactæ cohortes fuerint, commode poterunt in cursores, id est, proclastas, sive propugnatores, et in defensores, sive vindices, et præaidiarios, ad omnem usum instrui.

41. Talis igitur exercitatio diligenter in plurimis est adhibenda, siquidem omnia a militibus cognoscenda non sunt. Non enim oportet omnia in vulgus offerri, ne ab hostibus ea agnoscantur. Iis autem motibus prædictis ad omnes usus belli cohortes habiles fiunt, ut tum in cursores, tum in defensores, tum in lateranos, tum in cornistites, ubi opus est, cooptari assidue possint.

42. Banda autem, sive cohortes quadam consensione et instructione, quasi in acie ipsa jungenda sunt. Sed ne universæ exercitationes et molitiones hostibus agnoscantur, nunquam ante conflictationem ipsam universæ copię simul, id est, in prænam et secundam aciem exercitationis causa transferantur, vel ad lateranos, vel ad cornistites, vel ad eos qui δρουγγιστὶ, id est, confertim, et clam adoriuntur, vel ad occultas insidias ; hujusmodi enim consilia imperatoria divulgari et in vulgus offerri priusquam cum hoste configas, inutile est. Sed ad præsentem rerum usum ex tempore talia adhibenda sunt.

43. Par est igitur, sive comitis alicujus bandum, sive drungus, sive turma seorsim exercentur, sive in instructione magni exercitus collocetur, ut in tres partes exercendi dividantur. Si bandum, sive cohors per se exercentur, maximam illorum partem in cursorum agmine pones ; ex equitatus simplicibus contuberniis hinc, atque illinc æqualia cornua defensorum loco pones ; alios autem paucos equites emiens ante conspectum illorum pones, ut quasi ad confingendum cum illis se præparare possint.

NOTÆ.

(3) Κατὰ νότου, ἤγουν ὀπισθεν. Scribatur, x. v. ὑγρόπισθεν.

(4) Ἐθισθῶσι. Scribatur, ἠθιασθῶσι.

(5) Ἦγουν ἐγκρίματα. Scribe, ἤγουν ἐγκρύμ-

ματα.

(6) Ἀπὸ δέκα δὲ καθάλλαρους. Ejiciendum censet, δέκα.

44. Jam cum se quasi ad prolium movent, magno impetu facto cursores se a defensoribus separant, et ubi recta unum atque alterum milliare excurrerint, dimidium illius spatii revertantur, et interdum dextrorsum, interdum levorsum se currendo obliquant, sicque tertio quartoque faciant, rursusque orbiculate procedant, postea spatium illud percurrentes, quod inter eos et defensores est, unde exierant, cum defensoribus quasi instructis in acie illis occurrant, qui ante eos insequantur.

45. Drungo, id est, integra cohorte miliaria exercitante se, idem facies, et cohortem in cursores et in defensores divides, et eos qui cursores sunt, interdum defensores facies, interdum contra, ut ad omnem usum parati sint.

46. Similiter facies, turma aliqua se exercente, et acie prima aut secunda hoc faciente. Adverte autem potissimum has orbiculas cursorum incursiones, ubi diversa et varia banda sive cohortes fuerint, ut in duas sortes dividantur, et contrario inter se motu currant, et obviam sibi mutuo fiant, altera foris, altera interiori currendo, ut ne impedimento equitibus sint.

47. Deinde latrones sive lateranos et cornistites, id est, eos qui ad circumdandos a dextra parte hostes locaturi, separatim cum illis δρουγγιστι, id est, confertim et simul incursando exercent. Sed id praedictis de causis quantum potes clanculum facias.

48. Itaque si quasi adversus aciem hostium eminentem existentem, tuos instruxeris, accura ut exaequantur illis, et non circumveniantur ab illis. In his quae cominus sunt perfice ut hostes a tuis circumdantur, paucis equitibus per simplicia contubernia usque ad unius atque alterius cohortis multitudinem quasi hostibus praepositis, ut adversum eos tum ad lunandum, tum ad circumveniendum eos, cornistites dirigant. Deinde sic qui cum illis versantur, δρουγγιστι quasi maza simul clanculum ipsi soli de improvise contentione quadam celeri excurrentes, a tergo, id est, postica parte hostium illos invadant.

49. Haec igitur exercitationes simplices sunt, communiter tamen multas cohortes, et privatim unamquamque cohortem idonee exercent, et inimicis acies nostra minime aperitur. Istae exercitationum formae scriptis tradendae turmarchis tuis sunt, et reliquis cohortibus quae separatim exercentur.

50. Assuefacito ad huiusmodi exercitationes, non solum in campestribus, sed etiam in aviis et asperis, in arduis et acclivibus, in declivibus et pronis locis: et ipso aestus aequaliorisque tempore utile est

μδ'. Κινούντων δὲ αὐτῶν ὡς ἐπὶ μάχην ὑβρίζεσθαι σὺν ἱλασίᾳ τοῦ κούρωρος, καὶ χωρίζεσθαι τῶν διεστώρων (7), καὶ τρέχοντας ἐπ' εὐθείας ὡς ἐν ἡ δεύτερον μίλιν, ὑποστρέφειν ἕως τοῦ ἡμίσεως ἱκταίου διαστήματος, καὶ ἐκκλίνοντας ποτὲ μὲν δεξιὰ, ποτὲ δὲ ἀριστερὰ τρέχειν, οὕτως δὲ ποιεῖν καὶ τρίτον καὶ τέταρτον, εἶτα πάλιν κυκλοειδῶς ἐλαύνειν, καὶ μετὰ ταῦτα προστρέχοντας ἐν τῷ μεταξὺ τόπῳ τῶν διεφενώρων, ὅθεν καὶ ἐξῆλθον, μετὰ τῶν ὡς ἐν τάξει διεφενώρων ἐλαύνειν, ὡς εἰς ἀπάντησιν τῶν καταδιωκόντων αὐτούς.

με'. Οὕτως δὲ ποιεῖν καὶ δρούγγου γυμναζομένου· καὶ τὰ μὲν τῶν βάνδων αὐτοῦ τάσσειν κούρωρας, τὰ δὲ διεφένωρας, καὶ πάλιν ἐναλλάσσειν αὐτὰ, ὥστε [τὰ μὲν] τοὺς κούρωρας, τὰ δὲ διεφένωρας ποιεῖν, καὶ τοὺς διεφένωρας, ὥστε πρὸς τὴν δοκοῦσαν χρεῖαν ἱτοιμοὺς αὐτοὺς εἶναι.

μζ'. Ὅμοίως δὲ ποιεῖν καὶ τοῦρμας γυμναζομένης παρατάξεως πρώτης, καὶ παρατάξεως δευτέρας. Ἐπισκέψαι δὲ εἰς τὰς κυκλοειδεῖς ἱλασίας τῶν κούρωρων ὅπου διάφορα βάνδα εὐρίσκονται, ὥστε εἰς δύο ἀρχὰς ταῦτα μερίζεσθαι, καὶ ἐλαύνειν τὴν ἐναντίαν ἀλλήλων, καὶ ὅπ' αὐτὰς τὰς ἀρχὰς, τὴν μὲν μίαν ἐξω, τὴν δὲ δευτέραν ἐσωτέρω τρέχειν, ἵνα μὴ προσκρούματα καθάλλαιων γίνωνται.

μζ'. Δείον δὲ καὶ πλαγιόφυλακας, καὶ ὑπερκιραστάς, ἡγῶν τοὺς τὰς κυκλώσεις ἀπὸ τοῦ δεξιῦ μέρους ποιοῦντας ἰδίως μετὰ αὐτῶν δρουγγιστι, ἡγῶν πυκνοὺς καὶ ὁμοῦ ἐμπύπτοντας γυμνάζειν, λαμβανόντως δὲ δι' ἣν ἀνωτέρω εἴπομεν αἰτίαν.

μη'. Ὅστε εἰς μὲν τὰς μακροτέρας παρατάξεις τῶν ἐναντίων ἵνα ἰσῶνται, καὶ μὴ ἐν περὶ λαμβάνονται (8) ὅπ' αὐτῶν· κατὰ δὲ τῶν κοντοτέρων εἰς τὸ τὰς κυκλώσεις ποιεῖσθαι ἀντιτασσομένων αὐτῶν ἄλλων καθάλλαιων ἐπὶ ἀπλῆς ἀκίας ἄχρι ἐνὸς ἢ δευτέρου βάνδου, ὡς ἐναντίου, ἵνα πρὸς αὐτοὺς κωνίζωσιν οἱ ὑπερκιρασταὶ πρότερον ὑπερκιρᾶν αὐτοὺς, ἥτοι κυκλοῦν. Εἶθ' οὕτως συνελθόντες αὐτοὺς δρουγγιστι, ἡγῶν ὡς μάζα, ὁμοῦ λαμβανόντως αὐτοὶ μόνου ἀφῶν ὑπεξερχόμενοι μετὰ ἱλασίας ὀξείας τῷ νότῳ ἡγῶν κατὰ τὸ ὅπισθεν τῶν ἐναντίων ἐπιτίθενται.

μθ'. Αὗται οὖν αἱ γυμνασίαι ἀπλαῖ εἰσιν. Καὶ κοινῶς δὲ πολλὰ τάγματα καὶ ἰδίως πάλιν ἐν τάγματι (9) ἀρμυδίως γυμνάζουσαι, καὶ τοῖς ἐχθροῖς ἀγνωστος ἢ τάξις φυλάττεται, καὶ δεῖον σε, ὡ στρατηγὴ, ταύτας τὰς γυμνασίας ἐγγράφως δοῦναι καὶ τοὺς ὑπὸ σε τουρμάρχας καὶ τοὺς ἄλλους τοῖς ἰδίᾳ γυμναζομένοις τάγμασιν.

ν'. Ἐθίζειν δὲ τὰς τοιαύτας γυμνασίας μὴ μόνον ἐν ὁμαλοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν δυσβάτοις τόποις, καὶ εἰς ὑψηλοῦς, καὶ εἰς κατωφερεῖς, καὶ ἐν καιρῷ δὲ καύσωνος καλόν ἐστι γυμνάζειν καὶ ἐθίζειν τὸν στρα-

NOTAE.

(7) Διεστώρων. Scribe, διεφενώρων.

(8) Ἐν περὶ λαμβάνονται. Scribe, ἐμπεριλαμβάνονται.

(9) Ἐν τάγματι. Scribe, ἐν τάγματι. Quae vero ibidem sequuntur, τὰ τάγματα, male geminata censeo; itaque delenda.

τόν. Οὐδέτερος γὰρ οἷδε ποτε συμβήσεται μάχη, καὶ τί ἀ συμβήσεται.

να'. Χρή γὰρ οὕτως τὴν γυμνασίαν ποιῆσθαι ὡς ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ πολέμου. Διὸ καὶ ἡμεῖς διὰ τὸ χρησίμῳ καὶ τὰ ἐν καιρῷ πολέμου ἐνταῦθα εἰρήκαμεν. Τὸ γὰρ πρὸς τοὺς κινδύνους ἐθίζεσθαι ἀνδρειοτέρους τοὺς στρατιώτας ποιεῖ.

νβ'. Ἐπί δὲ τὴν τῶν καθάλλαιων γυμνασίαν ἐκ μέρους διαταξάμεθα, χρῆν ἐστὶν ὁμοίως καὶ τὴν τῶν πεζικῶν ταγμάτων γυμνασίαν σοι διορίσασθαι, ὅσον ἐκ τῶν ἀρχαίων τακτικῶν, καὶ ὅσον ἐκ τῶν νέων παρελήφθαμεν.

νγ'. Ὀρίζονται (10) τοῖνον αἱ ἀκταὶ πρῶτον τὸν τοῦ πεζικοῦ τάγματος (11), καθὼς ἄνω που ἐσημάναμεν, ὥστε τάσσεσθαι τινὰς μὲν ἀριστερῶν, τινὰς δὲ δεξιῶν τοῦ βάνδου, ἤτοι τοῦ ἀρχοντος. Καὶ προπορευομένου τοῦ ἀρχοντος ἅμα τῷ βανδοφόρῳ, καὶ τῷ μανδάτωρι, καὶ βουκινάτωρι, ἐπακολουθοῦσιν, ὡς ὤρισθησαν, ὀλιγαγοὶ (12), ἡγουν οἱ πρωτοστάται, ἢ δέκαρχοι, πρῶτον οἱ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, καὶ τότε τοῦ δεξιοῦ.

νδ'. Γενομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῷ τῆς γυμνασίας τόπῳ, ἢ τῆς παρατάξεως, ἵσταται ὁ ἀρχων, καὶ μετὰ αὐτὸν ὁ βανδοφόρος, καὶ εἴ τις ἕτερος κατὰ συνήθειαν. Καὶ παρατάσσονται αὐτοὶ ἔνθεν καὶ κάκειθεν αἱ ἀκταὶ ὡς ὤρισθησαν, πρῶτον ἐν ἀραιτέρῳ διαστήματι, ἵνα μὴ συντριβῶνται ὑπ' ἀλλήλων, ἀπὸ τῆς τὸ βάθος, ἡγουν τὸ πάχος, ἔχουσαι καὶ τοὺς φιλοῦς ὀπισθεν, τὰ δὲ ξίφη τῶν κονταρίων ἄνω βλέποντα, ἵνα μὴ ἐμποδιζῶνται ὑπ' αὐτῶν. Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ μετώπου περιπατοῦσιν, ὁ μανδάτωρ, ὁ καμπιδούκτωρ, ἡγουν ὁ ὀδηγὸς τῶν τόπων, ὁ μὲν τοὺς τόπους ἀνερευῶν καὶ ὀδηγῶν, ὁ δὲ τὰ μανδὰτα γνώμη τοῦ ἀρχοντος διδοῦς.

νε'. Καὶ εἰ μὲν τάγμα ἐστὶ τὸ γυμναζόμενον, τὸν τοῦ τάγματος ἀρχοντα ἔμπροσθεν περιπατεῖν μετὰ μανδάτωρος καὶ καμπιδούκτωρος· εἰ δὲ τούρμα, γυμνάζεται, μηδένα ἔμπροσθεν περιπατεῖν εἰ μὴ τουρμάρχην καθάλλαιον μετὰ μανδατέρων δύο, καμπιδουκτέρων δύο (13), στρατῶρος ἑνὸς, καὶ σπαθάτου ἑνὸς, ἤτοι τοῦ τὰ ὄπλα τοῦ ἀρχοντος φέροντος, ἕως οὗ πλησίον τῆς συμβολῆς γένηται ἢ παραταγῆς· τότε δὲ ἐν τῇ παραταγῇ ἀσφαλῶς εἰσέρχεται ἐν ᾧ τόπῳ τὸ βάνδον αὐτοῦ τέτακται.

νς'. Μὴ συμπλέκεσθαι δὲ αὐτὸν τοῖς ἐναντίοις, μηδὲ βουκινὸν λέγῃς ἐκάστου μέρους, κλῆν τοῦ μεράρχου, εἴτε μίαν τούρμαν ἔχει τὸ μέρος, εἴτε δύο, εἴτε πλείονας, κὰν εἰ συμβῆ πολλὰ εἶναι τὰ βουκίνα, ἵνα μὴ θορύβου γενομένου κωλύωνται τὰ μανδὰτα ἐξακούεσθαι. Καὶ οἱ μὲν ὀπλίται πεζοὶ, ἡγουν οἱ σκουτάτοι τάσσονται οὕτως.

νζ'. Οἱ δὲ φιλοὶ κατὰ διαφόρους τρόπους τάσσονται, ἡγουν οἱ ἀκροβολισταὶ (14) μὲν πάλαι καλούμενοι,

A patientiam laborum exercere milites : nemo enim scit quo tempore bellum futurum, et quidnam in bello usu venturum sit.

51. Haec exercitatio instituenda, quasi bellum ipsum gereretur. Itaque utilitatis causa ne belliei quidem temporis similitudo praetermittenda est : nam haec assuefacilio periculorum longe robustiores milites facit.

52. Quoniam equestrem exercitationem aliqua ex parte attingimus, sic pedestris aciei exercitationem non praetermittemus, quam vel ex antiquis, vel ex recentioribus rei militaris scriptoribus accepimus.

53. Pedestris aciei primum contubernia describantur, quemadmodum antea praecipimus, ut quaedam ad laevam, quaedam ad dextram cohortis sive praefecti collocentur : cumque praefectus simul cum signifero et mandatore, et buccinatore procedit, sequantur quemadmodum constituti fuerant lochagi, id est, praestites et decani sinistri lateris primum, deinde dextri.

54. Ubi in exercitationis sive instructae aciei loco fuerint, stet praefectus, et cum eo signifer, et si quis alius eum eo esse consuevit, instruanturque contubernia hinc atque illinc, primum, quemadmodum explicatum antea est, laxiore et rariore intervallo, ut ne a se mutuo affligantur : deinde ad sedecim virorum altitudinem, id est, profunditatem. Cuspides hastarum sursum erectas habeant, ne ab illis impediuntur. Ante frontem aciei ambulent mandator et campiductor, id est, dux viarum, hic quidem ut vias iudaget, et eos ducat, ille vero, ut ex imperio praefecti mandata det.

55. Si cohors exercenda sit, cohortis praefectus ante eos cum mandatore et campiductore ambulet. Sin turma exerceatur, nemo anteambulet nisi turmarchus et eques cum mandatoribus duobus, et campiductoribus duobus, stratore uno et spathato uno, id est, armigero qui turmarchae arma gerit, donec prope conflictationem ipsam venerint copiae ; tum certe ad locum suum et stationem in cohorte et bando suo tuto accedat.

56. Neque cum hostibus configat ille, neque buccina, quamvis complures fuerint, in ullo merari, id est, triente exercitus personet nisi merarchae, sive unam turmam triens habeat, sive plures, ut ne tumultu aliquo impediuntur mandata exaudire. Et gravis armatura, id est, pedites scutati, ad hunc modum instruuntur.

57. Levis armatura diversis modis instruitur. Qui enim akrobolistai olim, nunc sagittarii nominantur,

NOTÆ.

(10) Ὀρίζονται. Scribe, ὀρίζονται.

(11) Πρῶτον τὸν τοῦ πεζικοῦ τάγματος. Delendum censen, τόν.

(12) Ὀλιγαγοί. Scribe, οἱ λοχαγοί.

(13) Καμπιδουκτέρων δύο. Scribenda:ur, καμπιδούκτων δ.

(14) Ἀκροβολισταί. Sic codex Checi pro, βιραλισταί. Pistorii : βελδοβλισταί.

interdum a tergo uniuscuiusque contubernii pro multitudinis ratione collocentur, ut scutatorum singulis contuberniis quaternionibus unus sagittarius respondeat. Interdum in ipsa contubernii altitudine scutatus et sagittarius alternatim stent, interdum in contuberniis et cornibus, id est, extremis oris copiarum, interius equitibus, saepe etiam exterioribus haud longe cum paucis scutatis ad defendendos interiores equites, si multa levis sit armatura. Διαρτήματος, μετὰ καὶ ὀλίγων σκουτάτων εἰς τὸ ἐπιπέτοιαι τοὺς εἰς τὸ ἐσώτερον ἐστῶτας καθάλλαρους, ἐὰν πολλοὶ εἰσιν οἱ φίλοι.

58. Qui rhiectaria, id est, iacula vel iactaria, vel barducia habent, si vel a tergo scutatorum, vel in extremis oris aciei, et non in medio, locentur. Funditores omnes in extremis oris aciei. Nunc autem sagittarios reliquosque jaculatores a tergo contuberniorum adversum eos qui contraria exercent, vel quemadmodum usus requirit, collocabimus.

59. Equites in ipsis oris aciei pedestris collocabimus. Quaecumque autem robustiores cohortes sunt, cum ducibus suis in exteriori loco collocentur. Et si complures equites fuerint qui duodecim millium numerum exceperint, tum ad decem virorum altitudinem stant: si pauciores, ad quinque virorum altitudinem constituentur. Sint autem quidam supra iustum numerum, qui ultra currus a tergo in subsidiis locentur, ut si a tergo hostes invaserint, occurrant illis: si minus, lateribus adjungantur.

60. Laxiore primum intervallo instruantur isti, ut si aliqua occasio exercitus commutandi fiat, minimum impediantur.

61. Praecipies equitibus, ne nimis impetuose current in hostes, neque a pedestri acie longo intervallo discedant, ne si forte insidiae stant, et hostes retro in eos se convertant, pedites horum praesidio destituti aliquod vulnus accipiant. Si pressi admodum dissipatique fuerint, tum retro ad currus suos conservandos, qui a tergo aciei pedestris instructi sunt, se conferant, nec eos praetereant. Sin ne sic quidem resistere possint, ex equis descendant, et pedibus seipos defendant.

62. Si aciem instruere exercitus voluerit, non tamen eo die confligere, si adversarii in equites irruerint, et nequaquam sustinere eos tui poterunt, ne praestolentur eos in aciei cornibus sistendo, sed retro cedant ad extremas oras aciei et currum. Quod si fiat, majore intervallo opus est, ut discoloribus iam tum equitibus caeteri angustiis non nimis premantur, ne hostium sagittis ledantur.

63. Haec tempore praelii maxime sunt: haec de causa enim haec exercitationes maxime suscipiuntur.

Α νῦν δὲ τοῦτοιαι ἢ σαγιττάτωρες. Ποτὲ μὲν γὰρ ἐπισθεν ἐκίστης ἀκίας πρὸς τὸ μέτρον τῶν ὄτων (15), τοῦτοιαι εἰς τοὺς ἰσ' σκουτάτωος ἔ' φίλοι· ἵνα μέχρι ἔ' μερίζομένης τῆς τῶν σκουτάτων ἀκίας εὐριθῆ εἰς τοῦτοιαι ἐπισθεν αὐτοῖς· ποτὲ δὲ ἐν τῷ βάθει τῶν ἀκίων εἰς πρῆ σκουτάτωος, καὶ τοῦτοιαι, ποτὲ δὲ ἐν ταῖς ἀκίας καὶ ἐν ταῖς κέρασιν, ἡγουν ταῖς ἐξογαῖς τῶν παρατάξεων, τοῦτοιαι ἐσώτερω τῶν καθάλλαρων, καλλάκις δὲ καὶ ἐξωτέρω αὐτῶν, ἀπὸ μικροῦ

νη'. Οἱ δὲ τὰ μετάρια, ἢ τζικούρια, ἢ βαρδούκια ἔχοντες, ἢ ἐπισθεν τῶν ἀκίων τῶν σκουτάτων, ἢ εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως, καὶ οὐκ ἐν τῷ μέσῳ. Οἱ δὲ σφενδοβολιστὰι πάντως εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως. Νῦν δὲ τάξομαι τοῦτοιαι καὶ λοιποὺς ἀποστῆτας ἡπισθεν τῶν ἀκίων πρὸς τὴν γυμνασίαν, ἢ ὡς ἀπαται ἢ χρῆται αὐτῆς.

νθ'. Τοὺς δὲ καθάλλαρους εἰς τὰ ἄκρα τῆς πεζικῆς παρατάξεως τάξομαι. Ὅσα δὲ αὐτῶν ἀνδραῖοτερα τάγματα, μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν ἐξωτέρω. Καὶ εἰ μὲν πολλοὶ εἰσιν οἱ καθάλλαραι, τοῦτοιαι πλείων τῶν εἴ' χιλιάδων, ἀπὸ δέκατον βάθος· τοῦτοιαι γίνεσθαι. Εἰ δὲ καὶ ὀλιγώτερος τοῦ μέτρον τοῦτοιαι, ἀπὸ πέντε. Ἔσθαι δὲ ἐκ περισσοῦ τινες ἐπισθεν ἐν ἐποδοθηταῖς αὐτῶν ἐξωτέρω τῶν ἀμαξῶν· ἵνα ἐὰν μὲν διὰ τῶν ἐπισθεν τινες τῶν ἐχθρῶν φανῶσιν, ἀποσοθήσωσιν αὐτοὺς· εἰ δὲ μήγε, προστεθῶσι τοῖς πλαγίοις καὶ αὐτοῖς.

ξ'. Τάσσονται δὲ καὶ αὐτοῖς ἐν ἀραιότερῳ πρώτῳ διαστήματι, ἵνα ἐὰν γίνηται καιρὸς εἰς τὸ χρῆσθαι μεταβάλλεσθαι, μὴ ἐμποδίζονται.

ξα'. Παραγγελαῖς δὲ τοὺς καθάλλαρους μὴ κατατρέχειν τῶν ἐχθρῶν, μὴδ' ἀφίστασθαι τῆς πεζικῆς παρατάξεως ὡς ἐπὶ πολὺ διάστημα, καὶ τάχῃ τραπῶσιν οἱ ἐχθροί· ἵνα μὴ ἐγκρύματός (16) τις παρ' αὐτῶν γυνομένου, εἴπερ ἀπὸ διαστήματος εἰσιν οἱ πεζοὶ γυμνούμενοι τῆς παρατάξεως, ἐπηρεασθῶσιν, ὡς ὀλιγώτεροι ἢ ἀσθενέστεροι. Ἄλλὰ καὶ ἐν βιασθῶσιν, ὡς εἰκός, παρὰ τῶν ἐναντίων, ἐπισθεν τῆς παρατάξεως τῶν πεζῶν ἀφελῶσιν εἶναι πρὸς φυλακὴν αὐτῶν· εἰ δὲ μὴδ' οὕτως ἀντίχουσι, κατέρχεσθαι αὐτοὺς ἐκ τῶν ἰκίων, καὶ οὕτως περὶ ἑαυτοῦς ἐπικαίειν.

ξβ'. Ἐὰν δὲ παρατάξεσθαι μὲν θέλῃ ὁ στρατός, μὴ συμβάλλειν δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ὀρμησωσιν οἱ ἐχθροὶ κατὰ τῶν καθάλλαρων καὶ μὴ βαστάξωσιν αὐτοὺς, μὴ ἀναμίνωσιν αὐτοὺς ἰστάμενοι εἰς τὰ κέρατα τῆς παρατάξεως, ἀλλ' ἐπισθεν μάλλον ἔλθωσι, τοῦτοιαι εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως καὶ τῶν ἀμαξῶν. Εἰ δὲ τοῦτοιαι γίνηται, χρῆται μεζῶνος τοῦ ἐν τῷ μέσῳ διαστήματος, ἵνα μεταβαλλομένων, ὡς εἰκός, τῶν καθάλλαρων μὴ στενοχωρηθῶσι, μὴδ' αἱ τῶν ἐχθρῶν σαγιτταὶ μὴ βλάπτωσιν αὐτοὺς.

ξγ'. Ταῦτα δεῖ μάλιστα καὶ ἐν καιρῷ μάχης γίνεσθαι· διὰ ταῦτην γὰρ καὶ ἡ γυμνασία μεταγυρίζεται.

NOTÆ.

(15) Τῶν ὄτων. Scribe, τῶν ὀλων.

(16) Ἐγκρύματος. Scribe, ἐγκρύματος.

ξδ'. Τούτων μὲν οὖν τῶν διατάξεων εἰρημένων, ἅπρῃον ἡμῖν καὶ τὰ σχήματα καὶ τὰ παραγγέλματα τῆς πεζικῆς τάξεως, ὡς περ καὶ τῆς ἱππικῆς, ἐμφανίσαι σοὶ καὶ διασαφῆσαι.

ξε'. Ὅταν γὰρ παραστῶσι πρὸς τὴν γυμνασίαν τὰ μέρη τῆς παραταγῆς τῶν ταγμάτων τοῦ στρατοῦ, παραγγέλλῃ ὁ μανδάτωρ ταῦτα· Μετὰ σιγῆς πάντα τὰ παραγγέλματα πληρώσατε. Μὴ ταραχθῆτε. Τὴν τάξιν ὁμῶν πληρώσατε. Τῷ βάνθῳ ἐπακολουθήσατε. Μηδεὶς ἀφήσῃ τὸ βάνθον. Καὶ τοὺς ἐχθροὺς διώξατε. Καὶ τούτων εἰρημένων κινουσί πρῶτος τε καὶ ἡσυχως, ὥστε μηδὲ ψιθυρισμὸν γίνεσθαι παρὰ τινος.

ξς'. Ἐθίζεσθαι δὲ αὐτοὺς πρὸς ταῦτα φωνῇ, ἢ νεύματι, διὰ σημείου τινὸς οἷον κινεῖν καὶ ἴστασθαι, λεπτύνεσθαι ἤγουν μερίζεσθαι ἐπὶ βάθος τῶν ἀκίων (17), περιπατεῖν ἴσως καὶ συνεταγμένως ἐπὶ στόμα, ἤγουν ἐπ' εὐθείας, καὶ κατὰ κοίλους τόπους (18) καὶ διαφόρους πυκνοῦσθαι, ἤτοι σφίγγεσθαι, κατὰ βάθος καὶ νίκος, φούλιπ περιπατεῖν, συμβάλλειν ὡς ἐν τάξει μάχης μετὰ σχήματος.

ξζ'. Γυμνάζεσθαι δὲ καὶ οὕτως· ποτὲ μὲν μετὰ βεργίων, ποτὲ δὲ μετὰ γυμνῶν σπαθίων μερίζεσθαι πρὸς διφραγγίαν, καὶ πάλιν ἀποκαθίστασθαι· δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κλίνεσθαι, καὶ περιπατεῖν ἐπὶ κέρως ἤγουν τὸ δεξιὸν μέρος, προάγειν ἔμπροσθεν, καὶ πάλιν ἀποκαθίστασθαι, φυλάττεσθαι ἀμφιστόμους ἑκατέρωθεν, καὶ πάλιν ἀποκαθίστασθαι· μετατίθεσθαι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἀραιοῦσθαι καὶ πλατύνεσθαι ἤτοι διαπλοῦσθαι τὸ βάθος τῶν ἀκίων, μεταβάλλεσθαι κατὰ νότου, καὶ πάλιν ἀποκαθίστασθαι. Γίνονται δὲ τὰ σχήματα ταῦτα διὰ τὰς διαφόρους ἀνακυπτούσας αἰτίας.

ξη'. Φωνῇ τοίνυν ἢ νεύματι διὰ σημείου τινὸς κινουσί καὶ ἴστανται. Ὅτε δὲ θέλῃ κινήσαι, σημαίνει ἢ βουκίην ἢ τῆ ταυρατῆ ὁ καμπιδούκτωρ, ἢ τῆ φωνῇ, καὶ κινουσί. Εἰ δὲ στήσῃ θέλῃ, ἢ τῆ τοῦθα (19), ὅ ἐστι μικρὸν βούκινον, ἢ τῆ φωνῇ, ἢ νεύματι τῆς χειρὸς, καὶ ἴστανται. Αἰεὶ δὲ τοῦτο φωνῇ καὶ σημείῳ ἐθίζεσθαι ἀναγκαῖόν ἐστι, διὰ τὸν τοῦ ἔρματος θόρυβον, ἢ κονιορτὸν, ἢ οὐμίχλην ἐπιγενομένην.

ξθ'. Λεπτύνονται, ἤτοι μερίζονται αἱ ἀκίαι, ὅταν ἀπὸ εὐ ἀνδρῶν τὸ βάθος αὐτῶν ἴσται, καὶ θέλεις μάλλον τὸ μήκος τῶν παρατάξεων ἑκτείναι διὰ κόμπου, ἢ διὰ τὸ ἰσωθῆναι τῆ τῶν ἐναντίων τάξει· καὶ παραγγέλλει· Ἐξέλθε. Καὶ ἐξέρχονται εἰς παρ' ἓνα μερίζόμενοι (20). Καὶ λεπτύνεται μὲν τὸ βάθος τῶν ἀκίων, προσεῖθεται δὲ τὸ μήκος τῆς παρατάξεως. Καὶ γίνεται τὸ βάθος ἀπὸ η'. Εἰ δὲ θέλῃ ἀπὸ τεσσάρων, πάλιν λέγει· Ἐξέλθε· καὶ ἐξέρχονται ὁμοίως πάντες εἰς ἓν μέρος· δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ. Τοῦτο δὲ χρεῖα παραφυλάτ-

64. *lis rebus igitur descriptis, præcepta a nobis et institutiones pedestris aciei, quemadmodum et equestris, explicandæ tibi ac proponendæ sunt.*

65. *Quando ad exercitationem omnes instructæ aciei cohortes convenerint, hæc illis mandator præcipiat : Cum silentio omnes imperata facitote. Ne perturbemini. Stationem vestram servatote. Cohortem sequamini. Nemo cohortem suam deserat. Inimicos persequamini. Hæc oratione habita, ita quiete et remisse se movebant, ut nemo ne susurret quidem.*

66. *Exercitandi ad hæc sunt voce vel nutu et signo aliquo ut moveant et stent, laxentur et in altitudinem contuberniorum dividantur, incendant æquabiliter et ordinate, in frontem, id est, directe, ac variis modis diversisque se contrahant et densent, tum in longitudinem, tum in altitudinem : phulco ambulent, sicque quasi in ipsa prælii acie essent, ad eam formam confligant.*

67. *Exerceant se quoque ad hunc modum : interdum cum nudis spathis, id est, gladiis : dividantur in diphalangiam, id est, duplicatam aciem, et rursus in pristinam formam redeant : dextrorsum et lævorsum se obliquant, et in cornu se inflectant, id est, dextrorsum procedant, et rursus pristinam ad formam redeant et accipitem aciem instruant, id est, ad accipiendos utrinque hostes paratam, et rursus ad pristinam formam redeant : in dextram et lævam se transferant, densent se et dilatent, id est, diffundant altitudinem contubernii, a tergo communiter, et rursus ad pristinam formam redeant. Hæc formæ propter varias circumstantes causas exercendæ sunt.*

68. *Vocis igitur aut nutus signo aliquo movent et consistunt. Quando movere eos vult, buccina vel staurea, vel voce sua significat campiductor, et moventur : quando vero consistere eos vult, tuba, id est, parva buccina, vel voce et nutu manns significat, et consistunt. Propterea autem voci et signis assuefaciendi sunt, quia curruum tumultus ingens sæpe, sæpe pulvis, sæpe caligo magna obversatur.*

69. *Attenuantur contubernia, quando sedecim virorum altitudinem habent, et eos in longitudinem aciei potius diducere vel ornatus causa alicujus, vel ut alicui alteri aciei exæquentur, cupis. Præcipies autem his verbis : Ἐξέλθε : id est, Exeas : et exhibunt statim unus post alterum se separans. Itaque altitudo contuberniorum attenuatur, et longitudini aliquid adjicitur, et altitudo nunc tantummodo virorum octo fit. Si vero quatuor solum virorum altitudinem vis esse, dic rursus : Ἐξέλθε, id*

NOTE.

(17) *Τὸ βάθος τῶν ἀκίων.* In Palatino codice erat : τὸ βάθος καὶ νίκος τῶν ἀ. quemadmodum in ejusdem § sine κατὰ βάθος καὶ νίκος φούλιπ περιπατεῖν. Utrobique scribendum censeo : κ. βάθος καὶ μήκος.

(18) *Κατὰ κοίλους τόπους.* Scribe, κατὰ πολ-

λοὺς τόπους.

(19) *Ἡ τῆ τοῦθα.* Scribatur ἢ τοῦ βάνθου. Et sic erat in codice Pistorii.

(20) *Καὶ ἐξέρχονται, εἰς παρ' ἓνα μερίζόμενοι.* Scribe, καὶ ἐξέρχονται εὐθὺς παραμερίζόμενοι.

est, Exeas; et exhibunt omnes in unam solum partem, dextram aut sinistram. Hoc enim diligenter observandum est, ut omnes unam in partem veniant et exeant.

70. Jubeantur incedere æquoailater et ordinate. Quando quidem in acie cæteros anteverunt, et inæqualiter eunt, iis verbis præcipies: Ἴσον τὸ μέτωπον, id est, Æqualis sit frons, et statim æqualis erit.

71. Contrahitur vel densatur exercitus, quando duobus aut tribus sagittæ jactibus ab hostium copiis cum abest, et frontem utriusque exercitus committere vult, contractum et densarum ad medium locum tum longitudinis, tum altitudinis eousque frontem adducit, ut qui in anteriore parte instructi, et qui in lateribus fuerant, intra curram complexum quasi contineantur. Hæc forma potest esse tum stante, tum movente exercitu.

72. Præcipiendum quoque οὐραγοῖς, id est, ultimis, seu caudanis persæpe est: et eos qui a tergo sunt impellere oportet, atque ad usum omnem militarem incitare, ut ne aliqui, ut fieri solet, præ metu remaneant.

73. Phulco ambulant, quando junctis copiis hostiam simul et nostris, sagittæ conjici incipiunt, et qui in fronte instructi sunt, zabas, loricia, id est, galcas non gestant. Cum præcipitur illis, Πύκνωσον, id est, Densato, tum qui in fronte instructi fuerint, densant scuta sua donec sibi mutuo appropinquaverint, ventres suos usque ad saras et genua scutis suis operientes: qui a tergo illorum stant, scuta sua supra eos traducentes, et in anteriore illorum parte ponentes pectora, et vultus illorum tegunt, sicque cum hostibus configunt.

74. Quando autem densata acies ad unius sagittæ jactum ab hostibus abfuerit, et conflictatio futura est, Ἰθίχοι, Ἐτοιμοί, id est, Parati. Alius statim excipiat, et clamet, Βοήθει, id est, Juva: et confestim una claraque voce omnes personent, Ὁ Θεός, id est, Deus. Ibi tum leves sagittas altius injiciant. Scutati qui in fronte constituti sunt, ubi prope hostes fuerint, si matrucia vel tizcuria, vel rictaria habeant, humiliter conjiciant ea: sin minus, præstantes donec cominus venerint, et cum jaculantes, vel conjicientes: tela, gladios distringant, neque retrocedentibus et tergiversantibus hostibus excurrando, sed in acie consistendo pugnent. Qui a tergo illorum stant, sua ipsorum capita scutis suis tegentes, anterioribus hominibus eum jaculis suis succurrant.

75. Qui in fronte exercitus sunt, sibi ipsis diligenter provideant, donec cominus ad manus ven-

Α τειν, ἵνα πάντες εἰς ἓν μέρος καὶ εἰσέρχωνται ἃ καὶ ἐξέρχωνται.

ο'. Περιπατεῖν ἴσως καὶ συν[τα]ταγμένως, ὅταν τινὲς τῆς παρατάξεως προκύψωσι. Καὶ ἂν ἴσως περιπατοῦσι, καὶ παραγγέλλῃ, Ἴσον τὸ μέτωπον, καὶ ἰσοῦται τὸ μέτωπον.

οα'. Πυκνῶνται ἢτοι σφίγγονται, ὅταν ὡς ἀπὸ δύο ἢ τριῶν σαγιττοβόλων τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως γίνεται ἡμῶν ἢ παρατάξις, καὶ μέλλει συμβῆλλαιν, λέγει· Ζεῦξον. Καὶ πυκνῶμενοι σφίγγονται πρὸς τὸν μέσον τόπον κατὰ βάθος καὶ μῆκος τοσοῦτον· ἵνα οἱ μὲν ἔμπροσθεν τεταγμένοι καὶ ἐκ πλαγίου, εἰς τὰ ἄρματα ἀλλήλοις ἐγγίξωσιν· οἱ δὲ ὀπισθεν κατὰ νότον ἀλλήλοις ὥσπερ κεκολληθῆναι. Τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα γίνεσθαι δύναται καὶ περιπατοῦσης καὶ ἰσταμένης τῆς παρατάξεως.

οβ'. Χρὴ δὲ τοὺς οὐραγοὺς παραγγέλλεσθαι καὶ ἐκ τῶν ὀπισθεν προῦθειν καὶ ἀπορθοῦν αὐτοὺς εἰς τὴν χρείαν, ἵνα μὴ ἀναπομένωσι τινες, ὡς εἰκὸς, δαλιῶντες.

ογ'. Φούλακ δὲ περιπατεῖν λέγεται, ὅταν ἐγγιζουσῶν τῶν παρατάξεων τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς τῶν ἐναντίων, μέλλει ἀρχεσθαι ἢ τοξεία γίνεσθαι, καὶ οὐ φοροῦσιν οἱ ἐν τῷ μέτωπῳ τεταγμένοι ζάβας ἢτοι λωρίκια, καὶ παραγγέλλῃ, Πύκνωσον, καὶ τῶν ἔμπροσθεν κατὰ τὸ μέτωπον τεταγμένων πυκνῶντων τὰ σκουτάρια αὐτῶν μέχρι τοῦ ἐγγίξαι ἀλλήλοις, κατασείκοντες προσκεκλασμένως τὰς γαστέρας αὐτῶν μέχρι τῆς κνήμης, ἡγουν τοῦ λεγομένου σκέλου· οἱ παρεστῶτες αὐτοῖς ὀπισθεν ὑπερανέχοντες τὰ σκουτάρια αὐτῶν, καὶ ἀναπαύοντες εἰς τοὺς ἔμπροσθεν, σκέπουσι τὰ στῆθη καὶ τὰς ὀφείας αὐτῶν καὶ οὕτως συμβῆλλουσι.

οδ'. Ὅταν δὲ πυκνωθεῖσα καὶ ἡ παρατάξις κατὰ λόγον ἀπὸ ἐνὸς σαγιττοβόλου γένηται τῶν πολεμίων, καὶ μέλλει πάντως ἢ συμβολῆ συνάπτεσθαι, παραγγέλλῃ, Ἐτοιμοί· καὶ ἄλλου διαδεχομένου καὶ κρᾶζοντες, Βοήθει· καὶ πάντων ἀποκρινομένων ἴσως καὶ συμφώνως, Ὁ Θεός· οἱ μὲν φίλοι τοξέουσιν ὑψηλοτέρως· οἱ δὲ σκουτῆται οἱ εἰς τὸ μέτωπον τεταγμένοι ἐπιγυτῆρω γενομένων τῶν πολεμίων, εἰ μὲν ἐχῶσι ματζούκια, ἢ τζικούρια, ἢ ρικτάρια, εἰς τὸ χαμηλὸν βίπτουσιν αὐτά. Εἰ δὲ μήγε, ἀναμένοντες μέχρις οὗ ἐγγὺς ἔλθωσι, τότε ἀκοντίζοντας τὰ κοντάρια, ἢτοι ρικτάρια αὐτῶν, ἐπιλαμβάνονται τῶν σκουτῶν αὐτῶν, καὶ μέχονται εὐτάκτως ἐν τῇ τάξει αὐτῶν μένοντες καὶ οὐ κατατρέχοντες τῶν, ὡς εἰκὸς, ὑποχωροῦντων αὐτοῖς ἐχθρῶν. Οἱ δὲ ὀπισθεν αὐτῶν ἐστῶτες τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς σκέποντες μετὰ τῶν σκουτῶν αὐτῶν ἐκπιδοθήουσι τοῖς ἔμπροσθεν μετὰ τῶν κονταρίων.

οε'. Χρεία δὲ ἐστὶν ἀσφαλῶς τοῖς εἰς μέτωπον εἰσπομένους προφυλάττειν ἑαυτοὺς μέχρις οὗ εἰς

χειρας εκ του πλησιον Ελθωσιν, Ινα μη κατατοξεύωνται υπό των πολεμίων, εάν μάλιστα μη έχωσι ζάδας ή χαλκότυβα.

ος'. Μεριζονται προς διφαλαγγίαν, όταν επ' ευθείας περιπατώσι της παρατάξεως, και εμπροσθεν και οπισθεν φανώσιν πολέμιοι, και ει μὲν από ις' ανδρων έχωσιν αι άκλαι, και ηγγισαν οι δι' ύψεως έρχόμενοι έχθροί, και μέλλουσιν εκ του πλησιον άρχεσθαι της μάχης, παραγγέλλει· Από η' μερίσθητε, και οι η' εις διφαλαγγίαν, και οι η' Ιστανται, οι δε η' στρεφόμενοι και κινούντες προς διφαλαγγίαν μερίζονται, οι δε η' από η' Ιστανται τὸ βάθος, η' από δ'. Παραγγέλλει· Έδρατοι στήτε οι δεύτεροι, και οι της φαλαγγίας εξέρχεσθε· δεύτεροι δε είνιν, οι λεγόμενοι πάλαι σεκούνδοι, η' επιστάται. Καί στρεφόμενοι οι σεκούνδοι, τουτέστιν οι υπό τον δεκάρχην τεταγμένοι, εξέρχονται διαστήματα άχρι τριακοσίων βημάτων, ητοι σκελισμάτων, ώστε μη δύνασθαι τὰς βαλλομένας παρὰ των εναντιών σαγίττας εκατέρωθεν βλάπτειν τους νώτους των αντιβλεπόντων, άλλ' εν τῷ ευκαιρω τόπω πίπτειν αυτάς. Είτα παραγγέλλει· Υποστρέψατε, και πάλιν υποστρέψαντες, ει χρεία γένηται, αποκαθίστανται εις τὸ πρότερον σχήμα.

οζ'. Ει δε, ως εικός, η' μεζων δύναμις των έχθρων διά του νώτου, ηγουν οπισθεν της παρατάξεως έρχεται, και άμαξαι ουκ άκολουθοῦσιν οι σεκούνδοι, ηγουν οι επιστάται, Ιστανται δε και οι πρώμοι, ηγουν οι πρωτοστάται, οι δε λοχαγοί εξέρχονται.

οη'. Το δε της φαλαγγίας γίνεται, όταν αι άμαξαι ουκ άκολουθοῦσιν, η' άκολουθήσασαι ιδιάσθησαν υπό των πολεμίων. Ταύταις δε χρη πάντως επι παντός ητοιμασμένοις πεζικού στρατού άκολουθειν. Ει μη άρα καθάλαρικος στρατός βιασθη πεζεῦσαι, και εν καιρῷ τοιούτῳ η' άμαξών η' άλλης ύλης κατά του νώτου άπορειν.

οθ'. Δεξιά δε και άριστερά κλίνονται, όταν εκ πλάγιου εις εν μέρος θέλη την παράταξιν σύραι, η' διά τὸ, ως εικός, εκτειναι την παράταξιν και υπερκεράσαι, ηγουν κυκλώσαι τους έχθρους, η' μη υπερκερασθῆναι ηγουν κυκλωθῆναι παρ' αυτών, η' διά τούτου επιτηδειότητα, η' διά παραγωγῆν στενοῦ τόπου. Καί ει μὲν δεξιά θέλη παραχγειν αυτην, παραγγέλλει· Επὶ κοντάρην κλίνου. Καί στρέφονται πάντες οι όπλιται· εκειθεν. Είτα παραγγέλλει· Υποστρέψου, και αποκαθίστανται. Ει δε άριστερά θέλη κλίνει, παραγγέλλει· Επὶ κοντάρην κλίνας κίνησον, και τὰ άλλα όμοίως φυλάττονται.

π'. Αμφίστομος δε κίνησις, όταν των έχθρων, ως εικόσ, άφνω γυρευόντων εμπροσθεν και οπισθεν μη φθάση προς διφαλαγγίαν μερισθῆναι η' παράταξις, και παραγγέλλει· Τῶν άκίων την τάξιν φυλάξατε. Καί οι ημίσεις κατά των εμπροσθεν έρχομένων Ιστάμενοι άρμόζονται, οι δε ημίσεις επι τον νώτον αντιστρεφόμενοι. Οι δε εν τῷ μέσῳ έστῶτες τὰς κεφαλὰς αυτών Ισωσ· σκέπουσι δικ των σκουταρίων.

πα'. Μετατίθενται δεξιά και άριστερά, όταν η

tum sit, ne si zabas aut chalcotuba, id est, ocreas zeneas non habeant, sagittis ab hostibus confodiantur.

76. Dividuntur in diphalangiam, id est, duplicatam aciem, quando acies instructa directe ambulat, atque ante ac a tergo imminent hostes : ibi tum si ex sedecim fiat contubernium, et in conspectu fuerint hostes, et cominus manu configere voluerint, præcipe ut per octo se dividant, et octo in diphalangiam statim, id est, duplicatam phalangem dividantur, sicque octo contubernales immoti stabunt, alii octo conversi et moventes se in contrariam partem, ad duplicatam quasi aciem se dividant, reliqui ad octo vel quatuor altitudinem consistent. Illis præcipiendum est, Έδρατοι στήτε οι δεύτεροι, και οι της διφαλαγγίας εξέλθετε, id est, Firmi state secundi, et in duplicata acie qui estis, exite. Secundi autem sunt qui επιστάται, id est, astites nominantur, qui sub decani protestate sunt. Hi conversi tam prope ad se mutuo accedant, ut paulo amplius vestigii intervallo distent, ne utrinque conjectæ ab hostibus sagittæ, terga utrinque spectantium lædant, sed opportuno aliquo in loco cadant. Deinde sic illis præcipito, Υποστρέψατε, Revertimini : et rursus, si usus fuerit, conversi ad pristinam aciei formam redeant.

77. Si, quemadmodum usu venire plerumque potest, majores hostium copie a tergo, id est, post instructam aciem curribus non sequentibus invadant, tum secundi sive epistatæ, id est, astites, consistent, et primi sive præstitæ, qui lochagi nominantur, contra eos eant.

78. Diphalangie, id est, duplicatæ aciei usus est, quando currus non sequuntur, vel si sequantur, ab hostibus tamen populantur. Hos autem omnino oportet pedestrem aciem instructam sequi, nisi forte equestris exercitus cogatur pedibus ire, idque temporis vel curribus, vel alia quapiam materia a tergo eget.

79. In dextram et lævam partem inclinantur, quando in alteram partem acies obliquatur, vel ut producat acies, et circumveniat hostes, vel ut ne circumveniat ab illis, vel propter loci opportunitatem, vel propter loci angustii transitum. Si dextrorsum traducturus aciem es, præcipe iis verbis, Ad hastam declina, eoque se armati flectant : deinde præcipe, Επιστρέψου, id est, Convertite te, et ad pristinam formam redibunt. Sin eos ad lævam declinare volueris, præcipe, Επὶ κοντάριον κλίνας κίνησον, Ad hastam declinans te move : atque hæc perinde ac superiora faciunt.

80. Αμφίστομος, id est, anceps motus est, quando inimicis subito ante et a tergo invadentibus, non in diphalangiam, id est, duplicatam aciem copie dividuntur. Præcipiet contuberniis ut stationem suam custodiant, et dimidii contra eos qui primo veniunt ad standum se aptent, dimidii contra ad tergum conversi. Qui in medio consistent, capita sua scutis tegant.

81. Dextrorsum aut lævorsum mutantur, quando

necessitate hoc postulante, ad dextram aut laevam transferre vis exercitum. Præcipe iis verbis: Μετάφερε εἰς τὰ δεξιὰ, id est, Transfer te ad dextram; vel rursus, Μετάφερε εἰς τὰ ἀριστερά, Transfer te ad laevam. Una cohorte transeunte, univērsa acies ad eam partem transeat.

82. Rarefiunt sive dilatantur acies, quando densatas eas dividere volueris, et iuncta contubernia separare, et universas copias in longitudinem producere. Præcipies autem iis verbis: Πλάτυνον πρὸς τὰ μφότερα μέρη, id est, Dilata in utramque partem, et diffundantur statim. Hæc forma tum ambulante, tum stante exercitu fieri potest, duobus cornibus exterius mutantibus, sive turma sit, sive exercitus.

83. Densantur vel duplicantur contubernia, quando ad quatuor virorum altitudinem stant, et duplicare eum numerum vis, et idonee ad altitudinem contubernii armare contra hostium aciem, dices: Εἰσελθε, id est, Ingredere, et statim octo erunt. Sin eos sedecim volueris facere, rursus dices Εἰσελθε, et unus post alterum euntes ad suam stationem duplicantur, et fient sedecim altitudine. Ab uno autem lateri solum exeant, sicut antea præcepimus. Sin ad triginta duo virorum altitudinem contubernia, quod minime necesse est, facere vis, prædicito: Στίχος ὑπὸ στίχον, id est, Manipulus sub manipulo: atque ita duplicantur, et acies ipsa densatur, et longitudo ejus contrahitur.

84. Contrahitur, quando ambulante in directum exercitu, non ante ejus conspectum hostes veniunt, sed a tergo. Tum si frontem, id est, lochagos sive præstitēs sedecim virorum transferre cupis, præcipe ad hunc modum: Μετάλλαξον τὸν τόπον, id est, Commuta locum: et altitudinem contubernii transeuntes lochagi sive præstitēs, compluribus eos sequentibus, frontem novam ex adverso hostium constituent. Hoc ante densationem exercitus sedulo fiat. Si jam addensatus fuerit exercitus, et hoc quod supra memoratum est, commode fieri non potest, dicito, Μετασχημάτισον, id est, Convertē; et quemadmodum ante stabant conversi, solum ad tergum extremam aciem respiciant, lochago sive præstitē in anteriorem partem minime spectante, sed ultimano jam in fronte constituto, quem ούραγόν, id est, caudanum nominant.

85. Hæc igitur exercitationes, tum ipso belli tempore militem paratum et idoneum efficere, tum ante tempus belli, sine ferro armis aliis ad exercitationem idoneis, ad omnes formas bellicorum motuum, et ad omnem institutionem assuefacere possunt. Ingenue, sine turba et tumultu fiant, divisim sic inter se cohortibus, ut duas sibi mutuo acies oppositas faciant, sive ex una cohorte, sive ex pluribus hæc acies instruantur.

86. Non ignoro autem alias quasdam præceptiones exercitationesque motuum scriptis ac litteris esse proditas, tum ab aliis, tum potissimum ab Æliano Ἰστορικῶν βιβλίων ἑκτατῶν ceteri quasi una voce con-

Α δεξιὰ ἢ ἀριστερά. θέλεις μετανεγκεῖν τὴν παράταξιν, χρείας, ὡς εἰκός, οὕτω καλούσης, καὶ παραγγέλλεις· Μετάφερε εἰς τὰ δεξιὰ ἢ ἄλιν, Μετάφερε εἰς τὰ ἀριστερά. Καὶ ἐνὸς τάγματος μετατιθεμένου μεταφέρεται ἡ παράταξις πᾶσα πρὸς τὸ μέρος ἐκείνο συντόμως.

πβ'. Ἀραιοῦνται ἦτοι πλατύνονται, ὅταν πυκνωμένοι εἶσι, καὶ θέλεις μερίσαι ἦτοι λεπτύναι, ὡς εἰκός, τὰς ἀκίας, καὶ ἐκτείνειν τὴν παράταξιν εἰς μῆκος, ἢ διὰ τὸ ἀνωτέρους αὐτοὺς γενέσθαι. Καὶ παραγγέλλεις, Πλάτυνον πρὸς τὰ ἀμφίστομα μέρη, καὶ πλατύνονται. Τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα καὶ περιπατούσης καὶ ἰσταμένης τῆς παρατάξεως δύναται γίνεσθαι, τῶν δύο κεράτων ἐπὶ τὰ ἔξω νεύοντων, εἴτε μέρος ἐν ἔστιν, εἴτε ἡ παράταξις.

πγ'. Βαθύνονται δὲ ἦτοι διπλοῦνται αἱ ἀκίαι, ὅταν μὲν ἀπὸ τεσσάρων ἴστανται, καὶ θέλεις αὐτὰς διπλῶσαι, καὶ πρὸς συμβολὴν ἰσχυροποιῆσαι, ἀρμοζόντως τῷ βάθει τῆς παρατάξεως τῶν ἐναντίων, καὶ παραγγέλλεις, Εἰσελθε. Καὶ γίνονται ἦ'. Εἰ δὲ θέλεις ἰσοποιῆσαι, πάλιν παραγγέλλεις· Εἰσελθε. Καὶ εἰσερχόμενοι εἰς τοὺς ἴσλους τόπου· εἰς παρ' εἰς διπλοῦνται καὶ γίνονται ἰς', πάντες εἰς ἐν μέρος, ὡς ἐξῆλθον. Εἰ δὲ θέλεις, ὡς εἰκός, ἀπὸ λβ' τὸ βάθος τῶν ἀκίων ποιῆσαι, ὅπερ οὐκ ἔστι χρειώδες, παραγγέλλεις, Ὁ στίχος ὑπὸ τὸν στίχον, καὶ διπλοῦται ὁμοίως καὶ βαθύνεται μὲν ἡ παράταξις, συστέλλεται δὲ τὸ μῆκος αὐτῆς.

πδ'. Μεταβάλλονται ὅταν, ἐπ' εὐθείας περιπατούσης τῆς παρατάξεως, μηκέτι δι' ὄψεως ἰθῶσιν εἰ ἐχθροὶ, ἀλλὰ ἀπὸ ὀπισθεν αὐτῆς. Καὶ ἂν μὲν τὸ μέτωπον, ἦτοι τοὺς λοχαγούς, τοὺς καὶ πρωτοστάτας, ὀπισθεν θέλεις μετανεγκεῖν ἀπὸ ἰς' ἀνδρῶν ὄντος τοῦ βάθους, παραγγέλλεις, Μετάλλαξον τὸν τόπον, καὶ διὰ τοῦ βάθους τῶν ἀκίων παρερχόμενοι αἱ λοχαγοὶ ἴστανται εἰς παράταξιν, συνακολουθοῦνται αὐτοῖς καὶ τῶν λοιπῶν, καὶ μεταβάλλονται τὸ μέτωπον ἐπὶ τοὺς πολεμίους ποιοῦντες. Τοῦτο δὲ πρὸ τῆς πυκνώσεως ἐπιτηδῆως γίνεται. Εἰ δὲ πεπύκνωται καὶ οὐ σφθάζει ἀρμόσαι, παραγγέλλεις, Μετασχημάτισον, καὶ στρεφόμενοι ὡς ἴστανται ἀντιδιέκπουσι κατὰ τοῦ νότου, ἦγουν τὸ ὀπίσω μέρος, οὐκέτι τοῦ λοχαγοῦ ἔμπροσθεν εὐρισκομένου, ἀλλὰ τοῦ ἔξ καὶ δεκάτου ούραγοῦ.

πε'. Αἱ μὲν οὖν γυμνασίαι αὗται δύνανται ἐν καιρῷ πολέμου τὸν στρατιώτην ἱτοιμον παρασκευάζειν, καὶ πρὸ καιροῦ πολέμου ἀνευ σιδήρου διὰ ὀπλων ἑτέρων τῶν πρὸς γυμνασίαν ἐπιτηδῶν ἐθίζειν πρὸς πάντα τὰ σχήματα τῶν κινήσεων, καὶ τὰ παραγγέλματα εὐφυῶς καὶ ἀνευ ταραχῆς καὶ θροισμοῦ διαγίνεσθαι, ὅταν μάλιστα πρὸς ἄλληλα τὰ τάγματα διαιρούμενα εἰς δύο ἀντιπαρατάξεις, εἴτε καθ' ἐν τάγμα, εἴτε κατὰ πλεῖονα ποιεῖται τὴν γυμνασίαν.

πς'. Οὐκ ἀγνοῶ ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ ἑσπέρῃ τινα παραδίδοται παραγγέλματα καὶ κινήματα γυμνασίας ἄλλοις τε, καὶ Ἀριανῷ, καὶ Αἰλιανῷ, ὅσπερ ἔξ ἐνὸς στόματος περὶ αὐτῶν ὁμοφωνοῦσιν. Ἄλλ'

ἵνα μὴ ἐπὶ πλάτος τοσοῦτον παρεκτείνω τὸν λόγον, ἀ ἐν κεφαλαίῳ μόνῃ μνήμῃ παραθήσω ἐκείνων, καὶ τοῦ λοιποῦ σιωπήσομαι τὸ πλῆθος, τὸ μὲν, διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀσαφίαν (21) τε καὶ ἀχρησίαν, τὸ δὲ, καὶ διὰ τὸ ἐκεῖθεν ἀναληφθῆναι ὡς περ ἀνθολογηθέντα παρ' ἡμῶν ἐνταῦθα καὶ εἰρημένα μετὰ τῆς τῶν νεωτέρων διὰ πείρας εὐρέσεως. Καὶ ἵνα μὴ ἀπειρόκαλοι δόξωμεν εἶναι, καὶ δευτερολογεῖν ἀσαφῶς ἐνταῦθα ἤδη σαφηνισθέντα (22).

πζ'. Παρὰ γὰρ Ἀλιανῶ λέγονται ὀνόματα καὶ κινήσεις αὗται· ἡ μὲν κλίσις καλουμένη, τὴν δὲ κλίσιν εἰς δύο διαιρεῖ. Καὶ τὴν μὲν ἐπὶ ἀσπίδα καὶ αὐτὴς κλίσιν λέγει, ἣ γούν ἐπὶ σκουτάριν, τὴν δὲ ἐπὶ δόρυ, ἣ γούν ἐπὶ κοντάριν. Ἔστι δὲ τὶς κίνησις καὶ παρ' αὐτῶν (23), καὶ μεταβολή, καὶ ἐπιστροφή, καὶ ἀναστροφή, καὶ περισπασμὸς, καὶ ἐκπερισπασμὸς, καὶ ζυγεῖν, καὶ στιχεῖν, καὶ ἐπ' ὀρθὸν ἀποδοῦναι, καὶ ἐξελίσσειν, καὶ διπλασιάζειν. Λέγεται δὲ καὶ ἐπαγωγή, καὶ δεξιὰ παραγωγή, καὶ πλαγία φάλαγξ, καὶ ὀρθία φάλαγξ, καὶ λοξὴ φάλαγξ, καὶ παρεμβολή, καὶ πρόταξις, καὶ ἔνταξις, καὶ ὑπόταξις, καὶ ἐπίταξις, καὶ πρόσταξις, καὶ παράταξις.

πη'. Αἱ μὲν οὖν τῶν κινήσεων, τοσαυταί. Τὰ δὲ παραγγέλματα οὕτως·

Ἄγε εἰς τὰ ὄπλα.

Παράστητε παρὰ τὰ ὄπλα.

Ὅπλοφόρος μὴ ἀπίτω τῆς φάλαγγος.

Σίγα καὶ πρόσεχε τῷ παραγγελλομένῳ.

Ἄνω τὰ δόρατα.

Κάθεος τὰ δόρατα.

Ὀβραγὸς τὸν λόγον (24) ἀπευθυνέτω.

Τήρει τὰ διαστήματα.

Ἐπὶ δόρυ κλίνον.

Ἐπὶ ἀσπίδα κλίνον.

Πρόβαγε.

Ἐχε οὕτως.

Εἰς ὀρθὸν ἀπόδοσε.

Τὸ βάθος διπλασίαζε.

Ἀποκατάστησον.

Τὸν λάκωνα ἐπὶ τὸ δόρυ ἐκπερίσπασα.

Ἀποκατάστησον.

θ'. Ἄλλὰ ταῦτα διὰ τε τὸ ἀσαφὲς καὶ τὴν ἀχρησίαν τῶς παρεῖδομεν, τοῦ συντόμου καὶ σαφοῦς μάλιστα φροντίζοντες.

ι'. Τὰ μὲν οὖν περὶ γυμνασίας ἡμῖν προειρημένα περικτῆς τε καὶ ἵπτικτῆς, τὸν τε καθ' ἕνα στρατιώτην, καὶ τῶν κατὰ τάγματα καὶ παρατάξεις, ὡς ἐν ἐπιτόμῳ ἀρκούντως ἔχει. Ἀρμοδίως δὲ τῷ παρόντι συντάγματι καὶ τὰ τοῖς ἀμαρτάνουσι στρατιώταις ἐπιτίμια ἐντάξει, ἵνα γινώσκωσιν αὐτὰ, καὶ μὴ ἀγνοοῦντες ἐμπέπτωσι ταῖς ἐν αὐτοῖς κειμέναις τιμωρίαις.

sentiunt : sed ne ad nimiam longitudinem producatur oratio, uno quasi capite solum illa recitabo : de cetero autem propter longitudinem illa eadem præternittam, partim propter obscuritatem atque inutilitatem, partim quia iis diligenter cognitæ, quæ a nobis explicata sunt, experientia quadam adhibita, facile ista ab eis sumi possunt. Valde etiam propterea insciti rudesque rerum videremur esse, si hæc quæ cum claritate quadam et perspicuitate exposita sunt, cum obscuritate iterum repeteremus.

¶ 7. Ab Æliano autem hæc nomina et hi motus recensentur : Κλίσις, id est, declinatio. Hanc autem declinationem in duo dividit, alteram ἐπὶ ἀσπίδα, ad clipeum, sive ad scutum, vel ad lævam, alteram ἐπὶ δόρυ, ad hastam, vel ad dextram. Alius B apud illum motus est, μεταβολή, commutatio, conversio, reversio, biflexio, triflexio, jugare, decurriere, dirigere, evolvere, duplicare. Dicitur etiam inductio, dextra traductio, obliqua phalanx, recta phalanx, incurva phalanx, interjectio, præpositio, impositio, suppositio, postpositio, appositio.

¶ 8. Nomina igitur motuum hæc sunt. Præcepta autem illis hæc tradæ :

Age ad arma.

Assistite armis.

Armatus ne discedat ab acie.

Sile et attende præcipientem.

C Sursum hastas.

Demitte hastas.

Ultimanus contubernium dirigat.

Custodi intervalla.

Ad hastam declina.

Ad clipeum declina.

Procede.

Istuc serva.

Directe procede.

Altitudinem duplica.

Recipe iterum.

Laconicum ad hastam trivolve.

Recipe te.

¶ 9. Sed ista atque alia item hujusmodi propter obscuritatem et inutilitatem huc usque distulimus, quia brevitatis et perspicuitatis maximam rationem habemus.

¶ 10. Hæc igitur a nobis de exercitatione equestri et pedestri, tum sigillatim per unumquemque militem, tum generatim per cohortes atque acies, brevi commemorata satis sunt. Par est autem, et rei susceptæ idoneum, delinquentibus militibus multas imponere, ut eas cognoscant, neque ignorantia quadam in hæc supplicia illis constituta incidant.

NOTÆ.

(21) Ἀσαφίαν. Scribe, ἀσάφειαν.

(22) Ἢδη σαφηνισθέντα. Scribatur, τὰ εἰδη σ.

(23) Παρ' αὐτῶν. Scribe, π. αὐτῶν.

(24) Τὸν λόγον. Scribatur, τὸν λόγον.

CONSTITUTIO VIII.

De multis militaribus.

1. Non modo in veris certaminibus, sed etiam ipso exercitationis tempore, omnes præfecti atque cohortes militares convocandi, et hæc leges militares recensendæ sunt, quæ multas has continent:

2. Si miles quintano aut quartano suo advesetur, castigetur: sin quartanus aut quintanus decano suo advesetur, castigetur quoque. Sin decanus centurioni, pari modo. Sin quis ex cohorte audeat hoc adversus suum ipsius comitem facere, capite plectatur.

3. Si quis injuriam a quoquam acceperit, ad cohortis suæ præfectum referat: sin ab ipso præfecto lædatur, majori alicui præfecto narret.

4. Si quis audeat magicam exercere, quo tempore militares domum suam remittuntur, perpetuo ab omnibus aciebus expellatur.

5. Si qui conjurationem aut pactum aliquod contra præfectum suum quavis de causa fecerint, capite plectantur, et in primis illi, qui hujus seditionis et conjurationis auctores fuerint.

6. Si cui custodia civitatis aut castelli alicujus commissa est, isque eam prodiderit, aut invito præfecto deseruerit, extremo supplicio afficiatur:

7. Si quis seipsum inimicis proderere velle deprehendatur, extremo supplicio afficiatur.

Neque ille solum, sed is etiam qui cum consciis hujus facinoris, id ipsum tamen præfecto indicare noluist.

8. Si quis cum decani mandata audierit, non agat ea, castigetur. Sin propter ignorantiam offenderit, decanus ipse, qui hoc illi non indicavit, castigetur.

9. Si quis bestiam aliquam aut rem sive magnam sive parvam invenerit, et eam præfecto suo non tradiderit, tum ipse, tum qui conscius illi est, quasi fures utriusque castigentur.

10. Si quis damnum municipi suo fecerit, et illud voluntate sua non resarcierit, duplam illi multam persolvat.

11. Si quis aliquo vacationis tempore intermissionem aliquam habeat, et eo tempore arma sua neglexerit, et decanus eum non coegerit nova comparare, aut saltem præfecto suo hoc non indicaverit, tum miles, tum decanus castigentur.

A

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Η΄.

Περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμιῶν.

α'. Δεῖ οὖν οὐ μόνον ἐν καιρῷ τῶν ἀληθῶν ἀγώνων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς γυμνασίας, συντηγμένων ἀπάντων τῶν τε ἀρχόντων καὶ τῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων, προσκαλεῖσθαι πάντας, καὶ ὑπαναγινώσκαι αὐτοὺς τὰ εἰρημένα νόμιμα στρατιωτικά ἐπιτίμια ἔχοντα οὕτως·

β'. Ἐὰν στρατιώτης τῷ ἰδίῳ πεντάρχη ἢ τετράρχῃ ἐναντιωθῇ, σωφρονιζέσθω· εἰ δὲ τετράρχης ἢ πεντάρχης τῷ ἰδίῳ δεκάρχῳ, ὁμοίως σωφρονιζέσθω· εἰ δὲ δέκαρχοι τῷ πεντάρχη. Εἰ δὲ τις τῶν τοῦ τάγματος τολμήσῃ τοῦτο ποιῆσαι εἰς τὸν ἑαυτοῦ κόμητα, κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑποκείσθω.

γ'. Εἰ μόντοι ἀδικηθῇ πικρά τινος, τῷ ἔρχοντι τοῦ τάγματος προσέλθῃ· εἰ δὲ παρὰ τοῦ ἔρχοντος αὐτοῦ ἀδικηθῇ, τῷ μείζονι ἔρχοντι προσέλθῃ.

δ'. Ἐὰν τις τολμήσῃ βαγεῦσαι (25) ὑπὲρ τὸν χρόνον τοῦ κομιέτου, ἤγουν τῆς ἀπολύσεως τῶν στρατιωτῶν εἰς τοὺς ἰδίους οἴκους, εἰς διηλεκτὴ ταξάτεια κατακριθῇ.

ε'. Εἰ δὲ τινες τολμήσωσι συνομοσίαν, ἢ φατρίαν, κατὰ τοῦ ἔρχοντος τοῦ ἰδίου ποιῆσαι, ὑπὲρ οἰασθήποτε αἰτίας, κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑποβληθῶσι, κατὰ ἐξαιρετον οἱ πρῶτοι τῆς συνομοσίας ἢ τῆς στάσεως γενόμενοι.

ς'. Εἰ τις παραφυλακὴν πόλεως ἢ κάστρου πιστευθεὶς τοῦτο παραδώσῃ, ἢ παρὰ γνώμην τοῦ ἔρχοντος αὐτοῦ ἐκείθεν ἀναχωρήσῃ, ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑποβληθήσεται.

ζ'. Εἰ τις ἐλεγχθῇ θελήσας ἐχθροὺς ἑαυτὸν παραδούναί, τῇ ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑποβληθῇ.

Ὁ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦτο συνειδῶς· ἐπεὶ δὲ τοῦτο γνοὺς τῷ ἔρχοντι οὐκ ἐμήνυσεν.

η'. Εἰ τις ἀκούσας τὰ μανδάτα τοῦ δεκάρχου μὴ φυλάξῃ, σωφρονιζέσθω. Εἰ δὲ ἀγνοῶν τὰ μανδάτα πταίσῃ, ὁ δεκάρχης σωφρονιζέσθω, ἐπειδὴ οὐ προέπεν αὐτῷ.

θ'. Εἰ τις ἄλογον ζῶον ἢ ἄλλο οἰονδήποτε εἶδος μικρὸν ἢ μέγα εὐρών, μὴ τοῦτο φανερώσῃ, καὶ τῷ ἔρχοντι τῷ ἰδίῳ παραδῶσῃ, σωφρονιζέσθω, οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ συνειδῶς αὐτῷ, ὡς κλέπται ἀμφοτέροι.

ι'. Εἰ τις ζημιώσῃ συνταλοστὴν, καὶ μὴ τοῦτο προαιρήσει ἀποθεραπεύσῃ, κατὰ τὸ διπλάσιον τὴν ζημίαν αὐτῷ ἀποκαταστήσῃ.

ια'. Εἰ τις λαμβάνων ἀπλοσίαν ἐν εὐκαιρίας ἡμέραις τῶν ἑαυτοῦ ὀπλων περιφρονήσῃ, καὶ μὴ τοῦτο ὁ δεκάρχης ἀναγκάσῃ κτήσασθαι (26), ἢ καὶ τῷ ἰδίῳ ἔρχοντι τοῦτο μὴ φανερώσῃ, καὶ ὁ στρατιώτης αὐτὸς, καὶ ὁ δεκάρχης σωφρονισθῶσιν.

NOTE.

(25) Βαγεῦσαι. In codice videtur fuisse, μαγεῦσαι. Male. Rufus in Leg. milit.: Εἰ τις τολμήσῃ βαγεῦσαι ὑπὲρ τὸν χρόνον τοῦ κομιέτου, τῆς στρατείας ἐκβληθήσεται. Apud Græcos posteriores βα-

γεῦσαι, est vagari, errare. Suidas: βαγεῦσαι, κληνητεύειν. Vide Glossarium nostrum.

(26) Ὁ δεκάρχης ἀναγκάσῃ κτήσασθαι. Deest ἄλλα, aut tale quid.

ιβ'. Εἴ τις μὴ ὑπακούσῃ τῷ ἰδίῳ ἀρχοντι, σωφρο- A
νιζέσθω κατὰ τοὺς νόμους.

ιγ'. Εἴ τις ἐν ζημιώσῃ στρατιώτην, ἐν διτλῇ πο-
σότητι αὐτῷ ἀποκαταστήσῃ, ὁμοίως καὶ συντελε-
στήν.

ιδ'. Εἴ δὲ ἐν παραχειμαδίῳ ἐστὶν ὁ στρατὸς, καὶ
κατὰ πάροδον ὁ ἀρχὼν, ἢ ὁ στρατιώτης, ζημιώσῃ
συντελεστήν, καὶ μὴ τοῦτον δεόντως ἀποθεραπεύ-
σῃ, ἐν διτλῇ ποσότητι τοῦτο αὐτῷ ἀποκαταστήσῃ.

ιε'. Εἴ τις ἐν καιρῷ πολέμου δίχα κομιάτου (27)
ἤγουν ἀπολύσεως τοῦ στρατοῦ, στρατιώτην ἀπολύσαι
τολμήσῃ, τριάκοντα νομισμάτων ποινήν δίδτω. Ἐν
καιρῷ δὲ παραχειμαδίου εἰς δύο ἢ τρεῖς μῆνας ποιείτω·
ἐν καιρῷ δὲ εἰρήνης, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπαρ-
χίας ὁ τῆς ἀπολύσεως καιρὸς τῷ στρατιώτῃ δίδδτω. B

ις'. Εἴ τις πόλιν ἢ κάστρον πιστευθεὶς εἰς παρα-
φυλακὴν τοῦτο προδώσῃ, ἢ χωρὶς ἀνάγκης εἰς
ζωὴν συντεινούσης ἀναχωρήσῃ, δυνάμενος τοῦτο
ἐκδικῆσαι, κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑποδαλλέσθω.

ιζ'. Ταῦτα μὲν καὶ ἐν καιρῷ γυμνασίας ὁμοῦ συν-
ηγμένων τῶν στρατιωτῶν ὑπαναγινωσκέσθω τὰ
ἐπιτίμια, καὶ ἐν ἑτέρῳ οἰφδῆποτε καιρῷ πρὸς
εἰδῆσιν τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν.

ιη'. Δεῖ δὲ συνταγῆναι αὐτοῖς καὶ τὰ λοιπὰ ἐπιτί-
μια, ὅσα δεόν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου ἀναγκαίως
φυλάττεσθαι.

ιθ'. Μετὰ οὖν τὸ ταγῆναι τὰ τάγματα ἀναγινώ-
σκεται καὶ ταῦτα οὕτως·

κ'. Ἐὰν στρατιώτης ἐν καιρῷ παρατάξεως καὶ
πολέμου τὴν τάξιν ἢ τὸ βάνδον αὐτοῦ ἐάσῃ καὶ ἢ C
φύγῃ, ἢ τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐτάγη προσηθῆσῃ, ἢ σκυ-
λεύσῃ νεκρῶν, ἢ εἰς ἐπιδίων ἐχθρῶν καταδράμῃ, ἢ
τούλδῳ ἢ φασάτῳ ἐχθρῶν ἐπέλθῃ, κελεύμεν καὶ
τιμωρεῖσθαι αὐτὸν κεφαλικῶς, καὶ πάντα τὰ, ὡς εἰκός,
παρ' αὐτοῦ εὐρισκόμενα ἀφαιρεῖσθαι καὶ τῷ κοινῷ
δίδοσθαι τοῦ τάγματος, ὡς τὴν τάξιν παραλύσαντα,
καὶ τοῖς ἑτέροις (28) αὐτοῦ ἐπιδουλεύσαντα.

κα'. Ἐὰν ἐν καιρῷ δημοσίας παρατάξεως ἢ συμ-
βολῆς τροπῆ, ὅπερ ἀπειλή, γένηται ἀνευ τινὸς εὐλόγου
καὶ φανερᾶς αἰτίας, κελεύμεν τοὺς στρατιώτας τοῦ
πρώτου φεύγοντος τάγματος καὶ ἀναχωροῦντος τῆς
παρατάξεως, ἥτοι τοῦ ἰδίου μέρους, τοὺς εἰς τὴν
μάχην ταγέντας ἀποδεκατοῦσθαι, καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν
ταγμάτων κατατοξεύεσθαι, ὡς τὴν τάξιν παραλύσαν-
τας, καὶ αἰτίους τῆς τοῦ παντὸς μέρους τροπῆς γενο-
μένων. D

κβ'. Εἴ δὲ συμβῇ τις ἐν αὐτοῖς, ὡς εἰκός, πλη-
γάτους ἐν αὐτῇ τῇ συμβολῇ γίνεσθαι, ἐκείνους ἐλευ-
θέρους τοῦ τοιοῦτου ἐγκλήματος εἶναι.

κγ'. Ἐὰν βάνδου ἀφαιρέσεις ὑπὸ ἐχθρῶν γένηται,
ὅπερ ἀπειλή, ἀνευ τινὸς εὐλόγου καὶ φανερᾶς προ-
φάσεως, κελεύμεν τοὺς τὴν φυλακὴν τοῦ βάνδου
πιστευθέντας σωφρονίζεσθαι, καὶ παντελῶς ἐτάτους
γίνεσθαι τῶν ἀρχομένων ὑπ' αὐτῶν, καὶ ἀτίμους. Εἴ
δὲ συμβῇ τις αὐτῶν μαχομένους γίνεσθαι πληγά-
τους, τοὺς τοιοῦτους ἐλευθέρους τοῦ [ἐπι]τιμίου τοι-
ούτου ἐπιφυλάττεσθαι.

12. Si quis præfecto suo non obtemperaverit,
legibus castigetur.

13. Si quis damnnum militi aut municipi fecerit,
duplum illi restituat.

14. Si in hibernis fuerit exercitus, et in ipso itinere
dux vel miles damnnum municipi fecerit, et
illud iterum, quemadmodum par est, non compen-
saverit, duplum illi persolvere cogatur.

15. Si quis belli tempore sine comæatu, id est,
dimissione exercitus, militem dimittere audeat,
triginta nummis mulletur. Hibernis autem duos
aut tres menses hoc faciat : pacis tempore pro
intervallo loci comæatus sive dimissionis tempus
militi concedatur.

16. Si cui custodia civitatis, aut castelli alicujus
commissa est, et eam prodiderit, vel sine necessi-
tate aliqua ad vitam pertinente discesserit, cum
posset locum defendere, capite plectatur.

17. Hæc congregatis ipso exercitationis tempore
militibus, et alio quovis idoneo tempore, ad
militum et præfectorum scientiam multæ legantur.

18. Constituendæ præterea illis reliquæ multæ
sunt, quæ belli tempore necessario servandæ
sunt.

19. Post instructas cohortes, hæc illis legantur :

20. Si miles belli tempore aciem suam aut co-
hortem reliquerit, aut aufugerit, aut locum in quo
constituitur anteverterit, vel cadaver despoliaverit,
vel ad insequendos hostes excurrerit, vel ad tul-
dum, sive impedimenta, vel fossatum, id est, ca-
stra hostium accesserit, capite mulletur, et omnia
hona detrahantur, et cohorti universæ, quia aciem
dissolvere cogitabat, et aliis insidias struebat, dis-
tribuantur.

21. Si universæ aciei instructæ, aut ipsius con-
flictationis tempore, fuga (quod absit!) nulla rationabili
de causa certa que fiat, præcipimus, milites
cohortis ejus, quæ primo terga dabat, et
primum ex acie discessit, decimari, et a reliquis
cohortibus sagittis configi, quia aciem dis-
solverunt, et auctores omni ex parte hujus fugæ
fuerunt.

22. Sin quosdam ex illis sauciatos esse contin-
gat, eos omni hoc crimine liberamus atque exsol-
vimus.

23. Si bandi, id est, cohortis alicujus ab hosti-
bus ereptio fiat, quæ sine ulla certa aut manifesta
causa discedit, hi quibus custodia hujus cohortis
commissa est castigentur, et omnium subjectorum
abjectissimi contemptissimique sint. Sin quosdam
ex illis pugnando sauciatos esse contingat, istos
hac multa liberos esse volumus.

NOTÆ.

(27) Δίχα κομιάτου. Scribebatur, δίχα κομηγάτου.

(28) Καὶ τοῖς ἑτέροις. Scribe, καὶ τοῖς ἑταίροις.

24. Si jam fossato, id est, castris positus contingat (quod absit!) alicujus turmæ sive aciei fugam fieri, neque ad defensores accurrunt, neque fusi ei fugati ad castra contendunt, sed contemptu aliquo ad alia loca transvolant, hi qui hæc faciunt sic puniuntur quasi cæterorum proditores et contemptores.

25. Si miles in prælio arma abjiciat, puniatur is, quasi qui ipse se nudat, et hostes armat.

26. Si quis præfectus arma militi detraxerit, vel excusationem pro eo attulerit cur ad diem commentatus non venit, aut ubi domum venerat, ita servitio illum occupatum detinuit, ut stationem suam neglexerit, et arma contempserit, præter ea, quæ a nostro scrinio constituta sunt, castigetur, et mulietur: imperator auri libra: turmarca nummis triginta sex: drungarius, id est, præfectus cohortis milliariæ nummis viginti quatuor: comes, id est, præfectus cohortis, nummis duodecim.

27. Iis igitur multis militaribus descriptis, deinceps tibi quemadmodum ducendus exercitus sit tum domi, tum foris, sive universus tibi ducendus sit, sive cohortes separatæ aliquæ, qualique cum constitutione faciendum sit, exponam.

CONSTITUTIO IX.

De exercitu itinere.

1. Ubi in vestra ipsorum ditione cum exercitu iter sit, militibus præcipiendum est, ut neque prædentur, neque populentur terram. Multitudo enim militum, si quando licentiam habeat, solute in omnia irruit: objecta enim ante oculos præda, ad cupiditatem inescatur. Ex quo sit, ut vestri sæpe vobis inimici atque adversarii sint.

κατὰ ὄψιν προκειμένην τὴν χρεῖαν, καὶ πολλάκις τοὺς

2. Ne tardes in vestra cum exercitu ditione comorando, cum jam in hostilem terram irruere decreveris; nam et proprias fruges absumes, et amicos magis quam inimicos lædes. Celeriter igitur copias traducto, idque potissimum, si in frugiferam et fructuosam hostium regionem irrupturus es.

3. Frequentem exercitum, nisi hostes immineant, in unum locum ne cogas; otiosi enim milites ad seditiones et perversas cogitationes se adiungunt.

4. Sin usus aliquis hoc requirat, vel adnomil, id est, nominum describendorum causa, vel alicujus alterius rei gratia, ut cogantur in unum milites, quanta maxima celeritate potes, copias vel divide, vel exerce, et in rebus bellicis occupatos tene, quemadmodum in capite *De exercendis militibus* præscripsimus. Otium enim et desidia insolitas atque intemperantes fere cogitationes pariunt.

NOTÆ.

(29) *Ἐν ἐτέρω.* Scribebatur, τῶν νεωτέρων.

(30) *Ἡ ἐξουτεῦη.* Scribebatur, ἡ ἐκκουλαεὺη. Recentiores Græci, ἐξουσεῦειν dicunt, *excusare*. Vide Glossarium nostrum.

κδ'. Ἐὰν φουσαίου ὄντος τροπῆ, ὅπερ ἀπειλή, μέρους ἢ παρατάξεως γένηται, καὶ μὴδὲ πρὸς διφένσορας προσδράμωσι, μὴδ' ἐν αὐτῷ τῷ φουσαίῳ καταφεύγωσι τρεπόμενοι, ἀλλὰ περιφρονούντες ἐν ἐτέρῳ τόπῳ προσδράμωσι, κελεύομεν τοὺς τοῦτο πράττειν τολμῶντας τιμωρεῖσθαι ὡς τῶν ἐτέρων (29) περιφρονήσαντας.

κε'. Ἐὰν στρατιώτης τὰ ὄπλα αὐτοῦ ῥίψῃ ἐν πολέμῳ, κελεύομεν αὐτὸν τιμωρεῖσθαι, ὡς γυμνώσαντα ἑαυτὸν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ὀπλίσαντα.

κς'. Ἐὰν τις τῶν ἀρχόντων παροπλισῇ στρατιώτην, ἢ ἐξουτεῦῃ (30) ἢ μὴ συνεισελθεῖν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ φουσαίου, ἢ συνελθόντα εἰς οἰκίαν κατάσχη δουλείαν, ὥστε τὴν τάξιν αὐτοῦ καταφρονῆσαι, καὶ ἀμελεῖν τῶν ὄπλων, παρεκτὸς τῶν τεταγμένων ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου κρῖνου (31), σωφρονίζέσθω. Καὶ ζημιώσθω, στρατηγὸς μὲν χρυσοῦ λίτραν μίαν, τουρμάρχης (δὲ νομίσματα λς', δρουγγάριος δὲ νομίσματα κδ', κόμης δὲ, καὶ εἰ τις ἕτερος, νομίσματα ιβ'.

κς'. Τοσαῦτα καὶ περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτιμῶν διορισάμενοι, ἐξῆς σοι ὅπως καὶ ὀδοπορεῖν δεόν τὸν τε καθόλου στρατὸν, καὶ κατὰ μέρος, ἐν τε τῇ ἡμετέρῃ χώρῃ, καὶ ἐν τῇ τῶν πολεμίων, καὶ μετὰ ποίας καταστάσεως, ἤδη διαταξώμεθα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Θ'.

Περὶ ὀδοπορίας.

α'. Δέον σε τοίνυν, ὦ στρατηγέ, ὅταν ὀδοπορῆς μετὰ τοῦ στρατοῦ, εἰ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑμῶν γῆν πορεύειν ποιεῖς, ἵνα παραγγέλλῃς τοῖς στρατιώταις ἀπέχεσθαι τῆς χώρας, καὶ μὴτε πραιδεύειν, μὴ φθειρεῖν· πλήθος γάρ στρατεύματος, ὅταν λάθῃ τῷ δυνασθαι τὴν ἐξουσίαν, ἀφειδῶς ἐπιπίπτει πρὸς ἅπαντα· δελεάζεται γὰρ εἰς πλεονεξίαν, ὅταν ὄψις ἰδίους διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν πολεμίου ποιῇ.

β'. Μὴδὲ χροնίζε καθεζόμενος μετὰ τοῦ στρατεύματος ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρῃ, ὅταν ἤδη ὀρίσης εἰσβάλλειν τῇ γῆρ τῶν πολεμίων. Καὶ γὰρ καὶ τοὺς ἰδίους ἀναλώσεις καρπούς, καὶ ζημιώσεις μᾶλλον τοὺς φίλους ἢ τοὺς πολεμίους. Ταχέως δὲ μετάφερε τὰς δυνάμεις, μάλιστα ἐὰν εἰς λιπαρὰν καὶ πολύτεροφον τῶν πολεμίων γῆν μέλλεις εἰσβάλλειν.

γ'. Εἰς ἕνα δὲ τόπον στρατὸν πολὺν μὴ σύναγε, πολεμίων μὴ ἐσοχλοῦντων, ἵνα μὴ εὐκαιροῦντες οἱ στρατιῶται εἰς στάσεις καὶ ἀκαίρους ἐννοίας ἀσχολοῦνται.

δ'. Εἰ δὲ ποτε χρεῖα καλέσει τοῦτο γίνεσθαι χάρην ἀδνουμίου, ἢ ἄλλης ἀναγκαίας αἰτίας, ἢ ταχέως τὸν στρατὸν διαμέριζε (32), ἢ γύμναζε καὶ εἰς ἔργα τῶν ὄπλων ἀσχολεῖσθαι παρασκεύαζε, ὡς ἐν τῷ *Περὶ γυμνασίας* ἡμῖν εἴρηται κεφαλαίῳ. Ἡ γὰρ ἀργία κενωτέρας μελέτας ἵσως καὶ ἐπιδραβεῖς ἀπογεννᾷ.

(31) *Τοῦ ἡμετέρου κρῖνου.* Scribe, τ. ἢ. σκρῖνου.

(32) *Τὸν στρατὸν διαμέριζε.* Addendum necessarium, ἢ γύμναζε.

ε'. Ἐάν πόλεμον προσδοκᾷς, μετὰ τάξεως τὸν Ἀ στρατὸν περιπατεῖν ποιήσῃς, καὶ τε κατὰ δροῦγγους τὰς ὁδοποιρίας ποιῶνται, καὶ τε κατὰ τούρμας, καὶ τε κατὰ ὄλας παρατάξεις. Τὸ γὰρ ἐν τάξει ταύτας γίνεσθαι, οὐ μόνον ἐπὶ τῆς πολεμίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἰδίας, ἀσφαλεστέρους, καὶ προγεγυμνασμένους ποιεῖ τοὺς στρατιώτας.

ς'. Ἐκάστῳ δὲ δροῦγγῳ ἐθίζεσθαι ποιήσῃς, ὥστε τὴν ἰδίαν ἀποσκευὴν ὀπισθεν ἀκολουθεῖν μετὰ τῶν ἰδίων σημείων, καὶ μὴ ἐπιμίγνυσθαι ἐτέρῳ. Ἀναγκαῖον γάρ ἐστιν, ὅταν οἱ πολέμοι οὐτε πάρεσιν, οὐτε ἐλπίζοντα· ἐν τῇ ἡμετέρῃ γῆ, ἢ κατὰ δροῦγγους, ἢ κατὰ τούρμας περιπατεῖν, καὶ μὴ συνάγειν ἐν ἐνὶ τόπῳ τὸν ἅπαντα στρατὸν, διὰ τε τὸ μὴ λιμώττειν αὐτὸν εὐχερῶς, μηδὲ εὐσύνοπτον τὸ πλῆθος ὄλον τῆς κατασκοπῆς τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰκός, γίνεσθαι, μηδὲ B εἰς βοσκὰς στενοῦσθαι.

ζ'. Ἐγγιζόντων δὲ τῶν ἐχθρῶν ὡς πρὸς ς' ἢ ζ' ἡμερῶν ἢ καὶ δέκα συνάπτεσθαι, καὶ ἐν τῷ ἔμα ἀπλικεῖν, καὶ ἐάν, ὡς εἰκός, ἐν ἀγνώστοις τόποις ἢ ὁδοποιρία γίνεσθαι, καὶ οὐ πάρεσι τινεσὶ ἐντόπιοι δουκᾶτορες (33), ἀποστείλῃς τοὺς μινωράτορας, ἵνα προλαμβάνωσιν, ἐάν ἐχθροῦ φόβος οὐκ ἔτι (34), πρὸ μιᾶς ἡμέρας, ἢ τινεσὶ (35) ὀφείλουσι τὴν περίμετρον τοῦ παντὸς διαγράψαι στρατοῦ, ἐν ᾧ μέλλει στρατοπεδεύεσθαι, καὶ τὸ ἐπιβάλλον μέτρον ἀναλόγως ἐκάστῳ μέρει διαμερίσαι.

η'. Τὰ αὐτὰ δὲ ποιεῖν καὶ τοὺς ἀντικένσορας. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ ὀφειλοντες τῶν ὀδῶν καὶ τῆς γνώμης (36) τὴν χρῆσιν καταμανθάνειν.

θ'. Ἐάν δὲ διὰ τραχέων πάντων τόπων ἢ ὁδοποιρία μέλλῃ γίνεσθαι, ἢ κρημνωδῶν, ἢ δυσβάτων, ἢ δασείων, προ[ε]τρέπειζε πλῆθος στρατοῦ, καὶ ἀποστείλον ἐπὶ τοῦτο, ὥστε διορθώσασθαι καὶ παρασκευάσαι εὐθείαν γενέσθαι τὴν ὁδὸν κατὰ τὸ δυνατόν, ἵνα μὴ συντριβῆται ἢ ἴππος. Τοὺς δὲ ἀφοριζομένους ἐπὶ τούτῳ μὴ ὑποκείσθαι βίβλα, ἢ ἐτέρῃ δουλείᾳ.

ι'. Περιπατοῦντος δὲ τοῦ στρατοῦ, ἡγείσθω ἢ σὴ ἐνδοξότης, ὡς τοῦ παντὸς στρατοῦ στρατηγός· προπορευόμενος· αὐτοῦ τιμῆς ἕνεκεν. καὶ διὰ τὸν φόβον τῶν ἐπιτιμιῶν μετὰ τῆς σῆς ἀπάσης προσελύσεως, καὶ τῶν κατὰ σοῦ βάνων, καὶ ὀπισθεν πάντων ὑπεριστᾶ (37) ἀποσκευῆ.

ια'. Πρὸς τὸ σχῆμα δὲ τοῦτο καὶ ἕκαστος τουρμαρχῆς ἢ δρογγάριος περιπατεῖτω, τὴν αὐτὴν τάξιν φυλάττων, εἴτε ἡνωμένως· περιπατεῦσιν, εἴτε ἰδίως. Ἐν δὲ ταῖς τῶν ποταμῶν διαβάσεσιν, ἢ εἰλων ἀγνώστων χωρίων, τοὺς ἀντικένσορας προλαμβάνειν ὥστε δοκιμάζειν πρότερον τοὺς τόπους, καὶ οὕτως ἀπαγγέλλειν σοὶ τὰ τοῦ τόπου, ἵνα διὰ τῶν ἐπιτιμιῶν ἀρχόντων ἀποστέλλῃς, καὶ προφυλάττης τὴν διάβασιν.

ιβ'. Εἰ δὲ πάντων ἐπισφαλεῖς εἰσιν οἱ τόποι καὶ δύσκολοι, καὶ σεαυτὸν (38) τοῦ παντὸς στρατηγὸν ἀ-

5. Si bellum expectes, in acie exercitus instructus prodeat, sive per drungos, id est, cohortes miliarias, sive per turmas, sive per integras acies iter faciat. Nam in acie esse milites, non solum in hostili terra, sed etiam in sua, perutile est, et tutiores eos magisque exercitatos reddit.

6. Quumquemque drungum, seu cohortem miliariam assuefacito, ut illorum impedimenta a tergo eam sequantur, cum privatis et suis insignibus, neque aliena admisceantur. Quando enim in nostra regione hostes neque adsunt, neque expectantur, vel drungatim, vel turmatim ambulent, nec in unum locum conducantur, ut ne fame premantur, neque facile ab hostium speculatoribus numerentur, et pastus jumentorum omnes excedant.

7. Propinquis jam hostibus, ante sex, vel septem, aut etiam decem dierum pugnam, cumque prope castra ponuntur, si in ignota loca iter faciendum sit, neque indigenæ ductores adfuerint, metatores sive mensuratores præmitte, ut loca anticipent, si nullus hostium timor impendeat, qui castrorum ambitum ante unum diem dimeliantur, in quo castra ponentur, et certam quamdam mensuram cum proportione justa unicuique turmae tribuant.

8. Idem faciant et anticensores; horum etiam officium est, aquarum passionumque vim et copiam advertere.

9. Si per aspera admodum loca iter futurum est, aut præcipitia, aut per avia et condensa loca, aliquot ex exercitu præpara, et præmitte, qui quosdam fieri potest planam et directam viam efficiant, ut ne equi affligantur. Hi qui ad hoc negotium asciti sunt, neque speculationibus, neque ullis aliis muneribus faciendis inserviant.

10. Prodeunte exercitu primus antecias tu universi exercitus imperator, et antecias honoris tui causa, propter multorum timorem, cum universa expeditione tua et cohortibus tuis: extrema autem omnium impedimenta tua eant.

11. Ad hunc modum unusquisque tum turmarcha, tum drungarius, id est, tribunus minor, prodeat, hanc aciem servans, sive conjuncte omnes ambulent, sive seorsim. In fluviorum transitionibus aut aliorum locorum ignotorum, antecessores præmitte, qui prius loca explorent, eaque qualia sunt nuntient, ut quibusdam idoneis præfectis statim præmissis, diligenter asserves transitum.

12. Sim admodum lubrica, difficiliaque loca fuerint, teipsum oportet primum eo transire, deinde

NOTÆ.

(33) Δουκᾶτορες. In Palatino codice erat, οἱ δ' ἐκότεροι. Male.

(34) Οὐκ ἔτι. Scribo, οὐκ ἔστι.

(35) Ἢ τινεσ. Scribo, οἵτινες.

PATROL. GR. CVII.

(36) Καὶ τῆς γνώμης. Scribo, καὶ τῆς νομῆς.

(37) Ἰπεριστᾶ. Scribo, ἢ περὶ σί.

(38) Καὶ σεαυτόν. Scribo, χρεῖ σ.

ibi consistere et commorari, donec omnes sine A
offensione transierint.

13. Hoc enim virum nobilissimum et clarissimum patrem nostrum regem Basilium fecisse cognovimus, quando contra Germanicam Syriae civitatem copias duxerat, et Parædisum fluvium anticiparat, qui lampadibus in medio constitutis ipse sua ipsius præsentia atque ope, universum exercitum facile et sine offensione traduxit, qui sæpe manum illis afflictis porrexerat, et quosdam ex periculis eripuit.

14. Hæc, si hostes non immineant, imperator, facies; sin prope fuerint, tum in propria statione permaneat. Unusquisque autem præfectus sui ipsius cohortis aut turmæ curam suscipiet, donec omnes, B
qui sub imperio ejus fuerint, transeant, ut ne alius alium antevertendo, se mutuo perturbent atque affligant; tum enim fortassis aliqua incommoda orientur.

15. Quando autem per regionem aliquam transieris, quæ sub ditione nostra est, parcas et faveas agris cultis; idemque militibus præcipe, sive loca culta et vitibus consita, sive horti fuerint, ne per medium horum locorum transeant, ut ex legibus præscriptisque nostris municipes atque agricolæ illæsi conserventur.

16. Si fieri potest, ut per inculta loca eas, illuc longo intervallo transi. Sin necessitas ipsa urgeat, ut per hæc eas, uniuscujusque turmæ præfectis præcipies ut ibi consistant, et cautionem diligentem adhibeant, donec omnes milites, qui sub illorum potestate sunt, transierint, et præfecto tum proximo loca hæc illæsa tradant, sicque discedant.

17. Similiter etiam proximus illi faciet, et unusquisque etiam præfectus ordine suo; sic et ordinis conservatio tum tua, tum præfectorum, tum militum adhibebitur, et agricolæ fructus illæsus erit.

18. Quando imminere labor belli, vel difficilis, et in omnes partes circumspiciendus transitus esse videtur, si feræ aut mansuetæ bestię occurrerint, aut in conspectum illorum prodierint, venatione et insectatione illarum milites tuos prohibebis; D
magna enim turba magnusque clamor ex eo esset, et equi illorum sine ulla necessitate affligerentur.

19. Quando parvis tempus, et nulla belli expectatio est, tunc venatio admodum utilis militibus est.

20. Si parvum exercitum contra hostes duxeris, per habitata loca ne ducas, neque in tua, neque in hostium regione, ne forte speculatores facile adver-

έρχασθαι, και γίνεσθαι κατά τὸν τόπον, και παραστῆναι δεῖ, ἄχρις ἂν πάντες ἀπαθῶς διέλθωσιν.

ιγ'. Τοῦτο γὰρ και τὸν ἡμέτερον ἀείμνηστον πατέρα και βασιλέα Βασιλείου πεποιηκέναι γινώσκουμεν, ὅτε κατά Γερμανικίας τῆς ἐν Συρίᾳ τὴν στρατείαν ἐποίησατο, προκαταλαμβάντα μὲν τὸν Παράδεισον λεγόμενον ποταμὸν, παραστάντα δὲ μετὰ λαμπάδων κατά τὸ μέσον, και τῆ αὐτοῦ παρουσίᾳ και ἀσφαλείᾳ πάντα τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν ἀπαθῶς και εὐκόλως διαβιάσαντα. ὡς και χεῖρα δοῦναι πολλὰ και δι' ἑαυτοῦ τινὰς τῶν στρατιωτῶν κινδυνεύοντας ἀνασώσασθαι.

ιδ'. Τοῦτο δὲ ποιεῖν σοι κελεύομεν, ὦ στρατηγέ, ἂν μὴ ἐγγίζωσιν οἱ πολέμοι τοῖς τόποις ἔκεινοις. Ἐάν δὲ ἐγγίζωσιν, τότε σὲ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ μένειν, ἕκαστον δὲ ἄρχοντα τοῦ ἰδίου μέρους τὴν χρεῖαν ἀναπληρῶσαι, ἕως ἂν πάντες οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατιῶται ἀβλαβῶς διέλθωσιν, ἵνα μὴ σπουδάζοντες πάντες ἄλλος τὸν ἄλλον προλαβεῖν, ἀτακτοῖσι και συντριβῶνται, ἴσως τότε και βλάβαι τινὲς γίνωνται.

ιε'. Ὅταν δὲ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ὑπηκόων ἡμῶν τὴν διαβάσιν τοῦ στρατοῦ ποιῆς, φείβεσθαι και ἀποφεύγειν τοὺς γεωργηθέντας τόπους τοῖς στρατιώταις παράγγελλε. εἴτε χωράφια εἰσιν, εἴτε ἀμπελώνες ἢ κῆποι. και μὴ διαβαίνωσι μέσον αὐτῶν, ἵνα φυλάτῃς τοὺς ὑποτελεῖς ἡμῶν και γεωργοὺς ἀζημίους, κατά τὸν παρ' ἡμῶν σοι προεκτεθέντα νόμον.

ις'. Καὶ εἰ μὲν δυνατόν, διὰ τῶν ἀγεωργητῶν τόπων μακρὰν σε διέρχεσθαι. Εἰ δὲ ἀνάγκη σε κατασπείγει διὰ τῶν τοιούτων γεωργηθέντων τόπων διελθεῖν, παραγγέλλῃς τοὺς ἕκαστου τάγματος ἄρχοντας, μέχρις ἂν οἱ ὑπ' αὐτοὺς τεταγμένοι στρατιῶται παρέλθωσιν, ἴστασθαι και φυλάττειν, και τὰ ἀπ' αὐτοῦ ἐρχομένων (39) παραδίδόναι τοὺς τοιούτους τόπους ἀβλαβεῖς, και οὕτως ἀναχωρεῖν.

ιζ'. Τὸν ὅμοιον δὲ τρόπον ποιεῖν και τὸν ἀπ' ἐκείνου, και ἕκαστος ἄρχων τὸ αὐτὸ ποιεῖτω. Οὐδὲς γὰρ και ἡ σὴ εὐταξία, και ἡ τῶν ἀρχόντων, και ἡ τοῦ στρατοῦ, και τὸ ἀβλαβεῖς τοῦ γεωργοῦ διαφυλαχθήσεται.

ιη'. Ὅταν δὲ ἐγγίξῃ και προσδοκᾶται κέρματος (40) πολέμου, ἢ δυσχερῆς και ἐπίκοπος διάβασις, ἂν ζῶα ἄγρια ἢ ἡμέρα κατά τὴν ὁδὸν διαναστώσῃ, ἢ ὑπαντήσῃ κατά πρόσωπον, κωλύεις (41) ἵνα μὴ διώκωσιν αὐτὰ, ἔτι δι' αὐτῶν θόρυβος και κραυγὴ γίνεται και οἱ ἵπποι κωρεῖς (42) ἀνάγκης συντριβῶνται.

ιθ'. Ὅταν δὲ καιρὸς ἔστιν εἰρήνης, και οὐδεμία ἀνάγκη ἐπιτίθεται, τότε χρήσιμά εἰσι τὰ κυνήγια τοῖς στρατιώταις.

κ'. Ἐάν δὲ ὀλίγον στρατὸν, ὡς εἰκός, ἐπιφέρῃς και μέλλῃς ἐπιτιθεῖσθαι κατά τῶν πολεμίων, μὴ διαβιάζῃς αὐτοὺς κατά τόπων οἰκουμένων, μηδὲ ἐν

NOTÆ.

(39) Καὶ τὰ ἀπ' αὐτοῦ ἐρχομένων. Scribe, και τῶ ἐπ' αὐτοῦ ἐρχομένων.

(40) Κέρματος. Legebatur κέρμα ἕως; In Palatino erat, τάμα ἕως.

(41) Κωλύεις. Scribatur, καλλύεις.

(42) Καὶ οἱ ἵπποι κωρεῖς. Scribe, και οἱ ἵπποι χωρεῖς.

τῆ ἡμετέρα γῆ, μηδὲ ἐν τῇ πολεμίᾳ, ἵνα μὴ φανερωθῆς διὰ τῶν κατασκόπων τοῖς ἐχθροῖς, ἀλλὰ δι' ἑτέρων τόπων ἀφανῶν σπούδαζε παρέρχεσθαι, καὶ ταῦτα μὲν, ὅταν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ τὸν στρατὸν διαβιβάσεις, χρὴ σε διασφάττεσθαι.

κα'. Ὅταν δὲ ἐν τῇ πολεμίᾳ τὴν ὁδοπορίαν ἐπαίγεις τοῦ στρατοῦ, χρὴ σε ταύτην φεῖρειν καὶ καίσειν καὶ κατατέμνειν. Ζημία γὰρ χρημάτων καὶ καρπῶν ἔνδεια ἐλάττονας ποιεῖ τοὺς πολεμίους καὶ τὸν πόλεμον ἀσθενέστερον, ὡσπερ ἡ τοῦτων περιουσία μᾶλλον τρέφει τοῦτον καὶ αὐξάνει.

κβ'. Ἐν δὲ πολὺν χρόνον ἐν τῇ πολεμίᾳ γῆ μέλλῃ καταστρατοπεδεύειν, τσαῦτα καὶ τοιαῦτα φθειρῶν (43) τῆς χώρας οἶον καὶ ὅσον αὐτῶν οὐχ ἔξεις χρεῖαν, τὰ δὲ ἀναγκαῖα φύλαττε τοῖς μετὰ σοῦ στρατεύματιν εἰς δαπάνην αὐτῶν.

κγ'. Ὅταν δὲ τὰς ἀπάσας δυνάμεις ἔχῃς ὁμοῦ, μήτε ἐπὶ τῆς ἡμετέρας χώρας μήτε ἐπὶ ἄλλης ὑπηκόου καθεδόμενος χρόνιζε· καὶ γὰρ τοὺς ἰδίους ἀναλώσεις καρπῶν, καὶ ζημιώσεις πλέον τοὺς φίλους μᾶλλον ἢ τοὺς πολεμίους. Μετάγαγε δὲ αὐτὰς ταχὺ, ἐν ἀκινδυνά ἔστι τὰ τῆς οἰκείας χώρας, καὶ ἐπαγάγε ἐπὶ τὴν πολεμίαν. Καὶ γὰρ ἐάν ἔστιν ἡ πολεμία σαφιλῆς καὶ εὐκαρπῆς καὶ πλουσία, τροφήν ἔξεις καὶ εὐπορίαν ἀφθονον. Ἐάν δὲ οὐκ ἔστι τοιαύτη, τὴν μὲν ἴδιαν σου καὶ φίλην χώραν οὐκ ἐρημώσεις· πολλὰ δὲ ὁμῶς καὶ ἀπὸ τῆς πολεμίας, εἰ καὶ μὴ λιπαρά ἔστιν, εὐρήσεις εἰς χρεῖαν (44) τοῦ ὑπὸ σὲ στρατοῦ καὶ ἀναγκαῖα.

κδ'. Ἐν δὲ τῇ πολεμίᾳ γῆ (45) μὴ ἀφίης τοὺς στρατιώτας ἀτάκτως φέρεσθαι πρὸς τὰς ἀπελείας. Πολλὰκις γὰρ ἐπιθουλεύμενοι παρὰ τῶν ἐχθρῶν μεγάλας βλάβδας ὑπομενοῦσιν.

κε'. Φροντίσεις δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ γῆ ὁδοπορῶν σὺν τῷ στρατεύματι τῆς τε ἀγορᾶς καὶ ἐμπορίας κατὰ τὴν γῆν, εἰ τύχη, καὶ κατὰ θάλασσαν, ἵνα ἀκινδύνου τῆς παρουσίας· αὐτῆς οὐσης, ἀόκνως καὶ ἀφόδως κομίζουσι τὸν εἰς τὰ ἐπιτήδεια φόρτον.

κς'. Ὅταν δὲ διὰ στενῶν τόπων μέλλεις ποιεῖσθαι τὴν πάροδον, ἢ διὰ ὄρεινης καὶ δυσθᾶτου χώρας πολεμίας παράγειν τὸν στρατὸν, ἀναγκαῖον παρεκπέμπειν σε μέρος τι τοῦ στρατεύματος, καὶ προκαταλαμβάνεσθαι τὰς ὑπερβάσεις, καὶ τὰς τῶν στενῶν παρόδους, ἦγουν τὰς λεγομένας κλεισοῦρας, ἵνα μὴ φθάσαντες οἱ πολέμιοι, καὶ σταθέντες ἐπὶ τῶν ἄκρων ἢ τῶν στενῶν κωλύσωσιν σε τὴν διάδασιν ποιεῖσθαι, ἢ κίνδυνον διὰ τῆς στενοπορίας ἐπαγαγεῖν τῷ στρατεύματι.

κζ'. Τὸ δὲ αὐτὸ φρόντιζε καὶ ὅταν αὐτὸς πεφόδησαι πολεμίων εἰσβολὴν εἰς τὴν ἴδιαν χώραν, ἵνα προκαταλάβῃς τὰ στενά τῆς ἑσθῆς, καὶ κωλύσης τῶν πολεμίων τὴν εἰσοδὸν διὰ τίνος ἀποστελλομένου στρατοῦ, ἢ κακῶς (46) διαθήσεις αὐτοῦς ἐν τῇ τῶν στενῶν, διόδῳ.

A tant, et hostibus nuntient, sed per alia quaedam loca incognita eos ducas; idque in tua ipsius ditione facies, si quando exercitum ducis.

21. Quando per hostilem terram iter facit exercitus tuus, incende, vasta, populare terram illorum; nam pecuniarum egestas frugumque inopia hostes imbecilliores, bellumque infirmius facit; quemadmodum contra istarum rerum affluentia illorum vim incitat contra nos atque adauget.

22. Si longo tempore in hostili terra commoraturus es, tot taliaque vastato, quot qualiumque tu non egebis. Ad exercitus tui sumptus, quod necessarium erit reservabis.

23. Quando omnes copias coegeris simul, neque in nostra ditione, neque in ulla regione sub imperium nostrum subjecta diu praestolare; nam et nostras fruges vastabis, et amicos magis quam inimicos laedes. Celeriter autem, si aliquod periculum impendat, a nostra ditione ad hostilem terram traducto; nam, si fuerit ea opina, fertilis ac locuples, ubertatem commeatus et caeterarum rerum affluentiam habebis; sin ejusmodi non fuerit, tuam tamen integram conservabis, et multa in hostili terra, quanquam admodum fructuosa non sit, ad alendum tamen exercitum idonea invenies.

24. Ubi in hostili terra fueis, haud permittes milites tuos ad omnem praedam inordinate excurrere. Saepe enim ab hostibus circumventi magnas et graves clades accipient.

25. In tua ipsius terra cum exercitu proficiscens, cogitabis de annonae et mercimoniis, tum terra tum mari, ut ad vos sine incommodo perveniant; tum enim copiose et affluentem ea omnia, quorum in exercitu aliquis usus est, ad vos asportabunt.

26. Quando per angustias aliquas, aut per arduos aviosque montes profecturus es, praemitte ex tuis, qui juga montium et loca ibi editissima occupent, et qui aditus angustos et minus patentes, quas clausuras nominant, anticipent, ne hostibus praeventibus, et in ipsis angustiarum faucibus et montium fastigiis considentibus, vel iter omnino impediatur, vel sine magna offensione confici non possit.

27. Hoc idem etiam tu provide, si quando hostilem incursionem in tuam regionem futuram formidas; aliqua enim militum manu ad angustias occupandas missa, illos aditum prohibebis, et permulta incommoda illis afferes.

NOTÆ.

(43) Καὶ τοιαῦτα φθειρῶν. Scribatur, καὶ τῇ ταῦθ' ἐστίν.

(44) Εἰ, χρεῖαν. Sic legitur in codice Pistoriano

pro εἰς χωρῶν.

(45) Γῆ. Scribatur, μή.

(46) Ἡ κακῶς. Scribatur, καὶ κακῶς.

28. Si longum aliquod iter, et multorum dierum A
viam tum in tua, tum in hostili regione confecturus
es, primum assuefacito milites, ut in regione tua
dum sint, ordinem suum in manipulis, quæ contu-
bernia quoque vocantur, et stationem teneant, an-
tegresses sequantur, ut hostilem in terram cum
venerint, et nec opinatis de improvise incursionibus
appetiti sint, minus tumultuentur, et alii ad
alios confuse accurrentes, sibi ipsis nullo præsidio
sint, sed ab hostibus multa tamen propter sui
perturbationem, tum propter hostium impetum ac-
cipiant. Consuetudo enim hac ordinis conservatione,
tum ad res omnes suscipiendas erunt idonei, tum
ad bellum ipsum parati, præsertim si signum ali-
quod habeant, et aspectu ipsi se inter se agnos-
cant.

29. Per angustias tales quam minime potes ducito
exercitum, sed per spatiosa loca, in quibus non
prementur angustiis locorum implicati, sed ubi a
latere produci in longitudinem possunt; facile enim
insidiis circumveniri, et hostium subito interventu
opprimi possunt, qui ita locis inclusi sunt, ut ad
aliquid præclarum suscipiendum impediuntur.

30. Si enim ex adverso hostes veniant latius
instructis copiis, facile fundentur et dissipabuntur.
tut, quemadmodum cum in bello ab hostibus cir-
cumclusi estis.

31. Sin a latere per medias copias hostes incur-
rant, facile distrahantur, et separantur copiar.
Quod si ad phalangem redire voluerint, et utrinque
quasi aciem instruere, infirmum tum prælium
erit, quia confestim hoc ab illis fieri non potest.

32. Sin a tergo invadant, æquo præsens pericu-
lum est, ac fuisset, si eos, qui in fronte sunt, in-
vasissent.

33. Quod si aliquod subsidium esse contingat,
inutile tamen illud atque inefficax erit. Nam cum
qui a tergo sunt opem ferre his student, qui in
fronte collocantur, aut contra, qui in fronte sunt
his qui a tergo sunt succurrere volunt, tarda tamen
et sera progressio hæc solet esse, plerumque inu-
tilis.

34. Exercitus contractus et quadratus, aut non
ita multum oblongus, ad omnem occasionem
atque eventum firmus, utilis atque tutus est.

35. Sæpe enim non contractis, sed dissipatis co-
piis, qui primi e montosis locis in campestris de-
scendant, animo hæsitant ac perturbantur, atque
eos quos a tergo vident, hostes esse putant, ut ad
conflicendum cum suis quasi cum hostibus se præ-
parent, atque etiam ad manus conserendas, et bel-
lum inferendum pene veniant.

36. Impedimenta universa, operas, sarcinas,
atque omnem apparatus in mediis copiis collo-
cato.

(47) Ἐν ἀθρόω. Legebatur ἐναθρόω. Codex Pa-
latinus fert, ἐναθρόω.

κη'. Ἐν δὲ διὰ μακρῶς ὁδοῦ μέλλης ἑτοιμασθαι.
καὶ πολλῶν ἡμερῶν διανύειν πορείαν καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ
χώρᾳ καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ, διὰ μὲν τῆς ἰδίας χώρας
ἵνα ἐθίξῃ τὰ στρατεύματα μένειν ἐν τάξει, καὶ
συμφυλάττειν τοὺς ἰδίους λόγους, ἤγουν τοὺς ὁρί-
νους τῆς τάξεως, καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς ἀρχουσιν, ἅμα
καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ πρὸς τὰς, ὡς εἰκόσ, γινομένης
ἐξαίφνης ἐπιβουλᾶς μὴ ἐναθρόω (47) καιρῶ. καὶ
ὀξέως ἐπιγυνομένων, θυροῦνται καὶ ἐπιστρέφουσι,
καὶ ἄλλοι πρὸς ἄλλους φέρονται, καὶ διὰ τοῦτο μὴδὲν
ἢ καὶ βοηθεῖν δύνανται, πολλὰ δὲ κακὰ ἢ καὶ δι'
ἐαυτῶν ἢ καὶ διὰ τῶν πολεμίων πάθωσιν, ἀλλ' ἵνα
διὰ τοῦ ἐθισμού τῆς εὐταξίας καὶ εἰς πορείαν
εἰσὶν ἐπιδέξιοι, καὶ εἰς μάχην εὐτραπισμένοι,
ἔχοντες καὶ σημεῖόν τι καὶ ἀλλήλους ἐν τάξει βλέ-
ποντες.

κθ'. Τὴν δὲ πορείαν τοῦ στρατεύματος ὀλίγην
ποιεῖσθαι σε δεῖ, καὶ διὰ τοιούτων χωρίων διαθίβασε
τῆς τάξεως, δι' ὧν οὐ συνθλιθῆσονται: (48) ἔχου-
σαι πλάτος ὥστε ἐκ πλευρᾶς ἐπὶ μήκος ἐκταθῆναι.
Ἐπιβουλεύοντες γὰρ γίνονται: πρὸς τῆς αἰφνιδίως
τῶν πολεμίων ἐπιφανείας αἱ τοιαῦται, καὶ μάλιστα
οὐκ ἔχουσαι τὸ δραστήριον.

λ'. Ἐὰν γὰρ αὐτοῖς ἀπὸ ἐμπροσθεν ἀπαντησῶσιν
οἱ πολέμιοι πλατύτεροι τεταγμένοι, εὐκόλως αὐτοῖς
τρέπονται, καθάπερ οἱ ἐπὶ τῆς μάχης αὐτῆς εὐ-
καίρως κυκλοῦντες τοὺς ἐναντίους.

λα'. Ἐὰν δὲ κατὰ μέσην τὴν δύναμιν ἐκ πλευρᾶς
ἐπιβάλωσι, ταχὺ διστώσιν αὐτῶν τὴν πορείαν καὶ
διακόπτουσιν. Ἐὰν γὰρ ἐπιστρέψωσι πρὸς φάλαγγα
οἱ ὀδοποροῦντες, ὥστε ἀντιπαράτασθαι, ἀσθενῆς ἢ
μάχη γίνεται καὶ οὐκ ἔχουσα τάχος.

λβ'. Ἐὰν δὲ ἀπὸ ὀπισθεν ἐπιφανῶσι, προφανῆς γί-
νεται ἐλεθρὸς ὁμοίως τοῖς ἐν τῷ ἐμπροσθεν τῆς πο-
ρείας τεταγμένοις.

λγ'. Συμβαίνει δὲ καὶ ἐὰν τις παραδοθήθεια γίνη-
ται, δυσχερῆ καὶ ἀπρακτὸν αὐτὴν γενέσθαι: τῶν γὰρ
ἀπὸ ὀπισθεν τοῖς ἐμπροσθεν βουλομένων βοηθεῖν, ἢ
πάλιν τῶν ἐμπροσθεν τοῖς εἰς τὸ ὀπισθεν, βραδεία ἢ
εἰσῆσις, καὶ οὐ κατὰ καιρὸν δύναται γίνεσθαι.

λδ'. Πῶς δὲ συνεσταλμένη πορεία καὶ τετράγωνος, ἢ
παραμήκης μὲν, μὴ πάνυ δὲ τοῦτο ἔχουσα τὸ
σχῆμα, ἀλλὰ σύμμετρον, εἰς πάντα καιρὸν ἔστιν
καὶ εὐμεταχείριστος, καὶ ἀσφαλῆς.

λε'. Πολλάκις γὰρ εἰς ἀμφιβολίας ἐμπίπτουσιν,
ὅταν οἱ πρῶτοι καταβάτες ἀπὸ ὀρεινῶν τόπων εἰς
ἐπίπεδα χωρία θεασάμενοι γὰρ τοὺς ὀπίσω ἐπιβι-
νοντες, ἔδοξαν εἶναι πολεμίων ἐπίλευσιν, ὥστε
σπεῦσαι προσβαλεῖν ὡς ἐχθροῖς, τινὰς δὲ καὶ εἰς
χεῖρας ἰλθεῖν κατὰ ἀλλήλων παρὰ μικρὸν.

λς'. Λάμβανε δὲ καὶ τάττε τὸ τοῦλδον ἔλκον, τὴν
τε δουλειαν, καὶ τὰ σχῆμα, καὶ τὴν ἀποσκευὴν
ἀπασαν ἐν μέσῃ τῇ δυνάμει.

NOTÆ.

(48) Δι' ὧν οὐ συνθλιθῆσονται. Decret. οἷ.

λζ'. Ἐάν δὲ καὶ ἀπὸ ὀπίσθεν ὑφ' ἑαυτοῦ φοβὸν τι- A
νων, ποιήσων καὶ τοὺς νατοφύλακας ἰσχυροῦς ὁμοίως
τῶν ἐμπροσθεν τεταγμένων ἐν τῷ μετώπῳ τῆς πο-
ρείας, ὥστε μὴδὲν διαφέρειν τοὺς ὀπίσω τῶν ἐμ-
προσθεν πρὸς τὰ, [ὡς] εἰκός, συμβαίνοντα.

λη'. Ἀποστείλης δὲ καὶ τινὰς καθ' ἑαυτοῦ τοὺς
μέλλοντας διερευνησάτω τὰς ὁδοὺς, καὶ μάλιστα ὅταν
ὄλιγοι καὶ περιεκλεισμένοι βουνοὶ ἢ ὄρησι δι-
εδεύετο ἰσημερία. Πολλάκις γὰρ ἐγκρύμματα πολε-
μίων ἐπιθετοῦνται, καὶ λαθόντα τάχα τὰ ἅλα πρῶ-
τα συντρέβουσι τῶν ἐναντίων.

λθ'. Τὴν μὲν γὰρ πεδιάδα γῆν οἱ πάντων ὀφθαλμοὶ
περιθεωρούμενοι εὐκόλως διερευνώσιν· καὶ γὰρ ἐν
ἡμέρᾳ κοινωτέως ἀναφερόμενος πολλάκις μὴνοὶ τὴν
ἐπιλευσιν τῶν πολεμίων, καὶ πυρὰ καίόμενα νυκτὸς
ὕπνωσε καὶ ὑπέδειξε τοὺς πολεμίους. B

μα'. Καὶ ἐάν μὲν οὐ μέλλῃς ἐκτάσσειν εἰς μάχην
τὰς δυνάμεις, ἄγε αὐτὰς ἐν ἡμέρᾳ μόνον. Ἐάν δὲ
ἐπιγῆσαι (19) καὶ σπουδάζῃς φθάσειν συντομώτερον,
ἄγε αὐτὰς καὶ νυκτὶ, ἐάν ἕρα ἀσφαλῆς εἶναι τοῦτο
νομίζῃς.

μα'. Καὶ πρὸ μὲν τοῦ καιροῦ τῆς μάχης μετὰ
ἀνέσεως καὶ σχολῆς προέρχου· ἐπὶ δὲ τοῖς πολεμίοις
ἐμφανισθῆς, εὐθὺς ἐπιβαλοῦ, καλῶς προσκτάξας τὴν
δύναμιν. Πολλάκις γὰρ πρὸ τοῦ συμβάλλειν τὸν πό-
λεμον ὁ πρὸς τούτων σκοπὸς εἰς δειλίαν ἄγει καὶ
τοὺς ἀνδρείους, καὶ δαπανᾷ τῇ μερίμνῃ τὴν δύναμιν
τῶν σωμάτων.

μβ'. Τοὺς δὲ στενοὺς καὶ δυσβάτους τόπους ἐπὶ
πολὴ διάστημα ἐκτεταμένους ἐν χώρῃ ἐχθρῶν κατ' C
ἐξείρετον οἱ πεζοὶ διαβαίνειν οὐ δυσχερῶς ἔχουσι.
Περὶ τούτων δὲ μετὰ ὀλίγον ἐροῦμεν.

μγ'. Τοὺς δὲ καθ' ἑαυτοῦ ἐν τῇ χώρῃ τῶν πολε-
μίων, ἐν καιρῷ θέρους μάλιστα, ἀπερισκέπτως καὶ
ὡς ἔτυχεν διαβαίνειν οὐκ ἐπιτρέπομεν χωρὶς ἀνάγκης.
Ἐάν δὲ ἔστιν τόπος ἐπ' ὀλίγον ἔχει ἐνδὸς μιλίου
ἐκτεταμένος, καὶ δύναται καὶ πεζοὶ διαβαίνειν
ἐκεῖ, δυνατόν ἐστι καὶ καθ' ἑαυτοῦ πεζοὺς ἐν
αὐτοῖς ἀσφαλῶς.

μδ'. Στενοὺς δὲ καὶ δυσκόλους ἐκείνους λέγω τό-
πους τοὺς μίαν καὶ μόνην παράδοον ἔχοντας. Εἰ γὰρ
καὶ ἄλλαι εἰσὶ παράδοι, καὶ ἐπινοηθῆναι δύναται,
ἀνεμποδίστως ἢ παράδοδος δύναται γενέσθαι.

με'. Ἐάν οὖν γένηται καιρὸς στενῶν διαβάσεων, D
καὶ διὰ τῶν αὐτῶν πάλιν τόπων μέλλει ὑποστρέφειν
ὁ στρατὸς, εἰ μὲν δασεῖς εἰσὶ, καὶ ἐπ' ὀλίγον διά-
στημα, ὡς εἴρηται, κρατοῦσι, τούτους κατὰ τὸν
καιρὸν τῆς ὁδοῦ ἔκκοπτε, καὶ πλάτυνε, καὶ καθά-
ριζε κατὰ τὸν ἐνδεχόμενον τρόπον. Εἰ δὲ στενοὶ καὶ
κρημνώδεις, ὥστε μὴ πλατύνεσθαι δύναται, ὡς
ἀνωτέρω ἡμῖν εἴρηται, προκαταλάβαν αὐτοὺς διὰ
τινος πεζικῆς δυνάμεως, καὶ ἐν τοῖς ὑψηλότεροις
αὐτῶν τόποις τὴν ἀρκούσαν καταλιμπάνε ἀσφαλῶς
βοήθειαν, ἢ τυχὸν καὶ διὰ καθ' ἑαυτοῦ μέχρι τῆς
ὑποστροφῆς, ἢ καὶ τοῦτο κίχκειν οἰεῖν ἐν τοῖς ἀναγκαι-
ωτέροις τόποις, τουτέστιν ἐκκόπτεται, ἢ γοῦν κατα-
ρίξειν, καὶ βοήθειαν καταλιμπάνειν κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον.

NOTA.

(19) Ἐπιγῆσαι. Scribe, ἐπιγῆσι.

37. Si a tergo aliquam hostium incursionem
vel videas, vel metuas, eos qui a tergo sunt æque
firmos et paratos facito, atque eos, qui in fronte
collocati antegrediuntur, atque ad ea, quæ usue-
nire possunt, æque instructos.

38. Præmittes etiam ad loca exploranda equites
quosdam, præsertim si silvosa sint, aut collibus,
aut montibus inclusa, per quæ transeundum est.
Sæpe enim hostium latentes insidiæ summam re-
rum labefactant et dejiciunt.

39. Nam campestribus et planis locis, oculis
omnia lustrare possunt. Et pulvis magnus interdum
excitatus, aut ignes et faces noctu accensæ, ho-
stium sæpe adventum produnt.

40. Si ad pugnam milites tuos producere volue-
ris, duc eos interdum solum; si celeriter contende-
re et hostium expectationem antevertere cupias,
noctu quoque eos ducas, si id fieri tuto posse
videbitur.

41. Ante belli tempus remisso ac pedetentim in-
cedito; ubi hostes in conspectum prope venerint,
cum celeritate quadam instructis copiis in illos ir-
ruito; longa enim sæpe ante pugnam de bello cogi-
tatio fortium virorum animos languescere facit,
et animi sollicitudo vires corporis plerumque ab-
sumit.

42. Angustas et difficiles in hostium regionibus
vias, si longæ admodum fuerint, tamen pedites
facile transire sine molestia possunt; de qua re
paulo post loquemur.

43. Equites in hostili regione, messis potissimum
tempore, incircumspecte temereque vagari latius,
nisi id necessitas requirat, minime permittimus.
Quod si locus aliquis fuerit ad unius milliarii lon-
gitudinem, in quo pedites ire possunt, descendant
tum equites, et libere pedibus eant.

44. Angusta et difficilia loca ea nomino, quæ
unam tantum viam et transitum habent. Sin plu-
res sint, aut fieri poterunt, transitus satis bonus
esse putandus est.

45. Si opportune difficilia quædam atque angu-
sta loca transiisti, per quæ tibi iterum redeundum
est, si condensa et silvosa fuerint, et non im-
mensæ alicujus longitudinis, primo transitus tui,
quoad ejus fieri potest, cæde, purga, dilata locum;
sin arduus præcepsque locus fuerit, quique latior
reddi non potest, præmitte aliquos, quemadmo-
dum ante dictum est, ex pedibus, qui eum locum
occupent, homines satis multos atque idoneos,
aut si usus ferat, equites qui ad reditum tuum ea
locas reservent et custodiant. Vel si quando neces-
sitas exigit, utrumque facias, id est, cæde, purga,
et subsidia ibi idonea relinquito.

46. Qui iter per angusta loca cum tuldo, id est, A impedimentis, vel aliqua cum præda faciunt, in duas partes sive acies se dividant, et in alterum cornu acuminata deductione procedant. Acuminata autem deductio, id est, ὀρθία παραγωγή dicitur, cum in fronte exilis parvaque multitudo sit, dein latius ac latius se ad extremum agmen fundat, atque ibi latissime pateat. Hoc autem faciant maxime, cum præda in manibus illorum est. Si pedites fuerint, facilius illis iter, transitusque expeditior per ea loca erit. Sin equites, ex equis descendant, et medium tutulum, id est, impedimenta, reliquumque apparatus in medio habeant.

47. Talibus in temporibus et locis diphalangia, id est, duplicata acie ex justo hominum numero, tum ante, tum retro quasi ancipitis gladii B acie instructa, si qui supersint, ii ad tuldum, sive impedimenta, et ad prædam, si quam habent, conservandam deligantur, lique multi, et boni arctici, id est, rerum castrensium custodes quatuor in partibus duplicatae aciei, quemadmodum locus postulat, collocentur, et sequantur ea, ut repellant atque abigant eos, qui ad auferenda vadunt, ut integra minimeque perturbata ad custodiam prædæ atque impedimentorum collocata acies conservetur, neque ab incursoribus istis perfringatur. Fieri enim non potest, ut qui in diphalangia, id est, duplicata acie instructi sunt, simul ordine conservato, impedimenta et prædam custodiant, et cum hostibus dimicent. Quocirca C quatuor in partibus collocare oportet homines, præter hanc diphalangiam, et a tergo potissimum, qui fortissimi sunt. Sic enim facile aspera quævis atque avia loca transiri possunt.

48. Equitum, ubi descenderint et pedibus ambulaverint, equos, si pedites alii prope non adfuerint, longe ab illis in medio quodam loco separa, ne si prope essent, et inopinatus quidam timor subito impenderet, ad equos ibi statim, qui in acie jam sunt accederent; quæ res siue magna certe offensione fieri non posset.

49. Sin captivos aut prædam aliquam abigant, et hostes eos persequantur, captivos vinetos D reliquamque prædam illigatam in unam, aut duas partes divides, et ante te hostibus objicies, qua incursionem hostium fore putas, ut quasi scuto, aut propugnaculo usus, aut disturbanda impedimenta in hostes jaculando abstineant, aut si id facere nolint, tamen captivos et prædam potius feriant, quam milites.

50. Si necessitate aliqua, aut improviso aliquo casu vel angustiis inclusus, vel aliqua perturbatione implicatus fueris, unde teipsum sine aliquo ingenti periculo expedire non possis, melius est communi consensione, vel partem prædæ, vel totum etiam prædam hostibus dimittere, et secure sine damno discedere potius quam prædæ causa aliquod periculum venire.

μζ'. Τοὺς δὲ τὴν πᾶρον διὰ τῶν στενῶν κωμῶν, ἢ μετὰ τοῦλδου, ἢ μετὰ πραιίδας, εἰς δύο φάλαγγας ἤτοι παρατάξεις γίνεσθαι, καὶ ἐπὶ μέρος ἐν ὀρθία παραγωγῇ περιπατεῖν καὶ ζῆ. Ὅρθια δὲ ἴσται παραγωγή ἢ κατὰ μέτωπον μὲν στήθη, κατὰ δὲ τὸ βάθος εἰς μήκος ἐκτεινομένη. Τοῦτο δὲ ποιεῖν πραιίδας μάλιστα ἐν χερσὶν οὖσης, εἴτε πεζοὶ εἰσιν, οἷς μᾶλλον εὐχερῆς ἢ τῶν δασέων καὶ δυσβάτων τόπων διέδασις, εἴτε καβαλλᾶριοι ἐκ τῶν ἵππων καταβαίνοντες, καὶ μέσον τὸ τοῦλδον καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἔχοντες.

μζ'. Ἐν δὲ τοῖς τοιούτοις καιροῖς καὶ τόποις μετὰ τὴν διφάλαγγαν, ἥτις ἔχει θυνατὸν λαὸν ἐμπροσθεν καὶ ὀπισθεν, ὥσπερ στομῶματα μαχαίρας, ἦν ἔστι σὲ ἀφορίζειν εἰς φυλακὴν τοῦ τοῦλδου καὶ τῆς πραιίδας τῆς, ὡς εἰκός, ἐνούσης αὐτοῖς πάντως, καὶ ἄλλοις δεξαπλήκτους, ἤγουν ἐπὶ τούτῳ μόνῳ ὄντας, τοὺς καλλίω καὶ πλείους ποιεῖν ἐκ περισσοῦ κατὰ τῶν τεσσέρων μερῶν τῆς διφάλαγγας, ὡς ὁ τόπος παραδέχεται, παρακολουθοῦντας καὶ ἀποσοβοῦντας τοὺς βουλομένους, ὡς εἰκός, ἐκ τῶν ἔχθρῶν ἐπέρχεσθαι, καὶ διαταράσσειν αὐτὴν· ἵνα ἀδιάσπαστος καὶ ἀσύγχυτος ἢ πρὸς παραφυλακὴν τοῦ τοῦλδου, καὶ τῆς πραιίδας τοῖς διαφυλάττεται, καὶ μὴδὲ περισπῶνται οἱ ἐν αὐτῇ διὰ τοὺς ἐπερχομένους. Οὐ γὰρ θυνατὸν τοῖς εἰς τὴν διφάλαγγαν τασσομένοις καὶ τὴν πραιίδαν μετὰ τάξεως φυλάττειν, καὶ τοῖς, ὡς εἰκός, ἐπερχομένοις τῶν ἔχθρῶν ἀρμόζεσθαι. Διὰ τοῦτο ἐκ περισσοῦ δεῖ ἐξῶθεν τῆς διφάλαγγας ἔχειν κατὰ τῶν τεσσάρων μερῶν, καὶ κατὰ ἐξαιρετὸν ὀπισθεν τοὺς κρείττους ἀφορίζεσθαι. Ὅπως γὰρ ἂν τις δυνησεται ἐν παντὶ καιρῷ τοὺς δυσκόλους καὶ τραχέας τόπους διαβαίνειν εὐκόλως.

μη'. Τοὺς δὲ ἵππους τῶν ἀποδαινόντων καὶ πεζευόντων στρατιωτῶν, ἔαν πεζοὶ οὐ σύνοισι στρατιώται, μὴ πλησίον τῶν πεζευόντων ἔχη, ἀλλὰ ἐν μέσῳ τόπῳ αὐτοὺς ἀσφαλῶς ἄγει· ὥστε μὴ, ὡς εἰκός, παραλόγου δειλίας γενομένης, ταρασσόμενοι οἱ πεζεύοντες, ἔαν πλησίον αὐτοῦς εὐρωσι, προχείρους ἐπιλαμβανόμενοι τῶν ἵππων καταλιμπάνουσι τὴν τάξιν, καὶ ἐντεῦθεν βλάβη μεγίστη γίνεται.

μθ'. Εἰ δὲ συμβῇ αἰχμαλωσίαν αὐτοῦς ἢ πραιίδαν ἐπιφέρεισθαι, καὶ μέλλουσιν οἱ ἔχθροι, ἐπιτηδεύειν δέον ταῦτα, ἢ κατὰ τῶν ἐνδὸς μέρους ἢ κατὰ τῶν δύο, ἔνθα ἡ πᾶροδος γίνεται, τοὺς αἰχμαλώτους δεδεμένους ἐξωτέρῳ τῆς τάξεως παράγειν, καὶ ὑπ' αὐτῶν ὡσανεὶ σκουτεύεσθαι, ἵνα αὐτῶν φοιδόμενοι οἱ ἔχθροι μὴ ἐπιτηδεύωσιν ἀκοντίζειν· εἰ δὲ καὶ ἀκοντίζουσιν, αὐτοὺς μᾶλλον ἀφανίζουσιν, καὶ μὴ τὸν στρατιωτῆν.

ν'. Εἰ δὲ ἔρα ἐν ἀνάγκῃ, ὡς εἰκός, καὶ περιστάσει ἀδοκίμη ὁ στρατὸς γένηται, καὶ ἐν στενώμασι καταληφθῆ, καὶ οὐκ ἔστιν ἀκινδύνως τὴν ἀναχώρησιν ἐκτελεῖν ποιήσασθαι, τότε κρεῖττόν ἐστιν ἐκ συμφώνου ἢ μέρος τῆς πραιίδας ἢ πᾶσαν παραχωρεῖν τοῖς ἔχθροις, καὶ ἀθλαδῶς ἐξέρχεσθαι, ἀλλὰ μὴ δι' αὐτὴν κινδυνεύειν.

να'. Εἰ δὲ μὴ οὕτω συμβιβασθῆναι βούλονται, ἂν
 διακρῆσθαι τούτους ἐπ' ὄψεσι τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐπι-
 μένειν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, καὶ λυμάνεσθαι αὐτὴν ἀφει-
 δῶς, ἢ, ὡς δυνατόν ἐστιν, ἑαυτοὺς μετὰ τάξεως περι-
 σῶζειν, καὶ τῆς ἐξελύσεως φροντίζειν.

νβ'. Καὶ παντοίως σοι, ὦ στρατηγέ, σκοπὸς ἔστω
 ἐν τοῖς τοιοῦτοις στενώμασι, καὶ μάλιστα τοῖς ἐπὶ
 πολὺ διάστημα κρατούσι, μὴ ἐπιτηδεύειν βιάζεσθαι
 στρατοῦ πάροδον, ἐξαιρέτως ἐν καιρῷ θέρους, διὰ
 τὴν τῆς ὕλης δασύτητα πολέμων μάλιστα ἐνοχλούν-
 των, πρὶν ἂν οἱ αὐτοὶ ἀποσοθῆθῶσι φαινόμενοι, ἢ οἱ
 ὑψηλότεροι τόποι τῆς παρόδου ὑπὸ σοῦ προκα-
 ταληφθῶσι.

νγ'. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς καθάλαρικῆς στρα-
 τηρίας· ἐπὶ δὲ τῆς πεζικῆς ὁδοπορίας εἰς μὲν ἐπιπέ-
 δους τόπους δέον σε καὶ ὀπισθεν αὐτῶν καὶ ἔμπρο-
 σθεν καθάλαριους καθιστῆναι εἰς βίγλας, καὶ ἐξωτέρω
 τῆς βίγλας μηδένα τῶν πεζῶν φαίνεσθαι.

νδ'. Τὰ δὲ ἀπληκτα ἐκ τοῦ πλησίον γίνεσθαι· ἵνα
 μὴ σκοποῦνται οἱ πεζοὶ περιπατοῦντες πολὺ διά-
 στημα.

νε'. Τὰς δὲ μετὰ τῶν πεζῶν ἀμάξας κατὰ τὰ μέρη
 τῆς παρατάξεως περιπατεῖν δέον, εἴτε ἐν ὁρίνῳ,
 εἴτε ἐν παρατάξει, πρὸς τὸν τόπον πρῶτον τοῦ δεξιοῦ
 κέρατος, εἴτε τοῦ ἀριστεροῦ, μετὰ ἑκείνας δὲ τοῦ
 μέσου ἀριστεροῦ, καὶ τότε τοῦ μέσου δεξιοῦ, καὶ
 μήτε πεφυρμέναι καὶ ἀναμειγμέναι περιπατοῦσιν.

νς'. Ἐὰν δὲ οἱ ἐχθροὶ πλησίον εἴσιν, δέον τοὺς
 ὀπλίτας ἕκαστον τὰ ὄπλα αὐτοῦ βαστάζοντα περιπα-
 τεῖν, καὶ μὴ εἰς τὰς ἀμάξας ταῦτα καταλιμπάνειν, ὅ-
 ἵνα ὡσιν ἑτοιμοὶ πρὸς τὴν μάχην. Ἐν δὲ τοῖς ἀναγ-
 καίοις καιροῖς, καθὼς ἐν τῇ παρατάξει τάττονται τὰ
 τάγματα, οἷως αὐτὰ δεῖ περιπατεῖν καὶ μὴ συγκε-
 χυμένως (50) ἢ διεσπασμένως· ἵνα, ἐὰν γένηται
 χρῆσις τοῦ παρατάξεσθαι, ἑτοίμως εἰς τοῦτο κατα-
 στῶσιν.

νζ'. Ἐὰν δὲ πολλοὶ εἴσιν οἱ τῶν ἐχθρῶν καθά-
 λαριον, ἐγγιζόντων αὐτῶν, τὸν στρατὸν μὴ ἐπιτη-
 δεύειν συνεχῶς τὰ ἀπληκτα ἀλλάσσειν ἢ τὰς ὁδοπο-
 ρίας ποιεῖσθαι πρὸ τῆς τοῦ πολέμου ἐκτάσεως, ἀλλὰ
 πρὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν προκαταλαμβάνειν τὸν
 τόπον, ἐνθα ἢ συμβολὴ μέλλει γίνεσθαι, κακίως
 ἀσφαλῶς ἀπληκτεῖν.

νη'. Ἐὰν δὲ μέλλῃς ἔφοδον ποιεῖν κατὰ χώρας
 ἐχθρῶν μετὰ πεζικοῦ στρατοῦ διὰ δασέων καὶ δυσ-
 βιάτων καὶ στενῶν τόπων, ἢ καὶ ἐν αὐτοῖς ἐγχειρή-
 σεις κατ' αὐτῶν ποιεῖσθαι, οὐ δεῖ σε πολλοὺς καθά-
 λαριους ἔχειν, μήτε ἀμάξας ἔχειν, ἢ τοῦλδον πολλῶν,
 ἢ ὄπλα πολλὰ, οἷον λωρίκια, καὶ κασσίδας, ἢ κλι-
 θάνια, ἢ τι τοιοῦτον, ἀλλὰ σκουτάρια μόνον ἔχειν
 τοὺς σκουτάτους, μείζονα δὲ κοντάρια· τοὺς δὲ λε-
 γομένους ψιλοὺς, σκουτάρια κοντὰ καὶ τὰ σπαθία,
 καὶ τζικούρια μικρὰ, καὶ ἐλαφρότερα τοξοφόρα, ἢ
 ρικτάρια, ἀκόντια μικρὰ, τζικούρια, καὶ εἰ τι τοιοῦ-
 τον ἐλαφρὸν καὶ χρήσιμον. Ἄξινας δὲ πάντως περισ-
 σὰς χρῆσθαι, καὶ ἐν τοῖς σαγμάρτοις ἐπιφέρεισθαι,
 διὰ τὰς χρῆσεις.

51. Sin hoc modo tecum ad pactiorem venire
 noluerint, tum captivos ipsos in hostium conspe-
 ctu trucidabis, atque adeo vel in eo loco tibi per-
 manendum, et regio undique populanda vastanda-
 que est, vel salutis tue consulendum, et acie in-
 structa de exitu et evasione cogitandum est.

52. Omnino hoc consilium in primis tibi se-
 quendum est, ne exercitu aliquo admirabili, atque
 inopinato labore in iis angustiis, quæ potissimum
 aliquam longitudinem viæ habent, messis tempore
 propter silvæ densitatem exerceas, si hostes tum
 te perturbent, nisi si forte prius vel illos repuleris,
 vel summa illius loci juga milites tui occupaverint.

53. Hæc de equestri itinere : in pedestri itinere,
 et planis campestribusque locis, ante et post equites
 ad speculandum constituendi sunt, atque extra
 eos nullus peditum sit.

54. Castra, id est, aplicita prope illos sint, ne
 longum spatium, si discesserint, pedites conspi-
 ciantur.

55. Currus peditum ordine quodam procedant,
 sive post singulas contubernias post dextrum cornu
 primo, deinde post sinistrum, tum post sinistrum
 medium, et deinceps post dextrum medium ; neque
 confusi, aut permixti currus ambulant.

56. Si prope hostes fuerint, singuli armati arma
 gestent, neque ea in curribus relinquunt, ut sint
 ad prælium parati : et in periculosis temporibus
 omnes res ita instructæ sint, ac si in ipsa acie es-
 sent, ut si nec confuse, nec inordinate procedant,
 ubi acies instruenda sit, in promptu atque in pro-
 ciuctu sint.

57. Si multi nostium fuerint equites, et ii
 prope ad te accedant, ne propterea castra transfe-
 ras, et novum iter ante bellum commissum susci-
 plas, sed tres aut quatuor dies ante conflictatio-
 nem ipsam, castra in eo loco pone, ubi pugnatu-
 rus es, et ibi tuto te ad illud tempus colloca-
 to.

58. Si incursionem in hostilem terram cum
 peditatu facturus es, idque per condensa atque
 angusta loca, quamvis in eo loco pugna gravis fu-
 tura sit, neque magnum equitatum, neque multa
 impedimenta, neque multa arma tecum feras, ut
 loricia, id est, galeas, cassides, clibania, id est,
 thoraces ; sed scuta scutati solum habeant, et con-
 taria, id est, hastas longas, et spathas, et tziocuria.
 Leves autem habeant scuta parva, rhiictaria, jacula,
 tziocuria parva, et si quid aliud tale leve atque
 expeditum est. Secures multas habere in sagma-
 riis, id est, sarciniis, ad omnem usum paratas
 oportet.

NOTÆ.

(50) Καὶ μὴ συγκεχυμένως. Desiderabatur, μή.

59. Pedestrem scutorum aciem non directe A
solum in fronte collocabis, quemadmodum in pla-
nis expositisque locis, sed in duas aut quatuor
partes divides eos, id est, unumquodque contuber-
nium ad duorum vel quatuor hominum altitudi-
nem, pro ratione multitudinis tuæ, et pro usu
præsente; partes autem istæ divisæ, et a se sepa-
rate, procedant ad unum lapidis jactam.

60. Sin equites, et tuldum, sive impedimenta
quouo ibi abfuerint, impedimenta statim post pe-
dites locabis, deinde equites post impedimenta; a
tergo equitum quidam scutati leves collocabuntur,
ad extremas partes defendendas, adversus omnes
nec opinatas incursiones.

61. Leves alios emittes ex acie usque ad unius
signi numerum, cum paucis equitibus; alios ad B
latera hinc atque illinc collocabis, ad perviden-
dum et explorandum, num aliquæ ibi insidiæ sint
positæ, et ad arbores circumcirca tam idonee cæ-
dendas, ut manibus, si quando tum usus tulerit, in
transitum hostium dejectæ, aditu in angustiis, at-
que itinere prohibuit, aut et magnum negotium
transgredi festinantibus facessant.

62. Ad hæc perlustrare cum levibus et paucis
equitibus, et hostium insidias, si quæ in via col-
locatæ sint, repellere, et tum aciem instructam
illac deducere oportet.

63. Ubi rariora et laxiora loca fuerint, equites
et speculatores anticipent, ubi condensa et aspera,
tum pedibus ea occupent.

64. Leves non in frontem directe, quemadmo-
dum scutatos, sed per duos, aut tres, aut quatuor
leves jaculatores cum scutis suis locabis, ut tem-
pore hoc desiderante, tum protegere scutis, tum
jaculari etiam possint, unumque sagittarium sin-
guli hi minuti manipuli habeant, quibus cæteri
bene conservabuntur.

65. Tales drungos, id est, cohortes milliaris
non una in acie, vel directe duces, sed ordine alti-
us atque altius incedent, ut tergora autegredien-
tium sequentes defendant. Quod si contingant an-
terioribus, ut ab hostibus retardentur, et propter
difficultatem loci admodum vexentur, tum isti a
tergo de improvviso intervenientes, altiore in loco,
quam hostes sunt positi, suis succurrant. Necesse
enim levibus semper est, ut adversum inimicos alti-
ora loca anticipent.

66. Levibus etiam præcipies, ut longius ab acie,
quam buccina exaudiri potest, ne discedant; auxi-
lio enim destituti admodum promentur.

(51) Καβαλλάριοι. Et sic erat in codice Palatino.
Scribatur, καθάριοι.

(52) Ἀδοκῆτους. Scribatur, ἀδικητους.

(53) Ἴνα καὶ σκουλεύωσι καὶ γινώσκωσιν. Le-
gebatur Ἴνα καὶ εὖ βουλευόνται καὶ γινώσκουσιν. In
codice Pistoriano erat, Ἴνα ἐσκουλεύονται. Recen-
tioribus Græcis, σκούλασι, sunt excubie, et σκουλ-

υθ'. Τὴν δὲ περικτὴν τῶν σκουτάτων τάξιν μὴ
ἐπ' εὐθείας ἦτοι κατὰ τὸ μέτωπον τάσσειν χρῆθ, ὡς
ἐν τοῖς ὀμαλοῖς καὶ γυμνοῖς τόποις, ἀλλ' εἰς δύο ἢ
δ' μέρη, ἐπὶ β' ἢ δ' τὸ βάθος τῶν ἀκίων πρὸς τὸ πρῶτον
τοῦ στρατοῦ, ἢ ὡς ἡ χρῆσι ἀπαντᾷ, τὰ δὲ μέρη ἴσως
κινεῖν καὶ περιπατεῖν ἀφεστῶτα ἀπ' ἀλλήλων ὡς
ἀπὸ λίθου βολῆς.

ξ'. Ἐάν δὲ σύνισι καθάλλριοι (51), ἢ τοῦλλοι,
ἔπισθεν αὐτῶν τὸν τοῦλλοι ποιεῖν, καὶ μετὰ αὐτὴν
τοὺς καθάλλριους, καὶ μετὰ αὐτοὺς ὀλίγους σκουτά-
τους φίλους νυτοφύλακας, διὰ τὰς ἀπὸ ἔπισθεν, ὡς
εἰκός, ἐπιγινόμενα; ἀδοκῆτους (52) ἐφόδους.

ξα'. Τοὺς δὲ φίλους τοὺς μὲν ἐκπορεύεσθαι τῆς πα-
ρατάξεως μέχρι ἐνὸς σημείου μετὰ ὀλίγων καθάλλ-
ριων, τοὺς δὲ ἐκ πλαγίων ἔσθεν κάκειθεν ἀνάγκη πε-
ριπατεῖν, ἵνα καὶ σκουλεύωσι καὶ γινώσκωσι (53)
μὴ ποτε ἐγκρύμματά εἰσιν ἐχθρῶν, ἢ δένδρα ἰσά-
μενα τὰ ἔπισθεν αὐτῶν περιπρισμένα ἔχοντα, καὶ
σηματικῶς ἰσάμενα, ἅτινα ἀπὸ χειρῶν ὠθίσμενα,
καὶ πίπτοντα κατὰ τῶν παρόδων ἐμφράξεις ποιῶ-
σιν ἐν τοῖς στενώμασι, καὶ ἀγῶνα τοῖς αἰφνιδιαζο-
μένοις παρέχουσιν.

ξβ'. Καὶ ταῦτα προειρηθῆναι δεῖ διὰ τὴν φίλων στρα-
τιωτῶν καὶ ὀλίγων καθάλλριων, ἅμα δὲ καὶ ἀπο-
σοεῖν τοὺς κεκρυμμένους ἐχθροὺς, εἴθ' οὕτως κερύ-
χθαι τὴν παράταξιν.

ξγ'. Καὶ ἔπου μὲν ἀραιότεροι εἰσι τόποι, ὡς
καθάλλριους προλαμβάνειν καὶ τὰς βίβλας ποιῆν.
C ἔπου δὲ δασεῖς καὶ δυσχερεῖς τόποι, τοὺς φίλους.

ξδ'. Τοὺς δὲ φίλους μὴ τάττει ἐπ' εὐθείας καθὼς
τοὺς σκουτάτους, ἀλλὰ κατὰ δύο ἢ τρεῖς ἢ τέσσαρες
φίλους ἀκοντιστὰς τάξεις ἐπιφερομένους καὶ τὰ ἐσω-
τέρια αὐτῶν, ἵνα ἐάν χρῆσι γένηται, καὶ σκουπέ-
σωσι καὶ ἀκοντισῶσιν οἱ αὐτοί· καὶ ἵνα δὲ τῶν
ἔχειν, ὅστις καὶ ὑπ' αὐτῶν φυλαχθήσεται.

ξε'. Τοὺς δὲ τοιοῦτους τοὺς δροῦγγους (54) μὴ
ἐπὶ μιᾷ παρατάξεως ἢ ἐπ' εὐθείας τὴν ὀδοπα-
ρίαν ποιεῖσθαι, ἀλλ' ἐφεξῆς ἐπαρμένους, ἵνα καὶ
τοὺς νότους ἀλλήλων φυλάττωσιν, καὶ ἐάν συμβῇ
τοῖς ἐμπροσθεν αὐτῶν ἀντιτάσσειν ἐχθρῶν ὑπερ-
βαιναι, καὶ βαρῆσθαι ὑπὸ δυσχερεῖας τόπου, ἔπισθεν
ἀγκύστως ὑψηλότεροι γινόμενοι κατὰ τοῦ νότου
τῶν ἐχθρῶν ἔρχονται. [Δι'] ὅτι ἀναγκαῖον ἐστὶν εἶναι
σπεύδειν τοὺς φίλους, ἵνα τοὺς ὑψηλότερους τόπους
κατὰ τῶν ἐχθρῶν προκαταλαμβάνωσιν.

ξς'. Παραγγεῖλης δὲ καὶ τοὺς φίλους, ἵνα πλέον
τοῦ θύνασθαι αὐτοὺς κάκεινων (55) ἀκροθῆναι βυκί-
νον· μὴ χωρίζωνται τῆς παρατάξεως, ἵνα μὴ γυ-
μνούμενοι βοηθείας, ὡς εἰκός, βαρύνωνται.

NOTÆ.

καίεν significant, excubare, explorare. Ut locum
in nostro Glossario.

(54) Τοὺς δὲ τοιοῦτους δροῦγγους. Scribatur,
τοὺς δὲ τοιοῦτους τοὺς δροῦγγους.

(55) Ἀκροθῆναι βυκίνον. In Pistorii codice erat,
αὐτοὺς κοκίτων. Scribe, ἀκροθῆναι βυκίτων.

ξζ'. Τῶν δὲ τεσσάρων μερῶν ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν κέρασ A
πορευομένων ἐν στενῆς εὐρεθῆ τόπος, ὥστε μὴ δύνα-
σθαι τὰ τέσσαρα μέρη καθ' ἑαυτὰ παρέρχασθαι, δύο
μέρη ποιεῖν εἰς διφάλαγγίαν.

ζη'. Εἰ δὲ μὴδὲ δύο χωροῦσι, κατὰ ἓν μέρος παρ-
άγειν ἐπὶ κέρασ ὡς μίαν παράταξιν, καὶ τοὺς λοιποὺς
ἐφεξῆς τῶν ψιλῶν, ὡς εἴρηται, ἀεὶ προλαμβανόντων.

ξη'. Μετὰ δὲ τὸ παρελθεῖν τὸν στενὸν τόπον πάλιν
εἰς τέσσαρας ἀρχὰς ἤγουν μέρη, ὡς ἐτάγησαν ἐπὶ
κέρασ, ἤγουν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, φέρειν αὐτούς.
ο'. Εἰ δὲ πλῆθος ἐχθρῶν ἐπιφανῆ ἢ ἔμπροσθεν, ἢ
ἐκ πλαγίων, ὅσον ἂν σὺ ἴδῃς μέρος, οὗ πρέπει μετὰ
ἐκεῖνο, ποιήσεις ἐπὶ μέτωπον, ἤγουν ἐπὶ τὰ ἔμπρο-
σθεν τὴν παράταξιν· τουτέστιν, εἰ μὲν ἀριστερᾶ τῆς
παρατάξεως φανῶσιν, αὐτοῦ τοῦ ἀκροῦ μέρους τῆς B
παρατάξεως ἐν τάξει ἰσταμένου, ἔρχονται τὰ ἄλλα
τρία μέρη, καὶ παρατάσσονται αὐτῶ ἐν τοῖς ἰδίοις
τόποις.

οα'. Εἰ δὲ δεξιᾶ φανῶσι, τὸν ὁμοῖον τρόπον μετα-
βαλλόμενοι ποιοῦσι τὰς θύσεις καὶ ἐκεῖνοι.

οβ'. Εἰ δὲ ἔμπροσθεν φανῶσι τῶν μέσων μερῶν,
ἢ τοῦ ἐνδὸς, ἢ τῶν δύο, καὶ τῶν τόπων δὲ δεξιᾶ ἐκ-
κλινομένων, καὶ εἰς μέτωπον ἀποκαθισταμένων, τὰ
ἄλλα δύο μέρη ἐρχόμενα ὁμοίως παρατάσσονται,
καὶ γίνεται ἡ τάξις πλαγία ἐπὶ μέτωπον.

ογ'. Καὶ εἰ μὲν ὁ τόπος ἔχει, συντεταγμένως ἐπέρ-
χεσθαι τοὺς ψιλοὺς τοῖς ἐχθροῖς, ἵνα μετὰ αὐτῶν
καὶ καθάλλοιοι κατακυκλώσι τοὺς ἐναντίους· εἰ δὲ
οὐ χωρεῖ, συντεταγμένην αὐτὴν καὶ πεπυκνωμένην C
διέρχεσθαι.

οδ'. Τὰς δὲ τῶν ὀπλιτῶν, ἤγουν τῶν σκουτάτων
ἀκίας βαθείας (56) καὶ ἀραιὰς τάσσεισθαι, ἵνα καὶ
τὰς διαβάσεις εὐκόλως διὰ τῶν δένδρων ποῶνται,
καὶ ἐν χρεῖα οὕτως γένηται, πυκνῶνται.

οε'. Ἐὰν δὲ οὐ χωροῦνται, δεῖ ἰστασθαι τὴν παρά-
ταξιν, τοὺς δὲ ψιλοὺς ἀφίειν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ
ἐκ τῶν πλησίων ἐπισηθεῖν αὐτοῖς· διὰ τε ὀλίγων
σκουτάτων καὶ διὰ καθάλλοιων.

ος'. Παραγγελίης δὲ πάντως, ἵνα ὅταν, ὡς εἰκὸς,
κραυγὴ γένηται ἐν τῷ ὄδοι πορεῖν, ὡς πολυμίμων ἐπι-
φαινομένων, μὴ πάντως φύρεσθαι, καὶ κατὰ ἐκεῖ-
νου τρέχειν τοῦ μέρους, ἀλλὰ τοὺς μὲν σκουτάτους
τῆς τάξεως αὐτῶν ἔχεσθαι, τοὺς δὲ ψιλοὺς ἐκάστου
μέρους ἐπὶ τὸν κρᾶζοντα συντρέχειν, καὶ μὴ τοὺς D
ἔμπροσθεν εἰς τὰ πλάγια προχείρως ἔρχεσθαι, ἢ
τοὺς τῶν πλαγίων ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἀνευ τῆς
τοῦ ἀρχόντος ἐπιτροπῆς, ἀλλ' ἕκαστον μέρος τοῖς
ἰδίοις ἐπισηθεῖν ἐν καιρῷ κραυγῆς ᾧ ἢ χρεῖα, καὶ
ἵνα ἐὰν βαροῦνται, ὡς εἰκὸς, εἰς τὴν τῶν σκουτά-
των παράταξιν τρέχουσι, καὶ μὴ βιάζονται ὑπὸ
τῶν ἐχθρῶν.

οζ'. Ἀσφαλῶς οὖν αἱ ἰδοι πορεῖαι τῶν πεζῶν καὶ
ἀρμοδίως γίνεσθαι δύνανται, ἵνα, ὡς εἶπομεν, ἐν μὲν
τοῖς θαυτέροις τόποις καὶ δυσβάτοις ἐπὶ κέρασ, ἤγουν
στινο (57) ἐπιμήκη τάσσονται τάξιν, εἴτε εἰς τέσσαρα
μέρη, εἴτε εἰς δύο, ὡς οἱ τόποι δέχονται. Ἐν δὲ

67. Quatuor partibus in fronte ad eundem col-
locatis, si locus tam angustus sit, ut per eum
ita transire nequeant, duas partes in diphalangiam
conferes.

68. Sin ne duas quidem partes spatium loci
capiat, tum unam partem quasi integram aciem
ad cornu procedere facies, reliquis levibus ita uti
ante dixi collocatis.

69. Postquam angustias loci transierint, tum
quemadmodum ante fecerunt, in quatuor partes ad
cornu, id est, anteriorem frontem procedant.

70. Si multitudo hostium adventaverit vel ante,
vel ad latus, in quam partem videris hostes se velle
convertere, eam partem ad frontem, ad aciei ini-
tium deducito; hoc est, si ad lævam aciei appa-
reant, hac summa parte aciei in ipsa acie consi-
stente, moveant se reliquæ tres partes, et suis in
locis ordinate juxta hanc partem semper in-
struantur.

71. Sin ad dextram venerint, eadem reliquæ
partes vultus suos vertentes consistant.

72. Si ante medias partes sive unam, sive duas
hostes venerint, vel in dextram partem declinan-
tium, vel ad frontem venientium, reliquæ tum duæ
partes venientes similiter instruantur, et acies in
frontem obliquata fiet.

73. Si magnitudo loci permittat pedites sic hos-
tes suos invadere, ut equites quoque hostes suos
circumdare possint, recte est; sin minus, hæc
acies instructa densataque eat.

74. Armatorum, sive scutorum contubernia
rata et alta facere oportet, ut objectas arbores
facile transeant, et si opus fuerit densari possint.

75. Si locus eos non capiet, universa tum acies
instructa consistet, et leves quidam adversus hostes
procedent, et adjumento illis erunt scutari aliquot
atque equites, qui proxime fuerint.

76. Præcipies autem, quando adventantibus,
quemadmodum fere fit, clamor fieri solet, ne tum
misceant se milites, et ad illam occurrant partem,
sed scutari suam teneant stationem, leves autem
contra clamantem hostem excurrant. Neque ta-
men, qui in anteriore parte sunt, ad latera decur-
rant, neque, qui in lateribus sunt, ad cornua con-
tendant, sine præfectorum imperio; sed unumquod-
que latus suis, hoc clamoris tempore, si usus sic
ferat, succurrat, ut si premantur, ad scutorum
aciem se referant, ne ab hostibus lædantur.

77. Tuta igitur peditum et idonea itinera esse
possunt, si, ut prædiximus, in condensis asperis-
que locis ad cornu, id est, ad longitudinem quam-
dam angustiore instruantur, sive quatuor partes,
sive duas solas loci amplitudo capiat; in laxiori-

NOTÆ.

(56) Ἀκίας βαθείας. Scribebatur, ἀκίας θείας.

(57) Στινο. Scribe, εἰς τὴν

bus autem et magis spatiosis locis, ad frontem acie in latum porrecta, et laxioribus latitudine contuberniis, altitudine densioribus.

78. Illud pro certo teneas, in condensis locis eos, qui rhictaria, sive mensula, id est, jacula longiora manu conjiciunt, magis necessarios esse sagittariis aut funditoribus, atque ideo multi leves exercendi ad hæc tela sive jacula manu conjicienda sunt.

79. Sagittarii in acie instructa præstabiliores sunt, et in asperis, arduis, angustis atque expositis in locis.

80. Jaculatores extra aciem instructam in condensis locis utilissimi sunt. Atque hæc in itineribus faciendis observanda sunt.

81. Priusquam omnes castra posuerint, aciem neque pedestrem, neque equestrem dissolvas, neque priusquam fossatum undique munitum sit, et speculatoras exierint.

82. Præcipies autem, ut perfecte cognoscant buccinæ sonum, ut ubi consistere eos jubet consistant, et ubi alia buccina procedere eos imperat, procedant. Ad hunc igitur modum de itinere exercitus faciendo disputatum sit. Restat ut de tuldo, sive impedimentis pauca disseramus.

CONSTITUTIO X.

De tuldo, id est, impedimentis.

1. Tuldi, sive impedimentorum cura tibi suscipienda est: neque enim temere aut fortuito disjicienda sunt, sed ubicunque, relinquuntur, in tuto sunt collocanda.

2. Neque rursus in bello incircumspecte ducatur; persæpe enim militum administri, persæpe liberi atque cognati, quos charos habent, cum tuldo sunt. Quod nisi in tuto sit, anxietate animorum sæpe vexantur milites, et sollicitudine in diversas partes distrahuntur.

3. Unicuique enim prudenti viro, præter suum ipsius damnum, dolori est etiam inimici prosperitas. Itaque cum suum ipsius damnum oculis intuetur, vel omnino bello abstinat, vel ad pugnandum languidior sit.

4. Imprimis autem congrega' o tuldo, et publico jam prælio imminente, multitudinem palicarium, id est, eorum qui præfectis et militibus operam dant, eo deducere non consulo, neque in sua terra bello expectato, neque in aliena; sed pauci sunt, sique quantum fieri potest firmiter muniti.

5. Totidem autem retineas, quot ad singula contubernia administranda et jumenta gubernanda satis sint. Id fiet tum ad varietatem illorum cognoscendam, tum ad acierum rationem percipiendam.

Α τοῖς ἀραιότεροις ἐπὶ μέτωπον ἐν πλαγίῳ τάξει εἰς πλάτος, ἐν ἀραιότεραις μὲν κατὰ τὸ πλάτος ἀκείας, βαθυτέραις δὲ κατὰ τὸ πᾶχος.

ση'. Γίνωσκει δὲ, ὅτι ἐν ταῖς δασύταις ὕλαις (58) οἱ ἐκ χειρὸς ἀκοντίζοντες διὰ ριχταρίων ἢ μεναύλων ἀναγκαιότεροι εἰσι καὶ τῶν τοξωτῶν καὶ τῶν σφενδονιστῶν. Διὰ τοῦτο πρέπον ἐστὶ τοὺς πολλοὺς τῶν ψιλῶν εἰς ριχτάρια καὶ ἀκόντια ἐκ χειρὸς βαλλόμενα γυμνάζεσθαι.

οθ'. Οἱ δὲ τοξῶται ἀνγκαιοὶ εἰσι τῇ παρατάξει μᾶλλον ὑποτασσόμενοι καὶ εἰς τραχεῖς καὶ εἰς κρημνώδεις καὶ εἰς στενοὺς καὶ γυμνοὺς τόπους.

π'. Οἱ μέντοι ἀκοντισταὶ καὶ ἐξωθεν τῆς παρατάξεως εἰς τὰς ὕλας τὰς δασύας μάλιστα ἀναγκαιοὶ εἰσιν. Τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ ἐν ταῖς ὄδοιπορίαις παραφυλάττεισε ἀναγκαιόν, ὡς στρατηγέ.

πα'. Πρὶν ἢ δὲ πάντας ἀπληκεῦσαι τὴν παρατάξιν μηδέποτε δάλλυε, μήτε ἐπὶ πεζῆς στρατείας, μήτε ἐπὶ καβαλλαρικῆς, ἕως ἂν καὶ τὸ φασσάτον ὀχυρωθῆ, καὶ αἱ βίγλαι ἐξέλθωσιν.

πβ'. Εἰδέναι δὲ πάντας προστάξει, ἵνα τῇ φωνῇ τοῦ κατὰ συνήθειαν βουκίνου γνωρίζοντες αὐτὸ ἴστανται, καὶ πάλιν τῇ συνήθει (59) φωνῇ τοῦ ἑτέρου βουκίνου, ἤγουν τοῦ κινήματος κινῶσιν. Οὕτως οὖν ἡμῖν διατετυπωμένων τῶν περὶ ὄδοιπορίας στρατοῦ, ἐφεξῆς σοὶ καὶ τὸν περὶ τοῦ λεγομένου τούλδου διαταξόμεθα τύπον.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Γ'.

Περὶ τοῦ λεγομένου τούλδου.

α'. Δεῖ οὖν καὶ τοῦ τούλδου ἀναγκαιῶς σε φροντίζειν, καὶ μὴ ὡς ἔτυχε καταλιμπάνειν αὐτὸ, ἀλλ' ἀσφαλιζέσθαι ὅπου ἂν καταλειφθῆ.

β'. Μηδὲ πάλιν ἀπρονοήτως ἐπιφέρεισθαι αὐτὸ ἐν τῇ μάχῃ· συμβαίνει γὰρ καὶ παλλικάρια εἶναι ἐν αὐτῷ χρήσιμα τοῖς στρατιώταις, καὶ τέκνα, ἢ συγγενεῖς αὐτῶν. Καὶ εἰ μὴ ἐν ἀσφαλείᾳ τυγχάνει, τῷ περισπασμῷ αὐτοῦ οἱ στρατιῶται συνεχόμενοι ἀμφίβολοι καὶ μεριζόμενοι τὰς γνώμας ἐν ταῖς μάχαις γίνονται.

γ'. Καὶ γὰρ ἐκάστῳ συνετῷ ἀνδρὶ σπουδὴ ἐστὶ, χωρὶς ἰδίας βλάβης τὰ τοῦ ἐχθροῦ κερδῆσαι. Ἐὰν δὲ οἰκείαν ὀφραδαὶ βλάβην, ἢ ἀπέχεται, ἢ ὀκνηρότερος γίνεται.

δ'. Καὶ πρωτοτύπως μὲν συνεπαγομένου τοῦ τούλδου, καὶ συμβολῆς δημοσίας προσδοκωμένης, πλήθος τῶν λεγομένων παλλικαρίων, ἤγουν τῶν δουλευόντων τοῖς τε ἄρχουσι καὶ τοῖς στρατιώταις, ἐπιφέρεισθαι οὐ συμβουλευόμεν, οὔτε ἐν τῇ ἰδίᾳ γῇ ἡμῶν τῆς μάχης ἐπιζομένης, οὔτε ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ ἐπερχομένων, ἀλλὰ συμμέτρους εἶναι καὶ τοὺς ἐν δυνάμει ὄντας.

ε'. Τοσούτου; δὲ, ἤγουν τοὺς ἐπαρκοῦντας, κατὰ τὸ κοντουβέρνια ἀντέχεσθαι, καὶ διακεῖν τὰ ἄλογα αὐτῶν πρὸς τὴν διαφορὰν καὶ τὴν ποιότητα καὶ διαγνώσιν τῶν ταγμάτων, ἥτοι τὸ πλῆθος τῶν ἀλόγων· διὰ

NOTÆ.

(58) Ταῖς δασύταις ὕλαις. Scribatur, ταῖς δασὺν ὕλαις.

(59) Τῇ συνήθει. Scribatur, τῇ συνήθειᾳ.

τὸ μὴ πολλὴν φύρσιν καὶ δαπάνην ἀκαιρον καὶ περισπασμὸν γίνεσθαι.

ζ'. Τοῦτους δὲ ἐν τῷ κριθῷ τῆς μάχης, εἰ μὴ σύνεστι πεζικὸς στρατὸς, δηλονότι σὺν αὐτῷ, μετὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἀφοριζομένων καταλιμπάνειν αὐτούς, εἴτε ἐν τῇ ἰδίᾳ, εἴτε ἐν τῇ ἄλλοτρίᾳ ὁ πόλεμος κρῖνεται. Ἀσφαλῶς δὲ αὐτούς εἶναι ἐν τῷ φοσσάτῳ, καθὼς ἐν τῷ περὶ ἀπλήκτων δηλώσομεν σοὶ τότῳ.

ζ'. Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ σαγμάρια, καὶ τὴν λοιπὴν ἀποσκευὴν, ἔπειρ καλεῖται ἀδέστρατα (60) μετὰ τοῦ τούλδου καταλιμπάνειν.

η'. Καὶ ἐν μὲν τοῖς κούρσοις (61), ἢ ταῖς ἄλλαις ἐφόδοις, ἔχειν αὐτὰ τοὺς στρατιώτας τάχα καὶ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἡμέρας τῆς συμβολῆς πεφραγμένα καὶ ἐν δυνάμει.

θ'. Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ συμβολῇ ἔγγυς ἔχειν τῆς παρατάξεως ἀδέστρατον (62) οὐκ ἀναγκαῖον κρῖνομεν (63), ἀλλ' ἐν τῷ φοσσάτῳ καταλιμπάνεσθαι. Καὶ γὰρ συμβαίνει πολλάκις, καὶ ταραχῆς γινομένης εὐκόλως παραπίπτουσι, διὰ τὸ (64) ὑπὸ μικρῶν παλλικαρίων κρατεῖσθαι.

ι'. Εἰ δὲ σύνεστι πεζικὸς στρατὸς, εἰ μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρῃ, ἢ ἐν αὐτοῖς τοῖς μεθορίοις ἀμφοτέρων τῶν χωρίων τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς πολεμίας προσδοκᾶται ἢ μάχῃ εὐθὺς γίνεσθαι, καὶ οὐκ ἔχει ὑπέρθεσιν, τότε ἐν ὄχυρῳ τόπῳ, ἐνθα καὶ βοσκαὶ καὶ ὕδατα ἀρχοῦντα εὐρίσκονται, ὡς ἀπὸ τριάκοντα καὶ πεντήκοντα μιλίων καταλιμπάνειν τὸν πλῆθος (65) καὶ ἀχρηστον τοῦλδον καὶ τὰ περισσὰ ἄλογα καὶ ἐργαλεῖα καὶ ἕτερα εἶδη, ὧν χρεῖα οὐκ ἔστι κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου.

ια'. Ἀφόριζε δὲ καὶ τινὰς ἐν τῷ μίσθῳ διαστήματι τοῦ τε τούλδου καὶ τῆς μάχης ἐγνωσμένους πᾶσι καὶ μὴ πονηροὺς καὶ φαύλους ἀνθρώπους, καὶ κατάστησον αὐτούς εἰς διάστατα (66), καὶ ὑπόδειξον τόπους (67) τῷ ἀρχοντι τοῦ τούλδου (δαί γὰρ αὐτὸ πάντως ἀρχοντα ἴδιον ἔχειν), ὥστε πρὸς τὴν τοῦ πολέμου ἐκδοσιν ὀφείλειν αὐτούς μνηῦσαι τοῖς ἐν τῷ τούλδῳ, ἢ μείναι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐν ᾧ καταλιμπάνονται, ἢ ἐν ἑτέρῳ ἀπελθεῖν τῷ δοκοῦντι τόπῳ, ἢ καὶ ἐνέγκαι αὐτούς πρὸς τὸν στρατόν.

ιβ'. Ἐκ δὲ τοῦ τούλδου κινούντας ἐπὶ τὴν μάχην παραλαβεῖν τὰ ἀδρόστατα (68) ἤγουν σαγμάρια, καὶ ἢ τέντας διπλᾶς ἢ σαγία διπλᾶ εἰς τὸ μὲν ἐν σκέπτεσθαι, εἴπερ χρεῖα καλέσει, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τένταν ἦτοι τὸ λεγόμενον καμάρδην ἔχειν.

ιγ'. Ἀλλὰ καὶ δαπάνην ἢ παξαματίου, ἢ πίστου, ἢ ἄλλου τινὸς εἶδους ἐλαφροῦ εἴκοσι ἢ καὶ τριάκοντα λίτρας, καὶ τότε ἀπληχεῦσαι ἐν τῷ φοσσάτῳ, ἐν ᾧ ἂν

A dam, ne jumenta perturbate confusa sumptus importunos et perturbationes varias afferant.

6. Hos tempore praelii, si pedestris acies non adfuerit, ac reliquos, qui ad tuldii custodiam constituntur, cum ea oportet relinquere, sive in sua, sive in aliena terra bellum geratur. Tutissimum autem est hos in bello esse, quemadmodum postea dicemus, ubi de aplicto, id est, castris, verba facimus.

7. Ipsa autem saginaria, id est, sarcinas, reliquosque apparatus, quæ andresta vocant, cum ipso tuldo relinques.

8. In incursionibus hæc teneant secum milites, et usque ad diem ipsum belli committendi bene munita habeant ac roborata.

9. Ipso conficiationis tempore andrestum, id est, apparatus prope habere minime necessarium est, sed in fossato sive castris relinquatur. Persæpe enim tumultu aliquo facto, animis concidunt, si pauca palicaria, id est, pauci ex administris capti fuerint.

10. Sin pedestris acies adfuerit sive in regione tua, sive in Intercapedine inter tuam et hostilem terram, ubi bellum sine ulla dilatione aut intermissione futurum est, ad aliquem firmum locum, ubi et pastiones et aquæ futuræ sunt, triginta aut quinquaginta millibus ab eo loco inutile tuldum et superfluum relinquito, et supervacanea jumenta reliquaque arma, quæ ipso belli tempore utilia non erunt, omnia traduces.

11. Quosdam in medio intervallo tuldii et praelii collocabis, homines notos omnibus, neque obscuros, neque sceleratos, eosque in media via instrues. Illos præfecto tuldii (semper enim peculiarrem aliquem præfectum habere debent) ostendes qui sint, ut in belli exitu significari illi possint, utrumne manendum in illo loco, an ad aliquem munitiorem locum procedendum, an potius ad exercitum commigrandum illis sit.

12. Proficiscentes ad prælium a tuldo sagmaria auferant, et sagmam duplicem, aut duplicem tentam, id est, duplex tentorium, alterum pro integumento, si usus ferat, alterum pro tenta, sive camarda habeant.

13. Commeatus paxamadii, sive biscocti, aut alterius cujusquam expeditæ rei habeas viginti aut triginta libras, et tum castra ponas quocunque

NOTE.

(60) Ἀδέστρατα. Legebatur Δίστρατα. Apud Constantinum scribitur, διάστρατα. Apud Mauritium, ἀδέστρατα. Pro impedimentis suum hanc vocem clarum est, sed ejusorigo obscura. Amplius investigemus.

(61) Καὶ ἐν μὲν τοῖς κούρσοις. Legebatur, μεθόδοις, κούρσοις. Jam κούρσα, sunt cursus. Excursiones. Vide Glossarium nostrum.

(62) Ἀδέστρατα. Scribebatur, ἀδείως στρατόν.

Correxī e codice Regio ac Pistoriano.

(63) Οὐκ ἀναγκαῖον κρῖνεσθαι. Scribebatur, οὐκ ἀναγκαῖως κρῖνεσθαι.

(64) Διὰ τὸ. Scribebatur, διὰ τῶν.

(65) Τὸν πλῆθος. Scribe, τὰ πλῆθη.

(66) Εἰς διάστατα. Scribe, εἰς ἀδέστρατα.

(67) Καὶ ὑπόδειξον τόπους. Scribe, καὶ ὑ. τοῦτους.

(68) Ἀδρόστατα. Scribe, ἀδέστρατα.

sub nostro imperio sunt, aliquod damnum accipiant, in primis autem ut agricolæ sine offensione conserventur. Duæ enim hæ artes maxime utiles esse videntur ad reipublicæ constitutionem et conservationem. Agricultura, quæ nutrit ac promovet milites, et ars militaris, quæ defendit et propugnat agricolas: reliquæ vero artes istis inferiores esse videntur, atque ideo necesse est istis providere, et illarum curam non abjicere, ut milites juste ab illis nutriti strenue se gerant, et agricolæ honeste tractati bonis votis illos prosequantur.

12. Hostibus imminentibus, et expectato jam bello, si anticipatis hostibus castra feceris, duorum aut trium dierum pabulum, sive paleam, sive hordeum, pro jumentis tuis præ manu habeas, quemadmodum tibi in capite *De itinere exercitus* explicavi. Sin illinc ad alia castra transire volueris, unius saltem diei commeatum eo tecum paleam aut fennum feras, et in castris reponas, ne forte pueri administri vi ab hostibus detineantur, et eo die prohibeantur vel pabulum colligere, vel jumenta ad pastum ducere.

δουλείαν ἀφωρισμένοι παῖδες αὐτῆ τῆ ἡμέρᾳ ἐξελεῖν

13. Si admodum prope hostes fuerint, non absurdum erit singulos milites inter eundem pabulum colligere, quia castris jam positis, si multi ex hostibus equites fuerint, pueri administri exitu et feni pabulique sectione prohibebuntur.

14. Par est in casus adversos sæpe intueri, et quæ inde perturbationes oriri possunt considerare, ne postea te horum poeniteat: maximeque de commeatu et pabulo militum et jumentorum laborabis, et castra munita pones idoneis in locis, ubi si quando res id exigat, vel aqua fluvii, aut locus arduus, aut alia firma munitio, defendere fossatum temporibus necessariis possit.

15. Difficultas temporis si quæ pedestri aciei contingat, carris et plaustis eorum castra circumcirca quasi vallo defendes, sive pedestri aciei, sive equestri, sive permixtæ contingat, et circum exædificabis pro loci ratione, quemadmodum a me supra est dictum; et exterius fossam ducere ad latitudinem quinque pedum aut sex, ad altitudinem autem septem aut octo pedum, et aggerem fossæ interius conjicies, et extra hanc fossam tribulos et foveas parvas palis infixis facies, quæ ab exercitu universo cognoscendæ sunt, ne illorum ignorantia lædantur.

16. Ambitus fossati, sive castrorum, quatuor portas majores et publicas habeat, portulas autem parvas præterea complures. Juxta unamquamque portam, id est, egressum, præfectus aliquis castra ponat ad ejus custodiam. Interius autem juxta ipsos

Α ὀποτελῶν τῆς βασιλείας ἡμῶν, ἵνα μὴ ἀδικοῦνται παρὰ τῶν στρατιωτῶν, καὶ κατ' ἐξαιρέτων τῶν γεωργῶν. Δύο γὰρ ταῦτά μοι δοκοῦσιν ἐπιτηδεύματα λίαν ἀναγκαῖα πρὸς ἔθνος σύστασιν καὶ διαμονῆν· γεωργικὴ μὲν τρέφουσα καὶ ἀξίουσα τοὺς στρατιώτας, στρατιωτικὴ δὲ ἐκδικούσα καὶ περιφυλάττουσα τοὺς γεωργούς· αἱ δ' ἄλλαι ἐπιτηδεύσεις δεύτερον τούτων ἔμολ καταφθίνονται. Διὰ τοῦτο καὶ ἀναγκαῖον ἐστὶ τούτων ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῶν φροντίζειν ἐκάστοτε, ὡς ἂν καὶ οἱ στρατιῶται δικαίως τρεφόμενοι ἀνδραγαθῶσι, καὶ οἱ γεωργοὶ μὴ ἀδικούμενοι εὐχαίς αὐτοῦς ταῖς ἀρμοζούσαις προπέμπωσιν.

ιβ'. Πολεμίων δὲ ἐγγιζόντων, καὶ προσδοκωμένου πολέμου, ἐὰν προλαθῶν ἐν φασσάτῳ διέγῃς, στρατηγᾷ, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀναμένῃς, ἐκείσε δεῖ εὐτρεπίζειν καὶ ἀποτιθέσθαι χόρτον, ἢ ἀχυρον, ἢ κριθὴν μίξιν ἢ δευτέρας ἡμέρας τῶν ἀλόγων, ὡς ἦδη σοὶ καὶ ἐν τῷ *Περὶ ὁδοιπορίας* κεφαλαίῳ προειθέμεθα. Καὶ πάλιν ἐὰν ἐκεῖθεν βουληθῆς εἰς ἕτερον ἀπικεῖσθαι ἀπελθεῖν καὶ ἐκεῖθεν παρατάξασθαι, ἀναγκαῖον χόρτον καὶ ἀχυρον κἄν μίξιν ἡμέρας βραστάζειν, καὶ οὕτως ἐν τῷ γινομένῳ φασσάτῳ ἀποτιθεῖσθαι τοῦτον ἴσως γὰρ οὐ συγχωροῦνται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν οἱ εἰς χορτολογῆσαι, οὔτε δὲ τὰ ἄλογα εἰς βοσκήν ἐκβαλεῖν.

ιγ'. Εἰ δὲ καὶ πολὺ ἐγγιζοῦσιν οἱ ἐχθροὶ, οὐκ ἄσπον ἐν τῷ περιπατεῖν, ὡς εἴρηται, ἕκαστον συνάγειν τὴν χόρτον τὸν ὀφειλοντα ἀποτεθῆναι· οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸ ἀπικεῖσθαι πολλάκις συγχωροῦνται οἱ παῖδες ἐξελεῖν καὶ χορτολογῆσαι, πλειόνων μάλιστα καθάλλαιων τῶν ἐχθρῶν εὐρισκομένων.

ιδ'. Καὶ πῶς γὰρ οὐ δίκαιον καὶ τὰ εἰς δευτέραν τύχην ἀφορᾶν πολλάκις, καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἐναντιώσεις σκοπεῖν, καὶ προσφραλίζεσθαι τὰ μέλλοντα, μὴ μεταμείεσθαι ὑστερον, καὶ μάλιστα τὰς ἀποτροφὰς (76) ἡμερῶν ἀλόγων τῶν τε στρατιωτῶν (77) καὶ τῶν ἀλόγων, καὶ φασσάτα ὄχυρά ποιεῖν ἐπιτηδεύεις τόπως ἴθθα δυνατὸν, εἴτε ὕδωρ ποταμοῦ, εἴτε τόπος ὕδατος, εἴτε ἄλλο τι ὄχυρῶμα διακτικεῖν τὸ φασσάτων ἐν καιρῷ ἀνάγκης;

ιε'. Ἐν δὲ τοῖς ἀναγκαίοις τοῦ πεζικοῦ ἀπικεῖσθαι καὶ τὰς ἀμάξας, ὡς εἴρηται, περικύκλω καθέσθαι τοῦ ἀπικεῖσθαι, εἴτε ἐν πεζικῷ στρατῷ, ἢ καὶ ἐὰν εἰσι καὶ ἐν καθάλλαιον, ἢ συμμίκτη, καὶ οἰκοδομεῖν, ὡς μοι εἴρηται, ἐὰν ὁ τόπος ἔχη, καὶ ἐξωθεν τάφρον ποιεῖν, πλάτους μὲν ποδῶν ε' ἢ ς'· ἐξωθεν βάθος δὲ ζ' ἢ η', καὶ τὸ χῶμα ἐν τῇ ἐσωτέρῃ ὕψει τεθῆναι· ἐξωθεν δὲ ταύτης τριβόλους καὶ λάκκους μικροὺς ἔχοντας πάλους ἐντὸς πεπηγμένους, οὓς δεῖ ἐν γνώσει ποιεῖν τοῖς τοῦ στρατοῦ, διὰ τὸ μὴ ἀγνοοῦντας ὑπ' αὐτῶν βλάπτεσθαι.

ις'. Ἐχειν δὲ καὶ τὴν περίμετρον τοῦ φασσάτου τέσσαρας μὲν παρὰ τὰς (78) μεγαλοτέρας καὶ δημοσίας, παραπόρτια δὲ μικρὰ πλείονα, καὶ καθ' ἐκάστην πόρταν ἤγουν ἐξωθεν ἔχειν ἄρχοντα τὸν κλησίων ἀπικεῖοντα πρὸς παραφυλακὴν αὐτῆς. Ἔστω δὲ

NOTÆ.

(76) Τὰς ἀποτροφὰς. Scribebatur, τὰς ἀποτροφὰς.

(77) Τῶν τε στρατιωτῶν. Scribebatur, τὸν τε

στρατόν.

(78) Παρὰ τὰς. Scribe, πόρτας.

παρ' αὐτὰς τὰς ἀμάξας τὰς τῶν ψιλῶν τέντας, ἀπλὰς A παρακειμένας, ἤγουν τῶν τε ἀκοντιστῶν καὶ τῶν τοξοτῶν, καὶ ἀπ' ἐκείνων εὐκαιρον διάστημα (79), ὡς ποδῶν τ', ἢ υ', καὶ τότε τὰς λοιπὰς ταγῆναι τέντας, ὥστε ἐν ταῖς τῶν ἐχθρῶν τοξείαις μὴ πλήττεσθαι τὰς ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλ' ἐν τῷ εὐκαίρῳ τόπῳ πίπτειν τὰς σαγίττας.

ιζ'. Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ φοσσάτου σταυροειδῆ πλατεῖαν εἶναι στρατῶν, τὸ πλάτος μ' ἢ υ' ποδῶν, καὶ ἐνθεν κἀκεῖθεν παρακεῖσθαι αὐτῇ τὰς τέντας ῥυμοειδῶς κατ' ὄρθρον ἐχούσας αὐτὰς ὀλίγον ἀπ' ἀλλήλων διάστημα, καὶ ἕκαστον τουρμάρχην μέσον τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀπλικεύειν.

ιη'. Σὲ δὲ τὸν στρατηγὸν εἰς ἓν μέρος, καὶ μὴ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας, ἵνα μὴ καὶ τῇ μέσῃ ἐμποδίσῃ; πρὸς πάροδον καὶ ὑπὸ τῶν παρερχομένων ὄχλησῃ. B Τοὺς δὲ καθαλαρίους, ἐὰν γένηται καιρὸς; εἰσελθεῖν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φοσσάτου ἀπλικεύειν, καὶ μὴ ἐν τοῖς ἄκροις.

ιβ'. Τοὺς δὲ χρησιμωτέρους τῶν κομήτων μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ταγμάτων εἰς τὰς πόρτας τοῦ φοσσάτου ἀφορίζεσθαι, ὥστε μετὰ τὰς ἐσπερινὰς μίσσας μηδένα θαρρῆναι μέχρι τοῦ δεδομένου σημείου πρὸς γνώμην τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν εἰσερχεσθαι ἢ ἐξέρχεσθαι ἐν τῷ φοσσάτῳ.

κ'. Τὰς δὲ νυκτερινὰς βίγλας τῶν καθαλαρίων ἰσῶθεν ὄντων ἀσφαλῶς γίνεσθαι. Ἐκαστος δὲ τουρμάρχης ἵνα ἴδιον μανδάτορα ἀφορίσῃ, ὥστε εἶναι εἰς τὴν κόρτην τοῦ στρατηγοῦ προσεδρεύοντα. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς δρουγγαρίους καὶ κόμητας εἰς τὴν τένταν C τοῦ τουρμάρχου· ἵνα διὰ τούτων συντόμως γινώσκωσι πάντες τὰ ἐντελλόμενα.

κα'. Ἐχειν δὲ σε, ὦ στρατηγέ, περὶ ἑαυτὸν βουκινάτορας καὶ μικρῶν βουκίνων καὶ μεγάλων, καὶ τοῦ εἰθισμένου βουκίνου σαλπίζοντος περὶ ἑσπέραν παύεσθαι τῶν πόνων, καὶ δειπνοῦντας ψάλλειν τὸν τρισάγιον ὕμνον (80).

κβ'. Ἀφορίζεσθαι δὲ καὶ τινὰς ἰδιοῦς σου ἀνθρώπους πιστοῦς, ἵνα καταμανθάνωσι τὰς βίγλας, καὶ πᾶσι παραγγέλλωσι σιωπὴν ἔχειν, ὥστε ἐξ ὀνόματος μὴ θαρρῆναι μετὰ κραυγῆς καλεῖν τὸν ἑταῖρον αὐτοῦ· πολλὰ γὰρ τὰ ἐκ τῆς σιωπῆς ἀγαθὰ. Καὶ ὅτι πολλὰ κίς κατάσκοποι πολεμίων ἐκ τούτου τοῦ τρόπου ἐν τῷ στρατοπέδῳ λανθάνοντες ἐφωράθησαν καὶ ἐκράτηθησαν, ὥσπερ καὶ ἐκ τῆς κραυγῆς πολλὰ τὰ συμ- D βαίνοντα βλαβερά.

κγ'. Κωλύειν δὲ καὶ τὰς ὀρχήσεις, καὶ μάλιστα τὰς ἐσπερινὰς, καὶ ἄλλο εἴ τι καίγνιον, ὡς μὴ μόνον ἀκόσμους καὶ θορυβοειδεῖς ποιῶντα ἀταξίας, ἀλλὰ καὶ κόπους ἀνωφελεῖς παρέχοντα.

κδ'. Ἐὰν δὲ μέλλῃς μεθιστῆν εἰς ἕτερον τόπον ἀπὸ ἀπλίκτου τὸ στρατεύμα, καὶ βούλη λαθεῖν τοὺς πολεμίους, ἢ τόπους ὄχυρους προκαταλαβεῖσθαι προ-

carros levium, id est, jaculatorum et sagittariorum simplices tentas, sive tentoria ponas, et a curribus trecentorum, aut quadragintorum pedum intervallo distantes, tumque reliquæ ita constituantur tentæ, id est, tentoria, ut dum hostes sagittas jaciunt, minus in medio collocatæ tentæ feriantur, sed opportuno in loco sagittæ cadant.

17. In medio castrorum platea strata sit ad crucis formam transversa, quadraginta [aut quinquaginta pedum latitudine, et hinc atque illinc tentæ et castra, serie quadam et ordine compitorum a se distantia ponantur. Unusquisque autem turmae præfectus in medio suorum castra habeat.

18. Tu vero, imperator, una aliqua ex parte, et non in media platea castra habeas, ne aliorum itinera et transitum impediās, tuque ipse a trans-euntibus perturbare. Equites, si opportunità id ferat, in mediis castris, et non in extremis, consti-tues.

19. Aptissimos quoque comites cum suis cohortibus ad portas fossati collocabis, ut post vespertinas missas nemo audeat præter imperatoris voluntatem, nisi dato signo ingredi, aut e fossato egredi.

20. Nocturnæ equitum excubiæ intus tuto fiant. Unusquisque turmarcha suum mandatore[m] ad imperatoris cohortem amandet, ut ibi permaneat. Similiter drungarii, id est tribuni et comites, ad turmarcharum castra suos mittant, ut per eos celeriter cognoscant, quæ agenda sunt.

21. Habeas tecum, o Imperator, buccinatores tum majorum buccinarum, tum minorum, et consueta buccina vesperi sonante, desinant a laboribus, et ubi cœnaverint, trisάγιον, id est, ter sanctum hymnum (81) canant.

22. Quosdam etiam singulares viros fideles constituas, ut excubias perlustrent, et omnibus præcipiant silentium, ut ne nomine quisquam socium suum appellare audeat; multa enim ex silentio bona proficiscuntur. Persæpe enim ad hunc modum hostium speculatores deprehensi in exercitu atque adeo capti sunt, quemadmodum contra ex clamore et tumultu multa sæpe mala existunt.

23. Prohibeas etiam orcheseis (82) et maxime nocturnas, et si quid aliud ludicrum est, quæ non solum indecoras et tumultuosas ordinis perturbationes faciunt, sed etiam labores inutiles præbent.

24. Si exercitum a castris ad alia castra transferre cupis, idque clam hostes facere, vel locum aliquem firmum hostibus præripere studes, aut

NOTÆ.

(79) *Εὐκαιρὸν διάστημα*. Scribatur, κειρὸν διάστημα.

(80) *Ψάλλειν τὸν τρισάγιον ὕμνον*. De hoc hymno plene nos in *Glossario* nostro commentati sumus.

(81) Hoc est, saltationes, choreas.

(82) Trisagion non est hymnus ter sanctus, sed hymnus, in quo Deus ter seu tribus vicibus sanctus prædicatur.

loca quædam fugis propter offensiones quæ ab hostibus oriri possunt, et in necessitatem præliandi venire nolueris, ignes multos facito, et discede; hostes enim eos ignes si cernant, arbitrabuntur te in castris esse, sicque quod cupis efficies.

25. Hoc Nicephorum copiarum nostrarum imperatorem, quando in Syriam ingenti cum exercitu a nobis missus est, fecisse novimus. Nam cum magnam prædam in media hostili terra fecisset, hostibus permultis adversus eum congregatis, quos Apulpher eunuchus Saracenorum et barbaricarum copiarum imperator coegerat, tamen ad hunc modum populata hostili terra, captivos suos reliquaque prædam integram abduxit.

26. Adversum Bulgarorum expeditionem tale aliquid ab eodem excogitatum est, quod nequam oblivioni mandandum est: simul enim ad vecturam expeditum, et ad custodiam necessarium fuisse advertebatur. Ralios duos quæ canonica vocant, æquales, trium dodrantium aut paulo amplius longitudine, ad formam Λ , id est, *lambda* litteræ jungebat: alterum autem radium sive canonion, quinque aut sex dodrantium longitudine, menauli, id est jaculi instar ad bipes illuc adjungens, tripes fecit, armatis inter se in jungendo pedibus. In summo autem illo quasi menaulo cuspis quædam magna et ampla injecta est, e tripode eminens duos dodrantes, aut paulo amplius. Itaque ligneos istos tribulos sive murices quando volebat iterum conjungens ad munitionem simul et arma in necessariis temporibus habebat, si quando hostium equites in castra nostra irruptionem atque impressionem facere moliebantur, qui hoc quasi vallo iurpedirentur; sæpe et vulnerabantur invadentes, cum facile tolli, gestari et defigi possit. Sæpe autem quando fossa non ducebatur, hæc tamen arma ad incolumitatem parata semper habebat.

27. Quando autem secure et sine timore castra moves, mandata pridie vesperi mandatori danda sunt, rursusque post lucem diei quo castra moventur, buccinam ter significare hoc oportet, omnesque ordine atque instructa acie procedant, et primo graves, deinde currus, et si quid aliud ad militarem usum veli oportet.

28. Tribulorum, id est, muricum usus in castris pernecessarius est. Si enim vel saxosus locus fuerit, vel fodere non potuerint, vel tempore destituantur, eundem in castris ponendis usum tribuli idonee collocati afferunt, quem et fossa ipsa apportat.

29. Diversos situs et formas fossatorum antiqui tradiderunt in castris ponendis. laudabilis autem

(85) *Λαμβδαραιον συνέμιξιν*. In codice Palatino erat: *λαμπαδάρια συνέμιξιν*. Scribe, *λαμπαδαία συνέμιξιν*.

(84) *Ἐν ταῖς προβολαῖς*. Scribe, *ἐν ταῖς προσ-*

αιρῆσαι, ἢ τοὺς ὄντας τοιοῦτους φεύγειν διὰ τινὰς ἐκ τῶν πολεμίων βλάβας, καὶ οὐ βούλη ἐλθεῖν εἰς ἀνάγκην τοῦ μάχεσθαι, πρὸς πολλὰ καύσας ἀναγκῶσαι βλέποντας γὰρ οἱ πολέμιοι τὰ φῶτα δόξουσιν εἶναι ἐν τῇ ἀπλίκτησιν σε μένειν, καὶ ἐκταλέσεις σου τὸ βούλημα.

κ'. Τοῦτο δὲ καὶ Νικηφόρον ἴσμεν τὴν ἡμέτερον στρατηγὸν πεποιημέναι, ὅτε κατὰ Συρίας ἀπεστάλη παρ' ἡμῶν μετὰ δυνάμεως ἰκανῆς, πολλὴν τε ποιησάμενος λεηλασίαν, καὶ οὕτω μετατεθεὶς ἐν μέσῃ τῇ πολεμίᾳ, τῶν ἰσχυρῶν αὐτοῦ που συνηγμένων εὖς Ἀπουλφῆρ ὁ εὐνούχος ὁ τῶν Σαρακηνῶν στρατηγὸς ἐπαφέρετο, ἦγουν τῶν βαρβαρικῶν δυνάμεων, τὴν τε αἰχμαλωσίαν τὴν βαρβαρικὴν, καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην πρᾶξιν ἣν εἶχεν ἀδολοῦς διετώσατο λεηλατήσας τὴν πολεμίαν.

κς'. Κατὰ δὲ τὴν Βουλγάρων ἐκστρατείαν καὶ ἕτερον αὐτῷ ἐπεισέθη πρὸς φυλακὴν ἀπλίκτηου χρησιμῶν, ὅπερ χρὴ μὴ λήθῃ παραπεμφθῆναι. ὁμοῦ τε γὰρ ἐλαφρὸν εἰς βασταγὴν καὶ ἀναγκαῖον εἰς φυλακὴν ἐγνωρίσθη. Ἦν δὲ τοιοῦτον Κανόνια δύο σύμμετρα λαβῶν ξύλινα τριῶν που σπιθαμῶν, ἢ ὀλίγη πλέον λαβδραία συνέμιξιν (85). ἕτερον δὲ κανόνιον ὁμοίως ἔχον σπιθαμὰς πέντε, ἢ καὶ εἴς, τάξις μεναύλου ἐν τῇ συνέμιξιν τοῦ δισκαίου ἐπιθείς, τρισκαίλιον ἐποίησεν ἰσχυρῶς διὰ τῆς ὑπ' ἀλλήλων τῶν σκελῶν συγχροήσεως. Περὶ δὲ τὸ ἄκρον τοῦ οἴου μεναύλου ξιφῆρον μέγαν καὶ ἀκρὸν ἐνέβριλεν προκύπτων τοῦ τρισκαίου, ὡς εἰρηται, σπιθαμὰς δύο, ἢ μικρῶν πλέον, καὶ οὕτω τοὺς ξυλίλους ἐκείνους τριβόλους ὅτε ἐβούλετο συστῆλιν. Ὅταν ἐβούλετο πάλιν συνίστα, καὶ εἰ δὲ ὀχύρωμα εἶχεν ὁμοῦ, καὶ ὅπλα ἐν ταῖς ἀναγκαῖαις χρείαις τοῦ ἀπλίκτηου κατὰ τῶν δυναμένων ἐπέρχεσθαι καθάλλαιον τῇ τῶν δυνάμεων ἡμῶν τάξις τετρατοκίμων ἐν ταῖς προβολαῖς (84) ὑπὸ τοῦ οἴου χάρακος εὐκόλως καὶ ἐπαίρομενον (85) καὶ βασταζόμενον καὶ πηγνύμενον, καὶ ὅτι πολλάκις ὀρύγματα οὐκ ἐγίνετο, εἰτοιμα εἶχον ταῦτα εἰς ἀσφάλειαν.

κς'. Ὅταν δὲ μέλλῃς μετὰ ἀδείας κινεῖν ἀπὸ τοῦ ἀπλίκτηου, δεῖν δίδοσθαι μανθὰτα ἀπὸ ἐσπέρας καὶ πάλιν εἰς τὸ αὖγε; κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ κινήματος τὰ βούκινα τρισσάκις σημαίνειν, καὶ τότε κινεῖν, καὶ κατὰ τάξιν ἐξέρχεσθαι τοὺς ὄρχοντας, καὶ πρότερον μὲν τοὺς ὀπλίτας, εἶτα τὰς ἀμάξας; ἐὰν εἴσι, καὶ εἴ τι ἕτερον ἐπιφερόμενον εἰς ὑπηρισίαν τοῦ στρατοῦ.

κη'. Ἦ δὲ τῶν τριβόλων χρῆσις ἀναγκαῖα ἐστὶν ἐν ταῖς ἀπλίκτησι; ἐὰν γὰρ ἡ πετρωθῆς ὁ τόπος; εὐρεθῆ, ἢ μὴ θνηθῶσιν ὀρύξαι, ἢ βραδεία ἢ ὥρα γένηται, τὴν αὐτὴν τῷ στρατῷ παρέχουσι χρεῖαν ἐν τῇ στρατοπαδείᾳ αἱ τριβόλοι; πρὸ πάντων ἀποτιθέμενοι ἦν καὶ τὸ ὄρυγμα παρέχει.

κθ'. Ὅσῳ δὲ ἐπιτερόμενος θύσεις καὶ σχήματα φροσάτων οἱ ἀρχαῖοι παραθεδύκασιν ἐν τῇ στρατο-

NOTE.

86αζ.

(85) *Καὶ ἐπαίρομενον*. Scribebatur, καὶ ἐπαίρομενον.

πεδείξαι· ἐπαινετὴ δὲ ἡ παραμήκης τετράγωνος ὡς A quadrata atque oblonga est, tum quia ordinata, εὐτακτος καὶ ἀναγκαία.

λ'. Εἰς δὲ ὑπόδειξιν στρατοῦ καὶ φαντασίαν μᾶλλον τὰ πλάγια καὶ ἐπὶ ὕψος ἀπλίκτα πλείονα τὸν ἐν αὐτοῖς στρατιῶν παρὰ τοὺς ἰσούς ἢ ἔγκλειμένους τόπους παραδεικνύουσιν. Ἐάν οὖν πρὸς ἐπίδειξιν χρεῖα γένηται, τοὺς πλαγίους δὲ (86) ἐπιλέγεσθαι τόπους, ἐὰν μάλιστα καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔχωσι τῆς ἀναγκαιοτέρας χρείας.

λα'. Ἀνίσους δὲ, ὡς εἴρηται, ἐπιλέγεσθαι τόπους εἰς ἀπλίκτα, καὶ μὴ χρόνον πολὺν ἐνδιατρίβειν ἐν ἐνὶ χώρῳ, εἰ μὴ ἄρα διὰ τοὺς ἀέρας τοὺς καθαροὺς καὶ τὰ ἐπιτήδεια χρειωδέες ἔστιν, καὶ οὐκ ἀτεταίγη (87) τις ἀνάγκη.

לב'. Ἀλλὰ καὶ τὰς φυσικὰς ἀναγκαίας χρείας τῶν B ἀνθρώπων, ὡς εἴρηται, μὴ γίνεσθαι ἰσῶθεν τοῦ φοσσάτου, ἀλλ' ἔξωθεν, διὰ τὴν δυσωδίαν (88). καὶ μάλιστα ἐὰν ἐπιμένη διὰ τινα χρεῖαν τὸ φοσσάτον ἐν ἐνὶ τόπῳ.

λγ'. Ἐν δὲ τοῖς ἀναγκαίοις καιροῖς βραχὺν μὲν ἤτοι μικρὸν ὄντα τὴν ποταμὸν ἐν μέσῳ δεῖ παραλαμβάνειν τοῦ χάρακος τοῦ φοσσάτου ἵνα ἔστιν εὐδατος τοῖς τοῦ στρατοῦ.

λδ'. Ἐάν δὲ τραχὺς ἔσται καὶ μέγας, ἐκ πλαγίου αὐτὸν ποιεῖν σι χρεῖα διὰ τὸ εἰς ὄχρωμα γενέσθαι τοῦ στρατοῦ.

λε'. Ποταμοῦ δὲ παρατρέχοντος συμμέτρου οὐ δέον τοὺς ἵππους τοὺς ἐξάγειν εἰς ποτὸν κατὰ τὸ ἄνωθεν μέρος, ἵνα μὴ τῇ κινήσει τῶν ποδῶν ταράσσοντες τὸ ὕδωρ θολερὸν αὐτὸ καὶ ἀχρηστον ποιήσω- C σιν, ἀλλὰ κάτωθεν μᾶλλον.

λς'. Ἐάν δὲ ὀλίγος ἔστιν ὁ ποταμὸς διὰ ἀγγείων αὐτοὺς δέον ποτίζειν, καὶ μὴ ἐπαριέναι τοὺς ἵππους εἰς τὴν ταράσσειν αὐτό.

λζ'. Πλησίον δὲ λόφου, εἰς ὃν δύνανται οἱ ἔχθροὶ ἀναβῆναι, τὸ ἀπλίκτον μὴ ποιοῦν, μήπως ἐκείθεν τοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ (89) κατατοξεύσωσιν ἐ- κόλως.

λη'. Ἐάν δὲ οὐκ εἰσὶν ἔγγυς οἱ πολέμιοι, ἀλλὰ μακρὰν ἀπὸ ἱκανῶν ἡμερῶν ὁδοῦ, μὴ ἐπιτήδεια πλησίον ὕδατος τὰ ἀπλίκτα ποιεῖν, καὶ μάλιστα μὴ καθάλα- ρίων, ἵνα μὴ καὶ τὰ ἄλογα καὶ οἱ ἄνδρες ἐν συν- ηθείᾳ τῆς πολυποσίας γενόμενοι ἐν καιρῷ τῆς λειψέως, ὡς εἰκός, ὕδατος ὅτε δεῖ καρτερεῖν φέρον- D τες ὀλιγωρῶσι.

λθ'. Οὐδὲ τοὺς πεζοὺς μετὰ τῶν καθάλαρων δεῖ ἀπλίκτευσιν, πολὺν ἢ τοὺς ἔχθροὺς ἔγγισαι ἐν τῷ φοσσάτῳ, ἀλλ' ἔξωθεν μὲν, πλησίον δὲ τοῦ φοσσάτου, ἵνα μὴ δὲ στενοχωρῶνται, μὴ δὲ εὐαριθμητοὶ φαίνωνται τοῖς κατασκόποις. Δοκίμαζε δὲ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς πόσον διάστημα χωροῦνται, καὶ πῶς μέλλουσιν ἀπλίκτευσιν, καὶ ἐὰν γένηται αὐτοῖς καιρὸς εἰσελθεῖν μετὰ τῶν καθάλαρων.

30. Ad splendorem et pompam exercitus venditandam, magis valent obliqua et ad altitudinem spectantia castra, majoremque numerum castrorum, quam plana et æqualia loca, præ se ferunt. Si igitur aliqua pompa opus sit, obliqua ac declivia loca eligantur, tumque potissimum cum com- meatum idoneum habent ad omnes necessarios usus.

31. Inæqualia, ut diximus, loca eligantur ad castra ponenda: neque longo tempore uno in loco permanent, nisi propter cæli tenuitatem, et puritatem, et propter necessarium com meatum, aut alia quæpiam necessitas detineat.

32. Alvi naturæque onera nequaquam intra castrorum ambitum ponenda sunt, sed foris, propter odoris gravitatem, si diutius uno in loco commo- randum sit.

33. Necessariis temporibus brevem aut exiguum rivulum intra ambitum castrorum recipies, ea parte qua permeabilis est exercitui.

34. Sin magnus atque asper fluvius fuerit, ad litus castrorum jungatur, ut pro vallo castris sit.

35. Mediocri fluvio præterlabente, superiorem partem versus equi aquatum ducendi non sunt, ne aqua pedibus turbata cœnosa ac lutulenta fiat, sed ad inferiorem partem adducendi sunt.

36. Si exiguus fuerit fluvius, vasis educant aquam, neque equos in fluvium admittant, propter aquæ turbulentiam.

37. Prope collem aliquem, quem hostes conscendere possunt, castra ne ponas, ne forte occu- pato eo loco, hostes sagittis te opprimant.

38. Si prope hostes non affuerint, sed longi itineris viam abfuerint, castra propter fluvium ne ponas, equitum in primis, ne jumenta copiosæ aquationi assuefacta, alio tempore defecta potu quando sustinere sitim debent, non possint.

39. Pedites intra castrorum ambitum cum equi- tibus requiescere non oportet, si hostes longe abfuerint, sed extra et separatim prope castra, ut neque nimis angustiis premantur, neque a specu- latoribus facile numerentur. Sed paucos ante dies quam hostes accedant, explorandum est quantum spatii capiant, et quemadmodum intra vallum ca- stra ponant, si quando opus fuerit, ut cum equitibus simul castra habeant.

NOTÆ.

(86) Τοὺς πλαγίους δὲ. Scribe, τ. πλαγίους δεῖ.

(87) Καὶ οὐκ ἀτεταίγη. Scribe, καὶ οὐ κατεταίγη.

(88) Δυσωδία. Scribebatur, δυσωδείαν.

(89) Ἐν τῷ στρατοπέδῳ. Scribebatur, ἐν τῷ στρατῷ παίδῳ.

40. Sin hostes immineant, providendum est, ne eodem in ambitu, confuse equites castra ponant cum peditibus, sed separatim, ac distincte considereant.

41. Belli tempore firmis in locis castra ponas, et cura tibi commeatus rerumque necessariorum suscipienda est, ut tum homines, tum jumenta paucorum dierum commeatum, propter ancipitem bellioventum, habeant. Maxime autem prospiciendum est, ut in primis aquam obtineas, et ab hostibus defendas, qua illi interdum egebunt. Si campus est in quo conflictatio belli futura est, a tergo vel fluvium vel lacum habeas, aut aliquam firmam munitionem.

42. Fossatum, id est, castrorum ambitum munitum facias, et satis multos ibi instructos milites relinquant, ut ne si hostium dux castris tuis insidietur, eos qui in castris sunt omnes interficiat. Currus autem tui aciem sequantur.

43. Si fortis fuerit locus atque inæqualis, caragum, id est, vecturam, reliquaque impedimenta, atque apparatus in fossato cum paucis quibusdam viris curulibus ad illorum custodiam relinques. Acies autem instructa idoneo in loco prope fossatum collocetur.

44. Si loca difficultate atque asperitate munita, et hostes maxima ex parte equites fuerint, ad defensionem et propugnationem vecturæ ac impedimentorum ipsa loci natura satis erit. Si enim currus talibus in locis sequerentur, utiles instructæ aciei non essent, sed perturbationes esse reperirentur.

45. Observabis etiam boves diligenter, ut aciem sicubi sequantur, ubi opus est consistere possint, ne tumultu inimicorum, et sagittarum jaculorumque coniectione exagitati, eam impediant et perturbent. Sed vel pedicas, vel vincula injicies, ne sagittis aliqui vulnerati pedites perturbent. Itaque ne prope quidem pedites in acie admoveantur.

46. Si alicui loco ab hostibus oppugnato succurrendum, aut anticipandus aliquis locus cum celebritate est, ne currus tardius procedentes impedimento illis maturantibus sint, relinquendi cum reliquis impedimentis in aliquo loco munito sunt. Capiendi pedites, capiendusque illorum commeatus est, si id usus exigat, et vehendus cum illis, vel sagmariis, id est sarcinis, vel equis ad hoc paratis. Capiendi etiam tribuli, id est, murices sunt, sicque cum exercitu discedendum.

47. Tum enim, si tempus aliquod castra ponenda fuerit, fossa opportune ducta, et tribulis ordine positis, vel ædificatione aliqua intus adhibita, vel vallo ex lignis confecto, æque firmam munitionem fossatum habebit, ac si carago munitum fuisset. Caragum autem appellamus currus et munitionem fossati cum istis factam.

48. Sin ita accidat, ut plures equites, pauciores

μ'. Ἐάν δὲ οἱ ἔχθροὶ ἐγγίξωσιν, ἵνα συνάπτωσιν οἱ καθάλλαρτοι τοῖς πεζοῖς, καὶ ἐν τῷ ἔμῳ ἀπικτιόουσιν ἐν τοῖς τεταγμένοις τόποις.

μα'. Ἐν δὲ τῷ τοῦ πολέμου καιρῷ δεῖν σε εἰς ὄχυρὸς τόπους τὰ ἀπικτα ἐπινοεῖν, καὶ φροντίζειν τῶν ἐπιτηδείων, μὴ μόνον, ὡς εἴρηται, τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀποτροφῆς ὀλίγων ἡμερῶν, ἀλλ' εἰ δυνατόν, καὶ τῶν ἀλόγων, διὰ τὸ ἀθλον τοῦ πολέμου, καὶ ἐπιμαλεῖσθαι, καὶ διασκοπεῖν, ἵνα διὰ πάντων δύνασαι τὸ ὕδωρ ἐκδικεῖν· ἐν καιρῷ γὰρ καὶ τοὺς πολεμίους ἔξεις δεομένους. Καὶ ἐάν μὲν ἐστὶ κάμπος ἐν ᾧ ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου μέλλει γίνεσθαι, σπουδάζειν μὲν ἔχειν πάντως εἰς τὰ ὀπίσω ἢ ποταμὸν ἢ λίμνην, ἢ ἕτερον τοιοῦτον ὄχυρῶμα.

μβ'. Καὶ τὸ μὲν φоссάτον ποιεῖν ὄχυρὸν, καὶ στρατὸν ἐν αὐτῷ καταλιμπάνειν τὸν ἀρκοῦτα, ἵνα μὴ ὁ τῶν πολεμίων στρατηγὸς ἐπιβουλεύσῃ τὸν χάρακα, καὶ διαφθεῖρῃ τοὺς ἔσωθεν. Τὰς δὲ ἀμάξας ἐπακολουθεῖν ἐν τάξει.

μγ'. Εἰ δὲ δυνατός ἐστὶν ὁ τόπος καὶ ἀνώμαλος, τὸν μὲν παραγὸν, ἦτοι τὰς ἀμάξας, καὶ τὰ ὄμοια καὶ τὸ λοιπὸν τοῦλδον, ἐν τῷ φоссάτῳ καταλιμπάνειν μετὰ ὀλίγων τῶν ἀμαξηλατῶν εἰς παραφυλακὴν, τὴν δὲ παράταξιν πλησίον τοῦ φоссάτου τάσσειν ἐν ἐπιτηδείῳ τόπῳ.

μδ'. Εἰ γὰρ εἰσὶν οἱ τόποι δύσβατοι, καὶ μάλιστα τῶν ἔχθρῶν δυνατῶν καθάλλαρτων, ἀρκεῖ τῇ παρατάξει εἰς ὄχυρῶμα ἢ τοῦ τόπου δυσχέρεια· ἐάν γὰρ εἰ ἀμαξαὶ ἀκολουθῶσιν ἐν τοῖς τοιοῦτοις τόποις, ἐμφελεῖ· μὲν τοῖς τασσομένοις οὐκ εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ δυσμετέβατοι εὐρίσκονται.

με'. Ἐπινοήσεις δὲ εἰς τοὺς βόας τῶν ἀμαξῶν, ἵνα ὅταν ἀκολουθῶσι τῇ παρατάξει ἐάν χρεῖα γίνηται ἄρα καὶ ἀναμείναι τὰς ἀμάξας ὥστε μὴ διατάσσασθαι ὑπὸ τοῦ θορύβου τῶν ἔχθρῶν, ὑπὸ τῶν ὡς εἰκός, βαλλομένων σαγιτῶν, καὶ ἀτακτεῖν καὶ νοχλεῖν τῇ παρατάξει. Ἀλλὰ ἡ πεδικλοῦν ταῦτα, ἢ δεσμείν, ἵνα, ὡς εἴρηται, εἰ καὶ τινες ἐξ αὐτῶν πρὸ σαγιτῶν τιτρώσκονται, μὴ διαταράσσωσι τοὺς πεζοὺς, διὸ οὐδὲ χρὴ πολὺ ἐγγὺς τάσσεσθαι αὐτάς.

μς'. Εἰ δὲ, ὡς εἰκός, γένηται χρεῖα ἐνοχλομένη βοήθησαι τόπῳ ὑπὸ ἔχθρῶν, ἢ προκαταλαβεῖν ταχύτερον, καὶ οὐ φθάσωσιν αἱ ἀμαξαὶ, ἵνα μὴ βραδύνωσιν αἱ χρεῖαι τὸ μὲν ἄλλο τοῦλδον καὶ τὸ φоссάτον καταλιμπάνειν ἐν ὄχυρῷ τόπῳ. Παραλαμβάνειν δὲ τοὺς πεζοὺς καὶ τὴν δαπάνην αὐτῶν, εἰ τοιαύτη γένηται χρεῖα, καὶ παρασκευάζειν βαστάζεσθαι ἢ διὰ σαγμαρίων ἢ ἐπὶ τούτῳ ἀφωρισμένων ἔππων, καὶ τὰς τριβόλους, καὶ οὕτως ἀπέρχεσθαι μετὰ τοῦ στρατοῦ.

μζ'. Τότε γὰρ, ἐάν καὶ γένηται καιρὸς ἀπικτιού, τοῦ ὀρύγματος κατὰ τὸ δεῖν γενομένου, καὶ τῶν τριβόλων ἀποτιθεμένων, ἢ οἰκοδομῆς γενομένης ἔσωθεν, ἢ χάρακος ἀπὸ ξύλων πηγνυμένου, τοιαύτην ἀσφάλειαν ἔχειν τὸ φоссάτον, ἣν ὀφείλει ἔχειν μετὰ τοῦ παραγοῦ. Παραγὸν δὲ λέγομεν τὰς ἀμάξας καὶ τὸν δι' αὐτῶν περιτειχισμὸν τοῦ φоссάτου.

μη'. Ἐάν δὲ τύχη ὥστε τοὺς καθάλλαρτους πλεῖ-

νας εἶναι, ὀλίγους δὲ τοὺς πεζοὺς, καὶ οὕτως δόξῃ ὥστε μείναι τὸ τοῦλδον ἐν τῷ φασσάτῳ, μὴ πάντας τοὺς πεζοὺς ἵστασθαι ἔσωθεν τοῦ φασσάτου, ἀλλὰ τινὰς μὲν ἐν αὐτῷ τῷ φασσάτῳ παραφυλάττειν, τινὰς δὲ ἔμπροσθεν τῶν πορτῶν καὶ τῶν ὀρυγμάτων τοῦ φασσάτου ἐν τάξει ἵστασθαι. Ἴνα ἐὰν συμῆ τῶν καθάλλαρῶν τροπὴν γενέσθαι, καὶ μὴ σῦναισιν πεζοί, αὐτοὶ δεχόμενοι αὐτοὺς δύναιμι καὶ ἄδειαν αὐτοῖς διδάσιν ἢ ἀναστραφῆναι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἢ εὐτάκτως ἐπέρχεσθαι εἰς τὸ φασσάτον, καὶ μὴ στενοχωρεῖσθαι εἰς τὰς πόρτας ἐν τῇ εἰσόδῳ καὶ κινδυνεύειν.

μθ'. Τοὺς δὲ ἄρχοντας τῶν ὑπὸ δὲ ταγμάτων δέον σοι παραγγέλλειν, ἵνα διὰ γνώσιν ποιῶσιν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ παραγευμαδίου καὶ διὰ τῶν τουρμαρχῶν δηλοποιεῖν, πόσων ἵππων καὶ ποίων ὀπλων δέονται οἱ ὑπ' αὐτοῖς τεταγμένοι στρατιῶται, ἵνα ἀναγκαίως παρασκευάζῃς ἐν τῷ δέοντι καιρῷ ταῦτα εὐτρεπέζεσθαι, καὶ ἐπιλαμβάνεσθαι αὐτὰ τοὺς στρατιώτας. Καὶ μάλιστα τῆς τοξείας, ἐπιμεληθῆς, ὥστε εἰ δυνατόν καὶ τοὺς ἀστρατεύτους ἐν τοῖς οἴκοις ἐπιφέρεσθαι τόξα. Ἡ γὰρ τοῦτου τοῦ κεφαλαίου ἀμείλις πολλὴν βλάβην καὶ ἀμείλιαν τῷ καθόλου Ῥωμαικῷ στρατεύματι ἐνεποίησεν, ὡς μοι καὶ ἄνω που εἴρηται. Τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ περὶ ἀπλίκτων ἡμῖν εἰρήσθω. Ἀκόλουθον δὲ ἐστὶν καὶ περὶ τῆς εἰς τὸν πόλεμον προπαρασκευῆς, ἥτοι πρὸς μίξιν ἢ δύο ἡμερῶν, πολλὰς δὲ καὶ πρὸς πλειόνων, ὡς ἀπαίτεται, ὀφειλοῦσης γίνεσθαι, ἥδη σοι διατάξασθαι, ὅσα τε ποιεῖν δεῖ καὶ δέον ἀπέχεσθαι, καὶ ὅσα τοῖς στρατιώταις παραγγέλλειν σε πρέπον ἐστίν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΒ'.

Περὶ προπαρασκευῆς πολέμου.

α'. Ὅταν μὲν οὖν καιρὸς πολέμου ἐπιπέσει σοι, ὡς στρατηγὴς, καὶ τὸν ἤδη προγυμνασθέντα στρατὸν ἐπισυνάξῃς, καλὸν ἐστὶν ἵνα μὴ ἅπαντα ὁμοῦ εἰς μίαν ἐκτάττης παράταξιν, καὶ μάλιστα πολλὴν δύναμιν καὶ ἱκανὸν, καὶ διὰ τοῦ ἀκαιροῦ πλῆθος συγχίτης τὴν εὐταξίαν τῆς παρατάξεως, ὡς μὴ δύνασθαι διὰ τὸ μέγεθος καὶ πλῆθος καλῶς κειθεσθαι αὐτὴν πρὸς τὰ κελευόμενα, ἀλλὰ τὸν περισσὸν στρατὸν διαμέρισον, καὶ ποιήσον καὶ δευτέρην παράταξιν.

β'. Ὅταν γὰρ δημοσία μέλλη καθάλλαρῶν μάχη, καὶ εἰς μίαν μὲν ἡμῶν παραταγὴν τρεῖς τὸν ὅλον στρατὸν κατ' ὅτιν τῶν πολεμίων παρατάσῃ, καὶ μὴ ἀποβλέπῃ πρὸς ἐναντίαν τύχην, μηδὲ μελετᾷ βλέπεται, ἦγουν καὶ δι' ἑτέρας παρατάξεως, οὕτως, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀνὴρ ἀπειρὸς ἐστίν, καὶ προφανῶς εἰς κίνδυνον ἐκυτὸν ἐπιβλέπτει.

γ'. Καὶ γὰρ οὐχὶ τὸ πλῆθος τῶν σωμάτων, οὐδὲ ἡ ἀτακτοῦς θρασυτέτης, οὐδὲ ἡ ἀπλή προσβολὴ τὸν πόλεμον κρίνουσιν, ἢ κατορθοῦσιν, ὡς τινες τῶν ἀπειρῶν νομίζουσιν, ἀλλὰ μετὰ θεῶν διὰ τέχνης καὶ φρονημάτων στρατηγικῶν μετὰ τῆς προθυμίας τοῦ στρατοῦ κατορθοῦται ὁ πόλεμος.

δ'. Διὰ μὲν φρονημάτων καὶ τροπαίων, οἷον εἰς καιροὺς ἦγουν ἡμέρας, ἢ νυκτὸς, ἢ χειμῶνος, ἢ εὐδίας, ἢ κάλιν εἰς τόπους, ἦγουν δι' ἐγκρυμμάτων, ἢ στενωμάτων, καὶ δι' ἀφνειοῦς, ἢ διὰ πολλῶν ἄλλων καὶ διαφόρων τόπων ἵνα ἀπατῆς τοὺς ἐχθροὺς, ὥστε

A pedites sint, decretumque fuerit omnia impedimenta in fossato ut permaneant, nullo modo pedites universi intra fossatum se contineant, sed quidam intus fossatum custodiant, quidam foris ante portas et fossas castrorum instructi stent, ut si contingat equitum fugam fieri, pedites domi illorum copias recipiant, et securitatem aliquam illis afferant, vel ut adversus hostes iterum se vertant, vel ordinate in castra discedant, neque in ingressu portarum periclitentur aut affligantur.

49. Praefectis tuis hoc omnino praecipendum est, ut de hibernis procurandis nonnihil laborent, quotque et quibus equis aut armis milites sui egeant, per turmarchas tibi significetur, ut idoneo tempore et tu haec praepares, et milites recipiant. Maxime autem rei sagittariae et diligentissime providebis. ut qui domi immunes a militia fuerint, arcus et arma sagittaria parent. Haec enim una res contempta, sicuti supra diximus permagnas universo exercitui Romano offensiones attulit. Atque haec de aplictis sive castris a nobis dicta sint: restat ut de praeparatione ad bellum, ante unum aut alterum diem, aut plures etiam, quemadmodum opportunitas id feret, jam nunc praecipiamus, quas res suscipere, a quibus abstinere debeas, et quae praefectis tuis militibusque praecipienda sint.

δων ἀπέχεσθαι, καὶ ὅσα τοῖς στρατιώταις παραγγέλλειν σε πρέπον ἐστίν.

CONSTITUTIO XIII.

De praeparatione ad bellum.

1. Blli tempore jam imminente, universum exercitum unum in locum coges: non tamen in unam aciem omnes copias tuas, si multae copiosaeque fuerint, instrues, ne propter numeri multitudinem aciem perturbent, et propter vastam ejus magnitudinem minus obedire imperatis tuis possint: sed supervacaneum numerum divide, et secundam aciem ex eo instrue.

2. Qui enim universis equitum copiis pugnat, et unam in aciem adversus hostes omnem exercitum confert, neque in adversos belli atque ancipites casus intuetur, neque procurat quemadmodum aliis copiis, si quid accidat, pugnare cum hoste possit, hic vir mihi videtur admodum imperitus rerum esse, et in manifestum discrimen seipsum conjicere.

3. Neque enim numero hominum, neque importuna audacia, neque sola conflictatione ipsa bella conficiuntur: sed secundum voluntatem Dei, arte bellica et imperatoris factis, et consiliis bene administratis, cum quadam exercitus alacritate, bella prospere succedere solent.

4. Prudentia autem ac moribus haec sunt, tamen pro ratione temporis, ut diei, noctis, hiemis, serenitatis: vel pro locorum situ, ut insidiarum, angustiarum, subitarum incursionum: vel pro rerum aliarum multarum ratione occurratur hostibus, ut

præter commune et publicum bellum, alia ad victoriam consequendam instituas. Hoc enim admodum salutare ac necessarium est, ut intelligentia, prudentia, magnitudine animi, arte militari hostes tuos superes.

5. Atque hæc quidem prudentia factisque imperatoriis præstabis. Scienter autem bellum geres, idonea cum acie exercitum varie ac tuto diviseris aut conjunxeris, ac ordine quodam militari hoc feceris, atque in hostes invaseris.

6. Neque vero teipsum solum ab hostium dolis, incursionibus, consiliis tutum conservabis, sed etiam aliquas adversus eos machinationes serves. Unde et majores nostri hoc quasi utile observabant, nempe ordinis conservationem. Ac ideo exercitum in turmas, drungos, id est, cohortes milliarias, tagmata sive cohortes, centurias, contubernia, ac reliquas partes ad usum bellicum idoneas particabantur atque instruebant.

7. Neque enim par est in unam solum aciem omnes copias conferre, neque in uno momento dijudicationem et administrationem tantæ equitum multitudinis ponere, præsertim cum tibi permagna militum multitudo adfuerit. Si autem quomodomodum usus fuerit, et tibi commodissimum videbitur, exercitum instruxeris, res varias ac diversas bene administrabis.

8. Multos autem et varios adversos casus videmus contingere, quando in unam aciem universas copias quis cogit, in primis autem eos qui contraria, sive hætas gerunt: nam cum ingens numerus sit eorum, qui in exercitu sunt, magnum intervallum spatii occupabunt.

9. Deinde cum multa occurrant inæqualia loca, inæqualem quoque et haud morigeram aciem, nempe vastam esse oportet, partesque ejus minime inter se conspirare atque adeo ante pugnam inceptam, perturbatam et dissipabilem inveniemus.

10. Quod si hostibus hoc contingat, ut longitudinem aciei nostræ superent, id est, ad nos circumcludendos subito ad cornu irruant, acies reliqua, quæ a tergo et lateribus est præsidio destituta, nemine jam aciem sublevante, necessario ad interencionem venit.

11. Prælio jam commisso, propter longitudinem aciei videmus sæpe comites cum suis bandis sive cohortibus aciem occulte deserere: quæ res cæteris omnibus occasionem offert miserabiliter fugiendi. Versis enim in fugam illis, nulla intermissio fugiendi, nulla spes revocandi est. Nemo enim ens a fugiendo repellere, aut ad stationem reducere potest jam ad fugam incitatos.

12. Si vero feliciter se bellum gesturos putant

Α χωρίς δημοσίου πολέμου κατορθώσαι την νίκην κατ' αὐτῶν. Τοῦτο γάρ ἐστι καὶ σωτήριον, καὶ πάνυ ἀναγκαῖον, ἵνα διὰ τῆς σῆς συνέσεως καὶ φρονήσεως, καὶ ἀνδρείας καὶ τέχνης νικήσῃς τοὺς ἐχθρούς.

ε'. Καὶ ταῦτα μὲν διὰ τῶν φρονημάτων καὶ τῶν στρατηγημάτων. Διὰ δὲ τῆς ἐπιστήμης κατορθώσεις τὸν πόλεμον, ἐὰν μετὰ τάξεως τῆς προεπρώτης διαμερίσεως, ἢ συνάψεως τῶν στρατῶν ποικίλως καὶ ἀσφαλῶς, καὶ παρατάξῃς μετὰ εὐταξίας πολεμικῆς, καὶ οὕτως τὰς τῶν πολεμίων ἐγχειρήσεις ποιήσεις.

ς'. Καὶ μὴ μόνον φυλάξῃς σεαυτὸν ἀπὸ τῶν ἐπιτηδεύματων ἡγουν φρονημάτων τῶν ἐναντιῶν σου, ἀλλ' ἵνα μᾶλλον καὶ σὺ κατ' αὐτῶν ἐπιτηδεύῃς καὶ ἀντιστρατεύῃ. Ὅθεν καὶ οἱ παλαιοὶ στρατηγοὶ τοῦτο παρετήρησαν ὡς χρησιμὸν, ἡγουν τὴν εὐταξίαν. Καὶ διὰ τοῦτο εἰς τούρμας καὶ δρούγγους καὶ κόμητας καὶ πεντάρχους καὶ εἰς ἄλλα μέρη πρὸς τὴν χρείαν τὴν παρούσαν τὸν ὅλον στρατὸν διαμερίσαντες οὕτως παρετάσσοντο.

ζ'. Οὐ γὰρ πρέπειν ἐστὶν εἰς μίαν μόνην παράταξιν ἐκτάσσειν τὸν στρατὸν καὶ ἐν μιᾷ μόνῃ ῥοπῇ κρῖσιν καὶ διοίκησιν τοσούτων χιλιάδων καθαρῶν πιστεύειν, ἀλλὰ καὶ δευτέρην πολλάκις καὶ τρίτην παράταξιν κατ' ὅπισθεν διαιρεῖν, καὶ οὕτως τὰς τάξεις ποιεῖν μάλιστα ὅταν σοὶ ἐστὶν, καθὼς εἴρηται, πλῆθος στρατιᾶς. Καὶ γὰρ οὕτως ποιών, ὡς ἂν σοὶ δόξῃ καὶ ἀπαιτήσῃ ἡ χρεία, ποικίλως καὶ διαφόρως τὰς ἐγχειρήσεις ποιήσεις.

η'. Πολλὰ γὰρ ἐναντία λογιζόμεθα γίνεσθαι, ὅταν εἰς μίαν παράταξιν τὸν ὅλον στρατὸν τις συναγάγῃ, καὶ κατ' ἐξαιρέτον τοὺς κοντάρια ἔχοντας· συμβαίνει γὰρ πλῆθος ὄντος στρατοῦ, καὶ εἰς πολὺ διάσπασμα εἰς ἀνάγκης ἐκτεινομένου.

θ'. Εἶτα καὶ ἀνωμάτων τόπων ὑποπιπτότων, ἀνίσσον εὐρίσκεισθαι καὶ ἀπισθῆ τὴν παράταξιν, ὡς μακρὰν οὖσαν, καὶ μὴ συμφωνεῖν ἀλλήλοις τὰ μέρη αὐτῆς, καὶ διὰ τοῦτο καὶ πρὸς τῆς συμβολῆς διὰ τὴν ἀταξίαν εὐδιάλυτον αὐτὴν καὶ πεφυρμένην γίνεσθαι.

ι'. Εἶτα ἐὰν ποτε συμβῇ τοῖς πολεμίοις ἢ ὑπερεκταθῆναι κατὰ τὸ πλάγιον, ἡγουν, ἐπὶ κέρως ἐπεξελεῖν πρὸς κύκλωσιν αἰφνιδίως, λοιπὸν ἢ παράταξις διὰ τε τῶν ὀπίσω καὶ τῶν πλαγίων αὐτῆς ἀποροῦσα βοηθείας, καὶ μηδενὸς ὑπάρχοντος τοῦ συνηγοροῦντος αὐτὴν, εἰς ἀνάγκης πρὸς τελείαν φυγὴν ὁρμήσει.

ια'. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ πολέμου συμβολῇ, διὰ τὸ μήκος τῆς παρατάξεως ἐπιβλέπειν πολλάκις τίνες τῶν ταγμάτων μετὰ καὶ τῶν βάνδων ἀφανῶς λιποτακτοῦσι· καὶ γίνεται καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς ἀναχωρήσεως πρόφασις. Καὶ πρῶτον ἐλευνὸν τρεπομένων αὐτῶν, οὐδὲ ἀνακοπή τῆς φυγῆς, οὐδὲ ὑποστροφή οὐδεμία γίνεται· οὐδεὶς γὰρ ἀναφάνεται ὁ μέλλων ἀνακαλεῖσθαι ἢ ἐπισυνάγειν αὐτοῦς εἰς τροπὴν, ὡς εἴρηται, καὶ φυγὴν ὁρμήσαντας.

ιβ'. Ἐὰν δὲ τάχα καὶ νομίσουσιν μετὰ ἐπιτυχίας

ἐν πολέμῳ ποιεῖν οἱ εἰς μίαν παράταξιν τασσόμενοι, καὶ προῦθεῖν ἐν τῇ μάχῃ τοὺς πολεμίους, ὅταν διαλυθῇ πάντως ἡ παράταξις ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ πῦλινου καὶ πλοῦσι τὴν δίωξιν ἀτακτῶς· οἱ διώκοντες· ἐὰν συμβῇ πολλὰκις τοὺς φεύγοντας· ἀντιστραφεῖναι κατὰ τῶν διώκόντων αὐτοὺς, δύναμιν ἄλλην αἰφνιδίως ἀπὸ ἐγκυρῆματος ἀναφανῆναι, ἀνάγκη πᾶσα ἂν διώκοντες εἰς φυγὴν ὀρηθεύσαι ἤδηδὲνα ἔχοντες, ὡς εἴρηται, τὸν δυνάμενον ἀπαντηθεῖν ἢ ἀποσοθῆσαι τοὺς διὰ τῆς ὑποστροφῆς ἀπροσδοκῆτως ἐπαρχομένους.

13. Ἐν δὲ μόνον νομίζω προτέρημα ἔχειν εἰς πάντας· εἰς μίαν εἰστέσθαι παράταξιν, τοῦτ' ἔστι εἰς φάνεσθαι τοὺς ἐχθροὺς μήκροθεν τελείαν καὶ ἐξοικαίμενην τὴν τάξιν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μέχρι θεωρεῖται καὶ μόνος ἔχει τὸ κέρδος.

14. Ἐχει δὲ τάχα καὶ ἐτερόν προτέρημα, τὸ δευτέρω διὰ τῆς μιᾶς παρατάξεως καὶ μεγάλης ποιεῖν κύκλωσιν ἀπὸ ἐνὸς μέρους, καὶ ἀποκλείειν τοὺς πολεμίους; καὶ ἄρα καὶ τοῦτο μετὰ τοῦ πρέπτοντος λόγου καὶ ἐξουσίας τις χρῆσεται.

15. Τὸ δὲ διπλᾶ ποιεῖν τὰς παρατάξεις, ὥστε εἶναι εἰς ὑποδοχθεῖσαν τῆς πρώτης παρατάξεως τὴν δευτέραν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν πολλὰ εἰς ἐξαιρετὰ καὶ ἀναγκαῖα νομιζομένον συντρέχειν. Καὶ πρώτον μὲν ὅτι οἱ τῆς πρώτης παρατάξεως ἔχοντες ὀπισθεν κατὰ τοῦ νότου αὐτῶν τὴν δευτέραν τάξιν φυλάττουσαν αὐτοὺς, προθυμοτέρως μάχονται πρὸς τοὺς πολεμίους. Ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἄκρα, ἦγουν τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ τῆς παρατάξεως διὰ τῶν πλαγιοφυλάκων φυλαττόμενα ἀφόδως πρὸς τοὺς ἐμπροσθεν πολεμοῦσι. Τὸ δὲ πλέον προτέρημα, ὅτι τῆς δευτέρας παρατάξεως ὀπισθεν οὐσης οἱ πολλὰκις λιποτακτοῦντες ἐν τῇ πρώτῃ παρατάξει ὅς τρεπονται, ὅς ἔτυχεν, ὑπὸ τῶν ὀπισθεν αὐτῶν ὑποκτασόμενοι· τοῦτο γὰρ καὶ μεγάλην ὀφέλειαν ποιεῖ τῇ μάχῃ.

16. Καὶ ἐν καιρῷ δὲ τροπῆς, ὡς πολλάκις συμβαίνει τῇ πρώτῃ τάξει, γίνεται ἡ δευτέρα εἰς ἀντιλήψιν καὶ καταφυγὴν, ὅθεν πάλιν δυνατὸν αὐτοὺς ἀνακαλεῖσθαι βοηθουμένους ὑπὸ τῆς δευτέρας τάξεως, καὶ κατὰ τῶν ἐπιπεσόντων ἐχθρῶν πάλιν ἀντιστραφεσθαι.

17. Ἀλλὰ καὶ ὅταν διώκουσι τοὺς ἐχθροὺς διὰ τῆς πρώτης παρατάξεως ἀσφαλῶς καὶ μετὰ προθυμίας ποιοῦνται τὴν δίωξιν· ἐὰν γὰρ ἀντιστραφῶσιν, ὡς πολλάκις γίνεται, φεύγοντες οἱ ἐχθροὶ ἢ ἄλλοθεν ποθεν αἰφνιδίως ἐπιβῶσιν ἐχθροί, γίνεται δευτέρα τάξις ἀπαντῶσα καὶ συναγούσα καὶ φυλάττουσα τοὺς τῆς πρώτης παρατάξεως.

18. Ἀλλὰ καὶ, ὃ μὴ γένηται, ἐὰν συμβῇ τελείαν τροπὴν γενέσθαι τῆς πρώτης τάξεως, καὶ οὐ δύναται ἀντιστραφεῖναι κατὰ τῶν ἐπιβόντων αὐτῇ πολεμίων, εὐρίσκειται ἡ δευτέρα τάξις ἐτοίμη, καὶ εὐκόλως πολεμεῖ καὶ καταγωνίζεται τὴν ἐναντίαν δύναμιν, καὶ τάχα παντελῶς τραπῆ ἡ πρώτη παράταξις.

19. Καὶ γὰρ ἀνάγκη πᾶσα τὴν τάξιν τῶν ἐναντίων ἐχθρῶν ἀπὸ τῆς συγχροήσεως τοῦ πολέμου ἀκατάστατον γενέσθαι καὶ διαλελυμένην, καὶ τῆς ἡμέτερας δευτέρας τάξεως εὐτάκτως ἰσταμένης καὶ μετὰ

A qui unam in aciem se instrunt, et ante se in proelio repulsuros hostes existimant, ubi universa acies dissipatur, et omni impetu fugientes hostes insequitur, si contingat eos iterum se adversus copias alias subito ex insidiis intervenire, nulla causa est quin qui insequerentur statim diffugiant, cum nullos in promptu habeant, qui hos de improvviso intervenientes repellere aut refutare possint.

13. Unum autem, idque solum subsidium habere eos existimo, qui universas copias unam in aciem conferunt, ut inimicis videantur emirus perfectæ atque ingentes copias esse. At hæc res speciem solum utilitatis habet, utilitatem autem nullam continet.

14. Alterum autem subsidium est, quod una hæc instructa acie, ad circumfundendos atque intercludendos hostes aptiores erunt, si id artificio quodam et cum decore fiat.

15. Duplicem instruere aciem, ut una alteri subsidio esse possit, quantum humano iudicio percipi potest, multa et magna et præclara bona in se continet. Ac primum sane est, quod prima acies cum alteram a tergo subsidiariam habet, fortius atque alacrius cum hostibus dimicat. Deinde extremæ oræ tum dextræ, tum sinistræ, lateralis defensæ, majore cum animo ac cupiditate bella gerunt. Maximum autem subsidium est, quod secunda acie a tergo instructa, qui in prima acie stationem suam deserunt, in fugam non vertuntur, veriti secundam aciem, et suspicionem ignavis timentes: hoc enim magnam utilitatem in bello affert.

16. Prima acie, quemadmodum sæpe usu venit, profigata, secunda acies sæpe presidio illis perfugisque est, unde rursus adjuti revocatique adversus irruentes hostes iterum se convertunt.

17. Atque etiam quando qui in prima acie sunt hostes suos strenue atque alacriter persequuntur, si, quod fieri solet, vertant se iterum hostes, aut aliunde subito novi hostes intervenerint, secunda acies occurrens, primam aciem congregat et conservat.

18. Sed, quod absit, si prima acies protinus repellatur, nequæ revocari ad pugnandum cum hostibus poterit, secunda acies confestim instructa adest, quæ secundum proelium iterum ineat, et de summa rerum etiam decertet, prima acie universa fusa.

19. Necessè est enim aciem hostium, post bellum jam commissum et concertas manus, dissipatam atque aliquantulum inordinatam esse, secunda acie nostra adhuc integra atque ordinata, omnia

ad victoriam magna præsidia habet, cum instructa et perfecta adversus confusam et perturbatam hominum multitudinem dimicet.

20. Neque vero solum necessaria est copiarum nostrarum in duas acies divisio, quando pares atque æquales nostræ atque hostium copię inter se fuerint, sed tum in primis cum majores ac plures nostris ipsorum copię fuerint.

21. Sin quis dicat: Quænam tandem hujus secundæ aciei utilitas esse potest? prima enim acie fusa et repulsa, secunda acies facile tergiversatur et in fugam se dat: is secum hoc modo cogitet: Si duabus aciebus instructis bellum lubricum, atque anceps fuerit, quidnam quis existimare debet una solum acie appaata futurum, cum præsertim hæc rejecta nihil habeat quo juvare se atque recreare possit?

22. Sin iterum objicias, copias has in duas acies divisas, longiores et tenuiores justo esse, intelligat his duabus hoc effectum iri, ut cum moderata magnitudine sint, et prope se adjungantur, nulli a proelio separati, sed formæ acierum mutatae sint, et alteram ante, alteram retro locantes, utramque aciem munitiorem firmioremque reddimus.

γῆναι. Καὶ γὰρ ὁ πρὸ τοῦ ἀλλαγῆναι τὸ σχῆμα συνέβαινε γενέσθαι, τὸ πᾶσαν τὴν δύναμιν εἰς μίαν παράταξιν τασσομένην μακρὰν καὶ λεπτήν εὐρίσκεισθαι, τοῦτο ἐν τῇ διπλῇ τάξει εὐπορήσαμεν συμμέτρους τὰς δύο τάξεις ποιήσαντες, διὰ τὸ πλησίον ἀλλήλων εἶναι, οὐ τῆς μάχης χωρίσαντες, ἀλλὰ τὸ σχῆμα ἐναλλάξαντες, καὶ τὴν μὲν ἔμπροσθεν, τὴν δὲ ὀπίσθεν τάξαντες, καὶ πλεον τὰς παρατάξεις δὲ τὴν προεπιτημένον τρόπον κατοχυρώσαντες.

23. Propterea autem par est equestres copias, sive majores sive minores sint, in plures diversaque partes dividere, quia necesse est te certa quadam definitaque moderatione omnia instituere, cum adversus hostes dimicas, qui in bello tum artem militarem, tum ordinem bellicum observant.

24. Si poteris, nulla ratione bellum geras, cum hostium plures copias esse intelligis. Primo cognoscendæ diligenter hostium copię sunt, tum bellum statim inferendum est.

25. Si pedestrem habeas exercitum, hujusmodi aciem instrues, qualem tibi statim explicabimus, in capite de acie pedestri, et acie mista equitum ac peditum instruenda.

26. Sin autem soli equites fuerint, et adversus equites bellum suscipiendum est, in tres equestres acies universum divides exercitum. Primam aciem, quæ πρόμαχος, id est propugnatrix, dicitur, in tres partes divides, unaquaque parte sive turma in tres μοίρας sive drungos, id est, cohortes milliaris divisa: in mediis autem parte sive turma ὑποστράτηγον, id est principem sive προπράτορα tuum: in dextra sinistraque parte, turmarchas suos, in medio drungariorum aut μοιραρχῶν, id est tribunorum collocabis.

καταστάσεως, τῆς δὲ τῶν ἐχθρῶν πεφυρμένης προτερῆν μᾶλλον τὴν ἡμετέραν καὶ ἐπιδιώκειν τοὺς διαλύσαντας τὴν τάξιν.

κ'. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀναγκαιότερον παρὰ πάντα, ὅτι οὐ μόνον πρὸς τὰς ἰσομέτρους δυνάμεις, ἦγουν τῶν τε ἡμετέρων καὶ τῶν ἐναντίων ἀρμοδία ἐστὶ καὶ ἀναγκαία, ὡς εἴρηται, ἢ εἰς δύο παρατάξεις διαίρεσις τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ὑπερεχούσας καὶ πλεον τῶν ἡμετέρων οὖσας δυνάμεις.

κα'. Ἐὰν δὲ τις λέγει, ὅτι τί ὄφελος; τῆς γὰρ πρώτης τάξεως ταρρασομένης καὶ τριπομένης, εὐχερῶς καὶ ἡ δευτέρα συναπάγεται αὐτῇ, καὶ συντρέπεται· ἀλλὰ ἀκουσάτω ὁ τοιοῦτος, ὅτι ἐὰν δύο παρατάξεις, καθὼς εἰρήκαμεν, γενομένων, ἐπισηαλὲς τὸ πρῶγμα γίνεται, τί ἂν τις ἐλπίζει ὅταν καὶ μία μόνη ἐστὶ παράταξις, καὶ αὐτὴ τραπίεσα, οὐκ ἔχει ἐτέραν δι' ἧς βοηθηθῆναι δύναται καὶ ἀνακληθῆναι;

κβ'. Ἐὰν δὲ πάλιν λέγει, ὅτι τῆς δυνάμειος πάσης ἦγουν τοῦ στρατοῦ μεριζομένου εἰς πρώτην καὶ εἰς δευτέραν παράταξιν ἀσθενεστέρα καὶ ἀδυνατωτέρα ἡ τάξις εὐρίσκειται, κατανοήσει καὶ τοῦτο, ὅτι ἐὰν μὲν ἡ δύναμις ἐμερίζετο καὶ ἐχωρίζετο τοῦ πολέμου, καλῶς ἂν τοῦτο ἦπόρει. Ἄλλ' ἡμεῖς οὐ τὴν δύναμιν κελύμεν μερισθῆναι, ἀλλὰ μόνον τὸ σχῆμα ἀλλάγῆναι;

κγ'. Διὰ τοῦτο γὰρ εἰς μέρη διάφορα καλῶς ἂν καὶ πρέπειν ἐστὶ τὸ πάντα καθάλαρικόν στρατὸν διαμερίζεσθαι, κἄν τε πολὺς ἐστὶ, κἄν τε σύμμετρος: εὐδελον γὰρ καὶ πρέπειν εἶνα χρεωστικῆς, ὃ στρατηγῆ, λόγον ποιέσθαι καὶ κατάστασιν, ὡς ἐνδέχεται, ὅταν μάλιστα καὶ πρὸς ἔθνη πολεμικῆς τάξιν ἔχοντα καὶ τέχνην πολέμου.

κδ'. Ἐὰν δὲ δύνασαι, μὴ ποιῆς φανερώς τὸν πόλεμον, ὅταν γινώσκεις ὅτι πλείους σοῦ εἰσίν οἱ πολέμοι. Καὶ γὰρ πρέπειν σοι πρότερον τὴν δύναμιν τῶν πολεμίων σου ἀναμαθεῖν, καὶ οὕτως ποιήσασθαι τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου.

κε'. Ἐὰν δὲ ἔχεις πεζικόν στρατὸν, ποιήσασθαι τοῦτου τὴν παράταξιν, ὡς μετὰ ταῦτα δηλώσομεν, ἐν τῇ περὶ πεζῶν καὶ τῶν συμμικτῶν τοῖς καθάλαροις διατάξει.

κς'. Ἐὰν δὲ μόνοι καθάλαριοι εἰσι, καὶ πρὸς καθάλαρους ὑπάρκειται ὁ πόλεμος, καὶ εἰς τρεῖς καθάλαρικὰς τάξεις διαμερίσης τὸν στρατὸν. Καὶ τὴν μὲν πρώτην παράταξιν, ἣτις λέγεται πρόμαχος, εἰς τρία ἴσα μέρη ἐκτέξεῖ ἀπὸ τριῶν μοιρῶν ἔχοντος ἑκάστου μέρους, ἦγουν ἀπὸ τριῶν δρουγγῶν ἑκάστης τούρμας, καὶ ἐν τῷ μέσῳ μέρει τάξεις τὴν ὑποστράτηγόν σου, ἐν δὲ τοῖς ἐτέροις δυεῖν, ἦγουν τῷ δεξιῷ καὶ τῷ ἀριστερῷ, τοὺς τῶν μερῶν ἔρχοντες μέσους τῶν ὑποτεταγμένων αὐτοῦς ἀρχόντων, ἦγουν τῶν μοιραρχῶν (90).

NOTÆ.

(90) Μοιραρχῶν. Scribe, μεραρχῶν.

κζ'. Ταῦτα δὲ τὰ τρία μέρη συστήσεις ἀπὸ κούρ- A
σάρων, ἤγουν τῶν εἰς κούρσον τεταγμένων στρατευ-
μάτων, εὖς νῦν λέγουσι προκλάστας, καὶ διφενσό-
ρων, ἤγουν τῶν ὑποδεχομένων τοὺς εἰς τὸ κούρσον
ἐλαύνοντας, καὶ ἐκδικούντων αὐτοὺς, ὥστε ἐκάστου
μέρους τὸ τρίτον ποσὸν κουρσάτορας εἶναι. Τούτους
δὲ εἶναι καὶ τοξότας. Τὸ δὲ δίμοιρον τὸ ἐν μέσῳ τοῦ
στρατοῦ διφένσορας ἤγουν ἐκδίκους τοὺς ὑποδεχομέ-
νους τοὺς κουρσάτορας.

κη'. Παρατάξεις δὲ ἐν τῇ πρώτῃ τάξει οὕτως· Εἰς
μὲν τὸ ἀριστερὸν μέρος, εἰς δὲ μάλιστα αἱ κυκλώσεις
τῶν ἐναντίων εὐκόλως γίνονται, δύο ἢ τρία βάνδα,
ἕνα εἰς αἰσι πλαγιοφύλακας ἰσάμενοι ἴσοι τοῦ αὐτοῦ
μέρους· καὶ βάνδον ἐν ἡ δύο βάνδα τοξότας τοὺς
λεγομένους ὑπερκεράστας (91) ἤγουν ἑτοίμους ὄντας
εἰς κύκλωσιν τῶν πολεμίων· τούτους στήσεις ἢ εἰς B
τὸ μέρος τὸ δεξιόν. Καὶ τὴν μὲν πρώτην τάξιν οὕτως
πρατάξεις.

κθ'. Τὴν δὲ δευτέραν παρατάξιν τὴν λεγομένην
βοηθὸν τάξιν, ἕνα ἔχη τὸ τρίτον ποσὸν τοῦ παντὸς
στρατοῦ, καὶ ταύτην ποιήσεις εἰς τέσσαρα μέρη,
ἕνα ὡς ἀπὸ ἐνὸς σαγιττοβόλου διαστήματος κατὰ τὰς
πλευρὰς ἀλλήλων περιπατοῦσι τὰ τοιαῦτα μέρη.
Τὰ δὲ τοιαῦτα μέρη ἀμφοτέρωτα ποιήσεις ἤγουν δι-
στομα, ἕνα καὶ οἱ ἐμπροσθεν πρὸς τὸ λεγόμενον μέ-
τωπον εἰσιν δυνατοὶ καὶ καθωπλισμένοι ὁμοίως καὶ
οἱ ὀπίσθεν πρὸς τὴν λεγομένην οὐρὰν δυνατοὶ καὶ
καθωπλισμένοι· ἕνα καὶ ἐὰν κατὰ τοῦ νώτου ἤγουν
ὀπίσω αὐτῶν ποιήσωσιν προσβολὴν οἱ ἐχθροὶ, ἀντι-
στρέφονται, καὶ ἐβρίσκονται ἀπὸ τῶν δύο μερῶν C
ἑτοίμοι ἀντιτάσσεσθαι.

λ'. Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ὀπίσθεν τῆς
παρατάξεως ἐκατέρωθεν, ἤγουν ἐνθεν καὶ ἐκεῖθεν,
ὡς ἀπὸ ἐνὸς σαγιττοβόλου διαστήματος, ἐκτάξεις
ἀπὸ ἐνὸς βάνδου ἐν τάξει νωτοφυλάκων οἷον εἰς τρί-
την τάξιν.

λα'. Ἴνα δὲ καὶ ἐν τῷ μέσῳ χωρία, ἤγουν τὰ δια-
στήματα τῆς δευτέρας τάξεως, ἠνωμένα εὐρεθῶσι
διὰ παντὸς, καὶ ἡ πᾶσα τάξις ἐν σῶμα φαίνεται, καὶ
μὴ διαστρέφεται περιπατοῦσα, ἀναγκαῖόν σοι ἔστιν
εἰς ταῦτα τὰ ἐν μέσῳ διαλείμματα ἀπὸ ἐνὸς βάνδου
καταστήσαι εἰς ὅλον τὸ εὐκαίρον διάστημα ἔχοντα τὸ
βάθος ἤγουν τὸ πάχος ἢ ἀπὸ δύο καθάλλαρτων, ἢ τὸ
καλῶς ἔχον ἀπὸ τεσσάρων, μάλιστα πολλοῦ ὄντος
τοῦ στρατοῦ, ἵνα ὅταν καιρὸς γένηται τὰ τρεπό-
μενα μέρη τῆς πρώτης παρατάξεως. Ταῦτα τὰ τρία
βάνδα τὰ ὄντα ἐν τοῖς εὐκαίροις τόποις ὑποστελλό-
μενα καὶ συσφιγμένα εὐκαιρα ποιῶσι τὰ χωρία
πρὸς τὴν ἐκεῖνων ὑποδοχὴν. Καὶ ἅμα μὲν ὑποδέχον-
ται τοὺς τρεπομένους εὐκαιρα χωρία ποιῶντες, ἅμα
δὲ καὶ ἀναστέλλουσι τοὺς θέλοντας σκορπίζεσθαι ἢ
φυγεῖν, ἅμα δὲ καὶ εἰς τρίτην τάξιν συνιστάμενα
μετὰ τῶν νωτοφυλάκων ἀποσοβοῦσι πολλάκις τοὺς
κατὰ νῶτον ἤγουν ὀπίσθεν ἐπιφανομένους καὶ
ἐπερχομένους ἐχθροὺς πρὸς τὸ ταραξέει τὴν δευτέραν
παρατάξιν, καὶ ἀδιάλυτον αὐτὴν διαφυλάττουσιν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐὰν πολὺς ἔστιν ὁ στρατὸς οὕτω ποιήσεις.

27. Has tres turmas constitues ex iis, qui ad
incursiones valent, quos cursores et proclastas
nominant : et ex his qui cursores excipiunt iterum
a cursu redeunt, atque eos defendunt, quos de-
fensores appellant : ut uniuscujusque turmæ tertia
pars cursores sint, quæ reliquæ partes in medio
exercitus defensores sint, qui istos cursores vindic-
cent et uesendant.

28. Primam aciem sic instrues : Ad sinistram
partem, quam maxime et facillime circumvenire
hostes solent, duas aut tres cohortes ejusdem par-
tis, ut sint πλαγιοφύλακας, id est laterones sive
laterani, assignabis : cohortem præterea unam, aut
duas ex sagittariis, qui ὑπερκεράσται, id est corni-
stiles, ad circumdandos hostes, circumvallandos
constituuntur : hos ad dextram ejus partem collo-
cabis. Ac primam aciem sic instrues.

29. Secundam aciem, quæ subsidiaria dicitur,
sic instrues, ut tertiam partem totius exercitus in
se contineat. Eam autem in quatuor partes divides,
et unius sagittæ jactu ad latera ejusmodi partes a
se mutuo distent. Has partes ancipites et ad
utramque partem inflexas, quas ἀμφιστόμους, seu
διστόμους dicunt efficies, ut qui anteriores sunt, ad
frontem qui posteriores, ad caudam quæ dicitur cu-
stodiendam parati atque armati sint, ut etiam si a
tergo de improvviso hostes irruant, convertant se,
et ad resistendum hostibus habiles reperiantur.

30. In extremis oris aciei, hinc atque illinc, post
aciem instructam quasi unius sagittæ jactu educes
ex una cohorte ad aciem tergistitum, quasi ad ter-
tiam aciem instruendam.

31. Ut autem loca sive intervalla, quæ in medio
secundæ aciei sunt, adunata omnino junctaque
inveniantur, et universa acies quasi unum corpus
appareat, neque in eundo distrahatur, necesse est ad
hæc intervalla in medio complenda e cohorte ali-
qua quosdam equites eligere, qui ad duorum vel
quatuor potius hominum altitudinem, si magnus
fuerit exercitus, instruantur, ut si quando occasio
D fuerit primæ aciei partes ad fugam inclinatas exci-
piendi, hæ tres cohortes retrocedentes et in angu-
stum se contrahentes opportuna loca ad illos
excipiendos præparent, simulque in fugam versos
in hanc locorum opportunitatem accipiant, eosque
qui tergiversari voluerint, et ad fugiendum se præ-
parant, et admodum retineant, et ad tertiam aciem
cum tergistitibus juncti, sæpe hostes ad secundam
aciem perfringendam incursantes repellant, et
quasi indissolubilem secundam aciem efficiant.
Atque hæc si magnus fuerit exercitus, abs te fiant.

NOTE.

(91) Ὑπερκεράστας. Scribatur, ὑπερ κεράσται.

33. Sin mediocrem habueris exercitum, hoc est, A a quinque millibus hominum ad decem aut duodecim millia, secundam aciem non ex quatuor partibus, sed duabus solis efficies, ut unum solum spatium aut intervallum ad profligatos et repulsos milites habeas.

33. Sin pauciores copias quinque millibus hominum habueris, secundam aciem ex una solum parte efficies.

34. Ad hæc omnia præcipimus tibi, ut tria aut quatuor banda sive cohortes ad insidias hinc atque illinc exercitus tui colloces, ut alteri ad lævam instructi, insidias ab hostibus susceptas reliquasque molitiones prohibeant, alteri ad dextram constituti, ad insidias incursionisque hostibus inferendas præparentur, si locorum opportunitas id fieri permittat.

35. Adnotabis etiam eos, qui ad latera aciei hostium obliquantur, et quæ a tergo incursionem atque impressiones sunt, si adversus hostes bene et prudenter instituantur, efficaciores atque utiliores sunt iis dimicationibus quæ directe coramque geruntur. Quamvis enim pauciores ii fuerint, hostes tamen subito intercepti et circumclusi, ejusmodi incursionibus magnas offensiones accipiunt. Nam neque seipsos conservare, quamvis pares numero fuerint, possunt: neque, si plures fuerint, a timore tamen, et formidine abesse possunt, cum plures longe arbitrentur esse eos, qui incursionem faciunt, quam revera sunt.

36. Observandum autem est, haud par esse, sine magna necessitate, ut paucæ copiae cum magno et instructo exercitu dimicent. Sin fieri non potest quia prolieris, ne aperte et coram invadas, quamvis numerosior sit noster exercitus, sed vel a tergo, vel ad latera incursionem in illos facias.

37. Etenim valde lubricum periculosumque est, coram atque ex adverso cum ulla natione proliari, præsertim si pauciores fuerint copiae quæ ad pugnam instruuntur.

38. Ad summam autem mandamus, ut universæ copiae equestres in primam et secundam aciem belli tempore distribuantur, tumque maxime cum D magnum exercitum habueris: et quemadmodum supra dictum est, in cursores sive proclistas, qui in acie cæteris antepositi hostes adoriantur: et in defensores sive vindices, qui instructi consistunt, et ad excipiendos cursores, si minus processerint, sed re infecta, aut offensione accepta redierint, constituti sunt: tum in lateranos et cornistites, id est qui ad circumvallandos hostes parantur, et in insidias, et in subsidiarios, qui a tergo constituantur, eosque impediunt qui stationem suam deserentes fugam quaerunt, et in tergitites, qui retro a tergo omnium ad universi exercitus custodiam collocantur.

καὶ εἰς νωτοφυλάκας, ἔχουν τοὺς ὀπισθεν εἰς φυλακὴν τοῦ παντὸς στρατοῦ τεταγμένους.

λβ'. Ἐάν δὲ σύμμετρον ἔχῃς στρατὸν, τοῦτέστιν ἀπὸ ε' χιλιάδων ἕως δέκα ἢ δωδεκά, μηκέτι τὴν δευτέραν παράταξιν ἀπὸ δ' μερῶν ποιήσεις. ἀλλὰ ἀπὸ δύο ὥστε ἓν καὶ μόνον γούριον ἔχουν τόπον ἔχειν εὐκαιρον εἰς ὑποδοχὴν τῶν καταφευγόντων.

λγ'. Εἰ δὲ ὀλιγώτερον τῶν ε' χιλιάδων ἔχεις στρατὸν, τότε τὴν δευτέραν τάξιν ἓν καὶ μόνον μέρος ποιήσεις.

λδ'. Ἐπὶ τούτοις δὲ πᾶσιν καλεούμεν σοι ὥστε καὶ τρία ἢ τέσσαρα βάνδα, τοὺς λεγομένους ἐνέδρους, ἔχουν ἐγκρύμματα, ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν τῆς παρατάξεως ἀφορίσεις καὶ τάξεις, ἵνα εἰσὶν οἱ μὲν κωλύοντες τὰ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐγχειρούμενα ἐγκρύμματα κατὰ τῶν ἀριστερῶν τῆς παρατάξεώς σου. Οἱ δὲ ἵνα ποιῶσιν ἐγκρύμματα καὶ ἐπιδρομὴν τοῦ δεξιῦ μέρους τῶν ἐχθρῶν, ἂν ἄρα καὶ οἱ τόποι εἰσὶν ἀρμόδια.

λε'. Σημείωσαι γὰρ καὶ ὅτι οἱ κατὰ τῶν πλαγίων τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως, καὶ αἱ κατὰ τοῦ νότου ἔχουν ἀπὸ ὀπισθεν αὐτῶν γινόμεναι ἐπιδρομαί, ἂν καλῶς γένηνται: καὶ εὐκαιρῶς, μᾶλλον δραστηριώταται εἰσι καὶ ἀναγκαῖαι παρὰ τὰς γινόμενάς δι' ἕψεως μόνης συμβολᾶς καὶ ὀθήσεως. Κἂν τε γὰρ ὀλιγώτεροί εἰσιν οἱ ἐχθροί, ὡς ἐξείρηνης ἐπιλαμβανόμενοι καὶ κυκλοῦμενοι, διὰ τῶν τοιούτων ἐπιδρομῶν μὴ ἄλλο τὴν βλάβην ὑπομένουσι, μὴ θυναμένον εὐκάλως σώζεσθαι τῶν ἐξ αὐτῶν τροπομένων. Κἂν τε ἰσομετροί εἰσιν, ἢ καὶ πλείονες τοῦ στρατοῦ τοῦ σοῦ, ἐκ ἀγῶνα μέγαν εἰσέρχονται: καὶ φόβον, νομίζοντες πλῆθος εἶναι πολὺ τοὺς τὴν ἐπιδρομὴν ποιούντας.

λς'. Πρόσεχε δὲ ὅτι οὐ πρότερον ἐστὶ χωρὶς ἀνάγκης ὀλιγὸν στρατὸν πρὸς πλῆθος πολεμίων εὐτάκτως φανερῶς πρὸς μάχην συμπλέκειν. Εἰ δὲ καὶ ἀνάγκη τοῦτου γίνεται, μὴ πάντα φανερῶς καὶ διὰ ἕψεως ἐγχειρεῖν, κἂν τάχα πλείονές εἰσιν ὁ ἡμέτερος στρατός, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ νότου, ἔχουν ἀπὸ ὀπισθεν τῶν ἐχθρῶν, ἢ διὰ τῶν πλαγίων, ἐμβάλλεσθαι ἐκ εὐνοῦς.

λς'. Καὶ γὰρ ἐπισημῶς ἐστὶ καὶ ἐπικίνδυνον ἢ ἐξ ἕψεως μόνον μάχην καὶ πρὸς οἶον δῆποτε ἔθνος γινόμενῃ, κἂν τάχα καὶ ὀλιγώτερον πλῆθος ἐστὶ τὸ ἀντικαθιστάμενον.

λη'. Οὕτως οὖν ἐν κεφαλαιῶς καλεούμεν σοι, ἵνα ἅπαντα τὰ καθ' ἑαυτὰ τάγματα εἰς πρώτην καὶ δευτέραν παράταξιν ἐν καιρῷ πολέμου καταστήσῃς, ὅταν μάλιστα καὶ πολὺν στρατὸν ἔχεις, καὶ διατάξεις κατὰ τὸν λεγθέντα σοι τρόπον εἰς κούρσορας, ἔχουν προκλάστας, τοὺς ἔμπροσθεν τῆς παρατάξεως πρὸ τῶν ἄλλων κατὰ τῶν ἐχθρῶν προτρέχοντας: καὶ εἰς διφένσορας, ἔχουν τοὺς εὐτάκτως ἵσταμένους, καὶ ὑποδέχεσθαι μέλλοντας τοὺς προδραμόντας κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἂν μὴ τελεῖως θωξέωσιν αὐτοὺς, ἀλλ' ἀνευποστρέψωσιν: ἐπὶ δὲ καὶ εἰς κλαγιοφυλάκας καὶ ὑπερκεράστας, ἔχουν τοὺς ἐταίμους ἵσταμένους εἰς κύκλωσιν τῶν ἐχθρῶν: ἐπὶ δὲ καὶ εἰς ἐνέδρους ἔχουν ἐγκρύμματα: ἀλλὰ καὶ εἰς βοηθοὺς, ἔχουν τοὺς ὀπισθεν τεταγμένους, καὶ ἀναστῆλλοντας τοὺς ὄσοι μὴ λουσι φεύγειν τὴν ἰδίαν καταλιμπάνοντας τάξιν: ἐπὶ

λθ'. Ἐάν δὲ πῶλον ἔχωσι στρατὸν, καὶ δύναται A
τοιαύτας διπλάς παρατάξεις ποιεῖν, εἴτε δύο, εἴτε
τρεις, ἢ καὶ πλείονας, ὥστε μαριζομένην τὴν τῶν
ἐχθρῶν δύναμιν πρὸς αὐτὰς ὀλιγωτέρων ὄντων ἀσθε-
νεῖς γίνεσθαι τὰς ἐκείνων ἢ προσβαλλόντων ὁμοῦ πρὸς
μίαν τῶν σῶν παρατάξεων ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἢ διώ-
κεσθαι, ἢ κυκλοῦσθαι· τοῦτό ἐστι τῶν ἀνφυγκίων.
μ'. Τὸ δὲ βίθος ἤγουν τὸ πάχος τῶν παρατάξεων,
καθὼς οἱ ἀρχαῖοι διετάξαντο, ἤρκει μὲν ἐκάστη
τάγματι εἰς τέσσαρας καὶ μόνους καθάλλαρους γίνε-
σθαι, ἐπιπλεονεχθέντων ἀργῶν καὶ ἀνωφελεῖς
δείκνυται ἐπὶ τῶν καθάλλαρων. Οὔτε γὰρ δύναται,
ὡς ἐπὶ τῆς πεζικῆς τάξεως, ἀπὸ ὀπισθεν διὰ τοῦ
πάχους προωθισμὸν ποιεῖν. Τότε γὰρ καὶ μὴ βουλό-
μενοι οἱ ἔμπροσθεν ἐκ τῶν ὀπισθεν προωθούμενοι
τὴν ὁρμὴν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν ποιοῦσι. Τοῦτο γὰρ B
ἐπὶ τῶν πεζῶν γίνεσθαι. Οἱ δὲ ἵπποι οὐ δύναται
προωθεῖν τοὺς ἔμπροσθεν αὐτῶν, ὡς οἱ πεζοί. Οὐδὲ
βοήθειά τις γίνεσθαι ἐκ τῶν περισσοτέρων εἰς τοὺς
μεινότερους, κἄν τε τοξόται εἴσιν, κἄν κονταράτοι.

μα'. Οἱ μὲν γὰρ κονταράτοι οἱ ὀπίσω τοῦ τετάρτου
οὐ δύναται φθάσειν εἰς τὸ ἔμπροσθεν· οἱ δὲ ταξί-
ται εἰς τὸ ἀνω ἀναγκάζονται τοξεύειν διὰ τοὺς ἔμπρο-
σθεν αὐτῶν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπρακτοὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν
ἐν ταῖς συμβολαῖς τῆς μάχης γίνονται, ὡς αἱ σαγι-
ται αὐτῶν, ὡς ἡ πείρα διδάσκει καὶ τοὺς ἀμφιβά-
λοντας, ἢ βούλωνται.

μβ'. Ἦρκει οὖν, καθὼς εἶπομεν, τὸ πάχος τῶν
τεσσάρων καθάλλαρων. Ἄλλ' ἐπιπλεονεχθέντων τοὺς
ἀνδρείους στρατιώτας ὀλιγωτέρους κατὰ τάγμα ἐδρί-
σκεσθαι, τοῦτ' ἐστὶ τοὺς ἔμπροσθεν ἰσταμένους τοὺς
καὶ τὰς χεῖρας μιγνύειν πρὸς πόλεμον ὀφειλοντας,
διὰ τοῦτο πρέπον ἐστὶ πρὸς τὴν δύναμιν τῶν ταγμά-
των οὕτως ἐδρίσειν καὶ τὸ πάχος τῆς παρατάξεως αὐ-
τῶν, οἷον·

μγ'. Εἰς τὰ ἀνδρείωτερα τὰ καὶ μέσων τασσόμενα
τάγματα εἰς τὴν τάξιν τὴν πρόμαχον ἀπὸ ἐπτά κα-
θάλλαρων ποιεῖν καὶ ἐνδὸς παιδῆς ὑπηρετοῦ αὐτῶν,
ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ τάξει, ἐν ἣ καὶ ἐκεῖ δεύτεροι κατὰ
τὴν ἀνδρείαν τῆς προμάχου τάξεως ὀφείλουσι τασ-
σεσθαι· ἀπὸ ἐπτά ἀνδρῶν ἐκάστην δεκαρχίαν.

μδ'. Πάλιν ἐν δεξιᾷ ἐν ἣ καὶ ἐκεῖ ἰσοδύναμοι ἄν-
δρες τῆς ἀριστερᾶς ὀφείλουσιν ἀπὸ ἀνδρῶν ε', τὰ δὲ
λοιπὰ καὶ ὑποδεέστερα τάγματα, ἀπὸ ε' ἢ δέκα D
ἀνδρῶν γίνεσθαι πρὸς τὰς δεκαρχίας τασσόμενα.

με'. Ἐάν μόντοι συμβῇ ἓνα ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων
τούτων ταγμάτων εἰς τὴν πρώτην παράταξιν ἐκτά-
ξις, ἢ ἀπὸ ἧ, ἢ ἀπὸ ε', ποιήσεις ἀνδρῶν, ὡς ἀσθενε-
στέρων. Τὰ δὲ τάγματα τὰ ἐν δευτέρᾳ τάξει τασσό-
μενα, καὶ ἐπιπλεονεχθέντων ἀπὸ πάντων μὲν στρατιωτῶν
καὶ ἐτέρων ὑπηρετῶν εἰς τὰ ἄρματα ποιήσεις, ὥστε
δέκα ἀνδρας ἐκάστην δεκαρχίαν ἔχειν. Οὗτοι δὲ οἱ,
ὡς εἰρηται, τεταγμένοι ἓνα κατασταθῶσιν ἐπιτηδείως
εἰς τὰ κούρσορας καὶ ἐγκρύμματα.

μς'. Οὐκ ἐστὶν οὖν πρέπον τῶν ἧ, ἢ τὸ πολὺ τῶν
δέκα, ἀνδρῶν πλείω τὸ πάχος ποιεῖν τῆς παρατά-
ξεως, κἄν πάντες εἴσιν ἀσθενῆ τὰ τάγματα, οἷδ' ἐπὶ τῶν

39. Si ingentem habueris exercitum, et poteris
eum in duas, aut tres acies, aut etiam plures divi-
dere, ut comparatae ad illos hostium copia, pau-
ciores atque imbecilliores videantur, si simul et
confertim in unam ex aciebus tuis irruant, caeterae
acies, vel ad insequendos eos, vel ad circumven-
tiendos instituantur.

40. Altitudo aciei equestris, quemadmodum an-
tiqui descriperunt, ad quatuor solum equitum
altitudinem constitui debet: plures enim si fuerint,
nullam utilitatem apportabunt. Neque enim si quid
accidat, possunt quemadmodum pedites, aliquam
impressionem facere: hi enim etiam inviti a
sequentiibus incitati impetum in hostes faciunt:
equi autem equos anteriores, sicut pedites faciunt,
impellere non possunt. Neque praesidium aliquod
majus erit praestitibus, id est iis, qui in fronte col-
locantur, sive hi sagittarii, sive hastati fuerint.

προστάτας, τοῦτ' ἐστὶν τοὺς εἰς τὸ μέτωπον τασσο-
μένους.

41. Hastati enim qui post quartum equitem
consistunt, hasta uti in anteriorem partem non pos-
sunt. Sagittarii autem sursum coguntur sagittas
jacere, propter eos qui ante se consistunt: et ideo
si densiores essent, inutiliores in pugna militari
sagittae eorum essent, quemadmodum quotidianus
usus experientiaeque demonstrat.

42. Ac satis certe esset ad hunc modum de-
scripta nobis quatuor equitum altitudo, sed quo-
niam saepe pauciores fortes equites in cohortibus
inveniuntur, qui in prima fronte ad confligendum
cum hostibus et manus conserendas committun-
tur, propterea par est, ut pro cohortium viribus
altitudinem aciei itaque describas ad hunc modum:

43. In fortioribus locis, et in medio collocatis
cohortibus ad aciem πρόμαχον, id est propugna-
tricem, ad sex equitum altitudinem eos collocabis:
ad laevam partem propugnatrix aciei, quoniam
ibi milites fortitudine praestantes proximi locantur,
septem virorum altitudinem unamquamque decu-
riam instrues.

44. Ad dextram rursus, ubi pari fortitudine viri
collocantur, ac in laevam partem antea constitue-
bantur octo equites collocantur: reliquae, et debi-
liores cohortes ex octo, aut decem viris per decu-
rias instruantur.

45. Sin contingat ex deterioribus cohortibus in
prima acie collocari, ad octo vel decem illorum vi-
rorum altitudinem instruantur. Cohortes autem quae
in secunda acie collocantur, ex electis quibus mi-
litibus, et aliis quinque ministris, ad cursum con-
servandos, efficies ut decem viros unaquaque decu-
ria contineat. Hi autem sic instructi, idoneis in
locis constituantur.

46. Ad cursores et insidias nulla ratione plus
decem virorum altitudine acies instruantur, quam-
vis admodum imbecilles cohortes fuerint: neque

ex electis cohortibus pauciores quinque viris. Itaque ad hunc modum idonee dividendus tibi est exercitus, et altitudines acierum describendæ, nihilque de longitudine, et numero præstitum, aut perparum detrahendum est.

47. Si enim ad decem virorum altitudinem cohortes universas pari modo instruxeris, ab hostium speculatoribus facile numerabile exercitum efficies, præstitibus numeratis, universum exercitus numerum colligendo: quod minime hostibus patefaciendum est.

48. Hac proportione et moderatione conservata, quod reliquum superest exercitus in secundam aciem conferendum est.

49. Mandamus autem ut contubernia militum ex majoribus minoribusque natu certa proportione fiant, ne senes per se collocati, infirmi debilesque fiant, neque adolescentiores perturbati atque intractabiles, nempe imperitii, inveniantur.

50. Aciem tuam ad hunc modum armabis: Præstitem primæ aciei, et qui illi proxime adstat adistitem sive secundum, et extremi contubernii custodem, quem οὐραγὸν, id est ultimam sive caudam nominant, hastatos facies cum reliqua illorum armatura: reliquos omnes in medio illorum constitutos, qui sagittas jacere sciant, sine hastis collocabis. Neque enim commode arcum ducere potest ex equo, læva scutum tenens et arcum. Sin sie exerceatur miles, ut quando sagittas jacit, a tergo apte conjiciat scutum, nequaquam hæc inutile videretur.

51. Ad hæc constituendi abs te despotati quidam sunt ad primam aciem diligenter observandam, qui sauciatorum in prælio curam habeant. Ad unamquamque cohortem octo, aut decem viros constitues agiles atque expeditos, sine armis, qui centum pedum intervallo suas ipsorum cohortes sequantur, ut eos qui inter dimicandum graviter ac periculose sauciantur, eosque qui ex equis cadentes pugnant, et seipsos iterum colligere nequeant, recuperent et conservent, ut ne strenui milites a secunda acie adventate conculerentur, et negligentia quadam jam vulnerati interimantur. Iique despotati quocumque conservaverint, a questore imperii nostri pro singulis militibus conservatis habeant numum.

52. Tales deinde, postquam versi in fugam hostes fuerint, et secunda acies transierit, spolia, quæ in prima conflictationis loco inventa fuerint, congregent, et præstitibus, sive contubernii sui decanis præfectum prælium tradant: cujus laboris et ipsi quoque aliquam mercedem habeant. Hanc enim rerum fortissimarum præstitibus in bello prærogativam atam atque idoneam esse arbitramur, quia in ima belli conflictatione maxima pericula et discrimina subeunt. Hac ex re hæc præterea utilitas

53. Tales deinde, postquam versi in fugam hostes fuerint, et secunda acies transierit, spolia, quæ in prima conflictationis loco inventa fuerint, congregent, et præstitibus, sive contubernii sui decanis præfectum prælium tradant: cujus laboris et ipsi quoque aliquam mercedem habeant. Hanc enim rerum fortissimarum præstitibus in bello prærogativam atam atque idoneam esse arbitramur, quia in ima belli conflictatione maxima pericula et discrimina subeunt. Hac ex re hæc præterea utilitas

πάντα ὀλιγωτέρους, ὅσον ἂν εἰσὶν ἐπιπλακτα. Ὡστε πρέπον ἔσσι κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον καὶ τὴν τοιαύτην διαίρσειν ἀρχοῦντως καὶ τὰ βάρη ἦγουν τὴ πάχη τῶν παρατάξεων γίνεσθαι, καὶ μὴδὲ τὸ μῆκος ἦγουν τὸν ἀριθμὸν τῶν πρωτοστατούντων ὀλιγοῦσθαι πολὺ.

μζ'. Ἐν γὰρ ἀπὸ δέκα ἀνδρῶν τὸ πᾶχος τῶν ταγμάτων ἔλων ἐν ἰσῶ μέτρῳ τάξεις, εὐχερῶς καὶ συντόμως ὑπὸ τῶν κατασκόπων καὶ τῶν ἐχθρῶν ἀριθμεῖσθαι ποιήσεις διὰ τῶν πρωτοστατῶν ἔλον σου τὸν στρατὸν, ὅπερ οὐδέον μανθάνειν τοὺς ἐχθρούς.

μη'. Τῆς δὲ εἰρημένης ἡμῖν ἀναλογίας, ἦγουν τοῦ μέτρου, φυλαττομένης ἐκ τοῦ περισσεύοντος στρατοῦ τὴν δευτέραν καταστήσεις τάξιν.

μβ'. Κελεύομεν δὲ σοὶ καὶ τὰ κοντουβέρνια τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ παλαιῶν καὶ νέων γίνεσθαι ἀναλόγως, ἵνα μὴ οἱ παλαιοὶ μόνοι τασσόμενοι καθ' ἑαυτοὺς ἀσθενεῖς εἰσιν, μὴδὲ οἱ νεώτεροι ἀτακτοὶ εὐραθῶσιν ὡς ἀπειροί.

ν'. Ὅπλασις δὲ τὴν παράταξιν οὕτως τὸν μὲν πρωτοστάτην τῆς πρώτης τάξεως, καὶ τὸν μετὰ ἐκείνον ἱστάμενον, τοῦτ' ἔστι τὸν δευτέρον, ἔτι δὲ καὶ τὸν ἐστῶτα ὀπίσω πίντων, ἦγουν τὸν οὐραγὸν, κονταράτους ποιήσεις μετὰ τῆς λοιπῆς αὐτῶν ἐξοπλισεως· τοὺς δὲ λοιποὺς πάντας τοὺς ἐν μέσῳ ἐκείνων τασσομένους, ὅσοι τοξεύειν οἴδασιν, χωρὶς κονταρίων εἶναι ποιήσεις. Οὐδὲ γὰρ δυνατόν ἔστι δεήντως περιάγειν τινὰ τόξον ἐπάνω ἵππου, ἐὰν ἐν τῇ ἀριστερῇ αὐτοῦ καὶ τὸ σκουτάριον κατέχη καὶ τὸ τόξον. Εἰ δὲ γυμνασθῆ ὁ στρατιώτης ὥστε ἡνίκα τοξεύει εὐφωῶς πέμπει τὸ σκουτάριον, οὐδὲ τοῦτο ἀχρηστον ἡμῖν καταφαίνεται.

να'. Πρὸς τούτοις κελεύομέν σοι, ὦ στρατηγῆ, ἵνα ἀφορίσης καὶ μάλιστα εἰς τὴν πρόμαχον παράταξιν τοὺς λεγομένους δεσποτάτους, τοῦτ' ἔστι τοὺς ἐπιμαλητάς τῶν τραυματιζομένων στρατιωτῶν. Καὶ καταστήσεις δικτῶ ἢ δέκα ἀνδρας καθ' ἕκαστον βάνδον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάγματος ἑλαφροὺς καὶ γοργοὺς ἀνευ ὄπλου, τοὺς ὀφειλοντας ὀπισθεν ὡς ἀπὸ ἑκατὸν ποδῶν τοῖς ἰδίοις τάγμασιν ἀκολουθεῖν, ἵνα τοὺς ἐν ταῖς συμπλοκαῖς τοῦ πολέμου, ὡς πολλὰκις γίνεται, τραυματιζομένους ἐπικινδύνως, ἢ ἐκπίπτοντας ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ μὴ δυναμένους μάχεσθαι, ἀναλέγωνται καὶ περιποιῶνται, ἵνα μὴ καταπατῶνται ὑπὸ τῆς δευτέρας παρατάξεως οἱ ἀληθῶς γενναῖοι στρατιῶται, καὶ ἐκ τῆς ὀλιγωρίας τῶν τραυμάτων διαφθειρῶσιν ὅπερ μισθοῦ ἀπὸ τοῦ ταμείου τῆς βασιλείας ἡμῶν αὐτῶν νόμισμα ἔν.

νβ'. Εἶτα δὲ οἱ τοιοῦτοι μετὰ τὸ τραπήναι τοὺς ἐχθρούς, καὶ παρελθεῖν τὴν δευτέραν παράταξιν, τότε τὰ σκῦλα τὰ εὐρισκόμενα ἐν τῷ τόπῳ τῆς πρώτης συμβολῆς αὐτοὶ συνάγουσι, καὶ τοῖς δεκάρχοις ἦγουν τοῖς πρωτοστάταις τοῦ ἰδίου τάγματος μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν μάχην παρέχουσιν αὐτά. Λαμβάνουσι δὲ καὶ αὐτοὶ ὑπὲρ τούτου παρὰ τῶν δεκάρχων εἰς παρμυθίαν αὐτῶν μοῖράν τινα. Τοῦτο γὰρ τοῖς πρωτοστάταις ἐν ταῖς μάχαις προνόμιον δίκαιον καὶ ἀρμόδιον ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις εἶναι κελεύομεν, καθ'

ὅτι πλέον τῶν λοιπῶν τῆς ἀνάγκης μετέχουσιν ἐν τῇ A accedit, quod ob hostes cadentes despoliandos nulli πρώτη συμβολῇ τοῦ πολέμου ἀγαθὸν δὲ καὶ ἕτερον ex equis descendunt, et stationem suam deserunt. γίνεται, ἵνα μὴ διὰ τὸ σκυλεῦσαι τοὺς πίπτοντας ἐχθροὺς, τινὲς ἐκ τῶν ἵππων κατέρχωνται, καὶ τὴν παρατάξιν διαλύωσιν.

νγ'. Ἴνα δὲ εὐκόλως ἐπὶ τῶν ἵππων ἀναβαίνωσιν οἱ τε λεγόμενοι δεσποτάτοι καὶ οἱ τραυματιζόμενοι στρατιῶται οἱ ἀπὸ τῶν ἵππων πίπτοντες, πρέπειν ἐστίν, ἵνα ὁ δεσποτάτος τὰς δύο σκάλας εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς σέλλας ἔχη· τοῦτ' ἐστὶ τὴν μίαν πρὸς τῷ ἐμπροσθοκουρβίῳ, καὶ τὴν ἑτέραν πρὸς τῷ ὀπισθοκουρβίῳ, ἵνα ὅταν μέλλουσιν οἱ δύο ἐπὶ τοῦ ἵππου ἀνέρχασθαι, ὁ μὲν διὰ τῆς σκάλας τῆς ἐμπροσθεν, ὁ δὲ διὰ τῆς ἑτέρας σκάλας ἀνέρχεται. Ἀναγκαῖον δὲ ἐστὶ τοὺς λεγομένους δεσποτάτους καὶ εἰς φλασκεῖα ὕδωρ βαστάζειν διὰ τοὺς πολλάκις λιποθυμοῦντας τραυματίας. B

νδ'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς μάχης φλάμουλα τὰ κοντάρια μὴ ἔχέτωσαν. Ὅσον γὰρ εἰσιν εἰς ἐπίδειξιν καὶ κόμπον ἀναγκαῖα τὰ φλάμουλα, τοσοῦτόν εἰσιν ἐν ταῖς μάχαις ἄχρηστα. Ἐάν γὰρ τις βούληται εὐκαιρῶς ῥίψαι, ἢ ἀκοντίσαι, ἢ τοξεύσαι, οὐ συγχωρεῖ τὸ φλάμουλον εὐστόχως εἰς ὄρθον, ἢ εἰς μήκος βάλλεσθαι τὸ ριπτόμενον. Ἐάν δὲ καὶ τοξεύειας καιρὸς γένηται, παρεμποδίζει τοῖς ὀπισθεν τοξεύουσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐξελασίας καὶ εἰς τὰς ἐπιστροφὰς καὶ εἰς τὰς ἀντιστροφὰς οὐκ ὀλίγον ἐμποδισμὸν ποιοῦσιν. Καὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς μάχαις ταῦτα χρηματίζουσιν οὐ πρέπει.

νε'. Ἀλλὰ διὰ μὲν τὸν κόμπον τῆς παρατάξεως, C ὥστε φαίνεσθαι μήκοθεν ἔχειν μὲν τὰ φλάμουλα εἰς τὰ κοντάρια, ἕως ἂν οἱ ἐχθροὶ φθάσωσιν ἀπὸ μιλίου ἑνός· ἀπὸ τότε δὲ ἵνα συστέλλωσιν αὐτὰ καὶ ἐν τοῖς θηκαρίοις αὐτῶν ἀποτιθῶσιν.

νς'. Πρὸς τούτοις κελεύομέν σοι, ἵνα ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν καὶ δυνατῶν ταγμάτων καθ' ἕκαστον τάγμα, ἀπὸ δὲ τῶν ἄλλων ὑποδεεστέρων καθ' ἑκάστην τούρμαν σκουλάτορας ἤγουν βιγλεῦοντας ἀφορίσεις, δύο μὲν κατὰ τάγμα, ὅκτω δὲ ἢ δώδεκα κατὰ τούρμαν ἀγρύπνους καὶ διεγρηγμένους καὶ χορηγοῦς, οἵτινες καὶ πρὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῶν μέρεσιν εἰς οὐς καὶ τάσσονται τόπους ἀπὸ διαστημάτων σκουλεῦειν ὀφείλουσιν ἕως τῆς τελείας τοῦ πολέμου ἐκδόσεως, ἵνα μὴ ἀπὸ ἐγκρύμματος ἐπιδρομῆ ἢ δόλου αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν γενήσεται. D

νζ'. Καὶ τοὺς μισουράτορας δὲ τοσοῦτους εἶναι τοὺς ὀφειλοντας προλαμβάνειν, καὶ τὰ ἀπλίκτα μετρεῖν, καὶ τὰς ὁδοὺς προγινώσκειν, καὶ πρὸς τὰ ἀπλίκτα τὸν στρατὸν ὀδηγεῖν. Καὶ περὶ μὲν τούτων τσαῦτα εἰρήσθω.

νη'. Χρὴ δὲ τὴν σὴν ἐνδοξότητα τὰ μὲν τῆς πρώτης παρατάξεως μέρη παρασκευάζειν, ὡς: ε πλησίον ἀλλήλων περιπατεῖν μὴ ἀπὸ πολλοῦ διαστήματος ἢ τοῖς διαλείμματός τὸ μεταξὺ αὐτῶν ἀπὸ μέρους εἰς μέρος, ἀλλ' ὅσον μὴ συντρίβασθαι ἐν τῷ περιπατεῖν, μηδὲ διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων φαίνεσθαι.

νθ'. Τοὺς δὲ πλαισιούλακας μέχρι μὲν τοῦ ἐγγίσειν τοὺς ἐχθροὺς ἔγγυς εἶναι, ὅταν δὲ ἐγγίξωσιν

53. Ut vero facile conscendere equos possint tum despotati, tum milites vulnerati, qui ex equis ceciderunt, par est, ut despotati duas scalas ad laevam partem sellae habeant, unam ad emprosthocurbium, id est antifenam, alteram ad episthocurbium, id est postifenam, ut quando hi duo equum conscensuri sunt, alter ad scalam anticam, alter ad posticam conscendant. Ferant autem despotati secum in phlasciis aquam, quia saepe sauciati animo deficere solent.

54. Belli ipsius tempore, hastae ne habeant flammula; in quo enim ad ostentationem et pompam necessaria sunt, in eo ad bellum gerendum inutilia sunt. Si enim quis opportunum conjicere voluerit, sive jaculum, sive sagittam, flammulum magno impedimento ad id erit, ut vel prope ad scopum, vel ad spatium aliquod longum projiciatur. Sin sagittarum jaciendarum tempus fuerit, flammula admodum retardabunt sagittarios a tergo sagittas emittentes. Ad excursionses autem omnes, conversiones, reversiones, haud parvo impedimento sunt itaque in bello minime illis utendum est.

55. Ad splendorem aciei honestandum, ut eminus ab hostibus flammula in hastis eernantur, dum hostes intra unum milliare sunt, valent; tum vero retrahant ea, et in thecis suis reponant.

56. Ad haec praecipimus, ut si fortes ac strenuae fuerint cohortes, singulis cohortibus duo, sin minus, ex singulis turmis octo, aut duodecim sculcatores, et bigevontes, quos speculatores et excubias appellamus, vigilantes, industrii, truces eligantur, qui ante bellum, et ipso in bello usque ad totius belli exitum, iis in locis, in quibus eminus collocantur, diligenter suis turmis et cohortibus prospiciant, et speculentur, ne qua ex insidiis incursio aut dolus hostium observetur.

57. Mensuratores autem totidem esse oportet, qui aplicita, id est castra anticipare et dimetiri debent, viasque providere, atque ad castra exercituum ducere. Ac de iis haec a nobis dicta sunt.

58. Primam aciem sic dignitas tua instruet, ut prope se mutuo ambulent, neque longius intervalum aut spatium interjectum sit, quam ut ne se mutuo in itinere affligant, ne nimis a se partes distare videantur.

59. Laterani usquedum hostes prope affuerint, aciei reliquae adjuncti sint: tum autem sagittae

unius jactu, neque plus eo, ad lævam recedant, idque potissimum quando longitudine hostium acies nostram aciem superat, qui ad circumcludendos hostes collocati sunt, ad dextram partem faciant.

60. Partes, sive turmas secundæ aciei ad læva, id est, oblique unius sagittæ jactæ intervallo collocabis; a tergo autem, sive post primam aciem ambulent. Itaque quandiu hostes longe a loco prælii ad unum milliare, aut eo plus absunt, tam longe sequantur, ut ab hostibus cerni advertique nequeant, ne si advertantur, aliquas insidias molitionesque adversus eas hostes instruant. Ubi autem hostes jam prope fuerint, et emergente atque in conspectum secunda jam acie adventante, minime apparere aliquas copias adversum eas hostes potuerint, ad sagittæ quater jactæ intervallum secunda acies accedat, et primam aciem diligenter observet. Neque enim abesse longe ipsius conflictationis tempore acies debet, ut ne omni præsidio destitutam eam relinquat, neque rursus nimis prope accedat, ne pulvere maximo excitato, ea cum prima acie permista sit, et antequam discesserint hostes insequi primam aciem putetur.

61. Cohortes, quæ post oras secundæ aciei hinc atque illinc utrimque locantur, unius sagittæ jacta a cæteris constituentur, atque ita sequantur.

62. Insignia, quæ in exercitu sunt, cohortium minora et leviora sint: merarcharum, vel drungariorum, seu tribunorum majora et distinctiora: turmarcharum autem insignia admodum diversa a tribunorum suorum insignibus. Principis tui, sive proprætoris, multum distincta sint insignia. Tuum autem insigne a cæteris omnibus insignibus diversum esse debere nemo ignorat, ut in rebus perturbatoribus in insigne intuentes, revocare eos domum, et ad sua loca transferre præfecti possint. τὴν γὰρ πρὸς αὐτὸ βλέποντας εὐκλόως, ὡς εἴρηται, χοντας καὶ τοὺς στρατιώτας.

63. Omnibus cohortibus æquabiliter in fronte collocatis, strenuos ex illis milites undeviginti aut viginī eliges, qui ad custodiam uniuscujusque illorum et administrationem constituentur.

64. Præfectos majores tuto et firmo loco in exercitu collocabis, ne impetu quodam incitati præcipites in periculum ruant, atque inde magna perturbatio militibus oritur. Ex minoribus quoque præfectis si quis trucidetur, nomen facile patet, nisi suæ ipsius solum cohorti: sin quis ex nobilibus ceciderit, per multorum hominum ora pervagatus rumor, αὐτοῦτο exercitai perturbationem afferet.

65. Princeps, sive proprætor tuus, reliquique turmarcharum in fronte cohortium suarum consistentes, circumspiciant et apparent aciem usquedum

ὡς ἀπὸ σαγιττοδόλου τοῦ ἀριστεροῦ μέρους παρεβαίνειν, καὶ μὴ πλέον, ἐὰν μάλιστα ὑπερέχει εἰς μέγος ἢ τῶν ἐναντίων παρατάξας. Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπερκεράστας, ἤγουν τοὺς κυκλοῦν τοὺς πηλμίους ὀφείλοντας, τάξεις δὲ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος.

Ξ'. Τὰ δὲ μέρη τῆς δευτέρας παρατάξεως κατὰ μὲν πλευρὰν ἀλλήλων ἦτοι εἰς τὰ πλάγια ἀπὸ ἐνὸς σαγιττοδόλου τάξεις· κατὰ οὐρὰν δὲ, ἤγουν κατὰ ὄπισθεν, τῆς πρώτης παρατάξεως περιπατεῖν· ὥστε μέχρι μὲν οἱ πολέμιοι μακρὰν ἀφροστήκασιν ἀπὸ ἐνὸς ἢ καὶ πλέον μιλίου πρὸς τὴν τοῦ τόπου θέσιν, ἔσον δυνατόν ἐστιν ἀφανῶς ἐπακολουθεῖν εἰς τὸ μὴ καθαρῶσθαι μήκοθεν ταύτην τοῖς πολεμίοις καὶ μεθοδεύεσθαι ἢ ἐπιδολεῦσθαι ὅπ' αὐτῶν. Ὅταν δὲ οἱ ἐχθροὶ ἐγγίζουσιν, καὶ λοιπὸν φαινομένης τῆς δευτέρας οὐ φθάζουσιν ἀρμόσασθαι, τότε ἐπιφαίνεσθαι αὐτὴν, καὶ ἕως τεσσάρων σαγιττοδόλων ἐγγίσειν τῇ πρώτῃ, καὶ κανονίζειν ἤγουν ἐπισκοπεῖν αὐτὴν. Οὐδὲ γὰρ μήκοθεν πολὺ ὀφείλει εἶναι ἡ δευτέρα τῆς πρώτης ἐν καιρῷ τῆς συμβολῆς, ἵνα μὴ ἀδοξήθητον αὐτὴν καταλείπη. Οὐδὲ πάλιν πολὺ ἐγγύς, ἵνα μὴ συμφύρηται τῇ πρώτῃ ἐν ταῖς συμβολαῖς, κονωροῦ μάλιστα κινουμένου, καὶ πρὸ τοῦ διαλυθῆναι τοὺς πολεμίους καταδιώκουσας τὴν πρώτῃν εὐρεθῆ.

Ξα'. Τὰ δὲ τάγματα τὰ ὄπισθεν τῶν ὀπισθεν τῆς δευτέρας ἐκατέρωθεν τεσσόμενα, ἤγουν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν, δεῖ ὡς ἀπὸ ἐνὸς σαγιττοδόλου αὐτῶν εἰς νότου φυλακὴν ταγῆναι, καὶ οὕτως ἀκολουθεῖν.

Ξβ'. Τὰ δὲ βάνδα, ἤγουν τὰ σημεῖα αὐτῶν, χρὴ κατ' ἐκαστὴν τοῦρμαν, τὰ μὲν τῶν ταγμάτων μικρότερα εἶναι καὶ ἑλαφρά· τὰ δὲ τῶν μοίραρχων, ἦτοι τῶν δρουγγαρίων, μεγαλύτερα καὶ ἐξηλλαγμένα· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν τουρμαρχῶν ἐξηλλαγμένα πρὸς τὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ταττομένων δρουγγαρίων. Τὸ δὲ ὅποσον τῶν βάνδων διαφορὰν ἔχειν παρὰ τὰ τῶν τουρμαρχῶν βάνδων, ὥσπερ οὖν καὶ τὸ τῆς σῆς ἐνδοξήθητον ἐξηλλαγμένον ὀφείλει εἶναι καὶ διαφανές παρὰ τὰ ἄλλα πάντα, καὶ πᾶσιν εὐγνωστον, ἔφ' ᾧ ἐν δευτέρῃ συνήρσθαι, καὶ αὐτοῦς ἀνακαλεῖσθαι τοῦς τε ἐφ-

Ξγ'. Πάντων δὲ τῶν βάνδων ἰσομετώπων ἐν τάξει ἰσταμένων, δεόν ἐκ τῶν περὶ αὐτὰ τασσόμενων στρατιωτῶν τοὺς γενναϊότερους καὶ πεντεκαίδεκα ἢ καὶ εἰκοσι ἀνδρας ἀφορίσαι ἐπὶ τῇ ἐκάστου αὐτῶν φυλακῇ· καὶ δικδικήσει.

Ξδ'. Τοὺς δὲ ἀρχοντας τοὺς μείζοντας ἀσφαλῶς δεῖ τάσσεισθαι εἰς τὸ μὴ προκινεῖσθαι ἐν ταῖς μάχαις διαπίπτειν, καὶ ἐντεῦθεν ὀλιγωρίαν τοῖς στρατιώταις ἐγγίγνεσθαι· ἐκ μὲν γὰρ τῶν μικρότερον ἀρχόντων, εἰ συμβῆ παρρησιῶν τινα, οὐδενὶ εὐκλόως γινώσκεται, ἀλλ' ἢ τοῖς τοῦ ἰδίου τάγματός μόνους· εἰ δὲ τις τῶν ἐμφανῶν διαπέσῃ, ἢ τοῖς πᾶσιν, ἢ τοῖς πολλοῖς θηλούμενος ὁ θάνατος αὐτοῦ ὀλιγωρίαν τῶν ὄλων στρατῶν εἰσάγει.

Ξε'. Διὸ πρόπον ἐστίν, ὡ στρατηγῆ, τὸν ὑποστράτηγον καὶ τοὺς τουρμαρχαίς μέχρι μὲν ἀπὸ ἐνὸς ἢ δευτέρου σαγιττοδόλου τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως

ισομετώπους τάσσεσθαι μετὰ τῶν βάνδων, καὶ ἐπι-
βλέπειν καὶ ἀρμόζειν τὴν τάξιν· ὅταν δὲ μέλλῃ συμ-
βολῆ γίνεσθαι, ἐκ τῶν ἰδικῶν αὐτῶν ἀνθρώπων τοὺς
γενναιοτέρους εἰς τὸ πλάγιον αὐτῶν παρατάσ-
σεσθαι, καὶ προέρχεσθαι εἰς ὄψιν αὐτῶν, καὶ σκέπειν,
καὶ ἐκείνους μᾶλλον χεῖρας μιγνύειν.

Ξς'. Τὴν δὲ σὴν ἐνδοξότητα κελεύομεν, μέχρι
μὲν ὁ καιρὸς τῆς συμβολῆς γένηται, τάσσειν, καὶ
ἐπιβλέπειν, καὶ ἀρμόζεσθαι τῇ τῶν ἐχθρῶν κινήσει.
Τότε δὲ ἐν τῷ ἰδικῷ σου ἔρχεσθαι τάγματι, ὅπερ οὐ
πρὸς μάχην, ἀλλὰ πρὸς σκοπὸν τινα καὶ κανόνα τῆς
πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως τέτακται· τοῦτ' ἔστιν
ἐν τῷ μέσῳ χωρίῳ τῆς δευτέρας τάξεως.

Ξς'. Πολλὰ δὲ βούκινα λαλεῖν ἢ κινεῖν ἐν καιρῷ
μάχης, ὡς ἐπιβλαβὲς οὐ συμβουλεύομεν, ἵνα μὴ
ἐκ τούτου θόρυβός τις καὶ σύγχυσις γένηται· καὶ
γὰρ διὰ τοῦτο οὐδὲ τὰ παραγγελλόμενα καλῶς ἐξ-
ακούεσθαι δύναται. Ἄλλ' εἰ μὲν ὁ τόπος ἐμαλδὸς εὐ-
ρεθῆ, ἀρκεῖ τὸ βούκινον τοῦ μέσου μέρους ἐκατέρω
παρατάξει. Εἰ δὲ ἀνώμαλός ἐστιν, ἢ ἀνεμος, ὡς πολ-
λάκις, παραχώδης κινεῖται, ἢ ἡχος ὕδατος παρεμ-
ποδίζει τῇ φωνῇ· τοῦ καθαρώς διακούεσθαι, οὐκ
ἄτοπον τότε καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς μέρεσιν ἐν βούκινον
ἐν ἐκάστῳ μέρει λαλεῖν, ὥστε τρία λαλεῖν βούκινα
ἐν ὅλῃ τῇ παρατάξει. Ὅσον γὰρ ἡ ἡσυχία φυλάττε-
ται, τοσοῦτον καὶ οἱ νεώτεροι ἀτάραχοι, καὶ τὰ ἄλογα
ἄπτωρτα γίνονται, καὶ ἡ τάξις φοβερωτέρα τοῖς ἐχ-
θροῖς φαίνεται, καὶ τὰ μανδύα εὐκόλως γινώσκονται.

Ξς'. Διὸ οὐδὲ τὴν οἴαν οὖν φωνὴν ἀκαίρως δεῖ
ἀκούεσθαι μετὰ τὸ κινεῖσθαι τὴν παράταξιν ἐπὶ πό-
λεμον, ἀλλὰ ἄμα τοῦ ἐξελεῖν ἀπὸ τοῦ φοσάτου ἤγουν
τοῦ ἀπλίκτου τὸν στρατὸν ἐπὶ τὴν μάχην παντοίαν
ἡσυχίαν ἄγειν καὶ μηδὲν ἀκαίρως φθέγγεσθαι. Τοῦτο
γὰρ οὐ μόνον τὸν στρατὸν ἀτάραχον φυλάττει, ἀλλὰ
καὶ τὰ τῶν ἀρχόντων βάνδα μετὰ προσοχῆς ἀποσκο-
πεῖσθαι ποιεῖ.

Ξς'. Τὸ δὲ μέτρον καὶ τὴν ποιότητα τῆς συμβολῆς
αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δοκιμάζει, καὶ ἡ σφίγις ἢ πρέπουσα,
καὶ ἡ τῶν ἐχθρῶν παρουσία. Καὶ κινουῦντα μὲν πρὸς
τὴν συμπλοκὴν τὴν συνήθη νικητήριον τοῦ σταυροῦ
φωνὴν ἀνακράζειν δεῖ.

ο'. Ὅταν δὲ εἰς χεῖρας ἔλθῃ ὁ στρατὸς, τότε ἀλα-
λάσειν, ἢ ὠρύεσθαι, καὶ μάλιστα τοὺς ὀπισθεν τασ-
σομένους τῶν ἰδίων οὐκ ἄτοπον ἔστιν.

σα'. Ἀρμόδιον δὲ ἡμῖν καταφαίνεται ἐν τῷ τῆς
συμπλοκῆς καιρῷ καὶ τὸ τῶν λεγομένων καντατό-
ρων ἔργον. Οὗτοι δὲ εἰσιν οἱ τὸν στρατὸν διὰ λόγων
παροτρύνοντες, καὶ συμβουλεύοντες, καὶ κατεπι-
άδοντες, καὶ παρακαλοῦντες πρὸς τοὺς ἀγῶνας,
καὶ ἵνα, εἰ δυνατόν, ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῶν στρατιω-
τῶν ἢ τῶν ἀρχόντων τὸ τοιοῦτον ἔργον ποιεῖται. Ἐπι-
λέγονται δὲ τοιοῦτους λογίους ἄνδρας οἱ ἀρχοντες
καὶ δυνατοὺς διὰ λόγων ὁμιλεῖν τῷ στρατῷ. Ἡ γὰρ
κοινωνία τοῦ καμάτου καὶ τῶν πόνων εὐκταίε-
στέρους ποιεῖ τοὺς ἀκούοντας τοῖς παρακολουθοῦσι
συστρατιώταις.

οβ'. Λέγειν δὲ τοὺς καντάτορας πρὸς τὸν στρατὸν προ-

A intra unius aut alterius sagittæ jactum hostes
fuerint : ubi autem committendæ acies sunt, stre-
nuissimos quosque ex suis viris ad latum suum in-
struunt, et in illorum conspectum veniant, illosque
ad manus conserendas impellant.

66. Digitali tuæ præcipimus, ut usque ad con-
flictationis tempus instruas, perlustres, atque ad-
pares exercitum adversus hostium impetum : con-
sertis jam manibus ad tuam ipsius cohortem ven-
nias, non ut ibi prælieris, sed ut speculeris, et
perlustres tum primam, tum secundam aciem, hoc
est ad medium locum secundæ aciei.

67. Multas buccinas concitare atque inflare, belli
tempore inusitatum atque inconsuetum esse videtur,
quia ex eo perturbatio et confusio orietur, neque
enim bene imperata exaudiri possunt. Si enim lo-
cus æquabilis fuerit, mediæ turmæ buccina utri-
que aciei satie fuerit. Sin inæqualis fuerit, aut
ventus, quod sæpe fit, turbulentus flet, vel aqua-
rum susurrus vocem clare exaudiri impedit, laud
abs re fuerit in reliquis turmis unam buccinam in
unaquaque turma personare, ut in acie universa
tres solum buccinæ sonent. Quanto enim magis
silentium servatur, tanto magis adolescentiores
firmiori animo sunt, et jumenta magis in-
trepida, aciesque ipsa hostibus terribilior case
videtur, imperataque celerius nota fiunt.

68. Itaque ubi exercitus ad bellum procedit,
nullam oportet vocem aut sonum a quoquam teme-
re emitte, sed simul ut e castris ad prælium vadit
acies, tacita iter faciat, nihilque temere loquatur :
hoc enim non modo exercitum animosiores facit,
sed et præfectorum cohortes attentius animadverti
facit.

69. Modum et formam configendi res ipsa, et
commoda densatio, et inimicorum præsentia, effi-
cient. Cum vero jam ad conflictationem movet
exercitus, consueta Christianis vox usurpanda est,
νικητήριον τοῦ σταυροῦ, crucis victoria.

70. Manibus jam consertis clauores quam max-
imos altissimosque edere non inutile fuerit, atque
eos in primis, qui a tergo aciei instruuntur, tum
D ad hostes perterrefaciendos, tum ad suos confir-
mandos.

71. Cautatorum quoque munus in prælio negli-
gendum non est : ii sunt, qui exercitum univer-
sum oratione sua ad prælium incitant, impellunt,
consulant, adhortantur. Si fieri poterit, iidem
milites præfectique, qui ad dimicationem proced-
dunt, ad hoc munus faciendum eligantur. Eligantur
autem eloquentes viri, quique oratione sua vertere
in omnes partes militum animos possint. Societas
enim operæ laborumque, magis obediens atque
alacres ad exhortationes approbandas persequen-
dasque facit.

72. Cautatores autem suasoria quedam atque

exhortationes tales adhibeant. Primum commemorent mercedem fidei in Deum : deinde regiam beneficentiam : beneficia ante collata : causam susceptam pro Deo, et ejus dilectione, ac pro universa natione, atque adeo pro fratribus omnibus fidelibus, et si usus ferat, pro uxore, liberis, patria : semipiternam esse memoriam eorum qui strenue se in bello pro fratrum libertate gerunt : contra Christi hostes hoc bellum susceptum esse : nos Deum habere propitium, in cujus manu omne belli momentum ponitur : illos propter incredulitatem contrario in statu esse, et si quid tale excogitatum sit, quod illorum mentes ad bellum inflammare possit. Ejusmodi enim oratio commode habita, animos hominum magis impellit, quam magnus pecuniae numerus.

73. Hoc autem prætereundum non est : quoniam hostes facile, pro numero insignium, integram multitudinem exercitus cognoscere possunt, necessarium esse arbitramur duo similia in unaquaque cohorte esse insignia, unum quidem comitis nomine, alterum centurionis : et utraque insignia usque ad diem belli gestentur. Die autem ipso belli, authentica banda sola eleventur ut ne multis insignibus elevatis omnia misceantur, minusque cognita sint suis ipsorum militibus : hac enim ratione fiet, ut permagnus exercitus pro numero insignium videatur, et ipso die belli authentica atque omnibus cognita proferantur.

φαίνεσθαι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου τὰ αὐθεντικά ὡς εὐεπίγνωστα φαίνεσθαι.

74. Ante belli diem, et aliquot præterea ante diebus, exhortationes quædam fiant ad exercitationes reliquosque motus bellicos alacriter suscipiendos : unusquisque enim turmarcha suos advocabit, et apud eos verba ad hunc aut consimilem modum faciet : Non temere hæc exercitationum genera a majoribus nostris, atque etiam ab imperatoribus tum recentioribus, tum antiquioribus instituta sunt. Neque sine causa hæc artificiosæ scierum instructiones, tum orbiculatæ, reliquique motus bellici adinventi sunt. Si enim agrestes feræ, ut lepores, damæ, ac reliquæ contemptæ bestiæ, cum eas venando consequimur, non omnino longius in directum aufugiunt, sed in contentionem et impetum venatorum intuentes, sic se accommodant, ut evadere possint : quanto magis homines intelligentia præditos, et de magnis rebus contentendos, attente et industrie tum persequendis hostibus, tum declinandis, in prælio operam navare oportet, neque quasi aqua in hanc aut illam partem jactari atque effundi, si vel magna aliqua incursio ab illis fiat, vel aliquis a nobis in illos impetus existat, immo aliter in partem ferri, sed omnia sustinere, ut victoriam tandem adipiscantur.

75. Neque enim ad parvum spatium insequi hec et tam dimittere, victoria putanda est : neque in paulatim retrocedere, rursusque in eos con-

A τρεπτικά τινα πρὸς τον πόλεμον τοιαῦτα· πρῶτον μὲν ἀναμνησκοντας τῶν μισθῶν τῆς εἰς Θεὸν πίστεως, καὶ τὰς ἐκ βασιλείας εὐεργεσίας, καὶ τινων ἐπιτυχῶν προγεγενημένων. Καὶ ὅτι ὁ ἀγὼν ὑπὲρ Θεοῦ ἐστὶ, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, καὶ ὑπὲρ ὄλου τοῦ ἔθνους. Πλέον δὲ ὑπὲρ ἀδελφῶν τῶν ὁμοπίστων, εἰ τύχοι, καὶ ὑπὲρ γυναικῶν, καὶ τέκνων, καὶ πατρίδος· καὶ ὅτι αἰωνία μένει μνήμη τῶν ἀρίστευόντων κατὰ πολέμους ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐλευθερίας· καὶ ὅτι κατὰ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐχθρῶν ὁ τοσοῦτος ἀγὼν· καὶ ὅτι ἡμεῖς μὲν τὸν Θεὸν ἔχομεν φίλον τὸν ἔχοντα ἐξουσίαν τῆς ῥοπῆς τοῦ πολέμου, ἐκείνοι δὲ ἐναντίον αὐτὸν ἔχουσι διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἀπιστίας, καὶ εἰ τι ἕτερον τοῦτοις ἕμοιον ἐπινοοῦντας ποιῆσθαι τὴν προτρεπτικὴν νοθεσίαν. Πολλὰ γὰρ ἰσχύει τοιοῦτος λόγος εὐκαίρως γινόμενος διεγείρει ψυχὰς μᾶλλον ἢ χρημάτων πλήθος.

ογ. Ἔτι δὲ σοὶ καὶ τοῦτο οὐ παραλείψω· ἐπειδὴ γὰρ δυνατόν ἐστι καταστοχάσασθαι τοὺς ἐναντίους τῆς ποσότητος τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ ὡς ἐπὶ πολὺ διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βάνδων, ἀναγκαῖον εἶναι λογίζομεθα δύο ὁμοία βάνδα καθ' ἕκαστον τάγμα, ἐν μὲν τὸ αὐθεντικὸν τὸ ὄφελον ἐπ' ὀνόματι εἶναι τοῦ κόμητος, ἕτερον δὲ τὸ τοῦ καντάρχου, καὶ ἀμφοτέρω τὰ βάνδα βαστάζεσθαι μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου. Κατὰ αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν τῆς συμβολῆς τὰ αὐθεντικά καὶ μόνω βάνδα ὑψοῦσθαι, ὥστε μὴ πολλῶν βάνδων ὑψοῦμένων φύρειν ἅπαντα, ἢ καὶ ἀνεπίγνωστα γενέσθαι τοῖς ἰδίοις αὐτῶν στρατιώταις· ἐνεῦθεν γὰρ δυνατόν ἐστι καὶ πολλῶν τὸν στρατὸν

C οδ'. Πρὸ δὲ τινων ἡμερῶν τοῦ καιροῦ τῆς συμβολῆς ὅτε μάλιστα καὶ προγυμνασίαν δεῖ γενέσθαι τῶν τε παραγγελμάτων καὶ τῶν μερικῶν κινήσεων, δεῖ τοὺς ἐκάστης τούρμας ἄρχοντας μετακαλέεσθαι καὶ διαλαλῆσαι πρὸς τοὺς τοῦ ἰδίου μέρους τὰ ἀρμόδια, ὅσον· ὅτι οὐ μάτην αἱ γυμνασίαι τῶν στρατιωτῶν παρὰ τε τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων στρατηγῶν ἐξετέθησαν, καὶ αἱ κατὰ τέχνην παρατάξεις· καὶ αἱ ἐπ' εὐθείας καὶ κατὰ κύκλους καὶ ἄλλα σχήματα κινήσεις. Εἰ γὰρ ἄγρια ζῶα διωκόμενα, ὅσον ἔλαφοι καὶ λαγῶι, ἢ ἄλλο τι τῶν εὐτελῶν ζώων ἐν τοῖς κυνηγίοις οὐ πάντως ἐξωθεν ἐξῶ καὶ ἐπ' εὐθείας τὴν φυγὴν ποιοῦνται, ἀλλ' ἀποδρίποντα πρὸς τὸν τόνον καὶ τὴν ὀρμὴν τῶν ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς, οὕτως καὶ τὰς ὑποχωρήσεις ποιοῦνται· πόσω ἂν μᾶλλον τοὺς ἀνθρώπους ἐν συνέσει ὄντας, καὶ ὑπὲρ μεγάλων πραγμάτων ἀγωνιζομένους προσεχόντως καὶ τὰς διώξεις καὶ τὰς ὑποχωρήσεις ποιῆσθαι ἐν ταῖς μάχαις! Καὶ μὴ ὥσπερ ἐπὶ ὕδατος ἐπὶ τὰ ἐμπροσθεν ἢ ἐπὶ τὰ ὀπίσω ἐκχέεσθαι, μικρὰ, ὡ· εἰκό·, τινὸς ὠθήσεως ἢ τοῖς ἐχθροῖς γενομένης, ἢ παρ' αὐτῶν ἐπαγομένης καὶ ἀμέτρως οὕτως ἐλαυνόμενος κινδυνεύειν, ἀλλὰ πάντα ὑπομένειν, ὥστε εἰ οἰουδὴποτε ἐρόπου σπουδάζειν νικᾶν τὸν ἐχθρόν.

Οὐδὲ γὰρ τὸ πρὸς ὀλίγον διώξει τὸν ἐναντίον καὶ ἀφίεσθαι τέλει νίκη ἐστίν· οὐδὲ τὸ πρὸς μὲν ὑποχωρῆσαι, καὶ ἀπὸ ἐναντίας ἀφίεσθαι, αἱ ἴσται, ἀλλὰ.

ἀπο τοῦ πέρατος τοῦ πολέμου ἐκότερα δεικνύται, καὶ ἄπο αὐτῶν δεῖ ἀγωνίζεσθαι. Ταῦτα καὶ τούτοις ὁμοίᾳ τῶν στρατῶν διαλαλεῖν χρῆσαστοῦσιν οἱ ἐκαστοῦ μέρους τουρμάρχαι καὶ ἰδίως τοῖς ἰδίοις στρατιώταις.

οζ'. Σὺ δὲ μετὰ τὴν ἰδιόζουσαν τῶν τουρμαρχῶν καὶ γυμνασίαν καὶ διαλαλεῖν, ὡς στρατηγὰ, τάξεις εἰς τὸ ἅπαξ ἢ καὶ τὸ πολὺ δεύτερον τὴν ἄλλην παράταξιν, καὶ ὁμοίως καταστήσεις αὐτοὺς καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων ἐτοιμοὺς εἶναι καὶ ἐμπείρους πάντοτε πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας.

οζ'. Παραγγελίης δὲ τοῖς τῆς πρώτης ἦτοι τῆς προμάχου τάξεως ἀρχουσιν, ὥστε τῇ μέσῳ πείθεσθαι, μέρει, ἔνθα τὸν ὑποστράτηγόν σου συμβαίνει τάσσεσθαι, ἦτοι τὸν λεγόμενον νῦν τοῦ θέματος βεβάρηται, καὶ ἰσοῦσθαι αὐτῷ, καὶ ἅμα τὴν συμβολὴν ποιῆσθαι.

ση'. Καὶ ταύτης γενομένης ἐὰν τραπῶσιν οἱ ἐχθροὶ, τοὺς μὲν κούρσορας σὺν ἑλασίᾳ ὀρμῆν κατὰ αὐτῶν εἰς ἐπιδίωξιν ἕως αὐτοῦ τοῦ φοσσάτου αὐτῶν· τοὺς δὲ διφένσορας ἐπακολουθεῖν ἐν τάξει, καὶ μὴ ἀπομένειν· ἵνα τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰκὸς, ἀντιτρεφόμενων, ἐὰν μὴ δυνηθῶσιν βαστάσαι οἱ κούρσορες, ἐκ τοῦ πλησίον εἰς τοὺς διφένσορας καταφεύγοντες πάλιν αὐτοὺς ἀνακαλέσονται.

οθ'. Ἐὰν μέντοι ἐν αὐτῇ τῇ συμβολῇ συμβῇ ἢ ἐν μέρει ἢ τὰ ὅλα τραπῆναι, ὑποχωρεῖν τοὺς κούρσορας ὡς ἐπὶ τὴν δευτέραν τάξιν ἐπὶ ἐν ἢ δεύτερον σαγιττόβολον, καὶ πάλιν ἀντιστρέφεσθαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν (92), τῶν συνήθων καὶ ἀρμοδίων φωνῶν ἦτοι παραγγελμάτων λεγομένων.

π'. Καὶ εἰ μὲν δυνηθῶσιν εἰς φυγὴν τρέψαι τοὺς ἐχθροὺς, διώκειν κατὰ αὐτῶν· εἰ δὲ μὴ γέ, ὑποχωρεῖν, καὶ πάλιν ἀντιστρέφεσθαι. Εἰ δὲ ἅπαξ ἢ δεύτερον ἔγχειροῦντες μὴ ἰσχύσωσιν ἀντωθῆσαι τοὺς ἐχθροὺς, τότε τῆς δευτέρας τάξεως ἐπιρθανούσης καταφεύγειν πρὸς αὐτὴν, καὶ διὰ τῶν εὐκαιρῶν αὐτῆς χωρίων παρέρχεσθαι, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ διαστήματι κατὰ οὐρανὴν τῆς δευτέρας καὶ τρίτης ἐξελισσομένης ἅμα τῇ δευτέρᾳ τάξει δρουγγιστὶ ἡγουν ὁμοῦ ἐσφιγμένως τοῖς ἐχθροῖς ἐπέρχεσθαι, καὶ ἐὰν τραπῶσιν, ἐπακολουθεῖν αὐτοῖς ὁξέως.

πα'. Παραγγελίης δὲ καὶ τοῖς πλαγιοφύλαξιν, ὥστε ἐὰν μὲν μακρότερον εὐρεθῇ τὸ ἄντις κέρασ σπουδάσειν ἐπὶ κέρασ, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ σκουτάριον κλίνοντας συνεκτείνεσθαι αὐτῷ, ἵνα μὴ ὑπ' αὐτοῦ κατακύκλωσι· τῷ μέρει γένηται. Εἰ δὲ κοντότερον εὐρεθῇ τὸ ἄντις κέρασ, σπουδάσειν μνησιδῶς ἡγουν κατὰ ἡμικύκλιον ἐπικλίεσθαι καὶ ἐμπεριλαμβάνειν αὐτὸ ἔσθων πρὶν ἢ τὸ μέρος φθάσῃ συμβαλεῖν, τοῦτ' ἔστιν ὅταν μέλλῃ ἢ φωνῇ τῆς συμβολῆς γίνεσθαι τῆς μάχης. Εἰ δὲ ἴσον ἔστιν τὸ ἄντις, μένειν ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει ὡς διφένσορας, καὶ συμβάλλειν μετὰ τοῦ μέρους.

πβ'. Παραγγελίης δὲ καὶ τοῖς ὑπερκεράσταις δεῖ

NOTÆ.

(92) Κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Scribatur, καὶ τῶν ἐχθρῶν.

verti, offensio belli indicanda est, sed ex belli exitu omnia æstimanda, atque ad eum conferenda sunt. Hæc atque iis similia turmis suis turmarchæ narrent, singulique præterea militibus suis præcipiant.

76. Tu autem, imperator, post singulorum turmarcharum reliquorumque præfectorum privatas militum suorum exercitationes atque adhortationes, semel atque ad summum iterum universam aciem instrues, similiterque factis ac dictis paratos reddes, atque ad omnem bellicum usum habiles.

77. Præcipies etiam primæ, sive propugnatrix aciei præfectis, ut mediæ suæ turmæ obtemperent, ubi princeps, sive proprætor, qui nunc suæ dittonis μεράρχης, sive turmarcha dicitur, constitutus est, et æqua fronte cum illo incedant, eodemque tempore prælium committant.

78. Hæc acie instructa, si vertantur hostes in fugam, cursores statim ad insequendos eos, usque dum ad fossatum illorum pervenerint, omnibus viribus contendant; defensores autem in acie instructi sequantur, et non consistant, nec, si hostes convertantur iterum, et illorum impetum cursores sustinere nequeant, prope ad defensores confugiendo rursum seipsos colligant.

79. Sin inter confidendum una aliqua turma, aut omnes etiam in fugam vertantur, ad secundam aciem ad unius atque alterius sagittæ jactum se recipiant, rursumque se ad invadendos hostes confirment, consuetis et idoneis in principio pugnæ vocibus et cæremoniis adhibitis.

80. Si hostes poterunt in fugam verti, insequendi primo sunt, deinde recedendum iterum ab eis, et ad eos statim vertendum est. Sin semel atque iterum hoc tentando non proficitur, secunda acie cominus jam adventante confugiant ad eam, et ad opportuna quædam loca intus se recipiant, hocque intervallo spatii ad extremam aciem iterum se evolvente, simul cum secunda drungisti, id est confertim ac dense, invadant, et si in fugam versi fuerint, omni alacritate eos insequantur.

81. Lateranis etiam præcipies, ut si longius inveniat cornu hostium esse, conentur ad cornu, id est, ad scutum, sive lævam inclinantes, ad eandem quoque longitudinem produci, ut ne ab hostibus turmæ nostræ includantur. Sin concisus fuerit adversum cornu, lunare eos oportet, et ad semicirculi formam adducere, et intra complexum suum hostes coercere, priusquam turma confligere cum hoste incipiat, hoc est, priusquam consuetæ voces ante manus conserendas usurpentur. Sin æquali fuerit hostium cornu, in sua ipsorum acie quasi defensores stent, et turmam suam adjuvent.

82. Præcipies etiam cornistibus, quando prope

to fuerint hostes, ut duobus, aut tribus sagittæ jactibus, clam dextrum cornu consequantur, una cohorte in anteriore parte ad frontem constituta cum decanis quintanisque suis, qui ad quinque virorum solum altitudinem erunt, si strenui fuerint, reliqua cohorte universa drungisti, id est dense et confertim, illud sequente.

83. Banda, id est, capita illorum sive insignia, ne sursum erecta teneant, sed inclinata; dum usus poscat ea in lucem educi, ne si erecta in conspectu hostium essent, qui ea gestant magis ab hostibus insidiis appetantur.

81. Si longius adversum cornu inveniatur, primo ad cornu, id est, hastam sive lævam, declinandum est, paululumque dextrum cornu in procedendo retardet se, et ad dimidium sagittæ jactum producat se, ut adversum cornu longitudine superent; atque ita declinantes, illosque circumvenientes dicant, "Ἐξέλθε, οὐκί, statimque a tergo illorum cohors milliaria, quam drungum vocant, de improviso et æcri cum incursione invadat.

85. Profligatis hostibus, non statim illos fugientes persequantur, sed confestim, qui a tergo steterint, cum reliquis cohortibus procedant. Quod si contractiores hostes fuerint, statim exeant; et lunata quasi forma circumcludant eos; sin æquales fuerint, paululum producant se, et hostium longitudinem superent; hocque modo irruptio in illis fiat.

86. Quod si cum cornistites suos producant, hoc idem facere conantur, invadendi statim illi sunt, dum in hac mutationis perturbatione sunt; nam dum illi ad cornu, id est, lævam, convertuntur, dextras illorum nudas esse, et densationem illorum dissolutam esse, necesse est.

87. In hostibus circumdandis non solum cornistites, id est, qui dextri cornu propugnatores sunt, elaborare, ne vel nimis retardentur, vel nimis cito incipiant, sed et partis illius, id est, turmæ, præfectum, sive is turmarcha, sive alius quispiam fuerit. Itaque invadentibus eos cornistitibus, et hostibus jam tumultuari incipientibus, adversum eos universa turma incedat.

88. Curæ præfecto esse debet ut, si fieri possit, adversas copias longitudine superet; sin minus, saltem exæquet: si enim longior nostra, quam adversariorum acies fuerit, cornistites munus suum sedulo ac fructuose facient.

89. Cornistites ideo necessarii sunt, quia in peditis locis incursiones facere opportunius possunt.

90. Secundis similiter aciei præcipies, ut mediam locum, in quo dignitas tua constituta erit, diligenter observet, et sedulo advertat, ut conflictationis tempore duos aut tres sagittæ jactus a prima acie absint, ut, si in fugam conciantur

μέχρις οὐ γίνονται οἱ ἔχθροὶ ὡς ἀπὸ δύο σαγιττοβάλων ἢ τριῶν τῆς παρατάξεως, λαλήθῳτως χρη παρακολουθεῖν τῷ δεξιῷ κέρατι· τοῦ μὲν ἐνδὸς τάγματός ἐπιμέτωπον ἦγουν ἐμπροσθεν ἔχοντος τοὺς δεκάρχους ἢ πεντάρχους· ἀρκοῦσι γὰρ ἀπὸ πέντε μόνον τὸ βάθος, ἐὰν εἰσὶ χρήσιμοι· τοῦ δὲ ἑτέρου τάγματος δρουγιστὶ ἦγουν πυκνοῦς καὶ ὁμοῦ ἐπισθεν αὐτοῦ ἀκολουθοῦντας.

πγ'. Τὰ δὲ βάνδα, ἦγουν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, μὴ ὀρθὰ κρατεῖν, ἀλλὰ ἐπικεκλιμένα, ἕως καιρὸς γίνηται χρείας τοῦ φαίνεσθαι αὐτὰ, εἰς τὸ μὴ προφανόμενα τοῖς ἔχθροῖς ἐπιγινώσκεισθαι, καὶ μᾶλλον ἐπισουλεύεσθαι ὅπ' αὐτῶν τοὺς κρατοῦντας αὐτὰ.

πδ'. Καὶ ἂν μακρότερον τὸ ἄντις κέρας εὐρεθῆ, πρότερον ἐπὶ κέρας κλίνεσθαι, τοῦτ' ἐστὶν ἐπὶ κοντότερον, καὶ ὀλίγον τοῦ δεξιῦ μέρους ἐν τῷ περιπατεῖν ἐμβραδύοντος παρεκτείνει μέχρι καὶ ἡμίτου σαγιττοβόλου διὰ τὸ ὑπερβάλλειν τὸ ἄντις κέρας. Εἰθ' οὕτως ἐκνεύοντας κατὰ αὐτοὺς καὶ κυκλῶντας παραγγέλλειν τὸ, "Ἐξέλθε καὶ εὐθέως ἐπιπέμψαι κατὰ τοῦ νότου αὐτῶν τὸν λαυθάνοντα δρουγγὸν ἄφνω κατὰ ἑλασία; ὀξείας.

πε'. Τρεῖς τομῶν δὲ τῶν ἔχθρῶν μὴ ἐπιδιώκειν τοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ εὐθέως κατὰ τοῦ νότου ἰσταμένου; ἔρχεσθαι, ἅμα τῷ ἑτέρῳ τάγματι. Εἰ δὲ κοντότερον ἐστὶν, εὐθέως ἐξέρχεσθαι, καὶ μνησιθῶς ἐπιλαμβάνεσθαι αὐτοῦ· εἰ δὲ ἴσον ἐστὶν, ὀλίγον παρεκτείνειν καὶ ὑπερβάλλειν τὸ ἄντις. Εἶτα οὕτως, ὡς εἰρηται, ὁρμᾶν κατὰ αὐτοῦ.

πς'. Ἐὰν μὲν οὖν, ὅταν παρεκτείνονται οἱ ὑπερκεράσται βουληθῶσιν καὶ οἱ ἄντις ὁμοίως παρεκτείνεσθαι, δεῖ ὁμοίως καὶ εὐθέως κατὰ αὐτῶν ὁρμᾶν ἐν ὄσῳ ἀκατάστατοι εὐρίσκονται· ἀνάγκη γὰρ στρεφόμενων αὐτῶν ἐπὶ κέρας καὶ τὰ δεξιὰ αὐτῶν γυμῆ ἔχειν, καὶ τὴν σφιγγὶν διαλελυμένην.

πζ'. Ταῦτα; δὲ τὰς κυκλώσεις μὴ μόνον δεῖν τοῖς ὑπερκεράσταις κανονίζειν, ἦγουν τοὺς τοῦ δεξιῦ μέρους προμάχους εἰς τὸ μὴ πολὺ ἐμβραδύνειν, μηδὲ πάλιν πρὸ πολλοῦ ποιεῖν, ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ μέρους ἔρχοντα, εἴτε τουρμάρχης ἐστὶν, εἴτε ἕτερός τις, ὥστε ἐγχειρούντων τῶν ὑπερκεραστῶν καὶ ἀρρομῶν τῶν ἄντις θορυβεῖσθαι, τότε καὶ αὐτοῖς τὸ ὅλον μέρος ἐπάγειν.

πη'. Λόγος δὲ τῷ ἔρχοντι γίνεσθαι ὀφείλει, ἵνα εἰ μὲν ἐστὶ δυνατόν αὐτῷ ὑπερβάλλειν τὸ ἄντις μέρος· εἰ δὲ μὴ γέ, κἂν ἰσοῦσθαι αὐτῷ, ἐὰν καὶ μακρότερα εὐρεθῆ τῶν ἐναντιῶν ἢ παρατάξις· ὥστε ἐντεῦθεν ἀρροδίως δύνασθαι τοὺς ὑπερκεράσταις τὸ ἔργον αὐτῶν ποιεῖν.

πι'. Γίνωσκε δὲ ὅτι οἱ ὑπερκεράσταις διὰ τοῦτο εἰσὶν ἀναγκαῖοι, καθ' ὃ καὶ ἐν γυμνοῖς τόποις τὰς ἐπιδρομὰς ποιεῖν ἀσφαλεστέρως δύνανται.

ι'. Ὁμοίως δὲ καὶ τῇ δευτέρῳ τάξει παραγγέλλει ὥστε τὸν μέσον τόπον, ἐν ᾧ συμβαίνει τάσσεισθαι τὴν σὴν ἐνδοξότητα, πειθεσθαι σοὶ καὶ κανονίζειν, ἦγουν στοχάζεσθαι, ὥστε ἐν τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς ἀπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων σαγιττοβόλων τῆς

πρώτης παρατάξεως εἰρηθεῖν αὐτήν· ἵνα ἐὰν A *hostes, quasi propugnatrix atque subsidiaria non consistat, sed aciem sequatur.*

πρωτῶσιν οἱ ἐχθροί, ὡς διφένσωρ αὐτῆ ἤγουν ἐδικητῆς καὶ βοηθός ἐν τάξει ἐπακολουθῆ καὶ μὴ ἀπομείνῃ.

ἰα'. Εἰ δὲ τραπῆ τι τῶν τῆς πρώτης τάξεως ταγμάτων, ὑποδέχεσθαι τὸ βαρούμενον καὶ ἐρχόμενον μέρος εἰς καταφυγὴν, καὶ ὅμα τοῖς τῆς πρώτης τάξεως ἐπέρχεσθαι συντεταγμένως, καὶ μὴ διαλύεσθαι μέχρι τελείας ἐκδόσεως τοῦ πολέμου, καὶ τῆς ἐπι τὸ φασάτου ὑποστροφῆς, ἀλλὰ ἀφιέναι οὕτως συντεταγμένως φυλάττεσθαι, καὶ μὴ ἐπιδιώκειν ἀτάκτως τοὺς ἐχθρούς.

ἰβ'. Ἐὰν δὲ ἀμφίβολος ἡ μάχη τῆς πρώτης τάξεως φαίνεται, καὶ διώξεις καὶ ἀντιδιώξεις γίνονται, χρὴ ἀναμένειν καὶ θεωρεῖν τὴν τοῦ πράγματος ἐκθεσιν, καὶ ἐκβάλλειν δεύτερον ἢ τρίτον B *graves iterum ac tertio profundendi sunt, tum ad nostros exsuscitandos, tum ad hostes exanimandos. Neque statim coneris manus conserere, aut ad primam aciem accedere, ne aliqua confusio ac fuga quaedam indigna hanc conflictationem sequatur.*

ἰγ'. Εἰ δὲ, ὡς πολλάκις συμβαίνει, καὶ ἡ δεύτερα παρατάξις τραπῆ μέχρι τῶν νωτοφυλάκων, ἤγουν τῆς τρίτης τάξεως, ἐρχομένην σπουδάζειν ἀναλαμβάνεσθαι αὐτήν.

ἰδ'. Ἐὰν δὲ ἀπὸ ἐνέδρας τινὸς διὰ νότου ἤγουν ἀπὸ δεξιῶν ἐφοδος μνηστῆ καὶ ἐπέλευσις ἐχθρῶν· ἐὰν μὲν ὀλίγοι εἰσὶν οἱ μνησόμενοι, καὶ ἀρκοῦσιν οἱ τῆς τρίτης τάξεως, τότε αὐτὴν κατὰ ἐκείνων ἐκπέμπειν. Εἰ δὲ μὴ ἀρκοῦσιν, τότε καθὼς ἔστιν ἡ τάξις ἀντιστρεφομένων τῶν προσώπων ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ C *ultimam aciem, cohortes cum præfectis ita se præparent quasi ἀμφοστομος, id est, anceps acies esset; sic acies cum illis confingat, profligatiisque hostibus tergistites, sive una, sive plures cohortes fuerint, quasi cursores in illos immittantur.*

ἰε'. Ἐὰν δὲ πολλοὶ εἰσὶν οἱ μνησόμενοι τὴν ἐφοδὸν ποιεῖν, τότε παραγγελίης τὸ Μετάλλαξον. Καὶ ἐρχονται οἱ δεκάρχοι ἐπὶ οὐράν, ἤγουν στρέφονται δεξιῶν κατὰ τάγμα, ὥστε ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς οὐρᾶς μέτωπον γίνεσθαι.

ἰς'. Καὶ ταύτας μὲν τὰς παραγγελίας ποιήσεις πρὸ ὀλίγου καιροῦ τῆς μάχης καὶ τῶν ἀγώνων, ἵνα γινώσκωσιν οἱ στρατιῶται τὰ ἀρμόζοντα. Ὁ γὰρ τῶν ἀγώνων καιρὸς τὰ τοιαῦτα διδάσκειν τοὺς μήπω D *hanc parvo tempore ante bellum et dimicationem ipsam præcipe, ut quid facto opus sit milites cognoscant. Ipso enim tempore prælii milites hanc rerum rudes atque ignaros tale aliquid docere haud par est, nisi ea solum quæ levia sunt, et breviter efficiuntur.*

ἰζ'. Πάλιν δὲ ἐὰν πρὸ πολλοῦ χρόνου παραγγελίης, εἰς λήθην γίνεται τὰ λεχθέντα. Καὶ διὰ τοῦτο χρὴ σε πρὸ μικροῦ (93) καιροῦ τοῦ πολέμου τὰς ἀναμνήσεις ποιεῖσθαι. Παραγγελίης δὲ καὶ καθόλου πᾶσιν, ὥστε μὴδένα θαρρήσῃ τὴν δευτέραν τάξιν παραθεῖν, κἂν, ὡς εἰκός, τροπὴ τις τῆ πρώτης τάξει γένηται, ἵνα μὴ πρὸς τὴν ζωὴν κινδυνεύσῃ, εἴτε παρὰ τῶν ἐχθρῶν, εἴτε καὶ παρὰ τῶν ἰδίων ὡς ἄξιος, εἰ μὴ ἄρα, ὡς εἴρηται, τοσαύτη ἀπαραίτητος ἀνάγκη παρακολουθήσῃ.

NOTÆ.

(93) Χρήστω πρὸ μικροῦ. Scribatur, χρῆσαι π. μ. PATROL. GR. CVII.

91. Quod si quæ cohortes primæ aciei profligatæ fuerint, hanc afflictam partem et perfrugium quærentem excipiat, ac etiam cum prima acie ordinate ac disposite incedat, neque aciem instructam ante belli exitum, et priusquam se in castra sua receperint, dissolvat, sed sic ad conservationem primæ aciei ordinate sequatur, non autem ad persequendos hostes confuse ruat.

92. Si anceps prælium primæ aciei fuerit, et persecutiones fugæque fuerint, permanendum est, et exitus rei contemplandus, vocesque ac clamores graves iterum ac tertio profundendi sunt, tum ad nostros exsuscitandos, tum ad hostes exanimandos. Neque statim coneris manus conserere, aut ad primam aciem accedere, ne aliqua confusio ac fuga quædam indigna hanc conflictationem sequatur.

93. Sin, quod sæpe accidere solet, secunda acies usque ad tergistites, seu tertiam aciem in fugam vertatur, hæc tertia adventans conetur recuperare eam.

94. Sin insidiis ullis factis a tergo aliqua incursio atque impetus hostium fiat, si pauci hi fuerint, qui adoriantur eos, tertiamque acies adversum eos satis est, hæc tertia tum emittatur; sin ea satis non fuerit, conversis tum ad caudam, id est, ultimam aciem, cohortes cum præfectis ita se præparent quasi ἀμφοστομος, id est, anceps acies esset; sic acies cum illis confingat, profligatiisque hostibus tergistites, sive una, sive plures cohortes fuerint, quasi cursores in illos immittantur.

95. Si magnus numerus eorum esse videatur qui incursionem fecerint, tum præcipies iis verbis, Μετάλλαξον id est, commuta; qua voce decani ad caudam venient, id est, ad posticam partem transferent se cohortes, ut cauda, quæ fuit, jam frons fiat.

96. Hæc parvo tempore ante bellum et dimicationem ipsam præcipe, ut quid facto opus sit milites cognoscant. Ipso enim tempore prælii milites hanc rerum rudes atque ignaros tale aliquid docere haud par est, nisi ea solum quæ levia sunt, et breviter efficiuntur.

97. Nam si longo tempore ante prælium præcipies, hæc oblivioni mandabuntur, ac propterea paululum ante bellum hæc commemoranda sunt. Præcipies autem omnibus, ut nemo audeat secundam aciem transgredi, quamvis prima acies penitus profligata fuerit, ut ne (nisi ingens atque inevitabilis aliqua necessitas) vel per inimicos, vel per suos quasi dignus de vita periclitetur.

98. Quoniam autem ex insidiis etiam cum hostium acie confligendum est, qui in insidiis et occultis latebris sunt, ante omnia exploratores quosdam emittant, ut ne nimis confertim in hostium impetum de improviso incurrant, vel alias ad latus, vel a tergo, sive post universam aciem, insidias sustineant.

99. Sæpe inimicorum copiarum in duas acies dividuntur, ac nisi diligenter instructa prima fuerit acies, insidiis magis ex adverso adoriundi sunt.

100. Si hostes in duas similiter acies dividantur, haud sane par est a tergo, id est postica parte, insidias struere, sed ad cornu aliquod, sive una ex parte incursio futura sit, sive utraque ex parte.

101. Incursionis tempus conjectare lectum oportet, et animo quasi dimetiri, ne vel antevertas aciem, vel retarderis, sed quando duos aut tres sagittarum jaculus acies a se mutuo abfuerint, impetus in hostes ex insidiis et occultis latebris faciendus est.

102. Hæc, quæ diximus, non ad exercitationem, sed in dimicatione ipsa assumenda sunt.

103. Hæc a dignitate tua præcipienda et distribuenda sunt. Unicuique turmarchæ præcipies, aut scripto trades, quæ ante mandavimus, ut suarum ipsius partis sive turmæ constitutionem agnoscat. Unusquisque turmarcha universæ partis suæ orientem in cursores, sive proclastas, conferat, et hinc atque illinc turmæ suæ eos collocet.

Ἐνθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ μέρους τάσσειν αὐτούς. Τὸ δὲ εἶδος ἡγουν ἐκδικούντας (94).

104. Contaria, id est hastæ, conflictationis tempore flamula non habeant, sed de hastis detrahant, et in thecas suas conjiciant, quando ad unum milliarem jam hostes adventaverint. Antea autem omnino in hastis habeant.

105. Banda, id est insignia, comitum minora sint; drungarum, id est tribunorum, perfectiora et diversa. Turmarchæ insigne diversum longe a reliquis sit, quemadmodum antea a me explicatum est.

106. Conflictationis tempore post vocem victoriæ crucis magnos, atque altos clamores edere oportet, atque eos in primis, qui a tergo sunt, ut qui in fronte sunt magis animentur.

107. Buccinæ multæ proelii tempore ne sonent, turmarchæ enim buccina satis fuerit. Turmarcha in medio turmæ suæ, id est, in medio defensorum

ἡγ'. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀπὸ ἐνέδρας δέον κατὰ τῆς παρατάξεως τῶν ἐχθρῶν συμβάλλειν, χρὴ τοὺς εἰς τὴν ἐνέδραν ἡγουν ἔγκρυμμα τασσομένους παραγγεῖσθαι ὥστε πρὸ πάντων βίγλας προπέμπειν, ἵνα μὴ ἀπάντημα, ὡς εἰκός, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀθρόως ὑπομείνωσιν, ἢ ἐνέδραν ἐκ πλαγίου, ἢ καὶ ἀπὸ νότου, ἡγουν ἀπὸ θπισθεν τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως.

ἡθ'. Πολλάκις γὰρ καὶ οἱ ἐχθροὶ εἰς δύο τάσσονται τάξεις, καὶ ἐὰν μὴ προσεχόντως γίνωνται αἱ κατὰ τῆς πρώτης αὐτῶν παρατάξεως δι' ἔγκρυμμάτων ἐπελεύσεις, ἐνεδρεύονται μᾶλλον ἐκ τοῦ ἐναντίου.

ρ'. Ἐὰν οὖν οἱ ἐχθροὶ ὁμοίως εἰς δύο τάξεις τάσσονται, οὐκ ἔστι πρέπον τῷ νότῳ ἡγουν τῷ θπισθῷ μέρει τῆς πρώτης αὐτῶν τάξεως ἐνεδρεύειν, ἀλλὰ τῷ ἄκρῳ αὐτῆς, ἡγουν τῷ κέρατι, εἴτε ἐξ ἐνός μέρους ἢ ἐφοδος γίνηται, εἴτε ἐκ τῶν δύο, ὡς εἴρηται.

ρβ'. Τὸν δὲ καιρὸν τῆς κατ' αὐτῶν ἐγχειρήσεως κανονίζειν σε χρὴ καὶ στοχάζεσθαι, ὥστε μήτε προλαμβάνειν πολὺ τῆς ἡμετέρας παρατάξεως, μήτε ὑστερεῖν· ἀλλ' ὅταν ὡς ἀπὸ δύο ἢ τριῶν σαγιτατοβόλων αἱ παρατάξεις ἀλλήλων γίνωνται, τότε ἐγχειρεῖ κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοὺς ἐπὶ τὸ ἔγκρυμμα ἡγουν τὴν ἐνέδραν ἀπερχομένους.

ργ'. Ταῦτα δὲ πάντα οὐκ ἐπὶ γυμνασίας, ἀλλ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν παραλαμβάνονται.

ρδ'. Ταῦτα μὲν οὖν τὴν σὴν ἐνδοξότητα καὶ παραγγέλλειν καὶ διασκευάζειν κελεύομεν, ἀλλὰ καὶ ἐκάστῳ τουρμάρχῃ προστάξει ἢ καὶ ἐγγράφως ἀποδοῦναι ἄπερ καὶ σοὶ προειρήκαμεν, ἵνα γινώσκῃ καὶ αὐτὸς τοῦ ἰδίου μέρους τὴν κατάστασιν. Ὡστε ἕκαστον τουρμάρχῃν τὸ τρίτον ποσὸν τοῦ ὑπ' αὐτὸν ἔλασ στρατοῦ ποιῆσαι κούρσορας, ἡγουν προκλάστας, καὶ διμοῖρον τοῦ στρατοῦ τῷ ἐν μέσῳ τάξει εἰς διφών-

ρδ'. Καὶ τὰ κοντάρια δὲ αὐτῶν μὴ ἔχειν φλάμουλα ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ πολέμου συμβολῆς, ἀλλ' ἵνα ἐπαίρωσι καὶ βάλλωσιν αὐτὰ εἰς τὰ θηκάρια αὐτῶν ὅταν φθάσωσιν οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ ἐνός μιλίου. Πρώτερον δὲ τοῦ καιροῦ τούτου ἔχειν αὐτὰ πάντως εἰς τὰ κοντάρια.

ρε'. Τὰ δὲ βάνδα τῶν ταγμάτων μικρότερα εἶναι ἢ τοῖς κομήτων, τῶν δὲ δρουγγαρίων τελειότερα καὶ ἄλλοια· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ τουρμάρχου ἐνηλλαγμένον πρὸς τὰ ἄλλα γίνεσθαι, ὡς μοι εἴρηται.

ρς'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου μετὰ τὴν φωνὴν τῆς τοῦ σταυροῦ νίκης ἀλαλάζειν δεῖ καὶ ὠρύεσθαι, μάλιστα τοὺς θπισθεν, καὶ προθυμοποιεῖν καὶ ἀλλήλους καὶ τοὺς ἐμπροσθεν.

ρς'. Καὶ τὸ μὴ λαλεῖν ἐν καιρῷ μάχης πολλὰ βούκινα· ἀρκεῖ γὰρ καὶ τὸ τουρμάρχου μόνον. Τὸν δὲ τουρμάρχῃν μέσον τοῦ μέρους τάσσεσθαι τῆς ὑπ'

NOTE.

(94) In codice Laurentiano hic initium capituli sumitur, et cuilibet capituli divisioni, seu paragrapho, titulus rubrica præfigitur; sed cum titulorum pars

maxima evanida sit fugientibus litteris, nec oculorum acie assequi sit quomodo se illi tituli habeant, satius visum est cunctos omittere.

αὐτῶν τάξεως, τοῦτ' ἔστι μέσον τῶν διφενσόρων, A collocetur, drungarii, id est tribuni, in reliqua utrinque turmis, in medio cohortium cursorum.

ρη'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς παρατάξεως προσρουνῶν δέον διὰ μανδατόρων τοὺς τῆς συμβολῆς τόπους, τοῦτ' ἔστι τοὺς μέσον τῆς ἰδίας παρατάξεως καὶ τῆς τῶν ἔχθρῶν, μήποτε λάκκοι εἰσίν, ἢ ὀρύγματα, ἢ τέλματα ἄπερ λέγεται πάσματα, ἢ ὄλοιοι τινές, ὡς εἰκόσ, παρὰ τῶν ἔχθρῶν μελετώμενοι· καὶ ἐάν τι τοιοῦτον εὗρεθῆ, ἀναμένειν τὴν ἡμετέραν τάξιν ἵνα οἱ ἔχθροὶ αὐτοὺς παρέλθωσιν· καὶ τότε ἡ ἡμετέρα παράταξις ἐν τῷ καθαρῷ κάμπῳ ἀπαντήσῃ.

ρθ'. Τὸ δὲ βάνδον τοῦ τουρμάρχου, ὡς εἴρηται, μόνον ἐξηλλαγμένον τὸ εἶδος παρὰ τὰ ἄλλα τὰ ὑπ' αὐτὸν βάνδα ποιῆται, ἵνα ἔστιν εὐπερίγνωστον πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτὸν βανδοφόροις.

ρι'. Ἀλλὰ καὶ διὰ κινήσεώς τινος ξένης καὶ διαφύρου χωρίζεσθαι αὐτὸ, ἢ ἐν τῷ ἴστασθαι ἢ ἄνω ἢ κάτω, ἢ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, ἢ συνεχῶς ἐπικλίναςθαι, ἢ ἐγκλίνας τὴν κεφαλὴν τοῦ βάνδου, ἢ πυκνῶς τινάσσειν ὀρθόν, ὥστε καὶ εἰς τὴν σύγχυσιν εὐκόλως ὑπὸ τῶν λοιπῶν βάνδων γνωρίζεσθαι.

ρια'. Οὐ δεῖ δὲ ἅλων τῶν τουρμαρχῶν τὰ βάνδα ἐν σημείον ἔχειν, ἀλλὰ ἐνηλλαγμένα σύμβολα ἑκάστην τουρμάν, ἅτινα καὶ ὀφείλουσιν ἐθίζειν τοὺς στρατιώτας διὰ προγυμνασίας γνωρίζειν. Οὐ μόνον γὰρ ἐκ τούτου τὰ ὑπὸ τὸν τουρμάρχη ἑκαστον βάνδα ὑφελούονται τὸ μέρος αὐτῶν συντόμως στερίζοντα, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς τεταγμένοι τὸ τοῦ τουρμάρχου βάνδον ἐπιγιγνώσκοντες δι' αὐτοῦ εὐκόλως καὶ τὰ ἴδια, ὡς εἰκόσ, πλανώμενοι εὐρίσκουσιν.

ριβ'. Δεῖ γὰρ αἰεὶ ἐν ἑκάστη μάχῃ, ἐάν καὶ τι συμβῆ, τὸν στρατιώτην, ὥστε ἀποχωρισθῆναι μακρὴν τοῦ βάνδου τοῦ ἰδίου τάγματος, παντὶ τρόπῳ σπουδάζειν ἐνοῦσθαι αὐτῷ· ἵνα ἡ τάξις ἀφυρτος διαμείνουσα τὴν σωτηρίαν σημαίνῃ τοῦ στρατοῦ.

ριγ'. Ἐάν δὲ συμβῆ εἶναι ἐν τῷ στρατῷ τινας ὁμοφύλους τῶν πολεμίων, δέον πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου χωρίζειν αὐτοὺς, καὶ ἐν ἑτέροις τόποις μετὰ εὐλόγου προφάσεως προπέμπειν.

ριδ'. Καὶ τοῖς μὲν τουρμάρχασι ταῦτα πράττειν προστάξεις. Ἀλλὰ καὶ ἑκάστῳ δρουγγαρίῳ καὶ κόμητι ἅμα αὐτοῖς παρακελεύου, καὶ πρόστασσε, ὥστε ἐπιζητεῖν αὐτοὺς ἐκ παντὸς τὰ δέοντα ἐπιτελεῖν τὸν στρατόν.

ριε'. Χρεῖν γὰρ, εἴτε ἐν φασάτῳ διδάξει ἑκαστον τάγμα ἦτοι τὸ βάνδον, εἴτε καὶ καθ' ἑαυτὸ ὀπουδήποτε ἀπλικεύει, πρῶτας εἰς αὐτὸν τὸν ὄρθρον πρὸ παντὸς πράγματος, καὶ εἰς ἑσπέραν ὁμοίως μετὰ τὸ δείπνον καὶ τὰς μίσσας τὸ τρισάγιον ψάλλεσθαι, καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τὴν συνήθειαν.

ρις'. Τὰ δὲ κοντουβέρνια, ἦτοι τὰ οἶον μικρὰ βάνδα τῶν ἀκίων, καθὼς καὶ οὐ αὐτῷ πρώην ὠρίσασμεν, προστάξαι ἀπὸ παλαιῶν καὶ νέων αὐτοὺς ποιεῖν.

ριζ'. Τὸν δὲ πρῶτον καὶ δεῦτερον τῆς ἀκίας, καὶ τὸν ἀράγον, ἦγαγον τὸν ὀπισθεν, καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ

108. Aciei instructæ tempore exploranda sunt loca per mandatores, ubi conflictatio futura est, id est, medium spatium inter nostram jam aciem instructam, atque hostium, nec ubi fossæ, aut putei, aut dolus aliquis ab hostibus molitus sit; quod si tale aliquid inventum fuerit, præstoletur acies nostra dum hostes eum locum transierint, et cum hostibus integro in loco ac securo pugnent.

109. Bandum, id est insigne, turmarchæ longe diversum distinctumque forma sit a cæterorum præfectorum suorum bandis, ut facile ab omnibus signiferis agnoscatur.

110. Motu autem aliquo peregrino ac vario etiam bandum hoc distinguatur, vel quod sursum aut deorsum, aut dextrorsum, aut sinistrorsum locetur, aut continue inclinetur, id est demittatur, caput hujus insignis, aut crebro directe moveatur, ut omni in confusione ac perturbatione a reliquis insignibus facile cognoscatur.

111. Omnium turmarcharum banda unum signum ne habeant, sed diversas notas singulæ turmæ habeant, ad quæ cognoscenda milites ante assuefaciendi sunt. Noumodo enim singula ex eo turmarcharum banda adjuvantur, et partem suam facile confirmant, sed etiam si quando aberraverint, ad suas cohortes facile redeunt.

112. Miles si qua ratione contingat a bando suæ cohortis abesse, omnibus modis eo revocandus est, ut acies minime confusa aut perturbata exercitus salutem ac præsidium præ se ferat.

113. Si in exercitu aliqui populares hostium fuerint, ante diem belli separandi sunt, et ad alia quædam loca honesta cum causa amandandi.

114. Ac turmarchis ista præcipies. Unicuique autem drungario, et comiti etiam mandabis, ut diligenter exquirant ea, quæ alicui usui copiis nostris esse possint.

115. Par est autem, sive in fossato versetur unumquodque bandum sive cohors, sive alicubi castra ponat, mane cum prima luce, ante alia omnia, ut vesperi post cœnam ac missas, trισάγιον ὕμνον, id est ter sanctum hymnum, pro more cæteraque canere.

116. Contubernia, sive manipuli, quæ quasi partæ quædam cohortes sunt, ut ante descripsimus, ex majoribus et minoribus natu simul junctis conficiantur.

117. Primanus et secundanus contubernii, ac præterea etiam ultimianus, hastati sint; tertius et

quartus sagittarii, quique in medio sunt, quemadmodum necessitas requirit maxime instruantur.

118. Flamula hastarum, quemadmodum supra admonuimus, tempore belli minime in hastis esse permittantur, ne haste tum iis qui gestant, tum iis qui a tergo sunt, tum etiam sagittis in acie coniectis impedimento sint.

119. Despotatos, quos ad conservandos et recuperandos eos, qui in bello saucisti erant, milites antea constituebamus, ex unaquaque cohorte sex, aut octo ex debilissimis separari jubebis, ut ubi tempus requirit, qui in bello graviter vulnerantur, ab illis serventur.

120. Duo speculatores, sive exploratores diligentes, vigilantes, ac strenui eligendi sunt; duo præterea mandatores, et contuberniis etiam duo viri eligantur, qui belli tempore bandum diligenter custodiant.

121. Cantator idoneus atque eloquens unus aliquis eligendus est, qui ipso in prælio exacuat atque incitet militum animos, et suasoria oratione ad alacritatem et cupiditatem bellandi, quemadmodum supra memoravi, omnes inflammet.

122. Magnis in cohortibus duo banda ante belli diem fiant, alterum præfecti cohortis, id est comitis, alterum primi centurionis. Ipso autem belli die non duo gestentur aut erigantur, sed comitis solum.

123. Ipso belli die unusquisque miles gestet ad sellam suam secum aquam in phlasciis, et paxamadium, id est biscoctum, in sellopungio, et farinae unam atque alteram libram, ut necessario tempore hæc habeant ad refocillationem et recreationem sui atque aliorum, qui in aliquam animi defectiōnem, aut valetudinis infirmitatem incidunt.

124. Tempore prælii, ut cognoscant milites ante belli exitum neminem spoliandum esse, sæpius hoc militibus inculcetur.

125. In itinere faciendo, tuldum, sive impedimenta, cum militibus permiscendum non est, hostibus præsertim imminentibus, sed separatim, et cohortem aliquam post tuldum separatam, aut aliter etiam, si quando id usus exigat, quemadmodum in capite de tuldō antea mentionem fecimus. Hæc quæ nos tibi præcipimus, tu iterum singulis comitibus, et drungariis, et turmarchæ unicuique cognoscenda et conficienda dabis, atque etiam ipse quantum potes ad eadem eos exhortaberis et præparabis.

126. Occasione atque opportunitate in bello idonee utaris. Primum autem ejusmodi occasiones vitabis, ex quibus offensiones belli esse possunt. Hædem deinde tu occasionibus adversus hostes utaris.

Α κονταράτους είναι, τὸν δὲ τρίτον καὶ τέταρτον ταξίας, καὶ τοὺς ἐν μέσῳ, ὡς ἡ χρεια ἀπαιτεῖ.

ρη'. Τὰ δὲ φλάμουλα τῶν κονταρίων ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου μὴ ἀφίειν, ὡς εἴρηται, εἰς τὰ κοντάρια, ἵνα μὴ τοῖς ὀπισθεν καὶ αὐτοῖς ἔχουσι κοντάρια ἐμπόδιζωσιν· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ταῖς βαλλομέναις παρὰ τῶν τοξοτῶν σαγίταις.

ριθ'. Τοὺς δὲ λεγομένους δεσποτάτους, καθὼς οὐ καὶ ἐμπροσθεν διαταξάμεθα, οὐς εἰς θεραπείαν καὶ πρὸς τὸ ἀνασῶζειν τοὺς κληγῆτους στρατιώτας ὀφίσταμεν, προστάξεις ἵνα καθ' ἕναστος τάγμα αὐτῶν ἐξ ἡ ὀκτώ ἐκ τῶν ὑποδεστέρων ἀφορίσωσιν, ἵνα ἐν καιρῷ περιποιῶνται τοὺς τραυματιζομένους.

ρκ'. Δύο δὲ σκουλάτορας ἔχουσι κατασκόπους ἢ βιγλάτορας χρησίμους καὶ ἀγρύκνους καὶ ἀνδρείους ἐπιλέγεσθαι, καὶ δύο μανδάτορας. Ἀφορίσωσι δὲ καὶ ἐκ τῶν εἰς τὰς ἀκίας τασομένων δύο ἀνδρας χρησίμους εἰς φυλακὴν τοῦ βάνδου ἐν καιρῷ πολέμου.

ρκα'. Πάντως δὲ καὶ τὸν λεγόμενον κοντάτορα ἐπιλέγεσθαι ἐπιτήθειον καὶ λόγιον ἕνα στρατιώτην, καὶ ἀφορίσαι ὥστε ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσι περιτρέχοντα καταπέθειν τῷ στρατῷ τοῦ τάγματος, καὶ ἐγείρειν εἰς προθυμίαν διὰ προτραπτικῶν λόγων, κατὰ τὸν τύπον ὅνπερ σοὶ προδειρισάμεθα.

ρκβ'. Ποιεῖτωσαν δὲ ἐν τοῖς μεγάλαις τάγμασιν καὶ διπλᾶ βάνδα καὶ πρὸ τοῦ πολέμου, τὸ μὲν ἐν τῷ ἔρχοντα ἔχειν τοῦ τάγματος, τὸ δὲ ἄλλο τὸν πρῶτον ἑκατοντάρχην. Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου μὴ τὰ δύο βαστάζεσθαι ἤτοι ὀρθοῦσθαι, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἔρχοντος μόνον.

ρκγ'. Χρὴ οὖν καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου ἕσποντον στρατιώτην ἐν ταῖς σέλλαις αὐτῶν ἐπιφέρεισθαι ὕδωρ εἰς τὰ λεγόμενα φλασκία, καὶ παξαμάτην ἐν τῷ σελλοπουγγίῳ, καὶ ἄλευρον μίαν ἢ καὶ δύο λίρας, ὥστε ἔχειν ἐν ἀνάγκῃ καιρῷ καὶ ἑαυτοῖς εἰς ὑψυχίαν καὶ παραμυθίαν, καὶ ἑτέροις, ὡς εἰκόσ, εἰς τὴν ἀπὸ ὀλιγωρίας ἀνάκτησιν.

ρκδ'. Ἐν δὲ καιρῷ μάχης ἵνα γινώσκωσιν ὅτι οὐ δεῖ στρατιώτην πρὸ τῆς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου σκυλεύειν ἔχθρον, καὶ τοῦτο πολλακίς αὐτοῖς παραγγελεῖς.

ρκε'. Εἰς δὲ τὰς ὀδοιπορίας μὴ συγκαταμιγνύειν μετὰ τοῦ τούλδου τοὺς στρατιώτας, καὶ μάστιγι ἐχθρῶν προσδοκωμένων, ἀλλὰ τὸ μὲν βάνδον ἐμπροσθεν ἰδίως, τὸ δὲ τούλδον ὀπισθεν ἢ καὶ ὡς ἡ χρεια καλέσει, καθὼς καὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ τούλδου ἡμῖν κεφαλαίῳ εἴρηται. Ταῦτα ἅπερ σοὶ διαταξάμεθα, καὶ αὐτὸς ἐκάστῳ κόμηται καὶ δρουγγαρίῳ, ἀλλὰ καὶ τουρμάρχη ἰδίως καὶ προγινώσκωσιν καὶ ἐπιτελεῖν καὶ παραγγελεῖς καὶ παρασκευάσεις.

ρκε'. Σοὶ δε κελεύομεν, ὦ στρατηγέ, ὥστε ἀρμόδιως κεχρησθαι τοῖς καιροῖς ἐν ταῖς μάχαις, καὶ πρότερον μὲν φυλάττεισθαι σε τὰς ἀφορμὰς δι' ὧν αἰ βλάβαι παρὰ τῶν ἐχθρῶν συμβαίνουσι γίνεσθαι, καὶ τότε διὰ τῶν τοιούτων ἀφορμῶν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐγχεῖσθαι.

ρκζ'. Καὶ πρὸ πάντων δέον σε τὰς παρὰ τῶν ἐναντιῶν μελετωμένας ἐνέδρας ἐρευνᾶν διὰ βιγλῶν πυκνῶν κατὰ τῶν τεσσάρων μερῶν τοῦ τόπου ἐνθα ἢ παράταξις γίνεται, καὶ ἀπέχεσθαι τῶν ἀτάκτων καὶ ἐσχορπισμένων διώξεων.

ρκη'. Προπειτεῖς ἐγχειρήσεις διὰ σεαυτοῦ ποιεῖν οὐκ ἐπιτρέπομέν σοι, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀρμοδίων ἀρχόντων ταῦτα γίνεσθαι. Ἐάν μὲν γὰρ ἐκ τῶν ἄλλων ἀρχόντων παραπτώμα ἢ ἀστοχία γένηται, ἔστιν ἕλπις σύntonτος ἐπανορθώσεως· εἰ δὲ ὁ πρῶτος τοῦ στρατοῦ παῖσι, ἀναρχίας πρόφασις ἢ τοῦτου διάπτωσις γίνεται.

ρκθ'. Σοφὸς δὲ στρατηγὸς καὶ ἀριστος ὁ πρὸ τοῦ πολέμου τὰ τῶν ἐχθρῶν πολυπραγμονῶν καὶ πρὸς μὲν τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν φυλαττόμενος, πρὸς δὲ τὰ ὑστερήματα ἐπιβαλλόμενος, οἷον ὡς ἐν κεφαλαιῷ εἰπεῖν, ὑπὲρ σὲ καθάλαριους ἔχει ὁ ἐχθρὸς πλείονας, δέον σε τὰς βοσκὰς ἀφανίζειν διὰ τῶν ἴππων· δαπάνης ὑστερεῖν· ἐάν δὲ εἰς πλῆθος ἀνδρῶν πλεονεκτή, τὰς τούτου δαπάνας περιστελλε, ἢ ἀφάνιζε.

ρλ'. Ἐάν δὲ ἀπὸ διαφόρων ἐθνῶν συνέστηκεν, δώροισι καὶ χαρίσμασιν καὶ ἐπαγγελίαις ὑπονόθευε τοὺς σὺν αὐτῷ.

ρλα'. Ἐάν δὲ μάθῃς ὅτι ἐναντίας τὰς γνώμας πρὸς ἀλλήλας ἔχουσιν οἱ ἐχθροί, τοὺς πρῶτους αὐτῶν μεταχειρίζου.

ρλβ'. Κονταρίοι μάχεται τὸ ἔθνος; εἰς δυσχωρίας αὐτὸ προκαλοῦ ἐπὶ μάχην.

ρλγ'. Ἐάν δὲ τοξόται εἰσίν, εἰς κάμπους τάσσεσθαι αὐτοὺς, καὶ τὴν ἐκ χειρὸς μάχην ποιεῖσθαι.

ρλδ'. Ἐάν δὲ ἀφυλάκτως ὁδοιποροῦσιν, ἢ ἀπικεύουσιν ἐν νυκτὶ ἢ ἐν ἡμέρᾳ, τούτους ἀδοκῆτως ἐνέδρευε.

ρλε'. Ἐάν δὲ θρασέως καὶ ἀτάκτως τὰς μάχας ποιοῦνται, καὶ τοῦ κακοπαθεῖν ἀπειροί εἰσιν, σχηματίζου μὲν αὐτοὺς ὡς πρὸς συμβολήν, ἀναβάλλου δὲ καὶ παράσυρε μέχρις οὗ τὸ ζέον τοῦ θυμοῦ ἐνδώσει, καὶ ὅταν ἀποκινήσῃσι, τότε τὴν συμβολήν κατ' αὐτῶν ποίησον.

ρλε'. Ἐάν δὲ ἐν πλῆθει πεζῶν προτερεῦη, εἰς ὀμαλοὺς τόπους τούτους προτρέπου· καὶ μὴ σύνεγγυς, ἀλλὰ μήκοθεν δι' ἀκοντίων τὰς μάχας ποιεῖσθαι.

ρλζ'. Τὰ γὰρ τῶν πολεμίων κυνηγίους εἰσὶν ὁμοίαι· ὡσπερ γὰρ ἐκεῖ διὰ κατασκόπων καὶ ἐγκρυμμάτων καὶ κατακυκλώσεων, καὶ τοιούτων σοφισμάτων μᾶλλον ἢ δυνάμει ἢ τούτων θήρα γίνεται, οὕτως δεῖ καὶ ἐπὶ τῶν πολεμίων ἀρμυζεσθαι, εἴτε πρὸς πλείονας, εἴτε πρὸς ὀλίγους γίνονται.

ρλη'. Τὸ γὰρ φανερώς καὶ χειρὶ δι' ἐφέως μόνον βιάζεσθαι τοὺς ἐναντίους, ὅτε καὶ δόξει τις τούτους νικᾶν μετὰ κινδύνου καὶ ζημίας, οὐ τῆς τυχοῦσης ἢ τοῦ πράγματος ἀπόβασις αὐτῷ συμβαίνει, ὅπερ τῶν ἀλογίστων ἔστιν, ἀνάγκης μεγίστης χωρὶς μετὰ ζημίας νίκην κτάσθαι καινήν (95) καὶ ματαίαν ὑπό-

127. Ante omnia ab hostibus molitas ac stru-
cias insidias explores per excubias quatuor in par-
tibus aciei collocatas. Ab omni autem confusa et
dissipata insectatione hostium abstinendum in pri-
mis est.

128. Temerariæ atque audaces rerum aggres-
siones abs te minime suscipiendæ sunt, sed ab aliis
quibusdam idoneis præfectis. Si enim aliqua offen-
sio aut gravis casus illis contingat, aliqua spes
est ejus reflicendi; sin præcipuus, et nobilissimus
in exercitu aliquid hujusmodi pateretur, ejusmodi
offensio magnas perturbationes invehret.

129. Prudens et circumspectus imperator ante
bellum in res hostium diligenter intuebitur, et præ-
sidia quibus abundat sedulo vitabit, defectus au-
tem suos quantum potest vexabit: ut verbi causa
si plures quam tu equites hostis habeat, pastiones
omnes vastandæ sunt, ut equi deficiantur pabulo;
sin virorum multitudo fuerit, illorum commeatu
omnis atque alimenta circumvenienda tibi et præ-
ripienda ab illis sunt.

130. Si diversis ex nationibus hostium copiar
existant, donis, muneribus, pollicitationibus cor-
rumpendi tibi sunt.

131. Sin diversarum partium sententiarumque
fuerint, præcipuos quosque ex illis ad te tuasque
partes sollicitabis.

132. Hastis si utantur, in aliquam difficultatem
asperitatemque locorum illos ad prælium evoca.

133. Si sagittarii fuerint, in planitiem et loca
campestria trahantur, ut ibi cominus consertis
manibus dimicent.

134. Si negligenter aut solute die vel nocte
ambulent hostes, insidiis de improvise adoriendi
sunt.

135. Sin animosè et audacter ad bellum vene-
rint, et ab omni offensione immunes esse videbun-
tur, præ te feras quasi bellum cum illis statim
gesturus sis, rejice tamen bellum ac differto do-
nec fervor omnis animorum elanguescat, et ubi hic
impetus consederit, tum bellum illis conferto.

136. Si peditum numero hostibus præstiteris,
ad plana et campestris loca illos deducito, non
ut cominus, sed ut eminus jaculis cum illis confi-
gas.

137. Bellicæ enim decertationes venationibus
similes sunt; quemadmodum enim ibi excubiis, in-
sidiis, circuitionibus, atque hujusmodi astutiis
potius quam viribus fera capitur, sic bellum cum
hostibus, sive plures, sive pauciores fuerint, geren-
dum est.

138. Coram enim ac manibus so. u n consertis
velle cum hostibus aperte configere, quando ali-
qua victoriæ spes illis adfuerit, sine periculo ac
gravi offensione belli eventus esse non potest. Te-
merarium autem ac iuscitum est, nulla necessitate
impellente victoriam talem cum damno quærere,

NOTÆ.

(95) Καινήν. Scribe, κενήν.

quæ hoc modo parata, nomen tantum inane atque umbratilis magis habebit, quam ea, quæ certissimo ac constantissimo in bellicis rebus iudicio suscepta est. Deinceps jam, quæ ante belli diem faciendæ sunt, quando necessitas te ad bellum cogit, cum hostibus gerendum, dilucide ac breviter exponam.

CONSTITUTIO XIII.

De die ante bellum.

1. Turmarchæ, ut banda omnia integra sint, atque ad usum militarem apta, ante diem belli unum atque alterum præparabunt, atque adeo bandophoris, id est signiferis, cohortium dentur. Cohortis pniuscojusque comes sua constituat contubernia, et si qua sint defecta, expleat.

2. Exploratoribus et speculatoribus sedulo hostium statum exquires, qui motus illorum, quanta multitudo, qualis acies; itaque te adversum eos præparabis, ut ne subito ac de improvviso invadere ab illis.

3. Ubi vacaverit autem, exercitum tuum per drungos, id est cohortes milliarias, et turmas congregabis; neque enim omnes simul unum in locum coges, narrabisque illis quæ dicta necessaria sunt, vel tu ipse, vel præfecti tui, antiquas illis commemorando victorias prioresque felicitates; talibusque dictis animabis illos. Regis præterea largitatem, studiumque referendæ gratiæ, præmiisque benemeritis proposita repetes. Recensenda quoque mandata sunt relliquæque præceptiones, quæ vel abs te, vel a singulis præfectis singulae turmæ ante acceperunt.

4. Si quosdam ex hostibus contingat ab excubiis capi, vel ad nos deficere, si generoso corpore armatique fuerint, exercitui nequaquam ostendendi sunt, sed ad alium quempiam locum clanculum amandandi. Sin humiles ac viles fuerint, qui defecerunt, universo exercitui monstrabis. Captivos autem nudos circumduces, mandabisque ut ab omnibus militibus voce contendant ne ab illis interficiantur, quo militibus nostris omnes hostes miserabiles esse videantur.

5. Hostibus autem jam imminentibus, communique bello jam exspectato, præfectis cohortium præcipies, ut ne excursions contra inordinate vagantes milites faciant, sed diligenter observent ne militem ullum ex suis lassatum reddant, aut clam vexent; sed eos qui in aliqua mentis perturbatione aut sollicitudine excruciantur, aut opinionem alicujus anxietatis afferunt, relevent atque ad aliquam hilaritatem et alacritatem traducant. Sin ne sic quidem a mœstitia et mœrore avocari possunt, ad paululum temporis secernes eos, et ad alium locum, justa aliqua causa adhibita, usque ad belli exitum ablegabis, ut ne ad inimicos transfugientes aliquid indicent, quod minime satisfaciendum fuit. Populares autem atque indigenæ autem tempore segregandi sunt, neque in bello adversum suos pugnare permittantur.

6. Quando ad pugnam dimicationemque ipsam venturus es, adversos casus belli mente pertracta,

Α ληψιν μόνην φέρουσαν. Ἐπὶ τούτοις παρακαλεῖ-
μεθά σοι, ὦ στρατηγέ, καὶ ἴσα χρῆ σε ποιεῖν πρὸ
τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας, ὅτε καὶ ἀνάγκη σε κατα-
πειγῆ πρὸς μάχην ἐξελεῖν κατὰ ἐχθρῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΓ'.

Περὶ τῆς πρὸ τοῦ πολέμου ἡμέρας.

α'. Ὅστι παρασκευάζειν τοὺς τουρμάρχας πρὸ μιᾶς
ἢ δευτέρας ἡμέρας τοῦ πολέμου τὰ βάνδα, ἀγιάζειν
διὰ τῶν ἱερῶν, καὶ οὕτως ἐπιθεῖναι τοῖς βανδοφό-
ροις τῶν ταγμάτων. Τὸν δὲ ἐκάστου τάγματος πύ-
μνητα προκαθιστῆν τὰ κοντουβέρνια, καὶ ἀναπληροῦν
τὰ λιπῶντα σώματα.

β'. Σπουδάσης δὲ τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν πολυπρα-
γμονῆσαι διὰ βιγλῶν ἀκριβῶς καὶ διὰ κατασκόπων,
τὴν τε κίνησιν αὐτῶν καὶ τὸ ποσὸν τοῦ πλήθους
αὐτῶν, καὶ τὴν σύνταξιν, καὶ οὕτως ἀρμόζειν εἰς
τὸ μὴ αἰφνιδιασθῆναι παρ' αὐτῶν.

γ'. Συνάξεις δὲ ἐπὶ σχολῆς τὸν στρατὸν κατὰ
δρούγγους καὶ κατὰ τούρμας, καὶ πάντα ὁμοῦ εἰς
ἐν ἐν ἐνὶ τόπῳ, καὶ διαλαλήσεις αὐτοῖς τὰ κρείσσονα,
ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἢ διὰ τῶν ἰδίων ἀρχόντων, παλαιὰ τε
ἀναμνηστικῶν νίκης καὶ προτέρων ἐπιτυχῶν, καὶ
διὰ τοιούτων προθυμοποιεῖν αὐτοὺς, ἐπαγγελισθεῖν
τε τὴν ἐκ τῆς βασιλείας ἡμῶν ἀμοιβὴν καὶ εὐεργε-
σίαν καὶ τὴν ὑπὲρ τῆς εὐνοίας τῆς πολιτείας μί-
σθον· ἔτι δὲ προσυπομιμήσκειν καὶ τὰ διδόμενα
μανδάτα καὶ τὴν ἄλλην παραγγελίαν, ἣν παρὰ τε
σοῦ αὐτοῦ καὶ παρὰ τῶν ἰδικῶν αὐτῶν ἀρχόντων
έλαβον καθ' ἑκάστον τάγμα.

δ'. Ἐὰν δὲ τινες τῶν ἐχθρῶν συμβῆ εἰς βίβλας
κρατηθῆναι ἢ προσρῆναι· εἰ μὲν γενναῖοι εἰσι τοῖς
σώμασι καὶ ἔνοπλοι, τούτους μὴ δημοσιεύειν τῷ
στρατῷ, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ τόπῳ ἀφανῶς ἐκπέμπειν
αὐτούς. Εἰ δὲ εὐτελεῖς εἰσι, τοὺς μὲν προσρομφῶς
ἐπιτηδεύεις ἐπιδείκνυσθαι τῷ στρατῷ παντὶ, ὡς δὲ
κρατούμενους γυμνοὺς περιάγης, καὶ ὑποθήκας
αὐτοῖς παρακαλεῖν τοὺς στρατιώτας μὴ φονευθῆναι,
εἰ τὸ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ἐλευθεροῦς εἶναι νομίζεσθαι
παρὰ τῶν στρατιωτῶν.

ε'. Ἐχθρῶν δὲ ἐγγιζόντων, καὶ δημοσίου προσ-
δοκωμένου πολέμου, παραγγελίης τοῖς ἀρχουσι τῶν
ταγμάτων, ὥστε μὴ ποιεῖν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις
συνεξελεύσεις κατὰ τῶν ἀτακτούντων στρατιωτῶν,
φυλάττεσθαι δὲ παντοίως μὴ κακῶσαι τὸν στρατιώ-
την. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ὑπόψῳ ὄντας λύπης τινὸς
ἐνεκα μεταχειρίζεσθαι εἰς εὐθυμίαν· εἰ δὲ ἀμετα-
χείριστοι οἱ τοιοῦτοι μένουσι, χωρίσεις αὐτοὺς πρὸς
μακρὸν, καὶ ἐτέρῳ παραπέμψαι; τόπῳ μετὰ προφά-
σεως εὐλόγου μέχρι τῆς τοῦ πολέμου ἐκθέσεως, ἵνα
μὴ τοῖς ἐχθροῖς προσφυγόντες εἰπωσὶν τι ὧν οὐ χρῆ
γινώσκειν αὐτούς. Τοὺς δὲ ὁμογενεῖς τῶν ἐχθρῶν,
ὡς ἦδη προσείπομεν, πρὸ πολλοῦ χωρίζειν, καὶ ἐν
πολέμῳ τούτους μὴ φέρειν κατὰ τῶν ἰδίων.

στ'. Ὅταν δὲ μέλλῃς συμβαλεῖν εἰς μάχην, ὦ στρα-
τηγέ, χρῆ σε καὶ τὰ εἰς δευτέραν τύχην ἀποσκευάζειν,

hostium, quemadmodum supra ostendimus, longe

καὶ τὰς ἐκείθεν ἐναντιώσεις προασφαλίζεσθαι. Καὶ ἂν et illas calamitates quantum fieri potest anteverte. μάλιστα, ὡς πολλάκις ἡμῖν εἴρηται, τὰς ἀποτρο- Imprimis autem, quemadmodum sæpe a me com- φὰς ἡμερῶν ὀλίγων τῶν τε στρατιωτῶν καὶ τῶν ἱπ- memoratum est, dierum aliquot comneatus pro- πων συνάγειν, καὶ φοσσάτα ὀχυρώτερα ποιεῖν, καὶ militibus equisque provehatur. Castra munitiora εἶναι ἐπιτηδεῖσι τόποις, ἐνθα δυνατόν τὸ ὕδωρ πάντως εἰδικοῦσθαι ἐν καιρῷ ἀνάγκης.

ζ'. Μὴ ἀμελήσης δὲ τῆς ἀριστοποιίας τοῦ στρα- 7. Curæ tibi quoque prandium militum sit. Si enim quando communi consilio decretum est bellum incipiet, tum quo tempore optimum iudicabis prandeat exercitus. Sin hoc minime futurum sit, jam impendente bello, milites mane prandeant, ut magis firmi fiant, et per integrum diem, si tandem bellum duraverit, minus viribus deficiantur.

η'. Χρὴ δὲ τε πάντως, ὡ στρατηγὲ, μὴ μόνον ἐν τοῖς ἄλλοις καιροῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τοιοῦτῳ ἐγγύς τοῦ πολέμου καιρῷ μὴ ἀμελεῖν τοῦ συμβουλευέσθαι, ἀλλὰ καὶ τότε μάλιστα συγκαλέσεις τοὺς ὑπὸ σὲ τουρμάρχας, καὶ εἰ τινα ἕτερον δοκιμάσεις ἀγγίχουσι καὶ φρόνιμον, εἰς τὴν κατὰ τὸν καιρὸν ὀφειλομένην γίνεσθαι συμβουλήν· καὶ οὕτως βουλευσάσθαι σε δέον τὰ περὶ τοῦ πολέμου.

θ'. Κατανοεῖν δὲ ἀκριβῶς καὶ τὸν τόπον ἐνθα ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου μέλλει γίνεσθαι.

ι'. Προπαραγγεῖλης δὲ τοῖς ἄρχουσιν ἵνα κατὰ τὴν πρώτην φωνὴν τοῦ βουκίνου ἐν τῇ νυκτὶ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας τοὺς ἱπποὺς ἐπὶ τὸν ποτὸν παρασκευάσωσιν ἐξαγαγεῖν ἵνα μὴ, ὡς εἰκὸς, ἀμελοῦντες τούτου ἐν τῷ καιρῷ τῆς παρατάξεως ἀπολείπονται.

ια'. Παραγγεῖλης δὲ, καθὼς ἀνωτέρω ἡμῖν εἴρηται, ἵνα καὶ εἰς ἕκαστος στρατιώτης ἐν τῷ κινεῖν πρὸς παράταξιν ἔχη ἐν τῷ σελλοπούγγιῳ αὐτοῦ (96) μίαν ἢ καὶ δύο λίτρας ἀρτου, ἢ ἀλεύρου, ἢ πίστου ἐψητοῦ, ἢ παζαμάδας, ἢ κρέας. Ἐχειν δὲ καὶ φλασκίον μικρὸν ἐν τῇ ἀργαλίᾳ ὕδατος γέμον, καὶ μὴ οἴνου, διὰ τε τὰς τυχερὰς περιστάσεις, καὶ τὰς, ὡς εἰκὸς, ἀπαντώσας χρεῖας. Πολλάκις γὰρ τρεπομένων ἐχθρῶν, καὶ ὀχυρώματι προστρεχόντων, χρεῖα παρακαθίσαι αὐτοῖς διὰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἢ πάλιν τὴν συμβολὴν μέχρι τῆς ἑσπέρας παρατείνεσθαι· καὶ ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπιφέρεισθαι δαπάνην, ἵνα μὴ τῇ ἐλλείψει τῆς δαπάνης τὸ πρακτικὸν ἐμποδίζηται.

ιβ'. Ἐὰν δὲ πρὸς δυνατόν ἔθνος ἐστὶν ὁ πόλεμος, καὶ ἐκ προλήψεως τινος ἐν δειλίᾳ ἐστὶν ὁ στρατὸς, μὴ σπουδάζης συμπλέεσθαι δημοσίως εὐθύς, ἀλλὰ πρότερον ἀσφαλῶς ἐπιτήδευε πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου μετὰ ἐξαπλίκτων καὶ χρησίμων ἀνδρῶν λεληθότως καὶ μὴ φανερώς ἐπέρχεσθαι τινι μέρει αὐτῶν. Ἐὰν γὰρ φονευθῶσι τινες τῶν ἐναντιῶν, ἢ ζῶντες συλληφθῶσιν, νομίση τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ὅτι θυνάμει ἐγένετο τὸ συμβῆναι, καὶ προθυμότεροι γίνονται τὴν δειλίαν ἀποβαλλόμενοι, καὶ οὕτως μετὰ μικρὸν ἐθίζονται τολμᾶν, καὶ κατὰ αὐτῶν ἐγχειρεῖν.

ιγ'. Ἐὰν δὲ αἰφνιδιασμὸς γένηται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ μὴ συμβαίῃ τῇ τοῦ πολέμου χρεῖζ ἢ ὁ τό-

8. Non modo aliis temporibus, verum etiam appetente jam belli tempore, consilium abs te minime negligendum est, sed turmarchas tuos, et si quem præterea solertem prudentemque virum iudicas, ad consilium ex tempore capiendum advocabis, et de rebus agendis deliberabis.

9. Advertendus diligenter etiam locus in quo conflictatio belli futura est.

10. Præcipies etiam præfectis, ut ad primum sonum buccinæ ejus noctis, quæ diem belli antecedit, equos aequatum educant, ne si hoc prætermittatur, equorum vires in bello deficiant.

11. Præcipies etiam, quemadmodum supra a nobis mandatum est, ut unusquisque miles, quando ad dimicationem belli procedit, habeat in sellopungio suo unam aut duas libras panis, aut farinæ, aut biscocci, aut paxamadii, aut carnis : habeat etiam phlascium in argalia plenum aqua, non vino, adversus omnes fortuitas res circumstantes et casus nec opinatos. Sæpe enim, profligatis hostibus et al munitionem aliquam accurrentibus, obsidendi a nobis diem unam ac noctem sunt : aut si usque ad diem conflictatio producenda sit, necesse est comneatum afferri, ut ne comneatus penuria res agendæ impediatur.

12. Si adversus potentem nationem bellum futurum est, et in timore aliquo ac demissiore animo exercitus noster fuerit, ne statim aperte ac publice cum illis configas, sed ante diem belli cum delectis quibusdam strenuisque militibus, clam, et non aperte, illorum partem aliquam adoriaris. Si enim quidam ex hostibus vel omnino interficiantur, vel vivi capiantur, exercitus illud fortitudine ac robore effectum iudicabit, et vires colliget, timoremque deponet, atque adeo paulatim assuescent audaciores esse, et hostes alacrius invadere.

13. Si hostes te nec opinato opprimant, neque id ad usum tuum pertinet ut cum illis dimices, vel

NOTÆ.

(96) In codice Laurentiano desunt paragraphi qui sequuntur.

quæ hoc modo paræ, nomen tantum inane atque umbratille magis habebit, quam ea, quæ certissimo ac constantissimo in bellicis rebus iudicio suscepta est. Deinceps jam, quæ ante belli diem facienda sunt, quando necessitas te ad bellum cogit, cum hostibus gerendum, dilucide ac breviter exponam.

CONSTITUTIO XIII.

De die ante bellum.

1. Turmarchæ, ut banda omnia integra sint, atque ad usum militarem apta, ante diem belli unum atque alterum præparabunt, atque adeo bandophoris, id est signiferis, cohortium dentur. Cohortis uniuscujusque comes sua constituat contubernia, et si qua sint defecta, expleat.

2. Exploratoribus et speculatoribus sedulo hostium statum exquires, qui motus illorum, quanta multitudo, qualis acies; itaque te adversum eos præparabis, ut ne subito ac de improvviso invadare ab illis.

3. Ubi vacaverit autem, exercitum tuum per drungos, id est cohortes milliarias, et turmas congregabis; neque enim omnes simul unum in locum coges, narrabisque illis quæ dictu necessaria sunt, vel tu ipse, vel præfecti tui, antiquas illis commemorando victorias prioresque felicitates; talibusque dictis animabis illos. Regis præterea largitatem, studiumque referendæ gratiæ, præmiaque benemeritis proposita repetes. Recensenda quoque mandata sunt reliquæque præceptiones, quæ vel abs te, vel a singulis præfectis singulæ turmæ ante acceperunt.

4. Si quosdam ex hostibus contingat ab excubiis capi, vel ad nos deficere, si generoso corpore armatique fuerint, exercitui nequaquam ostendendi sunt, sed ad alium quempiam locum clandestinum amandandi. Sin humiles ac viles fuerint, qui defecerunt, universo exercitui monstrabis. Captivos autem nudos circumduces, mandabisque ut ab omnibus militibus voce contendant ne ab illis interficiantur, quo militibus nostris omnes hostes miserabiles esse videantur.

5. Hostibus autem jam imminentibus, communique bello jam expectato, præfectis cohortium præcipies, ut ne excursions contra inordinate vagantes milites faciant, sed diligenter observent ne militem ullum ex suis lassatum reddant, aut etiam vexent; sed eos qui in aliqua mentis perturbatione aut sollicitudine exeruciantur, aut opinionem alicujus anxietatis asserunt, relevent atque ad aliquam hilaritatem et alacritatem traducant. Sin ne sic quidem a mœstitia et mœrore avocari possunt, ad paululum temporis secernes eos, et ad alium locum, justa aliqua causa adhibita, usque ad belli exitum ablegabis, ut ne ad inimicos transfugientes aliquid indicent, quod minime patesciendum fuit. Populares autem atque indigentes tunc tempore segregandi sunt, neque in bello a-

6. Quando ad pugnam dimicationemque impetentur, adversos casus belli mente pert-

ληψίν μόνην φέρουσαν. Ἐπί τούτοις παρακαλεσθεύσασθε, ὦ στρατηγὰ, καὶ ὅσα χάρις σε ποιεῖν πρὸς τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας, ὅτε καὶ ἀνάγκη σε κατεπίγῃ πρὸς μάχην ἐξελεῖσθαι κατὰ ἐχθρῶν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ II'.

Περὶ τῆς πρὸ τοῦ πολέμου ἡμέρας.

α'. Ὅστε παρασκευάζειν τοὺς τουρμάρχας πρὸ μιᾶς ἢ δευτέρας ἡμέρας τοῦ πολέμου τὰ βάνδα, ἀγιάζειν διὰ τῶν ἰσρέων, καὶ οὕτως ἐπιδίδόναι τοῖς βανδοφόροις τῶν ταγμάτων. Τὸν δὲ ἐκάστου τάγματος κέρμητα προκαθιστάντα κοντουθέρινα, καὶ ἀναπληροῦν τὰ λιπόντα σώματα.

β'. Σπουδάζεις δὲ τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν πολυπραγμονῆσαι διὰ βιγλῶν ἀκριδῶς καὶ διὰ κατασκώπων, τὴν τε κίνησιν αὐτῶν καὶ τὸ ποσὸν τοῦ πλήθους αὐτῶν, καὶ τὴν σύνταξιν, καὶ οὕτως ἀρμόζεσθαι εἰς τὸ μὴ αἰφνιδιασθῆναι παρ' αὐτῶν.

γ'. Συνάξεις δὲ ἐπὶ σχολῆς τὸν στρατὸν κατὰ δροῦγγους καὶ κατὰ τούρμας, καὶ πάντα ὁμοῦ εἰς ἓν ἐν ἐνὶ τόπῳ, καὶ διαλαλήσεις αὐτοῖς τὰ πρόποντα, ἢ δι' ἑαυτοῦ, ἢ διὰ τῶν ἰδίων ἀρχόντων, παλαιὰς τε ἀναμνησκῶν νίκης καὶ προτέρων ἐπιτυχιῶν, καὶ διὰ τοιούτων προθυμοποιεῖν αὐτοῖς, ἐπαγγελασθεῖν τε τὴν ἐκ τῆς βασιλείας ἡμῶν ἀμοιβὴν καὶ ἀδελφείαν καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς εὐνοίας τῆς πολιτείας μισθόν· ἐτι δὲ προσυπομνησκῶν καὶ τὰ διδόμενα μανδάτα καὶ τὴν ἄλλην παραγγελίαν, ἣν παρὰ τοῦ σοῦ αὐτοῦ καὶ παρὰ τῶν ἰδικῶν αὐτῶν ἀρχόντων ἔλαβον καθ' ἕκαστον τάγμα.

δ'. Ἐὰν δὲ τινες τῶν ἐχθρῶν συμβῆ εἰς βίβλια κρατηθῆναι ἢ προσρυθῆναι· εἰ μὲν γενναῖοι εἰσὶ οἱ σώμασι καὶ ἐνοπλοὶ, τούτους μὴ δημοσιεύειν τῷ στρατῷ, ἀλλ' ἐν ἐτέρῳ τόπῳ ἀφανῶς ἐκπέμπειν αὐτούς. Εἰ δὲ εὐταλεῖς εἰσὶ, τοὺς μὲν προσρεσόντας ἐπιτηδεύεις ἐπιδείκνυσθαι τῷ στρατῷ παντὶ, τοὺς κρατουμένους γυμνοὺς περιάγειν, καὶ ὑποθέμειν αὐτοῖς παρακαλεῖν τοὺς στρατιώτας μὴ φρονεῖσθαι, εἰς τὸ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ἔλασινούς εἶναι νομιζέσθαι παρὰ τῶν στρατιωτῶν.

ε'. Ἐχθρῶν δὲ ἐγγιζόντων, καὶ δημοσίῳ δοκῶν πολέμου, παραγγεῖλαι τοῖς ταγμάτων, ὥστε μὴ ποιεῖν ἐπιπλοῦς συνεξελεύσεις κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ φυλάττεσθαι δὲ παντοίας ἐπιπλοῦς τῆν. Ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐνεκα μεταχειρίζεσθαι ὡς ἐχθροὺς, καὶ οὐχ ὡς φίλους· οἱ γὰρ χεῖριστοι οἱ τοιοῦτοι ἐχθροὶ εἰσὶν, οἱ μὲν μικρὸν, καὶ ἐτέροις ἐπιπλοῦς ἐξείκελται, οἱ δὲ μέγαν ἐξείκελται, καὶ οὐχ ὡς φίλους.

καὶ τὰς ἐκείθεν ἐναντιώσεις προασφαλίζεσθαι. Καὶ ἂν μάλιστα, ὡς πολλάκις ἡμῖν εἴρηται, τὰς ἀποτροφὰς ἡμερῶν ὀλίγων τῶν τε στρατιωτῶν καὶ τῶν ἵππων συνάγειν, καὶ φασάτα ὀχυρώτερα ποιεῖν, καὶ ἐν ἐπιτηδεύσει τόποις, ἐνθα δυνατόν τὸ ὕδωρ πάντως ἐκδικεῖσθαι ἐν καιρῷ ἀνάγκης.

ζ'. Μὴ ἀμελήσης δὲ τῆς ἀριστοποιίας τοῦ στρατοῦ. Εἰ μὲν γὰρ ὅτε συμβουλευθῆ ἢ συμβολῆ γίνεσθαι, πάντως ἐν ᾧ ἂν δοκιμάσης καιρῷ τὸ ἀριστον τοῦ στρατοῦ γινέσθω. Εἰ δὲ τοῦτο μὴ ἔστιν, μέλλοντος τοῦ πολέμου πάντως τὸ πρῶτον γίνεσθαι τὸ ἀριστον, ἵνα, εἰ τύχοι, καὶ εὐρωστοί εἴσι, καὶ δι' ὅλης πολλάκις τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου κρατοῦντος μὴ ἐκλυθῶσιν.

η'. Χρὴ δὲ σε πάντως, ὡς στρατηγὲ, μὴ μόνον ἐν τοῖς ἄλλοις καιροῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τοιοῦτῳ ἐγγύς τοῦ πολέμου καιρῷ μὴ ἀμελεῖν τοῦ συμβουλευέσθαι, ἀλλὰ καὶ τότε μάλιστα συγκαλέσεις τοὺς ὑπὸ σὲ τουρμάρχας, καὶ εἰ τινα ἕτερον δοκιμάσεις ἀγγίχουσι καὶ φρόνιμον, εἰς τὴν κατὰ τὸν καιρὸν ὀφειλομένην γίνεσθαι συμβουλήν· καὶ οὕτως βουλευέσασθαι σε δέον τὰ περὶ τοῦ πολέμου.

θ'. Κατανοεῖν δὲ ἀκριβῶς καὶ τὸν τόπον ἐνθα ἢ συμβολῆ τοῦ πολέμου μέλλει γίνεσθαι.

ι'. Προπαραγγείλης δὲ τοῖς ἀρχουσιν ἵνα κατὰ τὴν πρώτην φωνὴν τοῦ βουκίνου ἐν τῇ νυκτὶ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας τοὺς ἵππους ἐπὶ τὸν ποτὸν παρασκευάσωσιν ἐξαγαγεῖν ἵνα μὴ, ὡς εἰκὸς, ἀμελοῦντες τούτου ἐν τῷ καιρῷ τῆς παρατάξεως ἀπολείπωνται.

ια'. Παραγγείλης δὲ, καθὼς ἀνωτέρω ἡμῖν εἴρηται, ἵνα καὶ εἰς ἕκαστος στρατιώτης ἐν τῷ κινεῖν πρὸς παράταξιν ἔχη ἐν τῷ σελλοπουγγίῳ αὐτοῦ (96) μίαν ἢ καὶ δύο λίτρας ἄρτου, ἢ ἀλεύρου, ἢ πίστου ἐψητοῦ, ἢ παζαμάδας, ἢ κρέας. Ἐχεῖν δὲ καὶ φλασκίον μικρὸν ἐν τῇ ἀργαθίᾳ ὕδατος γέμον, καὶ μὴ οἴνου, διὰ τε τὰς τυχερὰς περιστάσεις, καὶ τὰς, ὡς εἰκὸς, ἀπαντώσας χρείας. Πολλάκις γὰρ τρεπομένων ἐχθρῶν, καὶ ὀχυρώματι προστραχόντων, χρεία παρακαθίσαι αὐτοῖς διὰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἢ πάλιν τὴν συμβολὴν μέχρι τῆς ἐσπέρας γίνεσθαι· καὶ ἀνάγκη τὸν ποτὸν ἐπιπέσειν, ἵνα μὴ τῶν ἵππων ἀπολείπωνται, καὶ ἀνάγκη τὸν ποτὸν ἐπιπέσειν, ἵνα μὴ τῶν ἵππων ἀπολείπωνται.

et illas calamitates quantum fieri potest anteverte. Imprimis autem, quemadmodum sæpe a me commemoratum est, dierum aliquot commeatus promilitibus equisque provehatur. Castra munitiora fiant, idoneisque in locis, ubi aqua omnino defendi potest, ponantur.

7. Curæ tibi quoque prandium militum sit. Si enim quando communi consilio decretum est bellum incipiet, tum quo tempore optimum iudicabis prandeat exercitus. Sin hoc minime futurum sit, jam impendente bello, milites mane prandeant, ut magis firmi fiant, et per integrum diem, si tandiu bellum duraverit, minus viribus deficiantur.

8. Non modo aliis temporibus, verum etiam appetente jam belli tempore, consilium abs te minime negligendum est, sed turmarchas tuos, et si quem præterea solertem prudentemque virum judicas, ad consilium ex tempore capiendum advocabis, et de rebus agendis deliberabis.

9. Advertendus diligenter etiam locus in quo conflictatio belli futura est.

10. Præcipies etiam præfectis, ut ad primum sonum buccinæ ejus noctis, quæ diem belli antecedit, equos aquatum educant, ne si hoc prætermittatur, equorum vires in bello deficiant.

11. Præcipies etiam, quemadmodum supra a nobis mandatum est, ut unusquisque miles, quando ad dimicationem belli procedit, habeat in sellopungio suo unam aut duas libras panis, aut farinæ, aut biscoccti, aut paxamadii, aut carnis : habeat etiam phlascium in argabia plenum aqua, non vino, adversus omnes fortuitas res circumstantes et casus nec opinatos. Sæpe enim, profligatis hostibus et ad munitionem aliquam accurrentibus, obsidendi a nobis diem unam ac noctem sunt : aut si usque ad diem conflictatio producenda sit, necesse est commeatum afferri, ut ne commeatus penuria res agendæ impediantur.

12. Si adversus potentem nationem bellum futurum est, et in timore aliquo ac demissione animi exercitus noster fuerit, ne statim aperte ac publicè cum illis configas, sed ante diem belli cum dilectis quibusdam strenuisque militibus, clam, et non aperte, illorum partem aliquam adoriaris. Si eorum quidam ex hostibus vel omnino interficiantur, vel vivi capiantur, exercitus illud fortitudine ac robore effectum iudicabit, et vires colliget, timoremque deponet, atque adeo paulatim assuescent audaciores esse, et hostes alacrius invadere.

13. Si hostes te nec opinato opprimant, neque id ad usum tuum pertinet ut cum illis dimicces, vel

NOTÆ.

paragraphi qui sequuntur.

τῶν ἐχθρῶν, χρείη ἢ ὁ τό-

quia locus asper atque condensus est, vel tempus importunum, ut, magnis frigoribus aut caloribus, ne tum coneris cum illis præliari, sed teipsum collige potius, et locum idoneum ad castra ponenda quaere, et prælium differ donec commoditatem temporis ac loci aliquam habeas : neque committas ut invitus cum illis confligas. Hoc si feceris, non inimicos fugies, sed incommodum locum devitabis.

14. Deo victoriam dante, et hostibus profligatis, abstineant omnino milites a cadaveribus inimicorum spoliandis. Nam cadavera aut impedimenta aut castra hostium ante perfectum belli exitum invadere, valde periculosum ac perniciosum est. Itaque præcipiendum omnino est, ut istis rebus militis abstineant. Sæpe enim victores talibus de causis non superati, verum iterum funditus deleti sunt, hostibus de improviso incurstantibus et periculum inferentibus.

15. Hostibus jam appropinquantibus, et imminente bello, quemadmodum ante admonuimus, non modo si in fossato, id est, castris copiarum fuerint, ibique hostes expectaverint, solum aut palea unius atque alterius diei jumentis reponetur, sed etiam si castra moveat exercitus, et ad alia loca commeare velit, atque aciem ibi instruere, solum aut paleam unius diei secum ferant, ac in castris suis reponant : fortassis enim pueri et administri militum ab hostibus prohibeantur eo die exire, et solum secare, aut pabulum colligere, aut jumenta ad pastum emittere.

16. Si hostes immineant multi, non absurdum fuerit, quemadmodum ante diximus, unumquemque in itinere faciendo frumentari ac pabulari, atque illud in castris reponere. Neque enim castris jam positis, pueri et administri ab hostibus, si præsertim equites multi fuerint, pabulum et frumentatum ire sinentur. Hæc abs te ante belli diem, partim præcipienda, partim conficienda sunt, ut perfectior ac dispositior præfectorum militumque tuorum constitutio fiat. Restat ut de ipso belli die, quidque persequendum tibi tuisque, et a quibus refugiendum est, paucis explanemus.

CONSTITUTIO XIV.

De die belli.

1. Hoc ante omnia præcipiendum est, ut purus ac sanctus exercitus tuus sit, et pridie vesperi preces efficaces ac diurnæ adhibeantur, omnesque Deo consecrentur, verbis factisque persuadentur se Deum adiutorem habere, atque hoc modo ad bellum puros, sinceros, alacresque procedere.

2. Ipso belli die ne multum te fatiges, ne las-

Α ποσ ὡς δασὺς καὶ δυσχερὴς, ἢ ὁ καιρὸς ἀπρόσφορὸς ἔστιν ὄσον πολλοῦ χειμῶνος, ἢ ὁμοίως καύματος, μὴ ἐπιτηδεύσης συμβαλεῖν αὐτοῖς ἢ τότε ἢ ἐκείσε· ἀλλὰ σπούδαζε μᾶλλον συνάγειν σεαυτὸν, καὶ τόπον ἴδιον κρατεῖν εἰς ἀπικτικόν, καὶ ὑπερτίθου μέχρις ἂν καὶ τόπου ἐπιτηδείου καὶ καιροῦ ὁμοίως εὐπορήσης, καὶ μὴ ἀκουσίως συμβάλης. Τοῦτο γὰρ ποιῶν οὐχὶ ἐχθρῶν φεύξη, ἀλλὰ τὸν ἀνεπιτήδειον καὶ ἀσύμφορον τόπον φυλαττόμενος ἔσῃ.

ιβ'. Θεοῦ δὲ νίκην παρέχοντος ἂν οἱ πολέμιοι τραπῶσιν, ἀπέχεσθαι τοῖς στρατιώταις παράγγελλε τοῦ σκυλεύειν τοὺς νεκροὺς τῶν ἐχθρῶν· τὸ γὰρ ἢ νεκροὺς σκυλεύειν, ἢ τοῦλδερ ἢ φοσσάτω πολεμίων ἐπέρχεσθαι πρὸς τελείας ἐκθάσεως τοῦ πολέμου, πρῶγμα ὀλέθριον καὶ ἐπικίνδυνόν ἐστιν. Διὸ χρὴ σε προπαραγγέλλειν τὸ παντοίως ἀπέχεσθαι τούτων. Πολλάκις γὰρ καὶ οἱ νικήσαντες διὰ τοιούτων τρόπων οὐ μόνον ἠττήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπώλοντο σκορπίσαντες ἑαυτούς, καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αἰφνιδιασθέντες, καὶ οὕτως κινδυνεύσαντες.

ιγ'. Ὅπερ δὲ ἡμῖν καὶ πρότερον εἰρηται, δεῖ μάλιστα τῶν πολεμίων ἐγγιζόντων, καὶ προσδοκωμένων πολέμου, ἵνα ἂν διάγη ἐν φοσσάτω ὁ στρατὸς, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀναμῆνη ἐκείθεν, μὴ μόνον εὐτραπέζειν, καὶ ἀποτιθέναι χόρτον ἢ ἄχυρον μιᾶς ἢ δευτέρως ἡμέρας τῶν ἀλόγων, ἀλλὰ καὶ ἂν κινήσῃ ὁ στρατὸς, καὶ βούληται καὶ ἐν ἑτέρῳ κλήκτω (97) ἀπελθεῖν, ἀκαίθην παρατάξεσθαι, ἀναγκαζόν ἐστιν ὥστε χόρτον ἢ ἄχυρον κἂν μιᾶς ἡμέρας βασιτάζειν, καὶ οὕτως ἐν τῷ γενομένῳ φοσσάτω ἀποτιθεσθαι τοῦτον· ἴσως γὰρ οὐ συγχωροῦνται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν οἱ ὑπηρετοῦντες παῖδες αὐτῆς τῆς ἡμέρας ἐξελθεῖν, καὶ χοροτολοῦνται, οὕτως δὲ τὰ ἄλογα εἰς βοσκὴν ἐκβαλεῖν.

ιδ'. Εἰ δὲ οἱ ἐχθροὶ πολὺ ἐγγιζουσιν, οὐκ ἔστιν ἐν τῷ περιπατεῖν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἡμῖν εἰρηται, ἕκαστον συνάγειν τὸν χόρτον τὸν ὀφειλοντα ἀπαθῆναι. Οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸ ἀπικτικεῦσαι πολλάκις συγχωροῦνται οἱ παῖδες ἐξελθεῖν καὶ χοροτολοῦνται, πλειόνων μάλιστα καθαλαρίων τῶν ἐχθρῶν ἐρισκομένων. Ταῦτα μὲν σοι πρὸς τῆς τοῦ πολέμου συμβολῆς, τὰ μὲν διατάσσεσθαι, τὰ δὲ διαπραττεσθαι εἰς ἐντελεστέραν μάθησιν τῶν τε ὑπὸ σὲ ἀρχόντων καὶ τῶν στρατιωτῶν παρακαλούμεν· ἐξῆς δὲ καὶ ὅσα χρὴ εἶτε ποιεῖν εἶτε παραφυλάττεσθαι μετὰ τῆς ὑπὸ σὲ δυνάμεως ἐν αὐτῇ τῆς ἡμέρας τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου, κατὰ δύναμιν ἤδη ἐροῦμεν.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΔ'.

Περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου (98).

α'. Ὑποτιθέμεθα οὖν σοι, ὦ στρατηγέ, πρὸς πάντων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου καθαρὸν εἶναι τὸν στρατὸν, καὶ εὐχὴν γενέσθαι διὰ τῆς νυκτὸς ἕκτασῃ, καὶ διὰ τῶν ἱερῶν ἀγιασθῆναι πάντας, καὶ οὕτως καὶ ἔργοις καὶ λόγοις πεισθῆναι ὅτι τὸν θεὸν ἔχουσι βοηθόν, καὶ ἐπὶ τοῦτο κινήσῃ πρὸς τὸν πόλεμον λαμπροὺς καὶ προθύμους.

β'. Σὲ δὲ πολλὰ πονεῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς συμβολῆς.

NOTÆ.

(97) Πλήκτω. Scribe, ἀπλήκτω.

(98) Codex Laurentianus his duobus primis paragraphis mutilus est.

ἵνα μὴ τῷ πολλῷ κόπῳ καὶ τῇ συντριβῇ τῶν ἀναγκαίων ἐπιλανθάνῃς, μὴδὲν κατολιγωρεῖν σε ἀπὸ τῆς φροντιδῆς, ἀλλὰ ἀνθηρῶς καὶ εὐθαρσῶς παρέρχεσθαι τὴν παράταξιν, καὶ προθυμοποιεῖν πάντας διὰ λόγων

γ'. Καὶ μὴ συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις διὰ χειρὸς· στρατιώτου γὰρ ἢ στρατηγοῦ (99) τοῦτό ἐστιν· ἀλλὰ ποιεῖν σε μὲν τὰ ἀρμόζοντα πάντα, ἐν ἐπιτηδείῳ δὲ ἵστασθαι τίπῳ, ὅθεν ὄρῃν δύνασαι τοὺς τε ἀγωνιζομένους, καὶ τοὺς, ὡς εἰκός, ἀμελοῦντας, καὶ ἐπαύχεσθαι τὰ δέοντα. Καὶ σπουδάζειν διὰ τῶν ἐν ὑποδοθηθεῖσιν ὄντων συναίρεσθαι τῷ δεομένῳ μέρει, τοῦτ' ἐστὶ διὰ τῶν πλαγιοφυλάκων καὶ νατοφυλάκων.

δ'. Ἐάν μὲν οὖν ἐν ταῖς παρατάξεσι σου πρὸς τοξότας ἐστὶν ὁ πόλεμος, τοὺς δυσχερεῖς τόπους, καὶ τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων, ἤγουν τὰς πρώτας ἀναβάσεις ἐπὶ τὰ ὄρη, τούτους φυλάττου, καὶ μὴ ἐν αὐτοῖς σύμβαλλε τὴν μάχην, εἰ γὰρ δυνατόν ἐστιν. Καὶ ἢ ἐν τῷ ὕψει τὴν παράταξιν ἐκτασσε, ἢ τελείως ἀπέβαινε τοῦ ὄρους, καὶ ἐν ὀμαλωτέρῳ καὶ γυμνῷ τόπῳ παρατάσσοι, ἵνα μὴ τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰκός, ἐκείθεν ἐνεδρευόντων ἀπὸ τοῦ ὕψους ἢ παρατάξις (1) ἀθρόως βιάζηται.

ε'. Ἀλλὰ μὴδὲ συμπλέκου παρατάξει πολεμίῳ, μὴδὲ τὴν ἰδίαν σου προδείκνυε αὐτοῖς, πρὶν ἂν τὴν τάξιν αὐτῶν κατανοήσῃς, καὶ τὰς, ὡς εἰκός, μελετωμένας παρ' αὐτῶν ἐνέδρας ἤτοι ἐγκρύμματα (2) πολυπραγμονήσῃς.

ς'. Ἐάν δὲ οἱ τόποι, ἐν οἷς μέλλῃς συμβάλλειν, γυμνοὶ εἴη καὶ πεδινοὶ, καὶ οὐκ ἐστὶν εὐκόλως τὴν δευτέραν σου τάξιν κρύπτειν ἐν αὐτοῖς, εἰς τὸ μὴ τοὺς ἐχθροὺς προγινώσκειν ἐν τῷ κινεῖν τὸν στρατὸν εἰς τὴν μάχην, ἐντεῦθεν ἤδη τὴν δευτέραν τάξιν κατόπισθεν τῆς πρώτης πλησίον συνακολουθεῖν ποιήσῃς, ὥστε τὰς δύο εἰς μίαν τοῖς ἐναντίοις φαίνεσθαι. Ὅταν δὲ ἀπὸ ἐνὸς (3) μιλίου τῆς τῶν πολεμίῳ γένηται παρατάξις· τότε τὴν δευτέραν χρεῶν κατ' ὀλίγον ἐμβραδύνουσαν χωρίζειν αὐτὴν τῆς πρώτης τὸ εἰρημένον διάστημα, καὶ εἰς τὸ ἴδιον σχῆμα καθιστᾷ, ὥστε εἶναι δευτέραν παράταξιν· ἐντεῦθεν γὰρ τοῖς πολεμίοις οὐκ εὐγνωστος πρὸ πολλοῦ ἢ τάξις γίνεται.

ζ'. Τὰς δὲ ὑποχωρήσεις καὶ φυγὰς τῶν ἐχθρῶν σκέπτου, καὶ μὴ ἀκρατῶς ἐπίτρεχε, διὰ τὰ σοφίσματα, ὡς εἰκός, γινόμενα, ἀλλὰ μετὰ συντάξεως δίωκε, ἕως λάβῃς πληροφορίαν τῆς ἀσφαλείας τῆς νίκης.

η'. Ἐάν δὲ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐπιλευσις μηνυθῇ κατὰ τῆς πρώτης παρατάξεως, καὶ οὐκ ἐστὶ πῶς ἢ διὰ τῶν πλαγιοφυλάκων, ἢ διὰ τῶν εἰς ἐνέδραν κατὰ τῶν ἐχθρῶν πεμπομένων βοηθεῖν, τότε δεῖν ἐκ τῶν εἰς τὰ ἄκρα τῆς δευτέρας παρατάξεως τασσομένων βάνδων μετατίθεσθαι εἰς αὐτούς· εἰ μὲν ἐξ ἐνὸς πλάγιου ἔρχονται, ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους, εἰ δὲ ἐκ τῶν δύο, ἐξ ἐκατέρωθεν. Ὅμοίως δὲ καὶ

A situdine ac perturbatione aliqua rerum necessariorum obliviscaris, neque cura aut sollicitudine exercearis, sed strenue atque alacriter aciem transeas, et oratione tua omnium animos excites.

3. Neque enim manibus consertis cum hoste configere imperatoris est, sed quæ factæ opus sunt providere, et idoneo in loco stare, ubi aspicere dimicantes possit, et solutos ignavosque incitet ad alacriter bellum gerendum, atque afflictæ parti studeat subsidiis suis, id est lateranis et tergistitibus, opem ferre.

4. Si adversum sagittarios bellum copiis tuis suscipiendum erit, locorum asperitates et pedes lateraque montium primosque conscensus devita, et si fieri possit, nequaquam in ea parte configas, et vel in editiori parte montis copias tuas locato, vel omnino a monte recedas, et in æquabili loco magisque plano aciem instruas, ut ne hostes insidias molientes, ex eminentiore loco in vos invadant.

5. Nec vero cum hostium acie configas, neve tuam illis aciem commonstres, priusquam illorum aciem instructam animadverteris, et illorum insidias molitionesque exquisiveris.

6. Si loca in quibus conflicturus es, aperta et campestria sint, et haud satis commode liceat secundam aciem tuam occultare, ut ne in itinere faciundo adversum hostes appareat, eam jam prope primam aciem abducito, ut duæ hæc acies una solum esse hostibus videantur; quando vero ad unius milliaris spatium ab hostium copiis abfuerint, tum secunda acies paululum se retardet, atque a prima acie ad justum intervallum se separet, et ad suam formam, quam ante secundæ aciei descripsimus, redeat: inde fiet, ut nostræ aciei apparatus quam minime ab hostibus cognoscatur.

7. Discessiones fugasque hostium diligenter attende, neque intemperanter propter hostium fallaces dolos insequere illos, sed ordinate ac instructis copiis, idque potissimum si aliquam certam victoriæ fiduciam habeas.

8. Si hostibus incursio quædam in primam aciem fiat, eamque neque lateranis, neque insidiis adversum eos structis defendere possis, extremas secundæ aciei oras assumes, illucque transferes: si uno ex latere veniant, ad eam partem; sin utroque ex latere ad utramque partem. Similiter adversum eos, qui a tergo secundæ aciei veniant, si tergistites multi ad illos repellent-

NOTÆ.

(99) Ἡ στρατηγοῦ. Scribe, μὴ στρατηγοῦ.

(1) Ἡ παράταξις. Scribatur, ἢ παρὰ τὸ ἔξω.

(2) Ἐνέδρας, ἤτοι ἐγκρύμματα. Scribatur, εἰ,

ἐνέδρ... ἔγ.

(3) Ἄκρ. Scribatur ὡς.

dos non fuerint, hoc idem facies, ne cæteri dis- A τοῖς κατὰ νότου τῆς δευτέρας τάξεως ἐρχομένοις. tracti ad præsidia primæ aciei minus valeant. ἔάν μὴ ἀρκῶσιν οἱ νωτοφύλακες αὐτοὺς δι' ἑαυτῶν ἀρμόζεσθαι, τὰ αὐτὰ ποιήσεις· ἵνα οἱ λοιποὶ ἀπερίσπαστοι μένωσι πρὸς βοήθειαν τῆς πρώτης παρατάξεως.

9. Si ingens hostium fuerit exercitus, et multitudi- ne hominum ac iumentorum afflicti, ac pene oppressus fuerit, ne coneris eminus jam hostibus venientibus, copias tuas ad celsum aliquem locum deducere, ne multitudine conspecta animum jam tui despondere incipiant, sed humili et cavo in loco eos instrue, ubi neque hostes visuri sunt, neque ab hostibus cerni poterant; et quando uno aut dimidio signo hostes abfuerint, ad excelsiorem locum ducantur, ut configere possint priusquam animo deficere, aut languescere incipiant.

10. Sin talis locus non inveniatur, sed eminus hostes exercitui tuo appareant, copiis tuis ipsa in acie instructis dices, non hominum, sed iumentorum atque impedimentorum ibi perinagnam esse numerum.

11. Si hostibus adhuc minus instructis adoriri eos atque invadere potes, majus damnum illis facies.

12. Omnino autem semel atque iterum consiste, quando ad spatium unius. aut duorum milliarum ab hostium acie ante bellum distas, ut exercitus tuus varie instruitur, ut ne securos se putent hostes, quia per exploratores nostras copias ante cognoverunt, et contra eas aliquid molitionis machinati sunt.

13. Si pedestris exercitus non fuerit, militum pueros, id est, ministros in castris relinques, et per universum castrorum ambitum ad fossam custodiendam dividantur, armisque interiorem ejus partem muniant, sive sagittis, sive jaculis, sive funda valeant; una quoque cohors cum illis excubiasaget, portasque castrorum atque universi ambitus defendet, unus istis præfectus honestus atque integer.

14. Neque tulum tecum in acie circumferas, si aliter fieri poterit; prompta enim atque exposita hostibus præda est, si in bello esse advertatur.

15. Si proficiscenti tibi de improvise subita hostium incursio fuerit, neque castris satis commode et tuto in loco tulum ponere poteris, tum dextrum ad latus secundæ aciei obliquabis, ibique unam et alteram cohortem, quæ ex superfluis hominibus est, ad ejus custodiam segregabis.

16. Si nullum jumentis repositum in castris pabulum habeant, ipso belli die cæteris ad bellum procedentibus, palicaris, id est, ministri militum et præfectorum pabulatum eant ad partem a tergo aciei relictam, et dum bellum geritur quantum possunt pabuli comparent. Pabulatoribus autem istis dentur banda et signa quedam diversis et editioribus in locis, ut adverso aliquo

θ. Ἐάν δὲ πολὺς ἔστιν ὁ τῶν ἐχθρῶν στρατός, καὶ διὰ πλῆθος ἀλόγων ἢ ἀνδρῶν κόμπος ἦγουν ἐξωγκωμῆνος φαίνεται, μὴ ἐπιτήδειος εὐθύς εἰς ὑψηλὸν τόπον τὸν στρατὸν τάσσειν μηρόθεν τῶν ἐχθρῶν ὄντων, ἵνα μὴ τῇ θέᾳ τοῦ πλῆθους προκαταλαμβάνομένους δειλίᾳ προχείρωσ, ἀλλ' ἐν κοιλοτέρῳ τόπῳ τάσσει αὐτοὺς, ὁπόθεν οὐδὲ κατοπτειῆ τούτους ἐχθροὺς, οὐδὲ καθορᾶται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ὅταν ἢ ἀπὸ ἐνός ἢ ἀπὸ ἡμίσεως σημείου γένωνται οἱ ἐχθροὶ, τότε ἐν τῷ ὕψει φέρειν τὸν στρατὸν, ἵνα πρὶν δειλίᾳ ἢ συμβολῇ γένηται.

B

ι. Εἰ δὲ μὴ εὐρίσκαται τόπος τοιοῦτος, ἀλλὰ μήκοθεν οἱ ἐχθροὶ τῷ στρατῷ φαίνονται, πρότερον τῷ στρατῷ ἐν αὐτῇ τῇ παρατάξει, ὅτι ἀλόγων ἢ τοῦλδου πλῆθος ἔστι τὸ φαινόμενον, καὶ οὐκ ἀνθρώπων μόνων.

ια. Ἐάν δὲ σοι δυνατόν ἔστιν καὶ πρὸ τοῦ παρατάξεσθαι τοὺς πολεμίους συμβαλεῖν αὐτοῖς ἔτι ἀσυστάτοις οὖσιν, μᾶλλον αὐτοὺς βιάσθαι ἰσχύσεις.

ιβ. Πάντως δὲ ἐν ἡ καὶ δεύτερον ἔχει ὡς ἀπὸ ἐνός ἢ δευτέρου μίλου τῆς παρατάξεως πρὸ τοῦ πολέμου ἐν ὅσῳ τάσσεται ὁ στρατός, ἵνα μὴ ἄδειαν ἔχωσιν οἱ πολεμίοι πρὸ τῆς μάχης κατασκοπεῖν τὴν τάξιν, καὶ σοφίζεσθαι κατ' αὐτῆς.

C

ιγ. Καὶ ἐν πεζικῶς οὐκ ἔστι στρατός, τοὺς παῖδας τῶν στρατιωτῶν, ἤτοι τοὺς δουλεύοντας αὐτοῖς, καταλίμπανωστε διαμερίζεσθαι δι' ὅλου τοῦ ἐν τῷ φοσσάτῳ ἀπλίκτου ἕκαστον περὶ τὴν ἔσω τάφρον μετὰ ὄπλων, εἴτε τοξεύειν δύναται, εἴτε ἀκοντίζειν, εἴτε σφενδονᾶν· ἀλλὰ καὶ ἐν βάνδον μετὰ αὐτῶν τὸ ὄφειλον βιγλαεῖν, καὶ τὰς πόρτας τοῦ φοσσάτου φυλάττειν, ἦγουν τοῦ περιφραγμένου ἀπλίκτου, καὶ ἄρχοντα δὲ χρήσιμον τοῦ ὅλου τοιοῦτου φοσσάτου.

ιδ. Μηδέποτε τοῦλδον ἐπὶ παρατάξεως περιφέρει, εἰ δυνατόν ἔστι· καὶ γὰρ ἔτοιμον τοῖς ἐχθροῖς βρῶμα γίνεται, ἔάν ἐν μάχῃ εὐρεθῇ.

D

ιε. Ἐάν μέντοι, ὡς εἰκός, ὁδοιποροῦντός σου ἀδὲκητος ἐπέλευσις παρὰ τῶν ἐχθρῶν γένηται, καὶ οὐ φθάσης ἀπλικεῦσαι καὶ ἀσφαλίσασθαι τὸ τοῦλδον, τότε φέρε αὐτὸ κατὰ τοῦ δεξιῦ μέρους ἐκ πλαγίου τῆς δευτέρας παρατάξεως, καὶ ἐκεῖ τάσσει, καὶ ἐν ἡ δεύτερον βάνδον ἐκ τῶν περισσῶν εἰς παραφυλακὴν αὐτοῦ ἀφόριζε.

ις. Ἐάν δὲ μὴ ἔτυχον, ὡς εἴρηται, προαποθέμενοι χόρτον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ πολέμου ἡμέρᾳ, τῶν ἄλλων ὀπλιτῶν ἐπὶ τὴν παρατάξιν κινούντων, τὰ παλλικάρια τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων ἵνα ἐξέρχωνται εἰς τὸ μέρος τὸ ὀπίσω τῆς παρατάξεως τοῦ ὅλου στρατοῦ μετὰ ὀλίγων βιγλατόρων ἐκ τοῦ τῆς παρατάξεως μέρους καταλιμπανόμενων, καὶ συνάγουσι τὸν ἀρκούντα χόρτον, ἐν ὅσῳ ὁ πόλεμος

γίνεται· τοῖς δὲ χορτολογοῦσιν ὀρίσεις δοθῆναι βάν-
δα καὶ σημειώσεως ἐν ὑψηλοτέροις τόποις καὶ διαφό-
ροις, ὥστε ἐναντίου τινὸς συμβαίνοντος τὸ ἀνακλη-
τικὸν πρὸς συνήθειαν, τότε ἀναχωρεῖν αὐτοὺς ὁρο-
μαίως, καὶ ἐπὶ τὸ φασσάτον σώζεσθαι, ἵνα μὴ ἔξω
ἀποκλεισθῶσιν. Τοῦτο δὲ ἀναγκαῖόν ἐστι γενέσθαι,
διὰ τὸ δόηλον τῆς ἐκβάσεως. Ἐάν γὰρ ἐναντίως
ἐξέλθῃ τὸ πρᾶγμα, δαπάνην ἔχοντες καὶ ἑαυτῶν
καὶ τῶν ἀλόγων οἱ στρατιῶται ταχέως αὐτοὺς πρὸς
τὸ ἀναμάχεσθαι ἀνακαλοῦνται, ἤγουν καὶ πάλιν πο-
λεμῆται καὶ νικῆσαι. Ἢ εἰ μὴ τοῦτο, εὐθέως ἀνα-
χωρήσουσιν μετὰ τάξεως, ἔτι ἐν δυνάμει τῶν ἵππων
αὐτῶν εὐρισκομένων, πρὶν ἢ τὰ τε τῶν ἀνθρώπων
φρονήματα ἐπὶ πλεόν καταπέσωσι, καὶ αἱ τῶν ἵπ-
πων δυνάμεις. Ὅπερ γενέσθαι δύναται, ἐάν μὴ
ἔστιν ἐν ἐτοιμίῃ ἢ δαπάνῃ. Μετὰ γὰρ ἤτταν οὐδεὶς
θαρρῆεῖ ἐξέρχασθαι εἰς συλλογὴν χόρτου, καὶ οἱ ἵπ-
ποι λιμώττοντες ἀθυμίαν τοῖς στρατιώταις παρ-
έχουσι, καὶ βουλήν πρὸς συμφέρον οὐκ ἔστι γενέσθαι,
τῆς ἐνδείας καὶ τοῦ φόβου βιαζομένων αὐτῶν. Ἀλλὰ χρὴ πάντως καὶ τὴν τῶν ἀλόγων ἀποτροπὴν παρα-
τίθεσθαι μιᾶς ἢ καὶ δευτέρας ἡμέρας, εἰ δυνατόν, καὶ πλεόν, μάλιστα ἐάν καὶ πλησίον τοῦ φασσάτου
εἰσὶν αἱ βοσκαί.

ιβ'. Εἰ δὲ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς συμβο-
λῆς τοῦ πολέμου ἐναντία ἐκβάσις παρακολουθήσει,
ὃ μὴ γένοιτο, ἡμῖν μὲν παντοίως ἀπρόσφορον καὶ
ἀσύμφορον φαίνεται τὸ κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας,
ἤγουν κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, πάλιν πρὸς δημόσιον
πόλεμον ἐγχειρῆσαι τοὺς ἐκ τῆς παρατάξεως ἤττη-
θέντας. ἀπὸ οὐδὲ συμβουλευόμεν σοι, ὦ στρατηγὰ,
πρὸς τοῦτο ἐπιτηδεύειν. Πᾶσι γὰρ πάντοτε δυσχε-
ρὲς ἔστι τοῦτο, καὶ οὐδεὶς εἰώθεν εὐθέως τὰς ἤττας
ἀναμάχεσθαι. Σπάνιον γὰρ τοῦτο, καὶ Ῥωμαίοις
ἀνοίκισιον. Ὅστε εἰ καὶ σφάλμα παρακολουθήσῃ, καὶ
ἐλπίσει ὁ στρατηγὸς τοῦτο διὰ τῆς δευτέρας μάχης
τοῦτο διορθοῦσθαι, οὐκ ἔστιν ἱκανὸν τὸ πληθὸς τὴν
αἰτίαν διαγιγνώσκον προαιρέσει εἰς δημοσίαν μάχην
εὐθέως ἔλθειν· ὡς γὰρ ἐκ θείας ψήφου οὕτως τὸ
ἀποτέλεσμα δεχόμενον ἐν πάσῃ δειλίᾳ γίνεται.

ιγ'. Διὸ χρὴ σε ἀνάγκης καὶ περιστάσεως χωρὶς
μὴ ἐπιτηδεύειν φανερώς συμβάλλειν μάχην μετὰ
δημοσίαν ἤτταν διὰ παρατάξεως, ἀλλὰ δόλῳ καὶ
ἀπάτῃ σπουδαίως καιροσκοπῶν ὅπως αἰφνιδιάσει,
καὶ τὸ δὴ λεγόμενον φυγομαχίης, ἕως ἂν εἰς λήθην
τῆς δειλίας ἐκείνης γενόμενος ὁ στρατὸς θαρρῆσει
τοῦ πάλιν κωιήσασθαι συλλογὴν δι' εὐλόγους αἰτίας
πολλάκις ἐπισυμβαίνουσας, ἃς ἀντιγράφειν οὐκ
ἔστιν εὐκόλον.

ιδ'. Ἐάν δὲ καὶ ἀπαξ θαρρῆσης συμβαλεῖν μετὰ
τὴν ἀποβολὴν τῆς δειλίας, δεῖ τὴν πρόμαχον τάξιν
ὡς κατακρουσθεῖσαν εἰς δευτέραν τάξιν ποιεῖν, καὶ
τὴν δευτέραν εἰς πρόμαχον μετὰ τῶν ἐπιλέκτων
ταγμάτων τῶν ἐν τῇ πρώτῃ. Μικροτέρα γὰρ οὔσα
τῆς πρώτης καὶ ἑαυτὴν οὐκ ἐπαρκεῖ.

ιε'. Ἀλλ' οὐδὲ ἐμβραδύνειν δεῖ ἀσκόπως ἐπὶ ταῖς
ἐναντίας ἐκβάσει τοῦ πολέμου, εἰ μὴ που ἐλπίς
συμμαχίας ἢ ἕτερος τρόπος βοηθείας προσδοκᾶται,
ἢ, ὡς εἰκόσ, ἀπόκρισις παρὰ τῶν ἐχθρῶν γίνεται,
ἢ ὑπερ ἀναγκαῖον μὴ πουδλικίζειν προχείρως, ἀλλ'

casu incidente, revocari illis possint, et ad castra
cursu contendant, ut ne intercludantur, sed ab
hostium impetu serventur. Hoc propter incerti
belli eventum fieri debet. Si enim adversum aliquid
ceciderit, commeatum et pabulum in promptu mi-
lites si habeant, ad pugnam facile statim pro-
deunt, et offensionem acceptam bellandi strenuitate
resarciunt: vel si id minus efficere possint, in-
tegris copiis atque instructa acie, dum adhuc equi
firmi sunt, recedant, priusquam vel animi equitum
magis labefactentur: quod facile usu venit, si
commeatus in promptu non fuerit. Nam post offen-
sionem belli nemo pabulatum prodire audeat, equi-
que famelaborantes magnam anxietatem militibus
injiciunt: utile autem ac salutare consilium capi
non potest, inopia simul ac formidine prementibus.
Omnino autem pabulum jumentorum ad unum
atque item alterum diem repositum habeant, eoque
etiam amplius, si pastiones prope fuerint.

17. Si primo conflictationis die adversus belli
exitus cadat, quod absit, inutile nobis atque
inidoneum esse videtur, eodem statim tempore
conari hoc quod amissum est recuperare, et fusos
superatosque ad aliquod publicum praelium redire
velle. Neque vero hoc ut facias consilium tibi
dare: perdifficile enim omnibus hoc est, neque
statim offensio accepta refutari potest. Rarum
autem hoc est, et Romanis inusitatum. Itaque
etiam si nihil adversum caderet, speraveritque
imperator amissam dignitatem secundo praelio se
recuperaturum, multitudo tamen militum si cau-
sam cognoscat, ad conserendas manus minus est
habilis: hic enim exitus belli, quasi divinitus ante
decretus esset, magnam animi formidinem pertur-
bationemque invehit.

18. Itaque sine gravi ac necessaria causa, ne
coneris coram atque aperte instructis copiis cum
hoste post offensionem belli acceptam dimicare,
sed dolo atque astu, occasione se offerente conare
illos subito adoriri, et juxta vetus dictum, post
fugam, pugnam redintegrabis, ut ad veteris offen-
sionis oblivionem exercitus veniat, atque iterum
coire in societatem multitudinis, et cogere justis
causis saepe oblatis se audeat, quas omnes per-
scribere facile haud fuerit.

19. Sin post offensionem acceptam iterum ta-
men cum hoste conflices, prima acies quasi antea
profligata in secundam aciem conferenda est:
secunda autem quibusdam e prima acie delectis
viris ad primam traducatur. Nam cum hæc minor
prima sit, ipsa per seipsam satis esse non potest.

20. Retardare autem in belli eventu minus pro-
spero haud utile est, nisi aliqua spes societatis
aut alius modus præsidi expectetur: vel, quod
saepe fit, responsio ab hostibus afferatur, quam
divulgari necesse non sit, sed a præfectis solum

cognosci. Quod si fieri statim possit quod ab hostibus proponitur, non differatur, sed sedulo vel jurejurando, vel alio quopiam pacto transigatur. Sin perniciosum et ad contemptum alicujus, aut universæ multitudinis contumeliam fuerit, hæc atque illis duriora in vulgus nostrum effe- renda sunt, ut exercitus ita concitatus, ac neces- sitate compulsus, impetuosius adversum hostes procedat, atque obedientior præfectis suis sit : quanto enim major tardatio fuerit, tanto magis superati milites formidolosiores erunt, et victores audaciores existent.

21. Priusquam autem universum robur tuorum considat, adhortandi tibi per turmarchas, per de- canos, quintanos, milites tui sunt, commemoran- dumque est illis, non esse jam tempus ignaviae ac socordiae, sed impressionum atque incursionum in hostes faciendarum, et quæ clades atque offensi- onis accepta fuit, ea jam virtute ac rebus geren- dis delenda atque obliteranda est. Hæc atque iis similia illis narranda sunt.

22. Si spes aliqua est acie instructa prælium recuperari posse, hac via quam supra dixi procedatur. Sin hoc modo non proficiatur, pro pe- riculorum ratione optimam sibi viam conquiret.

23. Si peditatus hostium vincat, cum equis or- dinate discessionem atque demigrationem ex eo loco fiant, atque ita permanent.

24. Sin equites fuerint, superflua et gravia tum jumenta, tum alia quæcunque prætermittenda sunt, peditesque constituendi, et sine jumentis equitibus- que universos in duas phalanges sive acies, aut in unam quadratam oblongam formam instrues, in medio jumenta atque impedimenta ponas, extra hæc milites in acie, quemadmodum prædiximus, atque ultra eos sagittarios : atque ita discessionem demigrationesque tuto facies.

25. Kursum si prospere ad victoriam bellum in- clinet, et Deo jam propitio victor evadis, ne sola depulsione hostium contentus sis, quasi imperitus qui tempore uti nescit : neque importunum illud audias, Vince, sed ne nimis vincas : ne, si lubrico tempore cedas, majores tibi molestias accumules, et incertum rerum futurarum eventum reddas, sed eversione hostium absoluta utendum omnino est.

26. Si ad aliquam munitionem hostis confugit, vel vi et manu, vel aliis quibusvis formis, homini- bus et jumentis, instructa acie in summas angus- tias coercendus est, vel alia quavis consentiente atque idonea utilitate, usquedum perfecte illum everteris : neque tum defatigari oportet, quando paulum illum repuleris : neque rei universæ exitum propter exiguam amplius laborum patientiam abjicere debes, post tantos labores atque sudores, post tanta belli pericula : quoniam et in venatione quod pene effectum est, perinde est ac si nihil esset.

Α ἢ δεῖ ταύτην μανθάνειν. Καὶ ἐὰν τὸ προτεινόμενον παρευθὺ γίνεσθαι δύναται, μὴ ἀναβάλλεσθαι, ἀλλὰ πράττειν αὐτὸ ἀσφαλῶς δι' ὀφίδων, ἢ ὄρκου. Εἰ δὲ ἐπιθλαβῆς ἐστίν, καὶ δι' ὑπέρθεσιν τινας καὶ χαύνω- σιν τοῦ ὄχλου λέγεται, τὰ ἐναντία δεῖ φημίξειν σκληρότερα τῶν προτεινόμενων, ἵνα μᾶλλον ὁ στρα- τὸς πρὸς ὄργην διανιστάμενος τῇ ἀνάγκῃ ἰσχυροτέ- ρως τοῖς ἐχθροῖς ἀντικαταστή, καὶ ἐτι πειθήνιος τῷ ἀρχοντι γένηται· ὅσον γὰρ βραδύτης γίνεται, τοσοῦτον οἱ ἡττηθέντες δειλότεροι γίνονται, καὶ ὁ νικήσαντες τολμηρότεροι.

κα'. Πρὶν ἢ οὖν εἰς τέλειον τὰ φρονήματα κα- ταπέσωσι, χρεῖ σε, ὦ στρατηγέ, διὰ τε τῶν ἀρχόν- των τῶν ταγμάτων, καὶ τῶν δεκάρχων, καὶ πεντάρ- χων προτρέψασθαι τὸν στρατὸν, καὶ εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἐστὶ καιρὸς δειλιάσαι, ἀλλὰ ὀρμηθῆναι μᾶλλον κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὸ γινόμενον παρὰ τινων σφάλμα ἀνδρείως ἀνακαλέσασθαι. Ταῦτα καὶ τὰ ὅμοια δεῖ σε διαλαῆσαι.

κβ'. Καὶ εἰ μὲν ἐστὶν ἐλπίς τοῦ διὰ τῆς παρατά- ξεως δημοσίας τὴν μάχην ἀνακαλέσασθαι, τῇ προει- ρημένῃ μεθόδῳ τῆς τάξεως χρῆσι. Εἰ δὲ τοῦτο οὐ προβαίνει, δεῖ συμφερόντως τῶν κινδύνων κατα- τολμᾶν.

κγ'. Καὶ εἰ μὲν πεζοὶ εἰσιν οἱ νικήσαντες ἐχθροὶ, σπουδάζειν μετὰ τῶν ἰππων εὐτάκτως τὰς ἀναχω- ρήσεις ἤτοι μεταστάσεις τοῦ φοσσάτου ἐκείνου ἀσφαλῶς ποιεῖσθαι, καὶ μὴ ἀναμένειν.

κδ'. Εἰ δὲ καβαλλάριοι ὦσιν, μάλιστα τῶν περισσῶν καὶ βαρυτέρων ἀλόγων καὶ πραγμάτων δεῖ περιφρο- νεῖν, καὶ πεζῇ καθίστασθαι, καὶ ἀνευ ὀλίγων καβαλ- λαρίων πάντας εἰς δύο φάλαγγας ἤτοι τάξεις, ἢ καὶ εἰς ἓν τετράγωνον πλινθίου σχῆμα παρατάξεσθαι, καὶ μέσον μὲν τὰ ἄλογα ἢ τὸ τοῦλλον φέρειν, ἐξωθεν δὲ ἔχειν τοὺς στρατιώτας, ὡς εἴρηται, ἐν τάξει, καὶ τοὺς τοξότας ἐξωτέρω, καὶ οὕτως τὰς μεταστάσεις καὶ ἀναχωρήσεις ποιεῖσθαι ἀσφαλῶς.

κε'. Πάλιν δὲ ἐὰν αἰσῶς τὰ τοῦ πολέμου ἐξέλθῃ, καὶ θεοῦ βοηθοῦντος ἀρξῆται ἡ νίκη, οὐ δεῖ ὠθήσει καὶ μόνῃ ἀρκεῖσθαι ὡς ἀπειροκάλους μὴ εἰδότες χρῆσασθαι τῷ καιρῷ, ἀλλὰ ἀκαίρως ἀκούειν φιλοῦν- τας τὸ, Νίκα, καὶ μὴ ὑπερνίκα, καὶ ἐνδιδόντας σφα- λερῶς καὶ μείζονα διὰ τῆς ἐνδόσεως τοῦ καιροῦ κήματον ἐπισωρεύοντας, καὶ ἄδηλον τὴν μέλλουσαν ἔκθεσιν ἑαυτοῖς κατασκευάζοντας, ἀλλὰ δεῖ τῇ τοῦ ἐχθροῦ τελείᾳ καταλύσει ἐπιμένειν.

κς'. Εἰ δὲ ἐν ὄχυρῳ καταφεύγῃ, σπουδάζειν ἢ χεῖρ ἢ διὰ τῶν λειπόντων εἰδῶν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ τοῖς ἀλόγοις, διὰ παραφυλακῆς στενόχωρεῖν αὐτὸν μέχρι τελείας αὐτοῦ καταλύσεως, ἢ ἐπωφελῶν ἡμῖν γινόμενων συμφῶνων, καὶ μηδὲ ἐκλύεσθαι τῇ ὀλίγῃ ὠθήσει, μηδὲ ἀμελεῖν τῆς τοῦ πράγματος ἐκδόσεως δι' ὀλίγην καρτερίαν μετὰ τοσοῦτον πόνον, καὶ κή- ματον καὶ μετὰ τοσοῦτον ἐκ τοῦ πολέμου κίνδυνον· ἐπεὶ καὶ ἐπὶ τοῦ κυνηγίου τὸ παρὰ μικρῷ ἀντὶ τοῦ μηδενός ἐστι.

κζ'. Μήτε μὴν περιφρονεῖν τῆς τῶν στρατιωτῶν εὐταξίας ἀπὸ τῆς νίκης μάλιστα, ἀλλὰ συντεταγμένους διώκειν, καὶ μετὰ ἐπιστήμης καὶ νουεχίας ἐπισκοποῦντα τὸν στρατηγὸν τὰ δέοντα. Οὐκ ἀρκεῖ γὰρ δύναμις μόνη εἰς ἀσφάλειαν ἰδίαν ἢ βλάβην τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν Θεοῦ βοήθειαν καὶ ἡ τοῦ στρατηγοῦ διοικήσις ἀναγκαία καὶ πρώτη τυγχάνει.

κη'. Πρέπον σε οὖν, ὦ στρατηγέ, τοῖς τε καιροῖς καὶ τοῖς τόποις ἀρμολῶς κεχρῆσθαι· καὶ ἐὰν δοκιμάσης τοῦ πάντως γενέσθαι πόλεμον δημόσιον, πάντα σκοπήσεις, καὶ τόπον ἐπιτήθειον γυμνόν τε καὶ ὁμαλὸν διὰ τοὺς κονταράτους (4). Καὶ μὴ μόνον τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ ὀπίσθια μέρη προερευνῆν δεῖ καὶ ἀπὸ δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν τῆς παρατάξεως μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ τοὺς περικειμένους τόπους ψηλαφῆν, μήποτε λάκκοι εἰσιν, ἢ αὐτοφρεῖς, ἢ ὀρωρυγμένοι, ἢ ὄλος τις ἄλλος πρόκειται.

κθ'. Κατὰ δὲ τὴν τοῦ πολέμου ἡμέραν, ὡς ἂν εἴ-
τομεν, τῶν βιγλῶν προεξερχομένων ἕνα πρῶτ' εἰς εἰςσαρα μέρη τοῦ τόπου ἐνθα ἡ συμβολὴ γίνεται ἀπὸ δύο καὶ τριῶν μιλίων ἐν διπλαῖς βίγλαις παραγγέλλειν αὐτοὺς μὴ μόνον πρὸς τὴν τῶν ἐχθρῶν κίνησιν ἀποδλέπειν καὶ μηνύειν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς θείοντας προσρυῆναι (5), ὡς εἰκός, τοῖς ἐχθροῖς ἀποσκοπεῖν καὶ συνέχειν αὐτοὺς. Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ τοὺς ἀποφεύγοντας ἐκ τοῦ στρατοῦ ῥαδίως κωλύουσι, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἐχθρῶν βουλομένους προσρυῆναι, καὶ ἐπιφερομένους, ὡς εἰκός, ἤδη τινὰς μετὰ ἀσφαλείας ὑποδέχονται, εἰς τὸ μὴ ἐπηρεάζεσθαι αὐτοὺς παρὰ τινῶν κακῶν ἀνθρώπων, ὅπερ καὶ αἰεὶ σε χρὴ παραφυλάττειν εἰς τοὺς προσφεύγοντας μετὰ τινῶν πραγμάτων τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ ὡς ἀναγκαῖον καὶ δίκαιον.

λ'. Εἰ δὲ κατὰ τὰ ἐμπροσθεν μέρη τῆς παρατάξεως βιγλεύοντες ἄχρι ἐνὸς σαγιττοδόλου τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως, ἐμπροσθεν τῆς ἰδίας περιπατήσωσαν καὶ ὀδηγήτωσαν, μήπως, ὡς εἴρηται, φόσοι ἦγουν ὀρύγματὰ εἰσιν, ἢ ἕτερος ὄλος [με]μελέτηται παρὰ τῶν ἐχθρῶν· καὶ ἀναστέλλειν τοὺς ἰδίους εἰς τὸ μὴ ἀδοκῆτως περιπίπτειν.

λα'. Ἐν γὰρ τοῖς ἀναγκαίοις τόποις καὶ καιροῖς μὴ μόνον, ὡς εἴρηται, ἀπλᾶς βίγλας κατὰ τῶν αὐτῶν τόπων ποιεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ διπλᾶς· ἵνα τῆς μιᾶς, ὡς εἰκός, λανθανομένης τὴν ἑτέραν μὴ διαλάβῃ.

לב'. Καὶ ἐὰν ἔτοιμός ἐστιν ἡ τάξις, καὶ ὁ τόπος ἐπιτήθειος, μὴ ἀναμένειν τοὺς ἐχθροὺς ἐν τῇ συμβολῇ, ἵνα μὴ κανονίζωσι καὶ μεθοδεύωσι τὴν τάξιν, ἀλλὰ ἀσφαλῶς ὀρμῆν καὶ ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἐχθροῖς.

λγ'. Ἐὰν δὲ ὑπέρθεσιν ἔχη, ὡς εἰκός, τὰ τῆς συμβολῆς διὰ τινὰς εὐλόγους αἰτίας, ἀναγκαῖόν ἐστιν τὴν δευτέραν μάλιστα τάξιν ἐν ταῖς εὐρίσκομέναις ὕλαις ἢ τοῖς κοιλοτέροις τόποις ὑπισθεν κρύπτειν· ἵνα μὴ πρὸ πολλοῦ τοῖς ἐχθροῖς ἀκαίρως προφαινομένη αὐτῇ μεθοδεύηται, καὶ ἐπιβουλεύηται ὑπὸ ἐγκρυμάτων, ἢ καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐγχειρήσεων κατασοφίζηται.

λδ'. Ἐπεὶ δὲ περὶ βιγλῶν ἐμνημονεύσαμεν, εἰς σε

(4) *Κονταράτους*. Scribatur, *κοντάρους*.

27. Militum tuorum ordinis conservatio post victoriam negligenda tibi non est, sed instructis copiis cum scientia et attentione militari prosequantur hostes, imperatorque ipse attendat diligenter quid facto opus sit. Neque enim ad incolumitatem vestram, in hostiumque perniciem potentia sola valet, sed secundum Dei benignitatem, imperatoria ac diligens rerum administratio, præcipua ac summe necessaria est.

28. Temporibus ac locis idoneam commodeque utaris. Si bellum publicum futurum perspexeris, omnia loca perlustrabis, nuda atque exposita loca hastatis tuis eliges. Neque solum dextræ sinistræque positæ partes perscrutandæ sunt omni ex parte aciei usque ad belli finem, sed et finitima loca exploranda sunt, ne fossæ, vel naturales vel artificiosæ sint, vel dolus aliquis lateat.

29. Ipso belli die, quemadmodum prædiximus, excubiis simul cum prima luce in quatuor partes illius loci ubi conflictatio futura est divisas, aut duas aut tria circumcirca milliaria, præcipies, ut non modo motus hostium advertant et significant, sed etiam eos qui ab hostibus deficere volunt perlustrent, et apud se detineant. Hoc modo enim eos qui ab exercitu nostro aufugiunt facile prohibebunt, et eos qui ab inimicis volunt ad nos deficere, cum omni incolumitate ab aliorum contumelia integros conservabunt, ne a quibusdam malis viris exagitantur: quod abs te erga eos, qui ad nostras partes profugiunt, quasi justum et necessarium conservetur.

30. Quæ in anteriore parte exercitus excubiæ sunt, ante suam partem, usquedum intra unius sagittæ jactum venerint aciei hostium, ambulent. eamque ducant, ne fossæ ullæ ac lacus fiant, aut dolos ullus susceptus sit, suosque tum admoneant, ne de improvise in aliquod malum veniant.

31. Necessariis locis ac temporibus non modo simplices, verum etiam duplices vigiliæ constituendæ sunt, ut si quid alteram lateat, ambas latere non possit.

32. Si istructa acies, si locus idoneus fuerit, ne expectent dum hostes eos invadant, ut ne nialum aliquod ac dolum machinentur, sed confestim in eos omni impetu ac incursione ruendum est.

33. Si dilata aliqua conflictationis habeatur, secunda acies in locis condensis silvosisque atque asperioribus occultanda est, ut ne si hostes longo ante tempore eam animadverterint, insidiis aliisque molitionibus multis appetant atque invadant.

34. Quoniam de excubiis mentionem fecimus,

NOTÆ.

(5) *Προσυῆναι*. Scribatur, *πρὸς ῥυῆναι*.

ostendendum quemadmodum hæc firmandæ sunt. Excubias in duas partes divides; ut alteræ vigilent, alteræ vicissim dormiant. Nemini enim fidem habeas, quamvis receperit se integram noctem vigilaturum. Somnus enim ac sopor de improvise sponte qualem sua opprimunt. Cum vigilare volunt, recti pedibus consistent: sessiones enim ac recubationes corpora in somnum præcipitant: stationes autem pedum mentem indormientem excitant.

35. Bello jam confecto, qui sauciati fuerant relevandi consolandique sunt; qui ceciderunt honestum funus habeant, laudibusque multis cohonestentur, qui pro fide Christiana, pro fratribus, suam ipsorum vitam profuderunt. Hoc autem justum religiosumque factum est, et alacritatem multam viventibus affert.

36. Si liberi illis fuerint, aut conjux, si hoc constet strenue illos atque alacriter in prælio dimittas, honestis modis abs te relevandi sunt.

37. Quoniam Romanos omnesque alias nationes videmus acies suas ita instruere, ut quam maxime eminus cerni possint, trucem magis aspectum vultu ac facie, quam armis lucentem et coruscantem aciem in bello præ se ferant: quanquam hoc umbratile cito evanescit: nam secundum Dei voluntatem, imperatoris administratione, et exercitus alacritate, bella conficiuntur: propter eos tamen qui hæc requirunt, si silvosa aut cava loca fuerint, ibi copiæ occultandæ, et longo ante tempore hostibus non ostentandæ sunt, ut ne si ante unum aut alterum signum ab hostibus cognoscantur, insidiæ illis dolique struantur.

38. Si nudus locus purusque aer fuerit, cassides suas non capite, sed manibus gestent, donec prope hostes venerint: scuta autem parva coram in pectore ferant, tegantque galeas et cassides: vel a tergo humeris gestent, si scuta ferrea ac splendida habeant: sed et ferrum hastarum prædicto modo occultetur: ut arma eminus nullo modo luceant, cum præsertim ejusmodi signo si consignentur hostes, mentes illorum anticipentur, et in formidinem quamdam ante bellum cadant.

ὥστε καὶ διὰ τοιούτου σημείου, ὅπερ σημειοῦνται οἱ καὶ εἰς θειλίαν καὶ πρὸ τῆς μάχης μεταπίπτειν.

39. Insidias autem occultas atque abditas eo modo facies, quem tibi ante descripsi. Si enim idonee opportuneque flant, maximas utilitates in bello afferunt, magnasque admodum copias ita deliverunt, ut nullus locus confligendi aciei universæ relinqueretur.

40. Qui enim locorum opportunitate ad hæc abundabant, vel condensis in locis, vel cavis in recessibus, vel in colle aliquo magno, vel vallibus, vel montibus finitimis usque ad hostium copias productis, ut ab hostium notitia hoc modo occul-

αὐτὰς ὀχυρὰς ποιεῖν, καὶ διαιρεῖν τοὺς βιγλιούντας, ἵνα οἱ μὲν ὑπνώσιν, οἱ δὲ ἐγρηγορῶσιν, καὶ οὕτως ἐναλλάσσοντας ἀλλήλους βιγλιεύειν. Μὴ γὰρ πιστεύῃς τινί, κἄν ὑπόσχεσιν ποιεῖται ὅλην τὴν νύκτα γρηγορῆσαι ἔγρυπνον· καὶ γὰρ ἐνδέχεται καὶ αὐτόματον ὑπνον ἐπελθεῖν· ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις βιγλαις, ὅτε χρεῖα, πάντως καὶ ὀρθοὺς ἰσταμένους βιγλιεύειν. Αἱ γὰρ καθέδραι καὶ αἱ ἀνακλίσεις τὰ σώματα μαραινουσιν εἰς ὑπνον· ἡ δὲ τῶν σκελῶν στάσις διέγερσιν τῆς διανοίας ποιεῖ.

λδ'. Ἀναγκαῖον δέ σοι μετὰ τὸν πόλεμον, ὧ στρατηγέ, τοὺς πληρωθέντας ἐν αὐτῷ τῶν στρατιωτῶν παραμυθεῖσθαι, καὶ τοὺς διαπίπτοντας ἐν τῷ πλέμῳ ταφῆς ἀξιοῦν, καὶ μακαρίζειν διγενεῶς, ὡς ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἀδελφῶν μηδὲ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν προτιμήσαντας· ἐπειδὴ καὶ θεῖόν ἐστιν, καὶ προθυμίαν τοῖς ζωσιν ἐμποιεῖ.

λε'. Εἰ δὲ τέκνα αὐτοῖς εἰσιν, ἢ σύμβιος, ἢ φανερόν ἐστιν [ὅτι] ἀγωνιζόμενοι προθύμως ἐτελειώθησαν, καὶ ταῦτα παραμυθίας ἀξιοῦν τῆς προσηκούσης.

λς'. Ἐπειδὴ δὲ εὐρίσκωμεν καὶ Ῥωμαίους καὶ πάντας τοὺς ἐθνικοὺς ὡς ἐπίπαν μηχανθέντας ἀλλήλων παρατάξεις ὀρῶντας ἐπισημαίνεσθαι τὴν συγγωστῆραν μᾶλλον τῇ ὅψει ἐπιτυγχάνειν ἐν ταῖς μάχαις, ἥπερ τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις λάμπουσιν· καὶ τάχα ψευδὲς ἐστὶν τὸ χυδαῖον τοῦτο. Μετὰ γὰρ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ τῇ τοῦ στρατηγῶν διοικήσει καὶ προθυμίᾳ τοῦ στρατοῦ πόλεμος κρίνεται· ἀλλ' οὖν διὰ τοῦς τὰ τοιαῦτα στοχαζομένους δεῖν ἐστίν, ὥστε εἰ μὲν ὕλαι ἢ κοιλοὶ τόποι πρόκεινται, ἐκείσε τὸν στρατὸν ἀποκρύβειν, καὶ πρὸ πολλοῦ τοῖς πολεμίοις μὴ ἐπιδεικνύειν· ὥστε μὴ κατασφίξεσθαι καὶ ἐπιβουλεύειν αὐτὸν, εἰ μήπω ἔλθωσιν ἀπὸ ἐνδὸς ἢ δευτέρου σημείου.

λη'. Εἰ δὲ γυμνὸς ὁ τόπος καὶ καθαρὸς ὁ ἀήρ ἐστὶν, τότε τὰς κασσίδας παρασκευάζειν μὴ πρὸ πολλοῦ φορεῖσθαι, ἀλλὰ ταῖς χερσὶ κατέχεσθαι μέχρις ἂν ἐγγίωσιν οἱ ἐχθροί. Ἀλλὰ καὶ τὰ σκουτάρια μικρὰ ὄντα ἐμπροσθεν εἰς τὸ στήθος φέρειν, καὶ σκέπειν δι' αὐτῶν καὶ τὰ λωρίκια καὶ τὰς κασσίδας· ἢ ἔπισθεν κατὰ τῶν ὤμοπλατῶν φέρειν, εἰ ἔχουσι σιδηρὰ σκουτάρια λαμπρά. Ἀλλὰ καὶ τὰ σιδηρὰ τῶν κονταρίων ἀποκρύπτειν, εἰς τὸ παντοίως τὰ ὅπλα μήκοθεν διαλάμπειν διὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, ἀλλ' ἐναντίοι, προκαταλαμβάνεσθαι τὰς γνώμας αὐτῶν.

λθ'. Κελεύομέν σοι, ὧ στρατηγέ, μάλιστα καὶ τὰς ἐνέδρας ἤτοι ἐγκρύμματα ἐν τῇ μάχῃ κατὰ λόγον ποιεῖσθαι, ἤτοι κατὰ τὸν πρῶτην ἡμῖν διατυπωθέντα τρόπον. Αὐτὰ γὰρ ἐπιτηδεῖως καὶ κεραιότως γινόμεναι μεγίστας ὠφελείας ἐν ταῖς μάχαις ποιοῦσι, καὶ διαφόρως μεγάλας δυνάμεις ὑπὸ ὀλίγων κατέλυσαν, ὥστε μηδὲ καιρὸν γενέσθαι τὴν ὅλην παράταξιν συμπλακῆναι.

μ'. Εἰ μὲν γὰρ τόπων ἐπιτηδεῖων πρὸς ταῦτα εὐπορήσαντας, οἷον ἢ ὕλης βασιείας, ἢ κοιλάδος, ἢ βουνοῦ μεγάλου, ἢ φαράγγων, ἢ ὀρέων ἐγγιζόντων, καὶ μέχρι τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως συνεκτινόμενων, ὥστε δι' αὐτῶν λαθεῖν καὶ μὴ πῶρρωθεν

ἐρώμενον τὸ ἔγκρυμμα μεθοδευθῆναι πρὸς ἐπιβουλήν. Οὕτως οὖν τοῖς νότοις τῶν ἐχθρῶν ὀπισθεν ἄφνω ἐπελθόντες πρὸ τῆς συμπλοκῆς διετάρξαν καὶ ἔτρεψαν αὐτούς.

μα'. Ἄλλοι δὲ οὐ πλησίον τῶν ἐχθρῶν τῆς παρατάξεως ταύτην ἐποίησαν ἐπιτήθειον οὐκ ἔχοντες τόπον, ἀλλὰ ἐκ πλαγίου αὐτῶν μέσον τῆς ἰδίας καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν τάξεως ποιήσαντες, ἢ καὶ ὀπισθεν τῆς ἰδίας ἐκ πλαγίου, καὶ τὴν μὲν μείζονα δύναμιν εἰς ἔγκρυμματα ἔταξαν, τὴν δὲ ἐλάττωνα σχηματικῶς ἔμπροσθεν ἔταξαν.

μβ'. Ἄλλοι δὲ μέρος τοῦ στρατοῦ ἔταξαν εἰς ἔγκρυμμα, καὶ οὐ τὸ μείζον μέρος, ἀλλὰ τὸ ὀλιγότερον τῆς δὲ συμβολῆς γενομένης ἔκουσίως τῶν προταγόντων εἰς φυγὴν ὀρμησάντων, καὶ τῶν ἐχθρῶν τὴν δίωξιν ἀτάκτως ποιουμένων, μετὰ τὸ παρελθεῖν αὐτοὺς τὸν τόπον τῆς ἐνέδρας ἐξελθόντες οἱ τὸ ἔγκρυμμα ποιήσαντες κατὰ τοῦ νότου ὀπισθεν τῶν ἐχθρῶν ἐπέστησαν· εἶτα καὶ οἱ φυγόντες ἀντίστροφον γινόμενοι πρὸς τὸ σύνθημα ὑπερπροόρισαν ἐν τῷ μέσῳ ἀπέλαθον αὐτούς. Τοῦτο δὲ ὡς ἐπὶ πολὺ ἐπὶ τῶν βορειοτέρων καὶ Σκυθικῶν ἐθνῶν γίνεται διὰ τὸ ἀτακτα εἶναι, οἷον Τούρκων καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς.

μγ'. Ἐὰν δὲ τις φόσσαν βαθεῖαν, ἦγουν ὄρυγμα ἐπὶ ὀκτῶ ἢ δέκα πόδας τὸ πλάτος ἐπὶ ἱκανὸν διάστημα ὀρύξῃ, καὶ σκεπάσῃ ταύτην ξύλοις λεπτοῖς χόρτω τε καὶ χῶματι, ὥστε ἠνωμένην καὶ ὁμοίαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὀρύγματος εἶναι τῇ ἐγγιζούσῃ αὐτῷ γῆ, καὶ κατὰ μὴδὲν διαλλάττειν. Ἄλλὰ μὴδὲ τὸ ἐπαρθὲν χῶμα ἐάσῃ πρακεῖσθαι αὐτῷ, ἵνα μὴ ἐμφαίῃ τινὰ ξηνοπρέπειαν· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ αὐτοῦ ὀρύγματος καταλίπη τινὰς τόπους στερεοῦς σεσημειωμένους καὶ ἐγνωσμένους πρὸς τὸ παρὸν τῶν ἰδίων στρατῶν. Ἐκατέρωθεν δὲ, ἦγουν ἐνθεν κάκειθεν, ἐκ τοῦ πλησίον τοῦ ὀρύγματος ἔγκρυμμα εἰς ἄφανει· τόπους ποιήσῃ, καὶ παρατάξει τοὺς λοιποὺς πρὸ τοῦ ὀρύγματος· εἶτα συμβολῆς γενομένης ἔκουσίως οἱ προταγόντες τὴν τροπὴν σχηματισάμενοι αὐτοὶ μὲν δ.ὰ τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῖς τόπων καὶ στερεῶν ἀκινδύνως παρέλθωσιν. Οἱ δὲ ἐναντιοὶ σφοδρῶς καὶ ἀσχετῶς τὴν δίωξιν ποιησάμενοι ἐμπέσωσιν ἐν τῷ ὀρύγματι, ὑπεξελθόντες δὲ ἄφνω οἱ τὸ ἔγκρυμμα ποιησάμενοι, εἶτα ἐπαναστρέψαντες καὶ οἱ τὴν ὑποχώρησιν σχηματισάμενοι, τοὺς πλείους τῶν ἐχθρῶν ἀπολέσωσι πάντως, τοὺς μὲν ὡς ἐμπροσθέντας εἰς τὸ ὄρυγμα, τοὺς δὲ ὡς τραπέντας ἀτάκτως ἐπὶ τῷ ἐχθρῶν προγνωσθῆ, ἢ διὰ τινων πρὸς ῥύεντων αὐτοῖς καταμηνυθῆ.

μδ'. Ἐὰν δὲ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ διὰ πάλων πεπηγμένων τίς ποιήσῃ, δύο καὶ ἢ τρεῖς εἰσόδους ἀπαθεῖς ἐπινοήσῃ ἐγνωσμένας τῷ παρατασσομένῳ στρατῷ, εἶτα πρὸ τῶν πάλων ἐκείνων παρατάξεται· σχηματισάμενος ἐν τῇ συμβολῇ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τὴν φυγὴν προτρέψεται τοὺς ἐχθροὺς τοῖς πάλοις περιπεσεῖν. Καὶ ἐξαίφνης ἐπελθόντες οἱ τε τὸ ἔγκρυμμα ἔχοντες ἐκ πλαγίου, καὶ οὐ σχηματισάμενοι τὴν φυγὴν κατὰ κράτος, καὶ οὕτως τοὺς ἐχθροὺς ἀπολέσωσιν.

με'. Γίνεται δὲ τοιοῦτος δόλος κατὰ τῶν ἐχθρῶν

(6) Ἄδικητῶ. Scribe, ἀδοκῆτῶ.

A tari possint, et molitiones idoneas struere, insidias suas positas habebant : isti a tergo hostium de improvise irruentes, ante manus consertas fuderunt eos, et in fugam verterunt.

41. Alii prope hostium copias, cum locum non haberent idoneum, hoc minime fecerunt, sed a latere in medio suæ hostiumque aciei eos collocantes, vel a tergo suæ aciei obliquantes, majores copias in insidiis collocaverunt, et minores ad coram confidendum cum hostibus instruxerunt.

42. Alii partem exercitus non majorem, sed minorem in insidiis locaverunt, conflictatione jam incepta fugæ voluntariæ iis qui in acie instructi erant sese mandantibus, et hostibus illos confuse insequentibus, et locum illum ubi insidiæ sunt locatæ transeuntibus : qui in insidiis positi erant a tergo hostes invadant : qui vero ante aufugerunt, tessera facta quam ante sibi proposuerant, conversi iterum in hostes, insequuntur eos. Hoc autem fere plerumque adversus aquilonares homines Scythicasque nationes maxime fit, ut Turcæ, et qui sunt iis similes.

43. Si quis fossam altam ad octo aut decem pedum latitudinem satis longo intervallo effoderit, hancque lignis tenuibus, cespite, feno atque aggere contexerit, quasi una eademque cum finitimis locis terræ superficies esset, nihilque a circumstante terra distet, eductum autem aggerem universum ibi jacere non sinat, ne aliquam novitatis suspicionem afferat, in medio autem ejusdem fossæ loca quædam firma reliquerit, ad id tempus notata, et designata exercitui tuo, et utrinque hinc, atque illinc prope fossam insidias abditis locis clam collocaverit, et ante fossam reliquos instruxerit, deinde conflictatione incepta voluntariam fugam, qui instructi in acie sunt, simulaverint, et per cognita firmaque loca secure transierint, hostes autem impetuose ac vehementer insequantur, deinde ii, qui fugam simulabant conversi in eos, aliis in fossam præcipitatis, aliis inopinata hac machinatione in fugam conjectis, magnam partem hostium debunt, nisi ab hostibus hoc ante animadvertsum, vel a quibusdam transfugis indicatum sit.

ἀδικητῶ (6) συμπτώματι, εἰ μὴ ἄρα παρὰ τῶν

44. Similiter si palis quis defixis fecerit duos aut tres ingressus, securus, integrosque relinquens, et instructæ aciei cognitos ; deinde ante palos eos aciem instruat, et in ipsa conflictatione fugam simulans incitet hostes, ut in hos palos ruat, et subito a latere intervenientes insidiæ, hostes magnopere lædent.

45. Hujusmodi etiam dolus adversus hostes sine

NOTÆ.

fossis, et palis suscipitur, si quis ferreos tribulos, id est, murices ad tempus vinculis constrictos projiciat, qui post usum expletum contrahi in se iterum possint, ad latitudinem aciei instructæ; in medio quatuor aut quinque transitus relinquitur centum pedum latitudine, qui exercitui bellaturo noti sint, ramis magnis, aut hastarum cuspidibus peregrinis, aut terræ aggeribus ad modum tumuli, aut acervi lapidum cumulatis, aut aliis evidentibus signis non ad initium, sive frontem longitudinis horum tribulorum positis, sed ad exitum altitudinis ad utramque oram transitus notati. Conflictatione jam incepta fugam simulent, et ubi hæc nota signa exercitus transierit, auferantur ea, aut dejiciantur a certis quibusdam equitibus ad hoc constitutis; insidiæ tum hinc atque illinc utroque ex latere adversus hostes irruant, ubi jam in hos tribulos iruerint, nec antrosum aut retrorsum procedere possunt.

πλλαγίων ὑπεξίρχεσθαι ἐνθεν κάκειθεν κατὰ τῶν ἔχθρῶν περιπιπτόντων τοῖς τριβόλοις, καὶ οὐ δυναμένων οὐδὲ πρόσω οὐδὲ ὀπισθεν εὐκόλως ὑποχωρεῖν.

46. Hæc fieri sine tribulis eodem modo possunt, si quis rotundas quasdam fossas varie dispersas, quas antiqui hippoclastas nominabant, ducat ad spatium unius, ad altitudinem duorum aut trium pedum, aut acutos palos desigat in illis; has diversas, et distantes a se trium pedum omni ex parte intervallo, fodies ad universi spatii latitudinem pedum centum quinquaginta, ad longitudinem totius aciei intervalli. Hoc confectio quando ad conflictationem ventum est, par est, ut prima acies ad unius milliarii spatium ante eum locum instruat, secunda post universam intervallum duobus aut tribus sagittæ jactibus ab eo loco absit, ut si opus fuerit, et qui e prima acie in fugam versi sunt, se cure per ea loca evadant, eisdem intervallis secunda acies sine offensione transeat, atque adeo hostes invadat.

ἐπιθέσθαι τοῖς ἔχθροῖς διὰ τῶν αὐτῶν εὐκαίρων διαλειμμάτων εὐκαίρων διερχομένην, καὶ ἀνεμποδίστως οὕτως ἐπιθέσθαι τοῖς ἔχθροῖς.

47. Quando non ante fraudem hanc apparatus, sed post eam acies instruitur, tres sagittæ jactus ab eo loco acies instruat: et quando hostes vel transierint, vel in loco fraudis molitæ fuerint, occurrant illis nostri, ut pro celeritate equi illorum lædantur. Loca autem istius fraudis opportuna, et integra ad transeundum, lata admodum relinqui non oportet, ut ne magnus hostium numerus secure non acriter adoriatur.

48. Hæc rerum aggressiones atque doli clam et a paucis fidelibusque hominibus vel ipso die belli, vel uno ante die, ad vesperam vel noctu fiant, eo ipso loco quo bellum expectatur, ibique hostes præstolari. Ad hoc tempus autem quibusdam ex exercitu muniantur, præcipue autem signiferis, ut sciant se asservari: et post banda densati am-

A καὶ ἄνευ ὀρύγματος, ἢ πάλων, ἐάν τις τριβόλους σιδηρᾶς ἀσυμφανῶς βίβη πρὸς ὤραν ἐν σφηκώμασιν (7) ὀποδεδεμένας εἰς τὸ ἐτοιμῶς συστέλλεσθαι μετὰ τὴν χρεῖαν, τουτέστιν ἐπὶ πλάτος μὲν ρ' ποδῶν, καὶ πρὸς μῆκος δὲ πρὸς τὸ τῆς παρατάξεως διάστημα· ἐν τῷ μέσῳ δὲ τέσσαρας ἢ πέντε παρόδους καταλείπη ἀπὸ τριακοσίων ποδῶν πλάτος ἔγνωσμένας τῷ συμβάλλοντι στρατῷ, καὶ σεσημαιωμένας ἀπὸ κλάδων μεγάλων, ἢ κωνταρίων κεφαλᾶς ξυνοπρεπεῖς ἐχόντων, ἢ γῆς ἀναβολῶν ὡς τυμβίων, ἢ λίθων ἀποτιθεμένων, ἢ ἕτερον εὐδῆλον σημεῖον, οὐ μόνον κατ' αὐτὰς τὰς ἀρχάς, ἦτοι τῶν μετώπων τοῦ μήκους τριβόλων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ βάθους ἦτοι τοῦ πλάτους παρ' ἑκάτερα τῶν παρόδων, ὥστε τῆς συμβολῆς γενομένης σχηματίζεσθαι τροπὴν, καὶ μετὰ τὸ παρελθεῖν διὰ τῶν τοιούτων ἔγνωσμένων παρόδων τὸν στρατὸν ἐπαίρεισθαι τὰ τοιαῦτα σημεῖα, ἦτοι καταστρέφεσθαι παρὰ τῶν εἰς τοῦτο ἀφοριζομένων καβαλλαρίων, εἰθ' οὕτως τὴν ἐνέδραν ἐκ τῶν δύο

πρ'. Τί γίνεσθαι δὲ δύναται καὶ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ ἄνευ τριβόλων, ἐάν τις στρογγύλα ὀρύγματα, ἃ ἔλεγον οἱ παλαιότεροι ἱπποκλάστας, ὀρύξῃ διεσπαρμένα ἀπὸ ἐνὸς ποδὸς τὸ διάστημα ἔχοντα, καὶ βάθος δύο ἢ τριῶν ποδῶν, καὶ πάλους ὀξείας ἐμπήξῃ ἐν αὐτοῖς. Ταῦτα δὲ κρηλαγμένα ὀρύξει καὶ μὴ ἐπ' εὐθείας, ἢ ἀπὸ τριῶν ποδῶν ἑλλήλων κατὰ τὰ τέσσαρα μέρη ἀφροσθηκῶτων, ἐπὶ πλάτος δὲ πόδας ρ', μῆκος δὲ πρὸς τῆς παρατάξεως διάστημα.

C Καὶ τοῦτου γενομένου ἐν τῇ συμβολῇ, ὅταν μὲν ἡ πρώτη τάξις προπαρατάσσεται, πρὸς τὸν ἴνα εἰς πρὸ ἐνὸς μιλίου τοῦ τοιούτου σοφίσματος ἡ αὐτῇ ἴσταται, ἢ δὲ δευτέρα ὀπισθεν αὐτοῦ δι' ἄλλου τοῦ διαστήματος εἰς τὰ λείμματα τῶν ὀρυγμάτων ὡς ἀπὸ δύο ἢ τριῶν σαγιττοδόλων ὀπισθεν· ἴνα ἐάν χρεῖα γένηται, καὶ οἱ τρεπόμενοι τῆς πρώτης διὰ τῶν ἀκινδύνων παρήρχωνται, καὶ τὴν δευτέραν τάξιν, ἐάν χρεῖα ἔστιν

μζ'. Ὅταν δὲ οὐ πρὸ τοῦ σοφίσματος ἡ παράταξις γένηται πᾶσα, ἀλλὰ ὀπισθεν αὐτοῦ, δέον ἀπὸ τῶν τριῶν σαγιττοδόλων τοῦτου ὀπισθεν τὴν παράταξιν ἴστασθαι, καὶ ὅταν οἱ ἔχθροὶ παρῆλθωσιν ἢ καταλάβωσι τὸ σόφισμα, τότε ὑπαντιάζειν αὐτοῖς, ἴνα φλάσωσιν οἱ ἵπποι αὐτῶν ἐμπεσόντες ἀφανισθῆναι. Ἄλλε τότε οὐ χρὴ πολὺ πλατέα τὰ εὐκαιρα χωρία τοῦ σοφίσματος καταλιμπάνειν, ὅταν ἡ παράταξις ὀπίσω αὐτῶν ἔσται, ὥστε μὴ τοὺς πολλοὺς τῶν ἔχθρῶν παροδεύοντας ἀκινδύνως τῆς μάχης προσάπτεσθαι.

μη'. Τὰ δὲ τοιαῦτα ἐγχειρήματα ἡγουν σοφίσματα, λαμβανόντως σε δεῖ ποιεῖν, ὡς στρατηγῆ, δι' ὀλίγων καὶ πιστῶν ἀνθρώπων, ἢ ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ πολέμου ἡμέρᾳ, ἢ πρὸ μιᾶς αὐτοῦ ἡμέρας περὶ τὰς δειλιὰς αὐτοῦ ὥρας, ἢ νυκτὸς, ἐν ἐκείνῃς δηλονότι τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἡ μάχη προσδοκᾶται, κάκεισε τοὺς ἔχθροὺς ἀναμένειν, καὶ πρὸς ὤραν θαρραλεῖν τοῖς τοῦ στρατοῦ,

NOTÆ.

(7) Ἐν σφηκώμασιν. Scribebatur, ἐν ἀφηκώμασιν.

καὶ κατ' ἐξαιρετικὸν τοῖς βανδοφόροις. Ἴνα δὲ εἰδότες ἂν
φυλάσσονται, καὶ ὀπισθεν τῶν βέδων σφιγκτοὶ ἀκο-
λουθοῦσιν, ὡς οἱ εὐκαιροὶ τόποι ἐπιδέχονται.

μθ'. Τοῦτο δὲ πάντες παραγγελοῦσιν, ἵνα τοῖς
βάνδοις ἑαυτῶν ἐν τῷ ὑποχωρεῖν μάλιστα ἀκολου-
θῶσιν, ἵνα μὴ, ὅταν μὴ γένηται, πλανώμενοι αὐτοὶ
περιπίπτουσι τῇ παγίδι.

ν'. Πάντων δὲ τῶν εἰρημένων σοφισμάτων, ὡς
ἠγοῦμεθα, ἡ διὰ τῶν τριβόλων ἀπάτη εὐκολωτέρας ὡς
καὶ μᾶλλον λεηθότως ἐν ἐκάστῳ τόπῳ δύναται γίνε-
σθαι. Διὰ τοῦτο οὖν χρὴ πρὸς τοὺς τόπους καὶ τὴν
τάξιν ἀρμόζεσθαι.

να'. Καὶ ἐὰν δόξη σοι συμπερόν τὴν ἔφοδον κατὰ
τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως γενέσθαι, ὡς ἤδη ἡμῖν
εἴρηται, ἀφορίσεις ἀπὸ ἐνὸς ἢ καὶ δευτέρου βάνδου,
ἢ πρὸς τὸ πόσον τοῦ ὄντος στρατοῦ πλείονας μετὰ
ἀρχόντων ἀνδρείων καὶ τολμηρῶν καὶ φρονίμων καὶ
στρατιωτῶν χρησίμων. Εἰς μὲν τὸ ἴδιον δεξιὸν μέρος,
τοῦ τόπου ἑθλονότι συμπράττοντος· μίαν ἐνέδραν
ἑφείλουσαν κατὰ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐγχειρήσαι πα-
ρατάξεως, κατὰ δὲ ἀριστερὴν τὴν ἄλλην ἐνέδραν.

νβ'. Καὶ ἐὰν μὲν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐγχειρήται
ταύτην τὴν ἐγχειρεῖν βουλομένην τῶν ἐχθρῶν ἀνα-
στῆσαι, καὶ μὴ δοῦναι καιρὸν ἐλθεῖν καὶ παρατάξαι
τὴν παρατάξιν. Εἰ δὲ μὴ ἐγχειρήται παρὰ τῶν
ἐχθρῶν ἐπιβῆσθαι, ἵνα διὰ τοῦ μέρους ἐκείνου ἢ
εἰς τὸ τοῦδον τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰκός, ἐκείσε εὐρισκώ-
μενον ἐπιβῶσιν, ἢ καὶ τοῖς τῶν ἐχθρῶν νότοις, ἢ
τῷ κέρατι, ἢ γούν τῷ κυκλοῦντι μέρει τῆς τῶν ἐχ-
θρῶν παρατάξεως, ἵνα μὴ, ὡς εἰκός, καὶ τῶν ἐχ-
θρῶν ἐν δευτέρῃ τάξει τασσομένων, ἢ καὶ αὐτῶν
ἐγκυρμα ὀπισθεν τῆς ἰδίας αὐτῶν τάξεως ἐχθόντων
εὐρεθῶσι τὰ ἐπὶ ἐγκρύμματα ἐκ τοῦ ἐναντίου ὅτι
αὐτῶν βλαπτόμενα δεῖ γὰρ καὶ αὐτοὺς τοὺς εἰς
καὶ οὕτως ἀρμόζεσθαι τῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσει.

νγ'. Τὸν δὲ καιρὸν τοῦ ἐγκρύμματος ἐπιμελῶς
κανονίζεσθαι, καὶ μηδὲ πρὸ πολλοῦ τῆς παρατάξεως
ἐγχειρεῖν· ἵνα μὴ ὡς ὀλίγους ἔχουσα ἢ ἐνέδρα ὑπὸ
τῶν ἐχθρῶν βαρῆται, μηδὲ πάλιν ὑστερεῖν, ἵνα
μὴ φθάσῃ ἢ συμβολῇ τοῖς παρατάξεως γενέσθαι
καὶ ἀνωφελὲς αὐτῇ εὐρεθῇ.

νδ'. Ἀλλὰ πρότερον ἐν τῷ ἔμῃ μὲν κινεῖν τὴν τε
παρατάξιν καὶ αὐτὰ εἴτε ἐν εἴτε δύο γίνονται ἐγκ-
κρύμματα· μᾶλλον δὲ ὀλίγον προκινῆσαι τὴν παρα-
τάξιν· ἵνα ἢ μὲν παρατάξις διὰ τῶν φανερῶν τό-
πων ἐρχομένη ἐκείθεν τοὺς ἐχθροὺς ἀντιπερισπᾷ·
ἢ δὲ διὰ τῶν ἀφανῶν ὁμοίως περισπᾷ καὶ ἀλλήλους·
διὰ σκοπέλλας καὶ σημείους καὶ εἰκασμοῦ κανονίζεσθαι·
καὶ τὸν, ὡς εἰκός, διὰ συντομίας τοῦ τόπου προλαμ-
βάνοντα ἐμβραδύνειν καὶ ἀναμένειν τὸν ἄλλον, ὥστε
ὡς ἐνδέχεται ἴσως τὰς ἀμφοτέρας τὴν τε ἐνέδραν
ἢ γούν τὸ ἐγκύρμα καὶ τὴν παρατάξιν εὐρίσκεισθαι
κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὀλίγον τι τὴν ἐνέδραν μᾶλλον
προκρύβειν· ἵνα ὅταν ἐρξῶνται οἱ ἐχθροὶ ὑπὸ τῆς
ἐνέδρας διαταραχθῶσιν, τότε ἢ παρατάξις ἐγγύς
εὐρισκομένη συμβῶλη.

νε'. Διὰ οὖν τοῦτον τὸν τρόπον, ἐὰν οἱ τόποι ἐπι-
τήθειοι εἴσιν, ἐκ τῶν δύο μερῶν δεῖ σε τὰ ἐγκρύμ-
ματα ἐκπέμπειν, μάλιστα ἐὰν πολὺν καὶ μέγαν

PATROL. GR. CVII.

bulent, quemadmodum opportunitas locorum re-
cipit.

49. Hoc omnibus mandandum est, ut in retro-
cedendo iterum banda sequantur, ne, quod ab his,
quidam palantes, in has pedicas incidant.

50. Ex iis prædictis machinationibus omnibus,
quemadmodum nos arbitramur, hæc tribulorum
machinationes tum facillime tum obscurissime sin-
gulis in locis fiunt, ideoque ad locorum naturam
acies instruantur.

51. Si tibi utile videbitur incursiones adversus
hostium aciem facere, ut jam nobis dictum est, ad
unam et alteram cohortem, vel pro exercitus tui
numero plures etiam, præfectosque illorum fortes
atque audaces, prudentes strenuosque deliges,
eosque ad dextrum latus loci, si idoneus fuerit,
unas insidias contra hostium copias, et ad lævum
itidem alias collocabis.

52. Si ab hostibus invadantur, hic apparatus ho-
stium coercendus est, neque permittendum illud
tempus vacuum esse quo se instruant. Sin ab ho-
stibus non invadantur, ex ea parte vel in tulum
hostium quod ad eam partem locatur, invadant, vel
in extremum ægmen et tergium hostium, vel in
cornu, id est, partem ambientem extremas oras
aciei hostium, ut ne hostes aut secunda acie in-
structa, vel insidiis post copias illorum collocatis,
tuas insidias suis laedant. Insidias enim tuas in ex-
cubiis esse oportet, ut tuto incursionem hostium
sustineant, eosque opportune invadant.

ἔγκρυμμα ἀπερχομένων προσκυλλεῦσιν ἀσφαλῶς,

53. Insidiarum tempus diligenter advertas, ne-
que longo tempore ante aciem instructam eas locas,
ne cum pauci in insidiis sint, ab hostibus oppri-
mantur: nec rursus nimis tardentur, ne conflictatio
si aliquandiu ante inceperit, inutiles atque
inanes insidiæ sint.

54. Sed dum universa acies procedit, ipsæ quo-
que insidiæ sive unæ sive duæ sint, adversus hos-
tes, se præparent, sed ita ut paulum ante eas, acies
procedat. Ex eo fiet, ut acies per loca exposita
ambulans, ad se aciem hostium pertrahat, insidiæ
per latebrosa loca incendentes similiter se attrahant,
seque mutuo speculando, significando, conjectando
observent, quive priores alteros anteverterint, re-
tardent se et prætolentur eos, ut simul quantum
fieri possit utraque tum copiae tum insidiæ hostes
adoriantur. Insidiæ autem paulo nunc anteeant, ut
quando hostes insidiis cæperint commoveri, acies
tum prope adducta confligat.

55. Hoc modo, si loca idonea fuerint, duobus ex
lateribus insidiæ collocandæ sunt, si potissimum
magnum habeas exercitum, ut altere insidiæ

incursantes reprimant, alteræ autem hostes invadant.

56. Si cum invaserint minus secunde res illis processerit, vel cum acies tota profligata est, tum illi invadere cœperint, ne sic quidem retrocedant, aut hostes dimittant, neque ad secundam aciem veniant, et cum iis qui se in fugam dederunt, permisceant, sed eminus consistant, illosque a tergo adoriri atque invadere conentur, ut hoc modo a fuga suos retardent.

57. Tutum hoc arbitramur esse, ut qui ad insidias vel ad incursionem a tergo atque a latere alicujus aciei mittuntur, vel ad tuti custodiam, vel ad celere subsidium alicujus partis afflictæ, vel ad tergam aciei custodiendam, sive ad excubias, drungisti magis, id est, simul, confertim, quasi una, sine ordine instruantur, neque in longam aciem, id est, ad ordinem contubernii aut decuriæ aut quincuriæ; hic enim apparatus splendidior ac illustrior, fortior atque ordinatior est, et tuto conflictationes in prælio facit, tardior tamen minus flexibilis ad usum est. Hæc autem drungisti apparatus, omnia contraria habet, et in insidiis facilius latere potest: minore loco contenta, confestim manus conserere potest: itaque exercitatione ac usu exploranda hæc opportune sunt, et quod maxime utile est experiendo teneatur.

58. Sed hoc pro magnitudine exercitus ad hoc emissi, et pro locorum situ fiat: si enim æquales copiæ, aut majores, quam quæ in conspectu acies instruitur, ad insidias emittuntur, ut uno e loco exeant, tum in contubernia dividantur: sin pauci emittantur, lique ad diversa loca separentur, tum drungisti sive confertim absque ordine deasati ambulant.

59. In iis enim, quemadmodum dixi, differentia quedam est. Nam quæ ordine insidias struantur, fortiter et lato pugnare possunt: ille quæ confuse et conferte densantur, ad subsidia celeriter afferranda, et persecutiones vehementesque incursiones ac turbas valent.

60. Hanc igitur idoneam aciem equitum continuatione, quemadmodum prædiximus, ad optimam, quantum fieri potest, formam traducens, si imperitia harum rerum fuerit: sin ea satis edocta fuerit, neque mandatis belli tempore, neque ulla alia præceptione opus erit: ipsa enim instructio atque exercitatio unumquemque docent quid facto potissimum opus sit.

61. Omissiores autem quidam atque imperitiores, hanc aciem ad instruendum variam et multiplicem esse, atque adeo laboriosam existimant. Hi intelligant, athletas et aurigas, aliosque ejus generis homines qui ad luctum atque oblectationem se exercent, qui si assuequantur quod cupiunt, medio-

(8) Συνεπλέκεσθαι. Scribe, συνεπλέκεσθαι.

Α στρατὸν ἔχη, ἵνα τὸ μὲν ἐν ἔγκρουμα τοὺς ἐπαρχομένους ἀναστέλλῃ, τὸ δὲ ἕτερον ἀρμοδίως τοῖς ἔχθοροις ἐπιχειρή.

νς'. Ἐάν δὲ ἐγχειροῦντες, ὡς εἰκός, μὴ ἐπιτύχωσιν ἢ καὶ τροπὴ τῆς παρατάξεως ἐν τοσούτῳ παρακολουθήσῃ, μὴ δὲ οὕτως ἐνδιδόναι ἢ ἀφίειν τοὺς ἔχθρους, μὴδὲ ἐπὶ τὴν δευτέραν τάξιν ἔρχεσθαι, καὶ συναπλέκεσθαι (8) τοῖς φεύγουσιν, ἀλλὰ ἐξωθεν ἀπομένειν καὶ σπουδάζειν αὐτοῖς τῷ νότῳ τῶν ἔχθρῶν, ἥτοι ὅπισθεν ἐναδρεύειν καὶ ἐπέρχεσθαι, καὶ ἐντεῦθεν ἀνακαλεῖσθαι τὴν τῶν ἰδίων φυγὴν

νζ'. Ἀσφαλὲς δὲ ὑπολαμβάνομεν, ἵνα οἱ πρὸς ἔγκρούματα πεμπόμενοι εἴτε εἰς ἐπέλευσιν ἀπὸ ὅπισθεν ἢ ἐκ πλαγίων τινὸς παρατάξεως, εἴτε εἰς τοῦλδου φυλακὴν, εἴτε εἰς ὄξειαν βοήθειαν μέρους τινὸς, ὡς εἰκός, βαρουμενου, εἴτε εἰς νότου παρατάξεως φυλακὴν, εἴτε εἰς βίγλαν, ὀλίγοι οἱ τοιοῦτοι, ἀρμόδιόν ἐστιν, ἵνα μᾶλλον δρουγγιστὶ τάσσωνται, ἤγουν ὁμοῦ ὡς μάχα ἀνευ ὀρδίων οὐχὶ δὲ ἐπὶ μακρᾶς παρατάξεως, τοῦτέστι κατ' ὀρδίων ἀκίης ἢ δεκαρχίας ἢ πενταρχίας. Αὕτῃ γὰρ κομπὴ καὶ ἐξηγούμενη καὶ ἰσχυροτέρα καὶ εὐτακτοτέρα ἐστὶ, καὶ ἀσφαλῶς τὰς συμβολὰς ἐν ταῖς μάχασι, ποιεῖται· βραβεῖα δὲ καὶ θυσιματάθετος ἐστὶ ταῖς χρεαῖσι, ἢ δὲ δρουγγιστὶ τάσσόμενη τὰ ἐναντία ἔχει καὶ ἐν ταῖς ἐνέδραις μᾶλλον εὐκόλως λαμβάνει δύναται δλίγῳ τόπῳ ἀρκομένη καὶ συντόμως μετατιθεσθαι πρὸς τὰς χρεῖας· διὸ χρὴ μετὰ γυμνασίας δοκιμάσαι εὐκαίρως, καὶ τὸ ἀναγκαϊότερον δι' αὐτῆς τῆς πείρας ἐπιλέγεσθαι.

νη'. Ἀρμόζει δὲ καὶ πρὸς τὸ πᾶν, τοῦ στρατοῦ, τοῦ ἐπὶ τούτῳ πεμπομένου καὶ πρὸς τὰς τῶν τόπων θέσεις· ἐάν γὰρ ἡ μείζων δύναμις ἢ ἰσόμερος τῆς φανερῆς τάσσόμενης πέμπηται: εἰς ἔγκρουμα δὲ ἐνδὸς τόπου ἐγχειρήσῃ προδοκοῦσα, τότε δέεται κατὰ δεκαρχίαν τάσσεσθαι· εἰ δὲ ὀλίγων οἱ πεμπόμενοι, ἢ κατὰ διαφόρων τόπων, τότε δρουγγιστὶ καὶ ὁμοῦ ἀνευ ὀρδίων σφιγκτοῦς τάσσεσθαι.

νθ'. Ἐν τοῖτοις γὰρ ἐστὶν ἡ διαφορὰ, ὡς εἰρηται, ἀμφοτέρων, ὅτι ἡ μὲν ἐν συντάξει γινόμενη ἐνέδρα τὸ ἰσχυρῶς καὶ ἀσφαλῶς μάχεσθαι ἔχει, ἡ δὲ δρουγγιστὶ γινόμενη τὸ ὄξειω περιέχειν τὰς βοηθείας καὶ τὰς διώξεις καὶ τὰς ἀθρίας ἐπιπέσεις καὶ παραχὰς τοιεῖσθαι.

ξ'. Ταύτην οὖν τὴν τάξιν ἐπὶ τῶν καθάλλιων ἀρμόδιον νομίζομεν, ἢ δὲ σὶ κατορθῶν διὰ συνελθὸς γυμνασίας, καθ' ἕν εἰρήκαμεν τρόπον, εἴτε μὴ ἐν πείρᾳ ταύτης προέγινε· ἐάν γὰρ αὕτῃ δόντως κατορθωθῇ, οὐδὲ μανέτων χρεῖα ἐν κερῶν πολέμου, οὐδὲ ἀλλῆς παραγγελίας· αὕτῃ γὰρ ἡ τάξις καὶ γυμνασία ἑκαστον διδάσκει τὰ δόντα.

ζη'. Ἰσῶς δὲ τινες τῶν ὀνηροτέρων καὶ ἀσφαλιστερον λογίζονται, ποικίλην τινὰ καὶ πολυεθῆ τὴν τάξιν ταύτην εἶναι, καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ πόσον (9). Οὐδὲ εἰδέναι δέον, ὅτι εἰ ἀθλῆται καὶ ἐνίκαυ καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν εἰς πείρας καὶ τέρπον ἀγωνιζομένων, ὅτι ἢ μὲν ἐπιτυχία αἰτίων ἐστὶ χρομάτων εὐνορία, ἢ δὲ

NOTÆ.

(9) Ἐντεῦθεν ἐπὶ πόσον. Scribe, ἐ. ἰσῶσιν.

ἀστοχία ἀζήμιός ἐστι λύπη. Οὗτοι οὖν τοσοῦτον μόχθον καὶ κάματον ὑπομένουσι μετὰ νηστείας βρωμάτων καὶ παραφυλακῆς καὶ ἀνευδότητος γυμνασίας, εἰς τὸ δυνηθῆναι μαθεῖν, ποῖα μὲν εἰσι τὰ πρὸς βλάβην τῶν ἀντιπάλων γινόμενα, τίνα δὲ τὰ φυλάττοντα τὴν ἐξ αὐτῶν ἐγχειρουμένην ἐργασίαν. Πόσω μᾶλλον ἐνταῦθα χρὴ ἀόκνως καὶ πολυτρόπως καὶ σεσοφισμένως τὰς παρατάξεις καὶ γυμνασίας ποιεῖσθαι, ὅπου τὸ μὲν σφάλμα παρευθῆς, ἢ τὸν θάνατον, ἢ τὴν χεῖρονα θανάτου φυγὴν φέρει, ἢ δὲ ἐπιτυχία χαρὰν καὶ κέρδος, καὶ ὑπόληψιν ἀγαθὴν, καὶ μνήμην ἐνδοξὸν ἀληθάρρητον.

autem ingentem lætitiā, magnas incommoditates, obscurandam habet.

ἔβ'. Πῶς γὰρ οὐκ ἀστοχὸν καὶ ἐπιθλαθῆς καὶ ὀλέθρον, ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀπλῶ τρόπῳ τάσσεσθαι καὶ ἐκ τυχόντος σφάλματος κρίσιν τοσοῦτου πλήθους ἀνδρῶν γίνεσθαι, καὶ μηδὲ ἐπιγινώσκεισθαι τὸν ἀμαρτήσαντα, ἀλλὰ τῷ σφάλματι τοῦ ἐνὸς πάντας ὑπάγεσθαι ὅπου οὐδὲ πολλὰ εἰσι τάχα τὰ κεφάλαια τὰ φερόμενα γίνεσθαι, ἀλλ' οἱ λογισμοὶ τῶν αἰτιῶν (10) αὐτῶν ἐμήκυναν τὸν λόγον.

ἔγ'. Τοσαῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς καθαρῆς καὶ ἀκαταστάσεως ἡμῖν εἰρησθεῖν, περὶ δὲ τῆς περικτικῆς καὶ τῆς συμμίκτου ἡβῆς ἐροῦμεν ἄνω ἀναγκαῖα κατὰ τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν γενέσθαι νομιζόμεν· περὶ τῶν ἀκριβέστερον ἡμῖν καὶ ἐν ἑτέρῳ λόγῳ προδιώρισται.

ἔδ'. Τοῦτων γὰρ οἱ μὲν εἰσι σκουτάτοι λεγόμενοι, οὗς καὶ ὀπίσθας καλοῦμεν. Καὶ τοὺς μὲν σκουτάτους ὀπίσθας οὕτως· πρότερον μὲν ποιήσεις τὰς ἀκίας, ἦγουν τοὺς ὀπίσθους τοῦ τάγματος ἑκάστου, τινὲς ἀριστερὰ, καὶ τινες δεξιὰ τοῦ βάνδου, ἦγουν τοῦ ἀρχοντος τάσσονται.

ἔε'. Καὶ προπορευομένου τοῦ ἀρχοντος ἅμα τῷ βανδοφόρῳ καὶ τῷ βουκινάτῳ καὶ τοῖς λοιποῖς κατὰ συνήθειαν ἐπακολουθοῦσιν ὡς ὠρίσθησαν οἱ λοχαγοὶ· πρῶτον οἱ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, εἶτα οἱ τοῦ δεξιῶ.

ἔς'. Γινόμενων δὲ αὐτῶν ἐν τῷ τῆς παρατάξεως τόπῳ, ἴσταται ὁ ἀρχων, καὶ μετὰ αὐτὸν ὁ βανδοφόρος, καὶ οἱ πρὸς συνήθειαν. Καὶ παρατάσσονται αὐτῷ ἑκατέρωθεν αἱ ἀκίαι ὡς ὠρίσθησαν, πρῶτον ἐν ἀριστερῷ διαστήματι, ἵνα μὴ συντριβῶνται ὑπ' ἀλλήλων ἀπὸ ἑκατέρωθεν τὸ βάθος ἔχουσαι καὶ τοὺς ψιλούς ὀπίσθεν (11). Τὰ δὲ εἴδη τῶν κονταρίων τέως ἀνω βλέποντα, ἵνα μὴ ἐμποδίζονται ὑπ' αὐτῶν.

ἔδ'. Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ μετώπου περιπατοῦσιν ὁ καμπιδούκτωρ, ἦγουν ὁ τοῦς τόπους ἐρευνῶν, καὶ ὁ μανδάτωρ ὁ μὲν ἐπὶ τοὺς τόπους ἀδηγῶν, ὁ δὲ τὰ μανδάτα γνώμη τοῦ ἀρχοντος δίδους.

ἔε'. Ὅταν δὲ κατασταθῶσιν τὰ τάγματα, καθὼς προδιωρισάμεθα εἰς μοίρας, καὶ εἰς μέρη, ἦγουν εἰς τοὺς δροῦγγους αὐτῶν, καὶ εἰς τὰς τούρμας, καὶ γένηται ἡ πᾶσα παράταξις τῶν σκουτάτων, τότε παρατάξεις καὶ τοὺς ψιλούς λεγομένους κατὰ διαφόρους τόπους.

A crem inde pecuniam colligunt; sin frustrentur, dolore quadam haud ita damnoso afficiantur, multum laboris sudorisque sustinere, magnam inedia cibi, magnas vigiliis, irrequietam exercitationis molestiam perferre, ut quæ adversariis suis offensioni esse possunt, et quæ ad suæ industriæ conservationem valent, cognoscant; quanto major operosiorque cura cum omni diligentia, provisioneque suscipienda est, ut exercitationes bellicæ acierumque instruendarum rationes cum primis teneantur, ubi si qui offensio fuerit, vel morte statim, vel deteriore morte fugam affert, fructus existimationem bonam, memoriam nulla oblivione

62. Absurdum enim, noxium et perniciosum est, uno eodemque modo omnino instrui, et quavis fortuita offensione totius multitudinis hominum periculum consistere: neque eum qui peccaverit potius cognosci debere, quam reliquos secum omnes in discrimen pertrahat, quando non multa rerum capita per se agenda sunt, sed adversariorum consilia orationem nostram provexerunt.

63. Atque hæc nobis de equestribus et admittis copiis: jam ea dicemus, quæ ipso belli tempore opportuna judicamus, de quibus accuratius alio loco verba fecimus.

64. Ex his alii scutati sunt, qui et graves appellantur. Scutatos igitur ad hunc modum describes: primum instrues contubernia, sive manipulos cohortis uniuscujusque, quænam ad dextram, et quæ ad lævam præfecti cohortis esse debeant.

65. Præcedente præfecto simul cum signifero et buccinatore suo, reliquisque qui illum sequi consueverunt, procedant primo lochagi sive præstites sinistræ partis, deinde dextræ.

66. Ubi in ipso aciei instruendæ loco fuerint, consistat præfectus et signifer ejus, et qui assolent, cum eo sint. Instruantur utrinque contubernia quemadmodum a nobis præscriptum est, primum laxiore intervallo, ut ne se mutuo angustiis affligant, ad sedecim virorum altitudinem, et leves a tergo illorum. Cuspides hastarum sursum spectent, ut ne ab illis impediuntur.

67. Ante frontem ambulent campiductor, vel qui loca explorant, et mandator, alter qui ad loca deducat, alter qui mandata ex imperatoris sententia det.

68. Cohortibus, ut antea statuimus, jam in mœras, drungos, id est, cohortes milliarias et turmas adductis, acies universa instruat, levesque diversis in locis constituantur.

NOTÆ.

(10) Τῶν αἰτιῶν. Scribe, τῶν ἐναυτιῶν.

(11) Ἄ... ὀπίσθεν. Scribe, ἀπὸ ὀπίσθεν.

69. Sagittarios a tergo uniuscujusque contubernii, pro numero eorum qui in contubernio sunt, locabis : id est, singulis sedecim-scutatis quatuor leves, ut in quaternarium numerum divisas scutatis et gravibus unus illis a tergo sagittarius adjungatur : sin usus requirat aciei, in altitudine alternis scutatum et sagittarium constitues, interdum in contubernia et cornua aciei. Interius equitibus confores, sæpe etiam exterius, parvo ab illis spatio, paucis cum scutatis, ut equites exteriores defendant. Si multi fuerint leves, hoc observetur. Qui vel rhictaria vel tziuria vel tale aliquid gestant, vel a tergo contubernii scutatorum locandi sunt, vel ad summas oras aciei, et non in medio : funditores autem omnino ad summas oras aciei locabis.

70. Ad summas oras peditatus, equites constituantur : majores autem cohortes cum præfatis suis exterius. Et si multi fuerint equites, id est plures duodecim millibus, ad decem virorum altitudinem contuberniorum instructio fiat : sin pauciores hoc numero fuerint, ad quinque virorum altitudinem apparentur. Sint vero præterea a tergo ad subsidium extra curvus collocati, ut si qui hostes a tergo nostrorum immincant, repellantur : sin minus, ad latera adjungantur : primo autem ad lateram, ut ne impedimenta sint ubi tempus fuerit, et forma stationis commutanda erit.

ἄριστον πρότερον διάστημα, ἵνα μὴ ἐμποδίζονται. Ὅτε γίνηται καὶ καιρὸς καὶ μέλλουσι μεταβάλλεσθαι τὸ σχῆμα τῆς στάσεως αὐτῶν.

71. Equitibus præcipies, ne nimis impetuose currant in hostes, neque a pedestri acie longius discedant, quamvis profligantes hostes, ut ne insidiis ab hostibus strictis, aliquo longo intervallo, reliqua acie nudati, vexentur, nempè pauciores : sed si ab hostibus opprimantur, post aciem confugiant, et curvus non transeant : ex equis descendant, et pedibus seipsos defendant.

Ἐπισθεν τῆς παρατάξεως προσφυγῶσι, καὶ μὴ παρέρχωνται τὰς ἀμάξας. Ἐὰν δὲ μὴ οὕτως ἀντέχουσι κατέρχεσθαι αὐτοὺς ἐκ τῶν ἵππων, καὶ οὕτως τρεῖς ἕκαστος ἐκδικεῖν.

72. Si aciem instruere vis, non tamen eo ipso ille prælium committere, et in equites tuos hostes irruerint, et eos sustinere non possint equites tui, ne ad cornua aciei, et carruum illos præstolentur : quod si fecerint, majore in medio intervallo opus est, ut commutatis, quod sæpe fit, equitibus, non angustia premantur, neque hostium sagittæ illos lædant.

73. Haud ignoramus nos complura ex istis in capite de exercitatione recensuisse : sed absurdi nihil est, illa eadem in belli apparatione iis qui in militia sunt repetere. Sic enim antea rem totam pertractavimus, ut omnia quæ ad bellum pertinerent, ad exercitationem quoque aptarentur, nisi quod sine ferro tota exercitatio suscipi debet : unde commemorandi harum rerum gratia non ve-

ξ'. Τοὺς μὲν τοξίτας ἔπισθεν ἐκάστης ἀκίας πρὸς τὸ μέτρον τῶν ὄντων, τοῦτέστιν εἰς τοὺς ἑξακτὰ σκουτάτους τέσσαρας ψιλοὺς, ἵνα καὶ μέχρι τεσσάρων μεριζομένης τῆς τῶν ὀπιτιῶν, ἦτοι τῶν λεγομένων σκουτάτων ἀκίας εὐρεθῆ εἰς τοξότης ἐπισθεν αὐτῆς· ἐὰν δὲ ἀπαιτῆ, τάξεις αὐτοὺς εἰς τὸ βάθος τῶν ἀκίων ἕνα παρ' ἕνα σκουταράτων καὶ τοξότην. Ποτὲ δὲ καὶ εἰς τὰς ἀκίας, καὶ εἰς τὰ κέρατα τῆς παρατάξεως, τοῦτέστιν ἔσωθεν τῶν καθαλλαρίων, πολλάκις δὲ καὶ ἔσωθεν αὐτῶν, ἀπὸ μικροῦ διαστήματος, μετὰ καὶ ὀλίγων σκουταράτων, εἰς τὸ διεκδικεῖν τοὺς ἐξώτερον ἐστῶτας καθαλλαρίους. Τοῦτο δὲ ἐὰν πολλοὶ εἰσιν οἱ ψιλοὶ. Οἱ δὲ ρικτάρια ἢ τζικούρια ἢ τι τοιοῦτον ἔχοντες, ἢ ἐπισθεν τῶν ἀκίων τῶν σκουταράτων, ἢ εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως, κατ' οὐκ ἐν τῷ μέσῳ. Οἱ δὲ σφενδοβολιστὰι πάντως εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως.

ο'. Εἰς δὲ τὰ ἄκρα τῆς περικτῆς παρατάξεως τάσσεσθαι τοὺς καθαλλαρίους κελεύομεν. Τὰ δὲ μέγιστα τάγματα μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν ἔξωτέρω. Καὶ ἐὰν μὲν πολλοὶ εἰσιν οἱ καθαλλάριοι, τοῦτέστι πλείον τῶν δώδεκα χιλιάδων, ἀπὸ δέκα τὸ βάθος ἦγουν τὸ πάχος τῆς ἀκίας τὴν παρατάξιν γίνεσθαι. Εἰ δὲ καὶ ὀλιγότεροι τοῦ μέτρον τούτου, ἀπὸ πάντε εἶναι δὲ ἐκ περισσοῦ τινὰς ἐπισθεν εἰς ὑπόθεσιν αὐτῶν ἔξω τῶν ἀμαξῶν, ἵνα ἐὰν μὲν τινες τῶν ἔχθρων διὰ τοῦ νότου ἦγουν τῶν ἐπισθεν φανῶσιν ἀποσοθήσωσιν αὐτοὺς. Εἰ δὲ μήγε, προστεθῶσι τεῖς πлагίως καὶ αὐτοὶ. Τάσσονται δὲ καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ

οα'. Τοὺς δὲ καθαλλαρίους παραγγεῖλης μὴ κατατρέχειν τῶν ἔχθρων, μηδὲ ἀφίστασθαι τῆς περικτῆς παρατάξεως ἐπὶ πολὺ διάστημα. Ἐὰν τάχα καὶ τραπῶσιν οἱ ἔχθροι, ἵνα μὴ ἐνέδρας ἦγουν ἔγκρυμματος παρ' αὐτῶν γενομένου, ἐὰν περ ἀπὸ διαστήματος εἰσι γυμνούμενοι τῆς παρατάξεως ἐπηρεασθῶσιν, ὡς ὀλιγότεροι. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν βιασθῶσιν, ὡς εἰκὸς, ὑπὸ τῶν ἐναντιῶν κατὰ τοῦ νότου ἦγουν

οβ'. Ἐὰν δὲ βουλευθῆς παρατάξεσθαι μὲν τὸν στρατὸν, μὴ συμβάλλειν δὲ τὴν μάχην κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ὀρηθῶσιν οἱ ἔχθροι κατὰ τῶν καθαλλαρίων, καὶ μὴ βαστάσωσιν αὐτοὺς ἐκείνοι, μὴ ἀναμένειν αὐτοὺς εἰς τὰ κέρατα τῆς παρατάξεως καὶ τῶν ἀμαξῶν. Ἀλλ' εἰ τοῦτο γίνηται, τότε χρεια μέγιστος τοῦ ἐν τῷ μέσῳ διαστήματος, ἵνα μεταβαλλομένων, ὡς εἰκὸς, τῶν καθαλλαρίων μὴ στενοχωρηθῶσιν, μηδὲ αἱ τῶν ἔχθρων σαγίτται βλάψωσιν αὐτοὺς.

ογ'. Οὐκ ἀγνοοῦμεν δὲ οἱ τῶν νῦν εἰρημένων τινὰ καὶ ἐν τῇ περὶ γυμνασίας διατάξει εἰρήκαμεν. Ἀλλ' οὐδὲν ἄτοπον καὶ ἐν τῇ περὶ τοῦ πολέμου διατάξει προσυπομῆσαι περὶ αὐτῶν τοὺς ἐντυγχάνοντες. Οὕτω γὰρ σκοποῦμεν, ὥστε πάντα τῷ πολέμῳ ἀρμόζοντα καὶ ἐν τῇ γυμνασίᾳ εἶναι ἀρμόζοντα, πλὴν μόνου τοῦ ἀσίδηρον γίνεσθαι τὴν ἑκταξίν, καὶ ἀμαχόν. Ὅθεν καὶ πάλιν τοῖς ὁμοίως ἐμφυλοχωρησάμενοι οὐκ

φανήσαμεν ὑπομνήσεων χάριν ἐκείνων. Οὐ γὰρ μικρὸν τὸ παρὰ μικρὸν.

οδ'. Τάξεις δὲ τὰ μέρη τῆς παρατάξεως ἀπὸ ἐκατῶν ἢ διακοσίων ποδῶν (12) ἀλλήλων διακεκριμένα, ἵνα μὴ στενοχωροῦνται ὑπ' ἀλλήλων ἐν τῷ περιπατεῖν, ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς ἐνοῦνται, καὶ βοηθῶσιν ἑαυτοῖς, καὶ παραγγέλλονται τῷ μίῳ μέρει περῆσθαι, ἐνθα τὸ τοῦ στρατηγοῦ ἢ τινοῦ ἐτέρου τεταγμένον ἀρχοντος βάνδον ὀφείλει τάσσεσθαι. Τὸν γὰρ μέσον τόπον τῆς παρατάξεως οἱ ἄρχαίοι διὰ τοῦτο στόμα ἐκάλεσαν καὶ ὀφθαλμὸν, ἵνα αὐτῷ τὰ μέρη πειθῶνται.

νε'. Ἐπειδὴ δὲ τὸ σφιγγεσθαι ἦτοι πυκνοῦσθαι πρὸς τὸ ἀραιοῦσθαι καὶ πλατύνεσθαι συντομώτερον καὶ ἀσφαλέστερόν ἐστιν, οὐ χρὴ ἀπὸ προοιμίων ἐξ-καίδεκα τὸ βάθος τῶν ὀρθίων ἦτοι τῶν ἀκίων τάσσεσθαι, ἀλλὰ ἀπὸ τεσσάρων, ἵνα καὶ κομπωδεστέραν φαίνηται τοῖς πολεμίοις ἢ παράταξις, καὶ ἀνεώτεροι γίνωνται οἱ ὀπλιταὶ ἐν τῷ περιπατεῖν μάλιστα ἐπὶ διάστημα. Ἐάν γὰρ γένηται χρεῖα ἢ ἀπὸ ὀκτώ, ἢ ἀπὸ ἐκαίδεκα γενέσθαι τὸ βάθος ἐν τῷ περιπατεῖν συντόμως γίνεται καὶ σφίγγεται.

ος'. Εἰ μέντοι σφιγκτικῆς καὶ κοντικῆς οὐσης τῆς παρατάξεως χρεῖα γένηται ἐκταθῆναι τὸ μήκος αὐτῆς, πολλῆς ὥρας δαίται εἰς τοῦτο, καὶ οὐκ ἐστὶ χρειώδεις τῶν πολεμίων ἐγγιζόντων ἐκτείνειν τὴν παράταξιν.

οζ'. Οἱ δὲ βανδοφόροι μέχρι μὲν τῆς παρατάξεως καθ' ἀλλήλους μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, ἐν δὲ τῇ παρατάξει καὶ αὐτοὶ περὶ ὀφείλουσιν ἵστασθαι.

οη'. Ὅστε ἀνάγκη μὴδὲ τῶν ἐκαίδεκα πλέον τὸ βάθος τῶν ἀκίων γίνεσθαι, καὶ ἢ τῶν ἐναντιῶν βαθυτέρα ἐστὶν, μὴδὲ τῶν τεσσάρων ἕλαττον, καὶ εἰ λεπτοτέρα ἐστὶ τῶν ἐναντιῶν ἢ παράταξις. Ὅστε τὸ μὲν πλέον τῶν ἐκαίδεκα ἀχρηστον, τὸ δὲ ὀλιγώτερον τῶν τεσσάρων ἀσθενές. Μέση δὲ τάξις τῶν ὀκτῶ σκουταράτων λεγομένων ἦγουν ὀπλιτῶν ἐστὶν.

οθ'. Παραγγελη: δὲ ὥστε πᾶσαν ἡσυχίαν γενέσθαι ἐν τῷ στρατῷ. Καὶ οἱ ἐκάστης ἀκίας οὐραγοὶ ἐάν ἕως ψευθρισμοῦ ἀκούσῃσι παρὰ τινος τῶν μετὰ αὐτῶν, μετὰ τῶν ἀστυλιῶν νύσσοσιν αὐτούς· καὶ ἐν ταῖς συμβολαῖς δὲ ἦγουν ἐν τῇ μάχῃ ὠθοῦσι τοὺς ἐμπροσθεν αὐτῶν εἰς τὸ μὴ τινὰς τῶν ὀπλιτῶν ἐξ ὀλιγωρίας, ὡς εἰκός, ἀπομείναι.

οι'. Μὴ ἐπιτηδεύη: δὲ ἐπὶ πολὺ διάστημα τοὺς πεζοὺς ὀπλισμένους περιπατεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐμβραδύνωσιν οἱ ἐντιτασόμενοι καὶ χρεῖα τοῦ ἀναμείναι τὴν παράταξιν γένηται κατὰ τὸν καιρὸν μὴ ἀναγκάζειν αὐτοὺς ἵστασθαι πολλὰς ὥρας, ἵνα μὴ ὡς βαρεῖαν ἔπαισιν ἔχοντες ἐν τῇ συμβολῇ κεκοπωμένοι εὐρωθῶσιν, ἀλλὰ παρασκευάζειν αὐτοὺς καθέζεσθαι, καὶ ἀναπαύεσθαι, καὶ ὅταν ἐκ τοῦ πλησίον ἔλθωσιν τότε ἐγείρειν αὐτούς, ἵνα ἄκοποι καὶ ἀσύντριπτοι μένωσιν.

οια'. Μὴδὲ ἐν καιρῷ μάχης ἐμπροσθεν τῆς παρατάξεως περιπατεῖν, πλην τῶν τουρμαρχῶν καθ' ἑαυτά.

A rebimur illis similia iterum recensere. Non enim hoc leve admodum esse putandum est, sed cumprimis necessarium.

74. Partes aciei instructæ centum aut ducentorum pedum spatio a se mutuo separabis, ut ne in itinere faciendo semet mutuo affligant. Conflictationis tempore jungantur, et adhærescant hæc partes divisæ, et sibi mutuo opem ferant, mediisque parti, ubi imperatoris aut alterius delecti principibandum locandum est, obtemperent. Medium enim aciei locum propterea os et umbilicum antiqui vocaverunt, ut illi cæteræ partes obtemperent.

75. Quoniam contrahi et densari cum brevius tum tutius est, quam rarefieri et dilatari, minimo initio viarum committendum est ut ad sedecim virorum altitudinem contubernia sive manipuli instruantur, sed ad quatuor virorum altitudinem, ut longe amplior hostibus videatur esse exercitus, et graves laxioresque inambulent. Usus enim aliquis si fuerit, ad octo vel sedecim in itinere facile deducuntur et addensantur.

76. Si enim addensata jam contractaque acie, in longitudinem producenda ea est, longo ad id conficiendum tempore opus est: et periculosum est, hostibus jam cominus adventantibus, aciem in longitudinem producere.

77. Signiferi usque ad instructam aciem equi vebantur cum præfectis suis, in acie autem pedibus consistere debent.

78. Itaque neque plures sedecim virorum altitudine, quanquam hostium acies altior fuerit, instruantur: neque pauciores quatuor, quanquam tenuiores hostium copiæ fuerint. Nam plures esse sedecim inutile est: pauciores quam quatuor esse imbecillum est: media autem acies quatuor scutorum sive gravium est.

79. Summum silentium ut in exercitu sit providendis: et contubernii unusquisque ultimani, si susurrum aliquem suorum audiverint, hastilibus hastarum suarum pungant eos, et in conflictationibus sive in prælio ipso anteriores impellant, ut ne quidam ex illis ignavia retardentur.

80. Ne committas ut longum iter pedites graves ambulent, sed si hostes tardaverint et cunctentur, et permanendum aciei nostræ est, ibi tum diu stare eos non permittes, ne gravi armatura pressi in prælio lassati inveniantur: sed sedes illis quietemque parabis, et quando cominus venerint, tum excitabis eos, ut ne lassati ac debilitati maneat.

81. Neque prælii tempore autem aciem ambulent ulli, præter turmarchas, equites, mandatores duos,

NOTÆ.

(12) Ἀπὸ ἐκατῶν ἢ διακοσίων. Scribebatur, ἀπὸ ρ' ἦς.

campiductores duos, cum stratore uno, quemadmodum a nobis prædictum est, donec hostes propius advenerint, tum unusquisque ad suas partes veniat, et ibi consistat.

82. Si caragum, id est currus sequi oportet aciem, instruatür unius sagittæ jactu ab acie, suasque partes ordine sequatur: tantumque intervalli currus obtineant, quantum acies ipsa occupat, ut ne si eminus ab ea absint, omni subsidio destituantur.

83. Uniuscujusque currus extrema pars cilicio tegatur, ut singuli aurigæ alte consistentes et pugnantes quasi ex propugnaculis et pinnis murorum urem ferant bovesque a conjectis sagittis tui conserventur. Currus autem balistarios vel sagittarios vel manganicis alacatis refertos, per universum intervallum divides: complures autem ex illis maxime utiles summis in oris instruas.

84. Aurigas autem vel fundarum vel tziuciorum vel matzuciorum, vel sagittarum conjectores esse oportet: interius autem reliquum ponatur tuldum ut medio in loco curruum atque aciei collocentur, quo si aliqua occasio sese offerat, in duplicatam aciem scutati dividantur, sive equites sive pedites, nullum habeant impedimentum, neque confundantur, si aliquando vis ulla eurribus inferatur.

85. Si magnæ hostium copie fuerint, et a tergo in currus impetum faciant, et aurigæ illis vel in duplicatam aciem separati obsistere nequeant, paucos tribulos sive murices conjicere oportet: quibus conjectis diligenter observandum est, ut ne per eam viam, sed per aliam viam lacedant ut offensio omnis tribulorum vitetur.

86. Hoc autem in primis præcipiendum est, ut die belli pedestri et permista acie instructa si multi equites hostium et longe supra nostrum numerum fuerint, et caragus noster nos non sequatur, ne contris æquo in loco atque exposito aciem instruere, sed in locis asperis, et difficilibus potius, ut limosis, arundinosis, saxosis, inæqualibus, D cordensis.

87. Curabis etiam ut quæ a tergo vel a lateribus incursiones fieri possunt, hæc, quemadmodum sæpe admonui, excubiis adhibitis provideantur. Quosdam autem scutatos ad extremas oras curruum et in medio collocabis, ut hostibus resistent incursiones vel in currus, vel in aciem, vel in equites facientibus.

88. Si hostibus adhuc in castris et in confusione

Α ρίων, καὶ μανδατῶρων δύο, καὶ καμπιδουκτωρων δύο, καὶ στρατῶρος ἑνός, καὶ σπαθαρίου ἑνός, ὡς μοι καὶ ἔμπροσθεν εἴρηται, καθ' ἕκαστον ἔρχοντα, μέχρις εὖ ἐγγίσωσιν οἱ πολέμιοι· τότε δὲ ἕκαστον ἀσφαλῶς ἐν τῷ ἰδίῳ μέρει ἔρχεσθαι καὶ ἴστασθαι.

πβ'. Ἐάν δὲ δόξη σοι τὸν παραγόν ἤγουν τὰς ἀμάξας ἀκολουθεῖσαι τῇ παρατάξει, τάσσεσθαι αὐτὸ ἀπὸ ἑνός τελείου σαγιττοβόλου τῆς παρατάξεως· καὶ συνακολουθεῖν ἐν τάξει τῷ ἰδίῳ μέρει, τοσοῦτον δὲ διάστημα κρατεῖν τὰς ἀμάξας, ὅσον ἡ παρατάξις ἔχει, ἵνα μὴ ἔξωθεν γινόμενοι ταύτης ἀδοσθήτοισι μείνωσιν.

πγ'. Ἐκάστην δὲ τῶν ἀμαξῶν κλιτικὴν τὸ ἔπισθεν μέρος σκέπεισθαι, ἵνα καὶ οἱ ἀμαξελάται ἀνω ἴστάμενοι καὶ μαχόμενοι ὡς ἀπὸ προμαχόντων βοηθῶνται, καὶ οἱ βόες φυλάττονται ἀπὸ τῶν βαλλομένων σαγιτῶν, τὰς δὲ βαλιστοφόρους ἀμάξας, ἧτοι τὰς ἔχουσας τὰς λεγομένας τοξοβολίστρας, καὶ τὰ μηχανικὰ ἀλακάτια, δι' ὅλου μὲν καταμερίζειν τοῦ διαστήματος, τὰς δὲ πλείονας καὶ χρειώδεις ἐν τοῖς ἄκροις τάσσειν.

πδ'. Τοὺς δὲ ἀμαξελάτας ἀκοντιστάς δεῖ εἶναι ἢ σφενδοβόλων, ἢ τζικουρίων, ἢ ματζουκίων, ἢ σαγιτῶν· ἔξωθεν δὲ τῶν ἀμαξῶν εὐθέως τὸ λοιπὸν τάσσεσθαι τοῦλδον· ἐφ' ᾧ τὴν μέσον τόπον τῶν ἀμαξῶν καὶ τῆς παρατάξεως εὐκαιρον εἶναι. Ἴνα κἄν πρὸς διβαλαγγίαν καιρὸς γένηται μερισθῆναι τοὺς σκουταράτους βιαζομένων τῶν ἀμαξῶν, εἴτε τοὺς καθάλαριους, εἴτε τοὺς πεζοὺς, μὴ ἔχωσιν ἐμπόδισμα μὴδὲ συγγέωνται.

πε'. Ἐάν δὲ πολλὴ δύναμις τῶν ἐναντίων ἐκ τῶν ἔπισθεν ταῖς ἀμάξαις ἐνοχλῇ, καὶ οὐκ ἀντίχωσιν οἱ ἀμαξελάται, ἢ, ὡς εἶκός, πρὸς διβαλαγγίαν μερισθόμενοι τότε βίπτεσθαι ὀλίγας τριβόλους. Ἄλλ' ἔάν βίπτωνται, παραφυλάττεσθαι (13) χρῆ τοῦ μὴ δι' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ ὑποστρέψαι τὸν στρατὸν, ἀλλὰ δι' ἐτέρας, ἵνα μὴ βλάβη τις ὑπὸ τῶν τριβόλων γένηται αὐτῷ.

πς'. Καὶ τοῦτό σοι κλειύομιν, ὦ στρατηγέ, ἵνα κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου τῆς περὶ τῆς, ἢ καὶ συμμίκτης παρατάξεως, ἔάν πολλοὶ εἰσιν οἱ καθάλαριοι τῶν ἐναντίων, καὶ ὑπὲρ τὸ ἡμέτερόν ἐστι τὸ πλῆθος αὐτῶν, καὶ παραγόν οὐκ ἀκολουθεῖ τοῖς ἡμέτεροις, μὴ ἐπιτηδεύης εἰς ἴσον καὶ ἐπίπτεσον καὶ παρατάσσεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τόπους δυσχερεῖς καὶ δυσβάτους, τουτέστιν ἢ ἐλώδει, καὶ παλματώδει, ἢ πετρώδει καὶ ἀνωμάλους, ἢ δασεῖς.

πζ'. Φρονίσεις δὲ καὶ τὰς, ὡς εἶκός, κατὰ τὸ νότον καὶ τῶν πλαγίων ἐπελεύσεις, καθὰ πολλάκις εἰρήκαμεν, τὸ ἀσφαλίζεσθαι διὰ βίγλας. Ἐχθρὸς δὲ καὶ ὀλίγους σκουταράτους εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἀμαξῶν, καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν ἵνα ἔάν χρεῖα γένηται, ἐπιδοθῶσιν ἐκ τῶν, ὡς εἶκός, βουλομένων παρενοχλεῖν ἐχθρῶν ἢ αὐταῖς, ἢ τῇ παρατάξει, καὶ τοῖς καθάλαριους αὐτῆς.

πη'. Ἐάν δὲ ποτε θυνηθῆς ἀπληκυσόντων (14) τῶν

NOTÆ.

(13) In cod. Laur. παραφυλάττεσθαι· atque ita forte in verbis ubi duplex τ occurrit; quod et in

aliis antiquis manuscriptis frequenter offendit.

(14) Ἀπληκυσόντων. Scribe, ἀκυσόντων.

πολεμίων καὶ ἐν ἀκαταστάτῳ ὄντων κλέψαι τὸν πόλεμον, καὶ τότε συμβάλλειν αὐτοῖς, πάντως ἂν τὰ μέγιστα βλάβῃσι αὐτούς.

πθ'. Πολλοὺς δὲ καθ' ἑαυτοὺς ἐν ταῖς πεζικαῖς μάχαις μὴ βάλλειν, ἀλλ' ὀλίγους κατὰ τῶν ἄκρων τῆς παρατάξεως· ἄχρι τριῶν ἢ τεσσάρων χιλιάδων λωρικώντων, καὶ χρησίμους τοὺς ὀφειλοντας, εἰ καιρὸς γένηται, τοὺς τρεπομένους τῶν ἐναντίων ἐπιτίθεισθαι καὶ δώκειν. Τὸ γὰρ τοῦτου πλεον ἐν συμμέτρῳ πεζικῷ οὐκ ἀσφαλές.

ι'. Ἐὰν δὲ οἱ ἐχθροὶ καθ' ἑαυτοὺς ὄντες ἐδειλάσαντες πρὸς τὴν πεζικὴν μάχην, καὶ πολλοὶ εἰσὶν οἱ καθ' ἑαυτοὺς ἡμῶν, ὀλίγοι δὲ οἱ πεζοὶ, τοὺς μὲν καθ' ἑαυτοὺς τάσσειν εἰς τὰ ἔμπροσθεν μέρη, ὀπίσθεν δὲ τὴν πεζικὴν παράταξιν ἐπακολουθεῖν ἐν τάξει ἀπὸ ἐνδὸς ἢ δευτέρου μιλίου τῶν καθ' ἑαυτοὺς. Καὶ παραγγέλλῃσι τοῖς καθ' ἑαυτοὺς τοῦ διαστήματος τοῦτου μὴ ἀφίστασθαι τῆς πεζικῆς παρατάξεως. Εἰ δὲ καὶ βαρυνθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, διὰ τῶν πλαγίων καὶ τοῦ κέντρου τῆς παρατάξεως, ἤγουν ὀπίσθεν αὐτῆς προτρέχειν, καὶ μὴ διὰ ὄψεως, ἵνα μὴ διαλύσῃσιν αὐτῆς.

ια'. Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῆς συμβολῆς μὴ σπουδάζειν τὴν πεζικὴν παράταξιν, ὡς μοι καὶ πρόσθεν εἴρηται, ἐπὶ πολὺ διάστημα κινεῖν περὶ τὴν δύο μιλίων ἔξωθεν τοῦ φερόμενου, ἵνα μὴ τῷ βάρει καὶ ὀπίσθεν συντριβῆται, ἀλλ' ἐὰν ὑπερτίθῃσθαι οἱ ἐχθροὶ τὴν τοῦ πολέμου συμβολὴν, καθίξασθαι, καὶ ἀναπαύεσθαι, μέχρις οὗ μέλλωσιν.

ιβ'. Εἰ δὲ καιρὸς θέρου ἐστὶν καὶ τὰς κασσίδας αὐτῶν ἐπιφέρειν, ἵνα διαπνέωνται αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν. Οἴνου δὲ ἐν τοῖς τοιοῦτοις καιροῖς μεταλαμβάνειν τοὺς στρατιώτας οὐ χρὴ, ἵνα μὴ ἀναζέων οὕτως σκοτώσῃ αὐτούς, ἀλλὰ ὕδωρ ἐν ταῖς ἀμάξαις βαστάζειν, καὶ καθ' ἕνα δίδόναι τοῖς δεομένοις ὡς εἰσὶν ἐν τῇ παρατάξει αὐτῶν.

ιγ'. Πρὸ δὲ τοῦ καιροῦ τοῦ πολέμου δεῖ καὶ αὐτὸν τὸν πεζικὸν στρατὸν ὡσπερ καὶ ἐπὶ τῶν καθ' ἑαυτοὺς ἐνέγκαι ἐν ἡμέρᾳ μιᾶ ὁμοῦ συνηγμένον. Καὶ εἰ μὲν οἴδασιν οἱ στρατιώται τὰ διὰ τοῦ νόμου μανδᾶτα, ἤγουν τὰ στρατιωτικὰ ἐπιτίμια, ὑπομνήσαι αὐτοῖς ἅπαντα· εἰ δὲ μὴ γε, εἰπεῖν αὐτοῖς διὰ τῶν ἰδικῶν αὐτῶν ἀρχόντων τῶν ἰδίως ἐκάστῳ τάγματι, ἅπαν εἴρηται ἡμῖν ἐν τοῖς ἀνωτέρω κειμένοις, περὶ τῶν τοῖς ἀμαρτάνουσι στρατιώταις κειμένων ἐπιτιμίων ἐν μάχῃ καιρῷ· καὶ ταῦτα γινώσκοντας οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν παράταξιν.

ιδ'. Οὐκ ἄχρηστον δὲ σοι, ὦ στρατηγέ, ὡς ἐν ἐπιτόμῳ καὶ τὴν τῶν παλαιότερων τακτικῶν ὑποδείξει διατύπωσιν, ἣν ἐν τοῖς πεζικοῖς τε καὶ τοῖς συμμικτοῖς ἐποιεῖντο στρατεύμασιν, ὅτε μάλιστα καὶ πολλοῦ εὐπύρου στρατοῦ.

ιε'. Τὴν γὰρ ἅπασαν πεζικὴν στρατιάν εἰς δέκα ἕξ χιλιάδας καὶ τριακοσίους ὀγδοήκοντα τέσσαρας ἀνδρας ἐμέτρουν ὡς τοῦ ἀριθμοῦ τοῦτου ἐκ πολλῶν τακτικῶν ἀριθμῶν συνηγμένου καὶ ἀρκοῦντος εἰς τελείαν παράταξιν, καὶ ἑνωμένου διαιρεῖσθαι καὶ καταμερίζεσθαι ἴσως ἀπὸ τοῦ τοσοῦτου πλήθους μέχρι καὶ ἐνδὸς, καὶ τὸ μὲν ὅλον τοῦ στρατοῦ ἐκάλουν τελείαν φάλαγγα.

A versantibus, bellum inferre et configere cum illis poteris, magnopere illos laedes.

89. Multos equites in pedestribus praeliis ne admisceas, sed in extremis oris aciei paucos ad tria aut quatuor millia equites loricanos atque idoneos constitues, qui si occasio ulla tulerit, profigatos iam hostes insequantur atque invadant. In pedestri enim exercitu majorem equitum numerum ponere haud satis tutum est.

90. Si hostes, cum equites sint, pertimescant cum peditibus nostris configere, multique equites nostri fuerint, pauci autem pedites, equites in anteriore parte collocabis, post autem pedites ad unum aut alterum milliare distantes in acie collocabis, equitibusque mandabis longius hoc intervallo se non separant, aut ab acie pedestri recedant. Quo si ab hostibus premantur, non directe ad asiem pedestrem redeant, sed ad latus se obliquent, et a tergo peditum ad aciem suam perveniant, ne directa declinatione peditum instructa acies dissolvatur.

91. Conflictationis ipsius die pedestres copias, quemadmodum a me praedictum est, longum spatium ultra duorum milliarium intervallum a castris non movebis, ne gravi armatura opprimantur. Quod si hostes praelii conflictationem distulerint, considerant et requiescant donec hostes coninus fuerint.

92. Si aestas fuerit, cassides suas detrahant, ut capita perfrentur. Vino abstinere eo omni tempore, ne effervescens caliginem cerebro offundat: sed aquam in curribus gestent, et sigillatim aquam singulis dent, quando ordine in acie consistunt.

93. Ante tempus belli pedestres copias universas uno aliquo die coges in unum locum, quemadmodum equitibus faeles; et si noverunt milites mandata legis, id est multas militares, commonefaciendi horum omnium sunt; sin minus, perfectos singulos in unaquaque cohorte sui admoveantur de iis multis, quae belli tempore futurae sunt; et haec cum cognoverint, sic ad aciem ipsam veniant.

94. Haud abs re fuerit, brevi tibi antiquae aciei instruendae formam demonstrare, quam in pedestribus et peditibus copiis usurpabant, quando maxime exercitu magno destituebantur.

95. Universas pedestres copias in sedecim millia trecentos octoginta quatuor viros conferebant, quoniam cum hic numerus ex multis milliariibus conficitur, ad perfectam aciem efficiendam satis valet, et a tanta multitudine dividi partiri que usque ad unitatem potest, atque universam aciem perfectam phalangem vocabant.

96. Haec phalanx apud eos in duas aequales partes dividitur, et a fronte phalangis, sive aciei, aequaliter usque ad caudam, id est, extremum agmen, per universam altitudinem haec aequalis partitio transeat; et dimidia pars, dextrum cornu, et caput appellatur, in qua octo millia virorum, et centum nonaginta duo viri esse definiuntur; alteram dimidiam partem laevum cornu, et caudam nominant, aequo et pari numero cum priore contentam, id est, octo mille centum nonaginta duos viros habentem. Medium interstitium, sive inanis ille, ac intermedius locus, umbilicus vocatur, et ostium phalangis, in quo imperatoris statio est, ad intuentium ea quae in bello sunt, et omnia, quantum fieri potest, diligenter administranda.

97. Universa haec acies graves vocantur, qui scutis integris, et hastis, et spathis aliaque armis stipati, graviolem reliquo exercitu armaturam habent.

98. Post hanc duplicem gravium aciem, levium acies instruitur, qui multo expeditiorem leviolemque armaturam gravibus gestant, quia facile, quo volunt, percurrere possunt; in quibus jaculatores sunt. Horum acies dimidia numero esse debet primae aciei, id est octo millia virorum et nonaginta duo.

99. Deinceps post hanc, equitum acies armatum instruitur; horum etiam acies dimidium numeri levium contineat, id est quatuor millia quadraginta sex.

100. Pedites in quatuor partes instruebant, graves simul, et leves, quemadmodum usus postulabat, admiscentes; et ad latera gravium leves in duas partes distribuunt, vel etiam in anteriori parte, quemadmodum imperatori commodissimum videbatur.

101. Equites in duas distribuunt partes, hinc atque illinc, vel a tergo peditum, et post eos, vel ad latera, quemadmodum usus exigebat. Imperator enim, non quemadmodum vult, sed quemadmodum necessario cogitur, instruit exercitum. Nam adversus hostium equitatum, suum instruit, ut laxum spatium habentes non impediuntur agere, quae equites par est ad peditum subsidium defensionemque facere sive ante, sive ad latus, sive post a tergo constituentur.

102. Melius esset, si leves ante gravium aciem, vel, si id necessitas postularet, ad latus instruerentur. Nam si in medio collocantur, inutilia atque irrita illorum arma sunt; qui enim jacula vel sagittas, vel fundas vibrant, in altum emittere coguntur, et ex eo suos magis quam hostes laedunt. Tela enim per ante stantium capita deferuntur. Inaditiores autem impediuntur, quia justum spatium ad fundas manibus versandas habere non possunt.

103. Si hostilus plures leves adfuerint, quam

15'. Αὐτὴ δὲ ἡ φάλαγξ παρ' αὐτοῖς εἰς δύο διαιρεῖται μέρη διχοτομούμενη ἐξ ἰσοῦ ἀπὸ τοῦ μετώπου τῆς φάλαγγος, ἤτοι τῆς παρατάξεως, μέχρι τῆς οὐρᾶς διὰ τοῦ βήθους, ἤτοι τοῦ πάχους τῆς τομῆς διερχομένης. Καὶ τὸ μὲν ἡμισυ μέρος δεξιὸν καλεῖται κέρασ, καὶ κεφαλὴ, ἐν ᾧ χιλιάδες ὀκτώ καὶ ἑκατὸν ἐνεθήκοντα δύο ἄνδρες εἶναι ὁρίζονται· τὸ δὲ ἕτερον ἡμισυ μέρος ἀριστερὸν λέγεται κέρασ, καὶ οὐρά, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸ κατὰ τὸ ἴσον μέτρον τοῦ δεξιοῦ τάττονται ὁμοίως ὀκτάκις χίλιοι ἑκατὸν ἐνεθήκοντα δύο. Ἡ δὲ διὰ μέσου γινόμενη διχοτομία, ἤγουν ὁ κενὸς τόπος, ὀμφαλὸς καλεῖται καὶ στόμα τῆς φάλαγγος, ἐν ᾧ καὶ ἡ τοῦ στρατηγῶ γίνεταί στήσις, πρὸς τὸ ἐπιβλέπειν τὰ ἐν τῷ πολέμῳ πραττόμενα, καὶ διακυβεῖν, ὡς ἐνδέχεται.

16'. Αὐτὴ δὲ ἡ πᾶσα παράταξις ὀπλιῖται καλοῦνται, διὰ τε σκουταρίων τελείων καὶ κονταρίων καὶ σπαθίων καὶ τῶν ἄλλων ὀπλῶν περιπεπραγμένη, βαρύτεραν ἔχοντες ὀπλισιν τοῦ ὅλου στρατοῦ.

17'. Ὅπισθεν δὲ ταύτης τῆς διπλῆς τῶν ὀπλιτῶν παρατάξεως τάσσεται ἡ τῶν ψιλῶν λεγομένων στρατιωτῶν ελαφροτέραν ὀπλισιν ἔχόντων τῆς πρώτης παρατάξεως, διὰ τὸ εὐγερωῶς εὐθὺς βούλονται τρέχειν, ἐν οἷς εἰσι καὶ ἀκοντισταί, καὶ τοξόται, καὶ σφενδονισταί. Τούτων δὲ ἡ παράταξις εἶναι ὀφείλει ἡμίσεια τὴν ἀριθμὸν τῆς προτέρας παρατάξεως, ἤγουν χιλιάδες ὀκτώ καὶ ἐνεθήκοντα δύο.

18'. Ἐφεξῆς δὲ ταύτης ὀπισθεν ἡ τῶν καβαλλαρίων παράταξις τάσσεται καθοπλισμένων, καὶ τούτων δὲ ὁ ἀριθμὸς ἡμισυ πάλιν ἔχει τῆς τῶν λεγομένων ψιλῶν παρατάξεως, ἤτοι τετρακισχιλίους τεσσαράκοντα ἕξ.

19'. Καὶ τοὺς μὲν πεζοὺς εἰς τέσσαρα μέρη ἔποιον συντάσσοντες ἕνα καὶ τοὺς ὀπλίτας καὶ τοὺς ψιλοὺς, ὡς ἂν χρεια ἀπαιτεῖ, εἴτε παρὰ τὰ πλάγια τῶν ὀπλιτῶν τοὺς ψιλοὺς εἰς δύο ἑτέρας παρατάξεις, εἴτε ἐμπροσθεν, ἢ ὡς ἂν ἐδόκει τῷ στρατηγῷ χρῆσιμον.

20'. Τοὺς δὲ καβαλλαρίους εἰς δύο διεμέριζον. Ἐνθεν ἀκαίθων, ἐπὶ νότου τῶν πεζῶν ἤγουν ὀπισθεν, ἢ εἰς τὰ πλάγια, ἢ ὡς ἂν ἡ χρεια ἀπῆται. Ὅ γὰρ στρατηγός, οὐχ ὡς βούλεται, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἀναγκάζεται, οὕτως καὶ τάσσει τὸ στρατεύμα. Πρὸς γὰρ τῷ ἀντιπρόθεμον καβαλλαρικῶν, καὶ τὸ ἴδιον στήσει ἕνα εὐρυχωρίαν ἔχοντες μὴ ἐμποδίζονται πράττειν ὅσα δεῖ ποιεῖν τοὺς καβαλλαρίους εἰς τὴν τῶν πεζῶν βοήθειαν, εἴτε κατὰ πρόσωπον, εἴτε ἐκ πλαγίου, εἴτε ὀπισθεν κατὰ τοῦ νότου.

21'. Κρείττον δὲ ποιήσει τι; εἰάν τῶν λεγομένων ψιλῶν τὴν παράταξιν πρώτην τάξιν τῆς τῶν ὀπλιτῶν παρατάξεως, ἢ χρείας οὕτω καλοῦσης ἐκ πλαγίων. Εἰ γὰρ μίσοι ταγῶσιν, ἀνεργήτα αὐτῶν τὰ ὄπλα γίνεταί· οἱ γὰρ ἀκοντίζοντες ἢ τοξοῦντες ἢ σφενδονοῦντες ἀναγκάζονται εἰς ὕψος πέμπειν, καὶ μᾶλλον τοὺς ἴδιους βλάπτουσιν ἢ τοὺς ἐναντίους. Καὶ γὰρ τὰ βέλη κατὰ κεφαλὴν ἐνεχθήσονται τῶν ἐμπροσθεν. Οἱ δὲ σφενδονοῦντες ἐμποδισθήσονται τὰς χεῖρας αὐτῶν μὴ δυνάμενοι τὴν σφενδόνην ἐλίσσειν.

22'. Ἐάν δὲ οἱ πολεμιοὶ πλέον ἔχουσιν ψιλοὺς ὀπίρ

τοὺς ἡμετέρους, τότε τοὺς ὀπλίτας ἤγουν τοὺς πρωτοστάτας· ἔμπροσθεν δὲ ἰάσσασθαι ἔχοντας σκουτέρια μεγάλα ἐπιμήκη, ἀπὸ λέγουσι θυρεοὺς, ὥστε σκέπειν ὅλα τὰ σώματα, ἀνδρῶς ἔχοντα μῆκος. Οἱ δὲ μετὰ τούτους ὀπισθεν τασσόμενοι καὶ μέχρι τῶν ὀπισθίων ὑπὲρ κεφαλῆς ἄρυντες τοὺς θυρεοὺς αὐτως προσερχέσθωσαν, ἕως ἂν ἐντὸς γένωνται τῶν βίπτομένων σαγιτῶν ἢ βικταρίων· οὕτως γὰρ ὡς εἶπεν κεραμοθέντες οὐδὲν πάθωσι κακὸν ἀπὸ τῶν βίπτομένων παρὰ τῶν πολεμίων βελῶν.

ρδ'. Εἰ δὲ καὶ ἐνθεν ἀκαίθην ἢ παρὰ τῶν ψιλοῦν βοήθεια πάρεστιν, οὗτοι πρῶτοι, πρὶν ἢ γένηται ἡ συμβολή, καὶ σαγιττας, καὶ βικτάρια βίψωσι κατὰ τῶν πολεμίων· ἢ καὶ μετὰ τὴν συμβολὴν τῆς μάχης ἐκ πλαγίων τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως ἐπιτιθέντες πεμπέτωσαν τὰ βέλη κατὰ αὐτῶν, ἵνα συναλυνόμενοι καὶ ἀπὸ τῶν πλαγίων θορυβοῦνται, καὶ ἐλαττοῦνται πρὸς τοὺς ἔμπροσθεν.

ρε'. Ἐὰν δὲ παράκειται ὄχυρωμα, τοῦτο μᾶλλον τοὺς ψιλοὺς βοηθήσει· βάλλοντες γὰρ τὰ βέλη κατὰ τῶν πολεμίων, καὶ εἰς αὐτὴ κατατρέχοντες, ἀφοδιώταροι γίνονται. Οἷον εἶτε κρημνώδης τόπος, εἶτε ποταμοῦ ἄκρη, ἢ καὶ βουνὸς ὑπερανέχων, ἢ καὶ ἑτερόν ἐστιν ὄχυρωμα.

ρθ'. Ὀφείλει δὲ εἶναι διάστημα εἰς τὰς παρατάξεις, ἵνα ἂν οὕτως συμβῆ, καὶ οἱ ψιλοὶ ἐκκενώσουσιν τὰ βέλη αὐτῶν, καὶ οὕτω ἐγένετο ἡ συμβολή, ἀλλ' εἰτε προάγουσιν οἱ πολέμιοι, τότε ἐπιστρέψωσιν οἱ ψιλοὶ μετὰ εὐταξίας, καὶ διελθόντες μέσσην τὴν φάλαγγα ταραχῶς ἐπὶ τὰ ὀπισθεν διασωθῶσιν. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἀσφαλὲς κυκλεῦν αὐτοὺς ἔξωθεν τὸ στρατόμαχον, καὶ οὕτω διέρχεσθαι· ἵνα μὴ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐρχομένων μέσοι γινόμενοι διαπίσωσιν· οὕτε δὲ πόλις εἰς τὰ ὄπλα μέσους ἐμπέπτειν· πεπυκνωμένης οὐσης τῆς τάξεως, καὶ οὕτω βιάζεσθαι.

ρδ'. Ἐτέρας δὲ τάξεις ἔχειν ἐνώπλους καὶ ἐτοίμους, ἵνα ὅταν οἱ ψιλοὶ τὰ ὄπλα κενώσωσι, τότε ἐκείνοι ἀνταξίωσιν, καὶ τὴν χρεῖαν ἐκείνων τελέσωσιν.

ρε'. Ἐπειδὴ δὲ τὸ πάχος τῆς παρατάξεως, πρὸς τὰς χρεῖας ἐκτεινομένης αὐτῆς ἐπὶ μῆκος συστέλλεται καὶ λεπτόνεται, εἶον ἐστὶν μὴ ἐκτείνειν τὴν παράταξιν τοσοῦτον, ὥστε πᾶσαν ἀσθενῆ καὶ χωρὶς βέθους ποιῆσαι, ἤγουν κατὰ τὸ πάχος, φοβούμενον τὰς κυκλώσεις· συμβαίνει γὰρ τοὺς πολεμίους ταχὺ διακόψαι αὐτήν, καὶ δίοδον ποιῆσαι, καὶ μηκέτι ἀπὸ ἔμπροσθεν μόνον ἐνεργεῖν τὴν κύκλωσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ μέσου διελθόντας ἀπὸ ὀπισθεν εὐρεθῆναι, καὶ οὕτω ποιῆσαι τὴν βλάβην. Τοῦτο δὲ δεῖ τὸν στρατηγὸν μὴ μόνον φυλάττεσθαι, ἵνα πάθῃ, ἀλλὰ καλῶς τὴν ἑαυτοῦ ποιήσῃ κατὰ τῶν πολεμίων.

ρθ'. Πάλιν δὲ μὴ οὕτως πυκνώσει τὴν παράταξιν εἰς πάχος, ὥστε εὐκόλως κυκλώσεις παλεῖν παρὰ τῶν πολεμίων, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τοὺς ἐκ πλαγίων· καὶ τοὺς εἰς τὸ ὀπισθεν ἐστώτας στρατιώτας κατὰ τὴν ἑσπέρην ἐπὶ τῶν πρωτοστατῶν· οὗτοι γὰρ καὶ δύνανται τὰς κυκλώσεις μᾶλλον ἀπαντᾶν τῶν πολεμίων.

A nobis, graves praestites ante collocandi a nobis sunt, qui scuta magna atque oblonga, quos thyreos vocant, ad universi corporis longitudinem tegendam gestent, qui vero ad tergo illorum stant, supra caput anteriorum scuta sua attollentes sic procedant, donec intra sagittarum telorumque jactum fuerint; sic enim tecti, atque ut ita loquar, incurstati, nihil mali ab hostium coniectis telis capient.

104. Si hinc atque illinc nobis levium subsidium fuerit, ii primi, antequam conflictatio fiat, sagittae et tela in hostes conjiciant, vel etiam post incertam conflictationem ad latera hostium aciei invadentes, tela in eos immittant, ut simul, et ad latera perturbentur, et coram ex adverso labefactentur.

105. Si aliqua munitio adfuerit, ea leves admodum juvabit; nam ad eam concurrentes, in hostes securius, atque audacius tela conjicient, ut si praecipitium aliquod, aut ripa fluvii, aut collis eminens, aut si quid hujus generis munitio fuerit.

106. Inter acies autem intervallum quoddam esse debet, ut si leves omnia tela emisserint priusquam conflictatio esse coeperit, et adhuc cominus hostes magis ac magis veniant, cum ordinis quadam conservatione leves redeant, et in mediam phalangem pertranseunt, secure sine offensione ad extremam aciei partem perveniant. Neque enim tutum est, ut circum se per extremas oras aciei obliquant, et sic eo deveniant, ut ne in medio ab hostibus intervenientibus perimantur, neque in arma gravium, densata jam contractaque acie, incidentes vulnerentur.

107. Alias acies armatas, atque instructas habeas, ut quando leves omnia tela conjecerint, tum alii apparatus accedant, et loca illorum expleant.

108. Quando altitudo aciei, usu hoc interdum postulante, ad longitudinem ducitur et attenuatur, non eousque diducenda acies est, ut universa sine ulla altitudine imbecillis fiat, ne ab hostibus statim circumcludatur; facile enim contiget in bello circumdari hostibus, et transitum quoque per medium aperiri, neque anteriore solum ex parte circumveniri eos, sed etiam irruptione per medium facta, a tergo illos nostrarum copiarum inveniri, atque adeo magnum damnum hostibus nostris inferre. Hoc autem imperator diligenter laborabit, non modo ut deviet, sed etiam ut quaerat tale aliquid adversus hostes moliri.

109. Neque vero sic aciem tuam in altitudinem densas, ut facile ab hostibus circumveniat, sed milites ad latus, atque a tergo stantes, aequae praestites armabis; ita enim poterunt hostium circumventioni magis obviam ire.

110. Solertis prudentisque imperatoris est, in eiusmodi locis, si id assequi possit, aciem instruere, in quibus neque circumcludi, neque ullam aliam offensionem belli accipere possint, quemadmodum a nobis supra commemoratum est. Multum enim belli tempore ad utilitates inveniendas prudentia imperatoria valet, quod divinæ clementiæ benignitatisque donum ego aio, et arbitror imperatoribus a Deo dilectis solere dari, ad virtutem suam amplificandam.

111. Quidam olim tempore prælii hostibus jam meliores partes habentibus falsum quoddam, et facetum commentum animo architectabatur, exclamans hostium imperatorem interfectum esse. Quoniam vero tempus jam instans nequaquam celeriter argiebatur omnibus quid facto opus esset excogitandi, hostes procul ab imperatore cum essent, et hoc verum existimarent, repente animo concidebant; milites autem præfecti sic exclamantis magis animati robur colligentes, quasi vera jam fama esset, alacriores reddebantur. Hoc rumore sic disperso, victor evasit, qui hunc rumorem injecerat. Itaque solertia opportunitate rerum capta, persæpe hostes omnes profligat.

112. A recentioribus rei militaris peritis præceptum est, ut hostibus acies tua instructa minus splendida videatur, sed armorum fulgorem usque ad ipsum belli tempus occultet, propter pervagatam apud alios ea de re famam. Onosander autem in scriptis suis de re militari, contrarium potius præcipere videtur, ut omnino illustris splendidaque acies nostra hostium aciei videatur.

113. Ac mihi hic videtur ignorare, talem rumorem solere admodum diffundi, ea quæ ante prælium gerenda sunt omnia prætermittere, et ipso conflictationis tempore, quemadmodum recentioribus, et mihi quoque videtur, subito et confertim fulgorem armorum demonstrare; major enim perturbatio animorum invenitur, quando non eminus venientium armorum fulgor aciem oculorum perstringit, et consuetum familiaremque aspectum habet, sed quandoque videbatur, et putabatur acies valde sordida esse, ea subito et de improvise splendida atque illustris apparet: hoc enim divini præsidii signum, atque omen hostes capient. Utile autem tibi fuerit, imperator, ipso belli die, aciem tuam non ante demonstrare, priusquam illorum copias intellexeris, quomodo et quali cum forma instruantur.

114. Aliorum in prælio dimicantium curam habebis, quemadmodum tibi ante explicuimus, potius quam tu ipse in periculum aut discrimen turbulentis incurras, ubi nulla necessitatis vis hoc a te postulat: imo vero omnino a manibus conserendis, et fortitudinis tua demonstranda abstinere. Neque enim ita exercitum adjuvabis prælians, ut lædes moriens, quod in manibus conserendis ab omnibus

ρ'. Σοφῶς δὲ καὶ φρονίμου στρατηγοῦ, τὸ, εἰς τοιοῦτους τόπους, παρατάσσεσθαι, ἐν ἄρα καὶ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ, ἐν οἷς οὔτε κυκλώσεις, οὔτε ἄλλο τι τοιοῦτον δύναται γίνεσθαι, ὡς ἀνωτέρω ἡμῖν δεδηλωται· πολλὰ γὰρ ἰσχύει φρόνησις στρατηγοῦ ἐν καιρῷ πολέμου ἐφευρίσκουσα τὰ συμφέροντα ὅπερ τῆς ἀνωθεν τοῦ Θεοῦ βοῆθῆς καὶ εὐμενείας δῶρον ἐγὼ καλῶ καὶ ἐπίσταμαι τοῖς ἀξίοις τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς αὐτῶν ἀρετῆς παρεχόμενον.

ρια'. Καὶ ποτὶ τις ἐν καιρῷ μάχης τῶν πολεμίων προτεραιούτων ψεῦδος ἐφήμισε, βοήσας· Τίθνηκεν ὁ τῶν πολεμίων στρατηγός. Ταύτης δὲ τῆς φωνῆς δοθείσης, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς ὄξυς ὦν οὐκ εἰδίδου τάχος τὸ δέον πᾶσι νοεῖν, οἱ μὲν πολέμιοι πόρρω τοῦ ἰδίου ὄντες στρατηγοῦ οἱ μὲν ἀπέγνωσαν, οἱ δὲ τοῦ φημισαντος στρατηγοῦ θάρσος ἀναλαβόντες, ὡς ἀληθοῦς τῆς φήμης, εὐψυχότεροι ἠγωνίζοντο· καὶ οὕτω τῆς σεσοφισμένης φήμης κατισχυσάσης τὴν νίκην ὁ φημισίας ἤρατο. Οὕτως ἀγχινοια ἐπιχειρώς τῶν πραγμάτων ἐπιλαμβανομένη πολλάκις καταστρατήγησε σοφισαμένη τοὺς ἀντιπάλους.

ριβ'. Εἴρηται τε τοῖς νεωτέροις περὶ τοῦ μη λαμπρὰν φαίνεσθαι τοῖς πολεμίοις τὴν σὴν παράταξιν, ἀλλὰ κρύπτειν τῶν ὀπλῶν τὴν στίβιν, ἕως αὐτῆς τῆς διὰ χειρῶν συμβολῆς, διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τοῖς ἔθνεσι φήμην. Ὀνήσανδρος δὲ καὶ αὐτὸς στρατηγικῶν συντάξας λόγον οὐκ οὕτω λέγειν, δοκεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον λαμπρὰν κελεύει τὴν παράταξιν φαίνεσθαι πρὸς τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν.

ριγ'. Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ἢ ἀγνωστὸν ἔκαίνον τότε τῆν τοιαύτην φήμην ὡς νεωτέραν γενομένην, ἢ τὰ μὲν πρὸ τῆς συμβολῆς ἀφείναι, κατὰ αὐτὴν δὲ τὴν συμβολὴν, καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς νεωτέροις καὶ ἡμῖν ὁμοίως παραγγέλλει λαμπρὰ τὰ ὄπλα δεικνύειν ἀθρόως. Κατάπληξις γὰρ μᾶλλον γίνεται, οὐκ ἔταν μακρόθεν ἐρχομένων λαμπρῶν τῶν ὀπλιτῶν ἢ θεία συνήθης γίνονται, ἀλλ' ὅταν ἡ δοκοῦσα καὶ φαινομένη παράταξις ἀθρόον καὶ παρ' εὐθὺ ἀναδειχθῆ ἔξ ἀπροδοκῆτων λαμπρὰ· τοῦτο γὰρ μᾶλλον καὶ θείας βοήθειας σημεῖον τάχα ὑπονοήσουσι καθ' ἑαυτῶν οἱ πολέμιοι. Χρήσιμον δὲ σοι, ὦ στρατηγέ, καὶ τὸ μὴ πρότερον τὴν σὴν παράταξιν δεικνύειν τοῖς πολεμίοις ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, πρὶν ἂν τὴν ἐκαίνων μάθης πῶς καὶ ὅποιω σχήματι περιτάξεται.

ριδ'. Σὲ δὲ χρὴ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μάχης προνοεῖν μᾶλλον τῶν μαχομένων, καθὼς σοι καὶ πρόσθεν ὑπεθέμεθα, ἢ τολμηρότερον ἄλλεσθαι, καὶ ταῖς χερσὶ συμπλέκεσθαι, ὅταν μὴ ἀνάγκης ἴσθι κενός· μᾶλλον δὲ τὸ παντελῶς ἀπέχεσθαι διὰ χειρῶν τοῖς πολεμίοις συμπλέκεσθαι, καὶ ἂν ὑπέρβλητον ἀνδρείαν ἐπιδείξῃς. Οὐ τοσοῦτον γὰρ ὠφελήσεις τὸ στρατεύμα μαχόμενος (15), ὅσον ἀποθανὼν βιάξῃς.

NOTÆ.

(15) Τὸ στρατεύμα μαχόμενος. Scribebatur, τὸ στραζοῦμα χεῖμενος.

αὐτό· ἄπερ τοῖς συμπλεκομένοις· οὐκ ἀπροσδόκητόν Α
ἔστιν. Εἰ γὰρ διὰ φήμης μόνης ψευδοῦς ὡς ἀπὸ μι-
κροῦ ἡμῖν εἴρηται, ὅτι πέπτωκεν ὁ στρατηγός, οἱ
τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ἀπώλοντο, πόσω μᾶλλον, εἰ τῆ
ἀληθείᾳ γένηται, τοῦτο μεγάλη παρακολουθήσει
βλάβη τῷ τοῦ παρόντος ἀληθῶς στρατηγοῦ στρα-
τεύματι.

ρις. Μᾶλλον δὲ ἐν ἀσφαλείᾳ ὀξείως καὶ βλέπει καὶ
πράττει τὰ δέοντα. Τότε γὰρ μᾶλλον θαυμάζεται
στρατηγός, ὅταν κατὰ τὸ ὄξύ τῆς ἀνάγκης τὰ πρέ-
ποντα διοικήσῃ, ὅτι ἐν ἀδείᾳ ὦν τὰ εἰκότα προβου-
λεύεται.

ρις. Εἰ δὲ χρὴ τότε καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν λό-
γοις παραθάρβρυνει σε τοὺς στρατιώτας, καὶ ἐπαγ-
γελλῆσαι ταῖς ἀπὸ τῆς βασιλείας ἡμῶν τοῖς ἀριστεύ-
ουσιν ἀποκειμέναις, καὶ τὴν ἀπὸ θεοῦ βοήθειαν πα-
ροῦσαν. Εἰ δὲ τι πλείον, καὶ σημεῖα τινὰ ἐπινοεῖν, καὶ
δεικνύειν, καὶ ὑποτίθεσθαι φανέντα καὶ τὴν ἡμετέραν
σημαίνοντα νίκην, καὶ ἑτέρα τινὰ ποιεῖν ἄπερ τὸ
σύνταγμα οὐκ ἐπιδέχεται νῦν, ἐν δὲ ταῖς συνηγ-
μέναις γνώμαις κατὰ τὸ τέλος τοῦ συντάγματος
εὐρίσκων ἀναμάθοις, ὅσα σε δεῖ καὶ πρὸ τοῦ πολέ-
μου καὶ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ μετὰ τὸν πόλεμον ἢ λέ-
γειν ἢ πράττειν. Καὶ διὰ τούτων καθυπέρτερον τῶν
πολεμίων ἀνοδεύουσαι. Τοιαῦτα καὶ περὶ τῶν ἐν
αὐτῷ τῷ πολέμῳ πράξεων ὡς ἐν συντόμῳ ἡμῖν εἴρη-
ται. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν.
Ἔσται τε καθάλλαρικα, καὶ ὅσα περὶ πειρῶν, εἰρησθῶ
ἡμῖν ὡς ἐν συνόψει.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΕ' (16).

Περὶ πολιορκίας πόλεων.

α. Ἐξῆς δὲ καὶ περὶ πολιορκίας σοι χρεῶν δι-
τάξασθαι, ὡς στρατηγὸς, ἄπερ ἔκ τε παλαιῶν καὶ νέων
ἀνθολογήσαμεν, καὶ ὅσα δεῖ πράττειν ἢ πολιορ-
κοῦντα πολεμίους, ὡς εἰκόσ, ἢ πολιορκούμενον ὅπ'
αὐτῶν, ὡς ἂν καὶ τούτων μετρίαν πείραν ἔχοις, δι'
ἧς δυνήσῃ προσεπινοῆσαι λαθόμενος ἀφορμῆς καὶ ὅσα
μὴ ἐνταῦθα μὲν εἴρηται, δυνατὰ δὲ γενέσθαι, τῆς
χρεῖας κατὰ τε καιροῦς καὶ τόπους διδασκούσης τὰ
ἑκαστα.

β. Πολιορκία τοίνυν στρατηγοῦ ἀνδρείαν ἐπιζητεῖ
καὶ διάνοιαν ὀξείαν καὶ στρατηγικὴν καὶ ἔμφρονα,
καὶ παρτομασίας μηχανημάτων, ἀσφάλειαν δὲ ἐν
τῷ παρακαθῆσθαι ἢ πόλει ἢ φρουρίῳ ἢ ὄχυρῷ ματι,
καὶ μετὰ πολλῆς προσοχῆς ταύτην γίνεσθαι τὴν
ἀσφάλειαν.

γ. Χρὴ οὖν σε, ὡς στρατηγὸς, παρακαθεζόμενον
τὴν τῶν εἰρημένων ἐν τῷ τόπῳ καθίξῃ φοσσάτιν ὄχυ-
ρὸν ποιεῖν, ἧτοι ἢ τάφρον βαθεῖαν ἢ ἀπὸ κτισμάτων
ἢ λίθων ἢ κλίνθων ἢ ξύλων ἢ ὡς ἐπινοήσῃς περι-
φράσσειν σεαυτὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων, καὶ βίγλας
πολλὰς καὶ ἀκριθεῖς ἔχειν, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἀνυ-
πονήτους τόπους, ἵνα μὴ πολιορκούμενοι. Ἡ οἱ ἔξω-
θεν ὄντες πολέμιοι ἄφνω ἐπερχόμενοι, ἢ ἐν νυκτὶ ἢ
ἐν ἡμέρᾳ κινδύνους τῷ στρατῷ προσάγουσιν. Ὅπερ
γίγνεται πολλάκις ἐπὶ τῶν πολιορκουμένων πόλεων.

expectatur. Si enim solo rumore falso, quemadmo-
dum ante admonuimus, interfecti imperatoris, uni-
versa natio hostium profligata est, quanto magis vera
jam fama, ingens inferetur exercitui tuo, imperatore
interfecto, clades.

115. In tuto igitur collocatus, vide et gere quæ
facto opus sunt. Tunc enim maximo imperator in
honore est, quando pro necessitatis celeritate ido-
neæ omnia administrat, et securus, quæ fieri pos-
sunt consilia anticipat.

116. Si quid opus sit, eo ipso tempore oratione
milites animandi sunt, et præmiis, quæ strenue se
gerentibus in regno nostro reposita sunt, excitandi.
Admonendi etiam sunt, Dei præsidium nobis adesse,
harum rerum signa quædam etiam apparere, quæ
nobis divinitus victoriam portenderent. Alia quo-
que permulta facies, quæ hic liber hoc loco non
recipit; in fine autem libri, ubi de diversis sententiis
collectis agitur, inuenies et cognosces quæ
tibi ante bellum, in bello, post bellum, vel dicenda
vel facienda sunt, ut superior hostibus esse possis.
Atque hæc quidem a nobis, quam paucissimis pu-
tuimus de rebus in bello gerendis dicta sint. De
bellico igitur apparatu tum equestri tum pedestri,
satis plane et brevi explicavimus.

CONSTITUTIO XV.

De obsidione.

1. Deinceps de obsidione, quæ ex antiquis re-
centioribusque rei militaris scriptoribus delibavi-
mus, demonstrandum tibi est, quæ agenda tibi sunt,
si vel hostes obsideas, vel ab illis obsessus fueris,
ut istorum mediocrem peritiam habeas, qua effici
abs te possit, ut, quæ hoc loco memorata non sunt,
fieri tamen possunt, usu omnia tum locis, tum tem-
poribus idoneis monstrante, horum non omnino
rudis videaris.

2. Obsidio igitur fortem requirit animum celeri-
tatemque mentis, et peritiam militarem, et machi-
nationum multarum copiam præparatam, firmitatem
in obsidenda civitate, castro, aut munitione, et
multa enim cautione ac diligentia firmitatem hanc
pareri oportet.

3. Dum igitur aliquid ex prædictis obsides, fos-
satum munitionem reldes, vel fossa alta, vel aliqua
excussatione lapidum, laterum, aut lignorum, vel
quemadmodum optime excogitare possis ad te-
ipsum ab hostibus defendendum. Excubias multas
diligentesque habeas iis in locis, ubi suspicio mi-
nima sit, ut ne obsessi cives, vel externi hostes subito
irrumperes vel noctu vel interdum periculum exer-
citi inferant, quod ab obsessis civitatibus fieri solet.
Nam qui foris obsideat, nesciunt quid cives intus

NOTÆ.

(16) In cod. Laur. est cap. 20 et sic inscribitur:
Δείοντος ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίου βασιλείας Ἰω-

μαίων περὶ πολιορκίας πόλεων, τῶς δεῖ ταύτας πο-
λιορκεῖν.

obsessi moliantur; ii autem e muro valent, quid alii contra eos suscipiant. Itaque exercitum tuum, quam tutissime potes, conservabis.

4. Bene feceris, si juxta portas aut portulas minutas civitatis, aut castelli, vel ad vias castrarum munitionum milites collocaveris, qui repentinas hostium incursiones prohibeant. Noctu autem potissimum ejusmodi praesidia habeas; tum enim incursiones maxime fieri solent.

5. Quod si noctu hanc obsidionem allibeas, terribilior eris iis qui intus obsidentur: neque enim cum tenebris omnia circumfunduntur, cernunt quid geratur, magisque animo perturbantur, viresque illorum elanguescunt; multaque et gravia noctu fieri credunt, quae adeo ne tu ipse quidem excogitaveris. Quidquid enim noctu fit, quantum leve sit, obsessis tamen terribiliter videri solet, itaque celerius remittunt, et ad delitiam seipsos tradunt. Si enim poteris efficere ut unus atque alter murum conscendat, qui intus sunt putabunt universum exercitum in moeniis esse, atque adeo retrocedent, et destituta moenia relinquunt.

6. Iis in rebus alacritas et strenuitas imperatoria ostendenda est: haec enim laboriosa obsidionis facta, suis manibus suscipienda gerendaque sunt. Exercitum enim pudor invadet, ut ne jam amplius quasi imperatus, sed sua voluntate, quasi amicis, ad res difficiles gravesque alacrius suscipiendas se ipse impellat.

7. Qui obsidionem inchoat, accurate considerabit num rerum necessariorum aditum illis intercludere possit, vel aquam, vel aliquid ejus generis: sin istis copiosius abundaverint, tum bellicae machinationes admoveantur.

8. Perterrefacias admodum hostes, si optimos quosque milites et praefectos, aetate atque aspectu liberales, armisque fulgentes, ex aliquo loco prope murum aut munitionem, iis qui obsessi sunt transeundo demonstras: reliquos, qui magis plebei fuerint, cum caeteris impedimentis eminus locabis, ut ne hostes utrum homines, an jumenta fuerint plane internoscant: ita fiet, ut omnia, quae vident, homines esse existiment, talesque quales cominus emites armatos vident.

9. In primis enim utile est multos loricatedos, et cataphractos videri esse obsessis, eosque qui galeas et cassides non habent, aliquo artificio effecere, ut loricati et cataphracti esse videantur, ut omnes, si tales esse putentur, magnum timorem obsessis apportent.

10. Castra eminus in longitudinem ponantur, ut

Α. Οι γὰρ ἔσωθεν οὐκ οὐδασί τί μισιτώσιν οἱ ἐντός· οἱ δὲ ἔσωθεν ἀπὸ τοῦ τείχους βλέπουσιν οὐκ ἂν καὶ πράττειν μέλλης κατὰ αὐτῶν. Διὸ πρόπον σοι. τὸ ἴδιον ἀσφαλίζεσθαι στράτευμα.

δ. Κρείτερον δὲ ποιήσεις, ἐὰν καὶ παρὰ τὰς πόρτας, ἢ εἰς τὰ παραπόρτια τῆς πόλεως, ἢ κάστρου, ἢ τὰς διεξόδους ἑτέρου ὀχυρώματος παρακαθίσεις τινὰς στρατιώτας, οἱ τινες τὰς αἰφνιδίους καταδρομὰς τῶν πολεμίων ἀποκωλύσαι δύνανται καὶ μέγιστα ἐν ταῖς νυξί, χρή σε τὴν τοιαύτην ἔχειν ἀσφάλειαν· τότε γὰρ μᾶλλον αἱ τοιαῦται καταδρομαὶ γίνονται.

ε. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐὰν ἐν νυκτὶ ἐπιβάλῃς τὴν πολιορκίαν, φοβερώτερος γενήσῃ τοῖς ἔσωθεν πολιορκουμένοις· οὐ γὰρ δύνανται ὄρᾱν τὰ γινόμενα διὰ τὸ σκότος, καὶ πλέον ταράσσονται, καὶ τὰ φρονήματα αὐτῶν ὑποχλωθῶσιν, καὶ πολλὰ δεῖνά κατὰ τὴν νύκτα γίνεσθαι ὑπονοοῦσι κατ' αὐτῶν, ὅσα πολέμια οὐδ' αὐτὸς ἐπινοεῖς. Πᾶν γὰρ τὸ ἐν νυκτὶ γινόμενον, καὶ μικρὸν ἔστι, φοβερώτερον γίνεσθαι τοῖς πολιορκουμένοις· διὸ καὶ ταχύτερον ὑποχλωθῶσιν, καὶ τὴν ὑποταγὴν ἀσπάζονται. Εἰ γὰρ ἰσχύσῃς ἕνα ποῦ ἢ δύο ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβιβάσαι, νομίσουσιν οἱ ἐντός πᾶν στράτευμα ἐπὶ τὰ τεῖχη ἀναβῆναι, καὶ τραπήσονται, καὶ ἔρμα καταλείψουσι τὰ τεῖχη.

ς. Ἐπὶ δὲ τῶν τοιούτων δεῖ τὴν εὐφυλίαν τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἀνδρείαν φαίνεσθαι. Ἴνα καὶ αὐτὸς τῶν τοιούτων ἐπιπόνων τῆς πολιορκίας ἔργων ἐπιτηται χερσὶν οικειαῖς. Μᾶλλον γὰρ ὁ στρατὸς ἐντραπήσεται· καὶ οὐκ ἔστι ὅπως ὡς ἐπιταττόμενοι, ἀλλ' ὡς ἐξ Ἰσού φιλοφ συμπονοῦντες ἐπὶ τὰ δυσχερῆ τῶν ἔργων ἐπιδώσωσιν ἑαυτοὺς προθυμότερον.

ζ. Χρεῖών δὲ σε ἀνασκοπῆσαι ἀκριβῶς καὶ τῆς πολιορκίας ἀρχόμενον, πρῶτον μὲν ἐὰν δυνατόν ἔστι στενοχωρεῖν τοὺς ἐντός περὶ τῶν ἀναγκαίων εἰσοδῶν τοῦτ' ἔστιν, ἢ περὶ τὸ ὕδωρ, ἢ περὶ τὴν τροφήν. Εἰ δὲ ταῦτα ἀφθῶνως ἔχουσι, τότε μηχαναῖς καχηθῆσαι πολιορκίαις.

η. Καταπλήξεις δὲ αὐτοὺς, ἐὰν τοὺς ἀρίστους τῶν στρατιωτῶν ἢ ἀρχόντων ἐπιλεξάμενος ἤλικις καὶ θεωρίᾳ τελείους, καὶ ὅπλοις ἀστράπτοντας, τοῦτους ἐκ τοῦ πλησίον τοῦ τείχους ἢ τοῦ ὀχυρώματος ἐκ παρόδου ὑποδείξῃς τοῖς πολιορκουμένοις. Τοὺς δὲ ὑποδειστέρους (17) μετὰ τῆς ἀποσκευῆς (18) μηχανῶν ἐκτάξεις ἵνα μὴ δύνωνται οἱ πολέμιοι διακρίνειν αὐτοὺς, ἢ ἄνδρα ἢ ἄλογον· οὕτως γὰρ πάντας τοὺς φαινόμενους ἄνδρας εἶναι νομίζουσι, καὶ τοιοῦτους οἴουσι εἶδον πλησίον ἐλθόντας.

θ. Πάντως δὲ χρησιμὸν ἔστιν τὸ πολλοὺς λωρικότους καὶ καταφράκτους φαίνεσθαι τοῖς πολιορκουμένοις, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας λωρίκια καὶ κασσίδαις δι' ἐπιτηδεύσεως δεικνύειν ὡς λωρικότους καὶ καταφράκτους ἵνα πάντες τοιοῦτοι φαινόμενοι δειλίαν ἐμπούωσι τοῖς ἔσωθεν.

ι. Καὶ τὰ ἀπλήκτα εἶ ἀπὸ μηχανῶν ποιεῖν, ἵνα

NOTÆ.

(17) Ἐποδειστέρους. Antea, ὑπὸ δὲ ἐπίρου.

(18) Ἀποσκευῆς. Scribatur, ἀπὸ σκηνῆς.

πάντα τὰ δρώμενα παρὰ τῶν ἐντὸς στρατιῶται φά-
νωται.

ια'. Αἱ πρότερον μὲν δηλοποιεῖν τοῖς ἐν τῇ πόλει ἢ τῷ φρουρίῳ, καὶ προβάλλεσθαι εἰς ἐπιζήτησιν τῆς διαλύσεως πράγματα εὐχερῆ, ἢτοι ἢ ἄλογα αὐτῶν, ἢ τινα ἄρματα, ἢ ἕτερα ἢ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς πραγμάτων φορητά· ἵνα τῇ εὐχερίᾳ τῶν προτεινομένων καὶ τῇ ἐλπιδὶ τῆς σωτηρίας εἰς διχνοίαν ἔλθωσιν, καὶ χαυνότεροι γένωνται πρὸς ἀντεπατάσασιν καὶ κινδύνους.

ιβ'. Τὸ γὰρ εὐθὺς ἐκ προομιῶν σκληρὰ καὶ βαρεῖα προτείνειν οὐκ ἔμφορος κρίνομεν στρατηγῷ. Τῇ γὰρ δυσχερίᾳ καὶ τῷ βάρει τῶν προτεινομένων λόγων ἐλαφρότερον λογίζονται τὸν κίνδυνον ὁπολιορχοῦμενοι, καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἔνωσιν καὶ ἀπόνοιαν ἔρχονται.

ιγ'. Πρὸ πάντων δὲ πρέπῃ ἐσεῖ καὶ μάλιστα ἐν ταῖς μακραῖς πολιορκίαις ἐντρεπίζειν σε τὰ ἐπιτήδεια, ἵνα ἀστενοχωρήτως καθέζηται ὁ στρατὸς μηδεὸς λειπόμενος.

ιδ'. Ἀφορίσεις δὲ καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐπὶ ἐκάστην χρεῖαν ἰδιζόντως ἐργάζεσθαι καὶ κάμνειν τοῖς πόνοις ὀφειλοντάς, καὶ διορίσαι τις ποῖαν χρεῖαν ποιεῖν ὀφείλει.

ιε'. Ὅταν δὲ ἀπάρξη τοῦ προβάλλειν εἰς πολιορκίαν, οὐ χρεῖ σε πάντα τὸν στρατὸν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἀγειν εἰς πόλεμον, ἵνα μὴ πάντες ὁμοῦ ἀποκάμωσιν· ἀλλ' εἰς μέρη διάφορα αὐτὸν διαμερίτῃς καὶ ἀφορίτῃς, πόσαι καὶ πόσας ὥρας τῆς ἡμέρας ὀφείλουσι κάμνειν, καὶ διακρίνης τίνες οἱ ἐν τῇ νυκτὶ καὶ τίνες οἱ ἐν τῇ ἡμέρᾳ. Δεῖ γὰρ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ὀχεῖσθαι τοὺς πολιορχοῦμένους διὰ πολέμου ἐκ διαδοχῆς ἀλλήλων, καὶ ἐν ταῖς νυκτὶς ὁμοίως διὰ φόβου, ἐπὶ τοῦτο ἀφορίζομένων τινῶν, καὶ τοιούτων διὰ νυκτὸς τοὺς φόβους οἷους καὶ ὄσους ἐπινοήσεις.

ις. Εἰ δὲ στρατὸν ἔχεις πολὺν, ὥστε δύνασθαι καὶ ἐν νυκτὶ τῆς αὐτῆς ἔχεσθαι πολιορκίας, καλῶς ποιήσεις· ἐὰν τοῦτον διέλῃς, εἰς ὅσα συνορᾷς μέρη. Καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἐπὶ ὥρας τῆς νυκτὸς ὠρισμένας κοιμῶνται, οἱ δὲ προσβάλλουσι καὶ πάλιν οἱ καμόντες τῇ προσβολῇ ὑπνοῦσιν, καὶ οἱ πρῶην ὑπνώσαντες πολιορχοῦσιν, καὶ τοῦτο ἐκ διαδοχῆς ἀλλήλων καὶ ἐν νυκτὶ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἀνεκδότως ποιεῖς, ὥστε μὴ ἔσσαι κἂν μικρὰν ἀνεῖσιν τοὺς πολιορχοῦμένους λαθεῖν. Ὅστωις γὰρ ἐκλυόμενοι ὑπὸ τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῆς συνοχῆς τοῦ καμάτου εὐχερῶς διὰ τῶν προσβαλλομένων καὶ μηχανημάτων καὶ λογισμῶν ἢ ἑαυτοὺς ἐπιδύσωσιν ἐθελουσίως, ἢ καὶ ἀκόντες ἀλώσονται μικρὸν ἀμελήσαντες, διὰ τὸ ἀνένδοτον τῶν ἐπερχομένων αὐτοῖς κινδύνων.

ιζ'. Ἡ τὸ πολλάκις γινόμενον διὰ προδοτῶν μῆλλον καὶ εὐχερέστερον αὐτοὺς παραλάβης ἀνυπονοήτου τόπου ἢ τρόπου σοὶ δ' αὐτῶν ὑποδειχθέντος.

ιη'. Ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις ἐκ διαδοχῆς πολιορκίαις καὶ αὐτὸς, ὡς στρατηγὸς, ὀλίγον χρόνον ἀναπαύου καὶ σύντομον, ἵνα νήφῃς πρὸς τὰ ἀρμόζοντά σοι διατάγματα.

A omnia, quæ videri possunt, ab iis militibus qui intus sunt cernantur.

11. Primo igitur iis qui in civitate aut in castello sunt significandum est, et ad inquisitionem quendam deditiois proponendam aliquid clemens ac facile, ut cum jumentis, aut carribus, aut rebus utensilibus acceptis discedant, ut rei propositæ æquitate, et salutis spe animi illorum distrahantur, et ad resistendum periculaque obeunda omisiores sint.

12. Statim enim a principio dura et gravia proponere, minime prudentis imperatoris est. Nam molestia, et difficultate propositæ orationis minorem putabunt laborem, minusque periculum, obsideri; ac propterea una ac firma mente ad resistendum se præparent.

13. In longis obsidionibus ante omnia commeatum idoneum cæteraque necessaria parabis, ut nulla re defectus exercitus, sine ulla angustia, ac perturbatione obsideat.

14. Segregabis etiam ad omnem usum singulorum negotiorum homines ad ea elaboranda idoneos, assignabisque quis quodque opus suscepturus sit.

15. Ubi semel obsidionem tuam inchoaveris, universum exercitum quotidie ad bellum ne duras, ut ne omnes latigentur, sed in diversas partes exercitum divides, assignabisque, qui et quot horas die elaborabunt; describesque, qui noctu, et qui interdum in laboribus erunt. Interdum enim obsessi bello assiduo successione militum vexandi sunt, noctu autem similiter terroribus quibusdam sunt exagitandi, delectis quibusdam viris ad hoc institutis, quales et quot ad perterrefaciendos eos possis.

16. Si exercitum tam magnum habeas, ut nocte etiam in obsidione versari possis, bene feceris, si exercitum tuum in quot tibi commodum videbitur partes divides, et alii quidem certum noctis tempus dormiant, alii invadant, et qui ante in labore obsidionis versabantur, requiescant; qui dormierunt, ad laborem obsidendi se præparent, ut alternis tum die, tum nocte sine ulla intermissione illos vexes, ut ne vel minimam quidem quietem obsessi capiant. Itaque nimis vigiliis, laborumque molestiis pressi, facile adhibitis machinationibus, atque artificijs, vel voluntarie seipsos tradent, vel inviti capientur, si vel parum omisiores fuerint, propter imminentium periculorum assiduitatem.

17. Ac proditoribus, si qui sunt, in consilio adhibitis, melius, et facilius illos capies, si eos adriaris ex inopinato aliquo loco, aut modo per proditores demonstrato.

18. In hujusmodi obsidionum vicissitudine, ipse quoque, imperator, paululum et exigue requiescas, ut ad idoneos labores administrationisque tuas vigiles.

19. Si exercitum tuum fortem adhuc, et strenuum in plures partes diviseris, et unamquamque partem præparaveris, ut scalas ad muros adhibeant, optime feceris; undique enim cum irruptio in obsessos fiat, in magnam anxietatem animorumque perturbationem conjiciuntur, tumque potissimum cum præter scalas alias quoque machinationes adhibueris, ut arietes, testudines, turres, et si quod præterea obsidionale instrumentum fuerit: si enim simul machinationes adjunxeris, et scalas quoque ad muros adduxeris, omni ex parte, qui intus obsessi sunt sollicitabuntur; si enim reliquorum murorum partes negligant, et adversus machinationes se totos conferant, qui scalas adhibent, nemine violenter impediente, facile murum conscendent: sin ad scalas machinationeque impediendas se diviserint, tum qui obsidionalia instrumenta adhibent, impetuosiores, et vehementiores insultus facient, neque obsessi poterunt utrumque impetum facile declinare.

20. Quæ firmissima sæpe videntur loca, et ad capiendum difficillima, magna sæpe, ut capiantur subsidia afferent. Nam qui obsessi sunt, propter opinionem quamdam firmitatis ac stabilitatis, hujusmodi loca sine ulla custodia relinquunt. Tu vero solertia tua, laboriosaque industria hujusmodi loca animadvertens, machinationem et artificium facile invenies ad hujusmodi loca neglecta capienda, vel scalis quibusdam, vel aliqua violenta ascensione, audacibus viris eo pervenientibus, et munerum promissione ad id faciendum protractis. Ubi enim de improviso cernunt talia loca occupata esse, animos jam dimittent, et armis abjectis, vel salutem petent, vel protinus perimentur. Qui enim per has difficultates locorum murum conscenderunt, vel tuba canent, et terrorem maximum obsessis hoc videntibus afferent, vel postquam ingressi sunt descendunt, portasque militibus, qui foris sunt aperient, vel aliis quibusdam molitionibus, ut civitas, aut castellum rapiatur efficiant.

21. Si civitas, aut castellum, magnum numerum virofum habuerit, audeantque illi iis qui ingressi sunt obviam ire, et occurrere, altiora atque editiora loca conscendant, vel arcem ipsam civitatis occupent, indeque propugnantes, hos qui ingressi sunt iterum repellant.

22. Proclamabunt statim, ut nemo quemquam arma non habentem interficiat, sed solos eos qui arma gestant. Hanc autem rem illorum lingua proclamabis: hoc enim audito, unusquisque salutis suæ consulens, in ipso terroris, periculique puncto arma abjicient. Horum resistentium numerus cum minuitur, obsessores omnino victores erunt: obsessi autem ad hunc modum intercepti, ubi parvam salutis spem reliquam habeant, supplices obsessorum confectissimi fiunt.

23. Si diuturna fuerit obsidio, et quosdam extra civitatem ceperis florentes ætate juvenes, apud te,

εἴ'. Ἐάν δὲ ἀνδρειότερον διακείμενος κλεισθῆς διαμερισθῆναι εἰς πολλὰ μέρη τῶν στρατῶν, καὶ ἕκαστον μέρος προσφέρειν σκάλας εἰς τὸ τεῖχος, κρείττον ποιήσεις· ἐν κύκλῳ γὰρ γινομένης τῆς προσβολῆς ὁμοῦ εἰς ἀμχανίαν καὶ ὀλιγοῦραν οἱ πολιορκούμενοι ἐμπεισοῦνται. Μάλιστα ὅταν μετὰ τῶν σκαλῶν καὶ τὰ ἕτερα μηχανήματα προσβάλλῃς, οἷον κριοῦς, ἢ χελώνας, ἢ πύργους, ἢ ἕτερόν τι πολιορκητικὸν ἔργαον. Ἐάν γὰρ ὁμοῦ καὶ τὰ μηχανήματα προσφέρῃς, καὶ τὰς σκάλας εἰς τεῖχος ἐπιστήσῃς, διὰ πολλῶν μερῶν συνταραχθήσονται οἱ ἐντὸς. Εἰ τε γὰρ ἀμελήσαντες τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ τεύχους εἰς τὰς προσβαλλομένας μηχανὰς ἀντιμάχονται πάντως, οἱ τὰς σκάλας προσφέροντες μηδὲν ἀποκωλύοντες βιαίως εὐκόλως ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβήσονται· κἀν τε διαμερίζωσιν ἑαυτοὺς κατὰ τῶν προσφερόντων τὰς σκάλας, τότε οἱ τὰς μηχανὰς προσάγοντες τῶν ἔργων σφοδρότερος αὐτοῖς ποιήσῃσι τὰς ἐπιθέσεις καὶ οὐ δυνήσονται τὰ ἐπιφερόμενα κακὰ εἰς τῶν ἀμφοτέρων τῶν προσβολῶν ἀποκρούσασθαι.

κ'. Πολλάκις δὲ ἐπὶ τῆς πολιορκίας οἱ νομιζόμενοι θυρώτατοι καὶ ἀνεπιπόνητοι πρὸς ἄλλωσιν τόποι μᾶλλον ἀφορμὰς σοι παρέξουσιν ἀλώσεως· οἱ γὰρ ἐντὸς διὰ τὴν δοκοῦσαν θυρότητα τοὺς τοιοῦτους τόπους ἀφυλάκτους καταλιμπάτουςιν. Σὺ δὲ, διὰ τῆς σῆς ἐπινοίας καὶ τῆς ἐπιπόνου ἐργασίας τοὺς τοιοῦτους κατανοῶν, τάχα μηχανὴν εὐρήσεις καταλαβεῖν αὐτοὺς ἀφυλάκτους ὄντας, ἢ διὰ σκαλῶν ἀναβαινόντων, ἢ διὰ τινος βιαίας ἀναβάσεως εὐτόλμων ἀνδρῶν ἐπαγγελλίας λαθόντων θυρῶν καὶ τιμῶν. Ἐντεῦθεν γὰρ ἐκ τοῦ ἀπροσδοκῆτου θεωρήσαντες οἱ ἐντὸς τοὺς τοιοῦτους τόπους καταληφθέντας ἀποπαύονται, καὶ ὄπλα βέβησαντες, ἢ αἰτήσουσι τὴν σωτηρίαν, ἢ κατὰ κράτος διαφραθήσονται. Οἱ γὰρ ἀναβάντες εἰς τὸ τεῖχος διὰ τῆς δυσχερείας ἐκείνης ἢ σαλπύσουσι, καὶ φόβον ἐμποιήσουσι μέγιστον ὁραθέντες, ἢ διαδραμασύνται κατὰ τὸ εἰσελθεῖν, καὶ τὰς πόρτας ἀνοίξουσιν εἰ τύχοι τοῖς ἔξω στρατιώταις, ἢ διὰ τινων ἑτέρων ἐπινοῶν τὴν ἄλλωσιν τῆς πόλεως ἢ τοῦ κάστρου διὰθήσουσιν.

κα'. Εἰ δὲ τὸ κάστρον ἢ ἡ πόλις πλήθος ἔχει λαοῦ, καὶ δύναμιν, καὶ τολμῶσιν ὑπαντιάζοντες ἀμύνασθαι τοὺς εἰσελθόντας, δεῖ αὐτοὺς τοὺς ὑψηλωτέρους τόπους καταλαβεῖν, ἢ τὰ ἄκρα τῆς πόλεως, καὶ ἐκεῖθεν πολεμοῦντας κακῶσαι τοὺς ἐν τῇ πόλει ἰσθόντας.

κβ'. Κηρύξουσιν δὲ τότε, ἵνα μηδεὶς κτελεῖν τὸν μὴ ἔχοντα ὄπλων, μένους δὲ κτείνειν τοὺς τὰ ὄπλα φέροντας. Ταύτην δὲ τὴν φωνὴν κηρύττεσθαι τῇ τῶν πολιτῶν διαλέκτῳ ἕκαστος γὰρ ἀκούσας, καὶ τῆς ἰδίας προνοούμενος σωτηρίας, ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ φόβου ἀποβρίψει τὰ ὄπλα, καὶ ἀντιπολεμοῦντων ὀλιγομένων κατὰ κράτος οἱ πολιορκοῦντες νικήσουσιν. Οἱ γὰρ πολιορκούμενοι, καὶ οὕτως ἀλισκόμενοι, ὅταν μικρὰν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας λάβωσιν, οἰκίται λοιπὸν ἀντὶ πολεμίων γίνονται.

κγ'. Εἰ δὲ χρόνιος γένηται ἡ πολιορκία καὶ συμβῇ συλλαβεῖν οἱ τινες ἔξω τῆς πόλεως, τοὺς μὲν ἀμμά-

ζοντας ταῖς ηλικίαις νεωτέρους ὡς ἀν βούλῃ κάτεχε. Ἐπί τῆς πόλεως δὲ καὶ παιδάρια καὶ γέροντας καὶ ἀσθενεῖς ἀνθρώπους ἀπόπεμπε πρὸς τὴν πόλιν αὐτῶν. Οὕτως γὰρ ἡ ἀχρηστος ηλικία καὶ τὰς τροφὰς δαπανᾷ, καὶ τοὺς πολιορκουμένους οὐδὲν ὠφελήσει, μᾶλλον δὲ καὶ βλάψει. Ἔτι δὲ καὶ φιλανθρωπίας ὑπόνοιαν δώσει τοῖς ἐντέδ, ὥστε διαίρεσθαι τὰ φρονήματα αὐτῶν, καὶ ἀφορμὴν γενέσθαι ἐντεῦθεν τῆς πρὸς σὲ ὑποταγῆς αὐτῶν.

κδ'. Ἐπειδὴ δὲ εἴθε καὶ θόρυβος γίνεσθαι ἐν ταῖς πολιορκίαις ὑπὸ τῆς κραυγῆς τῶν ἀνθρώπων, ἢ ὑπὸ τοῦ ἤχου τῶν σκουαρῶν, ἵνα μὴ βαρύνται καὶ ἐνοχλοῦνται οἱ τοῦ στρατοῦ πάντες ὁμοῦ, δίδου αὐτοῖς ἢ δευτέρου μιλίου ποιεῖν αὐτοὺς ἀπληκτεῦσαι τοῦ ὄχρωματος, ὅπως οὐκ ἐξακουῖται ὁ ἤχος τῶν θορυβοῦντων τοὺς πολιορκουμένους.

κε'. Μὴ ἐπικινδύνως δὲ καὶ ἀσκόπως προστασίας ποιεῖσθαι τὰς προσβολὰς, ἵνα μὴ τινῶν διαπιπτόντων καὶ οἱ τοῦ στρατοῦ δειλιάσωσιν, καὶ οἱ πολιορκούμενοι: προθυμότεροι γίνωνται (τοῦτο γὰρ πολλὰκις ἀνέγνωμεν γενόμενον), καὶ ὁ κρείττων τῶν ἄλλων στρατιώτης ὑπὸ γυναικὸς οὕτω τύχοι καὶ ἀσθενοῦς ἢ διὰ λίθου βληθέντος ἢ κεράμου ἢ διὰ ξύλου κατανεχθέντος πληγῆς ἀπώλετο.

κς'. Ἐὰν δὲ μικρὰ ὄχυράματα παρακαθίσει, καὶ ἐπιζήμιον, ἢ ἐπικίνδυνον νομίζῃ τὴν προσβολὴν, καὶ οἶδας ὅτι οὐτε τῶν ἐπιτηθειῶν λείπονται, σπούδαζε διὰ θορύβων αὐτοῖς καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ ἐνοχλεῖν. ἵνα τῇ ὀχλήσει ἀποκάμωσιν ὀλίγοι ὄντες πρὸς πλῆθος κατὰ διαδοχὴν ἀνευδότης αὐτοῖς προσβάλλοντος.

κζ'. Εἰ δὲ καὶ οἱ οἰκοὶ εἰσιν ἐν τῷ φρουρίῳ ἐπιτηθειοὶ πρὸς τὸ κατῆναι διὰ πυρφόρων σαγιτιῶν συνεχῶν διὰ πολλῶν τόπων ἀνέμου μάλιστα σφοδροῦ κινουμένου, πέμπε καὶ ἐμπύριζε, ὕλην πυρὸς προσδεσμῶν τῇ σαγιτῇ διὰ τῶν πετροβόλων μαγγανικῶν τῶν λεγομένων ἀλακατίων, ἢ τετραρέων τῶν πετρῶν πυρὸς τεπιληρωμένων δι' ὕλης, καὶ βαλλομένων κατὰ τῶν εὐεμπρήστων οἰκῶν. καὶ ἐν ὅσῳ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς ἀπχολοῦνται οὐδὲν σκάλας εἰς τοὺς ἐπιτετιχομένους τόπους ἵστασθαι καὶ δι' αὐτῶν ἀσφαλῶς ἐπιβαίνειν κέλευε.

κη'. Εἰσὶ δὲ ὡς ἐπίπαν ἐν ταῖς πολιορκίαις εἶδη μηχανημάτων πολιορκητικῶν διάφορα, ὅσα οἱ τε παλαιοὶ στρατιῶται καὶ οἱ μικροὶ πρὸς τῶν ἐπενοήσαν κατὰ δύναμιν ἕκαστος, καὶ τὴν καλοῦσαν τοῦ καιροῦ καὶ τοῦ τόπου χρεῖαν. Οὐ γὰρ νῦν ἐστὶ λέγειν διὰ ποίων ὀργάνων πολιορκήσεις, ἀλλὰ τοῦ καιροῦ ἢ χρεῖας διδάξει σε ἕκαστα.

κθ'. Καὶ γὰρ εἰσὶ καὶ οἱ λεγόμενοι κριοὶ δι' ὧν τὰ τεῖχη κρούμενα συντρίβονται.

λ'. Εἰσὶ δὲ καὶ πύργοι ἀπὸ ξύλων συγκαίμενοι, καὶ διὰ βυρσῶν ἢ ἐτέρας ὕλης ἐπισκαπόμενοι, ὥστε διὰ πυρὸς μὴ φθείρεσθαι. οἷτινες καὶ διὰ τροχῶν τοῖς τεῖχεσι προσφερόμενοι ἀπὸ ὕψους μάχονται τοῖς ἐν τῷ τείχει.

λα'. Καὶ χελῶναι δὲ προσφερόμεναι τῷ τείχει, καὶ τὰ θεμέλια ἐξορύσσουσαι.

לב'. Καὶ σκάλαι σύνθετοι ἢ ἐπιταθῆναι τῷ τείχει,

A quemadmodum commodissimum videbitur, retine. Feminas autem, pueros, senes et infirmos homines ad civitatem iterum remittes. Ita fiet, ut inuultis hæc ætas, et alimenta civitatis absumat, et obsessos nihil adjuvet, imo potius lædet, et opinionem humanitatis animis eorum, qui obsidentur, afferes, ut mentes eorum, et sententiæ distrahantur, et occasionem aliquam deditiois facilius quærant.

24. Quemadmodum in omnibus obsidionibus ingens solet esse tumultus tum vociferantium hominum, tum personantium scutorum, ut ne hac re exercitus tuus perturbetur, uno aut altero milium ab eo loco castra tuorum ponantur, quo hic sonitus tumultuantium exaudiri non possit.

B

25. Ne periculose et inconsiderate irruptiones ullas fieri permittas, ne si aliqui ex tuis occidant, exercitus tuus fracto magis animo sit, et obsessi multo alacriores sint, quod persæpe usu venire videmus: frequenter enim strenuus miles a muliere fortuita, atque imbelli, aut lapide aliquo coniecto, aut testa immissa, aut ligno aliquo delato percussus interimitur.

26. Si parva quædam castella obsideas, et damnosam periculosamque invasionem putes esse, et intelligis commeatu eos non egere, contende, ut istos dies noctesque turbes, ut hac perturbatione, qui obsessi pauci sunt perpetuo fatigantur, universo exercitu nostro adversum illos sine ulla intermissione alternis, et vicissim dimicantes.

C

27. Si ædes in castello ad comburendum idoneæ fuerint, sagittis igniferis per multa et varia loca sparsis, idque potissimum vento ingenti aliquo flante, incendes. Saxa etiam quadrata igne plena, et manganica alacalia, quæ saxa emittunt, atque eijciant adhibebis, et in ædes, quæ facile incendium recipiunt conijcies, et dum illi in extinguendo igne occupati sint, scalas tu interea admove: et milites jubeto eas audacter conscendere.

28. Sunt autem in obsidionibus diversa instrumenta obsidionalia, quæ tum antiquiores, tum recentiores paulo ante nos excogitarunt, pro loci temporisque opportunitate. Neque enim nunc tempus est commemorare, quibus machinationibus obsidebis, sed temporis commoditas singula te docebit.

29. Sunt enim ardetes, quibus admotis moenia rumpuntur.

30. Sunt et turres lignæ, pellibus aliaque materia tectæ, ut igne minime delagrent, quæ et totis adductæ ad muros, homines ex alto cum iis, qui in muro sunt pugnantibus habent.

31. Testudines quoque ad murum adjunctæ fundamenta ejus evertunt.

32. Scalæ quoque junctæ, vel ad murum addu-

ctæ, vel erectis trabibus impositæ, et rotis cominus applicatæ.

33. Cuniculi foris a muro longe absint : intus autem per fundamenta murorum ingressi, et terram etiam intra civitatem perforent, si inæquali loco sita ea sit.

34. Atque ut paucis dicam : aliæ sunt machinationes, quæ aliis in historiis, imo vero in libris militaribus potius invenies, quemadmodum teguntur, quemadmodum adducuntur, et ad quæ loca obsessorum adhibentur.

35. Istarum machinationum apparatus, et præparationes non solum abs te sicut, sed etiam manganiariorum, et idoneorum hominum solertiis, ut et tu quas potes machinationes omnes excogites, et illi artificio suo et experientiæ suæ felicitate tibi opem ferant.

36. Eos qui proditores dicuntur vel civitatis, vel alicujus armæ munitionis, vel viæ, quæ in hostilem terram fert, accipio benigne, et fidem cum illis, promissaque servato, si veri erga te fuerint, non sui causa, sed aliorum, quos ad te hoc modo invitare possis. Nam, qui proditori aliquid tribuit, plus ab eo accipit, potius quam dat. Neque enim iudex civitatis es, cui injuria a proditore inferatur, sed imperator ; multis modis ad tuos conservandos, et hostes superandos laborare debes. Inscitum est enim videri nolle in malos homines tali de causa beneficium conferre. Omnia enim opportuna bona sunt. Proditor autem quavis erga hostes tuos malus sit, tamen erga te populumque tuum bonus esse deprehenditur.

37. Si civitas Deo jam propitio tibi subjecta fuerit, aut munitio, aut castellum, vel propter timorem obsidionis, vel alia quavis de causa, mitis ac benignus erga illos sis, neque stipendiis illos opprimas, neque crudeliter miniteris, aut alioquo supplicio perterrefacias, neque injuriis ullis vexes, sed bonus potius, benignusque erga illos sis, ut cæteri mansuetudine tua provocati voluntarie se tibi subjiciant, nullum malum, aut incommodum abs te proficisci putantes, quod non sustinere et perferre commode possint.

38. Hoc enim Nicephorum imperatorem fecisse novimus, cum adversus Longobardorum nationem mitteretur, ut eam in potestatem nostram redigeret. Non solum enim rebus bellicis apte instructis, ea natio subjecta nobis fuit, verum etiam solerti quadam justitia, ac comitate adversus omnes usurpata, et libertate illis omnis servitutis, et reliquorum tributorum condonata.

39. Non enim lucri causa regnum (19) nostrum

(19) *Molius his locis majestas nostra vertetur.*

A ἢ ἐν ὄρθοις ἑξέλοις ἐπιπέμνεναι, καὶ διὰ τροχῶν προσφερόμεναι.

λγ'. Καὶ ὀρύγματα ἔξω μὲν τοῦ τείχους κατὰ γῆν ἀπαρχόμενα, ἐντὸς δὲ διὰ τῶν θεμελιῶν εἰσερχόμενα, καὶ ἀνατροπούντα τὴν γῆν ἐσωθεν τῆς πόλεως, εἴγε ἐν ἐπιπέδῳ τόπῳ τύχη καὶ μένη.

λδ'. Καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν ἕτεροι μηχαναὶ ὀργάνων, ἄπερ ἐν ταῖς ἄλλαις ἱστορίαις, μᾶλλον δὲ ἐν τῷ πλάττει τῶν στρατηγικῶν, ἐρευνῶν εὐρήσεις, καὶ ὅπως κατασκευάζονται, καὶ ὅπως προσάγονται, καὶ ἐν ὁποίοις τόποις τῶν πολιορκουμένων.

λε'. Τοῦτων δὲ τῶν μηχανημάτων αἱ παρασκευαὶ καὶ αἱ ἐτοιμασίαι οὐ μόνον παρὰ σοῦ δύνανται γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπινοίας τῶν συνόντων σοι μαγαναρίων καὶ ἐπιτηδείων ἀνδρῶν πρὸς τὰς τοιαύτας κατασκευάς. ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐπινοῆς τὰ δυνατὰ καὶ ἐδεγόμενα μηχανήματα, ἀκαίνοι τοῖς διὰ χειρῶν ἔργοις καὶ ταῖς διὰ τῆς πείρας ἐπειραιῖς συμβουθήσων σὸν σοι.

λς'. Τοὺς δὲ προδότας λεγομένους ἢ πόλεως, ἢ ἄλλου τινὸς ὀχυρώματος ἢ ὁδοῦ τῆς εἰς πολεμίαν εἰσόδου, καὶ ὑποδέχου εὐμενῶς, καὶ τὰς πίστεις πρὸς αὐτοὺς καὶ τὰς ἐπαγγελίας φύλαττε, ἐὰν καὶ αὐτοὶ ἀληθεύωσιν· οὐχὶ δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ διὰ τοὺς μέλλοντας καὶ πάλιν σοι τοιαύτας προσενεῖν χάριτας. Ὅ γὰρ διδούς τι τῷ προδότη μᾶλλον λαμβάνει παρ' αὐτοῦ πλέον παρ' ὃ ἐκείνῳ χαρίζεται. Οὐ γὰρ κριτὴς τῆς παρὰ τοῦ προδότου ἀδικηθείσης πόλεως ἢ τοῦ ἐχθροῦ ὑπάρχεις, ἀλλὰ στρατηγός, καὶ διὰ πολλῶν τρόπων ὑπὲρ τοῦ σοῦ λαοῦ λυπεῖν καὶ διαφθεῖρειν τοὺς πολεμίους σπουδάζων. Τὸ γὰρ δοκεῖν τοὺς κακοὺς μὴ εὐεργετεῖν ἐνταῦθα ἀπειρόκαλόν μοι φαίνεται· πάντα γὰρ καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν. Ὅ γὰρ προδότης, εἰ καὶ πρὸς τοὺς σοὺς πολεμίους κακὸς γέγονεν, ἀλλ' οὐκ πρὸς σὲ καὶ τὸν ὅλον σὸν λαὸν ἀγαθὸς ἐπεδείχθη.

λδ'. Ἐὰν δὲ Θεοῦ παρέχοντος τὴν χάριν ὑποπαῖ σοι ἢ πόλις, ἢ φρούριον, ἢ τοὶ κάστρον, ἢ διὰ φόβον πολιορκίας, ἢ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν, πρῶτος καὶ εὐμενῶς διατέθητι πρὸς αὐτοὺς. Καὶ μήτε φόβος αὐτοὺς καταθάρσῃς, μήτε ἀπηνῶς ἐκφοβήσῃς ἢ ἀπειλήσῃς διὰ τινος τιμωρίας, μήτε ἀδικίας λυπήσῃς. Ἀλλὰ μᾶλλον ἀγαθὸς καὶ ἐπεικὴς αὐτοῖς γίνου, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ ἑρῶντες τὴν σὴν χρηστότητα εἰς τοὺς ὑποταγέντας σοι, μετὰ προθυμίας προσέρχωνται σοι, μηδὲν κακὸν ὅπερ ὑπενεγκεῖν οὐ δύνανται παρὰ σοῦ παθεῖν ἐλπίζοντες.

λη'. Τοῦτο γὰρ ἴσμεν καὶ Νικηφόρον τὸν ἡμέτερον στρατηγὸν πρὸς τὸ Λαγοβάρων ἔθνος πεποιηκότα, ὅτε παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν εἰς τὸ ὑποτάξαι αὐτοὺς ἐξαπεστάλη. Οὐ μόνον γὰρ διὰ πολέμων ἀκριβῶς ἐκτεταγμένων τὸ τοιοῦτον ὑπήγαγε τὸ ἔθνος, ἀλλὰ καὶ ἀγχινοῖα χρησάμενος καὶ δικαιοσύνη καὶ χρηστότητι, ἐπεικῶς τε τοῖς προσερχομένοις προσφερόμενος, καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς πάσης τε δουλείας καὶ τῶν ἄλλων φορολογιῶν χαρίζόμενος.

λθ'. Οὐ γὰρ κέρδους ἕνεκεν ἢ βασιλεία ἡμῶν τὴν

NOTÆ.

ὑποταγὴν τῶν ἀντικαθισταμένων ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ ἄξιον μὲν ἰδίαις καὶ τιμῆς, σωτηρίας δὲ καὶ εὐεργεσίας εἶναι ἐλευθερίᾳ τῶν ὑπηκόων αὐτῆς.

μ'. Οὕτως οὖν εὐμενῶς τοῖς προσερχομένοις σοὶ καὶ ὑποτασσομένοις διακείμενος, δι' αὐτῶν καὶ τοὺς μήπω προσελθόντας οικειώσῃ. Ἡ γὰρ τεθριωμένη καὶ ἀπηγῆς καὶ τοὺς ὑπο[τε]ταγμένους εἰς μετὰ μὲλον φέρει, καὶ τοὺς μήπω ὑποταγέντας ἀναστέλλει καὶ μᾶλλον προθυμοτέρους ποιεῖ κινθνεύειν ὑπὲρ τῆς οικείας σωτηρίας, ἢ ὑπὸ χειρᾶς τοιοῦτου στρατηγῶ ἀπηγῆς ἐμπέπειν, καὶ ταλαιπωρήσεως πολιορκῶν ἰσως καὶ μὴδὲν ἀνύων. Εἰ δὲ ἀγαθὸν σε μάθωσιν ἔντα, ταχέως ἐνδώσουσι τῇ ὑποταγῇ.

μα'. Τῆς γὰρ βασιλείας ἡμῶν τὸ εὐμενὲς καὶ χρηστόν, καὶ εἰρηνικὸν ἀγαπῶσης πρὸς τοὺς ὑπηκόους ὁπνηίκα διὰ σοῦ πρὸς ἡμᾶς προσχωρήσαι βουλευθῆ ἢ πόλις, ἢ φρούριον, ἢ ἔθνος, τοῖς τῆς ἡμετέρας εὐμενείας σκλάβοις σε δεῖ ἀφορᾶν, καὶ τὰς ἡμῶν εὐμενείας καὶ σωτηρίας κελεύσεις περὶ αὐτῶν δεχέσθαι καὶ κρατεῖν.

μβ'. Οὐκ ἄνευ δὲ σκοποῦ νομίζω καὶ τοῦτο ὥστε γινώσκαι σε ἀκριβῶς ὥσπερ τὰς ἡμερινὰς ὥρας, οὕτως καὶ τὰς νυκτερινὰς, διὰ τῆς τῶν φαινομένων ἀστέρων καὶ τῆς σελήνης κινήσεων, ἵνα ἐν καιρῷ ὑποσέσεως ὥρας ἢ παρὰ προδότην προτεινομένης, ἢ παρὰ σοῦ αὐτοῦ ἐπινοουμένης, ἢ ἐν πολιορκίᾳ, ἢ ἐν ὁδοπορίᾳ ἀσφαλῆς περὶ τὸ σύνθημα τοῦ καιροῦ ἢ τὸν ὄρισμὸν ὑπάρχη. Τὸ γὰρ ταχύτερον ἢ βραδύτερον πολλάκις φθάνειν τῆς συνταγῆς ἢ τοῦ ὁρισμοῦ ἀπρακτὸν ἐποίησε τὸ προκείμενον ἔργον.

μγ'. Ἐξερχόμενος δὲ κατὰ τῆς πολιορκίας, εἴτε διὰ προδότην εἴτε ἄλλως πως, ὄσους κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπαντήσεις, συλλάμβανε πάντας διὰ τινῶν καθαρῶν προαποστελλομένων ἐκ' αὐτῶν τούτων ἢ διὰ τῶν μετὰ σοῦ στρατιωτῶν, ἵνα μὴ δι' αὐτῶν ἐκείλευσις σου μηνυθῆ· τὰ γὰρ τοιαῦτα κατὰ τῶν πολεμίων ἔργα αἰφνιδίως χρῆ γίνεσθαι καὶ ἀνυπονοήτως.

μδ'. Ὅταν γὰρ ἀπροσδοκῆτως ἐπέλθῃ κατὰ ἐχθρῶν στρατεύματα, κἂν ὀλιγώτερόν ἐστι τῶν πολεμίων, διὰ τὴν ἀνυφόρατον ἐπιδρομὴν ἐκπλήττει τοὺς ἐναντίους, κἂν καὶ κραίτερον εἰσιν ἐκαῖνοι· καὶ ἐκ τούτου διὰ πολλῶν ἐκφοδῶν αὐτοὺς δύνασαι μᾶλλον πρὸ τοῦ θαρρῆσαι αὐτοὺς οικειώσασθαι εἰς τὸ εἶναι βούλημα.

με'. Οὕτως οὖν ἐπειδὴν ἢ πόλιν, ἢ κάστρον, ἢ ἄλλο τι ὀχύρωμα παραλάβῃς, καὶ λάβῃ πέρας ὁ πόλεμος, μὴ γενήσῃ βαρὺς διὰ τὴν εὐπραγίαν ἢ τοῖς δυστυχῆσαι, ἢ τοῖς ἔμα σοὶ ἐστρατεύουσιν. Μηδὲ τῦφον καὶ ἀπήγῃαν περιφέρειν, ἀλλὰ εὐμενῆς, ὡς εἴρηται, καὶ φιλόανθρωπος, καὶ ταπεινόφρων γίνου· φιλόανθρωπος μὲν περὶ τοὺς ἀλωθέντας καὶ δυστυχῆσαντας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μέλλοντας εἶτι παρὰ σοῦ ἢ πολεμείσθαι ἢ πολιορκείσθαι. Ταπεινόφρων δὲ περὶ τοὺς πλησίον καὶ φίλους, τοὺς μὲν γὰρ πλησίον καὶ φίλους οὐ μόνον εἰς φθόνον οὐ κινήσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς ζῆλον τῶν ὁμοίων σου κατορθωμάτων διεγερεῖς, τοὺς δὲ πολιορκείσθαι μέλλον-

PATROL. GR. CVII.

A hostium subjectionem quarrit, sed gloriæ nostræ honorisque causa, et salutis beneficentiæque, et libertatis subjectorum gratia.

40. Benevolus igitur subjectis, atque imperio tuo parentibus si fueris, alios quoque tibi ut se subiciant conciliabis. Efferatus enim animus, et crudelis, subjectos tibi in magnam mœstitiâ, pœnitentiamque subjectionis suæ adducit, et eos, qui nondum tuo imperio subjecti sunt, alio avocat, et alacriores ad periclitandum de sua salute facit, potius quam in manus tam crudelis imperatoris veniant; et multum obsidendo laborabis, atque ad extremum nihil proficies. Sin bonum te intellexerint esse, facile se tibi dedit.

41. Rectionis nostræ benignitatem, bonitatem et pacem, laudabis apud eos, qui per te sub imperium nostrum veniunt, sive civitas, sive castellum, sive natio aliqua fuerit, et in miserationis nostræ viscera intueberis, ut militia salutariaque mandata nostra recipiant atque observent.

42. Non sine causa hoc abs te elaborandum est, ut quemadmodum divina tempora, sic etiam nocturna spatia agnoscas ex lunæ stellarumque motu, ut ad horæ promissæ tempus sive a proditore positum, sive a teipso excogitatum vel in obsidione, vel in itinere, certus de pacto definitoque tempore eo pervenias. Nam vel celerius, vel tardius aliquo pervenire, quam constitutum est, propositum persæpe nostrum intervertit.

43. Ad obsidionem egressus vel pro proditore, vel pro alia quavis ratione, quos in via offenderis, omnes quibusdam equitibus ad hoc præmissis anticipa, vel per milites tuos hoc facias, ut ne per illos incursio tua indicetur; talia enim bellica negotia subito et de improviso fiunt.

44. Quando enim de improviso adversus hostes ruit exercitus, quamvis exiguus sit, et hostibus longe minor, tamen propter nec opinatam incursionem hostes multo etiam plures perturbat, atque adeo, si pluribus, quam hostes sunt illos invadas, poteris antequam ipsi colligant, in potestatem tuam redigere.

45. Ubi civitatem aut castellum, aut aliquam munitionem ceperis, et exitum belli felicem habueris, ne sis propter res bene gestas, vel infortunatis hominibus gravis, vel illis, qui simul tecum ad bellum profecti sunt. Neque fastus, aut arrogantia effereris, sed humanus, benignus ac comis sis; humanus erga captivos, atque infortunatos tum eos qui nunc sunt, tum eos quoque qui abs te aut oppugnandi aut obsidendi sunt; comis erga propinquos et amicos. Propinquos enim et amicos non ad invidiam movebis, sed ad imitationem et emulationem rerum gestarum tuarum excitabis. Eos quos obsessurus es, obedientiores tibi, magisque

subjectos benignitatis tuae bonitatisque spe efficias. Haec abs te conservanda sunt, ubi alios invadens obsidere eos cogitas.

46. Si, quod saepe contingit, civitas, aut castellum, aut ulla alia munitio tua ab hostibus obsidenda est, si hoc efficere accessione tua potes, ut illorum consilia, conatusque elevas, Deo gratiae agantur; sin minus, omnibus rebus eus apparabis atque instrues qui obsidendi sunt, sive ipse necessitate quadam adfuturus sis, sive alius quispiam e tuis praefectis prudens et peritus.

47. Primo igitur omnia ad commeatum necessaria iis qui obsidione inclusi sunt, praeparabis, quod satisfacere illis omne tempus obsidionis possit. Praeparata jam rerum necessariarum abundantia, proximum est, ut inutilem aetatem, mulieres, senes, debiles, pueros, ante hostium adventum e munitione ejicias, ut reliquis qui robusti habilesque sunt alimenta sufficiant: tum machinationes quaedam ad depulsionem manganorum saxa conjectionum, ab iis qui obsidentur comparandae sunt.

48. Hujusmodi conjectionibus obijciantur cilia pendentia e pinis extra muros, vel sarcinae, vel funes contorti, vel postila, vel ligna prominentia, aut lateribus agger ante pinas extractus. Arctibus autem telaria, et sacci pleni palea, atque arena opponantur.

49. Ad testudines harpagoes praeparandi sunt, id est ligna magna cuspidata picalia, ut vel avertiant eas, vel levant et nudent interiores testudinis partes, et in illos ex superiore loco nudatos invadant.

50. Pix adsit, qua nudatae testudines incenduntur, et ignis lapidesque graves acuminati manganis quibusdam e superiore loco vel fumibus, vel catenis demissi, et aliis quibusdam ponderibus altero in hac mangani ad sublevandos iterum lapides positus.

51. Ad turres abductas, ignem et saxa ejicientia instrumenta aptabis: sin hoc modo non proficetur, alias turres vel ex lignis, vel ex alia quapiam materia erigere eos, qui intus includuntur, adversum eos, qui foris obsident, vel adversas quascumque illorum machinationes, alias novas contra illos moliri oportet, quemadmodum diligenter pertractanti animo facile factu fuerit.

52. Turres propugnatrices virorum minime retas esse oportet, ut milites libere ex eo loco pugnare possint, et mangana facilia ponantur et coniciantur.

53. Portulae autem hujusmodi in turribus ad latus angustae, dextram in partem aperiantur, qua hostium mangana emittuntur, ut pedites e porta-

τας εύπειθείς μάλλον και ύποτακτομένους σοι παρασκευάσεις διά την έλπιζομένην παρά σου εύμένειαν και αγαθότητα. Ταύτα μὲν παρακλειυόμεθά σοι, ὡ στρατηγέ, παραφυλάττειν, όταν αὐτοῦς πολεμικοῦς ἐπιπέλων πολιορκεῖν τὰ ἐκείνων μέλλῃς.

μς'. Εἰ δ', ὅπερ πολλάκις συμβαίνει, πόλις ἢ κάστρον, ἢ τι ἕτερον ὄχυρωμα ὑπό σέ ὑπάρχον μέλλει παρά πολεμίων πολιορκεῖσθαι, εἰ μὲν δύνασαι τοῖς ἐπερχομένοις ἐπιτηδεύσαι, και ἀπρακτον αὐτῶν διά τῆς σῆς προσβολῆς τὴν βούλην ἀποδείξαι, τῶ θεῷ χάρις εἰ δὲ μήγε, πάντως παρασκευάσεις τοῖς μέλλοντας, πολιορκεῖσθαι· εἴτε αὐτοῦς μέλλεις ἐξ ἀνάγκης τινὸς ἐκεῖ παρεῖναι, εἴτε ἕτερός τις τῶν ὑπό σέ ἀρχόντων ἀνὴρ ἐλλόγιμος και ἔμπειρος.

μζ'. Πρῶτον μὲν ἀπάντων χρητῶν ἀναγκαίων εἰς ἀποτροφήν φρονίσει τῶν ἐγκλεισμένων ὄσον ὁδὸς τὸν ἐχθρὸν ἐξαρκεῖν ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ χρόνον, και εἰ μὲν εὐπορία ἐστὶ τοσαύτης ἀποτροφῆς. Ἐπίτοι γε τὴν ἀχρηστον ἡλικίαν ἐκβάλει ἐκ τοῦ ὄχυρωματος πρὸ τῆς τῶν ἐχθρῶν παρουσίας· ὄσον γυναικας, γέροντας, ἀσθενεῖς, και παιδία, ἵνα τοῖς ἐν δυνάμει εὔσειν ἢ εὐρισκομένοις ἢ θαπῆν ἐξαρκέσῃ και ἵνα ὁ μέλλων πολιορκεῖσθαι προεντραπίση μηχανήματα ἀντικείμενα πρὸς τὴν ἀποσπῆν τῶν πετροβόλων μαχητῶν τῶν ἐχθρῶν.

μη'. Ἀντίκεινται δὲ τὰς τοιαύταις βολαῖς κλίσεις κρεμάμενα ἔξωθεν τοῦ τείχους κατὰ τοῖς κρημαχῶνας, ἢ σάρκινα, ἢ σχοινία ἐλημένα, ἢ κόνια, ἢ το ξύλα κρεμάμενα, και κίλινθος δὲ ἐν τοῖς κρημαχῶσι ἐκδομομένη, και πρὸς τοῖς κρημῶς ἐκ ἀντίκεινται τυλάρια και σακκία γέροντα ἄχυρα και φέμενον.

μθ'. Πρὸς δὲ τὰς χελώνας ἄρπαγες, ἢ τοι ξύλα μεγάλα ἔχοντα ἕψη και ἐμπισσόμενα, ὡστε ἢ ἐκστρέψῃ αὐτὴν, ἢ ἀναλωτῆσαι και γυμνώσαι τοῦς ἐσωθεν τῆς χελῶνος, και ὅτιως κατὰ αὐτῶν ἐγγχερεῖν ἔσθῃεν.

ν'. Ἀλλὰ και πίσσα, δὲ ἢς κενσομένης ἐπιρησθῆσονται, και κύρ αἰ λίθαι βαρεῖς κατακέντριαι δὲ πρὸ μαγγάνων ἄρπυ χελόμενοι δὲ σχοινίων ἢ κα δάυστων, και τάλιν ἀνακτιόμενοι δὲ ἕτερον ἀντιδρασημάτων.

νε'. Πρὸς δὲ τοῖς ἐπερχομένοις πύργους κρημῶσι εἶδη, και κρημῶσι, ἢ εἰ μὴ αὐτοῦ ἀντισχεῖ, ἀντιπύργους ἔμελως ἐκδομεῖν, ἢ δὲ ξύλων, ἢ δὲ ἕτερας ἕλης τοῖς ἐσωθεν τοῦ τείχους· ἂν τις ἐκείνων ἢ ἀπλῶς ὡς ἐν δυνατῶν πρὸς τὴν μηχανὴν τῶν ἔξωθεν ἀντιμηχανεῖσθαι τοῖς ἐσωθεν, καθὼς ἐν τῷ κλίσει ματὰ σχοινῶς ἔρποντων εὐρήσεις πρὸς ἐκείτην μηχανὴν ἀντιεξευρημένα.

νθ'. Ἀναγκαῖον δὲ ἐστὶ τοῖς πύργους τοῖς ἐκρημῶσι τοῦ τείχους ἀσκαπῆς εἶναι, ὡστε τοῖς μαχητῶν ἐκπαύσασθαι ἐκεῖθεν μάχεσθαι, και τὰ μάγγανα εὐκόπως τιθεσθαι και ἐξεργάζεσθαι.

νγ'. Και παραπόρτια δὲ ἐν τοῖς τοιαύτοις πύργους ἐκ κλαγίου στενὰ ἀνοίγεσθαι κατὰ τὸ ὄριον μέρος τῶν προσερχομένων μαγγάνων ἐκ τῶν ἐχθρῶν. Τῶ

πεῖροι ἐξερχόμενοι ἐκ τῶν παραπυλῶν, καὶ κατὰ χεῖρα ἀρμυθίως τοῖς σκουταρίοις σκεπόμενοι, καὶ ὑπὸ τῶν ἀνωθεν βοηθούμενοι δύνανται ἀποσοθεῖν τὰ μάγγανα. Ἐχειν δὲ ταῦτα πύλας, δι' ὧν δεῖν ἀσφαλίζεσθαι ἐν καιρῷ, καὶ μὴ μένειν ἠνεπηγμένα.

νδ'. Ἀποκρεμῆν δὲ κατὰ τῶν προμαχῶνων ξύλα βαρέα πάνυ, κορμία, καὶ μύλους λιθίνους διὰ σχοινίων· ἵνα ἐὰν προσάψωσι σκάλας εἰς τὰ τεῖχη κοπτομένων τῶν σχοινίων ἐπιπέσωσιν ἐπάνω τῶν ἀναβαινόντων, καὶ διαφθείρωσιν αὐτούς. Τοῦτο δὲ ἐν κίχλῳ τοῦ τεῖχους γενέσθαι καλεούμενον, καὶ μηδένα λείπειν προμαχῶνων, εἰ δυνατόν, ὅστις οὐκ ἔχη ἢ λίθον βαρύτερον, ἢτοι μύλον, ἢ ξύλον μακρὸν καὶ βαρὺ πάνυ, δυνάμενον συντρίψαι καὶ σκάλαν, καὶ τοὺς ἐπ' αὐτῆς ἀναβαίνοντας.

νε'. Χρῆ δὲ καὶ καταμερίσαι τὴν βοήθειαν δι' ὅλου τοῦ τεῖχους, καὶ ἔχειν ἄλλην δύναμιν ἐκ περισσοῦ, ἵνα, τῷ δεομένῳ μέρει, ἐὰν χρεῖα γένηται, βοηθῆ, καὶ μὴ ἀναγκάζωνται ἐν καιρῷ ἀνάγκης ἐκ τόπου εἰς τόπον διατρέχειν οἱ πρὸς παραφυλακὴν τοῦ τεῖχους τεταγμένοι, καὶ ἐκ τούτου γυμνοῦσθαι τινὰς αὐτοῦ τόπους, ὅπερ ἐστὶν ἐπικίνδυνον.

νε'. Ἐὰν δὲ καὶ διχοστασία ἐστὶ παρά τινων ἐν τῇ πόλει, ἢ τῷ κάστρῳ· δεῖν ἢ κάκείνους εἰρηνεῦσαι καὶ συμμίξαι ἐν ταῖς τοῦ τεῖχους πεδατούραις τοὺς στρατιώτας (ἐκ τούτου γὰρ οὐδὲ εὐκαιροῦσι στάσιν μελετῆσαι ἢ κατὰ τοῦ κρινοῦ ἢ καθ' ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ δοκοῦντες φυλακὴν τῆς πόλεως πιστευθῆναι ἐρυθριῶσιν νεωτερίσαι)· ἢ ἐὰν μὴ τοῦτο, πάντως αὐτοὺς προεξαγαγεῖν ἀλλαχοῦ, καὶ μηδὲν ἐξ αὐτῶν ὑφορᾶσθαι παθεῖν στάσεως ἐν τῇ πολιόρκίᾳ, ἀλλὰ καὶ τὰς προδοσίας ὑφορᾶσθαι καὶ ἀσφαλίζεσθαι· ὥστε μὴ δύνασθαι τινὰ τοῖς πολεμίοις, ἢ γράφειν, ἢ συντυχεῖν ἐκτὸς βουλῆς τοῦ πεπιστευμένου τὴν πόλιν ἢ τὸ κάστρον.

νε'. Καὶ τὰς πύλας δὲ τῆς πόλεως πιστοῖς ἀνδράσι παραδοθῆναι, καὶ μηδ' ὅλως θαρρήσαι τινὰς τῶν στρατιωτῶν ἢ πολιτῶν ἐν τοῖς προοιμίοις μάλιστα τῆς πολιόρκιας ἐξέρχεσθαι τοῦ τεῖχους καὶ μάχεσθαι, καὶν συμβῆ πολλοὺς καὶ γενναίους εἰς ἀνδρείων εἶναι τοὺς ἐγκλεισμένους, ἐὰν μήπου καιρὸς γένηται ἢ μάγγανον ἐνοχλοῦν ἐπικινδύνως τῷ τείχει ἀποσοθεῖν ἐκ χειρὸς, ἢ τις ἐτέρα χρεῖα ἀναγκαῖα καὶ κατεπείγουσα τοῦτο, ἀλλὰ πάντας ἀνωθεν ἀμύνασθαι, καὶ μὴ ἔξωθεν πληγῶσθαι, ἢ κινδυνεύειν.

νη'. Εἰ γάρ τι τοιοῦτο γένηται, τῶν δυνατωτέρων ἀνδρῶν ἢ ἀποθηνησκόντων ἢ πληγυμένων, ὁ λοιπὸς ὄχλος ἐν ὀλιγωρίᾳ γίνεται καὶ εὐχείρωτος τοῖς ἐχθροῖς.

νη'. Φανερόν γάρ ἐστιν ὅτι ἕως ἂν οἱ ἄνδρες σώζονται καὶ τὸ τεῖχος συνίσταται, ἐκείνων δὲ προδομένων, τὸ λοιπὸν κινδυνεύει.

ξ'. Ἐὰν δὲ προτείχισμα ἔχει ἕτερον ἢ ἡ πόλις, ἢ τὸ ὄχυρμα, οὐκ ἀτοπον βίβλας ἐν αὐτῷ γίνεσθαι ἰσχυρὰς καὶ ἀκριβεῖς, καὶ μάλιστα εἰς τὰς νύκτας, ὅταν καὶ προσφεύγειν τινὲς εἰς τοὺς ἐχθροὺς μελετῶσιν, καὶ ἐπιβουλαὶ λαθραῖως κατὰ τοῦ τεῖχους δύνανται γίνεσθαι.

A lis exemptes, et scutis apte se legentes, superiori-bus adjuti mangana depellere possint. Habeant portas etiam quas tempore claudant, neque apertæ maneat.

54. Ad primas murorum apponantur ligna gravia admodum, trunci, lapides molares, ut funibus, aut catenis hæc appensa in hostes conjiciantur, et opprimant illos. Hoc autem circumcirca murum fiat, neque pinna ulla prætereatur, si fieri possit, quæ non lapidem aliquem pergravem molarem habeat, vel lignum longum et grave, quod perfringere valde poterit tum scalas, tum illos qui eas conscendunt.

B 55. Hæc et hujusmodi aliæ graves res per univ-ersum murum dividantur, aliasque copias in promptu habeant, ut afflictæ parti sicubi opus fuerit succurrant, et ne a loco ad locum murorum custodes excurrant, locaque quædam nudantur præsiidiis, quod valde periculosum est.

56. Si dissensio aliquorum in civitate, aut castello aliquo fuerit, illos pacificare, et in muri pedaturis cum cæteris conjungere oportet: ita fiet ut neque seditionem moliri, vel contra rempublicam, vel contra seipsos possint. Cum enim custodia civitatis illis commendata sit, rebus novis studere erubescunt. Sin hoc fieri nequeat, alio educantur ipsi, et provideatur, ut ne quid seditionis hoc ob- sidionis tempore per illos concitetur, aut proditionis aliquid suscipiatur, aut hostibus aliquid perscribatur, aut cum illis communicetur, nisi hæc consilio, et autoritate senatus fiant, cui custodia et summa rerum hoc toto obsidionis tempore concre-dita est.

57. Portulæ civitatum fidelibus viris committan- tur neque initiis obsidionis audeant ulli vel mili- tes, vel cives fidenter extra portas egredi et pugnare, quamvis multi ac strenui intus obsessi atque in- clusi fuerint, nisi si aliqua occasio fuerit mangani periculose e muro conturbantis servandi, aut alia quævis necessitas quæ ad exeundum urgeat; sed omnes ex superioribus locis defendant, et non for- tis percutiantur aut periclitentur.

58. Si enim tale aliquid fiat, inferiore ex loco viris vel interfectis, vel vulneratis, reliqua turba animo debilitata facile superari ab inimicis po- test.

59. Manifestum est enim quod quandiu viri ser- vantur, murus integer consistit: illis jam proditis, reliqua turba in periculo est.

60. Si enim propugnaculum aliud habeat, vel munitio, haud absurdum fuerit excubias ibi fortes et accuratas collocare, noctuque potissimum, cum vel quidam defecere ad hostes studeant, vel insi- diae clanculum muris strui possint.

καὶ ἐπαγγέλλεσθαι, καὶ αἰφνίδιον ἐν ἑτέρῳ τόπῳ τῶν Ἀ
 ἑχθρῶν ἀσχολουμένων μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ
 ἐπιστῆς τῷ ὠρισμένῳ σοι τόπῳ, καὶ στήσεις βίγλας
 ἀσφαλτεῖς, καὶ οἱ πεζοὶ ἀπληκεύσουσι κύκλῳ τοῦ ὄχυ-
 ρώματος, καὶ τάφρον βαθυτάτην ποιήσεις, εἰ ἐπιδέ-
 χεται ὁ τόπος.

ξθ'. Καὶ εἰ μὲν λίθος, ἢ πλίνθος εὐρίσκεται, οἰκοδο-
 μῆσαι ξηρὸν δεῖ, καὶ δῆσαι διὰ ξύλων ἀσφαλῶς καὶ
 συνεχῶς· εἰ δὲ ξύλα μόνον εἰσὶ, δι' αὐτῶν ἀποκλει-
 σαι ὀλίγον καὶ ὄχυρὸν τόπον καὶ μὴ μέγαν τέως.

ο'. Μετὰ δὲ τὸ ἀποκλεισθῆναι αὐτὸν κατὰ τὴν λε-
 χθέντα τόπον (20), εἰ μὲν ὀρμησῶσιν οἱ ἑχθροὶ κατὰ
 τοῦ τόπου, καὶ οἶδας εἶτι οὐ δύνασαι πρὸς μάχην ἀνε-
 χεῖν, τότε ἀναχωρήσεις πρὸ τῆς παρουσίας αὐτῶν,
 καταλιπὼν ἔσωθεν τοὺς ἰκανοὺς, καὶ ἀπληκεύσεις
 πλῆσιον τοσοῦτον, ὥστε μήτε ἐγγὺς τῶν ἑχθρῶν εἶ-
 ναι, καὶ ἀναγκασθῆναι πολεμῆσαι, μήτε μήκοθεν
 τῶν ἐν τῷ ὄχυρῳ ματι, ἵνα μὴ εὐκαιροῦντες οἱ ἑχθροὶ
 σφοδρῶς ἐπικαίνονται τοῖς ἔσωθεν.

οα'. Δώσεις δὲ σημεῖον τοῖς ἐν αὐτῷ, τί μὲν ἐν τῇ
 ἡμέρᾳ, τί δὲ ἐν τῇ νυκτὶ ὀφείλουσι ποιεῖν, δι' οὗ φα-
 νερὸν ἔσται σοι, ἐν ποῖᾳ εἰσὶν οἱ ἀποκλεισθέντες κα-
 ταστάσει.

οβ'. Εἰ δὲ δυνατόν διὰ πεζικῆς μάχης ἀποσοδηθῆ-
 ναι τοὺς ἑχθροὺς, ἐὰν ἄρα περίστασις, ὡς εἰκός, συμβῇ
 τοῖς ἐν τῷ φρουρίῳ, οὐδὲ τοῦτο δεῖ ὑπερτίθεσθαι, ἵνα
 μὴ ἔσωθεν κινδυνεύουσιν.

ογ'. Ὅταν δὲ ἄδεια γένηται, εὐθέως κατὰ ὀλίγον
 ἀποτειχίζεις χρῆ τὸ προσποιητὸν οἰκοδόμημα καὶ
 ἐν χωρίῳ ἰσχυρῷ κτίσεις αὐτὸ καὶ ὄχυροποιεῖν, καὶ
 τῶν ἀναγκαίων ἐν αὐτῷ φροντίζεις.

οδ'. Γίνονται δὲ αἱ τοιαῦται ἐγχειρήσεις ἀρμοδίως
 κατὰ καθάλλαρικόν (21) ἔθνος, περὶ τὸν Ἰούλιον, ἢ
 Αὐγουστον, ἢ Σεπτέμβριον μῆνα, ἔταν ἡ βοτάνη εὐ-
 καίρως ξηραίνομένη καὶ ἔσται (22), καὶ οἱ καθάλλαρ-
 ροὶ τῶν ἑχθρῶν στενοῦνται παρακαθίσει χρόνον ἰκα-
 νόν.

οε'. Εἰ δὲ ἀπόρως πρὸς τὸ ὕδωρ ὁ τόπος ἔχει, μηδὲ
 βρυτοῦ ἐν αὐτῷ ὄντος, μηδ' ἐν ὀρύγματι εὐρισκομέ-
 νου, δεῖ ἢ πῖθους ὄστρακίνας, ἢ βουττία τέλεια προ-
 ευτραπίζειν, καὶ γεμίζειν ὕδατος, καὶ κόχλακας ἐν
 αὐτῷ ποταμίους ῥίπτειν, εἰς τὸ αὐταρκέσαι μέχρι
 τῆς τοῦ χειμῶνος, καὶ φθάσει καὶ κινεστέρνα οἰκοδο-
 μηθῆναι, καὶ ὁμβρίον ὑποδέξασθαι ὕδωρ.

ος'. Ἴνα δὲ μὴ, ὡς εἰκός, ὄζη ἀκίνητον μόνον τὸ
 ὕδωρ ἐν τοῖς ἀγγείοις, καὶ δοχεῖα μικρὰ δέον αὐτοῖς
 παρατίθεσθαι, ἵνα κατὰ ὀλίγον ἀποστάζον τὸ ὕδωρ ἐν
 αὐτοῖς κίνησιν δέχεται· ἅμα δὲ τοῦ πληροῦσθαι τὰ
 δοχεῖα πάλιν ἀποκενοῦμεν τοῖς πῖθοις ἢ τοῖς βουττίοις
 τοῦτο, ἵνα διὰ τῆς κινήσεως ταύτης διαπνήηται τὸ
 ὕδωρ καὶ μὴ ἀφανίζηται.

οζ'. Χρήσιμον δὲ ἔστι καὶ τὸ σανίδα προπαρα-
 σκευάσαι παχυτέρας, καὶ ἐν κατορύγματι συμπῆξαι
 αὐτάς ὡς ἐπὶ σαρκίου, καὶ διὰ πίσεως καὶ στυππίου

sunt, et quaedam dona illis ad impellendos eos
 dabis, quaedam vero etiam praeterea promittes, ac
 subito hostibus jam alio in loco occupatis, uni-
 verso cum exercitu ad definita loca pervenies, et
 excubias tutas collocabis, et pedites circumcirca
 munitionem instrues, et fossam altissimam, si id
 locus admittat, facies.

69. Si lapides, aut lateres ibi fuerint, locum
 aridum exaedificabis, lignisque tuto ac assidue
 illigabis : sin ligna solum fuerint, includendus
 locus lignis est firmandusque.

70. Ubi hic locus ad praedictam modum inclusus
 fuerit, hostesque eum locum adoriantur, neque
 illorum impetum sustinere poteris, ante adven-
 tum hostium discedes, homines satis multos
 atque idoneos ibi relinquens : vel prope eum lo-
 cum castra pones, ut neque prope cum sis,
 praefari cum hostibus cogaris : neque longius
 de munitione discedas, ut ne opportunitatem
 hostes nacti vehementer inclusos hac munitione
 invadant.

71. Signum aliquod illis certum interdum da-
 bis, atque aliud certum noctu, quo cognitum
 tibi erit quonam in statu sint.

72. Si pedestri praefari repelli milites possunt,
 ubi aliqua molestia inclusos circumstat, ne hoc
 quidem praetermittendum est, ut ne in aliquod pe-
 riculum veniant.

73. Ubi aliqua securitas jam est, paulatim
 aedificare oportet susceptam munitionem, firmam-
 que eam ac robustam facere : omniumque ne-
 cessarium rerum curam suscipere.

74. Hujusmodi rerum aggressiones idoneae ad-
 versus equestres copias, Julio, Augusto, aut Se-
 ptembri mense suscipiuntur, quando herba omnis
 arefacta exustaque est, equitesque hostium im-
 pediantur diu in eo loco consistere.

75. Si defectus hic locus aqua fuerit, neque
 natura ibi sit, neque in fossa ulla inveniantur,
 vel dolia testacea, vel buttia integra parare, at-
 que aqua explorare, et colchiacas fluvitiles con-
 jicere, quae illis ad hibernum tempus sufficiant,
 cisternaeque aedificentur ad aquam pluviam exci-
 piendam.

76. Ut ne aqua oleat immota stans, sub va-
 sis receptacula quaedam ponantur, ut paulatim
 defluens aqua motum capiat : ubi autem com-
 pleta haec receptacula fuerint, rursus in dolia
 et buttia infundantur, ut hoc motu aqua perfusa
 minime corrumpatur.

77. Utile autem fuerit asses preparare crassio-
 res, et in fossa eos conjungere, tum sarpis, piee,
 stuppe, juncturas omnes firmare nodosque ido-

NOTAE.

(20) Τόπον. Scribe, τόπον.

(21) Καθάλλαρικόν. Scribe, κακαρικόν.

(22) Καὶ ἔσται. Scribe, καίεται.

pietas enim ea in re monstratur, et viventes magnopere hoc facto consolationem capiunt. Queniammodum in istis fieri videt, unusquisque, ita secum futuram arbitrabitur, si in bello occumbat. Si enim insepultos disiectosque esse vident, suum secum statum reputabit, hanc contumeliam moleste feret, et mortem quantum potest in praedio refugiet, ne insepultus abjiciatur. Sim honores mortuis laudesque illis qui occubuerunt proponantur, excitabitur magis ad quavis pericula discriminaque in bello subeunda.

14. Si contingat exercitum tuum superari, eos qui in discrimina huc evaserunt, oratione excitabis, et alacres quantum potes illos reddes, et offensionem belli acceptam occultis incursionibus atque insidiis resarcies.

15. Solent enim homines rebus feliciter gestis ad seipso conservandos negligentiores esse: quando enim victos contemnunt, seipso negligunt. Atque ita felicitas rei gestae saepe fortunatos magis quam victos et superatos laedit.

16. Tu enim qui offensionem belli accepisti per te ex iis quae perperas es edidisti teipsum de caetero tutum conservare: ille autem qui rerum prosperitate affluit, adversam fortunam non sentiens, nulla provisione et cautione utitur ad ea declinanda, quorum nullum adhuc sensum habuit. Scitum est enim hoc sapientis cujusdam verbum. Timor opportunus, senilis incotumitas est: contemptio impertuna, insidiabilis audacia est.

17. Si intermissionem belli feceris vel verbis vel pactis et conventionibus, pacta tua diligenter servabis, neque hostes invades, atque imparatus adversus hostes eris, sed quiesce quasi in pace esses, propter inducias cum hostibus factas, apparatus autem copias quasi ad bellum semper habeto, propter hostium fedifragas et nec opinatas incursionem.

18. Par est autem ut neque improvidus hoc tempore sis, nec rursus aliquid impium praeter inducias, Deo teste, factas committas, sed circumspertus sis ad hostium dolos atque insidias devitandas: obscurae enim sunt hostium inducias locum facientium voluntates. Sed tu sic te geras, ut nullam illis injuriam pietatis causa facias: hostium tamen perfidiam cavebis, ut ne ab illis, propter impios illorum conatus, laedaris.

19. Omnia enim ad Dei vindictam referre, sinceri animi non est. Non confestim enim divina vindicta inferitur, sed quando omnium precator et administrator Deus hoc futurum decernit. Quis enim novit quando injuriam inferre moliantur hostes, utrum illi trucidandi sint, tu vero conservandas?

20. Licet igitur nobis eodem modo res nostras

Α τοις πίπτουσιν ἐν μάχῃ. Καὶ γὰρ καὶ ἐν ἐκαίνοις τῷ ὄσιον δαίκνεται, καὶ πρὸς τοὺς ζῶντας μεγάλης παραμυθίας ἀπόδειξις. Ἐκαστος γὰρ τῶν στρατιωτῶν ἐρῶν τὸ γινόμενον, οὕτως ἑαυτὸν νομίζει παθεῖν. Εἰ μὲν γὰρ ἀσέβους ἔβη καίμηνους ἢ σπαρτασομένους τοὺς πίπτοντας, ἑαυτὸν λογίζομενος, ἐπαχθῶς φέρει τὴν ὕβριν, καὶ φαύγει τὸ παθεῖν τι τοιοῦτον μαχόμενος καὶ ἀσπας καταλειφθῆναι. Εἰ δὲ τιμῆς ἀξιοῦται καὶ μετὰ τὸ πικρῆν καὶ μνήμης ἀγαθῆς ἔρπιας, ταῦτα συναρῶν οὐ κραιπνῆσται προθυρότερον ἀγωνισασθαι.

Β Εἰ δὲ οὕτως συμβῆ ὥστε ἤττηθῆναι τὸ στρέψμα, μὴ ἀμέλει τοῦ ἀνακτησασθαι τοὺς ἀνακαθῆντας διὰ λόγων καὶ προθυμοποιήσῃ αὐτοὺς, ἀλλὰ σπουδάσει καὶ ζῆτει κερῶν ὥστε ποτὲ καὶ μᾶλλον ἐπινορθώσασθαι τὴν ἰλιότησιν διὰ κρυφαίων ἐπιόνων ἢ ἐγκρημμάτων.

Γ Εὐθῶσται γὰρ πολλὰκις εἰ εὐπραγοῦντας βουθυρότεροι γίνεσθαι περὶ τὰς φυλακὰς αὐτῶν. Καὶ γὰρ ὅταν τῶν ἤττηθέντων καταφρονήσῃσται, τῶν ἰδίων καταμελοῦσται. Καὶ οὕτως πολλὰκις τὰ εὐτυχήματα πλέον βλέπει τοὺς εὐτυχοῦντας περὶ ἢ μᾶλλον εἰ δυστυχήσαντας ἐβλόδῃσται.

Δ Σὺ μὲν γὰρ πλείους ἰδεόχθης ἀπ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐφύλαξας ἑαυτὸν πρὸς τὸ μᾶλλον εἶ ὄν ἐκαστος. Ἐκαίνοις δὲ μηδέπω δυστυχήσας, ὡς ἀσπας τῆς δυστυχίας, οὐκ ἔχει πρόνοιαν τοῦ φυλάξασθαι μὴ παθεῖν ὅσα οὐκ ἔμαθεν. Εἴρηκεν γὰρ τίς του παλαιῆς, ὅτι φόβος εὐκαίρος μετὰ ἐπιμελείας ἀσφάλεια, καταφρονήσας δὲ ἀσπας εὐκαταβόλουσται τέλμα.

Ε Ἐάν δὲ ποτὲ ἀνοχῆν τοῦ πολέμου ποθήσῃσται διὰ τινος λόγου καὶ συνθηκῶν ἐπαλογοθέντων, εἰ μὲν τὰς εὐκαίρας φυλάττων συνθήκας μὴ ἐπιπέθῃσται τοὺς ἐναντίους ἀφύλακτος δὲ μὴ δεαμίνης, ἀλλ' ἠούχαζε μὲν πρὸς τοὺς πολέμιους διὰ τὰς σπονδὰς ὡς ἐν εἰρήνῃ τὸ δὲ ἀσφαλὲς, εἰς τὸ μὴ παθεῖν ἢ παθεῖν τι περὶ αὐτῶν, ὡς ἐπὶ πολέμου οὕτως ἔχει καὶ προνοοῦ.

Στ. Πρόπον γὰρ μήτε ἀφύλακτων ἐν τοιοῦτον κερῶν εἶναι, μήτε πάλιν τι παθεῖν ἀσπας περὶ τὰς ἐπὶ θεῶν μάστουρι τεθειμένους σπονδὰς, ἀλλ' εἶναι ὑποσποντον, ὥστε φυλάττεσθαι τὸ τῶν πολέμιων δολορῆν καὶ ὑπουλον. Ἄθλοισ γὰρ αἰ τῶν σπαισομένων ἤσται τῶν εἰρηνηευάντων ἐναντίων γυῶμα. Καὶ οὐ μὲν ἔχει τὸ βέβαιον, ὥστε μὴ ἀδικῆσται δὲ τὸ ἀσπας, τῶν δὲ πολέμιων τὸ ἀπιστον ὑπουσοῦ ὥστε μὴ ἀδικηθῆναι διὰ τὸ ἀσπας.

Ζ Τὸ γὰρ πάντα ἀναφέρειν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐβλόκησιν οὐκ ἔσται ἀσπας (24) γυῶμας. Οὐ γὰρ εὐθὺς ἢ θεῖα δίκη ἐπιγέσται· ἀλλ' ὅτε βούλεται ὁ πέντων προνοητής. Τίς γὰρ εἶδεν εἰ ἄσται τῶν ἀσπας τοὺς ἐχθροὺς αὐτοὶ μὲν δολοσθῶσται, οὐ δὲ περιπαθῆσται;

Α. Ἐξέσται ὄν ἡμῖν μετὰ τῆς τῶν ἡμετέρων

NOTAE.

(24) Ἄσπας. Scribe, ἀσπας.

πραγμάτων ασφαλείας, εἰ οὕτως τύχη, πείραν λαμβάνειν τῆς τῶν πολεμίων ἀσθεΐας· οὕτως γὰρ σὺ μὲν διὰ τὴν σὴν πρόνοιαν οὐδὲν κακὸν πάθῃς, οἱ δὲ κακῶσαι βουλευθέντες ἐχθροὶ, ἀσεδήσουσιν μὲν, ὡς πράξαντές τι, εἰ ἐδυνήθησαν, σὲ τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν πίστιν τῶν ὁμολογηθέντων φυλάξαντος.

κα'. Πάντα δὲ τὸν βουλόμενόν τι ἀπαγγέλλειν σοὶ καὶ δούλον καὶ ἐλεόθερον, καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ἐν ὁδοπορίᾳ, καὶ ἐν ἀπλήκτῳ, καὶ ἀνακαυόμενον καὶ ὄπνουντα, καὶ ἐπὶ λουτροῦ, καὶ ἐπὶ τροφῆς, καὶ παντὸς ἐτέρου καιροῦ καὶ τόπου, μὴ ἀποστρέψῃς, ἀλλὰ προσκαλοῦ αὐτόν. Οἱ γὰρ ἀναβαλλόμενοι καὶ ἀπρόεστοι, καὶ τοῖς ὑπηρεταῖς αὐτῶν καλεῖοντες ἀνακόπτειν τοὺς οὕτω προσερχομένους, κολλῶν καὶ μεγάλων εἰκότως διαμαρτάνουσι πραγμάτων. Ταῦτά σοι καὶ μετὰ τὸν πόλεμον, καὶ εἴ τι τούτοις παραπλήσιον ἐπινοηθῆναι ἰσχύσεις, παραφυλάττειν διαταττόμεθα.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΖ' (25).

Περὶ ἐφόδων ἀδοκίμων.

α'. Ἐξῆς δὲ καὶ ὅσα σοὶ δέον ἐν καιρῷ προσήκει γενέσθαι δι' ἐπιλεύσεων, ἀδοκίμων κατὰ τῆς γῆς τῶν πολεμίων, καὶ ὅπως αὐτῆς κατὰ τῆς ἐπιλεύσεως τῶν πολεμίων ἀντιμηχανεύσει ἐν τοῖς ἴδιοις, ὅτε μὴ καιρὸς εἰρήνης ἐπικρατεῖ (πρόδηλος δὲ οὐ συνίσταται πόλεμος), διὰ τὴν τοῦ λόγου συμμετρίαν ἐν ὅλοις διεξέλθωμεν.

β'. Ἀρχαῖός που διδάσκει λόγος ἡμᾶς, ὅτι καὶ οἱ μάλιστα συνετώτεροι τῶν στρατηγῶν καὶ πάλαι παραφυλάξαντο, καὶ νῦν ὡς ἐπίπαν παραφυλάττοντες εὐδοκίμοι καὶ ἀριστεύουσι, τὸ δίχα ἰθὺς βλάβης τὰς κατὰ τῶν πολεμίων ἐφόδους ἤτοι ἐπιδρομὰς ποιῆσθαι. Τοῦτο δὲ γίνεσθαι δυνατόν ἐστίν, ἐὰν μετὰ σοφίας καὶ στρατηγήματος φρονίμου ἀθρόως αἱ κατὰ τῶν ἐχθρῶν γίνωνται ἐπιλεύσεις. Καὶ γὰρ καὶ πρὸς τὰς ἰσομήτρους δυνάμεις ἐπιωφελεῖ πολὺ τάχα ὑπερβαλλούσας.

γ'. Διὰ τοῦτο οὖν καὶ πάντοτε καλὸν ἐστὶν ἀρμοδίας προφάσεις καὶ καιροὺς συμβάλλεσθαι δυναμένων τῷ πράγματι ἐπιτηρεῖν, καὶ προκαταλαμβάνειν σὲ τοὺς ἐχθροὺς, ὃ στρατηγῆ, πρὶν ἢ καὶ ἔτοιμοι τῆς ἀπαντησιῶς σου γίνωνται, καὶ μάλιστα ἐκείνους δεοὺς νομίζεις καὶ κλεινῶς σου εἶναι καὶ δυνατωτέρους.

δ'. Δεῖ γὰρ κατὰ τούτων αἰφνιδισμοῖς μᾶλλον καὶ σοφίσμασι καὶ ἀπάταις, ὧς εἴρηται, κατὰ τὸ δυνατόν πρότερον ποιῆσθαι, ἀλλὰ μὴ δημοσίας ἐγχειρήσεις, ὥστε ἐντεῦθεν εἰς κινδύνους δυσανακλήτους καὶ ἀφεύκτους ἐμπέττειν.

ε'. Καὶ τῶν τοιούτων σοφισμάτων διαφόρων δυνάμεων σὲ τούτοις χρῆσασθαι ἀρμοδίως καὶ τοῖς καιροῖς, καὶ τοῖς τόποις, καὶ τοῖς προσώποις, καὶ τοῖς πράγμασιν.

ς'. Καὶ ποτὲ μὲν ἀποκρισιαρίων τῶν ἐχθρῶν πρὸς σὲ ἀποσταλέντων ἀπαλά τε καὶ κολακευτικὰ ῥήματα

A firmo loco stabilire, et in: pacis molitionis hostium secure periculum facere: Ita fiet ut provisione tua mali nihil accipias, hostesque, qui malum inferre student, impietatis teneantur, quasi te expugnare conarentur, sed Deus propter fidem induciarum servatam, minime id fieri permetteret.

21. Si quis, sive servus, sive liber, nocte aut die, in itinere aut castris, in requiete aut somnio, in balneo aut mensa, aut ullo alio tempore tecum voluerit communicare, ne averseris illum, sed accerse ad te; qui enim homines rejiciunt, et difficiles accessu sunt, et administris suis præcipiunt ut eos qui accedunt repellant, a magnis sæpe arduisque rebus gerendis absunt. Hæc tibi post bellum, et si quid aliud utile excogitabis, observanda præcipimus.

CONSTITUTIO XVII.

De incursionibus nec opinatis.

1. Deinceps jam quæ abs te gerenda sunt, dum nec opiuitas incursiones hostilem in terram facis, et quemadmodum hostiles impetus declinare in tua ipsius regione possis, si quando belli tempus subitum ac improvisum fuerit, paucissimis quantum pro hac materia fieri potest, expediam.

2. Antiqua nos oratio hoc docet, quam et prudentissimi imperatores olim servaverunt, nuncque adeo quicunque servant, in rebus gerendis florent, et potiores habent, sine nostra offensione incursiones atque irruptiones in hostilem terram faciendas. Nam adversus pares numero ac viribus copias persæpe hoc valet, atque etiam adversum majores nonnunquam aliquid efficit.

3. Propterea semper atque ubique idoneas occasiones opportunitatesque temporum, quæ adjuvare rem nostram possunt, non prætermittes, sed hostes tuos anticipes priusquam parati ad occursum promptique esse possunt, illos in primis, quos putaveris tum plures, tum fortiores te esse.

4. Improvisis enim incursionibus, doli molitionibusque hic magis opus est, quemadmodum a me supra dictum est, potius quam apertis ac manifestis præliis, o quibus in pericula gravissima ac inevitabilia delapsuri essent.

5. Cum hi doli diversi varilque sint, istis uteris idonee præ temporum, locorum, personarum rerumque opportunitate.

6. Legatis hostium ad te missis, mollem humanamque responsionem illis adhibebis, et benigne

NOTÆ.

(25) In cod. Laur. est cap. 19 ubi inscribitur: Ἀδόντος ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλεύσας Τωμαίων περὶ ἐφόδων ἀδοκίμων.

atque humaniter dimittes, confestimque illos consequeris, et opinione citius hostes adoreris.

7. Legatos tuos ad hostes mollioribus cum verbis mittens, incursionem subito facies.

8. Interdum etiam hostium castra, sive in tua, sive in hostili terra coacti fuerint, considerabis diligenter, quemadmodum ponantur. Quod si ulla occasio inveniri potest, noctu luna lucente duas aut tres horas ante diem in hostes cum sagittariis bouis ac multis invadas: horum enim maximus usus est his temporibus.

9. Ubi cognoveris in itinere confusos dispersoque hostes ambulare in medio viae, invades in eos lædesque.

10. Interdum discessionem simulans ex iis locis, in quibus versaberis, subito conversus in hostes irruptionem facies.

11. Interdum in locis quibusdam occultans te ipsum cum militum multitudinē, subito hostes invades.

12. Quidam armenta bouum atque aliorum animalium exponentes, atque hostes ad horum direptionem invitantes, ubi viderint ad armenta diripienda dissipatos esse, statim in illos invadunt.

13. Aptæ sunt incursiones, quando in intervallo hostium fluvius ad transeundum incommodus invenitur. Hoc solent equites potissimum facere: ibi enim pontem conficiunt vel ex trabibus magnis, quemadmodum mos est multos pontes fieri: vel parvis quibusdam navigiis, id est ratibus; turreseque ligneas vel æridorum lapidum, vel ex aggere quodam ad extremas oras pontis excitant, ut quando usus fert, per eum secure transeant, rursumque discedant quando volunt, ut pro imperatoris arbitratu permaneat pons quando ille voluerit, et configat cum hostibus, vel discedat iterum secure, ponte jam dissoluto.

14. Sed in iis invasionibus incursionibusque in hostilem terram, neque incendendæ neque populandæ eæ partes sunt, per quas iterum rediturus es, ut ne te ipsum hoc pacto affigas.

15. Hujusmodi etiam pontes fiant in publico prælio, et castra propter tales fluvios ponantur, si altus et minime permeabilis ulla ex parte inveniat, ut hujusmodi fluvii ripam habeas ex adverso hostium, ut sine ullo impedimento et offensione ipso die prælii aciem educas: fugæ autem tempore in castris maneat securi ac ab omni terrore liberi, neque cogantur hostibus jam imminentibus inviti

Α αντιδηλώσας, καὶ μετὰ τιμῆς τοὺς ἀποκρισαρίους τῶν ἐχθρῶν ἀπολύσας, εὐθέως ἐπακολουθήσεις αὐτοῖς, καὶ ἀδοκῆτως ἐπέλθῃς.

Ζ'. Ποτὲ δὲ ἰδίους πρέσβεις ἤτοι ἀποκρισαρίους ἀποστείλας μετὰ ῥημάτων ταπεινοτέρων, τὴν ἐπέλευσιν ἀφῶν ποιήσεις.

η'. Ποτὲ δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν ἐχθρῶν ἀπλίκτοις· εἴτε ἐν τῇ ἰδίᾳ σοῦ εἰσιν γῆ, εἴτε ἐν τῇ πολεμικῇ συνηγμένοι, πολυπραγμονήσης τὸ πῶς ἀπλικεύουσι. Καὶ ἐὰν εὐρίσκηται πρόφασις ἐν νυκτὶ τῆς σελήνης λαμπύσης πρὸ δύο ἢ τριῶν ὥρων τῆς ἡμέρας τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐγχείρησιν ποιήσεις, τοξότας χρησίμους μάλιστα ἔχων· τοιούτων γὰρ χρεια ἔστιν ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς.

θ'. Ποτὲ δὲ μαθὼν ἐν ταῖς πορείαις ἀσυντάκτους καὶ ἐσκορπισμένους περιπατεῖν τοὺς ἐχθροὺς, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ ἐπέλθῃς καὶ βλάβῃς.

ι'. Ποτὲ δὲ σχηματισάμενος ἀναχώρησιν ἐξ ὧν διηγῆς τόπων ἀφῶν ἐπαναστρέψας τοῖς ἐχθροῖς ἐπιπέσει: (26).

ια'. Ἄλλοτε δὲ ἐν τόποις τιῶν κρύφας ἑαυτὸν μετὰ λαοῦ στρατιωτῶν, ἀφῶν τὴν κατὰ τῶν ἐναντιῶν ἐπέλευσιν ἐργάση.

ιβ'. Καὶ τινες δὲ προκαλλόμενοι ἀγέλας ζῶων, καὶ ἐντεῦθεν τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὴν τοῦτων διαρπαγὴν προτραπέψαντες, ὡς εἶδον αὐτοὺς ἀτάκτως κατ' αὐτῶν (27) διασκεδασθέντας, ἐπίθεντο αὐτοῖς.

ιγ'. Γίνονται δὲ καὶ φανερώς ἐφοδοί, ὅταν ἐν τῷ μεταξὺ διαστήματι τῶν ἐχθρῶν ποταμὸς εὐρεθῇ δύσβατος. Καὶ μάλιστα τοῦτο ποιοῦσιν οἱ καθάλλεριοι· ἐνταῦθα γὰρ συμπηγνύουσι γέφυραν, ἢ διὰ ξύλων μεγάλων, ὡς ἔστιν ἔθος τὰς πολλὰς γεφύρας γίνεσθαι, ἢ διὰ μικρῶν πλοιαρίων, τῶν λεγομένων μονοξύλων. Πύργους τε ξυλίνοους ἢ ἀπὸ οἰκοδομῆς ἐκ λίθων ξηρῶν, ἢ χώματος ἐκατέρωθεν τῶν ἀκρῶν τῆς γεφύρας ἐγείρουσιν· ἵνα ὅταν χρεια, δεῖ αὐτῆς ἀσφαλῶς τὴν διάβασιν ποιήσωσι, καὶ πάλιν ἀνεχωρήσωσιν ὅτε βούλονται· ὥστε ἐν τῇ τοῦ στρατηγοῦ ἀποκείσθαι γνώμῃ, ἢ προσμένειν ὅσον ἐμβαστᾶζει αὐτῷ χρόνον, ἢ συμβάλλειν τοῖς ἐχθροῖς ἀσφαλῶς, ἢ ἀναχωρεῖν ἀδραβῶς τῆς γεφύρας παρ' αὐτοῦ καταλυομένης.

ιδ'. Ἄλλὰ ἐν ταῖς τοιαύταις ἐγχειρήσεσι καὶ ταῖς εἰσόδοις κατὰ τῆς τῶν ἐχθρῶν χώρας, οὐ δεῖ σε καὶ ἀφανίζεῖν τὰς δαπάνας ἐκείνων τῶν χωρίων δι' ὧν μέλλεις ὑποστρέφειν, ἵνα μὴ ἑαυτὸν στενώσῃς.

ιε'. Τὰς δὲ τοιαύτας γεφύρας γίνεσθαι ἀναγκαῖον νομίζω καὶ ἐν καιρῷ δημοσίας μάχης, καὶ τὰ ἀπλίκτα ἐν τοῖς τοιούτοις ποταμοῖς γίνεσθαι, ἐὰν δρα δύσβατος εὐρεθῇ ἐν οἷῳ δῆποτε μέρει· ἵνα τὴν τοῦ τοιούτου ποταμοῦ δὴτην καταξαιρετον κατὰ τοῦ μέρους τῶν ἐχθρῶν καταλίπη, ὥστε ἀνεμποδίστως καὶ ἀστενοχωρήτως ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μάχης τὸν στρατὸν ἐξάγεσθαι. Εἶτα καὶ ἐν καιρῷ τροπῆς ἐν τῷ

NOTÆ.

(26) In cod. Laur. est paragraphus 11, decimo postposito.

(27) Κατ' ἀφῶν. Scribatur. κατὰ τῶν.

ἀπλήκτων μένειν αὐτοῖς ἀσφαλῶς φυλαττομένους, καὶ **A** ac festinabundi pontem facere. Ac propterea castra μη ἀναγκάζεσθαι ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τῶν ἐχθρῶν ἐπι- in ripis ex adverso hostium ponant. κειμένων τὴν διάβασιν τῆς γαφύρας ποιῆσθαι καὶ μὴ βουλομένους. Καὶ διὰ τοῦτο δίον εἰς τὴν ἐχθρὴν τὴν ἐπὶ τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν ἐξ ἐναντίας τὸ ἀπλήκτων γίνεσθαι.

ις'. Νυκτεριναὶ δὲ ἐπελεύσεις διάφοροι παρὰ τῶν παλαιῶν στρατηγῶν ἐπετηδεύθησαν, ἐξ ὧν σοὶ καὶ ἡμεῖς ταῦτα ὑποτιθέμεθα, ἵνα ποτὲ μὲν πλησίον τῶν ἐναντίων ἀπλήκτους, ὡς ἀπὸ ἐνδὸς ἀπλήκτου πρε- σβείαν τε μίαν καὶ δευτέραν εἰρηνικὴν δηλώσας, καὶ ἐλπιδας πρὸς εἰρήνην δεδωκώς τοῖς ἐναντίοις, καὶ ἀμερίμους ποιήσας ἀδοκήτως· αὐτοῖς ἐπέλθῃς πρὸ ἡμέρας ἐν νυκτὶ τὴν ὁδοπορίαν ποιησάμενος.

ιζ'. Ποτὲ δὲ, ἐὰν βούλῃ ἐπελθεῖν τοῖς ἐχθροῖς νυκτὸς, ἡμέρας τινὰς παραταξάμενος πλησίον τοῦ ἰδίου ἀπλήκτου ὡς ἐπὶ μάχῃ δημοσίᾳ, καὶ σχηματι- **B** σάμενος φοβεῖσθαι τοὺς ὑπεναντίους, καὶ διὰ τοῦτο μὴ παρεξέρχεσθαι πλεον τοῖς τόποις τοῦ ἰδίου ἀπλήκτου, καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς παραχαυνώσας ἐπέλ- θῃς ἐν νυκτὶ.

ιη'. Τοῦτο δὲ γινώσκωμεν πεποιηκότα τὸν Χαγάνον τῶν Ἀβάρων ἐπὶ τῶν χρόνων Ἡρακλείου τοῦ βασι- λείως περὶ τὴν Ἡράκλειαν τῆς Θράκης κατὰ τῶν Ῥωμαίων καθάλλαιων μὴ βουλομένων ἐν φασσάτῳ ἀσφαλῶς μετὰ τῶν πεζῶν ἀπληκτεῖν, ἀλλ' ἐξῴθεν ἀφυλάκτως.

ιβ'. Σοφὸν δὲ ποιήσεις, ὅταν εὐφύχους καὶ ἀν- δρείους μετὰ σεαυτοῦ στρατιώτας ἔχῃς, ἐὰν ὑποθή- σῃς τινὶ ὥστε προσφυγεῖν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ εἰπεῖν **C** ὅτι ἐν δεξιᾷ ἐστὶν ὁ στρατός· εἴτα πρόφασιν ποιήσῃς ὅτι εἰς τὰ δεξιὰ ὑπαναχωρεῖς, καὶ ὀλίγον διάστημα τὸ φασσάτω ἦγουν τὸ ἀπλήκτον μεταστή- σας, ἀφῴθιον ἐν νυκτὶ ἐπέλθῃς τοῖς ἐναντίοις.

κ'. Ποιήσεις δὲ νυκτερινὰς ἐπελεύσεις κατὰ ἐχ- θρῶν ἀρμόδιως μετὰ τε πεζῶν καὶ καθάλλαιων καὶ τοξοτῶν μάλιστα καὶ ἀκοντιστῶν κατὰ ἐθνῶν πε- ζῶν ἢ καθάλλαιων τῶν μὴ ἐν φασσάτῳ καὶ τάξει ἀπληκτουμένων, ἀλλὰ ἀτάκτως καὶ ἀφυλάκτως καὶ δισσπαρμένως σκηνοῦντων.

κα'. Καὶ κατὰ τῶν μὴ ἐχόντων τόξα ἢ ἀκόντια προχείρως, ἀλλὰ ἐκ χειρὸς μάλλον τὴν μάχην ποιο- μένων. Οἱ γὰρ τοῖς τόξοις καὶ βικτερίοις καὶ τοῖς ἄλλοις ὅπλοις χρώμενοι, θυσεπιχειρήτοι πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπελεύσεις γίνονται, εἰ μὴ ἄρα ἀφυλάκτοι καὶ δισσπαρμένοι ἀπληκτούσιν.

κβ'. Νύκτας δὲ ἐπιλέξαι πρὸς τὰς τοιαύτας ἀπρο- **D** δοκίτους ἐφόδους· τουτέστιν, ἢ ὅταν ὀδόνυκτος φαίῃ ἢ σελήνη, ἢ ὅταν οἶδας ὅτι ἀρκεῖται τὸ φέγγος αὐτῆς τῷ διαστήματι τῆς ὄλης σου ὁδοπο- ρίας, ἢ ὅταν ἐστὶν ἄστερόφωτον· ἵνα μὴ ὁ στρα- τὸς ἐν σκοτίᾳ περιπατῶν συντριβῆται καὶ πλανᾶται.

κγ'. Ἄει δὲ ἐξπληκτον καὶ παρεσκευασμένον τὸν στρατὸν κίνει, καὶ μηδὲν περισσὸν ἐπιφερόμενον, καὶ οὕτως κανόνιζε καὶ στοχάζου πρὸς τὰ διαστή- ματα (28) τὰ ἐν τῷ μέτρῳ, ὥστε συμμέτρως πε- ριπατεῖν, ἵνα μὴ συντριβῆται ὁ στρατός· καὶ πρὸ δύο ὥρων τῆς ἡμέρας φθάσεις πλησίον, ὡς ἀπὸ

16. Nocturnæ incursiones ab antiquis imperato- ribus excogitatae sunt : e quibus nos tibi hæc sug- gerimus, ut ubi ab hostium castris, unis tantum castris distas, legationem unam atque alteram pa- cificam ad eos mittas, et spem illis pacis injiciens, illosque liberos solutosque a timore reddens, de improviso in illos irruas noctu ante diem iter in- gressus.

17. Interdum si noctu volueris eos adoriri, dies ante aliquot prope hostium castra ponens quasi ad prælium publicum committendum, si tum simula- veris te timere hostes, neque propinquius audere accedere castris illorum, supinos reddes eos et ne- gligentes, atque adeo noctu invades.

18. Hoc autem Chaganum Abarorum fecisse no- vimus, Heraclio imperante, cum ad Heraclium Thraciæ civitatem Romani equites nolent in fossato tuto cum peditibus castra ponere, sed circum- specte extra castra.

19. Prudenter quoque feceris, si cum strenuos fortesque milites tecum habeas, impuleris unum atque alterum ad hostes confugere, atque illis nar- rare magno in timore nostrum esse exercitum : deinde simules te retroire velle, et ad alium locum paulo ab illis longius castra transferas, et subito tum noctu hostes invadas.

20. Nocturnas incursiones in hostes facies pe- ditibus et equitibus, sagittariis et jaculatoribus, si qui pedites aut equites sunt, qui non in fossato castra ponunt, sed sparsim et disjecte cubant ex- tra castra.

21. Has potissimum incursiones in eos facies, qui neque arcus neque jacula habent, sed cominus congredi solent : qui enim arcubus telisque utun- tur, minus insidiis istis appetendi sunt, nisi dissi- pati fusique castra ponant.

22. Noctes elige tibi ad has nec opinatas in- cursiones : hoc est, quando noveris lumen totius noctis satisfacere ad univèrsam iter tuum, vel quando stellæ lucent, ut ne exercitus in tenebris ambulans, afflictus perturbatusque vegetur.

23. Expeditum paratumque exercitum semper moveto, qui nihil supervacaneum secum gestet. Sic autem pro loci intervallo iter tuum aptabis, ut moderate ambulando exercitus de via lassus non sit, sed duas ante lucem horas uno aut altero signo ab hostium castris absis, atque ibi clam col-

NOTÆ.

(28) Διαστήματα. Scribebatur, ἰδιαστήματα.

locabis quietique trades exercitum, ut priusquam A dies illucescat, hostes invadas.

24. Ad hujusmodi itinera duces viæ habeas, qui accurate viam noverunt, ut ne erret exercitus.

25. Summo in silentio sint, neque buccina personet, neque tumultus quisquam alius fiat. Sed si signo aliquo ad excitandum exercitum opus fuerit, vel sibilo, vel scuti strepitu, vel voce significetur exercitui, quemadmodum vel procedere vel stare oportet.

26. Ut vero strepitus ac stridor nullus sit, nec in longitudinem aliquam producta acies errorem atque inæqualitatem faciat, quæ res clamorem et mandata ad gubernandum exercitum multa requirit, et cognitum hostibus copiarum nostrarum adventum facit, propterea ne ad frontem, id est ad latitudinem multam, sed ad cornu, id est ad directam aciem, quemadmodum in contubernio et manipulo fit, altitudine copiarum studiosè asserta.

27. Ubi prope hostes venerit exercitus, clam atque occulte ad requietem dabis exercitum, et pro loci ratione aciem instrue, deinde per duos aut tres dies incursionem facito, non in omnes partes et quatuor latera exercitus, ne obsessi undique atque interclusi cogantur in densitatem et contrahantur, sed securitatem habeant, potestatemque una ex parte qua velint aufugiendi.

28. Si multitudinem magnam exercitus tui habeas, una sola aut altera buccina sonet, ut hostes te putent parvum habere exercitum, et decipiantur. Sin parvum habeas exercitum, plures buccinæ sonent, ut magnam multitudinem hostium venire arbitrentur.

29. Copias quasdam constitues eo tempore ad manus conserendas habiles, quæque suos iterum redeuntes excipiant.

30. Incursionem in hostes, si equites sint, tuto facias, quasi ad publicam pugnam procederes, ut si progressio tua minus feliciter procedit, sed hostes præsentientes adversum te instruantur, in suscepto prælio quasi imparatus aut dissipatus non supereris.

31. Si hostes pedites fuerint, tui autem equites, certum est vel te hostes læsurum, vel sine offen-

δὲς ἢ δευτέρου σημείου τοῦ τῶν ἐχθρῶν ἀπάλκτου καὶ ἐκείσε λανθάνοντως ἀναπαύσεις τὸν στρατὸν, καὶ πρὶν ἢ ἀρξῆται εὐγάζειν ἢ ἡμέρα ἐπιτεθῆς τοὺς ἐχθροὺς.

κδ'. Εἰς δὲ τὰς τοιαύτας ὁδοπορίας, ἵνα ἔχησθε ὁδηγούς τοὺς πᾶν ἀκριβῶς εἰδότες τοὺς τόπους εἰς τὸ μὴ πλανᾶσθαι τὸν στρατὸν.

κα'. Παντοίαν δὲ ἡσυχίαν ἐχέτωσαν, καὶ μήτε βούκινον λαλεῖτω, μήδ' οἰαδῆποτε κραυγὴ γινέσθω. Ἄλλὰ ἐάν ἐστι δέον τοῦ μείναι τὸν στρατὸν, ὡς εἰκός, ἢ τοῦ κινήσαι, ἢ διὰ σουργμοῦ, ἢ διὰ κτύπου σκουταρίου, ἢ διὰ παραγγέλματος, σημαίνειν τὸ κίνημα ἢ τὴν στάσιν.

κς'. Ἴνα δὲ μὴ θόρυβος τῶν κτύπων γένηται, μὴδ' ἐπὶ πολλῷ ἐκτεινομένη ἢ παράταξις κλένη καὶ ἀνισότης ποιῆθῃ, καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης κραυγὰς καὶ μανθᾶτα, ὥστε καὶ εὐγνωστοὺς τοὺς ἐχθροὺς τὴν παρουσίαν τοῦ στρατοῦ γενέσθαι· διὰ τοῦτο χρὴ μὴ ἐπὶ μέτωπον ἦγουν ἐπὶ ἑκταμα πάλω εἰς πλάτας, ἀλλὰ ἐπὶ κέρας, τουτέστιν ἐπὶ ὀρθίαν παράταξιν, ὡς ἐπὶ ἀκίας καὶ σίχου κατὰ οὐρὴν ἀλλήλων περιπατεῖν, δηλονότι τοῦ βάθους ἦτοι πῶ πάχους τῆς τάξεως φυλαττομένου.

κζ'. Καὶ ὅταν πλησίον τῶν ἐχθρῶν φθάσῃ ὁ στρατὸς, τότε λεληθότως, καὶ κρυφαίως ἀνάπαυ αὐτοὺς καὶ ὀρθωσον τὴν τάξιν, καὶ ὡς ὁ τόπος ἐπιδέχεται, εἴτε διὰ δύο (29), εἴτε διὰ τριῶν μερῶν τὴν ἐπέλευσιν ποιήσον· οὐδὲ γὰρ κατὰ τῶν τεσσάρων μερῶν χρεῖα, ἵνα μὴ περιλαμβανόμενοι πενταχόθεν οἱ ἐχθροὶ ἐκ περιστάσεως συμφορέωνται, ἀλλ' ἵνα ἔχωσιν ἄδειαν δι' ἐνὸς μέρους οἱ θλίοντες φεύγειν.

κη'. Καὶ τότε ἐάν πληθὸς ἔχησθε στρατοῦ τὸ ἐπερχόμενον, ἐν ἣ καὶ δεύτερον βούκινον (30) παρασκήσας λαλεῖν, ἵνα πρὸς ἄλλοιους στρατὸν δοκοῦντας ἡμῶν λανθάνωνται οἱ πολέμιοι. Εἰ δὲ ἄλλοιους στρατὸν ἔχησθε, πλείονα βούκινα λαλεῖτωσαν, ἵνα πληθὸς ἡμιζῶνται τὸ ἐπερχόμενον.

κθ'. Χρὴ δὲ σε πάντως δύναιμιν τινα συνειρῆσθε στρατοῦ τὴν μιγνύουσαν χεῖρας κατὰ τὴν ἑρῆν ἐκείνην, ἀλλὰ καὶ εὐκαιρῶς ἱσταμένην, καὶ ὀφειλοῦσαν τοὺς, ὡς εἰκός, προστρέχοντας ἐκ τῶν ἰδίων προέχεσθαι.

λ'. Τὰς δὲ κατὰ καβαλλῶν ἐχθρῶν ἐπίβας μάλιστα ἀσφαλῶς ποιῶ καὶ ὡς ἐπὶ θημοσίας μάχης· ἵνα ἐάν τὰ τῆς ἐφόδου μὴ κατὰ σκοπὸν προέλθῃ, ἀλλ' οἱ πολέμιοι προαισθόμενοι ἀντιπατάξωνται, μὴ ἐλαττωθῆς ἐν τῇ κινουμένῃ μάχῃ ὡς ἀπαράσκευος καὶ ἀνέτοιμος.

λα'. Ἐάν γὰρ πᾶσι ὡσιν οἱ ἐναντίοι, καβαλλῆροι δὲ οἱ μετὰ σοῦ ἐπερχόμενοι, πρόβηλόν ἐσιν,

NOTÆ.

(29) Εἴτε διὰ δύο. Scribe, εἴτε διὰ δύο.

(30) Ἰβούκινον. Rescriberem, βούκινον, uti passim toto hoc libro, et pro avo Leonis. Sed inhibent me magistri Græci. Suidas: Ἰβούκινον, μουσικόν, ὄργανον, ἀπὸ ἰβύκου. Hinc, ἰβουκίνας, et ἰβουκίνας. Etymologicus Auctor: Ἰβουκίνας, ὅπερ κατὰ τὴν βουκίνας. Hesychius: Ἰβουκίνας, ἢ βουκίνας. Item, ἰβουκίνας, et

ἰβουκίνας. Auctor incertus apud Suidam: Κατὰ τὴν συμμοκίαν τῶν Καλιῶν πρὸς Ῥωμαίους ἀναβλήθη τὴν τῶν ἰβουκίνας καὶ σαλαγγίνας πῆλθος. Basilus patrius in Naumachicis: Προβηλόν δὲ τούτοις καὶ τριηραῦλην, καὶ κελυστήν. Ἔστι δὲ ὁ μὲν, ἰβουκίνας. Ὁ δὲ, ὁ τὸ φλάμουλον κατέχων. Hesychius ab ἰβου, adverbio Ionico; Suidas ab ἰβυκο inventore μουσικῶν derivat.

ἔτι ἢ βλάβεις (31) τοὺς ἐναντίους, ἢ ἀθλαθῆς ἀναχωρήσεις, τῶν πεζῶν διώκειν τοὺς καβαλλάρους οὐ δυναμένων.

λβ'. Εἰ δὲ καβαλλάριοι εἰσιν καὶ οἱ ἐναντίοι, χρὴ σε πρὸς τὰ συμβαίνοντα πολλακίς ἐναντία ἕτοιμον εἶναι καὶ παρεσκευασμένον.

λγ'. Εἰ δὲ ἐν νυκτὶ ἐφοδὸς γένηται κατὰ φασάτου, εἴτε ἐν ἡμέρᾳ, ἢ κατὰ ἑλευθέρων, ἢ κατὰ τοῦλδου, δεῖ ἀφωρισμένα τάγματα ἔχειν σε πρὸς διαρπαγῆν τῶν πραγμάτων· ἵνα μὴ εἰς τοῦτο πάντων ἀσχολουμένων, ἐπέλευσις ὑπὸ ἐχθρῶν γένηται, καὶ κινδυνεύσῃ ὁ στρατός.

λδ'. Τὰς δὲ τοιαύτας ἐφόδους τὰς μείζονας μὲν καὶ τελείας δι' ἑαυτοῦ ποιήσῃς· δυνατὸν δὲ σοὶ μάλλον καὶ διὰ τουρμάρχων τῶν ἐπὶ τοιούτοις πράγμασι χρησίμων αὐτὰς γίνεσθαι. Ὅστινες ἱκανοὶ εἰσι τὸν ἐν τόπον ἀναπληρῶσαι διὰ τὴν ἀποδεικνυμένην ἐν αὐτοῖς καὶ ἀνδρείαν καὶ ἀγχινοίαν.

λε'. Ἐάν δὲ ἐν τῇ τῶν πολεμίων χώρα εἰσβάλλων ὀδοιπορεῖν μάλῃς ἐκείσε καὶ πραιδεύειν (32) βλάβεις· χωρὶς, πρῶτον μὲν ἴδιον καὶ ἀρμόδιον (33) καιρὸν ἐπιλεύσῃ, οὗτος δὲ ἐστὶν ὁ ἀσφαλῆς τῆς ἐγχειρήσεως καιρὸς, ὅτε ἢ συμβαλὼν ἤδη τοῖς ἐχθροῖς μάχῃ ἐκράτησας αὐτῶν, ἢ νομίσῃς ὅτι οὐκ εἰσι δυνατοὶ πρὸς τὴν σὴν δύναμιν, ἢ ὅταν ἀνετοίμοις αὐτοῖς καὶ ἀπαρασκευοῖς οὖσιν, αἰφνιδίως ἐπιτεθῆναι μελετήσῃς, ὡς ἤδη προείπομεν.

λς'. Δέον σε πρὸ πάντων, ὧ στρατηγῆ, εἰσβάλλοντα εἰς τὴν πολεμίων γῆν, τῆς ἀποτροφῆς φροντίσαι τοῦ στρατοῦ, καὶ ἢ διὰ βασταγῆς δημοσίας, ἢ δι' αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν, ἢ ἄλλως πως ἐπινοήσαι βραστάσαι ἀποτροφήν καὶ ἀλόγων καὶ ἀνθρώπων· ἵνα μὴ περὶ μέσην τὴν χώραν ἀφνω τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰδὸς, ἀφανίζόντων τὰ ἕτοιμα εἶδῃ στενοχωρηθῆναι ὁ στρατός.

λς'. Μὴ ἐπιτηδεύσῃς δὲ νυκτερινὰς ὀδοιπορίας ἐν πολεμικῇ χώρᾳ ποιῆσθαι, εἰ μὴ πρὸς ἀπαξ, ἤγουν μίαν καὶ μόνην, καὶ τοῦ λεληθότως, ἴσως χρείας ἀναγκαίας καλούσης εἰς τὸ λαθεῖν τοὺς ἐχθροὺς, καὶ τόπον δυσχερῆ προκαταλαβεῖν χάριν ὀχυρώματος, ἢ παρελθεῖν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ τῶν ἐχθρῶν μὴ γινωσκόντων.

λη'. Πρῶτερον δὲ περιεργάσασθαι σε δεῖ καὶ ἐρευνητὰς ὁδοὺς, καὶ οὕτως τὰς ὀδοιπορίας ποιῆσθαι.

λθ'. Πᾶσαν δὲ πάντως ποιῆσθαι σπουδὴν, ἵνα τινὰς τῶν τῆς χώρας ζωγρήσῃς, ὅπως ἐξ αὐτῶν τῆν τῶν ἐχθρῶν μάθῃς δύναμιν, καὶ τὰ αὐτῶν βουλεύματα, τί ἄρα σπουδάζουσι ποιῆσαι.

μ'. Τὰς ἐρωτήσεις δὲ τῶν κρατουμένων διὰ σεαυτοῦ ποιεῖ, καὶ μὴ δι' ἑτέρου τινός. Καὶ γὰρ πολλακίς ἀναγκαῖα τινα καὶ παρὰ πᾶσαν ὑπόνοιαν διὰ τῶν ἐρωτωμένων ἐφανερῶθησαν.

μα'. Ἀλλὰ μὴδὲ τοῖς προσφύγουσι σοὶ προχείρως πιστεύε, ἀλλὰ τοῖς· ἐξ αἰφνιδίου ἐπιδρομῆς κρατου-

atione discessurum, cum pedites insequi alios equites non possint.

32. Sin equites hostes fuerint, oportet te ad omnes casus adversos promptum et paratum esse.

33. Si interdiu aut noctu incursio in castra, in impedimenta, in milites iter facientes fuerit, separatas quasdam cohortes ad rerum direptionem habere oportebit, ut ne omnibus hac in re occupatis, incursio ab inimiciis fiat et periclitetur.

34. Incursiones majores et absolutas tu ipse per te facies: poteris etiam per turmarchas ad hanc rem idoneos hoc efficere, qui vicem tuam fortitudine solertiaque sua explere possint.

35. Si ad depopulationem et praedationem hostilis terrae iter sine offensione tua facturus sis, primum idoneum aptumque tempus eligit. Hoc autem idoneum opportunumque tempus erit, cum si vel confingere cum hostibus cogitas, minus habiles ad resistendum (tibi reperientur, vel imparatos vel omissos illos invenies, quemadmodum ante admo- nuimus.

36. Ante omnia irrupturus in hostilem terram, commeatus ac rerum necessariorum exercitui curam geres, vel ut aliqua vectura communi, vel ut a militibus singulis deportentur, alia quavis certa via tum hominum tum jumentorum pabulum vehatur, ut ne sua in regione hostibus omnia ad commeatum spectantia vastantibus, in magnas angustias tuus adducatur exercitus.

37. Hostili in regione ne coneris nocturna itinera facere, nisi semel, idque clanculum necessitate impellente, ut hostes lateas, et difficilem aliquem locum munitioris gratia anticipes, vel ut ad alium locum inscientibus hostibus transcas.

38. Primo perscrutandae perlustrandaeque viae sunt, deinde tuto ingrediendae.

39. Omnino elaborandum abs te est, ut quorundam ex hostibus capias, atque ex illis hostium copias consiliaque, et quid agendum suscipiant cognoscas.

40. Ad eos qui capiuntur explorandos et examinandos teipsum adhibebis, neque per alios delectos viros facias. Saepe enim necessaria quaedam praeter opinionem incidunt, et ab iis examinatis proficiscuntur, quae multis patefieri non debent.

41. Iis qui ad te confugiunt ne nimis facile credas, neque iis qui repentina quadam incursione

NOTÆ.

(31) Βλάβεις. Scribatur, βλάβει.

(32) Πραιδεύειν. Scribatur, προδεύειν.

(33) Καὶ ἀρμόδιον. Censeo delenda.

capiuntur: sæpe enim tum qui ad te confugiunt, A tum qui capiuntur, permulta falsa loquuntur.

42. Neque iis quæ ab uno aliquo dicuntur, sed quæ a pluribus memorantur, credas. Eorum autem consensionem potius attendas qui bello capiuntur, quam qui voluntarii ad te confugiunt.

43. Eos qui ab hostibus ad te confugiunt, et secreta atque abdita quædam se enuntiare velle dicunt, in custodia teneas, aut alia tuta ratione apud te serves: et promittas, si vero loquantur, te illos muneraturum: sin mentiantur, mortem minitaberis.

44. Si hostium exercitus cogitur, tuque extra munitionem sis, ne militem ullum ad prædationem direptionemque hostium mittas, sed primo invade illos, et si bene belli exitus processerit, ne differas tempus, sed dum in tumultu timoreque fuerint, impressionem in illos facies, donec omnino disiecti dispersique fuerint, tuque in tuto ac extra periculum fueris.

45. Sin hostes coacti fuerint, prælium tamen ac dimicationem rejecerint, contende junctis copiis atque adunatis adversum eos prodire, et quæ ante pedes sunt omnia vastare.

46. Si per eandem viam reditio tua erit, neque alimenta aut pastiones ullæ sint præterea, ne tum hæc alimenta quæ ante pedes sunt populaberis, sed ubi reversus fueris tum potius vastabis.

47. Ut ne aliena in regione erres, in diverticulis et ambiguis viis signa pones. Si silvæ sint: in arboribus: si plana expositaque loca, in acervis lapidum, aut suffossionibus quibusdam parvis notabis, ut qui postea sequuntur ex tuis minus aberrent.

48. Quos ad præliandum segregaveris atque emisseris, præcipe ut ne omnes prædationibus occupentur, sed divisi sint, ut alii prædentur, major pars illorum instructa ad custodiam, vel sequatur, sive in regionem, sive in castra hostium, sive in armenta, sive in impedimenta incursio ulla fiat.

49. Hoc autem facies quando universis cum copiis ad præliandum procedis, ut ne omnes simul in prædationibus occupentur.

50. Atque ubi pabulandi tempus fuerit, alii pabulum colligant, alii apparatus instructique sequantur, ut ne si omnes se ad pabulum colligendum converterint, et subita quædam irruptio, aut insidie fuerint, ipsi imparati sparsique opprimantur, quia serrevocare ad ordinem stationemque suam non possunt.

μένους· επειδή συμβαίνει πεπλασμένα και εκ τῶν προσφευγόντων και εκ τῶν κρατούμενων λέγεσθαι.

μβ'. Ἄλλα μηδὲ τοῖς ἀπὸ ἐνὸς μόνου λαγομένοις πιστεύε· ἢ πρόσθε, ἀλλὰ τῇ εκ τῶν πλειόνων συμφωνίᾳ πείθου, μάλιστα δὲ τῶν ἐξ ἐπιδρομῆς ἀθρόως ἀλισκομένων, ὡς εἴπομεν, ἥπερ τῶν προσφευγόντων.

μγ'. Πρὸς δὲ τοὺς προσφεύγοντάς σοι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, και τινα μηνύειν ἐπαγγελλομένους μυστήρια, ἢ ἐν δεσμοῖς φύλαττε τῶν, ἢ ἄλλως πως μετὰ ἀσφαλείας ἔχε, και πρόθεγε αὐτοῖς δωρεὰ· δώσειν· ἐάν δὲ ψεύδωνται, ἀπέλει θάνατον.

μδ'. Ἐάν δὲ συνίστηεν στρατὸς ἐχθρῶν, και ἐξωθεν ὀχυρωμάτων διάγη, μη ἐπαφῆς τῶν στρατιωτῶν τινὰς ἐπὶ ἀρπαγὴν ἢ πραιδαν πραγμάτων, ἀλλὰ πρότερον (54) ἐτέρου κατ' αὐτοῦ· και εἰ μὴ καλῶς ἐξέλθῃ τὸ τοῦ πολέμου πέρας, μη ἀναβάλλου τὸν καιρὸν, ἀλλ' ἐν ὅσῳ ἐν φόβῳ και ταραχῇ εἰσιν οἱ ἐχθροὶ ἐπίειθου αὐτοῖς μέχρις τοῦ τελείως καταλυθῶσι και σκορπισθῶσιν· ἢ σύμφωνα συμπερόντά σοι γίνωνται ἀσφαλῶς.

με'. Ἐάν δὲ οἱ ἐχθροὶ σύστασιν μὲν ποιήσωσιν, ἀναβάλλωνται δὲ συμμίξει μάχην· τότε σπουδάζε ἠνωμένως και ἀδιασπᾶστος περιπατεῖν, και τὰ ἐν ποσὶν ἀφανίζειν.

μς'. Εἰ δὲ διὰ τῆς τοιαύτης ὁδοῦ ἢ ὑποστροφή σου ἐλπίζεται γενέσθαι, και οὐκ εἰσιν ἄλλαι ἀποτροφαὶ ἢ βοσκαί, τότε φείδου τὰς ἐν ποσὶν, ἦτοι τὸ ἀφανίζειν τὰς δαπάνας· ἐν τῷ ὑποστρέφειν σε, τότε μᾶλλον ἀφάνιζε ταύτας.

μζ'. Ὅστε μη ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ γῆ κλανᾶσθαι σε εἰς τὰς ὁδοὺς, δέον σημεῖά τινα ἐν ταῖς ὁδοῖς και τοῖς ἀμφιβάλοις τίθεσθαι. Ἐάν μὲν ὕλαι εἰσιν, ἐν τοῖς δένεροις· εἰ δὲ γυμνοὶ οἱ τόποι, διὰ σωρῶν λίθων ἢ ὑπορυγμάτων μικρῶν, διὰ τὸ ἐπιγινώσκοντας ἐ' αὐτῶν τοὺς ὑστερίζοντας εκ τοῦ στρατοῦ μη κλανᾶσθαι τὴν ὁδόν.

μη'. Ὅσους δὲ εἰς πραιδαν ἀφορίσης και ἀποστείλης, παράγγελλε μη πάντας εἰς τὴν διαρπαγὴν ἀσχολεῖσθαι, ἀλλὰ διηρημένους εἶναι· ἵνα οἱ μὲν αὐτῶν πραιδεύωσιν· οἱ δὲ πλείους αὐτῶν συντεταγμένοι ἴστανται εἰς φυλακὴν, ἢ παρακολουθῶσιν, εἴτε κατὰ χωρίου, εἴτε κατὰ φασσάτου ἐχθρῶν, εἴτε κατὰ ἀγγέλης (35), εἴτε κατὰ τούλου, ἢ ἐτέρου τινὸς, ἢ ἐπέλευσις γίνεται.

μθ'. Τοῦτο δὲ ποιεῖ και ὅταν ἠνωμένου ὄντο· τοῦ παντὸς στρατοῦ πραιδὰς ἐγχειρήσης, εἰς τὸ μη πάντας ἐπὶ τῇ ἀρπαγῇ ἀσχολεῖσθαι.

ν'. Ἄλλ' εἰ και συλλογῆς δαπάνης καιρὸς γίνηται, δεῖ τοὺς μὲν συλλέγειν, τοὺς δὲ συντεταγμένους και παρατεταγμένους ἀκολουθεῖν· ὥστε πάντων εἰς ἀρπαγὴν ἢ συλλογὴν τῶν ἐπιτηδείων χρεῶν ἀσχολομένων, μη αἰφνιδιασμόν· τινα ἢ ἐγκρυμμα-ὀπὸ τῶν ἐναντίων συμβῆ γενέσθαι· εἰ γὰρ συμβῆ τοῦτο μη ὄντων αὐτῶν συντεταγμένων, οὐ δυνήσονται ἑαυτοὺς ἀνακαλέσασθαι.

NOTE.

aus una integra charta hic mutilus est.
verbo, κατὰ ἀγγέλης.

να'. Ὅταν δὲ χρῆ τοῦ (36) αἰφνιδίου τὰς ἐγχειρή- A
σεις κατὰ τινων Σκυθικῶν ἢ τινων ὁμοίων ἔθνῶν
ποιεῖσθαι, διὰ τὸ μάλιστα ἀνύποπτον, χρῆ μετὰ σκο-
ποῦ τὰ τε δάση καὶ τὰς δυσχωρίας προσέχειν καὶ
διερευνᾶσθαι. Καὶ οὕτως προορδινεύειν χρῆ τὰ
βάνδα, εἰς τὸ εἰδέναι αὐτὰ, ποῖον πρῶτον, καὶ ποῖον
δεύτερον, καὶ ποῖον τρίτον, καὶ ἐφεξῆς ὀφείλουσι
περιπατεῖν· καὶ μάλιστα ἐὰν διὰ στενῶν τόπων ἐφ-
θοδος γίνεται· καὶ ἵνα μὴ συγχέωνται βραδέως ἐν τῷ
διαμερισμῷ συνέρχωνται.

νβ'. Ἄφνω γὰρ τῆς ἐπελεύσεως γινομένης, εἰ μὲν
διὰ δύο τρόπων ἐπιτηδεῖόν ἐστι τὴν ἐγχείρησιν
ποιήσασθαι, δεῖ τὸν στρατὸν εἰς δύο μερίζεσθαι,
καὶ τὸ μὲν ἐν μέρος λαμβάνειν ἢ τὸν μετάρχη, ὃν
οἱ παλαιοὶ ὑποστράτηγον ἔλεγον, ἢ τὸν τουμάρχη, ὃν
ἢ ὅποιοι ἄρχοντες τὴν ἐφοδὸν ποιοῦνται. Δύο πάντως B
ἄρχοντας πρῶτον καὶ δεύτερον εἰς τὰ δύο μέρη ἵνα
καθ' ἕκαστον ἐπιστῆσαι, καὶ τὸ μὲν ἐν μέρος, ὡς
εἴρηται, τὸν ἕνα ἄρχοντα ἐξάπληκτον ἔχειν, καὶ χωρὶς
τούλδου, καὶ προκόποντα ὡς ἐ' καὶ κ' μιλίων διά-
στημα διὰ τόπων ἀγνώστων ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τῆς
πραιδίας ὥστε ἐπὶ τὸ μέρος τοῦ στρατηγοῦ ἔρχεσθαι·
τὸν στρατηγὸν ἔχοντα τὸ ἄλλο μέρος διὰ τῆς ἐτέρας
ἀρχῆς τῶν χωρίων εἰσβάλλειν καὶ πραιδεύειν, καὶ
ἀμφοτέρους εἰς ἀπαντὴν ἀλλήλων ἐρχομένους, καὶ
πραιδεύοντας τὰ ἐν μέσῳ χωρία, ἐν ᾧ συμφάσασιν
εἰς ἐσπέραν, ἐκεῖσε ἐν τῷ ἅμα ἀπλικεύειν. Ἐκ τού-
του γὰρ καὶ ἀσφαλῶς ἡ ἐγχείρησις γίνεται, καὶ οἱ
διαφεύγοντες τῶν ἐχθρῶν τὸν ἕνα αὐτῶν τῷ ἄλλῳ
περιπίπτουσιν ἀδοκῆτως, μηδ' ἐπισυναχθῆναι δυνά-
μειοι. C

νγ'. Εἰ δὲ μία ἐστὶν ἡ ἐπιτηδεῖα ὁδὸς δι' ἧς τὴν
εἰσβολὴν κατὰ τὴν τῶν ἐχθρῶν δυνατὸν γενέσθαι,
χρῆ καὶ οὕτως τὸν στρατὸν διανεμηθῆναι. Καὶ τὸ
μὲν δίοικρον (37) αὐτοῦ ἢ καὶ τὸ πλεόν τούτου ἐξάπλη-
κτον καὶ ἐνδύναμον τὸν ὑποστράτηγον λαμβάνειν,
καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἐν ᾧ αὐτὸς τάσσεται βάνδου
ἐμπροσθεν πάντων προηγῆσασθαι, ἔχοντα μεθ' ἑαυ-
τοῦ πάντας τοὺς τῶν ταγμάτων αὐτοῦ ἄρχοντας, καὶ
ὅταν τῷ πρῶτῳ χωρίῳ ἐπιστῆ πρὸς τὴν αὐτοῦ δύ-
ναμιν, ἀφορίζεσθαι, εἴτε ἐν, εἴτε δύο βάνδα, ὥστε
τοὺς μὲν πραιδεύειν, τοὺς δὲ φυλάττειν τοὺς πραι-
δευθέντας.

νδ'. Καλὸν δὲ ἐστὶν ἐν τοῖς πρώτοις χωρίοις μὴ D
πολλὰ βάνδα ἀφορίζεσθαι, κἂν εἰ μεγάλα συμβαίη
τὰ χωρία εἶναι. Ἐπιφθάζοντος γὰρ ὀπισθεν τοῦ
στρατοῦ οὐ δίδεται καιρὸς ἀνικαταστάσεως τοῖς ἐν
αὐτοῖς εὐρισκομένοις. Συντόμως τὸν ὑποστράτηγον
ἐπὶ τὰ πρόσω τὴν πάροδον ποιοῦμενον ὁμοίως καὶ
εἰς τὰ λοιπὰ χωρία ἐφεξῆς, τοῦτο ποιεῖν μέχρις ἂν
ἐπαρκέωσιν τὰ παρασὶ διδόμενα (38) αὐτῷ τά-
γματα. Αὐτὸν ὑποστράτηγον ἐξωτέρω πάντων εὐρι-
σκόμενον δεῖ τρία ἢ τέσσαρα βάνδα ἄχρι χιλίων ἀν-
δρῶν χρησίμων περὶ αὐτὸν ἔχειν, ἕως τελείας τοῦ
πράγματος ἐκβάσεως, ἧγουν τῆς ἐφόδου, ἵνα βίγλα
ἀκριθῆς καὶ ἀσφάλεια τοῖς λοιποῖς γένηται.

51. Quando repentinas aliquas incursiones, vel
contra Scythicas nationes aut alias hujusmodi gentes
facturus es, ut omnia magis suspicione careant, con-
densa loca difficultatesque regionum speculatori
alicui prius perlustrandæ sunt, itaque acies in-
struendæ ut sciant omnes quæ cohors prima, quæ
secunda, quæ tertia esse debeat; atque ita ex ordine
ambulent, si per angustias aliquas transituri sint,
tum etiam ut ne tardius in ordinem adducendi
sunt, instruantur.

52. Subita incursio aliqua si futura sit, si per
duo loca iter commodum fieri potest, in duas par-
tes exercitus dividatur, et alteri parti præsit me-
rarcha, quem antiqui principem, sive propræto-
rem vocabant, qui etiam turmarcha dicitur. Quot-
cunque enim et qualescunque homines fuerint qui
incursionem facturi sunt, duos illos præfectos
primum secundumque deliges. Atque altera qui-
dem pars, quemadmodum ante dixi, expedita et
sine ullis impedimentis procedat, et postquam ad
quindecim vel viginti milliarium intervallum ab
aliis abfuerint, per loca incognita atque ex obliquo
posita prædari incipiant, quasi ad imperatorem
venire vellent. Imperator autem reliquam partem
habens, aliunde regionis incipiens irruat et præ-
detur, atque adeo utrique cominus ad se mutuo
venientes, quæ in medio posita sunt loca depopu-
lentur, donec ad vesperam unum in locum perve-
niant. Hoc modo fiet ut tuta incursio in illos fiat,
et hostes qui in alteram partem aufugerint, in al-
teram de improvviso incidant: neque convenire
uuum in locum possint.

53. Si una tantum idonea via sit, per quam
irruptio in hostes facienda sit, hoc modo exercitus
dividatur. Bessis ejus, aut eo amplius ab hypostra-
tego, id est, principe sive proprætoe strenua at-
que expedita capiatur, et sub eo quoque suum
bandum sit: princeps autem assumptis reliquis
omnium cohortium suarum præfectis, ante reli-
quos omnes procedat, atque ubi primo in loco
constiterit, e copiis suis unam atque alteram co-
hortem segreget, ut alii prædentur, alii prædato-
res ab injuria conservent.

54. Quamvis spatiosa loca fuerint, ne tamen
multas cohortes primis in locis separet: festi-
nante enim a tergo exercitu, nullus locus relinqui-
tur adversus eos se instruendi, et sine ulla mora
princeps semper ulterius progrediatur. Similiter
reliquis in locis hoc faciat, quandiu illi cohortes
traditæ adfuerint. Principem vero ipsum ante om-
nes alios procedentem, tria aut quatuor banda ad
mille virorum numerum secum habeat usque ad
perfectum rei bujus sive incursionis exitum, ut
exculbiæ cæteris accuratæ sint.

NOTE.

(36) Χρῆ τοῦ. Puto scrib. χρῆ ἐκ τοῦ.
(37) Δίοικρον. Scribe, δίοικρον.

(38) Τὰ παρασὶ διδόμενα. Scribe, τὰ παραδιδό-
μενα.

55. Hæc a principio si flant, tu, imperator, aut si quis alius incursionis hujus administrationem habeat, sequeris eos qui prædantur, et dispersos congregabis, et ulterius ad principem sive turmarcham progredieris. Similiter ille hoc idem faciat, transeundoque colligat dispersos prædatores, atque eodem in loco noctu conveniant et castra ponant. Itaque plus quindecim aut viginti milliaribus a se separati, hujusmodi subitas incursiones ne faciant, ut eodem die et prædam diripiant, et eadem nocte simul castra ponant.

56. In hujusmodi incursionibus hostes objectos non utile fuerit vivos capere et comprehendere, sed omnes tales vel interficiendi, vel prætereundi sunt, ut ne mora aliqua iter facientibus afferatur, et tempus temere assumatur.

57. Si castellum aut arcem aut munitionem aliquam capere cogitas, ne illud in vulgus efferas, donec in ipso loco fueris, et negotium ipsum in manus sumpseris.

58. Sin necesse fuerit prope munitionem hostium copias tuas transire, vel etiam castra ponere, unum aliquem præfectum cum expeditis viris in ipso transitu collocabis, qui incursiones hostium prohibeat. Hoc quoque etiam in angustiis locorum fieri abs te debet.

59. Prope munitionem hostium aut silvam ne castra ponas. Sin necesse sit tibi habere castra, accurate excubias et custodias propter hostium incursiones adhibebis, et diligentissime providebis, ut editiore munitioreque loco castra ponas.

60. Quando hostilem in terram ingrederis, apparatus omnem atque impedimenta a tergo te consequi facies: imminetibus autem hostibus in medio exercitus tui ea procedere facies.

61. Ab armatis militibus impedimenta reliquæ apparatus, atque etiam captivi, si qui fuerint, separentur: neque itinere hoc solum fiat, sed etiam quando castra ponas, ne hostibus adversum instructos milites venientibus magno impedimento flant.

62. Hostili in terra mensuratores incircumspecte ad loca anticipanda sine idoneo præsidio ne mittas, sed per transfugas, qui sponte sua ad te defecerunt, locorum naturam tuto perscrutaberis.

63. Quando exercitus castra positurus est, ne perturbate aut confuse ad castra fossati transeant, sed si hostes immineant, et pedites exercitui nostro adfuerint, currus omnes ex ordine ponant, et fossas undique ad modum valli ducant. Expediti

νε'. Τούτων οὖν ἐκ τοῦ ὑποστρατήγου γινομένου, δέον σε, ὡ στρατηγέ, ἢ εἴ τις ἕτερος ὁ τῆς τοιαύτης ἐπελεύσεως τὴν διοίκησιν πεπιστευμένος, ἵνα ἀπακολουθῆς τοῖς κατὰ μέρος πραιδεύουσι, καὶ ἐπισυναγῆς, καὶ ἐπὶ τὰ ἐμπροσθεν προκόπτης ὡς ἐπὶ τὸν ὑποστράτηγον ἢ τὸν τουρμάρχη. Ὅμοίως δὲ καὶ ἐκεῖνον τὸ αὐτὸ ποιεῖν, καὶ ἐπισυναγεῖν παρερχόμενον τοὺς πραιδεύοντας, καὶ ἐν ᾧ ἂν τόπῳ ἀπαντήσῃτε ἀλλήλοις ἀπλικοῦτε ἅμα καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Διὸ οὐδὲ χρὴ πλέον τῶν ιε' ἢ κ' μιλίων χωρισμένας ποιεῖσθαι τὰς τοιαύτας αἰφνιδίους ἐπελεύσεις, ἵνα φθάσῃτε ἀμφοτέροι καὶ τὴν πραιδαν ποιεῖν, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἅμα ἀπλικοῦσιν.

νε'. Ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις ἐπιδρομαῖς οὐ χρὴ τοὺς δυναμένους ἀντικαθίστασθαι ἐχθροῦς ζωγρεῖν ἤτοι συλλαμβάνειν, ἀλλὰ πάντας τοὺς παρατυγχάνοντας τοιούτους διαχρῆσθαι, καὶ παρέρχεσθαι, καὶ μὴ εἰς αὐτοὺς ἐμβραδύνειν τοὺς τὴν πάροδον μάλιστα ποιούμενους, καὶ τὸν καιρὸν δαπανᾶσθαι.

νε'. Ἐὰν δὲ ποτε βουληθῆς φρούριον ἤτοι κάστρον ἢ ἀκρην τινὰ παραλαβεῖν, ἢ ἕτερον τόπον, μὴ πρόλαγε τῷ πλήθει, ἀχρις ἂν ἐπὶ τοῦτο που γενόμενος ἐγχειρήσῃς τὸ ἔργον.

νη'. Ἐὰν δὲ καὶ ἀνάγκη ποτὲ γένηται ὥστε ἐκ παντὸς τρόπου τὴν στρατείαν πλησίον ὄχυρώματος πολεμίων ἢ ἀπλικοῦσαι εἰς τὰς ἐξόδους τοῦ ὄχυρώματος, ἵνα τὰς, ὡς εἰκός, αἰφνιδίως ἐπιδρομὰς ἐναντίων κωλύσῃ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τοῖς στενοῖς τόποις γίνεσθαι ἀναγκαῖον.

νε'. Πλησίον δὲ ὄχυρώματος ἐχθρῶν, ἢ ὕλης, μὴ ἐπιτηδεύς ἀπλικοῦσιν τὸν στρατόν. Εἰ δὲ ἀνάγκη πᾶσα ἐκείσε ἀπλικοῦσιν, ἀκριβῶς τὰς παραφυλακὰς ποιῶ διὰ τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσεις. Καὶ μᾶλλον σπούδαζε, ἵνα ἠπλωμένῳ, ἢ ὑψηλοτέρῳ τόπῳ καὶ ὄχυρωτέρῳ ἀπλικοῦσῃς.

ξ'. Ὅταν δὲ εἰς τὴν πολεμίαν γῆν εἰσέρχῃ, τὴν ἀποσκευὴν πᾶσαν ἤτοι τοῦ τοῦλδου (39) ὅπως ἀκολουθεῖν ποιήσῃς· πλησιαζόντων δὲ τῶν ἐχθρῶν ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ τὸ τοῦδου (40) εἶναι παρασκευάστων (41).

ξα'. Κεχωρισμένην δὲ εἶναι ἀπὸ τῶν ὀπλοφόρων στρατιωτῶν τὴν ἀποσκευὴν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἂν εἰσὶ· μήποτε πολεμίων ἀθρόως ἐπερχομένων τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐμπόδισμα γένηται· μὴ μόνον δὲ ἐν τῇ ὁδοπορίᾳ τοῦτο φύλαττε, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπλικοῦσῃς.

ξβ'. Ἐπὶ δὲ τῆς πολεμίας γῆς τοὺς μινσουράτωρας ἀπροόπτως μὴ ἀποστέλλῃς προλαμβάνειν ἀνευ βοηθείας ἀρκούσης αὐτοῖς, ἀλλὰ μόνον διὰ τῶν αἰχμαλώτων καὶ αὐτομόλων ἀσφαλῶς ἀνερεύνα τὴν τῶν τόπων ποιότητα.

ξγ'. Ὅταν δὲ ὁ στρατὸς ἀπλικοῦσιν μέλλῃ, μὴ ἀναμειγμένως καὶ ἀτάκτως ἐπερχέσθωσαν, ἐν τῷ τοῦ φοσσάτου ἀπλικοῦ· ἀλλὰ ἂν ἐχθροὶ ἐγγίξωσι, καὶ συμπάρεισι πεζοὶ τῷ στρατῷ προτέρως ἀμέγας τιθέτωσαν, καὶ ἐν τάξει τὰ ὄρυγματα ποιεῖτωσαν

NOTÆ.

(39) *

Ἐscribe, τοῦ τοῦλδου.
τοῦλδου.

(41) Παρασκευάστων. Scribe, παρασκευάσων.

πρεπόντως τοῦ τάφρου. Οἱ δὲ ἐξάπληκτοι, ἤγουν οἱ A εὐπλήκτως ἀνευ βάρους περιπατοῦντες πάντες ἀπὸ ὀλίγου διαστήματος ἱτοιμοὶ στηκέτωσαν, καὶ τότε τὴν ἀποσκευὴν κατὰ τάξιν εἰσέρχονται καὶ ἀπλικεύειν. Καὶ ὅταν ἀπολύσης καὶ τὰς βουλὰς, τότε εἰσερχέσθωσαν καὶ αὐτοὶ οἱ ὀπλίται, κατὰ τάξιν, καὶ ἀπλικευέτωσαν, καθὼς σοὶ καὶ ἐν τῷ *Περὶ ἀπλήκτων* λόγῳ διαταξάμεθα.

ἔδ'. Ἐὰν δὲ πλησίον μὴ εἰσιν ἐχθροὶ, ἀρκεῖ καὶ δι' ἐνὸς δροῦγγου τοῦτο γίνεσθαι τὸ σχῆμα· καὶ οὕτως ἐκείνων ἱσταμένων τοὺς λοιποὺς ἀπλικεύειν.

ἔε'. Ἐχθρῶν δὲ ἐγγιζόντων, καὶ σύστασιν ποιούντων, ἢ ὄχυρωμάτων πλησίον, ἢ ὕλης, ἢ τόπου δυσχεροῦς, μὴ ἀφίης ὡς ἔτυχε τινὰς βόσκειν τοὺς ἵππους, ἀλλὰ καὶ τὰς βίγλας ἀσφαλῶς πάμπαι, καὶ ἔχει μὲν B τοὺς ἵππους ἐν τῷ χάρακι. Σπουδάζειν δὲ ὥστε ἀπὸ χειρῶν συνάγειν ἐκ τῶν εὐρισκομένων καρπῶν ἐν τοῖς πλησίον χωρίοις, τοῦ τε χόρτου καὶ τῶν κριθῶν τὴν συλλογὴν ποιῆσθαι οὕτως, ὥστε μετὰ τῶν παλλικαρίων τοῦ τοῦλδου εὐπλήκτως (42) ἀπὸ ἐκάστου μέρους συνέρχονται ὀπλισμένοι στρατιῶται ἐν τάξει περιπατοῦντες διὰ τὰς αἰφινδίου τῶν ἐχθρῶν ἐπιλεύσεις.

ἔς'. Ἐὰν δὲ χρονίσης τῷ τόπῳ, καὶ ὁ καιρὸς ἐπιτῆδειός ἐστι, καὶ ὁ τόπος ὁμοίως πρὸς ἀποτροφάς, ἔστι δὲ καὶ ἡ δύναμις τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ μακρόθεν, τότε δυνατόν ἐστιν βόσκεισθαι τοὺς ἵππους βίγλας διπλῆς καὶ τριπλῆς πολλακίας πεμπομένης (43) ἀπὸ πολλῶν διαστημάτων καὶ ταύτης συγχῶς ἀλλασσομένης. C

ἔδ'. Ἐὰν δὲ τινες ἐπὶ πραιβαν τάξης, οὗτοι μόνου ἐξερχέσθωσαν. Εἰ δὲ τινες τῶν στρατιωτῶν ἐπιμιχθῶσιν αὐτοῖς ἰδίᾳ εὐθεντικῶς ποιήσεις γενέσθαι διαλαλιάν, ὥστε μηδένα ἕτερον πλὴν τῶν ὀρισμένων ἐξελθεῖν εἰς τὴν πραιβαν. Καὶ τότε μετὰ τὸ μανδάνον τοῦς παρακούοντας ἀνῆχεσθαι καὶ παραπέμπασθαι τοῖς ἰδίοις αὐτῶν ἀρχουσιν εἰς τὸ σωφρονίζεσθαι, ἵνα μὴ οἱ λοιποὶ λαμβάνοντες ἀδειαν, καὶ εἰς ἀρπαγὴν ἐκτρέχοντες, γυμνώσωσι σε ἀπὸ στρατοῦ, καὶ κινδυνεύσῃ ὅλος ὁ λαός.

ἔη'. Ἀκρίθειαν δὲ καὶ ἀσφάλειαν ἔχει, ἵνα ἐὰν τύχη καὶ εὐραθῇ ἢ οἶνος, ἢ ἄρτος, μὴ τρώγειν αὐτὸν καὶ πίνειν πρὸ πείρας, ἐὰν μὴ πρότερον διὰ τῶν αἰχμαλώτων δοκιμάσης αὐτόν. Καὶ οὕτως εὐρίσκων ἀπαθῆ καὶ ὑγιῆ, τότε ποιήσεις χρῆσασθαι αὐτὰ τοὺς στρατιώτας. Ἀλλὰ μηδὲ τὸ ἐν τοῖς φρέσιν ὕδωρ, ἢ κινστέρνας, ἢ λάκκοις, ἢ ἐν ἄλλοις ἀγγείοις· πολλακίαι γὰρ διὰ φαρμάκων ἀφανίζονται, καὶ θανατηφόρα γίνονται.

ἔθ'. Εὐρέθησαν γὰρ ποτε καὶ κριθαὶ οὕτως φαρμακευεῖται, καὶ μὴ ἐχόντων ἄλλοθεν τῶν στρατιωτῶν τοῖς ἀλόγοις ἀποτροφῆν, ἠναγκάσθησαν ἐκείθεν αὐτοῖς παραλαβεῖν τροφῆν, καὶ οὐκ ὀλίγοι διὰ τοῦτο ἵπποι ἀπώλοντο.

A autem milites, id est, qui gravi armatura non utuntur, omnes parvo intervallo instructi ab illis distent, tumque apparatus et impedimenta ex ordine ingrediantur in castra: ubi autem excubias vigiliasque emiseric, tunc armati ipsi ex ordine ingrediantur et castra ponant, quemadmodum tibi in cap. *De castris ponendis* explicuimus.

64. Sin hostes prope non adfuerint, satis erit uno drungo, id est, cohorte milliaria, instructos hanc formam observari, ut ea quemadmodum praediximus consistente, reliqui castra ponant.

65. Hostibus jam imminetibus, atque unum in locum prope congregatis, si munitio aliqua prope fuerit, aut aliqua locorum difficultas, ne equos tenere ad pastum emitti sinas, sed et excubias tuto mitte, equos autem intra valli ambitum retine. Effice autem ut manibus suis quod frumentum pabulique est, sinitimis in locis congregent, sed ita, ut cum impedimentorum administris omnibus ex partibus armati milites circum illos obambulent, ad subitas hostium incursiones repellendas.

66. Sin uno in loco diutius commoratus fueris, et tempus idoneum locusque similiter ad alimenta opportunus est, hostiumque copiae eminus abfuerint, equi tum ad pastum emittantur, excubiis duabus aut tribus longo intervallo emissis frequenterque commutatis.

67. Si quos ad praedam emiseric, hi soli exeant. Sin quidam ex militibus illis admitti fuerint, propria tua auctoritate mandatum divulgari facies, ut nemo alius praeter eos qui constituti sunt ad praedandum exeat. Post hoc mandatum si qui transgressores fuerint, capiantur, et ad suos ipsorum praefectos mittantur, ut ab illis castigentur, ne, si impuniti sint, reliqui cum securitate quadam ad praedandum excurrentes, deserant exercitum, atque adeo in periculo exercitus sic relictus sit.

68. Exquisite diligenterque providebis, ut si vinum aut panis inveniatur, non confestim edant aut bibant, nisi per captivos prius exploraveris, utrumne salubria atque integra sint: quod si ita esse inveneris, tum fruantur illis milites. Sed neque aqua in puteis aut cisternis aut aliis in vasis nisi explorato utantur: saepe enim veneno hujusmodi inficiuntur, et lethalia sunt.

69. Hordeum enim saepe sic veneno imbutum inveniebatur, et cum reliquo pabulo descicerentur, milites ad equos asportandos, inde pabulantes, equisque afferentes, complures equos perdiderunt.

NOTÆ.

(42) Εὐπλήκτως. Scribe, ἐξαπλήκτως. Qua de voce supra a me dictum est. Et mox iterum § 71, εὐπλήκτους καὶ εὐόπλους. Scribe, ἐξαπλήκτους, καὶ

εὐόπλους.

(43) Ut superius innuimus mutilus est superiori-bus paragraphis codex, usque ad paragraphum 67.

70. Præcipies etiam exercitui, quemadmodum in capite *De itinere faciendo* explicuimus, ut si sæpe tumultus aliquis aut perturbatio in exercitu fuerit, ne huc illucque exercitus circumcurset et circumferatur, sed illuc ruant omnes ubi tumultus est: ex eo enim fiet ut adversus hostes parati sint, si quid tale contingat, neque confuse inter se aut perturbate misceantur.

71. Excubias quando in hostilem terram immittis, non solum in anteriorem partem emittas; eamque tutam conservabis, sed etiam a tergo expeditos armatosque milites, id est, idoneas copias aliquo cum honesto præfecto instructas (qui tergissites nominabantur) ad decem vel quindecim milliarium intervallum cum excubiis accuratis collocabis, propter eos qui vel per infirmitatem, vel alia de causa tardantur, et deseruntur ab exercitu, ut ne hoste subito irruptentes illos intercipient.

72. IncurSIONES enim ab hostibus tum fieri consueverunt, quando secure et sine timore trans-eunt hostes, et qui anteriore in parte sunt, posteriore partem minus juvare possunt.

73. Hoc si nostra in regione feceris, haud inutile fuerit, multis præsertim huc illucque palantibus, et præter præfectorum suorum mentem a statione sua recedentibus: ex eo enim cognosces, qui milites in ordine fuerint, et qui a statione sua recedant.

74. De locorum angustiis, et difficilibus ad trans-eundum locis, mentionem fecimus in cap. de itinere faciendo, quare de illis iterum verba facere supervacaneum est, cum inde harum rerum capere possis cognitionem, ut ne temere et considerate condensa difficillaque loca transire coneris.

75. Sin aliqua necessitas impellat, quemadmodum in cap. de itinere faciendo præscripsimus, ea cautio adhibenda est ad ea loca prætergredienda, maxime si in hostili terra fueris, hostesque immineant.

76. Si hostes in terram vestram irruerint, ne coram et aperte cum illis dimices, si vel majores vel æquales hostium copiarum tuis fuerint, sed insidieris potius, structis insidiis, et aliis molitionibus, sive noctu sive interdiu, viasque illorum obstruas, munitionesque anticipes, vel per pedites, vel equites, vel per utrosque, et pabulum in medio hostibus positum populare.

77. Si cum hoste configere cupis, tum potius facito quando a prædatione redit, quam cum ad prædandum discedit: tum enim in præda occupatus est, et præterea labore lassatus: idque potius

α. Παραγγέλλης δὲ τῷ στρατῷ καθὼς ἐν τῷ *Περὶ ὁδοπορίας* ἡμῶν εἴρηται λόγῳ, ἵνα ἐὰν ὡς πολλακίς γένηται ταραχὴ εἰς τὸν λαόν, μὴ ἀλλαχοῦ, ὥδε καὶ ἐκεῖσε τρέχειν αὐτοὺς καὶ περιφέρεισθαι· ἀλλ' ἐκεῖ ὁρμῆν πάντας, ὅπου ἡ ταραχὴ γέγονεν· ἐκ τούτου γὰρ καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους ἔτοιμοι γίνονται, ἐὰν τι τοιοῦτον συμβῆ, καὶ οὐ συμφύρονται εἰς ἀλλήλους καὶ συγχέονται.

σα. Τὰς δὲ βίβλας ἡνίκα εἰσβάλλεις εἰς τὴν πολεμίαν γῆν, μὴ μόνον κατὰ τὸ ἐμπροσθεν μέρος ἀποστέλλης πάντοτε, καὶ τοῦτο μόνον ἀσφαλίζης, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ νότου ὀπισθεν εὐπλήκτους καὶ εὐδύλους στρατιώτας ἔχουσαν ἰκανὴν δύναμιν μετὰ χρησίμου ἀρχοντος παράτασσε, τοὺς λεγομένους νωτοφύλακας, ὡς ἀπὸ δέκα μιλίων ἢ ἑ', ἢ ὅσον Β οἰδᾶς διάστημα, μετὰ βίβλας ἀκριβοῦς, διὰ τοὺς, εἰ κίχς, ὑποστηρίζοντας (44) ἐκ τοῦ στρατοῦ, ἢ δι' ἀρρωστίαν, ἢ κατὰ ἑτέραν τινὰ χρεῖαν· ὅπως αἰφνιδίως οἱ ἐχθροὶ ἐπιπεσόντες συλλάβωνται αὐτούς.

σβ. Εὐώθασι γὰρ τότε μάλιστα ποιῆσθαι τὰς ἐγχειρήσεις οἱ ἐχθροὶ, ὅτε καὶ ἀμερίμνως ἰδεύουσιν οἱ στρατιῶται, καὶ οἱ ἐμπροσθεν τοῖς ὀπισθεν εὐκόλως βοηθεῖν οὐ δύνανται.

σγ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γῇ ἐὰν ποιήσης, οὐκ ἀπρεπὲς ἐστὶ διὰ τοὺς, ὡς εἰκίχς, βεμβομένους ὥδε κίχσειε στρατιώτας, καὶ μὴ καλῶς διαγινομένους παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχοντος αὐτῶν· ἐκ τούτου γὰρ γινώσκεις τίς ἀμελεῖ τῆς τῶν στρατιωτῶν καταστάσεως.

σδ. Περὶ δὲ στενῶν τόπων καὶ δυσβάτων διαβάσεων ἐν γῇ πολεμίων μεμνήμεθα παρακλειυσάμενοι τῇ σῇ ἐνδοξότητι, ὡ στρατηγέ, ὅτε τὴν περὶ τῆς ὁδοπορίας διάταξιν ἐποιούμεθα. Διὸ περὶ τῶν αὐτῶν πάλιν διεξιθεῖν ἀπειρόκαλον ἡγούμεθα, ὡς ἐκεῖθεν ἔχοντός σου ἤδη τὴν περὶ τούτων διάγνωσιν, ὥστε μὴ ἀπερισκεπτός καὶ ὡς ἔτυχεν ἀνάγκης χωρὶς ἐπιτηδεύειν εἰς θαλασσὴν καὶ δυσβάτους καὶ δυσχερεῖς τόπους διαβαίνειν.

σε. Εἰ δὲ τις τοῦτο ἀνάγκη γενέσθαι καταπειγέ, μετὰ τῆς εἰρημένης, ὡς εἴπομεν ἐν τῇ περὶ ὁδοπορίας διατάξει, [μετὰ] παρατηρήσεως ποιῆσθαι τῶν τοιούτων τόπων πάροδον, μάλιστα ἐν γῇ πολεμῆ, καὶ πολεμίων ἐπικειμένων.

σς. Ἐὰν δὲ πολέμοιοι εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν εἰσβάλλωσιν, σκοπός σοι ἔστω, ὡ στρατηγέ, μὴ φανερώς, καὶ ἐκ παρατάξεως αὐτοῖς πολεμεῖν, καὶ μάλιστα ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτῶν, ἐὰν ὑπερέχη ἢ καὶ ἰσόμοιρός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ ἐνεδρεύειν μᾶλλον δι' ἐγκρομμάτων καὶ ἄλλιον ἐπιτηδεύσεων, ἢ ἐν ἡμέρᾳ, ἢ ἐν νυκτὶ ἀσφαλῶς καὶ τὰς ὁδοὺς ἐμφράσσειν, καὶ προκαταλαμβάνειν ὀχυρώματα ἢ διὰ πεζῶν, ἢ διὰ καθάλαριων, ἢ δι' ἀμφοτέρων, καὶ ἀφινδύειν δαπάνας προκειμένας τῶν ἐχθρῶν.

σζ. Εἰ δὲ βουλῆς συμβαλεῖν τῷ πολεμῆ ὅταν μᾶλλον ἐπινέρχηται ἀπὸ τῆς πραιβάς, ἢ ἐξέρχεται τῆς χώρας· τότε γὰρ καὶ εἰς τὴν πραιβαν περιστάται καὶ κοπωμένος ἐστὶν, μάλιστα ἐὰν καὶ τοῖς ἰδίοις

NOTÆ.

(44) Ὑποστηρίζοντας. Scribe, ὀπιστερίζοντας.

ἢ τότε οὖν σύμβαλλε αὐτῷ, εἰ ἄρᾳ βούλη συμ-
ιν.

Ὁ γὰρ ἐν ἰδίᾳ χώρᾳ διάγων, ἀμελέστερον
ται περὶ τὴν μάχην, πολλὰς ἀφορμὰς ἔχων τοῦ
ῖθαι, καὶ κινδυνεύειν οὐ βουλόμενος. Ὁ δὲ τῆς
ρίας γῆς ἐπιβαίνων καὶ κατατρέχων, ὅταν ἐν
τῇ γένηται ἀνάγκῃ, εἰς ἀπόνοιαν τρέπεται,
ὡς λογιζόμενος ὅτι ἡ φυγὴ αὐτῷ εἰς κίνδυνον
πώλειαν γίνεται.

Χρεῶν δὲ σε, ὦ στρατηγέ, πάντοθε φυλάττειν
ν ἀπαθῆ καὶ ἀπλήρωτον, ἐν παντὶ καιρῷ (45)
ἴπῳ, μάλιστα ἔχθρῶν παρακειμένων. Σοῦ γὰρ
τομένου οὔτε πλατύνονται οἱ ἔχθροὶ εἰς βλάβην
ῶρας, οὔτε πολιορκίας εὐχερῶς τοῖς ὀχυρώμασιν
ιν δύνανται. Ὑφορῶνται γὰρ καὶ ὑποπτέουσι
:ρατὸν συνιστάται.

Καὶ γὰρ εἴγε μὴ δεῦξαι σοὶ συμβάλλειν δημο-
οῖς ἔχθροῖς, ὅμως οὕτως εὐτρεπίζεσθαί σε δεῖ,
αἰνεσθαι, καὶ ὑπόνοιαν πᾶσι τοῖς τοῦ στρατοῦ
ειν, ὡς πάντως συμβάλλειν τοῖς πολεμίοις.
γὰρ οἱ ἐναντίοι μανθάνοντες καὶ λυποῦνται
ιστέλλονται.

. Ἐὰν δὲ τῶν ἐναντίων εἰς τὴν ἡμετέραν εἰσ-
ντων, ὁ τόπος καὶ ἡ θέσις τῆς ἐκείνων χώρας
δεῖα ἐστὶ πρὸς τὴν ἐφοδον, δι' ἐτέρου τόπου
ν ἐπιτήδευε πέμπειν στρατὸν ἐν αὐτῇ, ἵνα ἐκ
ν περιστάσεως τοὺς ἔχθροὺς.

. Πάντως δὲ καὶ τὴν θέσιν, ὡς εἴρηται, κατα-
εις, καὶ τὰ διαστήματα, ἵνα εἴπερ γνωσθῆ τοῖς
C ἰς τοῦτο, καὶ ὀρμήσῃσι κατὰ τῶν πεμπομένων
ν χώρῃν αὐτῶν, ὁ ἡμέτερος στρατὸς δι' ἐτέρου
ἐξέλθῃ ἀπαθῆς ὅπως μὴ ὀρμώντων τῶν ἔχθρῶν
ιν εἰς ὄψιν αὐτῶν περιπέσωσιν.

. Τοιοῦτον πεποίηκε Νικηφόρος ὁ ἡμέτερος
:ηγός. Ἀπουλφῆρου γὰρ τοῦ τῶν Σαρακηνῶν
ᾧ τὴν Καππαδοκίαν καταδραμόντος, αὐτὸς τὴν
ον καὶ πᾶσαν Κιλικίαν κατελήισατο, πολλὴν
κηνῶς ἐργασάμενος τὴν βλάβην.

. Ἐχθρῶν τοίνυν τὴν ὑπὸ σὲ χώρῃν, εἰ οὕτω
ῆ, κατατρέχόντων, δεόν ἐστὶ πάντα τὰ ἀναγκαιό-
πράγματα ἐν τοῖς ὀχυρωτέροις κάστροις ἢ
C ἰς ἀναλώτοις συλλέγειν, φυγαδεύειν δὲ καὶ τὰ
ι τῆς χώρας, ἵνα μὴ ἄλλον συλλαμβανόμενα
D στέρουσιν τοὺς ἔχθροὺς ποιήσωσιν.

. Ἐὰν δὲ ἡ λαὸς ἢ πράγματα εἰς δοκοῦντα μὲν
ν τόπον, μὴ θύγα δὲ ἀληθῶς, συνέλθωσιν, πάν-
δει αὐτοὺς δεῖα τῆς σῆς προνοίας μεθίστασθαι,
ἰς ὀχυρωτέρους ἀπελθεῖν τόπους, ἔνθα καὶ ἀφο-
ύτοις ἢ φυλακῇ γενήσεται.

. Ὅσα δὲ μὴ κατὰ φύσιν ὀχυρὰ εἰσιν ἢ κάστρα,
τοι ἕτεροι, προασφαλίζου αὐτά. Καλεῖται ποτε οἱ
οἱ βουλῆσιν παρακαλεῖσθαι αὐτοῖς, μέρος τῆς
τιδὸς ὀφειλόμενος εἰς βοήθειαν καὶ ἐκδίκησιν αὐτῶν
μπε, καὶ μὴ ἐξῆς τοὺς ἔχθροὺς ἀδεῶς τὰς ἐξου-

simum, si prope tuos fueris; tum enim cum illis
configes, si quando tibi videbitur configendum.

78. Qui enim cum ipsius in terra est, negli-
gentior ad pugnandum est, et multas occasio-
nes habet vel ut servetur, vel periclitetur. Qui
vero alienam terram invadit et depopulatur, si
in tali perturbatione fuerit, in magnis ærum-
nis est, hoc secum reputans, fugam et tergi-
versationem non modo periculum, verum etiam
internecionem asserre.

79. Teipsum ab omni vulnere offensioneque
integrum securumque servabis omni loco et
tempore, hostibus potissimum imminentibus. Hoc
enim diligenter observato, neque se hostes ad
depopulandam regionem nostram facile dissi-
pant, neque facile munitionem aliquam obsi-
dendo oppugnant. Exercitum enim nostrum con-
ligi congregarique unum in locum existimant.

80. Quamquam autem constitutum tibi sit mini-
me te velle cum hostibus configere, assimilato ta-
men id te velle facere, et apparanda tibi omnia
sunt, opinioque afferenda tuæ cum illis dimi-
cationis. Hoc autem illi audientes magis excru-
ciabuntur vexabunturque.

81. Si hostibus vestram in regionem irrum-
pentibus, locus et situs regionis illorum ad in-
cursionem idoneus est, per alium locum conten-
de magis exercitum ducere, ut hoc modo magis
hostes perturbes.

82. Omnino autem, quemadmodum dixi, et si-
tum advertes, et intervalla, ut si incursio nostra
cognita hostibus fuerit, et impetum in eos co-
nantur hostes facere, exercitus noster per alias
vias securus discedat, ut ne hostes irruentes in
conspectum illorum veniant.

83. Tale quidpiam Nicephorus dux noster fecisse
memoratur. Nam cum Apulpher Saracenorum dux
Cappadociam depopularetur, ipse Tarsum univer-
samque Ciliciam vastabat, et multa damna Sara-
cenis inferebat.

84. Hostibus regionem tuam, si id ita contingat
incursantibus, omnia quæ necessaria sunt, ad mu-
nitiones, castella, et loca ad capiendum difficilia
conferantur: jumenta autem omnia ex ea parte
regionis amendantur, ut ne si ab hostibus capian-
tur, fortiores hostes faciant.

85. Si plebs res bonaque sua ad loca quæ mu-
nita fortiaque videntur esse, non tamen sunt, ab-
duxerint, providentia tua efficiendum est, ut ad
fortiora munitioraque loca traducantur, ubi æ-
cura illis rerum suarum custodia erit.

86. Quæcumque natura minus munita sunt vel
castella vel alia loca, firmanda jam sunt: et si
partem aliquam exercitus sui ad ea oppugnanda
hostes reliquerint, occulte ad repellendos ulci-
scendusque eos quosdam emittes, neque hostes

NOTÆ.

5) Ἐν παντὶ καιρῷ. Scrihebatur, ἐν παντὶ καιρῷ.

permittas libere pabulari, sed eos qui pabulum
eunt adoriaris, et capias, atque adeo hostes affi-
ges.

87. Atque hæc quidem de incursionibus, sive tu
in hostilem terram irruperis, sive hostes tuam
invadant, satis nobis dictum sit. Nunc alia quæ
ad militiam pertinent, explicanda sunt, atque
hoc in primis, quemadmodum speculatores in
hostilem terram immittere, et quemadmodum ho-
stium speculatores in exercitu nostro clam la-
tentes exquirere possumus.

88. Omnino tibi hostium copiarum quantum po-
tes cognoscendæ sunt, quanta magnitudine, quan-
tisque viribus sint, atque ita tibi suscipienda ad-
ministrandaque contra illos omnia sunt. Nam eque-
strium pedestriumque copiarum formarum, locorum-
que situs, magnam differentiam virium ac roboris
in exercitu habent, et infinitum quendam errorem
afferunt his qui simpliciter atque imperite ista
æstimant. Hoc autem, quod dico, verum esse
quæ sequuntur facile demonstrabunt.

89. Pone autem sexcentos equites in longitu-
dinem, et quingentos in latitudinem instrui, qui
nuiaerus continet trecenta millia equitum: unum-
quemque equum loco suo constitutum habere, quod
ad latitudinem spectat, pedes tres, ex quo sunt
pedes mille octingenti: unumquemque quod ad al-
titudinem spectat habere pedes octo, ex quo sunt
pedum quatuor millia: itaque quadrata in forma
propter longitudinem mille octingentorum pedum,
et propter latitudinem quatuor mille pedum, septin-
gentæ viginti myriades pedum integrorum: ambi-
tus autem externorum pedum circum per latera,
undecim millia sexcenti pedes. Et quando sex pe-
des faciunt ulnam, centum ulnæ faciunt stadium,
septem stadia et dimidium faciunt milliare, confi-
citur ambitus universus undecim millia sexcenti
pedes, duo milliaria et sexcenti passus. Hæc igitur
forma capiuntur trecenta millia hominum, si per-
fecte addensentur. Sin rariores fuerint, ex densi-
tatis ratione raritatis intervallum reputandum est,
atque adeo ex loci spatio multitudinem populi
animadvertere.

90. Trecenta hæc millia hominum in simplici
extentoque contubernio instruemus. Unoquoque
equo in longitudinem aciei instructo, sunt pedum
nongenta millia, quæ in directum producta, duo
millia passuum juxta perfectæ densationis rationem
faciunt. Quod si dispersi dissipatique ambulent,
multiplicem longe magis hoc loco locum possi-
dent: longeque plures videntur esse, cum dispersi
sunt, quam si ordinem stationemque suam serva-

Α θεν δαπάνας συλλέγειν· ἀλλὰ περισκόπει, καὶ τοὺς
ἐπὶ συλλογῇ τῶν δαπανημάτων πεμπομένους ἐν-
έβρευε, καὶ συλλάμβανε. καὶ ἐντεῦθεν στενοχώρῃ
τοὺς ἔχθρους.

ζ'. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἐφόδιον σοῦ τε πρὸς τὴν
πολεμίαν καὶ τῶν πολεμίων πρὸς τὴν σὴν γινωρι-
νων, εἴρηται ἡμῖν. Χρειῶν δὲ καὶ περὶ τῶν ἑλλαν.
δοσα χρήσιμα πρὸς στρατηγίαν δοκοῦσι καὶ ἀσφά-
λειαν, διεξελεῖν, καὶ μάλιστα περὶ τοῦ πῶς ὄσον
κατασκοπεῖν ἔχθρους, καὶ ὅπως πάλιν τοὺς ἀπ' ἐκεί-
νων πεμπομένους κατασκόπους κρατεῖν λανθάνων
θέλοντας ἐν τῷ στρατῷ.

η'. Δεῖ οὖν σε σκοπεῖν ἀκριβῶς, ὡς στρατηγὲ, τὴν
ποσότητα τῆς τῶν ἐναντίων δυνάμεως πάντως, καὶ
πρὸς τοῦτο κανονίζεῖν καὶ διοικεῖν σε τὰ κατ' αὐτῆς.
Β Τὰ γὰρ σχήματα τῶν καθάλαρικών τε καὶ περσιῶν
τάξεων, καὶ αἱ τῶν τόπων θέσεις, πολλὴν τῆς πο-
σότητος τοῦ λαοῦ διαφορὰν ποιοῦνται, καὶ ἀνεπίρ-
δλητον εἰσάγουσιν πλάνην τοῖς ἀπλῶς καὶ ἀπειρώς
κατανοοῦσιν αὐτά. Καὶ οἷ δ' λέγω (46) ἀληθὲς ἐστίν,
μαρτυρήσει τάχα (47) τῇ θεωρίᾳ ὁ μέλλων λεχθῆναι
τρόπος.

θ'. Ὑπόθευ γὰρ ἑξακοσίους, καθάλαρικούς εἰς
μῆκος ἐπὶ πεντακοσίους εἰς πλάτος τάσσεσθαι (48),
δ γίνεται τριάκοντα μυριάδες, ἦγουν τριακόσιοι χι-
λιάδες καθάλαρικών. Ἐκάστου δὲ ἵππου εἰς τόσον
τασσομένου κρατοῦντος πόδας τρεῖς κατὰ πλάτος,
γίνονται πόδες χίλιοι ὀκτακόσιοι· καὶ ἐκάστου ἵππου
ἐν τῷ βῆθει τασσομένου κρατοῦντος πόδας ὀκτώ,
γίνονται πόδες τετρακισχίλιοι, ὥστε γίνεσθαι ἐν τε-
τραπλευρῷ σχήματι ὀπὸ τοῦ μήκους τῶν χίλιων
ὀκτακοσίων, καὶ τοῦ βήθους τῶν τετρακισχιλίων πε-
δῶν, ἑξακοσίας εἰκοσι μυριάδας πόδας σιμωῖς
ἢ δὲ περίμετρος μόνης ἐπιφανείας ἔξωθεν διὰ τῶν
τεσσάρων πλευρῶν, γίνονται πόδες μύριοι καὶ χίλιοι
ἑξακόσιοι, καὶ ἐπειδὴ δὲ οἱ εἴξ πόδες ποιοῦσιν ἑγχεῖς
μῖαν, αἱ δὲ ἑκατὸν ὄργυια ποιοῦσι στάδιον εἰ, τὴν
ἑπτὰ καὶ ἡμισυ στάδια ποιοῦσι μίλιον ἓν, συνήκται
ἡ περίμετρος πᾶσα, ἦτοι οἱ μύριοι καὶ χίλιοι καὶ
ἑξακόσιοι πόδες εἰς μίλια δύο ἡμισυ δέκατον ἑγχεῖτα.
Ἐν τούτῳ οὖν τῷ διαστήματι καὶ σχήματι γυ-
ροῦνται αἱ τριάκοντα μυριάδες τῶν καθάλαρικών
κατὰ τελείαν πύκνωσιν. Εἰ δὲ ἀραιότεροι ἴστανται,
ἐκ τῆς πυκνώσεως ἐπιλογίζεσθαι δεῖ τὴν ἐνοσων
D ἀραιότητα, καὶ οὕτως συμβάλλειν ἐκ τοῦ μεγέθους
τοῦ τόπου τὸ ποσὸν τοῦ λαοῦ.

ι'. Τάξομεν δὲ τὰς τριάκοντα μυριάδας ἦγουν εἰς
τριακοσίας χιλιάδας ἐπὶ ἀπλῆς ἀκτίας καὶ ἐκτεταμέ-
νης. Ἐκάστου δὲ ἵππου εἰς μῆκος τασσομένου τῆς
παρατάξεως κρατοῦντος, ὡς εἴρηται, πόδας τρεῖς,
γίνονται πόδες μυριάδες ἐναντήκοντα, οἱ ποιοῦσι διά-
στημα ἐπ' εὐθείας μίλια διακόσια ἑγχεῖστα, ταῦτα
μὲν, ὡς εἴρηται, κατὰ τελείαν πύκνωσιν. Εἰ δὲ δι-
εσκεδασμένοι καὶ ἐσκορπισμένοι κινουῦνται, ὁμοιογε-
μένον ἐστίν, οἷ πολλοπλάστονα τοῦ μέτρου τούτου

NOTÆ.

(46) Ἀέγω. Scribebatur, λέγων.

(47) Τάχα. Scribebatur, τῶχα.

(48) Τάσσεσθαι. Scribebatur, τὰ σέσσεσθαι.

κατέχουσι τόπον, καὶ πλείονες τῶν ἐν τῇ τάξει ἐπιώ-
των τῶ ὀφθαλμῶ ὑποπίπτουσιν. Εἰ δὲ ἐν πλαγίῳ
τόπῳ καὶ ὀψηλοτέρῳ περιπατοῦσιν, ἔτι πλέον.

ἰα'. Αἰδὲ καὶ οἱ βουλόμενοι στρατὸν διὰ κόμπον τινὰ
ὀπθεῖξαι, ἢ ἐπὶ λεπτοτέρου βάθους τάσσουσιν αὐτὸν,
ἢ κεχυμένον μηκόθεν, ἢ διεσκεδασμένον καὶ διεσπαρ-
μένον. Οἱ δὲ παλαιότεροι τῶν τακτικῶν τὴν πεζικὴν
τάξιν, ὅταν μὲν ἔσται τεταγμένη, τέσσαραί πῆχεις
ιστῶσι τὸν ἕνα ἄνδρα κατέχειν. Ὅταν δὲ ἔσται πεπυ-
κνωμένη, εἰς δύο πῆχεις ὅταν δὲ κατὰ συνωπισμὸν
ἐν παρατάξει πῆχυν ἕνα κατέχειν τὸν στρατιώτην,
ὥστε καὶ ἐκ τοῦτου τοῦ μέτρου τὸν ἀκριβῆ σκουλά-
τορα ἀναλογίζεσθαι ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ μήκους τοῦ τόπου
οὐ μόνον τῶν καθάλαριων, ἀλλὰ καὶ πεζῶν τὸ πλῆθος.

ἰβ'. Τσαυτῆς τοίνυν διαφορᾶς οὐσίας εἰς τε τὰς Β
τάξεις καὶ εἰς τὰ σχήματα, οὐ δέον σε, ὦ στρατηγέ,
εἰς ἀπείρους τῶν τοιούτων ἀνθρώπους τὰς σκούλας,
ἦτοι τὰς διὰ τῶν κατασκόπων τῶν σῶν διακρίσεις
καταπιστεύειν, ἢ τὰς περὶ τούτων βίγλας, μηδὲ τοὺς
παρ' αὐτῶν, ὡς ἔτυχεν, λεγομένοις πιστεύειν. Ἄνε-
καστον γὰρ ἔστιν τοῖς πολλοῖς, καὶ ἀκατανόητον,
εἶγε ὑπὲρ τὰς εἴκοσι ἢ τριάκοντα χιλιάδας ἔσται, καὶ
μάλιστα ἐπὶ ἔθνων, ὅτινες πολλοὺς ἴππους ἐπισύ-
ρονται, διόπερ ἐμπείρους ἀνδράσι τὰ τοιαῦτα χρῆ
καταπιστεύειν.

ἰγ'. Μηδὲ προχείρως ἀγωνία ἐπὶ ταῖς λεπταῖς καὶ
μακραῖς παρατάξεσι διὰ πλῆθος ὑπόνοια· εἰ γὰρ
μὴ εἰσιν ἀναλόγως ἔχουσαι τὸ βάθος μέγα, ποδὸν
οὐκ ἔχουσιν. Τὰς δὲ βαθείας πολυπραγμονοίτωσαν οἱ
κατάσκοποι, εἰ τὸ τοῦλθον συντέτακται τῇ παρατάξει Γ
ἔπισθεν, ἢ μόνον ὀπίσθαι εἰσιν.

ἰδ'. Τὰ μὲν οὖν περὶ τοῦ ποσοῦ δυνατόν ἐστιν
ἀκριβέστερον γινώσκεισθαι διὰ τε τῶν προσφευγόντων
πρὸς ἡμᾶς, καὶ διὰ τῶν κρατουμένων ἐχθρῶν, εἰ
βουληθῆ δὲ τις καὶ διὰ παρόδου στενωτέρων τόπων,
ἔτι (49) δὲ καὶ διὰ τῶν ἀπλήκτων, εἰ συμβῆ αὐτοῦς
ἠνωμένως ἀπλῆκεῖν.

ἰε'. Ἐὰν δὲ μὴ ἔστιν φοσσάτον ἐχθρῶν ἐν μὲν τοῖς
στενωτέροις τόποις δι' ὀλίγων κατὰ τὰς τῶν τόπων
θέσεις ποιοῦ τὰς σκούλας, εἰς δὲ τοὺς ὀμαλοὺς καὶ
γυμνοὺς τόπους ἐν διαφόροις μέρεσι (50) διὰ πλειό-
νων ποιοῦ τὰς σκούλας, καὶ κατὰ συνέχειαν, καὶ
ἀπὸ διαστήματος, καὶ μάλιστα εἰς τὰς νύκτας, ὅταν
εὐχέρειαν ἔχη ὁ ἐχθρὸς διὰ τοῦ τόπου οὗ ἂν βούλεται
λαθεῖν καὶ ἀφηνειάσαι, προκαλονίζων τὰς βίγλας,
ἔὰν ὀλίγαι εἰσὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἀπὸ διαστήματος τὰς
βίγλας δεῖ γίνεσθαι, καὶ ἀλλεπαλλήλους ἐν διαφόροις
τόποις τοῖς ἐπιτηδεύοις καὶ συγχῶς ἀλλάσσεισθαι.

ἰς'. Γνώθι δὲ οὗτοι ἴδιον ἄρμωδιον κατασκόπων ἔσται,
τὸ φρονήσει καὶ ἀγρυπνίᾳ τόπους τε καὶ κινήσεις
πολεμίων κατασκοπεῖν.

ἰζ'. Τοὺς δὲ τοιούτους ἐλαφρᾶ ὀπλίσει χρῆσθαι

rent. Sin in deflexo quodam loco eminentioreque
incedant, longe plures esse putantur.

91. Itaque qui ad speciem aliquam pompamque
exercitus demonstrant, vel tenuiore cum altitudinis
instruunt eum, vel eminus fusum dispersumque.
Antiquiores autem rei militaris periti pedestrem
aciem, quando instructa est, quatuor cubitorum
unicuique viro spatium dabant. Ubi densabatur
acies, duorum cubitorum spatium tribuebant in
perfecta aggregatione militum, ut cubitum unum
haberet unusquisque: qua ex mensura unusquis-
que bonus speculator, et ex spatio loci, facile re-
putabit non modo equitum, verum etiam peditum
numerum.

92. Cum igitur tanta sit differentia in acie in-
struenda, atque in forma exercitus, minime impe-
ritis excubiis speculatoribusque aut fortuitis qui-
busdam hominibus fides adhibenda est: minime
enim hoc percipi vulgo, comprehendique a plebeis
potest, idque praesertim, si supra ducenta aut tre-
centa millia hominum fuerint. Ethnicæ enim natio-
nes, equos suos arctissime in acie adjungunt. Ita
que peritis viris tali in causâ credendum est.

93. Ne nimis præcipitamer dimices adversus te-
nues longasque acies, propter opinionem multitu-
dinis: quamvis enim certa quadam cum propor-
tione non collocatur, neque altitudinem pro nu-
mero suo justam habent, speculatores tamen
diligenter altitudinem exquirant, utrum impedi-
menta omnia a tergo aciei collocata sint, an soli
armati ibi constituti fuerint.

94. Res hostium abs te melius cognoscantur,
vel per eos qui ad te profugerunt, vel per hostes
qui capti sunt, vel si quis voluerit per angustorum
locorum transitum, vel etiam per castra, si con-
tingat illos uno in loco ea ponere.

95. Si hostium fossatum nullum fuerit, in angu-
stioribus locis pro locorum situ paucos homines ad
excubias collocabis: sin in æquabilibus expositis-
isque locis diversas in partes distribuantur, plures
ad excubias emittes, tum intervallo locorum di-
stantes, tum continue se mutuo admomentes, nec-
elutque potissimum, quando facile hostis poterit per
eum locum quem voluerit clam progredi, et nec
opinatam incursionem facere. Præparabis autem
excubias, ut quamvis paucæ fuerint, per intervalla
tamen locentur, et diversis idoneisque in locis se
mutuo frequenter commutent.

96. Bonorum speculatorum hoc officium est,
prudentia et vigilantia, loca metusque hostium per-
noscere.

97. Ili levi atque expedita armatura utantur,

NOTÆ.

(49) Ἐτι. Scribe, εἴτε.

(50) Διαφόροις μέρεσι. Scribatur, διαφόρων μέτροσι.

πῶς αὐταὶ γίνονται, καὶ τοὺς ἀμελοῦντας τιμωρεῖσθαι, ὡς αἰτίους μεγάλου κινδύνου τῷ στρατηγῷ γινομένους.

ρβ'. Ὑπολαμβάνω δὲ ὅτι ὁ ἔμπειρος σκουλάτωρ δύναται ἀπὸ τινων σημείων, καὶ πρὸ τοῦ ἰδεῖν αὐτὸν τοὺς πολεμίους κατανοῆσαι τὸ μέτρον τοῦ πληθους αὐτῶν ἐκ τῆς τῶν ἵππων αὐτῶν συστάσεως, καὶ ἐκ τῶν ἀπλίκτων αὐτῶν· δύναται δὲ καὶ τὸν χρόνον τῶν ἵππων καὶ τῶν ἀνθρώπων κόπρου.

ργ'. Ἐάν δὲ φρόσάτω ποιήσης, ἤγουν χάρακα, καὶ ἡ τάφρω ἢ οἰκοδομήματι ὀχυρώσης αὐτὸ, ἢ τινι ἐτέρῃ ὕλῃ, δόξῃ σοι δὲ ἔσωθεν εἰσαγαγεῖν τοὺς καθ' ἑαυτοῦ, μὴ πολὺ ἀπὸ διαστημάτων ποιήσης τὰς βίγλας, ἵνα μὴ συντριβῶνται ἀκαίρως οἱ ἵπποι.

ρδ'. Πάντως δὲ τοὺς πεμπομένους ἐπὶ σκουλάκων παραγγέλλῃς ὥστε ζωγρησάσθαι τινα, καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν κυνηγίων οὕτως σχολάζειν καὶ σπουδάζειν ὥστε προσκολληθεῖν, καὶ ἀσυμφανῶς καὶ ἀγνώστως τοὺς μὲν δι' ἕψεως φαίνεσθαι ὀλίγους ὄντας καὶ ὑποχωρεῖν, ἄλλους δὲ κεκρυμμένους καὶ ἀφανῶς κατακυκλοῦν πρὸς τὴν τῶν τόπων ἐπιτηδεύματα· καὶ ἀλλαχοῦ μὲν δεκνύειν ἕψιν καὶ μόνως, ἐτέρωθεν δὲ ἐπέρχεσθαι μετὰ πλειόνων ληληθότως καὶ διανυκτερεύειν, μάλιστα ὅταν μακρῶθεν δοκοῦσιν εἶναι οἱ πολέμιοι, ὅταν οὐδὲ ὑπόνοιαν ἔχωσι τοῦτο τοῦ δράματος.

ρη'. Τὰς δὲ γινομένας βίγλας μὴ μόνον τοὺς ἐναντίους μὴ εἰδέναι καλῶν, ἀλλὰ μηδὲ τοὺς ἰδίους, λανθάνειν δὲ καὶ τὸν σὸν στρατὸν, ἵνα ἐάν τινες, ὡς εἰκόσ, προσφυγεῖν τοῖς ἐχθροῖς βουληθῶσιν ἐκ τοῦ στρατοῦ, ἀδοκίμως ταύταις περιπέσωσιν.

ρθ'. Ἐάν δὲ βουληθῆς κίτασκόπους κρατῆσαι τῶν ἐχθρῶν, δεόν σε θαρρῆσαι τοῖς ἀρχουσι τὸ πρῶγμα, ἵνα ἕκαστος τοῖς ὑπ' αὐτὸν στρατιώταις καὶ τοῖς λοιποῖς παραγγέλλῃ, ὅτι Τυχὸν τῇ ἐξῆς περὶ δευτέραν ἢ τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν πρώτην φωνὴν τοῦ βουκίμου, εἴτε στρατιώτης, εἴτε παῖς ἔστιν, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν τένταν ἵνα εἰσέλθῃ, καὶ μηδεὶς τολμήσῃ ἔξωθεν τῆς τέντας εὐρεθῆναι, ἐπεὶ σωφρονίζεται. Καὶ μετὰ τὸ πάντας εἰσελθεῖν, αὐτοὺς τοὺς ἀρχοντας μένειν ἔξωθεν τῶν τεντῶν καὶ θεωρεῖν, ἵνα ὅσους ἔξωθεν τῶν τεντῶν εὐρωσιν αὐτοὶ κρατήσωσιν αὐτούς. Τοὺς δὲ, ὡς εἰκόσ, εἰσπρυμμένους εἰς τὰς τέντας, οἱ τῶν κοντουβερνίων συλλαμβάνονται, καὶ κρατήσουσι καὶ παραδώσουσι τῷ ἰδίῳ ἀρχοντι. Ἐν γὰρ γίνεται τῶν δύο εἰς τὸν κατάσκοπον· ἢ γὰρ ἔξωθεν ἰστάμενος συνέχεται ὡς μὴ εἰδὼς ποῦ ἀπελθεῖν· ἢ καὶ, ὡς εἰκόσ, ἐάν θαρρῆσῃ εἰσελθεῖν ἐν τινι τῶν κοντουβερνίων, ὡς ξένος κοντουβερνίου.

ρι'. Πάντας οὖν τοὺς ὀπισθοῦν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον εὐρισκομένους δεῖ κρατεῖσθαι, εἴτε Ῥωμαῖοι δοκοῦσιν εἶναι, εἴτε ἀλλογενεῖς, καὶ ἐξετάζεσθαι, ὥστε ἕκαστον εὐρίσκεισθαι τὴν ἀλήθειαν.

ρια'. Τοῦτο δὲ γίνεται καὶ ἐν φροσάτῳ συνηγμένου στρατοῦ ἢ πεζικοῦ ἢ καθ' ἑαυτοῦ ἐπιτηδεύειν, ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὸ μέρος μεμερισμένως, ἢ πάλιν κατὰ τάγμα ἀπλικοῦντων.

ριβ'. Γίνεται δὲ καὶ δι' ἐτέρων τοιοῦτων καὶ ὁμοίων

A tes puniantur : quia magnum imperatori sua negligentia inferunt periculum.

105. Prudentes excubiæ quibusdam signis priusquam videant hostes animadvertere multitudinem hostium ex equorum collocatione et castris illorum possunt.

στοχάσασθαι ποτε διὰ τοῦ τόπου παρελθῶν ἐκ τῆς

106. Si fossatum feceris, aut vallum, et vel fossa circummuniveris illud, vel aliqua alia materia, decretumque est equites intra fossatum deducere, ne longo intervallo ab illis excubias disjunxeris, ut ne importune equi affligantur.

107. Eis qui ad excubias emittuntur præcipitur ut capiant aliquos ex hostibus vivos, si possunt : et quemadmodum in venando, sic contentur et studeant excubias ante agere occulte et clanculum, ut hi quidem qui pauci sunt in conspectum solum veniant, et discedant iterum, alii autem abdito pro locorum commoditate includere eos si possunt, contentur, atque uno in loco se tantum ac si pauci essent demonstrare, alio ex loco cum pluribus clanculum invadere, et pernocent, maxime quando hostes eminus fuerint, et opinionem alicujus talis facti habuerint.

108. Excubias tuas non modo hostes tui, sed ne milites tui, si fieri possit, agnoscant, ut si quidam profugere ad hostes tuos voluerint, imprudentes in excubias tuas incidant.

109. Si hostium speculatores capere studes, communicandum cum reliquis præfectis tuis hoc negotium est, ut unusquisque militibus suis reliquisque præcipiat ad horam diei secundam aut tertiam, et ad buccinæ primum sonitum, sive miles sive administrator sit, singuli ad sua tentoria veniant, nemoque audeat extra tentoria esse, ne supplicio constringatur. Ubi omnes ingressi in tentoria sua fuerint, præfecti foris maneant, et si quos viderint foris, eos comprehendant. Eos vero qui in tentoria ingrediuntur, unumquodque contubernium capiet, et suo præfecto tradet. Unum enim e duobus necesse est fieri : vel ut foris speculator maneat, et nesciat quo se conferre debeat, vel si ingredi audeat cum aliquo contubernio, quasi hospes cognoscatur, et contubernii præfecto tradatur.

ἐπιγινώσκειται, καὶ παραδίδεται τῷ ἀρχοντι τοῦ

110. Omnes autem qui hoc modo inveniuntur, exquiri atque examinari oportet, sive Romani, sive alienigenæ fuerint, atque adeo veritatem ab illis quaeri.

111. Haec res fieri possit in fossatum coacto exercitu vel pedestri vel equestri, vel dispersis divisisque separatim castra ponentibus, vel rursus per cohortes castra habentibus.

112. Aliis quibusdam hujusmodi et similibus

signis diversis praedictorum speculatorum comprehensio esse solet, quae necessario efficienda sunt, ut diversa signa praecipuaque adhibeantur. Simul enim hoc modo speculatores hostium tenentur, et milites praefectis suis obedire assueverunt, et imperata illorum studiose facere, si vel mediocriter castigentur qui negligentes mandatorum fuerint. Si enim mandatum aliquod detur militibus a praefecto, qui curiosius in hoc inquirat, is speculator hostium deprehenditur alienus a tessera, et socialis exercitus signo carens.

113. Non abs re fuerit formas et mandata dare militibus, quando maxime vacat, ut explorentur milites, atque ad ea custodienda assueverint.

114. Si speculatores hostium ceperis, ne uno atque eodem modo illos tractaveris: sed si copias tuas hostium exercitu imbecilliores esse intelligaveris, vel interfice eos, vel firma in custodia detine. Sin armaturam habeas bonam, apparatus idoneum, copias multas, robur justum, firmitatem corporum, obedientem exercitum, strenuos milites, experientiam aerem, omnes copias tuas ordine quodam ad pompam instrues, easque hostium speculatoribus demonstrabis: quod ubi feceris, illos salvos atque integros ad suos remittes. Nam eo cum venerint, quae viderunt omnia commemorabunt. Ac saepe omnium rerum exoptata affluentia hostes in timorem conjicit, quemadmodum si subsidiis omnibus destituere, magnam illis alacritatem afforret.

115. Quocirca si te meliores multo habere judicaveris, illos domum abire permittas, ut haec narrantes perturbationem aliquam hostibus invehant. Sin deteriore in loco quam hostes fueris, trucidentur, nec permittantur ad suos redire.

116. Si transfugae aliqui ab hostibus ad te defecerint, et vel tempus incursionis vel viam promittant se monstraturos, et duces futuros, et modis quibusdam haud cognitis ad exercitum hostium ducturos, ne omnino credas illis, sed ligatos eos duces tecum, promittens illis, si verum dixerint, et ad salutem victoriamque exercitus nostri omnia fecerint, se multa dona muneraque a nobis recepturos: sin mentiantur et deceiverint, et in periculum conjicere nostros voluerint, illo ipso tempore ibi in vinculis ab iis qui in periculum venerint trucidandos esse. Nam transfugae fides certissima est, tum hostis ad te, tum tui ad hostem, si minime sui ipsius vitae dominus sit, sed potestatem illius habeant, vel ad quos confugit, vel a quibus aufugit. Atque haec quidem de illis nobis dicta sunt.

σημείων διαφόρων ἢ ἐπίγνωσις τῶν εἰρημένων κατασκόπων, ἕτινα ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπιτηδεύειν, ὥστε διάφορα σημεῖα ἤτοι παραγγέλματα ποιεῖν. Ἄμα γὰρ καὶ οἱ κατάσκοποι τῶν ἐχθρῶν ἐκ τούτων (55) φανεροῦνται, ἅμα δὲ καὶ οἱ στρατιῶται ἐθίζονται πείθεσθαι τοῖς ἀρχουσιν αὐτῶν, καὶ φυλάττειν ἐπιμελῶς τὰ μανδάτα, ἐὰν μάλιστα μετρίως πως σωφρονίζωνται οἱ ἀμελοῦντες περὶ αὐτά. Ἐὰν γὰρ τὸ παράγγελμα δοθῆ παρὰ τοῦ ἀρχοντος τοῖς στρατιώταις μυστικώτερον, καὶ τοῦτο ἀγνοεῖ ὁ κατάσκοπος τοῦ ἐχθροῦ ταχέως εὐρίσκειται ἀλλότριος ὢν τοῦ συνθήματος, καὶ οὐκ ἔχων τὸ σύσημον τοῦ φίλου στρατοῦ.

ριγ'. Οὐκ ἄτοπον δὲ, ἀλλὰ καὶ σχήματα καὶ μανδάτα διδόναι τοῖς στρατιώταις, ὅταν μάλιστα εὐκαιρῶσιν ἵνα καὶ δοκιμασθῶσιν, καὶ ἐν εἰσὶ γίνωνται τοῦ φυλάττειν αὐτά.

ριδ'. Ἐὰν δὲ ποτε συλλάβῃς κατασκόπους, μὴ κίχρησθαι εἰς αὐτοὺς μίαν καὶ αὐτῇ γνώμῃ πάντοτε, ἀλλ' ἐὰν μὲν ἀσθενέστερα μᾶλλον τὰ σά εἶναι παρὰ [τὰ] τῶν πολεμίων νομίξῃς, τότε κτείνειν τοῦτους ἢ συνέχειν ἐν ἀσφαλεῖ φρουρᾷ. Ἐὰν δὲ καθοπλισμὸν ἔχῃς ἰσχυρὸν καὶ καλὸν, καὶ παρασκευὴν ἱκανήν, καὶ δύναμιν πολλήν, καὶ εὐεξίαν, ἤτοι μέγεθος καὶ ῥῶσιν ὁπμάτων, καὶ πειθῆγιον στράτευμα, καὶ ἀρχοντας ἀριστοὺς καὶ ἀνδρείους, καὶ ἐμπειρίαν μεμελετημένην, στήσῃς μὲν τὴν στρατείαν ἐν κόσμῳ καὶ καταστάσει πρὸς κόμπον· παράλαβε δὲ τοὺς κατασκόπους, καὶ ταύτην ἐπίδειξον αὐτοῖς. Τάχα δὲ, εἰ τοῦτο ποιήσας ἀθῶους αὐτοὺς ἀποπέμψῃς εἰς τοὺς ἰδίους, οὐκ ἂν ἀμαρτήσῃς. Καὶ γὰρ ἀπελθόντες, ἔπερ εἶδον, ἀναγγελοῦσι τοῖς ἰδίοις. Τὰ μὲν γὰρ κλοσενεκτήματα τῶν ἀντιπάλων ἀπαγγελλόμενα πολλάκις ἀναγκάζει φοβεῖσθαι τοὺς ἀκούοντάς, τὰ δὲ ἐλαττώματα αὐτῶν θαρρύνει τοὺς ἀντιτεταγμένους παρεσκευάσειν.

ριε'. Ὅστε εἰ μὲν ἐλαττώματα ἔχεις, ἀπολέσθωσαν οἱ κατάσκοποι. Εἰ δὲ κλοσενεκτήματα, μᾶλλον ἀπολυθέντες καὶ διηγούμενοι τοῖς ὁμοθεθῆσιν εἰς θελίαν αὐτοὺς περιστήσουσιν.

ρις'. Ἐὰν δὲ πρόσφορος ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν πρὸς σὲ παραγίνωται, καὶ ἡ ὥραν τινὰ ἐπιθέσειας, ἢ ὁδὸν ἐπαγγέλλωνται ὑποδείξειν, καὶ προπορεύεσθαι, καὶ διὰ σκοπῶν ἀοράτων ἐπὶ τοῖς πολεμίοις εἰσαγαγεῖν, μὴ ἀπλῶς πίστευσαι, ἀλλὰ δῆσας αὐτοὺς σὺτως ἄγε, παραγγέλλων αὐτοῖς ὅτι, ἐὰν ἀληθεύσωσιν, καὶ ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ νίκῃ πάντα ποιήσωσι τοῦ στρατεύματος, ὠφελείας καὶ δωρεᾶς καταξιώθησονται. Εἰ δ' ἐξαπατήσωσι καὶ ψεύσωσιν εἰς τοὺς ἰδίους ἐπιρρήψαι βουλόμενοι τὸ στράτευμα, γινωσκέτωσαν ὅτι παρ' αὐτῶν ἐκείνων τὸν καιρὸν ὄντας ἐν δεσμοῖς, ὑπὸ τῶν κινδυνευόντων κατασφαγήσονται. Καὶ γὰρ προσφύγου πίστις βεβαιωτάτη, εἴτε πολεμίου πρὸς σὲ, εἴτε ἀπὸ σοῦ πρὸς τοὺς πολεμίους, τὸ μὲν εἶναι αὐτὸν κύριον τῆς ἰδίας ψυχῆς, ἀλλὰ τοὺς ἠγγυμένους αὐτοῦς, ἢ ἐν οἷς προσέφυγεν, ἢ ἐξ ὧν ἀπέφυγεν.

NOTAE.

115) Ἐκ τούτων. Scribebatur, ἐν τούτων.

ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΙΗ' (56).

*Περὶ μελέτης διαφόρων ἐθνικῶν τε καὶ Ῥωμαϊκῶν
κατατάξεων.*

α'. Ἐξῆς δὲ καὶ διαφόρων παρατάξεων μελέτας σοι ὑπαγορεύσω τῶν τε ἄλλων ἐθνικῶν καὶ ὅσαις ἐχρήσαντο κατὰ διαφόρων ἐθνῶν οἱ τῶν Ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων καταρξάντες πάλαι στρατηγοί, ἵνα ταύτας κατανοήσας, οὐ μόνον αὐτὸς τοῖς αὐτοῖς χρήσῃ στρατηγήμασιν ἐν τῷ δέοντι καιρῷ, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείω τούτων προσηκονήσῃς. Ἀγγίνοια γὰρ στρατηγοῦ ὅταν καὶ ἀφορμῆς τινοσὶν θράξῃται πραγμάτων στρατηγικῶν οὐ μέχρις ἐκείνων ἴσταιται μόνων, ταῖς.

β'. Ἡ μὲν οὖν συνεχῆς γυμνασία τῶν τακτικῶν κινήσεων ὠφέλιον μὲν πολλὴν τῷ στρατιώτῃ ποιεῖ, καταδόηλος δὲ αὐτῇ εὐχερῶς τοῖς ἐχθροῖς γίνεται διὰ B τε κατασκοπῶν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τῶν, ὡς εἰκός, προσφευγόντων εἰς αὐτούς. Καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις μεθοδευμένη καὶ κατανοουμένη ἀπρακτος εὐρίσκειται.

γ'. Ἄρχει οὖν ἡ παρ' ἡμῶν (57) ὀριθεῖσα γυμνασία ἐν τῇ περὶ αὐτῆς ἡμῖν εἰρημένη διατάξει, ἀπλῆ οὖσα, καὶ δι' αὐτῆς κάθη τάξει ἀρμοζομένη καὶ μηδὲ πονδολικίζεσθαι (58) ποιούσα τὴν πᾶσαν παράταξιν.

δ'. Ἐάν δὲ τύχη καὶ εὐκαιρία πολλὴ πρὸς μελίζονα γυμνασίαν καὶ μετεωρισμὸν, δεῖ τότε διαφόρους μὲν τάξεις καὶ γυμνασίας τὰ μέρη, ἥτοι τὰς τούρμας, ἢ δρογγούς ἢ τὰ βάνδα τῶν κομητῶν καθ' ἑαυτὰ ἐπιτηθεῖν, τοῦτ' ἔστι καὶ τὴν λεχθεῖσαν πρὸς τὸ χρεῖωδες καὶ ἄλλας ἐκ περισσοῦ, εἰ καὶ C οὐκ ἀναγκαίας αἰεὶ, ἀλλ' οὖν ἐν τινι καιρῷ ποτε χρῆσιμους.

ε'. Ἴνα τῇ ἐκάστη τάξει καὶ γυμνασίᾳ γνῶρισμα ἴδιον ἐπιτεθῇ, καὶ οἱ μὲν στρατιῶται τὴν διαφορὰν ἐκάστης παρατάξεως γνωρίζουσιν ἐν συνηθείᾳ τῶν κινήσεων γινόμενοι, καὶ μὴ ξενοφρονούσιν ὡς οὐκ εἰδότες ὅταν ἀθρόως αὐτοῖς ἀγγελθῇ τις παράταξις, μὴ οἶδασιν δὲ τὴν μέλλουσαν τάξιν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ γίνεσθαι κατ' αὐτὸν τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν.

ς'. Ἰσὶν οὖν διαφοραὶ τῶν τάξεων τῶν κατὰ σχῆμα γινόμενων τρεῖς. Ἐν μία ἡ χρεῖωδης, ἥτις καὶ Ῥωμαίοις χρῆσθαι σύνηθες, καὶ ἡ μὲν ἔστιν ἥτις ἀδιακρίτως ἔχουσα τὰ τάγματα, τοῦτ' ἔστιν οὐκ εἰς D κούρσωρας ἥτοι προκλάστας καὶ διφένσωρας ἥτοι ἐκδίκους διηρημένῃ, ὅτινα χρῆ ἐπὶ μίᾳ παρατάξεως τάττειν, καὶ οὐκέτι εἰς τρεῖς ἀλλὰ εἰς δύο μόρας διαιρεῖν, ἐφ' ᾧ κινούντων τῶν δύο κεράτων ὡς πρὸς κύκλωσιν, καὶ πρὸς ἑλληξιν ἐπικλινομένων καὶ ἐμπεριλαμβανόντων εὐκαιρον χωρίον, τὸ μὲν δεξιὸν κέρα· ἐξώτερον, τὸ δὲ ἀριστερὸν ἐσωτέρον, παρερχόμενον κυκλοειδῶς, τὴν ἐναντίαν ἀλλήλων ἐλαύνουσιν, ὅν τρόπον ἐν τῷ Μαρτίῳ μηνί ποτε οἱ καθ' ἀλλήλους ἐπιρίζον.

A

CONSTITUTIO. XVIII.

De diversarum gentium et Romanorum studio in aciebus instruendis.

1. Deinceps jam de diverso studio acierum instruendarum, quibus aliae nationes, et quibus Romani imperatores initio utebantur, verba faciemus, ut his cognitis, non modo si opus sit uti possis, sed alia quaedam praeterea excogites. Solertia enim imperatoria ubi occasionem rerum gerendarum ceperit, non in iis solum quae inventa sunt consistit, sed etiam multo plura ac saepe meliora excogitat. ἀλλὰ καὶ πλείω τούτων προσφευρίσκει· δύναται.

2. Assidua enim aliqua bellicorum motuum exercitatio, utilitatem permagnam militi apportat : sed ea hostibus facile indicatur, vel per hostium speculatores, vel per transfugas qui ad hostes defeecerunt. Itaque saepe alia excogitata bene atque exercitata astutia, irrita nulliusque momenti est.

3. Quae a nobis in capite de exercendis militibus commemorata est exercitatio, ea quoniam simplex est, et ad universam aciem accommodari potest, neque facile efferrī hostibus aut divulgari potest, satis esse militibus idonea et accommodata potest.

4. Sin aliqua opportunitas interveniat ad exercitationem agitationemque militum majorem suscipiendam, diversis formis exercitationibusque turmas, cohortes milliarias, reliquasque cohortes agitabis, tum iis quae ad usum necessariae sunt, tum iis quae supervacaneae sunt : quae quavisquam omni tempore necessariae non sint, interdum tamen utiles esse solent.

5. Unicuique aciei exercitationique certa quaedam nota adhibeatur, ut qui in quotidiano bellicorum motuum usu milites sunt, unusquisque aciei differentiam cognoscant, neque quasi peregrini aut hospites ignorent, quando aliquid illis agendum praecipitur, quatenam potissimum aciei forma ipso belli tempore ab imperatore praescribatur.

6. Forma differentiae acierum triplex est, una utilis, qua etiam Romani uti consueverunt. Ea est, quae cohortes suas confuso instructas, et non in proclastas, id est, cursores, aut vindices, id est, defensores divisa est, sed omnes cohortes simul instructas, neque in tres aut in duas partes distributas habet. Qua in parte duobus cornibus, quasi ad circumcludendos alios, satis justum spatium capientibus, et ad se mutuo iterum reclinantibus, dextrum eorum exterius, sinistrum autem interius orbiculatim contrarium inter se profectioem obambulant. Qua forma mense Martio equites inter ludendum utebantur.

NOTÆ.

(56) In cod. Laur. est cap. xviii.

(57) Παρ' ἡμῶν. Scribe, παρ' ἡμῶν

(58) Μηδὲ πονδολικίζεσθαι. Scribebatur, μηδέπου

βυλιζεσθαι. Et mox § 11 μήπου βυλιζεσθαι. Scribe, μή πονδολικίζεσθαι. Vide Glossarium nostrum in πονδολικίζεσθαι.

7. Alia forma est, quando in acie cursores et defensores instruuntur : cumque hæc partes divisæ ducentos aut quadringentos contineant, longo intervallo a se distent, et inter movendum velut facto agmine cursores ad insequendos alios exeant, deinde redeant, interdum quidem per opportuna loca eo dilabantur, et simul cum defensoribus adversum hostes procedant, interdum per eadem spatia redeant, et in extremis oris duarum partium lidem appareant qui ante in illis collocabantur.

8. Alia forma est, quando una quædam acies instruitur, et media pars in defensores, reliquæ partes in cursores conferuntur : deinde excursio quædam quasi ad insequendos alios fiat, et media pars quasi defensores consequatur, reliquæ partes utrinque quasi cursores exeant, tum in redeundo una pars cunctatur, et tardat foris, altera quasi facto agmine cedit ad defensores, et cursus procedente jam ea quæ constitit defensores versus, altera in occursum illius currens per unam partem transit, atque hoc modo una pars alteri ex adverso esse invenitur, cum seipsas non pellant.

9. Alia quædam forma est huic omnino contraria, quæ mediam partem cursores habet, reliquas utrinque partes ad defensores confert.

10. Consuetæ hæc Romanis acies adversus omnes nationes utilis et commoda esse videtur quando acies in propugnatores et subsidiarios, id est, cursores et defensores, lateranos, cornistites, tergitites, et insidias dividitur, quemadmodum supra a me commemoratum est.

11. Hæc exercitationes sic suscipiendæ sunt, ut ne hostibus notæ pervagatæque fiant. Prima igitur acies instructa, secundam simul æcum aciem non habeat, sed seipsam solum, sive lateranis et cornistitibus, sine tergititibus et insidiis, quæ exercitatio maxime simplex et necessaria videtur : et vice secundæ aciei, mediocriter intervallo interjecto, paucos quosdam equites a tergo constitutos habeant, ad quos se recipere discant. Similiter separatim secundam aciem instrues, et paucos ante equites collocabis, ut discat secunda acies eos surgentes idonee recipere.

της τάξεως ποιείς ητοι προτάσεις, ίνα ίθίζηται η δευτέρα εις αυτούς δεχέσθαι.

12. Possunt etiam laterani et cornistites suam quamdam ante bellum habere exercitationem, ut hoc modo universus exercitus omnes ad motus assueat : hi tamen minime hostibus aut cæteris palam fiant. Hoc fiet, si cornistites, id est, qui dextram in partem ad circumcludendos hostes collocantur, sive dextro cornu clam supponantur, sive a latere æqualiter cum fronte aciei instruantur, ubi occasio cornu transcudi ad includendos hostes

ζ'. Η δὲ ἄλλη ἐστὶ παράταξις, ὅταν ἐπὶ μιᾷ τάξεως τάσσονται ὑπὸ κούρσων καὶ διφένσων, διηρημέναις δὲ τὰς μοίρας ἀπὸ δ', η' ὡς, πολὺ ἀλλήλων ἀποδιστώσας, καὶ ἐν τῇ κινήσει συναλασίαν τῶν κούρσων ἐξερχομένων εἰς καταδίωξιν, εἴτα ὑποστρέφοντων, ὅτι μὲν εἰς τὰ διαλείμματα ἦτοι εἰς τὰ εὐκαιρα χωρία αὐτοῖς ἐξελλισσέσθαι, καὶ ἅμα τῶν διφενσῶν χωρεῖς κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ποτὶ δὲ ὑποστρέφοντα· δι' αὐτῶν τῶν διαστημάτων ἀπέρχεσθαι, καὶ ἐπὶ τὰ ἄκρα τοῦ μέρους φαίνεσθαι, τοὺς ἐκ τῶν δύο μερῶν κούρσων· ἕκαστον ὡς ἐτάχθη.

η'. Η δὲ ἑτέρα παράταξις ἐστὶν, ὅταν ἐπὶ μιᾷ παρατάξεως τάσσονται, καὶ ἡ μὲν μέση μοῖρα εἰς διφένσων γίνεται, αἱ δὲ ἑκατέρωθεν αὐτῆς μοῖραι εἰς κούρσων, εἴτα τῆς ἁλασίας ὡς εἰς ἐπιδίωξιν γινομένης, ἡ μὲν μέση μοῖρα ἐν τάξει ἐπακολουθεῖ ὡς διφένσων, αἱ δὲ ἑκατέρωθεν μοῖραι ὡς κούρσων ἐξέρχονται. Εἴτα ἐν τῷ ὑποστρέφειν ἡ μὲν μία μοῖρα μένει, ἦτοι ἐμβραδύνει ἔξω, ἡ δὲ ἄλλη συναλασίαν ὑποστρέφει ὡς ἐπὶ τοὺς διφένσων, καὶ πάλιν κινουῖσι τῆς ἀπομεινάσης ὡς πρὸς τοὺς διφένσων· ἡ ἄλλη ὡς εἰς ἀπάντησιν τρέχουσα δι' ἐνὸς μέρους ἀπέρχεται, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ μία παραμία μοῖρα ἀντιπρὸσωποι ἀλλήλων εὐρίσκονται, μὴ ἐγχερούσασαι ἑαυταῖς.

θ'. Ἐστὶν δὲ καὶ ἄλλη ὁμοίωστος αὐτῆς εἰς τὸ ἐναντίον τάσσόμενη, τούτέστιν τὴν μὲν μέσην μοῖραν κούρσων ἔχουσα, τὰς δὲ ἑκατέρωθεν δύο μοῖρας διφένσων, ἐν ταῖς εἰρημέναις κινήσει.

ι'. Η μὲντοι συνήθης Ῥωμαίοις τάξις καὶ γυμνασία αὕτη πρὸς πᾶν ἔθνος ἐπιτηδεῖα ἡμῖν φαίνεται· τούτέστιν ὅταν εἰς δύο τάξεις εἰς προμάχους καὶ βοηθούς τάσσεται ὑπὸ κούρσων, καὶ διφένσων, καὶ πλαγιοφύλακας τε καὶ ὑπερχεράστας, καὶ ἐνέδρους, καὶ νωτοφύλακας, κατὰ τὴν πρώην λεχθέντα ἡμῖν τρόπον.

ια'. Κρὴ οὖν ἡ τὰς εἰρημέναις διαφορὰς τῶν παρατάξεων ἰθίξειν τὸν στρατὸν, ἵνα μὴ πουδλικίζεται ἡ ἀναγκασιότερα, ἢ τῆς πρώτης τάξεως γυμναζομένης, τὴν δευτέραν τάξιν μὴ φέρειν μετὰ αὐτῆς, ἀλλὰ μόνην τὴν πρώτην ἀνευ πλαγιοφυλάκων καὶ ὑπερχεραστῶν δηλονότι καὶ ἐνέδρων καὶ νωτοφυλάκων, ὅπερ πλέον ἡμῖν ἀπλούστερον καὶ ἀναγκασιότερον φαίνεται, ἀλλὰ τότε ἀντὶ τῆς δευτέρας τάξεως ἄλλοι γους καθάλλοιους σχηματικῶς ὀπισθεν ἰστῶν, ἵνα πρὸς τὸ διάστημα ἐκεῖνο ἰθίζωνται προσπεύγειν αἱ τῆς πρώτης τάξεως. Ὅμοίως δὲ ἰδίᾳ καὶ τὴν δευτέραν τάξιν γυμνάζεις καὶ ἄλλοιους ἐν τάξει τῆς πρώτης δευτέρα ὡσαύτως τοὺς τῆς πρώτης τάξεως καταφεύ-

ιβ'. Δυνατὸν δὲ ἰδίως καὶ τοὺς πλαγιοφύλακας καὶ τοὺς ὑπερχεράστας τὴν ἰδίαν τάξιν καὶ γυμνασίαν πρὸ τοῦ πολέμου ποιεῖν· ἵνα καὶ ἰθίζονται ὁ στρατὸς πρὸς τὰς κινήσεις, καὶ μὴ πουδλικίζωνται εἰς τοὺς ἐχθροὺς αἱ χρειώδεις παρατάξεις, τούτέστιν ἵνα οἱ ὑπερχεράσται ἤγουν οἱ ἐπὶ τοῦ δεξιῷ μέρους πρὸς τὴν κύκλωσιν τῶν πολεμίων ἑστῶτες, εἴτε ὑποτάσσονται λαμβάνοντες τῷ δεξιῷ κέρατι, εἴτε ἐκ πλαγίου παρατάσσονται ἰσομετώπως, ὅταν κερὸς, γέ-

νηται τῆς ὑπερκεράσεως, ἐπὶ δόρυ κλίναντας αὐτοὺς, **A** est, ad hastam declinantes, deinde universum spatium quantum necessitas postulat inambulantes, directe iterum in acie moveant, et hostium aciem intercludere conentur.

ιγ'. Πάλιν δὲ τοὺς πλαγιοφύλακας τοὺς κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τασσομένους ὁμοίως, ἐπὶ σκουτρίων κλίνοντας, εἴτα ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ χρεία διάστημα περιπατοῦντας οὕτως εἰς ὄρθον ἀποκαθίστασθαι, καὶ σπουδάζειν ὡσανεὶ τὴν τῶν ἐναντίων τάξιν περιλαμβάνειν.

ιδ'. Ταύτας δὲ σοὶ τὰς διαφορὰς τῶν παρατάξεων ὑπεσημάνημεν, ὡς στρατηγῆ, ἵνα ἐν καιρῷ εὐκαιρίας ἐθίξης καὶ ἐν αὐταῖς γυμνάζεσθαι τὸ στράτευμα, καὶ ἔχειν πλείονα ἐμπειρίαν τῆς τῶν πολέμων τακτικῆς, ὥστε καὶ ἐν τοῖς πολλὰκις περιστάσει χρειώδεις σοὶ εὐρίσκεισθαι, ὅταν οὕτως ἡ χρεία καλεῖ.

ιε'. Καὶ ἑτέρας δὲ διαφορὰς παρατάξεις, καὶ ὅσα ἴδον πράσσειν σε ὑπὲρ τε τοῦ οἰκείου στρατοῦ καὶ κατὰ τῶν πολεμίων, ὡς ἐν ἐκθέσει διατάξομεν, ἕσας ἀπὸ διαφορῶν ἔθνων ἐκ τῆς παύρας Ῥωμαῖοι ἐν γνώσει παρέλαβον, ἵνα γινώσκῃς ταύτας ἐν τῷ εἶναι μὲν καιρῷ χρῆσθαι ὑπὲρ σεαυτοῦ, ἐνίοτε δὲ τῶν πολεμίων αὐταῖς χρωμένων ὑπὲρ ἐαυτῶν ἀντιμχανᾶσθαι κατ' αὐτῶν.

ις'. Ἴσθι οὖν, ὡς στρατηγῆ, ὅτι οὐ μόνον σὺ αὐτὸς ὀφείλεις εἶναι σπουδαῖος (59) καὶ φιλῶν τὴν πατρίδα, καὶ ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως ἔτοιμος, εἰ οὕτως τύχοι, καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν τιθέναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπὸ σὲ πάντας ἀρχοντας καὶ τῶν στρατιωτῶν ἅπαν τὸ πλῆθος τοιοῦτους παρασκευάζειν γίνεσθαι, ἵνα οἱ μένοντες (60) ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τοιοῦτοι μένωσιν. Τοὺς δὲ τῆς ὄψεως ὅσον ἔχεις δυνάμειος διὰ τῆς σῆς ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς γυμναζόμενους μὴ ἔμορφειν τῆς τοιαύτης ἀρετῆς, ἀλλ' εἶναι αὐτοῦς φιλοπάτριδας καὶ εὐπειθεῖς τοῖς ἀρχουσιν ἢ δι' ἀγάπην ἢ διὰ φόβον.

ιζ'. Εἶναι δὲ αὐτοὺς καὶ καρτερικοὺς πρὸς τοὺς πόνοους, καὶ ὑπομένειν τοὺς ὑπὲρ πατρίδος πολέμους.

ιη'. Καὶ αὐτοὺς βουλή καὶ στρατηγίᾳ μᾶλλον τὰ πολλὰ τῶν σπουδαζομένων σοὶ κατέρθου, καὶ τάξεως ἐπιμελοῦ ἕμα τῷ ὑπὸ σὲ στρατῷ καὶ μὴ θράσους καὶ προπετείας.

ιθ'. Καὶ ἐθίξεσθε πάντες ἡμῶ οἱ διὰ Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ ὑπὲρ συγγενῶν καὶ φίλων καὶ πατρίδος καὶ τοῦ οἴκου τῶν Χριστιανῶν ἔθλους ἀγωνιζόμενοι εὐκόλως ὑποφέρειν καὶ δίψης ὄχλησιν, καὶ δαπάνης ἐνδοεῖαν, καὶ ψύχους καὶ καύματος ἐπιφορὰν, καὶ πρὸς τὰ ἐμπύπτοντα, ὡς εἰκόσ, δεινὰ γενναίως ἔγκαρτερεῖν. Ἔστι γὰρ τῶν ἀποκαϊμένων μισθῶν ἐκ τε Θεοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ βασιλείας καὶ ἡμῶν παρ' ἡμῶν ἐργασία· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιμόνου μερίμνης συγκακοπαθοῦμεν ἡμῖν.

κ'. Γενοῦ δὲ ἱκανὸς, εἴγε τινὰ συμβῆ ἐν καιρῷ λυπηρᾷ, ἐπὶ πολλὰ ταῦτα κρύπτειν ἀπὸ τῶν πολεμίων,

13. Rursus laterani ad sinistram partem instituti, et ad scuta declinantes, et illud quod opus est spatium ambulantes, rursus directe procedant, et conentur cornistitum adverso cornu exaquare.

14. Has tibi, imperator, acierum differentias idcirco explicuimus, ut opportuno tempore assuefiat istis exercitus tuus, et majorem bellicorum motuum peritiam habeas, ut multis necessariis rebus sæpe circumstantibus utilis horum usus interdum inveniatur.

15. Alias autem diversas acierum formas quæ abs te ad tui exercitus apparitionem, vel ad hostium expugnationem suscipiendæ sunt, tibi explicuimus, quas a diversis nationibus Romani ad usum suum acceperunt, ut eas idoneis temporibus possis ad utilitatem tuam usurpare, interdum etiam hostibus istis utentibus, adversus illorum molitiones aliquid contrarium excogitare.

16. Neque vero tu, imperator, solum bonus et amans patriæ, et ad propugandam Christianorum fidem vitam profundere, si ita usus ferat, paratus sis, sed et omnes præfectos tuos et singulos milites sic tractabis, ut qui tales sint, hoc in statu permaneant: qui non sint, industria studioque tue adducti, hujusmodi virtutes non negligant, sed sive amore sive timore impulsus, patriæ amantes et præfectis obedientes sint.

17. Sint laborum patientes, et ad bellum pro patria suscipiendum parati.

18. Tu vero hoc eodem cum illis animo sis, et prudentiæ quadam imperatoria, non temeritate aut audacia res tuas administres, atque aciem militum instruas.

19. Assuefiant omnes qui propter Christum Jesum Dominum nostrum, et cognatorum, amicorum, patriæ, et universæ Christianæ plebis gratia bellum suscipiunt, facile sitis turbulentiæ, famis inediæ, frigorum calorumque appulsus tolerare, et omnes ingravescentes rerum perturbationes æquo animo sustinere; namque est horum laborum officiorumque vestrorum reposita apud Deum merces, et apud nos quoque remuneratio. Quamquam etiam nos vestri causa solliciti sæpe sumus, et in vestris ærumnis simul earumdem miseriæ participes sumus.

20. Si aliquid adversum hoc tempore contingat, ita te para, ut ab hostibus occultetur, et in rebus

NOTÆ.

(59) Σπουδαῖος. Scribatur, κουδαῖος.

(60) Οἱ μένοντες. Scribe, οἱ μένοντες.

afflictis circumstantibus constanti alloque animo A esse videaris, et contrarium potius demonstras, te hilarem vacuumque a cura esse.

21. Quædam enim nationes, in quibus Persæ fuerant, cum adversus Romanos pugnarent, etque in aliquod periculum incidere, ne salutem quidem quædam exoptabant sibi ipsis proponere volebant, sed eam ab hostibus propositam accipiebant : tanta erat in illis malorum ac gravium rerum perpessio.

22. Ut vero quæ ante demonstrata sunt paucis repetamus, exercitum tuum armis teges ad formam a me ante descriptam. In primis autem arcubus sagittisque plurimis : magna enim arma atque efficacia sunt sagittæ, et præcipue contra Saracenos ac Turcas, quoniam spes omnis victoriæ illorum B in sagittis ponitur.

23. Etenim ad sagittarios illorum feriendos valent, qui nudantur cum sagittas jaciunt. Sed etiam ad equos equitum vulnerandos magnopere valent sagittæ a nostris hominibus emissæ, multumque damni inimicis inferunt, optimis equis continua sagittarum coniectione trucidatis ; qua ex re omnis Saracenorum strenuorum alacritas in bello concidit.

24. Non enim servitute et militia ulla, sed lucri et libertatis cupiditate, vel potius prædandi studio et suæ ipsorum fidei, aut infidelitatis potius religionne quadam, qua de causa mala patiuntur a nobis, et Deum putantur hostem habere, et offensionem injectam non posse sustinere.

25. Quando ad bellum procedis, extra fossatum firmum, ne castra ponas, si vel intra, vel prope hostilem terram fueris. Quando vero bellum jam instat, fossam undique ducito ad valli formam, reliquaque præsidia omnia adhibeto, ut eo confugere possis, si aliquid adversum in bello cadat.

26. Demonstrabo etiam quemadmodum oratione potero, reliquas in bello acierum instruendarum formas.

27. Est quædam etiam aciei forma in tres æquales partes in bello divisa, cujus supra mentionem feci, mediam, dextram et sinistram. In media parte habet quadringentorum, aut quingentorum virorum multitudinem. Altitudo hujus aciei nullam certam mensuram habet, sed equites, unaquaque in cohorte tum prima, tum secunda in acie collocantur, et aciei frons æqualis densaque est. Apparatum et tuldum a tergo aciei instructæ habet. Quod si tempore prælii, qui ita aciem instructam habet, habeat hastatos, in difficilibus asperisque locis aciem suam instruat, ac sagittariis quamplurimis utatur, ut locorum difficultate dispersi, dissi-

καὶ γενναίως ἐμμένειν καὶ καρτερεῖν ἐν ταῖς περιστάσεσι, καὶ ταύτας εἰς τὸ ἐναντίον ἀποδεικνύειν μᾶλλον ἤγουν εἰς εὐθυμίαν καὶ ἀπάθειαν.

κα'. Ἦσαν γὰρ τινα τῶν ἔθνῶν, οἷα τὰ Παρσικὰ φύλλὰ ποτε πρὸς Ῥωμαίους μαχόμενα, ἔπειρ ὅταν ἐν τοῖς δεινοῖς ἐνέπιπτε, μὴδὲ τὴν σωτηρίαν ἦν ἡύχοντο ἑαυτοῖς γενέσθαι προτείνειν θέλοντα, ἀλλὰ καὶ ταύτην παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν προτείνεσθαι ἐδεχόμενα. Τοσοῦτον ἐν αὐτοῖς ἢ τῶν δεινῶν καρτερία.

κβ'. Ἴνα δὲ καὶ πάλιν τὰ πρῶην (61) εἰρημένα μετρίως ἀνακεφαλαίωσωμέν σοι, καθόπλιζε τὸν στρατὸν τρεῖς ὅπλοις κατὰ τὴν ἡδὴ σοι διορισθέντα τύπον, καὶ μάλιστα τοξασίους (62) καὶ σαγίτταις πλείους. Μᾶλα γὰρ ὄπλον καὶ δραστήριον ἢ τοξεία, καὶ μάλιστα κατὰ τῶν Σαρακηνικῶν ἔθνῶν καὶ Τούρκων (63), οἷς τὸ πᾶν τῆς νίκης ἐν ἐλπίδι τῆς παρ' αὐτῶν τοξείας κεῖται.

κγ'. Καὶ γὰρ κατὰ τε αὐτῶν τῶν τοξοτῶν γυμνουμένων ἐν τῷ βάλλειν τὴν σαγίτταν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἵππων τῶν καθάλλαρτων, μέγα ἐσχύσουσιν αἱ παρὰ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ βαλλόμεναι σαγίτται, καὶ πολλὴν τὴν βλάβην τοῖς ἐχθροῖς παρέξουσιν, τῶν πολυτιμῆτων παρ' αὐτοῖς ἵππων διὰ τῆς συνεχῆς τοξείας ἀφανιζομένων, καὶ ἐνταῦθεν τοῦ εὐφόγου τῶν εἰς πολέμους ἐξείναι προθυμουμένων Σαρακηνῶν ἀνακοπτομένου.

κδ'. Οὐ γὰρ δουλεία καὶ στρατεία ἐκστρατεύουσι Σαρακηνοὶ, ἀλλὰ φιλοκερδίᾳ μᾶλλον καὶ ἐλευθερίᾳ, C ἢ τὸ πλέον εἰπεῖν ληστεία καὶ τῆς ἑαυτῶν πίσσεως, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ἀπιστίας τῇ δεισιδαιμονίᾳ, ὡς ἐνταῦθα τάχα πάσχοντες παρ' ἡμῶν, καὶ θεὸν ἡγούνηται πολέμιον ἔχειν, καὶ τὴν ζημίαν μὴ ὑπεφέρειν.

κε'. Καὶ ὅταν μὲν πρὸς πόλεμον κινήσης, εὖν φοσάτου μὴ ἀπλικεύης ὄχυροῦ, μάλιστα εἰ καὶ πλεῖστον ἢ ἐντὸς ὑπάρχης τῆς πολεμίας, ὅταν δὲ πρὸς τὸν πόλεμον ἐγγίσης, τάφρον ποιεῖ, καὶ ἄλλην ἀσφάλειαν διὰ χάρακος ὡς δύνασαι ἀκριδῶς διὰ τὴν ἐκ περιστάσεως ἐν καιρῷ μάχης καταφυγὴν.

κς'. Ὑποδείξω δὲ σοι ἐτέρας καὶ τῶν ἐν μάχῃ παρατάξεων διαφορὰς ὡς ἐν ὀλίγοις.

κζ'. Ἔστι μὲν γὰρ τις παράταξις μάχης ἐν τρισὶν D [σοῖς] μέρεσι τάσσομένη, ἧς καὶ ἄνω που ἐμνήσθημεν, τούτεστι μέσῳ, καὶ δεξιῷ, καὶ ἀριστερῷ. Ἐν δὲ τῷ μέσῳ μέρος ἔχει ἄχρι τετρακοσίων ἢ πεντακοσίων ἀνδρῶν ἐπιλέκτων κατὰ περισσειαν, τὰ δὲ βᾶθη τῆς τοιαύτης τάξεως οὐχ ὠρισμένῳ μέτρῳ γίνονται, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ καθάλλαρτοι ἐν ἐκάστῳ τάγματι ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρῃ τάξει τάσσονται, καὶ τὸ μέτωπον τῆς τάξεως ἴσον καὶ πεπυκνωμένον ἔστί. Τὴν δὲ ἀποσκευὴν, καὶ τὸ τοῦλλον, ὅπισθεν κατὰ νότου τῆς παρατάξεως ἔχει, καὶ ἐὰν ἐν καιρῷ μάχης ὁ οὕτως παρατασσόμενος ἔχη πολέμιους κονταράτους, εἰς δυσχερεῖς καὶ τραχεῖς τόπους τὴν παρῶ-

NOTÆ.

(61) Πρῶην. Scribatur, πρώην.

(62) Τοξασίους. Scribatur, τοξασία.

(63) CoJex Laur. habet κούρτων.

ταξιν ὀφείλει τάσσειν, καὶ τόποις κεχρησθαι, ἵνα τῇ δυσκολίᾳ τῶν τόπων διασπασμένων αὐτῶν οὐκ ἐλύτως καὶ εὐκόλως αἱ ὀρμαὶ τῶν κονταρίων κατὰ αὐτῶν γίνωνται.

κγ'. Καὶ ἐὰν ὄρῃ ὁ στρατηγός, ὅτι πρὸς ἔθνος ἔχει θερμόφυλον, ὀφείλει οὐ μόνον πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου τὰς ὑπερθέσεις καὶ ἀναβολὰς ποιεῖσθαι τῆς μάχης, ἐὰν μάλιστα γινῶσι ἔτοιμοι εἰσι καὶ ἀξιόμαχοι οἱ ἐναντίοι δηλονότι ἐν δυσβάτοις τόποις ἀφόβως ἀπικνεύων.

κδ'. Ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ἐν καιρῷ μάλιστα θέρου καὶ περὶ τὴν θερμότεραν ὥραν τῆς δειλῆς τότε τὰς συμβολὰς ποιεῖτω, ἵνα τῇ τοῦ ἡλίου ζέσει καὶ τῷ τοῦ καιροῦ παρασυρμῷ τὸ θρασὺ καὶ θυμῶδες τῶν ἀντιταττομένων αὐτῶν παύσηται.

λε'. Ταύτην δὲ τὴν τάξιν ἣν προδιεγράψαμεν ἀντιτάττεται ἀρμεδίως περὶ τὴν τάξιν ἐπιμελῶς συντεταγμένην, καὶ τόπος ὀμαλὸς καὶ γυμνὸς διὰ τὰς τῶν κονταρίων ὀρμὰς, καὶ ἡ κατὰ χεῖρα καὶ ταχέως συμπλοκὴ χωρὶς ἀναβολῆς, διὰ τὸ ἀχρείου ἐγγὺς τὰς βολὰς τῶν σαγιττῶν γίνεσθαι, καὶ μὴ ἔχειν τοὺς τοξότας κοντάρια ἢ σκυτάρια.

λς'. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ συμπλοκῇ τῆς μάχης καὶ ὄθησις πρὸς αὐτοὺς γένηται, καὶ πρὸς σύντομον φυγὴν ὀρμήσουσι, βλαθῆσονται μεγάλα, ἐὰν μὴ γινώσκωσι τὰς αἰφνιδίους ὑποστροφὰς κατὰ τῶν ἐπερχομένων αὐτοῖς.

λδ'. Ἀλλὰ καὶ ἐπελεύσεις καὶ κυκλώσεις διὰ τῶν ὑπερκερατῶν κατὰ τῶν πλαγίων καὶ τοῦ νότου τῆς παρατάξεως αὐτῶν γινόμεναι βλάψουσι τὰ μέγιστα αὐτοῖς, εἰ μὴ ἄρα ἔχωσιν ἐν τῇ παρατάξει κλαυσιφύλακας ἀξίους μεγάλη ἐπελεύσει ἀντικαταστήναι.

λε'. Διὰ τοῦτο οὖν, ὡς εἴρηται, χρὴ ἐν ταῖς τοιαύταις μάχαις καὶ παρατάξεσι τόπους ὀμαλοὺς καὶ ἀνακειμένους καὶ ἴσους ἐπιλέγεσθαι μὴ ἔχοντας τέλματα ἢ ὀρύγματα ἢ θάμνους, ἵνα μὴ διασπᾶται ἡ τάξις.

λς'. Ἐμπαρασκευῶ δὲ καὶ ἐτοίμου ὄντος καὶ παρατεταγμένου τοῦ στρατοῦ, μὴ ὑπερτίθεσθαι τὴν συμβολήν.

λε'. Ἐὰν ἄρα καὶ δόξη μάχην συγκροῦσαι δημοσίως κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου· τὰς δὲ συμβολὰς ἦτοι προσκρούσεις ἐν ταῖς μάχαις πρὸς τὸ μέτρον τῆς σαγιττας, ἴσας καὶ πυκνὰς κατὰ λόγον καὶ συντόμους δεῖ ποιεῖσθαι, ἵνα μὴ τῇ βραδύτητι τῆς συμπλοκῆς διὰ τῆς συνεχοῦς τοξείας τῶν ἐναντίων πλεονα τὰ βέλη καὶ τοῖς στρατιώταις, καὶ τοῖς ἵπποις ἐμπίσωσιν.

λς'. Ἐὰν δὲ τις ἀνάγκη γένηται, ἵνα ἐν δυσχερεστέρω τόπῳ ἡ μάχη γένηται, καλὸν ἐστὶ τοὺς μὲν ἐν περὶ τὴν τάξιν καταστήσασθαι, τοὺς δὲ ἐπὶ τῶν ἵππων, καὶ μὴ τὴν πᾶσαν παρατάξιν ἐν τοιοῦτοις ἀνωμάλοις τόποις κισθαλλοῦς μόνον ποιῶντα παρατάσσειν.

λς'. Αἱ γὰρ τῶν κονταράτων ἐγγειρήσεις κατὰ τῶν τοξοτῶν, ὡς εἴπομεν, ἐὰν μὴ ἴσοι καὶ ἀδιάσπαστοι ὦσιν, βλάθην πολλὴν ἐκ τῶν σαγιττῶν ὑφίστανται,

A patique, non facile, aut libere impetus hastarum valere possint.

28. Quod si intelligat adversum nationem bellicosam pugnandum esse, non modo ante diem belli differat, et rejiciat praelium quantum potest, si illos in bello fortiores valentioresque se esse putet, sed etiam in tuto firmoque loco secure castra ponat.

29. Ipso quoque die belli, si ætas potissimum fuerit, ipso diei fervore bellum differas, et in ipso vespere calore cum illo conflagas, ut solis ardore et temporis ipsius æstu audacia ferociaque illorum reprimatur.

B

30. Huic formæ, quam supra descripsimus, opponitur pedestris acies diligenter instructa, et locus æquabilis, atque expositus, propter hastarum impetum, et conflictationem cominus, et consertis manibus habitam, et sine ulla intermissione, quia inutiles cominus conjectiones sagittarii neque hastas, neque scuta habent.

31. Si in prælio commisso depulso depressioque fiat, et in fugam convertantur, magnopere ex eo lædentur, nisi subitæ conversionem et invasionis iterum in hostes repellentes artificium habeant.

32. IncurSIONES autem, et circumventiones per cornistites a lateribus, atque a tergo factæ valde eos lædent, nisi in acie lateranos egregios habeant, qui magnam incurSIONem repellere possunt.

33. Atque ideo, quemadmodum diximus, in talibus præliis et aciebus instruendis, loca æquabilia, exposita et plana eligenda sunt, quæ neque arbuta habeant, ut ne acies dissipetur.

34. Parato jam instructoque exercitu, et ad præliandum in die belli converso, ne conflictationem ipsam differas, si tibi decretum est eo die prælium committere.

35. Conflictationes ipsas, vel processus ad conflixendum, pro ratione sagittarum æquales, densas et celeres facere oportet, ut ne tarditate procedendi, continuæ et plures sagittarum conjectiones tum milites tum equos vagis vulnerent.

36. Sin aliqua necessitas urgeat, ut difficiliore in loco prælium committatur, haud abs te fuerit quosdam pedestri in acie collocare, quosdam ex equis, ut ne omnes cum equitibus, in hac locorum inæqualitate admisceamus.

37. Hastarum autem adversus sagittas dimicationes, si inæqualia præruptaque loca fuerint, magnas offensiones in bello accipiunt, atque ad con-

figendum impediunt; itaque planis expositisque A
locis hastati ad dimicandum egent.

38. Sin se ad bellandum cum hostibus minus habilem esse imperator intellexerit, non publicis præliis cum eo conflictari, sed incursionibus, et impressionibus nec opinatis, et locorum opportunitate ad furtivas insidias, et aggressiones hostium utatur; neque causa cur bellum differatur vel suis, vel hostibus pateat, ut ne ex eo hostes animentur ad prælium, tui a prælio abstrahantur.

39. Revolutiones, id est, conversiones et reversiones in discessionibus, non manifeste atque ex adverso hostium fiant, sed ad latus se obliquando convertant atque iterum a tergo illos intercipient; B
quidam enim ex hostibus, ut Persæ, cum aciem dissolvere nolint, facile terga sua objiciunt his qui contra eos conversi sunt, et quasi fugiendo pugnant. Nam qui discedunt, et subterfugiunt, si conversi voluerint ex adverso hostium se objicere illis, magnopere læduntur, si in illos instructos incidant.

40. Turcæ fugientes hostes confuse insequuntur, unde facillime læduntur, si qui fugæ se mandant, sine aciei suæ perturbatione faciant, et rursus eadem cum ordinis conservatione in illos iterum invadant.

41. Aliæ nationes permultæ ordinatæ, atque instructæ fugientes insequuntur; itaque minime oportet coram, atque ex adverso in illos conversi, sed ad latus, atque a tergo, quemadmodum memoravi, incursionem facere.

42. Quoniam Turcarum mentionem fecimus, haud abs re fuerit universam illorum aciem, et quemadmodum adversum illos nostra acies instruenda sit, explicare. Hoc enim experientia tenebamus, cum Bulgari induciis violatis Thracum regionem populabantur. Bulgaros enim ultio divina, propter hoc perjurium, in Christi Dei nostri, et totius universitatis regis nomine admissum, justo supplicio coerecuit. Nam cum nostræ copiæ adversus Saracenos occupatæ essent, Turcas divina Providentia adversum eos Romanorum vice armavit, classe nostra D
Istrum transmittente, atque illos adjuvante, et Bulgarorum contra Christianos armatum exercitum tribus præliis fuderunt, divinitus ad hoc, ut videretur, missi, ne Romani Christiani Bulgarorum Christianorum sanguine inquinarentur.

43. Scythicæ nationes unam habent aciei apparatusque formam, quamvis diversorum hominum imperiis subjiciantur, et ad negotia facessenda incitati, pastionibus pecoris vitam transmittunt. Solæ autem Bulgarorum et Turcarum nationes similiter

καὶ πρὸς τὴν συμβολὴν ἀνακόπτονται, διὰ καὶ ὁμολωτέρου δέονται τόπου ἐν ταῖς μάχαις οἱ κονταρίοις χρώμενοι.

λη'. Ἐὰν δὲ κατανοήσῃ ὁ στρατηγὸς, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀξιόμαχος ὁ στρατὸς αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐναντίους, οὐ δεῖ αὐτὸν μάχεσθαι πολέμοις δημοσίοις, ἀλλ' ἐφόδοις ἤγουν ἐπελεύσει καὶ κλοπαῖς κατὰ τῶν ἐχθρῶν χειρῆσθαι ἀσφαλῶς καὶ εὐσημῶνως διὰ τόπων ἐπιτηδείων εἰς τὸ μὴ δηλοῦσθαι ἢ τοῖς ἐναντίοις, ἢ τοῖς ἰδίοις τὸν σκοπὸν δι' οὗ γίνεται ἡ ὑπέρθεσις τῆς δημοσίας, ἵνα μὴ ἐκ τούτου τοῖς μὲν πολεμίοις αὐτοῦ ὀράσος, τῷ δὲ λαῷ αὐτοῦ δειλία γένηται.

λθ'. Τὰς δὲ ἐξελίξεις, ἤγουν, τὰς ἐπιστροφὰς καὶ ἀναστροφὰς ἐν ταῖς ὑποχωρήσεσι, μὴ δι' ἕψεως ποιῆσθαι τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ διὰ τῶν πλαγίων αὐτῶν ἀναστρέφειν καὶ τοὺς νώτους αὐτῶν ἀπολαμβάνειν. Τινὰ γὰρ τῶν ἐθνῶν οἶσα καὶ τὰ τῶν Περσῶν ποτὲ μὴ βουλόμενα διαλύειν τάξιν αὐτῶν, εὐκόλως τοὺς νώτους αὐτῶν προδιδοῦσι τοῖς κατ' αὐτῶν ὑποστρέφουσιν οἰονεὶ φυγομαχοῦντες. Ἀλλὰ καὶ οἱ ὑποχωροῦντες καὶ ὑποφεύγοντες αὐτοὺς εἰ βουληθῶσιν ἀντιστρέφόμενοι εἰς ἕβην τῶν διωκόντων αὐτοὺς ἐλθεῖν βλάπτονται συντεταγμένοι αὐτοῖς περιπίπτοντες.

μ'. Τὰ μὲν γὰρ τῶν ἐθνῶν οἶον οἱ Τοῦρκοι ἐν ταῖς διώξεσιν ἀτάκτως ἐπιτίθενται τοῖς διωκομένοις, ὅθεν καὶ εὐχερέστερον βλάπτονται παρὰ τῶν διωκομένων εὐτάκτως ὑποχωρούντων καὶ ὑποστρεφόντων.

μα'. Τὰ δὲ πρῶως καὶ συντεταγμένως διώκουσι. Διὸ οὐδὲ χρὴ τοὺς ἀναστρέφοντας κατ' αὐτῶν δι' ἕψεως ἐπιτηδεύειν ἐρχεσθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πλαγίων καὶ κατὰ τοῦ νώτου αὐτῶν ποιῆσθαι τὴν ἐπέλευσιν, ὡς μοι εἴρηται.

μβ'. Ἐπεὶ δὲ Τοῦρκων ἐμνήσθη, οὐκ ἀδόκιμον κρίνομεν, καὶ ὅπως αὐτοὶ παρατάττονται, καὶ ὅπως αὐτοῖς ἀντιπαρατάξασθαι δεῖον, διασαφῆσαι, διὰ μετρίας πείρας ἀναμαθόντες, ὅτε συμμάχοις αὐτοῖς ἐρησάμεθα, Βουλγάρων τὰς εἰρηνικὰς παραβεβηκότων σπονδὰς, καὶ τὰ τῆς Θράκης χωρῖα καταδραμόντων. Οἷς ἡ δίκη ἐπεξεληθούσα τῆς εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν παροινίας τῶν ὅλων τὴν βασιλεία τάχος ἐφθασεν ἐπιθεῖναι τὴν τιμωρίαν. Καὶ γὰρ τῶν ἡμετέρων δυνάμεων κατὰ Σαρακηνῶν ἀτχολουμένων Τοῦρκους ἡ θεία Πρόνοια ἀντὶ Ῥωμαίων κατὰ Βουλγάρων ἐστράτευσε, πλωτῆμον στόλου τῆς ἡμῶν βασιλείας τὸν Ἰστρον αὐτοὺς διαπεράσαντός τε καὶ συμμάχησαντος, καὶ τὸν κακῶς κατὰ Χριστιανῶν ὀπισθέντα Βουλγάρων στρατὸν τρισὶ μάχαις κατὰ κράτος νενικηκότας (64), ὡς ἂν εἰ δημίους ἐξαποστείλασα κατὰ αὐτῶν, ἵνα μὴ ἐκόντες Ῥωμαῖοι Χριστιανοὶ Χριστιανῶν Βουλγάρων αἵμασι χραίνοντο.

μγ'. Τὰ Σκυθικὰ τοῖσιν ἐθνη μᾶς εἰσιν, ὡς εἰπεῖν, ἀναστροφῆς τε καὶ τάξεως, πολὺ ἄρχα τε καὶ ἀπράγμονα νομαδικῶς ὡς ἐπίπαν βιοῦντα. Μόνα δὲ τὰ τῶν Βουλγάρων προσέτι δὲ καὶ τὰ τῶν Τοῦρκων τῆς ὁμοίας φροντίζουσι τάξεως πολεμικῆς ἰσχυρο-

NOTÆ.

(64) Νενικηκότας. Scribe, νενικηκότος.

τέρας τῶν ἄλλων Σκυθικῶν ἔθνῶν τὰς κατὰ σύστα-
σιν μάχας ποιούμενά τε καὶ μοναρχούμενα.

μδ'. Ἀλλὰ Βουλγάρων τὴν ἐν Χριστῷ εἰρήνην ἀσπαζομένων, καὶ κοινωνούντων τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως Ῥωμαίους, μετὰ τὴν ἐκ τῆς παρορκίας πείραν οὐχ ἠγοούμεθα κατὰ αὐτῶν χεῖρας ὀπλίξειν, ἐπὶ τὸ θεῖον ἦδη τὰ κατὰ ἐκείνων ἀναρτῶντες στρατηγήματα· διόπερ οὐτε τὴν αὐτῶν καθ' ἡμῶν παράταξιν, οὐτε τὴν ἡμετέραν κατ' ἐκείνων, ἅτε διὰ τῆς μιᾶς πίστεως ἀδελφῶν ὑπαρχόντων, καὶ ταῖς ἡμετέραις εἴκειν ἐπαγγελλομένων εἰσηγήσει, διαγράψειν τῶς προθυμούμεθα.

με'. Περὶ δὲ τῆς τῶν Τούρκων διαθέσεως τε καὶ παρατάξεως, μικρῷ τῆς Βουλγάρων ἢ οὐδὲν διαφερούσης, ἤδη ἐροῦμεν. Ὅτι πολὺανδρόν ἐστι καὶ ἐλεύθερον τοῦτο τὸ ἔθνος, μελέτην μόνον ποιούμενον, παρὰ τὰς ἄλλας πολυτελείας καὶ τὴν εὐπορίαν, τὸ ἀνδρείως διακαίεσθαι πρὸς τοὺς ἰσθίους ἐχθρούς.

μς'. Τοῦτο τοίνυν ὡς μοναρχούμενον, καὶ ἀπηνεῖς καὶ βαρῆς τὰς ποινὰς ἐπὶ τοῖς ἀμαρτανόμενοις παρ' αὐτῶν ἐκ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν ὑφιστάμενον, οὐκ ἀγάπη, ἀλλὰ φόβῳ κεκρατημένον, τοὺς πόρους καὶ μόχθους γενναίως φέρουσιν. Πρὸς δὲ καύματα καὶ πρὸς ψύχος ἀντέχονται, καὶ τῆς λοιπῆς τῶν ἀναγκαίων ἐνδείας νομαδικὸν ὑπάρχον.

μζ'. Περὶ ἄρα δὲ εἰσι τὰ τῶν Τούρκων φύλα, καὶ κρύπτοντα τὴν βουλὴν αὐτῶν, ἀφιλα δὲ καὶ ἀπιστα δυνάμεις, καὶ διὰ τῆς ἀπληστίας τῶν χρημάτων κρατούμενα, ὄρκου περιφρονοῦσι, μήτε συνθήκας φυλάττοντα, μήτε δώροις ἀρκοῦμενα, ἀλλὰ πρὶν τὸ δοθῆναι δέξονται, ἐπιβουλὴν μελετῶσιν καὶ ἀνατροπὴν τῶν συνθηκῶν.

μη'. Καὶ τοὺς ἐπιτηδείους καιροὺς δεῖνως στοχάζονται, καὶ σπουδάζουσιν οὐ τοσοῦτον χεῖρὶ καὶ δυνάμει τοὺς ἐχθροὺς καταπολεμῆσαι, ὅσον εἰ' ἀπάτης, καὶ αἰφνιδιασμοῦ, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀναγκαίων στενώσεως.

μθ'. Ὀπλίζονται δὲ σπαθίοις, καὶ λωρικόις, καὶ τόξοις, καὶ κονταρίοις. Ὅθεν ἐν ταῖς μάχαις διπλοῦν ἄρμα οἱ πλείονες αὐτῶν ἐπιφέρονται, ἐν τοῖς ὅμοις τὰ κοντάρια ἀναθαστάζοντες, καὶ τὰ τόξα ἐν ταῖς χερσὶ κατέχοντες, καὶ ἀμφοτέροις κατὰ τὴν ἀπαντῶσαν χρεῖαν κεκρημένοι. Διωκόμενοι δὲ μᾶλλον προτερροῦσι τοῖς τόξοις.

ν'. Οὐκ αὐτοὶ δὲ μόνον ὀπλοφοροῦσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἵπποι τῶν ἐμφανῶν σιδήρῳ ἢ κενδοῦκλῳ τὰ ἐμπροσθεν μέρη σκέπονται.

να'. Πολλὴν δὲ μελέτην καὶ ἀσκησιν ποιοῦνται περὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἵππων τοξείαν.

νβ'. Ἀκολουθεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ πλῆθος ἀλόγων ἵππεριῶν καὶ φοραδίων (65), ἅμα μὲν πρὸς ἀποτροπὴν καὶ γαλακτοποσίαν, ἕμα δὲ καὶ διὰ πλῆθους φαντασίαν.

Acies suas in bello instruunt, reliquis Scythis longe melius ac fortius ordinati, et unius imperio obediētes bella gerunt.

44. Sed quoniam Bulgari pacem in Christo amplectuntur, et fidem in Christo cum Romanis communicant, quoniam Deus illos propter induciarum violatarum perjurium ulcisceretur, nolumus ulla consilia imperatoria adhibere, et adversus illos nosmet armare. Itaque neque illorum contra nos aciem, neque nostram adversum illos, cum una in fide quasi fratres jungamur, apparationem demonstrare, nunquam potissimum cum jam se nostro imperio administrationique, quemadmodum optavimus, submitunt.

45. De Turcarum forma parum aut nihil a Bulgaris differente jam dicamus. Populosa ac libera hæc natio est, reliquarum rerum quæ sunt in hominibus splendida minorem curam habentes; in eo solum laborantes, ut in configendo cum hostibus fortes sint atque habeantur.

46. Hæc igitur natio sub unius dominatu cum sit, graves acerbisque pœnas dat præfectis suis, si ullius delicti teneantur; neque amore, sed timore ab improbitate coercetur, et labores atque ærummas omnes strenue perfert; ad calores et frigora toleranda satis paratur; reliquarum rerum egestatem, quemadmodum reliqui, qui nomades sunt, id est, pastionibus pecudum se totos tradiderunt, æquo animo perpetiuntur.

47. Laboriosum admodum genus Turcarum est, et tectum in consiliis atque occultum, neque sociale, neque fidum, pecuniarum cupiditate inexplebile, jurisjurandi contemnens, foedifragum; donis laud contineri potest; nam pene priusquam dona acceperint, insidias molliuntur et induciarum violationem.

48. Temporum opportunitatem diligentissime persequuntur, neque manu et viribus tantum contendunt, quantum dolis, et subitis incursionibus, et rerum necessariarum interclusionem, hostes adiriuntur.

49. Armantur gladiis, hastis, sagittis, galeis. Unde in prælio duplicia arma complures ex illis gestant; humeris hastas ferunt, et manibus arcum tenent, et, si quando usus poscit, utrisque utuntur; ubi vero alii eos insequuntur, arcu magis valent.

50. Nec vero soli illi arma gestant, sed equi etiam spectatorum virorum cœnucto, aut ferro anteriora legunt.

51. Multum operæ collocant in studio sagittarum ex equis jaciendarum.

52. Bestiarum multitudinem secum habent, equarum, jumentorumque aliorum, tum ad lac bibendum, tum propter opinionem multitudinis.

NOTÆ.

(65) In quibusdam hic suppletur vocabulum, ἀγέλα:, deest in cod. Laurent.

53. Castra ponunt non in fossato, quemadmodum Romani, sed usque ad belli diem per cognationes et tribus disperguntur. Equos assidue tam hieme tum aestate alunt. Belli autem tempore necessarios ad usum equos retinent, et prope Turcica tentoria pedicis injectis tenent, atque usque ad ipsius proelii tempus conservant.

54. Fixubias eminus collocatas habent, sed ita crebras, ut non facile subitis impresionibus operiri possint.

55. In proelio, ut Romani faciunt, aciem suam in tres partes non dividunt, sed diversis in partibus drungisti simul et confertim inter se adiacenti, partes ita parum inter se distantes habent, ut una videatur esse acies.

56. Praeter aciem instructam copias quasdam praeterea habent, quas vel ad insidias mittunt adversum eos qui negligenter in hostili acie illis opponuntur, vel ad subsidium afflictæ oppressæque partis emittunt. Tuldum autem, id est impedimenta, a tergo aciei prope vel ad dextram, vel ad sinistram, unius aut duorum milliarium intervallo habent, et parvam quamdam custodiam militum illi assignant.

57. Saepe autem superfluos equos a tergo post aciem instructam locant, et manipulos confuse atque inordinate apparant; ut densata altaque sit periculis laborant, frontem vero æquabilem densamque faciunt.

58. Utuntur pugnis eminus habitis, insidiis, circumscriptioibus hostium, simulatis discessionibus, conversionibus, et dispersis aciebus.

59. Ubi hostes in fugam verterint, illud primum laborant, ut omni contentione insequantur, nihil prius habentes, quam persequi hostes. Neque, quemadmodum Romani reliquæque nationes, contenti sunt mediocriter illos insequi, et pecunias illorum diripere, sed eo usque invadunt, dum omnibus quibus possunt viis hostes protinus deleant.

60. Si qui ex hostibus Turcorum ad munitionem aliquam confugerint, confestim conantur commeatu inopiam, si quæ sit, aut virorum, aut jumentorum cognoscere, et ibi in continua obsidione sunt, donec ejus inopia hostes opprimant, vel ad aliquam consensionem, aut deditionem illos compulerint; ac primo leviora illis proponunt, assentientibus deinde graviora imponunt.

61. Hi Turcorum mores hoc solo a Bulgarorum distant, quod hi Christianorum complexi fidem, Romanorum moribus assuefacti, morum asperitatem et agrestem vitam simul cum infidelitate abjecerunt.

Α νγ'. Ἀπικνεύουσι δὲ οὐκ ἐν φασάται, ὡσπερ οἱ Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ μέχρι μὲν τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας διεσπαρμένοι κατὰ γῆνη καὶ φυλάς, τοὺς ἵππους βόσκοντες διηγεκῶς ἐν θέρει καὶ χειμῶνι. Ἐν δὲ καιρῷ πολέμου τοὺς ἀναγκαίους ἵππους κατέχοντες, καὶ περιελοῦντες κλησίον τῶν Τουρκαίων τεντῶν φυλάττουσι μέχρι καιροῦ τῆς παρατάξεως, ἐπὶ τότε τῆς παρατάξεως ἀπαρχόμενοι.

νδ'. Τὰς δὲ βίγλας αὐτῶν ἀπὸ μακρόθεν ἀλλεπαλλήλους κοιῶσιν, εἰς τὸ μὴ εὐκόλως αὐτοὺς ὑπομῖναι αἰφνιδίαις.

νε'. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ οὐχ ὡς οἱ Ῥωμαῖοι παρατάσσουσιν ἐν τρισὶ μέρεσιν, ἀλλ' ἐν διαφόροις μέρεσιν δρουγγιστὶ συνάπτοντες ἀλλήλαις τὰς μοίρας μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων διασταμένης, ἵσως μίαν φαίνεσθαι παρατάξιν.

νς'. Ἐχουσι δὲ ἔξω τῆς παρατάξεως δύναμιν τινα ἐκ περισσοῦ, ἣν πρὸς ἔγκρουμα ἐκπέμπουσιν κατὰ τῶν ἀμελῶς ἀντιτασσόμενων αὐτοῖς, ἢ καὶ εἰς βοήθειαν τοῦ βρουμένου μέρους φυλάττουσι. Τὸ δὲ τοῦλδον αὐτῶν ὅπισθεν τῆς παρατάξεως ἔχουσι κλησίον, ἢ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ τῆς παρατάξεως, ὡς ἐπὶ ἐνὸς ἢ δευτέρου μίλλου, ἀφίεντες ἐν αὐτῷ καὶ ἀλλήνην παραφυλακτῆν.

νζ'. Πολλάκις δὲ καὶ συζευγύντες τοὺς περισσοὺς τῶν ἵππων κατὰ νότου, ἡγουν ὅπισθεν τῆς παρατάξεως αὐτῶν κοιῶσιν εἰς φυλακτῆν αὐτῆς, καὶ ἐπὶ μὲν βάθη τῶν ἀκίων τῆς παρατάξεως ἡγουν τοὺς στήλους ἀρίστως κοιῶσι, διὰ τὸ παλαιὸν εἶναι τὴν παρατάξιν βάθους μᾶλλον φροντίζοντες, καὶ ἴσην κοιῶσι καὶ πυκνὸν τὸ μέτωπον.

νη'. Καίρουσι δὲ μᾶλλον ταῖς ἀπὸ μήκωθεν μάχαις, καὶ ἐνέδραις, καὶ ταῖς κυκλώσεσι κατὰ τῶν ἐναντίων, καὶ ταῖς ἐσχηματισμέναις ὑποχωρήσεσιν, καὶ ἀντιστροφαῖς, καὶ ταῖς διεσπαρμέναις τάξεσιν.

νθ'. Ὅταν δὲ τρέψωσι τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, πάντα ἐν δευτέρῳ τιθέασιν, καὶ ἀφειδῶς ἐπιτίθενται, οὐδὲν ἕτερον λογιζόμενοι, ἢ τὸ διώκειν. Οὐκ ἀρῶνται γὰρ, ὡσπερ οἱ Ῥωμαῖοι καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη, τῇ μετρίᾳ καταδιώξει, καὶ τῇ τῶν χρημάτων ἀρπαγῇ, ἀλλὰ μέχρι τοσοῦτου ἐπίκεινται, ἕως ἂν τελείως τῆν τῶν ἐχθρῶν κατάλυσιν ποιήσωσιν, πάση μεθ' ὧν εἰς τοῦτο κεχρημένοι.

ξ'. Ἐὰν δὲ τινες τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν διακόμενοι εἰς ὄχυρῶμα κατατρέγῳσι, σπουδάζουσι ἀκριβῶς κατανοοῦντες τὴν τῶν ἀναγκαίων ἐνδειαν καὶ τῶν ἵππων καὶ τῶν ἀνδρῶν, καὶ προσκαρτεροῦσιν ἵνα τῇ στενότητι τούτων χειρώσωνται τοὺς ἐχθροὺς, ἢ εἰς τὰ ἀρέσκοντα αὐτοῖς σύμφωνα τούτους ἀγάγῳσι, πρώτῳ μὲν ἐλαφρότερά τινα ἐπιζητοῦντες, καὶ τότε συντιθεμένων αὐτοῖς τῶν ἐχθρῶν ἕτερα μείζονα προστιθέασιν.

ξα'. Ταῦτα μὲν τὰ τῶν Τούρκων ἤδη τοσοῦτ' ἄνευ διαφέροντα τῶν Βουλγάρων, ὅσῳ τῆν Χριστιανῶν οὗτοι ἀσπαράμενοι πίστιν, καὶ τοὺς Ῥωμαῖκοὺς ἐπ' ὀλίγον μεταβάλλοντο ἦθεσι, τὸ τε τὸ ἄγριον καὶ νομαδικὸν τῷ ἀπίστῳ συναποβαλόντες.

ξβ'. Ἐναντιοῦται δὲ πολεμίοις Τούρκοις ἑνδεκά Α Β βοσκῆς διὰ τὸ πλῆθος ὧν ἐπιφέρονται ἀλόγων.

ξγ'. Καὶ ἐν καιρῷ δὲ συμβολῆς τάξεις πεζικῆ συντεταγμένη μάλιστα αὐτοὺς βιάσει, ὡς ἐναντία αὐτῶν καθάλλαιων ὄντων, καὶ μὴ καταβαινόντων ἀπὸ τῶν ἵππων· οὐδὲ γὰρ στήναι πεζῆ καρτεροῦσιν ὡς συντραφέντες ἐποχεῖσθαι τοῖς ἵπποις.

ξδ'. Ἐναντιοῦται δὲ αὐτοῖς καὶ τόπος ὁμαλῆς καὶ γυμνασμένος, καὶ δὴ καὶ τάξις καθάλλαικη, καὶ πεπυκνωμένη, καὶ ἀδιαστάτως αὐτοῖς ἀκλουθοῦσα.

ξε'. Ἐναντιοῦται δὲ καὶ ἐκ χειρὸς συμπλοκῆ μετὰ τῶν ὄπλων, καὶ ἐφοδοὶ νυκτερινὰ ἀσφαλῶς γινόμεναι, ὅσον ἵνα οἱ μὲν οἱ προσβάλλοντες αὐτοῖς ἐν μὲν ἔχωσι μέρος τεταγμένον, τὸ δὲ ἕτερον μέρος ἐγκρυπτόμενον,

ξς'. Λυπαί δὲ αὐτοὺς σφόδρα καὶ ὅταν τινὲς ἐξ αὐτῶν προσφύγῃσι τοῖς Ῥωμαίοις. Γινώσκουσι γὰρ οὐκ ἄστατον ἔχει γνώμην τὸ ἔθνος αὐτῶν, καὶ φιλοκερδεῖς εἰσιν, καὶ ἐκ πολλῶν φυλῶν συγκεῖμαι, καὶ οὐκ ἐπὶ τοῦτο οὐ ποιοῦνται λόγον συγγενῶν καὶ τῆς εἰς ἀλλήλους ὁμονοίας.

ξζ'. Ὀλίγων δὲ τάχα τοῦ προσφυγεῖν ἀπαρχομένων καὶ φιλοφρονουμένων παρ' ἡμῶν, πλῆθος αὐτοῖς ἀπακολουθεῖ. Διὸ καὶ βαρέως φέρουσιν ἐπὶ τοῖς ἀπ' αὐτῶν ἀναχωροῦσιν.

ξη'. Ὅταν οὖν βουλευθῆ τις πρὸς αὐτοὺς ἐγγίσει πρὸς μάχην, πρὸ γε πάντων ἔχειν αὐτὸν δέον τὰς βίβλας ἐπιμελῶς καὶ συνεχεῖς ἀπὸ διαστημάτων ὀλίγων, εἶτα μεριμῆσαι καὶ προσυτρεπίσαι τὰ εἰς δευτέραν τύχην συγγαρόντα· ἤγουν μήποτε τροπὴ γένηται τῶν ἀντιπολεμούντων αὐτοῖς, ἵνα καὶ ὄχυρον τόπον κατανοήσῃ ἐν καιρῷ περιστάσεως, καὶ δαπάνην ἐφεύρη ὀλίγων ἡμερῶν, εἰ μὲν δυνατόν ἐστι καὶ τῶν ἀλόγων, ἐπὶ παντὸς τῶν ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα τὴν τοῦ ὕδατος εὐπορίαν, εἶτα καὶ τὸ τοῦ ὕδου διαθήσει, ὡς ἐν τῷ περὶ αὐτοῦ κεφαλαίῳ ἡμῖν εἴρηται.

ξθ'. Καὶ ἐὰν μὲν σύνεστι πεζικὸς στρατὸς ἐν τῇ πρώτῃ μάλιστα μάχῃ, ἐν ὅσῳ ὁ στρατὸς ἐν συνηθείᾳ τοῦ ἔθνους γίνεται, ἐκτάξει αὐτὸν κατὰ τὴν δηλωθέντα ἡμῖν ἐν ἄλλοις τρόπον, τοῦτ' ἐστίν, ὥστε ἔχειν τοὺς καθάλλαιους ὑποτεταγμένους τοῖς πεζοῖς.

ο'. Εἰ δὲ μόνον καθάλλαιοί εἰσιν οἱ ἀντιτασσόμενοι αὐτοῖς, καὶ ἀξιόμαχοι πρὸς τὴν ἐκείνων δύναμιν, κατὰ τὴν λεχθέντα τρόπον καὶ αὐτὸν ἐν τῷ περὶ τάξεως λόγῳ τάξει αὐτούς.

οα'. Πλείονας δὲ ἐν τοῖς πλαγίοις ἀφορίσει καὶ χρησίμους. Ἐν τῷ νῦν γὰρ αὐτῶν ἀρχοῦσιν οἱ λεγόμενοι διφένσορες καθάλλαιοι, ἦτοι οἱ ἐκδικιοί. Τοὺς δὲ κούρωρας, ἦτοι προμάχους μὴ πλεόν τριῶν, ἢ τεσσάρων σαγιττοδόλων τῆς παρατάξεως τῶν διφεντόρων ἐν ταῖς διώξεσι χωρίζεσθαι μὴδὲ κατατρέχειν αὐτῶν. Πάντως δὲ καὶ σπουδὴν περὶ ἑσται ἵνα ἐν γυμνῇ καὶ ἴσῳ τόπῳ κατὰ τὸ δυνατόν

PATROL. GR. CVII.

62. Pastionum inopia maximo impedimento Turcorum exercitui est, quia multitudinem jumentorum secum semper vehunt.

63. Conflictationis tempore pedestris acies magno opere illos laedet, quæ adversa equitibus solet esse iis qui ex equis descendere non solent; neque enim stare pedibus diu possunt, quia equis vehi sunt soliti.

64. Adversus illis locus æquabilis campestrisque est, et acies equestris densataque, et sine intermissione illos sequens.

65. Adversæ illis sunt manuum concertationes, et incursiones nocturnæ, si ita tuto fiant, ut qui invadunt illos unam partem habeant instructam, alteram autem occultam atque abditam.

66. Hoc vehementer illos vexat, si qui ex illis ad Romanos deficiant. Cognoscunt enim omnes suos inconstantem habere animum, et lucri appetentes esse, ac ex multis tribubus confatos, atque adeo cognatorum suorum et mutux benevolentix minorem rationem habere.

67. Cum paululum ad fugiendum retrocesserint, atque hilarentur, multi e nostris statim consequuntur. Itaque moleste admodum ferunt, si quis ab illis deficiat.

68. Quando quis cominus ad pugnandum cum illis accedere voluerit, excubias habeat multas et crebras, exiguo intervallo disjunctas; deinde præparet, et adversus omnem fortunæ impetum provideat, ut si quando hostium fuga fiat, munitionem aliquam ad illos obsidendos parat; et commeatum aliquot dierum habeat tum hominum, tum etiam, si fieri potest, jumentorum, ac in primis aquæ affluentiam habeat, deinde impedimenta sic instruat, quemadmodum in capite de tuldo diximus.

69. Si pedestris acies fuerit in prima potissimum pugna, qui exercitus maxime assuetus illis fuerit, eum primo instrues, quemadmodum alibi explicuimus; hoc est, ut equites post se instructos habeant.

70. Sin equites fuerint, qui adversum Turcos instruuntur, si ad pugnandum cum illis satis habiles fuerint, ita instrues eos, quemadmodum ante memoravimus, ubi de instruendis illis verba fecimus.

71. Ad latera multos et strenuos segregabis; ad tergus enim defendendum satis sunt defensores. id est, vindices. Cursors autem plus tribus aut quatuor sagittæ jactibus in persequendis hostibus a defensoribus ne separentur. Omnino autem elaborabis, ut in planis expositisque locis quantum potes aciem tuam instruas, ubi neque silvæ condensæ, neque paludes, neque arbusta perturbare

possint, propter insidiarum metum, quas Turci a moliri solent.

72. Excubiæ intervallo quodam interposito ad partes quatuor aciei collocabuntur.

73. Si fieri possit, fluvium transitu perdifficilem aut paludem, aut lacum, ad tergus aciei in tuto conservandum habeas.

74. Si belli secundus exitus fuerit neque nimis cupide illos opprimas, neque negligenter illos insequaris. Neque enim quemadmodum reliquæ nationes faciunt, sic Turci, ubi primo superantur prælio, statim profugati discedunt, sed omnes vias postea quaerunt, quemadmodum hostes suos incursionibus superare aut fundere possint. Sin permista acies, pluresque pedites fuerint, provisio quædam jumentorum pabuli habenda est. Neque enim imminentibus hostibus omnino equites permittuntur pabulari.

75. Hæc igitur bellica consuetaque Turcorum est exercitatio. A Bulgarorum autem forma paucis quibusdam rebus, quemadmodum ante dictum est, differt : reliquis in rebus similis est.

76. Hæc nos ad te scripsimus, non quasi adversus Turcos bellum suscepturi ; neque enim prope nos sunt, neque hostes nobis nunc sunt, sed se subjectos potius conantur ostendere.

77. Sed ut scias acierum et instructionum varietatem, et idoneis temporibus opportune illis utaris, sicubi utile aut commodum judicaveris, quæ multo cum labore ac studio ab aliis inventæ sunt, atque etiam adversum illos alia contraria moliri atque excogitare possis.

ἢ ὅτε καιρὸς ἀπαιτεῖ, καὶ ἀντιστρατεύεσθαι πρὸς γυμνασάμενος.

78. Sunt quædam nationes, ut Galli et Longobardi, quæ olim in infidelitate versabantur, nunc veram Christianorum fidem nobiscum amplexi sunt : e quibus aliæ sociales nobis, aliæ sub imperio nostrum subjectæ sunt. Atque iis privatæ quædam militares acies, quas partim per manus ab aliis acceperunt, partim bellandi consuetudine invenerunt. Quæ omnia non ideo tibi commemorabo, ut bellum illis inferre possis ; quomodo enim adversus socios et subjectos, et ejusdem fidei participes, et nobiscum conjunctos homines, bellum suscipere visus? sed ut iis cognitis, quæ contraria sunt illis, si quid tale usus poscat, adinvenire possis, et adversum quascunque molitiones hostium contrarias illis in promptu habeas.

79. Nam et Sclavi quoque olim erant, quando

αὐτῶν τὴν περὶ τὰς ἐπιτάξεις, ἐνθα μῆτε ὕλας εἶλασσεῖς, μῆτε πάλματα (66), μῆτε δὲ κοιλάδας ἐν-οχλοῦσι, διὰ τὰ παρὰ τῶν Τούρκων ἐπινοούμενα ἐγκρύμματα.

οβ'. Καὶ τὰς βίγλας δὲ ἐκ διαστήματος κατὰ τεσσάρων μερῶν τῆς παρατάξεως ποιήσεις.

ογ'. Ἐὶν δὲ ἐνδέχεται, καλὸν ἐστὶν ἵνα ἡ δύσβατον ποταμὸν, ἢ πάλματα, [ἢ] λίμνην κατὰ νῶτος τῆς παρατάξεως; ἔχη. ἵνα ὁ νῶτος ἀσφαλῶς φυλάττεται.

οδ'. Καὶ ἐὰν καλῶς τὰ τοῦ πολέμου ἐξέλθῃ, μῆτε κατατρέχειν αὐτῶν ἀπλήστως, μῆτε ἀμελῶς διακίεσθαι· οὐδὲ γὰρ ὡς τὰ λοιπὰ ἔθνη τὴν πρώτην ἡτῶμενα μάχην ἀπολήγουσι τοῦ πολέμου, ἀλλὰ μέχρις ἂν κατὰ κράτος ταπεινωθῶσιν, ἐπιτιθεύουσι διὰ πολλῶν τρόπων κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἐγχειρεῖν.

οε'. Ἐὰν δὲ σύμμικτός ἐστιν ἡ τάξις, καὶ πλείους εἰσὶν οἱ πεζοί, δέον πρόνοιαν ἐν τοῖς τοιοῦτοις ποιέσθαι τῆς ἀποστροφῆς (67) τῶν ἀλόγων. Οὐ γὰρ πάντως συγχωροῦνται οἱ καθ' ἀλλήλους, ἐγγιζόντων τῶν ἐχθρῶν, χορτάσματα τῶν ἀλόγων συνάγειν.

ος'. Αὕτη τοίνυν ἡ πολεμικὴ τε καὶ συνήθης τῶν Τούρκων συνάσκησις διαφέρει Βουλγάρων, ὡς εἴρηται, κατὰ τινὰ μικρὰ, τὰ δ' ἄλλα ἐξωμοῖται.

ος'. Ἡμεῖς δὲ τούτου ἕνεκέν σοι ταύτην ὑπεγράψαμεν, οὐχ ὡς Τούρκοις παρατάσσεσθαι μέλλοντες· οὐτε γὰρ γείτονές εἰσιν, οὐτε μὴν πολέμιοι νῦν, ἀλλὰ καὶ μέλλον ὑπήκοοι Ῥωμαίοις σπουδάζουσιν ἀναδείκνυσθαι.

οζ'. Ἄλλ' ἵνα ἔχοις, ὡς στρατηγὴ, εἰδέναι τὰ ἕκαστα τῶν διαφορῶν παρατάξεων καὶ στρατηγημάτων, καὶ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι χρῆσθαι αὐτοῖς συντόμως πρὸς ὅ τι ἂν βουλευθῆς, καὶ δοκιμάσης τὸ χρήσιμον τοῖς ἐκ πολλῆς γυμνασίας παρὰ τισὶν ἐφευρισκομένοις στρατηγήμασι τε καὶ παρατάξεσιν, αὐτὰ τὸ ἐναντίον διὰ τῆς μελέτης προησκημένους καὶ

οη'. Εἴτι δὲ τινὰ τῶν ἐθνῶν, οἷον Φράγγοι καὶ Λογγίβαρδοι, πάλαι μὲν ἀσεβεῖα κρατούμενα, νῦν δὲ τὴν ἀληθῆ τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἀσπαζόμενα, ὧν τὰ μὲν φθία, τὰ δὲ ὑπήκοα τῇ ἡμῶν ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ τυγχάνουσι. Καὶ τούτοις δὲ εἰσι πολεμικὰ ἰδιώματα, τὰ μὲν ἐκ παραδόσεως, τὰ δὲ καὶ αὐτῇ τῇ συνθειῆ σύμφωνα, ἕπερ παραθήσομέν σοι, ὡς στρατηγῆ, οὐ χάριν τῆς αὐτῶν ἐκστρατείας (πῶς γὰρ τῶν εἰρηνευόντων, καὶ συμμάχων, καὶ ὁμοθησκῶν, καὶ ὑπηκόων); ἀλλ' ἵνα καὶ ἐκ τῶν τοιούτων ἐθίμων καὶ συστάσεων, καὶ εἰ γὰρ δεῖ καὶ ἐκ τῶν τοιούτοις ἐναντιῶν, εἰ τί σοι δοξεί χρήσιμον ἀναλεξάμενος καὶ ζηλώσης καὶ ἔχῃς ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι γυμνασάμενος κατὰ τῶν ὁμοίων δὴ ποτὲ σοι ἀντιπαρατατομένων πολεμίων.

οθ'. Καὶ γὰρ καὶ Σκλάβοι ἦν ποτε ὅτε πέραν κατ-

NOTÆ.

(66) Μῆτε πάλματα. Scribe, μῆτε πάλτα, sive βάλται. Nam π et β confunduntur, βάλται autem sunt paludes. Apud eundem hunc Leonem supra : Ἐκλέγου χωρὶα χρήσιμα, μὴ ὑλώδη, ἡγοῦν ὕλας, καὶ πηλὰ, καὶ πάλτα, ἔχοντα. Hinc Βηλτώδης, palustris. Constantinus, De administrando imperio : Ἡ μὲν

Βενετία τὸ μὲν παλαιὸν ἦν τόπος ἐρημὸς τις, ἀοίκητος, καὶ βαλτώδης. Idem mendium iterum infra est § 74 : Ἡ δύσβατον ποταμὸν, ἢ πάλματα, ἢ λίμνην. Corrige ad præscriptum, ἢ πάλτην.

(67) Ἀποστροφῆς. Scribe, ἀποτροφῆς.

ἔκουν τοῦ Ἰστρου, ἐν καὶ Δανούδιον καλοῦμεν. Οἷς ἂν προσεπολέμουν Ῥωμαῖοι ἐπιτιθέμενοι, νομαδικῶς καὶ αὐτῶν τότε διαζώντων πρὶν ἢ περαιωθῆναι τὸν Ἰστρον, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξουσίας τὸν αὐτῶν αὐχένα ὑποκλῖναι. Οὐδὲ τούτων δὲ τὰ ἔθιμα πρὸς τὰς μάχας καὶ τὴν ἄλλην συνῆθειαν ἀγνωστά σοι καταλείψω, ἀλλ' ὡπερ μοι εἴρηται πάντα συλλέξας διαγράψω, καθόσον ἡμῖν ἢ δύναμις ἐγγωρεῖ, ἢ πανταχόθεν μελίττης δίκην ἐρανίζῃ καὶ συλλέγῃ τὰ χρήσιμα.

π'. Φράγγοι τοίνυν καὶ Λογγίβαρδοι λόγον ἐλευθερίας περὶ πολλοῦ ποιοῦνται, ἀλλ' οἱ μὲν Λογγίβαρδοι τὸ πλέον τῆς τοιαύτης ἀρετῆς νῦν ἀπώλεσαν. Πλὴν καὶ οὗτοι καὶ Φράγγοι καὶ μάλιστα θρασεῖς ἦσαν καὶ ἀκατάπληκτοι, ἐν τοῖς πολέμοις τολμηροὶ τε καὶ προπετεῖς, εἰς θνείδος ἔχοντες τὴν δειλίαν, καὶ τὴν πρὸς μικρὸν ἀναχώρησιν, καὶ ταύτην οἶονε φυγὴν ἠγούμενοι. Εὐκόλως δὲ διὰ τοῦτο θανάτου καταφρονοῦσι, τὴν κατὰ χεῖρα μάχην σφοδρῶς καὶ καθαλλάριοι καὶ πεζοὶ μαχομένοι.

πα'. Ὅταν γὰρ, ὡς εἶκός, ἐν ταῖς καθαλλαρικαῖς μάχαις στενωθῶσιν, ἐξ ἐνός συνθήματος ἀποκαταβαίνουσι τῶν ἵππων αὐτῶν, καὶ πεζῇ παρατάσσονται ὀλίγοι τάχα καὶ πρὸς πλείονας καθαλλάρους μὴ δειλῶντες, ἢ ἀπολήγονται τῆς μάχης.

πβ'. Ὅπλιζονται δὲ σκουταρίοις καὶ κονταρίοις, καὶ σπαθίοις κοντοτέρους, ἃ καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν διὰ λωρίων ἀνασαστάζουσιν. Ἐνίοτε δὲ τινες αὐτῶν καὶ διαζώννυνται αὐτά.

πγ'. Καίρουσι δὲ μᾶλλον τῇ πεζομαχίᾳ, καὶ ταῖς μετὰ ἑλασίας καταδρομαῖς.

πδ'. Τάσσονται δὲ ἐν ταῖς μάχαις, εἴτε πεζοί, εἴτε καθαλλάριοι, οὐκ ἐν μέτρῳ τιμὴ ὠρισμένῳ καὶ ἐν τάξει, ἢ ἐν μοίραις, ἢ ἐν μέρεσι, καθάπερ Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ κατὰ φυλάς, καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους συγγενείᾳ τε καὶ προσπαθείᾳ, πολλάκις δὲ καὶ συνῳμοσίᾳ. Ὅθεν καὶ ἐν καιρῷ περιστάσεως φίλων ἐναπολειφθέντων συνεκινδύνευσαν αὐτοῖς πολλάκις ἐν τῇ μάχῃ τούτους ἐδικήσαντες.

πε'. Ἴσον δὲ τὸ μέτωπον τῆς παρατάξεως αὐτῶν ποιοῦνται καὶ πυκνὸν ἐν ταῖς μάχαις.

πες'. Τὰς δὲ συμβολὰς, εἴτε καθαλλάριοι εἴτε πεζοί, σφοδρῶς καὶ ἀκατασχέτως ποιοῦσιν, ὡς μονότονοι καὶ πάσης δειλίας ἀπεχόμενοι.

πες'. Ἀπειθεῖς δὲ εἰσι πρὸς τοὺς ἀρχοντας αὐτῶν, καὶ μάλιστα Φράγγοι, ἐλευθερίας ὡπερ ἀντιποιοῦμενοι, καὶ ἐκουσίως ἐφ' ὅσον καιρὸν ὠρίσωσιν, ἢ παρὰ τῶν ἀρχόντων ὠρισθῶσιν ἐστρατεύουσι, καὶ μόνον καὶ τούτου παρερχομένου (68), εἰ τύχοι αὐτοῦς ἐπιμένειν, βαρῶς φέροντες τὸν παρασυρμὸν τοῦ χρόνου, λύουσι τὴν σύνταξιν τοῦ ἐξεδίτου, καὶ ἀναχωροῦσιν ἐπὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν.

πη'. Ἀπράγμονες δὲ εἰσι καὶ πάσης ποικιλίας καὶ ἀσφαλείας ἐκτός, καὶ τῆς τοῦ συμφέροντος γνώμης. Διὸ καὶ τάξεως περιφρονοῦσι, καὶ μάλιστα τῆς καθαλλαρικῆς.

πι'. Ὑποφθείρονται δὲ διὰ χρημάτων εὐκόλως

A trans Istrum, quem Danubium appellamus, habitabant. Hos expugnabant Romani cum pastorum more vitam transegerunt, qui antequam Istrum transirent, sub jugum Romanæ ditionis colla submittebant. Istorum mores atque instituta nullo modo prætermittenda indicavi; sed omnia tibi percensere pro viribus enitar, ut apud instar ex unoquoque, quod optimum atque utilissimum est delibes.

80. Galli et Longobardi libertatis rationem plurimi æstimant, sed Longobardi magnam hujus virtutis partem amiserunt. Galli autem admodum audaci infractoque animo sunt, in bello strenui ac pene temerarii. In magno opprobrio ignaviam et parvam retrocessionem ponunt, atque eam suam esse existimant, et facile ac strenue præ mortis contemptu, tum equites, tum pedites manus cominus conserunt.

81. Quando igitur in equestribus præliis in aliquas angustias deducuntur, una omnium consensione ex equis descendunt, et pedites se instruunt, et pauci contra plures se armant, aut si id minus possunt, prælio desinunt.

82. Armantur scutis, hastis, spathis brevioribus, quas ex humeris loris quibusdam gestant; quidam autem accinguntur illis.

83. Pedestri prælio admodum lætantur et vehementibus incursionibus.

84. Instruuntur in præliis sive pedites sive equites, non aliquo certo et definito modo, et in acies, aut turmas, aut cohortes dividuntur, quemadmodum Romani, sed per tribus, et familias, et cognationes, sæpe etiam conjurata quadam amicitia. Itaque quidam amicis interfectis sæpe in prælio permanentes seipsos in maxima pericula conjecerunt, ut illorum vicem ulciscerentur.

85. Frontem aciei æqualem et densam in prælio habent.

86. Confligunt equites et pedites universo cum impetu et vehementer, ac impetuose ruunt omni timore vacui.

87. Minus obedientes præfectis illorum sunt, et potissimum Galli, ac voluntarie ad certum tempus, etiam antequam a præfectis accersantur, in expeditione sunt. Hoc tempus, si prætereat, et illis diutius manendum sit, hunc temporis tractum molesto ferunt, atque ab expeditione sua discedunt, et domum se conferunt.

88. Improvidi rerum sunt, neque varietatis, incolumitatis, aut aciei instruendæ, equestriisque potissimum, ullam rationem habent.

89. Pecuniis facile corrumpuntur, quia lucti

NOTÆ.

(68) *Παρερχομένου*. Scribatur, *παρεχομένου*.

admodum cupidi sunt. Hujus rei experientia nobis constat, quod cum ex Italia ad res administrandas permissi eo accesserunt, illorum consuetudine ac moribus imbuebantur, et ab humanitate ad barbariam ac cupiditatem pecunie transierunt.

90. Vexant illos admodum ærummæ ac miseræ. Quemadmodum enim mentes audaces strenuasque possident, ita corpora delicata ac tenera habent, et ad labores sustinendos minus habilia.

91. Calores, frigora, pluviz, commentus, sive verum necessarium inopia, et vini potissimum, dilatio belli, illos exeruciant.

92. Equestris prælii tempore adversantur illis loca difficilia et condensa, quia vehementi incurSIONIS impetu directe cum hastis rucere solent.

93. Damna et offensiones facile a tergo, aut ad latus ex insidiis sustinent, quia excubias reliquasque hujusmodi molitiones minus curant.

94. Quod si qui fugam simularent, facile illi dissiparentur, et subito in eos iterum conversi, permultum illos læderent.

95. Sæpe etiam nocturnæ sagittariorum incursiones lædunt illos, quia disperso et disjecte castra ponunt.

96. Sin quis se ad configendum cum illis parans, his motibus atque institutis utatur, haud opus fuerit publica cum illis dimicatione contendere, idque in initiis belli potissimum, sed insidiis et improvisis incursionibus illos adoriri, vel dilatione prælii tempus eludere, vel pacificationem simulando commentum illorum absolvere, vel caloribus et frigoribus audaciam illorum atque alacritatem minuere.

97. Si dilatio et similia maxime fieri possunt, quando ad munitiora et difficilia accessu loca hostilis illorum exercitus accedit, ibi tum hastis nisi illum locum invadere non possunt.

98. Si ita prædictis modis contra illos nihil proficiatur, sed ad bellum toti spectent, ubi exercitum instruunt, sic instruant quemadmodum in capite de acie instruenda docuimus.

99. Slavonica natio simili vitæ cuncta et moribus ac Galli utebatur. Libertatis amans, subijci aut imperio parere noluit, quando trans Danubium sua in regione habitavit: unde hunc in locum traducta, atque aliis vi servire coacta, indigenis suis, et non alienigenis obedire voluit; melius enim putabant ab indigenis suis violari, quam Romanis parere, et sub illorum legibus vivere. Qui autem ex illis sacrosancti Baptismatis fontem

φιλοκέρδεις ὄντες, ἐξ ὧν καίρα μαθήσασκεν, ἀπὸ τῶν ἐξ Ἰταλίας ἐνταῦθα πολλὰς παραγενομένων ἐπιτοιαίς δουκίτησιν, ὡς τῇ ἐκείνων ἐκμυσίῃ, οἶμαι, καὶ τούτων βαρβαροθέντων τε καὶ συνθεσθέντων.

Ἱ'. Αὐτοὶ δὲ αὐτοῖς κακοπάθεια, καὶ συντριβή. Ὅσον γὰρ τὰς ψυχὰς τολμηρὰς καὶ θρασεῖς κέκτανται, τοσούτων τὰ σώματα εὐπαθεῖ, καὶ ἀπλή, καὶ κόπον εὐκόλως φέρειν οὐ δυνάμενα.

Ἱα'. Προστίθεται δὲ λυκεῖ αὐτοῖς καὶ καῦθος, καὶ ψύχος, καὶ βροχή, καὶ ἐνδεια διακνημάτων, καὶ μέλιτα οἴνου, ἐπὶ δὲ καὶ ὑπερθεσις πολέμου.

Ἱβ'. Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς καθύλακτικῆς μάχης ἐναντιοῦνται αὐτοῖς τόποι δύσβατοι καὶ θαλαῖς, διὰ τὸ εἰς ὄρεῖς Ἰασίας ἐπὶ εὐθείας μετὰ τῶν κονταρίων αὐτοῖς ἐγγυμασθῆναι.

Ἱγ'. Υπομένουσι δὲ καὶ διὰ ἐγκρυμμάτων βλάβας εὐκόλως κατὰ τῶν κλαγίων καὶ τοῦ νότου τῆς ἐκῶτων παρατάξεως· οὐ γὰρ πάνυ προσήκουσι βίβλας ἢ τῆς λοιπῆς ἀσφαλείας.

Ἱδ'. Ἐάν δὲ τινες καὶ σχηματίζονται φυγὴν εὐκόλως διαλύονται, καὶ εἰ ἄρῃα κατὰ αὐτῶν ἀντιστρέψωσιν, εὐκόλως αὐτοῖς διαφθείρουσι.

Ἱε'. Πολλὰκις δὲ καὶ νυκτερινὰ ἐπελεύσεις ὑπὸ τοξοτῶν βιάσκουσιν αὐτοῖς· ἐκασπασμένοι γὰρ ἀκλιχεύουσιν.

Ἱς'. Εἰ δὲ τις αὐτοῖς ἐβουλεύθη κατὰ προσβολῆν οὕτως εἰθισμένοις καὶ διακειμένοις, οὐκ ἐγρήσθη κατὰ αὐτῶν ἐν μάχῃ δημοσίᾳ παρατάξει, καὶ μέλιστα ἐκ προοιμίων, ἀλλ' εὐτάκτως δὲ ἐγκρυμμάτων καὶ κλοπῆς κατὰ αὐτῶν προσέβαλλεν καὶ διὰ σοφισμάτων ἄλλων στρατηγικῶν, ἢ διὰ ὑπερθέσεως τῆς μάχης διασύρων τὸν καιρὸν, ἢ καὶ σύμφωνα εἰρήνης σχηματιζόμενος πρὸς αὐτοῖς, ἵνα ἢ τῇ τῶν διακνημάτων ἐπιλείψῃ, ἢ τῇ τοῦ καύσανος, ἢ καὶ ψύχους τυχὸν ὀχλήσῃ τὸ θράσος αὐτῶν, καὶ τὸ πρὸς τοῦ ἐλαττώσῃ.

Ἱζ'. Ἢ δὲ ὑπερθεσις καὶ τὰ ἄλλα μέλιστα εἰδύνατο πρὸς αὐτοῖς γενέσθαι τότε, ὅταν εἰς ὄχυρα τόπους καὶ δυσβάτους τόπους ἠλλίκευεν ὁ πολέμιος ἐκείνων στρατός, ἐνθα ὡς ἔχοντες κοντάρια κατὰ τοῦ τόπου ἐγχεῖσθαι ἐπιτηδείως οὐκ εἰδύνατο.

Ἱη'. Ἐάν δὲ διὰ τῶν εἰρημένων οὐκ ἐνήργουσι κατὰ αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς μάχην πάντως εὐρωσιν, τότε παρετάσσοντο πρὸς αὐτοῖς, ὡς ἐν τῷ περὶ παρατάξεως ἐθελώσαμεν κεφαλαίῳ.

Ἱθ'. Καὶ τὰ Σλαβικὰ δὲ ἔθνη ὁμοδιαιτὰ τε ἦσαν καὶ ὁμότροπα ἀλλήλοις (69), καὶ ἐλευθερά, μηδαμῶς δουλοῦσθαι ἢ ἀρχεσθαι κειθόμενα, καὶ μέλιστα δεκίαν τῷ Δανουβίου κατῴκουσιν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ. Ὅθεν καὶ ἐνταῦθα παραιοθέντα, καὶ οἰοῦντο βιασθέντα δέξασθαι τὴν δουλείαν, οὐδὲν ἕτερον ἡδέως πίθεσθαι ἤθελον, ἀλλὰ τρόπον τινὰ ἑαυτοῖς κρεῖττον γὰρ ἡγούοντο ὑπὸ τοῦ ἀρχόντος τῆς αὐτῶν φυλῆς φθειρεσθαι, ἢ τοῖς Ῥωμαϊκοῖς δουλεύειν καὶ ὑπε-

NOTÆ.

(69) Ἀλλήλοις. In Cæci codice videtur fuisse, Γάλλοις.

κλίνεσθαι νόμοις. Οἱ δὲ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος ἅπαντες ἄγιασμένον καταδεξάμενοι ἄχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων τοῦτο, ὅσον κατὰ αὐτοὺς, εἰς ἀρχαία; ἐλευθερίας συνήθειαν διατηροῦνται.

ρ'. Πολύανδρά τε ἦσαν καὶ κακοπαθείας ὑπομένοντα, εὐκόλως δὲ πρὸς καύσωνα, καὶ ψύχος, καὶ βροχὴν, καὶ σώματος γυμνότητά, καὶ τὴν τῶν δαπανημάτων ἑνδειαν καρτεροῦντα.

ρἀ. Ταῦτα δὲ ὁ ἡμέτερος ἐν θείᾳ τῇ λήξει γενόμενος πατήρ καὶ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ Βασίλειος τῶν ἀρχαίων ἑθῶν ἐπέσειε μεταστήναι, καὶ Γραικώσας, καὶ ἄρχουσι κατὰ τὸν Ῥωμαϊκὸν τύπον ὑποτάξας, καὶ βαπτίσματι τιμήσας, τῆς τε δουλείας ἡλευθέρωσε τῶν ἑαυτῶν ἀρχόντων, καὶ στρατεύεσθαι κατὰ τῶν Ῥωμαίων πολεμούντων ἑθνῶν ἐξεπαίδευσεν, οὕτω πως ἐπιμελῶς περὶ τὰ τοιαῦτα διακείμενος, διδὲ καὶ ἀμερίμους Ῥωμαίους ἐκ τῆς πολλᾶς ἀπὸ Ἑλλάδων γενομένης ἀνταρσίας ἐποίησε, πολλὰς ὑπ' ἐκείνων ὀχλήσεις καὶ πολέμους τοῖς πάλαι χρόνοις ὑπομείναντας.

ρβ'. Ἦσαν δὲ, οὐκ οἶδ' ὅπως εἰπεῖν, τῇ φιλοξενίᾳ κατακόρως χρώμενα τὰ Ἑλλάδων φύλα, ἦν οὐδὲ νῦν καταλιπεῖν ἐδικαίωσαν, ἀλλ' ἔχουσιν ὁμοίως.

ργ'. Τοῖς γὰρ ἐπιξνούμενοις (70) ἐν αὐτοῖς ἦπιοι καὶ πρᾶσι ἐγίνοντο, φιλοφρονούμενοι τε αὐτὰ καὶ δεξιούμενοι, διασώζοντες, καὶ κατὰ διαδοχὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον περαπέμποντες, καὶ ἀθλαθεῖς διατηρεῖσθαι, καὶ ἀδιαλείπτους δαπάνας ἀλλήλοις παραγγυώμενοι. Ὡς εἴγε διαμέλειαν (71) τοῦ ὑποδεχομένου συμβαίη τὸν ξένον βλαβῆναι, πόλεμον κατὰ ἐκείνου ὁ τοῦτον παραθέμενος ἐκείνω, ἀντὶ πίστεως σεβασμίας ἡγούμενος τοῦ ξένου τὴν ἐκδίκησιν.

ρδ'. Ἐδόκει δὲ αὐτοῖς καὶ ἕτερον συμπαθέστερόν ποτε εἶναι. Τοὺς γὰρ ἐν αἰχμαλωσίᾳ παρ' αὐτῶν λαμβανόμενους οὐκ ἀορίστως, ἕως ἂν βούλωνται, πρὸς δουλείαν κατεῖχον, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τῇ γνώμῃ τῶν αἰχμαλώτων ἐποιοῦν, ὀρίζοντες αὐτοῖς βητόν τινα τῆς δουλείας χρόνον, ἵνα μετὰ τοῦτον τὸν ὀρισθέντα χρόνον, ἐὰν θέλωσιν, ἐν ταῖς ἰδίαις ἀναχωρησάμενοι μετὰ τινος ὀρισμένου μισθοῦ, ἢ ἐὰν βούλωνται παρ' αὐτοῖς εἶναι, μένειν ἐλευθέρους καὶ φίλους.

ρε'. Ἐσωφρόνουν δὲ καὶ αἱ θήλειαι αὐτῶν μάλιστα κραταιῶς, ὥστε τὰς πολλὰς αὐτῶν τῶν ἑθῶν ἄνδρῶν τελευτήν ἰδίαν ἡγεῖσθαι, καὶ ἀποπνίγειν ἐαυτάς, μὴ δυναμένας φέρειν τὴν ἐγχειρίδα (72) ζῶην.

ρς'. Ἐχρῶν τῶδε (73) διαπάνη κέγχρω, μάλιστα ἐφίλων δὲ καὶ ὀλιγάρκειαν, δυσχερῶς φέροντες τοῖς ἄλλοις τῆς γεωργίας πόνους, διὰ τὸ ἐλευθεριωτέραν μᾶλλον φιλεῖν αὐτὰ τὴν διαγωγὴν ποιεῖσθαι καὶ ἀπονον, ἢ σὺν πολλῷ κόπῳ πολυτέλειαν βρωμάτων ἢ χρημάτων ἐπικτησεσθαι.

ρς'. Ὀπλιζόντο δὲ ποτε μικροῖς ἀκοντίοις, ἦγον ῥιπταριοῖς δυσὶν ἕκαστος ἀνήρ, τινὲς δὲ καὶ σκουπταριοῖς; μεγάλοις ἐπιμήχεσιν, οἷον θυρεοῖς, ἐκί-

reperunt, si quantum in illis est, ad antiquae libertatis formam eum conservant.

100. Populosa natio est, omnium ærumnarum patiens: calores, frigora, pluvias, nuditatem, comemeatus et rerum necessariorum inopiam facile perferi.

101. Hanc nationem noster divina quadam sorte imperator Romanus, et pater meus Basilius, a reliquarum gentium feritate traduxit, et Romano more præfectos illis constituens, et Baptismate sacro illos imbuens, a servitute liberavit, et contra Romanorum hostes pugnare instituit; itaque studiose iis in rebus versatus est, ut Romano hac re securos faceret, qui sæpe antea Sclavorum populationibus infestabantur, et bella multa ab illis illata sustinebant.

102. Erant autem Sclavi ii, nescio quomodo, hospitibus humani, quam hospitalitatem adhuc studiose retinent.

103. Peregrinis enim benigni ac mites erant, et illos lubenter ac humaniter accipiebant, et a loco in locum comiter deducebant, et ab omni noxa offensioneque integros et securos conservabant. Itaque si propter negligentiam hospitis peregrinus lædatur, bellum statim contra eum movet. Nam fidei magnam declarationem esse putat, si peregrini vicem ulciscatur.

104. Aliud præterea non inhumanum hoc apud eos videbatur esse. Captivos enim suos non ad infinitam servitutum obligabant, sed ut captivos potius apud se retinebant, et certum quoddam servitutis tempus præscribebant, ut post hoc tempus expletum, certa quadam mercede data, ad suos redire possint, vel si mallet, apud illos liberi et amici permanerent.

105. Feminae illorum præter cæteras modestæ feruntur. Multæ enim virorum suorum mortem tam graviter ferunt, ac si sua esset, et seipsas suffocant; vitam enim viduam ac solitariam ferre non possunt.

106. Milio ad comemeatum utebantur: temperantiam in victu maxime colunt: reliquos agriculturæ labores minus perferunt, quia vitæ liberalioris cultum magis diligunt, neque adduci possunt, ut magno cum labore sumptuosas epulas parent, atque eas postea vorant atque exsorbeant.

107. Armantur parvis hastulis vel jaculis duobus unusquisque vir: quidam etiam scutis magnis, quos thyreos vocant. Arcubus enim ligneis utun-

NOTE.

(70) Ἐπιξνούμενοις. Scribatur, ἐπιξνούμενοι.
(71) Διαμέλειαν. Scribe, δι' ἀμέλειαν.

(72) Ἐγχειρίδα. Scribe, ἐν χηρίδα.
(73) Ἐχρῶν τῶδε. Scribe, ἐχρῶντο δέ.

itur, et sagittas habent veneno iuventas, quod effi-
cax admodum est; nisi enim, qui plagam accepit,
vel theriacam bibat, vel aliquod aliud salutare
præsidium, vel statim plagam omnem præcidat ne
latine serpat, universum necesse est corpus
percat. Ad loca prærupta et accessu difficilia con-
sugere et ibi commorari gaudent.

108. Quemadmodum in illos Romani incursio-
nes impetusque faciebant, ante a nobis explica-
tum est, ubi de nec opinatis incursionibus egimus,
ut tu imperator, quamvis non in illos nunc, sed
in similes tamen illorum, aut in alios barbaros in-
cursionem faciens [siquidem id utile tibi videbitur]
habeas ad omnem usum in promptu, quasi
exercitatum, quod factu opus erit.

109. Quoniam de diversarum gentium moribus
atque institutis verba fecimus, haud abs re fuerit
de Saracenis, qui rempublicam nostram pertur-
bant, nunc aliquid commemorare, qua natura sint,
quibus armis in bello utantur, quibus modis no-
stri adversum eos armandi sunt, et quemadmodum
impetus in illos faciendi.

110. Saraceni Arabes sunt genere, ad ingressum
felicis Arabiæ olim habitantes. Nunc vero genus
eorum in Syriam et Palestinam dispersum est,
primum commorandi causa, deinde ubi supersti-
tionis suæ auctor Mahumet fuerat, horum locorum
ditionem, et Mesopotamiæ, atque Ægypti reli-
quorumque, ac finitimorum locorum imperium
armis occupabant, id quod Romanorum cum Per-
sis de imperii gloria dimicatio, illorum capiendorum
occasionem dabat.

111. Erga Deum impii sunt: blasphemiam suam
pro pietate ducunt. Christum verum Deum et
mundi servatorem Deum vocare non sustinent.
Omnis mali facinoris Deum esse auctorem arbi-
trantur, et bello delectari dicunt Deum, qui dissipat
gentes, quæ bella volunt: suas ipsorum leges
sanctissime custodiunt: carnem suam piagnofaciunt,
et animum dehonestant. Adversus igitur
hanc illorum impietatem pietate ac religione no-
stra pugnemus, et divinas humanasque leges san-
ctissime custodiamus, atque illos, si possumus,
expugnemus.

112. Camelis sarcinariis utuntur pro curribus,
et iumentis, asinis et mulis: et cymbalis in aciebus
utuntur, quibus equos suos assuefaciunt: et huius-
modi sonis ac strepitibus hostium suorum equos
perturbant et in fugam conjiciunt. Sed et camelo-
rum quoque aspectus equos perterrefacit, et ulterius
progredi non patitur.

(74) Ποιῆ. Scribe, πῆ.

(75) Καταφυγεῖν. Scribe, καταφυγεῖν.

ἄχρηστο δὲ καὶ τόξοις ξυλίνοις, καὶ σαγίτας εἶπον
καχρισμένας φαρμάκω, ὅπερ ἐστὶν ἐνεργητικόν, ἂν
μὴ ὁ λαβὼν τὴν πληγὴν ἢ θηριακὴν ποιῆ (74), ἢ καὶ
ἕτερον βοήθημα ἀντιφάρμακον, ἢ καὶ παρευθὺ πε-
ρικόψῃ τὴν πληγὴν, πρὸς τὸ μὴ διαδραμεῖν. Πάντως
γὰρ ἂν καὶ τὸ ὄλον σῶμα ἀπόλλυται, καὶ δάπτει δὲ
καὶ δυσσώτοις οἰκεῖν καὶ καταραγεῖν (75) φιλοῦσιν.

ρη'. Ὅπως δὲ κατὰ αὐτῶν ἐποιοῦντο τὰς ἐπιδρο-
μὰς καὶ ἐφόδους Ῥωμαῖοι τότε, διηγησάμενη ἐμ-
προσθεν ἐν τῇ περὶ ἀδοκῆτων ἐφόδων διατάξει, ἵνα
καὶ αὐτὸς, ὡς στρατηγὴ, εἰ καὶ μὴ κατὰ αὐτῶν νῦν,
ἀλλ' ἢ κατὰ τῶν ὁμοίων αὐτῶν, ἢ κατὰ ἐτέρων βαρ-
βάρων ποιούμενος ἀδοκῆτους ἐφόδους, εἴγε ἄρα
χρήσιμόν τι ἐκ τῆς διατυπώσεως ἐκείνης εὐρεθῆ,
ἔχη; καὶ τοῦτο ἐξ ἑτοίμου πρὸς τὴν θέουσαν χρεῖαν
ὡς προγεγυμνασμένον.

ρθ'. Ἐπειδὴ δὲ διαφόρων ἐθνικῶν παρατίξεων
τε καὶ διαθέσεων ἐμνημονεύσαμεν, φέρε λοιπὸν καὶ
τοῦ νῦν ἐνοχλοῦντος τῇ Ῥωμαϊκῇ ἡμῶν πολιτείᾳ
ἐθνους τῶν Σαρακηνῶν ἐπιμνησθῶμεν κατὰ δύναιμι,
ὅπως τε ἔχουσι φύσει, καὶ ὅπως τοῖς τε δούλοισι ἐν
ταῖς ἰκστρατεῖαις χρῶνται καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασι, καὶ
ὡς ἂν εἴη δέον κατ' αὐτῶν ἀνθολίξεσθαι τε καὶ ἀντι-
στρατεύεσθαι, καὶ τὰς ἐκ τούτων ἐγχειρήσεις ποιῆσθαι.

ρι'. Σαρακηνοὶ μὲν οὖν Ἀραβίς εἰσι τὸ γένος,
παρὰ τὴν εἰσοδὸν τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας ποτὲ
καίμενον τῷ χρόνῳ δὲ καὶ πρὸς τὴν Συρίαν καὶ
Παλαιστίνην διασπαρῆν, πρῶτα μὲν οἶον μετοικίας
χάριν, ἕτερον δὲ ὅτι τῆς αὐτῶν δευσιδαιμονίας
ἐγένετο ἀρχηγὸς Μουχάμετ, καὶ ὄπλοις κρατούντας
τῶν τε εἰρημένων ἐπαρχιῶν, καὶ δὴ καὶ Μεσοπο-
ταμίας καὶ Αἰγύπτου καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν, ἅπαν
αὐτοῖς ὁ καιρὸς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀπὸ Περσῶν χώρην
ἔδωκε κατασχεῖν.

ρια'. Εἰ δὲ καὶ περὶ μὲν τὸ θεῖον δοκοῦσιν εὐ-
σεβεῖν, βλασφημίαν δὲ τὴν αὐτῶν δοκοῦσαν εὐσε-
βειαν ἀποδεικνῶν τε οἷς (76) Χριστὸν μὲν τὸν ἀλη-
θινὸν Θεὸν καὶ τοῦ κόσμου σωτῆρα καλεῖν Θεὸν ὅτι
ἀνέχονται, παντὸς δὲ καὶ κακοῦ ἔργου τὸν Θεὸν
εἶναι αἰτιὸν ὑποτίθενται, καὶ πολέμοις χαίρειν
λέγουσι τὸν Θεὸν τὸν διασκορπίζοντα ἔθνη τὰ τοὺς
πολέμους θάλλοντα. Καὶ τοὺς οἰκείους δὲ νόμους
ἀπαραβάτους φυλάττουσι, τὴν σάρκα λιπαίνοντας
καὶ τὴν ψυχὴν ἀτιμάζοντες. Τῇ οὖν τοιαύτῃ δυσσε-
βεῖα διὰ τῆς ἡμῶν εὐσεβείας τε καὶ ὀρθοδόξου πίστεως
ἀντιμαχόμενοι, καὶ τοὺς πολιτικοὺς πολλῶν μᾶλλον
ἀπαραβάτους διαφυλάττοντες κατὰ αὐτῶν ἀντι-
στρατεύομεθα.

ριβ'. Χρῶνται δὲ καμήλοισι ταῖς ἀχθοφόροις αὐτῶν
ἀντὶ ἀμαξῶν καὶ ὑποζυγίων, ὄνοις καὶ ἡμιόνοις· καὶ
κυμβάλοισι δὲ καὶ τυμπάνοις ἐν ταῖς παρατάξεσιν, ἐν
οἷς τοὺς οἰκείους ἔκπους ἐθίζουσι, διὰ δὲ τοιούτων
κτύπων καὶ ἤχων τοὺς ἔκπους τῶν ἀντιπολεμούντων
αὐτοῖς ταρασσόντες τρίπουσιν εἰς φυγὴν. Ἄλλῃ καὶ
τῶν καμήλων ἢ θέα ὁμοίως τοὺς ἀσυνήθει; ἔκ-
πους ἐκφοβεῖ καὶ ταραττει, καὶ πρὸσω βαίνειν οὐκ ἐξ-

NOTÆ.

(76) Ἀποδεικνῶν τε οἷς. Scribe, ἀποδείκνυνται, εἰ.

ριγ'. Τὰς δὲ τοιαύτας τῶν τε καμῆλων καὶ τῶν Ἀ
ὑποζυγίων ἀποσκευὰς καὶ εἰς πλήθους πολλάκις
φαντασίαν χρῶνται, μέσον μὲν τοῦ στρατιωτικοῦ
πλήθους αὐτὰς καθιστῶντες, πυκνὰ δὲ φλάμουλα
ἀνωθεν αὐτῶν ἐφιστῶντες, ὡς δοκεῖν στρατιωτῶν
εἶναι πλήθος τῶν ἐκείνων ὄχλον.

ριδ'. Θερμοὶ δὲ εἰσι τὴν κρᾶσιν τοιοῦτω κλίματι
θερμῶ κατοικῶντες. Χρῶνται δὲ καὶ περὶ σιδήρου
Αἰθιοψί, φασι, γυμνοὶς ὄπλων ἐμπροσθεν τῶν καθαρῶν
λαρίων παραταττομένοις ὀνοεὶ ψιλοῖς. Τόξα γὰρ
φέροντες καὶ χρώμενοι δυσάντητοι δοκοῦσι τοῖς
ἐπερχομένοις.

ριε'. Τοὺς δὲ πεζοὺς αὐτῶν φέρουσιν ἢ ἐφ' ἱπ-
πων ἴδιον ὄχουμένους, ἢ ὑπὸ σθένος τῶν καθαρῶν
καθήμενους, ἕτερον πλῆθος τῆς αὐτῶν χώρας ἐστὶν ἢ
ἐκτρατεία αὐτῶν. Χρῶνται δὲ ὄπλοις καὶ οἱ καθαρῶν
λάριοι τόξοις καὶ σπαθίοις, κονταρίοις καὶ σκουτα-
ρίοις καὶ πελέκισσι· καὶ πανοπλίαν γὰρ φοροῦσιν·
οἶον, λωρίκια καὶ κλιθάνια, καὶ κασσίδας, καὶ πο-
δήγελλα, καὶ χειρὸς ἄλλα, καὶ εἴ τι ἕτερον κατὰ τὸν
Ῥωμαϊκὸν τρόπον. Τὰς δὲ ζώνας αὐτῶν καὶ τοὺς
χαλινούς καὶ τὰ σπαθία ἀργύρῳ ποικίλλουσι φιλο-
τιμώτερον.

ρις'. Ὅτε δὲ διώκοντες, οὕτε διωκόμενοι λύουσι
τὴν τάξιν αὐτῶν· εἰ δὲ συμβῆ αὐτῶν λυθῆναι, δι-
ἑκτῶν ἀσύστατοι καὶ ἀνεπίστροφοι νινόμενοι μόνω
τῷ σωθῆναι ἐλαύνουσιν.

ριζ'. Θρασεῖς μὲν γὰρ εἰσι νικῶν ἐλπίζοντες,
δειλοὶ δὲ λίαν ἀπειπόντες τῆς νίκης· ὡς ἀπὸ Θεοῦ
γὰρ τὸ πᾶν, εἰ καὶ κακὸν εἴη, λέγοντες εἶναι, εἰ
συμβῆ αὐτοὺς ἐναντίον τι παθεῖν, ὡς ἀπὸ Θεοῦ
ἐπιζομένου οὐκ ἀντιπίπτουσιν, ἀλλὰ τῇ προσβολῇ
σφαλέντες χαλῶσι τὸν τόνον. Ἵπνητοὶ δὲ εἰσι, καὶ
διὰ τοῦτο τὰς νυκτομαχίας φοβούμενοι, καὶ τὰ ἐν
αὐταῖς ἐπιτηδεύματα, μάλιστα ὅταν ἐν ἀλλοτριῶν
ἐπιτετιῶν γῆ κατατρέχῃσι· διόπερ ἢ εἰς ὄχυρους τό-
πους ἀναχωροῦσι, κἀκεῖ τῆς νυκτὸς ποιοῦνται τὴν
φυλακὴν, ἢ περιφράττουσιν ἀσφαλῶς τὸ στρατόπεδον
αὐτῶν, ὥστε μὴ ἐπιβουλεύεσθαι ταῖς νυκτεριναῖς τῶν
ἐναντίων προσβολαῖς.

ριη'. Τετράγωνον δὲ καὶ ἐπιμήκη ποιοῦνται τὴν
εἰκείαν παρατάξιν, ἀσφαλεστέραν, καὶ βραδύως λυ-
θῆναι μὴ δυναμένην ἐν ταῖς τῶν ἀντιπαραταττομένων
προσβολαῖς.

ριθ'. Ταύτη δὲ χρῶνται καὶ ἐν ταῖς πορείαις, καὶ
ἐν ταῖς συστάσεσι τῆς μάχης· ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ
Ῥωμαίους μιμοῦνται, καὶ κατὰ τὰ ἄλλα σχήματα τῶν
παρατάξεων τῇ πείρᾳ τῶν προσβολῶν ὅσον ἐγγεγυ-
μνασμένοι, καὶ ἐξ ὧν ἔπαθον παρὰ Ῥωμαίων δρᾶν
κατ' αὐτῶν ἐπιτηδεύοντες.

ρκ'. Ἐν δὲ ταῖς παρατάξεσιν αὐτῶν εὐμήχανοι
καὶ σταθεροί, μὲν δὲ διὰ τῆς προσβολῆς πετούμενοι
τοὺς ἐπερχομένους, μήτε διὰ προσποιητῆν ἀναβολὴν
ἐκλυόμενοι.

ρκα'. Προσμένοις δὲ τῇ παρατάξει φέροντες καὶ
τὰς βολὰς μακροθύμως πρὸς τοὺς θρασεῖς αὐτοῖς
ἐπερχομένους, καὶ ὅταν τὸν τόνον χαλάσαντα ἴδωσι
τῶν ἀντιπολεμίων, τότε διαναστάντες εὐτόμως μά-
χονται.

113. Camelorum jumentorumque hujusmodi
apparitionem saepe, ut multæ et ingentes copiæ
videantur, in medio exercitu collocant, et crebra
flamula illis imponunt, ut illorum turba magna
multitudo hominum esse videatur.

114. Callida corporis constitutione sunt, in tam
callida mundi plaga degentes. Pedestres copias
dicunt se Æthiopicis sagittariis, qui armis gra-
vibus nudantur, roborare, et ante equites quasi le-
ves collocare. Istis usi, videntur hostibus inexas-
perabiles esse.

115. Pedites sui equis veluntur, post equites
sedent ex equo, quando prope regionem suam ex-
peditio est. Utuntur armis etiam equites illorum,
sagittis, et spathis, hastis, scutis, et securibus.
Armaturam gestant galeas, thoraces, cassides,
ocreas æneas, brachialia, et si quæ alia ad Roma-
norum formam arma sunt. Zonas, et frenas, et
gladios, reliquaque hujusmodi argento exornant
ambitiosius.

116. Neque cum persequuntur alios, neque cum ab
aliis exagitantur, aciem dissolvunt; quæ si dissol-
vatur aliquando, minime ad formam suam revocari
facile possunt, sed solum de salute laborant.

117. Amulces sunt, si victoriam sperent: sin
desperant de victoria, timidi valde sunt. Omnia
enim, etiam quæcunque mala sunt, a Deo prove-
nire asserunt. Quod si qua adversa fortuna ve-
xentur, quasi a Deo immissa non repugnant, sed
conflictationis offensionem accipientes, omnem con-
tentionem prælii remittunt. Somnolenti sunt, ac
propterea nocturna prælia pertimescunt, idque
potissimum quando alienam terram incursant. Ita-
que vel ad munita loca discedunt, ibique tota
nocte custodiam habent, vel castra sua tam dili-
genter muniunt, ut nocturnis hostium irruptioni-
bus non perturbentur.

118. Quadratam et oblongam aciem semper
instruunt, quæ tutissima est et ad oppugnandum
difficillima in hostium irruptionibus.

119. Hac forma utuntur tum in itinere faciendo,
tum in manibus conserendis, et magna ex parte
Romanos imitantur, tum in aliarum rerum bellica-
rum formis: et experientia præliorum exercitati,
iisdem modis nos invadunt, quibus a nobis antea
profligabantur.

120. In aciebus suis firmi stabilesque facile
consistunt, neque cum celeritate hostes invadunt,
neque facile ad deponendum prælium jam ince-
ptum pertrahuntur.

121. Consistunt in acie, et perferunt impetum
illorum, qui in illos acriter invadunt, moderate:
ubi vero relanguescere impetum hostium vident,
tum excitati vehementer ac strenue præliantur.

122. Hoc non modo in pedestri proelio, sed etiam in navali faciunt : et postquam feriendo et tela conijciendo hostes exsatiati sunt, scutis simul adiensis ea omnia cum sustinent, statim conferti se colligunt, et manus conserere incipiunt : cum quibus prudenter semper ac circumspicte dimicandum est.

123. Cautione et constitutione quadam rerum bellicarum longe meliore ac probatiore cæteris nationibus utuntur, quemadmodum a præfectis nostris ad illos sæpe accedentibus universumque rerum statum indagantibus cognovimus, et ex illorum narrationibus ad nos delatis audivimus, et in nostro pietissimo patre, qui persæpe adversum illos bellavit, accepimus.

124. Frigus illos, et hiems, et largæ pluriæ vexant : itaque his temporibus potius quam serenis adoriendi sunt, quia arcus illorum propter cæli humiditatem languidi sunt, et universum corpus quasi effossum debilitatur. Ejusmodi enim temporibus a Romanis capti incursionibus et populationibus, atque interfecti sunt.

125. Serenis igitur calidioribusque anni temporibus oblectati in unum conveniunt, ac æstate potissimum, et in Tarso Ciliciæ civitate cum indigenis pacem faciunt : reliquis temporibus ex Tarso, et Adanis, et aliis Ciliciæ civitatibus in Romanos incursiones faciunt.

126. Tum igitur adoriendi sunt hiemeque potissimum, quando ad prædam exeunt. Hoc fiet, si copiæ nostræ occulto aliquo in loco prope clam permaneant, et egressum ad prædationem animadvertant : sic enim vastabunt eos, vel etiam magno cum numero, et bellico apparatu instructi, illos iterum convenientes adorianitur.

127. Periculosum enim est, quemadmodum ante a me commemoratum est, pnblico in proelio periclitari, quanquam admodum videantur hostes suos superari : fortunæ enim exitus incertus.

128. Conveniunt ad bellum non arcositi, aut descriptionibus assignati, sed ad bellum voluntarie confluunt omnes : divites, ut pro sua ipsorum patria conducti moriantur : pauperes, ut aliquam prædæ partem lucrentur. Arma illis indigenæ suppeditant : et feminæ potissimum virique hoc modo participes rei bellicæ sunt, magni officii loco ponentes, armare eos qui propter imberillitatem corporis armare se ipsos non possunt. Atque hæc de Saracenis, qui barbari infidelesque sunt, a nobis dicta sumo.

A ρκβ'. Τοῦτο δὲ ποιοῦσι ἐθ' μόνον ἐν πεζομαχίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς κατὰ θάλασσαν μάχαις, ἐκ χειρὸς ἀπὸ τῶν πλοίων μαχόμενοι, καὶ μετὰ τὴν τῶν βαλλομένων κατ' αὐτῶν ἀποπλήρωσιν, τὰ σύσκουτα (77) ποιοῦντες καρτεροῦσι δεχόμενοι, εὐθὺς ἀνίστανται ἀθρόοι, καὶ ἐκ χειρὸς τῆς μάχης ἀπέρχονται, πρὸς οὓς εὐμηχάνως δεῖ προσβάλλειν δεῖ.

ρκγ'. Χρῶνται δὲ εὐβουλίᾳ καὶ καταστᾶσι πρὸς τὰς πολεμικὰς μεθόδους τῶν ἄλλων ἀπάντων ἔθνῶν δοκιμώτερον, ὡς παρὰ τοῖς τῶν ὑποστρατήγων ἡμῶν πολλάκις αὐτοῖς προσβαλόντων ἐρευνήσαντες ἀνεμάθομεν, καὶ δὴ καὶ ἐκ τῶν ἀνευχεθέντων διηγήσεων τοῖς πρὸ ἡμῶν βασιλεῦσιν ἀνέγνωμεν, καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ ἡμετέρου θειοτάτου πατρὸς πολλάκις κατ' αὐτῶν ἐκστρατεύσαντος ἀπηκόαμεν.

B ρκδ'. Λυπαῖ δὲ τοῦτο τὸ ἔθνος ψύξις, καὶ χειμῶν, καὶ θετῶν ἐπιφοραῖ· διὸ καὶ ἐν τοιοῦτοις καιροῖς χρῆ τὰς κατ' αὐτῶν συμπλοκὰς ποιεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἐν εὐθείαις. Καὶ γὰρ καὶ τὰ τόξα αὐτῶν ἀσθενῆ διὰ τὴν ὑγρότητα, καὶ τὸ ὄλον τοῦ σώματος αὐτῶν κωθρὸν διὰ τὸ ψύχος εὐρεθῆσεται. Πολλάκις γὰρ ἐν ταῖς κατὰ τοὺς τοιοῦτους καιροῦς καταδρομαῖς αὐτῶν καὶ ληστραῖαις καταληφθέντες ὑπὸ Ῥωμαίων διεφθέρησαν.

ρκε'. Καίροντες οὖν ταῖς εὐθείαις καὶ ταῖς θερμότεραις ὥραις τότε συλλέγονται, καὶ μάλιστα θέρους, καὶ κατὰ τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας τοῖς ἐγγχωροῖς ἐκούμενοι τὴν ἐκστρατείαν ποιοῦνται, τοὺς δὲ ἄλλους καιροῦς μόνοι ἐκ Ταρσοῦ καὶ Ἀδανῶν καὶ τῶν ἄλλων τῆς Κιλικίας πολισιμάτων τὰς κατὰ Ῥωμαίων ποιοῦνται καταδρομὰς.

C ρκς'. Χρῆ οὖν αὐτοῖς τότε προσβάλλειν, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπὶ πραιβάσιν ἐξερχομένους. Τοῦτο δὲ γενήσεται, ἐὰν τὰ στρατεύματα παραμειναντὰ που πλησίον ἀσυμφανῶς, καὶ τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἐπισκοπήσαντα, τὴν κατ' αὐτῶν προσβολὴν ποιήσωσιν· οὕτως γὰρ διαφθειροῦσιν αὐτούς, ἢ ὅταν ὁμοῦ πάντες συνέλθωσιν ἐν πολυπληθείᾳ καὶ καταστάσει πολέμου ἐξηρητισμένοι.

ρκζ'. Σφαλερὸν γὰρ, ὡς πολλάκις ἡμῖν εἴρηται, τὸ πρὸς δημόσιον πόλεμον ἀπικινδυνεύειν τινὰς, καὶ πάνυ δοκῶσι τῶν χειρῶν (78) περιττεύειν τῷ πλήθει· τὸ γὰρ τῆς τύχης ἀόρατον.

ρκη'. Συνάγονται δὲ οὐχὶ ἀπὸ καταγραφῆς στρατευόμενοι, ἀλλ' ἕκαστος γνώμῃ ἑκουσίᾳ συντρέχοντες· πανοικί, πλούσιοι μὲν, ὥστε ὑπὲρ ἰδίου ἔθνους μισθῷ ἀποθανεῖν, πένητες δὲ, ἵνα τι τῆς πραιβάσεως κερδήσωσιν. Ἀλλὰ καὶ ὅπλα αὐτοῖς συμπυλίσται χερηγούσι, καὶ γυναῖκες μάλιστα καὶ ἄνδρες, ὥσπερ διὰ τοῦτου κοινωνοῦντες αὐτοῖς τῆς ἐκστρατείας, καὶ μισθὸν ἡγούμενοι· τὸ καθοπλίσαι στρατιώτας, εἰ ἐπιτεθῆναι δι' ἀσθένειαν σώματος μὴ δυνάμενοι. Καὶ ταῦτα μὲν Σαρακηνοῖ, ἔθνος βάρβαρον (79) τε καὶ ἀπιστον.

NOTÆ.

(77) *Τὰ σύσκουτα*. Scribebatur, & συσούτα. Sic infra Constitut. xix, § 15 : *Οἱ ἐναντίοι σύσκουτα ποιήσαντες*, καὶ τὰς βολὰς ὀπισσοῦν δεξιόμενοι. Jam σύσκουτον est, scutorum condensatio, quæ Scuta-

tio dicitur Ammiano

(78) *Τῶν χειρῶν*. Scribe, τῶν ἐχθρῶν.

(79) *Βάρβαρον*. Scribebatur, βαρβαρον.

ρκ'. Ρωμαίους δὲ χρῆσθαι οὐ μόνον ταῦτα ἐπιτη-
 δεύειν, καὶ εὐφύχους τῇ προαιρέσει καὶ στρατιώτας
 καὶ τοὺς οὐκ ὄντως στρατευομένους συνεκστρατεύειν
 κατὰ τῶν βλασφημούντων τὸν πάντων βασιλέα Χρι-
 στοῦ τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ δι' ἀπάντων ἐνδυναμοῦντα
 τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ στρατευομένους κατὰ τῶν ἐθνῶν καὶ
 ὅπλοις, καὶ δώροις, καὶ ταῖς προπεμπτηρίαις εὐχαίς,
 ἀλλὰ καὶ πλεον τι τούτων πράττειν, τὸ καὶ τε τοὺς
 αἰκούς τῶν σὺν προθυμίᾳ καὶ ἀνδρείᾳ στρατευομέ-
 νων φιλοφρονεῖσθαι, καὶ εἰ τι ἐνδέον τοῖς στρατεύμα-
 σιν, ἢ ἵπποι, ἢ ἀκαλώματα, ἢ πανοπλῖαι, καὶ ταῦτα
 χορηγεῖν διὰ κοινωρίας καὶ συγκροτήσεως.

ρλ'. Εἰ γὰρ οὕτω γένηται, πάντως πολυπλασίον
 ὑπάρχον ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατὸς, καὶ καλῶς τε καὶ
 ὡς προσήκειν καθωπλισμένος, καὶ μάλιστα ὅσοι ἐπι-
 λακτοὶ δι' ἀνδρείαν καὶ γενναϊότητα τυγχάνουσι, μη-
 δὲν τῶν δεόντων ἐν αὐτῷ ὑστερούμενοι, βραβύως σὺν
 Θεῷ τὴν κατὰ τῶν βαρβάρων Σαρακηνῶν ἀναδήσου-
 νται (80) νίκην.

ρλβ'. Εἰ γὰρ τῇ τε ὀπίσσει καὶ μάλιστα τόξοις καὶ
 βέλεσι κλειστοῖς, καὶ δὴ καὶ τῷ πλήθει καὶ τῇ ἀν-
 δρείᾳ καὶ τοῖς προσήκουσι στρατηγίμασι τε καὶ μη-
 χανήμασι πλεονεκτήσομεν, Ῥωμαῖοι μάλιστα κατὰ
 βαρβάρων, καὶ τὴν θέσαν ἐπὶ πᾶσιν ἔξομεν συμμα-
 χίαν, καὶ εὐκλόως τὴν κατ' ἐκείνων κατορθώσομεν
 νίκην.

ρλγ'. Τοῦτο γὰρ τὸ ἔθνος διὰ τὴν, ὡς εἶκός, ἐπιζο-
 μένην πραΐδαν, καὶ τὸ μὴ φοβεῖσθαι κινδύνους πο-
 λέμου, εὐκλόως εἰς πολυπληθῆσαν συνάγεται ἀπὸ τῆς
 ἐντὸς Συρίας καὶ Παλαιστίνης ἀπάσης, καὶ τῶν ἀν-
 ἄνδρων τάχα διὰ τὰς τοιαύτας ἐπιπίδας συνερχομένων
 ἔκουσίως τοῖς ἐκστρατεύουσιν.

ρλδ'. Εἰ δὲ τῆς τοῦ Θεοῦ ἡμῖν συμμαχούσης βο-
 θείας καλῶς ὀπισάμενοι καὶ παραταξάμενοι, καὶ
 καλῶς καὶ εὐφύχως προσβάλλοντες αὐτοῖς, ὑπὲρ τῆς
 ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας ὡς καὶ ὑπὲρ Θεοῦ αὐτοῦ καὶ
 συγγενῶν καὶ τῶν ἄλλων Χριστιανῶν ἀδελφῶν ἡμῶν
 ἀγωνιζόμενοι, ἀνανδιδότως τὰς εἰς Θεὸν ἐπιπίδας ἔχο-
 μεν, οὐκ ἀποτευξόμεθα (81), ἀλλὰ καὶ ἐπιτευξόμεθα
 τῶν κατ' ἐκείνων πάντως νικητηρίων.

ρλε'. Δεῖ δὲ σὲ (82), εἴποτε καὶ ληστείας χάριν
 καταδράμωσι, τοῦ Ταύρου ἐντὸς ἐπιτηδεύειν αὐτοὺς
 καὶ ἐν ταῖς στεναῖς τοῦ ὄρους τούτου διεξόδοις, ὅταν
 ὑποστρέψωσι μάλιστα κεκωμένοι (83), ἴσως καὶ
 πραιίδας τινὰς ζώων ἢ πραγμάτων ἐπιφερόμενοι.
 Ἐπιθιδάξαι γὰρ δεῖ ἐφ' ὑψηλῶν τινων τόπων τοξό-
 τας καὶ σπενδονήτας, καὶ βάλλειν κατ' αὐτῶν, καὶ
 οὕτως ποιεῖσθαι, καὶ τὰς διὰ καθαρῶν προτο-
 λὰς, ἢ ὡς ἂν χρεῖα καλέσει, ἢ εἰ ἐγχευμάτων, ἢ
 δι' ἐτέρων ἐπιτηδεύματων, ἢ πέτρων κατὰ κρημνῶν
 κυλιωμένων, ἢ ἀναφραγῆς ὁδοῦ καὶ ἀπὸ δένδρων καὶ
 ἐδικοδομήτου γινομένης, ὡς ἂν πού ἡμῖν εἴρηται, ἢ ὡς
 ἂν δυνατόν σοι, ὡς στρηγῆ, κατὰ τὸν τότε και-
 ρὸν τῆν τοῦ πράγματος διδθεῖν κατανοῆσαι.

ρλεβ'. Ἐν δὲ ταῖς παρατάξεσιν αὐτῶν οὐ λύουσι τὴν

129. Romanos non solum hoc oportet conari, ut
 alacri animo milites sint, et qui nondum in bello
 fuerint, adversus eos proelium suscipiant, qui Deum
 nostrum universitatis regem, Christum blasphemant,
 et omnino illos quantum possunt juvent, et
 prosequantur tum donis, tum armis, tum piis vo-
 luntis, qui adversus gentes bella suscipiunt, sed et
 plura iis efficere, ædes et familias eorum, qui cum
 alacritate animique promptitudine ad bellum ive-
 rint, beneficiis ac benevolentia prosequi, et si quid
 iis, qui in exercitu sunt, aut equis eorum opis
 fuerit, sive sumptus, sive arma iis suppeditent et
 liberaliter subministrent.

130. Hoc si fiat, cum longe majores Romano-
 rum copix sint, bene ac idonee armatæ, delectique
 propter robur ac strenuitatem viri, nullaque
 re necessaria defecti, facile Deum propitium ha-
 bentes de barbaris Saracenis victoriam reporta-
 bunt.

131. Si enim armatura sagittisque potissimum,
 et telis plurimis, et multitudine hominum et
 strenuitate, et idoneis consiliis, et molitionibus mi-
 liaribus abundaverimus Romani contra illos, tum
 divino auxilio tum victoria de illis non destitue-
 mur.

132. Hæc enim gens propter spem prædæ, et
 quia belli pericula minus timent, ad magnam facile
 multitudinem congregantur ex omni Syria interiore
 et Palæstina, et imbecilles atque imbelles viri
 propter hujusmodi spem prædarum ad reliquos
 fortes milites se aggregant.

133. Si vero Christi præsidio adjuti, bene in-
 structi atque armati, alacriter cum illis pro animæ
 nostræ salute, quasi pro Deo, et cognatis, et reli-
 quis Christianis fratribus dimicantes, nos illis op-
 ponamus, magnam in Deo spem habemus, nos
 nullam offensionem accepturos, sed omnem victo-
 riam reportaturos.

134. Ubi illi prædandi causa Taurum transierint,
 in ipsis viarum angustiis, quando fatigati admo-
 dum revertuntur, et prædam fumentorum aut alia-
 rum rerum referunt, in excelsis quibusdam locis
 sagittarii et funditores collocandi sunt, et cum
 equitibus dimicandum ita est. Vel si aliter usus
 ferat, insidias, aut aliis molitionibus, aut saxis in-
 gentibus devolutis, vel obstructione viarum arbori-
 bus objectis, aut aliis modis a nobis ante comme-
 moratis, aut si quid aliud ad usum idonee invenire
 poterit, adoriendi sunt.

136. Aclem suam non dissolvunt, si quis aut

NOTÆ.

(80) Ἀναδήσουται. Scribe, ἀνακτήσουται.
 (81) Ἀποτευξόμεθα. Scribatur, ἀποτευξο-
 μέθα. Et mox ibidem correxi ἐπιτευξόμεθα, pro ἐπι-

τευξόμεθα.

(82) Δεῖ δὲ σὲ. Scribatur, Εἰ δὲ σὲ.
 (83) Κεκωμένοι. Scribe, κεκοπωμένοι.

duo, aut tres invaserint eos, donec vel victoria A
freti insequantur, vel de victoria desperantes fugæ
se mandaverint. Itaque primo incursio in illos sagittis est facienda. Si enim equi illorum, qui Parii dicuntur, et Æthiopes reliqui sagittarii equites vulnerentur, et feriantur, cum nudi sunt, facile in fugam se conjicient: quia equos, quos plurimi faciunt, et per quos se salutem comparare arbitrantur, incolumes custodire magnopere laborant.

λιτίμους ὄντας, καὶ οὐκ εὐκόλως ποριζομένους, καὶ
ζόμενοι.

136. Equi si pereant sagittis veneno imbutis, simul intereunt qui vehuntur equis: sin sagittas imbutas esse cognoscant, antequam percutiantur aufugient.

137. Neque enim tantum gloriam nomenque expetunt Saraceni cum ad prælium exeunt, quantum cupiditatis causa et rerum necessariorum conquerendarum gratia: neque enim agros colere norunt, ut inde pauperes vivant, sed gladio solo ab ineunte ætate, vel vivere, vel mori discunt: unde una de illis victoria multis periculis Romanos liberat: ubi enim viderint eos, qui ad bellum exierunt, nequamquam reverti, sed a suis jam desiderari, non jam audebunt tam incircumspecte ad bellum postea procedere.

138. Cilices Saraceni universum quæcumque habeant periculum, ad utrumque genus prælii parant, tum terrestri per Tauri montis exitum, tum mari per C
navigia, quæ illi cumbaria appellant. Quando autem terra non egrediuntur ad prælium, conscendunt mare ibique prædantur, aut in maritimis locis considunt ad prædandam, alias ad Romanorum agros populandos exeunt.

χει (87), καὶ ναυμαχοῦντες; ὅτε δὲ μὴ κατὰ θάλασσαν ἐξέλθωσι, διὰ τῆς ἡπείρου κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν χωρίων ἐκστρατεύουσι.

139. Speculatores abs te diligenter emittendi sunt, qui res illorum cognoscant, ut contra eos exercitum idoneum præpares, ut quando e terra continentem exeunt, præfecto classis indicetur, qui in Tarsensium et Adaneorum agros maritimos incurset. Neque enim tam numerosus barbaris Cilicibus exercitus est, ut iidem ad pugnandum terra simul et mari habiles sint.

Ταρσένων καὶ Ἀδανείων χωρίων ὅσα κεῖται κατὰ θάλασσαν. Οὐ γὰρ πολυπληθὴ στρατοῦ τοῖς Κιλιχίοις βάρβαροις ἔστιν, ἐπεὶ περὶ οἱ αὐτοὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν ἐκστρατεύονται.

140. Ad summam autem, si illos vastare cupis, classe simul maritima, et terrestribus copiis per Taurum simul cum aliis præfectis, et impetus incursionisque adversus illos facies, atque ita prædatorum illorum regionem populaberis, quemadmo-

τάξιν, καὶν τις ἐπέλθῃ αὐτοῖς ἢ δύο, ἢ τρεῖς, ἄχρις οὗ ἢ θαρρήσουσι κινήσαντες διώξαι, ἢ δειλιάσουσι καὶ ὀρμήσουσι πρὸς φυγὴν. Διὰ χρῆ βραστάξαι τὴν ἐφοδὸν αὐτῶν προτέραν διὰ τοξείας τῆς κατὰ αὐτῶν, τοὺς ἐμπροσθέν τε καὶ τοὺς μικρὸν ὀπισθεν ἐστῶτας βάλλοντας κατὰ αὐτῶν. Οὕτω γὰρ τῶν ἵππων αὐτῶν τοξευομένων, τῶν λεγομένων φαρίων (84), καὶ τῶν Αἰθιοπίων, ἢ καὶ ἄλλων τοξοτῶν αὐτῶν διὰ τὴν γύμνασιν πληγουμένων, ῥαδίως εἰς φυγὴν ὀρμήσουσι θεοὶν ἐνεκεν, καὶ τοὺς ἵππους περισώζειν βουλόμενοι πο-

διὰ τῆς τῶν ἵππων σωτηρίας καὶ αὐτοὶ συμπερι-

ρλζ'. Τῶν γὰρ ἵππων ἄλλυμένων (85) διὰ τῶν βελῶν, καὶ μάλιστα παφαρμακευμένων, συναπολλύονται καὶ οἱ ἐποχοῦμενοι αὐτοῖς, ἢ καὶ γνόντες τοῦ φαρμάκου τὴν δύναμιν καὶ πρὸ τοῦ βληθῆναι φεύξονται.

ρλζ'. Οὐ τοσοῦτον γὰρ δόξης ὀρεγόμενοι καὶ ὀνόματος ἐκστρατεύονται οἱ πλείστοι Σαρακηνῶν, ὅσον εὐπορίας χάριν καὶ τούτων (86) ἐπιτηδείων κέρδους: οὐ γὰρ γεωργεῖν οἴδασιν, ἐν' ἐνταῦθεν οἱ κένητες διαζῶσιν, ἀλλ' ἐν τῇ μαχαίρᾳ αὐτῶν καὶ μόνῃ ἢ ζῆν ἢ θνήσκειν ἐκ νέου παιδεύονται. Ὅθεν ἢ ἀπαξ κατ' αὐτῶν νίκη πολλῶν ἐλευθερώσει κινδύνων Ῥωμαίων, μηκέτι τολμώντων ἀπερισκέπτως ἐξέρχασθαι τῶν θεωμένων τοὺς ἐξελθόντας μὴ ὑποστρέψαντας, ἀλλὰ θρηγνομένους ὑπὸ τῶν ἰδίων.

ρλη'. Δοκεῖ δὲ τοῖς Κιλιχίοις Σαρακηνοῖς ὅσον ἔχουσι πεζικὸν πρὸς ἀμφοτέρως ἐκπαιδεύειν τὰς μάχας, πρὸς τε τὴν κατὰ γῆν διὰ τῆς ἐξόδου τῆς διὰ τοῦ Ταύρου ὄρους, καὶ τὴν κατὰ θάλατταν διὰ τῶν παρ' αὐτοῖς πλοίων τῶν λεγομένων κουμβαρίων, καὶ ὅτι μὴ πρὸς τὴν ἡπείρου ἐκστρατεύουσι, διὰ τῆς θαλάττης ἐξέρχονται, πριζίδας τε ποιῶντες κατὰ τῶν παραθαλασσίων χωρίων, κολλάκις δ', εἰ οὕτω ταῖς ἐξέλθωσι, διὰ τῆς ἡπείρου κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν χωρίων ἐκστρατεύουσι.

ρλθ'. Δεῖ οὖν ἐπιτηρεῖν σε, ὦ στρατηγέ, διὰ κατασχόπων ἀληθῶν, καὶ μανθάνειν τὰ κατ' αὐτούς ἀκριβῶς, καὶ ἐτοιμάζεσθαι σὺν τῷ ἀρχοῦντι στρατῷ, ἐν' ὅταν διὰ θαλάσσης ἐκστρατεύωσιν, αὐτὸς κατὰ γῆν, εἰ δυνατόν, ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν προσβάλλῃς αὐτοῖς: ὅταν δὲ διὰ τῆς γῆς ἐκστρατεύωσιν μέλλωσι, μηνύς τῷ κριβαρῶντι τοῦ πλωῖμου (88) στρατηγῷ, καὶ

ἢ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν δρομώνων εἰσπιπέτω κατὰ τῶν

ρμ'. Τῆ δὲ κεφάλαιον τῆς ἐκείνων καταπτώσεως ἔστιν, ἵνα ὁμοῦ καὶ διὰ πλωῖμου στόλου τοῦ ἱκανοῦ καὶ διὰ πεζικοῦ στρατοῦ διὰ τοῦ Ταύρου ἕμα καὶ ἐξέρις συστρατηγῶς τοῖς ἀρχοῦσι ποιήσῃς τὴν κατ' αὐτῶν προσβολὴν καὶ ἐπέλευσιν, καὶ οὕτω τῶν λη-

NOTÆ.

(84) Φαρίων. In codice Cæci, παρίων, videtur fuisse. Sed male, φάρια, et φαρίων, est equus. Vide Glossarium nostrum.

(85) Τῶν γὰρ ἵππων ἀλλυμένων. Scribatur,

τῶν γὰρ ἵππων ἀλλυμένων.

(86) Τούτων. Scribe, τοῦ τῶν.

(87) Εἰ οὕτω ταίχει. Scribe, εἰ οὕτω τύχει.

(88) Πλωῖμου. Scribatur, πλωϊκού.

αὐτῶν ἐκείνων καταλήσεις τὴν χώραν, οἷόν ποτε ὁ ἡμίτερος μακαριώτατος πατήρ καὶ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ ἐν τοῖς αὐτοῦ χρόνοις διὰ κλεύσεως αὐτοῦ θείας πεποίηκεν.

ρμα'. Τοὺς δὲ πλησιάζοντας τῇ Μεσοποταμίᾳ Συρίας Σαρακηνούς δι' ἐπιτηδεύματων καταπολεμήσεις, οἷς ἐχρήσατο ὁ κατὰ τὸν μικρῷ παρελθόντα καιρῷ τὴν Θεοδοσίου πόλιν ὑπ' ἐκείνων κατεχομένην ἀφελόμενος στρατηγός, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ αὐτὴν ὑποτάξας βασιλείᾳ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ῥωμαῖκοι ἱπποὶ ἀήθως ἔχοντες πρὸς τὰς καμήλους, καὶ πολλῶ μᾶλλον πρὸς τὰ τύμπανα ἤχουντα καὶ τὰ κύμβαλα, πτύρονται καὶ ἀπιστρέφονται εἰς τὰ ὄπισθ, ὥστε καὶ εἰς φυγὴν διὰ τοιοῦτου τρόπου πολλάκις ὄρμην Ῥωμαίους, δεῖ ἐθίζεσθαι τοὺς τῶν στρατιωτῶν ἱπποὺς, καὶ μάλιστα τῶν πρωτοστατῶν καὶ τῶν ἀρχόντων, εἰς τὰ τοὺς κτύπους τῶν τυμπάνων καὶ τῶν κυμβάλων διὰ τῆς αὐτῆς γυμνασίας, καὶ δὴ καὶ εἰς τὸ συνεῖναι καμήλοις καὶ μὴ ξενίζεσθαι τῇ θείᾳ αὐτῶν. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα, ἅπερ ἂν τις ἐπινοήσοι πρὸς τὰ παρόντα διασκοπούμενος.

ρμβ'. Συνελόντα δὲ εἰπεῖν ἅπαντα τὰ προειρημένα περὶ τῆς τακτικῆς θεωρίας ἄπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους, ἔσται διὰ τὰ ὄπλα, καὶ τὰς ὀπλίσεις, καὶ τὰς γυμνασίας, καὶ τὰς παρατάξεις τὰς πολεμικάς, καὶ τὰς ἄλλας στρατηγικὰς μεθόδους, εἴρηται ἕνεκεν τοῦ Σαρακηνῶν ἔθνους ἡμῖν, καὶ παρηγγέλη, καὶ διατάσσεται. Τοῦτο γὰρ καὶ γειτονεῖον τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ, οὐδὲν ἦτορον τοῦ πάλαι Περσικοῦ ἔθνους τοῖς ἀρχαίοις βασιλεῦσι τὰ νῦν ἡμῖν ἐνοχλεῖ, καὶ παραλυπεῖ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους τὸ καθεκάστην, οὐ χάριν καὶ τὸν παρόντα τῆς πολεμικῆς διατάξεως ἀνεδεξάμεθα πόνον. Ἐύρηται δὲ ἡμῖν πρὸς τοὺς εἰρημένους καὶ ἕτερα παρατάξεων σχήματα, οἷς χρησάμενος, ὡς στρατηγὸς, κατὰ τοῦ τοιοῦτου βαρβαρικοῦ ἔθνους εὐδοκιμήσεις. Εἰσὶ δὲ ταῦτα·

ρμγ'. Ποιήσεις παρατάξιν ποικίλην ὡς ἐν τυπῷ εἰπεῖν ἀπὸ ἀνδρῶν β' ἐπιλέκτων. Οὕτως πρώτη μὲν ἔστω παράταξις, ἡ λεγομένη πρόμαχος, ἀνδρῶν α', καὶ εἰς τρία διαιρήσεις: ἴσα μέρη, δεξιὸν, ἀριστερὸν, μέσον, ὥστε εἶναι καὶ ταῦτα ἀπὸ ἀνδρῶν φ', ἔγγιστα ἀλλήλων τῶν τριῶν τούτων τάξεων παρατεταγμένων, ὡς δοκεῖν μίαν εἶναι τὴν τάξιν. Τὴν δὲ δευτέραν τάξιν ποιήσεις ἀπὸ ἀνδρῶν α', ἣν εἰς τέσσαρα διαιρήσεις μέρη ἀπὸ ἐνὸς σαγιταβόλου ἀλλήλων διαστάμενα, ὥστε εἶναι αὐτὰ ἀπὸ ἀνδρῶν σν', ὀπίσω τῆς πρώτης παρατάξεως ἰσταμένων, ὥστε εἴγε τοῦτο συμβῆ τὴν πρώτην ὑποπηθῆσαι τάξιν, ὑποδέχεσθαι αὐτὴν ἐν τοῖς κανοῖ; αὐτῶν τῆς διαιρέσεως τόποις, καὶ οἷον μίαν σὺν αὐτοῖς γίνεσθαι παράταξιν. Τὰ γὰρ τέσσαρα μέρη τῆς δευτέρας τάξεως τρία ποιεῖ κενὰ χωρία, εἰς ἅπερ οἱ τῆς πρώτης τάξεως ἐλθόντες συστήσονται τῇ δευτέρᾳ· ἐπὶ ταύταις δὲ ποιήσεις καὶ νωτοφυλάκας ἄνδρας φ' οὐ; διαιρήσεις εἰς μέρη δύο κατὰ οὐραν, ἦτοι δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν, ἰστασθαι δὲ αὐτοὺς ὀπίσω τῆς δευτέρας παρατάξεως εἰς τρίτην τάξιν, ἔχον τὸ ἕκαστον μέρος ἀνὰ σν', ὥστε καὶ ἐν καιρῷ χρείας αὐτοῦ; προσερχομένους ἐνοῦσθαι πρὸς βοήθειαν τῇ δευτέρᾳ παρατάξει ὑποδεχομένη τὴν πρώτην. Ταύτας μέντοι τὰς τρεῖς τάξεις, εἰ καὶ διηρημέναις διὰ τὴν χρείαν ὠρίσασμεν, ἀλλ' οὖν ἠνωμέναις τῇ ἐγγύτητι: καὶ

A dum clarissimus atque amplissimus pater meus Basilius Imperator Romanus fecerat.

141. Qui Mesopotamiæ Syriæ finitimi Saraceni sunt, iis molitionibus oppugnabis, quibus paulo ante hoc tempus imperator exercitus illæ utebatur, qui Theodosii civitatem ab illis occupatam eripuit, et in nostram potestatem redegit; et quoniam equi Romani minus assuesfacti sunt, vel aspectui camelorum, vel tympanorum cymbalorumque strepitui, exercendi ad ista equi sunt, præfectorum autem et primariorum virorum potissimum, ut neque aspectum camelorum refugiant, neque sonitum tympanorum cymbalorumque formident. Itaque permulta sunt, quæ quis diligenter intuens ad ista excogitare possit.

142. Brevi autem, quæcunque a nobis de apparatu belli, de armis, armatura, exercitationibus, aciebus bellicis, ac reliqua disciplina militari conscripta sunt, ea omnia ad Saracenos oppugnandos recensebatur; hæc enim gens finitima nostro imperio, quemadmodum Persæ olim fuerant, non minus sub nostrum imperium subjectos homines vexat, atque illi olim fecerunt. Itaque hujus libri conscribendi laborem suscepimus, ut nostri adversus illos paratiores instructioresque essent. Aliæ vero acierum formæ a nobis præterea adinventæ sunt, quibus adversum barbaros usus magnam victoriam comparabis.

143. Variam aciem ad hunc modum instrues virorum quatuor millium. Prima sit acies, quæ propugnatrix dicitur, virorum mille quingentorum, et in tres partes eam divides: dextram, sinistram, mediam, ut singulæ quingentorum virorum sint; ac ita prope se mutuo collocabis, ut una acies esse videatur. Secundam aciem virorum mille facies, eamque in quatuor partes divides, unius sagittæ jactu a se mutuo distantes, ut in unaquaque parte ducenti quinquaginta viri post primam aciem collocentur. Quod si primam aciem retrocedere contingat, in vacua Interstitii loca recipiantur, atque adeo una cum illis acies fiant. Nam quatuor partes secundæ aciei tria intervalia faciunt, in quæ prima acies se recipiens, ad secundam aciem aggregetur. Post hos, tergestites instrues, homines quingentos, quos duas in partes a tergo divides: dextram et sinistram. Hos a tergo secundæ aciei instrues, ac si tertia acies essent, ut unaquæque pars ducentos quinquaginta viros habeat, ut si quando opportunum sit, et ipsi ad secundam aciem adjuvandam progrediantur, quæ jam primam receperat. Has tres acies ad usum separatas, propinquitate conjunctas, ad se mutuo adjuvandas idoneas esse perspeximus. Illis adjunges cornua prope, et coram prima acie

ριπατούντες (93)· εἰ δὲ βαρηθῶσιν οἱ κούρσωρες (94) ἔγουν οἱ λεγόμενοι καὶ προκλάσται, εἶτα ὑποστρέψουσιν, ἵνα ὑποδέχωνται αὐτούς οἱ διζένσωρες μετὰ τάξεως, καὶ ἀναστῆλθουσι τοὺς πολεμίους. Εἰ δὲ τι καὶ πλέον καὶ τῆς δευτέρας τάξεως ὑποδοθῆσονται, καὶ προσέτι οἱ νωτοφύλακες, καὶ οὕτω διώξουσι τοὺς πολεμίους, ἐκ διαδοχῆς τὴν βοήθειαν παρὰ πολλῶν ὑποδεχόμενοι. Οὐ γὰρ μοι δοκεῖ ἐν μιᾷ μόνῃ παρατάξει ἀποκινδυνεύειν ἀσφαλές (95). Ὁμοῦ γὰρ ποιοῦσα ἡ μία ὁμοῦ καὶ φεύγει. Ἐνταῦθα δὲ εἰ καὶ ἡ πρώτη πονήσει, ἀλλ' ἡ δευτέρα ἐστῶσα βωμολαίωτερον βοηθήσει (96). Εἰ δὲ καὶ αὐτὴ πονήσει, ἀλλ' ἡ τρίτη ἀπαθῶς ἐπέλθῃ, καὶ οὕτω πρὸς τρεῖς ἀπαθείς παρατάξεις ἡ μία τῶν πολεμίων ποιοῦσα εὐκαταγώνιστος γίνεται, καὶ ταχέως λυθῆσεται, καὶ εἰς φυγὴν ὁρμήσει, συμπνεόντων δηλονότι κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον καὶ τῶν πλαγιοφυλάκων καὶ τῶν ὑπερκραστῶν.

ρμ'. Μάλιστα τῶν εἰρημένων ὁ ἀνδρῶν ἐπιλέκτων Β ὄντων καὶ διαφερόντων τῇ ἀνδρείᾳ, καὶ τῇ περὶ τοὺς πολέμους ἀρετῇ, ὅπερ ὀφείλει. Οὐ γὰρ πρὸς ἀνδραποδῶδη στρατὸν ἡμῖν πρόκειται ἡ διάταξις, ἀλλὰ πρὸς ἱκανὸν μεταχειρίσασθαι ὄπλον, καὶ ἐκθύμως ἀγωνίσασθαι.

ρμζ'. Τὰς δὲ ἀκίας τῆς τοιαύτης παρατάξεως ποιήσεις ἀπὸ ἀνδρῶν δέκα τὸ βάθος· ἦτοι τὸ πάχος αὐτῶν, ὥστε εἶναι καθ' ἑκάστην ἀκίαν ἀρχοντας δύο, τὸν τε λεγόμενον λοχαγὸν, ἔγουν δέκαρχον, ἢ πρωτοστάτην, ἢ πρόμαχον, καὶ τὸν οὐραγὸν, ὃς ἐστὶ ἐσχατος τοῦ στίχου, καὶ καλεῖται πεντάρχη, οὗς καὶ μάλιστα ἱκανοὺς εἶναι χρὴ, καὶ ἀνδρείους, καὶ καταφράκτους· τὰς ἀρμόζουσιν ὄπλοις, καὶ οὕτως τοῦ βάθους τῶν ἀκίων τεταγμένου, τὸ ἐπὶ μέτωπον ἕκταμα πρὸς πλάτος κατὰ ζυγὸν, ὅσον ἂν ἀπαντήσῃ τάττεσθαι καὶ κατὰ πλευράν.

ρμζ'. Ἐπὶ δὲ τῆς νῦν ὑποθέσεως ἡ μὲν πρώτη C τάξις, ἦτις καὶ εἰς τρία μέρη διαιρεθῆσεται, καθ' ἕκαστον μέρος ἔξει ἀκίας ν', ἀνὰ ἑ' ἔχουσας τὸ βάθος κατὰ στίχον, ἀπὸ τοῦ λοχαγοῦ καὶ πρωτοστάτου ἕως τοῦ ἐσχατοῦ οὐραγοῦ, ὡς εἶναι τὰς ἑλίας ἀκίας τῶν τριῶν μερῶν τῆς πρώτης τάξεως ρν', ἦτοι ἀνδρας α καὶ φ'· ἡ δὲ δευτέρα τάξις ἔχεται διὰ τῶν τεσσάρων αὐτῆς μερῶν ἀκίας ἀνὰ ἦ', καὶ πέντε, τὰς πάσας ἀκίας ρ' ἀνδρῶν α. Οἱ δὲ πλαγιοφύλακες ἔξουσιν ἀκίας κ', ἀνδρας σ', προσέτι δὲ οἱ ἐνεδροὶ ἔγουν τὰ ἐγκρύμματα ἐνθεν κακείθεν τῶν δύο μερῶν τῆς παρατάξεως, ἀν' ἀκίων κ', ἀκίας μ', ἀντ' ἀνδρῶν σ', ὁμοῦ δὲ ἀνδρας υ', καὶ οἱ ἐν τοῖς κενοῖς δ' ἐστῶτες τῆς δευτέρας παρατάξεως, ὀστιας, ὡς εἴρηται, καὶ τοὺς φεύγοντας ἀναστῆλθουσιν, ἔσονται τὰ τρία μέρη ἀπὸ ἀκίων ρ', ὁμοῦ ἀνδρῶν τ', καὶ οἱ D τῷ στρατηγῷ παρεστῶτες ἀνδρες ρ'.

ρμη'. Ἄλλαι μὲν τρεῖς παρατάξεις ἐξηρημένων τῶν κούρσῶρων ὑπὸ ἀκίας ταχθήσονται, τὰ δὲ λοιπὰ τάγματα ἔγουν οἱ πλαγιοφύλακες καὶ ὑπερκράσται,

res illos excipientes hostes repriment. Sin quid gravius contingat, secunda acies et tergiatiles præterea opem ferant, atque adco hostes insequantur, sibi mutuo opem, si quid usus postulet, ferentes. Neque enim mihi tutum videtur esse, omnes una in acie ponere, ne simul pugnantibus simul in periculum veniant, et in fugam se conjiciant. Hic autem quanquam prima afflicta sit, secunda tamen firmiter consistit atque illi opem ferre solet; quod si quid gravius hæc quoque patiat, tertia tamen secure invadat. Atque ita nostræ tres acies firmæ adversus unam hostium aciem contententes, facile eam superare atque expugnare possunt et in fugam præcipitare, adjuvantibus ad hanc rem lateranis et cornistitibus.

145. Hæc quatuor millia ex delectis strenuisque viris fiant, et in bello gerendo exercitatis: neque enim de plebeis ac fortuitis hominibus mentio a nobis facta est, sed de ea acie quæ possit arma gerere et alacriter dimicare.

146. Contubernia hujus aciei ad decem virorum altitudinem facies, ut in unaquaque acie duo viri sint, alter lochagus, sive caudanus, sive quintanus: quos strenuos idoneosque viros esse oportet, et idoneis armis instructos. Atque ad hunc modum altitudine acierum instructa, ad longitudinem, quam transversam altitudini appellant, quantum numerus et latera patiuntur, instruat.

147. Quoniam, quemadmodum nunc posuimus, prima acies in tres partes dividitur, unaquaque pars quinquaginta contubernia habebit, quæ singula decem viros habebunt a lochago, id est decano ad ultimum, ordine locatos, ut universa contubernia primæ aciei centum quinquaginta sint, id est viri mille quingenti. Secunda acies habeat in quatuor illius partibus contubernia viginti quinque singulis, universis centum contubernia, id est viros mille. Laterari habeant contubernia viginti, viros ducentos: similiter cornistites contubernia viginti, viros ducentos habeant. Insidiæ præterea hinc atque illinc aciei contubernia viginti, viros ducentos singulæ habeant: universæ contubernia quadraginta, viros quadringentos, qui in intervallicis inanibus singulis locantur secundæ aciei contubernia decem virorum, simul tercentos, et qui præterea imperatori adsunt centum viri.

148. Reliquæ acies exceptis cursoribus ordine quodam instruantur; laterani, cornistites, insidiæ non semper instructæ, sed pro usus ratione inter-

NOTÆ.

(93) *Εὐτάκτως περιπατούντες*. Scribebatur, οὐτακτοπεριπατρώντες.

(94) *Οἱ κούρσωρες*. Scribebatur, οἱ κούσωρες.

(95) *Ἀσφαλές*. Scribebatur, ἀσφείς.

(96) *Βοηθήσει*. Scribebatur, βοήσει.

dum drungarii, id est confecti, incurrant, inter-

am ordinem suum conseruent. **Α** **ἦτοι οἱ πρὸς τὴν κύκλωσιν ταγέστες, καὶ δὴ καὶ οἱ ἐκ τῶν ἐγκυρμμάτων, ἦτοι οἱ ἐνεδροὶ καὶ οἱ λοιποὶ, οὐκ ἀπὲρ συνταταγμένοι στήσονται, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρεῖαν, ποτὲ μὲν οὕτως ἦτοι δρουγγιστὶ ἐπελεύσονται, ἢ ὡς ἀπαιτεῖ ἡ τοῦ πολέμου περίστασις.**

149. Eligentur ex iis designatis quatuor millibus virorum, præfecti delecti mille trecenti quadraginta sex, quintani octingenti, decani quadringenti, quinquagenarii octoginta, centuriones quadraginta, comites viginti, drungarii quatuor, turmarchæ duo. Ita erunt præfecti majores tum minores mille trecenti quadraginta sex. Sicque in universo exercitu eligantur ille strenui milites. Summam totius numeri, vel universum reliquum exercitum potius, quod thema dicitur, horum quatuor mille virorum delectorum, armatis equitibus ac strenuis militibus complebis, quemadmodum tibi ad opportunitatem temporis idoneum videbitur.

150. Atque hæc quidem ita nobis describantur si minor fuerit hostium exercitus, aut si æqualis. Sin longe plures hostium copiarum fuerint, ad prædictam formam exercitum duplicabis, totidem pluribus ad exercitum tuum adjectis, ut universa acies octo millium sit, et singulæ cohortes æqualem, atque antea numerum habeant. Si non satis fuerit duplicare, triplicabis exercitum, et duos alios duces adjunges cum militibus delectis et strenuis, ut fiant universi duodecim millia virorum. Itaque prædicto more universus exercitus describetur, triplicatis unaquaque in acie militibus.

καὶ καταφράκτοις, ὥστε δύο καὶ δέκα γενέσθαι χιλιάδας. Καὶ οὕτως κατὰ τὸν εἰρημένον ἀνωθεν τύπον διαμερισθήσεται ὁλος ὁ στρατός, τριπλωμένων δηλονότι τῶν ἐφ' ἐκάστη τάξει στρατιωτῶν κατὰ τὸ ἀνω που ὠρισμένον ποσόν.

151. Si cum paucis et strenuis hostibus negotium futurum est, videturque tibi utile esse uno ex exercitu omnes instruere, tres facito acies, singulas quatuor millium, quemadmodum prædiximus, vel etiam si pluribus millibus pro ratione copiarum tuarum abundaveris, et prima acie irruentes hostes excipies, et dum ii hæc exercentur, si in fugam vertantur, quiescere cæteros facies. Sin minus, tum altera acies a tergo illorum invadens, irruptionem in eos faciet, quare non parum hostes profligabuntur. Sin ne sic quidem superentur, sed fortiter resistent, tum tertia vel ad latus vel a tergo invadens, et simul cum aliis hostes circumcludens, funditus delebit; quamvis enim audacia quasi colore aliquo imbuuntur hostes, carne tamen vacui non sunt, ut vulnera illata sentire non possint.

152. Si cum magnis et ingentibus copiis confictio tibi futura est, quatuor millia unam in aciem conferes, et multitudinem copiarum tuarum tres in partes divides, quemadmodum prædixi, in pri-

Α **ἦτοι οἱ πρὸς τὴν κύκλωσιν ταγέστες, καὶ δὴ καὶ οἱ ἐκ τῶν ἐγκυρμμάτων, ἦτοι οἱ ἐνεδροὶ καὶ οἱ λοιποὶ, οὐκ ποτὲ μὲν οὕτως ἦτοι δρουγγιστὶ ἐπελεύσονται, ἢ ὡς ἀπαιτεῖ ἡ τοῦ πολέμου περίστασις.**

ρμῶν. Συναχθήσονται τοίνυν ἀπὸ τῶν οὕτω τεταγμένων δ' χιλιάδων ἀνδρῶν οἱ πάντες ἀρχόντες κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν ἐπιλεκτοὶ αὐτῶν οὕτως, πεντάρχαι μὲν ὦ', δεκάρχαι δὲ ὦ', πεντηκοντάρχαι δὲ οἱ καὶ τριβοῦνοι καλούμενοι π', κένταρχοι ἦγουν ἑκατοντάρχαι μ', κόμητες κ', δρουγγάριοι καὶ χιλιαρχοὶ δ', τουρμαρχοὶ β', ὁμοίως ἀρχόντες μικροὶ μεγάλοι αὐτῶν, καὶ οὕτως μὲν ἐπὶ τοῦ ἐνὸς θέματος ἐπιλεγέσθωσαν ἀνδρεῖοι στρατιῶται καὶ πληρούτωσαν τὸ λεγόμενον στρατιωτικὸν θέμα, ἦτοι τῶν δ' τὸν ἀριθμὸν ἐπιλέκτων, καὶ ἐνόπλων καθ' ἑαυτῶν καὶ γενναίων ταῖς ἀρεταῖς. Τὸ δ' ἄλλο πλῆθος ἐκ τοῦ θέματος εἰς ἑτέρας τάξεις καὶ χρεῖας καταμεριζέσθω, ὡς ἂν σοὶ δοκῇ, ὡς στρατηγῆ, τὸ λυσιστελοῦν πρὸς τὸν ἐκάστοτε καιρὸν.

ρν'. Καὶ ταῦτα μὲν εἰρηται, ἐὰν ἄρα ὀλίγος ἔσιν ὁ τῶν πολεμίων στρατός ὑπὲρ τὸν σὸν, ἢ ἴσως (97). **Εἰ δὲ πολυπληθὲς πλεονεκτεῖ ὁ ἐναντίος, τότε κατὰ τὸν ὀρισθέντα σοὶ τύπον ἐν τῇ προδηλωθείσῃ παρατάξει, ἢ διπλώσεις τὸ στράτευμα ἀπὸ ἑτέρων θεμάτων τῶν στρατηγῶν σου, ὥστε γενέσθαι τὴν πᾶσαν παράταξιν χιλιάδων ἦ', δηλονότι κατὰ τὸν εἰρημένον τύπον μεριζομένου τοῦ ὅλου στρατοῦ, πλὴν μόνου τύπου ποσοῦ καθ' ἑκατὸν τάγμα τῆς τάξεως προσθεμένου. Εἰ δὲ μὴ διπλώσαι μόνον ἀρκεῖ, καὶ τριπλώσεις, συντάσων καὶ ἑτέρους β' στρατηγῶν ἅμα τοῖς ὕπ' αὐτοῦ στρατιώταις οὕτως ἐπιλέκτοις**

Γ ρνα'. Καὶ εἰ μὲν πρὸς ὀλίγους καὶ ἀνδρεῖους πολεμίους ἔχεις τὸν ἀγῶνα, καὶ δοκεῖ σοὶ χρήσιμον, κατὰ τὸν θέμα ἐκτάξας τρεῖς ποιήσεις παρατάξεις ἀπὸ χιλιάδων δ', κατὰ τὸν ὀρισθέντα τύπον, ἢ καὶ πλείονων χιλιάδων, κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τοῦ στρατοῦ εὐπορίας, καὶ τῇ μὲν μὴ προσβάσεις αὐτοῖς, ἢ προσβάλλοντας ὑποδέξῃ αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἐκείνων ἀσφαλοῦμένων, εἰ μὲν τραπῶσιν, καὶ οὕτως διώξεις ἀσφαλῶς, εἰ δ' ἀνθιστώσιν, τότε καὶ ἡ ἑτέρα ποιήσεται προσβολὴν, ἐξόπισθεν αὐτῶν ἐπελθοῦσα, καὶ οὕτως κατεργασθήσονται οἱ πολέμιοι. **Εἰ δὲ καὶ πρὸς ταύτην ἀντίσχωσιν, ἀλλ' ἢ τρίτῃ ἐπελθοῦσα ἢ ὀπισθεν ἢ ἐκ πλαγίου, καὶ ἅμα ταῖς ἄλλαις κυκλώσασα τοῦ ἐναντίου πάντως αἰρήσει αὐτούς. Οὐ γὰρ ἀσφαρκεῖ εἶσιν οἱ πολέμιοι, καὶ τὸ θράσος αὐτοῖς ὡς περ χρῶμα περιέκειται.**

ρνε'. **Εἰ δὲ πρὸς πλῆθος πολεμίων διαγωνίζεσθαι μέλλεις, τὰς τρεῖς παρατάξεις ἀπὸ τεσσάρων χιλιάδων εἰς μίαν, ὡς εἰρηται, συνάξεις, καὶ τριπλασιάσεις τὸ ποσὸν τῆς προεἰρημένης ἐκτάξεως, διαμερί-**

NOTÆ.

τ. ἴσως. Scribe, ἢ ἴσος.

ζων κατά λόγον, ὡς πρόκειται, εἰς τε πρώτην καὶ δευτέραν παράταξιν, καὶ εἰς πλαγιοφύλακας, καὶ εἰς ὑπερκεράστας, καὶ εἰς ἐνίδρους, ἦτοι ἐγκρύμματα.

ρνγ'. Καὶ εἰς τὰ ἄλλα, ὡς προσέηται, τάγματα (98), καὶ οὕτως μετὰ εὐταξίας καὶ συστάσεως ποιήσεις τὴν προσβολὴν διὰ τῶν λεγομένων κουρσῶρων, ἦτοι τῶν προμάχων τῆς πρώτης τάξεως, ἢ καὶ τῶν ὑπερκεραστῶν, ἢ ὡς ἂν ἡ χρεῖα καλέσει, καθὼς καὶ ἐν τῇ περὶ τοῦ πολέμου διατάξει διωρισάμεθα. Εἰ δὲ καὶ εἰς πλείονες εἰσὶν οἱ πολέμιοι, καὶ χρεῖα πολλῶν πλείονος στρατοῦ, ἔστωσαν καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων στρατηγὸς πρὸς τὴν τοιαύτην χρεῖαν ἔτοιμοι, ὁμοίως τῶν οἰκείων στρατῶν ἐπιλεξάμενοι καὶ διακρίνοντες τοὺς χρησίμους ἀπὸ τῶν ἀχρείων, ὡς ἄχρι τεσσάρων χιλιάδων, ὡς εἴρηται, ἐφ' ἑκάστῳ θέματι, διὰ τὴν νῦν ἐπικρατήσασαν τῶν στρατιωτῶν ἄγυμνασίαν τε καὶ ἀμέλειαν καὶ ὀλιγότητα. Καὶ οὕτοι πάντες πλήθος δοκίμων στρατιωτῶν συλλέξουσι, καὶ παραστήσουσιν ἅμα σοὶ κατὰ τῶν πολεμίων, ὥστε καὶ ὑπὲρ τὰς τριάκοντα χιλιάδας καταστήναι τοὺς ὀφειλοντας ἀνδρείως καὶ εὐψύχως ἐκστρατεύειν κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

ρνδ'. Καὶ ταῦτα μὲν διωρισάμεθα τῇ ὑμῶν ἐνδοξότητι, τάχα οὐδὲ καινόν τι ἢ παρὰ τὴν δόξαν ἔχοντα· ἀλλ' ἐξ ὧν, ὡς εἴρηται, τοῖς παλαιότεροις ἐντυχόντες ἠνθολογήσαμεν, καὶ μετρίαν πείραν ἐκείθεν συλλέξαντες συμφώνως ἐκείνοις διεταξάμεθα. Καὶ ἕτερα δὲ πλείστα δυνήσῃ ἐφευρεῖν ἐντεῦθεν λαμβάνων τὰς ἀφορμὰς, ἅπερ, ὡς εἴρηται, οὐτε γράφειν καθ' ἐνδυνατόν, οὐτε τῷ παρόντι συντάγματι διὰ τὴν συντομίαν ἐντάξει ἀρμόδιον. Ἐξὸν δὲ σοὶ φιλοπονοῦντι, καὶ τῷ πλάτει τῶν τακτικῶν ἐμμελετήσαντι, καὶ τοιαῦτα καὶ τούτων εἰ δραστηκώτερα καὶ προσεπεινοῆσαι καὶ διαπράξασθαι θεὸν ἔχοντι βοήθην διὰ τε τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, καλῆς εἰς τὴν ἡμετέραν βασιλείαν ἀγάπης καὶ διαθέσεως.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΙΘ' (99).

Περὶ ναυμαχίας.

α'. Ἦδη καὶ περὶ ναυμαχίας διαταξόμεθα, οὐδὲν μὲν ἐν τοῖς παλαιοῖς τακτικοῖς περὶ αὐτῆς κεκαλονισμένον εὐρόντες, ἀφ' ὧν δὲ σποράδην ἀνίγνωμεν, καὶ διὰ μετρίας πείρας τοῦ νῦν καιροῦ, παρὰ τῶν πλωτῶρων στρατηγῶν ἡμῶν ἀνεμάθομεν, τὰ μὲν πεποιηκότων, τὰ δὲ πεπονθότων, ἀναλεξόμενοι μικρὰ τινα καὶ ἔσον ἔμφρασις δοῦναι τοῖς καὶ ἐπὶ θαλάσσης μάχεσθαι διὰ τῶν ποτε λεγομένων τριηρῶν, νῦν δὲ δρομώνων καλουμένων, μέλλουσι, ἐν ὀλίγοις διορισάμεθα.

β'. Πρῶτον μὲν οὖν, ὃ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως στρατηγὸς (ἦδη γὰρ καὶ πρὸς σὲ δεόν τὸν λόγον ποιήσασθαι), τῆς ναυμαχικῆς ἐμπειρίας καὶ τάξεως ἐπιστήμονά σε εἶναι χρεῖον, καὶ τὰς τῶν ἁέρων καὶ τῶν πνευμάτων κινήσεις προσκοπεῖν τε καὶ προειδέναι διὰ τῆς τῶν φαινομένων ἀστέρων καὶ ἐν ἀστροῖς

mam et secundam aciem, in tergitites et lateranos.

153. In cornistites præterea, et insidias, reliquasque cohortes, quas supra recitavi, divides, itaque instructus atque apparatus prodibis ad condigendum cum cursoribus, id est, præclatis primæ aciei, et cornistitibus, et ita usus ferat, quemadmodum in cap. De belli apparatu diximus. Sin plures adhuc hostes fuerint, majorique exercitu opus sit, reliqui Orientis præfecti suis cum copiis adiant ad hujusmodi usum parati, in quibus delecti viri ab improbis et ignavis separantur, ut in unoquoque themate, id est, caterva, quatuor millia virorum sint, propter militum nostrorum diligentem hanc ad formam exercitationem, et qui spectati viri strenuique fuerint, ad exercituum tuum aggregabuntur, et tecum hostes invadent. Hanc ad formam etiam triginta millia hominum instrui in acie possunt, ad fortiter et strenue inimicos oppugnandos.

154. Hæc dignitati tuæ iis de rebus commemoravimus, in quibus nihil novum fortasse, aut præter opinionem tuam invenies, sed quæ ex antiquis rei militaris scriptoribus delibavimus, et nostra mediocri experientia percipimus, hunc in librum studioso collegimus, atque in unum adduximus, quibus tu pro tua prudentia, ingenioque occasione ex iis nostris accepta, alia quoque per multa iis similia invenire poteris, quæ neque simul scribi, neque in hunc librum conferri propter longitudinem poterant. Tu vero, qui te totum iis rebus nunc tradidisti, multa iis probatiora atque efficaciora excogitare et conficere Deo propitio poteris, si fidem in eum habeas, et rectionem nostram uilo cultu ac observantia prosequaris.

CONSTITUTIO XIX.

De navali prælio.

1. Restat jam, ut de navali prælio verba faciamus. Nihil autem de iis in antiquis rei militaris scriptoribus traditum invenimus; quæ vero sparsim diffusa legimus, et mediocri usu ipsi cognovimus, quæque præfecti nostri partim aliis inferentes, partim ab aliis accipientes, nobis explicarunt, et quæ occasionem aliquam afferre possunt ad rem bene dromonibus, id est, triremibus gerendam, ea paucis explicabo.

2. Primum autem (nam ad te nunc, navarche, verba facienda sunt) rei navalis peritia ac instructione pollere te oportet, et aeris, ventorum flatus prænoscerere, per stellarum apparentium motum, et astrorum signa, tempestivitatum etiam mutationem perfecte cognoscas, ut si perfectus iis in rebus

NOTÆ.

(98) *Τάγματα*. Scribebatur, *ὄγματα*.

(99) In codice Laurent. est cap. 20.

lueris, totus et securus ad omnia maris tem-

peratibus conserueris.

3. Drumones, id est, triremes fabricandæ sunt ad nauale prælium idoneæ, aduersum hostium instructam classem. Naque perspectio classis illorum apparatus et uniuersa constitutione, totam classem omnino sic parabis, ut ad pugnam cum illis optissima sit.

4. Triremium confectione, neque admodum crassa sit, ut ne tardè sint ad cursum, neque ad nimiam existens attenuata, ne infirma ac fragilis facile aduersarum nauium impetu cildatur; sed mediocrem habeat confectionem, ut incitatus, celerique ad cursum sit, et firmus, ac stabilis ad hostes repellendus.

5. Ad triremis confectionem omnia parata habeant, enque in promptu, et dupla, ut aurbones, remos, scalmos, funes, caria, et transtra illorum, ceratia, et cataria, et quæcumque alia nautica ars ad usum requirit. Habeat præterea ligna concava, asseres, stappum, picem, picem liquidam, omniaque instrumenta nautica, et ad fabricandas naves spectantia, uanos alijus vector, ut as iam, krebnum, sciram, atque alia ejus generis.

6. In prora siphonem are obiectum de more habeas ad ignem in hostes ejaculandum, et cetera supra siphonem pseudopodium ex asseribus confectionem, et asseribus circumiectum, in quo viri ad bellandum instructi sint, qui aduersum hostes ex prora pugnent, vel in hostilem nauem telo, aut alia ad vastandos hostes spectantia injiciant.

7. Sæl et ligna castra, quæ in medio catarii sunt, maximis in triremibus asseribus exardiscantur, e quibus milites in mediam hostilem nauem conijciant vel lapidis molares, vel grave ferrum, ut mazis cuspidatas, quibus vel nauem confringant, vel subjectos in nave contendant, vel alia in illos profundant, aut hostium nauem incendunt, aut hostes ipsos in navi interficiant. Unaquæque autem triremis oblonga sit, et moderata, duos habens ordines remorum: alium superiorem, alium inferiorem.

8. Ordo unusquisque habeat ad minimum juga viginti quinque, in quibus remiges considerant, unus ad dextram, alter ad sinistram, qui tam armati milites, tam remiges sunt superiores, atque inferiores viri centum; præter hos triremis cen-

Α στραίων κείρας, καὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν καὶ αὐτῆς ἰσχυροτέρων στρασιῶν, καὶ ἢ καὶ τῆς τῶν κειρῶν ἐναλλογῆς τὴν ἀκρίβειαν ἐκτρέψασαι, ὡς ἂν ἔχον περὶ τοῦτ' ἐκταίρας ἀσφαλῆς καὶ ἀκρίβειος ἀπὸ τῶν τῆς θάλασσης διαφορώτερη χειρῶν.

γ. Κατασκευασθῆναι δὲ καὶ δρόμωνας δεῖ ἀρῶντας πρὸς ναυμαχίαν κατὰ τῶν ἀντιστρατιωμένων κλάσεων ναυμῶν, καὶ πρὸς τὴν ἐκείνων δειδέσθαι τε καὶ καθέσθαι, καὶ τῶν ὅσων ποσῶσθεαι τὴν κατασκευὴν δυνατὴν πρὸς ἅπαντα, ἐκείνους ἀντιμάχουσαι.

δ. Ἡ δὲ τῶν δρομώνων κατασκευὴ ρῆτις ἔστω ἰσότης, ἕνα μὴ ἄργαί γίνωνται ἐν ταῖς ἰσοπέδαις ρῆτις λίαν εἰς λεπτότητα ἐξηρασμένη, ἕνα μὴ ἀσθενῆς εἶσθαι καὶ σθερὰ βλάβος ὑπὸ τῶν κυμάτων καὶ τῆς τῶν ἐναντίων συναράξειος τε καὶ κρούσεως ἀσθενέσθαι. Ἄλλι σὺρμετρον ἔχτω τὴν ἰσότησαν ὁ δρόμων, ἕνα καὶ ἰσοσθένως μὴ λίαν ἄργος ἔστω, καὶ κλυδωνίζουσα, ἢ κατὰ τῶν ἐχθρῶν συγκρουόμενος ἰσχυρότερος διαρῆναι καὶ ἀβήκειος.

ε. Ἐχέτωσαν δὲ καὶ πάντα τὰ πρὸς ἐξαρτησὴν δρόμωνων ἀπαραλείπεται καὶ δεκάτῃ, ὅσων ἀρχῆνας (1), κίπτας, σκαρρῶας, σκαρία, κίρρια, καὶ τὰ ἄρματα ἢ αὐτῶν καὶ κροτάρια, καὶ κροτάρια, καὶ ὄπισθεν ἑλισσὴ καυτική τέχνη πρὸς χρεῖαν ὀπισκταῖ. Ἐχέτω δὲ καὶ ἐκ παροσῶν ξύλα τινὰ ἰσχυρία, καὶ σκεπῆς, καὶ σκεπῆς, καὶ πύσσου, καὶ ὑγρόπυσσου, καὶ ναυπηγῆν, κατὰ πίντων τῶν ἰσχυρίων αὐτοῦ, ἕνα τῶν ἰσχυρίων ὅσων σκεπῆσου, τελέσθω (2), πρόνοος, καὶ τῶν ἐπιπέων.

ς. Ἐχέτω δὲ πάντας τὸν σίφωνα κατὰ τὴν πρόρον ἔμπροσθεν χαλιῶν ἰσχυροτέρων, ὡς ἔλας, δ' οὐ τὸ ἰσχυροτέρων (3) πῶς κατὰ τῶν ἐναντίων ἀσθενέσθαι (4). Καὶ ἔσθεον δὲ τοῦ τοσούτου σίφωνα φεδοπάσαι ἄπὸ σκεπῆν, καὶ αὐτὸν περιτεταχισμένον σκεπῆν, ἐν ᾧ στήθονται ἄλλοις περιμετρηταὶ τῶς ἐξηρασμένους ἀπὸ τῆς κρούσεως τῶν ναυμῶν ἀσχυροτέρων, ἢ κατὰ τῆς ναυμῶν καὶ εἰς βλάβου, ἢ ὅσων ἢ ἐπιπέων ὀπισκταῖ.

ζ. Ἄλλι καὶ τὰ λεγόμενα ξυλοκροτῆρα περὶ τὸ μέσον τοῦ κροτάριου ἐν ταῖς μεγίσταις δρόμωνων ἀσθενέσθαι περιτεταχισμένα σκεπῆν, ἐξ ὧν ἄλλοις τῶς τὸ μέσον τῆς ναυμῶν καὶ ἀσθενέσθαι ἢ ἀσθενέσθαι κροτάριος, ἢ σθερὰ βλάβος, ὅσων μάλιστος ἐξηρασμένους, δὲ ὡς ἢ τῆς τῶν διαβροχῶν, ἢ τοῦς ὑποκροτάριος συνδύσασθαι σθερῶς καταρροόμενα, ἢ πῶς ἰσχυροτέρων ἢ ἐκρηξῆσαι δυναμένον τὴν τῶν τῶν ἐναντίων, ἢ τοῦς ἐν αὐτῇ ναυμῶν θανατοῦσαι. Ἐκαστος δὲ τῶν δρομώνων ἐδμήκεας ἔστω, καὶ σὺρμετρος, ἔχον μὲν τῶς λεγόμενας ἰσοπέδαις δύο, τὴν τε κίπτα καὶ τὴν ἰσότην.

η. Ἐκαστῆ δὲ ἔχτω ζυγῶς τὸ ἐλάχιστον πάντα καὶ εἶσθαι, ἐν οἷς οἱ ναυπηγῆται καθέσθαι. Ἔς εἶσθαι ζυγῶς τῶς ἀπαντας κίπτα μὲν εἶσθαι καὶ πάντα, ἕνα δὲ ὀπίσθαι εἶσθαι καὶ πάντα, ἀπὸ πρυτανῆσθαι καὶ ἕνα δὲ αὐτῶν δύο καθέσθαι.

NOTÆ.

(1) Ab εἰρήνας, usque ad καὶ σκεπῆς, codex Laurentianus hist.
(2) Τελέσθω. Scribe, κροτάριου.

(3) Ἰσχυροτέρων. Scribe, ἰσοσθένων.
(4) Ἀσθενέσθαι. Scribe, ἀσθενέσαι.

κωπηλατοῦντες, εἰς μὲν δεξιὰ, εἰς δὲ ἀριστερά, ὡς A τῆς ἑξῆς εἶναι τοὺς ἅπαντας κωπηλάτας ὁμοῦ καὶ τοὺς αὐτοὺς καὶ στρατιώτας τοὺς τε ἄνω καὶ τοὺς κάτω ἄνδρας ἑκατόν. Ἐξω δὲ τούτων τὴν κένταρχον τοῦ δρόμωνος, καὶ τὸν τὸ φλάμουλον κατέχοντα, καὶ τοὺς δύο κυβερνήτας τῶν τοῦ δρόμωνος; αὐχένων, οὓς καλοῦσι καὶ πρωτοκαράβους. Καὶ εἰ τινα δέον εἰς τὴν τοῦ κεντάρχου ὑπηρεσίαν· τῶν δὲ πρῶτων ἐλατῶν οἱ τελευταῖοι δύο ὁ μὲν ἔστω σιφωνάτωρ, ὁ δὲ ἕτερος ὁ τὰς ἀγκύρας βάλλον κατὰ θάλασσαν· ἔστω δὲ καὶ ὁ πρῶτος ἄνω που τῆς πύρας; καθήμενος ἑνοπλος, καὶ ὁ τοῦ ναυάρχου δὲ ἦτοι τοῦ κεντάρχου κράββατος ἐπὶ τῆς πρύμνης γινέσθω, ὁμοῦ μὲν ἀφωρισμένον δεικνύων τὸν ἄρχοντα ὁμοῦ δὲ καὶ φυλάττων μὲν καιρῶν συμβολῆς ἀπὸ τῶν ριπτομένων βελῶν παρὰ τῶν ἐναντιῶν, ἐξ οὗ καὶ τὰ ἕκαστα βλέπων πρὸς τὴν χρεῖαν ἀγεσθαι κελεύσει ὁ ἄρχων τὸν δρόμωνα.

Β. Καὶ ἕτεροι δὲ δρόμωνες; κατασκευασθέντων σοι τούτων μείζονες, ἀπὸ διακοσίων χωροῦντες ἄνδρων, ἢ κλειῶ τούτων ἢ ἐλάττω, κατὰ τὴν χρεῖαν τὴν δέουσαν ἐπὶ καιροῦ κατὰ τῶν ἐναντιῶν· ὧν οἱ μὲν πενήτηκοντα τὴν κάτω ἕλασιαν ὑπουργήσουσιν, οἱ δὲ ἑκατὸν πενήτηκοντα ἄνω ἐστῶτες ἅπαντες ἑνοπλοὶ μαχήσονται τοῖς πολεμοῖσι.

Γ. Καὶ ἐτι δὲ κατασκευάσεις δρόμωνα; ἐλάττω δρομικωτάτους, οἰονεὶ γαλαίας ἢ μονήρεις λεγομένους, ταχινούς καὶ ἐλαφροὺς, οἷσπερ χρῆση ἐν ταῖς βίγλαις καὶ ταῖς ἄλλαις ταχίναῖς χρεῖαις.

Δ. Καὶ ἑτέρας δὲ ναῦς ποιήσεις φορηγούς καὶ ἱππαγωγούς, οἰονεὶ τοῦλδου δίκτην, αἵτινες τὴν ἀποσκευὴν ἅπασαν τῶν στρατιωτῶν βαστάσωσιν, ἵνα μὴ δι' αὐτὴν βαρῶνται οἱ δρόμωνα; καὶ μάλιστα ἐν ἀγῶνος καιρῶ. Ὅτε δὲ χρεῖα μικρὰς δαπάνης, ἢ δπλων, ἢ ἄλλης ὕλης, ἐκείθεν ἀναλαμβάνωσι τὰς διοικήσεις.

Ε. Τὸν δὲ τῶν δρομῶνων ἀριθμὸν, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς στρατιωτῶν, ἀνεῖκαστόν ἐστι καὶ ἀβηλον διορίσασθαι. Ἡ γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν χρεῖα πρὸς τὴν τῶν ἀντιμαχομένων πολεμίων δύναμιν, ὡς ἂν ἀπαιτήσῃ καὶ τὸ πλῆθος τῶν δρομῶνων. Καὶ πάλιν τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐν αὐτοῖς λαοῦ κατὰ τὸ μέγεθος τῶν πλοίων, καὶ τὴν δέουσαν ἐν αὐτοῖς πολεμικὴν δπλισιν οὕτω καὶ ποιήσεις.

ΣΤ. Προσέτι δὲ καὶ τὰ σκευόφρα καὶ ἱππαγωγὰ πλοῖα τοὺς ἐν αὐτοῖς ἀρκοῦντας; ἔξουσι ναύτας (5), οὐδὲ αὐτοὺς ἀνόπλους. Ἀλλὰ καὶ τόξα ἔχοντας, καὶ σαγίτας, καὶ βικτάρια, καὶ εἰ τι χρεῖωδες πρὸς πόλεμον ἕτερον, διὰ τὰς ἀναγκαίας περιστάσεις. Ἐπιφερέσθωσαν δὲ καὶ περιττὰ δπλα· ποτὲ γὰρ καὶ λοιπόντων δπλων, ἐκείθεν οἱ στρατιῶται πορῖσονται. Τὰ δὲ τοιαῦτα πλοῖα καὶ ἔρματα ἐχέτωσαν, καὶ μάγγανα, καὶ τὰ ἄλλα δπλα πρὸς χρεῖαν, εἰ τύχοι, μήποτε ἐπιλείπουσι διὰ τὸ ὀλιγοῦσθαι αὐτὰ ἐν ταῖς μάχαις. Ἐκτὸς δὲ τῶν στρατιωτῶν ἦτοι τῶν ἄνω ἐλατῶν ὅσοι ἂν εἰσιν ἀπὸ τε τοῦ κεντάρχου καὶ ἐφεξῆς ἕως τοῦ ἐσχάτου κατάφρακτοι ἔσονται δπλα ἔχοντες οἷον σκουάρια, μέναιλα, τόξα, σαγίτας ἐκ περισσοῦ, σπαθία, βικτάρια, λωρίκια, κλιβάνια, εἰ καὶ μὴ ὀπισθεν, ἀλλὰ πάντων ἔμπροσθεν· κασσίδας, χειρῶ-

Β. Aliæ triremes iis majores sicut, ducentos viros, aut plures vel minores, pro opportunitate locorum temporumque, capientes; e quibus quinquaginta in inferiore remorum ordine locabuntur, centum quinquaginta superius stantes, omnes adversum hostes armati pugnabunt.

9. Aliæ triremes iis majores sicut, ducentos viros, aut plures vel minores, pro opportunitate locorum temporumque, capientes; e quibus quinquaginta in inferiore remorum ordine locabuntur, centum quinquaginta superius stantes, omnes adversum hostes armati pugnabunt.

10. Triremes minores fabricabis ad cursuum celerissimas unum remorum ordinem habentes, quas galeas vocant, agiles et expeditas, quibus ad excubias aliasque celeres causas uteris.

11. Alias præterea naves onerarias, et equiferas parabis, quas impedimentorum loco habebis, quæ apparatus universum militarem gestabunt, ut ne iis rebus triremes aliæ graventur, bellique potissimum tempore. Ubi autem commeatu aut armis, aut alia materia opus est, inde ad usum suum depromant.

12. Triremium singularum, militumque, qui in illis vehentur, numerum definire facile non est; temporum enim ipsorum opportunitas ad copias hostium expugnandas, tum triremium numerum, tum militum etiam, omnesque res præterea ad bellum necessarias, indicabit.

13. Naves onerarias, et equestres omnia idonea in se habere oportebit, neque res solum ad navigandum necessarias, sed etiam arcus, sagittas, jacula, et si quid præterea propter res circumstantes ad bellicum usum pertinet. Afferantur etiam armorum genera permulta, ut defectis sæpe militibus arma inde suppeditentur. Mangana etiam habeant, reliquaque ejus generis arma, ne militibus horum defectu offensiones magnæ sicut. Præter milites autem, et superiores remiges, quicumque cum centurione sunt, reliquique a primo ad extremum, omnes armati sint, et scuta, hastas longiores, arcus, sagittas permultas, spathas, jacula, galeas, thoraces, si non a tergo, ante se saltem habeant; cassides, brachialia, anterioraque corporis omnis in ipsa dimicatione, et concerta-

NOTÆ.

(5) ἔξουσι ναύτας. Scribebatur, ἔκουσιν αὐτάς.

tionem manuum. Qui autem galeas, aut thoraces non habent, omnia hæc ex nervis confecta cum duplicibus cenduculis gerent; et hi a tergo cæterorum locati arcibus utantur, et lapides manipulares, quos cochleæ vocant, in triremibus habeant, quos in hostes conjiciant, ac pro armis utantur; lapides enim arma sunt bona et certa. δρομωνίοις; ὡςπερ κατὰ τῶν πολεμίων βάλλοντες εἰσιν οἱ λίθοι εὐπόριστα καὶ ἀνελλιπή.

14. Neque vero sic lapides conjiciant, ut omnium virium robur in illis consumant, et de cætero otiose consistant, ne hostes scuta addensantes, et impetum horum excipientes, omnes facile lapides absumant; his finitis, et convectoribus lapidum fatigatis, conferti exsurgentes spathis et longis hastis se defendere conentur, et robustiores hoc confecto impetu existimati, et fatigatos milites adorti, facile milites fundant atque expugnent; ita enim solent Barbari facere. κακμηχόοι στρατιώταις ἐπιτεθέντες ἰσχυρότεροι γίνονται, καὶ βραδίως αὐτοὺς κατὰπολεμηώσιν. Φίλει γὰρ τὰ τοιαῦτα τὸ βάρβαρον.

15. Saraceni impetum belli primo excipiunt, ubi hostes jam fatigatos, armisque defectos, aut sagittis, aut lapidibus, aut aliis hujusmodi viderint, tum insultant, et perterrefaciunt hostes, et cominus consertis manibus, spathis, haalisque longioribus fortiter ac impetuose invadunt.

16. Itaque hujusmodi cavenda sunt, ac provisione opportuna efficiendum est ut hostes potius damnosa accipiant, quam exercitus noster ullum damnum accipiat. Robur enim militum, et numerus telorum conjiciendorum dimetiendus est, et ab initio ad finem usque belli hostium constitutio diligenter perspicienda, atque adeo pugna instituenda est.

17. Ad hæc, imperator, providebis, ut res necessaria commeatumque milites habeant, ut ne iis rebus defecti, vel seditionem faciant vel nostra in regione municipes et subjectos sub imperium nostrum vexent, et injuriis tyrannideque opprimant, inedia necessitateque compulsi. Atque, si fieri potest, hostilem celeriter populaberis terram, et omnem illis commeatum inde suppeditabis; præfectisque mandabis ut nullum sub dominatu tuo militem injuria afficiat, vel ullum munus ab illo capiat, ne ea quidem quæ consueta muvera nominantur. De tua autem dignitate quid dicendum est, qui ne de donis accipiendis cogitare quidem debes, neque donum aliquod ab iis, qui sub te subjecti sunt, sive ditioribus, sive tenuioribus ulla ratione capere?

18. Milites strenuos robustosque et alacres in summa triremis parte potissimum constitue, qui consertis manibus cum hostibus dimicent. Sin quos ex militibus ignaviores esse deprehenderit, eos in inferiorem ordinem remiorum depelle, et si quam

φέλα, καὶ μάλιστα οἱ ἐμπροσθεν ἐν τῇ προσβολῇ τῆς μάχης κατὰ χεῖρας συμπλεκόμενοι καὶ ἀγωνιζόμενοι. Οἱ δὲ μὴ ἔχοντες κωρίκια, ἢ κλιθάνια, πάντως φερείτωσαν τὰ λεγόμενα νευρικά· ἅπερ ἀπὸ διπλῶν κενδοῦκλων γίνονται. Καὶ οὗτοι ὀπισθεν τῶν ἄλλων σκεπόμενοι τόξοις χρήσονται, καὶ λίθους δὲ χειροπληθεῖς πλείστοις ἐπέτωσαν ἤτοι κόχλακας ἐν τοῖς οὐδὲν ἤττον τῶν ἄλλων ὄπλων ἀνύσουσιν. Ὅπλα γὰρ

18'. Μὴ μέντοι οὕτω βαλλέτωσαν τοὺς λίθους μόνον, ὥστε τὴν ἀκμὴν τῆς αὐτῶν θανάμειως ἐν τοῦτοις ἐκδαπανῆσαι, καὶ στήναι τοῦ λοιποῦ, ἢ καὶ τὰ ὄπλα τὰ βαλλόμενα ἀποκενῶσαι, μήποτε οἱ ἐναντίοι σύσκουτα ποιήσαντες, καὶ τὰς βολὰς ὀπισθοῦν δεξιάμειοι, εἴτα τούτων πληρωθέντων, καὶ τῶν βαλλόντων ἀποκαμόντων, ἀθρόοι ἀναστάντες ἀπάρξωνται ταῖς σπάθαις καὶ τοῖς μὲν αὐλοῖς (θ) ἀμύνασθαι· καὶ ὡςπερ ἀκμαιότεροι τῇ ἀθρόα κινήσει ἀναφανέντες, καὶ τοῖς κακμηχόοις ἀντιπαραστήσαντες, καὶ βραδίως αὐτοὺς κατὰπολεμηώσιν.

19'. Ὑπομένοισι γὰρ οἱ Σαρακηνοὶ τὴν βίαν τῆς προσβολῆς. Καὶ ὅταν ἀποκαμόντας ἴδωσι, καὶ τῶν ὄπλων κενωθέντας, ἢ σαγιτῶν, ἢ λίθων, ἢ τινων ἑτέρων, τότε ἀναπηδῶντες ὁμοῦ τε καταπλήττουσι, καὶ ταῖς ἐκ χειρὸς ἀπὸ σπαθίων καὶ μεναύλων προσβολαῖς εὐρώστως καὶ ἀκμαιότερον ἐπέρχονται.

20'. Διὸ φυλάττεσθαι χρὴ τὰ τοιαῦτα, καὶ μετὰ τοῦ δέοντος σκοποῦ ποιεῖσθαι τὴν προσβολὴν, ἵνα μᾶλλον οἱ πολέμιοι πάθωσι τὰ πρὸς βλάβην γινόμενα, ἢ οἱ ἡμέτεροι στρατιῶται. Δεῖ γὰρ αὐτοὺς τὴν οἰκείαν ἀκμὴν καὶ τὰς βολὰς φυλάττειν ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους τῆς μάχης, καὶ μετρεῖν τῶν ἐναντίων τὴν διάθεσιν, καὶ οὕτως τὴν μάχην διασκευάζειν.

21'. Πρὸς τοῦτοις φροντίσεις, ὡ στρατηγῆ, καὶ τῆς θεούσης τῶν στρατιωτῶν δαπάνης, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς τὰ ἀναγκαῖα· ἵνα μὴ τούτων λειπόμενοι ἢ στασιάζωσιν, ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ ὄντες τοὺς συντελεστάς καὶ ὑπηκόους ἡμῶν τυραννοῦσι καὶ ἀδικοῦσι ὑπὸ τῆς πάννης (7) τῶν ἀναγκαίων συνελαυνόμενοι. Ἄλλ', εἰ γε δυνατόν, ἐν τάχει τὴν πολεμίαν καταλάβῃς γῆν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἅπαντα τὰ ἐπιτελεῖα πορίσῃ. Παρὰ γὰρ τῆς δὲ καὶ τοῖς ἀρχοῖσι, μηδένα τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρατιωτῶν ἀδικεῖν, ἢ τὸ σκονοῦν δῶρον παρ' αὐτῶν λαμβάνειν, ἢ τὰς λεγομένας συνηθείας. Περὶ γὰρ τῆς σῆς ἐνδοξότητος τί χρὴ λέγειν, ὡς οὐδ' ἐνθυμηθῆναι τι τοιοῦτον δέον, μήτι γε διαπράξασθαι, μήτι δῶρον τὸ ὅλον δῆποτε ἀπὸ μικροῦ ἢ μεγάλου ἀνθρώπου τοῦ ὑπὸ σὲ τελούντος λαμβάνειν τὸ σύνολον;

22'. Τοὺς δὲ στρατιώτας ἀνδρείους ἐπιλέγου, καὶ βρωμαλέους, καὶ εὐπροθύμους· καὶ μάλιστα εἰς τὰ ἄνω τοῦ δρομῶνος ταττομένους, οἵτινες καὶ ἀπὸ χειρὸς τοῖς πολεμίοις συμπλέκονται. Εἰ δὲ τις τῶν στρατιωτῶν ἀνάνδρους ἐπιγνώσῃ, τούτους εἰς τὴν κάτω

NOTÆ.

*) Καὶ τοῖς μὲν αὐλοῖς. Scribe, καὶ τοῖς μεναύλοις. Quod sit μεναυλον. Vide Glossarium nostrum.
) Τῆς πάννης. Scribe, τῆς σπάνης.

ἐλασίαν τάως παράπεμπε, καὶ εἴ ποτέ τις πληγῆ ἢ ἄπλαγαν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, τὸν ἐκείνου τόπον ἐξ ἀνάγκης ἀναπληρώσει.

ιβ'. Χρὴ δὲ σε πάντως εἰδέναι τὴν ἐκάστου τῶν ὑπὸ σὲ στρατιωτῶν ἕξιν καὶ διάθεσιν, καὶ τὴν ἑλλην πρὸς ἀνδρείαν ποιότητα. Ὡσπερ οἱ κυνηγῆται τῶν κυνῶν ἐκάστου τὰς ἐπιτηδειότητας ἐπιγινώσκοντες ἔχουσιν εὐκαίρως αὐτοὺς πρὸς ὃ βούλονται.

κ'. Οὕτως οὖν διαθέσεις ἕκαστα, καθὼς ἂν συνῆδης ἀρκούντα πρὸς τὴν προκειμένην ἐκστρατείαν τοὺς τε δρόμυνας καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς στρατώτας, τὰ τε ὅπλα καὶ τὰς δαπάνας, καὶ τὴν ἑλλην ἐν ἐτέροις πλοίοις ἀποσκευὴν ἦντινα οἴονται τοῦλδον ἐν ἀσφαλέσει τόποις σε χρὴ καθιστῆν, ὅταν καιρὸς ἐλπίζεται σοι μάχης. Καὶ προσέτι, εἴ γε χρεῖα τοιαύτη καλέσῃ, ὥστε καὶ ἱππους ἐν τοῖς ἱππαγωγῶσι πλοίοις πρὸς ἐπιβρίφην κατὰ τῆς πολεμίας ἔχειν τινῶν καβαλλαρίων. Καὶ ἀπλῶς πάντα ἐξαρτύσας ὁδοιπορήσης δεόντως.

κα'. Καὶ πρῶτον μὲν πρὸ τοῦ ἀποκινήσαι ἀγιασθήτωσαν ἅπαντα τὰ φλάμουλα τῶν δρομώνων ἐκάστου διὰ θείας τῶν ἱερέων ἱερουργίας καὶ εὐχῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν τῶν ὄλων θεὸν ὑπὲρ εὐδότητος τοῦ στρατοῦ, κατὰ τῶν πολεμίων. Ἐπειτα καὶ διαλαλήσης πρὸς ἅπαντα τὸν λαὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἰδίως τὰ δεόντα καὶ ἀρμόζοντα τῷ καιρῷ, καὶ οὕτως προθυμοποιήσας τὸν στρατὸν ἀποκινήσεις αἰσίου πνεύματος συμπνεόντός σοι καὶ μὴ ἐναντίου.

κβ'. Οὐχ ὡς ἔτυχε πάντων τῶν δρομώνων πορευομένων, ἀλλ' ἐπιστήσεις αὐτοῖς ἄρχοντας, ἢ κατὰ πέντε, ἢ κατὰ τρεῖς δρόμυνας ἕνα τὸν λεγόμενον κόμητα, ὅστις ναύαρχός τε καὶ ἡγεμὼν τῶν ὑπ' αὐτὸν δρομώνων ὑπάρχων φροντίσει προσεχέστερον περὶ πάντων εὐκόλως, καὶ διατάξει πρὸς ἕκαστα.

κγ'. Οἱ δὲ εἰρημένοι ἄρχοντες ὑπὸ σὲ τελοῦντες ἀπὸ σοῦ καὶ τὰ παραγγέλματα δέξονται, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς μεταδώσουσι. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ λεγομένου πλωῖμου· ἐπὶ δὲ τῶν θεματικῶν δρομώνων καὶ δρουγγάριοι ἐπιστήσονται, καὶ τουρμάρχαι, καὶ αὐτοὶ τῷ στρατηγῷ ὑποταγήσονται, καὶ τοῖς ἐκείνου παραγγέλμασιν εἴξουσιν.

κδ'. Οὐχ ἀγνοῶ ὅτι περ κατὰ τὴν ἁμοίωσιν τοῦ βασιλικοῦ πλωῖμου καὶ οἱ τῶν ἄλλων θεματικῶν πλωῖμοι στρατηγοὶ δρουγγάριοι ἐκαλοῦντό ποτε τοῖς ἄνω χρόνοις, καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς κόμητες μόνον καὶ κένταρχοι. Ἀλλὰ νῦν εἰς στρατηγίδα ἢ ἐκάστου τῶν δρουγγαρίων ἀρχὴ ἀναβέβηκεν, καὶ καλουμένη ταῖς στρατηγικαῖς καταμερίζεται τάξεσιν.

κε'. Γυμνάσεις δὲ διαφόρως τοὺς τε πλωῖμους στρατιώτας, καὶ αὐτοὺς τοὺς δρόμυνας, ποτὲ μὲν καθ' ἕνα ἕκαστον ἄνδρα, ποτὲ δὲ καὶ κατὰ πλείους, ὥστε ἄντις ἀλλήλων ἐπέρχεσθαι σπαθίοις καὶ σκουταριοῖς χρωμένους. Καὶ αὐτοὺς δὲ ὄλους δρόμυνας κατ' ἀλλήλων ὡς ἐπὶ παρατάξεως ἐπερχομένους καὶ ποτὲ δεσμοῦντας, ποτὲ δὲ ἀπολύοντας καὶ διαφόρως κατ' ἀλλήλων προσβάλλοντας, ποτὲ δὲ ἀκοντίοις ὠθοῦντας τὰ πλοῖα τῶν ἐναντίων, ὥστε μὴ πλησιάζοντας δεσμεῖν. Οὐ γὰρ ἀεὶ τὸ διὰ καμάκων σιδηρῶν δεσμεῖν

A plagam superiores milites acceperint, eorum loca inferioribus nautis supplēbis.

19. Uniuscujusque militis tui habitus, affectus, reliquusque mentis vigor cognoscendus est, quemadmodum venatores canis uniuscujusque naturam cognitam habentes, ad omnem opportunitatem illis utuntur.

20. Ita igitur institues omnia, quemadmodum ad propositam militiam idonea esse videbuntur, triremes, et milites, arma et comæatum, reliquumque omnem apparatus: quem quasi tuldum in tuto collocabis, ubi prælium speraveris futurum. Quod si necesse fuerit, ut equos aliquos habeas, in navibus equiferis cum equitibus aliquot pones, omniaque ad bellum præparans idonee iter facias.

21. Et priusquam ad classem procedas, precibus ac piis votis se mutuo milites Deo commendent, et bonum prosperumque iter adversum hostes precantur. Deinde universam plebem simul, et præfectos seorsim adhortaberis, ut officia sua sedulo industrieque faciant: et omnes quantum fieri potest animabis, et vento secundo stante solves.

22. Temere ac fortuito triremes ne procedant, sed tribus, aut quinque triremibus præfectum unum deliges, quem comitem appellabis, qui omnium sub setriremium dux saturest, et diligenter facileque omnia instrues, quæ ad hastas triremesque pertinent.

23. Præfecti qui sub te sunt abs te mandata accipient, reliquisque qui sub eorum potestate sunt tradent. Atque hæc de regia classe. Reliquarum copiarum triremibus drungarii, id est, tribuni et turmarchæ prædicentur, qui et ipsi imperatori subjecti erunt, et illius imperatis obtemperabunt.

24. Neque sane ignoro, quod ad similitudinem regie classis, reliquorum auxiliorum præfecti drungarii antiquis temporibus vocabantur, et qui sub illorum dominatu fuerunt, comites centurionesque olim vocabantur. Sed nunc drungariorum singulorum dignitas ad nomen imperatorium pervenit, et sic nunc cum appellatur, in acies imperatorias dividitur.

25. Nautas ipsos, et triremes exercebis interdum sigillatim unumquemque: interdum junctis complures, ut se mutuo invadant, et gladii scutisque utantur; integrasque triremes quasi ad aciem instructam adhibebis, interdum inter se mutuo illigatas, interdum solutas, et diversis modis in se mutuo irruentes. Interdum longis hastis naves hostium depellant, ut ne prope accedentes naves committantur, et ingentia ex eo pericula consequantur. Omnibusque modis exercentur quem-

δοξύτετος παραίνεσιν, ἀνδρείοι, καὶ εὐτολμοὶ γίνονται, καὶ ἐν τοῖς μέλλουσι πολέμοις κινδύνοις ἐκ χειρὸς ἀγωνιζόμενοι.

λβ'. Χρὴ δὲ σε μάλλον δι' ἐφόδων μὲν καὶ ἄλλων ἐπιτηδευμάτων τε καὶ στρατηγημάτων μεθοδεύειν κατὰ τῶν πολεμίων, ἢ δι' ὄλου τοῦ ὑπὸ σὲ πλοῦτου στόλου, ἢ διὰ μέρους αὐτοῦ. Μὴ μὲντοι χωρὶς ἀνάγκης μεγάλης ἐπὶ τοῦτο κατεπειγούσης εἰς δημοσίον πόλεμον σεαυτὸν ἐπιβρίπτειν. Πολλὰ γὰρ τὰ τῆς λεγομένης τύχης ἀντίβροπα, καὶ τὰ τοῦ πολέμου παράδοξα.

λγ'. Διὰ τοῦτο χρὴ σε ἀεὶ παραφυλάττεσθαι, καὶ μὴ πρὸς δημοσίαις, ὡς εἴρηται, παρατάξεις ἀποθροῦναι, μάλιστα ἐν πλοίοις. Ὅπου δεσμοῦντων ἀλλήλους ἀφυκτος ἢ ἐκ χειρὸς γίνεται καὶ βία ἢ μάχη, καὶ οὐκ ἔστι δυνατόν τοῦ συμφέροντος ἐπιλίψεσθαι. Καὶ ταῦτα μὲν φυλάττεσθαι, εἰ μὴ ἄρα θάρρεις καὶ τῷ πλήθει τῶν δρομῶνων, καὶ τῇ ἀνδρείᾳ καὶ κλίσει καὶ προθυμίᾳ τῶν στρατιωτῶν καθυπέτερος εἶναι τῶν πολεμίων.

λδ'. Οὐτε γὰρ πλῆθος πλοίων, οὐτε μέγεθος κατορθώσαι πόλεμον, εἰ μὴ τοὺς ἐν αὐτοῖς πολεμοῦντας ἔχουσιν εὐθύχους καὶ ῥωμαλέους καὶ προθύμους εἰς τὴν κατὰ τῶν ἐναντίων ἐγχείρησιν, καὶ πρὸς γε τούτων εἰ μὴ τὴν θέαν εὐμένειαν καὶ συμμαχίαν ἔχουσι διὰ καθαρότητος βίου καὶ δικαιοσύνης. Πρὸς τε τοὺς συντελεστὰς καὶ πρὸς τοὺς πολεμούς, εἴ τις ἔστι, τὸ μηδὲν ἀνόσιον ἐν τοῖς ἀιχμαλώτοις διαπράττεσθαι (8) ἢ αἰσχρὸν, ἢ ἀφιλόνητον. Καὶ τὸ μὴ ἀδικούμενον μὴ ἀδικεῖν, τοὺς δὲ ἀδικούντας μετὰ τῆς τοῦ [Θεοῦ] βοηθείας ἀνταμύνεσθαι.

λε'. Ἐὰν δὲ πάντως ἀπαιτεῖται καὶ μάχης καιρὸς, διατάξεις τοὺς δρόμους ποικίλως καὶ διαφόρως, καθὼς ἂν ὁ τε καιρὸς καὶ ὁ τόπος ἀπαιτῇ. Ὅστε ἂν θάρρῃς καθυπέτερος εἶναι τῶν πολεμίων, ὡς μοι εἴρηται, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς μάχην συμβαλεῖν, ὡς ἐλπίζων αἰρήσειν αὐτούς, μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ σου γῆ πλεῖστον ποιήσης τὴν μάχην, ἐν ἣ ἐλπίζουσιν οἱ στρατιώται, τὸ δὴ λεγόμενον, καταφυλάσαντας σωθῆναι. Ἀλλὰ μάλλον πλησίον τῆς τῶν ἐναντίων γῆς. Ἴν' αὐτοὶ τὴν σωτηρίαν ἐλπίσαντες ἐν τῇ ἰδίᾳ γῆ τὴν φυγὴν παρὰ τοὺς ἀγῶνας προτιμήσωνται. Στρατιώτης γὰρ εἰς δεξιάν ἐν ἀνάγκῃ πολέμου περιπίπτων τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς φυγῆς ἐλπίζει, καὶ ταχέως ῥίψει τὰ ὄπλα, καὶ οὐδὲν αὐτῆς προτιμήσεται. Ὅλιγοὶ γὰρ οἱ ἐν καιρῷ παρατάξεως τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ ἀδόξως φυγεῖν προκρίνοντες, εἴτε ἐν τοῖς Βαρβάροις εἴη, εἴτε ἐν τοῖς Ῥωμαίοις.

λς'. Πρὸ δὲ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας χρὴ σε βουλεύεσθαι μετὰ τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχόντων τί δεῖ πράξειν, καὶ ὅπερ ἀναφανῆ διὰ τῆς κοινῆς γνώμης χρήσιμον, τοῦτο στοιχεῖσαι, καὶ παραγγεῖλαι τοῖς ἄρχουσι τῶν δρομῶνων, ὥστε αὐτοὺς εἶναι ἑτοίμους ἐκτελέσαι τὰ βουλευθέντα, εἰ γε ἄρα μὴ ἀπαντήσῃ γνώμη ἐναντία ἐκ τῆς ἐξουσίας (9) τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ τότε ἑτοίμους εἶναι πάντας ἀφορῶντας εἰς

tionis discrimine cominus alacriter manus conserant.

32. Incursionibus allisque molitionibus imperatoris adoriendi potius hostes sunt, quam universa navali classe, vel aliqua ejus ingenti quasi turma, nisi aliqua gravis necessitas ad hoc impulerit; neque enim apertam in dimicationem teipsum conjicias. Multa enim fortunæ momenta sunt, et casus belli, nec opinati.

33. Propterea sedulo abs te cavendum est ne, ad publicam aciem instruendam, quemadmodum dixi, inciteris. Navibus enim inter se vinclis, perdifficilis et inevitabilis quædam præliandi necessitas imponitur, neque, quod maxime ex usu tuo sit, poteris efficere. Ista igitur cavenda sunt, nisi si fides tum multitudini triremium, tum armaturæ, tum fortitudini, tum alacritati militum, ut hostibus superior sis.

34. Neque enim navium multitudo aut magnitudo bella conficit, nisi milites habeant strenuos, fortes, et ad hostes invadendos alacres, aut, quod maximum, nisi divinum præsidium benevolentiamque habeant, tum puritate, tum integritate vitæ conciliatam; et erga municipales hostes justitiam colas: nihil impium, aut turpe in captivos illorum patres, aut inhumanus sis, cumque, qui nullam tibi injuriam intulit, ne lædas, qui injuria te affecerit eum cum Dei benevolentia repelias.

35. Si omnino prælii tempus id exigat, variis et diverse triemes instrues pro temporum locorumque ratione. Itaque, si confidis te esse superiorem hostibus, quemadmodum prædixi, atque ideo cum illis confluere velis, quasi in spem capiendorum hostium veniens, ne in tua ipsius terra prælium committas, in qua sperant milites, juxta velus proberblum, si tantum hastas desigant servari, sed prope hostilem terram potius, ut hostes salutem sperantes, sua in terra fugam dimicationi anteponant. Miles enim in formidinem aliquam ipso tempore prælii incidens, et fuga se salutem quæsiturum putans, facile arma abjicit, nihilque fugæ præponit; pauci enim sunt, sive Romanos, sive Barbaros spectes, qui mortem fugæ ingloriæ atque inhonestæ, tempore prælii anteponunt.

36. Ante belli diem deliberatio quædam cum præfectis capienda est, quidnam faciendum sit, et quod communi sententia videtur esse optimum illud constituas, et præfectis triremium mandabis, ut ad imperata facienda prærompti sint. Quod si contraria aliqua sententia ex hostium incursione intervenerit, tum omnes in tuam triremem intueantur, et parati sint ex eo signum aliquod capere,

NOTÆ.

(8) Διαπράττεσθαι. Scribe, διαπλάττεσθαι.

(9) Φόδεν. Scribe, ἐφόδου.

quid facto opus sit : quo signo ostenso , omnes ad aliud expediendum quod signo ostenditur se parent.

57. Præ cæteris omnibus, triremem habeas eximiam, et delectos in ea milites, magnitudine, strenuitate, crassitudine aliis antecurrentem, atque adeo uniuersæ aciei caput : tibi tamen triremem facias, qualem πειραζών nominant.

58. Similiter reliqui sub te præfecti, quicumque sub se triremes habent, viros ex illis optimos eligant, et in suis secum triremibus habeant, ut et illi cæteris præsent. Isti omnes ac reliqui præterea in tuam intueantur triremem, et ab ea belli tempore regantur, nisi quid aliud interea cadat, quod alia via ad conficiendum egeat.

59. Signum aliquod in tua triremi, sive flammulum, sive aliud quidpiam celso aliquo in loco sit, ut tu eo significare possis, quid facto opus sit : ac cæteri hoc a te propositum negotium suscipiant, sive configendum in bello sit, sive a bello discedendum, sive in circuitationem hostium evolendum, sive ad afflictæ partis præsidium accurrendum, sive cursum tardare, sive ad celeritatem incitari, sive insidiæ faciendæ, sive ex insidiis adoriendi sint, sive quæ alia signa e triremi tua proficiuntur, omnia ea intuentes in tuam triremem expleant.

60. Neque enim eo tempore vel voce vel buccina præcipere possis quæ facto opus sunt : quia magnus tumultus, marisque fragor, cæterisque strepitus, et triremium concursus, atque commissio, et quod maximum, clamor hominum præliantium, illa ut exaudiantur impediunt.

61. Signum autem monstrabitur, si directum stet, vel ad dextram aut leuam inclinetur, aut perpetuo agitetur aut eueletur, aut deprimatur, aut omnino detrahatur, aut commuetur, aut caput vertexque ejus, ut diuersam videatur, vel figuris coloribus, ut olim fieri solebat, immutetur. Nam belli tempore configendi signum habebant, quod φορυσία appellabant. Erat autem camelacion, hasta longiore euectum, rubro colore, atque alia quædam hujusmodi. Sed tutius fortassis sua ipsius manu hæc signa demonstrabantur.

καὶ ἑραυρήτως ὑποδεικνύμενα. Ἀσφαλίστηρον δὲ γίνεσθαι.

62. Ita tibi sit consuetudo horum signorum citata, ut omnes sub te præfecti, quicumque non facti sunt, certam horum signorum

in qua de causa fiat unum-
nomenque intelligant, ut
et, uno ipsius tempore
et agenda ea quæ istis

τὸν οὖν δρόμονα, ὥστε ἐξ αὐτοῦ λαθεῖν σημεῖον εἰ εἰ ἄρα κρήνη δεῖ, καὶ τοῦτου θεθέντος ὀφείας γενέσθαι τὸ ὑποδειχθέν.

λγ'. Πάντας γὰρ δεῖ σε, ὃ στρατηγὴ, δρόμονα ἔχειν τὸν ἴδιον ἐξ ἄκρας τοῦ στρατοῦ ἐπιλέκτους ἔχοντα τοὺς στρατιώτας, μεγέθει, καὶ ἀνδρείᾳ, καὶ ἀρετῇ, καὶ τῇ δὴ ἀλλῇ κενονείᾳ δείκοντας· καὶ τὸν δρόμονα δὲ μεγέθει καὶ ταχύτητι τῶν ἄλλων ἀπάντητος τοῦτον δρόμονα, τὸ δὲ λεγόμενον πειραζών.

λδ'. Ὅμοιος δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ὑπὸ εὐ ἀρχοντας, ὅσοι ἔχουσιν ὑπ' αὐτοῖς τινὰς δρόμονας, ἐξ αὐτῶν ἐπιλέξασθαι ἀνδρας, καὶ ἔχειν ἐν τοῖς οὐκείοις, ὥστε καὶ αὐτοὺς διαφέρειν τῶν ἄλλων. Καὶ τούτους δὲ πάντας, καὶ τοὺς λοιποὺς πρὸς τὸν οὖν ἀποδολεῖται δρόμονα, καὶ καθ' αὐτοῦ βυθιζέσθαι κατὰ τὸν τοῦ πάλμου καιρὸν, εἰ μὴ γὰρ ἄρα ἑτέρον τι παρόδοσον τὸν βουλομένων ἀναφανῆ, καὶ δέξεται μεθέου ἑτέρας.

λε'. Εἶναι δὲ σημεῖον ἐστάρμενον ἐν τῷ σφ δρόμονα, εἴτε βάνθον, εἴτε φιάρωλον, εἴτε τι ἑτερον, εἰς τόπον περίοτον, ἢ αὐτοῦ σημεῖοντος σου εἰ δεῖ πράττειν, εἴθως ἐπιλαμβάνονται τοῦ δέξαντος ἔργου οἱ λοιποὶ, εἴτε συμβάλλειν εἰς πώλερον χρόν, εἴτε ἀναχωρεῖν ἀπὸ πώλερου, εἴτε ἐξελίσσων εἰς κύκλῳ κατὰ τὸν πώλερον, εἴτε εἰς βοήθειαν κατακουρμένῳ μέρει συνδραμεῖν, εἴτε ὀργῆσαι τὴν ἑλπίαν, εἴτε ἐπιδοῦναι εἰς τάχος τὴν κίνησιν, εἴτε ἔγχαρμα θέον γενέσθαι, εἴτε ἀπὸ ἔγχαρματος ἐξελθεῖν, ἢ ἄλλα τινὰ καθ' ἕκαστα ἀπὸ σημεῖων τοῦ σου δρόμονος ἕκαστα ὑποδείχονται ἀφορμήτας ὅπως θέον ποιῆν.

μ'. Οὐ γὰρ δύναται τις ἐν τοιαύτῳ καιρῷ ἀπὸ φωνῆς ἢ βουκίῳ παραγγέλλειν τὰ θέοντα, διὰ τὸ τὸν θρόν, καὶ τὸν τάρχον, καὶ τὸν τῆς θαλάσσης ἔχειν, καὶ τὸν ἄλλον κίον τῆς τε συγχεύσεως καὶ παντοίας τῶν ἐρομένων, καὶ πολλῶ μᾶλλον τῆς θοῆς τῶν πλεμούντων.

μβ'. Τὸ δὲ σημεῖον ὑποστραμνέντα, ἢ ὀρθῶν ἰσθάρμενον, ἢ ἐπὶ δεξιᾷ, ἢ ἐπὶ ἀριστερᾷ κλινομένον καὶ ἐπὶ δεξιᾷ πάλιν ἢ ἐπὶ ἀριστερᾷ μεταφερόμενον, ἢ τινασθάρμενον, ἢ ὑψάρμενον, ἢ κατακυρμένον, ἢ ἕως ἀραιούμενον, ἢ μετακθάρμενον, ἢ δὲ τῆς ἐν αὐτῷ κρηλῆς ἄλλα ἕως φαινομένης ἀλλασθάρμενον, ἢ ἐκ σθάρμενον, ἢ δὲ χρωθάρμενον, οὐδὲν πλεονεξ καίμας ἑτέρετατα. Ἐν γὰρ πάλμου καιρῷ σημεῖον εἶχον τῆς συμβαλῆς εἰσόντας τὴν λεγομένην φωνκίδα. Ἐν δὲ τὸ λεγόμενον παρελαύπων ἐπὶ κονταρίου ὑψάρμενον, ἐροθῆν τὴν χροκίον, καὶ ἄλλα τάχος δὲ τῆς κατακῶ χροκῆς τὰ σημεῖα ὑποδει-

μγ'. Καὶ οὕτως ἔστω σοι ἡ ἐπιργία, ὃ στρατηγὴ, τῶν τοιαύτων σημεῖων γεγυμνασμένη, ὥστε πάντας τοὺς ὑπὸ εὐ ἀρχοντας, ὅσοι ἐρομένων ἔγγύνται, ἔχειν τὴν κρηλῆν ἀκρηλῆ τῶν τοιαύτων ὑποδειγμάτων, καὶ δὲ εἰ γίνεται ἕκαστον, καὶ πᾶσι, καὶ πᾶσι, καὶ μὴ καταβάλλεσθαι· ἵνα καθὰ ταῦτα καλῶς ἐγγυμνασθῆναι ἐν κρηλῷ χροκῆς εὐερος γένηται κρηλῆ· τὸ ἀεγυμνασθῆναι αὐτῆ, καὶ ἀρέτῃται τὰ δὲ αὐτῶν κληροκία.

μγ'. Τὴν δὲ τῶν δρομώνων παράταξιν ἐν καιρῷ Ἀ προσβολῆς, εἰ γε ἄρα, ὡς εἴρηται, τοσαύτη πάρεστιν ἀνάγκη, ἢ κατὰ χεῖρας τὴν νίκην ἐλπίζεις, ποιήσεις καθὼς ἂν συνίδῃς ἀρμόδιον τῷ καιρῷ καὶ τῷ τόπῳ πρὸς τὴν τῶν πολεμίων παρασκευὴν καὶ παράταξιν. Οὐ γὰρ νῦν ἐστὶ λέγειν ἀσφαλῶς περὶ τῶν τότε μελλόντων ἀπαντήσεσθαι.

μδ'. Ποτὲ μὲν μηνοειδῶς οἷον ἡμικυκλίου τάξιν, τοὺς μὲν ἄλλους δρόμωνας ἐνθεν κάκειθεν, οἷον κέρατά τινα ἢ χεῖρας καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἄκρῳ προάγοντας τοὺς ἀλκιμωτέρους καὶ μείζονας. Ἐν δὲ τῷ κοίλῳ τοῦ ἡμικυκλίου οἰοῖται τινα κεφαλὴν τὴν σὴν ἐνδοξότητα, ὥστε πάντα περισκοπεῖν, καὶ διατάττειν, καὶ διοικεῖν, καὶ εἰ που δεῖ καὶ βοηθείας, ἐπικουρεῖν μεθ' ὧν ἂν βούλῃ ἐπὶ τούτῳ εὐκαιρούντων. Τὸ δὲ Β σχῆμα τὸ μηνοειδὲς γινέσθω, ὥστε τοὺς ἐπιπίπτοντας πολεμίους ἐντὸς ἀποκλείεσθαι τῆς κυκλώσεως.

με'. Ποτὲ δὲ παρατάξεις κατὰ μέτωπον ἐπ' εὐθείας, ὥστε χεῖρας καλούσης ἐπιπίπτειν τοῖς πολεμίοις κατὰ πρόωρον, καὶ διὰ τοῦ πυρὸς τῶν σιφώνων ἐμπυρίζειν τὰς ἐκείνων ναῦς.

μς'. Ποτὲ δὲ καὶ εἰς διαφόρους μερίζεσθαι παρατάξεις, ἤτοι δύο, ἢ τρεῖς κατὰ τὴν ποσότητα τῶν ὑπὸ σὲ δρομώνων. Καὶ τῆς μιᾶς παρατάξεως συμβαλοῦσης, ἢ ἄλλη εἰσπessεται κατὰ τῶν πολεμίων ἤδη ἐμπεπλεγμένων, ἢ ἔπισθεν, ἢ κατὰ πλευρὰν, καὶ διὰ τῆς βοηθείας τῆς ἐπελθούσης κατ' αὐτῶν ἀπεπίπσωσι οἱ πολέμιοι τοῦ τόνου.

μζ'. Ποτὲ δὲ καὶ δι' ἐγκρύμματος. Ἀποπλανωμένων γὰρ τῶν πολεμίων καὶ ἐπιπίπτόντων, ὡς ὀλιγοὶ ἀναφανῶν ἀθρόως τὸ ἐγκρυμμα καὶ θροῆσαν αὐτούς, ἐκλύσει τὸν τόνον τῆς ἐνστάσεως. Ἄλλοτε δὲ δι' ἐλαφρῶν καὶ ταχινῶν δρομώνων συμβαλλόντων αὐτοῖς καὶ προσποιουμένων φυγεῖν κάκεινων ἐν τῇ διώξει κοπουμένων, καὶ βιαζομένων μὲν, μὴ καταλαμβάνοντων δὲ τοὺς φεύγοντας, ἢ καὶ τινῶν τῆς συνεχείας ἀποταμινομένων ἕτεροι σου δρόμωνας ἄκοποι καὶ ἀναπεπαυμένοι κατὰ τῶν κατασκόπων ὀρμήσαντες αἰρήσουσιν αὐτούς· ἢ εἰ καὶ τὰ δυνατὰ τῶν ἐχθρῶν πλοῖα παρελθεῖν ἰσχύσας τις τοῖς ἀσθενεστέροις ἐπιτεθῆ· ποτὲ δὲ συμβαλῶν καὶ ἱκανῶς ἐκ χειρὸς πολεμήσας ταῖς ἀναντίαις ναυσὶ μέχρι ἄκρας κοπώσεως, ἀποπλήξεις μὲν τοὺς δρόμωνας, ἐτέρους δὲ πάλιν ἐπαφήσεις τοῖς πολεμίοις εὐρώστους τοῖς κεκοπωμένοις καὶ ἐκλυθεῖσι τὸν τόνον ἀπὸ τῆς μάχης, καὶ οὕτως τὴν κατ' αὐτῶν νίκην περιποιήσῃ, μάλιστα καὶ τοῦτο γίνεται, ὅταν περιτεύης αὐτὴς τῷ πλήθει τῶν δρομώνων ὑπὲρ τοὺς πολεμίους.

μη'. Ποτὲ δὲ φυγεῖν προσποιούμενος μετὰ δρομώνων ταχινῶν πρὸς διώξιν ἐκκαλέσῃ τοὺς πολεμίους κατὰ πρῦμναν ἔχων αὐτούς. Κάκεινοι ὀρμήσαντες διώκειν διαλύσουσι τὴν τάξιν αὐτῶν. Καὶ οὕτως ἀνθυποστρέψας τάχος δισπαυμένοις τοῖς διώκουσι, μάλιστα καὶ πλέον ἐκείνων δρόμωνας ἔχων, ἐπέλθῃς αὐτοῖς κατὰ πρόωρον καὶ ἢ καθ' ἓνα, ἢ κατὰ δύο

43. Triremium instructionem conflictationis tempore, si quidem tanta adsit necessitas ut necessario manus conserendæ sint, aut si victoriam te comparaturum speraveris, quemadmodum loco et tempori idoneum ad hostium apparatus instructionem indicaveris, ita instrues. Neque enim hoc loco dici potest, quid futurum, aut usu venturum sit.

44. Interdum enim lunabis classem, id est, ad semicirculi formam instrues, aliis triremibus hinc atque illinc quasi cornibus aut manibus collocatis: et in summa fronte potissimum strenui atque alacres constituentur. In ipsius semicirculi ambitu quasi caput dignitas tua consistat, ut omnia perlustres, instruas, et administres, et sicuti præsidio opus est, eo præsidia mittas ad sublevandos eos idonea. Hæc lunata forma ad hostes circumcludendos potissimum valet.

45. Interdum frontem classis directam instrues, ut ubi usus ferat in hostium proras irruat, et siphonibus ignem ejicientibus naves illorum incendat.

46. Interdum in diversas tribuantur acies duas aut tres, pro numero triremium quæ in classe tua sunt: cumque una cum hostibus dimicaverit, altera in hostes jam junctos sive ad laius, sive a tergo irruat; ita fiet, ut hæc subsidia ad defendendam primam aciem missa, ab hostibus sustineri nequeant.

47. Interdum insidiæ apparentur. Cum enim vagantur hostes, et in nostros, quos paucos esse videntur, invadunt, subito hæc intervenientis insidiæ et hostium classem perturbantes, omne robur illorum debilitabunt. Interdum vero expeditis et celeribus triremibus configentibus et fugam postea simulantibus, et hostibus ad insequendum omnibus remis navigantibus, et prementibus pene semper, sed nunquam intervertentibus eos quos insequuntur, aliæ tum triremes recentes et minime antea exercitatae, eos tum nec opinato adoriantur, atque adeo illos capiant: vel si quis instructiores fortioresque hostium naves prætermittat, debiliores et imparatiores capiat. Interdum cominus et conseratis manibus cum hoste conficiens usquedum obscura nox est, alias a labore vacuas et recentes triremes strenuas ac robustas inmittes, quæ illorum in prælio ferocitatem omnem comprimant, atque adeo victoriam de illis reportes: hoc potissimum fiet, ubi hostes multitudinem atque apparatu navium longe superaveris.

48. Interdum fugam simulans cum triremibus celeribus atque incitatis, ad persequendas naves tuas hostes quodam modo provocabis, puppe tua ad illos conversa. Illi autem ad insequendum concitati, facile aciem instructam dissolvent: itaque tu in illos dispersos dissipatosque irrues, et plures quam illi triremes cum habeas, duas aut tres ad

uasamque illorum triremem separans, de hostibus nullo negotio victoriam reportabis.

49. Navale praelium cum hostibus faciendum est, vel tibi contigerit illos naufragium facere, vel quando tempestate aliqua conturbati elanguerint, vel nocta incendenda illorum naves sunt : vel quando in continentem terram hostes discesserint, vel quemadmodum opportunitas rerum se offert, irruptionem facere oportet.

50. Nam cum magna varietas humane mentis sit, haud facile est futuros rerum eventus vel praesire aliquem, vel praediceret. Itaque fieri non potest, ut contra omnes classium apparationes aliquid in praesenti tractatione explicetur, sed ad divinam providentiam haec referenda sunt, precandaeque Deus est, ut huiusmodi temporibus incidentibus, et deliberent et cogitent et efficiant quae utilissima ac opportunissima sunt.

51. Multa molitiones tum ab antiquioribus tum a recentioribus rei militaris peritis, tum contra naves tum contra nautas ipso cogitate sunt : cujus generis sunt, ignis cum tonitru et fumo ignito per siphones emissus, et incendens naves.

52. Sagittarii in puppibus et proris et lateribus doebus sagittas parvas jactant, quas musculos vocant.

53. Feras venenatas alii in ollas inclusas gestabant, et in hostium naves injiciebant, ut serpentes, neptas, scorpios, et hujus generis mortifera animantia, quae si tangantur, mordent, et veneno suo hostes interficiunt.

54. Ollas calce viva plenas alii injiciunt, quibus contractis, calcis viva pulvis dissipatus suffocat et strangulat hostes, et magno ad praeficiendum impedimento est.

55. Tribuli, id est, murices ferreos in hostium navem conjecit non parum vexant illos, et ad dimicationem ingredendam magnopere impediunt.

56. Nos autem in primis jubemus, ut ignis parati plene ollae in hostium naves ejciantur, quibus contractis naves illorum statim incenduntur.

57. Utantur et siphonibus manu conjectis, quos milites post arca scuta teneant, atque haec cheirosiphona nominantur : haec enim parato igne re-ferta, hostium in faciem conjiciunt.

Βουλοῖς δὲ ἀντιπροσώπων. Τήσων γὰρ καὶ αὐτὰ τοῦ ἐπιχειρήματος τῶν πλοίων.

Tribuli majores ferreos aut clavi in sphaeris et tribuli, et stoppa aliaque materia adjuncta

ἴσχυοντο. Scribatur, αἰωνόσπου. ἴσχυοντο. Scribatur, ἴσχυοντο. ὅς δὲ ἄλλοι κλέβου. Scribe, ἄλλοι

A ἐπιχέον τοὺς οὖς ἐρόμενος τῶ ἐν πλοῖον τῶν πολεμίων αἰρήσεις τὴν νίκην κατ' αὐτῶν.

ρθ'. Προσβάλλειν δὲ πολεμίας χροῶν ἐν νεοραχίῳ, καὶ ὅταν τύχη αὐτοῖς νεοραχίῳ, καὶ ὅταν ἀπὸ ζέλης διαταραχθέντας ἀκονήσουσιν (10), ἢ ἐν νυκτὶ ἐπιλάθοντα ἐμπρῆσαι τὰς ἐκείνων ναῦς, ἢ ἐν τῇ χίρῳ ἀπολοῦσθαι, ἢ ὡς ἐν τῇ χροῖα καλέσαι, καὶ αὐτὰς ἐπινοήσεις ποιῆσαι τὰς προσβάλλει.

ν. Ποικίλης γὰρ εὐσεῖς τῆς τῶν ἀνθρώπων γνώμης, ἀδύνατόν τινα τὰ μέλλοντα ἐπιπέτασιν (11) ἐν ταῖς τοιαύταις περιπέτοις ἢ προγνώσκουσιν, ἢ προλέγειν ἔκταντα. Διὸ οὐδὲ τὰς κατ' αὐτῶν μεθοδεύειν ἀντιπροσώπων ἐν τῶ παρόντι λόγῳ δυνατόν, ἀλλὰ τῆς θεῆς; ἔκταντα ταῦτα προνοίας ἀναρτήσθαι, καὶ ἐκείνων τοῦ θεοῦ, ἵνα ἐν ταῖς ναύταις ἐξίστοι καραῖς καὶ βουλεύεσθαι δύναται τις καὶ πρότερον τὰ δόντα.

νδ'. Πολλὰ δὲ καὶ ἐπιχειρήματα τοῖς πολεμίοις καὶ ἐν ταῖς ναύταις ἐπινοήθη κατὰ τῶν πολεμίων πλοίων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς πολεμούντων. Ὅσον οὖν ἐκτετασμένον πῦρ μετα βροντῆς καὶ καπνοῦ προκίρου δὲ τῶν σιφῶνων παρεχόμενον, καὶ κενώσων αὐτὰ.

νε'. Καὶ τοξοβολίαι δὲ ἐν ταῖς πρόμοις, καὶ ταῖς πρόμοις, καὶ κατὰ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ ἐρόμενος ἐκίρπουσαι σαγίτας μικρὰς τὰς λεγόμενας μουσας.

νη'. Καὶ θηρία ἴσχυοντο ἐπινοήσαν ἐν χότραις περὶ πλοίων, καὶ κατὰ τῶν κλισίων τῶν πολεμίων μικτόμενα ὅσον ὄφεις, καὶ ἔχιδνας, καὶ σαύρας, καὶ σκορπίους, καὶ τὰ θηρία ταῦτα ἰσχυοῦσιν, ὡς συντριβομένην τὰ θηρία δίκτυοι καὶ συμφορεύουσι δὲ τοῦ ἰσχυοῦ πολεμίου ἐκείνων τῶν πλοίων.

νθ'. Καὶ χότρας δὲ ἀλλ' οὐκ ἀδύνατον κίτρου (12) ὡς μικτόμενον καὶ συντριβομένην, ὅ τῆς ἀδύνατου ἀπὸς; συμκνήγει καὶ σκορπίου τοὺς πολεμίου, καὶ μίγναι ἐκείνων γίνεται.

νδ'. Καὶ τρίβοιαι δὲ σιφῶναι μικτόμενα ἐν ταῖς πλοίοις τῶν πολεμίων ὅ μικρὰ λεγόμενον αὐτοῖς, καὶ ἐπινοήσουσιν πρὸς τὸν κατὰ τὴν ὄραν ὄραλλοντα ἐγῶνα.

νε'. Ἡμεῖς δὲ κενώμενον καὶ πρὸς ἐπινοήσαν κίτρου ἀποκίρπειν καὶ χότρας κατὰ τὴν ὄραλλοντα χότραν μίγναι τῆς αὐτῶν ἀποκίρπειν. ὡς συντριβομένην ἐμπροσθεν τοῦ πολεμίου τὰ πλοῖα τῶν πολεμίων.

νη'. Χρῆσθαι δὲ καὶ τῇ ἀλλῇ μεθόδῳ τῶν διὰ χίρῳς βαλλομένων μικρῶν σαγίτων δίκτυον τῶν σιφῶνων ποικίλων πρὸς τῶν στρατιωτῶν κρατούμενον, ἔκταν χροῖα ἴσχυοντο, πρὸς τῆς ἡμῶν πλοίων.

νθ'. Καὶ τρίβοιαι δὲ μίγναι αὐτοῖς ἢ ἐν σφαιροῖς (13) ἐκείνων; ἵνα ἐξίστοι ἐπινοήσουσιν, σφαιροῖς.

NOTAE.

ἀδύνατον κίτρου. (13) ἢ ἐν σφαιροῖς. Scribatur, ἢ ἐπινοήσουσιν.

πίους δὲ καὶ ἐτέρῃ ὕλῃ ἐνειλημμένην ἐμπυρισθέντα ἅ
καὶ κατὰ τῶν πολεμίων βαλλόμενα, εἴτα πίπτοντα
ἐν τοῖς πλοίοις διὰ πολλῶν μερῶν ἐμπρήσουσιν
αὐτά.

ῥθ'. Ἀλλὰ εἰ καὶ διὰ τὸ εἶσαι οἱ πολέμιοι πα-
τήσουσι αὐτῶν φλόγα οἱ κλειστοὶ τοὺς πόδας πλη-
γῆσονται κατ' αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τοῦ πολέμου, καὶ οὐ
μικρὸν ἔσται τοῖς ἐναντίοις ἐμπόδιον.

ε'. Δυνατὸν δὲ καὶ διὰ τινων γερανίων λεγομένων,
ἢ τινων ὁμοίων ἐπιτηδεύματων γαμματοσιδῶς (14)
κύκλω περιστροφόμενων, ἢ πείσαν ὕψρὴν πεπυρω-
μένην, ἢ σκυθὴν, ἢ τινα ἐτέραν ὕλην ἐπιχύσαι τοῖς
πολεμικοῖς πλοίοις διὰ τῶν δρομῶνων δεσμουμένοις
καὶ τοῦ μαγγάνου στραφομένου κατ' αὐτῶν.

εα'. Δυνατὸν δὲ καὶ ἀνατρέψαι ὀλόκληρον τὴν ναῦν B
τῶν πολεμίων, ἐὰν πλευρὰν παρὰ πλευρὰν θέσας
αὐτὴν τῷ δρόμῳ, καὶ τῶν πολεμίων ἐφ' ἐν μέρος,
ὡς εἰώθασιν, πρὸς τὴν ἐκ χειρὸς μάχην συνδραμόντων,
καὶ δοκούντων ἐπεριθεσθαι τὴν ἑαυτῶν ναῦν τῷ
δρόμῳ, ἐπέλθῃ μὲν ἕτερος δρόμων κατὰ τῆς πλευ-
ρᾶς ἐν τῇ πρύμνῃ τῆς πολεμίας καὶ ταύτην ὠθήσῃ
σφοδρῶς τῇ συγκρούσει, καὶ ὁ μὲν δρόμων δυνήσῃ
λύσας ἑαυτὸν τοῦ δεσμοῦ ὑποχωρήσαι μικρὸν, ὥστε
μὴ εἶναι ὡς ἔρεισμα τῆς πολεμίας, βαρήσῃ δὲ ὁ
ἕτερος δρόμων πάσῃ δυνάμει πάντως ἀνατρέψει
αὐτανδρον τὴν πολεμίαν ναῦν. Δεῖ δὲ κανονίσει τὸν
δεσμὸν μὴ πάντως κατ' ἰσότητά γινέσθαι· ἀλλὰ μι-
κρὸν ἀφείναι γυμνά τινα πλευρὰ κατὰ πρύμναν τῆς
πολεμίας δι' ὧν ἐμπροσθὸν ὁ δρόμων ὠθήσῃ πρὸς τὴν C
ἀνατροπὴν τῶν πολεμίων τὴν ναῦν.

εβ'. Πρὸς τοῦτοις καὶ τὸ νῦν ἐπινοηθὲν μήτε ἀπὸ
τῆς κάτω τοῦ δρόμου σελασίας διὰ τῶν ὀπῶν τῶν
καπίων ἐξαγόμενα μέναυλα κατασφάττειν τοὺς πο-
λεμικοὺς τῶν λίαν μοι ἀναγκαίων δοκεῖ.

εγ'. Ἀλλὰ καὶ ἕτερον τούτων ἀναγκαιότερον, εἴ γε
χειρῶν εὐφυῶν ἐπιτύχοι· τὸ διὰ τῆς κάτωθεν τοῦ
δρόμωνος ἐλασίας τῇ ὑποδειχθείσῃ μεθόδῳ, δι' ὅπῃς
παρασκευάσει πλησθῆναι ὕδατος τὴν ναῦν τῶν πολε-
μίων. Εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα τοῖς ἀρχαίοις ἐπινοηθέντα
ἐν τῷ πλωτῳ πολέμῳ ἐπιτηδεύματα, καὶ εἰ δὲ
ἐπινοηθῆναι δυνάμενα· ἀπὸ ἐν τῷ παρόντι τεύχει
γράφειν διὰ τὴν συντομίαν ἀνοικεῖον. Τινὰ δὲ καὶ
ἀσύμφορον διὰ τὸ μὴ πωθικίζεσθαι τοῖς πολεμίοις
καὶ μᾶλλον ἔκρινους αὐτοῖς χρῆσθαι καθ' ἡμῶν. Τὰ D
γὰρ στρατηγήματα ἀπαξ κατανοηθέντα, ἀντιστρα-
τηγεῖσθαι καὶ καταμεθοδεύεσθαι παρὰ τῶν πολε-
μίων δύναται· ἀλλ' ἕκαστον τὸ ἐπινοηθὲν μέχρι τῆς
πράξεως ἔχειν ἐν μυστηρίῳ.

εδ'. Ἐν δὲ γε τῷ συνειλημμένῳ τῶν τε ἀρχαίων
τακτικῶν καὶ στρατηγημάτων βιβλίῳ ζητῶν τις εὐ-
ρήσει, καὶ τὰ τούτων πλείονα· οὐ γὰρ δυνατὸν, ὡς
εἴρηται, πρὸς ἕκαστα τὰ ἐμπίπτειν μέλλοντα, διὰ τὸ
ἄπειρον αὐτῶν γράφειν τὰ ἰκινά.

εε'. Πλὴν κεφάλαιον εἰπεῖν, ἔστωσαν οἱ δρόμωνες
ἐξωπλισμένοι τολμῶς ἀπὸ τε στρατιωτῶν ἀνδρείων

A incensi, et in hostes coniecti et in multas varias-
que navium partes decedentes, naves triemesque
incendent.

59. Sed et ad hæc extinguenda si milites pedi-
bus usi fuerint, atque in iis occupati permulti læsi
pedibus erunt, et ipsum prælii impetum debilio-
rem facient, et non parvum hostibus erit impedi-
mentum.

60. Quibusdam etiam geraniis, id est gruilis,
aut aliis hujusmodi instrumentis ad sublevanda
onera idoneis, quæ orbiculate ac scite versantur,
aut picem liquidam ignitam, aut alium apparatus,
aut materiam aliam in hostiles naves tuis triemi-
bus adjunctas, et mangano aliquo in illos vibrato.

61. Universam hostium classem evertes, si latus
classis tuæ hostium lateri adjunxeris, et hostibus
unam in partem, ut solent, ad conserendas manus
concurrentibus et triremibus illorum in nostras
triremes innixis, invadat eos alia triemis ad latus
puppis hostilis, et impulsu vehementi illam con-
quasset. Triemis autem nostra tum seipsam sol-
vens paululum retrocedat, ut ne ulio stabilimento
hostium triemi sit, et hostilem triemem alia
omnibus viribus deprimat, atque adeo ipsis cum
viris integram navem evertet. Providendum autem
est, ut ne vinculum omnino æquale fiat, sed ad ho-
stilis navis puppim nuda aliquantum latera re-
laxet, quibus irruens triemis hostium navem us-
quedum deprimatur invadet.

62. Ad hæc præterea excogitemus, ut ab inferiore
remorum ordine, remigibus per foramina hastas
longas emittentibus, hostes interficere possint, quod
in primis necessarium esse videtur.

63. Sed et aliud hoc magis necessarium est, si
quis operas idoneas habeat per inferiores triemis
remorum ordines efficere, ut hostium navis aqua
compleatur. Sunt et alia quædam bellica consilia
ab antiquioribus in navali prælio excogitata, et
plura etiam quæ excogitari possunt, quæ in præ-
sentia propter longitudinem minime perscribenda
sunt: quædam vero etiam commemorare hoc loco
inutile est, ne hostibus divulgentur, et illis adver-
sus nos hostes utantur. Nam hæc molitiones bel-
licæ si semel usurpatæ fuerint, facile aliquid con-
tra eas suscipi et quodque inventum usquedum ge-
ritur, occultandum et secreto tenendum est.

64. In aliis libris quæ de consiliis factisque im-
peratoriiis scribuntur, permulta quis hujusmodi,
atque iis etiam plura inveniet: neque enim fieri
potest, ut de omnibus rebus quæ cadere in bello
possunt verba facianus, quæ ipso genere immensa
indefinitaque sunt.

65. Ad summam autem sint triemes instructæ
viris fortibus ac strenuis, qui cominus consertis

NOTÆ.

(14) Γαμματοσιδῶς. Scribe, γαμματοσιδῶν.

manibus pugnare possint, et qui alacri incitataque mente sint, et omnes in partes exercitati. Armis autem talibus exercentur, qualibus quivis terrestri in prælio miles armatur, lique potissimum qui in superiore remorum ordine consistunt.

66. Pro hostium viribus numeroque navium tuam classem, imperator, instrues, ut ne minorem numerum navium nos hostium classe habeamus, sed æqualem potius, ut cum hostibus classe juncta pugnemus, aut majorem etiam, si fieri potest. Nam si utrique fortiter ac strenue dimicent, qui plures fuerint prævaleant necesse est.

67. Si hostes videris naves omnibus refertas ac ingentes copias habere, exæquabis tu tuas triremes, eodemque numero complebis. Eliges autem ex omnibus optimos quosque, et ex illis satis magnas copias triremibus perfectis ac fortibus conficies, ut duarum triremium milites in unam triremium conferas: vel ex omnibus, ut dixi, optimos eliges, et ducenti milites vel eo plures una in triemi erunt, ut multitudine, viribus, alacritate, hostium classem superes, et victoriam ab illis Deo propitio reportes.

68. Minores instruendæ triremes sunt, et vulgaris triremibus expeditiores, ut se insequentes hostes capere possint: sin ab hostibus invadantur, non capiantur tamen. Istasque ad opportunitatem temporis conserves, ut possint vel hostibus malum inferre, vel providere ut nullum malum ab hostibus accipiant.

69. Parvas magna: pro triremes pro hostium ratione, contra quos pugnas apparabis. Neque enim Saracenorum et Bosphoriorum Scytharum eadem est classis apparatus: Saraceni enim cumbaris utuntur majoribus, et ad cursum tardioribus, Scythæ autem acatis utuntur minoribus, expeditoribus, et celerioribus. Nam per fluvios quosdam in Euxinum pontum prolabantur, neque majoribus hac de causa uti poterunt. Atque hæc a nobis de acie instruenda dicantur.

70. Ubi vero discedere e prælio cogitas, classem tuam lunabis, atque ita discedes: hujusmodi enim forma, quemadmodum antiquiores quidam traderunt, tum ad progressiones, tum ad discessiones permultum valet.

71. Bello jam confecto, omnia belli spolia ex æquo et bono militibus tuis distribues, et prandia epulasque, et multa convivia apparabis, et eos qui se in bello strenue gesserunt, honoribus præmiisque muneraberis: qui aliquid milite indignum gesserit, supplicio ac pœna coerceatur.

ἄξιωσαι, τοὺς δὲ τι ἀνάξιον στρατιώτου ποιήσαντας ἐπιτιμῆσαι δεόντως.

A καὶ ἐκ χειρὸς μάχεσθαι δυναμένων, καὶ τῷ τῆς φυγῆς παραστήματι τοληρῶν, καὶ παπαιδευμένων καὶ γεγυμνασμένων. Οὗτοι δὲ ἴστωσαν καθοπλισμένοι ὅπλοις ὅποιοις καὶ ὁ ἐν τῇ ξηρᾷ στρατιώτης ὀπλισθῆναι διώριστα· δηλονότι κατάφρακτος. Καὶ οὕτω πάντες οἱ τῆς ἄνω ἑλασίας ὀπλισθήσονται.

Ξς'. Πρὸς δὲ τὴν τῶν ἑχθρῶν ποιότητα καὶ ποσότητα τῶν πλοίων, καὶ αὐτὸς, ὡς στρατηγὴ, διασκευάσεις τοὺς δρόμους, ὡς ἂν μὴ ἐλάττονα στρατὸν ἔχη ὁ ἡμέτερος δρόμων τοῦ πολεμίου, ὅστις μάλιστα εἰς ἰσόπαλον ἐλθεῖν εὐτρεπίζεται μάχην, διὰ τοῦ εἰς ἀλλήλους δεσμοῦ, ἀλλ' εἰ δυνατόν καὶ πλείονα. Ἀμφοτέρων γὰρ ἀνδρείως, εἰ τύχοι, μαχομένων, οἱ πλείονες προτερήσουσιν.

Ξζ'. Ἐὰν γὰρ συνορᾷς ἔχειν τοὺς πολεμίους πλωανδρούμενα πλοῖα καὶ πλείονα στρατὸν ὑποδεχόμενα, οὐσιώσεις (15) καὶ αὐτὸς τοὺς σοὺς δρόμους ἐν πλήθει. Ἐκλέξῃ δὲ ἀπὸ πάντων τοὺς ἀρίστους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξοπλίσεις τὴν ἀρκοῦσαν δύναμιν διὰ δρομώνων τελείων καὶ ἀκιμημάτων· ὥστε εἰ οὕτω τύχοι, ἢ τῶν δύο τῶν στρατῶν εἰς ἓνα ἐμδιδάσῃ, ἢ ἐκ πάντων ἐπιλέξῃ τοὺς ἀρίστους, ὡς εἴρηται· καὶ γενήσονται· ἄχρι καὶ διακοσίων στρατιωτῶν ἢ καὶ πλείω κατὰ δρόμον· ὡς ἂν καὶ τῷ πλήθει καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῇ εὐψυχίᾳ τῶν τε δρομώνων καὶ τῶν στρατιωτῶν καθυπέρτερος τῶν πολεμίων πλοίων γινόμενος σὺν θεῷ τὴν κατ' αὐτῶν ἐπιλήψῃ νίκην.

Ξη'. Δεῖ δὲ σε καὶ μικροτέρους ἐξοπλίζειν δρόμους καὶ ἑλαφοτέρους (16) τῶν συνήθων, ὥστε καὶ διώκοντας καταλαμβάνειν τοὺς πολεμίους, καὶ δυσκομένους μὴ καταλαμβάνεσθαι, καὶ τοῦτους ἔχειν ἐν καιρῷ τῆς ἀρμοζούσης αὐτοῖς χρείας, ὡς δύνασθαι αὐτοὺς, ἢ δρᾶσαι τι κακὸν τοῖς ἑχθροῖς, ἢ μὴ παθεῖν τι κακὸν παρ' αὐτῶν.

Ξθ'. Μικροὺς δὲ καὶ μεγάλους δρόμους κατὰ τὴν ποιότητα τῶν πολεμίων ἔθνων κατασκευάσεις. Οἱ γὰρ ὁ αὐτὸς ἐστὶν στόλος τῶν πλοίων τῶν τε Σαρακηνῶν Βαρβάρων, καὶ τῶν λεγομένων Βορείων Σκυθῶν. Οἱ μὲν γὰρ κουμβαριοὶ χρῶνται μείζοσι καὶ ἀργοτέροις, οἱ Βάρβαροι, οἱ δὲ οἷον ἀκατίους ἐλάττοσι καὶ ἑλαφοτέροις καὶ ταχίνοις οἱ Σκύθαι. Διὰ ποταμῶν γὰρ εἰς τὸν Εὐξείνιον ἐμπίπτοντας πάντων οὐ δύναται μείζοσι χρῆσασθαι πλοίοις. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ παρατάξεων εἰρήσθω.

ο'. Ὅταν δὲ ἀπαλλαγῆναι βούλῃ τῆς μάχης, μηνοειδῶς, ὡς εἴρηται, τὴν παράταξιν τῶν δρομώνων παιήσας οὕτως ὑποχωρήσεις, διὰ τὸ ἀσφαλὲς εἶναι τὸ τοιοῦτον σχῆμα ἐν ταῖς τοιαύταις καὶ πρόδοις καὶ ὑποχωρήσει, ὡς τινες τῶν παλαιῶν μαρτυροῦσι τῷ τρόπῳ τούτῳ χρησάμενοι.

οα'. Μετὰ δὲ τὴν λύσιν τοῦ πολέμου δέον σε, ὡς στρατηγὴ, τὰ, ὡς εἶκός, κερδηθέντα ἀπὸ τῶν πολεμίων λάφυρα ἐξ ἴσου διαμερίζειν τοῖς στρατιώταις, καὶ ἀριστοποιεῖν καὶ φιλοφρονεῖσθαι αὐτοὺς, καὶ πανδαισίαν ποιεῖσθαι καὶ εὐωχίας εἰς αὐτοὺς, καὶ τοὺς μὲν ἀριστεύσαντας καὶ θωρεῶν καὶ τιμῶν

NOTÆ.

(15) Οὐσιώσεις. Scribe, ἰσώσεις.

(16) Ἀβ ἑλαφοτέρου, usque ad finem hujus constitutionis nihil legitur in codice Laurentiano.

οβ'. Ἰσθι δὲ, ὡ στρατηγὲ, οὗ πληθος δρομώνων ἀνδρῶν ἐχόντων στρατιώτας οὐδὲν ἰσχύει, οὐδ' ἂν καὶ πρὸς ὀλίγους μαχῆσονται τοὺς ἐναντίους ἀνδρείου, καὶ εὐψύχους. Οὕτε γὰρ πολυπληθία ἀνδρῶν κατὰ ὀλίγων ἰσχύει, εἰ μὴ καὶ τῆ προθυμίας καὶ τῆ ὀπλίσει στρατιώται ἀληθεῖς ἀποδείκνυνται. Τί γὰρ οὐκ ἐργάζονται δεινὸν καὶ ὀλίγοι λύκοι πρὸς πολλὰς χιλιάδας ποιμνίου;

ογ'. Διὸ χρὴ σε ὄρῃν ἅπαντα μετὰ ἀκριθείας ἀπάσης τὰ τῶν ἐχθρῶν, ὡς διάκεινται, καὶ οὕτως τὴν τε τῶν στρατιωτῶν ὀπλισιν, καὶ τὸ πληθος αὐτῶν καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτηδεύματα ἀρμόδιως κατὰ τῶν ἐναντίων παρασκευάζειν.

οδ'. Ἐχειν δὲ καὶ μικροὺς δρόμωναυς καὶ ταχεῖς, εὐπρὸς πόλεμον ἐξωπλισμένους, ἀλλὰ πρὸς τὰς βίγλας, καὶ τὰ μανδάτα, καὶ τὰς ἄλλας ἀπαντώσας ὁμοίως χρείας. Καὶ ἔστι τὰ τε μονήρια λεγόμενα, καὶ τὰς γαλέας, πλὴν καὶ αὐτοὺς ἐνόπλους, διὰ τὰ τυχερῶς συμπίπτοντα.

οε'. Καὶ σὶ δὲ αὐτὸν διὰ πάντων εἶναι δεῖ σπουδαῖον καὶ γενναῖον καὶ ἀτάραχον καὶ ὄξυν ἐν ταῖς ἀναγκαίαις μάλιστα τῶν πραγμάτων ἐγχειρήσεσιν τε καὶ πράξεσιν ἵνα καὶ Θεῷ εὐάρεστος, καὶ τῆ ἡμετέρας ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ εὐχρηστός τε καὶ δοκιμὸς ἀναφανῆς; στρατηγὸς ἀμφοτέρωθεν κερδῆσης τὰς ἀξίας τῶν πόνων ἀμοιβῆς, ἐκ Θεοῦ μὲν μισθοὺς ἀθανάτους ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ κληρονομίας ἀγωνιζόμενος, ἐξ ἡμῶν δὲ καὶ τιμὰς καὶ δωρεὰς τὰς προσηκούσας, μὴ ψευδόμενος τὴν κλῆσιν, ἀλλ' ἀληθῆς στρατηγὸς καὶ ὢν καὶ καλούμενος, τοσαῦτα καὶ περὶ ναυμαχίας ὡς ἐν συνόψει μὲν μετρίως εἰρήσθω.

ΔΙΑΤΑΞΙΣ Κ' (17).

Περὶ διαφόρων γρωμμικῶν κεφαλαίων.

α'. Μετὰ δὲ τὰς εἰρημίνας παραγγελίας τε καὶ διατάξεις, ὡ στρατηγὲ, χρεῶν τῆ σῆ ἐνδοξότητι καὶ ταῖς ἤδη ῥηθησομέναις ἐγκρύψαι γνώμαις, ἀ; ἐκ πολλῶν παλαιῶν καὶ στρατηγικῶν συνταγμάτων ἀναλεξάμενοι συνόψεως χάριν τῶν εἰρημίμων ἐνταῦθα παρατεθείκαμεν. Ἐκ τούτων γὰρ καὶ ἐπὶ τὰς μελλίζοντας πράξεις τῆς τακτικῆς θεωρίας ἀναδῆναι δυνατόν, κατὰ τὸν σοφὸν Παροιμιαστὴν βασιλέα· Σοφῶ γὰρ ἀνδρὶ ἀφορμὴ δεδομένη σοφώτερον ἀπεργάζεται.

β'. Ἐν πρώτοις μὲν ἐγχειρεῖν μέλλων ἀναγκαίων πραγμάτων, ὡ στρατηγὲ, μὴ χύριζε σεαυτὸν τοῦ πληθους τῶν ἐν τοῖς ἔργοις πονούντων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπάρχου τῶν τοιούτων ἐγχειρήσεων, καὶ τυμπόνει τοῖς ἔργοις κατὰ τὸ δυνατόν σοι, εἴτε τάφρους ὀρύσσεις, εἴτε προσχωνήσεις, εἴτε πολιορκίας ἐπιβάλλεις, εἴτε ὀπλων κατασκευαῖς, εἴτε μηχανημάτων, εἴτε φρουρίων ἀλώσεις, πρὸς εἴτι ἔργον χρεῖωδες ἐπινοήσεις καὶ κοινωφελῆς ἢ πόλει, ἢ στρατεύματι πραχθησόμενον, τούτου χερσὶν (18) ἰδίαις πρώτος ἀπάρχου. Ἐκ τούτου γὰρ ὡσπερ αἰδοῦμενοι καὶ οἱ στρατιώται θερμότερόν σοι ὑπακούουσιν, καὶ τὸ πραττόμενον εὐχερέστερον τελεσθήσεται. Ἐἰ δὲ τις καὶ τῶν ἐπιτηδείων σπάνις ἐνοχλήσῃ, πρώτος αὐτὸς

¹ Prov. 1, 5; 11, 5.

NOTÆ.

(17) In codice Laurent. est cap. 13.

A 72. Multitudo triremium ignavos viros continentium nullius momenti est, ne si adversus paucos quidem ac strenuos dimicandum sit. Neque enim multitudo virorum aut paucitate bellum cernitur, sed alacritate et strenuitate milites veri demonstrantur. Quid enim mali non inferent pauci lupi permagno gregi ovium?

73. Itaque res hostium diligenter abs te perlatrandæ sunt, et pro illorum ratione triremium apparatus, militum armaturam, multitudinem illorum et magnitudinem, reliquaque omnia idonee adversus omnes præparabis.

B 74. Habeas in promptu parvas triemes et crassas, non ad bellum armatas, sed ad excubias et commestum ac reliquum usum bellicum: et unius remorum ordinis naves, quas galeas vocant, easque armis instructas ad omnem belli eventum.

75. Tu vero ipse in omnibus industrius strenuusque sis, et acer sedatusque in omnibus rebus aggrediendis atque instruendis, ut Deo complacitus probatusque fias imperator, et utrinque laborum reportes dignam mercedem, a Deo quidem immortalium, quia ejus sortem religionemque propugnas, a nobis vero munera honoresque idoneos, vocatuum tuam nullo modo frustrans, sed re et verbo verus imperator sis atque habearis. Et hæc de navali prælio pro brevitatis ratione satis dicta sint.

CONSTITUTIO XX.

Diversarum sententiarum militarium summa.

C 1. Deinceps post hæc præcepta institutionesque, in has sententias diligenter intueberis, quas ex multis et antiquis de re militari libris collegimus, et hic brevitatis causa collocavimus: ex iis enim ad majorem rei militaris scientiam pervenire poteris: quemadmodum sapiens rex Proverbiorum conficiatissimus dicit: Hæc enim, si sapiens vir non adsit, sapientiozem tamen te facient¹.

2. In primis autem aliquod negotium suscepturus, ne te ab iis segreges qui laborem alicujus rei conficiendæ suscipiant, sed et ipse quoque laborabis, et illos quantum potes in opere faciendo promovebis, sive fossas duces, sive eas ductas exaggeres, sive obsidionem, sive armorum apparatus, sive machinationum instructionem adhibeas, sive castella capienda tibi sint, sive aliquod opus publicum atque utile exegitaveris, aut in exercitum aut in civitatem faciendum, hoc primum tuis manibus incipias: nam illi in pudorem conficiantur, nisi in opere diligentes fuerint, et alacrius tibi obtemperabunt, et negotium susceptum facilius conficietur. Sin aliqua commeatu inopia exercitum

(18) *Χερσίν*. Scribebatur, *χερσίν*.

vexaverit, primus in temperantiam ac moderativeness in victu demonstrato, reliquis militibus levitatem et faciliorem rerum necessariorum perpassionem efficias. Seu in cominus conserendis manibus, a dimicatione teipsum retrahere, ut consilio et descriptione rerum, reliquaque administratione, in ipsa temporis opportunitate exercitum juvare possis. Neque vero incircumspecte aut periculose, nisi si necessitas vehementer urgeat, cum hostibus conseras manus: non enim tantum, quemadmodum supra dixi, pugnando aciem adjuvabis, quantum cadendo lazes. Quod futurum est autem, incertum est.

3. Mores tui et rerum agendarum studium militibus tuis legis vice sint: ita enim, qui tibi subiecti sunt, imperatoris sui virtutem animo repetentes, Deum colant, imperata facient, et ea quasi divinitus preposita experient.

4. Ubi militum magna multitudo unum aliquem in locum convenerit, illorum delicta leniter et sedato animo seras, neque judicia nimis severa crudeliaque facias, ut ne communis dolor in magnam perturbationem et ordinis confusionem illos conjiciat, sed pedetentim in auctores horum flagitiorum animadvertere oportet.

5. Sobrius ac vigilans sis, imperator, tum multis aliis de causis, tum vel maxime, ut in victu simplex, in reliqua vita militibus tuis expositus sis. Paternum geras erga illos affectum: cum omni lenitate omnia tum facito, tum dicito, nisi necessaria aliqua causa te ad severitatem vocet. De rebus necessariis semper per te apud illos verba facias. Procurabis etiam, ut nulla cura rerum necessariorum sollicitentur, aut comeatas aliorumque inopia premantur. Neque enim ordine aliquo contineri possunt, nisi hæc necessaria omnia illis ad manum sint. In justis suppliciis inferendis terribilibus aliis vis. Initia et causas tumultuum et seditionum præcidas, neque expectes dum in majus crescant. Hæc enim imperatoria virtus est, constantem et justum militibus videri, et ex suis finibus injustitiam omnem expellere, injurias homines coercere, milites municipesque suos tutos ab aliorum insultibus con-

servare. ἀδικούντας ἀμύνασθαι καὶ ἀνεπηρέατους τοὺς τε τηρεῖν.

6. Neque humanitas neque severitas importuna, sed digna imperatore sit, et omnia opportune dimittatur, atque ita supplicia inferat, et agentis animum, tempus, locum, modum rei gerendæ, causam, ipsius rei gestæ magnitudinem consideret, et pro istarum rerum ratione puniat.

7. Magna imperatoria laus est, temperantem in victu, et vigilantem esse: noctu enim de rebus gravibus magis deliberamus, faciliusque noctu conclu-

Α τῆς ἔγκρατιας τὴν καρτερίαν ἐπιβέβηον, ἵνα καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα κοῦφην καὶ εὐκολωτέραν τὴν ὑπομνήν τῆς ἀνάγκης ἐργάζη. Ἐν δὲ ταῖς κατὰ τὰς μάχας παραβούλοις ἐκ χειρὸς συμπλοκαῖς φύλασσε σεαυτὸν, ἵνα τῇ μὲν γνώμῃ καὶ τῇ διατάξει καὶ ταῖς ἄλλαις διευθετήσῃ ἐν αὐτῷ τῷ ὄξει τοῦ καιροῦ συμπάρῃ μὲν, καὶ τῶν τοιούτων ἀγώνων ἐφάπτη, μὴ μέντοι ἀφυλάκτως οὕτω καὶ ἐπικινδύνως, ὅτε μὴ τοῦτο χρεῖα καλεῖ, διὰ χειρῶν ἐμπλέκη τοῖς πολεμίαις. Οὐ τοσούτον γάρ, ὥς μοι καὶ ἄνω που εἰρηται, συμπλεκόμενος ὡς εἰς τῶν στρατιωτῶν ὠφελήσεις, ὅσον εἰ γε συμβῇ τι τοιοῦτον πεισὼν βλάβηις. Τὸ γὰρ μέλλον ἀόρατον.

Β γ. Νόμος γινέσθω τοῖς στρατιώταις, ὡς στρατηγῆ, ὁ τρόπος ὁ οὐδὲ, καὶ ἡ περὶ τὰ πρακτικὰ σπουδὴ σοῦ. Οὕτως γὰρ τῆς τοῦ οὐραίου ἀρχόντος ἀρετῆς ὁ ὑπαρχεῖριος μεμνημένος, καὶ τὸν θεὸν θεραπεύσει, καὶ τοῖς κλεινομένοις ὑπακούσεται, καὶ ὡς ἀπὸ θεοῦ ταῦτα δεχόμενος τελήσει.

δ. Ὅταν τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ ἑνὶ τόπον συναχθῆ, τότε δεῖ σε τὰ παρ' αὐτῶν ἀμαρτανόμενα μακροθύμως φέρειν, καὶ μὴ τὰς ἐπιχειλεύσεις καὶ κατακρίσεις ἀπκραιτήτους ποιέσθαι, ἵνα μὴ ἡ κοινή λύπη εἰς σύναρσιν καὶ ἀταξίαν συνάβη αὐτοῦ, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον μᾶλλον κατὰ τῶν προκαταρξάντων τῶν τοιούτων ἀμαρτημάτων ποιέσθαι τὴν παιδείυσιν.

ε. Νήξειν καὶ ἐγρηγορεῖν καὶ πρὸς τὰ ἄλλα κλεινομέν σοι, ὡς στρατηγῆ, τὸ δὲ πλέον, ὥστε σε εἶναι ἀπλοῦν ἐν τῇ διαγωγῇ, καὶ κοινὸν ἐν τῇ διαίτη μετὰ τῶν ὑπὸ σε στρατιωτῶν. Καὶ πατρικὴν σε εἶναι στοργὴν πρὸς αὐτοὺς, μετὰ πραότητος καὶ τὰ πράγματα καὶ τοὺς λόγους πνιόμενον, εἰ μὴ τις ἀναγκαῖα χρεῖα καὶ συμφέρουσα πρὸς τρυχότητά σε καλέσει. Χρὴ δὲ καὶ συνσχῶς διὰ σεαυτοῦ τὰ περὶ τῶν ἀναγκαίων αὐτοῖς παρσινεῖν καὶ διαλέγεσθαι. Φροντίσεις δὲ καὶ περὶ τῆς ἀπαθείας αὐτῶν καὶ τῆς ἄλλης διοικήσεως καὶ ἀποτροφῆς. Ἐκτὸς γὰρ τούτων οὐ δυνατόν ἐστι κρατῆσαι στρατοῦ κατὰ στάσιν. Ἐν δὲ ταῖς δικαίαις ἐπιχειλεύσει κατὰ τῶν ἀμαρτανόντων δεόν σε φοβερόν εἶναι, καὶ τὰς ἀρχαῖς μάλιστα τῶν ἀταξιῶν ἐκκόπτειν, καὶ μὴ ἀναμένειν, ὥστε ἐπὶ μείζονα ταύτας προκόπτειν. Καὶ γὰρ στρατηγοῦ προτέρημα ἐστὶ τὸ ἀκάταπληκτον αὐτὸν τοῖς στρατιώταις φαίνεσθαι καὶ δίκαιον, καὶ τὴν ἀδικίαν ἀπασαν ἀπὸ τῆς ἐαυτοῦ ἐνορίας ἐκκόπτειν. Καὶ τοῦ στρατιώτας καὶ τοὺς συντελεστὰς ἐν πᾶσι δια-

στ. Οὔτε τὸ φιλόνηρων ἀκαίρως, οὔτε τὸ ἀπηνὲς ἀξίον ἐστὶ στρατηγοῦ, ἀλλὰ τὸ σταθμίζειν ἐν καιρῷ πάντα, καὶ οὕτως ἐπὶ τοῖς ἀμαρτανομένοις ἐπάγειν τὰς τιμωρίας, ἐπιδλέποντα καὶ τὴν τοῦ πράξαντος διάνοιαν, καὶ τὸν καιρὸν, καὶ τὸν τόπον, καὶ διὰ ποίου τρόπου ἐπράχθη, καὶ διὰ ποίου αἰτίας· καὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος τὴν ποιότητα, καὶ οὕτως ἐπὶ τὰς δεούσας τιμωρίας ἐρχεσθαι.

ζ. Μέγα προτέρημα στρατηγοῦ τὸ συμμέτρως διαίεσθαι, καὶ ἀγρυπνεῖν, καὶ ἐν ταῖς νυξὶ μᾶλλον βουλεύεσθαι: τὰ περὶ τῶν ἀναγκαίων. Καὶ γὰρ εὐχε-

ῶς ἐν νυκτι τελειοῦται· βουλῆ, ὅταν ἡ ψυχὴ ἐκ τῶν ἄδιτων, quando animus ab omni externo rerum tumultu quiescit.

η'. Ἄλλα φημίς τοις ἐχθροῖς, καὶ ἕτερα πράττει, καὶ τὰ περὶ τῶν ἀναγκαίων κρύπτεσθαι δεόντα μὴ πολλοῖς ἀνατίθου, ἀλλ' ὀλίγοις καὶ τοῖς γνησιωτέροις σου μᾶλλον. Τὸ γὰρ οὕτω· ἐξαπατᾶν τοὺς ἐχθροὺς ἀναγκαῖον ἀπεδείχθη πολλάκις.

θ'. Τὸ βουλευέσθαι βραδέως καὶ ἀσφαλῶς, καὶ ὅσα εἴξει τῇ βουλῇ, μὴ ἀναβάλλεσθαι τοὺς καιροὺς διὰ τινὰ ἔκνον ἢ δειλίαν, ἀναγκαιότατόν ἐστιν. Ἡ γὰρ δειλία οὐ μόνον οὐκ ἀσφαλὲς πρᾶγμα ἐστίν, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ καλοῦ ἐναντιώσεως ἐπίνοια.

ι'. Ἴσθι, ὅτι τὸ μῆτε' ἐπαίρεσθαι ἐν ταῖς εὐτυχίαις μῆτε πάλιν καταπίπτειν ἐν ταῖς δυστυχίαις, ἐρῶμεν ἔστι λογισμοῦ καὶ ψυχῆς ἀνδρείας, καὶ δυναμένης ἀσφαλῶς ἐν τοῖς ἀναγκαιῶς πάντοτε πράγμασιν ἐπιβάλλειν.

ια'. Οὐκ ἀναγκαῖον ἐστίν, ὡς ἡ πείρα δείκνυσσι, τὸ ταῖς αὐταῖς ἐγχειρήσειν κατὰ τῶν ἐχθρῶν συνεχῶς κερηθῆσθαι, κἂν πολλάκις δόξης ἐν αὐταῖς εὐτυχεῖν. Διὰ γὰρ τῆς συνεχείας προσεπινοοῦντες οἱ ἐχθροὶ τὰ ἐναντία, καὶ κανονίζοντες συμφορὰς πολλάκις προσάγουσι ταῖς τοιαύταις κατ' αὐτῶν ἐπιβολαῖς.

ιβ'. Τὸ διὰ βουλῆς μᾶλλον καὶ στρατηγίας κρατεῖν τῶν ἐχθρῶν, ἀσφαλὲς ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ὠφέλιμον, ἢ τὸ χειρὶ βιάζεσθαι καὶ δυνάμει, καὶ πρὸς τὰς κατὰ πρόσωπον μάχας ἀποκινδυνεύειν. Τὸ μὲν γὰρ μεθ' ἔκουσίου γνώμης γίνεται, καὶ ὡς ἂν ὁ προσβαλὼν τὸ συμφέρον γινώσκῃ τὸ δὲ μετὰ τινος ζημίας πάντως ἔχειν τὴν ἔκβασιν (19).

ιγ'. Ὑπαρτίθασθαι ἢ ἀναβάλλεσθαι πρὸς τὰ φημιζόμενα κακὰ ἢ δολερὰ καὶ ἐπιβουλα, οὐ δίκαιον, οὐδὲ πρέπον, οὐδὲ καταφρονεῖν αὐτῶν κἂν τε περὶ τῶν ἐχθρῶν λέγωνται, κἂν τε περὶ ἰδίων. Ἄλλὰ μᾶλλον σπουδάζειν σε χρὴ, ὡς στρατηγῆ, μεθοδεύειν καὶ καταπαύειν αὐτὰ πρὶν εἰς ἔργον ἔλθωσιν· ὅτε τάχα οὐδὲ ἀναστέλλειν ταῦτα δύνασαι.

ιδ'. Ποιῆσαι θάρσος τοῖς στρατιώταις ἐν καιρῷ πολέμου ἀγγελία ἐρχομένη, ὅτι Ἐν ἄλλοις τόποις τοὺς πολεμίους νενικήκαμεν. Οὕτως γὰρ καὶ τὰ δειλὰ φρονήματα διαναστήσονται, καὶ τὰ ἀνδρεία μᾶλλον θαρσῆσουσιν, ἀγαθὸν σύμβολον τὸ τῆς νίκης ὄνομα καὶ τὴν πρᾶξιν ὡς ἐκ Θεοῦ δεξάμενοι.

ιε'. Ἀπατήσεις μᾶλλον τοὺς πολεμίους, ἐὰν διὰ προσφύγων ἀπὸ σοῦ πρὸς αὐτοὺς ἐναντία φημίσης ὧν σὺ βουλεύῃ ποιῆσαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν· ἢ γὰρ ἀπιστήσαντες ἀμελήσουσιν, ἢ πιστεύσαντες ἀστοχῆσουσιν. Καὶ τὰ μὲν σὰ βουλευόμενα τελεσθήσονται, τὰ δὲ ἐκείνων ἀπρακτὰ ἀποθήσονται.

ις'. Τὸ κρύπτειν τὰ ἀπαγγελλόμενα ἀτυχήματα ὅσα συμβαίνειν εἴθωθεν, ὡς εἰκός, ἐν πλῆθει στρατοῦ καὶ τὰ ἐναντία τῶν ἀληθῶν ποιεῖν ἀπαγγέλλεσθαι, στρατηγῆμᾶ ἐστίν ἀνδρὸς ἐμφορονος, καὶ ἀνιστᾶν φρονήματα στρατιωτῶν καταπίπτοντα δυναμένου.

ιζ'. Πρώμην ἐντίθησι στρατηγὸς ἡτηθέντι στρα-

8. Alia inimicis dicito, alia ipse facito. Res graves atque secretas cum multis ne communices, sed paucis, iisque fidelioribus amicis tuis. Ita enim hostes decipere, sæpe necessarium esse diximus.

9. Tarde ac circumspicte deliberare, et ea quæ deliberata constitutaque sunt, aliqua cunctatione aut formidine non rejicere, necessarium cumprimis est : timor enim non solum tuta res non est, sed etiam rebus bonis inventis adversissima est.

10. Neque rebus prosperis efferrī nec adversis dejici, firmi animi constantisque est, qui possit tuto ad omnem rerum eventum consilium ex tempore capere.

11. Iisdem aggressionibus hostes semper invadere, quanquam illis sæpenumero feliciter usus sis, utile non est : hostes enim cum te assidue uti iisdem vident, aliquid adversum molientur et excogitabunt, et permulta damna inferent tibi utenti.

12. Consilio et prudentia imperatoria hostes superare potius, quam manu et vi et pugna conserta, tutum mihi videtur esse et utile. Illud enim ex animi sententia, et quemadmodum optimum judicaveris, procedit, hoc autem semper aliqua cum offensione belli exitum habet.

13. Rejicere bellum aut differre, quoniam fama aliqua mali aut doli aut insidiarum percrebuit, neque justum neque decorum est : neque contra fama hæc omnino contemnenda est, sive de hostibus sive de nostris commemoretur, sed adversum hæc omnia potius aliquid molendum consociendumque est, priusquam ea in opus aliquod exeant.

14. Animabit milites magnopere, si belli tempore hic rumor differatur, hostes in aliis locis a nobis victos esse : ita enim fiet ut timidæ mentes excitentur, et fortes magis exacuantur. Bonum enim omen est victoriæ nomen, et felicitatem ejus a Deo capimus.

15. Hostes decipies, si per profugos tuos contraria iis quæ facturus es, aut deliberas facere, narraveris : si enim non credant, negligant : sin credant, ab eo tamen quod tu proposuisti aberrabunt, et consilia quæ tu susceperis proficient, illorum autem conatus irriti erunt.

16. Infortunia, et si quæ alia hujusmodi in exercitu accidunt, occultare, et quæ veris contraria sunt militibus divulgare, consilii imperatorii et prudentis viri est, qui defectos militum animos sublevare possit.

17. Exercitui jam superato robur afferre poteris,

NOTÆ.

(19) Paragraphus duodecimus in codice Laurentiano anteit undecimum.

si variis modis, spe bona, tum re tum verbo illos A
pertractes : exprobrare enim et vehementer insultare iis qui jam offensionem acceperunt, animorum debilitationem desperationemque affert, quæ in primis inhi periculosum noxiumque esse videtur.

18. Quando belli tempore a militibus aliquid peccatur, dissimulandum ad tempus et legendum est; post belli exitum auctores seditionum si cognoscas, poena illos justa afficias.

19. Militum ignavia dissimulanda, non exprobranda est, ne animi illorum concidant admodum, ac quotidie magis magisque debilitentur.

20. Magnam animi perturbationem hostibus tuis injicias, si post bellum ubi commodissime poteris B
tuos in prælio cadentes congregaveris, hostium cadavera insepulta jacere permittas, ac secure iterum discedas, si opportunitas talis incidat.

21. Et id clam hostes facere poteris, si ignes multos uno in loco accenderis, et alio in loco ipse requieveris. Hostes enim ad ignes accedent et decipientur, tu vero quod proposuisti efficias.

22. Ut dissensionem et suspicionem inter primarios et optimates belli injicias, quando agros hostium popularis, illorum agros non vastabis, quædam cum illis signa amicitiae vel per litteras vel aliis modis ostendes. Hoc idem facies si per captivos, quos ad exercitum suum iterum remittis, occulte illis secreta quædam narraveris. Hæc vero si sæpe abs te fiant, quanquam dolus hostibus solum atque illusio fiant, in suspicionem tamen et dubitationem quamdam illorum incidit.

23. Deditioem hostium abs te obsessorum facile comparabis, si sagittis litteras alligaveris quas in civitatem aut munitiōnem jacies, et libertatem illis securitatemque promittas. Hoc idem feceris si per captivos illis libertatem promiseris.

24. Neque hostium humanitate, neque discessionis et fugæ simulatione decipiaris : dolosa enim hostium sunt consilia, et ad suam utilitatem hostes omnia excogitant. Itaque utilitas illorum tibi magnæ offensionis erit : et dolus illorum, noxa tua erit.

25. Suspiciosum esse debet hostes per ea loca insequi, quæ ad insidias capiendas opportuna sunt : quare recedendum celeriter est, et incursio impetuosa facienda est ad tempus : quod consilium imperatorium laudandum in primis est.

26. Suspicionem timoris habet cunctatio et palior : ubi igitur tales videris milites, a dimicatione prælii illos semoveas, et ad opus aliquod necessarium faciendum amandabis.

τῶν, ἐὰν ποικίλοι τρόποις καὶ ἐλπίσιν ἀγαθῆς διὰ τὰ λόγων καὶ δι' ἔργων μεθοδεύσῃ αὐτούς· τὸ γὰρ κατανοεῖσθαι καὶ ἐπικεῖσθαι τῶν ἠττωμένων τῶ κλήθει, καὶ διὰ τούτων εἰς ἀπόνοιαν αὐτοὺς ἄγειν, στελερὸν μοι δοκεῖ καὶ λίαν ἐπιδραβῆς.

ιη'. Ὅταν ἐν καιρῷ πολέμου παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἀμαρτήματα γίνωνται, δεῖον προσποιεῖσθαι αὐτοῖς ἀγνοίαν αὐτῶν, καὶ τῶς αὐτὰ παρορᾶν. Μετὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ πολέμου λύσεως τοὺς αἰτίους τῶν στάσεων ὡς ἂν συγγινώσκῃς τὸ δίκαιον ὑπεξέρχου.

ιβ'. Συγκαλύπτειν σοὶ προσήκει τὰς δειλίαις τῶν στρατιωτῶν, καὶ μὴ προχείρως ἐλέγχειν, ἵνα μὴ καταπίπτῃ τὰ φρονήματα αὐτῶν παντελῶς, καὶ ταπεινότεροι ἑαυτῶν ἀποδειχθῶσιν.

κ'. Κατασκευάσεις ἀθυμίαν τοῖς πολεμίοις, ὅταν ἐν καιρῷ μετὰ τὸν πόλεμον ποιῆσαι δυνατῆς τὴν ταφὴν ἀφανῶς τῶν ἀπὸ τοῦ σοῦ στρατοῦ πεσόντων, τὰ δὲ σώματα τῶν πεσόντων πολεμίων ἐάσῃς.

κα'. Ἀκινδύνως φεύξῃ, εἰ ποτε καιρὸς σοὶ τοιαύτος γένηται τοὺς πολεμίους λαθεῖν, ἐὰν πυρὰ πολλὰ ἀλλαγῶ ἀνακαύσῃς, καὶ ἐν ἄλλῃ τόπῳ ἤσυχασῃς. Οἱ γὰρ πολεμίοι ἐπὶ τὰ πυρὰ χωρήσαντες ἀπατηθήσονται· καὶ σὺ τὸ πρακτέον διανύσεις, καθὼς σοὶ καὶ ἐν ἄλλοις ὑπεθέμεθα.

κβ'. Ἴνα δὲ διχόνοιαν καὶ ὑπόνοιαν κατασκευάσῃς κατὰ τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐν τοῖς πολεμίοις, ὅταν κατατρέχῃς τὴν πολεμίαν σου χώραν, τὰ ἐκείνων χωρία μὴ ἐμπύριζε, ἀλλὰ καὶ τινα σημεῖα φίλιας τῆς πρὸς αὐτοὺς ἢ διὰ γραμμάτων, ἢ δι' ἑτέρου τρόπου καταλίμπανε. Τὸ αὐτὸ δὲ ποιήσεις, καὶ ἐὰν διὰ τῶν κρατουμένων παρὰ σοῦ αἰχμαλώτων κρυφαίως αὐτοῖς ἐπιτηδεύσῃς δηλοποιεῖν περὶ τινῶν ἀπορρήτων. Εἰ πολλάκις τὰ τοιαῦτα γεγονότα φανερὰν ἀπάτην δοκεῖ τοῖς πολεμίοις καὶ δόλον γίνεσθαι, ἀλλ' οὖν εἰς ὑπόψιν καὶ διχόνοιαν τὴν περὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων πάντως ἐμπέσῃς.

κγ'. Τρόπον εὐπειθείας ὑποδείξω σοὶ, ὥστε τοῖς πολιορκουμένοις διὰ βελῶν ἀπὸ τόξου πεμπομένοις ἐπιστολὰς ἐκπέμπειν, καὶ δι' αὐτῶν ἐλευθερίαν καὶ ἀπάθειαν αὐτοῖς ἐπαγγέλλεσθαι. Τὸ αὐτὸ δὲ ποιήσεις ἠεροποιῶν αὐτοῖς καὶ δι' αἰχμαλώτων ἀφέσεως.

κδ'. Οὔτε ταῖς φιλανθρωπίας τῶν πολεμίων ἐξαπατᾶσθαι σε δεῖον, οὔτε ἐὰν ποτε προσποιούνηται ἀναχώρησιν· δολερὰ γὰρ αἰ τῶν ἐχθρῶν τὰ βουλεύματα, καὶ πρὸς τὸ οἰκτεῖον συμφέρον ὁ ἑναντίας πᾶ πάντα ἐπινοεῖ, ὥστε τὸ ἐκείνου συμφέρον ἀσύμφορόν σοι ἀποδειχθῆναι, καὶ διὰ τῆς ἑναντίας ἀπάτης ἐμπόησιν σοὶ βλάβην.

κε'. Ὑπορᾶσθαι σε προσήκει τὰς διώξεις τὰς ἀγούσας εἰς χωρία ἐπατηδεῖα πρὸς ἐγκρύμματα. Δὲ καὶ τὸ ἀναχωρεῖν εὐκαιρῶς τὸν στρατηγόν, καὶ κλίην σφοδρότεραν ποιεῖσθαι τὴν ἐπέλευσιν κατὰ τῶν πολεμίων, μάλιστα ἐστὶ στρατηγικόν.

κς'. Ὑπόνοια δειλίας ἐστὶν ὄκνος καὶ ἐχρήσις. Ὅταν οὖν τοιοῦτους ἴθης τινὰς τῶν στρατιωτῶν, καὶ πρὸ ἐρωτήσεως, χωρίζε αὐτοὺς τῆς ἀναγκαίας ἐχρηρήσεως τοῦ πολέμου, καὶ δόντως αὐτοὺς ἐπίτρεπε τὰ ἀρμόζοντα πράττειν τῷ τούτῳ καιρῷ.

κζ'. Ἴσθι λίαν ἀσφαλές καὶ ἐν καιρῷ τάχα φιλίας ἂν ἐνθα ἂν ἐπέραχης πλεόντων πολεμίων στρατοπεδεύων περιβάλλειν φροσάτον δι' ὀρύγματος, ἢ κτισματος λίθου, ἢ πλίνθου, ἢ χάρακα διὰ ξύλων, καὶ οὕτως περίξ ὀχυροποιῆσαι τὸν στρατόν. Ἐὶν γάρ τι συμβῆ τῶν ἐναντιῶν, καὶ λέγης, ὅτι τοῦτο οὐκ ὑπενόουν, οὐκ ἔστι στρατηγικόν.

κη'. Ὅταν θεοῦ διδόντος πόλις παρὰ σοῦ τῶν πολεμίων ἀλίσκεται, ἀνοίγεσθαι συγχώρει τὰς πύλας ὥστε φεύγειν τοὺς πολλοὺς καὶ μὴ χωρεῖν εἰς ἀπόγνωσιν. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ φροσάτου ἀλίσκομένου τῶν ἐχθρῶν παρὰ σοῦ ποιήσεις· ἀναγκαῖα γὰρ εἶναι ταῦτα καὶ ἀκινδυνότερα πρὸς τὴν τῶν ἀλίσκομένων κατακράτησιν.

κθ'. Ὑπόρασιν προδοσίας καὶ ὑπόνοιαν δώσεις τοῖς πολεμίοις κατὰ τῶν προσφευγόντων ἀπὸ σοῦ πρὸς αὐτοὺς, ὥστε αὐτοῖς ἢ ἀπιστεῖν, ἢ ἀποκτείνειν, ἢ ἐν γράμματα πέμπης καὶ ὡς δῆθεν ἐκπεσόντα τῶν διακαμιζόντων τοῖς πολεμίοις ἐγχειρισθῶσιν. Ἐνοῖς ὡς ἐν τάξει ὑπομιμνήσκεις τοῖς προσφύγοις καιροῦ προδοσίας συντεθειμένου καὶ πραγμάτων τινῶν πιθανῶν. Ἐντεῦθεν γὰρ ἢ κατασχεθῆσονται οἱ προσφυγόντες, ἢ ἀπιστηθῆσονται, καὶ φοβηθέντες πάλιν ὑποστρέψουσι πρὸς τὰ ἴδια.

λ'. Καὶ ἐτέρως δὲ τὴν τῶν δειλῶν διάκρισιν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις καὶ αἰφνιδίοις ἐγχειρήμασι ποιήσεις, ἢ ἐν τοῖς ἀρβύλους ἢ τοῖς κεκτημένοις ἵππους ἀδυνάτους προστάξεις χωρίζεσθαι ἰδίως· οἱ γὰρ δειλοὶ ἢ ἀρβύσσιαν προσποιούμενοι, ἢ τῶν ἵππων ἀσθένειαν, εὐθέως χωρισθῆσονται τῶν ἀναγκαίων τοῦ πολέμου ἐγχειρήσεων. Ταῦς δὲ τοιοῦτους ἢ εἰς παραφυλακὴν κάστρου, ὡς ἄνω που εἴρηται ἡμῖν, ἢ εἰς ἄλλων ὀχυρωμάτων, ἢ εἰς ἐτέρας ἀκινδύνους χρεῖας διατάξας ἐκπέμψεις, ἵνα μὴ τῇ δειλίᾳ καὶ τοῖς ἀνδρείους μολύνωσιν. Εἰ δὲ τῆς παρατάξεως ἰσταμένης πρὸς μάχην παραυτὰ κηρύξεις, ὁ βουλόμενος πρωτοστάτης ὑποχωρεῖτω, καὶ ὁ βουλόμενος ἀντ' ἐκείνου εἰσέλτω, οὐ μόνον τοὺς δειλοὺς τότε νοήσεις, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀνδρείους ἀναμάθης. Οἱ μὲν γὰρ δειλοὶ καὶ τὸ ἄρχειν προδώσουσιν ὑπὲρ τοῦ μὴ κινδυνεύειν, οἱ δὲ ἀνδρεῖοι μετὰ τοῦ ἄρχειν καὶ τὸ συγκινδυνεύειν αἰρήσονται.

λα'. Ἀκμήν καιροῦ ἐπιτηρεῖν σε δεόν, μὴ παρούσης ἀνάγκης, καὶ οὕτως ἐκστρατεύειν κατὰ τῶν πολεμίων, ἵνα καὶ σὺ περὶ τὴν δαπάνην μὴ στενοῦσαι, καὶ οἱ πολέμιοι πλεόν λυποῦνται τῶν καμάτων αὐτῶν ληϊζομένων.

λβ'. Ἰκανὰ σε χρὴ φυλακὴν περιποιεῖσθαι καὶ μετὰ τὴν τῶν πολεμίων σου νίκην, καὶ μὴ ἀμελῶς ἔχειν, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τὰς αἰφνιδίους ἐπελεύσεις τῶν ἠτηθέντων· οὐ γὰρ ἤρμεῖ τὸ ἀντίπαλον εἶναι, ἀλλὰ τὴν οἰκείαν ἦτταν· πολλάκις ἀναμαχῆσασθαι προθυμότερον γίνεσθαι.

λγ'. Τῶν ἐναντιῶν τοὺς πρεσβευτὰς ὄβριζεν οὐ δίκαιον, οὐδ' ἂν πολὺ προέχωμεν τῇ δυνάμει. Φιλίας γὰρ τρόπῳ παραγίνονται, καὶ λόγῳ ἀτρέπτῳ ὑπὸ τὰς χεῖρας αὐτοῦς τὰς σὰς καταπιστεύουσιν, εἰ καὶ παρὰ πολεμίων ἀποστέλλονται. Τὰ οὖν οἷα ἐπὶ ἐκάστῳ καὶ πρέποντα παραφυλακτέον. Εἰ μὴ

27. Castra munire semper tutum est, et amicitiae pacisque tempore. Si prope hostes fueris, fossatum circumductio vel ex lapidibus vel ex lateribus circumvallatum, et ita castra tua in tuto ponas. Si enim aliquid adversum contingat, minus imperatorum erit dicere aliquando, Non putaram.

28. Quando sine deditione hostium civitas aliqua aut munitio capiatur, jube aperiri portas ut multi aufugiant, et non in summam animi desperationem cadant. Hoc idem fossato hostium capto praestabis. Necessarium autem hoc est et securum in primis ad captivos retinendos.

29. Suspicionem proditiois et opinionem falsitatis injicies hostibus de iis, qui abs te ad eos profugerunt, ut illis vel diffidant, vel interficiant, si litteras ad eos miseris, ut statim post has litteras perlatas hostes invadant, et proditiois tempus inter te et profugos caeteraque probabilia constituta videantur. Hoc pacto fiet, ut in custodia teneantur profugi, vel ut fides illis non habeatur, vel ut ad te iterum redeant.

30. Timiditatem militum tuorum aliqua necessaria et nec opinata incursione hoc modo explorabis, si infirmos et eos qui debiles equos habent jubebis ab aliis separari: timidi enim vel valetudinem, vel equorum imbecillitatem simulabunt, atque adeo ad hac bellica incursione separabuntur. Tales vel ad castelli, vel ad alterius munitiois custodiam, vel ad alios usus securos emittes, ut ne ignavia sua etiam strenuiores milites labefactent. Sin acie jam instructa ad praelium mandaveris, ut qui praestes discedere vult discedat, et qui vult in illius locum ingrediatur, non modo timidos milites cognosces, sed etiam fortes strenuosque scies. Timidi enim initio prodent se priusquam bellum incipiat, fortes autem post bellum incceptum simul periclitari cupient.

31. Temporis opportunitas, nisi aliter necessitas urgeat, abs te conservanda est, atque adeo hostes invadas, ut neque tui commeatu deficiantur, et hostes magis vexentur omni labore, et agris jam depopulatis.

32. Victis jam hostibus idonea abs te custodia ad tuos defendendos collocanda est: vitanda enim subita incursiones hostium sunt: non enim quiescunt hostes ullo tempore, sed belli offensionem, occasionem sibi ad res melius et cautius gerendas accipiunt.

33. Hostium legati, quamvis magnitudine copiarum admodum valeas, abs te minime violandi sunt: sociali enim modo adsunt tibi, et quanquam ab hostibus mittuntur, seipsos tamen quodammodo in manus tuas tradunt. Sanctum et justum quod est, erga omnes servandum est. Alias enim de sua

salute laborantes legati nunquam ad te venient, et legationis genus ipsum apud omnes nationes minus usitatum erit.

34. Quando magnis cum copiis civitatem aut castellum obsides, castra tua haud munita custodiis relinquere non oportet, neque solo vallo aut fossis contentum esse, sed et excubias habeas accuratas, et exercitus tuus ad portas civitatis sedeat, propter excursions quæ ex portis fiunt, et propter irruptiones quæ ab externis locis eo confluunt.

35. Proditores quidam persæpe in exercitu tuo esse timentur. Ut igitur ex his utilitatem capias, percommodum fuerit contraria eorum quæ facturus es illis narrare, ut hoc modo deceptis hostibus, facilius et melius consilia tua procedant.

36. Sine ingenti utilitate aut necessitate periculum ingrediendum non est. Qui enim talia suscipiunt pericula, similes hominibus sunt qui auri impostura inescantur, et propter coloris solum suavitatem aurum hoc possidere vehementer cupiunt.

37. Vigilans et sobrius in omnibus rebus gerendis, et adversus omnes hostium aggressiones sis, ut neque intermissionis belli tempus socordiae tempus putes, neque ante pacis perfectæ tempus ullam rem tibi negligendam arbitreris, sed hostium insidias sedulo vitabis, et prudenter illorum perfidiam qualis sit cogitabis: ubi enim malum acceperis, hæc sera pœnitentia nullum momentum asferre potest.

38. Qui ad te ab hostibus profugerunt, facile tibi hostium consilia nuntiare possunt: sed certius cognosces, si qui in incursionibus abs te capti sunt, ad te de hostibus aliquid referant. Quod si quæ a transfugis et captivis dicuntur convenient, veritatem magis eorum quæ queruntur intelliges.

39. Nullo modo nullave de causa jusjurandum hostibus firmatum violes: magnum enim malum perjurii crimen est. In quibus enim rebus Deus intercedit, firma necesse est pacta esse. Ignominia enim magna est Romanis ac Christianis, si cum reliquæ nationes jusjurandum fidemque conservent, ii perfidi Deo intercedente ac mediatore deprehendantur.

40. Vallo aut fossato circumseptus, si quando res exigat, ne in sola munitione spem salutis reponas, quasi ad te defendendum idonea, sed secundum Deum armis tuis confidas: neque quamvis tutissimo in loco fueris, cætera arma contemnas, si vere Romanus sis. Prima enim, et extrema vero militi salus erit armorum suorum

Α γὰρ τοῦτο φυλάττεται, ἀπιστοῦντες οἱ πρόσβεις ἐκάστου ἔθνους τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν οὐδέποτε πρεσβεύουσιν (20), καὶ πολλῶν τῶν ἐκ τῆς πρεσβείας ἀγαθῶν τοῖς ἔθνεσι γινομένων ἐκάστοις ἀπιστήρησις ἔσεται.

λδ'. Ὅταν πολλῇ δυνάμει πόλιν ἢ φρούριον πολιορκῆς, οὐ δεῖ σε ποιεῖν ἀφύλακτον τὴν στρατοπέδειαν, οὐδὲ μόνῳ τῷ χάρακι ἢ ταῖς φόρταις ἀρκεῖσθαι εἰς ἀσφάλειαν, ἀλλὰ καὶ βίβλας ἔχειν ἀσφαλεῖς, καὶ παρὰ τὰς πόρτας τῆς πόλεως ἐγκαθίζειν, διὰ τὰς ἀπ' αὐτῆς ἐκ τῶν πορτῶν καταδρομὰς, μάλιστα δὲ κατὰ τὰς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ποθεν ὑφορμώμενας προσβολὰς.

λε'. Ὑποπιεῦνται τινες προδοταὶ καὶ παρὰ σὸν πολλὰκις ὄντες. Ἴνα ἔκ καὶ ἐκ τῶν τοιούτων ὠφέλειαν σεαυτῷ περιποιήσῃ. τὰ ἐναντία ὧν βουλευῆ λέγε πρὸς αὐτούς, ὥστε δι' αὐτῶν ἐξαπατωμένων τῶν πολεμίων εὐχερέστερον κατορθῶνται τὰ σὰ βουλεύματα.

λς'. Ἄνευ ὠφελείας ἢ ἀνάγκης ἐπὶ τινι πράγματι οὐ δέον παρακινδυνεύειν. οἱ γὰρ τοιοῦτοι ἐπιχειροῦντες κινδύνοι οὐδὲν διαφέρουσιν ἀνθρώπων τῶν ἀπάτη χρυσοῦ δειλαζομένων, καὶ διὰ τὴν εὐχροίαν μόνον ὄρῃν τὴν κτῆσιν αὐτοῦ ἔχειν ἀγωνιζομένων.

λζ'. Γίνου πάντοτε νήφων καὶ ἐγρηγορῶς πρὸς τὰς τῶν πολεμίων ἀντικαταστάσεις, ὥστε μὴδὲ τὸν τῆς ἀνοχῆς τοῦ πολέμου καιρὸν ποιῆσθαι ἀμελείας καιρὸν, μὴδὲ πρὸ καιροῦ εἰρήνης βεβαίας γενομένης καταμνήσθαι· ἀλλὰ πάντοτε τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλὰς φυλάττου, καὶ ἀσφαλῶς κατανοεῖ τὸ τούτων ἐπιστόν· μετὰ γὰρ τὸ παθεῖν ἢ μεταμείλεια οὐδεμίαν τίττει ὠφέλειαν.

λη'. Ἰκανοὶ μὲν ἴσως καὶ οἱ προσφεύγοντες ἐπὶ τῶν πολεμίων παρασχέιν σοι πίστιν περὶ τῶν ἐρωτωμένων αὐτοῦ. Ἀλλὰ μᾶλλον ἀσφαλέστερον ἀνιμάθοις τὰ παρὰ τῶν ἐξ ἐπιδρομῆς ἀθρόως κρατουμένων λεγόμενα· καὶ γὰρ ὅταν ἀμφοτέρω τὰ τε παρὰ τῶν αὐτομόλων, καὶ τὰ παρὰ τῶν αἰχμαλώτων λεγόμενα συμβαλὼν διακρίνης, τότε τὸ ἀληθὲς μᾶλλον γνώσῃ περὶ ὧν ἐπιζητεῖς.

λθ'. Οὐδενὶ τρόπῳ, οὐδὲ οἰσθήποτε προφάσει τὸν πρὸς τοὺς πολεμίους ὄρκον παραθήσῃ ποτέ· μέγα γὰρ κακὸν ἐπιπορίας ἐγκλημα. Ἐν οἷς γὰρ θεὸς μεσιτεύει, βέβαια (21) ἰρή μένειν τὰ συντιθέμενα. Αἰσχύνῃ γὰρ Ῥωμαίοις καὶ μάλιστα Χριστιανοῖς, τῶν ἄλλων ἔθνῶν τὰς οἰκείας πίστεις τηρούντων, πούτους ἀπίστους περὶ τὰ συμφωνούμενα ὑπὸ θεῶ μεσίτη ἐλέγχεσθαι.

μ'. Ὑπὸ χάρακος ποτε ἢ φοσσάτου περιφρουρούμενος, ὅτε καλέσει καιρὸς, μὴ τῷ τοιούτῳ μόνον ὀχυρώματι τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας καταπίστευε, ὡς ἐτοίμῳ ὄντι πρὸς παράλτησιν. ἀλλὰ μετὰ θεὸν καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις ἔχῃς τὴν κεκολληθεῖσιν, καὶ μὴ τούτων ἀμίλει διὰ τὴν ἑλλην φρουράν, εἴγε Ῥωμαίους ὀπίσχεις ἀληθῆς. Πρώτη γὰρ σωτηρία καὶ τελευταία τῷ

NOTÆ.

ρ. Scribatur, πρεσβεύουσιν.
εβatur, βίβλας.

ἀληθινῶ στρατιώτῃ ἢ τῶν ὅπλων ἐστὶν ἐπιμέλεια καὶ μεταχειρίσεις, τὰ δὲ ἄλλα καὶ τοῖς χυδαίοις τῶν ὄχλων ἐπινοεῖται πολλάκις. Καὶ γὰρ καὶ τοῖς πάσαις Ῥωμαίοις κατ' ἀρχὰς ἀντὶ τειχῶν τῆ Ῥώμῃ φόσον καὶ τὰ ὅπλα χρηματίζεσθαι λέγεται. Καὶ Λακεδαιμονίων ποτὲ στρατιώτης ἐρωτώμενος, Πού οἱ τῆς γῆς ὕμῶν ὄροι, λέγεται εἰπεῖν, Ὡδε, δείξας τὸ ἐν τῇ χειρὶ κατεχόμενον δόρυ.

μα'. Παρακαλεῖσθαι τοῖνυν τοῖς στρατιώταις, οὕτως εἶναι παρεσκευασμένους ἀεὶ (22) ὡς καὶ ἐν ἑορτῇ καὶ ἐν ἡμέρῳ, καὶ ἐν νυκτὶ, καὶ ἐν ἡμέρῳ, καὶ ὅταν ἢ χρεῖα καλέσῃ, μέλλειν αὐτὸν ἐξίνααι κατὰ τῶν πολεμίων· διὰ τοῦτο γὰρ ἐπὶ τὸν τοιοῦτον καιρὸν οὐδ' ἡμέραν αὐτοῦ δεῖ προλέγειν ὠρισμένην, διὰ τὸ ἐτοίμους αὐτοῦ εἶναι διὰ παντός.

μβ'. Νίχης σοι παρὰ Θεοῦ ἐν δημοσίᾳ μάχῃ παρεχομένης, ἐὰν συμβῆ τοῖς ἀντιπάλουσι ἢ ἐν χάρακι ἢ ἐν ἑτέρῳ ὄχυρῳ τόπω καταφυγεῖν, μὴ ἐνδύσης αὐτοῖς καιρὸν ἀνάσεως, ἀλλὰ τοῦ φόβου νεάζοντος αὐτοῖς ἐπέρχου καὶ ἐπιτίθου, ἵνα μὴ τῇ ἐνδόσει ἀσφαλέστεροι γενόμενοι θαρβήσῃσι τὴν ἤτταν αὐτῶν ἀναμαχησασθαι.

μγ'. Ἐὰν τινες ἐκέται προσφεύγῃσιν ἀπὸ τῶν πολεμίων πρὸς σέ, μὴ ὡς ἔτυχε τούτους προσδέχου· πολλάκις γὰρ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πέμπονται δόλω ὡς ἐκέται καὶ τιμῶν δεόμενοι, καὶ οὕτως τοῖς δεξαμένοις ἐπιβουλεύουσιν.

μδ'. Ὑπονοεῖν δεῖ καὶ παραφυλάττειν ἀσφαλῶς τοὺς προσρρομένους ταῖς πολιτορκομέναις ἡμῶν πόλεσι παρὰ τῶν ἐχθρῶν, διὰ τὸ μὴ παρ' αὐτῶν τινα βλάβην ὑποστῆναι· πολλάκις γὰρ ἐμπρησμοὺς ποιῶσιν, καὶ τῶν ἑσθῶν ἀνθρώπων περὶ τοὺς ἐμπρησμοὺς ἀσχολουμένων, ἐξωθεν οἱ πολέμοιοι ἀδεέστερον ἐπιτίθενται.

με'. Μάχης προκειμένης ἐὰν ἄρα δοκιμάξῃς ἀξιόμαχος εἶναι τῶν ἐχθρῶν, ὡς στρατηγῆ, ἐν τῇ ἐκείνων χώρῃ τὴν μάχην ἐπιτηδεύσεις· τοῦτο γὰρ μᾶλλον ἀρμόδιον ἢ περὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ· τῶν γὰρ ἐν τῇ πολεμίᾳ γῆ μαχομένων καὶ τὰ φρονήματα μείζονα γίνονται, καὶ ὁ ἀγὼν οὐκ ἔστι ὡς ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἔθνους μόνου πρόκειται αὐτοῖς ὁ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας. Καὶ γὰρ οἴδασιν, ὡς ἐὰν μὴ στερρῶς ἀντικαταστάνας εἰς φυγὴν ἐν τῇ πολεμίᾳ γῆ τραπῶσιν, ἀνέλπιστος αὐτοῖς ἡ σωτηρία γίνεται, ὅπερ ἐν τῇ ἰδίᾳ γῆ πολεμούντων αὐτῶν γίνεσθαι οὐκ ἀναγκαῖον. Καὶ γὰρ καὶ φυγόντες, ἐλπίζουσιν ἀκινδύνως σωθῆναι, καὶ ὄχυρωμάτων ἐπιλαβέσθαι ἐν οἷς σωθήσονται· καὶ διὰ τοῦτο γενναίως ἀντιστῆναι τοῖς πολεμίοις οἱ στρατιῶται μὴ συγχωρούμενοι εἰς φυγὴν ἀκινδύον συνωθοῦνται ἰλθεῖν.

μς'. Ἀεὶ τι κρατέτωσαν οἱ στρατιῶται, ὅταν μὴ ὁ πόλεμος ἐνοχλῇ, καὶ μὴ ἀργέτωσαν· ἢ γὰρ ἀργία στρατιώταις συντρεφομένη ταραχῆς ὑπάρχει γεννητική.

μς'. Τὸ θεραπεύειν τὸ θεῖον διὰ παντός χρεῖον

A cura, et conservatio: reliqua omnia præ hoc plebeia et vulgaria existimanda sunt. Antiquos enim Romanos murorum vice fossam, et arma usurpasse legimus. Et Lacedæmonius miles olim interrogatus, ubi dititionis suæ termini essent, dixisse fertur, Hic, hastam vibratam manu ostendens.

41. Adhörtaberis milites semper, ut ita parati sint, ut omni tempore, sereno, pluvio, noctu, interdiu, ubi usus fert, adversum hostes instruantur: talibus enim temporibus ne horam quidem aliquam constitutam assignare oportet, ut in promptu omnino sint.

B 42. Victoria tibi [in publico pralio a Deo objecta, si forte hostes, vel ad vallum vel ad aliquem munitum locum confugiant, nullum relaxandi tempus illis tribue, sed terrore recente impendente illos adoriaris, ne relaxatione aliqua illis concessa, firmiores et paratiores fiant ad victoriam amissam quantum possunt recuperandam.

43. Si qui servi hostium ab illis ad te confugerint, ne quosvis statim recipias: sæpe enim ab hostibus dolo mittuntur quasi servi et cæterarum rerum egentes, atque adeo illis, qui se recipiunt insidiantur.

44. Cavendum sædulo observandumque est ab illis, qui ab hostibus ad obsessas urbes vestras dilabuntur: sæpe enim hujusmodi civitates solent incendere, et civibus in restinguenda flamma occupatis, obsessores civitatem melius invadunt.

45. Bello proposito si speraveris te habilem ad oppugnandos hostes esse, illorum in regione prælium committas: hoc enim magis idoneum erit, quam si in tua ipsius regione pugnes, et animos tuorum strenuiores facit: et de sua natione bellum non erit, sed de sua ipsorum salute. Noverunt enim se, si non strenue atque alacriter in bello cum hostibus dimicent, in fugam vertendos esse, et de salute sua nullam spem esse posse. At regione in sua contra sperant: nam et fuga salutem querere se posse sperant, et ad munitiones venire, quibus serventur: atque adeo cum strenue hostibus resistere non necesse habent, ad fugam securam se convertunt.

46. Ubi belli nulla perturbatio est, non otio torpescant milites, sed hæc agant potius: otium enim militibus magnarum seditionum et turbaram causa est.

47. Colendus omnino Deus est. Bellorum autem

NOTÆ.

(22) Post ista, παρεσκευασμένους ἀεὶ, typotheta omisit, ὡς ἐν ἑορτῇ, καὶ ἐν δόρῳ. Scribe vero, ἐν δόρῳ. Sed nec illud, ἐν ἑορτῇ, istius loci videtur:

PATROL. GR. CVII.

nam ἑορτῇ καὶ δόρῳ, non sunt ἀντίθετα, ut ἡμέρα καὶ νύξ.

in exordiis maxime illum veneraberis : si enim illum colueris pure ac religiose, sicuti fas est, in omnibus periculis et perturbationibus supplicabis illi quasi amico, et salutem ab illo comparabis.

48. Vigilans imperator, et exercitum suum contentione corporis, et laboribus occupatum tenens, minus omnibus periclitabitur.

49. Milites in praelium educendi non sunt priusquam illorum periculum feceris, sed cognoscendus unusquisque miles est, quam ad rem, et qua in acie sit utilis, itaque instruendus est.

50. Hæc sola adversus hostes deliberabimus quæ incognita illis sunt, antequam a nobis gerantur : si enim aliquam harum rerum notitiam habeant, facile adversus conatus nostros aliquid molientur.

51. Dolis, incursionibus, fame, hostes lædendi vexandique sunt, et crebrioribus aggressionibus insultibusque adoriendi : neque ad commune publicumque praelium evocandi, ubi valere fortunæ instabilitas solet, potius quam ulla virtutis constantia.

52. Milites laboribus assuefacti strenuiores in dies fiunt, otiosi autem magis ac magis debilitantur. Efficiendum igitur est ut laboribus exercitati sint, quemadmodum tibi alias præscripsimus.

53. Ad omnes vitæ partes, præterquam in bello, incallidum te esse præcipimus. Ibi autem, et in iis te Imperatoris consiliis dolus adjuvat, ubi hostes eo decepturus es.

54. Cognosce, et expende tuas vires, atque hostium diligenter : hoc si feceris, imperator, et singula diligenter fideliterque perustraveris, ægre in bellicis rebus superaberis, aut expugnaberis.

55. Fortitudine ac instructione militari longe majores res in bello geruntur, quam multitudine militum ignavorum confusa.

56. Locorum situs sæpe pugnantem vehementer juvant, et imbecillioribus victoriam promouent. Itaque iis in locis te ad pugnandum præpares in quibus cognoveris exercitum tuum meliores partes, hostium autem deteriores habiturum.

57. Imperatoris solertia generosos milites reddit : natura enim paucos fortes creat ; cura autem, et industria, si imperatoria solertia adjungatur, multos strenuos facit.

58. Bonum mihi videtur esse justam habere causam bellandi ; nam qui injuriam illatam propulsat, hic justus est, et divinam justitiam adjutricem ha-

έστιν. Μάλιστα δὲ τοῦτο θεραπεύσεις, ὡ στρατηγὴ, τῶν πολεμικῶν κινδύνων ἀπάρχεσθαι μέλλων· ἐὰν γὰρ γνησίως τότε τὸν Θεὸν θεραπεύσης, τάχα θαρρήσεις ἐν τοῖς δεινοῖς ὡς πρὸς φίλον σοι τοῦτον τὰς ἰκασίας ποιεῖσθαι, καὶ τὴν σωτηρίαν μετὰ παρήσας ἐπιζητεῖν.

μη'. Ὁ συναγρυπνῶν τῷ στρατεύματι στρατηγὴς, καὶ πλέον πονῶν ἐν τῷ γυμνάζεσθαι τοὺς στρατιώτας, ἤττων εἶναι οὐ κινδυνεύσει κατὰ τὸν πόλεμον.

μβ'. Στρατιώτας ἐξάγειν ἐπὶ μάχην ἐκείνους ὁ θεός, ὧν μὴ πρότερον εἰληφας τὴν πείραν ἱκανὴν ἐπὶ ἀνδρείαν, τυγχάνουσιν· ἀλλὰ δεῖ σε γινώσκαι, ἐδυνατὸν, ἕκαστον τῶν στρατιωτῶν ἐν ποίῳ πράγματι καὶ ἐν ποίῳ τάγματι ἐστὶν ἀρμόδιος, καὶ οὕτως αὐτοὺς διατάττειν.

ν'. Ταῦτα μόνον καλῶς βουλευσόμεθα κατὰ τῶν πολεμίων, ὅσα πρὶν ἢ πράξομεν ἠγγόησαν ἐκείνοι· ἐὰν δὲ τούτων τὴν γνῶσιν λάθωσιν, ταχέως κατὰ τῶν βουλευμάτων ἡμῶν μεθοδεύσουσιν.

να'. Ἡ δόλιος ἢ ἐπιδρομαίς, ἢ λιμῶ τοὺς πολεμίους βλάπτειν καλόν ἐστίν, καὶ λυπεῖν αὐτοὺς κατὰ μακρὸν διὰ συχνότερων ἐπαγωγῶν καὶ ἐπιτηδεύσεων· οὐχὶ δὲ πάντως ἐπὶ δημόσιον ἐγκαλεῖσθαι πόλεμον, ἔνθα πολλάκις τὸ πλέον ὀρώμεν τῆς τύχης προτέρημα, ἢ τῆς ἐπιδεικνυμένης ἀνδρείας.

νβ'. Στρατιώται πρὸς πόνους γυμναζόμενοι προκόπτουσιν εἰς ἀνδρείαν. Ἄργοῦντες δὲ νωθροὶ καὶ ἀσθενεῖς μᾶλλον γίνονται. Δὴ φροντίσεις μὴ ἀρετὴν αὐτοῦς, ἀλλὰ πρὸς τὰς γυμνασίας πονεῖν, καθὼς καὶ ἐν ἑτέροις διαταξάμεθα.

νγ'. Ἄθολον μὲν ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν διαζῆν σε παρακελευσόμεθα, ἐν δὲ τοῖς κατὰ πόλεμον στρατηγήμασι· μόνους καὶ δόλος ὠφελήσει πολλάκις, ὅταν τοὺς ἔχθρους καὶ πολεμίους ἐξαπατῆν μᾶλλον ἐ' αὐτοῦ.

νδ'. Γίνωσκε καὶ σύγκρινε τὰς τε σὰς δυνάμεις, καὶ τὰς τῶν πολεμίων, ὅπως ἔχουσι. Τοῦτο γὰρ ποιῶν στρατηγός, καὶ ἀνακρίνων κατὰ μέρος τὰς τε τῶν οικείων καὶ τὰς τῶν πολεμίων ἀρετὰς, δυσκόλως ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον ἔργοις σφαλῆσεται.

νε'. Ἴσθι ἀκριβῶς, ὡ στρατηγὴ, ὅτι ἀνδρεία μᾶλλον καὶ τάξις στρατηγικὴ εἴσασιν ἐν πολέμῳ εὐεργετεῖν, ἢ πλῆθος τῶν μαχομένων ἀνανδρον καὶ ἄτακτον.

νς'. Αἱ τῶν τόπων θέσεις πολλάκις μεγάλα τοὺς μαχομένους ὠφέλησαν· καὶ γὰρ ἐνίστα καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους καλλίονας εἰδείξαν, διὰ χρῆ σε μάλιστα τοιοῦτοις τόποις ἀρμόζεσθαι πρὸς μάχην, ἐν οἷς ἂν γινώσκης τὸν μὲν εὖν στρατὸν κροτερήσαι, τὸν δὲ τῶν πολεμίων ἐλαττωθῆναι.

νζ'. Στρατηγοῦ ἀγχίνοια γενναίους τοὺς στρατιώτας ποιεῖ. Ἡ μὲν γὰρ φύσις ὀλίγους ἀνδρείους ἀπογεννᾷ, ἢ δὲ ἐπιμελεία καὶ γυμνασία μετὰ στρατηγοῦ φρονήσεως γινομένη πολλοὺς χρησίμους ἐποδεικνύει.

νη'. Καλόν μοι δοκεῖ δικαίον εἶναι τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου. Ὁ γὰρ τοῖς ἀδικήσασιν ἀνταμυνόμενος οὗτος δίκαιός ἐστιν καὶ τὴν θεῖαν ἔχει δι-

καιούνην βόηθόν τε και σύμμαχον κατά τῶν ἀδίδων ἐκστρατεύμενος. Ὁ δὲ πρῶτος, κατάρξας ἀδικίας παρ' αὐτῆς τῆς θαλάσσης δίκης ἀφαιρείται τὴν νίκην.

58. Ἀσφαλῶς δίωκε τοὺς πολεμίους μετὰ νίκην, ὡς στρατηγὸς, καὶ μὴ διεσπαρμένως ἐπέρχου, μάλιστα συντεταγμένοις ἐκείνοις. Ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν, τὴν ἑαυτοῦ νίκην τοῖς πολεμίοις προδίδωσι. Καὶ γὰρ ἀντιστρέψαντες μετὰ συντάξεως οἱ ἐχθροὶ κατὰ σοῦ ἀσυντάκτως καὶ διεσπαρμένως διώκοντες, βραδίως σου περιγίνονται, καὶ πρὸς τὸ ἐναντίον ἀντιπνεύσουσι τὴν κατ' αὐτῶν μάχην.

59. Ἰσχύσεις μᾶλλον, ὡς στρατηγὸς, κατὰ τῶν ὤν πολεμίων, ὅταν ἀφορᾷς (23) πρὸς τὴν ποιότητα τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων καὶ τῶν ἀντιμαχομένων ἐχθρῶν. Καὶ οὕτως πρὸς τὴν ἐκάστου χρεῖαν ταῖς οικείαις τέχναις καὶ μεθόδοις συγχέχρησαι.

60. Ὅτε συνάγειν ὁμοῦ βουλῆς ἕνεκα τὸ στρατευμα πρέπειν ἐστίν, οὔτε συνεχῶς καλεῖν τὸν στρατηγὸν πρὸς ἑαυτὸν ἀργούντας καὶ πρὸς μηδὲν ἀσχολουμένους ἕτερον· ταῦτα γὰρ ἀκαίρου μελέτης καὶ στάσεως αἰτία τοῖς στρατεύμασι γίνεται.

61. Μεγάλη σύνεσις στρατηγοῦ, ἔταν χρῆται μὲν συμμάχοις μετριοῖς εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν, ἀλλὰ μὴ πλεον τῆς οικείας δυνάμεως, τοῦτους εἰσάγων μάλιστα, δυσμενεῖς ποτε τοὺς τοιούτους ἔσεσθαι ἐλπίζομένους, μήποτε συμφρονήσαντες ἀντάρῳσι καὶ τῆς χώρας κρατήσωσιν, δι' ἣν εἰς (24) συμμαχίαν ἐκλήθησαν. Οἱ γὰρ ἕνεκεν χρημάτων ὑπὲρ σοῦ κινδυνεύειν ἐλόμενοι, τάχα καὶ πλειόνων χρημάτων πορισμοῦ ἕνεκεν καὶ κατὰ σοῦ παρακινδυνεύουσι.

62. Ὅταν μὴ τοῖς στρατεύμασι τὰ ἐπιτήδεια καὶ τὰς ἀναγκαίας τροφὰς προεπυρεπίσης, τότε καὶ πολεμίων χωρὶς ἠττηθήσῃ. Ἡ γὰρ σπάνις καὶ ἔνδεια τῆς δαπάνης καὶ τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἵππους ἐκλυθῆναι παρασκευάσει.

63. Ὅταν τοῖς ἴσθιοις καθάλαροις θαρρήξῃ καὶ μάλιστα τοῖς μετὰ κονταρίων πολεμοῦσιν τοὺς στενοὺς καὶ ἀνωμάλους τόπους ἐκρευγῇ, ἐπιζήτει δὲ τόπους ὁμαλοὺς καὶ ἴσους· οὗτοι γὰρ εἰσι τοῖς οὕτω παρατασσομένοις ἀρμόδιοι, καὶ ἐνταῦθα συγκράτει τὸν πόλεμον. Εἰ δὲ περὶ κατὰ θαρρήξῃς δυνάμεσιν, ἀνωμάλους καὶ θασεῖς καὶ τραχυτέρους ἐπιλέγου τόπους, καὶ ἐν τοῦτοις ἐπιτέλει τὴν μάχην.

64. Ἰππὸς σεαυτοῦ καὶ τοῦ σοῦ λαοῦ ἀντιβουλεύσῃ (25) κατὰ τῶν πολεμίων, καὶ τὴν τοιαύτην βουλὴν ἀκούσης προδομένην αὐτοῖς, καθόλου τὰ βεβουλευμένα, εἴτε ἐν παρατάξει, εἴτε ἐν ἄλλαις παραγγελίαις, ἢ σχήμασιν, ἐναλλάσσειν ὀφείλεις.

65. Σὺν πλείοσι μὲν περὶ ὧν μέλλεις πράττειν βουλευοῦ, τί δὲ πράξεις σὺν ὀλίγοις καὶ τοῦτοις πιστοῖς, τὸ δὲ συμφέρον σου, ἤγουν τὴν πασῶν

A bet, dum injurios homines repellit. Qui vero primus injuriam intulerit, divina vindicta, ac justitia a victoria belli abest.

59. Circumspecte post victoriam hostes insequaris, neque dissipatis copiis tuis illos in acie instructa fugientes persequaris : qui enim hoc facit, victoriam suam hostibus prodit : nam hostes acie instructa conversi in tuos confuse, et disjecte insequentes facile te superabunt, et momenta victoriae ad se transferent.

60. Hostes maxime expugnabis quando in locorum temporumque opportunitates, et hostium pugnantium vires intueris, atque ad omnem usum B bellicum consilia conatusque tuos conferas.

61. Neque congregare simul exercitum consilii causa par est : neque idoneum, ut singulos otiosos milites, et nulla in re occupatos ad te voces, atque increpes : hæc enim seditionis et importunarum turbarum causa esset.

62. Magna prudentia imperatoris est, quando iis sociis ad regionem suam defendendam utitur, qui minores et non plures propriis copiis existunt, quosque alias inimicos sibi maxime futuros arbitretur, ne, si plures fuerint, et inter se consenserint, eam invadant regionem, et superent, propter quam in societatem tuam asciti sunt. Qui vero pecuniarum causa pro te periclitari volunt, fortassis majoris summæ causa contra te ex contraria parte dimicarent.

63. Quando exercitui commeatum, et res necessarias non præparas, facile absque hostibus superaberis : egestas enim, et inopia commeatus, tum milites, tum equos etiam contabefacit.

64. Si quando equestribus copiis tuis fretus es, et iis in primis, qui hastati sunt, angusta atque inæqualia loca devita, et loca plana expositaque exquire ; hæc enim sunt iis qui sic instruuntur idonea, ibique committe prælium. Sin pedestribus copiis fretus sis, inæqualia, condensa et asperiora D loca elige, et in illis bellum geras.

65. Si de te tuisque copiis adversum hostes, aliquid deliberaveris, et consilium tuum hostibus patefactum esse intellexeris, omne consilium tuum, quod intenderas, sive in acie instruenda, sive in aliis præceptionibus formisque sit, repudiato.

66. Cum plurimis de rebus gerendis delibera : quid tu ipse facturus sis, cum paucis, iisque fidelibus admodum communica. Quid vero potissimum

NOTE.

(23) Ἀφορᾷς. Scribehatur, ἀφορμάς.
(24) Δι' . . . εἰς. Scribe, δι' ἣν εἰς.

(25) Ἀντιβουλεύσῃ. Scribe, ἐν τι βουλεύσῃ.

factu sit, et quod ex omnibus consilium est optimum apud te ipsum solum serva.

67. Ut exercitus integer, ac sine ulla perturbatione sit, vel eo exercitum ducito, ubi comneatus rerumque necessariorum abundantia est, aut ipsum comneatum, et res necessarias exercitui appor- tabis.

68. Non per speculatores solum perlustranda via exercitus tui est, sed et tu imperator, si commode, et clam poteris, tuis ipsius oculis omnia loca per- vestigabis: neque vias solum, sed etiam hostium adventantium multitudinem, et illorum aciem, ut inde tu instructus possis ad tuorum salutem, et hostium offensionem omnia excogitare.

69. Formidinem militum, ac animorum demissionem ad magnitudinem animi revocabis, et artibus variis, ac modis illos exsuscitabis, interdum oratione, interdum donis sublevabis, et abjectas illorum mentes ad aliquam tranquillitatem ac strenuitatem eriges.

70. Aliqua etiam sacrorum templorum atque asilorum religio sit, et conserventur, qui ad ea loca profugerunt: neque tu neque ex tuis quisquam eos, qui ad sacra confugerunt violes. eos autem, qui tale aliquid patrant, justo supplicio coerceris.

Ἐν τοῦ δικαίου αὐτοῦ ἐπιτύχη. Τοὺς δὲ τι τοιοῦτον φρονοῦνται.

71. Ab omni negotio domestico, atque injuria liberam plebem tuam conservabis, quæcunque in exercitu est, et quæ exactorata est. Satis enim illis est tributum publicum pendere, nullaque alia re premi. Si castellum aliquod, aut porta, aut pons conficiendus sit, vel via aliqua sternenda, aut aliud quid publicum extruendum est, neque publicis ærarii expensis absolvi potest, unusquisque tum ex æquo hule operi inserviat, nemoque ab hac re excusetur neque amicitia, neque donis, ut ab officio suo absit, sed justa et certa cum proportione unusquisque tum dives, tum pauper pro viribus suis publicum servitium præstet.

τῆς τοιαύτης δουλείας ἀπολιμπανέσθω, ἀλλὰ κατὰ ἀλογίαν τῆς (28) δυνάμεως αὐτοῦ ἕκαστος καὶ πλούσιος καὶ πένης τὴν δημοσίαν δουλείαν ἐπιτελείτωσαν.

72. Militum in bello cadentium, atque eorum potissimum, qui strenue se gerunt, et pro fide Christiana mortui sunt, corpora honeste sepeliantur, eosque bona atque honesta commendatione mortuos prosequamur. Sed et liberi illorum, et conjuges, universaque familia, tua providentia ac præsidio alantur. Ita enim milites alacres, atque incitati ad bellica pericula suscipienda erunt, si in illorum excessu e vita cernant, quid postea se, ac suis fiat, si se strenuos in bello gesserint.

βλέποντες εἰ αὐτοὶ συμβήσεται μετὰ τὸ τέλος, ἐὰν προθύμως ἀριστεύσαντες ἀγωνίζωνται.

A καλλίονα βουλήν κατὰ σεαυτὸν ἐπιλεξάμενος κάτ-
εχε.

Ξζ'. Ἴνα δὲ σοὶ ἡ ἐκστρατεία ἀλυκος διατηρήται καὶ ἐβρωμένη, δέον σε ἢ πρὸς τὰ ἐπιτήδεια τῆς χρείας τὸ στράτευμα ἀπάγειν, ἢ αὐτὰ τὰ ἐπιτήδεια πρὸς τὸ στράτευμα μετακομίζειν.

Ξη'. Οὐ διὰ σκοπῶν δεῖ μόνον προερευνῆν τὰς ὁδοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν, εἰ δυνατόν, τὸν στρατηγὸν λαθραίως τοῖς οἰκειοῖς ὀφθαλμοῖς μετὰ ἀκριβείας ταύτας κατανοεῖν· καὶ οὐ μόνον τὰς ὁδοὺς, ἀλλ' εἴγε δυνατόν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐπερχομένων πολεμίων, καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν, ὡς ἂν ἐντεῦθεν διδασκόμενος δύναται καὶ κατ' αὐτῶν καὶ ὑπερ-
ἐαυτοῦ ἀσφαλῶς τὰ ἐνδεχόμενα ἐπινοεῖν καὶ μεθ-
B οδεύειν.

Ξθ'. Ὑψηλὴ διανοίᾳ τὴν ἐμπειρομένην ποτὲ δει-
λιαν τοῖς στρατιώταις ἀνακαλοῦ, καὶ τέχναίς διαφό-
ροις εἰς θάρσος τοῦτους ἐπάναγε, ποτὲ μὲν λόγους,
ποτὲ δὲ δῶροις ἀνακτώμενος, καὶ πρὸς εὐθυμίαν
μεθέλκων τὴν ἀθυμίαν.

θ. Καλὸν, ἐν παντὶ καιρῷ τιμῆν καὶ σέβασθαι
τοὺς ἱεροὺς τοῦ Θεοῦ ναοὺς, μάλιστα δὲ καὶ ἐν τῷ
ἀσύλλους αὐτοῖς διατηρεῖσθαι εἰς τοὺς ἐν αὐτοῖς προσ-
φεύγοντας· διὰ τοῦτο παραφύλαττε, ὡς στρατηγὴ, καὶ
μῆτε οὐ αὐτοὺς, μῆτε εἰς τινα ἕτερον καταδέξῃ ἀπὸ
θείου ναοῦ ἀποσπᾶσαι τινα ἐκείτην καθήμενον, ἕως
τολμώντας ὡς ἀσεβεῖς κόλαζε, ἵνα μὴ τὰ θεῖα κατα-
φρονοῦνται.

C οα'. Ἀγχαρείας ἀπάτης ἰδιωτικῆς καὶ ἀδικίας
ἐλευθερον φύλαττε τὸν ὑπὸ σὲ τεταγμένον λαόν,
δοιο τοῦ στρατοῦ εἰσι, καὶ δοιο τῆς λεγομένης ἑξατω-
ρίας (26)· ἀρχαί γὰρ αὐτοῖς τελεῖν τοὺς τε δημο-
σίους φόρους καὶ τὰ ἐπιτελέμενα αὐτοῖς ἀκριβῶς καὶ
μηδὲν πλέον καταβαρεῖσθαι. Ἐὰν δέη (27) καστρο-
κτισία γένηται, ἢ παραδοποιία, ἢ γεφυρὰς ἀνά-
κτισις, ἢ ὁδοὺ κατὰστασις, ἢ ἀνάγκη τις ἑτέρα
τῶν δημοσίων διοικήσεων, καὶ οὐκ ἐπαρκαί τὸ κα-
τὰ τὸν τόπον δημοσίον διὰ μισθοῦ ταῦτα ἐργά-
ζισθαι. Τότε μετὰ τοῦ δικαίου λόγου καὶ τῆς ἰσότη-
τος ἀπαντες δουλευέτωσαν, καὶ μηδεὶς παρὰ τινος
ἐξκουσεύε[τω]σθω, μῆτε διὰ δῶρων, μῆτε διὰ φιλίας

D οβ'. Ἰερά εἰσι τὰ τῶν τελευταίωντων ἐν πολέμῳ
στρατιωτῶν σώματα, καὶ μάλιστα τῶν ἀριστευ-
σάντων, ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν μάχῃ. Καὶ
ταῦτα χρεῶν ἐκ παντὸς τρόπου τιμῆν ὁσίως καὶ τα-
φῆς ἀξιούν καὶ μνήμης ἀειμνήστου, ἀλλὰ καὶ τὰ
τίκνα τούτων καὶ τὰς γαμετὰς καὶ τοὺς ἄλλους οἰκίους·
αὐτῶν δέον τῆς παρὰ σοῦ προνοίας ἀπολαύειν, ὡς
στρατηγὴ, καὶ ἐπιμελείας καὶ ἀντιλήψεως. Οὕτως
γὰρ οἱ στρατιῶται καὶ εὐψυχοὶ καὶ κρόθυμοι πρὸς
τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους γενήσονται, ἐν ἐκείνοις

NOTÆ.

(26) Ἑξατωρίας. Scribe, ἑξατωρίας. Jam ἑξα-
ωρίας, est Latinum, ἑξατωρίας. Vide Glossarium
vtrium.

(27) Ἐὰν δέη. Scribe, ἐὰν δὲ ἦ.
(28) Ἀλογίαν. Scribe, ἀναλογίαν.

ογ'. Παρασκευῆς τῆς ἐν πολέμοις ὀφειλοῦσης μὴ ἀμύλει, ὡς στρατηγῆ, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ χειμῶνος· ἵνα τοῦ ἔαρος ἐπιγινομένου ἀνυστερήτως καὶ ἀνεμποδίστως τὴν στρατείαν ἐξάγῃς.

οδ'. Ῥήμασι παιθνηίοις ὀμιλεῖ συνεχῶς τῷ πληθει τῶν στρατιωτῶν, ὥστε ὁμονοεῖν αὐτοὺς ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης, καὶ φιλικῶς αὐτοὺς διαχεισθαι ἐπιτήδευε, ἵνα ἡδέως ὑπὲρ ἀλλήλων συναγωνίζωνται.

οε'. Ὅταν δημοσίως παρατάξῃς σύμμικτον στρατὸν, ἤγουν πεζῶν ὁμοῦ καὶ καθαλαρῶν, τοὺς μὲν πεζοὺς δέκα τὰ βᾶθος, ἤγουν ἐπὶ δέκα τὰ πάχος ποιήσεις τοὺς ὀρδίνους· τοὺς δὲ καθαλαρῶν ἐκτάξεις ὡσπερ δύο κέρατα ἐνθεν κάκειθεν πρὸ τῆς παρατάξεως.

ος'. Στρατιωτῶν γενναίων δοκιμασία γίνεται, ἐὰν ἀγνοούντων αὐτῶν ἀθρόον κτύπον τινὰ, ἤτοι ἤχον μέγαν ἢ τυμπάνου, ἢ ἐτέρου τινὸς ἐξαισίου, προσφέρῃς ἀπροσδοκῆτως· τό τε γὰρ τοὺς μὴ καταπλησομένους, ἀλλ' ἀτρεμοῦντας πρὸς τὸν ἐξαισίον κτύπον, ἐκλέγου ὡς σταθεροὺς καὶ ἀνδρείους, ἐξ ὧν καὶ ἀρχοντας καταστήσεις.

οζ'. Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου δεῖ μὲν εὐχὰς πρὸς Θεὸν καταβάλλεσθαι, καὶ σύμμαχον ἐκείνον καλεῖν, μὴ μείντοι τῶν προκειμένων ἀγῶνων καταμελεῖν, ἢ τῶν ὀφειλομένων πράξεων κωλυομένων. Σὺν Θεῷ γὰρ δεῖ καὶ τὰς χεῖρας σαλεύειν, καὶ ὡς ἔργατα παρέχειν ὑπηρετοῦντα. Οὐτε γὰρ τοξότης ἐὰν μὴ βίβῃ τὸ βέλος εὐστοχῆσαι ποτὲ, οὔτε ὁ μὴ μένων, ἀλλὰ φεύγων, κρατήσῃ τῶν ἐχθρῶν, οὔτε ὁ μὴ πράξεως ἀρξάμενος εὐπραγῆσαι· ἀλλ' εὐχεσθαι μὲν δεῖ τὴν νίκην λαβεῖν τοῦ πολέμου παρὰ Θεοῦ, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰ ὄπλα κατέχειν. Καὶ μαχόμενον σύμμαχον ἐπικαλεῖσθαι τὸ θεῖον.

οη'. Ὑπὸ τινος συνθηλας πολλάκις ὁ στρατὸς ἀπὸ συμβῶλων ἢ σημείων τινῶν εἰς δειλίαν εἰσθε τρέπεσθαι, ἀλλ' εἴποτε τοιοῦτόν τι γένηται, ἀναζητήσεις αὐτὸς, καὶ εὐρῶν ἀντιμεταλλάξεις αὐτῶν τὴν διάνοιαν διὰ τῆς σῆς ἀγγιολίας μεθερμηνεύων τὰ σύμβολα ὡς ἐνδέχεται· ἵνα δι' ὧν εἰς δειλίαν κατέπεσον, διὰ τούτων εἰς θάρσος αὐτοὺς καὶ ἐλπίδας ἀγαθὰς διαναστήσεις.

οθ'. Νίκης φημιζομένης προθυμότερον πρὸς τὰς μάχας τὸ στράτευμα γίνεται. Ἐὰν τοίνυν διὰ μὲν τοιαύτης φήμης θάρσος ἐμποιήσῃ τοῖς στρατιώταις· μετὰ εὐφυχίας δὲ καὶ ἀνδρείας ἐπιμελῶς ἐγχειρήσῃ τῆς μάχης, ἐλπίζει σὺν Θεῷ τὴν φημιζομένην νίκην παρέσεσθαι.

κ'. Τὴν ποτε (29) καιρὸς δεῖ, Σκιπίων Ῥωμαίων ἠρέθη ἀπὸ ψήφου κοινής στρατηγός, καὶ ἡλικίας ἦν ἐτῶν τῶν ὀκτωκαίδεκα στρατηγικῶν ἀπαρχόμενος ἔργων. Παρευθὶ δὲ τῆς ἀρχῆς ἐκέλευσεν ἀποπέμπεσθαι τοῦ στρατοῦ κραββάτους καὶ τραπέζας καὶ διάφορα ἐκπώματα, καὶ τὰ ἄλλα σκευὴ πάντα, πλὴν χύτρας χαλκῆς, καὶ σουβλίου σιδηροῦ, καὶ ποτηρίου, τοῖς ἔχουσι (30) μὲν, ἀργυροῦ, τοῖς δ' ἄλλοις, ξυλί-

73. Ea quæ ad bellum pertinent hieme parabis, ut vere ineunte nulla re defectus, aut desultutus prælium inire possis.

74. Oratione blanda ac benigna milites semper appellabis, et exhortaberis ut inter se consentiant, et benevolò animo toto hoc prælii tempore inter se sint, ut alacrius se mutuo defendant.

75. Ubi publicam aliquam aciem et permistam ex equitatu et peditatu instruis, peditatum ad decem virorum altitudinem per contubernia instrues, equites autem quasi duo cornua hinc atque illinc peditum collocabis.

76. Spectati milites hoc modo explorantur, si imprudentibus illis, sonus quidam, ac strepitus, vel tympani, vel alterius novæ atque inauditæ rei de improvisò personet. Eos enim qui intrepidi sunt, neque ad hunc sonitum expavescunt, quasi stabiles fortesque eliges, et præfectos ex illis deliges.

77. Initio belli preces Deo adhibendæ sunt, adiutorique invocandus est, ut ne in discrimina aliqua delabantur, aut aliquid quod factò opus sit prætermittant. Nam Deo propitio, manus admoventiæ ad res agendas sunt, et quasi instrumenta obedientia, corpora nostra præbenda sunt. Neque enim qui non manet, sed fugit, hostes superabit: neque qui rem non inceptat, fortunatus erit, sed precandum est ut victoriam belli a Deo consequamur, ut armis nostris utamur, et in pugna adiutorem illum habeamus.

78. Signorum quorundam et portentorum spectra, milites in timorem conjiciunt: quæ si contingant, exquires, et ipse aliquid, quo possis illorum mentes in contrariam sententiam vertere, et oratione tua aliquo traduces, ut quibus rebus in animi dimissionem inciderunt, iisdem iterum in alacritatem et spem bonam erigantur.

79. Rumore de victoria injecto, alacrior ad prælium suscipiendum exercitus erit. Si igitur tali rumore alacritatem militibus attuleris, et fortiter ac strenue in bellum ingressus fueris, bonam spem habe propitio Deo victoriam adfuturam.

80. Scipio autem olim Romanis communibus suffragiis, cum decem et octo annorum esset, imperator delectus est. Initio autem magistratus sui iussit omnes lectulos, mensas, varia pocula, et reliqua vasa omnia amandari, præter ollam æneam, et subulam ferream, et poculum aliis argenteum, aliis ligneum. Ut vero nemo lavaret se, aut ullo oleo inungeret, præcepit: et ut omnes obsonium in

NOTÆ.

(29) Τὴν ποτε. Restituo, Ἦν ποτε.

(30) Τοῖς ἔχουσι. Scriba, τοῖς ἀρχουσι.

prandio incoctum, quod ad ignem nunquam admo-
 vebatur, haberent, in coena autem carnes, aut co-
 ctas, aut elixas, et parvo sub tegmine praefectus
 recubaret. Itaque universum tempus imperii sui
 transmittens victoriis, et prudentia imperatoria
 cum primis illustris habebatur. Astrologiam autem,
 et portentorum praesensiones, et auguria, et
 insomniorum divinationes, reliquasque hujusmodi
 praenotiones, et judicationes aliaque omnia quae
 providentiam solertiamque imperatoriam repraesentare
 possent, repudiavit, atque abdicavit. Hunc si imi-
 teris, consimilem gloriam, similia victoriae tropaea
 reportabis.

81. Arcus, et sagittae arma sunt parabilia, et ubi
 usus requirit magnam afferunt utilitatem. Praeci-
 pimus igitur tibi, ut mandes omnibus tuis, qui in
 castellis, vicibus, et aliis locis sub imperium tuum
 subjectis habitant, atque adeo omnibus ut, si fieri
 possit, unusquisque vir, sin minus unaquaque sal-
 tem domus arcum habeat, et sagittas quadraginta,
 illisque se exercent, tum in locis planis atque
 asperis, tum condensis. Milites enim in bello illis
 utantur; alii autem suis locis, si quando contin-
 gat subita aliqua incursio in illos esse. Nam et in
 saxis praeruptis, et in angustiis locorum, et con-
 densis in silvis viri stantes, magna damna hosti-
 bus sagittas jaciendo inferent, neque audebunt hos-
 tes fortiter illos invadere. Itaque hujusmodi saepe
 loca tuta, et sine aliqua noxa conservantur,
 hostibus praeter timore sagittarum eo accedere for-
 midantibus.

82. Ubi Deus tibi pugnanti victoriam dederit, ut
 hostes tuos profliges, ne permittas, ut milites dis-
 sipata et disjecta acie, vel arma diripiant, vel ap-
 paratum hostium populentur, ut ne conversi hostes
 damnatum inferant tuis qui insequerentur. Superati
 enim praeterloquio, ne apparatus quidem proprium reti-
 nehimus, victores autem tum nostrum, tum hostium
 arma habebimus.

83. Imperator munera capiens res gravis ac
 perniciosa civitati est; nam et milites attenuati ex
 eo pauperiores fiunt, et praefecti omnes tum ma-
 jores, tum minores, hoc malo latius serpente, minus
 strenui ad res gerendas redduntur.

Εως των εσχάτων νεμομένου του της δωροληψιας κακου, εξ ου στρατευμα κατ' εχθρων ανδραγαθειν οί
 δυναται.

84. Speculatores elige firmos, ceteros, fideles.

νου. Μη λούεσθαι δέ τινα, μήτε ἀλείφεσθαι μύρον
 ἐκέλευσε τὸ οἰονοῦν. Ἀριστῶν δὲ ὄρθρου ἔκφυγον
 βρώσιν, δειπνοῦντας δὲ προσφέρεσθαι κρέας ἢ ὄπτην,
 ἢ ἐψητόν, ἀνακλίνεσθαι δὲ ἐπὶ μικρᾶς σκέπης τοῦς
 ἀρχοντας. Καὶ οὕτως τὸν ὅλον χρόνον τῆς αὐτοῦ
 στρατηγίας διανύσας, περιδότητος ἐν ταῖς στρα-
 τηγίαις καὶ ταῖς νίκαις ἐγένετο. Ἀπεσείετο δὲ κα-
 τὰ ἀστρολογίας, καὶ μαντείας, καὶ τὰς ἀπὸ συμβόλων
 ἢ σημείων δηλώσεις, καὶ ὄρνεοσκοπίας (31), καὶ
 δι' ὄνειρων μαντείας, καὶ τὰς ἄλλας τοιαύτας προ-
 γνώσεις τε καὶ κρίσεις, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τῆς ὀφει-
 λομένης προνοίας τὸν στρατηγὸν ἀναστρέλλουσι.
 Τοῦτον ἐὰν μιμήσῃ, ὡς στρατηγὸς, καὶ αὐτὸς τῆς
 ὁμοίας δόξης ἐκείνῳ, καὶ τῶν νικητικῶν ἐπιτεύξῃ
 τροπαίων (32).

Β πκ'. Τὰ τόξα ὄπλα εἰσὶν εὐπόριστα, ἐν καιρῷ δὲ
 χρείας μεγάλην ἔχει τὴν ὠφελίαν. Παρακτελούμεθα
 οὖν σοὶ διατάξασθαι πᾶσι τοῖς ὑπὸ σὲ καὶ κάστροις
 καὶ χωρίοις καὶ κωμοπόλεσι καὶ ἀπλῶς ἄπασιν,
 ὥστε, εἰ δυνατόν, ἕκαστον ἄνδρα ἴδιον τόξον ἔχειν.
 Εἰ δὲ μή γε κατ' οἶκον ἕνα τόξον καὶ σαγίττας μέχρι
 τεσσαράκοντα, καὶ γυμνάζεσθαι ἐν αὐτοῖς, καὶ εἰς
 δυσχωρίας, καὶ εἰς ὄμαλους τόπους, καὶ εἰς κλει-
 σούρας, καὶ εἰς θάση. Οἱ μὲν γὰρ στρατιῶται ἐν
 τοῖς πολέμοις τοῦτοις χρήσονται, οἱ δὲ λοιποὶ ἐν
 τοῖς ἴδιοις τόποις, εἰ ἄρα τύχη τῶν ἐχθρῶν αἰφνί-
 διος ἐπιδρομῆς κατ' αὐτῶν· καὶ γὰρ καὶ κατὰ πετρῶν
 ἀκροτόμων ἰστάμενοι ἄνδρες καὶ ἐν στενοῖς τόποις
 καὶ εἰς θάση ὕλης, πολλὴν ἐμποιήσουσι (33) τὴν
 βλάβην τοῖς ἐχθροῖς τοξεύοντες, καὶ οὐ ταχέως
 θαρρήσουσιν αὐτοῖς ἀδιῶς ἐπιλαθεῖν οἱ πολέμοιοι, καὶ
 ἐντεῦθεν ἀνάλωτα τὰ τοιαῦτα χωρία καὶ ἀδολογῆ
 διαφυλαχθήσονται, διδοικόντων τὰς ἐκ τῶν βελῶν
 πληγὰς τῶν πολεμίων.

πβ'. Ἦνίκα θεὸς παράσχη σοὶ μαχομένῳ τρέψα-
 σθαι τοὺς ἐχθροὺς, μὴ ἐάσης τοὺς στρατιῶτας λύ-
 σαντας τὴν ταχὴν διαρπάξεν, ἢ τὰ ὄπλα, ἢ τὰ
 σκευὴ τῶν πολεμίων, ἵνα μὴ ἀντιστραφέντες βλάβ-
 ῃν ποιήσωσι κατὰ τῶν διωκόντων οἱ διωκόμενοι.
 Ἥτηθέμενοι μὲν γὰρ οὐδὲ τὰ ἴδια σκευὴ κερδέσο-
 μεν, νικήσαντες δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα κατὰ τῶν πο-
 λεμίων (34) ἔξομεν.

πγ'. Στρατηγὸς δωρολήπτης πρᾶγμα δεῖνόν καὶ
 ὀλέθριον τῷ στρατεύματι. Δύο γὰρ τὰ μέγιστα
 ἐντεῦθεν συμβαίνει κακὰ. Καὶ γὰρ καὶ οἱ στρα-
 τιῶται λειψορευόμενοι (35) ἄποροι γίνονται, καὶ οἱ
 ἀρχοντες ἀνάνδροι προχειρίζονται, ἀπὸ τῶν πρώτων
 ἀνδραγαθειν οἱ δυναται.

πδ'. Τοὺς κατασκόπους ἐπιλέγου σταθεροὺς, καὶ

NOTE.

(31) Vini... (32) Vini... (33) Vini... (34) Vini... (35) Vini...
 dicebant, quod La-
 tini luxuriari. Male Checos interpretatur, affligere.
 Sic λειψουρία, luxuria. Apud Nicetam in Alexio An-
 gelo, lib. II: Οὐκ ἔλαττον δὲ καὶ ἡ λειψουρία τῶν
 αὐτῶν, καὶ τὸ πρὸς συλλογὴν χρημάτων ἔλατ-
 τος καὶ ἀκόρεστον. Apud Suidam scribitur,
 minus recte.

δραίς, καὶ πιστοῦς, καὶ σπουδαίους, δόξαν μᾶλλον ἢ ἀγαθὰ ἀγαπῶντας. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι ὄντες μὴνύουσι τὴν ἀλήθειαν, οἱ δὲ ἑλαφροὶ τὴν γνώμην, καὶ δειλοὶ, καὶ ὅσοι περὶ τὴν κτῆσιν τῶν χρημάτων σπουδάζουσιν, οὐ δύνανται ἀπαγγέλλειν τὴν ἀλήθειαν. Διὸ καὶ κινδύνου πολλάκις αἴτιοι καὶ αὐτῷ τῷ στρατηγῷ καὶ τῷ στρατεύματι γίνονται.

πδ'. Ῥαδίως οἱ στρατιῶται ἐν ταῖς ἐκστρατείαις διὰ δῶρων καὶ ἐλπίδων ἀγαθῶν καλλίονες γίνονται· ἐν δὲ καιρῷ εἰρήνης ἢ διὰ φόβου, ἢ διὰ κολάσεως ἐπὶ τοῖς, ὡς εἰκός, ἀμαρτανομένοις γινομένης ἀνορθοῦνται.

πε'. Ἰσθὶ ὅτι μᾶλλον κατορθώσεις, ὡς στρατηγὸς, λιμῷ καὶ συγκαῖς ἐπιδρομαῖς τὴν τῶν πολεμίων δύναμιν καταλύειν, ἢ τοῖς ὅπλοις αὐτὴν κειρώμενος καταστρέφειν.

πζ'. Ἀσφαλῆ καὶ ἰσχυρὰ, καὶ ἀπαθῆ ὄντα τὰ ἡμέτερα κατανοῶν, ἐὰν ἐπ' αὐτοῖς κατάσκοπον κρητῆσεις ἐν πολέμῳ καιρῷ, μὴ κατάσχεσις τοῦτον, ἀλλ' ἔασον, ὡς ἂν ἀπαγγείλῃς τοῖς πολεμίοις τὰ περὶ τῆς σῆς καταστάσεως καταπλήξῃ τὰ τούτων φρονήματα. Ἐὰν δὲ τι παρὰ σοὶ γινώσκεις ἀσθενές, κόλαζε τοῦτον, ἵνα τῶν πολεμίων ἐξείποι τὰ μυστήρια, καὶ τελευταῖον ἢ διάφθειρε, ἢ ἀσφαλῶς ἀλλασχοῦ τοῦτον ἐκπεμπε.

πη'. Δυνατὰ γενέσθαι καὶ μεγάλα βουλόμενος, ἐμβρόδυνε μικρὸν τῇ βουλῇ ἐρευνῶν τὸ χρησίμον. Ἐπὶ τὴν πρόπουσαν βεβαιώσεως γνώμην, ἐπιτέλει ταχέως τὰ βουλευθέντα χωρὶς ἀναβολῆς, μάλιστα ἐν πολέμῳ καιρῷ· καὶ γὰρ καὶ Ἀλέξανδρον ποτε τὸν βασιλέα ἐρωτῶμενον, πῶς ἐν ὀλίγοις ἔτεσι τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα μεγάλα κατώρθωσε πράγματα, λέγεται εἰπεῖν, Ὅτι οὐδὲν δεόμενον τῇ σήμερον ὑπερέθεμν εἰς τὴν αὐρίον.

πθ'. Ὅταν χρεῖα σοὶ γενήσεται συμμάχων, οὐ δεῖ σε τούτους μετὰ τοῦ οἰκείου συμμιγνύειν στρατοῦ, μάλιστα ἐτέρας ὑπάρχοντας πίστεως. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἀπληκτα αὐτῶν καὶ τὰς ὁδοποιίας ἰδίᾳ καὶ χωρὶς γίνεσθαι παρασκευάζε, καὶ παντοίως αὐτῶν ἀποκρυβε τὰ στρατηγήματα τῆς σῆς παρατάξεως, ἵνα μὴ ταῦτα γινώσκοντες ἐν καιρῷ ἔχθρας εὐμηχανώτεροι γένωνται ἐν ταῖς κατὰ σοῦ πολεμικαῖς συμπλοκαῖς. Ἀλλὰ μὴδὲ κλεινοὶ στρατῶν ἐπάγου τῶν αὐτῶν δυνάμεων, ἵνα μὴ, καθὼς καὶ ἐν ἄλλοις ἡμῶν εἰρηται, ἢ εὐκόλως παρ' αὐτῶν ἐπιβουλεύσῃς, ἢ τῆς σῆς γῆς ἐγκρατεῖς γένωνται.

κ'. Στρατηγὸς εἰρήνης ἐπιθυμῶν εὐτραπῆς ἔστω πρὸς τὸν πόλεμον. Ἐὰν οὖν βούλῃς ποτῆσαι τοὺς πολεμικούς, καὶ ἀγωνίαν, ἢ εἰρήνην αἰτεῖσθαι παρὰ σοῦ, ἔτοιμον δεῖ πρὸς τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον σιαυτὸν ἀποδείξαι. Οὕτως γὰρ δευλιάσουσιν, καὶ τὴν εἰρήνην ἀσπάζονται.

κβ'. Τρόφην ἱμηδέποτα φιλήσεις, ὡς στρατηγὸς, μάλιστα δὲ σὺν τῷ στρατῷ διάγων, κοινὸς βλεθρὸς αἰσθῆ καὶ τῷ στρατηγῷ καὶ τῷ στρατεύματι γίνε-

ταῖς εὐπραγίαις ἐπαίρεσθαι σε χρεῶν,

A industrius, existimationis suæ gloriam pecuniis anteponentes. Nam qui tales fuerint, veritatem ad nos referunt. Qui autem levi animo, timidi, pecuniæ cupidi sunt, veritatem nobis explicare non possunt. Itaque magnarum offensionum auctores sæpe sunt tum imperatori, tum universo exercitui.

85. Facile milites in expeditionibus, donis, ac spe bona illustriores redduntur; pacis tempore vel timore, vel pœna eorum, qui deliquerunt, a nefariis factis reprimuntur.

86. Scias te, imperator, fame et frequentibus incursionibus hostes magis læsurum, quam si armis coneris illos opprimere.

87. Si res tuas firmas, robustas, et perturbationi minus obnoxias cognoveris, et hostium speculatorem aliquem belli tempore ceperis, ne eum apud te retineas, sed permitte, ut ad suos redeat, et universas copias tuas, atque apparatus illis ostendat; ea enim res illorum animos vehementer perturbat. Sin imbecilles tuæ fuerint copię, hunc ita coerceas, ut tibi hostium secreta concilia enuntiet, et ad extremum, vel illum trucidabis, vel aliquo alio ablegabis.

88. Ea quæ geri abs te possunt, et magna sunt, cum provisæ, ac circumscripta deliberatione, quid maxime ex usu tuo sit, suscipias; ubi suscepseris, sine ulla dilatione, quæ deliberata sunt conficias. Nam Alexander aliquando rex, quomodo paucis annis tot tantasque res administrasset interrogatus, respondisse fertur, Quia nihil, quod hodie faciendum fuit, in proximum diem distulerim.

89. Ubi tibi societate opus est, eam cum exercitu tuo non miscebis, tumque minime, si fide ac religione alia sit, quam tu es, sed castra, atque itinera illorum a tuis longe separabis, et consilia, conatusque aciei tuæ ab illis quantum potes occulta, ut ne si ea cognoverint, ubi inimicitie inter vos postea fuerint, ad confligendum tibi habiliores sint. Sed neque majorem societatem ascias, quam tuæ ipsius copię sunt, ut ne, quem admodum antea diximus, vel tibi insidiantur, vel locum abs te expugnatum præripiant.

90. Imperator qui pacem affectat, ad bellum se præparet. Si enim volueris facere, ut hostes abs te aut dimicationis tempus, aut pacem petant, teipsum paratum ad bellum demonstrato; ita enim timidiores redduntur, et pacem amplectentur.

91. Luxum nunquam amabis, tum autem minime, quando cum exercitu es: communis enim elades ea exercitui et imperatori est.

92. Neque prosperitate rerum elatus sis, ne-

que adversis rebus deprimaris. Neque enim mol-
lis, aut fractus exercitui tuo videri debes, sed
constans et gravis, et ad omnem fortunam acci-
piendam fortis. Nam qui facile lætitia gestit,
facile etiam dolore contrahitur, et languidine men-
tis effeminatæque hoc magnum argumentum est.

93. Quidquid immoderatum est, haud proban-
dum est. Itaque neque admodum terribilis sub-
jectis tuis, neque nimis facilis sis: utraque enim
minus apta imperatori in exercitu sunt. Multus
enim timor odium ingenerat, magna facilitas
contemptum parit. Moderatio igitur quædam adhi-
benda est, ut in utramque partem moderatus sis,
neque supplicia nimis crudeliter, atque iracunde
inferas, neque rursus omnia soluta, atque impu-
nita relinquant, ut ne magna in confusione, ac
perturbatione rerum exercitus tuus videatur
esse.

94. Belli tempore noctu de rebus agendis de-
liberabimus, interdiu autem deliberata faciemus.
Neque enim idem tempus esse debet consilii,
et actionis suscipiendæ.

95. Victor terribilis hostibus imperator ceuse-
bitur, non qui verbo solum adversus hostes glo-
riari poterit, sed qui re ipsa firmare, quod verbis
dixit poterit.

96. Si quando parvum habes exercitum, et
hostium tuorum copiarum longe plures sunt, mi-
norem angustioremque locum capio, et co-
piis tuis idoneum. Itaque fiet, ut multitudo ho-
stium inutilis fiat, ubi locus multitudinis minus
est capax.

97. Inducias, et fœdera belli cum hostibus fa-
ciens, ne propterea in negligentia aliqua aut so-
cordia sis, sed majoribus custodiis castra, aut
regionem tuam munias. Si enim fœdera vio-
lare hostes voluerint, præter indignationem, iram-
que Dei, perfidiam tibi accerserunt, tu vero,
undique munitus, et Dei præsidium habes et fi-
dem conservas, et honesto in loco apud omnes
propterea es. Turpe est enim imperatori dicere,
Non putaram.

98. Hoc etiam ad imperatoriam laudem magno-
pere pertinet, reputare tecum, et experientia
certa cognoscere, hostium castra quanta sint.
Hoc fiet, si te ipsum exercueris, ut cognoscas
quantus unusquisque locus, et qualis sit, quot-
que milites, quemadmodum nobis ante descrip-
tum est, capere possit.

99. Par est autem, quemadmodum hostium co-
pias studeas cognoscere, sic et hostibus minus
cognitæ tuæ sint. Ubi vero multitudinem co-
piarum tuarum clam hostes esse cupis, mi-
litibus præcipies, ut densati ambulent: addensa-
tio enim, et contractio hebetat hostium oculos,
et perfecte numerum tuorum comprehendere non
sinit. Contra autem, si exiguas copias tuas effi-
cere cupis, ut plures videantur, rariores inam-
bulent et consistant milites, et amplio-rem spa-

Α οὔτε ἐν ταῖς δυσπραγίαις καταπίπτειν. Οὐδὲ γὰρ
δαίσει τοιοῦτον τῷ στρατεύματι φαίνεσθαι, ἀλλὰ
σταθερὸν αἶψα, καὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀνεπίγνωστον· τὸ
γὰρ ταχέως πρὸς χαρὰν ἐπαίρεσθαι φανερώς, καὶ
πρὸς λύπην πάλιν προδήλως καταπίπτειν, ψυχῆς
ἐστὶν μαλακῆς καὶ ἀναξίας στρατηγῶ.

ἰγ'. Ὑπερβολὴ παντὸς πράγματος οὐκ ἀπόδεικνύ-
εται, διὰ μῆτε λίαν φοβερὸς τοῖς ὑπηκόοις ὑπάρχει,
ὡ στρατηγῆ, μῆτε λίαν ἐπεικῆς· ἀμφοτέρω γὰρ ἀκα-
τάλληλα τῷ στρατηγῶ πρὸς τὸ σθένος γίνεται.
Ὁ μὲν γὰρ πολὺς φόβος μίσος ἀπογεννᾷ, ἢ ἔτι
πολλὴ ἐπεικεία καταφρόνησιν ἐργάζεται. Ἀρίστη
δὲ ἡ τοῦ μέσου διάθεσις, ὥστε σύμμετρον σε εἶναι
πρὸς ἀμφοτέρω, καὶ μῆτε τὰς ἐπιχειρήσεις τῶν
ἁμαρτανομένων μετὰ ἀπονοίας ποιεῖσθαι καὶ ἀμέτρον
δυσπραγίας, μῆτε πάλιν παντελῶς ἀφιέναι ἀτιμώρητα.
Ὡστε εἰς ἀναρχίαν δοκεῖν περιστασθῆαι σου τὴν
ἀρχήν.

ἰδ'. Ἐν πολέμου καιρῷ βουλευοῦ μὲν ἐν νυκτὶ τὸ
πρακτέον, τὰ δὲ δόξαντα τῇ βουλῇ ἐπιτελεῖ μετ'
ἡμέραν. Οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς ὀφείλει καιρὸς εἶναι βουλῆς
τε καὶ παρατάξεως.

ἰε'. Νικητῆς καὶ φοβερὸς τοῖς πολεμίοις λογισθί-
σεται ὁ στρατηγός, οὐχ ὁ τῷ λέγειν μόνον καὶ ἐγκαν-
χᾶσθαι κατ' αὐτῶν δυνατὸς, ἀλλ' ὁ ταῖς πράξεις
αὐτοῦ τοὺς λόγους βεβαίως ἀποδεικνύς.

ἰς'. Ὅταν ὀλίγον ἔχῃ σθένος, τῶν πολεμίων
δὲ εἰς πλῆθος ἐστὶν, σπαυδὲ καταλαθεῖν μικρότερον
χωρίον καὶ στενωπὸν, καὶ σύμμετρον τῷ σθένος στρα-
τεύματι. Τὸ γὰρ περισθὲν τῶν πολεμίων κλῆθος
C ἀχρηστον γενήσεται, τοῦ τόπου μὴ ἐπιδηγομένου τὸ
πλεόν.

ἰζ'. Συνθήκας καὶ ἀνοχὰς πολέμου πρὸς τοὺς πο-
λεμίους ποιούμενος, μὴ διὰ ταύτας ἐν ἀμελείᾳ δια-
τελεῖς, ἀλλὰ μέλλον μείζονα καὶ ἀκριβοτέρας περι-
λάμβαναι ταῖς φυλακαῖς τὸ στρατόπεδον, ἢ τὴν χώραν.
Ἐάν γὰρ παρασπονδῆσαι βουληθῶσιν οἱ πολεμιοί,
ἐκεῖνοι μὲν μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δυσμενείας καὶ
ἀπειλῆς ἐξουσι τὸ ἀπίστον, σὺ δὲ μετὰ τῆς ἀσφα-
λείας εὐρισκόμενος ἐξεῖς τὸ πιστὸν μετὰ τῆς τοῦ
Θεοῦ βοηθείας. Ἀνάξιον γὰρ στρατηγῶ τὸ λέγειν,
Τοῦτο οὐ προσεδόκων.

ἰη'. Καὶ τοῦτο δὲ σοὶ ἀναγκαῖον, ὡ στρατηγῆ,
πρὸς στρατηγικὴν τελειότητα, τὸ συλλογίζεσθαι καὶ
D γινώσκειν ἀκριβῶς ἐκ τῆς πείρας τὸ τῶν πολεμίων
στρατόπεδον πόσον ἐστίν. Τοῦτο δὲ γίνεται, ἐάν
προγυμνασάμενος γινώσκῃς πόσος τόπος καὶ πόσος
πόσους στρατιώτας ἐπιδήγεσθαι δύναται, καὶ ὡς ἐν
ἄλλοις ἡμῖν προδιώρισται.

ἰθ'. Ἄξιον δὲ σοὶ, ὡ στρατηγῆ, ὥστε τὴν εἰρη-
μένην γινώσκῃς τῆς τῶν πολεμίων στρατείας ὀφείλει
ἔχειν, οὕτως καὶ τοὺς πολεμίους λαμβάνειν τὸ κλῆ-
θος τῶν σὺν στρατευμάτων. Ὅταν δὲ βούλη λάθειν
τοῦ, ἐχθροῦ τῆς σῆς δυνάμεως τὸ πλῆθος, πυκνῶς
περιπατεῖν ἢ ἐστάναι παράγγελλε τοὺς στρατιώτας.
Ἡ γὰρ συνέχεια καὶ σφιγξὶς σφάλειν ποιεῖ τὴν ὁρα-
σιν τῶν πολεμίων, καὶ ἀκριβῶς εἰκάσει τὸν ἀριθμὸν
τῆς σῆς δυνάμεως οὐκ ἐξ. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐναν-
τίου, εἰ βούλει παραδείξει τὴν σὴν δύναμιν πολλήν,

δλίγην οὖσαν, ἀραιότερους καὶ περιπατεῖν καὶ ἵστασθαι τοὺς στρατιώτας ποιήσεις, ὡς ἂν καὶ κλεινοῦ τοῦ συμμετρου τόπον περιλαμβάνωσιν. Ἀμφότερα γὰρ ἐν καιρῷ ἰδίῳ γινόμενα, καὶ χρεῖα χρήσιμα πρὸς ἀπάτην τῶν ἐχθρῶν εὐρίσκονται.

ρ'. Ἴσης καὶ ὁμοίας οὐσης τῆς τε τῶν πολεμίων παρασκευῆς, καὶ τῆς ἡμετέρας, ὁ κάλλιον παρατασσόμενος στρατηγός, εἴτε σὺ, εἴτε ὁ πολέμιος, μᾶλλον πλεονεκτήσει, περιττὴν ἔχων τῆς δυνάμεως τὴν ἐκ τῶν στρατηγημάτων ἢ τάξεων ἰσχύν.

ρα'. Μὴ πρῶτους ἐάσης παρὰ σὲ τὴν οἰκίαν δύναμιν τοὺς ἐναντίους ἐκτάξαι, ἀλλὰ σπεῦδε πρότερος ἐκείνων τὴν παρατάξιν σου διατάξαι. Ἐὰν γὰρ πρότερος φθάσης παρατάξασθαι, σὺ μὲν ὁ βούλη κατ' ἐξουσίαν ὡς ἔτοιμος πράξεις· ὁ δὲ πολέμιος οὐδὲ τοῦ καθοπλισθῆναι τάχα λάβοι καιρὸν τὴν σὴν ταχείαν φοβούμενος ἐπέλευσιν.

ρβ'. Οὕτως οὖν ἐὰν προεκτάξης, καὶ κατὰ τὴν συμβολὴν ἐξ ἔτοιμοι τοῖς ἐναντίοις ἐγχειρήσης ἀσφαλῶς, θάρσος μὲν τῷ σὺ στρατεύματι ἐμποιήσεις, δειλίαν δὲ τοῖς πολεμίοις ἐνθήσεις.

ργ'. Νόμον ἔχει ἀπαράβατον, τὸ πολλὴν ποιεῖσθαι τῶν πληγῶν στρατιωτῶν τὴν πρόνοιαν. Ἐὰν γὰρ ἀμελήσης αὐτῶν, τοὺς λοιποὺς στρατιώτας ἐθελοκακοῦντας ἐν ταῖς μάχαις καὶ λυπουμένους εὐρήσεις. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς τραυματισθέντας, καὶ δι' ἐπιμελείας δυναμένους ἀνασωθῆναι, διὰ βραθυμίαν ἀπολέσεις.

ρδ'. Ὅταν εἰς φυγὴν τρέψῃς τοὺς πολεμίους ἀνέχεσθαι τῆς πραιίδας παράγγελλε τοῖς στρατιώταις, ἵνα μὴ περὶ ταύτην διαπειρομένους, καὶ ἐν αὐτῇ ἀσχολουμένους, εὐρόντες οἱ πολέμιοι ἐπιβουλεύσουσιν αὐτοῖς, καὶ διαφθέρουσιν. Ἄλλ' οἱ μὲν στρατιώταις ἐχέσθωσαν τῆς διώξεως μετὰ ἀσφαλείας, οἱ δὲ περὶ τῇ συλλογῇ τῆς πραιίδας τεταγμένοι, ὅτινες καὶ τοὺς τραυματίας στρατιώτας ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ ἀναλέξονται καὶ θεραπεύσουσιν, αὐτοὶ καὶ τὰ τῶν τεθνηκότων πολεμίων σκύλα συλλέγοντες, καὶ τοῖς δεκάρχαις παραδιδόντες, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἡμῖν εἴρηται, παραφυλάξουσιν αὐτά, ὥστε διαμερισθῆναι ἐξ ἴσου κατὰ τὸν περὶ αὐτῶν ὀρισθέντα τύπον.

ρε'. Ἵποπεύων στρατηγός συχνότερον τὰ τῶν πολεμίων ἐπιτηδεύματα ἀσφαλῆς μοι δοκεῖ κατὰ τε τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἄλλην αὐτοῦ διαγωγὴν ἀναδειχθῆναι.

ρς'. Ἀμάρτημα στρατηγοῦ μέγιστον οἶδα, τὸ μὴ μάχῃ φθαρθῆναι τὸ πολὺ τοῦ στρατεύματος. Ἐὰν γὰρ νουνεχῶς τὴν κατὰ τῶν πολεμίων ποιήσῃ, παράταξιν, καὶ μετὰ φρονήσεως περιστρέφεται, κἂν συμβῇ τι πταῖσμα περὶ τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν, ἢ εὐτάκτως ἀναχωρήσῃ, ἢ ταχέως τὴν ἤτταν ἀναμαχέσῃται.

ρδ'. Ἀυπήσει τοὺς πολεμίους ἢ μετὰ εὐταξίας καὶ ἀρμοδία παρὰ σοῦ γινόμενη παράταξις καὶ οὕτως φυλακτομένη ἐν ὅλῳ τῷ τῆς μάχης καιρῷ. Μέγιστον γὰρ ἐν παρατάξει κεφάλαιον, καὶ πρὸς σωτηρίαν βέβαιον, τὸ φυλάττειν τοὺς μαχομένους τὴν τε τάξιν αὐτῶν καὶ μετὰ τάξιν (36) διαστήματα.

100. Si æquales tuæ hostiumque copiæ fuerint, ille melius instruit exercitum imperator sive tu, sive hostis fuerit, qui plurimis ad bellum consiliis factisque imperatoris valuerit.

101. Ne patiaris, ut hostes suas copias priusquam tu instruant, sed contende, ut ante illos tuæ paratæ sint. Si enim prior instruxeris pro arbitratu tuo, jam paratus quidvis suscipias: hostis autem fortasse ne tempus quidem seipsam armandi, jam nunc tuam metuens incursionem, habebit.

102. Si igitur ita te ad conflegendum præparaveris, hostes tuos tuto ac idonee adoreris, et audaciam copiis tuis afferes, et timorem hostibus injicies.

103. Maximæ tibi curæ sint milites sauciati, ut serventur. Si enim eos neglexeris, militum animos a prælio abhorrentes et dejectos efficies: neque id solum, sed etiam, qui diligentia, et cura conservari poterant, negligentia amittes.

104. In fugam jam conversis hostibus, præcipio militibus, ut præda abstineant ne, dum illi dispersi in præda colligenda occupati sint, hostes illis insidiantur, atque opprimant; sed milites illos in acie instructi tuto insequantur. Qui ad colligendam prædam instructi sunt milites, in prælio sauciatos colligent, et accurabunt, et cadaverum spolia decanis tradant, qui, quemadmodum supra a nobis præscriptum est, diligenter procurabunt, ut ad supradictum modum æquabiliter tribuantur.

105. Qui sæpius consilia conjectat imperator, is ad bellum et apparatus bellicum maxime idoneus esse videtur.

106. Maximum imperatoris peccatum est, uno prælio omnes copias superandas tradere. Si enim prudenter se adversum hostes instruxerit, ita exercitum apparabit, ut si quæ offensio ei contingat, vel ordinate discedat, vel facile offensionem belli recuperet.

107. Hostes maxime excruciat ordinate, atque æquabiliter acies instructa, quæ sic totum tempus prælii permanet. Caput enim omnium in acie est, et ad salutem firmissimum, ut milites in bellum aciem, tum intervalla locorum conservent.

NOTÆ

(36) Καὶ μετὰ τάξιν. Scribe, καὶ τὰ μεταξὺ.

108. Solem, et ventum, et pulverem a tergo A tuorum habeas, et ex adverso facies hostium : hoc enim in primis utile est ; siquidem hostium oculi vel sole hebetati, vel spiritus pulvere obstructus, vel corpora vento transverberata, facile tibi victoriam concedent.

109. Temerarium hostem tuum ad temeritatem, e: motus quosdam inanes evoca : sin timidus fuerit, continuis incursionibus, et nec opinatis illum adoriaris. Imperatori enim hostium natura cognoscenda est, et pro ejus ratione consilia factaque tua omnia institues.

110. Qui ad dicendum instructus imperator est, timidus multorum animos ad praelium accendit, et calamitatibus acceptis facile suos consolatur, B et strenuos viros magis roborat. et multorum honorum universo exercitui auctor est.

111. Sobrius sis et vigilans, et omnium militarium laborum perferentior ceteris militibus. A lecri cupiditate absis ; ita enim benevolentiam, et cupiditatem bonam tibi apud omnes comparabis, et cum ab illis diligeris, prompti ad omnes labores suscipiendos erunt.

112. Ubi victoriam tibi Deus dederit, et hostis pacem utilem exoptat, ne nimis durus sis, sed concede hoc illi, et pacem cum illo facias. Cogitare enim debes ancipitem belli exitum, et quotidianam rerum mutationem, atque conversionem. C

113. Hoc autem, quod saepe commemoravi, in primis memoria teneas, majorem te curam provisionemque armorum facere debere, quam aliorum, quae ad arma pertinent. Nam comestus, caeteraque necessario, vel ex hostium regionibus suppeditari possunt : sine armis autem, aut etiam his deficientibus, hostes profigare non potes.

114. Clamosus, et vocalis exercitus, atque ad ovandum idoneus, hostium aciem magnopere perturbabit.

115. Si multitudine arcuum hostes freti sunt, humidius caelum observabis, tum enim languidiores illorum arcus fiunt. Quod si tum cum hostibus confixeris, minus de illorum sagittis laborabis.

116. Qui suis rebus gestis praecet, non qui generis dignitate commendatur, illustris imperator est, quemadmodum neque aurea hasta utilis ad bellum, sed ferrea et acuta est.

117. Magna gravitate videberis esse, quando non praesentia solum recte gubernas, sed quae futura respicias, illaque idonee administras.

gstatibus se temperare, omnibus est

ρη'. Ἡλιον καὶ ἀνεμον καὶ κοινερτὸν ἔκασθεν μὲν ποιεῖ τοῦ σοῦ στρατεύματος, κατὰ πρόνοιαν δὲ τῶν πολεμίων· τοῦτο γὰρ πάντοτε συμφέρον εὐρήσεις· εἰ γὰρ πολέμοι τὴν ὄρασαν συγκαθέντας, ἢ τὴν ἀπικνοὴν ἐπιχόμενοι καὶ κρατούμενοι, ἢ παρὰ τοῦ ἀνέμου τυκτόμενοι, ταχέϊν σοι παραδώσουσι τὴν νίκην.

ρθ'. Θρασύον ἔντα τὸν πολέμιον, στρατηγῆ, εἰς ἀκαιρον προπέττειαν ἐκάλει καὶ ματαίως κινήσεις· ἴδὸν δὲ ἴστιν δαίλης, ἐν ταχέϊας αὐτὸν ἐκαλεῖσθαι καὶ συναγέσει κατὰ κληττα. Δεῖ γὰρ σοι γνώσασθαι τῷ στρατηγῷ τῶν πολεμίων τὴν διάθεσιν, καὶ πρὸς ταύτην κεχρησθαι τοῖς σοῖς στρατηγήμασιν.

ρζ'. Ἰκανὸς ὢν ἐν τῷ λέγειν, ὦ στρατηγῆ, καὶ τοὺς δειλιῶντας πολλὰς εἰς μάχην ἀναστήσεις, καὶ τὰς ἐν τοῖς στρατοπέδοις συμφορὰς εὐκαίως παραμυθήσει, καὶ τοὺς ἀνδρείους μᾶλλον ἐπιβήσους, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν διὰ τῆς σῆς ἐμφρονος δημηγυρίας τὸν ὑπέκων στρατὸν ἀναπέσεις.

ρδ'. Νήφειν ὄφελαις καὶ λίαν ὑπέργειν ἐγγήγορος, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων στρατωσῶν τῶν πολεμίων μετέχειν πένητον, ὦ στρατηγῆ, ἀλγυτο δὲ τοῦ κέρθους. Οὕτως γὰρ καὶ τὴν παρὰ πάντων εὐνοίαν μετὰ δόξης κτήσῃ, καὶ φιλούμενος ὑπ' αὐτῶν συνεργουζομένους σοι προθύμας ἐν τοῖς κινδύνοις ἔξει.

ρε'. Ὅταν μετὰ νίκην ᾖ ὁ θεὸς σοι παρέσῃ ἐκζητῆ ὁ πολέμιος εἰρήνην ἐπαροῦλῃ, μὴ γίνου ἀκαμπής, ἀλλ' ὑπέκουε τούτῳ, καὶ εἰρήνευε, ἐνοῶν τὸ τῶν πολεμίων καὶ τῆς τύχης ἀσφάλον.

ρςγ'. Ὑπομνησκού δὲ καὶ τῶν πάλαι σοι εἰρημένων παρὰ τῆς ἡμῶν βασιλείας, ὦ στρατηγῆ, εἰ μᾶλλον τὴν ἐπιμέλειαν τι καὶ πρόνοιαν τῶν ὅλων χρειασταῖς ποιῆσθαι, ἢ καὶ τῶν ἐπιτηδείων περὶ τὰ ὅπλα. Οὐδὲν γὰρ εἰ τὰ ἐπιτήδεια μὲν οἷον διατροφὰς, καὶ τὰ ἄλλα ἀπὸ τῆς χώρας τῶν πολεμίων κερτίζεσθαι δυνατόν ἴστιν. Ὅπλων δὲ χωρὶς, ἢ τούτων ἐπιλιπόντων, τοῖς χρῆσσοισιν οὐ κρατήσεις τῶν θυμένων.

ρδ'. Θεραπείας ἀναφανῆσαν μεγαλόφρονον στρατεύματα καὶ ἐπιτηδείων πρὸς ἀλαγθρὸν, κατακλήσει πάντως τὴν τῶν πολεμίων κερτάξιν.

ρδ'. Ἐάν ἐν κληθεί τοξοτῶν οἱ πολέμοι κερταθῶσιν, ὑγροτέρους ἀέρας ἐκτεῖραι, διὰ τὸ ἀκαλιώταρα γίνεσθαι τὰ τόξα. Οὕτως γὰρ τὴν πρὸς τοὺς ἐναντίους ποιούμενος συμπλοκὴν τόκαταφρόνητα αὐτῶν καταστήσεις τὰ βέλη.

ρδ'. Ὁ ταῖς οἰκείας καλλοπιζόμενος πρόξει στρατηγός, ἐκείνός ἴστιν ἀριστος, ἀλλ' οὐχ ὁ ἀπὸ τοῦ γένους λαμπρός, ὡσπερ οὐδὲ χρυσά λόγγη χρησιμὴ πρὸς πόλεμον, ἀλλὰ εὐδύρα καὶ ἀσπρὴ ἔκονημέντ.

ρδ'. Ὑψηλὰ τὴν δίκονον λογισθῆσθαι, εἰαν οὐ τὰ κερτόντα μόνον καὶ προσπίπτοντα διακτῆς ὄρθως, ὦ στρατηγῆ, ἀλλ' εἰαν τοῦ μᾶλλοντας τὴν δέουσαν ποιήσῃ καὶ φροντίδα καὶ πρόνοιαν.

ρδ'. Ἡθονῆς κρατεῖν καὶ ἐν παντὶ κερτῶ ἀέρι-

στόν (37) ἔστιν, στρατηγῶ δὲ μάλιστα πολέμου ἐν Α
καιρῶ λίαν ὑπάρχει τοῦτο χρησιμώτατον.

ριθ'. Μῆτε μάχης ἐπικινδύνου καὶ πολλὴν ἐχούσης ἀδελφίαν ἐκουσίως ἀπάρχου, μῆτε τοὺς παραβόλως μᾶλλον δ' ἐπιβούλως χρησαμένους ποτὲ τοὺς πράγμασι καὶ θαυμασθέντας διὰ τύχην, μὴδὲ τούτους ζηλοῦν καταδέχου, ἀλλ' ὅταν χρῆα γένηται πολέμου. Τοὺς μὲν πολεμίους ὑποδέχου μετὰ ἀσφαλείας, ταῖς δὲ οἰκτεῖς ἐπιβόλαις ὡς ἂν δοκιμάσης εἶναι σοὶ τὸ χρήσιμον καὶ συμφέρον ἐκάστῳ κέρησο. Τύχη μὲν γὰρ ἄπαξ ἐνίκησε καὶ πολλάκις ἔπταισε. Στρατηγία δὲ διαφόροις τέχναις κεχρημένη πολλάκις μὲν ἐνίκησε, πρὸς ἄπαξ δ' ἴσως ἔπταισεν.

ρκ'. Ὀλέσας (38) σοὺ τοὺς ὑποχειρίους, ὧ στρατηγῆ, ἐὰν ὑπάρχῃ χρημάτων ἔραστῆς, καλοῦ μόνον τοὺς οἰκτεῖς ὀλέθριος ὑπάρχεις, φιλοχρήματος ὢν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πολεμίους γενήσῃ εὐκαταφρόνητος.

ρκα'. Νουνηχῶς ἐπιβάλλε καὶ μετὰ πολλῆς συζητήσεως τοὺς πολεμικοὺς ἔργους. Ἐν γὰρ τοὺς λοιποῖς πράγμασιν πταίσας τις μετὰ ὀλίγον ἴσως τὸ πταίσμα ἐπανορθώσασθαι δύναται· ἐν δὲ τοὺς κατὰ πόλεμον ἁμαρτήμασιν ἢ βλάβη μένει· οἱ γὰρ τεθηκότες διεφθάρησαν.

ρκβ'. Λογίζου καὶ κατανόει τοῦ ἀπλήκτου τὸ χωρίον, ὧ στρατηγῆ, ἐὰν ἔστιν ὑγιεινὸν καὶ σωτήριον, ἢ νοσηρὸν, καὶ τοὺς οἰκτεῖς πολέμιον, καὶ αὐτὰς δὲ τὰς ἐπιτηδείους χρείας, ὕδωρ καὶ ξύλα καὶ χόρτον, ἐὰν πληροὺν εἰσίν. Εἰ γὰρ πόρρωθεν εἰσίν, δυσχερὲς ἔστι καὶ ἐπικινδύνος ἢ τούτων συγκομιδῆ, καὶ μάλιστα πολεμίων ἐπικαιμένων. Καὶ βουρὸν δὲ τινα C
δέον παρακτεῖσθαι, ἵνα, εἰ οὕτω τύχη, ἐπὶ τοῦτον ἀνέλθῃς, πρὸ τοῦ φθάσαντας καταλάβωσιν αὐτὸν οἱ πολέμοιοι.

ρκγ'. Ἐὰν πολέμοιοι παράκεινται σοὶ, ὧ στρατηγῆ, καὶ προσποιηθῆς πρὸς αὐτοὺς ἐναντία ὡν ἐλπίζουσιν, οὐ μικρὰ ὠφελήσεις. Δόξας γὰρ ἐνίοτε χάρακα πηγνύειν, ἢ ἕτερον τι κυκλοῦν ὄχυρωμα, καὶ διὰ τοιαύτης δόξης εἰς ὅμοιον πρᾶξιν τοὺς ἐναντίους παρρημήσας, δύνασαι συντεταγμένους αὐτοὺς διασκεδάσμενοι· ἐκεῖνοις εἰς τὰ ἐπιτήθεια συντόμως ἐπιπέσει, ἢ ἐὰν καὶ τοῦτο συμβῇ ἐκ τόπων δυσχερῶν ἀκινδύνως ἀπαγάγῃς τὸ στρατεύμα.

ρκδ'. Ὡσπερ ἀγαθὸν παλαιστὴν, οὕτως δεῖ ἐν ταῖς πράξεσι τὸν στρατηγὸν δεικνύειν μὲν ἕτερα, καὶ δεῖα D
τούτων περὶδῶσθαι τοὺς ἐναντίους ἐξαπατᾶν, κεχρησθαι δὲ τοὺς ἀρμόζουσι τῷ καιρῷ, καὶ οἷς ἂν τῶν μαχομένων πολεμίων κρατήσῃς.

ρκε'. Νίκης καὶ ἡττης ἀμφοτέρων ἐν ἀδελφῷ κειμένων, ἀριστος καὶ σοφὸς λογισθῆσθαι στρατηγὸς καὶ ἐν πολέμοις καὶ ἐν πάσῃ σου κατ' ἐχθρῶν (39) ἐγχειρήσει, ἐὰν πρὸς δευτέραν τύχην καὶ ἐναντίαν ἐκδασιν ἀποβλέπῃς, καὶ ὡς αὐτῆς παρούσης τὰ δέοντα περὶ αὐτῆς προνοήσῃς. [Ἐὰν] γὰρ τι συμβῇ ἐναντίον, ἔτοιμος πρὸς τὴν σωτηρίαν εὐρεθήσῃ.

optimum, imperatori autem præcipue, bellicis vero temporibus in primis necessarium est.

119. Neque anceps prælium, et multam habens varietatem libenter inchoa, neque eos, qui temere, vel insidiosè potius rebus suis usi sunt, et propter fortunam suam in admiratione sunt, imiteris, sed quando bellum futurum est, hostes excipias, quam tutissime poteris; insidiis adversum eos utaris, quemadmodum opportunissimum esse iudicaveris. Fortuna si semel vicerit, multas iterum offensiones accipit. Ars imperatoria autem, quæ consilio artificiosoque utitur, sæpe vincit, raro, aut nunquam expugnatur.

120. Pecuniæ cupidus si fueris, non solum milites tuos perdes, et perniciam ingentem tuis afferes, sed hostibus etiam contemptui eris.

121. Circumspecte, magnaue cum industria bellum suscipias. Nam reliquis in rebus, si danum est, recuperari facile potest: in bello offensio semel accepta perpetuo permanet, mortui enim corrumpuntur.

122. Castrorum loca utrum ne salubria sint et salutaria, an morbida et infesta, diligenter considerandum est, et num res necessariae, cujus generis sunt, aqua, lignum, fenum, prope sint: si enim eminus fuerint, perdifficilis erit comparatio, hostibus præsertim imminentibus. Cœtemque aliquem prope adesce oportet, quem conscensuri sunt, priusquam irruentes hostes eum anticipaverint.

123. Si hostes immineant, et simulaveris te contraria eorum, quæ facturus sis facere, non parum tibi ipsi proderis. Nam si videaris interdum vel vallum ducere, vel aliam quampiam munitionem exstruere, et tali conatu tuo ad simile factum suscipiendum hostes impellantur, poteris instructus in dissipatos illos atque operi intentos secure irruere, vel, si id necesse est, ex locis asperis difficilibusque exercitum educere.

124. Quemadmodum bonum luctatorem, ita bonum imperatorem par est alia præ se ferre, et aliis modis conari hostes decipere, et iis quæ temporari maxime idonea sunt uti, quibus hostes ipsos superare possis.

125. Cum victoria, et offensio in incerto ponantur, optimus et prudentissimus imperator habendus est, qui in bello et omnibus hostium aggressionibus, ea quæ ad offensionem belli et adversos casus spectant, præparat, et quasi ea imminerent, omnia in promptu habet. Nam si quid adversum contingat, ad illud jam paratus, meditatusque est.

NOTE.

(37) Ἀρίστον. Scribe, ἄριστον.
(38) Ὀλέσας. Scribe, ὀλέσεις.

(39) Κατ' ἐχθρῶν. Scribebatur, καταχρῶν.

126. Cautus imperator non modo quæ verisimilior accidere possint, sed etiam, quæ præter opinionem iucidunt, prospicienda, et propulsanda iudicat.

127. Si quis ex præfectis tuis in rebus maioribus, et gravioribus sæpius hallucinatus fuerit, illi ne minimarum quidem rerum administrationem tuto committes.

128. Tales deliges præfectos, qui subjectis suis præstantiores sint. Solet enim subditorum vulgus semper se ad magistratum suorum mores accommodare: vetus enim verbum ita verum fiet, non cervos leonibus imperare, sed leones cervis.

129. Robustum efficies exercitum, si omne in terminationis belli tempus ad exercitationem, et laborem militarem assuefacias, nam belli tempore non studium, sed peritiam militarem demonstrant.

130. Dum cubitum is, rerum necessariorum cogitatio animum tuum subeat. Neque prius in somnum te tradas, quam repetieris animo quid sit, quod faciendum fuit, et a te tamen prætermisum est, aut quid crastino die agendum sit, et hoc diligenter facias.

131. Contemptui habebis, si cuius promittenti fidem habueris, et surdo deterior esse putaberis. Sin expendas, atque exquiras, quæ proponuntur, vilis unusquisque ac plebeius vir tuam prudentiam, ac solertiam veritus, nihil ad dolum loqui audebit, sed et animi tui constantiam subjecti tui admirabuntur.

132. Bellicæ incursiones, quæ iudicio susceptæ sunt, bonos exitus habere solent. Temerarii autem, et præcipites imperatores, quemadmodum experientia ipsa indicat, magnas sæpe offensiones habent.

133. Si consilia tua clam hostes tuos esse volueris, ne familiaribus quidem multis ea communicabis. Ægre enim occultatur, quod multorum hominum labiis custodiendum creditur.

134. Uniuscujusque affectum, motumque animi cognoscas, et ad quid unusquisque maxime idoneus sit, ut unumquemque ordine instruere possis: horum enim ignoratio confusas atque inæquales facit acies.

135. Imperator bonus, ac similiter malus, exemplum subjectis suis rerum gerendarum est. Te igitur cohortamur ut militibus tuis bonum te exemplum præbas, tum ad optima te assuefaciens, tum quæ faciendæ sunt suscipiens, et iis rebus abs-

quibus milites tui omnes abstinere de-

ρκος'. Ὁ ἀσφαλὴς στρατηγὸς οὐ μόνον τὰ εὐκότα γενέσθαι ἐν τοῖς κινδύνοις εὐδιάδη, ἀλλὰ καὶ τὰ παράδοξα λογισζόμενος τὴν περὶ αὐτῶν ποιήσεται πρόνοιαν.

ρκζ'. Εἰ δὲ τις τῶν περὶ σὲ ἀρχόντων πολλὰ πράτων ἀνάξια καὶ φαῦλα εὐρεθῆ, μὴδὲ περὶ καὶ μικρῶν τῶν τυχόντων πραγμάτων αὐτῷ καταπαστεύσῃς.

ρκη'. Ἴσθι γὰρ ὅτι τοιοῦτους ὀφείλεις προβάλλεσθαι ἀρχοντας, οἵτινες τῶν ὑποχειρίων αὐτῶν κρείττονες ἔσονται· φιλοῦσι γὰρ αἰεὶ τὰ φρονήματα τῶν ἀρχομένων συνδιατίθεσθαι τοῖς ἀρχουσιν. Οὕτως γὰρ ὁ ἀρχαῖος πληρωθήσεται λόγος, μὴ ἐλάφους ἀρχεῖν λέοντων, ἀλλὰ λέοντας ἐλάφων.

ρκθ'. Ῥωμαλέον κατασκευάσεις τὸ στρατεύμα, ἐὰν τὸν τῆς ἀνοχῆς τοῦ πολέμου καιρὸν εἰς ἀσκήσιν καὶ γυμνασίαν τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων ἀφοσιώσῃ. Τότε γὰρ ἐν καιρῷ πολεμικῶν ἀγῶνων οὐκ ἔτι (40) μελέτην ἀλλ' ἐπίδειξιν τῆς ἀνδραγαθίας παρασκευάσεις (41).

ρλ'. Ἡ μελέτη σοὶ τῶν ἀναγκαίων πραγμάτων ἡρεμοῦντι γινέσθω, καὶ μὴ πρότερον εἰς ὕπνον τρίπτου πρὶν ἂν κατανοήσῃς τί μὲν ἴδεις πραχθῆναι, καὶ τοῦτο παρέλιπες· τί δὲ εἰς τὴν αὔριον πραχθῆναι καλὸν, καὶ τούτου ταχέως ἀπέρξῃ.

ρλα'. Νομισθήσῃ κοῦφος καὶ εὐκαταφρόνητος τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ἐὰν προχείρως πιστεύῃς τοῖς ὑποσχομένοις σοὶ τι πράξειν. Ἐὰν δὲ ἐξετάζων καὶ γυμνάζων τὸ πρᾶγμα φανῆς, αἰδούμενος ἕκαστος τῶν φαύλων τὴν σὴν ἀκρίθειαν καὶ ἀγχίνουσαν, οὐδὲν σοὶ πρὸς ἀπάτην εἰπεῖν τολμήσει, ἀλλὰ καὶ θαυμάσσονται σου τῆς στερότητος οἱ ὑποχείριοι, καὶ τῆς ἀληθείας οὐκ ἀστοχήσεις.

ρλβ'. Ἴσθι ὅτι ἡ μετὰ λογισμοῦ κατὰ πόλεμον ἐφοδὸς ἀσφάλειαν ἔχει πολλήν. Οἱ γὰρ ὄξεις καὶ προπητεῖς στρατηγοί, ὡς ἡ πείρα δείξειν, κλειστα διαμαρτάνουσι.

ρλγ'. Καλῶς ποιήσεις, ὅταν τὰ σὰ βουλευόμενα λαμβάνειν θέλεις τοὺς πολεμίους, ἐὰν οὐδὲ τοῖς πολλοῖς τῶν οἰκείων ταῦτα θαρρήσῃς. Δύσκολον γὰρ κρυθῆναι λαθραῖαν βουλήν πολλοῖς χεῖλαισι πεπιστευμένην (42).

ρλδ'. Ὅρμην ἐκάστου καὶ κίνησιν καὶ ἀρχοντας καὶ στρατιώτου δεῖ σε γινώσκειν, ὡς στρατηγὴ, καὶ εἰς ὅποιον ἕκαστος πράξιν ἀρμόδιός ἐστιν, ἵνα ἕκαστον θεόντως ἐκτάξῃς. Ὡς ἔοικε γὰρ, τὸ ἀγνοεῖν ταῦτα ἀνωμόλους ποιῆται τὰς παρατάξεις.

ρλε'. Στρατηγὸς ἀγαθὸς εἰκὼν γίνεται τῶν πρακτέων τοῖς ὑποχείριοις αὐτοῦ, καὶ ὁ φαῦλος ὁμοίως. Σὺ οὖν τῆς ἡμετέρας βασιλείας δεχόμενος τὴν παραίνεσιν, ὡς στρατηγὴ, ἀγαθὴ γενοῦ τοῖς ὑπηκόοις εἰκὼν, καὶ ἀριστα γυμναζόμενος, καὶ ποῶν ἀπερδεῖ, ἀπεχόμενος δὲ, ὅσα καὶ τοὺς στρατιώτας καὶ πάντας τοὺς ὑπὸ σὲ τεταγμένους ἀπέχεσθαι χρήσιμον.

NOTÆ.

ἄν. Scribatur, οὐκ ἔστι. ἄνωδοίς. Scribatur, παρατήσεις.

(42) Πεπιστευμένην. Scribatur, πεπιστευμένους.

ρλς'. Ἐνδοξόν τι πρᾶγμα καὶ λίαν ὀνήσιμόν ἐστιν ἂν στρατηγικὴ ἐπιστήμη· καὶ γὰρ ἀνευ μάχης πολ- λάκις νικᾷ τοὺς πολεμίους. Ταύτης οὖν ἐπιμελεσθαι σε χρὴ, καὶ διὰ ταύτης τὰς ἐγχειρήσεις ἀνευ φανε- ροῦ πολέμου κατὰ τῶν ἐναντίων ποιεῖσθαι. Ὅταν δὲ ἀνάγκη ταύτην μὴ ἀνεργεῖν, τότε διὰ τῆς τῶν σω- μάτων βώμης παρακινδυνεύειν ἀναγκαῖον, καὶ μάχην πρὸς τοὺς πολεμίους διαγωνίζεσθαι.

ρλζ'. Νεάζειν ὀφείλει ὁ στρατηγὸς καὶ τῇ βώμῃ τοῦ σώματος διὰ τῆς στρατηγικῆς τέχνης ὀφείλει θαυμάζεσθαι, ἦγουν τῶν ἐπιτηθευμάτων αὐτῆς (43). Ἔθος γάρ ἐστι παλαιόν, ὥστε τοὺς μέλλοντας στρα- τηγεῖν, οὐ μόνον ἀπὸ ἔθνους καὶ γένους ἔλκειν τὴν συγγένειαν ἐν ταῖς νίκαις λαμπρυνόμενου, ἀλλὰ καὶ τοῖς πᾶσι πράγμασιν ἄχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος εἶναι τῆς νίκης σημαντικὴν.

ρλη'. Χρήσιμόν τι στρατήγημα διηγήσομαι, καὶ τοῦτο ὅπερ ἀναγνοὺς ἀνέμαθον (44)· ἵνα ἐάν ποτε συμβῆ σοι μέλλειν πρὸς πολεμίους πλείονά σου δύ- ναμιν ἔχοντας διαγωνίζεσθαι, καὶ βούλει πρὸς αὐ- τοὺς μὴ συνάψαι πόλεμον, ἀλλὰ ἀκινδύνως ἐπ- εξέλθειν, ἐπιτήρησον ἐάν παράκειται ποταμὸς, καὶ τοῦτον ἐπιστρέψας ἐπάγαγε τοῖς πολεμίους κατὰ τοῦ πεδίου ἐν ᾧ ἡ παράταξις πρόκειται, καὶ οὕτως τὸν μέλλοντα πόλεμον ἀνενέργητον ποιήσεις.

ρλθ'. Ῥαδίως ἀναστειλὴ βουλὴν πολεμίῳ ὁ στρα- τηγὸς ἐάν καὶ αὐτὸς, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θά- λασσαν κρατῆ ὑποχειρίων τινῶν· καὶ οἱ πολέμοιοι δὲ γῆς ἡπείρου κρατοῦντες κατὰ τῶν αὐτοῦ νηῶν ἢ ἐτέρων παραλλίων τόπων ἐκστρατεύειν βουλεύονται. Ἐάν γὰρ φημίση ὅτι αὐτὸς διὰ τῆς ἡπείρου βούλ- εται κατ' αὐτῶν στρατεῦσαι, καταπλήξει αὐτούς, καὶ ἀναστειλὴ τῆς κατὰ θάλασσαν ἐγχειρήσεως.

ρμ'. Ἴσθι εὐσεβὲς εἶναι πρᾶγμα, ὃ στρατηγὸς, καὶ λίαν ὀνήσιμον τὸ ἐν ταῖς ἀναγκαῖαις καὶ κοιναῖς χρεῖαις μηδέποτε ἰδίως μιμησκεισθαι ἔχθρας, μηδὲ δι' ὑπόνοιαν ἰδίαν ἐμποδίζεσθαι τὰ δέοντα γίνεσθαι, ἀλλὰ ἐν ταῖς τῶν κοινῶν προνοίαις τὰ τοιαῦτα πάντα κατατίθεσθαι καὶ περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων, καὶ πρὸς μόνον τὸ χρήσιμον ἀποβλέπειν, καὶ τοῦτο πράττειν· ἢ γὰρ τοιαύτη αἰτία πολλοὺς περρωμένη μεγάλως βλάβας πολλάκις ἐποίησεν.

ρμα'. Σοφισόμενος, ὃ στρατηγὸς, χρεῖαις οὕτω καλοῦσης, ὠφελήσεις τὰ μέγιστα. Ἐάν γὰρ διὰ τινος ἐπινοίας προνοήσης τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ μά- λιστα ἐπὶ ἀστέρων ἐπιτολῆς, καὶ ταῦτα προείπης, ὅτι ἐπ' ἀγαθῇ σημασίᾳ μέλλουσι γίνεσθαι, ὑπὲρ τῶν παρὰ σοῦ ἐγχειρουμένων πραγμάτων ἐπιβρω- σθήσονται οἱ ὑπὸ σὲ στρατιῶται, ὥσπερ ἀπὸ οὐρα- νοῦ ἐπιτολὴν τινα σημαίνουσαν αὐτοῖς ἀγαθὰ ὑπο- δεχόμενοι, καὶ θαρβράσει εἶναι κατὰ τῶν πο- λεμίῳ.

ρμβ'. Τοὺς παρὰ σοῦ ἐν ὀμαλῷ καὶ πεδινῷ τόπῳ ποτὲ παρατασσομένους πεζοὺς ἐνόπλους πρὸς κα- βαλλαρῖους ἔχθρῶν μηδέποτε ἐλάσης, κἄν πολλὴν ἀνάγκην ὑποστῶσιν, καταλιπόντας τὴν παράταξιν ἐκφυγεῖν. Μενόντων γὰρ αὐτῶν πολλὰ τοῦ νικᾶν

136. Nobilis res, atque in primis utilis, milita- ris est scientia; nam sine bello facile hostes vin- cit. Hanc igitur omni studio cognoscere oportet. Hujus disciplina multas aggressiones hostium sus- cipiendæ sunt. Ubi vero hæc nihil efficere am- plius potest, tum labore corporis ac dimicatione periclitandum est, et cum hostibus decertandum.

137. Non modo scientia imperatoria, sed etiam actionibus illius, roboreque corporis florere impe- rator debet. Veteri enim consuetudine, qui impe- ratores futuri fuerant, non modo genus ducebant ab illis gentibus et familiis, quæ strenuitate et rebus in bello gestis claræ essent, sed omnia alia, atque adeo nomen ipsum victoriæ omen habe- bant.

138. Consilium perutile tibi narrabo, quod olim legeram. Si quando cum hostibus tibi res fuerit longe numero pluribus, neque cum illis propter multitudinem contendere audeas, sed secure disce- dere vis, observa si fluvius aliquis vicinus sit, hunc tu alio transfereus in hostes derivabis, per eum campum ubi conflictatio futura est, atque adeo bellum omne irritum facies.

139. Facile reprimet hostium consilium impera- tor, et si ipse tum terra, tum mari habeat suo im- perio obedientes quosdam: et hostes, qui in conti- nente habitant insulas quasdam, aut maritima quædam loca oppugnare se velle dicant. Si enim percrescat te velle illos in continente terra op- pugnare, perterrefacies eos, et reprimes a navali classe instituenda.

140. Pium admodum, religiosumque est, com- munitibus in negotiis privatarum inimicitiarum re- cordationem deponere, neque propter privatam aliquam malevolentiam, rem communem impedire. Sed in republica procuranda, omnia hujusmodi abjicienda sunt, tum quod ad personas, tum quod ad res pertinet, et solum id quod utile est intuen- dum, atque id agendum est: hoc enim sæpe ne- glectum, permagnas offensiones attulit.

141. Ubi opus fuerit, si artificio utaris, magnum adjumentum ex eo habebis. Si enim solertia aliqua, quæ futura sunt provideris, maxime autem ex siderum ortu, hæcque prælixeris bonum omen vo- bis portendere, in rebus vestris agendis magno- pere milites animabuntur, quasi de cælo bonum aliquod illis portenderetur, quod illi approbantes, animosiores adversum hostes ferocioresque erunt.

142. Pedites tuos armatos, et adversum hostium equitatum in plano campestrique loco structos, ne permittas, quanquam magnas perturbationes sus- tineant, aciem deserentes fugere: quandiu enim permanent, aliqua victoriæ spes est, ubi aufugerint

NOTÆ.

(43) Ἀστὴρ. Scribatur, ὄν τῆς.

(44) Ἀνέμαθον. Scribatur, ἀνέμα.

nullus salutis locus reliquus est, dissipatis jam peditibus, et equitibus insequentibus.

143. Quemadmodum vita jucunda expetenda est, sic bellica pericula libenter a militibus suscipienda sunt: ea enim tranquillam suavemque vitam asserunt. Tum enim felices belli exitus sperantur, quando patientes ac tolerantiores laborum sunt: hæc enim nobis jucundam vitam pacemque suppeditant.

144. Minore cum labore castra, locaque hostium incursionibus terra populaberis, si milites tuos indigenis illorum locorum similes, ut sint apparatus. Mari autem, si navale prælium faciens, vel naves hostium compares, vel alias naves iis persimiles facias, et in iis milites tuos imponas, et ad terram hostium cum illis navigaveris. Ita fiet, ut ad eas quasi ad sociales naves hostes accedant, et facilius capiuntur.

145. Materiam tibi nunc, et quasi silvam præceptorum ostendam, quibus accurate omnia circa te gerantur. Accurata erit nocturna custodia, et excubiæ, quæ fossatum defendunt, si dixeris, velle te certis et diversis temporibus faces accendere in excelso quodam et constituto loco, ut custodes ad unamquamque facem tuam, contra suas faces sustollant et demonstrent: ita enim fiet, ut tempus quo facem ostensurus es ignorantes, et assidue expectantes, vigilent et diligenter excubias suas observent. Sin quidam tradent, statim deprehendantur.

146. Desperatorum hominum pugnas devitare, prudentis imperatoris est. Desperatio enim necessitate quadam impellente, audacissimos fortissimosque milites facit. Desperatio autem est, quando quis salutis locum nullum inveniens, in hostem ruit, et vel vincere cogitat, vel mori. Si castra pueris contra hostes, et ventus illorum castra versus spirat, incendendæ segetes agrorum sunt, ut flamma ad illos perlata, in fugam conjiciantur.

147. Quando in regionem hostium incursionem facturus sis, circa lumen insidias diversas diversis in locis collocato: ita enim diversis locis in illos irruens vehementius conturbabis, et dispersos eos facilius capies. Hoc præterea tibi præcipiendum est, ut hujusmodi nec opinatis incursionibus tribulos ferreos noctu circum conjicies, et pedites tui ligneos saccos vice corii calceorum habeant. Ita fiet, ut, si qui ex hostibus pedites, aut equites, rejicere tribulos voluerint, facile prohibeantur, et pedites tui officium suum faciant.

ἢ καθάλλοι ἀμύνασθαι τοῖς τριβόλοις ἐμπεσόντες.

Præiosa res est temperantia tum imperatorum, stuprum contra perniciosum

ἄ ἐλπίδα, φευγόντων δ' οὐδεμία σωτηρίας ἐλπίς, πεζῶν διασκορπισθέντων καὶ ὑπὸ καθάλλοιων διωκόμενων.

ρμγ'. Ὅσπερ τὸ ζῆν ἡδέως ἐπιθυμητὸν, οὕτως καὶ τῶν κατὰ πόλεμον κινδύνων τοὺς στρατιώτας προθύμως ἀπάρχεσθαι χρέος ἐστίν· ἐκείνοι γὰρ εἰσι τοῦ ζῆν ἡδέως· οἱ αἴτιοι. Τότε γὰρ τὰ κατορθώματα τῶν πολεμίων ἀληθῶς γινώσκεται, ἥνικα τῆ κερτερία τῶν πόνων ἐμμένωσιν· ταῦτα δὲ τὸ ζῆν ἡδέως καὶ εἰρηνεύειν ἀπὸ τῶν πολεμίων πορίζουσιν.

ρμδ'. Ἀπονώτερον διὰ ἐφόδων ἀγρεύσεις καὶ κάστρα ποτὲ καὶ χωρία τῶν πολεμίων διὰ μὲν τῆς ξηραῖς, ἐὰν σχηματίσης τοὺς σοὺς στρατιώτας ὁμοίως τοῖς ἐγγχωρίσι· διὰ δὲ θαλάσσης, ἐὰν ποτε ναυμαχῶν φθάσῃ· τὰ πλοῖα τῶν πολεμίων κρατῆσαι, ἢ ἕτερα ὁμοία ἐκείνων κατασκευάσαι, καὶ τοῦτοις τοὺς σοὺς στρατιώτας ἐμυδιάσαι, καὶ τῆ γῆ τῶν πολεμίων σὺν αὐταῖς καταπλεῦσαι. Οὕτως γὰρ ὡς φιλαίαι ταῖς ναυσὶ προσχόντες οἱ ἐναντίοι οὐ φεύξονται, καὶ εὐχερίστερον ἀλωθήσονται.

ρμε'. Ὑλην ἀγρυπνίας σοὶ διηγήσομαι. Ἀκριθῆς γὰρ ἀνγένειο καὶ πάννουχος παραφυλαχῆ, εἰτε φασάτου ὑπὸ βίγλας φυλαττομένου, ἐἀνεῖτη, δι: Μέλλω κατὰ διαφόρους οὖς θέλω κατὰ ἀνάπτειν λαμπτήρας εἰς τόνδε τὸν περιόπτον τόπον, ἵνα καὶ οἱ φύλακες πρὸς ἕκαστον τῶν παρὰ σοῦ λαμπτήρων ἀντανέχωσι καὶ δεικνύωσιν ἰδίους λαμπτήρας· οὕτως γὰρ τὴν ὥραν τῆς σῆς ἀναλάμψως ἀγνοοῦντες καὶ ἐκδεχόμενοι διὰ πατρὸς ἐγρηγορήσουσι, καὶ ἀποσκοπήν τὰς βίγλας αὐτῶν παρασκευάσουσιν. [Εἰδὲ τινες ὑστερήσουσιν (45) εὐθέως γνωσθήσονται.

ρμς'. Τὸ φυλάσσεσθαι τὰς ἐξ ἀπονοίας μάχας τῶν πολεμίων ἐχέφρονός ἐστι στρατηγῶ. Ἡ γὰρ ἀπόνοια τὴν ἀνάγκην ἔχουσα παροτρύνουσαν, θραυστάτους καὶ ἀνδρείους τοὺς μαχομένους ποιεῖ. Ἀπόνοια δὲ ἐστίν, ὅταν τις σωτηρίας ἐλπίδα εὐρεῖν μὴ δυνάμενος ἐνοστῆ πρὸς τὸν ἐναντίον, ὥστε ἢ νικῆσαι ἢ ἀποθανεῖν. Ἐὰν δὲ στρατοπεδεύῃς κατέναντι πολεμίων, καὶ ὁ ἀνεμὸς ἐστὶ πρὸς αὐτοὺς ἐπερχόμενος, ἐμπύριζε τὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἀναφύετα χόρτον, ἵνα πρὸς αὐτοὺς ἐπερχόμενον τὸ πῦρ τροπῆς αἴτιον γένηται.

ρμζ'. Ὅταν μέλλῃς κατὰ χωρίου τινὸς τῶν πολεμίων ἐφοδὸν ποιεῖσθαι, περὶ τὸ αὐγὸς ἐγχερόματα διάφορα ἀλλὰ ἀλλαγῶ κατέστησον διὰ τῆς νυκτός· οὕτως γὰρ διαφόρως προσβαλὼν καὶ πλεόν θορυβήσης, καὶ διασπαρμένους ἐπισυνάξει· τοὺς ἀλίσκομένους. Καὶ τοῦτο δὲ σοὶ προστίθημι, ἵνα ἐν ταῖς τοιαύταις κατὰ χώρας ἀδοκῆτοις ἐπιλεύσεις τριβόλου· σιδηροῦς νυκτὸς διαρίπτῃς ἐν κύκλῳ, τοὺς δὲ πεζοὺς τοῦ σοῦ στρατεύματος προστάξεις στερεὰ ἦτοι ξύλινα ἔχνη ἀντὶ κασσωμάτων ἔχειν τὰ ὑποδήματα. Οὕτως γὰρ, ἐὰν καὶ τινες βουληθῶσιν ἢ πεζοί, κωλυθήσονται, οἱ δὲ πεζοὶ τὸ οἰκτεῖον ἔργον ἀνύσουσιν.

ρμη'. Κτήμα τίμιον ἢ σωφροσύνη καὶ στρατηγῶ καὶ στρατεύματι, ὥσπερ ἢ τερνεία ἐναντίον καὶ

NOTÆ.

ἴσους. Scribatur, ὑστερήσουσιν...

ἀλέθριον. Καὶ μάλιστα ἐν ἀιχμαλωτίσιν γυναιξὶ γινο-
μένη, καὶ μαρτυρεῖ τὰ κατὰ τὸν Φινεὲς εἰς τὴν Μαδια-
νιτιδα γυναῖκα καὶ τὸν Ζαμβροῦ γεγονότα. Μιδῆ γὰρ
γυναικὸς ἀιχμαλώτου πορνεία ὄλον τὸ στρατόπεδον
τῶν νενικηκότων μικροῦ διεφθείρεν, εἰ μὴ ἔστη Φινεὲς
καὶ ἐκκεντήσας τοὺς ἀμαρτάνοντας καὶ θανατώσας
ἐξιλιάσατο. Καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις, καὶ ἰλογίσθη
αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.

ρμθ'. Ῥώμην ἐνθήσεις τοῖς στρατιώταις ἐν ἡμέ-
ρᾳ πολέμου, ἐὰν ἐξαναστάς ἔωθεν ὡς ἀπὸ Θεοῦ σοὶ
ὀφθέντα ὄνειρον ἐπιφημίσης, ἢ ὡς ἀπὸ τίνος ἀγίας
δυνάμεως προτραπούσης ἐπελθεῖν κατὰ τῶν πολεμίων
καὶ ἐπιφανείσης σοὶ πρὸς συμμαχίαν.

ρν'. Ἀπὸ χρημάτων πολλάκις καὶ ἀνευ πολέμου
κατορθώσεις κατὰ πολεμίων σου νίκην, ὅταν ἐτέρων
πολεμίων αὐτοῖς που παρακειμένων τούτους χρή-
μασι πείσας πολεμῖν τοῖς σοῖς ἐναντίοις ποιήσεις.
Ἡ γὰρ ἀλλήλους φθεροῦσιν, ἢ τὸ ἐν μέρος ἐπικρα-
τήσῃ, πολλοὺς ἀρίστους ἀποβαλὼν ἐν τῷ κατὰ τὴν
μάχην ἀγωνί. Καὶ γὰρ τῶν ἀμφω πολεμίων οὕτως
ἡλασσωμένων ὁμοῦ ἀπαθῆς αὐτὸς καὶ ἰσχυρότερος
ἐκείνων ἀναδειχθήσῃ.

ρνα'. Τοῖς βουλομένοις βιαίως ἐν καιρῷ πολέμου
τὴν σὴν παράταξιν διαρρήξαι, καὶ διεκθεῖν, δίοδον
ἐκουσίως πάρεχε, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπίστρεψον, καὶ
ὡσπερ φεύγουσι κατὰ νότου ἐπιτεθείς ῥαδίως κα-
ταδιώξεις αὐτούς.

ρνεβ'. Ὄστε μὴ φόβον εἰσάγεσθαι εἰς τὸ στρατόπε-
δον διὰ τοὺς ἀκαιρῶς λιποτακτοῦντας, ταχέως αὐ-
τούς καὶ συντόμως ἀποχωρίσας τῆς παρατάξεως ἐν
ἐτέραις χρεαίαις κατάστησον.

ρνεγ'. Ῥώμη στρατηγοῦ χερσὶ μὲν συμπλεκομένου
πολλάκις οὐδὲν μέγα ὠφέλησεν, εἰ μὴ ἄρα μικρὸν
ἐν δειλίᾳ στρατοῦ ἐπιβρῶσαι τούτους βουλομένου
διὰ τῆς κοινωνίας τῶν κινδύνων· πεσόντος δὲ τὰ μέ-
γιστα ἔβλαψεν. Στρατηγίαι δὲ καὶ ἐπιτηδεύματα,
ὅταν σώζηται καὶ διαφυλάττεται ὁ στρατηγός, παρ'
αὐτοῦ γινόμενα, μεγάλα· ὠφέλειάς ἐν ταῖς μάχαις
ἀποτελοῦσιν.

ρνεδ'. Πλήθους φαντασίαν τοῦ σοῦ στρατεύματος
ποιήσεις, εἴγε τοῦτο βουλευθῆς, ἐὰν καὶ τοῖς ὑποζυγίοις
καὶ τοῖς ὄνοις καὶ ταῖς βοσὶν ἐποχεῖσθαι τινὰς κα-
βαλλήριους ποιήσης· ἐνίοτε γὰρ καὶ τοῦτο ἐπιδεικνύ-
μενον χρήσιμον.

ρνεε'. Ἰκανῶς καταπλήξεις τοὺς πολεμίους ἐν πα-
ρατάξει, ὅταν τοὺς ὀπλίτας τοῦ σοῦ στρατεύματος
πρῶτα μὲν κατὰ βῆμα μετὰ εὐταξίας προσάγῃς,
ὅταν δὲ ἔσωθεν σαγιτοδόλου γένωνται, τότε δρο-
μαίως μετὰ δέξυτητος συμπλέκεσθαι ποιήσης. Οὐ
γὰρ βλαθήσονται ὑπὸ τῶν τοξευομένων βελῶν, καὶ
ἀταθείς (46) προσβαλόντες τρέψουσι τοὺς ἐναν-
τίους.

ρνες'. Σοφοῦ στρατηγοῦ ἔργον σοὶ διηγήσομαι·
ποτὲ γὰρ παρατασσομένου αὐτοῦ βροντὴ γέγονε
βαρεῖα, καὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ δὲ δειλιάσαντος (47),
ὡς ἐπὶ κακῷ αὐτοῖς συμβόλῳ, ἀντεπήνεγκεν εἰπών·

A et sœdum, captivârum potissimum. Hujus rei
testimonium dat Phinees factum, quod in Madi-
nitidem et Zambre suscepit: unius enim feminæ
captivæ constupratio victorem exercitum pene
delevisset, nisi stetisset Phinees, et utrumque pec-
catorem transfodisset, et illorum morte Deum plac-
casset. Itaque cessavit plaga, et habitum est ei ad
justitiam.

149. Alacritatem ad pugnam militibus attuleris,
si ipso belli die mane consurgens, insomnium quod-
dam divinitus tibi immissum esse dicas, quod te
ad invadendos hostes incitet, et auxilium quoddam
ad pugnandum tibi monstrat.

150. Pecunia sæpe, sine prælio, victoriam de
hostibus reportabis. Ubi alii hostes illis imminant,
eos pecunia tua adduces, ut bellum illis inferant,
vel enim se mutuo vastabunt, vel altera pars supe-
riores habebit, prælio cum altera dimicans, et
multos tamen ex suis amittet. Utrisque igitur sic
imminutis, tu omnium malorum vacuus, illis for-
tior robustiorque eris.

151. Si qui aciem tuam tempore prælii per-
perrere volunt, transitum illis liberum dato, et ubi
transierint, a tergo quasi fugitivos adoriaris, et
facile capies eos.

152. Ut nullus timor exercitum tuum pervadat
per eos qui aciem deserunt, celeriter illos ex acie
tua amoveas, atque ad alios usus transferas.

153. Robur imperatoris manus in prælio conse-
rentis nihil aut parum adjuvat, nisi ubi exercitum
relanguescentem excitare iterum, et societate peri-
culorum animare studet. Sin in prælio cadat,
magna incommoda universo exercitui asseruntur.
Consilia autem, et facta imperatoria, si opportune
adhibeantur, maxima præsidia universo exercitui
apportant.

154. Magnum numerum et multitudinem militum
præ te feres, quando tibi hoc commodum videbitur,
jumentis, asinis, et bobus vehantur quidam equi-
tes, nam hoc in loco perutile est.

D 155. Vehementer admodum hostium aciem per-
turbabis, si copias tuas primo pedetentim cum ordi-
nis quadam conservatione progredi facias, ubi
vero intra sagittæ factum fueris cum cursu, et cele-
ritate ad illos contendas. Ita fiet, ut ab hostium
telis, et sagittis non lædaris, et secure irruptione
facta cum hostibus configas.

156. Prudentis hoc est imperatoris, si quando,
quod sæpe fiet, tonitru magnum fiat, et eopixæ ad
ejus auditum expavescant, quasi malum omen sit,
contra asserre hostium causa hoc fieri, quos Deus

NOTÆ.

(46) Ἀπαθείας. Scribe, ἀπαθείς.

(47) Δειλιάσαντος. Scribatur, δε...άσαντος.

attonitos faciens, nos jubet bono animo in illos A impetum facere.

157. Hostes in contemptum adduces, si populares illorum qui in ditone tua sunt, cum in gymnasiis luctantur, inferiores, tuos autem strenuiores effeceris.

158. Ubi occultare a cæteris volueris eos qui ex tuis in prælio interfecti sunt, quamvis hoc post bellum exitum fiat, ne permittas contubernia simul cibum capere, sed sparsim et fortuito, quemadmodum casus tulerit; itaque non in timorem aliquem cadent, sed animo strenuo fortisque erunt.

159. Hostium imperator quasi caput viperæ est in exercitu tuo. Omnem igitur diligentiam adhibebis, vel multitudine armatorum in illum solum omni impetu rucnte, vel felis omnium in eum quasi in scopum jactis, aut alio quopiam conatn, molitioneque tua cadat, et e medio tollatur. Nam si caput viperæ semel comminuat, reliquum corpus inane atque inutile est.

160. Belli tempore familiares, amicos, cognatos, prope inter se collocabis: amor enim mutuus illos ad pericula subeunda animat, et ad res bene gerendas incitat.

161. Suspicionem sui mutuo in hostium aciem iacties, si nobilissimorum et præstantissimorum virorum agros incolumes esse permittas, cæteris finitimis locis populatis.

162. Exercitus tibi idoneus, justusque sit; qui autem ibi ad bellum idonei non sunt, illi ad servitutem, et multitudinem augendam, ubi usus sueris, asciscendi sunt, vel jam imminuto exercitu ad integrum numerum explendum recipiendi sunt, ut ad oppugnandos hostes valeant. Velus enim verbum est, ubi leonina pellis non sufficit, assuenda vulpina est.

163. Si contingat tibi, ubi jam in hostium regione es, tesseram aliquam scribere, in tabellis sine cera quodeunque volueris exarato, deinde cera, quod scripsisti tegito, et in cera quidvis fortuitum scribito, in quo nulla suspicio esse possit: ita tesseram tuam occulte, quo velis, mittes.

164. Consilium quis proditoris instituens, ubi cognosci rem intelligit, et se manifesto teneri, consilia hostium suis indicat, et quemadmodum vitanda sunt consulit; hostes contra hujus insidias vitant, facta autem insidiis contraria demonstrant, cui credes magis? Illi certe, qui proditor indicavit, potius quam sermoni hostium; cuius proditor sit, popularis tamen est, cuius, et pecuniis corruptis fuit, non accepit, vel ubi acceperit

Οὐ δι' ἡμᾶς ἡ βροντὴ γέγονεν, ἀλλὰ τοὺς πολεμίους ὁ θεὸς ὡς ἐχθροὺς ἐμβροντήτους ποιήσας κατ' αὐτῶν ἡμᾶς ἐπάγεισθαι κελεύει.

ρνε'. Τοὺς πολεμίους εὐκαταφρονήτους ποιήσας, ἐὰν τοὺς ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν παρὰ σοὶ ὄντας ἐν ταῖς παλαιστραῖς τῶν παιγνίων ἐλάττους, τοὺς δὲ σοὺς ὑπερέχειν παρασκευάσης.

ρνη'. Ὅτε βούλῃ κρύψαι τοὺς ἀνηρημένους ἐν τῇ μάχῃ τοῦ σοῦ στρατεύματος, εἶγε καὶ τοῦτο συμβαίη ποτὲ, ὡς πολλάκις εἴωθε, μετὰ τὴν λύσιν τῆς μάχης μὴ συμπνεῖν (48) ὁμοῦ τὰ κοντουδέρνια παρακαλεύου, ἀλλ' ὡς ἔτυχεν ἕκαστον. Οὕτως γὰρ οὐ διαγνόντες τοὺς ἀνηρημένους οὐκ εἰς δειλίαν ἐμπροσθύνονται, ἀλλὰ θαρσύνουσιν.

ρνη'. Στρατηγὸς πολεμίων, ὡσπερ κεφαλὴ ἐχίδνης, οὕτως ἐπὶ τῷ στρατεύματι αὐτοῦ. Πᾶσαν οὖν ἐπινοίαν ποιοῦ, ὥστε αὐτὸν κτελεῖν, ἢ διὰ πλήθους συμπεπραγμένου, καὶ πρὸς αὐτὸν μόνον ὀξείως ἐπιδραμόντος, ἢ διὰ βελῶν πρὸς ἓνα σκοπὸν κατ' αὐτοῦ βληθέντων, ἢ δι' ἑτέρου τινὸς ἐπιτηδεύματος. Καὶ γὰρ καὶ τῆς ἐχίδνης ἡ κεφαλὴ συντριβείσθαι τὸ λοιπὸν σώμα κατέλειπεν ἀνερέρητον.

ρνε'. Ἐν πολέμου καιρῷ τοὺς φιλάτους καὶ συνηθείς καὶ συγγενεῖς πλησίον συντάττειν ἀλλήλων ἀγαθὸν ἐστίν. Ἡ γὰρ ἀγάπη συγκινδυνεύειν ἀλλήλους καὶ ἀριστεύειν παρασκευάζει.

ρνε'. Ἐπινοίαν κατασκευάσεις ἐν τοῖς πολεμίοις κατὰ ἀλλήλων, ἐὰν τῶν ἐν τοῖς πολεμίοις ὄντων παρ' αὐτοῖς ἐπισήμων τὰ χωρία καταλίπῃς ἀδιαβῆθαι θηλονότι κατακαίων τὰ πλησιόχωρα.

ρνε'. Στρατὸς μὲν ἐστὶ σοὶ ἱκανὸς, ὡς στρατηγὴς, καὶ μόνος ἀντάρκης, ἐπειτοίγε καὶ τοὺς ἀνικάνους πρὸς χρεῖαν ἐκείνων καὶ θυλίων καὶ πλήθους φαντασίαν ὅτε καλέσει καιρὸς συμπαράλαβεῖν χρήσιμον ἐστίν, ἢ ἑλασσοῦμενον τοῦ στρατοῦ καὶ διὰ συμμάχων ἀναπληροῦσθαι αὐτὸν, ὥστε ἀρκεῖν πρὸς τὸ καταπολεμῆσαι τοὺς ἐναντίους. Εἴρηται γὰρ λόγος παλαιός, ὅτι ἐνθα μὴ ἐξαρκεῖ ἡ λεοντὴ προσράπτειν δεῖ τῆς ἀλωπεκῆς.

ρνε'. Ἐν συμβῇ σοὶ ποτὲ ὑποσύνθημα γράψαι τινὲ ἐν χώρᾳ ὄντι τῶν πολεμίων, ἐν ἀκρωτίσι πινακίδιοις ὃ ἂν βούλῃ καταγράφας ἐπιτάσσῃ τῷ κρημῷ τὰ γράμματα, καὶ τότε κατὰ τοῦ κρημοῦ γράψαι τὰ ἀνύποπτα. Οὕτως γὰρ ἀνύψεις ἀπὸ συνθήματος τὴν κρυφαίαν σου δῆλωσιν.

ρνε'. Βουλὴν ποτὲ τις προδοσίας ποιήσας, γνωσθεὶς δὲ, καὶ μέλλων ἀλισκεσθαι (49), τὴν ἐπιβουλήν τῶν πολεμίων τοῖς ἰδίοις κατεμήνυσεν, καὶ ὅπως δεῖ ταύτην φυλάσσειν συνεβούλευσεν. Ἐμήνυσαν δὲ καὶ οἱ πολέμιοι τούτου μὲν τὴν ἐπιβουλήν, τὰ δὲ ἔργα τὰ ἐναντία τῆς ἐπιβουλῆς τίνι πιστεύσης μᾶλλον, ἢ πάντως τῷ βουλευθέντι προδότῃ καὶ μηνύσαντι, ἀλλὰ μὴ τοῖς λόγοις τῶν πολεμίων; οὗτος γὰρ εἰ καὶ προδότης, ἀλλὰ καὶ ὁμοθαιτός πάντοτε, καὶ συγγενής, καὶ χρήμασιν ἴσως ὑποφθαρεὶς ἢ λαβεῖν

NOTÆ.

Scribe, συνδειπνεῖν.

* ἀνίστασθαι. Scribatur, καὶ μᾶλλον ἄ.

οὐκ ἐφθασεν, ἢ λαβῶν ἠθέτησεν, ἐκείνοι δὲ φύσει ἄλλοι ἐπιβουλεύοντες ἢ ἀλλοτρίοι.

ρξε'. Ἡ δειλία τῶν στρατιωτῶν ἐκ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἀσθένειας δεικνύται. Τοὺς οὖν τοιοῦτους ἀσυμφανῶς χωρίζε τοῦ στρατοῦ, καὶ ἀπόσπελλε, ὡς δεῖν κομισόντας ἢ ἐπελάθοντο· τοῦτο δὲ ποιήσας παραοργισθῆναι τοὺς στρατιώτας, ὡς τῶν ἀνδραπόδων ἐκείνων ἤδη ἀππλλαγμένους μόνους τῆς ἀνδραγαθίας ἔχειν, καὶ τῶν τῆς νίκης δωρεῶν ἀξιοθῆναι.

ρξζ'. Στρατιωτῶν δειλίας διάκρισιν καὶ ἐτέρως σοι ὑποδείξω. Τοῦ γὰρ στρατοῦ παντὸς ὁμοῦ ὄντος, ἐάν κινήσῃ σάλπιγγα, ὡς ὅτι οἱ πολέμοι συμπλέκονται πρὸς μάχην, ταραχῆς γενομένης, οἱ μὲν δειλοὶ φεύγονται, οἱ δὲ ἀνδρεῖοι παρατάσσονται.

ρξζ'. Ἐάν πρὸς ἀγυμνάστους μάχης πολέμιους παρατάσῃ, αὐτοὺς δὲ καὶ γυμνασμένους ἔχῃ στρατιώτας, οὐ παρυσθῆναι (50) τὴν μάχην συνάψαι, ἀλλὰ συντηρεῖν σε δεῖ τὸν χρόνον ἐν τῇ συστάσει, καὶ προσελθεῖν τοὺς πολέμιους ὡς ἐπ' ὀλίγον ποιεῖν εἰθισμένους, καὶ τότε ἐπιτεθῆς αὐτοῖς. Εἰ δὲ πρὸς τοὺς γυμναστούς αὐτοὺς ἔχῃ γυμνασμένους μάχης πολέμιους μάχεσθαι μέλλῃς στρατιώτας ἐκ τοῦ εὐθέως καὶ παραχρῆμα τὴν μάχην σύμβਾਲε· ἢ γὰρ ἀκμὴ τῶν σῶν στρατιωτῶν γενναίως ἀπομαχῆσται πρὸς τοὺς ἐναντίους.

ρξη'. Ὑπόνοιαν ἐπιμονῆς ἐν τοιαύτῃ καιροῦ χρεῖα δεῖξαι τοῖς πολέμοις, εἰ ἄρα μέλλεις ὑποχωρῶν ὡς μένων ἐξαπατῆσαι αὐτοὺς, ἐάν δένδρα περιμήσῃς, ἢ τούτων μὴ ὄντων ἐτέρᾳ τινι ξύλῳ στήσας ἐνδόσης αὐτὰ διὰ σκουταρίων, ὡς μίμημα ἀνδρῶν ἐνόπτων, ἢ, ἐάν τοσαύτη τύχη ἀνάγκη, καὶ ἐτέρων ὄπλων λαμπρῶν. Οὕτως γὰρ κρείττονα τῆς τῶν ὄπλων ἀπωλείας τὴν τοῦ στρατοῦ σωτηρίαν ἡγησάμενος διὰ τὴν κατεπαίγουσαν ἰσως χρεῖαν ἀκινδύνως ὑποχωρήσεις.

ρξθ'. Μάλιστα μὲν μετὰ δικαιοσύνης παντὸς ἔργου ἀπάρχεσθαι χρὴ. Πλέον δὲ τῶν ἄλλων τὰς ἀρχὰς χρὴ τοῦ πολέμου δικαίως εἶναι, καὶ μὴ μόνον δικαίως, ἀλλὰ καὶ φρονίμως προάγεσθαι τὸν πόλεμον. Καὶ γὰρ τότε καὶ θεὸς συναγωνιάται τοῖς στρατεύμασιν εὐμενῆς γινόμενος, καὶ οἱ ἄνθρωποι προθυμότεροι γίνονται τοῦ δικαίου προσπαθίζοντες, καὶ εἰδότες ὡς οὐκ ἔργουσιν ἀδικίας, ἀλλὰ ἀμύνονται κατὰ τῶν ἀδικούντων.

ρο'. Ἐπὶ δὲ δικαίως ἀπάρχεσθαι τοῦ πολέμου μέλλῃς, ὡς στρατηγὴ, χρὴ σε τὴν στρατιάν διασκεύασαι ἀκριδῶς, καὶ μετὰ ἀσφαλείας ταύτην ἐξαγαγεῖν. Ἐάν γὰρ ἀσθενεῖς εἰσιν αἱ πολεμικαὶ κινήσεις, δεῖν τὸ βάρος ἀναλάβωσι τοῦ πολέμου, ταχὺ θλίβονται καὶ ὑστεροῦσιν. Ὅθεν ὡσπερ ἀγαθὸς κυβερνήτης ἀπὸ λιμένος ἐξαρτήσας τὸ σκάφος, καὶ πάντα τὰ ἀναγκαῖα περὶ αὐτὸ ποιήσας, τότε ἐπίτρεπε τῷ θεῷ τὸ πάντης (51) ἐκβάσει.

ροα'. Νόμον ἐπιθεῖς σεαυτῷ πρὸς τὸ πέρας ἀποβλέπειν τῆς τοῦ πολέμου κινήσεως, καὶ οὕτω ταύτης ἀπάρχεσθαι. Φαῦλον γὰρ καὶ σφαλερὸν κίνησιν

iterum reject; illi autem natura inimici, et omnino alieni ab illis sunt.

165. Timiditas militum ex pallore, et tarditate cognoscitur. Tales igitur occulte ab exercitu separa, et aliquo amanda, ut illinc reportent, quæ oblivione relicta sunt; hoc ubi feceris, reliquos milites cohortaberis, ut jam ignavis mancipiis illis aliquo ahlegatis illi strenue se gerant, et præmia digna strenuitatis suæ reportent.

166. Timiditatis militum tuorum argumenta alia tibi monstrabo. Universo exercitu tuo unum in locum coacto, si tuba personueris quasi hostes immineant, in media hac turba timidi statim fugient, strenui se in acie instruent.

167. Si cum imperitis ad pugnam hostibus tibi dimicatio est, ipse milites habens exercitus, ne statim subito illos adoriaris, sed observandum tempus ad configendum est, atque defatigandi hostes sunt, qui parum ad labores assuefacti erant. Si exercitati hostes fuerint, tui autem milites belli imperiti, subito et sine deliberatione configendum cum hostibus est: impetus enim illorum ad pugandum strenuos eos reddet.

168. Opinio quædam tuæ in aliquo loco permanentionis hostibus afferetur, si discessurus decipias hostes quasi maneres. Arborea cædes, vel si ibi arborea non sunt, alia quædam ligna collocabis, illisque scuta quasi armatis viris aptabis, vel si tanta forte necessitas, alia splendida arma. Ita fiet, ut virosum tuorum salutem antiquiorem armis habens, temporibus necessariis sic evadere possis.

169. Omnem rem quam susceperis, non sine justa causa incipere oportet: sed belli causam justam semper esse oportet, neque justam solum, sed etiam prudenter susceptam. Tum enim propitius Deus magno præsidio in bello erit, et homines alacriores erunt, qui justam causam defendunt, cum sciant se injuriæ auctores non esse, sed injurios homines ulcisci.

170. Si juste bellum inceptaveris, exercitum tuum accurate instrues, et copias tuas quam tutissime poteris educes, et aliquid de victoria melius sperare poteris: quemadmodum gubernator a portu solvens omnia quæ facta opus sunt cum præstat, universum navigationis suæ exitum Deo commendat.

171. Hanc legem tibi ipsum præscribas, ut in finem motus tui bellici intuearis, atque adeo bellum inchoes. Turpe enim et indecorum est bellum ini-

NOTÆ.

(50) Στρατιώτας, οὐ παρυσθῆναι. scribatur: στρατιώτας τοῦ παρυσθῆναι.

(51) Πάντης. Scribe, πάν τῆς.

tio movere, deinde rursum domum exercitum re infecta statim reducere : unusquisque enim temeritatem tuam irridebit, hostes autem inconsideratam simplicitatem tuam continent, non quasi nolles, sed quasi non posses cum decore et prudentia res tuas tractare.

172. Quando copias tuas ad bellum educturus es, oportet liberas et solutas a peccato esse, et pia justaque mente Deum colere, atque adeo ad bellum procedere.

173. Cum omni aciei apparatu, ordine, bellica scientia, iter faciat exercitus tuus, quanquam nondum cum hostibus conflicturus, sed solum iter ingressurus, et multorum dierum viam confecturus es, sive in tua, sive in hostili terra fueris : ita enim assuefiet exercitus in acie manere, et locum suum conservare, et præfectos suos sequi, et ad omnes nec opinatas incursiones hostium paratus esse.

174. Tutius iter faciet exercitus tuus, si paucis quibusdam præmissis viæ explorentur, aut per eos, quos Romani mensuratores et anticensores vocant, indagentur.

175. Si exercitum tuum ad laborem assuefacias, paratos et obedientes eos tibi semper habebis, et aciem servantes, et corpore robustos. Otium enim languida et infirma facit corpora, timidus effeminatasque mentes reddit : exercitatio autem et labores, corpora strenua ac robusta, mentes viriles atque alacres facit. Ante tempus igitur omnia ad res agendas idonea præparentur, ut necessariis temporibus omnia in promptu sint.

176. Audaces sæpe milites perisse novimus, quia præfectis suis minus obedientes fuerint. Quare si qui milites sine tuo aut præfectorum suorum imperio vel ad prædandum exeunt, vel ad aciem suam in qua sunt transgredi audent, flagris coercantur, et puniantur abs te, quasi suæ ipsorum cladis auctores esse vellent.

177. Prudens is imperator est qui omnia consilia factaque imperatoria quæ hostes moliantur, declinat. Hæc cognoscat ex iis quæ ipse adversus hostes facere cogitat, hæc provideat diligenter, ne ab hostibus patiat. Experientiæ enim singulorum adversus alios intentatæ, aliorum hominum ingenia ad contraria illis excogitanda incitant.

178. Si quid clam hostes facere volueris, vel castra movere, vel aliquid aliud genere, nulli hoc consilium nisi uni alicui ex præfectis credas : talibus enim temporibus permulti sunt, qui remunerandi cupiditate consilia tua hostibus proditura sunt.

Α μὲν ποιήσασθαι πολέμου, αὐθις δὲ ἐπιστραφῆναι τὸ στράτευμα· ἕκαστος μὲν γὰρ καταγέλασται σου τῆς προπετειίας, οἱ δὲ ἐχθροὶ καταφρονήσουσι σου τῆς ἀσφαλείας, ὡς οὐχὶ μὴ βουλομένου ἄλλ' οὐ δυναμένου δικαίως καὶ πρεπόντως διαθεῖναι τὰ πράγματα.

ροβ'. Ἡνίκα δὲ τὰς δυνάμεις ἐξάγειν μέλλεις πρὸς πόλεμον, δεῖ μὲν καθαρὰς αὐτὰς ἐξαμαρτημάτων εἶναι, φροντίσεις (52) δὲ διὰ τῶν ἱερῶν καθ-αγνίσει αὐτὰς δι' εὐλογίας, καὶ οὕτως μετὰ θάρρους ἐπὶ τῆς μάχης ἀποκινήσει.

ρογ'. Σὺν πάσῃ δὲ τάξει καὶ εὐκοσμίᾳ καὶ τῇ κατὰ πόλεμον ἐμπειρίᾳ δεῖ τὸν στρατὸν ὁδοιοπερεῖν, κἂν μήπω μέλλῃ συμβαλεῖν, ἀλλὰ διὰ μακρᾶς ὁδοῦ πορευέσθαι, κἂν πολλῶν ἡμερῶν ἀνύειν μέλλῃ ὄσθην καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ. Οὕτως γὰρ ἐθισθήσεται τὰ στρατεύματα μένειν ἐν τάξει, καὶ συμφύλαττειν τὰ ἴδια τάγματα (53), καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς ἀρχουσιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἐξαίφνης γινομένας ἐπιβουλὰς ἐν τῇ πολεμίᾳ μὴ ἐν ἀθρόῳ καιρῷ θορυβεῖσθαι.

ροδ'. Ἀσφαλέστερον δὲ τὸ στράτευμα διαθήσεται τὰς προκειμένας ὁδοὺς, ἐὰν διὰ τινῶν ὀλίγων προ-αποστείλας ἐρευνᾷ τὰς ἐμπροσθεν τρίβους, ἤγουν διὰ τῶν καλουμένων τῇ Ῥωμαίᾳ γλώσσῃ μινωρατῶρων καὶ ἀντικινιστῶρων.

ροε'. Ἐὰν γυμνάσης στράτευμα συνεχῶς, ἔξεις αὐτοὺς πρὸς τοὺς πόνους ἑτοιμοὺς, καὶ τὴν τάξιν φυλάττοντας, καὶ ῥωμαλέους τὸ σῶμα. Ἡ μὲν γὰρ ἀνδρεία, καὶ δεξιὰς τὰς ψυχὰς· ἡ δὲ γυμνασία καὶ οἱ πόνοι καὶ τὰ σώματα εὐρωστοῦσιν (54) καὶ τὰς ψυχὰς ἀνδρείας κατασκευάζουσιν. Χρεῶν σε εὖν, ὦ στρατηγὲ, πρὸ καιροῦ ὀξείως τοῦ καιροῦ μελετᾷν ἀρμόδια, καὶ τὰ χρήσιμα τότε σκευάζειν, ὅτε οὐ κατεπίγει τῆς παρατάξεως ἡ ἀνάγκη.

ρος'. Ἴσμεν πολλάκις τοὺς θρασυτέρους τῶν στρατιωτῶν ἐκ τοῦ μὴ κείθεσθαι τοῖς ἀρχουσιν ἀπολλυμένους. Διὸ τοὺς βουλομένους τοῦ στρατοῦ ἀνευ τῆς σῆς ἢ τοῦ ἀρχόντος αὐτῶν ἐντολῆς ἢ πρὸς πρᾶξιν ἀπίεναί, ἢ τῆς παρατάξεως παρεξέρχεσθαι, κόλαζε τούτους διὰ μαστίγων, καὶ ἀναχαίτιζε τῆς ἀταξίας, ὡς αἰτίου τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας.

ροζ'. Σοφὸς ἔσται στρατηγὸς φυλαττόμενος ἀπὸ πάντων τῶν μελλόντων παρὰ τῶν πολεμίων γίνεσθαι στρατηγημάτων. Γινώσεται δὲ ταῦτα ἐξ ὧν καὶ αὐτὸς καταστρατηγεῖν τοὺς ἐχθροὺς μελετᾷ· οἷς γὰρ αὐτὸς γινώσκει τί δεῖον κατὰ τῶν πολεμίων ποιεῖν, τούτοις γινώσεται καὶ τί χρὴ παρὰ τῶν πολεμίων μὴ παθεῖν. Αἱ γὰρ ἴδιαι πρὸς τὸ λυπεῖν ἄλλους ἐμπειρίαι καὶ τὰς τῶν ἐναντιῶν ἐπινοίας καθ' ἑαυτῶν τεκμαίρονται.

ροη'. Ἐὰν ποτε λαθεῖν τοὺς πολεμίους βουλευθῆς, εἴτε κίνημα ἀπὸ ἀπλίκτου, εἴτε ἄλλην τινα πρᾶξιν, μηδενὶ θάρρει ἐτέρῳ πλὴν ἐνὶ τινὶ τῶν ἀρχόντων. Εἰ γὰρ εἰς πολλοὺς διαδραμεῖ τὸ βούλευμα, πάντως ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τοῖς ὑποχειρίοις παραδίδοται.

NOTÆ.

^αμαρτημάτων εἶναι, φροντίσεις. Scribatur, φροντίσεων εἰ καὶ φροντίσεις, etc. etc. Scribatur, τάγματα.

(54) Καὶ τὰ σώματα εὐρωστοῦσιν. Scribatur, καὶ σώματα τὰ εὐρ...

Οἱ δὲ τοιοῦτοι καιροὶ πολλοὺς εὐρίσκουσι τοὺς δι' ἐλπίδα δῶρων προδότες γινομένους τῶν σῶν βουλευμάτων τοῖς πολεμοῖς.

ροθ'. Ρέβαιον μὲν οὐδὲν μοι δοκεῖ τῶν ὄνειρων· ἅπλαττεσθαι δὲ καὶ πείθειν τοὺς στρατιώτας, ὥστε πιστεῖν τοὺς σούς ὄνειρους νίκην ἐπαγγελομένους, ἐν καιρῷ μάλιστα πολέμου χρήσιμον ἔστιν καὶ ἀναγκαῖον. Δόξαντες γὰρ ὡς ἀπὸ Θεοῦ χρήσιμον τὸν παρὰ σοῦ ἀφηγούμενον ὄνειρον, θαρσαλέως καὶ ἀνεπιστρόφως κατὰ τῶν πολεμίων ἐπιχειρήσουσι, καὶ τῇ προθυμίᾳ τὴν ἀνδρείαν διπλασιάσουσιν.

ροκ'. Ἀπειροκάλως ἐπακολουθεῖν ταῖς τῶν πολεμίων ὑποχωρήσεις σφαλερὸν ἡγοῦμαι καὶ βλάβης αἰτίον πολλάκις. Ἐξεπίτηδες γὰρ τοῦτο ποιοῦντες, ἐνίοτε δι' ἐγχευμάτων, ἢ δι' ὑποτροφῆς, καὶ ἀσυντάκτοις καὶ διεσκεδασμένοις ἐμπέτοντες τοῖς διώκουσι μεγάλας ποιήσουσι τὰς βλάβας. Ὅταν τοίνυν ὑποφευγόντων τῶν ἐχθρῶν διώκειν μέλλῃς, μὴ λύε τὴν τάξιν τῆς παρατάξεως, μέχρις ἂν τελείαν λάβῃς πληροφορίαν τῆς τῶν διωκομένων ἀνεπίστου σωτηρίας (55).

ροπα'. Στρατιωτῶν φρονήματα πρὸς δειλίαν κατὰπεσόντα ἐχέφρων στρατηγὸς δύναται διεγείρει διὰ τῆς οἰκείας ἐβουίας, θαρσαλέως αὐτοῖς καὶ περιχαρῆς φαινόμενος, καὶ πρὸς τούτοις καὶ τοῖς λόγοις ἀλείφων καὶ πιθανότερος γινόμενος, ὥστε συσχηματίσαι τῶν στρατιωτῶν τὰ φρονήματα πρὸς τὸ τοῦ στρατηγοῦ φαινόμενον θάρσος.

ροββ'. Τάξις οὐ μία ἔστι πολέμου, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι, καὶ παρὰ τοὺς ὀπλισμούς, καὶ παρὰ τοὺς στρατευομένους, καὶ παρὰ τοὺς ἀντιπολεμικούς, καὶ παρὰ τοὺς τόπους, καὶ παρὰ τοὺς καιρούς. Τούτων δὲ τὰς διαφορὰς, ὡς στρατηγὸς, ἐπὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων μαθήσει. Οὐ γὰρ, ὡς βούλει, παρατάξεις, ἀλλ' ὡς ἀναγκάζει ποιήσεις τὴν ἑκταξίαν καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ὀπλίσεως, καὶ κατὰ πρόσωπον, καὶ ἐκ πλαγίου, καὶ ὀπίσθεν, καὶ ὡς ἡ χρεία τῶν πραγμάτων ἀπαιτήσῃ.

ρογγ'. Ὅταν περὶ τὴν στρατείαν παρατάξις ἢ ὀπλοφόρων ἀνδρῶν τῶν λεγομένων σκουτάτων, ἢ τῶν ψιλῶν, ἢ γουνοζοτῶν καὶ σφενδονητῶν, ἀντιπολεμοῦντες δὲ αὐτοῖς τινες βάλωσιν κατ' αὐτῶν ἢ ρικτάρια, ἢ διασθενδοδῶλων (56) καὶ τόξων, δεῖ αὐτοὺς ὑπὸ σκουταρίων τετραγώνων ἐπιμηκῶν τῶν λεγομένων θυρεῶν (57), ἢ ἐτέρων σκουταρίων μεγάλων κεραμῶσαι ἑαυτοὺς ἄνωθεν, καὶ οὕτως προσβάλλειν· καὶ γὰρ κεραμωθέντες καὶ σκεπόμενοι οὐδὲν πάθωσι κακὸν ὑπὸ τῶν πεμπομένων βελῶν κατ' αὐτῶν.

ροδδ'. Στρατῶν (58) πολεμίων μνηοειδῶς παρατατομένην (αὕτη γὰρ ἢ παράταξις δοκεῖ τάξιν ἡμικυκλίου γινομένη ἀσφαλῆς εἶναι καὶ ἀτρέπτος· τοὺς γὰρ ἐμπέποντας ἀντιπολεμικούς ἐν τῷ τοῦ σίγματος κοιλώματι ἐκ τῶν ἐνθεν καὶ ἐκείθεν τὰς κεραίας ἀπλοῦντες καὶ περικυκλοῦντες ἐναποκλείουσι, καὶ οὕτως δραστικώτερον κατ' αὐτῶν ἀπομάχονται), πρὸς ταύτην οὖν ἀντιπαρατατόμενος τὴν μνηοειδῆ τάξιν εἰς τρία μέρη τὴν σὴν παράταξιν διαιρήσεις.

179. Nullum mihi insomnium videtur esse firmum : persuadendi tamen milites sunt, ut tuis credant insomniis, quæ aliquam victoriæ spem aut opinionem afferre possunt : videbuntur enim quasi oracula a Deo immissa militum animos in hostes impellere, et fortitudinem corporis alacritate rerum gerendarum exacuere.

180. Hostium conatus incite persequi, lubricum valde et periculosum est : sæpe enim hostes dedita opera multa conantur, vel ut insidiis, vel ut reversionibus, in tuos confusos dissipatosque irruant, et vehementer admodum te lædant. Ubi igitur fugientes hostes insequeris, ne dissolvas aciem donec perfecte cognoveris hostes de salute sua penitus desperare.

181. Militum animos demissos et in timorem prolapsos prudens imperator suo aspectu hilarabit, et vultu læto, verbis etiam suavibus illorum animos leniet, ut militum animi ad imperatoris audaciam excitet.

182. Una aciei bellicæ forma non est, sed multæ et diversæ, pro varietate armorum, militum, hostium, locorum, temporum. Horum differentias ex ipsis rebus optime cognosces. Non enim quemadmodum volueris, sed quemadmodum necessitas postulaverit, aciem instrues atque armabis, tum ante, tum retro, tum ad latus; et quemadmodum usus tulerit, sic omnia vel constitues vel commutabis.

183. Ubi pedestrem aciem instruxeris, vel graviam, qui scutati sunt, vel levium, cujus generis sagittarii et funditores sunt, et hostes, qui ex adverso pugnant, vel fundis vel arcibus tela conjiciunt, vel scutis majoribus quadratis et oblongis, qui thyrei sunt, aut minoribus seipsos et capita legant et quasi incrustent, ita fiet ut nihil mali accipiant quocumque in illos tela conjiciuntur.

184. Exercitu hostium lunato, id est, ad semicirculi speciem instructo (nam hæc forma tuta et firma videtur esse, et hostes hinc atque illinc cornua extendens in mediam aciei quasi C litteræ cavitatem excipiens circumcludit, et milites vehementius ac robustius ad pugnandum cum illis incitat) si adversus eum copias tuas apparaveris, in tres partes adversum duo cornua hostium collocabis : mediam partem non adversum cavitatem

NOTÆ.

(55) Σωτηρίας. Scribebatur, σωρίας.

(56) Διασθενδοδῶλων. Scribe, διὰ σφενδοδῶλων.

(57) Θυρεῶν. Scribebatur, θυρών.

(58) Στρατῶν. Scribebatur, Ἄτραπῶν.

hostium instrues, sed ad subsidium duarum partium pugnantium constitues. Itaque vel illorum lunatus exercitus irritus erit, vel hostis cogetur aciei formam commutare. Sin tu discessum et fugam mediæ partis simulaveris, et hostes ad te insequendum provocaveris, non modo acies illorum dissolvetur, sed etiam confuse tuam insequetur. Itaque instructus exercitus tuus reversione quadam subita et conferta illos adoriens, insequentes te in fugam conjiciet.

τὸ εὖν στρατεύματα συνταταγμένον δι' ὑποστροφῆς ἀθρόας ἐπιταθῆς αὐτοῖς, καὶ εὐρεθῆσονται πάντως οἱ σὲ διώκοντες διωκόμενοι παρὰ σοῦ.

185. Insidiæ omnes vehementiores habent impetus quam exteræ incursiones: eæ tamen quæ a tergo fiunt, longe vehementissimæ. Nam hujusmodi insidias aliquando si comparaveris, longe meliores efficacioresque videbis esse iis quæ a latere fiunt.

186. Mandata, præcepta, tesserae, ac alia hujus generis, per præfectos tuos, et non per te tradenda militibus sunt. Per te enim hoc velle facere, imperitii hominis atque admodum incerti esset: nam et tempus multum in præcipiendo consumetur, et magnus tumultus erit militum se mutuo interrogantium, et fortassis in commemorandis illis alius interdum aliquid adjiciet, alius detrahet.

187. Boni imperatoris et admiratione digni est, posse potius celeriter aliqua necessitate premente quid maxime opus facto sit deliberare, quam ante necessitatem contingentem de ea deliberare. Neque enim deliberare ante potest quis de omnibus, quæ belli imminens casus afferre solet.

188. Quando in acie, sole contra lucente, cum hostibus condicturus es priusquam prælium committatur jube milites sursum arma, nudos gladios, ferrea scuta et illustria, et hastarum cuspides tollere: hæc enim si admodum fulgeant, in aliquam perturbationem hostes conjiciunt. Quando vero jam manus conserturus es, magno cum clamore vocis, et armorum contra hostes contendant, itaque prælium cum hostibus ineant.

189. Multitudine equitum hostibus si inferior fueris, aspera loca, et angusta, et montosa elige, per quæ loca hostium equi copias vestras persequi nequeant: hoc enim in adversos casus intuendo considerare diligenter oportebit, quod prudentis imperatoris maxime proprium est.

190. Magis utile putes esse, ut acies in prælio stet et periclitetur, quam ut fugiat et exagitetur. Nam dum stat, victoria potius speranda est; dum

Καὶ τοῖς μὲν δυοῖ μέρεσι τῷ τε δεξιῷ καὶ τῷ εὐθενόμῳ ποιήσεις τὴν προσβολὴν κατὰ τῶν δύο κεράτων τῶν πολεμίων, τὸ δὲ μέτον μέρος στήσεις μὴ προσβαλὼν τῇ κοιλότητι, ἀλλ' ἐν ὑποβοηθειᾷ τῶν προσβαλόντων δύο μερῶν ἱστάμενον. Οὕτως γὰρ ἢ ἀπρακτος ὁ ἐν κύκλῳ τῶν πολεμίων στρατὸς ἐναπομείνη, ἢ κάκεινος προσβαλὼν τὴν μηνοειδῆ τάξιν διαλύσει· εἰ δὲ πλάσάμενος αὐτὸς ὑποχώρησιν τοῦ μέσου μέρους κινήσεις τοὺς ἐναντίους πρὸς δίωξιν, οὐ μόνον λυθῆσεται ἡ παράταξις, ἀλλὰ καὶ ἀσυντάκτως διώκουσασιν

ρπα'. Ἄπασαν μὲν ἐνέδραν, ἣτοι ἔγκρυμμα ἐπερχόμενον τοῖς πολεμίοις, ἰσχυροτέραν τῶν ἄλλων ἐπιβολῶν ποιεῖται τὴν κατ' αὐτῶν ἐπιθεσιν· μέλιστα δὲ ἡ κατὰ νότου τῶν πολεμίων. Τοιαύτην οὖν ποτε ποιήσας καὶ αὐτὸς ἐνέδραν, καὶ ἐπισθεν αὐτῶν ἐπιταθείς, δραστηκωτέραν καὶ ἐνεργεστέραν αὐτὴν ἐπήγυνομένην τῶν ἐκ πλαγίου ἐγκρυμμάτων.

ρπς'. Ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀρχόντων τὰ παραγγέλματα πρὸς τὸν στρατὸν δεῖ γίνεσθαι, καὶ τὰ διατάγματα, καὶ τὰ συνθήματα, ἀλλὰ μὴ διὰ τῆς σῆς ἐνδοξότητος, ὡς στρατηγέ. Τὸ γὰρ κηρύττειν σε ταῦτα δι' ἑαυτοῦ ἐν ὀξύτητι καιροῦ ἰδιώτου ἐστὶ, καὶ ἀπειροῦ λίαν τῶν δεόντων· καὶ γὰρ καὶ χρόνος πολὺς ἐν τῷ παραγγέλλειν ἀναλωθήσεται, καὶ θόρυβος ὁμοῦ πάντων ἀλλήλους ἐρωτώντων, τάχα δὲ καὶ ὁ μὲν προσθήσει τι πλεον τοῦ παραγγέλματος, ὁ δὲ καὶ παραλείψει.

ρπζ'. Γνώρισμα γνησίου στρατηγοῦ καὶ θαυμάζεσθαι ἀξίου τὸ τῆς ἀνάγκης ἐπικειμένης ὀξείως νοεῖν τὰ δεόντα μᾶλλον, ἢ περὶ τὸ πρὸ τῆς ἀνάγκης περὶ τούτων βουλευσασθαι· οὐ γὰρ δυνατόν προβουλεύεσθαι, εἰ καὶ τὰ μέλιστα δεόν, ὅσα μέλλει γενεῖν ἢ τοῦ πολέμου ἐπικειμένη περιστασις.

ρπη'. Ὅταν ἐν παρατάξει μέλιστα, ἡλίου ἀνευγέζοντος, προσβάλῃς πρὸ τοῦ συμπλακθῆαι τὴν μάχην, κλέψαι τοὺς στρατιώτας ἐνω ἔχειν τὰ ὄπλα καὶ ἀκάλυπτα, εἴφη τε καὶ τὰ σιδηρὰ σκουτάρια σφίλθοντα, καὶ τῶν κονταρίων τὰς λόγχας. Οὕτως γὰρ λαμπρὰ παρὰ τοῖς πολεμίοις φαινόμενα, κατὰπληξιν ποιήσει. Ὅταν δὲ εἰς χεῖρας ἤδη συμπλέκεσθαι μέλλεις μετὰ ἀλαλαγμοῦ σφοδροῦ ἤγουν μεγάλης φωνῆς καὶ θρόμου πατάσσοντας τὰ ὄπλα οὕτω τὴν προσβολὴν πρὸς τοὺς πολεμίους ἀπάρχεσθαι.

ρπθ'. Ὑπὸ τῶν πολεμίων διὰ πλῆθος αὐτῶν καβαλαρίων πλεονεκτούμενος τραχέα χωρία ἐκλέγου, καὶ στενὰ, καὶ παρόρια, ἐν οἷς οὐ δυνατόν τοὺς ἴππους τῶν ἐναντίων διώκειν κατὰ δύναμιν· ἔπει καὶ προσκοπεῖν (59) σε χρὴ πρὸς δευτέραν τύχην εἰε βλέποντα· τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἐχέφρονος μέλιστα στρατηγοῦ.

ρλ'. Συμφέρον μᾶλλον γίνεσθαι εἶναι, τὸ ἐν ταῖς μάχαις ἐνίστασθαι, καὶ κινδυνεύειν ἀνδρείως τὴν παράταξιν μαχομένην, ἢ φυγόντας διώκεσθαι· ἐν

NOTÆ.

(59) Προσκοπεῖν. Scribatur, προκοπεῖν.

γὰρ τῇ ἐνστάσει μᾶλλον τὴν σωτηρίαν ἐλπίζειν ἢ ἄτερρα vertit, ne spes quidem illa reliqua esse
 χρεῶν, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἐχθροῖς τὰ νῦτα διδόντας πα-
 στεύειν τὸ αὐξέσθαι.

ρλγ'. Τῆς μάχης οὖν Θεῷ τὴν νίκην σοι χαρισαμέ-
 νης, ὡ στρατηγὲ, δέον σε φιλοφρονεῖσθαι τοὺς στρα-
 τώτας τοῖς τῶν πολεμίων λαφύροις, εἴτε ὄπλα εἰσὶν,
 εἴτε ἱπποὶ, εἴτε ἑτέρα τινὰ εἶδη, καὶ εὐωχίας καὶ
 τραπέζας αὐτοῖς παρασκευάζειν, καὶ τοὺς μὲν ἀν-
 δρείως ἀγωνισαμένους κατὰ τάξιν προδιθάσαι, καὶ
 δῦροις τιμῆσαι. Τοὺς δὲ δειλοὺς καὶ ἀχρήστους ἀνα-
 φανέντας, ἢ λειποταξίας πεποιηκότας, τοὺς μὲν κό-
 λαζε δαδόντως, τοὺς δὲ θνιθίζε μέχρις αἰσχύνης. Οὐ-
 τως γὰρ καὶ τοὺς δειλοὺς ἀναβρώσεις καὶ διεγερτεῖς,
 καὶ τοὺς ἀνδρείους εὐτολμοτέρους καὶ εὐθαρσείας
 πρὸς τὰς ἐπιούσας μάχας παρασκευάσεις.

ρλδ'. Ὅταν κατὰ πολεμίων τρέπαιον στήσης, ὡ
 στρατηγὲ, τότε κατὰ τοὺς ἤδη παρὰ τῆς βασιλείας
 τεθέντας νόμους τῶν, ὡς εἰκόσ, εὐρισκομένων σκύλων
 τὴν διαμερισμὸν οὕτως ποιήσεις, ὥστε τὸ πέμπτον
 μέρος ἀφορίσης πῶ μέρει τοῦ δημοσίου, τὸ δὲ λοιπὸν
 ἐξ ἴσης μοίρας. Οἱ τε ἀρχόντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι με-
 ριζέσθωσαν, ἐπέπερ κοινούς καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν
 τοῖς κινδύνοις ἀναδέχονται. Εἰ δὲ τινες εὐρεθῶσιν
 ἐκ τῶν ἀρχόντων, ἢ προμάχων τῆς παρατάξεως, ἢ
 τις ἑτερος τῶν στρατιωτῶν διαφόρως ἀνδρισάμενοι,
 τότε ἐκ τοῦ εἰρημένου μέρους τοῦ δημοσίου ἀδειαν
 ἔξεις φιλοτιμείσθαι αὐτοὺς ἐφ' ὅσον ἡ χρεῖα καὶ τὸ δέ-
 καιον ἀπαιτεῖ· κατὰ δὲ τὴν μερίδα τοῦ ἐν τῷ πολέμῳ
 ἐδρισκομένου καὶ οἱ ἐν τῷ τούλῳ καταλειπόμενοι
 λήφονται φύλακες.

ρλε'. Στρατοῦ συμμίχτου πεζῶν καὶ καθάλλαιων
 παρατάξις οἷον θώρακι ἔοικεν, ἀντὶ μὲν χειρῶν
 ἔχουσα τοὺς ψιλοὺς ἤγουν τοξότας καὶ ἀκοντιστάς
 καὶ σφενδονήτας, ἀντὶ δὲ ποδῶν τοὺς καθάλλαιους,
 ἀντὶ δὲ κεφαλῆς ἐν μέσῳ τῶν χειρῶν σὲ τὸν στρα-
 τηγόν. Ἄντὶ δὲ τοῦ ἄλλου σώματος τοὺς ὄπλατας
 ἤγουν τοὺς σκουτάτους, τοὺς καὶ τὴν πανοπλίαν φο-
 ροῦντας. Διὰ τοῦτο ἐν πᾶσι χρωστέεις καὶ αὐτὸς προ-
 νοεῖν τῆς ἑαυτοῦ ἀσφαλείας καὶ τοῦ στρατοῦ ὡσπερ
 κεφαλῆ, κάκεινοι τῆς σῆς φυλακῆς καὶ σωτηρίας.

ρλς'. Καὶ ταῦτα δὲ χρεῖσθαι ἐν καιρῷ αὐτῶν, ὥστε
 ἐὰν στρατὸν ἔχων πλείονα βούλη αὐτὸν διὰ τινὰ
 χρεῖαν ὀλίγον ὑποδείξει τοῖς πολεμοῖς, κοινοποιήσης
 τὰ κοντουβέρνια, καὶ εἰς μίαν καμάρδαν λεγομένην
 ποιήσεις ἀναπαύεσθαι, καὶ τὰ ὄπλα δὲ ἐπάλληλα θεῖ-
 ναι κελεύσεις. Ὅταν δὲ ὀλίγον ἔχησιν στρατὸν, τὸ ἐν
 κοντουβέρνιον διαμερίσεις εἰς δύο ἢ καὶ πλείονα κατὰ
 στρατιώτην, καὶ οὕτως πλῆθος φανεῖται, ἵνα μὴ
 διὰ τὴν ὀλιγότητα καταφρονηθῆς, ταχέως δὲ τοῦ
 ἀπλίκτου μεταστῆς, εἰς ἕτερον ἀπελεύσῃ· καὶ οὕτως
 τοὺς πολεμοὺς καταμαθῶν τὴν πολέμου συνάφης.

ρλε'. Ἀπὸ τῶν πεπλασμένως γινομένων κατ' αὐτῶν
 προσβολῶν οἱ στρατιῶται ἐθιζόμενοι ἀκατάπληκτοι
 γίνονται πρὸς τὰ ἀληθῆ, οἷον ψευδοβοηθείας μέρους
 τινὸς ἐπαλθούσης κατὰ ἐτέρῳ πάλιν ψευδοπροδοσίας,
 ἢ ψευδοεγκρύμματα, ἢ ψευδοκτύπων καὶ ἤχων, ἢ
 ψευδοαυτομόλων, ἢ ψευδοφόδων· οὕτως γὰρ ἐθισθή-
 σονται, καὶ οὐκ ἐκπλαγῆσονται ἐξαίφνης τούτων καὶ
 ἀληθῶς γινομένων.

191. Deo tibi victoriam largiente, hostium spoliis,
 sive equi sive arma sint, aut alia ejus generis,
 milites munerandi sunt, et convivii epulisque
 accipiendi: iique, qui strenue se gesserunt, pro
 dignitate sua provehendi, et donis coonestandi
 sunt: timidi autem et ignavi et aciem deserentes,
 vel gravi poena coercendi, vel summa cum igno-
 minia repellendi. Atque adeo fractos animo atque
 debilitatos eriges et excitabis, fortes autem et
 strenuos ad subeunda pericula animabis.

B 192. Quando de hostibus tropæum collocas, ex
 legibus nostris spolia ad hunc modum distribues.
 Quintam partem pro communi ærario separabis:
 reliquæ quatuor partes inter præfectos et subjectos,
 quoniam æquales labores in bello ceperunt, ex
 æquo dividantur. Quod si quidam ex præfectis aut
 præstitibus, aut alius quis ex militibus strenue
 præter cæteros se gesserit in prælio, tum ex hac
 parte, quæ communi ærario tribuitur, secure illi
 aliquod munus defer, quod justum tibi æquumque
 videbitur. Similem etiam qui ad impedimenta cu-
 stodienda separati sunt portionem habeant, ac illi
 qui in reliqua militia fuerunt.

C 193. Exercitus ex equitatu et peditatu mistus
 corpori similis est, qui manuum vice habet leves,
 id est, sagittarios, jaculatores, et funditores. Pe-
 dum instar, equites. Capitis autem, te, qui præ-
 cipiuis ex omnibus es. Reliquorum membrorum
 instar, graves, id est, scutatos, qui integram ar-
 maturam gestant. Itaque tu, quasi caput, magnam
 curam habere debes, tum tui ipsius, tum totius
 etiam corporis: illique similiter tum tui, tum sui
 ipsorum quoque curam gerant.

D 194. Utile autem hoc in primis bello est, si
 exercitum magnum certis de causis minorem vi-
 deri cupis, ut contubernia inter se jungas, et in
 unam camardam, quam vocant, duo contubernia
 conferas, et arma prope inter se poni jubeas.
 Quando parvum habes exercitum, unum contu-
 bernium in duo divides, aut etiam plura, si ita
 usus ferat, atque adeo major numerus esse vi-
 deberis, ut ne propter paucitatem contemptui ho-
 stibus sis. Celeriter autem ab uno loco in alium
 castra movebis, ut hostium viam ita cognoscens
 cum illis prælio dimices.

195. Fictis et simulatis irruptionibus milites as-
 sufacti, facilius et strenuius veras suatuebunt;
 ut præsidii parte altera contra alteram dedita
 a nobis opera constituta, aut proditioue, insidiis,
 clamoribus, strepitu, transfugis, incurasionibus, et
 aliis hujusmodi simulatis et lectis exercitati, a veris
 certaminibus, si quando incidant, non abhorre-
 hunt.

196. Navalis classis hoc memorabile consilium A putari debet. Quando ad loca arenosa et minime portuosa classem tuam navalis praelii tempore applicaturus es, saccos multos arena complebis, et funibus eos quot satis esse videbuntur ex unaquaque triremi propendere faciens, quasi ferreae anchorae essent, et ubi hunc quasi portum tibi confeceris, ex eo loco noctu progressus, constitutam incursionem facere poteris.

197. Loca sicca atque arida transiturus, aquam quantum potes tecum perfer; noctuque a vespera ad mane iter facito, diem autem totum somno requietique dabo : ita fiet, ut minus jumenta siant, et satis idonea tibi aquae copia sit.

198. Auspiciis exercitus olim caeterisque hujusmodi divinationibus animum et fidem adhibebat : sternutante autem quodam, milites statim demisso animo erant, quasi malo omnino quodam objecto ; quod imperator animadvertens : Minime mirum, inquit, est, si ex tot circumstantibus unus sternutet. Hoc dictum cum risu omnes exceperunt. Risus autem victoriae signum est. Itaque prudens imperator hoc omen convertens, militum animos magno opere excitavit.

199. Vide quo die anni aut mensis victoriam aliquam reportasti, et eodem die iterum, si ita usus ferat, bellum suscipias, ut alacriores milites sint, et meliore cum spe praelium ineant, et putent Deo propitio hostes eodem die se in fugam iterum ver- C suros. Et de loco in quo quis vicit, similiter statuendum est.

200. Nihil te quom nunc dico perturbet. Verus et strenuus imperator cognoscitur, quando non quod in rem suam est quaerit, sed quod ex usu publico militum est illud spectat : nam cum salute publica suam quoque salutem procurat. Ubi enim pastor gregi suo diligenter prospicit, is compendium ex eo habet : sin gregem negligit, non modo verus pastor non habebitur, sed grege neglecto damnnum sibi ipse accersit.

201. Si hostibus classis fuerit, tu cum copiis D tuis instructus lunatam classem appares, et paululum retrocedere in medio videaris : id enim non omnino ad fugiendum, sed post fugam ad pugnandum potius valet ; et paratas habebis naves, ut rursum proratum, si id necessitas postulet, illos invadas. Neque enim audebunt in cavitatem loci ingredi, nimirum id timentes ne circumcludantur ab hostibus.

202. Victoria tibi a Deo concessa, ne statim turbulentente et confuse illos insequaris, sed inter insequendum ne conversi te rursus adoriantur providebis. Nam effusa et intemperans insectatio, opportunos facit eos qui insequuntur.

ρλζ'. Ἰστορήσω σοι καὶ ναυτικοῦ στόλου στρατηγήματα. Ὅταν γὰρ εἰς ἀλιμένους καὶ φαρμάδας τόπους τὴν ἀπόβασιν μέλλῃς ἐν καιρῷ ναυτικῆς στρατηγίας, εἰ οὕτω τύχοι, ποιήσασθαι, εὐκκοῦς κἀλλοῦς πληρώσας ἄμμου, καὶ τοὺς σχοινίους προσθήσας ἀπὸ ἐκάστου δρόμωνος ἐκκρεμάσεις τοὺς ἀρκούντας εὐανελ σιδηρᾶς ἀγκύρας, καὶ οὕτως τὸν λεγόμενον πελαγολιμένα ποιήσας εὐκόλως κατὰ τῶν τόπων νυκτὸς ἐξελεθῶν τὴν βεβουλευμένην σοι καταδρομὴν ποιήσεις.

ρλζ'. Τόπους ἐνύδρους μέλλων ποτὲ διαβαίνειν, ὕδωρ μὲν ὅσον δυνατόν συνεπέγυο· νύκτωρ δὲ πικρῶ τὴν ὁδοπορίαν ἀπὸ ἐσπέρας ἕως πρωῆ, τὴν δὲ ἡμέραν καθεύδειν προτρέπου ἀντὶ τῆς νυκτός. Οὕτως γὰρ ἤττον διψήσουσι τὰ ζῶα, καὶ αὐτάρχεις σοι γενήσεται ἡ τοῦ ὕδατος χρεία.

ρλη'. Οὐρανιστικῶς λόγοις προσέκειτο στρατῶς καὶ σημείοις. Παράμω δὲ γενομένου παρά τινος τῆς ἡμέρας οἱ στρατιῶται ὡς ἐπὶ χυλεπῶ οἰωνίσματα, εἶτα εἶπαν ὁ στρατηγός, Οὐ θαυμαστὸν εἰ τοσούτων περιστάσεων εἰς ἑκταραν. Καὶ τούτου λεχθέντος, γέλωσ ἐγένετο, ἔστι δὲ ὁ γέλωσ σωτηρίας θεηλωτικῶς σημαντικῶς· καὶ οὕτως ἐχέφων στρατηγός τὸ οἰωνίσμα ἐναλλάξας θαρρύνει τοὺς στρατιώτας παρεσκευάσειν.

ρληθ'. Ὅρα σὺ, ἴνα ἔάν ἐν ἡμέρᾳ τινὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἢ μηνὸς γέγονε νίκη, μέλλεις δὲ πρὸς πόλεμον συμβάλλειν, εἴγε δυνατόν σοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ καὶ αὐθις τῆς μάχης ἀπάρξασθαι ἐπιτήδευσον, ὥστε εὐθαρσεῖς εἶναι τοὺς στρατιώτας. Καὶ μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος, ὡς κατ' αὐτὴν ἐσθρὴν τῆς νίκης καὶ αὐθις δυναμένους ἔχειν τοὺς προσβαλόντας τὴν θείαν βοήθειαν. Ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τόπου ἐν ᾧ νενίκηκας ποτε.

σ'. Θροσῖτω δὲ σε μὴ γὰρ ὁ μέλλω λέγειν· ὅτι στρατηγὸς ἀληθῆς καὶ ἄριστος τότε γινώσκειται, ὅταν μὴ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἴδιον συμφέρον ἐργάζεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰ κοινὰ καὶ συμφέροντα τοῖς ὑποχείριτοις πραγματεύεται. Οὕτως γὰρ μετὰ τοῦ κοινῆ συμφέροντος καὶ τοῦ ἴδιου τεύξεται· ὅταν γὰρ ὁ ποιμὴν τῆς ποιμνῆς ἐπιμελεῖται, τῆς ἑαυτοῦ ὠφελείας κεραιτω γίνεται· εἰ δὲ ταύτης καταμελήσῃ, οὐ μόνον ποιμὴν ἀληθῆς οὐ λογίζεται, ἀλλὰ καὶ τὴν ποιμνὴν ζημιούμενος τῆς ἐξ αὐτῆς ὠφελείας στερηθήσεται.

σα'. Πολεμίου ποτὲ ναυτικοῦ στόλου μετὰ οὐκείας δυνάμει ναυτικῆς ὑποχωρῶν στρατηγὸς μηχανοκτῆ παράταξιν ποιούμενος ὑποστρεφέτω κλίων κατὰ πρύμναν, καὶ οὕτως ἀποχωρίζεσθαι τῶν πολεμίων βουλευέσθω· καὶ γὰρ οὐ φεύγων, ἀλλὰ φυγομαχῶν ἐτοιμὸς ἔξει τὰς ναῦς, καὶ αὐθις ἐπελθεῖν τοῖς πολεμίοις κατὰ πύργον· εἴγε καὶ τούτου χρεία γένηται, τὰς πύργους ἔχων πρὸς αὐτούς. Καὶ γὰρ οὐδὲ θιστῆσουσιν ἐν τῷ κοιλώματι εἰσελθεῖν ἔθνη κύκλιων ὑποφύμενοι.

σβ'. Νίκης σοι παρὰ θεοῦ δεδομένης, μὴ σφαλερῶς καὶ ἀκρατῶς δίωκε τοὺς πολεμίους. Ἀλλὰ φυλάσσω τὰς ὑποστροφὰς αὐτῶν. Ἢ γὰρ ἀκρατῆς δίωξις διαλύσσει τὴν τάξιν ἐπιβουλευτοῦς ποιήσει τοὺς ἀμύνοντας.

σγ. Νουνεχῶς διέρχου διὰ στενῶν τόπων, καὶ μά-
λιστα, ἀναχωρῶν ἀπὸ τῆς πολεμίας τοὺς εὐρώστους
καὶ βωμαλέους τῶν στρατιωτῶν ὀπισθεν ἐν τῇ οὐρ-
αγίᾳ τάσσε· ἵνα καὶ τοὺς ἐπερχομένους πολεμίους
ἀμύνωνται ὀπισθεν, καὶ μηδεὶς φεύγῃ ἔμπροσθεν μὴ
τολμῶν παρελθεῖν τὴν σὴν ἐνδοξότητα παρατεταγμέ-
νην καὶ δι' ἀμφοτέρων τηρεῖται ἡ τάξις ἀσφαλῆς καὶ
ἄρρηκτος.

σδ. Ἴνα ῥώμην κατὰ τῶν πολεμίων ἐνθήσῃς τῷ
στρατεύματι παράγγελλε αὐτοὺς, ἵνα εἰ μὲν βοῶντες
ἐπέρχονται αὐτοῖς οἱ πολέμιοι ἐν τῇ συμβολῇ τῆς
μάχης δέχονται αὐτοὺς μετὰ σιωπῆς. Ἐάν δὲ ἐκεῖ-
νοι (60) μετὰ σιωπῆς ἐπέρχωνται, τότε μετὰ βοῆς
καὶ κρυσγῆς οἱ σοὶ ἀντεξελαύνουσι κατ' αὐτῶν.

σε. Ὅταν ἀπορῆς ἐξοπλίσεως τῶν στρατιωτῶν,
τοῖς εὐπόροις μὲν, μὴ στρατευσόμενοις δὲ, κέλευε, ἐάν
μὴ βούλωνται στρατεύεσθαι, παρέχειν ἕκαστον ἵππον
ἀντὶ ἑαυτοῦ καὶ ἄνδρα· καὶ οὕτως οἱ τε πένητες ἀν-
δρεῖοι ὀπλισθήσονται, οἱ τε πλούσιοι καὶ ἀναπύροι
δουλεύσουσι κατ' ἰσότητα τῶν στρατευσόμενων.

σς. Ἄμα τοῖς καθάλαροις καὶ περὶ τὴν ἐπιφερό-
μενος στρατιὰν συνεποχεῖσθαι αὐτὴν ἐν τοῖς ἵπποις
πολλάκις κέλευε δηλονότι ἐλαφρῆν ὀπλιστῆν, ὅπερ
δέον ἔχοντας, καὶ τοῖς ποσὶν ὀξέως τρέχειν δυναμέ-
νους. Οἵτινες ἐν ἐπικαίροις τόποις εὐρωστοὶ καταπη-
θήσαντες ἀπὸ τῶν ἵππων τόπους ὑψηλοὺς καταλη-
ψονται, καὶ σφενδόνας χρήσονται, καὶ τόξοις, καὶ
ἀνδρίσονται.

σζ. Βεβαίως ἐπιστάμενος ἄνδρα τινὰ πολλάκις
ἀριστεύσαντα, ἐξαιτούμενον δὲ περὶ τίνος σωτηρίας
ἢ ἑαυτοῦ, ἢ φίλου, ἢ συγγενοῦς, χρεῶν σε, ὡ στρα-
τηγὰ, ἀντὶ πολλῶν καὶ μεγάλων παρασχεῖν αὐτῷ
δυστυχίαν φίλου ἐπανορθώσασθαι· καὶ ἐν αὐτῷ γὰρ
τὸ ὄσιον ποιήσεις, καὶ ἑτέρους ἐπαλείψεις ἀριστεύειν
ἐπ' ἐλπίδι τοιαύτης ἀνταποδόσεως.

ση. Ἀρχοντας ἀγαθοῦ τεκμήρια καὶ ἀρετῆς ἀπό-
δειξις, ὅταν ἐθελουσίῳ γνώμῃ πεῖθωνται αὐτῷ οἱ
ὑποχείριοι, καὶ ἐν τοῖς προσιπτοῦσι πόνοις παρα-
μένειν ἐθέλωσιν. Οἱ γὰρ ἀνάγκη καὶ βία ὑποταττό-
μενοι τοῖς ἀνάξια στρατηγοῦ πρὸς αὐτοὺς πράττου-
σιν, ἐπίβουλοι μᾶλλον, ἀλλ' οὐ φίλοι, καὶ φυγάδες,
ἀλλ' οὐ συγκινδυνεύοντες φηθήσονται.

σθ. Στρατηγῷ ἀγαθῷ μηδὲν ἕτερον ἐπιτήδευμα
δέον ἐπαινεῖν, ἀλλ' ἢ δύο ταῦτας· τὴν μὲν γεωργι-
κὴν, ὡς τρέφουσιν τοὺς στρατιώτας, τὴν δὲ πολεμι-
κὴν, ὡς ἐκδικουῶσιν καὶ φυλάττουσιν τοὺς τρέφοντας
γεωργούς. Διὸ μᾶλλον καὶ τούτων τῶν ἐπιτηδευμά-
των ἐπιμελεῖσθαι σε χρὴ παρὰ τὰ ἕτερα πάντα.
Ἐκεῖνα μὲν γὰρ εἰσι τάχα καὶ περιττά, ταῦτα δὲ
καὶ ἀναγκαῖστα καὶ σωτήρια.

σι. Ἴνα δὲ καὶ ἐνδοξότερος καὶ αἰδέσιμος ἀνα-
δεικνύσῃ, μᾶλλον τοῦ σοῦ συμφέροντος τὸ κοινῇ
συμφέρον προτίμα, ὡς καὶ ἄνω που (61) ἡμῖν εἴ-
ρηται. Καὶ γὰρ ἀγαθὸς στρατηγὸς ἐστίν, οὐκ
ἐν τὸν ἑαυτοῦ βίον καλῶς διεξάγῃ, ἀλλ' ἐάν καὶ
ἄνω ἀρχει τοῦτοῖς σωτηρίας αἰτίος γίνετα· στρα-

203. Circumspecte loca angusta transibis. Quod
si ab hostibus discesseris, robustos ac strenuos mi-
lites a tergo in extremo agmine, quam οὐραγίαν vo-
cant, collocabis, ut incursantes hostes possint repel-
lere : et nemo in anteriorem partem fugiat, ubi
tu instructus eris. Itaque utrinque exercitus firmus
ac munitus erit.

204. Ut robur exercitui inseras præcipe, ut si
hostes cum clamore contra tuos veniant, tui statim
cum silentio et taciturnitate præcedant : sin illi si
lentes ac taciti ambulaverint, tum clamore ac stri-
dore armorum tui illos invadant.

205. Ubi armatura eges, iis divitibus, non qui in
B prælio sunt, sed qui a prælio absunt, præcipe : ut
si nolint ad arma venire, virum pro se equumque
mittant : ita quidem fiet ut pauperes strenui ar-
mentur, divites ignavi ex æquo ac cæteri qui in
bello sunt, bello inserviant.

206. Mistum ex peditibus et equitibus si exerci-
tum habcas, leves equis persæpe vchi jubebis, ut
opportuni in locis agiles atque expediti de equis
desilientes, excelsa altaque loca anticipent, et fun-
dis, sagittis, reliquisque armis utantur, ut ad
omnem hostium occursum parati sint.

ἑτέροις ὄπλοις, ἢ καὶ πρὸς ἄλλο τι τῶν ἐμπιπτόντων

207. Si quis, qui strenue se in exercitu gessit,
aliquid abs te contendat, vel de salute sua vel co-
gnati, ne difficilis in pernegando sis, sed pro rebus
C illius gestic, hoc illi de salute amici aut sua con-
dones : nam et pius factum hoc erit, et alios talis
remunerationis spe ad res bene gerendas exci-
tabis.

208. Boni præfecti indicium et magna virtutis si-
gnificatio est, si subjecti milites voluntario animo
illii obtemperent, et si labores sponte sua subierint,
et in illis duraverint. Nam qui necessitate et vi sub-
jiciuntur, qui indigne se ac contra quam præfectum
par est gerunt, illi insidiatore, non amici; perfulgæ,
non periclitantes existimari debent.

209. Imperatori bono nulla studia ita laudanda
ac provehenda sunt, ac agricultura et militia : al-
tera quæ rempublicam et milites alit, altera quæ
D rempublicam defendit, et agricolas laborantes con-
servat. Itaque tant magis hæc cæteris sunt artibus
proponendæ, quanto illæ interdum supervacaneæ
esse cernuntur : hæc semper salutares sunt et neces-
sariæ.

210. Ut suscipiendus et honoratus ab omnibus
habere, communem utilitatem rei privatæ, quem-
admodum supra præcepimus, antepone. Bonus enim
imperator est, non qui bene suam ipsius vitam degit,
sed qui subjectis suis auctor salutis est. Imperator enim
ideo a nobis deligitur ut sibi soli

NOTÆ.

(60) Ἐάν δὲ ἐκεῖνοι. Adde, σιωπῶντες. Necessario id sensus exigit.

(61) Καὶ ἄνω που. Scribebatur, καὶ ἄνω τοῦ.

Provideat, sed ut ceteri qui sub imperio ejus sunt, melius vitam traducant. Nam ideo ad militiam eunt omnes ut sibi melius sit : et imperatoribus ideo obediunt ut ad salutem viam illis munit. ὁ βίος αὐτοῖς βέλτιον ὑπάρχει. Καὶ στρατηγούς δέχονται τούτου αὐτοῦ ἕνεκα, ἵνα πρὸς τὰ καλὰ καὶ σωτήρια ἡγεμόνες αὐτοῖς ὑπάρχουσιν.

211. Exercitus universi labes est, immodestiae et luxui deditus imperator. Modestia enim et ordinis cum temperantia conservatio, militibus in primis utilis est. Nihil enim ad vitae cultum in bello aliud afferendum est, quam quod necessarium est : luxum autem neque bellum neque pax sobria admittit. Quid enim causae est cur non turpissimum sit virum ex equo caupomari? Omne enim robur illius corrumpitur, et damnum non mediocre infertur. Itaque praefectos omnino industrios viros esse oportet, justeque imperantes, et in re militari potissimum. Subitum enim tempus et subitae res in bello gestae esse solent : idque praecipue in navali praefectio cernitur, quia navibus tota dimicatio transigenda est.

212. Si bellum tibi cum exercitu futurum est e multis regionibus collecto, ne praestoleris donec in unum locum congregentur, sed dispersi adhuc abs te vel sua in regione, vel aliis in locis antequam simul cogantur, adoriendi sunt. Nuncque adeo cum ex Aegypto, Syria, Cilicia, Barbari adversus Romanas copias se instruant, navali classe ac navarchis Cyprus occupanda, et priusquam barbarica classis in unum coeat, satis justa et commoda classe nostra ea dispersa adhuc invadenda est : vel priusquam e regione sua exeant, classis illorum si fieri potest incendenda est.

213. Exercitus tui universi corporis quasi medicum te arbitror esse : itaque quasi causae morborum ab exercitu per te abigendae sunt, otium, luxus, sumptus, intemperantia, divinationes, auspicia, auguria, insomniia, quae omnia abs te verae pietatis cultore contemnenda sunt, nisi ad victoriae simulationem interdum illis abutaris. Neque enim par est ut ad victoriae salutis spem ejusmodi signa imperatores quaerant, sed cautione provisioneque sua ad omnes res suscipiendas quantum poseunt utantur. Sed et lucri cupiditas ejicienda quantum potest ex exercitu est : multa enim per hanc cupiditatem detrimenta in militiam importari tum ex antiquis tum ex recentioribus scriptoribus cognovimus. Divinationibus autem et insomniis quidam freti decepti sunt, et salutem suam misere prodiderunt.

214. Liberos tuos et nobilium virorum militumque filios tecum in expeditione habea : hoc enim illos longe prudentiores reddet, si cognitionem si-

νηός γὰρ προχειρίζεται· παρὰ τῆς ἡμετέρας βασιλείας, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμεληθῆ ἴκων, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐπιμελούμενοι παρ' αὐτοῦ καλῶς διεξάγονται. Καὶ γὰρ καὶ στρατεύονται πάντες, ἵνα

πα'. Λύπη στρατοῦ τρυφητῆς στρατηγός, καὶ ἀτακτός. Ἡ γὰρ εὐταξία, καὶ ἡ μετὰ σωφροσύνης ἐγκράτεια, μάλιστα ἐστὶν τοῖς στρατευομένοις χρήσιμος. Χρὴ γὰρ μηδὲν ἄλλο ἐπιφέρεισθαι πρὸς χρείαν βρώσεως ἢ τῆς ἀλλῆς διαίτης τῶν ἐὼν ἀναγκαίων. Τρυφήν γὰρ οὔτε πόλεμος, οὔτε εἰρήνη δέχεται σωφρονούσα· πῶς γὰρ οὐκ ἀτακτῶν ἀνδρῶν ἐπὶ ἔκπου καπηλεύειν; διαφθείρεται γὰρ ἡ δύναμις, καὶ βλάβη οὐ μικρὰ γίνεται. Δὲ πανταχοῦ μὲν τοὺς ἀρχοντας ἀκριβεῖς εἶναι δεῖ καὶ δικαίους ἀρχειν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς. Ὅξεῖς δὲ οἱ καιροί, καὶ ὄξεῖς αἱ πράξεις ὀφείλουσι καὶ ἐπὶ παντὸς πολέμου, μάλιστα δὲ τοῦ κατὰ θάλασσαν διὰ ναυμαχίας εἰς μάχην συνισταμένου.

σιβ'. Ἐάν πολεμῆς πρὸς ἀνθρώπους ἐκ πολλῶν τόπων συλλεγομένους, ὁ στρατηγὸς δεῖον σε μὴ περιμένειν ἕως εἰς ἓν συναχθῶσιν. Ἄλλ' ἔστι ἐπιπρόνοος (62) αὐτοῖς, ἢ κατὰ τῆς [τῆν] ἰδίας χώρας ἑκαστον, ἢ εἰς ἐτέρους τόπους, πρὶν ἢ συνέλθωσιν ἐπιχειρεῖν καὶ νῦν δὲ τοῖς ἐξ Αἰγύπτου καὶ Συρίας καὶ Κιλικίας ἀθροισμένοις Βαρβάρους πρὸς τὴν κατὰ Ῥωμαίων ἐκστρατείαν δεῖον τοῖς πλωτῶσι στρατηγοῖς σὺν τῶ ναυτικῷ στόλῳ τὴν Κύπρον καταλαβόντας, πρὸ τοῦ συναφθῆναι τὰς βαρβαρικὰς ναῦς, ἀποστελεῖν κατ' αὐτῶν πλώτιμον δύναμιν ἱκανὴν καταγωνισασθαι τὴν βαρβαρικὴν ναυμαχίαν ἐπιδηρημένην (63), ἢ τὰς ναῦς ἐκείνων ἐμπρῆσαι πρὸ τοῦ ἀποπλεῦσαι τῆς ἰδίας.

σιγ'. Ὑπολαμβάνω σε ἱατρὸν οἰοεῖν μεγάλου σώματος τοῦ στρατεύματος. Καὶ χρὴ σε ὡσπερ τῆς νόσου τὰς αἰτίας ἐξελαύνειν τοῦ στρατοῦ, οἷον ἀργίαν, τρυφήν, πολυτέλειαν, ἀσωτίαν, ἀλλὰ καὶ μαντίας, καὶ σύμβολα, καὶ οἰωνισμοὺς, καὶ ὄνειρους· μάλιστα εὐσεβῆ τυγχάνοντα περὶ τὸ θεῖον παρορθεῖν σε χρὴ, εἰ μὴ εἰς ἀνάγκη καὶ τούτων παρῆναι προσποιήσιν (64). Οὐ γὰρ προσήκει ταῦτα στρατηγῶ, οὐδὲ πρὸς νίκην καὶ σωτηρίαν διὰ προνοίας ἰδίας σημεῖα κρίνειν, ἀλλὰ προνοεῖν ἀσφαλῶς, καὶ πρὸς τὰ προκείμενα μετὰ ἀγχινοίας καὶ πείρας τὰς ἑαυτοῦ πράξεις διεξάγειν. Πάντων δὲ μάλιστα τὴν πορνείαν ἐξαρτίζειν χρεῖων τοῦ στρατεύματος. Ταύτην γὰρ τὰ μέγιστα κακὰ ἐπάγειν καὶ ἐν ταῖς παλαιαῖς ἱστορίαις καὶ ἐν ταῖς καιναῖς τοῖς στρατεύμασιν ἀνεμάθεμεν. Ἄλλὰ καὶ σημεῖοις τινὲς καὶ ὄνειροις πεποιθότες πολλάκις ἐψεύσθησαν καὶ ἀπώλοντο τῆς ἐκείνων κρίσεως ἀστοχῆσαντες.

σιδ'. Συμπεστρατεύειν μετὰ ἑαυτοῦ τοὺς τε σοὺς υἱοὺς καὶ τῶν ἐπισήμων ἐπ' ἀνδρεία ἀρχόντων ἢ στρατιωτῶν οὐκ ἀδόκιμον, ἀλλὰ καὶ ἐρέπον ἡγεύμεναι

NOTAE.

(62) Ἐπιπρόνοος. Scribatur, ἔστι ἐπαρῶς.

(63) Ἐστὶ δηρημένην. Scribe, ἐτι δ.

(64) Προσποιήσιν. Scribatur, πρὸς πίνησιν.

θέας ἕνεκα καὶ πείρας στρατιωτικῶν ἔργων καὶ ἡγε-
μονικῶν. Ἀναγκαῖον γὰρ διδασκαλεῖον ἀναγκαῖων
μαθημάτων ὁ πόλεμος. Διὸ καὶ τοὺς ἀκμάζοντας καὶ
φίλων καὶ οἰκείων παιδας ὡσπερ εὐγενεῖς σκύλακας,
ὧ στρατηγῆ, συνεκστρατεύειν σε χρὴ καὶ συνεθίζειν
ἀνέχεσθαι, καὶ τολμᾶν καὶ νεκρῶν ἀπτομένους καὶ
πληγὰς θεωμένους, καὶ ἐν ταῖς ἀναγωνίοις βοαῖς καὶ
τοῖς ἀλαλάγμασιν κατὰ τὰ πρῶτα τῆς μάχης γινο-
μένοις παρατυγχάνοντας ἴστασθαι, ἵνα πρὸς τὰ πο-
λεμικὰ ἔργα καὶ πάθη ἐκ νέου συνεθιζόμενοι καὶ
ἀριστεύειν ἐν αὐτοῖς μάθωσιν.

σι'. Ῥωμαλέον καὶ ἀριστον ἀναδείξει σε στρα-
τηγὸν ἢ τῆς τάξης ἐξύτης, καὶ τὸ βούλευμα τὸ χρη-
στὸν, καὶ ὁ τῶν φίλων εὐπρόθυμος συναγωνισμὸς,
καὶ τὸ θαρρῆν ἐν τοῖς κινδύνοις τοῦ πολέμου, καὶ τὸ
χρῆσθαι τῷ τε σταθρῶ λογισμῷ καὶ ἀκισταπλήκτω·
ταῦτα γὰρ στεβροῦ στρατηγοῦ καὶ φιλοτίμου· ἵνα
καὶ αὐτὸς ἐν καιρῷ ἐξ ἑαυτοῦ παρέχη τὰ θέοντα, καὶ
διὰ τῆς αὐτοῦ ἀγαθῆς γνώμης καὶ φιλίας συναγω-
νιστὰς ἔχη ὡς φίλους οἰκείους, καὶ συγκινδυνεύοντας
αὐτῷ ἐν ἅπασιν τοῖς στρατιώταις.

σις'. Ὡσπερ κυνηγῆτις ἀγαθὸς· τέχνη τοὺς λύκους
μετερχόμενος· ἢ τὰς ἀλώπεκας ἀγρεύει, οὕτως καὶ
αὐτὸς τοὺς ἀπὸ τῶν πολεμίων κατασκόπους διὰ
τέχνης ἀνευρήσει. Ἐὰν γὰρ ἐξωθεν τοῦ σοῦ χάρα-
κος φύλακας τάξης, εἶτα ἐπιλαθίσθαι τοῦ πλησίον
ἐκάστῳ κελεύσης, καὶ μὴ ἀφείναι ἕως ἂν εἴπῃ καὶ
τὸν ἀρχοντα, καὶ τὸ τάγμα, καὶ τὸ κοντυβέρνιον ὄθεν
ἔστιν, ἢ ἕτερον σύνθημα. Τοῦς δὲ ταῦτα λέγειν μὴ
δυναμένους ἐξετάσεις, καὶ οὕτως ἀνευρήσεις τοὺς
κατασκόπους.

σις'. Μέγα πρᾶγμα καὶ ἀναγκαῖον δημηγορῶν
μετὰ φρονήσεως στρατηγός· πλείονα γὰρ πολλὰκις
ἐκ τῆς διὰ λόγων ὁμιλίας, ἢ περ ἐκ τῶν ὄκλων τὴν
ἀνδρείαν παρασκευάσει τῷ στρατεύματι· καὶ μάλιστα
προστιθεὶς τῷ λόγῳ, ὅτι πρὸς ἀντιπάλους ἔστι μά-
χεσθαι σάρκα καὶ αἷμα ἔχοντας, καὶ τὰ ἀνθρώπων
πάσχοντας καὶ αὐτούς.

σιη'. Ἀναγκαῖόν σοι, ὧ στρατηγῆ, ὅταν χεῖρας
συμμίξῃσι πρὸς μάχην κατὰ τῶν πολεμίων οἱ στρα-
τιῶται, παρατρέγοντα βοᾶν· Ἐτι ἅπαξ προσβαλοῦ-
μεν τοῖς πολεμίοις, καὶ νικήσομεν καὶ πάλιν ὁμοίως·
Ἐτι ἅπαξ προσβαλοῦμεν καὶ νικήσομεν, καὶ τρίτον δὲ
τοῦτο ποιῆσαι περιπεύοντα. Οὕτως γὰρ νίκην ὡς
ἀληθῶς ἐκ τῆς προθυμίας ποιήσεις, ἐφελξῆς καὶ συν-
εχῶς τὰς τρεῖς προσβολὰς ποιούμενος. Τοῦτο δὲ
ποιήσεις, ὅταν μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ὀρᾷ, ὅτι
κατὰ τὴν πρώτην συμβολὴν προτερῆς κατὰ τῶν
πολεμίων.

σιθ'. Ἴνα δὲ μνήμων θαυμαζόμενος καὶ τοῖς ἀν-
τιπολεμίοις εἶναι δόξης (65), καὶ διὰ τοῦτο φοβερός, ἔάν
σοι πρῆσθεις ἀποστειλωσι, δέον σε ἀνερωτῆσαι περὶ
αὐτῶν, ἔάν ποτε ἐπρεθεύσαντο, καὶ ὑπὲρ τίνων
πραγμάτων, καὶ μετὰ τίνων προσώπων, καὶ ἐν ποίῳ
καιρῷ, καὶ ἐν ποίῳ τόπῳ. Ἐτι δὲ καὶ περὶ τῆς
προκειμένης πρῆσθείας προμελετῆσαι· ἃ δεῖ, καὶ εἰ

A mul et experientiam rei militaris atque imperato-
riæ habeant. Ludus enim necessarius, disciplinæ
necessariæ bellum est. Itaque florentes jam ætate
amicorum familiariumque tuorum liberos quasi ge-
nerosos catulos tecum in expeditione habes, ut
discant tolerare laborem, audaciores esse, cadavera
mortuorum tangere, plagas videre, et clamores bel-
licos perferre, et in initio prælii bellico tumultui in-
tercasse, ut ad omnia negotia bellica ab ineunte
ætate assuefacti strenui esse debent.

215. Fortem ac prudentem imperatorem te indi-
cabit, opportuna audacia, et bonum consilium, et
amicorum alacris laborum susceptio, et in pericu-
lis obeundis confidentia, et in rebus gerendis firmi-
tas animi atque constantia. Hæc enim strenui ducis
ac nobilis sunt, ut et ipse opportuno tempore quod
optimum factu sit facias, et consilii tui benevolen-
tiazque adjuutores, et omnibus in rebus voluntarios
defensores habeas.

216. Quoniam venator bonus lupos et vulpes ar-
tificio venatur, sic et tu hostium speculatores so-
lertia capies. Si enim extra vallum tuum custodias
locaveris, deinde jusseris ut unumquemque ignotum
teneant, et interrogent, neque dimittant priusquam
præfecti nomen et contubernii, unde sit, et tesse-
ram ejus contubernii commemoraverit, et eos qui
hæc facere nequiverint, exploraveris quinam sint,
facile speculatores illorum invenies.

217. Imperator qui eloquentiam cum prudentia
conjunxerit, quid in exercitu præstare non potest?
Majora enim sæpe diserta cohortatione efficiet, quam
viribus suis et plus verbis quam robore milites ad
strenuitatem incitabit, idque maxime si persuadeat
cum hostibus sibi rem esse, qui ex carne et san-
guine, quemadmodum cæteri homines, constituti
sint, quique omnia humana facile pati possunt.

218. Utile tibi cum primis erit, imperator, ubi
manus conserunt cum hostibus milites tui, præter-
grediendo milites iis verbis appellare: Semel tan-
tum confige cum hostibus, et vincemus; atque item
similiter semel: Iterum cum hoste confige, et vin-
cemus. Tertio autem obequitando hoc faciat. Itaque
magnum momentum ad victoriam afferes, si alacri-
ter et assidue hos tres impetus milites faciant, et
hostes animose invadant. Hoc abs te faciendum est
quando primum belli ingressum Deo propitio bene
vides procedere.

219. Ut vero propter multarum rerum memoriam
ab hostibus in admiratione habearis, et propterea
ab illis timearis, si ad te legati missi fuerint, inter-
rogabis eos nunquid ante legatione usi fuerint, et
quibus de causis, quibus cum hominibus, quo loco,
quo tempore. Legatione item proposita providen-
dum animo est, num quæ similis fuerit, vel apud te,

NOTÆ.

(65) Εἶναι δόξης. Scribebatur, εἰ καὶ δόξης.

vel aliam quamvis nationem, ut interrogationibus A et sermone tuo videaris multarum rerum memor et peritus esse.

220. Ad quæ loca vel civitates classem emissurus es nemini indicare oportet, sed occultandæ animo civitates sunt, ut nemo de classis itinere quidquam præsentiat. Mandatum autem quoddam litteris conscribes, quod ubi scriptum fuerit obsignabis, et navarcho trades, præcipiesque illi ut ubi mare ingressus fuerit, sigillum aperiat, et cognoscat quo iturus sit. Ita clam hostes quo volueris pervenies.

221. Leges militares atque imperatoris si custodiuntur, victores duces honoratos et memorabiles faciunt, et regibus lætitiæ oblectationemque afferunt, et ad deditiōnem pacemque hostes cogunt, et ab omnibus perturbationibus subjectos nostros liberant, imo vero multorum honorum atque salutarium causæ sunt, et Dei erga illos benevolentiam augent, et ad laudandum Deum omnes homines pios impellunt. Has igitur leges quasi maximas, omnium bonorum secundum Deum conservatrices, et communis salutis prospicientissimas, omni diligentia atque observantia coles, et ante omnia divinas leges, veraque illius præcepta quibus pietas continetur, summo studio et perpetuo sequaris: ita enim optimum imperium fiet, et Deo universitatis Regi Dominoque nostro Jesu Christo, et nobis qui per illum reguamus, complacitus eris.

Argumentum libri in Epilogo.

1. Ut igitur omnia quam brevissime a nobis universo hoc libro conclusa, summam repetamus, hoc in primis dignitati tuæ præcipimus, ut qua de causa imperatores, quantum potes efficias, ut omnes qui sub imperio tuo sunt, vitam quam maxime tranquillam et securam degant.

2. Ac primum quidquid dicturus facturusve es, a Deo principium habeat, nihilque sine illius commemoratione ac deprecatione agatur.

3. Cur enim non principium omnium rerum agendarum a Deo capiendum sit, cum Deus pater noster factor et inspector dictorum factorumque omnium, iudex cogitationum omnium notionumque cordis, nullaque creatura abdita coram eo sit, sed omnia nudata et explicata ante oculos ejus sint, quemadmodum diviniissimus Paulus loquitur? Itaque præter sententiam ejus nihil a nobis agendum est.

4. Cognatio enim quædam a vobis cum illo est, talisque affectus qualis erga patrem esse debet: nam illius munere in lucem aspectumque venimus, pro illo et vivere et mori debemus, benignitate illius alimur, in ipso vivimus, movemur et sumus; tantum illi obedimus, quantum subjecti præfecto, servi domino, magistratus regi; omnes illius su-

τι ὁμοιον ἐπράχθη ποτὲ ἢ παρὰ σοὶ ἢ παρ' ἐτέρῳ ἔθνει· ἵνα ἐν ταῖς ἐρωτήσεσιν καὶ συντυχίαις ἐκκλήσεως αὐτοῦ ὡς πάνυ μνημονικῆς καὶ πολυπειρος.

σκ'. Ὅν ἐνεκα ἢ τόπων ποτὲ ἢ πόλεων ἐκπέμπειν μέλλεις ναυτικὸν στόλον, κρύπτειν σε δεῖ καὶ τοὺς τόπους καὶ τὰς πόλεις, ὥστε μηδένα προγινῶναι, καὶ μέλλει γίνεσθαι ὁ κατάπλους. Ἐνταλμα δὲ γράψας, τοῦτο σφραγισάμενος ἀσφαλῶς ἐπίδο· τῷ καθισταμένῳ παρὰ σοῦ ναυάρχῳ, ἵνα κατὰ τὸ πέλαιος ἐξεῖθῶν, τότε λύσῃ τὴν σφραγίδα, καὶ μάθῃ τοῦ μέλλει πορεύεσθαι. Οὕτως γὰρ ποιήσας λάθῃς τοὺς πολεμίου.

σκα'. Νόμοι στρατηγικοὶ φυλαττόμενοι καὶ τοὺς στρατηγούς νικηφόρους καὶ ἐνδόξους καὶ δὴ καὶ ἀειμνήστους ἀποτελοῦσιν, καὶ τοὺς βασιλεύουσι χαρὰς καὶ εὐφροσύνης αἷτιοι γίνονται, καὶ πρὸς εἰρήνην καὶ ὑποταγὴν τοὺς πολεμίους καταναγκάζουσι, καὶ κακῶν ἐλευθερίας παντὶ τῷ ὑπηκόῳ γινόμενοι, μᾶλλον δὲ καὶ ἀγαθῶν εὐπορίαν προξενούντες αὐτοῖς, τὴν εἰς Θεὸν εὐχαριστίαν ἔξουσι, καὶ πρὸς δοξολογίαν αὐτοῦ πᾶσαν εὐσεβῆ ψυχὴν διεγεροῦσι. Τούτους οὖν, ὡ στρατηγέ, καθάπερ σωτήρας μετὰ Θεὸν καὶ εὐεργέτας τοὺς στρατηγικούς νόμους διὰ παντὸς περιφύλαττε. Καὶ πρό γε τούτων τοὺς θείους καὶ πνευμαλικούς νόμους, δι' ὧν ἡ εὐσέβεια κρατύνεται (86), περιθάλψε, καὶ ἀνευδοκίμως τοῦτοις ὑπάκουε· ἐκ τούτων γὰρ ἀρίστη ἀρχὴ γένοιτο, καὶ εὐάριετος ἐφθόγη στρατηγὸς αὐτῷ τε τῷ Θεῷ τῶν ὄλων καὶ Βασιλεῖ καὶ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, καὶ ἡμῖν τοῖς δι' αὐτοῦ βασιλεύουσιν.

Υπόθεσις ἐπιλόγου.

α'. Ὡς ἐν συνόψει δὲ τὰ προσηρημένα ἡμῖν ἅπαντα ὄλον ἀνακεφαλαιωσάμενοι ἐνταῦθα παρακελευσόμεθα καὶ ὑποτιθέμεθα τῇ σῆ ἐνδοξότητι. Ἐξ ὧν, ὡς εἰρηται, καὶ αὐτὸς στρατηγὸς ἀναδειχθεὶς ἀγαθός, καὶ βίον ἀκινδυνότατόν τε καὶ ἀλυπώτατον τοῖς ὑπὸ σὲ ἀρχομένοις περιποιήσῃ.

β'. Καὶ πρῶτον μὲν πᾶν ὅπερ μέλλεις ἢ λέγειν, ἢ πράττειν ἀπὸ Θεοῦ λάμβανε τὴν ἀρχήν, καὶ μηδὲν ἀνευ τῆς ἐκείνου μνήμης τε καὶ ἐντεῦξέως μήτε λόγου ἀρξῆς μήτε πράξεως.

γ'. Οὕτω γὰρ ἐγὼ κρίνω χρεῶν εἶναι ἀπὸ Θεοῦ λαμβάνειν ἅπαντα τὴν ἀρχήν· καὶ γὰρ ὁ Θεὸς πατήρ ἡμῶν καὶ ποιητὴς καὶ ἐπόπτης καὶ τῶν λόγων ἡμῶν καὶ τῶν πράξεων, καὶ κριτικὸς ἐστὶν ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας, καὶ οὐκ ἐστὶν κτίσις ἀφανῆς ἐνώπιον αὐτοῦ. Πάντα δὲ γυμνά καὶ τετραηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ κατὰ τὸν θεολογικώτατον Παῦλον. Διὸ οὐδὲν τῆς αὐτοῦ γνώμης χωρὶς πράττειν ὀφείλομεν.

δ'. Ἐπειτα γὰρ τις ἡμῖν οἰσινεὶ συγγένεια πρὸς αὐτὸν καὶ σχέσις, ὡς οἷα γένοιτο πατεὶ πρὸς πατέρα. Καὶ γὰρ παρ' αὐτοῦ εἰς φῶς καὶ βίον ἤλθομεν. Ἐπὶ αὐτοῦ καὶ ζῆν καὶ θνήσκειν ὀφείλομεν. Ἐπὶ δώροις γὰρ τοῖς ἐκείνου τρεφόμεθα, καὶ ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. Καὶ τοσοῦτον αὐτῷ πειθόμεθα, ὅσον ἰδιώται ἀρχοντι, καὶ δεσπότη ἀγαθῷ

NOTÆ.

κ. Scribatur, ἀκρατύνεται.

θεοὶ, καὶ ἄρχοντες βασιλεῖ. Καὶ πάντες αὐτοῦ ἔσμεν, ὡς κατὰ πάντων κατημένον τὸ κράτος. Καὶ ἡμῖν μὲν ἐξ ἐκείνου δεδουλωται πάντα τὰ ἐμψυχα, καὶ τὰ ἀψυχα. Ἡμεῖς δὲ αὐτὸν θεραπεύομεν. Καὶ ἡ μὲν ἄλογος πᾶσα ἀγέλη ὑφ' ἡμῶν ποιμαινομένη ἄγεσαι, ἡμεῖς δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ποιμαινόμεθα τοῦ καλοῦ ποιμένος, καὶ δι' ἡμᾶς φιλανθρώπως φορέσαντος τὸ ἡμέτερον.

ε'. Καὶ οὐδεὶς ἐξαρνός ποτε γένοιτο ὅτι ἔστι Θεός, εἰ μὴ καὶ τὴν ψυχὴν διεφθαρμένος ὑπάρχει. Μετὰ γάρ (67) τὰ πάντα Θεοῦ, καὶ αὐτὸς ἐκ μὴ ὄντων ταῦτα παρήγαγεν, καὶ πάντα πληροί, καὶ πάντα διαπράττει, καὶ προνοεῖται, καὶ διοικεῖ.

ς'. Ἐλεγχος δὲ τῆς ἀληθείας τὰ ποιήματα αὐτοῦ ὀβρανός, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ γῆ, καὶ τὰ ὅσα ἐν αὐτῇ καὶ μέντοι καὶ θάλασσα, καὶ τὰ ἐν ἐκείνῃ ἅπαντα, καὶ ὅσα ἐν αὐτοῖς ὑφέλιμα, μαρτύρια τῆς ἐκ Θεοῦ εἰς ἡμᾶς κηδεμονίας τε καὶ προνοίας ἀναδείκνυται.

ζ'. Καὶ αὐτὸς καὶ βασιλεῖς καθιστᾷ καὶ γάρ φησι· Δι' ἐμοῦ βασιλεῖς βασιλεύουσι· καὶ στρατηγὸς δι' αὐτῷ προχειρίζεται, ὁ πάσης ἀρχῆς ἐξουσίας καὶ ἀγαθῆς αὐτός ἐστιν αἴτιος. Διὸ καὶ χρὴ μὴ πρότερον τινα τὴν ἀρχὴν ὑποδύεσθαι, πρὶν ἢ διὰ τῆς εὐχῆς καὶ ἐντεύξεως πρὸς αὐτὸν ὡσπερ ἑαυτὸν ἀφιέρωσαι τῷ Θεῷ, καὶ τῇ ἐκείνου προνοίᾳ τὴν ἑαυτοῦ διοίκησιν καταπιστεύσει.

η'. Διὰ τοῦτο δεῖ σε πάντα τὰ εἰς Θεοῦ θεραπείαν, ὡς στρατηγὴ, πρὸ τῶν ἄλλων ἀπάντων ἐπιτηδεύειν καὶ διαφυλάττειν, ἐξαιρέτως τὴν εἰς τοὺς ἱερεῖς τε καὶ ἀρχιερεῖς αὐτοῦ τιμὴν καὶ θεραπείαν· καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ ναοὺς ὡστε ἀσύλους εἶναι, καὶ μὴ αὐτῶν ἀναρπάζεσθαι τοὺς ἐν αὐτοῖς καταφεύγοντας ἕνευ διαγνώσεως τῆς ἡμετέρας βασιλείας.

perfectiorem legis aspiremus, ut per illum in quo omnia Deo complacita sunt, nos quoque Deo placeamus, et iustitiam erga omnes, etiam inimicos, equitatemque teneamus.

θ'. Καὶ τὰ ἱερὰ δὲ τῶν μοναχῶν ἀσκητήρια, καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς τὴν παρθενίαν ἀσκούντας, ἀβλαβῆ καὶ ἀβίαστα καὶ σεμνὰ διατηρεῖσθαι. Καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, ὅσα τῷ Θεῷ ἀνάκεινται παραφυλάττειν ἀνεκπηρέαστα, καὶ τίμια, καὶ αἰδέσιμα ὡς ἅγια πάντα καὶ τῷ ἁγίῳ Θεῷ ἀνακείμενα.

ι'. Καὶ μηδένα βεβήλων ἢ τυραννικῶν χειρῶν ἐπαίρειν κατ' αὐτῶν, ἢ ἄλλως ἀποθρασύνεσθαι, μήτε σεαυτὸν, μήτε ἄλλον τινὰ τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν ὅταν δὴ ποτὲ τινα πεπιστευμένον ἀρχὴν, ἢ στρατιωτικὴν, ἢ πολεμικὴν. Ἄλλ' εἶναι αὐτοὺς ὡς κτήμα τοῦ Θεοῦ πάσης βλάβης καὶ ἐπηρείας ἐλευθέρους.

ια'. Καὶ μάλιστα τοὺς ἀρχιερεῖς, ὡς Πατέρας καὶ ποιμένας τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ὅσαι τε ἀρχόντων, καὶ ὅσαι ἀρχομένων, καὶ τὰ πρὸς Θεὸν ἡμῖν μεσιτεύοντας· τοὺτους διὰ πάσης ἄγειν τιμῆς καὶ αἰδοῦς, καὶ μηδὲν ἐφ' ὕβρει τούτων καταδέχεσθαι.

ιβ'. Καὶ γὰρ τὰ εἰς αὐτοὺς γινόμενα εἰς τὸν Θεὸν ἀναφέρεται, παρ' οὗ καὶ τὴν ἀρχιερωσύνην εἰλή-

² Prov. viii, 15.

(67) Μετὰ γάρ. Scribe, μετὰ γάρ.

A mus, qui omnium habet imperium : nobis per illum omnia subjecta sunt, tum animata, tum inanima, nos vero illum colimus : universa bestiarum natura a nobis gubernatur, nos vero ab illo pascimur principe pastorum, qui nostra causa nostram naturam induit.

5. Nemo autem qui mente depravata perditaque non est, Deum esse negare potest. Omnia enim Dei plena sunt, qui ea quæ non sunt eduxit ut essent, qui omnia complet, omnia agit, omnia providet, et administrat.

6. Opera manuum ejus quæ ab illo facta sunt, cælum et quæ cælo continentur, terra et quæ terra continentur, mare et quæ mari continentur, veritatem Factoris indicant, et cæta testimonia dant divinæ erga nos benevolentiae et providentiæ.

7. Ipse reges designat, dicit enim : *Per me reges regnant*². Imperatores ab eo eliguntur, qui omnis potestatis atque imperii auctor est. Itaque nemo imperium aut magistratum in se recipiat, priusquam prece et supplicatione seipsum quasi Deo consecraverit, et illius providentiæ voluntatem suam subjecerit.

8. Quæ igitur ad Dei cultum pertinent, in primis observanda et constituenda sunt, ut qui spiritus est, in spiritu et veritate ab omnibus colatur : et quæ fidei vitæque præcepta reliquit, ea precibus impetremus ut faciamus, quæ divinis Litteris imperat ut agamus, et fide in illum, amore ac dilectione omnium in Christo Jesu renatorum, ad Christum

9. Religione in Deum non modo cognita, verum etiam culta, et honoribus regi secundum Deum delatis, qui gladium a Deo sibi commendatum non temere gestat.

10. Et profanorum vel tyrannicorum nemo manus eis inferat ; aut aliter audeat neque tu ipse, neque alius quisquam eorum, qui sub tua potestate sunt, qualicunque prefectura ei credita fuerit, sive militaris, sive bellica ; sed sint ipsi, ut Dei possessio, ab omni noxa et læsione liberi.

11. Et maxime pontifices, tanquam Patres et pastores humanarum animarum, tam principum, quam subditorum, et ii qui apud Deum pro nobis intercedunt. Hos omni honore et reverentia prosequi oportet, et eorum nihil injuria et contumelia afficere.

12. Etenim quæ in eos sunt, in Deum referuntur, a quo et pontificatum acceperunt ; per quem et

NOTÆ.

regere animas, et pro ipsis apud Deum intercedere, A obtinuerunt. Sacerdotes enim veluti anima quaedam diffusa et vivificans universum Christiani populi cum principum tum subditorum corpus, duce regem omnium Deum possidet, et ab ipso totius corporis procuracionem moderatur, gubernat atque circumagat.

13. Deinde sacerdotibus Dei, qui, quantum in se est, pascere debent gregem Christi, aliqua in veneratione habitus, atque adeo divinis fidei legibus summa observantia omnique animi inductione ab omnibus observatis, regias leges minime transgrediamini, ut justitia et iudicium in medio terræ nostræ fiat.

14. Militarem laborem et arma bellica sic accurabis, non ut injuriam alicui inferas, aut injustum bellum moveas, aut prædationes et iniquas adversus integros homines incursionem facias, sed ut religiose vivens, et cum hostibus etiam, quantum in te est, pacem habens, ita pie et Deo complacite vitam transigas, ut ad injuriosorum hominum vim depellendam arma abs te sumantur.

15. Si enim vitam religiosam ac piam degas, et justa de causa bellum moveas, Deum justum in omni bellandi ratione adiutorem habebis.

16. Si enim quis certo statuatur non se injuriam alicui inferre, sed injuria affectum esse, et ad bellum necessario suscipiendum, ad depellendam injuriam provocatum esse, is omnino credere debet justo bello bonum finem a Deo imponi, injusto autem contrarium.

17. Quemadmodum enim qui injurius est, non potest non iniquitatis suæ pœnam a Deo justo reportare: sic is qui injuriam propulsat, fieri haud potest quin a Deo victoriam assequatur: Dominus enim justus iudex est, et cum justitia pertractat omnia.

18. Hujus rei gratia arma abs te exercenda sunt, reliquaque militaris industria huc conferenda est.

19. Belli ipsius tempore hostium tuorum natura et constitutio diligenter abs te cognoscatur, utrum illorum copię primo congressu impetuosiores ardentioresque sint, an patientes flagarum et telorum initio, postea autem ad prælium dimicationemque vehementiores existant.

20. Bellum etiam ipsum tibi cognoscendum est, nunquid breve, propter celeritatem dimicandi, et propter comestus pecuniæque inopiam, an potius impetu animorum et incitatione celere existat et vehemens.

21. Talibus in bellis pro hostium natura et conatu, et pro universis illorum copiis, exercituum tuum apparabis, vel ad fortitudinem celeritatemque illorum, vel contra ad audaciam timoremque, iras

φασι, δι' ἧς καὶ τὸ ποιμαίνειν τὰς ψυχὰς, καὶ τὰ πρὸς Θεὸν αὐταῖς μεσττεύειν ἀνεδέξαντο. Οἱ γὰρ ἱερεῖς ὡσπερ ψυχὴ τις διεσπαρμένη καὶ ζωογονοῦσα ὅλον τὸ σῶμα τοῦ Χριστιανικοῦ λαοῦ καὶ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων καθέστηκεν οὖν καὶ ἡγεμόνα τὸν βασιλεία τῶν ἀπάντων Θεὸν κεκτημένη, καὶ ἐκ' αὐτοῦ τὰς τοῦ ὅλου σώματος διοικήσεις διαπορθμεύουσα καὶ κυβερνώσα καὶ περιάγουσα.

13'. Οὕτως οὖν περὶ Θεὸν εὐσεβῶς καὶ ὀρθοδόξως καὶ περὶ τοὺς ἐκείνου θεράποντας διακαίμενος, ἐπιμελοῦ μετὰ τοὺς θεοὺς τῆς πίστεως νόμους καὶ τοὺς βασιλικούς διαφυλάττεσθαι νόμους ἀπαράβατους· ὥστε ποιεῖν σε κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐν μίση τῆς γῆς σου.

14'. Ἐπιμελοῦ δὲ καὶ τῶν στρατηγικῶν ἔργων, καὶ τῶν πολεμικῶν ὀπλῶν· οὐχ ἵνα ἀδικήσης, ἢ ἀδίκου πολέμου κατάρξης, ἢ ληστείας τινὸς καὶ ἀδίκους κατὰ τῶν οὐδὲν ἡδικοκῶτων ἐπιδρομὰς ποιήσης, ἀλλ' ἵνα σὺν εὐσεβείᾳ ζῶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμοῖς, ὅσον τὸ ἐπὶ σοί, εἰρηνεύων, καὶ οὕτως εὐσεβῶς καὶ θεαρέστως (68) πολιτευόμενος, ἔχῃς τὰ ὅπλα πρὸς ἀμυναν τῶν ἀδικούντων πολεμίων.

15'. Ἡ γὰρ εὐσεβεία σου ζωὴ ταῦτα παραλαβοῦσα, εὐὸ δ' ὅτι καὶ Θεὸν αὐτὸν μετὰ τῆς δικαιοσύνης ἐξὶ συνεκστρατεύοντα.

16'. Καὶ ἡ πίστις τοῦ μὴ ἀδικεῖν ἀλλ' ἀδικεῖσθαι στρατηγὸν καὶ ἡγεμόνα τὸ Θεῖον ἔξει, καὶ ἀνάγκη πιστεύειν, ὅτι δικαίῳ πολέμῳ ἀπὸ Θεοῦ ὀφείλεται τὸ τέλος ἀγαθόν, ὡσπερ τῷ ἀδίκῳ τὸ ἐναντίον.

17'. Ὅσπερ γὰρ τὸν ἀδικούντα ἀδύνατον μὴ παθεῖν ποτε τὴν τῆς ἀδικίας ποινὴν παρὰ γε Θεῷ κριτῇ, οὕτως ἀδύνατον καὶ τὸν τὴν ἀδικίαν ἀμυνόμενον, καὶ ἀντιπολεμοῦντα, μὴ τῆς παρὰ Θεοῦ νίκης ἐπιτυχεῖν· ὁ γὰρ Θεὸς κριτῆς δίκαιος, καὶ σὺν δίκῃ ἐξάγει τὰ σύμπαντα.

18'. Τούτων τοίνυν χάριν ἀσχεῖν σε δεῖ ὀπλῶν καὶ γυμνασίας καὶ τῆς ἄλλης στρατηγικῆς ἐπιμελείας.

19'. Εἰδέναι δὲ σε ἐπὶ τούτοις βούλομαι, ὅτι δεῖ σε ἐν πολέμῳ καιρῷ τῶν τε ἀντιπολεμοῦντων τὴν φύσιν γινώσκειν καὶ τὴν ἄλλην κατάστασιν, καὶ δὴ καὶ τὸ ἐκείνων στράτευμα πότερον ὀξύτατόν ἐστιν πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ πρὸς τὰς πρώτας ὁρμὰς δραστηκόν, ἢ πρὸς μακρόθυμα καὶ χρονοτριβῆ ἔργα μᾶλλον ἐγγεγύμνασται..

20'. Χρὴ δὲ σε διαγινώσκειν καὶ αὐτὸν τὸν πολέμον, πότερον πολυχρόνιός ἐστιν, καὶ διὰ τίνος δαπάνης χρημάτων, ἢ μᾶλλον ὀξύτητι βώμης ὀλιγοχρόνιος καὶ ἐπιχειρητικός.

21'. Ἐν δὲ τοῖς τοιούτοις πολέμοις ἀντιπαρασκευάζου πρὸς τὰς τῶν ἐναντίων ψυχὰς, καὶ πρὸς τὸ ὅλον αὐτῶν στράτευμα, ἥτοι πρὸς ἀνδρείας καὶ ἐβότητας, ἢ καὶ πρὸς τὰ τούτων ἐναντία, ἤγουν φό-

NOTÆ.

(68) Καὶ θεαρέστως. Legebatur, καὶ θεαρ...

λους και θράση και ὀργή; και τιμωρία; και φιλοτιμίας και ῥαθυμίας, ὥστε τὰ τοιαῦτα πάθη τῶν σε σὺν στρατευμάτων ἢ και τῶν πολεμίων δύνασθαι σε και ἀβῆειν και ταπεινοῦν.

κβ'. Και μάλιστα τὰ παρὰ σοὶ διὰ παραγγελμάτων ἐντέχνων και προσποιήσεως προγνωστικῆς και τῆς περὶ τὸ θεῖον ἐπιμελείας, και τῆς διὰ λόγων δημογορίας. Ταῦτα δὲ παραφυλάττειν ὥστε γίνεσθαι ἐν τῷ χρόνῳ καθ' ὃν αἱ ψυχαὶ ὑπὸ τοῦ λόγου κινήθῃσαι διαμένειν δύνανται διὰ τῆς μνήμης πρὸς τὴν διάθεσιν τῆς κινήσεως· ἀλλὰ μὴ παρὰ τὰς ἀνάγκας αὐτάς, ὅτε πρὸς τὸ διαμάχεσθαι παρασκευάζονται. Συμβαίνει γὰρ ἀπαρασκευάτους διαγωνιζομένους μάχης κίνδυνον.

κγ'. Χρὴ οὖν πρὸς τῶν κινδύνων μεθαυμύζειν τὰς ψυχὰς τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὰς παρούσας δόξας χρησίμως, ἀλλὰ και τὰς τῶν ἀντιπολεμίων ψυχὰς καταδουλοῦν ἐντέχνως εἰς τε φόβους και ῥαθυμίας και μαλακίας, και τότε ἐπιτίθεσθαι αὐτοῖς, και ἀνευ παντὸς ὅκνου διαμάχεσθαι. Μηδαμῶς δὲ ἄλλως δυνατόν σε περιγεγεῖσθαι τῶν ἐναντίων, εἰ μὴ πρότερον εἰς ἀνάγκας αὐτοὺς περιστήσεις.

κδ'. Μηδὲ ἄγειν εἰς τοιοῦτους κινδύνους, ἐξ ὧν βελτίονες μᾶλλον ἔσονται οἱ ἐχθροὶ, παρ' ὃ βούλωνται.

κε'. Εἰ δὲ πίστεις εἰσὶ και ὁμολογίαι, ταύτας χρὴ σε φυλάττειν ἀπαραβάτους.

κς'. Ἐν δὲ ταῖς τῶν πραγμάτων ἐκβάσει δέον σε μὴτὲ εὐτυχοῦντα και τῆς τῶν πολεμίων ἀτυχίας κρατοῦντα μέγα φρονεῖν διαπράξασθαι, μηδὲ πρὸς τὰ καταργασθέντα ἐναπομένοντα τῶν πόνων ἀμελεῖν, ἀλλ' εἰς τὰ μακρόθεν και ἔμπροσθεν ἀποδύεσθαι, και βουλευσθαι τί χρὴ ποιῆειν· μήτε δὴ δυστυχῶν φανερὸς γίνου ὡς καταπεληγμένος μήτε τοῖς στρατιώταις μήτε τοῖς πολεμίοις.

κζ'. Ἀλλὰ μηδὲ πρὸς τοὺς πολέμους (69) διάλυε, ἐν οἷς καιροῖς δυνατὸς ὑπάρχεις κατ' αὐτῶν ἀνέχειν και καταγωνίσασθαι, εἰ μὴ βεβαίαν εἰρήνην και ἐπιωφελεῖ οἱ ἐναντίοι αἰτήσονται· μεγάλαί γὰρ ἐλαττώσεις πολλάκις ἐκ τοῦ τοιοῦτου τρόπου γίνονται.

κη'. Χρεῶν δὲ σε και τὸ στρατεύμα εἰς πόλεμον ἐξάγειν μὴ ἀτελεῖς διὰ τὸ πλῆθος, μηδὲ τῶν συνεργῶν τεχνῶν και πραγμάτων ἀπολειπόμενον, μηδ' ἄλλην μηδεμίαν ἔχον ἐλάττωσιν, ἐξ οὗ μάλιστα τρόπῳ οἱ κακοὶ στρατηγοὶ διαβάλλονται.

κθ'. Χρὴ δὲ σε σπουδαῖον ἀναφανῆναι, και μάλιστα ἐν τῇ διοικητικῇ προνοίᾳ τῶν στρατευμάτων.

λ'. Και τὰς δαπάνας εἰς τὸ δυνατόν ὀλίγας και συνεσταλμένας κελεύειν, και τὰ ἄλλα τὰ κοινὰ διασώζειν ἐμπείρους.

λα'. Και ἐπὶ τοῦτοις μελετᾶν σε μετὰ πόνου τὰ δέοντα ἐν τε τοῖς ἀρχαίοις και τοῖς νέοις, ὥστε ἱστορικῶν εἶναι πάντων τῶν κατὰ πόλεμον, και ἔμπειρον παλαιῶν στρατηγημάτων ὅσα ἀξιάγαστα γέγονασιν.

et supplicia, studia gloriæ et ignaviam teipsum comparabis, et hujusmodi affectiones animi sive in tuo exercitu, sive in hostium copiis sint, vel augere vel minuere possis.

22. Præcepta autem tua potissimum, simulatio prædictionum, cultus divinus, disertæ cohortationis tuæ opportune per tempus adhibeantur, ut mentes omnium oratione permotæ, voluntariæ in hoc statu affectuque consistent, neque necessitate invitæ ad dimicandum pertrahantur. Qui enim milites minus ad pugnandum parati sunt, iidem confusionem ordinis et perturbationem in prælio afferunt.

τοὺς στρατιώτας ἀτάκτως ἔχειν πρὸς τὸν τῆς

23. Antequam igitur pericula subeant milites, animi illorum ita portractandi sunt, ut ad omnem impotum sustinendum alacres sint: hostium autem mentes perturbandæ sunt, et in formidinem, mollitiem, desperationemque conjiciendæ, atque adeo tum adoriendi hostes, et sine ulla dilatione invadendi. Nulla enim alia ratione hostes sperabis, nisi in aliquas angustias illos prius deducas.

24. Neque in hujusmodi pericula hostes impellantur, in quibus, ut in desperatis rebus solent, meliores, quam illorum natura fert, et impetuosiores sint.

25. Sin induciæ fœdera que sint, nullo modo abs te violentur.

26. Ex rerum eventu si prospera tibi omnia et secunda sint, et hostium victoria potitus fueris, ne nimis animo efferaris: neque in rebus gerendis ita tardus sis, ut post initia negotiorum confecta circumspicias, et deliberes quid deinceps agendum sit: nec rursus si adversæ res ingravescant, stupidus et attonitus vel tuis vel hostibus videaris.

27. Sed neque iis temporibus cede hostibus ubi poteris illis resistere, et incursiones illorum propellere, nisi pacem hostes utilem ex te petant: magnæ enim rerum offensiones hujusmodi ex causis oriuntur.

28. Exercitus tuus ad bellum educendus est, multitudinem justam habens, cæteris armis bellicis minime defectus, nulla que alia re ad bellum necessaria destitutus: quibus in rebus mali imperatores facillime reprehensiones habent.

29. Industrius admodum debes esse, præcipue autem in iis administrandis que ad procuracionem rei bellicæ pertinent.

30. Sumptus quam minimos et frugales admittes, et rem communem diligenter asservabis: deinde que facto opus sunt, omnia accures.

31. Itaque historias antiquorum et recentiorum diligenter cognoscas, et omnium factorum consiliorumque imperatoriorum, que digna cognitione sunt, rationem teneas.

NOTE.

(69) Πολέμους. Scribe, πολέμιους.

32. Quod si quis vel artifex vel plebeius aliquid a prae se ferat dicturum quod ad rem militarem atque imperatoriam pertinet, illum admittite libenter, et eorum quae loquitur iudex sis.

33. Consilium tibi cum senibus capiendum est, et iis qui rei bellicae periti sunt, et qui aliqua dignitate ac nobilitate praevalent, et qui cum benevolentia consilium fidele in rebus gerendis dare possunt.

34. In periculis bellicis nunquam dimices, aut manus conseras, sed cautionem tui ipsius diligentem habeas, et in universo exercitui praescribas, quid gerendum in universa dimicatione sit.

35. Consiliorum et factorum imperatoriorum excogitator sis, et in aggressionibus tuis solers existas, tum quando hostes invasurus, tum quando ab illis invadendus es.

36. Ad repellendas hostium incursiones habilis, ad machinationes hostibus inferendas gravis, et ad id quod futurum est animo anticipandum solers.

37. Ad tesseras quasdam contra hostes excogitandas diligens et assiduus, prudentia, ingenio, industria caeteris omnibus praefectis antecedens.

38. Corpore robustus, et ad omnem armaturam utendam habilis atque expeditus: forma decora ac liberali, omni armorum constructione decorus atque illustris, aetate florens, corpore atque animo strenuus.

39. Abstineas pecuniae, continens voluptatum omnium, laboriosus ad res tolerandas, fortis ad pericula sustinenda, intrepidus ad discrimina subeunda, ad justas res persequendas acrius, magnanimus in rebus cum militibus obeundis, gerendis, magna in existimatione existens, non propter generis nobilitatem, civitatem aut rempublicam ab aliis administratam, sed sua virtute, et in omni usu bellico diligenti sedulitate gloriam sibi comparans benevolentia ac animi promptitudine: caeteros omnes in singulis negotiis suscipiendis superans, et perinde ac de privatis rebus negotium esset, publicos labores tolerans.

40. Disertus praeterea et eloquens sis, et certissimis rationibus in re vera utens, nisi ubi interdum ad excitandos militum animos, et ad mentes illorum praesenti rerum opportunitati aptandas, mentiri interdum et fictam orationem adhibere oporteat, quo melius in contrariam sententiam traducantur.

41. Erga illos qui in bello ceciderunt, et erga bonos viros potissimum, magnificus, liberalis, et munificus sis, et honores illis tum beando, tum memorabili sepultura afficiendo habebis.

42. Aegrotos quam diligentissime sanari curabis, erga pauperes de tuo liberalis, gloriae non nimis expetens, et liberalis tum in privatis tum in communibus hominum consuetudinibus.

43. Neque contentiosus, neque curiosus, neque

λβ'. Καὶ εἰ τις ἐπαγγέλλεται σοὶ περὶ στρατηγίας τι εἶπεν ἢ τεχνίτης, ἢ ἰδιώτης, πάντων ἀκούε, καὶ γίνου τῶν λεγομένων κριτής.

λγ'. Συμβουλεύσθαι δὲ σε χρὴ μετὰ γερόντων ἢ μετὰ ἐμπείρων γενομένων τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων, καὶ ἀξιωμασι διαπρεπόντων, καὶ μετὰ εὐνοίας ἐν ταῖς πράγμασι, περὶ ὧν ἂν ἢ ἡ βουλή, διακαιμένων.

λδ'. Δεῖ δὲ σε ἐν τοῖς κινδύνοις τῆς μάχης μὴ ἐκ χειρὸς μάχεσθαι, ἀλλὰ φυλακὴν ἔχειν περὶ σεαυτοῦ, καὶ ἐρμηνεῖα γίνεσθαι τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν ὕψην τῆς μάχης πρὸς τὴν καταπειγουσαν χρεῖαν.

λε'. Ὀξείως ποιητικόν τε εἶναι στρατηγημάτων, καὶ ἀγγίζου ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσιν ὑπάρχειν, καὶ ὅταν αὐτὸς ἐπιτίθεσθαι βούλει τοῖς πολεμοῖσι, καὶ ὅταν ἐπιβουλεύσθαι μέλλῃς παρὰ τῶν πολεμίων.

λς'. Ἔσο δὲ καὶ ἐν τοῖς αἰφνιδίοις φόβοις εὐπορος, καὶ πρὸς τὰς τῶν πολεμίων κακουργίας δεινὸς προΐδειν, καὶ τὸ μέλλον προστοχάσασθαι.

λζ'. εἶναι δὲ σε χρὴ καὶ πρὸς τὰ συνθήματα, δοῦναι κατὰ τῶν πολεμίων ἐπινοήσεις, σύντονον καὶ ἐπιμελέστατον, συνέσει τε καὶ φύσει καὶ ἐπιμελείᾳ διαφέροντα τῶν ὑπὸ σὲ ἀρχόντων.

λη'. Καὶ τῷ σώματι δὲ βωμάλιον καὶ πρὸς πᾶσαν ὄπλισιν, ὥστε χρῆσθαι αὐτῇ δυνατῶς καὶ ἀνεμποδίστως, καὶ εὐτρεπῆ δὲ ἐντεῦθεν γίνεσθαι τὴν εἰδέαν, καὶ κατεσκευάσθαι τῇ παντευχίᾳ τῶν ὅπλων καλῶς καὶ εὐπρεπῶς καὶ ἀπόνως, ὡς γενναίων τὴν ἡλικίαν, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα εὐρωστον.

λθ'. εἶναι δὲ σε μέγιστα κατέχρατῃ χρημάτων καὶ ἡδονῶν ἀπασῶν, φιλόπονον δὲ πρὸς τὰς καρτερίας, ἀδρειὸν δὲ πρὸς τοὺς κινδύνους, καὶ μὴ ταρτασόμενον ἐν τοῖς ἀγῶσι, φιλότιμον περὶ τὰς πράξεις τὰς μετὰ δικαιοσύνης, μεγαλόφυχον δὲ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πρὸς τοὺς στρατιώτας, ἀξίωμα ἔχοντα ἀντὶ πόλεως καὶ γένους καὶ πολιτείας εὐνομουμένης τὴν οἰκίαν ἀρετὴν, καὶ τῷ προέχειν ἀπάντων ἐν τῇ κατὰ πόλεμον ἐμπειρίᾳ, εὐνοίᾳ τε καὶ φιλοτιμίᾳ ἐν τοῖς παροῦσι ἀεὶ πράγμασιν τοὺς ἄλλους νικῶντα, καὶ ὡς ὑπὲρ ἰδίων πραγμάτων τοὺς κοινούς κινδύνους ἀναδεχόμενον.

μ'. Προσέτι δὲ δημηγορικόν σε εἶναι χρὴ, καὶ ἀγωνιστὴν, καὶ τοῖς ἀληθεστάτοις τῶν λόγων χρώμενον περὶ τὴν ἀλήθειαν. Πλὴν ὅσον συμφέρειν οὐδὲ ἐπιψεύδεσθαι, ὥστε εἰς ἄλλο ἦθος μεταστῆσαι: καὶ κινήσαι τὰς τῶν ἀκούοντων ψυχὰς χρήσιμον, καὶ βελτίους ποιῆσαι πρὸς τὸν παρόντα καιρόν.

μα'. Περὶ δὲ τοὺς ἐν ταῖς μάχαις ἀποθνήσκοντας μεγαλοπρεπῆς γενοῦ, καὶ φιλότιμος, καὶ τιμητικὸς, μέγιστα περὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, δόξαν αὐτοῖς διὰ τοῦ μκαρισμοῦ καὶ τῆς ἐντίμου ταφῆς περιποιούμενος.

μβ'. Τῶν νοσοῦντων θεραπευτικὸς, περὶ τοῦ ἀπόρους εὐπορος ἐκ τῶν ἰδίων, ἀφιλόδοξος δὲ καὶ ἀλευθέριος ἐν ταῖς ἰδίαις καὶ ἐν ταῖς κοινῇ συνεργουμέναις ὁμιλίαις.

μγ'. Μὴ δύσερις ὑπάρχεις μὴδὲ πολυπράγμων,

πολύλογος, τῇ δὲ ἐσθῆτι μέτριος, καὶ τῷ σχή-
 και τῷ βαδίσματι. Καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων τὸ
 ἄσθενος παραφύλαττε, ὥστε μὴ δάκνεσθαι τῷ
 περὶ τοὺς συστρατήγους τι κατορθοῦντας,
 ἰηλοῦν μᾶλλον καὶ μιμῆσθαι καὶ συναγωνί-
 τοὺς στρατευομένους πρὸς ἅπαντα τὰ συμφέ-

Τῷ δὲ ἀγαθῷ στρατηγῷ χρέος ἐστὶν πρὸς πᾶν
 ἱεροζομένῳ, διαφόρους πρὸς ἕκαστον τὰς στρα-
 τεινοεῖσθαι.

Εἰ δὲ ποτε καὶ ναυαρχίας ἐπιστήσεται, ἀκύ-
 ρτην τοῦ στόλου τάξιν διαφυλάξει, ἐμπειρώσας
 τῆς τοῦ ἀέρος φορᾶς, καὶ τὰς οὐραγίας (70)
 οἱ τοὺς ὀπισθοφύλακας εὐτάκτως συνάγειν, ἵνα
 ὁ τόπος, ἢ ὑπὸ ζάλης θαλαττίας, ἢ ὑπὸ πολε-
 ιναγκαζόμενοι φθειροῖντο.

. Δεῖ δὲ σε γινώσκειν, ὡς στρατηγὲ, καὶ ἐξ ὅσων
 αἱ μάχαι συνάπτονται. Ἡ γὰρ ἐκ παρατάξεως
 πρόσωπον, ἢ ἐκ παραλογισμοῦ κατὰ μέθοδον,
 ἢ ἀποστερισκόντας ὄχυρῶν, ἢ χώραν ἐξ ἐφόδου
 ντας, ἢ ἑνδροτομίας, ἢ σιτοφθορίας, ἢ δώματα
 ἰζόντας, ἢ λεηλατοῦντας, ἢ αἰχμαλωτίζόντας, ἢ
 ἢ ἀποστεροῦντας, ἢ ἐξ ἐνέδρας ἐπιρχομέ-

. Συνάπτονται δὲ αἱ μάχαι ἐκ τούτων, ὅταν
 ἰῶς ἐπιστῇ στρατεύμα στρατεύματι, καὶ πο-
 διαβαίνοντι τῷ πολεμῷ συνάπτειν, καὶ ὡς
 ὅς τόπους ἐξ εὐρυχωρίας μεταλασσομένῳ, καὶ
 τενῶν τόπων εἰς εὐρυχωρίαν καθισταμένῳ, καὶ
 συντεταγμένῳ. Καὶ ὅταν μεταλλαγῇ (71) ἀθρόα
 στρατοῦν τῶν πολεμίων γένηται, καὶ ὅταν ἐν
 κατακλιεσθῶσι δυσδιεξοδεύτοις, καὶ ὅταν τῶν
 αἰῶν ἀπορήσωσιν, καὶ ὅταν εἰς νόσον τὸ στρα-
 τῶν ἐναντίων ἐμπέσῃ, καὶ ὅταν ὑπὸ χειμῶνος
 λόγως ἐνοχληθῶσιν ἢ ἐναπολειφθῶσι χειμῶνι,
 ταν ἀπὸ τῶν ἡμερινῶν πόνων τὰ σώματα κατὰ-
 γενόμενοι ἄσιτοι εἰσι καὶ νηστεύοντες. Ἡ
 ας μακρὰς ἐμπειροῦσης καὶ κόπος τῶν ἀλόγων
 νόρων γένηται, ἢ ὅταν ἄγρυπνοι γένωνται διὰ
 αἰτίας. Ἐν δὲ τοῖς ναυτικοῖς μάχαι συνάπτον-
 ὅταν οἱ πολέμοι ναυαγήσωσιν, ἢ ὅταν ὑπὸ
 ἰνος ταλαιπωρηθῶσιν.

. Δεῖ δὲ εἰδέναι τὰ τοιαῦτα τὸν στρατηγόν, καὶ
 τούτων ἐναντία γινόμενα, προσέτι δὲ καὶ τοὺς
 μερισμοὺς τοῦ στρατοῦ, καὶ τὰς παρατάξεις, καὶ
 παραγωγὰς τῶν τάξεων, ἵνα δι' ὀλίγων κείθων-
 εἰδέναι δὲ καὶ τὰ εἶδη τῶν παραγγελμάτων.

. Καὶ πρὸς μὲν τὰς ἀπηριθμημένας ἀπάσης
 μάχης ἐπιβολὴς νουνεχῶς ἐπιβάλλειν σε παρα-
 ῆμεθα, ὡς στρατηγὲ, καθέσον ἐπινοήσεις ἐνδέ-
 κει τὰς ἐγγειρήσεις, φυλάττεσθαι δὲ ἀπ' αὐτῶν
 τῶν πολεμίων ἐπιθέσεις. Καὶ πρὸς πάντα τὰ
 ἴτα, εἰ οὕτω τύχοι, ἐμπέπτοντά σε φεύγειν τὰς
 ἰρήσεις· ἂ γὰρ ἑτέροις δράσεις, δι' αὐτῶν τὰ

loquax. Vestitu, habitu, incessu moderatus; invi-
 diam ex omnibus rebus summe devita, neque mili-
 tibus strenue rem aliquam gerentibus ea te mor-
 deat, sed laudes eos potius et imiteris, et adjuves
 ad honesta omnia suscipienda.

44. Unumquemque imperatorem par est adver-
 sus ullam nationem bellum suscipientem, cogitare,
 et cognoscere, quænam forma aciei illorum sit, et
 quibus potissimum artificis machinationibusque
 in bello utuntur.

45. Sin navali classi præficiatur, provideat, ut
 ne classis aliquibus sali tempestatibus jactetur, et
 astrorum, aerisque motus observet. Ultima agmina
 classis, aut aciei ordinate ad se colligat, ne locorum
 importunitate, aut tempestate maritima, aut hosti-
 bus oppressa pereant.

46. Cognoscendum tibi præterea est, quibus mo-
 dis prælia committuntur, vel in acie ad frontem
 instructa, vel ex dolo quadam circuitione, vel loca
 occupando munitiora, vel regionem incursione di-
 ripiendo, vel ligna cædendo, vel fruges populando,
 vel ædes incendendo, vel agros vastando, vel ca-
 ptivos abducendo, vel aquas illorum detrahendo,
 vel insidiis adoriendo, bella cum hostibus gerun-
 tur.

47. Committuntur etiam pugnae in bello, quando
 subito invadit exercitus exercitum, et fluvium
 transeuntem hostem adoritur, et e spatiosis locis
 in angustum compellit, et ex angustis locis in spa-
 tiosiora hostem nondum instructum educit, et
 quando commutatio subita est ejus qui hostes vi-
 cerat, et quando in locis includuntur ad exeundum
 difficilibus, et quando rebus necessariis destituan-
 tur, et quando in aliquam offensionem valetudinis
 hostium copiæ cadunt, quando adventante hieme
 graviter perturbantur, aut ipsa in hieme defecti
 necessariis sunt, quando diurnis laboribus lassati,
 inedia cibi, potlonisque vexantur. Vel si iter ma-
 gnum contingat, tum homines, tum jumenta las-
 sentur, vel quando nimis vigiles certis de causis
 sunt, vel quando prælium navale illis accidit, vel
 quando hostes naufragium fecerint, vel quando
 hieme excruciantur.

48. Hæc omnia, horumque contraria imperator
 cognoscat. Divisiones præterea exercitus, deductio-
 nes acierum, ut facile obtemperent, genera quoque
 mandatorum cognoscat.

49. Præter has prædictas omnes belli irruptiones,
 prudentèr ut hostes adoriaris præcipimus,
 quantum subitæ rerum aggressionis prudentiam
 admittere possunt. Hostium autem incursiones
 quantum potes devites, et omnia hujusmodi, quæ
 incidere possunt, propulses. Quæ enim in hostes
 inferre cogites, eadem sæpe numero ab illis patie-

NOTÆ.

) Καὶ τὰς οὐραγίας. Scribatur, τὰς οὐρανίας.

(71) Ὅταν μεταλλαγῇ. Scribe, ὅταν μεταλλαγῇ.

ris, et aliis quoque quibusdam molitionibus ab hostibus invaderis, nisi caute, et prudenter circumspectas, et quæ factæ opus sunt illis opponas.

50. Iis anni temporibus excursio faciendâ, quando fruges sunt.

51. In acie instruenda solem a tergo, et ventum habeas, et in hostium oculis utrumque collocabis.

52. Vocalis in mandandis rebus eris, animosus, concinnam habens vocem.

53. Naturam belli artes ipsæ adjuvant, cujus generis sunt disciplinæ armandi, rationum subducendarum, acierum instruendarum, architecturæ, astrorum, medicinæ.

54. Disciplina armandi hoc in se continet, ut corpora armis moderatis, idoneis, firmis, exquisitè confectis tegantur. Eligenda hujusmodi corpora sunt, quæ ad arma capiendâ idonea sunt.

55. Quantus, qualisque armorum usus esse debeat, demonstrandum militibus est, horumque exercitationes, et contentiones ad omnem necessitatem, et apparitionem prælii ostendendæ sunt.

56. Cura etiam sit honorum, dignitatum, et abundantia pecuniarum, quibus arma, reliquæque expensæ necessariæ adhibendæ suppeditentur. Hæc de armatura hactenus.

57. Disciplinæ rationis subducendæ munus erit, exercitum in contubernia, acies, turmas, drungos, cohortes, quincurias, decurias, centurias, reliquasque partes, atque acies dividere, atque ex iis omnibus eos separare, et quot castra consulant, qui et quot minores natu, et proveciores, quique claudi sunt, aut propter ægrotudinem languentes, quique ad civilem magistratum, et ad rem publicam gerendam delecti sunt; corpora præterea florentia a languidis secernere, et horum quoque rationem habere tum magnitudinis, tum parvitas corporum; præfectus provecia ætate homines constituere, stationem tum quod ad longitudinem, tum quod ad altitudinem spectat collocare; quali cum numero, et quibus cum partibus unaquæque pars ad necessarios motus belli constituatur. Hæc omnia hujus disciplinæ sunt.

58. Disciplina acierum instruendarum hæc in se habet: formas acierum demonstrare, quibus aut invadas alios, aut ab aliis invadere, et quæ ad hostium impetum excipiendum valent, et quæ ad impressionem in hostes faciendam maximum mo-

δομοια πάθος πάλιν ὑφ' ἐτέρων δι' αὐτῶν (72), εἰ μὴ λίαν ὀξέως καὶ βουνεχῶς ἐπιθάλης τοῖς ἐμπύπτουσι καὶ ἀντιτιθῆς ταῖς ἀνάγκαις τὰ δέοντα.

ν'. Ἐν δὲ τούτοις τοῖς χρόνοις τοῦ ἐνιαυτοῦ δεῖν σε τὰς ἐκστρατείας ποιεῖσθαι, ὅταν εἰσὶν οἱ καρποί.

να'. Ἐν δὲ ταῖς στάσεσι τῶν παρατάξεων τὰ ἐναντία πνεύματα κατὰ νότου ποιεῖσθαι, καὶ τὸν ἥλιον ἐὼσαύτως κατὰ τὰς πολεμικὰς ἀγωνίας ἐν ὄψει τῶν ἐναντίων ποιεῖν.

νβ'. εἶναι δὲ σε δεῖ μεγαλόφωνον ἐν τοῖς παραγγέλμασιν, καὶ εὐθαρσῆς, καὶ ἐμμελῆς ἔχειν τὴ φθέγμα.

γγ'. Συνεργούσι δὲ τῇ φύσει τοῦ πολέμου αὐταὶ αἱ τέχναι, ὅσον ὀπλιτικὴ, λογιστικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ (73), ἀστρονομικὴ, ἱερατικὴ, ἱατρικὴ.

νδ'. Ἔργα δὲ τῆς ὀπλιτικῆς, ὥστε περιφρέτειν τὰ σώματα ὅπλοις συμμέτροι; καὶ ἀρμόζουσι καὶ ἰσχυροῖς καὶ ἀκριβῶς εἰργασμένοις, καὶ εὐπρίκταις παρέχουσι τῶν φερόντων αὐτὰ σωμάτων. Ἐκλέξεσθαι δὲ δεῖ καὶ τὰ σώματα, ὅσα πρὸς πανοπλίαν ἀρμόζουσιν.

νε'. Δεῖ δὲ σε ὑποδεικνύναι τοῖς στρατιώταις οἷας καὶ ὅσας εἶναι χρὴ τῶν ὀπλῶν τὰς χρήσεις, καὶ τὰς μελέτας τούτων, καὶ πάσας τὰς ἀγωνίας πρὸς πᾶσαν συσκευὴν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς μάχας.

νς'. Φροντίζειν δὲ καὶ τιμῶν καὶ οὐσιῶν καὶ εὐπρίας. Ἐξ ὧν αἱ κτήσεις τῶν ὀπλῶν καὶ αἱ δαπάναι αἱ περὶ τὰ σώματα ἀρκοῦσαι ἔσονται. Ταῦτα μὲν τὰ ὀπλιτικά.

νζ'. Λογιστικῆς δὲ ἔργον ἐστὶν, ὥστε μερίζειν τὰ στρατεύματα κατὰ κοντουβέρνια, καὶ τάξεις καὶ τοῦρμας, καὶ δρούγγους, καὶ βάνδα, καὶ κενταρχίας τε, καὶ δεκαρχίας, καὶ πενταρχίας, καὶ τοὺς ἄλλους ἀριθμοὺς καὶ ἕλας παρατάξεις, καὶ πάντων τούτων ποιεῖσθαι διαίρεσιν, τίνες καὶ ὅσοι τὰ κάστρα φυλάξουσιν, καὶ τίνες καὶ ὅσοι νέοι ἢ γέροντές εἰσιν, ἢ ἀνάπηροι τὰ μέλη, ἢ διὰ νόσου ἀδύνατοι, καὶ ὅσοι τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἢ περὶ τὰ δημόσια πράγματα τεταγμένοι. Ταῦτα λογιστικῆς εἰσι· διακρίναι ἔτι καὶ ἐπιλέξασθαι τὸ λοιπὸν τὰ ἀκμάζοντα σώματα πάσης τῆς στρατιᾶς, καὶ τούτων τὸν μερισμὸν, ὅσοι εἰσι κατὰ τὴν μέγεθος καὶ σμικρότητα. Καὶ ὅπως ἀρχοντας ἐπὶ τούτοις μεγάλους τὰς ἡλικίας δεῖ ποιεῖσθαι, καὶ πῶς τὰ περὶ τὴν στάσιν ἐν τῇ τῆς μάχης καὶ τῇ βίβῃ γινόμενοι ταχθήσονται, καὶ ἐν ποίοις ἀριθμοῖς ἕκαστα τῶν μερῶν καὶ ποῦ καταταγήσονται πρὸς τὰς ἐν ταῖς χρεῖαις ἀναγκαίας κινήσεις· καὶ ταῦτα μὲν τῆς λογιστικῆς.

νη'. Τῆς δὲ τακτικῆς ἔργον ἐστὶν, ὥστε τὰ σχήματα τῶν ταγμάτων δεῖξαι. Ἐν οἷς ἢ ἐγχειρεῖσθαι συμβαίνει, καὶ ποῖα χρήσιμα πρὸς τὸ ὑποδέχασθαι πολεμίων ἐπιφορὰς, καὶ ποῖα πρὸς τὸ ἐπιρχεσθαι ἢ ἀμύνασθαι πέφυκεν, καὶ μετὰ ποῖου τρόπου γίνον-

NOTÆ.

(72) Ὑφ' ἐτέρων δι' αὐτῶν. Postrema illa, δι' αὐτῶν, male repetita censeo, et delenda.

(73) Λογιστικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ. Scribe una voce

amplius, λογιστικῆ, τακτικῆ, ἀρχιτεκτονικῆ. Patet ex sequentibus.

ται ἕκαστα· καὶ ποίας ὀπίσεις δεῖ ποιεῖσθαι κατὰ τῶν ἐναντίων, καὶ πῶς μετακινεῖσθαι τὰς τάξεις δυνατὸν, καὶ ἐν τίνι τόπῳ, καὶ πότε χρηστέρων. Ταῦτα μὲν καὶ τῆς τακτικῆς.

νθ'. Τῆς δὲ ἀρχιτεκτονικῆς ἐστὶν τὰ τῶν στρατοπέδων καὶ φοσσάτων σχήματα ἦτοι τῶν ἀπλῆκτων, πῶς δεῖ ταῦτα περιλαβεῖν διὰ φοσσάτου ἢ χάρακος, καὶ τὸν ἔσωθεν τόπον διαμερίσαι συμμετρως, καὶ ποιῆσαι διεξόδους τὰς ἀρμοζούσας, καὶ τὸ δεῖξαι διαστήματα μεγίστου στρατοπέδου διὰ τοῦ μήκους καὶ ἐλαχίστης πάλιν διὰ συστολῆς, ὅτε καιρὸς τῆς ἐκείνου χρείας ἐστὶν ἐκλέγεσθαι δὲ καὶ τόπους ὅσοι μὴ εὐεπιθούλευτοὶ εἰσι τοῖς πολεμίοις, καὶ ὅσοι εὐαπάλλακτοι ἐν ταῖς ὑποστροφαῖς καὶ ταῖς ἀναζεύξεσιν.

ξ'. Προσέτι δὲ μηχανικῆς ἐστὶ τειχίσματα πόλεων ἢ ἄλλων φρουρίων πρὸς τὰς τῶν πολεμίων μηχανὰς ἀκαταγώνιστα κατασκευάσαι, καὶ ὑπὸ ὑδάτων ἂν ἐπαγωγῆς ἀνάλωτα. Καὶ περὶ τὰ τεῖχη δὲ κατασκευὰς ποιῆσαι καὶ παρασκευάσαι ὅπλασιν· οἷον τὰ λεγόμενα μαγγανικά, καὶ τοξοβολίστρας, καὶ τὰ ἄλλα ὅλα ὅπλα ὅσα πρὸς τειχομαχίαν ἀντίκειται, καὶ ἐτέρας δὲ (74) πρὸς τειχομαχίαν ἐπιτήδεια. Ταῦτα μὲν καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

ξα'. Τῆς δὲ ἀστρονομίας εἰσὶν, τοὺς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ προλέγειν, ἐν οἷς χειμῶνων καὶ καυμάτων μεταβολαὶ γίνονται, ἢ ὑδάτων ὀμβρίων μεταφοραὶ, ἢ πνευμάτων ἐξαισίων κινήσεις, ἐξ ὧν στρατεύματα πολλακτικῶς εἰς μεγίστους κινδύνους ἐνέπεσον. Καὶ περὶ τὰ μέρη δὲ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτὸς ἀκριβῶς διαίρειν τοὺς καιροὺς πρὸς τὰς ὥρας τῶν ἐπιθέσεων καὶ πρὸς τὰς ἀναπαύσεις, ἐν αἷς ἀστοχοῦνται (75) πολλακτικῶς ἀχρηστον τὴν δύναμιν τινες ἀπεργάζονται. Περὶ τε σεισμῶν καὶ τῶν ἄλλων σημείων τὰ μέλλοντα δηλοποιεῖν, ἢ καὶ πρὸς τὸ συμφέρον, τὰς ἐπιφανείας ἐντέχνως μεταρρυθμίζειν. Πάντα ταῦτα τῆς ἀστρολογίας εἰσὶν.

ξβ'. Τῆς δὲ ἱερατικῆς ἐστὶν τὸ, καλῶς τὰ θεῖα χρῆσθαι, καὶ ταῦτα ἐπιτελεῖν ἀδιαλείπτως τὰ στρατεύματα εὐσεβῶς τε καὶ θεαρέτως κατὰ τὸν παραδοθέντα θεσμὸν ἀνωθεν τοῖς εὐσεβοῦσι Χριστιανοῖς, διὰ τε ἱερολογίων, καὶ ἱερουργίων καὶ τῶν ἄλλων εὐχῶν καὶ δεήσεων πρὸς τὸν θεὸν ἐκτενῶς γινόμενων, καὶ πρὸς τὴν πανάχραντον αὐτοῦ Μητέρα καὶ Θεοτόκον, καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ θεράποντας. Ἐξ ὧν ἱλεοῦται τὸ θεῖον, καὶ διὰ τὴν πίστιν τῆς σωτηρίας αἱ ψυχαὶ τῶν στρατιωτῶν εὐρωστότεραι πρὸς τοὺς κινδύνους παρασκευάζονται.

ξγ'. Τῆς δὲ ἱατρικῆς ἐστὶ, περὶ τὰ ἔλκη τὰ ἐκ τῶν τραυμάτων γινόμενα, καὶ περὶ τὰς πληγὰς ὅσαι ἀπὸ λίθων ἢ ἀπὸ βελῶν ἢ ἄλλου τινὸς ὄπλου γίνονται, τοῦτων πάντων φάρμακα ἔχειν θεραπευτικῆν, καὶ ἐπιστήμην ἱατρικῆν. Ἄλλ' ὅσα νοσήματα κοινὰ συμβαίνειν εἴωθε διαψύχει (76), καὶ καύματα, καὶ πόνους, καὶ ὑδάτων μεταβολὰς, καὶ τόπων θέσεις,

mentum habent, quemadmodum singula flant, qualem armaturam adversus hostem fabricare, quemadmodum acies moveri debeant, quo loco, temporeque utendum. Atque hæc de aciebus instruendis.

59. Architecturæ est castrorum formas describere, quemadmodum fossa, aut vallo obsepienda sunt; interiora loca apte, distributeque sejungere, exitus aperire, maximi exercitus intervalla, minimi autem angustias tenere, ubi utrorumvis aliquis usus fuerit, loca eligere, quæ hostium insidiis minime appetantur, quæque in reversionibus, disjunctionibusque idonea esse possunt.

60. Hujus artis præterea sunt, muros civitatum, aut munitionum ab hostium machinationibus integros servare, aut aquarum inundationes ab illis repellere, arma ad muros defendendos parare, ut manganica, toxobolistras, et reliqua hujus generis, quæcunque vel ad muros defendendos, vel oppugnandos spectare solent, atque hæc de architectura.

61. Astronomiæ est tempestivitates anni prædicere, in quibus frigorum, et calorum commutationes sunt, aut imbrum, et aquarum pluviarum proluvies, vel ventorum ingentium flatus, e quibus magni exercitus in summa sæpe discrimina venerunt; diel noctisque partes ita commode dividere, ut requiæ ac incursionis tempora facillime cognoscantur, quibus non observatis, universæ copiarum summæ sæpe in rebus aggrediendis irritæ atque inanes fuerunt; terræ motus, reliquorumque signorum, et portentorum eventus præmonstrare, illaque ad nostros milites animandos transferre. Sed de astrologia satis.

62. Sacrarum rerum scientiæ est, bene divinis uti, et his incessanter operari exercitu pie, et ita ut Deo placeant, juxta legem piis Christianis superius traditam, per sacros sermones, et sacrificia, et alias orationes, et preces ad Deum assidue, et ad ejus intemeratam Matrem, et Neiparam, et sanctos ejus famulos, factas, quibus propitiatur Deus, et per fidem salutis animæ militum firmiores ad pericula subeunda parantur.

63. Medicina, ulcera, quæ ex vulneribus orta sunt, vel plagas, quæ lapidibus, aut telis, aut aliis hujusmodi rebus infiguntur, sanat, et pharmaca iis parata habet. Ægrotudines, quæ ex calore, aut frigore, labore, aquarum mutatione, locorum siti, aeris temperie, corporis curandi negligentia, alimentorum improbitate, novarum frugum, et fru-

NOTÆ.

(74) Καὶ ἐτέρας δέ. Scribe, καὶ ἐτέρα δέ.

(75) Ἀστοχοῦνται. Scribe, ἀστοχοῦντες.

(76) Διαψύχει. Scribe, διὰ ψύχη.

cium ceterorumque hujus generis insalubritate A
oriuntur, arte sua pellit.

64. Ad artem rationis subducendæ præterea
pertinent, sumptus militum, summa spoliatorum,
pecuniarum accumulatio, et quemadmodum iterum
in armorum machinationumque apparatus, et in
alios militiæ usus consumantur : horum omnium
dijudicatio ratioque ad artem hanc spectat.

65. Ad apparatus igitur, salutemque exercitus
constituendam hæ artes, atque iis artibus instructi
homines pernecessarii sunt. In armorum ratione elab-
borant, qui armorum conficiendorum periti sunt.

66. In ratione subducenda, litterarum et sum- B
marum faciendarum periti homines; in acierum
instruendarum ratione tu, imperator, atque alii
qui sub te præfecti constituti sunt.

67. In architectonica, qui architecti et mecha-
nici sunt, et longo tempore in usu harum rerum
versati sunt. In astrorum ratione, qui cœlestia
corpora scrutati sunt, quique in astrorum ortu
atque obitu, conversionibus planetarum, operam
suam collocant, qui Ptolemæum diligenter cognos-
cunt, et Chaldaicas quasdam observationes,
Arati Φαινόμενα, Joannis Lydi diurnam men-
struamque observationem tenent. Genethialogias
autem, quæ iis in libris sparsæ sunt, et ab Ecclesia
Dei rejiciuntur, nos nostro quoque regno expellimus. Et hæc sunt de astronomiæ. C

68. Juxta sacrorum autem scientiam, sacerdotes
puri et graves vita et moribus, et sanctificati
sacrificiis, et ipsi proprii muneris sinem Deo offe-
rent; sicuti et nos, quæ paulo superius diximus,
recapitulantes imperatoriæ hujus nostræ præ-
fecturæ sinem, omnium honorum datori Deo con-
secramus.

69. Leges igitur imperatoriæ ac militares, a
nostro regno tibi, militibusque, qui sub imperio
tuo sunt, hæ præscriptæ sint, quæ abs te assidue
custodiantur, et ad eas servandas omni studio ac D
labore enitaris; magna enim et præclara hinc ad-
jumenta reportabis. Quando enim consilia facta-
que imperatoria ad aciem tuam firmandam excogi-

και ἀέρων κράσεις, και σωμάτων ἀθεραπείαιαν,
και τροφῶν ἀταξίαν, οἶον καρπῶν νέων, και τῶν
ὁμοίων, τούτων πάντων ἡ ἰατρικὴ ἐστὶ θεραπευ-
τικὴ.

Ξδ'. Προσέτι τῆς λογιστικῆς εἰσι διοικήσεως, και
τὰ ἀναλώματα τῶν στρατιωτῶν, και ὅσα ἀπὸ λα-
φύρων συναθροίζονται, ἢ ἀλλοθεν συνάγματα χρη-
μάτων, και πάλιν ποῦ ἀναλίσκονται, εἰς τε ὄπλων και
μηχανημάτων κατασκευὰς, και εἰς ἑτέρας χρείας,
ὡς εἰκός, ἐκάστης ἐκστρατείας, τούτων πάντων μὴ
εὐχρίνεια και οἱ λόγοι τῆς λογιστικῆς εἰσι μεθόδου.

Ξε'. Τέχνην μὲν οὖν τοσαῦτα πρὸς τε κατα-
σκευὴν και σωτηρίαν στρατεύματος, και τεχνίται δὲ
τούτων οἱ ἐπιστημόνως αὐτὰς μεταχειρίζομενοι.

Ξς'. Τὴν μὲν οὖν ὀπλιτικὴν οἱ περὶ τὴν τῶν
ὄπλων ἐργασίαν ποιοῦσι τεχνίται, τὴν δὲ λογιστι-
κὴν γραμμάτων και ψήφων ἔμπειροι ἄνδρες, τὴν
δὲ τακτικὴν σὺ τε αὐτός, ὦ στρατηγὰ, και ὅσοι ὑπὸ
σὲ τεταγμένοι ἄρχοντες.

Ξζ'. Τὴν δὲ ἀρχιτεκτονικὴν οἱ τέκτονες και μη-
χανικοὶ, και ἐκ πολλοῦ πρὸς τὴν τοιαύτην γυμνα-
σίαν ἔμπειροι. Τὴν δὲ ἀστρονομίαν οἱ περὶ τὰ
μετέωρα στοχάζονται, σοφία τε και ἐπιστήμη τῆς
τῶν ἀστέρων ψηφοφορίας διαφέρονται, περὶ τε τὸν
Πτολεμαίου κανόνα, και περὶ τὴν αὐτοῦ λεγομένην
Τετράβιβλον, και περὶ ἑτέρα τινὰ τῶν Χαλδαϊκῶν
παρασημειώσεων (77). Προσέτι δὲ και τὴν τοῦ
Ἀράτου (78) περὶ τῶν φαινομένων διαγόρευσιν. . .
Ἰωάννου τοῦ Λυδοῦ καθημερινὴν τε και μηνιαίαν
παρατήρησιν. Τὰ δὲ τῆς γενεθλιαλογίας ὅσα ἐν
τοῖς εἰρημένοις παρέσκαρται, ὡς ἀπόδητα τῆς τοῦ
Θεοῦ Ἐκκλησίας ἡ ἡμετέρα ἀποτρέπεται βασιλεία
και ταῦτα μὲν τῆς ἀστρονομίας.

Ξη'. Τὴν δὲ ἱερατικὴν, ἱερεῖς καθαροὶ, σεμνοὶ
τὸν βίον και τρόπον, και καθηγιασμένοι τελεσι-
ουργήσουσιν και αὐτοὶ τὸ τέλος τῆς οικείας ἐνεργείας
τῷ Θεῷ ἀναστήσουσιν, ὡσπερὶ και ἡμεῖς τὰ πρῶην
ἡμῖν εἰρημένα ἀνακεφαλαιωσάμενοι τὸ τέλος τῆς
στρατηγικῆς ἡμῶν ταύτης ἀφηγήσεως τῷ πάντων
ἀγαθῶν δοτῆρι Θεῷ ἀντιθέμεν.

Ξθ'. Νόμοι μὲν οὖν στρατηγικοὶ και τύποι το-
σοῦτοι παρὰ τῆς ἡμετέρας βασιλείας σοὶ τε αὐτῷ,
και τῷ ὑπὸ σὲ στρατεύματι τε και πολιτεύματι διὰ
πέρας ἐγγεγυμνασμένοι ἔστωσάν τε και φυλαττέ-
σθωσαν, ὦ στρατηγὰ, και χρὴ σε τοῖς ἐνταῦθα ἐγ-
γεγραμμένοις μετὰ προσοχῆς τε και νήψεως κλει-
στης ἐμμελεῖσθαι. Μεγὰ γὰρ κερδήσεις ἐκ τού-

NOTÆ.

(77) Παρασημειώσεων. Scribebatur, παρασημό-
σημον.

(78) Τοῦ Ἀράτου. Scribebatur, τοῦ Ἀοράτου. Porro
Cicci codex hic citat etiam Joannis Lydi Diurnam
mensuramque observationem. Intelligit vero eo no-
mine Regii Figuli, De tonitruum per singulos
mensures, et eius significatione librum, quem Lydus
in Latina lingua in Græcam transtulit. Exstat
in Bibliotheca Palatina, ubi nos ante
illuc ageremus inter peregrin-
os; et eadem dedimus Jano

Rutgersio, præstantissimi ingenii, et multarum lit-
terarum juveni. Meminit hujus Lydi Suidas : Ἰωάν-
νης Φιλάδελφος Λυδός. Οὗτος ἔγραψε περὶ μηνῶν
βιβλῶν α', και περὶ διοσημειῶν ἑτερον, και ἄλλων
βιβλῶν ὑποθέσεων μαθηματικῶν. Προσομιλεῖ δὲ ταῦτα
Γαβριήλῳ τινὶ ὑπάρχῳ. Vixit autem circa Justi-
niani tempora, uti nos decet Theophylactus Simo-
catta, lib. vii, cap. 16 : Γενὸς δὲ σημαντικῶν ἡ τού-
των ἐνδημία καθίστηκεν, εἰπεῖν ἐθάρβησεν ὁ Λυδός
τῶν ἄλλων λίαν νεώτερος καθέστω, ὅς κατὰ τοὺς
χρόνους ἐγνωρίζετο Ἰουστινιανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος.

βιβλίου τούτου, καὶ λίαν ὠφέλιμα· ὅταν γὰρ ἐν αὐ-
τῷ ἀκριδῶς στρατηγήματά τε καὶ διατάγματα
ὑπὲρ σοῦ κατανοήσεις, τότε ἄρα καὶ εἴποτε τοῖς
τούτων κατὰ ἐκείνων ἐπινοήσεις.

ο'. Ταῦτα γὰρ κατὰ τὸ δυνατόν ἐκ τε τῆς τῶν
πόλεων (79) πείρας, ὡς εἴρηται, καὶ ἐκ τῶν εἰρη-
μένων παρὰ τῶν ἀρχαίων, εἰς κοινήν ὠφέλειαν
προτεθείκαμεν, οὔτε κάλλους λέξεως φροντίσαντες,
ὡς ἐν ἀρχῇ που ἡμῖν εἴρηται τοῦ συντάγματος, οὔτε
τῆς ἄλλης ἐμπεριέργου συντάξεως, ἀλλ' ἢ μόνον
δὲ ἀπλῆς καὶ κοιναῖς χρησάμενοι ταῖς λέξεσι, καὶ
ὅποιας μᾶλλον ἢ στρατιωτικῆ συνήθεια χρῆσθαι
εἴωθεν.

σα'. Ὅσα δὲ κεφάλαια ἕτερα τὰ, ὡς εἶκός, ἀπάντων
τὰ ἐν ἐκάστῳ πολέμου καιρῷ ἢ τινος ἐκείνου
παρασκευῆς καὶ μάλιστα ἐν τῷ νῦν ἡμῖν ἐνοχλοῦντι
Σαρακηνῶν ἔθνει, δι' ὅπερ, ὡς εἴρηται που ἡμῖν,
καὶ τὸ παρὸν συντάσσεται βιβλίον. Εἰ καὶ μὴ πάντα
συλλαβεῖν ἐδυνήθημεν, ἀλλ' ἐκ τε τῶν γεγραμμένων,
ἐκ τε τῆς προλαβούσης πείρας, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς
τῶν πραγμάτων φύσεως στοχάζεσθαι σε δεόν, καὶ
ὡς δυνατόν ἀρμόζεσθαι τοῖς ἀναφυσμένοις· οὐ γὰρ
οἶμαι δυνατόν, οὔτε ἡμᾶς οὔτε τινὰ ἕτερον ἅπαντα
γράφειν, ἢ πρὸς ἅπαντα τὰ μέλλοντα ἀναφύεσθαι,
ᾧστε παραφυλάττεσθαι ἀπάντων ἀπειρῶν ἢντων τῷ
μέτρῳ τῶν ἐμπειτουσῶν ἐκάστοτε διαφόρων περι-
στάσεων.

οβ'. Οὔτε γὰρ ὡσαύτως ἀεὶ οὔτε ὁμοίως ὑπὸ τῶν
ἐναντιῶν τὰ ἐκείνων ἐγχειροῦνται στρατηγήματα.
Διὸ οὐδὲ δύναται τις τεκμήρασθαι τὰ μέλλοντα
ἀναγκαῖα πρὸς χρῆσιν ἐκάστοτε. Ἄλλ' οὐδὲ μίᾳ
γνώρῃ στρατηγοῦνται, ἀλλὰ ποικίλης οὔσης τῆς
παρὰ τῶν ἐναντιῶν ἐγχειρήσεως (80), καὶ διαφοροὶ
οἱ τρόποι τῶν ἀντεγχειρήσεων ὀφείλουσι γίνεσθαι·
πανούργος γὰρ καὶ ἀκατάληπτος ἢ ἀνθρωπεία φύσις
ὑπάρχουσα, πολλὰ καὶ βουλευσεται καὶ ἐγχειρεῖν
παρ' ἐλπίδας δύναται.

ογ'. Ὅθεν καὶ ἀρμόδιως καὶ καταχρέως δεῖν ἀεὶ
σε, ὡ στρατηγὲ, τῇ πρὸς θεὸν δεήσει σχολάζειν καὶ
τάς αὐτοῦ ἐντολάς φυλάττειν· ἵνα δι' αὐτοῦ δύνασαι
καὶ κατ' ἐχθρῶν (81) πίζεσθαι, καὶ αὐτὸς ἀδλαθῆς
ἅμα τοῖς ὑπὸ σὲ περισώζεσθαι καὶ τὴν ἐν Χριστῷ
σωτηρίαν καὶ νίκην ἀνωθεν ὑποδέχεσθαι, ᾧ ἢ ὄξια καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

A taveris, si illis iisdem hostes utantur, facile horum
peritus contraria usurpare potes.

αὐτοῖς οἱ πολέμοι χρήσονται, ῥαδίως τὰ ἐναντία

70. Hæc autem pro ratione ingenii nostri partim
usu bellico, partim ex scriptoribus antiquis colle-
cta, ad communem utilitatem hunc in librum con-
tulimus, neque curiosam aliquam verborum inani-
tatem conquirentes, sed verbis tantum communi-
tatem planisque usi, militarem dicendi formam po-
tissimum secuti sumus.

B 71. Quæcunque autem alia, vel ad tempus belli
gerendi, vel alterius alicujus apparatus adversum
ullas nationes, et Saracenos potissimum, quorum
gratia hic liber a me, ut ante dixi, conscriptus est,
suscepti caput pertinent, ea, quanquam hoc libro
contenta non sunt, in his tamen, si quis se exer-
ceat, usu aliquo belli, et naturæ rerum perscruta-
tione facile ea quæ desiderantur colligere com-
prehendereque poterit. Neque enim fieri potest, ut
ego aut quisquam alius, quantumcunque ingenio
eruditioneque sit, omnia complectatur, quæcunque
industria ac solertia humana excogitantur, aut
viam doceas, qua hæc caveantur, quæ infinita at-
que immensa genere rebusque circumstantibus
sunt.

C 72. Neque enim similiter, eodemque modo ho-
stium consilia, factaque imperatoria ab illis susci-
piuntur; itaque ne hæc quidem, quæ ad usum
semper necessaria sunt, indicare quis potest; sed
cum neque una mente omnes imperatores sunt,
sed magnæ varietates rerum ab hostibus suscepta-
rum sunt, diversæ etiam rerum aggressiones ad
eos molientæ sunt. Astuta enim et solers humana
natura cum sit, multa excogitare, multa moliri nec
opinata potest.

73. Unde par est tæ, imperator, supplici mente
semper Deo preces adhibere, et in omnibus au-
ctori salutis, pro iis quæ maxime salutaria sunt
supplicare.

τῷ ἀληθινῷ Θεῷ καὶ βασιλεῖ τοῦ παντός αἰωνίῳ,
τῷ ἐχθρῶν. Scribebatur, τῷ ἐχθρῶν.

NOTÆ.

(79) Τῶν πολεῶν. Scribe, τῶν πολέμων.

(80) Ἐγχειρήσεως. Scribebatur, ἐγχειρήτως.

(81) Τῶν ἐχθρῶν. Scribebatur, τῷ ἐχθρῶν.

AD LEONIS AUGUSTI TACTICA

APPENDIX.

Sequentia capita præmittuntur Programmati academico Turicensi anni 1854. « Duplicis sunt generis, inquit Editor: aut ad veterum Græcorum Macedonumque, aut ad recentiorum Byzantinorum rem militarem spectant. Et illa quidem (capp. 30, 34, 41 et 42, 53 et 54), quamvis plane novi non multum sane præbeant, haud inutiliter tamen cum Asclepiodoti, Æliani et Byzantini Anonymi relationibus comparantur. Hæc vero (capp. 35, 38, 39, 43, 50) æque breviter ac dilucide prima Byzantinæ militiæ fundamenta comprehendunt, quæ in Mauricii, Constantini et editis Leonis Tacticis sparsim nec sine difficultate jęguntur. » Monet præterea Editor, se codicis scripturæ semper adhæsisse et nihil novavisse, sed vel talia reliquisse qualia sunt *δακτύλοι, κλίβαντες, δεφίνωρες*; quis vero et cujas sit codex quo usus est, omnino tacet. Interpretationem Latinam addidimus.

CAP. XXXII. — *Ordinationes peditum apud eosdem [Græcos].* Α ΚΕΦΑΛΑ. ΑΒ'. — *Παρατάξεις πεζῶν κατ' αὐτούς.*

Peditum unaquæque legio quatuor armatorum et scutorum millibus et nonaginta sex constabat; sexdecim in legione ordines; porro ordo quisque ducentorum et quinquaginta sex virorum. Quem vero perfectum vocabant exercitum, quatuor legionibus constabat: dividebatur autem in dextram et sinistram partem, medium quoque dextrum et medium sinistram: unde sexdecim millia et trecenti octoginta quatuor viri. Apud antiquos porro utilis erat ille numerus, siquidem in duas æquales partes fuerit divisus, neque ideo alterutra pars unquam in unitatem desierit. Ad dimidium autem scutorum erant semper in hujusmodi exercitu leviter armati, octo millia scilicet et centum nonaginta duo: qui separatim semper ponebantur, id est, vel parum ante scutatores, ad persequendos hostes in fugam forte conversos, vel ex utroque latere, vel etiam pone, quemadmodum requirebat necessitas. Totus itaque exercitus erat viginti quatuor millium et quingentorum septuaginta sex. Alio quoque modo exercitum disponebant. Sexdecim namque millia et trecentos octoginta quatuor, quos, ut diximus, perfectum exercitum vocabant, in duas partes æqualiter dividebant, utrinque scilicet ponentes octo millia et centum nonaginta duo, et cornu dextrum dicentes et cornu lævum, et dextram frontem partem cornu dextri anteriorem, caudamque dextram partem posteriorem; cornu quoque levi partes singulas pari ratione denominabant. Spatium vero illud quo inter se cornua distabant, ubi stabat dux, os et umbilicum exercitus dicebant. Separatim etiam leviter armatos octo millia et

Τῶν πεζικῶν ταγμάτων ἕκαστον ἐξ ἀνδρῶν ἦν τετρακισχιλίων ἐννενηκονταεξ συνιστάμενον, ὀπλιτῶν ἀπάντων καὶ ἀσπιδοφόρων· εἶχε δὲ ὀρθίνους τὸ τάγμα δεκαεξ· ὁ δὲ ὀρθίνος ἐξ ἀνδρῶν ἦν διακοσίων παντηκονταεξ. Ἡ τοίνυν τελεία παρ' αὐτῶν καλουμένη παράταξις ἐκ ταγμάτων τεσσαρῶν ἦν συνισταμένη· διήρητο δὲ εἰς δεξιὴν καὶ ἀριστερὴν, μέσον δεξιὴν καὶ μέσον ἀριστερὴν, ὡς εἶναι λοιπὸν τῆν παράταξιν ταύτην ἐξ ἀνδρῶν ἑκαταῖκα χιλιάδων καὶ τριακοσίων ὀγδοήκοντα τεσσαρῶν. Χρήσιμος δὲ ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἐν ταῖς παρατάξεσι παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἦν, ὅτι δὴ τούτου εἰς δύο ἴσα διαιρουμένου ἡ μὲν ἑξ ἑκαστοῦ εἰς μονάδα καταλήγον ἑτάρον ἔχοντος μέρος. Εἶχε δὲ καὶ φίλους ἢ παράταξις ἦδη τοῖς ἡμῶσις ἀεὶ τῶν ἀσπιδοφόρων ὀκτακισχιλίους ἑκατὸν ἐννενηκοντα δύο δηλαδὴ· παρέταττον δὲ τούτους καθ' ἑαυτοὺς ἀεὶ καὶ ἰδίᾳ, ἢ μικρὸν τῶν ἀσπιδοφόρων ἔμπροσθεν πρὸς τὸ διώκειν τραπέντας ἴσως τοὺς πολεμίους; ἢ καὶ ἑκατέρωθεν τούτων ἢ ὀπισθεν, ὡς ἀπαιτεῖν εἶχεν ἢ χρεῖα. Συνεποσούτε τοίνυν ἢ παράταξις ἅπασα εἰς εἴκοσι τέσσαρας χιλιάδας καὶ ἑξακοσίους ἑβδομηκονταεξ. Πάρεταττον δὲ καὶ τρόπον ἑτέρον. Τοῦ μὲν εἰρημένους ἑξακισχιλίους πρὸς τοῦς ἑξ ἑκάστα καὶ τριακοσίους ὀγδοήκοντα τέσσαρας, ὅς δὴ καὶ τελείαν παράταξιν, ὡς ἔφημεν, οἱ παλαιοὶ κατωνόμαζον ἢ, εἰς δύο ἴσα διήρουν, ἀνὰ ὀκτακισχιλίων δηλαδὴ καὶ ἑκατὸν ἐννενηκονταεξ ἀνδρῶν, καὶ τὸ μὲν δεξιὸν ἐκάλουν κέρασ, τὸ δὲ ἀριστερὸν, δεξιὸν δὲ κεφαλὴν τὸ ἄνω μέρος τοῦ δεξιοῦ κέρατος, οὐρὴν δὲ ὡσαύτως δεξιὸν τὸ κάτω τοῦτου· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὰ τοῦ ἀριστεροῦ ἐκαλοῦντο μέρη. Τὸ δὲ μεταξύ τῶν δύο τῶνδε κέρατων διάστημα, ἐνθα καὶ ὁ στρατηγὸς ἕστανε, στήρα καὶ ὀμφαλὸν ἢ τῆς παρατάξεως ἔλεγον. Τοῖς ἢ μόνον

VARIÆ LECTIONES.

ἢ τοῖς (sed ita, ut non differat a τοῦ) B. ἢ κατωνόμαζον B. ἢ ὀμφαλον B.

καὶ ριβ⁸ * φιλοὺς ἰδίᾳ κἀνταῦθα καὶ καθ' αὐτοὺς ἑταττον, ὡς φθάσαντες ἔφημεν. Διάστημα δὲ κατὰ πλάγιον * ἐν τοιοῦτοις τάγμασι πρὸς ἄλληλα οὐ πλέον ἢν ὄργυιων ὀκτώ.

ΚΕΦΑΛ. ΛΓ'. — Παρατάξεις ἰκπέων κατ' αὐτούς.

Οἱ δὲ ἰκπεῖς σπανίως μὲν καθ' αὐτοὺς ἐπολέμουν· ὀλίγον γὰρ ἦν παρ' Ἑλλήσι τὸ ἰκπικόν· ὅτε δ' οὖν πρὸς ἵππομαχίαν καθίσταντο, τοὺς μὲν καταφράκτους ὁμοῦ σὺν τοῖς δορυφόροις εἰς δύο διήρουν τάγματα, μέσον δεξιὸν καὶ μέσον ἀριστερὸν, τοὺς δ' ἑλαφροὺς καλουμένους ἀκοντιστάς θηλαδῆ καὶ τοξότας εἰς δύο ἕτερα * δεξιὸν καὶ ἀριστερὸν, προέεισαν δὲ μικρὸν τῶν καταφράκτων ἔμπροσθεν, ὡς ἀπὸ ὄργυιων ὀκτὼ μάλιστα. Τὸ μέντοι πάχος τῶν ταγμάτων οὐ πλέον ἦν ὀρθίων τεσσάρων, δύο μὲν ἐκ τῶν καταφράκτων τῶν εἰς προμάχους τελούντων, δύο δ' αὐθις τῶν ἑλαφρῶν καλουμένων· οὗτοι δὲ καὶ οὐραγοῦντες ἦσαν. Διάστημα δὲ κατὰ πλάγιον * ἐν τοῖς ἰκπικοῖς τοιοῦτοις τάγμασι πρὸς ἄλληλα ὄργυιων ἦν εἴκοσι μάλιστα. Κατὰ μέντοι τὸ τῶν ὀρθίων μῆκος δύο μὲν ἐν τοῖς καταφράκτοις τὸν τῆς ὄργυιας ἐπέιχον τόπον, ἐν δὲ τοῖς ἑλαφροῖς λεγομένοις ὄργυιας ἐπέιχον ἕκαστος τόπον *.

ΚΕΦΑΛ. ΛΔ'. — Παρατάξεις στρατοῦ συμμικτοῦ κατ' αὐτούς.

Συμμικτοῦ δὲ στρατοῦ συνεστῶτος ἐκ πεζῶν θηλαδῆ καὶ ἰκπέων, τοὺς μὲν πεζοὺς καθ' ἓνα δῆπου τῶν εἰρημένων ¹¹ παρέταττον τρόπον, τοὺς δ' ἰκπεῖς ἢ τῆς πεζικῆς παρατάξεως ἔμπροσθεν, ἢ καὶ ταύτης ὀπίσθεν, ὡς ὁ καιρὸς ἐκάλει δηλονότι· καὶ ἢ χρεια ¹² κατήπειγεν, ἢ καὶ περὶ αὐτὰ τὰ τῆς παρατάξεως ἀκρότατα τοῦτους ἑταττον, ὡς ἂν βραδίως ¹³ μὲν τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπαλάσεις οὕτω, βραδίως δὲ ¹⁴ καὶ τὰς ὑποχωρήσεις ποιοῖντο, πονήσαντές τε ἤδη καὶ μὴ οἰοί τε ὄντες τὸν πόλεμον διαφέρειν ἀλύπως ἂν καὶ σὺν οὐδενὶ πόνῳ περὶ τὴν οὐραγίαν διασωθεῖεν ¹⁵. Ὡσπερ δὲ ἄρα τὴν εἰρημένην τελείαν πεζικὴν παρατάξιν εἰς ἑκατὰ χιλιάδας πρὸς τοῖς τριακοσίοις ὀγδοήκοντά τε καὶ τέσσαρσιν ¹⁶ ὀπλίτας ἔφημεν συμποσοῦσθαι, τοὺς δὲ γὰρ φιλοὺς εἰς τὸ ἡμισυ τούτων, εἰς ἡ ἑθλαδῆ καὶ ρ' ¹⁷ ἐννενηκονταδύο, οὕτω δὲ καὶ τοὺς ἰκπεῖς εἰς τὸ ἡμισυ τῶν ψιλῶν περιίστων, εἰς δ' ἑξήκοντα δηλονότι, ὡς συμποσοῦσθαι λοιπὸν τὴν σύμμικτον ταύτην παρατάξιν εἰς χιλιάδας κη' καὶ χοβ' ¹⁸. Καὶ οὕτω μὲν, ὡς ἔφη, οἱ τε Μακεδόνες καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἅπαν ὠπλιζόντο τε καὶ παρατάττοντο· περὶ δὲ τῶν καθ' ἡμᾶς καὶ Ῥωμαϊκῶν ὀπλισμῶν τε καὶ παρατάξεων μετ' ὀλίγα λεκτίον ¹⁹.

ΚΕΦΑΛ. ΛΕ'. — Πῶς κατὰ Ῥωμαίους οἱ τε τοῦ στρατοῦ ἡγεμόνες καὶ τὰ ὄπ' αὐτούς ὀνομάζονται τάγματα.

Πρῶτος μὲν δὴ τῶν ἡγεμόνων ἀπάντων ὁ στρατηγός ἐστιν ²⁰· εἶτα οἱ τοῦρμάρχα οἱ καὶ μαράρχα λεγόμενοι, μεθ' οὓς οἱ δρουγγάριοι, εἶτα οἱ κόμητες,

A super quo in transversum separabantur legiones non erat amplius quam ulnis octo.

CAP. XXXIII. — Ordinationes equitum apud eosdem.

Raro equites separatim dimicabant; modicus enim erat apud Græcos equitatus; quoties autem ad equestrem pugnam deveniebant, cataphractos cum doryphoris simul in duas legiones dividebant, in medium scilicet dextrum et medium lævum; quos autem celeres vocabant, id est, jaculatores et sagittarios, in duas pariter legiones, dextram videlicet et lævam, quas ante cataphractos ad ulnas octo sistebant ut maxime. Legionum profunditas quatuor tantum ordinum erat, duorum videlicet ex cataphractis tanquam antesignanis et duorum ex celeribus qui extremum agmen ducebant. Intervallum autem inter illas equestres legiones viginti ulnarum erat. Quod vero ad ordinum longitudinem attinet, unius ulnæ spatium hinc cataphractæ, celeres singuli occupabant.

CAP. XXXIV. — Mixti exercitus apud eosdem ordinationes.

Exercitus mixti pedites aliquo ex prædictis modis, equites vero aut ante aut pone peditatum, ut postulabat tempus aut urgebat necessitas, disponebant, vel etiam ad extremum quodque latus, quo facilius in hostes erumperent, faciliusque se reciperent, atque ad caudam incolumes, pressi nec impetum hostium ferentes, reverterentur. Sicut peditum perfectus exercitus constabat, sicuti jam diximus, sexdecim armatorum millibus et trecentis octoginta quatuor cum leviter armatis ad didimium octo scilicet millibus et centum nonaginta duobus, ita equitibus ad didimium leviter armatorum, quatuor scilicet millibus et nonaginta sex; unde mixtus exercitus octo et viginti millibus et sexcentis septuaginta duobus. — Tali modo, ut diximus, Macedones et universi Græci armabantur et exercitus instruebant; nunc autem paucis dicendum de armatura et ordinationibus nostris et Romanorum.

D CAP. XXXV. — Ducum et agminum quæ sub ipsis erant apud Romanos denominationes.

Ducum omnium primus est strategus, post turmarchæ, qui etiam merarchæ, post quos drungarii, deinde comites, post autem centarchæ (illi

VARIÆ LECTIONES.

⁸ ρι (sic) B. ⁹ καταπλάγιον B. ¹⁰ ἑτρα (sic) B. ¹¹ καταπλάγιον B. ¹² ἐπέειγεν ἕκαστον (sic) tantum B. ¹³ συμμικτοῦ B. ¹⁴ εἰρημένον (sed o incorr. script.) B. ¹⁵ βραδίως; (α super ω scriptum et ω linea suberecta transiōsum) B. ¹⁶ βραδίας (sed α in ω corr.) δὲ μὲν (sed utriusque linea transiōsum) δὲ B. ¹⁷ διασοθεῖεν B. ¹⁸ Ἰν τέσσαρσιν (sic) σὺν linea subducta notatum. ¹⁹ β B. ²⁰ χ' ο η' B. ²¹ στρατηγός ἐστιν B.

vero centuriones dicebantur), postea quoque lochagi, decarchæ et pentarchæ et præterea qui tetrarchæ vocabantur. Legioni unicuique deserviunt bandophori, mandatores, δαποτάξαι, cribantes et qui ad iudicium dicuntur; præterea quoque mensores seu mensuratores, medici etiam et buccinatores. Strategus porro exercitui universo præest, qui omne imperium a Nostra Majestate accepit traditum, omnibusque ideo ducibus præstat. Turmarchæ tres sub se drungos habent; drungarius vero drungo uni præest; drungus autem est collectio virorum usque ad tria millia; namque trium millium collectio non est jam drungus, sed neque minus quam mille; ita ut tribus minimum millibus præsit tormarcha et ad summum novem millibus; drungarius vero pariter mille minimum viris et ad summum tribus millibus. Comes unius bandi dux: apud veteres quidem bandus proprie et specialiter dicebatur flammulus, improprie vero agmen ducentorum virorum usque ad quadringentos, quoniam ducentorum et amplius virorum agmen dignum visum est quod proprium haberet ducem et bandum efficeret; comes itaque duobus minimum centarchis præerat. Nunc autem inter pedites bandus est agmen ducentorum et amplius usque ad quadringentos ad summum; inter equites vero, quinquaginta virorum minimum, sed procedere potest usque ad trecentos et quinquaginta aut ad summum quadringentos, quod idem fereest ac quod nunc allagium dicitur: hodie enim allagium dicitur agmen virorum quinquaginta, quod in suo genere ad centum quinquaginta pervenit; quæ vero in nostro imperio allagia dicuntur ad trecentos viginti aut etiam quinquaginta, et ad summum quadringentos, sicut etiam nunc apud Thracios sunt virorum trecentorum et viginti, et apud Charsianos trecentorum et quinquaginta; apud Occidentales autem quædam sunt quadringentorum. Centarcha seu centurio dicitur qui centum viris præest, sicut et penceontarcha qui quinquaginta. Lochagus, iis qui secundum agminis profunditatem seu densitatem stant: quæ profunditas sexdecim ad summum est virorum; proprie enim lochus dicitur series virorum sexdecim, improprie autem usque ad triginta duo dicitur etiam lochus: lochagus autem dicitur protostates et promachus. Decarcha vero dicitur non quidem qui decem præsit, sed qui primus est inter decem; ubi enim sunt decem, unus novem cæteris præest; sicut et pentarcha non quinque præest, sed est primus inter quinque, et pariter tetrarcha: non lochagus autem solum dicitur protostates et promachus, sed et aliquando fit ut decarcha etiam eo nomine vocetur; quando

A μεθ' οὗς ¹⁹ οἱ κένταρχοι (καλοῦνται δὲ οὗτοι καὶ ἑκατόνταρχοι)· μετὰ τούτους λοχαγοὶ καὶ δέκαρχοι καὶ πένταρχοι, ἔτι γε μὴν πρὸς τούτοις οἱ τετραρχοὶ καλοῦμενοι. Ὑπέρκειται δὲ καθ' ἕναστος τάγμα εἰς τε βανδοφόροι καὶ οἱ μανδάτωρες, δαιπότατοι τε καὶ κριβαντες καὶ οἱ ἐπὶ τοῦ τοῦλδου καλοῦμενοι· καὶ πρὸς τούτοις οἱ λεγόμενοι μίνσωρες ἢ μινσουράτωρες, ἰατροὶ τε καὶ βυκινάτωρες. Στρατηγὸς μὲν οὖν ἐστὶν ὁ τοῦ στρατοῦ παντὸς ἀφηγούμενος καὶ τὴν πᾶσαν ἀρχὴν παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν ἐπιτετραμμένος καὶ τῶν ἡγεμόνων διὰ τοῦτο πάντων ἐξουσιάζων· τουρμάρχης δὲ ὁ τρεῖς ²¹ δρουγγῶν ὑφ' ἑαυτὸν ἔχων· δρουγγάριος δὲ ὁ δρουγγῶν ἀρχὴν ἕνός· εἴη δ' ἂν δρουγγῶς ²² τὸ μέχρι τῶν τριαχιλίων ἀνδρῶν σύστημα, οὕτε δὲ τῶν τριαχιλίων ἐπέκεινα εἴη ἂν B δρουγγῶς, οὕτε μὴν τῶν χιλίων ἐλαττον, ὥστε εἴη ἂν ὁ μὲν τουρμάρχης τριαχιλίων ἀνδρῶν ἀρχὴν τὸ ἐλαττον, τὸ δὲ πλεῖστον ἑννακισχιλίων, ὁ δὲ δρουγγάριος ὡσαύτως τὸ μὲν ἐλαττον χιλίων, τριαχιλίων δὲ γε καὶ ²³ τὸ πλεῖστον· κόμης δὲ ὁ βάνδου ἀρχὴν ἕνός. Εἴη δ' ἂν κατὰ τοὺς παλαιούς βάνδον κυρίως μὲν τὸ ἰδιωτικῶς καλούμενον φλάμισλον, καταχρηστικῶς δὲ τὸ τῶν διακοσίων καὶ μέχρι τῶν τετρακοσίων ἀνδρῶν συνεστὸς ²⁴ πλήθος ἐλέγετο, ὡς ἀξιολόγου τοῦ τῶν διακοσίων καὶ ἐπέκεινα ²⁵ συστήματος ὄντος λοιπὸν, ὥστε καὶ ἀρχὴν τινα καθ' ἑαυτοῦ ὑπαμφαίνειν τοῦτο καὶ βάνδον ἀνιστῆν ἴδιον, ὥστε ἦν ἂν ὁ κόμης δύο κεντάρχων ἀρχὴν τὸ ἐλαττον. Νῦν δὲ βάνδον ἐπὶ μὲν πεζικῶν ταγμάτων τὸ τῶν διακοσίων ἀνδρῶν καὶ ἐπέκεινα ²⁶ σύστημα μέχρι τῶν τετρακοσίων τὸ πλεῖστον, ἐπὶ μέντοι γε ²⁷ τῶν ἰπικίων τὸ τῶν πεντήκοντα μὲν τὸ ἐλάχιστον, προκρίπτον ἐκ μέχρι καὶ τριακοσίων πεντήκοντα ἢ τὸ πλεῖστον τετρακοσίων, ταῦτό ²⁸ πως ἐν τῷ νῦν ἀλλαγῆ ²⁹ καλουμένῳ· ἀλλάγιον γὰρ λέγεται μὲν ἀρτίως καὶ τὸ τῶν πεντήκοντα σύστημα, πρόεισι δὲ τὸ μὲν ἰδιωτικὸν καὶ μέχρι τῶν ³⁰ πενήκοντα, τὰ δὲ γε τῆς βασιλείας ἡμῶν καλούμενα ἀλλάγια καὶ μέχρι τῶν ³¹ τκ' καὶ τν' ἢ τότε πλεῖστον ὕ, ὅποια νῦν εἰσι τὸ μὲν τῶν θρακησίων τκ', τὸ δὲ γε τῶν χαρσικῶν τριακοσίων ὕ, καὶ τῶν ἑσπερίων ταγμάτων αὐθις ἑνία μέχρι καὶ τεσσαρακοσίων ἀνδρῶν τὴν σύστασιν ἔχουσι. Κένταρχος δὲ καλεῖται καὶ κεντηρίων ὁ ἑκατόνταρχος, ὡσπερ δὴ καὶ πενήκονταρχος ὁ πενήκοντα ἀνδρῶν ἀφηγούμενος· λοχαγὸς δὲ ὁ τῶν κατὰ τὸ τοῦ τάγματος βάνδου ἢ πάχος καρισταμένων ἡγεμονεύων, ὃ δὴ μάλιστα ἀπὸ ἀνδρῶν συνέστηκε ³² δεκαεξ'· λόχος γὰρ τὸ τῶν δεκαεξ' ἀνδρῶν σύστημα λέγεται κυρίως, καταχρηστικῶς δὲ καὶ τὸ μέχρι τῶν τριάκοντα δύο ³³ λόχος καλεῖται· ὁ δὲ δὴ λοχαγὸς καὶ πρωτοστάτης καὶ πρόμαχος λέγεται. Δέκαρχος δὲ καλεῖται οὐχ ὁ δέκα ἀρχὸν ἀνδρῶν, ἀλλ' ὁ ³⁴ ἐκ τῶν δέκα πρώτος· δέκα γὰρ ὄντων ὁ εἰς τῶν λοιπῶν ἀρχεὶ ἑνέα, ὡσπερ δὴ καὶ πένταρχος οὐχ ὁ

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹ Verba οἱ δρουγγάριοι — μεθ' οὗς ommissa in textu ead. m. ad marg. adscripta. ²⁰ οἱ B. ²¹ (τῆς, subleato τρεῖς, linea transversum). B. ²² Ead. m. ascript. ad marg. ὅρα τὸν δρουγγῶν. ²³ δὲ γε καὶ] λέγεται B. ²⁴ συνεστὸς B. ²⁵ ἐπέκεινα (sic) B. ²⁶ ἐπέκεινα B. ²⁷ μέντοι γε] μὲν δὲ τοι B. ²⁸ ταῦτό B. ²⁹ Ead. m. ascript. ad marg. ὅρα τὰ τῶν ἰπικίων ἀλλάγια. ³⁰ ῥ B. ³¹ τ' x' B. ³² τ' v' B. ³³ συνέστηκε B. Ead. m. ascript. ad marg. ὅρα τοῖνυν τὸν λοχαγόν. ³⁴ τριάκονδύο (sic) B. ³⁵ ὁ om. B.

τῶν πέντε ἀρχῶν, ἀλλ' ὁ ἐκ τῶν πάντε πρώτος· ὡσαύ-
τως δὲ καὶ ὁ τέταρτος· λέγεται δὲ ³⁷ καὶ πρόμαχος
καὶ πρωτοστάτης ³⁸ μὴ μόνον ὁ λοχαγός, ἀλλὰ καὶ
ὁ δέκαρχος ἐσθ' ὅτε· τοῦ γὰρ βάρους ἢ πάχους τοῦ
τάγματος ἀπὸ ἑξ' ἢ μὴ ὄντος ἀνδρῶν, ἀλλὰ ἀπὸ δέκα,
τῷ δὲ ὁ δέκαρχος καὶ πρωτοστάτης καλεῖται καὶ
πρόμαχος, ἐπιστάτης δὲ ὁ δεύτερος ³⁹ ἢ μετὰ τὸν
λοχαγὸν ἢ τὸν δέκαρχον ἰστάμενος· οὐραγός δὲ ὁ
τοῦ πάχους τοῦ τάγματος ὑστατος. Δεῖ δὲ πρὸς τοῦ-
τοις εἰδέναι, ὡς τάγμα μὲν καὶ τάξις μέρος τῆς
παρατάξεως ἐστίν ⁴⁰, ἐξ οὗ καὶ ταγματάρχης καὶ
ταξίαρχος λέγεται. Τὸ δὲ τάγμα ⁴¹ διακοσίων ἀν-
δρῶν τὸ ἐλάχιστον εἶναι δοκεῖ· τὸ γὰρ τούτων ἐπι-
πλαττον οὐκέτι τάγμα λοιπὸν, ἀλλ' ἀπόμοιρα τάγμα-
τος κληθεῖται. Ἄν. Παράταξις δὲ καλεῖται τὸ ἐκ πολ-
λῶν ἤδη συνιστάμενον πλῆθος. Στόμα δὲ καὶ ὀμφα-
λὸς παρατάξεως ὁ μέσος ⁴² αὐτῆς τόπος, ἐνθα καὶ ὁ
στρατηγός μετὰ τῶν βάνδων ἐστήκει, μέτωπον δὲ ὁ
πρῶτος ὄρνιθος τῶν προμάχων λεγομένων, ὡσπερ
δὲ καὶ οὐρὰ ὁ πάντων, ὡς ἐφημεν, ὑστατος ὄρνι-
θος ⁴³ ἐν ἐκάστῳ τάγματι λέγεται. Κοντουβέρνιον δὲ
καλεῖται τὸ ἐκάστου τάγματος βάθος ἢ πάχος. Καὶ
ταῦτα μὲν περὶ ἡγεμόνων. Τῶν δὲ ἀθὰ τάγματα
ὀπηρετούντων βανδοφόροι μὲν οἱ τὰ κοινῶς ⁴⁴ καλού-
μενα φλάμουλα φέροντες, μανδάτωρες δὲ οἱ τὰς τῶν
ἡγεμόνων ἐπιταγὰς ἐπὶ τοῦς στρατιώτας διακομι-
ζοντες, δαιπότατοι δὲ καὶ κρίθαντες οἱ τῶν ταγμάτων
κατόπιν ἐρχόμενοι καὶ τοῦς τραυματίας εὐθύς ἀνα-
λαμβάνοντες καὶ τοῖς ἰατροῖς τούτους ἀποκομιζον-
τες. Ἐπὶ τοῦ τούλδου ⁴⁵ δὲ καλοῦνται οἱ τὴν ἀπο-
σκευὴν ἐγκειρισμένοι τοῦ στρατοῦ σύμπαντος·
τούλδον γὰρ ἢ ἀποσκευή λέγεται. Προκουρσάτωρες
δὲ οἱ πρὸ τῆς τοῦ πολέμου συμβολῆς προεκτρέχον-
τες καὶ τοῦς ἐναντίους πρὸς συμπλοκὴν ἐρεθίζοντες·
κουρσάτωρες δὲ οἱ εἰς πραιῖδαν ἀπερχόμενοι καὶ τὴν
τῶν πολεμίων ληϊζόμενοι χώραν· δεφένσωρες δὲ οἱ
κατόπιν τῶν προκουρσατέρων ἀεὶ ὄντες καὶ τούτους
ἐκ τῆς τροπῆς ὑποστρέφοντας ⁴⁶ ὑποδεχόμενοι καὶ
ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνιζόμενοι ⁴⁷. Ὑπερκεράσται δὲ κα-
λοῦνται οἱ περὶ τὸ δεξιὸν ἄκρον τῆς παρατάξεως ἰστάμενοι ἐπὶ τῷ ⁴⁸ κυκλῶσαι τοῦς πολεμίους· πλα-
γιοφύλακες δὲ αὐθις οἱ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς
παρατάξεως ἰστάμενοι ἐπὶ τῷ τὰς παρὰ τῶν πολε-
μίων γινομένης κυκλώσεως φυλάττεσθαι καὶ κατὰ
μίνσωρες ⁴⁹ δὲ ἢ ⁵⁰ μινσουράτωρες οἱ τοῦ στρατοῦ
προεκτρέχειν ἀποτεταγμένοι καὶ τὰς ⁵¹ ὁδοὺς ἐξ-
ομαλίζοντες καὶ τὴν τῶν ἵππων νομὴν ἐρευνῶντες
καὶ τὰς ἄλλων ὑπηρεσίαν αὐτοῦ.

ΚΕΦΑΛ. ΛΗ'. — Ὅπισμός πεζῶν κατὰ Ῥωμαίους.

Πεζικῶν δὲ Ῥωμαϊκῶν παρατάξεων ἔχει ἄν
ὄπισμός ὧδε· τῶν μὲν ὀπλιτῶν καλουμένων ἢ
τετραγῶνοι ἐστων αἱ ἀσπίδες εἰς στενὸν ἀποτελευ-
τῶσαι κάτωθεν σπιθαμῶν ἑξ ἑγγιστα, ἢ καὶ τρίγω-
νοι πλὴν ἀνδρομήκεις σχεδὸν κατὰ τὰς τετραγώνους,
ἢ καὶ στρογγύλαι σπιθαμῶν τριῶν πρὸς τῇ ἡμισείᾳ·

A enim agminis profunditas non' est sexdecim viro-
rum, sed decem tantum, tunc decarcha protosta-
tes dicitur et promachus; epistates vero dicitur
qui stat secundo loco, sive post lochagum, sive
post decarcham; caudarius autem qui in agminis
profunditate stat extremus. Sciendum præterea
tagmata et taxes esse partes parataxeos; unde
dicuntur et tagmatarchæ et taxiarchæ. Tagma porro
ducentorum minimum virorum esse videtur: si
etenim minor esset numerus, non jam tagma, sed
tagmatis pars diceretur. Parataxis vero dicitur
multitudo plurimis tagmatibus constans. Os seu
umbilicus parataxeos est locus medius ubi stat
cum bandis strategus; frons vero est primus ordo,
eorum scilicet qui promachi dicuntur, sicut et cau-
da in singulis tagmatibus extremus omnium, ut
diximus, ordo. Contubernium vocant cujusque tag-
matis profunditatem seu densitatem. Illa de du-
cibus; quod autem ad servientes tagmatibus atti-
net, bandophori sunt qui flammulas vulgo dictas
portant; mandatores qui ducum mandata ad mi-
lites deferunt; dæpotatæ et cribantes qui pone
tagmata gradientes vulneratos levant et ad medicos
portant: ad tuldum dicuntur qui totius exercitus
impedimenta curant: tuldum enim dicunt impe-
dimenta; procuratores qui ante initam pugnam
currunt ad excitandos ad congressionem adversa-
rios; cursatores vero qui ad prædam dispersi re-
gionem hostium pervastant; defensores autem qui
pone procuratores semper incedentes eos redeun-
tes accipiunt et pro eis dimicant; hypercerastæ
qui in dextro exercitus cornu positi hostes circum-
fundere tentant; plagiophylaces, qui in lævo cornu
ad impediendas hostium circumvolutiones et ad
repugnandum atque pro sua facultate resistendum
sunt parati; mensores seu mensuratores qui exercitui
ante euntes vias complanant, equorum escam ves-
tigant et aquas, et præterea exercitus stationes
parant atque omni ministerio deserviunt.

ἰστάμενοι ἐπὶ τῷ ⁴⁸ κυκλῶσαι τοῦς πολεμίους· πλα-
γιοφύλακες δὲ αὐθις οἱ ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τῆς
παρατάξεως ἰστάμενοι ἐπὶ τῷ τὰς παρὰ τῶν πολε-
μίων γινομένης κυκλώσεως φυλάττεσθαι καὶ κατὰ
μίνσωρες ⁴⁹ δὲ ἢ ⁵⁰ μινσουράτωρες οἱ τοῦ στρατοῦ
προεκτρέχειν ἀποτεταγμένοι καὶ τὰς ⁵¹ ὁδοὺς ἐξ-
ομαλίζοντες καὶ τὴν τῶν ἵππων νομὴν ἐρευνῶντες
καὶ τὰς ἄλλων ὑπηρεσίαν αὐτοῦ.

D CAP. XXXVIII. — *Peditum apud Romanos arma-
tura.*

Romanoum exercituum peditibus constantium
armatura hæc esse debet. Eorum qui hoplitæ di-
cuntur sint clypei quadranguli in angustum ab imo
desinentes sex dodrantium ut proximi, vel etiam
trianguli ad hominis fere longitudinem sicut et
quadranguli, vel tandem rotundi trium dodrantium

VARIÆ LECTIONES.

³⁷ δὲ om. B. ³⁸ Ead. m. ascript. ad marg. ὄρα τὸν πρωτοστάτην. ³⁹ β', suprascripto ος B.
⁴⁰ παρατάξεως ἐστίν B. ⁴¹ Ead. m. ascript. ad marg. ὄρα τί δὴ ποτ' ἐστὶ τὸ τάγμα. ⁴² μεσός B. ⁴³ τῶν
προμά correcto errore add. B. ⁴⁴ τακοινῶ; B. ⁴⁵ Ad marg. ascript. περὶ τοῦ τούλδου. ⁴⁶ ὑπεστρέ-
φοντας B. ⁴⁷ ἀγωνιζόμενοι B. ⁴⁸ τὸ B. ⁴⁹ μίνσωρες B. ⁵⁰ οἱ B. ⁵¹ τὰς τε B.

cum dimidio : similis color et signum singulis cuspisque partis clypeis, mediæ scilicet, dextræ, sinistræ et cæterarum. Lanceæ decem cubitorum aut minimum octo, cum cuspidibus dodrantis unius cum dimidio. Spicula non ex lignis securi excisis, sed ex quercubus recens acutis, vel craniis vel artzicidiis, ut dicunt, vel quovis alio. Præterea loricia ferant aut etiam clibana sive ferrea, sive cornea, quæ nisi suppetant, suppara habeant cum bambace et cucullio ad genua pendentia, manicasque habentia usque ad cubitum, scissuris patentes circum brachia ad emittendas manus; alligentur autem pone humeros manicæ muliehribus fibulis. Femoralibus vero præcingantur, id est, gladiis altera parte acutis dodrantium cum capulo quatuor. Chiropsella quoque sint, quæ manicilla dicuntur, et podopsella ænea, deinde galeæ eximie tuffs in apice distinctæ, similes autem tuffæ pone humeros in loriciis et clibanis. Eorum tamen qui peltastæ vocantur, leviorum armaturam esse oportet. Scuta etenim orbicularia debent habere trium ad summum dodrantium aut oblonga dodrantium quatuor, lanceas autem cubitorum octo et jacula missilia ulnæ unius cum tertia parte circiter, non amplius videlicet quam duodecim dodrantium cum cuspidibus; thoraces quoque hamis inter se consertis loricia scilicet et clibana aut ferrea ambo aut cornea, vel si desint, suppara spissiora ex lana vel cuculla, sicut supra diximus, prætereaque femoralia et galeas a fronte apertas. Velitum autem hæc sit armatura : super humeris pharetras portant marsupii istructas triginta vel quadraginta tela continentibus, nervos insuper duo tubulos ligneos cum telis parvis et similibus marsupiiis : quæ parva tela quidam vocant menas. Perutilia autem hujusmodi tela in bello quoniam longissime arcubus mittuntur et hostibus sunt invisibilia ob brevitatem, et sic celerrime interficiunt, prætereaque hostibus propter imperitiam sunt inutilia. Jacula quoque et scuta orbicularia et femoralia seu securæ in coriaceis loculis; aliqui eorum fundas sex dodrantium, nec minores; eorum vestes non sint talares, sed ad genua tantum descendant, et calceamenta laxè ligentur : commoda etenim ea omnia et maxime in itinere. Sit autem insuper in illis peditum legionibus pro singulis decarchiis plastrum unum molam ferens manualem, ascliamque bipennem et ligones duos atque ventilabra et cilicium et junceum cophinum et cætera, præterea quoque securim ac falcem et tribulos ferreos colligatos clavis ferreis per dicta sphaecomata et facilius mittantur et rursus retrahantur; ferat etiam plastrum quodque arcus necessitate plures et tela, paxamataque ac tritum milium et quæcumque necessaria a nobis ommissa.

μία χειρόμυλον φέρουσα και ἐξίνην και κελύκιον και ὀρύττας δύο και πτίε και κιλίκιον και κόψινον ἀπὸ

VARIE LECTIONES.

⁸⁰ τοιούτους B. ⁸¹ σιδηρὰ B. ⁸² κουκουλλίου B. ⁸³ ἀγκύλων B. ⁸⁴ κόπης B. ⁸⁵ τελείαι B. ⁸⁶ ἀλυσι-
λωτοι B. ⁸⁷ σιδηρὰ και B. ⁸⁸ ἑκαστο; B. ⁸⁹ καλοῦσι τίνες B. ⁹⁰ τὲ B. ⁹¹ ἑμαξ B.

A ἔχτωσαν δὲ μέρους ἐκάστου αἱ ἀσπίδες και χρώμα και σημείον ταυτὸ, τοῦ μέσου δηλαδὴ, τοῦ δεξιοῦ, τοῦ ἀριστεροῦ και τῶν λοιπῶν. Δόρατα δὲ αὐτοῖς ἔστωσαν δεκαπήχη ἢ και ὀκταπήχη τὸ ἕλαττον, τὰς αἰχμὰς ἔχοντα σπιθαμῆς μίαις πρὸς τῇ ἡμισείᾳ· τὰ μέντοι μεναύλια μὴ ἀπὸ πτελεκητῶν ἔστωσαν ξύλων, ἀλλ' ἀπὸ νεακίων δρυῶν ἢ κρانيῶν ἢ τῶν λεγομένων ἀρτζικιδίων ἢ ἑτέρου τοιοῦ τινός ⁸⁰. Πρὸς τοῦτοι; λωρίκια φορεῖτωσαν ἢ και κλιθάνια και ταῦτα ἢ σιδηρὰ ⁸¹ ἢ κεράτινα, τούτων δὲ μὴ ὄντων καθάδω ἔχτωσαν μετὰ βαμβάκης και κουκουλλίου ⁸² μέχρι γονάτων φθάνοντα, τὰ μανίκια μέχρι τῶν ἀγκύλων ⁸³ ἔχοντα σχισματὰ τε περι τὰς ὠλένας πρὸς τὴ ἐκείθεν ἐκβάλλειν τὰς χεῖρας· κραταίεσθω δὲ τὰ μανίκια διὰ κομποθελύκων τῶν ὤμων ὀπισθεν. B Ζωννύσθωσαν δὲ και παραμήρια ξίφη δηλαδὴ ἐπιρ-
στομα σπιθαμῶν μετὰ τῆς κώπης ⁸⁴ ὄντων τεσσάρων· χειρὸς ἀλλὰ τε αὐτοῖς ἔστωσαν, ἃ δὴ και μανικίλια λέγονται, ἔτι τε και ποδόφυλλα εἰς' οὖν χαλκίτουθα, και κόρυθες τέλειαι ⁸⁵ τουφία ἔχουσαι κατὰ τὴν κορυφήν· τὰ δὲ αὐτὰ τουφία και ἐν τοῖς λωρικόις ἔστω και κλιθάνιοις τῶν ὤμων ἀνωθεν. Τῶν μέντοι πελαστῶν καλουμένων ἐλαφροτέρων τὴν ἐξόπλισιν ποιητέον· ἀσπίδες γὰρ αὐτοῖς περιφερῆς ἔστωσαν σπιθαμῶν τριῶν μάλιστα, ἢ και ἐπιμήκεις τετρασπιθαμοί, δόρατὰ τε ὀκταπήχη και ἀκόντια εἰς' οὖν ριπτάρια ὀργυιᾶς μίαις πρὸς τῷ τρίτῳ ἔγχεστα, μὴ πλέον δηλαδὴ σπιθαμῶν δώδεκα ἕκαστον σὺν τῇ αἰχμῇ· θώρακες δὲ ἀλυσιδωτοὶ ⁸⁶, λωρίκια δηλαδὴ και κλιθάνια, ἢ σιδηρὰ ⁸⁷ ἢ κεράτινα, ἢ τούτων μὴ ὄντων καθάδω παχύτατα ἐκ βαμβάκης και κουκουλλίου, ὡς ἀνωθεν ἔφημεν, πρὸς τοῦτοι; παραμήρια και κόρυθες ἀσκεπῆς ἔχουσαι ἐπὶ πρόσωπον. Τῶν δὲ ψιλῶν λεγομένων ὡδὲ πως ἔστω ὀπλισμός· περι μὲν τοὺς ὤμους τοξοφόρετρα βασταζέτωσαν κούκουρα ἔχοντες ἀνὰ τριάκοντα ἢ και τεσσαράκοντα ὀστούς χωροῦντα, ἔχτωσαν δὲ και νεύρας ἀνὰ δύο και σωληνάρια ξύλινα μετὰ μικρῶν ἕκαστον ⁸⁸ ὀστῶν και κουκούρων τοιούτων· τοὺς δὲ μικροὺς τοιοῦτους ὀστούς και μένας καλοῦσι τίνες ⁸⁹. Χρήσιμα δὲ τὰ βέλη ταῦτα κατὰ τὸν πόλεμον, ὅτι τε ⁹⁰ κοβρωτάτω διὰ τῶν τόξων κέμπονται, και ὅτι ἀθέατα τοῖς πολεμίοις εἰς διὰ τὴν βραχύτητα και διὰ τοῦτο τάχιστα ἀναιρούσιν, ἄλλως τε και ὅτι τοῖς πολεμίοις οὐ χρησιμεύουσι ταῦτα τὰ βέλη δι' ἀπειρίαν. Oὐ αὐτοὶ ψιλοὶ και ἀκόντια φερέτωσαν και ἀσπίδιοικια στρογγύλα και παραμήρια ἢ τζικούρια διὰ θηκαρίων βασταζόμενα δερματίνων· τούτων δὲ ἐνιοὶ και σφενδόνας ἔχτωσαν οὐκ ἐλάττους σπιθαμῶν ἕξ. Ἰμάτια δὲ αὐτοῖς μὴ ποδήρη, ἀλλὰ μέχρι γονάτων ἔστω φθάνοντα και ὑποδήματα μετρίως καθηλωμένα· ταῦτα γὰρ χρήσιμα και μάλιστα ἐν ταῖς ὀδοκορταῖς. Ἔστω δὲ πρὸς τοῦτοι; ἐν τοῖς πεζικοῖς τοῖσδε τάγμασι και κατὰ δεκαρχίαν ἑμαξ ⁹¹

παρὸν τε καὶ τὰ λοιπὰ, πρὸς τούτοις τζικούριον καὶ φαλκίον ⁶⁶ τριβδία τε σιδηρὰ διὰ τῶν λεγομένων σφηκωμάτων ἀποδεδεμένα ἤλοις σιδηροῖς πρὸς τὸ βῆδως αὐτὰ βίπτεσθαι καὶ αὐθις συνάγεσθαι· φερέτω δὲ τῶν ἀμαξῶν ἐκάστη καὶ τόξα τῆς χειρὸς κλείω καὶ ὀστούς παξάματα τε καὶ κέγχρον ἀληλεσμένην ⁶⁸ καὶ ὅσα τῶν χρεῶν δ' ἕτερα ἡμῖν παραλείπεται.

ΚΕΦΑΛ. ΑΘ'. — Ὀπλισμὸς ἱππέων κατ' αὐτούς. A CAP. XXXIX. — *Equitum armatura apud eosdem.*

Τοὺς δ' ἱππεῖς τοῦτον ὀπλιστικὸν τὸν τρόπον ἀσπίδες μὲν τοῖς καταφράκτοις ἕστωσαν ἐπιμήκεις σπιθαμῶν μάλιστα τεσσάρων καὶ ἡμισίας, δόρατά τε ὀκταπήχη φλαμουλίσκια ἔχοντα καὶ αἰχμὰς σπιθαιμιαίους, καὶ πρὸς θώρακίς τε ἀλυσιδωτοὶ ⁶⁷ τέλειοι μέχρι μὲν ἀστραγάλων διήκοντες, ἀνασειρόμενοι δὲ διὰ λωρίων καὶ κρικέλων ἢ κλιθάνια σιδηρὰ ἢ καὶ κεράτινα ἢ καὶ ἐπιλωρίκια μακρὰ μετὰ βαμβάκης καὶ κουκουλλίου ⁶⁸, σχίσματα ἔχοντα περὶ τὰς ὠλένας, ὡς ἄνω που ἐφημεν, ἐπανωκλιθάνά τε πρὸς τούτοις τουφία εἶτ' οὖν λιθόλους περὶ τοὺς ὤμους ἔχοντα· ἀπεκρεῖσθω ⁶⁹ δὲ τῶν αὐτῶν ὤμων καὶ ξίφη ὀστομα σπιθαμῶν ὄντα ⁷⁰ μάλιστα τεσσάρων τῆς κώπης χωρὶς, τὰ δ' ἐλάχιστα τέσσαρας μετὰ τῆς κώπης· καὶ ἕτερα δὲ μονόστομα ξίφη τοῖς διστόμοις ἰσομήκη παραζωνύσθωσαν οἱ αὐτοὶ, ἃ δὴ καὶ παραμήρια λέγονται. Καὶ τὰς μὲν χεῖρας ὀπλιζέτωσαν τοῖς χειροπέλλοις, τοὺς δ' αὖ πόδας τοῖς ποδοπέλλοις ὀνομαζομένοις, καὶ τούτοις ἢ σιδηροῖς ἢ ξυλίνοις ἢ καὶ ἐκ βύρσης εἰργασμένοις βολίας. Περὶ δὲ τὰς ἐφεστρίδας βαρδούκια παντοῖς ἐχέτωσαν, εἶτ' οὖν ⁷¹ σιδηροραυδία, καὶ σιλοπούγγια πρὸς τοῖς ἀνά δύο ἢ καὶ τριῶν ἔχοντα παξάματων ἢ κέγχρου ἀληλεσμένης, ὡς ἐν τῷ εἰκοστῷ κεφαλαίῳ πλατυκώτερον περὶ τοῦτου εἰρήκαμεν· περὶ δὲ τὰς κεφαλὰς κόρυθας ὡσαύτως σιδηρὰς τελείας σεσαμωμέναις τουφία καὶ ταύτας ἐχούσας ἀνωθεν· φερέτωσαν δὲ καὶ κούκουρα ἀνά λ' ἢ μ' ὀστούς χωροῦντα ἕκαστον· οἱ μὲντοι ὀστοὶ ἀνά θ' παλαιστῶν ἕστωσαν καὶ μὴ ἕλαττον· τόξα τε πολὺ τῆς δυνάμεως ἐλασσούμενα, παλαιστῶν καὶ ταῦτα δεκαεξ ἢ τὸ ἑλασσον ε' μετὰ τῶν θηκῶν αὐτῶν· ἐχέτω δὲ ἕκαστος εἰς τὰ τῶν κουκούρων ζωνάρια καὶ βίβιν καὶ σουθλιον καὶ μαχαίρια καὶ κόλλαν καὶ ἕτερα τοιαῦτα τῶν χρεῶν. Οἱ μὲντοι αὐτῶν ἱπποὶ προμετωπίδιοις καὶ περιστήθιοις καὶ κατανωτίοις σκεπέσθωσαν ⁷² ἢ λωρικίοις ἢ κλιθάνοις, καὶ τούτοις ἢ σιδηροῖς ἢ καὶ διὰ κεράτων συμπεπλεγμένοις. Ὀπλιζέσθωσαν δὲ καὶ οἱ δορυφόροι τοῖς ὁμοίοις σχεδὸν ὀπλοῖς τῶν καταφράκτων, ἐλαφροτέροις μὲντοι τούτων καὶ ἥττον στεγανωτέροις, καὶ οἱ ἱπποὶ δὲ πρὸς τούτοις αὐτῶν ὀπλοὶ ἕστωσαν διὰ τε ⁷³ τὰς ἐπιλάσεις καὶ αὐθις ὑποχωρήσεις. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων τῶν δὲ ψιλῶν καλουμένων ἱππέων οἱ μὲν ἀκοντισταὶ ἀνά δύο ἢ καὶ τριῶν φερέτω ἕκαστος ἀκόντια σπιθαμῶν μάλιστα β', καὶ πρὸς τούτοις ὄβρου ὀκτάπηχου καὶ περιφερῆ τρισπίθαμον καὶ κόρυθας ἐπὶ τούτοις ἀσκεπαῖς τὰ κύκλω· οἱ δὲ τοξόται κούκουρά τε ἐχέτωσαν καὶ τόξα τῆς δυνάμεως ἐλασσούμενα, ὡς ἄνω

Equites hoc modo armari oportet: Cataphractis sint scuta dodrantium ad summum quatuor cum dimidio, lanceæ autem cubitorum octo flammula habentes et cuspides dodrantis unius, et thoraces hamis inter se consertis ad spondylos devenientes lorisque et annulis ligati, vel clibana ferrea aut cornea, vel etiam epiloricia longa cum bambace et cucullio, fissuras habentia circum brachia, sicuti supra diximus, atque epanoclibana tufas circum humeros et libelos habentia. Suspendantur simul ab humeris gladii ancipites dodrantium ut maxime quatuor absque capulo, minimum autem quatuor cum capulo, et simul aliis gladiis altera parte acutis, ancipitibus longitudine æqualibus præcingantur, qui femoralia dicuntur, manus suas chiropelliis muniant, pedesque podopsollis, vel ferreis, vel ligneis aut ex bovinis pellibus. Circum sellas clavos cuncti habeant et sideroraudia et sellæ sacculos in quibus duo aut tria paxamata, vel milium tritum, sicut vigesimo capite fusius diximus. In capitibus galeas pariter ferreas integras signo insignitas et tuffis desuper. Ferant quoque tela triginta aut quadraginta in marsupiiis: tela autem novem palmorum sint, nec minus; arcus vero robore multo minores, sexdecim aut minimum quindecim palmorum, cum thecis suis; habeatque unusquisque in marsupiorum cingula, pellem et subulam et novaculas et gluten et cætera necessaria. Equi vero eorum frontalibus, pectoralibusque et dorsualibus muniantur, aut loriciis aut clibanis sive ferreis sive corneis. Armandi doryphori eisdem fere quam cataphractæ, sed levioribus armis, et minus solidis; inermes quoque eorum equi, propter impetus et subductiones. Hæc de his. Inter eos autem qui leves vocantur equites, jaculatorum quisque ferat duo vel tria jacula dodrantium duodecim ut maxime et insuper lanceam cubitorum octo et oblongum scutum dodrantium fere quatuor aut orbiculare trium dodrantium, galeas præterea in circuitu nudas. Sagittarii vero marsupia et arcus robore minores; ut supra diximus, ad tractandi facilitatem et imprimis jaculandi; femoralia quoque et galeas non integras, sellæ marsupia simul a zonariis marsupiorum aliqua necessariorum suspensa, ut de cataphractis disserentes diximus.

VARIÆ LECTIONES.

⁶⁶ o corr. ex ω in B. ⁶⁷ ἀληθεσμένοι B. ⁶⁸ κουκουλλίου B. ⁶⁹ ἀπεκρεῖσθω B. ⁷⁰ ὄντων B. ⁷¹ εἶτουν hic quidem B. ⁷² σκεπέσθωσαν B. ⁷³ πρὸς τε, superser. διὰ τε eadem manu B.

λιστα, παραμηριά τε και κόρυθας μη τελείας, σελλοπούγγιά τε ωσαύτως, και περι τὰ τῶν κουκούρων ζωνάρια τῶν χρειωδῶν ἀπρωρημένα τινὲ, ὡς ἐν τῷ περι τῶν καταφράκτων ἔφημεν λόγῳ.

CAP. XLI. — *Exercitus motuum denominationes.* Α ΚΕΦΑΛ. ΜΑ'. — *Ὄνομασται κινήσεων στρατοῦ.*

Flexio ad lanceam, flexio ad scutum, in frontem procedere, ad cornu procedere, epagoge, paragoge, metabole, epistrophe, anastrophe, antiperispasis, exallagmus, hyperphalangis, hypercerosis, in ordine procedere, jungere, diplasiasmus, entaxis, hypotaxis, protaxis, parabole, systole. Flexio ad lanceam dicitur, uniuscujusque ad dextram motus; flexio ad scutum, ad sinistram; in frontem procedere, cum parataxis procedit habens convenientem longitudinem: ad cornu autem, quum propter locorum angustias præcedit dextrum, sequitur locorum medium, pone incedit lævum: cornu etenim vocatur, ut dictum est universæ parataxeos pars extrema; epagoge, cum lochagos promachosque et caudarios in suo ordine habet phalanx. Metabole, cum retrorsum miles se vertit; epistrophe, cum omne agmen tanquam unus homo se vertit; anastrophe, cum ad præcedentem figuram revertitur; antiperispasis, cum inopinato fit motus ad decipiendos hostes in aliqua parte superantes; exallagmus, cum promachi caudam capiunt et vice versa caudarii sunt promachi; hyperphalangis, cum phalangis frons ex utraque parte ultra hostes extenditur; hypercerosis autem, cum ex altera tantum parte; in ordine procedere, cum directo invicem sunt milites secundum agminis profunditatem, seu densitatem, id est, lochagi cum mediis et caudariis; jungere cum directo sunt qui secundum ordinis longitudinem stant: jugum eaim vocatur agminum secundum longitudinem ordo; diplasiasmus, cum duo lochi unus sunt: quod vel secundum longitudinem vel secundum profunditatem fit; entaxis cum velites inter hoplitas sistuntur permixti vir ad virum; hypotaxis vero, cum seorsim velites pone hoplitas ponuntur; protaxis autem, cum ante; parabole, cum in latius extenditur frons phalangis; systole autem cum in prius contrahitur.

τάττονται ἀνὴρ παρ' ἀνδρα· ὑπόταξις δὲ, ὅτε μονομερῶς οἱ ψιλοὶ τῶν ὀπλιτῶν ἐπισθεν ἴστανται· πρόταξις δὲ, ὅτε τῶν ὀπλιτῶν ἔμπροσθεν οὗτοι τάττονται⁷⁵. παρεκβολή, ὅτε τὸ τῆς φάλαγγος μέτωπον εἰς πλεον μῆκος ἐκτείνεται, συστολή δὲ τὸ ἐμπαλιν.

CAP. XLII. — *Phalangis figura.*

Quadrangularis phalanx, æquilateralis phalanx, transversa phalanx, recta phalanx, obliqua phalanx, bifrons phalanx, adversa phalanx. Quadrangularis dicitur phalanx quæ quatuor lateribus terminatur, non autem æqualibus, sed oblonga figura; æquilateralis, quæ in quatuor lateribus æqualia habet agmina, et quadratum agmen vocatur; transversa phalanx, quæ frontem multe longiorem profunditate habet et secundum longitudinem quadrangularem se efficit: quod perutile, in parataxibus

Κλίσις ἐπὶ δόρυ, κλίσις ἐπ' ἀσπίδα, ἐπὶ μέτωπον πορεύεσθαι, ἐπὶ κέρας πορεύεσθαι, ἐπαγωγή, παραγωγή, μεταβολή⁷⁶, ἐπιστροφή, ἀναστροφή, ἀντιπερίσπασις, ἐξάλλαγμα, ὑπερφάλαγγις, ὑπερκέρωσις, στοιχεῖν⁷⁷, ζυγοῦν, διπλασιασμός, ἔνταξις, ὑπόταξις, πρόταξις, παρεκβολή, συστολή. Κλίσις μὲν οὖν ἐπὶ δόρυ ἢ⁷⁸ ἐπὶ δεξιὰ ἐκάστου ἀνδρὸς κινήσις λέγεται, κλίσις δ' ἐπ' ἀσπίδα ἢ ἐπ' ἀριστερά⁷⁹. ἐπὶ μέτωπον πορεύεσθαι, ὅτι τὸ προσήκον ἔχουσα μῆκος ἢ παράταξις πρόβεισιν, ἐπὶ κέρας δὲ, ὅτε διὰ στενοτάτων τόπων προηγούμενον μὲν ἔχει⁸⁰ τὸ δεξιὸν ἢ παράταξις, ἐπόμενον δὲ τὸ μέσον, ἕστατον δὲ τὸ ἀριστερόν (κέρας γάρ, ὡς ἔφημεν, τὸ ἀκρότατον πάτης παρατάξεως λέγεται). Ἐπαγωγή, ὅτε κατὰ τὴν οἰκείαν τάξιν ἢ φάλαγγ' εἰς τὸν λοχαγὸς εἰσὶ οὖν προμάχους καὶ τοὺς οὐραγούς ἔχει⁸¹

Μεταβολή τὸ μεταστραφῆναι τὸν στρατιώτην ἐπὶ τὸ ἐπισθεν· ἐπιστροφή τὸ ἐπιστραφῆναι ἅπαν τὸ τάγμα ὡς ἓνα ἄνθρωπον· ἀναστροφή δὲ τὸ ἀποκαταστήναι τοῦτο αὐθις εἰς τὸ πρότερον σχῆμα. Ἀντιπερίσπασις, ὅτε παρὰ προσδοκίαν γίνεται⁸² κίνησις ἐπὶ τῷ ἀπατηθέντι ἐντεῦθεν τοὺς πολεμίους ἐνδοῦναι, καθ' ὃ ἀγωνιζόμενοι μέρος ἰσχύουσιν· ἐξάλλαγμα, ὅτε οἱ μὲν πρόμαχοι οὐραγοῦσιν, οἱ δὲ οὐραγοῦντες πρόμαχοι γίνονται. Ὑπερφάλαγγις, ὅτε τῆς φάλαγγος μέτωπον ἐξ ἑκατέρου μέρους ὑπερεκτείνεται τῶν πολεμίων· ὑπερκέρωσις δὲ, ὅτε μόνον ἐξ ἑνὸς ὑπερτείνεται μέρος. Στοιχεῖν δὲ τὸ ἐπ' εὐθείας ἀλλήλοις εἶναι τοὺς κατὰ βάθος εἰς⁸³ οὖν⁸⁴ πάχος ἴστανμένους τοῦ τάγματος, τοὺς λοχαγούς δηλαδὴ μετὰ τῶν μέσων καὶ τῶν οὐραγῶν· ζυγοῦν τὸ ἐπ' εὐθείας εἶναι τοὺς κατὰ τὸ τοῦ ὀπίου μῆκος ἴσταντας (ζυγὸς γάρ ὁ τῶν ταγμάτων κατὰ μῆκος ὀπίου λέγεται). Διπλασιασμός δὲ, ὅτε οἱ δύο λόχοι γίνονται εἰς· τοῦτο δὲ ἢ κατὰ μῆκος ἢ κατὰ βάθος ἐστὶ γινόμενον· ἔνταξις δὲ, ὅτε⁸⁵ οἱ ψιλοὶ μετὰ τῶν ὀπλιτῶν ἀναμιξθῆναι ἐπιθυμοῦσιν· παρεκβολή, ὅτε τὸ τῆς φάλαγγος μέτωπον

ΚΕΦΑΛ. ΜΒ'. — *Σχηματισμοὶ φάλαγγος.*

Πλαισία φάλαγγ', ἰσοπλευρὸς φάλαγγ', πλαγία φάλαγγ', ὀρθία φάλαγγ', λοξή φάλαγγ', ἀμφίστομος φάλαγγ', ἀντίστομος φάλαγγ'. Καὶ πλαισία λέγεται φάλαγγ' ἢ ἐκ τεσσάρων μὲν πλευρῶν συγκειμένη πλήρῃ οὐκ ἐν ἰσοπλευρῷ, ἀλλ' ἐν ἐπιμήκει σχήματι· ἰσοπλευρὸς δὲ ἢ ἐκ τεσσάρων μερῶν ἴσται τὰ τέγματα ἔχουσα, τοῦτο δὲ καὶ πλινθίον καλεῖται· πλαγία φάλαγγ' ἢ τὸ μέτωπον πολὺ μείζον τοῦ βάθους ἐκτείνωμενον ἔχουσα καὶ ἐπὶ μήκει ταύτην ποιῶσα τετράγωνόν, ὃ δὴ χρήσιμον ἐν ταῖς παρατάξεσι μάλιστα.

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁶ καταβολή B. ⁷⁷ στοιχεῖον B. ⁷⁸ ἢ B. ⁷⁹ ἀριστερά B. ⁸⁰ ἔχει B. ⁸¹ Apertæ lacunæ qua paragoga explicatio hausta est, nullum in B. vestigium. ⁸² γίνηται B. ⁸³ εἰτουν hic quidem B. ⁸⁴ ἔταν B. ⁸⁵ τάττωνται B.

ἄρθρα φάλαγγε ἢ τὸ πάχος πολὺ μείζον τοῦ μήκους ἔχουσα, ὃ δὴ καὶ ἐν μόναις ταῖς δυσχωρίαις χρησιμὸν· λοξὴ φάλαγγε ἢ καθ' ἐν ἀγωνιζομένη κέρως, τὸ δὲ λοιπὸν ἥρμα ὑποστέλλουσα. Ἀμφιστομος φάλαγγε διαφέρει τῆς ἀντιστόμου· ἢ μὲν γὰρ ἀμφιστομος ἐν ἐπιμήκει ὀρθίῳ θεωρουμένη σχήματι ἐκ τῶν δύο πλαγίων τὸν πόλεμον ἔχουσα ἀγωνίζεται, ἢ δὲ ἀντιστομος ἐν ἐπιμήκει πλαγίῳ ἐκατέρωθεν μὲν καὶ αὕτη τὸν πόλεμον ἔχει, πλὴν οὐκ ἐκ πλαγίων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἔμπροσθεν τε καὶ ὀπίσθεν.

ΚΕΦΑΛ. ΜΙ'. — Περὶ βάθους εἰς ὅν πάχος τῶν τε πεζικῶν καὶ ἱππικῶν τάξεων, εἰς ὅσους καὶ μήκους αὐτῶν, καὶ πόσον ἐν τῇ παρατάξει τόπον ὃ τε πεζῶς ἐπέχων, ὃ τε ἱππεύς πρὸς τοῦτοις, καὶ περὶ τῶν ἐν ταῖς τάξεσι πρὸς ἀλλήλας διαλειμμάτων ἢ ἐπ' εὐθείας τε ὡσαύτως καὶ ἐκ πλαγίου, ἐν ᾧ καὶ περὶ τόξου Β βολῆς.

Τῶν μὲν οὖν πεζικῶν ταγμάτων βάθος τὸ μέγιστον οὐ πλέον ὀρθίων ἐστὶ δεκαεξ, τὸ μέντοι ἕλαττον ἐπτά· τό τε ἢ γὰρ ἐπέκεινα τῶν δεκαεξ πάχος ἀνωφελέδες διὰ τὸ ἢ καὶ τοὺς ἀκοντιστὰς τοὺς τε τοξότας καὶ τοὺς σφενδονήτας ὑπὸ τῶν ἔμπροσθεν ἰσταμένων πολλῶν ὄντων ἐμποδίζεσθαι, καὶ τὸ ἕλαττον δὲ τῶν ἐπτά καθ' ἕτερον τρόπον ἄχρηστον· τῶν γὰρ πολεμίων ἐκ τῶν ἔμπροσθεν εἶθ' ὅτε καὶ ὀπίσθεν ἐπιθεμένων ὁμοῦ καὶ ἀντιστόμου διὰ τοῦτο τῆς φάλαγγος γινομένης βλάβει ταύτην ληφθῆναι παρὰ τῶν πολεμίων συμβήσεται βάθος μὴ ἔχουσαν ἀξιόλογον ἢ. Εἰς δώδεκα μὲν οὖν χιλιάδας καὶ ἐπέκεινα τοῦ πεζικοῦ ποσομένου στρατοῦ τότε δεῖ καὶ τὰ τάγματα ἀνὰ δεκαεξ ὀρθίων ποιεῖν, ἐλάττονος δ' οὐσης τῆς στρατιᾶς· καὶ μέχρι τῶν ἐπτά συστέλλειν αὐτὰ ἔξεστι. Καὶ οὕτω μὲν τὸ βάθος ἢ πάχος ἔξει τῆς πεζικῆς τάξεως, τὸ δὲ μήκος ταύτης ἀόριστον· ἔξεστι γὰρ καὶ ἔκτείνειν ταύτην καὶ συστέλλειν εἶθ' ὅτε κατὰ τὸ τῆς στρατιᾶς ὀρθιότητι πλῆθος ἢ. Τὸ δ' οὖν μάλιστα σύμμετρον δοκοῦν ἐν παρατάξει μήκος ἀνδρῶν ἐστὶ τριακοσίων, τὸ δὲ ἐλάχιστον διακοσίων. Ἱππικῶν δὲ ταγμάτων τὸ μὲν μέγιστον βάθος ὀρθίων ἐστὶ δέκα, τὸ δὲ ἕλαττον ποτὲ καὶ μέχρι τεσσάρων· ἢ γὰρ μὴ ἔχουσα πάχος ἱππικὴ παράταξις εἰς μὲν πολέμους ἄχρηστος, ἐπεὶ διακοπτομένη παρὰ τῶν πολεμίων κύκλωσιν ὑπομένει καὶ βῆσα φθορᾷ παραδίδοται, αἰχμαλωτίζεσθαι ἢ καὶ χώραν τάχιστα ἐρημῶσαι καὶ λίαν χρήσιμος ἢ. Εἰς δέκα μὲν οὖν χιλιάδας τοῦ ἱππικοῦ ποσομένου στρατοῦ τότε δεῖ καὶ τὰ τάγματα ἀνὰ δέκα ποιεῖν ὀρθίων, ἐλάττονος δ' οὐσης τῆς στρατιᾶς ἀνὰ πάντες ἢ τεσσάρων τοῦλάχιστον, ὃ δὴ μάλιστα καὶ ἐνεργὸν καὶ χρησιμὸν ἐστὶν ἐν ταῖς παρατάξεσιν ἢ, ἐπεὶ ὃ ὀπίσω τῶν πάντε ἱππέων ἰστάμενος τοξότης διὰ τοὺς ἔμπροσθοῦντας ἢ αὐτῷ τοξεύειν εἰς ὕψος ἀναγκασθήσεται, κἀντεῦθεν ἀνεργεῖς συμβαίνει τοὺς

A præsertim; recta phalanx, quæ profunditatem multo majorem habet longitudine: quod in angustis tantum locorum perutile; obliqua phalanx, quæ uno tantum cornu dimicat, reliquis otium agentibus; bifrons phalanx cum adversa differt: bifrons etenim oblonga et recta figura dimicat utroque latere: adversa vero oblongam utroque latere ipsa quoque figuram habet, non autem e transverso, sed adversum et retrorsum dimicat.

CAP. XLIII. — De profunditate seu densitate peditum et equitum taxeon et de earum longitudine, atque quantum in paratati loci obtinet pedes et eques, de intervallis quoque taxeon inter se sive directo sive e transverso, ubi necnon et de telii jacis.

Peditum agmina maximam profunditatem sexdecim ordinum habeant, nec amplius, minimam vero septem: ultra namque sexdecim ordines noxia esset profunditas propter jaculatores sagittariosque et fundatores qui a pluribus ante se stantibus impedirentur; minor autem ordinibus septem alio quocumque modo noxia: accidere enim potest ut phalanx, hostibus ante et post insistentibus, unde adversa fieri cogitur, facile tollatur sufficienti carens profunditate. Cum igitur duodecim millia habet exercitus pedestris aut ultra, tunc oportet agmina sexdecim ordinum facere; quod si minor sit numerus, usque ad septem ordines descendere licet. Ea esse debet pedestris aciei profunditas, seu densitas, longitudo autem illimitata: potest enim aut extendi aut contrahi pro exercitus scilicet numerositate. Aptior porro videtur in paratati longitudo ad summum trecentorum virorum et minimum ducentorum. Equestrium agminum profunditas maxima ordinum decem, minima vero adusque quatuor: paratatis namque equestris, nisi profunda, nullam in hostes utilitatem præbet, siquidem perrupta circumducetur et facillime conficietur; utilis autem quam maxime est ad abducendos captivos et regionem celerrime depopulandam. Cum igitur equestris exercitus decem millium est, tunc oportet agmina decem esse ordinum; si vero minor est ad quinque et minimum quatuor est descendendum: quod in paratibus potens et utile est, quoniam qui post quinque equites sistitur sagittarius, sursum tela mittere cogetur, unde inutilia fiunt, et præsertim quoniam potest quidem pedes eos qui ante se stant, in pugnam impellere, nullo autem modo eques. Sed fusius de singulis capite quadragesimo sexto dicitur. Ea esse debet equestris paratæos profunditas seu densitas, longitudo autem hic etiam illimitata:

VARIÆ LECTIONES.

ἢ βάθος superser. μήκους (ead. m.) B. ἢ ἥρμα B. ἢ διαστημάτων (sed στημάτων et punctis superne positis et linea subducta notatum) et in marg. λειμμάτων B. ἢ τὸ γὰρ B. ἢ τοῦτο B. ἢ Ead. m. ascript. ad marg. βάθος πεζικῶν ταγμάτων τὸ μέγιστον. ἢ Ead. m. ascript. ad marg. deinceps: βάθος πεζικῶν ταγμάτων τὸ ἐλάχιστον] μήκων (sic) σύμμετρον [βάθος ἱππικῶν ταγμάτων] τὸ μέγιστον. ἢ αἰχμαλωτίζεσθαι B. ἢ χρησιμὸς B. ἢ Ead. m. ascript. ad marg. βάθος; ἱππικῶν ταγμάτων τὸ ἐλάχιστον. ἢ ἐπιπροσθοῦντας B.

pro numerositate enim exercitus varia erit; conveniens tamen videtur et hic ducentorum virorum longitudo, minimaque centum et viginti. Hæc de longitudine et profunditate taxeon tam peditum quam equitum. Spatium autem in transversum tenere debet pedes quisque et eques in itineribus ulnæ unius, id est quatuor cubitorum; pugna vero imminente semiulnæ, id est trium pedum, in articulo autem congressionis tertiæ partis ulnæ, id est pedum duorum: quod synaspiasmus dicitur. In sola utitudinis dicta parataxi, quæ vulgo syscutum vocatur, quartam ulnæ partem seu cubitum unum occupat pedes quisque; conveniens vero peditis et equitis est semiulna. Directo autem unam ulnam occupat pedes propter fundarum demissionem et jaculorum intorsionem. Intervalla quibus inter se distant taxes peditum, sex ulnarum est nec amplius in transversum: sufficiens enim hic videtur intervallum quod decem et octo equites transmissos contineat; equitum vero illimitatum; conveniens vero videtur et hic tredecim ulnarum intervallum. In sola tamen parataxi dicta auxiliatrice ad dimidium teli jactum licet intervalla in transversum ponere, ut capite quadragesimo sexto dicitur. Directo autem intervalla inter taxes in itineribus duorum sint teli jactum, aliquandoque unius aut plus aut minus: pugna tamen tempore unius teli jacti ad summum; raro equitibus minus erit, sed peditibus multo minus: si de mixto exercitu agitur, quam minimum cum juxta figuram descriptam pedites inter se medium habent equitatum, sicut fusius capite quadragesimo septimo dicitur de mixto exercitu atque de peditum in illo taxibus; tunc enim non plus viginti et octo ulnis peditum taxes inter se distant. Qui procuratores vocantur eorumque defensores (hi sunt qui ante pugnam commissam ante taxes currunt ad excitandos ad pugnam hostes), duobus aut ad summum tribus milliariibus a cæteris hominibus distabunt, ultra jam non esset securum. Similiter opisthophylaces duobus teli jactibus a taldo, de hostibus a tergo tela in opisthophylaces jacentibus, ii qui in taldo sunt seriantur. Teli porro jactus quam convenientissime centum et quinquaginta ulnarum deputatur, ulnarum autem simplicium dicitur centum et septuaginta aut ut maxime centum et octoginta.

είσι τῶν πεζικῶν τάξεων διαλείμματα. Οἱ μέντοι προκουραστῶρες λεγόμενοι καὶ οἱ τούτων δεφένσωρες (εἶεν δ' ἂν οὗτοι οἱ κατὰ τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν τῶν τάξεων προερχόμενοι καὶ τοὺς πολεμίους πρὸς συμπλοχὴν ἐπιθίζοντες¹³) καὶ μέχρι δύο μιλίων ἢ τριῶν τὸ πλείστον τῶν λοιπῶν ταγμάτων ἀφίξονται, τὸ δὲ τούτων ἐπίκαινα οὐκ ἀσφαλές. Ὡσαύτως δὲ καὶ οἱ ὀπισθοφύλακες¹⁴ δυοὶ τόξου βολαῖς ἀφί-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰ αὐτὸν (sic) B. ¹¹ ἴσατον B. ¹² κανταῦθα, ἴστιν B. ¹³ Ead. m. ascripti. ad marg. μήκος σύμμετρον. ¹⁴ Ead. m. ascripti. ad marg. τόπος ἰππέων καὶ πεζῶν. ¹⁵ Ead. m. ascripti. ad marg. τόπος ἑταρος. ¹⁶ εἶττον hic quidem B. ¹⁷ Ead. m. ascripti. ad marg. Διαλείμματα πεζικῶν ταγμάτων. ¹⁸ κανταῦθα B. Ead. m. ascripti. ad marg. Διαλείμματα σύμμετρον ἰππικῶν ταγμάτων. ¹⁹ ἡμίσεως corr. ex ἡμίσεος B. ²⁰ τεσσαρακοστῶν (sed vto et linea transversum et punctis subditis notatum) B. ²¹ βολαῖς B. ²² καιροῦ B. ²³ κλέου: εἰ τι καὶ ἕλασσον ἀκρι (hoc corr. ex ἀκρι et tria verba punctis subditis notata) add. in fine paginae B. ²⁴ βολῆς B. ²⁵ ἐπὶ λαττον pro ἐτι λαττον B. Haud scio an subest lacuna: τὸ μὲν πλεον... καὶ λαττον ἀκρι τόξου βολῆς, etc. ²⁶ παρατατόμενον B. ²⁷ ἐπιθίζοντες B. ²⁸ Ead. m. ascripti. ²⁹ Διαλείμματα ἐπ' εὐθείας ὀπισθοφύλακων.

ἰστοῦς πέμπισθαι· ἄλλως τε ὁ μὲν πεζὸς βρέβης τὸν εμπροσθεν ἰστάμενον αὐτοῦ¹⁰ ὠθεῖν ὡς πρὸς τὸν πόλεμον δύναται, οὐκέτι δὲ καὶ ὁ ἰππέυς. Πλατυκώτερον δὲ περὶ τούτων ἐκείτων¹¹ ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἔκτω κεφαλαίῳ εἰρήσεται. Τὸ μὲν οὖν βάθος ἢ πάχος οὕτως ἔχει τῆς ἰππικῆς παρατάξεως, τὸ δὲ μήκος κανταῦθά ἴστιν¹² ἄκριστον· πρὸς γὰρ τὸ πλεῖθος ἴσται τῆς στρατιᾶς· σύμμετρον¹³ δ' οὖν κανταῦθα δοκεῖ μήκος μάλιστα τὸ τῶν διακοσίων ἀνδρῶν, ἐλάχιστον δὲ τὸ τῶν ἑκατῶν εἴκοσι. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ μήκους καὶ βάθους τῶν τε πεζικῶν ὁμοῦ καὶ ἰππικῶν τάξεων· τόπον¹⁴ δὲ κατὰ κλάσιν ὁ τε πεζὸς καὶ ἰππέυς ἐν παρατάξει ἐπέχειν λέγεται ἐν μὲν ὀδοπορίᾳ ὀργυιᾶς μίαις πῆχων δηλαδὴ τεσσάρων, πολέμου δὲ προσδοκίας οὐσης ὀργυιᾶς ἡμίσεως ποδῶν δηλαδὴ τριῶν, ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τῆς συμπλοκῆς καιρῷ τρίτον ὀργυιᾶς ἦτοι ποδῶν δύο· τοῦτο δὲ καὶ συνασπισμὸς λέγεται¹⁵. Ἐν μόνῃ δὲ ἄρα τῇ τῆς χελώνης καλουμένη παρατάξει, ὃ δὴ καὶ σύσκουτον ἢ δημῶδες ὀνομάζει φωνή, τέταρτον ὀργυιᾶς εἶν οὖν¹⁶ πῆχυν ἴνα τῶν πεζῶν ἴσατος ἐπέχει· σύμμετρος δὲ τόπος ἰππέως τε καὶ πεζοῦ τὸ τῆς ὀργυιᾶς ἴστιν ἡμισυ. Ἐπ' εὐθείας δὲ τόπον ὁ πεζὸς ἐπέχει μίαις ὀργυιᾶς διὰ τε τὰς τῶν σφενδονῶν ἀφέσεις καὶ τὰς τῶν ἀκοντίων ἀνατάσεις. Διαλείμματα¹⁷ δὲ τάξεων πρὸς ἀλλήλας ἐν ταῖς πεζικαῖς κατὰ μὲν κλάσιν οὐ πλέον ὀργυιῶν ἴστιν ἕξ (ἵκανὸν γὰρ ἐνταῦθα δοκεῖ διάλειμμα τὸ δεκαοκτὼ ἰππικῆς διούοντας δεχόμενον), ἐν δὲ ταῖς ἰππικαῖς μάλιστα μὲν ἄκριστον, σύμμετρον δ' οὖν κανταῦθα¹⁸ δοκεῖ τὸ τῶν δεκατριῶν ὀργυιῶν διάλειμμα. Ἐν μόνῃ δὲ ἄρα τῇ βοηθῶν καλουμένη παρατάξει καὶ μέχρι ἡμίσεως¹⁹ τόξου βολῆς ποιεῖν τὰ ἐκ πλαγίου διαλείμματα ἕξεσιν, ὡς ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἔκτω κεφαλαίῳ λέγεται. Ἐπ' εὐθείας δὲ διαλείμματα ἐν ταῖς τάξεσιν ἐν μὲν ὀδοπορίαις δυοὶ τόξου βολαῖς²⁰ ἑτέρα τάξις θατέρας ἀφίξεται, καὶ μίᾳ ἐσθ' ὅτε καὶ πλέον καὶ ἑλαττον· ἐν μέντοι πολέμῳ καιρῷ²¹ τὸ μὲν πλείστον²² ἀκρι τόξου βολῆς²³, σπανίως γὰρ μὴν ἐν ταῖς ἰππικαῖς· ἐτι ἑλαττον²⁴ ἴσται, πολὺ δὲ ἑλαττον ἐν ταῖς πεζικαῖς· ἐπὶ συμμίχτου μέντοι στρατοῦ καὶ ἐτι ἐλάχιστον, ὅταν ἐν παρατατόμενῳ²⁵ σχήματι μέσον οἱ πεζοὶ τὸ ἰππικὸν συνέχουσιν, ὡς ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἑξῶν κεφαλαίῳ εἰρήσεται πλατυκώτερον περὶ τὴν συμμίχτου στρατοῦ καὶ τῶν ἐν αὐτῷ πεζικῶν τάξεων. τότε γὰρ οὐ πλέον ὀργυιῶν κη' τὰ ἐπ' εὐθείας

ξονται: ¹⁸ τοῦ τοῦλλου, ἵνα μὴ τῶν πολεμίων ἐκ τῶν διπύθων τοῖς ὀπισθοφυλακοῦσι προσβαλόντων οἱ ἐν τῷ τοῦλλῳ κατατοξεύονται. Ἡ δὲ σύμμετρος τόξου βολὴ ¹⁹ ὀργυίων ἂν εἴη μάλιστα ἑκατὸν πεντηκονταεξί, τῶν δὲ ἀπλῶν ὀργυίων καλουμένων ἑκατὸν ἑβδομήκοντα ἔγγιστα ἢ τὸ πλείστον ἑκατὸν ὀγδοήκοντα.

ΚΕΦΑΛΑ. ΝΓ'. — *Τι χρὴ ποιῆσαι πολιορκούμενον* ¹⁷ τὸν στρατηγόν. A CAP. LIII. — *Quid sit duci obsidendo agendum.*

Πολιορκεῖσθαι δὲ παρὰ τῶν πολεμίων ὁ στρατηγὸς ὑφορώμενος τροφάς πρὸ πάντων συγκομιζέτω πρὸς χρόνιον ἀρκούσας πολιορκίαν, τροφῶν δὲ μὴ εὐπορῶν ἱκανῶν τοὺς μὲν ἀσθενεῖς καὶ γέροντας παῖδας τε ²⁰ καὶ γυναῖκας πρὸ τῆς τῶν πολεμίων ἐφόδου ἐν ὄχυροις καὶ ἀνεπιβουλεύτοις προεκπεμπέτω χωροῖς· καὶ πρὸ τούτου ²¹ τοὺς ὑπόπτους σπουδαζέτω· εἶτα τοὺς πιστοτάτους ταῖς τῆς πόλεως ἐφιστάτω πύλαις, φύλακὰς τε μὴ τοὺς αὐτοὺς ἐν τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ τόποις ἐχέτω, ἀλλ', εἰ δυνατόν, καθ' ἑκάστην, εἰ δ' οὐκ κατὰ δύο ἢ καὶ τρεῖς τὸ πλείστον ἡμέρας ἐναλλαττέτω διὰ τὴν προδοσίαν· μάλιστα δὲ ἐν ταῖς χειμερλοῖς καὶ ἀσελήνοις ἢ καὶ ἑορτασίμοις νυξιν ἀσφαλεστάτας ἐπιβουλεύσας τὰς φυλακὰς· ὁ γὰρ τῆς ἐπιβουλῆς καιρὸς οὗτός ἐστιν ²² ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον. Τὴν μέντοι δύναμιν ἐν τοῖς ἐπιμαχωτέροις τῶν τειχῶν ²³ παρεκτεινέτω, καὶ ἄλλην δὲ ἐχέτω μεθ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τῷ βοήθειαν εὐχερῶς παρέχειν τῷ κάμνοντι μέρει. Καὶ πρὸς τούτοις δι' ἀλλαγίων τοὺς τε νύκτωρ καὶ τοὺς μεθ' ἡμέραν πολεμοῦντας διαναπαύειν, ἵνα μὴ δι' ὀλιγοδουρίαν ἀναγκασθῶμενοι τόπους ἐκ τόπων ἀμείβειν ²⁴ βραδίως ἐπὶ τὴν τῆς πόλεως φυλακὴν ἀπαγορεύσωσιν οἱ στρατιῶται. Τῆς δὲ πολιορκίας ἀρχομένης ἤδη, κἂν τάχα καὶ πλείους καὶ ἀνδριότεροι ²⁵ τυγχάνωσιν, οἱ πολιορκούμενοι μὴ ἐκτὸς τειχῶν πολεμειώσων, εἰ μὴ ἄρα μεγίστην κατεπαίγῃ ²⁶ ἀνάγκη καὶ οὐ δυνατόν ἐστι ²⁷ τοὺς ἐπὶ τῶν τειχῶν ἐστῶτας· τὰς προσαγομένους ἀποκρούεσθαι μηχανάς. Πρὸς τούτοις μηδ' ἀκαίρως κατ' ἐχθρῶν τὰ βέλη πεμπέτωσαν· περιφρόνησιν γὰρ αὐτοῖς ἐμποιεῖ κενὰ καὶ μὴ ἐνεργῆ δεικνύμενα. Καὶ τὰ πλησιάζοντα δὲ τοῖς τῆς πόλεως τειχεῖσιν ἐκκοπτέτω δένδρα καὶ πάντα περιαναιρεῖτω φραγμῶν, ὡς ἂν μήτε κρύπτοιτο ἐν αὐτοῖς οἱ πολεμιοί, μήτε μὴν τροφῆς σπᾶνιν ἔχοντες τοῖς ἐκ τῶν δένδρων καρποῖς ἀποτρέφονται. Ταμίαι δὲ τοῦ σίτου καὶ τῶν ἀνά τὴν πόλιν βρωσίμων πάντων καὶ αὐτοῦ δὴ τοῦ ὕδατος ἐστῶσαν· ἂν ἄρα κατὰ τὴν πόλιν ὑδάτων ἢ καὶ φρεάτων μὴ εἴη διαψιλία, δοχεῖοις δὲ τισὶ καὶ κινστέρναις τὸ ποτὸν περικλείοιτο· τῆς γὰρ σθαι· δεῖ τὸ ὕδωρ καὶ ἐν ὅτι πλείστη ἀσφαλεία παύοιτο ²⁷.

Πρὸς μέντοι τὰς παρὰ τῶν πολεμίων ἐπαγομένας ²⁸ τοῖς τειχεῖσι μηχανὰς τόνδε τὸν τρόπον ἀνεπιπέττον· πρὸς μὲν τοὺς ἀπὸ τῶν πατροδῶλων ὀργάνων καὶ ἐλεπόλεων ἀφαιμένους ²⁹ λίθους κλιξία τῶν προμαχῶν ³⁰ ἐκκρεμαννύτω τοῦ τείχους ἐκτὸς ἢ βύρτας νεοδόρων βῶν πρὸς τὸ κολποῦσθαι ταύτας

Dux autem qui se ab hostibus esse obsidendum conjicit, ante omnia cibaria pro diuturnitate obsidionis comparare debet; quod si vero cibariorum sufficiens copia non suppetat, infirmos, senes, infantes et mulieres ante hostis adventum in oppida quaedam munita et hostium insidiis impervia transmittat oportet, et prius suspectos ejicere curet; deinde fidelissimi quique ad portas urbis collocandi: cavendum tamen ne iidem custodes in iisdem locis semper maneant, sed, si fieri potest, singulis diebus, aut saltem post duos vel tres dies transmullandi sunt, prodicionis causa: per noctes praesertim hiemales, obscuras aut festivas fiant custodiae quam maxime securae: id enim insidiarum, ut plurimum, tempus; copias ad murorum debilliora loca distribuat, caeteras secum habeat ut facilius auxilio sit parti inclinanti. Praeterea eos qui noctu et eos qui diu pugnaverunt interquiescere vicissim faciat, ne propter virorum indigentiam, locum pro loco tenere coacti, urbis custodia facilius deficiant. Incepta jam obsidione, quamvis forte plures et ferociiores sint obsessi, extra moenia ne praeriantur, nisi maxima urgeat necessitas, aut non sit possibile machinas muris advolutas depellere quin foris exeat. Insuper tela in hostes importune ne jaciuntur: contemptum enim generant tela inutilia atque inania. Caedendae autem arbores muris proximae, et evellendae sepes quaecunque, ne inter eas lateant hostes aut cibariorum egentes arborum fructibus vescantur. Sint frumenti cibariorumque omnium et aquae cellae; quod si aquarum aut puteorum non sit in urbe copia, vasibus et cisternis potum recondat: obsidionis quoque tempore parce metienda aqua et perquam sedulo cavendum ne a validioribus rapiatur

Contra vero machinas muris ab hostibus admotas, isto modo armari oportet: Et quidem contra lapides catapultarum ope emissos, suspendantur a murorum externis propugnaculis cilicia vel pelles boum recens excoriorum ut in sinus facilius caerentur, vel etiam ligna tanquam tela inter-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁸ ἀφίξονται B. ¹⁹ Ead. m. ascript. ad marg. Σύμμετρος τόξου βολὴ [(sic)]. ¹⁷ πολιορκούμενον B. ²⁰ παῖδας τε B. ²¹ Fort. πρὸς τούτοις. Tum post ὑπόπτους non dubito quin desit verbum expellendi notione instructum. ²² οὗτός ἐστιν B. ²³ τειχῶν hic quidem B. ²⁴ ἀμείβειν B. ²⁵ ἀνδριότεροι B. Tum post τυγχάνωσιν excidisse videtur οἱ πολιορκοῦντες. ²⁶ κατεπαίγη (sic) B. ²⁷ δυνατόν ἐστὶ B. ²⁸ ἐστῶτας B. ²⁹ Ad marginem totius loci § 1—8 haec verba leguntur singulis litteris altera infra alteram positus. Σημειώσαι τούτῳ ὅλον τὸ χωρίον. ³⁰ ἐπιγομένους B. ³¹ ἀφαιμένους B. ³² προμαχῶν B

texta (quæ Romani vocant pontila) : contra vero A arietum ictus sub coacta densissima aut sacci palea vel arena referri. Contra testudines parentur trabes acutissimo ferro desinentes quæ infixæ alius eas facillime subvertunt ; pix quoque in testudines mittatur vel plumbum, et utrumque bulliens, vel ignis, vel gravissimi lapides machina demissi et statim sursum projecti. Contra scalas muris oppositas et eos qui temere conscendere tentant, lapides sint molares propugnaculis juncorum ope alligati aut ligna gravissimi ponderis similiter propugnaculis alligata, sed oblique, et pix et oleum et tellis, quæ ferventia in scalas effundantur. Sed contra turres ligneas quæ cylindrorum ope muris admoventur et a tacticis vocantur mosynes, expedit torques illos paravisse qui liquidum emittunt ignem illum quem vulgo celerem nominant et chirosiphones, quos nuper excogitavit Nostra Majestas, et turres præterea ex adverso lateribus, lignis aut lapidibus extractas, et quamlibet materiem in medio exaggeratam et statim incensum. Contra quoque hostium effossiones legendæ suspectis in locis virgæ æneæ, aut apponenda scuta vel vasa pariter ænea quorum strepitu pateant effossiones ; oportet etiam quam profundissimam fossam ante muros aperiri ut pateant hostes effodientes. E regione quoque est et effodiendum et occurrentibus implendum dolum pilis aut plumis, et igne immisso os dolii ære ad instar cribri perforato obturandum et ad hostes vertendum et dolii fundo perforato continuos tanquam fabri machina flatus excitandum ; facile etenim vi fumi e pilis uati hostes a secreta effossione prohibebuntur. Præterea necesse est per fenestras vulgo ignotas inopinato in machinas irruere cum maxima urgebit necessitas, aut alio quovis modo ut suadebant copiæ aut coget necessitas hostibus se opponere.

πίθου πυθμένα ²⁷ διατρήσαντας οὕτω δὴ λοιπὸν διὰ μηχανῆς, ὡς οἱ χαλκεῖς, φύσας συνεχῶς προσφέρειν· ῥῆστα γὰρ διὰ τὴν ἐκ τοῦ καπνοῦ τῶν πύλων δριμύτητα ²⁸ οἱ πολέμιοι φεύγονται τοῦ δρύσσειν ἐπιλαθόμενοι. Δεῖ δὲ πρὸς τοῦτοις καὶ διὰ πυλῶν τοῖς πολλοῖς ἀγνώστων ἀπροσδοκῆτως ταῖς μηχαναῖς ἐπιθεσθαι μεγίστη ἐπιχειμένης ἀνάγκης ἢ καὶ τρόπον ἕτερον τοῖς πολεμίοις ἀντικαθίστασθαι, ὡς ἡ δύναμις ἀπαιτεῖ δηλαδὴ καὶ ἡ χρεία παρακαλεῖ.

CAP. LIV. — *Quid faciet dux hostes obsidens.*

Ante omnia oportet ducem obsidentem remissa D omnimode confirmari et, sicuti capite vigesimo secundo posuit Nostra Majestas, concedere ab urbe ad duo ut maxime milliaria, minimum autem ad octo stadia : semper enim terribiliores obsidentium copiarum a longe conspectæ hostibus videntur, et præsertim ne deturbetur illa exercitus pars quæ requiescere obtinuit : milites e fortissimis quam proxime ad urbem collocandi ad obsidendum repentinis hostium incursibus, maxime vero prandii tempore. Exercitus in partes dividatur et cuique parti sua assignentur officia, ne omnes simul diini-

βρδῖως ἢ ξύλα συνηρμοσμένα ὡς ὑφασμα (πόντιλα ταῦτα Ῥωμαῖοι καλοῦσι), πρὸς δὲ τὰς ἀπὸ τῶν κριῶν ἐμβολὰς πῖλα ²¹ παχύτατα καὶ σάκκους ἀχύρου μεστοὺς ἢ ἄμμου· πρὸς δὲ τὰς καλουμένας χελώνας καὶ δοκοὺς κατασκευαζέτω περὶ τὸ ἄκρον ὀξυτάτῃ σιδήρῳ ἐστομωμένας· ἐμπηγνύμενοι γὰρ οὗτοι ῥαδίως αὐτὰς ἀνατρέπουσι· καὶ πῖσσα δὲ ταῖς εἰρημέναις προσαγέσθω χελώναις ἢ μόλιδος καὶ ²² ἄμφω καχλάζοντα ἢ πῦρ ἢ καὶ λίθοι βαρύτατοι διὰ μηχανῆς καθιέμενοι καὶ εὐθὺς ἀνιμώμενοι. Πρὸς δὲ τὰς προσφερομένας τοῖς τείχεσι κλίμακας ἢ καὶ τοὺς προπετῶς πλησιάζειν αὐτοῖς τολμῶντας λίθοι μολικὸι καθ' ἕκαστον προμαχῶνα σχοινίοις ἀποδεμένοι καὶ ξύλα βαρύτατα τοῖς προμαχῶσι καὶ ταῦτα προσδεδεμένα ἐγκάρσια ²³ καὶ πῖσσα καὶ εὐλαίον καὶ τῆλις ζέοντα πάντα καὶ ταῖς εἰρημέναις προσχεόμενα ²⁴ κλίμαξι· πρὸς μέντοι τοὺς διὰ κυλίνδρων τοῖς τείχεσι προσαγομένους ξυλίνοὺς πύργους, οὓς οἱ τακτικοὶ μόσυνας ὀνομάζουσι, λυσιτελεῖ τὰ στρεπτά καλούμενα τὰ διὰ μηχανῆς τὸ ὑγρὸν πέμποντα δηλαδὴ πῦρ ²⁵, ὃ δὴ καὶ λαμπρὸν παρὰ τοῖς πολλοῖς ὀνομάζεται, καὶ τὰ λεγόμενα χειροσίφωνα, ἅπερ νῦν ἡ βασιλεία ἡμῶν ἐπενόησε, καὶ πύργοι πρὸς τοῦτοις οἱ κατέναντι αὐτῶν ὑψούμενοι λίθοις ἢ πλίνθοις ἢ ξύλοις, καὶ ὕλη παντοία ἐν τῷ μεταξὺ τόπῳ συμφορηθεῖσα καὶ μετὰ μικρὸν ἐξαφθεῖσα· πρὸς δὲ τὰ παρὰ τῶν πολεμίων ὀρύγματα ῥάβδους χαλκᾶς ²⁶ ἐν τοῖς ὑπόπτοις χρῆ καταπήσσειν τόποις, ἢ ἀσπίδας τοιαύτας ἢ πυέλους ἐπιτιθέσθαι· φανερὰ γὰρ οὕτω διὰ τοῦ κτύπου τὰ ὀρύγματα ἔσται· καὶ τάφρον δὲ δεῖ πρὸ τῶν τειχῶν βαθυτάτην ὀρύττειν· καὶ οὕτω γὰρ καταφανεῖς οἱ τὰ ὀρύγματα ποιοῦντες πολέμιοι ἔσονται. Δεῖ δὲ καὶ ἀντορύττειν καὶ ὑπαντήσαντας πύθον εὐθὺς πύλων ἢ πτερῶν ἐμπλήσσει καὶ πῦρ ἐμβαλεῖν αὐτῷ καὶ τὸ μὲν στόμα χαλκῷ κατατετραμένῳ κοσκίνου δίκην ἀσφαλῶς περικλείσαντας τοῦτο μὲν ὡς πρὸς τοὺς πολεμίους τρέψαι, τὸν δὲ τῷ

ΚΕΦΑΛ. ΝΔ'. — *Τι ποιήσει πολιορκῶν τοὺς πολεμίους ὁ στρατηγός.*

Τὴν πολιορκούντα δεῖ στρατηγὸν πρῶτα μὲν τὸ ἀπληκτον παντοίως ἐξασφαλίσσθαι καὶ ὅποιον ἐν τῷ κβ' κεφαλαίῳ ἡ βασιλεία ἡμῶν διετάξατο ἀποκαθιστῆν διέχον τῆς πόλεως δυοὶ μάλιστα μίλιος ἢ ὀκτώ σταδίοις τοῦλάχιστον· φοβερώτερα γὰρ αἱ τὰ τῶν πολιορκούντων τοῖς πολεμίοις δοκεῖ μήκωθεν καθορώμενα, ἄλλως τε καὶ ἵνα μὴ ἀκαίρως ἐν ταῖς προσβολαῖς θορυβῆται ²⁷ τὸ διαναπαύεσθαι λαχὸν στράτευμα ἰσρατιώτας δὲ τῶν ἀνδρειοτάτων Ἑγγισια τῆς πόλεως μᾶλλον ἐπιστῆν ἐπὶ τῷ τὰς παρὰ τῶν ἐχθρῶν αἰφνιδίους ²⁸ κωλύειν ἐπιδρομὰς καὶ μάστιστα περὶ αὐτὸν τὸν τοῦ ἀρίστου καιρὸν· τὴν δὲ

VARIÆ LECTIONES.

²¹ πῖλα B. ²² καὶ delendum videtur. ²³ ἐγκάρσια B. ²⁴ προσχεόμενα B. ²⁵ πυρῶν B. ²⁶ χαλκᾶς B. ²⁷ τιθόμενα B. ²⁸ δριμύτητα B. ²⁹ θορυβεῖται B. ³⁰ αἰφνιδίους B.

στρατιῶν εἰς ἀλλάγια καταμερίσαι ἐκάστῃ τε τάγματι τὴν οἰκείαν ἀποτάξαι χρεῖαν, ὡς ἂν μὴ ἀπὸ μιᾶς πολεμοῦντες πάντες βράδιως πρὸς τὴν πολιορκίαν ἀπαγορεύσῃσι. Στρατὸν δὲ σὺν αὐτῷ πλείστον ὁ στρατηγὸς ἔχων καὶ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν κατὰ διαδοχὴν ἀπαύστως ποιεῖται τὰς προσβολὰς καὶ μάλιστα ἐν νυκτὶ, ὅτε δὴ καὶ αἱ ἐπιδρομαὶ κατὰ πολὺν⁶¹ φοβερώτεραι τοῖς πολιορκουμένοις δοκοῦσιν, ἄλλως τε καὶ ὑπὸ τῶν συνεχῶν προσβολῶν ἀνέσεως καιρὸν μὴ ἔχοντες οἱ πολέμιοι καὶ διὰ τοῦτο ὑπὸ τε κόπων⁶² ὑπὸ τε ἀγρυπνίας κατειργασμένοι βῆσται ἂν καὶ τὴν πόλιν καὶ σφᾶς αὐτοὺς παραδοίεν. Ἄριστον δὲ ἐν τειχομαχίᾳ τὸ πᾶσαν ὁμοῦ προσφέρειν μηχανήν· οἱ τε τοῖνον τοξόται καὶ ἀκοντισταὶ χαλαζήδων τὰ βέλη κατὰ τῶν τὰς ἐπάλξεις⁶³ τηρούντων πεμπέτωσαν, καὶ οἱ κριοὶ τὰ τεῖχη τυππέτωσαν, καὶ οἱ ἐν ταῖς χελώναις ὡσαύτως τοὺς θεμελίους ὑπορυπέτωσαν⁶⁴. καὶ αἱ κλιμακὰς προσαγέσθωσαν ξύλοις ὀρθοῖς ἐπικαίμεναι καὶ διὰ τροχῶν⁶⁵ τοῖς τεῖχεσι προσπελάζουσαι, καὶ οἱ ἐπὶ τῶν ξυλίνων δὲ πύργων⁶⁶ διὰ κυλίνδρων ὡσαύτως τοῖς τεῖχεσι πλησιάζαντες ἐξ ὑπερδεξιῶν βαλλέτωσαν· καὶ οἱ μὲν κριοὶ οἱ τε ξύλινοι πύργοι βύρσαις νεοδόρων βοῶν περιφραγίσθωσαν, αἱ δὲ χελῶναι πηλῷ διαχρίσθωσαν⁶⁷ ἄνωθεν, καὶ σπόγγοι δὲ ὄξει διάδροχοι⁶⁸ ταύταις ἐπιτιθέσθωσαν ἔξωθεν (ἀποτρέπει γὰρ ἂν⁶⁹ τὸ ὄξος τὴν τοῦ πυρὸς ἐρῶν, μάλιστα τοῦ ὕγρου καλουμένου⁷⁰, τὸν τε ἐπιχεόμενον μόλιθον ἢ πῖσσαν ἢ βρασσόμενον ἔλαιον ὅτι τάχιστα σβέννυσι⁷¹ τοῦ ὕδατος προσφερόμενον μάλλον)· παραγγελλέτω⁷² δὲ πᾶσι τοξόταις ἀκοντισταῖς τε καὶ πετροβόλοις πῦρ διὰ τῶν ἀφιεμένων βελῶν ἢ λίθων τοῖς τῶν πολεμίων καταπέμπειν οἰκήμασι⁷³ σφοδρότατον ἐπιτηρήσασιν ἔνεμον. Διὰ τῶν εἰρημῶν τοῖνον στρατηγημάτων τὰς ψυχὰς τῷ φόβῳ κατασεισθέντες καὶ τοῖς ὄλοις ἀπαγορεύσαντες οἱ πολέμιοι ἢ τὴν πόλιν καὶ σφᾶς αὐτοὺς ὀφείποτε παραδώσουσιν ἢ καὶ ἄκοντες τῶν ἐπάλξεων ἀποθήσονται. Ληφθείσης μέντοι πολέμου νόμῳ τῆς⁷⁴ πόλεως διαλαλεῖται πᾶσι στρατιώταις διὰ μανδατῶρων ὁ στρατηγὸς κατὰ τὴν τῶν πολεμίων διάλεκτον ὡς μὴ τινα τῶν πολιτῶν ἄοπλον ὄντα κτείνειν, εἰ μὴ τί γε⁷⁵ ὠπλισμένος⁷⁶ τις εἴη καὶ ξίφος φέρων· τῆς γὰρ διαλαλιᾶς ταύτης τῶν πολεμίων ἀκούων ἕκαστος τῶν ὄπλων ἀφόμενος τὴν δουλείαν αἰρήσεται⁷⁷ ἄσμενος, καὶ οὕτω τῶν μαχίμων ἐπιλιπόντων ἀκινδύνως ἂν ἡ πόλις ληφθεῖη.

ΚΕΦΑΛ. ΝΕ'. — Πῶς χρὴ διὰ τάχους φρούριον κτίσειν πρὸς τῶν πολεμίων δρους κείμενον δημοσίου πολέμου χωρὶς.

Τὰ μὲν πρῶτα δι' ἑαυτοῦ χρὴ κατασκοπεῖσαι τὸν στρατηγὸν τὴν τοῦ τόπου θέσιν καὶ τὸν ὄχυρότερον ἐκλέεσθαι τόπον, καὶ ἐνθα δυνατόν ἐστιν ἐν δυοκαίδεκα τὸ πλείστον ἡμέραις ἢ ξηροῖς πρώτων λίθοις ἢ πλίνθοις ἢ ξύλοις κύκλῳ τὸν χώρον ἐκείνον διαληφθῆναι· εἶτα τὰ πρὸς χρεῖαν ἰκανῶς παρεσκευασμένον⁷⁸ καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὀπίστας πεζοὺς τοὺς μὲν πολεμίους δι' ἀποστολῆς στρατιᾶς ἐτέρας ἐξ-απατῆσαι, ὡς ἀλλαχοῦ φρούριον ἔχει πρὸς βουλῆς⁷⁹

A cantes, ab obsidione lassentur facilius. Majorem exercitus secum habens partem dux ipse noctu diuque vicissim sine intermissione impetum, et in primis per noctem faciat, eo scilicet tempore quo terribiliores obsessis videntur aggressiones, præcipue etiam ut continuis impetibus lacessiti, remissionisque tempus non habentes et laboribus et vigiliis fracti urbem hostes et seipsos facilius dedant. Optimum vero est in obsidionibus omne machinarum genus adhibere. Sagittarii itaque et jaculatores in propugnaculorum custodes telorum imbrem immittant, arietes quoque muros feriant, et qui in testudinibus sunt murorum perforent fundamenta; scalæ etiam afferantur quæ lignis erectis impositæ muris annulorum ope admoveantur; qui autem sunt in turribus ligneis cylindrorum ope ad mœnia admotis desuper jacula mittant. Arietes autem et turres ligna pellibus boum recens exco-riatorum supervestiri debent, testudines vero limo desuper inungi et exterius spongiis aceto madidis circumoperiri: acetum enim vim ignis et præsertim ejus qui liquidus dicitur et liquens plumbum et picem et oleum fervens multo melius aqua effusa restinguit. Jubeantur quoque sagittarii jaculatoresque et petrobolæ universi ignem quam frequentissimum in hostium domos cum telis et lapidibus servatis validioribus ventis projicere. Quibus omnibus industriis perterriti hostes et omnibus desperantes serius tandem oppidum et seipsos tradent aut invitati a propugnaculis descendunt.

C Capto autem juxta belli leges oppido, cunctis militibus per mandatores denunciare ducein oportet hostium ipso idiomate ut nullum civium inermem occidant sed eos tantum qui armati aut gladium portantes occurrent: illa enim audita monitione, hostis quisque arma deponet, servitute libenter accepta, et sic oppidum, cedentibus bellatoribus, sine periculo erit captum.

CAP. LV. — Quomodo celeriter constitui possit oppidum prope hostium fines absque gentilis belli periculo.

Primo quidem locorum situm ipse investigare debet dux, et locum munitissimum eligere ubi sit possibile intra dies ad summum duodecim spatium sufficiens siccis primum lapidibus vel lateribus, vel lignis circumcludere; deinde comparatis omnibus necessariis, ante omnia pedites armati debent hostes in errorem inducere, quadam scilicet exercitus parte profecta, quasi in voluntate haberet alibi oppidum construere; duceem interea oportet iisdem

VARIÆ LECTIONES.

⁶¹ καταπολὺ B. ⁶² κόπων corr. ex κώπων B. ⁶³ ἐπιτάξεις (sic) in textu et alterum ad marg. B. ⁶⁴ ὑπορυπέτωσαν B. ⁶⁵ διατροχῶν B. ⁶⁶ πύρων B. ⁶⁷ διαχρίσθωσαν B. ⁶⁸ διάδροχοι B. ⁶⁹ ἂν om. B. ⁷⁰ καλούμενον B. ⁷¹ σβέννυσι B. ⁷² παραγγελλέτω B. ⁷³ οἰκήμασι corr. ex οἰκούμασι B. ⁷⁴ τῆς bis B. ⁷⁵ μή τι γε B. ⁷⁶ ὠπλισμένος B. ⁷⁷ αἰρήσεται B. ⁷⁸ παρεσκευασμένον B. ⁷⁹ ἔχει προσβουλῆς B.

IMPERATORIS LEONIS

COGNOMINE SAPIENTIS

ORACULA

I FIGURIS ET ANTIQUA GRÆCA PARAPHRASI.

LECTORI PETRUS LAMBECIUS.

esset corpori Historiæ Byzantinæ, necessario ei inserenda esse duxi
gnomine Sapiientis Oracula cum picturis fatidicis, quibus futuros
aperii casus portendi vulgo opinio est. Primus vero ea Græce et
Janus Rutgersius Variarum Lectionum lib. v, cap. 8. Quam edi-
io quadriennio in Batavia degerem, contuli cum antiquo codice ms.
imensis, quem ille non viderat : nec paucas inde satis magni momenti
cerpsi, quas reperies in meis adnotationibus. Præterea in eodem
eujusdam Oraculorum Leonis Græcam Paraphrasin, quam ob argu-
ina edendam esse duxi. Sed nondum satis mihi constat, sitne hæc
phili presbyteri Expositio Oraculorum Leonis, quæ in bibliotheca
situr. Quod superest, benevole lector, hunc quoque laborem meum
minus accuratus tibi videbitur, propterea saltem mihi ignoscas, quia
tio in itinere mihi sub manu natus est. Vale. Lutetiæ Parisiorum
ptembris.

ALTERUM AUCTORUM TESTIMONIA

DE RE LEONE, COGNOMINATO SAPIENTE, EJUSQUE ORACULIS.

Zonaras, pag. 143, Basil. edit.

τος ὁ αὐτοκράτωρ (scilicet A) Verum imperator suscipienda prolis avidus, præ-
καὶ κεχηρηματισμένον sertini cum id a vatibus ei prædictum esset. Fuit
αστῆς σοφίας παντοδα- enim doctrinarum omnis generis amator, et arca-
ιπορόρητου, ἣ δὲ ἐκρωδῶν næ quoque illius, quæ per incantationes futura di-
περὶ τὰς τῶν ἀστέρων vinat : versatus etiam in doctrina de motibus side-
ἐκ τούτων ἀποτελεσμα- rum eorumque effectibus, in qua inveniebat, se fi-
καὶ εὐρισκεν, ὡς ἐξε- lium habiturum imperii successorem, etc.
etc.

Idem, pag. 145.

νεῖνε, τὸ ὄνομα, μὴδ' Ne te decipiat nomen, Constantine, tuum, nec
ὡς Κωνσταντίνου Ῥω- putaris, eo quod Constantinus Romanis imperatu-
γὰρ ἀκριδῶς, τοῦτον rus sit, te imperio politurum. Certo enim scito,
ἐκ, εἰ μὲν ἦν ἐλαχὺς filium hunc meum, illum esse. Quod si tu Spartam
, εἰ δὲ νεωτερίστis καὶ tuam ornaris, bene tibi erit. Sin rebus novis stu-
βεβαίως εἰδῶς, ὡς διὰ dueris, et tyrannidem affectaris ; noli dubitare,
ὄσον οὖσαν τῷ χρυσο- quin per hanc portam (demonstrata Occidentali au-
I.

locis insistentem oppidi tandem incipere constructionem, et primo quidem aptis stationibus ponendi fide digni speculatores (Romani vigiles vocant); postea fossam una die aperire eamque cito pedibus occupare oportet, sicque constructionem incipere turrinque statim ædificare sive aliud propugnaculum ob repentinos incursus et ita deinceps reliquum construere vallum siccis, ut diximus, lapidibus, sin autem, propter materiæ inopiam, lateribus aut lignis. Si vero non sint in oppido aquæ, facienda mox cisterna lignea juncturis asphalto aut pice glutinatis: cujus longitudo viginti ad summum pedum, decem vero latitudo, æqualis et latitudini, altitudo vel juxta exercitus numerositatem; ne vero immeta aqua male oleat, parvum vas ligneum fluentem aquam recipiat et cum plenus fuerit in prædictam cisternam effundatur. Optimum quoque aquis male olere incipientibus acetum infusum, earum quoque odorem fluviorum lapilli injecti depellunt. Ædificato oppido, si hostes in illud inveli audiat dux, cum equitum manu occurrat, sufficienti custodia prius in oppido relicta; satis autem distet ab hostibus, ut eos ad gentile bellum non evidenter proquinquitate excitet, non autem tanto intervallo ut propter nimiam distantiam non jam periclitantibus auxiliari vel omnia quæ ad obsidionem attinent videre possit. Tempus porro istiusmodi oppidis exstruendis aptum illud præsertim est quod circiter comprehendit mensem Panemum, Loum et Gorpæum, quos Romani Julium, Augustum et Septembrem nominant: sicca etenim tunc herba igni facile traditur, quo vexatus hostium equitatus quam citissime obsidionem relinquet. Qua soluta, dux, comparata materia, oppidum tunc exstruat, machinisque plurimis, armis, variis cibariis et cæteris omnibus munit, quo videlicet modo siverit vel tempus vel facultas.

δίδονται, κἀντεῦθεν ⁷¹ τὸ τῶν πολεμίων στενοχωρούμενον ἵππικὸν τάχιστα ἂν τῆς πολιορκίας ἀπανασταίη. Λυθείσης δὲ ταύτης τότε δὴ καὶ δι' ἐγχορήγου κτιζέτω ὕλης ὁ στρατηγὸς τὸ ὄχυρωμα, μηχαναῖς τε πλείσταις καὶ ὄπλοις καὶ τροφῶν θαψιλαῖς καὶ τοῖς λοιποῖς ἅπασιν αὐτὸ κατασφαλίζέσθω, ὡς ὁ καιρὸς δηλονότι καὶ ἡ δύναμις δίδωσι.

VARIE LECTIONES.

⁶⁰ πύργον B. ⁶¹ λοιπὸν κτιζέτω B. ⁶² κατασφαλίζεσθω B. ⁶³ διαλύουσι B. ⁶⁴ προὔπαναρησάτω B. ⁶⁵ ἐρρεθίζοντες punctis deletoriis τῶ ζοντες notato et ζειν suprascripto. B. ⁶⁶ διὰ οἴ. B. ⁶⁷ ἀφιστάναι B. ⁶⁸ κινδυνεύουσι B. ⁶⁹ Kad. in. ad marg. ascript. notum illud σῆ. ⁷⁰ πάλαιον (punctis inferne positis notatum) πάντων (sic) B. ⁷¹ κἀντεῦθεν B.

IMPERATORIS LEONIS

COGNOMINE SAPIENTIS

ORACULA

CUM FIGURIS ET ANTIQUA GRÆCA PARAPHRASI.

LECTORI PETRUS LAMBECIUS.

Ne quid omnino deesset corpori Historiæ Byzantinæ, necessario ei inserenda esse duxi imperatoris Leonis cognomine Sapientis Oracula cum picturis fatidicis, quibus futuros Constantinopolitani imperii casus portendi vulgo opinio est. Primus vero ea Græcæ et Latine in lucem edidit Janus Rutgersius Variarum Lectionum lib. v, cap. 8. Quam editionem ego, cum abhinc quadriennio in Batavia degerem, contuli cum antiquo codice ms. Bibliothecæ Amsterodamensis, quem ille non viderat: nec paucas inde satis magni momenti variantes lectiones excerpsti, quas reperies in meis adnotationibus. Præterea in eodem codice inveni anonymi cujusdam Oraculorum Leonis Græcam Paraphrasin, quam ob argumenti similitudinem una edendam esse duxi. Sed nondum satis mihi constat, sitne hæc eadem atque illa Theophili presbyteri Expositio Oraculorum Leonis, quæ in bibliotheca Vaticana asservari dicitur. Quod superest, benevole lector, hunc quoque laborem meum boni consule; qui si minus accuratus tibi videbitur, propterea saltem mihi ignosces, quia vix integri tridui spatio in itinere mihi sub manu natus est. Vale. Lutetiæ Parisiorum auno MDCL, die 20 Septembris.

VETERUM AUCTORUM TESTIMONIA

DE IMPERATORE LEONE, COGNOMINATO SAPIENTE, EJUSQUE ORACULIS.

Zonaras, pag. 143, Basil. edit.

Ἐχων δὲ δι' ἐφέσεως οὗτος ὁ αὐτοκράτωρ (scilicet Δίων) μᾶλλον μίμνει καὶ κεχρηματισμένον λογικῶς τοῦτο. Ἦν γὰρ ἐραστὴς σοφίας παντοδαπῆς, καὶ αὐτῆς δὴτα τῆς ἀπορήτου, ἣ δι' ἐκπεδῶν μαντεύεται τὰ ἐσόμενα, καὶ περὶ τὰς τῶν ἀστέρων ἐσφαλτικὰ κινήσεις, καὶ τὴν ἐκ τούτων ἀποτελεσματικὴν ἐπιστήμην μετέρχετο, καὶ εὕρισκεν, ὡς ἐξεῖ παῖδα τῆς βασιλείας διάδοχον, etc.

Verum imperator suscipiendæ prolis avidus, præsertim cum id a vatibus ei prædictum esset. Fuit enim doctrinarum omnis generis amator, et arcanæ quoque illius, quæ per incantationes futura divinatur: versatus etiam in doctrina de motibus siderum eorumque effectibus, in qua inveniebat, se filium habiturum imperii successorem, etc.

Idem, pag. 145.

Μὴ ἀπειράτω σε, Κωνσταντίνε, τὸ ὄνομα, μηδ' αἴου τῆς βασιλείας τυχεῖν, ὡς Κωνσταντίνου Ῥωμαίου μάλιστα ἄρξει. Ἰσθὶ γὰρ ἀκριβῶς, τοῦτον ἔχει τὴν οὐρανὸν ἐπέου. Ἐδὲ δὲ, εἰ μὲν ἦν ἐλαχρὸς ἢ πτωχὸς ἢ ἀκαταστάτος, ἔσται σοὶ εὖ, εἰ δὲ νεωτερίσεις καὶ ἀπειράτω σε, ἔσο βασιλεὺς εὐδῶς, ὡς διὰ τῆς πόλης (τὴν πρὸς δύσιν οὖσαν τῷ χρυσο-
ΠΑΡΟΛ. Gr. CVII.

Ne te decipiat nomen, Constantine, tuum, nec putaris, eo quod Constantinus Romanis imperator sit, te imperio potiturum. Certo enim scito, filium hunc meum, illum esse. Quod si tu Spartam tuam ornaris, bene tibi erit. Sin rebus novis studueris, et tyrannidem affectaris; noli dubitare, quin per hanc portam (demonstrata Occidentali su-

rei triclinii porta) caput tuum absque reliquo corpore sit transiturum. Id quod postea factum est.

Idem, ubi agit de præcægiis interitus Leonis Armenii.

Perhibetur etiam in regia bibliotheca fuisse liber, quo oracula de imperatoribus continerentur, formæque et hominum et ferarum expressæ; atque inter cæteras leo etiam fera illic pictus, littera X tergo ejus insculpta: pone bestiam vir stabat, qui leonem per medium X confodiebat. Et hæc liber continebat, quæ Sibyllina oracula putabantur. Ejus picturæ obscurum involucrem quæstor illius temporis explicasse fertur, et dixisse imperatorem die Nativitatis Christi occisum iri: et feram quidem imperatorem significare, X vero jam dictum Nativitatis Christi diem: quod autem leo per medium X confoderetur, portendere imperatorem ipso Nativitatis Christi die occisum iri.

Idem, ubi agit de obitu Michaelis Balbi.

Sub illo (scilicet Michaele imperatore) etiam Dalmatia imperii jugum excussit, idque vetusto hoc oraculo prædictum ferunt:

*Babylons quando Balbus imperaverit
Draco subductus auri amore perditio,
Tellus malorum sentiet primordia.*

Cedrenus, pag. 493, edit. Reg.

Fuit hoc oraculum Sibyllinum, inscriptum libro cuidam bibliothecæ imperatoris, quo non oracula modo continebantur, sed et figuræ imperatorum coloribus expictæ. In eo libro depicta erat fera leo, etc.

Nicophorus Gregoras, edit. Colon. Allobrog., pag. 102.

Invenit enim imperator librum antiquum litteras quasdam et imagines ænigmaticas continentem, quibus futura imperatorum successio in perpetuum præsignificabatur.

Nicetas, lib. 1 de imperio Isaaci Angeli, pag. 229, edit. Reg.

Isaacius Angelus perpetuo habebat in ore, et falso sibi attribuebat oraculum de imperatore bovis figura expresso, quod est tale:

*Figura mores nec minus locum notat.
Unde advenisti? conspectu ut lætor tuo.
Virtute multo cæteris præstantior
Modeste leniterque castigas tuos.
Illuc consecutus exitum prosperrimum:
Decusque solum ductas ex palatio,
Helicta mortuo potentia brevi:
Te namque regni prosperi manet decus.*

Idem, lib. v de imperio Manuelis Comneni, pag. 110, edit. Reg.

Puerum Alexium nominavit, idque non temere, nec tam ut eum provisi sui nomine honoraret, quam propter oraculum, quo ei per ambages responsum fuerat, seriem Comneniæ familiæ duraturam tantum, quot litteras nomen ALMA complecteretur. Ac per A Alexius, per I Joannes, per M et

A τρικλινίου δειξας αὐτῷ) ἡ κεφαλὴ σου, τοῦ λοιποῦ σώματος χωρὶς εἰσαχθήσεται· ὃ καὶ γέγονε ὕστερον κατὰ τὴν πρόβησιν τοῦ βασιλεύσαντος Λέοντος.

Ἄλλα καὶ τί φασὶ τῆ τῶν ἀνακτόρων [βιβλιοθήκῃ] βιβλίον εἰναποκείσθαι, ἐν ᾧ καὶ χρησμοὶ περὶ τῶν βασιλέων ἦσαν καὶ μορφῆ ἀνεγράφοι ἀνθρώπων τε καὶ θηρῶν· καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἐκεῖ καὶ λέων θῆρ ἐχρωμάτιστο, ᾧ κατὰ νώτου τὸ στοιχεῖον X ἐγκειχάρακτο· ἀνὴρ δὲ ἦν ὄπισθεν τοῦ θηρός, δόρατι διὰ μέσου τοῦ X διελαύνων τὸν λέοντα. Ἡ μὲν οὖν βιβλος εἶχε ταῦτα, καὶ ἦσαν, ὡς ἐδόκει, Σιβύλλεια χρησμοῦματα. Τὸ δὲ τῆς εἰρημένης χρωματουργίας αἰνιγματώδες δυσερμήνευτον ὄν, ὃ τότε κοιμιστῶρ, ὡς λέγεται, διεσφάθησεν, εἰπὼν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γενήσεως τοῦ Χριστοῦ βασιλεῖα ἀναيرهθῆναι. Τὸ μὲν γὰρ θηρίον βασιλεῖα δηλοῦν, τὸ δὲ X τὴν εἰρημένην ἡμέραν αἰνιττεσθαι· τὸ δὲ διὰ μέσου τοῦ X τῷ ᾧ λένοντι τὸ δόρυ ἐμπήγνυσθαι, τὸ κατ' αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τὸν βασιλεῖα κτανθήσεσθαι.

Ἐπ' ἐκείνου δὲ καὶ Δαλματία τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς ἀφηλάσε· λέγεται δὲ καὶ ἀρχαῖον εἶναι χρησμὸν οὕτως περιέχοντα·

*Ἀρχὴ κακῶν γὰρ προσπασσεται τῇ γῆσιν,
Ὅταν κατὰρξῃ τῆς Βαβυλώνος δράκων
Δύσγλωττος οὗτος καὶ φιλόχρυσος λίαν.*

Σιβυλλιανὸς δὲ ἦν ὁ χρησμός ἐν τινι βίβλῳ τῆς βασιλικῆς βιβλιοθήκῆς ἐγγεγραμμένος, οὐ χρησμοὺς μόνον ἀπλῶς ἐχούση, ἀλλὰ καὶ μορφῆ καὶ σχήματα τῶν βασιλέων διὰ χρωμάτων. Ἦν οὖν θηρίον μεμορφωμένον ὁ λέων ἐν τῷ βιβλίῳ, etc.

Colon. Allobrog., pag. 102.

Ἐβρηται γὰρ ἐκ πολλοῦ βίβλος τῷ βασιλεῖ γράμματα τε αἰνιγματώδη καὶ ἀμυδρά τινα δι' εἰκότων γωρίσματα φέρουσα τῶν μελλόντων ἀεὶ βασιλεύειν, etc.

Ἰσαάκιος ὁ Ἄγγελος, καὶ εἰς αὐτὸν οὐκ ὀρθῶς ἔλκων τὰ ἔπη, καὶ ἀνὰ στόμα φέρων διὰ παντός, ὃ περὶ τοῦ βοοσχημονος βασιλεῖς ἐκπεφώνηται καὶ διεξέλασιν οὕτως·

*Τὸ σχῆμα φαίνει τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον.
Ὅθεν μολήσας; ὅλος ὄφθεις μοι φίλος.
Πρώτας γὰρ ἔχεις ἀρετὰς ἄλλων πλέων,
Καὶ σωφρονίζεις σωφρονῶν τοὺς φιλετάτους·
Ὅθεν τέτευχας χρηστοτάτου τοῦ τέλους,
Μέτρος ἀναχθεῖς ἐξ ἀνακτόρων κλέουσ
Καὶ τῷ νεκρῷ, κρᾶτιστε, λίαν τὸ κράτος·
Ὅς ἐν βραχεῖ γὰρ εὐτυχίσεις τὸ κράτος.*

Ἄλεξιον τὸν παῖδα ὠνόμασεν, οὐχ ἀπλῶς τὴν καλῆσιν ἀπολεξόμενος, οὐδὲ τὸν παῖδα τιμῶν τῷ τοῦ τεκόντος τὸν γεγεννηκότα ἐκείνον ὠνόμασε, ἀλλὰ προσέχων τὸν νοῦν προβήματι πρὸς τὴν ἀποβληθεῖσαν ἐρώτησιν ἐξενεχθῆναι, τίς ἦν, ἐς ὅσον ἡ τοῦ βασιλεῖος Ἄλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ παραταθεῖη σιμῶ·

το δὲ προαγόρευμα, ΑΙΜΑ, ὃ τῆς συλλαβῆς διιστά-
μενον καὶ κατὰ στοιχείον ἀναλεγόμενον, διὰ μὲν
τοῦ Α σαφῶς ὑπέγραψε τὸν Ἀλέξιον, διὰ δὲ τοῦ Ι τὸν Ἰωάννην, διὰ δὲ τῶν ἐφεξῆς δύο γραμμάτων τὸν
Μανουὴλ καὶ τὸν ἐξ ἐκείνου πάλιν παραληφόμενον τὴν ἀρχήν.

Idem, de imperio Joannis Comneni, pag. 27 et 28, edit. Reg.

Ἰατοῦ δὲ κατενιχθέντος βαγθαίου, καὶ τῆς κοιλά-
δος καταρρύτου γενομένης, ἐφ' ἧς ἰστροτοπεδεύ-
σατο, ἦ τε βασιλείῳ κλίνη μεταφέρετο πρὸς τὸ καταρ-
ρεῦσαν ὕδατος μέρος, καὶ αὐτὸς ἦν ἐπὶ στόματος
ἔχων τὸ φάσκον οὕτω χρησιμώδημα,

Τόποις δ' ἐν ὕρτοις καὶ παρ' ἀλπίδα πέσης.

Οἱ δὲ πᾶς τῶν βασιλέων διαδοχὰς καὶ μεταθέσεις
φιλοκρινούντες, καὶ τοῦτο πέρας εἰληφέναι ἔλεγον·

Ὁ πῶς γενήσῃ βρῶμα δεινῶν κοράκων!

πῆ μὲν ἐς τὰ μέλανα καὶ σίζοντα σιδήρια τὸ πα-
λαίφατον τοῦτο λόγιον ἀφορᾷ ἰσχυριζόμενοι, δι'
ὧν ὁ καυτὴρ τῆ χειρὶ τοῦ βασιλέως ἐπηνήνικται, πῆ
δὲ ἐς τὸ τῶν βουῶν προσώνυμον, ἐφ' ὧν ἐκείνος
κατεσκηνώκει τὸ προφοίθασμα ἀπολύοντας.

Idem, lib. vii de Manuele Comneno

Τοῦ βίου γοῦν οὕτω καὶ τῆς βασιλείας μεθίσταται
τριάκοντα καὶ ὀκτὼ χρόνους γεγονῶς ἐν τῇ βασιλείᾳ
λειπόντων μηνῶν τριῶν. Πρὸς ἦν οἶμαι παράτασιν
τῆς ἀρχῆς καὶ τὸ παλαιότατον ἐκεῖνο λόγιον ἀφορᾷ,
ὃ διέξεισι οὕτως·

Ἄλλ' ὕστατη σε καρδανὲ λαβὴ λόγου·

ἡ γὰρ τελευταία τοῦ ὀνόματος συλλαβὴ τὸν ὀκτὼ καὶ
τριάκοντα διασημαίνεται ἀριθμῶν.

Constantinus Manasses, pag. 110 edit. Reg.

Ὁ δὲ φιλοσοφώτατος ἐν βασιλευσὶ Λέων,
Περιπεσὼν ταῖς φυσικαῖς τοῦ σώματος ἀνάγκαις,
Καὶ νόσῳ χειμαζόμενος κίνδυνον ἐπαγούσῃ,
Ἦδη πρὸς ἔτος εἰκοστὸν σὺν ἔκτω διθύνας
Τὸ κράτος τὸ βασιλεῖον καὶ τὴν Ῥωμαίων τύχην,
Καὶ συνιδῶν τὸν θάνατον καὶ τὴν τοῦ σκήνους λύσιν,
Κράτορας ἀναδείκνυται αὐτάνακτας κατάρχου;

Cum autem doctissimus imperator Leo morbo correptus periculum minitante: administrato jam per
viginti sex annos Romanorum imperio, mortem sibi imminere cerneret, Alexandrum fratrem et Con-
stantinum filium imperatores creat, hoc solo in extremis respirationibus pronuntiato. *Alexandrum
etiam (proh parcum malignumque tempus!) post tredecim menses video.* Volebat autem significare
regnum Alexandri tantillum temporis duraturum, quæ sane Leonis vox minime vana fuit. Nam
Alexander, etc.

Joannes Tzetzes, Chiliad. 9, vers. 657.

*Περὶ χρησμῶν· Βοῦς βοήσῃ τε καὶ ταῦρος δὲ θρηνήσῃ· καὶ, οὐδὰ σοὶ ᾧ ἐπτάλωε, δτι οὐ
χιλιόσεις.*

Χρησμὸς ἦν περιφόρητος Κωνσταντινουπολίταις
Αὐτὸ δὲ, Βοῦς βοήσῃ τε καὶ ταῦρός τε θρηνήσῃ.
Ἐκ οὗτου γοῦν ἀνέπλαττον καὶ συμφορὰς καὶ φό-
βους.

Paulo post vero Tzetzes hoc oraculum ita explicat.

Βοῦν μὲν ἡμεῖς τὴν θήλειαν τὴν τῶν βοῶν καλοῦμεν.
Ταῦρον κυρίως δὲ βοῶν τὸν ἀρσενά καλοῦμεν,
Τὸν ταῦρον τοῦτον δ' Ἴταλὸν καλοῦσι οἱ Λατίνοι
Ἦ βοῦς ἢ ἡμετέρα δὲ, ἦ γοῦν ἢ Κωνσταντίνου
Ἦ ἐξ τῶν ταῦρων Ἴταλῶν Ῥωμαίων ἐκτισμένη,
Βοήσῃ τὸ πολεμικὸν κατὰ τῶν ἀντιπάλων.
Ὁ ταῦρος δὲ ὁ Ἴταλός, στρατὸς ὁ τῶν Λατίνων,
Καὶ ὠχρίασῃ τῷ πολλῷ τοῦ φόβου, καὶ θρηνήσῃ.

A Manuel et filius ejus aliter Alexius haud obscure
significabantur.

Enimvero valle in qua castra habebat, ingenti
pluvia inundata, etiam lectulus ejus impetu de-
currentis aquæ est avectus, cum illud oraculum,

Cades aquosis improvisus in locis

subinde in ore haberet. Qui vero imperatorum suc-
cessionem et mutationem pervestigant, illud etiam
B eventu comprobatum esse ferunt:

Heu cornis esca eris miser voracibus.

Id oraculum partim ad nigra et stridentia ferra-
menta, quibus manus ejus usta esset, partim ad
cognomentum montium pertinere existimantes.
Vocabantur autem κοράκων φωλεῶν, sive corvorum
nidi.

Joannis filio, pag. 143 edit. Reg.

Sic igitur et vita et imperio cedit, quod annos
triginta octo gubernavit, tribus mensibus demptis,
ad quod imperii spatium vetustissimum illud ora-
culum alludere videtur

C *Ultima te prendet syllaba nominis;*

nam ἡ postrema syllaba nominis Manuelis apud
Græcos tantum numerum complectitur.

Idem, pag. 110 edit. Reg.

Ἀλέξανδρον τὸν ἀδελφὸν καὶ παῖδα Κωνσταντίνου,
Τοῦτο καὶ μόνον προσεπὶκῶν πνοαῖς ἐν ταῖς ἐσχάταις,
Βλέπω καὶ τὸν Ἀλέξανδρον, ὡς κακοδύστην γρόνον,
Μετὰ τρεῖς καὶ δέκα μηνῶν, ἀντικρὺς τοῦτω λέγων.
Ὅτι τοσοῦτον ἔσεσθαι τὸ κράτος Ἀλεξάνδρου.
Καὶ γοῦν οὐ διαπέπτωκεν ὁ λόγος, οὐδὲ σφάλλει.
Ὁ γὰρ Ἀλέξανδρος, etc.

D Oraculum erat jactatum Constantinopolitanis
Hoc ipsum, Bos clamabit, atque taurus ejulabit.
Ex hoc autem fixerunt et calamitates atque ti-
[mores.]

Rovem nos quidem feminam bouum vocamus,
Taurum autem proprie bouum marem vocamus,
Taurum autem hunc Italum vocant Latini.
Bos igitur nostra, nempe urbs Constantini
Cantabit classicum contra adversarios;
Taurus autem Italus, exercitus scilicet Latinorum,
Et pallescet multo timore, atque ejulabit.

idem, ibidem.

Væ tibi, septemcollis, quoniam non millenos ages,
Oraculum fuit alterum Constantinopolitanis,
Non una pars vero adverbium Væ, ejulatus,
Sed duæ partes orationis οὐ negatio atque αἶ vero.
Sive, Constantinopolis, etiamsi nos millenos ages,
Sed mille intra annos destrueris.
Tamen non væ et luctus tibi, sed gaudium erit
Ut major exstruaris, et amplius splendeas.

Α Οὐαί σοι, ὦ ἐπτάλοφος, ὅτι οὐ χιλιάσεις,
Χρησμός ἐπὶ ἤρχεν ἑτερος Κωνσταντινουπολίταις,
Μὴ ἐν μέρος ἐπίβλημα Οὐαί, τῆς θρηνηθείας,
Δύο μέρη τοῦ λόγου δέ, οὐ ἀρνησιν, καὶ αἶ δέ.
Ἦτοι Κωνσταντινούπολις, κἄν οὐχὶ χιλιάσης,
Ἄλλὰ χιλίων ἔσωθεν χρόνων καταλυθήσῃ
Ὅμως οὐ αἶ, καὶ θρήνός σοι, ἀλλὰ καὶ χαρὰ ἐρείται,
Ἦνα μαίζων κτισθήσῃ γάρ, καὶ πλέον λαμπρυνθήσῃ.

Nicephorus Gregoras, lib. viii.

Postridie cum logotheta ad Imperatorem venisset, tum quidem quid collocuti fuerint, nemo omnium scivit; post tamen ex iudiciis quibusdam conjicere licuit, eos fatidicos quosdam libros inspexisse, quibus futura quædam incerto auctore obscure et per ambages exponerentur. Deinde figuræ astrologica delineata, qua positus siderum et prænotiones futurorum indagantur, hostium adventum et Reipublicæ confusionem conjecturunt, etc.

Ἐπεὶ δὲ εἰς τὴν ὑστεραίαν ὁ μέγας ἀφικετο λογοθέτης πρὸς τὸν βασιλέα, ἅττα μὲν αὐτοὶ κατὰ μόνας ἐκοινολογήσαντο πρὸς ἀλλήλους, τότε μὲν οὖν οὐδαί ἔγνω τῶν πάντων. Ἐκ σημείων μὲντοι τινῶν στοχάζεσθαι ἡμῖν ἐξεγένετο ὑστερον, ὡς βιβλία τινὰ χρησιμολογικὰ ἐθεάσαντο, ἐν οἷς τινὰ τῶν μελλόντων ἀσαφῶς τε καὶ αἰνιγματωδῶς παρ' ὧν δήποτε ἐξετέθησαν, etc.

Luitprandus in Legatione.

Habent Græci et Saraceni libros, quos ὄρασις sive visiones Danielis vocant; ego autem Sibyllinos, in quibus scriptum reperitur, quot annos imperator quisque vivat, quæ sint futura, eo imperante, tempora; pax an simultas, secundæ Saracenorum res an adversæ.

Anonymus in Collectaneis Antiquitatum CP.

Τοῦτο τὸ πρόβλημα εὐρέθη ἐν τοῖς τόμοις τοῦ Λέοντος τοῦ μεγάλου.

Joannes Meursius in Glossario Græco-barbaro aliquoties citat Rhusani cujusdam paraphrasin vaticiniorum Constantinopolitanorum, quæ, ut apparet ex fragmentis ibi citatis, corrupta illa Græcorum lingua conscripta fuit, qua hodieque vulgus utitur. Præterea quoque citat Meursius Scholarii explicationem vaticiniorum Constantinopolitanorum. Locus vero, quem inde desumptum publicavit, is est: εὐρέθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς μίαν κολόβαν μαρμαριτικὴν. Cæterum explicatio illa asservatur integra Romæ in bibliotheca Vaticana.

Nicetas Andronici Comneni, lib. ii, pag. 227, edit. Reg.

De Andronici exita cum alii iambici versus et in libris reperiuntur, et multi in ore sunt: tum hi:

Vinosis impiger profectus ex locis,
Vir lividusque et insolentis ingenii,
Canus, severus, multiplex Chamæleon
Ruet, et recurva culmos falce demetel,
Sed tempus ipsum denique haud minus metel,
Miserque scelerum pœnas haud leres dabit.
Non parcat ensi, namque dirus ensifer.

Vinosa vero loca OEnæum designant: unde Andronicus, ut jam dictum est, Constantinopolim venit.

Περὶ δ' Ἀνδρονίκου καὶ ἑτεροὶ τὸ μέλλον αὐτῷ προφοιθάζοντες λαμβάνοι στίχοι βιβλοῖς ἐμφέρονται καὶ στόμασι πολλῶν περιφέρονται: σὺν ἄλλοις δὲ καὶ οὗτοί εἰσιν·

Αἰφνης δ' ἀναστάς ἐκ τόπου πλήρους πότου
Ἄνηρ κελιδνός ἀγέρωχος τὸν ἐρόπον,
Στυγνός, κολιδός, κοιλίος χαμαιλέον,
Ἐπισπεύεται, καὶ θερίσει καλῶμηρ·
Πλήν ἀλλὰ καὶ τὸς συνθερισθεὶς τῷ χρόνῳ
Ἐϋστερον τίσειν ἀθλίας δίκας,
Ὅν περ κακῶς ἔπραξεν ἐν βίῳ τάλας·
Ὅ γὰρ φέρον μάχαιραν, οὐ φόγη ξίφος.

Πλήρη δὲ πότου τόπον τὸ Οἶναιον ὑπεμφαίνουσιν, ὡς δηλοῖ καὶ τὸ τῆς χώρας προσώνυμον, ἐξ οὗπερ Ἀνδρόνικος ἀπάρας, ὡς ἤδη ἐβρέθη μοι, πρὸς Κωνσταντινούπολιν παρεγένετο.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΕΟΝΤΟΣ
ΧΡΗΣΜΟΙ.

SAPIENTISSIMI IMP. LEONIS
ORACULA.

ORACULUM I (icons 1).

Δίμα.

Τὴν ἐχθροποῖδν Ἰνδοθεν κρύπτει κλάνην,
Ὡς εὐμενῆς δὲ κύνας ἐκτρέφει νέους.
Ἦν ὡς γλυκὺς κλύδωνος ἐκχεῖ εἰς μέσον (1).

Ἄλλ' ἀπελέγξει (2) τὸν λογισμένον ὁ χρόνος.
Ὅφρις δὲ πάντας καταναλώσει τάχος.
Σὺ μεγαλαυχεῖς καὶ γέγηθας, ἀθλιε (3),
καὶ χεῖρας ἀπλοῖς, καὶ πόδας διαστρέφεις,
Ὡς πραγμάτων ἐξωθεν αὐτὸν ἐξάγων.
Ἄλλ' ὁ Κύριος τὴν ὑπόκρισιν φανεῖ (4).
Τί γὰρ καλὸν δράσεως, ὦ σὺ κύνεπα (5);
Ὅ τῷ ξέτῳ δῆγματι συγκεκραμένος,
Πῶς οὐ κομίσεις ἀγαθὸν τι τῷ βίῳ;
Ὅς τὸ στόμα κέχνηας εἰς ὑποκρίτους,
Πῶς ἀπερεύξεις ῥῆμα χρηστὸν τῇ πόλει (6);
Ἐν μέσῳ δύο κοράκων καὶ ὑποκρίτων ἀναλω-
θήσῃ.

Τὸ δευτέρον τι καινὸν ἄλλο θηρίον (7),
Τριτάμενος τε πρὸς μεσημβρίαν ὄφρις
βαπτόμενος μέλανι καὶ μέλας ὄλος,
δεινὸς τὸ φῶς κόραξιν ἀφηρημένος.
Γένος γὰρ αἰσχρὸν τῶν ἀπ' ἡλίου πέλων,
οἰκτρῶς κλονήσεις σαυτὸν ἄμα καὶ πόλιν,
καὶ σου σταναγμὸν τῷ θέρει ἴαρ φανεῖ (8).
καὶ γραμμικαῖς σχήμασι δηλῶν τὸν χρόνον,
Ὡς ὑστερήσει (9) τοῦ πατρικοῦ τὸ τέλος.
Ἄρκτου δ' ὀλετήρ ὢν ὄφρις τάλας μόνος,
Ὅ πῶς γενήσῃ βρώμα δεινῶν κοράκων (10)!

Μετάνοια.

Διττὸν τὸ τρίτον. Καὶ γὰρ ὄφρις ἡπίστῃς (11),
Σταυροῦχος ὄφρις, ἵππος δ' αὐ κερατφόρος.

(1) Ἐκχεῖ εἰς μέσον. In cod. Amsterodamensis
libliotheca legitur, ἔχεις μέσον.
(2) Ἀπελέγξει. Cod. Amsterod. ἀπαλλάξει.
(3) Ἀθλιε. Cod. Amst. ἀθλίου.
(4) Φανεῖ. Cod. Amst. φαίνει.
(5) Κύνεπα. Cod. Amst. κακόν.
(6) Ἀπερεύξεις. Cod. Amst. ἀπορεύξει.
(7) Τὸ δευτέρον τι καινόν. Cod. Amst. τὸ δευτε-
ρον τρίτον· et videtur ita fuisse scriptum in cod.
antiqui interpretis, qui hæc ita vertit: *Secunda
proles alia bellua.*

A

Serpens.

Inconciliabilem intus occultat deceptionem,
Sicut benevolus vero canes educat juvenes,
Quam tanquam suavis tempestatis effundit in me-
[diu].

Sed redarguet cogitationem tempus.
Serpens vero omnes absumet cito.
Tu exsultas et lætaris miser,
Et manus aperis et pedes distorques,
Tanquam te ipsum extra molestiam educeres.
Sed Dominus simulationem conspicuam faciet.
Quid enim boni faceres o tu canino aspectu?
Allena mordacitate instructus,
Quomodo tu ferēs boni aliquid vitæ?
Qui os aperuisti adversus aves,

B Quomodo emittes verbum utile civitati?

In medio duorum corvorum et avium absumeris.

Secunda et nova alia bellua,
Et volans ad meridiem serpens,
Tinctus atramento et niger totus,
Terribilis, oculis a corvis privatus.
Fædo enim genere Orientali oriundus
Miserabiliter quaties te ipsum simul cum urbe,
Et tuum suspirium æstati ver narrabit.
Et litterarum figuris significans tempus,
Ita privaberis paterno imperio tandem, [solus,
Septentrionis vero perniciēs cum sit serpens miser
O quomodo fiet esca callidorum corvorum.

ORACULUM II (icones 2).

Pœnitentia.

Ambiguum tertium. Etenim avis modo erat,
Crucifer avis, equus modo corniger.

NOTÆ.

(8) Φανεῖ. Hæc vox in cod. Amst. deest. Quam
lectionem secutus est antiquus interpres, qui hunc
versum ita vertit: *Et tui gemitus æstas et ver.*
(9) Ὡς ὑστερήσει. Cod. Amst. ὡς ὑστερή. In co-
dice antiqui interpretis videtur scriptum fuisse, ὡς
ὑστερήσει, etc. Vertit enim: *Quibus remanebit.*
(10) Ὅ πῶς γενήσῃ βρώμα δεινῶν κοράκων.
Nicetas oraculum hoc pertinere putat ad Joannem
Comnenum, qui obiit in loco cui nomen fuisse ait
κοράκων φωλοῦς, sive corvorum nidos.
(11) Καὶ γὰρ ὄφρις ἡπίστῃς. Probo Rutgersii

Unitatis duplicis nominis, primæ, solius,
Litteras numerans, tandem in tempore,
Sicut boni ostendisti diem temporis,
In quo imperaris in medio formæ crucis.

Maximus avium et rex solus,
Hic enim habens principium a meridie,
In equo cedit, et splendore diei,
Cum primum medium obtinet sidus dici.

Quam nimis vehemens, quam audax et villosus
Principium habens unitatem et suavi.

A Μονάδος διπλῆς κλήσεως, πρώτης, μόνης,
Ευσμῶν ἀριθμῶν (12), ὑστερον ἐν τῷ χρόνῳ,
Ὡς ἀγαθοῦ πείρητας ἡμέραν χρόνου (13),
Ἐν ἧ κρατήσεις σταυρικοῦ τύπου μέσον.
Ὁ παμμέγιστος ὀνείθων τ' ἀναξ μόνος.
Οὗτος γὰρ λαθῶν ἀρχὴν ἐκ μεσημβρίας,
Ἐν ἰππῳ παύσει καὶ φάει τῆς ἡμέρας (14).
Πόλου μεσοῦντος ἀστέρος τῆς ἡμέρας.
Ὡς ἀγανόξυς, ὡς θρασύς τε καὶ λάχνος,
Ἀρχὴν ἔχων τε τὴν μονάδα καὶ τέλος (15).

ORACULUM III (icône 5).

Monarchia.

Et audax maxime et velox es,
Et ad pugnas promptum, o Byzæ genus.
Vermi rapit te nominis pars ultima.
Locis in humidis et præter spem cadēs.
In te enim principium et finis coram est.
Habes vero aures sermonibus obsessas
Et ore fremis, tanquam habenarum fugax.

Gaudium.

Ecce igitur deo et novum vere morem
Falcem et rosam qui gestat
Falcifer quatuor menses tibi decerno.
Omnes vero primitias frugum absument es;
Templa idolorum ad mollicium tempus exstrues,
Ter tres vero cum vixeris annos senes,
Traheris ad orbem, duobus deficientibus in medio.

Monarchia.

Καὶ θρασύς ὡς μάλιστα καὶ ταχύς πέλις (16),
B Καὶ πρὸς μάχας ἔτοιμος, ὡ Βύζης γένος (17).
Ἄλλ' ὕστατη σε καρδαρεὶ λαθὴ λόγου.
Τόποις ἐν ὕγρασι καὶ παρ' ἐλιπίδα πεισῆς (18).
Ἐν σοὶ γὰρ ἀρχὴ καὶ τέλος κίρας πέλει.
Ἐχαις δὲ ἀκοῆς τοῖς λόγοις κεκτημέναις
Καὶ χρημετίζεις ἀτερ ἡνιῶν φυγᾶς (19).

ORACULUM IV (icône 4).

Ἐκπαρσις.

Ὅρα γοῦν πάλιν καὶ ξίνων ἔντων; τρέπον
Ἀρπικανὸν καὶ βόδον δ' ἄτερ φέροι (20).
Ἀρεπανηφόρε, τατράμηρόν σοι γράφω.
Πρωτόλια (21) δὲ πάντας ἀνάλωται ξίρει.
Ναοὺς εἰδῶλων πρὸς μικρὸν ἀνεγερᾶς (22).
Τρεῖς τρεῖς δὲ ζήσας ἐν βίῳ κύκλους γέρων
Ἐχθὴ πρὸς ἕδην (23), δύο λιπῶν ἐν μέσῳ.

NOTÆ.

Leonis oraculum. Item versus ille qui acquiritur :

Τόποις ἐν ὕγρασι καὶ παρ' ἐλιπίδα πεισῆς.

ab eodem Niceta ad imperatorem Joannem Comnenum refertur.

(17) Ὡ Βύζης γένος. Id est, Byzantia oriundus. Βύζη nomen fuisse creditur nymphæ Thraciæ, a qua Byzantion educatum fuisse referunt Hesychius et Codin.

(18) Παρ' ἐλιπίδα πεισῆς. Ad Nicetam legitur πεισῆς.

(19) Ἄτερ ἡνιῶν φυγᾶς. Cod. Amst. φιλίας. Et hæc lectio fuit in codice antiqui interpretis, qui vertit *citra amorem habenarum*, id est, laxatis habenis.

(20) Ἀρεπανηφόρε, etc. Totum hoc quartum, et sequens quintum oraculum ad Andronicum Comnenum pertinent, ut apparet ex simili oraculo, quod de ipso loquitur, et exstat apud Nicetam lib. ii, de ejus imperio : ibi enim inter alia multa, quæ de eo dicuntur, hæc maxime ad præsens oraculum faciunt :

Ἐκισπεσῆται καὶ θερίσει καλὴμηρ
Πλήρ' ἀλλὰ κἀντὸς συνθερισθεὶς τῷ χρόνῳ.

(21) Πρωτόλια δὲ πάντας ἀνάλωται ξίρει. Ruigerius legendum censet : Πρωτόλια δὲ πάντ' ἀνάλωται ξίρει. Sensus est : Quatuor menses concedo tibi, post quos omnium tuarum frugum primitias ferro absumprias videbis. Nam tempus prædictum ἀνάλωται pro venienti hic ponitur : ut paulo post ἕχθη, raptus est, pro rapietur.

(22) Ἀνεγερᾶς. Cod. Amst. ἀναγερεῖς.

(23) Ἐχθὴ πρὸς ἕδην. Procul dubio in codice antiqui interpretis pro ἕχθη scriptum fuit ἕθι : vertit enim : *Abi in orbem*.

emendationem : Καὶ γὰρ ὄνεις ἦν ποτε, σταυροῦχος ὄνεις ἰππο; δ' αὖ καρδαφόρος. Nam τὸ πότε et τὸ αὖ sunt ἀναποδοτικὰ. Cæterum in antiqui interpretis codice scriptam fuisse videtur ἰππότης : ita enim hunc versum vertit : *Etenim eques avis*, etc.

(12) Ευσμῶν ἀριθμῶν. Cod. Amst. εὐσμῶν.

(13) Ἡμέραν χρόνου. Cod. Amst. ἡμέρου. Et versus sequenti pro τύπου legitur τύπον.

(14) Ἐν ἰππῳ παύσει καὶ φάει τῆς ἡμέρας. In codice antiqui interpretis sine dubio scriptum fuit : ἐν ἰππῳ παύσει καρδαφόρου. Vertit enim : *In equo quiescenti cornigero*.

(15) Ἀρχὴν ἔχων τε μονάδα καὶ τέλος. Loquitur de Comnenia familia, cui præcedente oraculo, quod inscribitur Amst., portendebatur, tantum eam imperio præfere, quot litteras nomen Amst. completeretur. Nam per A Alexius, per I Johannes, per M et A Manuel et filius ejus alter Alexius significabantur. Igitur hoc modo familia illa principium et finem habuit unitatem, nempe τὸ A. Vide Nicetæ locum lib. v, de imperio Manuelis Comneni, quem integrum inserui testimoniis veterum auctorum de Leone et ejus Oraculis.

(16) Καὶ θρασύς ὡς μάλιστα καὶ ταχύς πέλις. Sic in præcedente oraculo : Ὡς ἀγανόξυς, ὡς θρασύς τε, etc. Ergo hoc quoque oraculum ad familiam Comneniam pertinet. Confirmat id Nicetas, lib. vii, ubi ait Mauzelem Comnenum Joannis ἑβδόμου ætatis tricésimo octavo obiisse, idque prædictum fuisse antiquissimi oraculi versum :

Ἄλλ' ὕστατη σε καρδαρεὶ λαθὴ λόγου,

id est, *Postrema te abripit syllaba tui nominis*. Nam HA ultima syllaba nominis ΜΑΝΟΥΗΛ numerum significat tricésimum octavum. Versus autem, ἀλλ' ἕστατη, etc., quem Nicetas παλαιότατον λόγον νομίζει, est illorum, quibus constat quartum hoc

Τρίτον δισσοῦμενον καὶ πρῶτον στοιχείον (24)
Διείσθησαν δὴ τὰ πάλαι συνηγμένα.

A Tertia et prima littera duplicata
Dividentur, quæ antea erant conjunctæ.

ORACULUM V (icone 5).

Σύγχυσις.

Ὅστος πέλων τέταρτος ἐξ ἀρκτου τρέχων,
Ξίφος ῥόδον τ' ἀνθρώπος ὀρμῶν εἰς θέρος.
Στοιχείον αὐτὸ πρῶτον ἐκκόψει ῥόδον
Τὸ Μι τὸ στοιχείον τοῦτο βλέπε (25).
Λαβὼν γὰρ ἀρχὴν, ὡστε τέμνειν (26) τὴν χλόην,
Οὐ φείσεται σου παρ' ἀρχὴν ὁ ἐμμενής.
Ὅρα αὐτόν· θερίζειν γὰρ ἀπάρχεται.
Τὸ ῥόδον (27) φέρων ἐν πᾶσιν ἔχει τέλος.
Ἐν ᾧ τὸ λοιπὸν εὐθύμησον· ὡς μάτην
Ψυχήσεται. Πλὴν ὡς ῥόδον τεμὼν ῥόδον
Κύκλος κινηθεῖς. Καὶ γὰρ τὸ τρίτον φέρει (28).
Στοιχείον ἡ χεῖρ, καὶ δρέπανον αὐτό γε.

Confusio.

Hic est quartus a septentrione currens.
Ensemque rosamque homo ad messem intendens
Ista prima littera excindet rosam
M elcmentum aspice.
Accipiens enim imperium, ut demetat gramen,
Non parcat tibi in imperio constans
Aspice illum : metere enim incipit
Rosam gestans in omnibus habet finem.
B Ob hoc in posterum bono sis animo : nam frustra
Recreabitur. Verum ut rosam secans rosam
Circulis turbatus. Nam tertiam gestat
Litteram manus, et falcem ipsam.

ORACULUM VI (icone 6).

Τομή.

Ἡ βοῦς δὲ πέμπτον (29) καὶ τέλος ἀρκτοτρόφου
Τὸ σχῆμα φέρει τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον (30).
Καὶ σωφρονίζεις σωφρονῶν τοὺς φιλάτους,
Ὅθεν τετεύχη (31) χρηστοτάτου τοῦ τέλους.
Μόνος θ' ἐνωθεῖς (32) ἐξ ἀνακτόρων κλέους
Καὶ τῶν νεκρῶν, κράτιστε, λειπῶν τὰ κράτη (33).
Ὡς ἐν βραχεὶ γὰρ εὐτυχήσεις τοῦ κράτους.
Ὅθεν μώλησας, ὅλος ὤφθης (34) μοι φίλος.
Πρώτας γὰρ ἔχων ἀρετῶν ἄλλων πλέον.

Amputatio.

Vacca quintum et finem ursorum nutricis
Figura affert, et locum et modum.
Et compecis ipse modestus amicissimos,
Quocirca consequeris pulcherrimum finem
Solusque aduniisti tibi imperatoriam laudem,
Et mortuorum fortissime linquens potentiam
Brevi felix eris ob imperium.
Quare abiens qualis mihi amicus visus es,
Præcipuas virtutes plus quam alii possidens.

ORACULUM VII (icone 7).

Μελισμός.

Ἄλλη τις ἔρκτος δευτέρα σκυμοτρόφος,
Καὶ πᾶν, ὃ κείνη (35), πλὴν σκιαγραφουμένη.
Παρήλια δὲ παρ' ἐκάτερα στέφει (36),

Membrorum divisio.

C Alia quædam ura catulos lactans,
Et omnia, quod illa, præterquam adumbrata,
Parelia autem utrinque cingit,

NOTÆ.

(24) Τρίτον δισσοῦμενον καὶ πρῶτον στοιχείον.
Cod. Amst. τρίτον δισσοῦμενον πρῶτον στοιχείον.
(25) Τὸ Μι τὸ στοιχείον τοῦτο βλέπε. Sic ha-
bet cod. Amst. Douzæ τὸ Μι στοιχείον. Quare
Rutgersius scribendum esse opinabatur :

Τομήν δὲ τοῦ στοιχείου τοῦτου πρόσβλεπε.

Mihi vero magis probatur codicis Amst. lectio, τὸ
Μι τὸ στοιχείον, etc. Videatur enim oraculum loqui
de Manuele Comneno, et respicere ad M, tertiam
litteram vocis ΑΙΜΑ, de qua supra egimus. Nam
paulo post subjungit : καὶ γὰρ τὸ τρίτον φέρει
στοιχείον χεῖρ.

(26) Ὅστε τέμνειν. Cod. Amst. ὡς τέμνειν.

(27) Τεμὼν ῥόδον. Cod. Amst. τέμνων.

(28) Τὸ τρίτον φέρει. Vox φέρει deest in codice
Amsterodamensi.

(29) Ἡ βοῦς δὲ πέμπτον. In codice antiqui
interpretis scriptum fuisse videtur : ἡ βοῦς δευ-
τέρα. Vertit enim : Secundus bos et finis Arcto-
trophi.

(30) Τὸ σχῆμα φέρει τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπον.
In codice Amst. pro φέρει legitur φαίνει. Et sic
Nicetas, qui lib. 1, ubi agit de imperio Isaacii An-
geli, totum hoc citat oraculum. Eadem lectio fuit in
codice antiqui interpretis.

(31) Τετεύχη Apud Nicetam legitur, τέτευχας.

(32) Μόνος θ' ἐνωθεῖς. Apud Nicetam legitur,
Μόνος ἀναθεῖς.

(33) Καὶ τῶν νεκρῶν, κράτιστε, λειπῶν τὸ κρά-
τος. Apud Nicetam legitur, καὶ τῶ νεκρῶ, etc. Id
est, *Ei mortuo linquens imperium*. Videatur enim
loqui de futuro illo optimo et a Deo electo impera-
tore, de quo hæc dicuntur oraculi 13, verba :

Ὁ νεκρὸς ἤδη καὶ θεῶ λελησμένος,
Σκηπτρα κρατήσῃ τῆς δε τῆς βασιλίδος.
(34) Ὅλος ὤφθης. Nicetas, ὄφθεις. Versus vero
Sequens ita apud eum loquitur :

Πρώτας γὰρ ἔχεις ἀρετὰς ἄλλων πλέον.
Et magis hanc, quam mss. codicum lectionem
probo.

(35) Πᾶν, ὃ κείνη. Cod. Amst. πάντο τ' ἐκείνη.
(36) Παρήλια δὲ παρ' ἐκάτερα στέφει, Μελισμὸν
ἐμφέρουσα τοῦ κράτους δλον. Παρήλια dicuntur,
cum bini ternive apparent soles, seu solius, ima-
gines solis in nube spissa et vicina in modum spe-
culi. Antiquus interpres duos hosce versus ita
vertit : *Ad orientem solem, utrinque coronæ partem
inserunt totius imperii*. Procul dubio igitur in co-
dice ejus scriptum fuit :

Παρ' ἡλίον δὲ παρ' ἐκάτερα στέφει
Μελισμὸν ἐμφέρουσι τοῦ κράτους δλον.
Et quidem ἐμφέρουσι pro ἐμφέρουσα etiam in co-
dice legitur.

Divisionem inferens totius imperii,
Naturam temporum motus extendens.
In ultimam enim plangitur ultimæ.

Sanguis.

Non heu infelix miserrima civitas!
Misericordiam enim nunc aspicias lucem.
Quando imperabit cappa longum tempus.
Jugulationes enim in te. Sont et effusiones san-
guinis

Et ad bellum civile commoti
Infinitam hominum multitudinem sepellent gladio,
Ad sex septem millia numerata.
Et omnis lascivus et cæde contaminatus
Mæchus, raptor, impius, masculi corruptor
Postremo videbunt ante oculos lucem.

Undecimæ constrictis finis vix aderit,
Cum quinque primitiis monarchiæ,
Draconem exhibebunt Libys interfectorem
Macra ejus in frustra dissociantes membra.

Gratiarum actio.

Vulpinam simulat amicitiâ
Et patienter ingenium frenasti:
Sicut valde senex et canus sapientia:
Veniens vero dupliciter ad insulas, quæ septem
referunt tabulas.
Totos dimittet contractos a se invicem.
Atque effusiones, heu, sanguinis effusi! tu vic-
toriam
Aperuisti manus cum gratiarum actione,
Et victoriæ præmium accepisti in fine tui imperii.

Potestas.

Væ tibi civitas septem collum, quando vicesima
littera
Laudabitur in muris tuis.
Tunc prope erit ruina et perditio
Tuorum magnatum, et eorum, qui injuste judicia
exercuerunt.
Qui habet digitos falcatos,
Quod est falx desolationis,
Et in Altissimum blasphemias.

Patriarcha.

Io. Isaacius deliquitum cædis sanguiner,
Io. Gratitude.

(57) Ἐξημερομένη. Rutgersius legendum putat,
ἐξημερομένη.

(58) Τῆς ἐνδεκάτης εἰργμένης οὐκ ἐκλείψαι.
Probo emendationem Rutgersii: τῆς ἐνδεκάτης
εἰργμῆς οὐκ ἔν ἐκλείψαι· et versu ultimo hujus
codicis, προ μυστιλλουσα, μυστιλλοντα.

δρακῆς. Antiquus interpres ver-
Pro δλους igitur in ejus codice
;

Α Μαρτυρῶν ἐμφέρουσα τοῦ κράτους ἔλου,
Φύσιν χρόνων κίνησι; ἐξημερομένη (57).
Εἰς ἐσχάτην γὰρ γράφεται τῆς ἐσχάτης.

ORACULUM VIII (icone 8).

Αἷμα.

Αἱ αἱ τάλαινα τληπαθεστάτη πόλις.
Οἰκτρὸν γὰρ οἰκτρὸν νῦν ὑποφθῆση φάος.
Ἦμος κρατήσῃ πρὸς μακρὸν κίππα χρόνον.
Στραγαὶ γὰρ ἐν σοὶ καὶ προχύσεις αἱμάτων,
Καὶ πρὸς μάχην ἐμφυλον ὠργωμένοι
Νήριθμον ἱσμὸν ταρχύσουσι τῷ ξίφει,
Πρὸς χιλιάδας ἐξ ἑπτὰ μετρούμενας·
Καὶ πᾶς ἀσελγῆς καὶ φόνου καχραμμένος·
Β Μοιχῆς, ἀρπαξ, ἀδικος, ἀβρενοφθόρος,
Τὰ λοιπὰ λεύσσουσι προύμμάτων φάος.
Τῆς ἐνδεκάτης εἰργμένης, οὐκ ἐκλείψαι (58),
Καὶ πάντε πρωτόλεια τῆς μοναρχίας.
Δράκοντα συρίζουσι τὸν λιθοκτόνον.
Ἄσαρα μυστιλλουσα τὰ τοῦτου μέλη.

ORACULUM IX. (icone 9).

Εὐχαριστία.

Τὴν ἀλωπεκῆν ὑποκριθεὶς φίλιαν,
Καὶ μακροθύμως τὴν φρένα χαλινώσας,
Ὡς ἄταν κρέσθους καὶ πολὺς ἐχέφρων
Ἐλθὼν δι ἡσσοῦς τὰς νήσους ἐπιτατάλους.
Τὸς δλους; ἀφελς (59) συνθλασθέντας ἀλλήλους.
Καὶ προχύσεις φαῖ αἱμάτων ἐκχυθίντων.
Σὺ τῆς νίκης ἠπλωσας τὰς χεῖρας εὐχαρίστως,
Καὶ βραβεῖον εἰληφας ἐν τῷ τέλει τοῦ σκήπτρου.
Τῶν δύο διερόντων, ὁ τρίτος κρῶτος. Ἰδ.

ORACULUM X (icone 10).

Ἐξουσία.

Οὐαὶ σοὶ, πόλις ἐπιτάλοφ, ὅταν τὸ εἰκοτὸν
στοιχεῖον εὐφημίζεται (40) εἰς τὰ τελεχῆ σου·
Τότε ἡγγικεν ἡ πτώσις καὶ ἡ ἀπώλεια
Τῶν δυναστῶν σου, καὶ τῶν ἀδικῶν κρινόντων.
Ὅς ἔχει τοὺς δακτύλους αὐτοῦ δρεπανωτοῦς·
Ὅ ἐστι δρεπανον τῆς ἐρημώσεως.
Καὶ ἐν τῷ ὄψιστῳ βλασφημία (41).

ORACULUM XI (icone 11).

Πατριάρχης.

Ἰω. Ἰσαάκιος συγκοπήν φόνου αἵματος.
Ἰω, Ἰω. Εὐχαριστία.

NOTE.

(40) Οὐαὶ σοὶ, πόλις ἐπιτάλοφ, ὅταν τὸ εἰκο-
τὸν στοιχεῖον εὐφημίζεται, εἰς. Sic supra in
oraculo octavo:

Αἱ αἱ τάλαινα τληπαθεστάτη πόλις,
Ἦμος κρατήσῃ πρὸς μακρὸν κίππα χρόνον.
Gamma enim apud Græcos vicesimum numerum si-
gnificat.
(41) Βλασφημία. Probo lectionem codicis Amst.
βλασφημίας.

Κῶ καὶ κῶ ἡ τοῦ πτωχοῦ ἐπικράτησις.

Βλέπε δὲ σὺ ὁ τὰ θεῖα φρονῶν καὶ τὰ θεῖα φέρων
Ἐπ' ὤμων, μὴ σου ἡ κόνις θναῖδος γένηται, καὶ πῶ-
[γωνα

Βαθὺν ἐνδίκως καρῆση, καὶ μεγάλως ἀγρωθῆση
Αὐτὸς ὁ φόνου σύμβουλος ἀρχιερεὺς, οὗ τὸ ὄνομα

Ἰῶ. Καὶ ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἠλειμμένος
Ἐπώνυμος Μεναχείμ.

A Ko. et Ko. Mendici victoria, sive, Imperium pau-
[peris.

Cave vero tu, qui divina intelligis, et divina
Humeris gestas, ne tuus cinis opprobrium fiat, et
[tua

Promissa sarba juste tondeatur, et valde agrestis
Reddatis. Ipse homicidii consiliarius summus sa-
[cerdos,

Cujus nomen Io. Et revelabitur unctus
Cognomine Menachim.

ORACULUM XII (icone 12).

Eusébeia.

Τὴν πέτραν οἰκῶν ἀγε δεῦρό μοι, ξένη,
Θρήνους προλιπὼν καὶ βίον τὸν ἀγρότην,
Καὶ ζῆθ' ὁ νεκρὸς καὶ καταστυγασμένος,
Συναγαγὼν κάλλιστα, πάντα σκορπίσας,
Ἄδικίας ἑπαθλὸν ἠνομημένον.
Ὅταν δ' ὁ μείζων ἀστήρ ἀφθῆσει μέλας,
Γυμνὸς πάλιν ἔδευσον εἰς γῆς πυθμίνης.

Pietas.

B Qui petram incolis veni huc, hospes,
Luctum relinquens et vitam agrestem.
Et revivisce qui mortuus et tristis eras,
Congregans optima, omnia dissipans,
Injustitias præmium illegitimum.
Quando vero major stella apparebit nigra.
Nudus iterum revertere ad ima terræ.

ORACULUM XIII (icone 13).

Eulábeia.

Ὁ νεκρὸς ἦδη καὶ θεία λελησμένος (42),
Ὅρασι πολλοί, κἄν μηδεὶς τοῦτον βλέπη·
Ὡς ἐκ μέθης δὲ φανείς ἀθρόως
Σκῆπτρα κρατῆσαι τῆσδε τῆς βασιλείας.
Στύλος γὰρ ἀφθελίς ἐν πάλῳ κεκλωσμένος,
Κήρυξ ἀφανῆς τρις ἀνακράξει μέγα·
Ἄπειτε ἀπουδῆ πρὸς δυσμὰς ἑπτάλοφου·

Innocentia.

C Hic mortuus, cujus faciem nullus novit,
Multis notus est, quamvis a nemine videatur.
Tanquam ex ebrietate surgens, repente
Imperium tenebit hujus regni.
Columna enim apprens in cælo fatalis;
Præco invisibilis ter exclamabit vehementer:
C Properate ad occidentalem partem urbis septem col-
[lium:
Invenietis virum incolam meum amicam:
Deducite eum in regiam domum,
Sapientem, tranquillum, mitem, ingenio subli-
[mem,
Futuri acerrimum investigatorem;
Et iterum habebis tu, urbs, septem collium impe-
[rium.

Εὐρηγε δ' ἄνδρα οἰκίτην ἐμὸν φίλον·
Ἄξατε τοῦτον εἰς βασιλείας δόμους,
Μηνώκρανον, μελιχον, πραῦν, ὑψίνουν,

Τὸ μέλλον ὀξύτατον εἰδέναι μάλλον.
Καὶ πάλιν ἔξεις, ἑπτάλοφε, τὸ κράτος.

N
α
ο
κ
τ
x
ζ
ε
ι
α

NOTÆ.

(42) Λελησμένος. Antiquus interpres vertit, solutus; videtur itaque in codice ejus scriptum fuisse λλωμένος.

Præhonoratio.

Ecce iterum homo e primo genere
Occultate infinitis annis in terra
Nudus progreditur ex obscura petra
Et aliter splendidæ vitæ initium facit.
Imago novæ vitæ verissimæ
Verum pari modo paribus duobus duplicatis
Solibus, delitescet mortuus in petra.

A

Προτίμησις.

Ἰδοὺ πάλιν ἄνθρωπος ἐκ πρώτου γένους,
Κρυβέντος εἰς γῆν τρισεναριθμούς κύκλους,
Γυμνὸς πρόβεισιν ἐκ πέτρας ἀνηλίου,
Καὶ δευτέρου λάμποντος ἀρχεται βίου,
Εἰκὼν παλιζώσας ἀληθεστάτης.
Πλὴν ἀρτιάκις ἀρτίων διπλουμένων
Τῶν ἡλίων, ὕπεισι (43) νεκρὸς τὴν πέτραν.

ORACULUM XV (icone 15).

Electio.

Accipe hoc donum, ne renue, o senex.
Accipe, fortissime, et finem considera,
Et ad optima dirige imperium
Aliaque omnia non metuens tempus.
Etenim desuper hoc accepisti
Triplicibus quippe processibus circumacto tem-
[pore,

Unius decadis stella impleta,
Feliciter morere sacerdoti.
Quid vero obstupefactus nuntium accipis?
Relinque, amice, hominis habitationem,
Sequere te vocantem ad propositam gloriam.
Cum vero honeste impleveris imperii tui diem,
Sancto sine imple universam creationem,
Et ad habitationes proficiscere cœlestes.
Nam in te est principium bonorum et finis.

Προχέρισις.

Δίξαι τὸ δῶρον, μὴ κατόκει μοι, γέρων.
Ἄλλὰ λαβὼν, κράτιστε, τοῦ τέλους ἔχου.
Καὶ πρὸς καλὸν εὐθυνα τὴν σκηπτουχίαν,
Τ' ἄλλα τε πάντα, μὴ δεδοικώς τὸν χρόνον.
Καὶ γὰρ ἀνωθεν τοῦτον ἐπιήχας μόνον.
Τριτταῖς δὲ παγαῖς ἐγκυκλουμένου χρόνου,

B

Μιᾶς δεκάδος ἀστέρος πληρουμένου,
Καλῶς τελευτᾶ τῆ καθιερωμένῃ.
Τί δὲ τεθηκώς ἀγγελίαν εἰσδέχη;
Ἄφες, ἀριστε, τὴν φυτοῦ κατοικίαν.
Ἐπου καλοῦντι πρὸς προκειμένην δόξαν.
Καλῶς δ' ἀνῴσας τὴν ἐν ἀρχαῖς ἡμέραν,
Καλοῦ τέλους ἐμπλησον ἕκασταν κτίσιν.
Καὶ πρὸς μονὰς ὄδους τὰς οὐρανίους.
Ἐν σοὶ γὰρ ἀρχὴ τῶν ἀγαθῶν καὶ τέλος.

ORACULUM XVI (icone 16).

P. P.

Felicem vitam attigisti ex ignominia.
A virtute autem plus, quam a fortuna habuisti.
Sed non omnino, amice, lucrifacies gratiam:
Invidia enim præveniens ante objiciet tibi damnum.
Non tamen aberrabis a superna hæreditate.

C

Π. Π.

Καλοῦ βίου τέτευχας ἐξ ἀδοξίας.
Ἐς ἀρετῆς δ' ἐσχηκας εὐτυχίης πλέον (44).
Ἄλλ' οὐδ' ὄλω, ἀριστε, κερδανεὶς χάριν (45).
Φθόνος φθίσας γὰρ προκρινεὶ σοὶ τὴν βλάβην.
Οὐκ ἀστοχῆσαις τῆς ἀνω κληρουχίας.

NOTE.

(43) Τῶν ἡλίων ὕπεισι. Cod. Amst. τὸν ἡλίων
ἔπεισι.

(44) Εὐτυχίης πλέον. Lege, ἡ τύχης πλέον.

(45) Ἄλλ' οὐδ' ὄλω, ἀριστε, κερδανεὶς χάριν.

Antiquus interpres ita vertit: *Atqui non doleo, optime, tibi hæc gratia parva est. Videtur ergo in codice ejus pro οὐδ' ὄλω scriptum fuisse, ἀδόλω.*

Hactenus ea quæ ex m.s. codice Georgii Douzæ Janus Rutgersius Var. Lect. lib. v, c. 8, primus Græce et Latine in lucem edidit. Oraculum vero prosa oratione scriptum, quod præcedentibus rhythmicis subjunxi, ex codice ms. Bibliothecæ Amsterodamensis desumptum est, neque antea ullibi fuit editum. Continet autem Paraphrasin ultimorum undecim Oraculorum Leonis, quibus agitur de quo nescio futuro optimo imperatore, qui a Deo electus, et quasi e morte suscitatus, imperium Constantinopolitanum adepturus erat, et Græcorum mores reformaturus. Cæterum quis hujus Παράφρασεως auctor sit, nondum satis sibi constat: id duntaxat persuasissimum habeo, nec Scholarii eam esse, nec Rhuzani, nec Ruzani Explicationes Vaticanorum Constantinopolitanorum aliquoties citat Meursius in Glossario Græco-barbaro.

ΑΝΩΝΥΜΟΥ ΠΑΡΑΦΡΑΣΙΣ

ΤΩΝ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΧΡΗΣΜΩΝ.

ANONYMI PARAPHRASIS ORACULORUM LEONIS IMP (a).

Περὶ τοῦ θρυλλομένου πτωχοῦ καὶ ἐκλεκτοῦ βασιλέως τοῦ γνωστοῦ καὶ ἀγνωστοῦ, τοῦ κατοικοῦντος ἐν τῇ πρώτῃ ἀκρᾷ τῆς Βυσαντιδος (46).

De prædicto mendico, electo imperatore, noto et ignoto, præcipuum arcem Byzantinæ urbis habitaturo.

Ὁ ἀληθινὸς βασιλεὺς, ὃς κατοικεῖ ἐν ὑγρῷ τόπῳ διὰ τὸ καυστικόν· ὃν ἐδίωξαν τῆς εἰκίας αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι· καὶ δεδώκασι τὴν στρωμνὴν αὐτοῦ ἐν ταῖς νήσοις, πλόντος καὶ ἀλειούντος ἰδδοματικῶ ἑβδόμα χρόνῳ, εἰς τὸ τέλος τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀποκαλυφθήσεται. Παρακολουθήσει δὲ οὗτος ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ λιθοῦ (47), καὶ ἔσται ὁ πρῶτος δευτερός καὶ ὁ δευτερός πρῶτος. Τί μετὰ ταῦτα ποιῆσιν τὰ φονευστήρια ἐν μέσῳ τῆς πόλεως, ἐν τῷ λευκῷ πλάκωτῳ; Ἐν ἡμέρᾳ παρασκευῆ ὅρα τρίτῃ τῆς ἡμέρας, καὶ τριῶν παραττομένων ὁ τρίτος πρῶτος (48), καὶ ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἡλειμμένος (49)· ὁ μὲλλον ἀποκαλυφθῆναι διὰ τῶν καὶ σημείων Κυρίου φανήσεται· ἐνηχῆθη παρὰ τοῦ ὀρωμένου ἀγγέλου τοῦ ἀποκαλυφθέντος ὡς ἀνθρώπου λευκοφόρου εὐνούχου (50), καὶ εἰς τὸ σῶς αὐτοῦ εἶπη αὐτοῦ καθεύθοντος, καὶ τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαθόμενος εἶπη· Ἐγείραι, ὁ καθεύθων, καὶ ἀνάστα ἐκ τοῦ μνημείου· καὶ ἐπιφάσει σοὶ ὁ Χριστός· προσκαλεῖται γὰρ σε τοῦ ποιμαίνειν λαὸν περιούσιον· καὶ ἐκ δευτέρου αὐτῷ εἶπη· Ἐξέλθε, ὁ κεκρυμμένος, μηκέτι κρύπτου, πολλοὶ σε ζητοῦσι· πάντες ἐξελεύσονται, σὺ δὲ μόνος εἰσελεύσῃ. Καὶ ἐκ τρίτου δώσει αὐτῷ πλάκας λιθίνας, ἐν αἷς ἐγχεῖσθαι ἐντολαὶ δύο· ἐκδιώξαι καὶ ἰθνοποιῆσαι χρυσά, καὶ ἀσίθειαν ἐκδιώξαι· καὶ τοὺς τὰ Σοδομικὰ ἔργα ποιῶντας (51) πυρκαϊστους ποιήσας· ὡσαύτως; καὶ τοὺς κακοὺς ἱερεῖς ἐκ τοῦ ἱεροῦ διώξαι· καὶ τοὺς ἀξίους εἰς τὸ θεῖον ἀποκαταστήσαι. Ἐγὼ δὲ οὗτος σημεῖα· ὁ θυγὲς τοῦ μεγάλου δικτύλου τοῦ δεξιῦ ποδὸς τηλώμα ἔχων, ἢ λαλιὰ αὐτοῦ ἡδεῖα· ἢ ἔφης αὐτοῦ εὐειδῆς· τὸ εἶδος αὐτοῦ γυναικεῖον· μέσος τὴν ἡλικίαν, φαλακρὸς, μικρὸν, πολλὸς.

NOTÆ.

(46) Ἐν τῇ πρώτῃ ἀκρᾷ τῆς Βυσαντιδος. Similiter aliquando post κατοικῶν, inquit, ἐν τῷ ἀκρῷ τῆς Βυσαντιδος.

(47) Ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ λιθοῦ. Hæc facit ille oraculi octavi versus :

Δράκοντα συρξοῦσι ἐὼν λιθοκτόνον.

(48) Ὁ τρίτος πρῶτος. Respiciet ad oraculum 9.

(49) Καὶ ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἡλειμμένος. Hæc verba desumpta sunt ex oraculo 11.

(50) Ἐνηχῆθη παρὰ τοῦ ὀρωμένου ἀγγέλου, τοῦ ἀποκαλυφθέντος ὡς ἀνθρώπου λευκοφόρου εὐνούχου. Sic aliquando post : Καὶ δύο ἀγγελοὶ ἐν

ὁμοίωματι ἀνθρώπου λευκοφόρου εὐνούχου. Item Codinus in lib. *De structura templi S. Sophiæ* : Ἐξώνησεν αὐτῷ λευκοφόρος τις εὐνούχος ; et paucis interjectis, subiungitur : Ἐγὼ δὲ βασιλεὺς, ὅτι ἀγγελὸς ἐστὶ Κυρίου. Quod vero hoc loco narratur de futuris illius optimi imperatoris revelatione per angelum, paraphrasis est 12, 13, 14 et 15 oraculi.

(51) Καὶ τοὺς τὰ Σοδομικὰ ἔργα ποιῶντας. Hæc faciunt illi versus oraculi octavi :

Καὶ τῶν ἀσελγῆς καὶ φόβῳ κεκρυμμένους Μοιχῆς, ἄρπαξ, ἄδικος, ἀβρετοφθόρος Τὰ λοιπὰ Λεύσσοις προημιμῶν φάσας.

(a) Qui hæc Paraphrasim seu potius ænigma ex Græco in Latinum transtulit vir doctus D. Mouffet, in Universitate Gallica humaniorum litterarum professor, monet, longe abesse ut sensum hujus scripti apocalypticæ ubique assequi poterit. EDIT. PATR.

tuā ; prudentiā, divinationisquē participatio et communicatio ; demissus nasus ; oculi ad caelum erecti ; paupertas, sordidæ laceræque vestes, propterea quod aliis studuerit. Erit enim mitis, humanus, liberalis, magnanimus, terribilis, generosus. Insignis ejus dextra eo quod in scapulis duæ catenæ ; ad omoplatas (?) duæ purpureæ cruces ; in pectore autem et ad collum αὐτοφλον (?) præterea catenæ in lateribus, in jugulo, in femoribus brachiisque. Nomen imperatoris in gentibus occultatum, simile ultimo diei, septimo, litteris conflatum quæ sunt a primâ littera verbi ὀκτωκαιδεκάτω, sive verborum τριακοσιοστῶ πρώτῳ. Pietatem divinationemque colit : cum vero homines pro nihilo reputaverunt, scilicet nunquam utilem. Imponet Dominus manum suam in capite ejus illumque oleo unget in supremis diebus, unde unctus scribetur. Egredietur ex Ismaelitibus, et super eos dominabitur ; illis enim in diebus homines conterentur, facies suas ad terram prosternent, pulverem super capita sua effudent, clamantes ad Dominum cœli et terræ. Tunc exaudiet Dominus preces eorum, aures ad incolas terræ inclinans, suamque sub humana forma mittet archangelum, qui, postquam per insulas versatus fuerit, inveniet sanctum, mactum hominem, nulli homini visum, nulli cognitum ; utilem et inutilem ; mendicum et non egenum ; misericordem et misericordiam moventem ; nudum et lino pretioso vestitum ; corpore mortuum et valido spiritu viventem ; sanum et infirmum ; imperantem et nihil proficientem ; ignarum et multa scientem ; omnibus obscurum ignotumque, Deo autem et sibi manifestum ; servili conditione viventem, sed genere imperiali ortum ; imperatoris filium, ipsumque gloriæ imperatorem. Sedebit autem in arce Byzantii, longe ab occidentali porta, in sigmatis regione. Illius educatio ex nativitate octoginta calculos habens nomen ejus. Est enim a duodecima littera ; alterum autem a prima littera scribitur in verbo ὀκτωκαιδεκάτω. Erit assimilatus Deo Altissimo. Patri ejus nomen divinum. Cui profundum ingenium. Sine patre est et sine matre, sine genealogia. Simul et ex una uxore liberos suscepit, filios quidem et filias. Ista autem libe-

Α πολυτέρω, καὶ μᾶλλον εἰδώς (52), προορατικὸς καὶ προφητικὸς μετέχων (53), καὶ μεταβιβός· ἡ βίς αὐτοῦ ἐπικεκυφίτα· οἱ ὀφθαλμοὶ μετέωροι· κέντης, κεκαρμένος, καὶ βάκρια ἐνδεδυμένος, διὰ τὸ μὴ χρησιμεύειν. Ἔσται δὲ πραῆς καὶ φιλόανθρωπος ; (54), εὐμετάδοτος, μεγαλόψυχος, φοβερός, γενναῖος. Ἡ δεξιὰ αὐτοῦ ἄρμους δύο σειράς· καὶ σταυροὺς πορφυροῦς ἔχων ἐπὶ τοὺς δύο ὤμοπλατάς, ἐπὶ τοῦ στήθους δὲ καὶ ἐπὶ τὸν αὐχένα αὐτόριον. Σειράς ἐπὶ τῶν πλευρῶν, καὶ ἐπὶ τοῦ τραχήλου, καὶ ἐπὶ τῶν μηρῶν καὶ βραχιόνων· τὸ δὲ ὄνομα τοῦ βασιλέως κρυμμένον ἐν τοῖς ἔθνεσι. Ὅμοιοι δὲ τῇ ἰσχίῃ ἡμέρῃ τῇ ἑβδόμῃ. Γράφεται δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ πρώτου γράμματος ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ, ἦται ἐν τῷ τριακοσιοστῷ πρώτῳ. Φυλάττων θεοσέβειαν, καὶ προφητείαν· ὃν ἰδοῦσιν οἱ ἄνθρωποι ὡς οὐδὲν ὄντα, καὶ εἰς οὐδὲν χρησιμεύοντα. Ἐπιθήσει Κύριος τὴν χεῖρα αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κρομφὴν αὐτοῦ, καὶ χρίσει αὐτὸν ἔλαιον εἰς τὰ τέλη τῶν ἡμερῶν, ὃς γραφθήσεται ἡλειμμένος, καὶ ἐξελεύσεται κατὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Καὶ κρατήσει αὐτοὺς, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις θλιθήσονται οἱ ἄνθρωποι, καὶ δώσουσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ χοῦν πάσους ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, καὶ βοηθήσουσι πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς, καὶ τότε εἰσακουσθήσεται Κύριος τῆς δεήσεως αὐτῶν, καὶ θήσει τὰ ὄντα ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν, καὶ ἀποστελεῖ τὸν ἀρχάγγελον αὐτοῦ ἐν σχήματι ἀνθρώπου, καὶ ἀλισθήσεται ἐν ταῖς νήσοις (55). Καὶ εὐρήσει τὸν ἕγιον αὐτοῦ, τὸν ἡλειμμένον παρ' οὐδενὸς βλεπόμενον, καὶ παρὰ μηδενὸς γνωριζόμενον, τὸν χρηστὸν καὶ ἀχρηστον, τὸν πτωχὸν καὶ μὴ ὑστερούμενον (56), τὸν ἔλεοντα, καὶ ἔλεοῦμενον, τὸν γυμνὸν καὶ βύσσινον ἡμφιεσμένον τὸν νεκρὸν ὄντα τῷ σώματι, καὶ εὐπνουν καὶ ζῶντα τῷ πνεύματι· Ὁ ἄριστος καὶ κολῶδης, ὁ προκατάρξας καὶ εἰς οὐδὲν χρησιμεύων. Ὁ ἀδαής καὶ πολλὰ εἰδώς· Ὁ τοῖς πᾶσι σκοτεινός, καὶ ἀφανής, τῷ δὲ Θεῷ καὶ ἑαυτῷ φανερός· ὁ ἐκ μείρας δουλικῆς, καὶ ἐκ γένους βασιλικῆς καταγόμενος (57), βασιλέως υἱὸς καὶ αὐτὸς βασιλεὺς τῆς δόξης· κατοικῶν ἐν τῷ ἀκρῷ τῆς Βυζαντίδος, ἀπὸ τῆς δυτικῆς τῆς πόλεως πύλης (58) πλησίον τοῦ σίγματος (59). Αὐτοῦ ἡ ἀνατροφή ἐκ γένους ὀγδοήκοντα φήρους ἔχων τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου στοιχείου· τὸ δὲ ἕτερον γράφεται ἀπὸ τοῦ πρώ-

NOTÆ.

(52) Πολυτέρω, πολυτέρω, καὶ μᾶλλον εἰδώς. Respicit ad illud oraculi noni :

Ὁς ἄγαρ ἀρέσθους καὶ πολυὺς ἐχέφρων.

(53) Προορατικὸς καὶ προφητικὸς μετέχων. Respicit ad hunc oraculi decimi tertii versum :

Τὸ μᾶλλον δεύτατον εἰδέναι μᾶλλον.

(54) Ἔσται δὲ πραῆς καὶ φιλόανθρωπος, etc. Respicit ad illud oraculi decimi tertii :

Μηρόκρνον, μελίχρον, κρατῆρ, ὑψίλον.

(1) Ἀν τριχόνδολος, let articulos digitos habens.

(55) Καὶ ἀλισθήσεται ἐν ταῖς νήσοις. Iluc facit ille noni oraculi versus :

Ἐλθὼν δὲ δισσῶς τὰς νήσους ἐκταταύλους.

(56) Τὸν πτωχὸν καὶ μὴ ὑστερούμενον. Iluc pertinent illa oraculi undecimi verba : ἡ πτωχοῦ ἐπικράτησις.

(57) Ὁ ἐκ μείρας δουλικῆς καὶ ἐκ γένους βασιλικῆς καταγόμενος. Iluc pertinet ille oraculi sexti versus :

Μόνος ἀναχθεὶς ἐξ ἀνακτόρων κλέους.

(58) Ἀπὸ τῆς δυτικῆς τῆς πόλεως πύλης. Iluc facit ille versus decimi tertii oraculi :

Ἄπιτε σπουδῇ πρὸς δυσμὰς ἐπταλύσιον.

(59) Πλησίον τοῦ σίγματος. De hoc loco vide meas ad Codinum adnotationes.

του γράμματος ἐν τῷ ἑκτωκαίδεκάτῳ. Ἔσται δὲ ἄφωμοιωμένος τῷ Θεῷ τῷ ὑψίστῳ. Τὸ δὲ ὄνομα τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ θεῖον. Ὅς ἐστιν ὑψίνους· ἔστι δὲ ἀπάτωρ, ἀμήτωρ, καὶ ἀγενεαλόγητος· ἅμα δὲ καὶ τρικόνδηλος (59) ἐκ συνουσία; παιδας ποιήσας γυναῖκα μίαν, τοὺς μὲν ἄρρενας, τὰς δὲ θηλείας. Καὶ ταῦτα τῶν παιδῶν καὶ τῶν γυναικῶν τὰ ὀνόματα ἅμα μ', δ', γ', α', α', α', ε'· Καὶ ἔσται δὲ δῆλα ταῦτα ἀπὸ τοῦ σημείου τοῦ ὄνυχος τοῦ δεξιῦ ποδός, καὶ ἀπὸ τοῦ δεξιῦ ὀφθαλμοῦ αὐτοῦ, ὅς ἐστι στρεβλὸς ὀφθαλμὸς τῆς πορνείας. Καὶ ἅγιος τῷ Κυρίῳ· ἐλαίας ἔχων εἰς τὰ δεξιὰ μέρη, εἰς τε τὸ ὑπομάξιον· καὶ μᾶλλον τοῦ ὠμοπλάτου, ἐπὶ τε τοῦ μηροῦ καὶ τοῦ ὠτός, καὶ ἐπὶ τὴν δεξιὰν ὄφρυν διὰ τὸ τῆς ἐλεημοσύνης μέτρον. Ἐξερυθραίνων τὰ μῆλα χαρτεῖς. Εὐμήκης τὸ γένειον μεσηλιωμένον, ἔχων τὴν ὑπὲρ τὴν ἅμα τῆ κρατὶ. Μελιχὸς μελισταγῆς, μελάθριξ, ἀναφάλαντος, γηραυτός, νικητῆς, τροπαιοῦχος. Ἄναξ ἀνάκτων ἄριστος. Κατοικῶν ἐν τῇ τετραπύλῳ ἐπὶ τὸ ψυχρότερον μέρος τοῦ αἴματος, καὶ ἐν τῷ νοτιαίῳ μέρει τῆς θαλάσσης, καὶ ἐν τόπῳ ἀσήμῳ καὶ βορβορώδει· ἐξερχομένου ἐκ τῆς πύλης τῆς χρυσεῆς, καὶ τῆς ξυλοκέρκου· πάντα τὰ ἀντακάταντα, κατάντα, νόγια κρεμαί· τὸ δὲ σκηνώμα ἔχων ἠνωμένον ἐκ δύο ἀξωπυλῶν. Ἡ δεξιὰ μὲν ὁδὸς πλαταία, καὶ λιθόστρωτος, ἔχουσα λίθους ξεφύς καὶ τετραδιαίους. Ὑψιῶδης καίμενος καὶ θηριῶδης στύλος τέταρτος, καὶ διφυρολάτης θηλυκῆ ἴσταται ἀπέναντι τῆς σκηνῆς αὐτοῦ. Καὶ κρατεῖ στέφανον κράζων τὴν τύχην τοῦ ἐκλεκτοῦ βασιλέως. Ἀπέναντι τῆς σκηνῆς αὐτοῦ ἔβρυμα θειανδρικὸν θυόμενον, καὶ προσκυνούμενον, ὑπ' αὐτοῦ ἔχων ζώνην μίαν· καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ γλυπτόν. Φέρων τε τὸν πόλεμον, καὶ τῶν ξανθῶν τὰς μηχανάς (60), τὰς χύσεις τῶν αἱμάτων (61) εἰς κυλικίον ἐν τῇ γῆ ἄστρωμένον. ἔχων ἐπὶ τοῦ νότου τὸν ἄρχοντα τῶν θηρίων, καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους τὸν τοῦ στρατοῦ τύπον. Εὐνούμου δὲ μέρους τοῦ σκηνώματος αὐτοῦ ὁδὸς ἐστενωμένη, ῥυμίση· καὶ ὕδατος πλημμύρα, καὶ βαθεῖα, καὶ πλημμυροῦσα, καὶ ἠχοῦσα, καὶ κυμαινόμενα ἐπὶ τὴν ἀκρότομον θάλασσαν τῆς ἐπιτάλφου, καὶ ποταμὸς βρυχώμενος ἀπὸ τῆς σιδηρῆς ἀκροτόμου ἀναδίδεται. Ὅς ἐστιν ἐλάτινος πεφυτευμένη ἐν τῇ αὐτοῦ γενήσει· ἔχων παρακλόνας ἐπάνω αὐτῶν τῶν ἐλατίνων, καλὰ ὀρνέου ἐπέχων λαμοῦ. ἔχων βλαστοὺς καὶ ἰδέας ὀρνέων, καὶ περιστερῶν· ἐν ᾧ καὶ πύργος μέγιστος, καὶ θηριῶδη τείχη. Διακονούμενος ὑπὸ μελανδύτου· ἐλεῶν τε καὶ ἐλεούμενος· ἔστι δὲ δυσώνυμος κήλησις αὐτοῦ θηριώδης λύκος, καὶ αὐτῇ τῇ τάξει πέφυκεν ἰουστριος φυλάττειν πᾶσαν θεοσέβειαν, καὶ προφητεῖαν. Οὐ προσητάρξας, καὶ εἰς μηδὲν χρησιμεύσας, ὃν ἐξουδένουν οἱ ἄνθρωποι ὡς νεκρὸν ὄντα, καὶ μηδὲν χρησιμεύοντα. Ἀποκαλύψει ὁ Θεὸς καὶ ἐμφανίσει, καὶ

A rorum mulierumque nomina constant ex litteris notantibus numeros 40, 4, 3, 1, 1, 1, 10; quæ manifesta erunt ex unguli pedis dextri signo, et ex dextro oculo, qui est versutus ueretricis oculus. Sanctus ante Deum est. Olivas habens in dextra corporis parte, subter manillas, præsertim in omoplatâ (?) Femore, aure, et ad dextrum supercilium secundum miserationis gradum. Suavitergenis erubescens. Longum ei inentum mystace coronatum. Blandus, mellifluus, nigro capillo, anterior capitis parte calvus, senex, victor, triumphans. Rex regum optimus. Habitans in tetrapylo, in humidioris sigmatis parte, in maris littore aquoso, inferiore et cœnoso. Illi egredienti foras duæ portæ, una quidem aurea, altera ligno confata armataque (?) Omnia sursum deorsumque νόγια suspendit. Ei tabernaculum duabus clausum portis in axe vertentibus. Dextrum limen planum, versicoloribus straium lapidibus quaterno ordine dispositis. Ad draconis formam columna quarta est. Currum agens mulier ante tabernaculum stat. Homo coronam in fronte gerens fortunam electi imperatoris proclamat. Ante tabernaculum statua Dei hominis immolati et adorati, zona una cincta, cuius nomen insculptum. Bellum bellica quo flavorum popularum exercet, funditque cruoris in terræ caicem, ferarum reginam in dorso, et in pectore belli signum habens delineata. Sinistræ vero portæ limen arcium, detersum. Unda redundans profunda, magnumque sonans contra præruptum septemcollis urbis litus irruiat rugiensque longo fluctu a ripa ferrea refugit. Pinus est in eodem ac ille tempore nata surculos ex altissimis ramis emittens. Quibus avis nidus insidet. Apparent levisimæ avium columbarumque species. Ibi turris altissima et mœnia formidanda. Illi servit homo nigro vestimento indutus. Miserantem miserantur. Illum male dicerent blanditorem, qui proprie lupus. In eodem ordine nascitur Illustris, servaturus omnem pietatem omnemque divinationem. Non præfectus prophetis, neque in ulla re utilis, quem homines despiciebant quasi mortuum inutilemque. Revelabit Deus et clarum faciet unctum in ultimis diebus, unctum a ventre matris D oleo sancto. Sic manifestabitur: apparebit sidus per tres dies tresque horas noctis, interdum a (die festo) Matris Altissimi, non una e (notis) planetis, usque ad festum salutaris Christi nativitatis. Et (audietur) præter clara voce clamans, evocans et revelans speratum. Tum populus videns audiensque tonantem præconis vocem commovebitur, surgensque cum lætitia et metu se speratum non noscere clamabit; omnesque, postquam fer-

NOTÆ.

(59) Ἄν τρικόνδυλος, ter articulatos digitos habens?

(60) Καὶ τῶν ξανθῶν τὰς μηχανάς. Huc pertinet ille versus oraculi de restitutione Constantino-poleos:

Ἄλλὰ σε κυρίστατον καὶ ξανθὸν γένος. Videtur autem loqui de Latinis.

(61) Τὰς χύσεις τῶν αἱμάτων. Respicit ad hunc oraculi octavi versum:

Σφαγαὶ γὰρ ἐν σοὶ καὶ προχύσεις αἱμάτων.

venter clamaverint Κύριε, ἐθέσσον, vultibus terram ferientes, pulveremque supra capita effundentes, propter imminentem ipsis tribulationem gement et flebunt. Invocabitur Deus qui benigne preces eorum suscipiet, mansuetoque oculo terræ incolas aspiciet; et inter omnes electos electus agnoscetur. Videbitur in cælo per nebulam orbis solis, quasi æstiva area sex bobus trita magnus (61*) Inferius autem in suspensio stabit exercitus, et a sinistra militum purpuratorum arcus tensus, qualis in rebus nostris constitutus fuit ad perpetuum foederis perpetui signum. Cunctis vero speratum infidelibus frangetur arcus ex inclinata parte quæ est in cælo involucre perfectissima et manifestabitur in structione domus veri imperatoris. Tunc populi gloriam Deo reddentes ad arcum summum festinanter current, suscipientesque venerandum grandævumque regem cum lampadibus, palmis magnaque pompa [?] (ὠφραδῶν), ut sic variis cum testimoniis ferant in magnam Sion.

ὁραθήσεται ἐν τῷ οὐρανῷ νεφῶδες στερέωμα τοῦ ἡλίου, ἔχον τὸ μέγεθος ὡς περ ἄλανος θερινῆς ἀλωῶν τῶν βωῶν ἕξ, κάτωθεν δὲ κρεμασθήσεται στρατὸς εὐωνύμως δὲ τοῦ στρατοῦ τοῦ πορφύρου, ἐκτεταμένον τόξον, οἷον δίδετο τοῖς πράγμασιν ἡμῶν εἰς διαθήκην αἰώνιον· ἀγνοούντων δὲ πάντων τὸν ἐλπίζομενον, ἀνακλασθήσεται τὸ τόξον διὰ τοῦ κωτιαίου μέρους ὃ ἐστὶν εὐτελούμενον ἐν τῷ εἰλήματι τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ δειχθήσεται τῇ θέσει τῆς καλιᾶς τοῦ ἀληθινοῦ βασιλείως· τότε οἱ λαοὶ δόντες δέξαν τῷ Θεῷ δρομαίως σπεύσουσιν ἐπὶ τὸ ἄκρον τοῦ τόξου· καὶ λαβόντες τὸν πολυτίμητον καὶ γηραῖον ἀνακτορίδην μετὰ λαμπάδων, καὶ βᾶτων, καὶ ὠφραδῶν· ὅτι ποικίλως φερῶσι ἀν' αὐτὸν ἐν τῇ μεγάλῃ Σιών.

Cum autem venerit verus imperator ante domum suam inter duas apsidēs, et imago ejus in altum fuerit erecta, sidus quod apparuerat effundetur in ejus manu et illum spirituali unget lumine. Præco autem voce tonans, sed non visus, e cælo dicitur populo: Istene vobis placet? Tunc omnes metu, tremore, stupore corripientur, tonante præconis voce: ita ut pectora tundentes cum lacrymis et genitibus, manusque ad cælum tollentes respondeant: Certe, Domine, quia dedisti, nobis in gratia est; et illum, postquam adoraverint, in magnam Sion inducent. Portæ autem, cum illas oras sigillaverit, cunctis videntibus orantibusque aperientur. Qui illic erant primum conterriti fugient; sed, postquam oraverint, in celsa loca revertentur, eum imperatorem salutantes, generis jure possidentem; et deinde cum cautivis illum noctu ducent ad palatium, ejus signa mutabuntur. Duo erunt itineris duces angeli, humana eunuchorum figura, vestibus albis induti, qui ad aures ejus quid faciendum sit susurrabunt. Multi autem in eum manus injicere volentes, visis signis, ab angelis prohibebuntur, et intra se dicent: « Dei benignitatem non intelleximus. Propriis catenis constringimur, peccatores legibus reprobis, ipsi inclytorum nominum, et tributa cum impiis sacerdotibus exigentes. »

Ἀ χρίσει αὐτὸν ἔλαιον εἰς τὰ τέλη τῶν ἡμερῶν· ὃς ἐστὶν ἠλειμμένος ἀπὸ γαστρός ἐλαίου ἀγίου αὐτοῦ. Ἀποκαλυφθήσεται δὲ οὕτως· φανήσεται ἀστὴρ ἡμέρας· τρεῖς, καὶ νυκτὸς ὥρας γ', μέσον τῆς πόλεως ἕω τῆς Μητρὸς τοῦ Ἰψίστου. Ὁ δὲ ἀστὴρ οὐκ ἐστὶν ἐκ τῶν πλανήτων, ἀλλ' ἢ ὡς ἐμφαίνει εἰς τὴν σωτήριον γέννησιν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ κήρυξ βοῶν τρανῶς (62)· ἐν ταῖς τρισὶν ἡμέραις ἀνακαλῶν καὶ ἀνακαλύπτων τὸν ἐλπίζομενον. Τότε ὁ δῆμος ὄρων καὶ ἀκούων τὴν τοῦ κηρύγματος βροντιώδη φωνὴν ἐκπλαγῆσονται· καὶ ἐξεστηκότες ἅμα τῇ χαρᾷ καὶ τῷ φόβῳ βοήσουσιν ἀγνοεῖν τὸν ἐλπίζομενον· τότε ὁρίωντων πάντων, καὶ τὸ, Κύριε, ἐθέσσον, θερμῶς, ἐκτενῶς βοῶντων καὶ τὰ μέτωπα αὐτῶν εἰς τὴν γῆν κρούσαντες, καὶ χοῦν εἰς τὰς κεφαλὰς αὐτῶν πάσαντες, καὶ στενάξαντες καὶ δάκρυα χύσαντες διὰ τὴν ἐπιούσαν αὐτοῖς θλίψιν. Παρακληθήσεται τὸ θεῖον καὶ εὐμενῶς προσδέξεται τὴν δέησιν αὐτῶν· καὶ ἰλέψῃ ἁμαρτίαν ἐπιβλέψει ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας τὴν γῆν· διὰ τοὺς καταληφθέντας τότε ἐκλεκτοὺς γνωσθήσεται ὁ ἐκλεκτός·

Καὶ ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ ἀληθινὸς βασιλεὺς ἀπέναντι τῆς καλιᾶς αὐτοῦ ἀναμείσον δύο ἀψίδων, καὶ ἰνδάλματος ἐφίψους (63) ἰσταμένου, ὃ φανείας ἀστὴρ ἀπὸ τοῦ δεξιῦ μέρους τοῦ στρατοῦ ἐκχυθήσεται καὶ δώσει αὐτὸν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ χρίσει αὐτὸν φῶς νοερόν. Καὶ ὁ κήρυξ βροντοφωνῶν, καὶ μὴ φαινόμενος, ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πρὸς τὸν λαὸν εἴπη· Ἄρεστος ἡμῖν οὗτός ἐστι; τότε λήφεται πάντας φόβος, καὶ τρόμος καὶ ἐκστασις εἰς τὴν τοῦ κηρύγματος βροντιαίν φωνήν. Καὶ εἶθ' οὕτως τύπτοντες τὰ στήθη μετὰ δακρύων καὶ στεναγμῶν, τὰς χεῖρας εἰς οὐρανὸν ἄραντες εἴπωσι· Ναί, Κύριε, ὅτι σὺ ἔδωκας αὐτὸν, ἄρεστος ἡμῖν ἐστὶ· καὶ προσκυνήσαντες αὐτὸν, ἀνάξουσιν αὐτὸν εἰς τὴν μεγάλην Σιών. Καὶ προσευξάμενος, καὶ σφραγίσας τὰς πύλας ἀνοικθήσονται εὐστρεμμένων πάντων καὶ ὄρωντων· οἱ δὲ ἐκείσε ὄντες φύγωσι μετὰ πολλοῦ τοῦ φόβου, καὶ προσευξάμενοι ἀναβιδάσαντες ἐφ' ὕψηλόν τόπον καλίσωσιν αὐτὴ βασιλέα ἔχοντα αὐτὸν ἐκ γένους, εἶθ' οὕτως ὁμνήσαντες ὑποστρέψαντες οἴκαδε, καὶ οὕτως ἄξουσιν ἐν τῷ παλατίῳ νυκτὸς, καὶ ἄλλοιωθήσονται τὰ σημεῖα· Ὁδηγήσουσι δὲ αὐτὸν καὶ δύο ἄγγελοι ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπου λευκοφόρου εὐνοῦχου· καὶ εἰς τὰ ὦτα αὐτοῦ λαλήσουσι τί μέλλει πράττειν. Πολλοὶ δὲ ἐπ' αὐτὸν θελήσαντες ἐπιβαλεῖν τὰς χεῖρας, οὐκ ἐπιβάλλουσι βλέποντες τὰ σημεῖα καὶ κρατούμενοι ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἴπωσιν ἐν ἑαυτοῖς· Οὐ ἠκούσαμεν χρηστὸν Κυρίου.

NOTÆ.

(61*) Vel, magnitudine areæ æstivæ sex bobus trita æquus.
(62*) Καὶ κήρυξ βοῶν τρανῶς. Huc pertinet ille oraculi decimi tertii versus:

Κήρυξ ἀφανῆς τρις ἀνακράξει μέγα.
(63*) Ἰνδάλματος ἐφίψους. Legendum videtur ἐφίπτου. vel ἐφ' ὕψους ἰσταμένου, id est, ut paulo post videt, ἐφ' ὕψηλόν τόπον.

Πάντες δὲ οἰκείαις σειραῖς σφιγγομεθα οἱ τῶν ἀμαρ-
τιῶν καὶ παρανομῶν αὐτῶν τε ἐνδόξων ὀνομάτων, καὶ
τῶν τοῦς φόρους τελούντων σὺν ἰερεῦσιν ἀσεβηστάτοις·
πολλοὶ δὲ ἀποδράσουσιν εἰς τοὺς φεγγώδεις τόπους καὶ
στραγγαλιώδεις τῆς οἰκουμένης. Καὶ πάντες δοξά-
σαντες τὸν Θεὸν ἠρεμήσουσιν· ἀνὴρ δὲ τῶν τῆς
Ἀνατολῆς· τῷ καὶ τῇ τύχῃ περιφανῆς· ἀπὸ πενίας
καὶ αὐτὸς ὢν, καὶ ἐκ δόξης εἰς δόξαν μεταβαίνων τῆς
ἐναρέτου πολιτείας· εἰς ἄκρον μετερχόμενος πολὺ
τῷ ὄντι καὶ ταῖς θριξὶ λάμπων· καὶ ἐλπὶδα ἔχων τοῦ ἀοράτου Θεοῦ παρόμοιος τῷ πτωχῷ καὶ ἐκλεκτός· καὶ
αὐτὸς τῆς ἀνω κλησίας τοῦ φωτὸς τοῦ Θεοῦ ἐμφορηθεὶς (64).

A Multi per loca terræ luce perfusa et arcta effu-
gient; et cuncti fœum glorificantes in pace manebunt. Vir autem ex Orientalibus, his rebus fortunaque illustris, natus pauper, ex gloria ad gloriam bene ordinati imperii succedet summaque adipiscetur, corpore et comâ fulgens, spem Dei invisibilis habens, mendico similis, attamen electus, ipse e superno cœtu luceque divina (inter homines) missus.

NOTÆ.

(64) Τῆς ἀνω κλησίας τοῦ φωτὸς τοῦ Θεοῦ ἐμφορηθεὶς. Respicit ad ultimum ultimi oraculi

versum:

Ὁὐκ ἀστοχήσεις τῆς ἀνω κληρουχίας.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΛΕΟΝΤΟΣ ΧΡΗΣΜΟΣ ΠΕΡΙ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ
ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ.

SAPIENTISSIMI IMP. LEONIS ORACULUM DE RESTITUTIONE
CONSTANTINOPOLEOS.

Quod jam pridem editum fuit a Leunclavio in *fine Annalium Constantinî Manassis.*

· Βύζαντος αὐλή, ἐστὶα Κωνσταντινου,
Ῥώμη, Βαβυλῶν, καὶ Σιών ἄλλη νέα,
Τρις τρις ἑκατὸν καὶ οὐ συνάρξεις κράτος
Μιάς ἐν αὐτοῖς ὑστερούσης εἰκάδος·
Ἦς χεῖν ἀθροίσεις τῶν ἐθνῶν τὸ χρυσίον,
Καὶ πάσας ἀρξεις τὰς περίξ φυλαρχίας.
Ἄλλὰ σε πυρίστατον καὶ ξανθὸν γένος (65)
Πᾶσαν τεφρώσει καὶ τὸ σὸν λύσει κράτος.
Ἔση πάλιν γάρ, ὡσπερ οὐδ' ἀρξαμένη.
Ἔως Θεοῦ δάκτυλος ὄφθεις ἐξ ἔω,
Χειρὸς βύεσης δακτύλους πλῆσει δύο,
Αἰχμὰς φέροντας, αὔρας ὡς ἐκ καμίνου,
Αἷς τὸν πατρῶν ἐκδικήσουσι μύρον.
Ἦξουσι δ' αὖθις κυκλόθεν τὰ σὰ τέκνα
Εὐθείας, ὡσπερ ἐκ κύκλου πρὸς κεντρίον
Ἐφ' οἷς δικαίοις ἐκδιθάσει τὴν δίκην.
Καινὴ τὸ λοιπὸν ἢ καινὴ πάλιν ἔση,
Καὶ κρείττον ἀρξεις τῶν ἐθνῶν, ἦ περ πάλαι.
Δόξης γὰρ οἶκος σὺ Θεοῦ χρηματίσεις,
Τοῖς ἰχνησὶ σου προσπεσόντων τῶν πέλας.

A Byzantis aula, pii Constantinî domus
Roma, atque Babylon, et Sion quædam nova,
Regno ter et ter centenis tibi fas frui
Saltem vicenis annis deficientibus.
Ceu pulverem, surum collectura es gentium,
Simul vicinis imperatura omnibus,
Sed te perustum ab igne, te flavum genus
Totam incinerabit, et regnum everct tuum.
Eris quasi non unquam fuisses antea;
Donec ab Oriente conspectus digitus Dei,
Digitos manus jam perditæ implebit duos,
Hastas gerentes e camino auras velut,
Fatum quibus paternum ulturi sunt grave.
Tunc liberi tui venturi sunt undique
Recta velut ad centrum ex circuli ambitu.
B Jus exsequeris per quos justos, ceu decet.
Adeoque tunc rursum futura tu nova es
Meliusque nationes rectora, ac prius.
Nam gloriæ Dei domus vocaberis,
Ubi se ad pedes tuos vicini adjecerint.

NOTÆ.

(65) Ἄλλὰ σε πυρίστατον καὶ ξανθὸν γένος. Antiquus interpret Oraculorum Leonis hæc ita vertit: Sed te ignis summus flavum genus. Videtur ergo in codice ejus pro πυρίστατον scriptum fuisse πύρ ὑστατον. Illi vero, quos hic Leo igneum et flavum genus hominum appellat, videntur esse Latini, qui duce Balduino comite Flandrensium

anno Christi 1205, fugato Alexio Angelo Comneno, Constantinopolim ceperunt, et integros quinquaginta annos occuparunt. Idem similiter ξανθοὶ vocantur in antiqua Græca Oraculorum Leonis Paraphrasi: φέρων τε τὸν πόλεμον καὶ τῶν ξανθῶν τὰς μηχανάς.

Omissi Petrus Lambecius aliam de fati imperatorum prædictionem quam postea edidit Du Cangius in notis ad Zonaram (not. ult.); cujus oraculi cum nonnisi post absolutum volkmen notitiam habuerimus, ad Zonaram (t. CXXXIV) Lectorem remittere cogimur. EDIT. PATR.

Figure 1.

Figure 2.

Figure 3.

Figure 4.

Figure 5.

Figure 6.

Figure 7.
PATROL. GR. CVII.

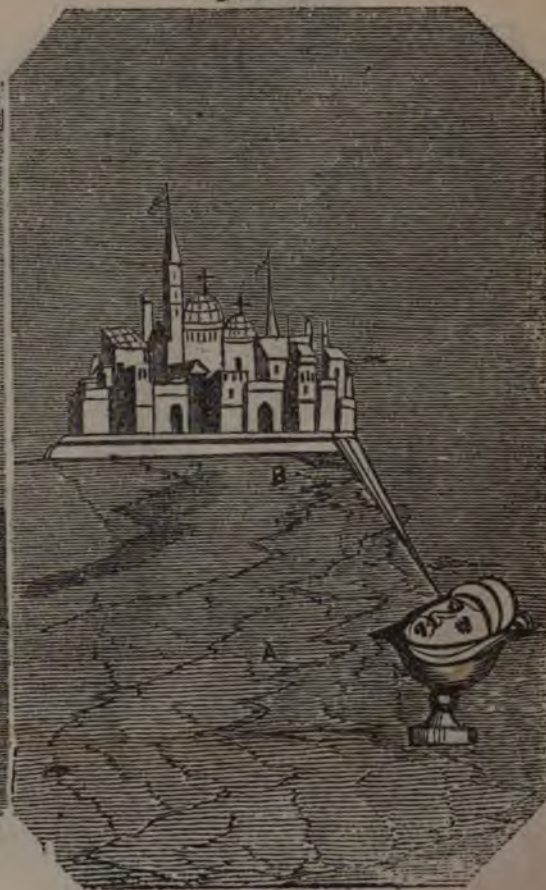

Figure 8.

Figure 9.

Figure 10.

Figure 11.

Figure 12.

Figure 13.

Figure 14.

Figure 15.

Figure 16.

AUCTORIS ANONYMI

QUI CREDITUR ESSE FRANCISCUS PATRICIUS DALMATA

EXPOSITIO ORACULORUM

IMPERATORIS LEONIS

Usi ex Græco in Latinum et vulgarem Italum sermonem translata, anno 1596, Brixia in lucem prodierunt.

EPIGRAMMATA FIGURÆ I.

- A. *In medio geminorum corvorum, et volatiliam absumeris.*
 B. *Et linearibus figuris notans tempus quibus remanebit patrimonii finis, urse autem eversor serpens miser solus : o quando fueris esca immanium corvorum.*
 C. *Secunda proles alia bellua, supinusque ad meridiem serpens, supinus nigro, et niger lotus, luce corvis crudeliter adempta. Etenim genus ex Eoa familia infame ducens miserabili clade. Te ipsum una cum civitate perdes, et tui gemitus æstas et ver.*

EXPOSITIO.

Cum significatio serpentis in maxima veneratione habita fuerit apud antiquos Romanos, et postea apud Græcos, et Ægyptios; quoniam pro serpente illo intelligebant deum Æsculapium Epidaurum: ideo Græci sub serpente coloris subflavi depicto, eorum dominium ostendere voluerunt, sicuti sub aquila Romanum imperium ostenditur, et sub tribus lunis Turcarum imperium, quod est primum signum magni Sulthanis. Propter hoc, in prima figura ubi aspicitur serpens, significatur Græcia afflicta, quæ post Leonem Philosophum imperatorem Constantinopolitanum valde fuit turbata, et ab internis, et ab externis, et a vicinis, et hoc per annos trecentum et tres, id est, ab anno noningentesimo et quinto a Christo nato usque ad millesimum ducentesimum octavum, quo tempore, ut recitat Egnatius, fuere triginta imperatores, incipiendo ab ipso Leone usque ad Murcifilum ultimum Græcum imperatorem, in tertia imperii mutatione, dico tertia mutatione; quia prima Græcorum fuit, quando Alexander Magnus in eos detulit imperium anno trecentesimo vicesimo sexto ante Christum natum, unde mutatio ista una cum nomine imperiali usque ad mortem Philippi perduravit, videlicet per annos ducentum triginta quinque, quo tempore coepit secunda imperialis mutatio sub Romanorum dominio; quo tempore Magnus Constantinus Byzantium transtulit imperium Romanum, et ab ipso civitas dicta fuit Constantinopolis; perseveravit istud Romanum imperium, quod tenebat gradum orientalem et occidentalem usque ad Theodosium imperatorem, post quem divisum fuit imperium Romanum, et Arcadio datum fuit orientale, et divisio hæc fuit in anuo

A trecentesimo nonagesimo octavo; ob id postea imperatores Constantinopolitani vocati sunt Orientales, Romani vero Occidentales, qui per aliquod tempus cessarunt propter Gothorum adventum, et imperium in Galliam fuit delatum Carolo Magno; et sic usque ad Carolum Magnum imperavit in Orientem post Theodosium juniorem Valentinianus, tertius deinde Flavius Valerius Martianus, in quo desiit imperium CP., quia post Martianum creatus est Leo primus de stirpe Græca; unde mutatio imperatorum Orientalium Romanorum in Martino desiit, et hoc pacto coepit tertia mutatio imperialis in Græco sanguine circa annum quadringentesimum sexagesimum in Leone primo, et sic per viginti quinque imperatores in Nicephoro, id est, post imperii translationem in Galliam; sed secuta est etiam post Nicephorum tertia hæc imperialis Græca mutatio usque ad Murcifilum (secundum aliquos) sexagesimum imperatorem hujus tertiæ mutationis in sanguine Græco, et in ipso desiit stirpis Græcæ imperium; unde hucusque ostenditur imperium Græcum sub figura serpentis (et quantum erat duraturum) qui a duobus volatilibus cæcus redditur. Propter hoc dicit Epigramma A: *In medio geminorum corvorum et volatiliam absumeris*: quasi dicat: O imperium Græcum, absumeris inter duos corvos, aut volatiles; id est, alienos potentatus qui te expellent; et ita Ægyptii per corvorum intelligebant infamem expulsionem, inquit, quod expulsio erit duorum corvorum: et ita fuit; quoniam alter eorum fuit Murcifilus, qui crederet Græcum imperium occupare, Alexium juvenem imperatorem occidit; sed ipse statim captus fuit a Venetis et Gallis, et Byzantium ductus, variis cruciatibus mortuus, et castigatus acerbe. Sed interim quod Murcifilus fugam cepit, ecce secundus corvus, id est, Balduinus Flandriæ comes, qui dominium et urbem cepit, et sic fuit imperator creatus, ut dicit Egnatius, et alii.

EPIGRAMMATA FIGURÆ II.

- A. *Duplex, triplex, etenim avis cænes crucigerula avis equusque rursus corniger.*
 B. *Maximus, aviumque rex solus, hic certe accipiens regnum, e meridie in equo quiescit cornigero, nunc die, sidere diei percensente medium poli.*

C. *Monade duplicis appellationis, sola prima ramentis numerorum, postero tempore, ut et bona pars temporis exsistis, quando tenebris crucis imaginem mediam, et audax quam maxime, et celer es, et ad bella promptus. O Byzæ genus, sed ad extremum occasio famæ lucrum faciet.*

EXPOSITIO.

Aquila cum cruce novum imperatorem denotat, id est, Balduinum supradictum, qui circa annum millesimum ducentiesimum octavum, auxilio Venetorum et Gallorum creatus est illius loci imperator, quoniam inter ipsos fuit pactum, si Galli crearent Dominum temporalem, Veneti crearent Dominum spirituosum; unde Galli crearunt Balduinum ex Gallorum stirpe imperatorem Constantinopolitanum, Veneti vero Thomam Maurocenum illius civitatis patriarcham fecerunt. Ista figura B ostendit tempus hujus imperii in externa stirpe in illis verbis epigrammatis A, duplex triplex, etc.; quasi dicere velit, duplex triplex, hoc est, sex imperatores cum signo aquilæ crucem ferentis erunt in imperio. Et ita fuit, quoniam sub aquila ista crucigerulâ, quæ sex pennas gerit in collo, ostenduntur sex imperatores, id est, Balduinus, Henricus, Petrus, Rubertus, et Joannes Brennius tutor cum Balduino secundum nonnullos, et qui postea succedere deberet, videtur in epigrammate B, ubi dicitur: *Maximus aviumque rex solus*, etc.; quasi dicere velit: Magnus et solus avium rex erit ille, qui capiet dominium Græcum, sed transacto meridie, id est, per aliud parvum tempus quiescet in equo cornigero, et ita fuit, quoniam Aquila cessavit in Balduino secundo.

EPIGRAMMATA FIGURÆ III.

- A. *Sulthanus Mechemetes, is qui Constantinopolim capturus est.*
 B. *In locis humidis, et præter spem cades; in te enim initium et finis cornu est.*
 C. *Fama vulgatum est, quod aures habes; et hinc citra amorem habenarum, id est, laxatis habenis.*

EXPOSITIO.

Videbatur quod Græcia relinquens dominium externum Aquilæ in Balduino secundo, et alium novum et nativum accipiens dominium in Michaeli Palæologo (sed intermedio imperiali secundum aliquos Alexii, Angeli, Theodorilascori, et Joannis Deplobatarii) esset tanquam nova sponsa, ostensa per illam juvenulam Græcorum more iudutam, et lætam; sed illa lætitia a meridie sublata fuit, sicut dictum est ab equo cornigero, a quo depressa fuit: quare epigramma B juvenulæ dicit: *In locis humidis, et præter spem cades*, etc.; quasi dicere vellet: In locis humidis, hoc est, in feliciore tempore tui domini, o Græcia, quæ tantum te extollis, cades; sed scias, quod in te principium et finis est cornu, hoc est, quod in te fuit principium cornu, id est, dominium, in te etiam erit finis. Sed quis futurus esset hic primus corniger equus, declarat epigramma A, dicens: *Sulthanus Mechemetes qui capiet Constantinopolim*, id est, Sulthanus Mechemetes erit ille, qui imperium Græcum occupabit, qui desiit in Constantino quinto impe-

ratore post Michaeli Palæologum Viterbiensem anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio, et ista perseverabit per septem imperatores Maucmetanos. Quomodo autem pervenerit imperium istud in Mechemet, dicunt Historiæ Ottomanorum, et Turcarum, et Græcorum, quod Michael Palæologus reliquit Andronicum, qui duos filios habens, Calojannem, et Emmanuelem, reliquit tutorem Joannem Cantacuzenum, qui Calojanni filiam in matrimonium collocavit; sed orta dissensione inter Cantacuzenum et generum, Cantacuzenus generum expulit, se imperatorem faciens; sed Calojannes in statum resitutus, Cantacuzenum multavit exsilio, qui se monachum fecit. Illic Calojannes Emmanuelem habuit, qui post patrem tenuit imperium, et septem habuit filios, Joannem, Andronicum, Theodorum, Constantinum, Demetrium, Thomam, et Michaeli. Tempore istius Emmanuelis imperatoris accidit quod Mechemet Turcarum imperator, postquam a Venetis mari profligatus esset, et cum ipsis deinde pacem haberet, ut a fratre Mustafæ aggrederetur, qui postea Salonicum aufugit: quod intelligens Mechemet, cum exercitu petebat Mustafæ gubernatorem; qui cum Emmanuele Græco imperatori de hoc scripsisset, responsum tulit hujusmodi: quod Emmanuel et Mechemetes concordare suere; et promisit Mustafam carcere detenturum, in quo permansit usque ad mortem Mechemetis primi. Propter istam Græcorum actionem tantum auctus est amor in Mechemetem, ut omni eorum petitioni assentiret: unde tam valde floruit Græcia in illa tranquillitate, ut tanquam nova sponsa in otio et quiete permaneret, nisi Emmanuel imperator filius regnum divisisset, quorum dissensiones causa fieri angustis Ottomanorum, et propriæ perditionis: quoniam defuncto Emmanuele, Joannes primogenitus cepit imperium; et post ipsum cum Constantinus in pacifico dominio esset constitutus, et Græci cum Mechemete secundo fœdus percussissent, non diu permansit in illa tranquillitate, quia Mechemetes superbus et invidus, fœdera non respiciens, sine illis postpositis una cum legibus et juramentis, propugnaculum erexit, quod vocabatur Bogazator, quo completo, se Græcorum hostem detexit: cepit enim regionem Constantinopolitanam damno afficere; et cum maximo exercitu civitatem obsidione teneret atque magnis bombardis, anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio civitatem et dominium habuit: erat quippe Mechemetes vir fraudulentus, et deceptor, quod diceret, fidem solum a mercatoribus servandam, non a principibus cupientibus magnos fieri: erat etiam vir sagax, ingeniosus, et Christianorum hostis acerrimus.

EPIGRAMMATA FIGURÆ IV.

- A. *Sulthanus Pazaitos.*
 B. *Secundus bos, et finis Arcotrophi, id est, ursæ nutritis, figura ostendit locum et mores.*

EXPOSITIO.

Denotat quarta figura successorem Mechemetis,

qui fuit Bajexit; quare dicit epigramma A: *Sulthanes Pazaites*. Hic habito post patrem dominio, a variis principibus valde fuit vexatus; omnes enim violentes ejus pacificum animum, contra ipsum arma aulebant capere, et deficere, sicuti fecerunt exsules Moræ, Mædoniæ, quæ medio Nicolai Zuppani et Joannis Cernovickii in statum se reduxerunt. Iste duæ provincie ad defectionem tractæ ostenduntur duobus illis capitibus juvenularum, quæ per paucum tempus in libertate permanserunt.

Hic imperator Bajexit non ab re ostensus fuit figura bovis aymbologica, quia semper pacis fuit amicus, ut homo animi pacifici et mitis naturæ: fuit vir intelligens, philosophiæ incumbens, et præsertim ei placere Averrois opera, et fuit imperator et dominus bonæ famæ.

EPIGRAMMATA FIGURÆ V.

- A. *Alia quædam ura secunda schimnotrophus, id est, catulorum nutrix, et omnino illa præterquam quod umbratilibus tractibus delineata.*
 B. *Sulthanus Selimus.*
 C. *Ad orientem solem utrinque coronæ partem inferunt totius imperii.*
 D. *Motus temporum intempestivus erit, nam a summo in summum describitur.*

EXPOSITIO.

Sicuti symbolo bovis in quarta figura ostensa est natura Bajexitis secundi imperatoris in Constantinopoli, ita in hac quinta figura, symbolo uræ cum capite gryphii, et cum quatuor catulis ostenditur natura successoris Bajexitis, et nomen per epigramma B dicens, *Sulthanus Selimus*. Iste revera fuit sicuti hic est figuratus. Fuit etenim ita crudelis, ut valde incubuerit ad omnes Ottomanos extinguendos, fratres, nepotes, et consanguineos suos: et quamvis esset Selinus proprii sanguinis homicida, dicens nihil esse tam dulce, quam sine consanguineorum timore imperare, fuit tamen justitiæ amator, virtutisque ac magnitudinis; vigilans fuit, ferox, et in victu modestus. Sed in suarum victoriarum incremento vires defecere: orto enim in renibus ulcere, corrode et pestilenti febre correptus, mortuus est. Ideo dicit epigramma B, *Motus temporum*, etc. Quasi dicere vellet quod sperans ad alia tropæa et victorias transire, ægritudo abstulit animum et vitam.

EPIGRAMMATA FIGURÆ VI.

- A. *Sulthanus Solimanus.*
 B. *Hic existens quartus ab ura cum falce et rosa vir contendens ad messem.*
 C. *Falcifer tremestre tibi spatium præscribo, ense autem multas primitias evertisti.*
 D. *Templa idolorum brevi tempore erigis, tres ter autem cinens in vilitate circulos senex, ubi in urcum duos filios superstitiosos.*

EXPOSITIO.

Ea fuit Selimi crudelitas, ut cum mortuus esset, et ei filius Solimanus successisset (sicuti ostenditur in præsentis figura symbolo regis) omnibus videtur, discedens honorem ferocem, ursum, aut tigrem, et signum mansuetum reliquisset, adeo ju-

venis Solimanus placidissimam naturam extrinsecus ostendebat; in quo postea multi decepti sunt, præsertim infelix Morea ostensa capite illo juvenulæ, quæ cum a jugo tyranni se liberaturam putaret, cum Gazelle se conjunxit, qui præter promissam fidem credens Syriæ dominium occupare, contra Solimanum progressus adeo profligatus est, ut infelix Morea facta sit adhuc infelicio.

Vere fuit Solimanus rosa, id est, ver cum falce, id est cum messe: ideo dicit epigramma B: *Hic existens quartus ab ura*, etc., et in epigramma C, *Falcifer*, etc. Figura ista potest hoc pacto intelligi, quod cum fuerit imperator Solimanus vir qui famam ostendere vellet vigilantæ et prudentiæ, futurus erat, ut qui vadit ad messem falce parata, quasi dicere vellet, quod ipse existens messis, paucissimæ, aut nullæ jurisdictiones suo maximo iuiperio per successorem adungi debebant: rosa enim apud Ægyptios humanam fragilitatem significat, et indicium boni fugientis; ideo antiqui in manibus defunctorum rosas ponebant et flores, atque super defunctum et sepulcrum spargebant, et sic rosa in manu regis in præsentis figura iudicium boni fugientis denotat. Potest etiam dici, quod angelus, ut in figura aspicitur, prædixerit finem imperii. Cum etenim dicatur in epigramma C: *Falcifer trimestre tibi spatium præscribo*, quid aliud est quam dicere, post tuum imperium regnabunt tres imperatores, et deinde finis erit totius imperii Ottomanorum.

EPIGRAMMATA FIGURÆ VII.

- A. *Blabe kalikos.*
 B. *Hei, hei misera et ærumnosa civitas, siquidem miserabilem lucem tuam miserabiliter corrupisti. Plebs parvo tempore K obtinebit; in te nullæ cædes et profusiones sanguinis, non deficiet ab undecima orate qui orieris. Et quinque primitiæ monarchiæ draconem dilaniabunt libidam, et minutim discerpent hujus tennes carnes, et in bello gentem efferatam ense conficient infinitum numerum ad sex septem millia: flagitiosusque omnis, et cæde satiat, mæchus, adulator, prædoque hanc supremam sibi ante oculos lucem.*

EPIGRAMMATA FIGURÆ VIII.

- A. *Tom B dponon o tritos A.*
 B. *Sub vulpina pelle amicitiam dissimulans, et fortiter animum continens, ut valde senex et sapiens, sed veniens ad insulas bis Eptatanos aliis dimissis qui invicem se attriverunt.*
 C. *Et o effusiones sanguinis, tu victoriæ manus explicuisti benigne, et bravium adeptus es in fine accepri.*

EPIGRAMMATA FIGURÆ IX.

- A. *Væ tibi, septicollis, quando vicesimum elementum faustis acclamationibus excipietur in tua mania, tunc imminet ruina et extrema calamitas primitiis tuis, et hoc iudicium iniquitate.*
 B. *Byzanti aula et penates Constantini, Roma, Babylon, et Sion alia nova. Tres ter centum es in deges annos, una nova Icæde excepta, quando congeres gentium thesauros, et jura dabis cunctis circum philarchiis, sed te ignis summus genus flavum te omnem exuret, et tuum dissolvet imperium.*

EPIGRAMMATA FIGURÆ

A. *Optima quæque colligens, et affligens præmium injustitiæ pessimam, quo tempore medium astrum visum fuerit nigricans.*

EXPOSITIO.

Istis quatuor figuris conspiciuntur ruina imperii Otomanni, ideo ostendit septima figura Constantinopolim depopulatam: quare epigrammate B videtur civitatis ploratus, atque sic relinquatur vacua sedes imperialis, sicuti videtur in nona figura; sed quando hoc futurum sit, ostendit epigramma A, ipsius nonæ figuræ, dicens: *Væ tibi, septicollis, quando vicesimum elementum faustis acclamationibus excipietur in tua mœnia*; id est, *Væ tibi, Constantinopolis septicollis* (ipsa dicta est septicollis, quia Constantinus Magnus, cum ibi imperium Romanum detulisset, distribuit etiam civitatem in eosdem ordines, tribus et officia, sicut esset Roma ipsa quæ habet septem colles), quando videbitur vicesimum elementum in tuis mœniis, hoc est Tau vel Taf, quod elementum est symbolica figura sanctissimæ crucis, et propter hoc habitatores civitatis coacti erunt sese in fugam præcipites dare, quod aperte dicitur in decima figura in epigrammate A, ubi sic habetur: *Optima quæque colligens, et affligens præmium injustitiæ pessimam, quo tempore medium astrum visum fuerit nigricans*, id est, quando videbitur sol niger, hoc est, Christus contra infideles iratus.

EPIGRAMMATA FIGURÆ XI.

- A. *Versus, quos angelus imperatori dicturus est.*
 B. *Mortuus aspectu, solutus, norunt multi, quamvis nemo videt ut somno excitatus continuo sceptrum reginæ quidem occupabit.*
 C. *Præco inconspicuus ter magnum vociferabitur: Abite confestim ad occasus septicollis, invenietis virum familiarem, meumque necessarium, ducite hunc in regiam domum.*

EXPOSITIO.

Relicta imperiali sede vacua, ecce, dicit Angelus epigrammate B, *Mortuus aspectu, solutus, etc.* Quasi dicere vellet, *Ecce, o Græcia, mortuus aspectu, et solutus, quem multi tuorum cognoverunt, quamvis non viderint; id est, tui eum fama cognoverunt, quamvis oculis non viderint, iste tanquam a somno expergefactus, statim sceptrum Græciæ Reginæ occupabit; sed ubi vir iste reperietur, ostendit epigramma C dicens: Præco inconspicuus vociferabitur, etc.* Hujus possent fieri diversæ considerationes. Dicit enim epigramma, quod iste non erit in humana consideratione, et quod erit in occasu civitatis septicollis, et homo familiaris, id est, catholicus et fidelis, et quod erit amicus, cum ex antiquo et nobilissimo sanguine proveniat. Hunc, dicit divinus præco, quærite in occasu, et inter magnates; et quod (sicuti dicit figura) in somno quiescat, fenebris et antiqua veste indutus, super duo triformia animalia; id est, quærite eum in occidente, non in oriente civitatis, quia ibi non erit; quem invenietis, ut supra, in somno tanquam mor-

A tuum quiescentem, hoc est, qui ex antiqua et reg a stirpe originem trahat.

EPIGRAMMATA FIGURÆ XII.

A. *Petram incolens, age huc mihi hospes, relictis lacrymis vitæque agresti et solitaria, et vive mortuus et afflicus, nudus rursus redi ad superos.*

EXPOSITIO.

Videtur in præsentī figura, quod dum requiritur vir superior dictus, ecce afflicta septicollis, quæ dolens versus juvenulam illam dicit, *Petram incolens, etc.*, quasi dicere velit, *Ad me septicollem quæ in hac petra clausa sum, id est, in hac afflictione, venias, o advena, depositis lacrymis et vita solitaria propter jugum Maucmetanum, propter quem vivis afflicus, et tanquam mortuus: tunc respondet juvenula illa (quæ advenam et peregrinum regem ostendit), Quamvis sis nuda, o Constantinopolis, et rege spoliata, propter cladem quam passas es, redibis tamen iterum ad lucem, quæ lux nulla alia est nisi Jesus Christus, qui dixit: *Ego sum lux mundi*; ideo revertens, o civitas, ad Christianam religionem, Maucmetana expulsa, iterum lucida fiet sub sole splendens Christi Salvatoris.*

EPIGRAMMATA FIGURÆ XIII.

A. *Ecce rursus homo ex prima stirpe occulta in multos innumerabiles annos. Nudus prodit ex obscuro et tenebricoso tumulto, et secunda splendens vita incipit et vult. Imago rursus vitæ verissima.*

EXPOSITIO.

Declaratio Figuræ XI confirmatur demonstratione præsentis figuræ, dicens epigramma A: *Ecce rursus homo, etc.* Quasi dicere velit, *Ecce noviter unus qui trahit originem a prima stirpe tua, o Constantinopolis, sed occulta per infinitos annos, id est, cum transierit ex uno in alium per multa sæcula, et occulta in hominum imaginatione, qui nudus exit e tumulto, id est, qui primus ab antiquissimis statibus ad nova dominia exit, unde splendens secunda vita, id est, cognito quod sit (uti monstratum est) ex prima regia stirpe tot populorum, et tanquam resurrectus ad aliam vitam, id est, ad antiquum statum incipit cognosci, et iterum vivere ad verissimam vitæ imaginem, id est, ad principalem dominationem regis et imperatoris. Ille autem homo ex antiqua stirpe cum debeat esse in occasu, potest intelligi quod debeat esse ex stirpe regia, antiqua Austriacorum, qui sunt in occasu septicollis.*

EPIGRAMMATA FIGURÆ XIV.

A. *En lupum qui ovem cupiebat devorare, pastor occidet, et hominem inveniet.*
 B. *Sic perdet qui occupavit.*

EXPOSITIO.

Ex his quæ in superioribus figuris dicta sunt et ex præsentī figura, manifestum Otomannorum excidium conspiciuntur; dicebatur in epigrammate C sextæ figuræ, *Trimestre spatium tibi præscribo*; per tres menses debemus intelligere tres imperatores post Solimanum; hi autem fuerunt Selimus, Amuratbes, et Mechemetes qui nunc imperat, et cum sit tertius mensis, per consequens erit finis inœcii.

Dicit epigramma A præsentis figuræ: *En lupum qui ovem*, etc. Vere lupi vocari possunt Turcarum imperatores, qui semper Christianos sub ovis figura ostensos persecuti sunt; sed Mechemetes propter multas clades quas in Transilvania mensibus præteritis et in Pannonia ejus duces perpassi sunt, nullo modo dedecus hujusmodi in primis imperii annis pati valens, tanquam lupus rapax, exercitus classesque parat, et omni nititur conatu Christianos devorare; sed pastor cujus sunt oves, eas ab ore suo liberabit. Hic erit sanctissimus Pontifex, verus omnium Christianorum Pastor, cui dictum fuit Christo, *Pasce oves meas*, qui proprio sumptu exercitum contra Turcas parat, ejusque exemplo cæteri catholici principes idem præstant; sicque ipsius pastoris opera, lupus ovem dimittet, et interficietur, et vacua relicta imperiali sede, Pontifex hominem inveniet, qui sedet in ea, quod dicitur in fine epigrammatis A, *Et hominem inveniet*, id est, judicabit ipse cujus hominis ex regia antiqua stirpe nati (ut superius dicebatur) futurum sit imperium.

Dicit epigramma B, *Sic perdet qui occupavit*. In his verbis clare ostenditur finis imperii Ottomanii, qui enim cepit Constantinopolim, fuit Mechemetes, vivens nunc imperator Mechemetes vocatur: idem igitur imperator nomine perdet imperium qui occupavit ipsum; quod etiam sed magis obscure habetur in tertia figura, in qua dicebatur de Mechemete qui Constantinopolim occupavit, *In te initium*

et finis cornu est: clare igitur conspicimus finem Turcarum in hoc Mechemete; dummodo catholici principes, relictis inter ipsos dissensionibus, sub felici auspicio sanctissimi Pastoris lupum orientalem persequi velint.

EPIGRAMMATA FIGURÆ XV.

- A. *Versus angeli ad imperatorem.*
 B. *Suscipe donum, nec cessa senex. Optime imperator, accipiens regnum persevera ad finem usque, et ad regnum pulchrum regnator, cætera ne veritus tempus: nam istud solum divinitus accipies.*

EPIGRAMMATA FIGURÆ XVI.

- A. *Versus patriarchæ ad imperatorem.*
 B. *Vitam gloriosam et illustrem sortitus es ex gloria, ex virtute felix existens; at qui non dolo optime tibi hæc gratia parta est, livorem antevergens præjudicabis tibi damnum, non errabis abaque certa sede, sorte tibi data.*

EXPOSITIO.

Quinta decima figura ostendit angelum coronam imperialem in manu tenentem, quæ post pontificis judicium dabitur homini merito; et dicuntur ei verba epigrammatis B: *Suscipe donum*, et quæ sequuntur. Sexta decima vero figuræ coronato imperatore ostenditur, confirmato auctoritate sanctissimi pontificis patriarcha Constantinopolitano, habitu sacerdotali Græco induto, qui imperatorem alloquens, dicit ei verba quæ in epigrammate B habentur: *Vitam gloriosam et illustrem*, et quæ sequuntur.

Finis Oraculorum Sapientissimi Imperatoris Leonis.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

LEO, COGNOMINE PHILOSOPHUS, ROMANORUM IMPERATOR AUGUSTUS.

EDITORUM PRÆFATIO	1	Oratio XVIII. — Laudatio S. Joannis Chrysostomi.	277
PROLEGOMENA.	ix	Oratio XIX. — Hortatoria ad omnes fide. es.	285
Vita Leonis imp.	ix	PRÆCES LITURGICÆ.	299
Basilii Romanorum Imperatoris Exhortationum capitula LXVI ad Leonem filium.	xxi	CANTICUM COMPUNCTIONIS ex meditatione extremi judicii.	309
<i>Ang. Maii monitum in Parænesim sequentem.</i>		EPISTOLA AD OMARUM De fidei Christianæ veritate et Saracenorum erroribus.	315
Basilii imp. Exhortatio altera ad Leonem.	lvii	LEONIS IMP. OPERUM PARS SECUNDA. — OPERA JURIDICA ET CANONICA.	316
Constantini, Leonis discipuli, versus in Leonem.	lx	NOTITIÆ ORIENTALIUM EPISCOPATUUM a Leone Sapiente ad Andronicum Palæologum.	329
LEONIS IMP. OPERUM PARS PRIMA. — OPERA THEOLOGICA.		Greiseri Præfatio.	329
HOMILIÆ ET PANEGYRICI.	1	Jacobus Goarus Lectori.	327
Oratio I. — In B. Mariæ nativitatem.	1	Notitiæ Leonis Sapientis nomine exaratae.	329
Oratio II. — In B. Mariæ præsentationem.	11	Notitiæ sub Andronico Palæologo descriptæ.	363
Oratio III. — In Annuntiationem B. Mariæ.	21	Formulæ Epistolarum CP. patriarchæ ad papam, archiepiscopos, episcopos, etc., et ad cunctos in dignitatibus sæcularibus constitutos.	413
Oratio IV. — In Christi Nativitatem prima.	27	NOVELLÆ CONSTITUTIONES sive correctoriæ legum repurgationes ab anno 886 ad annum 910.	419
Oratio V. — In Christi Nativitatem secunda.	41	Proemium.	419
Oratio VI. — In Christi Nativitatem tertia.	49	Constit. I. — Quod unusquisque, qui iudicandi prerogativam acceperit, quemadmodum legatum capitulorum a nobis habitus delectus statuerit, divinare controversias oporteat: quæ vero inter reprobanda habita sunt, uti ex illis nulla lites ambiguitas dijudicetur.	423
Oratio VII. — In festum Palmarum.	61	Constit. II. — Ut qui cætera secundum sacros divinosque canones episcopali dignitate dignus esse probatur, si	
Oratio VIII. — In depositionem corporis Christi.	75		
Oratio IX. — In Exaltationem S. crucis.	87		
Oratio X. — In Dominicam resurrectionem.	93		
Oratio XI. — In Dominicam assumptionem.	113		
Oratio XII. — In Pentecosten.	119		
Oratio XIII. — De Spiritu sancto.	133		
Oratio XIV. — In B. Mariæ obdormitionem.	157		
Oratio XV. — In omnes sanctos.	171		
Oratio XVI. — In decollationem Joannis Baptistæ.	211		
Oratio XVII. — In S. Nicolaum Myreensem.	203		

liberi ex legitimo matrimonio illi sint, ob illos in conse-
quendo honore nullum impedimentum sentiat. 437
Constit. III. — Ut qui sacerdotes creandi sunt secun-
dum Ecclesiæ ritus, ea lege creentur, ut omnem deinceps
vitam cœlibem agant; aut si matrimonium contrahere
velint, prius id faciant, ac deinde ad creationem proce-
dant. 430
Constit. IV. — Ut non modo universalis Ecclesiæ sacer-
dotes, verum etiam qui ad quamcunque sacram ædem
pertinent, si in hoc vocentur, licite sacra mysteria exponere
divinumque cultum celebrare domi private possint. 431
Constit. V. — Ne, quibus, postquam monasticæ vitæ
institutum subierint, facultates suppetunt, in universum
hi de illis testari prohibeantur: sed ut et, quo tempore
monasterium adierint, in id quidpiam contulerint, in illor-
um potestate sit, ut quemadmodum velint, de his quæ
sibi postmodum pararunt, in plenum assem etiam testa-
mentum condant. Si vero nihil ab initio intulerint, tum et
de hese statuendi facultatem habeant, monasterium autem
alteram partem sive trientem accipiat. 434
Constit. VI. — Ut utrumque tempus tum quod sancta
secta constituit synodus, tum quod decernit divus Basilius,
in his qui monachi fieri statuunt, observetur: et
bonorum ejus qui a synodo præstituto tempore monachus
fit, dispositio secundum etiam a nobis formam procedat.
439
Constit. VII. — Ut quotiescunque a clericorum habitu
ad profanorum transire per recordiam aliquis tentarit, in
illum is invitus etiam restituatur. 442
Constit. VIII. — Ut qui rejicere venerandum monasti-
cæ vitæ habitum in animum induxerit, ac pro illo pro-
fanorum habitum susceperit, quotiescunque hoc facere ausus
fuerit, etiam invitus in illum restituatur: et ex quo mo-
nasterio inprobe aufugerit eidem reddatur. 442
Constit. IX. — De servo qui ignorante domino clericus
factus est. 446
Constit. X. — De servo qui inscio domino monachismum
suscepit. 446
Constit. XI. — De servo qui ignorante domino episcopus
factus est. 447
Constit. XII. — De officinarum Magnæ Ecclesiæ usu. 447
Constit. XIII. — De perpetuis emphyteusibus 450
Constit. XIV. — De his qui monasterium imperfectum
relinquunt. 451
Constit. XV. — Ut salutarem baptismum in quocunque
sacro oratorio peragi liceat. 454
Constit. XVI. — Ut qui viginti annos habet hypodiaco-
nus creari possit. 455
Constit. XVII. — De puerperis quando divinorum my-
steriorum participes fiant: et quando infantes baptizen-
tur, post quadraginta videlicet dies, extra quam si neces-
sitas urgeat. 455
Constit. XVIII. — Ut in sponsalibus constituta pœna
exigatur. 459
Constit. XIX. — De pacto paterno, ex æquo hæredem
futurum filium. 462
Constit. XX. — Ut ne maritus, quemadmodum uxor,
ilia præmoriens, præter donationem propter nuptias
quidquam capiat. 466
Constit. XXI. — Ut dotis promissio ex paternis aut
maternis bonis facta præstetur. 470
Constit. XXII. — Ut mulier quæ matrimonium non ite-
rat, unius liberorum portionem proprietatis jure capiat:
similiter et pater. 471
Constit. XXIII. — Ne præsides in provinciis suis dome-
stica sponsalia contrahant. 474
Constit. XXIV. — Ne filii naturales cum adoptivis ma-
trimonium contrahant. 475
Constit. XXV. — De emancipatione et dotis restitu-
tione. 478
Constit. XXVI. — Ut eunuchi et mulieres adoptare
possint. 482
Constit. XXVII. — Ut pariter omnibus adoptare liceat 483
Constit. XXVIII. — Quo tempore et a quibus rerum
suarum administratio adultis concedit debeat. 487
Constit. XXIX. — Ut ancillarum partus apud a'ium edi-
tus, ad ipsius dominum sequatur. 491
Constit. XXX. — De muliere quæ vivo marito alios de
matrimonio compellat. 494
Constit. XXXI. — Ut quæ mulier mariti odio abortat,
repudiari ab illo possit. 492
Constit. XXXII. — De adulteris manifesto deprehensis.
498
Constit. XXXIII. — Ne captivorum uxoribus aliis nu-
bere liceat. 499
Constit. XXXIV. — De tutore qui pupillam suam vitiat.
503
Constit. XXXV. — De raptoris virginis, eorumque qui

in rapu adfuerunt, pœna. 505
Constit. XXXVI. — Ut captivi filius hæres sit. 507
Constit. XXXVII. — Ut domini testamento manumissus,
si illum decessisse aditamque jus hæreditatem esse igno-
ret, testari possit. 510
Constit. XXXVIII. — Ut imperatoris servi de rebus suis
quomodo velint, statuere possint. 510
Constit. XXXIX. — Ut prodigus quæ ex re ipsius sint
facere possit. 511
Constit. XL. — Ut captivi testamenti factionem habeant.
514
Constit. XLI. — Ut in civitatibus quinque, in itineribus
vero et agris tres testes ad testamentorum fidem suffi-
ciant. 519
Constit. XLII. — Ut sufficiens numerus testium testa-
mentum ratum faciat, tametsi id neque illorum subscri-
ptiones neque signacula habeat. 522
Constit. XLIII. — Ut per scribendi ignaros testimonia
etiam confirmantur. 526
Constit. XLIV. — A quibus obsignari testimonia oportet.
527
Constit. XLV. — Ut sententiam iudices in litteras re-
ferant, suæque manu obsignent. 530
Constit. XLVI. — Abrogatio quarundam de curiis et
decurionibus litarum legum. 530
Constit. XLVII. — Abrogatio legis quæ senatui præto-
res, decurionibus vero præfectos constituere concedebat
531
Constit. XLVIII. — Ne mulieres in contractibus testi-
monium præbeant. 534
Constit. XLIX. — Ne servi ad dicendum testimonium
admittantur. 535
Constit. L. — Ut donationes quæ in litteras reiatæ non
sunt, ad quingentos usque aureos valeant. 535
Constit. LI. — De invento thesauro cuius esse debeat. 538
Constit. LII. — Ut tam veterum principum quam re-
centiorum numismata modo justis ponderis, probaque ma-
teriæ sint, valeant. 542
Constit. LIII. — Ut cuique tam intra civitates quam
extra, mortuus sepelire liceat. 545
Constit. LIV. — Ut Dominicis diebus omnes ab operi-
bus vacent. 546
Constit. LV. — Ut Judæi secundum christianismi ritus
vivant. 547
Constit. LVI. — De oris maritalis. 550
Constit. LVII. — Quantum in piscatoribus remoræ pis-
catoris inter se distare debeant. 551
Constit. LVIII. — Ne ex sanguine cibus conficiatur. 551
Constit. LIX. — Abrogatio legis quæ hominem liberum
se vendere permittit. 554
Constit. LX. — Qua pœna castratores affici debeant. 555
Constit. LXI. — Tributorum exactores, si plus quam
debeant exegerint, qua pœna afficiendi sint. 559
Constit. LXII. — De pœna ejus qui rem aliquam publi-
cam vendiderit. 562
Constit. LXIII. — De pœna illorum qui res vetitas ad
hostes transvehunt. 562
Constit. LXIV. — De pœna eorum qui res naufragorum
res suppresserint. 563
Constit. LXV. — De incantatorum pœna. 566
Constit. LXVI. — De plagio. 567
Constit. LXVII. — De his qui ad hostes transeunt, sua-
que sponte revertuntur. 570
Constit. LXVIII. — Ut monachi et clerici tutores esse
possint, sed ab administratione ac pupillorum rectione
arceantur. 571
Constit. LXIX. — Cæcos secreto testamentum facere
posse. 574
Constit. LXX. — De grassationibus. 575
Constit. LXXI. — De his qui in locis arabilibus aut vi-
neis ædificati sunt. 576
Constit. LXXII. — Ut pacta etiam non constituta pœna
valeant. 579
Constit. LXXIII. — Ut nemo cum mulieribus in eccle-
siarum cœnaculis habitet. 579
Constit. LXXIV. — Ne ante legitimum matrimonii tem-
pus futuris conjugibus benedicatur. 582
Constit. LXXV. — Ut qui viginti annorum est hypodi-
aconus creari possit. 583
Constit. LXXVI. — De pœna falsum testimonium dicen-
tium sacerdotum. 583
Constit. LXXVII. — De falsariorum pœna. 586
Constit. LXXVIII. — Ne amplius senatusconsulta fiant.
586
Constit. LXXIX. — De pœna sacerdotis, diaconi aut
hypodiacoconi si post assumptum ordinem mulieri in ma-
trimonium jungatur. 587
Constit. LXXX. — Ut purpuræ segmenta et particule

in publicis mercimoniis sint.	587
Constit. LXXXI. — Ne ex auro et pretiosis lapillis quidquam confici in universum prohibitum nefas sit.	590
Constit. LXXXII. — De testamento resignato.	591
Constit. LXXXIII. — Ut ad trientes usuras pecunia licite mutuetur.	591
Constit. LXXXIV. — Ut negotiari, edificare, muneraque accipere urbis magistratibus liceat.	591
Constit. LXXXV. — Ut patres qui nuptias non iterant, unius liberorum portionem capiant.	593
Constit. LXXXVI. — De pena episcoporum, sacerdotum et clericorum qui se advocacionibus, sponcionibus redemptoris aliusve similibus dedunt.	598
Constit. LXXXVII. — De ecclesiasticorum aëa ludentium pena.	599
Constit. LXXXVIII. — Celebribus quibusdam in ecclesia viris festi dies constituentur.	599
Constit. LXXXIX. — Ne matrimonia citra sacram benedictionem confirmentur.	602
Constit. XC. — Ut qui tertium matrimonium contrahunt, sacri canonis pena obnoxii sint.	603
Constit. XCI. — Ut concubinam habere non liceat.	603
Constit. XCII. — De pena ejus qui aliquem dedita opera excecavit.	606
Constit. XCIII. — Ut si sponsa ex alio gravida deprehendatur sponsus rescindi possint.	607
Constit. XCIV. — Legis quæ de consulatione agit, abrogatio.	611
Constit. XCV. — De avulsa terræ crusta.	611
Constit. XCVI. — De sepulcro violato.	614
Constit. XCVII. — Ut in contestatione litis, et magistratum iuncto juret.	615
Constit. XCVIII. — De pena eunuchorum, si uxores ducant.	618
Constit. XCIX. — Ut qui jusjurandum defert prior de calumnia juret.	622
Constit. C. — De servis qui liberis in matrimonium conjunguntur.	623
Constit. CI. — De servis conjugibus si alter illorum libertate donetur.	626
Constit. CII. — De prædiis maritimis ad remoras piscatorias constituendas seorsum non sufficientibus : et ut invitum etiam ad societatem adigatur.	627
Constit. CIII. — De his qui de maritimis prædiis ad constituendas remoras piscatorias societatem ineunt.	630
Constit. CIV. — De piscatoriis remoris inter quas legitimum interstitium non est.	631
Constit. CV. — Si magistratus aliquis res fiscales furatus esse deprehensus sit.	634
Constit. CVI. — De indotatis mulieribus quantum maritis mortuis ex ipsorum bonis lucrentur.	635
Constit. CVII. — Ut actor ante litis contestationem porrecto libello judici fidem suam probet.	639
Constit. CVIII. — De eo qui ad primam denuntiationem iudicio se non sistit.	638
Constit. CIX. — Ne intra septimum ætatis annum sponsalia ineanant, neque ante decimum quintum maribus, aut decimum tertium feminis matrimonium consecratur.	639
Constit. CX. — Ut mulier soluto matrimonio dotem suam propterque nuptias donationem, et reliquam omnem mariti substantiam in commentarium conscribat ac eo probato resarciri sibi postulet, si quid damni in rebus suis a marito se passam dicat, citra commentarium autem evidenter probationem nihil petat, aut petendo accipiat.	642
Constit. CXI. — Ut si uxor mente capiatur idque neque dolo mariti, neque ipso consensu, aliorum maleficio fiat, et ultra tres annos id malum duret : matrimonium dirimatur, alteramque uxorem ducere marito liceat.	645
Constit. CXII. — Ut si maritus per matrimonii tempus in furorē incidat, intra quinqueannium matrimonium solvi nequeat : eo autem elapso, si furor eum adhuc occupet, solvi possit.	647
Constit. CXIII. — Ut quemadmodum in aliis structuris leze cautum est : ita etiam subdialium ambulacrorum structurae quæ solaris appellantur, decem pedibus a vicinorum ædificiis distent.	651
Constit. CXIV. — De alienatione rerum immobilium et retractu decretam præclari imperatoris domini Leonis.	654
Constit. CXV. — De Tabulariis.	655
Constit. CXVI. — De archiepiscopatu Patrensi bulla aurea. <i>Desideratur. Laudat Leoncl. J. G. R. I.</i>	657
Constit. CXVII. — Nova legislatio Leonis et Alexandri de eo quod omnes editiones a priore sunt profectæ. Facta	

autem hæc est anno 6427, depositaque in orphanotropheo.	658
Constit. CXVIII. — Condemnatoria sententia, in iudice a piis orthodoxisque imperatoribus Leone et Alexandro pronuntiatæ.	658
LEONIS IMP OPERUM PARS TERTIA. — <i>CARMINA. SCRIPTA AD RE:M MILITAREM SPECTANTIA. ORACULA. CARMINA.</i>	
Apologia Leonis in qua Constantini discipuli sui calumnias a se repellit.	659
Epigrammata.	663
Kαριτωι.	
De martyrio S. Clementis Ancyrani fragmenta metrica.	665
Fragmenta humiliarum in S. Tryphonem.	667
TACTICA sive DE RE MILITARI LIBER.	
Proœmium.	671
Constit. I. — De re militari et imperatore.	679
Constit. II. — Qualem esse oporteat imperatorem.	682
Constit. III. — Quomodo consilium capiendum sit.	684
Constit. IV. — De divisione exercitus et constituendis duobus.	698
Constit. V. — De apparatu armorum.	718
Constit. VI. — De armatura equestri et peditum.	722
Constit. VII. — De exercitatione equestri et pedestri.	734
Constit. VIII. — De mulettis militaribus.	763
Constit. IX. — De exercitibus itinere.	767
Constit. X. — De tuldo, id est, impedimentis.	787
Constit. XI. — De apictis, id est, castris.	792
Constit. XII. — De præparatione ad bellum.	806
Constit. XIII. — De die ante bellum.	813
Constit. XIV. — De die belli.	817
Constit. XV. — De obsidione.	866
Constit. XVI. — De incursionibus post bellum.	907
Constit. XVII. — De incursionibus inopinatis.	914
Constit. XVIII. — De diversarum gentium et Romanorum studio in aciebus instruendis.	916
Constit. XIX. — De navali prælio.	930
Constit. XX. — Diversarum sententiarum militarium summa.	1014
Epilogus et Recapitulatio.	1075
APPENDIX AD LEONIS TACTICA.	
Ordinationes peditum apud Græcos.	1085
Ordinationes equitum apud eosdem.	1098
Mixti exercitus apud eosdem ordinationes.	1096
Ducum et agminum quæ sub ipsis erant apud Romanos denominationes.	1098
Peditum apud Romanos armatura.	1102
Equitum armatura apud eosdem.	1106
De profunditate seu densitate peditum et equitum taxon et de earum longitudine, atque quantum in paraxi loci obtinet pedes et eques, de intervallis quoque taxon inter se sive directo sive e transverso, ubi necesse et de teii jactu.	1110
Quid sit duci obsessio agendum.	1116
Quid faciet dux hostes obsidens.	1117
Quomodo celeriter construi possit oppidum prope hostium fines absque gentiliis belli periculo.	1118
LEONIS ORACULA CUM FIGURIS.	
Petrus Lambecius l.ec.ori.	1121
Veterum Testimonia.	1121
Oraculum I. — <i>Sanguis.</i>	1121
Oraculum II. — <i>Pœnitentia.</i>	1129
Oraculum III. — <i>Monarchia.</i>	1131
Oraculum IV. — <i>Gaudium.</i>	1131
Oraculum V. — <i>Confusio.</i>	1133
Oraculum VI. — <i>Amputatio.</i>	1133
Oraculum VII. — <i>Membrorum divisio.</i>	1134
Oraculum VIII. — <i>Sanguis.</i>	1135
Oraculum IX. — <i>Gratularum actio.</i>	1135
Oraculum X. — <i>Potestas.</i>	1135
Oraculum XI. — <i>Patriarcha.</i>	1135
Oraculum XII. — <i>Pietas.</i>	1137
Oraculum XIII. — <i>Innocentia.</i>	1137
Oraculum XIV. — <i>Præhonoratio.</i>	1139
Oraculum XV. — <i>Electio.</i>	1139
Oraculum XVI. — <i>P. P.</i>	1139
Anonymi Paraphrasis Oraculorum Leonis.	1141
Oraculum Leonis de res. antio. Constantinopoli.	1149
Figure XVI ligno incisæ.	1151 seq.
Francisci Patricii Daimi de Expositio Oraculorum Leonis.	1159

BR 60
P4
V. 107

DATE DUE

--	--

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES
STANFORD, CALIFORNIA
94305

